

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были поданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохраняются все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как наименование о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отключайте автоматические запросы.
Не отключайте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

РУССКАЯ

ИСТОРИЧЕСКАЯ БИБЛИОТЕКА

РУССКАЯ
ИСТОРИЧЕСКАЯ БИБЛИОТЕКА

ИЗДАВАЕМАЯ

АРХЕОГРАФИЧЕСКОЮ КОММИССИЮ

ТОМЪ СЕДЬМЫЙ

ПЕТЕРБУРГЪ—1882

DK 3
R 8
v. 7

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
Stacks
JUN 19 1980

Напечатано по распоряженію Археографической Комиссіи Министерства Народнаго
Просвѣщенія.

ТИПОГРАФІЯ А. М. КОТОМИНА И К^о, у ОБУХОВСКАГО МОСТА, по ФОНТАНКЪ, 93.
NB. Первые 50 листовъ текста напечатаны въ типографіи В. Граціанскаго, Невскій, 46.

Въ седьмый томъ «Русской Исторической Библіотеки» входитъ вторая книга «Памятниковъ полемической литературы въ Западной Руси».

Составъ этой книги слѣдующій:

1) Во главѣ помѣщена рукопись, относящаяся къ 1603 году и въ первый разъ теперь напечатанная, именно—«Вопросы и отвѣты православному зъ папѣжникомъ». Это сочиненіе написано православнымъ. Оно содержитъ въ себѣ пятьдесятъ вопросовъ и отвѣтовъ, въ которыхъ общедоступно показана разность между православіемъ и римско-католичествомъ, причеиъ истина православія весьма осязательно доказана. Сочиненіе это не имѣетъ въ виду отвѣтить на какое либо извѣстное сочиненіе стороны Римско-католической; оно представляетъ образчикъ популярнаго, т. е. общедоступнаго сочиненія, предназначеннаго для обращенія въ тогдашней Западно-Русской православной средѣ, въ качествѣ надежнаго, убѣдительно и ясно изложеннаго средства противъ Латино-Римской «прелести, т. е. противъ разнообразныхъ ухищреній и оболщеній. Съ этой точки зрѣнія, сочиненіе это не утратило своего значенія и доселѣ, особенно для православныхъ обывателей Западной Россіи.

2) Старопечатная брошюра 1595 года—«Уніа Грековъ съ костеломъ Римскимъ», принадлежащая по догадкамъ перу Ипатія Потѣя,—большая библиографическая рѣдкость, извѣстная въ одномъ экземплярѣ. Съ большою осторожностью, авторъ-уніатъ разрѣшаетъ споръ «межы Греки и Римляны», знакомитъ православныхъ съ «пургаторіемъ» (чистилицемъ), описываетъ въ свѣтлыхъ краскахъ «зверхность епископа Римскаго», подробно говоритъ объ антихристѣ, причеиъ приводитъ доказательства, что подъ именемъ антихриста не слѣдуетъ разумѣть папу Римскаго. Тотъ единственный экземпляръ, по которому воспроизведена эта брошюра, пріобрѣтаетъ особенную важность по тѣмъ рукописнымъ православно-полемическимъ замѣткамъ (относящимся къ концу XVI столѣтія), которыми покрыты поля брошюры.

3) Старопечатная брошюра 1608 года—«Гармонія Восточной Церкви съ костеломъ Римскимъ»—такая же библиографическая рѣдкость, какъ и вышеупомянутая, и написана также уніатомъ. Но, она разнится по внѣшности,

содержанію и приёмамъ. Сочиненіе это, имѣя въ виду «читателя христіанскаго такъ Русина, яко Рымлянина», написано въ перемѣжку; на двухъ языкахъ: Западно-Русскомъ и Польскомъ: «чого хто не дочытається въ Рускомъ, того довѣдається въ Полскомъ писаню, въ чомъ ся згажують, и въ чомъ отъ себе розни суть, и за якими пиніями». Содержаніе брошюры—параллельное разсмотрѣніе таинствъ и обрядовъ Православной Церкви и Римской. Приёмы полемическіе—очень рѣзкіе, свидѣтельствующіе о крайнемъ раздраженіи автора. Особенно много достается извѣстному православному борцу Стефану Зизанію: въ одномъ мѣстѣ онъ именуется «Стефанко Зизаній», въ другомъ— «Стефанъ Куколь», «новый теологъ», «старый баламутъ», и такъ далѣе. А извѣстный издатель «Требника» епископъ Гедеонъ Балабанъ называетъ «проклятымъ баламутомъ», «куглярюмъ», «шалберюмъ» и даже—«болванюмъ»!!

4) Старопечатная книга 1577 года, содержащая въ себѣ сочиненіе Петра Сварги «О единствѣ церкви Божіей подъ однимъ пастыремъ и о Греческомъ отъ этого единства отступленіи»,—равнымъ образомъ, какъ и предыдущія двѣ книги, большая библиографическая рѣдкость, извѣстная всего въ одномъ экземплярѣ. Это—первое изданіе. Второе изданіе, 1590 года, появилось со значительными отмѣнами, которыя всѣ отмѣчены и указаны въ подстрочныхъ сноскахъ. Главны же совсѣмъ передѣланныя во второмъ изданіи, или вновь написанныя (собственно—въ одной первой части), помѣщены вслѣдъ за симъ, въ видѣ дополненія, вмѣстѣ съ нѣсколькими измѣненнымъ выходнымъ листомъ и новымъ посвященіемъ (уже не князю Острожскому, а королю Сигизмунду III) подъ заглавіемъ:

5) Новыя статьи Петра Сварги 1590 года;

6) Брошюра Бенедикта Гербеста 1586 года—произведеніе незначительное какъ по объему, такъ и по содержанію. Не смотря на это, брошюра Гербеста весьма часто упоминается и даже цитруется въ православныхъ полемическихъ сочиненіяхъ. Это обстоятельство и побудило дать ей мѣсто въ настоящей книгѣ, чтобы имѣть возможность судить о произведеніи Гербеста во всемъ его объемѣ, въ тому же очень небольшомъ.

7) Старопечатная книга 1588 года, содержащая въ себѣ сочиненіе Острожскаго священника Василя «О единой истинной православной вѣрѣ и о святой соборной апостольской церкви, откуда начало приняла, и како повсюду распрострися», представляетъ чрезвычайно разнообразное полемическое чтеніе, написанное вполне приличнымъ языкомъ, а не такимъ; какъ вышеупомянутая «Гармонія». Хотя Острожскій священникъ и не упоминаетъ о «Гармоніи», а равно и объ «Уніи Грековъ», но подробно разбираетъ доводы, приводимыя въ этихъ двухъ уніатскихъ брошюрахъ, и убѣдительно, толково, опровергаетъ

ихъ. Въ трудѣ священника Василя приведены многоразличныя свидѣтельства изъ литературы свято-отеческой, изъ лѣтописей и хроникъ; въ особенности же — подробно и вразумительно разсмотрѣнъ догматъ «о исхожденію Духа Святого», вопросъ «о первенствѣ Римстемъ и о старшенствѣ епископа ихъ», о «пургаторіѣ», таинствахъ и обрядахъ, о календарѣ, съ ключемъ и пасхальною таблицею. Въ этомъ отношеніи, рукопись, помѣщенная въ началѣ настоящей книги, представляетъ нѣкоторыя буквально-сходныя мѣста съ сочиненіемъ священника Острожскаго.

8) Сочиненіе Петра Скарги «Берестейскій соборъ и оборона его 1596 года» воспроизведено, за отсутствіемъ перваго изданія (1596), съ изданія 1738 года. Это сочиненіе вызвало:

9) отвѣтъ со стороны православныхъ, знаменитый «Апокрисисъ Христофора Филалета». Это сочиненіе, какъ и нѣкоторыя другія, извѣстно, въ настоящее время, въ двухъ текстахъ: Польскомъ и Западно-Русскомъ. «Апокрисисъ» имѣетъ уже не одного изслѣдователя, имѣетъ даже и переводчиковъ на современный Русскій языкъ; но тексты его (Польскій—1597 года, Западно-Русскій—не позже 1599) доселѣ не были воспроизведены. Польскій текстъ напечатанъ по единственному, на сколько извѣстно, старопечатному экземпляру, составляющему собственность профессора М. О. Кояловича. При сличеніи Западно-Русскаго текста съ Польскимъ, оказывается, что послѣдній изъ нихъ есть оригиналъ сочиненія, а Западно-Русскій—переводъ, или, вѣрнѣе, вторая редакція, не во всемъ объемѣ своемъ согласная съ изданіемъ 1597 года. Эта редакція представляетъ большое количество отиѣнъ, поправокъ, пропусковъ, вставокъ, сокращеній и развитій, имѣющихъ большую цѣну и значеніе для историка и богослова; самый же текстъ перевода, кромѣ того, весьма важенъ и для языковизслѣдователя.

Что касается объясненій къ тексту книги «Памятниковъ полемиической литературы въ Западной Руси», то нѣкоторыя изъ нихъ, болѣе краткія, или отиѣченны курсивомъ въ самомъ текстѣ, или оговорены въ сноскахъ; болѣе же подробно отнесены въ конецъ тома, въ Примѣчанія.

Тотчасъ послѣ текста слѣдуетъ трехчастный Указатель (лица; мѣста; предметы и рѣченія), составленный по тѣмъ же правиламъ, какія были приняты для Указателя къ первой книгѣ.

За Указателемъ помѣщены Примѣчанія.

Седьмій томъ «Русской Исторической Библіотеки» составленъ и изданъ подъ редакціею Члена Коммисіи, Петра Гильтебрандта.

О Г Л А В Л Е Н І Е.

	СТОЛБЦЫ
<p>I.—Вопросы и отвѣты православному зъ папѣжникомъ 1603 года . . . . .</p> <p style="padding-left: 2em;">(Подробное оглавление на столбцахъ 2—4).</p>	1—110
<p>II.—Унія Грековъ съ костеломъ Римскимъ 1595 года . . . . .</p> <p style="padding-left: 2em;">(Предмова, 112—120; артыкулы певные, 120—121; о похоженію Духа Светого, о которомъ есть споръ межъ Рымляны и Греки, 121—129; о чисцу, 129—132; озперхности епископа Римского, 132—139; о календару, 139—145; о антихристѣ, 145—168).</p>	111—168
<p>III.—Гармонія Восточной Церкви съ костеломъ Римскимъ 1608 года . . . . .</p> <p style="padding-left: 2em;">(До чытателя хрестіанского такъ Русина, яко Рымлянина, 169—174; вѣра, 174—175; о похоженію Духа Святаго, 176—186; о Церкви, 186—192; о сакраментлахъ, 192—193; крещеніе светое, 193—200; Тѣло и Кровь Христовы, 200—208; покааніе, 208—209; елей хворыхъ остатнего помазованья, 209—210; чынъ, 210—212; малженство, 212—213; церымоны, 213—216; посты, 216—217; заключеніе, 217—222).</p>	169—222
<p>IV.—О единствѣ церкви Божіей Петра Скарги 1577 года . . . . .</p> <p style="padding-left: 2em;">(Подробное оглавление на столбцахъ 232—236).</p>	223—526
<p>V.—Новыя статьи Петра Скарги 1590 года . . . . .</p> <p style="padding-left: 2em;">(Подробное оглавление на столбцахъ 534—539).</p>	527—612
<p>VI.—Брошюра Бенедикта Гервѣста 1586 года . . . . .</p>	613—632
<p>VII.—О единой истинной православной вѣрѣ и о святой соборной апостолской церкви, откуда начало приняла, и како повсюду распрострѣся. Сочиненіе Острожскаго священника Василя 1588 года . . . . .</p> <p style="padding-left: 2em;">(Предсловіе, 633—636; о единой вѣрѣ, 636—651; о вѣрѣ же, и еще о томъ повторити есть потребно, 651—662; о исхожденію Всесвятого и Животворящего Духа (отъ нѣкоихъ трудолюбныхъ старецъ, пачеже отъ Максима Грека) 662—715; о исхоженію Духа Святаго (по другимъ источникамъ) 715—735; о первенствѣ Римстемъ и о старшен-</p>	633—938

ствѣ епископа ихъ, 736—747, 770—787; Варлама Калаверскаго—о начальствѣ папинѣ—посланіе къ нѣкоему Францѣшкѣ, учителю Римской церкви, 748—770; сказаніе въбратѣ отъ лѣтописца, сирѣчь отъ кройники, о Латынѣхъ, како отступиша отъ православныхъ патриархъ и извержени быша отъ первенства своего и отъ книгъ поминныхъ, и о иконоборныхъ царехъ въ Константинѣ градѣ царствовавшихъ еретицѣхъ, 788—800; о опрѣснѣбахъ, 800—838; о суботнѣхъ постѣхъ (отъ правилъ) 838—840; о возношеніи съвершена службы, рекше—божественныя литургіи, яко не подобаетъ всегда творити въ дни святого поста, 840—844; о брацѣ, сирѣчь о женитѣхъ презвитеръ и діаконовъ, 844—845; о нѣакомъ чистцю, егоже Римскыи имянують пургаторіумъ, 845—853; о премѣненію дней и празниковъ, 853—910; таблица или ключъ на обрѣтеніе пасхи христіанское и Жидовское, 911—915; о церкви albo о храмѣ молитвенномъ, 915—917; о образохъ, рекше о иконахъ, 917—938).

VIII.—БЕРЕСТЕЙСКІЙ СОБОРЪ И ОБОРОНА ЕГО. СОЧИНЕНІЕ ПЕТРА СКАРГИ 1596 ГОДА . . . . . 939—1002

(Namowa posłow krola imci do oddzielonych w Brześciu, ktorzy synod świętych rozrywać chcieli, 943—952; list uniey świętey, 953—956; ten synod porządnie y prawnie zgromadzony był, 958—960; nie była winna rzecz świeckim się z taką unią opowiadać, 961—964; monarchia abo jedynowładztwo kościelne w ewangeliey ufundowane jest, 964—966; rząd y przełożenstwo jednego z Piotrem ś. nie umarło, ale na Rzymskich biskupach stanęło, 966—961; zwierzchności swojej Rzymski biskup używał nad wszytkiego świata kościoły — świadectwo Greckich doktorow, 971—973; biskupi ze wszytkiego chrześcijaństwa do Rzymu appellowali; y o prawie kościelnym, o tym napisanym y w Ruskich Prawidłach oycow świętych nalezionym, 973—974; o Grekach y patriarchach Carogrodzkich, jako długo w jedności kościelney y pod posłuszeństwem papieskim żyli, y iako się od niego odrywając zasię wracali, 974—980; o ostatnim zjednoczeniu Grekow na synodzie Florenckim, 981—985; testamentъ патриарха Іосифа, 981—982; рѣчь Византийскаго императора Іоанна Палеолога на синодѣ Флорентійскомъ, 984—985; со się діяло z Greki y z Carogrodzkim państwem po synodzie Florenckim—powieść Gennadyusza, patryarchy Carogrodzkiego, 985—988; wspomnianie Gennadyusza do swoich Grekow, y zatym do narodow Ruskich y innych, 988—991; wspomnianie chrześcijańskie do Ruskich narodow, 991—996; przestroga na potwarzy przeciwnikow synodu Brzeskiego, 996—1002).

IX.—АПОКРИСИСЪ. СОЧИНЕНІЕ ХРИСТОФОРА ФИЛАЛЛЕТА. ВЪ ДВУХЪ ТЕКСТАХЪ ПОЛЬСКОМЪ И ЗАПАДНО-РУССКОМЪ 1597—1599 ГОДА . . . . . 1003—1820

СТОЛБ.		СТОЛБ.
1133	List dawniejszy	1134
1137	List poŝledniejszy	1138
1147	Rozdział VII, zamykający w sobie wywody niektóre, osobliwie z listu dzisiejszego papieża Rzymskiego, pokazujące, że oddanie posłuszeństwa papieżowi Rzymskiemu naukę Cerkwie Oryentalney wywraca; y że metropolit y władkowie, którzy to posłuszeństwo oddali, — nieprawdziwie y nieszczyrze, tylko dla snadniejszego zwożenia ludzi, za religiey Greckiey duchowne y za odnowiciele vniey Florentskiey się vdaia	1148
1183	Rozdział VIII, zamykający w sobie vważenia ludzi starożytney religiey Greckiey, ktore ich do przyjęcia nowego kalendarza niepochoпnymi czynią	1184
	<i>Оdpowiedzi część wtora.</i>	
	<i>O okolicznościach postępku ludzi starodawney religiey Greckiey na synodzie Brzeskim, ktorым synodowcy dzieiopis przyganił.</i>	
1197	Przedmowa na wtora część odpowiedzi	1198
1201	I. Iesliż to prawda, co synodowy dzieiopis twierdzi, iż synod iest samych biskupow trybunał, y nikt tam głosu nie ma, iedno oni?	1202
1221	II. Iesliż to prawda, co synodowy dzieiopis twierdzi, iż świetscy ludzie do rozsądku nauki o wierze prawa żadnego nie mają, ale duchownych przełożonych, iako tych, którzy błędzić nie mogą, wiary nasładować, onym posłusznymi być y podlegać, y za nimi, iako owce za pasterzmi, zawsze iść powinni? Czego względem nie była winna rzecz, aby metropolit z władkami, vnią z kościołem Rzymskim czynić chcąc, był się z nią opowiedział ludziom świetским	1222
	<i>Листъ давнѣйшій . . . . .</i>	1134
	<i>Листъ послѣднѣйшій . . . . .</i>	1138
	Роздѣлъ 7, замыкающій въ собѣ выводы нѣкоторыя, особливе зъ листу теперешнего папежа Римского, показующіе, же отдање послушенства папежови Римскому науку Церкви Восточной выворочаетъ; и ижъ митрополитъ и владыкове, которые тоє послушенство отдали, — неправдиве и нецире, только для snadнѣйшого звоженья людей, за духовныхъ релѣи Греческой удаются	1148
	Роздѣлъ 8, замыкающій въ собѣ уваженья людей старожитной релѣи Греческой, которые ихъ до принятия нового календара непохопными чинятъ	1184
	<i>Отповѣди часть вторая.</i>	
	<i>О околнчностяхъ поступку людей старожитной релѣи Греческой на синодъ Берестейскомъ, которымъ дѣеписъ пригнали.</i>	
	Предмова на вторую часть отповѣди	1198
	1. Если то правда, што синодовый дѣеписъ твердить, ижъ синодъ естъ самыхъ бискуповъ трибуналъ, и никто тамъ голосу не маєтъ, одно они?	1202
	2. Если то правда, што синодовый дѣеписъ твердить, ижъ свѣтскіе люде до розсудку науки о вѣрѣ права жадного не мають, але духовныхъ предложенныхъ, яко тяхъ, которые блудити не могутъ, вѣры паслѣдовати, онымъ послушнымъ быти и подлегати, за ними, яко овцы за пастырми, ити повинни? Взглядомъ чого не бываетъ повинная речь, aby митрополитъ зъ владыками, згуду съ костеломъ Римскимъ чинити хотячи, оповѣдался былъ зъ нею людемъ свѣтскимъ	1222

СТОЛЪ.

III. Iesliż to prawda, co synodowy dzieiopis twierdzi, że metropolit z swym towarzystwem, od Lwowskiego y Przemyskiego władzkow, archimendrytow, ihumenow, popow, czerncow, a zgoła wszystkich duchownych religiey Greckiey z świet-skimi zgromadzonych nie mogli być na synodzie Brzeskim, przez się samego naznaczonym, z wrzędu składan, a tym mniej wyklinan: bo by to było przeciwko rozumowi, przeciwko prawu Bożemu, przeciwko rządowi kościelnemu, przeciwko konfederacyey y przeciw zwierchności k. i. m.? 1259

IV. Iesliż Brzeskim duchownych y świetkich starożytney religiey Greckiey osob sprawom słusznie synodowy dzieiopis przygania, z tey miary, że nie w cerkwi, ale w kamienicy, temu że nie przy metropolicie, który synod złożył, ale przy Przemyskim y Lwowskim władzkach, którzy własnego podpisu rąk swoich odstąpili, y przy Niceforze, który o szpiegierstwo iest obwiniony y zaręczony, y przy heretikach y z marszałkiem heretickim są odprawowane? 1303

Odpowiedzi część trzecia.

O monarchiey abo iedynowładztwie kościelnym papieżow Rzymskich.

Przedmowa na trzecią część odpowiedzi 1333

I. Iesliż to prawda, co synodowy dzieiopis twierdzi, że monarchia abo iedynowładztwo kościelne w ewangeliey ufundowane iest? 1337

II. Iesliż to prawda, co dzieiopis pisze, że Christus Pan—owymi słowy: «tyś Piotr, a na tey opoce zbuduję Kościół Moj, y tobie dam klucze krolestwa

СТОЛЪ.

3. Если то правда, што синодовый дѣеписъ твердитъ, ижъ митрополатъ (sic) зъ своимъ товариствомъ, отъ Львовского и Премыского владыковъ, архимандритовъ, игуменовъ, поповъ, чернцовъ, а згола всѣхъ духовныхъ релѣи Греческой зъ свѣтскими згромаженныхъ не могли быти на синодѣ Берестейскомъ, черезъ себе самого назначенымъ, зъ уряду складанъ, а тымъ меньше проклинанъ: бо бы то было противко разуму, противко праву Божему, противко порядку костелному, противъ конфедераци и противъ звѣрхности кроля его милости? 1260

4. Еслижъ Берестейскимъ духовныхъ и свѣтскихъ старожитной релѣи Греческой особъ справамъ слушне синодовый дѣеписъ приганяеть, съ той мѣры, же не въ церкви, але въ каменицы, ктоу же не при митрополитѣ, который синодъ зложилъ, але при Премыскомъ и Львовскомъ владыкахъ, которые власного подпису рукъ своихъ отступили, и при Нивифорѣ, который о шпикгирство естъ обвиненный и приручный, и при еретикахъ зъ маршалкомъ еретикимъ суть отправованы? 1304

Отповѣди часть третья.

О монархиі або единовластїи костелномъ папѣжовъ Римскихъ.

Предмова на третюю часть отповѣди 1334

1. Если то правда, што синодовый дѣеписъ твердитъ, же монархїа або единовластїе костелное въ евангелїи уфундовано естъ? 1338

2. Если то правда, што дѣеписъ пишеть, же Христосъ Богъ—тymi словы: «ты еси Петръ, и на семъ камени збудую церковь Мою, и тобѣ

СТОЛБ.	СТОЛБ.
обороны и милости, котре patriarchom dzieiopis przypisuie, onych odstąpić a do papieża Rzymskiego przyłączyć się godzi? . . . . . 1653 Rozdział VI, zamykający w sobielistyniektore nawielebniejszego oycy Meletyusza, przedtym Alexandriyskiego, a teraz już Konstantinopolskiego patriarchy, za vsłyszeniem o odwrwaniu metropolita y władkow niektorych, do ludzi starożytney religiey Greckiey, tu w tych państwach mieczkaiących, świeżo pisane. . . . . 1667 VII. Jeśliż duchownych starożytney religiey Greckiey to lepsze wczczenie kapłaństwa, o iakim im w papiestwie dzieiopis powieda, od posłuszeństwa patriarchow Orientalnych y od wiary ich odwieść a do oddania posłuszeństwa papieżowi Rzymskiemu słusznie przywieść ma? . . . . . 1709 VIII. Jeśliż to prawda, co dzieiopis twierdzi, iż papież y z swymi wiodąc Greckiey religiey ludzie pod swoię zwierzchność, nie żadnego pożytku swego w tym, ale tylko duchowney pociechy, zgody, miłości chrześcijańskiej, y postrachu heretykow y Turkow szuka . . . . . 1737 IX. Jeśliż, iako dzieiopis radzi, ludzie starożytney religiey Greckiey tego wdzięczni być słusznie mają, że ich takimi sposoby, iakie teraz są w używaniu, do jedności z kościołem Rzymskim przywodzą? . . . . . 1753 <i>Zamknięcie odpowiedzi z prośbą y z wprominaniem do Koronnych y w. x. Litewskiego obywatelov. . . . . 1791</i>	обороны и милости, што патриархомъ дѣпись приписуеть, оныхъ отступити а до папежа Римского прилучитися годить? . . . . . 1654 Роздѣль 6, замыкающий въ собѣ листы нѣкоторые навелебнѣйшого и всесвятѣйшого кврѣ Мелетіа передѣ тымъ Александрийского, а теперь уже Константинопольского патриархи, за услышаньемъ о одорваньи митрополита и владыковъ нѣкоторыхъ, до людей старожитной вѣры Греческой, ту въ тыхъ панствахъ мѣшкающихъ, свѣже писаны . . . . . 1668 7. Если духовныхъ старожитной релѣи Греческой тое лѣпшее пошанованье капланства, о якомъ имъ въ папествѣ дѣпись повѣдаеть, отъ послушенства патриарховъ Восточныхъ и отъ вѣры ихъ отвести, а до отданья послушенства папезови Римскому слушне привести маеть? . . . . . 1710 8. Если то правда, што дѣпись твердить, ижъ папезъ и зъ своими ведучи Греческой вѣры людей подѣ свою зверхность, не жадного пожитку своего въ томъ, але только духовное потѣхи, згоды, милости христианской, y постраху еретиковъ и Турковъ шукаеть? . . . . . 1738 9. Еслижъ, яко дѣпись радить, люде старожитной релѣи Греческой, того вдячни быти слушне мають, же ихъ такими sposoby, якие теперь суть въ уваженью, до едности съ костеломъ Римскимъ приводить? . . . . . 1754 <i>Замкненье отповѣди съ прозбою и зъ уломинаньемъ до Коронныхъ и великого князства Литовского обывателей. . . . . 1792</i>

УКАЗАТЕЛЬ.

(Лица; мѣста; предметы и рѣченія).

Примѣчанія.

ВОПРОСЫ И ОТВѢТЫ ПРАВОСЛАВНОМУ ЗЪ ПАПЕЖНИКОМЪ

1603 года ¹

|| (1) ВѢРШЫ АВО СТИХИ ДО ТОГО, ШТО
ЧИТАЛЪ, КОТОРЫМЪ БРАЕГРАНЕСУЕ СИ-
ЦЕВО: ХРАНИСЯ ИТАЛИЯНЪ.

Хронологию старую прочитаючи,
розумѣти не трудно, писмо умѣючи.

Анатолинская церковь, яко статечна
на Христѣ фундаваную вѣру сполечне
И зъ сынами своими неотмѣнно держать,
со Христомъ Господемъ збираючи не
грѣшати.

Яко съ туть въ тыхъ «Вопросѣхъ и Отвѣтѣхъ»
читалъ,
и недаромъ на пятьдесятъ главизнъ
росписалъ,

Тиранского шленства абымъ ты свободилъ,
абы съ двѣма пятьдесятниками не
згорѣлъ.

Людскіе упорности огнемъ поपालеть,
Или ² третего для покоры спасаетъ.

А ты православія мужайся, народе,
небесный царь завше съ тобою есть
и буде!

|| (об. 1) РЕЕСТРЪ.

- 1.—О розмноженю вѣры Римское.
- 2.—О примноженю сыновъ презъ крещеніе.
- 3.—О схизматицехъ.
- 4.—О правдивомъ вызнаню вѣры Греческое.
- 5.—О сумболюмъ.
- 6.—О дванадцати члонгахъ.
- 7.—О вызнаню вѣры католицкое, то есть Римское.
- 8.—О вызнаню православныхъ.

¹ Годъ опредѣленъ изъ слѣдующаго мѣста на 73-мъ листѣ рукописи: «— Не есть тайно всѣмъ намъ, же отъ того часу, яко ся тая надслабѣлая поправа календара черезъ 13-го Григорія стала, уже килка кротъ обходили есте Пасху впереди Жидовъ чотырма недѣлами, а отъ насъ пятма, и килка кротъ посполу въ Жидами. А то и теперъ року того 603 (1603) обходити будете, надъ звычай и постановене церковное, мѣсяца остатнего зимнего, который отъ збываючихъ дней лунѣ за три лѣта уростаеть, называемъ его прибылымъ тринадцатымъ мѣсяцемъ». По вычисленію А. В. Горскаго, въ 1603 году православные праздновали Пасху 24 апрѣля, а латиняне 20 марта. ² Издатель «Описанія Славянскихъ рукописей Московск. Синод. Библи.» (III, стр. 327) замѣчаетъ: «кромя примѣненія здѣсь къ исторіи пророка Иліи, не скрывается ли и указаніе на имя сочинителя?»

- 9.— О трехъ персонахъ.
 10.— О похоженю Духа Святого.
 11.— О похоженю Духа Святого и отъ Сына.
 12.— О похоженю Духа Святого.
 13.— О вызнаню вѣры, якъ ся въ собѣ маеть.
 14.— О Петровомъ началствѣ.
 15.— О старшенствѣ бискупа Римского.
 16.— О Сумоніяхъ, то есть святокупствѣ.
 17.— О проклятомъ ярмѣ.
 18.— О единомъ пастыру и единой овчарни.
 19.— О влады духовной.
 20.— О сакраментѣ.
 21.— О сакраментѣ въ хлѣбѣ прѣснономъ.
 || (2) 22.— О опрѣснокахъ.
 23.— О благословеніи хлѣба во Емаусѣ.
 24.— О правдивомъ Божествѣ и челоувѣчествѣ Христовѣ.
 25.— О крещеніи малыхъ дѣтокъ.
 26.— О чистцу.
 27.— Съ поданю Божого чистецъ.
 28.— О огнѣ чистцовомъ.
 29.— О памяти умершихъ.
 30.— О одшедшихъ душахъ, гдѣ суть.
 31.— О заплатѣ правдивымъ и грѣшнымъ.
 32.— Души праведныхъ и грѣшныхъ, гдѣ суть до дня суд[ного].
 33.— Души справедливыхъ въ рупцѣ Божой.
 34.— О постѣ суботномъ.
 35.— О уставахъ старозаконныхъ и новозаконныхъ.
 36.— О службѣ преждесвященной.

- 37.— О органѣхъ въ костелѣ Римскомъ.
 38.— О казаню на половици служб Божое.
 39.— О казнодѣяхъ Рускихъ, то ест правос[лавныхъ].
 40.— О женитвѣ поповъ.
 41.— О календару новопоправленомъ.
 42.— О знаменіи Креста Господня.
 || (об. 2) 43.— О преношеню руки сокола на лѣвое плече.
 44.— О переношеню руки съ сокола на правое раме.
 45.— О [д]щепенствѣ отъ церкви Вскод[ное] костела Римского.
 46.— О владыкахъ отступныхъ къ паднимъ.
 47.— О слуханю тыхъ же владыкъ митрополитовъ.
 48.— О школахъ при церквахъ Вскоднихъ.
 49.— О засыланю дѣтокъ христіанскихъ на науку до папѣжниковъ.
 50. ¹

КОНЕЦЪ РЕЕСТРУ ².

|| (3) ВОПРОСЫ И ОТВѢТЫ ПРАВОСЛАВНОМУ ЗЪ ПАПѢЖНИКОМЪ.

1.

Напродъ—папѣжникъ: Поневажъ наша католицкая вѣра, ведлугъ Павла апостола, который до Римлянъ, въ кпитулѣ першой, пишеть: «оповѣдаеъ бываетъ по всемъ свѣтѣ» ³, и фундаторомъ ее Петромъ апостоломъ, яко оп

¹ Отдѣльное названіе 50-й главы исчезло, вслѣдствіе ошибки въ «реестрѣ»: въ текстѣ 37-я глава посвящена, какъ и 36-я, «службѣ преждесвященной». По исправленіи этой ошибки и послѣдовательномъ передвиженіи названій, начиная съ 37-й главы, пустое мѣсто противъ 50-й—будетъ занято. Предупреждаемъ объ этомъ. ² Внизу страницы слѣдующаго помѣта: «Сію книжку выменявъ ясъ за молитовникъ Рускій у Іосифа священника Іоанна Шудкій, господарь сей книжици». ³ Римл., гл. 1, ст. 8: «—возвѣщается во всемъ мірѣ».

ани есть, толко бискупъ оного краю, въ которомъ былъ поставленъ ¹, а предся смѣть самому Христови у владѣ ровнати ся и надъ продка своего, то есть Петра святого, выносити ся. А поневажъ теды онъ тое, чого и продокъ его собѣ не привлащаль, привлащаетъ, теды надъ оного невстыдливе ся выноситъ. Затѣмъ и вѣра тая, которая была въ Петрѣ, за которую ся Христосъ молилъ, въ папезу Римскомъ не найдуется, ани есть. Слушне-жъ теды и мы, которіе естесмо православными, оного, яко противника, такъ Христова, яко и Петрова, хоронимося, и вѣры его не наследуемо, слушаючи самого Збавителя словъ: «овца моя голосу моего слушаетъ—а по чужомъ нейдетъ, але бѣжитъ отъ него, ижъ не знаетъ чужого голосу» ².

2.

Папезникъ: Если бы, ведлугъ твоее повѣсти, папезъ Римскій былъ противнымъ Христови и Петрови, намѣстни || (5) |кови его, не розширялъ бы тоее вѣры або винницы своее въ далекіе края, ани бы оное выносилъ межи поганскими народы, который немалъ што рокъ сыновъ презъ крещеніе примножаетъ. А ваша, которая гаснетъ, бо ее Безсурмяне ³ загамовали, не можетъ жадного такового овоцѣ приносити, але есть неплодна и неужиточна.

Православный: Што ся тыче помноженя и розширена, хотяи бы и такъ было, яко ты правишь (якожъ не есть), предся мѣли бысмо въ той речи за собою оборонцу и свидѣтеля не ангела,

ани архангела, ани тежъ апостола, але самого ангелского и апостолского владыку, который до малости вѣрныхъ своихъ утѣшне такъ мовить: «не бойся, малое стадо, яко благоволилъ Отецъ мой небесный дати вамъ царство небесное» ⁴. А о множествѣ ихъ мовить: «много есть званыхъ, але мало выбранныхъ» ⁵. И о способѣ приступованя мовить: «тѣсны || (об. 5) | суть ворота и прискорбный путь, вводячій до живота, и мало ихъ есть—наследующіе его» ⁶. А о роспустѣ: «а широкій и пространный, отводячій на згинене, и мнози суть входячій мимъ» ⁷. И апостоль о Жидовехъ: «не въ м[н]ожествѣ ихъ благоволилъ Богъ, абовѣмъ на пустыни погибли» ⁸.

А занежавши такъ потужные доводы, абысь, поднесши очи свои (поневажъ ведлугъ тѣла судишь) обачиль, яковыбранные Божіе на всѣ чотыри части свѣта, т. е. на всходъ и на заходъ, полудне и полночь, въ православной вѣрѣ сияютъ, и не есть тайно вѣдати прагнучому, же хотяи поганецъ всходное и полуденные стороны ведлугъ свѣта опановаль, Богу такъ изволившу, але вѣрою одинъ Христосъ царствуетъ, которой поганецъ жаднымъ способомъ загамовати не можетъ,—погледи на чотыри священныя патрїархи и пастыри истинныя церкви Христовы, яко, межи оними безбожниками мѣшкаючи, ани вѣры, ани сув || (6) |цессіе порядное не страшили:

1. Антвохійскій бовѣмъ патрїарха на всю восходную сторону слово Божіе и владзу духовную ведле Бога розширяетъ, маючи подъ собою архиепископовъ, ми-

¹ На полѣ: «1 соборъ Никейскій, канонъ 7; въ заповѣди Іустина цара; соборъ Африканскій, канонъ 21 и 3». ² Иоан., гл. 10, ст. 27, 5. ³ На полѣ пояснено: «Турци». ⁴ Лук., гл. 12, ст. 32. ⁵ Лук., гл. 14, ст. 24. ⁶ Мате., гл. 7, ст. 14: «узкая врата, и тѣсный путь введяи въ животъ—иже обрѣтаютъ его».—Лук., гл. 13, ст. 24. ⁷ Мате., гл. 7, ст. 13: «пространная врата и широкій путь вводяи въ пагубу—». ⁸ 1 Корин., гл. 10, ст. 5: «но не во множайшихъ—поражени бо быша въ пустыни».

трополитовъ множество, а епископовъ надто множайше.

2. Александрійскій зашь на великій Египеть и всю полуденную сторону евангеліе Христово простираеть, маючи подь благословеніемъ своимъ архиепископовъ и епископовъ множество не малое.

3. Іерусалимскій патріарха, который и печатей збавеня нашего есть сторожемъ и свѣтомъ, дръжачи въ благословенствѣ своемъ и ряду пастырства духовного вси оныя святые мѣстца (, на которыхъ Христось Господь откупене наше справоваль, и гдѣ его святые ноги стояли, гдѣ ся родиль, гдѣ ся вскормилъ, гдѣ ся крестиль, гдѣ мѣшкаль обещне, гдѣ славу божества своего ученикомъ оказалъ, гдѣ пять тысячей народа пятма хлѣбами насытилъ, || (об. 6) гдѣ офѣру іерейства своего Богу Отцу за весь мірь отпраповаль, гдѣ незличоные чуда и добродѣйства чиниль, гдѣ отпочинуль отъ всѣхъ праць своихъ дня семого ведлугъ тѣла, отколь на небо предъ учениками вступиль, гдѣ обѣтнику Духа Святого на апостолы, отъ Отца принявши, выляль),—всю Палестыну, Галидею, Іерданскую сторону, словомъ евангелія Христова рядячи и справуячи, маеть.

4. Подмо зашь до Константинопольскаго патріарха, которое мѣсто и Новымъ Римомъ есть названо. Всю Трацию, Дардарію, Харватію, Македонію, Сербію, Булгарію, Алванію, Унгарію, Молдо-Влахію, Влахію, Руссю Малую и Великую и всѣ полночные стороны ажъ до Акіянъ великаго моря обдръжачи, благословенство пастырское роздаеть, и оныхъ словомъ потѣхи въ милости, покорѣ, въ тихости, якъ чадолубивый отецъ и пастырь правдивый овецъ Христовыхъ, утвржаеть.

А надто обачь, же и православная вѣра о||**(7)**богачаеть паства христіан-

скіе. Аза не широкіе суть мѣшканя Рускихъ краевъ? Аза мала дръжава и царство Московскихъ земель? Азали мало тамъ Цитійскихъ ордь оный православный царь зъ ласки Найвышшого крещеніемъ просвѣтилъ? Азали мало и теперь зъ Агаренскихъ сыновъ до вѣры православной приступуеть? Также и на заходнихъ и всходнихъ сторонахъ сила зъ-межи пановъ благочестивыхъ, дръжачихъ вѣру православную, есть, которыхъ всѣхъ поединкомъ выличати часть теперь не знесеть.

А видишь, же тые твои примовки, которыми то на нашу церковь валишь, жебы мѣла быти неплодна и неужиточна, тутъ мѣстца не мають. Ото сыновъ маеть, которіе зъ далекихъ краевъ, ведле пророка, до нее приходятъ, которыхъ выводячи на свѣтлость заповѣдей Христовыхъ⁹, указуеть имъ отчизну ихъ небесную и градъ неошадованный Іерусалимъ, въ которомъ хитрецъ и содѣтель Богъ.

3.

Папезникъ: || (об. 7) Хотяй жебы и такъ было, яко ты повѣдаешь, же тежь и зъ ваше стороны вѣра квитнетъ и помножается подь солнцемъ, а чомужь васъ католицы и увесь еостель Римскій схизмативами окрестиль?

Православный: Не примо того, же мы, православныи, естесмо отщепенцами. Але чимижь?! Подобно вашими, але не Божиими! Бо иная есть речъ быти отщепенцомъ Божиимъ и правды Его, а иная—людскимъ, то есть: не хотячи быти участниками небогоугодныхъ учинковъ ихъ. О таковомъ отщепенствѣ Ісаія пророкъ мовить: «изыйдѣте съ посродку ихъ, и очиститесь, и нечистотѣ ихъ не прикасайтесь, и я

⁹ Исаія, гл. 60, ст. 3—4.

прійму васъ, мовить Господь»¹. И самъ Господь гдѣ кажетъ брата выстунного, по первомъ и второмъ и третемъ наказаніи, если не покается, за поганина и явногрѣшника мѣти². Также и Павелъ: «всякого, мовить, брата безчинно ходяща отлучайтеса»³. А безчинство есть то, кгда кто што не по воли Божой чинить и не по преданіемъ || (8) апостолскимъ и отцовъ святыхъ, але болшь мниманю своему, нижли разъ уфаленой правдѣ уводитися даетъ. А ижъ ся то все у вашихъ католиковъ и учителей костела Римского найдуетъ, слушне мы, православніи, помнечи на вырокъ Господній: «слѣпецъ слѣпца если ведеть, обадва въ яму впадутъ»⁴, — отъ таковыхъ хоронимося и, зъ Василюемъ Великимъ, мовимо⁵: «всякъ убо чуждъ Господня учителства голось и мысль, таковаго мы всегда и нынѣ отбѣгати познахомъ»⁶.

4.

Папезникъ: Не толко же васъ католици отщепенцами, але и геретиками зовутъ, а то для того, ижъ не наслѣдуете зуполна правдивого вызнаня вѣры, которое напродъ съ поданя апостолского, потомъ отъ Ниценского синоду ажъ до тыхъ часовъ католици дрѣжати и визнавають.

Православный: Поневажъ теды вѣра наша христіянская называется католицкая, то есть, яко мы на Рускій языкъ выкладаемо, собор|| (об. 8) ная, а по-Латинѣ — универсались, то есть — всѣмъ сполная, — слушнесъ теды зачалъ отъ апостоловъ и отъ Ниценского синоду, яко

отъ жродла. Пытаю тебе: якое было вызнане вѣры апостолское, а которое зась Ниценское?

5.

Папезникъ: Символюмъ апостолское дванадцать члонковъ.

Православный: А которые-жъ то члонки?

6.

Папезникъ: Вѣрую въ Бога Отца, всемогущого Створителя неба и землѣ, въ Иисуса Христа, Сына его единородного Господа нашего, которій ся почаль зъ Духа Святого, народился зъ Маріи Дѣвици. И ку концу: вѣрую въ Духа Святого, святый костель христіянскій.

Православный: А Ниценскій зась который?

7.

Папезникъ: Кредо великое, которое и по сесь день въ костелахъ католицкихъ на мши спѣвають. Мнимамъ, же и у вашихъ церквахъ.

Православный: Што-же-съ тутъ розного и незгодливого межи нами и вами усмотрѣль?

8.

|| (9) Папезникъ: Вижу, же мое розмовы поняти не можешъ. А протожъ вызнай ты свою вѣру, якъ визнаваешъ?

Православный: Вѣры наше вызнане есть такъ: Вѣрую во единого Бога Отца, нерожденного, ани сотвореного, початку, ани конца немающого, Сотво-

¹ Исаія, гл. 52, ст. 11. — 2 Корин., гл. 7, ст. 17: «— отъ среды и отлучитеса —». ² Въ подлинникѣ ссылики не вѣрны, приводимъ ихъ въ исправленномъ видѣ: Лука, гл. 17 (поправл. изъ 18), ст. 3; Мате., гл. 18 (поправл. изъ 17), ст. 17. ³ 2 (въ подлин. ошиб. 1) Солун., гл. 3, ст. 6. ⁴ Мате., гл. 15, ст. 14. ⁵ На полѣ замѣчено: «або оповѣдаемо». ⁶ Въ Словѣ «О вѣрныхъ».

11.

Папезникъ: А на другомъ мѣстцѣ у Іоанна въ капитулѣ 16 яснѣ тежѣ самъ Збавитель о Духу Святомъ говоритъ: «отъ моего приметь»¹, то есть отъ моего Сыновнего Духа приметь або возьметъ зъ моеи истности. Прото Духъ Святой единоистный есть Сынови, отъ которого все маеть, штѣ маеть. Затѣмъ, походитъ и отъ Сына.

Православный: Кириллъ святой Александрѣйскій и Теофилактъ на тое слово выкладъ чинятъ: «отъ моего приметь, то есть отъ моеи полности, отъ моего розума, отъ моеи скритости, мудрости, не спротивеняся мнѣ окажетъ, не о со[†](11)бѣ глаголати имать, но елика аще услышитъ, глаголати имать». Зачимъ то, абы ся початокъ або похожене и отъ Сына значити мѣло, неидеть. Бо хотяя ровень есть во истности во всемъ Сынъ Отцу, але Отець есть ꙗ alpha або кавза, поводъ Сынови. Также тежѣ и Духъ Святой во истности и божествѣ ровень есть Отцу и Сыну, але Отець есть ꙗ alpha або кавза, поводъ Святому Духу, и не маеть того въ початку и кавзѣ †, штѣ Отець, то есть—роженя и похоженя.

12.

Папезникъ: Если бы не походилъ Духъ Святой и отъ Сына, а якожъ оное будешъ розумѣти, гды Христось презъ замкнене дверей указавши ся учнемъ своимъ и давши имъ покой дунувъ и рекъ: «примѣте Духъ Святой»²?

Православный: Святой Аѳанасій Великій, учитель церковный, пишучи о вѣрѣ въ диспутациі Монданиста, на то

выкладъ чинить, починаючи отъ оного слова, которое Христось Господь при своемъ одестю до учениковъ³ мовилъ: «пожитечно, повѣдаеть, вамъ, абыхъ я отишолъ: если бовѣмъ я || (об. 11) не пойду, Потѣшитель къ вамъ не придетъ. Съ чого, мовить, явно есть, ижъ Христось еще не былъ отишолъ, не было дуновене тое пришествіе Параклита, але даръ ласки духовное, кгда бовѣмъ рекль: «примѣте Духъ Святой», приложилъ и тое: «если которымъ отпустите грѣхи—отпустятся имъ, а если которымъ задръжите—задръжани будутъ». Явне теды, повѣда, есть, ижъ вязати и розвязовати грѣхи даръ духовный было оное». Абовѣмъ звыкло писмо Божское Духомъ называти и духовные дары, яко тежѣ и индѣ пишеть: «починуть на немъ седмъ Духовъ Божскихъ»⁴, то есть седмъ даровъ духовныхъ. И Златоустый въ «Омиліяхъ»⁵ на Іоанна и засъ въ «Бесѣдахъ»⁶ Дѣяній Апостолскихъ, подобне святому Аѳанасію и барзо широце, пишеть.

13.

Папезникъ: А чомужъ тотъ же святой Аѳанасій у Символѣмъ своемъ о вызнаню вѣры, которое ся такъ починаеть: «Qui cuncue vult esse saluus»⁷, положилъ, же Духъ Святой и отъ Сына походитъ?

|| (12) Православный: Яко-живъ—отомъ Аѳанасій не мыслилъ, ани писалъ! Еслибы иначе (поневажъ Аѳанасій былъ прирожонный Грекъ, теды и книги свои по-Греческу преписовалъ), але въ жадныхъ правдивыхъ а старихъ зводѣхъ Кгрецкихъ то не найдуется, абы

¹ Іоан., гл. 16, ст. 14. † Въ подлинникѣ «ина всѣ». ² Іоан., гл. 20, ст. 22. ³ Въ подлинникѣ описка: «до ученикомъ». ⁴ Исаія, гл. 11, ст. 2. ⁵ Слово 88. ⁶ Слово 1. ⁷ На полѣ переведено: «кто-кожекъ хочеть быти збавенъ».

Духу Святому похожене мѣдъ признавати. Вѣдалъ бовѣмъ Аванасій святой, яко правдивый наслѣдовца еван[гел]скихъ догматъ, оное слово самѣмъ Христомъ реченное: «егда придетъ Утѣшитель, которого я вамъ пошлю отъ Отца, Духъ истинный, который отъ Отца исходитъ»⁸, и не важился его перечинивати ани писати иначе во книгахъ своихъ. Которого тежъ артыкулу вѣры наслѣдующи второго собора⁹ 150 отцы, егда ся згромадили до Константинополя, заезванемъ цесара Кгрецкого Θεодосія Великого, на-противко Македонія Пневматомаха, переконавши оного, отъ соборное церкви оттали, тамже до символу, въ Никей постановленного (которого было || (об. 12) поты: «егоже царствію нѣсть конца»), приложили: «и въ Духа Святого Господа животворящаго, иже отъ Отца исходящаго» и прочее.

До чого и ваши самые теперешніе казнодѣве, а звлаша панове езуитове, не прятъ, же тотъ придатокъ потомъ отъ самыхъ папезовъ Римскихъ стался. Зъ-межи которыхъ одинъ, найма Петръ Скарга, во книжцѣ своей, року 1577 у Вилни друкованой, въ роздѣлѣ 15 такъ пишетъ: «Латинскій костель жадное приганы въ томъ не маеть, же придалъ до вызнаня вѣры «и отъ Сына»¹⁰. А другій Бенедиктъ Гербестъ, у книжцѣ своей, въ Краковѣ року 1586 друкованой, такъ мовить: «папезове, боронечи каноновъ Ниценскихъ а вѣру о Святомъ Духу объясняючи, придали потомъ, же и отъ Сына походить»¹¹.

То южъ не Аванасіево, але вашихъ

папезовъ приложене, а звлаша—оного проклятого Формоса, за негоже костель Римскій стался, якъ лице безъ носа!

А ижъ вѣра христіянская || (13) называется каѳолическая, по-Греческу: католикіе¹² и клесія¹³, по-Латини: универсали¹⁴, або [ad]¹⁵ uniuersos perti-pens, то есть: сполная, которая ся до всѣхъ стягаеть,—и для тогожъ, егда о якій великій артыкулъ вѣры гра шла, не оденъ бискупъ, ани два, ани тежъ едина епархія тое отправовала, але зо всего свѣта бискупи, все крестіянство, яко и тотъ вторій Константинополскій повшехный синодъ одъ всѣхъ енералитеръ¹⁶, сполне и згодне отправовался и кончилъ. На которыхъ то такихъ синодѣхъ артикулы о вѣрѣ головные подъ анаѳеомою завирано, абы до нихъ не придавати, ани уймовати, якожъ и на томъ второмъ Константинополскомъ повшехномъ синодѣ згодне въ милости братерской справою Духа Святого есть заварто, а подъ анаѳеомою zagrożено, абы ся жаденъ не важиль до того артикулу вѣры «иже отъ Отца исходящаго» ани придавати, || (об. 13) ани уймовати.

А ижъ потомъ папезове Римскіе, выносечисе надъ выроки божественные и оныхъ святыхъ отцовъ постановени¹⁷, смѣли шарпнути тотъ святой артикулъ вѣры а придати до символюмъ «и отъ Сына», протожъ оного справедливымъ судомъ святыхъ отцовъ анаѳемѣ подлегли! И прожно за собою Аванасія потегаете и иншихъ его единомыслениковъ, егдажъ они не были собѣ ни въ

Иоан., гл. 15, ст. 26. ⁸ На полѣ замѣчено: «Который синодъ названъ вторымъ все-
лякимъ (sic)». ¹⁰ Петръ Скарга, «O jedności» (стр. 274): «Laciński kościół żadney w tym przy-
gany nie ma, isz do wyznania wiary przyłożył y od Syna». ¹¹ Бенедиктъ Гербестъ, «Wiary
kościola Rzymskiego wywody» (об. 4 л.): «Papieżowie broniąc kanonow Niceńskich — a
wiarę o Duchu S. objaśniając — przydali potym, że y od Syna pochodzi». ¹² На полѣ по-
правлено: «καθολική...». ¹³ καθολική ἐκκλησία. ¹⁴ universalis. ¹⁵ Добавлено на полѣ. ¹⁶ generaliter.
¹⁷ Въ подлинникѣ: «постановенные».

чомъ противны—одинъ Духъ Божій въ нихъ дѣйствовалъ! Рачей то вынайде, жесте нѣкоторые мѣстца ихъ часто въ друкъ выдаючи повариовали, а подъ титуломъ ихъ паписту якого положили. Але не дивно! Абовѣмъ гдѣ Духъ Святыи свойства своего есть отдаленъ, тежъ и не навѣжаетъ тамъ. А гдѣ надхненія Параклитова не будетъ, не могутъ тамъ ани каноны, ани церемоніи призвоитые ведле воли Божое церкви его становитися.

Показалъ бымъ ти многіе мѣстца у вашихъ теперешнихъ || (14) тлумачовъ, што книги выдають компонованые зъ фалшомъ, але, продолжена уходячи для чителника, опускаю.

Предся-жь, абысь мя не розумѣлъ лѣнивымъ до тыхъ речій быти, маешъ у «Животахъ Святыхъ», которыхъ Скарга езуита року 1592 выдалъ, въ «Животѣ Иоанна Дамаскина», въ «Оброку Духовномъ», гдѣ пишеть, ижь якобы Иоаннъ Дамаскинъ мѣти мѣлъ нѣкоторые мѣстца вонтпливые о похоженю Духа Святого; але, повѣдаеть, зась поправилъ, гды на сунодъ повшехный седмый епископи и отцеве святыи напративо икономахомъ згромадили; на которомъ сунодѣ якобы мѣли оныя святыя отцы сполне и згодне вызнати, ижь Духъ Святыи «и отъ Сына» исходитъ; гдѣ тежъ, повѣдаеть, и Дамаскинъ будучи, оное исторіи, которую о Иоасафѣ и Варлаамѣ писалъ, поправилъ, и написалъ «и отъ Сына». Чого мы такъ у отцовъ оныхъ святыхъ, яко тежъ ани во книгахъ || (об. 14) Дамаскиновыхъ не найдуюмо. Еслибы въ той исторіи поправовалъ «и отъ Сына», — не занежалъ бы и въ иныхъ книгахъ своихъ, которихъ есть не мало, также поправити. Але то ширый на него хвалшъ и помова, яко и на святого Аѳанасія! Пишеть бовѣмъ на одномъ мѣстцу книгъ

своихъ такъ: «поданое намъ закономъ, и пророки, и евангелисты—познаваемо и чтимо, ничтоже далѣй шуваючи. Абовѣмъ, благъ будущий, Богъ и всякого добра Подавца што намъ годно разумѣти—то открылъ есть, а чого знести и спростати не можемо—замолчалъ».

14.

Папезникъ: Иисусъ Христосъ облюбеници своей, костелови, презъ подобенство въ Петрѣ святомъ, яко не мѣлъ быти звятяжонъ отъ жадныхъ покусъ и геретицтвъ обѣдалъ, мовячи до него оныя слова: «ты естесь опока, а я на той опецъ збудую костель мой, которого брамы пекелныя не звятяжать, и дамъ ти ключи царствія небесного: || (15) кого ты звяжешъ на земли, будетъ звязанъ на небесѣхъ, а кого розвяжешъ на земли, будетъ розвязанъ на небесѣхъ»¹. А ижь Петрова столица не индѣ гдѣ, едно въ Римѣ, прето мусиль и костель оный, которого збудовалъ есть на Петрѣ, тамъ же быти. Въ которомъ костели порядне бискупы, почавши отъ Петра святого, сущесією идуць и тымъ костеломъ справують, до которого, ведлугъ Иринея святого, доктора старого костелного, мають ся всѣ иншіе костелы сходити,—въ которомъ ся доховала тая, которая есть отъ апостоловъ, традиція. Протожь въ томъ единымъ костели отъ апостола Петра, яко отъ княжати апостолского, фундовано каждому, збавене свое милуючому, быти потреба, а отъ него утекати—згинене вѣчное.

Православный: Признаваю же одина есть церковь, одинъ домъ божій, одина овчарня, едино || (об. 15) войско, одинъ корабль Христовъ, въ которомъ прагнучому збавеня пребывати потреба.

¹ Мате., гл. 16, ст. 18—19.

Едно ся тому дивую, же ся обачити не можете: называете тутъ костель католицкій, то есть повшехнымъ—зъ одное стороны, а зъ другое зась до одного мѣстца и подъ одного имя назвиска его покладаете. Тыѣ двѣ речи суть барзо противны, и не могутъ стати посполу. Абовѣмъ у визнаню вѣры, не мовлю—во единъ святыи Римскій або Петра святого костель, але — во едину святу соборную и апостолскую церковь; то южъ тутъ не на Римъ толко, ани тежъ на одного Петра апостола тотъ костель або церковь стягается, але на всѣхъ апостолѣхъ и на всѣхъ христіанѣхъ православныхъ по всему округу земному, которіе правдиве въ Господа нашего Иисуса Христа вѣрятъ. А еслижъ и оными словы алекгуешъ реченными Христомъ до Петра святого: «ты естесъ Петръ, а я на семъ камени збудую церковь мою, || (16) которое врата адовы не звияжати»², —теды то о кождомъ зъ апостоловъ можешъ розумѣти, и не толко о апостолѣхъ, але и о всѣхъ вѣрныхъ. Абовѣмъ то не о будованю деревяного або каменного костела мовитъ, але о выбранныхъ Божиихъ споминаеть, яко и сами въ символѣмъ визнавае: *et in unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam*. Бо еслибы иначе, теды мусѣли быте мовити: *et in unum sanctum cat[h]olicum et apostolicum templum*, якожъ южъ частей тыхъ темпльовъ и межи собою и въ книгахъ новыхъ друковъ уживае, анижли ееклезія. Которое слово темпльомъ чомусь не барзо Риму есть, до оногю облюбеница Христова, але ееклезія барзо снадне, яко то по-Грецу . . . . .³ по-Латинѣ: *haec ecclesia sponsa est Chri-*

sti; наветъ и по нашему по-Руску: тая церковь облюбеница⁴ есть Христова. Поневажъ еклісія || (об. 16) Грецей есть языкъ, розумѣтся по-Латинѣ—*congregatio*, то есть згромажене не одного тылко, ани дву, ани тежъ одного мѣста Риму, але гдѣ-волькѣ находящихъся правовѣрныхъ христіанъ. Зъ самыхъ же апостоловъ можешъ обачити, же тая вѣра и назвиско не одному Петрови служило. Абовѣмъ оное вѣры, которую въ собѣ мѣли, жадные покусы, жадные трѣвоги, бѣды, утиски, выгнаня, огни, мечи, утрапена, забіяня, мордованя, смерти, воды, береги, ани вшелякіе иншіе преслядованя, ведле словъ Христовыхъ, звияжити не могли. Што потомъ зась во ихъ наслѣдовцахъ и наступцахъ, епископахъ, мученикахъ и исповѣдникахъ показалося, и теперь еще показуется, и ажъ до скончания показовати ся будетъ—святыхъ всѣхъ выбранныхъ Божиихъ церковь Божія становится и будуетъ. Которую таемницу церковь, то есть вѣрныхъ своихъ первие Христосъ о Петрѣ прикладне указаль, мо|| (17) вичи до него: «я тобѣ мовлю, яко ты еси Петръ, и на семъ камени збудую церковь мою»⁵, то есть, вѣрныхъ моихъ. Вѣра же Петрова не иншая была, едно тая: «ты естесъ Христосъ Сынъ Бога живаго»⁶.

Не камень теды, якъ толкуеть святыи Августинъ, але «ты еси, мовитъ, Петръ», то есть: «отъ камене, которого еси визналь, Петръ и ты названъ будеши, яко отъ вѣры—вѣрный; а я на томъ камени⁷, которого визналь, отъ которого и самъ Петръ названъ будеши, на томъ камени збудую церковь мою». «Камень же былъ Христосъ»⁸, Павелъ волаеть.

² Мате., гл. 16, ст. 18. ³ Оставлено пустое мѣсто въ подлинникѣ. ⁴ На полѣ появлено: «невіста». ⁵ Мате., гл. 16, ст. 18. ⁶ Мате., гл. 16, ст. 16. ⁷ На полѣ: «не мовитъ: *super hunc petrum*, але: *super hanc petram*». ⁸ 1 Коринѣ., гл. 10, ст. 4.

«Абовѣмъ не на Петрѣ, мовить тотъ же Августинъ, але на Христѣ церковь будуется. Ещещъ и Павелъ вопіеть: «фундаменту иного жаденъ надъ лежачого положити не можетъ, которій есть Исусъ Христосъ»¹. А о браню ключовъ, то есть вязаня и розвязованя, теды вѣдаемо зъ оного евангелія, гдѣ Христосъ Господь по воскресеніи всѣмъ еднакую владзу далъ, егда презъ замкнене дверей || (об. 17) до нихъ вшолъ². Первѣй бовѣмъ толко обѣцалъ Петрови мовячи до него: «и тобѣ дамъ»³, значить—пришлую речъ. А вѣдже не читаемъ, абы ему поединкомъ гдѣ ихъ мѣлъ давати, але гдѣ всѣмъ, тамъ и ему.

Што и Василий Великій, во единомъ⁴ отъ «Постническихъ Словъ», пишеть и всѣмъ повѣдаеть: «пастыромъ и учителемъ ровную подаеть власть, чому знакъ есть, же звязують и розвязують, подобне якоже и Петръ».

И Киприянъ святый пишеть⁵: «тмъже, повѣдаеть, были иншіе апостоли, чимъ и Петръ, однако маючи товариство, честь и старшинство. Абовѣмъ апостолскій станъ одинъ есть и тойже на всѣхъ, также и святителскій одинъ, и не называється овъ досконалый святитель, а овъ — недосконалый, але всѣ ровны собѣ епископи. Якоже и даръ благодати Святого Духа ровно истекаетъ на вся, и толико приимуетъ каждый зъ нихъ, колко самъ себе на приимоване годнымъ учинить. Не отъ вышшихъ бовѣмъ и многослынушихъ мѣсть або городовъ || (18) и множества народовъ владности къ уприймованю

дару Духа Святого бываетъ, але отъ трудовъ, праць, подвиговъ и богоподобнаго житія Христова тѣснаго добре ходящихъ. На таковыхъ даръ ласки Духа Святого изливается».

А зъ стороны Ириней треба уважити, зъ якое мѣри до таковыхъ словъ ему было пришло⁶. Пишеть на томъ мѣстцу толко противъ Воилетинови, Кердонови и Маркианови, которіи противко науцѣ апостолской новыя нѣкоторые каперства и сны † розсывали. Росказуетъ имъ Ириней очи обернути на церкви, презъ апостола постановленные, и затымъ, нижли до учиненя зменки о костели Римскомъ пришло въпередъ, и иншыя во Кгреціи будучіе церкви споминаеть, яко то во Ефесѣ, Змърнѣ и во всей Ази и одинавое имъ доховане науки апостолское приписуетъ. Кгдыжъ церковь, которую быти визнаваемо, есть вселенская, то есть || (об. 18) повшехная, а затымъ, кгдыжъ той самой вселенской церкви власне належна тая едність, окромъ которое жаденъ збавенъ⁷ быти не можетъ, то жаденъ помѣстный поединковый костель, а поготову⁸ и Римскій тое збавенное едности такъ до себе потягати и собѣ привлацати не можетъ. Абовѣмъ Господь Исусъ Христосъ, оный одинъ добрый пастырь, одну овчарню такъ зъ Жидовъ, яко и съ погань становечи, привести рачиль. И всѣ тые хотяи розлучени отъ себе мѣстцами и часами, духомъ и вѣрою такъ спонени и злучени суть, же одну нероздѣльную каволическую або повшехную становяць цер-

¹ 1 Корине., гл. 3, ст. 11. ² Иоан., гл. 20, ст. 19—23. ³ Мате., гл. 16, ст. 19. ⁴ Глава 30, слово 10, «О послушаніи». ⁵ На полѣ: «О простотѣ поповъ». ⁶ На полѣ: «Ириней святый не о теперешнемъ споминаеть костель Римскомъ, але о першомъ, скоро по апостолѣхъ, статечне стоячомъ, который отъ теперешнего такъ есть розный, якъ день отъ ночи и якъ свѣтлость отъ темноты». † Въ подлинникѣ: «на царства и сыны». ⁷ Исправлено изъ «помѣстный». ⁸ Сперва было написано «поготовю».

ковъ. Въ которой если кто не найдется, не будучи члонкомъ Христо-вымъ, забавенъ быти не можетъ. Або-вѣмъ тое-то таковое церкви вселенское едноть наибольшей въ томъ зависла, же маеть едину голову Христа Господа. Протожъ найбезпечнѣйшая есть речъ каждому христіянини, нехотяему зъ едноти || (19) церковное выпасти, наибольшъ на Христа Господа смотрѣти а оногo сѧ держати: тымъ дрѣжанямся Христа устережеться вшелякихъ шатанскихъ самоловокъ, которые онъ при власной единой вѣрѣ для ошуканя людского поставилъ: зъ одное стороны—злую во злыхъ речахъ згуду становити, зъ другое стороны—добрую згуду и единомыслность скиненемъ споровъ и сектъ рвати и псовати хотячи. На што смотрячи святій, такъ повѣдаеть: «штожъ, опустивши голову, члонковъ дрѣжишь? Отъ головы если отпадаешъ, згинулесь, хто будъ, то будъ, жити не можетъ, если зъ головы, зъ нею во едноти трѣваючи живота не маеть».

15.

Папезникъ: Если, ведлугъ твоей повѣсти, костель Римскій не есть продкующимъ всѣмъ костеломъ по всемъ христіанствѣ, а бискупъ Римскій не есть повшехнымъ пастыромъ всѣхъ овецъ || (об. 19) Христовыхъ,—поготову, ваши патрвархове и церковь Восточная, которыхъ перемогли брони певелные, абовѣмъ ихъ осягнула безбожная тиранская рука, гдѣ имъ жадныхъ наукъ, ани ряжена и справованя, ведле потребы, овцами Христовыми, ани розширена хвалы Божее Турчинъ не допущаеть.

Православный: На тую квестію ачбы ся не годило тобѣ жадное отповѣди дати, поневажъ въ суды Божіе вдаешся, и зъ другое стороны и плѣтками наробяешъ, а вшакже, абысь не розумѣль собѣ за выграную мѣти ты, который ведле свѣта того звыкъ наболше уважати, старіе приклады минаючи, спыталъ бымъ тя: кгда оно презъ триста лѣтъ по Вознесеніи Господнемъ, гдѣ еще всѣ цесари, короли, княжата погане были, кгда оно въ Римѣ преслѣдоване было || (20), чи былъ, чи не былъ правдивый костель або церковь на свѣтѣ? И много на свѣтѣ такихъ и тому подобныхъ маемо прикладовъ, которыхъ, уходячи продолжена, опущаю оныя, тылко Господни слова припоминаю: «хто хочеть ити за мною, нехай несеть крестъ свой и наслѣдуетъ мене»⁹. «Нѣсть слуга болшій надъ пана своего»¹⁰. «Если мене преслѣдовали, и васъ будутъ преслѣдовати»¹¹, помыкати и нарекати, и смутитесь будете, а свѣтъ сѧ будетъ веселити, але будте доброго сердца, абовѣмъ «я звияжилъ свѣтъ»¹². И апостоль: «валка наша не съ тѣломъ, ани съ кровію, але зъ духовнымивойски князя темности»¹³. Хочай же и церкви Греческіе Вскходніе и пастырове ихъ подъ зверхностю безбожника суть, але вѣрою одинъ Христосъ царствуетъ, которого моцъ въ немощехъ нашихъ выполняется. Прото не оныхъ, гдѣ || (об. 20) зъ ласки Божое и вѣра, набоженство, и сукцессія апостолская, и любовь необлудная, и церковныя правила вцале задрѣжанные и отъ вшелякихъ геретицствъ незмазанне, але оныхъ, которымъ на тыхъ помененыхъ речахъ збываеть, а на то

⁹ Мате., гл. 16, ст. 24. ¹⁰ Иоан., гл. 13, ст. 16. ¹¹ Иоан., гл. 15, ст. 20. ¹² Иоан., гл. 16, ст. 33. ¹³ Ефес., гл. 6, ст. 12: «яко нѣсть наша брань къ крови и плоти, но къ началомъ, и ко властемъ, и къ міродержителемъ тмы вѣка сего, къ духовомъ злобы поднебеснымъ».

мѣсто иншыя неслыханые у оное першое церкви новотныя уставы суть впроважоны, посполу и зъ замненемъ тое речи мовлю: («всякій, который чинить грѣхъ, неволникъ есть грѣхови»¹; и зась: «не вѣдаете ли, яко емуже представляете себе рабы въ послушаніе, рабы есте, егоже послушаете»²)—«брони пекельные перемогли».

16.

Папезникъ: А чомужь Кгреція ваша жадного патрархи не маеть, который бы ся на столицу патраршю выжебраными и выфалшоваными пѣнязми не скупилъ: одинъ другого на ней, за поданемъ Туркомъ болшихъ пѣнязей, спыхаетъ, которые для того власного зостають Симоніянами, || (21) то есть святокупцами?

Православный: Якомъ вышшей повѣдалъ, же вы наболшей ведле тѣла звыкли розсужати, яко тежь и Турцы, надымаючися щастьемъ свѣта того, христіанъ въ убожествѣ и насмѣвску для имени Христова живучихъ найгравають. Протожь вѣдати потреба, же не есть жаденъ въ Кгреція христіанинъ, который бы за досвѣдченемъ того не вѣдалъ, же Турцы, а особливе цесари ихъ, суть явными якъ имени Христоваго, такъ и всѣхъ христіанъ непріятelmi. А затымъ и то всѣ вѣдаютъ, же съ такихъ проклятыхъ непріятелевъ жаденъ зъ скарбовъ церковныхъ и речей святыхъ шафаромъ почитанъ быти не можетъ. Не суть такъ грубыми, абы вѣдати не мѣли, же Христу Господу тое власне належить по всѣ вѣки выбиратьи работники до винограду своего. До тогожь то самого, а не до иншого жадного, всегда иле до патріархи требуютъ пастыра, съ прозбами ся уте-

¹ Иоан., гл. 8, ст. 34. ² Римл., гл. 6, ст. 16.

|| (об. 21) ваютъ, а при прозбахъ не захиваютъ ку тому особъ способныхъ ведлугъ звычайу першое церкви христіанское, а обраныхъ также звычайемъ першое церкви хиротонисають тые, котрымъ на то належить. А коли ся тежь графитъ, же имъ Турчинъ на патріаршество залацаеть особу такую, съ которое досыть могутъ мѣти, видячи въ немъ поступки таковыя, яковыя апостоль у епископу усмотрѣвати казалъ, перстають на ней, въ чомъ розумѣють, же не толко не выступуютъ противко пристойности христіанской, але тежь присвояются до розказаня апостолского, который въ обираю епископа и то усмотрѣвати казалъ, абы мѣлъ доброе свѣдѣцтво и отъ посторонныхъ. А если бы ся тая залацаная особа имъ на тотъ урядъ не здала згожа, теды залацаню мѣстца не зоставуючи иншого, которого згодлившого видять быти собѣ, обирають. А тымъ часомъ, абы имъ || (22) тое не было за зле мѣто, старане чинять. Въ которомъ стараню если небожата почтами и упоминками подъ часъ наробяють, и башомъ кламливимъ и цесарови пышному руки намазуютъ, азажь то имъ слушне за зле можетъ быти почитано? Азажь то святокупствомъ назватися можетъ? Можешъ тому вѣрити, же тамъ столица патріаршая не богатства, не пожитокъ, але працу, а працу болшей отъ иныхъ христіанъ зъ небезпеченствомъ злучоную за собою тягнетъ. Также ся ее ведле свѣта не маешъ для чого домагатися; при прозбахъ множества христіанъ сама надѣя запла ты вѣчное за працу дома вѣры по множеству подымованые до приймованя на себе того уряду побожные люде приводить. И если-жь который зъ нихъ штѣ даетъ коли на вступку патріаршества Турчинови, даетъ на своео хути ни ку воли самому собѣ, не для пожитку своего

приватного, не зъ своее || (об. 22) скринки, не въ тотъ способъ, абы ся у безбожника святое речи докуповатися мѣлъ, але за волею всее церкви, для задръжана вѣры ³ христіанское, для збудована церкви божественное, зъ посполитого иншого братіи скарбу, для того, абы въ покою безъ переказы тымъ, которые о то просятъ, въ чиненію ряду, въ подаванію науки и въ ыншихъ пастьрскихъ . повинностяхъ услуговати могль. То такъ зъ стороны патріарховъ Кгрецкихъ и вступована ихъ на століци.

Але вгды бсы хотѣль обернути очи свои а поглядѣти на свой костелъ Римскій ⁴, ижъ если ся што въ Кгреци не за умелнымъ Кгрецкимъ хотѣніемъ, але за неволею и квалтомъ Турецкимъ дѣветъ, того въ Римѣ и въ Римскомъ костелѣ хотя его къ тому ни хто не неволить, ани примушаетъ, тысячу вротъ болшей. До Риму не ходячи, съ Полскихъ справъ о томъ судити можемо. Азажъ не видимо, же посполите духовные або еревныхъ, або захованыхъ приятельвъ, || (23) абослугъ своихъ надобра духовные такъ хутливе подвизаютъ, же тежъ иншіи, хотя того годнѣйшіи и способнѣйшіи, толко же имъ зъ жадное мѣры не суть обвязани, до нихъ ся тиснути не могутъ? ⁵ Пытаю тебе: што ты симонію або святокупствомъ ⁶ зовешъ? Чи згожаешся въ томъ зъ своимъ Латинскимъ докторомъ Иеронимомъ: же тые вси суть святокупцами, которые зъ урядовъ церковныхъ пастьрскихъ

добродѣйства чинятъ, которіе въ шафованію ихъ не на самый пожитокъ и будоване церкви глядятъ, але ихъ поручаютъ и даютъ тымъ, которыхъ милуютъ, на которыхъ або взглядомъ упоминковъ суть ласкави? Чи згожаешся зъ папезомъ своимъ Римскимъ Ураномъ ⁷, который такъ мовить: «хто колвекъ речей церковныхъ на тое, на што суть поставлены, але для власного зыску и пожитку за упоминозъ языка, за послугу, за пѣнзиз узычаеть, або достаеть, святокупца есть?»

17.

Папезникъ: || (об. 23) Явне то видимо, же отъ того часу, отъ которого Грекове ваши зъ костеломъ Римскимъ сполечность розервали, заразъ на нихъ Панъ Богъ тое проклятое ярмо вложилъ. Абовѣмъ, за окупованемъ тыхъ мѣстцъ, яко патріархій, кляшторовъ, церквей и всего духовенства, до розширеня квалы Божое и розмноженя наукъ христіанскихъ нигда прийти не могутъ. Абовѣмъ «двомъ паномъ (ведле словъ Христовыхъ) жаденъ служити не можеть» ⁸.

Православный: О отлученію православнымъ съ костеломъ Римскимъ повѣдилемъ ти вышей, въ квестіи третей, жесмы повинны отступовати отъ таковыхъ, которые нами погоршаютъ и отъ воли Божое отводятъ. А што подданство свѣтское проклятымъ ярмомъ быти повѣдаешъ, обачся, же противко самому Збавителю повстаешъ, кото-

³ На полѣ: «Напродъ: освященна благословенія, строенія, розширеня, поблажана, отпѣнєнє, утверженє, оглашенє, отлученє, сокрєтє, воплощенє, удержанє, потопенє, спасенє».

⁴ На полѣ: «Шапки кардиналскіє, сакры, плащи бискупіє, подданє послушенства, розматтєє буллы, казиродство, розширенє, кривоприсязства и всякихъ згола выступковъ».

⁵ Къ Титу послан., гл. 2. ⁶ На полѣ: «Тые всѣ помененные речи у нихъ безъ пѣнзєє гонимыхъ не бывають. Обачъ же, если то не власное святокупство у самыхъ Римского костела вызнавцовъ есть?» ⁷ На полѣ: «1 питанє, глава 3». ⁸ Мате., гл. 6, ст. 24.

рый тежъ подданствомъ свѣцкихъ державцовъ былъ, и чиншъ за себе цесареву платилъ и до Пилата самъ говоритъ: «царство Мое, повѣдаетъ, не есть отъ мира се|| (24)го»¹. И самое его святое евангеліе, изали намъ не объявило, же суть покусами діаволскими царства мірскіе, волокучіе до отступеня одъ Бога? Тужъ то покусу Збавитель пречъ отганяючи, азали не научилъ насъ щире кланятися самому Богу, ничего не оглядаючися на земные славы и роскоши? А вшакъ же, чи для того понижалася церковь Восточная, земного царства отдалена бывши, и того самого припадку не есть ли причинцею Римскій папезъ, который, церковь пресѣченіемъ роздравши и розлучивши братію, латвий приступъ на Восточныхъ непріателемъ учинилъ? Што проклятымъ ярмомъ² называешъ—свѣцкое подданство, которое якобы зъ причины розерваня Кгрековъ зъ костеломъ Римскимъ заразы на нихъ мѣло прийти, теды хотяй бы и такъ было, яко ты правишъ (якожъ не есть! але даймы тому такъ быти!), то и апостоли, кгды еще ведле || (об. 24) свѣта того были, въ покою свѣцкомъ были, а гды отъ свѣта отступили и почали свѣдѣцтво о Христѣ Иисусѣ выдавати, на-тыхъ-мѣсть взбурили на себе всѣхъ, а звлаща невѣрныхъ, терпѣли³ отъ нихъ rozmaитые преслѣдованя⁴. Также и Павелъ апостоль скоро почаль, по навроценю о Христѣ, въ Дамаску смѣле учить и проповѣдати, на-тыхъ-мѣсть взбурилъ на себе всѣхъ Жидовъ и князя языческаго Ареоны царя⁵, отколь ажъ оконцемъ въ кошницы былъ спущонъ, и самъ до Тимооея учня своего, припоминаючи

ему всѣ цноты и терпливости, въ которыхъ ему участникомъ былъ, широче пишеть; а потомъ зась, до всѣхъ оборочаючи рѣчь, говоритъ: «всѣ, хотящєе благовѣрно жити о Христѣ Иисусѣ, гоними будутъ. Лукави же, повѣдаетъ, человекци чародѣе преуспѣють на горшее, и прелщающе, и прелщаеми»⁶. Не Грекове теды, якомъ вышей повѣдалъ, винни того розерваня, але папезъ Римскій, который ся || (25) почаль надъ всѣ сполслужебники свои выносити, оныхъ хотячи зневолити подъ змышленные свои неотеризма, и не толко на всполслужебники свои, собѣ во всемъ ровные, але и надъ всѣ цесарь, королі, княжата и монархи земскіе, а штѣ болшая и страшѣйшая—надъ самого Христа Господа Творца и Владыку всѣмъ речамъ, который, схиляючися до ногъ учениковъ своихъ, оны умываль, а папезъ до своихъ ногъ невстыдливе рсказуеть всѣмъ упадати. Або што за ровность короны его золотое троистое до вѣнца тернового, которого на собѣ носилъ, и не толко то ачъ бы ся и болшей такое и тому подобное помпы его нашло, але смѣль и другою головою соборное церкви назватися, которого назвиска жаденъ зъ апостоловъ Господнихъ церкви Божой собѣ привлащати не смѣль! Еслижъ бы Римское самое церкви головою себе называль, мѣль бы по собѣ || (об. 25) доводъ, ижъ влжда епархія маеть мѣти своего началника, о чомъ канонъ 34 святыхъ апостоль такъ говоритъ: «епископомъ влждога языка потреба вѣдати, а собѣ первого и имѣти онога, яко голову, и ни чого не дѣяти безъ его зданя». Чого и во Антиохіи отцы потвердили ка-

¹ Иоан., гл. 18, ст. 36. ² На полѣ: «правда завше преслѣдована бываетъ». ³ Въ подлинникѣ описка: «теперь». ⁴ На полѣ: «въ проклятомъ ярмѣ были». ⁵ 2 Корин., гл. 12. ⁶ 2 Тим., гл. 3, ст. 12—13.

новомъ девятымъ, абы тое правило за першое было принято. Але соборную голову соборной церкве правда евангелская единого знаетъ, единого оповѣдаетъ Христа, о чомъ и Павелъ зъ Ефесяны насъ научаетъ, мовячи: «того Христа далъ голову вышшей всѣхъ церквей, которая есть тѣло его»⁷. А если иначе, теды слушне церковь Восточная и пастыреве ее зъ онымъ сполечности и товариства мѣти не хотятъ, и овшемъ пышного каждаго, але въ церкви Божой сѣдячого каждый стерегучи ся, антихриста бридитися и пилне стеречися маеть⁸. Овца каждая Христова голосу слухати, а отъ противного утекати мусить. Чистая || (26) облюбеница Христова въ клейнотахъ, отъ него собѣ оставленныхъ, кохатися, а передъ тымъ, хто ей⁹ оны выдирати и фалшовати хочеть, хоронитися мусить.

А стороны окупована мѣстцъ оныхъ, яковы Грекомъ до побожности и науки збавенное мѣло быти забавою, невинесь приганилъ и приточилесь оное слово евангелское: «жаденъ не можетъ двомъ паномъ служити». Которое слово не до оныхъ ся стегаетъ, але до лакомыхъ, въ маетности хтивыхъ, до пышныхъ, до славолюбныхъ, о Божию славу ничего недбаючихъ, которые хотятъ и во свѣцкомъ панованю, и во духовной владзѣ крила свои розширяти, вѣшаючися барзѣи на дочасныхъ речахъ, вижли на вѣчныхъ, вылучаючи фортелне подъ плащикомъ пабоженства чужие маетности, а всѣхъ до оное вшетечници Вавилонское розмаите уштровное отсылаючи, а предся за правдивые духовные у: (об. 26) даватися смѣють и слугами ся Христовыми на-

зывать. Але наши духовные и овшемъ такового (яко вышшей собѣ духовные Римские привлащаютъ, за котрымъ ся во всѣ sprawy свѣтские всцепяютъ и послушенства тутъ тежъ и даваня чого зъ свѣцкое зверхности выламуютъ) добрымъ сумнѣнемъ зычити не могутъ. И бачные не зычатъ. Вѣдають бовѣмъ поволаня своего ограничене такового, же толко около таемницъ Божихъ, котрыхъ шафарство есть имъ поручоно, около подаваня наукъ правдивыхъ и услугованя святости Господнимъ овцамъ, около чиненя ряду въ церквахъ и около иншихъ тымъ подобныхъ обиратися имъ приходить. Котрымъ, ведле потребности, если хто догодити хочеть, во свѣцкие забавы ему мѣшатися не потреба, ани належитъ. Вѣдають при томъ, же свобода зацности и поволане ихъ духовное не есть не ограничено и не есть вынято зъ оного || (27) розказаня Петра апостола, который, въ листѣ своемъ универсалномъ, до всихъ вобецъ писанымъ, розказуетъ отдавати подданство тымъ, которые суть преложени¹⁰. А зъ нимъ згожаючися, Павелъ апостолъ Титови поручаль—всѣхъ напомянати, абы князствомъ и моцарствомъ свѣтскимъ были поддани¹¹. А до Римянь пишучи, кому дань—дань, кому честь належитъ, тому честь отдавати розказуетъ¹². А жебы ся оттоль хто не вымовялъ, уживаеть тыхъ словъ до всѣхъ належачихъ: «каждая душа властемъ вышшымъ нехай ся повинуетъ»¹³. На которіе слова нашъ Грецкій докторъ Хризостомъ выкладъ чинить: «такъ мовячи, написалъ, абы оказалъ, же всѣмъ тые речи бывають розказовани, и священникомъ, и инокомъ, не толко свѣт-

⁷ Ефес., гл. 1, ст. 22—23. ⁸ 2 Солун., гл. 2, ст. 4. ⁹ Въ подлинникѣ ошибка: «што есть». ¹⁰ 1 соборн. посл. Петра, гл. 2. ¹¹ Посл. къ Титу, гл. 3, ст. 1. ¹² Рим., гл. 13, ст. 7. ¹³ Рим., гл. 13, ст. 1.

жія, въ мужа совершенна полности Христовое».

20.

Папезникъ: О тыхъ и таковыхъ речахъ южъ досытъ наслушаемся отъ тебе. Поступую далѣй, гдыжъ еще не досытъ на томъ. Потреба и оно вѣдати, для чого ваша Вскходная церковь о сакраментѣ неоднаково зъ Римскимъ костеломъ дръжитъ? Абовѣмъ нашъ костель прѣсный хлѣбъ, яко начистшый и суптелный, фигурующій Тѣло Христово быти суптелное и чистое безъ жад- || (об. 32) ное змазы, въ сакраментѣ Панскій посвящаетъ, а церковь ваша квасный, который грубость нѣякую и непризвоитость въ Тѣлѣ Христовомъ значить, и не можетъ такъ Христови самому быти прикладный, яко прѣсный.

Православный: Съ початку науки апостолское, яко въ хронологіяхъ и традиціяхъ отцовъ святыхъ почитаемо, церковь Божія, такъ Вскходная, яко и Заходная, оферу много лѣтъ одинаковую въ сакраментѣхъ Господнихъ посвящала, то есть Тѣло Его Пречистое и Кровь. Лечь шатанъ и завистнигъ згоды и милости братерское діаволь позазрѣлъ оной ихъ едности и любви, ² дхнулъ вѣтромъ заразивымъ на одного зъ нихъ бискупа Александрѣйскаго, именемъ Діоскура, который таковую ересь въ церкви Божой почалъ былъ розсѣвати, повѣдаючи, же двѣ натурѣ божества и челоуѣчества, во едино злучившися, посполу терпѣли. Надто еще блюзнилъ, ижъ тѣло Христось Господь нашъ не едноистное принялъ, ани отъ кро- || (33) вей челоуѣческихъ составилъ, але невымовне нѣякъ, ведлугъ Божества, тѣло суптелное принялъ. Тая ересь гды

ся почала въ церкви ширити, не стерпѣли оныя святые епископы и пастырове церкви Божое: намовивши цесара Кгрецкого Маркіяна, абы синодъ повшехный на потребленіе тоей герезіи назначилъ. И такъ за росказаніемъ цесарскимъ назначонъ былъ и зложенъ сѣнодъ, который ся называетъ четвертымъ ³ вселенскимъ въ Халкидонѣ, въ лѣто отъ сотвореня свѣта 5944. Было на немъ епископовъ 630, которіе сошедшися исторгнули тую ересь, яко куколь, отъ православія и отсудили и анаемѣ отдали, и вѣру умоцнили, визнаваючи, же Христось Господь яко досконалый естъ Богъ, такъ и досконалый челоуѣкъ, не привидѣніемъ, але правдиве тѣло отъ кровей Пречистое Дѣвицы Маріи безъ сѣмени мужского принялъ и стался правдивымъ и досконалымъ челоуѣкомъ, намъ во всемъ || (об. 33) подобнымъ, окромъ грѣха, и пострадалъ за насъ, безгрѣшный, тѣломъ, а не божествомъ. Ижъ тое геретицтво не могло зъ mezi христіанъ, хотяи было отъ всее церкви выклято, загинути, внеслося за часомъ въ костель Римскій, же потомъ Александеръ, папезъ Римскій, который былъ на столицы папезской лѣтъ 10 и мѣсяцей семь, згордивши хлѣбомъ кваснымъ, яко живущимъ, которого передъ тымъ въ сакраментѣ Господенъ и Римская церковь посвящала, откинулъ, взновляючи оно геретицтво, которое было отъ четвертого повшехного сѣноду выклято, и мовилъ, же «Христось Панъ безъ жадное змазы и грубости тѣла отъ Насвятѣйшее Панны принялъ, прето тежъ, повѣдаетъ, потреба, абы самая суптелная матерія въ сакраментѣ его насвятѣйшый была оферована». И отъ того

² На полѣ прогъ живъ этого слова замѣчено: «товариство». ³ Въ подлинникѣ описки: «четвертый».

часу опрѣснокомъ Жидовскимъ, который значилъ неволю Египетскую, по всѣхъ заходныхъ костелахъ оферу святую || (34) отправати розказалъ. А церковь Восходная яко приняла отъ святыхъ апостоловъ и богоносныхъ отцовъ, такъ держитъ и обходитъ и захуеетъ и не отбѣняетъ жадное традицией и розказаня такъ апостолского, яко и отцевъ святыхъ.

21.

Папезникъ: А чомужь самъ Христосъ Господь на оной вечери ученикомъ Пречистое свое Тѣло и Кровь во особѣ хлѣба прѣсного и вина подавалъ, яко о томъ вси евангелисты свѣдчатъ?

Православный: Жаденъ евангелиста не пише, жебы Христосъ Господь прѣснокомъ Жидовскимъ своимъ ученикомъ подавалъ, але хлѣбомъ. А хлѣбъ ся розумѣетъ не прѣсникъ, але хлѣбъ doskonaлый, зъ солию и квасомъ. А прѣсникъ не можешъ назвати хлѣбомъ. А хотяй бысь и хотѣлъ назвати, мусишь придати «прѣсникъ», то есть хлѣбъ прѣсный. Яко и человекъ мертваго не называемо человекомъ, але трупомъ; а если и человекомъ схочемо его назвати, теды мусимо придати «мертвый», то есть человекъ мертвый. || (об. 34) Также и прѣсникъ безъ квасу и соли есть, яко трупъ, або человекъ мертвый. Бо и старое писмо роздѣляетъ опрѣсноки отъ хлѣба, абовѣмъ мовить Героваомъ до жоны своей: «возми въ руки твои человекъ. Божему и хлѣбъ, и опрѣсноки» ¹. И на другомъ мѣстцу также роздѣляючи мовить ²: «и хлѣбъ

одинъ зъ оливою и опрѣснокъ одинъ отъ коша» ³. И на третемъ мѣстцу: «хлѣбы квашенные нехай будутъ печены зъ первородныхъ житъ Господеви» ⁴. Не прѣсникъ теды, але живущій хлѣбъ Христосъ ученикомъ своимъ на таемной вечери, яко живущее свое власное тѣло, давалъ. Яко и Григорій Назиянскій на двохъ мѣстахъ воспоминаетъ мовячи: «опрѣснокъ — згнилое Египетское тѣсто, а хлѣбъ квасный — живущій» ⁵.

22.

Папезникъ: Въ трохъ евангелистовъ написано, то естъ у Ма[т]ея, Марка и Луки, тыми словами: «во первый день опрѣсночный приступили ученици въ Исусови мовячи ему: || (35) Господи, гдѣ хоцещи уготоваемъ ти ясти пасху» ⁶. А поневажь дни опрѣсночные были, яко евангелиста повѣдаеть, явна есть речъ, же южь на тотъ часъ хлѣбовъ квашенныхъ Жидове не поживали, и Христосъ теды, который не пришолъ былъ закона псовати, але полнити, не квашенымъ хлѣбомъ, яко грубымъ, вечеру оную, але прѣснымъ въ сакраментѣ отправовавъ.

Православный: Што ся тыче грубо-сти, або и сущтелности — о томъ ужемъ предъ тымъ мовиль, теперъ тымъ бавити не хочю. Если теды, ведлугъ твоее повѣсти, Христосъ прѣснокомъ вечеру оную отправовавъ, теды былъ преступникъ закона. Бо законъ семъ днѣй тылко опрѣсноки Жидомъ поживати розказовалъ, то есть почавши отъ поля луны мѣсяца первого обходу солнечнаго,

Царств., гл. 14, ст. 2—3. Въ подлинникѣ ошибочно указана 13-я глава. ¹ На полѣ написано: «приметь». ² 2 Моис. (Исход.), гл. 29, ст. 23. ³ 3 Моис. (Левит.), гл. 23, ст. 17. ⁴ 4 на Пасху. ⁵ Мате., гл. 26, ст. 17; Марк., гл. 14, ст. 12; Лук., гл. 22,

отъ 14 дни ажъ до двадцатого тоежь луны, яко пишетъ Мойсей во Исходѣ⁷. Але абысь вѣдать, же Христось Господь пресвятую вече (об. 35)рю оную въ четвертокъ 13 луны, на который часъ еще опрѣсноковъ не поживано, отправоваль, пишетъ Ма[т]оей евангелистъ: «во первый день опрѣсночный приступили до него ученицы, пытаючи: Господи, гдѣ хоцещи наготуемъ ти ясти пасху»⁸. Называетъ первый день опрѣсночный—не тотъ, въ который баранка великоденного и опрѣсноки ясти починали, але день 10 луны мѣсяца перваго. Бо такъ Мойсей во Исходѣ: «и рекъ Господь ко Мойсею и Аарону въ земли Египетстѣй глаголя: мѣсяць сей вамъ начатокъ мѣсяцомъ, первый да будетъ вамъ во мѣсяцехъ лѣту. Рцы ко всему сонму сыновъ Израилевыхъ глаголя: во 10 мѣсяца сего да приметъ каждый овца на домъ»⁹. И далѣй мовить: «и да будетъ вамъ заховано ажъ до 14 мѣсяца сего, и заколютъ то все множество собора сыновъ Израилевыхъ ку вечеру»¹⁰. И далѣй: «во 14 день мѣсяца перваго, зъ вечера да ясте опрѣсноки до 21 дня тогожь мѣсяца, до вечера. Седмъ днѣй да ся не (36) явить квась въ домѣхъ вашихъ»¹¹. Ты етеды дни чотыры, почавши отъ десятого ажъ до 14, называлися приготванемъ, въ которыхъ толко готовали баранка, але еще его не поживали. Бо ажъ во 14-ый день ку вечеру баранка и опрѣсноки починали ясти. Съ тыхъ тедеды чотырехъ днѣй одного называетъ евангелистъ первымъ опрѣсночнымъ, который былъ десятымъ первого мѣсяца, а то есть понедѣлокъ, а вечеру

Христова во 13 день была въ четвертокъ, а пасха Жидомъ и опрѣсноки ажъ во 14 день дня другого, по вечеру Христовой, въ пяттокъ, и то ажъ у вечеръ припадали. Бо если бы такъ было, якъ ты правишь, жебы Христось пасху Жидовскую и прѣсноки напередъ зъ учениками, нишли часъ тотъ былъ пришолъ, поживаль,— не занехали бы были Жидове и тымъ его потсгати або помовяти. Але видимо, ижъ жадными таковыми словы противъ него не алегують.

Ворочаючися до першого, — Иоанъ евангелиста свѣдчить, ижъ «прежде || (об. 36) праздника пасхи» вечера оная Христова была¹². И далѣй тотъ же евангелистъ мовить: «ведоша Исуса отъ Каиаеы во преторъ або ратушъ, а было заране и тые не вошли во преторъ, абы ся не осквернили, але абы ѣли пасху»¹³. И зась въ той же главѣ Пилать до Жидовъ мовиль: «есть же вамъ обычай, да единого вамъ отпущу на пасху, хоцете ли, отпущу вамъ царя Юдейского», то есть Христа¹⁴. И далѣй: «Юдее же, поневажъ пяттокъ былъ, да не остануть на крестѣ тѣлеса въ субботу, абовѣмъ былъ великъ день тое суботы, молиша Пилата, да пребиють голени ихъ, и возмутъ»¹⁵. Поневажъ тедеды Жидове ажъ до 14 луны въ пяттокъ ку вечеру пасху и опрѣсноки ясти починали, а Христось вечеру свою во 13 тоежь луны въ четвертокъ отправоваль,—явно есть, же не во опрѣсноку Тѣло свое пречистое ученикомъ, але во хлѣбѣ квасномъ, яко живущомъ, даваль. Бо такъ евангелистъ мовить: «взялъ Исусъ артусъ, то есть хлѣбъ,

⁷ Исход., гл. 12, ст. 15. ⁸ Мате., гл. 26, ст. 17. ⁹ Исход., гл. 12, ст. 1—3. ¹⁰ Исход., гл. 12, ст. 6. ¹¹ Исходъ, гл. 12, ст. 18—19. ¹² Иоан., гл. 13, ст. 1—2. ¹³ Иоан., гл. 18, ст. 28. ¹⁴ Иоан., гл. 18, ст. 39. ¹⁵ Иоан., гл. 19, ст. 31.

и даючи ученикомъ рекъ: приимѣте и ядѣте, || (37) се есть тѣло мое, за васъ ломимое, на отпущеніе грѣховъ»¹.

23.

Папезникъ: А чомужь оно по воскресеніи своемъ, яко пишеть евангелистъ Лукашъ, егда ся указалъ двомъ ученикомъ, до Еммауса идучимъ, и гды, за ихъ прозбою, опочинулъ зъ ними во единой господѣ, а еще на тотъ часъ были опрѣсночные дни, взявши, повѣдаетъ, Иисусъ хлѣбъ въ сакраментѣ, и благословилъ, преломилъ, и давалъ имъ². Тамъ не иншій хлѣбъ въ сакраментѣ былъ, едно прѣсный, бо то было въ Жидовской землѣ, и еще на тотъ часъ вси опрѣсноковъ поживали.

Православный: Не толко во Еммаусѣ, але и въ самомъ Иерусалимѣ не всѣ на тотъ часъ опрѣсноковъ уживали. Окромъ однихъ Жидовъ, были бовѣмъ тамъ розныя народове: Грецы, Римляне и иншихъ не мало, которіе не заховывали обычаевъ Жидовскихъ. А хотяи бы иначе, теды вѣдае || (об. 37) мо, же одинъ крогъ, а не два, Христосъ Господь таемницу оную отпировалъ и ученикомъ подаль. Если бы на онъ часъ во Еммаусѣ опрѣсникъ, яко ты повѣдаешъ, Христосъ взявши имъ давалъ, теды, однакъ, тамъ не былъ сакраментъ онъ, которого заразы, отходячи на страсть, ученикомъ на таемной вечери подаль. А бовѣмъ тамъ не мовитъ: «приимѣте и ядѣте, се есть тѣло мое», але толко благословивъ преломилъ, и давалъ имъ, яко тежь и передъ страстю килка крогъ учинилъ, гды оно пят-

ма хлѣбы пять тысячей народовъ насытилъ, также и седма—четыри тысячи, гдѣ и тамъ также, яко и во Еммаусѣ, благословивши ламаль и давалъ. Которое благословене и ламане не розумѣется Тѣломъ Господнимъ быти, але покармомъ простымъ. А бовѣмъ яко Христосъ самъ, также и ученици³ его, безъ благословенства и благодаренія, поварму уживати были не звыкли, што и Павелъ, пишучи до Коринтовъ и до Коласаевъ, розказуетъ тыми словы: || (38) «аще ясте, аще пиете, аще ино что творите, все во славу Божию творите»⁴.

24.

Папезникъ: Еще вонтплю, абысте мѣли правдивыми католиками, яко мы Римского костела, быти, поневажь ижь визнаваете, же Христосъ Панъ есть правдивымъ челоувкомъ и Богомъ правдивымъ, якожь такъ есть, и есть самъ въ собѣ нерздѣльный, теды и Тѣло его въ сакраментѣ ма быть нерздѣлно. Што и самъ Иоанъ евангелистъ рекъ: «азъ есмъ хлѣбъ животный, который (если)⁵ зъ неба зступилъ, если кто будетъ ясти отъ хлѣба сего, живъ будетъ во вѣки»⁶. Чомужь вы и въ томъ костелови Римскому противитесь, же онъ толко подъ одною особою сакраментъ Панскій, то есть подъ особою хлѣба Тѣло Христово посполитому роздаеть, поневажь гдѣ тѣло, тамъ и кровь есть, и належитъ наболше на вѣрѣ, нижь на уставахъ, гдыжь костель такъ держитъ и сыномъ своимъ подаетъ, же подъ одною особою хлѣба есть || (об. 38) до-

¹ Мате., гл. 26, ст. 26—28. ² Лук., гл. 24. На полѣ замѣчено: «[Н]е отъ благословенія познанъ былъ на тотъ часъ Христосъ, поневажь тѣи два не были съ намъ на той новой вечери, окромъ дванадесятихъ; але отъ ранъ гвоздныхъ и на крестѣ прободенныхъ рукъ его видячи познали». ³ На полѣ поправлено: «ученики». ⁴ 1 Корине., гл. 10, ст. 31. ⁵ Это слово лишнее. ⁶ Иоан., гл. 6, ст. 51.

скональный Христосъ Богъ и человекъ, и не раздѣляетъ его, яко ваша Греческая церковь, же подъ двѣма особами даютъ человекъу посполитому, якобы не досытъ ему на томъ, же толко подъ особою хлѣба Тѣло Христово возметъ, и на потемпене, же Крове Христовое у особѣ вина не поживаетъ, мѣлъ бы ѣсти?

Православный: На тую квестію великихъ аргументовъ не потреба. Абовѣмъ самый текстъ евангелскій самъ презъ себе брѣмить мовячи: «аминъ повѣдаю вамъ, если не будете ясти Тѣла Сына человекскаго, и не пиете крови его, живота не имаете въ собѣ. Яднй мою плоть и пій мою кровь имать животъ вѣчный, и я его воскрешу во послѣдній день» ⁷. И еще: «яднй мою плоть и пій мою кровь во мнѣ пребываетъ, и я въ немъ» ⁸. Также и на вечери оной чудной ученикомъ своимъ подъ двѣма особами давалъ мовячи: «пріймѣте и ядѣте, се есть тѣло мое». Также и великъ по вечери глаголя: «пийте отъ него вси, се есть кровь моя новаго || (39) завѣта». Якожь и апостоль, въ тотъ же способъ пишучи до Коринтовъ, не до однихъ презвитеровъ або іереевъ, але до всее братіи мовить: «братіе, я принаемъ отъ Господа то, штѣ и вамъ подалъ, яко Господъ Иисусъ въ ночь, въ которую мѣлъ выданъ быти, взявши хлѣбъ и благодаривъ, преломивъ и рекъ: пріймѣте и ядѣте, то есть тѣло мое за васъ ломимое; то чинѣте на мою памятку. Также и чашу, по вечери, мовячи: сія чаша новыи завѣтъ есть. о моей крови, то чинѣте, илєкротъ коли пиете, на мою памятку. Абовѣмъ илєкротъ если ясте хлѣбъ сей, и чашу сію пиете, смерть

Господню оповѣдаете, ажъ придетъ» и прочее ⁹. Отъ тыхъ же часовъ церковь святая Восходная апостолская таковыя уставы держитъ и целебруетъ, якожь тежь и зъ писмъ учителей церковныхъ и отцевъ святыхъ показываетъ, а звлаща — въ литургіи Василя Великого, Іоанна Хризостома, гдѣ неотмѣнне зъ апостоль: || (об. 39) своєю наукою стоитъ. Абовѣмъ также подъ особою хлѣба Тѣло Христово и подъ особою вина Кровь Христову яко сами священники поживаютъ, также и людемъ, которые ся до того готуютъ, роздаютъ. Явне теды видишь, ижъ которіе не такъ целебруютъ, яко самъ Христосъ Господъ и апостолове рассказали противниками суть и нарушителми збавенныхъ артыкуловъ и традицій, которымъ Господъ живота вѣчного не обѣцалъ мовячи: «если не будете ясти тѣла Сына человекскаго, и не пиете крови его, живота неймаете въ собѣ» ¹⁰. Тутъ аргументовъ жадныхъ не потреба, абовѣмъ тые слова Збавителевы каждый бы и напростшій зрозумѣти можетъ, яко и оное слово: «если хто иметъ вѣру и крестится, спасенъ будетъ, а который нейметъ вѣры, осужденъ будетъ» ¹¹. И индѣи: «если хто не родится водою и духомъ, не можетъ внийти въ царство небесное» ¹².

Штось вспомялъ о хлѣбѣ единомъ зъ овыхъ словъ Христовыхъ: «если хто ясти будетъ отъ хлѣба сего, живъ будетъ» (40) во вѣки», теды тутъ на томъ, мѣйцу Христосъ до Жидовъ оныхъ, которіи ся мапною кормили, рѣчь провадитъ, якобы рекъ: «тая магна отцамъ вашимъ ничого не помогла, абовѣмъ хотий же ее ѣли, предся тамъ же на

⁷ Иоан., гл. 6, ст. 53—54. ⁸ Иоан., гл. 6, ст. 56. ⁹ 1 Коринт., гл. 11, ст. 23—26. ¹⁰ Иоан., гл. 6, ст. 53. ¹¹ Марк. (въ подлинникѣ описка: Матвей), глава «остатная» (т. е. 16), ст. 16. ¹² Иоан., гл. 3, ст. 5.

пустыни вси, для роштанія, погibli. Также и вы если оною манною хелпячися въ мене вѣровати не будете, подобне зъ оними непокорывыми отцами вашими погинете». Кгдыжъ тая манна, которая имъ зъ неба была давана, фигуроу была самому Христови, которій вышолъ зъ неба для нашего спасенія, и указываетъ имъ Христось, абы оною манною выситися занежали, которая имъ вжъ на жаденъ пожитокъ не была. Поневажъ вси старозаконные фигуры на крестѣ станули, а до него, яко живущаго хлѣба, которій имъ не на оденъ тылко часть, але на нескончонные часы и времена мѣлъ быти даный, прибѣгали. Яко въ той же капитулѣ вышшей || (об. 40) мовить: «Я естемъ хлѣбъ животный, грядый ко мнѣ не имать взалкаться, и вѣруй во мя не имать вжаждатися никогдаже»¹. Видишь, же тутъ на томъ мѣстцу толко до вѣры ихъ къ собѣ притегаетъ, яко далѣй троха мовить: «да всякъ видяй Сына и вѣруй въ него имать животь вѣчный, и я его воскрешу во остатній день»². А гды въ споры межи себе увошли и хотѣли досконалѣй о томъ вѣдати, рекъ имъ: «аминь, аминь глаголю вамъ: если не будете ѣсти тѣла Сына чловѣческаго и не пиете крови его, живота не имаете въ собѣ»³.

25.

Папезникъ: Помню, жесь и о крещеніи споминулъ, теды ты и о то буду пытати: чому ваша Восходная церковь наслѣдуетъ въ томъ но[во]хрещенское секты, которыхъ зовуть нурками? Абовѣмъ при крещеніи дѣтокъ вашихъ, такъ великихъ, яко и малыхъ, всего у

воду погружаете. А костель нашъ толко голову або обличе крещающомуся мачаеть, || (41) маючи на томъ досытъ, же оная вода словомъ Божиимъ посвящена, и вѣра крещающагося можетъ тѣло и душу просвѣщеннымъ учинити.

Православный: Церковь соборная апостолская, не ново, ани теперь, але отъ самыхъ боговидцовъ апостоловъ и яко оная прѣшая, скоро по апостолѣхъ, церковь таковыхъ церемоній заживала—свѣткомъ суть докторовъ церковныхъ писма и традицые, которыхъ не толко словне, але презъ писмо церкви Божой zostавили. И иншихъ многихъ для продолженія опускаючи, одного зъ нихъ высокого въ науцѣ Хризостома святого приведу, которій бесѣдуючи⁴ на оное слово Христово до Никодима «аще хто⁵ не родится водою и духомъ» и прочее, «божественные, повѣдаеть, во водѣ совершаются фигуры, то есть гробъ и мертвость, воскресеніе и животь. А тые речи вси посполу бывають. Абовѣмъ, яко въ нѣякомъ гробѣ, въ водѣ по || (об. 41)гружаемымъ нашимъ главамъ ветхій чловѣкъ погребается долу и истопляется весь до конца, а потомъ вынікающимъ намъ, новый засъ намъ выходитъ. Абовѣмъ яко лацно есть погружати и выникати, такъ лацно Богу погresti старого чловѣка и показати нового. И трикротъ тое бываетъ, абы ся разумѣлъ, ижъ моцъ отъ Отца и Сына и Святого Духа всѣ тые речи выконываетъ». Съ тыхъ теды Хризостома святого словъ можешъ разумѣти, же церковь Восходная съ початку о крещеніи такъ, а не иначе церемоній заживала. О чомъ и Павелъ святыи до Римяновъ, въ капитулѣ шестой, пи-

¹ Иоан., гл. 6, ст. 35. ² Иоан., гл. 6, ст. 40. ³ Иоан., гл. 6, ст. 53. ⁴ Иоаннъ [Златоустъ], бесѣда 25. ⁵ На полѣ поправлено: «кто».

шесть, которого Христомъ при тыхъ же бесѣдахъ своихъ уживаетъ. «И яко не фабула реченное, слухай, повѣдаетъ, Павла мовячого: «спогребохомся ему крещеніемъ во смерть»⁶. И зась: «першій нашъ человекъ сораспялся»⁷. И зась: «сраспяти быхомъ по подобію смерти Сына его»⁸. И троха ниже той же Христомъ || (42) въ той же капитулѣ мовить: «абовѣмъ яко мы лацно погружаемся и возницаемъ, такъ и Христосъ лацно умеръ и, гды восхотѣлъ, воскрестъ». Видишь, же не новыя якіе вымысли, яко вы розумѣете и деревовъ нашу помовляете, яко бысмо геретиковъ но[во]крещенцовъ, а не писма святого въ томъ наслѣдовати мѣли, наветъ и то самое слово (ваптисма⁹, то есть крещеніе), которого въ кредѣ визнаваемо (во Грецкомъ стоитъ ваптисма, также и въ Латинскомъ baptisma выкладается inmersio або intinctio—понурене або омочене, отъ того слова . . . . .¹⁰, то есть понураю або погружаю), явне волаеть и прѣзъ себе само. Посполу зъ вышменованымъ свѣдоцствомъ ихъ, церковь Божія Восходная отъ початку и до сего дня трикратнымъ погруженіемъ людей, до вѣры христіанское приходячихъ, просвѣщала и просвѣщаетъ.

26.

Папезникъ: || (об. 42) Ачколвекъ въ отповѣди не уставаешъ, и на всѣ мои розумѣня порядне отповѣдаешъ, вшакъ же еще здоумѣваюся, абысте мѣли до конца статечне въ традиціяхъ писма святого поступовати? Абовѣмъ одшешимъ душамъ не вѣруете быти чистцу на очищеніе нѣкоторыхъ грѣ-

ховъ, которые мы называемо пургаторіу[мъ], то есть чистецъ огненный, въ которомъ души людей христіанскихъ, очищающися повшеднихъ грѣховъ, идуть заразы, пособляющимъ и намъ за ними насвятшими офѣрами и ялмужными, до неба.

Православный: Нигдѣ во святыхъ писаніяхъ не найдуемо, абы по смерти покаяніе або очищеніе грѣховъ быти мѣло, яко и псалмиста мовить: «нѣтъ во смерти поминай тебе, во адѣ же кто исповѣстися»¹¹? Яко тежъ и о десяти дѣвахъ оныхъ прикладне познаваемо: толко што одно || (43) олѣю для горѣня лампъ своихъ въ начиняхъ своихъ, то есть въ тѣлѣ мѣшкающимъ милосердіемъ до нищихъ, не просвѣтились въ добродѣйствѣ своемъ, затворилися двери облюбенцовы, и не росказуетъ имъ: «идѣте первѣе очиститесь огнемъ чистителнымъ, а потомъ воиждете въ ложницу мою», але: «не вѣдаю васъ», мовить, и отгоняеть ихъ отъ себе пречъ.

27.

Папезникъ: Если бы чистцовый огонь душамъ не былъ поданъ съ писма Возского, костель Римскій бы католицкій таковое традицие не приймавалъ, ани бы признавалъ быти ей за щирую правду.

Православный: Ужесь килка кротъ вышшей отъ мене слышалъ, ижъ вашъ костель если въ болшихъ речахъ поткнулъ и спотыкается, далеко латвѣи у меньшихъ, ачъ и теперешняя квестія не менша есть першихъ. О томъ и таковомъ чистцовымъ огню пургующомъ

⁶ Римл., гл. 6, ст. 4. ⁷ Римл., гл. 6, ст. 6: «веткій — — ». ⁸ Римл., гл. 6, ст. 5: «сообрази быхомъ подобію смерти его». ⁹ Ваптисма. ¹⁰ Въ подлинникѣ пустое мѣсто; вѣроятно, тутъ должно было быть написано: ваптисма. ¹¹ Псал. 6, ст. 6.

церковь Христова першая не слыхала, ани тежь во книгахъ докторовъ святыхъ найдуемо, прето не отъ божественнаго || (об. 43) писма чистецъ таковыи душамъ есть выналъзенъ, але отъ людскихъ вымысловъ, а надто отъ високоумнаго ¹ въ думъ Оригена, который на початку жродла науъ выступилъ, на-опослѣ, на свою велемудрость уфаючи, упалъ, блюзѣрскіе мовы о Христѣ Збавителю нашемъ отригнулъ. Для тогожь и Божое помочи есть обнажонъ, гды отъ идоложерцовъ пойманъ былъ, не стерпѣвши мукъ, вергъ ливанъ ² на жертвище ³ и далъ хвалу бѣсомъ. И той для причины устыдаючися мовилъ: «не толко человекъ безбожнымъ, але и самымъ бѣсомъ отъ мукъ вѣчныхъ свободитися» повѣдаетъ. Которіе таковыи его рѣчи на пятомъ повшехномъ сѣнодѣ за Іустіяна Великаго, царя Кгрецкого въ Царѣградѣ, 21^т року панования его, зшедшиися епископи и учителя церковнии, числомъ 165, проклиали отъ соборное церкви того и всѣхъ помочниковъ его оттяли, наслѣдуючи першыхъ чотырехъ вселенскихъ сѣнодовъ, и каноны || (44) потребные церкви Божое подтвердили. А ваши Латинове, якъ и во иншихъ скори будучи, зъ лѣпшое въ горшее нахилиючися, такъ и тутъ Оригенову науку принявши и зволяючи зъ нимъ по смерти чиститися, надто нижли здѣ што съ тѣломъ пополненныхъ презъ покаянiе исправляти.

28.

Папезникъ: Повѣдаешъ, жебы въ

жадномъ святомъ писмѣ депургаторіюмъ не было, который по вынистью съ тѣла душамъ быти маеть. Въ самомъ евангелии есть, гдѣ Христосъ напоминаеть, абы каждый, поки на свѣтѣ живеть, расправилъя конечно зъ суперникомъ своимъ, абовѣмъ вверженъ будетъ въ темницу, и не выйдетъ оттолъ, ажъ отдасть послѣдній кодрантъ. И зась апостолъ: «если хто будуетъ на томъ фундаментѣ злото, сребро, каменіе дорое, дрова, сѣно, тростіе, каждого робота явна будетъ, абовѣмъ день обявить, поневажь огнемъ откривается, || (об. 44) и каждого робота, явая есть, огнь спробуетъ, которое прибудоваль, заплату возметъ, если которого робота згоритъ, шкodu подиметь, а самъ збавенъ будетъ, то есть выйдетъ съ того чистцового огня» ⁴.

Православный: Святѣи всѣ и патриарси церковнии тое мѣстце — и то по судномъ ⁵ дню быти маеть — розумѣють, гды зъ декрету выданъ будетъ до вѣчныхъ мукъ, и не можетъ ся ни чимъ оттамтолъ выкупити, бы далъ и остатній кодрантъ ⁶. «Што бовѣмъ человекъ можетъ дати измѣну за душу свою» ⁷ — тое Теофилактъ и Кириллъ святѣи Іерусалимскій, въ казаню своемъ «О антихристѣ», въ роздѣлѣ осмомъ ку концу, тое самое словко «дондеже» выкладаетъ «вѣчность», которое и на томъ мѣстцу значить вѣчность, а не дочасныи муки.

А штось зъ апостола привелъ, если чіи учинки згорятъ, шкodu подойметъ, а самъ спасенъ будетъ, то есть не

¹ На полѣ пояснено: «отъ вынеслого». ² На полѣ пояснено: «кандило». ³ На полѣ пояснено: «на офѣровникѣ». ⁴ 1 Корин., гл. 3, ст. 12—15: «Аще ли кто назидаетъ на основаніи семъ — каменіе честное — когождо дѣло явлено — и когождо дѣло, якоже есть, огнь искусятъ. И егоже аще дѣло пребудеть, еже назда, мзду приметь. А егоже дѣло згоритъ, отщегится, самъ же спасетя, такожде якоже огнемъ». ⁵ На полѣ поправлено: «суднымъ». ⁶ Мате., гл. 5, ст. 26. ⁷ Мате., гл. 16, ст. 26.

во воскресенія живота, а сотворшеи злая—во воскресенія суда»¹. И зась: «идуть сія въ муку вѣчную, а праведницы въ животь вѣчный»². Абовѣмъ еслижъ и верховніи божественніи апостоли Петръ и Павелъ въ канонѣхъ своихъ о памяти усопшихъ написали, але о таковомъ змышленномъ чистцу нигдѣ не вспоминають. Которое ихъ правило такъ ся въ собѣ маеть: «творѣте усопшимъ третины во нсалмѣхъ и молитвахъ для воскресаго изъ мертвыхъ тридневно, и девятины на памятку тутъ будучихъ и отшедшихъ, и сорочины³ ведлугъ старому закону, якоже и Жидовстїи людіе плакалися для Мойсея, и на каждое лѣто памяти ихъ чинѣте, и отъ имѣній ихъ роздаючи убогимъ на памятку ихъ. А то о добре вѣрующихъ мови||**(47)**мо»⁴, и прочая. Также и Двописіе Ареопагитъ, ученикъ Павла святого, въ таемпомъ видѣніи и въ вѣрѣ о уснувшихъ споминаеть, абы молитва и милостиня за отшедшихъ съ того свѣта чинена была. И иные святые, яко Аванасій, Григорій Богословъ и Епифаній Кипрскій и Иоаннъ Дамаскинъ—але о таковомъ чистцовомъ огню, въ которомъ, яко бы ся души безъ тѣла мучити мѣли, або, яко мовить, полеровати и такъ все отбывши ити до неба—взменки жадное нѣмашь, завше и овшемъ бридятся тымъ, яко герезією барзо разливою, вѣдаючи то, же шатанъ есть великимъ неприятелемъ збавеня людского, для тогожъ и вымыслилъ тую дочасную муку, абы всѣхъ, въ нечистости тѣлесной и распустномъ житїи пополняющихъ волю его, убезпечилъ, страхъ мукъ окрутныхъ и вѣчныхъ отложивши, дочасный огнь чистителный на

то быти повѣдаеть, въ которомъ душа сама все отбыти можетъ, || **(об. 47)** мизерне и не памятаючи оное, же впродѣ суда Богъ жадному партикулярному суду, ани отплаты за добрые и злые учинки не чинить, ажъ на онъ часъ, яко и апостоль пишеть: «абовѣмъ всѣмъ намъ подобаеть явитися предъ судомъ Христовымъ, абы каждый принялъ што съ тѣломъ учинилъ⁵ доброе или злое». На тые слова Златоустый пишеть: «приметь тѣло, што учинило, или доброе, или злое, абовѣмъ въ обоихъ учинкахъ души послужило, также и заплату за его приметъ».

А штось вспомнилъ, ижъ за повшедніе грѣхи теперь дочасне жаруть, и отбываетъ то душа сама безъ тѣла (in purgatorio), ино и на томъ ся мылишь. Мовить бо самъ Христось, ижъ съ каждого слова порожнего, которое если мовити будутъ человекы, дадутъ личбу зъ него въ день судный. А то видишь, ижъ не только за учиноеъ, але и за слово, не теперь, але на онъ часъ Богъ судити будетъ, также и за то || **(48)**, што голодного не накормили, не до чистцу, але до мукъ вѣчныхъ осудивши одошлетъ, яко мовить: «и пойдуть сія въ муку вѣчную, а праведницы въ животь вѣчный». Для тогожъ за умершихъ молимося и милостиню чинимо, ижъ еще и малыхъ грѣховъ не сужено, абы тымъ передъ декретомъ судїю ублагати, поневажъ розности намъ жадное зъ отшедшими съ того свѣта до судного дня нѣмашь, абовѣмъ яко они молятся за нами, такъ и мы за нихъ⁶.

30.

Папезникъ: Южъ вижу, жесь зга-

¹ Иоан., гл. 5, ст. 28—29. ² Мате., гл. 25, ст. 46. ³ На полѣ: «40 днїя». ⁴ Канонъ 14. ⁵ Поправлено на полѣ изъ «принять». ⁶ Филиппис., гл. 1, зач. 238.

нилъ традицію костела Римского, а вшакъ же пытаю тебе: поневажъ ми толко мѣста двѣ указуешъ, што розумѣешъ о душахъ справедливыхъ и грѣшныхъ, розлучившися съ тѣломъ, гдѣ и на которыхъ мѣстахъ до судного дня пребываютъ?

Православный: Души справедливыхъ (письмо святое мовить) суть въ рукахъ Божіихъ, и не доткнется ихъ мука. || (об. 48) Што тежъ и выразнѣй Хризостомъ даетъ знати, пишучи на епистолю Іуды святого: «яко ся спираль шатанъ о Мойсеовомъ тѣлеси, гдѣ душа отъ тѣла розлучается и идетъ отселя, и потыкають ее ангелскіе силы добрые и бѣсовскіе гуды превротные, абы, ведле справъ, которыхъ учинила, или злыхъ, или добрыхъ, и на розныхъ мѣстахъ, или сіи, или овии. посадили ея, заховуучи ажъ до послѣднего дне, въ который на судъ вси станемъ, и тогда или до вѣчного живота, или въ непроходимый огнистый поломень внидемъ». Маешъ зась другое мѣсце въ самомъ евангеліи о оноуъ убогомъ Лазари, яко его душа заразомъ по выштыю съ тѣла презъ ангелы на лоно Авраамле была несена. И зась третее: отъ разбойника оноу при крестѣ моглось ся научити, до которого Христось Господь мовиль: «днесъ со мною будеши въ рай». Явно теды есть отъ того разбойника, же нигдѣ индѣй души справедливыхъ, едно въ рай. Яко Аѳанасій святыи || (49) въ своихъ «Вопросѣхъ ко Антиоку князю» пишеть: «справедныхъ души (повѣдаеть) по Христовѣ пришествіи, якожъ отъ разбойника, который былъ при крестѣ, научаемся, ижъ въ рай суть. Абовѣмъ не для оноу души и того разбойника Христось Господь

рай отвориль, але и для иныхъ справедливыхъ душъ». А о грѣшныхъ душахъ тотъ же Аѳанасій въ тыхъ же «Квестіяхъ» своихъ мовить: «грѣшныхъ души во адѣ суть, то есть въ темнотахъ подъ всею землею и моремъ, якоже въ псалмѣ пише: «въ темныхъ и сѣни смертнѣй и во гробѣ преисподнемъ», и яко писано есть во Іеровыхъ книгахъ: «въ земли тмы вѣчныя, гдѣ нѣмашъ свѣта, ани видѣти жизни чловѣческія»⁷.

31.

Папежники: Чтожъ теды розумѣешъ о справедливыхъ и грѣшныхъ, если южъ приняли свою заплату, яко нашъ костель, же южъ каждый мѣсце свое певное осягнулъ, твердить и визнаваеть?

Православный: Жадного мѣста въ писмѣ святомъ о томъ || (об. 49) не маемо, абы души грѣшныхъ, поединкомъ безъ тѣла, судъ и муки неклные передъ судомъ подоймовати мѣли, также ани справедливыхъ души безъ тѣла, ани коронованы, ани царства небесного, гдѣ Христось Господь есть, тѣлесне еще не доступили, але ажъ по воскресеніи съ тѣломъ весполь тое одрѣжати. Яко и самъ Христось мовить: «аще знову прийду и пойму васъ къ собѣ, ижъ далеко я естемъ, и вы будете». И индѣй мовить: «абовѣмъ гдѣ будетъ трупъ, тамъ и зберутся и орли, и отъ того часу початокъ взявши вѣчне зъ нимъ будутъ». Яко Павель святыи пишеть: «ижъ самъ Господь въ росказѣ, и въ голосѣ архангеловѣ, и въ трубѣ Божей снийдетъ зъ неба, а мертви о Христѣ воскреснутъ первѣе, потомъ мы, которые живо останемъ, купно зъ ними похва-

⁷ Іов., гл. 10, ст. 22. На волѣ: «въ земли темней и мрачней».

ченни будемъ на оболочѣхъ, потыкаючи Господа на повѣтру, и такъ завжды зъ Господемъ будемъ»¹. «А впакъ же² тая радость, которую мають души святыхъ, отчасти роскошуютъ, яко тежъ и фрасунокъ, ко||**(50)**торого грѣшныи души мають, отчасти мука. И яко царь призываетъ приятелей и други свои на обѣдъ свой, а осужденнии абы мучилъ, и тые, которыхъ на обѣдъ позвано, въ радости суть предъ домомъ царскимъ до години обѣдное, а осужденницы въ темницы затворени въ смутку суть, ажъ выйдесть судія выдавати на нихъ декреть,—такъ теды потреба розумѣти о тыхъ душахъ, которые впродъ насъ отошли суть, о справедливыхъ, мовлю, и грѣшныхъ». Поты святыи Аѳанасій.

32.

Папезникъ: Если теды жадеиъ (якось повѣдилъ) ани въ пекло, ани въ царство отходятъ, якоже оно, кгда о богатомъ и Лазари читаемо, ижъ во огни и въ мукахъ будучи, ко Аврааму бесѣдовалъ?

Православный: Параболо³, то есть приповѣстью Господь вси речи о Лазари повѣдилъ, якоже и о десяти дѣвахъ, и иныхъ таковыхъ приповѣстяхъ. Ани бовѣмъ самую рѣчу была Лаза⁴(об. 50) рова приповѣсть, поневажъ не видати грѣшницы во огни будучи тыхъ, которые суть зъ Авраамомъ, ани тежъ сами межи собою познавають ближнихъ своихъ, въ темности будучи, такъ святыи Аѳанасій въ тыхъ же «Квестіяхъ» пишеть, и Хризостомъ святыи въ книгахъ своихъ, называемые «Маргаритъ», въ словѣ первомъ, «О богатомъ и о Лазари»,

пишетъ, же тая исторія о богатомъ и о Лазари не самою речю была, але параболомъ, то есть приповѣсть.

33.

Папезникъ: Если, ведлугъ твоее повѣсти, ани грѣшныи заразы по смерти въ муки вѣчныи идутъ, ани справедливыи до царства небесного, ани со Христомъ мѣшкають, чомужъ оно апостоль Павелъ мовить: «тѣсно ми зъ обудву сторонъ пожадане маючи розвязоватися и со Христомъ быти надто лѣпше», и на другомъ мѣстпу: «а уфамъ и зезволяемъ раднѣи выйти съ тѣла а ити до Бога?»

Православный: Иная есть речъ хотѣти, и иная—пожаданное достигнути. Павелъ съ тѣломъ розвязо||**(51)**ватися—яко доброе речи прагнулъ. А што со Христомъ быти оповѣдаеть, же еще надто лѣпше есть,—прето доброе достиглъ, а лѣпшее еще ся сподѣваетъ. А бовѣмъ вси святыи честно умерши прагнутъ и вѣрують со Христомъ быти ачъ и теперь, хотяи на томъ, хочай на пришломъ вѣку, со Христомъ суть вѣрою и надѣю, и Христось съ ними есть, яко мовить: «я естемъ зъ вами ажъ до скончания вѣка». А кгда съ тѣломъ изъ мертвыхъ воскреснутъ (яко и Христось), южъ не презъ вѣру и надѣю, которая южъ устанеть, але лицемъ къ лицу зъ нимъ вѣчне пребывати будутъ. Прето и Павелъ святыи не мовить: «скоро розлучившися съ тѣла, буду заразы коронованъ въ царствіи небесномъ», але оповѣдаеть: «а што въ тѣлѣ со Христомъ быти—надто лѣпше». А рай, зась, въ который Христось душу разбойника

¹ Солун., гл. 4, ст. 16—17. ² На полѣ: «Аѳанасій, у «Вопросѣхъ и Отвѣтахъ ко Антіоху».

³ Это слово употреблено въ формѣ нарѣчія, или на манеръ Латинскаго творительнаго падежа.

увель, не есть царствомъ небеснымъ, котораго радостей око не видѣло и ухо не слышало, и на сердце челоуѣку не пришло. А рай || (об. 51) око Адамово видѣло и ухо Павлово радости не вымовные, вгды тамъ былъ до раю захвицовый, слышало. Тотъ рай абовѣмъ душамъ южь далъ, который есть въ опатрности и въ рукахъ Божіихъ, яко пишеть: «души праведныхъ въ рукахъ Божіихъ, и не доткнется ихъ мука». А царство небесное еще дати маеть, яко Златоустый святой о обличности Христовой ⁴ мовить: «страгилесь былъ рай, возми его; а воскресеніе и незопсовале и со ангелы веселіе, Сына на оболотцѣхъ потыкване, и зъ нимъ вѣчне быти—радости, которые не пришли на сердце челоуѣку. Кгды прийдешъ до Отца моего, тогда ти дамъ, а теперь на вѣрѣ и на надѣи до судного дня все належить». И Павелъ до Тимооея пишучи мовить: «бѣгъ мой доконалемъ, и вѣру заховаль» ⁵. А далѣй: «захована ми есть корона правды, которую ми дасть дня оного справедливый судія, а не толко мнѣ, але и всѣмъ милующимъ приходъ его» ⁶. || (52) При томъ Хризостомъ пишеть: «кгды всѣ на судный день короновати будетъ, на томъ Тимооея святого и Павла». Тоежь и о всѣхъ святыхъ апостоль пишеть ⁷, которые звѣтежили кролевство, чинили справедливость, доступили обѣтницъ, яко Давидъ и Авраамъ, яко тамъ ниже пишеть: а предся не доступили оныхъ обѣтницъ, абовѣмъ Богъ усмотрѣлъ лѣпшость, абы безъ насъ досконалость не

взяли. При томъ Златоустый: «тогда бовѣмъ вкупѣ зъ нами и они досконалыми явятся, хотая насъ въ бою упередили, але въ коронованю не епередятъ, и Богъ не чинить имъ въ томъ уближена, але и насъ яко Отець всихъ посполу почитаетъ» ⁸. То такъ маешъ зъ стороны душъ справедливыхъ, же еще не суть коронованы, ани доступили оныхъ неопашованныхъ обѣтницъ, то есть кролевства небесного, толко рай оный, въ которомъ былъ Адамъ, гдѣ завше навѣжаетъ свѣтлость обличности || (об. 52) Божое.

А стороны грѣшныхъ, ачь ся южь досытъ повѣдило ⁹ вышей, ижъ и оныхъ еще вѣчный огонь не огорнулъ, але суть въ темностяхъ затримани, гдѣ ани свѣта, ани жизни челоуѣчскія нѣманъ, ани свѣтлость облича Божого ихъ не навѣжаетъ. Але абысь достаточне вѣдалъ, же не толко души безъ тѣла не бывають сужены и караны, але ангели, которіе згрѣшили, то есть діаволи, еще суду и караня за учинки свои не взяли, и не мучатся во огни пекелномъ, але суть заперты во адѣ, который не есть пекломъ, яко вы выкладаете, абовѣмъ пекло ся розумѣеть, штѣ палить и печеть, а адъ (Грецкое есть слово *ἄδης*, по Латинѣ *inferus*, яко въ Кредѣ визнаваετε) розумѣется мѣстце невидимое или мѣстце темностей и низкихъ пропастей, до которыхъ Христосъ обоженною душею, души отъ ада высвобожачи, зступилъ, о чомъ Петръ апостоль въ посланіи своемъ пишеть: «умерши тѣломъ, а оживши духомъ, || (53) которымъ зы-

⁴ На полѣ: «въ словѣ о предста...царца». ⁵ 2 Тимое., гл. 4, ст. 7: «теченіе скончашъ, вѣру соблюдохъ». ⁶ 2 Тимое., гл. 4, ст. 8: «соблюдается мнѣ вѣнецъ правды, егже воздасть ми Господь въ день онъ, праведный судія, не токмо же мнѣ, но и всѣмъ возлюбимъ явленіе его». ⁷ Евр., гл. 12. ⁸ На полѣ: «Феофилактъ на тую епистоу подобне ширей пишеть».

⁹ Въ подлинникѣ безъ перепутаны буквы: «повидѣло».

нать и въ темнотѣ проповѣдать»¹. И пророкъ во исалмѣ мовить: «вывелъ ихъ изъ тмы и сѣни смертной, и вязене ихъ расхорватъ»², то есть вѣрныхъ вывелъ тылко, а невѣрныхъ тамъ зъ бѣсы заставитъ, гдѣ и теперъ бѣсове душъ грѣшныхъ волочать до старшихъ своихъ, которые тамъ оглушенны сѣдятъ въ темнотахъ до дня судного, а иные тамъ на земли пакостятъ людямъ. Прето гды Христось въ сторонѣ Гергесинской ихъ выгналъ, зляклися были, сподѣваючися, ижъ ихъ Христось мучити будеть, и волали: «што тобѣ до насъ, Исусо, Сыно Божый пришлоесь предъ часомъ мучити насъ»³. Якожь Христось, на ихъ прозбою, не во огонь, але во свиню послалъ ихъ. Видишь, ижъ и бѣсы знаютъ, же еще имъ не пришлоеть часъ мучитися. А о тыхъ, которые суть въ адѣ, Юда братъ Господень пишеть: «а о ангелѣхъ, которіе не заховали своее зверхности, але оставили свое мѣшкане, на судъ дня великого визонемъ уставичнымъ подъ темнотю || (об. 53) заховалъ»⁴. При томъ Христомъ: «што имъ будеть во страшный день судный, одинъ толко вѣдаетъ праведный судья, который каждому, ведле достоинства, справедливе платити будеть». Видишь, ижъ въ темнотѣ сѣдятъ до суду, яко и Петръ святыи пишеть: «если Богъ ангеловъ, которіе згрѣшили, не пошановалъ, але звязками темнотѣ звязавши отдалъ на судъ заховати»⁵. При томъ Христомъ:

«смотри, яко и ангели згрѣшивши мучатся, абовѣмъ егды пришлоеть Христось зъ неба, теды што-переднѣйшихъ бѣсовъ заперъ въ пропасти. А то есть явно отъ оногo, егды его просили, абы ихъ не послалъ въ пропасть, еднихъ бовѣмъ звязавши во темнотъ замкнулъ, а другихъ розказалъ гонити, до учениковъ мовячи: «ото даю вамъ моцъ на нечистые духи». А въ день приходу его выведеть ихъ на болшіе муки, и што теперъ заперъ ихъ въ пропасти, то на тотъ часъ огню вѣчному». Пото Хризо|| (54)стомъ святыи. А ижъ передъ днемъ суднымъ дѣябли ся во огни не мучатъ, погоову души людей грѣшныхъ, яко пишеть Петръ святыи: «вѣдаетъ Господь побожныхъ отъ напасти вызволяти, а несправедливыхъ на день судный ку мученю заховати»⁶.

34.

Папезникъ: Мало еще на томъ маю, жесми о пургаторумъ вывелъ, такъ справедливымъ и грѣшнымъ мѣстце. Пытаю тя, для чого такъ сила до року постовъ обходячи, наветъ и въ тыдню днѣи два, а некоторые и тры, суботы, яко значного поста и отъ всего костела Римского ухваленого, не заховуете?

Православный: Жадное божественное писмо того не розказуетъ, абысмы мѣли⁷ и суботу въ постѣ заховывати, окромъ среды и пятка и иныхъ постовъ чотырохъ въ рокъ. А еслижесь ты въ

¹ 1 Петр., гл. 3, ст. 18—19: «умертвленъ убо бывъ плотію, оживъ же духомъ — —». ² Псал. 106, ст. 14: «изведе я изъ тмы и сѣни смертныя, и узы ихъ растерва». ³ Мате., гл. 8, ст. 29. ⁴ Соб. посл. Иуд., гл. 1, ст. 6: «ангелы же не соблюшны своего начальства, но оставшны свое жилище, на судъ великаго дне узамы вѣчными подъ мракомъ соблюде». ⁵ 2 Петр., гл. 2, ст. 4: «аще бо Богъ ангеловъ согрѣшившихъ не поцадѣ, но пленицами мрава связавъ предаде на судъ мучимыхъ бжюсти». ⁶ 2 Петр., гл. 2, ст. 9: «вѣсть Господь бжюстивна отъ напасти избавляти, неправедники же на день судный мучимы бжюсти». ⁷ Въ подлинникѣ: «недѣлю»; мы исправили, основываясь на контекстѣ и синтаксисѣ. Если же оставить «недѣлю», тогда придется неопред. ф. «заховывали» исправить на «заховывали».

писмѣ святомъ наполь, або о томъ читаль, скажи?

|| (об. 54) 35.

Папезникъ: Въ писмѣ головномъ о томъ читати не трафилося ми. Вшакже зъ самое предсезятой речи можемъ зрозумѣти, ижъ есть въ субботу постъ потребный и важный а наболшій, зъ тыхъ дву причинъ. Первая: абымы непотребное Жидовское свято або шабатъ . . . . .⁸, которого зъ нѣякимъ набоженствомъ и вшелякою обфитостю обходить, поневажъ, за пристемъ Господа нашего Иисусъ Христа, старозаконные уставы устали, а на томъ мѣстѣ новыи намъ зъ ласки его Божское суть даны, и южъ не субботу, яко Жидове, але по суботѣ первый день—недѣлю, который для Змертвыхвстаня Панского есть надъ субботу зацѣпшымъ, заховуемо. Другая: же, для снадѣйшого приступованя до такъ зацного свята, потреба чуйности, трезвости, легкости, абысмо тымъ самымъ способнѣйшими до молитвы и до слуханя слова Божего, тутъ тежъ и до приимованя насвятшого савраменту, быти могли. || (55) Для тыхъ найболшей дву причинъ костель Римскій субботу, яко слушна и призвоита есть речъ, въ постѣ заховуеъ.

Православный: Поневажъ если въ писмѣ божественномъ о суботномъ постѣ не указаль, толко нѣякимъ розумѣння свои на доводъ приводишъ, теды волно бы ми на то тобѣ и не отповѣдати. А вжды абысь намъ въ томъ, же посту въ субботу не заховуемо, не помогаеъ, укажу ти килка мѣстцъ. А на продъ—у канонахъ⁹ апостолскихъ, въ

которыхъ о мученикахъ приписано такъ стоять: «среду и пятокъ розказаль намъ Господь поститися: среду—для выданя его, а пятокъ—для муки, абовѣмъ въ тотъ день терпѣль на крестѣ висячи. А тую субботу, которую Великою называемо, поститися подалъ, не ижъ бы годно было въ субботу поститися, поневажъ отпочиненя есть день речей створонныхъ, але же || (об. 55) тую толко едину поститися подобаеъ, ижъ Створителеви, еще подъ землю будущому» А [въ] конци тыхъ книгъ зась мовить: «всякую субботу, окромъ одное, и всякую недѣлю збираючися веселѣтеса, абовѣмъ веселитися въ нихъ подобаеъ, а не смутитися». А въ «Семогранитыхъ Книгахъ»¹⁰ изъ «роказаней» такъ мовить: «суботу и недѣлю празнуйте, ижъ субота есть дѣль створеня, а недѣля воскресеня изъ мертвыхъ» и прочее. Поступуючи далѣй, изъ «запрещеній», абысь хто не важиль того перечиняти, во 64 канонѣ своемъ такъ мовять: «если который клирикъ знайдется въ недѣльный день або въ субботу постечися, окромъ толко одное суботы Великое, нехай скиненъ будетъ, а свѣцкй челоувѣкъ абы былъ отлучонъ». Тыхъ тежъ каноновъ наслѣдуючи и шестаго собора отцы святыи, на которомъ и Римскій папа Агаеонъ былъ, згодне законъ въ канонѣ || (56) 55 такимъ способомъ владуть: «поневажъ (повѣдають) доведѣлисымы, и[жъ] будучие въ Римской церкви въ 40 дней святого великого поста, презъ уставъ церкви поданный, постятся въ субботы, теды подобалося святому синоду, абы и Римская церковь держала неотмѣнне каноны святыхъ апостолъ, которые такъ мовять

⁸ Въ подлинникѣ пустое мѣсто. ⁹ Глава 19. ¹⁰ На полѣ: «4 кашпуга».

если бы который клирикъ найдень былъ постычися въ недѣльный день, або въ субботу, окромъ единое толко Великое субботы, абы былъ скинень, а свѣцкій человекъ абы былъ отлучонъ». Также и помѣстного синоду Анкирского ¹ такъ мовить: «если хто для «ниманое воздержливости въ недѣлю, або въ субботу, окромъ единое Великое субботы, будетъ поститися — анаеема нехай будетъ».

Тымъ и таковымъ росказанемъ, въ писмѣ святомъ находячимся, якожь вы смѣте иначе держати, ви||**(об. 56)** дачи, же о то отлученемъ и анаеомоу загрожоно, хто бы ся важиль тые каноны, отъ святыхъ отцевъ церкви Божой преданые, розривати, въ чомъ намъ жадные аргумента, якобы до набоженства служаціе, не могутъ? Бо хотяй што и доброе здается вамъ чинити, а если не по воли есть бываемое и не по преданіемъ апостолскимъ и святыхъ мужей, все ни за што есть.

А штось повѣль, же, за пришествіемъ Господа нашего Иисусъ Христа, уставы законные устали, — такъ есть. Абовѣмъ законъ старый, яко недосконалый, упадкови людскому не могль ничого помочи, наветъ ани пророци, ведлугъ оное приповѣсти о впадшему въ разбойники, але всѣ указовали до Месваша, то есть до Христа, который все мѣль, иле што до збавеня нашего стегалося, направити, для тогожь, ижъ зъ межи седмихъ дней одинъ былъ Жи-||**(57)**домъ постановилъ и освятилъ, которого они посполите шабатомъ называли, абы, въ томъ улацнившись отъ работъ и дѣлъ и вшеляныхъ забавъ свѣцкихъ, приходили слухати слова Бо-

жого и законныхъ порядковъ и повинностей и наукъ пророцкихъ, забороняючи имъ вшелякого дѣла въ тотъ день чинити, не ижъ бы ся не годило того дня речій добрыхъ справовати, але для того, абы цалый день той Божиыхъ заповѣдей и роспаметываня добродѣйствъ его и чудъ училися. Яко самъ же Господь прикладне, же ся годить и въ свято доброе чинити, не поеднокротъ имъ указоваль, напродъ—кды человекъ, сухую руку малочому, въ божициѣ словомъ зпѣлилъ, и зась—слѣпонарожоному очи отворилъ, и разслабленного при овчей купели уздоровилъ, и спорченную невѣсту направилъ. А тое все въ шабатъ дѣялося. За ||**(об. 57)** што гнѣваючися на него, Жидове мовили: «шесть (повѣдаеть) дній есть, въ которыхъ подобаеть дѣлати и гнѣчитися, а не въ день суботній» ². Строрфуючи ихъ, Господь съ того мовиль: «лицемѣри! каждый зъ васъ, вола або осла своего отъ яслей отвязавши, въ день суботній, и ведъ не напаяеть ли» ³, и прочее. Такъ и овечки, кды въ доль впадетъ въ день суботній ⁴, и отъ обрѣзанія осмодневногъ ⁵. Потомъ научаючи мовить: «не человекъ для субботы, але субота есть для человека поставленна» ⁶, якобы рекль: «вы собѣ поважаеае лѣпѣй суботу, которая толко для упокоеня дѣль была уставлена, анижли человекъ, который есть на выобразене Божіе створень. Претожь (повѣдаеть) абысте вѣдали, же Сынъ человекскій Панъ есть суботѣ, абовѣмъ не суботы хочу, але милости; бовѣмъ не пришлоль псовати, але недоста||**(58)**точное наполнити». Поневажь теды такъ ся въ собѣ речъ ма-

¹ 17 [правило]. ² Лук., гл. 13, ст. 14. ³ Лук., гл. 13, ст. 15. ⁴ Лук., гл. 14, ст. 5. ⁵ Иоан., гл. 7, ст. 22—23. ⁶ Марк., гл. 2, ст. 27.

еть, же Христось Господь все исполнилъ, и што было потреба спасенію нашему направилъ, tedy южъ не одинъ день, ани два святити намъ росказалъ, яко Хризостомъ святой въ бесѣдѣ на Ма[т]юся ⁷ пишеть: «ниже бо одинъ день празновати тымъ, которымъ весь животь свой празновати росказано есть». И ниже троха: ⁸ «да празнуемъ убо всегда, ничтоже злого не справуемо, то бо есть праздникъ. Але нехай протяжутся духовная, а укорочаются земная, и да забавляемся празностию духовною, руки отъ лихоимства задержуючи, тѣло збытнихъ и непожиточныхъ праць свобожаячи, которыхъ у Египтѣ утерпѣлъ на онъ часъ Жидовскій народъ». А ижъ у Жидовъ таковой праздникъ або шабать не найдется, || (об. 58) але увесь на обжирствахъ, піанствахъ, лихвахъ и тѣлесныхъ пожадливостяхъ,— явна речъ есть, же мы, православніи, Жидовъ, ани ихъ шабатовъ не наслѣдуемо, але апостолскихъ росказаній и отцевъ святыхъ поданей неотмѣнно, згодне, яко пристойтъ правовѣрнымъ христіаномъ, дръжимося.

36.

Папезникъ: Слышалаемъ нѣкоторого зъ вашихъ, же церковь ваша въ постъ великій 40-ный луторгіи або мше святое досконалое не совершаетъ, толко въ субботу и въ недѣлю, а въ иншіе дни якуюсь недосконалою, которую называєте преждеосвяцоная. Для чогожь byste не мѣли также, яко и Римскій костель, въ церквахъ вашихъ въ тотъ великій постъ на вождый день службы зуполное отпраовати? А колижь ся слышѣи и пристойнѣи мши святое, яко часу того, отпраовати годить, гды ся и памятка муки Панское розчитаетъ,

|| (59) егды и набоженство и постъ едино-стайный отъ всѣхъ заховуется! Если tedy иншіе церемоніе въ костелѣ суть важны, далеко болшъ мша, которое слухати речъ есть збавенная. Радъ бымы слышаль, яко ми ся съ того выведешъ?

Православный: Правда есть, же луторгія святая надъ всѣ иншіе церемоніе церковныи есть важнѣйша и болша и Богу намилша, въ которой всѣ таемницы вочеловѣченія Христова, страсти его, погребеніе, и воскресеніе, и вознесеніе, и второе со славою пришествіе розчитаются. А вшаеъ же, якомы ти первѣи повидилъ, если (хто) ⁹ хотяи бы што и налѣпшого тобѣ здалося чинити, а не по воли Божой бысь то чинилъ, ни за што есть. На прикладъ: Жидове невѣрные, шабать свой обходячи, жадного дѣла доброго въ нихъ чинити не хотять, ани ялмужны, ани ратунку впадшому || (об. 59) въ напасть, любу въ якую пригуду, ани суду справедливого. Яко егды бысь и ты хотѣлъ до сакраменту насвятшого приступити, въ той часъ пришлоъ бы до тебе адверсаръ твой якій, о которомъ ты пребачилъ, и, припадши до ногъ твоихъ, просилъ бы о отпуценіе, а ты бысь ему отповидѣлъ: «занехай мя теразъ, абыхъся отправилъ зъ сакраментомъ Панскимъ, и не отпустилъ бысь ему заразы выступку его; также и гды дня якого зацного и святого, идучи тебѣ на набоженство до костела, перешолъ бы ти дорогу якій утрапенный, южъ хотячи до везеня або на горло быти сказанный, для марное якое речи, и просилъ бы тебе о ратунокъ, а ты бысь, ему могучи помочи, вымовялъ бысь ся набоженствомъ, або тогодневнымъ святомъ, обачъ, если бы тое твое набоженство зъ першымъ было Богу приемно!? || (60) Поневажь самъ Христось мовить: «милости хочу, а не офѣры».

⁷ Бесѣда 39. ⁸ Глава 12. ⁹ Это слово — лишнее.

и преданную молитву отъ Господа, то есть Отче нашъ рекши, преждесвященнй хлѣбъ и мовать: «преждесвященная святая святымъ»; и злучивши Тѣло съ Кровію, комоникують; и благодаривши, отпустъ чинятъ. А такъ во всемъ статечне поступучи, ни въ чомъ не нарушаютъ законовъ церковныхъ. Але вы, || (62) Римляне, не толко тое, але и тая власная ваша мша, што ее на каждый день доминиовишкуете², яко посполите называете—мша спѣваная, не есть безъ наганы. А што мовлю: для продолженя и прериваня ей пре змѣшане³ зъ выерутацтвы, казаня также и органы, и иншіе розмаитые вымыслы музыкъ, которые суть перешкою горшей до набоженства правдивого, анижли побудкою, и не суть зъ розказаня апостолского, ани отцевъ святыхъ а учителей церковныхъ.

38.

Папезникъ: Спомянулесь и органы, якобы въ костелѣ Божомъ не были потребны, и ижъ не зъ розказаня апостолского суть, ани отцевъ святыхъ. Теды хочай жебы и такъ было, кгдыжъ сила и иншихъ церемоній маемо, которыхъ апостолове не писали, лечь то за часомъ и потребою костелъ презъ сукцессоровъ апостолскихъ при || (об. 62) няль и уживаетъ того набожне, посполу зъ иншими костелными церемоніями. Якожъ и Давидъ святой, яко о немъ читаемо, органовъ и музыкъ вшеляныхъ заживалъ, и было то Богу приемно. Прето тежъ и въ псалмѣхъ пишучи, розказуетъ: «хвалите Бога во струнахъ и органѣхъ и иншихъ розмаитыхъ музыкахъ».

Православный: Написалъ нѣгдѣсь

апостоль: «душевенъ человекъ не приимуетъ духовныхъ (то есть, которіе отъ Духа Божія суть), абовѣмъ глупство ему есть, и не можетъ розумѣти»⁴. Прийди едно въ память и мовь съ тымъ же Давидомъ святымъ: «отерийочи, Господи, абыхъ розумѣль чудо отъ закона твоего»⁵. Не ижъ бы о тѣлесныи очи просиль, бо вѣдаемо, же обѣдвѣ здоровне мѣль; але о тые власне духовные, то есть сердечные, абы ся ему дали отъ Бога, жебы жъ што-колвекъ зрозумѣти могль открытыхъ таемницъ Бозскихъ. И на другомъ || (63) мѣстцу подобне тежъ тому же молится: «просвѣти (мовить) очи мои, Господи, да не когда усну во смерть»⁶. То есть: «уважи ми дорогу не тыми тѣлесныма очима, але сердечными, абыхъ зъ невѣдомости якое тебе грѣхомъ якимъ не образиль, а въ томъ быхъ заснулъ, не тымъ сномъ дочаснымъ, але ономъ смертю вѣчною, то есть, абыхъ съ тѣломъ и душею на згинене вѣчное не пришолъ». И сила таковыхъ и тому подобныхъ речій въ его псалмѣхъ знайдуюмо. Если и писалъ што о органѣхъ и музыкахъ, або коли и самъ отправовалъ, теды могль бысь тое духовне розсуждати, поневажъ самъ жесь передъ тымъ повѣдилъ, ижъ старозаконные уставы, за пристемъ Христовымъ, устали, а ижъ то Давидъ не самому собѣ ку воли чинилъ, але подобно ку воли затвердѣлому а упорному Жидовскому народови, которому и самъ Богъ || (об. 63) на початку фолгуючи розказалъ быль офѣры паленые зъ барановъ, быковъ, воловъ и козловъ собѣ, якобы на фалу а отводечи ихъ отъ боговъ поганскихъ, которимъ ся были зъ молодости призывчали, и частокротъ имъ не тылко

¹ Лат.: Dominus vobiscum. ² Въ подлинникѣ: «змѣшкане». ⁴ 1 Коринт., гл. 2, ст. 14.

³ Псал. 118, ст. 18. ⁶ Псал. 12, ст. 4.

тые животныя офѣровали, але и дочки и сыны свои приносили, якобы мовечи до нихъ: «если такъ шалѣте а офѣровати прагнете, офѣруйтежь мнѣ, а не бѣсомъ». А яко потомъ тыми скварами и офѣрами были ся Богу наприкрили, слухай тогожь пророка, отъ обличности Божое до нихъ мовячого: «не прийму (повѣдаетъ) отъ дому твоего телца, ни отъ стады твоихъ козлы, яко мовь суть всѣ звѣрие дубравныи, скоти въ горахъ и воловь» ¹ и прочее. И зась: «азали (мовить) ямъ мяса юнча? или кровь козлию пию? (штожь? кажетъ офѣровати?) Офѣруй (повѣдаетъ) Богови офѣру фалы, и отдай Выш||**(64)**немѹ обѣтницы твои, то есть молитвы, и заволай мя въ день смутку твоего, и избавлю тя, и прославиши мя» ². Подробне же и на другомъ мѣстцу мовить: «ижь если бы захотѣдъ офѣры, далъ бымъ убо: всеожженія не благоволиши. Але офѣра (мовить) Богу духъ сокрушенъ, (и зась:) сердце сокрушенно и смиренно Богъ не уничижитъ» ³.

Также и о органѣхъ Богъ презъ пророка Аммоса мовить: «отстави отъ мене шумъ пѣсней твоихъ, и псалма органовъ твоихъ не услышу» ⁴, то есть: «слухати не хочу». Богъ не любить и слухати не хочетъ. А якожь-то вы смѣете таковыя дуды зъ набоженствомъ, а еще при насвятшой офѣрѣ безкровной мѣшати, и еще писмомъ святымъ подпираете, кламство на святыхъ Божіихъ приносячи?! Хотяй же и Давидъ святыи, яко на онъ часъ обычай еще былъ, кажетъ фалити Бога во струнахъ и органѣхъ; але зась на другомъ || **(об. 64)**

мѣстцу обачишь въ псалмѣ мовячого: «пойте разумно» ⁵. На которое слово докторъ одинъ церковный выкладъ чинячи такъ пишеть ⁶: «тотъ, который поеть, подобаеть ему и розумомъ спѣванныхъ усмотрѣвати, абовѣмъ не пристойтъ на початкахъ забавлятися въ потрясанияхъ и слодогласованияхъ, але розумѣти, што поеть. Поеть же разумно тотъ, который справуется ведлугъ Божественныхъ заповѣдей, розумѣючи тое, што поеть. «Пою и воспую Господеву», мовить пророкъ, не ижь бы задивити хотѣлъ слышачихъ, але Богъ вѣдающему скритость сердечную кгда повѣдаетъ: «станешъ молитвы твои чинечи, розумъ твой силу словъ тыхъ, которіе мовилъ, нехай пилауетъ». И розумѣи ижь предъ Богомъ стоишь, который выбадуваетъ сердца и внутрности, абовѣмъ не спѣванемъ великогласнымъ благовѣрие и побожность бываеть познавана и горломъ краснымъ выхваляючій Бога, а учинками **(65)**откидаючій росказаня его. Абовѣмъ услышитъ таковый реченное отъ пророка: «тые людие усты почитаютъ мя, а сердце ихъ далеко отстоить отъ мене, надаремно тежь почитаютъ мя и хвалятъ». Абовѣмъ не чудность спѣваня есть ведучее челоувѣа до збавеня, але страхъ Божій и ховане приказаній его» и прочее. И много тому подобныхъ въ книгахъ учителей церковныхъ найдуемо. А если бысь и тѣлесне тое хотѣлъ розумѣти, што Давидъ кажетъ въ органѣхъ Бога хвалити, то бысь мусѣлъ и офѣры зъ животныхъ палити, бо и тое Давидъ чиниль. А еще що найтлустшее яко

¹ Псал. 49, ст. 9—10. ² Псал. 49, ст. 13—15: «еда ямъ мяса юнча? или кровь козловъ пию? Пожри Богови жертву хвалы, и воздаждь Вышнему молитвы твоя, и призови мя въ день скорби твоя, и изму тя, и прославиши мя». ³ Псал. 50, ст. 18—19. ⁴ Аммосъ, гл. 5, ст. 23: «—гласъ пѣсней твоихъ, и пѣсни органовъ—». ⁵ Псал. 46, ст. 8. ⁶ На полѣ поправлено: «мовить».

самъ о собѣ свѣдчить: «вниѣду (мовить) въ домъ твой со всесоженіемъ, воздамъ тобѣ молитвы моѣ, которіе обрелись уста мои» ⁷. И далѣй: «всесоженія тлустыя вознесу тобѣ съ кадиломъ, и бараны, отдамъ тобѣ воли съ козлы» ⁸. Але на то подобно головою трясаешъ! А если жъ того чинити не можешъ, проже тебѣ || (об. 65) и органами ся застановляешъ, которые также яко и офѣры зъ животныхъ посполу зъ ыншими обрядами старозаконными устали. Прето жъ, абысь вѣдалъ, же и въ Римскомъ костелѣ предъ тымъ органомъ не бывало, але то не рихло потомъ папѣжъ Римскій, найма Вителіанусъ, который былъ на папѣжствѣ лѣтъ 14 будучи уведень отъ деликатовъ Влоскихъ и помпы своее, которая ижъ южъ почала была надымати для осягненія многихъ краевъ и панствъ и богатствъ того свѣта, спѣване зъ органами въ костелѣ постановилъ.

39.

Папѣжникъ: Помню, жесь и казане вспомнѣлъ, которое во нашомъ костелѣ на половици мши бываетъ, котороесь зганилъ. А если жъ его на тотъ часъ не потреба, а коли жъ вжды наболшей люду въ костелѣ на набоженствѣ бываетъ, если не тогды, а звлаца на спѣванной великой мши?

Православный: Не мовлю я, жесбы проповѣди слова || (66) Божого и пауки въ церкви Божой не потреба было и овшемъ, и барзо есть речъ потребна и збавенна. А гдѣ жъ найлѣпшій и снадѣй ма быть проповѣдь науки збавенное, ажъ не въ церкви. Едно то мовлю, же не на службѣ, але по службѣ. Абовѣмъ лтургія або служба Божія не потре-

буеть жадныхъ забобоновъ и пстротинъ людскихъ. Поневажъ Богъ не на звирховного смотритъ человекъ, але на внутреннего. Служба Божія ма быть ани барзо лѣниво, ани тежъ назбытъ скоро, але средне, съ початку заченши ажъ до конца остатнее молитвы, маеть ся на вшталтъ ланцуховыхъ огнѣвъ вязати и нероздѣлне отпировати, абы и священіе, который предстоитъ, и люде, которіе слушають, вси едностайне однимъ сердцемъ и едиными усты охотне Богу милую и вдячную офѣру назначеного часу сполне скончивши отдали. А потомъ причастившися святыхъ и животворящихъ таинствъ || (об. 66) и подяковане учинивши, усѣсти. А которіе не готовалися до пречистыхъ таемницъ, тебѣ маеть церковь Божія хлѣбъ особливый и питіе, которое роздаеть посполитымъ вшелякого взросту и стану людемъ. На тотъ часъ тежъ ся южъ и постъ розвязуетъ, и заховуется зо всѣхъ мѣрь розказане апостолское и отцевъ святыхъ постановене, то есть, же постъ розказують заховати въ день недѣльный, толко до години четвертое на день. Потомъ усѣдши слухати науки и проповѣди божественное, бы и до вечера. О чомъ и Великій Василіе, въ «Напоминаю до презвитера» пишучи, такъ мовить: «поспѣшися, о презвитеру, представи себе работника непостыдна (и прочее). Въ церкви (повѣдаеть) пребываючи, молися и почитай святыхъ книги до години, которое подобаеть ти совершити божественную лтургію. И такъ предстанъ зъ скрухою || (67) и сердцемъ чистымъ святому офѣровнику, не озираючи ся и-тамъ-и-самъ, але въ страху и дръженю предстолячи Небесному Царю, абысь не для похлѣбства людского мо-

⁷ Псал. 65 (въ подлинникѣ ошибочно: 60), ст. 13—14: «— —яже изрекостъ устѣи мои».

⁸ Псал. 65, ст. 15: «всесоженія тучна — —и овны, вознесу—».

литвъ укоротилъ, и абьсь не принялъ особы челоуѣка. Але смотри ко единому предлежащому Царевн и ко предстоящимъ около него моцарствамъ, годнымъ себе учини(ти) святымъ канономъ, которыхъ отлучили, [съ] тыми не служи, пилнуй, кому предстоишь, и якъ служишь» и прочее. Южь можешъ съ тыхъ Василія Великаго словъ розумѣти, ижъ презвитерови, луторгію божественную наченшу, не толко казаній якихъ слухати не розказано, але и на сторону не обзиратися, ажъ до скончанія службы, яко предъ самымъ Небеснымъ Царемъ стояти.

40.

Папезникъ: Здаеть ми ся згола, жебы наболшей для того казане въ костелѣ нашомъ, на мши бывающее, ганишь, же у вашей церкви || (об. 67) то ся стати не можетъ, а то для того, ижъ казнодѣвѣвъ такъ учоныхъ не маете.

Православный: И овшемъ не зычимо собѣ таковыхъ казнодѣвѣвъ, которіе бы, мимо науку апостолскую и отцевъ святыхъ, выдворными якими або полными филозофін¹ своее думами и марными мозку своего снами людъ Божій и наши спокойные сердца мѣли заражати и трвожити. Абовѣмъ и Павелъ святой остерегаеть насъ отъ таковыхъ казнодѣвѣвъ и ихъ наукъ: «стережѣтесе (мовить), братіе, абы васъ хто не опукалъ презъ филозофію и прожное омамене, ведле уставы людское, и ведлугъ элементовъ свѣта того, а не ведле Христа»². А такъ и мы, кгда на певномъ фундаментѣ писма святого стоимо, на песокъ змышленныхъ речій не зступимъ. «У великомъ мовеню нѣмашъ збавени»³! Волимо съ Павломъ святымъ

на пяти словахъ перестати, нижли безъ пожитку тысячами мовы при || (68) водити⁴. Не выносимся въ нашихъ казнодѣвѣхъ! Если есть, благодаримо Бога, и слушаемо его, якомы повинни. А если нѣмашъ, утекаемъ до навышшого пастыремъ начальника, абы онъ самъ, яко голова церкви своей, оной работниковъ и пастыровъ, яко самъ розказуетъ, ни до кого иншого, едно самъ до себе въ таковыхъ потребахъ прибѣгати. «Молѣтесе (мовить) господину жатвѣ, да изведеть дѣлатели на жатву свою»⁵.

41.

Папезникъ: И я розумѣю, же у васъ для того пастырове и казнодѣи учоны быти не могутъ, же однимъ дозволяете жоны мѣти, а кгда першая умреть, то и другую волно ему взяти въ малженство. За которою забавою попъ вашъ часу волного до науки нигды мѣти не можетъ. Абовѣмъ болшей его тягнеть старане о жонѣ, о дѣтехъ, о господарствѣ дому своего, анижли о церкви Божой. Што и апостоль у || (об. 68) казуючи мовить: «оженивыйся старается о женѣ, якобы ей догодити, а неженивыйся старается о господнихъ, якобы Господеви угодити»⁶. И засъ на другомъ мѣстцу: «а живущіи въ тѣлѣ Богу угодити не могутъ». А наши духовные отъ всѣхъ таковыхъ забавъ суть волными, и не иншого чого пилнують, толко абы могли въ урядѣ своемъ статечне Господу Богу служити, пилнують науки, и проповѣди слова Божого и шафарства таемницъ Панскихъ, которыхъ овцамъ Господнимъ, яко суть ведле возвана своего повинни, и уставичне роздають.

¹ На полѣ и въ текстѣ поправлено изъ: «филозофіями». ² Колос., гл. 2, ст. 8: «Братіе, блюдитесь, да никтоже васъ будетъ предая филозофію и тщетноу лестію, по преданію челоуѣческому, по стіхамъ міра, а не по Христѣ». ³ «Во многоглаголаніи нѣсть спасенія». ⁴ 1 Кор., гл. 14, ст. 19. ⁵ Матѣ., гл. 9, ст. 38. ⁶ 1 Корин., гл. 7, ст. 32 — 33.

Православный: Правда, ижъ подѣ часъ жона и дѣти суть на перешкодѣ до чинена воли Божое и справованя тымъ урядомъ, которого на собѣ хто маеть. Але оное потреба, яко въ повѣдиль, уважити⁷, если то все, што чинить человекъ, по воли Божой чинить? Гдыжъ на томъ мѣстцѣ апостоль не мовить о || (69) презвитерахъ або попахъ церковныхъ, але о посполитомъ человекѣу до Коринтовъ пишеть, и то, яко бы порадѣ даючи, а не съ примусу, яко самъ же ниже мовить: «а тое вамъ самымъ на пожитое мовлю, не абымъ на васъ сидло вложилъ, але ку тому, што есть почтывого, и што бы васъ способило до моленя ко Господу безъ росторгнена»⁸. Абовѣмъ если бы ихъ мѣлъ конечно до того вести, не писалъ бы на другомъ мѣстцѣ до Тимоѳея: «вѣрно слово: если кто епископства прагнетъ, доброго учинку прагнетъ. Маеть теды епископъ быти безъ приганы, мужъ одное жоны, трезвый, ростропный, чистый, гостий охотне приймающий»⁹ и прочее. Также и «діакони абы были мужеве одной жоны, дѣтки свои добре справуючи и своѣ дома»¹⁰. До Тита подобне въ тыежъ слова пишеть: «для тогожъ тебе оставилъ въ Критѣ, абыс чого еще не достаеть поправиль, и по || (об. 69) становиль попы по мѣстахъ,

якомъ я тобѣ росказалъ: если кто есть безъ наганы, мужъ одное жоны, сыны вѣрные маучий, необвинованне въ вышупномъ збытку або вшетечности, або непокоривые»¹¹ и прочее.

Видишь, жесь писмо привель, не вѣдаючи до чого належитъ, яко и оное — «а которіе суть въ тѣлѣ Богу угодити не могутъ» — якобы о малженствѣ то мѣлъ апостоль писати споменуль. Але тамъ пишеть апостоль о учинкахъ, которіе ведле тѣла, бы тежъ то и о грѣсѣ, которій се съ прироченя въ наше тѣло впровадилъ, яко самъ же вышей въ той же капитулѣ мовить: «если чого я не схочу, а тое чиню, южъ не я то чиню, але живучій во мнѣ грѣхъ»¹². Для тогожъ и ниже въ главѣ 8 мовить: «а сущи въ тѣлѣ Богу угодити [не могутъ]»¹³, то есть, которіе ведле тѣла ходять або справуются¹⁴, пополняючи «учинки тѣлесные, яко то: чужоложство, вшетеченство, || (70) нечистота, спросность, идололатріе, чарованя, лихварства, гнѣвъ, попудливость, запалчивость, зависть, ненависть, споры, ереси, убійства, п[і]янства, обжирства, лакомства и тымъ подобные», которыхъ и до Галатовъ пишучи называетъ тѣлесными отъ царствія Божія далекими¹⁵. А о женитвѣ зась на другомъ мѣстцѣ пишеть: «памятуйте на вязни, яко бысте тежъ

⁷ Поправлено на полѣ изъ «уважити». ⁸ 1 Корине., гл. 7, ст. 35: «Сіе же на пользу вамъ самѣмъ глаголю: не да сидло вамъ наложу, но къ благообразію и благоприступанію Господени безмолвну». ⁹ 1 Тимоѳ., гл. 3, ст. 1—2: «Вѣрно слово: аще кто епископства хощеть, добра дѣла жадаеть. Подобаеть убо епископу быти непорочну, единны жены мужу, трезвену, цѣломудру, благоговѣйну, честну, страннолюбиву». ¹⁰ 1 Тимоѳ., гл. 3, ст. 12: «Діакони да бывають единны жены мужу, чада добръ правяще и своя дома». ¹¹ Посл. къ Титу, гл. 1, ст. 5—6: «Сего ради оставихъ тя въ Критѣ, да недокончаная исправши, и устроиши по всѣмъ градомъ пресвитеры, якоже тебѣ азъ повелѣхъ: аще кто есть непороченъ, единны жены мужъ, чада имыя вѣрна, не во укореініа блуда, или непокорива». ¹² Римл., гл. 7, ст. 16—17. ¹³ Римл., гл. 8, ст. 8. ¹⁴ Въ подлинникѣ описка: «справуется». ¹⁵ Галат., гл. 5, ст. 19—21: «дѣла плотскія, яже суть: прелюбодѣваніе, блудъ, нечистота, студодѣваніе, идолослуженіе, чародѣванія, вражды, рвенія, завиды, ярости, разжженія, распри, соблавы, ереси, зависти, убійства, п[і]янства, безчинныя клячи, и подобная снмъ—».

эъ ними весполь были вязнями, и на утрापены, яко и сами будучи въ тѣлѣ. Честна женитва во всемъ, и ложе непокаляное, а вшетечникомъ и блудникомъ судить Богъ»¹.

Видишь, же и тое слово, которое съ апостола привель—«а которіе суть въ тѣлѣ, Богу угодили не могутъ»—до малженства, яко до учтивога стану, не рымуется, але до чужоложниковъ и вшетечниковъ, и иныхъ смертелныхъ грѣховъ держачихся. А доброму и богобойному священникови жена не зашкодить, и овшемъ еще побудкою або помочю || (об. 70) иногда бываетъ, ведлугъ онога слова: «не добро быти чловѣку одному, сотворимъ ему помощицу, подобную ему». А злomu и Бога ся небоячому преступникови заповѣдей Христовыхъ и апостолскихъ—и кухарва зашкодить!

Чого постерегаючи, и апостолскіе каноны такъ мовять: «презвитеръ або діаконъ своее жоны нехай не отступуетъ, якобы вымовкою благовѣрія. А если отступить, нехай вылучонъ будетъ». Ещезъ и въ росказаняхъ апостолскихъ, Климентомъ, епископомъ Римскимъ, написанныхъ², доводне писано найдешъ. Для того и шестый повшехный синодъ эъ Агафономъ, папезомъ Римскимъ, въ канонѣхъ своихъ о томъ умоцняетъ; а надто въ канонѣ [13]³ такъ мовять: «поневажъ въ Римстѣй церкви о способѣ канону такого довѣдалисмися, ижъ хотячимъ на презвитерскій и діаконскій станъ вступовати—южъ потомъ со своими жонами обѣчатися имъ не лучитися, але мы, наслѣдуючи старого канону || (71) апостольское певности и

способу святыхъ мужей, ведле закону мѣшканя и отнынѣ цѣлымъ быти ро-сказуемо, жадною мѣрою имъ ко своимъ жонамъ злучена не забороняючи, не мѣшаючи ихъ другъ ко другу въ часъ подобного приближеня».

А што мовишь, жебы наша церковь дозволяла священникови мѣти другую жону,—непевную тобѣ справу о томъ хтось подалъ! Показалемъ ти апостола на дву мѣстцахъ, также и каноны ихъ, же толко едину годится ему мѣти, а по смерти першое, другое не годится ему поймовати. Рачей то визнаи, же папезове ваши, съ которыхъ одинъ наймя Калистусъ, который потомъ отъ цесара Александра былъ забить, для болшое роспусты и своволного мѣшканя, капланомъ Римскимъ жоны отнялъ. Абовѣмъ ве Влоской землѣ, яко напередъ згоддованой, напередъ тежъ, бо не сполна || (об. 71) въ чотыриста лѣтъ по Христѣ, папѣжъ Римскій попомъ жоны опустити казалъ. Нѣмцомъ и Полякомъ, по прилученю, болшей фолговаль, которіе познѣй до него ся прилучили также. Нѣмцы безъ мала двѣстѣ лѣтъ и килкадесять, то есть ажъ до року Панского 1195, въ той мѣрѣ мѣли фришту, однагъ нафолговавшися предся тогожъ ихъ попы, до чого первѣй Влоскіе, наконецъ привель.

42.

Папезникъ: А о календару новоправленомъ што розумѣешь, который отъ всего костела Римского есть згодне дринять, поневажъ для прибытия десети дней, которіе отъ первого Ниценского синоду ажъ до тыхъ часовъ

¹ Евр., гл. 13, ст. 3—4: «поминайте юзники, аки съ ними связаны, озлобляемы, аки и сами суще въ тѣлѣ. — во всѣхъ — нескверно, блудникомъ же и предлюбодѣемъ — —».

² На полѣ: «капитула 69». ³ Вставлено на полѣ.

урости? И то ся стало, яко о томъ доводнѣи наши астраномове выписують.

Православный: То разумѣю, же тотъ календарь, который отъ первого Никейскаго вселенскаго свноду згодне отъ всѣхъ въ Духу Божомъ постановленъ || (72) и завартъ, не потребоваль жадное поправки, ани отмѣны, ани тежъ причины, ани уменшеня; але есть самъ въ собѣ статечный и трывалый, рокъ отъ року по собѣ порядне ажъ до найдалшихъ временъ и часовъ и лѣтъ идучій. Але тотъ вашъ, черезъ Григорія Тринадцатого укрочонный, явне кламство свое, зъ обходовъ мѣсяцей, дней и часовъ и самого того великоденного свята, показуеть, яко тою отмѣною або поправою до якихъ ростырокъ и мѣшанины дала ся причина и якіе новыи отщепенства внесли ся въ християнство. Мы зась у звѣздочетскіе о томъ споры не вдаючися, толко оное вѣдаючи, же каноны святыхъ соборовыи ясне то варовали, абы нихто въ свята[хъ] або празднивахъ, а особливе въ великоденномъ, подъ прокляцтвомъ отмѣны и прикладаня, чинити не смѣлъ. А межи иншими ка||(об. 72)новами одинъ тотъ собору Антиохійскаго [св. отци] приписали, котораго тые суть слова: «вси тые, которые бы смѣли преступити границу святаго великаго собору, въ Нивеи бывшаго при бытности благочестія боголюбезнаго царя Константина, о святомъ празднику Святое Пасхи, нехай будутъ ⁴ отъ ⁵ сполечности и ⁶ отъ церкви (нехай будутъ) ⁷ отдалени», если бы ся разъ добре уфаленымъ спротивляли. Абовѣмъ ведле канону святыхъ отцовъ оныхъ, якобы колвекъ былъ або припаль часъ, ани предъ равноденствіемъ, ани и зъ Жидами Пасху обходимъ, якъ прика-

зуеть святыхъ апостолъ семьи канонъ: «если который епископъ, або презвитеръ, або діаконъ обходитъ святыи день Пасхи впродъ времени зъ Жидами, таковой абы былъ извержень».

А чогажъ тутъ еще болшъ хочешъ вѣдати, або ли споры якіе противъ такъ яснои правдѣ вый||(73)найдовати? Не есть тайно всѣмъ намъ, же отъ того часу, яко ся тая надслабѣлая поправа календара черезъ 13-го Григорія стала, уже килка кротъ обходили есте Пасху впередъ Жидовъ чотырма недѣлями, а отъ насъ пятма, и килка кротъ посполу зъ Жидами. А то и теперь року того 603 ⁸ обходити будете, надъ звычай и постановене церковное, мѣсяца остатнего зимнего, который отъ збываючихъ дней лунѣ за три лѣта уростаеть, называемъ его прибылымъ тринадцатымъ мѣсяцемъ. А то мовлю ведлугъ обходу солнечнаго, поневажъ солнце обходитъ 12 знаменъ небесныхъ за дней 365, еже есть годъ, а луна всю 12 знаменій небесныхъ 12 кротъ до року обѣжитъ, то есть за днѣи 354, а остатокъ днѣи 11 солнцу отдаетъ на каждый рокъ. Съ которыхъ дней въ трехъ лѣтѣхъ вчиняется тринадцатая луна и, надто, дней 3, и часовъ 4, и де||(об. 73)сятая часть часа. Тая тринадцатая луна ижъ того 603 ⁹ року припала, не обходимо въ ню Пасху Божественную, хочай бы и поровнана дня зъ ночью въ ней графилося, але другое ожидаемо, то есть перваго мѣсяца весеннаго, ведлугъ обходу солнечнаго, котораго и законено намъ есть праздникъ Свѣтлый Воскресенія Господня празцовати.

А штось вспоминѣль о тыхъ прибылыхъ отъ Никейскаго свноду десяти

⁴ Въ подлинникѣ описка: «будеть». ⁵ Въ подлинн.: «въ». ⁶ Въ подл.: «але». ⁷ Эти два слова—лишнія. См. 1 прав. Антиох. собора. ⁸ т. е. 1603. ⁹ т. е. 1603.

дняхъ, для нѣкоторыхъ поправа календара была потребна, то есть явобы, надъ 365 дней и часовъ 6, еще што съ малыхъ часцовъ или дробницъ въ каждомъ року збываючи отъ Никейского свноду до нынѣ, за 1270 лѣтъ прыбыти мѣло днѣй 10, — то предъ тымъ отъ сотвореня свѣта до Никейского свноду за 5727 лѣтъ мусѣло бы прыбыти дней 46, до которыхъ теперешнюю причиненную 10 днѣй приложивши—учинить солнечного обыходу два мѣсяцы || (74) збытнихъ безъ чотырохъ дней. Тогда бы съ початку свѣта поровнанае ночи съ днемъ мусело быти часу осенного у генвару, въ которомъ обходимъ свята Обрѣзаніе Господне и святое Богоявленіе, а весенное поровнанае ночи зъ днемъ мусело бы быти въ іюлію, по святыхъ апостолѣхъ Петра и Павла. Што явный фалшь есть и облудность мудрецовъ свѣта того!

То видишь явне, же папѣжове ваши, яко почали квалтити законы, въ Духу Божомъ згодне отъ всѣхъ постановленныя, такъ и до конца што далѣй, то горѣй поступуютъ, зачимъ и въ клятву и отлучене оное отъ всее церкви, посполу и съ тыми, што ихъ наслѣдуютъ, мизерне впадаютъ. И слушная есть речъ каждому, збавене свое милуючому, таковыхъ ся хоронити и, яко отъ заразливого повѣтра, въ тихое пристанище Христова корабля, церкви, мовлю, святое Восточное утекати, въ которой ся доховала вцалѣ тая || (об. 74) наука, которая есть отъ апостоловъ и отцевъ святыхъ повшехными свнодами поставленная и завартая, съ которою самъ Христось Господь обѣцался притомнымъ быти мовячи: «азъ есмъ съ вами по вся дни ажъ до скончанія вѣка».

43.

Папѣжникъ: Сила речій въ тыхъ

вѣстїяхъ до слуху моего подаешъ, зъ межн которыхъ суть нѣкоторыя и образливыя нашому костелови и наслѣдующимъ его, и мушу на уважане таковыхъ речій волный часть собѣ заховати. Пытаю тебе далѣй: для чого вы, кгда знакъ крїжа святого на себе кладете, и зъ живота першѣй на правое раме, а потомъ на лѣвое руку переносите?

Православный: А вы яко?

44.

Папѣжникъ: Мы першѣй на чоло, потомъ на животь, а зъ живота на лѣвое раме руку переносимо, а потомъ на правое.

Православный: А чому жъ вы такъ?

45.

Папѣжникъ: || (75) Кгда на чоло руку кладемо, значимо тымъ предвѣчность Сына Божїя; потомъ—на животь, значимо, ижъ тотъ Сынъ Божїй зъ доброе воли Отца своего и свое[е] зышоль зъ неба и вселилсе въ животь Насвятшое Панны Марїи, и родилсе зъ Нее справою Духа Святого невымовне, потымъ, живучи на земли со человекы, уздоровляючи вшелякую немощь и недостатокъ людскїй, утерпѣлъ для насъ крестъ и смерть и погребеніе; а потомъ зась—што зъ живота на лѣвое раме руку переносимо, значимо звитязство Іисусъ Христово, ижъ онъ, насъ выбавивши съ пекла и зъ смерти вѣчное, до живота нескончноного привелъ; а то есть зась—на правое раме, просто мовячи для того первѣй на лѣвое раме руку кладемо, а зъ лѣвого на правое, ижъ Панъ Христось зъ лѣвїцы на правїцу, то есть съ пекла до неба привести рачиль.

Православный: Двѣ речи нехай на своемъ мѣстцу остануть, || (об. 75) а о третьей будемъ мовити.

Такъ есть, же Богъ, зъ невымовное ласки своее, зослалъ на збавене Сына своего едиnorodного, которій, будучи на земли, ведле тѣла все справилъ и направилъ, шдѣ ся стегало ку нашему збавеню, яко въ Кредѣ або сѹмболѹмъ сѹнѹду Никейского визнаваемо. А то есть: «Вѣрю во единого Бога Отца, Вседержителя, Творца небу и земли, видимымъ же всѣмъ и невидимымъ. И во единого Господа Исусъ Христа Сына Божія, едиnorodного, иже отъ Отца рожденного прежде всѣхъ вѣкъ» и прочее. «Которій, для насъ и для нашего збавеня, зступилъ зъ неба и втѣлился отъ Духа Святого и Маріа Дѣвы, и человекѹмъ стался, укрижованный былъ, терпѣль и погребенъ, и третьего дня зъ мертвыхъ воскресъ». То ужесмо двѣ сторонѣ отправили, то есть: на чоло и на животъ. Але еще на томъ не досытъ. Потреба и далѣй признати, то есть: «и зступилъ на небеса, и сѣлъ на правицы Бога Отца». И для того || (76) зъ живота напредъ на правое раме руку переносимо, знаменуячи тымъ сѣдѣне Сынѹское по правицы Отца. Потомъ зась съ правого рамена на лѣвое руку переносимо, знаменуячи тымъ второе пришествіе Господа нашего Исусъ Христа, ижъ «повставши съ правицы Отцовское, придетъ повтѹре (судити) со славою», але южъ не терпѣти, якъ первѣй, але судити и отдати каждому, ведлугъ учинковъ его. Такъ есмо ся отъ продковъ нашихъ креста божественнаго знаменіе на себе просто, а не опачне и лгати, и фигурировать въ немъ великіе таемници Божіе, згожаючися зъ писмомъ святымъ, научили.

46.

Папезникъ: Все тѣе речи, которыхъ отъ тебе слышу, еще ми вѹнпливость

приносятъ, а то для того, же много тыхъ и на око видаемъ, которые отъ вашео церкви, а еще зъ великихъ становъ до Римского костела приступаютъ и бывають добрыми а непреконанными || (об. 76) католиками, яко ты называешъ, папезниками. А отъ нашего костела жадного не видимо, и зъ наименшого стану, абы до церкви вашео коли приступити мѣлъ. Съ тое тѣе причины здумѣваюся, и розмышляю, же то быть не може, абы якого подозрѣня въ вѣрѣ презъ отступлене отъ церкви тѣе станове не усмотрѣвали?

Православный: «Всякій (мовить Христосъ), который слышитъ слова мои сіи, и творитъ ихъ, уподоблю его мужу мудру, который збудовалъ домъ свой на камени. Изышолъ дожчь, и пришли рѣки, и зашумѣли вѣтрове, и напали на оный домъ, и не упалъ, абовѣмъ уфундованъ былъ на камени. И каждый, который слышитъ слова мои, и не творитъ ихъ, уподобится мужу глупому, который збудовалъ домъ свой на песчѣ. И зышолъ дожчь, и пришли рѣки, и зашумѣли вѣтро|| (77) ве, и приперлися до оноо дому, и упалъ, и было розвалене его велико»¹. Не тыхъ тѣе, которыхъ уподобляетъ Господь дому уфундованому на камени, але тыхъ, которые закладають фундаментъ дому своего, то есть вѣру, на песку змышленыхъ речей, которого леда вода, ляда вѣтръ, то есть ляда небезпеченство, ляда пострахи, ляда кламливая наука, розманитыхъ фарбичѹвъ упору людского устроная, ляда насмѣвиска доткнувшися звалити можетъ. Звыкли ваши духовные папѣжского признаня ловити и до оное матнѣ, яко безрозумливую рибу огромности болта своего, то есть

¹ Мате., гл. 7, ст. 24—27.

мовы поважное и грозное, зъ хитростю Влоскою змѣшаное и папѣжскими индуглами и либераціями упижмованой, заганяти, «волность имъ обѣцуючи, сами грѣху будучи неволниками»¹. А наболшей гдѣ колвекъ || (об. 77) одно есть штѣ скубсти, тамъ ся горнуть, тамъ ся тиснуть, тамъ съ кождое мѣры старане чинятъ, якобы свои прапорцы ростягнути могли. Которые рѣстегаячи на первомъ вступку, а праве предъ всѣмъ, свои собѣ пожитки звякли варовати.

Давная о васъ приповѣсть: «дворъ Римскій не просить о овцу, або неймається до овцы безъ волны»!

Не дивуемся такъ далеце онымъ, яко будучи слабымъ и нерозсуднымъ, до того и боязливимъ, по части тежъ и малоумѣтнымъ, часто и для славы людское и для урядовъ явихъ, для пышного назвиска то чинячимъ, а надто у королевскихъ пошанованяхъ пониженными быти не хотячи,—яко тымъ трогранистымъ скуфгамъ, которіе, недосытъ маючи подземныхъ низкостей мѣстцъ, для пробованя своихъ лиценцій, або рачей малищій, але и высокостей небесныхъ тькаются, хотячи || (78) одного убогого а утрапенного Лазара зъ лона Авраамова гвалтомъ выпхнути, абы тамъ ани онъ, ани хто иншій, который бы подъ ихъ ярмо шіи свои склонити не хотѣлъ, быти не могъ?!

Мизерные и несчастливые! послулу зъ оними, которые, славу чловѣческую собѣ латаючи, Христомъ покорнымъ а тихимъ взгоржаєте, которыхъ васъ те-

перъ, якъ нѣколи Жидовъ, оними словы строфуетъ: «яко вы можете вѣровати, славы другъ отъ друга приемяще, а славы, яке² [отъ] единого Бога, не шукаете»³? Ачеловѣкъ склоннѣйшій есть чловѣкъ ку грѣхови, анижли ку справедливости, а вшакже если ся за грѣхомъ пустилъ, не безъ бѣды будетъ. Абовѣмъ «творяй грѣхъ, отъ неприязни есть, ижъ еще съ початку неприязнь согрѣшаетъ»⁴. А хтожъ тое погамовати можетъ? Никто иншій, едно Сынь Божій. «Сего ради || (об. 78) (тотъ же апостолъ мовитъ) явися Сынь Божій, да разрушити дѣла неприязнена»⁵. И засъ: «вшелый (повѣдаеть) роженный отъ Бога, грѣха не творить, ижъ насѣне его въ немъ пребываетъ, и не можетъ согрѣшати, яко отъ Бога родился»⁶. То есть: слово, егоже взявши до сердца своего яко на доброй нивѣ посѣялъ, отколь ани птаство, ани суша, ани терніе оного насѣня, то есть слова Божого, зъ сердца его выкоренити не можетъ. Абовѣмъ маеть росу и теплоту, загрѣваючое и отволожающое оное сѣмя, на сердцу его падшое отъ Святого Духа. Откуль и овощъ часу своего тридцатный, шестидцатный, стократный господину и сѣятелеви своему въ терпливости приносить. Але то на богатыхъ трудно, власне яко на оныхъ Жидовъ, которыхъ евангелистъ въспоминаеть, гды Христось чудную свою науку простираль, рекли: «жестово есть || (79) слово тое, и хто его можетъ слухати»⁷? И ниже: «сего ради (повѣдаеть) рѣхъ, ижъ жаденъ не можетъ прийти ко мнѣ,

¹ 2 (въ подл. ошибка: 1) Петр., гл. 2, ст. 19: «свободу имъ обѣщавающе, сами раби суще тлѣнія». ² Въ подлинникѣ ошибка: «уже». ³ Иоан., гл. 5, ст. 44: «— не ищите?» ⁴ 1 соб. посл. Иоан., гл. 3, ст. 8: «— отъ діавола есть, яко исперва діаволь—». ⁵ 1 соб. посл. Иоан., гл. 3, ст. 8: «— дѣла діавола». ⁶ 1 соб. посл. Иоан., гл. 3, ст. 9. ⁷ Иоан., гл. 6, ст. 60.

если не будетъ ему дано отъ Отца моего. Отъ сего (повѣдаетъ) мнози отъ ученикъ его пошли назадъ, и потомъ не ходили зъ нимъ»⁸. И о князехъ ѿи-довскихъ: «мнози (мовить) отъ князь вѣроваша въ оны, але не визнавали явне для фарисей— абовѣмъ любили славу человеческую лѣпшѣй, нижи Божію»⁹, гдыжъ суть «ворота тѣсные и прискорбень путь, отводячій до живота»¹⁰, а «широкіе и пространне, ведучіе на згинене, и мнози суть наслѣдующіи его»¹¹. Не мовить «мнози суть наслѣдующіе тѣсное и прискорбное дороги», але «широкое и пространное».

И не дивуйся тому, же много есть вѣрующихъ въ Господа нашего Исусъ Христа, але покажи ми, [ли] много ихъ наслѣдуютъ росказанія его?! Поневажъ || (об. 79) «много есть званыхъ, але мало выбранныхъ». Для тыхъ теды причинъ, люди—вѣры, Бога, справедливости, а звлаща богатые—отступуютъ, ижъ насѣне, оное слово Божіе, не можетъ пасти на ихъ сердца. А хотяй же коли и падеть, теды бесплодно пребываетъ. А то—для окаянное мамоны, для суетное славы людское, для дочасныхъ роскошей, для пыхи и высокого о собѣ самомъ разумѣня—а штѣ горшая—для недбалости, лѣнивства вѣдомости въ писмѣ святомъ о воли Божой и о повинности христіанской. Зачимъ шатанъ, взявши надъ ними моць, сѣть яими, яко пшеницею, абовѣмъ вкидаеть ихъ въ розмаитые геретичства, отщепенства и иншіе вшелякіе злости. Въ тыхъ теды грѣхахъ глупства и недбалства сво-

его валяючися, хотяй же ся и «завше нѣкаторіе учать, але до розуму правдивого нигы прийти не мо|| (80)гутъ»¹², и волять посполу въ товариствѣ купами онымъ широкимъ и пространнымъ путемъ, солодки вѣ собѣ нѣшто дочасное маючомъ, тиснутися, анижи тѣснымъ и фрасунку дочасного троха вѣ собѣ маючомъ, посполу зъ апостолами, мучениками, и исповѣдниками, и всѣми святыми а выбранными Божиими, «каторіе презъ вѣру (яко апостоль мовить) звитежили королевства»¹³, мучитися и шествовати, которымъ часть есть Христось. Яко самъ мовить: «если мнѣ кто служитъ, мнѣ да послѣдуетъ, и гдѣ я естемъ, тамъ и слуга мой будетъ»¹⁴. Прето хотячи правдиве христіане ся называти и быти ими, повинни такимъ же путемъ або дорогою ходити, якъ оны ходилъ¹⁵. А если—иначе, теды прожно въ двери колатати маемо, абовѣмъ отзовется намъ Христось: «не вѣдаю васъ, отколь есте; отступѣте отъ мене вси дѣлатели неправдѣ; ту будетъ плачь и скрежетъ зубомъ»¹⁶.

Тыхъ || (об. 80) теды, а не иныхъ наукъ, якъ ты правишъ, подозрѣныхъ церковь наша, яко matka, дѣточки свои учить, строфуетъ, напоминаеть и до ихъ сердце розсѣваетъ. А штожъ, чи винна вона съ того, же сынове еъ не всѣ одинакого послушенства бываютъ?! Она жадного приходячого къ собѣ не отганяеть, але оны слова Збавителевы завше до нихъ пуцаючи волаеть: «приидѣте ко мнѣ всѣ труждаючіеся и обремененія, а я упокою васъ»¹⁷. Отъ кото-

⁸ Иоан., гл. 6, ст. 65—66. ⁹ Иоан., гл. 12, ст. 42—43. ¹⁰ Мате., гл. 7, ст. 14. ¹¹ Мате., гл. 7, ст. 13. ¹² 2 (въ подл. ошиб.: 1) Тимое., гл. 3, ст. 7: «всегда учащаяся, и николиже въ разумъ истины прийти могущая». ¹³ Евр., гл. 11, ст. 33. ¹⁴ Иоан., гл. 12, ст. 26. ¹⁵ 1 соб. посл. Иоан., гл. 2, ст. 6: «глаголюй въ немъ пребывать, долженъ есть, якоже оны ходилъ есть, и сей такожде да ходитъ». ¹⁶ Лук., гл. 13, ст. 25, 27—28. ¹⁷ Мате., гл. 11, ст. 28.

рочно цюкою Христа Господа ачь нѣкоторые утекають, а до того ся мизерного свѣта привязують, розумѣючи, яко оны на вѣки зъ ними тривати мѣль. А инакже не всѣ! Маеть предся церковъ сныи свои, тыхъ, мовлю, которыхъ Богъ съ початку преназначиль до живота вѣчного, яко апостоль мовить: «которыхъ предувидѣль, тыхъ тежъ назначиль—а которыхъ назначиль, тыхъ тежъ и возваль, а которыхъ возваль, тыхъ тежъ и усправедливиль, а которыхъ усправедливиль, ||(81) тыхъ тежъ и увелбилъ»¹.

47.

Папезникъ: А о пастырахъ вашихъ, або владыкахъ и митрополитахъ, штѣ розумѣешъ, которіе отъ патрарховъ вашихъ, и зъ ними не мало духовенства, отступили а до папежа Римского прилучилися, зъ межи которыхъ два до Риму ѣздили, и тамъ папезови и костелови Римскому очевисто послушенство черезъ присягу выконали,—если то они слушне, або не слушне учинили?

Православный: Признаваю и розумѣю, же не слушне. Абовѣмъ и противко власному сумнѣнью своему, и противко канономъ церковнымъ, и противко патриарсѣ своему, которому первѣй черезъ присягу послушенство отдавали, выерчили.

48.

Папезникъ: Але предся они суть пастырами вашими и бискупами, и повиннисте вы ихъ, яко овечки, во всемъ

наслѣдовати и, яко за пастырами, ити. Абовѣмъ || (об. 81) и въ старомъ законѣ² суды о науцѣ въ правѣ Божомъ іереомъ дають, таже и въ новомъ старшихъ духовныхъ слухати и вѣри ихъ наслѣдовати свѣтскимъ розказано.

Православный: Не были пастырами нашими, ани суть, але блюзнительи и зводители. Поневажъ разбойнически на столицы презъ моцъ злата и сребра и челоуѣческой помочю и хитростю вступили, абы имѣнми, а не церковью владѣли. Дирою влѣзли, а не дверми³, ведлугъ словъ Христовыхъ, не презъ возване, то есть не презъ свѣтлость живота чистаго и непокалянного, на тые епископіе вступили. А поневажъ не отъ Бога початокъ того началства мѣли, для тогожъ⁴ зводителство и погоршене, которое въ собѣ и въ сварбѣ своемъ мѣли, презъ отступене показали, бо иншого овоу по собѣ (по Христовомъ словеси: добрый доброе износить а злый злое)⁵ не мѣли. || (82) Подобаеть бо хотящому вступити на епископство, первѣй у свѣцкомъ стану будучи, заповѣди Христовы пополняти: «любя бо мя (мовить Господь) заповѣди моя хранить»⁶. Потомъ подобаеть ему—отверщися міра, и яже въ мірѣ: маетностей, родителей, друзей; ведле тѣла, убогимъ ся стати доброволне, ведле словъ Христовыхъ: «кто любитъ отца або матку надъ мене, не есть мене годенъ, и хто не отречется всего дому и родичовъ, еше жъ и своее души, и не возметъ крестъ свой и послѣдуетъ ми, не можетъ быти мой ученикъ»⁷.

¹ Римл., гл. 8, ст. 29—30: «иже бо предувѣдѣ, тѣхъ и предъстави — а иже предъстави, тѣхъ и призва, а иже призва, сихъ и оправда, а иже оправда, сихъ и прослави». ² Исход., гл. 18 (въ подл. ошиб. 17).—Малах., гл. 2.—Евр., гл. 13.—Лук., гл. 10. ³ Иоан., гл. 10, ст. 1: «—не входяй дверми — но прелазя инудѣ—». ⁴ Послѣ этого, въ подлинникѣ осклобены, какъ совершенно лишніа, слѣдующія слова: «и овечь таковый». ⁵ Мате., гл. 12, ст. 33. ⁶ Иоан., гл. 14, ст. 21. ⁷ Мате., гл. 10, ст. 37—39.

Покажи ми ты въ тыхъ епископѣхъ, не тылко заповѣди Христовы вси еще міряне будучи если заховали, але хотяй одну, которую отъ евангелскихъ словъ заховаль? Гдѣ утерпѣль ближнему, и не судился зъ нимъ, и благословиль его вмѣсто клятвы або отнятемъ маестности, и кривды учиненя, и до сукни взяты, и половицу біеня, || (об. 82) и другое стороны обороченя и иныхъ розказаній отъ Господа? Не всѣ ли отъ молодости ажъ до старости нынѣшнего часу въ сваряхъ, тяжбахъ, судахъ, правахъ, практикахъ, лжехитростяхъ, абы баламутствомъ ближнего звитежилъ, животь свой проводили и нынѣ провожаютъ? Гдѣ отрелся міра, маестности, любви, кривности? Гдѣ убозство принялъ, зволокся старого чловѣка, потомъ очистился, спробовалсе въ пустыни, або отлучился отъ чловѣкъ? Аза не видишь, ижъ кламствомъ обѣтницу тодео учинилъ? Нынѣ—жолнѣръ, владарь, богачъ, роскошникъ, а ютросъ тыми жъ имѣни, ни въ чомъ убозства не заживши, для другихъ имѣній, абы былъ болшій панъ и богатшій, и слугъ болшей абы мѣлъ, покормовъ столы полныя и богатшіе!! Не ижъ бы о церкви и о душахъ дбалъ, але або богатство злота и сребра зобраль — для того прагнетъ на епископство!!! Видишь, ижъ тые || (83) фигуировали въ собѣ, ижъ сынове вѣка сего гордаго суть, а не сынове покоры и будущаго вѣка, онаго запомнѣвши слова: «же многими сворбми и бѣдами подобаетъ намъ входить въ царство небесное»⁸. А прето, ижъ не были правдивыми пастырями, але зводители, оказалъ ихъ Богъ всѣмъ на яво, и отъ церкви ихъ,

яко пагубныхъ и драпежныхъ волковъ, которіе толко волю и млеко брали, а о стадѣ не промышляли, изгнали, абы каждый видечи могль ся таковыхъ самоловокъ, которіе патанъ при власной единой вѣрѣ правдивой для ошуканя людского поставиль, устеречи. Лечъ богобойнаа и чудная овечка Христова латво постеречи таковыхъ волковъ можетъ, памятаючи оное мѣстце апостола: «и отъ васъ (мовить) самыхъ повстануть мужіе, мовячи превротность, абы отвели учневъ за собою»⁹.

А зъ стороны послушенства || (об. 83), теды на тотъ часъ ма быть послушенство отдавано духовнымъ, вгды не речи и науки, воли Божой противныя, не мозгу своего плохого вынайденя, але волю Божию овцамъ приносятъ и оной подлегати розказуютъ. Яко на прикладъ: штѣ розумѣешь зъ стороны Аарона, першого и навышшого въ старомъ законѣ іерея, яко оного телца на пустыни лилъ, яко справцею идолопоклонства былъ? Тые, которіе ся ему приспособляючи телца оного хвалили, чи были передъ Богомъ вымовлени? Аза не вѣдаемъ, же Мойсей, для упрошеня гнѣву Божого, Аарона згромивши, три тысячи чловѣка¹⁰ посполитого мордуеть? Также и о оныхъ іереяхъ, за которыхъ Господь народитися рачиль, однакъ и до тыхъ ся вырокъ розказаня Божого стороны слуханя іереовъ сталь. А чомужъ ихъ апостолове и инніе вѣрныя слухати не хотѣли? Чому вѣры або недовѣрства ихъ не наслѣ|| (84) довали?

До новаго тестаменту приступѣмъ. Христось Господь розказаль слухати фарисеевъ, яко на катедрѣ Мойсеовой сѣдичихъ¹¹, а вжды однакъ апостолове

⁸ Дѣян., гл. 14, ст. 22. ⁹ Дѣян., гл. 20, ст. 30: «—встануть мужіе, глаголющїи развращенная, еже отторгати ученики въ слѣдъ себе». ¹⁰ На полѣ: «люду». ¹¹ Матѣ., гл. 23, ст. 2—3.

онимъ не были послушни. Але имъ якобы за простыя люде, а не за намѣстники Моисеовы почитаннымъ смѣли мовити: «треба болшей Бога слухати, нижли людей» ¹. А чомужь то? Тому, же памятали, ижъ тотъ же Господь фалшивыхъ пророковъ выстерегати и квасу фарисейского, то есть науки ихъ, хоронитися казалъ, якобы такъ рекъ: сѣдючи на катедрѣ закону Божого учить, прето тыжъ черезъ нихъ Богъ учить; своихъ речій зась если бы учили, не слухайте, не чинѣте ².

Присмотрѣмося и росказованя апостоловъ. Видимо, же росказуютъ себе наслѣдовати. А зъ другое стороны читаемо, же предся сами зъ ростеганя панованя надъ христіяны вымѣраючися мовять: || (об. 84) «не пасемо вѣры вашой». Предся отъ глупого а неуважного послушенства отводять овечки, мовечи: «не ставайтесь слугами людскими». Предся напоминають, абы ся ляда вѣтромъ науки не давали уносити. Предся заказуютъ вѣждому духу вѣрити. Предсе росказуютъ пытати духовъ, если суть отъ Бога и (на другомъ мѣстцу) всего досвѣдчати, а толко што доброго дръжати. А за тымъ не мають за зле власнымъ слушающимъ, кгда, слушаючи ихъ, обычайне имъ вѣрять, испытываючи писмъ а досвѣдчаючи, если бы то такъ было, якъ слышали. А наветь такъ свою власть огорожаютъ, же ей и собѣ самымъ, гдѣ бы иншую евангелію приносили, вѣрити заказуютъ ³.

Слушне жъ теды и мы оныхъ, яко облудныхъ пастыровъ, яко слѣпныхъ вошовъ, яко упорне вѣрѣ христіянской

пановати хотячихъ (зверху удаючися богомолца, а внѣтръ смѣхотворца!), вѣры не наслѣдуемо и наукъ ихъ и благословенства || (85) не приимуемо, ани прагнемо! Бо отъ проклятого што маеть быти благословенного?! Хотяй[же] ⁴ и овечками естехмо, але не безрозумными, яко Хризостомъ святыи всѣхъ насъ побужаеть, мовячи: «не все на рамена насъ пастыровъ складайте; овцами есте, але не безрозумными. Много и вамъ Павелъ святыи поручаеть». И Аванасій святыи оные слова нѣгдѣсь написаль: «каждый (мовить) ⁵ человекъ приняль розумъ отъ Бога; если наслѣдуетъ пастыра неискусного, кламливую науку за правдивую приимуючого, мучонъ будетъ».

49.

Папезникъ: Хотяй же быхъ и призволилъ тому такъ быти, яко ми стороны становъ духовныхъ правишь, же неслушне, непристойне противко власной присязѣ и канономъ святыхъ отецъ учинили, ижъ на станы духовные не дверми, але дирую влѣзли, то есть не презъ порядки церковные, ку тому — ижесь ми много артикуловъ и церемоній, поважне отъ костела Рым|| (об. 85) ского принятыхъ, зганиль, яко бы онъ все противку писму Божому выносячися на свои розумы, такъ же и богатствы того свѣта будучи уведень, мѣль то чинити, — але мя еще то гамуетъ: для чогожъ вы до вызнавцовъ костела Римского удаетеся, и наукъ ихъ лапаете, и вшелякимъ способомъ ласкъ собѣ у нихъ еднаете? А то — для того, абы-

¹ Дѣян., гл. 4, ст. 19; гл. 5, ст. 29. ² Здѣсь неложены 2 и 3 стихи 23-й главы евангелія отъ Маттея. ³ На полѣ выставлены слѣдующія указанія: «1 Петр., гл. 5; 1 Корин., гл. 1; Филиппис., гл. 3; Колос., гл. 2; Иоан., гл. 4; 1 Солун. гл. 5». ⁴ Дописано на полѣ. ⁵ На полѣ: «повѣдаеть».

стеся отъ нихъ могли чого научити, наветъ дѣткамъ вашимъ дома, ани при цервахъ наукъ не маючи, всихъ до напихъ маистровъ, прецепторовъ и учоныхъ въ писмѣ засылаете. Тымъ самимъ дается знати, же вапа наука слаба, и мусите отколь-иноль на неся здобывати, а звлаща отъ вызнавцовъ костела Римского.

Православный: Ачолвекъ нашего православія нѣкоторые чинять то противко воли Божой, а вшакъ же не зъ уприймое назбытъ хоти, але яко бы съ примусу. А тое примушене отъ васъ же самыхъ причину, презъ розмаитые и выдворенныя опиніе реторицкихъ, діалектическихъ и софійстйскихъ студей, имъ подаеть, а звлаща — на [зъ]яздахъ, сеймикахъ, рокахъ, трубуналахъ и валныхъ сеймахъ, гдѣ вшелякимъ бѣгlostямъ, зъ выкрутацтвы и фантазіями дивными змѣшанымъ речамъ, або справы людскіе у правахъ, судахъ, констытуціяхъ, отправахъ, декретахъ — зданя фортелне, иле ведле свѣта, отправаються. Съ тыхъ теды причинъ наши Греческой релии уполѣжонными быти не хотячи (а не ижъ бы ся вѣры и набоженства вашего учити мѣли), дѣтки свои науками ласкамъ вашимъ залаца[ю]тъ, якожъ предя частокротъ утрату або шкоду, змѣшаную зъ отщепенствомъ, про легкое дѣтовъ своихъ опатрене, односятъ. Чого я зъ нѣкоторое части своимъ того не фалю, и не зычилъ бымъ. Абовѣмъ «що за пожитокъ зысковый на души шкодуючому, хотяи бы и увесь свѣтъ таковый позыскалъ, души || (об. 86) своей таковый откупити не можетъ»⁶. Веѣ бовѣмъ скарбы того свѣта, бы и на коштовнѣйшіе были, души единой бла-

гочестіе у вѣрѣ своей тримаючой не суть прировнани.

А што спомнялись, же въ домохъ и при цервахъ науки такое дѣтемъ своимъ не мають,—и овшемъ нѣмапгъ чого прагнути! Абовѣмъ мудрость свѣтская глупство есть у Бога. Што и апостоль указуючи мовить: «я приполь до васъ, братіе, не по превосходному слову или мудрости въ словѣхъ — — але во явленіи духа силна, абы вѣра ваша не въ мудрости чловѣческой, але въ силѣ Божой была»⁷. И Никовъ братъ Господень пишеть: «если (повѣдаеть) зависть горкую маете и рвеніе въ сердцахъ валнихъ, не хвалитесь и не лжѣте на истинну. Не есть тая мудрость зъ высокости зступуючи, але земна, душевная, бѣсовска. — — А которая мудрость зъ высокости, первѣй есть чиста, потомъ же мирна, кротка, благопокорлива, полна милости и ово, (87) цовъ добрыхъ»⁸. Прожно теды масмося угапяти за тогосвѣтнею мудростью, которая есть противна мудрости Божой, которое наслѣдовати — шкода есть не малая, а ухороненеса отъ оное — животъ вѣчный.

50.

Папезникъ: Тыє твои аргумента бы знаку до взросту и цвиченя дитинного не служатъ. Абовѣмъ яко маленкому дитяти покаремъ дорослыхъ не есть пожиточенъ, рачей сосца матки его, такъ власне и наука тая, о которой ты правипшъ, што и Павелъ апостоль до Коринтовъ указуючи мовить: «и я барзѣй не могль есми вамъ мовити, яко духовнымъ, але яко тѣлеснымъ, яко младенцемъ о Христѣ. Млекомъ васъ напоихъ, а не брашномъ, абовѣмъ не могли есте, ани еще выѣ

⁶ Мате., гл. 16, ст. 26. ⁷ 1 Корине., гл. 2, ст. 1, 4—5. ⁸ Соб. посл. Іакова, гл. 3, ст. 14—15, 17.

можете»¹. Еслижъ они, которіе въ лѣтѣхъ дорослыхъ або зуполныхъ будучи потребовали млека, то есть науки, на початку легкое и поволное, || (об. 87) далеко болшъ дѣти малые, которые ани розуму приналежаючого не мають, потребуютъ наукъ мяккихъ, простыхъ и съ фабулками змѣшанныхъ, абы теми выполѣровавшись смыслы ихъ до науки вышшее и розуму зуполного, тутъ тежъ и до побожности и повинности живота христіанского, прийти могли.

Православный: Признаваю то, же есть добрая и потребная речъ зверхнихъ словъ вѣданае. Але для чокогожъ толко ку звычайу, абы просто мовити и писати, и ку заостреню розуму и выполерованю его, а не ку знайдованю божественныхъ догматъ, и не ку розсудкови ихъ. Поневажъ Бозскіе догматы вышше вшелякое мысли суть, и вышше вшелякое быстрости очное, презъ вѣру толко осягненныи и всякое умѣтности логійское отбѣгають, и высоко возлетують, и не потребуютъ жадныхъ тогосвѣтнихъ вымысловъ. Але у вашихъ не такъ. Абовѣмъ, на подобенство жродль текучихъ || (88) а надто потопляемыхъ, Аристотеля, Платона, Цицерона и иншихъ, штѣ около ихъ, — жадная наука у васъ, ани челоуѣческаая, ани Божія мощна быти не здается. Если не Аристотельскими силоизмами ствердятъ то, и если не згожааетъ зъ умѣтностю ремесла вашего указанемъ, тое, яко подлѣйшое, откидаете. Албо если што видится противко ремеслу вашему тое оттинаючи, во угроженю Аристотельское умѣтности перечиняете. И такъ беззаконствуючи презъ весь день никчемной философіи, упадаете въ долъ омамена, яко то: о на-

¹ 1 Коринь., гл. 3, ст. 1—2.

турѣ Божской, о заплатахъ справедливымъ, о мукахъ тамошнихъ грѣшнымъ, о способѣ раздѣленія души отъ тѣла, о ряду въ церкви Божой, о влады духовной, и о иншихъ тому подобныхъ. На всемъ томъ хоруете, для того, ижъ болшъ звирхней діалектики, анижли внутренней Богомъ дарованой церковной фило|| (об. 88) софіи наслѣдуете. И видимо, же тые науки ваши ничего позитечного, ничего богобойного, ничего святобливого христіанскимъ людемъ не приносятъ. Але рачей: незгоды, розмаитые споры, насмѣвиска, натрасаня, отщепенства, геретицства, живота свовольность, угоненеса за марными того свѣта дигнитарствы, и набыте презъ нихъ маетностей, для которыхъ иногды и вѣры отступуютъ, а затымъ, за зегвалченемъ доброго сумнѣня, душу посполу съ тѣломъ тратать. Еслижъ не такъ, обачъ самъ. Бо ми жадного съ таковыхъ, а звлаща нашео релѣи, которые зъ наукъ вашихъ выходятъ, не уважешъ быти досконалымъ и твердымъ въ вѣри, абы мѣлъ на всякое богоугодное дѣло, гдыжъ возванъ будетъ, готовымъ ся ставити,—але увесь животъ свой въ распустахъ, въ практикахъ, роскошахъ тѣлесныхъ, вынеслостяхъ, лупезствахъ и розмаитыхъ врывдахъ людскихъ провадятъ. А то имъ ни што ин|| (89)шого не еднаеть, одно науки ваши. Якожъ не мало ихъ есть и было, которыхъ не Богу, але княжати того свѣта на службу отсылаете, оному ихъ зо всѣмъ офѣруючи. А предся обачитися, такъ много людей безъ меча забиваючи, не можете. Чого жался, Боже Вседержителю!

Не такихъ теды зъ ядомъ змѣшанныхъ наукъ дѣтемъ христіанскимъ на початкахъ потреба (бо што въ него, за молодыхъ лѣтъ и мяккого тѣла, увол[ь]ешъ, съ тымъ ажъ до надалшыхъ ча-

совъ тривати будеть), але святобли-
выхъ, побожныхъ, страху Божого ² пол-
ныхъ. Яко псал[миста] мовить: «поча-
токъ мудрости страхъ Господень» ³. И
на другомъ мѣстцу: «законъ Господень
непорочень, наворочающій душа; свѣ-
доцтво Господне вѣрно, умудрающая
младенца; оправданія Господня права,
веселячаа сердца; заповѣдь Господня
свѣтла, просвѣщаючи очи; страхъ Го-
сподень чистъ, пребывающій на вѣки;
суды Господни правдивые, усправедли-
вене посполу; пожадане || (об. 89) надъ
злото и каменій дорогихъ — — або-
вѣмъ слуга твой захуветъ ихъ, а въ
захованю ихъ заплаата многая» ⁴.

Абы напродъ по оныхъ складахъ вѣ-
далъ свою христіанскую повинность,
абы вѣдалъ, штѣсть человекъ, и для
чого на тотъ свѣтъ есть пуцонъ, и
штѣто есть крещеніе, при которомъ
плюбъ Господу Богу учинилъ, штѣто
есть вѣра, надѣя, милость, и яко моц-
нымъ а нефючимся быти въ вѣрѣ,
яко стеречися наукъ заразливыхъ, свѣц-
кихъ, геретицкое сполечности, яко нил-
новати евангелскихъ заповѣдей, яко
тымъ дочаснымъ свѣтомъ гордѣти и по-
жадливостями его, а о пришломъ не-
свончаемомъ мыслити, яко завше [н]а
памяти мѣти смерть, и скончаніе, и
день судный, и приходъ справедливого
и небравуючого особами суди, предъ
которымъ намъ вѣмъ подобаетъ стати,
абысмо веде учинковъ нашихъ, тутъ

на свѣтъ пополненныхъ съ тѣломъ, за-
плату або добрую, або злую приняли,—
въ тыхъ и та||(90)ковыхъ речахъ або
наукахъ молодой если знайдоватися
будеть, напотомъ жадныхъ бурливыхъ
вѣтровъ навалности, хотий ся и при-
прутъ до его дому, то есть сердца, не
могутъ его порушити зъ мѣстца того,
на которомъ моцне уфундованый есть,
то есть на вѣрѣ православного визна-
ня. И южъ ани пострахи, ани голодъ,
ани мечь, ани розлучене повинныхъ,
ани выгнане, ани отняте маестностей,
ани насмѣвиска, ани обѣтници, ани
похлѣбства, ани поблажана, ани иншіе
будъ якіе небезпеченства — не могутъ
его отъ вѣры святымъ, одинкротъ по-
даное ⁵, ани отъ любве Божія зъ апо-
столомъ Павломъ розлучити ⁶. Въ та-
ковыхъ школахъ бывали цвичоны оные
першіе христіанскіе дѣтки, съ кото-
рыхъ потомъ дивныхъ наукъ, дивныхъ
животовъ люде выходили, которіе, по-
сполу и зъ солнцемъ, мірови стате-
чностью живота и прикладомъ добрыхъ
дѣлъ свѣтили; которыхъ церковь Божія
ажъ || (об. 91) до сихъ часовъ б[лаж]ить
и выхваляетъ, и онымъ ихъ святобли-
вымъ справамъ съ подивенемъ си при-
смотруеть; которыхъ стопами и при-
кладомъ абы и насъ Господь Богъ въ
томъ суетномъ свѣтѣ честно животь
нашъ опровожати даровалъ, а позестю
съ того свѣта царства небесного быти
наслѣдниками сподобилъ. Аминь ⁷.

Печатано по рукописи Московской Синодальной Библиотеки (Горскій и Невоструевъ, «Описание и пр.», III, 327—329, № 271). Внутри переплета сохранилась собственноручная помята Ростовскаго митрополита: «О вѣрѣ — Ростов: арх: Димитрія». Кроме этого, есть и Польская надпись: «w roku 1655 Moskwa».

² Поправлено на погѣ изъ «Вожому». ³ Притч. гл. 1, ст. 7. ⁴ Псал. 18, ст. 8—12. Кроме того, на погѣ подлинника указано еще: «Сирахъ, гл. 1». ⁵ Соб. посл. Іуд., гл. 1, ст. 3. ⁶ Римл., гл. 8, ст. 35. ⁷ После текста, на пустомъ мѣстѣ подлинника написано рукою позднѣйшею: «Іоаннъ Нечай», — вѣроятно, одинъ изъ бывшихъ владѣтелей этой рукописи.

УНІЯ ГРЕКОВЪ СЪ КОСТЕЛОМЪ РИМСКИМЪ

1595 года

|| (1 нн.) У Н І Я

АЛЪВО ВЪКЛАДЪ ПРѢДНЕЙШЫХЪ ДРЪТКУЛОВЪ, КУ ЗЪОДНОЧЕНЬЮ ГРЕКОВЪ СЪ КОСТЕЛОМЪ РИМСКИМЪ НАЛЕЖАЩИХЪ.

У Вильни. Року Божого Нарожения 1500 деветдесять пятого. За дозволениемъ старшыхъ¹.

|| (1—А) До чителника предмова.

Ижъ то есть повинность пастыра кожного, хрестиянскій брате православія Руского, о стадѣ собѣ порученомъ чути и съ пилностью старатися, якобы отъ волковъ и иныхъ окрутныхъ бестыи пожрано не было и въ расхищеніе не пришло (штѣ ижъ се посполите разумѣте о пастырехъ овецъ нѣмыхъ и

¹ Этотъ заглавный (и, вмѣстѣ съ тѣмъ, выходной) листъ помѣщается на 1-ой нумерованной страницѣ, оборотъ которой чистъ. Въ томъ единственномъ старопечатномъ (курсивнымъ шрифтомъ) экземплярѣ, который здѣсь воспроизводится, не достаетъ 2-й нумерованной страницы съ оборотомъ (а можетъ быть—и больше). На ней должно быть посвященіе, отъ котораго уцѣлѣла послѣдняя нумерованная страница (оборотъ ея чистъ), содержащая слѣдующія строчки: «сме[р]тельное памети речъ годную ваша милость справишь, которая и ку незмерному добру всего народу нашего и ку славіи вашей милости самого и вѣчному спасенію пожиточная будетъ. Вашей милости моего милостивого пана здавна знаемый слуга а теперъ и богомолца уставичный, негодный слуга церкви Божое». Далѣе уже слѣдуетъ текстъ, нумерованный (внизу, по серединѣ, по тетратямъ изъ четырехъ четвѣртокъ) буквами: А, Б, В, Г, Д, Е, Ж, Зѣло, З, И, К, Л (вторыя и третья четвѣртка при главныхъ буквахъ имѣють еще е и і, а въ первыхъ трехъ тетратяхъ и четвертая четвѣртка имѣеть еще ѳ). Такимъ образомъ, всѣхъ нумерованныхъ тетратей двѣнадцать; въ послѣдней текстъ кончается на оборотѣ третьей четвѣртки; слѣдовательно, во всей брошюрѣ—нумерованныхъ двойныхъ страницъ 47, а обыкновенныхъ (съ оборотомъ) 94. Въ концѣ каждой страницы положена кустодія. Въ единственномъ старопечатномъ экземплярѣ, который здѣсь воспроизводится, не достаетъ, кромѣ уже упомянутого выше начала посвященія, четырехъ страницъ или двухъ четвѣртокъ (Ив, Иг). Вишневскій (VII, 289), указывая на типографію Мамонячей, насчиталъ съ чужихъ словъ—4 и 182 ннум. страницы.

безсловесныхъ, которые, за наймомъ дочаснымъ отъ пановъ своихъ, стада ихъ пасутъ),—а еслиже тые для найму горюго дочасного, жебы его не потеряли и шкоды, еслибы се якая въ стадѣ стала, паномъ своимъ не приплатили, такъ пилное старане о овцахъ нѣмыхъ посполите мѣвають,—яко далеко болшей пастыромъ и слугамъ церкви Божое, которые не козы, не бараны, не быдло нѣмое, але стадо словесныхъ овецъ Христовыхъ въ порученю своемъ мають, старатисе пилно потреба, якобы въ распрошене не пришло, вѣдаючи о томъ, ижъ если бы се, чого Боже уховай, шкода въ немъ явая стала, || (об. 1) не наймомъ дочаснымъ кождый таковой пастырь, але вѣчною погибелю души своею приплатити бы того мусѣль, бо бы не за нѣмое быдло, але за оное многоцѣнное стадо, неощацованымъ скарбомъ — Кровю Христовою искушеное, мусѣль Пану своему личбу давати.

На што на все маючы пилное око, а иле подъ тымъ часомъ нещасливымъ, которого розмаитыхъ ересей намножилосе, а видечи яко и тые, которые не ку спасенію, але ку вѣчному затраченю, овцы Христовы съ правдивое овчарни выведчы до своихъ пустынь, великую пилность въ томъ мають, въ чомъ не леда яко имъ шанцуется, бо не по одной, але великими громадами стадо Христово урываючи до своею обору плюгавое загоняють,—а овцы тежъ, яко прирощеня кривого будучы, неразмыслне, але ослѣпъ, яко дурные, творечы за пастырями, анижли они за волками, на свою погибелъ бѣгутъ. А пастыры зась старшіе, которые бы того доглядати и той явной и великой шкодѣ забѣгати мѣли—то радю, то наукою, то писанемъ своимъ, || (2—Ав) ничого о то не дбають, а праве само хотъ стадо Христово на месные ятки выдають.

А штожь иншого овцамъ бѣднымъ, видечи такову недбалость пастырей своихъ, чинити было годно въ томъ резерванью? Искати пристанища якого, жебы се гдѣ-колвекъ прыгорнути могли! Выпедшы тогда зъ овчарни своею а блукаючысе по пустыни, хто ся колвекъ натрафилъ — будь то Лютаръ, будь то Калвинъ, будь то проклятый Арей ебионъ, albo нурокъ, не смотречы—если пастырь, albo волкъ, облуканые приставали, а другіе — розумѣйшые, хотяжъ не до своихъ звыкыхъ пастырей, але до иншихъ, видечи справу добрую и порадокъ лѣпшій, быле бы отъ волковъ убѣчы, прилѣплялисe.

Штожь было иншого намъ, бѣднымъ и горкимъ поднасычомъ, чинити?! Одно—видечи недбалость и нечуйность пастырей нашихъ головныхъ—до лѣпшого ряду и до оное старожитности и згоды светое, которая за предковъ нашихъ бывала, вернутися. О чомъ кгдысмы, водлугъ повиннос[т]и нашею, радить и промы|| (об. 2) шлять почали, вмѣсто подякованя и вдячности за старане наше, у великую ненавис[ть] и въ неласку до своихъ же прышли. Также не толко словъ ущипливыхъ писма вшетечного насмотрѣлисe есмо и наслухали[с]я, але наконецъ и погрозокъ и небезпечности здоровья нашего увездѣ полно. О которое мало стоимъ, бо, для правды Божое, и того положити не страхаемся.

А ото—нажалосѣйшая! Ижъ всимъ геретическимъ и дьяволскимъ сектамъ волно старшымъ о порадку межы своими промышляти; людей православія христьянского до своею вѣры наворочати — то словы ², то писмомъ, то синодами; наконецъ — волно Пана Бога блюзнити и противъ превѣчному маестатови Сына Божего писма

² Въ экземплярѣ опечатка: «славы».

заразливые выдавать, друковать, людей добрыхъ, а во имя Отца и Сына и Светого Духа въ церкви Божой вже окрещеныхъ, знову крестити, понурити; наконецъ — другимъ до жидовства и до ярма старозакононого, съ которого насъ Христось Господь вже освободилъ, волно удаватися; коротко мовечи — найспросиѣй || (3 — Аг) шымъ геретикомъ и блюзерпомъ имени Божого вольно о порядку своемъ погибелномъ промышляти! А предся вси молчать, а не толко похвалокъ якихъ на здорове, але и злого слова на нихъ речи не смѣють!

А намъ, горкимъ часто ¹ епископомъ ², которые власть не отъ посполитого челоувѣка, але отъ Бога и отъ порадныхъ пастырей въ церкви Божой постановленыхъ за рукоположенемъ ихъ маемо, не маеть быти волно о лѣпшомъ порядку въ церкви Божой и о направѣ старатися! И не жаль бы намъ тое кривды терпѣти, бымы людей до чого нового и ниволи неслыханого вели! Але ижъ до оное стародавнее згоды, которая первѣй, за единосства, была въ церкви Божой, своихъ ведемо! Атоли за то—таковое преслядоване терпимо, не отъ чужыхъ, не отъ поганъ, не отъ геретиковъ, але отъ своихъ, ркомо-то православныхъ хрестиянъ! Нужъ, што тыхъ явныхъ потварей, и словныхъ, и на писмѣ выданныхъ насмотрѣлися есмо, которыми насъ не толко у своихъ гидечы, але и другихъ иновѣрцовъ, до которыхъ, || (об. 3) яко мы до нихъ, такъ и они до насъ, ничего не мають, на насъ подбуряючы, дивные новины о насъ разсѣвають: яко быхмо хотѣли вѣру свою православную, а потомъ

евангелицкую выгубить, вси обрядки церкви наше и сакраменты светые, водлугъ стародавнего порядку церкви Восточное—въ ни-во-што обернути, а праве—зовсѣмъ ничего своего вцалѣ не оставившы, претворитисе въ иное! Нужъ, што иныхъ розмаитыхъ прычынъ, яко быхмо то для пожитковъ своихъ власныхъ, для мѣстець въ радѣ, для пыхи, для лакомства чинити мѣли—не воспоминаю фалшивыхъ потварей, которые и учтивости дотыкаются, и иныхъ розмаитыхъ примовокъ, о которые мнѣй дбаемо, чуючысе быти невинными, и овшемъ нетолько то, але и што горшого, для правды Божое, терпѣти есмо повинни, иле зъ стороны особъ нашихъ.

Але гдѣ идетъ о фалу Божию, а злвасча жѣ насъ до людей удають, яко быхмо хотѣли вѣру свою въ ни-во-што обернути и антихрестови || (4—Ад) въ руки самыхъ предати, тутъ [в]же не годитсе намъ такое потвары явное терпѣти, але то всѣмъ ку вѣдомости ознанити, же намъ въ томъ великую кривду и всему хрестиянству дѣлають, зовучы пастыра видомого церкви Божей—«анти[х]рестомъ» и «сыномъ д[ѣ]яволскимъ», а царей и господарей хрестиянскихъ и народъ зацный хрестиянскій—«неволниками антихрестовыми» и «сынами дѣяволскими»!

Смотрижъ одно, хто то чинитъ, и хто такыя новины спросны розсѣваетъ?! Певне, не станъ духовный, которымъ бы пристойнѣй людей остерегатися, але—людъ посполитый, простой, ремесный, который, покинувшы ремесло свое (дратву, ножицы и шило) а привлацивши собѣ врадъ пастырскій, писмомъ

¹ Въ экземплярѣ опечатка: «чусто». ² Изъ посвященія (см. выше, въ сноскѣ) видно что авторъ «Уніи»—лице духовное, а изъ указываемаго теперь мѣста, что онъ—епископъ.

Божимъ ширмуютъ, ницуютъ, выворочатъ и на свое блюзнерскіе и хвалшивые³ потвары оборочають, пастырей своихъ власныхъ, соромотятъ, безчестятъ и потваряють; а на большое обелженіе — якобы якимъ безецникомъ, не зъ рукъ въ руцѣ, але на кій узавшы (об. 4) свое писма черезъ особъ легкихъ незнаемыхъ подають. Не вѣру, жебы хрестіянскимъ чловѣкомъ таковой быти мѣлъ, хто бы се таковое кривды наше ужалити не мѣлъ?!

Прислухайжесе одно далѣй въ томъ замѣшаню розмаитымъ мовамъ! Нѣкоторые мовятъ, ижъ волимо до Ариановъ, до новокрещенцовъ удатися, анижли быти подѣ властію папезскою и згодитисе съ папезниками. О, милый Боже! Изали то не явное заслѣбене людское!? Брати родное, которыхъ одна мати церковь святая каеолическая породила, бѣгають, а до мачешинныхъ дѣтей утекаются! Не дивъ теды, же се зъ иновѣрцами, зъ геретыками на насъ списуютъ, бунтуютъ! Бо не только брати своее, але и матеры, оное милое церкви светое правдивое, одбѣгають и волятъ мѣти надъ собою тисеча наемниковъ (и што мовлю «наемниковъ»? кдыжъ и наемникъ часомъ бываетъ добры[й]; але власныхъ волковъ пастыри!), анижли единого видоного пастыра церкви Божое, которому || (5—5) тая зверхность въ церкви Божой завжды належала. А ижъ бы тымъ лѣпѣй потвары свое до людей удали и насъ у въ огиду до нашихъ приправили, а звласца до тыхъ неужовъ-простаковъ, которые писма не читають, невстыдливе наслѣдуючы въ томъ явныхъ геретыковъ и выкутовъ писма ихъ, а яко столицу верховнаго апостола

Хрестова Петра светого шкалюють, такъ и пастыра видоного церкви Божое, который на ней сѣдитъ, «антихристомъ» онымъ, который еще прійти маеть, и «сыномъ дьяволскимъ» называютъ, и тымъ отъ едности и згоды хрестіянское людей невѣдомыхъ одрываютъ и отстраиваютъ.

А такъ, абымъ людямъ простымъ и невѣдомымъ очи отворить, жебы обачили явне, слупне ли тое светое згоды, о которую се стараемъ, бѣгають, — умыслилемъ вси тые артикулы, о которые наболшій споръ межы Римляны и Греками идетъ, вократѣ объяснити и оказати, для которыхъ артикуловъ люди народу нашего Руского тое згоды светое || (об. 5) бѣгають. А не дивуюся тому. Бо иншы не вѣдають, и подобно того другій и не слыхалъ, што тутъ обачыть. Бо и якъ же вѣдати мають, коли писма и книгъ светыхъ отецъ, до таковыхъ речей потребныхъ, въ нашомъ языку Рускомъ не маемъ, а чужымъ вѣрити не хотимъ, але все людское ганимъ, а своего лѣпшого не покажемъ. А хотя што потросѣ и есть у кого книгъ писаныхъ, ино Богъ то вѣдаетъ, если правдиве преписованые, и если отъ православныхъ хрестіянъ, albo тежъ отъ геретыковъ, которыхъ въ народѣ Греческомъ наболшій бывало, выданы суть.

Вѣдай же теды, хрестіянскій брате, ижъ наголовнѣйшихъ артикуловъ, которые до тое згоды перешважаютъ, есть пять: першій—о похоженю Духа Светого, другій — о чыс[т]цу, третій—о, зверхности видоного и настаршого пастыра, четвертый—о календару, а пятый прыложыломъ до того—о антихристѣ, абы люде обачили, если же вже пришлоъ антихристъ, онъ головный,

³ Въ экземплярѣ печатка: «фвалшивые».

которого люде ождають. А то наболѣи для того ||(6—Бв) тотъ пятый артыкуль приложиломъ, ижъ люде незбожные тую светую згуду розривати и людей хрестіянскихъ отъ нее отстрашити не чымъ иншимъ усилюють, одно тымъ — показуючы папежа быти антихристомъ головнымъ, а насъ яко быхмы людей отъ правдивыхъ пастырей отводити и антихрестови самыхъ себе и оныхъ въ неволю поддавати мѣли. О чомъ и сами патрархове светое Восточное церкви николи писати и твердити того не смѣли, вѣдаючи, ижъ еще антихрестъ не прышолъ. А нашы смѣють то невстыдливе на писмѣ выдавати, наслѣдуючы въ томъ не своихъ старшихъ, але геретиковъ явныхъ, которые о томъ розно пишучы и сами зъ собою не згожаются.

Ку тому вѣдай, ижемъ тутъ, въ томъ писаню о тыхъ артыкулахъ, мало светыхъ отецъ церкви Римское ку подпопру свѣдѣцтва приводиль, хотя быхъ и тымъ несогрѣшилъ, гдѣ быхъ также ихъ писанемъ доводиль. Але, жебысь не мовиль, же за Римскою церковию тягнучы ||(об. 6) Римскими докторми довожу, прото мало не все писаньемъ святыхъ отецъ Греческихъ подпираю, абысь, православный народе Рускій, не намъ, але вжды своимъ учителемъ церкви светое Восточное вѣру даль. А то пречитавшы, абысь не рекъ, ижъ «не только тыхъ артыкуловъ, о которые ся еще зъ Римляны не згожаемъ». Ино въ томъ тя беспечне упевняю, ижъ гдѣ ся въ тыхъ пяти толко обачышь, же болшей упору, анижли правды наслѣдуешь, о вси иные—покой и згода. Бо яко служба Божая вся, такъ сакрамента святые и вси иные церымоней и обрадки церкви светое Восточное наше вцалѣ и ни въ чомъ ненарушенне зостануть.

И прошу кожного хрестіянского челоуѣка, пре милость Божю, абысь плоннымъ повѣстямъ людскимъ и артыкуломъ змышленнымъ не вѣрыль, а звласча тому, же нѣкоторые васъ тымъ страпати, якобы вамъ всего теперъ на одинъ рокъ албо на килка позволено, а потомъ въ килко лѣтъ все поламано быти мѣло. Не вѣрте жъ тому. Бо пристойнѣи бы ему ||(7—Бг) поламати тымъ кот[о]рыхъ въ самомъ Римѣ подъ властію и послушенствомъ своимъ маеть, а предсе не ламлетъ и ни въ чомъ порадку церкви Божое такъ въ службѣ Божой, яко въ сакраментыхъ и въ иншихъ церымоніяхъ не нарушаетъ, але и овшемъ моцне ихъ держыть и стережетъ. Чому еслиже не вѣрышь, пытай же власныхъ Грековъ, а наконецъ и неприятели его явныхъ, которые тамъ бывали. Тогда то признають, ижъ и въ самомъ Римѣ, не толко въ околицы, ему подданой, водлугъ порадку церкви Восточное, яко служба божественная, такъ и сакрамента святые подъ обѣма особами хлѣбомъ кваснымъ, и иные вси порадки церковные и церымоніи отправуються.

Затымъ—мѣйсе добре, а дай ти, Боже, упаметане.

—
||**(об. 7)** Артыкулы певные, на которые огледаются люде народу Руского, не хотечы зъ Римляны до единоцтва а згоды першое вернутисе, которая передъ тымъ бывала.

А то жебы тыхъ артыкуловъ¹ въ чомъ не нарушили и сумѣнѣня своего не образили, але подобно албо ихъ не розумѣють, албо тежъ не вѣдають, яко передъ тымъ о нихъ светые отцы, за единоцтва, розумѣли и писма свое

¹ Въ экземплярѣ печатка: «артыкуловъ».

нихъ zostавили, чога наши албо не вѣдають, албо не чытають, албо тежъ книгъ въ Рускомъ языку о томъ писанныхъ у себе не мають, — прето умыслиемъ вократцѣ о кождомъ артыкулѣ ² (съ тыхъ, о которые споръ идетъ) и [ѣ] которыхъ светыхъ отецъ писма ку вѣдомости людямъ подати, абы, то читаючи, розумѣли и обачилисе въ томъ, слушне ли тое згоды бѣгають. А то суть артыкулы чельнейшыя, о которые межы Греками и Римляны споръ идетъ, которые егды се померкують, тогды о вси иншыя не будетъ о штѣ спиратисе, бо вси артыкулы вѣры, обрадки ||(8—БД) и церымоinei церкви светое Восточное, яко хвала Божая, такъ сакрамента вцалѣ зостануть, и по старому все отправоватисе будетъ, безъ всякого нарушеня.

Артыкулъ 1.

О похоженью Духа Светого, о которомъ есть споръ межы Римляны и Къреки.

Римляне повѣдають, ижъ Духъ Свѣтый походитъ одъ Отца и отъ Сына единымъ исхожденіемъ и единымъ дыханіемъ. А Грекове мовять: толко отъ самого Отца походитъ и на Сыну опочиваетъ. А иншыя мовять, же Духъ Свѣтый одъ Отца черезъ Сына походитъ, згажаючисе зъ нѣкоторыми светыми отцами Греческими. А наша Русь ³ и того слова «черезъ Сына» не прійму[е]тъ, подобно не читають писма светыхъ отецъ старыхъ, которые, будучи еще въ згодѣ и единоцствѣ зъ Римляны, такъ вѣрыли и такъ писали. Зна-

йдуемъ переднѣйшихъ светыхъ отецъ Греческихъ чотырнадцатъ, которые наукою великою и светобливною жывота своего слынули оныхъ першихъ вѣковъ въ церкви Божой. (об. 8) А то суть тые:

Григорей Чудотворецъ, которого Грекове зовуть Тавматург(р)омъ.	1
Ованасей, епископъ Александрейскій.	2
Василей Великій.	3
Григорей Нискій.	4
Григорей Назианзенскій, Теол[о]гъ названный.	5
Кирыль Ерусалимскій.	6
Иоанъ Златоустый.	7
Епифаней, епископъ Кипрскій.	8
Дидимъ Александрейскій.	9
Кириль Александрейскій.	10
Анастасей, которого зъ великою учтивостью воспоминаеть соборъ шостый.	11
Тарасей.	12
Максимъ, мужъ свѣтый и учоный.	13
Иоанъ Дамаскинъ.	14

Придавають еще до тыхъ петнадцатого Метофраста, который залецонъ былъ на сенодѣ Флорентайскомъ ⁴.

|| (9—В) Съ тыхъ всихъ нѣкоторые свѣдѣцтва знакомитшыхъ у Грековъ велми славныхъ отцовъ тутъ выписалемъ.

Григорей Тавматурскій—1. Который у вызнаню вѣры, отъ Бога взятое, о чомъ свѣдчытъ Григорей Низкій, описуючы житіе его, тотъ такъ мовить: «единъ Духъ Свѣтый, зъ Бога початокъ и бытность маючи, который черезъ Сына показалсе, образъ досконалый Сына досконалого».

² Въ экз. опеч.: «артылуке». ³ Рукою тогдашняго православнаго читателя написано на полѣ экземпляра: «клятво и потваръ на Русь!» И дальнѣйшія рукописныя отмѣтки (которыя будутъ приведены ниже, въ своемъ мѣстѣ) на поляхъ этого экземпляра принадлежатъ той же рукѣ. ⁴ Послѣ этого, кустодія невѣрно обозначена: вмѣсто «стыхъ» — «свѣтыхъ».

Оеанасей—2. Въ книгахъ «О еди-
ноцствѣ вѣры» ясне визнаваесть, и
тѣ слова его суть: «зъ моцы Отца
и Сына походить Духъ Светый,
моць самую бозства маючы». Тотъ же,
въ «Исповѣданію albo въ складѣ вѣры»
такъ мовить: «Духъ Светый, одъ Отца
и Сына неучиненый, ани сотвореный,
ани зроженный, але исходящый». Тотъ
же, въ казаню четвергомъ противъ Ари-
яновъ: «не чинимо (повѣда), ани уво-
димъ трохъ початковъ, ани трохъ от-
цовъ, || (об. 9) яко чинять Маркиани-
тове, коли показуемъ, уживаючы подо-
бенства, не трохъ солнцовъ, але одно-
го солнца, и ясности albo сиянія его,
а зъ обойга подходящее свѣтлости». Смотрижь тутъ а уважай добре, яко
тотъ свѣтый учитель три речи выли-
чаетъ: слонце, сияніе его, и свѣтлость,
такъ и зъ солнца, яко и зъ сиянія по-
ходящую. А тутъ розумѣть черезъ
с[о]лнце Отца, черезъ сияніе Сына (бо
такъ—Коласаемъ, [гл.] 1—и Павелъ
его зоветъ «сияніемъ Отчимъ»), а че-
резъ свѣтлость, подходящую такъ одъ
слонца, яко и отъ сиянія, розумѣть
Духа Светого, такъ одъ Отца, яко и
отъ Сына исходящаго. Тотъ же, въ
листѣ, велми долгомъ, который писалъ
до Сарациона, розмаите показуесть, же
Духъ Светый походить отъ Сына. На-
первѣй всего листу того есть сума:
«ижъ жаднымъ обычаемъ не можетъ
кто того довести, абы Духъ Светый
мѣлъ быти сотворенымъ albo || (10—Вв.)
сотворенемъ». Еслижь Сынъ не есть
тежь створенемъ, обачъ же пилне, яко
невнымъ того былъ а моцно вѣрылъ
Оеанасей свѣтый, же Духъ Светый по-
ходить отъ Сына, вгдыжь о томъ, яко
въ наймоцнѣйшого вгрунту а всей цер-
кви вѣдомого, доводитъ, же «Духъ Све-
тый есть правдивымъ Богомъ, понеже
отъ Отца, походить, который есть прав-

дивымъ Богомъ». До того тамъ же мовить
тотъ же Оеанасей: «образомъ Сына есть
и речоный бываетъ Духъ Светый; яко те-
ды Сынъ для того есть образомъ Отца,
ижъ се родить зъ Отца, такъ Духъ Светый
для того есть образомъ Сына, ижъ похо-
дитъ отъ Сына». Надто также ясне
мовить: «еслижь Сынъ ижъ зъ Бога и
Отца есть, власный есть естества От-
цовского; не може иначе быти, одно
же тежь и Духъ Светый, которого зъ
Бога быть повѣдаемъ, власный есть
Сыновъ, водлугъ естества або ис[т]но-
сти». Наконецъ тамъ же мовить: Хри-
стось Духа своего зъ своею ис[т]ности,
Бога зъ Бога, зъ себе истотне будучо-
го, апостоломъ и облюбеницы своей
показаль». Тотъ же Оеанасей: || (об. 10)
«Христось мовиль апостоломъ, коли ихъ
посылалъ въ міръ весь, крестяще ихъ
во имя Отца и Сына и Светого Духа». И далѣй мовить: «неподобная то речъ,
абы межы префалными лицами Троицы
Светое мѣлъ быти почитанъ Духъ
Светый, еслибы не исходилъ отъ Бога
черезъ Сына». А на синодѣ Флорен-
тейскомъ, коли того Грекомъ довели
явне, же то власное писаніе было Оеа-
насиево, не могучы на то отпору дати,
повѣдали, же «се на тотъ часъ Оеа-
насей мусель упити, коли тое писалъ»!

Василей Великій—3. Тотъ «въ Кни-
гахъ противъ Евноміеви» вторихъ, ку
концови, такъ написалъ: «а того (по-
вѣда) ктожь зо всихъ не бачить, ижъ
жадное дѣло або справованіе Сыво-
ское не есть одъ Отца выдѣлено, ани
се што такового знайдуесть, што бы
мѣлъ Сынъ мѣти, а не мѣло бы тежь
Отцу прыналежати. Абовѣмъ мовить:
вся моя твоя суть, а твоя моя. И якъ
же теды самому Сынови прыписуесть
вину, то есть || (11—Вг) початокъ Духа
Светого». Смотрижь, о што тутъ идетъ
Василіеви светому, а обачишь, же не

мовить, абы Духъ Светы[й] не походилъ отъ Сына, але того позволяючи и доводечи нераздѣлностью справъ Отца и Сына то показуеть противъ Евноміеви геретыкови, же ачъ Духъ Светый походитъ отъ Сына, але не отъ самого толко Сына, лечъ и одъ Отца. Бо такъ Евномей повѣдалъ, же Отець уродилъ Сына, а Сынъ Духа Светого самъ толко сотворилъ, оддѣляючи Отца, якобы Отець мѣлъ быти виною толко Сынови, а не Духови Светому, а Сынъ опять самъ толко Духови Светому. Тотъ же, въ пятыхъ книгахъ противъ Евноміеви, глава 8, въ самомъ написѣ того роздѣлу такъ мовить, же «Духъ Светый есть правдивымъ и прироженнымъ образомъ Бога и Христа». Смотри, яко тутъ выразне даеть знати, же Духъ Светый маеть бытность а истность одъ Отца и отъ Сына. Абовѣмъ яко бы мѣлъ и могъ быти правдивымъ а прироженнымъ образо||**(об. 11)**мъ такъ Отца, яко и Сына, еслижъ не такъ отъ Сына походить, яко и одъ Отца? Въ тыхъ же книгахъ, межы иньшими мѣс[т]цами знаменитыми, маеть одно въ главѣ 12, гдѣ трудное оное пытанье розъвезуеть: для чога Духъ Светый не есть, ани зоветсе Сыномъ Сына? Обачъ же, яко съ того самого пытанья и трудности преложное явне даеть знать Василей Великій, же Духъ Светый походитъ и отъ Сына?! Бо для чогажъ бы ся вдавалъ въ тую трудность и приводилъ ее, коли бы былъ не вѣрилъ, же Духъ Светый отъ Сына походитъ? Але ижъ то мѣлъ за напевнѣйшую речъ, и такъ вѣрылъ, протожъ хотѣлъ показати, же Духъ Светый хотяжъ отъ Сына походить, однакъ Сыномъ Сыновнимъ не есть, але Духомъ.

Григорей Назіанзенскій—4. Тотъ въ орациі своей пятой богословской о Духу Светомъ трудность подобную

той, которая се у Василья припоменула, розвязываючи, для чога || **(12—Вд)** бы Сыномъ не былъ званый Духъ Светый, а ижъ Сынъ есть дхнущимъ, то есть который дыхаеть, а Духъ Светый черезъ дхнене походящый,—тутъ треба доброго теолога и бѣглога на поняте дивно глубокое науки того учителя, съ которое се то повазуеть около розности межы Сыномъ и Духомъ Светымъ. Тотъ же о теології, еже есть о Духу Светомъ, широко выписуючы, тое подобенство приводитъ: «Адамъ (повѣда) есть учиненье albo сотворенье Божое, а Ева есть часть albo окравоеъ, утинокъ створена, а Сеть плодъ одъ обудвухъ, которые слова по-Греческу такъ се въ собѣ мають: 'Ο Αδάμ τῆς κλάσμα Θεοῦ. τί ἡ Εὐα? τμήμα τοῦ κλάσματος. τί ὁ Σῆθ? ἀμφοτέρως γέννημα. Тыежъ слова по-Латынѣ такъ написаны: Quid erat Adam? figmentum Dei. Quid Eva? segmentum figmenti. Quid Sēth? Germen ex utroque.

Иоанъ Златоустый—5, || **(об. 12)** который въ казанью своемъ, въ книгахъ 5, гомиліи 1, о складѣ вѣры такъ мовить: «сей есть Духъ изъ Отца, изъ Сына исходящый, который раздѣляетъ власные дары, комуждо зособна яко хочеть». Тотъ же въ казаню 2: «того (повѣда) Духа Светого исповѣдуемъ, Отцу и Сынови спол-равного и исходящаго изъ Отца, изъ Сына». Тотъ же въ гомиліи «О воплощеню Христовомъ» мовить: «пришолъ Христосъ до насъ, и далъ намъ исходящего изъ себе Духа, и плоть нашу принялъ».

Епифаней—6, ересь 69 приводечи, которая была Аріанская, мовить: «единъ есть Духъ Божый, Духъ изъ Отца исходящый, изъ Сына берущый». А тутъ, черезъ тое бранье изъ Сына, розумѣтъ вѣчное изъ Сына похоженье, поневажъ доводитъ тамъ же: «Духъ Светый не есть створеньемъ». Тыежъ слова повто-

расть нижей и такъ розумѣть; але троха далѣй яснѣй то выразилъ: «абы (повѣда) показалъ вынікающее жерело зъ жерела. зъ Отца и зъ едиnorodнаго Сына, Духа Светого». Смотрижъ. (13—Г) яко Отца и Сына зоветь единымъ жереломъ. съ которого Духъ Светый выникаеть. Тотъ же, въ книгахъ, которые зовуть «Анхораттумъ» (страницы 349), мовить: «если же Христось вѣруеться изъ Отца Богомъ зъ Бога, и Духъ Светый изъ Христа, албо изъ обудвухъ». Тотъ же (страницы 350) мовить: «животь (повѣда) изъ живота есть Сынъ а Духъ Светый изъ обудвухъ». Тотъ же нижей мовить: «слухай, благий ижъ Отець и [с]тенного Сына есть Отцемъ увесь Свѣтъ, а Сынъ есть правдивого Отца Свѣтъ отъ Свѣта, не яко сотворене якое, албо тытуломъ толко, а Духъ Светый истинный есть Свѣтъ третій зъ Отца и зъ Сына». Тотъ же далѣй мовить: «Духъ Светый зъ Отца и зъ Сына самъ есть свѣтлостію истинный».

Кирилъ Александрейскій—7, въ книгахъ 10, на Иоана глава 1, мовить: «або вѣмъ единосущный есть Духъ Сынъ, бо вѣмъ походить черезъ него, маючы всю силу его. Для тогожъ (мовить) повѣда Христось: «яко отъ моего пріймать». || (об. 13) Тотъ же, въ книгахъ 12, на Иоана глава 56: «одъ Отца (повѣда) черезъ Сына исходитъ». Тотъ же въ книгахъ 13, главы 2, которыхъ «Тезаврусъ», то есть скарбомъ называютъ, такъ мовить: «для тогожъ (повѣда) Духа Светаго равно Господемъ называетъ, яко изъ оного Сына и въ немъ прироженне будущаго». Тотъ же нижей мовить: «если Сына Божого изъ Отца и въ самомъ Отцы власне быти розумѣмъ, также и зъ Сына власне и существенне Духа Светого, такъ яко изъ Отца исходящаго вѣруемъ».

Тотъ же до Теодосія о правой вѣрѣ пишучы. и въ книгахъ 5. 6 и семыхъ о Троицы подобные слова тому маеть, а особливе на пророка Ионя 2 главу, яко Весарионъ припоминаеть во своей орацїи. глава 7, такъ мовить: «власный его и въ немъ и изъ него Духъ есть, яко власне изъ самого Бога Отца розумѣтсе».

Метафрастъ Семіонъ—8. (14—Гв) Въ житїи Деонисея Ареопагитского такъ мовить: «вступилъ (повѣда) Христось мой на небо и до отеческого престола вернулсе, и Духа, который изъ него походить, посылаетъ ученикомъ».

Анастасей—9, о которомъ в[с]поминаеть соборъ 6, въ книгахъ 1, о правыхъ догматахъ, такъ мовить: «Духъ Светый названъ есть Духъ устъ Божыхъ, а уста Божіе—Сынъ есть».

Тарасей—10, которого въспоминають на соборѣ 7, справы 3, въ листѣ до патриарховъ Восточныхъ такъ мовить: «вѣруемъ въ Духа Светого, который изъ Отца черезъ Сына походить».

Максимъ мужъ светый и велми учоный—11, на главу 4 Захарыи пророка, такъ мовить: «Духъ Светый яко водлугъ ис[т]ности Божое и Отеческое есть, также водлугъ ис[т]ности и Сынское есть яко изъ Отца истотне черезъ Сына невымовне рожденаго походящій». Тое мѣсьце припоминаеть || (об. 14) Висарионъ, глава 6.

Дамаскинъ—12. Въ книгахъ 1, о вѣрѣ, глава 18, такъ пишеть: «образъ Отцовый есть Сынъ, а Сынъ—Духъ Светый». Тотъ же нижей: «Богъ Духъ Светый, средній нерожденнаго и рожденнаго, а черезъ Сына Отцеви злучоный».

А на остатку, на синодѣ 8 Флорентейскомъ, по многихъ спорохъ и намовахъ около того артыкулу о похоженью

Духа Светого, видечы бытъ писма згодные светыхъ отецъ Греческихъ, яко и Латинскихъ, а звлашча—тыхъ, которые еще передъ розерваніемъ за единопства квитнули, вси едностайне зезволившысе, такъ свое зданье и остатнее вызнание повѣдѣли. О чомъ пишеть въ книгахъ третихъ синодовыхъ, остатнего засѣданія, листу 472: «и такъ вси, оденъ по другомъ порядкомъ повѣдили тыми словами: Западныхъ и Восточныхъ светыхъ учителей писанью пилю прислухалисе есмо, съ которыхъ нѣвото (15—Гг) рые Духа Светого изъ Отца и Сына, а нѣкоторые изъ Отца черезъ Сына похоженье свидѣлствуютъ. Штѡ все хотяжь едино знаменуеть, мы однажь свое «и зъ Сына» назадъ оставивши, Духа Светого отъ Отца черезъ Сына одъ вѣку и истотне, яко отъ единое вини, исхождение исповѣдуемъ; понеже тое слово «черезъ» въ похоженію Духа Светого вину знаменуеть».

Отожь, и мы теперь, пристууючы до згоды зъ Римляны тогожь исповѣданія учителей Греческихъ моцно держимосе, яко на Флорентейскомъ синодѣ вызнали, а яко они на онъ часъ вымовлялися папезови (о чимъ пишеть въ книгахъ третихъ синодовыхъ, листу 475: «не хотечы того слова «и зъ Сына» до символу своего прикладати»), такъ и мы то собѣ варовали есмо и варовати будемъ у папежа, абыхмо по старому складъ вѣры въ церквахъ своихъ отправовали, то есть: «и въ Духа Светого Господа и[с]теннаго и животворящаго, иже одъ Отца исходящаго, иже со Отцемъ и со Сыномъ сопокланяема и сославима».

|| (об. 15) Артыкулъ 2.

О чисцу, о который се тежь наши спречаютъ, наслѣдуючы въ томъ всихъ

геретыковъ и иновѣрцовъ, которые твердятъ, ижь чистца нѣтъ, а затымъ и памети, и молитвы, и прыношенія за умерлыхъ быти пороженіе повѣдають.

А тутъ нехай кождый ясне обачить, еслиже пургаторія хто не вѣруеть, тогда напрасно за усопныхъ молитвы и жертвы прыносетъ. Бо еслиже души праведныхъ суть спасены, не потреба се за нихъ молити; еслиже тежь суть потоплены—порожная за нихъ молитва. «Бо нѣсть во адѣ обличенія живота» (Сирахъ, 41) мовить писмо. Але ижь се молимо за усопныхъ, и жертвы за нихъ приносимо, и памети имъ творимъ, мусить быти, яко есть иншо мѣсце третее, межы небомъ и пекломъ, гдѣ бывають души задерживаны, ажъ бы заплатили до наменшого квадрата. А то посполите по нашему зовуть—мытарства.

А теперь вже слухай и смотри доводовъ || (16) светыхъ отецъ Греческихъ о пургатору, то есть о чистительномъ огнѣ:

Златоустый—1. Гомиліи 41, на листъ 1 до Корынтовъ: «нехай будутъ ратованы умерлые не плачомъ, але моленіемъ, и молитвами, и ялмужнами». И ниже: «не лѣнимосе (мовить) усопнымъ ратунку додати, молитвы за нихъ прыносечы». Тотъ же, гомиліи 69 до люду (sic) мовить: «не безъ прычины одъ апостоловъ тое постановено было, абы пры страшныхъ тайнахъ была справована память усопныхъ; абовѣмъ вѣдають, ижь имъ съ того идеть великій зыскъ и вѣжытокъ».

Ееофилактъ—2, на главу 12 Луки пишеть: «то теды мов[и]мо, ижь для оферъ и ялмужны, которые бывають за умерлыхъ, а тые не мѣй пожитокъ приводець и тымъ, которые въ тяжкихъ выступкахъ померли суть». Чого и Да-

маскинь въ книгахъ своихъ, которые писалъ о тыхъ, што у вѣрѣ пре||**(об. 16)** ставилисе, доводить тое правды многими свѣдѣцтвами: Деонисіемъ, Ованасіемъ, Григоріемъ Назіанзенскимъ, Григор[i]емъ Нискимъ, и иныими.

Григорей Назіанзенскій—3. Въ орацїи своей на [с]ветила светые, близко конца, пишеть: «во иномъ огнѣ своемъ будутъ крещени. Которое крещенне огня послѣднее есть, а тое не толко окрутнѣйшее, але и должейшее. Который, то есть огонь, грубую матерію на кшталтъ желѣза пожыраеть, и всякое злости легкомыслность одымуетъ».

Василей Великій—4, на главу 9 Исаія пророка пишеть: «еслиже (повѣда) черезъ сповѣдь открывемо грѣхъ, вже подрастающую траву усушили есмо; и слышно заисте есть, жебы то стравилъ и пожралъ чистителный огонь». Тотъ же ниже: «не всякимъ дей забитьемъ и вынищеньемъ грозить, але показуеть, водлугъ апостолское сентенци, || **(17—Д)** очищеніе, самъ же спасетса якоже дей огнемъ».

Евсебей—5, Емисенскій: гомиліи 3 на крещеніе, «тая мука (говоритъ) пекелная тымъ будетъ тривати ¹, которые, потерявши а не заховавши крещенія, на вѣки загинуть; а тые, которые дочаснымъ мукамъ угодная творили, черезъ рѣку огненную, черезъ броды палающими кулями страшливые преидуть».

Кирилъ—6. Катехизы 5, мистагогга ² говоритъ: «за всехъ молимосе, которые межы нами померли, вѣруючи тую наболшую помощь быти душамъ, за которые бывають приношени молитвы оное пресветое и [с]трашливое оферы».

Григорей Двоесловъ—7, въ книгахъ 4 «Диалогговъ», глава 39: «за нѣкоторые (говоритъ) легкіе выступки первѣй суда чистителный огонь быти вѣруемъ». || **(об. 17)** Тотъ же на псаломъ 3 покаяльный, на початку самомъ: «вѣмъ (повѣда) прышлую речъ быти, ижъ по зестью зъ сего житія одны пламенемъ чистителнымъ будутъ очищени, а другіе суду вѣчного потопленья подымуть».

Не вспоминаю тутъ святыхъ отецъ и учителей Латинскихъ, которые и мы сами въ повазѣ маемъ, и въ светцахъ своихъ ихъ имена въспоминаемъ, которые за единопства и згоды жили, иныіе передъ нашими, а другіе за вѣковъ нашихъ, святыхъ отецъ, абы хто не мовиль, ижъ Латинскими докторми довожу. Бо досытъ и на тыхъ, которые емъ тутъ поменялъ. Хиба бы хто слѣпъ и безъ розуму былъ, хтожъ бы того не бачиль!

[Артыкулъ 3] ³.

О зверхности епископа Римского, которого се наши врьдять, повѣдаючи, яковы не мѣлъ быти первопрестолникомъ и старшимъ надъ всеми епископы.

Смотрижъ тутъ пилне а розсуди самъ, хрестіанскій чловѣче, тыхъ послѣднихъ доводовъ. || **(18—Дв)** Напервѣй на всехъ семи соборахъ вселенскихъ у головахъ на початку папу Римского, а не толко самыхъ, але намѣстниковъ его напервѣй писано, которые на мѣстцу его бывали на синодахъ въ небытности самого папы. О чомъ читай собѣ правила светныхъ отецъ.

На первомъ синодѣ Никейскомъ владеть у головахъ Селивестра папу Римского. 1.

¹ Въ экземплярѣ: «тривали». ² мистагогос, мистагогосис. ³ Въ старопечатномъ экземплярѣ этой строки нѣтъ.

На второмъ соборѣ въ Костентинополи Дамаса.

2.

На третьемъ соборѣ въ Ефесѣ Келестинъ ⁴ папа Римскій ижъ не могъ быти, тогда на мѣстцу его былъ Кириль, патрархъ Александрейскій.

3.

На четвертомъ соборѣ въ Халкидонѣ владеть у головахъ Леона папу Римского.

4.

На пятомъ соборѣ въ Константиноградѣ напередъ владеть Вигелія папу Римского.

5.

На шестомъ соборѣ въ Константиноградѣ владеть въ головахъ Агафона папу Римского.

6.

На семомъ соборѣ въ Никеи на мѣстцу Андріяна

7.

папы Римского былъ Петръ благоговѣнный первый || (об. 18) презвитеръ Римскія церкви, и другій Петръ презвитеръ и игумень Римскій монастыря светого Савы, ку тому Иоанъ и Фома, оба мнихи и презвитеры, правленіе имуща Восточныхъ апостолскихъ престолѣ. Смотрижь а подивисе тутъ, же тме вси посѣдали всихъ патрарховъ, не толко презвитеры старшыне Римскіе, але и мнихи! Абовѣмъ послѣ нихъ описуетъ чотырохъ патрарховъ Тарасія Царигородского, Полигїяна Александрейского, Феодорита Антиохейского, Илію Ерусалимского.

Слухай же доводовъ озверхности папы Римского светыхъ отецъ Греческихъ нѣкоторыхъ:

Игнатей—1, Богоносець, въ листѣ своемъ до Римлянъ написалсе: «Игнатей церкви светийшое, которая старшенствуетъ въ краинѣ Римской» ⁵.

Иренеѣ—2, въ книгахъ 3, глава 3: «набольшой (повѣда) и настаршой и всимъ знаемой, одъ || (19—Дг) преславныхъ двоухъ апостоловъ Петра и

Павла въ Римѣ фундованой и поставленой церкви, тое, которое маеть отъ апостоловъ, преданіе и ознаймѣнуе всимъ вѣру, черезъ сущесью, то есть наступованье, епископовъ ажъ до насъ пришедшую, оповѣдаючи: въ ни-во-што оборочаемъ тыхъ, которые якимъ же колвекъ способомъ будъ то черезъ уподобанье собѣ злое, албо для порожнее фалы, албо черезъ заслѣгнїе и злую умѣтвостъ, надъ то, нижли штѣ потреба, згромажають. Абовѣмъ до тое церкви, для можнѣйшого продкованья, потреба всякой церкви, то есть тымъ, которые суть повсюду вѣрные, сходитисе, въ которой, то есть церкви, завжды одъ тыхъ, которые суть увездѣ, заховано есть тое одъ апостоловъ преданіе». А хочешъ ли ширей вѣдати о столицы Петра светого Римской, читай же собѣ въ «Евангелии Учителномъ» Рускомъ, друкованомъ, листъ 204 цалый тамъ обачышь, хто на его столицы продкуеть.

Епифаней—3 [въ] «Герезии» 68, Мелеті || (об. 19)ановъ, такъ пишетъ: «Урсатій и Валенсій (повѣда), покаянїе чынечы, съ книжками своими ѣхали до блаженнаго Юліупа Римского епископа, абы дали личбу [зѣ] своего блуду и зѣ грѣху». Смотрижь, яко тме, будучи епископами Греческими, просили папежа о розгрѣшенье! Чого бы учинить не могли, еслибы папа Римскій не былъ зверхнѣйшимъ и головою.

Ованасей—4, въ «Аполо[г]їи 2 свѣдчытъ, ижъ тме два епископы отъ Юлія просили отпущенья, и въ листѣ своемъ до Феликса папежа мовить: «тымъ способомъ для того и продковъ вашихъ, то есть апостолскихъ епископовъ, Панъ Богъ на высовости замку

⁴ Въ эка: «Лалестинъ». ⁵ Въ текстѣ, между строкъ, рука тогдашняго православнаго читателя написала: «то не на всемъ свѣтѣ, толко въ Римѣ».

поставилъ, и вамъ о всихъ церквахъ старане мѣти росказалъ, абысте намъ допомагали». Тотъ же Ованасей въ книгахъ о сентенци Деонисея Александрейского епископа мовить: «нѣкоторые дей съ церкви повставши (ачъ добре о той сентенци розумѣли, але не вѣдаючи причины, для чого бы отъ него такъ было писано Діонисі||**(20)**еви) епископу Римскому оскаржали». И для чогожь тотъ Александрейскій патриарха одъ тыхъ добрыхъ мужей былъ оскаржонъ? Одно для того, ижъ вѣдали Римского епископа быть судьей всѣхъ посполитымъ.

Василей Великій—5, въ листѣ 52 до Ованасія пишеть: «здало се за речъ пристойную писать до епископа Римского, абы вглянулъ въ речы наши, а розсудку своего декретъ выдалъ. А ижъ съ трудностью оттолъ за зданьемъ синодовымъ посланный быти хто можетъ, онъ теда нехай власть свою подасть мужомъ выбраннымъ, которые бы працы подорожніе знести могли а лагодностию и прѣемностию своею и обычаевъ и мудрою а снадною мовою своею тыхъ, которые отъ правдивое дороги отступили, упомнели, и которые бы тежь дей Арменского синоду зъ собою принесли, для отсѣченья тыхъ речей, которые тамъ квалтомъ се дѣяли». ||**(об. 20)** Видъ же, яко тутъ Василей показуеть епископа Римского мѣти власть доглядати церквей Восточныхъ и декрета синодовы (хотяжь великіе, явие были Арменскіе) разсужати и оттинати то, штдъ бы се неслупного на нихъ стало.

Иоанъ Златоустый—6, въ листѣ 1 до Инокентія папы: «прошу (мовить) абысь писалъ, жебы тне речы, которые учинены суть несправедливе, не мѣли моцы ни якое, а тне, которые то зле учинили, нехай каранью правъ церковныхъ подлежатъ». Абовѣмъ того све-

того мужа Иоана Златоустого, патриарху Царгородского, Теофиль, епископъ Александрейскій, и зъ соборомъ многихъ епископовъ былъ зложилъ зъ уряду его, змовившысе зъ цесаромъ и цесаровою. А такъ Златоустый, утекающе до Римского епископа, пишеть, абы онъ властію своею то розезналъ, и тотъ выроѣъ Теофиловъ въ ни-во-што обернулъ, и самого скаралъ. Отожь и съ того значитсе, же ||**(21—Е)** Златоустый светый папу Римского признаеть быти найвышшимъ судьей всихъ Грековъ. Якожь тотъ Инокентей за тую кривду Иоана Златоустого выклялъ былъ цесаря Аркадыя и жону его Евдокію и Арсакія, епископа Костентинопольского, который былъ на мѣстыцу Златоустого вступилъ, и по смерти заклялъ и отлучилъ. О чомъ пишеть Ницефоръ во «Церковной Гисторіи», въ книгахъ 13, глава 34. Тотъ же въ листѣ второмъ до Инокентія пишеть: «свѣчные дяки вамъ чынимо, ижъ отцовскую любовь противко намъ показали есте». И въ томъ же листѣ просить Инокентія, абы непрятелей его не выклиналъ, мовечы: «прошу ваше чуйности, хотяжь полно начынили клопотовъ, абы не были утрапени, ани и зъ собранія были вывержены».

Кирилъ Александрейскій—7, листу 10 до Несторня и въ листѣ 11 до духовныхъ и до людей Костентинопольскихъ пишеть: ||**(об. 21)** «Петрови дей правомъ Божиимъ вси главы свое скланяють, а княжата зверхніе сего свѣта, яко самому Господу Исусови послушають». И далѣй мовить: «повинни есмо и мы, котормесмо члонками пры годовѣ нашей Римскомъ епископѣ и столицы апостолской переставати». Устіянь Старшый, цесарь, въ листѣ до Яна Второго папы пишеть: «ничого не допустимъ, штдъ ся церковного чыну до-

тычеть, о чомъ бы ваша светыни вѣдати не мѣла, который естесь головою всехъ церквей светыхъ».

Слухай же ¹, опустившы теды васни на сторону, милуешь ли Бога и правду светую?! Сознай же тутъ: изали то не старшенство тое столицы?! А ижъ бысь ешче тымъ лѣпѣй вѣрыль, читай же собѣ правила церковные, наши Рускіе.

Напервѣй собора вселенского шестого въ Трулѣ полатнемъ правило 36, гдѣ, описуючи порядоки и мѣстыце патриарховъ, такъ мовить: «Костентивъ градъ || (22—Ев) ² по Римстемъ да будетъ, равно прѣмлетъ старѣйшенство». Тамъ же второго собора Костентинопольского правило третее мовить: «Костентина града епископъ, по Римстемъ, почтенъ есть».

Прыслухайжесе судомъ и апеляцямъ головнымъ, до кого указаны — второго собора, иже въ Константинополи правило 3 и во Средцы правила 3 толкъ такъ пишеть: «Въ различныхъ правилахъ речено есть, еже никомуже дерзнути отъ своего предѣла въ иную область переходити, аще будетъ позванъ отъ области тоя митрополита и отъ будущихъ съ нимъ епископовъ: тожде убо сей светый соборъ повелѣваетъ. Но аще который епископъ зъ другимъ епископомъ о нѣкоторой речи прю имаеть, и съ нимъ да судитя предъ соборомъ тоя области, въ ней же есть. И не по-

добаеть отъ иноя области разума ради нѣкихъ епископъ призывати, но отъ единыхъ тоя области епископъ судитсе. И ашче не угоденъ ему будетъ судъ, и мнить не по праву осужденъ былъ, судивый его митро|| (об. 22) полить и епископи да възвѣстятъ Римскому папѣ писаньемъ вину и судъ, како осудиша его, и не восхотѣ того суда. И той ли самъ разсмотрѣвъ судъ, аще право осужденъ бысть, възвѣститъ имъ писаньемъ; ащелиже ни, тамо близъ ихъ суцая епископомъ повелить, да, сотворше соборъ, судятъ ему».

Паки второе Сардивейского собора правило 4 (а по нашему зовется—въ Средцы) о изверженіи епископовъ—слухай: «епископа изверженна суца, и крѣпящася, и глаголюща, яко не по праву есть судъ, аще Римскій не повелить не поставити во епископіи его иного, той бо самъ (то есть Римскій) разсмотреть изверженіе или посольниками, или грамотами. Аще изверженъ будетъ епископъ отъ всехъ суцныхъ епископовъ во области, и аще мнитсе не по праву осужденъ, и повторе хочеть судитися, и въ епископіи его не поставится иный епископъ, дондеже Римскій пана о изверженіи испытаетъ, тому бо порученъ есть осудивый его || (23—Ег) соборъ. Достояна же есть папѣ Римскому, елицы же суть по семъ правилѣ; елико области суцны и близъ ихъ написати, да вси епископи области тоя

¹ На полѣ тою же рукою (см. выше) написано (обрѣзанныя буквы восстанавлиются) «[н]икто въ благоче[с]тивыхъ папе[ж]у чести, ему [н]алежной, неуй[м]уетъ, гды бу[д]еть благочести[в]ымъ пастыромъ [те]перь, яки пред[к]ове были: во всемъ зъ нау[ко]ю Христа Пана, [и] свя[ты]хъ апостолъ [и] богоносныхъ [о]тецъ поданемъ згожалися, намнѣй ничего: вѣрѣ артыкуломъ [н]е уймуючи, ани придаючи. Прето скоро папежи блудъ и ереси, впроваженны въ костелъ Римскій, покинуть, барво ради честь [и] имъ, отъ отцовъ святыхъ даную, отдавати и чтити яко православныхъ.....» ² На поляхъ этой страницы и оборотной помѣщена рукописная православно-полемиическая замѣтка; при переплетѣ экземпляра, поля подверглись обрѣзанію, при чемъ значительно пострадала и рукописная замѣтка.

собранныя разсмотрятъ епископа того изверженіе, или презвитеры своя да послеть ку епископомъ ¹ тѣмъ, и таковыи судъ паки да судятъ».

Тогожь собора Средского правило 7 ширей о томъ описуть.

[Артыкулъ 4] ²

[О календару] ³

А што се дотычетъ календара и Пасхи, то есть свята велебного Великоденного, если по старому, албо по новому календару светити,—ино то не есть артыкулъ вѣры: будь по старому, албо по новому светити, быле бы светити водлугъ постановеня церковнаго, а што наболшая—не посполу зъ Жыдами ⁴. Въ которомъ блудѣ часъ немалый были Восточніе церкви, немалъ всѣ. О чомъ читай собѣ въ «Гисторіи Церковной», въ книгахъ 8, глава 24, у Ницефора, гдѣ пишеть, ижь «Восточные вси первѣи светили Великъ-день посполу зъ Жыдами, а то вже чинили противъ ||(об. 23) правиломъ апостолскимъ». Абовѣмъ вже бяли апостолове постановили въ правилѣ 7, абы ниhto зъ Жыдами Великодня свѣтити не смѣлъ. А предсе на то не дбали. Але коли колвекъ одно принадалъ четвертыйнацать день луны мѣсяца первого, то есть апрѣля, будь то въ понедѣлокъ, албо въ пятницу, не смотречи недѣли, светили пасху, на тотъ часъ, коли и Жыдове поживали своего баранка. И немалый споръ былъ о томъ межы церквами Восточными и Заходными (о чомъ читай «Кройники Церковныя» у Ницефора, въ книгахъ четвертыхъ, глава 36), ажъ потомъ на

соборѣ Никейскомъ первомъ згодилисе вси, чого потомъ и на соборѣ Антиохейскомъ подтвердили. О чомъ читай правило первого собору Антиохейского. А особливе читай листъ Константина Великаго, цесара Римского, писанный до всихъ церквей о справахъ светого собору Никейского, и о Ариянахъ. Который листъ маешъ, у Ницефора въ книгахъ 8, глава 25.

А тутъ вже потреба пилно уважати, што за ||(24) умыслъ былъ тыхъ всихъ, которые день светый Великодний становили. Напервѣи тотъ былъ фундаментъ всего, абы паметка ласки и добродѣйства Христова завжды межы людьми хрестиянскими передъ очыма была, а николи съ памети людское не сходила. А то есть тая, ижь Христось Збавитель нашъ, яко апостоль Павелъ мовить, умеръ для грѣховъ нашихъ, и всталъ зъ мертвыхъ, оправданія нашего ради. А такъ жебы тежь яко и иньшимъ справомъ добродѣйства его (яко то: народженью, крещенію, страсти, распятію) въ церкви Божой особливые дни постановлены суть, которыхъ быхмо собѣ справы его светне, спасенію нашему належачне, порядкомъ разычитали и светили, такъ тежь и память Воскресенія Христова особливого дня светити постановили. А которогожь то часу наслушнѣи обхожоно быти мѣло, не иньшого певне, одно того дня и часу, которого Христось воскресъ изъ мертвыхъ, абысе паметка ||(об. 24) зъ речю самою згажала, а въ чомъ же—слухай пилно.

Напервѣи въ томъ, абы не въ иньший день который, яко Жыдове, и въ понедѣлокъ, и въ пятницу свою пасху

¹ Въ экземплярѣ: «епископу». ² Строки этой въ старопечатномъ экземплярѣ нѣтъ. ³ То же. ⁴ На поляхъ этой страници и оборотной идетъ рукописная замѣтка, значительно обрѣзанная при переплетѣ экземпляра.

обходить, але въ недѣлю, то есть въ первый день по соботѣ, Великъ-день былъ отправанъ. О чомъ пишетъ Викторъ папа, въ листѣ своемъ до Теофила, Александрейского епископа, въ книгахъ первыхъ сенодовыхъ, листу 93, въ тые слова: «заіцность свята Пасхи дня недѣльного потреба отпраовати, яко и продкове наши постановили, и мы вамъ ее тогожь дня светити зъ великимъ обрядкомъ повелѣваемъ, абовѣмъ не годитсе члонькомъ отъ головы отрѣватисе, ани противныхъ речей дѣлати».

Вторая потреба и того смотрѣти, въ которую то недѣлю отпраоватисе маеть, чы въ первую, чыли въ другую, албо во третюю и въ четвертую по пасцѣ Жыдовской. Смотрыжь, яко и того съ пилностію стеречи розказано, абыся паметка дня светого и зъ речью самую, которое речы па||**(25—Ж)**метъ творымъ, згажала. А то есть, ижь Христось Збавитель нашъ въ первую недѣлю по пасцѣ Жыдовской всталъ зъ мертвыхъ. Бо пасха Жыдовская была въ субботу, а почаласе съ пятницы Великое на субботу зъ вечера; бо Жидове Христа Господа умучившы и забившы на крестѣ, а потомъ и тѣло его светое со креста знявшы, абы не зоставали тѣлеса на крестѣ, бо пасха приближаласе, а потомъ у вечеръ у пятницу засѣли и пасхи своее, оного баранка, поживали, а Христось Панъ нашъ въ першій день по соботѣ въ недѣлю рано зъ мертвыхъ воскресъ. Присмотрисежь тому пилне: напервѣй, ижь Жидове свою паску подъ полною мѣсеца первого, то есть четвертогонадцать дня луны звыкли отпраовати, которого колвекъ дня прыпадетъ, будь то въ понедеѣлокъ, въ среду, въ пятницу, албо тежь въ недѣлю, бо неоднаково бываетъ. Отожь намъ вже зъ ними не годитсе одного

дня Пасхи светити, хотя бы тежь въ недѣлю пасха ихъ прыпадала, яко се то часто графляеть, ||**(об. 25)** але въ першую недѣлю по пасцѣ Жыдовской, то есть, по днехъ четырнадцати луны въ першую недѣлю, а не далѣй, не въ третюю, не въ четвертую, ани въ пятую, то есть, абы не преходилъ часъ замѣронный отъ дня четырнадцатогу луны до 21 дня луны тогожь мѣсяца первого, а не далѣй. То тутъ маемъ толко 7 дней назначовыхъ, абыхмо отъ пасхи Жыдовское далѣй дней семи не отдалялися. А то для того семь днѣй тая положона, еслибы пасха Жыдомъ въ недѣлю припала. Тогда ижь намъ зъ ними не годитсе сполковати, але въ першую недѣлю послѣ ихъ пасхи мы свою хрестіянскую Паску отпраовати повинни есмо, а не далѣй, то есть, абыхмо зъ оного замѣроного кресу не выступовали далѣй. О чомъ такъ пишетъ тотъ же папа Викторъ до Теофила, въ томъ же листѣ, докладаючи часу певного, въ которомъ Паску хрестіане светити мають тыми словы: «отъ четырнадцатогу луны первого мѣсяца ажъ до 21 тогожь мѣсяца маеть быти обхожоно тое свято». А то||**(26—Жв)**тъ листъ ешче передъ Никейскимъ соборомъ Викторъ папа писалъ. О чомъ читай въ книгахъ 1 соборовыхъ, листу 93, въ епистоли первой Виктора папы до Теофила, Александрейского епископа. Штò потомъ на synодѣ Никейскомъ досконалѣй постановено. А потомъ, послѣ synоду Никейского, на synодѣ помѣстномъ Римскомъ, который былъ въ Римѣ при лазняхъ Домиціановыхъ, за часу папежа Римского Селиве[с]тра, гдѣ было собранье епископовъ 275, тогожь потвердили, и такъ пишетъ: «всимъ епископомъ и презвитеромъ приказано есть Пасхи обходъ стеречи отъ четырнадцатогу луны ажъ до 21 дня

такъ, абы день Господень светилсе». О чомъ хочешъ ли вѣдати, читай собѣ книги первые синодовыя, страницы 270.

То теды все достаточне зрозумѣвши, присмотрижесе тому, если мы теперь Пасху свою водлугъ постановенья давного церковного обходимъ, а звлапча въ томъ, еслиже не выступуемъ зъ оного кресу, яко намъ назначоно, абыхмо || (об. 26) отъ дня 14 луны мѣсяца первого до дня 21 тогожъ мѣсяца Пасху светили, а не далѣй.

А хочешъ ли лѣпѣй зрозумѣти, слухай! Треба того пилновать, абы пасха Жыдовская николи намъ зъ недѣли Страстное не выходила. О чомъ смотри въ рудѣ Дамаскиновой Пасхальи старожитное. Бо они, водлугъ бѣгу небесного, свою пасху завжды 14 дня луны первого мѣсяца, то есть апрѣля звыкли отпраовати подъ полною, которого дня полня того мѣсяца припадеть, а мы свою Пасху по ихъ пасцей за разомъ въ першый день недѣльный отпраовати винни есмо, жебы наша Пасха далѣй 21 дня луны не выходила, але межы четырнадцатымъ днемъ и 21 въ день недѣльный, яко се трафить, светили. Але кгда вже минеть 21 день луны, тогды вже далѣй не годитсе въ другую недѣлю Пасхи отпраовати, а далеко болшей въ четвертую и въ пятую, яко се теперешнего року 95 стало, ижъ, въ пять недѣль по пасцѣ Жыдовской, наши Пасху хрестіанскую отпраовали.

Але ||(27—Жг) ми речешъ на то, жесмы ее слушне отпраовали, бо Жыдове передъ нашимъ Великоднемъ свою пасху мѣли отпраовати. Але Жыдове помылисе, же зъ Рымляны несполу мало не одного дня пасху свою отпраовали. А я на то тобѣ откажу, ижъ мы въ той мѣрѣ рыхлѣй помылитисе можемъ, бо Жыдове, водлугъ законного преданія, пилне стерегутъ того мѣсяца нервого,

справуючысе водлугъ бѣгу лунного небесного, а не водлугъ личбы дней. Яко о то того року 95, коли они светили пасху свою, тогды тотъ мѣсець былъ вже въ нихъ апрѣль, а мы его за марецъ личили, и творечы у апрѣлю светили есмо свою Пасху, водлугъ личбы ихъ Жыдовское въ маю, называючы тотъ мѣсець апрѣлемъ.

А тутъ вже нехай вождый розсудить: хто туу Пасху хрестіанскую, водлугъ преданья светыхъ отецъ, лѣпѣй светилъ —чы Рымлянове, што назавтрѣй по пасцѣ Жыдовской, чыли мы, што у пять недѣль светили есмо?! Ямъ не математыкъ, але здаеть ми се, же тотъ календаръ великое поправы по ||(об. 27) требовалъ, если же въ чомъ, теды въ томъ самошь, абысмы оного замѣроного кресу отъ 14 луны до 21 не преходили. А тутъ не вѣмъ, кого виновать: чыли тыхъ, которые што се было черезъ такъ долгій вѣкъ выкочыло—направили, чыли своихъ, што хотяжъ явне блудять, поправы мѣти не хотять?

Але ми речешъ: «трудно преданія светыхъ отецъ и пасхальи своее отступовати». Правду мовишь, ижъ отступовати не годитсе, але самыхъ себе поправить, абыхмо лѣпѣй о той пасхальи розумѣли, годитсе! Въ чомъ кгда се обачышь а упору отступишь, и згода згодою, и пасхаля пасхалею по старому зостанеть вцалѣ. А еслиже самъ не розумѣтимъшь и не умѣешъ, яко до того прийти, пытайжесе старшыхъ, а не горди пастырни церковными! Выведуть тя съ того блуду, быле бысъ хотѣль.

На остатокъ, прошу не суди, ажъ первѣй обачышь и досвѣтчишь, бо если вамъ идеть о спасеніе, которые толко сами себе пасете, а душъ людьцскихъ въ порученью своемъ || (28) не маете, а штожъ тымъ, которые и за себе, и за

вась на страшномъ судѣ Христовомъ сровную личбу дати мусеть. И овшемъ о платно идеть: абы и своихъ душъ, и людскихъ пры собѣ не погубили! Всего теды искупайте, а што лѣшного держите, а на то паменяйте, штѣ Христось мовить: «нѣсть ученикъ надъ учителемъ своимъ»¹.

[Артыкулъ 5]²

О антихриствѣ.

Вѣмъ, же нѣкоторые теперъ мовять невстыдливе на насъ, яко быхмо ихъ одъ правдивыхъ пастырей церкви Божое отводить мѣли, и антихристови Римскому въ мощъ и послушенство подавали, зовучи невстыдливе, яко посполите геретикове чинять, папежа антихристомъ. Што елиже правду мовять, кождый чоловѣкъ хрестіанскій снадне обачити можеть, кгда тое писмо до конца прочитаеть и довѣдается, якимъ маеть быти антихриствѣ.

Не тымъ умысломъ ||(об. 28)—Богъ свѣдожь сумнѣнья моего — то написаломъ, абыхъ мѣль папежа омовляти и боронити! Кгдажъ и своихъ маеть не мало ученьшихъ, которые такъ явное кривды и потвары, штѣ на него невинне кладуть, писаньемъ своимъ достаточне оборонили и показали то ясне, ижъ жадець папежъ не былъ, ани естъ антихристомъ. Але я для своее неукое Руси, которые, явныхъ геретиковъ въ томъ наслѣдуючы, а ихъ кламливому писанію вѣручи, также смѣють называти папежа антихристомъ! А кгда бы ихъ хто спыталъ, жебы то ясне показали и съ писма Божьего достаточне вывели, заложуся, жебы не умѣли на

то и слова отказать, и мусили бы се до потвары и писма геретического удать! Бо еще зъ нашихъ ни одинъ таковой не показался, хтобы о томъ штѣ писати мѣль. Одно геретикове явные, которые не толко папежникомъ, але и намъ суть явными противниками, бо тежъ насъ такимижъ балвофальцами, а еще спро ||(29—3(ѣло)свѣйшими, нижъ папежниковъ, зовуть, и то еще придаючы, же смы простакове глупые, немаючы[е] ани писма, ани науки, а праве—яко за быдло насъ розумѣють! А мы предсе до нихъ утекаемося и волимо зъ ними преставати и бунтоватисе на хрестіане, анежли зъ братьею нашею, которыхъ одна мати Церковь святая католическая породила! Изали то не явное заслѣпнѣе нашихъ, же того небожата не бачать?! А не вѣришь ли тому, скопгуйже того! Мѣй одно розмову зъ геретикомъ о папежу, алижъ ти онъ съ тобою за разомъ на папежа згодитсе, называючи его антихристомъ, сыномъ дьявольскимъ и иньшими тытулы спросьными, потварливыми, и еще, чога ты не вѣдаешъ, яко простакъ будучи, додасть тобѣ матери и выкрутныхъ доводовъ своихъ противъ папежа, чога и ты самъ не слыхалес! Алить за разомъ о папежа, же естъ истиннымъ антихристомъ, съ кождымъ геретикомъ згода! Почнижъ одно зъ нимъ далѣй мовити о вѣры своей, о са ||(об. 29)краментахъ, о церемоніяхъ и о всихъ порядкахъ церкви своее, о набоженствѣ службы Божой, въ чомъ мало не во всемъ згажаецсе церковъ наша Восточная и зъ Западными, и мало што розьного, коли въ самую речъ пилю вглянешъ, найдешъ,— алить тебе геретикъ таковымъ же, яко

¹ На полѣ: «Лук., 6». ² Этой строки въ старопечатномъ экземплярѣ нѣтъ.

и папезника бальвофалцою потрискиваетъ, и вси справы и обряды церкви набоженства нашего спросными блудами и вымысли людскими называетъ, такъ власне, яко и папезскіе. И бы то могло быть, такъ бы ради наши церемоніи и все набоженство и обряды церкви наше, яко и папезскіе, выкоренили, а толко сами зъ своею вѣрою и съ церемоніями zostали.

А если ми речешъ, же се зъ нами лѣпшій згажають, анижли зъ Римляны, бо не такъ напротивъ насъ мовять и пишуть, яко противъ Римляновъ, правду мовишь. Бо тежъ ты, яко простакъ неукій, не такъ имъ докучаешъ, и не такъ ихъ кацерскіе блуды обличаешъ, яко Римляне. Отожь посполите болшую васнь на того ма||**(30—3(ѣло)в)**ють, хто собѣ не дастъ кривды чинити, и хто противъ неприятели потужнѣй стоитъ и зрады его лѣпшій вѣдаетъ и явне всему свѣту открываетъ! Але ты, бѣднѣй простаку, не толко противника обличить, але и самъ себе оборонити не можешъ, кгда тебе простакомъ Рускимъ, бѣдломъ глупымъ, неукомъ пошиваютъ! Нехай жебы одно, чого Пана Боже ухонай, тые геретыкове сегодняшніе въ томъ панствѣ господара нашего надъ Римляны верхъ одержали, и такъ, яко въ Ангиліи, маючи по собѣ пана, вѣру Римскую и все набоженство Римское выкоренили (о што се старають, яко о потужнѣйшее), — певне бы и намъ, хотя се то зъ ними братаемъ и на папежа, и на Римляновъ згажаемъ, не зборговали, але рыхлѣй бы нѣмое быдо (яко насъ называютъ) до обору своее загнали!

Ано бы лѣпшій гасити, коли у сусѣда горитъ, анижли коли до твоего даху придетъ! Не поможетъ на онъ часъ и тое братерство, и тые списы, и бунты, што теперь зъ ни||**(об. 30)**ми чинити

на своихъ, которые яко о свое, такъ и о ваше душевное спасеніе, и о лѣпшій порадокъ въ церкви Божой, анижлисьмы до сихъ часовъ мѣли, стараются, а што болшая—о згуду, о милость, о соединеніе, о которое самижь въ церквахъ нашихъ Пана Бога уставичне просимо, абымо по старому, яко за предковъ нашихъ было, «единими усты и единымъ сердцемъ могли славити пречестное и великолѣпное имя Отца и Сына и Светого Духа»!

А ижь наши посполите брыдятся читаніемъ писма церкви Римское, не довѣраючи имъ и прычитаючи, якобы не власне писма светые и писма учителей церковныхъ приводити, и на доводъ котороежь колвекъ речы выдавать мѣли, — я, взявши передъ себе «Казанье о антихристѣ», которое Римляне выдали, а зо всеми мѣстыцами писма светого и светыхъ отецъ, которые въ себе маю, спробовавши, а бачечи, ижь справедливе и власне, яко у светыхъ отецъ о антихристѣ есть описано, тое «Казанье» вы||**(31—3(ѣло)г)**дали, — для своихъ преложили часть нѣкоторую того «Казанья» на нашъ языкъ Рускій, уверняючи всихъ православныхъ хрестіанъ вѣры наше Греческое, ижь у во всихъ светыхъ отецъ Греческихъ о антихристѣ такъ, яко въ томъ «Казанью» мѣстыца ихъ приводитъ, а не иначе стоитъ описано. Бо наши не вси о томъ вѣдаютъ, а другіе хотяжь и читають, зъ упору не вѣратъ, а иньшыне папезскими книгами брыдятся, же ихъ и читати не хотятъ, а другіе, яко простакове, толко на повѣсть людскую, не вѣдаючи писма, упорнымъ помагаютъ.

А такъ, жебысь достаточне вѣдалъ властного антихриста, якимъ и откуль быти маеть, и хто его напервѣй прыметъ и форытовати будетъ, слухай же

а, пилюне присмотрывшисе тымъ доводъ яснымъ, уважай у себе, если же пришлохъ антихристь, чыли его еще ожидать маешъ, — абысь потомъ, будучи геретическими баламутными введенный и сподѣваючысе, же папежъ есть || (об. 31) антихристомъ, власного и правдивого антихриста, коли прыйдетъ, не прогледѣль, тагъ яко Жыдове, сподѣваючысе инышого Месіяша, водлугъ думы и фантазии своее, правдивого Месіяша Христа Збавителя нашего взгордили и прогледѣли, а теперъ вже певне не кого иншого, одно того антихриста ожидаютъ, которого, кгда прыйдетъ, за своего Месіяша примуть, водлугъ словъ Христовыхъ, яко ниже на своемъ мѣстыцу то услышишь!

Напервѣй вси писма о антихриствѣ ономъ головномъ мовятъ, яко о одномъ чловѣку и о одной певной особѣ. Ноанъ светый зоветъ ¹ его антихристомъ яко однимъ межы иными преднѣйшимъ, и даеть ему властное имя въ «Апокалипсіи» ², которое маеть мѣти въ собѣ личбу тую — шестьсотъ шестдесятъ и шесть. А посполите власные имена ни кому инышому, одно певнымъ и единотнымъ особамъ бывають даваны. Павелъ светый ³ зоветъ его чловѣкомъ безаконія и сыномъ погибели и при || (32)даеть, же сѧ маеть превознести надъ то все, штѣ зовуть Богомъ, албо штѣ фалать за Бога. Съ чого значитсе, же самъ одинъ таковый будетъ, который ни якого учасника, ани товариша, ани предька, ани наступника, албо наслѣдника собѣ ровного не допустить. Бо бы се иначе не вы-

несъ надо всѣхъ, колибы также другіе передъ нимъ и по немъ выносите мѣли.

О чомъ вси светые отцеве и учителя церковные згажаютсе и о томъ свѣтчатъ, же антихристь маеть быти однимъ певнымъ чловѣкомъ. Кирыль Ерусалимскій ⁴ мовить, же антихристь будетъ нѣкоторый чловѣкъ отъ дьявола впроважоный, чарами и чарнокнижствомъ опатрены[й]. Амбросій Медиоламскій пишеть, ижъ яко Сынъ Божый сталсе чловѣкомъ, тагъ сѧ тежъ дьяволъ покажетъ въ чловѣцѣ. Златоустый светый ⁵ антихриста зоветъ някакого чловѣка, который будетъ мѣти всю силу дьявольскую. Еронимъ светый также антихриста розумѣетъ быти одного тол || (об. 32)ко чловѣка, въ которомъ увесь дьяволъ будетъ тѣлесне пребывати. То тежъ Киприянь светый, Гиполить, Августинъ, Феодорить и Григорей светый о антихриствѣ розумѣють.

Што еслиже тагъ есть, якожъ есть, тогда то неправда, штѣ на папезовъ повѣдають, якобы кождый зъ нихъ мѣль быти антихристомъ, почавши отъ Бонифацыуша Третего. Бо бы то вже не одинъ чловѣкъ, яко светые отцы пишуть, але што папезъ — то антихристь бы былъ, мало не отъ тисечы лѣтъ! А што светые отцы одного чловѣка быти розумѣють и одну толко особу, то они болшей, анижли на сто и шестдесятъ и колкосъ папезовъ втегають!

Надто Павелъ светый, описуючи антихриста, мовить, ижъ покуль не прыйдетъ, и покуль не объявитсе че-

¹ На полѣ: «1 Иоанъ, 2». ² На полѣ: «Апок., 18». ³ На полѣ: «[275] зач., Сол. 2». ⁴ На полѣ: «Катех., 15». ⁵ На полѣ: «на главу 2 къ Солуняномъ, 2 листъ».

ловѣвъ безаконія, сынъ погибелный, то есть антихристъ, потуль судный день не будетъ. Чымъ даетъ знати, ижъ поки не придетъ отступленіе, потуль антихристъ не придетъ.

А хочешъ жевѣ || (33—3(емля)дати, штѣ за отступленіе, послухай одно учителя Греческого светого Иоана Златоустого. Ачъ бымъ могъ много ихъ привести, яко: Еронима, Амбросія, Тертуліяна, Августына, але, давши тымъ покой, абись не рекъ — Рымъ вими докторыми довожу, ото маешъ одного своего учителя, который, на тую главу вторую къ Солуняномъ листу второго, пишетъ: «коли будетъ сперву взято (то есть коли устанеть и згинеть) панство Рымское, тогда се антихристъ покажетъ». И тамъ же далѣй мовить: «коли тое панство будетъ скажено, тогда вдовствующее пустое преложенство албо монархію антихристъ осядетъ и привлащитъ собѣ и людское, и Божское панованье. Бо яко (повѣда) оныя першыя панства албо монархіе, которые были передъ Рымскимъ цесарствомъ, суть скажены, зляща царство Медовъ одъ Вавилоньчичковъ, а Вавилонское одъ Персовъ, а Перское одъ Макидоніанъ, а Макидонское одъ Рымлянъ, также и царство Рымъ || (об. 33)ское скажено будетъ одъ антихриста, а тотъ одъ Христа, а потомъ конецъ будетъ». То суть слова Златоустого ¹. Отожь, смотри собѣ, ижъ панство Рымское не есть еще до конца знищено, зепсовано и спустошено: бо еще якожь колвекъ держитсе. Тогда ясная речъ, же еще антихристъ не прышлоъ.

А еслибысь мовиль, же то Златоустый о папезохъ ² мисаль, которые посѣли царство Рымское, азали еще не передъ Златоустымъ папезове почали росказывать въ Римѣ? И за часовъ Златоустого Иннокентей папа седѣлъ въ Римѣ, изали бы Златоустый не осязалъ его папцемъ, гдѣ бы папезъ былъ антихристомъ? Але и овшемъ признаваючи его за пастыра предѣйшого церкви Божое, утекалсе до него въ кривдахъ своихъ, егда былъ зъ столицы своее патриаршеское одъ Теофила зверженъ.

Слухайможъ, штѣ далѣй Павелъ ³ светый о антихриствѣ мовить, ижъ превознесетъ паче всякого глаголемого бога, то есть штѣ зовемо богомъ, ал || (34—3(емля)в)бо штѣ фалимо. То есть, яко Даниль ⁴ пророкъ выкладаетъ: «поднесетса въ пыху противъ всякому богу, и напротивъ Богу надъ боги будетъ мовити, и не будетъ дбати на жадного зъ боговъ, бо противъ всему повстанеть». Которыми слова даетъ знати, же се антихристъ надо все божество такъ фалшивое, яко и правдивое вынесетъ, и не допуститъ людамъ ани правдивого Бога, ани жадного балвана фалити, ани ку фаленью выставляти, опрочъ самого себе, ачъ самъ потае не бога, то есть дьявола своего, который ему всего додавати будетъ, фалити не занеаеетъ. Для того тамъ же пророкъ докладаетъ мовечи: «и бога Мазимъ на мѣствѣ своемъ сославить», то есть потаемене, въ замку мѣстце ему збудовавши, и сребромъ, златомъ, дорогимъ каменьемъ украсивши». Такъ и

¹ На полѣ этой страницы православно-полемическая рукописная замѣтка, значительно обрѣзанная при переплетѣ экземпляра. ² На полѣ такая же (см. выше) рукописная замѣтка. ³ На полѣ: «[275] зач. Сел., 2». ⁴ На полѣ: «Даниль, 11». Послѣ этого идетъ рукописная замѣтка православнаго Западно-Русса, пострадавшая отъ переплетчика, обрѣзаннаго поля.

Златоустый о антихристѣ мовить, же собѣ всю мощь и власть привлащитъ и будетъ се звати богомъ всихъ, а богомъ наиболшимъ надо всѣми боги. Чого и пророкъ Даниль || (об. 34) подпираетъ тыми словы: «и возвеличитсе на[дѣ] всего бога, и на бога бог[ов]ъ соглаголетъ пресильне». Коротко мовечи, вынесетсе антихристъ надъ самого Бога, не рекучы надъ старшыне свое, и надъ вси светые, и надъ церковь вселенскую. Што даетъ знати Даниль, мовечи, же «не будетъ дбати на Бога отцовъ своихъ». А яко Иоанъ светый въ «Апокалипсисі» ⁵ пишеть: «и отверзе уста своя на хуленіе ко Богу, хулити имя его, и селеніе его, и живушчая на небеси». Протожъ ⁶ у Иоана светого названъ есть «любодѣйцою великою, исполнену именъ хулныхъ».

Смотрижь, если се папезъ выноситъ надъ Бога албо и надъ наменшого светого въ небѣ, и если блюзнить прыбытокъ Божий и живушихъ въ небѣ? А обачишь ясне, ижь николи не блюзнилъ селенія Божого, ани тыхъ, што мѣшкають въ небѣ, и николи не заказоваль хвалити Бога правдивого, ани светыхъ взывати, але еще самъ вси светые хвалить, оныхъ взываетъ и празники ихъ светить кажетъ, и образы ихъ въ церквахъ || (35—3(емля)г) учтивеховаеть. Што если есть балвофалство, яко геретыкове мовять, тогдыть папезъ не толко жебыся мѣлъ надо вси боги и светые вынести, але ся и Богу и светымъ под[д]аетъ, а не толко балвановъ фалити не заказуетъ, але и овшемъ, водлугъ повѣсти геретыковъ, тыле боговъ хвалить, иле есть светыхъ и светецъ въ небѣ, и иле есть рытыхъ и малеваныхъ иконовъ на земли.

А такъ тымъ самымъ геретыкове явне показують, же папезъ не есть антихристомъ. Бо ся мнѣйшимъ всихъ чинить, и каждому светому честь выражаетъ.

А што повѣдають, же се папезъ надъ всѣхъ вынесъ и вывышилсе надъ тое, што есть речено богомъ, бо собѣ привлащаетъ тытулъ пастырскій повшехній, вынесся надъ патриархи, архиепископы, епископы, надъ вси синоды, надъ писмо светое и надъ цари, цесары и княжета, которыхъ писмо для достоинства вродовъ богами зоветъ, а затымъ повѣдають его быти—антихристомъ, — а тутъ якомъ то первѣй на початку || (об. 35) обѣцалъ, папеза не обмовляю. Бо маеть не мало своихъ оборонцовъ, которые его правдиве, водлугъ слова Божого обмовляють, а праве самъ Богъ презъ писма ихъ боронитъ его. Але толко на то повѣдаю, же и тое мѣстыце Павла светого геретыкове сромотно фалшуютъ, который ясне мовить, ижь антихристъ мѣлъ вынести ся не толко надъ вси люде, цари и епископы, надъ всякое преложенство, яко они выворочаютъ слова апостолскіе, але ся мѣлъ превознести надъ вси боги, надъ то все, што люде зовутъ богомъ, албо што за бога хвалять, албо яко Даниль мовить: «мѣлъ ся поднести надъ всего бога, и на бога боговъ глаголати пресильне». Чимъ ясне знати дають, же антихристъ хотяжь самъ будетъ знати и фалити иного бога потаемне, вѣдже предъ людьми самъ себе, надъ вси боги вынести будетъ. А тожь то есть, што геретыкове охилиють, албо минають, ижь не суть такъ слѣпы, жебы не видѣли, же то на папеза не може || (36)тъ быти ни

⁵ На полѣ: «Апок., 13». ⁶ На полѣ: «Дѣян., 17».

якимъ егвалтомъ натегано. Бо ниволи жаденъ папезъ не былъ такъ запаметалымъ, жебы ся мѣль выносить, неручи надъ Бога истиннаго, але ани надъ жадного светого, ани надъ иншихъ людей. Бо ся не выносить надъ иншіе папези, предки свое, и овшемъ многихъ ихъ маеть за светые и взываеть ихъ до Бога о [п]рчину, яко: Грегорья светого, Леонтія, Климентія, Сильвестра и иныхъ многихъ светыхъ.

Еще Павелъ апостоль о антихристѣ мовить, ижъ маеть седѣти въ церкви Божой, показуючы себе, якобы былъ богомъ, албо яко Христось мовить: «маеть стояти на мѣстцу светомъ». Што если се о церкви Ерусалимской розумѣти маеть, въ которой антихристь, яко Месіяшъ Жыдовскій седѣти будетъ, яко старые учителя церковные, а меновите Иреней, Иполить, Кирилъ Ерусалимскій, Гиларей, Амбросей, Златоустый, Еренимъ, Августинъ¹ розумѣють, тогда папезъ жаденъ за антихриста розумѣтися не можетъ, кгдажъ онъ николи въ || (об. 36) Ерусалимской церкви не седѣлъ, ани еще сидитъ. Але хотяжъ быхмо иначе розумѣли, звлаща, же антихристь седѣти маеть въ правдивой церкви Христовой, яко Еренимъ и Златоустый и Теодорить розумѣють, тогда предся жаденъ папезъ антихристомъ не есть, бо не кождый, который якожъ колвекъ сидитъ въ церкви Божой, есть антихристомъ. Бо и апостолове и ихъ намѣстникове седѣли и седятъ въ церкви, а предсе не суть антихристами. Але тотъ теперь есть антихристомъ, который такъ сидитъ въ церкви, яко

богъ. Бо такъ Павелъ светый асне мовить: «якоже ему сѣсти въ церкви Божей, яко богу, показуя себе, яко богъ есть».

Што все геретыкове охилиють а опускають, абы тымъ снадѣй людемъ очи заслѣпили. Але ни одинъ папезъ николи ся за бога не удавалъ, и ниволи въ церкви не седѣлъ, яко богъ, але яко слуга Божій, пишучися «слугою слугъ» Божихъ. Протожъ невинне его называють антихристомъ.

Слухайже еще што болшого! Всѣ писма одностай|| (37—И) не свѣтчатъ, же велии короткое маеть быти царство антихристово, и выразнѣй вспоминають албо часъ, часы и поль-часу, то есть полчетверта лѣта, албо сорокъ и два мѣсецы. Бо такъ Даниль² мовить, же светые мають быти поддани антихристови до времеи и времени и полвремеи, то есть до времеи (черезъ рокъ) и времени (то есть черезъ двѣ лѣты) и полвремени (то есть черезъ полрока). Яко всѣ учителя церковные на то згажуются и такъ выкладають. И на другомъ мѣстцу³ повѣдаеть тотъ же пророкъ: «въ поль же седмина (то есть черезъ полчетверта лѣта, бо седмина у него розумѣтся семъ лѣтъ) отыймется треба (то есть офера службы Божественное, яко святые отцы выкладають) и возліаніе, на светый храмъ омерзѣніе и опустѣніе (што есть антихристь), и до скончанія году скончаніе дастся на опустѣніе». А на третемъ мѣстцу⁴ пытаеть Даниль, коли будетъ конецъ тыхъ дивовъ, и такъ ему отказано, «яко || (об. 37) во время и време-

¹ На полѣ: «Иреней, книги четв.; Кирилъ, 15; Гилар. на Матеея, канонъ 25; Амброс. на (здѣсь выноска переходитъ на об. 36-й стран.) Луку, глава 21; Злат. на листъ 2 Солун., 2; Еренимъ до Алгавія; Август. о мѣстѣ Божомъ, глава 19». ² На полѣ: «Дан., 7». ³ На полѣ: «Дан., 9, на концѣ». ⁴ На полѣ: «Дан., 15 (sic)».

не и въ полвремене» (то есть через полчетверта лѣта), яко и самъ Даниль выкладаетъ троха нижей мовечи: «одъ того часу, коли будетъ отдалена офера (службы Божественное разумѣй), и будетъ постановлена брыдкость на спустошеніе (то есть антихристь), будутъ 1000 двѣстѣ и деветдесять дней, которые мало што болшей учиняты надъ полчетверта року». Съ тымъ пророчествомъ Даниловымъ згажается объявленіе светого Иоана евангелисты, который мовить, же егянокъ ⁵, который есть передъ церковь, данъ есть поганомъ, и градъ светый поперуть чотырдесять и два мѣсеца, которые также чиняты полчетверта года. И повторе Янъ светый тамъ же мовить: «дамъ двѣма свѣткомъ моимъ и будутъ пророковати черезъ 1000 двѣстѣ и шестдесять дній, облечены во вретнице». Которые тежъ дни мало не ходять полчетверта лѣта. Еще тотъ же Иоанъ евангелиста ⁶ мовить: «горе живущимъ на земли и морю, яко сниде || (38—Ив) дѣяволь ⁷. . . . .

|| (40)гехъ ⁸, а иншіе мудрей баламутятъ, бо часу певного не положили. На остатокъ, смотри въ «Постыляхъ» еретическихъ, же не толко съ тыми всеми, але и сами зъ собою не згажуются. Бо разъ повѣдаютъ, же антихристь,—якъ же отъ Фоки цесара, то есть одъ шести сотъ и сегого року по Нароженью Христовомъ въ Римѣ седитъ? А на ипшомъ мѣстыцу сами противъ себе показываютъ зъ Бернарда светого, же тутъ же по немъ, то есть ро-

ку по Нароженью Христовомъ 1150 наступити мѣль (а тому вже болшей чотырохъ сотъ лѣтъ), который, повѣдаютъ, тыхъ часовъ нашихъ ясне вже онъ явилсе и показаль!

Видишь, простаку бѣднѣй, што слушаешъ ихъ баламутни. Пытаю тебе, которомужъ тутъ зъ нихъ вѣрити будешь? Бо еслиже есть правда, же антихристь те перъ ажъ по часѣ Бернарда наступити мѣль, тогдыть передъ часомъ Бернарда ни одинъ папезъ антихристомъ не былъ. Тогды то неправда, што индѣй написали, жебы отъ часу Фоки це|| (об. 40) сара вси папезове антихристами быти мѣли, и егдыжъ отъ Фоки цесара до Бернарда петсотъ и сорокъ лѣтъ проминуло. Надто, если вже антихристь явился, яко геретыкове повѣдаютъ, тогды певне имя его есть вже явно. Бо такъ Духъ Светый въ объявенью ⁹ мовить: «здѣ мудрость есть, иже имать умъ, да почтетъ число звѣрино; число бо челоувѣческо есть и число его шесть сотъ шестдесять шесть».

Нехай же тобѣ, дурню, што ихъ слушаешъ а папежа антихристомъ зовешъ, скажутъ геретыкове, если вѣдаютъ, имя тое антихристово, которое бы мѣло въ собѣ личбу преречоную! Албо если антихристово имя есть папа, нехай покажутъ личбу помененую въ томъ имени! Нехай тутъ окажутъ мудрость свою.

Еще и то маеть быти знакъ певный прышествія антихристова, же антихриста прыймутъ Жидове за Месіаша своего, яко самъ Христоръ свѣтчитъ ¹⁰ тыми словы: «азъ приидохъ во имя Отца моего, и не прыемлете мене, аще

⁵ На полѣ пояснено: «сѣнь албо». ⁶ На полѣ: «Апок., 11». ⁷ Это слово взято изъ рукописи. Въ экземплярѣ не достаетъ двухъ четвёртокъ (Ив, Иг) или четырехъ страницъ.

⁸ На полѣ, прямо сверху (вѣроятно, на предыдущей страницѣ начало): «...мушь кулушь майдебу[р]чане». ⁹ На полѣ: «Апок., 13, на концѣ». ¹⁰ На полѣ: «Иоанъ, 5».

|| (41—Н) инъ прійдетъ во имя свое, того приементе». Яко тоє мѣстце Иреней, Златоустый, Кирыль Александрейскій, Θεодорытъ и вси старые учителя выкладають, Кирыль Ерусалимскій ¹ такъ мовить: «запрѣлисе Жидове правого Христа. Отожь фалшивого блудные пріймутъ, о чомъ Збавитель правдиве повѣдилъ: если иншый прійдетъ во имя свое, оного пріймете». Гиларій ² также: «антихристъ (повѣда) отъ Жидовъ принятый будетъ стояти на мѣстцу светомъ, и власный то будетъ блудъ Жидовскій, же пріймутъ фалшь, которые възгордили правдою». Тогожь Ефремель и Амбросей светый съ Павловыхъ словъ ³ ясне потвержаютъ.

А такъ если антихриста оного правого Жидове за Месію пріяты мають, покажижь ми, которого папежа Жидове за Месію своего пріяты? Ку тому, если Жидове пріймутъ антихриста за своего Месіяша, яко самъ Христось и Павелъ светый и вси учителя свѣтчатъ.

Тогды и то певная, же се антихристъ народити маеть || (об. 41) зъ народу и люду Жидовскою, яко о томъ явне Еронимъ светый пишеть. Бо бы Жидове обчого за Месіяша своего николи не пріяты, которые запевне вѣрують и теперь то твердятъ, же Месіяшъ прійти маеть зъ ихъ народу. Што оны старые учителя хрестіанскіе такъ мѣли за певную речъ, же тежь и певное поколѣнье повѣдають быти въ писмѣ назначоное, съ которого се антихристъ народити маеть. О чомъ Иреней ⁴, онъ еписвоць и мученикъ светый, который былъ ту-жь по апостолѣхъ, пишеть ты-

ми словы: «Еремія пророкъ объявилъ поколѣнье, съ которого выдетъ антихристъ, такъ мовечы: отъ Дана слышана есть рзанія коней ихъ, отъ гласа воля поборникъ его подвигнута есть вся земля, и прійдоша, и пожроша землю, и исполненіе ея, градъ и обитающихъ въ немъ ⁵. И для тогожь тоє поколѣние въ обявенью ⁶. Иоана светого не есть почстено межы тыми, которые суть спасены». Потуль Иреней, съ которымъ се згажаеть Ипо|| (42—Нв) лить ⁷ въ «Казанію о сконченію свѣта»: «антихристъ (мовить) запевне се народитъ съ колѣна Данъ, бо яко се съ поколѣнья Иудова народиль Христось, такъ съ поколѣнья Данъ народитсе антихристъ, бо во всемъ онъ зводитель хочеть Сына Божьего наслѣдовати. Левъ есть Христось. Левъ есть тежь антихристъ. Зъ Жидовъ пошоль Христось, и тотъ тежь зъ Жидовъ выдетъ». А Амбросій Медиолямскій мовить, же антихристъ выдетъ съ поколѣнья Данъ срогій судья, окрутный тыранъ». Августинъ светый: «егда (повѣда) Ияковъ сыномъ своимъ благословиль, такіе речы мовиль о томъ Данъ (сынъ своемъ), же зъ его поколѣнья — розумѣють, же повстати маеть антихристъ».

А колижь светые отцеве такъ Греческіе, яко и Латинскіе съ писма светого то вычерпнули, же антихристъ маеть народитсе зъ Жидовъ съ поколѣнья Данъ (а то есть речъ певная, же ни одинъ папезъ не народился зъ Жидовъ, не рекучи съ певного поколѣнья Жидовского, — а для чогожь ихъ зовуть ан|| (об. 42) тхристами?

Ку тому и то потреба вѣдати, ижь

¹ На полѣ: «Кир. Катех., 12». ² На полѣ: «Гил. на Матеея, кан. 25». ³ На полѣ: «2 Сол., 2». ⁴ На полѣ: «Ирен. книги 5». ⁵ На полѣ: «Ерем., 8». ⁶ На полѣ: «Апок., 7». ⁷ На полѣ: «Иполить».

войска антихристовы, которыми собѣ людей подбѣяти маеть, суть вси вацерства, яко Златоустый мовить ⁸. Прото тежь Иоанъ светый вси геретики антихристами зоветъ. А такъ коли бы папежь антихристомъ онымъ головнымъ былъ, николи бы геретикове, которые суть уды, слуги и предотечи антихристовы, такъ вельми на папежа, яко гетьмана своего, не ѣхали, ани штурмовали, але бы царство папезское, яко старшого своего, множили и розстегали. Але теперь не толко Лютеранове, Калвинистове, але и тые, которыхъ евангеликове самижь за геретики мають, новокръщенцы, ебионитове, тройбожане и инне вси соборища дьяволскіе, яко то: Турцы, Татарове и Жидове суть противъ Римскому папѣ. Протожь не можеть быти папа антихристомъ. Бо яко сатана сатану не выганяеть, такъ бы тежь антихристове дробнѣйшіе верховного антихриста не преслѣдовали. || (43—Кг) Надто, самъ Христось повѣдалъ, же дни гоненія антихристова мають быти скорочены, бо не маеть далѣй трывати, одно полчетверта года, яко се вышшей повазало. Ку тому самъ Христось свѣтчить, ижь подъ антихристомъ такъ великое утрапенье людей хрестіанскихъ будетъ, яко николи на свѣтѣ не было, ани потомъ будетъ, такъ ижь гдѣ бы не были прекращены дни оные, не зосталъ бы жаденъ живый человекъ. Чого еще, зъ ласки Божое, того теперь не видимъ.

Томъ тутъ не для того такъ широко о папежу выписалъ, абымъ его боронити мѣлъ (ачъ бымъ и тымъ не согрѣшилъ, невинного отъ потвары злыхъ боронечи), але ижь нѣкоторые на насъ повѣдають, же быхмо ихъ отъ правди-

выхъ пастыровъ отводить и до антихриста въ неволю поддавати мѣли, а не кого иньшого антихристомъ зовучи, одно папежа Римского. Што если то правду мовяць, каждый тутъ напростшій обаянть. Але якомъ ти вышей повѣдилъ: не убеспечайсе, хрестіанскій брате, || (об. 43) на повѣсть и потвары геретическіе, а смотри того пилю, абысь, сподѣваочисе, же папежь есть антихристомъ самого истиннаго антихриста не продремалъ!

А хочешъ же вѣдати о правдивомъ антихристѣ, слухайже а познавай его за часу, покуль онъ самый головный антихристъ, не придетъ,—по слугахъ и предотечахъ его.

Напервѣй: тедеесли антихристъ маеть блюзнити Бога, и пресветое имя его, и прибытокъ его, и светыхъ, которые мѣшкають въ небѣ. Изали то не вѣрныи слуги и посланцы антихристовы суть, которые то вже чинити починають, которые Пресветую Троицу, Сына Божьего и Духа Светого блюзнять, которые Христа Пана лупяць зъ божества его и зъ оное фалы, которую мѣлъ у Отца своего предъ вѣки? Изали то не антихристове, которые прибытокъ Божій, то есть церковь светую католическую, въ которой Христось пребываетъ и зъ Духомъ своимъ Светымъ ажъ до сконченія свѣта, блюзнять и соромотяць, называючи ее вшетечницею, и балво|| (44) фалство приписують? Изали то не антихристове, которые и онъ другій прибытокъ, жилище Божье, Пречистую Богородицу и всихъ светыхъ блюзнять, мовечи, же albo еще не суть въ небѣ, albo же ся за нами не моляць, albo же о насъ не вѣдають, ани молитовъ нашихъ слышяць, ани намъ ничего помочи и упросити не могутъ.

⁸ На полѣ: «Злат., гом. 49».

Другая ¹: если антихристь слушне есть названный противникомъ Божиимъ, иже се противитъ Богу и Христови его. Изали сегодняшніе геретикове не суть вѣрные дворяни его, которые се тежъ спротивляютъ Христови, такъ головѣ (яко новокрещенцы), яко и тѣлу его, которое то есть церковь его, што усилне чинятъ всѣ одщепенцы.

Третья ²: если жертву уставичную службу Божественную антихристь маеть згладити, яко съ вышей слышалъ, тогда сегодняшніе геретикове муеть быть не послѣднѣйшіе слуги антихристовы и посланцы, которые не толко безкровную жертву службы Божественное, але и престолъ (об. 44)лы, которые для нее учинены и одъ початку хрестіанства въ церквахъ захованы плне, гдѣ могутъ розваливають, абы тымъ меньшую працу мѣлъ онъ головной антихристь, коли приидеть.

Четвертое ³: антихристь онъ головной яко всю вѣру хрестіанскую, такъ особливе крещеніе светое выгладитъ. До чого ему помагають такъ Лютеранове, яко и Калвинистове, яко вѣрные слуги его, учечи, же крещеніе не до конца глдитъ всихъ Грековъ и не даеть ласки. А еще болшей Калвинистове, учечи, же крещеніе не есть тымъ дѣтемъ потребное, которые ся родятъ зъ родителей хрестіанскихъ. А новокрещенцы паъ и до конца въ ни-вошто оборочають и згола всѣмъ дѣткомъ крестъ одымають. Бо еслижъ крестъ дѣткамъ не есть потребный, и дорослымъ не есть пожиточнымъ, водлугъ науки ихъ кламливое, тогда его тымъ снаднѣй антихристь допусеть а, яко церемонію непотребную, до конца згладитъ.

Пятое ⁴: яко антихристь не дбаеть на бога отцо (45—Л)въ своихъ, такъ геретикове на продки свое, на старшыне оны хрестіане взгляду мѣти не хотять, не дбаючи ничего на старожитность, на давность, на повшехность, на единость и згоду вѣры всего хрестіанства не хотять, абы се хто огледалъ на сукцесію порадныхъ пастырей, яко папезовъ, патрарховъ, епископовъ хрестіанскихъ, почавши одъ часовъ апостолскихъ ажъ до настъ.

Шестое ⁵: яко антихристь маеть одиѣнити права и часы, такъ тежъ геретикове правы церковными възгордили и отиѣнили стародавныи церемоніи крещенія светого и тайны Христовы одкинули, и голыми починили, и преложество единого пастыра видимого въ церкви Божой отиѣнили, и роздѣлили на толко преложонныхъ, иле есть зборовъ ихъ. Изали теды тые геретикове не суть явные пресланцы антихристовы?

Семое ⁶: если антихристь маеть вси знаки и упомѣнки вѣры хрестіанское згладитъ, бо для того (об. 45) есть названъ брыдливостью надъ подивеные спустошающю и буращю всѣ речи светые, тогды можемъ правдиве рѣчи, же сегодняшніе геретикове суть члонками его. Бо отъ початку свѣта николи не была секта, которая такъ усилне и егвалтомъ псовала и бурьла вси знаки релии хрестіанское, яко сегодняшняя секта геретическая Аріанская и новокрещенская есть. Которыхъ вся мысль и праца есть олтары Богу посвещонные выкидать, церкви Божіе вывернуть, образы палить албо крушитъ, кляшторы и монастыри лупить, шпиталь нищитъ, школы розганять, мощи светыхъ до-

¹ На полѣ: «2». ² На полѣ: «3». ³ На полѣ: «4». ⁴ На полѣ: «5». ⁵ На полѣ: «6». ⁶ На полѣ: «7».

птать, паметь светыхъ гладить, гробы умерлыхъ отварать, цвинтары розвалать, всѣ церемоніи старыя одметать, зъ сакраментовъ смѣшки строить, офѣру службы Божественное выкидать, и Тѣло Хрыстово топтать. А штожь есть для милого Бога, если то не есть антихростови широкую дорогу слать и готовить, абы тымъ борзѣй, коли прий-
||**(46—Лв)** деть, остатка допсоваль?!

Осмое ⁷: антихростъ есть названъ челоувѣкомъ грѣху, ижъ всяки грѣхи, неправости множить, а все, што есть доброго, псовати и нищити маеть. Протожь и тые, которые царство грѣховное форытують и розширають, певне суть слугами антихростовыми. А то суть теперешніе геретикове, абовѣмъ не толко вси поверхніе знаки хрестіанскаго набоженства псують, имъ наболѣй могутъ, але и внутреную святость и набоженство зглажывають, або имъ всякимъ способомъ перешкажають, и царство грѣховное розширають. Бо за ихъ стараньемъ злость и неправость увесдѣ обфитуеть, а любовь стынетъ и до конца гинетъ. Бо и якъ же тамъ любовь маеть мѣстце мѣти, гдѣ нѣтъ единости вѣры хрестіанское, которую они розличными расколы наболѣй торгають. Надто, пусто въ нихъ боязни Божое, бо вси вѣратъ, яко хотятъ. А ку тому такъ вѣратъ и моцно уфають, же суть преизрени, же || **(об. 46)** суть усправедливени, же суть въ ласцѣ Божой, же певне будутъ спасени, хотя быничого доброго не чинили, и овшемъ хотя бы се всеми грѣхами змазали и посквернили, быле толко вѣрыли. Надто дѣламъ добрымъ увлачаютъ, бо ихъ непотребными до оправданія и спасе-

ніа быти повѣдають. А што наболшая, ижъ царство грѣховное широко ростегають. А то, же исповѣдъ светую, въ церкви Божой здавна звычайную, которую се люде наболѣй одъ грѣховъ гамовали, зленабытые речи ворочали и во всякой добродѣтели, цнотѣ и побожности множили и утвержали, тую они згола отняли и откинули, и людемъ до свовольного житія двери отворили. Бо вгдыжь то врожоная привара кожного, же никто до себе злостей ни якихъ не бачить, рыхлѣй ихъ въ комъ иномъ упатритъ. Ктому, не кождый вѣдаеть лѣкарство на рану, опрочъ лѣкара, а такъ они яко сами грѣшатъ, такъ сами ся тежь безъ всякаго покаенія розгрѣшають. А о пастырахъ церкви Бо||**(47—Лг)** жое, которымъ поручено межи проказою и непроказою розсужати,ничого не дбають, повѣдаючи, непотреба дей попу грѣховъ своихъ повѣдати, одно Богу, который видитъ [с]крытости сердечныя. Тотъ ихъ и Богу сповѣдатисе не потреба, коли онъ видитъ! Але не для того грѣховъ сповѣдатисе маемъ, жебы ихъ Богъ вѣдати не мѣлъ, але для того, абыхмо ся сами осудили и злостей своихъ завстыдили, а потомъ порадую и лѣкарство на рану душевную отъ пастыра церкви Божое прыняли.

Девятая а остатняя ⁸: Иоанъ светый тыхъ всѣхъ антихростами зоветъ ⁹, которые, бывши первѣй зъ нами въ единой церкви каѣтолической хрестіанской, не змѣпкали зъ нами, але вышли зъ насъ и одъ единости отступили, и на розмаитые расколы розорвалисе. А то суть теперешніе геретикове. Бо немы зъ нихъ, але они зъ насъ вышли и

⁷ На полѣ: «8». ⁸ На полѣ: «9». ⁹ На полѣ: «1 Иоанъ 2».

повстали. Протожъ явная речъ есть, же суть антихристами малыми, которые головного за часу потыкають, и его слу||**(об. 47)**гами быти показуютсе.

Штѡ все достаточно вычитавши а до-
бре уваживши, рѣчи жъ теперъ прав-
ду, яко се Бога боишь: хто тутъ анти-
христомъ? А не суди никого, ажъ пер-
вѣй правды довѣдаешся.

*Издано по старопечатному экземпляру, хранящемуся въ Чертковской, а
нынѣ въ Московской Городской Библиотекѣ.*

ГАРМОНИЯ ВОСТОЧНОЙ ЦЕРКВИ СЪ КОСТЕЛОМЪ РИМСКИМЪ

1608 года

|| (1 нен.) Гармонія

АЛВО СОГЛАСІЕ ВЪРЪ, САКРАМЕН-
ТОВЪ И ЦЕРЕМОНИИ СВЯТОЕ ВОСТОЧ-
НОЕ ЦЕРКВИ СЪ КОСТЕЛОМЪ РИМЪ-
СКИМЪ.

Harmonia

ALBO CONCORDANTIA WIARY, SAKRAMEN-
TOW Y CEREMONIEY CERKWI Ś. ORIEN-
TALNEY Z KOŚCIOŁEM Ś. RZYMSKIM ¹.

|| (1—А) До чытателя хрестіанскаго
такъ Русина, яко Рымлянина.

Многіе найдутся таковыя, чытате-
лю хрестіанскій, которые, не вѣдаю-

чы вгрунту истности самое, звыкли
нодъ часъ и добрыя речы ганити, яко
напрыкладъ, ото — згода и единость
светая, которую мы прыняли есмо съ
паны Рымляны, братьею нашою, зна-
чысе быти дѣтьми единое матери на-
шое светое католическое церкви, по-
неважъ зъ единого насѣня Духа Све-
того породилися есмо. И дають нѣко-
торыя прычину, ото тую, ижъ Рым (об. 1)-
ляне, яко въ артыкулахъ вѣры светое,
такъ и въ церымоніяхъ церковныхъ да-
леко суть розни отъ светое Восточное
церкви. А наконецъ смѣють нѣкоторые
и то мовити, ижъ зборы евангелицкіе
ближшіе суть вѣрѣ и церымоней церк-
ви Восточное съ церымоніями своими,
анижли Рымляне: Што еслиже есть

¹ Послѣ этого, на об. 1-й нен. стр. помѣщенъ гербъ Евстафія Воловича, послѣ котора-
го, по тогдашнему обычаю, должно бы слѣдовать посвященіе; но его въ нашемъ старопе-
чатномъ экземплярѣ нѣтъ. Нумерованный текстъ брошюры состоитъ изъ 14 тетрадей и
одной четвѣрки, т. е. изъ 57 двойныхъ, или 114 обыкновенныхъ страницъ. Тетради обо-
значены (внизу, посрединѣ) буквами: А, В, В, Г, Д, Е, Ж, З, И, К, Л, М, Н, О, съ
прибавленіемъ на вторыхъ четвѣткахъ буквы е.

тразд. цущаю то уваженью каждаго челоуѣка хрестіанского, который якоужь кольвекъ баченье маеть: а ижъ то же суть речи такъ скрыты и вельце трудны, которыхъ бы и найпростшій поразумѣти не могъ.

Ждатель такового заслѣбннѣя нѣкорымъ будучи порушоныи, не сегаючи крѣпкихъ речей, бо бы немалые книги о томъ быти мусѣли, гдѣ || (2—Av) быхъ же по остатку жѣть выписовати, — что иже изкоротшей быти могло, собранъ въ некоторе чельнѣйшыя артикулы оубоу сарментовъ и церымоней оноее церковн. такъ Греческое, яко Римское, въ которыхъ крѣпуть и самая истность показана ку показанью ясному того, какъ церковь святая Восточная зо вси церквыи своими есть такъ какъ церковь Заходней Римской, же въ истинѣишій то сознати будетъ: а иже то звезды была едина иже восточная и остольская церквыи, которую и въ символѣ вѣры нахъ восточнѣишкѣ признаемъ. А иныи же церквыи таковымъ же титуломъ именуютъ, суть яко небо отъ земли отдѣлены, иже съ насъ вышли, иже съ насъ не преставають съ нами, иже съ нами такими неприятели оноее церквыи оубоу показуются; и ради бы иже Греческую, бы се иже въ ни-во-што оберну- иже оубоу за Греческую за- иже оубоу оубоу того, чого не иже оубоу плѣтвѣями и иже оубоу и забобонами назы- иже оубоу милая Русь того не иже оубоу съ ними братати, иже оубоу, не мовлю въ по- иже оубоу незаборонна, але у иже оубоу.

иже оубоу правды, со- иже оубоу тымъ порядкомъ: иже оубоу по-Руску.

а Римское по-Полску написаемъ, для вѣдомости досконалшое оноей сторо- нѣ. А вѣдже чого хто не дочытает- ся въ Рускомъ, того довѣдается въ Полскомъ писанью, въ чомъ ся згажають, и въ чомъ отъ се || (3) бе розни суть, и за якими опиніями? Ино и на тое все есть отказъ и декларация слушная, такъ иже кождній челоуѣкъ хрестіан- скій неупорный правду познаеть, а упорному и евангелія не поможетъ.

Прыймижь то съ ласкою, читателю ми- лый! А естли се тобѣ што не подобаеть, прошу, не причитай того злости albo не- нависти якоу ку которой кольвекъ сто- ронѣ, ани похлѣбству якому. Кгдыжь Богъ Серцавидѣць знаетъ, жемъ то до- брымъ умысломъ учынилъ, зычечи згоды и покою светого на обѣ сторонѣ, безъ нарушеня такъ тое, яко и оное церк- ви, и обрядковъ ихъ, которне ся съ правдою згожають. А што есть правдѣ протывного, того ми ся замочати не годило. А остатокъ Богъ розсудитъ. Мѣйся добре!

Писанъ у Вилни, року 1608, марта 1, по старому календару.

|| (об. 3) DO CZYTELNIKA CHRZEŚCIAŃ- SKIEGO TAK RUSINA, IAKO RZYMIANINA.

Mnodzi nayduią się tacy, czytelniku chrześcijański, którzy, nie wi[e]dząc gruntu istności samey, zwykli podczas y dobre rzeczy ganić, iako naprzykład, oto— zгода y iedność święta, którą my przyię- liśmy z pany Rzymiany, bracią naszą, znaiąc się być dziećmi iedyney macierze naszej świętey katolickiey cerkwi, ponie- waż z iednego nasienia Ducha Ś. porodziliśmy się. Y daią niektorzy przy- czynę, oto tę, iż Rzymianie, iako w arty- kulach wiary świętey, tak y w ceremo- niach cerkiewnych daleko są rozni od świętey Orientalney cerkwi. A nako- niec śmieią niektorzy i to mowić, iż

zborny ewanielickie bliższe są wiary y ceremoniy cerkwi Orientalney s ceremoniami swemi, aniżli Rzymianie. Co iesliże iest prawda, puszczam to wważeniu każdego człowieka chrześcijańskiego. który iakieżkolwiek baczenie ma: a iż to nie są Rzeczy tak skryte y wielce trudne, ktorychby y nayprostszy porozumieć nie mogli.

Żalem ta (14)kiego zaślepienia niektorých będąc poruszony, nie sięgając głębokich rzeczy, bo by niemałe księgi o tym być musieli, gdziebych wszystko podostatku miał wypisować, — oto, ile nakrotzey być mogło, zebrałem niektore czelniejsze artykuły wiary, sakramentow y ceremoniy oboiey cerkwie, tak Greckiey, iako Rzymiskiey, na ktorých grunt y sama istność należy, ku pokazaniu iasnemu tego, iż ¹ cerkiew ś. Orientalna ze wszystkimi ceremoniami swemi iest tak bliska kościołowi Rzymskiemu, że y naprostszy to zeznać będzie musiał, iż to zawsze była iedyna święta katolicka apostolska cerkiew, którą y w symbole wiary naszej chrześcijańskiej wyznawamy. A ine wszystkie, ktorzy takowymże tytułem popisują się, są iako niebó od ziemie dalekimi, prawda, że z nas wyszli, ale nie przestawiają z nami, y owszem głównymi nieprzyjacielimi oboiey cerkwie być pokazują się, y radziły y Rzymską, y Grecką, by się im to stać mogło, wniwecz obrocili; chocia to rzkomo za Grecką zastawiają się, ale bronia tego, czego nie wierzą, y co pospolicie plotkami y wstawami ludzkimi y zabobonami nazywają. A nasza miła Ruś tego nie widzi y wola się z nimi brać (ob. 4) tać, aniżli z Rzymiany, nie mówię w polityce, która niezabronna każdemu, ale w wierze y w nabożeństwie.

A przetoż ku pokazaniu prawdy zebrałem te artykuły tym porządkiem: ceremonie Orientalney cerkwie po-Rusku, a Rzymiskiey po-Polsku napisałem, dla wiadomości doskonalszey oboiey stronie. A wszakże czego kto nie doczyta się w Ruskim, tego dowiesię w Polskim piśniu, w czym się zgadzają, y w czym od siebie różni są, y za iakimi opiniami? Iakoż y na to wszystko iest respons y deklaracja słuszna, tak iż każdy człowiek chrześcijański niewporny prawdę pozna, a vpornemu y ewangelia nie pomoże.

Przymicie to z łaską, czytelniku miły! A iesli się tobie co nie podoba, proszę, nie przyczytaj tego złości, abo nienawiści iakiey ku ktorey kolwiek stronie, ani pochlebstwu iakiemu. Gdyż Bog Serca-widziec zna, że to dobrym vmysłem uczynił, zycząc zgody y pokoiu świętego na obie stronie, bez naruszenia tak tey, iako y owey cerkwie, y obrzędow ich, które się s prawdą zgadzają. A co też iest prawdzie przeciwnego, tego mi się zamilczeć nie godziło. A ostatek Bog rozsądzi. Miei się dobrze!

Pisan w Wilnie, roku 1608.

А напервѣй вѣра.

|| (5—Б) Церковь святая Восточная вѣруетъ и признаваетъ Бога въ Троицы единого, Отца и Сына, и Духа Святого, три персоны раздѣльные, а едино Божество нераздѣльное, Троицу единосущную, а тое вѣры николи не отступовала, такъ въ речи самой, яко и въ назвиску исповѣдующы Бога въ Троицы единого.

To właśnie y kościół ś. Rzymski wierzy y wyznawa być Boga w Troycy iedynego, Oycy, y Syna, y Ducha Ś., trzy persony rozdzielne, a iedyno Bostwo nierozdzielne, Troyce Ś. iedynoistną, a

¹ Въ экземплярѣ старопечатномъ «а».

tey wiary nigdy nie odmieniał, tak w rzeczy samey, iako y w nazwisku, wyznawając Boga w Troycy iedynego.

|| (об. 5) Евангеликове правда же тоежь вѣрують, але недавныхъ лѣтъ за вѣку нашего выкинули были тое назвиско «Тройца», повѣдаючи, ижь чого въ писмѣхъ нѣтъ, того и мовити не годится. А потомъ zase обачившыся приняли тое назвиско; кому егволи, и за чнимъ усилованьемъ—пытайте, а довѣдаетеся.

Ewanielikowie prawda że to wierzą, ale niedawnych lat za pamięci naszej, wyrzucili byli to nazwisko «Trojca», powiadając, czego w piśmie niemasz, tego y mówić nie godzisz się. A potym zasz obaczywszy się przyjęli to nazwisko; komu gwoli, y za czyją instancją—nie mianuję, pytajcie a dowiedzisz się.

Церковь светая Восточная вѣрять и признаваеъ вси артыкулы, то е[с]тъ || (6) члонки символу апостольского, Никейского, Костентинопольского, и символу Ованасія светого, такъ о Богу Отцу, яко о Богу Сыну, и о Богу Духу Светомъ, што кольвежь есть въ тыхъ символахъ написано, а вѣдъже не въ трехъ Боговъ, але въ единого во Троицы Бога вѣруеть.

To wszystko y kościół ś. Rzymski wierzy y wyznawa, wszystkie artykuły składu apostolskiego, Niceńskiego, Konstantynopolskiego, y Atanazjusza ś., tak o Bogu Ojcu, iako o Bogu Synu, y o Bogu Duchu Ś., cokolwiek iest w tych symbolach napisano, a wszakże nie w trzech Bogow, ale w iednego w Trojcy Ś. Boga wierzy.

О похоженью Духа Святаго.

Церковь светая Восточная преж- || (об. 6) няя завжды признавала, ижь Духъ Светый есть такъ Сыновній, яко и Отцовъ Духъ, и такъ его Сынъ посылаетъ, яко и Отець, неработнымъ, але прирочонымъ посланьемъ. Ку тому вси немалъ светые отцы Восточное церкви вѣрили и признавали, ижь Духъ Светый тагъ отъ Сына, яко и одъ Отца походить. А иные писали, ижь одъ Отца черезъ Сына походить. Што власне тоежь розумѣется. А то суть тые светые отцы: Ованасей, Василей Великий, Златоустый, Кирилъ Александрийский, Елифаней и иные многие учителя Греческие. Которыхъ писма и доводы шыроко бы пришло припоминати, опрочъ Теофилакта единого, который вже часу сдзымы былъ. || (7) И тотъ для того писалъ, ижь «Духа Светого отъ Сына не глаголемъ», бо розумѣлъ, якобы Латинники двѣ винѣ Светому Духу причытали. И для тогожь и теперешние Грекове и Русь тоежь розумѣючи повѣдаютъ, ижь Духъ Светый отъ самого только Отца походить, а берутъ на помочъ слова Христовы, которые мовить у Иоанна: «Духъ истинный, иже одъ Отца исходить».

Нехай же глянуть, што Христось далѣй, о томъ же Духу Светомъ повѣдаючи, мовить и собѣ его приписуеть: «вся елика Отець имаеть моя суть; се-го ради рѣхъ вамъ, яко отъ мене прий-метъ и возвѣститъ вамъ». Которые слова Кирилъ Александрийский беручы за потужный доводъ противъ Θεодорита Кипрского, до || (об. 7) водить, ижь Духъ Светый такъ отъ Сына, яко и одъ Отца походить единымъ дыханьемъ; бо еслибы отъ него не походилъ, тогда бы его и послати не могъ. А съ того самого можешъ научытися, ижь которая особа отъ которое не походить, тая

тежь отъ оное и не посылается. На прикладъ: для чего Отець ани отъ Сына, ани отъ Духа Светого не посылается? Речешъ ли—для старшйшинства—не дай того, Боже, такъ разумѣти, вгдыжъ въ Пресветой и Животворящей Тройцы нѣтъ старшого, ани меньшого, нѣтъ первого, ани послѣднего, але вси три персоны, яко Ованасей въ символѣ мовить, суть: собѣ спол-равные. Але для того Отець не посылается, же не походить | (8) отъ Сына, ани отъ Духа Светого. Также власне и Духъ Светый не посылалъ бы ся отъ Сына, гдѣ бы отъ него не походилъ; але яко Сынъ и Духъ Светый посылаются одъ Отца, для того ижъ отъ него походятъ: Сынъ — урожденіемъ, а Духъ Светый — исхожденіемъ. Также власне для того Духъ Светый посылается отъ Сына, ижъ отъ него, яко и одъ Отца, походить.

А што противницы мовятъ, ижъ Сынъ посланъ былъ тежь и отъ Духа Светого на проповѣдь евангельскую, то маемъ разумѣти по чловѣченству, а не по божеству. О чомъ тотъ же Кирилъ, на Феодоритово писане анаемы 9 пишучы, отказываетъ тыми словами: «если (повѣда) кто Духа Христова не маеть, || (об. 8) нѣсть его. Бо хотяжъ походить отъ Бога и Отца Духъ Светый водлугъ словъ Христовыхъ, але не естъ чуждъ отъ Сына, бо все маеть и зъ Отцемъ; чого самъ же научилъ, мовечы о Духу Светомъ: «вся елика имаеть Отець, моя суть; сего ради рѣхъ вамъ, яко отъ мене прийметъ и возвѣститъ вамъ». Бо хотяжъ (повѣда) прославилъ Іисуса Духъ Светый, великіе и незвыклые чуда творящего, а вѣдъже яко его власный Духъ, а не сила чужая и надъ него гвѣшная, водлугъ того яко Богъ естъ».

Нужъ светые богоносные отцы цер-

кви Римское, которыхъ и церковь наша у великой почтливости маеть и за светыхъ почитаетъ, тые также о томъ шыроце писали, признаваучы, ижъ Духъ || (9—В) Светый яко одъ Отца, такъ и отъ Сына походить единымъ дыханіемъ. Которымъ не вѣрны—было бы то шаленство великое: самыхъ за светыхъ мѣти, а писма ихъ за геретическіе почитати! До того и на соборѣ Флорентейскомъ вси светые отцы згодилися въ томъ артыкулѣ, опрочъ единого Марка Ефезского. И тотъ призналъ по двакротъ, же Духъ Светый походить отъ Сына, только хотѣлъ того по Латинникахъ мѣти, абы то зъ символу выкинули, а гдѣ индѣй утворившы якій тропаръ написали.

А надто вси непрятели церкви Римское Лютеранове и евангеликове въ томъ артыкулѣ зъ Римляны згажаются, а Грековъ теперешнихъ и Русь, которые то || (об. 9)го не признавають, гаянать и за ересь имъ прычитаютъ, якожъ и на поселство Ереміи патриархи отписуючы, то ему задали, ижъ въ томъ артыкулѣ вельце блудить.

Хто кольвекъ теды не вѣрны и не признаваеть, же Духъ Светый отъ Сына походить, а попросту мовечы, хто не вѣрны, жебы Сынъ мѣлъ также дыханіе Духа Светого, яко и Отець (бо то заодно: яко дыханіе, такъ и похождение), кождый таковый естъ Арьянинъ и новокрещенець, который Сына Божого неровнымъ чынить Отцеви и уймуеть ему тое, што маеть вѣчнымъ урожденіемъ одъ Отца своего.

А ижъ на соборѣ Флорентейскомъ о тотъ артыкулъ вси едностайне згодилися, опрочъ Мар|| (10—Вв)ка Ефезского, нехъ же чытають книжки своего власного патриархи Костентинопольского Генадія Школярня, которые написалъ противъ своихъ власныхъ Гре-

ковъ, боронечы тыхъ артыкуловъ, которые на соборѣ Флорентейскомъ поставились.

Але наша Русь тотъ соборъ святой листрыкейскимъ называютъ, и якусь баламутню и небылицу о томъ соборѣ недавно въ друку выдали. На то вже достаточный отказъ маюць, тамъ и рукамы правды дощупатися могутъ. А затымъ што вѣдати—и самый соборъ, дасть Богъ, огледати могутъ, слово до слова, яко ся точыль, — въ рыхломъ часѣ.

|| (Об. 10) Rzymski kościół święty o pochodzeniu Ducha Ś. dobrze wyznawa, że iako od Oycy, tak y od Syna iedynym tchnieniem pochodzi. A zgadza się w tym ze wszystkimi oycy świętymi, nie tylko Lacińskimi, ale y Greckimi, ktorych pisma dostatecznieysze v siebie mają, aniżeli Ruska Cerkiew, a zwłaszcza ś.ś. oycow Greckich. A tu nie powtarzam tego, com wyższej po-Rusku napisał, dla przedłużenia; tylko to pokazuję, że takąż była wiara Grekow onych starych o pochodzeniu Ducha Ś., iako y Lacińnikow.

Потомъ вси инне артыкулы символу апостольского, Никейского, Костентинпольского и Ефеского, о Исусѣ Христѣ написанне, церковь Восточная вѣрять и признаваеъ: едино существо его зъ Богомъ Отцемъ, зачатие по плоти отъ Духа Свята, рожество съ Пречистое Дѣвы Маріи, муку, и смерть его, по || (11) гребеніе, и во адъ сошествіе, и тридневное воскресеніе, и на небеса вшествіе, и одесную Бога Отца сѣдѣніе, и на судъ прышествіе воздати каждому по дѣломъ его. Ку тому вѣруеъ двоякое Рожество Христова: первое—изъ Отца безъ Матеры предвѣчное и неизглаголанное, второе—зъ

Матери безъ Отца подлѣтное. Признаваеъ тежъ въ персонѣ Христовой быти двѣ природы, неслянные, ани жомѣшанне: природу Божскую зо всеми властностями Божскими, и природу человеческую зо всеми властностями человеческими, опрочъ грѣха,—совершенный Богъ, и совершенный человекъ, зъ душею и съ тѣломъ. Водлугъ которое человеческое природы, есть посредникомъ албо || (об. 11) ходотаемъ межы Богомъ и человекъ, яко Іоанъ святой евангелиста въ листѣ своемъ пишеть, и Павелъ апостоль тогожъ посвѣтчаеъ.

Не вѣмъ же, откуль новый теологъ а старый баламутъ Стефанко Зизанія тое выдраль, и написалъ въ своихъ книжкахъ, ижъ Христосъ теперь, сѣдечи на правицы Бога Отца своего, вже не ходотайствуетъ о насъ, противъ ясному писму апостольскому и противъ всемъ святымъ богоноснымъ отцемъ церкви Восточное и Латинское. И такъ тою проклетою ересю своею, еще неслыханою, Русь поблазнилъ, же его книжкамъ баламутнымъ лѣпѣй, ижъ евангелии, вѣрять!

|| (12) To wszystko cerkiew święta Rzymska wierzy y wyznawa wszystkie artykuły symbolow apostolskiego, Niceńskiego, Kostantinopolskiego, Epheńskiego y Athanasiuszowego, o Panie Krystusie napisane, iako: iedyną istność z Bogiem Oycem, poczęcie według ciała przez Ducha Świętego, narodzenie iego s Przczystey Dziewice Marij, wmczenie, śmierć, y pogrzebienie, y do piekłów zstąpienie, y trzeciego dnia zmartwychwstanie, y na niebiosa wstąpienie, y na prawicy Boga Oycy siedzenie, y na sąd ostatni przyście wtore zapłacić każdemu według wczynkow iego. Ku temu wierzy dwoiakie vrodzenie iego: pierwsze — z Boga Oycy przedwieczne, nieogarnione, ani wypowiedziane, wtore — z Macierze

bez Oycy doczesne. Wyznawa też w personie Pana Krystusowej dwie naturze doskonałe, niepomieszane: naturę Boską ze wszystkimi własnościami Boskimi, y naturę człowieczą, ze wszystkimi własnościami człowieczymi, przez grzechu,—doskonały Bog, doskonały człowiek, z duszą y s ciałem. Według ktorego człowieka istoty jest też y pośrednikiem między Bogiem y ludźmi, iako Ian święty w swojej canonicie pisze, y Paweł apostoł tegoż po|| (об. 12) świadczą.

Nie wiem że, skąd nowy theolog a stary bałamut Stephanko Zizania to wynalazł y w swoich książkach napisał, iż Krystus Pan teraz, siedząc na prawicy Boga Oycy swego, już nie jest pośrednikiem naszym, ani przyczynia się za nami, przeciw iasnemu pismu apostołskiemu y przeciw wszystkim pismom oycow świętych tak cerkwie Łacińskiej, iako y Greckiej. Y tak tą przekłętą y ieszcze nigdy niesłuchaną herezią swoją Ruś pobłądził, że iego książkom bałamutnym lepiej, niż ewangelię, wierzą. O, bydło!

Церковь светлая Восточная вѣруеть быти едину светую соборную апостоłскую церковь, которая еднако вѣрять, и о науцѣ около вѣры, и о сакраментехъ светыхъ держить. Ку тому, иже есть светлая, абовѣмъ одѣ Исуса Христа, главы и жениха своего, черезъ вѣру совокуплена освещается, и одѣ || (13—Г) Пресветого Животворящего Духа бываетъ справована. До того есть католическая, то есть вселенская, не поединковая, але по всему свѣту разсѣная, которая всехъ вѣрныхъ по все часы въ собѣ замыкаетъ. Въ той же светой соборной церкви вѣруеть быти обцованье не только тыхъ, которые со Христомъ на небѣ царствуютъ, але и тыхъ, которые тутъ на земли въ прав-

дивой вѣрѣ воюють, которые яко едино тѣло и единые члонки, себе спольне вспомагають молитвами и заслугами.

А тутъ ми ся годить прыпоменути проклятую ересь тогожь Стефана Куколя, который и то смѣлъ написати въ книжкахъ своихъ, иже светые || (об. 13) Божые еще не суть въ небѣ и не мають заплату отъ Бога взглядомъ душъ своихъ, але ее ажъ на судномъ дни приймутъ, съ тѣломъ послѣду, по воскресенію изъ мертвыхъ, а теперъ суть въ рукахъ Божыхъ. Што если такъ есть, тогда—ничого по всехъ книгахъ, которые маемъ въ церкви! Ничого по стихерахъ, тропарахъ, кондакахъ, канонахъ, которые все ясне визнавають: иже светые Божые суть въ небѣ и смотрять на лице Божое и предстоятъ Светей Живоначальной Троицы, и молятся за нами! Ничого и по всехъ писмахъ светыхъ богоносныхъ отецъ, которые тоежь твердятъ! Ничого и по томъ, што о Пречистой Богородицы держимо, же и зъ душею и съ тѣломъ до не|| (14) ба есть взята! Наконецъ и по томъ ничого, што Павелъ апостола написалъ (2 Кор., 5): «вѣмы бо, яко аще земная наша хранина тѣла разорится, созданіе отъ Бога имама хранину нерукотворену вѣчную на небесѣхъ». А што мовить о умерлыхъ, иже не безъ насъ совершени будутъ, тое розумѣется о досконалой заплатѣ оной по воскресенію изъ мертвыхъ съ тѣломъ, же на онъ часъ и тѣло заплату свою прийметъ. А теперъ вже души вѣрныхъ и светыхъ Божыхъ смотрять на лице Божее въ небѣ. А якаяжь надъ то болша заплата быти можетъ?! Ку тому еслибы еще не были въ небѣ, а для чогожь бысмы ихъ мѣли просити о прычину до Бога, мовечы: «ты бо молиши о насъ Христа Бога нашего?»

||(06. 14) Toż wszystko wierzy y koscioł święty Rzymski y wyznawa być iedyną świętą apostołską katholicą cerkiew, to iest w wierze y w nauce około wiary y o sakramentach świętych iednako trzyma. Ku temu, iż iest święta, abowiem od Krystusa Pana, iako głowy y oblubienca swego, przez wiarę zgromadzona y poświęcona, a od Ducha Świętego bywa rządzona. Ku temu iest powszechna, nie pojedynkowa, ale po wszystkiemu światu rozsiana, która po wszystkie czasy wszystkich wiernych w sobie zawiera. W teyże s. powszechney cerkwi wierzy być świętych obcowanie, nie tylko tych, którzy z Krystusem iuż w niebie kroluią, ale y tych, którzy tu ieszcze na ziemi w prawdziwey wierze woiuią, którzy iako iedno ciało y iedne członki modlitwami y zasługami spólnie siebie wspomagaią y ratuią.

A tu mi się gódzi przypomnieć przekłątą herezję tegoż Stephanka Kąkola, który w książkach swoich śmiał y to napisać: iż święci Boży nie są ieszcze w niebie y nie maią zapłaty od Boga, ale iey aż na sądnym dniu, po zmartwychwstaniu, pospołu y z duszą y z ciałem czekaia, a teraz tylko są w ręku Bożych. Co ||(15) iesliże nie maią względem dusz żadney zapłaty, tedyć — nic po wszystkich księgach, które ma Ruska cerkiew! Nic po owych śpiewaniach y hymnach na nieszporze, na iutrzni, które oni nazywaią troparia, kondaki, stychery, kanony świętym, które iasnie wyznawaią: iż święci Boży są w niebie, iż patrzają na oblicze Boże: iż stoia przed oblicznością Troyce Przenaświętszey y modlą się za nami! Nic y po wszystkich pismach doktorow kościelnych, którzy o tym wiele pisali! Nic y po tym, co o Przczystey Pannie Marzey mowia y śpiewaią: iż z duszą y z ciałem do nieba iest wzięta! Nakoniec y Paweł apostoł

proźnie napisał: «Wiemy (powiada), że iesliby ziemski dom nasz tego mieszkania był zepsowany, iż budowanie mamy od Boga dom nie rękoma robiony wiekuisty w niebiestech». A co mowi apostoł o vmarłych, o doskonałey zapłacie, iż nie bez nas, ale z nami przyiać maią, to się rozumie o zapłacie oney, którą y ciało z duszą ma przyiać po zmartwychwstaniu generalnym. Ale teraz względem dusz iuż maią zapłatę y patrzają na oblicze Boże w niebie. A która zapłata może być więtsza nad tę?! Ku temu iesliby ieszcze nie byli w ||(06. 15) niebie, a dla czego byśmy ich mieli prosić o przyczynę do Pana Boga, mowiać: «Matko Boża! modlisz się za nami! Święty Ianie Krzcielę, modl się za nami», y inszy?

Patrzcież, niebożęta Rosianie! Iakiegoście to nawzyciela mieli?! Tak li święci oycowie cerkwi Orientalney was nuczali, iako ten bałamut?! Nie katholiccka to wiara, ale hereticka! A wyszcie tego slepi: co w ręku macie, co zawsze czytacie na każdy dzień, śpiewacie a inaczey wierzycie! Ale nie o wszystkich to mowię, bo wiem, że drudzy tey bałamutni nie wiedzą, oprócz ordy iego, bo to ich prorok!

Мощи светыхъ церковь Восточная завжды въ почтливости мѣла и теперь маеть, и учтиве ихъ ховаеть, храмовъ Божыхъ и антимиговъ безъ нихъ не посвящаеть.

Toż właśnie y cerkiew Rzymska zachowuie, y zawsze relikwie święte miała w poczciwości y teraz ma, y chowa ich vcziwie, y ||(16) kościołow ani portatiłow bez reliquij nie poświęca.

Образы альбо иконы Христовы и Пречистое Богородицы и святыхъ Божьихъ—церковь Восточная завжды у почтливости мѣла, и ставляла ихъ въ домахъ молитвенныхъ, а иконоборцами завжды брѣдилася, и проклинала ихъ, и теперѣ того держится.

Тоż właśnie у коścioł Rzymsty zachowywał, iż образы Pana Krystusowe у Panny Marij у святыхъ Бо́жихъ miał у teraz ma w wczciwości у stawiaią ich w kościele у nigdy ich nie wyrzucali s kościołow, iako Grekowe nie raz czynili. Ktemu obrazoborcami zawsze się brzydзили у przeklinali ich.

А евангеликове — и Грековъ зъ Русю, и Римляновъ балвохвалцами и ли || (об. 16) жыобразками называютъ. Отожь вапа зъ ними згода, панове Росіяне, а Грекове того ни вѣдаютъ!

Евангеликовѣ за́ у Греков, у Рымлян балвохвалцами у ли́зыобразками называютъ. Чыста згода Руси з ними! Грековъ нечъ в тымъ не помавіаіа, бо сіе того не вѣдзѣа.

Грекове и Русь вьзнавають быти якіесть мытарства, и образы малюють, показуючы, же се на нихъ души задержываютъ и отмьчаютъ, а чыстительного огня прызнаватине хотять. Якожь и на соборѣ Флорентейскомъ первѣй, авижли се згодили, былъ споръ о то: хотяжь прызнавали, же есть чыстець, але якобы бы быти мѣль, чы огонь, чыли зимно, чыли || (17—Д) темности, альбо што такового не вѣдаемъ. Однакъ, словамъ Павла светого вѣрують, который мовить, же «огонь искуситъ дѣль кожного, а самъ спасется, якоже огнемъ».

Kościół Rzymsky wierzy у wyznawa, że iest czysciec, у iest własny ogień materialny, w ktorымъ się dusze czyszczą, tych zwłascza, ktorzy w pokucie s tego świata zeszi, ale dosyć vczynić za grzechy swoje, iako im było zapowiedziano, przez zejście прѣдкие s tego świata nie mogli. Gdyż do krolewstwa niebieskiego nie pokalaniego nie wnidzie, у przeto są postanowione ofiary, у modlitwy, у iałmużny za vmarłych, а навіецеу ofiara mszy святей, która iest barzo pomocna duszam zmarłym. Абовіемъ за tego, który iest w niebie, niepotrzeba się modlić, rychley oni за нами się modlą. Także у [за] tego, który w smiertelnym grzechu vmar[ł], apostoł modlić się zakazuje. А за iakież dusze коścioł Boży у oycowie казѣа się modlić—niech powiedzѣа? || (об. 17) Pewnie за tych, ktorzy są на tymъ о то mytarstwie zatrzymane, о ktorыхъ Pan sam mowi: «nie wynidzie, а́ заплаци до najmniejszego kwadrantu».

О ЦЕРКВИ.

Еслибысь ся тежь церковью прехвалляль, Росіянине, милый, прыписуючы ее только Востокови, а Рымскую отъ того отпыхаючы,—послухайже што Геннадей, патриарха Царгородскій, мовить въ тые слова: «Потреба теды всимъ, которые символъ вьзнавають и едину въ немъ церковь исповѣдуютъ, вѣдати, которая то тая есть едина светая апостольская церковь: если Заходняя, чыли Восточная? Альбо || (18—Дв) яснѣй реку: если Латинская, чыли Греческая? Абовѣмъ опрочъ тыхъ иное нѣтъ. Бо если што есть гдѣ хрестіань, тогда нѣтъ ничего иного, одно божницы, блудъ, и рольа зарослая розмантымъ зелищемъ розличныхъ ересей и забобоновъ».

Порахуйже пильно а обачышъ, ижъ если Греческую церковь мнимаешъ быти тую, которую въ символъ исповѣдуешъ, тогда Петрово вызнанье въ нивошто обернется, противъ которому ижъ врата адовы не мѣли премочы — самъ Христосъ посвѣдчаеть. Поневажъ теперь всю церковь Греческую, и овшемъ всю Восточную страну Махометь пожралъ. Изали не видимо, ижъ вси патриархове, епископы, презвите^(об. 18)ри подъ владзу Махометову прышли, и отъ него алижъ potvrжденья на свое ерейства просятъ, и до ногъ его упадають, и за него, хотя бы не ради, молитися мусятъ. Але гдѣжъ оное подѣнемъ «врата адовы», то есть пащечи кацерскіе не преогутъ церкви? Поневажъ тутъ не только пащечи геретическіе, але и мечъ поганскій звитежилъ, и на тыхъ мѣстахъ столицу панованья своего засадилъ, и прышло до того, же вже тамъ ани жертвы светое беспечне приносить не можещъ, ани въ маленькій звоночокъ зазвонити, ани крестного знаменія явне выставити, ани пресладкого имени Христа Бога нашего явне поминати невольно»!!

И далѣй мовитъ Гена⁽¹⁹⁾дей: «престолы роскидали, мѣста светые погвалтили, іереемъ кривды чынять, біють и наругаются зъ нихъ; наконецъ, все набоженство хрестіанское въ посмѣвиску мають! Лечъ не дай того, Боже, абы на то прышла неомыльная обѣтница Христова. И овшемъ тамъ есть церковь, гдѣ знамя Іисусъ Христово светится; гдѣ храмы Божые украшаются; гдѣ звоны, образы, престолы зовсімъ инымъ охендствомъ найдуются, и въ почтливости ихъ мають; гдѣ іереемъ Христовымъ вси честь вырезають; гдѣ явне вѣру Христову проповѣдають, важутъ, научають; гдѣ цар-

ве земстїи и княжата, прыходячы мѣста светые огледають || (об. 19) и главы светыхъ верховныхъ апостоловъ цалуютъ, а зъ ними и настоятеля ихъ, архиерея поздравляють и поклонъ низкій прыпадаючи къ ногамъ его **выражаютъ**; тамъ, гдѣ свята, празники вольне обходятъ; гдѣ псалмы, и пѣнія и иные обрядки церковные безъ всякого страху отправуютъ; тамъ, гдѣ найвышшій пастырь учителя и казнодѣи, абы слово Божое проновѣдали по всей земли, прыкладомъ Іисусъ Христовымъ розсылаеть, а чынить то яко намѣстникъ его на земли (абовѣмъ яко онъ рекъ апостоломъ: «ото я посылаю васъ, идѣте по всемъ свѣтѣ, проповѣдуйте евангеліе всей твары», отожъ и тотъ такъ чынить, || (20) посылаеть на вси страны учителей зъ великимъ стараньемъ, которые не только до хрестіанъ, але и по всему поганьству розходятся, вѣру светую хрестіанскую фундуютъ, не дбаючи на жадные муки и пресладованья, ани на смерть и кровопролите свое), — а протожъ тамъ мусимо прызнати церковь Божую, гдѣ нѣтъ ересей, ани явное незбожности, ани невѣрья, и овшемъ правдивая а ненарушоная вѣра».

«Але у Грековъ не такъ: гдѣ много недовѣрства, и всякая злость праве зъ береговъ вылила! А то (довѣда) не мое слова, але Θεодора оного зацного Студитского, который то высвѣдчаеть въ пятнадцатъ науцѣ своей, противъ икоборцовъ, || (об. 20) которую вы чытаете, але не розумѣете, бо не хочете».

Отожъ, хрестіанскій брате, слышишъ! Не моя то мова, але самого патриархи Костентинпольского, оного зацного и вельде учоного мужа Генадія Школярія. А протожъ, хочемъ ли и мы быти правдивою светою католическою зъ ними церковью, не бѣгаймо згоды

зъ братьею нашою, яко родною, а звлаща маючы вси обрядки церкви нашею вцалѣ ненарушоные отъ нихъ. Бовѣмъ и Златоустый, описуючы правдивую церковь, такъ мовить: «церковь не въ стѣнахъ залежить, але во множествѣ вѣрныхъ; не есть мѣстце споровъ, але науки. А тѣла церковнаго ни што такъ не || (21—Е) растинаеть, яко пыха. Не можетъ быти тамъ церковь, гдѣ нѣтъ вѣры. И протожъ въ церкви потреба, абы было согласіе едино». А Григорей Великій мовить: «церковь святая въ единности вѣрныхъ залежить, яко и тѣло въ единности члонковъ». А другій мовить: «правовѣрная церковь не звыкла людей преслѣдовати».

Обачесяжъ и вы, што въ церкви Божой незгоды сѣте: если ся православною церковью слушне меновати можете? А хочете ли быти въ правдивой церкви, не роздѣляйтежъ Греческое отъ Римское: бо то была завжды едина католическая церковь, а не двѣ.

Ієслибъ ся тежъ пречехвалатъ, Русиніє мѣу, przypisując cerkiew świętą katolicką samemu Orientowi, a Rzymianom od niej odpychał,—posłuchajże co twoje własny || (06. 21) patriarcha Carogrodsky mowi w te słowa: «potrzeba tedy wszystkim, ktorzy symbol wiary mowią y iedyną w nim cerkiew wy[z]nawaią, wiedzieć, ktora to iest iedyна ś. apostolska katolicka cerkiew: ієсли Orientalna, albo Zachodnia? Albo że ієśniey rzekę: ієсли Grecka, czyli Lacińska? Bo procz tych inszey niemasz. А ієśлізе co iest gdzie krześcianow, tedy nic inego niemasz, ієдно synagogy, бляд y rola zarosła rozmaitym zieliskiem rozlicznych herezij y zabobonow. Porachuyże pilno а obaczysz, ієśлі cerkiew Grecką mniemasz być tę, ktorą w symbole wyznawasz, tedy Piotrowo wyznanie wniwecz obrocisz,

przeciw ktoremu іє brany piekielne nie mieli przemoc — sam Pan Krystus poświadcza. Ponieważ teraz wszystkie cerkiew Grecką, owszem wszystkie Orientalną stronę Machomet pożarł. Ієzali nie widzimy, іє wszyscy patriarchowie, biskupowie, prezbiterowie pod władzą Machometową przyszli, y аз od niego na swoje kapłaństwa potwierdzenia proszą, y do nog iego wpadaią, y za niego, chocia by y nie radzi, modlić się muszą. А gdzie tedy ono obrocimy «brama piekieł», to iest paszczeki heretyckie nie przemogą || (22—Ев) cerkwie? Ponieważ nie tylko heretyckie paszczeki, але y miecz pogański zwyciężył y na tych miejscach stolice panowania swego vgruntował, y przyszło do tego, że ієz tam ani ofiary świętey bezpiecznie odprawować nie możesz, ani we dzwonek namniejszy zadzwonić, ani znaku Krzyża Pańskiego ієawnie wystawić, ani najsłodszeго ієnieńia Pana Krystusoweго ієawnie wspomnieć niewolno!!

«Ołtarze połamano, miejsca ś. ś. pogwałcono, kapłanom krzywdy y wiski wielkie czynią, biją, vragaią; nakoniec, wszystko nabożeństwo krześciańskie w pośmiewisko obrocono! Lecz nie day tego, Boże, aby na to przyszła nieomylna obietnica Pana Krystusowa. Y owszem там ієst cerkiew prawdziwa, gdzie ієmieńia Pana Krystusowe święci się; gdzie ochędostwo ієst domow Bożych; gdzie dzwony, obrazy, ołtarze ze wszelakim inszym ochędostwem nayduią się, y w poczciwości są; gdzie kapłanom Pana Krystusowym vcziwość vyrządzaіą; gdzie ієawnie wiare krześciańską wyznawaią, każą, nauczaią bez przekazy; gdzie krolowie, ziemscy panowie y || (06. 22) ksiązeta przyjezdzaіą, miejsca święte nawiedzaią y głowy świętych apostołow całuią, а z nimi y pastyrza naywyszszego pozdrawiaіą, z pokłonem niskim przypadaіą do nog iego;

tam, gdzie święta wroczyście wolnie obchodzą; gdzie psalmy, śpiewania y inne obrzędy kościelne bez strachu wszelkiego odprawiają; tam, gdzie najwyższy pasterz—wczyciele, kaznodzieie, aby słowo Boże przepowiedali po wszystkich krainach ziemie przykładem Pana Krystusowym, rozsyła a czyni to, iako wikaryiego na ziemi (abowiem iako on rzekł do apostołów swoich: «oto ja posyłam was, idźcie przepowiadajcie ewangelię wszelkiemu stworzeniu», o toż y ten tak czyni, rozsyła po wszystkich krainach nauczyciele z wielkim staraniem, którzy nie tylko do krześcianow, ale y między pogany rozchodzą się, wiarę świętą krześciańską szczepiając, nię oglądając się na żadne persecucie, ani na męki, ani na śmierć gotową, nie żałując krwi swojej), — a przetoż tam musimy przyznać cerkiew Bożą, gdzie niemasz herezji, ani iawney niezbożności, ani niedowiarstwa, y owszem gdzie prawdziwa a nienaruszona wiara».

«Ale || (23) v Grekow nie tak, y owszem wiele niedowiarstwa, a złość wszelaką prawie z brzegow wylała. A to (powiada) nie moje słowa, ale onego zacnego Theodora Studity, który tego poświadcza w piętnastej nauce swojej, y przeciw obrazoborcom, którą wy sami czytacie, ale nie rozumiecie, bo nie chcecie». To słowa Henadiowe.

Otoż, krześciański bracie, słyszysz! Nie moja to powieść, ale samego patriarchy Kostantinopolskiego, onego zacnego wielce wczonego męża Henadia Szkolarya. A przetoż, chcemy li y my być prawdziwym kościołem Pańskim, nie biegamy z zgodą z bracią naszą, iako rodzoną, a zwłaszcza kiedy mamy wszystkie cerimonie cerkwi naszej Orientalney całe y nienaruszone od nich. Bowiem y Chrystosom, opisując prawdziwy kościół, tak mowi: «kościół nie w ścianach zależy,

ale w mnostwie wiernych, any iest mieyscem sporow y gadek, ale nauki. Ciała kościelnego żadna rzecz tak nie targa, iako pycha. Nie może tam być kościół, gdzie niemasz wiary. A przetoż w kościele potrzeba, żeby była iednaka zgoda». A Grzegorz Wielki święty tak mowi: «kościół święty w iedności wiernych zależy, iako y ciało w iedności członkow». A trzeci mowi: «kościół prawowierny nie zwykł ludzi przesładować».

Obaczcież się y wy, co to w kościele Bożym niezgody sieiecie: iesliże prawowierną cerkwią (to czyniąc) chlubić się możecie? A chcecie li być w prawdziwej cerkwi, nie dzielcież Greckiej od Rzymskiej: bo to była zawždy iedyna katolicka cerkiew, a nie dwie.

О сакраментахъ

АЛБЕО О ТАИНАХЪ, ОТЪ ХРИСТА ПОСТАВЛЕННЫХЪ.

-Церковь святая Восточная завжды вѣрыла быти сакраментовъ светыхъ седмъ. А тые суть:

1. Крещеніе.
  2. Мира великаго помазаніе, котре || (24) рое есть печатью и даромъ Святого Духа, на образъ рукопокладанія апостольского, за которымъ оверщонне пріймовали Духа Святого, што Римляне называютъ конфирмацію, то есть потверженіе.
  3. Евхаристія, то есть Тѣло и Кровь Хрystова.
  4. Покаяніе.
  5. Чыны священства.
  6. Елеемъ светымъ остатное помазаніе.
  7. Малженство светое.
- Якожь и на соборѣ Флорентейскомъ

Грекове тое признали и ствердили, о которыхъ по единому, яко се отпра- вуютъ, ниже послушышъ.

|| (об. 24) О САКРАМЕНТАХЪ СЪВЯТЫХЪ, КТОРЫХЪ ИЕСТ ВЪ ЛІСЗВІЕ 7.

Kościół święty Rzymski wierzy y wy- знаwa być sakramentow kościelnych 7:

1. Krzest święty.
2. Confirmatio.
3. Eucharistia.
4. Penitentia, to. iest pokuta.
5. Ordo.
6. Ostatnie pomazanie oleiem świętym.
7. Małżeństwo.

У на synodzie Floreńskim Грековіе з Rzymiany zgodzili się w tych tedy sakramentach, iako się Ruś z Rzymiany zgadzają, y w czym są rozni niżej vsly- szysz.

1. КРЕЩЕНІЕ СВЕТОЕ.

Церковь светая Восточная крещаетъ водою во три погруженія, призы|| (25—Ж) ваючи на кождомъ погруженію едино имя Пресветое Тройцы, то есть: во имя Отца, и Сына, и Светого Духа, посветившы первѣй на то воду. А пер- едъ крещеніемъ чинятъ запрещенія и отрцанія, а послѣ отрцанія пома- зываютъ елеемъ оглашеннаго. А по- томъ крестить во имя Отца и Сына и Духа Светого.

Toż wszystko ma y cerkiew święta Rzymska, że krzści trzykroć, polewając wodą w imię Trojce Przenajświętszej: Ojca, y Syna, y Duchu Świętego, na co maią wodę poświęconą zawsze. A przod czyni exorcizmy y odrzekania, a potym pomazuje oleiem świętym, który zową oleiem katechomenorum. Vżywa też soli y błota z sliny y z ziemię. Y to nie darmo czyni, ale s pewnych przyczyn. Czego cerkiew Grecka nie vżywa, ale ma też swoje osobliwe cerimonie, iako: zastrzygania wło|| (об. 25) sow, y zakra-

piania vst sakramentem świętym, około krzcielnice z dziecięcim chodzenia, czego też Rzymska niema.

Церковь Греческая по крещенію, подтверждаючи и печатуючи крещеніе светое, помазуетъ окрещенного миромъ великимъ, мовечы тые слова: «печать и даръ Светого Духа». А тое миро великое не можетъ никто зъ духовныхъ посвещати, только самъ епископъ разъ въ рокъ у Великій четвертокъ на службѣ Божой, скоро по оныхъ словахъ: «и да будетъ милость великого Бога и Спаса нашего Иисусъ Христа зо всеми вами».

А тутъ ми прійдетъ троха зъ речью растегнутися. Спыталь быхъ епископовъ Рускихъ: еслиже || (26—Жв) коли тое миро великое посвещали и якими сло- вы и церымоніями? А если же рекутъ, же посвещаютъ у Великій четвертокъ передъ службою Божой, — ино то не миро великое, которое Грекове назы- ваютъ жекга хризма ¹, але масло, альбо елей хворыхъ остатнего пома- зованья, которое у Грековъ вольно и безъ епископа презвитеромъ посвещати, не одно у Великій четвергъ, але и завжды, коли хворый потребуеть. Але миро великое только разъ въ рокъ самъ епископъ посвещаетъ на службѣ Бо- жой. Якимъ способомъ и которыми мо- литвами, если не вѣдаете, чытайтежъ собѣ «Евколоія», то есть «Требникъ» Греческій; а тамъ обачыте, яко се тое миро великое посве|| (об. 26) щаетъ. Чого вы, Русь, у «Требникахъ» своихъ не маете. А не вѣрите ли тому, спробуй- тежъ «Требника» Греческого, а тамъ вси церымоніи, и напредѣ, и позаду,

¹ мѣча хризма.

тнежь, што и въ своихъ Рускихъ, найдете порядкомъ слово до слова. А коли пришло до великого мира, ажь того у вашихъ «Требникахъ» пусто! Для чегожь? Чыли епископове Рускіе не такіежь, яко Греческіе? Же Рускимъ невольно, а Греческимъ вольно? И завжды того въ Кгреции уживають. А ку тому, того мира великого посветившы его у Великій четвертокъ, не годится повторяти, ажь въ рокъ. А елеѣ хворыхъ завжды, коли хворый потребуеть, можетъ его презъ рокъ и колко десять разовъ повторити.

А тутъ ||(27) ми годится упоменути священниковъ небалыхъ, которые — Богъ вѣсть откуда берутъ миро! Бо другій и не знаетъ епископа своего, — чымъ же помазываетъ по крещенію дѣтокъ малыхъ? Альбо старымъ, которого бы ся далѣй року держати не годило, бовѣмъ тые останки у Великій четвертокъ палатсе? Альбо тежь леда чымъ помазываютъ, же другого и въ руки взяти брыдко? А жебы который до епископа своего мѣлъ примѣхати, альбо послати, просечы о миро, — того они и не знаютъ! Въ чомъ яко суть церкви Божой прави, нехъ ся осудятъ! Атоли теперь одинъ зъ владыковъ, Балабанъ обачылся, же тую церымонію о посвященію ми ||(об. 27)ра великого уписалъ въ свой «Требникъ», але зъ Греческимъ не згодился, ку тому, яко тое миро приправляти и зъ якое матери — не описалъ, власне якобы тежь его не было.

Kościół zasię Rzymiski ma wszystkie oleie ś., które biskup sam tylko ma poświęcać, a nie kapłani: ma krzyżmo wielkie, ma olej catechumeński, ma olej chorych. Które wszystkie trzy poświęcają się od biskupa w Wielki czwartek, u chowają to przez rok cały, nie powtarzając żadnego z nich aż do roku.

Do tego kapłani ich są w tem czuynieyszy u dbalszy, że zawsze na każdy rok biorą wszystkie te trzy oleie święte od biskupow, skoro po Wielkiej nocy. A stare, cokolwiek go zostanie, palią. Te oleie święte z oliwy czystey, nie do niej nie przykładając, gotują, oprócz krzyżma samego, do którego balsamu wlewają.

|| (об. 28) Церковь святая Восточная прежняя николи не зыкла челоуѣка, разъ окрещоного по уставу Хрыстову, перекрещивати, вѣдаючи, же то есть великое святокрадство и грѣхъ смертельный, поневажь и у вызпанью вѣры исповѣдуеть едино крещеніе во оставленіе грѣховъ. И отъ когожь бы колвекъ, ведле уставы Сына Божого, кто былъ окрещонный, не годится его повторе крестити.

Чого есть великій и значный прыкладъ въ церкви Восточной. Што чытаемъ о светомъ Оеанасію, патрарсѣ Александрейскомъ, который, будучы еще въ дѣтинствѣ, мѣсто игрушки зъ ѳими дѣтьми, а играючи зъ ними пры берегу морскимъ, учынившыся епископомъ, крестиль || (об. 28) оные дѣти водою, нѣтъ вѣдома — чы хрестіанскіе, чы поганьскіе? На которую игрушку самъ патрарха Александрейскій, Александеръ светый, зъ овна смотрѣлъ и тѣшылся зъ оныхъ дѣтокъ, видечы, ижъ ничего дѣтинного не почынали сперву. Але егды обачылъ, же ихъ Оеанасей водою поливаетъ, на образъ крещенія, казалъ ихъ полатати, и тамъ же довѣдавшыся отъ нихъ, а видечы, же тую игрушку свою отправовали власне тымъ образомъ и тыми словы, яко ся въ церкви, водлугъ уставы Хрыстовы, крещеніе светое отправуеть, которые были съ поганьства, тыхъ дѣтокъ не ва-

жылся знову перекрещивати, але тоє крещеніе, которое хотяжь ||(29—3) и грушкою дѣялося, подтвердилъ и, побравшы оныхъ дѣтокъ, далъ ихъ учыти. Съ которыхъ потомъ ото тотъ предивный и всему свѣту значный Ованасей Великій вышолъ. Который по смерти Александра патриархи и на столицу патриаршескую вступилъ, и якимъ оборонцю вѣры светое католическое противъ Арьяновъ былъ, вся церковь хрестіянская добре вѣдаетъ, и память его светую зъ великою учтивостю почитаетъ. Тотъ же о то и символъ вѣры хрестіянское знаменитый зложылъ, который ся зачынаетъ: «кто кольвекъ хочеть спасенъ быти».

Пытаемъ же тутъ Балабана: откуда оую спросную и проклятую баламутню выдралъ, которую въ своемъ «Требнику» нововыданомъ уписалъ, то есть: яко пріймати отъ Латинъ проходящихъ до церкви Восточное, кгдажь того въ Греческомъ «Евхологію» не найдеть? Изали то не власное светокрадство, альбо радшей шальберство — змывати окрещенному першое крещеніе, которое, водлугъ уставы Хрестовы, въ церкви Латинской прынялъ, а якоое новое потворное надъ нимъ отпавовати и казати ему вѣры Латинское, и все науки Латинское отрицатися? А вѣра Латинская таяжь, што и Греческая: визнаваетъ Бога въ Троицы единого, Отца и Сына и Светого Духа, ку тому — вси артыкулы символу апостольского, и Никейского, ||(30—3в) тыежь, што и церковь Восточная вѣрыть, научаетъ. Изали тотъ пастыръ погиблый не слушной волкомъ назватися годенъ, который такое блузнерство въ «Требникъ» свой уписалъ, и тымъ самымъ его пошпатилъ? Изали бачный презвитеръ, который разумъ маеть и вѣдаетъ, што есть едино крещеніе, смѣти мѣлъ такое баламутни надъ человекомъ хрестіянскимъ, разъ окрещенымъ, заживати? Изали найдеть такъ дурного Латинника, жебы допустилъ надъ собою такое спросное ку клятво строити? Бо не вѣмъ, яко то назвати, чы крещеніе новое, чыли змываніе первого крещенія? Бо тамъ далѣй надъ нимъ мовить: «крестилъ, (об. 30) ся еси, просвѣтилъ еси, омылся еси, осветился еси, во имя Отца, и Сына и Светого Духа»? Если же — крещеніе, ино то — явное новокрещенство и светокрадство! Еслижь — не крещеніе; а штожь такогого? Певне шальберство и баламутня спросная и блузнерская!

Але повѣмъ я тобѣ, человекъ хрестіянскій, оная то давная ненависть противъ церкви Латинское Греческихъ геретиковъ, которая року 1235 на соборѣ Латеранскомъ, за Иннокентія Третьего, папы Римского, проклята была. На которомъ соборѣ патриархове два, Ерусалимскій и Костентинополскій, были сами особами своими. А то ижь Грекове на онъ часъ окрещеныхъ въ церкви Римской знову крестити важылися, на которомъ соборѣ то погальбено и проклято: кождого такового, который бы ся того смѣлъ важыти, сродзе карати розказано.

Тую ото баламутню отновилъ тотъ милый пастыръ!

Тую ото баламутню отновилъ тотъ милый пастыръ!

Kościół święty Rzymski ma to w używaniu, iż żadnego człowieka, od kogożkolwiek okrszczonego, wedle wstawy Pana Krystusowej, by też y od herezytyka, albo od osoby świeckiej, nie waży się nigdy powtore krzcić, pamiętając na ono, iż wyznawa w symbole ieden krzest na odpuszczenie grzechow. A ktoby się tego ważył, świętokradstwem to nazywa.

A tu mi się zdało za rzecz słuszną oznaumić wszystkim prawowiernym krze-

ścianom świętego kościoła Rzymskiego, co się teraz niedawno stało od Hedeona Bałabana, władcy Lwowskiego, który już dokonał (ktorego słuszniey wilkiem, aniżeli pastyrzem kościoła Bożego nazwać przydzie), || (об. 31) oto niedawno wydał z druku rytuały Ruskie, w których napisał iedną cerymonią sproszą, bluznierską y wierze świętey krześciańskiej barzo przeciwną (ktorych ani w Greckich rytuałach, nazwanych «Euchologia», teraz nie naydziesz), to iest: iako od kościoła Rzymskiego przychodzących do cerkwie Greckiey przymować? Gdzie, między inszemi rzeczami, każe się onemu zbiegowi odrzekać wiary y nauki Lacińskiej, postu sobotniego y przasnego chleba, tamże go omywa wodą po dwa razy y krzyżmem pomazuje, y mowi do niego: «okrzcіeś się, oświęcieś się, omyeś się, poświęcieś się w imię Oyca y Syna y Ducha Świętego».

Patrzcież tu rozumu iego! Izali nie taż wiara Lacińska, co y Kościoła Greckiego — w imię Oyca y Syna i Ducha Świętego? A nauka ieszcze doskonalsza, aniżeli teraz v Grekow! Izali to nie iawnę świętokradstwo — zmywać z niego krzest pierwszy, wedla vstawy Pana Krystusowej dany, a iakimści potwornym znowu go krzcіć? Coż to takowego? Ia nie rozumiem! Iesliże krzest, tedy świętokradstwo! Iesli nie krzest, tedy szalbierstwo y bałamutnia iawna, sprośna y bluznierska!

Ala powiem ia tobie, || (32) Laciinniku miły, co to iest ona to dawna nienawiść Greckich heretikow przeciw kościołowi twemu, teraz od tego. Bałwana (sic!) odnowiona! Ktora w roku 1235 na synodzie Laterańskim, za Innocenciusza Trzeciego papieża była przeklęta y srodze zakazana. Na którym synodzie było patriarchow dwa, Hierozolimsky y Kostantinopolsky, y tak wiele arcibi-

skupow, biskupow y inego duchowieństwa, iako na żadnym synodzie nie było ich więcej! Tę oto przeklętą y zagrzebioną herezią ten Bałwan (sic!) odnowił! Y któryż z katolików będzie tak szalony, żeby śmiał z kościoła swego, który iest w wierze y w naukach doskonalszy, aniż teraz Grecky, tam gdzie y wiara sama herezyą zarażona, y nauki wszystkie zginęły, — vdać się?! Chybaby oszalał! To tylko ma w zysku, że biedney Rusi y niewiadomey nienawiść ziednał v Rzymianow, a śmiechowisko z siebie!

Przeto, dla Boga, proszę wy, Rzymianie cnotliwi, nie obrażajcie się tą plotką! A wy, bracia moi Rosianie, nie słuchajcie tey bałamutni przeklętey, a — do ognia s tym dyablem! .

|| (об. 32) Приступую до

второго ¹ Сакраменту, Тѣла и Крови Христовы.

Церковь святая Восточная вѣруеть и исповѣдуеть, же на службѣ Божой хлѣбъ премѣняется въ Тѣло Христово истотное и правдивое, а вино въ Кровь Христову истинную, хотя бы хто на онъ часъ и не поживаль.

А евангеликове ажъ на онъ часъ, коли его поживаютъ, называютъ Тѣломъ Христовымъ, и то не власнымъ, але знакомъ Тѣла Христова. А коли што zostanieъ на мисѣ, за простый хлѣбъ и за простое вино то почитаютъ.

Гляньтежъ вы, Росіане, || (33 — И) естли то правда, што вы повѣдаете, ижъ церымоніи вашы ближшыє суть церымоней евангелицкихъ, анижли Римскихъ. До того Грекове и Русь тотъ сакраментъ называютъ жертвою за живыхъ и за умерлыхъ, а евангеликове съ того насмѣваются.

¹ Это — ошибка; должно быть: «третьего».

Ку тому, церковь Восточная ховають агнецъ дорочный для хворыхъ и посвящаютъ у Великий четвертокъ. А коли кольвекъ хворому потреба будетъ въ день и въ ночи и на каждую годину, и безъ службы Божое причащаютъ. А евангеликове того ани знаютъ.

Toż właśnie w Rzymskim kościele nau-
duiesz, że wierzy u wyznawa, że chleb
przemienia się w Ciało Pańskie, a wino
w Krew Pańską istotnie u prawdziwie,
skoro po wymo||**(об. 33)**wieniu onych słow
Pana Krystusowych od kapłana: «to iest
Ciało moie, to iest Krew moia». Ktemu
wyznawa, że iest ofiarą za żywe y za
umarłe. Dla chorych też maia y chowaią
sakrament poświęcony, ktorego na każdą
godzinę, kiedy potrzeba vkaże, nie bron-
nia.

Церковь Восточная завжды на служ-
бѣ Божой готуючы дары приливаетъ
воды до вина, а безъ воды николи не
служить.

Toż właśnie у kościół Rzymski ob-
serwuie, że wody do вина przylewa, а
bez wody nigdy nie celebruie.

Церковь светая Восточная въ Пре-
светыхъ Тайнахъ уживаетъ хлѣба кис-
лого, на знакъ того, ижъ Христось
принялъ чловѣченство наше, то естъ
тѣло и зъ душою, противъ ереси Апо-
линнары||**(34—Ив)**евы, который вѣрылъ
Тѣло Христово быти бездушное, але
вмѣсто души божество въ тѣлѣ мѣш-
кающее быти разумѣль. Двоесловъ
тежъ Григорей, папезъ светый, кото-
рый жыль передъ сцызмою, даетъ при-
чину, для чого бы церковь Римская
хлѣба прѣсного, а Греческая хлѣба
кислого въ сакраментѣ Тѣла Христова
уживала, гдѣ такъ мовить: «Римская

церковь хлѣбы прѣсные оферуетъ, для
того, ижъ Панъ и Збавитель нашъ безъ
всякого смѣщенія грѣховного принялъ
тѣло. А другіе церкви приносятъ въ
жертву хлѣбы кислые, для того, ижъ
Слово Отчее приоблечено естъ тѣломъ,
и естъ истиннымъ Богомъ и совершен-
нымъ человѣкомъ. Про||**(об. 34)**тожъ и
квасъ до муки для того примѣшывается
и ставается Тѣло Господа нашего Иису-
са Христа живое, то естъ душевное.
Вѣдъ же будь то въ прѣсномъ, будь
тежъ въ кисломъ хлѣбѣ посвящается,
однаково Тѣло Господа и Спаса нашо-
го приимемъ».

Kościół święty Rzymski w sakramen-
cie poświęconym używa chleba przasne-
go, na znak tego, iż Ciało Pana Kry-
stusowe iest czyste y bez wszelakiej
zmazy y grzechu. A kwasu dla tego nie
używa, iż w piśmie świętym kwas grzech
znaczy. A do tego czyni to przeciw he-
rezij Manicheuszowej, który tak bluz-
nił, iakoby Ciało Pana Krystusowe tak-
że iako inszych ludzi zaczęte być miało.
Znamionując tę czystość Ciała Pana
Krystusowego, chleba przasnego zażywa

Многіе зъ наше Руси брыдятся са-
||**(35)**краментами церкви Римское, для
того, же они прѣсного хлѣба въ сакра-
ментѣ уживають, и не признавають
быти Тѣломъ Христовымъ, повѣдаючи-
ижъ Христось на вечера хлѣбъ при-
нялъ и давалъ апостоломъ, а не
опрѣсногъ.

Нехайже ся присмотрятъ пильно
евангелистомъ светымъ: Матѣевы, Мар-
жу и Луцѣ, и доведѣются, въ кое врѣ-
мя Христось пасху оную старозаконную,
по которой сакрамента нового завѣту
уоставиль, отправовалъ: чи передъ пас-
хою Жыдовскою, коли еще хлѣбъ кис-
лый былъ, чыли того часу, коли во

всемъ Израилю не найдовался жаденъ квасъ, а пасха Жыдовская вже была наступила?

А если наши не вѣдаютъ, нехайже послу||**(об. 35)**хають, штò пишеть Генадей Школярей, патриарха Царогородскій, противъ своихъ Грековъ тыми словы: «Дивно ми тому, ижъ Жыдове, съ пилностю ишучы вины на Христа, не могли ее найти, хотя о то усильне старалися, ани самъ Юда Скаротиоскій! А теперь ото братія наша, якобы Жыдомъ и Юдѣ Скаротиоскому ноблажаучы, вину на Христа найдують! Жыдове, пытани будучы отъ Пилата, якую бы вину приносили, не могли иначе мовити, одно то, же ся Сыномъ Божымъ чынилъ. Также и иные многіе свѣдители, которые на него свѣдчыли, и тые ничого такового не вынашли. А гдѣ бы была правда, же Христось упредилъ пасху законную, изали бы не далъ прычыны не||**(36)**прятелемъ на себе волати, же зламалъ законъ? А наши о то теперь Христа преступникомъ закону явне быти найдують, и, хотя не хочечы, Жыдомъ посвѣтчають, же его слушне осудили и замордовали. А Златоустый въ Гомиліи 81 на Матоея мовить: «ажъ до остатнего дня (повѣда) Христось, жебы ся не показалъ быти противнымъ законови, пасху отправовалъ, а день остатній тотъ былъ, которого распятый будучы заволаалъ: «совершылося», то есть, ижъ все тое доконалося, штò законъ и пророцы прописали и оповѣдали. Чого еслибы, яко они повѣдаютъ, не учынилъ, тогда бы ся болѣй противникомъ закону быти показалъ тымъ самымъ, ижъ ||**(об. 36)** не водлугъ законного преданія пасху старозаконную отправовалъ». И далѣй мовить Генадей патриарха: «Пытаемъ теды васъ: чы прѣсный хлѣбъ былъ, которого Христось раздавалъ апосто-

ломъ, поневажъ вже была пасха и опрѣсноки наступили, чыли кислый? Если прѣсный, то по насъ; если кислый, теды Христа, хотя бысте не хотѣли, преступникомъ закону показуете, поневажъ дней опрѣсныхъ квасу заживалъ».

Але речеть противникъ, же евангелистове вси три повѣдаютъ, же Христось хлѣбъ прынялъ и раздавалъ; не опрѣснокъ, бо вѣмъ опрѣснока не называють хлѣбомъ.

Тотъ же Генадей патриарха на то отказываетъ: «день ||**(37—Н)** воскресенія Хрыстова—день былъ третій старозаконное пасхи, яко евангелиста повѣдаетъ, который со Христомъ розмавлялъ въ дорозѣ, гдѣ мовить: «но и надъ всѣми сими третій сей день иматъ днесъ, отнелиже сія быша. Того теды дня два зъ учениковъ его шли до села, отстоящего стадей 60 отъ Ерусалима, емуже имя Еммаусъ, и нужаста его глаголюще: облязи съ нами, яко къ вечеру есть, и преклонилъся есть день. И такъ, за ихъ прозбою, коли позволилъ и вшолъ абы зъ ними, зосталъ. И стало ся, коли усѣлъ съ ними, приемъ хлѣбъ, и преломилъ, и давалъ имъ». И троха ниже мовить: «и познаста его во преломеніи хлѣба».

А штожъ надъ то можетъ быти ||**(об. 37)** яснѣйшого?! Ото попросту хлѣбомъ называетъ Лука, а не докладаетъ, чы кислый, чы прѣсный? А явій же былъ уважмо, а не затуляймо очю отъ такъ ясное речы. Штожъ далѣй речемо? Кислый хлѣбъ былъ? Не дай того, Боже! А язъ же? Третій день вже былъ старозаконной пасцѣ! А Клеопа и Лука, которые шли съ Паномъ, не могли инакшого хлѣба зъ собою нести изъ Ерусалима, одно прѣсный. «Седмъ дней, повѣдаетъ законъ, будете поживати опрѣсноковъ, а квашеного

никако». И прикладаетъ далѣй, мовещи: «а ктобы кольвекъ поживалъ квашеного, такового душа погибнетъ отъ Израиля». А еслиже то правда, а якъ же тамъ могль найдоватися квась?

|| (38—Кв) Поневажъ законъ розказалъ то заховывати отъ дня чотырнадцатого луны ажъ до дня двадцать первого тогожъ мѣсеца. И протожъ оный хлѣбъ мусель быть прѣсный. Бо еслибы былъ кислый, тогда бы вгвалтили законъ, гдѣ бы во дни опрѣсночные кислого хлѣба поживали. И самъ бы Христось преступникомъ закону показался, если бы хлѣбъ кислый, а не прѣсный давалъ, во дни отъ закону заказаны[й]. И тые два, будучы Жыдами, вѣдали о томъ добре и постерегали не только оного часу, але и по воскресеніи, и по вшествію на небеса Христовомъ: коли кольвекъ дни опрѣсночные прыпадали, не искали хлѣба кислого, а коли минули дни опрѣсночные, тогда || (об. 38) кислого хлѣба заживали, не шукаючи опрѣсноковъ. А протожъ не есть то доводъ, што мовите, же евангелистове менуютъ хлѣбомъ, а не опрѣснокомъ. Бо ото ясне показалось, же и опрѣснокъ называется хлѣбомъ.

Але еще мовите: ижъ хто опрѣснока въ сакраментѣ поживаеъ, тотъ жыдовствуетъ.

Пытаюжъ васъ: хлѣбы предложеные, которыхъ Христось во евангеліи у Марка (2 главы) вспоминаеъ, которыхъ не годилося ни кому иному, одно ереемъ поживати, а пры Абиатары архиерею которыхъ поживалъ царь Давыдъ и съ тыми всими, што зъ нимъ были, — чы кислые, чы прѣсные? Еслижъ кислые были, || (39) тотъ и мы жыдовствуемъ, коли хлѣбовъ кислыхъ поживаемъ; а еслиже прѣсные были, теды ото Христось и тые называеъ хлѣбомъ, не опрѣсноками. А ку тому, што намъ за

кривда, коли на соборѣ Флорентейскомъ згодне постановилось, ижъ оboa церковъ водлугъ своего звычайу заховатися маеъ въ посвященію Таинъ Христовыхъ: Восточная — кислымъ, а Западная — прѣснымъ хлѣбомъ. О чомъ Генадей Школярей шыроце и доводне описуючы, показуеъ ясне, ижъ Христось не кислымъ, але прѣснымъ вечеру тайную отправовалъ.

Але вѣмъ, што еще противъ Рымлянъ найдете овое подобно, же причасникомъ своимъ подъ единою особою сакраментъ дають, || (об. 39) а мы подъ обѣма, также яко евангеликове.

Ино, давшы покой тымъ, которые истинны не мають, але только простымъ хлѣбомъ кормятся, и яко небо отъ земли, такъ мы отъ ихъ сакраментовъ зъ своими розни есмо, о Рымлянахъ мовлю: правда, же такъ дають, которыхъ не обмавляю, хотя вѣдаю, же то не дармо чынять. О чомъ бы шыроко писати было потреба. Але только подобную той и въ церкви нашей тобѣ покажу. Повѣдъ ми, коли кого дорочнымъ агнецемъ прычещають, чы подъ обѣма особами, чыли подъ одною хворый прычащается? Если речешъ: подъ обѣма, бо зъ виномъ дають, — а я на то повѣмъ, же тое вино непо|| (40) священое, але простое хворому дается, а часомъ и зъ водою, для снаднѣйшого полкненья. А еслиже речешъ: же оный агнецъ дорочный напоеный есть виномъ, то есть Кровію Христовою, коли его закладано у Великій четвертокъ, — правда! Але коли вже вышло вино, коли очыма элементу вина не видишь, ани смаку не чуешъ, ани пити не можешъ, бо Христось о чаши не мовить: «ѣйте», але «пійте отъ нея вси, се есть Кровь моя», — а якъ же ты можешъ мовити, же подъ обѣма особами поживаешъ, коли только хлѣбъ сухой

видишь? Отожь яко ты вѣрышь, же тамъ есть и Кровь Христова, хотя элементу видомаго вина не видишь, такъ и они вѣру||**(об. 40)**ють, же тамъ цалого Христа, хотяжь подь единою особою, и оного хлѣба, который зступилъ съ небесъ, пожывають. Отожь не штрофуймо въ томъ другихъ, што и мы у себе томужь подобное чумо!

А ижь мовите, же ся евангелигове зъ вами згажають, укажетежь хотя едино съ тыхъ: чы мають сакрамента готовые для хворыхъ, чы ховають ихъ для прыгоды, яко ваша церковь? Певне: покуль бысь ся допросиль, остыль бы еси! Потреба бы на то не одному собратися, бовѣмъ одному безъ другого не дадутъ! А коли потреба наглая и прудкая, чы за паруку хворого дати, жебы не умиралъ, ажъ соберутся?! Такая ото згода ваша зъ евангеликами!

||**(41—Л)** Rzymski kościół хочiasz sakramenta w przasnym chlebie poświęca, wedle wstawy Pana Chrystusowey, iako się wyższej w Ruskim pokazało, iednak wierzy, że у w kwaśnym chlebie iest prawdziwe Ciało Pańskie, у nie gani w tym naszej cerkwi, wiedząc, że iednako, iako przásny, tak kwaśny chleb iest chlebem. Ktemu także iako у w naszej cerkwi chowaią sakramenta święte dla chorych, gdzieby potrzeba nagła przypadła, iakiego kolwiek czasu, we dnie у w nosy, gotowy maіą. Nie trzeba wielkich zborow, у iednemu, kto potrzebuie, dadzą.

А што ся тыче поклоненія оному Пресветому Тѣлу и Крови Христовой, которое звывла вырезати церковь наша, вѣруючи, же тамъ есть невидимо прытомный Христось, — а евангеликъ на то речеть, же то есть балвохвалство—влянятися предь хлѣбомъ. У нихъ

есть балво||**(об. 41)**хвальствомъ, бо не мають истинного Тѣла Христова, одно знаки, але у насъ есть истинное поклонение правдивому Тѣлу Христову.

Takaż wciwość у rewerencya у w kościele Rzymskim dzieie się poświęszemu sakramentowi, wierząc, iż tam iest prawdziwe у istotne Ciało Pańskie, nie znaki.

САКРАМЕНТЬ 4—ПОКАЯНИЕ.

Покаяние и наша церковь вельце залекаеть, бо есть яко бы дощка якая по розбитью корабля, которю ся люде ратують и на берегъ выплывають. А есть потребный сакраментъ тымъ, которые по крещенію въ грѣхъ упадають, черезъ который сакра||**(42—Лв)**ментъ грѣшныи упрошывають собѣ грѣхомъ отпушение, и отъ ерея черезъ покаяние бывають вольни отъ грѣховъ.

А того покаянія суть три части:

1. Сердечное сокрушение и жаль за грѣхи пополненные, коли до того прыступитъ сталое предсезытье отмѣны и поправки жывота.

2. Сповѣдь, то есть вызнание предь іереємъ всѣхъ грѣховъ своихъ.

3. Досыть учыненье, то есть коли человекъ самъ себе каруетъ за выстунки свое, чынечы досконалыи плоды покаянія. Ино тое все найдуется въ церкви нашей. Одножь потреба, абы часу сповѣди священники уживали тыхъ словъ пры разгрѣшенію, то есть: «и я властію мнѣ отъ Бога даною раз||**(об. 42)**рѣшаю тебе», абы ся то зъ оними словы Христовыми згажало: «елика разрѣшыте на земли, разрѣшено будетъ на небесѣхъ». Чого я въ молитвахъ разрѣшенихъ не вижу, только молитвы, а якобы прычины до Бога.

САКРАМЕНТЪ СЪВЯТЫ 4—ПОКУТА.

Тоъ ма у ко̀сцїо̀лъ свѣтѣ Рзымскї у называ по̀кутѣ, іакобы втора десzczкѣ до выплѣнїенїа по розбїцїу окрѣту. У іест по̀требнѣмъ сакраментѣмъ тѣмъ, кто-рзы по̀вторѣ в грѣхъ впадаїа. Прѣзъ ктѣрзы сакраментъ грѣснїи впрасзаїа со-бїе грѣхѣв о̀дпу̀сzczенїа у о̀д каплѣна прѣзъ тѣн сакраментъ волнї бываїа о̀д грѣхѣв.

А тѣй по̀куты сѣ три чѣсци:

1. Skруча serdeczna, то іест жал serdeczny за грѣхѣ, кїеу ктѣму прѣзъстапї стаѣ прѣдсїевзїе о̀дмїану у по̀праву жывѣта.

2. Spowiedz, то іест о̀дкрывїе всзыткїх грѣхѣв своїхъ прѣд каплѣнемъ.

3. Dosyć wczynienie, то іест || (43) по-мста або каранїе sameго сїебїе за выстѣпки своїе чзынїац до̀сконалы о̀воц по̀куты.

САКРАМЕНТЪ 5—ЕЛЕЙ ХВОРНЫХЪ ОСТАТНЕГО ПОМАЗОВАНЫЯ.

Церковъ Восточная маѣтъ и зъ великою пыльностью того уживаѣтъ, по-свещаячы его не только у Великій четвѣртокъ, але, воли кольвѣкъ хворыи по̀требоватїмѣтъ, и безъ епископа свещеннїцы то могутъ отправовати, во-длугъ чыну о̀писаного маслосвещенїа.

Што тежъ и Римская церковъ маѣтъ, же каплѣнїи помазывать хворого могутъ; але только самъ епископъ у Великій четвѣргъ по || (об. 43) свещаетъ. А потомъ черѣзъ рокъ ховаютъ, и уживаѣтъ того, воли кому о̀статнего пома-зованья по̀требѣ. И прѣтожъ называѣтъ шо—елеемъ хворыхъ о̀статнего по-мазованья, а не здоровыхъ.

Тоъ ма у ко̀сцїо̀лъ Рзымскї, ктѣрзы са-

krament называ oleum infirmorum. А по̀свїаца го самъ бискупъ в Великї четвѣртекъ, раз в рокъ, а по̀тымъ роздаѣе каплѣнамъ по diocesy, бо го каплѣнамъ безъ бискупа по̀свїацац не волно. У такъ то човаїа прѣзъ рокъ саѣлы. А кїеу по̀требѣ, помазуйа чорыхъ з мо̀длїтвѣми на то встановїенїи.

САКРАМЕНТЪ ШОСТЫЙ ЕСТЬ ЧЫНЪ,

кѣторыхъ церковъ наша Восточная || (44) маѣтъ теперъ только 5 у въ уживанью, а меновїте—тыежъ, што и въ Римляновъ съ таковымижъ по̀вїнностями и услугованьемъ ихъ:

Свѣщѣносецъ.

Чтецъ.

Подъдїаконъ.

Дїаконъ.

Прѣзвїтеръ.

Было ихъ первѣи и болѣи, яво суть: о̀дверны, заклїнательїе, што бѣсы зъ людеи о̀путаныхъ изганяли, о кѣторыхъ свѣтѣи Игнатей Богоносецъ и мученнїкъ великїи пишеть и выличаетъ ихъ. Але теперъ церковъ наша, о̀прѣчъ тыхъ пѣти, не маѣтъ въ звычаю, кѣторыхъ самъ епископъ маѣтъ власть ставїтї, во-длугъ чыновъ о̀писаныхъ.

|| (об. 44) САКРАМЕНТЪ 6—ORDO.

Тычже всзыткїхъ чзыновъ взыва ко̀сцїо̀лъ Рзымскї, кѣторыхъ іест сїедмъ, а то сѣ мнїеyszе:

Ostarius (odzwierny).

Lektor, со чзыта.

Exorcista (zaklinacz, со diabły wy-gania).

Akolith, со свїеце носи у по̀слугїе в ко̀сцїе.

Subdiakon.

Diakon.

Prezbiter.

Суть тежь еще высшыя станы и достоинства въ церкви нашей Восточной, яко:

Протопопа.

Архимандрить.

Владыка, то есть епископъ.

Архиепископъ.

Митрополить.

Патріарха, которыхъ есть чотыры: Костентинопольскій, Алексан|(45—М)-дрейскій, Антиохейскій, Ерусалимскій, маючи свое особливые епархїи.

Тежь все станы ма коścioл Рzymски, у вѣсеу сїя их наудуїе:

Oficiał.

Opath.

Biskup.

Arcibiskup.

Metropolitanus.

Papież, наувьсшы biskup все крещіанства, намїєсник Pana Krystusow, succesor Piotra свѣтєго на стolicy Рzymскей сїдзачу, котору мїаь за все зверхнось над все крїатїархїама и biskupami, о czym каноны свїадсзачу.

Тые все чыны ажь до епископа, по преданїю правилъ апостольскїхъ, ставїть епископъ самъ. А епископа не можеть одїнъ ставїть, але мусеть ||(об. 45) быти три епископы на поставленїе епископа, архїепископа и митрополїта, наконецъ и самого наивышшєго епископа—папежа.

Не вѣмъ же, откуль такое свовленство у нашихъ повстало, же одїнъ только епископъ епископа поставїль недавно, противъ яснымъ правиломъ апостольскимъ. Штѣ естли ест слушное постановление, нехъ вождь бачный осудїть. Але не дївъ, — прїшло до того, же вѣже и попы поповъ и дїаконовъ ставятъ!

Прї поставленїю епископскомъ многїе цермонїе згажуются Рzymскїе зъ нашими.

Kościoł Rzymски tenże ма zwyczaj, із все крїе станы сам оден biskup ordїнуїе. А бї||(46—М)skupa однего трзєу их мусзачу ordїновач, але з вѣтсземї у ozdobniejszemї цермонїама, а со наурпреднїєсзєго — помазуїац их oleїем свѣтємъ. Czєgo v Grekow нїемасз, але показуїе сїя то s consecracїї крїзчма свѣтєго, же тежь то кїедьс мїєли, нїє вїємъ—їако то wyrzucїli.

САКРАМЕНТЬ 7—МАЖЕНСТВО,

которое апостоль Павелъ называетъ «тайною, и великою, еже о Христѣ и о церкви». Тое въ церкви нашей и дїакономъ и презвитеромъ не заказано, а вѣдже предъ поставленїемъ, не по поставленїю.

А теперъ вѣже до такового свовленства прїшло, же и по поставленїю попы женятся, а другїе не только двойженцами, але тройженцами суть. ||(об. 46) Наконецъ и чернїцы побѣсїлїа: побїнувшїе влюбуть, жоны поїмуютъ! Въ томъ, яко бачу, великая згода зъ евангелїама и Лютеромъ, предотечєу ихъ, который, мнїхомъ будучи, мнїшву поняль.

Але мї сїя овне розводь бѣсовскїє частїе, и о лєдашто которыхъ у насъ нї за штѣ не мають, не подобаютъ! Подобно запаметали, штѣ Христось повѣдїль, «штѣ Богъ злучїль, человекъ да не разлучаетъ».

Kościoł свѣтїу Рzymски такъже маженство свѣтєе за сакрамент коścioлный вїєлку поczyта; але в розводчїєхъ сачу опатрнїєсзїу, rzadko о нїмъ вслїсзшїсз, у то за вїєлкїма прїсзчїпама, в канонахъ коścioлныхъ opїсанїма. Kapłanom

swoim iż żon mieć nie dopuszczali, mądrze to vpatrzyli.

Czego Rus teraz dozna||(47)wa y wielkieu trudności zażywa z strony żon y dzieci popowskich, ktorzy wszyscy prawem dziedzicznym garną się do maiełności cerkiewnych. A successor, co cerkwi służy, niema czasem y chleba gdzie zarobić! A zatym, spodziewaiąc się na dziedziczne cerkwi, mało sie y vczą, ponieważ nie po godności, ale po dziedzictwie cerkwi dostępuią.

Rzymskiego kościoła Bog vchowal od tego kłopotu. Przetoz nie dziw, że godnych kapłanow maia: bo nie po dziedzictwie, ale po godności wstępuią do kościołow.

Nie wspominam czego więszego, iaky kapłan ma być, y iaky lepszy, czy żonaty, czyli ten, ktory Panu Bogu w czystości służy, a niema zabawy takieu?

[Церымоном] ¹

А теперь вже прыступую до хвалы Божое, до молитовъ дневныхъ и вечорнихъ. И въ тыхъ великая згода зъ Рымскоу церквью найдется. ||(об. 47) Въ нашой церкви:

Обѣдня.	Msza.
Вечерня.	Nieszpor.
Павечерница.	Komplekta.
Полунощница.	Nocturnum.
Завтрыня.	Jutrznia.
Славословіе.	Laudes.
Первый часъ.	Prima.
Третій часъ.	Tercia.
Шостый часъ.	Sexta.
Десятый часъ.	Nona.

Пойдимъ же до молитовъ такъ на службу Божой, яко на вечерни, завтрыни, на часѣхъ и на иныхъ: тыежъ

псальми, гѣнія, антифоны, тропары, кондаки, ирмосы, стихеры, каноны, параміи, трысветые, апостоль, аллилуія, евангелія, входы, пе||(48)реносы, молитвы посвященія Тайнъ Христовыхъ (которыя словы власными Христовыми посвящаются и премѣняются хлѣбъ въ Тѣло Христово, а вино въ Кровь Христову), воздвиженіе агньца, преломеніе на части, а потомъ смѣшеніе Тѣла и Крови Христовы, то есть части четвертое въ велихъ владанье, причащеніе, а на остатокъ — въ царскихъ дверехъ утрашеніе, то есть показаніе Тѣла и Крови Христовы для народу.

Пойдимъ же до сосудовъ церковныхъ: велики, дискосы, покрывала малые и великіе, кресты, антимиры, литоны, свѣчы, оемиянь, кадильницы, вода свецоная.

Нужъ уберы свещеническіе: стихарь, ||(об. 48) петрахиль, поясъ, поручье, еелонъ. А у епископовъ тоежъ все, а въдыже еще надто, для достойности вряду его, большей, то есть: параминъ, полица, омофоръ, митра.

А ктожъ бы ся того навличалъ, а въ Рымской церкви все тоежъ найдется, только иначе называется, о которыхъ, прошу, послухай.

В Рымскимъ коścieле такіежъ modlitwy, psalmy, співанія, trisagia, antiphony, gradaly, colecti, himny, leccie, epistolie, ewanielie, introity, ofertij, prełacie, canon, poświacania sakramentu naświęszego (słowy Pana Krystusowemi, za ktorimi chleb przemienia się w Ciało Pańskie, a вино w Krew Pańską), elewatia dla narodu propter adorationem przed komunią (a v Rusi po komunij), przelamanie hostij, cząstki iedney kładzenie do kielicha, potym komunia.

Podźmysz do naczynia kościelnego:

¹ Этой строки въ старопечатномъ экземплярѣ нѣтъ.

kielichi, ||(49 — H) patyny, pokrywadła małe y wielkie, krzyże, pacificaly, portatyły, korporatyły, świece, kadzidło, tubularze, woda święcona.

Nuż vbiory kapłańskie: humerał, alba, stola, pas, manipularze, planeta. V biskupow więcej tego, iako też y v Greckich władyk, więcej, niż v kapłana: tunicelle, dalmatiki, infula, a v arcibiskupow paliusze, toż co v Greckich—omophoria.

Patrzayże, iesli nie toż wszystko w Rzymskim kościele, co y w Greckim; tylkoż inaczeu nazywaią; a w odprawowaniu fały Bożey toż wszystko nayduie się, iedne pierwey, drugie posledniey, iako w ktorым kościele zwyczaj niesie, wedle tradicij y vstawy świętych oycow.

А речешъ ли: же въ нашей церкви предсе бблшей найдется; бо у Римлянъ одна мша, а у нашей церкви три литургии: Васильева, Златоустого и преежесвещенная?

Послухай, же есть и въ Римскомъ костелѣ мало не тоещъ. ||(об. 49) Ачвольвекъ одна служба Божая, але иначе ея отправуютъ въ Римѣ, иначе въ Меднолянѣ. Которая есть тежъ много подобная литургии светого Василія; есть тежъ и преежесвещенная во всемъ нашей подобная, которую разъ только въ рокъ отправуютъ у Великую пятницу, на которой ани приношенія, ани посвещенія не бываетъ; «вѣрую въ единого Бога» не мовятъ, только молитвы нѣкоторые а «Отче нашъ» и зъ готовымъ посвященнымъ сакраментомъ служатъ.

А речешъ ли еще: есть много у Римлянновъ, чого въ нашей церкви нѣтъ?

Есть тежъ и въ нашей церкви не мало того, чого Римская не маеть. А чы вжежъ затымъ бѣгати згоды и еди-

ности светое, если въ чомъ ||(50—H) маломъ не згожается, поневажъ въ большихъ и въ кгрунтовнѣйшихъ речахъ великая згода и тоещъ власне найдется, што у въ одной, то и въ другой церкви? Покажитежъ хотя одну съ тыхъ речей, што ся тутъ написало у евангеликовъ, съ которыми ся водите братати, нижъ зъ Римляны? А если вы не вѣдаете, я вамъ покажу: все тое, што ся тутъ написало, евангеликове называютъ плѣтеами и вымыслами людскими, а насъ балвохвальцами потрескують, и гдѣбы ся имъ то стати могло, радибы и наши и Римские церкви въ ни-во-што обернули и набоженство наше зъ кгрунту и съ памяти людское выкоренили! Отожъ ваша зъ ними згода!

А речешъ ли: же ся за васъ ||(об. 50) заставуютъ?

Не тебе онъ боронить, але себе. А Римляне, своее релии боронечы, твое власное боронять. О, не дай того, Боже, колибы перековъ Римскую побѣдили и опановали! А насъ бы и пугами, яко простаковъ, до своее шопы загнали! Але не треба заганяти: сами въ пропасть лѣзете!

Посты.

Еще ми зосталъ одинъ артыкулъ, ку вѣдомости потребный, о постахъ, которыхъ церковъ наша Восточная маеть не мало. Напервѣй — постъ светое чотырдесятницы передъ Великоднемъ, которого называемъ постомъ Великимъ; того посту недѣль 7. Дру||(51)гий постъ — Петровъ, который неоднаковый бываетъ: часомъ бблшей, часомъ меньшей; приходитъ подъ часъ мало не до шести недѣль. Третий постъ — Спасовъ передъ Успеніемъ Пречистое Богородицы; тотъ завжды однаковъ бываетъ:

двѣ недѣли только. Четвертый постъ передъ Рождествомъ Христовымъ, который посполите Филиповымъ называютъ, а то — иже въ день светого апостола Филипа закупаютъ. Ку тому, среды и пятки часовъ мясоѣдныхъ; тые, по преданію апостолскому правила 68 мѣлибы ся завжды постити, безъ вынимку вшелякого, опрочъ еслибы ся Рождество Христово прытрафило въ среду альбо въ пятницу: тамъ постъ разрѣшается.

|| (об. 51) Kościół Rzymski także ma postow niemało, a boday — nie więcej, niżli Grecki. Naprzod ma post Wielki przed Wielką nocą, który nazywaią quadragesima. Drugi post ma przed Narodzeniem Pańskim, ktorego nazywaią adwentem tego postu; iedni poszczą niedziel 6, a drudzy cztery tylko niedziele. Są też posty cztery do roku, które zowią suchedniami, prosząc Pana Boga, aby wiernych y dobrych robotnikow posyłał do winnice swojej, bo w ten czas święcą na stan duchowny—diakony, kapłany y ine wrzędy; tych postow iest dni 12. Są też posty albo wigilie przeciw każdego święta apostolskiego, wroczystych święt Panny Naswietszey, także y niektórych świętych wybranych. Do tego wszystkie piątki y szrody, żadney nie wymuiąc, poszczą, chyba ieśliby się trafiło Narodzenie Pańskie tych dni. Ku temu poszczą soboty niemal wszystkie do roku. A tego wszystkiego vczyni niemało.

A tu muszę iedne roznicę niemałą przypomnieć, z strony postu sobotnego, czym się Ruś obrażaią do Rzymianow, ktorых muszę obmówić przed swogimi, y pokazać to, że się nie maią czym obrażać, chcą li y sami przymowki wietszej wysć, czego do siebie nie || (52) baczą. A położę to po-Rusku dla swoich.

Не маю чого хвалити, же наша Русь

посужаютъ Римляновъ въ томъ, иже они на паметку погребенія Христова, также готуючыся ку недѣли, постятъ завжды суботы.

Але ми речешъ: вшаеъ есть правило апостольское въ личбѣ 65, которое заказуетъ постити суботы, опрочъ одное передъ Великоднемъ..

То правда. Але есть тежъ другое правило апостольское, тамъ же недалеко, въ личбѣ 68, гдѣ рассказываетъ вси среды и вси пятки, жадного не выимуючы, черезъ рокъ постити: среду на паметку злочестивое рады Жыдовское противъ Христа и преданія отъ Юды, а пятницу на паметь || (об. 52) смерти и распатія Христова. Повѣдъже ми, которая сторона бѣльшей ламаеть тые правила апостольскіе: чы Римляне, постячы суботы для прычынъ верхуменныхъ (вгдыжъ постъ въ писмѣ светомъ завжды есть у великомъ залеценю и Пану Богу прыемный), чыли Русь же вильканадцать середъ и пятеовъ, не дбайучы на правило апостольское, поймають мяса и млечна? А то есть на Светой недѣли, по Велицѣ дни, потомъ постѣ недѣли Сопествія Духа Светого, потомъ по Рождествѣ Христовомъ, потомъ по Новомъ лѣтѣ, еще на недѣли передъ мясопустами, на злость Арцыуромъ, то есть Ормяномъ. Въ тыхъ теды всихъ тыдняхъ въ пятки и въ среды || (53—0) мясо ѣдають. Ку тому есть правило также о недѣляхъ, якои о суботѣ: «кто бы ся постилъ въ недѣлю, да буди проклятъ». А предсе, коли ся трафитъ навечерые въ недѣлю передъ Крещеніемъ Господнимъ, альбо Воздвиженіе честнаго креста Господня, альбо Усѣкновеніе главы Іоанна Крестителя Господня, и въ недѣлю постятъ.

А речешъ ли: же то чынять по преданію церковному и светыхъ богонос-

ныхъ отецъ, же такъ подали и такъ оставили?

Тожеж власне и о Латинникахъ маешъ разумѣти, ижъ тежъ они, по преданію своихъ светныхъ отецъ и по уставу церкви своее, суботы постятъ, для тыхъ причинъ, яко ся вышей поменило. А ижъ церковь ||(об. 53) Восточная зажды звывла противную речъ ересемъ чинити, яко на прыкладъ—не поститъ среды и пятницы противъ Арццуромъ передъ запусы великими, певне — не согрѣшили бы, коли бы и суботы постили противъ Жыдомъ, поневажъ Жыдове на тотъ день зажды колацей заживаютъ. Отожъ, яко вы Русь, маючы уставу церковную, не квалтите правила апостольского, поживаючы мяса въ среды и въ пятки нѣкоторые, а постите въ недѣлю, также и Римляне не квалтятъ правила апостольского, постячы суботы, о чомъ Августинъ светый, въ листѣ своемъ 86 пишучы, такъ мовитъ: «Грекове не постятъ суботы на памятку оногo ||(54—0в) вѣчного шабату, то есть отпочыненья въ царствіи небесномъ; а Римляне постятъ суботы на памятку жалю и плачу оногo апостоловъ Христовыхъ, для погребенья Христова».

Але речешъ: то Латинскій докторъ такъ мовитъ.

Послухайже своего Греческого, светого Нила Касинского, што тотъ мовитъ, коли его пытали о постѣ суботнемъ, якобы тежъ о немъ разумѣлъ? Повѣдилъ тыми словы, ижъ «не маеть быти прыгана ани Грекомъ, ани Латинникомъ, ижъ вождый, водлугъ звичаю и старшихъ своихъ поданья, поститъ, альбо не поститъ. Брашно насъ Богу не залецаеть. Колибы (повѣда) хотѣли Сараценове во Христа вѣрйти, а въ недѣлю по||(об. 54)стити, допустилибысьмы имъ того. Грекове не постятъ

суботы, Манихейчыки потошляючы. А Латинникове постятъ, до недѣли готуются. Обои добры и безъ прыганы чынять, быле бы только милость была сполная и покой». Потулъ суть слова того святого.

Отожъ и ты, пане Русине, не гань Латинникови посту суботного; поневажъ и онъ не ганить тобѣ, же ты въ среды и въ пятки нѣкоторые мяса поживаешъ. А яко ты о собѣ разумѣешъ, же тымъ апогольского правила 68, поживаючы мяса въ пятки и въ среды, не квалтишь, такъ и о Латиннику разумѣй, же тежъ и онъ, постячы суботы, правила апостольского не ламлетъ; ||(55) поневажъ постъ лѣпшій насъ Пану Богу залецаеть, нижъ обжырство.

Повѣдъ же ми, што было по .овой безлѣпцы альбо радшей баламутни, которая написана въ «Требникахъ» Балабановыхъ: яко прыимати отъ Латинъ приходящего до нашео церкви? Гдѣ тежъ тамъ стоитъ написано о постѣ суботнемъ тыми словы: «отрыцаешы ли ся вѣры Латинское и суботства ихъ, еже Петръ Гугнивый въ Римѣ уставилъ есть»?

Радъ быхъ вѣдалъ, што то за Петръ Гугнивый?! Если разумѣеть папѣжа, ино и тутъ явчая баламутня показуется, бо якожь отъ светого верховного апостола Петра почавшы, большей двухъ сотъ папезовъ проминуло, а жадного зъ нихъ ||(об. 55) не найдешь, которого бы Петромъ звано. А то чынили для большое учтивости оногo найвышшого по Христѣ пастыра Петра светого верховного апостола, не смѣючы называтися тымъ именемъ, хотяжъ на столыцы его вси сѣдѣли. А такъ, для милосердія Божого, прошу и упоминаю васъ: не вѣрте тымъ плѣткамъ, бо то щырая баламутня и фалшь спросный, Богу и людемъ мерскій, отъ непрятеле-

лей церкви светое Римское змышленный и въ печельной кузни ненависти бѣсовское увованный—до того отрыпаться вѣры Латинское. Изали то не явное блузнерство? Изали вѣра Латинская не таяжъ, што и Греческая, которая възнаваеть Бога во Тройцы ||(56) единого и крещаетъ въ имя Отца и Сына и Светого Духа? Изали таковой безумница не своежь власное вѣры отрѣкается, которую на крещенію светомъ принялъ, коли отрѣкается вѣры Латинское? Почуйтеса, чы живи есте вы? вы, быдло нѣмое, што таеъ разумѣете?!!

Завираючи тое короткое писанье мое, утвержаю оное знаменіемъ креста Господня, которое есть хоругвею нашею и памятою страсти и смерти Христовы, а заплатаю откупенья нашего, которому знамени поклоняючыся, и Воскресеніе его Пресвятое поемъ и славимъ! И протожъ напреднѣйшый члонецъ тѣла нашего на главу и на чола наши повладаемъ, вспомина||об. 56)чы едино имя Пресветое Жывотворящее Тройцы, а мовачы во имя Отца и Сына и Светого Духа, а того светого знамени на всякіе sprawy церковныя и пры каждой службѣ Божой, пры посвященію Таинъ Христовыхъ, пры крещенію и пры всихъ немаль церемоніяхъ церковныхъ ужываемъ. О чомъ Злато-

устый шыроко пишеть, выславляючи знамя креста Господня: «силою того знамени и отъ непрятель душевныхъ, и отъ всего злого зъ вѣрою боронимся». А евангеликове то чарами называютъ. А коли хто тымъ знаменіемъ жевгнается, посполите звыкли мовити, же «мухи оганяеть».

Отожь, ваша зъ ними згода, яко зъ огнемъ вода!

|| (57) Rzymski kościół także to święte znamie krzyża Pańskiego w wielkiej czciwości ma, y używa go z wielką czciwością do każdych spraw świętobliwych, tak duchownych, iako y ciała czciwie służących. Y żadney sprawy duchowney bez tego znaku nie odprawia, wiedząc zapewnie, iż to iest chorągiew Pana naszego y chwala nasza krześcianska, znamie, ktore nam na pamięć przywodzi ono dobrodzieystwo Pana naszego, na którym wszystko zbawienie nasze zawisło, wspominając na one słowa apostołskie, co mowi: «nie day, Boże, abym się chlubić miał, iedno w Krzyżu Pańa naszego Iezusa Krystusa, który zmarł dla grzechow naszych, a wstał z martwych dla vsprawiedliwienia naszego», ktoremu z Oycem, y z Duchom Swiętym niech będzie wieczna cześć, chwala. Amen.

Издано по старопечатному экземпляру, сперва принадлежавшему Чертковской, а нынѣ—Московской Городской Библиотеки.

О ЕДИНСТВѢ ЦЕРКВИ БОЖІЕЙ

ПОДЪ ОДНИМЪ ПАСТЫРЕМЪ

■

О ГРЕЧЕСКОМЪ ОТЪ ЭТОГО ЕДИНСТВА ОТСТУПЛЕНІИ

Сочиненіе Петра Скарги

1577 года ¹

|| (1 нем.) О ИЕДНОЌСІ

КОЌСІОІА БОЖЕГО ПОД ИЕДНЫМ ПАСТЕРЗЕМ. У О ГРЕКІМ ОД ТЕУ ИЕДНОЌСІ ОДСТАПІЕНІУ. З ПРЗЕСТРОГАУ Я ВРОМІНАНІМ ДО НАРОДОВ РУСКІХ, ПРЗ ГРЕКАХ СТОІАЮСЯХ: РЗЕСЬ КРОТКА, НА ТРЗ ЧЕЌСІ РОЗДЗІЕЛОНА, ТЕРАС ПРЗЕС К[СІЕДЗА] ПІОТРА СКАРГЕ, ЗЕВРАНА ПАНА ІЕЗУСОВОГО, ВЫДАНА. «ПРОСЪЕ, ОУСЪЕ, АБУ БУЛІ ІЕДНО, ІАКО У МУ ІЕДНО ІЕСТЕСМУ» (ІОАН. 17) ². В ВІЛНІЕ, З ДРУКАРНІ ІЕГО КХІАЖЕ-СЕСУ МІЛОЌСІ РА[НА] МІКОІАІА ХРІСЪ-

ТОРНА РАДЗІВІІА, МАРШАІКА В[ІЕЛКІЕГО] КХІЕ[СТВА] ЛІТ[ЕВСКІЕГО] etc. РОКУ 1577 ³.

|| (2 нем.) Осьвѣченему пану а пану Констанему, кшіаѣциу Островскому, воіеводзіе Кііовскіему, etc., пану мніе мїлоЌсівему, Іаскі Божеу, etc.

Патрзас на сромотне роzerване луду хрещсїанскїего тых звІасзча часов наших опІаканых, осьвѣчене кшіаѣе, кзды, Бозз чещсїе у збавіеніе лудкїе у сІаве народов хрещсїанскїих мнїаюу, сердеcznie сїе взІаііе у засмудіе

¹ Изданіе 1577 года (первое) сочиненіе Скарги почти все было сожжено. Второе изданіе (1590 года) появилось со значительными отмѣнами, которыя всѣ, въ своемъ мѣстѣ, указаны; главы же совсѣмъ передѣланныя, или вновь написанныя (собственно—въ одной первой части), помѣщены ниже, въ видѣ дополненія, вмѣстѣ съ нѣскольکو измѣненнымъ выходнымъ листомъ и новымъ посвященіемъ (уже не князю Острожскому, а королю Сигизмунду III). ² Іоан., гл. 17, стр. 22. ³ На оборотѣ 1-й немум. страницы помѣщенъ гербъ князей Радзівіловъ, со слѣдующею надписью на верху: «Herb іего m. ра[на] Мико[Іаіа] Хрѣsztopha Radzіві[Іа], кшіаѣсїа на ОІусе у Неśwїзу, etc». Подъ гербомъ слѣдующее четверостишіе: «Ze czсіа Бозз, которз szerzysz w katolickiej wierze, SІawa twoia, Radzівіle, niech sїe wzgorę bierz! Niechay sїe wstydzi heretyk z teу nagrody twoiej, A Radzівіtom nie przyczyta obrony swoiej».

musi, iż w takich niezgodach dusz, Krwią Bożą odkupionych, bez lidzby ginie; wiara przestawna zelżona, imię Boga zastępów od samychże chrześcian zbluznione iest; wiele chrześciańskich krolestw vpadło, y moc się a ręka pogańska podwyższyła!! Y komusz więcey zgoda y iedność przystoi, iako chrześcianom?! Ktorem bez || (об. 2 нем.) spolney miłości zwać się vczniami Chrystusowymi nie kazano, pokoy im za hasło дано ⁴, mocne a nierozwiązane węzły zgody ich spolney zawiązano. Nie mógł być mocniejszy węzeł iedności, iako spoienie członkow w iedno ciało, gdzie niepodobna rzecz, aby się wadzić, abo członek od członka odstępować, y głowy swey, s ktorey po żyłach y wiązaniu spolnym żywot y władzę bierze, nie słuchać miał. «Wszyscy (powiada s. apostoł) w iednochmy się ciało krzcili» ⁵. To iest — chrzest s. iest nasze w iedno ciało skupienie: tak iż nie nabyta, ale wrodzona iest chrześcianom zgoda. Bo na krzcie s., rodząc się chrześciany, zaraz się z iednością rodzim, a członkami się iednego ciała Chrystusowego y kościoła iego staiem. A iż rzeczy mocniejszy niemasz nad tę, s którą się rodziem, — twardszy nad to węzeł do iedności, w którą s przyrodzenim duchownym zrastamy, zawiązany być nie mógł. A ktemu y iednego chleba pożywać nam дано, abysmy się, iako tenże apostoł mówi, wszyscy iednym chlebem stawali ⁶. Ten chleb nie iest inszy, iedno on przeuadroższy, to iest Ciało y || (3 нем.) Krew Pana y Boga naszego Iezusa. Który on nam na to dał, aby taką potrawą (w ktorey się wszyscy w iedną krew obra-

camy, y iako z iedney krwi idący bracia z sobą się powinowaciemy) zgodę naszą spolną zapieczętował y zawiązał, y takim cudem wszechmocności swey pokazał, iż miłość braterską a powinowatą między nas, iako rodzoną bracią, wszczepić raczył. Nakoniec, y za to vmarł Bog ten nasz, aby syny rosproszone do kupy y iedności zebrał ⁷. Czemuś złość y niestworność chrześciańska tak mocne okowyspoleczney iedności y związki takiej miłości rozbiia? A ci, ktorzy się do Chrystusa odzywaią, tak rozdzieleni y niezgodni są? Izali rozdzielony iest Chrystus ⁸? Izali się godzi łamać kości baranka tego? Izali przystoi rozdzierać niezszywaną suknię iego ⁹?

A iż każda sekta nie tylo swego vporu broni, ale sie też iedna z drugą srodze wadzi y nie zgadza, — w tym tylo wszystkie zgodne są, iż na ieden kościół s. Rzymski biią. Czym samym się wydaia, iż sie żadna z nich zostać przed papieżem, iako śnieg przed słońcem nie może. Y przeto zgodnie go || (об. 3 нем.) nienawidzą, iako zguby swoiey, y winny — sędziego abo woity swego. Bo then sam ieden iest kościół, który, kacerstwa potępiając, w posłuszeństwie wiary dzieci swoje zachowuie, a rozdziałów żadnych nie dopuści, ale wszystkim wymysłów swoich odstępować a na iedney spolney wierze v iednego stołu sakramentow s. przestawać każe ¹⁰. Ten sam iest kościół s., iako matka wszystkiego chrześcianstwa, od ktorey dzieci niespokoyne a nieposłuszne odstąpiwszy, do zgody nigdy nie trafia, poki się do matki nie wroczą. Y kto iedno kościelne historye ¹¹ czyta, naydzie okowiście, iż wszystkie po wszem

⁴ На поръ: «Ioan. 13, 14 [ст. 27]». ⁵ На поръ: «1 Cor. 12 [ст. 13]». ⁶ На поръ: «1 Cor. 10 [ст. 17]». ⁷ На поръ: «Ioan. 11 [ст. 52]». ⁸ На поръ: «1 Cor. 1 [ст. 13]». ⁹ На поръ: «Ioan. 19 [ст. 23—24]». ¹⁰ На поръ: «2 Cor. 10». ¹¹ На поръ рукописная отъетка: «Bibliorum historiae.... S. Stura».

świecie sekty y krolestwa chrześcijańskie w papiestwie, to iest pod sprawą, rządem a hetmaństwem biskupa Rzymskiego były, y od niego odstąpiły. O herezykach dzisiejszych ieszcze iest świeża y żywa pamięć, iż z nami byli y od nas w szli ¹.

Ale o Grekach wątpić niektorzy prze niewiadomość y starość smieią (zwłaszcza między Rusią, ktorzy za nimi idą), aby pod sprawą y rządem papieskim y w iedności kościoła Rzymskiego kiedy byli. Tacy abo vporni są, abo pism swoich Ru(4 мен.)skich nie czytaią, które świadczą, iż Formosemu, abo Chrystofowi, papieżom, Grekowie naprzod posłuszeństwa zwykłego oddać zaniechali, y imienia ich z liturgiey wymazali, żadney słuszoney przyczyny nie mając ². Y tego nie wiedzą, iż przez te pięćset lat, prawie co pułtorasta lat, zgodę ś. odnawiali, y do tegosz się posłuszeństwa wracali, a zasię lekkomyślnie odstępowali ³, y ostatnie na osmym zborze, przed stem y kilka dziesiąt lat, mocno się barzo przełożenstwo nad sobą papieskie wyznawszy, z kościołem Rzymskim ziednoczyli ⁴.

O czym gdym ia kazania niektore tu w Wilnie z powinności y posłuszeństwa ś. czynił, a wiele zakonu Greckiego ludzi temu się przysłuchało, — zdało się niektórym, abych to był dał na pismie. A ktemu, gdy przenantwielebniejszy ociec i. m. x. Waleryan, z łaski Bożey biskup Wileński, fundownik y dobrodziey kollegium Wileńskiego, podać mi Ruskie książki raczył, na kościół s. Rzymski

pisane, w ktorich nas z ohidzenia Grekow herezykami y chulę (iako Słowiańskim ięzykiem mowią) abo bluznierstwo na ||(06. 4 мен.) Duch Ś. mowiącemi zowią, y wiele innych potwarzy na kościół ś. niepokalany kładli, — vżaliwszy się nad narodem Ruskim, tak od Grekow zwiędzionym, a chcąc, aby im takie potwarzy do iedności kościoła Bożego nie przeszkadzali, starałem się o to, abych im dał o tym na pismie w tych książkach sprawę dostateczną, a vpominał ich, aby, vpor burzliwych a nieposłusznych Grekow vznawszy, odszczepieństwa y błędow ich nie naśladowali, — ale się raczej do iedności kościoła ś., z ktorey wyszli, pod iedną głowę nawyższego a iednego na ziemi Chrystusowego namiestnika Piotra Rzymskiego skupili ⁵. Czego z serce pragniem, y to poselstwo Chrystusowe o pokoiu y o iedności, nam testamentem Pana naszego oddaney, acz niegodni, sprawuiem: aby owce rosproszone a wilkom niezgodą wydane do iedney owczarniey, z ktorey zdradą nieprzyjaciół swoich wykradzone są, zgromadzone być mogły ⁶.

To pisanie moje, gdy wyniść między ludzie miało, osobiwem na to oko miał, abych ie waszey kx. m. przypisał, dla wielu słuszych przyczyn. Nęzod: iż mi ||(5 мен.) iest w dobrej pamięci, gdyś wasza kx. m., przy cieie wielkiej pamięci godnego szurzego swego Iana Chrystofa, hrabie[go] na Tarnowie, kazania kościelnego z grzesznych vst moich w Gorliczyney y w Tharnowie pilnie słuchał, y mnieś od nieprzyjaciół wiary ś.

¹ На погъ та же рука написала: «обравшы Jezusa за głowę kościoła, a nie papieża, zwozdziela świata, wyszli od was. Y niesława wasza, że od was herezyctwa wychodziły, bo s tego uchodziły». ² На погъ та же рука написала: «прзчына же за prawowierne... nie uznali». ³ На погъ тою же рукою написано: «wątpiac o starożytnych zabobonach papieskich». ⁴ На погъ написано: «ziednoczyli, a przecie onemu wątpili». ⁵ Та же рука замѣтила на погъ: «Krystusa Pana y kościoła iego chrześcijańskiego, a nie Piotrowego, skupili». ⁶ На погъ: «Ioan. 10».

heretykow bronił, takieś był ze mną zmowić raczył: iżeś mię y kxię[dza] Malchera Dominikana do siebie ze Lwo-wa na wolny czas y mieysce przyzwać, a z nami o rzeczach zbawiennych namowy mieć miał. A iż do tego nie przyszło, a ia, chęcią zbawiennych skarbow, z którymi chodziem, ludziom ie zalecając, y dobrodzieystwy domu Tharnowskiego y w. kx. m. pobudzony, zapomniałem tego słowa y dobrego serca w. kx. m. nie mogł,—to, co by się vstnie mówić mogło, to w tym pisaniu waszey kx. m. posyłam, prosząc, abyś przeczytać y vważyć raczył, a tym, którzy Greckiego odszczepienstwa bronią a s. niepokalany kościół Piotra s., matkę wszytkiego chrześciaństwa, wspołek z here-tyki hidzą, mieysca nie dawał, a nam też całe vcho zachował. Obaczysz wasza kx. m., iż prawda e||**(06. 5 нем.)**wanie-liey y nauka bogonosnych oycow s. przy nas iest, którzy na mocney opoce wiary Piotra s. stoim ⁷, a iakie iest niebes-pieczestwo tych, którzy, z iedności ko-scielney wychodząc, głowy się tey, co y my, nie trzymają, bez ktorey duchowny y niebieski żywot spadać na oddzielone członki nie może?

Mam ktemu wielką w Panu Bogu nadzieię, iż wasza ks. m. serce, wielkimi cnotami żywota chrześciańskiego y mi-łością ku Panu Bogu y pobożnością wszytkich spraw ozdobione, do tego po-budzi, aby się co około ziednoczenia na-rodow tych Ruskich z kościołem Bożym y wybawieniu tak wiele dusz zaczęło, y szczęśliwie skończyło. Bo gdy Pan Bog chciał przez ty czasy odszczepienstwa Greckiego zgodę s. wznawiać, pany bo-goboyne na to wzbudzał. A iż wasza ks. m. pierwszym w tym Greckim zakonie, y rodzajem wielkich przodkow swo-

ich, y vprzeymościa ku rzeczom Boskim, y sławą cnot a możnościa wielką od Pana Boga obdarzony iesteś, tę powin-ność na sobie niesiesz, aby wasza ks. m. tych darow Bożych na to vżyć y tak nimi robić||**(6 нем.)** raczył, iakoby sława Boża y wiary chrześciańskiej rozmno-żenie a duszom, krwią Bożą oblanym, pomoc się czynić mogła. Bo ta iest po-winność panow chrześciańskich, ktore Pan Bog możne y zacne czyni na to, aby z nich pożytecznieysze zbawieniu ludzkemu y podniesieniu imienia swego Boskiego sługi mieć mogł. Wiele by się za przykładem y staraniem y powagą y mądrościa waszey ks. m. do tego zied-noczenia narodow Ruskich w tym pań-stwie, o którym się w trzeciey części mowi, pomoc mogło!

Do czego dobre iusz Pan Bog początki dziwną sprawą swoią vczynić i prawie fundament założyć raczył, iż z osobney łaski swey dom waszey ks. m. Zachodnią światłością, ktora na Wschodzie zgasła, oświecać iuż począł: a okrom i. m. księżny Katarzyny, corki waszey ks. m. y syna też starszego i. m. ks. Ianusza do iedności kościoła s., w którym wszyscy starzy y bacznieyszy młodzi Grekowie zbawienia swego szukali, to iest do Rzymskiej stolice a do iedney Chrystusowey owczarnie przywrocić, a tą go łaską do innych wiel||**(06. 6 нем.)**-kich a iuż v wiela ludzi sławnych iego cnot vczcić raczył. Z czego wasza kxią-żęca miłość wielce Panu Bogu dzięki-wać, y to iemu barzo chwalić, y z tego się wielkiey pospolitey y domowey po-ciechy spodziewać winien iesteś. Bo tym ani waszey kx. m., ani swoich zacnych przodkow sławy nie skaził, ale ią przyoz-dobił: gdy obudwu dziadow swoich, onych wielkich hetmanow (iednego z Greckiego Konstantyna, oycy w. k. m., drugiego z Łacińskiego kościoła, Tharnowskiego,

⁷ На норѣ: «Matt. 16».

idących) iednę na sobie wiarę y zgodę starowieczną Grekow z Łacinniki okazał, y do tego się posłuszeństwa y głowy, pod którą wszyscy Grekowie byli, słuszenie a mądrze wciekł. Ieden to był kościół y ieden być ma, iako wasza kx. m. z tego czytania zrozumieć będziesz raczył. W tak młodych leciech, tak wysokie y wiela ludziom ku podziwieniu dary Boże, a zwłaszcza — tak męska, przy rzeczach duchownych, dla których, prze miłość Bożą, wiele się cierpieć ofiaruie, stateczność — nie bez cuda iest opatrności Bożej nad domem waszey kx. m., która, z vst nie||**(7 неч.)**winnych chwałę sobie gotuiąc, vpomina waszę kx. m., aby się też ktemu przychylił, iakoby y swoje, y innych wiele zbawienie vbespieczył!

Wielka by się tym y sławna Panu Bogu a zbawieniu ludzkiemu barzo potrzebna posługa vczyniła, y więcey by się miłość y iedność chrześciańska zwłaszcza w tym krolestwie rozmnożyła, y wielom by się w narodzie Ruskim nabożne y Boga szczerze miłujące sumnienie vspokoilo! Proszę P. Iezusa, dla synow rosproszonych, aby ie w iedno skupił! Vkrzyżowanego, — aby serce w. kx. m. y innych, ktorzyby temu pomoc dać iaką mogli, do tego ś. ziednoczenia kościelnego wzbudzić raczył! A to dać, co ku wielkiej czci Bożej y ku zbawieniu dusz, drogą krwią Boga naszego odkupionych, y ku sławie wszytkiego wobec chrześciaństwa, y ku pohańbieniu nieprzyjaciół wiary powszechney, y ku dobremu rzeczy pospolitey a więtszey spolney miłości barzo służy!

S tym się pilnie y bogomolstwo moje grzeszne w łaskę w. kx. m. zalecam.

W Wilnie 7 dnia Lutego, 1577.

W. kx. m. sługa y bogomodlca Piotr Skarga, zebrania P. Iezusowego.

||**(об. 7 неч.)** SUMMA ROZDZIAŁÓW PIERWSZEJ części:

Rozdział 1. Okrom kościelney iedności nikt zbawienia mieć nie może.

2. Pierwey o prawdziwym kościele Bożym, niszi o prawdziwym słowie Bożym pytać się y wiedzieć potrzeba.

3. Kościół Boży widomy iest.

4. Kościół Boży łacno po czterech rzeczach poznać, kto się iedno dobrym sercem o nim pyta y wiedzieć pragnie.

5. Kościół ś. prawy ieden iest, nie dwa, ani trzy.

6. Czym się ta iedność kościoła Bożego spaiła y wiąże?

7. Ten pasterz nie iest tylko Iezus Chrystus niewidomy, ale z Chrystusem namiestnik tesz iego widomy.

8. Bez iednego widomego wszytkiego powszechnego kościoła pasterza, iedność, y rząd, y pokoy kościelny zachowany być nie może.

9. Chrystus Pan nasz Piotra ś. iednym y nawyższym pasterzem vczynił wszytkich owieczek y baranow swoich.

10. Rząd ten, który Pan Chrystus w kościele swym postanowił, z Piotrem ś. vmrzeć nie mógł, ale trwać ma do końca świata.

11. Na niewstyd fałszerzow tych herezykow, ktorzy mienia, isz Piotr ś. nigdy w Rzymie nie był, wywody, isz był y on Rzymski kościół fundował, y tam vkrzyżowan y vmarł.

||**(8 неч.)** 12. Na przywileie y na wyższe pasterstwo y biskupstwo Piotra ś. w kościele Chrystusowym wstąpiłi prawem Bożym biskupowie Rzymscy, y za to ie wszystek kościół katolicki od starowiecznych czasow miał y ma.

13. Biskup Rzymski od wiekow apostołskich asz do tego czasu zwierzchności swey, od Boga daney, nad wszytkimi po wszem świecie chrześciańskimi

kościół używał, a isz Grekowie y Wschodne kościoły y patriarchie były iemu, iako swemu starszemu, posłuszne.

14. Zamknięcie tej pierwszej części.

SUMMA ROZDZIAŁÓW WTOREY CZĘŚCI:

1. Co iest odszczepieństwo, a czym rozne od heretyctwa?

2. Isz nie Łacinnicy od Grekow, ale Grekowie od Łacinnikow odstąpili, a isz najwyższego pasterza kościoła wszytkiego papieża nie słuchając—odszczepieńcy są.

3. Summa w krotkości, dla czego y kiedy Grekowie odstąpili od iedności kościoła Bożego y posłuszeństwa stolice apostolskiej Rzymskiej.

4. Iako na wtorym zborze biskupi Carogroccy podwyższać się y nad innymi Wschodnymi patriarchy przełożenstwa pragnąć poczeli, a iako się im Damasus papież o to zastawił?

5. Iako na czwartym zborze w Kalcedonie znowu Carogroccy biskupi pierwszemi nad patriarchami Wschodnymi być chcieli (об. 8 нем.)li, a iako się im s. Leo Wielki papież zastawił.

6. Iako po czwartym zborze Carogrocka stolica posłuszna była Rzymskiej, y byli asz do szostego zboru Grekowie w iedności kościelney. Y o Janie Carogrockim, który się ekumenickim patriarchą pisać począł.

7. Iako Grekowie z cesarzmi y z patriarchami, w heretyctwo obrazoborskie wpadszy, od iedności kościelney odstąpili. Y o rozdzieleniu Rzymskiego państwa na dwu cesarzu.

8. Iako próżno tym, isz państwa świeckie Zachodnie od Carogrockich cesarzow tyrranow y heretykow odeszli, Grekowie dowodzić chcą, isz kościół Rzymski od Grekow, a nie oni od niego odstąpili.

9. Iako się Grekowie od heretyctwa

monothelitow y obrazoborcow nawrocili, y na siódmym zborze w Nicey z Rzymskim kościołem ziednoczyli.

10. Iako znowu Grekowie z cesarzmi swemi y Phocyusem, który mocą chciał patriarchą Carogrockim zostać, od iedności się kościelney odłączyli, y kacerstwo monotelickie y obrazoborskie ożywili. Y o Bulgarow do kościoła Rzymskiego przystaniu, o co Grekowie poruszeni tu napierwey potwarne artykuły na Rzymski kościół pisali, a iako się zasię na osmym (iako Łacinnicy liczą) zborze ziednoczyli.

11. Iako Słowieńskie narody, między ktoremi są Polacy y Ruś, wiarę świętą chrześciańską przyjęli, a iedni się do Rzym (9 нем.)skiego, a drudzy do Greckiego kościoła obrocili; a iako Grekowie znowu odszczepieństwo sroźsze, niżli pierwsze, y dłuższe zaczęli, gdy Łacińskie kapłany z Bulgaryey mocą wygnali.

12. Ktore artykuły, iako heresie y kacerstwa, Grekowie na Rzymski kościół kładli.

13. Iako za Leona papieża Dziewiątego Grekowie o przasny chleb przyganiać kościołowi Rzymskiemu poczeli; a iako ie papieżowie vpominali y na synody y dysputacye wzywali.

14. Iako zatwardziali byli Grekowie w vporze swym, a iaką nieprzyiaźń przeciw Łacinnikom pokazowali, gdy szli na zdobywanie od Turkow Bożego Grobu. A iako potym poniewolnie byli z kościołem Rzymskim ziednoczeni, gdy Łacinnicy Carograd opanowali.

15. Ostatnim świeżym y niedawnym w Florencyey Grekow y Rusi z kościołem Bożym ziednoczeniu. Y list wieczney a nierozdzielney zgody y ziednoczenia. Y o pięci artykułach, ktore Grekowie wznali.

16. Iako o pochodzeniu Ducha Ś. y

od Syna» Grekom się dosyć stało y dostatecznie wywiodło, isz to wierna ewanieliey s. y katolicka prawda, tak isz na tym przestali, y tosz wyznawiając roziechali się.

17. Przeciw tym, ktorzy, tego s. zboru Florenckiego nie trzymając, iako są winni, vpornie y bezrozumnie mu przyganiają, iakoby tam Grekowie zniewoleni być do takiej vniesy mieli; a isz ieden Marek, biskup Epheski, tam nie przyzwał; a isz się więcej ||(оф. 9 нем.) zborow czynić okrom siedmi nie godzi. Y o testamencie Iozepha, patryarchy Carogrockiego; y [o] wotowaniu Grekow na ostatnim zasiedzeniu.

18. Iako na ten wielki synod Florencki (abo iako Grekowie zowią osmy) Ormianie, Iakobitowie y Murzynowie albo Ethyopiani byli przyzwani, y co się z nimi sprawiło.

19. Summa listu ziednoczenia Ormian na tymże osmy s. synodzie Florenckim.

20. Iako Grekowie, do domu przyiachawszy, za wzburzeniem czerncow prostych a vpornych przez Marka Epheskiego, synodu s. y iedności kościelney trzymać nie chcieli, y w ręce pogańskie wpadli. Y o Sidorze abo Isidorze, Kiiowskim metropolicie.

SUMMA ROZDZIAŁÓW TRZECIEY CZĘŚCI:

1. Iako są niebezpieczni zbawienia ci, ktorzy przy Grekach odszczepieńcach stoją.

2. Artykuły błędow tych, które się w Ruskim nabożeństwie naydują.

3. Isz o wielkie rzeczy idzie, a isz inna wiara iest v Rusi za Greki odszczepionemi idącey.

4. Iako się starodawnością y przódkami swemi wymawiać nie mogą, ani starzemi swemi duchownemi.

5. Iako dla trzech przyczyn, które w kościele Ruskim fundowane są, trudno się dobrego rządu y obmyślenia prawego o zbawieniu ludzkim spodziewać kto ma, iesli się z kościołem Rzymskim nie ziednoczy.

||**(10 нем.)** 6. Iakieby pożytki z tego ziednoczenia wrosły.

7. O łącznym ziednoczeniu, isz tylo trzech rzeczy potrzeba. A isz się o cerymonie y obrządki Greckie bać nie trzeba.

8. Co do tego ziednoczenia wiele Ruskim narodom pomaga, a co Grekom przeszkadzało?

9. Kto się o to ziednoczenie starać nawięcey ma?

10. Iako tego pospolitego ziednoczenia chrześcianin Ruski, swoje zbawienie miłuiący, czekać nie ma; ale bez omieszkania wynić z odszczepieństwa winien iest.

11. Zamknięcie tey części y vpominanie chrześciańskie. Y o nieszczęściu Carogrockiey, a o błogosławieństwie Rzymskiej stolice.

||**(оф. нем.)** OSM ABO DZIEWIĘĆ ZBOROW,
TO IEST POWSZECHNYCH,

które w zgodzie i iedności Grekowie y wszystkie Wschodne kościoły z Łacinniki czynili:

1. W Nicyey — 318 oycow, za Sylwestra papieża a cesarza Konstantyna Wielkiego, około roku Pańskiego 328. Na którym Aryusz, bostwo Chrystusowe bluzniący, potępiony iest.

2. W Carogrodzie — 150 oycow, za dozwoleńiem Damasa papieża, pod cesarzem Theodozuszem Wielkim, około roku Pańskiego 383, przeciw Macedoniemu, Carogrockiemu patryarsze, który bluznił bostwo Ducha Ś.

3. W Ephezie—200 oycow, za Celestyna papieża, za cesarstwa Theodozjusza Wtorego, około roku Pańskiego 433. Na którym potępiony iest Nestor, Carogrocki patryarcha, który dzielił personę w Chrystusie, a Panny Maryey Bogarodzącą zwać nie chciał.

4. W Chalcedonie—630 oycow, za papieża Leona Wielkiego y Marcina cesarza około roku P. 454. Na którym potępiony iest Ewthyches, Carogrocki archimandryta, który Boską y ludzką naturę w Chrystusie zmieszając kładł.

5. W Carogrodzie — 163 oycow, za Agapieta y Wigiliusza papieżow, za Iustiniana cesarza, około roku 552. Na którym Antimius, Carogrocki patryarcha, potępiony iest, który Nestoryańskie kacerstwo wznawiał a Bogarodzącę bluźnił.

6. W Carogrodzie — 351 abo, wiedla innych, || (11 нем.) 289 oycow za papieża Agatona a cesarza Konstantyna Czwartego, około roku P. 631. Na którym potępieni są Sergiusz, Pyrrhus y Paweł, Carogroccy patryarchowie, wspołek z Antyoskim y Alexandryiskim patryarchą, którzy dwoiey woley w Chrystusie y dwoiey dzielności, z błędu Ewtychianskiego, wyznawać nie chcieli.

7. W Niceyi—350 oycow, za papieża Adryana a cesarza Konstantyna Szostego z matką Ireną, około roku P. 790. Na którym potępieni są Anastazius, Konstantyn y Niceta, patryarchowie Carogroccy obrazoborce.

8. Osmy (iako Łacinnicy liczą)—383¹ oycow w Carogrodzie, za papieża Adryana Wtorego a cesarza Bazylego Wschodnego, a Zachodnego Karła Wtorego Łysego, około roku P. 870. Na którym

Phocius, który mocą osiadł był stolicę Carogrocką, Ignacego wygnawszy, zrzucony iest; y znou obrazoborce potępieni są.

9. Dziewiąty (wedle Łacinnikow) a wedle Grekow — ośmy zbor (okrom innych, na których się tesz Grekowie ziednoczyli, iako się tu doczytasz) w Florencyey, za papieża Ewgeniusza Czwartego, przy obecności cesarza Greckiego Iana Paleologa, roku Pańskiego 1438. Na którym Grekowie pochodzenie Ducha Ś. «y od Syna» przyznali y z kosciołem się Bożym ostatnie ziednoczyli.

|| (06. 11 нем.) · ДОКТОРОВІЕ Y ИСТОРИКОВІЕ ГРЕЦКІ, З КОТОРЫХ СІЯ ТУ ВЫВОД ЧИНИ:

Докторowie:

Ś. Atanazius.
Anastazius, z gory Syońskiej.
Bazilius.
Chryzostomus.
Cyrullus Alexandryiski.
Cyrillus Jeruzolimski.
Damascenus.
Dydimus.
Epiphanius.
Theodoretus Cyri².
Symeon Metaphrastes.
Blemmidas.
Bekus.
Bessarion.
Scholarius.

Историкowie:

Ewzebius Cezaryiski.
Theodoretus.

¹ Во 2-мъ изданіи: «283». ² Во 2-мъ изданіи: «Сугу».

Точность.
 Точность.
 Точность.
 Точность Католическая.
 Точность Католическая.
 Точность Католическая.
 Точность.
 Точность Азия или Точность Ци-
 цилитана¹.

О) О ИЕДНОСТИ

КОБЦЮ БОЖЕГО ВОД ИЕДНЫМ ПАСТЕ-
 КЕМ. У О ГРЕККИМ ОБ ТЕУ ИЕДНОСТИ
 ОБИТАЮЩИХ. З УРОМИНАКИМ И ПРЖЕ-
 КТОЮ ДО СЯКОДОВ РУСКИХ, ПРЖЕ
 ГРЕКАМИ ИТОЯЩИХ.

ПЕРВША ЧЗЕСЬ.

О) ИЕДНОСТИ КОБЦЮ БОЖЕГО.

Роздѣлъ I².

Окром кобцелней иедности, никт
 збавленя мѣт не може.

Обвоѣана у писменъ свѣтлымъ у каза-
 нымъ (кобцелнымъ у)³ докторовъ с. увѣри-
 дзона речъ іест (котора сѣ ту на фун-
 дументъ всеыткого клудзие)⁴, із собие
 жуден о збавленю вѣчнымъ тусыч не
 може, котры || (2) сѣ у іедности кобцо-
 ля Божего не замкне. Во іасне сѣ сло-
 ва Пана мазого: «кто (праві) зе мнѣ

не іест, пржестъ мнѣ іест, а іко не
 мнѣ, не збѣта. Іен гонѣзаня»⁵. У
 апостолѣ с. мові «всеыты у іедно цѣло
 «кзвѣдѣнны»⁶ сѣ»⁷. Іакъ теу цѣло-
 нѣк ізвѣта не ма, кѣту пржѣ цѣло не
 тѣта, іакъ збавленя не ма, котры у
 іеднымъ цѣло кобцоля Божего зрѣты і
 іменны члѣонкы не іест)⁸. Сама та іест
 овецарня дому Божего замчыста, ма-
 іаца дзвѣтце у вротного⁹, котра ма
 всеытко од вѣлков беспѣчезство, і
 котрей кто сѣ вычлїи, на вѣлче зѣбы
 падне¹⁰. Само то іест мїасто, јурем
 мѣнымъ обтоцзене, у всеыткымъ до боіу
 духовного потребамы і зывнощю опат-
 рзене, у котрымъ кто сѣ не замкне,
 у окрुцїенство околу лежачых¹¹ не-
 пржыацїолъ впадне¹². Сама та іест іодка,
 у котрей потопу вчодзѣ, у которѣ кто
 не встѣпї, затопїонъ бѣдзїе¹³. Самъ тен
 іест домъ оыцовскїи, у котрымъ цїелца он-
 го вчованого (у тлустого)¹⁴ позыва-
 іѣ¹⁵. Тамъ тїлко сѣ годы, на кто (3)рыхъ
 самы вѣзвѣаны вѣселѣ сѣ, окромъ котрыхъ
 глѣдъ у нѣдза пануїе¹⁶. Та сама іест
 вїнница у замчысты огродъ Паґнскїи
 кочаня, на котры тїлко роса іего з
 неба, щѣчепїоне зїолка озывїаїаца, пад-
 не¹⁷. Окромъ котрого, нї сѣ доброго
 не родзї, ані жадне добре вчынкы, ані
 іаѣмужны, ані посты, ані мѣчѣнство на
 конїе у вѣланїе крвїе за Пана Хры-
 стуса не служы, ані іест позытчне. Самъ
 тенъ речѣонъ іест кобцоля с., із окромъ
 нїего жаденъ сѣ пощѣїецъ у Богу подобаѣ

¹ Поставъ второ, на 12-й нон. страницѣ (оборотъ чїстѣ) помѣщенъ гербъ іезуїтскаго ор-
 дѣна. ² По 2-мъ нѣд. второу отдѣлу соотвѣтствуетъ второу. ³ По 2-мъ нѣд. опущено.
⁴ Это придаточное предложение, выносе въ скобки, во 2 нѣд. опущено. ⁵ На полѣ: «Лук.
 11 [от. 23]». ⁶ По 2 нѣд.:... ату. ⁷ На полѣ: «1 Кор. 12 (какъ въ 1-мъ, такъ и во 2-мъ
 нѣд. ошибочно указана глава 10). [от. 13]». ⁸ Вмѣсто второ во 2 нѣд.: «у кобцелней іедности
 не контаїе». ⁹ По 2 нѣд.: «одѣвїлного». ¹⁰ По 2 нѣд.: «вѣлчыхъ зѣбѣвъ не вудзїе». На полѣ:
 «Лук. 10». ¹¹ По 2 нѣд. «лежачыхъ». ¹² На полѣ: «Esai. 26». ¹³ По 2 нѣд. «згїнїе». Тамъ же
 на полѣ: «1 Петр. 3». ¹⁴ По 2 нѣд. опущено. ¹⁵ На полѣ: «Лук. 15». Во 2 нѣд. ошибочно ука-
 зана 10-я глава отъ Луки. ¹⁶ На полѣ: «Matt. 26». ¹⁷ На полѣ: «Kant. 2».

nie może. To ¹⁸ ziele świętobliwości y vsprawiedliwienia, w inszym się ogrodzie nie rodzi. (Przed sienią tego domu wszystko przekłętwo z deszczem padnie) ¹⁹. W nim ²⁰ tylko samym ²¹ światłość y promienie Boże świecą ²². Okrom niego Egipskie ciemności moc mają. Nigdziesz plag onych srogich Egiptu y gniewu Bożego nie vchodzą, iedno w poczcie y liczbie ludu Izraelskiego ²³.

(A zamykając tę rzecz, mówię z s. Dawidem: «O, iako dobro y miło iest braciey, y iednego oycza Iezusa Chrysta, y matki iedney kościoł(4)ła powszechnego dzieciom w iedności y zgodzie mieszkać. Tam (mowi święty Dawid) daie Bog błogosławieństwo y żywot na wieki» ²⁴. Tam, a nie indziej, to iest w świętey iedności błogosławieństwo y żywot; a okrom niey, przekłętwo y śmierć wieczna) ²⁵.

Tosz święci doktorowie ćwierdzą, Łacińscy y Greccy.

Cyprian święty męczennik tak mowi: «Mieć Boga za oycza nie może, który nie ma kościoła za matkę. Iesli mógł kto potopu u[y]ść, który w korabiu Noego nie był; tedy y ten zguby wydzie, który w kościele nie będzie». Y niżej naucza (iż okrom kościoła y iedności iego, nic ku zbawieniu nie służy) ²⁶: «By dobrze kto y krew za Chrystusa rozlał, tedy być z nim (powiada) nie może, który w kościelney iedności być nie chciał. By w ogniu gorzał, y bestyom ku po-

żarcu dla Chrystusa poruczony ²⁷ był, nic nie zyszcze; nie wezmie za wiarę swą zapłaty, ale za swe niedowiarstwo karanie odniesie» ²⁸. To s. męczennik Cypryan.

Chryzostom święt(5)ty także pisze: «Nic (prawi) tak Pana Boga do gniewu nie pobudza, iako rozerwanie kościoła iego. Byśmy niezliczone dobre vczynki czynili, tedy przedsię nie mniej karani będziemy, iedno iako oni, którzy ciało iego targali, gdybychmy zupełność y całość kościelną rozrywali. Ieden święty powiedział (na s. Cypryana vkazuie), co się zda śmieie być rzezono, a wszakże iest rzezono: iż ten grzech (to iest odszczepieństwo) y krwią męczeństwa zgładzony być nie może. Powiedz mi, proszę cię (powiada), dla czego męczeństwo podejmujesz? Yzali nie dla czci Chrystusowey? A iakosz za Chrystusa żywot daiesz, a kościół iego, za który on żywot swoy dał, rozrywasz» ²⁹?

Ś. Augustyn także: «Do zbawienia (mowi) y żywota wiecznego (nikt) ³⁰ nie przechodzi, iedno ten, który ma za głowę Chrystusa. A za głowę go mieć nie może, który w cieie iego nie iest, które ³¹ iest kościół» ³². Y na drugim mieyscu: «ktokolwiek (powiada) od powszechnego kościoła oddzielony iest, by dobrze chwalebnie ||(6) żył, tym samym grzechem, iż iest od iedności Chrystusowey ³³ oddzielony, nie może żywota mieć, ale gniew Boży trwa nad nim» ³⁴.

¹⁸ Во 2 изд.: «Тѣ». ¹⁹ На полѣ: «Дані. 9». Во 2 изд. эта точка опущена. ²⁰ Во 2 изд.: «тѣм». ²¹ Во 2 изд. послѣ этого прибавлено: «domu». ²² На полѣ: «Еза. 60». ²³ На полѣ: «Exod. 10». ²⁴ На полѣ: «Psal. 132 [ст. 1—3]». ²⁵ Во 2 изд. этот «абзацъ» измѣненъ такъ: «Indziej iest ciemność, a tam zawždy światłość. Sam ten iest dom Rahaby (Ехо: 10), w ktorым śmierci vchodzą, z ktorego kto się wychyli, miecza y zatracenia nie vydzie(Iosii 6). Słusznie święty Dawid woła: «o iako dobro y miło iest braciey w iedności mieszkać. Tam (a nie indziej) iest błogosławieństwo y żywot» (Psal. 132). ²⁶ Опущено во 2 изданіи. ²⁷ Конечно, это опечатка; во 2 изд. правильно: «porzucony». ²⁸ На полѣ: «Тракт. 3 de simp. Prael». ²⁹ На полѣ: «Ном. 11 in еріа. ad Ephe». ³⁰ Во 2 изд. опущено. ³¹ Послѣ этого во 2 изд. добавлено: «ciało iego». ³² На полѣ: «De unit. Eccle. cap. 16». ³³ Во 2 изд.: «kościelney». ³⁴ На полѣ: «epi. 152».

Grzegorz tesz ś. tak mowi: «święty kościół powszechny tak naucza, iż zbawiony być nikt wprawdzie okrom niego nie może»¹.

Y koncylium Lateraneńskie, na którym byli y Grekowie z swoim² patriarchą y biskupy, tak mowi: «Ieden iest wiernych powszechny kościół, krom ktorego żaden być zbawion nie może».

(A tak niech tho będzie za grunt tym księgom y przestrodze, tak heretykom, iako schismatykom albo odszczepieńcom, ktorzy jedność kościoła Bożego rozewrali)³.

ROZDZIAŁ 2⁴.

⁵ Pierwey o prawdziwym kościele Bożym, niżli o prawdziwym słowie Bożym pytać się y wiedzieć⁶ potrzeba.

Pismo święte zowie kościół Boży domem, a słowo Boże zowie potrawą⁷ y chlebem (ktorym się ||(7) domownicy iednego gospodarza karmią)⁸. Skąd obaczyć y naprostszy może, iż pierwey (musi then domownikiem gospodarskim

zostać, kthory chleba iego chce wstawicznie pożywać)⁹. Tenże kościół (matką się¹⁰ tesz zowiąc, daie znać),¹⁰ iż się pierwey z matki vrodzić, y (iey dziecięciem)¹¹ zostać, toż potym¹² v iey piersi żyć y iey dziedzistwa vżywać każdy musi. Pierwey matkę poznać, tosz dopiero chleba z iey ręku prosić potrzeba. «W kościele (powiada apostoł) postawił Pan B. pierwey apostoły, potym proroki, potym doctory a nauczyciele, y pasterze dusz ludzkich»¹³.

Nie indziej, iedno w kościele; znacznie wyrażając, iż okrom kościoła żaden prawdziwy nauczyciel być, żaden słowa Bożego y zdrowey nauki przynosić nie może. A tak pierwey kościół Boży poznać ma, kto się o prawdziwym y szczyrym słowie Bożym pyta. Bo skoro kościół prawy pozna, wątpić o szczerości słowa Bożego w nim żadną miarą nie może. A iesli Boga nie znają, iedno w domu Bo||(8)żym, iako psalm mowi: «Bog w domach iego (to iest miasta Bożego) poznany będzie»¹⁴; y drugi: «w żydostwie (to iest w kościele powołanych

¹ На полѣ: «14 Moralium, cap. 2». ² Во 2 изд.: «свум». ³ Этотъ заключительный «абзацъ» во 2 изд. опущенъ. ⁴ Во 2 изд. этому отдѣлу соотвѣтствуетъ первый ѳ. ⁵ Во 2 изд. передъ этимъ вставлено: Do zbawienia pierw... ⁶ Во 2 изд. «dowiedzieć». ⁷ Во 2 изд.: «pokarmem». ⁸ На полѣ: «1 Tim. 5. Matt. 4». Взятое въ скобки во 2 изд. опущено и замѣнено слѣдующимъ: «Apostol ś., napominając vcznia swego Tymotheusza, tak mowi: «wiedz, iako się masz sprawować w domu Bożym, kthory iest kościół Boga żywego, filar y vmocnienie prawdy» (1 Tim. 3, [ст. 15]). A v proroka mowi P. Bog: «puszczę głod na ziemię, nie głod chleba, ani pragnienie wody, ale słuchania słowa Bożego» (Amos. 8, [ст. 11]). Bo iako ciało chlebem, tak się dusza słowem Bożym karmi, iako Pan mowi: «nie samym chlebem żyw człowiek, ale wszelkim słowem, kthore pochodzi z vst Bożych» (Matth. 4, [ст. 4]). ⁹ Взятое въ скобки изложено во 2 изд. такъ: «dom Boży poznać y w nim domownikiem zostać, toż dopiero chleba gospodarskiego, to iest, słowa Bożego, pożywać musi». ¹⁰ На полѣ: «Galat. 4». Взятое въ скобки изложено и распространено во 2 изд. такъ: «...Boży do matki przyrownany iest, kthora ma wiele dzieci. Iako mowi o nowym kościele, z pogaństwa nawięcey zebraniem, ś. Paweł (Galat. 4), zowiąc Ieruzalem, to iest kościół ś. matką naszą. Y przywodzi Izaiasza proroka (Isa. 54, [ст. 1]) mówiąc: «wesel się niepłodna, bo wiele ma synow opuszczona, więcey niżli ta, co ma męża». Y w osobie kościelney mowi o sobie apostoł (1 Cor. 4, [ст. 15]): «iam was w Chrystusie przez ewangelią vrodził». Y wyższej (1 Cor. 3, [ст. 1—2]) mowi: «iako maluczkim w Chrystusie mlekom wam dał pić, a nie potrawę, boście ieszcze nie mogli. Iasna tedy rzecz iest.....». ¹¹ Во 2 изд.: «synem kościelnym». ¹² Во 2 изд.: «dopiero». ¹³ На полѣ: «1 Cor. 12, [ст. 28]». ¹⁴ На полѣ: «In Psal. 47, [ст. 4]».

Bożych) znaiomy Bog iest»¹⁵. Pewna, ista rzecz iest: kto prawego y szczerego słowa Bożego pragnie, pierwey dom ten, w którym znaią Boga, poznać musi. «Oświeć się (mowi prorok), oświeć się, Hierusalem, a w tw[oi]ey światłości poga nie chodzić będą»¹⁶. Przetosz pierwey trzeba do Hieruzalem trafić, potym światłości Bożej w niey vżyć. Dla tegosz ony patryarchy nasze, (pogańskie)¹⁷ trzy krole, gwiazda pierwey do Hieruzalem, gdzie im słowo Boże objawiono y pismo prorockie przez vřząd kościelny vkazane było, niżli do Chrystusa, w Betleiem leżacego, prowadziła, aby każdy wiedział, iż słowa Bożego prawego mieć y vżyć y prawdziwego Chrystusa naleść nikt nie może, kto się pierwey o kościele Bożym nie dopyta¹⁸.

Dla tegosz święty Augustyn tak nauczał: «iż prorocy (powieda) o Chrystusie daleko ciemniey, aniżli o ||(9) kościele iego prorokowali; mnimam, iż to dla tego czynili, bo wiedzieli Duchem Bożym, iż przeciw kościołowi ludzie powstać, na części y¹⁹ rozrywać, y oń się swarzyć mieli. A o Chrystusie nie tak wielki spor być miał. Przetoż to iest iaśniey opowiedziano, o co więtsze niesnaski vrość miały: aby potępieni ci byli, którzy o kościele iasne prorocтва widzą, a przedsię z niego vciekaią»²⁰. To mowi święty Augustyn.

A między innymi to, co ku naszey tesz rzeczy służy, ono v proroka Ezaiasza znaczne iest prorocтва o kościele Chrystusowym: «Będzie (powiada) w ostat-

nich dniach zgotowana gora Pańska na wierzchu gor, y podniesie się nad wszystkie pagorki, y zbieży²¹ się do niey wszystko²² pogaństwo²³ y poydzie narodow wiele y rzekną: podźmy, wstąpmy na gorę Pańską, y w dom Boga Iakobowego, y nauczmy nas drog swoich, y chodzić będziemy scieszkami iego: abowiem z Syona wyniżie zakon y słowo Boże z Hieruzalem»²⁴. Patrzałże, iako prorok mowi, iż słowo Boże ||(10) nie zinąd wynić ma, iedno z Hieruzalem. A Hieruzalem—co iest innego, iedno miasto y kościół Chrystusow powszechny, który iusz nie z samych tylko Żydow, ale ze wszystkich narodow y ięzykow ludzkich zebrany iest. Kto tedy pierwey mieszczaninem tego miasta nie zostanie, słowa Bożego mieć y drog Bożych okrom tego domu nauczyć się y vczniem Chrystusowym być nie może²⁵.

Y stary Ireneusz tak przeciw heretykom pisze: «w kościele (mowi) postanowił Bog apostoły, proroki, doktory y wszystkie inne skutki Ducha Bożego, ktorego vczestnikami być nie mogą, którzy do kościoła nie idą. Kędy²⁶ iest kościół, tam y Duch Boży; a gdzie Duch Boży, tam kościół y wszystka łaska; a Duch iest prawda. Przeto którzy tego Ducha vczesnicy nie są, piersiami się they matki (to iest kościoła s.) (ku żywotu)²⁷ nie karmią, ani vzywaią cichego źrzodła, z ciała Chrystusowego płynącego; ale sobie kopaią studnie błotne z rowow ziemskich, y z onego bło||(11)ta piią wśmiardłą wodę, vciekaiąc od wiary kościelney y od-

¹⁵ На полѣ: «Psal. 75, [ст. 2]». ¹⁶ На полѣ: «Ezai. 60 [ст. 1]». ¹⁷ Опушено во 2 изданіи.

¹⁸ На полѣ: «Matt. 2». Этотъ «абзацъ» во 2 изд., содеража въ себѣ то же самое, изложено нѣсколько иначе, въ другомъ порядкѣ. ¹⁹ Это — мѣстоименіе «ù»; во 2 изд.: «gi». ²⁰ На полѣ: «In psal. 30 Conc. 2». ²¹ Во 2 изд.: «zbiežą». ²² Во 2 изд.: «wszytki». ²³ Во 2 изд.: «narody».

²⁴ На полѣ: «Esaie. 2 [ст. 2—3]». ²⁵ Весь этотъ «абзацъ», съ ничтожными вѣдѣніями въ словахъ, помѣщенъ во 2-мъ изданіи, въ концѣ годзиала, послѣ нижеслѣдующаго «абзаца». ²⁶ Во 2 изд.: «gdzie». ²⁷ Это во 2-мъ изданіи опущено.

miatając Ducha, aby nauczeni nie byli»¹. To mowi ten doktor. A obacz, iako Ducha Bożego y prawdę iego tak z kościołem spaja, iż iedno bez drugiego być nie może².

A iż czystey wody zdrowey nauki y ewanieliey nikt nie piie, iedno z ciała Chrystusowego, ktore iest, iako mowi apostoł święty³, Kościół iego. A tak iako się rzekło pierwey o kościele, niżli o piśmie y pisanym słowie Bożym, dowiedzieć się potrzeba iest temu, ktory zbawienia swego szuka. Bo tesz pierwey⁴ był kościół, niżli pismo, ktore się od Moizesza poczęło, a kościół Boży od Adama. Y w nowym zakonie także bez pisaney ewanieliey był przez czas niemają kościół Chrystusow⁵.

ROZDZIAŁ 3⁶.

Kościół Boży widomy iest.

Ten kościół Boży tak iest widomy, iż się z nim rozmówić y iego się dołożyć każdy może. Bo sam Pan ||(12) Iezus, roskazując⁷ brata nieposłusznego kościołowi opowiedzieć, nie kazał do niewidomego, ale do tego, ktory w cieie widomym osobę na sobie kościoła Bożego w wrzędzie porządnym nosi. Ktemu, do miasta na gorze zbudowanego przyrownał kościół swoy Syn Boży, «ktore się zakryć nie może», ale raczey na

to postawione iest, aby na nie każdy patrzył, «iako świece nie kładą pod ławę, ale na świecznik, żeby świeciła wszystkim domownikom»⁸. Dla tegosz y poganie niewierni na kościół Boży patrzeć mogą. Bo tak mowi Paweł święty o chrześcianach onych pirwszych: «miedzy złym narodem y skażonym (powiada) świecicie, iako słońce y miesiąc światu, słowo żywota w sobie mając»⁹.

A iesli pogaństwem, ktore do niego przystać y w nim zbawienie swe otrzymać nie chce, tajny kościół Boży nie iest,—daleko więcey chrześcianinowi niewidomym być nie może.

Przetosz święty Chryzostom mówi: «Iacniey kto słońce zgasić, niżli kościół Boży zaćmić, może»¹⁰! Y Augustyn ||(13) święty, przeciw heretykom pisząc: «iako to są slepi (powiada), którzy tak wielkicy gory nie widzą, którzy od świece, na świeczniku postawioney, oczy kryją. W słońcu (mowi) piśmo postawił przybytek swoy, to iest na iasności y widoku. Przybytek iego — ciało iest iego, przybytek iego — kościół iest iego, w słońcu postawiony, nie w ciemności, na dniu, nie na nocy¹¹. Y na drugim mieyscu: na wszytkę ziemię (mowi) wyszedł dzwięk ich, y na kraie świata słowa ich¹². Ztądże iest, iż kościół (prawi) nikomu tajny być nie może. Przetosz y ono w ewanieliey sam Pan mowi: miasto osadzone na gorze zakryć się nie

¹ На полѣ: «Libr. 3, cap. 40». ² Этотъ «абзацъ» во 2 изд. заканчивается слѣдующею прибавкою: «... а правда у wiara Chrystusowa y слово Boże być безъ коścioла не може».

³ На полѣ: «Colos. 1». ⁴ На полѣ: «Кościół pierwey, nizli pismo». ⁵ Этотъ «абзацъ» опущенъ во 2-мъ изданіи. ⁶ Начиная съ 3-го rozdziału, во 2-мъ изданіи идутъ совершенно вновь написанныя главы вплоть до заключенія первой части (т.е. до 19-го rozdziału). Эти новыя главы напечатаны ниже, въ видѣ дополненія. ⁷ На полѣ: «Matt. 18». ⁸ На полѣ: «Matt. 5 [ст. 14—15]». ⁹ На полѣ: «Philip. 2 [ст. 15—16]». ¹⁰ На полѣ: «Hom. 4 de verbis Isai». ¹¹ На полѣ: «In Epist. Ioan. Tract. 2». ¹² Это известное мѣсто: «во всю землю нвезде въщаніе ихъ, и во вся концы вселенныя глаголы ихъ».

może. Co się y z psalmem ¹³ stosuie: w słońcu (powiada) położył przemieszkanie swoje, to iest na iawie y widoku» ¹⁴.

Tak zbiiał heretyki Augustyn święty przed iedennaścią set lat y daley, którzy toż mowili, co też dzisiejszych lat heretykowie barzo głupie y vpornie plotą, iakoby kościół Boży niewidomy być miał. Bo tym samym, gdy to niebacznie ćwierdzą, srodze ||(14) się samiż potępiają, iż ani wiary, ani prawdy, ani słowa Bożego y żadney do zbawienia nadzieie nie mają, ponieważ kościoła Bożego, który sam iest (iako mowi święty Pawieł) ¹⁵ podpora y ćwierdzeniem prawdy, za mistrza y nauczyciela mieć nie mogą. Bo człowiek od tego się nauczyć nie może, kogo nie widzi, ani słyszy; gdysz wiara nie iest tylko z samego objawienia Ducha Świętego, ale też y z słuchania, wedle apostołu ¹⁶, do vcha. Y tego nie baczą, iż kościół Boży tu na ziemi w cielech iest ludzkich widomych; a iakosz niewidomym być ma, gdysz ludzie, s których ten kościół zebrany iest, ciała widome mają?

A tho, co mowią, iż za czasu Heliasza ¹⁷ kościół Boży tajemny był (bo o siedmi tysiącach ludu Bożego, którzy się nie pokłonili Baalowi, nikt nie wiedział), omylnie y fałszywie wykręcają. Bo chociaż siedmtysięcy ona zakryta była, przedsię kościół Boży w wrzędnikach swoich, w których się światu wszytkiemu na oczy stawi, zakryty y tajemny na ||(15) on czas nie był. Wiedział każdy, y wiedzieć mógł o onym wszem znaioym wrzędniku kościelnym Heliaszu, y o iego vczniu Helizeusie ¹⁸, ktorego y dzieci samey, ktore za nim wolały, dobrze znały;

y o innych w Ieruzalem kapłaniech, w których się kościół Boży słauił, gdzie pismu y nauce Bożey schowanie, gdzie ofiarom y służbie Bożey prawdziwey miejsce od Boga naznaczone było. Acz żaden wszytkich członkow kościoła Bożego każdego zosobna, wiedzieć y o każdym z nich wiedzieć nie może, iako tesz y o tych siedmi tysiącach nie wszyscy wiedzieć mogli, wszakże o piwrszych y przedniejszych tego ciała członkach, to iest o pasterzach y wodzach trzody Bożey, wiedzieć każdy, y na nie patrzeć, y w nich kościół Boży, ktorego oni osobę na sobie noszą, oglądać może. O takich Pan rzekł w ewanieliey ¹⁹, iż światu wszytkiemu świecą, a zakryć się nigdy, iako miasto na gorze, nie mogą.

A kto by rzekł: iakosz kościół Boży widomy być ma, ponieważ my w Kredzie wie||(16)rzemy kościół święty powszechny: bo co wierzem, tego nie widziem? Tedy na to niechay wie, iż my nie to w członkach wiary świętey wyznawamy y wierzymy, iż kościół Boży iest (bo to sami na oko widzimy), ale wierzymy, iż przezeń nas Duch Święty vczy, y w nim do nas mowi, a iż zbłądzić nigdy iego słuchając nie możemy, y w iedności iego zbawienie y grzechom odpuszczenie otrzytać mamy.

ROZDZIAŁ 4.

Kościół Boży łączno po czterzech rzeczach poznać, kto się iedno dobrym sercem o nim pyta y wiedzieć pragnie.

Dobrze święty Augustyn ²⁰ napisał mowiąc: «Łączno (powiada) tobie poznać y obaczyć miasto na gorze założone, o

¹³ Ha noz̄b: «Psal. 18». ¹⁴ Ha noz̄b: «Cont. lit. Petilia. libr. 2, cap. 32». ¹⁵ Ha noz̄b: «1 Tim. 3 [cr. 15]». ¹⁶ Ha noz̄b: «Rom. 10 [cr. 17]». ¹⁷ Ha noz̄b: «3 Reg. 19». ¹⁸ Ha noz̄b: «4 Reg. 2». ¹⁹ Ha noz̄b: «Matt. 5 [cr. 14]». ²⁰ Ha noz̄b: «Epis. 170 ad Seuerinum».

którym Pan w ewangeliiy ¹ mowi. iż się zakryć nie może. Bo kościół iest katolicki, to iest po wszystkim świecie rozla (16)ny, o którym niewiadomości żaden mieć nie może. Wszakże po tych czterzech rzeczach poznał go y naprostszy, który pisma nie czyta. Ten iest prawdziwy kościół Boży, który ma te cztery rzeczy: to iest Chrystusowę iedność starożytną, trwałość pospolitą, powszechność a potomstwo y rodzaj apostołski, który successyą zową. A z drugiey strony to iest heretycki y fałszywy kościół, który ma około Boskich w Chrystusie rzeczy — rosterki, nieustawiczość, pokątność y samosłaństwo».

Ktore słowa, aby się komu trudne nie zdały, tak się objaśniaią:

Naprzod ²: to iest prawy kościół Boży, który iako ieden iest, tak tesz ma w sobie iedność y zgodę, nie pogańską, ani świecką, ale Chrystusowę, w Bogu y w Duchu iego,—nie w rzeczach świeckich widomych, y takich, których rozumem y wywody dość może (bo się na taki rozum każdy zgodzić musi), ale w rzeczach niebieskich, których nikt nie widział, ani ich obić rozumem, ani wywodem ||(18) żadnym dowieść może. Wielki to cud iest: tak zgodne w kościele Bożym o Bogu w Troycy iednym, y prawym bostwie y człowieczeństwie Chrystusowym, o przenaświętszym sakramencie, y o innych rzeczach wielkich skrytych y niebieskich—na ziemi między katoliki wyznanie: iż po wszystkim świecie, co ich iest, iedno serce mają y iedno wierzą, iedny wsta mają y iedno wyznawali ³. Przywiedz katolika z Indyey, z Raynu, z Hiszpaniey, alic on tosz mo-

wi, co ten, który się w Polsce wiary ś. nauczył. Ieden doktor katolicki na wschod słońca, drugi na zachod, a obadwa toż mówią roznemi języki, nigdy się nie znawszy, ani zmowiwszy. Tenci znak iest, iż iedenże Duch Święty w nich mowi, Duch Chrystusow, który na to dany kościołowi iest, aby z rozmaitych narodow y językow pogaństwo do iedney wiary katolickiey skupił; aby wielki poczet ludzi Chrystusowych miał serce iedno y duszę iedną, a kościół Boży prawym ciałem Chrystusowym, który się Du||(19)chem iego ożywia, nazwany być mógł. Duch Chrystusow do kupy y iedności wiedzie, bo na to przyszedł, iako Ian święty mowi, aby syny rozproszone w iedność zebrać mógł; Duch Chrystusow zbiera, nie rozprosza ⁴.

Lecz z drugiey strony Duch wilka onego piekielnego antychrysta rostargiwa y rozdziela, y wszelkiey niestworności przyczyną iest: iako pierwszy apostata y mistrz wszystkiey pychy y głowa hardości, która zawždy niezgody sieie. Bo między hardemi, mowi pismo, zawždy swary panują ⁵.

Ta taka niezgoda między dzisiejszymi heretyki około wiary świętey wyznania tak iest znaczna, iż y sami tego nie przą. Skoro od kościoła świętego iednego katolickiego odstąpili, tak do iedności trafić nigdy nie mogą. A tam gdzie się na swoich synodziech o zgodę stają, niezgody y heretyctwa y sect więcej przyczyniają. A iako oni Żydowie na puszczy, gdy cielca sobie vlali, a iednego Boga swego odstąpili, nigdy iednego nie wyznawali, ani tak mówili: «owo bog ||(20) twoy, Izraelu», ale raczej: «owo bo-

¹ Ha mark: «Matt. 5 [cr. 14]». ² Ha mark: «Pierwszy znak kościoła Bożego w Chrystusie».

³ Ha mark: «Acto. 4 [cr. 32]». ⁴ Ha mark: «Ioan. 17 Ian. 11 [cr. 52]». ⁵ Ha mark: «Pro. 13».

gowie twoi, ktorzy cię wywiedli z Egiptu»⁶. Także y dzisieyszy heretykowie, wiary iedney katolickiey odstąpiwszy, iedney sobie nigdy wczynić nie mogą; ale mają nędzny wiar wiele, y zatynże bogow wiele. Inny Chrystus Zwingliański, który to mowi; a inny Saski, który nie to. Inny Nowokrzczeński, który mowi tak, inny Aryański, który mowi nie tak. A gdyby Bog wszytkich był ieden, iednoby mowili wszyscy. A iako oni, ktorzy z hardości wieżę do nieba w Babiloniey budowali⁷, to karanie odnieśli, aby ieden drugiego nie rozumiał; tak heretycką hardość, którą wzgardziwszy przełożone swoje sami sobie niebo otwarzać chcą, tym Pan Bog pokarać y wszytkim ich głupstwo y sromotę na oczy pokazać chciał: iż się nie rozumieją, a tak niestworni są, iż nie tylo iedna sekta z drugą wojnę wiedzie, ale y w iednym domu inną syn, inną ociec, inną mąż, inną żona, inną czeladka prowadzi, a każdy minister iako z swoją ||(21) głową, tak też y z swoją wiarą idzie. O tychże stary Ireneus⁸ napisał: «tak wiele iest (powiada) miedzy nimi różnego rozumienia o iednychże słowach pisma świętego. Niechże się sami pierwey zgodzą o tym, co w pisnie przepowiedziano iest; potym my odpor im dawać będziem. Lecz my iednego y samego Boga nauki naśladiując y wzor prawdy mając, iednosz zawżdy o iedney rzeczy mowiem». To Ireneus. A tak ta iedność y zgoda wyznania katolickiego we wszytkich katolikach nieomylny znak iest Ducha Bożego y kościoła iego. A te niezgody, rozerwania y sekty pewnym też są znakiem heretyctwa y fałszu y przekłetej sinagogi szatańskiej.

Po drugim⁹ też znaku także iasnie poznasz kościół Boży, to iest po stateczney y starożytney trwałości y nieodmienności, ani wstaniu zaczętey wiary y religiey katolickiey. Co Zbawiciel w Pietrze s. kościołowi swemu obiecał¹⁰: zbuduję (mowi) kościół moy na tobie opoce; boś ty o||(22)poka, a bramy piekielne nie przemogą iego; y prosiłem za cię, Pietrze, aby nie wstawiała wiara twoia. Krotko mowiąc: ta wiara, którą w Rzymie Piotr s. szczepił, y Paweł s. roszszerzył, tak starożytnie przez pułtora tysiąca lat trwa, iż iey żadne tyranstwo, ani heretyctwo szkodzić nie może, ani zwątlili iey mocnych gruntow wszyscy heretykowie, ktorzy na ten kościół często y gęsto powstawali. Aż do tego czasu, iako się ten kościół vgruntował, kwitnie wiara iego, y pełnią się na nim obietnice wiernych słow syna Bożego. Y s podziwieniem wielkim, a nie bez iawney siły Bożey, tak wielomaiąc nieprzytaciół, ten kościół trwa, a nigdy się nie mieni, ani wstawa. Przetoż Chryzostom s.¹¹, temusz się dziwiąc y tę trwałość za Boski cud znając, mowi: «To sam Bog dać może grzechow odpuszczenie, a iżby kościół, który miałbyć miedzy takimi nawałnościami, niewzruszony, ani zwyciężony został. Chrystus pasterz a głowa rybołow człowiek, wzgardzo||(23)ny przeciw wszytkiemu światu, mocney się stawił, niżli iaki dyament; to obiecał, co samemu Bogu służy». A ięśliż Chryzostom s., czterysta tylo lat po Chrystusie żyjąc, they się trwałości kościoła, w którym Piotr człowiek słaby iest głową, dziwował, y za cud to Boży poznawał; daleko my więcey iuż lat pułtora tysiąca tę starożytność y trwałość iego znając, Boską

⁶ На поръ: «Ех. 32». ⁷ На поръ: «Gene. 11». ⁸ На поръ: «Libro 4, capi. 65». ⁹ На поръ: «Други знак коścioла Б.» ¹⁰ На поръ: «Matt. 16 [ст. 18]». ¹¹ На поръ: «In Matt. cap. 16».

moc iemu przyczytać y za prawy go kościół przyznać mamy.

Z drugiey strony: heretyckie synagogi są, wedle proroka ¹, iako kuczka przy ogrodzie y chłodniczek przy winnicy,—ktory co rok buduią, a co rok go wiatr rozniesie. Nastawiają heretyctwa, ale prętko giną, a co minister y heretyk, to nowina. Żadney starożytności, żadney trwałości z sobą nie niosą. Przetosz o nich dawno Ireneusz ² napisał: «wiele ich między nimi, y owszem wszyscy chcą być doktormi y nauczać, a odstępuiąc od iednego kacerstwa, w którym byli, do innego się vdaiają, y od tego zasię do drugiego idą, nowinek v|(24)cząc y sami sobie nowe wynalaski składaiąc. Tak iedna sekta drugą pożeraiać, wszystkie giną a, wedle apostoła, sami się iedząc, sami się gubią, y nie trwaią». To tak ten doktor mowi. Co tych heretyckich kuczek y chłodniczkow wiatr poroznosi! A gdzie dziś Arriusz, Eunomiusz, Berengariusz, Donatysta, Wiclew y inni? Dawno vstali! A iesli kto ich kacerstwa pomorzono ożywia, także vstanie. Iakie drzewo, taka y roszczka! Przetosz katolicka nauka słusznie do rzeki, która vstawicznie od wieku płynie a nie vstanie, przyrownana iest w pismie. «Rzeczne (mowi psalm[ista]) biezenie vwesela miasto Boże» ³. A kacerstwo deszczowi gwałtownemu podobne iest: z ktorego prętko vlice y rynsztoki wody nabierzą y wszystkie plugastwa z miasta wynosząc, pędem wielkim rowy y doły czynią: wszakże wnet vstaią, suche tylo mieysca a przykre doły zostawuią. Bo nauka kacerska prętko powstaie, złego sumnienia ludzi w się nabierze, a zasię prętko vstaię, a doły takie zosta|||(25)wi, w kto-

rych zasię potym ślepi ich naśladownicy, chcąc czystą wodę pić, błoto naydą, a drudzy szyie w onych rowiech łamiają.

Potrzenie ⁴: to iest prawy kościół Chrystusow, ktory ma pospolitą powszechność, to iest, isz nie tylko po wszystkie czasy, iako się rzekło, ale po wszystkich ięzykach y narodach świata wszystkiego rozlany iest. Bo prococtw iest bez lidźby ⁵, isz nie ieden narod, ale wszystkie narody ludzkie Chrystusowi za dziedzistwo dane być, y w iego się kościele zamknąć, y stać się wszystki iedną owczarnią pod iednym pasterzem miały; isz to iest nieomylny znak kościoła Bożego ta to powszechność y zezwolenie iednostayne narodow y ięzykow wszystkich. Przetosz ieden stary doktor Vincentius Lirinensis tak nauczał: «w kościele (powiada) katolickim starać się pilnie o to trzeba, abychmy to trzymali, co wszędzie y co zawždy y od wszystkich wierzone było. Bo to iest prawie y własnie katolikom, iako samo imię y wykład iego vkazuje, ||(26) isz wszystko wobec powszechnie zamyka. To tak będzie, iesli poydzem za powszechnością, starożytnością y zezwolenim narodow wszystkich». Ś. Augustyn ⁶ także mowi: «nie słuchaymy tych, ktorzy przą, aby kościół ś. ieden katolicki po wszystkim świecie rozlany nie był, ale tylo w Afryce, to iest v Donatystow został. Tak głuchemi zostali, isz nie słyszą co prorok mowi: «syn moy iesteś, iam ciebie dziś vrodził; żąday ode mnie, a dam ci narody za dziedzistwo twoie a za dzierzawę twoię okrągi ziemie» ⁷. Y wiele (mowi) innego pisma starego y nowego zakonu iawnie vkazuią, isz kościół Chrystusow po wszystkiego świata ziemi rozszerzony iest».

¹ Na porb: «Izai. 1 [str. 8]». ² Na porb: «Lib. 1, cap. 30». ³ Na porb: «Psalm 45 [str. 5]». ⁴ Na porb: «Trzeci znak kościoła Bożego—powszechność». ⁵ Na porb: «Psal. 2». ⁶ Na porb: «De agone Christia., cap. 29». ⁷ Na porb: «Psal. 2 [str. 7—8]».

Przeciwnym zaś obyczajem kacerstwo: pokątne iest iednego miasta abo iedney nacyey, y to nigdy nie caley, y iednego człowieka wymysł nietrwały; nigdy to złe nasienie tak płodne nie iest, aby wszytkę rolę Pańską zarazić miało; nigdy w oczy świata wszytkiego, to iest na koncyljach || (27) prawdy swey, ktorey nie ma, nie pokaże: w ciemności y w kącie iednym zwodzając, przed światłością się powszechności doktorow y pasterzow kościelnych kryje. Dla tegosz słusznie ty słowa święthy Augustyn ⁸ w piśmie swym zostawił: «oblubien[i]ca Chrystusowa (to iest kościół Boży) wszytko trzyma to, co za posag od swego męża wzięła. Czytam zapis iey małżeński y przełożę iy. Słuchaycie (mowi), heretykowie, co napisano! Trzeba było tego, aby Chrystus wcierpiał y z martwych wstał, żeby w imię iego pokuta opowiedziana była na odpuszczenie grzechow wszytkim narodom ⁹. Wszytki narody świat iest wszystek. Kościół cało trzyma, co wziął w posag od swego męża. Każde zebranie wszelakiego kacerstwa w kącie siedzi, nałożnica iest nie żona wczciwa. O, kacerstwo Arryańskie! czemu nagrawasz y wrągasz się, czemu sobie do czasu wiele przyczytasz?! Krzywdę ma gospodyni od ciebie, niewolnice, wiele potwarzy na nie kładziesz! Acz ci za|| (28)łość ma, ale się ciebie, nie boi oblubienica Chrystusowa, kościół katolicki. Gdy na nią weyrzy oblubieniec, ty wyrzuconą będziesz z dziećmi twemi ¹⁰. Bo nie będą dziedziczyć synowie niewolnice z synmi wolney y prawey małżonki». To Augustyn święty.

Tosz się o dzisiejszych heretykach, niedawno od Lutra powstałych, mowić mo-

że. Iesli v nich wiara katolicka, czemu dopiero powstała? Czemu nie apostoła ktorego, ale Lutra ma przodka? Czemu o niey świat nie wiedział? Czemu takiej poganie nie przyjęli? Czemu o takiej przodkowie naszy Polacy y Litwa, bałwochwalstwo porzuciwszy, nie wiedzieli? Iesli ich wiara katolicka, czemu się na wszystek świat y wszytki nacye nie rosszerzy? Czemu we Włoszech, w Hiszpaniey, w Indyach, w Grecyey y w Azyey mieysca nie ma? Czemu się po pogaństwie, po Turcech y Tatarzech nie rosszerzy? Czemu samey iedney Niemieckiey ziemie przez lath pięćdziesiąt y daley zwoiować nie może? Bo po dziś dzień stateczniey|| (29)sze w Niemcech księstwa y miasta katolicką y Rzymskiego kościoła starożytną wiarę trzymają. Iesli v nich katolicka wiara, czemu się z nią po kątach kryją? Czemu na koncylium Trydenckie, na którym ze wszytkich narodow pasterze y doktorowie zebrani byli, chociaz ich pozywano, nie vkazali? Czemu dla niey, iesli prawdziwa iest, a niebiespieczeństwa się bali, gardła swego nie nastawili? Ale znać się musi, iż swey rzeczy pokątniey niedufali, iż swe wymysły, nie powszechność, nie zezwolenie narodow ¹² wszytkich, nie słowo Boże, ktore po wszytkim świecie zabrzmiało, ale swoie vpodobania osobliwe przynoszą.

Czwarty znak ¹³ iest kościoła Chrystusowego—successya y potomstwo, apostołskim rodzaiem porządnym, a nie rozzerwanim, aż do naszych wiekow idące. Bo iż kościół Boży bez oycow, pasterzow y starszych głów być nie może, duchowne synow Bożych rodzenie, pokarm dla nich niebieski, słowa Bożego y sa-

⁸ На поръ: «De symbolo lib. 4, cap. 10, 7, 9». ⁹ На поръ: «Luk. 24. Acto. 14». ¹⁰ На поръ: «Galat. 4». ¹¹ На поръ: «1 Moize. 21». ¹² Въ подл.: «narodach». ¹³ На поръ: «Czwarty znak kościoła Bożego—successya».

kramentow, ||(30) y ktemu lekarstwo na chorobę grzechow y na odpuszczenie ich mieć musi. A ktemu iż mocy tey pasterze mieć od ludzi nie mogą (bo to samego Boga sprawa), tedy ią, albo od samego Pana Boga brać, albo ródzenim y dziedzistwem dostawać muszą. Tak było w starym zakonie. Aaron ¹ od samego Boga moc wziął na kapłaństwo y naukę ludu Bożego, y cudem to onym roskwitnienia rozgi suchej, iż go Bog na kapłaństwo y sprawowania zbawienia ludzkiego obrał, pokazał. Synowie zaś iego ródzenim y po krwi stępowaniem thesz moc brali. Tak iż kto z Aaronowey liniey po krwi nie szedł, ten powołania żadnego do kapłaństwa y do nauki ludu Bożego prawa nie miał. Tosz się w nowym zakonie stało: cielesne tylo ródzenie w zakonie duchownym w duchowne się obrocilo. Wzięli apostołowie moc od samego Chrystusa y Boga naszego na sprawowanie zbawienia ludzkiego, na kazanie, na czynienie sakramentow, na odpuszczenie grzechow, y to cudy po||(31)kazali. A iż po wzięciu vrzędu tego, małżeństwu nie służyli, ani się godziło w duchownym zakonie cielesną successyą czynić, moc też ona z nimi vmrzeć nie mogła, bo kościół by bez niey zginął. Coż się stało? Kładzienim rąk dziedzice sobie y potomki, narod swoy zostawiając, czynili, dając im tę moc, którą sami od Pana Boga mieli na kazanie y sakramentow czynienie y grzechow odpuszczenie, abychmy za nie mieli syny postawione za książęta świata wszytkiego. Gdy ² tedy takim potomstwem y successyą ieden brał tę moc od drugiego, y tak szło powołanie prawe na ten wielki vrząd. To znak był

zawždy napewnieyszy kościoła Bożego, w którym to takie potomstwo, ródzenie y dziedzictwo zostawało. Y tym się od kacerstwa zawždy przodkowie nasi starzy bronili. Y tym w apostolskim się kościele być słusznie chlubili. Tak stary Ireneusz ³ przeciw heretykom napisał: «tych potrzeba (mowi) kapłanow słuhać, którzy successyą a ródzay abo wstępowanie mając od a||(32)postołow, iakosmy vkazali, którzy zaraz z successyą na biskupstwa dar prawdy pewny, wedle vpodobania Ducha Ś., wzięli. A inne, którzy tey główney successyey nie mają, y na lada się mieyscach zbierają, podeyrzane y iako za heretyki mieć trzeba; którzy złe trzymają, dzielą się, pyśni y sobie się sami podobaiący, abo iako przewrotni dla zysku swego y próżney chwały to czynią». Tak y Cypryan ⁴ s. męczennik dla tego Korneliusza, Rzymskiego biskupa, prawdziwy kościół mieć mieni, iż po Fabianie porządnym stawieniem succedował abo nastąpił. «Novacianus (powiada) heretyk przeto w kościele nie iest, ani za biskupa poczytan być może, iż podanim s., ewanieliey y apostołow wzgardziwszy, po żadnym nie wstępuiąc, sam siebie postawił. Bo mieć żaden y trzymać się kościoła nie może, który ordynowany abo postawiony w kościele nie iest». To Cypryan. Tak ieszcze starszy Tertulian ⁵ na heretyki woła: «niechay (powiada) vkażą początek y zrzodła kościo||(33)łow swoich, niech się rozpytaią w przeszłych wiekach, mają li successyą, od początku idącą, taką, żeby pierwszy ich biskup abo był który apostoł, abo od apostolskich mężow, którzy z apostoły trwali, idący, koregoby sobie za przodka mieli. Bo tak

¹ Ha norb: «3 Moize. 17 y 18». ² Ha norb: «Psal. 44». ³ Ha norb: «libr. 4, cap. 43; libr. 4, cap. 63; libr. 3, cap. 3». ⁴ Ha norb: «Lib. 1, epist. 6». ⁵ Ha norb: «De praescriptio heretic.»

kościół apostolskie dochody swoje mają: Smiernęski kościół ma Polikarpa, którego Ian s. postawił, Rzymski ma Klimenta, którego Piotr s.». Tym się też w kościele świętym katolickim Augustyn s. ⁶ zatrzymał, tak mówiąc: «trzyma mię w kościele Bożym wyznanie wszystkich narodow, y poważność cudy zaczęta, nadzieją vchowana, miłością rozmnożona, starożytnością vchwierzona; trzyma mię od samey stolice Piotra apostoła, kteremu owce swoje ku pasieniu Pan po zmartwychwstaniu zlecił, aż do dzisiejszego biskupstwa kapłanow successya, abo iednego po drugim wstępowanie». Y na drugim mieyscu ⁷, w Rzymskim kościele wyliczając Piotra s. potomstwo aż do Anastazego, który za czasu iego stoli⁽³⁴⁾cę Piotrową trzymał, heretykom odpor daie taką successyą, a tam kościół apostolski vkazuje, gdzie się taka od apostołow aż do naszych czasow successya pokazuje.

A tak heretyckie zgromadzenie y dzisiejszych Sasow, Luteranow, Zwinglianow, Nowokrzętcow synagogi próżno się kościołem Bożym pokrywaią. Bo takich oycow z rodzaju apostolskiego nie vkazuią, ani vkazać mogą. Przeto samostanęcy są ich ministrowie, sami się w vrzędy, do których nic nie mają, wniataią; sami sobie moc Boską do kazania y czynienia sakramentow przyczytaią, ktorey ani od Boga wzięli, ani iey żadnym prawdziwym cudem podeprzeć mogą, ani iey też potomstwem rodzonym y dziedzictwem wziąć mogli. Poniewasz są owi bez oycow, bez przodkow, bez tradycyi y podania dziedzictwa y mocy, raz od Chrystusa wziętey. A iako oni Hieroboamite, z rodzaju Lewitow Bo-

żych nie idąc, od świeckich panow taką moc biorą, iaką sami mieli. Tak y dzi⁽³⁵⁾siejszy heretykowie stawienie swoje na vrzędy duchowne od panow y zborow świeckich, którzy do tego nic nie mają, biorą. Przeto błędy sieią, ludzie zwodzą do roznych wiar, y zatym do wiela bogow vkazuią, żadnego sakramentu na zbawienie y ku pożytku dusznemu sprawić żadną miarą, ani dać bez mocy, od Chrystusa przez apostoły podaney, nie mogą.

Pomniesz, czytelniku miły, iako masz prawy kościół po tych czterzech słowkach poznać, a iako też heretycki przeciwnymi czterzmi wytknąć masz. Tych baśni nie słuchay, gdy mówią: «potym ci kościół Boży poznać, który ma szczerre słowo Boże y prawdziwe sakramentow ewanielickich sprawowanie»; bo to są heretyckie pokrywki, którzy, szczerym się słowem Bożym zdobiąc, do pisma vkazuią, ktore sobie, iako chcą y iako im trzeba, wykładaią y rozumieią. Iż miasto słowa Bożego, gdy się przypatrzysz, nic innego, iedno ich wykłady y zfałszowane rozumienia pisma nie nay⁽³⁶⁾dziesz. W którym się nikomu rozeznąć y sądzić nie dadzą, iedno sami oni rozumni być w swym vporze chcą. Tym płaszczem prawdziwego słowa Bożego każde się kacerstwo pokryć może, bo każde z pismem idzie; ale kościołem, tak wedle onych czterzech słow opisanych, żadne się błędliwe sekty pokryć nie mogą. Wnet poznasz, gdy się w iedność, w starożytność, w powszechność y w successyą od apostołow przybierać chcą: iż iako małpa ludzkie szaty, abo iako karlik rosnącego pacholka suknią na się biorą, obaczysz, że to nie iest vbior

⁶ Ha noz̄b: «Con. episto. Manich. cap. 4». ⁷ Ha noz̄b: «Episto. 165 et contr. Faustum libr. 11, cap. 2».

ich, wplotą się wnetże w tey sukni, abo ią opak włoża, abo postąpić w niey nie będą mogli. Augustyn ś. ¹ także heretykom przygania, iż oni po sakramenciech, wierze y pełnieniu przykazania Bożego kościoł Boży wskazowali. «To są ieszcze (powiada) omylne y niedostateczne znaki kościoła Bożego; bo okrom kościoła może być chrzest, iako v heretykow, y wiara, iako w schismatykow, ale niepożyteczna, nie na zbawienie. A w ko||**(37)**ściele żaden nie iest, który w iedności, w miłości y w popolitowaniu wszystkiego świata nie iest». To ś. Au[gustyn].

ROZDZIAŁ 5.

Kościół ś. prawy ieden iest, nie dwa, ani trzy.

Jedna iest wedle pisma oblubienica Chrystusowa, iedna Hieruzalem matka synow iego, iedna owczarnia owiec iego, iedno ciało członkow iego, ieden korab nowego Noego ²; a iako ś. Chryzostom ³ mowi: «kościół, iesli Boży iest, ieden iest, nie w Koryńcie tylko, ale po wszystkim świecie musi być kościół ieden». Przetosz próżno się na tym zawodzić, abysmy wiele kościołow sobie przeciwnych za prawdziwe znać mieli. Iesli wiele iest tych, którzy się wiarą Chrystusową y kościołem iego pokrywaią, samo między sobą w rzeczach, wierze należytych, niezgodni y różni są, wszyscy prawdziwym ko||**(38)**ściołem być nie mogą. Jedna tyle między nimi iest oblubienca, a inne wszystkie są nierządnicę. Iedna tylo iest owiec Chrystusowych owczarnia, a inne

wszystki iaskinie są łoterskie. Iedno tylo iest żywe Chrystusowe Ciało, a inne wszystkie malowane są a martwe. Ieden tylo zbawienny korab y pewny, a inne wszystkie są rozboynicze a niepewne łodki. Dla tegosz czuć się każdemu, który się chrześcianinem zowie, potrzeba, aby o tym iednym kościele, który się wyszszey opisał, wiedział y wmiął się o nim sprawić y wypytać. Bo nic trzeciego niemasz, iedno: abo iest przy prawdziwey oblubienicy, abo przy niewczciwey nierządnicy; abo iest Chrystusowym, abo szatańskim członkiem; abo w domu prawego oycza vżywa synowskiego chleba, abo w głodney stropie v kmiecia plewami się karmi; abo wsiadł w pewny okręt, w którym głębokie y burzliwe świata tego y pokus na nim morze przepłynie, abo w sprochniałą łodkę, w ktorey się rozbiwszy na przepaść głębokości pie||**(39)**kielney poydzie. Trzeciego nic być nie może: iedno to, abo owo.

Przetosz iesli iest wiele wiar chrześciańskich y wiele sobie kościołow różnych, iż inny iest, iako tu w Wilnie na to patrzem, Zwinglański, inny Luterski, inny Nowokrzeński, inny Ruski abo Grecki, inny Rzymski albo Łaciński, ktore iedności z sobą w wyznaniu iedney wiary y prawdy Bożey y iedney społeczności w miłości chrześciańskiej nie maią (o ceremoniach nie mowię, bo ty w iedney wierze y posłuszeństwie różne być mogą), tedy rzecz iest pewna, iż tylo ieden iest prawy kościół Chrystusow między nimi, a inne wszystkie fałszywe y takie są, iako się rzekło. Ieden tylo prawdę ma y mowi, a inni wszyscy fałsz przynoszą y mataią.

¹ Ha norb: «Contra Crescenium lib. 1, cap. 29. Contra Donati, lib. 4, cap. 19». ² Ha norb: «Canti. 6; Galat. 4; Ioan. 10; 1 Cor. 10; Gene. 7; 1 Petri 3». ³ Ha norb: «In Epi. 1 ad. Cor. Hom. 1».

Spytasz: któryż to iest co prawdę mo-
wi? Ten, który taki iest, iako się wysz-
szej opisało, a który, iednym będąc,
ma iedność takimi trzemi węzłami, iako
się teraz powie, spoioną.

||(40) ROZDZIAŁ 6.

Czym się ta iedność kościoła Bo-
żego spaja y wiąże.

Napisał apostoł s. Paweł o herety-
kach y o odszczepieńcach, iż «nadęci
dumą cielesności swoiey, głowy się (po-
wiada) nie trzymają, z który się wszy-
tko ciało, po żyłach y stawach sprawu-
jąc y budując, roście na pomnożenie Bo-
że»⁴. W których słowech iasnie dał
znać, iż iako to iedno ciało kościoła
Bożego iedną ma głowę, tak też ma y
żyły, spoienia a stawy, którymi się ie-
den członek drugiego trzyma. Y taką
związką iedność się czyni w ludziach,
którzy, po wszystkim świecie y po roz-
licznych stronach mieszkając, iednym
ciałem są kościoła Chrystusowego.

Trzy tedy są, iako żyły y stawy, kto-
remi się w tym ciełe spajamy, których
na innym mieyscu tenże apostoł dotknął,
mówiąc: «ieden Pan, iedna wiara, ||(41)
ieden chrzest». Temi się trzemi rzecza-
mi w iednym Ciele Chrystusowym iedno-
czem: iednym Panem Bogiem y Mist-
rzem naszym, iedną spólną katolicką
wiarą, a iednymi sakramenty, których
chrzest s. głowa iest y forta do innych.
Tak iż ten iest w prawey iedności ko-
ścielney, który ty wszystkie trzy rzeczy
w sobie nayduie. Miedzy którymi to iest
przednieysza, aby był ieden Pan y ieden
Nauczyciel nasz y Pasterz. Bo gdzieby
ieden pasterz nie był, wiara by iedna
y nauka a wyznanie iedno być nie mo-
gło, aniby były sakramenta iedny. Ile

by pasterzow było, tyle by się wiar y
nauk roznych znalazło. Przetoż sam nasz
Zbawiciel powiedział: «będzie ieden pa-
sterz, y owczarnia iedna»,—iakoby rzeć
chciał: gdzieby iednego pasterza nie by-
ło, ieden by kościół w iedney wierze być
nie mógł. A iż ten ieden Pan y Pa-
sterz a Nauczyciel nasz nie iest nam wi-
domy, ani się od niego wiary wczyc y
chrztu s. a sakramentow brać nie mo-
żem, musi mieć namiestniki swoje wi-
dome (iako się za tym ||(42) dającym roz-
dziale pokaże), przez ktore by nas wia-
ry wczyc y sakramenty nam sprawował.
Miedzy którymi ieden być nawyszszy,
dla zgodney nauki y sprawy y porządku,
musi (iako się w osmym rozdziale ob-
iasni).

Ztądże iest, iż, wedla tego troyga
spoienia, troiacy są ludzie, którzy, się
zowiąc chrześciany, w kościelney społe-
czności y w iednym Ciele Chrystusowym
nie są: katechumeni albo ogłoszeni, he-
retycy a odszczepieńcy. Katechumeni to
iest ci, którzy się do chrztu s. gotują,
iednego pasterza y wiarę mają, ale
chrztu s. nie mają. Heretykowie chrzest
mają, ale wiary nie mają. A odszczepień-
cy y chrzest mają, y wiarę mają, ale
głowy iedney y pasterza iednego nie
mają. Przetosz wszyscy ci kościelnymi
członkami nie są.

ROZDZIAŁ 7.

Ten pasterz nie iest tylko Iezus
Chrystus niewidomy, ale z Chrystu-
sem namiestnik też iego widomy.

||(43) Dwie rzeczy, sobie przeciwne a
stać pospołu niemogące, w mądrości Bo-
żey porownanie y zgodę znalazły. Iedna,
iż około rzeczy zbawiennych a niebies-
kich słowu tylo Chrystusowemu, ktore
samo nieomylnie iest, wiara dana być
ma; a na człowieka w takich rzeczach,

⁴ Ha norż: «Colos. 2 [ct. 18—19]».

ktore wszytek rozum ludzki przechodzą, spuścić się nikt nie ma. Druga, iż Pan Iezus Nauczyciel nasz, z nikim nie mówiąc, każdego do ludzi po naukę wiary świętej odsyła, iako Korneliusza do ś. Piotra, y nas wszytkich do tych, co siedzą na stolicy Moizeszowej.

To się rzeczy zdadzą trudne y sobie przeciwne.

Iesli tylo samemu Bogu y słowu iego wiare dać mam, wiary nigdy mieć nie będę. Poniewasz Bog ze mną nie gada, ani mię tak vczy, iako mnie trzeba. Bo aczkolwiek mi przez proroki y ewanelisty pismo, którym słowo swoje pokrył, zostawić raczył; wszakże gdy ia abo czytać nie vmięm, abo tego, co czte, iako on rzezaniec krolowej ||(44) Kandaces¹, nie rozumiem, y wiary mieć nie będę, y błędow się nie vstrzegę. Z drugiey strony: iesli się do ludzi, aby mi przeczli y wyłożyli, vdam, w teyże boiaźni y niebezpieczeństwie zostanę. Bo mię człowiek każdy, który wedle pisma² kłamcą iest, zwieść y zawieść może. Coż mam czynić? Iesli iedno od samego Boga y Chrystusa wiary vczyć się chcę, nigdy iey mieć nie będę. Bo wiara iest z słuchania do tego cielesnego vcha, acz nie bez Ś. Ducha³. A iesli od człowieka vczyć się iey mam, zwiedzenia się y omyłki boię. Iedno mi niebezpieczne, a drugie mi niepodobne. Ludziom nie wierząc, wiary nie mam. Chrystusa do nauki czękaiać, rozumu nie mam. Bo niedoświadczona rzecz iest, aby Pan Chrystus potym, gdy się nam stał niewidomym, wiary kogo, bez widomego kapłana y posłańca swego, vczyć miał. Bo y ś. Pawła, ktoremu się tak iawnie vka-

zał, do Ananiasza, aby go nauczył wo-
ley Bożey, odesłał. Tę taką trwożę y
trudność mądrość nam Boga oddaliła y
rozwiązała, da||(45)iać nam takie ludzie
posłańce swoje, w których sam Chry-
stus mowi. O których nas vpewnił y
obwarował, iż ich słuchaiąc samego
Chrystusa słuchamy⁴, y przetosz za-
wiedzeni y oszukani być nigdy nie mo-
żem. O których sam rzekł: «kto was
słucha, mnie słucha, kto wami gardzi,
mną gardzi»⁵. Tak iż oboia się w nich
rzecz zesła, iż nauczyć się od nich wi-
ary mogę. Bo są ludzie widomi, którzy
mi do vcha ewanelią przynieść mogą,
y omylić się na nich nie mogę. Bo
w nich sam Chrystus, nieomylna prawda,
mowi. Iako apostoł powiedział, iż «we
mnie Chrystus mowi»⁶, tak iż ten, kto-
ry posłańcom y namiestnikom Chry-
stusowym ludziom wierzy, nie ludziom, kto-
rzy zawieść mogą, ale samemu Bogu
wierzy, y nie ludzkie słowo, ale Boże
słowo przyimuie. Iako mowi Paweł s.:
«gdyscie (powiada) przyięli od nas sło-
wo słucho Bożego, nie przyięliście go
iako ludzkie, ale tak iako istotnie iest,
iako słowo Boże, który to w nas spra-
wuie, iżeście vwierzyli»⁷. Ztądże ||(46)
iest, iż iako niepodobna rzecz iest, aby
kogo Bog zawieść fałszem y nieprawdą
miał, tak niepodobna iest, aby ten, kto-
regu Bog posłał y dał mu credens swoy
y pewną pieczęć swoię, onych, do kto-
rych iest posłany, zawieść miał, abo ci,
ktorego słuchaią, omyleni być mogli. Bo
iusz by ie nie człowiek, ale sam Bog
oszukał, który im błędnika posłał y słu-
chać roskazał.

A tak wszytka rzecz na tym iest: kto

¹ На поѣбъ: «Акто. 8 [ст. 27]». ² На поѣбъ: «Psal. 115 [ст. 2]». ³ На поѣбъ: «Rom. 10 [ст. 17—18]». ⁴ На поѣбъ: «Зук. 10 [ст. 16]». ⁵ Тамъ же. ⁶ На поѣбъ: «2 Cor. 13 [ст. 3]». ⁷ На поѣбъ: «1 Tes. 2 [ст. 13]».

chce prawdę y słowo Boże mieć, musi się na prawym namiestniku y posłańcu Chrystusowym, widomym człowieku, dobrze znać.

A kto by spytał: iako teraz prawego posłańca Chrystusowego poznać? Niech na to ma naukę, z pisma Bożego y z doktorow ś. pewną y dawno vtartą, którą wszyscy przodkowie naszy, ludzie kościoła starego, kacerstwa, które się same ślą, burzyli. Iako kto się czym posłańcem być mieni, list ręką iego pisany y pieczęć, abo inne pewne znaki vkazuje, — tak kto się od Boga posłem czyni, musi też znak iako y dowodny cre||(47)dens mieć. Bo mu nikt zgoła vwierzyć nie ma, ani winien iest.

Dwie tedy są w pismie opisane y zwyczajne posłow Bożych pieczęci: cuda a rodzaj abo sukcesya. Tak Aaron⁸, obrany od Pana Boga na kapłaństwo nauki y sprawowanie zbawienia ludzkiego, zaraz z Moizeszem wielkie cuda czynił; y poselstwu iego osobliwe świadectwo Pan Bog dał, gdy iaskę iego suchą przez iedną noc roskwitniłą y owoc na sobie mającą czynił, tak iż o iego wiernym posłaniu nikt zwątpić nie mógł. A żeby po śmierci iego ludzie bez kapłana nie byli, dał mu ten przywiley, aby z rodzaiu y sukcesyey y z synow iego kapłani nastawali, ieden po drugim, iż sam rodzaj był pieczęcią kapłaństwa ich y powołania na poselstwo Boże do ludzkiego zbawienia sprawowania. Kto się być potomkiem Aaronowym nie pokazał, prawa żadnego do kapłaństwa, nauki y sprawowania sakramentow nie miał, y był od tego wrzędu odrzucon (iako⁹ za czasu Neemiasza), tak iż krolowie dostoy-||(48)ności tey przyczytać sobie nigdy nie mogli. Skądże oni Hieroboamitskie ka-

płany, za fałszywe y zdradliwe proroki, prawowierny znali, iż z plemienia Aaronowego y z liniiey iego y sukcesyey nie śli, ale tylo od wrzędu świętego krolewskiego stawieni na kapłaństwo byli.

Tymże obyczaiem w nowym zakonie, od Chrystusa Pana naszego zaczęłym, apostołowie ś., posłami się od Boga mieniać, poselstwo swoje cudami pieczętowali. A iż doskonałość zakonu nowego nie niosła, aby się żonami y cielesnym rodzaiem bawili, moc tę, którą sami od Pana Boga na poselstwo zbawienia ludzkiego wzięli, duchownemu swemu rodzajowi y potomstwu przez ręce kładzienie y święcenie kapłańskie zostawili y polecili. Iako polecił a dał tę moc Paweł ś. Tytusowi, a Tytus kapłanom w Krecie od niego postawionym¹⁰.

Tak iż kto się posłańcem Bożym dziś mieni, sukcesyę swoją od tych oycow vkazać musi, iesli się przy prawie do nauki ludzkiej y sprawowaniu sakramentow||(49)mentow zostać chce.

Y było by to szczere a prawie ostatne głupstwo — takiemu posłowi mieysce y wiarę dać, który żadnego prawa na powołanie swoje, tak wielkie, vkazać nie może, a sam się śle, y nie drzwiami idzie, ale się zdradliwie do owczarniey Chrystusowey podkopywa!

Miasta y zamku nikt sprawować nie może, który mocy od pana y krola nie wezmie. A słowem Bożym, y sprawowanim sakramentow, y zbawieniem ludzkim szafować ma każdy, kto się nie leni?! Co od ludzi iest, od ludzi się bierze; a co od Boga, to od Boga wzięte być musi. Moc na kazanie, chrzczenie y odpuszczenie grzechow nie krolewska iest, ani od ludzi; przetoż od ludzi nikomu dana być nie może, lecz od samego Bo-

⁸ На поръ: «Num. 17». ⁹ На поръ: «2 Esd. 7». ¹⁰ На поръ: «Tit. 1; 2 Tit. 1».

ga abo świeżo dana y cudy poćwierdzona, abo więc przez ludzkie podawanie iey iednego drugiemu iść musi. A statut y pismo ś. nikogoż wrzędnikiem nie czyni, ani czynić y stawić może. A iako Pan B., raz ziołko cudownie z niszczego stworzywszy, napotym ie bez cuda w na||**(50)**sieniu zachowywa (tak iż toż ziołko, ktore zimie obumiera, lecie się przez nasienie wraca), tak moc na naukę zbawienią, ktora apostołom raz od samego Boga dana y cudy poćwierdzona iest, w nasieniu stawienia y święcienia kapłanskiego zostae, y śmiercią apostołow y innych po nich idących nie ginie, ale zawždy taż w potomstwie y w sukcesyey bez nowych cudow trwa. A iako ten, kto chce ono ziołko y wonność iego mieć, co tak rok kwitło, o nasieniu się pyta,— tak kto tę naukę y tę moc Bożą na sprawowanie swęgo zbawienia, ktora była w apostołech, mieć chce, o ich się rodzaju, nasieniu y potomstwie, przy którym ono dziedzistwo zostawili, słusznie pytać ma. Oglądayże się na to, abyś tego za posłańca Bożego nie miał, któryć, vkazać żadney takiej pieczęci swęgo prawdziwego poselstwa nie mogąc, sam się śle, y wszetecznie się w vrząd duchowny y w thę moc, ktora mu nigdy zlecona, ani od Boga przez ludzkie śrzodki podana nie iest, wdaie.

A na to, co zadaia || **(51)** heretykowie, mowiac: iż ten Arryus, Dioscorus, Nestoryus s teyże sukcesyey szli y moc taką posyłania, o iakiey tu mowiem, mieli, a przedsię heretykami byli y wiele ludzi zawiedli,—taka iest odpowiedź. Wedle nauki Zbawiciela naszego, posłaniec nie iest więszy nad tego, ktory go posłał ¹. Przeto wykraczać nic nie-

ma nad wolą tych, przez ktore posłany iest, to iest starszych swoich y kościoła Bożego, od ktorego moc bierze. Bo w ten czas posłańcy niewiernymi y fałszywymi zostaią, gdy się z posłuszeństwa y rządu starszych swoich wyłamuią, a kościelną naukę opuściwszy, za swoią głową swowolnie idą. O takich apostołowie do Antiochen[skich] chrześcian pisali w ty słowa: «Vysłyszeliśmy, iż niektorzy z nas wyszedwszy zatrwożyli was ² słowy swemi, przewracaiąc dusze wasze, każąc się wam obrzezywać y zakon chować,—czegosmy im nie poruczali» ³. Posłani byli od apostołow y kościoła Bożego, ale z kościołem się y s tymi, od ktorych posłani byli, nie zgadzaiąc, a w to ||**(52)** się wdaiać, co im poruczono nie było, swojey się głowy, a nie starszych swoich, przez ktore Pan Bog do nas mowi, rozumu trzymali. Y dla tego słuszenie od starszych za niewierne posłańce poczytani byli. Przetoż dobrze Augustyn ś. ⁴ o gołębicy y kruku, ktore był Noe z korabia na wzwieszczenie schodzenia wod wysłał, napisał: «iż przez gołębicę, ktora z korabia wyszedszy, do korabia się wrocila — dobrzy a wierni posłańcy się znaczą; a przez kruka—zli y niewierni tym, ktorzy ie wysłali, ktorzy, z korabia wyszedszy a moc od kościoła wziąwszy, na scierwie się swey woley bawia, a do swoich się starszych nie wracaią». By był Arriusz y Nestoryusz y inni, y czasow naszych przekłety Luter, ktory na przodku posyłanie od kościoła miał, starszych swoich biskupow y kościoła, ktory go posłał, słucał, a z iego się posłuszeństwa synowską powolnością nie wyłamował,—nigdy by był nie zbłądził, y innych nie

¹ На поръ: «Ioan. 13 [ст. 16]». ² Въ экземплярѣ опечатка: «нас». ³ На поръ: «Acto. 15 [ст. 24]». ⁴ На поръ: «Libr. 12 con. Faustum capite 20».

zawiodł. Głupstwo tedy było onych, którzy, widząc, iż on od tego kościoła, || (53), z którego wyszedł y od którego posłańcem był, odstępuje a starsze swoje y Pana Boga w nich zdradza, y to wnosi, co mu poruczono nie było, — iż mu wwierzyli, a potępiającym go biskupom y wszystkiemu kościołowi Bożemu miesca nie dali.

Ten iest tedy pewnym a nieomylnym posłańcem Bożym, który, od Boga moc przez potomki apostolskie podaną od kościoła biorąc, z kościołem się zgadza y w iego posłuszeństwie y starszych swoich odpoczywa: thaki zawieść nigdy y zbłądzić (bo kościół, słup y podpora prawdy, nigdy nie błądzi) ⁵ nie może.

To się w tym rozdziale dołożyło, na obrzydzenie błędu tych heretyków, którzy, pasterzem samego tylo Chrystusa sobie mieniając, namiestników y posłańców iego, bez których nigdy Chrystus nalezion być nie może, y wiary swej w nikogoż nie wlewa, słuchoać nie chcą, abo się na nich nie znaiąc, samosłańcom dusze swoje za ich zdradliwe słowa przedaią. A drudzy sobie ie sami, iako chcąc, stawiając, Hieroboamitow || (54) onych nasładuią, ktorzy, z pokolenia Lewitow kapłanow mieć nie mogąc, obyczaiem pogańskim sami ie sobie czynili, taką im moc dając, iaką sami mieli, to iest świecką y ziemską a prawa żadnego do duchownych skarbow y szafowania ich nie-maiącą.

Rozdział 8.

Bez iednego widomego wszystkiego powszechnego kościoła pasterza, iedność, y rząd, y pokoy kościelny zachowany być nie może.

Sam przyrodzony rozum to znać musi, iż tam dobrze być nie może, gdzie wiele panow rozkazuje. Y wszystko prawie stworzenie na to woła, aby ieden wodz był między wielkością y mnostwem, którego by wszyscy słuchali y za nim szli, y do końca a szczęścia sobie naznaczonego, za iego rządzeniem, przychodzili. Widzim (iako Hieronim s. napisał) iż y pszczoły, y żorawie, y zwierz iednego ma wodza; z iednego pnia tak wiele gałęzi y rozg ożywia się y roście; iedno słoń (55)ce na niebie wszystkie gwiazdy oświeca; ieden sędzia w iednym miescie, ieden krol w iednym krolestwie rząd czyni. Y niemasz, iako to pogański rozum ⁶ znał, lepszego y pożyteczniejszego rządu między ludzmi, nad monarchią, to iest iednego nad wszystkimi władzą. W tym sposobie rządzenia, iako w naprzewyborniejszym, postawić chciał P. Bog swoj święty kościół: iednego wszystkim owcom swoim dając widomego pasterza, y to obiecując, iż ieden pasterz y iedna owczarnia być nie miała, prorockim y ewanielickim pismem to stanowiąc ⁷. A poniewasz Pan nasz Zbawiciel chciał mieć między wszystkim chrześciaństwem iedność (bo dla niey na świat przyszedł, mowi Ian s. ⁸, aby syny rosproszone w iedność skupił, y tę na swoim testamencie nam zleca, y o tę pilnie oyca swego prosi), — niepodobna rzecz, aby ta święta iedność w kościele się Bożym bez iednego nad wszystkimi starszego zachować się miała. Iako może być kościół Boży na ziemi iednym ciałem, gdy iedney głowy mieć nie będzie? Iako może być iednym domem, gdy by wiele || (56) gospodarzow w nim było? Iako może być iedna owczarnia bez iednego pasterza?

⁵ На поръ: «1 Tim. 3 [ст. 15]». ⁶ На поръ: «Arist. 1 Ethi.» ⁷ На поръ: «Ioan. 21; Ioan. 10; Ezech. 34 y 37». ⁸ На поръ: «Ioan. 11; Ioan. 17».

A tu niech nikt onych głupich here-
tyckich słow nie przywodzi, na które się
po części w przeszłym rozdziale po-
wiedziało: «mamy Chrystusa iedną głó-
wę, iednego sprawcę, iednego gospodar-
za, iednego pasterza».

Bo się tu nie mowi o pryncypale y
o dziedzicznym y przyrodzonym panie y
sprawcy, nam teraz niewidomym; ale się
mowi o iego namiestniku y posłańcu y
prokuratorze winice iego widomym. Bez
ktorego thu na ziemi ani wiary w Chry-
stusa, ani chrztu, ani sakramentow, ani
nauki żadney mieć nie możem. Poki
Chrystus Pan Bog nasz widomy tu na
ziemi z nami mieszkał y w ludzkim przy-
rodzeniu y osobie nas wczyl, poty iemu
namiestnika y wikaryego nie potrzeba
było. Y przeto nawyższego pasterstwa y
kluczy ¹ Piotrowi ś. acz za żywota tego
obłocał, ale ich nie oddał, aż po śmierci
swey. Bo sam obyczaiem ludzkim, iako
ludziom trzeba, widomie wszystko spra-
wował. Ale iako sam v Łukasza ś. ² w
podobienstwie mowi: gdy na wesele od-
lachał, iednym (57)dnemu poruczył czeladkę
swoię, aby im wdawał obroku, a wier-
nym: był y pilnym, na przyscie się Pa-
na swego oglądaiąc. Ten namiestnik y Pan
sam nie czynią dwu głów, ani dwu krolow,
ani dwu mistrzow, ale iedną głowę, iednego
krola y iednego mistrza. Poniewasz pryn-
cypał a prokurator, od pryncypała mo-
wiąc, iedna rzecz iest. Pleban a wikaryi,
na plebańskim mieyscu siedząc, krola
namiestnik krolewski władzą trzymaiąc—
nie czynią dwu plebanow, ani dwu kro-
low, ale iednego w wrzędzie y państwie,
acz dwa są w osobie. Ieden obecny, a
drugi daleki; ieden roskazuje, a drugi
toż roskazanie wykonywa. A iako dusza

a ciało nie czynią dwu człowieku, ale
iednego; tak Chrystus a papiesz nie czy-
nią dwu mistrzow y pasterzow, ale ied-
nego. Bo iako dusza wszystko sprawuie
y mowi przez ciało, a przedsię dusze nie
widzisz, iedno ciało; tak w kościele swym
wszystko Chrystus y Duch iego przez
wrzędniki y posłańce swoje sprawuie,
naucza, rządzi, a przedsię Chrystusa nie
widzisz, iedno iego namiestnika, przez
ktorego y w którym, (58) wedle apo-
stoła, Chrystus mowi, Chrystus rządzi ³.
Iakoysam o swych posłańcach powiedział:
«kto was słucha, mnie słucha». Iedna głó-
wa w cieie ludzkim dwoy ma rząd w człon-
kach: ieden niewidomy, przez żyły, które
od głowy idą y wszystkimi członkami
władną; drugi widomy, przez oczy, które
vkazuią, gdzie y iako który członek ru-
szyć się ma. Tak iedna głowa Chrystus
dwoy ma rząd w kościele swoim: ieden
taiemny, w Duchu, który ożywia członki
kościola Bożego, a drugi iawnny, przez
swoie posłańce, którzy są iako oczy iusz
zwierzchnie tego to ciała, vkazuiąc wier-
nym do vcha zwierzchniego duchowną
wolę y roskazanie pryncypała y przy-
rodzonego a spolnego Pana naszego.
Miedzy ktoremi gdyby ieden nawyższy
nie był, wszystka by się iedność rozsypa-
ła y w nierząd obrociła. Bo ⁴ acz się
ta iedność, iako się rzekło, trzyma ied-
ną wiarą y iednemi sakramenty, wszak-
że więcey się zadzierżywa iednym paste-
rzem y iedną głową. Bo bracia w ied-
nym domu acz do zatrzymania zgody
mają wiele społecznych rzeczy, które ich
miłość wiązą (59) (mają ieden stoł,
v ktorego iedzą, iedną skarbnicę, z kto-
rey się bogacą). wszakże iesli iednego
oyca y nawyższego gospodarza mieć nie

¹ Na marg: «Ioan. 21». ² Na marg: «Łuk. 12». ³ Na marg: «2 Kor. ultimo [rz. 13]». ⁴ Na
marg: «iedność więcey się dzierży iedną głową, niż iedną wiarą».

bę, pdařetko się v stołu powadzą y potrawy popsuią y do skarbnice zamki poodbiią. Tak chrześciane, mając jednę wiarę y iedny sakramenta, zatrzymać się w zgodzie długo nie mogą, ieśli iednego pasterza y nauczyciela powszechnego mieć nie będą. Prętko wiele wiar z niezgody vroście, prętko skarby szczerych sakramentow y prawdziwego słowa Bożego zfałszowane y zniszczone by były.

Dla tegosz prorok y krol s. Dawid ⁵ zgodę y iedność słauiąc mowi: «O, iako miła y wdzięczna rzecz iest braciey w iedności mieszkać!» Ktorą przyrownaiąc do wonney maści, mowi: «iako wonny olieiek na głowie Aaronowey, kthory spada na brodę y na brzegi szaty iego». Daie znać, iż ieśli ta iedność z iedney głowy spadać nie będzie,—nigdy się zatrzymać nie może. Iako polać się wszyscy członki na cieie nie mogą, gdy zwierzchnia woda od głowy się lać nie pocznie, y doły się wodą nie napełnią, gdy ||(60) z iedney gory ściekać do nich woda nie będzie; tak w iedności bracią się zostać nie mogą, gdy tey iedności, z iedney głowy pochodzącej, mieć nie będą.

Bo kto będzie niezgodną bracią iedną y krocił, gdy iako ludzie do niesnaskow (bez ktorych żywot ten być nie może) przydą? Dwa się plebani powadzą, ieden ie biskup porowna. Dwa się biskupi pogryzą, ieden ie arcybiskup zgodzi. Dwa się arcybiskupow poswarzą, ieden ie patryarcha poiedna. Dwa patryarchowie z sobą w niesnaski zaydą, ieden ie papiesz vkroci. A ieśliby ieszcze dwa papieżowie byli, końca by nigdy niezgodzie nie było! A iedność by nigdy mieysca nie miała, y ostać by się z wiela głów nie mogła!

Rząd tu na ziemi kościoła Bożego iest na wzor onego niebieskiego. Iako tam ony hierarchie anielskie do iednego się Pana Boga ściągają; tak y to krolestwo tegosz Pana Boga widome na ziemi do iednego się namiestnika Bożego ściagać ma. Iako tam z wiela aniołow ieden się wfiec y chor czyni, z wiela wficow y chorow iedna hierarchia, z wiela hierarchyi iedno ||(61) woysko, nad ktorym ieden krol kroluiących Chrystus Iezus; tak kościół Boży na ziemi z wiela ludzi czyni iedną plebanią, z wiela plebaniy iedno biskupstwo, z wiela biskupstw iedno arcybiskupstwo, z wiela arcybiskupstw iedną patriarchią, a z wiela patryarchyi iedno papiestwo, na ktorym ieden, iako hetman nawyszszy nad wiele rothmistrow, namiestnik wiadomy tegoż Chrystusa, co kroluie nad anioły, siedzi!

Tenże Pan Bog w starym zakonie ⁶ porządek (gdzie wszystko na wzor gornego Hieruzalem, to iest niebieskich hierarchyi, budować roskazał) postanowił, gdy miedzy wielem Lewitow iedny na kapłaństwo postawił, miedzy ktorymi 24 było wielkich, a nad nimi ieden nawyszszy kapłan, ktorego wszystkim słucać y na iego wyroku y wynalazku każdemu, pod vtrata zdrowia, przestawać roskazał. Bo by tak nigdy swarom y niezgodam około rzeczy duchownych końca nie było.

Tymże obyczaiem Chrystus opatrzył kościół swoy, aby iednego wszyscy słuchali, w rzeczach zwłaszcza trudnych a wielkich. Kościół ||(62) też Boży do porządneho a vszykowanego woyska przyrownany iest. W ktorym gdy by dziesiątnikow, setnikow, rotmistrzow, porucznikow y nad wszystkimi iednego hetmana

⁵ Ha norb: «Psal. 132 [st. 1—2]». ⁶ Ha norb: «Exo. 26».

nie było, zwycięstwa by nigdy się spodziewać krol nie mógł. Tak kościół Boży nigdy by czartom y heretykom straszliwy nie był, gdyby takiego porządku nie miał. Dla tegoż zacny męczennik Cypryan ś. ¹ tak napisał: «nie zinał powstały kacerstwa y narodziło się odszczepienstwo, iedno ztąd, iż kapłana Bożego nie słuchaia, a tego nie baczą, iż musi być ieden w kościele do czasu na mieyscu Chrystusowym kapłan y sędzia: ktoremu gdy by wedle postanowienia Boskiego braterstwo wszystko posłuszne było, nikt by przeciw kapłańskiemu zebraniu nic nie poczynał; żaden by się nad rossadek Boski y zezwolenie ludzkie y innych biskupow sędzią się nie tak biskupim, iako Bożym nie czynił; y żaden by rozerwanim iedności kościelney nie targał, y nowego by sobie kacerstwa, samemu się sobie podobaiąc, nie czynił». Także y Hieronim ś. ² «wierdzi, iż kościoła Bożego || (63) zatrzymanie na dostojności nawyszszego kapłana zawisło, «ktoremu (powiada) iesli osobna y nad wszystkimi nawyszsza moc dana nie będzie, tyle w kościele odszczepienstw będzie, ile kapłanow iest».

ROZDZIAŁ 9.

Chrystus Pan nasz Piotra ś. iednym y naywyższym pasterzem wczynił wszystkich owieczek y baranow swoich.

Ten rząd taki przenawyborniejszy monarchiey P. nasz Zbawiciel w kościele swoim postawił, gdy samego iednego Piotra ś. nad inne apostoły y przy nich przełożył; y wczynił go głową y paster-

rzem wszystkich owiec y baranow swoich po swym zmartwychwstaniu, pytaiąc go y doświadczaiąc po trzykroć, iesli by go miłował; y polecił ³ mu przełożenstwo nad wszystkimi owcami, to iest nad ludem wszystkim wiernym, y nad barany, to iest nad wszystkimi przełożonymi ich, gdy mowił do niego samego: «paś owce moje; paś barany moje». To są słowa ewanieliey y prawdy Chrystusowey, tak iasne, iż się żadney || (64) potwarzy y wykrętnego heretyckiego wykładu nie boia. A drugie, nie mniey iasne, one, gdzie Piotra ś. opoką y kamieniem zowie, na którym zbudować miał kościół swoy, y iemu samemu klucze do nieba obiecuiąc, y dziwną moc mu zlecając, onego nad inne przekłada, gdy tak mowi: «ia tobie (nie Ianowi, ani Iędrzeiowi, ale tobie) mowię, iżeś ty opoka, a na tey opoce zbuduję kościół moy» ⁴. Inne też mieysca z ewanieliey słusznie się o przełożenstwie Piotra ś. wykladaia (iako niżej vslyszysz z ś. Augustyna). Pierwsze ono, iż za się tylo a za Piotra Pan Chrystus pobor, który tylo gospodarze y oycowie czeladni płacili, dać kazał, daiąc znać, iż po nim Piotr ś., iako gospodarz y starszy, nad innymi być miał ⁵. Y przeto się wnetże za tym wczniowie o starszym pytaia. Prży wieczerey też ostatniey, gdy się apostołowie także o starszym pytaia, Pan, obracaiąc się do Piotra, rzekł: «iam się za cię modlił, aby twoia wiara nie wstała, a nawrociwszy się, posilay bracią twoię» ⁶. Prawie iako palcem wkazuiąc, iż onego za starszego mieć chciał ku posile || (65)-niu braciey, aby się wiary iego statecznością przeciw szatańskim nawałnościom

¹ На поръ: «Epist. 3, libr. 1». ² На поръ: «Contra Luciferia.» ³ На поръ: «Ioan. 21». ⁴ На поръ: «Matt. 16 [cr. 18]». ⁵ На поръ: «Matt. 17 [cr. 27]». ⁶ На поръ: «Luk. 2 [cr. 32]».

pochrzepiali. Gdy też Mateusz s. aposto-
ły mianuie, mowi: «pierwszy Piotr» ⁷.
Y inni dwa ⁸ ewanelistowie na pier-
wszym go miejscu nad inne stawia, krom
wątpienia pokazują, iż on był nad inne
starszy. Sam też Pan Iezus na pier-
wszym powołaniu iego, głową go zowiąc
y to mu imię dając Cephas ⁹, bez po-
chyby starszym go nad inne mieć chciał.
Ktore tak iasne słowa inaczey się roz-
umieć nie mogą, iedno iż Piotr s. nad
inne, iako głowa widoma y namiestnik
nawwyższy Pana naszego, przełożony iest,
y wszystkiemu kościołowi zastarszego dany.

W czym potwarzy y wymysły here-
tyckie opuściwszy, słuchamy starożyt-
nych y świętych doktorow Łacińskich y
Greckich, iako oni te słowa Chrystuso-
we, ktore się przywiodły o przełożen-
stwie Piotra s. nad inne, rozumieli, a za
to mieli, iż on tymi słowy był dany
opoką y głową kościoła wszystkiego.

Hilaryusz święty tak Piotra s. sła: **(66)**-
wi: «O, szczęśliwy fundamentie kościelny
takim danim imienia nowego, y godna
do takiego budowania opoko, ktora spod-
nie prawa, y piekielne wrota; y wszyst-
kie zamki śmierci obalasz! O, błogosła-
wiony wrotny niebieski, ktoremu klucze
niebieskich przybytkow na wolą daią!» ¹⁰
Widzisz, iż tu Piotra s. kościelnym fun-
damentem, wedle słow Pańskich, zowie!

Cypryan ¹¹ także męczennik na wielu
mieysc trzyma o Pietrze s., iż na nim
zbudowany kościół iest. A chociasz wszy-
scy apostołowie mieli równą moc, wszak-
że (powieda) iednemu owce polecił y na
iednym zbudował kościół swoy, dla ied-

ności, aby się od iednego poczynała.
Daiąc znać, iż aczkolwiek apostołowie w
mocy duchowney odpuszczania grzechow
byli równi, ale w czynieniu rządu y w
przełożenstwie nie równi. Piotr s. sam
na rządzenie postawiony iest ¹², y, bez
apostołow, zupełniejszą nad wszystko y
nad inne moc wziął, a bez ktorego in-
nym dana nie iest. A to dla iedności,
ktora bez iednego starszego być nigdy
nie może.

|| **(67)** Orygenes ¹³ tak na iednym miey-
scu o Pietrze s. naucza: «to, co rzezono
Piotrowi, zda się, iż też to wszystkim
rzezono iest, ktorzy trzykroć grzeszące
karzą, gdyby ich nie słuchali, y związują
na ziemi, sądzając występno za iaw-
nogrzesznika y poganina. Ale iż trzeba
było, aby co więtszego miał Piotr nad
inne, ktorzy trzykroć karali, przeto iemu
tak mowi: «tobie dam klucze krolestwa
niebieskiego, a co rozwiązesz na ziemi,
będzie rozwiązano w niebiesiech, a co
związesz na ziemi, będzie związane w
niebiesiech». Przeto ¹⁴ nie mała iest roz-
ność, iż Piotrowi dane są klucze nie ied-
nego nieba, ale wielu niebiosow, iż co
by kolwiek związał na ziemi, związane
ma być nie tylo w iednym niebie, ale
we wszystkich. A do tych, ktorych wiele
iest związujących y rozwiązujących na
ziemi, tak mowi: «aby związowali y roz-
wiewzowali ni na niebiosach, iako Piotr,
ale na iednym niebie. Bo nie są takiey
doskonałości, iako Piotr, aby na wszyt-
kich niebiosach związować y rozwiązać
mogli» ¹⁵. Y na innych mieyscach tosz
ten doktor naucza.

⁷ Ha norb: «Matt. 10 [cr. 2]». ⁸ Ha norb: «Mar 3 [cr. 16]; Luk. 6 [cr. 14]». ⁹ Ha no-
rb: «Ioan. 1 [cr. 42]». ¹⁰ Ha norb: «In Matt. cap. 16». ¹¹ Ha norb: «Lib. 1. E. 1. Trac. 3. de
simpl. Prel. lib. 4, Ep. 9 et serm. de patienti. et in Epl. ad Quin.» ¹² Ha norb: «Matt. 16;
Ioan. 21». ¹³ Ha norb: «In Matt. Hom. 5». ¹⁴ Ha norb: «S. Piotr. dane klucze wielu niebiosow».

¹⁵ Ha norb: «In Exed. Hom. 5».

|| (68) Hieronim ¹ też ś. tak mowi: «na Pietrze zbudował Pan kościół. Co aczkolwiek na innem mieyscu na drugich uczynił, y wszyscy klucze krolestwa niebieskiego biorą, aby się równie na wszystkich moc kościelna wkrzepiła, — wszakże dla tego między dwunaścią ieden obrany iest, aby, za postawieniem głowy, odszczepieństwom przyczyna nie była». To mowi Hieronim ś. przeciw Iowinianowi, który, chcąc stan małżeński nad dziewiczy wystawić, powiadał, iż nie na Ianie, który żywot paniński wiodł, ale na Pietrze, który w małżeństwie był, P. Chrystus zbudował kościół swoy. Skąd znać, iż to tak iasna rzecz była, iż y heretykowie to znali, iż Pan nasz na Pietrze kościół swoy zbudował. Y na drugim mieyscu ² tenże ś. Hieronim pisze: «A co Platonowi (powiada) z Piotrem: iako on był książęciem philozophow, tak ten był książęciem apostołów, na którym kościół Pański trfale fundowany iest, iż się ani nawalnością rzek, ani żadnemi pokusami nie obala». Y żywot || (69) Piotra ś. opisując, książęciem go także apostolskim zowie.

Chryzostom ś. na wielu mieysc ³ Piotrowi ś. zwierzchność nad inne apostoły przyznawa. Na ony słowa pisząc: «kto iest więtszy w krolestwie niebieskim», mowi: «Vczniowie nieco ludzkiego cierpieli y gorszyli się w tym, isz Piotra nad inne wszystkie przełożył». Y na innym ⁴ mieyscu: «ia tobie mowię: tyś iest Piotr, a na tobie zbuduję kościół moy». Y indziej ⁵: «Iacoba (mowi) na iednym mieyscu ograniczył, ale Piotra wszystkiego

świata mistrzem y doktorem uczynił». Y ieszcze ⁶ tenże ś. Chryzostom: «Piotr (powieda) nad wszystkimi, którzy synowscy są, władzą wziął, nie tak, iako Moizesz nad narodem iednym, ale nad wszystkim światem».

Cyryllus Alexandryński ⁷ pisze: «gdy Pan pytał: a wy czym mię być mienicie, Piotr ś., iako książę y głowa innych, pierwszy zawołał: tyś iest Chrystus, syn Boga żywego». Baczysz, iako Piotra książęciem y głową innych apostołów zowie! Y na drugim mieyscu, iako starzy doktorowie z nie|| (70) go przywodzą ⁸: «iaka (powiada) Chrystus wziął moc od Oycy na to wszystko, co iest, aby mu się wszystko pokłoniło; tak y Piotrowi y iego potomkom zupełnie zlecił. A nikomu innemu, iedno Piotrowi, Chrystus to, co iego iest, w zupełności nie dał».

Ambroży ś. ⁹ także mowi: «Piotr ś., iako dobry pasterz, w obronę wziął trzodę Chrystusową, aby ten, który sobie był mdły, wszystkim stał się podporą; a ten, który się w pokusie, gdy był pytany, zachwiał, innych w stateczności wiary ogruntował. Tenże się na pokrzepienie nabożeństwa kościołow opoką zowie, tak iako mu Pan rzekł: tyś iest opoka, a na tey opoce zbuduję kościół moy».

Cyryllus ¹⁰ tymże sposobem Hierozolimski Piotra ś. książęciem apostolskim naywyższym zowie. Y na drugim mieyscu tym go tytułem opisuie: «Piotr, książę apostolskie y naywyższy kościelny kaznodzieia».

Euzebiusz Cesaryjski ¹¹ tak mowi: «za

¹ Ha norb: «Lib. 1 co. Iouinia.» ² Ha norb: Lib. 1 co. Pelagia.» ³ Ha norb: «In Cathal. In Mar. Hom. 59.» ⁴ Ha norb: In. Mat. Hom. 55.» ⁵ Ha norb: «In. Ioan. Hom. 87. vltima.» ⁶ Ha norb: «In Acta.» ⁷ Ha norb: In Ioan. libr. 12, cap. 64.» ⁸ Ha norb: «Ex. libr. Thesaur. S. Tho. in opusc. de erro. Grecor.» ⁹ Ha norb: «De fide Petri ser. 47.» ¹⁰ Ha norb: «Catech. 2 et 11.» ¹¹ Ha norb: «Libr. 2, cap. 14.»

czasu (powiada) Klaudiusza, opatrność łaski Bożej przewyborniejszego y największego nad apostoły wiel (71)kością wiary y zasługi cnoty książę nad pierwszemi Piotra do Rzymu posłał[a].

Augustyn ś. ¹² tak pisze: «Zbawiciel, gdy za się y za Piotra pobor dać kazał, za wszystkie zapłacił. Bo iako w Zbawicielu były wszystkie powody nauczania, tak po Zbawicielu w Pietrze wszyscy się inni zamknęli. Y iego postawił ich głową, aby był pasterzem trzody Pańskiej. Bo między innymi słowy mowi uczniom: «czuycie a modlcie się, abyście w pokusę nie wpadli» ¹³. A do Piotra rzekł: «owo szatanowi się zachciało, aby was przesiał, iako pszenicę; alem ia prosił za tobą, aby wiara twoja nie wstawiała; a ty nawrocony posilay bracią twoię» ¹⁴. W czymże tu (powiada) wątpić? Za Piotra się modlił, a za Iakuba y Iana nie modlił się? Iasna rzecz iest, iż się w Pietrze zamykali wszyscy. Bo modląc się za Piotra, za wszystkie się modlił. Ponieważ w przełożonym lud się gani, abo chwali». To ś. Augustyn. Widzisz, iako tu Augustyn ś. te oboie miejsca w ewangelii, to iest danie poboru y modlitwę za Piotra o przełożeniu Piotr(72)tra świętego nad inne apostoły mądrze y wiernie wyklada. Y na innym miejscu ¹⁵ mowi: «A kto tego nie wie, iż przodkowanie apostołstwa Piotra ś. nad każde biskupstwo przełożone być ma. W apostołe Pietrze (powiada) przodkowanie apostołskie przewyższającą łaską inne przechodzi». Tegoż Piotra ś. tenże Augustyn ś. ¹⁶ fundamentem kościoła Bożego zowie. Tyś iest Piotr, a na tey opoce zbuduję kościół moy. Piotra (po-

wiada) Pan nazwał osnowaniem kościelnym, przetosz słusznie ten fundament kościół święci, na którym kościelnego budowania wysokość powstaie». A iż na jednym miejscu wykład ten, w którym ćwierdzi na wielu miejsc, iż na Pietrze zbudowany iest kościół, tak obraca ¹⁷, iż się o Chrystusie tosz rozumieć może, iż na tym zbudowany iest kościół, którego Piotr wyznał. Tedy pierwszego rozumienia nie gani, y owszem, iż dobre iest, y z Ambrożego, y z pospolitego kościelnego rozumienia dowodzi; lecz na wolę daie czytelnikowi obierać sobie z tych obudwu wykładów, który by mu się po-(73)dobal.

Otosz my ten obieramy, iako z innymi doktory y z kościołem zgodniejszy y według textu własniejszy. Nikt tak głupi nie iest, aby Pana Zbawiciela od fundamentu kościelnego odsadzał, abo iemu tego nie przyczytał, iako Pryncypałowi y Bogu naszemu, w którym opoka iest zbawienia naszego! Ale s tym to stoi, iż iako Chrystus—pasterz, y Piotr—pasterz; Chrystus — światłość świata, y Piotr—światłość świata; Chrystus—opoka kościelna, y Piotr—opoka kościelna. Ale inszym a inszym sposobem: Chrystus—iako Pryncypał niewidomy, a Piotr—iako sprawca widomy; Chrystus — iako Pan, a Piotr—iako namiestnik, Chrystus—do serca, a Piotr—do vcha, wiary y kościoła fundamentem y zatrzymaniem iest, tak iż na nim y nauce iego, iako na mocney opoce, kościół wszystek polega.

Wiele by się innych—y starych, y młodszych doktorów przywieść mogło, gdybych się na skrocenie tych książek nie oglądał.

¹² Ha noz̄b: «Quest. ex nouo Testa. q. 75». ¹³ Ha noz̄b: «Łuk. 22 [ct. 46]». ¹⁴ Лука, гл. 22, ст. 21—32. ¹⁵ Ha noz̄b: «De Bapt. con. Donati lib. 2, cap. 1». ¹⁶ Ha noz̄b: «Serm. de sanct-15». ¹⁷ Ha noz̄b: «Retra. li. 1, cap. 21».

Na to tylo odpowiem, co heretykowie przeciw przodkowi ||(74)niu Piotra s. nad innemi apostoły zamiatają, chcąc iasne słowa s. ewanieliey wyszpocić, gdzie mowi: «miedzy apostoły s. pirwszy Piotr». Powiadaia, «iż iest pierwszy w porządku, a w nie dostoiności», abo iako po Łacinie mowia: ordines, non dignitate.

Chociaz to gloza y przydatek ich, wszakże y tymi sami się tępia, a prawde katolicką barziesz ćwierdzą. Bo gdyż porządek tam nie iest, gdzie wszyscy rowni y iednacy są, a stopniow żadnych niemasz y różności: wedla ich glozy, Piotr s. stopień iaki nad inne mieć musi, iesli porządkiem ma być od innych różny. A to nie w lidzbie (bo lidzba stopnia y gradum nie czyni), ale w dostoinieństwie onym, ktoremu nad inne dane iest, iż iest opoka y pasterz kościoła Bożego. «Tobie mowię, Pietrze, (nie wszystkim, ani tobie, Ianie, ani tobie, Iakubie, ale tobie, Pietrze); iż na tobie zbuduję kościół moy». Ktemu, iż nie darmo mowi ewanielista «pirwszy Piotr», tedyć musi być pierwszy abo pirwością powołania, iż pierwey, niżli inni, do nauki Chrystusowey powoła||(75)ny był, abo iakim dostoinieństwem. Nie pierwością powołania, bo tak Iędrzey s., który pirwey iest od Pana wezwany y pirwey nalaś Mesyasza, ktorego Piotrowi vkazał, pierwszym ten być miał. Tedyć pewnie—dostoinieństwem y wrzędem Piotr s. pirwszym nazwany iest. A też kto się przypatrzy ewanielistom, naydzie to, iż Matteusz s. nie dla lidzby rzekł «pirwszy Piotr», ale dla dostoinieństwa. Bo rzekszy «pierwszy Piotr», miał mowić «wtory Iędrzey», «trzeci Philip» (czego lidzba potrzebowała). Lecz tego

nie czyni, daiąc znać, iż nie dla lidzby rzekł «pierwszy Piotr», ale dla dostoinieństwa. Ktemu na pierwszym miejscu wszyscy trzy ewanielistowie ¹ Piotra kładą, a na wtorym y trzecim wszyscy różno. Łukasz s. na wtorym miejscu liczy Iędrzeia, a Marek s. Iakuba. Na trzecim Marek s. kładzie Iana, a Łukasz Iakuba, a Matteusz Philipa. A iednak wszyscy na pierwszym miejscu Piotra. To znać, iż się nie na lidzbę, ani porządek w liczeniu, ale na dostoinieść Piotra s. y przodkowi||(76)nie nad inne oglądali, gdy na pirwszym miejscu Piotra s. położyli.

A to, co z Cypryana s. przywodzą, gdzie mowi, iż wszyscy apostołowie byli rowni, na to się iusz wyższy, przy iego świadectwie, powiedziało. Y sam to na tymże miejscu wykłada, iż, dla iedności y rządu czynienia, iednego nawyższego w kościele Bożym potrzeba.

Co mowia, iż na koncylium Hierozolimskim przodkowania Piotra s. nie znać, mylą się. Y owszem znacznie iest! «Bo (mowi pismo) ² było długie gadanie y wątpienie (około obrzezania), asz Piotr s. (iako pierwszy y przełożony) powstawszy (dekret. vczynił y wątpienie rozwiązał) mowiając: wiecie, bracia, iż mnie zdawna Bog obrał na naukę pogańską» etc. Y zamyka, aby od zakonu wolność była, a obrzezanie odrzucone było. Do ktorego dekretu iż nieco prydaie Iakub s. Żydom swoim, ktorych był biskupem, nieco ieszcze vgadziając,—tym się przełożenie Piotra s. nie psuie. Bo radę dobrą starszy y od młodszych, gdy dobra iest, przyimuie.

|| (77) A iż pismo mowi: «posłali apo-

¹ Ha norh: «Matt. 10; Mar. 3; Luc. 6». ² Ha norh: «Acto. 15 [cr. 7].

stołowie do Samaryey Piotra», nie iako niższego posłali (bo y rownego tym oby-
czaiem posyłać się nie godzi), ale iako do posługi Bożej gorętszego, y do oney
rzeczy sposobniejszego, y tam gdzie go
była więtsza potrzeba, nie roskazując, ale
radząc. Iako też y senat wysyła krola
na wojnę, nie iako niższego, ale iako tam,
wedle rady ich, potrzebniejszego.

Nakoniec ono bardzo iasne pismo ³ o
zleceniu owiec Chrystusowych Piotrowi,
ktore ich nabarziey bodzie, chcieli by
swym martwym wykładem zagłuszyć,
gdy mówią: «na tym mieyscu powiadając
troiakim wyznaniem miłości, troiakie za-
przenie Piotr s. nagradza».

Dobrze! Niech tak będzie! A cosz
zatym?

Śmieją li mówić, że mu Pan przytym
pasterstwa owiec swoich nie zleca? To
próżno Pan rzekł: «paś owce moje, paś
barany moje»? Nie próżno! Bo za wy-
znanie y doświadczenie miłości, w tym
mu się miłować y miłość ku sobie oka-
zować roskazuje, aby paś y sprawował
ow||(78)ce iego. Tu mu osobnie ziścił
ono, co osobnie obiecał nad inne: «to-
bie (nie Ianowi, ani Iakubowi) dam klu-
cze krolestwa niebieskiego». Ktora obiet-
nica iż samemu służyła, samemu się
tesz ziścić miała. Y przetosz nad inne
więtszą, na nim miłość wyciąga, ktoremu
też więtszy wrząd zleca.

Nie iest tedy wątpliwa rzecz z ewa-
nieliiey y z słowa Bożego tak iasnego
y z wykładu a rozumienia doktorow s.
y kościoła wszytkiego, iż Pan nasz Pio-
tra s. starszym nad inne apostoły y
iedynym pasterzem wszytkich baranow
y owiec swoich, to iest wszytkiego po-
wszechnego kościoła wczynił. Y to chciał
mieć, aby pod iednym sprawcą y na-

miestnikiem swoim iedność się y zgoda
kościola Bożego trzymała y, iako na
opoce, wtwierdziła.

ROZDZIAŁ 10.

Rząd ten, ktory Pan Chrystus w
kościelie swym postanowił, z Pio-
trem s. vmrzeć nie mógł, ale trfać
ma do końca świata.

Mówić to, iż tylo Piotrowi samemu
ten przełożenstwa pasterskiego przywi-
ley służył||(79) a z nim vmarł,—nic in-
nego nie iest, iedno iakoby rzekł, iż z
Piotrem s. porządek vmarł y iedność
kościola Bożego, abo: iakoby iusz owce
Chrystusowe zginąć miały, ktore bez
pasterza y iedney głowy widomey być
nie mogą. Mowi Paweł s.: «dał Pan
Chrystus do kościoła swego apostoły,
ewanielisti, doktory, pasterze» ⁴, nie na
czas ieden, ale asz do skonczenia świę-
tych, to iest do ostatniego chrześciani-
na, ktory się na końcu świata wrodzi.
Daleko więcey ten ieden pasterz nawyż-
szy, bez ktorego iedność kościoła być
nie może, trfać musi. Przetoż nigdy
Piotr, y opoka, y klucznik a szafarz
kościolowi Bożemu, vmrzeć nie może.
Bo by z nim owce wpały y głodem
pomarły. Symon Galileyczyk z Bethsaidy,
brat Iędrzeiow, vmarł; ale Piotr, od Pa-
na wczyniony y tak nazwany, nigdy
vmrzeć nie może. Bo iesli inni aposto-
łowie potomki swoje z tą mocą, którą
sami mieli, zostawili,—a iako Piotr s.,
ktorego moc była więtsza y kościolowi
potrzebniejsza, zostawić iey potomkom
swym y kościolowi nie||(80) miał? A co
ieszcze więcey — te przywileie, ktoremi
Pan s. Piotra nadał, więcey służą po-

³ На полѣ: «Ioan. 21». ⁴ На полѣ: «Eph. 4 [ст. 11].

tomkom iego y czasom, po apostolskim ześciu następującym, aniżli onym, gdy tu na świecie apostołowie żyli ¹, Bo oni ś. apostołowie y towarzysze Piotrowi, mając one pirwiasnki Ducha ś., mniej pasterstwa Piotra ś. potrzebowali, iako nawyższy kościoła Bożego po wszystkim świecie budownicy, którzy zabłądzić ni w czym nie mogli. Lecz po nich inni wstępując biskupi, którzy tak doskonałego Ducha nie mieli, im daley się od czasow apostolskich odsadzali, tym więcej pasterstwa y rządu Piotrowego potrzebowali, aby około wyznania wiary ś. y nauki bez tey opoki nie pochybili a do rozerwania iakiego bez iedney głowy nie przyszli. Przetosz przywileie y zwierzchność stolice Piotra ś., im daley w lata kościół ś. postępował, tym się iasnieny y więcej pokazować y wynurzać poczęły. Bo im się więcej kościół szerzył, a do tego domu ludzi rozmaitych y narodow niestwornych nabierał y ku rozerwa||**(81)**niu iakiemu skłaniał; tym więcej tego Pasterza iednego nawyższego, który by iedność czynił a niestworności krocił, potrzebował.

Nie tak się za czasu apostołow, tu ieszcze na ziemi żywiących, pokazało, co to iest Piotrowa opoka y pasterstwo, iako za czasu Arryusza, Nestora, Macedoniusza, y gdy sie iusz kościół tak szeroko rozkrzewił a takimi kacerstwami rozrywać począł. Dopiero barzo znać było, iako niżej vsłyszysz, co to iest opoka Piotrowey wiary, a co to pasterza mieć iednego, który by koncylia składał, niezgodne biskupy iednał, kacerstwa ykazawał y potępiał, a z podaney wiary bracią posilał. Dopiero one słowa na koncyljach ² słyszane były: «Piotr przez Leona mowi: czernidłośmy widzieli, a

Piotraśmy przez Agatona mowiącego słyszeli». Bo Piotra ś. potomkowie byli zawždy y będą wiary ś. powodem, zatrzymanim y obronieniem, asz do tego czasu przeciw wszystkim nawalnościom odszczepieństwa y kacerstwa. Co mowi P[an] Piotrowi: «day posilek braciey». To się więcej w po||**(82)**tomkach Piotrowych, nisli w samym ś. Pietrze, który miał bracią, tak mocnie Duchem ś. posiloną, pokazało. Gdy oni, kształt y formę wiary podaney mocnie trzymając, innym do prawdy ewanieliey ś. drogę ykazywali y ykazuia, iak się niżej powie. A tak bez tego Piotra y namiestnika Chrystusowego święty kościół nigdy być nie może. A iako Pryncypał Chrystus Iezus y głowa niewidoma nigdy nie vmiera, tak też sprawca iego y głowa widoma zawždy być musi, który, iż iest śmiertelny, inne iako dzieci duchownym rodzenim po sobie zostawie, którzy po ymarłych y doczesnych pasterzach docześnie wstępuia, a lidzbę onemu iednemu pryncypałowi y nigdy nieumierającemu Pasterzowi naszemu z swego władarstwa oddaia. Dla tegosz papież nie zowie się potomkiem Chrystusowym (bo potomek iest po zmarłym, a Chrystus, iako pryncypał, żywy iest wieczny Pasterz nasz), ale się zowie wikaryim y namiestnikiem iego; lecz się zowie Piotrowym potomkiem, bo po nim, ||**(83)** iako po zmarłym y doczesnym pasterzu owiec Chrystusowych, porządnią sukcesyą docześnie wstepuie.

ROZDZIAŁ 11.

Na niewstyd fałszerzow tych heretykow, którzy mienia, isz Piotr święty nigdy w Rzymie nie był, —

¹ На полѣ: Rom. 8». ² На полѣ: «Chalcedo. concii. Sextae generalis act. 18».

wywody, isz był, y on Rzymski kościół fundował, y tam vkrzyżowan, y vmarł.

O przełożenstwie y przodkowaniu Piotra ś. nad innemi apostoły, a iż ieden nawyższy pasterz, widomy w kościele Bożym potomek Piotrow, być musi, — sparci pismem haeretykowie do ostatniey się a prawie desperackiey obrony wcieli, prząc tego, iż Piotr ś. nigdy w Rzymie nie był, przeto samo, iż tego mianowicie w piśmie ś. niemasz; czuiąc to dobrze, iż poki to stoi, iż Piotr ś. w Rzymie vczyl y vmarł, poty stolice ś. Rzymskiey y mocy, iey od Boga przez ś. Piotra danej, zatłumić nigdy nie mogą; a iesliby to obalili, na wszystkim by się im około vpadku (iako oni mówią) papiestwa, to iest wiary, od apostołów Piotra y Pawła fundowaney, powiodło.

Tym szatan zwatlić wszytkę moc duchowną stolice Rzymskiey chcąc, śmiech z siebie, iako psalm mowi, pokazał, a łacnieyszą nam drogę do swego pohanbienia vczynił. Bo łacniey by tym haeretykom słońca palcem dosiąć, łacniey by im wszytki chrześcianańskie księgi y owszem wszytko chrześcianaństwo wygubić, anizli tę prawdę około bycia Piotra ś. w Rzymie zfałszować y z ksiąg ią wszytkiego świata y z pamięci ludzkiey wygładzić. Co iedno od apostołów chrześcianaństwa było, co iedno doktorow y historykow kościelnych y świeckich y chrześcianańskich pisało, wszycki to prawie iednemi vsty zgodnie ćwierdzą!

A ten niestatek y niewstyd heretycki, wszytkiemu światu, y wszytkim świętym Bożym, męczennikom, biskupom, doktorom matactwo sromotne zadaiąc (rozumiey, cny czytelniku, do czego przyszli, a iako się im dufać masz!): «vkasz nam — powiadaią — z Dzieiow Apostolskich

tak iasnie, ia||**(85)**ko o ś. Pawle pismo iest, iż Piotr ś. był w Rzymie?»?

Iakoby iusz nic się na świecie więcey nie działo, iedno co iest w Dzieiach Apostolskich wypisano?! Abo iakoby ani Iędrzey, ani Philip, ani święci inni apostołowie nie byli w Azyey, w Indyey, w Grecyey, w Hiszpaniey, przeto isz tego w Dzieiach Apostolskich niemasz?! O, nieznosne głupstwo! Kronikę świata wszytkiego w Dzieiach Apostolskich mieć chcą, ktore tylo niektore sprawy krotkich lat, zwłaszcza świętego apostoła Pawła zamykają, inne rzeczy kościelnym kronikarzom y doktorom zostawiają! Lecz ci obrotni węzowie, gdy co złego o papieżu y duchowieństwie mowić chcą, wnetże do kronik y historykow bieżą, prawdę im przyznawiając, którą nie w piśmie świętym, ale w kronikach nayduią!

My aczkolwiek się na tym nie sadiem, aby nam na bycie ś. Piotra w Rzymie wywodow z pisma potrzeba (bo to z świadectwa wszytkiego świata doktorow y historykow kościelnych iasniey niż w słońcu ma||**(86)**my), wszakże y na tym nam nie zeydzie, iż z pisma świętego wywieść to możem!

Iednak tych przelisz krnąbrnych ludzi tym pierwey podkam. Niech vkażą z pisma ś. kto Rzymski kościół w wierze Chrystusowey fundował? Kto Rzymian wiary nauczył pierwey, niszli Paweł ś. do nich pisał^a, y pierwey, nizeli do Rzymu przyiechał, a gdzie, y iako Piotr ś., y Paweł żywota tego dokonał? Czego iesli z pisma nie pokażą, niech się też o bytności Piotra ś. w Rzymie wywodow z pisma ś. nie vpominają. A poniewasz w tey mierze rzucić się do historykow y do wszytkiego świata świadectwa muszą, czemus z im wiary nie daią?

^a Ha norb: «Rom. 1».

Ale my nad potrzebę y to z pisma s. popieramy, iż Piotr s. był w Rzymie. Bo sam w liście swym pierwszym, który w Rzymie pisał, tak mowi: «pozdrawia was kościół, który iest w Babiloniei». Rzym nazwał Babilonią, pod figurą gdzie pierwey wszytkiego bałwochwalstwa głowa była, który za czasem, iako mowi Leo s. ¹, z mieszkania dyabelskiego y z Babiloniei ||(87) stał się miastem świętym y ludem wybranym y kroliewskim kapłanstwem.

Ten wykład y rozumienie pisma tego zostawił Papias Hierapolitański, vczęń Iana s. ewanielisty, który sam to od s. Iana, abo od samego Piotra s. słyszeć mógł, iż Babilonem w tym liście Piotr s. Rzym, w którym y pisał, nazwał. O czym wieley są świadkowie Euzebiusz Cezaryiski ², Hieronim s. ³ y Nicephor Grecki ⁴, którzy to tak twierdzą, iż tak Papias to słowo Piotra s. wykladał, a iż w Rzymie ten list pisał.

Widziszże, iż y z pisma świę[tego] bytność Piotra s. w Rzymie dowieść się może.

Ale iaśnieyszy wywod iest z doktorow s. y historykow y świata wszytkiego świadectwa, z których tu, prze ich niezbedny vpor, niektore włożyć muszę, inne bez lidzby opuściwszy:

Naprzod Egesyppus ⁵, prawie stary y wnet po apostołech będący kościelny historyk, wypisał, iako Piotr s. y Paweł, w Rzymie Symona czarnoksięznika zwoiowawszy tam za czasu Nerona koronę męczeńską odnie||(88)śli. «Y tam onę historyą (powiada), którą s. Ambroży ⁶ z niego w iednym kazaniu swoim położył, iako gdy go chrześcianie do te-

go, aby z Rzymu vchodził, a ieszcze się dla kościoła Bożego zachował, przywiedli przed bramą Łacińską. Pan Iezus mu się vkazał. A Piotr s., Pana swego poznawszy, pytał go: «Panie, gdzie idziesz?» A Pan odpowiedział: «idę do Rzymu, abych był drugi raz vkrzyżowan». A Piotr s. porozumiał, iż to nań przymowka była, a czas iego przyszedł, aby się to ziściło, co mu był Pan o iego śmierci przepowiedział. Y wrociwszy się do Rzymu a ono widzenie wiernym oznaymiewszy, rychło potym krzyżową śmiercią świadectwo dał Panu y prawdzie iego, tamże w Rzymie, wespołek z Pawłem s.»

Klemens Alexandryiski, iako tho przywodzi y Hieronim s., świadczy, iż Marek ewanielista, Piotra w Rzymie słuchając, proszony od Rzymian ewanielią swoię napisał, kthorą Piotr s. oglądawszy pochwalił y pochwierzył ⁷.

||(89) Yreneus ⁸, który żył około roku 181, wyznawa, iż kościół Rzymski od Piotra y Pawła s. fundowany iest, y do niego w kaźdey wątpliwości około wiary odzywać się każe. Tamże biskupy Rzymskie wylicza, Piotra s. kładąc pierwszego.

Tertulian ⁹, który żył około roku 214, ty słowa ma: «masz Rzym (powiada), zkađ my też moc mamy. Szczęśliwy to kościół, w który wszytkę naukę zaraz ze krwią swoię apostołowie wiali. Gdzie Piotr s. męce Pańskiej zrownany a Paweł ześciem Iana koronowany iest. Gdzie apostoł Ian we wrzącym oleiu smażony y w ogniu vtopiony, gdy żadney szkody nie odniósł, na wygnanie na wysep wypędzony iest.

¹ Ha nozř: «Serm. in natal. B. Petri et Pauli». ² Ha nozř: «Lib. 2, cap. 15». ³ Ha nozř: «in Catal. in vita S. Marci». ⁴ Ha nozř: «Nicep. li. 2, cap. 15». ⁵ Ha nozř: «Lib. 3 de bello Iudaico, ca. 2». ⁶ Ha nozř: «Inter epist. 32 et 33». ⁷ Ha nozř: «Libro 6 Stromatum. In Cathal. sub verbo Clemens. Alexan.». ⁸ Ha nozř: «Libr. 3, cap. 1 et 3». ⁹ Ha nozř: «De praescrip. haeret.».

Euzebius Cezaryiski ⁹, kościelny historyk, na kielu † mieysc powiada, iż Nero w Rzymie Piotra s. vkrzyżować kazał a Pawła s. ściać.

Gaius, ieszcze starszy historyk kościelny, toż, świadczy. Ktorego też tenże Euzebius świadectwo przywodzi na tym mieyscu vkazanym.

|| (90) Dyonizy Koryntski tey prawdy pomaga, iż w Rzymie Piotr s. vcząc vkrzyżowany iest.

Cypryan s. ¹⁰ męczennik stolicę Rzymską zowie «stolicą Piotra s.». «Śmieją (powiada) heretykowie do stolice Piotrowey vciekać się, do kościoła przodkującego, zkąd iedność kapłańska zaczęła się». Y na inszych wielu mieysc.

Chryzostom s. na iednym mieyscu ¹¹ tak pisze: «nie iest tak iasne niebo, gdy się słonecznymi promieñmi oświeca, iako Rzymskie miasto, dwiema temi pochodniami (to iest Piotrem y Pawłem) wszytkiey ziemi świecąc. Ztamtąd Paweł wzięt będzie, ztamtąd Piotr. Vważcie sobie, na co Rzym patrzeć będzie, gdy Paweł z Piotrem, z grobu onego powstając, przeciw Panu wzgorę wynidą?! Iaką rożą Rzym posle Chrystusowi? Iakimi dwiema koronami ozdobiło się to miasto? O, iako dwiema temi złotemi łańcuchy przybrane iest! Iakie to ma zrzodła? Przetoc ia zdumiewam się nad thym miastem. Nie prze dostatek złota, nie prze ony ||(91) budowania, ktore ma, ani dla inney rzeczy, ale iż ma ony słupy kościelne».

Ambroży ¹² także w kazaniu swym o Pietrze s. y Pawle tak mowi: «Iednego dnia męczeństwo vcierpieli, aby za-

raz obadwa do Chrystusa przyszli; na iednym mieyscu, aby ktoremu z nich na Rzymie nie schodziło; pod iednym przenaśladownikiem, aby rownym okrucieństwem byli ściśnieni. A tak dzień dla wysługi, mieysce dla chwały, przenaśladowca dla doświadczenia cnoty ich dany im był. A na którym że mieyscu męczeństwo (powiada) wycierpieli? W mieyscie Rzymskim, ktore na głowę y panowanie nad narodami. Dla tego, aby tam, gdzie była głowa bałwochwalstwa, głowa świętobliwości odpoczywała; gdzie pogańskie książęta mieszkaly, aby tam kościelne książęta przebywały». To są słowa Ambrożego s.

Hieronim ¹³ też s. tak o Pietrze s. pisze: «Piotr s. na zburzenie Symona Maga szedł do Rzymu, y tam dwadzieścia lat y pięć stolicę kapłańską trzymał, aż do ostatnego roku Nerona, ||(92) to iest czternastego, od ktorego vkrzyżowan iest z obroconą głową do ziemie. Bo (powiedał) iżem tak, iako Pan moy, zawieszon być nie godzien. Pogrzebion iest w Rzymie na Watycanie, wedle drogi, gdzie tryumphy czyniono, gdzie go wszytko miasto sławne czci».

Augustyn s. ¹⁴ wylicza biskupy Rzymskie y kładzie pierwszego Piotra s. Y na drugim mieyscu tak mowi do heretyka: «a coć winna stolica Rzymska, na ktorey s. Piotr siedział, y na ktorey Anastazius dziś siedzi». Y na innych wiele mieysc.

Optatus ¹⁵, prawie tak [st]ary, iako s. Augustyn, tak mowi: «Zaprzec się nie możesz, heretyku, y to dobrze wiesz, iż w miescie Rzymskim Piotrowi s. pierw-

⁹ Ha norb: «Libr. 2, cap. 15, 25». ¹⁰ Ha norb: «Epis. 3, lib. 1». ¹¹ Ha norb: In epist. ad Rom. ¹² Ha norb: «Serm. 66, Tom 3. Żył około roku 345». ¹³ Ha norb: «....Catha....crip.». ¹⁴ Ha norb: «Epi. 165 ad Generosum. Contra literas Petilian, libr. 2, ca. 58». ¹⁵ Ha norb: «Libr. 2 contra Parmenianum». † Быть можетъ, «wielu»?

sza stolica biskupia podana iest, na ktorej siedziela głowa wszystkich apostołow Piotr, Cephas rzeczony, aby w nim iedność stolice od wszystkich zachowana była».

Athanasius ¹: «Piotr ś. (powiada) y Paweł, gdy vsłyszeli, iż w Rzymie męczeństwo podiąć mieli, z radością tam szli».

|(93) Dorotheus ² powiada: «Piotr ś., wodz apostołow, pierwszy w Rzymie kaznodzieia, gdzie wkrzyżowany y pogrzebiony iest».

Lactancius ³: «Chrystus (powiada) schodząc oznaymił wczniom swoim rzeczy wszystkie przysze, ktore Piotr y Paweł w Rzymie opowiadali, y to ich przepowiadanie dla pamięci napisane iest». Y niżej: «gdy ie (powiada) Nero pozabiał, Wespezyanus imię y narod Żydowski zgładził, y to wczynił, co oni powiedzieli».

Epiphanius ⁴: «w Rzymie (powiada) byli naprzod Piotr y Paweł, apostołowie y biskupi».

Prudencius ⁵: «w Rzymie (powiada) iuż dwa kroluig apostolskie ksiązeta, ieden nauczyciel pogaństwa, a drugi, pierwszą stolicę trzymający, ktory zwierzzone sobie bramy wieczności zamyka».

Leo ś. Wielki ⁶: «Piotr (powiada) ksiąze apostolskie na zamek Rzymskiego państwa był postany».

Theodoretus Wielki ⁷: «Piotr (powiada) z Hieruzalem aż do Rzymskie|(94)-go miasta przyszedł».

Prosper ⁸ w swych wierszach: «Rzym (powiada) stolica iest Piotrowa».

Grzegorz Wielki ⁹: «Piotr (mowi) pod-

niósł stolicę Rzymską, na ktorej żywota tego skończył racyt».

Opuszczam wiele innych starych ś. doktorow y historykow. Ci, ktorem przywiodł, są tak starzy, iż namłodsze-mu iest blisko tysiąc lat. Opuszczam inne od tysiąca lat młodsze bez lidzby. Opuściłem też y one ś. męczenniki papieże, ktorzy, na tey stolicy siedząc, to świadczyli. Niech heretykowie pytaig Grekow, Ormian, Indyanow, Murzynow, y gdzie iedno sława chrześciańskiej wiary zaszła, wszyscy ich niewstydlive kłamstwo, ktorem przą tego, aby Piotr ś. nigdy w Rzymie nie był, hańbić y im sie brzydzić będą. Nie naydziesz iednego, kościelnymi się historyjami bawiącego, ktory by tego śmiał przeć. A przedsię heretycki vpor przekonac się nie da; a bez rozumu y bez wstydu wszelkiego ćwierdzić to śmieig, czego im wszytkiego świata świadectwo |(95) nie dopuści. Iakoby mowili, iż słońca na świecie niemasz! Do takiego vporu przyszli!

Bawig się na słabych niektorych dziecinnych wymysłow paigczynach ¹⁰, mowiąc: «oto, Piotr z Pawłem miał zmwę, aby on tylo Żydom, a Paweł poganom ewanielią rozgłaszał». Nędzne ich pisma rozumienie, y Egipska slepota! Nie widzą, iż Piotr ś. naprzod pogany w Korneliusie onym poganinie nawracać y nauczać począł ¹¹! Nie słyszą, co mowi na koncylium Hierozolimskim: «wy wiecie (powiada), bracia, iż mnie Bog na to obrał zdawna, aby przez vsta moie poganie przyięli ewanielią y wierzyli» ¹². A iakoż ten fałsz stać może,

¹ Ha noz̄b: «In Apologia de fuga sua». ² Ha noz̄b: «In Synopsi». ³ Ha noz̄b: «Libr. 4, cap. 21». ⁴ Ha noz̄b: «Haeres. 27». ⁵ Ha noz̄b: «In hymno S. Laurentii». ⁶ Ha noz̄b: «In natali Petri et Pauli». ⁷ Ha noz̄b: «Sermo 1 in Psal. 116». ⁸ Ha noz̄b: «De ingratia». ⁹ Ha noz̄b: «Lib. 6 epis. 37». ¹⁰ Ha noz̄b: «Gal. 2». ¹¹ Ha noz̄b: «Act. 10». ¹² Ha noz̄b: «Act. 15 [cr. 7]».

ktorym powiadaia, iż Piotr ś. pogaństwa nigdy nie vczył, iedno Żydy? Zmowa ona z Pawłem ś., na ktorey się głupie sadzą, tylo na czas trwać miała, poki było trzeba, aby Piotr ś., na wzor P. Iezusa (ktory tylo Żydom kazał, ktorym pierwey ewanielda posłana iest), od Żydow nie odchodził, poki ieszcze pogrzebiona synagoga nie była, y obrzezanie ieszcze nie^{||}(96) iakie mieysce miało.

Lecz y drugi, nie mniey słaby y wykrętny, wywod ich y v naprostszych, chyba zaslepionych, mieysca mieć nie może, gdy mowia: «Paweł ś. Piotra ś. w Rzymie nie zastał, a tak nigdy w Rzymie nie był». Acz tego Dzieie Apostolskie v ś. Łukasza nie mowia nigdiesz aby go nie zastał, wszakże by go dobrze na ten czas nie zastał, iako na rozsiewaniu słowa Bożego po innych krolestwach zabawionego, — możeli kto ztąd iuż wierzyć, przeto iż go tam raz nie zastał, iż nigdy w Rzymie Piotr ś. nie był? Y dziecię osądzi takie głupie wymysły ich: iż poszli na onego, ktory, w deszcz z Rzymu wyiachawszy y po roku w deszcz także wiachawszy, mniemiał, aby cały rok w Rzymie deszcz szedł!

Co się dotczy obliczania lat, ktorych Piotr ś. był w Rzymie, ktore gdy computuą heretykowie, wszystkie historyki kościelne y ś. doktory w hańbie zostawić chcą, a z swym się fałszem popisać. A one przewrotne zmysły ich iednym słowem ich samych w hańbie^{||}(97) pozostawiają. Acz innym wszystkim ś. męczennikom y doktorom kościelnym, od wszego świata rozsławionym, ale osobliwie Hieronimowi ś., śmieią matactwo zadawać w tym, iż napisał, że roku wtorego panowania Klawdiusza cesarza Piotr ś. Rzymską stolicę nauką swoią wszczepił, na ktorey 25 lat siedział, aż do ostat-

niego roku Nerona cesarza, — vkazuiąc, iakoby to fałsz był s tego, iż Piotr ś. w tym czasie, to iest w tych dwudziestu y pięci leciech, był w Heruzalem y w innych Wschodnych krainach, iako Dzieie Apostolskie świadczą. Nie baczą tego nędznicy, iż Hieronim ś. nie mowi o vstawicznym mieszkaniu Piotra ś., w Rzymie, ale pierwsze iego przyscie z wtorym złącza. Bo dwakroć Piotr ś. do Rzymu przychodził. Pierwszy raz za Klawdiusza, gdy tam ieszcze przed pisanim y przysciem Pawła ś. wiarę ś. wszczepił, iako świadczy Chryzostom ś. y Theodoretus Cyri, na list do Rzymian¹³; gdzie będąc czterzy lata, gdy Żydy z Rzymu wyganiać kazał Klawdiusz, vstąpić musiał; y tym czasem zasię^{||}(98) w Hieruzalem był, y Wschodne krainy nawiedzał, Rzymskiego kościoła biskupstwo przez inne, to iest Kleta y Lina, sprawuiąc, tak iako mógł na on czas. Drugi raz zasię szedł do Rzymu Piotr ś. za czasu Nerona, y długi czas tam strawił, y męczeńską koronę wespołek z Pawłem ś. ostatniego roku panowania Neronowego odniósł, iako się iuż wyższej pokazało. Kto się temu dwoiemu iego byciu w Rzymie y wyciekaniu Piotra ś. do inych kościołow posługi w tych dwudziestu y pięci lat przypatrzy, a iako w niebytności swey przez inne vcznie swe biskupstwo Rzymskie sprawował, łączno wszystkie historyki y ś. doktory porowna y pogodzi. Iednak nie lada próżność iest — na pytaniu się punktow czasow, ktore w tak starych dzieiach tak pewne być nie mogą, ani są w pismie oznaczone, bawić a rzecz samę opuścić. Wszyscy mowia, iż Piotr ś. był w Rzymie; ale kiedy, y ktorego dnia, y godziny, a kto tak dwornie a niepotrzebnie wyliczyć może? Wiele rzeczy w

¹³ Ha. norb: «In Epist. ad Rom.».

pismie ś., których się roku y dnia pewne||**(99)**go nie dopytasz: a ieden tak około czasu mowi, a drugi owak. A kto kiedy pewnie się wywiedział, korego się dnia Zbawiciel nasz narodził? Ledwie się o roku pod Augustem cesarzem domyslaia doktorowie,—y to nie iednako. A więc przeto iuż Narodzenie Pańskie nie pewne będzie?! Także y o trzech krolach, kiedy, y korego roku do Bethleem przyszli—pewności żadney niemasz ¹. A więc przeto mowić kto ma, iż się nigdy w Bethleem v iasłek Chrystusowi nie poklonili? Także o Daniela proroka ² tegodniach ieszcze ich nikt dostatecznie nie wyliczył, kiedy się poczęły, y kiedy się dokonały. A więc przeto mowić kto ma, iż się nie dokonały, ani poczęły? Boże, tego nie day! Toż mowiem o ś. Pietrze, kiedy, korego dnia, roku, godziny do Rzyma przyszedł. Chocia by w tym dostateczniej pewności nie było, a coż na tym? A więc przeto mowić kto ma, iż nigdy w Rzymie nie był? Głupi to vpor! Poniewasz wszystkie świat wola, iż Piotr ś. w Rzymie vzył wiary ś. y krzyżową śmiercią vmarł. Kiedy, korego dnia, roku, go||**(100)**dziny — niepotrzebna to dwornosc!

Mały rzeczy po tych pletliwych ludziach y tuśmy w Wilnie po Zwinglianckich ministrach chcieli (gdy tym ludzie lekkie a żadney ostrożności około swego zbawienia niemaiące zwodzili), żeby nam tylo iednego starego kościelnego doktora, abo iakiego wiary godnego katolickiego historyka vkazali, ktery by to mowil, co oni niewstydliwie pleść śmieia, aby Piotr ś. nigdy w Rzymie nie był,—a nakoniec, żeby tylo iakiego niepodeyżanego w kacerstwie historyka dali, ktery by napisal, gdzie indziej, a

nie w Rzymie, y iako Piotr ś. męczeństwo podial y żywota dokonal? Ale woleli z placu vciekać, aniżli się tego podiać; woleli vsta zamknąć, aniżli o tym daley mowić!

A ponieważ im o iednego świadka takiego na to trudno y niepodobno iest, gdzie y iako, okrom Rzymu, Piotr ś. żywota dokonal, a my ich tak wiele przywodzi, y ieszcze więcej przywieść mozem, iż nie indziej, iedno w Rzymie krzyżową śmiercią zszedł, — niechże za fałszerze poczytani będą, a ||**(101)** nam, katolikom, przy tak iasnym świata wzytkiego świadectwu wiara, iako przystoi, dana będzie!

ROZDZIAŁ 12.

Na przywileie y nawyższe pasterstwo y biskupstwo Piotra ś. w kościele Chrystusowym wstąpili prawem Bożym biskupowie Rzymscy, y za to ie wszystkie kościoł katolicki od starowiecznych czasow miał y ma.

Iesli moc ta, którą dal Chrystus apostołom, w kościele iego zostala (iakoż zostac musiala, bo bez niey nikt by zbawienia y wiary nie miał),—tedy przy tych byla y iest, korezy na ich miesca porządnie wstepowali, korym oni, iako duchownym synom swoim, to dziedzictwo y skarb zostawowali y na nie, iako potomki swoje, wlewali. A iako ta moc, którą miał Ian ś., przy Epheskim się biskupie zostala, tak też ta, którą miał Piotr ś., przy Rzymskim sie biskupie zostac musiala. Bo by bez niey kościoł, bez głowy widomey, bez pastera powszechnego, bez rządu, bez iedności zostal, ||**(102)** gdy by kto na Piotra ś. przywileie wstapic nie miał, ktery by opoką był wyznania wiary wszystkimu

¹ Ha noz̄b: «Matt. 2». ² Ha noz̄b: «Danie. 9».

kościółowi, potwierdzającą bracią ³; na którego by się klucze wszyscy oglądali; który by owce Chrystusowe do kupy zbierał, niezgodne krocił, y wątpliwości około reliiey (bo nie zawsze koncylia zebrane być mogą) daną mocą rostrzygał. Bez takiego, mówię, wrzędnika, niepodobna rzecz kościołowi być y trwać. Takiego abo po wszystkim świecie nie masz, ani było (co kto by śmiał rzeć, prawie by od rozumu odszedł, y śmierć a zgubę kościołowi Bożemu przyczynał by musiał), abo sam ieden iest Rzymski biskup. Bo wszystkie wieki iemu, a nie innemu, wszyscy s. oycowie y zwyczaj kościoła przez pułtora tysiąca lat wćwierdzony to przyczyta y ćwierdzi, iż stolica Rzymska iest stolicą Piotra s., nad wszystkimi kościoły przodkującą, a iż na niey siedzący iest pasterzem, oycem y mistrzem wszystkiego chrześcijaństwa.

Przeto wyrokow y wyznania o tey stolicy y przywileiach iey tak oycow s., ||(103) iako zborow powszechnych słuchajmy.

Naprzod stary Ireneus ⁴ tak mowi, wskazując wielki y starowieczny y wszystkim znaiomy y od przestawnych apostołów Piotra y Pawła fundowany y postanowiony kościół Rzymski, y to podanie, ktore mu od apostołów, y obwieszczoną ludziom wiarę przez wstępowanie y sukcesją biskupow aż do nas przychodzącą: «hanbiem wszystkich tych, ktorzy z prozney chwały y slepoty y złego wyrozumienia inaczey wczą, niż trzeba. Do tego kościoła przesilnieysze przodkowanie, wszystkie się kościoły wciekać mają, to iest wszyscy zewsząd wierni; w ktorym to podanie, ktore iest od apostołów zawsze zachowane iest». To mowi

Ireneus. A bacz, iako kościół s. Rzymski nie tylo od Piotra s. fundowany być mieni, ale go też ma za przodkującą kościół y za mistrza innych wszystkich kościołow. Toć stary a w pułtorustu lat po Chrystusie będący doktor kościelny tak pisze.

Cypryan s. o kościele Rzymskim ||(104) tak też mowi ⁵: «fałszywego biskupa postawiwszy sobie, (odszczępieńcy) śmieją się przewozić do stolice Piotrowey, do kościoła przodkującego, z ktorego iedność kapłańska poszła, y tam listy odszczępieńcow y niezbożnych nosić. Nie pomnią, iż to są ci Rzymianie, ktorych wiara za apostolskim wślawieniem pochwalona iest, do ktorych niedowiarstwo przystępu nie ma». Obacz, iako y ten męczennik zna przełożenstwo kościoła Rzymskiego nad innemi, y początek w nim iedności wyznawając, za głowę go ma, od ktorey się iedność ciała poczyna. A co więcej—to świadectwo y prorocstwo znaczne uczynił, iż Rzymska stolica Piotra s. zabłądzić nigdy nie może, ponieważ do niey niedowiarstwo przystępu nie ma.

Athanasi s. y z innemi biskupy z Egiptu, pisząc do Marka papieża, prosząc, aby mu koncylium Niceńskie napisane posłał (bo wszystkie księgi katolickie, powiada, Arryanowie byli popalili) tak mowi: «Żądamy (powiada), abychmy to od stolice y kościoła waszego, który iest matką y głową wszystkich kościołow, ku posileniu y ochłodzie wszystkich prawowiernych przez ty posły nieysze otrzymali». Y do Liberyusza papieża z tymisz biskupy pisząc, onego wniuersalnym abo powszechnym patryarchą zowie.

³ На похъ: «Luc. 22; Matt. 16». ⁴ На похъ: «Lib. 3, cap. 3». ⁵ На похъ: «Epis. 3 libr. 1».

Także do Felixa papieża pisząc z wszystkim synodem Aleksandryjskim, na którym byli biskupi z wszystkiego Egiptu, z Thebaidy, z Libiiey, tak mówią: «Dla tego, przenaślógosławieński oycze, iż przodkowie naszy y my od apostołskiey stolice waszey świętey pomoc brali, y staraniachmy waszego o nas doznali, do tey się nawyższej stolice apostołskiey wciekamy wedle praw kościelnych, abychmy ztąd pomoc mieli, zkad przodkowie naszy stawienie y naukę y podporeę brali, — do niey się, iako do matki, wciekamy». Y niżej: «heretykowie nas powiadaią, ścisłką y męczyć się grożą, ieśli na ich błędy nie przyzwolem. Czego my bez wiadomości waszey czynić nie chcemy. Bo tak prawa kościelne wkażiują, aby bez biskupa Rzymskiego nic **||**(106) o główniejszych rzeczach stanowiono nie było». Y niżej: «dla tego was y przodki wasze, to iest apostołskie biskupy na nawyższym zamku Pan Bog postawił, y staranie wam o wszystkie kościoły zlecił, abyście nam pomoc dali y nas bronili. Bo wam iest wszyciek sąd biskupow polecony. Bo wiemy, iż na wielgim Niceńskim trzysta y ośmnaście biskupow synodzie od wszystkich iednostaynie wwierdzono iest, aby się koncilia bez dozwołenia Rzymskiego biskupa nie zbyrały, ani żaden biskup potępiony był. Aczkolwiek takie kościelne wstawy y innych wiele rzeczy potrzebnych od heretykow, którzy nas wstawicznie przenaśladuią y zgubić chcą, popalone są y zgubione, dla tego, żeby nas łacniey włócić mogli». Y niżej: «także od tychże przereczonych oycow, mówią, postanowiono iest iednostaynie, ieśliby który biskup podeyrzany miał rozsądek swego mitropolita, abo teyże prowincyeey biskupow, aby do waszey Rzymskiey stolice appellował, ktorey od samego Pana moc iest

||(107) dana związania y rozwiązania osobliwym przywileiem nad inne». Y niżej: «Tyś iest kacerstwa wszelakiego y wszystkich niespokoynych sędzią, iako książe y doktor y głowa wszystkiey prawowierney nauki y niepokalaney wiary». Poty są słowa ś. Athanazego z innemi biskupy iego patryarchiey Aleksandryskiey.

Obacz, wierny czytelniku, iako stary to doktor, y iako nie sam tylo, ale imieniem wszystkiego wielu krolestw duchowieństwa, ty przywileie Piotra ś. kościołowi przyznawa. A iż czyni wzmiankę koncylium pierwszego Niceńskiego, iako na nim oycowie ś. trzysta y ośmnaście tész moc w Rzymskim biskupie znali, y to mu przypisali, co od samego Chrystusa miał,—tedy się tu przypatrz, co mówią: iż ty kanony prawdziwe tego koncylium Niceńskiego heretykowie popalili, a to, co im wadziło, wymiatali,—zwłaszcza one, które moc nad biskupy y zwierchność Rzymskiemu biskupowi przyznawały: Bo ta stolica, iako złodzieiom wrząd woytowski, nawięcey heretykom wadzi, y tey się o**||**(108)poki, na ktorey się rozbiuią, y ktora ich błędy nawięcey tępi, barzo wiaruią. Tedy się nie dziwuy, iż teraz w tych kanonieh koncylium Niceńskiego tego tak iaśnie niemasz. Wszakże to było, y to tu biskupi znaią, y w Rzymskich autentykach zostało, ktore Iulius papiesz po zmarłym Felixie tymże biskupom wypisawszy posłya. Ktory zmyslić abo przydać nic nie mógł; bo by mu sprośność matactwa y srom tych, którzy sami na tymże koncylium byli a świężą pamięć tych kanonow mieli, tego nie dopuściło. Przed tymi nie mógł nic zmyslać, zwłaszcza w tym, co sami znaią y świężą pamięcią y swoią przytomnością, iż tak było, swiadczą; to iest: iż na wznanie przywileiow kościoła Rzymskiego takie kanony na Niceńskim koncylium by-

ty, których było 70, iako świadczy tenże Athanasius, do Marka papieża pisząc ¹, a teraz się ich tylo 20 nayduie. Miedzy ktoremi siedmidziesiąt ten był 18, tak iako papiesz Iulius pisząc do Wschodnych biskupow wypisuie; słowa są tego to kanonu: «Wszyscy biskupi w || (109) sprawach więszych niechay wolnie do stolice apostolskiey appelluią, y do niey się, iako do matki, vciekaią. Bo rossądkowi iey wszystkiey celnieysze sprawy kościelne stare postanowienia apostolskie zachowali».

Ś. Ambroży, na list ś. Pawła do Tymotheusza pisząc, tak mowi: «gdysz wszystek świat Boży iest kościół, wszakże kościół się zowie domem Bożym, ktorego dziś sprawcą abo rektorem iest Damasus (biskup Rzymski)» ². Y na innych mieyscach ³ wielkie świadestwo daie Rzymskiemu kościołowi.

Ś. Chryzostom także o Panie naszym mowiąc: «Dla czegoż on rozlał krew swoię (powiada)? Dla tego, zaprawdę, aby owce swe pozyskał, około których staranie Piotrowi y Piotrowym potomkom polecał» ⁴. Y gdy miał ten ś. Chryzostom od biskupow wielkie vblizenie y nieznośne krzywdy z tym duchowieństwem, ktore przy nim statecznie stało, będąc patriarchą Carogrockim, odzywał się do rozsądku y sprawiedliwości biskupa Rzymskiego ⁵, iako się niżej namieni.

|| (110) Hieronim ś. mieszkaiąc [we] Wschodnych kraiach, gdzie się rozliczne kacerstwa Arryańskie szerzely a do siebie go ciągnęły, samym się wyznaniem stolice Rzymskiey cieszył y od kacer-

stwa bronił, tak pisząc do Damasa papieża: «Na trzy części rozdzielił się sam kościół: ciągną mię wszystkie strony do siebie. A ia wołam: ten moy iest, który z stolicą Piotrową trzyma. Melecius, Witalis y Paulinus mienia się mieć społecznosc z tobą. Wierzeł bych, gdyby to ieden mowił, lecz abo dwa mataią, abo wszyscy. Przeto cię prosze, oznaymi mi przez list twoy, s kim sam w Syreye w wierze społecznosc mieć mam» ⁶. Y w drugim liście do tegosz: «Chciałem się stolice Piotrowey y wiary apostolskimi vsty wysłowioney poradzić y brać obrok duszy mey». Y niżej mowi: «Ia za pierwszego sobie nie maiąc, iedno Chrystusa, z tobą się, to iest z stolicą Piotrową, spaiam! Na tey opoce wiem, iż kościół zbudowany iest. Kto okrom domu tego, baranka pożywa—niezbożny iest». Y na innych wielu mieisc.

O, gdyby na ten mądry Hieronima ś. || (111) rozsądek pamiętali ci, ktorzy dziś w tym rozerwaniu słyszą, iż ich każda sekta, ktorych się namnożyło, do siebie ciągnie, żeby tak mowili: z Piotrem ś. y z stolicą iego trzymam, nikt mię od tey starowieczney opoki wiary nie oderwie!»

Augustyn ś. ⁷: «w kościele Rzymskim (pisze) zawždy apostolskiey stolice przodkowanie trwało, zkad ewanielia do Afryki przyszła». Y na innych wielu mieisc.

Optatus Milewitański ⁸: «Na stolicy Rzymskiey (powiada) siedziała głowa apostołow Piotr, aby z iedney stolice iednocz się w wszystkich zachowała; aby inni apostołowie każdy się z swoią nie

¹ Ha noz̄b: «In Rescripto contra orientales pro Athanasio et ceteris». ² Ha noz̄b: «Super cap. 3, 1 ad Timote.» ³ Ha noz̄b: «Libr. 3 de Sacram. cap. 1.» ⁴ Ha noz̄b: «Libr. 2 de sacerdotio.»

⁵ Ha noz̄b: «Nicephorus, lib. 13, ca. 19.» ⁶ Ha noz̄b: «Epis. 58.» ⁷ Ha noz̄b: «Epis. 162.»

⁸ Ha noz̄b: «Con. Do. Lib. 2.»

dzielił; aby ten był odszczepieniec y grzesznik, który by przeciw tey iedney stolicy inną postawił. A tak iedna iest stolica, która iest pierwsza w posagu, na ktorey pierwszy siedział Piotr, po nim Linus, Clemens, Anacletus etc. Dziś siedzi na niey Syricius, który nam towarzyszem iest, s którym z nami świat wszystek przez pospolitowanie formatow w iednego ||(112) towarzystwa społeczności zgadza się. A wy (heretykowie Donatystowie) vkażcie, zkąd się wasza stolica wszczęła? Tak tą stolicą starzy doktorowie heretyki burzyli.

Theodorytus ¹: «stolica Rzymska (powiada) trzyma rządzenie wszystkich kościołow wszytkiego świata. Y prze inne przyczyny y prze te, iż była zawždy od smrodow heretyckich prożna, a nikt na niey nie siedział, któryby zle o wierze s. trzymał».

Opuszczam przez lidzby świadectwa świętych męczennikow, biskupow Rzymskich: Anakleta, Ewarysta, Alexandra, Sixta, Piusa, Wiktora, Zepheryna, Marcella, Ewzebiego, Melchiada, którzy, na tey stolicy siedząc, tego vczyli y tę naukę y podanie od przodkow swoich apostołow mieli, iż Rzymski kościół od Chrystusa za przedni y głowę wszytkim postawiony iest. Y tey prawdy y nauki gardłem y krwią swoją poprawili. Ktorych świętobliwości żaden ambicyey y fałszu przyczytać, bez wielkiego grzechu y niewstydu, nie może. O||(113)puszczam y ony, ktorých się świętobliwość, gdy na tey stolicy siedzieli, po wszytkim świecie wślawiła, to iest: Damasa, Leona Wielkiego, Grzegorza Wielkiego, Mikołaja Wielkiego. Opuszczam y inne młodsze świadki, ktorzy wszyscy iedno-

myślnie świadectwo przed Bogiem y światem wszytkim stolicy Rzymskiej daia, iż na niey siedzący są prawdziwi Piotra s. potomkowie, bez ktorých, iako bez opoki, wiara by chrześcijańska vpaść musiała, rozerwania y niezgod by się namnożyło; ktorey każdy, kto się owcą Chrystusową mieni, podległ y słuchać z Bożego roskazania winien iest.

Idę do świadectwa s. powszechnych zborow, na ktorých ile było biskupow y doktorow, tyle świadkow iest, ktorzy wszytki te przywileie biskupow Rzymskich przyznawali.

Baczyliśny, iako pierwsze Niceńskie koncilium przełożenstwo to, za świadectwem Athanazego z wszytkiego Egiptu y Libiey biskupow, Rzymskiemu biskupowi przyczyta, aby się, bez iego wiadomości, w kościele Bożym ||(114) w rzeczach więszych y wierze należytych nic nie działo. Stądże vrosł on kanon abo prawo, wszytkiemu światu rozśławiono, które y Grekowie ² często przywodzą, iako niżej vsłyszysz: isz kościelny zwyczaj zstaradawna to ma, aby się bez woley biskupa Rzymskiego żadne koncylium zbierać nie mogło.

Ieszcze y w tym Niceńskie pierwsze przełożenstwo Rzymskiego biskupa nad inne wstawiło ³, iż od Sylwestra papieża tego wszytkiego, co postanowili, poćwierdzenia żądaią; iakosz Sylwester odpisuie y poćwierdza.

Na wtorym zborze Carogrockim barzo znacznie przełożenstwo nad wszytki biskupy oycowie oni wyznali, gdy, pierwsze miejsce chcąc dać patryarsze Carogrockiemu, tak mowią: «Niechay na Carogrocki biskup cześć przodkowania po Rzymskim biskupie, poniewasz iest no-

¹ Ha norž: «In Epis. ad Renatum presbit.»
Nicephorus». ² Ha norž: «1 Tom. Conci.»

³ Ha norž: «Theodoretus, Sozomenus, Socrates,

wy Rzym» ⁴. Skąd każdy baczy, iż oycowie święci nappierwsze mieysce Rzymskiemu biskupowi zostawiają y przodkowanie iego nad wszystkimi y nad tymże ||(115) Carogrockim biskupem znają, y nadeń nikogosz przełożyć nie śmieją. Acz tego przełożenstwa biskupa Carogrockiego nigdy Damasus papież y inni poćwierdzić nie chcieli, ale w poćwierdzeniu tego koncylium to zawždy wymowali, nie chcąc, aby się nad inne patriarchy próżney czci pragnieniem wynosił.

Na trzecim w Ephezie ieszcze znacznie przełożenstwo to Rzymskiego biskupa pokazało się, iż na nim Alexandryiski patriarcha Cyryllus pierwszym prezydentem był, dla tego, iż trzymał mieysce Celestyna papieża, którego, tam swym namiestnikiem czyniąc (iako Grecki Ewagryus ⁵ pisze), na to koncilium od siebie posłał, y przy nim Arkadego y Proiecta, biskupy, z Philipem kapłanem. A co ieszcze więcey — pierwey papież Celestyn w Rzymie Nestora heretyka, przeciw ktoremu koncylium Epheskie złożone było, potępił. Y znają to ś. oycowie tego zboru, iako tenże Ewagryus na tymże mieyscu pisze, iż przymuszeni tak prawem kościelnym, iako też ||(116) y listem Celestyna papieża, z płaczem do tak srogiego dekretu, na Nestora uczynionego, przywiedzeni są y przymuszeni. Skąd dobrze znać możesz, czytelniku, iako sobie ci oycowie przełożenstwo y przodkowanie świętey stolice Rzymskiey uważali, iż na sam list Celestyna papieża, iako starszego swego, Nestora, Carogrockiego biskupa, potępiłi.

Na czwartym w Kalcedonii wszyscy

sześćset ś. oycow powszechnym y vniuersalnym patriarchą Leona papieża nazwali, y tym go tytułem podczcili, y iego stolicę Piotra ś. być stolicę znali; y nań, iako na mieyscu y wrzędzie Piotra ś. siedzącego, gdy iego wyznanie wiary w liście vsłyszeli, tak zawołałi: «Piotr przez Leona przemówił» ⁶. A cosz może być na wyznanie zwierzchności biskupa Rzymskiego znacznie od wszystkiego świata biskupow powiedziano? A co ieszcze więcey — chociaz tam posłańcy byli Leona papieża, którzy na pierwszym mieyscu siedzieli y nappierwey się podpisali ⁷, przedsię wszyscy święci oycowie oni ||(117) uczynili dekret, aby poćwierdzenie tego wszystkiego, co się na onym zborze działo, od Leona papieża żądane było. W którym liście ty słowa mówią: «Cokolwiek iest dobrego w syniech,—do oycow się obracać. A tak cię prosimy, abys twoim wyrokiem sąd nasz wczcił. A iako my, dobrego pragnąc, na tośmy się zgodzili, tak twoia zwierzchność niech synom to, co przystoi, dołoży». To są słowa sześćset trzydzieści biskupow, ktoremi iawnie zwierzchność papieską nad sobą, synmi się iego czyniąc y oycowską mu cześć dając, wyznawają. Leo Wielgi poćwierdził wszystko, co tam około wiary ś. prawego wyznania przy iego poslech postanowili, okrom tego, iż Carogrockiego patriarchę nad inne Wschodnie patriarchy pierwszym po Rzymskim postawić chcieli, iako się w wtorey części pokaże. Onego też tytułu «vniuersalis» przyjąć nie chciał ś. Leo, ktorem go wczcili, nie iżby takim nie był, a więcey mu przyczytali, niżli miał w wrzędzie swym y nawyższym pasterstwie

⁴ На поѣб: «Cano. 2 vel 5». ⁵ На поѣб: «Lib. 1, cap. 4». ⁶ На поѣб: «Gregorius Magnus, lib. 4, indic. 13, epist. 32 et 33». ⁷ На поѣб: «Act. 3».

kościółka Bożego, — ale i z pokory (108) z tym się popisawał y chlubił nie chciak.

Na piątym w Carogrodzie wiele się też zwierżhność papieża Rzymskiego pokazała. gdy Agapetna papież Antyma, patriarchy Carogrodzkiego, heretyka wyrzucił, a na jego miejsce sam swą ręką będąc w Carogrodzie. Mowę wsadził, który imieniem wszystkich zboru tak mówi: «My stolice apostolskiej nastąpieniem y jej posłuszni jesteśmy, jako miłość wasza wie, y którzy z nią społeczeństwo mają, my też z nimi spolek mamy, a które ona potępiała, my też potępiamy»¹.

A na szóstym także w Carogrodzie koncylium, gdy list Agatona był czytany, którym monothelity potępiał, tak iako na czwartym zborze wszyscy krzyknęli, iż to tak przyjmowali, iako od Piotra, księżęcia apostolskiego, y iako głos Ducha Ś. Y przeto także rzezono jest: «Chartę my y czernidło widzieli, aleśmy Piotra, przez Agatona mówiącego, słyszeli»². Tamże byli od papieża prezydentami Theodorus y Georgius, kapłani, y Ian, diakon, którzy się na pierwszym miej|| (119) sciu tak podpisali: «namiestnicy Agatona, przenachwalobniyszego y uniwersalskiego abo powszechnego papieża miasta Rzymu». Cisz A. oycowie szóstego zboru, pisząc do Agatona papieża, tak mówią³: «My do ciebie, iako do tego, który trzymasz przodkowanie stolice w kościele po wszystkich świecie rozszerzonym, który stolsz na mocney skale wiary, to, co się dziłać ma, odnosim, y list wyznania naszego, który wasze oycowskie błogosławieństwo do cesarza posłało, tak iako

od księżęcia apostolskiego czytaliśmy». Tenże zbor ś. y na tym miejscu, y na drugim wyznawa, iż biskup Rzymski Agata jest potomkiem Piotra Ś., księżcia apostolskiego⁴.

Na siódmym także synodzie w Nicei tymże sposobem czytamy, iż przyjęty jest list od wszystkich oyców onych papieża Adryana, pisany do Tharasego, Carogrodzkiego patriarchy. W którym naprzód, niżli na on synod przywołt miał tego po wszystkich biskupow Wschodnych chce, aby synod fałszywy Carogrodzki przeciw (120) obrazom zhabili y skazł: potym im moc dnie na czynienie synodu. Y tam ty słowa przed wszystkimi czytane są y przyjęte, które do Tharasego, Carogrodzkiego patriarchy, pisze⁵: «Stolica Piotra Ś., po wszystkim świecie przelożęństwo mając, świeci y wszystkich kościołow Bożych głową jest. Przeto y Piotr Ś. apostoł, z rozkazania Bożego kościół rządząc, nie nie opuścił, ale po wszystkim świecie przodkowanie miał y ma. Dla tego z stolice naszą błogosławioną apostolską, która jest głową kościołow Bożych, rad bych, aby świętobliwość wasza prawym się sercem y myślą spoila» etc. Ten list przyjęty jest y pochwalony na tym zborze głosy wszystkich tam będących.

Opuszczam to, co się na osmym zborze działo w Carogrodzie przeciw Phocysowi za Ignacem, co się niżej namieni; y co na dziewiątym, w Florencyey, który Grekowie osmym zowią, bo się też niżej szerzey o tym wspomni. Opuszczam innych bez lidzby swiażkow koncyliu prowincialskich, y wielkich a prawie też generalskich || (121) na Zachodnych stronach czynionych; y bez lidzby doktorow

¹ Ha noz̄: «Act. 4». ² Ha noz̄: «Act. 16». ³ Ha noz̄: «Conc. Tom. 2». ⁴ Ha noz̄: «Sexta Gener. Act. 18». ⁵ Ha noz̄: «Act. 2 Epist. Adryani ad Tharasiu».

innych kościelnych mężow, nauką y świętobliwością wszemu światu znaiomych, ktorzy wszyscy Rzymskiego biskupa za potomka Piotra ś. y iedynego nawyższego namiestnika Chrystusowego za głowę kościołow wszystkich y pasterza powszechnego, y stolicę iego za opokę kościoła Bożego znaią, zowią y vczą.

Przystępuję do tego, aby się pokazało, iako tej mocy y zwierzchności nad wszystkimi świata wszystkiego biskupi Rzymski biskup zawždy używał aż do tego czasu.

ROZDZIAŁ 13.

Biskup Rzymski od wiekow apostoelskich aż do tego czasu zwierzchności swej, od Boga daney, nad wszystkimi po wszem świecie chrześcijańskimi kościoły używał. A iż Grekowie y Wschodne kościoły y patryarchyie były iemu, iako swemu starszemu, posłuszne.

Na starszego wszystkiego kościoła Bożego trzy osobliwe powinności są od Chrystusa włożone. Pierwsza: aby wiary ś. y iey wyznania y nauki niebieskiej był opoką ⁶, posile^{||}(122)nim y vkrzepczeniem, vkazując, co wiara, a co niewiara, co nauka Chrystusowa, a co kąkoł heretycki. Druga: aby z strony kluczy, posłusznym a prawowiernym do mocy kościelney y sprawowania zbawienia ludzkiego, do szafunku skarbow Bożych otwarzał, a złe, niespokoyne y heretyki karał, a mocy kapłańskiej y do skarbow Chrystusowych wrota im zawierał, y one, iako wilki z owczarniey Bożey, wyganiał. Trzecia: aby iako pasterz ⁷ owce do kupy zganiał, pokoy

miedzy niespokoynymi czynił, zgodę ś. fundował, koncylia y synody składał, porządku w kościele Bożym pilnował, a iedność ś. zachować we wszystkich vmiął.

• Ty vrzędy Piotra ś. y nawyższego pasterza w kościele Bożym, iako papieżowie, to iest biskupowie Rzymscy zawždy odprawowali, a żaden się inszy biskup wmiotać w nie nie śmiał, ani mógł,—chcę to w krotkości pokazać, z wielu dzieiow kościelnych mało co wybieraiąc, a do dalszego czytania tych, ktorzy się tym bawić mogą, odsyłaię. Bo tego iest bez lidzby przez te ^{||}(123) pułtora tysiąca lat, gdzie biskup Rzymski, mocą sobie od Boga na stolicy Piotrowey daną, wszystkiego świata biskupy (nie tylo Greckie y Wschodne) stawił y zmiatał z stolic ich, y do wyznania wiary ś. on przodkiem y wodzem był, koncylia składał y potwierdzał, y bez niego nic się nigdy około wiary po wszystkim świecie stanowiąc nie mogło.

Naprzod wielgi y stary świadek Ireneus ⁸ ktorzy żył około roku Pańskiego do 181 (wysłowiwszy kościół Rzymski y to powiedziawszy, iż do tego kościoła przesilnieysze przodkowanie iego wszystki kościoły, to iest wszyscy wierni vciekać się maią około nauki y podania apostolskiego), to przykłada, iż «za czasu Klemensa papieża, vcznia Piotra ś., gdy w Koryncie w Grecyey miedzy braćią chrześcijany wielka się niezgoda wszczęła, kościół (powiada) Rzymski napisał przemocny list Korinczykom, do pokoiu ie zganiaiąc y naprawuiąc wiare ich y oznaymuiąc im to świeże, ktore od apostołow mieli, podanie». Z tych słow ^{||}(124) y z tego niepodeyrganego świadka każdy baczyć może, iako Rzymskiemu kościołowi Greckie posłuszne były skoro

⁶ Ha norb: «Matt. 16 [cr. 18]. ⁷ Ha norb: «Ioan. 21». ⁸ Ha norb: «Lib. 3, cap. 3».

od apostołów za Klemensa: iż Rzymski biskup list im taki pisał, iako pasterz, o nie się, iako o swoje owce, starając, y one do kupy zganiając, y naprawując wiarę ich, iako prawy Piotr wskazując im, iako wierzyć mieli, y która jest nauka apostolska.

Potym ¹ rychło, za czasu Wiktora papieża męczennika, około roku 196, gdy nie na jeden dzień Wielkiej nocy święcili, ani iednako postu Wielkiego pościli chrześciance, zwłaszcza z Azyey, z Żydy w sobotę święcąc, z innymi się kościoły nie zgadzali, y z Rzymskim, który z innemi wszystkimi w niedzielę Wielkanoc święcił, — Wiktor pisał ² do Azyanow y biskupow onych, aby się w tym święcie z innemi zgadzali, roskazując im to, y te dając przyczyny, iż nie przystoi, aby się członki z głową zgadzać nie miały, y groził im wyklęciem y odcięciem od kościoła. Co y uczynił, gdy posłuszni być nie chcieli. Toć znać, iż najwyższym był pasterzem wszystkiego kościoła biskup Rzymski, który się do głowy, a ich do członkow przyrównał, który taki rząd czynił po wszystkim chrześciance, do zgody kupując, a nieposłuszne y niezgodne karząc.

Wiem, co około tego heretykowie szemrzą, przywodząc z Ireneusza y Ewzebiego historyka, iż to skwapliwie uczynił s. Wiktor papież, y wiele mu biskupow w tym przyganiało, iż tak wyklął wiele kościołow y od ciała iednego odciął. Mogłoc się to zdać tak na on czas niektórym, iż to skwapliwie uczynił; wszakże żaden tego mówić nie śmiał, aby to nad prawo, powinność y urząd swoy, w cudzy się wtrącając, uczynić

miał. A iż nie tylko wrzędowne, ale y prawe a święte było to s. Wiktora roskazanie, a niesłuszne Polikrata y innych Azyańskich biskupow zprzeciwienie, — to potym czas okazał y koncylium Niceńskie, ktore. Rzymskich biskupow stanowienie pochwalając, wszystkim w ten dzień roskazało Wielką noc święcić, iako Rzymski kościół święcił. Tak pisze pierwszy Niceński synod do kościoła Alexandryjskiego. a Grecki Theodoretus ³ ten list w historycy swoiey kładzie: «Wiećcie (powiada), iż on spor o Wielkiej nocy mądrze vspokoiony iest tak, aby wszyscy bracia y ci, którzy są na wschod słońca, y my, y wy, wszyscy zgodnie Rzymian naśladowali, y tego czasu, ktorego y oni, święcili». Przypatrz się tym słowom, iako w nich ganić nie śmiać postępkow papieżow, którzy inne kościoły o taką niezgodę wyklinali, ani tego mówią, aby z postanowienia Niceńskiego zboru to czynić, ale raczey z nauki y naśladowania Rzymskiego kościoła winni byli. Wiedzieli zaprawdę, iż prawem Bożym kościół Rzymski innym wszystkim głową był y wzorem.

Po Niceńskim pierwszym koncylium Wschodni biskupowie Arryańscy Ewzebius, Theogninus, Theodorus y inni zrzucili z stolice s. Athanazego Alexandryjskiego y Pawła Konstantynopolskiego y inne prawowierne, y napisali list do Iuliusza papieża, oznajmując mu to, aby na ich on dekret przyzwolił. Y mówią te słowa: «Jeśli || (127) tego nie uczynisz, a onym więcej będziesz zgadzał, niżli nam, tobie się sprzeciwiw napotym y posłuszni was nie będziem» ⁴. Zkąd bacz, mądry czytelniku, iż y ci Arryańscy bi-

¹ Ha noz̄b: «Euse. li. 6, cap. 23, 24». ² Ha noz̄b: «Patrz, iako Rzymski kościół głową iest od Wiktora męczennika nazwany». ³ Ha noz̄b: «Li. 1, ca. 9». ⁴ Ha noz̄b: «In Epistola orientalem ad Iulium papam. tom. Conc. 1».

skupi znali zwierzchność papieską, w tym iż wiedzieli, że ich postęпки mocy bez niego nie miały; a w tym ieszcze znaczniej, iż mówią: «posłuszni cię dalej nie będziem». To znać, iż posłuszni byli.

Co im odpisał Iulius, a iako mocy swej y przełożenstwa wzył, niech Grecki historyk ⁵ kościelny powie Euzebius Arryanin y iego towarzysze: «spisane na Athanazego potwarzy Iuliuszowi, Rzymskiemu biskupowi, posłali (powiada Theodoretus), który, kościelnego prawa nasładując, roskazał, aby sami do Rzymu przyiechali; wielebnego też Athanazego na sąd prawnie pozwał, który na pozew papieski przyiechał; ale iego potwarzy do Rzymu iachać nie chcieli, wiedząc, iż się tam ich matactwo odkryć miało».

Iesliby papieża świat wszystek za starszego w kościele Bożym nie miał, iako by na pozwy iego stawali y ap||**(128)**-pellacye do niego czynili w rzeczach kościelnych więtszych, abo tey mu iurisdikcyey dopuścili, którą y sami heretykowie przyznawali?!

O tych appellacyach do Rzymskiej stolice Piotra ś. ieszcze starszy s. Cypryan ⁶ świadczy, iż Bazylides y Marcyalis z Hiszpaniey, od innych biskupow potępioni, appellowali do Stephana papieża na on czas ieszcze, gdy papieże pod tyrany, prawie w niewoli ich, żyli, około roku Pańskiego 252. A iż także y Felicissimus z Afryki potępiony appellował do Korneliusza papieża, tenże doktor namienia.

Drugi także historyk Grecki Sokrates ⁷ pisze: iż Wschodne biskupy Iulius Rzymski przez list swoy zgromił, iż śmieli, przez iego wiadomości, synod

czynić, przywodząc prawo kościelne, którym się obwarowało, aby nic na synodziech, bez wiadomości Rzymskiego biskupa, ważnego y mocnego nie było. To nieomylnie świadectwo, iż kościół wszystek od apostołow ieszcze znał tę zwierzchność biskupa || **(129)** Rzymskiego, iż bez niego czynić synodow y stanowić nic nie mogli. Słowa są tego historyka kościelnego Greckiego: Do Antyochiey (powiada) na synod zebralo się biskupow dziewięćdziesiąt ⁸. Wszakże tam Maxima Hierozolimskiego nie było, który się tego obawiał, aby go nie oszukali, żeby na potępienie Athanazego przyzwolił. Nie było ⁹ też tam y Iuliusa wielkiego Rzymu biskupa, ani żadnego posłańca iego, gdysz prawo kościelne tak każe, aby okrom zezwolenia Rzymskiego biskupa koncylija nie były.

Theodoryt, biskup Cyry, do Leona papieża tak pisze po Grecku: «Iesli Paweł (powiada), trąba Ducha Ś., wciekł się do Piotra, aby tym, którzy w Antyochiey o zakonie gadali, wątpienie rostrzygnione y rozwiązane przynosił,—daleko my więcey podłemi będąc, do stolice apostolskiej wciekamy się, abyście naszym ranom lekarstwo podali. Bo wam przystoi we wszystkim mieć przodek». Y niżej: «Ia z kazania stolice apostolskiej oczekiwam, y pokornie proszę świątobliwości waszey, aby || **(130)** mnie bronila, iako tego, którym do sądowej waszey stolice sprawiedliwej appellował, ażebyście mi tego dozwolili, żebych do was przyiachał y naukę moię, nic się od apostolskiej nieodstrzelaiącą, pokazał». To są iego słowa. Spotwarzon był o kacerską naukę, w czym iako się

⁵ На поѣхъ: «Theodor. Trip. lib. 4, cap. 6. Sozomenus, lib. 3, cap. 7». ⁶ На поѣхъ: «Epist. 4, libr. 1 et Epist. 3, libr. 1». ⁷ На поѣхъ: «Trip. libro 4, cap. 9 et 19». ⁸ На поѣхъ: «Trip. lib. 4, cap. 9». ⁹ На поѣхъ: «Prawo kościelne, aby bez papieża synod nie był».

do stolice papieskiej wedle zwyczaju wcieka, y iey się rossądkowi porucza. zacny ten y wielce nauką wslawiony biskup,—to każdy baczyć może. Czego by nie czynił, gdyby papieska stolica tych osobnych przywileiow, wszemu kościołowi, znaiomych nie miała.

Tak y Chryzostom s., patriarcha Konstantynopolski, iako sami Grekowie piszą, vkrzywdzony, do Innocencyusza papieża wciekł się ¹. Ktorego gdy patriarcha Alexandryiski Theophilus z innemi złemi biskupy, z namowy Ewdoxyey cesarzowey, z stolice iego, fałszywy synod złożywszy, zrzucili, zastawił się za nim Innocencyus papież (iako pisze Metaphrastes y Nicephor) ², y posłał posły swoje do Konstantynopola. Ktorych gdy || (131) Ewdoxya tajemnie posadzać y z wszytkiego złupić kazala, y swoy vpor przewiodła, iż s. Chryzostom wypędzony był, y od onych złych biskupow z swey stolice zrzucony, y potym na wygnaniu rychło vmarł,—Innocencius papież prawa swego y swierzchności vzył: y na biskupy, y na cesarza Arkadyusa, y żonę iego napisał list kłáwty swey srogiey, ktory samisz Grekowie w historyą ³ włożyli. Y ma się tak od słowa do słowa:

«Głos krwie brata mego (pisze tak Innocentius papież do cesarza Arkadyusza) Iana woła do Boga przeciw tobie, cesarzu! iako niekiedy krew Ablowa wołała przeciw Kainowi! A bez pomsty żadną miarą być nie może. Nie tak mi lusz oń idzie, bo wiem, isz się na dobre miejsce dostał; acz y to iest niezmierna szkoda, iako o dusze wasze y tych, ktorzy z iego mądry y Boskiey

nauki ogłodzeni są. Bo nie tylko kościół Konstantynopolski, ale świat wszytek na onym słodkim języku szkoduie, y nieiako osierocił. Właśnie cię ta Dalila ⁴ żona twoia ogoliła, || (132) grzechow do swoich grzechow przyczyniając. A tak ia, naymniejszy y grzeszny (ktoremu stolica wielkiego apostoła Piotra zwierzona iest), odcinam cię, cesarzu, y odmiatam, y żonę twoją, od przyjmowania niepomazanych tajemnic Pana Chrystusa Boga naszego ⁵; y każdego biskupa y księdza kościoła świętego, ktory by wam śmiał ie podać od tego czasu, gdy ten list kłáwty tey moiey przedczicie, skazuie, aby taki swoię dostojność stracił. A iesli, iako ludzie możni, kogo do tego zniewolicie, a prawo, wam od Zbawiciela waszego postanowione przez s. apostoły, przestąpicie,—wiedziesz o tym, isz na straszliwym dniu sądnym, gdzie nikogosz zacność świata tego nie obroni, a tajemnice wszytki serdeczne odkryte będą, za wielki grzech poczytano to wam będzie. Arsacyusa, ktoregoście na stolicy Iana Wielkiego postavili, y po śmierci składamy ze wszytkimi biskupy, ktorzy do niego przystali, aby imię iego w poczet biskupow pisane nie było ⁶. Bo tego stanu nie godzien ten, ktory biskupstwo || (133) cudzołóstwem pomazał. A ieszcze nad to, cośmy Theophila (patriarchę Alexandryiskiego) złożyli, wyklinanie nań kładziemy y wszytko przekłóstwo y od chrześciaństwa odcięcie».

To nie Łacinnik ktory, ale Greczyn, a co więcey—ten, ktory już po oddzieleniu Grekow od stolice apostołskiey

¹ Ha noz̄b: «Okolo roku 410. Niceph. lib. 13, cap. 31, 32, 33, 34». ² Ha noz̄b: «In vita Chrysostomi». ³ Ha noz̄b: «Niceph. lib. 13, cap. 34». ⁴ Ha noz̄b: «Iud. 10». ⁵ Ha noz̄b: «Papież cesarza o. s. Chrysostoma wyklina». ⁶ Ha noz̄b: «Papież składa patriar. Carogrockiego y Alexandryiskiego».

historią pisał, y nie był prawym przyiacielem stolicy Rzymskiej, tak prawdą ściśniony, pisać y wyznać musiał, iż biskup Rzymski nawyższym iest sędzią wszystkich biskupow y patryarchow, ktore składać z stolicy y, iako od Boga postawiony pasterz, karać ie może. Dwu patryarchow tu-z stolicy składa, a żaden tego nie gani, ani śmiał kiedy mowić, aby to nieprawnie, nievrzędownie czynił, abo sobie moc brać miał, ktorey by nie miał; ale raczey wszyscy wierni katolicy chwalili te postępkę y iego dekreta, iako swego starszego y w rzeczach duchownych y kościelnych nawyższego sędziego swego przyimowali.

Wiele innych, zwłaszcza Konstantynopolskich, patryarchow papiesz, mo¹⁰(134) cą sobie od Boga daną, z ich stolic składał, gdy przyczynę dali. Przed tym, nieszli trzeci zbor w Ephezie złożony był, Celestynus papież wykłął y złożył Nestoryusa, patryarchę Carogrockiego, heretyka, iako się wyższej wspomniało ⁷. Iest barzo znaczna rzecz tak od Greckich ⁸, iako y Łacińskich historyków napisana, ktora władzą y zwierzchność papieską, zwłaszcza nad Konstantynopolskim patryarchą, poćwierdza. Gdy miało być zezwane koncylium piąte w Konstantynopolu przeciw Theodorowi y innym wczniom Ewthychesa (ktorzy zwac Panny Czystey Bogarodzicą nie chcieli, y inne błędy ćwierdzili, iakoby bostwo na krzyżu cierpiało, zkąd theopaschity zwani byli), iachał sam osobą swoją Agapet papiesz do Konstantynopola, y niżli się biskupi ziechali, gdy nalazł Antyma, patryarchę Konstantynopolskiego,

w tymże błędzie Ewtychego, nie mieszkając z stolicy go y z patryarchostwa wyrzucił y przeklął. Ten Antymus był barzo miłym człekiem cesarzowi Iustynianowi y żenie iego Theodorze, || (135) y zastawowali się zań pilnie, grożąc y odpowiadając papieżowi. A on bezpiecznie powiedział: «mnie miałem, abych do Iustyniana chrześciańskiego pana przyiechać miał; ale widzę, żem na Dioklecjana trafił!» Y ścignawszy szyję, rzekł: «wolę tey głowy zbyć, aniżeli na tey stolicy heretyka cierpieć!» ⁹

Tymi słowy y duchem Bożym cesarz skruszony, y sam się od kacerstwa vpaamiętał y przeszkadzać mu w rządzie kościelnym nie chciał. A Agapet Menę nieiakiiego sam swoją ręką poświęcił, y na mieysce Antyma na stolicę Konstantynopolską w oczach cesarza Iustyniana wsadził ¹⁰. Tamże sam ten papiesz w Konstantynopolu vmarł. Na ktorego mieysce gdy wstąpił Silweryus, cesarzowa, zmiękczywszy męża Iustyniana cesarza, starała się znouu o to, aby Sylweryus papież przywrocil na swe mieysce Antyma, a zrzucił Menę. Y pisała listy do papieża, o to go żądając. Gdy list przecedł, rzekł: «o tę rzecz vmrzeć mam, a tego nigdy nie vczynię!» Y odpisał iey, iż «ia heretyka, dla swey złości przekłętego, || (136) nigdy na tę stolicę nie przywrocę!» ¹¹

Tu obacz, cny czytelniku! Gdyby był kościół wszystek y świat wszystek zwierzchności papieskiej nad patryarchą Konstantynopolskim y innemi nie znał, trzebaż się było o to tak modlić cesarzowi, ktory wszystko miał w swej ręce y mocy, y samego papieża na on czas?

⁷ Ha. norb: «Ewagrius, lib. 1, cap. 4». ⁸ Ha. norb: «Zonaras; Platina, in vitis et in libro Pontifici.» ⁹ Ha. norb: «Papież szyję nastawił cesarzowi». ¹⁰ Ha. norb: «Papież Carogrockiego patriarchości złożył». ¹¹ Ha. norb: «Lib. Pontificali in vita Syluerii».

Iakosz ich o to dwu vmęczono, to iest Marcina y tego Sylweryusa?

Potym cesarzowa znowiła się z nieiakim Wigiliusem, archidyakonem kościoła Rzymskiego, obiecując mu do papieństwa dopomoć, iedno żeby iey przyrzekł Antyma przywrocić. Obiecał y ręką się swoją podpisał. A ona przez Belisariusa hetmana, potwarzywszy Silweryusa, wygnała z Rzymu y na wygnanie w cudzą stronę posłała. Na którym w kilka miesięcy Sylweryus, iako męczennik Boży, z nędzy vmarł. Za przyjaźnią cesarza, Wigilius papieżem został. Vpomiął mu się obietnice cesarz y z żoną; lecz iuż on, na tey s. stolicy siedząc Duchem Bożym y Piotra s. iako opoką prawey wiary odmieniony, tak ||(137) cesarzowej odpisał: «Vchoway mię tego, Boże, abych ia to, com zle y głupie obiecał, z większym grzechem wykonać miał. Żadną miarą nie przyzwolę, abych miał przywrocić potępionego y wykłętego heretyka. Aczkolwiek iestem niegodnym potomkiem Piotra s., y nie takim, iako byli przodkowie moi Agapetus y Silweryus, ktorzy tego heretyka wykłeli, wszakże tego nie vczynię». Tym rozgniewana niewiasta roskazała poimać papieża y przywieść do Konstantynopola, mówiąc: «chyba mu w kościele Piotra s. przepuście, ale go w innych wszystkich poimaycie». Y poimany był w kościele s. Cecyliey. Przyjął go cesarz Iustynian naprzodku z wielką czcią. Lecz gdy mu się obietnice vpomiął, vkazując mu podpis ręki iego, a on tąz statecznością tego się vczynić zbraniał, aby miał na stolicę Konstantynopolską Antimiego heretyka przywrocić,—bić go kiymi kazał y włoczył w powrozie po wszystkim miescie. A papiesz

cierzpliwie znosząc mówił: «wieceiem ieszcze zasłużył za grzechy moie». Potym ||(138) na więzienie długie dany był. W którym kila lat siedząc, był zasię na stolicę swoją przywrocony. A iednak heretyka Antyma na stolicę Konstantynopolską nie przywrocił.

Obaczże tu, iesli patryarchowie Konstantynopolscy pod posłuszeństwem papieskim nie byli! A iako cesarzowie poki Boga znali a na Piotra s. pomnieli; poty żadną mocą swoją nad wolą papieską biskupa Konstantynopolskiego podać nie chcieli, ani mogli.

Także za czasu Pelagiusza ¹, około roku 580, y Grzegorza s. papieża, ktorogo y sami Grekowie święcą, Ian, Konstantynopolski patryarcha, gdy sobie tytuł ten przywłaszczyl «vniuersalis patryarcha», y Pelagius go o tę hardość wykłął, y Grzegorz go s. swoją pokorą skrocił, y potym Phocas cesarz tego mu tytułu zakazał, przyznawiając starodawne apostolskie przywileie kościołowi Rzymskiemu, aby był, iako przed tym, głową wszystkich kościołow.

Tenże s. Grzegorz ² do Tessalonicenckiego biskupa, który zawždy bywał ||(139) prze dalekość wikaryim y namiestnikiem papieskim dla Wschodnych kościołow y innych Greckich, pisze, zakazując, aby przy Ianie Konstantynopolskim nie stali, który sobie niezbożnie tytuł «powszechny patryarcha» przypisał, mówiąc: «iż to, bez przyzwolenia stolicy apostolskiej, żadney mocy niema». A iakozby ten tak święty człek roskazować miał Grekom, ktorzy mu nie podlegli, a to by sobie, co iemu nie przystało, tyrańskim obyczajem przyczytał?

Tenże s. Grzegorz ³ pisze do iednego

¹ Ha norż: «Platina, in vita Bonifacii 3. Volater.» ² Ha norż: «Lib. 2, epistol.» ³ Ha norż: «Lib. 7, Epist ad Ioan. Syracus.»

biskupa w te słowa: «o kościele (powiada) Konstantynopolskim nikt nie wątpi, iż stolicy apostolskiej podległ. Co wyznawa y bogoboyny cesarz, y sam brat nasz Ewzebius, tego miasta biskup, nigdy się tego nie przy».

Widzisz, iż, po ześciu Iana onego hardego, Ewzebius, Konstantinopolski biskup, posłuszny był Rzymskiemu papieżowi, a onego tytułu, o który przodek jego był wyklęty, nie używał.

Potym w kilkanaście lat Pyrrhus, Konstantynopolski patriar||**(140)**cha, stał się heretykiem, Makarego Antyocheńskiego nasladując ⁴, y przeto był z stolice tej wyrzucony. Na którą, gdy się zwrócić chciał, obłudnie pokutując, szedł do Rzymu do papieża Theodora około roku 640, y przed nim się wazytkiego sprawił, y kacerstwa się zarzekł, y był od tego Theodora na stolice Konstantynopolską przywrocony. Na ktorey potym siedząc, gdy się źle zachował, a do tegosz się kacerstwa, iako wieprz do błota, wrocił, od tegosz papieża zrzucen był.

Na mieysce Pyrrha ⁵ wstąpił Paweł, biskup Carogrocki, który toż kacertwo monotelitow wzbudził. Tego Marcin Pierwszy papiesz wykłął. A iż był cesarza Konstansa Wtorego zwiódł, kazał o to papieża Marcina poimać, y o to go, iż tego Pawła heretyka z stolice Carogrockiey złożył, na wygnanie posłał, na którym, iako ś. męczennik, zmarł. Ten Marcin ś., vczyniwszy w Rzymie synod 105 biskupow, trzech patriarchow Konstantynopolskich heretykow monotelitow, to iest Sergiusa, Pyrrha y Pa||**(141)**wła, po sobie wstępuiących, przeklął, y ich im dostojność patriarchowską y biskupią

odiął. To widzisz, iż dla iurisdikciey swey nad biskupem Carogrockim papieżowie gardło kładli, a męczeńską koronę od złych cesarzow Carogrockich odnosili.

Iest ieszcze v Zonary, Greckiego historyka, to pisano, iż gdy patriarchowie Konstantynopolscy trzey ieden po drugim wespołek z cesarzmi Konstantynopolskimi w kacerstwo obrazoborskie wpadli (powiada), iż ie papieżowie, zwłaszcza Grzegorz Trzeci, wykłeli prze onę niepożność. Aż na koniec Paweł, patriarcha, który tesz tego kacerstwa cesarzom pomagał, począł się vpamiętywać y patriarchostwo z siebie zkładać ⁶. Gdy go cesarz pytał, czemu by to czynił,—odpowiedział: «Boże, bych był nigdy na tey stolicy nie siedział, ponieważ się stał rozdział między nią y innymi kościoły katolickimi. Iesli tych błędow synodem katolickim nie poprawiem, a kościelna się nam iedność nie wroci, zginęlichmy, zbawieni być nie mozem!||**(142)** Ia za to, com zgrzeszył, płaczę y żałuję, y do miłosierdzia Bożego vciekam»! Obacz, iako sobie klątwę papieską y wyrzucenie z kościoła ważył, która, gdyby od przełożonego nie była y od zwierzchnego wrzędu, za nic by nie stała!

Rychło potym ⁷, za czasu Mikołaiia papieża, około roku 858, gdy się Phocycus bez święcenia kapłańskiego, za przyiaźnią cesarza Konst., mocą wdarł na stolice Carogrocką, a Ignacego z niey wypchnął,—Ignacy się do Rzymskiego biskupa Mikołaiia vciekł. Który Phocysa wykłął y, posławszy swoje posły do Konstantynopola, kościół Zophiey tak długo zamknął y zapieczętować kazał ⁸, ażby się iego dekretem dosyć stało. A

⁴ Ha noz̄b: «Zonaras in vita Constantis. Nepotis Heraclii». ⁵ Ha noz̄b: «Platina in vita Mart. 1, Leo 9, cap. 10 ad Michae.» ⁶ Ha noz̄b: «Czterzey patriar. Carogro. haeretici obrazoborce». ⁷ Ha noz̄b: «Platina, Leo 9, cap. 22 ad Michae.» ⁸ Ha noz̄b: «Kościół ś. Zophiey w Carog. papieżowie pieczętowali».

Ignacy na stolicę swoię był przywrocon. O czym po nim Adryan Wtory złożył synod w Carogrodzie ten, który Łacinnicy osмым zowią (bo Grekowie Florencki, we Włoszech czyniony, osмым mianuią) ¹, na którym, znowu obrazoborce y monothelity trzysta osmdziesiąt y trzy biskupy potępiwszy, ||(143) Phocyusa z stolicy Carogrockiey zrzuceno, a Ignacego przywrocono, wedle listow papieskich.

Opuszczam inne bez lidzby świadectwa, ktorých się też y we wtorey części przyczyni, które iurisdycyą papieżow y namiestnikow Piotra ś. biskupow Rzymskich dowodnie pokazuią. Z tych, które się położyły używanie prawa y zwierzchności pasterskiey nad wszystkim kościołem Bożym biskupow Rzymskich, każdy nievporny poznać może, a vpornemu y tyle stokroć świadectwa nie pomoże,— zamykaiąc iuż tę część mowie.

Rozdział 14 ².

Zamknienie tey pierwszey części.

Zamykaiąc tę krotką rzecz około iedności ³ kościoła Bożego, zrozumieć mógł, cny czytelniku, s tego, co się dowodnie przywiodło, iako Pan Bog w mądrym a dziwnym rządzeniu kościoła swego tę stolicę Piotra ś. stolicę Rzymską chciał mieć ⁴ aż do tego czasu za matkę iedności ko||**(144)**ścioła swego, za zamek wiary katolickiey, za podporę prawdy objawionej, za skarbnicę tajemnic niebieskich, za opokę niezwy-

ciężoną y lodkę, nigdy wiatry żadnymi niepograżoną, w ktorey kto się na on brzeg wieczney oyczyzny przewozi, nigdy żaden niedowiarstwem y heretyctwem pograżony być nie może. Bez tey stolicy, iako członek bez głowy, każdy wiarę ś. tracić y vmrzeć w niedowiarstwie musi. Od tego Piotra Rzymskiego y pasterza wszytkich owiec Chrystusowych kto odstąpi, do prawdy Bożey nie trafi. ⁵ (By nie ta stolica ś., iużby chrześciaństwo z heretyctwa obrociło się w pogaństwo! Iako to iuż wielom się Wschodnym narodom, które od niey odstąpiły, przydało!

Bez tey stolicy Rzymskiey y vst Piotra ś. wielkie zgromadzenia biskupow, iako owce bez pasterza, błędzili. Bez tego Rzymskiego Piotra, w Afryce, za Cypryana ś., więcej niż osmdziesiąt biskupow błąd około chrztu postanowili. A na Ariminskim zebraniu o pięćset biskupow bez tey głowy z||**(145)**wieść się Arryanom y fałsz w wierze vczynić dali. W Antyochiey dziewięćdziesiąt biskupow kacerstwo počwirdzili, dla tego, iako mowi Grecki Sokrates ⁶, iż tam biskupa Rzymskiego, ani iego posła nie było. Także w Philippopolu ⁷ wielgi się poczet biskupow ziachał; ale, iako woysko bez hetmana porażony niewiernością y (fałsz) ⁸ fałszem kacerskim został. W Carogrodzie tymże sposobem, Wschodne kościoły, chcąc z swemi zbor czynić bez papieża, iako owce bez pasterza, w błędy przyszli, y monothelickie y obrazoborskie kacerstwo, które rychło za wodzem potomka Piotra ś. przekleli, po-

¹ На полѣ: «Platina in vita Adr. 2». ² Отсюда и до конца сочинения, второе издание идетъ въ соотвѣтствіи съ первымъ. Важнѣйшія отмѣны указываются въ сноскахъ. Четырнадцатому goздziału 1-го издания соотвѣтствуетъ во 2-мъ девятнадцатый. ³ Во 2 изд.: «гзду». ⁴ Послѣ этого, во 2 изд. добавлено: «у ма». ⁵ Отсюда и далѣе идетъ большой пропускъ во 2-мъ изданіи. ⁶ На полѣ: «Trip. lib. 4, cap. 9». ⁷ На полѣ: «Nicer. Lib. 9, cap. 12». ⁸ Зачеркнуто чернилами.

stanowili. Y gdziekolwiek, bez tey opoki, duchowni co o wierze z krolmi y panny chrześcijańskimi stanowić chcieli, w błąd wpadli. Tak iż niedarmo Sthephanon Grecki (ktorego Grekowie za wielkiego świętego mają) ⁹, gdy baczył, isz się patryarcha Carogrocki z innemi kościoły na wczynienie wielkiego synodu zbierał, śmiał się z nich, y nic im dobrego nie tuszył, y gromił ie mówiąc: «Iako, wy, ||(146) bez roskazania nawyższego biskupa y bez namiestnika iego, synod zebrać y czynić możecie?!» Iakoby rzekł: «zle się wam inne bez niego powiodły, y na tym pobłądzicie, a do wiary prawey bez tłumacza Piotra świę[tego], biskupa Rzymskiego, nie traficie!» Doznało wszystko chrześcijaństwo, iż nikt gruntowniey w naukę prawdy Chrystusowey nie trafił, iedno ten, który na stolicy Piotra ś. y wrzędzie powszechnego pasterstwa siedział. Przetosz do teyże Rzymskiey stolice zawždy wszystko chrześcijaństwo około wyznania prawdy wiary Chrystusowey vciekało, iey samey dufało, na iey rozsądku, iako na vsiech Piotra ś., przestawało. Tak iż wszystkie koncylia powszechnie za papieskim wyznaniem szli, y iego tłumaczem Piotra ś. zwali ¹⁰. Y cesarzowie chrześcijańscy, iako Gracyany y inni między onym rozmaitym rozerwanim heretyckim, te biskupy za katolicy y prawowierne mieli, którzy z papieżem społeczność trzymali ¹¹.

Y Iustynian do Iana papieża pisząc: «nic (powiada) około rzeczy koś||(147)-cielnych (by dobrze były łącne, o ktorych rozność iest), bez wiadomości świętobliwości waszey stanowić nie dopu-

szczamy. Bo wy głową iesteście wszystkich kościołow świętych». Y na drugim mieyscu ¹²: «vstawiamy (powieda), iż, wedle postanowienia czterech synodow, nawyższy starego Rzymu papiesz pierwszym iest nad wszystkimi kapłany». Tak chciał Pan Bog mieć, tak chciał nawyższy Pasterz nasz Chrystus Iezus, aby rząd kościoła iego posłuszeństwem a pokorą kwitnął; aby z głowy iedney namiestnika iego na ziemi błogosławieństwo iego na członki spadało! O, iako dziwne a nabożne są słowa sześciset y trzydzieści oycow zboru czwartego do Leona papieża ¹³: «Tyś (powieda) nauki y wiary iako złotem przepletaney tkanice z szaty Chrystusowey, z roskazania tegoż zakonodawce, asz do nas przychodzącey, dochował, y iesteś nam tłumaczem Piotra ś. postawiony, który błogosławieństwo wiary iego na wszystkie przywodziysz. Tyś zgromadzenia naszego starszym był nad nami, ||(148) iako głowa nad członkami» etc. Te są słowa świata wszystkiego biskupow do papieża. To takie dziwne a gorące nabożeństwo ku tey stolicy Rzymskiey tych sześciset trzydzieści oycow ś., pokornych onych y posłusznych, a zgody, pokoiu, iedności chrześcijańskiey Duchem Bożym oświeconych miłośników, nauczyło nas, abyśmy błogosławieństwa wiary Chrystusowey s tey głowy potomka Piotra ś. y namiestnika Chrystusowego papieża, na nas spadającego, iako drogiego wonnego oleyku z głowy Aarona nawyższego biskupa, czekali, a przy tey głowie, iako członki, żywota szukali, y na łonie matki tey przykładem wszystkich ś. starych oycow odpo-

⁹ Ha norb: «Conc. Florentino. Act. 7». ¹⁰ Ha norb: «Sexta Synno. Actio 3». ¹¹ Ha norb: «Trip. Theo. lib. 9, cap. 2; Conc. To. 1. Synod 2 Gener. In codice de summa Trini. et fide Catol.».

¹² Ha norb: «Collatione 9, tit. 6 vel Constitutione 131». ¹³ Ha norb: «Act. 3».

czywali, wiedząc, iż) ¹ ta sama stolica iedności kościelney y miłości chrześcijańskiej, bez ktorey nigdy zbawieni być nie możem, strożem, powodem y obrońcą iest. Bez ktorey ², niezgoda, rozewanie y odszczepienstwa panują y krolestwa chrześcijańskie giną: tak iż iest rzecz doświadczona, iż nie tylo duchowne błogosławienstwo ||(149) z tey nam głowy iedney spada, ale też y świeckie. Bo ktore się kolwiek chrześcijańskie państwo y krolestwo od tey głowy y iedności stolice Piotra s. oddzieliło, nie tylo w rozmaite kacerstwa y niedowiarstwa a zgubę duszną, ale też y w niewolę a rękę pogańską wpadło, abo samo zniszczało. Lecz ktore mocniej się tey skały trzyma, tręfa z nią wspolek, a żadna go przygoda nie obali.

Na koniec to tylo wwasz v siebie, cny czytelniku, iakoby tho nie tylo biskupi świata wszystkiego y zbory święte, ale y cesarze wszyscy chrześcijańscy cierpieć y tego dopuścić mogli? Gdy papieżowie patryarchy z wrzędow składali, dostoięstwa im prze ich zawinienie brali, do siebie wszystkiego świata duchowne sądy y appellacye obracali; gdy na koniec y cesarstwa przenosili od iedney nacyey do drugiey; gdy nie tylo, nad wolę panow świeckich, biskupy y patryarchy kościołom dawali, ale gdy y same cesarze, gdy byli kościołowi Bożemu szkodliwi, z cesarstwa składali, na państwa koronowali kro||(150)le y inne wyklinali, im korony brali. Iakoby to, mowię, świat wszystek chrześcijański wytręał, gdyby w papieżach mocy Bożey tak wielkiey y zwierzchności nad wszystkim chrześcijaństwem, to iest owcami Chrystuso-

wemi, nie znał? Iakoby wżdy, zebrawszy się społem, duchowni z świeckimi papiestwa dawno nie zgubili y mocą nie wytracili? Gdyby sobie z hardości a z próżney świeckiey czci y z tyranney iakiey taką moc papieżowie przypisowali? Lecz tego nigdy nie wczynili, ani mogli, ani wczynią. A gdy cesarze niektorzy zli tego się ważyć chcieli, wszyscy zle zginęli. A ta łodka płynie y słynie, tyraństwa wszystkie y heretyctwa przetręfawszy, iako mocna skała, stoi. Ktemu iż czas wszystkie zakryte y tajemne rzeczy otwarza, y wynurzyć się zle za czasem musi, y to, co nie iest z Boga, nie tręfa. Iesliby w tym wrzędzie papieskim iaka się niepobożność y obłudność a hypokryzya ³ tała, iuszby się ludziom przez lat tak wiele wynurzyła, a iuszby dawno zginęła. Lecz gdy widziem ⁴, iż przez tak dawny a długi ||(151) czas więcey się ta stolica y wszystkie ony iey od Syna Bożego dane przywileie pokrzepiają y rosta, naprostszy to osądzi, iż z Boga iest, a iż świat wszytek przez pułtora tysiąca lath nieprawości w papiestwie nie nalazł, ktoreyby słusznie z strony iey wrzędu przyganić mógł. Iedno isz co Bog rzekł, to tręfa: «bramy piekielne nie przemogą iey» ⁵. Y iści się słowo iego: «nie ustanie wiara twoia». Y pełni się obietnica iego: «posilay bracią» ⁶. Y znikąd ⁷ do tego czasu posiłku do wiary s. nie mamy, iedno z Rzymu. By nie Rzymski kościół, iuszby chrześcijanie, dawno zheretyczawszy, spoganieli, iako się to iusz drugim przydało! Iuszby ewanieldia w baśni się Ezopowe, iakom rzekł, obrociła!

Przeto za tę s. stolicę Rzymską proś

¹ Здѣсь кончается тотъ большой пропускъ во 2-мъ изданіи, начало котораго отмѣчено выше, столбц. 332-й, сноски 5-я. ² На полѣ: «Іоан. 17; Іоан. 14». ³ Во 2 изд.: «покрытоść». ⁴ Во 2 изд.: «widzimy». ⁵ На полѣ: Matt. 16». ⁶ На полѣ: «Luc. 22». ⁷ Во 2 изд.: «niskąd».

ze mną wespółek Pana Boga, cny czytelniku, mówiąc:

«Opokę wiary twey, Panie y Boże nasz Iezu Chryste, y matkę wszytkiego chrześcijaństwa, y głowę widomą owczarnie twoiey, przesławną Piotra twego stolicę, kościół s. Rzymski—racz podnieść a wysoce wślawić, a nawróć do ||(152) namiestnika twego, pasterza pasterzow na ziemi, wszytki barany y owce twoie, y zgromadź ie pod iedną łaskę rządu twego! Ten zamek strażey obrony wiary katolickiey zatrzymay przy ramieniu mocnym twoim aż do końca! Niech prawda twoia ⁸ na wieki y obietnice twoie słyng od narodu aż do narodu! Aby modlitwa twoja skutek miała, a ta wiara tego Piotra, nigdy nie vstaiąc, posilała bracią, y w świętym twym pokoju y iedności (bez ktorey ciebie y zbawienia swego nikt nie naydzie) wszytko chrześcijaństwo zachować mogła! Amen».

|| (153) WTORA CZĘŚĆ.

O GRECKIM OD IEDNOŚCI KOŚCIOŁA BOŻEGO Y STOLICE APOSTOLSKIEJ ODSTĄPIENIU.

PRZEDMOWA.

Słyszales o iedności kościoła Bożego, wierny y Bogu miły czytelniku, iaka, y iako potrzebna iest, a na czym się nawięcey wspiera, a iako się iednym Piotrem Rzymskim, iako głową, wiąże y spaja, przy którym po wszytkim świecie chrześcijanie iedno mówią, iedno wierzą, y w iedney się społeczności y miłości braterskiey chrześcijańskiey zachowują, okrom ktorego rozdziały, niesnaski y rozer(154)wania być muszą.

Teraz vsłyszysz, zkad tey iedności nawiętsze y naszkodliwsze rozstargnienie vrosło. Grekowie wielką a srogą ranę w tym iednym ciele Chrystusowym odcinanim wiele członkow od niego vczynili. Ktorych odszczepienstwo długo trwało, często się goiło, zawždy się odnawiało, wiele narodow zawiodło, y nie tylo wierze s., ale rzeczy pospolitey, świeckiey, chrześcijańskiey niezmierną vtratę vczyniło. Ktorzy w vporze nakoniec zostaiąc, w ręku y niewoli pogańskiej zostali, y wrota Turkom do chrześcijaństwa otworzyli, iako niżej vsłyszysz. A iż schizma, to iest odszczepienie w kościele vczynili, słusznie się ichże ięzykiem schismatyki, to iest odszczepieńcy zowią ⁹. Acz potym, na pokrycie vporu nieposłuszeństwa swego przyczyny szukaiąc, inną sobie wiare vkwali, chcąc Łaciński kościół potwarzać, sami w kacerstwo y heretyctwo vpadli.

Przetoż naprzod, co iest odszczepienstwo, a co iest heretyctwo, posłuchay.

ROZDZIAŁ I.

Co iest odszczepienstwo, a czym rozne od heretyctwa?

|| (155) Apostoł wielki Paweł s., funduiąc v Grekow wiare s., gdy ie skłonne ieszcze na początku wiary do hardości, y do niezgody a rozerwania, ktore z niey rostą, być baczył, pilnie ich prosił y vpominał, pisząc do Koryntow, miasta w Grecyey na on czas przednieyszego, aby iedno mówili, iedno rozumieli, a odszczepienstwa abo schizmow miedzy sobą nie czynili ¹⁰. Widział duchem prorockim, iż im y napotym tego vpomi-

⁸ Bo 2 wzd.: «trwa». ⁹ Bo 2 wzd.: «zową». ¹⁰ На полѣ: «1 Cor. 1 [ст. 10]».

niania było potrzeba, y iako na koniec w tym odszczepieństwie zostać y zginąć mieli. Y wskazował im z podobieństwa na ciełe ludzkim, iaka iedność y zgoda w kościele Bożym być ma: bo iako członki w iednym ciełe odszczepieństwa mieć nie mogą, ale się ieden drugiego mocnie trzyma y ieden drugiego broni ¹, tak też y w iedności kościoła Chrystusowego narody chrześcijańskie y wszyscy wierni być iako iedno ciało winni są ². Y na drugim mieyscu ³ tenże apostoł tak schizmatyka abo odszczepienca opisał: «ktory (powiada) nadęty ||(156) próżną dumą cielesności, swey głowy się nie trzyma, z ktorey wszystko ciało, po żyłach y wiązaniu sprawując się y budując, roście na pomnożenie Boże». W tych słowech—co iest odszczepieństwo, y iaka szkoda z niego—opisać raczył: bo iest członkow od głowy, ktorey się pierwey trzymali, odstąpienie. A tę szkodę ma, iż członki oderwane społeczności z głową nie mając, a żyły y wiązanie star-gane mając, żywe być y budowania a rozmnożenia w Bogu mieć nie mogą. A tu nie mowi apostoł ś. o głowie tyło niewidomey, która iest Pan y Bóg nasz Chrystus Iezus, ale też y o widomey, przez którą nam do vcha Boska nauka y obrona od kacerstwa idzie. Bo, iako się wyższej pokazało, bez widomey głowy iedna wiara y ieden kościół być nie może, każdy sobie wiarę z próżney dumy mysli swych wymyślać y iedność ciała tego nierozdzielnego targać będzie, iесли w posłuszeństwie ś. pod iedną głową y namiestnikiem Chrystusowym rozumu swego nie vkroci. O czym się w

pierwszey części dosyć mo||~~(157)~~wiło. Przetosz tacy żywota w Bogu, ktory od głowy idzie, mieć nigdy nie mogą. Bo iako na członki zdrowie wszystko y władza z głowy spada, tak przez starsze y namiestniki Chrystusowe, iako naczynie łaski iego y sprawce a szafarze tajemnic iego, ktorzy moc mają grzechow odpuszczenia na ziemi, zbawienie duszne na członki y owce ich pochodzi ⁴. Miedzy ktorymi ⁵ szafarzmi tajemnic Bożych ieden musi być nawyższy Piotr, iako głowa wszystkich, iako się wyższej pokazało.

A iż trzy są iako żyły ⁶, ktorymi się członki duchowne w iednym ciełe kościoła Bożego spaiają (to iest: ieden pasterz, iedna wiara y iedny sakramenta, wedle apostoła ⁷, ktory do iedności nas vpominając, y w czym ta iedność należy, y czym się czyni wskazując, mowi: ieden Pan, iedna wiara, ieden chrzest), ten (tedy) ⁸ iest w ciełe tym y w tey kościelney iedności, ktory wszystko to troie ma, to iest: iednego Pana a Pasterza Chrystusa niewidomego, wspolek z namiestnikiem iego widomym ⁹, w ktorym Chrystu||~~(158)~~sa mowiącego słucha, y iedną wiarę, y iedny sakramenta.

Przetoż ci są schizmatykowie, ktorzy tyło iedną wiarę spolną ze wszystkimi katoliki chrześcijany mają, ale iedney głowy y iedności, od Chrystusa roskazaney, w posłuszeństwie nie mają. A to są heretykowie, ktorzy obojga nie mają, ani wiary, ani iedności przy głowie iedney widomey. A dla tegosz każdy heretyk iest odszczepieniec: bo się od iedności y głowy odszczepia. Ale nie

¹ Послѣ этого, во 2 над. добавлено: «y ieden drugiemu wrzędu iego y mieysca nie zaugny».

² На послѣ: «Cor. 12 [ст. 12]». ³ На послѣ: «Colos. 2 [ст. 18—19]». ⁴ На послѣ: «1 Cor. 4; Иоан. 21; Matt. 18». ⁵ Во 2 над.: «ktoremі». ⁶ На послѣ: «Trzy żyły kościelney iedności». ⁷ На послѣ: «Eph. 4». ⁸ Во 2 над. это слово опущено. ⁹ На послѣ: «Luc. 10; 2 Cor. 13».

każdy odszczepieniec iest heretyk: bo wiarę dobrą katolicką, acz okrom nadzieie zbawienia (poniewasz okrom iedności kościelney zbawienia niemasz), mieć może. Aczkolwiek odszczepieniec rzadko iest bez kacerstwa¹⁰: bo na obronę pychy y swej wołey takiej y odstąpienia swego musi sobie iaką naukę vkować, abo tę samę, iż iednego powszechnego wszystkiego kościoła pasterza słuhać wszystkim owcom Chrystusowym nie trzeba, ani go Chrystus vstawił. To by iuż była kacerska nauka, chyba żeby tak mowił, abo myślił: «wiem, iż ieden musi być starszy pasterz y starsza głowa, od Chrystusa postanowiona nad wszystkimi chrze||**(159)**ścianymi, wszakże ia posłuzeniemu być nie chcę, acz to wszystko wierzę, co on naucza». To by było tylo samo odszczepieństwo. Lecz trudno długo ma trwać samo odszczepieństwo, aby się do niego kacerstwo nie przymieszało. Bo gdzie głowy nie masz a prawego posłuzenstwa własnemu pasterzowi, prętko owca zabłądzi.

ROZDZIAŁ 2.

Iż nie Łacinnicy od Grekow, ale Grekowie od Łacinnikow odstąpili; a iż najwyższego pasterza kościoła wszystkiego papieża nie słuhaiać odszczepieńcy są, tak iako członki od głowy oddzieleni.

Gdyż to iest nieomylna prawda, iż kościelna iedność y rząd y pokoy bez iednego najwyższego wszystkiego kościoła pasterza być nie może; a iż ten iest Piotr ś. y Rzymscy biskupi potomkowie iego, iakosz ie za takie miał kościół

wszystek Boży, y wszystkie ośm zborow wielkich, y inni wszyscy po świecie biskupi iako swym starszym, y Grekowie z świętymi starymi przodkami swymi posłuzni przez dzie||**(160)**więć set lat y daley (iako się niżej pokaże) byli, — nikt w tym wątpić nie może, iż teraz Grekowie y wszyscy, tego starszego kościoła Bożego niesłuchaiaący, y pod iednością głowy iego y na opoce wyznania iego wiary swej w Chrystusie niebuduiący, ani mocy y błogosławieństwa od niego na duchowne pasterstwo niebiorący, — odszczepieńcy są y od kościoła się Bożego z swym złym oddzieleni.

Kiedy dwa sobie są rowni w iednym iakim państwie, gdy się pogniewaią, tak ten od tego, iako y drugi od drugiego odstąpił: bo sobie rowni byli. Ale kościół Grecki nigdy Rzymskiemu rowny nie był. Zawždy wszyscy Grekowie y starzy oycowie ś. przodek y zwierzchność stolicy Rzymskiey Piotra ś. dawali, y iey posłuzenstwo czynili. Przeto mowić się, krom wielkiego wporu, nie może, aby Rzymski kościół od Greckiego odstąpił, v ktorego nigdy w posłuzenstwie nie był. Bo iako Chore, Datan, Abiron, zschacki sobie czyniać, od Aarona się najwyższego kapłana oddzieleni, nie Aaron, || **(161)** ktory był starszym ich, od nich się oddzielił¹¹, tak Grekowie, ktorzy papieża za starszego swego zawždy znali, od nas, przy tymże starszym stoiących, y od zwierzchności, od Boga postanowioney, odstąpili, a nie my od nich. A ponieważ moc każda od Boga iest, kto się mocy sprzeciwi, Bogu się, wedle apostoła¹², sprzeciwi, — w wielki grzech wpadli Grekowie, mocy się tey Piotra ś. y Bożey sprzeciwiaiać.

¹⁰ Ha norř: «Odszczepieniec rzadko iest bez kacerstwa». ¹¹ Ha norř: «Num. 16». ¹² Ha norř: «Rom. 13».

O to ich tylo spytam. Przez dziewięć set lat, iako y Ruskie pisma świadczą, aż do Chrystofa papieża byli Grekowie z swemi patriarchami pod posłuszeństwem stolice Rzymskiej, y papieża iako za głowę swoją wyznawali. Gdy papież odstąpił, iako oni mówią, przełożony od poddanych, głowa od członków swoich,—iako członki żywe bez głowy zostać mogli? Sami się, zaprawdę, tym apostołskim podobieństwem potępiają, iż bez papieża, to jest bez głowy, nie tylo iedności kościelney, ale y żywota mieć w Bogu nie mogą. A ponieważ odstąpienie głowy od członków śmierć jest,—mu||⁽¹⁶²⁾siał by kościół vmrzeć a zginąć na ziemi (co jest rzecz niepodobna), gdy by papież zblądził abo odstąpić miał.

A iesli rzeką: «inąśmy sobie głowę wszytkiego kościoła, to jest patriarchę Carogrockiego, postawili»,—tedy ich spytam: «ktorą to mocą y prawem czynić mogli? Bo moc ta przełożenstwa nad wszytkim kościołem Bożym abo musi być od samego Chrystusa przez apostoła ktorego dana, abo przez ś. powszechne zbory patriarchom Carogrockim przypisana, abo więc ią sami sobie swowolnie przywłaszczyli. Od Boga iey przez apostoły mieć nie mogli: bo na stolicy Carogrockiej ani Piotr ś., ani żaden apostoł nie siedział, y owszem na wtorym zborze (iako Theodoret ¹ Grecki pisze) nowoszczepioną winnicą się zowie. Nie ma iey też od żadnego powszechnego zboru, iakich Grekowie ośm liczą: bo żaden z tych ośmi kościołowi Rzymskiemu wniwczem ² nigdy nie przyganił, ani mu tey zwierzchności (ktorą miał od Boga przez Piotra ś.) nie odiać,

ani odiać mógł, ale raczey wszyt||⁽¹⁶³⁾kie ty synody zgodnie papieża za pasterza wszytkiego chrześcijaństwa y za głowę swoją, iako się już pokazało, wyznawali. A tak sami się Carogrodscy patriarchowie swowolnie (y wszetecznie) ³ fałszywą y malowaną głową wszytkiego kościoła czynić chcieli. Co tak być może, iako gdy by ręka głowę się vczynić chciała, która z przyrodzenia ręką jest! ⁴ Stolica Piotra ś., prawem Bożym na zwierzchności kościoła wszytkiego posadzona, żadnym ludzkim prawem traćć swoich przywilejów nie może, ale iako przyrodzona głowa trwa y trwać będzie przy członkach kościoła Bożego, chociaż się od niey niektóre członki na zgubę swoją odszczepiły. A iako przez dziewięć set lat, wedle wyznania Greków, zblądzić nigdy nie mogła, tak aż do końca świata, wedle Chrystusowej obietnice, wiara iey nie wstanie ⁵. Wielki by to był wszczypek wszechmocności, mądrości y prawdzie Chrystusowej, żeby kościołowi swemu błędną a niestającą głowę dać miał! Ktorą iesli by po dziewięć set lat starością zgłu||⁽¹⁶⁴⁾piąta abo vmarła, tedyc było trzeba znou ś. Piotrowi z nieba posłanym być a stolicę y opokę y przełożenstwo kościoła wszytkiego w Carogrodzie założyć y fundować.

Na ostatek chociaż poddani przełożonego swego sądzić nie mogą, iednak załobę na którym z tych siedmi abo ośmi synodach pierwey na Rzymską stolicę vczynić, y w oczach wszytkiego świata przyczyny pokazać Grekom przystało, niżli od starowiecznego posłuszeństwa y iedności kościelney tak pierzchliwe odstępować mieli. Lecz nigdy na

¹ На погѣ: «Трип. lib. 9, сар. 14». ² Во 2 изд.: «wniwczym». ³ Взаѣе въ екобн во 2 изд. опущено. ⁴ Во 2 изд. на погѣ: «1 Cor. 12». ⁵ На погѣ: «Luc. 22».

žadnym zborze iedney namnieyszey przyczyny na kościół apostolski niepokalani wynaleść nie mogli, ale w kącie potwarzając przed synody vciekali, a zboru się powszechnego, iako winni — sędzię, bali. Y osmy (na którym potwarzy się swoich wstydzili y kościół Rzymski oczyścili) radziby zatłumili, gdyby mogli. A to co mówią: «podobniey iest kościołowi zostać przy czterzech patryarchach, iako przy poczcie świętym, niżli przy iednym papieżu», — aczby to nie dzi||**(165)**wno nie było, iż większa część od mnieyszey odstąpiwszy, może przy fałszu zostać, wedle pisma ⁶, ktore vpomina, abyśmy tłum ludzi na złe nie naśladowali. Y w piśmie ⁷ iest, iż dziesięć pokolenia Izraela odstąpiło od iednego Ieruzalem; wszakże kościół Boży przy Ieruzalem y nawyższych kapłanach w Ieruzalem z dwoygiem tylo pokolenim został, a ony dziesięć pokolenia odszczepieńcami a potym heretyky y bałwochwalcy zostali. Ktemu to iest rzecz płonna, aby zaraz z Carogrockim inni trzy patryarchowie odstąpili. Bo długo Ieruzolimski, Alexandryiski y Antyoski z stolicą Rzymską społeczność trzymał, po odstąpieniu Carogrockiego, aż gdy się tesz oni, za mocą złych cesarzow Carogrockich, psować poczęli y rozmaitych kacerstw naśladować, w ręce pogańskie wpadli y zniszczeni do tego czasu.

Tak iż się śmieie może rzeć: okrom Grecyey, w ktorey gęstszy są chrześciance, więcej teraz w iednym areybiskupstwie Łacińskim chrześciance, niżli pod wszytkimi trzema pa||**(166)**tryarchami w ziemiach Wschodnych przy

Alexandryey, Antyochyey y Ieruzalem pod Turkiem. Bo tam iesli co chrześcian zostało, tedy barzo mało prawowiernych: wszytko Nestoryani, Iakobite ⁸, Ormianie, Ewtychyani. A też vpadek tych patryarchy Pan Bog nagradzał, do kościoła swego y iedności apostolskiej stolice—Niemce, Szwedzy, Czechy, Polaki, Węgry, Litwę, Żmudź, Ruś przywodząc. A potym za naszych wiekow Indyany, Nową Hiszpanią, Brasiliany ⁹ y inne pierwey nieznaome, ani słychane narody y krolestwa na wschod słońca y na zachod niezliczone przywieść do wiary s. y Rzymskiego Piotra sieci y łodzi raczył. Gdzie się za morzem daleko, aż prawie, iako mówią, na innym świecie Rzymski kościół rozszerzył y zagony puścił, tak iż tam więcej już chrześciance w iedności kościelney, niżli we wszytkich Wschodnych kościołach y w Grecyey teraz iest. Przeto niech Grekowie o tych patryarchiach, już prawie (nie tylo) ¹⁰ w heretyctwo, (ale w pogań||**(167)**stwo) ¹¹ obroconych niepewnymi się a próżnymi wieściami nie karmią! Małe już tam znaki chrześciance! By się ieszcze Pan Bog nad nami zmiłował a tym, pozostałym przy kościele Rzymskim, krolestwom zgodę szczęśliwą dał, aby ie z ręki pogańskich wybawili. Vpadli prawie, iako onych w Izraelu dziesięć pokolenia, ty czterzy patryarchie; a samo się Ieruzalem, to iest Rzym stolica Piotra s. głowa kapłaństwa y chrześciance wszytkiego została, y zostoi do końca swiata, wedle obietnice y modlitwy Chrystusowej: «modliłem się za cię, Pietrze, aby wiara twoia nie vstawała» ¹².

⁶ На погѣ: «Ех. 23». ⁷ На погѣ: «3 Reg. 12». ⁸ Во 2 изд. добавлено погѣ этого: «Georgiani». ⁹ Во 2 изд. погѣ этого добавлено: «Iарифьцки, Мехукапу». ¹⁰ Во 2 изд. опущено. ¹¹ Тоже. ¹² На погѣ: «Luc. 22».

ROZDZIAŁ 3.

Summa w krotkości: dla czego y kiedy Grekowie odstąpili od iedności kościoła Bożego y posłuszeństwa stolice apostolskiej Rzymskiej.

Cztery się przyczyny nayduią, dla których Grekowie od iedności kościoła ś. y posłuszeństwa głowy swej Piotra Rzymskiego odstąpili:

Pierwsza — hardość y próżney czci pra|168)gnienie patryarchow Carogrockich, którzy, mając wielkie cesarskie miasto y głowę wszytkiego państwa świeckiego, a w nim stolicę biskupią nową, nad inne patryarchy Wschodnie, to iest nad Alexandryjskiego w Egipcie, nad Antyoskiego w Syryey, nad Ierozolimskiego w Ziemi Ś. pierwszymi być y onę pod swoją mocą y władzą mieć chcieli. O co wielkie niepokoie y trudności, iako możni y sławą pierwszego w państwie Rzymskim miasta podniesieni, w kościele Bożym czynili. W czym gdy się im mocnie papieżowie sprzeciwili a do tego im nigdy przyść nie dali, woleli od posłuszeństwa kościoła Rzymskiego odstąpić a swej myśli dosyć czynić ¹.

Wtóra przyczyna — kacerstwa częste y iadowite, którą się w Grecyey, a zwłaszcza w Carogrodzie, a co ieszcze gorzej—od samychże patryarchow rodziły ². Więcej niż dziewiędziesiąt kacerstw z Grecyey y z tych tam stron na skażenie y otrucie prawdy katolickiej wyszło, s którymi kościół Rzymski walczył zawždy

a one zatłumiać || (169) musiał; a więcej niż piętnaście heretykow iadowitych na stolicy Carogrockiej aż do siodmego zboru siedziało, którzy zawždy się odrywać od stolice apostolskiej y posłuszeństwa iey musieli. Y tak gęstym rozewaniem Greki rozmaitymi kacerstw y napoione przyuczili, iż tak skłonni byli do targania iedności kościelney, z ktorey się nakoniec w wielkim vporze wyłączywszy poginęli.

Trzecia ³ przyczyna—tyraństwo zmieszane z heretyctwem cesarzow Carogrockich, którzy nawięcey przed siodmym zbozem, monothelickie abo Ewtychyańskie kacerstwo wznawiając y obrazoborskie poczynaając, mocą ie w Grecyey y po wszytkich państwach przez lat sześćdziesiąt rozmnażali, wiele chrześcian katolików, iako oni pogańscy Decyuszowie y Dyoklecyanowie, mordując y krew ich rozlewając. Czemu gdy się papieżowie, iako mogli, sprzeciwili y one wyklinali, tym się od iedności świętej kościelney dzielili.

Czwarta ⁴ a ostatnia przyczyna — pomsta cesarzow Caro|170)grockich, którzy się nad kościołem y iednością świętą iego y nad papieżmi mścić chcieli tego, iż od nich świeccy Zachodni panowie z swymi państwa y księstwa prze ich kacerstwo y okrucieństwo odstąpili, y innego sobie cesarza Rzymskiego, ktorego im papież Trzeci Leo ⁵ w Rzymie koronował, to iest Karola Wielkiego, krola Francuskiego, postawili. Co oni uczynić musieli, y było im to wolno, gdy wiare ś. zachować a od kacerstwa ią obronić, y mężniey się pogaństwu, ktore z puł-

¹ Bo 2 нэд. добавлено послѣ этого: «о чым ниже досыć swiadectwa wielkich ludzi naydziesz».

² На погѣ: «Leo 9 papa ad Michae. Constanti. cap. 8». ³ Bo 2 нэд. на погѣ: «Zonaras, tom. 3, Diacon. libro 21». ⁴ Bo 2 нэд. на погѣ: «Zonaras, tom. 3». ⁵ Bo 2 нэд. на погѣ: «Sabellicus Enca. 8, libro 9; Blond. dec. 2, libro 1, Sigeber.»

pacy na nie przychodziło, bronić sami
 siebie. y wiary świętey chcieli. Przeto
 jedność kościoła Bożego y duchowny w
 ten porządek nic cierpieć nie miał,
 aby się niżej dołoży. Dla tegoż cesarze
 Carogroccy patryarchom swym zakazo-
 wali, aby papieżowi posłuszni nie byli:
 nie chcąc się tym abo nad Łacinniki mścić,
 ale państwo sobie świeckie nazad przy-
 wrócić. Wszakże, wielokroć vpamiętawszy
 sobie, iednali kościoły Wschodne y do po-
 poszeństwa stolice Piotra s. przywodzili.
 Pierwsze ziednoczenie było (tych nie
 (171) licząc, które aż do szostego zboru
 (172) na siódmym zborze iuż pod dwiema
 cesarzami Karolem Wielkim Zachodnym
 y Konstantynem Szostym (z matką Ireną)
 Wschodnym, gdzie, za papieża Adryana
 pierwszego y Tarasego, Carogrockiego
 patryarchy, kościół Grecki ziednoczył
 się z Rzymskim, y przyznał się do głowy
 Rzymskiemu y starszemu swego, od którego
 się odstał. Co się działo około roku
 732, a iako drudzy liczą—792. Potym
 się często odrywali y iednali, iako niżej
 wypiszysz. A ostatnie na koncylium Flo-
 rentyńskim roku Pańskiego 1438, które
 Grecowie osmem zborom zowią, zna-
 nie się barzo przy obecności patryar-
 chy Iozepha y cesarza Jana Paleologa
 Carogrockich ziednoczyli y posłuszeń-
 stwo kościołowi Rzymskiemu oddali. Od
 którego iuż ostatnie odstałszy, srogą
 kłótnią Bożą w rękach y niewoley po-
 pularskiej (czego się żal Boże!) odnieśli,
 gdzie iuż o tey vnicy stanować nic nie
 mogą.

Toć iest summa przyczyn Greckiego
 od iedności kościoła Bożego odsta-
 (172) pienia, a to wszystko, iako się działo,
 iuż się teraz z koncylia abo, iako Ruś

mowi, z soborow s. oycow, które z Gre-
 ckiego języka przełożone są, z history-
 kow więcej z Greckich, niż z Łaciu-
 skich, y z innych doktorow kościelnych
 wywodnie y prawdziwie pokaże.

ROZDZIAŁ 4.

Iako na wtórym zborze biskupi
 Carogroccy podwyższać się y nad
 innymi Wschodnymi patryarchy
 przełożenia pragnąc poczeli, a
 iako się (im) ⁶ Damasus papież
 o to zastawił.

Iako skoro Konstantyn Wielki, pier-
 wszy z cesarzow Rzymskich y monarchow
 świata wszytkiego chrześcianin, Chrystu-
 sowi się Bogu prawemu y Zbawicielowi
 świata y krolowi nad krolmi pokłonił,
 a od Silwestra, papieża Rzymskiego,
 ochrzczoney, gorącym sługą Pana nasze-
 go Iezusa Chrystusa y wielkim wiary s.
 obrońcą y po wszytkim świecie roz-
 mnożycielem został,—Rzymu, który był
 głową y panem świata wszytkiego, Syl-
 westrowi y papieżom Chrystusom (173)
 wym nawyższym na świecie namiestni-
 kom postąpił ⁷, a sam się do Bizancium,
 to iest do Konstantynopola abo, iako
 Słowiński nasz język zowie, do Caro-
 grodu, który leży w Grecyey, dla pret-
 szego Wschodnich państw nieprzyacio-
 lom odporu przenosić począł. Tedy
 inniemali Grecowie, aby się do nich
 państwo Rzymskie przeniosło, y tym
 sobie gorne myśli czynili, chcąc Rzymską
 y Łacińską sławę, (ktorey nie barzo
 sprzyiali) ⁸ zaćmić, a swego języka y na-
 rodu sławę podnieść. Lecz cesarzowie ⁹
 wszyszy barzo długo nie chcieli się zwać

⁶ Во 2 изд. опущено. ⁷ Во 2 изд. на полѣ: «Fotius patriar. Gr. titu. 8 Nomocanonis». ⁸ Ва-
 ртоє въ скобкѣ во 2 изд. опущено. ⁹ Во 2 изд. на полѣ: «Cesarze Rzymscy w Carogrodzie
 Łacińskiego języka używali, y im prawa spisali».

Greckimi, iedno Rzymskimi cesarzmi, y ięzykiem Rzymskim, to iest Łacińskim państwo ono świata prawie wszystkiego sprawowali, y wiarę ś. rozmnożyli, y w kościołach go przy nabożeństwie swoim używali, y im prawa swoje cesarskie y sądy spisali.

Gdy się tedy Carograd wielce podniósł y wślawił a stał się głową wszystkiego cesarstwa Rzymskiego, biskupi niektórzy Carogroccy (a prawie większa część takich była, powagą || (174) y zwierzchnością miasta, y łaską cesarzow tam mieszkających, y próżną a nadętą myślą swoją skuszeni) brali to przedsię y to im zawždy w głowie tkwiało, iż tam ma być głowa duchowieństwa, gdzie się przeniosła głowa świeckiego panowania Rzymskiego, to iest w Carogrodzie, który wielkim y cesarskim miastem y Nowym Rzymem zwany był ¹. Dla tegosz nieochotnie papieżowi Starego Rzymu podanego y staradawnego posłuszeństwa czynili, gdy iuż oną wielmożnością miasta Carogrodu górne myśli brali; wszakże żaden z nich ² nigdy tak niemądry y bezrozumny nie był, żeby się nad papieża y Stary Rzym, stolicę Piotra ś., podnosić y nad nią przełożenstwo się mieć mienił. To ich więcey bolało, iż Alexandryjskiego w Egipcie y Antyoskiego w Syryey y Hierozolimskiego w Ziemi Ś. ty ³ Wschodnie patryarchy, którzy im w sławie świeckiey daleko byli podlejszy, przed sobą na pirwszych mieyscach widzieli.

Y vpatrzywszy czasy ⁴ na wtorym zborze, gdzie się byli do Carogrodu za po|| (175) zwolenim ⁵ Damasa papieża (iako się z Greckiego historyka Theodoryta ⁶ pokażuie) sami Wschodni 150 biskupi bez Zachodnich Łacińskich ⁷ na wyznanie wiary o Duchu Ś. przeciw Macedoniu ⁸, biskupowi Carogrockiemu ziachali ⁹; gdzie, mając przytomnego cesarza Theodosego, Nektarius, nowo na Carogrocką stolicę posadzony, za przyczyną cesarza, który tey sławy y czci miastu samemu życzył, taki sobie dekret v onych 150 oycow ziednał: «Niechay ma biskup Carogrocki przodkowanie czci po Rzymskim biskupie, przeto, iż iest Nowy Rzym» ¹⁰.

Ten tedy dekret łacno sobie ziednali, w ten czas, gdy nikt nie był z Zachodnych biskupow y innych patryarchow, który by się sprzeciwił. Posłow też żadnych tam papieskich nie było ¹¹. A iż ono postanowienie ich y wiary wyznanie o Duchu Ś. bez papieża y innych biskupow Zachodnych mocy nie miało, posłali oni, oycowie wtorego zboru, do Rzymu, do papieża Damasa ¹², który w tenże czas z biskupy Zachodnymi y z Piotrem, Alexandryjskim patryarchą || (176) miał wielki zbor w Rzymie, aby ono, co wyznali y postanowili, poćwierdzono było. Tedy papież Damasus ¹³ z onym zborom Rzymskim wszystko, co się wiary wyznania około Ducha Ś. dotkło, poćwierdził, ono tylo słowo wyłożywszy, gdzie zbor wtory mowi: «od Oyca po-

¹ Во 2 изд. на поѣхъ: «Carograd—Nowy Rzym». ² Во 2 изд. на поѣхъ: «Жадеи се над папѣза подносиць не смѣа». ³ Во 2 изд.: «те». ⁴ Во 2 изд. «сзас». ⁵ Во 2 изд.: «росказанием». ⁶ На поѣхъ: «Lib. 5, cap. 9». ⁷ Послѣ этого, во 2 изд. добавлено: «которы на он сзас прыбыць до Carogrodu не могли». ⁸ Во 2 изд.: «Macedoniuszowi». ⁹ На поѣхъ: «около року 383». ¹⁰ На поѣхъ: «Conc. 1 Constant. cap. 4». ¹¹ Во 2 изд. послѣ этого добавлено: «bo Damazus potym do Rzymu ich przyzywał, gdi się он сзас skrocił». ¹² На поѣхъ: «Tripar. lib. 9, cap. 16». ¹³ На поѣхъ: «Hieron. in Chron. Isidor. in Damaso. Hugo Etherianus libr. 3, cap. 16, de Spir. S».

chodzącego», aby się rozumiało «y od Syna», y ¹⁴ iż spolne iest Oycu z Synem Ducha Ś. iako od iednego początku pochodzenie. Na czym wszyscy y Wschodni przestali, iż oboie wyznanie, y to krotkie «od Oyca», y to z wykładem «y od Syna» — dobre, święte, chwalebne y katolickie iest. Y tak s tym wyznaniem siedm wszytkich zborow czynili; dopiero po siódmym zborze po pięci set lat y daley, Grekowie, odrywania się od kościoła Rzymskiego przyczyny szukając, Łacińskiemu kościołowi w tym przyganiać poczęli, iako się niżej powie. To się dla tego tu przypomniało, abys wiedział tych trudności z Greki początek.

Poćwierdziwszy Damasus wszystko to, na co się im był ziachać kazał, to ¹⁵ iest około wyznania wiary, — tego, po czym nic na onym zborze nie było, to iest około rządow kościelnych y podniesienia Carogrockiego biskupa nad inne patryarchy nigdy poćwierdzić nie chciał; przeto, iż się to pierwszemu Niceńskiemu wielkiemu zborowi przeciwiało, który rząd starodawny kościołow Bożych, od apostołow postanowiony y na czterzy patryarchie rozdzielony, vznał y pochwalił. Miedzy ktorymi pò Rzymskiej Piotra ś. y pierwszej stolicy, od ktorey sami poćwierdzenia swego postanowienia, iako się wyższej pokazało, od Silwestra żądali, wynieśli Alexandryiską, Antyoską, Hierozolimską, iako przednieysze y pierwsze apostolskie stolice, aby się do nich y do rządzenia ich inne kościoły odzywały. Ten rząd starodawny apostolski nie chciał Damasus papież, aby się psować miał; a nowa (piąta) ¹⁵ patryarchia, o ktorey na pierw-

szym Niceńskim zborze nic było nie sły'chać, starodawny rząd kościelny wzruszać by y mieszać miała; a nie przez innego, iedno prze prozną chwa¹⁶ję y ambicyą Carogrockich biskupow, ktorzy innym pierwszym patryarchom czci dawney vwłoczyć, a sobie ją przywłaszcząć chcieli. Przypatrzże się tu każdy, iż o Carogrockiey stolicy na pierwszym zborze Niceńskim nic było nie sły'chać: ieszcze abo iey nie było, abo miedzy prostymi biskupy młoda była, a dopiero po Niceńskim zborze wynosić się y prożney czci szukać poczęła. Dla Konstantyna Wielkiego, dobrodzieia kościołow świata prawie wszytkiego, vczynili to byli papieżowie, iż miasto iego (w ktorym się tak barzo kochał y Nowym ie Rzymem zwać kazał) metropolitańską dostoinością vczcili y inne przywileie dostoinstwa nad przyległymi biskupy dali. Lecz oni, na tym nie przestając, Wschodne patryarchy pod sobą mieć y ich dawno zasłużoną od apostołow dostoiność na się przenieść do Carogrodu chcieli. Stąd się też pokazuie, iż Carogrocką stolicę Nową na on czas zwali ciż sami wtorego zboru oycowie. Bo tak, iako Theodoretus Grecki ¹⁷ kładzie, pisali do Damasa ¹⁷ w ty słowa: «wyrwaliśmy (powiada) z paszczeki lwiey kościół nowy Carogrocki, heretyckimi bluznierstwy podkopany», dając znać, iako na tey stolicy siedział wielki herezyk Appolinarysta Maxim Cynik, a iako na początku ieszcze swego nowego szczepienia to nieszczyćście miała, iż na niey wiele y często heretykow siedziało, ktorzy Greki rozmaitymi jady kacerskimi zarażali y do odszczepieństwa y osobnych rozumow burzliwych przyzwyczaili.

¹⁴ Во 2 изд. «а». ¹⁵ Во 2 изд. опущено. ¹⁶ На похъ: «Trip. lib. 9, cap. 14».

Это словово 2 изд. замѣнено: «чці пражненіе».

To się mowi dla tego, aby każdy znał, iż się Carogrocka stolica w starożytności apostolskiej nie tylo z Rzymską, ale ani z Antyoską, ani z Alexandryjską równać nigdy nie mogła. Y nie dla tego ią ci wtorego zboru oycowie s. wczcić chcieli, aby na niey kiedy który apostoł abo ewanielista siedział y onę fundował, iako ty czterzy; ale iż nowe miasto y głowę świeckiego państwa kwoli cesarzom tym ozdobić chcieli. Bo samiż dokładaią przyczyny, dla czego by to mieć chcieli, «iż iest (powiadaią) Nowy Rzym», to iest, iż iest w tym mieście, które iest głową ||(180) państwa świeckiego, iako pierwey był Rzym Stary.

Lecz Damasus na to przyzwolić nigdy nie chciał, bez ktorego nigdy się przy tym, co pragnęli biskupi Carogrococy, zostać nie mogli. Y przetosz ¹ Damasa posłuchali, a onego dekretu nie używali, ani miał żadney mocy, ani się nad patryarchy inne przekładać śmieli, iako się niżej ieszcze iasniey pokaze. Widzieli papieżowie duchem prorockim y duchem Piotra s., iż to czci próżney pragnienie biskupow Carogrockich wielkie niepokoie w kościele Bożym wczynić miało, iako się to potym pokazało. Przeto tę iskrę naprzodku gasili, aby się szkodliwy wszytkiemu chrześcianstwu ogień z niey nie wzniecił.

ROZDZIAŁ 5.

Iako na czwartym zborze w Kalcedonie znowu Carogrococy biskupi pierwszemi nad patryarchami Zachodnymi ² być chcieli. A iako się im s. Leo Wielki papież zastawił y wynosić nie dopuścił.

|| (181) Po wtorym zborze w sześćdziesiąt lat, był czwarty w Kalcedonie ³. Tam na ostatnim siedzeniu Anatholius, Carogrocki biskup, y z cesarzem Marcyanem na to oyce one przywoził, aby stolicę Carogrocką pierwszą po Rzymskiej wczyniono, a on vmorzony dekret wtorego zboru ożywiono. Wnet się temu sprzeciwili posłowie papiescy Paschasius y Lucencius, biskup[i], opowiedaiąc, iż tego nie maia w poruczeniu, y owszem mocnie się o to zastawić chcą, ponieważ się to sprzeciwi kanonom Niceńskim y iest z vblizenim zacnych y wielkich trzech stolic, które koncylium Niceńskie w swej powadze zachowało, a iż to wczyni niepokoy y różnice w kościele Bożym. Duchem to s. mowili. Bo ta była pierwsza przyczyna tak wielkiego rozerwania, która z tey takiey hardości biskupow Carogrockich wrosła. A gdy tym posłom papieskim przywodziło kanon wtorego zboru stu y pięćdziesiąt oycow, na to tak powiedzieli Anatolemu: «Ie|| (182) sliście to na wtorym zborze otrzymali, a czegoż na tym prosicie? A iestliście y po wtorym zborze tego nie mieli, a czemu teraz nowe rzeczy wnosicie, a tego cię domagacie, czegoście nigdy nie mieli»? Na to nic powiedzieć nie mogli. Y ztąd znać, iż kanon wtorego zboru mocy nie miał przez przyzwolenia papieskiego. Potym, gdy się zbor czwarty skończył, prosili wszyscy oycowie święci Leona papieża, aby to, co oni postanowili, poćwierdził. Tedy im tak odpisuie: chwaiąc wszytko y poćwierdzaiąc, «co przeciw heretykom Nestoremu y Ewtychesowi broniąc, s. wiary y szczerości iey postanowili», ale tego na końcu dokłada ⁴: «Vpominam (mowi) swiatobli-

¹ Ha noz̄b: «Leo 1 Epist. 55 ad Pulcheriam Augustam». ² Bo 2 noz̄b.: «Wschodnemi». ³ Ha noz̄b: «Act. 16». ⁴ Ha noz̄b: «Leo Magnus Epist. 61 ad Conc. Chalcedonen.»

wość waszę około Niceńskich niewzruszonych dekretow, aby się kościoły przy swoich prawach tak, iako oni trzysta y ośmnaście oycow z Ducha Ś. postanowili, zachowały. Niech nic cudzego złośliwa pycha nie pożąda, a z vblżenia drugiego niech swego podniesienia nie szuka! Bo iakokolwiek myśl harda swym pochlebstwem sobie ||(183) pomoc chce y na vmocnienie złey żądzey swoiey przyzwolenia świętych zborow szuka; przed się to ważno nigdy nie będzie, co się z kanony oycow ś. Niceńskich nie zgodzi, ktorych prawa, iako stolica apostolska czci, z pisanja mego, ktorymem vsiłowanie y żądanie biskupa Carogrockiego odrzucił, świętobliwość wasza zrozumieć może, y poznać, iż ia, za pomocą Pana naszego y katolickiey wiary y oycowskiego podania, strożem iestem». To są słowa ś. Leona do zboru czwartego, w ktorych znacznie nieprzystoynne podniesienie biskupa Carogrockiego vkazuie, a temu się samemu sprzeciwia, co przeciw kanonom Niceńskim y z ubliżenim inszych kościołow dział by się miało.

Kusił się potym Carogrocki biskup przez cesarza Marcyana v Leona papieża, aby mu to, czego pragnął, pozwoił, a onego nad Alexandryiskiego y Antyoskiego patryarchę pierwszym po sobie vczyił. Y posłali obadwa, to iest cesarz y Anatolius Carogrocki, posły swoje do Rzymu, Lucyana biskupa ||(184) y Bazylego dyakona, o to pilnie prosząc. Ale Leo ś. ⁵ tak naprzod Anatolemu odpisuie. Miedzy innemi słowy mowi: «Żadney nigdy mocy to mieć nie będzie, cokolwiek by od nawięszey wielkości ludzi przeciw Niceńskim kanonom postanowiono było. Niesłuszne y

szkodliwe to rzeczy, ktore się świętym vstawom sprzeciwiają. Takie podniesienie y hardość — zamieszanie y niepokoy kościoła wszytkiego przyniesie, ktora tak złe vżywać chce synodu (gdzie się bracia tylo na sprawy świętey wierze służące ziachali y tego co było trzeba skończyli), iż go na swoje ⁶ przyzwolenie abo łagodnością, abo postrachem przymusza. Przetosz bracia nasz, od stolice apostolskiey posłani, ktorzy mym imieniem pierwsze mieysce na synodzie mieli, dobrze się nieprzystoynemu żądaniu spreciwili, iawnie tego nie dopuszczając, o co się pycha, nowe rzeczy wnosząca, kusiła. Y nie może nikt o ich sprzeciwieniu wątpić. Ponieważ y sam się w liście na nie żaluiesz, iż się twoiemu vsiłowaniu sprzeciwili. W czym mi ie barzo zalecasz, ||(185) gdy to piszesz; ale na samego siebie skarżysz, iżes ich słuchać nie chciał. Rzeczy się nieprzystoynney domagasz, a próżno tego pragniesz, czego nigdy nie dozwolą. Y co tobie samemu zdrowo nie iest, na to nigdy zezwolenia mego nie otrzymasz. Nie day, Boże, tego w sumnienie moje, abych ia takiey złey chciwości pomagać miał! Y owszem, za mym staraniem y tych wszytkich, ktorzy nie gornie o sobie rozumieją, ale pokornym zezwalaia, obalić się ma» ⁷. Y niżej mowi: «Przestay każdy na swym, a iako kto może w miłości się Bożey rozprestrzeniay! S ktorey by więszy pożytek miał biskup Carogrocki, gdyby się raczey pokory trzymał, a próżną się pychę nie nadymał. Nie gornie o sobie trzymay, bracie, ale się boy, a iusz daley panom się chrześciańskim y ich świętym vszom nie przykrzy ⁸. Mam to za pewne, isz się im więcey pokorą, aniżeli pod-

⁵ Ha поѣ: «Leo 1 Epist. 53». ⁶ Bo 2 изд. «све». ⁷ Ha поѣ: «Rom. 12». ⁸ Ha поѣ: «Злате Духа Ś. слова przez vsta Leona».

niesieniem spodobasz». Y niżej: «Nie chcę, aby się co wlokło dostoięnstwu stolicy Alexyndryiskiey, ktore sobie przez Marka ewanielistę, vcznia Piotra s., zasłużyła. Złość Dyo||(186)skora niechay światłości tak zacnego kościoła nie zaćmia! Antyoski też kościół, w którym się naprzod za kazanim Piotra s. imię chrześciańskie zaczęło, niechay trfa w oycowskim porządku, a trzecie mieysce mając, niechay podleysza, niżli pierwey, nie będzie». Y na koniec tak list zamyka: «Vpominam cię, bracie w Bogu, abys tę próżną pychę y czci próżney pragnienie złożył, a w miłości się Bożey zapalił! Ktora ¹ gdy swych rzeczy nie szuka, rozumiey, iaki grzech ma, kto cudzego pożąda? Pomni na ono pismo ²: trzymay to, co w ręku masz, aby drugi nie wziął czci twoiey. Bo iesli rzeczy tobie niedozwolonych szukać będziesz, sam cię vczynek twoy pokoju powszechnego kościoła zbawi. Brath y spolny biskup nasz Lucyanus y syn nasz Bazylus dyakon, ile w nich było, pilnie to sprawowali, coś im polecil; ale iż niesłuszney rzeczy chcieli sprawić, nic nie mogli». Poty święty Leo.

Iako ³ to słowa prawie Piotra mężnego, a tego, który się czuł być pasterzem y sprawcą kościoła Boże||(187)go! Y tu się podziwuy, czytelniku, a poznay przodkowanie biskupa Rzymskiego! Iesli sobie Anatoli v koncylium on przywiley ziednał, aby był pierwszym po Rzymskim, czemus z o przyzwolenie papieža prosil y cesarza nań naprawował? Wiedzial to świat wszytek, isz nic na koncylium ważno nygdy nie było, na

co stolica Rzymska swego zezwolenia nie podała. Lecz y cesarzowi, który się za Anatolim, Carogrockim biskupem, wstawiał, tymże mężnym sercem odpisuie, y z tego się, o co prosil, wymawia.

«Po szczęśliwym (powiada) ⁴ dokonaniu tego, na co się było tak wielkie zebranie (na synodzie Kalcedońskim) kapłanow stało, dziwuię się, cesarzu, y żałuię, iż pokoy kościoła powszechnego, od Boga przywrocony, zaś znowu duch ambicyey abo hardości psuie». Y niżej: «Z chrześciańskim y prawie nabożnym y prawowiernym cesarzem mowię: Anatolius biskup, gdy cudzą krzywdą wrość chce, sam swey cnocie wwloczy. Życzę miastu Carogrockiemu sławy wielkiey, za obroną Bożą! Niech ||(188) się w panowaniu waszym długo weseli! Ale inaczey idą rzeczy duchowne, a inaczey świeckie! Okrom oney opoki, którą Pan na fundament założył, żadne się budowanie nie zostoi. Swe traci, kto cudzego pragnie ⁵! Niech ma na tym dosyć Anatolius, iż, za pomocą waszą a za przyzwolenim moim, biskupem takiego miasta został ⁶. Niechże na krolewskim mieyscu przestanie! Bo z niego stolice apostolskiey vczynić nie może. A nigdy się tego niechay nie spodziewa, aby się z krzywdą innych podnosić miał! Przywileie kościołow, od oycow świętych y wielebnego zboru Niceńskiego vwierdzone, psować się żadną złością nie mogą, ani się żadnym wznowieniem odmienić mogą! O co, za pomocą Chrystusową, wierniem się starać winien. Bo mi to szafarstwo zleczone iest. Moy by grzech był, gdy bych ia to psować dopuścił, co

¹ Ha porb: «1 Kori. 13». ² Ha porb: «Apok. 3». ³ Bo 2 nad.: «iakię». ⁴ Ha porb: «Leo 1 Epist. 54». ⁵ Ha porb: «Patrz, iaki tu Duch prorocki w Leonie papieżu. Mat. 16». ⁶ Ha porb: «Patrz, iako bez przyzwolenia papieskiego nie mógł być biskupem Carogrockim Anatolius».

się na Niceńskim synodzie na rząd kościoła wszytkiego z Ducha Bożego postanowiło. Więcey sobie pożytek wszytkiego domu Bożego ważyć mam, aniżeli iednego brata wolać. || (189) Wiem, isz wysoce zacna łaska wasza o pokoy kościelny y iedność staranie ma; proszę, abyście tę złą chęć, iedności chrześciańskiej y pokoiowi przeciwną, tłumili, a na nie nigdy nie zezwalali, y to pragnienie brata mego Anatolego (ktore iemu, będzie li w nim trwał, szkodzić będzie) krocili, aby sławy waszey y czasow waszych nie psował, a sam większym, niżli przodkowie iego, być nie chciał. Y niżej: «Przystoi to sławie waszey y wierze waszey, abyście tak hardość y czci pragnienie skruszyli, iakoście za pomocą Bożą kacerstwo zwalczyli. Chrześciańskie to y krolewskie dzieło! Niech biskup oycow słuca, pokoiowi zgadza, prawa kościelne chowa, nieprzystoynie nie wykracza, aby się, za swym niepokoiem, od powszechnego kościoła nie odciął». Na koniec tym zamyka, iż Lucianus biskup y Basilius diakon poselstwo pilnie sprawowali, y listy oddali, ale prze rzecz niesłuszną nic nie sprawili.

Tosz pisze ⁷ do cesarzowey Pulcheryey, ktorey tenże Anatolius o przyczynę w tey rzeczy do papieża używał, || (190) gdzie tego dokłada, iż się prożno tego wspomina, o co chociaż się kto przez lat sześćdziesiąt starał, ale tego nigdy nie otrzymał. Y prosi iey także, aby hardość biskupa Carogrockiego hamowała.

Tac była pierwsza przyczyna rozerwania kościołow y oddzielenia się od posłuszeństwa papieskiego y iedności od Chrystusa roskazaney y od apostołow zaczątey, o ktorey tu takie prorocтва

⁷ На поръ: «Epist. 55». ⁸ Во 2 мад. «бачым».

ten wielki Leo papiesz Duchem Bożym czyni. To iest—prożney czci pragnienie y hardość biskupow Carogrockich, ktory, isz pierwsze miasto y głowę państwa wszytkiego Wschodnego mieli, pierwszy też być a wszytkiemu duchowienstwu Wschodnemu roskazować chcieli. A tey ich hardości sprzeciwili się, iako baczem ⁸, papieżowie y rozszerzyć się im nie dali, y pychę ich krocili poty, poki, iako niżej vsłyszysz, cesarze Carogroccy katolikami byli, a Pana Boga się bali. Lecz gdy nastali heretykowie, cesarzé y inni niezbożni, zgoła się z nimi patryarchowie Carogroccy z posłuszeństwa Rzymskiego || (191) kościoła wyłamali, acz sie zaś często wracali. Ten to iest Leo papież Pierwszy, ktorego kościół święty prze wielgą świętobliwość żywota iego Wielkim nazwał, y święto iego w kwietniu święci. Ten od Attyla, Biczem Bożym nazwanego tyranna, Włoską ziemię świętobliwością, wymową swoią y cudem obronił. Bo Attyla, gdy go o pokoy prosił, widział za nim męza w biskupim vbierze z mieczem stojącego, którym mu groził, iesliby vczynić tego nie chciał, o co Leo s. prosił. Ktorego się zleknąwszy, nie iako człowieka, ale iako anioła, abo ktorego z nieba świętego, wszytko vczynił, co kazał.

ROZDZIAŁ 6.

Iako po czwartym zborze Carogrocka stolica posłuszną była Rzymskiej, y byli asz do szostego zboru Grekowie w iedności kościelney. Y o Ianie Carogrockim, ktory się oecumenickim patryarchą hardzie y nieprzystoynie pisać począł.

Zgromiony Anatolius vcichł. Y inni

po nim długo skromni byli y posłuszni stolicy Rzymskiej. Bo na piątym zborze w Carogrodzie, około roku 552, Antyma, Carogrockiego patryarchę, Agapetus papież nad wolą Iustyniana cesarza z stolicy zrzucił, iako heretyka, y sam obecnie Meneę katolika ręką swą poświęcił y postawił, co się w pierwszej części (w 13 rozdziale) ¹ namieniło. Asz ² po piątym zborze Ian, Carogrocki biskup, z wielkiej hardości y wszeteczności pisać się począł oecumenicus patryarcha ³, to jest generalski abo powszechny patryarcha, na pokoy, iedność y święte pismo, y postanowienia zborow wielkich, y na pokorę chrześciańską nie pamiętając. Vpominał go o tę tak rzecz nową y niesłychaną Pelagius papież; a gdy przestać tego tytułu y hardości nie chciał, wyklął go y wszystkie na to zezwalające. Po którym, gdy nastął Grzegorz Wielki (ktorego Grekowie sami święcą, iako wielkiego świętego), pokorą swoją hardość Iana Carogrockiego skrocił y pisać się począł «Gregorius, seruus seruorum Dei» — sługa sług Bożych; sprzeciwił mu się y pisanim rozmaitym wskazując mu ||(193) grzech iego, którym wszytek kościół gorszył, iako się też w pierwszej części wspomniało ⁴. Aczkolwiek się ten Ian Carogrocki v s. Grzegorza obmawiał, iż nie tak ten tytuł rozumiał, aby zwierzchności kościoła Rzymskiego nad sobą nie znał, y owszem podległym się być znał papieżom (iako s. Grzegorz sam wspomina, lib. 7, epist. 74), wszakże mu tego nigdy s. Grzegorz dopuścić nie chciał, aby miejsce hardości do wiela

złego y niepokoioiw nie uczynił, a innym patryarchom, ktore pod swoją moc ciskał, krzywda się nie działa. Aż potom tego Iana, y inne Carogrockie aby się tak nie pisali, cesarz Phokas wzmocnił, y prawo napisał, aby, wedle starowiecznych kościelnych praw, stolica Piotra s. nawyższą zwierzchność nad wszystkimi patryarchi miała ⁵.

A iż się Grzegorz s. y inni po nim vniuersalnym abo powszechnym biskupem pisać nie chciał, chociaż mu ten tytuł czwarty zbor dawał, — to czynił z pokory. Nie iżeby się pasterzem wszytkiego kościoła y biskupow wszytkiego chrześciaństwa być nie czuł (bo iuridykcję swoją na wszytki rościagał, iako każdy z iego listow obaczyć może), ale aby wzor pokory na sobie pokazał.

Trwała tedy iedność Grekow z kościołem Rzymskim (y) ⁶ do szostego zboru y daley, a ta hardość Iana tego patryarchy vgaśła, iż po nim wstępujący posłuszni byli kościołowi Rzymskiemu. Po szostym zborze, około roku Pańskiego 713, za Grzegorza Wtorego papieża y za cesarza Philippusa Bardyanym nazwanego, nowe się niepokoie z kościoła Carogrockiego y odrywania od iedności kościelney zaczęły z takich przyczyn, iako iuż vsłyszym.

Rozdział 7.

Iako Grekowie z cesarzmi y z patryarchami w heretyctwo obrazoborskie wpadszy od iedności kościelney odstąpili, y zaś się na siodmym zborze ziednoczyli. Y o rozdzieleniu Rzymskiego państwa na dwu cesarzu ⁷.

¹ Bo 2 над. опущено. ² Bo 2 над.: «аѣ». ³ Bo 2 над. на поѣхъ: «Ioan. diac. lib. 2, cap. 8, in vita Gregorii Magni». ⁴ На поѣхъ: «Gregori. lib. 4, epis. 32, 36, 8». ⁵ Bo 2 над. на поѣхъ: «Abbas Vespergen. Volater. Blond. lib. 9, dec. 1». ⁶ Bo 2 над. опущено. ⁷ Bo 2 над. «cesarzow».

Tak wielga w tym czasie, około roku Pańskiego 707, zgoda była między Rzymskim ||(195) y Greckim kościołem po szostym zborze, iż Iustynian Wtóry cesarz (iako pisze Paulus Dyakonus y Platyna) ⁸ prosił vprzeymie papieża Konstantyna, aby do niego do Nycomedyéy za morze przyiachał, chcąc go tylo widzieć a iako nawyższego na ziemi Chrystusowego namiestnika vzcic. Y iachał do cesarza papiesz przez Carogrod, gdzie był barzo sławnie od syna cesarskiego Tyberyusza y od patryarchi Carogrockiego Cyrusa przyięty: isz z processyami przeciw iemu wyszi asz do osmego kamienia. Tosz w Nikomedey Grekowie vczynili. Gdzie Iustynian cesarz tak papieża przywitał, iż pierwszy z cesarzow, do nog się iego porzuciwszy, prze wielką vzciość ku nawyższemu na ziemi Chrystusowemu namiestnikowi, nogi iego całował. A tu obacz, cny czytelniku, zkąd się ta pokora ku Panu naszemu Zbawicielowi (ktorego osobę nawyższy kapłan potomek Piotra s. nosi) poczęła: isz nie od których podłego stanu ludzi, ale od nonarchow świata wszytkiego: ktorzy chcąc tego vzcic, z kto||(196)rego ręki państwo mieli, sługi iego, a zwłazcza pierwszego na ziemi kapłana poniżenim takich osob swoich iako y Dawid s. czcili. Tosz vczynił potym Karolus Wielki cesarz Hadryanowi Pierwszemu ⁹. Przeto nie maia się z czego hardzy heretykowie gorszyć, ktorych cześć Chrystusowa (w sługach y vrzędnikach iego) boli.

Potym rychło wpadło cesarstwo w ręce złego człeka heretyka na imię Philippika, ktory, będąc innemi kac-

stwy zięty, pierwszym był obrazoborcą y psować w kościołach obrazy poczał. Cyrusa, patryarchę Carogrockiego, ktory mu się sprzeciwił, wygnał, a na iego miejsce Ipamnena mnicha kacermistrza wsadził. Y pisał do Rzymu, roskazując papieżowi y wszytkim Rzymianom, aby obrazy w kościołach popalili y popustoszyli. Lecz się temu Konstantyn papież tak mocno sprzeciwił, isz y listow cesarskich przyimować nie kazał, y uczyniwszy synod w Rzymie kacerstwo obrazoborskie potępił.

Po Philippiku był Anastazius, Arte|| (197)mius rzeczony, y po nim Theodosius, katolikowie obadwa, barzo krotko. Przyszło cesarstwo do Leona Trzeciego, ktory nie tylo kacerstwo obrazoborskie wznowił, ale dla niego wiele Greckich katolików y kapłanow pomęczył: mocą ie do tego cisnąc, aby bałwochwalstwa, iako on mowił, z dzisiejszymi heretykami przestali, a obrazy wyrzucali ¹⁰. Y vczynił wyrok po wszytkim państwie Rzymskim, aby wszędzie obrazy pod gardłem y maiętnością burzono. Ktory wyrok gdy przyszedł do Rzymu, Grzegorz Wtóry, ktory był na miejsce Konstantego wstąpił, mocnie się o to zastawił, aby w tey mierze żaden cesarza nie słuchał. Y wszytki Zachodne kościoły zatrzymał, iż na iego vpominanie kacerstwem się onym zbrzydili y obrazy w kościołach zachowali ¹¹. Gdy nie mógł cesarz nic we Włoszech wygrać, wszytkę Grecyą (gdzie był obecnym) zaraził onym kacerstwem. A wypędziwszy Germana, patryarchę Carogrockiego, katolika, postawił na stolicy oney Anastazego, heretyka, z ktorym zebrawszy

⁸ Ha norž: «Paul. Diac. lib. 8, in vita Philipici; Platina in vita Constantin. pap.» ⁹ Ha norž: «Platina in vita Adryani». ¹⁰ Ha norž: «Zonaras in vita Leo. 3 Laonicus». ¹¹ Ha norž: «Platina in vita Grego. 2».

schac||(198)kę biskupow Wschodnych w Carogrodzie, którą siódmym zborom przekłęci oni heretykowie zwać chcieli, kacerstwo vchwalili y rozmnożyli. Bo biskupi oni, iedni z omylności, drudzy z uporu y kwoli cesarzom, obrazoborskie y Ewthychiańskie około iedney woley w Chrystusie kacerstwo, iuż na szostym zborze potępione, poćwierdzili. Y ¹ czterey patryarchow Carogrockich ieden po drugim w tym kacerstwie byli y ono rozmnażali, to iest Anastazyus, Konstantyn, Nicetas y Paweł, który się przed śmiercią vpamiętał, iako pisze Zonaras Grecki. A Grzegorz papież Wtóry vpominać patryarchy y cesarza y inne Wschodne biskupy nie przestał y przez pisanie y przez posły swoje, aby onych błędow kacerskich y rozerwania kościoła Bożego zaniechali. Lecz ² cesarz y patryarchowie Carogroccy posły papieskie poimać y związać sromotnie kazali; y zawiezione na dalekie ostrowy, iako prawe Chrystusowe męczenniki, niezbożnie pomorzyli. Tak Rzymski kościół dla tey zgody, do ktorey Gre||(199)ki przywodził, y dla obrony ich od kacerstwa, wiele papieżow y ludzi świętych za wyznanie prawdy y nauki apostołskiej tracił. Po śmierci Grzegorza Wtorego nastał Grzegorz Trzeci. Ten skoro na wstępie papiestwa swego cesarza Leona y wszystkie iemu onego kacerstwa pomagające patryarchy y biskupy wykłął (iako Greccy hystorykowie ³ świadczą). Potym, gdy Longobardowie z wielkimi woyski papieża y Rzym oblegli, nie wiedząc Grzegorz Trzeci, do kogo się miał po obronę kościelną vcieć, wiedząc, iż cesarze (do których się byli

zwykli papieżowie vciekać) heretykami byli, bał się, aby, przyszedszy z woyski, mocą kacerstwa nie rozmnożyli a gorszy, nisz cielesny, rozboj duszny vczynili ⁴,—tedy się do Karola, krola Francuskiego, który Wielkim nazwany był, iako do prawowiernego y wielce cześć Bożą y kościelną miłującego chrześciana, po obronę vciekł. Który iednym pisanim swoim do Luidbranda, krola Longobardow, Rzym wybawił y kościół Boży wcale zachował. Od tego czasu Wło||(200)skie y Zachodne państwa od cesarzow Greckich abo Wschodnych, iako od heretykow, tak długo przedtym y potym kościół Boży psuających y dusze chrześcianskie zarazających, odstąpili. Po tym Leonie cesarzu ieszcze gorszy Konstantyn Piąty Copronim, to iest Plugawiec (bo chrzest swoy w dziecinstwie plugastwem cielesnym, a potym duchownym zmazał) nazwany nastął. Ten ⁵ nie tylo był heretykiem y apostatą, ale złości wszytkich pełen, dziateczki niewinne dla czarnoksięstwa mordował, dyabłom służył, katolicy, którzy obrazy mieli, mękami rozmaitemi zabiiał, mnichom się żenić y sluby łamać kazał, żony cudze niewstydliwie gwałcił, y więcey, niszli który pogański on Dyoklecyan, krwie chrześcianskiej rozlał ⁶. To bacząc, państwa Zachodne cesarstwo do Rzymu, gdzie też było pierwey, przeniesli, a innego sobie cesarza Rzymskiego Karola Wielkiego vczynili. Ktorego potym Leo Trzeci papiesz w Rzymie na cesarstwo koronował, około roku Pańskiego 796, po czterech set lat y ||(201) daley, iako Konstantyn Wielki Konstantynopole zbudował.

¹ На поръ: «Zonaras». ² На поръ: «Platina in vita Greg. 2». ³ На поръ: «Zonaras». ⁴ На поръ: «Platina in vita Grego 3». ⁵ На поръ: «Sygebertus in Cronico». ⁶ Во 2 изд. на поръ: «Zonaras tom. 3 in vita Const. et Ireneas; Cedren. in vita eiusd.; Blon. deca. 2, lib. 1».

Rozdział 8.

Iako próżno tym, iż państwa świeckie Zachodne od Carogrockich cesarzow tyrranow y heretykow odeszli, Grekowie dowodzie chcą, iż kościół Rzymski od Grekow, a nie oni od niego, odstąpili.

Aczkolwiek żadnemu baczemu tego wywodzić nie potrzeba, iako to iest płonna rzecz a gruntu żadnego nie ma, gdy niektorzy Grekowie mówią: «Laccinnicy od Grekow odstąpili, bo sobie innego cesarza Rzymskiego obrali, a tego, który był w Carogrodzie, opuścili», — ponieważ każdy rozumny baczy, iż inne iest świeckie państwo krolow y panow chrześcijańskich, a inne kościelne posłuszeństwo y iedność owiec Chrystusowych, o ktorey się tu mówi. Nie winni są krolowie chrześcijańscy y inne rzeczy pospolite — iednego nad sobą cesarza mieć, y iemu posłuszeństwo świeckie czynić, y iednako rzecz swoię pospolitą sprawować; ale iednako wierzyć, iednego pa||**(202)**sterza duchownego nawyższego mieć, y w iedności kościelney być — to są wszyscy winni, y bez tego zbawienia mieć nikt nie może. Ani prawo przyrodzone, ani prawo Boże tego nie vczy, aby ieden pan był świecki wszystkiego chrześcijaństwa. Bo takim obyczajem Korona Polska z swymi krolmi od tyle set lat w grzechu by była, iż cesarzow chrześcijańskich nigdy nad sobą nie miała, ani im podległa była, y winna by mu się poddać. Toż się o innych krolestwach y państwach mowić może. Rzecz pewna iest, iż żadne kro-

lestwo wolne na to żadnym prawem obwiązane nie iest: iedno, wedle potrzeby swey y zwyczaju, pany sobie stawi, y prawa iakich wedle Boga y rozumu na dobry rząd swoy y pokoy potrzebuie. Lecz wszystkimu chrześcijaństwu mieć iednego nawyższego w rzeczach duchownych pasterza y wodza (dla iedności wiary y nabywania rzeczy onych wiecznych y krolestwa onego bez końca) nie tylo iest wielka potrzeba, ale tesz y Chrystusowe roskazanie y postanowienie Boskie, ||**(203)** ktoremu wszyscy na świecie chrześciance podlegli. Bo Chrystus iako sam nie sprawował na świecie krolestwa tego świeckiego, y owszem rządu rzeczy pospolitey świeckiey, który na ten czas był, nie odmieniał, — tak też nie postanowił w ewanieliey y w kościele swoim żadnych krolow, ani panow świeckich za wrzędniki, iedno tylo apostoły y mnieysze kapłany, y nad nimi iednego nawyższego pasterza wszystkich owiec swoich ⁷. A to dla tego: dając znać, iż świeckim państwom dopuścił tak się rządzić, iako rozum przyrodzony vczy, y iako nalepiey wedle woley Bożej y dobrego swego rozumieją, nie roskazując im, aby iednego cesarza nad sobą mieli. Ale żadney owce swoiey, co ich iedno iest na świecie, nie dopuścił, aby w rzeczach duchownych do iednego się sprawcy y wrzędnika iego nawyższego Piotra znać y iego (słuchać nie miała) ⁸. Bo w roznych krolestwach y językach y narodach ma być iedna wiara Chrystusowa, y ma być taka iedność, żeby wszyscy chrześciance w rzeczach du||**(204)**sznych byli, iako masz ieden, y ciało iedno, serce iedno, y dusza iedna ⁹. A iedna

⁷ На погѣ: Matt. 16; Лук. 10; Іоан. 21. ⁸ Слово, взытыѣ въ скобки, во 2 изд. нѣтъ; вмѣсто нихъ: «справіе у рząduеніи не подгѣла». ⁹ Во 2 изд. на погѣ: «Act. 2».

wiara, y iedność, y ciało iedno, bez iednego widomego nauczyciela y pasterza y iedney głowy, być nie może. Żadna rzecz pospolita na' swoię monarchią y wytrwanie obietnice Bożey nie ma; przeto się często mieni a w swey chlubie wszelki świecki rząd nie stoi; sam tylo kościół Boży ten takiey monarchiey rząd właśnie od B. postanowiony ma. Y przeto się nigdy nie mieni, ani mienić może aż do końca świata.

Przetoż widziem po dziś dzień, iż wiele krolow chrześcijańskich, będąc równi sobie a ieden drugiemu niepodlegający, wszyscy się do iednego papieża y namiestnika Chrystusowego odzywają y iemu, iako synowie, posłuszeństwa w duchownych rzeczach y w tych świeckich, które ku iedności y podwyższeniu wiary s. służą, oddają.

Prawda, iż by tak barzo lepiej, gdyby wszyscy krolowie y panowie chrześcijańscy iedną świecką głowę y iednego cesarza monarchę mieli: gdyby ta pewność była, iżby on ieden zawieść ||(205) ich y pobłądzić nigdy nie mógł. Tę pewność ma kościół Boży w rzeczach wierze służących: iż papież około zbawienney nauki y prawowierney wiary nigdy zabłądzić nie może, ani to iest podobna, aby ta opoka ¹, na ktorey Chrystus kościół swoy zasadził, zachwiać się iakim błędem miała. Bo tę ma od Boga pewną, nieodmienną obietnicę, iż tego iednego wiara vstać nigdy nie ma ² na pochwierdzenie wszystkich braciey. Gdy tedy świeckie państwo y monarchia takiego od Boga przywileiu nie ma, ale ludzie doznali, iż ci monarchowie, ktorzy światem wszystkim, poki Pan Bog dopuścił, rządźili, wielce w swym rządzie y powinności swey pobłądzili, słusznie od nich

(aby sami przy nich nie zginęli) odstępowali. Y temi się ony czterzy sławne monarchie rozerwały. Toż się stało cesarzom Carogrockim. Poki Zachodne państwa baczyły, iż im wedle Boga y z pożytkiem dobrego rządu ich panują, posłuszeństwo im czynili. Ale gdy się szkodliwemi y iadowitemi heretyki zastali ³, a kacerstwa ty, które na ||(206) Wschodnych państwach wszczepili, po Zachodnych rozsiewać y mocą ie rozmnażać poczęli y bronić ich od pułnnych nieprzyaciół y pohancow Gottow, Longobardow y innych nie mogli,—słusznie sobie dla obrony y zachowania wiary katolickiey innego cesarza obrali y tam cesarstwo Rzymskie, to iest do Rzymu przeniesli, gdzie też było pierwey przed Konstantynem Wielkim, niżli się ieszcze Nowy Rzym vrodził. Lecz papież y Chrystusow wikaryi na ziemi, od Chrystusa przez s. Piotra w Rzymie fundowany, iako był papieżem y wrzędnikiem Chrystusowym nawyższym, chociaż Konstantyn państwo świeckie do Carogrodu przeniosł; tak też, gdy się do Rzymu państwo świeckich krolow wrocilo, tymże papieżem został. Iako mu pierwszą odmianą świeckich rządow nic nie vbyło, tak mu wtora nic nie przybyło: zawždy ieden iest nieodmienny potomek Piotra s., na iego przywileie iemu od Boga dane wstępuiący. Co ludzie stanowią, ludzie psować y odmienić mogą; co Bog ||(207) sam vfunduje y postawi, tedy żaden człek wzruszyć tego nie może. Bog sam przez Piotra s. w Rzymie papieża osadził y iemu wszystkim owcom swoim posłuszeństwo przystoynie roskażał, iako się w pierwszey części wywiodło. A tak tego statutu żadne odmiany y przenoszenia państw świeckich psować

¹ Ha norb: «Matt. 16». ² Ha norb: «Luc. 22». ³ Ha norb: «stali».

nie mogą. Prożno się tym cesarze Carogrocy nad papieżmi mścić abo więcej swemu zbawieniu szkodę czynić chcieli. Dla świeckiego panowania ⁴, odstąpili Bożego roskazania y duchownego rządzenia. Dla tego, co ludzie postanowili, to chcieli psować, co postanowił sam Bog. Chcąc sobie świeckie państwa przywrocic, duchowne posłuszeństwo psowali, a za tym y swe świeckie vtracili w nieposłuszeństwie, w rostargnieniu kościoła Bożego, za którym inną sobie wiarę (iako niżej obaczym) vkowali y w wiele błędów duchownych wpadli. Tak się rownie zastało z onymi dziesięcią pokolenia w żydowstwie, które tego rozerwania figurą było ⁵. Dawidowe krolestwo świeckie Pan Bog dla grzechów syna **¶(208)** iego Salomona na dwoje rozdzielił, y on rozdział był z wolej iego. Lecz nie chciał Pan Bog, aby się wiara s. y posłuszeństwo kościelne dzieliło; ale żeby wszyscy, iako pierwey, znali kapłany swoje y starsze duchowne w Hieruzalem, y do nawyższego kapłana odzywali się, naukę iego y iedność wiary świętey trzymając. Lecz Hieroboam, bojąc się, aby tą iednością wiary pod iednym nawyższym kapłanem w Hieruzalem państwa świeckiego nie stracił, zakazał poddanym swoim, aby do Hieruzalem nie chodzili, ani kapłana nawyższego słuchali. Y naczynił im innych fałszywych kapłanów y innych bogów, ile chciał. Także się z Carogrockimi cesarzmi stało za ich grzechy y kacerstwa: rozdzielił Pan Bog państwo, y odiał im Zachodne panowanie. Ale nie chciał Pan B., aby się rząd kościelny raz postanowiony mienił, iedno żeby toż posłuszeństwo duchowne papieżowi oddawali. A oni na

pomstę chcąc tym sobie przywrocic państwa stracone, inszych sobie kapłanów y patryarchów, okrom wolej papieskiej, naczynili; y zatym inną **¶(209)** różną wiarę vczynić sobie na wymówkę odszczepieństwa swego musieli, a iako ono dziesięć pokolenia w vporze trwając, w ręce na koniec pogańskiej zginęli.

ROZDZIAŁ 9.

Iako się Grekowie od heretyctwa monothelitów y obrazoborców nawrocili, y na siódmym zborze w Niceyi z Rzymskim kościołem ziednoczyli.

Po śmierci tego okrutnika y heretyka Konstantego Piątego Kopronima, cesarza Carogrockiego, który, przez trzydzieści lat panując, Grecyą heretyctwem zaraził y wiele złego w kościele Bożym naczynił, krotko był syn iego Leo Czwarty na państwie, którego żona Irene, z synem małym Konstantynem Szostym na państwie będąc, kościół Boży vspokoila, y Greki do iedności kościelney przywiodła, za taką, iako Grecki Zonaras ⁶ napisał, przyczyną:

Paweł, patryarcha Carogrocki, czwarty na tey stolicy obrazoborca, w starości się vpamiętał y, żałując błędów swoich kacerskich, zpuscił **¶(210)** patryarchostwo, y sam się na pokutę w klastorze zamknął. Tam gdy go cesarzowa pytała, dla czego by to czynił, z żalością y z płaczem rzekł: «bogdaybych ⁷ był nigdy na tey stolicy w takim kościele Bożego rozerwaniu nie siedział; żałuję za grzechy moje, a radzę, aby na moie miejsce Tarasego, dobrego katolika po-

⁴ Bo 2 мэд.: «postanowienia». ⁵ На норѣ: «3 Reg. 11, 12». ⁶ На норѣ: «Zonaras in vita Constan. 6 et Irene». ⁷ Bo 2 мэд.: «bodaybym».

stawiono, a o synod się pilnie postarano, na którym by się takie rozerwanie kościołów Bożych vspokoilo». Szła w posłuch dobra rada. Postawiony iest Tarazyus na patryarchostwo, y o synod powszechny pilne było staranie.

O tym Cedrenusz ¹, Grecki hystoryk, tak napisał: «Posławszy (powiada) Tarazyus listy do Rzymu około zboru czynienia, y posławszy wyznanie wiary swey do Adryana, był od niego poćwierdzony».

Widzisz, iako sami Grekowie świadczą, iż każdy katholiccki y prawowierny patryarcha, następując na stolicę, wyznanie wiary do Rzymu posyłał a poćwierdzenia od papieża prosił.

Tedy Irene barzo wielką w tym pilność uczyniła a pisząc do Adryana papieża || (211) prosiła, aby zbor s. zebrały był w Nicey. Uczynił ² to ochotnie papież Adryan, y wezwawszy wszytkiego chrześcijaństwa biskupy przez posły swoje y listy, w Nicey z onymi biskupy znowu monothelity y obrazoborce potępił; a posłuszeństwo Grekowie, wedle starodawnego porządku, głowie y pasterzowi swemu wyznali. Iako się z czytania listu Adryanowego na tym zborze pokazuje. To się działo około roku Pańskiego 794 ³, gdy iuż państwo Rzymskie świeckie rozdwoione było, a Karolus Wielki na Zachodnych krolestwach zasiadł. Na tym siedmym zborze zepsowali oycowie s. fałszywy zbor, który w Carogrodzie byli oni obrazoborce czynili y nazwać go siedmym chcieli. Miedzy innymi przyczynami, dla ktorego fałszywym go być należli, tak mówią ⁴: «Ci, ktorzy się na nim zebrali biskupi, nie mieli przy sobie tak iako ten terazniey-

szy zbor s. Rzymskiego papieża, ani iego kapłanow, ani iego namiestnikow, tak iako na zborze y synodzie być ma». Obacz y z tego mieysca, || (212) iż bez papieża, iako bez głowy, żaden prawy zbor y synod nigdy nie był, ani być może; a iako bez tey głowy, w wyznaniu wiary biskupi błądzą.

ROZDZIAŁ 10.

Iako znowu Grekowie z cesarzmi swemi y Phociusem, który mocą chciał patryarchą Carogrockim zostać, od iedności, się kościelney odłączyli y kacerstwo monothelickie y obrazoborskie ożywili. Yo Bulgarow do kościoła Rzymskiego przystaniu, o co Grekowie poruszeni tu napierwey potwarne artykuły na Rzymski kościół pisali. A iako się zasię na ośmym (iako Łaccinnicy liczą) zborze ziednoczyli.

Gdy ⁵ dorosł Konstantyn Szosty a z opieki matki swey Ireny wyszedł do oycowskiej się złości wrocil, wznowiając kacerstwa ony potępione. A po nim więcey ieszcze Michał Trzeci, Balbus nazwany, który znowu obraży wymiatał; także y Theophilus, który po tym Michale na państwo wstąpił, tegosz kacerswa pomagał. Wszakże iuż po siedmym zborze mocy tak wielkiej iad on heretycki nie miał, zwłaszcza, gdy Carogroccy || (213) patryarchowie w posłuszeństwie kościelnym byli a cesarzom się wwozić nie dali. Od Tarasego poczawszy, który na siedmym zborze heretyki z innymi biskupy potępił, aż do

¹ Ha norr: «In compendio histor. In vita Irenes et Constan.» ² Ha norr: «Tom. conc. 2.»
³ Ha norr: «Roku Pańskiego 794.» ⁴ Ha norr: «Conc. 7, actio 6. Synod bez papieża fałszywy iest.» ⁵ Ha norr: «Platina in vita Hadriani Primi.»

Ignacego, przez lat niemal sześćdziesiąt, trwała jedność kościelna. Aż gdy był Ignacy, Carogrocki patriarcha, lath dwanaście na stolicy oney, Michał Czwarty, cesarz Carogrocky, spotwarzywszy wyrzucił go mocą z patryarchostwa y wsadził marszałka swego laika Phociusa, tylo przez kila dni między czerncami, iako Ruś mowi, postrzyżonego, na onej stolicę y dostoięństwo tak wielkie. Vciekł się Ignacy on vkrzywdzony do papieża. Było też innych wiele w Carogrodzie, ktorzy tego cesarzowi nie chwalili. Widząc cesarz Michał, iż się Phocius, bez przyzwolenia papieskiego, na onej stolicy, na którą go mocą wsadził, zostać nie mógł, pisał do papieża Mikołaja Pierwszego, Wielkim nazwanego, aby posły swoje posłał do Carogrodu na vznanie y rozsądzenie rzeczy oney. Y posłał mu dwoy libellus, ieden na Ignac(214)cego, w ktorym była žaloba nań spisana, [a] ⁶ drugi o s. obraziech, iesliby stawiane być miały (bo y ten cesarz. nie był prawy katolik) ⁷. S czego baczyć możesz, czytelniku, iako do tego czasu, to iest aż do roku Pańskiego 858 ⁸, patriarcha żaden Carogrocki, krom ⁹ papieskiego poćwierdzenia, być nie mógł; a iako papież był starszym y sędzią patryarchow wszystkich. Tedy papież Mikołaj posłał do Carogrodu posły swoje Roalda y Zacharyasza ¹⁰ to im tylo poruczając, aby Phociusza za laika mieli, a dobrą sprawę o Ignacym wzięli, y do stolice apostolskiey odnieśli. Dał też y listy do cesarza, ganiąc mu to barzo, iż Ignacego nie obżałowanego, ani potępionego

zmiatać a człeka świeckiego mocą na (nię) ¹¹ stawić śmiał. Posłowie oni papiescy zle się a niewiernie zachowali, Phociusa na patryarchoście zostawili, a przyechawszy do Rzymu, nic innego nie powiedzieli papieżowi, iedno, iż Ignacy złożon iest. Posłał też był z nimi cesarz sekretarza swego Leona, prosząc przezeń papieża, aby Phociusza na stolicy Carogroc(215)kiey zostawił. Lecz papież, obaczywszy złą sprawę posłów swoich, zezwawszy ktore naprętcie mieć mógł biskupy, oświadczył się przed nimi y onym posłem cesarskim Leonem, iż na złożenie Ignacego nie przyzwalał, ani przyzwolić chciał. Y pisał przezeń do cesarza y do Phociusza, karząc ie o to, iż śmieli niewinnego a starego biskupa potępić y tak kościół Boży, przeciw wszystkim zwyczajom y prawom duchownym, zamieszać; chcąc to mieć, aby Ignacego cała rzecz była, poki by przesądzon nie był, a rozkazując, aby obadwa, to iest Ignacius y Phocius, do Rzymu przyechali a swoię sprawiedliwość pokazali. Tym był cesarz Michał barzo obruszon, y napisał do papieża list nie cudny.

Na ktory iako mu ten s. a wielki Mikołaj odpisuie, czytaj kto może w koncyljach ¹²: naydziesz prawie apostołski list y wielce się z niego zbudujesz. Tam wyczytasz, iakiey była zawždy powagi stolica Piotra s. a iakie v cesarzow, przodkow tego Michała, miejsce miała. Miedzy innymi słowy, ktoremi tego cesa(216)rza papież Mikołaj vpomina y karze, o to go też troszcze, iż śmiał ięzyk Łaciński pogąnskimi y Ta-

⁶ Взятъ изъ 2-го изданія. ⁷ На полѣ: «Nicol. 1 in epist. ad Mich. Imper. Constan. Tom. Conc. 2». ⁸ На полѣ: «rok 858». ⁹ Во 2 изд.: «окром». ¹⁰ На полѣ: «Platina in vita Nicol. 1». ¹¹ Во 2 изд. вмѣсто взятаго въ скобки слова: «такъ stolice». ¹² На полѣ: «Conc. Tom. 2».

tarskim językiem nazwać. «Dziwiuję się (prawi), iż ten język hańbiś ¹, który na krzyżu Pana naszego wczczony iest, którego mazać Bog y poganinowi nie dopuści! A co więcey — iż się cesarzem Rzymskim piszesz, a Rzymskiego języka nieumiesz! Iesli się im brzydzisz, brzydźże się tytułem y państwem swoim, a nie pisz się cesarzem Rzymskim! Na koniec wyrzuc go z kościoła Greckiego ². Bo wiem, iż z zwyczaju starodawnego przy służbie Bożey, czcąc język Rzymski y stolicę Piotra s. pierwey po Łacinie ewanieliie y epistoły Grekowie czytaią, toż dopiero dla Greków po Grecku wykładaią». Ty są słowa papieskie, które dla tego kładę, aby każdy zrozumiał, iż do tego czasu Grekowie język Łaciński, którym wiara chrześcijańska pod Rzymskim państwem rozszerzona iest, w takiej zstaradawna podaney wczciwości mieli, iż go w kościołach swoich na służbie Bożey używali.

W tymże liście y na pogro|(217)ski cesarzowi, ktorými go straszyl, odpisuię mowiąc: «Nie groście nam, bo się za pomocą Bożą przegrozek ³ waszych nie boiemy, y dla nich nic na roskazanie wasze, co by nie wedle Boga było, nie wczyniemy; a gotowiśmy, dla prawdy, krew naszą rozlać, a owiec, które nam Bog poruczył, ani wam, ani komu⁴inszemu w moc nie damy».

Ten ⁴ to iest papież Mikołay Pierwszy, który w niebytności na papiestwo obrany, poty się krył od tego dostoięstwa wciekaiąc, poki mógł. Na ktorým takie miał o swey świętobliwości zawołanie, iż cesarz Rzymski Lodwik Wtóry,

gdy się z nim ziachał, s konia swego zsiadłszy, pod tym papieżem konia za wodzę, przez milę Włoską pieszo idąc, ręką swoją cesarską wodził. Gdy tedy cesarz Carogrocki Michał wygrozić nic na papieżu y swego przewieść nie mógł, chciał sobie przyczyn szukać zaraz z onym Phociuszem, ktorými by nieposłuszeństwo swoje przeciw stolicy Rzymskiej pokryć byli mogli. Y napisali pewne artykuły ⁵ na kościół Rzymski (o ktorých za|(218) tym idącym rozdziale mowić się będą), pokazuiąc, iż Łacinnicy są heretykowie. Tu iuż napierwey potwarzać Łaciński y Rzymski kościół, stolicę y wiarę Piotra s. niepokalaną Grekowie poczęli. A przed tym nigdy, ani na siedmi zborach, ani doma nic na Rzymski kościół kłaść nieprzystoynego nie śmieli. A zwłaszcza, iż druga do tego rzecz przystąpiła, którą się do wynaydowania takich potwarzyl pobudzili. Tego czasu ⁶ niektorzy z kościoła Rzymskiego kaznodzieie, słudzy Chrystusowi, języka Słowieńskiego, słowo ewanieliiey s. Bulgarom, z ktorými Grekowie wielkie woyny wiedli, przynosząc krola Bulgarskiego y pany iego wiarę s. oświecili, y z pogańskich ciemności wywiedli, tak iż krol posłał do papieża Mikołaię, prosząc o nauczyciele wiary s. Tedy nic nie mieszkaiąc, papież zacne do nich biskupy y kaznodzieie wyprawił, y tam wiarę chrześcijańską powszechną fundował. Barzo tym Grekowie poruszeni byli, widząc, iż Bulgarowie, bliscy sąsiedzi ich (ktorzy im |(219) byli woyną często silni), do Rzymu się po wiarę s., a nie do Carogrodu wciekli. Y bolało ich to tak barzo, iż śmieli tu naprzod

¹ Bo 2 изд. «hańbisz». ² На поръ: «W kościołach Greckich po-Łacinie spiewano». ³ Bo 2 изд.: «pogrozek». ⁴ На поръ: «Pontificale Rom». ⁵ Bo 2 изд. на поръ: «Pierwsza potwarz Greków na Łacinniki». ⁶ На поръ: «Platina in vita Nicol. 1; Zonaras, tom. 3, et Cedrenus».

w tym czasie potwarz na kościół Boży wymyślać iakoby kościół Rzymski złą a heretycką wiarę miał. Y spisawszy niektóre artykuły, w których niezbożnie przyganiać s. kościołowi smieli, z nimi posły do Bulgaryey duchowne swoje Greki wyprawili. Y tam cesarz ten Michał z onym Phociuszem, nieprzyacielem stolice Rzymskiej, iż, im na ich złe postępy y na potępienie niewinnego Ignacego patriarchy przyzwolić nie chciała, odwrócić chciał Bulgary od kościoła Rzymskiego, hydząc im niepokalaną oblubienicę Chrystusową, a w nowe niewinnych chrześcian vszy szatańskie niezgody y odszczepieństwa siejąc. Ta rzecz ⁷ barzo obraziła y o wielki frasunek przywiodła s. papieża Mikołaja, iako z tego listu znać, który pisał do biskupów wszytkiey Franczey, o to się na Greki żałując, y na to więcey bolejąc, iż miedzy nowe chrześciany smieli ta ||(220)kie rosterki siać, a onych taką niezgodą chrześcianską gorszyć y wiarę im świętą hydzić. Polecał to Panu Bogu on s. papież, gorącą modlitwą zgody y iedności chrześcianskiej pragnąc. Y vprosił to v Pana Boga, iż za iego żywota Bulgarowie przed się w wierze s. przy kościele Rzymskim trwali, a mieysca potwarzy Greckiey nie dali. Na koniec y sam się ten Michał cesarz obaczył, iż niezbożnie kościół s. prze gniew swoy, kthory miał na niewinnego papieża Wielkiego Mikołaja ⁸, targał y złe zpotwarzał wiarę s. Zachodnych chrześcian y Piotra s. opokę niewzruszoney wiary. Przetóż pokutując, wyprawil posły do papieża z wielkimi vpominki, ktore do

grobu Piotra s. ofiarował, prosząc, aby zbor s. w Carogrodzie vczynił a ty niepokoie y wzgorszenia Ignacego z Phociuszem vspokoil. Co obiecawszy y posły cesarskie odprawiwszy, papież Mikołay wtym vmarł, y Adryanowi Wtoremu, który po nim wstąpił, rzeczy te ku wykonaniu zostawił.

||(221) Adryan tedy Wtory ⁹ trzysta osmdziesiąt y trzech biskupow do Carogrodu zabrawszy, zbor s. vczynił, na którym znou monothelity y obrazoborce potępieni są, y Phocyus, mocą na patryarchostwo Carogrockie wtrącony, złożony, a Ignacyus stary był przywroceny. Na tym synodzie ¹⁰ Bulgarowie mieli posły swoje, przez ktore o vspokoieniu kościołow wiedzieć chcieli. Mocno się o to starał na tym synodzie cesarz Carogrocki Bazylus, który był po Michale wstąpił na państwo, aby Bulgarowie do Carogrockiey patriarchiey obroceni byli ¹¹, a po Grecku w kościołach swoich służbę Bożą mieli. Lecz oycowie wszyscy kościołowi ie Rzymskiemu, który im pierwey światłość zbawienią przyniosł, przysądzili. O tym synodzie napisał Cedrenus ¹² Grecki historyk te słowa: «Bazylus (powiada) cesarz rzeczy kościelne naprawił, z biskupstwa Carogrockiego mocą zebranego zboru wygnął Phocysusa, a przywrocil Ignacego; postanowił, aby patryarchowie vczczeni byli, a zwłaszcza naświetszy papiesz Stare ||(222)go Rzymu; a iż nie godzi się y na wielkim generalskim synodzie sądzić nawyższego biskupa Starogo Rzymu».

Obacz, czytelniku, co ten Greczyn

⁷ Ha noz̄b: «Grekowie Bulgarom nowochrzczoneym Rzymski kościół brzydźili». ⁸ Ha noz̄b: «Platina in vita Nicolai Magni». ⁹ Ha noz̄b: «Secundum alios 876». ¹⁰ Ha noz̄b: «Platina Hadria. 2 Tom. Conc. 2». ¹¹ Ha noz̄b: «Bulgarowie Rzymskiemu kościołowi przysądzeni». ¹² Ha noz̄b: «in vita Basilli».

napisał, a w iakiej czci y powadze by-
ła stolica Rzymska v starych Grekow
asz do onego czasu, około roku 870!
By to ktory Łaciennik mówił, mniey by
się dziwować mogli! Ale Greczyn pisze
y cesarz Grecki twierdzi, iż tak wielka
iest biskupa Rzymskiego iemu od Boga
dana stateczność około nauki wiary ś.,
iż nigdy zbłądzić nie może. Tegosz Ba-
zylego cesarza słowa na tymże zborze
rzczone czytają się takie ¹: «Isz na-
świętszy patriarcha na swoją stolicę
przywrocony iest — nie z mego to ros-
kazania poszło, ale daleko przedtym
naświętszy y przebłogosławiony papież
Mykołaj, o wszystkim sprawę mając, z
synodu to postanowił, aby był przywro-
con (Ignacego rozumie) y z wszystkim
świętym kościołem Rzymskim przeklął
ty wszyscy, ktorzy by się temu sprze-
ciwili. Przeto my, o tym iego dekrete
wiedząc y bojąc się klątwy ², od niego
wydaney, zborowego rozsąd³ku ko-
ścioła Rzymskiego posłuszniśmy być
chcieli, y przetośmy go na iego stolicę
przywrocili». Obacz y z tych słow tego
cesarza Carogrockiego, iakie posłuszeń-
stwo czynił kościołowi Rzymskiemu, a
iako się klątwy papieskiej boiał ³, y
na rozsąd⁴ku kościoła Rzymskiego w
kościelnych rzeczach y około stawienia
patriarchow Carogrockich przestawał.

Tak byli Grekowie w kościelney
iedności przez ten czas, y był piękny
a przystoyny chrześcianom między temi
kościoly pokoy. To się działo około
roku Pańskiego 870 ⁴.

Rozdział 11.

Iako Słowieńskie narody, między

ktoremi są Polacy y Ruś, wiarę
świętą chrześciańska przyjęli, a ied-
ne się do Rzymskiego, a drugie
do Greckiego kościoła obrocieli.
A iako Grekowie znowu odszcze-
pięństwo sroźsze, niszli pierwsze,
y dłuższe zaczęli, gdy Łacińskie
kapłany z Bulgaryey mocą wyga-
niali.

Okolo tegoż czasu, to iest roku od
Narodzenia Pańskiego 870, wyłazey y
późniey począwszy od papieża Mikołaja
Wielkiego y za Michała Czwartego y
potym za Bazylego, ce⁵||⁽²²⁴⁾sarzew Car-
ogrockich, po siódmym dobrze zborze
w Nicei y po ósmym, który był prze-
ciw Phocyszowi,—starowieczne y barzo
ludne a szeroko po świecie rozszerzone,
od sławy nazwane, Słowieńskie narody
(to iest: Bulgarowie, Serbowie, Bosnaci,
Raszkanie, Słowacy, Karwaci, Dalma-
thowie, Karythani, Ilirycanie, Czecho-
wie, Morawcy, Polacy, Słężacy, Ruś
Biała y Czerwona, Panonnowie, Pomo-
rzanie, Kaszubowie, Wandali y inne
Słowieńskiego języka wielkie państwa
y szerokie nacye) wiarę chrześciańską
przyjmować a z ciemności pogańskiej
wychodzić na iasność prawdy ewanieliey
świętey poczęli. Aczkolwiek ten narod
y język ieszcze od apostołow y od
Pawła ś. (ktory w Iliryku kazał) nau-
czony, wiarę ś. trzymał, y z tego
narodu oni starzy barzo y wielcy święci
po wszystkim świecie wstawieni, to iest ⁶
ś. Marcin, biskup Turroński y ś. Hye-
ronim, doktor kościelny, y inni poszli.
Wszakże (nie wiem, czemu iawnie między
nimi wiara ś. nie kwitnęła, a iako y

¹ Na porb: «In acta Conc. octavi». ² Na porb: «Cesarz Grecki klątwy się papieskiej boi».
³ Bo 2 nad.: «bał». ⁴ Na porb: «870». ⁵ Na porb: «Rom. 15». ⁶ Bo 2-мъ изданіи постръ стор
вставлено: «Gaius, papież Rzymski, powinny Dyoklecjana cesarza».

czemu ||(225) asz do tego czasu w ciemnościach pogańskich wiele ich zostawało — niezbrodzonym sądom Bożym to zostawuję) ⁷.

Napierwszy byli do wiary s. ⁸ Bulgarowie, iako się wyższej namieniło; po nich Raszczanie, Serbowie, Bosnacy; po nich Czechowie y Morawcy y inne narody Słowiańskie połnocne ⁹. Po nich ¹⁰ Polacy za Mecysława; po nich Ruskie państwa za Włodzimierza, syna Świętosława, tak isz, rychley niszi we stolath po Bulgarzech, wszystkie narody Słowiańskie Chrystusowi się pokloniły. W nawroceniu y nauce do wiary świętey wielką pracą czynili sławni y święci dwa Słowacy, bracia rodzeni, Methodyus y Cyryllus, biskupi, od Rzymskiego kościoła posłani.

A iż Słowiański naród rościagnął się od południa, to jest od Włoskiej ziemiey Wenecyey aż na wschod słońca ku Grecyey y na połnocy asz do końca Europy, do Wołgi rzeki, między temi dwiema patryarchiami, Rzymską y Carogrocką: iedni się po wiare s. vciekli do Rzymu, drudzy do Carogrodu; iedni kapłany y nauczy||(226)ciele y obrządki Łacińskie, drudzy Greckie przyjęli.

Wszakże większa część daleko od Rzymskiego kościoła nauczyciele miała: nie tylo ci, którzy byli do Włoch przylegleyszy, iako Karwaci, Dalmatowie, Serbowie, Słowacy, Karytani, którzy od Włoch po gorach asz do Węgier zasiedli; ale też Bulgarowie, którzy Grekom byli bliższy; a po nich Czechowie, Morawcy, Polacy, Słężacy, Kaszubi, Po-

morzanie y inne Słowiańskie narody wszystkie od Rzymskiego kościoła wniesioną wiare s. maia. Ruś iż tam była przyległa Carogrockim cesarzom, to jest Kiiowskie książęta y z innemi narody Ruskiemi od Greków (z którymi powinowactwo y sąsietwo y wojny częste mieli) wiary się nauczyli za cesarza Bazylego, katolika.

Aczkolwiek piszą kroniki Ruskie, isz Włodzimierz posły swoje rozsyłał po świecie, aby mu tę wiare obrali, która by się im nalepiey podobala. Ktorzy, iako prosci a grubi, gdy tylo na stroie zwierchowne y malowania kościołow y obrazow patrzali, a v Greków świetniey-||(227)sze y ozdobnieysze widzieli, z Greki przestać woleli. Na on czas v Rzymian obrazy y malowania były stare y laty zbotfiale ¹¹ (bo ich nie palili, ani wymiatali nigdy z kościołow), a Grekowie, mało przed tym obrazy wszystkie y malowania popaliwszy, z wielką ie, zasię po siodnym zborze, chęcią, iako gdy sie co zgubionego nayduie, wracali, y nowe a świetne stawili, na farby się y misterne malarze przesadzając. Tak iż kościół Rzymski na on czas od nich malarze brał, iako widziem w starych kościołach katolickich y w samym Rzymie, gdzie malowania są Greckie ¹². By byli ci posłowie Włodzimierzowi mało co przedtym do Grecyey przyiachali (gdy w heretyctwie y odszczepienstwie będąc przez czas niemały, obrazy z kościołow wyrzucali y palili), pewnie by byli ich ceremoniy nle obrali. Lecz na ten czas trafili, gdy iusz Rzymski

⁷ Взятое въ скобки изложено во 2 изд. такъ: «для воien y rozmaitych odmian, które na krolestwa przychodzą, wiara s. zatłumiona była między nimi, aż znowu iey światłość wschodzić im y szerzyć się y tam, gdzie iey nigdy nie było, korzenie poczęła». ⁸ Во 2 изд.: «katholickiey». ⁹ На полѣ: «roku 858». ¹⁰ На полѣ: «Bonfinius, libro 10, dec. 1; Blondus, dec. 2, lib. 2; Cromerus, lib. 3». ¹¹ Во 2 изд. вместо этого слова: «а староціą zwіотзаля». ¹² Во 2 изд. на полѣ: «Malarze Greccy kościoły Łacińskie malowali».

kościół z onego kacerstwa Greki wybawił y nauczył, isz stawiać w kościele obrazy— rzecz iest święta y od apostołów ieszcze podana.

Wszakże posłom onym Pan Bog, na ||(228) ich prostotę y dobre serce patrząc, zbłądzić nie dopuścił: dobrą s. katolicką wiarę przyjęli, y w ten czas, gdy się Grekowie mocno stolicy Rzymskiej, iako głowy swej, trzymali. Iako się wyższej ¹ o tym cesarzu Bazylem, za którego wiarę przyjęli, iako prawowiernym, y iakim iedności chrześcijańskiej w posłuszeństwie papieskim miłośnikiem był, powiedziało.

Wszakże nie długo potym zaczęli Grekowie srogi barzo y iadowity y nadłużey trfaiący rosterk y nowe odszczerpieństwo; nie mogli się długo pohamować, aby w pokorze y cichości Chrystusowej iedność kościelną y posłuszeństwo nawyższego pasterza trzymali, wylamywać się z owczarniej Bożej znowu poczęli, z takiej przyczyny:

Gdy ² Bulgary kościołowi Rzymskiemu na zborze ostatnim Carogrockim, iako temu, który ie naprzod wiary s. nauczył, przysądzono (przeciw woley Bazylego cesarza, który się o to wielce zastawiał), znowu posłał kościół Rzymski do Bulgaryey święte sługi Boże Leoparda Ankonitańskiego, y ||(229) Dominika Taruiskiego, y Sylwestra subdyakona, aby on narod, Greckimi na kościół Rzymski potwarzami roztargniouy, vspokoili. Cóż oni posłańcy tak szczęśliwie wczynili, isz nie tylko Bulgary, ale y ine Słowieńskie narody, zwłaszcza blisko Grecyey przyległe, Panu Bogu pozyskowali. Gryzła ta rzecz barzo Greki, isz się tak kościół Rzymski y

Łaciński szerzył, zwłaszcza między Bulgary, z ktoremi oni wojny wielkie, za ich pogaństwa, wiedli, y starali się o to, iakoby byli znowu kościół im s. Rzymski ohydziłi. Posłali kapłany swe, niezgody między bracią sieiące. Ktorzy znowu ony artykuły, ktoremi Rzymiany heretyki czynili, Bulgarom podmiatali. Na koniec ³ gdy słowy nie nie sprawili, mocą y ręką Rzymskie wszystko duchowieństwo, kapłany y biskupy, z Bulgaryey sromotnie, iako heretyki, wygnali, a swoimi kościoły ich osadzili. To była wielka a nieznośna krzywda kościoła Rzymskiego y wszystkich Zachodnych. Y tą Grekowie zaslepieni, nigdy vprzymego y chrześcijańskiego serca do ||(230) zgody s. y iedności nie mieli, ale, miłości Bożej zapomniawszy, — wzgardy, potwarzy y krzywdy bez przyczyny na Rzymski kościół przyczyniali, y tak innym narodom swego posłuszeństwa wiarę, katholicą Rzymską, od apostoła Pawła s. ⁴ wysłowioną, obrzydzili, isz po dziś dzień w Moskwie brzydźszego człeka niemasz, iako katholic ⁵, iż y kościoły swoje znowu poświęcaią, do których by Łacinnik wszedł.

Tak Rusi wiarę s. przasną y czystą tym kwasem starym rozerwania szatańskiego y nienawiści zakwasili, y tę niepokalaną oblubienicę Chrystusową, kościół s. Rzymski, zpotwarzoną w pohabienie tobie, narodzie Ruski, podali!

Ale posłuchajmy, co to nam za herezye zadawali?

ROZDZIAŁ 12.

Ktore artykuły, iako heresie y kacerstwa, Grekowie na Rzymski kościół kładli.

¹ Ha uozb: «w rozdziale przew. tym». ² Ha uozb: «Platina in vita Adriani 2». ³ Ha uozb: «Platina in vita Hadriani 2». ⁴ Ha uozb: «Rom. 1». ⁵ Bo 2 naz.: «Łacinnik».

Iż iuz Grekowie w tym czasie, to iest po tym wygnaniu Rzymskiego duchowienstwa z Bulgaryey, ser||(231)ce byli do iedności świętey stracili, y w wielką nienawiść (przeciw Łacinnikom) ⁶ wpadli; iako pismo mowi: «przyczyny szuka, kto się z przyjaciem ro[z]stać chce», nalezli sobie przyczyny, ktorymi odszczepienstwo od iedności kościoła Bożego y nieposłuszeństwo swoje przeciw stolicy apostolskiej ⁷ pokryć chcieli. Pierwey ośm artykułow, potym dziewięć, potym dwadzieścia y sześć na Rzymski kościół napisali y Rusi podali. Phocius, iako się wyższey namieniło, ośm artykułow przeciw stolicy apostolskiej (na)писаł ⁸, [na] ⁹ ktore Mikołay Wielki papież, ktory się iego rozboiom y wstąpieniu gwałtownemu na patryarchostwo sprzeciwił, wylicza, pisząc do Igmara, arcybiskupa Remenskiego ¹⁰:

1. Iż Rzymianie w sobotę poszczą.
2. Iż Źwierdzą; aby Duch Ś. pochodził y od Syna.
3. Iż się małżeństwem ś. brzydzą.
4. Iż kapłanom bierzmować nie dopuszczą.
5. Iż zapustu przed Wielkim postem dłużej przewłoczą.
6. Iż na ołtarzu zaraz z Ciałem Bożym baranka na Wielką noc poświęcają.
7. Iż księża ich brody golą.

||(232) 8. Iż diakony bez kapłaństwa na biskupstwo poświęcają.

Tych artykułow Phocius na ośmym zborze, iako my liczem, za Adryana

Wtorego papieża, na ktorym był z patryarchostwa zrzucen, ani wspomnieć śmiał.

Potym, we dwieście lat blisko, za Leona Dziewiątego, iako się niżej powie, ten dziewiąty artykuł przyczynili:

9. Iż w przasnym służą Rzymianie, to iest: iż chleba przasnego do sprawowania sakramentu Ciała Bożego używają.

Potym wiele innych rzeczy napletli, Ruś prostą zwodząc; ktore tu dla tego wyliczę, z Ruskich pism wyjęte, abyś poznał, cny czytelniku, iako, z nienawiści y gniewu lada co plotąc, prostych serca zwodzili. Okrom tych dziewięci, w Ruskim piśmie wyliczają inne takie Łacińskie, iako oni mówią, ieriezie:

10. Iż biskupi Rzymscy na wojnę iędzją.

11. Iż dzieciom w post z mlecznem ięść dają.

12. Iż obrazy rzezane mają, na malowanych nie przestają.

13. Iż krzysz czynią na ziemi palcem y po nim depcą.

14. Iż P. Maryey Matką Bożą nie zową.

15. Iż do ołtarza niewiasty przypuszczają.

16. Iż dawione rzeczy, ptaki, y inne z krwią, y lisice, żaby, niedzwiedzie iędzą.

17. Iż sol chrzszczonym w usta kładą, y z sliny błoto wczynione vszy mażą.

18. Iż się co-dzień po-Żydowsku woda kro||(233)pią.

⁶ Во 2 изд. опущено. ⁷ Во 2 изд. послѣ этого прибавлено: «у крзвдѣ оне велика». ⁸ на опущено во 2 изданіи. ⁹ Прибавлено во 2 изд. ¹⁰ Во 2 изд. на погѣ: «Nicolaus papa 1 ad Igmaram archiep. Remen.» Въ Сборникѣ Ласицкаго (Spigae, 1582), въ статѣ «Apendix de erroribus Moscorum» (стр. 220), сказано: «Photius, patriarcha Constantinopolitanus, octo conscripsit, quae Nicolaus papa ad Ignatum, archimystam Renensem, scripto recenset». Подробности ниже, въ Примѣчаніяхъ.

19. Iż całą ręką żegnaią y krzysz s. iednym palcem czynią.

20. Iż alleluiey od masłnice aż do Wielkiej nocy nie śpiewaia.

21. Iż zmarłe ciała biskupow przez kila niedziel niepogrzebione chowaią, a na krzyż im rękę nie składaia.

22. Iż kapłani ich trzy msze iednego dnia miewaia.

23. Iż powinowate w małżeństwo biorą.

24. Iż mniszy ich mięso iedzą.

25. Iż krzysz s. poście kryia, ani mu się kłaniaia.

26. Iż miasto przystępowania do stołu Bożego tylo kapłana, który miał mszą, (po)całuią ¹.

Odpowiedź na ty artykuły.

Godzi li się co na to odpowiadać a czas próżno trawić — barzom wątpił? Okrom tego iednego, około pochodzenia Ducha Ś., wszytkiego się na s. wielkich zborach zamiatać kościołowi Rzymskiemu, iako próżnych a babich baśni, wstydzili. Wszakże dla prostych chcę nieco nie na każdy artykuł, ale na niektore krotko odpowiedzieć.

Na pierwszy. A co im za krzywda, iż kto pości? Iako my im nie przyganiamy, iż sobie zapustu vmnieyszaia a po(234)ścić pierwey poczynaia, tak też y oni nie maią się o co gniewać, iż soboty y inne wilie ² y suchedni pościem, zwłaszcza iż tak ma kościół Rzymski od Piotra s. y Pawła y innych oycow s. podanie. Przystoyno iest barzo soboty pościć dla trzech przyczyn:

1. Abyśmy się Żydom sprzeciwili a ich święto sobotne, ktore tylo do czasu, poki Chrystus nie zmartwychwstał, postanowione, iako y inne ceremonie, było, odrzucili: bo post przeciwny iest świętu. 2. Abyśmy się do święta naszego niedzielnego y do gorętszey modlitwy y słuchania słowa y zakonu Bożego przyprawili. 3. Abyśmy płacz y smutek Bogarodzice y apostołow, który w ten dzień mieli, rozmyslili, a Zmartwychwstanie Syna Bożego z więtszym po poście weselem roszczycali.

Na wtory powie się niżej szeroko ³.

Na trzeci. Wspolek z heretyki szczerą na nas potwarz Grekowie kładą. Bo my małżeństwo s. czciemy y między siedmią sakramenty kładziem, y im się nigdy, iako czynili heretyko|(235)wie, nie brzydym, ani go nikomu zakazuem; ale czystość s., iako lepszą y od Zbawiciela y apostołow iego radzoną, nad małżeństwo przekładamy ⁴. Y kto ia Bogu obiecał, trwać w niey y żyć a Bogu sluby y obietnice chować roskażuiemy. A iż duchowni naszy żonami się nie bawia, ani bawić mogą, dla rozdwoienia to, wedle apostoła, czynią: aby się nie rozrywali świeckimi zabawami, ale obiema rękoma służby się iego s. y zakonu y nauki Bożey chwycili, żeby (w kościele Bożym nauka zbawienna nie zginęła, tak iako v Rusi przeto zginąć musiała. Iesli ktorzy naszy kapłani występuia, a slubow swoich nie chowaią, to na swoy karb czynią: z zakonu to nie idzie. Y v Rusi tacy się popi nayduia, ktorych niepowsięgliwość małżeństwem się vhamować nie może) ⁵.

¹ Во 2 изд. по опущено. ² Во 2 изд.: «wigilie». ³ На полѣ: «w rozdziale 16». ⁴ На полѣ: «Matt. 19; 1 Cor. 7; Psal. 75; Eccles. 5». ⁵ Взятое въ скобки мѣсто во 2 изданіи сильно развито и изложено такъ: «przeszkody nie mieli do vstawicznej y codziennej ofiary Ciela y Krwie Pana naszego,

Na czwarty. Tak ma być: nie może prosty kapłan bierzmować. Bo iasne

iako s. Chryzostom (lib. 6 de Sacerdot.) naucza. Bo iesli oni, starego zakonu kapłani, w ten czas, gdy ofiary czynili, od żon się oddalali, daleko więcey tego tym potrzeba, którzy przyczystą ofiarę, iakiey nie miał zakon stary, wstawicznie sprawują. Z żonami mieli by przeszkodę do modlitwy y nauki zakonu Bożego, którego we dnie y w nocy wczyc się mają, aby drugich nauczali. Y tym w Rusi nauka zginęła, iż duchowni ich, małżeńskimi trudnościami zabawieni, ksiąg zakonu Bożego pilnować nie mogą. Radzić by nigdy czystości y wdowstwa z apostołem nie mogli, sami rodzaiovi cielesnemu służąc. O duszach ludzkich trudno by vprzeymie myśleć mogli, do żony y dzieci przywiązaną myśl mając; a nie ołtarze, ale żony y dzieci wberali; nie kościołowi y szpitalom, ale synom, y dziewczkom, y żonom by skarbili, y sakramenta przedawać, y imiona kościelne gubić by dla tego chcieli. Nakoniec v swieckich także żonatyh, żadney by czci nie odnosili, iako to v Rusi y v heretykow widziem, iż barzo v swoichże są wzgardzeni.

A iż starzy Grekowie aż do sześci set lat po Chrystusie, duchownym żon mieć, ani ich po wziętym święceniu używać nie dopuścili, iasne są świadectwa:

Orygenes tak mowi (Hom. 23, in Numer.): «Pewna rzecz iest, iż przeszkoda iest do wstawicznego ofiarowania tym, którzy potrzebom małżeńskim służą. Y przeto się mnie zda, iż ten sam ma ofiarować ofiarę, który się wstawicznej y wiecznej czystości oddał».

Euzebius też tak mowi (Lib. 1, demonstrat. cap. 9): «Przystoyna rzecz tym, którzy są poświęceni, y służbą Bożą zabawieni, aby się od złączenia z żonami powściągali».

Epiphanius (contra Haereses) tak pisze: «święte kapłaństwo ma być z dziewic nawięcey, abo z pustelnikow, a gdyby tych do służby nie sstało,—z tych, którzy się od własnych żon powściągaia. A iesli który z przodku powściągliwy wdowcem by został, może mieć miesce biskupie, kapłańskie, dyakońskie y poddyakońskie. Tenże (Haeresi 59) pisze: «kościół nie przyimuie ieszcze żywiącego y dzieci rodzącego, iedney żony męża; ale takiego, który się od iedney powściągnął, abo we wdowstwie żył, dyakona, y kapłana, y biskupa, y poddyakona; a zwłaszcza tam, gdzie są szczere kanony, albo prawa kościelne. Ale ty mnie rzeczesz: na niektórych miescach kapłani, dyakonowie y poddyakonowie ieszcze dzieci rodzą; lecz to nie iest wedle praw kościelnych, ale wedle smysłu ludzkiego, który za czasem osłabia». To święty Epiphanius.

Chryzostom zaś święty (Hom. 2. de patientia Iob.): «Rzekł (prawi) Paweł s.: «iedney żony mąż», nie tym sposobem, aby się to teraz w kościele zachować miało; bo teraz potrzeba, aby prawie czystością kapłan ozdobiony był». Toż mowi Gregorius Nissenus, lib. de virgin., cap. vltimo, y Cyrillus Ierosol., Cathech. 12.

To są starzy s. oycowie Greccy. Lecz nowi Grekowie po szostym zborze, więcey niż w sześć set lat po Chrystusie, wczynili sobie nowe, iako oni zową, Prawidła abo Kanony, które przypisali szostemu zborowi w Carogrodzie. A rzecz barzo jasna, która się na siódmym zborze wspomina (Act. 4 et 5), iż szosty zbor żadnych kanonow nie napisał, ani wydał. Ale po szostym zborze ziachali się niektórzy Greccy biskupi do Carogrodu, y na pałacu cesarza Iustaniana Wtorego, który Trulon zwano, kanony albo prawa kościelne napisali pod imieniem szostego zboru, który żadnych kanonow nie wydał. W tych swoich kanonieh Grekowie młodzi kościołowi Rzymskiemu y starym swoim s. Greckim oycom przymawiaia około czystości y bezżeństwa duchownych. Lecz takich ich kanonow pałacu Trulskiego żaden Rzymski biskup nie potwierdził; y owszem Sergius papa tym się kanonom sprzeciwił, iako wspomina Beda (lib. de 6 aetatibus) y zowie

iest pismo ¹, iż tego niższy kapłani nie czynili, iedno sami apostołowie, na ktorych mieysca biskupi wstąpili.

Na piąty. Boday zdrowi pościli || (236) Grekowie, by dobrze wszytki dni w rok chcieli. My za to Pana Boga chwalić będziem, gdy ie doskonalsze byle w iedności kościelney (bez ktorey ani posty, ani żadne dobre vczynki pomocne nie są) baczyć będziem ².

Na szosty. To szczera potwarz. Bo osobno na Wielką noc rzeczy ku żywieniu klerykowie żegnają.

Na siodmy. Znamy się do tey wielkicy ierezy: by Grekowie wrocić się do ś. iedności chcieli, nie ciężko by nam brody zapuścić. Acz ich nam nie trzeba, komu trzeba—kościół nie zakazuje.

Na osmy. Szczera potwarz. Nigdy tego nie czynią.

Na dziewiąty niżey się powie, w rozdiale trzynastym.

Na dziesiąty. Nigdy tego, bez wielkicy potrzeby duchowney żołnierzow chrześciańskich, nie czynią. A kościół żołnierstwa duchownym, pod vtratą sprawowania kapłaństwa, zakazuje.

Na iedenasty. Głupstwo to wielkie mowić, iżby dzieci y inni, ktorym post do czego lepszego y potrzebniejszego || (237) przeszkadza, pościć byli winni.

Leczyć, nie morzyć chce matka kościoł ś. dzieci swoje! Lecz w Rusi, byle się nie oskoromił, iako oni mowią, to iest mięsa a masła nie skusił, chociaby pięć kroć na dzień iadł, tedy to wielkim postem zowią.

Na dwanasty. Czym rozny rzezany obraz od malowanego—nie wiem: iako tu drewno, tak tam farba. A obiema koniec iest, aby znacziely żywe osoby. A też rzezanych y lanych przykład iest w pismie starym ³, a malowanych nie pomnię.

Na trzynasty. Po krzyżu ś., gdzie go znać, nigdy nie depcem.

Na czternasty. To szczera potwarz.

Na piętnasty. Zasłonę od ołtarza męka Chrystusowa rozerwała ⁴; y tajemnice zakonu starego przez ewangelią ś. zrozumiane są y odkryte, gdy się na Chrystusie Panie naszym tajemne prorocstwa spełniły, a krew baranka niewinnego do przybytku wiecznego wniesiona iest ⁵. Przetoż apostołowie ś. zasłony y przegrody v ołtarza nie mieli ⁶, dopiero Bazyli Wiel|| (238) ki [w] ⁷ Wschodnych kościołach to zaczął, gdy iego diakon, służąc v ołtarza, złym weyrzeniem na białą głowę skuszony od czarta był; dla tego zasłonę v ołtarza, aby za nią białe głowy nie chodziły, vczynił. Lecz ko-

zebranie to tam oycow obłądliwe, ktorzy takie kanony wydali. Toż pisze Paulus Diaconus (libro 8, capite 9). A tak, wedle apostolskicy rady y nauki świętych oycow, lepszy y kościołowi pożyteczniejszy iest obyczay y prawo, aby duchowni żon nie mieli, a wieczny czystości Panu Bogu, ofiarom świętym iego, y potrzebom zbawiennym ludzkim służyli, tak, iako to zawždy w kościele świętym Rzymskim y w starym Greckim trwało. Iesli ktorzy z stanu swego występują, a słułow czystości nie chowają, to nie z zakonu idzie, iedno z grzechow ludzkich. Y w małżeństwie świeckim y miedzy popy naydują się tacy, ktorych niepowsciągłość z żonami się własnymi vgasić nie może» (2 izd., str. 192—195). ¹ Na полѣ: «Act. 8». ² Послѣ этого, во 2 изданіи слѣдующее дополнение: «Iednak licząc wszytkie nasze w rok posty, więcey daleko postow iest w Łacińskim, niżli w Greckim, kościele, y lepiej ie y rozumniey poszczą». ³ На полѣ: «Exodi 25». ⁴ На полѣ: «Luc. 23». ⁵ На полѣ: «Heb. 9». ⁶ На полѣ: «Amphilochius in vita Basilii». ⁷ Взято изъ 2 изданія.

ścioł ś. apostolski Łaciński, który iest więyszim przyiacielem czystości, niżli są Grekowie, takich się pokus nie bojąc, apostolskie podanie zachowywa, a Żydowskich zasłon, które Chrystus stargał, na ołtarz nie kładzie.

Na szesnasty. Boday zdrowi y żabki iedli, kiedy im (zdrowe, a mięsa niemasz) ⁸. Starego zakonu o brakowaniu y czystości abo nieczystości potraw nie trzymamy. A to, co o krwi y dawionym apostołowie ⁹ powiedzieli, do czasu tyło trwać miało, poki się z tego Żydowie gorszyli. Iuż teraz Piotrowi ś. wszystkie zwierzynę przyniesiono y powiedziano: iedź a nie nieczystym nie zow, co Bog stworzył y co (ku) ¹⁰ posłudze ludzkiej y potrawie służyć może.

Na siedmnasty y ośmnasty. W tey mierze zgadzaią się z heretykami, którzy się z świętych ceremonii kościel- ||(239)nych natrząsaią. Przeto ie tam odsyłam, gdzie na to heretykom odpowiadamy. My żadnych ceremonii Greckich nie ganim, które od starych ś. przodków maią, byle się prawdziwie Bożey y pismu ś. nie sprzeciwiły. Może sobie kościół stanowić ceremonie, iakie być wedle czasu zbawieniu ludzkiemu ku pomocy rozumie.

Na 19, 20, 21 niemasz na co odpowiadać. Kościół ś., gdy smutne rzeczy rozczyta a ludzi do pokuty y płaczu przywodzi, alleluiey, która pieśń iest wesela, nie spiewa.

Na 22. To tyło z przywileiu na Boże Narodzenie, nie s powinności, ale z dobrej woley wedle swego nabożeństwa kapłani czynią, dla pewnych tajemnic, o

które się nam Grekom sprawować nie [po]trzeba ¹¹. Poniewasz to pewna, gdy tego dla ludzkiego zbawienia, dla chorych y innych przygod potrzeba iest, a innego kapłana nie masz: może ieden dwie mszy y trzy mieć, byle na tszczo ¹², bez świeckiey potrawy. Bo ten sakrament dla ludzkiej potrzeby y pociechy zbawienney || (240) postanowiony iest.

Na 23. Tego nigdy nie czynią aż w piątym pokoleniu. Lecz nawyższy biskup, gdy tego iest wielka potrzeba, dla dobrego wszystkiego kościoła y krolestw chrześciańskich y pokoju pospolitego, (dozwolić panom wielkim, na których wiele należy, może) ¹³. Bo na zakon Moizeszow około tego, iako y na inne prawa, gdzie prawo przyrodzone y w nowym zakonie pisane nie zakroczy, obowiązany kościół Chrystusow nie iest. Dwie żywe żenie mieć a rozwody węzła małżeńskiego czynić—to iest przeciw ewanigelii ¹⁴ y iasnemu słowu Bożemu. Co v Grekow za grzech się nie poczyta.

Na 24, 25, 26—czasu szkoda.

Toć są ony wielkie, iako Ruś mowi, ierezie, dla których się nami tak barzo Grekowie brzydzą y ktorymi prostą Ruś zwiedli y niewinnie kościół Boży do nich odnieśli y iedność im ś. chrześciańską wzmierzli. Tego tyło dotknę, iż tak wielki był iad Grekow przeciw Rzymskiemu kościołowi, iż by byli y pod ziemią, potwarzy || (241) nań szukali; lecz, chwała Bogu, nigdy nic nie nalezli, co by się do vszu statecznych a biegłych w nauce kościelney y w pismie ś. przynieść mogło.

Obacz, cny czytelniku, iż tego nigdy

⁸ Вмѣсто словъ, взятыхъ въ скобки, во 2 изданіи: «smakuia». ⁹ На полѣ: «Act. 15».

¹⁰ Во 2 изд. опущено. ¹¹ ро добавлено изъ 2 изданія. ¹² Во 2 изд.: «на сщцо». ¹³ Вмѣсто словъ, взятыхъ въ скобки, во 2 изд.: «rozgrzesza stany wielkie mocą sobie od Chrystusa daną». ¹⁴ На полѣ: «Matt. 19».

wszyscy starszy y młodszy Grekowie na kościół Rzymski mienić nie śmieli (w czym dziś niektorzy z Rusi, v heretykow wstyszawszy, przyganiać śmieją), aby w tym kościół Rzymski błdził, iż pospolitemu człeku pod iedną osobą przenaświętzy sakrament daie ¹. Nidgy tego y nawiętzy z Grekow nieprzyiaciele Rzymianom zadawać nie śmieli. A gdy tak rzeczy małe y ni[k]czemne ² wymyślali, pewnie by tey tak wielkiej byli nie zaniechali. Bo y Grekowie sami, kto się dobrze przypatrzy, pod iedną osobą daią. Acz Ruscy popi nic około tego nie rozumieją, co osoby, a co rzecz sama w sakramencie tym dziwnym, y gdzie iest poświęcenie Krwie Pańskiej, a gdzie niemasz, rzadko około tego co umieją.

Rozdział 13.

Iako za Leona papieża Dziewiątego Grekowie o przasny chleb przyganiać kościół^{||}(242)wi Rzymskiemu poczęli, a iako ie papieżowie vpominali y na synody y dysputacye wzywali.

Tak niewinną a niepokalaną oblubienię Chrystusową zpotwarzywszy y wzgardziwszy, Grekowie, po gwałtownym wygnaniu Rzymskiego duchowieństwa z Bulgaryey, nic nie opuścili, co ku wiecznemu rozdziałowi od kościoła y od przełożonego swego y nieprzyiaźni ku Łacinnikom służyć mogło. Papieże Rzymskie po wszytkiey Grecyey od Chrystofa począwszy z liturgiey wymiatać y

wymazywać roskazali ³ (bo we mszy, iako y my dziś, na pierwszym ie zawdy mieyscu, modląc się za patryarchy y cesarze, kładli), wyklinali, złorzeczyli y, iako za przekłete heretyki, mieli. Lecz papieżowie, [z] ⁴ miłości chrześciańskiej krzywdy swey zapominając, (x) ⁵ serca nigdy tracić przeciw im nie chcieli; ale ie, iako oycowie—niemądre syny, częstym vpominanim y posły swemi obsyżając, leczyli, do zgody Chrystusowej przywodzili y na synody wzywali. **||**(243) Ale, iako ichże hystoryk Laonicus ⁶ świadczy, Grekowie nie chcieli; y samte na swe Greki wypowieda, isz, się w swarach około wiary kochając, biskupom Rzymskim do zgody się przywozić nie dali.

Potym, około roku Pańskiego 1048 ⁷, w pułtora sta lath po oney krzywdzie, którą Rzymskiemu kościołowi w Bulgaryey czynili za Leona Dziewiątego ⁸ przed pięćset lath nastal na stolicę Carogrocką Michał. Ktory, wzięwszy w thowarzystwo Leona Acrydana, na on czas biskupa Bulgarskiego, człeka wczornego, ale vpornego, począł znou pychę y wszeteczność onego Iana (ktorego był Grzegorz Wielki wskromił), iusz od czterech set lat vmarłą, ożywiać, a pisać się y czynić—patryarcha aekumenikus, to iest nawyższy y generalski patryarcha ⁹. Y począł Alexandryiskiego y Antyoskiego patryarchę, którzy do onego czasu przy Rzymskiej stolicy stali, a Grekow w odszczepieństwie nie naśladowali, pod się y pod swoje prawo y przełożenstwo, iako mowi Leo Dziewiąty, podbiiać. Na kol^{||}(244)niec ¹⁰ to, cze-

¹ Bo 2 wyd. na polz: «O iedney osobie w sakramencie». ² k взято изъ 2 издания. ³ На полз: «Около року Pańskiego 805». ⁴ Взято изъ 2 издания. ⁵ Этотъ предлогъ—лишній; его нѣтъ во 2 изданіи. ⁶ На полз: «Libro 10, in praefatione» ⁷ На полз: «Рoku 1048». ⁸ Во 2 изд. на полз: «Leo 9, capite 29, in epist. ad Michaellem Constant.» ⁹ Во 2 изд. на полз: «Michał, patryarcha Carogrodzki, począł się pisać aecumenicus». ¹⁰ На полз: «Leo 9, cap. 29, in epist. ad Michael. Constant. epis.»

go iego przodkowie nigdy w ódszcze-
pienstwie nie czynili, począł Łacińskie
kościóły y klasztory w Konstantynopolu
y w Grecyey psować y do tego niewo-
lic, aby po Grecku w kościołach służyli.
A co gorzezy—nową potwarz na kościół
Łaciński włożył, pisząc do biskupow w
Apuliey, nazwał Łacinniki heretyki azy-
mity, iż w przasnym, a nie w kwaśnym,
chlebie ofiaruią, — nowe im o to kac-
erstwo zadaiąc. Leo Dziewiąty papieasz
tego imienia, o to się frasuiąc, napisał
do onego Michała Carogrockiego y do
Akrydana, Bułgarskiego biskupa, wielki
list y prawie apostołskie do iedności
vpominanie, który ma rozdziałow czter-
dzieści y ieden ¹¹. Słuszna ¹² by tu wszy-
tek włożyć: iedno te małe ksiąszki nie
zniosą; kto może, proszę, przeczytay;
wielce się vcieszysz, y siła nauczysz!
Rowny iest ¹³ onemu, który Mikołay
Pierwszy papieasz przed ósmym zbo-
rem do Michała cesarza napisał. Na ten list
papieski (bo iest mocnych y dziwnych
z Ducha Ś. słów pełen), nieco się wskro-
miwszy, on hardy Carogrocki biskup
Michał ¹⁴ odpisał, nie iako się ku
zgódzie maiąc, y także do zgody papie-
szu vpominał. A papieasz mu te słowa w
drugim liście pisze:

«Pisanie twoiego czci godnego bra-
terstwa doszło nas, w którym nas do
zgody y iedności, rzeczy chrześcianom
wiernym ze wszytkich napotrzebnieyszey
y najlepszey, przywodziś ¹⁴, aby po dłu-
giey y szkodliwej niezgodzie corka (to
iest stolica Carogrocka) z przednaney
matki vweselić się mogła». Y potym:

«Wiele (prawi) do vszu naszych o tobie
nieznośnych rzeczy dochodzi. Snać no-
wymeś w stanie duchownym a nie po
stopniach na dostoięstwo biskupie
wstąpił. Co się czynić nie godzi. Bo te-
go y apostolska nauka, y chwalebne
kanony nie dopuszczaią. Ktemu nową
hardością y pragnieniem przełożęstwa
Alexandryiskiego y Antioskiego patryar-
chę na starych przywileiach godności
ich vszkodzić, a onych nad prawo y
słuszność podbić pod się chcesz ¹⁵. Proż-
ną chwałą podniesiony y pompą świecką,
na Chrystusa, dla nas vbogiego, nie
pomnisz, iż on vbogie miastecz ¹⁶ko
na swoje narodzenie obrał a w iaskini,
nie w krolewskich gospodach, gospodę ¹⁶
miał. Iakie to iest y iako brzydkie y
oplakane świętokrąszkiey ¹⁷ czci ¹⁸ przy-
właszczanie, isz się vniwersalskim pa-
tryarchą zowiesz y piszesz, gdysz do
tego czasu ten, kto Boga miłuię, nie
śmiał się tym tytułem nigdy zdobić. A
kto po Chrystusie słuszniey by mógł
tym się słowem okrasić, iako ten, kto-
remu rzeczone: tyś opoka, na korey
zbuduię kościół moy? A wždy nie nay-
duiem, aby się zwał Piotr święty vni-
uersalis apostolus, chociaz był kxią-
żę apostołow, y żaden z iego potomkow
tym się imieniem tak niezwyčajnym
zwać nie przyzwolił. Acz Wielkiemu
Leonowi, przodkowi naszemu y iego po-
tomkom ś. zbor Chalcedoński ten tytuł
przysądził, o to Ian wasz, który przed
cztermi sthy y czterdzieści[ą] lath ten
tytuł wynalazł, w hardości swey zgi-
nął, od Pela[g]iusza y Grzegorza Wiel-

¹¹ На поръ: «Грековие Łacińskie kościóły w Grecyey psowali. Leo 9 in epist. 2 ad eundem». ¹² Во 2 над. «слusznie». ¹³ На поръ: «In epist. adversus Michaelem Constan. episcop.» ¹⁴ На поръ: «Слова Леона 9 до Греков». ¹⁵ На поръ: «Зіад знаć, iż инни патрiархowie од коścioла Рzymського не были одстапили». ¹⁶ Врѣсто этого слова, во 2 над. «злoженіе». ¹⁷ Во 2 над.: «свѣтoкpaдзкeй». ¹⁸ Пoсрѣ этого, во 2 над. встaвлено: «aсcиmеnicus».

kiego y [i]nnych wykłety. Cosz mu pomogła pycha iego? Iako cień minęła wszytka. Iako wy zdrowie za bracią położycie, ktorzy prózney chwały w tym tytule, ktorym się wszytek koś||(247)ciół gorszy, położyć nie chcecie? Vpamiętacie(sz) ¹ się, proszę, w tym szaleństwie, abys tego wcześnikiem nie był, o ktorym pisano ². Na nawyższe patrzy, a on iest krolem nad wszytkimi syny hardości».

«A na ono (pisze tenże papiesz) ³, kto się nie zdumieie, iżes ty teraz po świętych y prawowiernych oycach, po tysiącu y dwudziestu lat, nowym się potwarcą na Łaciński kościół wyrwał, isz wyklinasz tych wszytkich y iawnie ie przenaśladujesz, ktorzy kolwiek wcześnicy są sakramentu w przasnym. Tę śmiałość twoię y z powieściśmy poznali, y z listu się twego do Apulczykow pokazała. Smiesz to twierdzić, isz kwaśny chleb był, w ktorym Pan apostołom swoim tajemnicę Ciąła swego na wieczery zostawił? Ten fałsz z obojga testamentu łączno pokazać. Bo nie przyszedł był psować zakonu, ale pełnić. Przeto, wedle rozkazania zakonnego, z przasnym y z winem starą paschę sprawował y zaraz z przasnego y z wina, iako Łukasz s. ⁴ powiada, nową vczniom podał. Bo ⁵ przez ony ośm ||(248) dni nie widać było nic kwaśnego po wszytkich granicach Żydowskich; a v kogo się kwas nalazł, [z]ginęła dusza iego z ludu swego. Gdyby tedy był kwas na wieczery Pana Iezusowey, abo żeby go on y vczniowie iego skusili, słusznie by, iako przestępcy, zginęli. Y pan by swym

nieprzyaciółom mowić nie mogli: a kto mi z was grzech moy vkażać może? Tedy było nań fałszywych świadkow szukać nie trzeba. Lecz ten, ktorzy nigdy nie grzeszył, ani się zdrada w vściech iego nalazła, to, co sam idąc na mękę vczniom zlecił, iasnie przez apostoła, w ktorym samże mowił, powiedział: vżywaymy nie w starym kwasie, ani w kwasie złości y nieprawości, ale w przasnicy czystości y prawdy. Y na drugim mieyscu: trocha (powiada) kwasu wszytko zamieszanie psuie ⁷. A gdzie się co psuie, tam się natura na goraze mieni y wadę iaką przyimuie».

Y potym zamykając, tenże papież mowi: «ia tam posły moje sę, ktorzy cię y o tym, y o innych rzeczach potwarynych szerzey s pisania naszego nauczą, teraz więcej się tym bawić nie chcę. ||(249) Naucz się, bracie miły, opatrnie a pokornie mowić. Napisałeś nam: gdyby ty do kościoła Rzymskiego przystał, miał by z tobą Rzymski kościół wszytki kościoły po wszytkim świecie. A co to za morskie dziwy, namilazy bracie? Rzymski kościół, będąc głową y matką kościołów, ma być bez członkow y bez corek ⁸? A iakosz by mógł być głową y matką nazwany? Wierziemy, y dla tego mowiemy, y statecznie wyznawamy, iż Rzymski kościół nie iest osierociały, ani sam został, iako ty mniemasz. Ale ktora kolwiek nacya po wszytkim świecie od niego się w hardości swey dzieli a z nim nie zgadza, nie ma być za kościół miana, ani zwana, ale za zborzyszcze heretyckie, y za schackę odszczepieńcow, y synagoge

¹ Bo 2 mzd. опущено. ² Na porb: «Job. 41». ³ Na porb: «Anno 1020. O przasnym. O bacz, isz dopiero po tysiącu lat Grekowie o przasny chleb niesłusznie przyganiać Łacinnikom poczęli».

⁴ Na porb: Łuk. 22. ⁵ Na porb: «Exod. 12». ⁶ Na porb: «Ioan. 8». ⁷ Na porb: «1 Cor. 5».

⁸ Na porb: «Rzymski kościół głową bez członkow być nie może».

szatańską⁹. Niech vstaną kaccerstwa y odszczepieństwa, a miłuiącym Boga niech wzgorszenia nie będzie, ale pokoy wielki¹⁰! Kto się w chrześciańskim imieniu kocha, przestań złorzeczyć y gabać kościoł s. Rzymski apostolski! Bo próżno gospodarza czci, kto małżonkę iego lży. Złey to iest sławy, ||(250) mowi mędrzec¹¹, który się oycy wstydzi, a przeklęty, który matkę gniewa».

A na ono, co kościoły Łacińskie wymiotali, tak pisze¹²: «Iako mam sprawę, wszytkiście Łacińskie kościoły zamknęli, mnichom y opatom klasztorystie pobrali, chcąc, aby po-waszemu żyli. Patrz, iako w tey mierze kościoł Rzymski więtsze ma baczenie y miłość. Bo mając w Rzymie y przed Rzymem wiele Greckich klasztorow, abo kościołow, żadnego niepokoju dotąd nie cierpią, ani im oycowskiego nabożeństwa y zwyczaju zakazują, y owszem radzą im, aby przy nim stali. Bo nie ma kościoł Rzymski serca heretyckiego, ktore się wszytko w rozdziałach kocha, mówiąc przez one dziatek rozboynicę nierządną: ani mnie, ani tobie, zabiy a rozsiekay¹³! Lecz miłością prawą macierzyńską na Salomona woła y prosi. Proszę, Panie, day iey to dziecię żywe, a nie zabiiay go! Bo wie, iż rozne ceremonie¹⁴ y zwyczaie nic zbawieniu nie szkodzą, gdzie iedna wiara, w miłości robiąca co może, iednemu Bogu wszytkich zaleca».

Poty są święte y Duchu Boże|| (251) go pełne słowa tego Leona Dziewiątego przed pięćset lat pisane. S których wiele, cny czytelniku, zrozumieć możesz.

Naprzod, iż papież nigdy nie zanie-

chał starać się o ty zgubione owce od owczarnie swoiey, y w ten czas zacne y wielce vczone posły do Konstantynopola posłał, między innemi Vmberta, opata Lenomańskiego. Ktory, tam przyiechawszy, błędy Greckie y vpor ich vkazował, y na gadanie y disputacyą wszytkich Grekow wyzywał, ktorzy by Rzymskiemu kościołowi w czym przyganę dać śmieli. Ale oni w vporze trwali, y mało co papiescy posłowie sprawili. Wracaiąc się do domu, księgi im dwoie ten Vmbertus, o ich odszczepieństwie napisane, w ktorych oczyszczał kościoła Rzymskiego niepokalaną naukę, zostawił.

Druga się stąd pokazuje, iż Alexandryjski y Antyoski patriarcha do tego czasu za głowę swoię y starszego, nie Carogrockiego, ale Rzymskiego papieża znali. Iakosz potym we stu lat około roku 1137 w Antyochiey był synod Wschodnych za dozwoleńim papieskim, na ||(252) który papież Innocencius Wtóry swego presidenta posłał Piotra, arcybiskupa Lugduńskiego, iako świadczy Tyrius (lib. 15, cap. 16, 17)¹⁵. Na ktorym synodzie Radulfa, patriarchę Antyoskiego, z stolice złożono. Pod tymże czasem, za presidencią tegosz legata papieskiego, był synod w Hieruzalem, na ktorym też był Maxim, katolik, Ormiański biskup, gdzie Ormiańskie błędy zganione są, z ktorych wynić katolik Ormiański obiecał. Co tenże Tyrius świadczy.

To widzisz, iż przed czterzmi sty lat ci patryachowie Wschodni zwierzchność Piotra s. znali.

Napisał (y)¹⁶ ieden historyk Grecki

⁹ Ha norb: «Czytay pilnie». ¹⁰ Ha norb: «Psal. 118». ¹¹ Ha norb: «Ecl. 3». ¹² Ha norb: «Aduersus Mich. cap. 29». ¹³ Ha norb: «2 Reg. 3». ¹⁴ Ha norb: «Ceremonie rozne w iedney wierze nie szkodzą». ¹⁵ Ha norb: «Tyrius, lib. 15, cap. 16, 17». ¹⁶ Bo 2 нд. опущено.

Gregoras Niceph[or] ¹: «Gdy Grekow (powiada) papieżowie Rzymscy na synod zwieść nie mogli, posłali do Konstantynopola wielce wczone doktory y biskupy y mniehy, aby wszystkim Grekom około pochodzenia Ducha Ś. «y od Syna» disputacją stawili. Ci (powiada) takiego serca byli, iż wołali po rynkach Carogrockich, na disputacją wyzywając, za tę prawdę, ktorey bronili, iesliby przekonani by||**(253)**li, w ogień iść chcąc y zdrowie swoje sadząc. Ale (powiada ten Gregora) iż się im żaden z Grekow nie stawił, ani z nimi gadać chciał».

Patrz, iako prawdziwie na swoich Grekow vpor y kamienną twardość świadczy, w którym stwardzeni do zgody się mieć tak zapamiętali nie chcieli.

ROZDZIAŁ 14.

Iako zatwardziali byli Grekowie w vporze śwem ², a iaką nieprzyiaźń przeciw Łacinnikom pokazowali, gdy szli na zdobywanie od Turkow Bożego grobu. A iako potym poniewolnie byli z kościołem Rzymskim ziednoczeni, gdy Łacinnicy Carograd opanowali.

Od tego czasu, to iest po Leonie 9 papieżu, ieszcze więcey w vporze swym y odszczepieństwie twardzieli, iako skamieniali, Grekowie: iż mieysca żadnemu vpominaniu papieskiemu nie dali, ani na synody, na ktore często przyzywani byli, przyjezdzać a prawdę swoją pokazać nie chcieli. Na koniec tę iadowitą a zapamiętałą nienawiść przeciw chrześcia-

nom pokazowali, iż gdy się do Ziemie Ś. na zdobyw||**(254)**wanie grobu Bożego y z ręki pogańskiej ziemie ony, po ktorey deptały nogi Boga naszego Iezusa Chrystusa, wybawienie—samym Duchem Bożym wzruszeni, krew swoją y gardła ofiarując, za vpominaniem papieskim, wyprawowali y ze wszystkich Zachodnych krolestw iedni morzem, drudzy ziemią, przez Polskę y Podole, wfami wielkimi, około roku Pańskiego - 1088 ³, ciągnęli, — Grekowie wielce im przeszkadzali. Bo nie mogąc Carogrodu minąć, przez Greckie państwa ciągnąć musieli. Napisał własny ich historyk Grecki Nicetas ⁴, iż Manuel Kommenus, cesarz Carogrocki, Łacinniki, do Syryey idące, mieczem, zdradą, truciznami gubił y w mąkę, z ktorey chleb czynić mieli, wapno niegaszone kłaść kazał. A przed nim ⁵ niebaczny cesarz Olexy Pierwszy, zbraciwszy się z Turki, przechodu chrześcianom Łacińskiego kościoła do Ziemie Ś. bronil, y v Konstantynopola, gdy się nic złego woyska chrześcianskie od chrześcian niespodziewały, wiele ich pogubił. Y krola Babilońskiego na Łacinniki, w Ziem||**(255)** Ś. krew o grob Boży rozlewając, pobudzać przez częste posły swoje do niego nie zaniechał. Taka była y nienawiść y niewdzięczność Grekow przeciw Rzymskiego kościoła ludziom, ktorzy ich nieprzyiaciom y krzyża ś. tak się mocno zastawiać chcieli, o sławę wszystkiego chrześcianaństwa y imię Boga naszego Iezusa Chrystusa.

Y okazali tego Grekowie, iż po osmdziesiąt lat, przez ktore Łacinnicy w tak dalekich stronach Hieruzalem y Ziemie Ś., krwią swoją oblaną y od po-

¹ Ha norð: «Gregoras Nicephorus, lib. 10, Rom. Histor.». ² Bo 2 мах. «swym». ³ Ha norð: «Okolo roku Pań. 1088». ⁴ Ha norð: «Libr. 1 rerum a Manuele Com. gestarum». ⁵ Ha norð: «Tyrius, libro 2, cap. 5, 6, 7. Vispergen. anno Do. 1106».

gaństwa wyzwoloną, trzymali, takie przeszkadzania od Greków mając, grob Boży wtracili. A Grekowie zatym niezgody w odszczepieństwie sieiący y kościoł Boży y jedność chrześciańską targaiący prędey w pogańskie ręce wpadli.

Dali też znać niektorzy niezbożni cesarzowie Greccy, iż tylo na złość Łacinie y papieżowi Greckiego kościoła ziednoczyć nie chcieli, a jedność ś. kościelną, za świeckie panowanie, przedawali świętokrajskim ⁶ y || (256) niezbożnym sercem. Bo, za czasu papieża Alexandra Trzeciego, około roku 1165, cesarz Carogrocki tenże Manuel Kommenus, ktorego syn Alexy Iagniskę ⁷, corkę krola Francuskiego Philipa, za żonę miał, widząc, iż cesarz Rzymski Fryderyk Barbarossa rzeczony wielce papieża y Rzymski kościół przenaśladował, rozumiejąc żeby do opanowania Zachodnich krolestw pogodę miał,—zadne poselstwo do papieża Alexandra po dwa króć wyprawił ⁸, obiecuiąc mu zapewne ziednoczyć kościół Grecki z Rzymskim, tak iako zastarodawna ziednoczony w posłuszeństwie iego był; ktemu—wielgą pomoc na cesarza Frydricha, by iedno na to przyzwolić chciał, żeby cesarstwo Rzymskie do Carogrodu, iako było pierwey, przywrocil, a iednego cesarza vczynił ⁹.

Potymże się spraw, cny czytelniku, iż Grekowie nie dla złey nauki, ani dla żadnego heretycstwa, iako się potwarzac nie wstydzili, od kościoła się ś. oddzielili, ale tylo ¹⁰ dla świeckiego panowania y prózney czci świeckiey. Patryarchowie Carogroccy dla ||(257) zwier-

chności nad innymi Wshodnymi patryarchami, do ktorey im papieżowie przeszkadzali, żeby sami papieżmi nad innymi być mogli; a cesarze — dla przywrocenia ku sobie świeckiego Zachodnego państwa. Y przeto posłuszeństwa czynienia swym duchownym zakazowali, aby tym do pozyskania sobie krolestw Zachodnych świeckich drogi szukali. Co iesli się godziło, vmiey każdy vważyć, iaki to grzech wielki dla nędznego panowania tak wiele dusz tracić, a suknią Chrystusowę rozdierać, y ciało duchowne iedności kościoła iego targać! O czym iusz się wyższej mowiło ¹¹.

Ieszcze iedney drogi Pan Bog na vpaamiętanie Greków y przywrocenie ich do iedności kościelney vżyć raczył: chcąc ich tym posłuszeństwa ś. y pokory nauczyć, a ich hardość vkrocic, y pokazać w małym czasie, isz mu iedność y zgoda kościoła ś. iego miła iest.

Okolo roku 1206 ¹², gdy na państwie Carogrockim był Isaak, brat iego rodzony Alexy, zdradliwie go poimawszy, do więzienia wsadził y, oczy iemu wylupiwszy, sam się na państwie posadził. ||(258) Syn Isaakow Alexi vciekł z oney trfogi y vdał się do papieża, cesarza y innych Zachodnych chrześcian, ktorzy na on czas woyska swoje na obronę Bożego grobu gotowali, zwłaszcza Francuzowie y Weneci, oznaymuiąc im tyraństwo y okrucieństwo stryia swego; prosił ich, dla Boga, aby oycy iego wyzwolili, obiecuiąc im to y poprzysięgaiąc, iż kościół Grecki do iedności y posłuszeństwa starodawnego przywieść miał. Tedy dla tego samego kościoła ś. ziednoczenia chrześciańskie ony woyska do

⁶ Bo 2 мад.: «świętokradzkim». ⁷ Bo 2 мад.: «Iagnieszkę». ⁸ На поръ: «Platina in vita Alexan. 5». ⁹ На поръ: «Przywrocenia cesarstwa Grekowie v papieża prosili». ¹⁰ Bo 2 мад.: «tylko».

¹¹ На поръ: «w rozdz. 8 wtorey części». ¹² На поръ: «Platina in vita Innocentii 3».

Carogrodu się ruszyły, y podeń przy-
iachawszy, trzeciego dnia miasta dobyli,
y na państwo syna onego ślepego, tego
to Alexego, wsadzili. Ktory, prętko z
oycem vmarcszy, cesarstwo w rękę Ła-
cińskich zostawił. Gdy tedy katolicy ko-
ścioła Łacińskiego Greki opanowali, po-
stawili na cesarstwie Baldwina Francu-
skiego, a na patryarchoście Tomasza
Maurocena Weneta, którzy kościół ś.,
nie tyło Grecki, ale y Antioski y Hie-
rozolimski, do iedności y posłuszeństwa
papieskigo zupełnie przywiedli za dziw-
ną (259) a osobliwą opatrnością Bo-
ską. ktory y tym takim obyczaiem Gre-
kow zgody y iedności nauczyć chciał. Y
trzymając przez lat 60 Carogrockie ce-
sarstwo, znowu Greki ziednoczyli y ko-
ścielny pokoy naprawili, tak isz na wiel-
kim zborze Laterańskim. za Innocentego
papieża Trzeciego, około roku Pańskie-
go 1216 ¹ (na którym było 70 arcybi-
skupow y 400 biskupow Łacińskich y
Greckich, y innych około sześćset do-
ktorow), byli pospołu z Łacinniki pa-
tryarcha Carogrocki y Hierozolimski. Y
czytamy ², isz posłuszeństwo znowu pa-
pieżom te kościoły odszczepione oddały.
Co się lepiej zrozumie z tych słow.
ktore tam, między kanony y postano-
wienia kościelne, pisane są. Tak stoi w
rozdziale czwartym ³:

«Aczkolwiek Greki, którzy się za cza-
sow naszych do posłuszeństwa stolice
apostolskiej wrocili, czcić y posyłać ⁴
chcemy, obyczaiem ⁵ y obrzędem ⁶ ich,
ile według Boga możemy, vgadzać;
wszakże w tym zgadzać im nie możemy,
ani chcemy, sz czego duszne niebezpieczeń-
stwo roście, y co kościelney vczciwo-

(260)ści włożyć. Bo iako się był Gre-
cki kościół z niektórymi swemi pomoc-
niki od posłuszeństwa stolice apostol-
skiej oderwał, tak się barzo Grekowie
Łacinniki brzydzić poczęli, isz między
innymi rzeczami, ktore ku obrzydzeniu
ich niezbożnie czynili, gdy się trafiło,
isz kapłan Łaciński na ich ołtarzu ofa-
rę czynił, nie pierwey na onym ołtarzu
mszey mieć chcieli, aszby on, iako po-
mazany, obmyli. Ktemu chrześciance od
Łacinnikow znowu chrzcic się ich ważyli
z śmiałości y z vporu. Y ieszcze to nie-
ktorzy, iako słyszem, dotąd czynią. My
tedy, chcąc takie wzgorszenie od kościoła
Bożego oddalić, za zdaniem ś. zboru suro-
wie roskazujem, aby się tego więcey nie
ważyli, ale się z kościołem ś. Rzymskim,
z matką swoją, iako synowie posłuszeń-
stwa zgadzali; aby była iedna owczarnia
y ieden pasterz. A ktoby się śmiał tego
ważyć, mieczem wyklęcia vbity, z do-
stojenstwa y vrzędu kościelnego niech
złożon będzie!»

Na tymże ⁷ dopiero synodzie papież
y oni oycowie ś., chcąc iusz przy so-
(261)bie zatrzymać stolicę Carogrocką,
ktora sie tak często odrywała, daie iey
pierwsze mieysce po stolicy Rzymskiej,
ale żadney iurysdykcyey na inne pa-
tryarchy nie daie, w te słowa mówiąc:

«Odnawiając stare przywileie stolic
patryarchowskich, za pochwaleniem ś.
powszechnego zboru, vstawiamy, aby po
Rzymskim kościele (ktory za postano-
wieniem Pańskim nad innymi wszytkimi
porządney mocy ma przodkowanie, iako
matka y nauczycielka wszytkich wier-
nych Chrystusowych) miała pierwsze
mieysce Carogrocka, wtore Alexandryi-

¹ Na norb: «Roku P. 1216». ² Na norb: «Con. To. 3». ³ Na norb: «Con. Later. Mag. cap. 4. 5». ⁴ Bo 2 над.: «posilać». ⁵ Bo 2 над.: «obyczaiom». ⁶ Bo 2 над.: «obrzędom». ⁷ Bo 2 над. na norb: «Dane jest dopiero mieysce pierwsze po papietu stolicy Carogrodzkiej».

ska, trzecie Antyoska, czwarte Hierozolimska, zachowując kaźdey z nich swojei dostojność, tak iż gdy tych stolic biskupi od Rzymskiego pallius, który iest znamię zupełności mocy biskupiey, wezmą y przysięgę wierności y posłuszeństwa uczynią: aby też oni tenże pallius swoim podległym biskupom dawać mogli, przyjmując od nich wyznanie zwyczajne, wedle kanonow, y ślubowanie posłuszeństwa kościołowi Rzymskiemu; krzyż Pański niech każą przed sobą wszędzie ||(262) nosić, chyba w Rzymie y gdzieby kolwiek nawyższy biskup, abo iego poseł, apostolskiey dostojności herbow używający, był, nosić go nie będą; a we wszystkich ziemiach, ich iurisdikciey podległych, do nich apelacye być mają, chybaby kto do stolicy apostolskiey appelować chciał, temu pokornie mieysce dać mają».

Poty są słowa koncylium wielkiego Laterańskiego. Z ktorego się znaczy, iż też y na tenże czas Grekowie się znowu z stolicą apostolską ziednoczyli, y po pallius, to iest moc duchowną, na nastawianiu swoim patryarchowie Carogroccy y inni do stolicy apostolskiey ślali. Lecz y to nie długo trwało.

Po tym koncilium Laterańskim wielkim, około roku 1273 ⁸, za Grzegorza Dziesiątego papieża; był wielki zbor oycow ś. w Lugduńie, miescie Francuskim, około wyprawy do Ziemi Ś. y około ziednoczenia Grekow s kościołem Rzymskim. Było ⁹ na nim biskupow 500, opatow 60. Na to koncilium przyjechał sam cesarz Carogrocki Michał 7 Paleologus, z ||(263) wiele ¹⁰ biskupow y duchowieństwem swoim. Tam im znowu

dosyć się z[s]tało około pochodzenia Ducha Ś. «y od Syna». Y za powodem cesarza Michała ziednoczeni są znowu, y posłuszeństwo kościelne przyjęli. Pisze ieden Grecki historyk Nicephor Gregoras ¹¹, iż z tey vnicy Lugduńskiej Grekowie trzy kondycye przyjęli. Pierwsza: aby papieża w swoich kościelnych modlitwach z innymi patryarchami mianowali. Druga: aby appellacye do Rzymu duchownym nie bronili. Trzecia: aby we wszystkim zwierzchność kościoła Rzymskiego znali. Do ktorey zgody, powiada, niektorzy Grekowie przywieść się nie dali. Lecz Michał cesarz do tego ie prośbami, grośbami y karanim przywodził. Y Iozepha patryarchę (od papieża wyklętego) przeto z stolicy wygnał, y nieiakięgo człeka, wielce vczonego, na imię Beka ¹², iż na tę świętą zgodę vpornie przyzwolić nie chciał, do więzienia dał. A chcąc cesarz, żeby ten Bekus prawdę vznał a niewinności się Łacińskiego kościoła y prawemu wyznaniu oko||(264) Ducha Ś. pochodzenia «y od Syna» przypatrzył, — posłał mu do więzienia xięgi Greckie, nie Łacińskiego, ale Greckiego iednego doktora, na imię Blemmidy. Ktory ¹³, będąc vczonym y dobrym człekiem, napisał był osobliwe księgi (acz tajemnie, bojąc się nieprzyjaźni v swoich Grekow), w ktorych oczyścił Łaciński kościół, niesłusznie od Grekow spotwarzany, y nazbierał z wiela doktorow Greckich starych świadectwa około pochodzenia Ducha Ś. y od Syna. Y innych wiela rzeczy w te ksiąszki ten Blemmida zebrał, ku szczerości wiary y niepokalanej nauki stolicy Rzymskiey służące. Ty księgi gdy Beko

⁸ Ha norb: «Roku Pa. 1273». ⁹ Ha norb: «Platina in vita Greg. 10; Gregoras, lib. 5». ¹⁰ Bo 2 msk.: «wielę». ¹¹ Ha norb: «Lib. 5 in inficio». ¹² Ha norb: «Becus, Grecki doktor». ¹³ Ha norb: «Blemmidas Grecki Rzymskiego kościoła pisanim bronil».

przeczytał, prosił, aby mu ci doktorowie starzy Greccy, ktoremi Blemmidas swiadczył, przyniesieni byli. Tak uczynić cesarz kazał. Y obaczył, długo ie y pilnie czytając, y stosując iedno z drugim, iż przy Łacińskim kościele prawda; na koniec nie tylo się z Rzymskim kościołem ziednoczył, ale też z starych y swiadectwa s. oycow Greckich za Łacini-ki więcej do onych ksiąg przyczynił. Y potym, gdy ||(265) patryarchą Carogrockim został, nie tylo ony trzy kondycye przyjął, ale z Rzymskim kościołem, na wszystkim się ziednoczywszy, przestawał, okrom tego, powiada ten Greczyn, iż iuż po-papiesku, to iest Łacińskimi obrządkami mszey albo liturgiey w Carogrodzie nie mieli, chyba ieden raz w niektorym kościele ¹.

Tu się godzi vważyć, wierny chrześcianinie, iako między Greki po wszystkie wieki oderwania ich miał Pan Bog każdego czasu y w każdym prawie stu lat y gęsciey swoje Greki, którzy kościół Rzymski oczyszciali y z nim się iednoczyli: o iego krzywdę abo iawnie mówili, abo tajemnie prze furyą ludu vpornego pisali ². Y teraz za naszych lat na concilium Trydenckim wiele (Greckich) ³ biskupow było, którzy w społeczności kościoła Rzymskiego przestają. Baczyc też możesz, iż przed trzemi sty lat zgoda się ta wznowiła barzo znacznie, ktorey, iako y innych pō śmierci tego Michała Siodmego cesarza y tego Beka patryarchi, Grekowie nie trzymali.

||(266) ROZDZIAŁ 15.

O ostatnim świeżym y niedaw-

nym w Florencyey Grekow y Rusi z kościołem Bożym ziednoczeniu; y list wieczney a nierozdzielney zgody y ziednoczenia; y o pięci artykułech, ktore Grekowie wyznali.

Przysliśmy do tak świeżych a niedawnych około ziednoczenia Grekow y Rusi z kościołem Bożym postempkow, iż ledwie s pamięci ludzkiej wyszli. Iesli nie oycowie, tedy dziadowie narodow Ruskich pamiętać mogli o Sidorze, iako oni zowąż, abo o Izidorze, metropolicie Kiiowskim, iako im to ziednoczenie przyniosł, opowiadał y, iako prawy apostoł Chrystusow y posłaniec, pokoy z nieba na ziemi ludziom dobrej woli zwiastował. Ktorem iako oni, żal się Boże, wzgardzili a, wedle starego vporu swego, Łacińskim się, to iest kościoła Bożego, y Piotra s. stolicę towarzystwem, zgodą chrześciańską sbrzydźili, heretyki y przeklętymi nas zowiąc, — śmierć to abo raczey zacne męczeństwo tego to Sidora pokazało, ktem on iako ||(267) wierny sługa Chrystusow (y mirunosicil) ⁴ stateczne swoje poselstwo zapieczętował! Co iako się działo, iuż teraz posłuchajmy.

Roku Pańskiego 1438, to iest przed stem trzydzieścią y ośmią lat, vczynione iest concilium w Florencyey abo, iako Grekowie mówią, ośmy zbor tak Wschodnich, iako y Zachodnich biskupow, za czasu papieża Ewgeniusza Czwartego, ktem się w Ferarzu począł, a drugiego roku skończył się w Florencyey. Na nim co y iako się działo wszytko po-Grecku od Grekow samych

¹ На погѣ: «Аѣ до року Р. 1278 мса в Греков по-Рызму бывала». ² На погѣ: «Завѣды мѣдзѣ Греками были, ктормы при Рызскимъ коѣтеле стали, y онъ мовили». ³ Во 2 над. оумѣно. ⁴ Опущено во 2 над.

dostatecznie wypisano iest, y skryć się s tym y tać Grekowie nie mogą. Na ten wielki a nade wszytki, na których się odszczepieństwo Greckie gasiło, naznaczniejszy synod dobrowolnie a swym summieniem przyciśnieni Grekowie przyiachali, nie lada iacy, ani przez posły, ale sam osobą swoją Ian Paleologus, cesarz Grecki, y sam osobą swoją Iozeph, patriarcha Carogrocki, y przy nim wiele metropolitow y biskupow Greckich y innych przednich a *sprzewybor*|(268)nieyszch⁵ doktorow y co nauczeńszych z Grecyey osob. Przyiachali też y posłowie trzech drugich patriarch[ow], to iest Alexandryiskiego, Antyoskiego y Ierolimskiego, na tenże wielki zbor. Był też na nim, imieniem wszytkich narodow Ruskich, przy Grekach stojących, Isidor abo, iako oni mówią, Sidor, metropolita Kiiowski. Ci wszyscy z Łacinniki y kościołem Rzymskim iednostaynie, iednomysłnie, w Duchu Bożym, w duchu pokoju Chrystusowego, przez czternaście miesięcy namawiając się, y wolnie w miłości gadając, taką vnią, ziednoczenie y w iedno ciało spoienie chrześciaństwa czynili, napisali, podpisali, zapieczętowali, iako słowo od słowa położono iest. Na ktorego listu pisanie obrał zbor wzystek sześć Grekow a sześć Łacinnikow, aby z porady oycow onych napisali wieczną zgodę. Co gdy czynili zgodnie, na ostatnim siedzeniu⁶ z wielką radością wszytkich był czytany list po Łacinie y po Grecku, w ty słowa:

|| (269) LIST Ś. VNIĘY ABO ZIEDNOCZENIA GREKOW Z ŁACINNIKI.

«Ewgenius, biskup, sługa sług Bożych,

na wieczną pamiątkę, za przyzwolenim na rzeczy niżej opisane namilszego syna naszego Iana Paleologa, cesarza Romańskiego, iasnie vrodzonego, y tych, którzy zasiedli nieysca patryarchow, braciey naszych, y innych, w których się stawił kościół Wschodny.

«Wesel się niebo y raduy się ziemi! Ściana się, która dzieliła Wschodny kościół od Zachodnego, rozwaliła, y nawrócił się pokoy y zgoda przez on węgielny kamień Chrystusa, który z dwoyga uczynił iedno, y iedną ścianę mocnym miłości y pokoju y wieczney iedności przymierzem spoić raczył! Po wielkiej mgle y chmurnych a niewdzięcznych obłokach, rosterkow starych, iasne nam požądanej iedności promienie zaświeciły. Wesel się, matko, kościele ś., która na dzieci swe, dotąd niezgodne, już ziednoczone y spokojne patrzysz! Niedawno prze ich rozdziały rzewno płakała, a teraz za ich zgodą z niewymownym weselem Bogu Wszchemogącemu dziękuiesz! Weselcie się, wzystcy wierni po wszem świecie, którzy się być chrześciany mienicie, a tey ś. kościołowi powszechnemu radości pomagaycie! Owo Zachodni y Wschodni oycowie, po długim rostargnieniu y różnościach, vdając się na nie|(270)bespieczności morza y ziemie, y zwyciężywszy wszytki trudności, ziachali się tu na ten święty y powszechny zbor, z wielkim weselim y wielkim przenaświętszey iedności y starey miłości wznowienia pragnieniem, y na swym się przedsięwzięciu nie omylili. Bo po długim y trudnym wybadaniu, za łaską Ducha Ś., do naświętszey, ktorey pragnęli, iedności przyszli. A kto się za to dobrodzieystwo Wszchemogą-

⁵ Во 2 вѣд.: «навыборнейших». ⁶ На поѣѣ: «sessione vltima».

cego Boga godnie wydzikować może? Kto się nad Boskiego zmiłowania skarbem nie zdumiecie? Czyiego tak żelaznego serca ta wielkość dobroci niebieskiej nie zmięczy? Zapewnie nie są to włomności ludzkiej wynalaski, ale Boskie sprawy, które z wielką pokorą y vczczeniem przyjmować y za nie dziękować mamy!

«Tobie sława, tobie chwała, tobie dzięki, Chrystusie, studnico miłosierdzia! Któryś to dobrodzieystwo oblubienicy twej powszechnemu kościołowi dał, y nasze czasy tymes cudem miłości twej vzcic raczył, aby wszyscy wystawiali dziwy twoie! Wielki bowiem y Boski dar Bog nam zesłał, y oczymachmy to oglądali, czego ini przed nami, acz barzo pragnęli, widzieć nie mogli! Bo ziachawszy się Łacinnicy y Grecy na then prześwięty powszechny synod, wielkiej pilności y chęci vżyli, aby między nimi on też artykuł o pochodzeniu Ducha Ś. vstawicznym wypytanem był rozebran. A przytoczywszy wywody s pisma ś. y wiele świadectw doktorow Wschodnych y Zachodnych, gdy iedni mówili, iż Duch Ś. pochodzi od Oyca y od Syna, a drudzy od Oyca przez Syna, wszyscy na iedno rozumienie, acz słowy roznymi, oko mieli. Bo Grekowie to, co mówią, iż Duch Ś. od Oyca pochodzi, nie tym vmysłem mówili, aby Syna odmiatali, ale iż się im tak zdało (iako oni mówią), żeby Łacinnicy, mówiąc, iż Duch Ś. pochodzi od Oyca y od Syna, dwa początki y dwoie tchnienie czynili. Y przeto nie chcieli mówić, iż Duch Święty pochodzi od Oyca y od Syna. A Łacinnicy twierdzili, iż nie tym vmysłem mówią, iż pochodzi Duch Ś. od Oyca y od Syna, żeby Oycu odeymowali to, aby on być nie miał zrzodłem y początkiem wszystkiego bostwa, to iest Syna y Ducha Ś., abo

żeby tego, co Duch Ś. od Syna pochodzi, Syn od Oyca nie miał, abo żeby dwa początki y dwoie tchnienie czynić mieli; lecz tylo ieden początek być y iedno tchnienie Ducha Ś. twierdzą, iako y dotąd twierdzili. Tak iż z tego wszystkiego iedno się prawdziwe rozumienie zbiera y zchodzi. Przetoż to niżej napisane ś. y Bogu miłe ziednoczenie iednim sercem vczynili y na nie zezwolili. A tak w inię Ś. Troyce, Oyca y Syna y Ducha Ś., za pochwalenim tego powszechnego zboru Florenckiego, [ro]skazuiem ¹, aby tę prawdę wiary każdy chrześcianin wierzył, y przyjął, y wyznawał, iż Duch Ś. z Oyca y Syna wiecznie iest: y istność swoją y iestestwo ma zaraz z Oyca y z Syna y z obudwu wiecznie, iako z iednego początku y z iednego tchnienia pochodzi. Obiaśniając to, co ś. doktorowie y oycowie mówią, iż od Oyca przez Syna Duch Ś. pochodzi, że się to do tego rozumienia ściągą, aby się to znaczyło, iż też Syn, wedle Grekow, iest przyczyną, a wedle Łacinnikow — iest początek istności Ducha Ś., iako y Ociec. A ponieważ wszystko, co iest Oycowskie, dał rodzenim Ociec iednorodnemu Synowi swemu (okrom tego, co iest być Oycem), to samo, iż Duch Ś. od Syna pochodzi, to tenże Syn od Oyca wiecznie ma, od ktorego też wiecznie rodzony iest. Skazuiem też, iż objaśnienie y wyłożenie słow onych «y od Syna», dla pokazania prawdy y dla potrzeby, na on czas słusznie y rozumnie do wyznania wiary abo creda włożono iest.

«Ktemu iż tak w przasnym, iako w kwaśnym pszenicznym chlebie prawdziwe się Ciało Chrystusowe poświęca, y ka-

¹ го взято изъ 2 издания.

plani w obojgu Ciało Boże poświęcać maia, każdy wedle zwyczaju swego, abo Wschodniego, albo Zachodniego. Nad co ² iesli prawdziwie pokutuiący w miłości Bożej zeydzie, pierwey niżli słusznymi owocy pokuty za dopuszczenie y opuszczenie dosyć vczyni, dusze się ich karanim czyscowym po śmierci czyścią ³. Ktorych się im męk wliżywa, gdy wierni żywi im pomagaią przez ofiarę mszey s., przez modlitwy y iałmużny i inne vczynności pobożne, ktore wierni za wierne czynią, wedle postanowienia kościelnego. A dusze tych, ktore po przyjęciu chrztu żadnego się grzechu nie dopuściły, y te, ktore po zmazaniu grzechow, abo w cielech swych, abo bez ciał (iako się rzekło), oczyszcione są, zaraz ||(273) do nieba idą y iaśnie patrzą na Boga, w Troycy iednego, tak iako iest. Acz, wedle roznych zasług, ieden doskonaley, niżli drugi. A tych dusze, ktore w vczynionym grzechu śmiertelnym, abo w samym pierworodnym schodzą, zaraz do piekła idą, wszakże roznyim karanim się karać maia.

«Nad to skazuiem, iż s. apostolska stolica y Rzymski biskup ma nad wszystkim światem przodkowanie, y tenże Rzymski biskup iest potomek s. Piotra, książećcia apostolskiego, y prawdziwy Chrystusow namiestnik, głową kościoła wszytkiego, y chrześciaństwa wszego iest oycem y nauczycielem, y iemu w Pietrze s. dana iest zupełna moc na paszą, rząd y sprawowanie powszechnego kościoła, — iako się też to w dzieiach powszechnych zborow y w świętych kanonich abo prawach duchownych zamyka.

«Nad to wyznawamy porządek, vczyniony w prawie duchownym około wielebnych patriarchyow: iż Konstantyno-

polski patriarchy wtory iest po naswięt-szym Rzymskim biskupie, trzeci — Alexandryiski, czwarty—Antyoski, piąty — Ierozolimski, wcale ich prawa y przywileie wszytkie zachowuiąc.

«Dat. w Florencyey, na zasiedzeniu iawnym synodu, ktore w wielkim kościele było. Roku Wcielenia Pańskiego 1439, szostego dnia czerwca, biskupstwa naszego roku IX».

Tec są pięć artykułow, cny czytelniku, o ktore gra szła, to iest na ktore się iednomyslnie, w Duchu Ś. y prawowier||(274)nym wznaniu wiary katolickiey, zgodził kościół Grecki z Łacińskim:

Pierwszy. Isz Duch Ś. tak pochodzi od Syna, iako y od Oyca; a isz Łaciński kościół żadney w tym przygany nie ma, isz do wyznania wiary przyłożył «y od Syna».

Wtory. Isz tak w przasnym, iako w kwaśnym chlebie poświęcony sakrament przenaświetszy być może, wedle zwyczaju, iako ktorey stronie od przodkow podano iest.

Trzeci. Iż świętych dusze idą do nieba zaraz y widzą twarz Bożą, a złych na potępienie wieczne.

Czwarty. Iż czyściec iest, do ktorego po śmierci ci idą, ktorzy tu w pokucie y w łasce Bożej s tego świata zchodzą na wypłacenie doczesnego karania, ktorzy się ofiarą, mszey s. y iałmużnami y innemi dobrymi vczynkami wiernych żywych poratować mogą.

Piąty. Iż biskup Rzymski iest najwyższym sprawcą wszytkiego kościoła powszechnego chrześciańskiego, namiestnik Chrystusow y potomek Piotra s., y głowa wszytkich chrześcian, ||(275) ktoremu w świętym Pietrze dana iest zupełna moc na rządzenie y sprawowanie wszytkiego kościoła.

Tylo o pierwszy Grekowie spor y ga-

² Во 2 над.: «то». ³ Во 2 над.: «чyszczą».

danie czynili. to jest o pochodzenie Ducha Ś. Lecz te inne cztery wolnie a wprzeymie wyznali, iż tak jest. a inaczey mowiący przekłęci są.

W czym się obacz każdy, iako bliski potępienia jest. który na tym. co się tu spolnie z Ducha Ś. postanowiło, nie przestae, a z głową, wszystkiego chrześciaństwa, to jest z papieżem, iako tu Grekowie wyznali. ziednoczony nie jest.

Rozdział 16.

Iako o pochodzeniu Ducha Ś. y od Syna Grekom się dosyć stało. y dostatecznie wywiodło, iż to wierna ewangeliey ś. y katolicka prawda, tak iż na tym przestali y toż¹ wyznawaiąc roziechali się.

Dziwować się każdy może tak wielkiemu Greckiemu y Ruskiemu, iako tu doznawamy, vporowi: iż nas, katoliki, zwać do tego czasu w pismach swoich Ruskich bluzniercami na Ducha Ś. y heretykami nie prze (276)staią, o to. isz tę prawdę Bożą y wyznanie Troycey Ś. nierozdzielney tak ćwierdzim, wedla pisma y oycow. ś. starowiecznych Greckich y Łacińskich, isz Syn Boży, tak iako Ociec, przyrodzenno y z Oycem jednoistotno Ducha Ś. ma. y tak od niego, iako y od Oyca, nierozdzielno, iako od iednego początku, bez początku pochodzi. Bo acz zawždy ta prawda y to wyznanie takie iawne było w wszystkim kościele Łacińskim y starym Greckim, wszakże na tym zborze Florenckim barzo się znacznie w oczach wszystkiego świata y w oczach wszystkich Grekow, objaśniło. O którym wiedząc Grekowie ścisnemy summieniem

swoim, y wstydząc się tak vpornych na kościół Łaciński potwarzy, nie śnieli na początku tego kościołowi Rzymskiemu zadać², żeby wyznanie ich y nauka około pochodzenia Ducha Ś. zła była a z prawdą się ewangeliey ś. nie zgadzała. ale iż to w kredo abo w wyznanie wiary okrom Grekow włożyli a przydali. Tę nawiętszą winę kładli na Rzymski kościół, dla ktorey, powiada Marek Epheski, Gre (277)kowie odstąpili od Łacinników. Lecz dobrze mu powiedziano³: «Iesli to prawda, iż Duch Ś. pochodzi y od Syna, a czemu się wyznać tej prawdy nie godzi, zwłaszcza gdy tego potrzeba przeciw kacerstwu, ktore było na on czas»? A gdyby dla tego Grekowie od Rzymskiego kościoła odstąpić mieli, tedy by to (byli)⁴ dawniey czynili. Ale wiedząc to wyłożenie wiary kościoła Rzymskiego, długo w iedności iego żyli, y żaden z Wschodnych słusznie temu nigdy przyganić nie śmiał; ale wszyciek świat w czesnistwie wiary z stolicą apostolską Piotra ś. przestawał. Dopiero po siódmym zborze, gdy się prze inne przyczyny dosyć niesłuszne, iako wyższey pokazano jest, Grekowie oddzielili: tą się, iakoby słuszną, zasłonił y swoje odszczepienstwo y nieposluszeństwo ku stolicy Rzymskiej pokryć chcieli. Na to Grekowie odpowiedzieć na koniec nie mogąc, gdy im to w ich starych doktorach pokazano jest, iż tak vczyli, tak wierzyli,— przestać na tym y to wyznać musieli, iako się w liście tym vniesy pokazało. |(278) Iam tu wyznanie y naukę około tego doktorow ś. Greckich, na więtsze pohańbienie tych próżnych mow, położyc vmyślił. Ktore takie są:

¹ Bo 2 над.: «to». ² На поръ: «sessio. 3». ³ На поръ: «sessione septima». ⁴ Bo 2 над. опущено.

SWIADECTWA GRECKICH STARYCH Y MŁODSZYCH DOKTOROW, iż DUCH Ś. POCHODZI Y OD SYNA.

Basilius w księgach trzecich przeciw Eunomiuszowi twierdzi, iż Duch Ś. ma od Syna esse, to iest, iako Słowacy starzy przełożyli, iestestwo. Y na drugim miejscu (iako sami Grekowie na ósmem zborze ⁵ przywodzili): «od Syna (powiada) Duch Ś. iestestwo ma, od niego bierze y opowiada nam». A iakoż, wedle tego ś. Basilego, od Syna nie pochodzi, gdy to esse abo iestestwo od Syna ma tak, iako y od Oyca?

Athanazyus (lib. de unitate fidei ad Theophilum) Wielgi on ś. tak mowi: «z mocy Oyca y Syna pochodzi Duch Ś., moc samę bostwa mający». Y na drugim miejscu ⁶: «Chrystus (powiada) Ducha Ś. z swey istności, Boga z Boga, z siebie istotnie będącego, swym apostołom y oblubienicy swey kościołowi pokazał, mowiąc: z mego wezmie, to iest z istności moiey. Y iest Duch Ś. iednoistotny Synowi, od ktorego wszystko ma, co ma. Y on mnie w wielbi, to iest na sobie bostwem, ktore ode mnie ma, mnie sławnego Boga być pokaze». Y na drugim miejscu: «Duch Ś. (mowi) cokolwiek ma, od Słowa Bożego ma» ⁷. Y gani kościół tu zebrany wynalące tego kacerstwa, y wyznawa, iż Duch Ś. niestworzony prawy Bog, obiema iednoistotny iest.

To są słowa ś. Athanazego, w ktorych każdy baczyć może, isz pochodzenie Ducha Ś. także Synowi, iako y Oyca, przypisuie: ponieważ wszystko, co Duch Ś. ma od Syna, ma także iako y od Oyca, iako od iednego początku, toć

y pochodzenie bez wątpienia. Toż iest w iego credzie abo w wyznaniu wiary.

Cyryllus Alexandryski, zacny stary y wielki doktor, tak też mowi v Iana ś. na ono miejsce: prosić będę Oyca, a da wam innego Pocieszyciela ⁸: «Nikt nie wątpi (powiada), iż Duch Synow iest. Bo iesliby Syn od Oycowskiej istności był oddalony, a iakoszby mógł Ducha Oycowskiego dawać, tak iako swego? Bo pismo iest, iż tchnął na wiecznie mowiąc: bierzcie Ducha Ś. To tedy mowić y wierzyć (się) ⁹ musi, iż w dobrach przyrodzonych bostwa Syn ma z Oycem istotne uczestnictwo y tymże sposobem Ducha ma, iako y Ociec, nie przychodnego, ani zwierzchnego (bo by to głupie y szalone było rozumienie), ale iako każdy z nas własnego ducha swego ma, ktorego z wnętrności swey na wierzch wypuszcza. Przetosz cielesnie Chrystus tchnął tym znakiem, vkazuiąc, iż iako z ust człowieczych cielesnie duch ludzki pochodzi, tak z Boskiej istności, tak iako bostwu przystoi, Duch, ktory z niey iest, wycieka». Y na drugim miejscu: «nie iest (powiada) od Synowskiej istności Duch oddalony, ale z niey przyrodzenno pochodzi» ¹⁰. A coż może być iaśniey rzeczono?

Epiphanius ¹¹ barzo też iaśnie mowi: «Iako nikt nie zna Oyca, iedno Syn, a nikt nie zna Syna, iedno Ociec, tak śmiem mowić, iż Ducha nikt nie zna, iedno Ociec y Syn, od ktorego pochodzi y bierze».

Didimus Alexandryiski ¹², praeceptor ś. Hieronima, tak wyznawa: «Zbawiciel, ktory prawda iest, mowi: nie będzie mo-

⁵ Ha noz̄b: «sessi. 20». ⁶ Ha noz̄b: «In epis. ad Serapionem». ⁷ Ha noz̄b: «In oratione de concilio Niceno». ⁸ Ha noz̄b: «Libro 9, cap. 44 in Ioannem». ⁹ Bo 2 мад. опущено. ¹⁰ Ha noz̄b: «Libro 10, cap. 41 in Ioan.» ¹¹ Ha noz̄b: «In Ancorato et Haeresi. 74». ¹² Ha noz̄b: «Libro de Spiritu Sancto. De consecratione distincti. vltima c. Saluator.»

wił (Duch Ś.) sam od siebie, to iest nie beze mnie y nie bez moiey y Oycowskiey woley. Bo sam od siebie nie iest, ale od Oyca y ode mnie iest. Bo to samo, co iest, y czym stoi, y co mowi, od Oyca y ode mnie on iest. Ia prawdę mowię y tchnę to, co on mowi. Bo Duch prawdy iest». Y niżej mowi tenże Didimus: «Duch Ś. iest Duch prawdy, Duch mądrości, nie może słuchać Syna mowiącego, czego by nie wiedział. Poniewasz to on iest, co się od Syna podae, to iest pochodzący Bog z Boga, Duch prawdy, pochodzący od prawdy (a prawda iest Syn, iako sam o sobie rzekł: iam iest prawda)». Nad to nikt iaśniejszych słow o pochodzeniu Ducha Ś. od Syna pragnąć nie może.

Chryzostom ś. ¹: «gdy (mowi) wszystko to, co Ociec ma, y Syn także ma, okrom tego, iż on iest rodzący, a Syn iest rodzony, iaśnie daie znać, iż także ma pochodzenie Ducha Ś., iako y Ociec, poniewasz pochodzenie y tchnienie rodzenie nie iest».

Simon Methaphrastes tak też wyznawa w żywocie ś. Dionizego Areopagity: **[(281)** «W niebo (powiada) moy Christus wstąpił, y do Oycowskiey się stolice wrocil, y Ducha Ś., który od niego sz pochodzi, vczniom swoim spuścił, aby narod niewierny sprawował».

Anastazius ² z gory Sina tak też mowi: «Z cielesney własności y podobieństwa Boskich osob między sobą złączenie poymuiem: bo iako Duch vst iego, to iest Bożych, Duch się Ś. zowie, chociaź iest vstami iednorodnego». Y niżej: «Duch Ś. z niego (to iest z Syna) po-

chodzi, y posyła się, nie tylo od Oyca, ale też y od Syna».

Opuszczam inne Greki młodsze, iako: Blemmidę, Beka, Bessariona y inne, którzy o tym wielkie księgi pisali przeciw swoimże Grekom, a wiarę ś. katolicką kościoła Rzymskiego oczyszciali prawie po wszystkie wieki Greckiego odszczyepieństwa.

Kładę nade wszystko iawnie dwu wielkich zborow ś. wtorego y siódmego napoważniejsze świadectwo:

Wtory ³ synod dwuset oycow w Ephezie tak mowi ⁴: «Duch Boży (powiada) od Syna odłączony nie iest: bo się zowie Duch prawdy, a prawda Chrystus iest; przetosz od niego, także iako y od Oyca, pochodzi».

Na siódmym zborze przywodzą oycowie z Athanazego ś. kazanie o obrazie Pana naszego, przy którym się w Berycie wszyscy Żydowie nawrocili, iż ⁵ z biskupem, który ie chrzcił, tak po chrzście wyznawali ⁶: «Ieden Bog y Ociec a on nie rodzony, ieden Syn a on rodzony Chrystus, ktorego naszym oycowie vkrzyżowali a myśmy go za prawego Pana **[(282)** poznali, ieden Duch Ś., od obu dwu pochodzący, przez ktorego wierziem, iż zbawieni będziem». Ieszcze iawnie wszyciek ten zbor siódmy w wyznaniu wiary swey mowi ⁷: «wierziem w Ducha Ś., który od Oyca y od Syna pochodzi». Czymże się tu Grecki vpor wymowi?

To, co około Damascena zamiataią ⁸, iż na iednym mieyscu przy tego, iż Duch Ś. nie pochodzi od Syna,—niechay wiedzą, iż Ian Damascen przed siódmym

¹ На погѣ: «In Ioannem». ² На погѣ: «Concilio Florenti, actio 7». ³ Въ нашемъ экземплярѣ 1 изд. ошибка эта исправлена: «wtory» зачеркнуто чернилами и написано «3». Ошибка эта повторена и во 2-мъ изданіи. ⁴ На погѣ: «In symbolo. De consecra. distinctio ultima». ⁵ Во 2 изд.: «y». ⁶ На погѣ: «actione 4». ⁷ На погѣ: «actione 7». ⁸ На погѣ: «Zonaras, tom. 3».

zbozem swoje księgi, «De fide orthodoxa», pisał. Bo w nich nauki o obrazach, przeciw którym w ten czas mowiono, broni, w który też czas już niektórzy Grekowie około tego wyznania o Duchu Ś. pochodzeniu od Syna szemrali. Dla tegosz na tym synodzie oycowie wszyscy z Hadryanem (z) ⁹ Rzymskim y z Tarasem Carogrockim tak wyzna[wali] ¹⁰, iż Duch Ś. pochodzi od Oycy y od Syna, aby się ono wątpienie niektórych y tego to Damascena vgasilo. Na tym zborze siodnym będąc ten osobą swoją Damascenus, y zowie się Ioannes Monachus, vpomniał ¹¹ się, widząc zgodne wyznanie oycow ś. około tego, y w historyey, którą potym pisał o Barlaamie y Iozaphacie, takie wyznanie czyni: «Syn (powiada) iest iasność chwały y słowo istotne, ktore było na początku v Boga, y bez początku iest y bez końca, przez ktore wszystko się stało widome y niewidome. Wiedź (powiada) y o iednym Duchu Ś., od Oycy y od Syna pochodzącym, Bogu doskonałym y ożywiającym». To są słowa Damascena ¹². A || (283) nie dziw, iż się w tym poprawił. Bo y w kazaniu o vmarłych daie znać, iakoby potępieni w piekle znowu do poznania wiary ś. przysć mogli. Dobrze powiedział ¹³ cesarz Paleologus na ósmym zborze Florenckim: «Ieden, dwa, abo trzey doktorow omylić się mogą; ale kościół ś., o którym P[an] rzekł: «tyś iest opoka», zbłądzić nie może!»

Toż się o Ianie Theophilackie ¹⁴ mowi, iż, będąc około tegosz czasu, przetosz Łacinnikom w tey mierze przymowił, iż ie zle zrozumiał, aby oni dwa początki w bostwie kładli. Nie iżby tego przec miał, iż także Syn, iako y Ociec,

istotnie Ducha Ś. ma. Kto się temu tam iego pisaniu przypatrzy, tak naidzie. A iż przeciw Cyryllowi Alex. mowi: «Wszyscy Grekowie prawowierni nigdy tego przec nie mogli, ani mogą, iż Duch Ś. Synowski iest, a iż od Oycy pochodzi y od Syna, abo przez Syna. To wszystkoż zaiedno, gdy mowią od Syna, iako gdy mowią przez Syna. Bo to w Troycy Ś. zaiedno się poczyta, iako naucza ś. Basilius ¹⁵, y iako się w liście vniesy Grekow z Łacinniki objaśni».

To też słusnie każdy vważyć może, iż kościół Boży, zawždy po wszystkie wieki doktory y nauczyciele mając, nie tylko Greckie, ale tesz miał y Łacińskie. Y owszem niektórzy w Łacińskim ięzyku starszy są daleko, niszi Głeccy, iako: Ireneus, Cypryanus, Tertulianus y inni, którym w starożytności || (284) żadny ¹⁶ się Grecki zrownać nie może z tych, którzy są w ręku y vzywaniu kościelnym. Bo ci starszy są, niszi Bazylus, Nazyanzenus, Chryzostom y inni. Dyonizego ś. Areopaity nie liczę: bo ten Łaciński kościół fundował w Franczey, y tam męczeńską koronę odniosł. Gdy tedy ci doktorowie Łacińscy, tak starzy, y drudzy, iako: Hylaryus, Ambrozyus, Augustynus, Leo, Gregoryus, Hieronimus y inni wszyscy tak vczyli y tym pisma swoje zageścili, isz Duch Ś. pochodzi y od Syna; tosz pewnie mowią, co y doktorowie Greccy. Bo ieden Duch Ś. przez nie nauczał; y rzecz niepodobna, aby się zgadzać nie mieli. Iesli niektórzy Wschodni vczyli, iż Duch Ś. od Oycy przez Syna pochodzi, — tosz mowili, co y Łacinnicy, isz Duch Ś. od Oycy y od Syna, iako od iednego początku pochodzi. Taki

⁹ Bo 2 wyd. опущено. ¹⁰ *wa* взято изъ 2 издания. ¹¹ Bo 2 wyd.: «обачуѣ». ¹² Bo 2 wyd. на полѣ: «Блѣдъ ś. Damasc.» ¹³ На полѣ: «Sessio vltima.» ¹⁴ Bo 2 wyd. на полѣ: «Theophilactus.» ¹⁵ На полѣ: «Libro de Spiritu Sancto.» ¹⁶ Bo 2 wyd.: «zaden.»

wywod na ośmym Florenckim zborze barzo Greki pokonał, gdy ich tym Bessaryon, Grecki także biskup, przypierał. A tu Marek Epheski ¹, nie mogąc żadnego na to odporu dać, milczeć musiał. Nad to sy||(285)nod piąty tak mowi ²: «We wszystkim nasładuiem ś. oycow doktorow kościelnych: Athanazego, Hilarego, Bazylego, Grzegorza Theologa, Grzegorzę Nisena, Ambrożego, Augustyna, Theophila, Iana Carogrockiego, Cyrylla, Leona, Probusa, y przyjmuiem wszystko to, co o prawey wierze y potępieniu heretykow wyłożyli. Piąci doktorow Lacińskich wystowili y potwierdzili ich naukę y pisma, wiedząc, isz ci z Grekami, ktore wyliczyli, iedney wiary vczyli. A poniewasz v Hilarego, Ambrożego, Augustyna, Leona nic gęstszego nie iest, iako to, iż Duch Ś. pochodzi y od Syna,—tedy pewnie tę ich naukę, iako z Greckimi zgodną, pochwalili y potwierdzili. A co więcey — kto tego przy, aby Duch Ś. nie pochodził tak od Syna, iako od Oyca, czyni w bostwie nierówność, a Oyca w istotności bostwa roznego od Syna rozumieć musi. Bo iesli Duch Ś. od Oyca pochodzi, a od Syna nie pochodzi, iusz ma Ociec to, czego Syn nie ma. A to iest fałsz wielki y bluźnierstwo Arryańskie. Bo okrom rodzaystwa, co samy ||(286) persony dzie-

li, isz Syn Oycem nie iest, ani Ociec Synem, wszystko z Oycem rowno, iako ieden Bog z nim, Syn ma.

Na ostatek rozności w własności persony nie będzie miał Duch Ś. od Syna, iesli abo Duch Ś. od Syna, abo (co iest niepodobno) Syn od Ducha Ś. pochodzić nie będzie. Bo w iednym bostwie Troycey Ś. niemasz żadney rozności, iedno z strony person. A persony pochodzenim tylo, isz ten od tego, a nie ten od tego stoią, y rozne od siebie są. Kto rozumny ³ w wyznaniu ś. wiary Troycey nierozdzielney zrozumie, co mowię; a prosty niechay temu da pokoy, by się na tey głębokiey wodzie nie zanurzył!

Temu się podziwuy, cny czytelniku, isz teraz nasiąło się tak wiele heretykow, ktorzy z vmysłu y z pilnością szukaia, w czym by kościół ś. Rzymiski vszczypać, a iemu przyganić mogli. Żaden się nigdy tego ważyć nie smiał (okrom bluźniercow Troycey Ś. nowochrzeńcow, ktorzy się Boga w Troycy iedynego z pohańcy zaprzeli), aby w tym wyznaniu kościołowi Rzymskie-||(287)mu przyganił. Y owszem wszyscy się z Grekow śmieia, iż w tym tak niebaczni są, a nie widzą, isz iesli tego pochodzenia Ducha Ś. y od Syna przą, włomek wielki czynią wyznania Boga w Troycy iedynego ⁴.

¹ Bo 2 над. на похѣ: «Marek Epheski». ² Bo 2 над. на похѣ: «Piąty zbor doktory Lacińskie y naukę ich chwali». ³ Bo 2 над.: «dowcipny». ⁴ Послѣ этого, во 2-мъ изданіи (стр. 244—246) помѣщено слѣдующее дополнение: «Przetoż dziwiuię się baczeniu Ieremiasza, patryarchy Carogrodzkiego, ktory, od roku Pańskiego 1576 aż do roku 1581, wdawszy się z Niemieckimi heretyki Wirtemberskimi w pisania o artykułach wiary, gdy o Ducha Ś. pochodzeniu błędu swe- nie pochodził od Syna, tak nagrany y wysmiany się sam siebie słusznie wstydić ma. Gdy nań a w tym wyznaniu y prawdzie kościoła Rzym- szowi teyże nieprzyiaźni w tym nie fołguia, a gdy nieprziiaciele kościoła Rzymskiego towarzy- iawne iemu heretyctwo heretyky zadaia, twier- dząc, iż zle y fałszywie naucza, aby Duch Ś. y od Syna nie pochodził! O czym bychmy byli nie wiedzieli, by była nie posłużyła nam pilność y wielka nauka Stanisława Sokolowskiego,

ROZDZIAŁ 17.

Przeciw tym, ktorzy, tego s. zboru Florenckiego nie trzymając, iako są winni, vpornie y bezrozumnie mu przyganiają, iakoby tam Grekowie zniewoleni być do takiej vniesy mieli; a iż ieden Marek, biskup Epheski, tam nie przyzwalał; a iż się więcej zborow czynić, okrom siedmi, nie godzi. Y o testamencie Iozepha, patryarchi Carogrockigo y wotowaniu Greków na ostatnim zasiedzeniu.

Ci, ktorzy sobie ten przestawny y wielki synod lekce ważą, abo im gardzą, bez wątpienia samym Panem Bogiem gardzą ⁶, y nie wierzą, aby Duch Boży kościół katolicki sprawował y rządził. Iesli kto, iednym porządnym starszym swoim wzgardziwszy, słyzy onę srogą przymowę od Pana Boga: «nie ciebie wzgardzili, ale mnie» ⁶,—daleko więcej, kto wszystkiego świata pasterzow y nawyższego kapła **(288)** na czterech patryarchow, y tak wiele biskupow nie słyca: pewnego potępienia nie vydzie! Mowi pismo ⁷: «kto by kapłana nawyższego nie posłuchał, z wyroku sędziiego zabit być ma». Iako srodzey ten zginie y karan będzie, ktory y przy nawyższym kapłanie ze wszystkiego chrześciaństwa przedniejszego duchowienstwa za nic sobie nie ma!

To, co ony siedm zborow miały, y to,

czym ich wyznanie y postanowienie było poważne, to się wszystko na tym s. zborze nayduie. Iest na nim obecny nawyższy biskup a pasterz świata wszystkiego y opoka ona kościelna, bez ktorey żaden synod ważny, iako Grekowie sami znają, nie iest. Są czterzey patryarchowie, są głowy wszystkiego chrześciaństwa duchowne, porządnie wezwane y zebrane. Iest y cesarz obecny, a świadek tego y executor, co kapłani Boży stanowią. Są wolne a żadną niewolą nieściśnione namowy. A iako Grekowie przy swym cesarzu Greckim y obecnym zniewoleni być mogli? A chwala Bogu, iż tam cesarz Zaciński obecny nie był, a **(289)** ich Grecki był, aby tey wymowki nie mieli. Przeczytaj, kto może, ostatne oycow tych zasiedzenie, iako na nim Grekowie osobno między sobą sami w domu patryarchy swego wotowali. Tam vsłyszysz, co sam cesarz Paleologus mowił w ty słowa:

«Ja (powiada) ten s. generalski synod nie mniejszy być rozumiem ⁸ nad inne, ktore się abo więszą lidzbą oycow, abo Grzegorzami, Cyrillami y innymi zacnymi doktormi zalecały y poważne były. Rozumiem, iż też ten synod nie mniey iest pobożny y święty y nie mniejszą v mnie ma wczciwość. Przeto iż na nim trudniejsze wątpienie rozbierane iest; y ludzie, przez ktore się to dzieie, wielgiey czci godni są, a zwłaszcza nawyższy biskup y ktemu patryarcha nasz przenaświetszy. Gdy tedy ten zbor taki iest y tak wielki, ia, z

kaznodzieie sławney pamięci krola Stephana, ktory, we Lwowie będąc, od Greków Ieremiaszowe z heretyki pisanie przyjął, y wčenje z Greckiego przetłumaczył, y swiatu vказаł, iako heretykowie, papieżem wzgardziwszy, v Carogrodzkiego patryarchy pociechy szukali. Y taką nalezili, y patryarcha v nich nalazł, iakiey oboia strona była godna: każdy przy vporze y błędzie swym zostaje, a swary między pysznemi, ktorzy kościelne posłuszeństwo porzucili a nikomu się sądzić nie dają, vstać nie mogą». ⁵ Na porz: «Act. 15». ⁶ Na porz: «1 Reg. 8». ⁷ Na porz: «Deut. 17». ⁸ Na porz: «Cesarz Grecki ósmy zbor ma za wielki y prawy».

łaski Bożey cesarz, przestawać chcę na tym, co on postanowi, y to, co osądzi, abo to, na czym więtsza część ¹ oycow przestanie, wedle zwyczaju moich przodków y wedle możności świętego cesarstwa, bez żadney wymowki bronić tego obiecuję. Y dla tych przyczyn przerzeczonych, y dla tego, iż tak rozumiem, iż gdzie na wielkich y generalskich synodach o nauce Bożey stanowią, wedle pospolitego oycow zdania, kościół Boży zbłądzić nigdy nie może ². Bo być może, iż dwa, abo trzy y więcey, rzecz iaką iedną wważając, zabłądzić mogą; lecz kościół powszechny, o którym Pan rzekł: «tyś iest opoka», a na tey opoce zbuduję kościół moy, y bramy piekielne jego nie przemogą», zbłądzić nigdy nie może! Bo inaczey słowa Zbawiciela naszego próżne by były, y wiara by nasza wpadła. Co iż by była wielka szkoda, wierzyć raczey mamy, iż kościół Boży omylić się nigdy nie może. A tak, iakom rzekł, musi cesarski maiestat kościelnych wyrokow bronić». Poty są słowa cesarskie.

Po nim Isidor Ruski rzekł: «Radzę, abyśmy Zachodnych doktorow pisma przyjęli. A iż Duch Ś. od Syna iestestwo ma, a Ociec, y Syn są iedynym powodem Ducha Ś., to ia wierzę y wyznawam y przed Bogiem y wami iawnie mówię».

Po nim Bessaryon Ni⁽²⁹¹⁾ceński, długo Łacińskie wyznanie chwając, na koniec tym zamknął: «iż ten chrześcianin zbawion być nie może, który by nie wierzył, iż Duch Ś. od Oyca y od Syna pochodzi» ³.

Po nim biskup Mityleński rzekł: «Iam z młodości srodze się o to z Łacinniki swarzył y wielki spor trzymał, iż mi

się zdało, iakoby dwa powody w Troyce Ś. kładli; ale teraz, gdy na synodzie ich się nauka obiaśniła, poznałem, iż inaczey, niżem myślał, y słusznie trzymaia»: Y niżej mowi: «ia też tak, iako oni, o Duchu Ś. przed Bogiem y ludźmi wierzę y wyznawam».

Toż y inni wyznali.

A drugiego dnia, gdy się na toż miejsce Grekowie zesli, to iest w dom patryarchi swego, przypomniał cesarz, aby inni także biskupi zdania swe wolnie powiedzieli. Y zdało się wszystkim, aby pierwey patryarcha swoje wotum powiedział. Tedy tak rzekł Iozeph patryarcha: «ia naszey oycowskiej nauki nie odstąpię, ani iey odmienię, ale w niey, pokim żyw, trwać będę. Wszakże, iż Łacinnicy nie bez przyczyny, ani swoim własnym zdaniem, ale świadc⁽²⁹²⁾twy świętych przywiedzeni, wierzą, iż Duch Ś. od Oyca y od Syna pochodzi,—prze to ia im przyzwalam y z nimi się iednoczę, y przyzwalam na to, iż to słowko «przez Syna» powod Ducha Ś. znaczy». To gdy mowił (mowią dzieie tego zboru) patryarcha, wszyscy oycowie, a zwłaszcza ci, którzy się pierwey nabarziey sprzeciwili, to iest Cizycki, Trapezuński, Monenbaseński y Herakleński metropolitowie y biskupi na toż także zezwolili, okrom iednego Epheskiego (Marka), który w tym niedowierstwie został, prząc tego, iż Duch Ś. od Syna nie pochodzi. Lecz zbor wszyciek Grecki (mowi historia) na tym stanął, iż Duch Ś. pochodzi od Oyca y od Syna, tak iako od iednego początku y powodu iedną istotnością ⁴, iednym tchnieniem przez Syna, iako iednoistotnego y iednoproduzzonego.

¹ Ha noz̄b: «Bacz, isz więtsza część oycow na synodzie zamyka». ² Ha noz̄b: «Obacz, Grecki naśladowniku, cesarza Greckiego dziwne słowa». ³ Ha noz̄b: «Czuy się, Greczynie, co Grecki Besaryon mowił». ⁴ Bo 2 nađ.: «istotnością».

Nazaiutrz (powiada) Grekowie się zaszli y przy tym że zostali, y na trzech listach to swoje wyznanie spisali: ieden posłali najwyższemu biskupowi, drugi — cesarzowi, a trzeci — podali patryarsze. Kto||(293)ry list gdy najwyższy biskup oglądał, wielce się weseślił y, zezwawszy naprętcę tak Greckie iako Łacinijskie biskupy (cesarza tyło y patryarchy nie było), y ⁵ kazał list on po-Grecku y po-Łacinie czytać. Gdy się czytanie dokonało, wszyscy się do obłapiania y całowania spólnego Grekowie z Łacinniki rzucili. O, iako to było miłe a lube pocałowanie y pokoiu danie braciey, przez tak długi czas niezgodnych! O, iako zaśpiewali wdzięcznymi głosy y sercy on Dawidow psalm ⁶: «O, iako iest dobro y miło w iedności braciey mieszkać!» Tam Grekowie błogosławieństwo wzięli, tam na nie z głowy Aaronowey, to iest najwyższego kapłana, on wonny oleiek łaski y miłosierdzia Bożego y pokoiu niebieskiego wylany iest! W którym by byli trwali a w pierwszy smrod ⁷ odszczepieństwa nie wpadli, nigdy by w taką zgubę y pogańskie ręce zaprzędani nie byli.

Mowią ieszcze dzieie tego zboru po-Grecku: Nazaiutrz, gdy się spolem także zeszli a inne rzeczy namawiali, powiedzą, iż patryarcha Carogrocki nagle skonał. Przy||(294)bieżeliśmy wnet y należeliśmy vmarłego. A pytając się, iako vmarł, słudzy powiedzieli: po wieczerzy szedł na swoy pokoy, tak iako był zwykł pisać, a pisząc drżeć y mdleć począł, y tak vmarł. A chcąc widzieć, co pisał, tenże list świeżo a dopiero napisany nalezli:

TESTAMENT IOZEPHA, PATRYARCHY CAROGROCKIEGO, GREKOM WSZYTKIM PRAWIE W GODZINE ŚMIERCI PISANY.

«Iozeph, z miłosierdzia Bożego Carogrocki y Nowego Rzymu arcybiskup y ekumenicki patryarcha. Iżem ku końcu żywota mego przyszedł, dla tego z powinności mey synom miłym, z łaski Bożey, moje wyznanie tym listem oznajmię. Isz to, co katolicki y apostolski P. Iezu Chrystusow kościół Rzymu Starego trzyma y święci, to ia wszystko trzymam, wierzę y wyznawam, y na nim wielce przestaję. Przebłogosławionego tesz oycy oycow y nawyższego biskupa Rzymu Starego papieża przyznawam być Pana naszego Iezusa Chrystusa namiestnikiem. Tudziesz tesz, isz czyściec duszny iest, nie przę. Datum w Florencyey, ośmego dnia miesiąca czerwca, roku Pańskiego 1439».

Wystąpże tu kto, a tak wolne postępkę Grekow bacząc, śmiej bezrozumnie mowić, isz się Grekom zniewolenie iakie działo! Gdzie widzisz, isz ce||(295)sarz, świecki potentat y obrońca ich, sam tak święte y wielkie y innym pierwszym rowne to koncylium zowie! Gdzie Markowi Epheskiemu y vporowi iego wolność daia, a nikt go od iego zakamiałości poniewolnię nie odwodzi, y s tym vporem wolnie do domu odieżdża! Gdzie vmieraiący y na sąd Boży idący patryarcha w godzinę śmierci, która się iusz nic nie boi, czym świat ten, z którego zchodzimy, grozić może, tak wolnie y cudownie, bez pytania, sam z powinności swey, dla przestrogi nauki synow swych, wyznawa, y tym ś. wyznaniem żywot swoy y vprzeyme do iedności ko-

⁵ Bo 2 wyd. опущено. ⁶ На полѣ: «Псал. 132» ⁷ Bo 2 wyd.: «блѣд».

scielney, bez ktorey zbawion być nie mógł, serce pieczętuie! Y syny swe, wszystkie Greki, y Ruś, y Moskwę wspomina y naucza, aby na tym wszystkim, co kościół ś. Rzymski apostolski czy, przestawali! A papieża za nawyższego oycy oycow y pasterza pasterzow znali! O, by się rozmyslili, a pomnieli na ten wielki y zacy y cudowny testament patryarchy swego, a iemu prawe, iako przystoi synom posłuszeństwa, miey-
 ||(296)sce dali ¹,—byli by na dobrej zbawienney drodze a tego, co Duch Ś. przez cztery patryarchy, przez oycy oycow, przez biskupy y przełożone kościoła wszystkiego postanowił, ganić by nie śmieli, ale raczey z nabożeństwem y pokorą w duchu pokoju y jedności przyinowali tak, iako winni są.

Co się Marka tego Epheskiego człeka, który siał między bracią niezgody, dotyczy,—wielka rzecz, isz się między stem jedna wporna a nieunoszona głowa naydzie, gdysz między dwunasią ieden się ludasz w szkole Chrystusowey nalazł. By to, co dziesięć rownych sobie postanowi, ieden, imże rowny, abo ieszcze niższy, rozparać miał, świat by nigdy rządu nie miał ²! W wściech dwu abo trzech świadectwo stoi, na iednym—nigdy! Więtsza część między roznemi zamyka w każdej sprawie. A tak iako cesarz samże Paleologus powiedział, co więcsza część oycow postanowi, na tym przestawać y tego bronić y podpierać potrzeba, — gdy tu nie tylo więtsza część, ale wszyscy, okrom Marka, iedno mowią. Śmiech ||(297) z siebie raczey czynił ten Marek, aniszli by miał był iakie oycow onym roztargnienie wczynić! Rozum przepiesz, ale vporu bezrozumnego nigdy! Znowu Marka te-

go po kila krot na dysputacyą y mowienie y podparcie tego, co złe, fałszywie trzymał, wyzywano; a on y na oczy iść nie chciał, iako przeklęty heretyk. Bo to iest właśnie heretyctwo—pismu wywodom oycow ś. mieysca nie dać, a na swym tylo przestawać. Mowil ³ na koniec ten Marek, aby był swoy hardy vpor, iesli nie wszyciek, tedy iaką częśćkę iego, przewiodł: niechay tylo z kreda Łacinnicy to słowo «y od Syna» wyrzucą, a wszędzie [y] ⁴ po innych księgach y modlitwach ich niechay się to iako prawda wyznawa, isz Duch Ś. pochodzi y od Syna! Patrz na to głupstwo y niężnośny vpor! Nie o prawdy temu szło vznanie (bo widział, isz to prawda Boża, co mowil kościół Rzymski), ale o wygranie, aby na iego się cokolwiek, chociaz nie wszystko, zstało. Na Niceńskim pierwszym zborze trzydzieści biskupow (nie ieden Marek, iako tu) od onych oycow ||(298) odstąpili y podpisać ich wyznania nie chcieli: szło li to w posłuch? Izali dla tego zbor ś. mocy mieć y powagi swey nie miał? Tak to w posłuch szło, iako gdy przy kilka seth woiennych trąbach iedna piszczałka śpiewa!

Lecz ieszcze więtsza niebacność tych się pokazuie, ktorzy mowią: «iż więcey zborow y synodow być, iedno siedm, nie może: bo kościół Boży, wedle Salomona, na tych siedmi słupach zbudowany iest, a iuż ośmego niepotrzeba», — to iest tego, który Greki potępia, y błędy ich vkazuie, y vpor a nieposłuszeństwo ich odkrywa!

Rad by złodziey to stanowił, gdy by go vsłuchano, gdy widzi, iż towarzysze iego karzą, aby woyta y burmistrza

¹ На полѣ: «1 Petr. 1». ² Во 2 изд. на полѣ. «Deut. 17». ³ На полѣ: «Vpor wielki Marka Epheskiego». ⁴ Взято изъ 2 издания.

daley nigdy nie było, żeby wolno kraść mogli, a na żadne się karanie nie oglądał! Rowny jest takiemu, kto to mówi, iż zborow więcej, okrom siedmi, nie potrzeba. Nie widzą ci ludzie, iż ten jest koniec y ta potrzeba zborow ś., aby heretyctwo wykorzenione było, a zdrowa nauka cała została; aby się wiara, rostargniona heretyctwem, posilała, a zgorszenia y złe ||(299) obyczaje, iako złe ziele z ogroda y winnice B[ożey] ⁵, wylewione było. A ponieważ apostoł mówi, iż heretyctwa być muszą, y Zbawiciel nasz świadczy, iż zgorszenia być muszą ⁶,—a iakoszby to przystało nieprzyaciele mieć, a obrony na nie nie mieć? Nigdy złodzieie y rozboynicy nie wstają, a wrząd, który nas od nich broni, ma wstawać? Ieśli to obiecować y mówić kto może, isz żadne kacerstwo po siódmem zborze nie powstanie, ani się rosterkow y wzgorszenia w kościele Bożym namoży,—tedy y to rzeć może, isz zborow więcej nie potrzeba. Co iako iest nie ludzka, ale anielska, nie ziemska, ale niebieska, nie tego czasu, gdzie grzech ieszcze mieysce ma, ale onego, gdzie bezgrzeszni już zostaniem—každy to widzi! A iako tu na wojnie pokoy sobie kościół ⁷ obiecować może? Przetosz nigdy tego miecza, kthorym heretyki y złe pogorszenia vmarza y zabiaa, od boku nie odpasze. Tacy, co mówią: «isz ośmego zboru niepotrzeba, iusz na siedmi dosyc»,—nie przyaciele są zgody y iedności chrześciańskiej, która się na zborach nawięcey fundu||**(300)**ie y naprawuie. Iakoby rzekł: «szkoda poprawować, co się psować poczyna, niech iusz wszystko zginie!» To iest brzydkie, a nie chrześciańskie słowo.

A to pismo ⁸, ktore przywodzą o siedmi słupach, tak do tego służy, iako dwanaście lanych wołow, ktore morze ono, abo kadż wody (która prze chrzest wszystek kościół chrześciański znaczyła) na sobie trzymali. Duchowne rozumienie pisma iest zawždy rozmaite a dziwne y niewyczerpany skarb maiące. Z niego żaden się artykuł wiary dowodzić nie może. Bo tosz pismo doktorowie ś. a daleko prawdziwiey o siedmi sakramentach kościelnych, ktorych kościół wszystek przyczynić y vmnieyszyć nie może, wykładaiają. Także y o siedmi darach Ducha Ś. A tak wymowki niema nikt, przecz by tego ś. zboru ośmego przyjmować a iako głosu Bożego słu chać każdy wierny chrześcianin nie miał; na ktorym on głos zebranych sług y kapłanow Bożych, ktoryz mieysca apostołskie zasiedli, brzmi ⁹: «tak sie zdało Duchowi Ś. y nam». Tho iest ||**(301)** głos kościelny, nauka Boża, wiara powszechna, którą wszystkiego swiata głowy y kapłani Chrystusowi na tym świętym y przesławnym zborze wyznali.

ROZDZIAŁ 18.

Iako na ten wielki synod Florencki (abo, iako Grekowie zowią, ośmy) Ormianie, Iakobitowie y Murzynowie albo 'Ethyopiani byli przyzwani, y co się z nimi sprawiło.

Na wstawienie thego wielkiego synodu ośmego to ieszcze Pan Bog vczynić raczył, co v mnie iest w wielkim podziwieniu: isz nań nie tylo Greki, ale dalekie barzo y dawno od iedności ko-

⁵ Дополнено изъ 2 изданія. ⁶ На погѣ: «Matt. 18; 1 Cor. 11». ⁷ Послѣ этого, во 2 изд. прибавлено: «Воу». ⁸ На погѣ: «Prou. 9; 3 Reg. 7». ⁹ На погѣ: «Acto. 15».

ścioła Bożego odłączone chrześcijańskie narody przyprowadził, y one także, iako y Greki, zwłaszcza Ormiany, do kupy s. owczarniey swoiey przygarnąć raczyli. Z czego iaką chrześciance radość mieli za przywrocciem tak rozproszonych owiec do iedney owczarniey, z listu tegosz papieża E[w]gieniusza zrozumiesz. Thaka była pilność y chęć do pozyskania dusz, krwią Bożą odkupionych, tego pa||**(302)**pieża Ewgieniusza, iż po wszystkim świecie, gdzie iedno imię zaszło chrześcijańskie, posły y listy rozesłał, wzywając ich na ten wielki zbor, aby abo sami starszy ich przyiachali, albo posły posłali. A isz okrom Grekow (tho iest tych, którzy Greckiego języka używali, albo obrządki kościelne od nich mieli) są ine wielkie trzy narody albo sekty chrześcijańskie, ieszcze daleko dawniey niżli Grekowie od kościelney iedności oderwane, albo dawnością y dalekością a trudnością prześcia ¹ od papieżow zaniechane, to iest Ormianie, Iakobitowie albo Suryani, y Ethiopianie albo Popiani,—tych wszystkich obesał papież. A iż nie wszystkim znaiomo iest, co to za sekty są, trochę dla oznaymienia przypomnę.

Ormianie, ieszcze za Sylwestra papieża y Wielkiego Konstantyna, przez nieiakię Grzegorza Cudothworca nazwanego (nie onę Neocesarjiskiego, ale inszego) światłością wiary niebieskiej oświeceni są,—za Dyrthada albo Terydata, krola Wielkiej Armeniey, poganina srogiego, który ||**(303)** się słowu ewangieliey s., przez tego Grzegorza do iego państwa wniesionej, barzo naprzodku sprzeciwił ², y s. Grzegorza do błotney głębokiej y ciemney wieze posadził, gdzie, od nieiakię chrześcijań-

skiey wdowy karmiony przez lat czternaście, okrutną nędzę męczennik Christosow cierpiał. Aż gdy nieiakię Rzymskie y zacne panienki, dla prze(na)śladowania, które było za Dyoklecjana, rozlewce krwi chrześcijańskiej, z gardłem y panieństwem vciekając, aż do Wielkiej Armeniey zaszli, tam pokoiu szukając, pokoiu nie znaleźli, chyba ten którego im nikth odiać nie mógł. O których gdy się ten Dyrthades dowiedział, rozmaitemi ie mękami mordować y pozabiać kazał. Co gdy ona wdowa Grzegorzowi s., w więzieniu siedzącemu, powiedziała, żalością zięty mąż Boży prosił Pana Boga, aby onę okrutnika Dyrthada ręką swoią, iako Nabuchodonosora ³, dothknął, a iego do czasu między bestyie poczytał, żeby się wieprzem być wczuł, a w błocie się walać, potrawami bestyalskimi żyw był. ||**(304)** Tak się stało. Krol, iako wieprz iaki, szaleć począł, y wszyscy domownicy iego y panowie niektorzy. Między ktoremi ci, co na nie iako na wieprze patrzyli ⁴, bacznieyszy do s. Grzegorza vciekli się, pomocy od iego Boga prosząc. Ten miał wstęp do pozyskania wszystkich Ormiańskiej ziemię Grzegorz s. Bo gdy krolowi y domowi iego zdrowie y rozum modlitwą swoią przywrocił, wiary ich s. nauczył, y miał we wszystkim krola y pany powolne do fundowania y ozdobienia wiary chrześcijańskiej, isz wszystkę ziemię onę do chrztu świętego przywiódł. Y pothym z onym Dyrthadem krolew do papieża Sylwestra po błogosławienstwo y do Konstantyna cesarza po wieczny pokoy iachał. Thak Ormianie gorąco barzo y mocnie wiarę s. rozmnożyli y do Per-syanow ią, sąsiad swoich wniesli, y

¹ Bo 2 мад.: «прзвѣстѣ». ² На похѣ: «Nicephorus lib. 8, cap. 35. Et Historia Armenica lingua conscripta». ³ На похѣ: «Dan. 4». ⁴ Bo 2 мад.: «patrzali».

trwali w iedności kościelney y pod posłuszeństwem stholicie Rzymskiej (a nie Carogrockiej, bo tesz ieszcze była Carogrocka nie vrosła) aż do czwartego zboru w Kalcedonie. || (305) Bo na trzecim za Celestyna papieża, Nestora, Carogrockiego patryarchę (ktory dwie personie kładł w Panu naszym Iezusie, a innego czynił z Maryey narodzonego, a innego z Oycy przed wieki), z innymi biskupy Ormianie też potępili. Potym zwiedzeni przez heretyki, zwłaszcza Sergiusza nieiakiego, vcznia Ewtychesa, iakoby na czwartym synodzie w Kalcedonie Nestorowa nauka pochwalona była, przeto iż tam s. oycowie za powodem Leona papieża dwie naturze w Chrystusie rozne y rozdzielne wyznali, nie mogli tego pojąć, co persona a co natura. Przetosz listu Leona papieża ⁵, w ktorym Ewtychesa, archimędrytę Carogrockiego, potępiał, przyjąć Ormianie nie chcieli, y Leona za heretyka mieli, y czwarty zbor przeklinali. Potym w inne błędy, iako to bywa, gdy owca od pasterza się odłączy, zaszedli, a vpomnieć się przez lat dziewięć set nie dali. Y tak ręką y niewolą pogańska Turecką od Boga pokarani, po rozmaitych krolestwach rozproszeni są. Ci iako się na tym ósmem zborze zie (306) dnoczyli, niżej się powie.

Ide do Iakobitow.

O tymże czasie ⁶, to iest po czwartym zborze Kalcedońskim, Iakob nieiakki, Zanzalus nazwany Syryanin, Ewtychiański błąd, ktory iednę naturę w Chrystusie y zmieszanie bostwa z człowieczeństwem kładzie, w Syriey rozmnożył y wiele przyległych narodow, y krolestw zaraził, y sprosnych innych błędow

nasiał: iakoby bostwo w Chrystusie cierpiało, a człowieczeństwo nieprawe w nim było, y na inné nieznosne kacerstwa odwodząc ie od zboru czwartego y oycow s. y posłuszeństwa kościelnego, ludzi wiele namowił. Y tak ta sekta, od katolików się w Syryey (ktore ony Melchites ⁷, to iest krolewskie, zwali, isz cesarza Marcyana, ktory czwartego synodu wiary bronił, nasładowali) oddzieliwszy, wiele narodow Wschodnych zwiodła, z ktorymi także w ręce pogańskie od Boga pokarana wpadła. Ty Iakobity gdy Ewgeniusz papież na synod ten Florencki wezwał, Ian Iakobita (ktory się zowie «s. Marka || (307) Alexandryiskiej stolice y wszytkiego Egiptu, Libiey, Pentapola y Zachodney Afryki patryarcha») odpisał papieżowi, iż przyść nie mógł, ani posłów posłać prze niewolą y moc Turecką, ktorzy mu tego nie dopuszczają. W tym liście, iako pisze ⁸ Iakob Nawarchus, zowie ten Ian, Iakobitow patryarcha, biskupa Rzymskiego— «doskonałością kapłaństwa y wszytkich kościołow apostolskich pasterzem, księżciem kapłańskim, y wszytkich pielgrzymujących wodzem, ktory im drogę zbawienia vkazuje, y chorych iest lekarzem» ⁹. Także tego to patryarchi Iakobitow w Hieruzalem namiestnik Iędrzey opat Syryanin (bo Iakobitowie, Popiani, y Ormianie, y Grekowie, iako y Łacinnicy, klasztory swoje przy Bożym grobie (w Ieruzalem) ¹⁰ mają) w swym także liście do papieża Ewgeniusza zowie papieża głową y doktorem powszechnego kościoła. A o kościele Łacinińskim trzyma, iż on został przy tey nauce, ktorą Piotr s. y Paweł podali, ktorą gdy inne kościoły opuściły y od

⁵ На полѣ: «Nicephorus lib. 18, cap. 53». ⁶ На полѣ: «Nicepho., libro 18, cap. 52». ⁷ Во 2 изд.: «Melchitas». ⁸ На полѣ: «In Epist. Asiatica». ⁹ На полѣ: «Patrz, co Iakobite o kościele Rzymskim rozumięją». ¹⁰ Во 2 изд. опущено.

Rzymskiego się kościoła, || (308) matki y mistrza swego, oddzielili, dane są pogaństwu na pośmiech y vpadek. «Iako to iaśnie (powiada) znać na Ormianach, na Grekach y na nas, Iakobitach». Na koniec wyznawa Boga w Troycy iednego, a iż imię iego z niepokalaney matki ciało wzięło y zstało się pośrednikiem naszym. Poty są słowa wyjęte z tych listow Iakobitow, ktore kładzie tento Nawarchus. Ktorem się przypatrując, łzami się zalewam, iako tak wielkie narody Wschodnie y starzy barzo chrześciance, teraz dopiero niewolą pogańska strapieni, znaia, co to iedność chrześciance a stolice Piotra s. posłuszeństwo; z ktorego się wyłamawszy, w błędy y kacerstwa y zatym w pogańską rękę wpadli; nie słuchając starszego y nawyższego kapłana, pokłonić się spronsemu Turczynowi musieli. A co więcej—w błędy takie y iady dusz chrześciance zasli. Teraz by radzi do iedności się kościelney wrocili, gdyby mogli. Boże! przyimi serce y skrucę ich!

Co się Murzynow abo Popianow dotyczy, ci, mając wiare s., ieszcze od ||(309) Tomasza s. apostoła fundowaną, nigdy od niey nte odstępowali y byli zawždy w iedności kościelney y w posłuszeństwie kościoła Rzymskiego; iedno isz, prze niebezpieczność drog y dalekość ich tey tam krainy, częstego porozumienia z stolicą apostolską mieć nie mogli, aby się iey około rzeczy, wierze s. należących, dokładać y radzić mogli. Tedy w prostocie w wiele błędow, acz bez kacerstwa y vporu, wpaść musieli. Co się lepiej s tego listu zrozumie, ktory na tenże czas do Ewgeniusza papieża, gdy był na zbor s. przyzwany Nykodem, opath, namiestnik patryarchi

Ethyopiańskiego, pisał z Hieruzalem. Z ktorego słowa wyjęte tenże Nawarchus kładzie takie:

«Iawna rzecz iest (powiada), isz ci, ktorzy od Rzymskiego kościoła odstąpili, vpadli; gdy każdy swoię wiare chwali (co z czarta iest), a opuściwszy naukę apostolską, za swoią głową idzie. Wszakże kościół Ethyopiański cały y wolny został. Przeto isz nigdy dobrowolnie y z niedowiarstwa, tak iako inne kościoły, nie zgrzeszył, y przeto w ||(310) niewolą y w zgubę pogańską nie wpadł; ale isz, prze dalekość mieysc y drog niebezpieczność oddzielony będąc, niedbalstwem papieżow y zaniechanim w zapomnieniu był: isz przez pięćset lat nas nie nawiedzali, ani listow do nas słałi. Wszakże my, Etyopianie, w takiej wadze mamy stolicę Rzymską, isz tych nogi całuiem, ktorzy z Rzymu do nas przychodzą, y szaty ich drapając, kęsy ony za reliquie chowamy ¹. A nie dziw temu. Bo iesli Sabba krolowa iachała do Hieruzalem, aby słuchała mądrości Salomonowej, daleko więzszy iest papiesz, biskup nawyższy, anisli Salomon. Ktemu krol nasz Etyopiański tak wielce sobie sławę Rzymską y wiare Łacińską waży, iż nic barzies nie pragnie, iedno aby się Ethyopianie z Rzymiany ziednoczyli, a żeby się pod nogi papieskie poddał, y wszystko to ochotnie przyimie, co iedno się o zgodzie na synodzie postanowi. Wyznawa być głową, wszystkich kościołow papieża, ktory iaśnością swoią świat oświeca y ktoremu się wszyscy patryarchowie, ||(311) biskupi, cesarze y krole kłaniaia. A nie posyłam (powiada) posłow na dysputacyę y gadanie, iedno na przyjęcie tego wszystkiego, co papiesz około wiary postano-

¹ На поѣхъ: «Патрз, со Попiani о коѣście Rzymскимъ трzymaia».

wi. Bo kto do słońca światło nosić ma? Wielka iest y starowieczna Łacińska nauka, wszystkiemu światu znaioma. A nie trzeba się wczniowi nad mistrza przesadzać!

To piszą ci Ethyopianie w liście do Ewgeniusza papieża, roku Pańskiego 1441, 18 dnia octobra.

Y przydaie tento Nykodym Ethyopski, iż przyiaczać do papieża miał tajemnie, żeby się patriarchy Iakobitow y Saracenowie nie dowiedzieli, żeby mu nie przeszkodzili.

Tenże Nawarchus powiada, iż na tenże czas przyzwany Alexandryjski y Egiptu patriarchy, odpisując papieżowi, zowie go opoką wiary, y od wilkow obrońcą, y głową wszystkich kościołów, y wszystkich patriarchow protectorem, obiecując to wszystko przyiąć, co on postanowi; a iż pisał Ianowi Paleologowi cesarzowi, aby te, iako okrutniki, wykorzeniał, którzy by tego, co na synodzie s. postano||⁽³¹²⁾wiono iest, nie przyimowali. Datum 1440, 1 septembra. Poty są słowa patriarchy Alexandryjskiego, który miał swego posła na tym s. synodzie.

Obacz, sny czytelniku, iako v tych tak dalekich narodow sława stolice Piotra s. zgasnąć żadną dawnością y żadnym kacerstwem nie mogła, a iako o niey trzymają, aby się Chrystusowe słowa iścily. Popiani ci y tych naszych czasow do papieża posły ślali, prosząc o nauccyiele y prawemi sie syny posłuszeństwa być znaiąc. Czego sie zinać dowiedzieć mozesz.

Rozdział 19 ².

Summa listu ziednoczenia Or-

mian na tymże osymym s. synodzie Florenckim.

«Eugenius, biskup, sługa sług Bożych, na wieczną pamiętkę.

«Raducie sie Bogu Wspomożycielowi naszemu! Śpiewaycie Bogu Iakoba wszyscy po wszystkim świecie chrześcianie! Owo ieszcze wspomniawszy Pan na miłosierdzie swoje, drugi rozerwania kamień, przez dziewięćset lath y daley zastarzały, z kościoła swego wyrzucić raczył! A ten, który na niebie czyni zgodę a pokoy, na ziemi ludziom ||⁽³¹³⁾dobrey woley wielce požądane ziednoczenie Ormian swoją niewymowną łaską sprawił! Błogosławiony Bog y Ociec Pana naszego Iezusa Chrystusa, Ociec miłosierdzia y Bog wszelakiey pociechy, który nas cieszy we wszystkich doległościach naszych! Bo widząc łaskawy Pan, iż kościół iego y postronnym y domowym niepokoim strapiiony był, żeby mógł w wciaskach wytchnąć a mocniej się nieprzyiaciom swoim stawić, rozmaity go zawždy pociechą posilać raczy. Bowiem y ono wielkie Grekow ziednoczenie, ktore w sobie ma wiele szerokiach ięzykow y narodow, y ten dziś Ormiański lud, który się po pułnocnych y Wschodnych stronach szeroko rozpuścił, w iedney wierze y zwiąsku miłości z ztolicą apostołską postanowił. Toć są zaprawdę wielkie y dziwne Boskiey łaskowości dobrodzieystwa, iż nie tylo za oboie, ale y za iedno wydziękować się rozum ludzki Boskiemu maiestatowi nie może. A ktoby się temu wielce nie dziwował, iż przez ieden tak krotki czas dwie rzeczy, tak zacne y tak dawno požądane, tak się szczęśliwie na tym zborze skonczyły. Zaprawdę Pan to spr-

² Въ подлинникѣ опечатка: «20». Та же ошибка и во 2 изд.: «двадцесту». Въ оглавлении же, при обохъ изданіяхъ, этой ошибкѣ нѣтъ.

wił, a dziwno iest w oczach naszych! A iako by w to ludzki dowcip y mądrość trafić mogła, gdyby łaska Boża tych tak wielkich rzeczy nie zaczęła y skończyła? A tak chwalmy y z całego serca błogosławmy Pana naszego, który sam ty wielkie cudowne rzeczy czyni: iemu śpiewamy sercem, vsty y vczynki, ile słabość ludzka nasza przemoże! Dziękujemy za ty dary, prosząc y modląc się, ||(314) aby, tak iako Grekowie y Ormianie iedno się z kościołem Rzymskim stali, inne także narody, a zwłaszcza piątym chrześcijańskim ozdobione, w teyże się iedności zamknęli; ażeby wszyciek lud chrześcijański, nienawiści spolne y woyny vgasiwszy, w pokoiu się y w braterskiej miłości vweselili y odpoczywali.

«A Ormianie wielkiey są sławy godni, isz skoro na synod od nas przyzwani są, chęć do kościelney iedności pokazując, posły swe zacne, nabożne y vczone z dostatecznym poruczeniem ku przyięciu tego, w czym kolwiek by Duch Ś. ten zbor ś. oświecił, z dalekich barzo kraioy, z wielką pracą y niebezpieczeństwem na ziemi y na morzu na ten synod ś. wyprawili.

«A my, wedle powinności naszey pasterskiej, całym sercem chcąc tak świętą rzecz skończyć, częstokroć o tym ziednoczeniu rozmowęśmy z nimi mieli, ażeby sie nic nie miesz[k]ało ¹, ze wszystkich stanow synodu tego obraliśmy ludzie, w prawie Bożym y ludzkim vczone, ktorzy o tym z nimi pilnie sprawowali o ich się wierze, tak z strony iedney istotności Boskiej y trzech person, iako też z strony człowieczeństwa Pana naszego Iezu Chrysta, y około siedmi sakramentow, y inych rzeczy, ku wierze y obrządkom powszechnego kościoła słu-

żących ², pilnie wywiadowali. A tak po długim gadaniu, rozmowach, y sprawowaniu y oglądaniu wielu świadectw oycow ś. kościelnych, które się do tych rzeczy, o ktorzych rozmowa była, przywodziły, zdało się nam być potrzebnno, aby napotym między ||(315) tymi Ormianami o prawdzie wiary ś. żadne wątpienie nie było, a żeby iednosz z stolicą apostolską rozumieli, a ziednoczenie to wieczne y mocne bez przeszkody żadney tr/ać mogli; abycamy ³ im, z vchwały tegosz ś. zboru y za żądaniem tych samych posłow Ormiańskich, krotki wyrok dali o prawdzie prawowierney wiary, którą w tey mierze kościół Rzymski wyznawa:

«Naprzod tedy daiem im ś. symbolum (albo wyznanie wiary), które sto y pięcdziesiąt biskupow na powszechnym Carogrockim zborze vczynili, z przydaniem onego słowa «y od Syna», na objaśnienie prawdy y dla potrzeby słusznie y rozumnie włożone. Które się tak ma: «Wierzę w iednego Boga» etc.

«Powtore. Daiemy im postanowienie czwartego zboru powszechnego Chalcedońskiego, które na piątym y szóstym odnowione iest, o dwu naturach w iedney personie Chrystusowey, etc. Summa wszytkiego iest, aby Ormianie z kościołem ś. wyznawali, isz w Panie naszym są dwie rozdzielne a niez mieszane naturze, to iest ludzka y Boska; isz się ani Boska w ludzką, ani ludzka w Boską obrocila, iako przekłety Ewtyches mówił; ale się obiedwie w iedney personie Syna Bożego ziednoczyły. Czego niezbożny Nestorius prażał, dwie personie w Chrystusie kładąc, a innego z Oycy bez wieku, a innego z matki docześnie być mienił.

¹ К взято изъ 2 изданія. ² Въ подл.: «служащым». ³ Во 2 изд.: «авысьму».

«Trzecie. Daiem im (mowi zbor s.) postanowienie o dwoiey woley y dwoiey dzielności Chrystusowey, na przerzeczonym szóstym ||(316) zborze obwieszczone. Ktore się tak ma: «Dwoie przyrodzoną wolą w Panie naszym y dwie przyrodzone dzielności nierozdzielno, nieprzemienno, nierozliczno, niezmiesszenno, wedle s. oycow nauki, iednako wyznawamy. Y dwie woli przyrodzone, nie sobie przeciwne, iako niezbożni twierdzą heretycy, ale powolną ludzką wolą iego, a nie sprzeciwiającą się, a raczej podległą iego Boskiey y wszechmocney woley» etc.

«Czwarte. Iż dotąd Ormianie, okrom trzech s. zborow (Niceńskiego, Carogrockiego, Epheskiego), żadnych inych powszechnych, ktore się po tych czyniły, ani stolice tej s. biskupa Leona, za ktorego powodem zbor Chalcedoński zebrany był, nie przyjęli, powiadając, iż tak byli sprawieni, iż zbor Chalcedoński y przerzeczony Leo potępionego błędu Nestorowego naśladować miał, — daliśmy im sprawę, iż fałszywie sprawieni są, a iż synod Chalcedoński y przebłogosławiony Leo świętobliwie y prawdziwie o dwu naturach w Chrystusie przeciw niezbożney Nestorowey y Ewtychesowey nauce postanowił. Y rozkazaliśmy im, aby tego przebłogosławionego Leona, ktory był prawym słupem wiary, świętobliwości wszelakiej y nauki pełny, za świętego y między święte słusznie poczytanego mieli y czcili. A żeby nie tylo trzy zbory s., ale wszystkie inne powszechnie, za powodem biskupow Rzymskich porządnie wczynione, iako y inni wierni, ze czcią przyjęli.

«Piąte. Dla tychże Ormian tak tera|| (317) zniejszych, iako też y potomnych łączniejszej nauki około prawdy sakramentow kościelnych, daliśmy im

te w krotkości zawiązaną naukę: «Siedm iest Nowego Zakonu sakramentow» etc. Krotka a potrzebna o siedmi sakramentach kościelnych nauka iest im podana. A około naswietszego sakramentu Ciąła Bożego to im też polecono w te słowa: Ponieważ tak kościół s. Rzymski, od przebłogosławionych apostołow Piotra y Pawła nauczony, iako tesz y inne kościoły Łacińskie y Greckie (w których wszystkie świętobliwości y nauki światłość od początku nastawiającego kościoła świeciła) tak chowali y chowają, — barzo iest nieprzystoyno, aby ktora ziemia s tym się powszechnym y słusznym zwyczajem zgadzać nie miała. Skazuiem, aby się y Ormianie z wszystkim światem chrześciańskim zgadzali, ażeby ich kapłani w ofiarowaniu kielicha trochę wody w wino mieszali. Bo wedle świadectwa doktorow s. wierzem, iż sam Pan tak ten sakrament w winie, z wodą mieszanym, posta[no]wił. Co tesz służy ku znamionowaniu Pańskiej męki. Bo tak (mowi s. Alexander papiesz Piąty) od Piotra s., iż w ofiarze tajemnic, ktore przy mszy Panu ofiarują, chleb tylo, a wino, z wodą mieszane, na ofiarę kłaść się ma. Nie samo wino, nie sama woda, ale oboie zmieszane. Bo oboie, to iest krew y woda, z boku Cbrystusowego wypłynęło. Ktemu tesz to służy na znak pożytku tego sakramentu, ktory iest ziednoczenie ludu ||(318) chrześciańskiego z Chrystusem. Bo woda lud znaczy, wedla onego pisma, wielkie wody wielki lud są ⁴.

«Szoste. Daiem tym posłom krotkie ono wyznanie wiary, przez błogosławionego Athanazego pisane, ktore się tak ma: «Ktokolwiek zbawion być chce» etc.

⁴ На позѣ: «Апоса. 17».

«Siodme. Daiem im dekret ziednoczenia, z Greki skończonego y na tym powszechnym zborze Florenckim obwołanego, które się tak ma: «Ewgenius etc. Raduycie się»,—iako wyższej.

«Ośme. Miedzy innemi rzeczami, y o tem była z Ormiany gadka, ktorych by dni święcić mieli ty święta, to iest: Z[w]iastowanie P. Mariey Dzievice, Narodzenie ś. Iana Chrzciciela, y Narodzenie y Obrzezanie P. naszego Iezusa Chrystusa, y Ofiarowanie iego w kościele albo Oczyszczenie P. Maryey Dzievice. Y dosyć iasnie prawda się pokazała, tak z świadectwa oycow ś., iako ze zwyczaju kościoła Rzymskiego y inych wszystkich powszechnie y Łacinników y Grekow. A tak aby w takich świętach miedzy chrześciany rozne obrządki nie były, z czego by wzruszenie miłości wrość mogło, skazuiem tak, iako prawdzie y rozumowi przystoi, wedle wszystkiego świata zachowania, aby tesz y Ormianie święto Z[w]iastowania P. Mariey dnia . 25 marca, Narodzenie Iana ś. Chrzciciela 24 czerwca, Narodzenie, wedle Ciała, Zbawiciela naszego 25 grudnia, Trzech Krolow 6 stycznia, Ofiarowanie Pańskie do kościoła albo Oczyszczenie Bogarodzice wtorego lutego dnia—znakomicie święcili.

«To wszystko postanowiwszy przerzeczeni posłowie Ormiańscy, swym y swego patryarchy y wszystkich Ormian imieniem, ten zdrowy synodalski dekret, ze wszystkimi iego artykuły, wykłady, postanowieniem, podanim, roskazaniem y wszystkę naukę, w nim opisaną, y to wszystko, czego wcy y co trzyma ś. stolica apostolska y kościół Rzymski, ze wszelakim nabożeństwem y posłuszeństwem przyjęli, przyjmują y obłapiają.

Ktemu ty wszystkie doktory y ś. oycy, które kościół Rzymski pochwalił, tesz y oni z wczciwością przyjmują. A które osoby y rzeczy ten kościół Rzymski gani y potępia, oni tesz y za zganione y potępione mają, wyznawając, iako prawdziwi synowie posłuszeństwa, tym imieniem, iako się rzekło, isz tey stolice apostolskiej, cokolwiek postanowi y roskaze, wiernie posłuszni będą. Data w Florencyey na iawnym zasiedzeniu, w kościele wielkim czynionem. Roku Pańskiego 1439, 22 dnia listopada, papieństwa naszego roku dziewiątego».

ROZDZIAŁ 20 ¹.

Iako Grekowie, do domu przyiachawszy, za wzburzeniem czernców prostych a vpornych przez Marka Epheskiego, synodu ś. y iedności koscielney trzymać nie chcieli y w ręce pogańskie wpadli. Y o Sidorze abo Isidorze, Kiiowskim metropolicie.

|| (320) Gdy się Grekowie z ośmego zboru w wielkiej zgodzie, iedności y miłości z Łacinnikami rozciachali, Marek Epheski, rozsiewca niezgody miedzy bracią y sługa dyabelski, w Carogrodzie y po wszystkiey Grecyey czernce proste a vporne wzburzył y lud popolity. Ktorzy, po rynkach Carogrockich biegając, iako bezrozumni, oycy ony ś. y zbor ich potępiłi, y na Łacinniki wzięli: «przekłęci y ci z nimi, co nam ich kacerstwa przynieśli!» A chociaź cesarz Ian Paleologus, który w Florencyey był, statecznie się zachował, y Gennadius Scholarius, katolik, który też na ośmym zborze był, na stolicy y patry-

¹ Въ подлинникѣ опечатка: «21»; та же опечатка и во 2 изданіи; между тѣмъ, въ оглавленіи при обонхъ изданіяхъ ошибки этой нѣтъ.

archostwie Carogrockim po Iozephie siedział, y księgi o zwierzchności kościoła Rzymskiego y papieskiej ten Greczyn napisał ²,— wszakże isz ci krotko byli na tych vrzędach y prze bunty y wzburzenia popierać rzeczy postanowionych nie mogli ³, po ich śmierci, gdy syn tego Iana cesarza Konstantyn Iedenasty na państwo ||(321) nastąpił, wszytek kościół Grecki iawnie się y z cesarzem y z patryarchą od jedności ś. oderwał a znowu Rzymiany, iako herezyki, przeklinał.

A Isidor, metropolit Kiiowski, iadąc ze Włoch do swej Rusi, niosąc on ś. pokoy y jedność na granicy Polskiej, iako pisze Miechowita ⁴, z wielką czcią w Sandeczu albo w Sączu od Zbigniewa kardynała y biskupa Krakowskiego przyjęty iest. Y tam w kościele Rzymskim po Grecku, iako iedney wiary katolickiej biskup y iedney głowy członek, mszą ś. służył v iednegoż ołtarza, co y biskup Krakowski. O, iakoby to miła jedność, byśmy tego y tu w Wilnie doczekali! Niosąc tedy do Rusi ieden list ziednoczenia papieski z ołownymy, a drugi cesarski z złotymi pieczęciami (iako mowi Miechowita), iako mniemam, przez nieiaki czas Ruskie te narody, ktore są pod krolem Polskim y [w] wielkim księstwie Litewskim, do iedności ś. przywodził y nauczał. Ale gdy do Moskwy (bo Moskwa w ten czas nie miała inszego metropolita, iedno Kiiowskie|| (322) go) przyjechał, tenże Chrystusow pokoy przynoszący, gdzie iuż byli Grekowie Carogrococy znowu odszczepienicy vprzedzili y niezgodę wsiali mie-

dzy bracią, — poimany był y na srogie więzienie od Moskiewskiego posadzony, o to, iż iedność y pokoy Chrystusow, ktory oni kacerstwem zwali, przynosił y opowiadał. Nie wstydzi się metropolita y, iako oni mowia, mironosiela swego, od Boga y stolice Piotra ś. posłanego, na ciężkie więzienie dać y męczyć, y wszytki iego dobra pobrać y z metropolictwa zklądać. Co on, dla tey prawdy Bożej, dla iedności chrześciańskiej, s którą, iako prawy Chrystusow apostoł, chodził y ktorey się [nic] ⁵ nie wstydził, ani w sprosnym więzieniu y okowach siedząc zaprzął, skromnie y pokornie, iako Chrystusow męczennik, cierpiał. Y na śmierć się za to vmrzeć gotował, bo słyisał, iż go zgubić chcieli. Lecz, iako Piotr ś. ⁶, anielską mocą z więzienia wybawiony od Boga był, aby tymże statkiem y w tey koronie męczeńskiej y Greki karał. Bo gdy się do Rzymu wrocil ten Isidor, Mi|| (323) kołay papież Piąty ⁷, iako kardynała y wielce vczonego człeka w Greckim y w Łacińskim ięzyku, wyprawił go do Carogrodu — Grekow wszytkich y cesarza Konstantego, ktorzy iusz byli zgoła od kościoła znowu odstąpili y zbor ośmy zbluznili, vpominając, aby kościoła ś. nie targali a w iedności wiary żyli, grożąc im prętkim od Boga skaranim. Bo, iako pisze Gennadius Scholarius Grecki ⁸, napisał był list do wszytkich Grekow papież; miedzy innymi słowy tak im prorokował: «Czwarty rok iuż temu niepłodnemu drzewu Greckiemu przychodzi, w ktorым wycięte będzie» ⁹. Co się w kila lat abo w niecałe dwie

² Писанъ оторо, во 2 мѣд. прибавлено: «ktore się słusznie od kogo na ięzyk nasz przetłumażyć mają». ³ На поръ: «Sanderus in Monarchia Ecclesia. libro 7». ⁴ На поръ: «Miechouienien. lib. 4, cap. 57; Cromerus, lib. 22». ⁵ Взято мѣз 2 мѣданія. ⁶ На поръ: «Acto. 12». ⁷ На поръ: «Platina in vita Nicol. 5». ⁸ Во 2 мѣд. на поръ: «Prorocstwo papieta Mikołaiia na Greki». ⁹ На поръ: «Luc. 13».

lecie zstało. Iachał Isidor do Carogrodu, vpominał, mowił y śmieie Greki karał, grzech ich taki y niestatek y swą wolą przekładaiać, y pomstą od Boga groząc, obiecuiąc, iesli się do Pana Boga y iedności kościoła iego nawroca, iż w ręce pogańskie nie wpadną. Ale gdy zakamiali nie chcieli, iako prorok Hieremias, z grzeszniki onymi niewkaranymi, w oblężenie miasta wpadł. Bo przyszli Turcy ro||**(324)**ku Pańskiego 1453 ¹, a przez pięćdziesiąt y kila dni miasto oblekwszy, sześćdziesiątego dnia ² Carograd wzięli, Boskie y ludzkie rzeczy pogwałcili, cesarza samego zabili, w krwi chrześciańskiej brodzili y, głowę wszytkiego Wschodnego chrześciaństwa wzięwszy, do Europy y do Zachodnych krolestw wrota sobie odszczepienstwem y vporem Greckim otworzyli.

Tak się skończyło państwo Greckie! Tak się odszczepienstwa y nieposłuszeństwa ku kościołowi Bożemu zapłaciły! Czego się żal, Boże!

Isidor, iako Platyna ³ powiada, który, dla wiary ś. y iedności, drugie to więzienie y niebezpieczeństwo ochotnie cierpiał, zataiony w grubych szaciech, pogańskiej ręki wszedł. Y snać ⁴ się do Moskwy wrocić y tam męczeńską koronę odnieść na koniec miał, o onę prawdę katolicką y iedność a pokoy Chrystusow zamordowany.

Wielki to, zaprawdę, człek y maż apostolski, nie tylo mocnością wiary, ale y krzyża Chrystusowego cierpliwością wstawiony. Nie mniejszy tu od onych zacnych y wielkich sług y męczennii||**(325)**kow Chrystusowych, ktorego krew niewinna woła na cię, narodzie

Ruski, abys Grekom tego tak zapamiętałego vporu nie pomagał, ale, iesli oni nie chcą, wroć się ty do onych ś. oycow starych Greckich, którzy w iedności powszechnego kościoła y stolice apostolskiej żyli. Do czego co cię pobudzać ma, y coś zbawieniu swemu winien — z tey części trzeciey zrozumiesz.

ZAMKNIE NIE TEY WTOREY CZĘŚCI ⁵.

Iako czterzmi cudy ten ś. ośmy zbor P. Bog wstawić raczył na większe potępienie tych, którzy go nie trzymają. A iż o vporze Grekow sami Grekowie świadczą.

Abys obaczył każdy, iako sam w dobrowolne potępienie idziesz, który tego ś. zboru nie słuchasz, ani na nim przestaiesz, a tą vnią, która się na nim stała, gardzisz, obacz, iakimi cudy, iako czterzmi ⁶ drogiemi kamieniami, ten synod P. Bog ozdobić raczył.

Pierwszy się zda być nawiętszy ze wszytkich: isz narody chrześciańskie ze wszytkiego świata, gdzie iedno imię y sława chrześciańska kiedy zaszła, o ||**(326)** nim nie tylo wiedzieli, ale tesz nań zezwolili iednem sercem, iednemi vsty, a zwłaszcza, isz oni chrześciana, tak dawno oddzieleni od iedności kościelney, z tak dalekich stron, za dziwną pomocą Bożą, nań przyiachali, na iedno się, iako masz ieden y ciało iedney głowy Chrystusowej zgodzili, a co ieszcze dziwniejszego iest: wszyscy się do matki swey, do kościoła Rzymskiego, iako corki, przyznali, a tę starą

¹ На поръ; «Calcocondilas, lib. 8». ² Посль этого, во 2 над. добавлено: «в День Духа Ś., в день святечны». ³ На поръ: «Platina, ut supra». ⁴ На поръ: «Sanderus in Monarchia, fol. 556». ⁵ Это «заключение» не указано въ оглавлении, въ обохъ наданіяхъ. ⁶ Во 2 над: «пѣціа».

matkę swoją, w której mleko ewangelii s. zsalali, wczuli. Krwie oney, z niey wziętey, żadna starowieczność wyniszczyć nie mogła; przedsię matkę swoją dzieci w tak długi czas poznały. To nie są ludzkie sprawy, ale Boskie dziwne.

Drugi cud iest, isz P. Bog wzbudził patriarchę Carogrockiego Iozepha, który po oney zgodzie z wielkiew radości, iako biały łabęć z-Symeonem starcem⁷, piosnkę onę przed śmiercią zaśpiewał: «iusz teraz wypuść sługę twego, Panie, gdym tey iedności doczekał». Y oznaymił mu P. Bog godzinę śmierci iego, y kazał taki testament Grekom y wszystkim synom swoj|(327)im duchownym napisać. To są, zaprawdę, nie ludzkie sprawy.

Trzeci. Isz się proroctwo Mikołaja papieża Piątego nad Greci, którzy tym zborom s. albo więcej Panem Bogiem y iednością kościoła iego wzgardzili, spełniło: isz suche drzewo czwartego roku, to iest w czwarte sto lath, iako się dzielić od papieża poczęli (rok za sto cierpliwość Boża liczyła) od Turkow wycięte iest. To proroctwo z Ducha Ś., a nie z ludzkiego dowcipu wrosło.

Czwarty ten iest cud, isz Isidor, tego s. zboru y iedności chrześciańskiej broniąc, cudownie y od Moskwy y od Turkow wyzwolony iest,—a tak wielkim a męczeńskim sercem zdrowia o to nastawiał. A co ieszcze więcej—iesli tak iest, iako drudzy twierdzą, o ten pokoy y s. iedność y nawrocenie Grekow y Rusi, iako męczennik, zabity iest. Kto to pilnie y dobrym sercem wważy, po-

zna sprawy Boże a głosu Bożego, który go do iedności s. kościoła iednego wzywa, vsłucha⁸.

Zamykając tę wtórą część a wpor ||(328) nieznosny Grekow pokazując, przywodzę ich historyka Greckiego y zdanie iego o ósmym zborze y o takim niestatku nieszczęśliwych Grekow, ktoremu rychley, podobno niżli Łacińskiemu, wiarę dadzą ci, którzy przy nich stoją. Ty są słowa Laonika Kalkokondyle⁹:

«Rzymianie (powiada) y nawyższy biskup ich, żadney pogody nie opuszczając, posyłali do Grekow, aby, się ziacawszy na iedno miejsce y concilium abo zbor czyniąc, zgodę z strony wiary s. między sobą spoili. Lecz Grekowie, przez wiele lat swary przeciw Rzymianom wszczynając, nie chcieli oycowskiego nabożeństwa swego zamieszać. Na koniec Ian Paleologus, krol Grecki, nabrawszy w Carogrodzie biskupow y wczonych Grekow, ziaczał się z biskupem Rzymskim Ewgeniuszem Czwartym. Tedy Grekowie y Rzymianie z strony rzeczy, wierze s. służących, zgodzili się. Ale Grekowie, którzy byli doma zostali, nie chcieli tego chować, co się we Włoszech na synodzie stanowiło. Stąd znać (powiada), isz Grekowie z strony wiary s. vstawicznie niezgody siali y mnożyli».

S tych słów tak niepodeyżranego świadka Greczyna o swych Grekach taką prawdę, która się w tey wszytkiej części wtorey wywodziła, vzna||(329)wając, obacz każdy, iako papieżowie y ten s. Łaciński kościół był zawždy zgody y iedności Chrystusowej przyjaciółem

⁷ Na porb: «Luc. 2». ⁸ Послѣ этого, во 2 изд. добавлено «пятое» чудо: «Пяты чуд liczyć się może, iż, w dzień święteczny Ducha Ś., w Tureckich rękach Grekowie zginęli, na wielki y iasny znak, iż ich P. Bog za bluźnierstwo na Ducha Ś. karał. Bo to był naprzędniejszy artykuł, ktorym swoje odszczepieństwo pokrywają, y do tego czasu wponnie pochodzenia Ducha Świętego od Syna bronią». ⁹ Na porb: «Rerum Turcicarum, lib. 1».

y fundownikiem y do niey wieść y vpo-
minac Grekow nigdy nie przestał, wie-
dząc, isz, okrom niey, zbawienia dusz
swoich mieć nie mogli.

Z drugiey strony daie znać tenże
Greczyn, iako kościół Rzymski żadney
przyczyny nie dał do rozerwania. Lecz
sami Grekowie w rosterkach się y
niezgodzie kochali, one siali y mnożyli,
od iedności vciekali y rzeczy, ku poko-
iowi a społeczności ś. postanowione, ps-
owali, a targac ie y rozsypowac
śmieli.

Boże pokoju y Pasterzu wielki nasz,
Fundowniku iedności, Iezu Chryste! Kto-
rys przyszedł zbierać, a nie rozpraszać!
Weyrzy na nie, a day im w tey niewo-
li pogańskiej, którąś ich dla tego
odszczipienstwa dotknąć raczył, serce
skruszone! Plaga twoia niech się im
tak, iako Pharaonowi, na zatwardzenie
y zaslepienie oczu ich nie obraca, ale
raczey na powstanie ich. W którym Cie-
bie y twego na ziemi namiestnika **(330)**
szukając y do twey iedności ś. z poko-
rą się wracając, niechay naydą przed
okiem twoim Boskim hojne miłosierdzie,
y s tey niewoley wyswobodzenie ku wol-
ney służbie twoiey! Zmiłuy się nad ludem
twoim y owcami owczarniey iedney twoiey!
A tym Ruskim narodom day ten rozum,
żeby ich w tak ślepym vporze nie na-
śladowali, ale raczey imi się karząc w
przybytku domu twego y w iedności
Ciała twego osadzeni y sobie y braciey
swey zgubioney miłosierdzie twoie wiel-
kie a nieprzebrane ziednali. Ktory z
Oycem y Duchem Ś. kroluiesz na wieki.
Amen.

||**(331)** TRZECIA CZĘŚĆ.

O PRZESTRODZE Y VPOMINANIU NA-
RODOW RUSKICH, PRZY GREKACH STO-
IĄCYCH, ABY SIĘ Z KOŚCIOŁEM Ś. Y
Z STOLICĄ RZYMSKĄ ZIEDNOCZYLI.

PRZEDMOWA.

Na przestrogę y vpomnianie narodow
Ruskich, za Grekami idących, vzywam
słów krola Ezechiasza ¹, który ostatki
one z dziesiąci pokolenia, od Ieruzalem
y iedności kościoła Bożego odszczipione
y ręką pogańską skarane, vpominał y
wzywał do ś. iedności, mówiąc: «Syno-
wie Izraelscy, wroćcie się do Pana Bo-
ga Abrahama, Izaaka y Izraela, a on
się tesz wroci do tych ośtatkw, które
vszły ręką **(332)**ki krola Asyryjskiego. Nie
bądźcie, iako oycowie waszy y bracia
waszy, ktorzy odstąpili od Pana Boga
oycow swoich; y dał ie Pan w zaginie-
nie, iako sami widzicie. Nie zatwardzaj-
cie krzeczyce waszey, iako oycowie wa-
szy, podaycie się Panu a wroćcie się do
przybytku iego, który sobie poświęcił
na wieki».

Także ia też mówię do ciebie, naro-
dzie Ruski:

«Synowie iednego Boga Iezusa Chry-
stusa, chrztem ś. odrodzeni! Owce iedney
owczarnie y iednego pasterza niewido-
mego, pod iednym widowym Piotrem
niegdy skupione, chrześcianie, krwią
Chrystusową oblani! Wroćcie się do Pa-
na Boga, który w pokoju, w miłości y
w iedności mieszka! Wroćcie się do Chry-
stusa nierozdzielnego y do testamentu
iego, na którym nam miłość y iedność
odkazał raczył! Wroćcie się do wiary
iedney, do owczarnie iedney y do pa-

¹ Ha norb: «2 Par. 30, [cz. 6—8]».

sterza iednego ³, przy ktorym byli starzy y święci Grekowie, oycowie waszy, przez tysiąc lat y daley! Nie bądźcie, iako ci młodszy Grekowie, bracia waszy, ktorzy, tak wielekroć czyniąc ||(333) zgodę, postanowienia y ziednoczenia z kościołem Bożym nigdy nic statecznie nie trzymali, ale odmienni a nieprawi przeciw ś. zborom, nad vmowę, nad prawo, nad przystoyność y postanowienie kościelne y Ducha Ś., niezszywaną sukienkę Chrystusowę rozdzierali ³ y niedawno przed pułtorą stu lat to sromotnie czynili. Y przeto dał ie Pan Bog w rękę Turecką, iako sami widzicie. Nie zatwardzajcie krzycze waszey, abyście iarzma Chrystusowego w posłuszeństwie namiestnika iego Piotra ś. y potomkow iego nosić pokorni nie mieli, a w hardości waszey ginęli. Podaycie się pod rękę Bożą. Poćcie do oney mocney opoki y przybytku, do kościoła Rzymskiego, ktorzy sobie P. Bog poświęcił na wieki, isz go do tego czasu żadna stałość, ani okrucieństwo, ani kacerstwo obalić nie mogła, ani obali(li) ⁴ na wieki, dla słowa y obietnice onego, ktorym ziemia y niebo stoi ⁵. Do czego czym się nawięcey przywodzić y iako tę ś. iedność wykonać macie, iuż, za pomocą Ducha Ś., w tey ostatney części przelożyć wam chcę».

ROZDZIAŁ 1.

||**(334)** Iako są niebespieczni zbawienia ci, ktorzy przy Grekach odszczepieńcach stoią.

Wezmi przedsię, narodzie Ruski, a wważ pilnie: w iakim niebespieczeństwie zbawienia twego iesteś, idąc za temi lu-

dźmi, ktorzy cię od iedności kościoła Bożego y od prawego pasterza twego oddzielili, a do miłości y zgody y iedności Chrystusowey takie złe serce czynili? Patrz, iako od niey vciekają, prawowiernemi się hydzą, y sami tylo chrześcianmi być chcą, inne wszytki Zachodne kościoły, bez prawa, bez rozumu, bez dowodu potępiając. Obacz, iesli to Duch iest Boży, duch miłości Chrystusowey, ktorzy rozprasza [y] ⁶ rozdziera, ludzie wadzi, a zgody nierad widzi?

Powadzić się y w swary zaśc braciey— rzecz iest ludzka y przygodna; ale długo w gniewie truć nie iest rzecz chrześciańska; a zgody y iedności niechcieć y od niey biegać a zawždy ią rozparać— dyabelskie iest dzieło.

Powadzili się Grekowie z Łacinniki, bracia iednego Oyca Chrystusa y iedney matki ko||**(335)**ścioła ś.—nie dziwno: ieden drugiemu iaką do gniewu przyczynę dał! Lecz Łacinnicy przez biskupa nawyższego, iako oyc a obudwu, truć w rosterkach nie chcieli, Greki przenądowali, tak wielekroć do zgody vpominali. Często barzo papieżowie przez listy, księgi y pisania rozmaite y przez pošly swoje Greki obsyłali y płacziwie nad ich oderwaniem narzekając wskazywali:

«Bracia mili! Członkiście nasze y krew ze krwi y kości z kości naszych! Czemuście się od nas odłączyli, a od iedney głowy swoiey, od nawyższego kapłana oddzielili? Czemuście ⁷ P. Boga, to iest iedności y miłości chrześciańskiej odstąpili, a innyście sobie ołtarz, inny kościół czynili, okrom tego, w ktorymście przez tysiąc lat prawie z swemi przodkami zbawienie swoje naydowali?

³ На погѣ: «Psal. 75; 1 Ioan. 4; Ioan. 17; Ioan. 10». ⁴ На погѣ: «Ioan. 19». ⁵ Во 2 изд.: «obali». ⁶ На погѣ: «Matt. 16; Лук. 22». ⁷ Взято изъ 2 изданія. ⁸ На погѣ: «Ioan. 22».

Czemuście nami y towarzystwem naszym wzgardzili? Ieślisz my ¹ wam iaką przyczynę dali, ziedźmy się do kupy na synod ś., zdaymy się na wyrok Ducha Ś., który w synodziech porządnych kościoł Chrystusow rządzi!|| (336) Przystaniem na tym, co biskupi ² świata wszytkiego naydą. Iedno się nie targaymy a rosterkow w chrześcijaństwie nie rozmnażaymy! Nie daymy pociechy pogaństwu y nieprzyjacielom wiary ś., aby się z naszych rosterkow weselili a rozdwoione y niezgodą osłabione opanować y kościoł Chrystusow gubić mogli!»

Tak na Greki wołali wszyscy iakmiarz od pięci set lat y daley papieżowie, iako y sami Grecy znaią (okrom onych starszych, którzy Greci z rozmaitego herezytstwa wyrwali y za tę iedność, iako Marcin y Sylueryus, papieżowie, krew rozlali, y innych wiele posłów papieskich Grekowie pogubili). Szczęściło się niektórym, iako Adryanowi Wtoremu, Innocentemu Trzeciemu, Grzegorzowi Dziesiątemu, ale nie długo. Co się około iedności z Greki na ś. zborach postanowiło, to Grekowie targali, a nic statecznie nie trzymali.

Nakoniec poszczęścił P. Bog Ewgeniuszowi Czwartemu w Florencyey, iako się rzekło. Przyiachali Greko|| (337) wie z patryarchą y cesarzem swoim, Łacinniki o przydanie onego słowka w Kreda «y od Syna» obżałowali, sprawę wzięli. Prawdę y niewinność kościoła Rzymskiego nalezli, zgodę ś. y iedność postanowili, podpisali, zapieczętowali. Zwierzchność papieżowi mocą wielkiego synodu wyznali, y przy swoim cesarzu, y w

pocałowaniu y spolnym obłapieniu, y w daniu pokoju Chrystusowego, z wielkim się weselim roziachali. Ale (niestety y wspomnieć przykro!) do domu przyiachawszy, wszytko wniwecz obrocili, miłość y iedność zrzucili, pokoy skazili, postanowienie Ducha Ś. zbluznili, zaowu Łacinniki doma pokątnie potępiwszy, do swego się błota (y dyabelskiego dzieła, to iest) ³ rosterkow y odszczepienstwa wrocili.

Obaczże, narodzie Ruski, za iakim vporem y niewstydem y prawie, iż tak mam rzeć, szaleństwem ⁴ idziesz. Izali to (nie dyabelskie dzieło—) ⁴ od zgody vciekać a nigdy się niechcieć iednać? A co ieszcze gorzey—wiary, słowa, ślubow, sądow, znowy przy|| (338) stoyney y porządney nie trzymać? Iusz v ludzi nigdy nic pewnego, ani w duchownych, ani w świeckich sprawach nie zostanie? Iusz y po synodach nic y sądow żadnych nie trzeba! Iusz pokoju, miłości, wiary, sprawiedliwości nigdy miedzy ludźmi nie będzie! Rychley by bez słońca świat być mógł, niżli ludzie bez rządu y trzymania rzeczy tych, które się raz postanowią. A zwłaszcza na porządnych ś. zborach powszechnych, gdzie każdy chrześcianin wyznawa y wierzy, isz tam Duch Ś., gdy o wiarę ś. rzecz iest, wszytko stanowi. Y tam ono słowo apostołskie ⁵ brzmi: «tak się nam zdało y Duchowi Ś.» Obaczże, za iakimi ludźmi idziesz, a iako cię nie tyło w to sprosne a vporne odszczepienstwo, ale y winę zbawienia twego niebezpieczności prowadzą. Bo wszytcy v Grekow y z Greckiego kościoła przełożeni duchowni za

¹ Во 2 изд.: «ієшіму». ² Взятое въ скобки во 2 изд. опущено и замѣнено предлогомъ: «до». ³ Во 2 изд., вмѣсто этого слова: «глупствомъ». ⁴ Взятыя въ скобки слова во 2 изд. опущены и замѣнены слѣдующими: «всѣмъ Христіанскимъ, которымъ на testamentie Мистръ ихъ, за не вмѣраіающу, милоść оставилъ, пристоино ієст». ⁵ На полѣ: «Акто. 15».

tym odszczepieństwem na dostojności nie wchodzą drzwiami, ale inędy, iako wławozowie ⁶. Ponieważ ⁷ od głowy y od nawyższego biskupa, iako byli przez lat dziewięć||**(339)**set zwykli, mocy nie biorzą; ani na patryarchę żadnego Carogrockiego, a pogotowiu na żadnego, który od niego moc duchowną bierze, papież nie zezwala, y owszem iego wykli- na, i innego Carogrockiego patryarchę (w Włoszech) ⁸ mianuje ⁹. A iakosz oni do skarbow Chrystusowych otworzyć komu mogą, ponieważ kluczy od nawyższego klucznika Piotra s. y potomka iego, ktoremu samemu, iako starszemu wszystkiego kościoła, klucze dane są, nie biorzą? ¹⁰ Zatymże idzie, isz wszyscy ich biskupi y popowie, aczkolwiek poświęcenie mają (ieśli sukcesia ¹¹ v nich nierozzerwana ¹² trfa; bo y w tym podobno mógł by kto za takim nieporządkiem ich wątpić), ale mocy na rozgrzeszenie y rozwiązanie nie mają. Wszystkim iest w takiey kłatwie y oddzieleniu od głowy y [od] ¹³ starszego zahamowana. (Przetosz nikogoż prawdziwie nie rozgrzeszają y, wrzędy swoje kapłańskie sprawuiąc, grzeszą. Y ci, co od nich sakramenta biorą, w tymże grzechu są, y nic od nich ku pożytkowi zbawiennemu brać nie mogą) ¹⁴.

|| **(340)** O, byś na to oczy otworzył, narodzie Ruski, a wważył, iako to są wielkie y prawdziwe rzeczy, których byśmy my, katolicy, ktorzy iaśniej na ty duchowne sprawy y tajemnice wiary patrzem, mowić nie śmieli. Lecz y wy sami to baczyć możecie: isz popowi mo-

że moc na rozgrzeszanie y na słuzenie y na inne kapłańskie wczynności wład- ka zahamować, a władcy metropolit, a metropolitowi patryarcha. A ponieważ patryarcha Carogrocki ma y mieć musi starszego, a inny nie iest, iako się pokazało, iedno papież, — może papież wszystkie moc zatrzymać patryarsze, isz iey ani sam używać, ani innem wolnie y słusznie podać nie może. Iakosz się tak dzieie. Toć iest wierna a ista prawda y nauka y wiara kościoła Bożego. Na którą gdy się rozmyślisz, masz się na co wezdrznąć, a o s. iedności y obroceniu się do tych kluczy y skarbow Bożych y do klucznika Chrystusowego pomyśleć.

Nakoniec ¹⁵ odszczepieństwo tak iest od kacerstwa bliskie, iako kłos od || **(341)** ziarna, w ziemię wrzuconego. Bo iako mała rana na początku codzień więcsza, gdy iey nie goisz, roscie, — tak odszczepieństwo od kościoła codzień w nowe y więtsze błędy idzie, iż się z niego rozna y kacerska wiara vczyni. Bo bez wodza y bez głowy prętko owce zabłądzą, a im daley, tym więcey błędy rostą. A zwłaszcza za długim y starym barzo^o zaniechanim, gdzie się rola zależy, a nie chędoży; gdzie ogród bez plewidła iest, chwastow y byla prętko narodzi, y prawie wszyciek zaroście, y dobre nasienie straci. Tak Grecki y Ruski kościół, będąc bez zborow s., bez nauki, bez porządnych pasterzow, y to, co dobrego się z początku wsiąło, zepsować się musi takim oddzielenim y zaniechanim.

⁶ На погѣ: «Іоан. 10». ⁷ Послѣ этого, во 2 изд. вставлено: «od Piotra świętego». ⁸ Во 2 изд. опущено. ⁹ На погѣ: «In bulla Coenae Domini». ¹⁰ На погѣ: «Matt. 16; Matt. 16; Іоан. 21». ¹¹ Послѣ этого, во 2 изд. добавлено: «abo następowanie biskupa po biskupie». ¹² Во 2 изд.: «gozerwane». ¹³ Взято изъ 2 изданія. ¹⁴ Взято въ скобкѣ опущено во 2 изданіи. ¹⁵ Во 2 изд. на погѣ: «Odszczepieństwo bliskie iest kacerstwa».

A zwłaszcza gdy chrześciance w ręce pogańskie wpadną, w których do porządku, nauki y z innymi narody chrześciańskimi porozumienia przyść barzo trudno.

Rozdział 2.

Artykuły błędow tych, które się w Ruskim nabożeństwie nayduią.

|| (342) Iá tych niżej położonych błędow, z vragania żadnego, ani z niechuci ¹ nie wyliczam (nie day, Boże, czego bez vprzeymey miłości y ku zbawieniu bliźnich naszych vprzeymego ² serca tu mowić), z pożaleniem to wyczytam a w takim zaniechaniu y nieum[ie]jętności duchownych Ruskich dziwuję się, iż ieszcze czego gorszego nie masz. Tylo bych rad, abys tego, narodzie Ruski, prawie palcem dotknął, iż odszczepieństwo ód kościelney iedności bez wielkich błędow y heretyctwa y zbawieniu szkodliwych zabobonow być nie może.

1. Pierwszy a główniejszy iest artykuł błędow Greckich — złe o Duchu Ś. rozumienie a włączenie Synowskiey z Oycem w pochodzeniu Ducha Ś. równosci. O czym się iuż dosyć mowilo. W którym iesli vpornie stoią, a tego przą, iż Duch Ś. nie pochodzi od Syna, tak iako y od Oyca, nie tylo bład iest, ale y kacerstwo sprosne.

2. Przeto odstąpienie od kościoła mowić śmieią, iż kościół Rzymski, na miejsce Piotra ś. wstępujący, nie ma zwierzchności y władzey od Boga danej nad kościołmi wszytkiego swiata. To

iest przeciw ewanieliey, || (343) która iednego pasterza Piotra widomego y namiestnika Chrystusowego wszytkich baranow y owiec Bożych vkazuje ³; przeciw wszytkim ósmiom zborom, które za to, iako się vkazało, biskupa Rzymskiego zawždy miały.

3. O świętych ⁴ trzymają, iakoby ieszcze w niebie nie byli a na twarz Bożą nie patrzyli; ale do widzenia twarzy Bożey ciał zmartwychwstania czekaia. Co im też na ósmym zborze zadano. To iest przeciw pismu ś. y apostolskiey nauce ⁵ y przeciw wszytkim doktorom Greckim y Zacińskim.

4. Trzymają, iż żadnego czyścú nie masz a przedsię się za vmarłe modlą, mieniać podobno, iż potępionym w piekle pomoc dać swemi modlitwami, ofiarami y iałmużnami mogą. Co iest (sprosny) ⁶ bład, kacerstwo y fałszywa nauka przeciw ewanieliey, apostolskiemu pismu ⁷ y doktorom ś. Co się na innym mieyscu wywodzi ⁸.

5. O małżeństwie ś. y zwiąsku iego nierozdzielnym w nowym zakonie nie trzymają, rozumiejąc, iż się rozwiązać to może od ludzi, co się od samego Boga wiąże. Y przeto około tego wielkich iest y iawnych błędow dosyć między nimi. Ieden ma kila żon żywych; a popowie y władykowie śluby Bogu vczynione y sakrament ten rozwiązują; a możni, postrziwszy na czernyce iedną, drugą wolnie biorą, y ile ich chcą. Co iest przeciw słowom Bożym ⁹ y nauce katolickiey. Ażeby kto nie rzekł, iż to s swey woley ludzkiey y złey sprawy duchownych idzie, a || (344) nie z zakonu

¹ Во 2 изд.: «niechęci». ² Во 2 изд.: «z szczerogo». ³ На погѣ: «Іоан. 21». ⁴ Во 2 изд. на погѣ: «О тым на Греки пише Грецын Gennad. Scho.». ⁵ На погѣ: «2 Cor. 5». ⁶ Во 2 изданіи опущено. ⁷ На погѣ: «1 Cor. 3». ⁸ Послѣ этого, во 2 изданіи добавлено: «Те четыре бѣды за даіе им их Грецын Gennadius Scholarius, y писалъ противъ своимъ Грекомъ». ⁹ На погѣ: «Matt. 19».

Greckiego, — tedy niech wie, iż im to na ósmym zborze zadano iawnie. Y sprawując się o to, mienili, iż bez przyczyny nie rozwodzą. A ono iedna na świecie przyczyna się nie naydzie, dla ktorey by ten się węzeł, gdzie się porządnie raz stanie, rozwiązać się tak mógł, aby drugą żonę, або drugiego męża za żywota kto mieć mógł, або mogła. Inna rzecz: gdzie nigdy prawe małżeństwo nie było, ani być mogło, або gdy ie od mieszkania z sobą kościół wyzwoli a żyć w czystości obiema, або się zgodzić każe.

6. Powiadaia, iż nie może być więcej, iedno siedm synodow або zborow powszechnych, y któryby iedno był ósmy, або dziewiąty y daley, tedy iuż iest przeklęty. To iest wielkie głupstwo y fałsz, y do zguby kościoła Bożego droga? Bo nigdziez się pokoy y iedność chrześcijańska y obrona wiary s. przeciw kacerstwom, ktore zawždy powstaią, nie stanowi, iedno na s. zborach, ktore im są gęstsze y częstsze, tym więtsza iedność chrześcijaństwa y porządek kościelny roście, y przeciw fałszu obrona. Znać że się Grekowie ósmego zboru boia, na którym się błędow swych wstydzili, y oczyścić kościół Rzymski musieli. Y teraz od zboru s., iako winni od sędziego, wciekaią. Kto zle czyni (pismo mowi) ¹⁰, od światłości wcieka; a kto dobrze, żadnego się sądu nie boi, ale idzie na światłość, aby się pokazały sprawy iego.

7. Czwierdzą, iż w przasnym chlebie przenachwalebniejszy sakrament poświęcon ||(345) być nie może. Co iest głupi błąd a nierozumny przeciw pismu s., ktore nie tylo to mowi, isz Pan wziął

chleb (a nie mowi, iesli przasny, або kwaśny), ale iż czasu tego wieczera swoją sprawował, gdy kwas, wedle zakonney vstawy ¹¹, nie tylo z domow, ale y ze wszytkiego krolestwa Żydowskiego wymiatano.

8. Na mszy swoiey або obiedniey chlebu prostemu a ieszcze niepoświęconemu kłaniaią się y padaia; a po poświęceniu żadney czci przenaświętszemu sakramentowi y Ciału Bożemu nie czynią. Co poszło na bałwochwalstwo, iesli nie iest szczere bałwochwalstwo. [O co ich też na ósmym zborze papież pytał, a sprawić się tego nie mogli] ¹².

9. Twierdzą, isz się nie tylo słowem Bożym, ale y modlitwą kapłańską stae Ciało Boże y Krew na ołtarzu, iako na ósmem zborze przeciw temu ichże Bessarion pisał y mowił. Co iest wielki błąd, aby się co w tey mierze modlitwie kapłańskiey przypisać miało. Ktora drugdy iest brzydka przed Bogiem, gdy w grzechu v ołtarza służy; a iednak y nagorszy kapłan nie modlitwą swoią, ani zasługą, ale samym mocnym słowem Bożym ten wielki sakrament czyni ¹³.

10. Przenachwalebniejszy sakrament, raz w Wielki czwartek poświęcony, cały rok dla chorych chowaią, mieniać, iż się innych dni świeżo poświęconego chorym dać nie godzi. To iest wielka niewczciwość Ciała Bożego! Poniewasz osoba chleba trwać tak długo cało bez zprochnienia або zepsowania nie może. Gdzie iesli osoba y smak chlebowy ginie, pewna rzecz iest, iż tam Ciała ||(346) Bożego niemasz, y iest szczere (bałwochwalstwo y) ¹⁴ chorych oszukanie.

11. ¹⁵ Popowie ich, gdy co ciała Bożego zostanie po przyimowaniu wiernych,

¹⁰ На погѣ: «Іоан. 8». ¹¹ На погѣ: «Еход. 12». ¹² Взято изъ 2 изданія. ¹³ Во 2 изд.: «посвѣса». ¹⁴ Во 2 изд. опущено. ¹⁵ 11-ое «свабужденіе» опущено во 2 изданія.

po obiedzie y naiadszy się, idą do cerkwie y ono, co zbyło, bez wczciwości abo z małą czcią nieprzystoynie iedzą. To iest wielka niewczciwość tak wielkiego sakramentu, o którym kościół ś. postanowił, aby natszczo brany był. Y trafia się, iż sobie popowie na obiedzie podpiią.

12. ¹ Nic o to nie dbaią, gdy, w niedostatku wina, gdzie ludzi wiele do stołu Bożego idzie, wodę mieszaią, po poświęceniu kielicha, tak barzo, iż tam smaku winnego nic czuć nie będzie. To gdy tak iest, szczerza iest omyłka ludzi, ktorzy mniemaią, aby tam Krew była Pańska. Poniewasz gdzie prawego wina y winnego smaku nie masz, poświęcona być Krew Pańska nie może, ani tam iest.

13. ² Spowiedź tesz ś. v nich w lekkey wadze iest. Bo popowie idą do mszey bez spowiedzi w największych grzechach, a nie spowiadaią się, iedno iako lud pospolity, raz w rok. To iest nie tylo wielka krzywda przenaświęszemu sakramentu, tak do niego sprośnie iść mogąc się spowiedzią ś. (bez ktorey gdy być może żadne odpuszczenie grzechow nie iest) oczyścić; ale też zatracenie duszne tego, który nie godnie, wedle apostoła ³, przystępuie. Bo nie tak są święci popowie ich, aby przez rok zgrzeszyć nie mieli. [A lud pospolity nie czynią spowiedzi prawey, iedno iako im pop z xiąg czyta] ⁴.

14. ⁵ Bierzmowania ś. y potwierdzenia za sakrament kościelny nie maią; a wszyscy || (347) przeciw ś. pismu twier-

dzą, żeby ie pop dawać zawždy mogli, iakosz y każdy z nich daie. Co się słowu Bożemu sprzeciwi, ktore wkazuie, iż tego sakramentu żaden mnieyszy kapłan, okrom apostołow, na ktorych mieysce biskupowie wstąpili, nie dawał ⁶.

15. ⁷ Pomazanie ostatnie oleiu ś. kładą na zmarłe, y tego sakramentu nad samym bezdusznym ciałem wzywaią. To iest błąd wielki y nieznośny, aby sakrament, który samym tylo ciałom y ziemi, okrom dusze, służył.

16. ⁸ Na potłumienie czystości ś., w pismie ś. zaleconey, y cnoty wysokiey nowego testamentu, żadnego do kapłaństwa nie przypuszczą, z wstawy y z zakonu, który by żony nie miał, tak iż żadnego popu v nich bez żony nie nadsiesz. To iest srogi grzech—dary Boże, czystości ś., psować a wszystkim łaski tey, którą Bog niektórym hoynie dać może, wwlóczyć. Iest tesz to niemalą krzywda ś. czystości, ktora tak zelżona iest, iż ią od dostoięnstwa kapłańskiego odmiataiā.

17. ⁹ Gdy na kapłaństwo y inne stany duchowne władykowie święcą, żadną miarą bez pieniędzy być nie może, aby tyle a tyle kop za to dać nie miał poświęcony. Czego sobie za grzech nie maiā. A ono to iest sprosne świętokupstwo, w którym dary Ducha Ś. piędzmi z Symonem czarnokiętnikiem, ktorego Piotr ś. o to zgromił, szacuiā ¹⁰.

18. ¹¹ Chryzma ś., powiadaiā, iż poświęcić żaden władyka y metropolit nie może, okrom samego patryarchy. To iest błąd wielki y ciągnie z sobą wiele

¹ 12-ое «заблуждение» опущено во 2 издании. ² Во 2 изд. это «заблуждение» помѣщено на 11-мъ мѣстѣ. ³ На погѣ: «1 Кор. 11». ⁴ Взято изъ 2 изданія. ⁵ 14-ое «заблуждение» опущено во 2 изданіи. ⁶ На погѣ: «Акто. 8». ⁷ 15-ое «заблуждение» опущено во 2 изданіи. ⁸ 16-ое «заблуждение» опущено во 2 изданіи. ⁹ Это «заблуждение» помѣщено во 2-мъ изданіи на 12-мъ мѣстѣ. ¹⁰ На погѣ: «Акто. 8». ¹¹ 18-ое «заблуждение» опущено во 2-мъ изданіи.

nieprzystoy||**(348)**ności. Bo dostaiąc z tak daleka krzyzma, bez ktorego sakramenty niektore być nie mogą, wiele ludzi zawodzą, y sami się omylają, gdy albo zginie, albo się zfałszuje, albo się dawnością czasu zepsuie. A ono w katolickim kościele co-rok się odnawia od biskupa, dla potrzeb chrześcianskich.

19 ¹². Zwierzchym ceremoniam y obrządkom więcey dufają ¹³, niżli trzeba ¹⁴. Y w obrazach s., y około wzywania s. Bożych, y w innych kościelnych rzeczach wiele mają nieprawości, iako to, za niewmieiętnością y wielkim przez tak długi czas synodow y naprawy potrzebney zaniechaniem, być musi, isz się bez sprawy y nauki y czyścienia a plewidła kapłańskiego z nabożeństwa wiele rzeczy w zabobony y złe wzywanie obraca ¹⁵.

ROZDZIAŁ 3.

Isz o wielkie rzeczy idzie, a isz inna wiara iest v Rusi za Greki idącemi ¹⁶.

Tu, iako baczysz, narodzie Ruski, nie liczą się rzeczy te, ktore ku cerymoniam, to iest ku temu, na czym wiara nie należy, służą, z czym y bez czego wiara być dobra może. Nie idzie tu o śpiewanie alleluiey, ani o święconą wodę (iako nam Grekowie zadaia), ani o dłuższe, albo krotsze posty, ani o brody zapuszczone, albo || **(349)** podstrzygane; ale o rzeczy, wierze s. służące, ktore wyznać na zbawienie potrzeba, bez ktorych zdrowa nauka y cała wiara być nie może, a o ktorych iedna wiara y

iedno wyznanie, iedno serce y iedny vsta być mają między wszytkimi na świecie chrześciany. W czym iesli się nie zgadzamy, wiary iedney nie będzie. A dwie sobie rozne być dobre nie mogą: albo ta dobra, a ona zła; albo ta zła, a ona dobra.

Wiem, isz między wami wiele iest takich, ktorzy mówią: «iednać to wiara v Grekow y v Rzymian, sami tylko heretykowie—Zwinglani, Luterani, Nowochrześcienicy y inni złą wiarę mają». Boże, day by tak było! Prawda, isz oni starzy święci Grekowie y prawie świat wzystek nie miał inney wiary rozney, iedno tę, ktorey Rzymian nauczył Piotr s. y Paweł. Ale kto się dziś przypatrzy, a tych waszych Grekow, ktore sobie za starsze swoje duchowne macie, pilnie spyta, co o Rzymskim y Łacińskim kościele trzymają, wielka się rozność y wielka nienawiść przeciw nam katolikom || **(350)** v Grekow naydzie.

Słyszę, isz przed lat kilkiem albo kilanaście tu w Wilnie był nieiaki nauczony człek duchowny, z Carogrodu posłany od patryarchy do was. Tego, iako mam sprawę, namowicieście żadną miarą nie mogli, aby do i. m. k. biskupa dzisiejszego Wileńskiego Waleryana szedł a iego przywitał. Mienił, iż z nami katoliki społeczności żadney około wiary y rzeczy duchownych mieć się nie godzi, za heretyki nas poczytaiąc.

A w Moskwie — tak rzecz iest brzydka Rzymskiego kościoła chrześcianin, isz go za poganina być mienią, y za posługę Bogu mają — takiego tracić y zabiać.

¹² Во 2 над. это «заблужденіе» помѣщено на 13-мъ мѣстѣ. ¹³ Во 2 над.: «уфая». ¹⁴ Во 2 над.: «потреба». ¹⁵ Въ Сборникѣ Ивана Ласницкаго (Spiraе, 1582, стр. 222—224). Русскія «заблужденія» вѣдны, конечно, изъ 1-го изданія сочиненія Скарги. ¹⁶ Этотъ роздѣлъ опущенъ во 2 изданіи.

To się ktemu mowi, isz terazniejszy Grekowie nie tey wiary są, korey byli gdy z nami żyli w iedności s., iuż inną sobie uczyniwszy, nas heretykami zowią, a inaczey o nas, niżli wy, ktorzyście, się prawdzie nauki naszej przypatrzyli, rozumieją. Oddzielając się od nas, oddzieloną też y odszczepioną wiarę sobie uczynili, która iuż nie jest wiara, ale, iесли w niey vporni są, heretyctwo iest y nauka obłędli| (351)wa.

Przeżoż cię wiernie przestrzegamy abyś tym Grekom nie dufał, a nie tych sie młodych, ale onych starych, ktorzy w zgodzie byli z kościołem Rzymskim, trzymał, y za tymi szedł, ktorzy, ostrożniejszy około swego zbawienia będąc zawždy się z stolicą Piotrą s. y z swym nawyższym pasterzem iednoczyli, a teraz przed pułtorem stu lat iawnie na ośmym zborze tego poprawili.

ROZDZIAŁ 4 ¹.

Iako się starodawnością y przodkami swemi wymawiać nie mogą, ani starszymi swoimi duchownemi.

Rzekł by kto z was: «dawna y stara iest wiara Grekow, ktorych ieszcze y apostoł Paweł s. nauczał, y tak wiele s. oycow w niey się poświęcili y Panu Bogu podobali». Prawda! A kto tego przeciw może? Do teyże my starey s. wiary onych wielkich zacnych oycow Wschodnich: Bazylego, Chrysostoma, Grzegorza, Athanazego, Maxima y innych was wzywamy. Bo ci wszytcy y inni aż po |(352) siódmym zborze we sto y niemal dwieście

lat w iedności z kościołem Łacińskim żyli, zwierzchność papieską nad sobą znali, w pokorze y cichości serca, y w poddaństwie wrzędnika kościelnego nawyższego Panu Bogu się podobali. Do tych my was wzywamy, y prosiem Boga, aby onych oycow serca y wiarę w was syny ich wlać raczył; żebyście, tak iako oni, w miłości Bożej y pokoju a zgodzie y iedności chrześciańskiej zbawienie swoje naydowali! Odstąpcie onych zuchwałych, hardych, nieposłusznych Grekow, Ianow, Phocysow, Michałow y terazniejszych vpornych a zgody chrześciańskiej nienawidzących patr. Carogrockich (iесли tacy są)! Naśladuycie y tych Grekow, ktorzy, y dawno y świeżo na stolicy Carogrockiey siedząc, tę iedność s. kościelną raili, do niey was wzywali, onych Menow, Tharasiusow, Pawłow, Bekow, Scholariuszow ²! Słuchaycie tēstamentu prawego swego oycy Iozepha, patryarchy Carogrockiego! Idźcie za tymi Greckimi doktormi ³, ktorzy w tych |(353) pięci set lat przed nami z szczerego serca z kościołem się Rzymskim iednoczyli a was do tegoż przywodzili, iako synowie starych onych s. Grekow! Pomnicie na Iozepha, iaki wam testament zostawił?! Nie zapominaycie Isidora abo Sidora, który o to więzienie cierpiał, y snac gardło dał, y krew rozlał, aby was był do tego przywieść mógł, co my wam teraz radziem. Protno się przodkami wymawiać masz ⁴!

Bez lidzby iest Grekow, starych y młodych, ktorzy wam przykład tey iedności vkazali, a ciebie, narodzie Ruski, przestrzegali y nauczyli y teraz świętym s. ośmym zborzem cudownieć Pan Bog,

¹ Во 2 изд.: «трzeci». ² Во 2 изд., вместо послѣдняго слова: «Hennadyuszow». ³ Печать этого, во 2 изд. добавлено: «у пастерзми вашезми». ⁴ Во 2 изд. на погѣ: «Прзодками сіе не вымавіаць».

iako się rzekło, pokazał, iako mu się to ziednoczenie podobało; a odstąpienia y rozerwania kościelnego dłużej cierpieć nie chciał, ale odszczepienie pagańską ręką pokarał.

Iesli tych s. Grekow przodkowie waszy słucać nie chcieli, a za hardemi się, nie za pokornymi, za odszczepieńcy, a nie za tymi, ktorzy iedności y zgody chrześciańskiej wcyli, wdawali,—oni za to teraz odpowiadają. Ty grzechow y głupstwa oycow twoich nie na||**(354)**śladuy, a to czyn, co widzisz lepszego, y na co się narody wszystkie chrześciańskie y oycowie osmi s. zborow Duchem Ś. zgodzili. Miał by wieszczą wymowkę, gdyby wszyscy Grekowie y zawždy przy tym odszczepieństwie stali. Ale gdy wielka część y po wszystkie czasy v owszem wszyscy baczniejszy y nabożniejszy swych się Grekow vporem brzydźili, a do iedności z kościołem Rzymkim radzili,—wymowki mieć nie możesz. Iesli ⁵ też ktorzy przodkowie waszy o tych odszczepieństwach Greckich nie wiedzieli, a ieden kościół s., iako mają w kredzie swoim wyznawali,—tych potępić, mym zdaniem, nie mogę; wszakże ich też wymawiać się nie godzi, iesli o tym odszczepieństwie wiedząc, z niekto-remi Greki kościół s. Rzymki bluznili, do ktorego iedności, zdrady ⁶ Grekow odszczepieńcow zrozumiawszy, vdać się byli winni. To wiemy, iż starość nie czyni rzeczy dobrej, ktora naprzodku zła była. Y pultora tysiąca lat Żydom nie pomoga, iż swych przodkow w niedowiarstwie naśladowują. Y nikogosz sta **(355)**-rowieczność w tym, co iest przeciw Bogu, nie wymowi. Starszy ⁷ Iakobitowie

y dawniej, to iest od czwartego zboru, odstąpili, a przedsię w heretyctwie przodkow swych wymowki nie mają. Także Ormianom y, iako zbor Florencki mo- wi, dziewięćset lat nie wadziła, aby się z kościołem s. ziednoczyć, a błędow przodkow swoich odstąpić nie mieli.

Lecz tobie, narodzie Ruski, mniejsza wymowka, bo chociaż od pięćset lat był w tym przy zuchwałych Grekach odszczepieństwie, iednakież po wszystkie czasy tych pięćset lat miał Greki swoje katoliki, ktorzy cię swym przykładem do iedności s. y wiary prawey przywodzili y vpominali. Miałeś zawždy ony Stephani, Nicephory, Blemmidy, Metafrasty, Beki, Bessarioni, Isidory, Scholaryusze ⁸, Iozephi! Miałeś przed pułtora stą lat zbor Florencki wszystkich Grekow, ktorzyć to odszczepieństwo zganili. Miałeś y tu przy sobie przez ten wszystkie czas sąsiady twoje Polaki, ktorzy cię do iedności s. wzywali y twego tobie zbawienia niebezpieczność wstawiali. Miałeś y bracią swoją wie-||**(356)**le zacnych ludzi z Ruskiego pokolenia, przez te wszystkie pięćset lat, ktorzy się do kościoła s. Rzymkiego, iako do głowy swej, od odszczepieństwa nawracali, ciebie przykładem swym do tegoż wzywali. A tak wymowki żadney z przodkow swych y z tey za- starzałości y dawności mieć nie możesz.

ROZDZIAŁ 5 ⁹.

Iako dla trzech przyczyn, ktore w kościele Ruskim fundowane są, trudno się dobrego rządu y obmyślenia prawego o zbawieniu ludz-

⁵ Bo 2 wyd. na polb: «Niewiadomość ma wymowkę». ⁶ Bo 2 wyd.: «niestatek». ⁷ Bo 2 wyd. na polb: «Starowieczność wymowki w złym nie ma». ⁸ Bo 2 wyd.: «Gennadyusze». ⁹ Bo 2 wyd.: «czwarty».

kim spodziewać, kto ma, iesli się z kościołem Rzymskim nie ziednoczy.

To cię ieszcze więcey wzruszać ma, gdy obaczysz, narodzie Ruski, iako zle v ciebie wiara chrześcijańska vgruntowana iest, iż z niey nigdy prawey pociechy y ochłody duszy twey y pokarmu a nauki duchowney ¹ mieć nie możesz, okrom tego, iż (ci) ² wiarę twoję ci swarliwi Grekowie prętko sprośnym odszczepieństwem zakwasili, y rosterk a niepokoy z kościołem Bożym rychło po przyjęciu wiary do ciebie wnieśli, iedność y miłość tobie brzydząc a nas niewinnie do cie||**(357)**bie odnosząc.

Okrom tego, mowię, trzy inne rzeczy tobie ku wielkiej przeszkodzie duchowney od Grekow podane są, z którymi się niewmieiętność wkorzeniła, za którą nigdy bezpieczoney a gruntowney nauki y sprawy zbawienney mieć nie możesz. To iest: małżeństwo duchownych twoich, a ięzyk Słowiański, a zle wtwierdzone posłuszeństwo świeckich przeciw duchownym.

Za tymi trzemi rzeczami tobie nauka Boża ginie, sprośność się y grubość korzeni, do vznania prawdy- oczy się cmią, za niewmieiętnością błędy nastają, obroki duszy twoiey, ktore z słowa Bożego mieć masz, wstają, rząd żadny ³ dobry y nic doskonałego być nie może.

Acz ⁴ Wschodnim kościołom, ktore małżeństwu dopuściły kapłaństwa (to iest iż żonate y z żonami mieszkające na popostwa bierzają), tego my iako nie chwalem ⁵, tak też za rzecz znośną, a nie za wielki błąd poczytamy. Wszakże

na radę Pana naszego, na przykłady ś. Bożych, na one wielkie we Wschodnych y Zachodnych kościołach ludzie patrząc, za to mamy y tak vczem: iż ||**(358)** kapłanom bez żon iest przystoyniey, a kościolowi Bożemu y nauce zbawienney pożyteczniey. Moglić to Grekowie dobrym sercem czynić, aby się nierządem y niewczciwością ś. stan kapłański nie zelżył; wszakże na inne się więtsze rzeczy oglądając, niemądrze to vczynili. Acz to znać každy musi, iż na nierządy y zbytki cielesne nie iest doskonałym lekarstwem ś. małżeństwo (bo widziem, iż mało nie tak wiele cudzołożników, iako y tych sprośników), wszakże by dobrze ś. małżeństwo wszystkie nierządną chuć gasiło. Przedsię kościolowi Bożemu pożyteczno nie iest, aby się pasterze y nauczyciele iego y kapłani żonami bawili. Bo, wedle apostoła ś. ⁶, rozdwoionymi będąc a iedną rękę do gospodarstwa, dzieci, żony obracając, a drugą do zakonu y nauki swey y ludzkiej, dobrze wrzędu swego duchownego, ktory obu rękę potrzebuie, odprawować nie mogą. A iako człek skłonięszy do świata, y druga sie ręka do świeckich rzeczy obroci! Za tym niewmieiętność w stan się duchowny korzeni; za nią błędy, za ||**(359)** nią opuszczenie nauki ludzkiej y słowa Bożego. Stąd idzie, iż lud Boży—kaznodziei y obrokov duchownych zbawieniu potrzebnych mieć nie może. A gdy kacerstwo nastanie, bronić się pasterze nie mogą, ani vmieią, ani owiec od błędow wybawić mogą. Wilkom się nie odeymą, y owce pogubią, y sami siebie na koniec. Wielki rozum kościoła Rzym-

¹ Bo 2 wyd.: «prawowierney». ² Bo 2 wyd. опущено, какъ лишнее. ³ Bo 2 wyd.: «żaden».

⁴ Bo 2 wyd. на полѣ: «Małżeństwo kapłanow v Rusi». ⁵ Bo 2 wyd.: «chwalimy». ⁶ На полѣ: «1 Cor. 7».

skiego, iako głowy y czoła doskonałości chrześcijańskiej: czystość kapłanom y dla ofiar wstawicznych, których kościołowi potrzeba, y dla nauki chować każe! Iesli który nieczysty karze go y karać y z wrzędu złożyć roskazuie, — widzi, iż sam sobie y duszy swej szkodzi, ale kościół się nieum[ie]jętnością nie zaraża. Iesli obojga, to iest y nauki y przykładu, mieć nie może, tedy wżdy naukę ma. Złemu zguba, ale kościołowi wtraty w nauce zdrowey nie masz. Lecz v Rusi to znać, iż tym wszytka nauka wpadła, a popi zchłopieli, y nigdy z nich takiey, iakiey trzeba, pociechy owce mieć nie mogą.

Ktemu ⁷ wielce cię oszukali Grekowie, narodzie Ruski, iż ci, wiarę s. ||(360) podając, ięzykać swego Greckiego nie podali. Aleć na tym Słowińskim przestać kazali, abys nigdy do prawego rozumienia y nauki nie przyszedł. Bo tylo ty dwa są ięzyki, Grecki a Łaciński, ktorymi wiara s. po wszem świecie rozszerzona y szczepiona iest, okrom ktorych, nikt w żadney nauce, a zwłaszcza w duchowney, wiary s. doskonałym być nie może. Nie tylo przeto iż inne ięzyki wstawicznie się mieniają a w swey klubie używania ludzkiego stać nie mogą (bo swych grammatyk y kalepinow pewnych nie mają, ty dwa tylo zawżdy iednakie są, a nigdy się nie mieniają), ale też y przeto, iż w tych tylo dwu nauki wfundowane są a przelożyć się na inne ięzyki dostatecznie nie mogą. Y nie było ieszcze na świecie, ani będzie żadney akademiey, ani kolegium, gdzie by theologia, philozophia y inne wyzwolone nauki inszym się ięzykiem vczyły y rozumieć mogły. Z Słowińskiego ięzyka nigdy

żaden wczonym być nie może. A iuż go teraz prawie nikt doskonale nie rozumie. Bo tey na świecie nacyey nie ||(361) masz, która by im tak, iako w księgach iest, mowiła; a swych też reguł, grammatyk y kalepinow do wykładu nie ma, ani iusz mieć może. Y stąd popi waszy, gdy co w Słowińskim chcą rozumieć, do Polskiego się vdać po tłumactwo muszą; abo więc tylo vsty a w czytaniu doktormi są. Y inney szkoły chyba na czytanie nie mają. Y to ich wszytkiey nauki na wszytki duchowne stany doskonałstwo! Stąd nieumiejętność y błędy bez końca powstają, gdy ślepi ślepe wodzą.

Szczęśliwy kościół Rzymski, który wszędzie, gdzie iedno wiarę szczepił, zaraz z nią szkoły Łacińskie fundował, aby w każdym narodzie nauki się szczepiły, a wiara s. niewmiejętnością nie prochniała, a wczeni ludzie na obronę iey y w każdej się nacyey rodzili. Zayrzeli wam Grekowie ięzyka swego! Nie podali wam szkoł Greckich, podobno byście byli w odszczepieństwie ich długo nie leżeli: gdy by za vmiejętnością ięzyka Greckiego, o ich vporze y nieznośney hardości y złey około wiary nauki doczytać by||(362)ście się byli mogli.

Teraz (y) ⁸ v nich iusz nauka zginęła, a wszytka się do nas katolików obrociła. By dobrze leczyc was y s tych ciemności niewmiejętności wywodzić chcieli (acz sami tey łaski Bożey potrzebują), tedy iusz nie mogą, nie tylo prze tę niewolą, w ktorey są, ale tesz y prze niewmienie waszych ięzykow, (y) ⁹ Słowińskiego y Ruskiego. A między Wami tesz o tych, ktorzyby Grecki ięzyk, y stary, y ten nowy ich vmieli, ani słychać! Nie tak w kościele Rzymskim!

⁷ Bo 2 над. на поѣхъ: «Іęzyк Слѳвиński». ⁸ Bo 2 над. опущено. ⁹ Опущено во 2 изданіи.

Wszystcy iednym ięzykiem co iedno nas katolików mowiemy, y w szkołach, akademiach, y w kościołach. Tak iako powszechney wiary ludziom katolikom — ięzykiem katolickim przystoi, na ziednoczenie serc naszych y związek miłości. Po wszystkim świecie, iako iedną wiarę, tak tesz y ieden ięzyk mamy. Y z samey Indyey chrześcianin z Polakiem o Bogu mowić y zrozumieć go może.

Iest ¹ ieszcze y rzecz trzecia, która s tych dwu wrosła: wzgarda stanu duchownego a roskazowanie świeckich ||(363) w rzeczach kościelnych (Ruskich) ². Co tesz za karanie odszczepieństwa Pan Bog przepuszcza, isz się nieposłuszeństwo nieposłuszeństwem karze. Gdy Iadam, otec nasz, P. Boga nie posłuchał, ciało iego, y niewolnik iego harde mu być poczęło: y bestye niewolstwo iego, y poddani słuhać go nie chcieli. Iakoby mowili: próżno się nam posłuszeństwa vpominasz, gdyż ie sam Panu swemu złamał. Także ³ patryarchowie Carogrococy, gdy od starzego swego odstąpili a onego słuhać przestali, v swoich tesz młodszych posłuszeństwo stracili: nie tylo kościoły Wschodnie odszczepieństwem vtracili, ale y tu w Rusi y na ⁴ Moskwie za nic ich y ich posłańców nie mają, y owszem się z nich śmieją.

A Moskiewski po swego metropolita stawienie do Carogrodu nie śle, ale go sam stawi, sam karze, sam, gdy mu się podoba, traci; także y inne duchowne y władkyi ziemie swey. Tosz się y na niższe stany rozszerzyło: isz wszyscy duchowni Ruscy v świeckich swoich swego miejsca nie mają: a oni im w rzeczach duchownych roskazują. ||(364) Bo

tesz więcey, niżli oni, w swoim Słowieskim ięzyku czytaią. Za czym rząd nigdy dobry około nauki y spraw kościelnych być nie może, y do błędów wrota zawždy są otwarte. Tak się odszczepieństwo od starszego y wzgarda przełożonych karze. Kto starszego słuhać nie chce, młodszemu się pokłonić musi. Dziś, czego się żal Boże, patryarcha Carogrocki, który się papieżowi o postawienie na patryarchostwo, iako starszemu swemu, od Boga danemu, kłaniać nie chciał, — Turczynowi się, bez ktorego patryarchą być nie może, kłaniać musi. Co się z pożalenia mowi.

A tobie, Ruski narodzie, pokazuiem, aby się nic dobrego w kościele Ruskim y Greckim y żadney naprawy w nim nie spodziewał, poki się z głową swoją y z przełożonym prawem swoim z Piotra ś. namiestnikiem nie ziednoczysz.

Rozdział 6 ⁵.

Iakie by pożytki s tego ziednoczenia wrosły.

|| (365) Obeyrzy się y na pożytki niewymowne, ktoreć by z tey vniesy wrosły, narodzie Ruski! Okrom tego, isz by na mocney opoce zbawienia wiecznego postawił nogę twoię, a na tym się zamku Heruzalem, y widzenia, pokoia, y iedności zawarł, — przybyłoć by miło a wesołe serce dobrego sumnienia, ktore zawždy roztargnione mieć musisz. Bo słyszysz zawždy, co kościół mowi y krzyczy na was trąbami kazania swego: «Nawroćcie się, synowie błędni, do Pana Boga swego y do iedności ś., przy-

¹ Bo 2 над. на полѣ: «Nieposłuszeństwo świeckich ku duchownym». ² Bo 2 над. опущено.
³ Bo 2 над. на полѣ: «Patryarchowie vtracili v swych posłuszeństwo». ⁴ Bo 2 над.: «w». ⁵ Bo 2 над.: «piąty».

bytku iego, s ktoregoście wyszli! A sprawić się nam nigdy nie możecie, abyscie odszczepieńcami nie byli. Byście wszyscy wczone ludzie ze wszytkiej Grecyey (ktorych iuż tam [harzo] ⁶ mało (abo nic) ⁷ zwiedli, wstydzić się zawždy nas muszą, a do swego się niestatku rzuca, gdy im pismo s., gdy in s. zborry vkażem, gdy im doktory ichże stare przed oczy położem,—z Markiem onem Epheskim, vszy zatuliwszy, prze vpor swoy od gadania y dysputacyey vciekać ||(366) będą. A iakosz ty z vporu ich takiego roztagnienia na swym sumnieniu mieć nie będziesz? Wiem, isz to was barzo gryzie! Przeto bądźcie laskawi na pokoy sumnienia swego, a głosu Bożego, głosu pokoiu y euangeliey y miłości Chrystusowey vsłuchaycie! O, iakobyśmy się w sobie vcieszyli y w chwale Bożey rośli, gdybyśmy my do waszego, a wy do naszego kościoła chodząc, iako iedney owczarniey owce spolne v ołtarza iednego, lubo po Grecu, lubo po Rzymsku, ofiary przenaświętsze czynili, a w iednym rozumieniu y miłości chwalili spolnego Pana.

Wdzięczniejsze by było y miłsze sąsiestwo to, ktore mamy z sobą. Bo by się iedną wiarą, ktora nawięcey wiąże ludzie, ozdobiło y vmiliło. Odeszła by ta grubość y niewmiejętność duchownych Ruskich, za ktorą wiele się błędow rodzi. Więcey by się wstydzili heretykowie wymysłów swoich y prętsze by ich nawrocenie y kacerstwa wykorzenienie było. Y pogańcy ze zgody miłey naszej musieli by imię Boga ||(367) naszego chwalić, a bluznienie swoje na wiarę Chrystusowę pohamować.

Na koniec państwo to w rzeczach świeckich było by potężniejsze, y więcey by (się) ⁸ wam y panowie przestawni, krolowie Polscy, y ta Litewska ziemia dufała, y więtsze wam vrzędy zlecała. Y innego wiele dobra duchownego y świeckiego wam by się wrociło, a nam wiele by się pociechy z was przyczyniło. Acz nadewszystko co się nawięcey ma vważać z odszczepieństwa wybawieni, dobrze czyniąc, pewni byście zbawienia swego y wiecznego krolestwa być mogli. Cosz po waszych pościech, za co stoią hoyne iałmużny wasze, co za pożytek wam żywot wasz cnotliwy vczyni gdy(ście w vczesnictwie s. Bożych ⁹ y w kościelney iedności y) ¹⁰ w iednym cieie (przy głowie Panu Iezusie Zbawicielu naszym, pod widomym iego na ziemi namiestnikiem nie są?) ¹¹ Proch na wiatr zbiera, kto się, krom miłości y iedności chrześciańskiej, w dobrych vczynkach bogaci. Nadzieie żadney do zbawienia mieć nie może, kto się w iednym korabiu Piotrowym nie wie||(368) zie, w ktorym Chrystus naucza, y w ktorym się przespia, y ktorego od potopu y nawałności bronii aż do tego czasu ¹².

ROZDZIAŁ 7 ¹³.

O łącznym ziednoczeniu, isz tylo trzech rzeczy potrzeba. A isz się o cerymonie y obrządki Greckie bać nie trzeba w tey vnicy.

A nie wiele do tey, tak świętey y wielkiey y zbawieniu pilney, rzeczy frasunku y trudności potrzeba. Chocia

⁶ Взято изъ 2 изданія. ⁷ Во 2 изд. опущено. ⁸ Во 2 изд. опущено. ⁹ На полѣ: «1 Cor. 13». ¹⁰ Взято словъ, вятыхъ въ скобки, во 2 изд.: «miłości, iako mowi apostoł, nie masz, a». ¹¹ Взято словъ, вятыхъ въ скобки, во 2 изд.: «Chrystusowym, y w uczestnictwie świętych nie zostaciecie?». ¹² На полѣ: «Matt. 8; Luc. 5». ¹³ Во 2 изд.: «szosty».

że na taką zbawienną rzecz z żadney by się człowiek trudności wymowić nie miał, a daleko więcej, gdy tak łącno jest to, na czym wszystko zbawienie twoje, naródzie Ruski, należy.

Trzech by tylo rzeczy (mym zdaniem nie mędrszym (a zwłaszcza przenaświętszej stolicy apostolskiej) ¹ nie wwołcząc) potrzeba.

Pierwsza. Aby metropolit wasz iuż nie do Carogrockiego patryarchy, który żadney mocy duchowney za odszczerpieniem y wyklęciem swym niema, ale do Rzymu, do papieża po błogosławieństwo, to jest po moc na vrząd, która z kluczy Piotra s. ||(369) idzie, abo, iako mówią, po pallius stał; aby zasię tey mocy innym władkom y popom swoim wżyczać mógł. A iesli by mu się daleko zdało, mógł by to podobno papież prymasowi krolestwa tego, to jest arcybiskupowi Gnieźnieńskiemu polecieć y tę moc dać, nie iako arcybiskupowi, ale iako prymasowi.

Druga. Aby każdy Greckiego zakonu człek w wszystkich się artykułach wiary s. z stolicą apostolską Rzymską zgadzał, y to wszystko wierzył y wyznał, co ona wierzy y wyznawa, ni w czym się nie dzieląc, ale o wszystkim iednomyślnie y iednako trzymając.

Trzecia. Aby zwierzchność stolicy Rzymskiej we wszystkim znali y na iey się rozsądek ze wszelakim przystoynym, wedle Boga, posłuszeństwem dawali.

Co się innych rzeczy, to jest obrządkow kościelnych y zwyczajow nabożeństwa Greckiego, które od s. przodkow swoich mają, słowu Bożemu y wierze s. nieprzeciwiających się, dotyczy, przy tym by się wszystkim zostali, żadney odmiany nie czyniac. Bo ko||(370)ścioł Bo-

ży rozlicznością (bez sprzeczności) przybrany jest, iako krolowa w farby szat y kamieni a pereł rozmaitych ². W ogrodzie swoim ma zioła y drzewa, liścia y kwiatow rozlicznych, a wszystko wdzięcznych a miłych. W Łacińskim kościele ³ nayduią się rozmaite cerymonie, to w biskupstwach, to w zakonach. W Medyolanie iedni mszą s. obyczaiem Rzymskim, drudzy obyczaiem Ambroźego s. sprawuią, a przedsię to kościół s. rad widzi y dopuszcza, byle się tym rozna wiara nie czyniła, a iedność się kościoła s. nie targała. W czym daleko był zawždy bacniejszy kościół Rzymski, aniżli Grecki. Bo Grekowie naszemi się Łacińskimi cerymoniami y obrządkami brzydźili. Y iakoś wyższej słyżał, to nam, iako iakie kacerstwo zadaia, iż w sobotę pościem; isz krzyż s. Pański, abo ołtarze w post Wielki zakrywamy; isz alleluiey nie zawždy spiewamy, y inne rzeczy lekkie, które nabożeństwu służą, a zgody nic nie psuią. Iedno złe, swarliwe a miłości Pańskiej mało mające serce szu||(371)ka z namniejszych przyczyn rozerwania y rozdziałow. Lecz kościół s. Rzymski, acz wszystkie swoje cerymonie ma, wielce poczesne, wspaniałe, wciwe y ludzkiey pociesze y potrzebie słuzące, a drugdy krotkie y skromne, aby im ludzie nie dufali, a na wnętrzne się nabożeństwo sposobili,—wszakże Greckim, które rozney wiary nie wwodzą, ani zgody psuią, które mają od s. swoich przodkow podane, nigdy nie przyganiał, ani przygania. Y owszem rad ie widzi, w swoich się kochając, Greckie miłuię. A woli, gdy by tego była potrzeba, dla zgody y iedności, y swego wstąpić, byle pokoy a miłość cała zostawała.

O czym tak pisze ⁴ papież Leo Dzie-

¹ Вместо словъ, взятыхъ въ скобки, во 2 изд.: «ktorzy o tym lepsze rady dać mogą».

² На погѣ: «Psal. 44». ³ Во 2 изд. на погѣ: «Ceremoniy roznych dopuszcza kościół Boży». ⁴ На погѣ: «Cap. 29».

wiąty, o którym wyższej wzmianka była, do Michała, biskupa Carogrockiego, który ⁵ Łacińskie kościoły w Grecyey zamykał, kapłany y zakonniki wymiatał, y do odstąpienia porządkow Rzymskich w służbie Bożej przyniewolał złym a miłości niemającym sercem. S czego go karze papież temi słowy: «Wam mówię (powia||**(372)**da), ktorzyście klucz nauki, iako Pan mówi ⁶, do Pharuzow wzięli. Zamykacie ludziom krolestwo niebieskie, sami do niego nie wchodzicie, y drugich nie puszczacie, y owszem im zamykacie, gdy matce waszey (kościółowi Rzymskiemu) plucie w twarz, y onę hańbicie y sromocicie, y iey baranki od niey dzielcie y wyklinacie y biczuiecie, zakazując, aby głosu matki swey nie słuchali. Bo, iako słyszym ⁷, wszyscy kościoły Łacińskie zamknęliście, mnichom y opatom kląstoryście pobrali, chcąc, aby po waszemu żyli. Patrz, iako y w tey mierze kościół Rzymski większe ma baczenie y miłość. Bo mając ⁸ w Rzymie y przed Rzymem wiele Greckich klastorow abo kościołow, żadnego niepokoju dotąd nie cierpią, ani im oycowskiego nabożeństwa y zwyczaju zakazują, y owszem radzą im, aby przy nim stali. Bo niema kościół Rzymski serca heretyckiego, ktore się wszystko w rozdziałach kocha, mówiąc ⁹ przez onę dziełkę rozboynicę nierządną: ani mnie, ani tobie, rozsiekay a rozdwoy. Ale miłością prawą macie||**(373)**rzyńską na Salomona woła y modli się mówiąc: Proszę, Panie, day iey y to dziecie żywe, a nie rościnay go. Bo wie, iż rozne ceremonie y zwyczaje nic zbawieniu nie szkodzą, gdzie iedna wiara, w miłości robiąca co

może, iednemu Bogu wszystkich zaleca». To są słowa papiejskie.

A tak się tobie, narodzie Ruski, o twoie nabożeństwa y obrządki Greckie bać nic nie trzeba! W tym ziednoczeniu z kościołem Bożym nie vtracisz ich, ale ie ozdobisz y ożywisz sobie na zbawienney pożytek. Bo teraz martwe tobie są, iako y inne dobre vczynki twoie, pożytkuć żadnego nie niosą, ani v Boga odpłaty.

ROZDZIAŁ 8 ¹⁰.

Co do tego ziednoczenia wiele Ruskim narodom pomaga, a co Grekom przeszkadzało..

Grekom przeszkadzała naprzod buyność rozumów a wrodzona iakaś pierzchliwość y niewstawicność, ktorey, iako o nich Łukasz ¹¹ mówi, tylo nowiny wynaydując, a w odmianach się częstych kochając, heretyctwa y nowe nauki chcąc ||**(374)** być widziany, wymyślali. Szkodziło im zwłaszcza Carogrockim niezmiernie czci y wrzędow pragnienie, tak isz cesarze ich Theodozyus, Arkadyus, Honoryus (iako pisze ¹² Leo 9) vstawę czynić musieli, aby żaden z Carogrodu, po zmarłym Żyzyniusie, biskupstwa się nie spodziewał. Około ktorego wielkie niepokoie z hardości wrodzoney zwykli byli czynić. Y tym do posłuszeństwa, bez ktorego iedność być nie może, a ktore pysze przeciwne iest, byli barzo trudni, y owszem sami wszystko rządzić chcieli.

Tego gdy w tobie, narodzie Ruski, nie masz, ale raczej vcziwie a powolne

⁵ Ha noz̄b: «Roku 1048». ⁶ Ha noz̄b: «Matt. 23». ⁷ Ha noz̄b: «Kościoły Łacińskie w Grecyey Grekowie psowali». ⁸ Ha noz̄b: «W Rzymie y przed Rzymem klastory y kościoły Greckie». ⁹ Ha noz̄b: «8 Reg. 3». ¹⁰ Bo 2 мад.: «siodmy». ¹¹ Ha noz̄b: «Acto. 17». ¹² Ha noz̄b: «Aduersus Michaellem Constant. epis., cap. 31».

ku wszelakiemu przełożenstwu obyczaie Pan Bog dać ci raczył,—nie trudność się w tym będzie przełomić, abys się z pokory y cichości Chrystusowej do zbawiennego rządu przywrocił. Pomagać temu ¹ wielce ieden pan świecki, pod którym cię Boska opatrność z Polaki y z Litwą skupiła. Co Grekom ku niemałey przeszkodzie było, gdy cesarze rozni y świeccy panowie, Greccy y Łacińscy, między sobą byli a częstokroć ||(375) do tego ziednoczenia, dla swego panowania y innych świeckich przyczyn, Greccy panowie przeszkadzali, y owszem sami kościół Boży targali. A tobie dał Pan Bog z katoliki y z Łacińskim kościołem pana iednego y iedną rzecz pospolitą, chcąc cię tym do iednego też kościoła y wiary iedney, w ktorey więtszey iedności dla zbawienia trzeba, przywabić.

(A teraz zwłaszcza, gdy nam dał krola, wedle serca swego wielkich cnot krolewskich y prawie chrześciańskich pełnego, Sthephana, ktorego pobożność prawie katolicka, mądrość, sprawiedliwość, miłosierdzie, męstwo, czułość y inne wielkie cnoty wiele krolow, nie tylo terazniejszych, ale y dawnych, przechodzą, z ktorym tym państwom wszystko dobre y sławne y zbawienne (byleśmy sami chcieli, a tym dobrodziejstwem Bożym nie gardzili) y naprawę świeckich y duchownych rzeczy, ktore się na vpadek zachwiały, posłać P. Bog raczył. Day Boże, aby państwo iego y tak wielkie cnoty iego wielkim szczęściem y zwycięstwem nad nieprzyjacioły, y pokojem y ziednoczeniem a naprawą ko||(376)ścioła swego Pan Bog wczcił, a ty czasy nasze vblago-

ślawić raczył. Z tego wielką y pierwszą pomoc, narodzie Ruski, iedno od s. zгоды nie biegay, mieć będziesz. Bowiem wielce tego ten wielki krol pragnie, aby Pan Bog w zbawieniu dusz, krwią iego oblaných, wczcion był, a pokoy się na ziemi wieczny y docześni rozmnożył) ².

Pomagać do tego y ieden język spólny z nami katoliki, ktory mając, do wszystkiego zgodnego y skupuiącego ³ śnadnie przyść mozesz. Grekom y to było na przeszkodzie, iż Łacinnikow nie rozumieli, y nie rychło się do tej prawdy B., którą kościół Łaciński ma, przypytać mogli. Ale ty zawždy szczerości się y prawdzie kościoła Rzymskiego przypatruiesz, kaznodziei iego słuchasz, obyczaie y naukę rozumiesz. Pomagać y to miłe sąsiedztwo y tak dobre a spokojne z nami mieszkanie, w ktorym nic nie znasz innego po katolikach, iedno miłość, szanowanie y narodu twego wczczenie, tak w urzędziech, iako y w towarzystwie pospolitym.

Wiem, co cię od tego nawięcey odwodzi, y iako ||(377) iaki pień tobie do tej iedności zastępuje: iż się na Moskiewskie kościoły y ksiązcia Moskiewskiego nieiakię tych czasow w panowaniu powodzenie, y na ludzie tego sz ięzyka y nabożeństwa oglądasz. Ale gdy v siebie wważysz, iako nędzne są y prawie napoły w bałwochwalstwo, y to, co zatym idzie, w złe obyczaie y sprośne zaszły ony kościoły Moskiewskie, y iako są osierociałe w nauce, y wielką grubością a niewmieiętnością zarażone, a iako sami się iusz bez żadnego dozoru, bez żadnego z innymi

¹ Въ подлинникѣ: «ктому»; поправлено, согласно со 2-мъ изданіемъ. ² По вѣдомѣ вѣнатной причинѣ, весь этотъ абзацъ опущенъ во 2-мъ изданіи. ³ Во 2 изд.: «zbawiennego».

kościół porozumienia rządzą, y iako w moc świecką wpadli, — barzo prętko ten pień odwalić możesz. Moskiewscy duchowni, będąc daleko grubszy y nieumiejętniejszy, anizli ci Ruscy, mnie mają, aby tyło sami byli na świecie chrześcianie, a inne wszystkie narody w pogaństwie żyły. Patriarchy Carogrockiego nie słuchając (a słusznie — bo też on papieża nie słucha), czynią y wierzą, co się im podoba, y prawie wszystko nabożeństwo w zabobony obrócili, naukę Bożą zniszczyli, swoich wymysłów nasadzali. Co wy le||**(378)**piey wiecie. Waszemu to baczeniu zostawuję. Metropolita swego z ręki świeckiey maia: kogo ksiązę da, ten, bez żadnego (brania mocy) ⁴ od starszych, na tym wrzędzie siedzi, y taką moc ma, iaką ten, co mu ią daie, to iest: świecką — świecki, a duchowney, Boskiey dać nie może, bo iey sam nie ma. Przetosz samo ksiązę wielkie iest duchownych sędzią y papieżem: sam ie każe y gubi.

Dla tegosz na tak prawie stracone kościoły oglądać się tobie, zbawienia pragnącemu, nie trzeba.

Acz mam w Panu Bogu nadzieię, iż Moskwa przysć ku takiemu zbawienemu ziednoczeniu może. Bo ieszcze żadnego przykładu twego, narodzie Ruski, nie mając, dziad dzisieyszego ksiązęcia wielkiego do papieża posły wyprowował, chcąc się z kościołem ziednoczyć y dań nieiaką stolicy Rzymskiey postąpić. Ale woyny na on czas z krolmi Polskimi przeszkodziły, iż to dla grzechow naszych nie doszło. Daleko skłonniejszy do tego będą, gdy twoim przykładem y rozumem, ktorego w wiele innych rzeczach na||**(379)**śladuią, wzruszeni, łacniey się do tego przy-

wieść dadzą. Zwłaszcza gdy im Pan Bog da spokoynie pany a wieczne z k. Litewskim y z Polaki przymierze. Wiem, iż często papieżowie do Moskwy y do dzisieyszego k[siązęcia] posyłać chcieli posły swoje, y na koncilium Trydenckie onych wzywali. Ale, dla krolow Polskich, prze woyny y niepokoie, przysć do tego nie mogli.

Lecz na ty rzeczy, ktore się z drugimi dzieią, abo dzieć będą, nie ogląda się ten, ktory prawym sercem swego zbawienia szuka. Ten to tyło czyni, ktory wiarę y swoje zbawienie za świeckie rzeczy przedaie, a duchownych dla nich odstępuje.

Nic nie widzę, narodzie Ruski, co by tobie przeskadzało w thym państwie, abys na to skłonić serca swego nie miał, ieslis na zbawienie swoje łaskaw.

ROZDZIAŁ 9 ⁵.

Kto się o to ziednoczenie starać nawięcey ma.

Napřednieysze to staranie przełożonych duchownych być ma — papieżow naprzod, ktorzy maia ||**(380)** dusze wszystkie w Chrystusa wierzące zlecone. Wiemy, isz o tym zawždy wszyscy prawie papieżowie myśliłi y staranie mieli. Na naszych duchownych, tu przyległych, arcybiskupach y biskupach, na ktorych w tey mierze więcey należy, schodzić by nic nie miało. Wielką tą vtrată dusz w tym odszczepieństwie przywozić byśmy się mieli, aby nas żadna trudność y praca y nakłady od tego nie odwodziły: żebyśmy, iako prawi Samarytanowie ⁶, rannego nie odbiegali,

⁴ Вместо словъ, взятыхъ въ скобки, во 2 изд.: «посылаіа у». ⁵ Во 2 изд.: «ошты». ⁶ На полѣ: «Лук. 10».

ale go, na swoy dobytek wsadziwszy, do iedności domu iednego, w którym się choroby takie leczą, przynosili. Członek ¹ nad członkiem, zwłaszcza zranionym y odcięty, politowanie mieć ma, aby ozdrowiał. A nadewszystko Krew Boża, która na nich ginie y którą także, iako y my we chrzcie ś., oblani są, y cześć Bożą, y zgoda popolita, y potężność kościoła przeciw pogaństwu poruszyć by duchowne wszystkie przełożone katolickie do tego miała. Dali się barzo zastarzyć tey ranie, isz mniemaią, aby iuż niezleczona była. A ono ||(381) nie tak iest. Chociaże stara iest, przedsię nic v Pana Boga nie iest nie podobno: zleczyć się może!

Od kilku set lat w Rusi y tu w Litwie nie widzę, aby się kto był tak statecznie w to włożył a o to się pokusił. Boże, wzbudź serca tych, którzy pomoc do tego mogą: aby dusz tak wiele nie ginęło! Siła by się sprawiło w namowie y dobrym zachowaniu y towarzystwie z władzkami Ruskimi, y w porozumieniu z pany świeckimi Greckiego nabożeństwa.

Byśmy byli czuyni, mogliśmy dawno szkoły Ruskie mieć a wszystkie pisma Ruskie przejrzyć, y w Słowieńskim ich języku mieć swoje katoliki ćwiczone. Trzeba było y na Polski, abo Ruski język przekładać Ruskim narodom rzeczy, ku temu służące, żeby rychley prawdę obaczyli. Dobrze by y do przedniejszych Ruskiego nabożeństwa panow wczone posyłać, a onym ich błędy y niebezpieczeństwo wkazować.

Y innych wiele pomocy do tego służyć mogą. Na które, day Boże, naszym duchownym a pierwszym pasterzom to około straconych owiec obudzenie y pil-

ne ||(382) staranie. Nie dopiero mowmy trudno, nie sprawiem nic. Asz gdy nad tym posiedziem, porobiem y potu naszego y nakładu przysadziem. A y krwie byśmy na to żałować nie mieli! Ktemu iest też to powinność krolow y panow katolickich, za których chęcią y nabożeństwem w tey mierze wiele by się y owszem wszystko sprawić mogło. A Boże day to, aby krolowie ich m. w to się pilnie włożyli, a heretyctwa potępione ramieniem swoim, wedle praw y powinności swey, wykorzeniwszy, tego też nie zaniechali.

Siła y na tym należy, aby y panowie zakonu Ruskiego, a zwłaszcza metropolit z władzkami o tym się spolnie namawiali, a niebezpieczeństwo zbawienia swego vważaiąc, za dozwoleńim krola i. m., swoy seymik około tego, przyzwawszy wczonych y katolików, którzy by w oczy im przełożyć rzeczy potrzebne mogli, wczynili.

O, by tak do tego Ruś miła, iako do kacerstwa czasow dzisiejszych, skłonna była! Boże, by nam katolikom takie miejsce dali, iako tym (dyabel||⁽³⁸³⁾skim sługom) ² heretykom, [do których tak wiele Rusi przystaie, y w gorszą niewierność wpada] ³. Ale do złego człowieka na koniu rączym przyspiesza, a ku dobremu na wole się wlecze!

ROZDZIAŁ 10 ⁴.

Iako tego pospolitego ziednoczenia chrześcianin Ruski, swoje zbawienie miłuiący, czekać nie ma; ale bez omieszkania wynić z odszczepieństwa winien iest.

To się nie dla tego mowi, abyś ty,

¹ На полѣ: «1 Сог. 12». ² Въмѣсто словѣ, вѣдѣныхъ въ скобкѣ, во 2 изд.: «ministrom». ³ Взято изъ 2 изданія. ⁴ Во 2 изд. «дзiewiąту».

chrześcianinie z narodu Ruskiego, ktoru da Pan Bog zrozumieć to, co się tu ku dobremu zbawiennemu mowi, tego czekać miał, a tak mowił: «Gdy się wszyscy Ruscy duchowni y starszy na to zgodzą, tedy ia się z kościołem Rzymskim ziednoczę». A co wiedzieć, iesli to za czasow naszych szczęście będzie, ponieważ długi wiek bez tego był. Długo Ruś czekała Grekow do tego ziednoczenia, aż się nie doczekała: Grekowie poginęli, y zginą, iesli się nie vpamiętają do końca. Kościół Boży, ku dniu ⁵ się sądnemu przybliżając, ciasno ku końcu idzie, a ściska się. Nacye wielkie, wedle proroctwa apostołskiego, od niego odstępują a antychrystowi drogę gotują ⁶. Co iedno było chrześciańskich krolestw, wszystkie były w papiestwie, to iest pod sprawą kościoła Rzymskiego. Teraz wiele ich odstąpiło y poginęło. A co my wiemy, iesli się przywrócą? A więtsze podobienstwo, isz tak zostaną, gdy się iuż drugie w pogaństwo obrociły. A Pan Bog ⁷ kościół swoy y szerokość iego za morze y na Indyje i inne krainy, o których ludzie nie wiedzieli, obraca y obroci, y rozszerzy, y nagrodi sobie, z kamieni czyniąc syny Izraelskie. A ty niewdzięczne y odstępnne narody potraci, y osadzi swoje winnicę innemi. Abo przysle iuż dzień sądny y antychrysta ⁸, który kościół Boży spustoszy po wielkiej części, a w małej kupie zostaną powołani y wybrani Boży.

A tak ty, narodzie Ruski, tego nie czekając, radz o duszy swoiey. Iesli starszy twoi duchowni iedności y miłości kościelney nie chcą, odstap od nich słusznie! Bo oni od swego starszego papeża odstąpili niesłusznie. Miei ie za ludzie

inney wiary, a nie tey, || (385) ktora iedna iest, za vporne, za odszczepieńce, za ty, ktorzy się zle na wrzędy duchowne, krom kluczy Piotra s., wdarli, a przy ktorych grzechom odpuszczenia niemasz, zbawienia niemasz.

Iesli się w Greckich cerymoniach, ktorych kościół nie gani, kochasz, chować ie podobno, wedle były Alexandra papeża Szostego, z dozwozeniem spowiednikow twoich katolickich, możesz. Chyba sakramentow zadnych brać od Ruskich odszczepionych duchownych nie możesz, poki się też sami z kościołem Bożym nie ziednoczą ⁹. Wszakże y Łacińskie obrządki kościelne także dobre y podobno więtszey powagi y więtszego serdecznego a duchownego nabożeństwa pełne są, bezpiecniey iąc się ich y w iedney we wszystkim zgodzie żyć możesz.

ROZDZIAŁ 11 ¹⁰.

Zamknienie tey części y vpomianie chrześciańskie. Y o nieszczęściu Carogrockiey, a o błogosławienstwie Rzymskiey stolice.

|| (386) Nie mieszkay że, chrześcianinie nabożeństwa Greckiego, zrozumiawszy to, co się tu przed oczy twoie kładzie! Sprzyiaj zbawieniu swemu! Wezmi pokoy pocałowania katolickiego, wiary iedney, y pasterza iednego! Wstap w tę łodkę Piotra wielkiego, w ktorey się bezpiecznie na on brzeg żywota wiecznego przewieść możesz! Ktorey samey żadne nawałności pogrążyć na tym morzu przewozu zbawiennego nie mogły, ani mogą. Na ktorey się prawda, moc y błogosławienstwo Zbawiciela naszego iści

⁵ Bo 2 мад.: «дніови». ⁶ На норб.: «2 Тесса. 2». «Еса. 55». ⁷ На норб.: «Matt. 3; Matt. 21». ⁸ На норб.: «Matt. 16; Ioan. 21; Luc. 22». ¹⁰ Bo 2 мад.: «дзiesiąты».

y doznawa. Ku końcu y zachodzie świata thego straciłeś słońce kościoła Bożego. Ktore tobie na wschodzie świeciło, ktore isz na zachodzie dłużej trfa, y tam się przeniosło ku nocy y końcu świata tego. Proszę cię: na zachodnie kościoły obroć oko twoje! A tam, gdy się wieczor przybliża, szukay y patrz objaśnienia twego. Prożno się iuż na Greki y na Carogrocką stolicę oglądać masz: iuż do pokoju zbawiennego y iedności chrześciańskiej ręką pogańską ścił|(387)śniona, ani sama sobie, ani tobie pomocy dać nie może. Bo Turczyn pohaniec, iako niezgodą chrześciańską vrosł, tak tym państwo swoje vmocnić chce, aby do wszelakiej zgody chrześcianom przeszkadzał. Nigdy o tym ziednoczeniu patryarsze Carogrockiemu y Grekom z Rzymiany się y z wami porozumiewać nie dopuści.

Iuż ¹ ta stolica Carogrocka, wedle prorocstwa s. papieżow, vschle iest y przeklęte drzewo, rodić więcej nie może; niepłodnością y owdowiałością nawiedzona, mowi do was: «owdowiałam y osierociała, związana pomocy wam dać nie mogę. Idźcie, dziatki, a proście od Pana Boga miłosierdzia! Obroćcie się do oycy oycow y do opoki niewzruszonej wiary, do kościoła Rzymskiego, ktoregom ia służyć nie chciała». Do niey zaprawdę ony słowa ² mowić się mogą: «patrz a poznay, iako gorzko iest, iżes opuściła Pana Boga twego, a nie zachowałaś przy sobie boiaźni iego. W tym iżes zawždy iarzmo s. posłuszeństwa łamała y rząd iedności y związki po|(388)koiu psowałaś mowiąc: nie chcę służyć».

To się bezpiecznie o stolicy Carogrockiej mowić może: isz prawie od

młodości ³ swey, skoro ją papieżowie po Konstantym Wielkim wszczępili, nigdy długo spokojną nie była, zawždy się s posłuszeństwa starszych swoich wyłamawała, zawždy matce swey kościołowi Rzymskiemu y innym starszym siostróm swoim, patryarchiom Wschodnim, roszkować nad przyrodzenie chciała, rząd dobry y od Boga postanowiony psując, a we wszystkim domu Bożym rozruchy y niepokoje wszczynając.

Na którą tak więcej, niżli przed czterzmisty lat, narzeka w liście ⁴ swoim do niey papież Leo: «Ieszczes (powiada) vrodzona nie była, gdy matką twoia (stolica Rzymska) w dziesiątym od Nerona prześladowaniu, okrutniki, tyranny rozlewaniem krwi swojej zwyciężyła, y żelazo ich na sobie stępiła, y všmierzyła szaleństwo pogańskie. Iuż Rzymska stolica, dorosła y długowieczną będąc, w służbie Bożej koronowaną była, y w pokoju Boga chwaliła. Iuż niezlicze|(389)ni męczennicy oboiey płci y roznych lat na naszey przasnicy ⁵ vtuczeni, vszytki najazdy bałwochwalckie przelomili. Iusz świat y księżę iego pod nogami mieli. Iuż nic tylo naszego wychowania biskupi, ale y dyakonowie ich, między ktorými iest Laurencius y Wincencius, z podziwieniem świata vszytkiego, z okrutnikow się w mękach zaśmiewali. Gdy dopiero roszkowna córka (stolica Carogrocka) w komorze na pokoju vchowana (to iest szczodroblivością Konstancya Wielkiego), w roszkownych popędliwa y s próżnowania pusta, która nigly na plac męczeński nie wychodziła, gdy się za nie miła matka zastawiała,—teraz dopiero nie wstydzi się sobie przypisować przodkowania,—nie wstydzi się

¹ На погѣ: «Luc. 13». ² На погѣ: «Hier. 2». ³ Во 2 изд. очевидная опечатка: «милости».

⁴ На погѣ: «Leo 9 adversus Michae. Constant. Episc., cap. 23, 24». ⁵ На погѣ: «На прѣasnicy Rzymskiej мѣч енницы vtuczeni».

starey y zasłużoney matce vwłoczyć,— nie pomni na ciało iey, luty y pracą strapione y zstarzałe, na służbie Bożey y na wojnie Bożey wysilone członki iey! Niema ludzkiego nad nią politowania, szedziwości iey y siwych włosów tzczyć nie chce! Po wielu wygranych bitew, teraz ią s sobą na wojnę wy||**(390)**zywa, a dopiero iey chce wiary vczyć (corka matkę), nad wszystko przyrodzenie!»

Tak ten ś. papież narzekał, a Duchem Ś. dobrze barzo powiedział, iż stolica Carogrocka w wielkim pokoju chrześcijańskim już po wszystkim pogańskim przenaśladowaniu vrodzona, y wielkimi dobry świeckimi od Konstantyna vboğacona, z próżnowania pustą być barzo poczęła y nieposłuszną a niespokojną, żadnego męczeństwa y przenaśladowania dla Chrystusa nie skosztowała. Bo skoro po Konstantynowej śmierci, sprośnych wiele a wszetecznych heretykow na niey siedziało, ktorymi się ona barzo często mazała y z nimi duchownie cudzołożyła. Na niey ⁶ naprzód siedział Ewzebius Nykomedyiski, wszystkich Arryanow chorąży, bostwa Chrystusowego bluznierca. Na niey siedział przekłety Macedonius, Ducha Ś. za Boga nieznający, y iadowite ono heretyctwo wynaydujący. Na niey y drugi Arryanin Ewdoxius, y po nim rychło tegoż iadu dusze zarażający Demophilus. Po nim na teyże ||**(391)** nieszczęśliwey stolicy siedział Maxim Cynikus, Apollinarysta, ktorogo wtory zbor złożył, y on, iako ci ś. oycowie mówią ⁷, nowy kościół z paszczeki lwiey wybawił, bluznierstwem heretyckim podkopany. A ieszcze temu iey nieszczęściu nie koniec. Rychło po tym Cyniku, nastąpił na też stolicę on przekłety Nestoryus, który prostego czło-

wieka być z Maryey narodzonego fałszywie nauczał y Greki zarażał. Ktorego trzeci zbor, za powodem Celestyna papieża, zrzucił y przeklął. Nie długo potym, tamże w Carogrodzie, generał wszystkich mnichow, archimandryta Carocki Ewtyches chytre a szatańskie kacerstwo o iedney naturze w Chrystusie zinieszaney wymyślił. Przeciw ktoremu czwarty zbor zebrany był.

Ieszcze na tym nie dosyć! W krotkim czasie nastał na tosz biskupstwo Carogrockie Antymus, Ewtychesowego iadu wilk, który o iedney woley w Panie naszym niezbożną y kacerską naukę rozsiewał. Przeciw ktoremu piąty zbor zebrany był. Lecz zaś, nie dłu||**(392)**go czekając, wstąpił na też mizerną stolicę Eutychius, który o zmartwychwstaniu ciała naszych błędliwie nauczał y księgi pisał. Ktorego Grzegorz ś. Wielki, będąc tam od Pelagiusa papieża posłem, przed cesarzem przekonał, tak iż sam cesarz ręką swoją księgi iego w ogień wrzucił. Po nim blisko, trzey, ieden po drugim, sprośni heretykowie, to iest Sergius, Pyrrus y Paweł, na teyże Carogrockiey stolicy siedzieli. Ktorzy metropolitskie kacerstwo już na piątym zborze potępione ożywiali y Greki zarażali. Przeciw ktorym szosty zbor złożony iest, y na nim, iako bezbożni bluznierce, potępieni są. Ieszcze nie wytchnąwszy, ta opłakana stolica przyięła na się onych sprośnych obrazoborcow czterzech, iednego po drugim, to iest: Anastazyusa, Konstantyna, Niceta y Pawła (który się na koniec vpamiętał), ktorzy, patryarchami Carogrockimi będąc, stolicę tę z onym smrodliwym Kopronimem pomazali. Przeciw ktorym siodmy zbor zebrany był. Tak iż wszy-

⁶ Ha norb: «Leo 9 adversus Michae. Constant. lib. 9». ⁷ Ha norb: «Theodoret. lib. 5, cap. 9».

tki siedm zborow, okrom pier||(393)-wszego, przeciw Carogrodzanom y patryarchom ich wczynione były, z nimi walczyli, y ich szkodliwą y kacerską naukę potępili. Po siódmym zaś zborze aż do ósmego tak wiele onych hardych y nieposłusznych na tey [że] ¹ się stolicy biskupow narodziło, isz przez kila set lath miał z nimi zawždy kościół Rzymski wielką trudność.

Obaczże, narodzie Ruski, iako się tey stolicy, na ktorey tak wiele heretykow siedziało, dufać masz, iako bezpiecznie się iey zbawienia swego zwierzyć możesz? Zwłaszcza, gdy sama chodzi, a posłuszeństwa y związkow pokoiu y miłości z matką swoją, kościołem Rzymskim, nie trzyma! A teraz daleko mniej, gdy ręką Bożą dotknięta o zbawieniu nie tyło twoim, ale y swoim obmyślać nie może. Widzisz, isz ci światło na Wschodzie zgasło!

Obrocze się na Zachod, gdzie dłużej trfa, y trfać aż do nocy sądu Bożego będzie.

Obacz, isz stolica Rzymska temi iest przywilejami od Chrystusa obdarzona, isz iest podporą kościoła wszytkiego w tym, isz nigdy o prawdzie||(394) Bożey y nauce Chrystusowey zbłądzić nie może. Przetosz żadnym się nigdy ani błędem, ani heretyctwem nie pomazała, ani żadnego na sobie heretyka miała. Siedziało naprzod na niey trzydzieści y trzy męczennikow Chrystusowych aż do Sylwestra, s ktorych żadnego nie było, ktory by za tę naukę, ktorey wczyl, krwie nie rozlał. Y każdy z nich, aż do iednego, mieczem y krwią swoje kazanie zapieczętował. A ieden po drugim, aż do Sylwestra, na pewną śmierć wstępuiąc, iako na wielkie iakie krolestwo wchodził. Iż żadnego od tego Piotra ś. wrzę-

¹ Вагато въ 2 изданіи.

du miecz odstraszyć y śmierć nie mogła, a nigdy przerwana onym okrucienstwem successia kościoła Rzymskiego nie została. O, iako wielkie było serce w miłości Chrystusowey onych męczennikow papieżow, ktorzy z nauką gardło zaraz na plac niesli, a na szyiach swoich, aż do Konstantyna Wielkiego, ostre żelazo cesarzow Rzymskich stępi! O, iako droga iest tey stolicy ś. successia, tak wstawiczną y hojnie płynącą krwią okraszona y wtwierdzona. Iako||(395) iest wielkie wiary Chrystusowey y słowa iego Boskiego na tym Pietrze błogosławienstwo.

Nie dziwiuję się, isz tak mocno stoisz, przesławna stolico Rzymska! Ponieważ twoie fundamenty tak drogą krwią we krwi baranka osadzone są! Ciebie Chrystus wynieść nad inne chciał y mocnym swoim słowem, ktorym ziemia y niebo stoi, wkrzepił! Ciebie Piotr y Paweł we krwi swoiey szczepił! Ciebie trzydzieści y trzy po nich wstępuiący papieże krwią męczeństwa swego za naukę apostołską polali, y tak głęboko abo raczej wysoko (bo budowanie kościelne na ziemi do nieba korzenie puszcza) osnowanie twoie założyli, iż ś kościół wszytkiego niewzruszoną podporą y opoką została! A żadna cię nawałność, ani okrucienstwo tyrannow, ani zdrada heretykow, ani starość dni twoich podkopać, obalić y zemdlić nie może! Na tobie y po Sylwestrze wiele ś. ludzi, ktorych po wszytkim świecie żywota świątobliwość słynie, siedzieli! Oni Demasowie, Leonowie, Grzegorzowie, y oni||(396) drudzy Marcinowie, Sylweryusowie, Ianowie, ktorzy od heretykow cesarzow, isz na stolice Carogrockie przypuścić y stawić heretykow nie chcieli, dla katolickiey prawdy z ziemie wywołani na wygnaniu pomarli, y mieysce to twoie wczcili!

Nie mogło być bez tego, abyś się też y zachfiać nie miała. Żwłaszcza, gdy też zli a nieprzykładni niektorzy twoie miejsce trzymali. Wszakże y w tym błogosławieństwo twoie znaczne było, y więcey się wślawiło, isz nigdy ich grzechow tym Pan Bog nie karał, aby który kiedy papież heretykiem był, abo herecyctwo vyradził y onego pomagał. Złość ludzka nigdy tego błogosławieństwa Chrystusowego wydrzet tobie nie mogła, aby ten posag twoy odiyty tobie był, a twoie dziewistwo niepokalaney nauki zostać się nie miało. Czego y cudownie Pan Bog tobie pomagał. Bo niektorzy, chytro taiąc błędy swoje, skoro papieżmi zostali, wnet się odmienniali, a błędiwey nauki, zapomniawszy katolicką y apostolską, przykładem innych wszystkich roz||((397)siewali. Każdy z nich, aż do tego czasu by dobrze złych obyczaiow był, twoy tobie cale przywiley zachował: żadney błędiwey y kacerskiey nauki nie zaczął, ani pomagał; ale, trfaiąc w podaniu apostolskim, iako wierni[ey] ² prawdy przodkow swoich dziedzic, heretyctwa psował. Y do tego czasu, gdyć iuż lat pułtora tysiąca minęło y starości na tobie nie znać, żyiesz, kwitniesz, kościół rządzisz, heretyki potępiasz y wiarę prawą wkażujesz, y onę między pogaństwem tych czasow naszych szczęśliwie szczepisz. Inne patryarchie vstali y iuż się w heretyctwo, y drugie w pogaństwo obrociłi, abo w ręce pogańskie za grzechy swoje pokutuiąc nieplodnymi zostali, rodzić iuż nie mogą. A ty, iako matka plodna y Sara stara, w zgrzybiałości twey nowe chrześciany rodzisz, a vpadek patryarchyi Wschodnich nagradzasz.

Iuż dziś tych czasow naszych twoie,

stolico Rzymska, vlíce za morze się puściły, y na on świat, o którym żadne wieki nie wiedziały, zaszły korzenie winnice twoiey w nowych Indy||((398)ach, [w Iaponiey] ³, w Nowey Hiszpaniey, w Brasyłu, y około brzegow Perskich y Kalekutu, wielkie ostrowy, państwa y krolestwa, narody y ięzyki z twey nauki Chrystusowi się prawemu Bogu kłaniaią, gdzie tak wiele na zachod y na wschod słońca iuż dzieci masz, isz się wszystkiey Ewropie równaią.

Y w tym tobie, narodzie Ruski, błogosławieństwo stolice Rzymskiey a przekłęstwo Carogrockie pokazał P. Bog, isz Rzymska zawždy rodzi, iako plodna, pogaństwa do domu Bożego przyczyniaiąc; a Carogrocka, iako od matki swey odstąpiła, tak przekłęstwo nieplodności wzięła, isz żadnych poganinow potym do wiary s. nie przywiodła, ani przywodzi. Bo zła wiara a odszczepiona nigdy do pogaństwa nie idzie. ani heretyk żaden miedzy nimi wiary nie szczepi. Bo nie dopuści dobroć Boża, aby proste a niewiadome pogaństwo oszukane było. Odszczepieńcy y heretykowie stare chrześciany burzą, bracią w iedności wadzą y rozdieraiają; ale do pogaństwa nigdy przekłeci y nieplodni nie ||((399) idą. Niech że cię y to do tey starey twey matki przywodzi, na ktorey nie tylo się słowa Chrystusowe, ale y prorocctwa wiela papieżow iszczą, isz ich Ducha prorockiego ten czas y wieki nasze potwierdzaiają.

Przed tysiącem lat, tak Leo Wielki napisał ⁴, gromiąc Carogrockiego patryarchę Anatolego: «Swe stracisz (mowi), bo cudzego pragniesz. Żadne się budowanie nie zostoi, ktore się na skale, od Pana za fundament założoney

² Добавлено изъ 2 изданія. ³ Взято изъ 2 изданія. ⁴ На полѣ: «Epist. 52».

(to iest na Rzymskim kościele), nie buduie». To wielkie prorocstwo y dziś doznane: isz kościoły, ktore od Rzymskiego kościoła odeszły, poginęły y w błędy zaszły niezmierne, a ten fundament stolice apostolskiej vtraciwszy, vpadły, odszczepieństwem y heretyctwem podkopane, y ręką pogańską zmcowane.

Drugi także przed dziewięcią set lat, Agato tak do cesarza Konstantyna Czwartego pisze: «Matka waszego spokojnego państwa (stolica Rzymska), ktorey wy bronicie, nigdy, za łaską Bożą, w żadney się rzeczy od apostolskiej nauki nie obłądzi, y nigdy heretyctwem zepsowana nie iest, y do końca niepokalana będzie, wedla obietnice Zbawiciela: «prosiłem za cię, Pietrze, aby wiara twoja nie vstawała». Tegośmy prorocstwa przez dziewięć set lat doznali: ani vstała, ani się heretyctwem pomażała.

Trzeci także przed siedmią set lath Mikołay Wielki prorockim duchem do cesarza Michała pisze: «Przywileie kościoła Rzymskiego, vsty Chrystusowymi w Pietrze vtwierdzone, wieczne są, od Boga wkorzenione y szczepione; nachylić się mogą, ale vpaść nigdy nie mogą; drapać się mogą, ale wyrwać się nie mogą. Te przed panowaniem waszym byli y trfali (chwała Bogu!), do tego czasu niewzruszone y po was y tak długo, poki chrześcijaństwa zstaie, trfać niewłomnie będą.

To przed siedmią set lat ten dziwny prorok powiedział. Izali nie tak iest? Izali tego ręką nie macamy, co on w Duchu Ś. o przyszłych rzeczach mówił? Trfaią y trfać będą te przywileie od samego Chrystusa nadane, ktorých prawdę

y stateczność nie tylo kościoł || (401) wszytek po wszytki wieki, ale y to aż do tego czasu naszego przedłużenie poewierdza, isz sam Rzymski biskup iest podporą wszytkiej katolickiej prawdy, pasterz wszytkich w Chrystusa wierzących, mistrz wszytkiego chrześcijaństwa. a isz stolica iego słup iest prawdy, skała nigdy nieobalona. Do teyże my ciebie, narodzie Ruski, wzywamy! Na niey bezpiecznie nogę twoie postawiwszy, spieway¹: «Pan mię rządzi, a na żadney mi rzeczy nie zeydzie, na dobrej mię paszey posadził; nad wodą ochłody wychował mię y nawrocil duszę moję; przeprowadził mię drogami prawdy prze imię swoje. Iusz się nic złego nie boję: bych dobrze w cieniu śmierci chodził, iuż się nie pośliznie noga moia, boś ty, Panie, ze mną iest!»

O, gdy byście słyszeli głosy teraz pokutujących, dobrych onych Grekow, a w niewoli na was wołających a krzyczących: «Wy, ostatki kościoła Greckiego, ktoreście vszli rękę Turczyzna okrutnego, nie naśladycie grzechow naszych y odszczepieństwa naszego, dla || (402) ktorego nas dał Pan Bog w taką niewolę, iako widzicie! Nie bądźcie tak vporni, ani hardzi, iakośmy my byli! Poddaycie się w kościelne posłuszeństwo pod mocną rękę Bożą, w przybytku obranym iego, z ktorego kto się wychyli, ginie. Lepiey Chrystusowego namiestnika na wolney służbie Bożey słuhać, aniżeli w tey niewoli pohancowi się kłaniać. Patrzcie, iako teraz v nas Chrystusowa cześć zdeptana iest: iuż teraz niemasz miedzy nami ani krola, ani pana, ani proroka, ani doktora, ani vzonego w zakonie². V Łacinnikow na zachodzie wszytko [ca-

¹ На похѣ: «Psal. 22». ² Похѣ этого, во 2 изд. добавлено: «Iuż y teraz po Ieremiaszu żywym, trzech innych żywych patryarchow na tey stolicy siedzi, a Turek ich za pieniądze daie y składa, ile chce, y kiedy chce; iuż wiedzieć się nie może, który iest prawy patryarcha, iuż

ło] ³ zostało. Tam oko swoje obracaycie, gdzie się chwala Boża przeniosła, gdzie nabożeństwo y nauka y krolestwo Chrystusowe kwitnie, gdzie głowa, tam niech będą y członki, gdzie ciało, tam, iako orłowie, lećcie!»!

«Idziesz (mowi stolica Carogrocka), synowie, tam gdzie się błogosławieństwo chrześcijańskie przeniosło, gdzie zawždy trzało, a nigdy się nie mieniło. Iam, iuż matka porzucona, wzięłam za grzechy moje dwoje kara||(403)nie: owdowiałość y nieplodność. Iuż vschły piersi moje, karmić was y wychować nauką zbawienną nie mogę. Bom sama y z wami zgrzeszyła przeciw małżonkowi memu, nie słuchając namiestnika iego. Y dał mię Pan Bog w to nieszczęście błędow y niewoley, iako widzicie. Iesli weyrzy na mię Pan moy a mnie da vpaamiętanie, nie zinąd, iedno z Zachodu, s kościoła Łacińskiego posle mi wybawienie. Y tą się samą nadzieją cieszę, y Grekom roskazuję, aby ten dziatkom swoim testament zostawiali, żeby za Rzymską stolicę y państwo Zachodnych chrześcian modlili się vstawicznie. Bo od nich Pan Bog cesarza y pana takiego wzbudzi, który nas, z mocy pogańskiej wybawiwszy, s stolicą Piotra s. w wieczne posłuszeństwo kościoła Bożego, ku zbawieniu dusz naszych, ziednoczy!»!

Tym sposobem one wiernych baczących a pokutujących Grekow serca vpominają ciebie, narodzie Ruski, łzy wielkie wylewając. A my też nad nimi rzewno płacząc, prosim, prze imię ||(404) Chrystusowe, prze krew drogą iego, prze nierozdzielne ciało iego: iuż daley tym odszczepieństwem nam smutku, a sobie potępienia, nie przyczyniaycie, ale raczey

zbawienie sobie, chrześcianom po wszystkim świecie pociechę, pogaństwu więzszy postrach, heretykom (zgubę y pohażbienie) ⁴, ziednoczeniem waszym w iedno ciało kościoła Chrystusowego vczynicie. Boże! racz to dać. Amen.

||(1 мен.) REISTR RZECZY PRZEDNIEYSZYCH W TYCH KSIĄSZKACH.

A

Agapetus papież Antyma, Carogrockiego patriarchy, z stolice złożył, 134 ⁵. A za to Iustynianowi cesarzowi szye nastawił, 135.

Alexandryiski y Antyocheński patriarcha przy Rzymskim kościele długo po Grekach stali, 243, 245, 251.

Ambroży s. Damasa zowie rectorem wszystkiego kościoła Bożego, 109. Y Piotra s. opoką, 76.

Anastazius z gory Syońskiej zna pochodzenie Ducha S. y od Syna, 281.

Appellacye do papieża biskupi y duchowni wszystkiego kościoła czynili, 106, 128.

Artykuły, ktore Grekowie Rzymianom, iako herezie, zadawali, 231. Odpowiedź na nie, 333.

Artykułow pięć, na ktore się Grekowie z Łacinniki zgodzili, 214.

Athanazi s. od papieża Iuliusza był sądzon, 127. Zna pochodzenie Ducha S. y od Syna, 278. Zna za matkę y głowę kościołow wszystkich kościoł Rzymski, papieża zowie vniuersalnym biskupem, 105. A isz nic bez niego około wiary stanowić ||(2 мен.) się nie może, 106.

Augustyn s. Piotra s. przełożonym apostołow zowie, y danie poboru y

się wszystko pomieszało y zniszczało; a». ³ Взято изъ 2 изданія. ⁴ Въмѣсто словъ, ввѣтыхъ въ скобки, во 2 изд.: «гредше vpaмятание». ⁵ Эти цифры означаютъ страницы сочиненія Скарги, въ 1-мъ изданіи, 1577 года.

modlitwę za Piotra na przełożenstwo jego wyklada y fundamentem go kościelnym zowie, 71, 72. Przodkowanie kościołowi Rzymskiemu przyznawa, 111.

B

Bazyliusz s. o pochodzeniu Ducha Ś., 278.

Bazyliusz cesarz, za ktorego Rusi wiare przyjęła, był wielkim katolikiem, w posłuszeństwie stolicy Rzymskiej, 228, 222.

Bekus, Grecki doktor, a potem patriarchy Carogrocki, za Łacińskim kościołem pisał, 262.

Bierzmować prosty kapłan nie może, iedno biskup, 235.

Biskupi bez papieża na zborach błędzili, 144.

Blemmidas, Grecki doktor za Łacińskim kościołem pisał, 264.

Bułgarowie od Rzymu do wiary s. nawroceni, 218. Grekowie im Rzymski kościół hydźili, 219. Rzymskiemu kościołowi na ośmym zborze przysądzeni, 221. Z Bułgaryey Grekowie mocą Rzymskie duchowienstwo wygnali, y potem się nabarziey od kościoła odszczepili, 229.

C

Carogrocky patriarchy na swym nastawaniu wyznanie wiary do papieża posyłałi, 210. Kiedy się wynosić nad inne poczęli, 175.

Carogrocka stolica głową być wszytkiego || (3 нем.) kościoła nie może, 162, 163. Za stolicę nową mieli ją oycowie zboru wtorego, 179.

Carogrocki patriarchy przyczyn cesarskich do papieża o swoje przełożenstwo szukał, 183.

Carogrockich patriarchy czterey ieden po drugim heretycy, 198.

Carogrockim patriarchy papież moc duchowną zatrzymał, iż iey używać, ani wdziać nikomu porządnie nie mogą, 339.

Carogrod od Turkow wzięty, 324.

Cesarstwa Rzymskiego przenoszenie nic papieżowi nie wwołczy, 206.

Cesarza Greckiego mądre słowo na ośmym zborze, 289.

Cesarze bez papieża dać patriarchy Carogrockiego nie mogli, 213.

Cesarze zwierzchność papieską nad kościoły potwierdzili, 147.

Chrystus, iedną głową będąc kościoła swego, rząd swoy przez widomego namiestnika sprawuie, 58.

Chrystus niewidomy a papież widomy nie czynią dwu głów, ale iedną, 57.

Chryzostom s. naucza, iż Piotr s. był nad inne apostoły, 69, 109.

o Chryzostoma s. papież cesarza y z żoną wykłął, 131.

na Conciliach nic nie ważno, na co Rzymski biskup nie zezwolił, 187, 188.

Ceremonie rozne w iedney wierze nie wadzą, 250. O nie się bać Rusi w kościelney iedności nie trzeba, 370.

Cypryan s. naucza, iż na Pietrze zbudowany kościół, 66. A iż ieden pasterz dla || (4 нем.) iedności w kościele być ma, 76. Zowie Rzymski kościół stolicą Piotrową, 104.

Carogrocka stolica nigdy na plac męczeński nie wychodziła, 389. To nie-szczęście miała, iż kilnascie heretykow na iey tylo do siodmego zboru siedziało, 390. Iuż nieplodna y przeklęta nie rodzi, 398.

Cyryllus Alexandryiski głową apostołską y księżciem Piotra s. zowie, 69. Pochodzenie Ducha Ś. y od Syna twierdzi, 279.

Cyryllus Ierozolim. Piotra s. księżciem apostołskim zowie, 70.

Czyścicie Grekowie przyznali, 274.

D

Damascen. odmienił swoje zdanie o pochodzeniu Ducha Ś. od Syna, 282.

Damasus papież na wyniesienie Ca-

rogrockiego patryarchy nad inne pozwolić nie chciał, 176, 177, 178.

Dawione rzeczy y ze krwią ięść—grzechu nie masz, 238.

Didimus Alexandryiski o pochodzeniu Ducha Ś. y od Syna, 280.

Dirthades, krol Ormiański, 304.

Doktorowie Grecy z Łacinskimi muszą się zgadzać y iedno mówić, 284.

Duch Ś. pochodzi y od Syna, 272. Co iedno iest s tym, co mówią «przez Syna».

Ducha Ś. pochodzenie y od Syna trzeci y siodmy zbor twierdzi, 281.

Ducha Ś. pochodzenia od Syna kto nie zna, nierówność w bostwie czyni, 285. O Ducha Ś. pochodzeniu świadectwa doktorow Greckich, 278.

||(6 нем.) F

Ekumenikiem patryarchą Ian Carogrocki pisać się naprzod hardzie począł, 138.

Epiphanius o pochodzeniu Ducha Ś. od Syna, 280.

Ewzebius Cesaryiski nawięszego nad apostoły Piotra ś. y ksiądzem nad pierwszemi zowie, 71.

G

Grecy cesarze heretykami długo byli, 197. Y przeto państwa Zachodne stracili, 200. Dla państwa świeckiego kościoły Wschodne ziednoczyć chcieli, 256. Dla świeckiego panowania iedność kościelną targali, 207.

Grecy historykowie o papieskiej zwierzchności świadczą, 128.

Grecki cesarz kłatwy się papieskiej boi, 222.

Greckiey vniesy list, 269.

Greckich ceremoniy kościoł Rzymski nie gani, ani dla nich iedności psować chce, 250. Miedzy Grekami zawždy ci byli, ktorzy przy Rzymskim kościele stali y on mówili, 265.

Grekw z Łacinniki obłapienie, 203.

Grekowie kiedy papieże wymazować z swey liturgiey poczęli, 242, iako na ostatnim zasiedzeniu w Florencyey wotowali, 291. Iako ośmego zboru odstąpili, 320, 321. Oni od Łacinnikow, a nie Łacinnicy od Grekw odstąpili, 159. Na Lugduńskim koncylium ziednoczeni byli y trzy kondycie przyięli, 261, 262. Także na synodzie Laterańskim, 261. Mikołay im papież zginienie od Turkow ||(6 нем.) prorokował, 326. Iaką nieprzyażń Łacinnikom pokazali, gdy na po- hańce sli zdobywać grobu Bożego, 254. Na ośmym zborze zniewolenia żadnego nie mieli, 288.

Grekowie dla ktorych przyczyn od kościoła odstąpili, 167, 168. Kiedy Rzymski kościół potwarzać y nań artykuły pisać poczęli, 218. Nie dla wyznania o Duchu Ś. od kościoła odstąpili, 271. Sami o vporze Greckim świadczą, iż oni do zgody nie chcieli, 328.

Grekowie nigdy o iednę osobę w sakramencie Łacinnikom nie przyganiłi.

Grekowie starzy y drudzy młodszy w iedności kościoła Rzymskiego żyli, 353, 355.

Grzegorz ś. świadczy, iż stolica Carogrocka Rzymskiey poddana była, 139.

Grzegorz Trzeci cesarza Greckiego y patryarchy heretyki wykłął, 199.

Grzegorz święty Iana Carogrockiego pokorą vskromił, 138.

H

Heretyką synagogę po czterech rzeczach poznać: po niezgodzie, 19; po nietrwałości y niestatkui, 23; po pokątności, 26, 27; po samostanństwie, 34.

Heretykowie znali, iż Piotr ś. był starszy nad apostoły, 68.

Heretyctwo czym rozne od odszczepienstwa, 155.

Hieronim święty zna, iż Piotr ś. był starszym nad apostoły, 68. Rzymską stolicę zowie opoką, na ktorey kościół

iest zbudowany, 110. Tąż się stolicą od odszczepienstwa y rozerwania bronił, 110.

||**(7 мѣн.)** Hilarius s. o przełożenstwie Piotra świę[tego] nad apostoły, 66.

I

Iakobitowie abo Suriani co za sekta, kiedy odstąpili, co trzymają o kościele Rzymskim, 307.

Iedność kościelna czym się spaia, 40. Więcej się wiąże iednym pasterzem widomym, niżli iedną wiarą, 41.

Iedność kościelna z iedney głowy spada na członki, 58.

Iedność y rząd kościelny bez iednego widomego pasterza być nie może, 54, 55, 78.

Iedność chrześciańska trzemi się żyłami trzyma, 157.

w Iedności kościelney troiacy ludzie nie są, 42.

o Iedność Ruskich kościołow kto się nawięcey starać ma, 379. A iż iey czekać w pospolitosci nikt nie ma, 383.

bez Iedności kościelney dobre czynki nie płatne, 3, 367.

Iozepha, Carogrockiego patry[archy] testament, 294.

Ireneus iako wiele o kościele Rzymskim trzyma, 103, 123.

Isidor metropolit Kiiowski na ósmym zborze, 266. Rusi zgodę y iedność chrześciańską kościelną przyniosł, 290. W Sączu ¹ w kościele Rzymskim po Grecku mszą miał, 321. W Moskwie więzienie cierpiał, 321. Y cudownie wyzwolon, 322. Do Carogrodu od papieża był posłan na vpominanie Grekow. 323. Z Tureckiey ręki wyszedł, 324.

||**(8 мѣн.)** Isidor męczennik Chrystusow, 321.

¹ Въ подлинникѣ опечатка: «Съзсу».

K

Kościół Boży prawy ieden iest, 37.

Kościół pierwszy, niżli pismo, 11.

Pierwey się o nim pytać y wiedzieć, niżli o słowie Bożym, potrzeba, 67.

Kościół Boży widomy iest, 11. Niewidomy vzyć nas nie może, 14. Za Heliasza widomy był, 14.

bez Kościelney iedności nikt zbawion być nie może, 1, 4 Bez niey y męczeństwo za Chrystusa nie pomoże, 4, 5.

o Kościele czemu iaśniey prorocy niżli o Chrystusie prorokowali, 8.

Kościelna iedność y zatrzymanie na iednym pasterzu należy, 62.

Kościół Boży po czterech rzeczach poznać, 16; po iedności 17; po starożytney trwałości, 21; po pospolitey powszechności, 25; po sukcesey, 29.

Kościół w roznyim wyznaniu wiary ieden być nie może, 39.

Kościół zbłądzić na synodach powszechnych nie może, 290.

Krolowie chrześciańscy nie winni są iednego monarchę mieć nad sobą, ale iedną wiarę chrześciańską mieć y iednego papieża winni są, 202.

Karolus Wielki na obronę kościoła Rzymskiego przyzwany, 199. Pierwszy cesarz Rzymski nad państwa Zachodnymi, od papieża Leona 3 koronowany, 200.

L

Łacińskiego ięzyka Grekowie w kościołach ||**(9 мѣн.)** swoich vżywali, 216.

Łacińskie kościoły Grekowie w Grecyey psowali, 244, 250.

Łacińscy doktorowie tak starzy y tak święci y vczeni y teyże powagi, iako Greccy, 284. Z nimi się Greccy zgadzać muszą, 284.

Łacinnicy Carogrod opanowali y Grecki kościół z innymi Wschodnimi ziednoczyli, 259, 258.

Leo papież czemu się pisać ekume-

nie chciał, 117. Iako Carogro-
patryarchy hardość krocił, 246,
15, 181. Iakiey był świętobliwo-

M

enstwo s. czci kościół Łaciński.
a Epheskiego vpor nic ośmemu
nie wadził, 296.

in papież trzech patryarchow
ckich wyklął, iako heretyki y o
ło dał, 140.

s, Carogrocki [patry[archa] pa-
posłuszny, 118.

aphrastes Grecki pochodzenie
Ś: y od Syna twierdzi, 280.

łay papież stanąć przed się Pho-
i y Ignacemu, Carogrockim pa-
[om], kazał, 215. Pod tym Mi-
papieżem Łodwik cesarz konia
wiodł, 217.

rchia kościelna tylo sama trwa
będzie, 204.

iewskie kościoły iakie są, a iż
nie Ruskie oglądać nie mają, 377.

N

iski pierwszy zbor od Silwestra
(~~ten~~) twierdzenia żadał, 114. We-
mńskiego kościoła innym się spra-
kazał, 125.

O

zpieństwo co iest, 160, 161.

zpieństwo rzadko bez kacerstwa,
0.

us kościół Rzymski za Piotra s.
zna, 111.

nes Piot[ra] s. nad inne aposto-
kłada, 67.

ańskiego ziednoczenia list, 312,
ym zborze.

anie iako dawno wiarę przyjęli
odstąpili od iedności kościelney,
2, 304.

ański katolik na zborze Ierozo-
poprawę obiecał, 252.

zbor kiedy był, 267.

Ośmemu zborowi nikt słusznie przy-
ganić nie może, 287.

P

Paleologus cesarz był obecny na ośmym
zborze, 267.

Państwo świeckie P. Bog w starym
zakonie rozdzielił, ale wiary y kościoła
nie dzielił, 208.

Papieżowie na mieysce y przywileie
Piotra s. wstąpili, 101. Wywod na to
z doktorow y synodow powszechnych,
103.

Papież biskupy nieposłuszne w Asiey
wyklinał, 124. Carogrockie patryarchy
karał, 133, 134, 140, 141.

Papieską moc cesarze y krole nad
sobą znali, 150.

||(11 ~~mem.~~) Papieża vniuersalnym bisku-
pem s. Athanasi y z innemi biskupy
zowie, 105. Ten że mu tytuł czwarty
zbor daie, 116. Y oycem go swoim zo-
wie, 117.

Papieską zwierzchność y biskupi Ar-
yańscy znali, 127. Grekowie ją przyzna-
li, 274.

Papieskie nogi napierwszy cesarz Iu-
stynian całował, 195.

Papież sędzia niespokoynych książę
doktor y głowa prawowierney nauki,
107, 108. Nie zowie się potomkiem
Chrystusowym, bo Chrystus żywy iest,
ale Piotra s. 82. Nazwany od zboru
czwartego tłumaczem Piotra s., 147.

Papiestwo iuż by dawno zginęło, by
w nim iaka nieprawość była, 149.

Papież Mikołay kościół s. Zophiey
prze nieposłuszeństwo patryarchy w Ca-
rogrodzie zamknął, 142.

Papiescy posłowie w Carogrodzie Gre-
ki na dysputacyą wyzywali y w ogień
iść chcieli, iesliby byli przekonani, 252.

Papieskie trzy powinności, 121.

Papież około wyznania prawey wiary
zblądzić nie może, 205.

Od papieża ktory sie kościół dzieli,

nie iest kościół, ale zborzyszcze odszczepieńskie, 249.

Papieskie posły Grekowie tracili, 198. Bez papieża Niceński pierwszy zbor synodow czynić nie każe, 106. Tosz wszystkie prawa kościelne mówią, 129, 114. Bez papieża fałszywe są synody, 211. Bez pasterza iednego widomego iedna być wiara, ani iedność nie może, 44.

Patryarchow czterzech vpadek iako P. Bog || (12 нем.) nagradza, 166, 165.

Philipik cesarz pierwszy obrazoborca. 196.

Pismo s. nikogosz wrzędnikiem nie czyni, iako y statut, 49.

Phokas cesarz zwierzchności papieskiej nad kościoły bronił, 138, 193.

Phocyus Carogrocki patryarcha od papieża złożony, 142, 221, 213.

Proroctwa papieżow o stolicy Rzymskiej, 399.

Piotr s. przy wyznaniu y nagrodzie troiakiego zaprzeczenia wziął pasterstwo wszystkiego świata, 77. Pogany nawracać począł, 95. Isz był w Rzymie wywody dostateczne, 83, 86, 87. Pierwszy między apostoły nie lidzba. ale dostoięstwem, 75, 63, 64, 65.

Piotr nigdy nie vmiera, 79, 82.

Piotra s. przywileie więcey służą potomkom iego, 80.

Piotr s. przez Leona y Agatona papieże mowił, 81.

Popiani abo Murzynowie co za chrześciance y iako o kościele Rzymskim trzymają, 310, 309.

Posłaniec ma być wierny tym, ktorzy go posyłają, 51. Fałszywy do kruka Noego przyrownan, a wierny do gołębice, 52.

Posłańcy Boży w starym zakonie z iaką pieczęcią szli, 48.

Posłańca Bożego po czym poznać, 46.

Posłany od Chrystusa zbłądzić w nauce nie może, 45.

o Przasny chleb w sakramencie kiedy Grekowie przyganiać zaczęli, 244, 247.

|| (13 нем.) R

Rzymski kościół, iako głowa, od Grekow, to iest od członkow swoich, odstąpić nie mógł, 162.

Rzymską stolicę czym chciał mieć P. Bog, 143.

Rzymski biskup niespokoyne w kościele Bożym všmierzał, 223.

Do Rzymu cesarstwo przeniesione, 200.

Ruś od Grekow wiarę wzięła, v ktorych nowe obrazy posłowie Włodzimierzowi widzieli, 227.

Ruś, za Greci idącą, iako zbawienia niebezpieczna, 334.

Ruscy duchowni nie wchodzą na wrędy drzwiami, 338. Mocy na rozwiązanie grzechow nie mają, y od nich sakramenta przyimuiący grzeszą, 339. Pilnować nauki nie mogą, 358.

Ruś przodkami się swymi y staro-dawnością wymawiać od iedności nie może, 351.

V Rusi, za Grekami idącemi, ina wiara, 348.

V Rusi iakie są błędy około wiary, 342.

W Ruskich kościołach dla trzech przyczyn dobrze być bez iedności nie może, 358.

Rusi trzech tylo rzeczy do ziednoczenia z kościołem potrzeba, 368. Co im do tego pomaga, 373.

Rzymska stolica we krwi Piotra y Pawła y trzydzieści y trzech po Pietrze s. papieżow męczennikow aż do Sylwestra szczepiona, 394. Zli na niey niektorzy siedzieli, ale heretyk żaden, 396. Vlice swe na Indye puściła, 397.

S

Słowiańskie narody kiedy wiarę wzięli, (14 нем.) a iako iedni od Rzymian, drudzy od Grekow, 225, 223. Słowiański język Rusi do nauki zaszkodził, 360.

Sylweryus papież, isz heretyka na Ca-

ciey stolicy cierpieć nie chciał, o
 ło dał. A Wigilius także papież
 bicie y więzenie cierpiał, 135,
 tę czemu Łaciński kościół pości,
 ckie państwa giną, ktore się od
 apostolskiej odłączają, 149.

T

ndoretus twierdzi, iż się stolica
 za żadnym kacerstwem nie zna-
 10.
 ndoret Cyry zna papieża za swego
 o, 129.
 philaktus mniął, aby Łacinnicy
 ęczątki kładli, przeto im o pocho-
 Ducha Ś. przymowił, 283.
 ament Iozepha, patryarchy Caro-
 go, 294.

V

ius papieżem zostawszy myśl oko-
 ętyka na stolicę Carogrocką po-
 ia odmienił, y wolał o to gardło
 36, 137.
 iversalnym biskupem czemu się pa-
 ie pisać nie chcieli, 193, 246.

Z

falszowy obrazoborców siodmym
 y, 211.
 u wtorego kanon o stolicy Caro-
 y mocy nie miał bez papieskiego
 olenia, 182.

||(15 нем.) Zbor wtory przełożenstwo
 papieskie nad wszystkimi znał, 114.

Zbor trzeci przełożenstwo papieskie
 znał, y Celestyna papieża w potępieniu
 Nestora naśladował, 115.

Zbor czwarty patryarchą powszechnim
 papieża nazwał, 116. Y miał go za po-
 tomka Piotra ś. Od Leona potwierdze-
 nia żądał, 117. Oycem go swym zowie
 tamże.

Zboru czwartego słowa dziwne do Leo-
 na papieża, 147.

Zbor piąty zwierzchność papieską nad
 sobą zna, 118.

Zbor szosty zwierzchność papieską
 zna, 119.

A iż potomkiem iest Piotra ś.

Zbor siodmy zwierzchność papieską
 nad sobą zna, 120.

Zbor ośmy cztermi cudu wślawiony,
 325.

Iż zborów więcey okrom siedmi być
 niema—Ruscy duchowni omylnie mówią,
 299.

Zbory wszystkie ś. za papieżem szły,
 146.

Zasłony na ołtarzu w starym kościele
 nowego testamentu nie było, ale się od
 Bazylego ś. w kościołach Wschodnich
 począła, 237.

КОНЕЦ.

*Издано по старопечатному экземпляру, хранящемуся в Императорской
 ной Библиотеке.*

НОВІЯ СТАТЪИ ПЕТРА СКАРГИ.

1590 года ¹.

||**(1 нем.)** O RZĄDZIE Y IEDNOŚCI
KOŚCIOŁA BOŻEGO POD IEDNYM PA-
STERZEM. Y O GRECKIM Y RUSKIM
OD TEY IEDNOŚCI ODSZCĄPIENIU. PI-
SANIE X. PIOTRA SKARGI, SOCIETATIS
IEZV. IOAN. 17: PROSZĘ, OYCZE, ABY
BYLI IEDNO, IAKO Y MY IEDNO IESTE-
ŚMY. W KRAKOWIE. W DRUKARNIEY
ANDRZEIA PIOTRKOWCZYKA. 1590 ².

||**(2 нем.)** NAIASNIEYSZEMU Y NIEZWYCIĘ-
ZONEMU PANU A PANU ZYGMUNTOWI TRZE-
CIEMU, Z ŁASKI BOŻEY KROLOWI POLSKIEMU,
WIELKIEMU KSIĄŻĘCIU LITEWSKIEMU ETC.,
PANU A PANU, MNIE MIŁOŚCIWEMU, ŁASKI
BOŻEY W SZCZĘŚLIWYM PANOWANIU!

Przed siedmiąnaście lat, najsnięszy
m. krolu, rozsiewając słowo prawdy
ewangeliey zbawienia naszego w wiel-
kim księstwie Litewskim y w głównym
iego mieście Wilnie, zabiegało się z
łaski Bożey z iną bracią moją, tak

nowym błędem heretyckim, iako y sta-
rym Greckim, za ktoremi Ruskie się
narody wdały.

A okrom tego, co się przeciwko ka-
cermistrom, ||**(об. 2 нем.)** ktorzy na on
czas prawdzie się Bożey sprzeciwiali,
pisało, — wydałem też był książki o
Greckim odszczepieństwie, żałując zguby
sławnych narodow Greckich, zdawna
ciemnością wielką na duszy ogarnionych
y niewolą Turecką ponizonych, a da-
leko więtsze politowanie mając nad
bracią naszą, sąsiedztwem y ięzykiem
y iedną rzeczą pospolitą z nami spo-
nemi, Ruskiego narodu ludzmi, ktorzy
przy tym Greckim odszczepieństwie
stoją. Gdzie się pilnie przestrzegały,
aby o swoim niebezpieczeństwie dusz-
nym czuli a wiedzieć chcieli y wważyć.
kiedy y iako y w czym się Grekowie
od iedności kościoła Bożego oddzieliłi;
iako się wielekroć do tey iedności
wracali y zaś ią targali; y nakoniec w
srogą rękę Bożą, pod którą do tego
czasu stękaia, vpadli. O czym wiele ich

¹ Это тѣ статьи, о которыхъ упомянуто на столбцѣ 223-мъ, въ сноскѣ 1-й. ² Оборотъ 1-й нем. страницы чистъ.

nie wie, y starością zasze błędy czynią niektórym omylną bezpiecność.

Te książki, iakośmy doznali, wielom pożytek przyniosły, y oczy im otworzyły, y do tego czasu pytać się o nich wiele ich nie przestaie, y na mię wołaią, abych ie znowu światu vkazał.

Bo iako mam sprawa (3 нем.) wę y skutek sam vkażuie (gdyż książek tych iuż nie widać, y w Wilnie będąc z w. k. m. na Rewelskiej drodze, ledwiem iedny, y to bez początku, naleść mogł), wykupiła ie bogatsza Ruś y popaliła.

Godziło się tedy, abych to pisanie moie, od dobrych przyjaciół zagubione, ożywił y znowu na ludzkich dusz połow, co day Boże szczęśliwie, wypuścił.

W pierwszej części vkazuią się fundamenta około iedności kościoła Bożego, bez ktorey żaden sobie o zbawieniu tuszyć nie może. Co nie tylo Grekom, ale y heretykom straszliwo y pożyteczno być może. W wtorey, iako, y dla czego Grekowie się oderwali od tey świętey iedności, y iako się do niey wielekroć wracali, y zasię iey w niestatku odbiegali z wielką vtrata zbawienia swego. A w trzeciej się mowi o obyczaiu y łączności y potrzebie ziednoczenia tego Ruskich zwłaszcza kościołow pod iednym panem y w iedney rzeczy pospolitey żyjących.

Tę iakakolwiek pracę moię w. k. m. przypisuię, prosząc pokornie, abys w. k. m. z miłości, którą w. k. m. ma ku poddanym swoim, y z gorą (66. 3 нем.)-cego nabożeństwa ku rozmnożeniu chwały Bożey tey się iedności y kościelney zgody rozmiłował y do niey czasow y miesc swych pomoc czynić raczył. Gdyż to iest vząd krolow chrześcijańskich, aby monarchowie, którzy świeckiey rzeczy pospolitey iedność na sobie trzymaią, do kościelney iedności też pomagali, bez ktorey nie tylo nikt zbawie-

nia nie ma, ale też y iedność rzeczy pospolitey świeckiey długo trwać nie może. Bo żadną się rzeczą tak zgoda, z ktorey wszystko dobre pochodzi, między ludzmi nie wiąże, iako iednym Bogiem y wiarą iedną a iednym o rzeczach Boskich rozumieniem. Około ktorzych, iako naprzedniejszych, gdy niezgoda panuie, około mniejszych świeckich zatrzymać się iedność y zgoda nie może.

Tę krolewską powinność — ludzie do iedności kościelney przywodzenia — czynił on święty krol Ezechiasz, listy pisząc y posły rozsyłaiąc do onych odszczepieńcow Ieroboamitow, aby się wrocili do przybytku Bożego y do kościelney, ktorey byli odstąpili, iedności. Y inni pobożni krolowe. Aza Iozaphat, Iozyas pomoc z (4 нем.) ramienia swego świeckiego do rzeczy Boskich wielką kapłanom dawali ku zbawieniu wiecznemu poddanych swoich. Bo więcey, iako Augustyn s. napisał, ieden wyrok świeckiego krola, niżli wiele kazania y pisanie kapłanow Bożych Chrystusowi y duszom iego, krwią odkupionym, posłużyć może.

Boże! Day skupić wszystkie heretyki, ktorzych iuż z łaski Bożey nie nazbyt zostaie, y codzień by ich vbywało, by zwierzchność świecka wolno swey mocy y praw starych vżywać mogła!

Trudniejsze iest nawrócenie Ruskich person, ktorzy się do oycow y starożytności odzywaią, stare błędy przodkow swoich, niedbalstwem y zaniechaniem zakryte, za prawdę maiąc a o nich się nie pytaiąc. Iako zastarzałą trudno chromotę leczyć, tak też y zastarzałe błędy, ktorzych nie broni prawda, ale tylo czas a starszych podanie. Iednak nie iest niepodobne to ich vpamiętanie, do ktorego Grekowie często się przywodzić dali, y dziś wiele Rusi do niego

przychodzi: by tylo na pilności kapłańskiej y zwierzchności świeckiej nie schodziło! Pierwey y ||(ob. 4 non.) tym Rus do nawrocenia przywodzili krolowie Polscy, iż ich do rady pańskiej wedle praw starych nie brano, ażby się z kościołem ziednoczyli. Teraz, gdy heretycy rządzą a swoje błędy Ruskimi wtwierdzać chcieli, iako sobie, tak y im do tych dostojności okno otworzyli a zapory praw starych odbili.

Na zatrudnione barzo czasy abo raczej na trudne y dziwne ludzie państwo w. k. m. przypadło! Mało iest tych, którzy by kościołowi Bożemu vprzeymie do zbawienia dusz ludzkich y rozszerzenia chwały Bożej pomagali. Mniej tych, którzy by wierną miłość matce swey oyczyźnie y rzeczy pospolitey pokazowali. A tych wiele, którzy kościelną iedność rozrywają a niezgody w rzeczy pospolitey mnożą. Łakomstwo nievgaszzone Bogu, świętym, y kościołom iego, y matce miłej oyczyźnie nie przepuści: wydierać y chleb vbogich pożerać nauczyli się! Duchownemi y krolewskimi dobry domy swe rozprzestrzeniać, zbytki y pompy y vtraty z nich szkodliwe czynić, powinne bogate vbogacać, pospolitą krew, którą ciało wszystko ||(5 non.) żywe być ma, do iednego członka obracać—sami na zgubę swoją nawykli! Wolność obrociła się w swowolność y rozpustę! Posłuszeństwa w żadnym stanie nie masz! Ani krolom, ani radom iego, ani prawom, ani seymowym wyrokom, ani hetmanom, ani rotmistrzom podlegać wedle powinności nie chcą! Niekarność wszystkie złości rozmnożyła! Nie wspominam y innych nierządow y nieprawości, ktore P. Bog, iesli się nie naprawią, karać będzie tak, iako się iuż niewolą Turecką na nas przegrażać poczyna. Tu łaski Bożej potrzeba! Tu by wielkie błogosławieństwo nad w. k. m.

abo raczej nad nami od P. Boga pokazać się miało, iakoby się tak skazone obyczaje naprawić mogły. Gdyż Pan Bog przez krole y pasterze, od siebie dane, krolestwa wybawia, naprawuie, zachowuie; a pismo ś. mowi, iż krol, siedzący na stolicy sądowej, wszystko złe rozpląsza weywrzeniem swoim.

Do tego poratowania poddanych y dobra pospolitego dał P. Bog w. k. m. dary swe wielkie. Znamy wszyscy w. k. m. wielką bogoboyność, ktora iest ||(ob. 5 non.) początkiem wszelkiej mądrości y fundamentem dobrych y szczęśliwych spraw. Bo gdy się krolowie z Panem Bogiem swoim iednoczą, a Boga swego czczą, y iego się rozgniewać boją,—Pan Bog prowadzi sprawy ich y szczęści postępkę ich, iż ie też poddani czczą y onych się boją. Znamy w. k. m. pobożne y ostrożne sumnienie, którym się ludzie od wszystkiej nieprawości hamują. Znamy rzadkie w młodych zamiłowanie czystości, ktora do siebie wszystkie inne cnoty wabi. Znamy dowcip y pamięć wielką y w leciech młodych baczenie y rostopność krolewską, a ktemu vmiarkowanie affektow y mądre ich zatrzymanie y pohamowanie. Iest cierpliwość, y w pracach krolewskich nietesknosc. Ze krwią też krolewską wlane iest w w. k. m. serce wielkie y cnoty onych krolow, Iagiellow, Władysławow, Zygmuntow! Dziwuujemy się wszyscy szczęściu wielkiemu, od Pana Boga w. k. m. danemu, iako osobliwie Bog w. k. m. na krolestwo to powołał y sobie miedzy onemi ludzmi niepokalanym od heretyctwa chował, wezwał, ||(6 non.) przyprowadził, obrocił y wielkimi zwycięstwami wstawił, y prawie cudownie vspokoił.

Z czego daie nam Pan Bog dobrą nadzieję, iż wiele przez w. k. m. w tym krolestwie naprawić może, by się ludzie

do vpamiętania y pokuty Bożey przywodzili, a każdy złości swej, która iest w ręku iego, odstąpił, a w. k. m., co dzień lepiej, rząd swoj y powinność krolewską odprawował; prosząc wstawicznie Krola nad krolmi nawyższego, aby co dzień mądrości na sprawowanie tak wielkiego y takiego ludu przyczyniać w. k. m. raczył, a rozeznanie złego y dobrego pomnożył, aby w. k. m. rozumiał postęпки y sprawy swe, do których się kolwiek obrocisz. Tak iako Salomon prosił y ociec go iego Dawid nauczał.

Do czego wielki y pewny iest szrodek — mądrych a wiernych biegłych w rzeczach y starych pytanie y rada, a sobie y swemu rozumieniu niedufanie. Roboamem się karać, a młodych się rady strzedz. Z kazania, z czytania, z rozmow mądrych y rzeczy świadomych y rycerskich ludzi wiadomości, ostrożności y dowcipu sobie przyczyniać. Na ||(o6. 6. нон.) ludziech sumnienia dobrego a naprzod czi Bożey y pomnożenia rzeczy pospolitey miłośnikach znać się pilnie, y takim dostoiestwa oboie duchowne y świeckie zlecać. Łupieżcom y drapiężnym owiec nie poruczać. Łakomym y niepotrzebującym obierać się, nie dawać pochlebni y łagodną chytrość surowością twarzy płoszać. Skarb mnożyć, a próżnych się vtrat strzedz. Rycerskie zabawy y rzemiosła woienne fundować y rozmnażać. Roskoszami y próżnowaniem gardzić. Złoczyńcom srogość, a cnocie y dobroci y godności, nauce y mądrości przyiaźń pokazywać. Ludu się swego, iako dzieci własnych, rozmiłować y w nich się zakochać, niedostatki ich pokrywając y znosząc.

To są pańskie y wielkich krolow okrasa, ktoremi świat naprawiają, krolestwa zamiesz[a]ne do rządu przywodzą,

zachwiane podnoszą, vpadłe wyrwiaią a, iako bogowie ziemscy, Bożey w tym dobroci y miłosierdzia naśladią y szeroko y na wiele dusz opatrność y rękę swoię dobrotliwą pańską rościągając a wszystkim dobrze czyniac!

Te y ine krolewskich cnot ozdoby, ||(7 нон.) aby w. k. m. P. Bog rozmnażał y do owocu z nich skutecznego chwały swej świętey rozszerzenia y ludzkiej pomocy y obrony co dzień więcey przywoził, ia, napodleyszy kapłan w. k. m. y sługa w słowie Bożym w. k. m. z vprzeymego serca na każdy dzień od iego wszechmocności proszę. A z tym vniżenie y pokornie się w. k. m. łasce z memi grzesznymi modlitwami zalecam. W Warszawie 1 iunij, 1590. W. k. m. mego m. p. naniższy kapłan y sługa, x. Piotr Skarga, Societatis Iesv.

||(o6. 7 нон.) SUMMA ROZDZIAŁOW

PIERWSZEY części:

1. Do zbawienia pierwey o prawdziwym kościele Bożym, anizli o prawdziwym słowie Bożym pytać się y dowiedzieć potrzeba. karta 1.
2. Okrom iedności kościelney, nikt zbawienia mieć nie może. 5.
3. Po czym prawdziwy kościół Boży poznać, y ktore są napewnieysze znaki iego? 9.
4. Trzeci y czwarty znak kościoła Bożego: powszechność y successya. 17.
5. Piąty, szesty y siodmy znak kościoła Bożego. 25.
6. Pod iednym nalepszy iest rząd, ktory zowią monarchia. 36.
7. Kościoła Bożego rządzenie musi być monarchią, to iest rządzeniem iednego. 42.
8. Ieden ma być widomy sprawca kościoła Bożego. 46.

9. Chrystus iednego nawyższego pasterza wszytkiego kościoła swego po sobie postanowił—Piotra świętego. 53.

10. Świadectwa doktorow s. Greckich y Łacińskich, iż Piotr s. był nawyższą głową y przednieyszym sprawcą y pasterzem kościoła Chrystusowego. 58.

11. Piotr s. był w Rzymie y tam wiarę Chrystusową szczepił y tam wkrzyżowany zmarł 62.

12. Na vrząd y przełożenstwo Piotra s., ktore **[(8 нем.)]** miał nad wszytkim chrześcijaństwem, wstąpili biskupowie Rzymscy. 66.

13. Świadectwa Greckich doktorow, iż biskup Rzymski ma przełożenstwo nad wszytkimi kościoły Chrystusowemi po wszytkim świecie. 72.

14. Świadectwa s. doktorow Łacińskich, iż biskup Rzymski ma przełożenstwo nad wszytkimi chrześcijany po wszytkim świecie. 77.

15. Biskup Rzymski mocy swej y przełożenstwa wżywał po wszytkie wieki nad wszytkimi kościoły świata wszytkiego y nad Wschodnemi y Greckimi. A naprzod, iż concylia abo zbory święte składał, na nich presidentem był y wyroki ich potwierdzał. 82.

16. Iż biskup Rzymski y patryarchy y inne biskupy, gdy przewinili, wykli-
nał y z stolic ich składał, a inne na ich miesca stawiał. 89.

17. Do biskupa Rzymskiego, iako do nawyższego sędziego, appellowało ze wszytkiego świata duchowienstwo. 100.

18. Bez zwierzchności biskupa Rzymskiego kościoły y concylia błdziły, a przy niey, iako przy głowie, wszytkie członki błogosławienstwo biorą. 104.

19. Zamknienie tey części ksiąg. 108.

WTOREY CZĘŚCI:

1. Co iest odszczepienstwo, a czym różne od heretyctwa? 115.

2. Iż nie Łacinicy od Grekow, ale Grekowie od Łacinnikow odstąpili. A iż nawyższego pasterza kościoła wszytkiego papieża nie słuchając, **[(66. 8 нем.)]** odszczepieńcy są, tak iako członki od głowy oddzieleni. 119.

3. Summa w krotkości, dla czego y kiedy Grekowie odstąpili od iedności kościoła Bożego y posłuszeństwa stolice apostolskiej Rzymskiej? 127.

4. Iako na wtorym zborze biskupi Carogrodzcy podwyższać się y nad innemi Wschodnemi patryarchy przełożenstwa pragnąc poczęli; a iako się Damasus papież o to zastawił. 131.

5. Iako na czwartym zborze w Kalcedonie znowu Carogrodzcy biskupi pierwszemi nad patryarchami Wschodnemi być chcieli. A iako się im święty Leo Wielki papież zastawił y wynosić nie dopuścił. 139.

6. Iako po czwartym zborze Carogrodzka stolica posłuszna była Rzymskiej, y byli aż do szostego zboru Grekowie w iedności kościelney. Y o Ianie Carogrockim, ktory się oekumenickim patryarchą hardzie y nieprzystoynie pisać począł. 150.

7. Iako Grekowie z cesarzmi y z patryarchami w heretyctwo obrazoborskie wpadszy, od iedności kościelney odstąpili, y zaś się na siedmym zborze ziednoczyli. Y o rozdzieleniu Rzymskiego państwa na dwu cesarzow. 153.

8. Iako próżno tym, iż państwa świeckie Zachodae od Carogrockich cesarzow, tyrannow y heretykow odeszły, Grekowie dowodzić chcą, iż kościół Rzymski od Grekow, a nie oni od niego odstąpili. 159.

9. Iako się Grekowie od heretyctwa monotelitow y obrazoborcow nawrocili, y na siedmym zborze w Nicei z Rzymskim kościołem ziednoczyli. 166.

[(9 нем.)] 10. Iako znowu Grekowie z

cesarzmi swemi y Phocyszem, który mocą chciał patryarchom Carogrockim zostać, od iedności sie kościelney odłączyli, y kacerstwo monotelickie y obrazoborskie ożywili. Y o Bulgarow do kościoła Rzymskiego przystaniu, o co Grekowie poruszeni tu napierwey potwarne artykuły na Rzymski kościół pisali. A iako się zasię na ósmym (iako Łacinniki liczą) zborze ziednoczyli. 169.

11. Iako Słowienskie narody, między ktoremi są Polacy y Ruś, wiarę świętą chrześcijańską przyjęli, a iedne się do Rzymskiego, a drugie do Greckiego kościoła obrocili. A iako Grekowie znowu odszczepieństwo srozsze, niżli pirwsze y dłuższe, zaczęli, gdy Łacińskie kapłany z Bulgaryey mocą wyganiali. 180.

12. Artykuły, ktore, iako herezye y kacerstwa, Grekowie na Rzymski kościół kładli. 187.

13. Iako za Leona papieża Dziewiątego Grekowie o przasny chleb przyganiać kościołowi Rzymskiemu poczęli, a iako ie papieżowie vponinali y na synody y dysputacye wzywali. 201.

14. Iako zatwardziali byli Grekowie w vporze swym a iaką nieprzyjaźń przeciw Łacinnikom pokazowali, gdy szli na zdobywanie od Turkow Bożego grobu. A iako potym poniewolnie byli z kościołem Rzymskim ziednoczeni, gdy Łacinnicy Carogrod opanowali. 212.

15. O ostatnim świeżym y niedawnym w Florencyey Grekow y Rusi z kościołem Bożym ziednoczeniu; y list wieczney a nierozdzielney zgody y ziednoczenia; y o pięci artykułach, ktore Grekowie wyznali. 224.

||**(ос. 9 нем.)** 16. Iako o pochodzeniu Ducha Ś. y od Syna Grekom się dosyć sstało y dostatecznie wywiodło, iż to wierna ewangeliey świętey y katolicka

prawda, tak iż na tym przestali y to wyznawiając roziachali się. 233.

17. Przeciw tym, ktorzy, tego świętego zboru Florentskiego nie trzymając, iako są winni, vpornie y bezrozumnie mu przyganiają, iakoby tam Grekowie zniewoleni być do takiej vniesy mieli; a iż ieden Marek, biskup Epheski, tam nie przyzwalał; a iż się więcej zborow czynić, okrom siedmi, nie godzi. Y o testamencie Iozepha, patryarchy Carogrodzkiego, y wotowaniu Grekow na ostatnim zasiedzeniu. 246.

18. Iako na ten wielki synod Florentski (abo iako Grekowie zowią ósmy) Ormianie, Iakobitowie y Murzynowie abo Ethyopiani byli przyzwani, y co się z nimi sprawiło? 259.

19. Sumnia listu ziednoczenia Ormian na ósmym synodzie Florentskim. 270.

20. Iako Grekowie, do domu przyiachawszy, za wzburzeniem czerncow prostych a vpornych przez Marka Epheskiego, synodu świętego y iedności kościelney trzymać nie chcieli y w ręce pogańskie wpadli. Y o Sydorze abo lsydorze, Kijowskim metropolicie. 277.

TRZECIEY CZĘŚCI:

1. Iako są niebezpieczni zbawienia ci, ktorzy przy Grekach odszczepieńcach stoją. 292.

2. Artykuły błędow tych, ktore się w Ruskim nabożeństwie naydują. 299.

||**(10 нем.)** 3. Iako się starodawnością y przodkami swemi wymawiać nie mogą, ani starszemi swoiemi duchownemi. 304.

4. Iako dla trzech przyczyn, ktore w kościele Ruskim fundowane są, trudno się dobrego rządu y obmyślenia prawnego o zbawieniu ludzkim spodziewać, kto ma, iesli się z kościołem Ruskim nie ziednoczy. 309.

5. Jakie by pożytki z tego ziednoczenia vrosły? 317.

6. O łacnym ziednoczeniu, iż tylo trzech rzeczy potrzeba. A iż się o ceremonie y obrządki Greckie bać nie trzeba w tey vniesy. 320.

7. Co do tego ziednoczenia wiele Ruskim narodom pomaga, a co Grekom przeszkadzało? 325.

8. Kto się o to ziednoczenie starać nawięcey ma? 340.

9. Iako tego pospolitego ziednoczenia chrześcijanin Ruski, swoje zbawienie miłuiący, czekać nie ma; ale bez omieszkania wynieść z odszczepieństwa winien iest. 343.

10. Zamknienie tey części y vpominanie chrześcijańskie y o nieszczęściu Carogrodzkiey, a o błogosławieństwie Rzymskiey stolice. 346.

.....
.....¹

Rozdział TRZECI.

Po czym prawdziwy kościół Boży poznać, y ktorze są napewniesyze znaki iego?

Każda sekta czyni się prawym kościołem Bożym. Ale gdy do znakow y wywodow przychodzi, żadna z nich—własnych a ktore się na inną żadną nie trafią—vkazać v siebie nie może. Wszystkie, ktore się naszych czasow wznowiły, kładą za znaki prawego Bożego kościoła prawdziwe przepowiadanie ewangeliey y prawdziwe szafowanie sakramentow. Ktore dwa znaki są wszystkim pospolite, według ich rozumienia. Bo każda sekta to sobie ||(10) przypisuie y tym się pokrywa. A znaki własne rzeczy tey, kto-

rą poznać kto chce, nie mają być innym pospolite, iedno samey oney rzeczy własne. Bo próżno mi kto oznaymiać ma Dawida, po tym, iż ma dwie ręce y dwie nodze, gdyż to każdy ma; ale po tym, co się na drugie nie trafi. A też pewność znakow nie ma być wedle tego, iako kto o sobie rozumie, ale wedle iasney a odkrytey prawdy. Każda sekta wedle swego mniemania twierdzi, iż ma prawdziwe słowo Boże; ale, wedle prawdy y rzeczy, przy samym kościele Bożym tho słowo Boże mieszka.

Potrzeba tedy innych znakow pewnieyszych y własnych, y ktorzych by żadna sekta sobie przyczytać niakiem sposobem nie mogła, szukać. A teć są opisane w Kredzie Niceńskim, gdzie nas naucza Duch Święty: «Wierzę ieden święty katolicki y apostolski kościół».

Temi znaki żadna sekta pokryć się nie śmiała, ani może, y żaden ich kacermistrz na oznaymienie y dowod swego kościoła, iż prawdziwy iest, nie używa, okrom samego kościoła ś. katolickiego Rzymskiego, na który sam, a nie na ||(11) inny, iako na własną głowę ta się czapka trafi.

Pierwszy² tedy znak kościoła Bożego iest iedność y zgoda wszystkich członkow z głową y samych między sobą. Bo zgoda znak iest tego krolestwa, ktore stać ma na wieki. Iako sam Pan mowi³: «Krolestwo samo w sobie rozzerwane spustoszeie». Y apostoł⁴ naucza: «Iż Bog nie iest w rozerwaniu, ale w pokoiu». A gdy o iedności y zgodzie tu mowiem, nie rozumiemy zgody na co złego, albo na co świeckiego; ale

¹ Перечень вселенскихъ соборовъ, сочиненій, которыми пользовался (Скарга, а также первые два роздзіала, какъ сходные съ 1-мъ изданіемъ (см. выше) опущены. Новыя же статьи во 2-мъ изданіи начинаются съ половины 9-й нум. страницы, съ третьяго роздзіала. ² На погъ: «Пierwszy znak kościoła Bożego—iedność». ³ На погъ: «Matt. 12». ⁴ На погъ: «1 Cor. 14».

zgodę w Chrystusie Iezusie, y w nauce zakonu iego, aby kto nie wkażował na zgodę Żydowską, abo Machomecką. Bo to nie zgoda w Chrystusie, ale vpor y zatwardziałość w fałszu y ślepotie. Katholicy, ktorzy kościoła Rzymskiego słuchaia, będąc po wszystkim świecie rozszerzeni, o każdym artykule wiary s. iednę wiarę y iedno wyznanie y rozumienie maia. Iako pismo s. ⁵ o pierwszym apostołskim kościele mowi: «Było v wszystkich serce iedno y dusza iedna». Y pełnią s. Pawła ⁶ vpomnianie: «Wszyscy iednoż mowią, niemasz między nimi sekt y rozerwania, doskonali są w iednym rozumieniu y w iedney nauce». ||(12) Iesli iakie rozerwanie około wiary szatan wniesie, wnet się vspokoi y zagasi piekielny ten ogień. Bo wszyscy iednego słuchaia, y do concilia y zborow świętych wszystkiego świata biskupow vciekaiąc się, y na wyrokach ich przestaiąc, kacerstwa y błędy wymiataia, y koniec wszystkim niezgodom czynia. Ale opak zaś sekty. Iedna się z drugiey rodzi, z iedney vrasta ich dziesięć, y dwadzieścia, y więcey; a każda z nich przeciwną pirwszym, z ktorych roście. naukę wnosi, iedna drugą zowie fałszywą, każda sobie wiarę czyni, iaką chce. Nie maia żadnego na świecie starszego y głowy żadney, na ktorey by się rozsądek y wyrok dali. Gdy się na swoje synody ziają, nie tylo się nie zgodzą, ale więcey sekt y wiar przyczyniaia. Iesli z sześciami przyiachali, z dziesięcią się roziezdzaia. Bo wszystkich ta pycha y vpor wrodzony iest, aby każdy stał przy swym rozumieniu a żadney się głowie nie vkorzył. «Y muszą być za-

wždy (iako mędrzec ⁷ mowi) swary między pysznemi». Wolność sobie taką czynia, aby każdy mógł, wedle głowy swey, pismo święte wykładać, a na żadnego się y na ||(13) rozumienie wszystkiego świata y wszystkiey starożytności nie oglądać. Y stara się o to szatan, iako Augustyn s. pisze ⁸, aby tak było, iako v akademikow, filozofow, gdzie wolno było każdemu dysputować y nawiętszey się prawdzie sprzeciwić, aby tak, iako oni niezgodą zginęli, kościół też święty zginął. O starych heretykach napisał Ireneus ⁹: «Tak wiele między nimi różnego rozumienia o iednychże słowach pisma s. Niech się sami pierwey zgodzą o tym, co v piśmie przepowiedziano iest, potym my odpor dawać im będziemy. My, iednego y samego Boga nauki naśladiując y wzor prawdy maiać, iednoż zawždy o iedney rzeczy mowiem». Y indziej o Walentyńianach mowi ¹⁰: «Iest ich (prawi) tak wiele, a ledwie dwu abo trzech w nauce z sobą zgodnych między niemi naleść może». Toż pisze o Marcyonistach s. Epiphanius, y Theodoretus, y Augustyn s. o Manicheuszach y o Aryanach, Rufinus y Damascenus o stu sektach ¹¹. A o tych, ktorzy za naszego czasu od iedności kościelney odpadli, pisze Fridericus Staphilus, iż za iego czasu z iednego Lutra wyszło trzydzieści y dwie sekci. A po iego czasie o sto wyliczyć się ich może.

Drugi znak ¹² kościoła Bożego prawe- ||(14)go iest trwałość y stateczność starożytna, ktora się nigdy obalić nie może. Bo kościół Boży, wedle Daniela proroka ¹³, iest krolestwo, ktore się nigdy nie

⁵ Ha noz̄b: «Acto. 4». ⁶ Ha noz̄b: «1 Cor. 1». ⁷ Ha noz̄b: «Prou. 13». ⁸ Ha noz̄b: «18 de ciuit. ca. 52». ⁹ Ha noz̄b: «Lib. 4, cap. 21». ¹⁰ Ha noz̄b: «Libro 1, capite 5». ¹¹ Ha noz̄b: «Cont haeres. lib. 1, tom. 3; De fabulis haeretic.; Augu. de haeres. cap. 46; Ruf. lib. 10 Hist.». ¹² Ha noz̄b: «Drugi znak kościoła Bożego—trwałość». ¹³ Ha noz̄b: «Dan. 9; Acto. 5».

rosproszy. Iest, wedle Gamaliela, dzieło Boże, nie ludzką, ale Boską mocą postawione, ktorego zepsować ludzie nie mogą. Y iako Pau sam mowi ¹ y obiecuie, iest dom na opoce zbudowany, ktorego żadną moc piekielna nie obali.

Takić iest katholiccki s. kościół, ktory od Iadama trwał aż do Chrystusa Boga naszego, a po nim trwa iuż tysiąc y sześć set lat blisko. Ktora trwałość nawięcey się na Piotra s. Rzymskim kościele pokazuje. Iako czasu potopu, miasta y wysokie pałace na ziemi wpały, a korab Noego im więtsza woda przychodziła, tym się wyższey podnosił. Ine wszystkie sekty wpały, a ten sam kościół trwa, a w nawiętszym przesławowaniu kwitnie. Nic mu Żydowska na przodku moc nie zaszkodziła, potym ani go pogańskie okrucieństwo obalić nie mogło. Nakoniec y wszyscy heretycy, nań bijąc, sami się pobili y poginęli.

Przed Lutrem, ktory dzisiejsze odszczerpieństwo począł, ktoryż kościół trwał y był na świecie za prawdziwy poczytany? Nie był, iedno abo pogański, abo Żydowski, abo Turecki, abo Grecki, abo Nestoryański, abo Hussytow w Czechach, abo Rzymski papieski. Iesli z tych, ktory nie był prawdziwym Chrystusowym kościołem, toć go na świecie nie było, y zginął był. y Boskie o iego trwałości obietnice chyły. Co iest rzecz niepodobna. A iesli był y trwał, przy ktoreyże stronie z tych siedmi? A gdyż się ci nowi mistrzowie ani do Greckiego, ani do Hussytow nie znaią, y onym prawdziwego kościoła nie przyczytaią. Iedno z tych pozwolić muszą: abo przed Lutrem kościoła Bożego nie było a zgi-

nać musiał; abo Rzymski kościół za taką trwałością y długowiecznością za prawdziwe Chrystusowe krolestwo przyznać muszą.

Sekty y fałszywe kościoły, mowi s. Pawel ², pomnożenia długiego nie maią. A iako Cypryan ³ s. męczennik powie: «na początku wraią, a po chwili ziębnieią y vstaią». Y Augustyn ⁴ święty pisze: «Niech was, (mowi) bracia, nie straszą te rzeki, ze dżdzu zebrane, bieży w nich do czasu woda, ale dłu(16)go nie trwa. Wiele iuż heretyctwa pomarło. Bieżaly strumieñmi swemi, poki mogły, wyschły rzeczki, ledwie się ich pamiątka nayduie, że by kiedy były na świecie». «Rzeczne, mowi psalmista ⁵, biezenie vwesela miasto Boże». A kacerstwa dżdżowi gwałtownemu podobne są. z ktorego prędko vlice y rynsztoki wody nabierzą y wszystkie plugastwa z miasta wynoszą, y pędem wielkim rowy y doły czynią; ale wnet vstaią, suche miesca a przykre doły zostawuiąc. Nauka kacerska prędko powstaie, złego sumnienia ludzie w się bierze, vstaiie prędko, doły takie po sobie czyniąc, w których slepi ich nasładownicy, chcąc czystą wodę mieć, błoto nayduią y szyje w onych rowiech łamią. Pisze Theodoretus ⁶, iż siedmdziesiąt y sześć sekt heretyckich do iego czasu było, ktore (mowi) wszystkie vstały y zginęły, okrom niektórych maluczki. Y Augustyn s. ⁷ wylicza osmdziesiąt y osm sekt, o kthorych świadczy, iż ich więtsza część zginęła. Do naszych wiekow aż do Lutra dwieście heretyckich sekt powstało, a niektore z nich miały wiele biskupow, cesarzow y krolow, ktorzy mocnie kacerstwa ich bronili y

¹ Na polb: «Matt. 16». ² Na polb: «2 Tim. 3». ³ Na polb: «Cypr. lib. 4, epi. 2». ⁴ Na polb: «Aug. in Psal. 57». ⁵ Na polb: «Psal. 45». ⁶ Na polb: «De fabulis haetic». ⁷ Na polb: «In psal. 57».

szeroko ie szczepili || (17). Wiele ksiąg y bez liczby na obronę swey nauki pisali; a iednak wszyſcy poginęli, y księgi ich wszytkie wniwecz poszły, y nie wiedzielibyśmy, iesli byli na świecie, by byli o nich pisarze y doktorowie katolicy milczeli, ktorych tylo samych pisma trwaią. Kto wspomni na czasy Aryańskie, iako szeroko ono się kacerstwo rozlało, y iako moenie wkorzenione było; a wždy iako proch od wiatru zginęło. Lutrowa nauka ledwie siedm lat trwała; wnet ią Zwinglius gasić począł, a swoię iną także heretycką szczepił. Zwingliusza zagasił Kalwin, a wszytkich na wielu miesc Nowokrzeńcy wyiedli. Ci, ktorzy się ieszcze do Lutra odzywaią, wszytkę iego naukę na swoje kopyto odmięniłi. Przetoż dobrze rzekł Ieronim s. 8: «Krotkieć (prawi) y odkryte zdanie moie powiem: przy tym kościele stać potrzeba, który, od apostołow fundowany, aż do tego dnia trwa».

ROZDZIAŁ CZWARTY.

Trzeci y czwarty znak kościoła Bożego — powszechność y successya.

Trzeci znak iest kościoła prawdziwego Chrystusowego — katholicstwo, to || (18) iest powszechność wiary Chrystusowej y rozszerzenie iey po wszytkich mięscach y po wszytkie czasy. Bo o tym są w pismie s. świadectwa barzo gęste, iż Chrystusow zakoa y wiara rozszerzyć się y wylać miała na wszytkie narody y ięzyki 9. Do Syna swego przedwiecznego rzekł 10 Ociec: «Dam tobie narody za dziedzictwo y koniec zie-

mie za dzierzawę twoię». Y w drugim psalmie 11: «Panować będzie (Messyas) od morza aż do morza y od rzeki aż do końcow okrągu ziemie». Y sam Pan opowiada 12, iż iego ewangelia po wszytkich narodach rozgłoszona być ma. Y zaraz za czasow apostołskich mowi Paweł s. 13: «po wszytkim świecie ewangelia pożytek czyni y roście». Y potym po czasiech apostołskich wyznawa Ireneus 14 stary, iż w każdej stronie świata, na on czas ludziom wiadomego, ewangelia y kościół Chrystusow kwitnął. Toż znaią potym idący doktorowie święty: Athanazyus, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus 15. Y za czasow s. Grzegorza Wielkiego 16 y po nim idących wiekow aż do naszych lat, pod posłuszeństwem kościoła Rzymskiego były wszytkie Wschodne krolestwa y Afryka, Hiszpania, Francya, Anglia, Sycylia. O czym y Beda 17 stary doktor świadczy. Y Bernat s. 18 w rozmowie z krolem Sycyliyskim twierdzi, iż za iego czasow w posłuszeństwie kościoła Rzymskiego były wszytkie krolestwa Wschodne y Zachodne. Y dziś za czasow naszych ta powszechność y katholicstwo barzo iasne iest na kościele Rzymskim, gdy ta wiara katholicka, ktorey głową iest Rzymski biskup, kwitnie nie tylko we Włoszech, w Hiszpaniey, we Francye, w Niemcach, w Angliey, w Polsce, w Czechach, w Węgrzech, w Grecye, w Syrye, w Aetyopiey, w Egipcie pod Turkiem, gdzie iest wiele katholicow, ale też na nowym świecie, po wszytkie się cztery wiatry świata rozsiała: na wschod słońca w Indyach, na zachod w Amery-

9 Na porb: «Aduersus Lucis.» 9 Na porb: «Isa. 60.» 10 Na porb: «Psal. 2.» 11 Na porb: «Psal. 71.» 12 Na porb: «Luc. vlt.; Acto. 1.» 13 Na porb: «Colos. 1.» 14 Na porb: «Iren. lib. 1, cap. 3.» 15 Na porb: «Athan. de humanitate epist. 78.» 16 Na porb: «Grego. in epist.» 17 Na porb: «Beda in Cant. 6.» 18 Na porb: «Vita sancti Bern. lib. 2, capi. 7.»

ce, na północy w Iaponiey, na południe w Brasilley.

Żadna na świecie sekta tak szeroko y daleko nie zaszła. Machomecka z kacerstwy Nestoryusza y Eutychessa, które ieszcze na wschod słońca trwają, nigdy ||(20) błędy za morze nie zaszły, ani do Azyey, ani do Afryki, ani do Egiptu, ani do Grecyey. A w Zachodnich państwach ledwie które kąty nayduie. We Włoszech y w Hiszpaniey nie wiedzą, co to Luter, y co za Confessya Augustana; a iesli wiedzą, tedy się, iako trucizną, tym fałszem brzydzą. W Niemcech rzadkie miasto, gdzieby cało heretyctwo było. Iesli sekty gdzie są, tedy się między sobą nie zgadzają. Nigdzie jedney samey nie masz, ale trzy, pięć y dziesięć różnych. A katolicka wiara wszędzie iedna y sama. A iako mówi ś. Augustyn ¹: «Sektarska wiara — iako odcięte gałęzi: gdzie padną, tam leżą, y gniją, y giną. A katolicka gdzie się puści, wszędzie iednako, iako ze pnia iednego rozgi, roście».

Czwarty znak kościoła Bózego prawego iest successya od apostołów, to iest następowanie nierozzerwane biskupa po biskupie, kapłana po kapłanie. narodu po narodzie od apostołskich czasow aż do naszych. Iako gdy chciał wywieść Mattheusz ś. rodzaj Pana naszego wedle ciała, iż był z domu Dawidowego y Abraamowego, wyliczył wszystkę ||(21) linią przodkow iego, począwszy od Abraama aż do Dawida y od Dawida aż do Iozepha męża matki iego przenayswiętszey, y ono wylicze-

nie pokazuje, iż w Chrystusie był dom y krew Dawidowa. Tak gdy kościół prawy dowodzić tego chce, iż iest apostolski w nim dom, y potomstwo wedle nauki y wiary, vkazuje linią rodzaju apostolskiego, mówiąc: Chrystus Pan nasz vrodził duchownie Piotra, y apostołem go y sprawcą wszystkich owiec czynił; Piotr vrodził duchownym święcenim y stawieniem przez rąk kładzienie Lina, Linus Kleta, Kletus Klemensa, etc. Y iści się ono w psalmie ²: «Miasto oycow narodzili się synowie, y postanowisz ie książęty nad wszystką ziemią». Tak stary Tertulian ³ dowodzi, iż kościół apostolski iest w Rzymie, wyliczając potomki Piotra ś. aż do Eleuteryusza, który za iego czasow na tej stolicy siedział, y twierdzi to, iż taką successyą sekty y kacerstwa pobabione być muszą. Przetoż Euzebiusz w Kronice kościelney, będąc Greczynem, y Ieronim ś. y Prosper, którzy Kronikę po Euzebusie prowadzili, pilnie wyliczają to wstęp||((22)wanie biskupow kościoła Rzymskiego iednego po drugim bez rozerwania. Y święty Epiphanius ⁴ wylicza Rzymskie biskupy y mowi: «Nie dziwuy się, iż tak pilnie każdego miastuiemy; bo potym zawždy iasność się vkazuje, to iest nauki y prawdy katolickiey». Toż czyni Optatus Mileuitanus ⁵, wylicza od Piotra ś. aż do Syrycyusza biskupy Rzymskie, vkazując; iż przy Donatystach nie masz kościoła Bózego, bo tej successyey nie mają. Y mowi im: «Vkażcie wy początek waszey kathedry, wy, co sobie ś. kościół przypisuiecie». Toż czyni ś. Augustyn ⁶, wylicza biskupy Rzymskie od Piotra ś. aż

¹ Ha norb: «Libro de past., ca. 8». ² Ha norb: «Psal. 44». ³ Ha norb: «Tert. de praecip.» ⁴ Ha norb: «Epiphan. Haere. 27». ⁵ Ha norb: «Libro 2, con. Parmeni.» ⁶ Ha norb: «Augustin. epi. 165. Lib. contra episto. fundam., capite 4».

do Anastazyusza y mowi: «Trzyma mię w kościele Bożym wstępowanie kapłanow na biskupstwo, począwszy od stolice Piotra apostoła, ktoremu swoje owce Pan polecił aż do tego czasu». Iesli tedy starzy ci święci doktorowie taką się successyą dwunaście, abo dwudziestu, abo czterdzieści papieżow iednego po drugim wstępowaniem przeciw heretykom, którzy tego nie mają, ani mieć mogą, vzbraiali; daleko my więcej, którzy na tey stolicy Rzymskiej takich po apostołach następnikow więcej niżeli dwieście wyliczamy.

|| (23) Co aby się lepiej zrozumiało, wiedzieć się ma, iż kościół bez pasterzow y doktorow być nie może. Y tam iest prawy kościół Boży, gdzie są pasterze y doktorowie porządnie dani z mocą tą, którą Chrystus im podał. O czym ś. apostoł ⁷ mowi: «Postanowił P. Bog w kościele swym apostoły, proroki, pasterze, doktory». Y ciż są biskupi, o których indzie mowi ⁸: «iż ie Duch Ś. postanowił na to, aby rządzili kościół Boży». Otoż gdzie rządzcow y biskupow prawych niemasz, kościoła niemasz: bo, iako okręt bez styrnika, zginąć musi.

Nie są zaś żadni prawi pasterze kościoła Bożego, którzy nie idą z rodzaju apostolskiego y od ich successyey. Iako w starym zakonie, kto rodzaju swego od Aarona nie wyliczył, ten na kapłańskiej stolicy siedzieć nie mógł; tak y teraz, kto liniey od apostolskiego rodzaju, to iest święcenia y ręku kładzienia (o którym apostoł Paweł ś. często mowi) nie vkazuie, mocy żadney do sprawowania kościoła Bożego y do szafunku tajemnic Boskich niema. Gdyż tedy sekty dzisiejsze biskupow nie mają, ani mieć mogą, ||(24) bo nie mają

successyey biskupiey przez święcenie y mocy danie, — pewna rzecz, iż kościoła Bożego przy nich niemasz.

Rzecz kto: «w kościele Greckim successya iest; to przy nich będzie prawy kościół Boży». Na to tak mowię: iż w Antyochiey, w Alexandryey y w Ieruzalem dawno się ta successya przerwała kacerstwy Nestoryańskimi y Eutychiańskimi y spustoszeniu stron onych od pogaństwa. W Konstantynopolu długo trwała y podobno trwać może. Ale ta stolica nie iest apostolska. Bo żaden na niey apostoł nie siedział, we trzy sta lat y w kilkadziesiąt po Chrystusie od Rzymskiej się stolice wszczepiła. A też my taki wywod czyniem: gdzie niemasz tego wstępowania apostolskich potomkow, tam niemasz kościoła Bożego. Wszakże nie zaraz tam prawy kościół Boży iest, gdzie ta successya iest, iesli czego innego nie dostaie, iako się przeciw Grekom niżej pokaże. My to vkazuie, iż w Luterskich y Kalwińskich y inych sektach kościoła Bożego niemasz. Bo biskupow y pasterzow porządných y od apostolskiego nasienia idących v nich nie||(25)masz. A o Grekach mowiem, iż kościoła Bożego v nich niemasz. Bo w kacerstwie o Duchu Świątym y w odszczepieństwie przekonani, są na trzech świętych concyliach: Laterańskim, Lugduńskim y Florentskim. W czym się z kościołem Rzymskim przeciw Grekom Luterskie y Kalwińskie sekty zgadzają, iako się z pisania ich przeciw Ieremiaszowi, patryarsze Carogrockiemv, pokazuie.

ROZDZIAŁ PIĄTY.

Piąty, szosty y siódmy znak kościoła Bożego.

Są y inne znaki kościoła Bożego prawego w kościele Rzymskim, ktore się

⁷ Ha pozb: «Ephes. 4». ⁸ Ha pozb: «Act. 20».

na żadną sektę nie trafiają, które się tu opuszczają, gdyż po tych samych czerch wyliczonych y naprostszy sprawić się może. Iednak ieszcze ich z kilka położę dla większego wtwierdzenia tey prawdy.

Miedzy innemi też to wielki znak ¹ kościoła Bożego—płodność w duszach y skutek żywego słowa Bożego tam, gdzie jest żywe a dzielne y serca ludzkie przenikaiające słowo Boże, które apostoł święty ² przyrownywa do mie-
||**(26)**cza ostrego. Y Dawid ³ mowi: «zakon Pański niepokalany, dusze nawraciający». Píše święty Athanazyus ⁴ o onych mądrych starych philozophach, iż mieli wielką naukę, dowcip y wymowę, a iednak do praw y wstaw swoich y sąsieckich bliskich miast pociągnąć nie mogli. Bo słowa ich były, iako zmarłe, nie z Ducha Bożego, ale z ducha ludzkiego. Machometska Turecka sekta wiele ludzi do siebie przywiódła: nie słowem Bożym, ale mieczem y boiaźnią y dopuszczeniem wszystkich cielsnych roskoszy: y dla tegoż nauczał ich Machomet, aby ludzie do wiary mieczem przymuszano ⁵.

A sekty inne herethyckie pogaństwa żadnego słowem swoim do wiary Chrystusowey nie przywodzą, ani do serc ich przenikaiają. Chrześciany tylo, iako dawno o nich powiedział Tertulianus ⁶. psują y podkopywaią, aby swe baśni budowali. Kościół święty apostolski z początku przez ludzie małe, wzgardzone, vbogie, bez woyska, bez wydwnych słów y rozumow ludzkich wszytek świat do siebie pociągnął, ma-

łe, wielkie, młode, stare, vczone, niewczone. Nie do rol||**(27)**skoszy świata tego, nie do łącznych w rozumie rzeczy, ale do wiary o rzeczach niepodobnych v ludzi, do rzeczy ciała y krwi niesmacznych, do vtraty maiećności dla Chrystusa, do vtraty zdrowia samego, do pokuty y nędzy y eierpienia. Nic ludziom na świecie żadney zapłaty [nie] ⁷ obiecuiąc, iedno ie do niewidomey po śmierci zawieszuiąc. Iako się temu dziwiue Athanazyus ⁸, Theodoretus ⁹, Augustinus ¹⁰ w pismach swoich. Po kilku set lat po apostołach, Grzegorz papież nawrocił Anglią przez nędzne y vbogie mnichy świętego Benedykta. Potym Konon papież przez świętego Kiliana, który iego posłańcem był, pozyskał Franki narod wielki. Po nim Grzegorz Wtóry y Grzegorz Trzeci papież pociągnął do Chrystusa Niemce, śląc do nich Bonifacyusza, który tamże męczeństwo vcierpiał. Iako sami to heretycy Niemieccy piszą ¹¹. Potym też stolica Rzymska, śląc swe kaznodzieie y biskupy y mnichy, nawrociła Wandale, Słowaki, Bulgary, Bosnaki, Race, Morawce, Polaki, Dutczyki, Szweki y inych wiele narodow, bez mocy y bez woyska żadnego. Y ||**(28)** potym Węgry za czasow Stephana krola, gdzie też s. Woyciech posłany z Rzymu pracował. Norwegią ¹² Eugenius papież przez Adryana, który potym był też papieżem, do Chrystusa przyciągnął. Potym o iednym s. Wincentym Dominikanie napisał s. Antonius, iż o dwadzieścia y pięć tysięcy Żydow y Saracenow do wiary świętey

¹ Ha пошъ: «Пяты знак коścioла Божего». ² Ha пошъ: «Hebr. 4». ³ Ha пошъ: «Psal. 18». ⁴ Ha пошъ: «Libr. de humanit. verb.» ⁵ Ha пошъ: «In Alcor. cap. 18 et 19». ⁶ Ha пошъ: «De praescrip. haeret.» ⁷ Вписано между строкъ черкилами. ⁸ Ha пошъ: «Athanasi. de human.» ⁹ Ha пошъ: «Theodor. de legibus». ¹⁰ Ha пошъ: «Augustin. de ciuit. libro 22, capit. 5». ¹¹ Ha пошъ: «Centuriatores, cent. 8». ¹² Ha пошъ: «Platina, 3 par. histo., tit. 23».

przywiódł. A za naszych czasow Rzymskiego kościoła kapłani tak wiele sto tysięcy pogaństwa w Indyach pozyskali, y codzién więcey ich do domu Bożego zbierają.

Niechże vkażą sekty dzisieysze iak wiele pogaństwa do siebie y do swey nauki przywiedli, iesli słowo ich tak żywe y dzielne y rodzayne iest. Cudze tylo dzieci iuż w katholicim ś. kościele pochrzczone y nauczone ta nierządnicą kradnie y zwodzi, a sama swoich rodzić nie może, ani kradzionych vchować dobrze może, wedle onego przekłectwa: «day im, Panie, żywot bez rodzaiu, a piersi bez mleka». Słowo ich iako iad tym, ktorzy giną. -A innym, ktore sobie Bog obrał, iako działo bez kule, abo pochwy bez miecza.

Y to ieszcze wielki znak kościoła Bożego¹³, gdzie P. Bog cudy dziwnemi prawdę swoię vtwierdza, y swoje posłańce czci, y te im, iako pieczęć swego poselstwa y prawdy, daie. Na nową wiarę y nowe a wielkie rzeczy posłom Bożym potrzeba cudow, bo bez nich nierozumnie by ludzie wierzyli. Y przetoż Moyzesz¹⁴, stary zakon szczepiąc, z cudami był posłany. Także y apostołowie¹⁵, ewangelią y nowy zakon fundując, cuda, iako pieczęć prawdziwego kazania swego, mieli, y tak wiarę vfundowali. Potomkom apostołskim cudow iuż nie potrzeba, iedno vkazania successyey, iż własnymi potomkami y następniki są tey wiary, ktora iest cudami vfundowana.

Przetoż gdy kościół Rzymski successyą apostołską vkazuje, dosyć ma mieć na tym każdy. Iako gdy kto, przywileie vkazując starowieczney possessyey, dziedzictwo swoie vtwierdza. Lecz nowa

wiara, którą wnoszą dzisieyszy, ktorzy wielkie a niesłychane y nad rozum ludzki rzeczy przynoszą, cudami wsparćta być ma. Bo y apostołowie ś. słowo Boże mieli, pismo mieli; ale iż każde pismo złym wykładem wynicowane być ||(30) może, cudami prawdy oney trudney dowodzili.

Wielkie a niepodobne rzeczy przynoszą sekty dzisieysze, to iest: iż świat wszytek od tysiąca lat y daley, zgubił ewangelią y prawdę Bożą; iż kościół Chrystusow vpadł był y nie wiadzano o nim przez tyle wiekow; iż kościół Rzymski y papieżowie, od ktorych się po wszytkim świecie Chrystusowa nauka wznieciła y pogańskie bałwochwaltwo wywrociła, są antychrystowie; iż wszyscy doktorowie pobłądzili; iż sama wiara vsprawiedliwia, iż człowiek nie ma wolney władze na woli swoiey; iż Pan Bog przyczyną iest wszytkich grzechow; iż Syn Boży nie iest prawym Bogiem, iedno samym człowiekiem; iż to, co kościół ś. wierzył, y przez lat pułtora tysiąca y daley nauczał, wszytko baśni są, a żaden człowiek po ty wieki nie był, ktory by się był w tym poczuł.

To są rzeczy nowe wielkie, na ktorych wszytko ludzkie zbawienie zawisło; potrzebią nie słownych wywodow, ale pieczęci y cudow. Taka wiara, iż iest nowa a niesłychana, abo więc zdeptana y porzucona, iesli kiedy o niey było słyhać, tedy ||(31) cudow y iasnego Bożego świadectwa takiego, iakie miała nasza, gdy się za apostołow poczęła, potrzebuie. Żydowie y Turcy żadnemi cudy wiary swey nie podparli y dziś nie mogą. Sekty też żadne przed temi naszemi y żadni heretykowie pierwszy

¹³ Ha norð: «Szosty znak kościoła Bożego». Mar. vlt. [16].

¹⁴ Ha norð: «Exod.» ¹⁵ Ha norð: «Matt. 10;

mieć ich nie mogli. Gdy chcieli mieć, tedy z czarow y dyabelskich obłud cudow szukali. Iako Symon Magus ¹, ktoremu Piotr ś., gdy na powietrzu latał, nogi połamał, y inni. Dzisieyszy sektarze chcieli też cudami się posilić, ale nie mogli nigdy. Co piszą o Lutrze y o Kalwinie, czytaj v Stafilusa y v Bolseka ².

Nad to wszystko w kościele ś. Rzymskim po wszystkie wieki cuda kwitnęły y nie było żadnego sta lat, w którym by P. Bog ludzi cudownych w kościele swoim nie wzbudzał. Pierwszy wiek miał apostoły, o których cudach pismo ś. oznaymuie. Wtóry wiek (to iest drugie sto lat) miał męczenniki, o których cudach wszystkie historye świadczą. Trzeci miał Grzegorza, Cudotworcę nazwanego, biskupa Neocesarięy, ktorego ś. Bazylus Wielki ³ do Moyzesza przyrówny⁴wa, iego cuda wyliczając. Co też czyni Grzegorz Nisseński w iego żywocie y Ieronim ś. ⁴ Czwartý wiek miał cuda ś. Antoniusza y Hilaryona, y ś. Mikołaja, y ś. Marcina. Piątego wieku wylicza cuda ś. Augustyn ⁵. Szostego Grzegorz ś. Wielki ⁶ barzo wiele wylicza cudow. Siodmego wieku, to iest w siodmych stu lat, Augustinus, mnich ś. Benedykta, nawracając Anglią, wiele cudow czynił, posłany od Grzegorza papieża. O czym świadczy tenże Grzegorz ś. y wielebny Beda ⁷. Ośmego wieku cuda czynił ś. Kutbertus y Ian ś. w Angliey, o których pisze wielebny Beda w swoiey historyey. Dziewiątego we Francye w miescie Swesyńskim wiele

się cudow działo przy przeniesieniu kości ś. Sebestyana ⁸. Dziesiątego wieku czynił cuda ś. Romualdus, iako to Piotr Damianus wypisał, y ś. Wacław, krol Czeski, y ś. Vdalricus, y Dunstanus, y ini ⁹. Jedennastego czynił cuda krol Angielski Edwardus, y ś. Anzelmus, y ś. Grzegorz papież Siodmy, y ini. Dwunastego święty Malachiasz, o którym pisze Bernat ś., y sam święty Bernat ¹⁰ wiel¹¹|(33)kimi cudami był sławny, iako pisze Gotfrydus ¹¹, który na nie patrzył. Trzynastego wieku czynił cuda ś. Franciszek, ktore wypisał ś. Bonawentura, y ś. Dominik cudami był tegoż wieku sławny, y ś. Piotr męczennik ¹². Czternastego wieku czynił cuda ś. Bernardin y Katarzyna Seneska, y ś. Mikołaj Tolentyński, o których pisał ś. Antoninus. Piętnastego ś. Vincentius, y żywy y zmarły wiele cudow czynił, trzydzieści y ośm zmarłych wskrzesił, y ś. Antoninus także cudami słynął ¹³. A w tych naszych stu lat wzbudził też Pan Bog ś. Franciszka de Paula, o ktorego wielkich cudach Leo Dziesiąty w kanonizacyey iego świadczy. Wzbudził też P. Bog w Indyach tych czasow naszych ś. Franciska Xawiera societatis Iesu, który, szczepiąc wiarę Chrystusowę, pod kościoła Rzymskiego posłuszeństwem, w onych dalekich krolestwach, wielkimi cudami iest od P. Boga wstawiony. Zmarłego gdy z Malaki do Goey wieziono, morskie nawałności ciche zostawały, a ciało iego włożone w wapno przez piętnaście miesięcy żadney skazy nie vzna¹⁴|(34)ło, a wonność dziwną pusz-

¹ Ha noz̄b: «Egesippus, libro 3, de excid. Ieroso.» ² Ha noz̄b: «In vita Calui. cap 13.»
³ Ha noz̄b: «Basil. lib. de Spir. S. cap. 29.» ⁴ Ha noz̄b: «Ieron. de viris illust.» ⁵ Ha noz̄b: «De civit., libro 22.» ⁶ Ha noz̄b: «Grego. in libro Dialog.» ⁷ Ha noz̄b: «Gregorius, cap. 58, libro 9.» ⁸ Ha noz̄b: «Vide Annales Francorum.» ⁹ Ha noz̄b: «Czytaj o nich w żywotach ś.» ¹⁰ Ha noz̄b: «W iego żywocie.» ¹¹ Ha noz̄b: «Gotfridus, lib 4, capi. 4.» ¹² Ha noz̄b: «S. Anton. par. 3 hist.» ¹³ Ha noz̄b: «S. Anton.»

czło, y do tego czasu całe się nayduie. Tegoż czasu Luter posłuszeństwo kościoła s. zrzucił, sluby czystości zламаł, mniszkę mnich za żonę wziął, chrześcijany poburzył, sekt wiele namnożył; a gdy zmarł zimie w wielkie mrozy, ciało iego, w trunnę cenową zamknięte, smrod nieznośny puszczało.

Siodmy znak prawdziwego kościoła Bożego iest to imię katolickie, ktorego sobie żadna sekta nigdy przypisać nie śmiała; a iесли która śmiała, zostać się przy tym nazwisku nie mogła, okrom samego kościoła Rzymskiego, y tych, ktorzy z nim wczesnictwo mają. Dawno s. Ambroży ¹⁴ napisał, iż to było iedno z Rzymskiem biskupem wczesnictwo mieć, a katolikiem zwanym być. Y Augystyn s. ¹⁵ mowi, iż heretycy chcieli by się też zwać kościołem katolickim, ale zostać się przy tym nie mogą. Y Cyrillus ¹⁶, Ierolimski biskup, pisze: «gdy wnidziesz do ktorego miasta, nie pytay, gdzie iest kościół abo dom Boży: bo y heretycy powiadaia, iż mają dom Boży y kościół. Ale pytay, gdzie iest katholic(36)iecki kościół: bo to imię iest własne temu kościołowi, który iest wszystkich nas matką». Każda sekta od swego się mistrza, który ją zaczął, zowie. Iako pisze męczennik Iustinus ¹⁷: od Marcyona zowią się Marcyoniste, od Walentego — Walentyniani. Iako y dziś od Lutera — Luterani, od Zwingla — Zwingliani, od Kalwina — Kalwiniste. Chrześcijanie prawi żadnego takiego imienia nie mają, ani się od imienia ktorego apostoła, abo ktorego człowieka zowią, iedno od Chrystusa — chrześcijanie. A

na różność sekt y innych od powszechności y starożytności y stateczności wiary y kościoła Chrystusowego, zowią się katolikami, y po dziś dzień przy tym się nazwisku zostali. Iесли nas heretycy papistami zowią, w toż idzie y toż się rozumie. Bo y Chrystus Pan nasz papieżem, to iest nawyższą głową kościoła swego był y iest; a po nim za widomym wstępowaniem Piotr s. y inni papieżowie. Tak iż to imię nie iest iednego ktorego człeka, iako y heretykow Luter iest abo Kalwin, ale y imię wrzędu kościelnego, ktoremu wszyscy katolicy podlegli. A też nas nikt tak nie || (36) zowie, iedno sami aduersarze naszymy. Nie zowią nas papistami w Grecyey, w Azyey, w Afryce, w Indyey, w Włoszech, w Hiszpaniey, iedno nas zowią katolikami. Lecz y sami heretycy to imię nam przyznawaią y zawždy przyznac muszą.

ROZDZIAŁ SZOSTY.

Pod iednym nalepszy iest rząd który zowią monarchią.

Wszytkie rozумы starych mędrcom w przyrodzonym y pisanim y nowym zakonie, gdy się o dobrym rządzie pytały, stanęły na tym, iż pod iednym panem y sprawcą naylepszy y nawyborniejszy rząd iest. To oni pierwszy y namędrszy philozophowie twierdzili: Plato, Arystoteles, Seneca, Plutarchus, Homerus, Isocrates, Herodotus, y inni ¹⁸. Y między Żydy stary Philo, chwając Homeruszowę powieść, toż mowi. Między naszymi chrześciańskimi doktory Łacińskimi y Greckiimi, Cyprianus, Iustinus, Ieronimus, Athanasius, y inni przy tymże stoią ¹⁹. A P.

¹⁴ Ha noz̄b: «Ambr. orat. de obitu Satyri.» ¹⁵ Ha noz̄b: «Aug. lib. cont. epis. funda.» ¹⁶ Ha noz̄b: «Cathe. 18.» ¹⁷ Ha noz̄b: «In Triph.» ¹⁸ Ha noz̄b: «Plato in Politi.; Aristo. 8 Ethic. capite 10; Sene. li. 2 de benef.; Plutar. de monarch; Homerus 2 Iliados; Isocrat. in Nicocle.; Hero. li. 3.» ¹⁹ Ha noz̄b: «Cypr. de idol. vani; Iustin. ad gentes exs.; Ieron. ad rust. mon.; Atha. con. idol. orat.»

Bog, iako mowi apostoł ¹, z iednego la||**(37)**dama wypuszczaiąc wszytek narod ludzki, ten rząd w przyrodzenie ludzkie wszczepił. Bo by był, iako mowi ś. Chryzostom ², dwu człowieku zaraz stworzył, każdy-by nad swemi dziećmi starszym pewnie być musiał, y byli by dwa starszy. Ale iż z iednego wszytkie y Iewę żonę iego wypuścił, iednego nad wszytkimi chciał starszym postawić. Y do takiego rządu przyrodzenie ludzkie skłonił. Bo iako w domu iednego gospodarza, tak w iedney rzeczy pospolitey iednego krola y pana rozum przyrodzony v wszytkich nastarszych narodow stanowił ³. A Pan Bog w ludu swym wybranym nigdy inakszego rządu mieć nie chciał, począwszy od Abraama aż do Moyzesza, y potym aż do Chrystusa zawždy przy iednym moc kapłańska, albo krolewska, albo oboia pospołu zostawała.

Y pewna rzecz iest, iż rządu, który iest miedzy niższymi a wyższymi (bo gdzie wszyscy równi, tam żaden rząd być nie może), czynić rychlejszego, trwalszego y lepszego nie może, iako ieden pan y starszy nad wszytkimi. Bo iż koniec zwierzchności ten iest, aby ludzie w pokoju y iedno||**(38)**ści, y przy iednym rozumieniu wolej zostawali, gdy trzy albo czterzey rządzą, rzadko się na iedno rozumienie zgodzą, y niedługo w nim trwają, y musiało by być rozrwanie miedzy ludzmi, gdy by iedni za tego, a drudzy za drugiego rozumieniem śli. Lecz ieden przy swoim rozumie y władzey łączno wszytkie w iedności y w pokoju zatrzymawa.

Doświadczyły tego państwa y rzeczy pospolite, ktore gdy wiele panow abo

władzą pospolstwa miały, szeroko się korzenieć y długo trwać nie mogły. Rzymskie państwo, na początku wynawszy krole, a pospolstwu rząd daiąc, ledwie czterzy sta y osmdziesiąt lat trwać mogło. Y to, gdy wielkie woyny, abo rozruchy przychodziły, krolewski rząd y moc na iednego dyktatora kłaść do czasu musieli, y z wielkich przygod y niebezpieczności wychodzić inaczey nie mogli. Lecz pod iednym panem y cesarzem to państwo po wszytkim się świecie rozszerzyło y od Iuliusza na wschod słońca aż do ostatniego Konstantyna tysiąc czterysta lat dziewięćdziesiąt y pięć trwało; a na zachodzie—od Karła Wielkiego mało ||**(39)** nie dziewięć set lat. Toż się mowi o Assyryiskiey y Perskiey monarchiey, ktore pod iednym panem barzo kwytneły y długowiecznie trwały. Nakoniec iż sam ieden Pan Bog rządzi wszytkiem światem, lepszy się naleść rząd nie może, iako na ten wzor Boski czyniony. Y dla tegoż niektorzy ⁴ doktorowie ś, pisząc przeciw poganom, tym dowodzili, iż ieden Bog iest, a nie iest wiele bogow. iż najlepszy rząd iest pod iednym. Tak iż kto by więcey chwalił rząd pod dwiema abo pod wielą ich, musiał by wiele bogow czynić, gdyż się Bogu przyczytać nie może, iedno taki rząd, który iest nad wszytke naylepszy.

Doznały państwa y rzeczy pospolite, iż szkodliwy rząd iest, y iedności zatrzymać długo nie może, gdy panowie dwa abo trzy abo kilanaście rządzą. Bo zgadzać się z sobą a iedney myśli być długo nie mogą: a ieden drugiemu zayzrzając, a swey sławy y dobrego mienia każdy przestrzegaiąc, y równością

¹ Ha norð: «Acto. 17». ² Ha norð: Chrisosto, Hom. 34, in 1 Cor. . ³ Ha norð: «Iustin.»

⁴ Ha norð: «Cypr. de idol. vani.; Iustinus in exhort.; Athan. orat. aduer. idola.»

się szczytać, y swoy dom wynosząc, prowadzić się muszą, y wnet na części państwo rozdziela, abo się spychać y władzey sobie || (40) wymować poczną, y szkodliwe domowe wojny na oyczyznę przywiodą. Co się pokazało w oney Rzymskiej rzeczy pospolitey, po wygnaniu krolow, gdy dziesiąciom panom władzę dali, y innych czasow, gdy wojnami domowemi często krew swoje rozlewali y nakoniec iemi rząd się on vmorzyc musiał. Tegoż y w Polsce doznali ludzie naszymy, gdy dwiemanaście woiewodom państwo po Wandzie zlecili. Ktorych zwady y zazdrości y łupiestwa onę Homerusowę powieść wzbudziły: «*ma-la est pluralitas principum; sit ergo vnus rex*» — «zle mieć wiele panow, niechże ieden krol będzie». Y od onego czasu, przez siedm set lat, nigdy od monarchiey y od władzy iednego nie odstąpili, ani się do rządu wiela panow nie wracali. A ktemu gdzie wiela ich władnie, nie ma rzecz pospolita całego y prawego y czuynego około siebie obmyślenia. Bo żaden z nich nie bierze się cale za pospolite, drugiemu nieco zostawia, y na drugie się spuszcza; y tak, ieden na drugiego wskazując, wszyscy to, co potrzebie pospolitey służy, opuszczają abo niepilnie y niegorąco odprawiają || (41) Lecz gdy ieden sam iest monarcha, wszystkę chuć y pilność swoię na wszystko pospolite obroci, panow a wrzędnikow iako rękę używając, a na nikogoż się do końca nie spuszcza. Tam lepak gdzie nie panowie, ale lud pospolity rządzi, y wrzędniki na wołanie y huki obiera, y appellacye sądzi y prawa stawia, nic nierządniejszego być nie może. Bo między pospolstwem więcey głupich,

niżli mądrych; y na głupie, co iest przeciw przyrodzeniu, rząd przychodzi. Przetoż gdy taki rząd był v Greckich starych niekorych miast, postronni się z nich śmiali, mówiąc: «w Grecyey mądry wyroki dają»⁵. Bo oratorowie y mędrce ich mowili, a lud pospolity sądził y rzeczy zamykał. Takiego rządu y dom własny nie znosi, a coż rzecz pospolita. Bo iako mowi s. Ambroży⁶: «pospolstwo nie wważa zasług cnoty, ani pożytku pospolitego, ale się niestatkiem y niepewnością chwieją». Napisał ieden z mądrych pogańskich⁷, iż prawem przyrodzonym rozumniejszy roskazować ma ią tym, ktorzy są tępszego rozumu. A ieszcze lepiej Augustyn s. rzekł⁸, iż głupi nie || (42) mogą szczęśliwiey żyć, iedno gdy mądrych słuchaia, a im służą.

Przetoż vchoway, Boże, takiego rządu, abo raczey nierządu, gdzie pospolstwo władnie!

Rozdział siódmy.

Kościół Bożego rządzenie musi być monarchią, to iest rządzeniem iednego.

Nie może nikt w tym wątpić, iż dom swoy y kościół swoy y krolestwo swoje Chrystus Bog nasz, nawyższa dobroć, nie tylo dobrem, ale nawyborniejszym rządem opatrzeć raczył. Bo iż ta oblubienica iest mu namilsza, pewnie naypożyteczniejszych y naylepszych rzeczy dla niey szukał y w nich przeciw iey skąpym nie zostawał. Iesli krolestwa tego tak drogo własnym zdrowiem swoim nabył, niepochybnie w nim się kochając, przewyborny rząd w nim postanowił. A iż lepszy być nie może, iedno pod iednym, próżno o tym

⁵ Ha noz̄b: «Plutar. in Solone de Anarchaside Scyta.» ⁶ Ha noz̄b: «Libro 5, exam.» ⁷ Ha noz̄b: «Arist. lib. 1 Polit.» ⁸ Ha noz̄b: «August. de vitil. cred.»

wątpić, aby inakszy miał być. Bo to, co mówią niektorzy, iż sam w tym krolestwie y kościele swym iest monarchą iedynym, innych żadnych nie iest mu potrzeba, || (43) — nic do rzeczy nie służy. Bo nie idzie o princypała niewidomego, y krola a monarchę przyrodzonego y wiecznego, który sam iest Syn Boży Chrystus Iezus; ale o iego widomych namiestnikach, bez których kościół być nie może, bez których nauki y sakramentow nie ma, ktore on sam, w niebo wstępując, postanowił, mówiąc: «posyłam was, idźcie, nauczajcie wszystkie narody». Y indziej: «Kto, was słuca, mnie słuca». Chrystus¹ iest nawyższy nasz sprawca y krol, który niewidomie y duchownie rządzi; ale przez widome sługi swoje, biskupy, pasterze, doktory, ewangelisty, ktore, iako mówi ś. Paweł, w kościele swym postanowił, ktore by wyrzucać musiał, kto by sam niewidomy rząd y monarchią bez widomych sług Chrystusowi przyznawał. A między takimi pasterzmi, biskupy, y doktory, ieden być nawyższy musi, który by ie w iedności y pokoiu, różnice ich rozsądziąc, zachował y zatrzymawał. Bo gdyby takiego iednego z władzą nawyższą nie było, prędko by rozerwanie miała kościelna iedność, y na to by przyszło, czym sam zagrozić raczył: || (44) «każdé krolestwo, samo w sobie rozerwane, wpada». A ktemu gdyby wiele biskupow, mocą sobie równych, kościół Boży sprawowali, żadnego by nie było, który by się o pospolite kościelne dobro starał. Y był by to nieszczęśliwy rząd kościelny, w którym by abo się co-miesiąć, abo co-rok wszyscy ze wszystkiego świata biskupi dla czynienia rządu ziezdżali. Co być żadną

miarą nie może. Musiało by na to przysć, żeby iednemu abo dwiema wrząd nawyższy zlecali, iako gdy Rzymianie doroczne bormistrze z nawyższą mocą obierali. Przez trzysta lat po apostołach biskupi się wszystkiego świata nie ziezdżali, ani żadnego powszechnego concilium przed Niceńskim piirwszym nie mieli; a iednak kościół Boży po wszystkim świecie bez rządu y starszego nie zostawał. Y potym ledwie we sto lat inne być mogły. A tego nigdy y słychać nie było, y o tym nikt nie myślił, aby biskupi kogo do czasu na sprawę kościoła wszystkiego obierali, wiedząc o tym, ktorego nie oni, ale Chrystus sam postanowił, iako się niżej pokaże. Bo iesli by komu byli ten wrząd polecili, pewnie na || (45) iednego z pięci patryarchow, którzy zawżdy naprzednieysze miesca w kościele Bożym trzymali, moc by tę byli włożyli. O Alexandryiskim patryarsze mówi ś. Ieronym²: «powiedz mi (prawi), co za prawo ma biskup Alexandryiski na Palestynę, abo Ziemię Świętą?» Y Chryzostom ś., pisząc do Innocencyusza papieża, żaluie się na Theophila, patryarchę Alexandryiskiego, iż się w sprawę cudzych biskupstw wdawał y mówił: «niesłuszna rzecz iest, aby ci, co w Egypcie są, tych sądzić mieli, którzy w Traczey mieszkają». To się do tego mowi, iż arystokracya, to iest rząd wielu prełatow y optymasow być nie może w kościele Bożym. Y było by gorzey, niżli gdyby pospolstwo rządziło. Bo nigdy heretyctwo od pospolitego człowieka nie poszło, ale abo biskup abo kapłan był, który heretyctwo skate y rozerwanie kościoła Bożego zaczynał. Y są kacerstwa iako domowe wojny w

¹ Na porz: «1 Petr. 2; Acto. 20; Ephes. 4». ² Na porz: «Episto. ad Pammach.»

rzeczy po[spolitey], ktorych nie zaczy-
 nają, iedno panowie miedzy sobą niez-
 zgodni, gdy na ich stronę rząd przy-
 idzie. A iakoby to nędzna kondycja
 była kościoła Bożego, gdyby nie ||(46)
 miał kto by niezgodne biskupy vkrac-
 cał, y iedności a dobrego pospolitego
 przystrzegał. Iako w iednym biskup-
 stwie kościoły poiedynkowe iednoczą
 się y iednym ciałem sstają, przy
 iedney głowie, przy biskupie swo-
 im, który, wedle apostoła, kapłany
 sądzi y sprawuie y stawi,—tak wszyt-
 kiego świata biskupi iednym ciałem być
 nie mogą, gdyby iedney miedzy sobą
 głowy nie mieli. Y nie był by kościół
 wszytek ani iednym ciałem, ani iednym
 domem, ani iednym, bez takiego wrzęd-
 nika, iako się niżej dotknie, krole-
 stwem. Y musi być ieden, który by bi-
 skupy sądził, y występne a niepilne,
 abo niezgodne karał.

Rozdział ósmy.

Ieden być ma widomy sprawca
 kościoła Bożego.

W starym zakonie ³, który był figu-
 rą y malowaniem nieiakim nowego,
 ieden nawyższy biskup y kapłan nad
 wszytkiem kościołem władzą miał, y
 Lewity wszytkie y lud wszytek pod
 iego duchowny rząd Pan ||(47) Bog po-
 dał. Musi się tedy figura pełnić, a
 tenże taki rząd być w kościele Chry-
 stusowym, aby był ieden, iako y tam
 był, widomy sprawca iego, żeby figura
 nie miała nic lepszego nad samo ciało
 y rzecz żywą. A iesli tak Pan Bog
 radził o ludu onym iednego narodu y
 ięzyka, aby był miedzy nimi ieden na-
 wyższy kapłan, który by wszytkie w
 iedności y w wierze iedney zatrzyma-

wał, a różności fałszywych pogańskich
 zabobonow y wiele Bogow bronił, —
 daleko tego więcey w chrześcijaństwie
 potrzeba, gdzie kościół ś. nie z iedne-
 go, ale ze wszytkich narodow y ięzykow
 zebrany, tym prętszemu rozerwaniu
 iedności podległ, im więtszą ludzi
 wielkość w sobie zamyka. Miedzy kto-
 remi wiele iest dwornych a bystrych
 rozumow y głów niespokoynych, o kto-
 rych apostoł ś. ⁴ przestrzega, ktorzy w
 rozerwaniu y niezgodzie swoich użyt-
 kow y sławy szukają. Przetoż więtsza
 tego iest potrzeba, aby dla zgody y
 iedności wiary świętey ieden nawyższy
 sprawca był kościoła po wszytkim świe-
 cie rozszerzonego. A chociaż ten na-
 wyższy kapłan wszędzie sam osobą
 swoją być ||(48) nie może, iednak iako
 krol, mając wiele krolestw y miast, przez
 wrzędniki niższe one sprawuie y wszyt-
 kie w iedności świętey zachować, za
 pomocą niewidomą Chrystusa principała
 swego, może.

A ktemu kościół święty widomy
 pismo ⁵ przyrownywa do iednego ciała
 w różnych członkach, do oblubienice y
 małżonki, do owczarnie, do krolestwa,
 do domu, do woyska, do okrętu. V
 iednego tedy ciała musi być iedna gło-
 wa, nie tylko ona niewidoma, którą
 iest Chrystus, iako principał, ale y ta
 widoma do rządu widomego, którą iest
 człowiek widomy namiestnik iego. Iedna
 małżonka iednego ma męża, krolestwo
 iednego ma krola, y owczarnia iednego
 pasterza ⁶, y dom iednego gospodarza,
 y okręt iednego gubernatora, y woysko
 iednego hetmana. Przetoż Pan nasz,
 będąc tu w ciele z nami y kościół swoy
 fundując, sam ieden był mu widomą-

³ Ha поаб: «1 Cor. 10». ⁴ Ha поаб: «Act. 20». ⁵ Ha поаб: «1 Cor. 11; Cant. 7; Ioan. 3; Ioan. 10; Dán. 2; 1 Tim. 3; 1 Petr. 3; Cant. 6». ⁶ Ha поаб: «Luc. 12».

głową y sprawcą, a inakszego rządu mieć nie chciał. Tenże kościół swoy tu zostawując, a sam odchodząc, w tymże rządzie, iako go wszczepił, zostawić raczył, aby ieden był na miescu iego nad czeladk^{||}(49)ką iego. Co w oney nauce dał znać¹, gdy mówił o wiernym y mądrym szafarzu: nie o wielu szafarzach y sprawcach, ale o iednym, ktorego postanowił pan nad czeladką swoją. Gdy s. Piotr pytał: «do nas li, Panie, mówisz tę przypowieść, czyli do wszystkich», — Pan mu dał znać, iż iemu, ktorego po sobie nad swoją czeladką postawić miał, nawięcey to wiedzieć należało, iakoby dobrym był gospodarzem nad domownikami iego, tak iako to wykłada Chryzostom s.² y ini doktorowie o Pietrze y iego potomkach. A iako rzecz iest chwalebna y pożyteczna, gdy nad wielą plebanow ieden iest biskup, który plebany stawia, naucza, vgadza, karze, y w dobrym rządzie y iedności zachowuje, — tak wielce potrzebna rzecz iest, aby był ieden nad biskupy wszytkiego kościoła Bożego, który by ie rządził, karał y vgadzał, y iedność kościelną zatrzymywał. Gdyż z biskupow nawięcey iako od możniejszych rosterki się y heretyctwa rodzą.

Nakoniec niepodobna rzecz, aby przy iedney wierze y zgodnym o rzeczach Boskich y zbawiennych wyznaniu y nauce^{||}(50) zostać się kościół Boży mógł, ieśliby iednego widomego sprawce y pasterza y wodza, y sędziego nie miał. Bo gdzie iest głów wiele rozmaitych a vpornych, przywieść się do zgody y iednego rozumienia iedno wrzędowną powagą y mocą, zwłaszcza od samego Boga postanowioną, nie mogą. Czego nas

nauczyli y to przykładem swoim dobrze vtwierdzili dzisieyszy nowi sektarze, ktorzy, od iednego się Lutra począwszy, prawie na tysiąc sekt y różnych a sobie przeciwnych wiar swoje wyznania rozdzielili, a ieszcze przez tę szesdziesiąt lat—do iednego rozumienia y do iednego wyznania y wiary przyść nie mogą, ani żadnego spólnego concilium, na którym by iedność swoich wiar vtwierdzili, złożyć nie mogli. Y owszem gdzie się trzy różne sekty ziądą, zawsze czwartą y piątą y dziesiątą vrodzą. A to dla tego, iż żadnego sędziego y iednego pasterza y sprawce, ktoremu by z rozkazania Bożego podległ, y na iego rozsądku przestawać mieli, ani mają, ani mieć mogą (okrom tego, który w katolickim kościele iest), ani chcą. Za czym sami się gry^{||}(51)żąc y iedząc, wszyscy się ziedzą y wkrótce zginą. A kościół s., pod iednym pasterzem zgodę y iedność zachowując, trwał y trwać będzie na wieki.

A kto by rzekł, iż «sam ieden Chrystus iest głową kościoła swego, iedi drugi będzie, dwie głowy będą v iednego ciała»,—ten niechay wie, iż różność iest wielka miedzy principałem wiecznym a miedzy namiestnikiem doczesnym:

Chrystus, iako principał, nie tylo iest głową nad tym widomym na ziemi kościołem, ale y nad niebieskim y tym, który w czyściu iest,—nad przeszłemi, y ninieyszemi, y potym będącymi; a starszy kościelny, o którym rzecz iest, nad częścią tylo tą kościoła iego, która na ziemi iest, przełożenstwo ma. Chrystus wieczna nieodmienna iest głowa; a starszy na ziemi iest tylo do czasu, abo do śmierci tylo swey, abo poki trwa iego

¹ Ha porb: «Luc. 12». ² Ha porb: «Chrisost. libro 2, de sacer.»

wład. Chrystus w kościele swym, iako Pan y dziedzic; a starszy, iako sługa y namiestnik doczesny. Chrystus w kościele y krolestwie swoim może stawić prawo, iakie chce, y sakramenty odmienić, y bez sakramentow łaskę y zbawienie dawać; a starszy tego ||(52) nie może, prawo Pana swego exequie, sakramentow odmienić y bez nich do łaski Bożey przyprawić nikogoż nie może. Chrystus nie ma potomka w wrzędzie swym, bo sam iest wieczną głową y krolom kościoła swego; a starszy successorsy mają, ieden po drugim na namiestnictwo Chrystusowo wchodzi. Chrystus niewiedomie naucza y Duchem Ś. zakrytym kościoł swoy sprawuie, iakoby przez listy; a starszy widomie y do vcha naucza y rząd czyni.

Tak iako krol, w Polsce siedząc, Litewskie księstwo abo Inflancką ziemię, w którym nigdy może obecnie nie postać, przez wojewody y listy swe rządzi.

Nie są tedy w takim rządzeniu dwie głowy, ale iedna. Bo nie są sobie równe, ani przeciwne, ale głowa widoma, podległa niewidomey. Iako w ciele ludzkim dwa są rządy, ieden w zwierzchnich smysłach, w oczy, w vszu, w ruchaniu, a drugi w żyłach y kościach zakrytych y niewidomych, a przedsię głowa iedna. Nie iest też żadna krzywda Chrystusowi, gdy się iego namiestnik głową kościoła iego zowie. Bo sam będąc światłością swiata ||(53)ta, apostoły nazywał światłością swiata ³. Sam będąc fundamentem kościoła, apostoły też fundamentem przez ś. Pawła zowie. Sam będąc pasterzem y biskupem dusz naszych, inie temież tytuły Duch Ś. nadaie. Y owszem sam będąc Bogiem, ludzie boga-

mi zowie ⁴. Ale inszym sposobem rozumieniem: głową sam iest, iako dziedzic y pryncypał kościoła swego; Piotra też głową abo opoką zowie, iako sprawcę od siebie y namiestnika swego.

ROZDZIAŁ DZIEWIĄTY.

Chrystus iednego nawyższego pasterza wszytkiego kościoła swego po sobie postanowił—Piotra świętego.

Naprzod ś. Piotrowi obiecał P. Iezus, iż go fundamentem y opoką kościoła świętego uczynić miał, mówiąc: «tyś iest opoka. a na tey opoce zbuduję kościoł moy» ⁵. Iako w budowaniu naprzedniejsza rzecz iest fundament, tak Piotr ś. napierwszym być miał wrzędnikiem kościoła iego; a iako fundament wszytkiego budowania wspiera, tak wiara y rząd iego miał w||(54)szytkie wspierać. A chociaż sam Chrystus iest opoką oną pirwszą y zbawienną y niewidomą kościoła swego, przedsię toż imię dał namiestnikowi swemu, aby był opoką, nie oną zbawienną y pryncypalną, ale do rządu y nauki wszytkiemu chrześcianstwu służącą.

Tak te słowa Pańskie doktorowie ś. wykładają, Greccy y Łacińscy:

Orygenes mowi: «patrz, co mowi Pan onemu kościelnemu fundamentowi y opoce przemocney, na ktorey Chrystus fundował kościół: małowierny, czemuś zwątpił?» Athanazyus ś. w liście do Felixa papieża imieniem synodu Alexandryjskiego wiera biskupow: «Ty iestes Piotr, y na fundamencie twoim filary kościelne, to iest biskupi są vmocnieni». Basilius: «Piotr (prawi) dla więszey nad inę wiary kościelne budowania sam na się przyjął». Gregorius Nazianzenus:

³ Ha noz: «Ioan. 8; Matth. 5». ⁴ Ha noz: «1 Cor. 3; Ephes. 2; 1 Pet. 2; Hebr. 3». ⁵ Ha noz: «Ioan. 1; Matt. 16».

«Piotr, opoką nazwany, kościelne fundamenty wiary swej zwierzone ma». Epiphanius: «Pan (prawi) postanowił Piotra, pierwszego apostoła, mocną opokę, na ktorey kościół Boży zbudowany iest». Chrysostomus: «Pan mowi: tyś iest Piotr, na tobie zbuduję kościół mój». Cyprianus: «Piotra Pan pierwszego obrał, y na nim zbudował kościół swoy». Hilarius: «O, szczęśliwa danim imienia nowego, opoko kościelna! O. błogosławiony kluczniku niebieski». O Pietrze s. mówiąc Augustinus: «Napierwszym fundamentem ¹ kościel (55)nym Piotra Pan nazwał, y przetoż słusznie ten fundament czci kościół, na którym wysokość kościelnego budowania powstaie». Y ini się opuszczają.

Toż przełożenstwo Piotra s. wtwierdza Pan drugim słowem mówiąc: «tobie dam klucze krolestwa niebieskiego», to iest najwyższą władzą w kościele. Bo tak y Proroka Izaiasza przełożenstwo kościelne do kluczy przyrownano, mówiąc o Heliachimie biskupie najwyższym: «Dam, mowi Pan Bog, klucz domu Dawidowego na ramię iego, on otworzy, a nikt nie zamknie; zamknie, a nikt nie otworzy». Bo gdy na urząd kogo brano, kładziono klucze na ramiona iego. Y dziś gdy się miasta poddają, klucze oddają panu, ktore pan starszemu nad miastem podawa. Ten przywilej nie się do inych apostołów nie ściąga. Bo mowi Pan «tobie», samego Piotra mianując przy wszystkich. Nie tobie, Iakubie, ani, Iędrzeiu, ale tobie, Pietrze. opoko!

Te obietnice Piotrowi s. wiścił Pan po swym Zmartwychwstaniu ², czyniąc go pasterzem wszystkich owiec swoich.

Iego samego mianuie przy inych: «Symonie Ianow» pytając go, iесли go miłuj (56)ie. Y tegoż imienia używał, gdy mu ten urząd obiecował. — «Symonie Ianow». Y przetoż mowi: «miłujesz mię więcej, niżli ci inni», oddzielając go od drugich apostołów. Y sam Piotr odpowiada, y sam się o takie powtarzanie pytania o miłość frasuje. Iako tedy samego mianuie, tak też samemu mowi: «paś owce moje». Gdzie to słowo «paś» toż się rozumie, co rządzić y innemi władać y nad innemi przełożenstwo mieć. Bo ci są starszemi, którzy nie tylko żywność, ale y obronę y wszystkie inne potrzeby opatrują. «Postapowił go (prawi) Pan nad czeladką swoją, aby im dawał czasow swoich miarkę pszenice» ³. Pasterz nie tylko obmyśla, co by owce iadły, ale gdzie by mieszkały y obbronione były, y posluszenstwo znały. Przetoż w piśmie świętym toż iest rządzić, co y paść; y krolowie pasterzmi sie zową ⁴. A przez owce rozumiał Pan Chrystus wszystkie wierne swoje, y wszystko chrześcijaństwo, y samy apostoły, towarzyasie Piotrowe. Bo żaden z tych nie iest, który sie owcą Chrystusową mieć y za nią znać nie chciał. Żadnego syna ociec nie wyimuie, gdy na testamencie piśe: «zosta|| (57)wuję to a to dziatkom moim». A iakoby Pan dzielił czeladkę y owce swoje, iedne pasterzem opatrując, a o drugie nie dbając?

Tak te słowa rozumieli święci doktorowie. Epiphanius ⁵: «Ten iest (o Pietrze s. mówiąc), który vsłyszał: paś owce moje, ktoremu zwierzona iest owczarnia». Chrysostomus ⁶: «opusciwszy iac,

¹ На поѣзъ, противъ всѣхъ стихъ цитать: «Lib. 2. In Eunom. In Orat. de moderatione in disputat. In Ancorato. Hom. 55 in Matth. Epist. ad Quirinum. Capi. 16 in Matth. Serm. 15 de Sanctis». ² На поѣзъ: «Ioan. 21». ³ На поѣзъ: «Luc. 12». ⁴ На поѣзъ: «Psal. 2; Isa. 44». ⁵ На поѣзъ: «In Ancor.» ⁶ На поѣзъ: «In Ioan.»

do Piotra mowi, opiekę mu braciey zlecając». Y niżej: «Wielkie rzeczy dał Pan Piotrowi y opiekę mu wszystkiego świata polecił». Ambrosius ⁷: «Sam Piotr między inemi miłość swoją ku Panu oświadcza, sam też nad inie przełożony jest». Leo ⁸: «Ze wszystkiego świata ieden Piotr obrany jest, który nad wszystkimi narodami, nad wszystkimi apostołmi y nad oycy postawiony jest. Acz wiele między ludem Pańskim kapłanow, wiele pasterzow, wszakże właśnie wszystkie rządzi Piotr, ktore iako pryncypał rządzi y Chrystus». Theophilactus ⁹: «Skończywszy iedzenie, przełożenstwo owiec wszystkiego świata Piotrowi zlecił, a nie innemu, ale iemu podał». Bernardus ¹⁰: «A komu nie tylo z biskupow, ale też z apostołow tak prosto y bez rozdziału wszystkie owce poruczone są? Iesli mię miłujesz, paś owce moje. Ktore? Izali tego, abo owego narodu, abo krolestwa? Owce moje, powiada».

A co mówią niektorzy przeciwnicy: «iż równą moc do pasterstwa wzięli inni apostołowie, iako y Piotr, y po wszystkim świecie chodząc pasli owce Chrystusowe»,—to nic przez (58)łożenstwu Piotra świętego nie szkodzi. Bo tym samym, iż inie apostoły Piotrowi Pan Chrystus poruczył, co oni czynili, to Piotr przez nie czynił, który im iako hetman dany był. A też tym rozna moc innych apostołow od mocy Piotra świętego, iż ini mieli to wszysthko, co Piotr święty na roznoszenie ewangeliey po wszystkim świecie y fundowanie kościołow, y mieli Ducha Świętego, rządzenia y dozoru Piotra s. nie potrzebując (iakięgo przywileiu żaden na świecie biskup

nie ma), ale prawa swego y takiej oney apostołskiey mocy potomkom, po nich wstępującym, zostawić nie mogli. Sam Piotr jest pasterz wszystkich owiec Chrystusowych y mógł prawo swoje y zupełność mocy potomkom swym zostawić poty, poki trwa kościół Boży y owce Chrystusowe.

ROZDZIAŁ DZIESIĄTY.

Świadectwa doktorow świętych Greckich y Łacińskich, iż Piotr s. był nawyższą głową y przedniejszym sprawcą y pasterzem kościoła Chrystusowego.

Naprzód Orygenes ¹¹ świadczy mówiąc: «Gdy Piotrowi nawyższy urząd około paszey ||(59) owiec dawano, y gdy na nim, iakoby na ziemi, kościół fundowano,—żadney inney od niego cnoty wyznania nie wyciągano, iedno miłość».

Euzebius ¹² w Kronice swey mowi: «Piotr apostoł, rodem Galileyczyk, pierwszy chrześcician biskup». Gdy inie apostoły wylicza, o Iakubie tak pisze: «Hierozolimskiego kościoła pierwszy biskup od apostołow postanowiony jest Iakub, brat Pański». Lecz Piotra świętego nie zowie ktorego iednego miesca biskupem, ale wszystkiego chrześcianaństwa. Tenże ¹³ Euzebius Piotra s. zowie: «nadoświadczonym y nawiętszym między apostoły, y nad pierwszemi książęciem y wodzem y mistrzem woyska Bożego».

Święty Bazylus Wielki ¹⁴ o s. Pietrze mówiąc: «On (prawi) błogosławiony, który nad innemi wczniami przełożony był, ktoremu dano klucze krolestwa niebieskiego».

Gregorius Nazyanzenus ¹⁵, wskazując, iż rząd ma być we wszystkim chowany,

⁷ Ha noz̄b: «In Luc. cap. ultimo». ⁸ Ha noz̄b: «Serm. 3 de assump. sua ad pont.» ⁹ Ha noz̄b: «In cap. vl. Ioan.» ¹⁰ Ha noz̄b: «De consi. libro 2». ¹¹ Ha noz̄b: «In cap. 6 ad Rom.» ¹² Ha noz̄b: «In Kroni. anni post Christum 44». ¹³ Ha noz̄b: «Libro 2, hist. cap. 14». ¹⁴ Ha noz̄b: «Ser. de iudicio Dei». ¹⁵ Ha noz̄b: «Orat. de moderatione».

tak o świętym Pietrze mowi: «Widzisz, iako y między wczniami Chrystusowemi, ktorzy wszyscy byli wysocy y obrania godni, ten opoką nazwany iest, y fundamenty kościelne zwierzone wierze swoiey ma; a drudzy wposledzenie swoje skromnym sercem znoszą».

Ś. Epiphanius¹: «Piotra (prawi) obrał Pan Chrystus, aby był wodzem innych wczniow». || (60) Y indziej mowi: «Ten iest, który wślysział: paś owce moje, ktoremu zwierzona iest owczarnia».

Cyryllus Ierolimski² zowie Piotra ś. «książęciem apostołow przenazacnieyszym».

Cyryllus Alexandryiski³: «Piotr ś. (prawi) iako książę y głowa wszystkich zawołał: tyś iest Chrystus Syn Boga żywego».

Ś. Ian Chryzostom⁴: «Piotra (mowi) kościołowi przysłemu pasterzem postanowił». Y niżej: «Bog sam tylo sprawić może, aby przyszły kościół, takie naważności na się mając, nieobalony zostawał, ktorego pasterzem y głową iest człowiek rybitw y nie szlachcic». Y niżej: «Ieremiasza nad iednym narodem, a Piotra nad wszystkim światem Chrystus przełożonym wczynił».

Euthimius⁵: «Iakub (mowi) stolicę w Ieruzalem wziął, a Piotr wszystkiego świata mistrzem postanowiony iest».

Theophilaktus⁶ na one słowa «potwierdzay bracią swoię», — «iasne to (prawi) wyrozumienie nie iest: ia ciebie mam (Chrystus mowi do Piotra) za książę wczniow, gdy za grzech zaprzeczenia się mnie płakać będziesz, y do po-

kuty przyjdiesz, potwierdzay inne. Bo to przynależy tobie, który po mnie iestes opoka y fundament». Y niżej mowi: «Ty, Pietrze, nawrociwszy się będziesz dobrym pokutowania przykładem wszystkim, iż ty, będąc apostołem a zaprawszy się mnie, iednakeś wziął przewodkowanie nad wszystkimi y przełożęństwo nad światem».

|| (61) To Greccy doktorowie świadczą. Przywiodeg Łacińskie. Iednego tylo ieszcze Greczyna naukę położyg okolo tego. Vgo Etherianus⁷ żył okolo roku Pańskiego tysięcnego setnego, za czasu Emanuela cesarza; y pisząc księgi przeciw swym Grekom o pochodzeniu Ducha Ś. y od Syna, tak mowi: «Iasną się rzeczą pokazuie, iż Piotra y iego następniki Chrystus wczynił przełożonym y głową, nie tylo nad Łacinniki y nad Greki, y nad Zachodnimi y Pułnocnimi wszystkimi narodami, ale też nad Ormiany, Arabi, Żydy, Madyaniti, y nad Wschodnimi y Południowemi stronami na wieki».

Co się Łacińskich doktorow dotyczy, — naprzod Cypryan ś. męczennik⁸ tak pisze: «Piotr ś., gdy mu Paweł przyciągnął, nie mowił: iż ia mam starszeństwo, abo przełożęństwo, a iż mnie słuchać potrzeba». Temi słowy daie znać, iż Piotr ś. miał nad Pawłem y inemi przełożęństwo, ale z pokory używać go nad nim nie chciał. Y tak te słowa ś. Cypryana Augustyn ś.⁹ wykłada. Tenże Cypryan święty Piotra ś. zowie «głową, zrzodłem y korzeniem wszystkiego kościoła».

«Ś. Maxymus¹⁰ pisze: Iako wielkiey za-

¹ Ha noz̄b: «Heres. 51. In ancor.» ² Ha noz̄b: «Catech.» ³ Ha noz̄b: «In Ioan. libro 12, cap. 64.» ⁴ Ha noz̄b: «Homi. 11 in Matth.» ⁵ Ha noz̄b: «Vltim. in Ioannem.» ⁶ Ha noz̄b: «In Luc. cap. 22.» ⁷ Ha noz̄b: «Libro 3, cap. 17.» ⁸ Ha noz̄b: «Epist. ad Quintum.» ⁹ Ha noz̄b: «Libro 2 de Bapt. cap. 1, lib. de vnitare eccles.» ¹⁰ Ha noz̄b: «Max. 3 sermo. de apost.»

sługi był Piotr ś. v Pana swego, iż mu, po sprawowaniu małej łodeczki, rząd wszystkiego kościoła podany iest».

|| (62) Optatus ¹¹: «Stolica iest godna, y przecz nie będziesz śmiał, abys nie wiedział, iż Piotrowi ś. w Rzymie naprzod stolica postawiona iest, na ktorey siedział Piotr, głowa wszystkich apostołow».

Ambrosius ¹²: «Przodkowania (prawi) nie wziął Iędrzey, ale Piotr».

Ieronymus ¹³: «Miedzy dwiemaściami ieden obrany iest, aby, postanowiwszy głowę, do odszczepienstwa przyczyny nie było».

Augustinus ¹⁴: «Piotra (mowi) postanowił za głowę wszystkich, aby był pasterzem trzody Pańskiej».

Ś. Leo papież (serm. 3, de assump. sua).

Ś. Grzegorz (Lib. 4, epist. 32).

Ś. Bernat (Epist. 237, ad Eugenium).

Y ini, ktorzy się tu nie liczą, wszyści zgodnie nauczaia, iż Piotr ś. miedzy apostoły innemi był pierwszy y miał iako głowa inych przełożenstwo y pasterstwo wszystkich owiec Chrystusowych.

ROZDZIAŁ IEDENNASTY.

Piotr ś. był w Rzymie y tam wiarę Chrystusową szczepił, y tam wkrzyżowany zmarł.

Z listu ś. Piotra ¹⁵ pokazuje się, iż będąc w Rzymie on list pisał, gdy tak mowi: «pozdrawia was kościół w Babilonie zebrany, y Marek syn moy». Z ktorych słow Papias, vczien apostołow ś., iako pisze Euzebius ¹⁶, twierdzi, iż

Piotr ś. Rzym nazwał Babilonem, dla ónego bałwo||**(63)**chwaltwa, ktore tam kwitnęło. Słowa są iego: «Papias y to mowi, iż Piotr w pierwszym liście swoim, ktory z Rzymu pisał, wspomina Marka, w ktorym też pod figurą Rzym zowie Babilonem, gdy mowi: pozdrawia was ten, ktory iest w Babilonie wybrany kościół y Marek syn moy». Nie zowie się Rzymski kościół Babilonem, ale kościół Chrystusow w Babilonie, to iest w Rzymie. Bo na on czas srogie bałwochwaltwa w Rzymie były. Tak iako to Tertulianus stary ¹⁷ wykłada. «Iako (mowi) Babilon był głową państwa Nabuchodonozora, ktory kościół Boży przesładował, tak Rzym za czasow apostołskich był głową państwa onego, w ktorym Nero, okrutny chrześciańskiego kościoła przesładowca, roskazował». Ten Babilon, to iest państwo Rzymskie, iż vpaść miało Ian Ś. w «Obiawieniu» prorokował. Co się spełniło, gdy Gotowie, Wandali, Hunni, Longobardy państwo to prawie zniszczyli y zburzyli.

Ktemu z listu Pawła ś. do Rzymian¹⁸ pokazuje się, iż niżli Paweł ś. do Rzymu przyszedł, Rzymianie już byli chrześciańmi, y kościół Boży w Rzymie fundowany był. Niechże ten, co się temu sprzeci||**(64)**wia, pokaże, kto w Rzymie naprzod kościół Boży szczepił? A my z wiewa historykow y świętych doktorow pokazuiemy, iż nie inszy nikt, iedno Piotr ś. Bo tak mowi Ireneus ¹⁹, iż Rzymski kościół od Piotra y Pawła fundowany iest. To iest pierwey od samego Piotra, potym od obudwu. Y Euzebius ²⁰ w Historyey mowi: «Zba-

¹¹ Ha norb: «Libro 2 con. Parmenianum». ¹² Ha norb: «In cap. 12, 2 Corint.» ¹³ Ha norb: «Lib. 1 in Iouinian.» ¹⁴ Ha norb: «Ser. 124 de tempore et quaest. veter. et noui test. q. 75.» ¹⁵ Ha norb: «1 Petr. 5.» ¹⁶ Ha norb: «Li. 2 hist. capi. 15.» ¹⁷ Ha norb: «Li. 2 con. Marcionem.» ¹⁸ Ha norb: «Rom. 1; Acto. vlt.» ¹⁹ Ha norb: «Libro 3, capite 3.» ²⁰ Ha norb: «Libro 3, cap. 14.»

wienne przepowiadanie słowa, pierwszy Piotr w mieście Rzymskim kluczami swej ewangeliey y wrota krolestwa niebieskiego otworzył». Toż twierdzą: Arnobius (lib. 2, contra gentes), Epiph. (Haeres. 27), Chrysostomus (in Psal. 47), Leo (Serm. de natali. Apost.), Theodoretus (in Epist. ad Rom.) y innych wiele, ktorzych słowa kłaść się, dla przedłużenia, nie mogą.

Nad to, wielcy y zacni świadkowi piszą, iż Marek ś. w Rzymie ewangelią swoję napisał, tak iako od Piotra ś. słyisał. Eusebius (lib. 2, cap. 15), Irenaeus (lib. 2, cap. 1), Ieronimus (de viris illust.), Damasus (in vita Petri), Isidorus (in vita Marci) y inni.

Nakoniec z oney historyey o Pietrze świętym, iako w Rzymie Symona czarnoksiężnika zwyciężył, iasnie się pokazuje, iż Piotr ś. był w Rzymie. O czym pisze Egesippus (lib. 3, de excidio Ieros. ca. 2), Clemens Rzymski' (6 Constit. cap. 7, 8, 9), ||(65) Arnobius (lib. 2, contra gentes), Damasus (in vita Petri), Cyrillus Ierosolymitanus (Catech., 6), Epiphanius (Haeresi. 21), Ambrosius (oratione in Auxencium), Eusebius (hist. lib. 2, cap. 13), Maximus (Serm. de Petro Paulo), Augustinus (de Haere. cap. 1).

A iż Piotr ś. w Rzymie zmarł y z Pawłem ś., świadczą ich groby starożytne, do ktorych ludzie z nabożeństwa ze wszytkiego świata idą. A niepodobna rzecz, aby się świat wszytek na tym omylić miał. Niech mianuie ine miejsce, na ktorym ci dwa apostołowie polegli, okrom Rzymu. Niech iednego starożytnego y godnego wiary na to świadka przywiodą. A my ich o tym tak wiele mianuiem: Ignacyus, uczeń ś. Iana (w liście do Rzymian), Dionisius Corinthius (ktery we sto lat żył po apostołach), Egesippus (lib. 3, de excidio Ieros.), Eu-

sebius (in Chronica anni 81), Theodoretus (epist. ad Leonem papam), Origenes (lib. 3, in Genesim), Athanasius (Apologia pro fuga.), Chrysostomus (Hom. 39, in epist. ad Pom.), Tertullianus (de Praeser.), Lactantius (lib. 4, cap. 21), Ambrosius (Oratione contra Auxencium), Ieronimus (de viris illustr.), Augustinus (lib. 1, cap. 10, de consensu Euang.), Maximus (Serm. 5, de nat. Apost.), Sulpicius (lib. 2, sac. hist.), Paulus Orosius (lib. 7, hist.), Eutropius (lib. 7, in vita Neronis), Paulinus (Natali 3), Isidorus (in vita Petri), Leo (Serm. 1, de Nat. Apost.), Gregorius Turonen. (lib. 1, cap. 25), Gregorius papa (lib. 6, epist. 37), Prudentius (in hymno de S. Laurentio), y innych barzo wiele, ktorzy o śmierci y męczeństwie świętego Piotra w Rzymie napisali.

Rozdział DWANASTY.

Na vrząd y przełożenstwo Piotra ś., ktere miał nad wszytkim chrześcijaństwem, wstąpiłi biskopowie Rzymscy.

Vrząd y przełożenstwo Piotra ś. vmrzeć y vstać z osobą iego w kościele Bożym nie mogło. Bo vrzędy y zwierzchności wszelakie nie są dla tego, ktery na nich siedzi, ale dla tych, ktere rządzi. Pasterz nie dla siebie iest pasterzem, ale dla owiec iemu poruczonych. A iż owce Chrystusowe y kościół iego nie do żywota Piotra ś. trwa, ale do końca świata, tedy pasterza zawżdy mieć musi. A iesli za żywota Piotra ś. kościół Chrystusow iednego nawyższego vrzędnika dla zachowania swej iedności mieć musiał, pewnie y po śmierci iego takiego rządu tym więcey potrzebuie, im się szerzey y na różne narody rozkrzewia. Wszytki owce swoje Chrystus ||(67) Piotrowi poruczył, nie tylko ninieysze, ale y przyszłe, y te, ktor

aż do końca świata będą, które zawsze wstawicznego a nigdy niewstającego pastera potrzebują. Przetoż w onych słowach swoich Pan nasz do Piotra, gdy mówił: «paś owce moje», nie tylko samego Piotra, ale i następni jego rozumiał, iako wyklada s. Chryzostom¹: «Za owce swoje (prawi) Chrystus krew swoją rozlał, które staraniu Piotrowemu y następnikom jego poruczał». Y Leo s. ² tak mówi: «Ś. Piotr, trwając na mocney, którą wziął, opoce, nie opuszcza sprawować kościoła. Trwa Piotr y życie w namiestnikach swoich». Figura była w starym zakonie kościoła nowego. Ieśli tam Aaron najwyższy y ieden wszystkiego kościoła biskup, miał potomki, którzy na jego urząd po śmierci y jego y innych wstępowali, a bez najwyższego biskupa y kapłana nigdy nie było, toż się ma dzieć w zakonie nowym, aby Piotr s. najwyższy jego biskup y kapłan, miał też następni, a bez jego urzędu kościół nigdy nie zstawał.

A iż na urząd Piotra s. nikt nie wstępuje, ani może, iedno Rzymski biskup, — rozmaite na to są wywody:

Naprzod: iawna rzecz iest, iż Piotr s., w Rzymie ||(68) vmierając na tym biskupstwie, które sam trzymał y którego na żadne inne miejsce nie przeniósł, swoje przywileie y moc dla wszystkiego kościoła daną zostawił, na którym sam żywota dokonał.

Miał swoją stolicę Piotr s. w Antiochey. A iż ją za żywota innym poruczył, nigdy się Antyoski biskup do zwierzchności Piotra s. nie brał, y owszem go concilium pirsze Niceńskie aż

na trzecim miejscu między patryarchami kładzie, a Rzymskim biskupom wszytek kościół Boży te Piotra s. przywileie przeczytał zawsze y przeczyta, prze to, iż oni prawem Bożym na jego urząd po śmierci jego wstępują.

Dziewięć wielkich concilia abo zborow powszechnych świętych oycow wszytkiego świata biskupow, Greckich y Łacińskich, wyliczyć mogę, na których moc y zwierzchność biskupow Rzymzkich wyświadczona y wyznana iest:

Na pierwszym ³ Niceńskim szosty kanon, gdzie iest cały a prawdziwie położony, pokazuje, iż biskupa Rzymskiego zwierzchność y przełożenstwo nad kościoły już było w używaniu, a nie od kto||(69)rego concilium wstawione, ale od samego Chrystusa dane iest. Bo to concilium innym kościołom zwierzchność y granice do rządu zamierza, iak Alexandryjskiemu y Antyoskiemu. Ale Rzymskiego nie rusza, iedno na wzor jego inne kościoły stanowi, gdy mówi: «Niech biskup Alexandryjski Egipt, y Libią, y Pentapolim sprawuje, gdyż biskup Rzymski ma ten obyczaj», to iest, iż zstarodawna polecił to iemu biskup Rzymski.

Wtore ⁴ concilium w Carogrodzie abo Constantynopolu list ⁵ pisze do Damaza papieża, w którym wyznawa, iż się ziachali do Carogrodu, za roskazaniem listu jego, przez cesarza oddanego. Tamże wyznawają Rzymski kościół za głowę, a siebie za członki tey głowy.

A trzecie ⁶ concilium w Ephezie wyznawa ⁷, iż składa z stolicy Carogrodzkiej Nestoryusza, za roskazaniem listownym Celestyna papieża. Toż concilium

¹ Ha norb: «Lib. 2 de sacerdo.» ² Ha norb: «Ser. 2 de anniuers.» ³ Ha norb: «1». ⁴ Ha norb: «2». ⁵ Ha norb: «Theodor. lib. 5 hist. capite 9». ⁶ Ha norb: «3». ⁷ Ha norb: «Euagrus lib. 1 hist. cap. 2».

lium w liście do tegoż Celestyna pisze, iż sprawy Iana, patryarchy Antyoskiego, która była wątpliwsza, niżli Nestoryszowa, sądzić nie śmieli, ale ią do sądu Celestyna odłożyli.

|| (70) Czwarty ¹ zbor abo concilium Kalcedońskie częstokroć Leona papieża zowie ² biskupem powszechnego (vniuersalis ecclesiae) kościoła. Y w liście do tegoż Leona piszą ciż ś. oycowie te słowa: «Y nad to wszystko y przeciw temu, któremu straż winnice od Zbawiciela zlecona iest, rościąga (heretyk Eutyches) szaleństwo swoje, to iest przeciw twey apostolskiej świętobliwości». W których słowach znają święci oycowie, których w liczbie było sześć set na tym concilium, iż Rzymskiemu biskupowi staranie o wszystkim kościele y winnicy swey P. Chrystus zlecił. Na tymże ś. concilium, gdy oycom wszystkim czytano list Leona papieża, krzyknęli wszyscy: «Piotr przez Leona przemówił», dając znać, iż moc y przywileie Piotra ś. do nauki wiary y rządu duchownego w nim została.

Ktemu synod Carogrodzki, który był przed piątym ³ zbornem w sprawie ⁴ Antyma, Carogrodzkiego patryarchy, którego iako heretyka, papież złożył, a Menę na iego miescu postawił, tak mówi o Rzymskiej stolicy: «My naśladowamy stolicę apostolską y iey posłuszeństwo czyniem, y z temi, z którymi ona społeczność ma, my też mamy, || (71) a które ona potępia, my też potępiamy». Iesliż to wszystko concilium posłuszeństwo stolicy Rzymskiej wyznawa, pewnie ona iest nad wszystkimi kościoły przełożona.

Siodmy ⁵ zbor abo concilium przyjmie y pochwała ⁶ list Adryana papieża, pisany do Tarasyusza, biskupa Carogrodzkiego, w którym są te słowa: «Ta stolica (Rzymska), trzymając po wszystkim świecie przełożęństwo, świeci y wszystkich kościołów Bożych iest głową».

Laterańskie ⁷ concilium za Innocycusza Trzeciego, na którym byli Grekowie, tak mówi ⁸: «Rzymski kościół za zrządzeniem Pańskim nad inemi wszystkimi trzyma porządnej mocy przodkowanie, iako matka y mistrzyni wszystkich w Chrystusa wierzących».

Lugduńskie wielkie concilium, z Greków y Łacinników zebrane, zowie biskupa Rzymskiego «namiestnikiem Chrystusowym, następnikiem Piotrowym, sprawcą powszechnego kościoła».

Florentski ⁹ zbor, na którym był patryarcha Carogrodzki z biskupami swoimi Greckimi, za zezwoleniem wszystkich tak mówi: ¹⁰ «Skazujemy, iż święta apostolska stolica y Rzymski biskup na przełożęństwo na wszystek świat, y ten Rzymski biskup iest następnik ś. Piotra, księżęcia apostolskiego, y iest prawdziwy || (72) Chrystusow namiestnik, y wszystkiego kościoła głowa, y ociec wszystkich chrześcian y nauczyciel, y iama w Pietrze ś. dana iest zupełna moc ed Pana naszego Iezusa Chrystusa na pasienie, rządzenie y sprawowanie powszechnego kościoła».

Opuszczają się inne święte y wielkie concilia abo zbory świętych oyców, na których Grekowie nie byli. Zatym przywiodą się doktorowie święci Greccy y Łacinnicy, którzy zgodnie tego nauczą, iż biskupi Rzymscy, iako następnicy abo potom-

¹ Ha norb: «4». ² Ha norb: «Actione 1, 2, 3». ³ Ha norb: «5». ⁴ Ha norb: «Actio. 4». ⁵ Ha norb: «6». ⁶ Ha norb: «Actio. 2». ⁷ Ha norb: «7». ⁸ Ha norb: «Cap. 5». ⁹ Ha norb: «8». ¹⁰ Ha norb: «Sex. decr. tit. de Elect. cap. vbiperic.

kowe Piotra s., zwierzchność mają nad wszystkiego świata kościoły y owcami Chrystusowemi.

ROZDZIAŁ TRZYNASTY.

Świadectwa Greckich doktorow, iż biskup Rzymski ma przełożęństwo nad wszystkimi kościoły Chrystusowemi po wszystkim świecie.

Naprzód ¹¹ stary Ireneus ¹² tak pisze: «Do kościoła, od Piotra y Pawła w Rzymie fundowanego, dla mocniejszego iego przełożęństwa, muszą się wszystkie inne kościoły schodzić, to jest wszyscy wierni. Bo w nim jest zawždy duchowna apostolska tradycya abo nauka». Przypisuię kościołowi Rzymskiemu mocne a od Chrystusa nadane prze||**(73)**łożęństwo. Y to rozumiał, iż do tego kościoła, iako do matki, wszyscy się wciekać y od niego zdrową apostolską naukę brać mają».

Epiphanius ¹³ o biskupach Wschodnych stron tak pisze ¹⁴: «Vrsacyus y Valens, żałując za grzech swoy, z pismem swoim iachali do s. biskupa Rzymskiego Iuliusza, aby mu się sprawili błędow y grzechow swoich».

Dla czegożby do Rzymu ci biskupi do papieża iezdzić y iemu się o naukę y występki sprawować mieli, gdyby go za nawyższego kościelnego wrzędnika nie znali?! Ganiłby im to Epiphanius, gdyby iednegoż w tey mierze z nimi rozumienia nie był.

Athanazyus s. ¹⁵ toż świadczy, iż ci dwa biskupi od Iuliusza odpuszczenia prosili. Y w liście do Felixa papieża mowi ¹⁶: «Dla tego was y przodk; wa-

sze, to iest apostolskie biskupy (Pan Bog) na wysokości zamku postawił, y staranie wam o wszystkich kościołach rozkazał, abyście nam pomagali».

Bazylius s. ¹⁷ w liście do Athanazyusza mowi ¹⁸: «Zdało się nam słuszno, abyśmy pisali do biskupa Rzymskiego, aby on rzeczym się naszym przypatrzył, a wyroku swego rozsądek wydał. A iż z trudnością stamtąd za zdaniem concilium posłany być kto może, on niechaj da tę moc obranym || **(74)** niektórym mężom, którzy by prace podróżne wytrwali, a łaskawością y przyjemnością obyczajow y mądrą a snadną mową vpomnieć tych mogli, którzy z dobrej drogi sstąpili. Y którzyby dzieie concilium Arymińskiego z sobą przynieśli, aby ie zepsowano, y to, co się tam przez moc działo.

Tu s. Bazylius przyznawa, iż biskup Rzymski wizytować abo naprawować y przez posły swoje mógł wszystkie Wschodne kościoły, y wyroki czynić, iako sędzia, y concylia chociaż wielkie (iakię było Arymińskie, na którym było więcej niżli sześć set biskupow) rosparać y wyroki ich psować mógł. Czego by mu nie przyczytał ten wielki święty, gdy by przełożonym wszystkiego świata kościołow nie był.

Grzegorz Nazyzanzeński ¹⁹ w wierszach o żywocie swoim mowi: «iż Rzymski kościół zawždy zachował o Panu Bogu prawdziwą naukę, iako takiemu miastu przystało, ktore na wszystek świat zwierzchność ma». Nie rozumiał o państwie świeckim: bo iuż było z Rzymu do Carogrodu przeniesione.

Ś. Chryzostom ²⁰ do papieża Innocen-

¹¹ Ha norb: «1». ¹² Ha norb: «Lib. 3, cap. 3». ¹³ Ha norb: «2». ¹⁴ Ha norb: «Haere. 68». ¹⁵ Ha norb: «3». ¹⁶ Ha norb: «In secunda Apologia». ¹⁷ Ha norb: «4». ¹⁸ Ha norb: «Epist. 52». ¹⁹ Ha norb: «5». ²⁰ Ha norb: «6».

cyusza tak pisze: ¹ «Proszę cię, abys pisał, żeby tak niesprawiedliwe postęпки mocy nie miały, a ci, którzy zle uczynili, żeby kościelnym prawem karani byli». Na Chryzostoma ś. Theophilus, A|(75)alexandryiski patryarcha, zebrał wiele biskupow do Carogrodu, którzy go z stolice Carogrodzkiej swoim wyrokiem niesprawiedliwie zrzucili. On do Rzymskiego biskupa apelował, y prosi, aby ich wyrok rosproł y one pokarał Innocencius papież. Czego by ten święty nie czynił, gdy by biskupa Rzymskiego za sędziego y starszego wszystkich Greckich y świata wszystkiego biskupow nie znał. A w drugim liście do niego prosi, aby iego takich nieprzyjaciół surowie barzo nie karał, ani ich wyklinał. W czym go papież nie posłuchał. Bo nie tylo Theophila, ale y cesarza samego Arkadyusza y żonę iego y ine o krzywdę y wyrzucenie ś. Chryzostoma powyklinał.

Cyryllus Alexandryiski ² pisze do Nestoryusza ³, Carogrodzkiego patryarchy, ieśli do tego czasu, który Celestinus papież zamierzył, kacerstwa swego nie odwoła, iż go iako za wyklętego y z stolice złożonego strzedź się wszyscy maia. Z czego się daie znać, iż Cyryllus Rzymskiego papieża miał za sędziego wszystkich biskupow Wschodnich y Carogrodzkich. Tenże Cyrillus pisze w księgach |(76) Thesauri (tak iako to Grecki ieden doktor przywodzi, Gennadius Scholarius, w księgach o przełożeniu biskupa Rzymskiego, y nasz Łaciński ś. Thomas Aqu.) ⁴: «Piotrowi (mowi) wszyscy prawem Bożym głowy skłaniaia y prymasowie świata tak iako

samemu P. Iezusowi posłuszeństwo oddaia». Tenże: «My cośmy są członkami, winniśmy przy głowie naszej Rzymskim biskupie y apostolskiej stolicy przestawać».

Theodoretus ⁵ tak pisze ⁶: «Ia czekam wyroku apostolskiej waszey stolice y proszę waszey świętobliwości, aby mi pomoc dała temu, którym do waszego sprawiedliwego rozsądku apelował». Ten biskup Grecki z Azyey, iakoby do biskupa Rzymskiego apelował y iego wyroku czekał, gdy by go za sędziego wszystkich biskupow nie znał? Miał ten biskup pod sobą, iako sam wyznawa, ośmset kościołow, a iednak zna Rzymskiego biskupa za nawyższego sędziego. Tenże do Renata, kapłana Rzymskiego, tak pisze: «Złupili mię y wygnali z miast, na lata się moje, w nabożeństwie strawione, y na siwiznę moję nie oglądaiąc. Przeto cię proszę, aby na to namowił najświętszego arcybiskupa Leona, aby on ie apostolską swoją mocą do swego concilium przyzwał. Bo ta święta stolica ma rząd y moc sprawować kościoły wszystkiego świata». Tenże Theodoretus w liście do Renata kapłana pisze: «Stolica Rzymska trzyma |(77) rządzenie kościołow wszystkiego świata, y przez inne przyczyny y prze tę, iż była zawždy od smrodow heretyckich protna, a nikt na niey nie siedział, który by zle o wierze świętey trzymał».

Zozomenus ⁷ o Iuliusie papieża pisze ⁸: «Gdy dla własney dostojności stolice swey o wszystkich obmyślać winien był, każdemu (biskupowi) swey kościoł wrocil». Mowi o Athanasysie, Alexandryiskim patryarsze, y o Pawle

¹ Ha noz̄b: «Epist. 1». ² Ha noz̄b: «7». ³ Ha noz̄b: «Epist. 10 ad Nesto.». ⁴ Ha noz̄b: «Opusculo cont. Graecos». ⁵ Ha noz̄b: «8». ⁶ Ha noz̄b: «In epist. ad Leonem». ⁷ Ha noz̄b: «9». ⁸ Ha noz̄b: «Lib. 3, capi. 7».

Carogrodzkim, ktore byli Aryani wygnali.

Iustynianus ⁹ starszy cesarz w liście do Iana Wtorego papieża pisze ¹⁰: «Nic nie dopuszczam, co się kościelnego stanu dotyczy, o czym by wasza świętobliwość wiedzieć nie miała, która jest głową wszystkich świętych kościołów».

Przestańmyś na tych dziesięci wielkich a Greckich y Wschodnich świadkach, ktorzy przełożenstwo y moc biskupa Rzymskiego tak iawnie znają. Ieszcze do nich Łacińskie przydam.

ROZDZIAŁ CZTERNASTY.

Świadectwa s. doktorow Łacińskich, iż biskup Rzymski ma przełożenstwo nad wszystkimi chrześcianiyan po wszystkim świecie.

Cypryan ¹¹ święty męczennik, pisząc ¹² do Korneliusza papieża y mówiąc || (78) o odszczepieństwie Nowacyanow, ktorzy Korneliusza za przełożonego y najwyższego pasterza znać nie chcieli, tak pisze: «Nie zinał kacerstwa się wszczęły y odszczepieństwa się narodziły, iedno stąd, iż kapłana iednego nie słuchają, a nie myślą o tym, iż kościół iednego do czasu kapłana mieć musi, aby był sędzią na miescu Chrystusowym, ktoremu, gdyby, wedle nauki Boskiej, braterstwo wszystko posłuszne było,—żaden by nic wnosić nie śmiał przeciw kapłańskiemu collegium». Y niżej pisze: «Kościół Rzymski iest stolica Piotrowa y kościół przodkuiący, z ktorego się iedność kapłańska poczęła».

Ambrozyus ¹³ mówi ¹⁴: «Acz wszytek świat Boży iest, wszakże domem się iego kościół zowie, ktorego dziś sprawcą (abo rectorem) iest Damazus». Bo

za niego na stolicy Piotra s. siedział Damazus papież, ktorego zowie s. Ambroży rectorem abo sprawcą y starszym wszystkiego kościoła Bożego. Y indzie mówi ¹⁵: «We wszystkim naśladować chcę kościoła Rzymskiego, iako głowy y pasterza wszytkich owiec Chrystusowych».

Ieronymus ¹⁶, pisząc do papieża Damaza ¹⁷, tak mówi: «Ja, owca, od pasterza pomocy proszę; mówię z potomkiem rybitwim y vczniem krzyża. Ja, za nikim pierwszym, iedno za Chrystusem idąc, z twoją świętobliwością, to iest z stolicą Piotrową vczestnictwem się spaiam. Wiem, iż na oney opoce zbudowany kościół iest. || (79) Kto nie pożywa baranka w tym domu, nie poświęcony iest. Kto w korabiu Noego nie będzie, w potopie ginie». Y niżej mówi: «Nie znam Vitalisza, Melecysza odmiatam, do Paulina się nie znam. Kto z tobą nie zbiera, ten rosprasza. Kto Chrystusow nie iest, Antychrystow iest».

Z tych słow baczyc się może, iż Ieronym święty, będąc tak daleko od Rzymu, to iest w Antyochiey, iednak się Rzymskiego biskupa owcą zowie y onego za potomka s. Piotra wyznawa y kościół Rzymski zowie opoką y łodką abo korabiem, krom ktorego nikt zbawienia nie ma, a potopu /nie vchodzi. Tenże ¹⁸ s. Ieronim wyznawa, iż, będąc pisarzem kościelnym v tegoż Damaza, Wschodnym y Zachodnym kościołom odprawy dawał. Bo do biskupa Rzymskiego ze wszystkiego świata w rzeczach się duchownych vciekano.

Augustyn s. ¹⁹ mówi ²⁰: «W kościele

⁹ Ha norð: «10». ¹⁰ Ha norð: «Codic. titulo 1». ¹¹ Ha norð: «1». ¹² Ha norð: «Libro 1, epist. 3». ¹³ Ha norð: «2». ¹⁴ Ha norð: «In cap. 4 Timot. 1». ¹⁵ Ha norð: «Libro 3, de sacra.» ¹⁶ Ha norð: «3». ¹⁷ Ha norð: «Epist. ad Damasum». ¹⁸ Ha norð: «Epist. ad Ageruch. de monogamia». ¹⁹ Ha norð: «4». ²⁰ Ha norð: «Epi. 162».

Rzymskim zawždy przebywało przodkowanie (abo primatus) apostolskiej stolice». Tenże ¹ mowi do Bonifacjusza papieża: «ciebie P. Bog osobliwym łaski swej darem na stolicy apostolskiej posadził», y prosi go z innemi biskupy Afryki na concilium Milewitańskim, aby iako głowa o członkach chorych y iako pasterz o owcach radził.

||⁽⁹⁰⁾ Victor Vticen. ² Rzymski kościół zowie ³ «głową wszytkich kościołów».

Prosper ⁴ tak pisze ⁵: «stolica Rzymska Piotra ś. sstała się we czci pasterskiej; głową światu: czego nie ma mocą, to nabożeństwem trzyma».

Optatus Mileuitanus ⁶ tak pisze ⁷ przeciw heretykom: «Przec nie możesz, abys tego wiedzieć nie miał, iż w mieście Rzymskim Piotrowi naprzod stolica biskupia postawiona iest, na ktorej siedziała głowa wszytkich apostołów Piotr, opoką nazwany, aby na tey stolicy iedność wszyscy chowali. Iedna tedy stolica iest, na ktorej pierwey Piotr siedział, po nim nastąpił Linus, po Linie Clemens, po Clemensie Anakletus» etc. Wylicza aż do Syrycyusza, który na stolicy Rzymskiej za iego czasu siedział, y przyznawa biskupom Rzymskim przywileie Piotra ś. dla zachowania iedności wszytkiego kościoła.

Beda ⁸ pisze ⁹ o Grzegorzu ś. papieżu: «Gdy Grzegorz wszytkiego świata sprawował biskupstwo y nad kościołami, iuż dawno do wiary prawdy nawroconemi, przełożenstwo miał,—nasz narod, bałwochwalstwem zniewolony, uczynił kościołem Chrystusowym».

Anzelmus ś. ¹⁰, przypisuiąc księgi Vrbanowi papieżowi, tak mowi ¹¹: «Panu y oycu wszytkiego kościoła, na ziemi pielgrzymującego, nawyższemu biskupowi Vrbanowi brat Anzelmus, tywotem grzesznik, etc. Iż Boskie rzędze||⁽⁸¹⁾nie obrało świątobliwość waszą, ktoremu żywota y wiary chrześciańskiej straż y rządzenie kościoła swego poruczył».

Ś. Biernat ¹², pisząc do Eugeniusza papieża ¹³, tak mowi: «Pytaymy pilniey, co ty iest, y co za personę w kościele Bożym na sobie nosisz, ktoś iest? Wielki kapłan, nawyższy biskup, książę biskupow, dziedzic apostolski. Tyś iest przodkowaniem Abel, rządzeniem Noe, patryarchostwem Abraham, porządkiem Melchisedech, dostojnością Aaron, poważnością Moyesz, sądzieniem Samuel, mocą Piotr, pomazaniem Chrystus. Tyś iest, ktoremu klucze podane, y owce zwierzone są. Są inni odzwiertnemi niebieskimi y pasterzmi trzody, ale ty chwalebniejszy iestes, iakoś różne nad inne imię dziedzictwem wziął. Mają oni naznaczone trzody, poiedynkowe poiedynkiem tobie wszyscy powierzeni są, iednemu wszyscy. Nie tylo owcom, ale y pasterzom tyś iest wszytkim pasterz». Y nitę: «innych moc pewnemi się granicami zamyka, a twoia się rościaga y na te, którzy nad innemi moc wzięli». Ten święty wielkimi od Boga cudami sławny pochlebować nie vmiał: bo, na innym mieyscu, na przełożonych złe obyczaje wolnie vsta otwarza.

Opuszczaiąc ine świadki Łacińskie, tylo iednego cesarza Łacińskiego Wa-

¹ Ha noz̄b: «Epist. 92». ² Ha noz̄b: «5». ³ Ha noz̄b: «Lib. 2 de persecu. Vandal.». ⁴ Ha noz̄b: «6». ⁵ Ha noz̄b: «Lib. de ingratias». ⁶ Ha noz̄b: «7». ⁷ Ha noz̄b: «Libro 2 cont. Donatistas». ⁸ Ha noz̄b: «8». ⁹ Ha noz̄b: «Li. 2 Hist. Gen. Ang.». ¹⁰ Ha noz̄b: «9». ¹¹ Ha noz̄b: «Li. de Incarn. capi. 1.». ¹² Ha noz̄b: «10». ¹³ Ha noz̄b: «Lib. 2 de Consid.»

lentiniana świadectwo położy¹⁴. Tak pi-
sze do Theodozyusza: «Winniśmy (pra-
wi) do||**(82)**stoyność własney czci za cza-
sow naszych zachowywać ś. Piotrowi,
aby przebłogosławiony Rzymskiego mia-
sta biskup, ktoremu przełożenstwo ka-
płańskie nad wszystkiemi starowieczność
podała, miejsce miał y o wierze y o
kapłaniach sądzić».

Y innych wiele Łacińskiego kościoła
pisarzow y świętych doktorow przywieść
by się mogło: kto na tych nie przesta-
nie, y tysiācom wiary nie da!

ROZDZIAŁ PIĘTNASTY.

Biskup Rzymski mocy swej y
przełożenstwa używał po wszystkie
wieki nad wszystkiemi kościoły
świata wszystkiego y nad Wschod-
niemi y Greckimi. A naprzod iż
concilia abo zbory święte składał,
na nich presidentem był, y wyro-
ki ich potwierdzał.

To właśnie starszemu w kościele Bo-
żym y przełożonemu służy, aby on conc-
ilia abo seymy duchowne składał y
biskupom się zieżdzać na nie roskazo-
wał, a bez iego woley y wiadomości
żaden wielki y powszechny zbor abo
concilium generalskie być nie mogło.
Takim był zawždy Rzymski biskup. Bo
jest stary apostolski kanon abo prawo,
aby bez przyzwolenia biskupa Rzym-
skiego żadne concilium ||**(83)** czynione
nie było. O tym prawie czyni wzmiankę
stary męczennik Marcellus papież w
liście do biskupow Antyoskich. Y to
prawo potwierdzone jest na concilium
Niceńskim pierwszym, iako o tym świad-
czy synod Alexandryiski do Felixa y
Iuliusza papieżow, y Zozomenus, y Ni-
cephorus¹⁵. Użyli tego prawa papieżo-

wie na składaniu wszystkich zborow,
ktore były powszechnie.

Pierwszy Niceński zbor złożył Syl-
wester papież, wespolek z Konstanty-
nem cesarzem, iako to wyznawa szosty
zbor, y Damazus in Pontificali¹⁶. Nie
sam go Konstantyn składał, ale za wo-
lą y zdaniem kapłańskim, a Sylwestra
naprzod, ktory go wiary nauczył y
ochrzcił. Na tymże concilium presiden-
tem y starszym był tenże Sylwester
przez posły swoje: biskupa Hozyusza, y
Witusa a Wincencyusza, kapłany. Bo ci
trzey na pierwszym miescu siedzieli, a
cesarz Konstantyn miedzy nimi, nie iako
sędzia, ale iako obrońca y exekutor ko-
ścielny. Y oni się napierwey podpisali.
To świadczy Cedrynus y Phocys¹⁷,
Grekowie, y mówią, iż Sylwester onemu
concilium moc ||**(84)** dał. A święty Atha-
nazyus, w liście ad solitariam vitam
agentes, toż wyznawa, iż Hozyus pierw-
sze miał miejsce y był pierwszym na
tym zborze, y on symbolum abo wy-
znanie, ktore zową Niceńskie, napisał.
Do tegoż Sylwestra toż Niceńskie con-
cilium pisze list, w ktorym prosi, aby
to wszystko, co postanowili, władzą swoją
potwierdził.

Wtore zaś concilium złożone jest od
papieża Damaza w Carogrodzie¹⁸. Pisze
Theodoretus, iż cesarz Theodozyus roz-
syłał listy papieskie do biskupow, kto-
remi ich na concilium wzywał. Y sami
biskupi piszą do Damaza w te słowa:
«Za roskazaniem listowym, ktore prze-
szłego roku wasza wielebność do naświęt-
szego cesarza Theodozyusza postała,
zgotowaliśmy sie na drogę nie daley,
jedno do Carogrodu». Y w tym liście
zową go głową swoją, sami się iego

¹⁴ Ha norb: «In praebambu. ad concil. Calcedonen». ¹⁵ Ha norb: «Zozom. li. 3, ca. 9; Nice. li. 9, cap. 5». ¹⁶ Ha norb: «Sexta Syn. act. 18; Dam. in Pont.» ¹⁷ Ha norb: «Cedrenus in compendio Hist.; Photius libro de septem synod.» ¹⁸ Ha norb: «Li. 5 hist. capi. 9».

członkami czyniąc. Y Damazus, do nich pisząc, synami ie swemi zowie. Ciż oycowie s. żądali potwierdzenia tego, co w Carogrodzie zebrani postanowili. Co Damazus papież uczynił, on tylo kanon wymiując a potwierdzić go niechcąc, którym patriarchy Carogrodzkiego, iako biskupa Nowego Rzymu, przełożyć chcieli nad ine y uczynić go wtórym po papieżu Rzymskim. Na to Damazus zezwolić nie chciał, aby się vblizenie nie działo Alexandrijskiemu y Antyoskiemu, którzy zstarodawna pierwsze mieysca mieli, niżli Carogrodzki biskup: próżnego czi pragnienia onych biskupow Carogrodzkich chwalić nie chcąc.

Trzecie concilium w Ephezie złożone jest od Celestyna papieża, iako pisze Prosper in Chronica, y Photius de septem synodis, y Ewagrius ¹, iż, za rozkazaniem Celestyna, Cyryllus Alexandryjski na to concilium iachał, iako papieski poseł y na nim imieniem iego presidentem był przy dwu biskupach, z Rzymu posłanych, Arkadyusza y Proiekie, y Philippie kapłanie. Na tym concilium, iako Euagrius pisze, wyznawa Cyryllus, iż na potępienie heretyka Nestoryusza, patriarchy Carogrodzkiego, na ktorego ono concilium złożone było, przymuszony był listem Celestyna papieża, pryncipala swego, y iego imieniem tam wszystko sprawował. Ciż święci oycowie na tym Epheskim concilium piszą ² do Celestyna, iż sprawę y sąd Iana, Antyoskiego patriarchy, zachowuią do rozsądku iego, aby on, iako sędzia wszystkich biskupow, wyrok nań uczynił. Z czego się wszytkiego znaczy moc y zwierzchność papieska, ktorey nad wszytkim kościołem używał.

Czwarte concilium w Kalcedonie złożył Leo papież, co się znaczy z listu Marcyana cesarza do tego Leona, gdzie prosi, aby concilium uczynił, y na nie przyiachał; a iesli by nie chciał, aby przez listy dał znać, iako się sprawać maia. Y na końcu mowi: «napisz do biskupow, aby się na pewne mieście ziachali, a żeby to, co wierze chrześcijańskiej katolickiej pożyteczno jest, tak, iako świętobliwość twoia, wedle kościelnych vstaw, skaże, swym postanowieniem objaśnili». W czym niech się kto wątpliwy przestrzeże: iż papieżowie, składając concilia, cesarzow się radzili y ich pomocy do tego używali. Bo się nie godziło, bez cesarskiego dozwoleń, którzy się iakich buntow abo znowy przeciw swemu państwu na takim zebraniu bali, takich zjazdow czynić. A też na on czas był obyczaj, iż cesarskim nakładem y odwozami biskupi się zieżdzali do miasta ||(87) cesarskiego ktorego, gdzie, bez wiadomości paza miasta onego, czynić tam concilium nie mogli. Lecz cesarze pobożni nigdy swą mocą synodow nie składali, iedno za początkiem papieskim; a iesli na conciliach siadali, tedy nie iako sędziowie, aby się wdawać w rzeczy duchowne mieli, ale iako obrońcy y exekutorowie kościelni. Iako ten był Marcyanus, który to o sobie sam, siedząc miedzy biskupy, wyznawał.

To concilium Kalcedońskie potwierdzenia tego, co postanowili, żądało od Leona papieża przez list swoy do niego, w którym zwierzchność iego nad sobą wyznawaią. Leo potwierdził wszystko, okrom tego, co o Carogrodzkim biskupie wznowić chcieli, aby był pierwszym patriarchą po Rzymskim. Na co on

¹ Ha noz̄b: «Euag. lib. 4; cap. 4, Nice. lib. 14». ² Ha noz̄b: «Epi. Syn. ad Caelest.»

nigdy zezwolić nie chciał y surowy list do Carogrodzkiego patriarchy napisał, pychę iego y próżne podniesienie ganiąc. Skąd się znaczy, iż ono, co byli na wtorym zborze biskupi Carogrodzcy wymogli, mocy żadney nie miało, gdy także przyzwolić na to Damazus papież nie chciał.

|| (88) Na tymże zborze Leonowi papieżowi dali wszyscy święci oycowie ten tytuł «oecumenicus, vniuersalis episcopus», to iest powszechny wszystkiego kościoła biskup, którego tytułu papieżowie używać nie chcieli.

Także Sardyceńskie concilium Iulius papież złożył, iako Sokrates ³ pisze: gdzie (powiada) iż się Wschodni biskupi na Iuliusza żalowali, iż im czas krotki złożył.

Na piątym zborze, wtorym Carogrodzkim, iż nie był papież Wigilius, dla tego Eutychius Carogrodzki na iego miejscu siedział, y przyznawa w liście swoim ⁴ do niego, iż za iego presidentyą synod się sprawować miał.

Na szóstym presidentem był od Agatona papieża Piotr y Georgius, kapłani, y Ian dyakon, iako Zonaras ⁵ świadczy: oni pierwey mówią, y napierwey się podpisują.

Na siódmym zborze Adryanus Pierwszy przez posły swoje, Piotra, archiprezbitera, y Piotra, opata s. Sabby.

Na ósmym w Carogrodzie od Adryana Wtorego presidentem był Donatus || (89) y Stephanus, biskupi. Y tak się napierwey podpisuie Donatus: «Ia, Donatus, z łaski Bożey biskup Hostyeński, miesce trzymając pana mego Adryana, vniuersalskiego abo powszechnego papieża, którym na tym świętym po-

wszechnym synodzie presidentem był, to, co się wyższy czytalo, obwołałem y podpisał ręką własną».

Od tego czasu, którego się Grekowie oderwali od posłuszeństwa kościelnego, iako iest niżej wypisano, żadnego synodu y zboru abo concilium nie mieli, ani mieć mogli bez Rzymskiego biskupa: przeto się o to nigdy nie kusili, wiedząc, iż to bez papieża być nie mogło. Z takiego tedy składania synodow y przodkowania na nich, y potwierdzenia ich, dosyć się znacznie pokazuje moc y przełożęństwo biskupow Rzymskich, którego przez takie wieki używali y używają po dziś dzień w kościele Bożym.

ROZDZIAŁ SZESNASTY.

Iż biskup Rzymski — y patriarchy, y inne biskupy, gdy przewinili, wyklinał y z stolic ich składał, a inne na ich miejsca stawiał.

Stary y iasny barzo iest tego przykład, ieszcze za czasu męczennikow papieżow. Gdy Pius papież męczennik dekret uczynił, aby Wielkiej nocy chrześciance nie święcili z Żydami czternastego dnia po nastaniu miesiąca pierwszego, ale w pierwszą potym niedzielę, — biskupi w Azyey słuhać tego nie chcieli, woleli przy zwyczaju swym niesłusznym trwać. Dla czego ten, który po Piusie nastąpił, Wiktor papież, męczennik, ony w Azyey biskupy wyklął. To pisze Euzebius ⁶. A działo się około roku setnego dziewięćdziesiątego po Narodzeniu Bożym. Iuż onego czasu biskupi Rzymscy powinność swoją wiedzieli y zwierzchności swey nad biskupy świata wszystkiego używali. Prawda, iż o to Wiktora wspominał Ireneus y ini,

³ Ha norb: «Libro 2, capite 16». ⁴ Ha norb: «Epist. Eutihii ad Vigilium». ⁵ Ha norb: «Zonaras in vita Constantini 4». ⁶ Ha norb: «Li. 5 Hist. cap. 24».

iż uczynił skwapliwie, a o tak rzecz małą, iako się im zdała, tak wiele kościołow wykłął. Lecz to tym więcej zwierzchność kościoła Rzymskiego potwierdza, gdyż żaden z nich, ani Ireneus, mowić nie śmiał: «iżes to uczynił bezprawnie, nie mając na nie iurisdiciei, ani przełożenstwa». Ale przełożenstwo wszyscy znali, acz postępku nie chwalili niektorzy. Wszakże potom taki biskupow Rzymskich porządek, pochwalilo wiel||**(91)**kie pierwsze concilium Niceńskie, ktore postanowiło, aby, wedle Rzymskich biskupow wyroku, w niedzielę Wielkanoc święcona była, nie popołu z Żydami ¹.

Po Niceńskim pierwszym zborze Wschodni biskupowie Aryańscy zrzucili z stolice Alexandryiskiej ś. Athanazego y Pawła z Carogrodzkiej. Ale gdy się wciekli do zwierzchności papieskiej, Iulius ie na stolice swe przywrocil, a ich przeciwniki wykłął.

Iana Chryzostoma gdy Theophilus Alexandryiski, iako pisze Nicephorus, z inemi biskupy, od Eudoxiey cesarzowej namowiony, z stolice Carogrodzkiej wyrzucil,—papież Innocencius Pierwszy, nie tylo o to Alexandryiskiego patryarchę wykłął y z stolice złożył, ale y cesarza samego Arkadyusza y z żoną iego Eudoxią także zaklął ². Kładzie ten list Innocencyusza Nicephor w swej historyey w te słowa: «Głos krwie brata mego Iana woła przeciw tobie, cesarzu, iako niegdy krew Ablowa przeciw Kaimowi. Nie tylo kościol Konstantynopolski, ale świat wszystek na onym słodkim ięzyku szkoduie y nieiako osierociał. Własnie się ta Dalila, żona twoia, ogoliła, grzechow do ||**(92)** swoich grze-

chow przyczyniając. A tak ia, namniejszy grzeszny, ktoremu stolica wielkiego apostoła Piotra zwierzona iest, odcinam cię, cesarzu, y odmiatam y żonę twoją od przyjmowania niepokalanych tajemnic P. Chrystusa Boga naszego; y każdego biskupa y księdza kościoła ś, ktory by ie wam śmiał podać, od tego czasu, gdy ten list kłatwy moiey przeczcicie, skazuję, aby taki swojej dostojność stracił. A iesli, iako ludzie możni, kogo do tego zniewolicie a prawo wam od Zbawiciela waszego postanowione przestapicie, — wiedziesz o tym, iż na straszliwym dniu sądnym, gdzie nikogóż zacność świata tego nie obroni, a tajemnice wszystkie serdeczne odkryte będą, za wielki grzech poczytano to wam będzie. Arsacyusza, ktoregoście na stolicy wielkiego Iana postawili, y po śmierci składamy ze wszystkimi biskupy, ktorzy do niego przystali, aby imię iego w poczet biskupow pisane nie było. Bo tego stanu godzien nie iest, ktory biskupstwo cudzołostwem pomażał. A ieszcze nad to, cosmy Theophila (patryarchę Alexandryiskiego) złożył, wyklinanie nań kładziemy y wszystkie przeklęstwo, y od chrześcijaństwa odcięcie». To nie Łacinnik ktory, ale Greczyn Nicephorus pisze. A co więcej — iuż po oddzieleniu Grekow od iedności kościelney, y ten, ktory nie był przyiacielem tey stolicy; a przedsię moc prawdy do tego przywodzi, iż zna biskupa Rzymskiego za nawyższego sędzią wszystkich po świecie bi||**(93)**skupow y patryarchow. Dwu na tym miejscu papież patryarchow z ich stolice składa, y wiele biskupow, ktorzy zezwolili na wygnanie ś. Chryzostoma, wykлина. A

¹ Ha noz̄b: «Eusebius, lib. 3, de vita Const.» ² Ha noz̄b: «Theodor. Libro 4, capi 6; Zozomen. lib. 3, capite 7; Nicepho. libro 13, capi. 34».

nikt nie mowi, aby to swowolnie a bezprawnie czynił. Ale y biskupi, y cesarze swego sędziego w tey mierze znaią.

Celestinus papież przedtym, niżli był zbor w Ephezie, Nestoryusza, Carogrodzkiego patryarchę, wykłął, iako się wspomniało wyższej.

Gdy miało być zezwane concilium piąte w Carogrodzie ³ przeciw Theodorowi y innym wczniom Eutychesa hereetyka, Agapitus papież iachał do Carogroda y, niżli się buskupi ziachali, znalazł Antyma, patryarchę Carogrodzkiego, tymże błędem zarażonego; nie mieszkając, z stolicy y z patryarchostwa zrzucił y wykłął. Ten Antymus był w wielkiej łasce w cesarza Iustyniana y w żony iego Theodory, y dla tego wstawiał się zań cesarz pilnie, y groził, odpowiadając papieżowi. A on bezpiecznie rzekł: «mniamałem, abych przyiachał do Iustyniana, a iam na Dyoklecyana ||(94) trafił». Y ściągawszy szyję, on święty papież mowił: «wolę tey głowy zbyć, aniżeli na tey stolicy hereetyka cierpieć». Temi słowy Ducha Ś. cesarz skruszony, przeszkadzać mu w wrzędzie kościelnym napotym nie chciał, y sam z onego się kacerstwa vpamiętał ⁴. Y potym papież ręką swoją Menę poświęciwszy, na stolicy go Carogrodzkiej posadził. Tamże papież ten zmarł. Na ktorego miejsce w Rzymie gdy Sylweryus wstąpił, cesarzowa starała się znowu o to, aby Sylweryus Antyma przywrocił, a Menę zrzucił. Y zmiękczywszy męża cesarza, grozliwemi poselstwami y listy do Rzymu straszyla świętego papieża. Gdy iey listy przeczytał, rzekł: «O tę rzecz vmrzeć mam, a tego nigdy nie czynię». Y odpisał iey, iż «hereetyka, dla swey złości przekłętego, nigdy na tę stolicę nie

przywrocę». Zaty m zwątpiwszy cesarzowa, zmowiła się z Wigiliuszem, arcydyakonem Rzymskim, obiecując mu do papiestwa pomoc, iedno żeby się iey obwiązał Antyma na stolicę Carogrodzką przywrocić. Co gdy Wigilius uczynił, przez Belisaryusza hetmana wygnała z Rzymu ||(95) Sylweryusza, który w kilka miesięcy na wygnaniu zmarł. Został Wigilius papieżem. Y gdy mu się obietnice vpominał cesarz y z żoną, iuż Wigilius na oney stolicy siedząc, Duchem Bożym y Piotra ś. iako opoką prawey wiary odmieniony, tak cesarzowej odpisał: «Vchoway, Boże, abych ia to, com zle y głupie obiecał, z większym grzechem wykonać miał. Potępionego y wykłętego hereetyka Antyma nigdy na tę stolicę nie przywrocę». Tym rozgniewana niewiasta, roskażala poimać papieża, y przywieść do Carogrodu, mowiac: «Chyba mu w kościele ś. Piotra przepuście, indziej go wszędzie poimaycie». Poimany w kościele ś. Cecylii, zawieziony był do Carogrodu. Przyjął go naprzodku cesarz ze czcią wielką. Lecz gdy mu się obietnice vpominał, vkazując mu podpis ręki iego, a on uczynić nie chciał, aby miał hereetyka na stolicy Carogrodzkiej postawić, kiymi go bić y włoczyć w powrozie po wszystkim miescie kazał. A papież cierpliwy mowił: «ieszczem zasłużył więcej za grzechy moie». Potym długo będąc w więzieniu, był zasię na swo||(96)ię stolicę Rzymską przywrocony.

Z ktorey historyey obaczyć każdy może, co była za zwierzchność biskupa Rzymskiego, y iako ią patryarchowie y cesarze znali, a iako bez wolej papieskiej nigdy patryarcha Carogrodzki osieść stolicę swey nie mógł.

³ Ha noz̄b: «Zonaras». ⁴ Ha noz̄b: «Liber in breviario, capite 21; Zonar. in vita Iust.»

Osm patryarchow Carogradzkich wylicza Mikołaj Pierwszy papież, ktore Rzymscy biskupi z stolic ich złożyli. Pirrusa, iako pisze Zonaras ¹, patryarchę Carogradzkiego, dla kacerstwa monotelickiego z stolicie złożonego, gdy pokutę obłudną czynił, papież Theodorus, zarzekanie iego przymuiąc, na tę go zaś stolicę przywrócił. A gdy się iego obłudność y niestatek pokazał, iż się do tegoż błota wrócił, tenże go papież zaśię z patryarchostwa złożył. Na ktorego miejsce wstąpił Paweł y onoż monotelickie kacerstwo ożywił; za co go Marcin papież pierwszy wyklął. A iż zwiódł cesarza Konstantego Wtorego, kazał cesarz Marcina papieża w Rzymie o to poimać, iż onego heretyka patryarchę wyklął y posłał go na wygnanie, na którym iako s. męczennik zmarł. || (97) Ten s. Marcin na synodzie Rzymskim trzech patryarchow monotelitow, za razem po sobie wstępuiących, to iest Sergiusza, Pirrusza y Pawła, wyklął y z stolicie ich wyrzucił. Acz o to śmierć podiął, ale wrzędowi swemu y zwierzchności dosyć czynił ².

Pisze Zonaras ³, Grecki historik, iż za czasow cesarzow onych obrazoborskich heretykow, ktorzy obraży z kościołow wymiatali, czterzey patryarchowie Carogradzcy, ieden po drugim wstępuiący, tego cesarzom kacerstwa pomagali, wiele ludzi gubiąc y męcząc, ktorzy na błędy ich zezwolić nie chcieli. Wszystkich czterech papieżowie wyklinali, a zwłaszcza Grzegorz Trzeci. Nakoniec gdy Paweł patryarcha, ktory cesarzom teyże niezbożności pomagał, do vpamięntania y pokuty przyszedł, patryarchostwo Carogradzkie z siebie złożył. Gdy

go cesarz pytał, czemu by to czynił, rzekł: «Boże, bych był nigdy na tę stolicie nie siedział, gdy się stał rozdział między nią y inemi kościoły katolickimi. Iesli tych błędow synodem katolickim nie poprawiem, a kościoła się nam iedność [(58) nie wroci, zginęśmy, zbawieni być nie możemy. Ia za to, com zgrzeszył, żałuję y płacę y do miłosierdzia Bożego vciekam». Za czym się starać Grekowie z cesarzem młodym y Ireną matką iego v Adryana papieża poczęli, aby concilium abo synod generalski złożył, ktory siódmy narzway iest. Na którym Grekowie zaś się z kościołem ziednoczyli, kacerstwa one porzuciwszy.

Rychło potom ⁴, za czasu Mikolaja papieża, około roku Pańskiego 658, Phocyus nieiaki dworzanin, za przyiactwem cesarza Konstantyna, wdarł się na stolicę Carogradzką, Ignacyusza, własnego patryarchę, wyrzuciwszy. Ten Ignacyus vciekł się do papieża Mikolaja o krzywdę swoię. A papież, posławszy posły swoie do Carogradu, kościół s. Zophiey tak długo zamknąć y zapieczetować kazał, ażby się iego wyrokom dosyć sstało, a Ignacyus na swoię stolicę przywrocony był. O czym po nim Adryan Wtory złożył synod w Carogradzie, ktory Łacinnicy ośmy zową (bo Grekowie tego za synod nie mając, Florentski Włoski ośmym mianuią), na którym trzysta ośmdzie [(99) siąt y trzy biskupi znou obrazoborce y monotelity potępili. A Phocyus z stolicie zrzucony, a Ignacyus na nią przywrocony został.

A nie tylko nad Carogradzkimi patryarchami mocy swoiey Rzymski biskup y zwierzchności używał, ale y nad

¹ Ha noz̄b: «Zonar. in vita Const. nepotis Heraclii». ² Ha noz̄b: «Platina in vita Martini I et Leo 9, capi. 10, ad Michaellem». ³ Ha noz̄b: «Zonaras». ⁴ Ha noz̄b: «Platina in vita Adriani 2; Leo 9, capite 22, ad Michaellem».

innemi. Damazus Flawiana, patryarchę Antyoskiego, złożył z wżędu, iako pisze Theodoretus ⁵. A chociaż go cesarz Theodozyus bronił, wszakże do Rzymu kazał Flawianowi iachać, a tam się przed papieżem vsprawiedliwić.

Athanazyusza, Alexandryiskiego patryarchę, niesłusznie z stolice wyrzucenego, Iulius papież przywrocil, iako pisze Zozomenus ⁶. Theophila, iako się wyższy namieniło, teżyż stolice patryarchę Innocencyus zrzucił. Ierozolimskiego patryarchę Polichroniusza Syxtus Trzeci ⁷, posławszy tam Leona archidyakona, złożył.

Wiele innych przykłądow zebrać się może, z ktorých się pokazuje, iż Rzymski biskup mocy, daney od Chrystusa, iako namiestnik Piotra s. używał nad kościołmi wszystkiego świata, a zwłaszcza || (100) nad temi biskupy, ktorzy pierwsze miesca, iako są patryarchowie, trzymali. Na tym, co się z gruntownych historykow Greckich, zwłaszcza z dzieiow kościelnych wyliczyło, przestać każdy nievporny może.

ROZDZIAŁ SIEDMNASTY.

Do biskupa Rzymskiego, iako do nawyższego sędziogo, appelowowało ze wszystkiego świata duchowieństwo.

Pewna rzecz iest, iż to iest nawyższy przelożony, do ktorego sądu y trybunału od niższych sądow y wżędnikow, iako do ostatniego y nawyższego, apelują. Ieszcze y w. starym zakonie, ktorzy był figurą nowego, prawo to vczycił Pan Bog, aby ieden był nawyższy trybunał, do ktorego by się vkrzywdzeni vciekali, y przy ktorym wszystkie swa-

ry y niesnaski między ludźmi wiernymi koniec brały. Y tak napisał Moyżesz ⁸: «Gdy trudny y wątpliwy rozsądek obaczysz między krwią y krwią, sprawą y sprawą, trądem y nietrądem, a obaczysz, iż sędziowie w bramach twoich nie zgadzają się,—wstań a idź na ||(101) miejsce, ktore P. Bog twoy obrał». Y niżej: «Kto by tak hardym był, iżby kapłana, ktory na ten czas służy Panu Bogu twemu, nie posłuchał, z wyroku sędziogo vmrzec ma on człowiek». Między chrześcijany w nowym zakonie, zwłaszcza między kapłany, nie day Boże, bez takiego trybunału zostawać! Bo by swarom y niezgodom końca nie było między biskupami, ktorých rosterki prętką by zgubą były kościoła Bożego. Przetoż P. Chrystus dał stolicę Piotra świętego, do ktorey z dawnego barzo zwyczaju y prawa apelacye były od sądow biskupich, y tam się nawyższe spory y swary kończyły.

Roku Pańskiego ⁹ setnego czterdziestego wtorego, za Piusa papieża męczennika, Marcyon, wykłety od biskupow w Poncie, do Rzymu przyszedł o sprawiedliwość y rozgrzeszenie. O tym świadczy święty Epiphanius ¹⁰.

Zas roku Pańskiego 211, za czasu Korneliusza papieża męczennika, Fortunatus y Felix, od Cypryana świętego złożeni, appelowali do Rzymu do Korneliusza, o czym s. Cypryan pisze ¹¹. Potym, za Stephana papieża męczennika, Basilides z biskupstwa w Hiszpanii ||(102)niey złożony, do Stephana appelowwał. O czym tenże Cypryan świadczy ¹².

A roku Pańskiego 350, do Iuliusza

⁵ Ha noz̄b: «Li. 5 hist. capite 23». ⁶ Ha noz̄b: «Libro 3, capite 7». ⁷ Ha noz̄b: «Tom. 1, concil. in actis Sixti 3». ⁸ Ha noz̄b: «Deu. 17». ⁹ Ha noz̄b: «Anno 142». ¹⁰ Ha noz̄b: «Haere. 42». ¹¹ Ha noz̄b: «Libro 1, epist. 3». ¹² Ha noz̄b: «Libro 1, epist. 4».

papieża apelował święty Athanazyus Alexandryiski y Paweł, Carogrodzki patriarcha, złożeni z stolic swoich od biskupow Aryańskich, o czym pisze Zozomenus ¹, iako się też wyższej wspomniało. Stądże wrostł kanon wielkiego y powszechnego concilium Sardycyńskiego, na którym było biskupow z świata wszystkiego więcej niż 330, iako święty Hilaryus pisze y święty Athanazyus, z Włoch, z Francuz, z Hiszpaniey, Brytaniey, Afryki, Egiptu, z Siryey, z Tracyei, z Pannoniey y innych ².

Ktory kanon w liczbie czwartej taki jest: «Gdy który biskup złożony będzie, za rozsądkiem tych biskupow, którzy w sąsiestwie mieszkaia, a odwoływać się będzie z sprawą swoją do Rzymu, inego biskupa na stolicy złożonego stawić nie maia, po tym gdy apelował, aż się iego sprawa rozsądkiem biskupa Rzymskiego skończy». Toż się w siódmym kanonie szerzej zamyka.

Przeżoż y Chryzostom święty, około roku Pańskiego 400 złożony od biskupow, iako się wyższej wspomniało, || (103) do Innocencyusza papieża apelował.

Grzegorz święty ³ potym około roku Pańskiego 500 wykłina Iana, biskupa Greckiego Primae Iustianae, iż sądzić śmiał biskupa Tebańskiego, który był już do stolicy apostolskiej apelował.

A iż drugie strony są barzo od Rzymu odległe, miewali papieżowie swoje wikarye abo namiestniki we Wschodnych y inaych dalekich stronach, którym sądy rzeczy mniejszych y odprawowanie apelacji zlecali, wielkie y poważniej-

sze sprawy swemu rozsądkowi zostawiając.

Leo papież ⁴ Anastazyusza, biskupa Tessalonickiego, czyni swym namiestnikiem w Wschodnych stronach, tak, iako to y iego przodkowie, powiada, czynili. Tenże Leo ⁵ w Afryckich stronach zlecał namiestnictwo swoje Potencyuszowi biskupowi. Celestynus papież Cyryllusowi Alexandryiskiemu zlecał moc swoją w sprawie Nestoryusza Carogrodzkiego y kościół mu on zlecał, złożywszy Nestoryusza ⁶.

Gelazyus, w liście do biskupow Dardaniae, zlecał Akacyuszowi Carogrodzkiemu rząd y sprawę Egiptu y kazał, aby złożył pa|| (104) tryarchę Alexandryiskiego ⁷. Przeżoż Iustinianus w swoich prawach tak mowi: «Iż biskup Primae Iustinianae ma nad niektórymi miescy zwierzchność, tak iako namiestnik biskupa Rzymskiego: ponieważ tak (prawi) Wigilius papież postanowił. Także v Grzegorza świętego w liściach ⁸ tego doznać każdy może, iako za swego czasu rozmaite namiestniki swoje po wszystkiego świata kościołach miewał.

ROZDZIAŁ OSMNASTY.

Bez zwierzchności biskupa Rzymskiego, kościoły y concilia błędziły, a przy niey, iako przy głowie, wszystkie członki błogosławieństwo biorą.

Bez tey stolicy Rzymskiej, y wt Piotra s. wielkie zgromadzenia biskupow, iako owce przez pasterza błędziły. Bez tego Rzymskiego Piotra w Afryce, za Cypryana świętego, więcej niż osmdziesiąt biskupow błęd około chrzta pe-

¹ Ha noz̄b: «Libro 3, capi. 7». ² Ha noz̄b: «Hilar. lib. de Synod.; Athan. 2 Apologiae». ³ Ha noz̄b: «Libro 2, epist. 6». ⁴ Ha noz̄b: «Epist. 84». ⁵ Ha noz̄b: «Epist. 87». ⁶ Ha noz̄b: «Epist. ad Cyrillum, tom. 4 operum Cyrilli». ⁷ Ha noz̄b: «In autent. Collat. 9, tit. 6». ⁸ Ha noz̄b: «In epist.»

stanowili. A na Arymińskim zebraniu o pięć set biskupow bez tey głowy zwieść się Aryanom y fałsz w wierze uczynić dali. W Antyochiey dziewięćdziesiąt biskupow ||(105) kacerstwo potwierdzili, dla tego, iako mowi Grecki Sokrates ¹¹, iż tam biskupa Rzymskiego, ani iego posła nie było. Także w Philipopolu wielki się poczet biskupow ziachał, ale, iako woysko bez hetmana, porażony niewiernością y fałszem kacerskim został. W Carogrodzie tymże sposobem Wschodne kościoły, chcąc z swemi zborczynić, bez papieża, iako owce bez pasterza, w błędy przyszły, y monothelickie y obrazoborskie kacerstwo, ktore rychło za wodzem potomka Piotra ś. przekleli, postanowiły.

Y gdziekolwiek bez tey opoki duchowney co o wierze z krolmi y pany chrześciańskimi stanowić chcieli, w błąd wpadli. Tak iż nie darmo Stefan on Grecki (ktorego Grekowie za wielkiego świętego mają) ¹², gdy baczył, iż się patryarcha Carogrodzki z innemi kościoły na uczynienie wielkiego synodu zbierał, śmiał się z nich y nic im dobrego nie tuszył, y gromił ie, mówiąc: «Iako wy, bez roskazania nawyższego biskupa y bez namiestnika iego, synod zebrać y czynić możecie?» Iakoby rzekł: «Zle się wam inne bez niego powiodły, y na tym pobłądzi||(106)cie, a do wiary prawey bez tłumacza Piotra ś. biskupa Rzymskiego nie traficie». Doznało wszystko chrześcijaństwo, iż nikt gruntowniey w naukę prawdy Chrystusowey nie trafił, iedno ten, ktory na stolicy Piotra ś. y wrzędzie powszechnego pasterstwa siedział. Przetoz do teyże Rzymskiej sto-

lice zawždy wszystko chrześcijaństwo okolo wyznania prawdy wiary Chrystusowey vciekało, iey samey vfało, na iey rozsądku iako na vściech Piotra ś. przestawało. Tak iż wszystkie concilia powszechne za papieskim wyznaniem szły y iego tłumaczem Piotra ś. zwały. Y cesarzowie chrześciańscy, iako Gracyanus y inni miedzy onym rozmaitym rozewaniem heretyckim, te biskupy za katoliki y prawowierne mieli, którzy z papieżem społeczność trzymali ¹³.

Y Iustynian do Iana papieża pisząc: «Nic (powiada) okolo rzeczy kościelnych (by dobrze były łacne, o których różność iest) bez wiadomości waszey stanowić nie dopuszczamy. Bo wy głową iesteście wszystkich kościołów świętych». Y na drugim mieyscu: «Vstawiamy (powiada), iż wedle postanowienia ||(107) czterech synodow nawyższy Starego Rzymu papież pierwszym iest nad wszystkimi kapłany. Tak chciał Pan Bog mieć, tak chciał nawyższy Pasterz nasz Chrystus Iezus, aby rząd kościoła iego posłuszeństwem a pokorą kwitnął, aby z głowy iedney namiestnika iego na ziemi błogosławieństwo iego na członki spadało» ¹⁴. O, iako dziwne a nabożne są słowa sześci set y trzydzieści oycow zboru czwartego do Leona papieża ¹⁵: «Tyś (powiada) nauki y wiary iako złotem przeplatanej tkanice z szaty Chrystusowey, z roskazania tegoż zakonodawce, aż do nas przychodzącey dochował, y iesteś nam tłumaczem Piotra ś. postawiony, ktory błogosławieństwo wiary iego na wszystkie przywodziysz. Tyś zgromadzenia naszego starszym był nad nami, iako głowa nad członkami» etc.

¹¹ Ha nozъ: «Trip. lib. 4, cap. 9; Nice. lib. 9, cap. 12». ¹² Ha nozъ: «Conc. Florent. Act. 7». ¹³ Ha nozъ: «Sexta Syn. Actione 3. Trip. Theo. lib. 9, cap. 2. Conc. To. I, Synod. General. In Codice de summa Trinitate et fide catholica». ¹⁴ Ha nozъ: «Collat. 9, tit. 6, vel Constitutione 131». ¹⁵ Ha nozъ: «Act. 3».

Te są słowa świata wszystkiego biskupow do papieża. To takie dziwne a gorące nabożeństwo ku tey stolicy Rzymskiej tych sześci set y trzydzieści oycow świętych, pokornych onych y poslušnych a zgody, pokoiu, iedności chrześcijańskiej Duchem Bożym oświeconych miłośników, nauczyło nas, abyśmy błogosławieństwa wiary Chrystusowej z tey głowy potomka Piotra ś. y namiestnika Chrystusowego papieża, na nas spadającego, iako drugiego ~~(108)~~go wonnego olejku z głowy Aarona nawyższego biskupa czekali, a przy tey głowie, iako członki, żywota szukali, y na łonie matki tey przykładem wszystkich świętych oycow odpoczywali ¹.

Издано по старопечатному экземпляру, хранящемуся в Императорской Публичной Библиотеке.

¹ Здесь кончаются новые статьи изъ 2-го издания сочинения Скарги.

БРОШЮРА БЕНЕДИКТА ГЕРБЕСТА

1586 года.

WIARY KOŚCIOŁA RZYM-
WYWODY Y GRECKIEGO
TWA HISTORIA: DLA IED-
KOŚCIELNEY DŁUŻSZEY HIS-
LA RUSI NAWROCENIA PISA-
ISAŁ TO X. BENEDYKT HER-
CIETATIS IESU KAPŁAN, ZA
I SWOICH POZWOLENIEM.
NIEWIELE, WIELE WIELKICH
I SKROCONO, Y REGESTRZYK

(об. 1 нем.) Io. 10.

us iednę owczarnią y iednego
biecował.

Io. 11.

is vmrzeć miał dla tego, aby
rosproszone zgromadził w

Io. 17.

us Oycę swego prosił, aby
byli iedno, iako on z Oycem
iedno.

Io. 21.

is swe baranki y owce swoje
ać Piotrowi.

etc.

Kto tedy chcesz być w tey Pana Ie-
zusowey iedności, pasterza tego, ktore-
go on vstawił, słuchay. Amen.

|| (2 нем.) DO CZYTELNIKA.

Maiąc ia tę od Boga miłego vokacyą,
abym duszam ludzkim w ich zbawieniu
służył, radbym powinności swey im na-
lepiej dosyć czynił. Przetoż czasu tego
będąc przy głównym kościele Lwowskim,
za żądaniem iego m. x. arcybiskupa
Lwowskiego y za starszych moich na to
mieysce postaniem, nie chciałym za-
niedbać zbawienia y tych, którzy od
iedności ² kościelney niebacznie są wyłąc-
zeni. Abowiem Pan nasz miły Iezus,
sakrament iedności vstawiwszy, tudzież
przed swą, którą nas ziednoczył, śmier-
cią o iedność swym wszem wiernym
barzo pilnie prosił ³. Y do teyże ied-
ności y teraz znacznie raczy nas wieść
przez kościelny kalendarz ⁴, który za
wielkimi przyczynami iuż oto ma swe
potrzebne poprawienie. Aza godzi się
iednemu ludowi chrześcijańskiemu nie

1: «iedność». ² Ha norb: «1 Cor. 11; Io. 11 et 17». ⁴ Ha norb: «kalendarz».

iednako y Wielką noc y Boże Narodzenie y insze święta przez cały rok trzymać?

A ¹ iż przy tym sławnym y głównym w Rusi Lwowie naszym są też ci chrześcijanie, ktorzy synodom y oycom świętym zupełną wiarę dają, iako są Grekowie z Rusią y Ormianie; — dla nich osobliwie, nie mogąc z nimi vstnie, iakobym chciał, gadać, napisałem te za Rzymskim kościołem naszym wywody. Bo tak snadnie a łatwiey będą mogli y po woli to sobie czytać y przypatrować się prawdzie. Mam ci ia już dwoie szersze o tym pisanie; ale czas ieszcze nie przyszedł, nawięcey dla potrzebnych duchownych prac naszych, aby mogło przystoynie być wydane. Przetoż iż ies-
teśmy śmiertelni, aby wczyniliśmy co może być, zdało się y starszym moim tak na krotce to wydać.

Prawda tych wywodow ² naszych naprzod grunt ma w ewangeliey y w Aktach Apostolskich, z strony Piotra ś. nad wszem **|| (об. 2 нем.)** chrześcijaństwem zwierzchności; potym zasię y z strony tegoż Piotra ś. apostoła, y z strony namiastkow iego. biskupow Rzymskich, ma za sobą wszystkie powszechne synody y koncylia. A ostatek Kościelney tey Historiey y roku Pańskiego naznaczanie brałem z pewnych a poważnych pisarow, ktore Chronologi zowiemy; ktorzy też pewne historyki tak Łacińskie, iako Greckie, ku potwierdzeniu pisania swego mają. Ktoć by tylko to iedno wyrozumiał, co iest w Nowym Testamencie y w synodziech oycow

świętych za zwierzchnością pasterza tego ³, ktorym mieysce swe Chrystus Pan zasadzić raczył (chociaż by już daley nie wiedział, co się działo, y iako Grekowie pod Turecką niewolą przyszli), — już by dosyć mu było ku poznaniu tey rzeczy, iż każdy, kto chce być zbawion, pod posłuszeństwem kościoła Rzymskiego ma być: bo przy tym stolica Piotra ś. apostoła y była, y iest teraz.

Czytajże ⁴ mile, proszę, komu iest zbawienie miło! A czytać tak byś miał, żebyś Pana Boga y o wiarę, y o posłuszeństwo winne prosił, a iżeby cię Bog w tym wysłuchał, żebyże dobrze, nie czyniąc. Bo wielom do nawrocenia czasem nie już nie zawadza, iedno grzechy.

Panie Iezu! tedy raczże nam wszystkim dać to, żebyśmy y według woli twey świętey żyli, y tak byli iedno, iako ty z Oycem twym iestes iedno ⁵. Amen.

Pisano we Lwowie, miesiąca ~~mai~~, roku Pańskiego 1586.

B. H.

|| (3 нем.) WIARY KOŚCIOŁA RZYMSKIEGO WYWODY, DLA RUSI Y ORMIAN OSOBLIWIE.

Christus ⁶ Pan y Mistrz y Zbawiciel nasz y Pasterz dobry, Piotrowi ⁷ i apostołowi dał klucze krolestwa niebieskiego, y barauki swoje z owieczkami swymi ieniu paść kazał [34] ⁸, y stądże on w sprawach kościelnych między apostoły bywał często naprzedniejszym ⁹.

¹ Na поръ: «Pisania tego przyczyna» ² На поръ: «pisania tego pewność». ³ На поръ: «Piotra ś. stolica». ⁴ На поръ: «czytania sposob». ⁵ На поръ: «Io. 17». ⁶ На поръ: «Christus». ⁷ На поръ: «Piotr ś.». ⁸ При печатаніи брошюры Венедикта Гербеста, для сбереженія вѣста, въ прямыхъ скобкахъ [ ] введены въ текстъ годы отъ Рождества Христова, поставленные въ старопечатномъ экземплярѣ въ особой графѣ. ⁹ На поръ: «Io. 13, 2, 10; Mat. 16; Io. 21; Act. 1, 2, 9, 15».

Ten Piotr s. vkrzyżowan iest w Rzymie, a s. Paweł tamże tegoż dnia ścięty za Nerona cesarza [68]. Y przetoż moc onę związania y rozwiązania, || (ob. 3 men.) od P. Chrystusa sobie daną, namiastkom swym porządnym tam zostawił Piotr s.

Dla ktorey przyczyny Rzymskim biskupom ¹⁰ na wszytkich synodziech porządnym oycowie s. wszytcy wszędzie dawali mieysce naprzednieysze, a to—dla tey mianowaney katedry s. apostoła Piotra. Albowiem na

I

Nicenskim synodzie to się działo [325] ¹¹: Arius ¹², kapłan Alexandriyski, iż nie wierzył P. Chrystusa być prawym Bogiem, tam iest potępion. Papieża Sylwestra mieysce przed wszytkimi (choć w Grecyey to się działo) trzymał tam Hiszpański biskup Ozius, ze dwiema Rzymskimi kapłany ¹³. Patryarchom ¹⁴ dano tu mieysce tym porządkiem: Alexandriyski, Antyocheński y Ierozolimski, a o Constantynopolskim nie było tu ani zmianki.

|| (4 men.) Papież iż ma synody zgromadzać y on sam biskupy wszytkie sądzić, kanony tu o tym wczyniono ¹⁵. Synod Sylwestra papieża o spraw y akt swych potwierdzenie prosił.

Po tym najpierwszym powszechnym concylium, na Konstantynopolskiej katedrze siedzieli ci Aryani:

Eusebius [340]

Macedonius [341]

Eudoxius [360]

Demofil [370] y

Maxim [381].

II

Constantynopolski synod to miał w sobie [381]: Macedonius ¹⁶, który przez 18 lat biskupem był w Constantynopolu, iż się targnął mianowicie na bostwo też Ducha Świętego, tu iest potępion. Wiare o Duchu Ś. ¹⁷ tu wykładając, wyznano iż od Oycy pochodzi; ale nie przydano, żeby od samego Oycy miał pochodzić. Patryarchę Constantynopolskiego ¹⁸ ten || (ob. 4 men.) synod czyniwszy, dawał mu najpierwsze przed innszymi wszytkimi patryarchami mieysce.

Gdzie iż żaden poseł od papieża nie był, papieżowie, broniąc kanonow Niceńskich, onym trzem patryarchom mieysca ich zachowywali, a wiare o Duchu Ś. objaśniając (aby kto nie błdził, zle synod rozumiejąc), przydali potym, że y od Syna pochodzi. Bo iest Duchem tak Syna, iako y Oycy, według pisma iasnego ¹⁹.

Po tym synodzie Ian s. Chryzostom [398] był, za papieża Innocentego. Ktory, wiedząc o władzy Piotra s. stolicy y o kanoniech Niceńskich, obciążony będąc od Greckich biskupow na wolę cesarzowej, od synodu ich appellował do Rzymu, do papieża ²⁰.

Nestoryus ²¹, patryarcha też Constantynopolski, nowe odszczepieństwo wy-

¹⁰ Ha noz̄b: «Papieżowie». ¹¹ Ha noz̄b: «Tę liczbę roku Pań. znajdziesz v Chronologa tych czasow naprzednieyszego apud Onuphrium Veronen. Piętnaście lat w wielkim pokoiu z wielką pilnością, z dobrą nauką y rozsądkiem, on nad tą swą Chronologią pracował, a konferował ją y z Greckimi historyki, ktorych te są imiona, in VIII classe: Io. Curopalates, Io. Zonaras, Nicetas Choniates, Geor. Pachimerius, Niceph. Gregoras, et Leonicus Chalcondilas.» ¹² Ha noz̄b: «Arius heretyk». ¹³ Ha noz̄b: «Legatowie papiescy». ¹⁴ Ha noz̄b: «Patryarchowie». ¹⁵ Ha noz̄b: «Papieska zwierzchność». ¹⁶ Ha noz̄b: «Macedonius heretyk». ¹⁷ Ha noz̄b: «Ducha Ś. pochodzenie». ¹⁸ Ha noz̄b: «Patryarcha Constantinop.». ¹⁹ Ha noz̄b: «Rom. 8; Gal. 4; Io. 15.». ²⁰ Ha noz̄b: «Ś. Chryzostom do papieża appelluie». ²¹ Ha noz̄b: «Nestorius heretyk».

nalazł [428], abowiem dwie personie P. Chrystusowi dajac, Pannę Marią nie chciał zwać Matką Bożą.

||(5 мѣн.) III

Efezkie concilium [430] ma w sobie potępienie tego to Nestoryusa: Cyrillus, Alexandriyski patryarcha, iż tu mieysce trzymał Celestyna papieża, przetoż nazywano go głową biskupow. Acta synodu tego posłane też były pod rozsządek papieski ¹.

Po tym concilium, za Flawiana, dobrogo patryarchy Constantynopolskiego [448] zły ² archimandrit Constantynopolski Eutyches wynalazł zasię nowy błąd. Ktoremu gdy się Flawian sprzeciwiał, a dla tego złożony był gwałtem z wrzędu od patryarchy Alexandriyskiego Dioskora [449], tak też appellował do Leona papieża, iako przed nim ś. Chryzostom do Innocencyusa ³.

III

Chalcedońskie concilium [451] potępiło Eutychesa przereczzonego z obrońcą jego Dioskorem, którzy iedną tylko naturę dawali P. Chrystusowi. Concilium to nadostateczniey opisane iest między synody, przed tym będącymi, z barzo wysokim katedry papieskiej zalęcieniem ⁴. Abowiem ||(6. 5 мѣн.) Leona papieża zową tam namiastkiem y Piotrowym y Bożym, na ktorego mieyscu siedzieli tu dwa biskupi y kapłan ieden. Tu też zasię znowu patryarcha Constantynopolski ⁵ domagał się nypierwszego przed inszymi patryarchami mieysca. Ale y legatowie papiescy przeciwwili się temu, y sam potym Leo papież żadnym obyczaiem tego mu nie

dopuscił, Niceńskich kanonow broniąc y zabiegając Carogrodzkiey pysze.

Ormianie ⁶ trzy tylko pierwsze synody przyjmując, a tym Chalcedońskim gardząc, od tego czasu w odaszczepiństwie trwać poczęli.

Po tym czwartym synodzie, Akacium ⁷, patryarcha Constantynopolski [471] znowu zasię Aryańskie błędy pōczął rozsiewać y mazać imi katedrę Cesarogrodzką. Na ktorego y na dwa cesarze, którzy go bronili, na Zenona y Anastazego, Felix y Anastasius papieżowie dawali klątwę. A iż ci dwa cesarzowie panowali długo, przetoż też długo to zle w Constantynopolu trwało, aż do cesarza Iustyna [520].

Trisagistowie ⁸ heretycy nastali [526] też potym. Y przetoż Felix papież kłął Piotra, ||(6 мѣн.) Alexandriyskiego patryarchę. Ci wczyli, iakoby trzy krot święty wkrzyżowany miał być.

Antimus ⁹ patryarcha zaś Constantynopolski, począł [534] też herezję Eutychesową odnawiać. Y nawiodszy na nią cesarzową Theodorę, przywiódł nakoniec tę niewiastę do tego, iż dla niego wygnała z Rzymu dwu papieżu, Sylweryusza y Wigiliusza [537].

V

Constantinopolski synod [553] potępił y tego to Antymusa Eutychiana, y Piotra onego Antyocheńskiego trisagistę.

Po tym synodzie, heretycy ¹⁰ znowu poczęli się wszczynać, ktore monothelitami zowią. Greckie imiona tym błędom dano, iż się w Grecyey wszczynali y tam trwali. A monothelicy stąd to imię mają, iż iedną tylko wolą w P. Chrystusie kładli. Barzo długo ta here-

¹ Ha noz̄b: «Papieska zwierzchność». ² Ha noz̄b: «Eutyches heretyk». ³ Ha noz̄b: «ś. Flavian appelleu do papy.» ⁴ Ha noz̄b: «Papieska zwierzchność». ⁵ Ha noz̄b: «Patryarcha Constantinop.» ⁶ Ha noz̄b: «Ormianie». ⁷ Ha noz̄b: «Akacy heretyk». ⁸ Ha noz̄b: «Trisagiste heretycy». ⁹ Ha noz̄b: «Antimus heretyk». ¹⁰ Ha noz̄b: «Monothelitae».

zya w Grecyey a nawięcey w Constan-
tynopolu trwała. Ktorego błędu począ-
tek przypisują Anastazyusowi, Antyo-
cheńskiemu patryarsze [558].

Ian ¹¹ też Czwarty [580], patryarcha
Constan|(06 6 нем.)tynopolski, począł się
pisać patryarchą oekumenickim (to iest
powszechnym) y synod powszechny
chciał zgromadzać. Czemu zastawiali się
mężno dwa papieżowie, Pelagius naprzod
[579], a po nim s. Grzegorz [590].

Sergius ¹² też [609], patriarcha także
Constantynopolski, głównym był mono-
thelita, y

Pyrrhus [632] po nim, y

Paweł [643], y

Pyrrhus znowu [653], y

Piotr [653],

do których przykłada się y Theodorus
[680].

Iervzalem Saraceniowie ¹³ wzięli [636],
gdy Grekowie nowych sekt wymyślać
nie przestawali!

Marcin papież święty, synod w Rzy-
mie [647] czyniwszy, przerzeczone mo-
nothelity Constantynopolskie (Pawła,
Sergiusza y Pyrrhusa) potępił ¹⁴, y prze-
toż wypędzon był z Rzymu do Cherso-
nesu od Greckiego cesarza Constansa.

Pisał [657] też przeciw monothelitom
y Witalian papież, dwie naturze w P.
Chrystusie dowodząc.

VI

|(7 нем.) Constantinopolski też synod
[681] potępił swe monothelickie patry-
archy ¹⁵, y Cyrusa Alexandriyskiego, y
Makara Antyocheńskiego, patryarchy
także Greckie, z ich wszystkimi nasła-
dowcy. Liczą też czasem między tymi
monothelity y Honoryusa, biskupa Rzym-
skiego, który był iednego czasu [622] z

Sergiusiem przerzeczonym patryarchą,
przed przerzeczonym też s. Marcinem
papieżem. Aleć on z katedry Piotra s.
nic takiego nie vczył, y skrycie to by-
ło, iесли co było. Abowiem poświadcza
tego y synod on Rzymski, za Marcina
papieża, gdzie zmianki żadney o Hono-
ryusie nie masz. A na synodzie tym w
Constantynopolu powszechnym, który
papieża Agathona (iako Piotra s. na-
miastka) list vczciwie przyjął, żaden się
nie sprzeciwił temu, co tam papież pi-
sał o niepokalanym zawždy kościele
Rzymskim. «Kościoł Rzymski (powiada)
żadnymi nowinami heretyckimi nigdy
skażony nie był».

Synod ten w Constantynopolu poczęty
był [679] przez Agathona; po śmierci
iego od Leona Wtorego papieża s. ¹⁶
potwierdzi|(06 7 нем.)ny [682]. A trzy-
mali tam papieskie miejsce, przed
wszytkimi nappierwsze, kapłani dwa, y
dyakon ieden ¹⁷.

Po tym synodzie owości zaś Constan-
tynopolscy patryarchowie znowu nowy
błąd wznawiają, także przez czas długi
dzierząc się go, przez lat ośmdziesiąt!
Abowiem oburzyli się na obrazy, burząc
ie y pałac, ikonoklastami y ikonoma-
chami ¹⁸ dla tego Greckim słowkiem na-
zwani. Przeżoż pod cesarzmi takimi, pod

Filipikiem [712], y

Leonem Trzecim [717], y

Constantynem Kopronimem [741],

y pod Leonem Czwartym [775]

tacy też byli patryarchowie:

Ian Szosty [712],

Anastazyus [730]

Constantyn [754], y

Nicetas [766].

A papieżowie Rzymscy co na ten czas

¹¹ Ha noz̄b: «Ekumenik». ¹² Ha noz̄b: «monothelicy». ¹³ Ha noz̄b: «Saraceni». ¹⁴ Ha noz̄b: «Pa-
pietowie przeciw patryarchom». ¹⁵ Ha noz̄b: «Monothelicy heretycy». ¹⁶ Ha noz̄b: «Papieska
władza». ¹⁷ Ha noz̄b: «Legatowie». ¹⁸ Ha noz̄b: «Ikonomachowie».

czynili? Synody zgromadziąc, obrazow bronili pilno. Tak to złe wkorzeniło się było w Constantynopol, że synod ich ieden ikonomacki [755] miał biskupow 338! Skądże też y morderstwo było nad ka¹(8 нем.)tholikami wielkie, którzy przy obrazach powszechnie zwyczajnych mocnie stali.

VII

Niceńskie wtore concilium [789] zebrane było przeciwko tym ikonoklastom albo obrazoborcom; y tam pochwalona y potwierdzona iest wiara powszechna, z strony wczciwości tak obrazow, iako też kości y reliquiy świętych.

Papieskie miejsce ² trzymali tu dwa kapłani: Piotrem obudwu zwano. Listy też papieskie miano y tu w wielkiej poczciwości, a synody ikonomackie tym też zbijano, że od papieża nikt na nich nie był.

Carolus, krol Francuski, od papieża Leona Trzeciego stanowiony iest [801] cesarzem Zachodnym ³, bo tego były potrzeby gwałtowne.

Theodot, patriarcha Constantynopolski, znowu zasię [815] ikonomacją powtórzył⁴. A tego dopomagał mu też cesarz Grecki, Leo Piąty [813] on, od którego s. Ian Damasczeński (iż obrazow bronił) wielkie cierpiał przesładowanie. Ba y daley ieszcze, ||(об. 8 нем.) za cesarza Michała Wtorego [821] y Theofila [829], obrazokazetwo nie wstawalo w Constantynopolu.

Ignacius, patriarcha Constantynopolski, katolik, gdy iuz 16 lat [847—863] na swym vrzędzie był. Focius wytrącił go z patriarchyey oney. Żadnego ieszcze święcenia Focius ten nie miał, żołnie-

rzem naprzod będąc, a potym przedniejszym na dworzé cesarza Michała Trzeciego. Ignacius, tedy z katedry swey będąc wygnany, wciekł się do papieża w on czas Mikołaja. Który to papież, przez list swoy y cesarza, y Fociusa z gwałtu onego karząc, vmarł w tym [867]. Zabit też potym był ten Michał cesarz. Y zatymże papież Adryan wymógł to v cesarza Bazylego, aby synod powszechny złożony był w Constantynopolu.

VIII

Constantinopolski synod [869] złożył z patriarchyey Fociusa ⁵, a Ignacego przywrocił.

Znowu też tu ikonoklascy ⁶ potępiono. (Z ktorego błędu zostało to przy Grekach, co też y Ruś nasza od nich wzię⁷|| (9 нем.)ła, iż obrazow rzezanych mieć nie chcą: iakoby nie tak obraz był malowany, iako y ryty).

Na miejscu papieskim hyli w ten czas w Constantynopolu dwa biskupi, a dyakon ieden ⁷.

Wyznano y tu przełożenstwo papieskie nad kościołem wszytkim dane im od samego P. Chrystusa, iako porządnym Piotra s. apostoła wikariom. A patriarchom Constantynopolskim pozwolił się tu iuz przed inszymi patriarchami przedek ⁸, aby iuz mieli pierwsze po papieża miejsce.

Po tym synodzie ósmym, z Greki w on czas ostatnim, Ignacius znowu patriarchą Constantynopolskim siedm lat był, pod papieskim posłuszeństwem statecznie trwając; y za niego Rvsnacy ⁹ Constantynopola przyięli wiarę [875] czasu Bazylego cesarza.

¹ Ha noz̄b: «Obrazokazcy». ² Ha noz̄b: «Papieska zwierzchność». ³ Ha noz̄b: «Cesarz w wy w stronach Zachodnych». ⁴ Ha noz̄b: «Ikonomachowie znowu». ⁵ Ha noz̄b: «Focius schismatyk». ⁶ Ha noz̄b: «Ikonoklascy znowu». ⁷ Ha noz̄b: «Papieska zwierzchność». ⁸ Ha noz̄b: «Patriarchia Konstantinop.» ⁹ Ha noz̄b: «Ruś chrześcijanie».

Focius, po śmierci Ignacego, dostał zasię [877] patriarchy Constantynopolskiej. Abowiem Bazylus cesarz rozgniewał się był na papieża, y dla stanowionego ||(06. 9 мѣн.) cesarza Zachodniego, y dla nawroconych przyległych sobie Bulgarow. Y tenci to patriarcha Focius oderwał¹⁰ od kościoła Rzymskiego Greki, tak iako teraz widzimy. A to oderwanie tym nawęcey chciał zdobyć, iakoby kościół Rzymski miał błędzić w tym, iż pochodzenie Ducha Ś. y od Syna wyznawa¹¹. Sroga y mizerna rzecz jest rozerwanie iedności! Przetoż też iuż niezgodna Grecya o to zapłatę swą bierze! Od ktorey kościelney niezgody do Tureckiey tey niewoli iako przyszło, niżey wnet będziemy też obaczywać.

Polacy naszymy¹² Rzymską wiarę przyjęli y części [918] snadź y zupełnie [965] za książęcia Mieclawa.

Rvskie książę Włodzimierz, poiąwszy siostrę cesarzow Greckich Bazylego y Constantego, wiarę też wziął z Constantynopola [990].

Czasow tych Grekowie z Bulgary długo a srogo walcząc, Tvrki mocniejszy czynili¹³, Lepiej było Bulgarow kościołowi Rzymskiemu nie odeymować.

Eustratius, patriarcha Constantynopolski, dawał klątwę [1028] na kościół Rzymski, dla tego, iż pochodzenie Ducha Ś.¹⁴ wie|| (10 мѣн.) rzy być y od Syna. A Innocentius papież stał dla tego na dysputacyą [1138] do Constantynopola.

Ormiański patriarcha [1145] papieżowi Eugeniusowi ofiarował posłuszeństwo¹⁵. Patriarcha ten katolikiem pisał się.

Alexander papież na żądanie Manuela, Greckiego cesarza, posłał był [1159] kardynała wczonogo, dla vnicy z Greki. Ale Grekowie, zabiwszy go, włoczyli go po Constantynopolu¹⁶.

Ormianie poddawali się [1181] pod posłuszeństwo y Lucyusowi papieżowi.

Patriarchy w Constantynopolu często tego czasu odmieniano. Bo bili się o państwo cesarzowie¹⁷.

Constantynopol [1204] wzięli Węnowie; a Grekowie przeniesli się do Azyey przez lat pięćdziesiąt. Pod który czas, concilium Laterańskie [1215] barzo wielkie było, y dla vnicy z Greki¹⁸.

Michał też Paleolog, cesarz Grecki, dostawszy znowu [1259] Constantynopola, Greki swe barzo do iedności przyciskał. Y dla tegoż było też concilium Lvgduńskie wielkie [1274] także, || (06. 10 мѣн.) na którym Ducha Ś. pochodzenie wywiódło się y od Syna. Przystał był na tę wiarę y sam cesarz y patriarcha Constantynopolski Becus. Ale gdy cesarz ten dobry Paleolog przerzeczony vmarł, syn zły iego Andronik nie wczynił mu pogrzebu przystoynego, mszcząc się nad nim po śmierci przystania do wiary Rzymskiej¹⁹.

Od ktorego też czasu Turcy brali moc większą. Abowiem Ottoman [1300] waleczny, porządny a długo panujący y przetoż nappierwszy

I

Tvrecki cesarz, tak straszliwy był Grekom, iż gdzieby nie miał był przeciwnikow Tatarow²⁰, Grekowie prędko by musieli byli być w rękach Tureckich.

¹⁰ Ha norb: «Grekow od kośc. Rzy. oderwanie». ¹¹ Ha norb: «Ducha S. pochodzenie». ¹² Ha norb: «Polacy chrześcianie y Rusnacy». ¹³ Ha norb: «Bulgarowie y Turcy». ¹⁴ Ha norb: «Ducha Ś. pochodzenie». ¹⁵ Ha norb: «Ormiański katolik». ¹⁶ Ha norb: «Kardynał od Grekow zabity». ¹⁷ Ha norb: «Greckie walki». ¹⁸ Ha norb: «Vnia z Greki». ¹⁹ Ha norb: «Vnicy rozerwanie». ²⁰ Ha norb: «Tatarzy na przeszkodzie Turkom».

III ¹

Turecki cesarz był Amurath [1350], z którym spowinowacił się był cesarz Grecki Ian Paleolog. Bo synowi swemu Andronikowi wziął był żonę Machometankę ², siostrę żony tego to Amuratha, który też przysadził się był iuż z Azwey do Europy od Tatar ku Constantynopolu.

III

|| (11 нем.) Baiazet, dobywszy Constantynopola [1374], Iana Paleologa z cesarstwa złożył; a synom jego dał ie naprzod Andronikowi, a potym Emanuelowi, który iż nie chciał być ianczarem jego, dla tegoż Constantynopola drugi raz dobywał mocą wielką ³. Zle by było iuż w ten czas, gdyby mu byli Tatarzy nie pustoszyli ziemie.

V.

Machomet przenosił [1402] stolec swoy z Azwey do Adryanopola ⁴, iuż od Constantynopola nie daleko, a stawił się Grekom być przyacielem. Ten to Machomet napierwszy przeprowił się przez Dunay ⁵ ku Wołochom.

VI

Amwrat Wtory [1416], główny chrześcian nieprzyaciel, iawnie Grecyą ⁶ dostateczniey pod się podbijał. Z tym potykał się [1443 et 4] Władysław nasz, krol Polski y Węgierski ⁷. Za tegoż carza Tureckiego, Greckim cesarzem był Ian Paleolog [1418] a Ioseph patryarchą Constantynopolskim [1424].

|| (об. 11 нем.) Florentski z Greki synod [1438 et 9], na który Ian Paleolog, cesarz, z Iozefem patryarchą y ze wszystkimi nauczeńszymi Greki przyiachał. Y tam Grekowie wszyscy, krom iednego

tylko Marka, Efeskiego biskupa, przystali na tę wiarę, iż Duch Ś. y od Syna pochodzi. A wyznawszy też papieską nad kościołem powszechnym zwiarcność, do kościoła Rzymakiego za nią zgodą przystali. Wszakże y ta wia nie trwała długo ⁸. (Turka woleli Grekowie, niż papieża, iako Żydowie cesarza, niż Iezusa!) Ormianie na tymże tam Florentskim concilium przyjęli też byli to wiary ziednoczenie. (Aza by Ormianie y Rusnacy naszymi mili, nie lepiej z tymi trzymać, niż z nieprzyiacioły iedności?) Isidorus, rodzaju Greckiego Kijowski mitropolit święty a wczony człowiek, Ruś naszą z Moskwą wiodł do wniey kościelney [1440], do kthorey gdy Ruś przystała, Władysław, krol Polski y Węgierski, dał też wolności [1443] ich przełożonym duchownym, których duchowni kościoła Rzymakiego używaią. || (12 нем.) (Znajdziesz to in Actis Castren. Leopoliensibus, anno Domini 1537).

VII

Tvrecki cesarz Machomet Wtory, gdy Grekowie znowu zasię od kościoła Rzymakiego odstępowali, wziął też Constantinopol [1452], y zabity tam iest ostateczny ich cesarz Constanty. (Hey! pyszna niezgodo, do czegoś ty y Greki o to przywiodła!)

Od tego czasu Tvrek iuż daie patryarchy ⁹, a wszystkie z czerncow. O to y teraz trzy zaraz żywe patryarchy maią, za czasu kalendarza poprawionego! Aby y stąd wszyscy wiedzieli y widzieli, że do iedności zgodney potrzebny iest ieden pasterz!

Panie Iezu! Tedy racz się nad obłądanymi zniłować y przywieść ie do twej

¹ Цифра II пропущена. ² На поръ: «Machometanka żona cesarska». ³ На поръ: «Constantynopol dobyty y obłązony». ⁴ На поръ: «Adryanopol». ⁵ На поръ: «Dunay». ⁶ На поръ: «Grecya». ⁷ На поръ: «Węgrzy». ⁸ На поръ: «Vnia Grekow z kościołem, y Ormian takte, y Rusi». ⁹ На поръ: «Patryarchy Turek dawa».

owczarnie iedney, pod iednego pasterza od ciebie stanowionego Piotra ¹⁰. Amen.

|| (06. 12 нем.) ZAMKNIENIE.

Bog Żydy gdy w łasce karał, dawał im proroki; teraz iż w gniewie są Bożym, prorokow nie mają. Takżec też Grekom, y Rusi naszey przy nich, Bog wszystko odiał. Nie mają ani pamięci, aby umieć Oycze nasz y Wieru w Boha; ani rozumu, aby zbawienne rzeczy baczyć; ani woli dobrej, żeby dobrze żyć ¹¹. Z strony też sakramentow, dziełek małych dusze zabijają, nie mają biskupiego bierzmowania, ani wiedzą, co to iest porządne rozgrzeszenie, przy Ciele Pańskim dopuszczają się bałwochwalstwa, w małżeństwach dopuszczają iawnego cudzołostwa, character co to iest, ani pytay, etc.

Panie Boże! racz się zmiłować y odiać wodze slepe. Amen.

|| (13 нем.) REGISTRZYK.

Papieska zwierzchność z ewangeliey [34] y od Piotra ś. [68] y na synodzie

Niceńskim [325]

Constantynopol. [381]

Efezeńskim [430]

Chalcedońskim [451]

Constanty. II [553]

III [681]

Niceńskim II [789]

Constan. III [869]

y nad patryarchy. Abowiem do papieża appellowali:

Ś. Chryzostom [398]

Ś. Flawian [448]

Ignacyus [847]

Kłątew papieżowie dawali na patryarchy [471] Constantynopolskie [534] y

na insze [647], gdy sie od wiary odszczepali [526] etc.

Constantynopolskich patryarchow błędy, pycha y vpadek.

Nie było patryarchy tego na synodzie Nic. [325]. Aryani [340]. Brał sobie patryarchią przeciw kanonom Nic. [382]. Nestoryani [428]. Broniono im tey patryarchiey na synodzie Chalce. [451].

Aryani znowu [471]

Eutychniani [534]

Oekumenik [580]

Monothelicy [609 et 681]

Ikonomachowie [712, 815, 869]. Pozwolono im patryarchiey przed inszymi, na synodzie VIII [869].

Ducha Ś. pochodzenie zle wyrozumiawszy [381], błędzą w tym [877, 1028, 1439].

Błędzą też Piotra ś. zwierzchności nie znaiąc [1428].

|| (06. 13 нем.). Vnią kościelną łamią [1215, 1439].

Constantynopol wzięty od Wenetow [1204]; y od Turkow [1374] na czas aż dotąd [1452].

Alexandriyscy patryarchowie byli Eutychniani [449, 451] y monothelicy [681].

Antyocheńscy też patryarchowie byli Trisagistae [526] y monothelitae [558, 681].

Ieruzalem Saraceniowie wzięli, etc. [636].

Ormianie od czwartego synodu błędzą [451].

Posłuszeństwo papieżom ofiarowali [1145, 1181], vnią vczynili [1439].

Rusnacy przystali na wiarę pod posłuszeństwem [875] y pod nieposłuszeństwem [990] vnią kościelną przyięli [1440].

Turcy moc biorą [990], cesarze mają

¹⁰ Ha noz̄b: «Io. 10 et 21». ¹¹ Ha noz̄b: «Ruskie głupstwo y błędy».

[1300], do Europy przyszli [1350], Con- szli, Constantynopol trzymają [145: stantynopol wzięli [1374], w Adryano- W KRAKOWIE. W Drukarni Andrze- polu vsiedli [1402] y przez Dunay prze- PIOTRKOWSZYKA. ROKU PAŃKIEGO 1586

Издано по старопечатному экземпляру, принадлежащему Императорской Публичной Библиотеке.

2 Къ брошюрѣ Бенедикта Гербеста приложена таблица (въ семь столбцовъ) въ которой, почти дословно, приведенъ текстъ брошюры. Существенное дополнение, только одно: вмѣсто «y teraz trzy zagay żywe patryarchy mają» (см. 12 стр.), въ таблицѣ сказано «y teraz [1583] Constatynopolczycy trzy swe patryarchy mają, Jeremiasza Baptystę y trzymają iakięgos. Kto więcej da, ten jest godniejszy. Nie dziwno tedy, iż w greskach zbawieni poglupieli Grecy. y z naszą wędzną Rusią». Въ концѣ таблицы помѣщено: «Loopey, 29 ianuarii. anno Do 1586. Benedictus Herbstus, societas. Iesus presbyter, cum facultate rigorum».

О ЕДИНОЙ ВѢРѢ

СОЧИНЕНІЕ

ОСТРОЖСКАГО СВЯЩЕННИКА ВАСИЛІЯ

1588 года.

ом.)² О ЕДИНОЙ ИСТИННОЙ СЛАВНОЙ ВѢРѢ И О СВЯСОБОРНОЙ АПОСТОЛСКОЙ И, ОТКУДУ НАЧАЛО ПРИИ КАКО ПОВСЮДУ РАСПРОЯ.

Предсловіе.

благаго благостію, по благодаюда нашего Иисуса Христа и тву Святого Духа. Иже отъ боыхъ писаній извѣстившеса, и въ діаволю ощутивше, и мрачавыхъ свѣтей его избѣжавше, ять прочее явѣмъ не преподае отъ невѣденія въ пагубныя шадше, своего спасенія отпаонеже бо врагъ плевель свой и уподоблѣти извыче, || (об. 1 мен.) сластолюбивыхъ неутверженныхъ ть души, яко птицы силомъ, въ

свою погибель ловить, насѣявши много душегубныхъ ересей презъ лукавыхъ сосудовъ своихъ растлѣныхъ человѣкъ Мы же, ощутившіе прелести его, съ пророкомъ³ къ Господу въніемъ, глаголюще: «благословенъ Господь, иже не дастъ насъ въ ловитву зубомъ ихъ. Душа наша яко птица избавися отъ сѣти ловящихъ: сѣть съкрушися, мы же избавлени быхомъ».

Сего ради мало нѣчто о истинней вѣрѣ писаніемъ предложихомъ. Аще бо и сами есмо ку дѣланію тоя лѣнны; но никтоже долженъ сый нерадѣніемъ съкрывати истину.

Яко бо единый истинный въ Троицы покланяемый Богъ есть, а не много боговъ (яже поганстїи || (2 мен.) народи, отъ бѣсовъ прельщаеми, иногда въ почитаніе многобожіа испадоша), также и едина истиннаа вѣра, а немного вѣрѣ (яко отщепенцы, съ подущенія

венум. страница (съ оборотомъ), въ экземплярѣ Императорской Публичной Библиотекы, съ котораго воспроизводится это сочиненіе, тщательно скопирована, взаимно сличена съ Псал. 123, ст. 6—7.

патавскаго въ различныя ереси укладующеися, въ много раздробляючи превращати ту обыкоша. Но якоже единый Богъ истиненъ есть и не отмѣняется никогдаже, сице и вѣра въ единого истиннаго Бога всегда непреложна и невреждена пребываетъ. Точію сами отступниці вѣры повреждающися въ вѣчныя муки со діаволомъ осужаются. Ибо лжа ничтожь ино, толко то, што не есть, котораа похибеномъ истиннаго состоится. Якоже бо оскудѣніемъ здравіа настаеть недугъ, или отпествїемъ свѣта бываетъ ||(об. 2 нем.) тма, — сице сластолюбїемъ и прочими страстьми недугующе оскудѣваетъ здравіе душевное. Отъ сего убо впадающе въ темность проклятыхъ ересей, лишаемся истиннаго свѣта, погрѣшающе единыя правыя вѣры. Нашедшу же свѣту, безъ вѣсти тма погибаетъ; тако и ереси, понеже отъ лжи суть составлены, обличенїемъ отъ истинна вѣры, такъ яко отъ свѣта тма, исчезаютъ.

О чомъ ширей со вниманїемъ прочитаючи зъ самаго того писанїа, еже о вѣрѣ и о прочихъ, въ книжицы сей написаныхъ, зрозумѣти мощно есть. Аще бо и не всякому угодно обрящется, наипачеже прелщенимъ богоборцемъ и ругателемъ православїа, но ради присныхъ въ вѣрѣ православныхъ христіанъ сія ||(3 нем.) написана быша, да не отъ невѣденїа вѣщцы прелестїю вражію у того волю уловени будутъ. Не просто бо всѣмъ повелѣно предати, но «сія (рече апостоль) ¹ предаждь вѣрнымъ чловѣкомъ, иже до-

волни будутъ и инѣхъ научити». И аще кто не есть вѣренъ, таковнїи иже слышати есть достоиннѣ. Житїе бо растлѣнно имущимъ, скотомъ угодоблшшимся, не повелѣ Господь бисарей взметати ². Мнози бо слышати и прочитають Божїе евангелїе и апостольскыя ученїа и никакоже разумѣють истину. О таковыхъ великій Павелъ ³ глаголетъ: «аще закрыто благовѣствованїе наше, тогда въ таковыхъ которїе и згиненїе идутъ закрыто есть, въ которыхъ печаловане вѣка сего заслѣши разумы ихъ».

Конецъ предисловію ⁴.

|| (1) Апостоль глаголетъ ⁵:

«Единый Господь, едина вѣра, единое крещенїе, единый Богъ и Отець всѣхъ, иже надъ всѣми и о ⁶ всѣхъ и въ всѣхъ насъ» ⁷.

А если такъ есть, иже единый Господь, едина вѣра, то мусать быти иншіе всѣ вѣры облудныя, змысленныя, которыхъ не толко межї невѣрными, але и межї называемыми христіанїи розмаите ся намножило. Для того и треба, съ початку взявши, ажъ до конца - доводне выправити, и едину истинную вѣру показати, а змысленныя всѣ отщепенства, яко прелестныя и облудныя, ||(об. 1) [обнаж]ити ⁸ и обличити.

[Яко] апостоль учитъ насъ: «избавимс]я (рече) отъ злыхъ и дурныхъ чловѣкъ, не всѣмъ бо есть вѣра, аще и вѣренъ есть Господь» ⁹.

¹ 2 Тим., зач. 292, гл. 2, ст. 2. ² Мате., гл. 20. ³ 2 Кор., зач. 175, гл. 4, ст. 3-4. «Аще ли же есть покровено благовѣствованїе наше, въ гибнущихъ есть покровено, и ниже богъ вѣка сего ослѣпи разумы невѣрныхъ». ⁴ Оборотъ 3-ей немун. страницъ. ⁵ Эта строка въ старопечатномъ экземплярѣ набрана крупнымъ шрифтомъ и печатана кминоварью. ⁶ Въ теперешнемъ текстѣ: «чрезъ». ⁷ Ефес., зач. 234, гл. 4, ст. 5-1. ⁸ Дополнено по списку Кїевской Духовной Академіи. ⁹ 2 Солун., гл. 3, ст. 2-3.

Мнѣть бо ся вѣровати Жидове и Агаряне и имъ подобныя еретикове, властне такъ, яко и лукави бѣси вѣрують. О нихже блаженный Іаковъ ¹⁰ въ посланію своемъ споминаеть. Вѣра бо, яко апостоль пише ¹¹, святымъ злѣдона или предана единою; святымъ, а не сквернымъ отщепенцомъ; единою предана, а не частокротъ ся отмѣняеть, но непреложна всегда пребываетъ.

Прежде закона убо праведному Ноеви и потомству его, Аврааму, Исааку и Іакову, и прочымъ святымъ, повелѣніа божественная хранящимъ, предана бысть вѣра ¹², а не || (2) сволоннымъ сластолюбцамъ. По семъ Моисеомъ данъ бысть законъ въ Сіонѣ. Се го ради въ Іерусалимъ пророки посылаеми бяху, тамо истинно вѣровати научающе, и Христова пришествіе възвѣщающе ¹³. Тамже и святаа непорочная церковъ основаніе заложивши на самомъ Іисусѣ Христѣ, яко на камени краеугольномъ будовашеся, яко есть писано: «се азъ вложу въ основаніе Сіоне камень многоцѣнень, избранъ, краеуголень, честень, въ основаніе ему, и вѣруай въ оныя не постыдится» ¹⁴.

Аще и нѣщїи мнѣть блаженаго верховнаго апостола Петра фундаментомъ или основаніемъ церкви Христовѣ, пакоже отъ словъ тыхъ, еже Господь глагола Іисусъ Христосъ глагола Петроу: «ты еси, Петръ, и на семъ камени азъ (об. 2) зижду церковъ мою» ¹⁵.

Но заисте таковїи, неразумне глаголюще, плотскимъ мудрованіемъ не вѣрують. О чомъ и апостоль ¹⁶ посвѣтлетъ мовачи: «не плоти ли есте, и

по челоуѣчеству ходите? Кгдыжъ мови кто: ямъ есть Павловъ, а я Аполосовъ, я Кионинъ, а я Христовъ» и прочая.

Не рече бо Христосъ Петроу: «на тобѣ, Петре, зижду церковъ мою», но «на семъ камени зижду церковъ мою», то есть на признаніи томъ. Яко блаженный Петръ призналъ, егда Христосъ пыталъ апостоловъ своихъ: «а вы, рече, кого мя разумѣете быти». Петръ же, яко предводитель, отъ всѣхъ апостоловъ отвѣщавъ рече: «ты еси Христосъ, Сынъ Бога живаго». Яко и евангелистъ ¹⁷ научаетъ: «ниже аще исповѣсть яко Іисусъ есть Сынъ || (3) Божій, Богъ въ немъ пребываетъ, и той въ Бозѣ». И пакы: «всякъ вѣруай, яко Іисусъ есть Сынъ Божій, отъ Бога рожденъ есть» ¹⁸. И пакы: «кто есть побѣждай міръ? Токмо вѣруай, яко Іисусъ есть Сынъ Божій» и прочая ¹⁹.

На томъ тогда признанію, яко на твердомъ камени, всѣ правовѣрніи будоуемъ. О чомъ и самъ тѣй блаженный Петръ научаючи насъ въ первомъ листѣ своемъ пише и, писмо о томъ приводячи, мови ²⁰: «понеже скопштовали есте, яко благу Господь, къ нему же приходячи, камени живу, и сами, яко камени живо, будоуитесь въ храмъ духовный. Зане пишеть въ книгахъ ²¹: се полагаю въ Сіонѣ камень краеуголень, избранъ, честень, и вѣруай въ оныя не постыдится», и прочая. И пакы Павелъ апостоль глаголетъ: || (об. 3) «по благодати, данной мнѣ, яко премудръ архитекторъ осно-

¹⁰ 2 Іаков., зач. 53, гл. 2, ст. 19. ¹¹ Іуд., зач. 77. ¹² Псал. 98. ¹³ 1 Петр., зач. 58. ¹⁴ Исаія, 28, ст. 16. ¹⁵ Мате., зач. 67, гл. 16, ст. 18. ¹⁶ 1 Кор., зач. 127, гл. 3, ст. 3—4: «не плоти ли есте и по челоуѣку—». ¹⁷ 1 Іоан., зач. 73, гл. 4, ст. 15. ¹⁸ 1 Іоан., зач. 73, гл. ст. 1. ¹⁹ Ibid., ст. 5. ²⁰ 1 Петр., зач. 58, гл. 2, ст. 3—6. ²¹ Исаія, гл. 28; Дѣян., 10;

ваніе положихъ, а иншіи на томъ будуе. Основанія бо инаго никтоже положить можетъ паче лежащаго, еже есть Иисусъ Христосъ»¹. О собѣ же апостоль глаголетъ: «такъ насъ нехай розумѣтъ человекъ, яко служатъ Христовыхъ и строителей таемницамъ Божиимъ»².

А иже святое писаніе свидѣтельствуе, яко ся вышей приточило («Такъ глаголетъ Господь се: покладая въ Сионѣ камень многоцѣнень, въ основаніе ему»), тогда явно всякому правовѣрному, яко нигдѣ индѣ, кромѣ въ Иерусалимѣ начало истинное вѣры, и святое непорочное апостольское церкви основаніе и созиданіе совершися и тамо утвердися. Съ которое, яко зъ жерела и матки, повсюду ||(4) на вселенней православная вѣра и всѣ благочестивыхъ съборовъ церкви распространишася, яко пророкъ глаголетъ: «основане его на горахъ святыхъ; любить Господь врата Сиона, паче всѣхъ селеній Иаковыхъ. Преславно повѣдано есть о тобѣ, граде Божій! Маткою Сиона называти будутъ люди, а человекъ родися въ немъ, и той заложилъ его вышній. Господь оповѣсть въ книгахъ людемъ, и княземъ всѣмъ, которые были въ немъ, яко веселячимся всѣмъ мѣшкане въ тебѣ»³. И пакы инъ пророкъ⁴: «Наведу (рече Господь) на тебе руку мою, и распалю въ чистость, а непокаряющихся выгублю, и отыиму всѣхъ злостниковъ отъ тебе, и всѣхъ пышныхъ упокорю. И приставлю судіа

твоа, яко исперва, и радцы ||(об. 4) твои, яко предъ тымъ потомъ будешь названо мѣсто правдиво, маткою надъ мѣсты, вѣрній Сионъ». И пакы: «радоваломся съ того, иже ми рече: въ домъ Господень внидемъ. Стояще бѣху ноги наша въ палатахъ твоихъ, Иерусалиме. Иерусалимъ будешь азъ градъ. Тамъ бо сходилися поволенія, поколѣнья Господня, свидѣство Израилево къ признанью имени⁵ Господня» и прочая до конца о томъ.

Съ котораго града или мѣста въ розныхъ мовъ народове вѣру и науку приняты сподобилася. Оттудуже и божественнымъ писаніемъ святыхъ книгъ просвѣтишася. И всѣ православнии цркви и събори, яко отъ матере и жерела, повсюду розмножилася, яко есъ писано: ||(5 съ об.)⁶ «отъ Сиона иди законъ, и слово Господне изъ Иерусалима»⁷. «Отъ восходу солнца до заходу хвалю имя Господне»⁸. Яко пророкъ глаголетъ: «ото Сионъ градъ и избавитель нашъ; очи твои узреть Иерусалима градъ богатый»⁹.

Въ истинну бо богатый и мати есъ градъ сей всѣмъ вѣровавшимъ, не съ маловѣрменнымъ, тлѣющимъ и избѣгающимъ богатствомъ кипи, но и инми вѣчными и спасенными чинами Христовыми обогатися. «Видемъ, рече пророкъ, въ прибытки его и поклонимся на мѣстѣ, гдѣ стояли ноги его»¹⁰.

Въ¹¹ Иерусалимѣ бо Господь иже Иисусъ Христосъ въ Вифлеомѣ отъ Пречистыя Дѣвицы родился во плоти.

¹ 1 Кор. зач. 128, гл. 3, ст. 10—11. ² 1 Кор. зач. 130, гл. 4, ст. 1: «Такъ иже не ищете человекъ, яко служатъ Христовыхъ и строителей таемъ Божиимъ». ³ Псал. 84, ст. 2—3, 5—7. ⁴ Исаія, гл. 1, ст. 25—26. ⁵ Псал. 121, ст. 1—4. ⁶ 5-й (съ оборотомъ) страницъ не достаетъ въ экземплярѣ Императорской Публичной Библиотеки; пробѣлъ пополнилъ въ древнему списку сочиненія свящ. Василія, принадлежащему Киевской Духовной Академіи. ⁷ Исаія, гл. 2, ст. 3; Мих., гл. 1, ст. 2. ⁸ Псал. 112, ст. 3; Малах., гл. 1, ст. 11. ⁹ И гл. 33, ст. 20. ¹⁰ Псал. 131, ст. 7. ¹¹ На полѣ: «1».

Въ ¹² Иерусалимѣ отрочатемъ будучи въ церковь принесенъ, и отъ праведнаго старца на руку въсприять бывъ, егоже, яко Бога, старецъ выславуючи благословилъ.

Въ ¹³ Иерусалимѣ въ Иердани рѣдѣ отъ Иоанна крестися, погружая грѣхы всероднаго Адама; емуже небеса отверзавшася, и голосъ отъ Бога Отца съ небесе облакомъ сношашеся, възлюбленнымъ Сыномъ его именуа, и Духъ Святый видоже голубиннымъ образомъ отъ Отца спождаше нанъ, свидѣтельствовавнаго показующи, абы ся явне оказала приличнаго божества призоитость.

Въ ¹⁴ Иерусалимѣ преобразился на горѣ Фаорстей, показуючи ученикомъ славу своего божества, только елико видѣсти албо стерпѣти могли.

Въ ¹⁵ Иерусалимѣ перваго епископа блаженнаго Іакова самъ Господь устрои и постави и святилъ ¹⁶. Тамъ же и апостоломъ ||(6) своимъ пребывати повелѣ.

Въ ¹⁷ Иерусалимѣ Господь нашъ Исусъ Христосъ, спасенія ради нашего, за преступленіе родоначалника протца нашего Адама, безчестіе и муку и смерть претерпѣлъ ¹⁸.

Въ ¹⁹ Иерусалимѣ въ гробѣ положенъ бывъ, съ котораго и доднесь, въ день свѣтлагого зъ мертвыхъ възнесенія Господа нашего Исуса Христа, всегдо глѣта единою, огонь свѣту подобный запалется, на увѣреніе единны истинны вѣры святаго Восточнаго Церкви.

Въ ²⁰ Иерусалимѣ зъ мертвыхъ всталъ, и ученикомъ своимъ чрезъ 40 дній казуючися съ ними ядалъ, увѣряючи

ихъ, ижъ не привидѣніемъ, але истинною онъ самъ есть, имже и повелѣ нигдѣ зъ Иерусалима не отлучатися.

Въ ²¹ Иерусалимѣ отъ горы Оливны възнесся на небо, ||(об. 6) и учениковъ своихъ благословивъ, которые вротившеся отголя, якъ евангелиста ²² описуе, зъ великою радостію въ Иерусалимѣ, были тамъ уставичне въ церкви, хвалячи и благословячи Бога.

Въ ²³ Иерусалимѣ, ани гдѣ индѣ не отлучаючися, апостоли, водле повелѣнія Христова, очекивали обѣтницы Отцовское, сирѣчь утѣшительнаго Параклита всесвятаго Духа. Который, видоже у огнистыхъ языкахъ съшедши, на апостоловъ сѣлъ, на единомъ когождо ихъ, и всѣхъ ихъ розмаитыхъ мовъ албо языковъ въ комгненю научилъ. И властные sprawy Господа нашего Исуса Христа, въ наше спасеніе плотію съдѣланные, ихже прежде апостоли, плотскимъ мудрованіемъ съдержими суще, до конца не ощутиша, ниже разумѣша,—то Духъ ||(7) Святый имъ открылъ и объяснялъ, и смѣлыми ихъ съдѣлалъ. Такъ ижъ розшлись по вселенней, межи народы незнающими Бога, власне яко овечки межи волы, оповѣдуючи евангелію всему створенью, не боячися болшь убивающихъ тѣла.

Зъ ²⁴ Иерусалима всѣ народове учасниками истинное вѣры христіанское быти сподобившася. О чомъ самъ Христосъ свидѣлствуетъ апостоломъ глаголя: «будете ми свидѣтели въ Иерусалимѣ, и во всей Іудеи, и Самаріи, ажъ до остаточныхъ земель» ²⁵. «Потреба бо (рече Христосъ) ²⁶, абы ся выполнило все въ законѣ Моисеовѣ, въ

¹² На полѣ: «2». ¹³ На полѣ: «3». ¹⁴ На полѣ: «4». ¹⁵ На полѣ: «5». ¹⁶ Златоустъ, бесѣда 88. На полѣ: «6». ¹⁷ Лук., зач. 114; Дѣян., гл. 1. ¹⁸ На полѣ: «7». ¹⁹ На полѣ: «8». ²⁰ На полѣ: «9». ²¹ Лук., зач. 110. ²² На полѣ: «10». ²³ На полѣ: «11». ²⁴ Дѣян., гл. 1, ст. 8. ²⁵ Лук., зач. 114, гл. 24, ст. 44—49.

ваніе положихъ, а иншіи на томъ будуе. Основаніа бо инаго никтоже положить можетъ паче лежащаго, еже есть Исусъ Христосъ»¹. О собѣ же апостолъ глаголетъ: «такъ насъ нехай разумѣ человекъ, яко слугъ Христовыхъ и строителей таемницамъ Божиимъ»².

А иже святое писаніе свидѣтельствуе, яко ся вышей приточило («Тако глаголетъ Господь се: покладаю въ Сіонѣ камень многоцѣненъ, въ основаніе ему»), тогда явно всякому правовѣрующему, яко нигдѣ индѣ, кромѣ въ Іерусалимѣ начало истинное вѣры, и святое непорочное апостольское церкви основаніе и созиданіе совершися и тамо утвердися. Съ которое, яко зъ жерела и матки, повсюду ||(4) на вселенней православная вѣра и всѣ благочестивыхъ съборовъ церкви распрострошася, яко пророкъ глаголетъ: «основане его на горахъ святыхъ; любитъ Господь врата Сіоня, паче всѣхъ селеній Іакововыхъ. Преславно повѣдано есть о тобѣ, граде Божій! Маткою Сіона называти будутъ люди, а человекъ родися въ немъ, и той заложилъ его вышній. Господь оповѣсть въ книгахъ людемъ, и княземъ всѣмъ, которые были въ немъ, яко веселячимся всѣмъ мѣшкане въ тебѣ»³. И пакы инъ пророкъ⁴: «Наведу (рече Господь) на тебе руку мою, и распалю въ чистость, а непокаряющихся выгублю, и отыиму всѣхъ злостниковъ отъ тебе, и всѣхъ пышныхъ упокорю. И приставлю судіа

твоа, яко исперва, и радцы ||(об. 4) твои, яко предъ тымъ потомъ будешъ названо мѣсто правдиво, маткою надъ мѣсты, вѣрный Сіонъ». И пакы: «рзрадоваломся съ того, ижъ ми речено: въ домъ Господень внидемъ. Стояще бѣху ноги наша въ палацахъ твоихъ, Іерусалиме. Іерусалимъ будемъ яко градъ. Тамъ бо сходилися поколѣнья, поколѣнья Господня. свидѣство Израилево ку признанью имени⁵ Господня» и прочая до конца о томъ.

Съ котораго града или мѣста всѣ розныхъ мовъ народове вѣру и науку приняи сподобилася. Оттудуже и божественнымъ писаніемъ святыхъ книгъ просвѣтилася. И всѣ православнии церкви и събори, яко отъ матере и жерела, повсюду розмножилася, яко есть писано: ||(5 съ об.)⁶ «отъ Сіона изыде законъ, и слово Господне изъ Ерусалима»⁷. «Отъ восходу солнца до заходу хвално имя Господне»⁸. Яко пророкъ глаголетъ: «ото Сіонъ градъ и избавитель нашъ; очи твои узрятъ Іерусалима градъ богатый»⁹.

Въ истинну бо богатый и мати есть градъ сей всѣмъ вѣровавшимъ, не симъ маловрѣменнымъ, тлѣющимъ и погибающимъ богатствомъ кипя, но живыми вѣчными и спасенными чудесы Христовыми обогатися. «Внидемъ, рече пророкъ, въ прибытки его и поклонѣмся на мѣстѣ, гдѣ стояли ноги его»¹⁰.

Въ¹¹ Іерусалимѣ бо Господь нашъ Исусъ Христосъ въ Вифлеомѣ отъ Пречистыя Дѣвницы родился по плоти.

¹ 1 Кор. зач. 128, гл. 3, ст. 10—11. ² 1 Кор. зач. 130, гл. 4, ст. 1: «Тако насъ да нешуетъ человекъ, яко слугъ Христовыхъ и строителей таемъ Божиимъ». ³ Псал. 86, ст. 2—3, 5—7. ⁴ Исаія, гл. 1, ст. 25—26. ⁵ Псал. 121, ст. 1—4. ⁶ 5-й (съ оборотомъ) страницы не достае въ экземпляръ Императорской Публичной Библиотеки; пробѣлъ пополненъ по древнему списку сочиненія свящ. Василія, принадлежащему Киевской Духовной Академіи. ⁷ Исаія, гл. 2, ст. 3; Мих., гл. 4, ст. 2. ⁸ Псал. 112, ст. 3; Малах., гл. 1, ст. 11. ⁹ Исаія, гл. 33, ст. 20. ¹⁰ Псал. 131, ст. 7. ¹¹ На полѣ: «1».

Въ ¹² Иерусалимѣ отрочатемъ будучи въ церковь принесенъ, и отъ праведнаго старца на руку въсприять бывъ, егоже, яко Бога, старецъ выславуючи благословилъ.

Въ ¹³ Иерусалимѣ въ Иердани рѣцѣ отъ Иоанна крестися, погружая грѣхы всероднаго Адама; емуже небеса отверзошася, и голосъ отъ Бога Отца съ небесе облакомъ сношасяся, възлюбленнымъ Сыномъ его именуа, и Духъ Святыи видома голубинымъ образомъ отъ Отца схождаше нанъ, свидѣтельствовааннаго показующи, абы ся явне оказала приличнаго божества призвоитость.

Въ ¹⁴ Иерусалимѣ преобразился на горѣ Фаорстей, показуючи ученикомъ славу своего божества, только елико змѣстити албо стерпѣти могли.

Въ ¹⁵ Иерусалимѣ перваго епископа блаженаго Іакова самъ Господь устрои и постанови и святилъ ¹⁶. Тамъ же и апостоламъ ||(6) своимъ пребывати повелѣ.

Въ ¹⁷ Иерусалимѣ Господь нашъ Іисусъ Христосъ, спасенія ради нашего, за преступленіе родоначалника праотца нашего Адама, безчестіе и муку и смерть претерпѣлъ ¹⁸.

Въ ¹⁹ Иерусалимѣ въ гробѣ положенъ бывъ, съ котораго и доднесъ, въ день спасительнаго зъ мертвыхъ възкресенія Господа нашего Іисуса Христа, коегождо лѣта единою, огонь свѣту подобный запалается, на увѣреніе единны истинныя вѣры святыхъ Восточныхъ церкви.

Въ ²⁰ Иерусалимѣ зъ мертвыхъ всталъ, и ученикомъ своимъ чрезъ 40 дній оказуючися съ ними ядалъ, увѣряючи

ихъ, ижъ не привидѣнемъ, але истинною онъ самъ есть, иже и повелѣ нигдѣ зъ Иерусалима не отлучатися.

Въ ²¹ Иерусалимѣ отъ горы Оливныа възнесся на небо, ||(об. 6) и учениковъ своихъ благословивъ, которые вротившеса оттоля, якъ евангелиста ²² описуе, зъ великою радостію въ Иерусалимѣ, были тамъ уставичне въ церкви, хвалячи и благословячи Бога.

Въ ²³ Иерусалимѣ, ани гдѣ индѣ не отлучаючися, апостоли, водле повелѣнія Христова, очекивали обѣтницы Отцовское, сирѣчь утѣшительнаго Параклита всесвятаго Духа. Который, видома у огнистыхъ языкахъ съшедши, на апостоловъ сѣлъ, на единомъ когождо ихъ, и всѣхъ ихъ розмаитыхъ мовъ албо языковъ въ комгненю научилъ. И властные sprawy Господа нашего Іисуса Христа, въ наше спасеніе плотію съдѣланные, ихже прежде апостоли, плотскимъ мудрованіемъ съдержими суще, до конца не ощутиша, иже разумѣша,—то Духъ ||(7) Святыи имъ отерылъ и объяснялъ, и смѣлыми ихъ съдѣлалъ. Такъ ижъ розышлися по вселенней, межи народы незнающими Бога, власне яко овечки межи волкъ, оповѣдуючи евангелію всему створенію, не боичися болшь убивающихъ тѣла.

Зъ ²⁴ Иерусалима всѣ народове участниками истинное вѣры христіанское быти сподобишася. О чомъ самъ Христосъ свидѣлствуеъ апостоломъ глаголя: «будете ми свидѣтели въ Иерусалимѣ, и во всей Іудей, и Самаріи, ажъ до остаточныхъ земель» ²⁵. «Потреба бо (рече Христосъ) ²⁶, абы ся выполнило все въ законѣ Моисеовѣ, въ

¹² На полѣ: «2». ¹³ На полѣ: «3». ¹⁴ На полѣ: «4». ¹⁵ На полѣ: «5». ¹⁶ Златоустъ, бесѣда 88. ¹⁷ На полѣ: «6». ¹⁸ Лук., зач. 114; Дѣян., гл. 1. ¹⁹ На полѣ: «7». ²⁰ На полѣ: «8». ²¹ На полѣ: «9». ²² Лук., зач. 110. ²³ На полѣ: «10». ²⁴ На полѣ: «11». ²⁵ Дѣян., гл. 1, ст. 8. ²⁶ Лук., зач. 114, гл. 24, ст. 44—49.

пророцѣхъ и псалмѣхъ о мѣ. И отворилъ смыслъ ихъ къ зрозумѣнью писма, и рекъ имъ, ижъ такъ писано есть, и такъ потреба утерпѣти Христу, ||(об. 7) и въскреснути зъ мертвыхъ третьяго дня, и оповѣдаться въ имя его покаанію и отпущенію грѣховъ въ всѣхъ народѣхъ, почавши отъ Іерусалима. А вы есте свѣткове тому. И се азъ послию обѣтницу Отца моего на васъ; вы же сѣдѣте въ градѣ Іерусалимстѣмъ, поколь придѣнетесь моцью зъ высоты». А ижъ въ Іерусалимѣ начало и съвершеніе спасенія нашего сѣдѣся, яко пророкъ нише ¹: «выбралъ Господь Сіона и уподобалъ его ку мѣшканю собѣ, то есть покой мой въ вѣкъ вѣка, здѣ вселюсь, якомъ уподобалъ его». Не на время якое, але на вѣкъ вѣкомъ покой Господень въ Іерусалимѣ быти пророкъ оповѣдаетъ. «Благословенъ (рече Господь) отъ Сіона, живый въ Іерусалимѣ» ².

Съ тыхъ всѣхъ причинъ явно есть всякому, ||(8) здравъ смыслъ имѣющему, яко кромѣ единыа истинныа свѣта Восточныа церкви зъ Іерусалима нащепеное и напоенныа вѣры, и непреможно съдержимна, всѣ иныіе вѣры облудны суть, суетны и прелестны, отъ супротивнаго духа черезъ растлѣнныхъ человекъ отъ ложныхъ басней съставлены и намножены, на пагубу сластолюбивымъ и невѣждамъ, възлюбившимъ сей прелестный погибающій вѣкъ.

Въ ³ Іерусалимѣ бо и второму пришествію Христову, еже есть страшному оному суду, воздающу комуждо по дѣломъ его, писаніе быти свидѣтельствуеть. Яко пророкъ ⁴ глаголетъ:

«Богъ Богомъ Господь глагола и призва землю отъ востока солнца и до запада. Отъ Сіона благолѣпіе ||(об. 8) красоты его. Богъ яже придетъ, Богъ нашъ, и не премолчить. Огнь предъ нимъ възгорится» и прочая. И пакы: «Іерусалимъ виждемъ, яко градъ; тамо сѣдоша престоли на судъ, престоли въ дому Давыдовѣ». И инъ пророкъ ⁵ глаголетъ: «и пришедъ, ста Господь Богъ мой, и всѣ святіи съ нимъ. И стануть нозѣ его въ день онъ на горѣ Елеонстей, яже есть прямо Іерусалиму на востокъ». О чомъ и ангели свидѣлствовоаху апостоломъ, егда отъ горы Елеонскіа возношашеся Христосъ: «что (рече) стоите, зряще на небо: се Исусъ вознесыйся отъ васъ на небо, такожъ и придетъ, имже образомъ видѣсте его идуща на небо» ⁶.

Сего ради всѣ, которые отрываються отъ единыа истинныа вѣры, зъ Іерусалима, яко зъ матери и жерела, плывущее, таковин, ||(9) якъ писаніе свидѣлствуеть, чужи суть божественаго благословенства и Духа Святаго непричастни. Яко пророкъ ⁷ глаголетъ: «народове бо и кролеве, если которые тобѣ служити не будутъ, выгнутъ». И пакы другій ⁸ пророкъ: «и будетъ елико ихъ останеть отъ всѣхъ народовъ, которые приходили на разорене Іерусалима, входити будутъ годъ отъ году поклонитися Царю Господу Вседержителю, и празновати въ свято скинопигино. А если которые не выдутъ отъ всѣхъ поколѣній земныхъ въ Іерусалимѣ поклонитися Царю Господу Вседержителю, а не приложатся къ Сіоняномъ, не будетъ на нихъ дождя».

¹ Псал. 131, ст. 18—14. ² Псал. 134, ст. 21. ³ На погѣ: «12». ⁴ Псал. 49, ст. 1—3. ⁵ Захар., гл. 14, ст. 5, 4. ⁶ Дѣян., гл. 1, ст. 11. ⁷ Исаія, гл. 60, ст. 12. ⁸ Захар., гл. 14, ст. 16—17.

Сирѣчь даръ Духа Святого не приходитъ на таковыхъ. Яко и самъ божественный апостоль ⁹ свидѣтельствуеъ: ||(об. 9) «молящимъ Ефесяномъ его о мнозѣ времени пребыти у нихъ, не обѣщася, но отречася имъ рекъ: «яко подобаеъ ми всяко празникъ приидучій сѣтворити въ Иерусалимѣ, пакы же възрашася къ вамъ, Богу хотящу». И пакы: «суди (рече) Павель мимо ити Ефесъ, яко да не будетъ ему закосѣти въ Асию. Квапиль бо ся ¹⁰, если можно будетъ ему въ день пятдесятный быти въ Иерусалимѣ». «Будетъ бо (рече пророкъ) ¹¹ всякъ, иже призоветъ имя Господне, спасетсѣ, яко въ горѣ Сионѣ и въ Иерусалимѣ спасаемый». И инъ пророкъ ¹²: «и будетъ оставый въ Сионѣ и оставый въ Иерусалимѣ; святы прозовутсѣ всѣ, иже суть написани на жизнь въ Иерусалимѣ». Яко и самъ божественный апостоль ¹³ глаголетъ: «нынѣ же иду въ Иерусалимъ, во служеніе святымъ. Благоволиша бо ||(10) Македонине и Ахаіа общеніе нѣкое сѣтворити къ ницымъ святымъ, живущымъ въ Иерусалимѣ. Благоволиша бо, и должны имъ суть. Еслибо въ духовныхъ справахъ сталися имъ учасниками погане, винни суть и въ тѣлесныхъ послуговати имъ». Надъ то еще проситъ апостоль Римлянъ, «абы въ молитвахъ къ Богу помагали за нимъ, ижъ бы таа послуга его, съ которою до Иерусалима идетъ, приемна была отъ святыхъ» ¹⁴. Также и до прочыхъ народовъ пишучи, не индѣ гдѣ, едно въ Иерусалимѣ къ святымъ милостыню приносити повелѣваетъ. Яко

и до Коринтовъ ¹⁵ споминаетъ глаголя: «О милостыни же, яже въ святымъ, якоже устроишь церквамъ Галатійскимъ, такожде и вы сѣтворите. По единой отъ суботъ (то есть перваго дня ||(об. 10) въ тыдню, сирѣчь въ недѣлю) кождо васъ да полагаеъ въ себе хаваючи. Егдаже прииду, которыхъ если спробуете посланиемъ, тыхъ послю принести добротливость вашу въ Иерусалимъ. Аще ли же достойно будетъ и мнѣ ити, съ мною поидутъ».

Смотрѣте убо извѣство и разумѣйте, каково потщаніе и усердіе имѣаше божественный апостоль еже въ Иерусалимъ въ служеніе святымъ, яко путнаа шествіа и прочая труды и бѣды подымуа, ни во чтожь вмѣняше! Самъ свидѣтельствуеъ ¹⁶ о сихъ: «азъ (рече) нѣ точію связанъ быти [хощу], но и умрѣти въ Иерусалимѣ готовъ есмь о имени Господа Иисуса. По днехъ же сихъ зготовавшыся вздохомъ въ Иерусалимъ. Бывшимъ же намъ въ Иерусалимѣ, любезно приаша насъ ||(11) братіа. На утриже вниде Павель съ нами къ Іакову, всѣже придоша старцы, и цѣловавъ ихъ». Въ Иерусалимѣ бо обещне апостоли и старшіе пребывали ¹⁷, и съ всѣхъ сторонъ отъ всѣхъ вѣровавшихъ о законъ вѣры и о всякіе уставы до Иерусалима прибѣгали. Оттуду же уставы и обычае христіанскіе, отъ апостоль и старецъ въ Иерусалимѣ суженые, по вселенней розслано. О чомъ самѣхъ апостоль листы свидѣлствуютъ ¹⁸.

И ктожь, православнымъ христіаномъ имянующисѣ, такъ нечувственъ

⁹ Дѣян., гл. [2]8, ст. 20—21. ¹⁰ Въ теперешнемъ текстѣ: «тщашебосѣ». ¹¹ Іоня, гл. 2 (въ старопеч. экз. ошибка: 3), ст. 32. ¹² Исаія, гл. 4, ст. 3. ¹³ Римл., зач. 118, гл. 15, ст. 25—27. ¹⁴ Римл., зач. 119, гл. 15, ст. 30—31. ¹⁵ 1 Корин., зач. 16, гл. 164, ст. 1—4. ¹⁶ Дѣян., зач. 45, гл. 21, ст. 13, 15, 17—19. ¹⁷ Галат., зач. 200, 201; Дѣян., зач. 36. ¹⁸ Дѣян., зач. 36; 37.

будеть, окромъ умыслъ нехотячи обезумитися, жебы мѣлъ, живое божественное писаніе о единой истинной вѣрѣ, зъ Іерусалима плынущей, опустивши, а на суетныхъ свѣта сего мудростию надменныхъ чловѣкъ || (об. 11) наукахъ садитися?! Во истинну таковой каждый прелщаа самъ себе погубляетъ. «Каждо бо (рече апостоль) ¹ отъ своа похоти влекомъ и прельщается». Яко пророкъ ² глаголетъ: «Господь праведенъ сосѣчетъ шіи грѣшникомъ (сирѣчь вѣчными муками). Да постыдятся и възвратятся възспять всѣ ненавидящии Сіона, да будутъ яко трава на будованю, котораа, первѣй нимъ выторгнена будетъ, поскнетъ».

Аще бо и множицею ти, иже сами истинна вѣры погрѣшивше отпадоша, покушаются развратити правовѣрныхъ, и во свое зловѣріе уклонити, пачеже славлюбныхъ и сластолюбивыхъ, иже прелщающе глаголютъ: «Зъ Іерусалима, рече, принявши вѣру, неотмѣнно держимъ еа». Ино если неотмѣнно || (12) вѣру держать, то что ради не згажаются зъ Іерусалимяны? Но и святѣйшимъ патриархомъ зѣло съпротивляются. Они же убо отъ съжителъ Іерусалимскихъ святоблिवыхъ прародитель своихъ во истинней вѣрѣ възспитани суть. А прародители отъ самого Господа нашего Іисуса Христа просвѣтившиися, и отъ святыхъ апостоль его святыя единныя истинна вѣры научившеся. Также и благочестивыя отроды, сирѣчь чяда своа, выхавываючи въ ней единымъ по другихъ отъ рода въ роды zostавующе, яко и доднесъ, съ всѣми послѣдующими имъ правовѣрными христіанами, повсюду

разсѣянными, Божіею благодатию цѣло и неотмѣнно съблюдается, и такъ далеко зловѣрныхъ отстоитъ, яко възсходъ солнца отъ заходу.

|| (об. 12) Обачъ же ту кождый, кому ту съ obu сторонъ подобнѣй вѣру иняти: если голымъ и мудре змышленнымъ повѣстьямъ людскимъ? чили щирому божественному писанію, и властнымъ сожителемъ Іерусалимскимъ? Много бо о семь трудишася святѣйшіе патриархи и богоносни отцы, свѣтилници Въсточныа церкви, хотяще отъ такова зловѣрія ихъ отвратити и во прежнее правовѣріе паки устроить. Но ничтоже успѣша. Видѣвшіе же ихъ непреклонное жестосердіе во иступленію правовѣрія заматерѣвшихъ и неисцѣлно симъ недугующихъ, оставиши ихъ во своей воли ходити. Саміже подобячи ся угоднику Божію Моусею, изволиши въ ницетѣ хочъ жежи поганы, яко овечки жежи волками ³, || (13) зъ людьми Божіими правовѣрными христіанами страдати, паче нижли со зловѣрными дочасную сладость грѣха имѣти, большее богатство разумѣючи быти—уруганіе Христова, анижли скарбы и всякіе роскоши свѣта сего погибающіе.

Также и намъ, вѣру истинную непрелестно держащимъ, сихъ подобаетъ вседушно наслѣдовати, пачеже самаго Христа Господа и Спаса нашего. Яко апостоль ⁴ научаетъ глагола: «терпливостію да течемъ на предлежащій намъ подвигъ, взираючи на началника вѣрѣ и выполнителя Іисуса, который за радость, напередъ ему лежащую, крестъ претерпѣлъ, и о срамотѣ не дбалъ, по правицы маестату Божіею сѣлъ». Якоже бо и звани есмо,

¹ Іак., зач. 50, гл. 1, ст. 14. ² Псал. 128, ст. 4—6. ³ Евр. зач. 329. ⁴ Евр., зач. 321, гл. 12, ст. 1—2.

не до роскоши свѣта ||(об. 13) сего погибающее, но до вѣчнаго живота неразрушимаго. Самъ бо Господь глаголетъ⁵: «царство мое не есть свѣта сего. Бо если бы свѣта сего царство мое было, слуги мои взрушили бы ся за мною, абыхъ не выданъ былъ Жидомъ». Аще бо и попустилъ Господь Богъ судьбами своими, имиже единъ самъ вѣсть, граду святому Иерусалимскому разоритися, и поганы съобладаему быти; но вѣра истиннаа всяко неразрушима и неотгѣнна пребываетъ. Аще и поганы царствомъ земнымъ владутъ; вѣрою же единъ Царь царующій Христосъ обладаетъ. «Яко не въ промыслѣ людскомъ, ниже въ мудрости человѣчей истиннаа вѣра състоится, но въ силѣ Божией»⁶.

Смотри недовѣдомыхъ судьбъ Божиихъ, и неизглаголаннаа благи ||(14) и милосердіа щедротъ его! Како правовѣрніи отъ своихъ присныхъ развращенныхъ христіанъ поруганіе и досажденіе терпяще, взбраняеми суще отъ истиннаа вѣры и ухщраеми отъ нихъ въ зловѣріе уклонитися! Како пакы межи чужими и безбожными Агаряны пребывающе, Божиимъ промысломъ невзбранно истинную вѣру и непорочный законъ Господень цѣло и не вредно съблюдающе исполняютъ! Во истинну «сила Господня, яко апостолъ глаголетъ⁷, въ немощи нашей съвершается!» Явно бо видимъ, яко невозбранно отъ супостатъ на святыхъ мѣстцахъ въ Иерусалимѣ офѣра отъ христіанъ Господу Богу всегда приносятся. Яко чудо Господне удивляя и ужасъ обдержитъ супостатовъ. Коегождо

бо лѣта ||(об. 14) въ свидѣтельство единыа истинныа вѣры въ день свѣтлаго тридневнаго зъ мертвыхъ встанія Христова, у гробу Господня огонь, свѣту подобный, сходя запалается, отъ негоже и свѣща всѣ запалаютъ. О чомъ всѣ народове въ Иерусалимѣ суди колеонадесять розныхъ языковъ свидѣлствуютъ. И сами Агаряне, сирѣчь Турцы, самовидцы симъ по вся лѣта бывающе, визнаваютьъ. Кромъ едины Римляне: видяще не видятъ, и ушима имъ тяжко слышати! Но еще зазираючи и прочымъ клеветати не устрашаются, глаголюще лжю быти и фалшь! Обачеже и напростшему всякому сіе розсудити латвѣй: подобна ли есть такъ долгимъ временемъ, множае тысящи лѣтъ, лжи ||(15) albo фалшу състоатися, и отъ такъ многихъ народовъ розмаитыхъ языковъ обличену и разорену не быти, аще не бы сила Божія крѣпила и супостатомъ взбраняла?

Мы же съ пророкомъ⁸ веселящеся о сихъ глаголюще не престаемъ: «Просвѣщайся, просвѣщайся, Иерусалиме, прииде бо ти свѣтъ, и слава Господня на тобѣ всѣа. Ото тма покрметъ землю (сирѣчь свѣта сего роскошь любящихъ заслѣпитъ) и мракъ на языки, а въ тобѣ явится Господь, и слава его въ тобѣ досвѣтчона будетъ. И поидутъ народове свѣтомъ твоимъ, и королеве свѣтлостю розсвѣценья твоего» и прочаа вся. И пакы⁹: «и будутъ царіе доители твои, и внегня кормители твои, и до земля ницы покло||(об. 15)нятъ ти ся и прахъ ногъ твоихъ оближутъ» и прочаа.

⁵ Иоан., зач. 59, гл. 18, ст. 36. ⁶ 1 Кор., зач. 125, гл. 2, ст. 4—5. ⁷ 2 (въ подл. ошибка: 1) Кор., зач. 194, гл. 12, ст. 9. ⁸ Исаія, гл. 60, ст. 1—3. ⁹ Исаія, гл. 49, ст. 23.

А зъ вышнее видѣти и спустошевъ его, утѣшаючи его, глаголетъ ¹ Господь ²:

«За гнѣвъ мой поразихъ тя, милости же ради моєа възлюбихъ тя. Народъ бо и кролеве, иже тебѣ не работаютъ, погнубуть. И наречешися градъ Господень вѣрный Сионъ святого Израилева. За то што былъ еси опущенъ, и возненавидѣнъ, и не былъ помогающій тобѣ. И поставлю тя въ радость вѣчную и веселіе отъ народа до народа. И разумѣши, яко азъ Господь выставляющій тебе святыи Израилевъ».

О вѣрѣ же, яко въ началѣ писанія сего положено, также ||(16) и еще о томъ повторити естъ потребно.

Вѣры иишее яко нѣбгды не было, такъ и нынѣ не естъ, и впередъ быти не имать, окромъ единое истинное, въ одинаго истиннаго Бога, въ трехъ ипостасехъ, отъ всеа разумна твари, видима и невидима, рекше ангеловъ, и правовѣрныхъ чловѣкъ вѣруемаго, хвалимаго и покланяемаго. Такъ якъ самъ едиnorodный Сынъ, Слово Божіе, Господь нашъ Иисусъ Христосъ, истинный Богъ и Спасъ нашъ апостоломъ своимъ повелѣ—всѣ народы въ единоначаліа имя крестити, глаголя: «педше научите всѣ народы, крестяще ихъ, во имя Отца, и Сына, и Святого Духа» ³. Сего ради и апостоль ⁴ научаетъ глаголя: «старайтесь заховати ||(об. 16) единеніе духа въ связанью покою. Едино тѣло, единъ духъ, единъ Господь, одина вѣра, едино крещеніе, единъ Богъ». И намы ⁵: «раздѣленіа дарова-

ніемъ суть, а тѣже духъ. И раздѣленіа служеніемъ суть, а тѣже Господь. И раздѣленіа дѣйствамъ суть, а тѣже Богъ, дѣйствуа вся въ всѣхъ».

Не иишую бо вѣру прежде закона и въ законѣ они благочестивии мужіе имѣаху, едино туюжъ едину истинную, юже и днесъ правовѣрнии христіане съдержажу. Но убо въ началѣ отъ създанія міра, никакоже бѣ мощно предавати истинна вѣры посполите всѣмъ чловѣкомъ, еще невѣдущимъ о Богу. Якоже бо отроча родившееся, младо суще, аще и всѣ състави тѣлеснии, дыханіе же и вся чувств[в]іа, ||(17) и прочіи уди всего виду, съобразно имать прочимъ съвершенаго възрасту чловѣкомъ, обачеже, младости ради и необученія вновѣ, всяко члонками съвладѣти, сирѣчь ходити, взимати и дѣлати, не можетъ; ниже чувствами и умомъ справовати, ажъ до взросту и укрѣпленія члонковъ, чувства и ума, купноже и звычайю; но ниже покормомъ съвершенымъ съ прочими дорослыми питатися мощно бѣ ему, окромъ отъ сосець млекою. Томужъ подобно и въ началѣ отъ сътворенія свѣта чловѣкомъ неутверженными смыслами въ познаніе одинаго божества, сътворшаго ихъ, не можно было истинное вѣры предавати, такъ яко не можно естъ отрочать, сосцы доящихъ, твердыми ||(об. 17) покормы питати. Прежде бо потопу, беззаконно, яко дѣти неразумнии, по своей воли живуще, безсловеснымъ уподобшася; въ законѣ же жившихъ младенческому разуму апостоль ⁶ уподобляетъ: «егда бо (рече) быхомъ младенцы, подъ стихіаи были есмо порабощени». «Но тогда убо, невѣдуще

¹ Исаія, гл. 60, ст. 10, 12, 14—16. ² Эти три строчки въ старопечатномъ экземплярѣ набраны крупнымъ шрифтомъ. ³ Матѣ., зач. 116. ⁴ Ефес., зач. 224, гл. 4, ст. 3—6.

⁵ 1 Кор., зач. 180, гл. 12, ст. 4—6. ⁶ 1 Галат., зач. 206, гл. 4, ст. 3.

о Богу, служимомъ невластне прирожденнымъ, но неистотнымъ богомъ»⁷. Сего ради прежде закона, по потоппѣ, егда възва Господь Богъ Авраама, повелѣваючи ему изыти отъ родины своеа въ землю, которую мѣлъ указати ему⁸, не споминаеть ему оныхъ невидомыхъ небесныхъ вѣчныхъ роскошей; но, яко младенца, бавячи сими видомыми мимоходящими, утѣшаетъ⁹, обѣцуючи его розмножити у великій народъ, и землю тую ему и потомству его въ обдержанье дати. Въ которой потомъ, яко первомученикъ Христовъ Стефанъ повѣствуетъ, не мѣлъ Авраамъ наслѣдіа, гдѣ бы стопы ноги поставить¹⁰. Также и потомству его, егда изъ Египта извождяше, землю, млекоу и медомъ кипящую, дати обѣцоваль. Но прежде повелѣ имъ обрѣзаніемъ на тѣлѣ позначитися, абы тымъ отъ инаго народу розность мѣли. И запровадилъ ихъ въ Египеть. Тамъ презъ чотыры ста лѣтъ живуще розмножилися. Божимъ же попущеніемъ и неизслѣдованными судбами и промысломъ его, озлобиша ихъ Египтяне, тяжкими работами и неволями дручаще. Аще бо бы не тако порабощени ||(об. 18) и удручени быши, то не бы ся обернули къ познанію Бога, спасающаго ихъ, ниже бы изъ Египту изыти въскотѣши. Но и отъ изшедшихъ изъ Египту личбою всѣхъ шести сотъ тысящъ душъ¹¹, окромъ два вѣрныхъ обрѣтошася, Исусъ Наввинъ и Калефъ Ефонинъ; прочіи же всѣ за жестоту невѣрствіа своего въ пустыни потреблени быши и погибоша¹², окромъ отроды ихъ, еже въ пустыни отъ нихъ росплодилися, осташи.

Сего ради Господь Богъ, яко жез-

ломъ наказуа, отъ свовольности отстаивучи ихъ, къ познанію своему приводить. Яко младенца егда въ училище грамоты приводятся, первіе буквы прописуютъ и складу писменнаго научаютъ, а егда ся въ томъ выправятъ, ||(19) потомъ тогда до совершеннаго познанія приводими бывають; тако и Господь Богъ, не попускаючи Израильтяномъ далѣй свовольне блудити, тогда, вмѣсто алфавитумъ и складу, наложилъ имъ законъ, и едино слово, на десятеро роздробивши, давъ имъ, абы, яко недосконалые по тыхъ десяти, яко по ступенехъ вѣступаючи, въ едину любовь къ ближнимъ, и тымъ къ познанію Бога приблизилися.

Яко апостоль¹³ свидѣтельствуеть, иже «весь законъ въ единомъ словѣ выполняется, еже любити Бога и ближняго». Также о обрѣзанію албо значенію ихъ отъ инаго народовъ на тѣлѣ, и о покармѣхъ и о инаго тѣлесныхъ мимоходящихъ справахъ зложивши уставъ, подъ который, ||(об. 19) яко подъ ярмо, жестосердную шію ихъ подклонилъ, абы въ тыхъ дочасныхъ трываючи училися повинованію, яко младенцы азбукамъ и складу, ажъ до пришествія истиннаго вѣры и познанія вѣчныхъ небесныхъ благъ. О чымъ апостоль¹⁴ свидѣтельствуеть глаголя: «прежде пришествія вѣры, подъ закономъ стрезжени быхомъ, затворени въ хотящую вѣру открытися. Прото законъ наставникъ намъ бысть въ Христа, абымы отъ вѣры усправедливени были. Пришедши же вѣрѣ, кому болшъ не подъ пѣстунномъ есмы (рекше не подъ закономъ)» и прочаа. Жестосердый же народъ Жидовскій, отъ врага и ненавистника

⁷ Галат., зач. 210, гл. 4, ст. 8. ⁸ 1 Моис. 12. ⁹ 1 Моис. 13. ¹⁰ Дѣян. 17. ¹¹ Числ. 14 и 32.

¹² 5 Моис. 1. ¹³ Галат., зач. 212, гл. 5, ст. 14. ¹⁴ Галат. зач. 208, гл. 3, ст. 23—25.

спасенія рода человѣческаго діавола зведенный, засадился на дочасномъ, рекше на Моисеовѣ, законѣ, властне ||(20) яко дѣти на азбукахъ. И опершися, далѣи до съвершенна науки и познанія истинна вѣры поступовати не хотятъ. И въ томъ упорномъ безуми своемъ валяючися погибають. О нихже самъ Господь нашъ Иисусъ Христосъ свидѣтельствуеть ¹: «вы (рече) отца вашего діавола есте, и похоти отца вашего хотите творити» и прочаа. Яко апостоль ² глаголетъ: «аще бо бы первый онъ законъ досконалий былъ, не бы второму знайдовалося мѣсто».

Сего ради Господь Богъ Вседержитель, подавши законъ людови Жидовскому черезъ Моисеа угодника своего, и мѣстце обравъ Іерусалимъ градъ святой, тамъ же, а нигдѣ индѣ, ку хвалѣ имени своего храмъ създати повелѣ. Яко пророкъ свидѣтельствуеть глаголя: ||(об. 20) «избра Господь Сіона, изволи ѿ на мѣшкане собѣ. Се покой мой въ вѣкъ вѣка, здѣ вселюся, яко изволихъ ѿ». Тамъ пророки посылаеми бѣху, поучаючи и упоминаючи людъ вѣровати, оповѣдуючи пришествіе Христово. Тамъ, яко ся вышшей о томъ написало, всему спасенію нашему начало и съвершеніе бысть, и единой истинной вѣрѣ доконченіе и утверженіе съдѣлася. О которой вѣрѣ самъ Господь свидѣтелствовалъ ³, утвержаючи ея знаменми и чудесы и различными моцми, и Духа Святого раздѣленми по своей его воли, абы надъ то, што ся вже исполнило и знаменми и чудами божественными утвердило, иныхъ вѣрѣ не шукали, и никому ся зводити въ томъ не давали. Яко || (21) о томъ

апостоль ⁴ крѣпко усугубляа запрещаетъ глаголя: «но аще мы, или ангель съ небесе благовѣститъ вамъ паче, еже благовѣстихомъ вамъ, анаема да будетъ. Якоже предрекохомъ, и нынѣ пакы глаголю, аще кто вамъ благовѣститъ паче, еже приаєте, анаема да будетъ».

А такъ аще и мнится нѣкоимъ отъ скудоуміа нерозсуднымъ, много rozmaитыхъ вѣрѣ быти, но, окромъ единыа истинна вѣры, иншіе всѣ суть суетны, облудныя отъ лжи съставленныя, отъ самага діавола черезъ растлѣнныхъ и лукавыхъ человѣкъ насѣяныя на пагубу неутверженнымъ скудоумнымъ и сластолюбивымъ человѣкомъ, ониже вмѣсто Бога чреву своему поработипася. Симъ бо оружіемъ, рекше чревобѣсиемъ или сласто|| (об. 21)любиемъ, врагъ Адама изъ раю изгнана быти сътвори, и Еврейскій родъ въ идолослуженіе уклони, и иныхъ многихъ родовъ, прежде пришествія вѣры, на погубленіе привелъ. Также и нынѣ, по пришествіи Христовѣ, не престааетъ въ сынохъ противленія волю свою врагъ дѣйствующе, много пагубныхъ ересей вмѣсто вѣры въздвизаа межи христианы розсѣваеть, и сими слабыхъ и нестаточныхъ прелещаетъ, яко да, межи многими прелестными его вѣрами погрѣшивше, истинна вѣры не познають, и своего спасенія отпадше съ нимъ, въ геенскія муку осудившеся, въвержени будутъ. Аще бо и мнятся погрѣшившіе вѣры истинна—вѣровати Богу, но всяко суетна, ложна, бѣсовская ||(22) вѣра таковыхъ. Яко апостоль ⁵ свидѣтельствуеть глаголя: «и бѣсы вѣрують и дрыжатъ». Якоже бо окаянныхъ Жидовъ врагъ

¹ Иоан., зач. 32, гл. 8, ст. 44. ² Евр., зач. 319, гл. 8, ст. 7. ³ Мате., 75; Дѣян. 33; Евр. 305. ⁴ Галат., зач. 199, гл. 1, ст. 8—9. ⁵ Іаков. зач. 53, гл. 2, ст. 19.

представши, яко дѣтей несмысленныхъ на азбукахъ запялѣ, не попускаючи далѣй поступовати имъ къ познаванію истинна вѣры, но и на самага, въ негоже вѣровати подобаетъ, на Христа Спаса нашего въоружилъ ихъ, и на правовѣрныхъ враждовати и маетности ихъ вылужати устроилъ. Также и безбожныхъ Измаилтянъ, ли Агарянъ, рекше Турковъ и Татаръ, сквернымъ песомъ Моавъометомъ прелестилъ, и крови христіанскія проливати, и маетности чужіе въсхищати устроилъ ихъ, отсюду возными своими враждебными правовѣрныхъ поборяюще.

|| (об. 22) Присмотрися кождый и извѣстно увѣждѣ, яко межѣ своими законопреступники, окаянными Жидами и безбожными Агаряны, волю вражію дѣйствующими, жадныхъ розруховъ въ прелестной вѣрѣ ихъ не чинить, но, яко своимъ, пособствуетъ имъ. Кождый бо съ нихъ прелестную вѣру свою неотмѣнно всегда съдержатъ. Окромъ на правовѣрныхъ всѣми силами своими супостатъ и врагъ нашъ діаволь въоружаючися ополчаетъ, и безпрестани устремляется, творяще розрухы, незгоды и розорванія вѣры. Отсюду бѣды, напасти и гоненія воздвизающе, Богу попускающе, абы боголюбцы объявени были, а сластолюбцы обличилися. «Подобаетъ бо (рече ||(23) апостоль) и ересемъ въ васъ быти, абы досвѣтчоные явни были». «Сего ради (научаетъ насъ глаголя) ⁶ облечитесь въ всеоружіе Божіе, же бысте ся могли остояти противъ кознямъ діаволскимъ. Не есть бо наша война противъ плоти и крови, но къ князствамъ, владностямъ, держащимъ свѣтъ темностный вѣка сего, къ

духомъ злостивымъ поднебеснымъ. Воспримѣте заслону вѣры, въ которой възможно есть всѣ стрѣлы неприянины распалены угасити». Вся бо возможна истиновѣрующему: «есть ⁷ бо вѣра сподѣванымъ речамъ члонокъ и досвѣтчене невидомымъ, въ которой свѣдѣтельствовани быша древни». Прежде закона убо самѣмъ Богомъ направляеми: Енохъ, Ное, и Авраамъ, ||(об. 23) Исакъ, Іаковъ и прочіи святіи челоуѣцы. Въ законѣ же угодникомъ своимъ законодавцемъ Моусеомъ и пророками Господь Богъ правяше людъ свой, наставляа ихъ завѣтомъ своимъ на истинную вѣру божественаго хотѣнія своего. О Авраамѣ убо яко прежде закона самъ Христосъ свѣдѣтельствуеть вѣру его законопреступнымъ Іудеямъ глаголя ⁸: «Авраамъ отецъ вашъ радъ бы былъ, жебы видѣлъ день мой, якожъ видѣлъ и розрадовался». Сего ради и апостоль ⁹ глаголетъ: «по вѣрѣ умроша всѣ неприемше обѣтованія, но здалека видѣвше и цѣловаша». Въ законѣ же вѣровавшихъ Христосъ въспоминаеть ¹⁰, «яко подобаетъ скончатися всѣмъ написанымъ въ законѣ Моусеовѣ и пророцѣхъ, и псалмѣхъ о мѣ». «Конецъ бо ¹¹ закону Христосъ ||(24) въ правду всякому вѣрующему». Яко апостоль свидѣтельствуеть, ижъ всѣ святіи такъ въ законѣ, яко и двесь въ благодати единою истинною вѣрою оправдаются. Пишетъ ¹² о томъ такъ глаголя: «не хочу, абысте не мѣли вѣдати, братіе, ижъ отцы ваши подъ облакомъ были, и всѣ скрозъ море прошли, и всѣ отъ Моусеа крестилися въ облаку и въ морю. И всѣ тотъ же пекармъ духовно ѣли, и всѣ тоежъ питіе

⁶ Ефес. зач. 233, гл. 6, ст. 11, 12, 16. ⁷ Евр. зач. 326, гл. 11, ст. 1—2. ⁸ Іоан. зач. 33, гл. 8, ст. 56. ⁹ Евр. зач. 328, гл. 11, ст. 13. ¹⁰ Лук. зач. 114 (въ подлинн.: 112), гл. 24, ст. 44. ¹¹ Римл., зач. 103, гл. 10, ст. 4. ¹² 1 Кор., зач. 143, гл. 10, ст. 1—4.

духовно или. Шаху бо зъ духовнаго каменя, а камень былъ Христось. «Исусъ Христось втора и днесъ тойже и въ вѣки» ¹.

Ведже не въ множествѣ ихъ вокался Богъ: потрачени бо суть въ пустыни. Видите, яко въ законѣ такъ и днесъ въ благодати толко истинновѣрующ[іе] спасаются, || (сб. 24) зловѣрніи же погибавуть. Сего ради и Давидъ царь и пророкъ, о обонѣ събранью святыхъ такъ новаго завѣта, яко и стараго закону, сугубо, рекше—двойко, упоминаетъ воедино злучаючи, такъ пише ²: «Іерусалимъ, Іерусалимъ, будуемъ яко градъ, которому учасництво его посполу». Яко убо предъ пришествіемъ Христовымъ старому праведніи людѣ, такъ же и по пришествію Христовѣ новаго завѣта правовѣрніи христіане, обои единою истинною вѣрою зъ Іерусалима будовалися, и посполу учасниками еа ставалися. «Тако бо глаголетъ Господь: се покладаю въ основаніе Сиону камень краеуголенъ» и прочая ³. Двѣ бо стѣнѣ единымъ угломъ съдержатся, то есть стараго и новаго закону || (25) правовѣрніи единою истинною вѣрою на камени Христѣ истинномъ Богу будующися, спасаются. О немже апостоль ⁴ свидѣтельствуетъ глаголя: «тѣи бо есть міръ нашъ, сътворивый обоя едино, абы оба вбудовалъ собою въ единого новаго человека, чинячи покой». И пакы посаломъ: «тамъ (рече) сходилися поколѣнья, поколѣнья Господня, свѣдѣствію Іиеримльское ку визнаванью имени Господня». Кднны поколѣнья именуетъ, предъ пришествіемъ Христовымъ

старому закону святоближихъ людей; а другіе—новаго завѣта зъ ровныхъ народовъ православнихъ христіане. обон зъ Іерусалима благочестивую вѣру и визнаванье имени святому Господню принимали. И прочая, весь посаломъ о томъ. Сего ради всею силою держащеся || (сб. 25) Іерусалима, не претворяймься отъ востока на западъ, отъ свѣта въ тму. Іерусалимляне бо есмь Вѣсточное святое церкви, истинныа матере дѣти, не чинимъ зъ себе любодѣйчицами.

Паметаймы ⁵ повѣсть о нѣкоемъ старцу неискуснымъ у вѣрѣ, который хочъ много трудился и нероспустне жилъ, толко отъ неразумія, гдѣ ся колвекъ случало ему, въ церквахъ иновѣрныхъ, любъ Арменской, любо Латинской, или Жидовской, или въ которой колвекъ еретической бывалъ, и пѣнія ихъ до конца слухивалъ, а тымъ отъ единна святна съборныа апостольскія церкви чужимъ ся былъ сталъ, и мало всего труда своего не погубилъ. Въ единъ же отъ дній ангель Господень въпроси его глаголя: «повѣждь ми, || (26) старче, егда умреши, како хоцеши, або ты погребено: по Егупетску, ли по Арменску, по Ерусалимску, или по Римску?» И до трехъ седмиць положи часъ ему, абы, размысливши о собѣ, на то ему отповѣдь далъ. Калугерь же, вѣдый единого старца искусна и мудрѣйша себе, иде къ нему, въпрашаа о семъ, да научить ѣ, како иматъ ангелу Господню отвѣщати на то. Приемши же калугерь извѣщаніе отъ старца, егда срѣте его ангель, въпрашаа отвѣту въ него, отвѣщавъ рече ангелу: «Іерусалимлянинъ хоцу быти».

¹ Кар., зач. 394, гл. 13, ст. 8. ² Псал. 121, ст. 3. ³ Исаія, гл. 28, ст. 16. ⁴ Ефес., зач. 221, гл. 2, ст. 14, 15. ⁵ На погѣ: «въ Про[логу], дек[абри] 5».

Речеже ему ангелъ: «добре, высвободилъ еси душу свою отъ вѣчна муку».

Вѣдомо буди всякому христіанину, яко аще кто не станется учасникомъ вѣры сего чювственаго ||(об. 26) Іерусалима, въ немже Христосъ родился, и распятъ бысть, и изъ мертвыхъ въскресе, и на небеса възнесеса, таковой каждый вымазанъ будетъ съ книгъ вѣчнаго живота, и зъ онаго мысленаго небснаго града Іерусалима извержется. Якоже бо кто мняйся духомъ молитися, тѣломъ же въ молитвѣ гнѣивъ трудится, прелщаетъ себе. Или егда кто требующему и просящему милостыни не подасть, но только словы ласкательными отпратить глаголя: «иди съ миромъ, грѣйся и насыщайся», ничтоже ползуетъ себе и оного. Не спострадай бо братіямъ сущымъ въ скорбехъ, не можетъ dospѣти въ любовь Божию и ближнаго своего. Также и сего видомаго Іерусалима несподобившися вѣры учасникомъ ||(27) быти, не имать таковой ни коеаже части въ ономъ мысленомъ небсномъ градѣ Іерусалимѣ. Вся бо духовнаа отъ тѣлеснаго ражаются, яко отъ гоняго зерна клась. Тако бо упрежаютъ всегда тѣлеснаа духовныхъ, видомаа невидомыхъ. Якоже бо и въ началѣ създанія, впредь Богъ отъ персти сътвори тѣло Адаму, и потомъ дуну на лице его духъ живота; а такъ держащися единна истинна вѣры сего чювственаго видомаго Іерусалима — сподобимся наслѣдниками быти онаго мысленаго небснаго Іерусалима, егоже буди получитьи всѣмъ намъ, благодатю и чювѣволюбиемъ Господа на-

шего Іисуса Христа, съ нимже Отцу, купно съ Святимъ Духомъ, слава и держава, честь и поклоняніе, нынѣ и присно ||(об. 27) и въ вѣки вѣкомъ. Аминь.

||:(28) * О исхожденію всесвятаго и животворящего Духа.

Яко отъ Отца единаго исходящу ему, якожебо единородный Сынъ Слово Божіе, прежде вѣкъ отъ Отца родися, сице и Духъ Святый отъ Отца исходитъ: Сынъ убо ражательнѣ, Духъ же Святый исходителнѣ, отъ тогоже единаго начала, яко отъ источника и кореня божества, отъ Отца израстоша.

Инакоже исповѣдующе — и отъ Сына исхожденіе Духу Святому умышляюще, да вѣсть таковой, яко не отъ божественнаго писанія глаголетъ, но отъ суеты ума своего, отъ вымысловъ чювѣчскихъ прелстившися съставляетъ.

|| (об. 28) Предсловіе.

«Всяко ⁷ дааніе благо, и всякъ даръ свершенъ свыше есть, исходя отъ Отца свѣтомъ». Свѣтъ убо истинный Іисусъ Христосъ, яко самъ свѣдѣтельствуеть ⁸ глаголя: «азъ есмь свѣтъ міру». Даръ же свершенъ Духъ Святый, отъ Отца исходящъ изливается Христомъ Спасителемъ нашимъ въ сердца боголюбивыхъ творящихъ божественнаа заповѣди его. Яко блаженный апостолъ Петръ свѣдѣтельствуеть ⁹ о Христв глаголя: «обѣтованіе Святаго Духа примъ отъ Отца, изліа». Сей убо истинный

* Вся эта страница въ старопечатномъ экземплярѣ напечатана кинюварью. ⁷ Іаков., зач. 50, гл. 1, ст. 17. ⁸ Іоан., зач. 29, гл. 8, ст. 12. ⁹ Дѣян. зач. 5, гл. 2, ст. 33.

свѣтъ, имже свершенъ даръ, рекше Духъ Святый, исходя отъ Отца годнымъ дается, «аще и въ міръ бѣ, и міръ тѣмъ бысть, но міръ его не позна». Самъ бо свѣдѣтельствуеть глагола ¹: «аще кто не родится свыше, не можетъ ||(29) видѣти царствія Божія. Рожденое бо отъ плоти—плоть есть, а рожденое отъ Духа—Духъ есть. Духъ бо, идѣже хочетъ, дышетъ, но не вѣси, откуда приходитъ, и камо идетъ; тако есть всякъ человѣкъ, онъ же отродится зъ Духа». Не разумѣють бо тѣлесные духовному, и не могутъ видѣти отъ грубости тѣлесное духовныхъ поступковъ его.

Якоже бо міръ не позна истиннаго свѣта, сирѣчь Исуса Христа едиnorodнаго Сына Божія, яко апостоль ² свѣдѣтельствуеть глагола: «понеже бо въ премудрости Божіи, не разумѣ міръ премудростію Бога»; также въ истину свѣта сего мудростію дмущися, не разумѣють Всесвятаго Духа отъ Отца исходящаго, и Христомъ истиннымъ свѣтомъ достойнымъ дарующаго. Яко о томъ самъ ||(об. 29) Господь нашъ ученикомъ своимъ свѣдѣтельствуеть ³ глагола: «азъ умолю Отца, инаго Утѣпителя дасть вамъ, да будетъ съ вами въ вѣкъ Духъ истинный, егоже міръ не можетъ принять, яко не видитъ его, ниже знаетъ его». Сего ради страшно и трепетно есть намъ, тѣлесными страстьми сдержимомъ сущимъ; и тиною грѣховнаго брѣнія окалянымъ, нестерпимому пламени тресвѣтлаго божества касатися. Не терпитъ бо таемница опятаема быти. Аще бо избранный съсудъ божественный апостоль Павелъ, будучи до третего небеси въсхищенный, о собѣ

глаголетъ ⁴: «нынѣ (рече) отъ части разумѣваемъ, и отъ части пророчествуемъ»,—не явно ли неистовство и суемудріе таковыхъ, ||(30) они же, не преставаючи на живыхъ словахъ самаго Христа истиннаго Бога и Спаса нашего, но, отъ гнилыхъ долу ползающихъ хитрословіи чловѣческихъ вымысловъ, покушаются скрытость божественнаго естества показати. Апостоль «отъ части» рече «нынѣ разумѣваемъ, и отъ части пророчествуемъ», сии же, отступивши духовнаго разума, прелстившися геометрѣйскими образованиями и прочими долу влачимыми брѣднями вымысловъ чловѣческихъ, глаголютъ разумѣти—не отъ части, но всего божественнаго естества мнятся достигнути. Штѣ ниже самимъ тѣмъ безтѣлеснымъ силамъ небеснымъ постижимо есть! Како бо твари Творца постигнути будетъ мощно?! А ижъ не безъ бѣды на таковая дерза||(об. 30) ющимъ, сего ради и мы, худоумніи, грѣхомъ поработени, трепещуще, не смѣемъ таковыхъ неизреченныхъ и непостижимыхъ касатися.

Еднакже не отъ своихъ умышленій, но отъ нѣкоихъ трудолюбныхъ старецъ въ духовномъ любомудріи въспитанныхъ, пачеже отъ Максима инока святаго Аеонскаго Горы сожителя (онъ же отъ божественныхъ писаній и отъ святыхъ богоносныхъ отецъ вселенскихъ учителей избравши, будучи у православнаго государя великаго князя Московскаго, написалъ противъ такового суемудрія нѣкоего Николаа Нѣмца), съ котораго писанія его и мы, Божією помощію, иже слѣпыя просвѣщающаго и младенца умудрающаго, елика си-

¹ Иоан., зач. 8, гл. 3, ст. 3, 6, 8. ² 1 Кор., зач. 125, гл. 1, ст. 21. ³ Иоан., зач. 48, гл. 14, ст. 16—17. ⁴ 1 Кор. зач. 154, гл. 13, ст. 9.

ла въкратцѣ избравшы, здѣ написа-
хомъ.

Конецъ предсловію.

|| (31) О исхожденію утѣшительнаго
Параклита всесвятаго животворящаго
Духа, отъ Отца единаго.

Глаголетъ Максимъ въ своихъ спи-
санихъ: аще бо свѣтъ Господь нашъ
Иисусъ Христосъ, и животъ и истина
(въ немъ бо, рече ⁵, «животъ бѣ, и жи-
вотъ бѣ свѣтъ челоуѣкомъ, и свѣтъ въ
тмѣ свѣтитъ»), певная тогда смерть и
явная лжа, и темность осягненная
суть, супротивныя посполу всѣ ерети-
ческіе брѣдны, яко не отъ присно те-
кущихъ источниковъ разумаго Изра-
иля востекающіи, но отъ мутныхъ ро-
вовъ въскисающе, къ погибели и удав-
ленію внутренему пріимующихъ. Мы
же отъ пророка повелѣ⁶ || (об. 31) ваемы
есмо въ церквахъ благословити ⁶ Бога
Господа отъ источникъ Израилевъ.

Зухвално бо велми и назбыть смѣло
есть и помышляти мовити, переправ-
вучи слово Божественнаго Параклита,
свѣта пролітіемъ просвѣщаемо. А то
есть властнаа высокость Латинское хо-
робы, котораа промежь насъ и ихъ пе-
регорожаетъ. Пагубны бо и прочаа
ученія ихъ мудрованія. И богоносныхъ
отець, седмъ кротъ събравшихся, пре-
даніемъ и ученіемъ далече отстоятъ,
такъ много, же толко самому Богу то
исправити мощно. Но зрозумѣтъ сеа
повѣсти силу—кто не въ иныхъ мѣ-
стѣхъ, толко въ самомъ томъ велеслав-
номъ Римѣ быти усхочеть: тамъ без-
законно выполняемая узреть, отъ вы-
но || (32) сящихъ на высоту Божию и
апостольская мѣста удерживати хвали-
щихся. Вся бо въ нихъ люта, и вели-

ку отвращенію достойна. Еднакже
источникъ и фундаментъ всѣхъ злыхъ—
новина, яже о Святѣмъ Дусѣ, съ ко-
торою и прочая зла посполу уведо-
шася.

Аще бо и отъ нашихъ мянущихся
правовѣрныхъ вѣкоихъ, отъ неразсуж-
денія и скудоумія ихъ, видится мала
розность, еже и отъ Сына исхождение
Духу Святому прилагати; но ⁷ да въсть
всякъ, яко умышленіе то, надъ всѣ
ереси главнѣйшее, отъ негоже всѣ
иные ереси прозаябають. И не дивно
такowymъ въ всѣхъ иныхъ духовныхъ
справахъ блудити! Не бо къ тому воз-
можно есть благословити правѣ, и пра-
вила съставляти, будучи Паракли || (об. 32)-
това натхненъа лишенымъ. Како бо
духъ въдхнеть, въ нихже Богъ Отець
откиненъ свойства дыханія? Духъ бо,
якоже глагола Господь, гдѣ хоцетъ,
дышетъ. Хоцетъ же не индѣ, толко
гдѣ Отець и Сынъ правомудрне съ
тѣмъ благословится, и по преданіемъ
чествваемымъ богоносныхъ отецъ сла-
вословится. Едина бо воля Отца и
Сына и Святаго Духа, якожь убо еди-
но существо и сила, и не есть розно-
сти волямъ въ Святѣй Тройцы. На
тую тогда высокость слово обращаемо
есть, и всякымъ порядкомъ въ щирой
любви недугующихъ разумъ лѣчити
подобаетъ, посполитаго лѣкаря и Спаса
Иисуса Христа проводника въпредъ
выставяюще къ выпытанью истинны. И
правдивымъ словомъ повѣсть нехай
исправляется, || (33) не въ помысле-
ныхъ ложныхъ образованій геометрій-
скихъ истину показующе, но бого-
въдхненными гласы, и богоносныхъ
отець указанными чистѣйшими, и какovy-
ми подобаетъ быти ⁸, отъ свѣта исходя-

⁵ Иоан., гл. 1, ст. 4—5. ⁶ Псал. 67. ⁷ На полѣ: «Отъ всѣхъ ересей главнѣйшаа—еже и
отъ Сына исхождение Духу Святому привлацати». ⁸ Іаков., зач. 50.

щымъ истину облистаяще, възбраняюще намъ, што выше насъ, и всего ангельскаго разума выше суще испытovati и изыскивати.

А нехай не мнимаетъ кто, жебы скудни были або недостаточни богоноснїи отцы на мовѣ; но почестїю сдержими, што къ предавшимъ намъ таинство въ Троицы недостигнено. Которое молчанїемъ почитати подобаетъ ¹, не яко непотребное, но яко невымовное и непостижимое. Мы же доволни будучи отъ Господнихъ заповѣдей || (об. 33) указанїа и отъ богоносныхъ отецъ преданїа переставаяще.

Вѣмы бо извѣстно, иже не тїи суть глаголали, но Духъ, иже отъ Отца ², яко Іоанъ Дамаскинъ научаетъ насъ глаголя: «поданое намъ и закономъ и пророки и евангелисты, и познаваемъ и чьстимъ, ничтоже далѣй ищуще. Богъ бо снїй благъ, и всякаго добра податель, што намъ годно разумѣти, то открылъ есть; а чего знести и спростати не можемъ, замолчалъ. Се да възлюбимъ, и въ томъ да пребываемъ, не прекладаючи границъ вѣчныхъ, ни же преступаючи божественая преданїа. Иже бо мало, или велико отъ божественныхъ откидаеть, весь откидаеть законъ, и вчитается посполу съ преступающими его». Сего ради толь далеко отстоимъ || (34) лукавствовати или выкручати, альбо новину смѣти въ поданомъ намъ крѣпце вызнаню соборное апостольское непорочное вѣры вносити, яко и власнаго своего живота навѣты надъ преданїе комыщлати смертоносныя.

Вѣмы бо, вѣмы извѣстно, и отъ божественныхъ писанїй о семъ упевнихомся, иже если што порушитъ малѣй-

шее отъ ученїй вѣрѣ, или премѣнить— превелихъ есть отрицанїе и вѣчнаго живота отпаденїе и прежде иныхъ всѣхъ свѣдѣтель есть самъ, основатель вѣры нашея, и всеа истинны и правды начальникъ, Господь нашъ Іисусъ Христосъ, который, начинаючи боголѣпное учителство къ своимъ ученикомъ, аки основанїе крѣпко и непорушно то подкла|| (об. 34) даетъ, штобы съ всякимъ прилежанїемъ и стереженїемъ многимъ даже и до малѣйшее заповѣди его съблюдати непорушны и неотмѣнны. Глаголетъ бо въ евангелїи ³: «иже убо раздрѣшитъ едину отъ заповѣдей сихъ меньшихъ, и научитъ тако человекъ, мнїй наречется въ царствїи небеснемъ» и прочаа. А еже мнїй,—Златоустъ, выкладаючи то слово, «осужденъ будетъ» вытолковалъ. Аще ⁴ бо за еже рещи кому брату своему, называючи его уродомъ, рекше—дурнымъ или глупымъ, повиненъ есть гееннѣ огннѣ, —коль паче иже разоритъ кую отъ заповѣдей повиненъ будетъ осужденїю!

Не мнимай же кто, иже бы о законныхъ заповѣдехъ сїа глагодалъ Христосъ, для того, иже вышей рекъ, «їота || (35) едина, или черта едина отъ закона не прейдетъ», и прочаа, — не истиннѣ таковїй мнїть или речеть. Заразъ бо по сихъ глаголетъ: «яко аще не избудетъ правда ваша паче книжникъ и фарисѣй, не ввидете въ царство небесное. Слышасте, яко речено бысть древнимъ: то и то; азъ же глаголю вамъ: се и се» и прочаа, яко тамъ ширей о томъ писано. Самъ бо Спасъ первый субботу раздрѣшаше, тѣмже и отъ фарисей оклеветанесе глаголющихъ: «сей человекъ нѣсть отъ Бога, яко не хранитъ субботы». Но по немъ и учени-

¹ На полѣ: «недомыслимое молчанїемъ чести подобаетъ». ² Мате., зач. 36. ³ Мате., зач. 11, гл. 5, ст. 19. ⁴ Мате., зач. 12, гл. 5, ст. 22.

цы его, отъ ниже первый божественный апостоль Павелъ ⁶: аки противу всѣхъ законныхъ заповѣдей, которые приидущю истину образовали, отъ ниже всѣхъ себе отвративше, вся разориша. Яко о томъ Дѣяній ⁶ ||(об. 35) свещенаа книга и иныя богодухновенныя писанія объявляютъ.

Явно есть, иже о заповѣдехъ благодати Спасъ сія глаголаше. Сего ради и кончаючи боголѣпное то учителство, таковою заповѣдію зася учениковъ своихъ прикладне утверждаетъ, глаголя ⁷: «всякъ убо слышай сія моа словеса и творить я, угодоблю его мужу мудру и прочая, яко тамъ писано. Не глаголетъ бо Господь, яко «всякъ слыша Моусеи въ законѣ древле глаголааа», но «всякъ убо слышай словеса моа сія». А не толко въ томъ Спасъ заповѣдалъ намъ съблюдати свое боголѣпное учителство, но и въ божественномъ евангеліи, еже отъ Іоанна, ни единою, но многаши сіе видится творя съ великимъ прилежаніемъ. Овогда убо ||(36) прикладне глаголетъ: «не входяй дверми въ дворъ овчій, но прелазя инуды, тѣй тать есть и разбойникъ». Ктожь инший може быти «дверь», окромъ глаголавый, «азъ есмь дверь овцамъ»? Овогдаже глаголетъ: «егда овця своа изводитъ, предъ ними ходитъ, и овця послѣдуютъ ему, яко знаютъ гласъ его, по чюжемъ же не послѣдуютъ, но бѣжатъ отъ него, понеже не вѣдятъ гласа чюжаго». И пакы глаголетъ: «пребывайте въ любви моеи». А како маемъ пребывати въ ней, научаетъ глаголя: «аще заповѣди моа съблюдете, пребудете въ любви моеи». И пакы: «аще вы пребудете въ словесѣ моеи, вѣистину ученицы

мои есте и познаете истину, и истина свободитъ васъ».

Сего ради, ||(об. 36) не явно ли лжю съставляють глаголющіе, ижъ ничего не порушили отъ божественнаго евангелія? А толь грозную и високою догму, сирѣчь—ученіе, отъ самаго Спаса Христа ученикомъ гласомъ живымъ поданую. Послѣдѣже, по нѣволикыхъ лѣтѣхъ възнесенія Христова на небеса, отъ блаженаго Іоанна въ Патмѣ островѣ виконаную писаніемъ, и запечатлѣну Духомъ Святымъ, не устрашаютъ перечиняючи и приложеніемъ чюжаго гласа въ свещеномъ вызнаню вѣры псуочи. Или како похвалятся ктому, жебы съ Христомъ збирати мѣли, науки его не стерегучи? Какоже не вмѣнятся и не розумѣны будутъ за злодѣевъ и разбойниковъ, не евангелскою дверію въ дворъ овчій входяще? Или како истинно свободятся ||(37) отъ мукъ безконечныхъ, они же истинѣ евангельской не повинуются отъ толика многа и такъ великихъ богоносныхъ отецъ свѣдѣтельствующей и утвержденной? Какоже отъ любви Спасовы не имутъ быти отлучены, не хотяще его богословіа о Святѣмъ Дусѣ послушати? Но отъ згнилыхъ тыхъ и по земли валяющихся блудомышлений, прожнею мудростію свѣта сего оттегаеми, Паравлятова достоинства единоисходно отъ Отца, сіи же великою глупостію своею двѣма начала пишутъ, не вѣдуще, зане яко едиnorodный отъ Отца единого и единъ ражательнъ ражается, и особность его есть едиnorodство, такоже и Духъ Святый равенъ сый въ всемъ Отцу и Сыну, единъ тѣй исходне отъ Отца единого ||(об. 37) исходитъ. Се-

⁶ Евр. зач. 328. ⁶ Дѣян., зач. 36. ⁷ Мате. зач. 24, гл. 7, ст. 24.

го ради и единоисходно происхожденіе сущи нарицается. И то особность его есть свойственѣйшаа, сирѣчь призывоитшаа. Тѣмже и апостоль Павелъ скоро отъ Жидовскаго омороченья и неистовства очкнувшись, и истиннаго винограда чашу животворную всю испивъ, Спасову волю познавши извѣстно, къ Каласаемъ¹ пиша заповѣдаетъ глаголя: «Стережетесь, абы кто васъ не былъ крадовады философіею и прожнею зрадою, водлугъ вымысловъ или уставъ чловѣческихъ, по составленіемъ свѣта сего, а не по Христъ». Также и до Галатовъ², утвердити хотя, глаголетъ: «но аще мы или ангель съ небеси благовѣстити вамъ надъ то, штѣ есмо благовѣстили вамъ, анаема || (38) да будетъ. Якоже предрекохомъ, и нынѣ пакы глаголемъ, если кто благовѣстити надъ то, штѣ есте приняли, анаема да будетъ».

Смотрѣте извѣстно, како божественный апостоль философіи годность прелестью или ошуканьемъ имануе прожнимъ, и крадущо простыхъ разумы, яко водлугъ поданья людскаго, водлугъ смысловъ сегосвѣтнихъ, а не водлугъ Христа сущую. Чили не тоєю Латинстии сынове ходять днесъ, и переворочаютъ апостольскую истину? Обачишь въ Италийскыхъ странахъ по подобію потомковъ текущихъ, пачеже потопляющихъ, Аристотеля³ и Платона, и прочихъ, што въколо ихъ. И ни которое ученіе въ нихъ, ни чловѣческое, ани божественое, || (об. 38) твердо быти мнится, если не Аристотелскими силогизмами ствердятъ ѣ. И аще не згожается зъ умѣтностью ремесла ихъ показаніемъ, сіе яко худѣйшее откидаютъ. Или если штѣ видятся про-

тивно ремеслу ихъ, сее отгинаючи ку догожденію Аристотелское умѣтности перечиняють. И такъ беззаконствують отъ философіи прожняго прелщени оманени, яко о бесмертїи душа, и о будущемъ утѣшенію праведныхъ, и о строенію вѣрныхъ отъ нынешняго житїа отходящихъ, всего того стражуютъ, за то, ижъ болшъ виѣшнему діалектику, сирѣчь спирателному вѣданію послѣдують, анижли внутрѣной церковной богодарованой философіи.

Добро⁴ въ истину || (39) и достолюбно словъ виѣшнихъ, рекше—зверхнихъ, вѣданіе. Але толко къ звычайу, штобы право глаголати, и къ наостренью разума и выполерованью его, а не ку знайдованью божественныхъ догматъ, рекше ученій, и не къ россуженію ихъ. Понеже божественныя догматы выше всякаго помысла суть, и выше всякаго зрѣнїа существенаго и безтѣлеснаго: вѣрою токмо зрима и познаваема, и всякое умѣтности логійское, сирѣчь многословное, отбѣгають и превысоко възлетують. Што добре вѣдый блаженный Іоаннь Златоустъ, въ словѣ своемъ, еже видѣніе Исаїа пророка толкуючи о сераеимѣхъ, въ единомъ отъ стиховъ написалъ тако глаголя: «Яко убо видѣлъ пророкъ, сіе || (об. 39) глаголетъ, а которымъ способомъ видѣлъ, то замолчалъ. Приную глаголаное, а не подробну роспытую замолчаное; разумѣю открытое, а не допытываючися скрытыхъ. Сего бо ради и скрыто есть, яко непостижимо суще. Поставъ златъ есть писаній чтеніе, основа злата и утокъ златъ, да быхъ не съгькаль паучыныхъ поставовъ моими мыслями утлыми. Не претворяй, рече, границъ вѣчныхъ, што положили

¹ Колос. зач. 254, гл. 2, ст. 8. ² Галат. зач. 199, гл. 1, ст. 8—9. ³ На полѣ: «Аристотеля отъ Христа вѣрѣйша Латини мнѣть». ⁴ На полѣ: «Годность философіи виѣшнее».

отцы твои. Не безъ бѣды бо есть — границы възрушивати! И како то, што Богъ намъ положилъ, предложить дерз-
немы?»

О невымовнаго благоговѣнства и смиренія блаженнаго отца учителя все-
ленскаго! Како не смѣаше множае вы-
вѣдоватися или || (40) глаголати и по-
мышляти, надъ то, што благому и до-
стойному рабу Господню вѣдати дѣ-
жно бѣ; но довлѣшеса глаголанымъ отъ
пророка. Аще и отъ небесе благодать
и премудрость обитаемую въ собѣ имѣ-
яше; обачеже умалюще своя боголѣп-
ная умышленія, паучынымъ поставомъ
уподобляетъ. Горе же нашему надме-
ному высокоумному зухвалству и сквер-
ному безстудію, еже смѣемъ на боже-
ственна таемница възноситися, кото-
рыя всякимъ способомъ и самимъ ан-
геломъ недостижени суть! Мы же, по
подобію безсловесныхъ скотовъ ⁵, прет-
ворившеса гнѣснымъ сладострастіемъ
пригѣпляющися, и малымъ нѣкоторымъ
и скорымъ зверхнимъ любопрѣніемъ
болшѣ, низли || (об. 40) философію
разгорѣвшися, отынуль ини наскачю-
ще, яко звѣрїе дикіе, ризу или одеж-
ду церковную, отъ вышняго богословія
истканую ⁶, раздраемъ лютѣ діалек-
тическими усилванми и соизматы, сирѣчь
злохитрствы, препираемся прож-
но, показати хотя чловѣкомъ речен-
ная священная таинства, яже отнюдъ
неизреченна и неудобъ разумѣваема,
токмо единой Святѣй Троицы вѣдома
суть. И како то, што Богъ положилъ,
предложить кто смѣетъ?!

Но Латини убо тщеславіемъ высоко-
умія своего дмушеса, не утрашатся
подвизати такъ великаго и крѣпшаго

основанія, всего божественнаго дому
непорочна вѣры нашея, уставленное
прежде отъ Бога, потомъ отъ толикихъ
и толь ||(41) великихъ богоносныхъ
отецъ съставленное и утверженое. Сіи
же усилванемъ и соизматы гнѣсными
разорити покушаются. Не явно ли не-
истовство и отступленіе ума таковыхъ
есть?!

Глаголетъ бо ученикъ великаго Пав-
ла апостола, священномученикъ Діони-
сіе Ареопагитъ, епископъ Афинейскій,
отъ своихъ богословныхъ писаній ⁷:
«Да держѣмъ, рече, яже божественѣ
намъ отъ божественнаго писанія ука-
зана суть. Зане всяко даяніе благо и
всякъ даръ свершенъ свыше есть схо-
дя отъ Отца свѣтомъ, и все отъ Отца
двизаемаго свѣтоявленія происхожде-
ніе, къ намъ благодатнѣ приходящее».
И пакы глаголетъ: «яко съединяющая
сила обращается къ собрателя Отца
единству, и боготворителнѣй || (об. 41)
простотѣ, ибо отъ того вся, и въ него
яко священное глаголетъ слово», то
есть—Павла апостола ученіе свеще-
нымъ словомъ нарицаетъ. И тѣмъ убо
таковъ и толь великій богословъ свя-
щенный Діонисіе глаголетъ: «да дер-
жѣмъ», сирѣчь—крѣшко, непоколебимо
стояще въ томъ, што намъ божественѣ
открыто отъ Святыя Троица. Ты же, о
чловѣче, не утрашиши ли ся, се пре-
двизаючи? И иншихъ призываетъ къ
таковой ямѣ. Но услышимъ и прочее
отъ богословія великаго и священнаго
Діонисія, како учить насъ мудрствовать
о вышесущественемъ божествѣ ⁸.
Глаголетъ бо: «яже вышесущественнаго
богорожденія не преобращаются единъ
къ другому. Единъ же источникъ

⁵ Псал. 48. ⁶ На полѣ: «раздирають ризу церквы діалектическими нуждами». ⁷ На полѣ: «Въ началѣ книги своея о небесномъ священноначаліи». ⁸ На полѣ: «Во главѣ 2, еже о соединеномъ и раздѣленномъ богословіи».

вышесущественнаго божества Отець есть, ||(42) не сущу Сыну Отцу, ниже Отцу Сыну». Явно есть яко также и о Дусѣ Святѣмъ. Если бо бы вѣдалъ и Сына источника Духу, не бы реклъ единого источника Отца. И паки глаголетъ: «источникъ божества Отець, Сынъ же и Духъ богорожденіа. Аще сице льно есть рещи, отрасли богорожденіа, аки цвѣты и вышесущественіи свѣтве, отъ священныхъ словесъ сіа приахомъ», то есть — отъ божественнаго апостола Павла.

Чтѣ може быти свѣтлѣйше и явственѣйше и достовѣрѣйше надъ сее свѣдѣтельство?! Если бо Павелъ апостоль таяственѣ училъ священнаго Діонисіа скрытыхъ и невыможныхъ вышесущественнаго божества; но онъ глаголетъ явне, не переворочиватися единому къ другому надъ вышесущественна (об. 42) ственная богорожденіа, сирѣчь, особенности свойственѣйшіе, или рещи призвоитшіе, то есть: свойственно Отцу нерожденіе, Синовѣ же рожденіе, и Духу Святому происхожденіе. Сіе бо коуждо отъ тріехъ свойство свойственѣйшее: ни бо Отцу преобращатися въ сыновство, рекше — въ рожденіе, или происхожденіе, ни паки Синовѣ въ отцевство, сирѣчь въ нерожденіе, ниже въ происхожденіе, тако ниже Духу Святому въ нерожденіе и рожденіе преобращатися. Штѣ не толко рещи, но и помыслити хулно, богомръзко и гнѣсно есть.

Латини же единою всю честь откинувши, преобращаемо то показующе не устыдятся, такъ явственѣ противъ истини воюще, еже бо визнавати Сына — съвиновна Отцу || (43) быти въ происхожденіи Духа. Что ино показати хотятъ, кромъ прехожденіе собства зъ единого въ другаго: сирѣчь рожденіе Сына въ нерожденіе, рекше — сыновство

въ отцевство перемѣняючи?! Священный Діонисіе глаголетъ: «единъ источникъ вышесущественнаго божества Отець есть».

Како не срамляются и не страшатся и Сына показуочи источника божества?! Если бо ихъ облудное мнѣманье попустится, то како слово святого Діонисіа пребудеть, который именуе Сына и Духа — отрасли и цвѣты, отъ отческаго корени възрастныхъ обонихъ?! Отрасль — Сынъ, отрасль — и Духъ Святый. Цвѣтъ такожде Сынъ, цвѣтъ — и Духъ Святый. И не рече отрасль и цвѣтъ единствене; но отрасли и цвѣты || (об. 43) множественѣ, абы указалъ, ихъ не растутъ единъ отъ другаго, но отъ единого Отца, якоже отъ корени равночестно растуца.

Отколя тогда приняли есте, или отъ кого слышасте таковое новое благочестіе, еже вы проповѣдуете днесь?! Глаголетъ убо священный тѣй великій богословъ и священномученикъ Діонисіе: «да держѣмъ, яже божественѣ намъ отъ божественнаго писанія указана суть». Вы же глаголете владность имѣти самому папѣ Римскому — всѣхъ богоносныхъ отецъ предѣлы взрушивати и перечиняти по своей воли, якъ самъ хочеть. Кто тогда таковую владность далъ ему? Исправляти убо повелѣно есть ему человекомъ спасеніе, не якоже онъ хочеть, но спасителнымъ гласомъ священныхъ || (44) евангелій, и по апостольскимъ и отеческимъ преданіемъ. Если бо хочеть услышати и самъ, еже верховному апостолу отъ Господа речеся ¹: «блаженъ еси Симоне варъ Іона, яко плоть и кровь не яви тобѣ, но Отець мой, иже на небесѣхъ». Смотрите и пилно разумѣйте, яко не отъ человеческихъ гнилыхъ умышленій

¹ Матѣ., зач. 67, гл. 16, ст. 17.

истинное признаніе единого божества раз-
умѣтся, но толко отъ самаго Бога
объявляемо бываетъ!

Яко тѣмъ же великій богословъ свя-
щенномученикъ Діонисіе, пишучи въ
Тимошею апостолу, въ первой главѣ,
еже о божественныхъ именѣхъ, учитъ
насъ глаголя: «да будетъ же нынѣ намъ
иже отъ словесъ уставъ предпроедѣ-
ленъ (sic), и еже истину намъ связа-
ти, иже о Бозѣ глаголемыхъ, не въ
покорятельныхъ словесѣхъ человѣческа
пре^{||}(об. 44) мудрости, но въ указаніи
духотворнаго богословеца силы. По ему-
же неизвѣщательнымъ и невѣдомымъ
неизвѣщательнѣ и невѣдоме съвокуп-
ляемъ. По лучшемъ яже въ насъ сло-
весна и разумна сила и дѣйства
сѣдиненіи. По всемъ бо убо не досто-
итъ смѣти рещи, ниже разумѣти или
помыслити что о пресущественномъ и
съкровенномъ божествѣ, окромъ яже
намъ отъ священныхъ словесъ изясне-
ныхъ, што есть выше слова и ума и
существа, рекше бытности, божестве-
ное пресущество, сирѣчь, надъ всякое
существо или бытіе. Тому тогда, рек-
ше божеству, пресуществоваа умѣт-
ность да налагается. Толоко на высо-
кость ту възникати намъ, колко ^{||}(45)
себѣ даетъ яже богочалныхъ словесъ
луча, рекше—промень. Ни едино бо
отъ сущихъ что Богъ, но паче сущихъ,
и отъ него вся сущая.

А такъ аще и папа Римскій, или
кто иной инако творить, не Христо-
вымъ гласомъ, но чужимъ, сирѣчь—че-
ловѣческими умышленными учить бу-
детъ, — услышати извѣстно имать еже
и верховному речено бысть отъ Госпо-

да ²: «иди въспаять отъ мене, сатана,
съблзаятъ ми еси, зане мудрствуеша не
яже суть Божія, но яже человѣческая».
Сего бо ради и ключа въспирая еси
отъ назначенныхъ сущихъ невидомыхъ
скарбовъ, въ тайнѣ скрытыхъ, абы от-
воривши показали ихъ, каковыхъ вла-
дыка дому оставилъ, во апостольскихъ
скриняхъ, хартиами и черниломъ и жи-
вотворными ^{||}(об. 45) словами своими
написанныхъ, ане ижъ бы иная вмѣ-
сто тыхъ чужаа нѣкаа износа, и сіа
діалектическими усилуваными и обра-
зоваными ствердити покушался.

И якоже не смѣти кому что мудръ-
ствовати или рещи о томъ, окромъ
толко, колко отъ божественныхъ писа-
ній намъ предано есть? И еще о семъ
священный Діонисіе, умышляючи дерзо-
преступныхъ, повторяетъ глаголя: «О
таковомъ убо, якоже речеса, пресуще-
ственномъ и съкровеномъ божествѣ не
достоитъ рещи, ниже убо разумѣти
что, кромѣ яже боговиднѣ намъ отъ
священныхъ словесъ изясненая. Ибо
якоже само о собѣ божество въ сло-
вѣхъ боголѣпнѣ предало есть, што са-
маго того толко, еже что любо есть,
^{||}(46) ³ художество, рекше—умѣтность,
и вѣдѣніе, всѣмъ недоступно сущимъ,
яко всѣхъ пресущественнѣ избранно. И
многя отъ богословеца обращени вос-
пѣвшихъ, не токмо яко невидѣмо и
необъемлемо, но и неиспытательно-вкуп-
нѣ и неизслѣдованно ⁴; яко не сущъ
слѣдъ ни единъ иже открытаго его без-
мѣрія прошедшихъ, не убо причастно
есть по всему преблагое ни единому
сущихъ; но въ себѣ пребывателне пре-
существоваа утвержь луча, коему-

² Мат., зач. 68, гл. 16, ст. 23. ³ 46-й страницы (съ оборотомъ) въ экземплярѣ Императорской Публичной Библиотеки не достаетъ. Пополнено по экземпляру, принадлежащему Московскому Архиву министерства иностранныхъ дѣлъ. ⁴ Рим., гл. 11, зач. 107, ст. 33—36.

ждо сущихъ подобными осіаньми, боголѣпнѣ изъявляется» и прочая. И пакы далѣй въ томъ же глаголетъ: «Симъ послѣдующе богоначальнымъ мѣриломъ, яже и всѣ правятъ пренебесныхъ чиновъ и существъ ||(об. 46) святна доброты, што есть паче ума и существа богоначалія скрытость, и неиспытанныи и священными ума благоговѣанми, неизрѣченнаа же цѣломудрымъ молчаніемъ почитающе, на восіавающую намъ во священныхъ словесѣхъ лучю да простираемъ, и отъ тѣхъ къ богоначальническому пѣніямъ да наставляемъ, отъ тѣхъ премирнѣ просвѣщаеми, и къ священнымъ пѣснословіямъ въображаеми, коеже зрѣти яже умѣреннѣ намъ тѣми дарованныя богоначальна свѣты, и богодатное начало, всякаго священнаго свѣтоявленія воспѣвати, такъ яко само о собѣ въ священныхъ словесѣхъ предало есть, сирѣчь, яко отъ самаго Господа Иисуса Христа истиннаго Бога и Спаса нашего ||(47) блаженный Іоанъ богословъ, и прочіи боговидцы апостоли научившися, слышаще живые слова его, во священныхъ евангеліяхъ писаніемъ предали, надъ которые никако большъ домышлятися можно бѣ».

Зрѣте убо опасно и внемлите разумно ученію священнаго Діонисія великаго богослова о пресущественѣмъ божествѣ! Онъ же бѣ отъ всѣхъ ипшихъ философовъ въ Аѳинехъ предѣлѣннѣйшій и во всѣхъ вѣдѣннѣхъ ученихъ Еллинское премудрости искуснѣйшій: отъ сего убо и Ареопагитъ нарицашеся, яко главнѣйшій и старѣйшій на училищу. И аще прочтаетъ кто въ священнѣй книзѣ его, еже къ Поликарпу святителю, единому отъ семидесять апостолу, писалъ, отъ сего увѣрится, яко паче прочіихъ ||(об. 47) Аѳинскихъ философовъ священный Діо-

нисіе вѣдѣннѣе премудрости Еллинскихъ наукъ искуснѣ бѣ. Писа же къ Поликарпу противъ ученика своего Аполлифанія философа, съ которымъ во вѣрѣ спасенна страсти Господа нашего Иисуса Христа, егда на крестѣ пригвоженъ бысть, будучи Діонисіе въ Египтѣ, въ Солнечнѣ градѣ, видя солнце помрачено и темность по всей земли, не по естеству движенія небеснаго и не по обычаю ремесла или науки ихъ звѣздословное, но супротивно,—сего ради въ ужасѣ и удивленію бысть, мня яко Богу страдати, занеже, надъ прирожене, тварь колебашеся. Съй убо таковъ бѣше, и толико искусенъ въ ученію вѣдѣннѣе Еллинскія премудрости, мню, яко ||(48) неудобъ обрѣтаются таковии днесь. Егоже и божественный евангелистъ въ Дѣяніихъ Апостольскихъ межѣ теми иже отъ Аѳинъ увѣриши, упоминаетъ глаголя: «въ нихъ же бѣ и Діонисій Ареопагита»¹. Онъ же убо просвятившися отъ божественнаго апостола Павла, егда наслѣдникомъ единна истинна вѣры быти сподобился. Почто убо отъ наукъ тыхъ человѣческаго умышленія не представляетъ подобія или свидѣтельства, о пресущественѣмъ и непостижимѣмъ божествѣ? Но прилежно съ великимъ опасеніемъ, въ всѣхъ богословныхъ списанихъ своихъ, възбраняетъ о семъ, научаючи насъ глаголя: «еже истину намъ связати о Бозѣ глаголемыхъ, не въ повинованью словъ мудрости человѣчeskыя, но въ увазанію духо||(об. 48)движна богу словеса силы». И пакы: «о таковомъ убо, якоже речеша, пресущественемъ сокровенемъ божествѣ, не достоить смѣти рещи, ниже убо разумѣти, или помы-

¹ Дѣян., гл. 17, зач. 40, ст. 34.

слити что, окромѣ толко то, што боговидне отъ священыхъ словесъ изъяснено, сирѣчь отъ самаго Христа Господа Бога и Спаса нашего, и отъ божественныхъ апостоль его».

И кто же отъ правовѣрныхъ, озываючися христіаниномъ, тако нечюственъ пребудеть, жебы отъ писаній сего священаго Діонисіа, превысокаго богослова и великаго учителя, не уцѣломудрился, и такова зловѣрія отвращатися не мѣлъ!? Тако убо сей великъ бяше, иже отъ избраннаго сосуда Господня, до третего неба восхищена бывшаго, сирѣчь, божественаго ||(49) Павла, наученный и Духа Святого исполненный и неизреченныхъ сокровенныхъ божественныхъ тайнъ зритель бысть, священный Діонисіе! Яко и блаженому богослову Іоану евангелисту, въ заточенію сущу въ Патмѣ островѣ, проувидѣ возвращеніе его съ темницы во Асіюскую страну, и писаніемъ своимъ о семъ возвѣсти ему. Также и по преставленіи божественаго апостола Павла, учениковъ его Тимоѳеа и Тита и прочихъ наказоваше, и по прошенію ихъ въ нѣкоихъ вещахъ, о богословію неудобъ разумныхъ, сей отъ богодарованныя ему премудрости, своимъ священнымъ писаніемъ разрѣшаше ихъ и на представленіе Пречистна Богоматере, не у липсия божественныхъ апостоль; ||(об. 49) но съ ними тамо обрѣтеса. Яко о всемъ томъ съ книги священыхъ писаній его истѣе показуется. Онъ же убо ни единою, ни дваци, но многаци, въ своихъ богословныхъ списаній глаголетъ: «яко всякимъ способомъ не смѣмо есть глаголати, ниже помислити что о выпесущественіѣмъ сокровенѣмъ божествѣ, окромѣ

што божествене намъ отъ священыхъ словесъ откровена суть».

Рцѣте убо, што имать быти скрытнаго, паче рожденія едиnorodнаго отъ Отца, и происхожденія Параклита, яко самъ Господь нашъ Іисусъ Христосъ глаголетъ: «никтоже знаетъ Сына, токмо Отець; ни Отца кто знаетъ, токмо Сынъ; емуже аще волишь Сынъ открыти»².

Видите, яко Сынъ открываетъ, елико можно намъ вѣдати о недостиженномъ ||(50) божествѣ; а не человѣческими суетными умышлеными объявлено бываетъ. Яко пророкъ пишетъ³, емуже и апостоль⁴ спослушествуетъ глаголя: «Господь совѣсть⁵ помышленія мудрыхъ, яко суть суетна». А о Духу Святомъ апостоль⁶ пишетъ глаголя: «Духъ бо вся испытуетъ и глубины Божіа. Кто бо вѣсть отъ чловѣкъ, яже во чловѣцѣ, точию духъ чловѣка, яже въ немъ, такоже и Божіа никтоже вѣсть, точию Духъ Божій».

Въ каковой же или въ которой мocy такови укрѣпляеми имають быти, што, надъ вышеприроженое разума и надъ достигненье годности, въ глубокость такову неурзумѣваемую и недопытаную божественна скрытости держаютъ, мняще, яко достигнули суть, иже ни своего прироженія достигнути ||(об. 50) могущіе, сирѣчь, которымъ способомъ разумное чюственому смѣшено есть, или которое спряженіе и связаніе ихъ? А еслиже своего прироженія разумѣти не могутъ, како-естество Божіе Сътворителя всѣхъ покушаючися мнятся разумѣти? Не великій ли се смѣхъ есть и явное бѣсованіе?! Не довлѣ[е]тъ ли намъ съблюдати досвѣтчноое отъ толикихъ святыхъ му-

² Мате., гл. 11, зач. 43, ст. 27. ³ Псал. 93, 59. ⁴ Кор. гл. 3, зач. 129, ст. 20. ⁵ Въ тепешнемъ текстѣ «вѣсть». ⁶ 1 Кор. гл. 2, зач. 127, ст. 10—11.

жей и часовъ богоприятныхъ, сирѣчь, што во вѣрмія то отъ самаго Господа Бога и Спаса нашего Іисуса Христа святін приняли, на томъ переставати, а своего худоуміа немощь узнаваючи, не взиматися въ безмѣрная, и не дерзати на таковаа, еже есть выше всякаго ума и постиженіа.

Вселенскій учитель, око смѣ церковное ||(51) Великій Василіе, въ трисотныхъ своихъ списанихъ въ главѣ 47 глаголетъ: «Кто убо въ толикое неистовство, рекше бѣсованіе, пришедъ, жебы отъ себе смѣти што по недоумышленію приняти, который наставника благаго и Святаго Духа требуетъ, абы ся управилъ въ путь истинный по уму же и слову, и дѣванію. Слѣпъ же и въ тмѣ пребываетъ, кромѣ солнца правды, самому Господу нашему Іисусу Христу просвѣщающу, якоже променями, своими заповѣдми. «Заповѣдъ бо Господня свѣтла, просвѣщающа очи»¹. Еслиже отъ которыхъ въ насъ оборочающихся рѣчей и повѣстей, ова убо суть отъ заповѣди Божіа въ святомъ писаніи завѣщана, оваже умолчана, о написаныхъ убо ||(об. 51) ни одинаже власть дана бысть отнюдъ никомуже, ни сотворити что отъ возбраненныхъ, ниже оставити что отъ заповѣданныхъ, Господу единому завѣщавшу и рекшу: сохрани глаголь, егоже завѣщаю тобѣ днесь, ни приложиши къ нему, и не отъимеши отъ него. Страшно бо жданіе суда, и огня ревность поядати хотѣ супротивныя».

Што страшнѣе и трепетнѣе надъ то быти имать, и противнѣе Богу што имать обрѣстися, яко еже живые слова самаго Господа Бога и Спаса на-

шего Іисуса Христа, отъ божественныхъ устъ его произшедшіе, ницовати и переправовати?! О чомъ ся вже споминало, яко священнѣй Діонисіе отъ богословныхъ своихъ списаній глаголетъ: «о таковомъ убо, якоже речеса, пресущественемъ ||(52) скрытомъ божествѣ не достоинъ смѣти рещи, ниже разумѣти или помyslити что, окромѣ толко то, што боговидне отъ священныхъ словесъ изъяснено, рекше—отъ самаго Господа Бога и Спаса нашего священнѣмъ апостоломъ глаголаю и объяснено, егда рече: «приидеть Утѣшитель, егоже азъ пошлю вамъ отъ Отца, Духъ истинный, иже отъ Отца исходитъ»².

Што сего свѣдѣтельства самаго Господа нашего Іисуса Христа явнѣе и достовѣрнѣе быти имать? Воистину бо, якоже прежде речеса, иже новина еже о Святомъ Духу прикладающе и отъ Сына исходити ему, се умышленіе суемудрїемъ прельщенныхъ чловѣкъ, многихъ погибели виновно есть. Яко отъ самаго фундаменту всего божественнаго дому ||(об. 52) непорочныя вѣры, двизающе колеблуть, не пребываючи на единоначаліи, яко отъ самаго Господа Спаса нашего божествене о томъ открыто и предано есть намъ. Яко самъ Господь свѣдѣтельствуеть глаголя³: «иже никто не знаетъ Отца, токмо Сынъ, и емуже аще волишь Сынъ открыти».

Сїи же суетными умысли своими чловѣческими божественная развращающе, грубе и тѣлесне о божествѣ разумѣючи, прелстишася. А⁴ отъ сего многие неутверженныя смущающа о единомъ трисоставнемъ божествѣ со-

¹ Псал. 18, ст. 9. ² Іоан., гл. 15 (въ подлинникѣ ошибка: 14), зач. 52, ст. 26. ³ Мате., гл. 11 (въ подлинникѣ ошибка: 10), зач. 48, ст. 27. ⁴ На полѣ: «Причиною всѣмъ упадающимъ въ богоборныя ереси умышленіе то, еже и отъ Сына исхождение привлащати».

блзняются и претыкаются въ неподобные начала разрываючи, и въ ереси впадаютъ, не разумѣюще, яко въ святомъ писаніи о Богу тѣлесне глаголется, нашего ради недорозумѣнія и грубости.

Отъ нашего же ||(53) естества и составовъ прикладми, къ познанію Божию насъ приводячи и къ дѣланію заповѣдей его поучаючи, иногда бо глаголется Богъ Отецъ; иногда же Богъ Царь; иногдаже Богъ Создатель, рече—будовникъ. И прочая таковаа отъ естества человѣческаго о Богу глаголется. Также и отъ члунковъ прикладывается, споминающе: «руци твои створиште мя и создасте мя» ⁵. И пакы: «очи Господни на праведныя, и уши его въ молитву ихъ; лице же Господне на творящихъ злая» ⁶. И пакы: «рече Господь Господеви моему. Исъ чрева прежде денница родихъ тя» ⁷. И пакы: «поклонимся на мѣстѣ, гдѣ стояли ноги его» ⁸. Къ сему еще гнѣвъ, сурогость, сонъ, піанство и прочія страсти тѣлесныя при Бозѣ глаголются. «Вста, рече, яко спя Господь, ||(об. 53) яко силенъ и шумень (рече—похмѣлень) отъ вина» ⁹. И прочая тому подобная.

Сего ради, речемъ ли Богу спати или упиватися, або исъ чрева ражати, или ногами гдѣ на особномъ мѣстѣ стояти?! Не буди то! Вездѣ бо есть и все наполняетъ, яко въ руцѣ его всѣ концы земли ¹⁰. «Аще бо, рече, възыду на небо, ты тамо еси, аще сниду въ адъ, тамъ еси» ¹¹. И пакы: «измѣривый небо пядію, дланію же землю» ¹².

Сице и о исхожденіи отъ Отца всесвятаго утѣшительнаго Параклита — не буди намъ правовѣрнымъ такъ грубе,

тѣлесне разумѣти, и паче поданаго намъ о Святомъ Духу богословіа, самимъ Христомъ Спасителемъ нашимъ воображенаго, никакоже суемудрными умышленми человѣческими ||(54) прелщатися. Они же, претворяючи Христово о исхоженіи Святаго Духа богословіе, прилагають и отъ Сына Святому Духу исхожденіе, не разумѣюще, яко таковымъ страннымъ исповѣданіемъ своимъ въ неподобные начала единобожество раздѣляютъ.

Рцѣте убо, супротивляціесе истинѣ и вмѣсто божественна правды свою волю постановити ищущіе! Сынъ и Слово Божіе, прежде вѣкъ отъ Отца ли одинаго, или отъ Отца и Святаго Духа родился? Если речете отъ Отца и отъ Духа, тогда два початки Слово привнесете: се близнерско и богопротивно будетъ! А если отъ Отца одинаго Сыну Божію предвѣчное рожденіе исповѣдуете, то не погрѣшаете. Якоже и у признаніи истинныя вѣры, еще и доселя ||(об. 54) въ семь единомудрствуете съ нами глаголюще: «и во одинаго Господа Іисуса Христа Сына Божія единороднаго, отъ Отца рожденаго прежде всѣхъ вѣкъ». А если такъ есть, иже Сынъ отъ Отца одинаго предъ вѣки взялъ собѣ свойство рожденіемъ, Святому же Духу соединился божествомъ и равенствомъ,— для чогожь вы прикладаете умыслами своими и отъ Сына Духу Святому исхожденіе? Въ чемъ потребоваль Духъ Святыи отъ двохъ лицъ исходити? Или меншіи есть, або болшіи чимъ отъ Сына? Подобаше убо вамъ, отлживши свое человѣческое умышленіе, по предавію апостольскому и богоносныхъ отецъ ученію, по древнему мудрѣ-

⁵ Псал. 118, ст. 73. ⁶ Псал. 33, ст. 16—17. ⁷ Псал. 109, ст. 1, 3. ⁸ Псал. 131, ст. 7. ⁹ Псал. 77, ст. 65. ¹⁰ Псал. 94, ст. 4. ¹¹ Псал. 138, ст. 8. ¹² Исаія, гл. 40, ст. 12.

ствовать, съ нами исповѣдующе, яко же Сына отъ единаго Отца рождена, тако и Духа Святого отъ тогоже единаго Отца исходяща, || (55) со Отцемъ и съ Сыномъ покланяема и славима въ единомъ божествѣ и существѣ. Три бо единъ Богъ, равни и совокуплены божествомъ, соединени раздѣлительне, и раздѣлены соединителнѣ. Яко и во Второзаконіи речеся: «слыши, Израилю, Господь Богъ твой, Господь единъ есть»¹. И паки: «словесемъ Господнимъ небеса утвердишася, и духомъ усть его вся сила ихъ»². Отъ единаго бо Отца, яко отъ источника и корени слово, еже есть Сынъ, родися, и Духъ усть его отъ негоже спросіа.

«Аще бо Богъ Слово отъ Отца, якоже блаженный Дамаскинъ³ глаголетъ, подобаетъ слову имѣти и духъ споспѣшествующъ ему, и являющъ его дѣйство. Ибо наше слово не непричастно духа. При Божѣ же слово не по нашему, но существене || (об. 55) бывшее, и тогоже существа и естества родителю». Яко великій Навель спослушествуетъ глаголя: «живо бо слово Божіе и дѣйствено»⁴ и прочая. Такоже и Духъ Святыи существенный, и тогоже существа Богу, и съвершеніа, отъ Отца происходя, и въ немъ суци, и Слово, сирѣчь—Сыну, спослѣдствуя.

«Богъ бо, якоже глаголетъ Богословъ Григоріе⁵, въ трехъ великихъ стоитъ: въ виновномъ, въ содѣтельномъ и совершенетворномъ, рекше—Отци, и Сынѣ, и Святымъ Дусѣ. Несходно бо и невыступно съребываетъ, присно въ себѣ божество, ниже отъ мѣста на мѣсто предвизается, яко суетудреніи не-

пшуютъ, но вездѣ есть, вся въ собѣ исполняетъ». Яко паки той же Богословъ Григоріе пишеть, глаголя: || (56) «что⁶ безначално, и начало, и исходно. Имя, рече, безначалному Отець, началу же Сынъ, а ему же изначаломъ Духъ Святыи. Естество же тріемъ едино. Соединеніе же—Отець, отъ негоже и къ нему же возводится не яко смазоватися, но яко съдержатися. Се явлено есть указаніе, яко Сыну и Духу едино начало Отець и къ нему суть, и отъ него».

Сего ради и самъ Господь нашъ Иисусъ Христосъ, посылая апостоловъ своихъ научати народовъ, повелѣ имъ въ единоначаліа имя крестити ихъ, а не въ двѣ или въ три начала, глаголя: «шедше, научѣте вся языки, крестяще ихъ во имя Отца, и Сына, и Святого Духа»⁷. Сіи же како отъ Отца и отъ Сына Духъ Святыи исходити глаголютъ? Если Отца и Сына во едино лице и составъ сливше, отъ нихъ Духа Святого || (об. 56) исходити глаголютъ,—се близъ Савеліа! Онъ бо Отца съ Сыномъ въ едино лице сливаше. Ащели раздѣлена лица, отъ Отца и отъ Сына Духъ Святыи исходити рекутъ; тогда двѣ началѣ вносятъ всяко хулно и богопротивно.

Яко тѣмъ же Богословъ Григоріе⁸ учитъ глаголя: «Отець безначаленъ, не бо отъ кого; Сынъ и не безначаленъ, отъ Отца бо. Аще ли же отъ лѣта приемлени начало, и безначаленъ есть; творецъ бо лѣтомъ, а не подъ лѣтомъ. Духъ Святыи по истинѣ Духъ, происходя убо отъ Отца, не сыновнѣ же, не бо рожденъ, но происходне; ниже бо

¹ Моис. [Второзак.], гл. 6, ст. 4. ² Псал. 32, ст. 6. ³ На полѣ: «въ словѣ смотрителномъ пишеть». ⁴ Евр., гл. 4, зач. 310, ст. 12. ⁵ На полѣ: «въ словѣ, еже о плаванію Египетскихъ епископовъ». ⁶ На полѣ: «въ словѣ еже о причествіи 150 епископъ». ⁷ Мате., гл. 28 (въ подл. ошѣбка: 24), зач. 116, ст. 19. ⁸ На полѣ: «въ словѣ еже на просвѣщеніе».

Отцу отступшю не рожденіа, ни како бо; ниже Духу въ Отца предѣвша, или въ Сына претворяющуса. Ибо свойство пребываетъ неподвижно, никако же бо свойство || (57) подвижаемо, или прелѣгаемо быти можетъ».

Се слышаше, како не усрамятся глаголющіе Духа Святого отъ Отца въ Сына, и отъ Сына пакы въ Отца переходяща, и симъ любовь съвершающа! Не явно ли отъ сего суеуміе таковыхъ, яко по плоти о божествѣ мудрствующихъ! Каа бо вражда или ненависть въ божествѣ есть, еже Духу Святому переходячи зъ одного въ другаго любовь совершати? Самъ бо есть Богъ любви, яко евангелиста ⁹ глаголетъ: «пребываая въ любви, въ Бозѣ пребываетъ». Исходитъ убо Духъ Святыи отъ Отца неисходне, якоже и Сынъ родися отъ Отца неотлучнѣ, присно въ Отци и во другъ друзѣ пребывающе, несмѣсне и нераздѣлне, неизреченне и непостижиме. Яко блаженный Іоанъ Дамаскинъ споминаетъ || (об. 57) глаголя: «яко отъ солнца промень и свѣтъ, ниже солнца разлучаеми снидоша даже до насъ. Сиде Сынъ и Духъ Святыи неразлучне отъ Отца и другъ друга до насъ снидоша, дѣйствующи спасеніе наше. Ниже бо Христосъ Сынъ Слово Божіе, воплотившися отъ Пречистыа Дѣвы, на земли пребывая, небеси отлучися и нѣдръ, рекши, лона отча лишися, яко самъ на земли сущи свидѣт[е]льствуетъ глаголя Никодимови: «никтоже възйде на небо, токмо сошедшій съ небеси, сынъ человекъ, который есть на небеси» ¹⁰. И пакы: «Бога никтоже видѣ нигдѣже, едиnorodный Сынъ сый въ нѣдрѣхъ отчихъ, тѣи исповѣда» ¹¹. «Видѣвый бо, рече, мене, видѣ Отца

моего, азъ бо во Отци, и Отець во мнѣ».

Сего ради речемъ ли Отцю ражати-ся отъ Сына, зане глаголетъ Сынъ: «яко азъ во Отци || (58) и Отець во мнѣ». Не буди то! Якоже бо Латини, человекскими умышленми прельстившеса, претобизають самага Христа Спаса нашего о Святомъ Духу богословіе, беручи собѣ на помочь голое слово, яко Христосъ ученикомъ своимъ по воскресеніи своемъ рече, дунувъ глаголя: «примѣте Духъ Святыи», а то слово горѣ и доле предлагаючи усилюють тымъ свое суемудріе ствердити—и отъ Сына Святому Духу исхождение прикладающе (аще бо, яко Латини глаголють, отъ дуновения Христова апостоли приняли Духа Святого),—то почто во время то не глаголали розными языки? Но, страха ради Іудейска, скрышися и бѣгунны быши? Тѣмже нѣдци на первое художество пакы къ ловитвѣ рыбъ обратшася. Въ день же тѣи отъ воскресенія Христова пятьдесятный, (об. 58) егда даръ Духа Святого видоме у огненныхъ языкахъ изліася на нихъ, всѣми языки глаголаху величія Божіа, якоже Духъ даяше провѣщевати имъ. И смѣлы и безбоязненны явишася. Тѣмже и межи поганы, яко овечы межи волкы держающы, ктому вже не боялися отъ убивающихъ тѣла. Аще бо быши отъ дуновения Христова апостоли Духа Святого приняли, то другаго ли Духа, възносяся на небо, Христосъ повелѣ имъ ждати. Яко евангелистъ свѣдѣтельствуетъ глаголя: «повелѣваше имъ зъ Ерусалима не отлучатися, но ждати обѣтованія Отча» ¹². Якоже бо тогда дуновеніемъ скуточне прознаменовалъ, иже мають принять Духъ Святыи, гла-

⁹ 1 Иоан. гл. 4, зач. 73, ст. 16. ¹⁰ Иоан. гл. 3, зач. 9, ст. 13. ¹¹ Иоан. гл. 1, зач. 2, ст. 18. ¹² Дѣян., гл. 1, ст. 4.

голя: «примѣте Духъ Святъ»; тому же подобно и здѣ ||(59) потомъ глаголетъ апостоломъ: «примете силу нашедшу Святому Духу на вы, и будете ми свѣдѣтели». И пакы Іоанъ свѣдѣтельствоуетъ глаголя: «се же рече о Дусѣ, егоже хотяху примати вѣрующіи во имя его: не у бо бѣ Духъ Святый, якоже и Христосъ не у бѣ прославленъ» ¹. И пакы самъ Господь свѣдѣтельствоуетъ глаголя ²: «азъ послю обѣтницу Отца моего на вы; вы же съдѣте въ градѣ Іерусалимстѣ, дондеже облечетеса силою свыше» (то есть, даромъ Духа Святого). Якоже бо и о божественныхъ словесѣхъ своихъ свидѣтельствоуетъ глаголя ³: «глаголы, яже азъ глаголахъ, Духъ суть и животъ суть»; тому же подобно дуновение или дыханіе его Духъ святъ есть. Но якоже рече «аще азъ не иду, Утѣшитель не придетъ къ вамъ», тѣмъ же явно есть, ||(об. 59) яко тогда Христосъ еще не бѣ отшелъ. Сего ради яко глаголы тѣи, ихже наричетъ Христосъ, иже Духъ суть, тако и дуновение не бѣ пришествіе Утѣшителя, но даръ благодати духовныя, еже отпущати грѣхы.

Отъ сего убо свѣдѣтельства самаго Христа Спаса нашего явно есть, яко не отъ дуновения его, но отъ посланія Отця Іисусъ Христомъ Духъ Святый апостоли пріяша. Чему и самъ верховный апостоломъ Петръ согласуетъ глаголя: «десницею убо Божіею вознесеса, обѣтованіе Святого Духа примѣ отъ Отца изліа» ⁴. Но яко Златоустъ ⁵ глаголетъ и прочи богоносніи отцы учать, яко Духъ Святый естествомъ неродѣ-

ленъ есть, яко отъ нераздѣльнаго естества произшедъ, яко единосущенъ Отцу и Сыну сый, ани приеъмлется, ||(60) ниже зливается отъ Сына; но благодать дарованій его дается и приеъмлется, и посылается боголѣпно, и изливается на достойныхъ. Податель убо есть Сынъ дарованій Святого Духа, а не виною, абы мѣлъ испускати ипостась его: понеже единъ источникъ божества есть Отець. Едино бо существо Отцу и Сыну и Святому Духу, нераздѣльно естественѣ пребываетъ, и неизливаемо.

Отколя убо, и гдѣ приеъмлемо быти имать нераздѣльное существо? Ащеже приеъмлется, то и разлучается отъ давшаго, донележе въ рукахъ будетъ приеъмшаго. И што, надъ сіе хуленіе имать быти горшаго, еже тако нечестиве разумѣти. Сего ради аще услышиши отъ Господа глаголюще: «послю вамъ Духъ Святый», се разумѣй о даро||(об. 60)ванію Святого Духа, а не о божествѣ его. Богъ бо не посылается. Яко Христосъ Спасъ нашъ апостоломъ своимъ глагола: «пребывайте въ Іерусалимѣ, дондеже облечетеса силою свыше, нашедшу Святому Духу на вы». Иншее бо есть сила даруемая, а иншее есть Духъ, который даруетъ. Творецъ небеси глаголетъ ⁶: «Господь посла мя, и Духъ его». Послалъ убо Отець, не отлучилъ. Послалъ Сынъ Духа не раздѣляя, ниже раздѣлився его. Сего ради, яко писаніе глаголетъ, Богъ изліа даръ Духа Святого. Божество же не изливается, но даръ того ради окажется, яко изливаемое не Духъ Святъ, но даръ Духа Божіею благодать есть. Глаголетъ бо пророкъ ⁷ къ Христу:

¹ Іоан гл. 7, зач. 27, ст. 39. ² Лук. гл. 24, зач. 114, ст. 49. ³ Іоан. гл. 6, зач. 24, ст. 63. ⁴ Дѣян., гл. 2, зач. 5, ст. 33. ⁵ На полѣ: «отъ бесѣдъ правоученіе 15». ⁶ Исаія. гл. 48, ст. 16. ⁷ Псал. 44, ст. 3.

«изліася благодать въ устнахъ твоихъ». Благодать убо изливается, а не самъ тѣй, иже даруетъ благодать. ||(61) Ино бо есть царь, иноже даръ царскій.

Что убо речемъ ли непричастна бѣти Духа Святого Сынови, того ради яко не исповѣдуемъ его исходити отъ Сына? Не буди то! Духъ бо Святыи Отцевъ и Сыновень единый Духъ Святыи. Яко апостоль ⁸ научаетъ насъ глаголя: вы же нѣсте во плоти, но въ Дусѣ, понеже Духъ Божій живетъ въ васъ. А если кто Духа Христова не имать, сей нѣсть еговъ». «Елицы бо, рече, Духомъ Божиимъ водятся, сіи суть сынове Божіи. Не пріясте бо духъ работы, но пріясте духъ всыненія» ⁹. Сего ради и глаголетъ ¹⁰: «егда пришло докончене вѣрмени, посла Богъ Сына своего, ражающася отъ жены, бывающа подъ закономъ, абы подзаконныя выкупилъ, и абы всыненіе приняли есмо. А якоже ||(об. 61) есте сынове, послалъ Богъ Духъ Сына своего въ сердца ваша».

Видите, отъ кого послася Сынъ, отъ тогоже послася и Духъ. Вся бо елика имать Сынъ, отъ Отца имать. Кимъ же сподобихомся пріяти даръ Духа Святого, точию Сыномъ Божиимъ воспріяннимъ естество наше. Ходатай бо бысть нашему спасенію ко Отцю. Тѣмже и духъ всыненія имъ воспріяхомъ. Не чюждь бо Духа Святого Сынъ, и Сына Духъ, и Отець Сына же и Духа. Начало же обѣимъ Отець. «И не подъ мѣрою Богъ даетъ Духа Сынови, якоже евангелистъ ¹¹ свѣдѣтельствуеть, иже Отець любитъ Сына, и вся даль есть въ руцѣ его». Имѣть бо Сынъ всего въ себѣ Духа; но словомъ быт-

ности, рекше, существа и прироженного свойства, а не причиною ипо||(62)стаснаго исхожденія. Сіе бо свойство, еже есть исхожденіе Святого Духа, свойственѣйшее точию Отцу единому даетъ обще всѣхъ богословцовъ ученіе, такъ яко и еже ражати сына. Ибо и наше слово отъ ума зачинаася усты ражаемо, сирѣчь, объявляемо есть, не непричастно есть духа, но духомъ пронизосимо бываетъ. Обое же отъ ума слово и духъ бытіе имуть, ово ражательнѣ, духъ же исходителнѣ. Яко апостоль ¹² глаголетъ: «намъ же открылъ есть Богъ Духомъ своимъ. Духъ бо вся испытуетъ и глубины Божіа. Кто бо вѣсть отъ человекъ, што въ человекѣ, точию духъ человекъ живущій въ немъ; такъ же и Божіею никтоже вѣсть, точию Духъ Божій». Умъ убо, слово и духъ, ||(об. 62) въ хранинѣ тѣлеснѣй, сирѣчь, въ тѣлѣ человекѣмъ купно единомъ въ другомъ соединителне состоится; но всяко непревратно есть: ни бо умъ въ слово, ани въ духъ прѣмѣняется, ниже духъ въ слово или въ умъ претворяемъ бываетъ; но коегождо отъ сихъ трехъ свойство неподвижно пребываетъ.

Къ сему обрящени проповѣдуемо отъ всѣхъ священныхъ богословцевъ, яко весь Отець во всемъ Сынѣ есть и весь Сынъ въ Отци есть. Яко самъ свѣд[ѣ]тельствуеть глаголя: «азъ во Отци и Отець въ мнѣ» ¹³. И паки: «и моа вся твоя суть, и твоя моа есть» ¹⁴. Но того ради не речемъ ражатися Отцю отъ Сына, занеже весь въ Сынѣ есть. Такъ же и Сынъ весь во всемъ Дусѣ истинно есть и вѣруеться. Яко пророкъ ¹⁵ глаголетъ: «яко отъ тебе источ-

⁸ Римл. гл. 8, зач. 96, ст. 9. ⁹ Ibid., зач. 97, ст. 14—15. ¹⁰ Гал. зач. 209, гл. 4, ст. 4.

¹¹ Иоан. гл. 3, зач. 11, ст. 34. ¹² 1 Кор. гл. 2, зач. 127, ст. 10—11. ¹³ Иоан. гл. 14, зач. 47, и 48, ст. 10. ¹⁴ Иоан. гл. 17, зач. 56, ст. 10. ¹⁵ Псал. 105.

никъ ||(63) живота», сирѣчь, Сынъ отъ Бога Отца. «Въ томъ бо животъ бѣ» ¹. «Въ свѣтъ, рече, твоємъ узримъ свѣтъ», то есть, Сына въ Духу. Но того ради не речемъ ражати ся его отъ Духа, по коля добре разумѣмъ.

А естли неучтиво и хулно есть, еже глаголати ражати ся Отцу отъ Сына, за слово то, еже самъ Сынъ рече: «азъ въ Отци и Отець во мнѣ, и моа вся твоя, и твоя моа суть», — такъ и то тому же подобно хулно и безмѣстно есть, еже Святому Духу отъ двохъ лицъ, сирѣчь отъ Отца и отъ Сына происходить исповѣдующе. Се бо явно есть, яко таковая змышляюще, тѣлеснѣ о божествѣ мудрствуютъ. А яко неисповѣдимо есть всякимъ способомъ божество, но, нашея ради челоуѣческыя грубости и недоразумѣнія, ||(об. 63) многократъ по нужди священная писанія отъ тѣлесныхъ видомыхъ сихъ речей прикладми или образованми къ познанию Божему возводить насъ. Якоже вышей речеся о семъ.

Но пакы еще отъ Великаго Василія ² воспомянемъ, еже глаголетъ: «аще речеть кто: Богъ не явилъ, шгдъ Отець, а если речеть Отець, не достае, еже Зиждитель» и прочаа. Ащели Отець водле нашея потребы досконале возмнится Богъ,—есть неучтиво. Страсть бо, рекше—вада или утрапенье, отеченіе, еже зъ носа, зъ устъ и съ прочихъ, невѣжество и хороба, и елика таковая приношаеъ. Подобноже естли речемъ «зиждатель», рекше—будовникъ или творитель, водле насъ потреба часу, речей, сосудовъ, ||(64) и помочы. Отъ чего всего чистотствовати достоить

благочестивей о Бозѣ славѣ, якоже мощно челоуѣку. Сице и еже здѣ приточихомъ отъ челоуѣка, умъ, слово и духъ, не еже бы досконале такъ истинно о божествѣ быти мѣло, понеже бо дочасни и маловрѣменни есмы здѣ. Сего ради и умъ нашъ не уставичный, и слово рассыпующееся по повѣтрію и духъ—пара расходящаеся. Божіе же слово истинно составное, яко писаніе свѣдѣтельствуетъ глаголя: «въ вѣкы, Господи, слово твое пребываетъ на небеси, и отъ рода до рода истина твоя основаль еси землю и пребываетъ» ³. «Яко ⁴ тѣй рече и быша, тѣй повелѣ и создашася. Словомъ бо Господнимъ небеса утвердишася, и духомъ ||(об. 64) устъ его вся сила ихъ». «Послеши, рече, духъ свой и созиждутся» ⁵. Такоже и отъ солнца никакоже мощно бѣ истинное подобіе о божествѣ представити. Занеже все то есть тварь описуема и постизаема. И како будетъ мощно Творца твари постигнути?

Якоже священный Діонисіе въ своихъ богословныхъ списаніихъ глаголетъ ⁶: «иже двѣма способы или образы славимо есть божество. Первое яко подобно всѣмъ, для того иже въ немъ вся состоится, водлугъ реченія, яко съ того и тымъ, и у того всяческаа ⁷. Второе яко отлично отнюдь ничто есть всѣхъ, сирѣчь, всякимъ способомъ жадному отъ твари неподобно. Аще бо животъ и существо, рекше бытность, свѣтъ, благодать, премудрость, ||(65) наричется божество; но ничтоже отъ сихъ есть Богъ, ни животъ, ни существо, ни свѣтъ, но паче живота, паче существа, паче свѣта. Яко отъ него жи-

¹ Иоан., гл. 1, ст. 4. ² На полѣ: «въ предисловіи еже о вѣрѣ». ³ Псал. 118, ст. 89—90. ⁴ Псал. 32, ст. 9, 6. ⁵ Псал. 103, ст. 30. ⁶ На полѣ: «отъ второе главизны о небесномъ священноначаліи». ⁷ Римл. гл. 1, зач. 107.

вотъ, существо, свѣтъ, благодѣть, премудрость, правда и прочая. Тѣ же паче всѣхъ, сирѣчь—непостижимъ всѣми. Также и при Бозѣ умныхъ существъ, рекше—херувимъ и серафимъ, архангеловъ и ангеловъ, и прочихъ небесныхъ безтѣлесныхъ силъ, глаголется ⁸ и прикладывается отъ бессловесныхъ птицъ и скотовъ, безчесными образуеще святая и чесная. Аще бо бы образовано чесными, то есть златовидными, и отъ драгаго каменія блистанми, и прочими таковыми, еже въ насъ чесна быти мнятся, то быхомъ возмнѣли ||(об. 65) истинно отъ тѣхъ вещей сотвореномъ быти силамъ небеснымъ».

Сего ради отъ чувственныхъ бесловесныхъ и безчесныхъ, яко отъ птицъ пернатыхъ, отъ лвовъ, и отъ телцовъ образуемы бѣху, абыхмо разумѣючи яко ниедино отъ таковыхъ бессловесныхъ и нечистыхъ речей суть силы небесныя, искали о семъ истинны, и невещественныя, безтѣлесныя, неосязаемыя, духовнѣ рассуждали, а не плотскы согрубляли. Еслибо такъ просто, водле тѣлесное грубости нашего разума, примемъ о ангелѣхъ и о всѣхъ силахъ небесныхъ, разумѣючи въ нихъ крыла и перье, то муситъ быти мясо и кости. Также если львы и телцы истинно возмнимъ ихъ быти, нужда всяко пазъ, ногти, роги и шерсть ||(66) и прочая внутренняя имъ имѣти. Што грубѣе сего и нечестивѣе имать быти! Крылѣ убо не точію при ангелѣхъ, но и при чловѣцѣхъ божественное писаніе именуе, яко пророкъ ⁹ глаголетъ: «аще возму крылѣ мои рано, и вселюся въ послѣднихъ моря». Но не сіи видомыя, еже въ птицахъ суть, але умныя, невещественныя. Понеже бо мыслію или

умомъ своимъ облетываетъ чловѣкъ въ малѣ часѣ край земныя и проходить поднебесную. Также и уши умныя и очи споминаетъ глаголя: «Господи, приложи ми ухо слышати». И пакы: «открыи очи мои, да разумѣю чюдеса отъ закона твоего» и прочая ¹⁰.

Аще ли о ангелѣхъ и прочихъ небесныхъ безтѣлесныхъ силахъ, скверно есть и нечестиво тѣлесне ||(об. 66) разумѣти, коль паче о самомъ томъ Створителю и Владыцѣ ангельскомъ! Аще бо и ангельское естество тонко, безтѣлесно и неосязаемо есть; тогда противъ нашея грубости тѣлесное тонко и невещественно, а не противъ Богу. Противъ Богу же и то дебело обрѣтается. Яко пророкъ ¹¹ глаголетъ: «творяи ангелы своя духы, и слугы своя огнь палящъ». Сего ради преблаженный евангелистъ, возлюбленный Іоанъ свидѣтельствуеъ глаголя ¹²: «Бога никтоже видѣ нигдѣже, единородный Сынъ сый въ нѣдрѣхъ отчихъ, тѣи исповѣда». И пакы самъ тѣи единородный Сынъ рече: «никтоже знаетъ Сына, токмо Отецъ, ни Отца кто знаетъ токмо Сынъ, и емуже волитъ Сынъ открыти». Откриваетъ же не толико еже бы извѣстно ||(67) божественное существо намъ видѣти; но елико мощно нашему неможенію вмѣстити. Якоже самъ Господь угоднику своему Моусею глаголя ¹³: «не може чловѣкъ видѣти лице мое и живъ быти». Сего ради и пророкъ ¹⁴, възбраняюще намъ таковаго безмѣстнаго о божественѣхъ существѣ дерзостнаго опытованія, показуетъ, яко ниже самимъ серафимомъ извѣстно зримо есть божество; понеже двѣма крылома покрываху лица своя, а двѣма ноги, не иже бы видомыя кры-

⁸ Езек. 1; Исаія 6. ⁹ Псал. 138, ст. 9; 54, ст. 7. ¹⁰ Псал. 118, ст. 18. ¹¹ Псал. 103, ст. 4. ¹² Іоан. гл. 1, вач. 2, ст. 18. ¹³ Исход., гл. 33, ст. 20. ¹⁴ Исаія, гл. 6.

ла жѣли, но да мы уцѣломудримся, отъ сихъ видомыхъ научившеса, не обнажати главы и ногъ, то есть, початку и конца о божествѣ не опытовати. Аще бо силамъ небеснымъ самѣмъ превышнимъ близъ ||(об. 67) сущаго Бога серафимомъ, незримо и недостижимо есть божество, яко крылы закривающеса, со страхомъ и трепетомъ вошютъ трисвятую пѣснь: «святъ, святъ, святъ»,—мы же, земля и прахъ суще, ниже того иже предъ ногами нашими извѣстнѣ вѣдающе, како не послѣднаго безумія и неистовства, не преставающе на единоначалии, водле богословія о Святомъ Дусѣ, самимъ Христомъ Спасителемъ нашимъ узаконенаго, но отъ своего суетумудрія умышляюще составляемъ — двѣма начала Духу Святому исхожденіе написующе, сирѣчь, отъ Отца и отъ Сына.

И сіе покушающеса выобразить треугольнымъ землемѣрія образованіемъ, и прочими суетумудрными діалектическими вымысли. Сами ||(68) прелстившеса, и прочыхъ симъ кшталтующи съблзняютъ. Равно триугольный образъ сѣй, якобы межѣ всѣми иными подобенствы приличнѣйшій, во изявленіе равночинныхъ трехъ богоначальныхъ ипостасей, то есть Отца, и Сына, и Святого Духа, Латини быти мнимають. Верхній уголь полагають Отца, низу же оба углы кладутъ Сына и Духа — такъ нѣкако выображаютъ. И трети углы три ипостаси, окруженіемъ же околѣ ихъ безначальное и безконечное божественнаго естества объявити хотятъ, зато, иже глаголютъ: «кругъ ни начала, ниже конца имать. Кружалу же, иже кругъ очертѣвають, Духа Святого уподобляютъ, глаголюще: «яко кружало, отъ точки наченше обра|| (об. 68) щаемо вколо, кругъ съвершаетъ, такъ (глаголютъ) и Духъ Святыи отъ Отца про-

изшедъ, къ Сыну достизаетъ, и аще ту пребудеть и не возвратится къ отчей ипостаси, не съвершена Троица пребываетъ».

Сіа есть вся премудрость пречюдное Латини.

Кто благоумдрьствуа не посмѣется сему дѣтскому ихъ игранію, еже кружаломъ и очертѣніемъ чловѣческия руки, Божіе безначалие описующимъ, и землемѣрнымъ образованіемъ, и прочымъ лестнымъ ученіемъ прилѣпляющимся паче, нежели истинному богословію о Святомъ Дусѣ, отъ самаго Христа Спаса нашего извѣщеному, и отъ божественныхъ ученикъ и апостолъ его утверженому, и отъ такъ множества богоносныхъ отецъ и прочыхъ ||(69) святыхъ неотмѣнно соблюдаему, и отъ всѣхъ правовѣрныхъ во вѣчныи роды содержимому!!

Кая убо потреба и нужда есть — исповѣдывати се новое умышленіе, яко произшедъ Духъ единою отъ Отца къ Сыну переходитъ, и отъ Сына паки къ Отцу возвращается? Або не явно есть отъ такова суетумудрія, яко Отцю оставлену быти отъ Духа, поколя отъ Сына возвратится; и Сынъ также возмнится быти безъ Духа, зачимъ отъ Отца къ нему возвратится! Но не буди намъ правовѣрующимъ таковая мудрствовати, и божественное непостижимое естество описовати! Далече отъ насъ буди сіе! О нераздѣляемѣмъ бо существѣ и естествѣ, аще ипостасми неизглаголанѣ, и выше всякого разума ||(об. 69) видится раздѣлятися божественное оно непостижимое естество; но нерассѣтелно и нераздѣлно существенѣ въ себѣ пребываетъ. Какоже сіа имѣются и богословятся — едино оно само точію вѣсть извѣстне! Созданныи же ни единъ разумъ вмѣстити сіе можетъ, донележе преставши, «еже

отъ части прїидеть свершеніе»¹ а не точію о божественемъ существѣ, о раздѣленіи и соединеніи недовѣдомо; но ниже о чювственѣмъ свѣтѣнію свѣщъ удобъ разумѣваемо быти можетъ.

Яко священный Діонисіе² глаголетъ: «яко свѣтѣніе свѣщъ въ единомъ дому сущихъ: аще и особно едина кояждо свѣща отъ другія отдѣлена стоащи будетъ, еднакже свѣтѣніемъ || (70) нѣ како соединяются всѣ къ единому свѣту, такъ иже всѣхъ свѣщъ свѣтѣне единъ промень, рекше—свѣтѣность едину нерозознаную розсѣвають. Мню, яко жаденъ не можетъ онаго сіанія, сирѣчь свѣтѣности, розсудити и отдѣлѣити особно, и вѣдати кое которое свѣчи свѣтѣность. Но если едину свѣщу зъ дому изнесетъ, весь ея свѣтъ послѣдуетъ ей, а отъ другое намнѣй не открываеъ, ниже своего свѣта другой свѣщи зоставуе. Баше бо всѣхъ свѣщъ точно зъедночене, несмѣсно и ни единою честію сливаемо».

Къ симъ же вѣмъ, яко въ числѣхъ единоражателно есть двоухъ, дваже чотырехъ, а не одинаго. Которою жъ тогда мыслію таковіи глаголютъ, два производителна || (об. 70) быти одинаго? И какожь будетъ равность по всѣмъ тремъ богочалнымъ ипостасемъ, аще Духъ множайшими происхожденми не жели Сынъ въ постаси происходить. Якоже бо въ существо и въ сущихъ около существа, равность есть преблагенѣйшіа Троицы, сиче и въ чинѣхъ богочалныхъ ипостасей: единымъ токмо чиномъ едина кояждо состоится. То есть: Отець нероженіемъ и ни отъ когоже. Сынъ роженіемъ, и отъ Отца. Духъ происхожденіемъ, и отъ Отца.

Аще же и отъ Сына, яко тїи мнѣть, то всяко неравность въ чину ипостасехъ обращетъся.

Еще къ сему и растоаніе межѣ божественными ипостасми уводится, занеже вопрошають Латини, жебы имъ на то отвѣщано: || (71) гдѣ Духъ произшедъ отъ Отца переходитъ, и гдѣ возвращается?

Не явно ли отъ сего, яко тѣлеснымъ мудрованіемъ недугующе о божествѣ, странномысліемъ своимъ прелстившеса, тожде страждуть древле мудрствовавшему³ не быти Сына соприисносущна Отцу. Роженія бо знаменованемъ и тѣй дебелѣйше прелцаемъ глаголаше: «яко аще родился, тогда не былъ предъ роженіемъ; а если не бѣ предъ роженіемъ, то непревѣченъ есть». Не вѣдаяше суеумный, яко при Бозѣ роженіе безначалне и присносущнѣ, и нераздѣлнѣ разумѣвается; якоже убо и Духа исхожденіе неизглаголаннѣ, и непроходителнѣ, и нерасстоателнѣ. О немже Латини претыкающеся умышляють, || (об. 71) яко аще отъ Отца исходитъ, убо къ Сыну переходитъ, и оттуду паки къ Отцу. И тако круговидне двизаемъ съвершаеъ Святую Троицу, юже и кругу уподобляти не устрашаются! Но яко пророкъ⁴ глаголетъ: «восташи свѣдѣтели неправди, и солга неправда себѣ». Обрѣтаеъ бо ся водле таковаго суемудрія, первое растоаніе, рекше, розно единому отъ другаго пребывающу нераздѣльнымъ ипостасемъ, яко самъ Христосъ глаголетъ: «азъ во Отци и Отець во мнѣ». И паки: «яко нѣсмъ единъ, пославый мя Отець со мною есть». А еже яко сіи глаголютъ—отъ сего къ оному двизатися, и отъ того азы къ первому

¹ 1 Кор. гл. 13, зач. 154, ст. 10. ² На полѣ: «Во второй главѣ. еже о соединеномъ и раздѣленомъ богословіи». ³ На полѣ: «Арію». ⁴ Псал. 26, ст. 12.

преходити—мѣстное разстоаніе ипостасей даетъ разумѣти, аще и сія не хотятъ исповѣдати || (72) безъ умѣнія ученія срамляющаго. Второе не менше сего зло является, яко Отець отлучился отъ Духа, велико творить подвизаніе къ Сыну, и будетъ егда Отець безъ Духа есть. И третее, яко Сынъ не соединился Отцу существеннѣ, если треба есть переходити Духу къ нему.

Оле, прелести безмѣстнаго умышленія! Духовная тѣлесне разсужающе, и человѣческими суетными разумѣніи божественна развращающе! Иже по подобію мравіевъ на земли движемся, и аки комары пискаемъ; но и отъ сихъ убо множае противъ неисповѣдимаго Божія величества немощнѣйши есмы. Всякымъ убо тщаніемъ своего спасенія възисквати, молчаніемъ же божественнаа пріимати и соблюдать я цѣла, ||(об. 72) якоже отъ божественныхъ апостоль и богодуховенныхъ отецъ нашихъ пріяхомъ, ничтоже паче ихъ ученія испытующе. Якоже убо иже во святыхъ отецъ нашъ Василіе Великій, нареченъ ради высоты учительствъ и богословіа незаблужаемаго, повелѣваетъ намъ и глаголетъ: «васъ же молимъ не всякымъ образомъ възисквати угодное вамъ слышати отъ насъ; но еже Господеви благоугодно есть, и согласно писаніемъ, и не несогласно святымъ отцемъ».

Како убо благоугодно Господеви, и писаніемъ согласно будетъ, еже мудрствовати противу ученія Господня — Духа отъ Отца исходити богословяща гласомъ Іоановымъ—якоже и святымъ отцемъ не будетъ сопротивно ваше ученіе, вчера и неиздавна отъ васъ умышленное ||(73) и приложеное во священомъ исповѣданіи вѣры?!

Слушайте што далѣй вселенскій учитель Великій Василіе пишетъ глагола:

«яко убо глаголахомъ о Сынѣ, яко подобаетъ исповѣдывати особое его лице, сіа имамы глаголати и о Дусѣ Святѣмъ. Не бо тожде есть Отцу Духъ, понеже писано есть, яко Духъ Богъ, ниже пакы Сына и Духа едино есть лице, понеже речеса: аще кто Духа Христова не имать, сѣй нѣсть еговъ. Отсюда убо прелестишася нѣщии Духа и Христа тогоже быти. Но что глаголемъ, яко естества общество отъ сего является, а не лицъ смѣшеніе».

Слышите ли, како сѣй блаженный уразумѣ о томъ, еже аще кто Духа Христова не имать? Свойственно глаголетъ е[сте]ства отъ сего является, сирѣчь исповѣдается ||(об. 73) сосуществовна, и тогоже естества однородному быти Духа, а не яко вы глаголете, противне мудрствующе—отъ него происходити.

Слышите же и прочаа богословіа его, еже глаголетъ: «есть убо Отець съвершено имѣа еже быти, и неоскудѣваемо, корень и источникъ Сына и Святого Духа».

Зрите, како токмо Отца единаго кореня и источника сущимъ отъ него имянуе. Аще бы вѣдалъ и Сына источника божества, възпоманулъ бы убо его всяко со Отцемъ.

Слышите и прочая о семъ: «есть же Сынъ въ полномъ божествѣ живущее Слово, и пороженіе совершенное Отчѣе; и Духъ же совершенъ, не часть инаго, но съвершенъ и цѣлъ о собѣ зримъ». Се како чистѣйше Духа богослови отъ Отца съвершена и всецѣла и не ||(74) часть инаго, и о собѣ зрима, равнѣ по всему Сыну. Еже убо не часть инаго, что ино хочеть глаголати, токмо яко не отъ инаго ипостасъ имать, развѣ отъ Отца съвершену, якоже и Сынъ, и не требуетъ происхожденія отъ иныя вины. Зане испущаай его съвершенъ

есть и неоскудѣваемъ. Глаголетъ же, яко совокупленъ Сынъ Отцу, нерасстоятелнѣ, совокупленъ же есть и Духъ Сыну. Разлучающее бо нѣсть, ниже отсѣцающее совокупленія еже отъ присносущія. Сѣй блаженный мужъ глаголетъ нерасстоятелнѣ совокупленыхъ быти межи себе живоначальныхъ ипостасей. Сіи же, глаголя Духа круговиднѣ обходяща, по подобію круга, отъ Отца къ Сыну, и отъ него пакы къ Отцу, како неавственѣ ||(об. 74) растоаніе дають разумѣтися ипостасей, или мѣстное, или вѣременное.

Подобаетъ бо богоноснымъ отцемъ послѣдующе, ничего болшѣ домышлятися намъ, паче постановенаго ими, ниже собирати рѣченія отъ писаній, о иныхъ речахъ глаголаные, ихже нѣщцы насилующе, притегаючи по своему умышленію, на иншій разумъ претворяти обыконя, да свою волю поставятъ, якоже творятъ иже и отъ Сына Духу исходити глаголющіе. Если гдѣ въ писаніи которое слово уловятъ, Духа Сыну или совокупающее, или свойствена ему показующе яко единосушна, то сразу умышленіе сотворивши, и замкненіе наносятъ, ни чого далѣй не рассматривая. Сего ради сами своимъ оружіемъ узавлени ||(75) бывають, по писаному: «увязаютъ въ совѣтѣхъ яже помышляютъ»¹. Якоже бо нѣщцы отъ нихъ, обрѣтши во священомъ евангеліи нѣгдѣ писано²: «Иисусъ же исполненъ Духа возвратися отъ Іордана», — сему реченію прицепившися, замыкаючи глаголютъ: «если исполненъ бѣ Духа Святого Иисусъ, тогда испущаетъ его».

Смотрѣте нерассудное и нерассмотрѣливое таковыхъ умышленіе! Аще бо за слово то, еже евангелистъ глагола: «И-

суса исполнена Духа возвратившася отъ Іордана», и отъ него Духа происходити глаголютъ! То вже отъ Стефана Первомученика, того глаголати происходити по такову суемудрію ихъ. Глаголетъ бо тѣй же евангелистъ въ Дѣяніихъ о Стефанѣ³: «избраши Стефана мужа исполнена вѣры и Духа Святого». И пакы⁴: «Стефанъ же || об.(75) снй исполненъ Духа Святого, возрѣ на небо, и видѣ славу Божию».

Что убо, речемъ ли и отъ Стефана происходити Духа Святого, ради малаго сего реченія, и како небезмѣстно будетъ?! Но далече отъ насъ буди таковаа хула! Мы бо Иисуса вѣримъ и вѣруемъ исполнена Духа существенѣ и полнѣ по естеству всегда, а не тогда токмо, егда возвращашеся отъ Іордана. Стефанъ же и аще кто ему подобенъ есть, по благодати и отъ части причастующихъ освѣщателнаго Духа, сирѣчь дара божественнаго:

Сіа же ревохомъ, абы ся нерозсудное таковыхъ обличило, яко нерассмотрѣ-[лив]нѣ умышляютъ. Якова же являются и во иишемъ мудрствующи, то есть, иже глаголютъ: «яко Духа Святого отъ Отца и Сына исходяща, рече, ||(76) глаголемъ, не раздѣленіе лицъ вѣводимъ, жебы яко отъ дву началъ происходити мѣль; но яко отъ единачнаго начала Отца и Сына соединеннымъ ипостасемъ». А если яко сіи мудрствуютъ, во еже сходитися двомъ ипостасемъ во произведеніе единныя; тогда или опричнѣ нѣгдѣ, и о собѣ пребываючи Духа Святого ипостасъ вѣмѣнится быти, или во производящихъ. Но аще убо во производящихъ? И гдѣжь произшедши отъ нихъ ходитъ, якоже сами вопрошаютъ насъ, да отвѣщаютъ и намъ

¹ Псал. 9, ст. 23. ² Лук. гл. 4, зач. 12, ст. 1. ³ Дѣян., гл. 6, ст. 5. ⁴ Дѣян. зач. 17, гл. 7, ст. 55.

о семь. Уже бо здѣсь нѣсть лѣпо рещи, яко первѣй уподобляюще кругу змышляху, отъ Отца къ Сыну переходити. Аще бо отъ Отца и Сына, яко отъ единого начала ипостасне свединенного, якоже они хоцють, || (об. 76) Духу Святому исходити, то како къ Сыну переходити будетъ мощно, понеже съединене въкупѣ Отецъ съ Сыномъ испущаетъ? Такоже аще опрочнѣ нѣгдѣ и особѣ Духа Святого ипостась пребывающи речется, — како пакы присосущнѣ соединена нмъ увѣрится? Соединени бо суть существомъ въ себѣ присосущне и равнѣ по всему божественна ипостаси.

Но недоумѣются къ симъ Латини, и невозможно нѣчто имѣется къ отвѣщанію. Како бо или отвѣду мощно есть, наипачеже како не явно неистовство есть, о страшныхъ и ниже самѣмъ ангеломъ разумѣваемыхъ таинствѣхъ божественного непостиженія и скрытости смѣти испытovati, и образованными ухищряти необразуемая? || (77) и созданнымъ, и описаннымъ, и несвершеннымъ несозданую и неописаную, и всесвершенную, и вышесвершенную уподобляти Троицу? а тыми хотѣти упорнѣ показати непостижимое превзятое естество, и выше всякого слова и разума?!

Но полезно зѣло есть держатися словесъ премудраго Григорія Богослова, яже противъ еретикъ Македонянь отвѣща вопросившимъ его о происхожденіи Сына и Духа: которымъ способомъ обоихъ бытіе есть? Имъ же блаженный отвѣща глаголя: «рци ты роженіе Отчее, и азъ роженіе Сына и естество словити буду искожденіе Духа, и обезумимся обои, принимающе въ таинства Божія, наипаче каковы есмь, иже ни того, што || (об. 77) предъ ногами нашими извѣстне вѣдуще». И

пакы глаголетъ: «даждь ми Бога инаго и естество Божіе; и дамъ тобѣ ту же Троицу, зъ самѣми имени и вещми. Аще единъ Богъ и едино естество превыше есть, откуда представлю тобѣ подобіе? Или взыскуеши пакы отъ нижнихъ што около тебе речей? Зѣло убо срамно и велми глупо есть — отъ нижнихъ уподобленіе вышнихъ приимати»!

Рцѣте, о, премудріи Римляне! Чтѣсть възбранающе вамъ не повиноватися богословію, иже во евангеліи о Дусѣ Святѣмъ отъ Отца тому исходити глаголющему? Если невѣжество или невѣданіе списавшаго священо евангеліе быти разумѣете? Ли пакъ злонавіе и ненависть ему причитаете? || (78) Не повинующу бо ся въ чомъ кому, по единой зъ двохъ сихъ причинъ нужда есть не повиноватися. Но ниже то о божественнѣмъ евангелистѣмъ благочестиво есть умыслити, еже бы ему о семь не познавши истины тако написати. Ниже пакы лукавствовавша и лгавша того безъ бѣды будетъ глаголющимъ, ижъ всякыя истины проповѣдника и учителя оклеветаютимъ. Ани тежъ мудрствовать лѣпо есть смотрителнѣ, то есть, якобы евангелиста, усматривающе во время то прочыхъ апостоловъ, еще несовершенныхъ о Богу въ разумѣніи, якоже нѣдци отъ васъ неискуснѣ то утверждаете глаголюще, яко того ради слово то вообразилъ отъ Отца Духу Святому исходити, понеже прочіи ученицы еще несвершене || (об. 78) познаніе Отца имѣаху. Того ради глагола отъ Отца исходити, абы Отчюю власть увѣдали. Но таковое мудрованіе не токмо ложно, но и худно, и веліе оклеветаніе умудрившему, первіе всѣхъ ихъ Сыну — учителствомъ провѣтлѣннѣй, и Духу, иже по немъ пишутъ. Всѣмъ бо равно

тайнствъ познаніе даровано бысть, и еже о Отцѣ и Сынѣ и Святѣмъ Дусѣ богословіе отерся отъ тогоже Духа.

Како убо и то нелукавствованіе таковыхъ речемъ? Не бо невѣдати имъ мощно бѣ, яко Филиппово еже о Отцѣ вопрошеніе ¹; еще прежде Господьскыя страсти и ученикъ совершенія, еже въ разумѣніи Троицескихъ тайнствъ на тайнѣй вечери бысть: егда всѣ равни несвершени быша, и несмыслии || (79) и косни сердцемъ. Слышаху о семъ отъ Спаса, егда ни евангеліе бѣ писано. Послѣ бо тридцати и двулѣтъ Спасова възнесенія, писано бѣ въ Патрѣхъ божественое евангеліе отъ Іоана.

Како убо не срамляется словы несвершенія учениковъ, не вже тогда писанными оклеветующе; но по толицѣхъ лѣтѣхъ послѣ съвершенія ихъ еже въ разумѣніи, грубость имъ приписуете и невѣдѣніе еже о Отцѣ. Но явно есть, яко сіе свѣдочество ложно есть, еже приводити хотяще показати, яко, невѣдѣнія ради учениковъ и несъвершенія ихъ въ разумѣніи, сіе слово еже отъ Отца исхожденіе Духу Святому евангелиста устроилъ есть. Сего ради убо ложно есть и ученій таковыхъ составленіе, и ни единому слову достойно.

|| (об. 79) Но буди, якоже вы глаголете—смотриѣніемъ сотворишу сіа евангелисту, сирѣчь, абы показалъ, яко не токмо отъ Сына, но и отъ Отца исходитъ сѣя. То для чего, вѣдаючи то доводне, не прикладаете въ священномъ евангеліи еже и отъ Сына, да убѣгнете обличенія, имже отъ писанія евангельскаго потязаемы бываете? Но не смѣете сего сътворити! Обличаете бо

ся отъ совѣсти своеа ложная мудрствующе. Если бысте уповали же истинно такъ явовыхъ хотите, давно бысте то въ евангеліи приложили. Но не смѣете! Явственѣ вѣдуще, яко во истину еретикъ есть, иже и мало что отъ содержимыхъ въ божественемъ евангеліи порушитъ.

Тѣмже убо, возлюбленіи Господомъ правосла[в]ніи христіане, истинны || (80) матери святыа Восточныа церкви сынове! Не прелщающися челоувѣческихъ умышлений изобрѣтеніемъ о непостижимомъ божественемъ существѣ; но непоколебимо стоите, пребывающе на единачалии, исповѣдующи во единомъ божествѣ Отца безначална, Сына собезначална Отцу; Духа соприсносущна Отцу и Сыну, отъ Отца происходяща и на Сынѣ почивающа, аки единосущна ему, и отъ тогоже Отца, яко отъ источника истекающа.

Крѣпце убо всею силою держѣмся богословіа незаблуднаго толикихъ многихъ и толь преславныхъ богодухновенныхъ отецъ, пачеже самаго Христа Спаса нашего, солнца суца праведнаго! Онъ же богословя о Святомъ Духу не единою, но многаци божественными усты || (об. 80) своими, много паче нежели променни солнечными просвѣщаа, провозгласи, рече божественнымъ ученикомъ своимъ:

«Не ² вы бо будете глаголюще, но Духъ Отца вашего» ³.

И ⁴ пакы: «азъ умолю Отца и инаго Утѣшителя дать вамъ, да будетъ съ вами въ вѣкъ, Духъ истинный, егоже міръ не можетъ принять, яко не видить его, ниже знаетъ его» ⁵.

И ⁶ пакы сіа глаголахъ вамъ еще въ васъ смѣй: «Утѣшитель же Духъ Свя-

¹ Іоан., гл. 14, зач. 47. ² На полѣ: «1». ³ Матѣ., гл. 10, зач. 36, ст. 20. ⁴ На полѣ: «2».

⁵ Іоан., гл. 14, зач. 48, ст. 16—17. ⁶ На полѣ: «3».

... ..

... ..

... ..

... ..

1. ... .. 2. ... .. 3. ... .. 4. ... .. 5. ... .. 6. ... .. 7. ... .. 8. ... .. 9. ... .. 10. ... .. 11. ... .. 12. ... .. 13. ... .. 14. ... .. 15. ... .. 16. ... ..

рече, слово свое и исцѣли ихъ, и избави отъ погибели ихъ»¹⁷. Слово же есть Сынъ Божій. Также и о Духу глаголетъ: «последни Духъ свой, и созиждутся»¹⁸. И пакы: «последеть слово свое и истаеть ѱ; дхнеть Духъ его, и потекутъ воды»¹⁹. «Послалъ еси Духъ свой и покры ихъ море»²⁰. Якоже бо Сынъ отъ Отца рожателѣ, якоже отъ сердца слово; сице и Духъ исходителѣ отъ тогоже Отца, яко отъ единого начала и корени божества, богородицѣ израстоша. Сего ради самъ Господь Спаситель нашъ, извѣстно утвержая || (83) во всѣхъ своихъ божественныхъ глаголѣхъ богословствуя о Святѣмъ Дусѣ, начало и вину яко божественаго рожденія своего, также и исхождение Духа Святого единому Отцу присвоеть и, различне показуючи божественное единоначаліе, для упевненія намъ, яко тѣлеснымъ, привода глаголетъ: «азъ умолю Отца, инаго Утѣшителя дать вамъ». И пакы: «Утѣшитель же Духъ Святой, егоже послеть Отець во имя мое, тѣмъ вы научить всему». И пакы: «азъ послю обѣтованіе Отца моего на вы».

И²¹ пакы открыте, явственѣ извѣсти глаголя: «егдаже придетъ Утѣшитель, его же азъ послю вамъ отъ Отца, Духъ истинный, иже отъ Отца исходитъ». Во всѣхъ убо своихъ божественныхъ словесѣхъ богослова || (об. 83) о Святѣмъ Дусѣ, ниже во единомъ коемъ обрящещи, абы отъ себе Господь исходити Духу Святому рекъ, токмо отъ единого Отца, яко отъ источника божества, показываютъ.

Ащебо большая сихъ²² изрече сугубо воспоминавая глаголя: «азъ во Отци и Отець въ мнѣ». «Видѣвый бо мя, рече, видѣ Отца моего». И пакы: «азъ и Отець едино есмь». «И вся елика имать Отець, моя суть». То не можаше ли рещи и о Духу Святѣмъ, иже отъ Отца «и отъ мене» исходитъ, яко Латини пишущють. Но никако не сїа свойства, сирѣчь сыновства во отчество и отчества въ сыновство; ниже во единъ составъ, якоже злочестивый Савеліе мудрствовалъ; но во всѣхъ своихъ божественныхъ словесѣхъ богословствуя о сихъ единому Отцу начало || (84) и вину даетъ, а не толко словы, но и самими вещми увѣряючи насъ показалъ. Яко евангелистове²³ спослушествоють сему: егда крестися Господь во Иордани, «отвергшася ему небеса, и видѣ Духъ Божій сходящъ, яко голубъ и грядущъ навъ; и гласъ съ небеси глаголя: се есть Сынъ мой возлюбленный». Кая убо потреба бѣ гласа Отца, свѣдѣтельствующа возлюбленнымъ Сыномъ его нарицаю? Понеже бо едино сынъ со Отцемъ. Или кая вина, еже безтѣлесному невидѣмому божеству Пресвятаго Духа видоше сходити на Сына? Имѣаше бо того отъ Отца значала присно въ себѣ. Яко самъ Богъ черезъ пророка²⁴ глаголетъ: «се есть Сынъ мой возлюб[л]енный, навъ же благоволи душа моя; дахъ духъ мой навъ». И пакы: «духъ мой, || (об. 84) иже въ тобѣ, и слова мои, яже положихъ въ устѣхъ твоихъ, не оскудѣють отъ устъ твоихъ».

Но сїа вся содѣяшася увѣренія ради нашего, показуючи намъ, яко грубымъ

¹⁷ Псал. 106, ст. 20. ¹⁸ Псал. 103, ст. 30. ¹⁹ Псал. 147, ст. 7. ²⁰ Исход. гл. 15, ст. 10.
²¹ На полѣ: «8». ²² На полѣ: «Иоан. гл. 10, зач. 38; Иоан. гл. 13, зач. 46, 48; Иоан. гл. 10, зач. 38; Иоан. гл. 16, зач. 54, 56». ²³ Мате., гл. 3, зач. 6, ст. 16—17. ²⁴ Исаія, гл. 42, ст. 1: «Израиль избранный мой, прїять его душа моя, дахъ духъ мой навъ». ²⁵ Исаія, гл. 59, ст. 21.

тѣлеснымъ, явше, чюствене свойстве-
ное лица Троическаго божества: яко
Отець безначальнъ, Сыну и Духови
вишювель, Сынови отъ него рожденіе,
и Духу Святому оттудужь исхожденіе.
Да быхмо, на единоначаліи утвердив-
шися, крѣпко пребывали, а своими сует-
ными гнѣсными челоувѣческими умы-
шленни о недостиженомъ существѣ не
гмырали, и въ неподобные начала еди-
наго божества не розрывали, на со-
блзани многымъ неутверженнымъ и на
большее поврежденіе душамъ своимъ.

|| (85) Но для лучшаго увѣренія
правовѣрныхъ святое Восточное
церкви чадъ¹,

еще о семъ избравши свѣд[ѣ]тел-
ства отъ самыхъ Римскихъ начальни-
ковъ святобливыхъ папъ, и прочихъ
блаженныхъ отецъ, предложихомъ здѣ:
како повелѣвають намъ соблюдать цѣ-
ло и неподвижно священное исповѣда-
ніе вѣры, ни прилагающимъ что, ниже
отъемлющимъ отъ того.

При цари Θεодосію Младомъ, на тре-
темъ смятомъ нселенскомъ соборѣ во
Ефесѣ, противъ Несторіановъ, которыхъ
пресвятѣйшій Кирилъ, папа Алексан-
дрійскій, осудилъ и отъ общества вѣр-
ныхъ отсѣлъ, — начальникомъ будучи то-
го собору, мѣсто и достоинство свя-
тѣйшаго || (об. 85) папы Римскаго бла-
женаго Келестина держалъ.

До котораго собору нише святѣйшій
Келестинъ папа теми словы о божес-
твенемъ и священомъ исповѣданіи вѣ-
ры, еже и до нынѣ соблюдается въ
насъ цѣло благодатию Христовою, и
глаголетъ такъ: «кто убо когда недо-
стойнъ анаематъ осужденъ бысть, отъ-

емлюще нѣчто, или причиняючи что
въ вѣрѣ, еже вопль явственнѣ пре-
дана намъ отъ святыхъ отецъ², ниже
приложеніе, ани уймованіе пріймутъ.
Чтохомъ бо у книгахъ нашихъ: ниже
приложить подобаетъ, ниже убавити.
Великою бо и прикладающаго и отъ-
емлющаго мукою связуютъ. Тѣмже и
огнь и желѣзо приготавливаемъ, понеже
инако не могутъ испѣляеми быти ра-
ны. || (86) Огнь убо анаема вѣчныхъ
мукъ сказуетъ; а желѣзо отсѣченіе за-
конопреступныхъ отъ правовѣрныхъ со-
бору знаменуеть».

Сему убо згодливе или согласуючи
и блаженный Кирилъ таковая глаголетъ,
яко отъ лица священаго собора того
во единой епистоліи своей, еже посла-
къ Иоану, патриарху Антіохійскому,
оправдаючи себе въ томъ, яко Θεодо-
ритъ, епископъ Кира града, оклеветалъ
его, глаголя, якобы и отъ Сына при-
знавати мѣлъ Духа Святого присно-
сущнѣ и существеннѣ происходить. Про-
тивъ чого отказуючи такъ пишетъ: «ни
по которомъ чину, рекше справѣ, по-
рушится пріимуюемъ преданую отъ
отець нашихъ вѣру, сирѣчь вѣры на-
шея визнае, ни собѣ самимъ, ниже
ишимъ || (об. 86) допускаемъ; ани мо-
венъе премѣнити отъ нихъ лежащее
ту, или единъ преступити складъ, си-
рѣчь литеру одну, поминаючи глаго-
ланое³: «да не прелагаеши, рече, пре-
дѣлъ вѣчныхъ, еже положиши отцы
твомъ». Не бѣша бо ти глаголюще: во
Духъ иже отъ Бога Отца, иже убо
исходить отъ него, есть же нечуждъ
отъ Сына, подлугъ слова бытности или
существа».

¹ Зри три строчки въ старопечатномъ экземплярѣ набраны крупнымъ шрифтомъ.

² На россійскій языкъ: «Зри, яко отъ святыхъ отецъ предана вѣра, а не отъ единого папы, начеже
некоторые, яко не требующи поправленія». ³ Притч. гл. 22, ст. 28; гл. 23, ст. 10.

Слышите, яко не токмо разумъ, но и мовы тоа, которою на первомъ вселенскомъ священомъ соборѣ «вѣрую во единого Бога» написано и предано, забороняють перемѣняти и единое буквы, рекше—литеры, переступати.

А такъ патриархъ Антиохійскій Иоанъ, и иже съ нимъ епископы Восточніи, таковое писаніе отъ божественаго Кирила принявши, ||(87) увернилися о православіи Кириловѣ, миръ объявша и зъ собою согласисаша, еже прежде разлучени бывше. Яко во общей епископствіи, Теодоритомъ написаной, глаголетъ: «почетше, рече, сія епископствіи, и испытавше прилежно разумъ ея, обрѣтохомъ согласна реченымъ, яже оттуду послана быша. Евангельскимъ бо благородіемъ украшаются. И Богъ совершенъ и человекъ—Господь нашъ въ нихъ проповѣдается. И Духъ же Святой не отъ Сына или Сыномъ существо имѣа, но отъ Отца исходя, свойже Сыну яко единосущенъ именуемъ».

Четвертый соборъ святой вселенскій, въ Халкидонѣ собранный, на Евтихія и Диоскора, при Маркіанѣ цари, котораго собора блаженѣйшій Левъ, папа Римскій, ||(об. 87) мѣстце свое правилъ Пасхасіемъ и Лукинсіемъ и Внифантіемъ, освященными намѣстники своими. И по прочтенію священнаго исповѣданія вѣры, еже состави первый и второй соборъ, а третій утвердилъ, повелѣ святой вселенскій соборъ съ иную вѣру никомуже поущену быти, износити, или списовати, или составлять, или учити, или показовати. А иже дерзнетъ кто таковая творити аще епископъ, или клирицы, да извержени будутъ отъ сана; а простіи да прокляти будутъ.

Тымиже словы и пятый, и шестый, и седмый соборове вопіють свѣтлыми

гласы глаголюще: «мы законы церковныя соблюдаемъ; мы предѣлы отческія хранимъ; || (88) мы прилагающихъ нѣчто, или отъем[л]ющихъ отъ церкви проклинаемъ». И пакы: «аще кто все преданіе церковное написаное или ненаписаное отметаеть, да будетъ анаеема».

При Василии, цари Костентинопольскомъ, прозываемомъ Македоненинѣ, и при святѣйшемъ Фотіи патриарсѣ Костентинопольскомъ, егда Иоанъ, пресвятѣйшій папа Римскій, патриаршескія правленія строилъ, всякимъ православіемъ, и честностію евангельсваго житія украшенъ, — соборъ вселенскій собранъ бысть въ Костентинополю, повелѣніемъ царевымъ и святыхъ патриархъ, къ утверженію святаго седмаго собора, и къ разоренію нововозвышеное Латинское ереси, по подобію великое бури, ||(об. 88) смущающее святую Божию церковь. На которомъ соборѣ отъ пресвятѣйшаго папы Иоанна посланіи намѣстницы его быша: Павелъ и Евгений, божественіи епископы, и третій съ ними Петръ, пресвитеръ и кардиналъ. Съи убо священный соборъ, по утверженію святаго седмаго собора, и Латинскую ересь доводнѣ обличилъ, и уквѣпляющихъ ту анаеematъ предалъ, и таковое повелѣніе поднесе или установилъ на тыхъ, которые бы смѣли приложити штѣ у признанію вѣры: «если, рече, кто, окромъ сего священнаго признанія вѣры, смѣеть иное писати, албо штѣ приложити, или отъяти, и то роказанемъ еоборнымъ дерзнетъ именовати,—абы бытъ осужденъ, и всякаго||(89) христіанскаго сожитія отверженъ». Сіа убо божественный священный соборъ отсѣче и изъявилъ противъ беззаконія того. О чомъ пресвятѣйшій папа Иоанъ утѣшился доволнѣ и писалъ о томъ до Фотіа патриарха пространнѣе

и чистѣе; приложеніе, еще во свяще-
номъ исповѣданіи вѣры. отиждь от-
вертъ. (Споминаетъ въ писаніи своемъ
такое глаголю: «ибо твое братство добръ
вѣсть, яко отгда мало прежде сего до-
шло насъ посланіе, о святомъ изна-
ніи вѣры насъ испытуа, знашолъ насъ
соблюдающихъ пѣло, якоже изначала
намъ предаю бысть, ниже прилагав-
щихъ что, ниже отъемляющихъ; из-
вѣстно вѣдающе, яко таковая дерза-
нціа, тяжкое осужденіе ждущи соблю-
дается. И сего ради пакы изъясняемъ
|| (об. 89) святыхи твоихи, абы доводне
была увѣрена святоблювость ваша о
члонку или мудрованію, о которомъ
случишася соблазны посредѣ церквей
Восточныхъ, яко не токмо не споминаемъ,
или не глаголемъ сего; но и тыхъ, ко-
торые перкѣи смѣли надутостью высо-
коуміа своего сіе творити (яко пре-
ступниковъ Восточныхъ словъ и претво-
рителей евологіи Господа Іисуса Хри-
ста и прочихъ богоносныхъ отецъ, иже
соборитъ собрании, предаша святое испо-
вѣданіе вѣры) ¹, со Іудею съчинаемъ.
Зачеже тоужь, што и онъ, и тѣи
дрянуща: не тѣло Господьское на
смерть выдали, но вѣрныхъ, иже суть
члонками тѣла того, отсѣкли и разлу-
чили однихъ отъ другихъ, и такъ у
вѣчную смерть послали, пачеже || (90)
самихъ себо, такъ якоже и реченый
ученикъ тѣи пошраве сотворилъ».

Се, коль извѣстно, преблагенѣйшій
тѣи отецъ краткими словы сими—не
на видимую и отбѣгаемую показа ересь,
ако со Іудею соучинати начавшихъ, и
послѣ тѣхъ украинившихъ ю. Что убо
къ симъ пакы вѣмогутъ вонрѣкъ гла-
голати суксостати? Точнѣ, но подобіи
занимае глупа, затыкающе уши, и не

пріемлють обличенія. Не дивсь бо, не-
же вчера сіа глаголюа быша; но ино-
же шести сотъ лѣтъ предъома, отпе-
леже сіа писанія содѣлаша суть. Не во
углѣ, ниже въ темнѣи мѣстѣ: но въ
Старомъ Римѣ, и въ самомъ царствующемъ
градѣ, предъ самодержави царя
и архіерѣи и учителяи.

Но убо и послѣ сего Іоана (об. 90)
преблагенѣйшій Андрианъ, папа Рим-
скій, къ святѣйшему Фотію, патриарху
Цариградскому, епистолю посла, тоже
благочестіе проповѣдаше, Духа отъ
Отца богословства произсодити. Пре-
благенѣйшій же пакы Левъ, папа Рим-
скій, ошютилъ нововыленую ересь по-
таемне гвѣздящуюся, цсующе и со-
гноивающе святую и великую церковь,
яже при немъ. Онъ же къ многымъ
инымъ умыслилъ и сотворилъ събор-
ными епистолиями обослаъ всѣ стра-
ны, яже бѣху въ области его, хотячи
истребити и выворенити сего злоуміа
еретическаго хоробу, повелѣвая свя-
тымъ повсюду Божиимъ церквамъ, не
ктому Латинскою рѣчью, но Елинскимъ
гласомъ, святыхи || (91) вѣры исповѣда-
ніе гласити во вѣрміа божественна
литоргѣи. Едно яко Греческою рѣчью
пригоднѣйшею сущею, для увѣненія
рѣченій гвѣаему священому исповѣда-
нію вѣры, абы ереси пропасти безъ
бѣды избѣжати могли множество вѣр-
ныхъ, иже подъ нимъ. Второе, абы
симъ связаніе любви, иже изначала бысть
къ церкви Восточней, обновилъ. Вже
бо зачинашеса раздрѣшатися злозво-
ленни еретичьствовати хотащихъ. Сего
ради хотя показати всѣмъ, каковой
честіи и чествованіемъ должна есть
имѣтися святая Божія церковь, великая,
апостольская, Костентиннопольская и

¹ На чюдѣ соборитъ отецъ соборитъ всѣмъ законъ владаетъ и самому папѣ Римскому.

прочіи Восточніи святія Божія церкви, то есть: Александрская, || (об. 91) Антиохійская, Іерусалимская. Такъ тѣи блаженіи и воистину ученицы прекротшайшего Іисуса—любити другъ друга и честію превозвышати вѣдѣху, во простотѣ сердца и въ дусѣ кротости.

Не токмо же сіе едино преблаженѣйшій тѣи Левъ папа сотвори; но и въ газоніаціяхъ, ревше—въ скваню или въ скарбѣхъ церкви святыхъ апостолѣ, отъ древнихъ врѣменъ благочестію цвѣтущу, сохранены обрѣте два щита, иже писмены и глаголы Греческими написано имѣаху священное исповѣданіе непорочныя вѣры. Которые изнести повелѣ, и предъ всѣмъ Римскимъ множествомъ прочитати на нихъ писаное исповѣданіе православныя вѣры, и неповинующимъ людемъ || (92) показуа, абы симъ увѣрили ихъ, жебы, обачивши истину, отложили жестовость сердць своихъ и, древнюю любовь обновивши, въ соединеніе приступили.

Но во злохитру душу, яко Соломонъ премудрый глаголетъ, не входитъ премудрость.

Сего ради и тѣмъ единою поглотивше удицю киченія и мнѣнія, сирѣчь, высокоумія, надутости и мниманья о собѣ, уже ловецъ злобы спустилъ имъ на пагубу, неисцѣлни пребываютъ и не исправлены.

Но тѣи убо своимъ путемъ да шествуютъ! Мы же малыи нѣкоими доволне, указаніе подаваше послушающимъ божественныхъ писаній во простотѣ здравыя вѣры, и страхомъ Божиимъ, и всею истинною свѣдѣтельствовавше — || (об. 92) не порушати отнюдъ нѣчто отъ иже во исповѣданіи вѣры, или мало, или велико, ни гласа, ни склада, тамо положенаго, предвизати, или премѣнати; но цѣло подобаетъ хранити то, всею силою и вниманіемъ, яко зѣницу ока,

да не подъ анаемю толь многихъ и такъ великихъ богоносныхъ отецъ себе подложимъ. Якоже блаженный Кирилъ, Александрскій папа, свѣдѣтельствуетъ, иже во священомъ третемъ соборѣ, священое вѣры изложеніе запечатлѣ заповѣдми и клятвами прегрознѣйшими. Послѣ которыхъ приводить глаголя: «аще кто подвизаетъ нѣчто отъ догматъ святыхъ и богоносныхъ отецъ, сіе кому не подобаетъ звати смотрѣніемъ; но преступленіе преданныхъ догматъ, и на Бога || (93) нечестіе».

Блаженный же Златоустъ, и болшее богобоязство хотя въ насъ вкоренити, о божественныхъ словесѣхъ яве глаголетъ: «якоже въ царскихъ златицахъ, рекше—монетѣ, если и мало што отъ воображенья отсѣчетъ, всю златницу ложну содѣлаетъ; тако иже отъ здравыя вѣры аще и малѣйшее што предложивъ, всю поврѣжаетъ».

И Пилусійскій пустынножитель блаженѣйшій Исидоръ, имже послѣдуа, глаголетъ: «отъемлющии, или что приложити смѣющии къ богодухновеннымъ словесѣмъ, единымъ отъ двоихъ недугуютъ: либо не вѣруютъ, жебы Духомъ Святымъ речены были святые писанія; или суть невѣрни, или себе мнимають быти надъ Святого Духа мудрѣйшихъ. И что ино есть, || (об. 93) токмо бѣсѣтся». Сего ради таковыхъ разв[р]ащенныхъ, якоже блаженни отцы глаголють, подобаетъ намъ ни едино слово ихъ творити. Што бо и приобрѣсти кто можетъ благо, когда отъ нихъ, пачеже во иступленію правовѣрія заматерѣвшихъ?!

Еще бо древніи прародители ихъ, около року отъ створенія свѣта 6313, а отъ по плоти Рожества Господня осмь сотъ пятого лѣта, отъ истинныя вѣры отступати зачинали. Скоро по-

томъ егда собѣ Римляне нового царя отъ Фрязскихъ ригъ, сирѣчь — князей, именовъ Карула избрали (такъ бо Французове князей своихъ ригы нарицаху) и отторгнувшись отъ едино-властіа и отъ сродства Греческихъ царей, за царства Ирины царицы и сына ея Костентина, ||(94) онаго Карула иноземца на царство Римское поставили. Онъ же Греческимъ закономъ отъ папы Лва вѣнчанъ бысть. Но примѣсивъ законы Еврейскія къ Греческому не вѣдати которимъ помысломъ, отъ главы даже до ногу масломъ сего помаза. Тако убо промежъ матере городовъ, сирѣчь Новаго Рима Костентина града, и ветхаго Древняго многословущаго Рима связаніе раздрася; и брани и которы, рекше — звады и шарпанины воздвизахуся; и вхожаще мечъ раздѣляющи и сѣкущи съ лютымъ гнѣвомъ и яростію оружною, человекы младыя и старыя убивающе, въ раздѣленіе и ненависть облачающіяся межю собою. Аще бо и Карулъ, нововѣнчанный царь Римскій, ||(об. 94) онъ Фразскій рига, отъ отца и дѣда христіанинъ нарицашеся, и чтяше Христовъ законъ, и соблюдаше благочестіе, и многу честь святымъ Божиимъ церквамъ воздаше, и чествоваше архіерейскій и священническій чинъ, — но придоша съ нимъ отъ Фрязское области его священники и учителя, имуще въ собѣ ересь потаемене, и помалѣ начаша развращати люди Господни, и учити тайно своимъ ересемъ. Потомъ же и явне ученіе ихъ отерывашеся, яко отъ царя любимыхъ и помагаемыхъ. И тако начаша глаголати, яко отъ Отца и отъ Сына исходитъ Духъ Святый во едино начало; и опрѣсноку священную жертву приносяти. И чимъ далѣй, тымъ силнѣе сіа ереси въ странахъ тыхъ утвержахуся,

и множае ||(95) еще къ симъ прилагахуся. Егда же совершеннѣ ереси тья въ люди Господни вкоренишася, по сихъ тогда въ книгахъ богословскихъ и учителей вселенскихъ, о исхожденію Духа Святого пристосоваючи, водлугъ умысловъ своихъ преправили, такъ же и отъ истинаго причастіа Тѣла Господня отвергшеся подъ тѣнь старому закону подлежаща; опрѣснокомъ службу Господню отправовати узаконили. И такъ всѣ писма учителей и богослововъ святыхъ на свой строй переладивши, еднотайне Римскимъ и Еллинскимъ языкомъ выдруковали. Такъ иже ся то застарѣло, яко днесь отродки ихъ. Не вѣмъ, бы кому на свѣтѣ вѣру иняти могли, мянще, яко значала отъ святыхъ учителей вселенскихъ ||(об. 95) таеъ предано бысть.

Симъ убо предстившеся сами, сице и прочыхъ въ тоже уклонити ухищряють, яко обрѣтается у Скаржиномъ писанію Полскомъ, въ книжцѣ его у Вилии въ року 1577, друкованой, во второй части, въ роздѣлѣ шеснадцатомъ въ концу, о исхожденію Духа Святого, на картѣ 184¹, гдѣ упоминаетъ учителей старыхъ Римскихъ и Греческихъ, которые якобы мѣли и отъ Сына Духу Святому исхожденіе признавати. Межи ихже и Діонисіа Ареопагыта спомянувши, не кладе въ личбу съ ними, таеъ мовячи: «Діонисіа святого Ареопагыта не личе, бо тень Латинскій костель будоваль въ Франции». Смотри ми пилне хитраго умышленія, на про||(96)ставовъ учиненаго, премудрое Латинны! Яко властнаго Греческаго старожитнаго учителя вселенскаго, и паче всѣхъ преизящнаго еолога, священнаго и преблагенаго Діони-

¹ Это—опечатка; слѣдуетъ: 284.

сія, Аѳинскаго сожителя и предѣйшаго еилософа mezi всѣми Еллины, ученика и споспѣшника великаго божественнаго Павла апостола, яко убо явне ухищрающе, точію имя блаженнаго Діонисія споминаеть, ученіе же его затираючи минаеть! Рѣкома зъ Латинскимъ помѣшавши тымъ, ижъ въ Франціи костель Римскій будоваль, для того въ личбѣ зъ иными его не кладець!! Извѣстно бо вѣсть, яко противъ священныхъ списаній его о соединеномъ и раздѣленомъ божествѣ и о прочихъ небесныхъ священноначалихъ, трудно ||(об. 96) кому иначе усть отворити! Одно тако держати повелѣваетъ, яко отъ самаго Христа Спаса нашего божественнѣ о исхожденію Святого Духа открыто; а не чловѣческими суетными умышленми прелщатися. О чомъ не единою, ани дващи, но многащи научая приводитъ, и вся божественная книга священныхъ списаній его о семъ свѣд[ѣ]тельствуетъ, и о всемъ церковномъ чину показуетъ. Еяже всяко нѣсть мощно кому водле воли своей иначе перетворити, окромъ или запрѣтиса, или отрещиса еа, яко и прочіи еретици творять, не могучи супротиво еа отвѣщати. Глаголють, ижъ то не Діонисій писалъ, и отрекаючиса не примуютъ еа. Тако и сіи: точію имя его для оказіи || (97) людемъ спомянувши въ книжцѣ написали; яко да не и имъ речеть кто, ижъ его за еолога и учителя не примуютъ; священныхъ же списаній его не споминають, и въ личбу зъ иными учителями не кладуть, но здалека минають, боящеся яко о камень образити и обличени отъ него быти. Аще бо и во Фрязѣхъ, яко они глаголють во Франціи, костель будоваль, — явно есть, яко тамъ не ереси щепиль, но истинна вѣры закону Христова, зъ Сіона сходящаго, и слова

Господня, зъ Ерусалима плынущаго научаль². Еллинъ бо сѣй сожитель Аѳинскій, а не Римскій, и старѣйшина всѣмъ еологомъ и учителемъ Греческимъ, великаго Павла божественнаго апостола ученикъ и споспѣшникъ въ благовѣстїи Христовѣ. И таковъ сѣй, яко || (об. 97) и по преставленіи божественнаго апостола, учениковъ его Тимоѳеа и Тита и иныхъ нѣкоихъ отъ седмидесять апостоловъ утвержаше, и недоумѣтелнаа нѣкаа имъ о божественныхъ сокровенныхъ таинствѣхъ сѣй писаніемъ своимъ раздрѣшаше имъ. Яко сѣя яснѣ и явне съ книги священныхъ писаній его показуетъ.

Тѣмже, яко предварше рѣкомъ, отъ таковыхъ въ развращенію святны истинны вѣры застарѣлыхъ и самомнивыхъ, лѣпо бѣ удалитися, и ни едино слово ученій ихъ примати. Пачеже яко и отъ самихъ Римлянъ нѣщии признавають, яко Римскій костель до исповѣданія истинны вѣры приложилъ исхожденіе Духу Святому и отъ Сына. Въ тыхже бо книжкахъ своихъ || (98) предреченый Скарга, во второй части, въ роздѣлѣ 15, на страници 274, спослушествуетъ тако глаголя: «а ижъ Латинскій костель жадное въ томъ приганы не маеть, ижъ до вызнанія вѣры приложилъ и отъ Сына».

И пакы другой Бенедиктъ Гербестъ, въ своихъ книжкахъ Полскихъ, въ року 1586, въ Краковѣ друкованыхъ глаголетъ: «папезове, боронячи канонъ Нѣценскихъ а вѣру о Святомъ Духу объясняючи, придали потымъ, же и отъ Сына походи».

Кто убо въ православїи възпитанный не познаеть такъ явнаго и безстуднаго змышленія Латинскаго?! Пачеже отъ

² Исая, гл. 2; Михайл, гл. 4.

свѣдѣтва древнихъ ихъ же самыхъ святѣйшихъ папъ Римскихъ снадѣй обачить! Которыхъ свѣдѣтельства вышей въ семь писанію положимъ: како ||(об. 98) отъ древнихъ временъ въ Латинахъ таковаго зловѣрія недугъ по-таемне гнѣздящійся святѣйшіе папы ощущали, и всею силою возбранающе имъ, и съ клятвами утвержающе запрещали. Который недугъ нынѣ вже вкоренился въ нихъ, яко въ конецъ прелстившися, неисцѣлни пребываютъ. Еще же вмѣсто истиннаго здравіа и прочимъ то замыцати усилуютъ.

Сего ради, возлюбленіи Господемъ правовѣрніи христіане, несоотводящеся лестями развращенныхъ въ вѣрѣ суетноумріемъ чловѣкъ, но твердо и непоколебимо стойте, самаго Христа Спаса нашего о Святомъ Духу узаконенаго богословіа держащеся; и водлугъ самовидцовъ божественныхъ апостоль его и богоносныхъ отецъ преданія || (99) на единоначаліи пребывайте, отъ Отца исповѣдующе единоличнѣ прееходяща Духа Святого. Якоже бо и апостоль¹ спослужествуетъ: «иже въ чловѣцѣ никтоже вѣсть, яже въ немъ есть, точию Духъ его, живущій въ немъ (въ Духу бо всю волю чловѣчю и умыслъ сущи въ немъ слово его открываетъ); такоже и въ Богу Отцу, никтоже вѣсть, точию Духъ Божій». «Духомъ бо Святымъ (яко въ церковномъ пѣнію глаголется) богословіа богатство, боговѣдѣнія премудрость», вся бо въ томъ Отца велѣнія или волю божественную его слово открываетъ. Сирѣчь — Христосъ Сынъ Слово Божіе, въ Богу Отцу сущее, Духомъ Святымъ волю и повелѣніе Отчее объявляетъ². Якоже свѣдѣтельствуеетъ самъ глаголя³: «яко

азъ о собѣ не глаголахъ, но пославый мя Отець, тѣмъ ми заповѣдь дасть ||(об. 99) что реку и что возглаголю. И вѣмъ, яко заповѣдь его животь вѣчный есть». И паки⁴: «глаголы, яже азъ глаголахъ вамъ, духъ суть, и животь суть».

То како истинно обращается священныхъ богословцевъ богодухновенное учение, еже о богочалныхъ ипостасехъ: если по Латинскому зломудрію совокупляющи во едино начало рожденое и нерожденое, сирѣчь—Отца и Сына, и отъ нихъ исповѣдующе исходити Духа?! Како не паки Савеліанская прозябнетъ ересь, яко смѣшающе несмѣшаемая свойства, Святаа бо Троица, существомъ нераздѣляема суща, таинственѣ и неразумѣтелнѣ раздѣляется ипостасными свойствами, сирѣчь—неражаемомъ, и ражаемомъ, и исходителномъ? Но яко раздѣляется ипостасми ||(100) таинственѣ, сице паки соединяется существомъ естественѣ. Аще же убо то нераздѣлно пребываетъ, якоже и самъ Спасъ глаголетъ: «нѣсмъ единъ, пославый мя Отець со мною есть» и ина множайшая реченія о семь,—то како нераздѣлимое приемено Сыномъ быти можетъ, егоже иматъ присно совокупляемо собѣ? Како бо не зѣло глупо есть глаголати существо Параклитово, приемиши Спасу отъ Отца изліати на святыхъ апостоль, еже имѣетъ выну въ себѣ нераздѣлно и присносущно Отцу и Духу? Якоже многожды предрекомъ, то бо глаголется прияти, чего хто не стяжетъ. Аще бо и блаженный Петръ въ Дѣяніихъ глаголетъ, яко Христосъ отъ Отца приеъмъ изліа, тогда благочестивѣ подобаетъ реченое разумѣвати, ||(об. 100), а не дебеломыслнѣ

¹ 1 Кор. гл. 2, зач. 127, ст. 12. ² Иоан. гл. 1, зач. 1 и 2. ³ Иоан. гл. 12, зач. 43, ст. 49—50. ⁴ Иоан. гл. 6, зач. 24, ст. 63.

приняти: еже убо благоизволивша Отца съ Сыномъ ученикомъ явится божественому Параклиту, и силы и премудрости исполнити ихъ. Се разумѣется посланіе: якоже многажды Спасъ обѣща, еже приняти имуть. Рече божественое писаніе чловѣчнѣ, яко и еже рече «послю вамъ и излию» и прочая симъ подобная. Понеже Богъ не посылается, ниже изливается. И гдѣжь або докола имать послатися тотъ, который вездѣ есть, съ Отцемъ и Сыномъ. Яко пророкъ глаголетъ: «камо иду отъ Духа твоего, и отъ лица твоего камо бѣжу? Аще взыду на небо, тамо еси; аще сниду во адъ, тамъ еси». Какоже изліе, иже неистекателнѣ вся оживляя и освящаа? Да не ||(101) подобнѣ Гавріилу и прочымъ служащимъ духомъ, ко служенію работннѣ посылаемымъ, возмнимъ и Духа Святого посылатися. Буди далече отъ насъ таковое злочестивое умышленіе! Но благоволеніе Отца и Сына посланіе есть, боголѣпнѣ да разумѣваемъ. Посему же и является самовластиѣ приходя, и преблажене дар[ова]наа, и всесесная дарованія своа, ученикомъ раздѣляа. Якоже апостоль свѣдѣтельствуетъ глагола⁶: «раздѣленія же дарованіемъ суть, а тѣйже Духъ. И раздѣленія служеніемъ суть, а тѣйже Господь. И раздѣленія дѣйствомъ суть, а тѣйже Богъ, и дѣйствуа вся во всѣхъ. Комуждо дается явленіе Духа на пользу. Овому бо Духомъ дается слово премудрости, иному же слово разума || (об. 101) о томъ же Дусѣ (и прочая). Вся же сіа дѣйствуетъ единый тѣйже Духъ, раздѣляа властію комуждо якоже хоцетъ». Господьскій убо вся творить, яко равенъ снй во всѣхъ Отцу и Сыну; а не яко рабъ или меншіи повелѣваемъ и посылаемъ.

Множайша сицеваа божественое писаніе тѣлеснѣ повѣдаеть, и не по достоинству божественаго величіа, фолгующе и сходяще нашей немоцы чловѣческой. Штд если же не такъ, яко подобаеть, уразумѣемъ,—въ неподобія безчисленая власти мусимъ. Якоже есть и реченое отъ Спаса⁶: «азъ умолю Отца, инаго Утѣшителя дасть вамъ».

Симъ убо зѣлнѣйшее, сирѣчь—наболшее его къ намъ промышленіе и любовь разумѣти намъ достойтъ. Аще яко лежитъ ||(102) реченое просто пріимаетъ кто, незличенные неподобенства обрящеть кривоцаа въ разумѣніи:

Первое бо—Отець обрящется, не восхотѣвъ исперва послати Духа Святого—еже глаголати, нечестиво есть: «иже бо своего Сына не пощадѣ, но за насъ выдалъ (яко апостоль глаголетъ)⁷, како не вся съ нимъ намъ даруетъ».

Второе—и Сынъ возмнится ни едину силу имѣти въ подааніе Духа Святого—еже и мыслити безмѣстно и нечестиво есть. Пачеже горшая, яко не единая воля Отцу и Сыну есть, аще треба есть ему молитися. Молай бо ся, явно есть, или не довлѣа собою съвершити умыслу своего, молится могущему; или яко немилостива видить власть имѣющаго, и благо творити могуща.

|| (об. 102) По которому же отъ двохъ сихъ образу речемъ однородному молитися Отцу о посланіи Утѣшителя? Да речеть, аще кто вѣсть, истинно любовнѣ, а не распрю. Чи разумѣемъ ли, какова пропасть погибели отворена есть, выкладающимъ или толкующимъ не зъ вырозумѣнемъ, не такъ, яко богоноснн отцы уразумѣша гласы божественаго писанія? Якоже убо въпро-

⁶ 1 Кор. гл. 12, зач. 150 и 151, ст. 4—8, 11. ⁶ Иоан. гл. 14, зач. 48, ст. 16. ⁷ Римл. гл. 8, зач. 99, ст. 32.

шеніемъ, или моленіемъ Отца, разумѣемъ юже къ намъ многую и неизреченную Спасову любовь. Также и симъ еже приати обѣтованіе отъ Отца, и изліати, или дати, или послати общимъ благоволеніемъ Отца и Сына, пришедша на учениковъ Утѣшителя—благочестивѣ разумѣваемъ.

Но никтоже сего ради || (103) помыслить о насъ, абыхмо не исповѣдывали существенѣ Духа Святого на апостолъ пришедша, или не отъ Сына послана бывша. Не буди въ насъ хула сицевая! Но обличающе ложное ученіе тѣхъ, иже нудятся схожденіемъ во врѣмя то, еже на священнхъ ученихъ Пресвятаго Духа, показати хотя и отъ Сына, якоже и отъ Отца исходити того, сирѣчь — во ипостаси происходить отъ Сына его существо и божество глаголющихъ. Но якоже убо Духа ипостась отъ Сына не посылается; такоже и божество его не изливается или не дается; но владычественѣ, господьскы, самовластне исходитъ, благоволеніемъ Отца и Сына и своихъ дарованій исполняетъ достойныхъ пришествія его. Еже бо изливается и посылается || (об. 103) и истекати, и симъ подобная, — се знаменуютъ показуючи дѣйства и дарованія Параклитова. И свѣд[ѣ]тель неотметаемый есть Податель дарованій Святого Духа, самъ Господь нашъ Иисусъ Христосъ, различіе всѣхъ тѣхъ оставивъ; и еже убо испущати Духа точію Отцу единому о собѣ съблюде, яко единому виновну сущю, отъ него сущимъ, яко отъ источника и кореня божества, водлугъ священнаго Діонисія, израстающимъ. Духъ бо, глаголетъ Христосъ, истинный, сирѣчь — самая власная ипостась, рекше божественное бытіе его, а не дѣйство или дары, иже отъ Отца исходитъ. Не рече бо, иже отъ Отца изыдетъ, или

изыти имать; но исходитъ, настоащимъ врѣменемъ знаменуа; изъясляюще еже отъ Отца || (104) Святому Духу присносущнѣ исходити; явственѣ симъ показуа, яко отъ единаго начала отъ Отца Святому Духу бытіе; такъ яко и едиnorodному отъ тогоже и единого Отца рожденіе, въ нѣдрѣхъ Отчыхъ присносущему, и никогдаже отлучшуся. Сего ради Словомъ и Духомъ наричутся, яко отъ единаго ума отъ Отца произведшимся.

А идѣже дарованій даяніе Святого Духа показати хотя Господь, тогда и собѣ и Отцу присвоаетъ; яко единосуще, — сего ради не присно настоащимъ врѣменемъ, но будущимъ показуа; яко тѣлеснымъ намъ различне божественная приводя, извѣстно упевняючи глаголетъ: «въпрошу, рече, Отца, инаго Утѣшителя дать вамъ». И пакы: «Утѣшитель же Духъ, егоже послать || (об. 104) Отець именовъ моимъ». А не рече: «нынѣ испустить». Себе же воспоминаая глаголетъ: «егда придетъ Параклитъ, егоже пошлю». Зри, яко все приидущимъ врѣменемъ глаголетъ.

Разумѣйте убо и отъ сего, яко ино есть, еже испущати, а ино есть — посылати. Коль велми явно есть и истинѣ соглаголющее, идѣже бо ипостасное исхождение Святого Духа богославити Спасъ и открыти намъ изволилъ, иже отъ Отца исходитъ,—рече настоащимъ врѣменемъ, еже отъ Отца присносущне исходити изъясляа. А идѣже дарованій даяніе показати благоизволеніемъ Отца и Сына бываемо, не етому испущати глаголетъ, ниже настоащимъ врѣменемъ воспоминаетъ, но будущимъ: «послать», и «подать», аки во врѣмена посланію бываему, || (105) на утверженіе и освященіе достойныхъ таковой благодати. Якоже бо Господь нашъ

Иисусъ Христосъ, едиnorodный Сынъ Слово Божіе, едино сый со Отцемъ и Духомъ, приѣмлюще даръ Святого Духа, на достойныхъ изливаетъ, посылаетъ и подаетъ; тако и Духъ Божій, едино сый со Отцемъ и Сыномъ, приѣмлюще sprawy Христовы, нашего ради спасенія плотію содѣланы, достойныхъ просвѣщаетъ, вразумляетъ и, подавая имъ, яве отърываетъ, яко самъ Христосъ свѣдѣтельствуеть глаголя: «яко отъ моего приметь и возвѣститъ». Ибо не Духъ воплотися, но Сынъ Слово Божіе; ниже Сынъ происходитъ, но Духъ усть Божіихъ, вся созданая оживляюще, яко Богъ сый можетъ, соблюдаючи о Отци съ Сыномъ же, отъ единого Отца, яко ||(об. 105) отъ источника божества, Сынъ Слово и Духъ усть его бытіе имуще, ово рожденіемъ, овъ же исхожденіемъ. Но понеже нераздѣлни Сынъ и Духъ, единосуще со Отцемъ, сего ради Духъ Сыновъ глаголемъ. Отъ Сына же Духа не глаголемъ. Якоже бо Отца отъ Сына и отъ Духа ражати—безмѣстно и нечестиво есть рещи; сице и Духа Святого отъ Отца и отъ Сына происходитъ — хулно есть глаголати.

Якоже святѣйшій Фотіе, патриархъ Костентина града, иже съ блаженѣйшимъ папою Іоанномъ и съ прочими патриархи, утвержаючи седмаго вселенскаго собора, и всякую иную ересь съ недугомъ Латинскимъ вѣчному проклятію предавше, иже сице глаголетъ: «Гдѣ же Павелъ апостоль глаголетъ, абы Духъ отъ Сына ||(106) исходилъ, быти убо сыновня глаголетъ, ниже бо чюдъ Сына Духъ? Не буди то! И тѣй глаголетъ, и церковь Божія исповѣдуеть и вѣсть — исходити же отъ Сына, ниже его богоглаголивимъ языкомъ провозвѣстися; но ниже отъ благочестивыхъ нѣкій учитель предаде

глаголя: «Павель Духа Сыну». Почто и вы не глаголете тожде? Но лукавствующе, горная долу творите, и превращаете глаголь проповѣдника, двѣ началѣ и вины единачалнѣй Святѣй Троицы ввводяще». И пакы: «отвращающесе сугубоначалія и вины, глаголете, яко отъ единого начала отъ Отца и Сына Духа Святого происходитъ. Се обое хулно и нечестиво есть».

Воистину слово приточно страждуть, яко бѣжаще дыма въ огонь впадоша, ||(об. 106) двоначалія бо уклоняющися, Савеліанское смѣшеніе ввводятъ, ничтоже радяще о семъ, точию да волю свою поставятъ, яко да покажутъ Сына равносильна во всемъ Отцу. «Якоже бо Отець испущаетъ Духа, сице, глаголють, и Сынъ испущаетъ», не видяще премудрїи, яко еже о Сынѣ показати нудятъ, симъ множае Духу Святому умаленіе творять.

Вы же, возлюбленіи Господемъ, небеснаго званія сопричастницы, правовѣрнїи христіане, преставше отъ многопытнаго възмысанія и неподобнаго словопрѣнія, уразумѣвше отъ самаго Христа Спаса нашего о Святомъ Духу богословіа, и отъ самовидцовъ и служителей слова божественныхъ ученикъ его, и прочїихъ вкупѣ богоносныхъ отецъ, отъ вѣка восіавшихъ ||(107), во всякой премудрости духовной и знаменотворенїи сими довлѣйтеся. Они же възбраниша и запретиша, ни мало, ни велико что отъ вѣры подвизати; но всякимъ благоволеніемъ и вниманіемъ, сіа повелѣвають намъ хранити, и облобызати отъ всеа душа, и о тыхъ прилежати и подвизатися, аще потреба будетъ, и до крови. Уклоняимъ убо и откиляимъ отъ всякаго преизлишняго и прехитраго суесловіа, наипаче якоже есть новоявленное Італіанъ глумленіе,—еже зѣло дерзостиѣ непостижи-

мая образованми и лестными словесы испытovati не страшатся. Мы же возлюбимъ откровенная намъ, а не взыскуймы скрытыхъ, якоже рече блаженный || (об. 107) Златоустъ. Помышляимы блаженныхъ шестокрылатыхъ естество, и страхомъ и благоговѣаніемъ, опаснѣйшими крылами, испытательное разума нашего да покрываемъ. Егда устремится или и превосходящимъ всякое созданое естество, величіемъ божества выпсрь простиратися хотя; или устрояемыхъ отъ Бога неислѣдованныхъ, сихъ сущыхъ ко испытанію покусится, — удерживающе не попуцаймо. Двѣма же убо, яже зъ обусторонъ срѣдняго чина крылами, получивши да летаемъ, аще треба будетъ. Обачеже со многымъ вниманіемъ опасно и сіе летаніе дѣйствующе. Аще бо кто не съ великимъ соблюденіемъ разсматриваетъ сихъ, || (108) наипаче аще не якоже богоносніи отцы истолковаша, тогда или въ жестости братоненавидѣній Наватовѣ падеть, ли во Оригенскую пропасть въ конецъ себе вринеть, яже по прелести ихъ и бѣсовъ спаемыхъ быти нещуютъ. Но буди намъ сугубными сими летаніи, затишными и опасными, глубину возможныхъ зрѣній, подъ наставникомъ и правителемъ, божественнымъ Духомъ препловшимъ съ опаствомъ и миромъ, сподобитися и въ пристанище божественныхъ и неразумѣмыхъ наслажденій благодати достигнути, идѣже прочее непрестанно зъ Господомъ будемъ, славяще и благословяще его вкупѣ съ Отцемъ и Святымъ Духомъ, едино божество, едину силу || (об. 108) и господство, емуже подобаетъ всяка слава, честь и поклоняніе, нынѣ и присно и въ вѣки вѣкомъ. Аминь.

|| (109) О первенствѣ Римстемъ, и о старшенствѣ епископа ихъ.

Глаголють убо пѣдцы, наипачеже Латини, яко отъ блаженнаго апостола Петра Римскому епископу старѣйшинство надъ всѣми вручено,

Но всякъ съ вниманіемъ прочитаа божественнаа писанія, о семъ извѣстно вѣсть: яко прежде воскресенія, такъ и по воскресеніи Господа нашего Іисуса Христа и по вознесеніи его на небеса, блаженный Іаковъ апостоль, иже первый бѣ епископъ во Іерусалимѣ, самѣмъ Господомъ освященъ и поставленъ. И преблаженѣйшій Іоанъ Богословъ, и самъ верховный апостоломъ Петръ, и прочіи старѣйшыи присно во Іерусалимѣ пребываху. || (об. 109) Къ нимъ же во Іерусалимъ отъ церквей, рекше — отъ соборовъ вѣрныхъ, со всѣхъ сторонъ о науку и о законеніе вѣры прибѣгаху. Яко священыхъ Діаній Апостольскихъ книга о семъ свѣдѣтельствуеть ¹. «Отъ церкви твоеа во Іерусалимъ тобѣ принесутъ царіе дары», пророкъ ² глаголетъ. Прежде бо въ Антиохіи и во Александріи церкви и епископы зъ Іерусалима отъ божественныхъ апостоль освящяшеса и составишася. О чомъ ся нижея скажетъ.

Но блаженный убо Петръ, въ волюдесять лѣтъ по вознесеніи Господни, еже по Бозѣ житія своего конецъ приатъ. Христіане же множае трехъ сотъ лѣтъ по вознесеніи Господни, отъ всюду утѣсняеми на вселенней, пачеже въ Заходныхъ странахъ, межи поганскимъ народомъ, такъ яко овечкы || (110) межи волками скитающися, пребываху, скорби, бѣды и гоненія терпяще, и различными муками озлобляеми страждуще, Христа ради умираху. За-

¹ Дѣян. гл. 15. зач. 35, и гл. 16, зач. 36. ² Псал. 67, ст. 30.

неже всѣ царіе нечестивіи и безбожніи мучители и идолослужители бѣху.

Како бѣ мощно въ таковыя времена, наипачеже въ Римѣ межи поганы сущымъ, старѣйшинство надъ всѣми вручати, и отъ нихъ всѣмъ народомъ повелѣвати благословенство воспримати. Воистину о семъ нигдѣже писано обрашени. Окромъ зъ Іерусалима, всякому народу и самимъ тѣмъ Римляномъ — благословенія сподоблятися повелѣваетъ: «благословенъ Господь отъ Сіона, живый во Іерусалимѣ»³. И пакы⁴: «благословитъ тя Господь отъ Сіона, и узриши благая || (об. 110) Іерусалима», глаголетъ пророкъ. «Отъ Сіона бо изыде законъ, и слово Господне зъ Іерусалима»⁵, а не зъ Риму. «Да постыдится, рече пророкъ, и возвратятся вспаеъ всѣ ненавидящии Сіона» и прочая.

Но яко прежде речеса, иже множае трехъ сотъ лѣтъ по вознесеніи Господнемъ до Великаго Константина, перваго царя христіанскаго, и перваго вселенскаго събора Никійскаго, нигдѣже въ писанію обрѣтается свѣдѣтельство, абы отъ святого Пѣтра апостола Римскому папѣ надъ всѣми старшенство вручено быти мѣло; но токмо своею парафѣею обладати повелѣно ему, съ прочими епископы заровно того съчетающе. Нижѣ бо самъ тѣй верховный апостоломъ блаженѣйшій Петръ обрѣтается || (111) въ чемъ первенствуя, или имя свое предписуя; нижѣ пакы прочымъ единомунадесяте властельскимъ повелѣваа; но всѣ купно равно и единомушнне вѣры велѣнія исправляху. Яко книга Дѣваній свѣдѣтельствуетъ

о сихъ глаголя: «пришедше въ Іерусалимъ, приата быста отъ церкви и апостоль и старецъ»⁶. И пакы глаголетъ: «сбранажеся апостоли и старцы вѣдати о словеси семъ. Многу же възсканію бывшу, вставъ Петръ рече къ нимъ»⁷. И далѣй въ томъ же: «тогда изволися апостоломъ и старцемъ со всею церковью, избравши мужа отъ нихъ, послати въ Антиохію. Яже и писаша глаголя: апостоли и старцы и братія, сущымъ въ Антиохіи, и Сиріи, и Киликіи братіи, иже отъ языкъ, о Господи радоватися»⁸. || (об. 111) И далѣй въ томъ же глаголетъ: «изволися намъ бывшимъ вкупѣ, избравши мужа послати къ вамъ. Послахомъ убо Іуду и Силу, и тѣхъ словомъ сказующе таяжде. Изволи бо ся Святому Духу и намъ»⁹. И пакы глаголетъ: «якоже прохождаху грады, предаваше имъ хранити нравы суженыя отъ апостоль и старецъ иже въ Іерусалимѣ»¹⁰.

Тѣмже отъ сего божественаго писанія яснѣ зрится: первое—яко зъ Іерусалима, а не зъ Риму узаконеніе вѣры всѣ обще народове възспримаху. Второе—яко блаженѣйшій Петръ, ни чтоже вищшеи паче прочыхъ апостоль уставляеть или приповелѣваетъ, нижѣ имени своего предписуетъ; но яко единъ отъ нихъ равно вкупочинно исправляюще, соборне повелѣваху и подписовахуся глаголюще: || (112) «апостоли и старцы и братія».

А понеже самъ тѣй верховный апостоломъ, блаженѣйшій Петръ таковаго первенства и старшенства надъ прочими апостоли не уживаль, то како истинно вмѣнитися отъ Римлянъ глаголе-

³ Псал. 134, ст. 21. ⁴ Псал. 127, ст. 6. ⁵ Исаія, гл. 2, ст. 3; Мих. гл. 4, ст. 2. ⁶ Дѣян. гл. 15, зач. 35, ст. 4. ⁷ Дѣян. гл. 15, зач. 36, ст. 6—7. ⁸ Дѣян. гл. 15, зач. 36, ст. 22—23. ⁹ Дѣян. гл. 15, зач. 36, ст. 25, 27—28. ¹⁰ Дѣян. гл. 16, зач. 37, ст. 4.

маи, сжигавшиме. яко отъ святаго Петра власть тѣловая мѣсть ихъ дана бысть, еже единому ему вѣсть повелѣвати и вѣсть судити? Сего ради мудрѣи Латини, мѣсть повелѣваніе и судъ его вѣсть жгчимъ.

Сини убо обрѣжати, яко мѣсть Латини умелуише любиврѣти. — вѣскотѣиши мѣстѣи да и Господни ученици старшенства нехати, еше нехмершениѣ въ то мѣстѣи мудрѣиши вѣждельнѣи плотскаго соудемшиши, и Духа Святого благодати еше не бѣши облечени. || (об. 112) Едини ¹ цркмили, дабы по правници и по лѣвници Господней сѣдѣли, мняще иже бы рѣкошии сѣбѣ сего царство Христоу быти мѣло. Другие ² наки спорѣ межи себе вели, пытаючися, кто бы съ нихъ старнишии быль? И аще бы вѣдали отакоуиши старшенствѣ Петриѣ, не бы еи о томѣ межи собоу истинали. Христуе же Сипситель всѣхъ насть, отиуди убо отъ такоуаго несползаго старшѣишиства, ничеже плотскаго вѣждельнѣи, признаеть ихъ и поучаетъ глагола ³: «вѣсто, иже мнишеиша пановити надѣ народы преодолѣвають надѣ ними и которые можнѣишии суть, ужиनावѣ старшенства надѣ моншии. Мени нами же не буди тако! По которѣи кочегѣ иъ насть болнишии быти, да будеть нами слугоу. || (113) И аще хочеть быти старшѣишии, да будеть мѣстѣи рѣбѣ». Отъ сихъ убо словъ савѣау Христа Спаси нашего иже ость, еше жидовниши старшенства и прочыхъ вѣждельнѣи повелѣнѣи своего покоряишиши чинѣи рѣнишии ступити отъ царей вѣждельнѣи сѣбѣи сѣи. Тѣиже яко бо вѣждельнѣи сѣбѣи сѣи Петру старшѣишии надѣ прочими вѣждельнѣи сѣи, тѣи и иншии

того не мѣчель. иже бо въ писани о семѣ гдѣ обрѣтаеть.

Достойтѣ же и о семѣ вѣсполнѣти. яко преже первого вселенскаго събора Никейскаго, еше за держави нечестивихъ царей, бѣху три събори:

Первый въ Антиохіи во врѣмена Авлириана, царя Римскаго, на Павла (об. 113) Самосадскаго, епископа Божіа града, сирѣчь Антиохійскаго, иже бысть начальникъ ереси: Христа бо истиннаго Бога нашего проста челоуѣка глаголаше. Божіею же благодатию, правители церковнии, якоже пророци прозорливи, сподобившися увѣдати о семѣ, стекочыся въ Антиохію много ихъ числомъ. Въ нихъ же началнѣишии были, именовѣ: Иерусалимскій епископъ, Григорій Чюдотворецъ Неокесарійскій; епископъ Анѣинодоръ братъ его, Фирмианъ епископъ Кесаріа Кападокійскіа; Иелонъ, епископъ Тарсіи-скій. И первіе напоминаемѣ змовившися покупалися отъ зловѣрѣи отвернути Павла. Егдаже узрѣшиа его неискѣлво боляща, тогда единимъ совѣтомъ судъ изнеси, отъ іерейства того обнажиши, || (114) и отъ церкви отсѣкоши. Противящужесе ему и церковную власть за неправость имѣющую, помолижеся свѣтѣи съборъ царевѣ Авлириану, и еже о Павловѣ нестаточности возвѣсти ему. Царь же аще и Елмиѣ бѣше, осуди противнаго единовѣрнихъ суду, отъ тѣхъ събора отсѣчену быти ему. И тако изгнанъ бысть отъ церкви. Множайшихъ бо судъ достовѣрѣишии есть, нежели одинаго.

Второй съборъ бысть во Авкирѣ, коненіи на христіанѣ превеліку бывши, и сущимъ по мѣстахъ христіаномъ

1. Матт. гл. 10, ач. 47. 2. Лук. гл. 22, ач. 108; Матт. гл. 9, ач. 47, ст. 42—44; Матт. гл. 20, ач. 81; Лук. гл. 22, ач. 108.

поневоляемымъ, либо къ Еллинскому невѣрью приложится, или муками и различными смертми убиенымъ быти. И мнози отъ христіанъ просіали въ мученіи. || (об. 114) Мнози же, не могуще терпѣти мукъ, на идолослуженіе обращахуся. По семъ же егда преста гоненіе, нѣкоторые уклонившися отъ преступленія раскаявшися, и навернувшися, покаяти хотѣли, приходяще до церковныхъ властелей. Бывшу же о семъ въпрошанію многу, еслибы ся годило единою отвергшихся Христа, пакы таковыхъ пріимати,—на которомъ съборѣ начальными были: Вителій, Антиохіа Сирскіа епископъ, Агриколае, Кесаріа Каппадокійскіа, и Василій Мановасійскій епископъ и священикомученикъ, и правила изложиша, яко подобаеъ таковымъ обращающимся принятымъ быти.

Третій съборъ святыхъ отецъ збирался въ Новой Кесаріи, яже на Понтѣ. || (115) Бяше же съ ними начальнѣйшій Василей священикомученикъ, епископъ Амасійскій, и правила о церковнемъ строеніи изложиша.

Бяше же и преже сихъ трехъ съборовъ, напервѣй въ Римѣ съборъ, въ врѣмя царя Декіа мучителя, при блаженемъ архіереи Римстемъ Корниліи. Събрашяся святни отцы на Навата еретика, священника Римское церкви, который таковыхъ, иже въ гоненію нестерпѣвшихъ мукъ идоломъ пожерше, и потомъ пакы каяхуся, не примаше въ покааніе глаголя: «аще тысящами кротъ покаетеся, не приемлетъ васъ Богъ». И сего ради съборъ тѣй бысть. Изложиша святни отцы правила, яко пріимати кающихся, нестерпѣвшихъ до конца мученія, и исцѣляти || (об. 115) покааніемъ. Навать же не пріять того събора правилъ, и сего ради прокляпша его святни отцы.

По тыхъ тогда чотырехъ помѣстныхъ съборѣхъ, первый вселенскій святый съборъ первымъ благочестивымъ великимъ христіанскимъ царемъ Константиномъ собранъ бысть въ Никеи, въ триста и осмьнадесять лѣтъ по вознесеніи Господни. Како убо о таковыхъ великихъ главнѣйшихъ вещахъ, не мѣлъ бы вѣдати папа, естлибы, яко Латини глаголють, отъ верховнаго апостоломъ блаженаго Петра вручено ему было надъ всѣми старѣйшинство? Также и богоносни отцы на тыхъ чотырехъ преждебывшихъ соборѣхъ, аще бы вѣдали о старшенствѣ надъ собою папы Римскаго, ниже бы кусилися безъ его повелѣнія || (116) соборовати и правилъ составлять. Но яснѣ ся показуеъ, яко въ врѣмена та, множае трехъ сотъ лѣтъ, еще не было слыхати о такомъ неподобномъ старшенствѣ. Но купно всѣ единомушнѣи пекущеся общимъ совѣтомъ согласно, сирѣчь — згодливе, якоже и божественіи апостоли, вѣры велѣнія утвержаху, содѣйствіемъ Пресвятого Духа, а не гордости мучительское властію. Ниже бо папою называшеся прежде перваго вселенскаго собора Римскій первопрестолникъ; но архіерей, сирѣчь архіепископъ, заровно яко и прочіи первопрестолницы великихъ градовъ, областей — архіерее именовануся. Егдаже благодатію челоуколюбіа своего благоволи Богъ свободити народъ христіанскій || (об. 116) отъ безбожныхъ мучителей, и отъ многихъ мукъ избавити, тогда въздвигши Великаго Константина, и отъ тмы идолскаго заблуженія изведши, ко истинному свѣту благовѣрія настави, и святымъ крещеніемъ просвятилъ его, и перваго царя христіаномъ ревнителя и пособника благочестію сего быти сподоби.

Сѣй убо Великий Константинъ, пер-

вый благочестивый царь христіанскій. Римскія церкви первосѣданиѣхъ похотѣи до конца идолюску дѣлѣ разорити, и всякия ереси, отъ сунротивнаго лукаваго духа наслѣяны, искоренити, яко отъ пшеницы плевель, отъ истинныя вѣры истребити.—первый вселенскій святый соборъ въ десятое лѣто царства своего събрать, и отъ всѣхъ странъ **||**(117)**||** въ градъ Никейскій святыхъ богоносныхъ отецъ, числомъ 318, совокупити. Въ нихже начальницы того священнаго полка бѣху: Селивестръ, первопрестолникъ Римскій, Александръ, Костентина града архиепископъ, Александръ, первопрестолникъ Александрійскій, Еустафій, патриархъ Антиохійскій, и Макарій Иерусалимскій. Въ то время благочестивый царь Великій Константинъ, совѣщавшися съ святыми богоносными отцы, въ духовныхъ церковныхъ вещахъ, чинъ или порядокъ соборовый составить и устроить, разумѣючи быти потребнѣйшій, паче нежели въ мірскихъ справахъ, якоже бо душа лучши тѣла есть, сице и духовнаа паче мірскихъ. **||**(об. 117)**||** Сего ради разсуженіемъ богоносныхъ отецъ исправляа чинъ собороваго строитольства, первосѣданіе Римскому епископу узаконяетъ, яко начальнѣйшаго града первопрестолнику и царства христіанскаго началнику, купноже яко тамо и верховному апостоломъ блаженному Петру житія своего по Возѣ конецъ раздрѣшившу. Тѣмже благочестивый царь, разсуженіе то святыхъ отецъ царскою властію печатлѣа, глаголетъ: «повелѣваемъ да епископъ Римскій первѣйшій всѣхъ будетъ священниковъ». А такъ явно есть, яко зъ россуженія святыхъ отецъ и царское области повелѣніемъ, съпрестолникъ

Римскія церкви первосѣданиѣхъ похотѣи, а не отъ апостоль. И отъ того врѣмени первое быти Римское **||**(118)**||** сѣдалище узаконися. Чого иначе жаденъ показати не може. Обачеже не того ради первый реченъ, абы паче прочихъ святителей достойнѣйшимъ быти мѣлъ или крайній чиститель, иже бы надъ него не было, но, яко богоноснѣи отцы ¹ глаголютъ. «иже епископъ тылко перваго сѣдалища именуется».

Святительскій бо самъ единъ есть, и тѣхъ же на всѣхъ. И не наречется овъ свершенъ святитель, овъ же несвершенъ; но всѣ равни епископи, якоже и даръ благодати Святого Духа равно истекаетъ на вся, и толико приѣмлетъ каждо ихъ, елико кто самъ себе къ восприятію достойна сътворитъ. Не отъ преименитыхъ бо и многословущихъ градовъ, или многихъ языкъ обдержанія, достойность **||**(об. 118)**||** къ восприятію дарованію Духа Святого бываетъ; но отъ трудовъ и подвиговъ, богоподобнаго жительства Христова, тѣснымъ путемъ шествующихъ. На таковыхъ даръ благодати Духа Святого изливается, яко апостоль ² глаголетъ: «подобни мнѣ бывайте, якоже и азъ Христу».

Аще бо отъ удержанія великоименитыхъ градовъ и отъ совладѣнія многихъ земель и народовъ възмнитъ кто достоинство быти, а не отъ благочестиваго смиренаго житія подобія Христова, — то како не безмѣстно и не нечестиво мнѣніе таковыхъ обрящется?! Кто бо паче безбожныхъ Агарянь, сирѣчь Турковъ обрѣтися можетъ?! Иже толикими землями и мноразличными народы, и великоименитыми **||**(119)**||** пре-

¹ На вѣдѣ: «Кароагянскаго собора правило 39». ² 1 Кор. гл. 11, зач. 147, ст. 1; Фил. гл. 3 (въ вѣдѣ. ошиб.: 2), зач. 245 (въ подл. ошиб.: 246), ст. 17.

словущими грады обладают; еще же и самыя тѣ мѣста святыя, грѣхъ ради нашихъ Божиимъ попущеніемъ, обдержатъ, идѣже спасеніе всему міру съдѣся. Сего ради речемъ ли ихъ святыхъ быти, и къ восприятію дару Духа Святаго достойныхъ, иже крови челоувѣческия проливающихся и чюжаа восхищающихся?! Не буди то! И мучители бо, мучаще святыхъ апостоль и прочыхъ святыхъ страсотерпецъ тѣла въ рукахъ своихъ державу, также и самаго Христа Спаса нашего пропинатели осязаху,—сего ради не суть святы руки ихъ; но отъ скверныхъ сквернѣйши, яко богоубіецъ и проклятыхъ мучителей, вѣчнаго мученія достойни. Тѣмже убо законъ Господень и благочестиваа вѣра христіанскаа ||(об. 119) непорочна есть; и церковное преданіе святыхъ апостоль и вселенскихъ соборовъ на вселеннѣй, яко солнце, сіаетъ, и на мѣстѣхъ святыхъ жертва Богу всегда отъ христіанъ приносится. Аще и погани земнымъ царствомъ совладѣють, но вѣрою христіанскою единъ Царь царюющимъ Христосъ владычествуетъ. Богатство же и пановане свѣта сего суетнаго яко предъ тымъ бывало, такъ и днесъ болшъ межи погани, анижли межи wybranymi Божиими. Аще и по вознесеніи Христовѣ на небеса, въ триста лѣтъ и выщей, въздвиже Богъ христіанское царство, изъ невѣрія въ вѣру царя предложі; но не толь много панованія ради свѣта сего суетнаго, яко паче укрѣпленія ради и укорененія ||(120) истинное вѣры христіанское. Яко самъ Спасъ свѣдѣтельствууетъ глаголя ³: «царство мое не есть свѣта сего; аще бы свѣта сего царство мое было, слугы мои под-

визалибыся, да быхъ не предавъ быль Жидомъ». Тоже и апостоль ⁴ споминаетъ: «не имамы здѣ града пребывающаго, но приидущаго възскуемъ», сирѣчь—царства небснаго, въ неже и звани есмо; до котораго, яко апостоль научаетъ, «многими скорбми [подобаеть] входити ⁵, яко нужно есть царство небсное, и нужници възхищють е» ⁶.

Егдаже вѣра христіанскаа утвердися, и всякіа ереси обличени быша, и отъ единныя истинныя вѣры, яко плевель отъ пшеницы истребишася,—царіе же и началницы, и мнози подъ властію сущіе, гордостію ||(об. 120) начаши превзиматися. Сего ради Богу попустившю, царствію ихъ плакъ разоритися, яко да накажутся на мимотекущее непостоянное и тлѣнное не уповати; но въ смиреніи и въ терпливости пребываа, въ небсное безконечное подвизатися. Не убо сіа глаголя, царствіе укоряемъ, но глаголемъ, яко въ гобзованіи и въ роскошехъ живущей удобъ поползаются, и ради врѣменныхъ сладостей, вѣчныхъ благъ погрѣшають. Сего ради и пророкъ ⁷, упоминаа царей, глаголетъ къ нимъ: «нынѣ, царіе, разумѣйте, и накажитесь всѣ судящей земли. Работайте Господеву со страхомъ и радуйтеся ему съ трепетомъ. Примѣте карность (или напоминаніе), абы когда не прогнѣвался Господь, ||(121) и погыбнете зъ дороги правдивое». Мнози бо и нынѣ царствующе уклоняются отъ истиннаго путя, и въ пропасти погыбели вѣчныхъ мукъ низпадають.

Тѣмже, не въ обдержаніи множества народовъ и великоименитыхъ градовъ святобливість и достоинство належить, ниже въ старшенствѣ прежде

³ Иоан. гл. 18, зач. 59, ст. 36. ⁴ Евр. гл. 13, зач. 334, ст. 14. ⁵ Дѣян. гл. 14, зач. 35, ст. 22. ⁶ Матѣ. гл. 11, зач. 40, ст. 12. ⁷ Псал. 2, ст. 10—12.

бывшихъ въ тыхъ градѣхъ блаженѣйшихъ Христовыхъ апостолѣхъ; но въ смиреномъ Хриstopодражателномъ жителствѣ самаго настоящего области тоа, въ коемъ прежде бывшему тамъ апостолу подобящеся ¹, такъ, якоже Іоанъ владыцѣ своему Христу уподобился. Аще ли удержапіа ради областей и городовъ, въ нихже божественіи ученицы Христовы раздрѣшепіа еже отъ тѣлесе ||(об. 121) житіа сего конецъ получиша, отъ сего възнепщуетъ святыхъ, и дару Духа Святого достойныхъ быти епископовъ.

Но понеже убо въ древнихъ врѣменехъ по апостолѣхъ святыхъ мнози епископи въ еретики претворишася, якоже глаголють о Македонію еретику, бывшемъ епископѣ, сирѣчь, патриарсѣ Цариградскомъ, иже прежде его епископъ Цареградскій еретикъ не бысть;— за сіе речемъ ли убо и сего Македоніи еретика не быти?!

Также и въ самомъ томъ Римѣ она невоодержная жена папою бысть. Но понеже ни одна жена прежде ея папа бысть въ Римѣ, сего ради речемъ ли, ниже тѣмъ быти женѣ папою въ Римѣ, и како сіа цѣломудрена помыслиши, или таяще и иначей претворяюще, || (122) како истину обрѣсти будетъ мощно? Никогдаже бо лжею истина побѣждена быти можетъ. Прочее же устраняющеся зазрѣніа, яко да не възмнѣтъ кто о насъ, абыхмо отъ своего умышленія съставляли,— сего ради вписяхомъ здѣ епистолю Варлаама Калаверскаго, еже писа къ нѣкоему Францѣшску, учителю Римския церкви, о началствѣ папинѣ и о прочихъ расколѣхъ Римское церкви. Аще и вкратцѣ припоминаю о сихъ всѣхъ

обачеже съ вниманіемъ и разсужденіемъ прочитающему мощно есть зрозумѣти. И такъ ся въ собѣ до писаніе его масть:

Варлаама Калаверскаго — о началствѣ папинѣ—посланіе ||(об. 122) къ нѣкоему Францѣшску, учителю Римское церкви.

Иже въ умѣтностяхъ досвѣтчовне, о, добрый Францѣшску, глаголють, яко кождый художникъ, сирѣчь маистеръ или умѣтный, толко съ таковыми можетъ препиратися и розмовляти о речахъ, водлугъ своего ремесла или умѣтности прекладаемыхъ, которые захавываютъ яже умѣтности начала, то есть, отъ которыхъ началъ на укрѣпленіе искомыхъ речей свѣдѣтельство приводится (аще ли кто сіа отъиметь, то прожновити съ таковымъ),— се же и азъ въ церковныхъ смотрячи вижду: колко ихъ такожде начала пріимуючи являютъ, симъ убо о всемъ ||(123) предложеномъ, мощно въ мовенѣ пріити, а има же не таже исповѣдуютъ, не мощно никакоже. Мусимъ тогда елиже хожемъ о искомыхъ речахъ зъ собою мовенѣ мѣти, таяжъ начала признавати. Ащелиже не тако, луче яко да въ молчаніи кождо пребываетъ.

Понеже ты добре творя исповѣдалъ еси уже, яко убо начала и яже отъ нихъ правѣ указаемая захавываешь и держишь, а въ тыхъ же началѣхъ тобѣ супротивнаа не пріимуешь, — подобно быти възмнѣхъ братскы же и дружественѣ, отъ тыхъ же устремляася началъ, мало тобѣ о тыхъ речахъ, въ нихже промежъ себе разньствуемъ, побесѣдовати. Молю же ся Всеблагаго Бога челоуѣколюбію, да просвѣтитъ ||(об. 123) обою умъ, и дасть мнѣ убо истинно глаголати, тобѣ же право разсужати

¹ 1 Кор. гл. 11, вач. 147, ст. 1.

глаголемаа. Молюжеса и твоей любви, да виегда аще въ иже отъ мене глаголемыхъ видиши что неугодно тобѣ, первѣе убо долготерпѣливнѣ прочтеша, дондеже постигнеши глаголемаго умъ, таже възведши на иже посполу признаваемая начала, и аще узриши неугожающеса и паче супротивлящеса, — обличиши. И обличеніе усердно приимемъ. Луче бо есть отъ брата друга обличатися, нежели слышати отъ него любезнѣйшаа.

Нужно же вмѣннихъ или зѣло потребно есть паки въспоманути тобѣ началъ. Суть же сіа четири: евангеліа, апоспольская списанія ||(124), соборная посланія и честна апостольская Дѣанія, и богословле откровеніе, правая апостольская правила, и божественныхъ отецъ нашихъ, иже въ святыхъ вселенскихъ седмихъ соборѣхъ съшедшихся. Сіа убо суть начала. Отъ сихъ же обличати другія не отложю и обличаемъ прииму.

Да начнемъ же се здѣ слово.

Реклъ еси убо, яко блаженному Петру владыка нашъ Христосъ церковь вручилъ есть, и пастыря сей и общаго учителя быти повелѣ. И подобаетъ Римскому епископу, приѣмнику сего сущю, всѣхъ дръжати, всѣми начальствовати, надъ всѣми имѣти власть. И все, если на што воля его есть, водлугъ многое власти, вѣры росказанье предавати, сирѣчь уставовати. ||(об. 124) Противъ его же уставамъ и росказованью не годно есть отнюдъ никому ничтоже рещи; но всѣмъ немногопытно, яко Божія гласы, оного повелѣнія приимати.

Азъ же о семъ зѣло истину реку. Яко убо блаженный Петръ соборный пастырь и учитель всеа божественна

церкви есть, но не тойжде — единъ, але равночестнѣ оному отъ дванадесятѣхъ кождо. Имати бо сице. Ключь царствія небеснаго дати Петрови общаа Господь; сирѣчь область еже вязати и розвязовати ключемъ прикладне изъявляетъ. Но убо явне показуется, яко сіа и прочимъ апостоломъ дасть ²: «иже бо аще свяжете, рече, на земли, будетъ связано и на небесѣхъ; и еже раздрѣшите на земли, будетъ ||(125) раздрѣшено и на небеси». И паки ³: «приимѣте Духъ Святый. И имже оставите грѣхы, оставятся, а имже удержите, удержатся». Не токмо же сіа, но и священую таинственую жертву не Петру единому, но обще всѣмъ съвершати повелѣ: «се бо, рече, творѣте въ мое въспоминаніе». Яко тежъ и посылаючи апостоловъ своихъ, Господь всѣмъ равно глаголетъ ⁴: «якоже посла мя Отецъ, и азъ посылаю васъ». И паки ⁵: «идѣте въ весь міръ проповѣдѣте евангеліе всей твари». Ащели же и къ Петрови токмо рече се, еже «паси овца моа» ⁶, но убо мню, яко и къ прочимъ се самое переходитъ. Якоже бо выкладъ евангеліи тоа свѣдѣтельствоеть: иже на единаго Петра слово то обращаетъ Господь, еже || (об. 125) «паси овца моа», потрикротъ упевняючи, — явне симъ наказуя его вмѣсто обличенія, заеже трикротъ отвергся и запрѣлся былъ Христа Спаса своего. Тѣмже и оскорбился, или опечалился Петръ, глагола Иисусови: «Господи, ты вся вѣси, и ты вѣси, яко люблю тя». Сего ради и въ воскресеніе Господне ангель женамъ у гроба глагола: «рцѣте ученикомъ, и Петрови» ⁷. Сирѣчь, абы для отреченя не

² Матѣ., гл. 18, зач. 76, ст. 18. ³ Иоан. гл. 20, зач. 65, ст. 22—23. ⁴ Иоан. гл. 20, зач. 65, ст. 21. ⁵ Марк. гл. 16, зач. 71, ст. 15. ⁶ Иоан. гл. 21, зач. 67, ст. 15, 16, 17. ⁷ Марк. гл. 16, зач. 70, ст. 7.

отчаался. «Съшедый бо, рече, и възшедый превыше всѣхъ небесъ, абы исполнилъ все. И тѣмъ далъ есть овы апостолы, овыже пророкы, овы благовѣстники, овыже пастыри и учителя»¹. Каждо отъ дванадесяти пастырь вселенней и учитель глаголется. Якоже и отъ самѣхъ тѣхъ есть явлено вещей. Чтò . бо есть, || (126) яже творяше Петръ? Не и всѣ ли дѣяху се, по божественаго Духа съшествію? Каждо бо отъ нихъ, инъ ину нѣкую часть вселенныя объемъ, прелценныя учаше, и омраченныя просвѣщаше, церкви въздвизаше, священники, епископы и діаконы поставляше. Когда убо кто отъ сихъ на силѣ скуденъ убѣжденъ бывъ отъ Петра сіе съвершаше? Но каждый съ нихъ тужъ отъ владыкы Христа приѣмъ область, въ которой любо части вселенныя учачи былъ, тоежъ тамъ справоваль, яже и божественый Петръ, въ тыхъ мѣстѣхъ, гдѣ благовѣствовалъ. Аще ли же и нашего благочестія есть, еже не розности мовы смотрѣти, но тождеству речамъ внимати, то есть: если кто также яко || (об. 126) и блаженѣйшій Петръ и прочіи божественіи апостолы ученицы Христови, оставивши все, Христу послѣдующи, тѣснымъ путемъ шествуетъ, крестъ на раму носяще, сирѣчь готовъ будучи распятися, за благочестіе страждуще, — не възбраняется ему благодать Божія.

Что ти ся мнить, еже «примете силу нашедшу Святому Духу на вы и будете ми свѣдѣтели въ всей Іудей и Самаріи, даже и до послѣднихъ земель»² множественѣ всѣмъ речено? И еже «шедше въ вся языки проповѣдѣте евангеліе всей твари, крестяще ихъ во имя Отца и Сына и Святого Духа, и

учаще ихъ блюсти вся, елика заповѣдахъ вамъ»³? Что убо, не сими ли глаголы всѣхъ пастыря же и учителя || (127) постави вселенней всей. Тѣмже ниже единъ отъ нихъ сего, или онаго града, или коея страны епископомъ именовася. Но всюду тую же область вождо ихъ имый, яко изъ епистолиі преблаженѣйшаго Павла, къ Римляномъ писаное, яснѣ зрится. Онъ же аще и послѣды на апостольство позванъ бысть, обачеже не взираетъ, ниже что складаетъ на верховнаго, но властію, отъ Бога даною, повелѣваетъ и научаетъ Римлянъ.

Пачеже чюдно, яко Латини твердятъ, глаголюще власть блаженому Петру въ въ Римѣ имѣти, и тамо присно пребывати. Божественый же Павелъ, ничтоже на блаженаго Петра оглядаяся, тамо учить и повелѣваетъ, яко о томъ извѣстнѣй || (об. 127) зъ епистоли его, къ Римляномъ писаное, всякому зрозумѣти мощно есть.

Тѣмже явно есть, яко каждо отъ дванадесятихъ божественныхъ ученикъ Христовыхъ, равно яко и блаженный Петръ, тужде область всюду имѣаху. А иже по нихъ поставленныя бывше отъ нихъ — не тако, но каждо ихъ особныя части и страны, инъ инаго града пастырь познавашеся, а не всюду.

Речеши же: «да како убо блаженный Петръ верховный и первопрестолный апостоломъ именуется, аще сіа тако имуть?»

Мало пожди, и сему раздрѣшеніе подамы, не отъ своихъ помыслъ, но отъ божественныхъ словесъ вѣрное приносяще, ниже бо мы николиже отъ челоуѣческихъ умышленій о речахъ, тайне || (128) намъ преданыхъ, рещи что

¹ Ефес. гл. 4, вач. 224, ст. 10—11. ² Дѣян. гл. 1, ст. 8. ³ Матѣ., гл. 28, вач. 116, ст. 19—20.

искомыхъ начнемъ, ани тежъ отъ иныхъ се дерзающихъ необычно и сверѣпо, стершимъ, или слухы подложимъ къ скрытымъ ихъ суетнымъ згодамъ.

Зрю убо Петра, внегда тѣмъ бысть потреба, въ наполненіе дванадесятихъ инаго кого поставити; онаго въставша первѣе рѣчь зачати, яко священныхъ Дѣваній Апостольскихъ книга свѣдѣтельствуеть, глаголя ⁴: «и въ дни сіа въставъ Петръ посредѣ ученикъ и рече» и прочая. Такожъ и по нашествію на апостолы Святого Духа, того же обрѣтаемъ ученіе предназначающіе: «ставъ, рече, Петръ съ единѣми надесяте, въздвиже гласъ свой, и рече имъ» ⁵ и прочая. И пакы, егда ||(об. 128) отъ Антиохіа отъ церквей послани быша къ апостоломъ и старцемъ въ Іерусалимъ, о нѣвоихъ вещахъ въпрошаючи ихъ, и тамъ убо сего, предназначая слово, видимъ: «многу бо речъ възсканію бывшу, вставъ Петръ рече къ нимъ» и прочая, яко тамъ есть писано.

Толико убо онаго старшенство, еже прочіи дванадесяте честь сію попускаху ему, яко первѣе онѣхъ глаголати тому. Аще ли же ты архіерейская раздѣляа достоинства ово глаголеши датица Петрови, ово же прочимъ, — покажи сіа отъ божественаго писанія, оставивши споръ. И приимемъ.

Азъ убо не обрѣтаю, откуда абыся мѣла значити розность межи достоинствомъ блаженаго Петра и прочыхъ божественныхъ ||(129) ученикъ? Ни отъ глаголь, яже владыка Господь нашъ къ нимъ бесѣдоваше — се усматрѣю, ниже отъ справъ самѣхъ апостоль, иже по сихъ ти творяху. Ты же ми мнишися отъ сихъ размышляти, мнимаючи,

яко единому Петру точію отъ Христа поставлену быти, а отъ Петра прочимъ апостоломъ поставитися. Сего ради и всѣхъ подъ папину гонити власть, и никомуже оноговыхъ пращаеши мрежъ убѣжати. И хиротонію всяку отмечаеши, яже онъ не присужаетъ, нетверду быти мниши. О чемъ послѣди речемъ.

Нынѣже докончевающе яже многими намъ указанная, глаголаномъ, яже убо къ церкви равночестни всѣ бѣху, священное же ихъ двоенадесятницы блаженный Петръ начальствоваше; се ||(об. 129) множае иныхъ имый, еже инымъ ту сущимъ, поученія начинати, и перво сѣданія некли сподоблятися. Обещне бо якоже речеся, иже слова ученицы, пастыріе и учителіе вселенней бѣху, отъ нихже поставленіи пастыріе—епископи называхуся, и кождо ихъ отъ страны и града, въ нейже поставленъ бысть, нарицаешя. Якоже Діонисіе убо Аѳинскій, Тимофей же Ефескый, Титъ же Критскый и инъ инаго града пастырь отъ божественныхъ апостоль поставися; тако и святыи Климентъ, Римскій епископъ, отъ верховнаго апостоломъ поставленъ бысть, и единою Римскою святою Божіею церковью начальствовати и сію строити повелѣно бысть ему. Послѣдеже, егда промисломъ своимъ ||(130) Господь Богъ при да намъ царствія, тогда, повелѣниемъ благочестивыхъ царей и богоносныхъ отецъ нашихъ усужденіемъ, первое быти Римское сѣдалище узаконоположено, зато, ижъ царствующему быти граду тому и подобаше иже по вселенней церквамъ, подъ единымъ быти началомъ. Прежде же сего, ниже первый, ниже послѣдній бѣ Римскый епископъ,

⁴ Дѣян. гл. 1, ст. 15. ⁵ Дѣян. гл. 2, вач. 4, ст. 14.

яко не отъ иншее вины, ани отъ далшого вѣмени, кромѣ съ тое причины и отъ того часу первый бысть. Первый же не того ради наричется, жебы паче его годнѣйшого не было, яко богосносни отцы Карфагенскаго собора глаголють ¹: «не началникъ святителемъ, ни крайній святитель; но епископъ перваго сѣдалища наречется».

||**(об. 130)** Аще ли же ты се вѣдаешъ, и показати имаши, ижъ бы святой Климентъ не толко Риму единому, но всей божественей церкви отъ блаженнаго Петра пастыремъ поставленъ бысть, такъ надъ тыми епископы, ихже друзи апостоли ученицы Господни хиротонисаша, яко тежъ и надъ оними, ихже верховный въ иныхъ градѣхъ постави,—покажи то отъ предреченныхъ началъ. И примемъ. Ащели же ты такова показати не можешъ, тогда намъ противное тому лавѣй ² показати. Или повинися предъ Богомъ, или престани, неправеднѣ преираася, насъ укоряти.

Рцы ми убо, кто когда или блаженнаго Петра епископомъ Римскимъ именована, или Климента верховнымъ нарече? Многимъ же инымъ ||**(131)** поставленнымъ епископомъ отъ верховнаго блаженнаго Петра въ различныхъ иныхъ градѣхъ, который же законъ учить или повелѣваетъ, дабы межи всѣми тѣми токмо единъ Римскій Петровымъ приемникомъ именовался и прочими всѣми началствовалъ. Аще бо заеже отъ блаженнаго Петра Римскому поставлену быти, сего ради приемникомъ его именоватися, и всѣми началствовати,—ктому што възбранитъ и Александрскому также приемникомъ Петровымъ быти, и надъ всѣми старшенство имѣти? Якоже бо Климентъ, Римскій епи-

скопъ, такоже и Александрскій отъ верховнаго блаженнаго Петра поставишася.

Речеть ли кто: «занеже въ Римѣ блаженный Петръ еже по Бозѣ конецъ ||**(об. 131)** житія получи, сего ради мусить сего епископа вмѣсто онаго содержать»,—но понеже владыка нашъ Христосъ въ Иерусалимѣ о насъ претеригъ смерть, сего ради Иерусалимскій епископъ всѣхъ преимѣа будетъ, якоже мѣсто предержа перваго нашего архіереа, и толико болшъ Римскаго, елико и Христосъ—Петра.

Также како не безмѣстно и не безсловесно, комуждо отъ прочихъ апостолъ ученикъ Христовыхъ, общему пастырю и учителю вселенныа сущу, подобнѣ Петру, и ни единому ихъ оставити приемника, токмо Петру?!

Аще ли и въскощеть кто признавати приемники апостоломъ, или же отъ нихъ хиротонисанные епископы, или строящихъ церкви, гдѣ въ которыхъ комуждо случися скончався въ Богу отъити, ||**(132)** како всѣмъ тымъ отъ папы хиротонисатися повелѣваеши? Или, якоже прежде рѣхъ, мниши, яко прочи апостоли отъ святого Петра поставишася? Ащели же се не истинно,—какъ оныхъ приемникомъ велиши, отъ негоже рекль еси Петрова приемника, поставлятися? Но яко убо и прочыхъ апостолъ приемницы оставлены быша, и ни единъ же въ нихъ первый, или послѣдній бѣ, но всѣ вкупочинны. Глаголемымъ убо просте негли повинешися; подавшимъ же достовѣрна свидѣтеля не убо имаши супротивъ рещи. Священный бо и божественный Діонисіе Ареопагитъ къ Димофиду служителю пиша сице глаголетъ: «самъ убо желаніемъ и яростію, и сло-

¹ На полѣ: «правило 39». ² На полѣ помснено: «удобно».

вомъ, яже по достоянію отлучай; ||(об. 132) тебе же—божественіи слугы, сирѣчь—діаконы, слугъ священницы, священниковъ—ерарси, рекше—епископи, епископовъ—апостоли и апостолстїи прїемницы. И аще гдѣ кто и во оныхъ прикладное погрѣштитъ, сіе отъ вкупочинныхъ святыхъ да исправится».

Съи убо священикомъ божественный Діонисіе, пребывая съ апостоли, извѣстно вѣдый, яже врѣмени онаго апостольскыи прїемники, вкупочинныи быти глаголетъ, и другу отъ друга исправлятися. Ты же ли всѣми началствовати напѣ велишы, и иныхъ убо тому исправляти? Того же никтоже и дѣюща што любо, и зиждуща о вѣрѣ.

Се же есть явлено, яко послѣди убо отъ богоносныхъ отецъ и благочестивыхъ царей первый ||(133) бысть Римскый престолѣ, отъ нихже тїи се законоположиша, яко о томъ вышей написася. Аще бы прежде былъ первый епископъ Римскый пастырь вселенней отъ божественаго Петра поставленъ, то не бы благочестивїи царїе Костентинъ же и Устинїанъ, яко господїе или панове сущы, вещи тоя законополагающе глаголаху сице ³: «повелѣваемъ, да епископъ Римскый первый будетъ всѣхъ священниковъ». Еслибы отъ блаженнаго Петра старшенство надъ всѣми, яко Латини глаголють, епископъ Римскый мѣлъ,—какая же потреба бѣ о семъ паки царемъ новаго законоположенїя? Взъмнѣло бы ся нечестивати Петрову власть, свое законоположенїе предпочитающе; конечное же речїи тоя указанїе, ||(об. 133), къ нейже никтоже отъ прїемлющихъ священнаа правила супротивить рещи възможе.

Четвертаго бо святого вселенскаго

³ На полѣ: «Во свитцѣ новыхъ заповѣдей, глава 22». ⁴ На полѣ: «Четвертаго собора правило 28».

собора правило двадесять осмое сице глаголетъ ⁴: «всюду святыхъ отецъ предѣломъ послѣдующе, и иже нынѣ прочтеное правило ста и пятидесятъ боголюбивѣйшихъ епископовъ познавающе, таже и мы повелѣваемъ, и уставляемъ о старѣйшинствахъ святѣйшее церкви Костентина града Новаго Рима. Ибо престолу Стараго Рима, за то, што царствовати граду оному, отцы по лѣпотѣ отдаша старѣйшинства, и тоуже мыслю подвизаеми или взрушени, 150 боголюбивѣйшыи епископи, равнаа старѣйшинства отдаша Новаго Рима святѣйшему престолу, богословне ||(134) судивше, якоже бо Старый Римъ, тако и съи Новый царствующїи Костентинъ градъ, царствомъ и сенаторствомъ почтенъ суще украсися, и равныхъ възприемлюще старѣйшинствъ Стараго царствующаго Рима, и въ церковныхъ якоже оному величатися вещьхъ второму по ономъ сущю». Явно убо се правило сказуеть, отъ кого, и для чего бысть первое Римское сѣдалище, и причину повѣдаеть, яко отъ богоносныхъ отецъ, того ради еже быти градъ царствующъ.

О старшинствахъ же сего града престола, второго святого вселенскаго собора правило третее споминая глаголетъ: «Константина убо града епископу имѣти старѣйшинства почестъ по Римскомъ епископѣ, за еже быти тому Новому Риму».

|| (об. 134) Шестаго же святого вселенскаго собора правило 36 глаголетъ: «поновляюще яже ста пятидесятъ святыхъ отецъ, иже въ богохранимемъ семъ и царствующемъ градѣ съшедшихся, законоположенаа, повелѣваемъ такоже Константина града престолу

равныхъ въспріати старѣйшинствъ Старо-го Рима престолу и въ перковныхъ яжеже оному величатися вещахъ, второму по ономъ сущю; по немъ же—Александрскаго великаго града четется престоль; таже Антиохійскій, и по семь же Іерусалимскій».

Также и благочестивѣйшаго царя Іустиніана, яжеже прежде рѣхомъ отъ свитва новыхъ заповѣдей, сице глаголетъ ¹: «повелѣваемъ святѣйшему Старо-го Рима папѣ первому быти всѣхъ священникъ; блаженѣйшему же **|| (135)** архіепископу Константина града Новаго Рима второй чинъ предержати по святѣйшемъ престолѣ Старо-го Рима, иныхъ же всѣхъ предпочитатися».

Достоинствомъ убо равна быти узакониши, такъ яжеже и Римскому въ церковныхъ величатися вещахъ, точію чиномъ, сирѣчь порядкомъ, второму по Римскомъ быти повелѣши. Понеже бо на синодѣхъ собранія царскаго невъзможно всѣхъ на единомъ мѣстцу посадити, но комуждо по чину сѣдалище подобаше устроено имѣти. Сего ради первый Римскій, яко перваго царствующаго града епископъ; по немъ же Костантинопольскій, яко Новаго Рима, также царствующаго града, во всѣхъ Римскому равный; **|| (об. 135)** по сихъ же Александрскій, и прочіи рядомъ. Не сего бо ради чиномъ втораго Костантинопольскаго по Римскомъ рекоши, жебы отъ онаго хиротонисану, рекше — поставляемому бывати, ниже бо съи, рекше Костантиноградскій, ниже другій который патріархъ отъ папы вогда поставляшешя. Поставляемымъ же епископомъ въ каждой странѣ, митрополитомъ хиротонисаемое твердостно имѣется; митрополитомъ же отъ патріархъ по-

¹ На полѣ: «правило 22 или 31».

ставлятися, подъ негоже каждый възводашешя, божественіи закони уставшия.

Отъ папы же патріархомъ поставлятися жаденъ законъ не повелѣваетъ, ниже бо обычай который таковое одержалъ. Или ты приѣмъ въ руцѣ священная **|| (136)** правила божественныхъ апостоль и святыхъ вселенскихъ седми соборовъ, и прочти сіа прилежно, и аще гдѣ обращеши правило повелѣвающее, яко подобаеъ папѣ твердость имѣти патріаршескими хиротонисаними,—покажи се намъ. И побѣдилъ еси. Аще ли же се николиже обрѣсти имашеи,—которая же неволя приимати намъ то, яже ты отъ своего умыслу составляешъ! Или которое слово Іерусалимскому епископу отъ папы поставлятися рече? Ниже бо братъ Божій Іаковъ отъ Петра поставленъ бысть, ниже сего приѣмнику отъ Петрова приѣмника поставлятися праведно бѣ. Указаніе же явное отъ предреченыхъ свыше державшихся обычаевъ, яко каждо патріархъ **|| (об. 136)** нарицашешя убо отъ своихъ епископовъ, поставляетъ же ся отъ единаго ихъ. Еже и доднешя сице бываеъ. То есть: патріархъ Цариградскій отъ митрополита Ираклійскаго, Іерусалимскій же отъ Кесарійскаго. Также и прочіи. Смирения бо образъ бѣ, а не гордости. Понеже бо и Господь нашъ отъ раба крещеніе приять. Праведно же вмѣняемъ—и вы убо исповѣдати сіе имате. Яко понеже насъ Христось смири, раздрушивъ вражду. Се слово имѣти папѣ къ патріархомъ, еже имѣаше и въ врѣмя егда бѣхомъ съединени.

Аще убо тогда никогоже поставляшешя, ниже обычай бѣ, яко патріархомъ отъ папы поставлятися, — какоже то, еже николиже имѣсте, нынѣ же яко неотложно истязаете? **|| (137)** Ниже благо-

словено, ниже обычно патриархомъ отъ папы поставлятися. Аще ли же тѣмъ не поставяетъ патриарховъ,—то како первый отъ иныхъ обрящется? Такъ яко же и божественный Петръ, емуже, яко глаголете, папа приѣмникъ, собѣ равныхъ учениковъ Христовыхъ не поставяше. Азъ убо правила прочитая, се множае иныхъ папу обрѣтаю имуща, и сего ради первымъ именующася, яко царствующаго ради града первосѣданіа тому сподоблятися и первымъ братомъ именоватися и въ тайныхъ молитвахъ божественныя службы первѣе иныхъ онаго поминати. Аще же ты множае сего имаши рещи,—покажи отъ божественныхъ правилъ. И не съпротивъ речемъ.

А еже ни единъ ||(об. 137) отъ вселенскихъ съборовъ о престолѣ Римскомъ узаконити таковаго, яко престолу Новаго Рима Константинополя имѣти оправда надъ каждою епархією, яко о томъ собора святого вселенскаго четвертаго правило девятое свѣдѣтельствуеть: «аще кымъ епископъ обидится отъ своего митрополита, ексархомъ строеніа, или Константина града престоломъ да судится». Но ² ниже сего да не мнѣтъ кто, иже бы по врѣменѣхъ папа вселенскыя съборы зводити, сирѣчь—збирати мѣлъ. Не бо тѣмъ законополагаше. Но точію яже о немъ, яко первосѣдателю царствующаго града на синодѣхъ, церкви честь бѣ всего собора. Сирѣчь: еже Духомъ Святымъ соборнѣ всѣ богоносніи отцы усмотрѣ- ||(138)вше узаконити, симъ его, яко первосѣдателя, почитаху. Благочестивыхъ же царей области повелѣніемъ и моленіемъ, богоносніи отцы съзываются на синоды събирахуся, и

прочихъ къ собѣ святіи отцы съзываются, и единодушно купно всѣ изыскающе, отъ Святого животворящаго Духа просвѣщаемы, составляюще правила церквамъ божественнымъ повсюду всѣмъ сущимъ предаваху и узаконити. Се бо явлено есть отъ Дѣланій соборовыхъ, яко царскимъ повелѣніемъ и богоносныхъ отецъ призываніемъ съборы збирахуся. Въ справахъ перваго святого вселенскаго собора писано тако глаголя: «святыи великыи соборъ святой великой Божіей благодатию Александрьской церкви ||(об. 138) и сущимъ въ Египтѣ, и Пентаполи, и Ливіи, и иже подъ небесемъ любимымъ братіямъ, причетникомъ же и людемъ православнымъ, иже въ Никее собралися, и святыи великыи соборъ совокупили епископы, о Господи радоватися! Понеже Божіей благодати, и богохранителю царю събравши насъ отъ различныхъ епархій и градовъ». Также и втораго святого вселенскаго собора, у возглашеномъ словѣ, еже къ благочестивому царю великому Θεодосію приписали изложенаа правила: «святыи соборъ епископовъ, иже отъ различныхъ областей сопедныхъ въ Константиноградѣ 150, намъ на писанію еже къ твоему благочестію» и прочая. И далѣй о томъ пишучи глаголютъ сие: «да якоже съзавшими ||(139) насъ грамотами церковь почтѣлъ еси, тако и на соборѣ сотворенныхъ запечатлѣши конецъ». Также и третего святого вселенскаго собора, въ надписаніи еже ко всѣмъ правовѣрнымъ сие глаголетъ: «святыи вселенскыи великыи соборъ въ Ефесѣ събравшися, повелѣніемъ благочестиваго царя Θεодосіа, къ всѣмъ сущимъ во областехъ всѣхъ,

² На полѣ: «Яко не папа изводитъ соборы, но соборы папу съ прочими заровно къ собѣ призываху».

и въ градѣхъ, епископомъ же и презвитеромъ и дьякономъ, и всѣмъ людемъ, собравшимся намъ по благочестивому писанію, и повелѣнію благочестиваго нашего царя въ Ефестей митрополи. Тоже и въ другомъ словѣ отъ справъ съборныхъ до царей Θεодосіа и Валентіана пишутъ. Четвертаго же святаго вселенскаго събора въ надписанію посланія отъ конца справы ||(об. 139) тако глаголетъ: «святый великій вселенскій соборъ, иже по Божіей благодати, и повелѣніемъ благочестивѣйшихъ и христілюбивыхъ царей нашихъ собравшихся въ Халкидонстей митрополи».

Отъ сихъ убо яве есть, яко не папнымъ замышленіемъ, но благочестивыхъ царей повелѣніемъ и прошеніемъ собирахуся собори. О семъ и еще отъ конца справъ тогоже четвертаго святаго вселенскаго собора явно есть, отъ посланія блаженнаго Льва, папы Римскаго, бывшаго начальника святаго събора того. Онъ же тыми словы къ царю Θεодосію писалъ: «Всѣ церкви нашихъ странъ, и всѣ священницы вашу царскую кротость плачливе молятъ, яко да по приписанію Флявіана епископа, повелиши особно ||(140) въ Италиі съвокупити соборъ». Аще бы мѣлъ власть папа съборы збирати, то не бы съ таковою покорою царя просилъ. А ¹ яко съборы святыхъ богоносныхъ отецъ купно и равно всѣмъ, яко и Римской церкви заедно, правила предаваху и узаконюполагаху, — свѣдѣтельствуеть о семъ шестаго святаго вселенскаго собора правило тринадцатое, сице глаголюще: «понеже въ Римской церкви въ чину правила предатися увѣдахомъ,

хотяще діакона или презвитера сподобляти хиротоніи, повелѣвають имъ обѣщатися, яко не ктому со своими сочетатися женами; мы же древнему послѣдующе правилу апостольскаго опасенія, и чина яже священныхъ мужей по закону совокупленія, и отнынѣ ||(об. 140) здравствовати хотящимъ, никакоже тыхъ еже къ женамъ сочетанія раздрѣшающе, или улищающе святыхъ, еже къ другъ другу въ врѣмя прикладное совъкупленія». Петдесятъ пятое правило тогоже святаго собора глаголетъ: «увѣдахомъ убо въ Римскомъ градѣ, въ святыхъ постѣхъ святна четырдесатницы, яко и въ суботы поститися черезъ преданія церковныя уставы. Изволися святаму собору, яко держати и въ Римской церкви неповолебимо правило ² божественныхъ апостоль, глаголющее: «аще кто въ недѣлю или въ суботу постится, кромъ единна великыа, да извержется». Отъ сихъ убо правилъ есть явленно, яко соборы и Римской церкви законополагаху.

А ³ якоже едини западніи ||(141) церкви папою законополагатися богоносніи отцы учинишиа, прочіиже иніи подѣ инаго възводитися патриарха, и нелѣно быти кому наскакати разбойнически и томительски на престолъ, иже тому не свой. Что достоить прочее глаголати, толикимъ правиломъ сіа уставляющимъ. Обаче ты другая оставль, прочти перваго собора правило шестое и седмое, собора втораго правило 2, и увѣси, яже нынѣ рѣхъ. Апостольское убо правило ⁴ повелѣваетъ глаголя: «епископомъ коегождо языка вѣдати подобаетъ, иже въ нихъ перваго имѣти его, яко главу, и

¹ На полѣ: «соборы святыхъ отецъ и Римской церкви законополагаху». ² На полѣ: «64».

³ На полѣ: «надъ единими Западными церквами папѣ власть дана, а не надъ всѣми».

⁴ На полѣ: «34».

ни единоже што дѣяти излишно, кромѣ онаго волѣ⁵. Она же токмо дѣяти комуждо, еликаго паракіаѣ || (об. 141) прилежитъ, и иже подѣ нимъ селамъ. Но ниже онъ, кромѣ волѣ всѣхъ, да творить что. Тако бо единомысліе будетъ, и прославится Богъ Господомъ Исусъ Христомъ».

Тыже, елика убо о преданіяхъ Старога Рима престолу завѣщаша богоносніи отцы—горѣ и долу предлагаеши, нечестіемъ како любо супротивящимся зазриши. А яже тыжде о равночестіи Новаго Рима престолу не единою, но многажды узакониши,—ни въ чтоже вмѣняеши. И яко убо папу перваго быти иныхъ оправдаша, прилежно прочель еси? А якоже Новаго Рима епископу равнымъ сподоблятися оному старѣйшинствомъ, якоже и онъ, въ церковныхъ величаться вещахъ узаконяши,—се волею мимо || (142) текаеши. И кая сила предѣ Богомъ неправды держащаяся. Аще убо папа ниже патриаршескою хиротонією твердость имать, ниже лѣпо есть тому, кромѣ всѣхъ волѣ, что ново о вѣрѣ велѣти. И нашему патриарху тыхъ же сподоблятися старѣйшинствъ, и якоже оному въ церковныхъ величаться вещахъ, божественныя законы повелѣвають. То како насъ послушати и покорятися папѣ понужае, яже намъ подѣ святѣйшими нашими патриархи паствитися законъ повелѣ и прочая?! И како тому покорятися повелѣваеши, не движимы ли границы законоположенія богоносныхъ отецъ, хранящу, и ничтоже ли божественныхъ повелѣній единыя истинныя || (об. 142) вѣры непоколебимо съдержавшему?

Но николиже буди намъ въ толикое пріити неистовство: иже быхмо мѣли улишати его тоя почести, юже богоносніи

отцы тому даша, егда быхмо его видѣли православна суца, и правиламъ святыхъ отецъ прилагающася. Ащели же божественныхъ законовъ и велѣній преступникъ есть, то что прожно вмѣняете, аще и мы съ вами не погибнемъ?! Или еретика суца и правыхъ велѣній развратника—ничтоже възбавити глаголете тако приѣмника быти Петрова, и ключи царствія небеснаго имѣти? Не спротивляемся. Буди убо приѣмникъ! Но якоже немощъ здравія, и яко буря затишья, и якоже тма || (143) свѣта, ключыже царствія небеснаго имѣти, не иже отворяюща, но иже замыкающа, и никакоже пращающе внити всѣмъ послѣдующимъ ему!

«Немощно, глаголете, папѣ еретикъ быти». Что глаголеши? Человѣка жертва зрю и глаголеши: немощно есть умрѣти. Но патриарси убо мнози въ древнихъ вѣременѣхъ быша еретици, папа же ни единъ. Да убо глаголютъ иже о Макидоніи, яко понеже прежде его епископъ Константина града еретикъ не бысть. Сего ради речемъ ли ниже того еретика быти, или свойственнѣйшаго потребуе указанія о семъ. Аще кто о невоздержной оной женѣ бывшой папѣ отвѣщати восхоцетъ, да не возглаголетъ, яко понеже прежде || (об. 143) ни единая жена бѣ папа, да убо ниже та, и како сіа цѣломудрна помыслиши?

А якоже въ церковь Римскую, и вѣру Римскую, и сами вѣровати и исповѣдати глаголете, и иныхъ тако вѣровати понужае, — подобае и о семъ рещи: яко разньствуетъ отъ святыхъ Отецъ нашихъ церковь Римскую называти соборную церковь? Соборную бо церковь именующе, составленіе разумѣется иже по всей вселенней право-

⁵ На полѣ: «Послѣдніи, кромѣ волѣ перваго, и первый, кромѣ волѣ всѣхъ, ничтоже могутъ творити».

славныхъ христіанъ, которые неподвижно и непоколебимо же благочестія велѣнія соблюдаютъ. Римскую же церковь егда рекутъ, противъ разньству другихъ повелѣній честныхъ церквей, се глаголютъ: якоже и прѣблаженѣйшій возлюбленный ученикъ Спасовъ Іоанъ ||(144) Богословъ въ Откровеніи своемъ споминаеть—самаго Христа слова вписати въ книги и послати въ Асію церквамъ повелѣваетъ: «ангелу церкви Ефеское напиши; ангелу церкви Эмир[н]ское, ангелу церкви Пергамское» и прочимъ. Такоже и богоносній отцы Карфагенскаго собора въ сто первомъ правилѣ сице глаголютъ: «угодно есть о распри Римской и Александрьской церкви, къ святѣйшему папѣ Інокентію писати, яко да кояждо церковь друга къ друзѣ миръ сохранить по Господней заповѣди». А сего никтоже вмѣсто еже рещи соборную, церковь Римскую когда рече. Тѣмъ же образомъ и вѣру соборную егда глаголютъ, сію разумѣю, юже всѣ православніи христіане исповѣдуютъ, идѣже ||(об. 144) любо прилучится. Вѣру же Римскую христіанскую никтоже, ниже неистовъ бывъ, речеть. Узаконоположиша же не въ Римскую вѣру или церковь, но въ соборную или общую и вѣру и церковь намъ вѣровати, юже вѣру и церкви соборныя исповѣданіе съхранихомъ, и до конца, Богу насъ съблюдающу, съхранимъ. И ниже убо намъ праведно есть въ Римскую церковь рещи вѣровати, ниже вамъ сію соборную именовати. Намъ убо, яко въ соборной церкви законѣхъ пребывающимъ, и сеа цѣла и непоколебима преданія хранящимъ, нужнѣйше въ ню вѣровати и исповѣдывати, еже вѣры велѣнія соблюдающе есмы. Вамъ же

убо, иже соборныя церкви преданіе откинувшимъ ||(145) и сіа ни во чтоже положившимъ и странна гѣкая и чужая велѣнія воведшимъ,—како будетъ правое, еже отвергостеса церкви, паки въ ту вѣровати и исповѣдовати?! Бѣдно убо се и укортству достойно! Предлагающе бо Римскую церковь соборную наричюще, симъ яве показуется, яко соборныя церкви совсѣмъ отпадоште! И иже убо обще всей божественей церкви узаконоположенная отъ божественныхъ апостолъ, и святыхъ отецъ нашихъ,—сіе вы стыдящеса, отъ совѣсти своея обличаемы, хранити исповѣдуете. Аще ли же кто въпроситъ васъ глаголя: «понеже исповѣдуете законъ хранити, то почто онъ, или онъ прѣступаетъ законъ»? Вы же въ тымъ оправдатися немогуще, на власть абіе ¹, якоже ||(об. 145) напреднѣйшій и крѣпчайшій якій градъ прибѣгаете, мало што розно отъ мучителей творяще, иже словами немогуще повинуты, мученики дѣлати въ власть ю не лѣняхуса лютѣйшая.

Сіа убо о семъ доволна.

Подобаеть же словомъ огласившу множайшими показаная, сокративши конецъ приложити слову.

Первое ² убо указахъ, яко кождо отъ божественныхъ ученикъ Христовыхъ, съборный пастырь и учитель вселенней всей, непосредственнѣ отъ владыки Христа поставленъ бысть.

Второе ³ яко блаженный Климентъ не вселенной епископъ, но особно Риму, якоже и иншій иному граду отъ верховнаго поставися, и-яко ниже послѣдній Римскій престолъ бѣ; ||(146) но послѣди отъ святыхъ отецъ нашихъ и благочестивыхъ царей законоположенія первый бысть.

Третье ⁴: яко и Новаго Рима пре-

¹ На полѣ пояснено: «варазъ». ² На полѣ: «1». ³ На полѣ: «2». ⁴ На полѣ: «3».

столь, равнѣ сподоблятися старѣйшинствомъ Стараго Рима престолу и якоже оному въ церковныхъ величаться вещѣхъ узакониша.

Четвертое ⁵: яко ниже законъ, который повелѣваетъ, ниже обычай одержалъ сіе, и жебы патриархомъ отъ папы поставлятися, и убо ниже бысть.

Пятое ⁶: яко не извожаше папа соборовъ, но соборы палу, и ниже о немъ церковь узаконяла.

Шестое ⁷: яко рассудися отъ богоносныхъ отецъ нашихъ, которымъ иже по вселенней церквамъ подлежати подобаеъ папѣ, и которымъ коемуждо отъ патриархъ.

||**(об. 146)** Седмое ⁸: яко не прощено есть которому отъ патриархъ, или папѣ, излишно што вѣры велѣніе предавати, кромѣ всѣхъ волъ.

Осмое ⁹: яко пребывающа убо папу во отческихъ велѣніяхъ, достоинъ воздавати ему почестъ, елику отцы повелѣша,—праведно бо. Не пребывающа же—бѣжати того подобаеъ, якоже волка и глителя, сирѣчь—сказцы церковнаго.

Девятое ¹⁰: яко въ соборную церковь и вѣру вѣровати подобаеъ христіаномъ, а не въ частную. Тако бо начала узаконяло.

Десятое ¹¹: яко часть отсѣчена отъ всея соборное церкви есть и умерщвлена, и святыхъ апостолъ и богоносныхъ отецъ нашихъ отвергши преданія, и въ частную церковь и вѣру ||**(147)** вѣровати сповѣдующе. Которыми ничтоже ни какоже повредишася што отъ соборныя церкви узаконяемыхъ преданій. Сіи убо здравствующая есть часть, имже единымъ прикладно въ соборную церковь глаголати вѣровати.

Сіа убо азъ праведно судихъ къ твоей любви послати, всюду о истинѣ попейся, и ничтоже по страсти рекъ. Ты же сіа приеми, и прочетше, аще что имаши супротивъ рещи, или всѣмъ, или нѣкимъ, или единому ихъ, да имать вѣру твое слово, отъ ихъ рѣкомъ началъ, и долготерпѣливо услышимъ.

Доздѣ конецъ слова Варлаа Калаверскаго, еже писа къ Францишку учителю Римскыя церкви.

Аще и укратѣ, ||**(об. 147)** обачеже съ вниманіемъ прочитающему мощно бѣ, яко въ зеркало гландающа, безобразіе и красоту узрѣти; также и отъ сего писанія удобъ познати, что есть еже по Бозѣ отъ истины преданое, и что пави по страсти отъ человѣческихъ умышленій съставленое? Святіи бо мірови судятъ, яко апостолъ свѣдѣтельствуеъ ¹². Подѣ одинагоже судъ заганяти всѣхъ—се безчинно и нечестиво есть ¹³. Обрѣтаеъ бо ся въ святомъ писаніи, пачеже въ книзѣ священныхъ Дѣяній Апостольскихъ, яко общимъ судомъ божественіи апостоли вѣры велѣніа узаконяюще предаваху. Сице и богоносніи отцы, апостольскимъ преданіемъ послѣдствующе, творяху. Писано бо ¹⁴: егда ||**(148)** нѣцыи еже отъ Жидовъ вѣровавшие, научали тыхъ, иже отъ необрѣзанныхъ народовъ увѣрили, абы ся обрѣзали, водлугъ обычаю закону Моисѣева. О чомъ было спору много, дондеже сътвориши, яко Павелъ и Варнава зъ нѣкоторими иными хо-

⁵ На полѣ: «4». ⁶ На полѣ: «5». ⁷ На полѣ: «6». ⁸ На полѣ: «7». ⁹ На полѣ: «8». ¹⁰ На полѣ: «9». ¹¹ На полѣ: «10». ¹² 1 Кор. гл. 6, вач. 134. ¹³ Премудр., гл. 3. ¹⁴ Дѣян. гл. 15, вач. 35 и 36.

дили къ апостоламъ и старцамъ въ Иерусалимъ, пытаючися о томъ, събралися апостоли и старцы, сирѣчь—презвитеры—въ Иерусалимъ вѣдати о речитѣй. «И многу взысканію бывшу, всталъ Петръ, мовиль къ нимъ» и прочая, яко тамъ писано есть. «По умолчанію же ихъ, отвѣщаеетъ Іаковъ, глаголя: мужіе братіа, послушайте мене (и прочая). Тѣмже азъ сужю—не омерзенивать иже отъ народовъ наворочающимся || (об. 148) къ Богу живому; но заповѣдати имъ отгребатися отъ требъ идольскихъ (и прочая). Тогда угодбалося апостоламъ и старцемъ со всею церковью» и прочая. Смотрѣтежь, яко и писали о томъ, глаголя: «апостоли и старцы и братіа; сущымъ въ Антіохіи, и Сиріи, и Киликіи братіи еже отъ язкъ, о Господи радоватися. Изволися намъ бывшимъ вкупѣ» и прочая.

Явно убо есть отъ сего святого писанія апостольскаго, яко божественный Петръ не старшинство вьсхыщаеетъ, ниже обрѣтаеетъ глаголя «яко мнѣ подобаеетъ таковыя речи исправляти», яко днесъ Римстии приѣмници его собѣ единымъ все привлащаютъ, но яко писано: ¹ «если иному въ собраніи сѣдѣющему открьется, первый—да молчитъ». Тако || (149) и здѣ: вышей Петръ предначинаеетъ слово, преимуетъ же рѣчь блаженный Іаковъ. И реченымъ отъ Іакова повинуютя всѣ, и Петръ самъ, и апостоли, и старцы. Тако любовію Христу они божественіи прилежали, и вкупочинно о истинѣ и о церковномъ уближеніи попеченіе имѣаху. Ихже велѣніемъ и богоносніи отцы послѣдующе, отвсюду въ едино съвокупляющеса, вселенскимъ судомъ уставы церковныя утвержаху, единъ отъ другаго помощи

требуя. Вѣдаху бо немощь чловѣчскую.

Латини же аще и приѣмници суть верховнаго апостола, отъ негоже законъ имѣти хвалятся, самиже супротивляса, законъ попирають, никакоже хотяще вселенскаго собора судови исправленія || (об. 149) попустити; точію сами вмѣсто учителей сѣдѣти, и искомымъ речамъ судіями хотяще быти, прочихъ же всѣхъ вмѣсто учениковъ слушающихъ хотяху имѣти. Кому же ту отъ обоихъ подобнѣй вѣру иняти: если святому писанію божественныхъ апостолъ, и такъ множеству преподобныхъ и богоносныхъ отецъ на вселенскихъ святыхъ соборохъ бывшихъ; или пакы голымъ змышленнымъ словомъ чловѣчскимъ?

Видимъ бо и самаго того верховнаго блаженнѣйшаго Петра, аще и отъ послѣдняго обличаема, несъпротивляющася. О немъ же божественный апостоль Павелъ ², къ Галатомъ пиша, споминаеетъ, сице глаголя: «Егда пришесть Петръ въ Антіохію, обличне ему || (150) спротивихся, яко зазростивъ ми бысть. Первѣй бо нежели придоша нѣщии отъ Іакова, онъ посполу зъ язкы, сирѣчь—съ иоганы, яде. Егдаже придохъ ³, онъ лицемѣруя отпрятывался (рекше—отлучался), боящеса сущыхъ отъ обрѣзанія. И облудность таковую съ нимъ показывали и прочіи Жидове, сущіи съ нимъ, такъ яко и Варнава прилѣбился лицемѣрью ихъ. Но егда видѣхъ, яко неправо ходять къ истинѣ благовѣствованія, рекохъ предъ всѣми Петру: если ты Жидовинъ будучи попаганску а не по Жидовску живешъ, для чегоже народы поневоляешъ жидовствовати? Мы убо естествомъ Жи-

¹ 1 Кор. гл. 14, зач. 157, ст. 30. ² Галат. гл. 2, зач. 202, ст. 11--15. ³ Слѣдуетъ «придоша».

дове, а не отъ языкъ грѣшницы» и прочая. Аще бо и послѣды || (об. 150) по възнесеніи Христовѣ божественный Павелъ на апостольство позванъ бысть, святый же Петръ, аще и верховный бѣ, обачеже и отъ послѣдняго исправляемъ, и о истинѣ обличаемъ, скромне терпимъ, и запрещаемъ молчить, и не точію абы ся спротивлялъ словамъ Павловымъ, но и заказаное отъ него любезне принявши, писаніе всѣхъ посланій его намъ залецаеть глагола ⁴: «Сего ради, възлюбленіи, тыхъ речей ожидающе, потщѣтеся нескверни и непорочни тому обрѣстися въ мирѣ, и Господа нашего долготерпѣніе разумѣйте быти спасеніе, яко и възлюбленный нашъ братъ Павелъ по даней ему мудрости писалъ вамъ, иже и въ всѣхъ своихъ посланіяхъ, повѣдаючи въ нихъ || (151) о тыхъ речахъ» и прочая.

Аще ли божественіи апостоли, и еже по нихъ богоносніи отцы, соборне всѣ единѣ отъ другаго исправляхуся,—како пакы мнящійся пріемникъ блаженаго Петра, якобы царь, сирѣчь — мучитель якій, безъ вины хочеть имѣти житіе свое? Блаженѣйшій бо тѣй Петръ, аще и верховный бѣ, обачеже и отъ послѣдняго направляемъ на истину, наказаніе любезно пріемлетъ, и яко единѣ отъ прочихъ дванадесятихъ смиряющеся вкупочивно о законѣ церкви божественныя, о нейже Христось умре и възскресе, съ ними промышляетъ. Пріемника же не тако видимъ; но съпротивна тому. Самъ любочтятся всѣхъ судити хочеть, и еже аще уставитъ что, всѣмъ || (об. 151) держати повелѣваетъ; самагоже себе отнюдъ никому судити не попускаеть. Сего ради и глаголють Латини, яко Римскій костель николи-

же не блудитъ. Симъ убо образомъ аще и множае блудити възсощеть, всяко блуженіе то не открыто пребудеть. Доколѣ бо въ единости святое съборное апостольское церкви Римляне пребывали; дотоля за общимъ прилежаніемъ благоутробныхъ истинныхъ пастырей, соборнымъ ихъ промышленіемъ, исправляеми суще, познаваху неможеніе свое и въ благовѣрїи пребываху, за первыхъ боголюбезнѣйшихъ блаженныхъ папъ Римскихъ. Которые, съ святыми богоносными отцы съвоюкупающеся братски, согласне, съдѣйствіемъ всесвятого || (152) Духа, вѣры велѣнія утвержаху, и стадо Христово, отъ губителныхъ волковъ възмущеное, пастырски духовнымъ оружіемъ боронячи, въ ограду единныя святыя съборныя церкви собираху. Тогда убо явни были истинніи пастыріе. Также волкы и губителіе межи пастыри не могоша укрытися, яко и въ самомъ томъ преславущемъ Римѣ найдовани были. Якоже на шестомъ святомъ соборѣ папу Римскаго, нарицаемаго Оноріа, богоносніи отцы осудивши и анаемъ предаша.

Аще и вѣдци отъ Римлянъ ⁵, обмвляюще то, уѣрйти хотяху, щитачися писаніемъ святѣйшаго папы блаженаго Агаѳона, иже предъ зачинаніемъ собора того писалъ, споминаючи, яко костель || (об. 152) ни единими новинами еретическими николиже растлися, реше—сопсованъ не былъ,—тогда то не дивъ! Понеже въ то врѣмя, яко священнй Агаѳонъ писалъ, точію ся на соборъ збирали, ожидающе прочихъ тамо пришествія, ни коегоже възсканіа о сихъ творяху. Прежде бо осужденіа не подобаеть кого виновна творити. Оба-

⁴ 2 Петр. гл. 3, зач. 68, ст. 14—16. ⁵ На полѣ: «Гербестъ, въ книжцѣ, въ року [15]86 въ Краковѣ друкованой».

чеже егда собору всему съшедшуся и възсканію бывшу, виновныхъ обрѣтошяся. Ктому прочее святыи соборъ не терпѣть молчаніемъ ереси покрывати. Но что творить? Яко въ шестой справѣ того собора о семъ всемъ доволне написано есть. Первѣе имена ихъ, яко скверныхъ еретиковъ, выгладивши отъ священныхъ поминниковъ ||(153) проповѣдуютъ глаголя: «святыи соборъ, иже единому отнюдъ осужденныхъ явльшихся, и по отреченіи нашемъ, юже изверженныхъ отъ священныхъ поминниковъ, симъ анаѳемѣ предатися». Тамъ же, по имени каждого сноминающе, глаголаху: «**Теодора, Франтскаго еретика, анаѳема! Сергія, еретика, анаѳема! Кюра еретика, анаѳема! Онорія, еретика, анаѳема! Пура, еретика, анаѳема!** И всѣхъ пособствующихъ за еретиками, анаѳема!» Также же и въ другомъ словѣ отъ тыхъ же справъ яко на соборъ съзывающе къ царю писали, глаголюще: «прожное новое згоды, и тоя вынайдователей, далече нѣгдѣ отъ дворовъ церковныхъ откидываемъ и анаѳемѣ справедливе предаемъ, то естъ ||(об. 153) **Теодора, Франскаго, Сергія же и Павла, Пура и Петра** посполу, иже Константина града бывшихъ первосѣдателей, еще же и **Кюра, иже Александрію священоначалствовавшаго и съ ними Онорія, иже Риму бывшаго первостолника**». А иже священный Агафонъ, будучи съ святыми отцы началомъ того святого шестаго собора, несвершивши отъиде къ Богу, на егоже мѣсце Левъ папа възиде, иже и собора того конецъ постиже, — съи, пишучи къ царемъ Греческимъ, съ конца справы тогоже собора споминиваетъ глаголя: «также анаѳемѣ предаемъ вынайдователей новое прелести, то естъ: **Теодора, Франскаго епископа, Кюра же Алекса[н]дрскаго, Сергія, Пура, Павла и Петра, ||(154)**

веторіе церкви Константина града прелстители болшѣ, анижѣ наставники; не токможь, но и Онорія, иже сію апостольскую церковь не приаль ученіемъ апостольскаго преданія очищати, но скверными уставами своими осквернитися нескверной попустилъ».

Како убо не посрамятся отъ сихъ свѣдѣтельствъ самихъ блаженѣйшихъ папъ Римскихъ — смѣющіе глаголати, яко приѣмникомъ божественаго Петра немощно погрѣшати, и правдивыхъ велѣній отпадати. Человѣцы бо суть, прочимъ подобострастни человекѣомъ!

Ниже бо самъ тѣи верховный апостоломъ блаженѣйшій Петръ безъ преткновенія пребысть! Первѣе бо, егда Господь ученикомъ умываше ноги, Петръ своихъ |(об. 154) възбранялъ омыти, услыша отъ Христа: «аще, рече, не умю тебе, не имаша части съ мною». Второе егда Христось глаголя: «иже подобаетъ Сыну человекескому предану быти» и прочаа, Петръ же рече ему: «милосердѣ ты еси, Господи, не буди тобѣ сіа». Господь же отвѣща ему: «иди отъ мене, сатано, соблазни ми еси, яко не мыслиши яже суть Божія, но яже человекеская». По сихъ третицею отвержесе и съ клятвою Христа. Обачеже горькимъ плачемъ покаявся, спасеніе получи, и достоинство свое паки наслѣдова. Сего ради на воскресеніе Христова ангель женамъ у гроба глаголетъ: «рѣте ученикомъ и Петрови», сирѣчь, яко да не отреченія ради отчаеся. Еще же по сихъ въ колку лѣтъ по вознесеніи Христовѣ, отъ блаженаго Павла апостола обличаемъ, якоже предречеся, || (155) иже неправо ходитъ къ истинѣ благовѣствованія.

Ащели самъ тѣи верхъ апостольскій божественный Петръ, яко человекъ, претывался, — како истина вмѣнятся отъ

глаголющихъ того приѣмнику безъ преткновения всегда пребывать?! Сего ради узаконился отъ божественныхъ апостолъ и богоносныхъ отецъ, вкупно едино отъ другихъ исправлятися.

По отщепенію бо Латинъ отъ святое соборное апостольское церкви, если кто всхочетъ въ лѣтописи, сирѣчь въ крайнику, ихъ углянувши почести sprawy всѣхъ Римскихъ приѣмниковъ Петровыхъ,—обачить въ множайшихъ отъ нихъ многогя безчинства и нестройность, ихже неудобъ писаніемъ въ такъ малые вмѣстити книжки. Они же и трулися, ||(об. 155) и забіялися, и различныя ереси плодили, наконецъ дѣти родили! И како не соромъ будетъ глаголющимъ, яко апостольскіе намѣстники Римскаго востела не погрѣшаютъ, и истинныхъ велѣній николиже отпадаютъ?!

Еще бо святіи богоносніи отцы прежде многихъ лѣтъ, ощущали Латинъ сею болѣзнію високоумія содержимыхъ суущихъ.

Въ царство Феодосіа Малаго, егда помѣстный святыи соборъ бысть въ Кароагенѣ, на немъ же бысть 217 святыхъ отецъ, отъ окрестныхъ странъ събравшихся, тамъ же въ то врѣмя отъ папы Римскаго бѣху посланники, стрегущи сѣдалища его на соборѣ: Фаустинъ, епископъ отъ Мавританія, и Филиппъ и Асель, презвитера, отъ Пипена ||(156) Италійскыя страны. Которые предъ всѣми святыми Отцы на соборѣ томъ допиралися мѣста перваго, вмѣсто папы сѣдѣти; и повелѣннаа папою собору творити розказующе, глаголюще и отъ правилъ, иже отъ папы принесоши показующе, якобы собора Никейскаго каноны, рекше — правила,

присудити то папѣ мѣли, яко, рече, и Сардикѣйскаго помѣстнаго собора четвертое правило свѣдѣтельствуеть, иже зверженому епископу или презвитеру отъ своихъ епископъ собора, повелѣваетъ къ Римскому папѣ припадати, такъ яко, рече, и Никейскій соборъ повелѣ. И просили отцовъ на соборѣ томъ суущихъ, да извѣстно покажутъ имъ, аще таковое правило Никейскаго ||(об. 156) собора бѣше ¹. Святые же отцы ниже единъ который отъ нихъ бѣ, еже бы о семъ вогда слышалъ, или въ помышленіи имѣлъ, абы папѣ Римскому всѣми розказовати повелѣно, окромъ первосвѣданіе тому на соборѣхъ присужоно, яко столечнаго Римскаго града епископу. Сего ради отвѣщаху святіи отцы глаголюще: «яко не вѣмы о семъ». И совѣщавшеса всѣ глаголаху, яко достойтъ папѣ Римскому писати къ архіепископу Константина града, и къ Александрьскому, и отъ тѣхъ яко извѣстныхъ правилъ Никейскаго собора испросивши преписати, и намъ сіа показати. Обачеже, яко да продолженіе въ соборѣ не будетъ, или молва кая въздвигнется, сего ради изволиши отъ Римлянъ ||(157) оказаное правило держати, дондеже истинные извѣстные Никейскаго собора правила преписанные отъ папы примутъ. Егдаже та истинная правила святого перваго вселенскаго собора иже въ Никейи бысть, къ нимъ на соборъ Кароагенскій принесены отъ святого Кирила Александрьскаго и отъ Аттика Костентиноградскаго, архіепископовъ, которые и писали до святыхъ отецъ собору того Кароагенскаго тыми словы ²: «якоже писасте къ намъ, преосвященная братіе, извѣстно и вѣрно преписати господь-

¹ На подѣ: «Кароагенскаго, правило 2». ² На подѣ: «Кароаген. правило 136».

скаго собора правила, яже въ Никей Винѣйстемъ градѣ святіи отцы изволиша. И се преписахомъ, вашей любви послахомъ». Также и Костентиноградскій архіепископъ тыми словы глаголя¹: «Иже въ Никей || (об. 157) вселенскаго собора правила, якоже отъ Отець повелѣна быша, тако истинно преписавше сіа, послахомъ къ вамъ, честная братіе, якоже писасте къ намъ». Тогда прочетши святіи отцы та правила, и не обрѣтши въ нихъ заповѣди такое, дабы дана власть Римскому епископу всѣми справовати, и свои причетники всюду ему посылати, и черезъ нихъ выпытывати и пересуживати соборовъ епископскихъ и презвитерскихъ суды; но паче съпротивно тому Никейскаго събора каноны пишучи, отнюдъ заказуютъ единому въ другаго предѣлъ не переходити; но каждому свое отдѣленное строити и обладати, чисто соблюдаячи, яко слово о всемъ томъ Господу Богу въздати || (158) долженъ сый. Сего ради² святіи отцы собора того писали къ тогдашнему папѣ Римскому Келестину, упоминаячи, абы отъ того часу болшъ того чинити не хотѣлъ, и смроду свѣта сего зъ ухвалствомъ въ церковь Божию не уводилъ. А еже въ Сардикіи, сирѣчь,—въ Срѣднѣ собора помѣстнаго, въ правилѣ третьемъ, пачеже въ четвертомъ, пише: «еслибы епископъ былъ судомъ общыхъ епископовъ осужденъ, и отъ епископіи изверженъ, — онъ же крѣпяся мовилъ бы, иже не по правдѣ есть осужденъ, — таковаго Римскому повелѣваетъ разсматривати самому, или презъ посланники свое». Тогда вина, сирѣчь—причина, того тая есть, яко лѣтопись свѣдѣтельствуесть, або и тогоже собора Сар-

дійскаго || (об. 158) предмова: «Понеже двомъ братомъ сыномъ великаго Константина царствующимъ единому въ Западныхъ странахъ Старога Рима, нарицаемому Константину, благовѣрну сущу; другому же брату его, тогоже имени Константину, Въсточныя страны самодержцу Цариградскому во Аріанскую ересь уклоншуся и всяко тѣпаніе показующу, жебы онаго святого вселенскаго первого собора иже въ Никей, благодатію Духа Святого воставленна заповѣди разорити, такоже и прочихъ прежде бывшихъ помѣстныхъ соборовъ правила расказити и погубити, и многое возмущеніе и печаль христіаномъ Въсточное церкви содѣлывающе,—папа же тогда Римскій въ союзѣ любви съ прочими || (159) чотырма патріархи бѣ, яко едино тѣло, главою самимъ Христомъ Господомъ нашимъ направляеми суще, болѣзнуя о смятеніи и скорби сущей на Восточней странѣ, сказа благочестивому Западныхъ странъ самодержцу все отъ брата его на правовѣріе вѣстающее гоненіе. Царь же велми оскорбися и поболѣ о семъ. И написавъ, посла ко брату своему, претя и глаголя ему: «аще не престанеши тоеа брани, еже на правовѣріе воуешъ, се азъ самъ иду войною на тя». Онъ же противъ тому посла къ брату глаголя: «испытай извѣстно о вѣрѣ». Тѣмже зъ великимъ прилежаніемъ оба царѣ тые, повелѣпя собратися архіереомъ, дабы отъ нихъ изысканаа или избраная вѣра держана || (об. 159) была. И зложили мѣстце собору въ Сардикіи градѣ. Въ которомъ съвокупившеся епископовъ Въсточныхъ и Западныхъ числомъ 341, зыскиваячи и стязающесе на мнозѣ, всѣ съгласно запо-

¹ На полѣ: «Правило 137». ² На полѣ: «Кареаген. правило 2, въ толкованію».

вѣдъ изложивше утвердили святое сложеніе вѣры, еже въ Никей святіи отцы выобразили, и то держати и непретвориму тому быти повелѣши. Мудрствующихъ же надъ то, и не тако вѣрующихъ отмещюще и проклинаяще».

Сихъ ради винъ и за благоговѣяство онаго преподобнаго папы, на соборѣ томъ помѣстномъ Сардикийскомъ, святыми отцы епископомъ и презвитеромъ отъ сана изверженнымъ судомъ посполитыхъ епископовъ, еслибы ся не по правдѣ которому быти видѣло, || (160) повелѣши до Римскаго епископа утѣкаться, наипаче же въ то врѣмя въ странахъ тыхъ полунощныхъ благовѣрїю крѣпяшуща, у восточныхъ же смущенїю и оскорбленїю отъ самаго царя и отъ прочихъ властелей его дышущу. А за таковыми причинами прочїи вже папы Римскыя, отъ зависти дьявольское гордостїю и тщеславіемъ побѣждени бывше, въ обдержное и повинителное то повернули, и вже не въ обычай братское любви, яко другъ другу тяготу повиненъ носити³, но мучительскою, сирѣчь — царскою, властїю подъ свою мощь всѣхъ понужаетъ, повелѣваючи посланникомъ своимъ на соборѣхъ первое мѣстце засѣдати, и не то, што есть полезнаго церкви божественной, на соборѣхъ || (об. 160) изысквати, окромъ што онъ уставить, и подастъ, сіе повелѣваетъ утвержати и держати.

Сеа ради вины на соборѣ Кароагенскомъ, ощутивши богоноснїи отцы Латинъ гордостїю и лакомствомъ недугующихъ, блюденїе мѣстное потребиша, то есть, яко отъ того врѣмени никто отъ всѣхъ пяти вселенскихъ великихъ престоловъ, посланникомъ будучи на соборѣхъ въ мѣсто патриар-

ховъ мѣстца ихъ засѣдати не маеть, развѣ самъ особою своею если на соборѣ будетъ на присвоитомъ мѣстцу собѣ сѣдѣти имать. Также и на изверженныхъ отъ сана епископовъ⁴ и презвитеръ правило изложили, абы отъ того часу, пучинъ морскихъ не плаваючи, до Риму въ кривдахъ не бѣгали, а тымъ || (161) церкви, сирѣчь — збору Христова, которая злаго въ собѣ терпѣти не обыкла, потварне не уничижали. Но еслибы которому судъ не по правдѣ мнѣлся быти, тогда ко ближнимъ епископомъ прибѣгати повелѣши, или ко всему собору тояже области, гдѣ и свидѣтели и суперницы посполу быти могутъ. Тогда удобнѣй истина обрѣстися можетъ. Самому же о собѣ пучины морскыя плаваючи, безъ суперниковъ и свѣдѣтелей, не мощно по истинѣ оправдану быти. Много бо таковыхъ показалося, ихже соборъ по истиней винѣ отъ сана изверже, — сихъ папы папа принявши, въ санъ постави. Ибо и Апира, презвитера Сихійское церкви, || (об. 161) егоже соборъ истинныхъ ради винъ отъ сана изверже, сего папы папа въ презвитерство поставити повелѣ. Емуже по сихъ обличне свѣдѣтели дѣла его предъ нимъ покладали. Онъ же, видячи предъ собою свое справы, въ чюство пришедши, все то исповѣдавши на ся, на плачь и стenanіе обратился. Сего ради святые отцы собора того Кароагенскаго, упоминаючи до Келестина, тогдашняго папы, писали тыми словы⁵: «Иже отъ насъ отлучени суть общенїа, отсея на общенїе не можете прїимати, якоже и Никейскїй соборъ повелѣ. Се бо и Апиръ прїать былъ тобою, противяся собору и досажденіе

³ Галат. гл. 6, вач. 214. ⁴ На полѣ: «Кароаген. прав. 28 и 125». ⁵ На полѣ: «Кароаген. 138».

нанесе. По семъ же обратившися, самъ себе обличилъ, и плачемъ ||(162) и стenanіемъ скончилъ».

И много бы ся такового ихъ дерзопреступленія показало отъ правилъ святыхъ отецъ, но, кроткости дѣля, опустихомъ. Се же вкратцѣ отъ правилъ въспоманухомъ, понеже и они въ писанихъ своихъ оттоляже иногда свѣдѣтельства приводятъ, аще и криво, мнѣши, яко намъ не вѣдати отъ сихъ. Обачеже намъ не подобаеъ сими прелщатися, но истинная преданія съдержати, яко ся о томъ показано. Аще бо и причиною они суть разоранія царства Греческаго, и по неволству ихъ подъ моцъ поганыхъ Агарянъ,— намъ же, христіаномъ сущымъ, о сихъ не подобаеъ смущатися; но паче благодарити Бога и молитися о нихъ, да дасть имъ Господь ||(об. 162) отъ прелести гордыя свободившися въ разумъ истинный възникнути, и въ прежнее благолѣпіе оболкшеса, съ нами съединитися.

Змышляють бо глаголюще на насъ, яко быхмо мы отщепилися отъ нихъ. Тогда се и напростѣшему розсудити мощно, яко тотъ иже ся самъ единъ отъ дружины отрываетъ, отщепенцемъ именуется, соединенныхъ же и вкупѣ стоащихъ неистинно кто именуя отщепенцами речеть. Понеже бо престолы главнѣйшихъ царствъ, то есть: Римскимъ, Костентинопольскимъ, Александрьскимъ, Антиохійскимъ, и Ерусалимскимъ узаконоположено есть по всей вселенней духовнаго стану правитися. Якоже бо тѣло пятма чюйностими, рекше — ||(163) чувства правимо суще, единою главою водимо есть; тако и пятма сими престолы, яко чув-

ствы сущими въ тѣлѣ Христовѣ, всѣ члонки отчизнѣ, всякаго языка и царства по всѣхъ странахъ, епископомъ и прочимъ духовнымъ строитися узаконено бѣ; единою главою святое соборное церкви, самимъ Христомъ Господомъ нашимъ водимой и направляемой быти. Яко апостоль глаголетъ ¹: «Якоже Христосъ глава церкви, и тѣй есть Спаситель тѣлу». И пакы ²: «вы есте тѣло Христово и уди отъ части». Пять же чюствъ именуются: первое—видѣніе, второе — слышаніе, третье—обоняніе, четвертое—осягненіе, пятое—вкусеніе. Та бо пятерица въ каждомъ человекѣ всѣмъ тѣломъ рядить, ||(об. 163) единою главою водима и правима сущи. Еаже учительное евангеліе пятію паръ, рекше—супругъ, воловъ называетъ. Супруга бо душевная и тѣлесная чюства и муце сопряжены. Егда же распрѣжется, сирѣчь—раздѣлится, душа отъ тѣла, тогда ни творити, ниже дѣлати шдѣ кто можетъ. Сими убо пятерими чюствами всѣ дѣлаемъ и справуемъ, яко сами въскощемъ: если плотскыя дѣла, или духовныя. И прилежай къ земнымъ, съи съеть на тѣлѣ, и пожнетъ тлѣніе, сирѣчь—скаженіе; а духовныя дѣла справующе и сѣюще, пожнетъ на душѣ животъ вѣчный. А такъ пятый единъ отъ четырехъ чюствъ оттрѣгшися, правдиве отщепенцемъ именуется, ||(164) аще бы и зрѣніемъ мнѣлся быти. Глаголють бо, яко зрѣніе болше всѣхъ чюствъ есть. Но убо и зрѣніе отъ прочихъ чюствъ оттрѣгшееся само о собѣ състоятися не можетъ, зане мертво безъ прочихъ бываетъ. Якоже бо и члонокъ, рекше—рука, или нога, или прочій который отъ тѣла оттѣтнѣй, не можетъ о собѣ стояти, яко

¹ Ефес. гл. 5, зач. 230, ст. 23. ² 1 Кор. гл. 12 (въ подл. ошибка: 3), зач. 153, ст. 27.

мертвъ бываетъ. Тѣмже и Господь повелѣвая глаголетъ ³: «аще око, или рука, або нога твоя соблазняетъ тя, отсѣчи отъ себе», яко и кромѣ отсѣченаго котораго съ членковъ тыхъ, мощно есть прочему тѣлу внити въ царство Божіе. Единый же отсѣченный отъ тѣла, яко мертвый, како внити можетъ?

Ещеже поругаючися насмѣвають, и нѣвоихъ ||(об. 164) малодушныхъ и скудоумныхъ симъ соблазняютъ, яко попущеніемъ Божіимъ Грецьѣ страждетъ подь боязнію поганыхъ Агарянъ. Сего ради укоряючи глаголютъ: «и кто суть патриархы вашы? И гдѣ ихъ престолы? И для чого ихъ слушаете?» Тогда и отъ сихъ глаголь яве есть, яко свѣта сего мудрованіемъ недугуютъ, не имѣюще въ мысляхъ своихъ уничиженія и поруганія, яже носили и претерпѣли апостоли Христови и прочіи святіи, и самъ Господь нашъ Иисусъ Христосъ, онъ же и на проповѣди учениковъ своихъ посылая утверждаетъ, глаголя: «се азъ посылаю васъ, яко овечки, посредѣ волковъ» ⁴. «И не убойтеса, рече ⁵, отъ убивающихъ тѣла». Также и въ дорогу идучи, не казалъ брати ни двою одѣнья, ани ||(165) таистрици, въ чомъ хлѣбъ носятъ. Яве есть, яко взововъ скарбныхъ, ани пицныхъ зъ собою не мѣвали. Аще бо по таковыхъ суетныхъ человекъ мудрованію въскощемъ ревновати и уподоблятися народомъ таковымъ, ониже богатствомъ и всякими маестностями угобишися, и славою свѣта сего погибающею превозносятся, и отъ сего возмнимъ ихъ благочестивыхъ быти,—тогда ни чимъ розни отъ безбожныхъ пога-

ныхъ Агарянъ обрацемся, ихже Турками называемъ! Которые крови проливающе и чюжая въскищающе, такъ ся збогатили и вывышили, яко ни единъ народъ, или царство на свѣтѣ семь зровнати имъ не може. Богъ бо Вседержитель, родоначальниковъ ||(об. 165) нашихъ за преступленіе осудивши, не чюжая въскищати научи, но съ поту лица хлѣбъ ясти повелѣ ⁶; ниже невинныхъ казнити и крови проливати заповѣда, но и на виновныхъ помсту собѣ присвоѣна глаголетъ ⁷: «мнѣ помста, азъ въздамъ». И самъ Господь нашъ Иисусъ Христосъ научаетъ глаголя: «любѣте враги вашя» и прочая. Якоже бо и самъ биень былъ, а не биаше; но и о тѣхъ, иже биша и пропяша его, моляшеса Отцу, оставленія прося имъ: «занеже не вѣдятъ что творятъ». Сего ради и глаголетъ ⁸: «царство мое не есть сего свѣта царствіе; аще бы свѣта сего царство мое было, слуги мое взрушили быша за мною, да быхъ не преданъ былъ Іудеомъ». И апостоль воспоминая глаголетъ ⁹: ||(166) «не имамы здѣ мѣста пребывающаго, но грядущаго възскуемъ», сирѣчь — царства небснаго, въ неже и звани есмо, въ которое, яко апостоль ¹⁰ научаетъ глаголя: «многими скорбми внити подобаетъ», а не роскоши свѣта сего. Отъ которыхъ самъ Спаситель Господь нашъ отвода насъ, глаголетъ ¹¹: «горе вамъ, насыщеннымъ нынѣ, яко възалчете; горе смѣющимъ здѣ; блажени же плачущи. И горе егда добре рекутъ вамъ всѣ человекъ; блажени, егда възненавидими и укоряеми будете» и прочая. Въ томъ бо розни суть

³ Мате., гл. 5, зач. 18, ст. 29. ⁴ Мате., гл. 10, зач. 36, ст. 16. ⁵ Мате., гл. 10, зач. 37, ст. 28. ⁶ Быт. гл. 3. ⁷ Римл., гл. 12, зач. 110, ст. 19. ⁸ Іоан. гл. 18, зач. 59, ст. 36. ⁹ Евр. гл. 13, зач. 334, ст. 14. ¹⁰ Дѣян. гл. 14, зач. 35, ст. 22. ¹¹ Лук. гл. 6, зач. 25, ст. 25—26; зач. 24, ст. 22.

ными грады, вхожаше мечь, раздѣляюще и сѣкуще съ лютымъ гнѣвомъ и яростію оружною человѣкъ, младна и старыя. Новый Римъ Косте[нти]новъ градъ отъ ветхаго и древнаго Рима и многословущаго въ раздѣленіе и ненависть облачаша межи собою.

Аще бо Каруль отъ отца и дѣда христіанинъ нарицашеса, и чтяше Христовъ законъ, и соблюдале благочестіе, и многу честь святымъ Божиимъ церквамъ воздаше, и чествоваше архіерейскій и священнический чинъ; но придоша съ нимъ священники и учителя, || (об. 171) и мущіе въ собѣ ересь, тайно и помалѣ начаша развращати люди Божія, и учити тайно своимъ ересемъ. Потомъ же и яве ученіе ихъ являшеся, яко отъ царя Карула любими и помагаеми, и тако начаша глаголати, яко отъ Отца и Сына исходитъ Духъ Святыи въ едино начало; и опрѣсноки служити, и ины многа ереси умышляюще. Папа же Левъ видѣ погибающіи люди Господни, понеже въ сладость приимаху ученія Каруловыхъ учителей, и не имѣаше же у себе въ Римѣ премудрыхъ учителей, ежебы могли отнати такое злое ученіе еретическое, въскотѣ послати въ Царь-градъ, мудрыхъ ради, и убоася. Понеже тогда царствующу въ Цариградѣ Теофилу Иконоборцу люту. И тако || (172) посмлаетъ въ Іерусалимъ къ патриарху Ѳомѣ, моляще его, абы послалъ къ нему премудрыхъ мужей, могущыхъ обличити и прогнати такову ересь отъ Римскаго града. Патриархъ же Ѳома избра Михаила, протосиггела великой церкви, съ ученики его Теодоромъ и Теофаномъ самобратными, и Ювомъ, и посла ихъ въ Римъ къ папѣ Льву. Они же грядуще изволиши ити въ Константинъ градъ, и обличити царя Теофила иконоборца и укрѣпити люди Божія о честныхъ иконахъ. Царь же

Теофилъ повелѣ яти ихъ и мучити. Святыи же Михаилъ протосиггелъ въ тѣхъ мукахъ предаде святую свою душу Господеви. Такоже и ученикъ его Ювъ. || (об. 172) Теодору же и Теофану, по многихъ мукахъ, лица сожже таковыми образомъ: сътворивъ желѣзную дѣску и начерта на ней званіемъ писмена, и розжегши напечата лица ихъ, да нихъ же начертаны быша стихи таковыя: «всякому желающему притекати къ граду сему, сирѣчь Іерусалиму, идѣже пречистѣи сташи Божія Слова нозѣ, на востаніе вселенна, авишася честному мѣсту сему сосуди лукави, злобѣсныя прелести». Сихъ ради писменъ, еже на лицахъ своихъ блаженій Теодоръ и Теофанъ напечатаны имѣаху, и во святохъ межи прочими мученики нарицаются начертанными. Но убо таковыя ради вины, святыи Михаилъ, протосиггелъ святыхъ великія || (173) Іерусалимска церкви, съ ученики своими, ни единъ ихъ въ Римъ не приде. Папа же Римскій Левъ, видя люди Божія погибающіи отъ преждедеченыхъ Каруловыхъ еретиковъ, недоумѣвашеся и скорбаше. И сего ради написа на дскахъ исповѣданіе православныхъ вѣръ, еже есть: «Вѣрую въ единого Бога» и постави на стѣнѣ въ церкви, да входящии глаголють, исповѣдующе Сына отъ Отца рождена, и Святого Духа отъ Отца исходяща. Сіе сътвори на укрѣпленіе вѣрныхъ и на обличеніе оныхъ еретиковъ Каруловыхъ.

По преставленію же папы Льва, бысть папа въ Римѣ Венедиктъ. Стыи Латиняны убо родомъ и умѣтель обоимъ книгамъ, Латинскимъ и Греческимъ. И видѣ || (об. 173) такоже люди Божія развращаемы отъ еретиковъ, и тако обѣма языки, Греческимъ и Латинскимъ, написа исповѣданіе православныхъ вѣръ, и повелѣ всѣмъ христіанамъ глаголати,

Грекомъ же и Латиномъ, на обличеніе преждедеченыхъ еретиковъ, и прелести ихъ не послушати. По семъ же и посланіе написавъ, посла къ четыремъ патриархомъ Цареградскому, и Александрьскому, и Антиохійскому, Иерусалимскому, яко, по скончаніи его, не примати папъ Римскихъ въ воспоминаніе въ церкви, дондеже исповѣдять писаніемъ, како вѣрують. Понеже вворенися, рече, въ Римѣ злая ересь, и погубяють мнози, раболѣпно почитающе Святого Духа, еже отъ Отца и отъ Сына исходити ||(174) исповѣдуютъ, и опрѣсноки служити, и иная сѣюще злая еретичества. Обычай же древній и законеніе имѣаху, вся пять престоловъ въ союзѣ и любви пребывающе, яко пять чюствъ въ единомъ тѣлѣ. Егда кто на престоль папешства возводимъ бываше, отъ четырехъ патриархъ благословеніе примаше, и въ священныя помин[и]кы церковныя имя его вписоваху. Въ божественныхъ бо литургіяхъ, прежде всѣхъ иныхъ патриархъ, въ молитвахъ папу въспоминаху. Также и на патриаршество възводящися, отъ папы и прочихъ патриархъ благословеніе примаше. Вегда же ересь та, еже и отъ Сына исхождение Святому Духу умышляху, отериватися въ Римѣ ||(об. 174) почала, сего ради отъ того часу по блаженемъ томъ вышепомянутомъ Венедиктѣ папѣ узаконися, не иначе имя папы Римскаго во священныя поминныя примати, ажъ первѣй рукою своею исповѣданіе православныя вѣры написавши съ клятвою, иже истинно такъ держитъ, къ четыремъ патриархомъ пришлетъ.

По Венедиктѣ же бѣху папы въ Римѣ: 1—Андріанъ, 2—Леонъ, 3—Стефанъ, 4—Паскаль, 5—Евгеній, 6—Ва-

лентинъ, 7—Григорій, 8—Сергій, 9—Леонъ, 10—Иванъ, Ангелскій родъ, 11—Венедиктъ, 12—Никола, 13—Андреанъ, 14—Иванъ, 15—Мартинъ, 16—Андрѣанъ, 17—Стефанъ. Сіи всѣ православни быша и единомысленни четыремъ ||(175) патриархомъ: Цареградскому, Александрьскому, Антиохійскому и Ерусалимскому.

Въ гѣта же ¹ Два царя Премудраго, сына Василиева Македонянина, бысть папа въ Римѣ Формосъ проклятый, имый въ собѣ ересь съкровенну онѣхъ Каруловыхъ еретикъ. Благочестивіи же людие нарекоша его папою, не вѣдуще въ немъ ереси. Онъ же, по обычаю прежде бывшихъ папъ, написа рукою своею истинно исповѣданіе православныя вѣры лестію, и посла къ четыремъ патриархомъ. Егдаже приять престоль, нача учити ересемъ люди Божія. И тако Латини всѣ удобъ приаша злое ученіе то, и отъ царствія Греческаго и отъ чотырехъ патриархъ отлучишася.

|| (об. 175) По первомъ же ересиначальнику, преречоннымъ Формосъ: 2—бысть папа въ Римѣ Внифантій, 3—Стефанъ, 4—Романъ, 5—Феодоръ, 6—Иванъ, 7—Венедиктъ, 8—Леонъ, 9—Христофоръ. Сіи всѣ единомысленники бяху Формосу.

Бывшу же ² Сергію патриарху въ Цариградѣ, въ гѣто 6552, съй, по совѣту тріехъ патриархъ, истеза папу Римскаго Христофора, иже бысть осмый по Формосѣ, въ гѣта Константиноградскаго царя Василя Болгарогубителя. Христофоръ же исповѣда и явѣ глаголя, яко Пресвятый Духъ отъ Отца и Сына исхождение имать. И сего ради Сергіемъ патриархомъ Царяграда и прочими патриархи отъ книгъ поминныхъ, идѣже писаны суть патриарси, извер-

¹ На полѣ: «о Формосѣ». ² На полѣ: «О, проклятіи Латини!»

женѣ || (176) бысть и проклятіе наслѣдова. По семъ же Христофоръ развращеномъ исповѣдницѣ, написаши явѣ Латини въ Римскѣй церкви, яко и отъ Сына Духъ Святой исходитъ.

Вѣдомо ¹ же буди, яко отъ шестого святого вселенскаго собора, до царства Константина царя Манамаха, обличаемы бяху помалу Римляне отъ тогдашнихъ святыхъ отецъ и патріа[r]хъ о ересѣхъ, еже отчасти имѣху тогда. Прежде о опрѣсноцѣхъ. Потомъ же явлено бысть, яко хулять на Духъ Святой. Сего ради отсѣкоша до конца помяновеніе папину, и всѣхъ отринуши и отвергоша ихъ, и конечнымъ проклятіемъ прокляша ихъ.

По многихъ же папахъ, бысть папа великаго престола Римскаго Петръ Гугнивий. || (об. 176) Сѣй беззаконникъ отвергъ вѣру христіанскую, и всю Италію возмути, и многы ереси злыа насѣя въ всѣхъ Римскихъ странахъ. И попомъ повелѣ комуждо седмъ женѣ держати, а наложницъ елико хочеть. И арганомъ и мусикиамъ въ церкви быти повелѣ, и брады и лона постризати, и пону и діакону и всякому чловѣку мужску полу и женску, и гипсы и волкы ясти. И ина многа неподобная беззаконный сѣй устави, съ единомыслиныи своими Римляны. И сихъ ради отвержени и прокляти.

Вретанійскый тежъ островъ ² великъ зѣло, иже пріаша крещеніе при велицѣмъ царіи Константинѣ. И быша благочестиви, и Грекомъ || (177) единомыслени. Книгъ же по своемъ языку неимущи, но Латинскимъ языкомъ держажу книги. Бяху же всегда врази Римлянѣмъ. Папа же, змовившися зъ

Римляны своими, и сотвориста со Вретаніаны миръ и любовь, и многими клятвами утвердиста ихъ, еже всегда миръ и любовь имѣти, и на съпротивныя подвизатися заедино, и поставоленный миръ и любовь хранити крѣпко. Папа же обѣщася поставити имъ царя въ Вретаніи. Они же, царскаго ради имени, ради быша, и едносоветни папѣ и всѣмъ Римлянѣмъ. И понеже книги Латинскимъ языкомъ имѣти Вретаніанѣмъ, удобь преврати ихъ папа въ Римскій свой законъ, и князя || (об. 177) ихъ Вретанскаго постави имъ царя, и написа законъ, да отъ Латинѣ поставляется папа въ Римѣ; а въ Вретаніи поставляется царь Оталаманъ, въ мѣсто Константиноградскаго Греческаго царя. Также и по градомъ болшимъ Римскихъ странъ, вмѣсто четырехъ патріархъ Цареградскаго, Александрьскаго, Антиохійскаго, Иерусалимскаго, постави своя четыре патріархи, иже нарицаются ординалы. И снмъ удобь невѣдущихъ прелщають, иногда и съ клятвами глаголюще, яко патріархове соизволиша, или на исхожденіе Святого Духа и отъ Сына исповѣдующе; или Жидовскыи опрѣсноки безкровную жертву приносити; или яко въ нинѣшніе врѣмена свята || (178) премѣнили, и прочіи отщепенства свои ствержаючи, обыкоша сихъ папныхъ змышленныхъ патріархъ нарицати, вмѣсто истинныхъ патріарховъ упоминающе глаголють, яко соизволиша. И таковымъ коварствомъ нѣкоихъ невѣдущихъ уловяють. Тѣмъ же съвершеннѣ удалишася благочестивыи христіанскія вѣры, и закона Греческаго, и своя законы составиша по своему обычаю, и ратници

¹ На полѣ: «Михаила Сиггела, патріарха Цараграда».

² На полѣ: «О Вретаніи и о князи Алманьтскомъ».

и враждотворни быша Грекомъ, и въ гордости своей и въ отступленіи проклятіе наслѣдоваши.

Вы же, възлюбленіи Господомъ правовѣрніи христіяне, истинна матере святое Вѣсточныя церкви синове! святою вашею вѣрою назидаяще себе, хранѣтесе, || (об. 178) да не лестію прелщенныхъ челоувѣкъ сведени бывше, отпадете своего утверженія. Но тверди и непоступни пребывайте на основаніи пророкъ и апостолъ, самому сущю краю углуному камению Господу нашему Исусу Христу. И толикъ убо о семъ облакъ свѣд[ѣ]телей, облажащихъ ны, имѣюще святыхъ и богоносныхъ отецъ, седмь кротъ собравшихся на вселенскихъ солнечнозрачныхъ соборѣхъ, истинную вѣру утвердившихъ, и запечатлѣвшихъ, никакоже преступатисмѣюще, якоже писано: «не прелагай предѣлъ вѣчныхъ, яже положиши отцы твои»³.

Аще бы велеумный Оригенъ, сынъ нарочита и благочестива мужа Леонида, послѣдовалъ богоносныхъ отецъ ученію, не бы въ таковой ровъ погибелна || (179) ереси впасть. Иже бо прежде потоки ученія источи, послѣдиже на свое велемудріе уповаю, истинны погрѣши, яко худныя смертоносныя на Христа Господа нашего глаголы изрече. Сего ради Божія помощи обнаженъ бысть, въ дно адово низведеса, отъ идоложрецъ ять бысть, и нестерпѣвши мукъ верже ливанъ на жертвище и пожрѣтъ бѣсомъ. Также Аріе и Несторіе и ини мнози еретицы, аще бы послѣдовали богоносныхъ отецъ ученію, не бы въ пагубныя ереси впади. Но понеже на свое мудрованіе уповающе, богоносныхъ

отецъ ученія недержашесе, тѣмже въ глубину пропасти низринушася и въ конецъ погубоша.

Мы же убо Божією помощію || (об. 179) укрѣпляеми, всею силою держѣмся истиннаго божественнаго закону Христа, отъ Сіона исходящаго, и слова Господня зъ Іерусалима божественными пророки оповѣданаго, и преблаженными праведными апостолами намъ поданаго, и богоносными святыми отцы седмь кротъ собранными соблюдаемаго, утверженаго и запечатлѣннаго. Якоже бо и въ самыхъ тыхъ Римскихъ писаніяхъ въ древнихъ учителей ихъ, обрѣтается свѣдѣтельствуемо, въ листѣ собору Константинопольскаго тыми словы⁴: «Теодоритъ пише матере всѣхъ церквей церкви Іерусалимское: чеснаго, възлюбленаго Богомъ Кирила быти архіепископа постановенаго вамъ быти ознаимуюмъ». Такжеже и Никифоръ глаголетъ: || (180) «яко здавна, такъ и нынѣ, церковь Іерусалимская жереломъ, сирѣчь—источникомъ, науки христіанское и матерью всѣхъ церквей»⁵. И Евсегеній также о томъ свѣтчить. Климентъ, ученикъ апостольскій, иже первый бѣ епископъ Риму, верховнымъ блаженнымъ Петромъ апостоломъ поставленъ, пише къ блаженному Іакову въ листѣ своемъ глагола: «Климентій Іакову брату Господню, и архіепископу епископовъ, справующему въ Жидовствѣ святую церковь христіанскую въ Іерусалимѣ, и не точію въ Іерусалимѣ, но и всѣ церкви, иже по всюду смотрѣніемъ Божіимъ основаны и утвержены суть». Также и въ четвертыхъ своихъ книгахъ⁶ пишеть, абы жаднаго учителя не пріймовали онъ, жебы въ Іерусали-

³ Притч. гл. 22. ст. 28. ⁴ На полѣ: «Въ Исторіи Церковной, книга 5, гл. 9». ⁵ На полѣ: «Въ Исторіи Церковной, въ книгахъ 16, глава 34». ⁶ На полѣ: «Рекогниционумъ называемые».

мѣ досвѣтчнымъ ||(об. 180) не былъ и свѣдѣтельства отуду не имѣлъ, иже вѣренъ и достоинъ есть учителемъ къ проповѣди науки Христовы быти. Такоже и святой Августынь противъ Жидомъ пиша глаголетъ: «отъ мѣста, идѣже Христосъ распятъ бысть и законъ и слово Господне изыде». И далѣй о томъ.

Тѣмже и мы съ пророкъ ¹ исповѣдующе, пачеже съ блаженнымъ Товиоомъ старцемъ ², утѣшающесе глаголемъ: азъ же и душа моя въ немъ възвеселимся. Благословите Господа всѣ избраннїи его, творяще день веселїа, исповѣдайтеся ему, Иерусалиме, граде Божїй, наваза тя Господь въ дѣлѣхъ руцъ твоихъ. Исповѣдайся Господу Богу въ благихъ твоихъ, и благослови Бога вѣкомъ, да созиждетъ въ тебѣ пакы жилище свое, и приведетъ ||(181) къ тебѣ всѣхъ плѣнныхъ, и радгешися по вся вѣки вѣкомъ, свѣтомъ пресвѣтлымъ процвѣтѣши, и всѣ концы земстїи поклонятя тебѣ. Языцы же издалеца къ тебѣ приидутъ, и дары носяще поклонятя въ тебѣ Господу Богу. И землю твою въ святыню вмѣнять, имя бо веліе воззовутъ въ тебѣ. Прокляти будутъ уничижающей тя, и осуждени будутъ всѣ хулящей тя. Благословени же будутъ созидающей тя. Ты же възвеселишися въ сынѣхъ своихъ, яко всѣ благословятя, и съберутся къ Господу. Блажени всѣ любящей тя и радующейся о мирѣ твоимъ. Душа моя благослови Господа, яко свободи Иерусалимъ градъ свой отъ всѣхъ скорбей его, Господь Богъ нашъ. Блажени будутъ оставшіе. ||(об. 181) Останки сѣмени моего да узрятъ славу Иерусали-

ма. Врата Иерусалимска отъ самфира и смарагда создани будутъ, и вся зданїа его окрестъ отъ камени пречесна, и улицы его отъ камени бѣла помостятся, и по стогнахъ его воспоеть аллилуїа. Благословенъ Господь Богъ, возвысивый ихъ, да будетъ царство его во вѣки вѣкомъ. Аминь».

|| (182) О опрѣснѣбахъ

и варанку, яже вмѣсто тѣню Іудеамъ на вѣрмя узаконено было, образующе сими Христово волновъ страданїа и распятїа, еже за прегрѣшенїа наша. И о истинномъ причастїи божественнаго Тѣла Христова и животворяща Крови его.

Спослушествуетъ божественный апостоль ³ о тѣню мимошедшемъ закономъ, сице глаголя: «аще кая о Христѣ, нова тварь: старое мимо пошло, и се быша нова вся». И пакы ⁴: «аще бо бы первый ||(об. 182) законъ непороченъ былъ, не бы второму искалося мѣсто». О немже прежде отъ лица Божїа провозглашаше пророкъ ⁵, егоже словеса божественный апостоль ⁶ воспрїемъ во свѣдѣтельство приводя сице рече: «уничжая бо ихъ глаголетъ, се днїе грядутъ, глаголетъ Господь, совершу на домъ Израилевъ, и на домъ Іудовъ завѣтъ новъ. Не по завѣту, егоже сотворихъ отцемъ ихъ, въ день, въ онъ же емшу ми ихъ за руку, извести ихъ отъ земля Египетскїа, яко тїи не пребыши въ завѣтъ моему, и азъ не радихъ о нихъ, глаголетъ Господь. Яко съй завѣтъ, иже завѣщаю дому Израилеву по онѣхъ днехъ, глаголетъ Господь». Яко ввегда глаголати новъ, обветши перваго, а обветшающее и состарѣющеся ||(183) близъ есть истлѣнїа. И далѣй о томъ ⁷: «Се являющу

¹ Исаїа, гл. 60; Псал. 146. ² Тов. гл. 13, ст. 9—18. ³ 2 Кор. гл. 5, зач. 180, ст. 17. ⁴ Евр. гл. 8, зач. 319, ст. 7. ⁵ Иерем. гл. 31, 32, 33 и 34. ⁶ Евр. гл. 8, ст. 8—10. ⁷ Евр. гл. 9, зач. 321, ст. 8—9.

Духу Святому, яко не уявися святыхъ путь, еще первой тѣни имуще стоаніе. Еяже притча (или прикладное) того тамъ настоящего врѣмени утвержено было, сирѣчь, до Христова распятія служило. «Отложеніе бо бываетъ прежде бывшей заповѣди, за немощно ей и непожиточное. Ничтоже бо сверши законъ; приложение же есть лучшему упованію, имже приближаемся къ Богу»⁸. «Тѣнь бо, рече⁹, имѣаше законъ приходящихъ добръ, а не самый образъ тыхъ речей». Понеже бо тѣнь точію великоту вещи знаменуетъ, яко возрастъ тѣла человѣчяго, и прочихъ речей великость. Но если кто младъ, || (об. 183) или старъ, толстъ, или тонкъ, бѣлъ, или чернъ, — сего тѣнь выобразить и знаменовати не можетъ. Тѣмже и глаголетъ¹⁰: «тогда рече: се прииду сотворити волю твою, Боже». Откидываетъ первое, абы второе поставилъ. Законъ убо по многихъ лѣтахъ отъ созданія міру точію на врѣмя Жидовомъ презъ Моусея данъ бысть, яко твердошнему и непокоривому людови, выведши ихъ изъ Египту. Понеже бо тамъ розродившыся, всѣхъ богомерзкихъ поганскихъ дѣйствъ наполнилися. Тѣмже отводя и отставуя ихъ отъ таковыхъ скверныхъ нагоговъ, яко да не множае съ поганы звучающися и общующе съ ними, паки въ таже сквернодѣйства идолослуженія, и въ прочая || (184) погубелныя прелести впадутся. Сего ради на тѣлѣ обрѣзаніемъ значитися повелѣно бысть имъ, яко да и симъ видимымъ знаменіемъ разнствуютъ отъ прочихъ языкъ. Также о покармѣхъ и о иныхъ многихъ

мимоходящихъ и тѣнныхъ вещахъ уставъ постановивши, подъ который, яко подъ ярмо, жестосердую шію ихъ подклонилъ, абы, въ тыхъ дочасныхъ пребывающы, отъимовалися своленства поганскихъ дѣйствъ, еже въ Египтѣ обыкоши, а училися послушанію смиренія, и подъ тыми уставами, яко недошлые лѣтъ дѣти¹¹, суще подъ пѣстунами, сирѣчь — подъ опекунами, до съвершеннаго възрасту трвали, то есть, до пришествія истинна вѣры и обѣтницы, || (об. 184) Аврааму отъ Бога обѣщаное, иже есть отецъ всѣмъ намъ, иже есть писано¹², яко «отца многимъ языкомъ положихъ тя». Семуже и апостолъ¹³ спослушествуетъ глаголя: «яко отъ вѣры усправедливаетъ языки Богъ, прежде благовѣствова Аврааму¹⁴, яко благословятся о тобѣ всѣ языцы. Тѣмже сущи отъ вѣры благословятся съ вѣрнымъ Авраамомъ. А елико ихъ отъ дѣлъ законныхъ есть, тые подъ клятвою суть». А понеже апостолъ¹⁵ свѣдѣтельствуетъ глаголя: «Христосъ есть миръ нашъ, сътворивый обоя едино, и средостѣнія ограды раздрушивъ, неприязнь тѣломъ своимъ. Законныхъ уставъ науку прожними учинилъ». «Отложеніе бо, рече апостолъ¹⁶ (сирѣчь — откиненіе), сталося прежде бывшаго || (185) приказанья, за немощное и непожиточное. Ничтоже бо сверши законъ».

Тѣмже убо аще самъ Христосъ Спасъ нашъ, закона заповѣдемъ ученіи упразнилъ, сирѣчь — ни вошто обернулъ, — почтожь тогда Латини супротивляющесе ученію Христову, опрѣснкомъ Жидовскимъ сакрамента творять,

⁸ Евр. гл. 7, зач. 317, ст. 18—19. ⁹ Евр. гл. 10, зач. 323, ст. 1. ¹⁰ Псал. 39, ст. 8—9. ¹¹ Галат. гл. 3, зач. 208. ¹² Римл. гл. 4, зач. 87; 1 Моис. гл. 17; Сирах. гл. 44. ¹³ Галат. гл. 3, зач. 205, ст. 8—10. ¹⁴ 1 Моис. гл. 12. ¹⁵ Ефес. гл. 2, зач. 221, ст. 14—15. ¹⁶ Евр. гл. 7, зач. 317, ст. 18—19.

то есть: вмѣсто свершеннаго хлѣба, мертвымъ опрѣснкомъ безкровную жертву приносятъ? Апостоль ¹ убо велегласно вопіеть всѣмъ возвѣщая: «братіе, азъ пріяхъ отъ Господа, еже и предахъ вамъ, яко Господь Иисусъ Христосъ въ ноцъ, въ нюже предавъ бываше, пріемъ хлѣбъ, благодаривъ, преломивъ» и прочая. Якоже и всѣ божественіи евангелисты съгласно написаша «хлѣбъ». О чомъ ся ниже доводне покажетъ.

Сего ради ||(об. 185) явно есть, яко не отъ божественнаго писанія Латини пріаша бездушнымъ опрѣснкомъ Жидовскы жертву приносить, но отъ нѣкоихъ свѣта сего мудростію объюродѣ² лыхъ прелестишася. Также яко и о исхожденію Святого Духа тѣлесне мудрствуютъ. Самихъ бо писанія свѣд[ѣ]тельствуютъ о семъ, пачеже кроивника ихъ старая Латинская, вѣкъ шестый, въ листѣ сто и единадесятою пишеть: яко Александръ папа оставилъ опрѣснкомъ жертву творити. Но Спаситель нашъ Господь Иисусъ, архіерей сый по подобію Мелхиседекову ³, онъ же не по закону заповѣди плотскыя бысть, но по силѣ живота неразрушимаго, пречистое и животворящее Тѣло и Кровь свою ||(186) съвершеннымъ хлѣбомъ и виномъ на отпущеніе грѣховъ нашихъ поживати предалъ. О чомъ еще предъ закономъ Мелхиседекъ, священникъ Бога выпшняго, самъ собою во всемъ Христа Спаса нашего прообразовалъ. О немже божественный апостоль ⁴ свидѣтельствуа глаголетъ: яко «безъ отца, безъ матере, безъ притча ⁵ роду, ни начала днемъ, ни конца животу имѣа, уподобленъ Сыну Божію пребываетъ священникъ выну (сирѣчь—уставичне)».

Итакъ зацный и великъ сый, яко и отца нашего Авраама, имущаго обѣтницу, емуже рече Богъ, яко «о тобѣ благословятся всѣ народове» ⁶, сего Мелхиседекъ благослови, а безъ всякаго спору меншее отъ болшего благословяется. Который, стрѣтивши Авраама, егда ||(об. 186) благословяше его, изнесе ему хлѣбъ и вино. О немъ же и Давидъ пророкъ пише ⁷. Которое писаніе апостоль толкуючи на самаго Господа нашего Иисуса Христа приводитъ глаголя ⁸: «ты іерей въ вѣкъ по чину Мелхиседекову», а не рече: «по чину Ааронову». Яко бо священство съ поколѣнія Аароноваго въ ишее поколѣніе перемѣнилось, тогда по нужди и закону перемѣна быть мусяла. О чомъ хто зъ розсужденіемъ читати въскощеть, въ посланію апостоловомъ, къ Евреемъ писаномъ, доводне обряцеть.

Тѣмже яко Мелхиседекъ, онъ же въ всемъ собою образовалъ Христа, тако и самъ Христосъ Спасъ нашъ и божественіи ученицы и апостоли его всѣ вездѣ хлѣбъ съвершеный споминаючи Тѣло Христово нарицають. И Саломонъ отъ лица Господа нашего ||(187) Иисуса Христа, иже сый единородный Сынъ и премудрость Бога Отца своего, споминаючи о немъ глаголетъ ⁹: «пріидѣте и ядите мой хлѣбъ и пійте вино, еже черпахъ вамъ». Бездушнаго пакъ опрѣснка нигдѣ не обряцещи, абы вмѣсто Тѣла Христова оферовать повелѣно.

Речеть ли хто, же одинако хлѣбомъ называется яко опрѣснокъ, такъ и свершеный квасный хлѣбъ. Но убо велика розность есть въ томъ, такъ далеко, яко чловѣку живому съ мертве-

¹ 1 Кор. гл. 11, зач. 149, ст. 23—24. ² Евр. гл. 7, зач. 316. ³ Евр. гл. 17, зач. 315, ст. 3. ⁴ Въ теперешнемъ текстѣ: «притча». ⁵ Быт. гл. 14. ⁶ Псал. 109. ⁷ Евр. гл. 7, зач. 315, 316, 317 и 318. ⁸ Притч. гл. 9, ст. 5.

цемъ. Егда бо споминаемъ о чловѣку живымъ, то, кромъ различія, просто мовимъ: чловѣкъ. Егдаже о мертвомъ глаголемъ, не можемъ кромъ различія глаголати. Но спомянувши: чловѣкъ, мусимъ приложити: мертвый, глаголюще: чловѣкъ мертвый. Або згола ||(об. 187) не мянуучи чловѣкомъ, но мертвецемъ или трупомъ. Сиде и опрѣснка по истинѣ не можно именовати хлѣбомъ. Но аще названо будетъ хлѣбомъ, муситъ приложити: прѣсный, глаголюще: хлѣбъ прѣсный или про[с]то опрѣснокъ, а не хлѣбъ. Яко и чловѣкъ мертвый не есть чловѣкъ, но трупъ. Еда бо хто раба мертваго вмѣсто живаго имѣти въскощеть? Якоже бо и самъ Господь нашъ Исусъ Христосъ, научаючи ученики своа молитися, не опрѣснока престающаго, но хлѣба присносущнаго просити повелѣ. О немъ же и пророкъ ⁹ глаголетъ: «хлѣбъ сердце чловѣку укрѣпитъ; вино же веселитъ». И паки ¹⁰: «уготоваль еси предо мною трапезу предъ стужающимъ ми, умастилъ еси елеомъ главу мою, и чаша твоа упоюще мя ||(188) яко державна». И паки ¹¹: «ядый хлѣбы моя возвеличилъ есть на мя пята».

А еслибы по Латинскому мнѣнію единако опрѣснокъ хлѣбомъ розумяно, то бы прозвиска або имени инышаго хлѣбу не потреба, не называючи его опрѣснокомъ, но згола хлѣбъ, будь прѣсный, или сверпленный квасный. Также и дней прѣсныхъ въ писанію не треба бы именовати. О которыхъ не точію въ старомъ законѣ, но и въ новомъ завѣтѣ всѣ евангелисты, не забачили описати. Ащелиже о днехъ прѣсныхъ купно всѣ божественіи евангели-

стове вспоминули, то како бы о тымъ написати не мѣли, еслибы, яко Латини упорне змышляють, Господь нашъ Исусъ Христосъ опрѣснокомъ ||(об. 188) таемную вечерю ученикомъ своимъ предалъ? Но ни единъ съ нихъ не глаголетъ, абы опрѣснокомъ, но всѣ купно согласно написаша, яко Господь Исусъ приемъ хлѣбъ, благодаривъ, преломивъ.

Пачеже чудно, яко божественный Павелъ, иже бѣ иногда гонитель, аще и по вознесенію Господнемъ на апостольство позванъ бысть, но согласно съ прочими евангелисты глаголетъ: хлѣбъ, а не опрѣснокъ. И не рече, яко отъ прочихъ апостоловъ увѣдахъ и научихся о семъ, но: «азъ приахъ отъ Господа, еже и предахъ вамъ, яко Господь Исусъ въ ноцъ, въ нуже преданъ бываше, приемъ хлѣбъ, благодаривъ, преломивъ» и прочая. Аще и по вознесеніи одинако отъ Господа, яко самъ свѣдѣтельствуе глагола ¹²: «свазую же вамъ, братіе ||(189) благовѣствованіе, благовѣщенное отъ мене, яко нѣсть по чловѣку, ни бо азъ отъ чловѣкъ приахъ е, ни научихся; но явленіемъ Исусъ Христовымъ». И паки ¹³, «въмъ, рече, чловѣка о Христѣ прежде лѣтъ четырнадесати восхищена бывша до третіею небеси» и прочая.

Аще ли яко мудрствуютъ Латини единаково хлѣбомъ именующе, будь прѣсный, любъ сверпленный квасный,—каля бы потреба закону въ дни прѣсныхъ возбраняти кислаго ясти и отметати хлѣбъ, и вонъ износити? Што и доднесь богоубійственный народъ Жидовскій по плоти мудрствующе творять, вонъ хлѣбы изметають. Но писаніе, чинячи розность опрѣснѣа отъ хлѣба присносущнаго, опрѣснокомъ его, а не хлѣ-

⁹ Псал. 103, ст. 15. ¹⁰ Псал. 22, ст. 5. ¹¹ На полѣ: Псал. 41. ¹² Галат. гл. 1, вач. 200, ст. 11--12. ¹³ 2 Кор. гл. 12, вач. 194, ст. 2.

бомъ **|| (об. 189)** именуе, еже есть хлѣбъ озлобленіа, сирѣчь—мерзачки или гнѣву, егоже точію Жидовомъ узаконено было особнаго часу ясти, а не уставичне, такъ яко и баранка. Се же имъ бѣ уставлено на время, яко тѣнь або фигура, о свершеномъ хлѣбѣ образующе, егоже нынѣ непорочная святая соборная апостольская Восточная церковь, по вся дни во безкровную божественую жертву приносяще, въ Тѣлѣ Христовѣ со страхомъ и съ вѣрою пріимуетъ. Которого водлугъ закону, еслибы кто въ дни прѣсночные поживалъ, загублена мѣла быть душа та отъ соньму дому Израильскаго ¹. Егда бо врѣмя не бѣ еще приспѣло таемницы открыватися, въ Богу самомъ **|| (190)** скрытой, создавшимъ всяческая Иисусъ Христомъ,—сего ради до пришествія Христа Спаса нашего ажъ до распятія его, оны спасенные святости подъ клятвою были, яко за преступленіе родоначалниковъ и праотець нашихъ Адама и Евы, за еже снѣдоши отъ древа заповѣданнаго, проклятію и смерти отъ Бога осуждени быхомъ.

Да якоже отъ дрѣва вкушеніемъ за преступленіе заповѣди Божіей, единого ради человекъ осужденіемъ Божиимъ въ клятву и смерть впадохомъ,—сице и распятіемъ еже на дрѣвѣ единороднаго Сына Божія Иисуса Христа истиннаго Бога и Спаса нашего тѣнное естество наше человѣческое на себе въспрїавшаго, древнее клятвы свободившеся, бесмертіе въспрїахомъ. Яко **|| (об. 190)** апостоль свѣдѣтельствуе глагола ²: «Христосъ насъ искупилъ отъ клятвы законныя, бывъ за насъ клятва. Писано бо есть ³: проклять

всякъ висай на дрѣвѣ». Тѣмже рассматривающе прилѣжно, всяко отъ священныхъ писаній явѣ узрѣти, яко до врѣмени уреченнаго, сирѣчь—прозрѣннаго отъ Бога, еже есть до часу распятія Христова, самые оны святости въ врѣмя обхоженія тѣню, рекше—фигуры, подъ клятвою были. Сего ради и Господь нашъ Иисусъ Христосъ, аще тридесать лѣтъ и вышшей видоже въ тѣлѣ на земли пребысть, обаче во всѣхъ тыхъ врѣменѣхъ до часу уреченнаго, божественныхъ тайнъ своихъ не предавалъ и не открывалъ. Яко и въ Канѣ Галилеи егда воду **|| (191)** въ вино претворилъ, до матере своеа глагола: «не убо приде часъ мой». Яко бо о хлѣбѣ и о всякомъ квасномъ писано ⁴, егда кто снѣсть въ прѣсночныя дни, погубится душа тая отъ соньма сыновъ Израильскихъ; такоже и о Христвѣ писано есть: «проклять всякъ висай на дрѣвѣ». Тѣмже убо еже бысть тогда прежде врѣмени распятія Господня проклято, то нынѣ вже бѣ благословено и пресвято. Якоже бо бысть опрѣснокъ образомъ хлѣбу истинному въ животворящемъ Тѣлѣ Христовѣ съ страхомъ и съ вѣрою нынѣ пріемлющимъ; такоже и агнецъ фигурою былъ самому Христу Спасу нашему. Меншее бо знаменуетъ болшего. Но якоже тѣнь ни клятвѣ, ниже благословенію **|| (об. 191)** суть достойны, ничтоже бо съвершиши, тѣмже яко немощные и непользные отвержени быша. О семъ убо и блаженный Златоустъ ⁵ апостольское еже къ Коринтому посланіе тлѣкуючи споминаеть глагола: «тамо кіотъ, здѣже дѣвица; тамо жезлъ, здѣже крестъ; тамо агнецъ,

¹ 2 Моис., гл. 12; 1 Кор. гл. 2, зач. 126; Ефес. гл. 1, зач. 217; гл. 3, зач. 222 и 223; Колос. гл. 1, зач. 252 (въ подл. ошиб.: 222); 1 Тим. гл. 1, зач. 284; 1 Петр. гл. 1, зач. 58.

² Галат. гл. 3, зач. 206, ст. 13. ³ Моис. гл. 21. ⁴ Исход. гл. 12. ⁵ Въ бесѣдѣ 11 и 18.

здѣже Христось; тамо прѣснокъ, здѣже хлѣбъ».

Обачтежь, еже богоубійцамъ Жидовомъ послѣдующіе, и тѣню служащіе, што за ползу имате, яко, оставивши живое, держитесь жертваго! гонящіе тѣнь, истинны погрѣшаєте! Воистину вамъ ключимо есть слово апостольское ⁶, еже глаголетъ: «имамы олтарь, отъ негоже не имуть власти ясти тѣню служащіе».

Понеже бо опрѣснокъ съ агнцемъ не бѣша подъ клятвою, || (192) яже яко въ то врѣмя ничтоже съвершиши, точию тѣнемъ и показаніемъ нѣкако истинне бѣху. Такъ и нынѣ вже не имуть мѣста, о немъ же бо знаменовану; то ся вже истинно исполни, яко апостоль ⁷ свѣдѣтельствуеть глаголя: «ибо пасха наша за насъ пожреть бысть Христось». Якоже самъ ученикомъ своимъ глагола ⁸: «желаніемъ възжелѣхъ сію пасху ясти съ вами прежде даже не прииму мукъ». Многокромъ бо прежде сего пасху съ Жидовами ядоша; но ничтоже о той, яко мимошедшей, бесполезной, споминаеть. Свою же истинную, отъ вѣковъ прозрѣнную, въ врѣмя то приспѣвшую, съ зѣлымъ пожаданіемъ воспоминаеть, о нейже прежде ученикомъ своимъ глаголаше ⁹: «вѣсте, яко по двою дню || (об. 192) пасха будетъ, и сынъ чловѣческій преданъ будетъ на прощаніе». Сего ради посылаючи готовить, повелѣ рещи господину дому ¹⁰: «врѣмя мое близъ есть, у тебе сотворю пасху съ ученики моими». Врѣмя убо свое здѣ близъ споминаеть Господь—того ради, яко не въ законную пасху, егда агнца закалаху, но прежде онаго врѣмени,

подобаше ему свое новое таинство, отъ вѣковъ въ Богу единомъ съкровенное, уставити и предати. Себе же самого ктому часу, въ онъже законъ повелѣ овча закалати, соблюде Христось, исполняюще писаніе: самого себе вмѣсто агнца, богоубійцамъ Жидовомъ на заколеіе предаль.

Сего ради прежде законныя пасхи и распятія своего, единою трапезою || (193) обѣ пасцѣ исполняль Христось: законную скончилъ, своейже начало положилъ.

Почто убо Римляне мимошедшаго и сконченаго, яко бесполезнаго, подобяся богоубійцамъ Жидомъ держатся, самагоже Господа нашего Исуса Христа уставы преобижаючи, хлѣбомъ озлобленія ¹¹, бездушнымъ прѣснѣкомъ жертву приносятъ? Яве убо есть, яко прелестися симъ, мняще Христа Спаса нашего божественую свою таемную вечеру въ дни прѣснѣчныхъ ученикомъ предавша, яко зъ ихъ самыхъ писанія показуется то, утвержають бо глаголюще, яко въ законную пасху заровно съ Юдеи Господь нашъ Исусъ Христось свою спасительную вечеру опрѣснѣкомъ справоваль, и ученикомъ такъ предаль.

О чомъ единъ || (об. 193) отъ учитель ихъ, глаголемый Петръ Скарга, въ книжцѣ своей въ року тысяча 577 въ Вилни друкованой, пише въ роздѣлѣ тринадцатомъ на картѣ 247, зъ листу самого папы Римскаго Льва Девятаго властныя слова его, еже отписоваль папа на писанье патріархи Цариградскаго о опрѣснѣку.

Но да не мнитъ кто, да быхмо зъ своего умыслу глаголали то. Сего ради

⁶ Евр. гл. 13, зач. 334, ст. 10. ⁷ 1 Кор. гл. 5, зач. 133, ст. 7. ⁸ Лук. гл. 22, зач. 108, ст. 15. ⁹ Мате., гл. 26, зач. 107, ст. 2. ¹⁰ Мате., гл. 26, зач. 108, ст. 18. ¹¹ 5 Момс. гл. 16.

самый тотъ листъ папы Льва съ книжекъ Скаржинныхъ вписахомъ здѣ, и такъ ся въ собѣ масть:

«Кто ся не здумѣть, иже съ ты те-разъ по святыхъ и правовѣрныхъ отцевъ, по тысящи и двадцятыхъ лѣтѣхъ, новымъ ся потварцою на Латинский костель вырвать, иже выкланашъ тыхъ всѣхъ и явне ихъ пренаследуешъ, ||(194) которые колдешъ участниками суть сакраменту въ прѣсныхъ. Тую смѣлость твою и съ повѣсти есмо познали, и зъ листу ся твоего до Апулчиковъ показала. Смѣшъ то твердить, иже квасный хлѣбъ былъ, въ немъ же Господь апостоламъ своимъ тасмницу тѣла своего на вечери оставилъ. Тотъ ¹ фалшь зъ обойга тестаменту лапно показать. Бо не приполъ былъ псовать закону, але полнити. Прото водлугъ розказанья законнаго, съ прѣсныхъ и зъ виномъ старую пасху справовалъ, и заразы съ прѣснаго и зъ вина, яко Лукашъ святой повѣда, новую учнемъ подаль. Бо презъ оныя осмь дни не видать было ничего кваснаго по всѣхъ границахъ ||(об. 194) Жидовскихъ; а въ кого ся квасъ напольшъ, згинула душа его зъ люду своего. Еслибы тогда квасъ на вечери Господней былъ, або жебы онъ и учневѣ его скоштовали, слушне бы, яко преступники, згинули. Тогда было на него и фалшивыхъ свѣтковъ шукать не треба. Лечъ тотъ, который николи не грѣшилъ, што и самъ идучи на муку ученикомъ злецилъ, ясве презъ апостола, въ которомъ самъ же мовилъ, повѣдаялъ: «уживаймы ² не въ старомъ квасѣ, ани въ квасѣ злости и

неправости, але въ пряенщи чистости и правды». И на другомъ мѣстцѣ мови: «мало квасу все замѣшанье псуе». Остатокъ замыкаючи, папешъ ||(195) мови: «я тамъ послы мое шлю, которые тебе въ тымъ и въ иншихъ речахъ потварныхъ списанья нашего научать», и прочая.

То суть слова самаго главнѣйшаго ихъ учителя премудраго Льва папы Римскаго, которые яко въ началѣ листу того Скарга залецаючи, такъ и по доконченью свѣдѣтельствуеъ, такъ мовячи: «поты суть святые и Духа Божія наполнены слова того Леона Девятого».

Но воистину, яко апостоль ³ глаголетъ: «нѣсть сіа премудрость свыше низходящи, но земная, душевная (и прочая) распявшихъ ⁴ Господа, и пророкъ избившихъ, и апостоль изгнавшихъ». «Идѣже бо, рече ⁵, зависть и рвенія, ту нестроенія и всяка зла вещь. А вышняя ||(об. 195) премудрость, первѣе убо чиста есть, потомъ же мирна, кротка, благопокорлива, исполнь милости и плодовъ благыхъ» и прочая.

Зрите убо и внемлѣте опасно, како прельстившіеся неисцѣлно болѣзнують, и сопротивляющесе истинѣ! Не точію патріарховъ, которые скорбяще о прельщенію ихъ отъ любве братскыя молятъ и упоминають, абы послушати хотѣли; но еще со зѣлною яростію злобы своея безстудіе отригающе запрещають не глаголати; точію то, еже пала черезъ писанье и посланцы свое повелить и научить. Воистину Божіей правдѣ неповинующися, свою правду постанови-

¹ На полѣ: «своимъ титуломъ иншихъ подписуе». ² На полѣ: «Зри! Выворочаетъ писмо! Апостоль глаголетъ «празнуѣмы»; папешъ вмѣсто «празнуѣмы» написалъ «уживамы!» ³ Іаков. гл. 3, вач. 55, ст. 15. ⁴ 1 Сол. (въ подл. ошиб.: Кол.), гл. 2 (въ подл. ошиб.: 3), вач. 266, ст. 15. ⁵ Іаков., гл. 3, ст. 16—17.

ти ищутъ; тѣмже и отъ истиннаго пути удалишяся, ||(196) явѣ бо есть отъ божественаго писанія, яко Господь нашъ Иисусъ Христосъ божественую вечеру свою, прежде ядѣнія прѣснѣковъ, кваснымъ хлѣбомъ ученикомъ своимъ предаль, въ тринадцатый луны, въ день четвертка, въ онъ же и память симъ по вся лѣта творима бываетъ. Пасха же въ четырнадцатый тогда бѣ въ день пятка, въ онъже законъ повелѣваетъ ровно съ агнцемъ у вечерю почиати опрѣснѣкы ясти. Преждеже нежели почнутъ ясти опрѣснѣкы, ничтоже възбраняетъ законъ квасного. Глаголетъ бо сице ⁶: «въ 14 перваго мѣсяца, съ вечера да ясте опрѣснѣкы до двадцати и единого дни мѣсяца до вечера, седмъ днѣй да не явится квасъ въ домѣхъ вашихъ». Тѣмже явно есть, яко въ вѣрѣя то ||(об. 196) егда вечера Христова въ день четвертка тринадцатый луны была, еще опрѣснѣковъ не бѣ, ниже квасного зъ домовъ изношено.

Но понеже убо божественіи евангелисти описали споминающе дни прѣснѣчные, тогда отъ сего нерозсуднымъ устремленіемъ Латини на свое велемудріе уповающе паче прелстившяся, мняще, яко въ дни прѣснѣчные законна пасхи Христосъ Спасъ нашъ вечерю свою отправовалъ. Первый бо Матѳеѣй евангелистъ ⁷ сице глаголетъ: «въ первый же день опрѣснѣчный, приступиша ученицы Иисусови глаголюще ему: гдѣ хощени уготоваемъ ти ясти пасху». Марко же ⁸ глаголетъ: «въ первый день опрѣснѣковъ, егда пасху жряху, глаголаша ему ученицы: гдѣ хощени шедъ || (197) зготуемъ». Лука

паки ⁹: «пришедъ, рече, день опрѣснѣковъ, въ онъже подобный часъ пасху жрѣти. И послалъ Петра и Иоанна рекъ: шедше зготуйте намъ пасху, да ямы».

Не мните же и не прелщайтесь симъ, якоже нѣщии прелстившяся, мнимающе, ижъ бы здѣ евангелистове первымъ днемъ опрѣснѣчнымъ самую пасху именовати мѣли, или день который, въ онъже узаконено опрѣснѣкы ясти! Не о тыхъ ту евангелистове споминають; но предъ пасхою за чотыри дни повелѣваетъ законъ агницы на заколеніе приготовить, и прочая свойственная пасцѣ, сице глаголюще ¹⁰: «въ десятый мѣсяца сего да приметъ каждо овча на домъ въ отчество свое» и прочая. «Баранка dorosлого, непокальнаго ||(об. 197), еднорочнаго. И да будетъ вамъ заховано даже до четырнадцатаго дня мѣсяца сего; и заколютъ то все множество собора сыновъ Израилевыхъ къ вечеру» и прочая, яко тамъ есть о томъ писано ¹¹. Тѣмже тые чотыри дни отъ десятого до четвертогонадесять приготованьемъ суть къ святу, о нихже здѣ евангелистове рекоша, а не властное свято пасхи и опрѣснѣковъ, яко прелщеніи мнимають. Тому же подобное и на другомъ мѣстцѣ Господемъ Моусѣеви глаголаю ¹²: «сниди, рече, и възвѣсти людемъ, и очисти я днесъ и утрѣ, и да исперуть ризы, и да будутъ готови въ день третій. Изыйдеже Моусей зъ горы къ людемъ и очисти я, и испраши ризы своя. Речеже людемъ будите || (198) готови три дни, и не приближайтея къ женамъ». Рцѣте убо, о, премудріи Римляне! Аще, яко вы мните, и святѣйшій вашъ Левъ папа въ писаніи своимъ свѣдѣл-

⁶ Исход. гл. 12. ⁷ Матѳ. гл. 26, зач. 108, ст. 17. ⁸ Марк. гл. 14, зач. 64, ст. 12. ⁹ Лук. гл. 22, зач. 108, ст. 7—8. ¹⁰ Исход. гл. 12, ст. 3. ¹¹ Исход. гл. 12, ст. 5—6. ¹² Исход. гл. 19, ст. 10—11, 11—15.

ствуешь глаголя, яко въ самый праздникъ опрѣсна Іисусъ Христосъ вечерю свою ученикомъ предать, то бы мусяло быть въ 15 луны на заутріе пасхи, якоже бо 14 луны законъ пасху нарицаеть? Также и 15 первый опрѣсна именуеть. Зѣ вечера бо всегда день начинается, яко писаніе свѣдѣтельствуеть: «бысть, рече, вечеръ, и бысть утро, день единъ». Тѣмже съ вечера, пятнадцатю дню належачою, опрѣсны повелѣваетъ законъ зачати ясти даже до двадесяти перваго дня до вечера, абы ся цала седмь дній ||(об. 198) исполнила. Прежде же пасхи не узаконено опрѣснока ясти. А иже въ 15 луны мѣсяца перваго узаконено бѣ опрѣсноку творитися, якоже и агнцу въ 14 предъ вечеромъ закалатися, въ онъже день и часъ закланъ бысть агнецъ едиnorodный Сынъ Божій, земляй грѣхы міра.

Но понеже Христосъ распятъ бысть въ 14, въ день пятка, въ пятый же надесять въ субботу праздникъ бѣ опрѣснока, — рцѣтеже убо когда Христосъ ядлъ опрѣснокъ и когда апостоломъ своимъ тайную вечерю опрѣснокомъ предавалъ? Въ пятюкъ бо, въ день праздника пасхи, на крестѣ висялъ; въ субботу же въ гробѣ лежалъ. Видите, яко самими дѣлы яве обличаеми есте! Но, якоже пророкъ ¹ глаголетъ: «яко заградятся уста глаголющихъ || (199) неправду», — приведемъ здѣ неложна свѣдѣтеля, самаго справцу и приготователя спасенна вечера Христовы возлюбленаго его ученика, преблагеннаго евангелиста Іоанна Богослова, яко божественный Лука евангелистъ свѣдѣтельствуеть о немъ глаголя: «посла Христосъ Петра и Іоанна, рекъ: зго-

туйте намъ пасху да ямы», — онъ же ² въ евангеліи своемъ ясне и открыте написалъ, яко и слѣпому ошупать мощно, тако глаголя: «Предъ празникомъ пасхи, вѣдаючи Іисусъ, яко пришлоу ему часъ, абы прешоу отъ свѣта сего ко Отцу, и възлюбоу сущаа своа въ мірѣ, и до конца възлюбю я. И вечери бывши ³ (и прочаа) и всталъ съ вечера и положи ризы, и приѣмъ лентіонъ препоясаяся. И начатъ умывати ноги ученикомъ». || (об. 199) Здѣ вечерю именуючи упевняеть, а не паскою. Якоже бо всѣ евангелисты согласно о семъ рекопя, ижъ вечеру бышу възлежаще, сирѣчь, — сѣдаще, ѣдли, а не стоаще. Пасху бо, рекше — агнца, законъ повелѣваетъ наготовавшися, яко въ дорогу ити стоаще, чресла опоясавше, ноги обувши, жезлы въ рукахъ держаще а ясти съ поспѣшеніемъ, скоро. Не ишее бо, едно прехожденіе зѣ единое земли на другую пасха именуется. Сего ради и евангелиста о Христѣ глаголетъ, яко «пришлоу ему часъ, да преидеть отъ міра къ Отцу». И далѣй пише: «егдаже умы ноги ихъ, приатъ ризы своя и възлегъ пакы». И далѣй глаголетъ: «и омочивъ хлѣбъ, далъ Іюдѣ Симонову Скариотскому, и глагола ему: еже твориши сотвори || (200) скоро. Сегоже отъ възлежащихъ никтоже разумѣ, для чего рекъ ему Іисусъ. Нѣпциже мѣли, понеже скриньку мѣлъ Іюда, жебы ему то Христосъ мовить мѣлъ, абы купиль, штѣ потребба, на праздникъ.

И съ тыхъ ту словъ яве есть, яко предъ празникомъ вечера Христова была. Въ праздникъ бо не продають, ниже купують, ниже въ дорогу посылають, яко прежде речеса: ижъ по-

¹ Псал. 62, ст. 12. ² Іоан. гл. 13, зач. 44, ст. 1, 2, 4, 5. ³ На подѣ: «Зри! яко предъ празникомъ пасхи вечера Христова была».

слалъ Петра и Иоанна глаголя: шедше уготовуйте намъ пасху, да ямы. Како бо може въ праздниѣ кто готовати штѣ, або и барабка рѣзати котораго, если предъ святы не наготовано. А тежъ хлѣбъ споминають всѣ евангелистове ⁴, а не опрѣснокъ на вечери подаль Юдѣ, омочивши въ солницю. До опрѣска бо, яко || (об. 200) до древна, соль прилнати не можетъ. По всѣхъ же дѣйствахъ новаго завѣта тайныя вечера своея Господь, еже въ четвертокъ въ вечеръ тринадесятаго дня первое луны апостоломъ своимъ предаль, шоль съ ученики своими, яко евангелистъ ⁵ глаголетъ, за потокъ Кедрскый, гдѣ былъ вертоградъ, сирѣчь — огородъ. Се же бысть въ вечеръ съ четвертка на пятокъ. Тамже Юда зъ спирою, сирѣчь — зъ ротою, зъ слугами, зъ свѣтилники и зъ свѣщами пришедши, поймали Исуса, и прочая. Вели отъ Каиафы въ преторъ, рекше — въ ратушъ. А было утро, сирѣчь — рано, въ пятокъ. И тѣмъ не внидоша въ преторъ, да не осквернятся, но да ядятъ пасху. Яве убо, яко предъ пасхою вечера Христова бѣ. Слышите далѣй, || (201) аже всѣ евангелисти ⁶ съгласно свѣдѣтельствуютъ, егда Пилать къ Жидовомъ глаголя: «есть, рече, обычай вамъ, абыхъ единого вязня отпустилъ вамъ на пасху. Хотите ли, да отпущу вамъ царя Юдейска? Крикнули всѣ: не сего, но Вараву». И далѣй Иоанъ ⁷ сице глаголетъ: «бѣ же пятокъ, сирѣчь — приготованье къ пасцѣ, часъ же яко шестый». И далѣй глаголетъ ⁸: и преклонь главу Исусъ, и предасть духъ. А Жидове, понеже бѣ пятокъ, абы не

зостали на крестѣ тѣлеса въ субботу, былъ бо великъ день въ туо субботу, молиши Пилата, да пребѣють голени ихъ и возмутъ.

Сѣа вся отъ божественныхъ евангелистовъ слышаще и явне она видяще, — кто тако отъ правовѣрующихъ нечувственъ и окамененъ обрящется, || (об. 201) дабы вѣдѣти не хотѣлъ, яко предъ празникомъ законныя пасхи Господь нашъ Исусъ Христосъ тайную вечерю свою ученикомъ своимъ предаль, въ четвертокъ первое луны тринадесятаго дня, гдѣ еще опрѣска не ядоша и кваснаго не изношено и не заказано? Законнаа же пасха, сирѣчь — заволоение агнца, въ чотырнадесятый надъ вечеромъ въ пятокъ, шестаго дня въ тмдню, въ онъже и первый челоувѣкъ созданъ бысть, въ той день и въ часъ и въ первый мѣсяцъ по прозрѣнью тайны; въ Богу скрытое ⁹, неповинный агнецъ едиnorodный Сынъ его, Господь нашъ Исусъ Христосъ, за преслушанье Адама праотца нашего, еже отъ дрѣва заказанаго вкусившаго овощю въ тлѣние и въ смерть впадшаго, || (202) самъ на дрѣвѣ дался распяти смерти вкусилъ, и кровь свою пречистую и животворящую на очищенье грѣховъ нашихъ изліа. Яко апостоль ¹⁰ свѣдѣтельствуеъ глаголя: «послѣдній Адамъ Господь съ небесе». Сего ради и въ чину святое Восточное церкви шестаго часу глаголется сице: «иже въ шестый день же и часъ, на крестѣ пригвозди въ рай дерзновеный отъ Адама грѣхъ». Тѣмже вѣдомо есть, яко агнецъ онъ законный до уреченаго часу, сирѣчь — до распятія Господня, об-

⁴ Мате. гл. 26, зач. 108; Марк. гл. 14, зач. 64; Иоан. гл. 13, зач. 45. ⁵ Иоан. гл. 18, зач. 58. ⁶ Иоан. гл. 18, зач. 59; Мате., гл. 27, зач. 111; Марк. гл. 15, зач. 66; Лук. гл. 23, ст. 110. ⁷ Иоан. гл. 19, зач. 60. ⁸ Ibid., зач. 61. ⁹ Ефес. гл. 1, зач. 217. ¹⁰ 1 Кор. гл. 15, зач. 162 и 163.

разомъ или тѣнемъ былъ Христу Спасу нашему, нѣкаво знаменующе распятіе его, онъ же видоме въ тѣлѣ съ нами будучи подѣ клятвою, насъ отъ клятвы законныя искушилъ ¹. Также и опрѣснокъ, егоже хлѣбомъ озлобленія писаніе имянуе, || (об. 202) тѣнемъ или образомъ былъ свершеному хлѣбу, егоже правобѣрннн въ пресвятомъ животворящемъ Тѣлѣ Христовѣ со страхомъ Божиимъ и съ вѣрою приѣмлють. А такъ опрѣснокомъ жертвующіе ничимъ же разньствуютъ отъ Жидовскаго поблуженія, тѣнь вмѣсто истинны, и огонь вмѣсто солнца содержаще, Господне узаконеніе отврѣгше, свое ученіе составляютъ. О нихъ же пророкъ ² свѣдѣтельствую вопіеть: «се всѣ вы огонь разжигаете, и укрьпляете пламень, ходите свѣтомъ огня вашего и пламенемъ, егоже воспалисте». И инъ пророкъ ³ глаголетъ: «паль огонь на нихъ, и не видѣша солнца». Солнце же праведное Христось Спасъ нашъ, иже ученіемъ своимъ паче солнечныхъ лучъ просвѣщаетъ || (203) вѣрныхъ своихъ. «Бѣ бо, рече ⁴, свѣтъ истинный, иже просвѣщаетъ всякаго человѣка, градущаго въ міръ».

Но о семъ доздѣ.

А еже глаголють Латини, нудящеся укрьпннті омыное опрѣснокомъ Іудейскнн жертвы своеа приношеніе, паче же сама глава святѣйшій ихъ напа, вышешомянутый Левъ, писаніе апостольское приводя сице глаголетъ: «уживаймы не въ старымъ квасѣ, но въ прнсьннцн чнстотн и правды»,—но всяко убо не истнво сіе о причастнн Тѣла Христова приводать. Всѣ бо извѣстновѣмы, яко въ старомъ законѣ ⁵ въ уру-

ченое врѣмя, егда презъ седмъ днѣн опрѣсноки ядаху, въ то врѣмя хлѣбъ и ничтоже кваснаго тамъ не постанеть. Который же тогда квасъ старый || (об. 203) вычнщатн повелѣваетъ, понеже въ старыхъ жертвахъ отнюдѣ квасъ не бываетъ. Яве есть, яко злобу лукавствіа, прежде застарялаго, безвѣрннн поганскымъ наквашенаго, вычнштн повелѣваетъ; а не хлѣбъ, существу челоувѣческому отъ Бога на покарнѣ да ннн, нечнстостью имянуе Егоже самъ Господь, наўчаючи ученикы своя молнтсн, на всякъ день отъ Бога проснтн повелѣ. Но яко убо нѣкннн отъ свнтыхъ глаголетъ: «аще, рече, кому треба бываетъ нѣкаго дерева криваго, а не обрнщеть лн таковаго, — тогда н правое туды крнвнтъ, куды ему надобно есть». Снце же н Латннн творятъ, яко апостольское писаніе приводяще по своему хотѣнню накрнвляють. Апостоль убо наплсалъ «празнуймъ»; || (204) сіи же плшутъ «ужнваймъ». Штѣ далеко розно есть. Іншее бо есть «ужнвати», а нншее «празноватн». И не о причастнн божественнаго Тѣла Христова, споминаючи квасъ, апостоль тамо глаголетъ, но о кровомѣшеннн сквернаго любодѣаннн Корнтотлянъ укоряеть, зачнная рѣчь о томъ, тако плшетъ ⁶: «Отнюдѣ слышнтсн въ васъ любодѣаннѣ ⁷, н таково любодѣаннѣ, яковоже нн въ языцѣхъ именуется, яко нѣкоему имѣтн жену отчю (спрѣчь — мачеху свою понатн). И вы разгордѣше есте, н не плакасте, да изметсн отъ срѣды вашей съдѣавнн дѣло сіе» н прочая. «Недобра, рече ⁸, похвала ваша. Не вѣсте лн, яко малъ квасъ все смѣшеніе кваснтъ? очнстнте убо вет-

¹ Галат. гл. 3, вач 206. ² Исая гл. 50, ст. 11. ³ Псал. 57, ст. 9. ⁴ Іоан. гл. 1, вач 11, ст. 9. ⁵ Исход. гл. 12. ⁶ 1 Кор. гл. 5, ст. 1—2. ⁷ На полѣ: «еже въ средствѣ помованнѣ любодѣаннѣ глаголетсн». ⁸ 1 Кор., гл. 5, ст. 6—8.

хій квасъ, да будете ||(об. 204) ново смѣшеніе. Ибо пасха наша за ны пожреть бысть Христось. Тѣмже да празнуемъ не въ квасѣ ветсѣ, ни во квасѣ злобы и лукавствѣ, но въ безквасіи чистоты и истини».

То суть апостольскіе слова, до Коринтолянъ писаные, яже Латини въ помочь собѣ о опрѣснку приводятъ. Но апостоль и опрѣснва ту не имянуеть, едно квасъ, и безквасіе споминаеть. Понеже бо Коринтоляне, языци суще, сирѣчь погани отъ божественаго апостола тогда вѣры Христовы научишася; но не до конца налоговъ прежними дѣлы поганскими наквашеныхъ осташи, занеже бо въ языцѣхъ, аще и въ племени улюбится кому, посегаютъ и женятся. Се имянуеться любодѣйство, еже што кому ||(205) люботворити, якоже и Юдеомъ не възбраняше законъ⁹, егда братъ умереть и зоставить жену безъ потомства, поняти другому брату жену его. Но въ христіанѣхъ и то благодатію Божіею, яко нечистое, отречено. О таковой тогда нечистости и кровомѣшенію споминаеть апостоль Коринтоляномъ, повелѣваючи имъ застарялый квасъ поганскихъ дѣлъ, злобу и лукавство зъ себе самихъ вычистити и съ посредку себе таковаго взяти, которій то учинилъ, и отдати сатанѣ. Ибо и отъ одинаго таковаго, которій явне и безстудне скверненіе то творить, и прочіи соблазнитися и въ таковая же любодѣйствія впасться могутъ, такъ яко и отъ мала квасу все замѣшаніе ||(об. 205) кваснѣть. Сего ради таковаго сатанѣ предати повелѣваетъ, да

прочіи накажутся не творити таковая. Якоже бо и самъ Христось Господь нашъ, облудное ученіе высокомыслныхъ фарисеовъ и саддукеовъ квасомъ называетъ, глаголя ученикомъ: «блюдѣтеся отъ кваса фарисейска»¹⁰. Ученицы же мнѣши, абы о хлѣбѣ глаголадь имъ, такъ яко и Латини. Апостоль скверные дѣла квасомъ имянуеть; сіиже хлѣбъ нечистотью быти мнѣть. Но пререкаетъ Христось и уничижаетъ глаголя апостоломъ: «што мыслите, яко хлѣбовъ не имате; еще ли не чуете, анц разумѣете, еще ли закамѣло имате сердце ваше, очы маючи, не видите и ушима не слышите?»¹¹ «Како не разумѣете, яко не о хлѣбѣ глаголахъ вамъ, абысте ся ||(206) стерегли, но отъ кваса. Тогда зрозумѣли ученицы, ижъ не мовилъ отъ кваса хлѣбнаго, но отъ ученія фарисейскаго»¹².

Тѣмже, возлюбленніи Господемъ правовѣрніи христіане, подобаеть и вамъ отъ таковыхъ блюстися, дондеже очистятъ заматерѣмый квасъ, и отвергуть съ посредку себе омыльное ученіе Александра папы¹³, иже законопреступнымъ Юдеомъ подобаяся, оставилъ бездушнымъ опрѣснкомъ, хлѣбомъ озлобленія, священную жертву приносити. Который бо старѣйшій и ветшайшій квасъ быти имать, паче тѣню законнаго, егоже Христось ученіемъ своимъ упразнилъ, сирѣчь—ни во чтоже обернулъ, и отъ клятвы законныя насъ искупилъ¹⁴. Сего ради самъ божественный апостоль великий ||(об. 206) Павелъ¹⁵ вошѣтъ глаголя вамъ, братіе: «свободою, еюже Христось насъ свобо-

⁹ 5 Моис. гл. 25. ¹⁰ Мате. гл. 16, зач. 66; Марк. гл. 8, зач. 33; Лук. гл. 12, зач. 62.

¹¹ Марк. гл. 8, зач. 33, ст. 17—18. ¹² Мате. гл. 16, зач. 66, ст. 11—12. ¹³ На полѣ: «Латинская крайника настаршая, листъ 111; Полская Бѣлскаго крайника, листъ 140. ¹⁴ Евр. гл. 10, зач. 323; Ефес. гл. 2, зач. 221; Евр. гл. 7, зач. 317; Галат. гл. 3, зач. 206. ¹⁵ Галат. гл. 5 (въ подл. ошиб.: 1), зач. 211, ст. 1.

богоубійцами Жидовами сочетающе. Вѣра бо самими вещми дѣйствуема состоится. Вѣровати подобаетъ, яко вкушеніемъ сего видомаго хлѣба, невидомое истинное Тѣло Христово примуемъ, и видимаго вина вкушающе, невидимую истинную кровь Господню пиемъ, и сими съединяющеся Христу, причастницы ему бываемъ. Сего бо ради братією и дѣтми своими насъ называетъ, яко апостолъ глаголетъ⁸: «по неже бо дѣти приобщаюся плоти и крови Христовѣ, и тѣмъ также || (209) приобщаюся тѣхъ, абы смертію своею упразднилъ имущаго державу смерти, сирѣчь—дѣвола». Но на предлежащая возвратимся, яко всѣ хлѣбъ имянутъ, а не опрѣснокъ. Евангелистъ Марко глаголетъ⁹: «ядущимъ же имъ примъ Иисусъ хлѣбъ, и благословивъ преломи, и дасть имъ, рече: примъте, ядите, се есть тѣло мое. И примъ чашю, хвалу воздавъ, дасть имъ, и пиша отъ нея всѣ. И рече имъ: се есть кровь моя новаго завѣта, за многи изливаема. Аминь же глаголю вамъ, яко етому не имамъ пити отъ плода лознаго до дне того, егда е пию ново въ царствіи Божіи. И вѣспѣвши възидоша въ гору Елеонскую». Также и Лука¹⁰ пишетъ: «и приемъ хлѣбъ, ||(об. 209) хвалу въздавъ, преломи, и дасть имъ, глаголя: «се есть тѣло мое, еже за васъ даемое, се творѣте въ мое воспоминаіе. Также и чашу по вечери глаголя: сіа чаша новый завѣтъ моею кровію, яже за васъ проливается». Также и блаженѣйшій возлюбленный ученикъ Спасовъ Іоанъ свѣд[ѣ]тельствуетъ¹¹: «вечери, рече, бывши (и прочая). Но да

збудетъ писаніе: яднъ съ яною хлѣбъ въздвиже на мя пята свою. Отвѣща Иисусъ: тѣмъ есть, емуже азъ омочивъ хлѣбъ подамъ. И омочъ хлѣбъ дасть Іюдѣ Скаріотскому и по хлѣбѣ тогда вниде въ оны сатана. Приемъ же оны хлѣбъ, изыде. Вѣ же пощѣ». И паки глаголетъ¹²: «егда Жидове Христу глаголаху: отцы наши ядоша манну ||(210) въ пустыни, якоже есть писано: хлѣбъ съ небесе дасть имъ. Рече же имъ Иисусъ: аминь, аминь глаголю вамъ: не Моусей дасть вамъ хлѣбъ съ небесе, но Отець мой далъ вамъ хлѣба истиннаго съ небесе. Хлѣбъ бо Божій сходяй съ небеси и дааъ животъ міру». «Азъ есмь хлѣбъ животный»¹³. «И роптаху Жидове о немъ, еже рече, азъ есмь хлѣбъ сошедшій съ небесе. Аминь, аминь глаголю вамъ: вѣруай въ мя имать живота вѣчнаго. Азъ есмь хлѣбъ животный. Отцы ваши ядоша манну въ пустыни и умроша. Съи есть хлѣбъ сходяй съ небеси: аще кто ясть отъ него, живъ будетъ въ вѣки. Хлѣбъ бо, еможе азъ дахъ, плоть моя есть, юже дахъ азъ за животъ міра»¹⁴.

Зрите убо, яко нигдѣже ||(об. 210) отнюдъ не именуется опрѣснокъ, но хлѣбъ Тѣло Христово вездѣ нарицается. Аще и далече прежде страсти своей Господь о семъ съ Іудеи глаголя, обаче хлѣбомъ истиннымъ плоть свою именуе, а не опрѣснокомъ, ниже манны хлѣбомъ именовати приать, яко Жидове глаголаху: хлѣбъ съ небеси дасть имъ; но Христосъ глаголетъ: отцы ваши ядоша манну въ пустыни, а не хлѣбъ. А еже убо и евангелистъ Лука¹⁵ глаголетъ: яко въ той день, въ

⁸ Евр. гл. 2 (въ подл.: 3), зач. 306, ст. 14. ⁹ Марк. гл. 14, зач. 64, ст. 22—26. ¹⁰ Лук. гл. 22, зач. 108 (въ подл.: 107), ст. 19—20. ¹¹ Іоан. гл. 13, зач. 44 и 45, ст. 2, 18, 26—27, 30. ¹² Іоан. гл. 6 (въ подл.: 9), зач. 20, ст. 31—33. ¹³ Іоан. гл. 6, зач. 21, ст. 35. ¹⁴ Іоан. гл. 9, зач. 22 и 23, ст. 41, 47—51. ¹⁵ Лук. гл. 24, зач. 113.

онъ же въскресе Христосъ, въ единъ отъ опрѣсночныхъ дней, двомъ нѣкоимъ зъ Іерусалима шедшимъ въ весь, недалече отъ Іерусалима отстоящую, нарицаемую Елмаусъ, яко и самъ Христосъ путешествуя прилучился къ нимъ, и бесѣдоваше съ ними. Яже и въ весь ||(211) вшедша, егда возлежащимъ имъ, пріемъ хлѣбъ благослови и преломивъ, даяше имъ, и яко въ преломленіи хлѣба познанъ бысть има Христосъ.

Сего ради Латини, внегда обличени бываютъ, яко не опрѣснкомъ, но свершеннымъ хлѣбомъ Христосъ Спасъ нашъ божественую тайную свою вечерю предавъ, тогда обыкоша сіе писаніе евангелистово, еже о хлѣбѣ, въ помощъ составленія своего о опрѣснку приводити, глаголюще: «яко одинаково хлѣбъ; понеже, рече, въ прѣсночныя дни случися, и тамъ, въ Елмаусъ, мусялъ бытъ прѣснныи, егоже евангелистъ одинако хлѣбомъ именуеть».

Обачеже истиннымъ христіаномъ не подобаеть симъ прелщатися. Тако бо розно есть хлѣбъ съ опрѣснкомъ, яко человекъ живой ||(об. 211) съ мертвецемъ. О чомъ доводне въ началѣ речи сеа написано есть. Во врѣмя же то не точію въ веси тѣй, Елмаусъ реченой, но и въ самомъ градѣ Іерусалимѣ, не всѣ прѣсновы ядаху, развѣ Жидове. Бѣху бо тамо различни народи, Еллини и Римляне. Яко и самъ царъ Антипа Иродъ язычникъ баше, и Пилать отъ Понту, и иніи мнози властели отъ языкъ бѣху, иже не храняху Іудейскихъ обычаевъ.

Буди убо и такъ, яко Латини хотятъ имѣти, же въ Елмаусѣ опрѣснокъ преломи и даяше има! Но всяко не приготовавъ на то, и не тайная ве-

черя бѣ, еяже единою предаде Христосъ Спасъ нашъ, а не многажды. Случай бо баше свѣди тогда въ Елмаусѣ, яко всегда обычай ||(212) бываеть. Се бо ¹ и пять тысящъ народа питая творить: пріимъ пять хлѣбъ и обѣ рыбѣ, возрѣ на небо, и благословивъ сломи даяше. Тѣмже и не глагола, яко прежде на тайной своей вечери ученикомъ своимъ, даючи рече: се есть тѣло мое. Такожде и евангелистъ здѣ о хлѣбѣ, яко о простомъ покармѣ мимошествене споману, точію да покажетъ симъ, яко во истину въскресе Господь, и яко явился Симону Петру, также и тѣма двѣма на пути, и познанъ бытъ има въ преломленіи хлѣба. Не отъ благословенія бо познанъ бытъ, понеже не бѣху ти на тайной вечери съ нимъ, развѣ дванадесяти ученикъ его; но отъ язвъ гвоздильныхъ, иже на крестѣ прободеныхъ рукъ его ||(об. 212) видяще, познаша его. Тѣмже непотребне тружуются о опрѣснку сіе приводити покушающіеся.

Вѣдомо бо есть всякому, здравъ смыслъ имѣющему, пачеже правовѣрнымъ, яко въ святомъ писаніи божественіи евангелисти и прочіи святіи дни прѣсночныя и пасху споминають, не того ради, дабы кая полза или приобрѣтеніе спасенію въ то врѣмя ядѣніемъ опрѣснкомъ и агнца быти мѣло, яко свѣта сего мудростію надменные мнѣть (ничтоже бо отъ сихъ бываеть, ни спасенію приобрѣтеніе, ниже кое повреженіе), — но да сими покажутъ и яве сотворятъ, яко въ врѣмя то оная таемница ², яже отъ вѣковъ въ Богу скрытая, создавшемъ всяческая Іисусъ Христомъ, ||(213) приспѣла. Въ которое врѣмя подобаше ³ непорочному

¹ Марк. гл. 6, зач. 25; Мате. гл. 14, зач. 58; Лук. гл. 9, зач. 42; Іоан. гл. 6, зач. 18.

² Ефес. гл. 3, зач. 223. ³ 1 Петр. гл. 1, зач. 58.

агнѣцу проувѣдѣному предѣ заложениемъ міра, едиnorodному Сыну Божию, самаго себе за грѣхы всего міра на жертву принести; и знаменанья о немъ, еже заколениемъ агнѣца и прочими фигурами образуемая, самимъ собою истинно исполнити и скончати. Занеже и самъ свѣдѣтельствуеъ глагола ⁴: «якоже Моусей вознесе змію въ пустыни, тако подобаетъ вознестися Сыну чelовѣческому». Сеа ради вины, дни прѣсночныя и пасху евангелистове споминають, яко да покажутъ и увѣрятъ, иже водлугъ прозрѣнія тайны съкровенныя, и водлугъ божественнаго писанія, Христосъ Спасъ нашъ, скончавши тѣнь, знаменаный о немъ, оставилъ и подалъ на тайней своей вечери свершеннымъ хлѣбомъ животворящее Тѣло и Кровь свою вѣрнымъ въ поживанье на очищеніе грѣхомъ и во вѣчный животъ, самаго же себе на заколеніе волею приведе, не въ иныше которое вѣрмя, развѣ въ оно, еже есть первое луны въ четырнадцатый шестаго дня, въ пятокъ, и въ самый тѣй часъ, егда овча на пасху закалаху, къ вечеру. Сиде въ девятый часъ Христосъ на крестѣ вися предасть духъ, яко евангелистове ⁵ свѣдѣтствуютъ: прободеннымъ же бывшимъ ребромъ его источи кровь и воду на очищеніе грѣховъ нашихъ.

Тѣмже явѣ есть, яко агнець единолѣтний знаменіемъ былъ || (214) непорочному агнѣцу за міръ закланому, едиnorodному Сыну Божию, тако и прѣснокъ хлѣбъ озлобленія ⁶ знаменіемъ былъ истинному хлѣбу, съ вѣрою въ тѣлѣ Христовѣ примуемому. Агнець же и опрѣски, яже знаменали о пришествіи

истины, скончашася, и яко немощные и неполезные отвержени быша ⁷. О дни бо и часѣ томъ, отъ вѣковъ проувидѣномъ, сокровеннемъ въ Бозѣ, въ онъже подобаше Христу пострадати и распяту быти, пророцы провозвѣстиша. Амосъ ⁸ бо сице глаголетъ: «и будетъ въ день онъ, глаголетъ Господь, зайде солнце въ полуднѣ, и смеркнется въ днѣ свѣтъ» и прочая. Равенъ бо съ ноцію въ то вѣрмя день бѣ. Сего ради отъ полдня, сирѣчь—отъ шестаго || (об. 214) часа до девятаго, яко евангелисти свѣдѣтствуютъ, тма бысть по всей земли. И инъ пророкъ ⁹: «и будетъ, рече, въ день онъ, не будетъ свѣтъ, но зима и мразъ. Будетъ дня единаго, день же тѣй знаемъ есть Господомъ, и ни день, ниже ноцъ, и къ вечеру будетъ свѣтъ». Сего ради и самъ Христосъ, прѣжде нежели приспѣ день тѣй и часъ оный въ Богу съкровенный, аще и многокrotъ ищемъ бѣ отъ Жидовъ убиенъ быти, не вдаючи себе, невидимъ бываше ями. «Не убо, рече ¹⁰, прииде часъ его». Егдаже приспѣ время, еже въ Богу отъ вѣковъ сокровенное, тогда Исусъ Христосъ возведъ очи свои къ небеси и рече: «Отче, пришлоъ есть часъ, прослави Сына своего» и прочая. Прославленіе же смерть свою нарицаеть, еуже || (215) всѣхъ насъ отъ смерти избавилъ и въскресеніемъ своимъ животъ вѣчный даровалъ. Тѣмже явѣ есть, еже для часу онаго пасха и дни прѣсночныя въ писанію новаго завета споминаются, яко въ день пасхи и въ самый тѣй часъ, въ онъже агнѣца закалаху, закланъ бысть Христосъ, а не для ядѣнья опрѣсноковъ и баранка, кото-

⁴ Иоан. гл. 3, зач. 9, ст. 14. ⁵ Мате. гл. 27, зач. 113; Марк. гл. 15, зач. 68. ⁶ 5 Иис. гл. 16. ⁷ Евр. гл. 7, зач. 317. ⁸ Амосъ, гл. 8, ст. 9. ⁹ Захар. гл. 14, ст. 6—7. ¹⁰ Иоан. гл. 8, зач. 29.

рыхъ въ всемъ писанію новаго завѣта не обратяши, абы споминано, развѣ дней и часу, въ нихъ же то Жидове творяху, образующе сими Христово распятіе.

А такъ, возлюбленіи Господомъ истиніи христіане! Не прелщающеся неподобными свидѣтельствами, отъ высокомысленныхъ человекъ о суемудрномъ ихъ опрѣску приводимыхъ, «яко¹ еже есть въ человекѣхъ высоко, ||(об. 215) мерзость есть предъ Богомъ», но яко божественный апостолъ² научая сице глаголетъ: «имуще архіереа великаго, прошедшаго небеса, Исуса сына Божіа, да держѣмся исповѣданія», онъ же приѣмъ хлѣбъ и благодаривъ преломи, и рече: прѣимѣте и ядѣте, се есть тѣло мое; такоже и чашу по вечери глаголя: то есть кровь моя. Яже прежде Соломонъ, провидя Духомъ Святымъ, образующе таинную вечерю Христа Спаса нашего, въ книзѣ Притчѣ написалъ сице глаголя³: «премудрость созда собѣ храмъ, и утверди столповъ седмъ, закла своя жертвеная; черпа въ чаши своей вино, уготова свою трапезу, посла своя рабы, созывающе съ высожимъ проповѣданіемъ: придѣте и ядѣте мой хлѣбъ, и пите ||(216) вино, еже черпахъ вамъ». Премудрость убо истинная — самъ Господь нашъ Исусъ Христосъ, едиnorodный Сынъ и Слово Божіе, яко апостолъ глаголетъ⁴: «мы, рече, проповѣдуемъ Христа Божію силу и Божію премудрость», онъ же збудовалъ собѣ храмъ, еже отъ Пречистыя Приснодѣвы Духомъ Святымъ воплотился и зъ вѣрными своими соединился. Яко апостолъ⁵ свидѣтельствуеть

глаголя: «не вѣсте ли, яко храмъ Божій есте, и Духъ Божій живетъ въ васъ. А естли хто храмъ Божій растлитъ, сего растлитъ Богъ. Храмъ бо Божій святъ, иже есте вы». Седмъ же столповъ именуе — седмъ вѣковъ, по числу дней въ седмици, сирѣчь въ тѣдню; и святыхъ седмъ соборовъ вселенскихъ, иже православную вѣру утвердили. Аще и множае седмихъ ||(об. 216) вѣщми высокомыслии именууть вселенскими, но тѣи яко суетныя, въ число святыхъ непричитаема. Заколеніе же жертвеное именуеть, не бараны и телцы; но самое Тѣло Христово, еже за прегрѣшенія наша изволи на крестѣ пригвоздити, и кошнемъ прободену быти. Якоже и апостолъ о семъ, пророческое писаніе приводитъ, глаголетъ: жертву и приношеніе не восхотѣ, тѣло же свершилъ ми еси», сирѣчь — досконало, неоскудѣваемо, негнѣнно, безсмертно⁶. «Не оставиши бо, рече⁷, души моея въ адѣ, ни даси же преподобному своему видѣти истлѣнія». Черпаніе же вина, и уготованіе трапезы, сирѣчь — стола, таинную вечерю Христову именуе; въ ней же божественное свое Тѣло ||(217) въ хлѣбѣ, и животворящую пречистую Кровь свою въ винѣ на приимованье вѣрнымъ своимъ уготовалъ единою, и на вѣки не оскудѣваетъ, насыщающе и напоюще вѣрныхъ. Тѣло бо, рече, свершилъ ми еси, яко всѣхъ насыщая никогдаже убываетъ; но съвершено пребываетъ. Якоже и глаголь онъ божественный, еже рече⁸: «растѣте и множитесь исполняйте землю». Се слово единою речено бѣ, бываетъ же дѣло по вся

¹ Лук. гл. 16, зач. 82, ст. 15. ² Евр. гл. 4 (въ подл.: 5), зач. 311, ст. 14. ³ Притч. гл. 9, ст. 1—3, 5. ⁴ 1 Кор., гл. 1, зач. 125, ст. 23—24. ⁵ 1 Кор. гл. 3, зач. 128, ст. 16—17; *ibid.* гл. 6, зач. 135; *ibid.* гл. 12, зач. 153; 2 Кор. гл. 6, зач. 182. ⁶ Псал. 39. ⁷ Псал. 15; Дѣян. гл. 2, зач. 5. ⁸ Быт. гл. 1.

лѣта, възмагающе естество наше къ чадородію. Посланіе же рабовъ именуе пророковъ и апостоловъ созывающе всѣхъ въ истинную вѣру, и злученіе съ Христомъ, причастіемъ животворящего Тѣла и Крови его. «Хлѣбъ бо, рече Господь, егоже азъ дахъ, плоть моя есть, еяже ||(об. 217) дахъ за животь свѣта сего». И пакы возвратне увѣнана насъ глаголетъ: «плоть моя истинный есть покармъ, и кровь моя истинное питіе»⁹. Съ высокимъ же проповѣданіемъ съзываетъ, яко Саломонъ глаголетъ, симъ являетъ, яко не до земныхъ погибающихъ роскошей, но до вышняго и вѣчнаго царства небснаго призываетъ: «пріидѣте и ядите мой хлѣбъ, и питіе вино, еже черпахъ вамъ»¹⁰.

Сего ради и святая соборная апостольская церковь пріять, черплюще причастіе животворящего Тѣла и Крови Христовы въ уста вѣрнымъ подавати, не яко посполитый покармъ и питіе, кождо самъ примуючи, поживати обыкохомъ; но яко пречестное Тѣло и Кровь Христа Спаса ||(218) нашего, отъ руки святителское, съ страхомъ Божіимъ, и съ вѣрою въ уста пріимати подобаеть. Аще бо избранный Божій Исаіа пророкъ сый, точію за еже усумнѣлся обличити царя Озію, яко іерейская достоинства на ся взимая дерзнулъ кадити въ святая святыхъ¹¹, того ради и прокаженъ бысть; а не изгнаша его отъ царства, яко прокаженнаго, пачеже отъ Бога назначенаго. За сіе разгнѣвася на пророка Богъ. Егдаже по умертвіи Озіинѣ, посылаетъ пакы Исаію¹² пророковати, первіе очищаетъ его, пославши единого отъ се-

рафимъ, который, маючи въ руцѣ своей угля горящъ, егоже отъ олтаря клещами взялъ, и доткнулся усть пророка, и рече: «се ||(об. 218) прикоснухся устнахъ твоихъ, и отвержена будутъ беззаконія твои, и грѣхы твоя очиститъ». Ащели пророку не въ руку влагаетъ серафимъ, но устомъ касается его,—коль паче намъ страстнымъ, далече отъ пророка отстоящимъ, не подобаеть въ руку взимати, но отъ руки священника, яко отъ серафима, угля горящій, божественное Тѣло и Кровь Господню лыжицею, яко клещами, отъ священнаго потира, яко отъ единого трисоставнаго божества черпаемое, усты пріимовати. «Ибо Богъ нашъ огонь поядай есть», апостоль¹³ глаголетъ. Симъ же малымъ указаніемъ велие таинство назнаменована пророкъ, елика бо прежде написана быша, въ наше наученіе написашася¹⁴, яко да въ нихъ поучающеса¹⁵, непо|| (219) колебимо всегда пребываемъ, и заповѣди Господни соблюдающе, небснаго царствія наслѣдницы быти сподобимся, благодатию и челоувѣколюбіемъ Господа наше[го] Иисуса Христа, съ нимъ же Отцу купно съ Святымъ Духомъ, слава и держава, честь и поклоненіе въ вѣкы. Аминь.

А яко вѣщцы отъ мирскихъ пачеже старѣйшины, фарисейскыи тщеславіемъ и высокоумія гордостію недугующе, дерзостне преступаютъ церковное Духомъ Святымъ преданіе, и повелѣваютъ собѣ по своему умышленію Тайны Христовы давати, и учителей таковыхъ ищуще собѣ избираютъ,—правовѣрному же не точію претворяти Духомъ Святымъ преданое еже всегда непреложно

⁹ Иоан. гл. 9, зач. 23. ¹⁰ На полѣ: «Хлѣбъ. а не прѣснокъ, черпахъ, а не въ руку дахъ».

¹¹ 2 Паралип. гл. 26. ¹² Исаіа, гл. 6, ст. 7. ¹³ Евр. гл. 12, зач. 333 (въ подл. 311), ст. 29.

¹⁴ 1 Кор. гл. 9, зач. 141. ¹⁵ Псал. 1.

пребываетъ, но ||(об. 219) и помыслити о томъ страшно и трепетно есть. Ибо Христось за вся вѣрующая въ онь равно претерпѣ, у негоже лицу пріятія нѣсть. Рабъ и владыка купно предстануть ему, и кождо отъ своихъ дѣлъ ли прославится, ли постыдится. Тѣмже всякому подобаеъ всею силою держатися церковнаго преданія, отъ божественныхъ апостолѣ Духомъ Святымъ уставленаго, и отъ такъ множества преподобныхъ и богоносныхъ отецъ семь кротъ на вселенскихъ соборѣхъ собравшихся утверженаго и соблюдаемаго. Прикладающихъ же что, или отъемляющихъ, или инако претворяющихъ, аще и самъ будетъ крайнѣйшій учитель кто, — никакоже слушати, но удалятися таковаго. Якоже ||(220) божественніи апостоли ¹ научаютъ насъ, сице глаголюще: «аще и мы, или ангель съ небеси благовѣстити вамъ надъ то, еже благовѣстихомъ, анаема да будетъ», и прочая. Законъ бо Господень непорочень, николиже поправленія не требуетъ. «Словеса бо Господня, рече ², словеса чиста суть». Ничтоже въ нихъ стропотно, ни развращено, вся права разумѣющимъ, и здрава обрѣтающимъ разумъ ³. Множицею сами недугующіи огнаницею, и здравыхъ, присѣдящихъ имъ, своимъ недугованіемъ заражаютъ. Или паче рещи, яко присѣдящіе недужнымъ сами на ся хоробы ихъ привлекаютъ. Отъ сего убо явѣ есть, яко дерзающіе переправовати законъ, еже Духомъ Святымъ утвержденный, сами ||(об. 220) плотскимъ мудрованіемъ недугуютъ. Яко бо здравому лѣкарство не ползуетъ, но паче повреждаетъ его, сице и правое поправующей — паче кривятъ, нежели правятъ.

Тѣмже подобаше таковымъ самимъ себе исправити, еже по закону божественному житіе свое устроить; а не законъ божественный своими суемудрными умыслами развращати, и по своихъ похотехъ кривити. Но якоже блаженный Златоустъ ⁴ въ бесѣдахъ евангелскихъ въспоминаеъ: «аще, рече, въ злобѣ живемъ, аще и ни единъ о насъ зло глаголай будетъ, всѣхъ чловѣкъ окаанѣйши есмы. Нижѣ бо злоглаголанію лукавыхъ, но добродѣтели житія внимають, ибо всякоя трубы гласнѣйши, еже самими дѣлы показаніе, ||(221) и свѣта самага чистѣйши и явственѣйши, житіе чисто». Се есть полезное поученіе истинныхъ пастырей, и просвѣщеніе прочимъ о нихъ христиненитымъ людемъ, множае паче, нежели словесное казанье, яко «да видѣвши, рече, добрая дѣла ваша и прославятъ отца вашего, иже на небеси». Ащели и не въ всѣхъ могши дѣлы показовати, всѣ бо страстни есмы чловѣцы, но всяко тшчатися и трудитися подобаеъ о семъ, Богу послѣшествующу, елика сила; а не дерзнути превращати законоположенія, Духомъ Святымъ предаваго. «Не прелагай бо, рече, предѣлъ вѣчныхъ, яже положиши отцы твои». Или не явно есть преступленіе таковыхъ иже святыми богоносными (об. 221) отцы писаное Духомъ Святымъ преданіе и чины, въ врѣмена подобныя, сирѣчь — порядки положеныя, развращати; своя же нѣкая, мняще быти паче Духа Святого лучшая ученія и порядки вносити! Како не во отступницѣхъ Божіихъ вмѣнятися таковимъ! И языци бо, сирѣчь — Турцы и Скифове, и богоубійцы Юдеи и прочіи имъ подобныя еретицы — отступницы Божіи, поработившія чрев-

¹ Галат. гл. 1, зач. 199, ст. 8. ² Псал. 11, ст. 7. ³ Притч. гл. 8. ⁴ Нравоученіе 15.

ному сладострастію, и славою вѣка сего помрачившися—кождо отъ сихъ своя ученія мнѣть паче всѣхъ народовъ лучшаа, и казанья ихъ нероссуднымъ челоувѣкомъ красна и сладка быти мнѣтся; но всяко неистинна и горька въ конецъ обрѣтаются, и вѣчной муцѣ ходатаи бывають. || (222) Истина бо устренія не требуетъ; обачеже сластолюбивымъ неблагодарна является. Тѣмже и апостоль ⁵ глаголетъ: «ащели есть покровенно благовѣствованіе наше, въ гибнущихъ есть покровенно, въ нихже Богъ вѣка сего ослѣпи разумъ невѣрныхъ, въ еже не въсіати имъ свѣту благовѣствованія славы Христовы». Сего ради благоволи Богъ по вознесенію Господнемъ на небеса, и по преставленіи божественныхъ ученикъ своихъ, и прочихъ святыхъ апостоль, егда перваго царя изъ невѣрія въ вѣру преложи, и царство христіанское воздвигъ, събратися отъсюду въедино учителемъ и богословцемъ вселенскимъ, иже отъ божественныхъ апостоль и отъ приѣмниковъ ихъ повсюду поставленнымъ и множеству || (об. 222) преподобныхъ отецъ, и богоносныхъ мужей пустынножителей, великихъ чудотворцовъ, равноангелни житіемъ, и собесѣдницы ангеломъ быша. Ониже въ разные лѣта и за разныхъ благочестивыхъ царей, Божиимъ благоволеніемъ седмькратъ на вселенскія соборы збираючися, просвѣщеніемъ Святого Духа озарени суще, истинную вѣру очистивши отъ гнѣсныхъ ересей, презъ сосуды лукаваго врага насѣяные, ихъ же, яко плевель отъ ишеницы, отъ непорочныхъ вѣры истребиши, и самихъ тѣхъ плевелосѣятелей, скверныхъ еретиковъ, обличихи, и чудотворне низлагающе посрамихи, и вѣч-

ному огню проклятіемъ осудиши. Самую же истинную вѣру по глаголу || (223) божественнаго пророка ⁶, яко срѣбро разжиганое пробованое отъ земли, седмь кротъ перечистивши, утвердили и запечатлѣли, яко ни отъяти что, ниже приложити кому мощно бѣ.

Тѣмже всякъ, кто претворяи или прилагая къ симъ или уймаю что, яве обрѣтается, яко не божественнымъ духомъ сіе творить, но плотскимъ мудрованіемъ недугуя прелщается, такъ яко и прочіи отступницы Божіи блудяще отъ чрева съставляють лжу ⁷. «Душевенъ бо, рече ⁸, челоувѣкъ не приѣмлетъ еже отъ Духа Божіа, яродство бо ему есть, и не можетъ разумѣти».

Но о семъ доздѣ.

Подобаеть же и о прочихъ воспоманути, еже Латини во священныхъ писаниихъ апостольскаго преданія || (об. 223) отмѣнили, и по своему високоумію претворили.

О суботнѣмъ ихъ постъ—отъ правилъ.

Рците намъ: откуда поститися въ суботы въ 40 дній великаго поста? Приняли есте отъ апостоль ли? Не буди то! Апостоли бо верховни въ пятыхъ книгахъ заповѣдей своихъ, въ нихъ же о мученикохъ приписано, въ 19-й главѣ сие глаголють: «среду и пятокъ повелѣ намъ поститися Господь. Среду убо, преданія ради, яко въ той день преданъ бысть Господь; пятокъ же, страсти ради; тую же великую субботу поститися предасть, не яко подобаеть въ субботу поститися, понеже бо покоя есть день отъ дѣлъ твари, но якоже ту токмо || (224) ⁹ едину поститися подобаеть, яко Содѣтелеви и еще подѣ землею сущю». На концы же книгъ

⁵ 2 Кор. гл. 4 (въ подлин.: 3), зач. 175, ст. 3—4. ⁶ Псал. 11. ⁷ Псал. 57. ⁸ 1 Кор. гл. 2, зач. 127. ⁹ Въ подлинникѣ ошибка: 124.

пакы глаголетъ: «въ всяку убо субботу, развѣ единою, и въ всяку недѣлю творяще соборы веселѣтесе». И по малѣ глаголетъ: «веселити бо ся подобае въ нихъ, а не сѣтовати». Въ седмѣи же грани тыхъ же заповѣдей, въ 24-й главѣ сице глаголютъ: «суботу убо и недѣлю празнуйте, яко субота дѣланія твари естъ воспоминаніе, недѣля же воскресенія, одинаже токмо субота да хранится вами во всемъ лѣтѣ въ Господне погребеніе, въ нюже постигнута подобае, а не празновати, елико бо врѣмя Содѣтель подъ землею бѣ, крѣпчайшее о немъ сѣтованіе паче содѣланія твари радости творити». Но ||(об. 224) сіа убо тайно Климентомъ, Римскимъ епископомъ, отъ блаженнаго Петра поставленнымъ, написавше и заповѣдавше, не сташи до сихъ, но видяще Духомъ Святымъ не малу преступленію быти, еже поститися въ субботы, и запрещеніемъ крѣпкимъ связуютъ о семъ церковь, въ 64-мъ правилѣ своимъ, сице глаголюще ¹: «аще который причетникъ обрящется въ недѣльный день постяся, или въ субботу, развѣ единою токмо великою субботы, да извержется, мірскій же челоуѣкъ да отлучится». Симъ послѣдующе, и шестаго собора преподобнии отцы согласно законъ полагають, предсѣдающу святому собору тому священому Агаѣону, папѣ Римскому, и Григорію, Акраганскому епископу, сице глаголюще ²: «Понеже ||(225) увѣдѣхомъ, яко сущи въ Римстемъ градѣ въ 40 дній святого поста постятся въ субботы презъ преданный церковный чинъ,—годѣ бысть святому собору, яко да держитъ и Римская церковь неподвижно правило святыхъ апостолъ, глаголющее: аще который причетникъ обрящется въ недѣльный день

постяся или въ субботу, развѣ единою токмо великою субботы, да извержется; мірскій же челоуѣкъ да отлучится». Помѣстнаго же собора, иже въ Анкарѣ бывшаго, правило 17 глаголетъ: «аще кто мнимаго ради въздержанія въ недѣлю или въ субботу, кромѣ единое великою субботы постяся, да будетъ проклятъ».

Симъ всѣмъ послѣдующимъ апостольскому ученію, и учившимъ и правившимъ ||(об. 225) вѣрныхъ церковь, и съ блаженѣйшимъ папою Римскимъ Агаѣономъ,—отъ когоже и откуду приняли Римляне поститися въ субботу?

О возношеніи съвершенна служвы, рекше — божественна литургіи, яко не подовае всегда творити въ дни святого поста.

Рците и о семъ: откуду уставъ сей приняли есте, о, Римляне, еже возношеніе съвершенна службы по вся дни святого поста творити? Кромѣ бо въ субботы и въ недѣли, въ нихъ же постигнута възбранено естъ, божественна литургіи служба совершается, по преданію святыхъ апостолъ и богоносныхъ отецъ въ третій часъ дня ||(226), въ оныже Господь нашъ Иисусъ Христосъ осужденіе отъ Пилата приять, и въ оны же часъ Духъ Святой видоме въ огненныхъ языкахъ на святыхъ апостолъ сице, въ прочаа же дни святого поста не прощено бѣ божественна литургіи творити, постнаго ради преобидѣнія, въ нихъ же по девятомъ часѣ узаконися вкушати.

Аще речете, яко отъ апостолъ таковой уставъ приасте, еже по вся дни святого поста возношеніе съвершенное святыхъ службы творити,—се обличаетъ васъ яве божественныхъ апостолъ правило, сице глаголющее ³: «аще который

¹ На похѣ: «Апостольское правило 64». ² На похѣ: «шестаго събора правило 55». ³ На похѣ: «Апостольское правило 68».

епископъ, или прѣвитеръ, или діаконъ, или чтець не постится въ 40 дній сятаго поста, или во всякую || (об. 226) срѣду и пятокъ, да извержется; мирскій же человекъ да отлучится, развѣ еще не болѣвнѣ тѣлеснаа пакостить».

Тѣмже творимей съвершеной службѣ въ третій часъ дне, въ онъже и ѡзаконяеть возносити безкровную жертву, како постъ до девятаго часа хранити, и въ врѣмя бо самое службы причащася постъ разрѣшаеть? Аще же се невозможно, въ клятву впадаете, ибо еже въ Гангрѣ собора отцы въ 19-мъ правилѣ глаголють: «аще кто отъ вѣдѣющихъ, кромѣ тѣлесныи нужда, разгордится и преданыи посты вѣобще и хранима церковію разрѣшаеть, помогающу ему о семъ съвершеному помыслу его,—да будетъ проклятъ». Лаодикійскаго || (227) собора отцы въ 49-мъ правилѣ глаголють: «яко не подобаеть въ 40 дній сятаго поста просфурѣ приносити, аще не въ субботу и въ недѣлю токмо». Но и шестаго вселенскаго сятаго собора преподобнии отцы, со блаженнымъ Агафономъ папою Римскимъ въ 52-мъ правилѣ повелѣвають, сице глаголюще: «въ вся 40 дній сятаго поста, кромѣ субботы и недѣли и сятаго Благовѣщенія дне, да бываетъ служба прѣдсвещенныхъ».

Сего ради въ субботу служаще и въ недѣлю, въ третій часъ дня, въ онъже Святій Духъ сице на апостолы, и приносяще въ та два дни просфурѣ освещаютъ дары, отъ нихже доволная храняще презъ всю седмицу, и въ онъже день творима бываеть прѣдсвещенными || (об. 227) служба въ врѣмя девятаго часа, совершивши все пѣснословіе, скончевающися вечерни, творять прѣвитеры со діаконы входъ, кадилницу токмо носяще; и по чтенію парамей, уставлена великимъ Васили-

емъ молитвы сътворше, и дари перенесли отъ предложенія, сирѣчь—отъ малаго олтаря въ великій, рекше—отъ жертвенника на престоль, и помолвившеся надъ ними; еще же и преданую молитву отъ Господа рекше, возносятъ прѣдсвещенный хлѣбъ и глаголють: прѣдсвещенная святая святымъ,—и съвокупльше Тѣло съ Кровію, причащаются. И тако благодаривше, отпустъ творять.

Римляне же, возносящи всегда въ 40 дній сятаго поста съвершеную службу, длѣжную || (228) въ третій часъ возносити, здѣ лежащая прѣступаютъ церковная правила, и въ томъ святыхъ отецъ клятвѣ повинни, яко прѣступницы священныхъ правилъ.

Што къ симъ отвѣщаютъ и отъ нашихъ нѣщныи, нынѣшняго врѣмени возникшыи, держающыи божественную литургію раздирати. Не точію бо часть, въ онъже должно бѣ божественную службу возносити, развращаютъ, но и своя нѣкая человекъскыхъ умышленій ученія межѣ божественными мѣшающе, вносити не страшатся. Во истинну люто и трепета исполнено таковое безстудіе! Аще бо, яко верховный апостоль глаголетъ ⁴: «въ няже ангели желаютъ приникнути»,—вако мы, тлѣннии человекъцы суще || (об. 228) Духомъ Святымъ преданое дерзнемъ претворити? Ибо великій въ святителехъ, и равножителный ангеломъ, око сый церковное, Василіе Кесарія Каппадокійскія, въ поученіи, еже къ прѣвитеромъ о божественнѣй службѣ пиша сице глаголетъ: «Потщися, о прѣвитере, представити себе дѣлателя непостыдна» и прочая. Далѣй глаголетъ: «въ церкви пребывая, молися и почитай святія книги до часа, въ онъ же подобаеть ти съвершити божественную

⁴ 1 Петр., гл. 1, вач. 58, ст. 12.

службу. И тако предстани съ умиленіемъ и чистымъ сердцемъ святому жертовнику, не озираая само и овамо, но въ страсть и трепетъ предстоя небесному царю, да не угодіа ради человѣческаго потщилися съкратити молитвы, ниже приѣмши лица || (229) человѣча, но зриай къ единому предлежащему царю, и къ предстоящимъ окрестъ его силамъ. Достойна себе сътвори священнымъ правиламъ, ихъ же отрекоши съ тѣми не служити. Блюди, кому предстоиши, и како служиши» и прочая.

Зрѣте убо, правовѣрніи, и зѣло вонмиѣте, яко презвитеру наченшу божественую службу, не точію казаней якихъ слушати не повелѣно, но ниже на сторону обзиратися до свершенія службы, яко предъ самимъ небеснымъ царемъ стояще. Тѣмже и прочему народу благочестивыхъ христіанъ, въ врѣмя божественаго службодѣйства, подобаеъ, послѣдующе служащему, яко предводителю, со страхомъ и трепетомъ стояти, и глаголемымъ || (об. 229) отъ него прилежно внимати, и прочихъ чтущихъ и поющихъ слушающе мыслию и умомъ съ ними съединитися и молитися; а не воплемъ бесчиннымъ, или шептаніемъ лицемѣрнымъ своя молитвы глаголати. Предпочитати бо своя паче божественныхъ не достойтъ; но божественнымъ прилѣжно внимати. Своя же особно въ врѣмена подобныя лѣпо бѣ молящемуся глаголати, якоже самъ Господь повелѣвая глаголетъ: ¹ «помолися отцу твоему въ тайнѣ» и прочая. Въ церкви же токмо чтущаго прилежно слушати, и умомъ и мыслию со всѣми предстоящими, яко едиными усты и единымъ сердцемъ молящеся Господеву, пѣти и славити, яко апостоль наущаетъ

глаголя ²: «исполняйтесь, || (230) духомъ, глаголюще въ собѣ, во псалмѣхъ и пѣніихъ, и пѣснехъ духовныхъ, воспѣвающе и поюще въ сердцахъ вашихъ Господеву».

О браць, сирѣчь — о женитва, презвитеръ и діаконовъ.

Правило пятое святыхъ апостолъ глаголетъ: «презвитеръ или діаконовъ своя жены да не отпуститъ извѣтомъ благовѣрія; аще же отпуститъ, да отлученъ будетъ священства. Пребывааиже и нехотяи паки пояти ея, да извержется». Якоже и въ посланіяхъ до Тимодея и Тита ³ пиша свѣдѣтельствуеъ о семъ глаголя: «старцомъ бо (сирѣчь — презвитеромъ) трезвеномъ быти, чистымъ, цѣломудрымъ. Также и старикамъ (рекше — женамъ ихъ) честнымъ въ украшеніи святолѣпнѣ || (об. 230) цѣломудреннымъ, чистымъ, мужелюбикамъ, чадолюбикамъ» и прочая. Еще о семъ и въ заповѣдехъ апостольскихъ, Климентомъ, папоу Римскимъ написанныхъ, въ главѣ 17 доводне писано обрящени. Сего ради и шестый святыи вселенскій соборъ, на немже первоначальникъ бысть блаженный Агафонъ, папа Римскій, въ правилахъ своихъ утверждають о семъ, пачеже въ правилѣ 13 сице глаголютъ: «понеже въ Римстей церкви въ чину правила предано увѣдахомъ: хотящимъ сподобитися поставленія, дьякономъ или презвитеромъ обѣщаватися имъ, яко ктому съ своими женами несовокупятися. Мы же, древнему послѣдующе правилу апостольскаго увѣненія, и чину священныхъ || (231) мужъ по закону сожитіемъ, и отнынѣ цѣломъ быти повелѣваемъ, никакоже имъ къ своимъ женамъ совокупленія неразрушающе, ни лишающе

¹ Матѣ. гл. 6, зач. 16. ² Ефес. гл. 5, зач. 229, ст. 18—19. ³ Тит. гл. 2 (въ подл. 1), зач. 301, ст. 2—5.

ихъ друга къ другу во врѣмя подобно приближеніа».

Тѣмже явѣ есть, яко и въ семь Римляне, не храняще преданія святыхъ апостолъ и боговосныхъ отецъ утверженія и клятвы нерадѣюще, своя нѣкая умышленія составляютъ, такъ яко и въ прочихъ вещахъ обрѣтаются претворяюще.

О нѣакомъ чистцю, егоже Римскыи имянуютъ пургаторіумъ.

Нигдѣже убо отнюдь въ святыхъ писанихъ не обрѣтается, абы по смерти покааніе или очищеніе грѣховъ быти мѣло, окромѣ || (об. 231) здѣ, донележе въ тѣлѣ пребываемъ. «Нѣсть бо, рече⁴, въ смерти поминанъ тебѣ, въ адѣ же кто исповѣсться». Еже бо аще здѣ въ тѣлѣ пребывая что съемъ, сіе пакы во приидущее въ воскресеніе мертвыхъ сътѣломъ и пожнемъ. Здѣ бо есть врѣмя дѣланія и тружденія. Въ будущемъ же за трудъ мзда, и комуждо по дѣломъ его воздааніе. Яве бо, яко и дѣвамъ онымъ пяти буимъ, украшенымъ добротою дѣвственною, точию за еже мала свѣтѣнія ради свѣщъ своихъ не приняли въ сосудѣхъ своихъ, сирѣчь— въ тѣлѣ пребывая, милосердіемъ еже къ нищимъ не просвѣтиша добродѣйства своего,—затворися дверь женихова. И не повелѣваетъ имъ: «идѣте прежде оцѣстѣтеся || (232) пламенемъ огненнымъ, а потомъ увидите въ чертогъ мой», но еже «не вѣмъ васъ» глаголя, далече отсылаетъ. Разбойнику же, пакы покаавшуся, висящу на крестѣ: «днесъ съ мною будеши въ рай» глаголетъ Христосъ, а не до очистительнаго огня отсылаетъ. И притча богатого и

убогаго ясно являетъ розность, яко душа умершихъ кааждо абіе⁵ постигла мѣста своего, ова убо геену, оваже нѣдра Авраамля, и яже посредѣ имать утвержденая пропасть велиа, возбраняющее имъ яже къ другъ другу стремленіе. «Еда, рече⁶, мертвыми твориши чюдеса? Еда повѣсть кто въ гробѣ милость твою и истину твою въ погибели? Еда познана будутъ въ тмѣ || (об. 232) чюдеса твоя, и правда твоя въ земли забвеней». Погибель же и тма, и земля забытая, мука вѣчная имянуется идѣже Господь не присѣщаетъ. «Изидуть бо, рече⁷, изъ гробѣ сотворшеи благая въ воскресеніе живота, а сътворшеи злая въ воскресеніе суда». И пакы⁸: «и идутъ сіи въ муку вѣчную, праведницы же въ животъ вѣчный».

Тѣмже явѣ есть, яко прелпаются на ложный чистецъ уповающии. Якоже бо живота вѣчнаго царство небесное безконечно есть, егоже бо, рече⁹, царствію нѣсть конца,—тако и мука вѣчна и безконечна есть. Идѣже бо, рече¹⁰, червь ихъ не умираетъ и огонь ихъ не угасаетъ. Добрѣйши ти, рече, есть внити || (233) въ животъ хрому и бѣдну, нежели двѣ рущѣ и двѣ нозѣ имущу въвержену быти въ огонь вѣчный. Якоже бо вѣчнаго живота обители суть многы, по достоанію комуждо творящихъ волю Господню уготованы, яко самъ Господь свѣдѣтельствуєтъ глаголя¹¹: «въ дому Отца моего обители многы суть»—тако и вѣчные муки противу злобы коегождо цохоти своя исполняющихъ, и волю вражію творящихъ уготовася мученіе, огонь негасимый, червь неусыпающій, пропасть

⁴ Псал. 6 (въ подл. ѓ), ст. 6. ⁵ На подлѣ пояснено: «заразъ». ⁶ Псал. 87, ст. 11, 12—13. ⁷ Иоан. гл. 5, зач. 16. ⁸ Матѣ. гл. 25, зач. 106. ⁹ Даніилъ, гл. 7; 2 Петр. гл. 1, зач. 65; Лук. гл. 1, зач. 3. ¹⁰ Марк. гл. 9, зач. 42; Исаія, гл. 66; Матѣ. гл. 18, зач. 75. ¹¹ Иоан. гл. 14, зач. 47.

глубокая, тма кромѣшняя, гроза несогрѣшаема, и прочая противу злобы кождо лукавыхъ дѣлъ его. «Нѣсть ¹бо неправда у Бога. Елицы беззаконно согрѣшаша, беззаконно и погы||**(об. 233)** бнуть» сирѣчь—во вѣки мучатся. Што бо за судъ имать быти поганомъ и незнающимъ Бога?! Они же скверными беззаконными дѣлы своими, сами осудишася въ вѣчныя муки, уготованыя дѣволу со всѣми творящими волю его. Сего ради и глаголетъ ²: «не воскреснутъ нечестивіи на судъ», сирѣчь—не воскреснутъ судитися, но мучитися.

А еже божественаго апостола ³ приводять писаніе, мняще о чистыцу глаголющее, и симъ прелщаются. еже написа сице: «основанія бо инаго никтоже можетъ положить, паче лежащаго, еже есть Исусъ Христосъ. Ащели кто будуетъ на основаніи семъ злато, сребро, каменій честныхъ, дрова, сѣно, тростіе, кождо дѣло явлено будетъ. ||**(234)** День бо явить, зане огнемъ открывається. И кождо дѣло яково есть, огонь искуситъ. И егоже дѣло аще пребудеть, которое набудоваль, заплату возметъ. А егоже дѣло аще згоритъ, отщитетися (сирѣчь — шкodu подыметъ), самъ же спасетъ, но якоже огнемъ».

Явно есть, яко здѣ апостолъ о учителехъ пишеть, и о ученіи кождо ихъ. Если кто истинно отъ божественныхъ Христовыхъ словесъ уча благими дѣлы утворяетъ, обрящется дѣло таковаго, яко злато и сребро огнемъ пробуемо невредимо, но и чистѣйшее бываетъ. Сего ради и мзду приметь, въ царствіи небесномъ — животь вѣчный. Ащели кто свѣта сего мудрованіемъ

научаетъ, и плотскимъ || **(об. 234)** лубоострастіемъ прелщаются утворяетъ, съи дрова и стебліе будуетъ, иже огнемъ искушаемо не постоитъ, но согоряетъ и погыбаеть. Ибо отъ джи ничтоже истинно бываеть. Сего ради будущіе отъ сихъ тщету приемлютъ, пусты сущи и ни коеа же помощи отъ таковыхъ дѣлъ не имѣють. Тѣмже и въ огни спасающіися вѣчне мучими бывають. Се есть спасеніе таковыхъ, о немъ же апостолъ здѣ воспоминаеть, яко николиже скончатися или погыбнути въ огни сущимъ, но вѣчне тамо пребывать, якоже и праведнымъ въ царствіи небесномъ водворяся вѣчне радоватися. Яко пророкъ ⁴ глаголетъ: «души ихъ въ благихъ водворятъ». Якоже бо здѣ спасеніе огнемъ, муку апостолъ ||**(235)** наричетъ, такожде и въ евангелии Господь глаголетъ ⁵: «иже аще розоритъ едину заповѣдей сихъ малыхъ, и научитъ тако человекы, мній наречетъся въ царствіи небесномъ». Мній же разумѣется — «осужденъ въ муку», якоже блаженныи учителя истолковаша.

Како бо не послѣдняго безумія прелесть обрящется се, еже мнѣти спасеномъ быти, и въ царствіи небесномъ сихъ глаголати, иже суетная и погыбающая жиждуть, и прочихъ симъ соблазняющи?! Аще бо заеже кто речеть брату своему юрде, повиненъ есть гееннѣ огняной ⁶, —то не множае ли повиненъ есть таковый, иже заповѣдь разоритъ, и соблазнитъ симъ прочихъ?! «Силніи, рече ⁷, силнѣе испытани будуть», || **(об. 235)** и емуже множае дано, множае и възщется отъ него. Сего ради заущая таковыхъ облудное мниманье самъ Господь глаголетъ ⁸:

¹ Римл. гл. 2, зач. 81, ст. 11—12. ² Псал. 1, ст. 5. ³ 1 Кор. гл. 3, зач. 128, ст. 11—15. ⁴ Псал. 24, ст. 13. ⁵ Мате. гл. 5, зач. 11. ⁶ Мате. гл. 5, зач. 11. ⁷ Премудр. гл. 6. ⁸ Мате. гл. 18, зач. 74; Марк. гл. 9, зач. 42; Лук. гл. 17, зач. 83.

«иже аще соблазнить единого отъ малыхъ сихъ вѣрующихъ въ мя, уне ему есть, да обзавши камень жерновный на шію свою потопленъ будетъ въ глубинѣ морстѣй». Тѣмже и апостоль; глаголяй «еже самъ спасется, такожде якожде огнемъ», по семь словѣ приведъ глаголя: «не вѣсте ли, яко храмъ Божій есте, и Духъ Божій живетъ во васъ. Аще ли кто храмъ Божій растлитъ, растлитъ сего Богъ». Тамъ же и о плотскомъ свѣта сего мудрованію свѣдѣтельствуеть.

Аще ли, яко змышляющыи чистецъ глаголють, иже по изшествіи отъ тѣлеси до дня суднаго ||(236) въ чистителномъ огни поляруются души, да рекуть же убо и о прочихъ, иже живыхъ день судный постигнетъ, егда Господь со силою и славою многую приидеть судити живыхъ и мертвыхъ: како и когда имуть очищатися? Или съ прежде очищающимися, како мощно будетъ зрвнатися тымъ, иже живыхъ судный день застанеть? Понеже съ пришествіемъ Господнимъ купно и осужденіе отъ божественныхъ усть его на вся изнесется, праведныхъ въ наслѣдіе вѣчнаго небснаго царствія призываа, грѣшныхъ же въ муки безконечныя отсылая.

«Всѣ бо ⁹, рече, не успнемъ, всѣ же измѣнимся въскорѣ, въ мгновенію ока».

Аще ли во мгновенію ока, ихъ же живыхъ судный день застанеть, измѣнятся, ||(об. 236) то како въ чистцу симъ полярватися мощно будетъ?! Не достае бо имъ врѣмени на сіе! По судѣ бо затворится дверь, яко никомуже замедлившу мощно будетъ тамо вни-ти. Сего ради и глаголетъ ¹⁰: «буди увѣ-

щаася зъ суперникомъ своимъ скоро, дондеже еси на пути съ нимъ, да не предасть тебе суперникъ суди, и въ темницу воверженъ будеши. Аминь глаголю тобѣ, не изыдеши оттуду, дондеже воздаси послѣдній кодрантъ». Суперникъ грѣхъ есть; путь же — житіе се глаголется; здѣ увѣщеватися покааніемъ узнаваючи грѣхи очищати; темницу же муку наричетъ, воздааніе же послѣдняго кодранта — вѣчное мученіе глаголетъ; послѣднее бо во истину, ||(237) яко къ тому нѣсть мощно кому изыти отъ него. Аще и весь міръ приобретаеть кто, ничтоже можетъ дати отгѣны за душу свою. Здѣ убо, во истину здѣ, донележе въ тѣлѣ семь пребываемъ, всякому правовѣрному настоятъ очищеніе, раздааніемъ въ милостыню убогимъ отъ своихъ трудовъ собраное, плачемъ и слезами омывающе грѣхы, и воздержаніемъ сластей плоть утончевающе, и похоти ея умерщвляюще, и всякыя скорби находящія на ны крѣпко терпѣвающе. Се есть истинный чистецъ, а не тамо по разлученіи души съ тѣломъ, идѣжс врѣмя покаанію нѣсть, точію ожиданіе праведнаго суда Божія, и еже съ тѣломъ содѣланная кождо по дѣломъ ||(об. 237) восприятія. Якоже бо самъ Господь нашъ Исусъ Христосъ не словомъ точію научи, но самими дѣлы показа. Сего ради и божественныхъ ученикъ своихъ хотая близъ себе во царствіи своемъ быти, не до чистыцу на онъ свѣтъ отсылаеть, но послѣдующе Христу Господу своему здѣ страдати повелѣваетъ, яко да и прочихъ отъ юности содѣланныхъ страстей совлекшися, муками и томленіемъ очистятся здѣ, да тамо непорочни съ

⁹ 1 Кор. гл. 15, зач. 163; 1 Сол. гл. 4, зач. 210. ¹⁰ Матѣ. гл. 5, зач. 12, ст. 25—26; Лук. гл. 12, зач. 69.

Христомъ Господомъ обрящутся. «Идѣ же рече ¹, азъ есмь, тамо и вы будете». Тѣмже и предлаголетъ имъ ²: «предани будете въ скорби и убіють вы, и будете ненавидими всѣми языки имени моего ради». Претерпѣвый же до конца тѣй спасенъ будетъ». Аще бо и верховніи божественіи ||(238) апостоли Петръ и Павелъ, въ правилахъ своихъ о памяти усопшихъ написали. но о таковомъ, яко змышленомъ, чистцу отнюдь не споминають нигдѣже. О памяти бо по усопшихъ пачеже въ правилѣ своемъ четырнадцатомъ еице глаголютъ: «творите усопшимъ третины въ псалмѣхъ и молитвахъ, воскресшаго ради тридневно, и девятины на воспоминаніе сущихъ здѣ, и усопшихъ; и сорокатыся дни по веткому закону: якоже и Жидовстіи людіе плакахуся Моисеа ради; и на всяко лѣто памяти имъ творѣте; и отъ имѣній ихъ раздавающе нищимъ, на воспоминаніе ихъ. Се же о благовѣрныхъ глаголемъ. За нечестиваго же, аще ||(об. 238) и всего міра богатство раздаси нищимъ, ни коя же пользы не сотвориши ему. Ему же бо живу сущю, врагъ бѣ Богу, явѣ, яко и по смерти, ибо нѣсть неправда отъ Бога ³. Праведенъ бо Господь и правду възлюбилъ, и се чловѣкъ, и дѣло его».

Зрите убо, яко и вину назнаменаша, чего дѣла памяти творити подобаетъ? Ксему же по усопшихъ творяще памяти, и съ благочиніемъ събирающися, отъ сихъ убо и живіи ползуются. Каждо бо ихъ конецъ житія своего помышляюще, и дѣла усопшаго воспоминающе уцѣломудряются, по глаголющему: «благо ходити въ домъ плача, нежели въ домъ пира» ⁴. Также и отъ имѣній усоп-

шаго раздавати ||(239) нищимъ пользуетъ, нежели въ снестолюбіи оставшимъ ѣ изживати.

Тѣмже всяко явѣ есть, яко не отъ божественаго писанія чистецъ изобрѣтается, но отъ чловѣческихъ умышленийъ състависа, пачеже отъ высокоумнаго Оригена, онъ же прежде потоки ученія источи, послѣдиже, на свое велемудріе уповаа, падеся, хульныя глаголы о Христвъ Спасителю нашемъ отригну[лъ]. Сего ради Божія помощи обнажиса, яко отъ идоложрецъ ятъ бысть. не стерпѣвши мукъ, верже ливанъ на жертвище, и пожрѣтъ идоломъ. И за сіе слабости ради своея срамлясая, не точию чловѣкомъ нечестивымъ, но и самимъ бѣсомъ свободитися отъ мукъ глаголетъ, конецъ мукамъ быти бядуще.

|| (об. 239) Латини же, яко и въ прочихъ скоріи суще съ твердѣйнаго во слабеее уклонятися, тако и здѣ, Оригеново ученіе приѣмше, изволяюще съ нимъ по смерти чиститися паче, нежели здѣ, еже съ тѣломъ содѣяныхъ покааніемъ исправлятися, и недовольни суще древними развращеніи, но и въ нинѣшніи врѣмена разоряюще постановенье, Духомъ Святымъ преданое, дни празничныи поотмѣняли, веліе смущеніе и печаль правовѣрнымъ содѣлывающе. Яко и самый тѣй донъ спасительныя Пасхи, съ прочими празднии, послѣдующими ему, чловѣческими умышленьми своими превратиша, съ богоубійцами Іудеими, яко въ прѣсноку, такъ и въ празнованью съединяющеся.

Кто бо отъ право||(240)вѣрныхъ здравъ смыслъ имѣа, пачеже неразвращенными мыслми въ святыхъ писа-

¹ Іоан. гл. 14, зач. 47, ст. 3; Іоан. гл. 16, зач. 53. ² Матѣ. гл. 24, зач. 98, ст. 9; Лук. гл. 21, зач. 106, ст. 16—17. ³ Псал. 10. ⁴ Екклесіастъ, гл. 7.

нихъ воспитаннѣй, не имать сего блуженія познати?! Яко и нинѣшняго лѣта, прежде вѣрмени, марта шестнадцатого, еже никогдаже не бысть, въ 14 луны равно съ Юдеи празноваху Пасху, въ онъ же день Господь нашъ Иисусъ Христосъ на крестѣ висялъ, въ пятый же надесять въ гробѣ положенъ бысть. Въ тые дни плакати подобаеть, а не съ богоубійцами Жидовами веселитися. Яко о томъ доводне въ листѣ томъ есть выписано, егоже по отщепенствѣ ихъ отъ насъ еже въ празникахъ пятаго лѣта написано. Который по семъ нижей есть здѣ написанъ. Аминь ⁵.

|| (1) ⁶ О премѣненію дней и празниковъ.

Не непотребно мню, и о нинѣшнемъ дерзопреступленію Латинскомъ въспоманути, о премѣненію дней и святъ, а наболшей о самомъ томъ праздниціи дня спасительнаго святя Пасхи, Възнесенія, и Духа Святого въшествія; также таемное вечера Христовы, страстей его и погребенія, и прочыхъ спасеныхъ празниковъ, Пасцѣ послѣдующихъ, самимъ Спасителемъ Господомъ нашимъ Иисусъ Христомъ и светлыми апостолами его постановеныхъ, и Духомъ Святымъ утверженыхъ, и повсюду православными христіанами выполняемыхъ, и доднесѣ цѣло и неуломно стблюдаемыхъ. То нинѣшняго времени Латины самомнѣніемъ || (об. 1) ослѣпившеся, и мудростію свѣта сего обезумившеся, все преицивали. Но намъ къ Латиномъ ни едино слово, которые и зъ своими первопрестолники благочестія погрѣшив-

ши, въ истушленіи правовѣрія заматерѣли.

Отъ многихъ бо лѣтъ, скоро по шестомъ съборѣ, нѣкоторые папы или правители церкви Римское самомнѣніемъ и мудростію свѣта сего прелстившеся, первѣй по малой части апостольское преданіе отмѣняячи, а вмѣсто того свои вымыслы таемне съставляти зачинали. Которыхъ тогдашніе святые отцы и вселенскіе патриархи по части дознавали и обличали, яко около опрѣсноковъ и иныхъ ересей. О чомъ доводне въ лѣтописцахъ Греческихъ || (2) или Словенскихъ писано знайдешъ; также и въ правилахъ святыхъ отецъ, которые отъ любви братерское зъ великимъ прилежаніемъ частокротъ отъ божественаго писанія упоминаючи, съ слезами и моленіемъ посылали къ нимъ. Они же, ни въ что вмѣняячи, мало того слухали, а свои вымыслы или ереси предся скрыте съставляли. По многихъ же лѣтѣхъ, по остатнемъ седмомъ съборѣ, южъ по ономъ ихъ папѣ проклятомъ Формосѣ, который воспріимуа престолъ папешскій, вѣру святую, отъ богоносныхъ отецъ писаніемъ преданую, еже есть «Вѣрую въ единого Бога», прелестнымъ обычаемъ рукою своею истинно написавши, и водлугъ звычайю преждебывшихъ благочестивыхъ папъ, къ святымъ чотыремъ || об. (2) патриархомъ визнаваючи, изъ такъ держать обѣцуетъ, пославъ, а въ сердцы своемъ мыслячи иначе съкрытое ереси людей научалъ, которыхъ, яко ядомъ смертельнымъ, тою наукою своею позаражалъ. А по немъ вже иныше папы, написавши того мутнаго ученія его, явне ся съ тымъ открывать почали, звлаща осмый по

⁵ Оборотъ 240-й страницы оставленъ пустымъ. ⁶ Съ этой статьи—новая пагинація.

Формосѣ Христофорѣ папа объявилъ, мовячи, ижъ Духъ Святый отъ Отца и отъ Сына исходитъ, и иншіе ереси свои явне излевалъ. А поневажъ отпадшіе истинны, и въ тлѣннїи прелести свѣта сего погружающеса, неудобъ въ первый чинъ благовѣрія възведены бывають, но и тружающимся въ благочестіе навернути ихъ силно ся спротивляють, и брани въздвизающїи мстити вѣру ||(3) жаються.

Што ся явне показало въ Флоренціи осмаго ихъ разбойническаго собору, на который отъ всеа вселенныя стекошася множество преподобныхъ отецъ непорочное Восточное церкви; съ ними же и богоносный Марко Ефескій, на мѣсто отъ трехъ патриархъ посланный, мужъ въ истину въ божественныхъ писанїихъ искусенъ, и Духа Святого исполненъ, котораго истиннымъ повѣстанъ не могучи Латини отпору дати, умыслили насиліемъ принудивши святыхъ отецъ Восточное церкви, подписаніемъ священныхъ рукъ ихъ обычныя свои блуды потвердити. Многихъ бо тогда святыхъ отецъ оружіемъ избиша, другимъ руки отсѣкоша, и различными муками, и въ темницахъ затворяюще гладомъ ||(об. 3) умориша, другихъ же въ бѣгствѣ по пути достигающе умертвиши. И проча вся прочитающіе о томъ вѣдають.

Сего дѣла святые богоносные отцы и вселенскіе святые чотыри патриархи, пятого Римскаго отторгнувшася, яко единого члонка бустію свѣта сего съгнившего, отъ здраваго тѣлесе отсѣкоша, и отъ священныхъ поминковъ преждебывшихъ святыхъ папъ имена ихъ изгладивши, по словеси евангельскому: «если око, или рука, або нога твоя погрѣшаетъ тя, отсѣчи отъ себе; лѣпѣй бо ти внити зъ однимъ окомъ или рукою або ногою въ царство не-

бесное, нижели съ всѣми члонки вичи-неному быти въ геену огняну».

Если теды богоносные святые отцы, и благочестивыя цари, ||(4) отъ такова зловѣрія отвратити не възмогша, мы пакъ грубиі, скудоумниі, всякихъ язвъ грѣховныхъ исполнени, што помочи имъ можемъ?! Но толко, яко писаніе мови: «сія глаголя, себѣ досаждаемъ». Обаче никтоже долженъ есть, видячи многая своя съгрѣшенїя промолчивать, або таяти правду Божию. Но подобаетъ каятися и визнавати своя съгрѣшенїя, а правды Божен не замолчивать. Яко бо чесно есть таемницу царскую таяти, также чесно есть слово Божіе визнавати и исповѣдовати.

Понеже бо въ нинѣшнее многмятежное и плачу достойное время, зряще церковь Христову честною кровію его отъ погибели и клятвы законныя искушленную, отвсюду различныхъ ||(об. 4) вѣтровъ волненіемъ колеблему, и многихъ зъ насъ раслабленныхъ душами и нетвердыхъ вѣроу, въ прелести зловѣрія укланяющихся, — сего ради о смятенїи порядку отъ Латинъ, и о премѣненю дней святочныхъ, мало нѣчто въспоманути покусимся, злеща — противъ книжокъ казанья нѣкаго Станислава Млодецкого, которое онъ чинилъ въ року теперъ близко прошломъ осмдесять седмомъ, у мѣстѣ Виленскомъ въ костелѣ светого Яна. Не ижъ быхмо Латинъ на благочестіе наворочаючи то споминали, но своихъ утвержаючи сія пишемъ, и не своя умышленїя съставляемъ, но отъ слова вселенскаго учителя, великаго Аѳанасїа Александрійскаго, которое писалъ о празницѣ Пасхи. ||(5) Которого то и тотъ Станиславъ Млодецкій въ тыхъ книжкахъ казанья своего припоминаеть. Тогда и мы отъ того великаго учителя Аѳанасїа Александрьскаго отъ

слова его, еже писалъ о праздницѣ Пасхи, въ семь писанію начало положимъ.

Часто отъ нѣкоторыхъ дается слышати, мовячи о праздницѣ Рождества Христова, якоже и всѣ вѣдаемъ, иже предъ осмию дней, по-Римскій называемаго генуаріа, всегда бываетъ; также и иныя свята або празники, и святымъ мученикомъ памяти, въ уреченныя дни неотмѣнно каждого року творяще прикладаемъ. Але о праздницѣ дня спасительнаго свята Пасхи далеко инакшаго способу водлугъ поданья самого Бога Вседержителя уживать ||(об. 5) пристойтъ: много бо таемницъ въ собѣ съдержитъ. Прото ни единого, ани просто прилучшагося дня, но и причинъ многихъ громадамъ събраніе на-томѣсть пріймати подлугъ правдиваго зрозумѣнья потребуеть, кгдажъ стережетъ и перваго мѣсяца, который бы истотнымъ початкомъ правому времени былъ, онъ же отъ веснянаго поровнанья знаемъ есть. А стрегучому перваго мѣсяца пристойтъ вѣдати о врѣмени, то есть о часѣ, для котораго и первый мѣсяць называется. И зась пріймучи перваго времени не ишее которое, но поровнанье весняное дня зъ ночью, яко ширей о томъ напереди повѣсться. А понеже и перваго времени стережемъ, и зровнана дня зъ ночью веснянаго, ||(6) и ктому луны чотырнадесятаго дня, съ тымъ же тріехъ дней пятка, суботы и недѣли,—тогда невъзможно есть въ едино время, еслибы котораго съ тыхъ недоставало Пасцѣ быти. Того дѣля не можемъ въ единъ день уставленный пасхи творити. Но всѣ тые наробы или зряжениа збираючи, тогда пристроаемъ день страсти или распятія Господня. И еретикове бо если и погоршаючися дотыкаются Пасхи; также и богоубій-

цы Жидове уверяются пасху творити, хотяжъ и грубе зверхнимъ обычаемъ прикрываючи скверну; но всяко обезумливаются. Христіанъ бо толко есть таемница тая, и справованьемъ таемницы нами зъ выпытаньемъ или зъ выбаданемъ ||(об. 6) състоится и обнажается еретическое помѣшаніе и Жидовское скверненіе наше Пасхи таемницею. Но не Жидове единого уставичнаго дня на выконанье стерегутъ або пріймуютъ, але и перваго мѣсяца солнечнаго, и чотырнадесятый луны прибирають. Тогда бо если прилучится чотвертомунадесятъ лунному припасти, еще ненаставшу первому мѣсяцу, то есть предъ зровнанемъ дня зъ ночью, откладають сей чотырнадесятый, а ожидаютъ ишее луны чотырнадесятаго, и того за солнечнаго мѣсяца перваго пріймуютъ. И спедшуся первому времени, и чотырнадесятому водлугъ луны, тогда водле воли своей выконываютъ.

Видишь, иже и Жидове о томъ ||(7) стараются, и то мають посполите съ нами, же не единого дня искати на выконанье, но многихъ причинъ и времени. Ачколвекъ иногды и Жидове омыляются, которые передъ поровнаньемъ дня зъ ночью, припадающаго луннаго чотырнадесятаго пасху творять.

Но мы, христіане, наслѣдуючи истиннаго Духомъ Святымъ постановенья, всяко должны есмо Жидовскаго заблуженія, и еретицкаго злоумія удалитися. Не достоитъ бо на теперешнее безуміе Жидовское намъ смотрѣти, которые вездѣ правду законную поповали; але прежнихъ премудрыхъ Жидовъ Филона, Іосифа и иныхъ нѣкоторыхъ, они же въ писаніихъ своихъ свѣдѣтельствуютъ, иже не можно ||(об. 7) водлугъ истотности инако Пасцѣ быти,

кроме послѣ поровнанья дня зъ ночью четырнадцатаго луны. Тыхъ тѣды потреба рахунокъ держати, и отъ свѣдѣнства ихъ повѣсти наши съставляти, а нинѣшнихъ Жидовъ безуміе, яко преступниковъ закону, откидывать. Послѣ бо законопреступленія ихъ што на Христа Спаса нашего, погасли всѣ доброты Жидовскіе, ижъ ани архиереовъ, ни вожовъ, ни церкви, ни жертвы и прочыхъ всѣхъ добродѣйствъ пусты сталися. О которыхъ выполнилось пророчество повѣствующее ¹: «се владыка Господь Саваоѣ отиметь отъ Іудея и зъ Іерусалима крѣпкаго, и крѣпку, силу хлѣба и силу воды, исполина, и крѣпка, и человекъ ||(8) ратника, и судію, и пророка, и гадалника, и старца, и премудра мастера, и чуднаго порадица, и разумнаго послушника, и поставитъ младенцы старшими имъ, и ругатели овладнуть ими». А тое пророческое слово постигнуло Жидовскаго народа. Запустѣніе бо разума, и запустѣніе пророка, показующаго имъ спасеніе, пострадаша, и своихъ премудрець постановенія и порядокъ погубили, и о проклятствѣ заведбали. А для того и правда законная въ бѣду упасть мусала. Яко же и книги седмидесятъ и двоухъ преводниковъ, которые съ проклятіемъ заказано, абы никако были отмѣнены, они потомъ единому нѣкоторому иноземцу або пришелцу увѣривши, книги ||(об. 8) седмидесятъ и двоухъ премудрыхъ мужей, предъ многими лѣты пришествія Христова переведены или преложены, претворили и переницовали, и выклады ихъ откинули. Также и зряженье пасхи посовали. Кгдажъ исперва много лѣтъ и по страсти Спасовѣ по поровнанью въ четырнадцатый Пасху овчюю творили.

¹ Исаія, гл. 3, ст. 1—4.

О чомъ власные предковъ ихъ премудрыхъ Жидовъ книги свѣтчатъ. А нинѣ же посовавши порядокъ многокротъ и предъ зрваньемъ, или въ самое то зрванье творять и хулими суть премудрыми Жидами, яко преступницы року.

Которого безрозумства нинѣшнихъ Жидовъ наслѣдующи нѣкоторые мудрецы свѣта сего, посовавши преданія праведныхъ апостоль, ||(9) и богоносныхъ отецъ, Духомъ Святымъ постановенные, и съ клятвою иначе никако не отмѣнять заказанные, — они и клятвы занедбавши поотмѣняли, и свою Пасху овогда напередъ Жидовъ, овогдаже позаду ихъ постановили. Хотяи бо отъ преданія Духомъ Святымъ постановенного лучшей своимъ разумомъ построи, певне омылиться мусить. Многые бо речи утаены суть отъ тыхъ, которые мнимають себе быти мудрыми.

Но оставивши мовить о законопреступниковъ, начнемъ слово о истинномъ празницѣ спасительное Пасхи и о сгѣтѣ таемницъ ея.

Время бо, въ неже Господь нашъ Исусъ Христосъ пострада при Пилатѣ, написано есть, ижъ предъ осмию дней апріля || (об. 9) Спасъ распять бысть, то есть марта двадесать третего дня. О которомъ явно есть, ижъ всегда по равнинахъ съставляется, и вси порядки о состроенію пасхи пытающимъ достигнены суть. А того правила держачися, вѣдай, яко Христосъ въ томъ вароцѣ или зряженю пострадалъ. Стежи всегда послѣ поровнанья дня зъ ночью пасху творити, Христу подобая, и убѣживъ безаконія Жидовскаго, и дерзопреступленія Латинскаго.

Но о таемницы пасхи кгда не есть рѣчь краденаа, — розкрывати зачнемъ. Только потреба зрозумѣвати и реченаа памятію съдержати.

Перваго бо мѣсяца ищемъ, за перваго вѣрмени съ початку вѣка сътворенаго. А первое вѣрмія винно есть початокъ имѣти день и ночь ||(10) равно стоячіе. Не иншій бо початокъ пристойтъ первому времени, кромъ поровнанье весньное. Штѣ не зъ наше по вѣсти, едно отъ божественаго писанія вѣрно окажется. Мовитъ бо: «съ початку сътворилъ Богъ небо и землю, а земля была непозорна або невидома, кгдажъ темность все съдержала, свѣту еще не будучи. И рекъ Богъ, абы былъ свѣтъ; и стался есть свѣтъ. Нимъ бо свѣтъ створенъ, все тма обдержала. И разлучилъ Богъ межи свѣтомъ и межи темностью. И нарекъ Богъ свѣтъ день, а темность нарекъ ночь».

Смотрижъ, ижъ разлучилъ Богъ между свѣтомъ, штѣ назвалъ день, и межи темностью, еяже учинилъ въ ночь. Которыхъ межею оба край ровно творить. Все бо штоколевекъ || (об. 10) сътворилъ Богъ въ зуполномъ або досконаломъ постановенью бытности вчинилъ, яко и чловѣка, або и отъ него жену, не дѣтми малыми ихъ створилъ, яко нинѣ отъ насъ ражаются которые ни разумомъ, ани члонками до слушнаго възрасту владнути не могутъ. Но первыхъ родоначалниковъ нашихъ досконалыхъ Богъ сътворилъ възрастомъ, словомъ и разумомъ въ зуполнаго мужа, и въ прироженью ихъ сѣмена або насѣнья всадила. Отъ которыхъ послѣ преступленія ихъ, мы тлѣнній раждаемъся и множимся, водлугъ осужденія Божія въ землю зася оборочаючися; также день и ночь обое сперву спорядкомъ и ровнобытіемъ Богъ створилъ, и скончилъ въ мѣру, видѣлъ, же есть ||(11) добро.

Потомъ вже попустилъ въ движеніе и шествіе, абы непрестаннымъ теченіемъ и шествіемъ своимъ, отъ кресу

зася до тогожъ кресу, четырьми вѣрменами отъ кругъ року скончавали, множачи часы и дни, и лѣта, неоскудно и вѣчно.

А солнце и луну, яко писаніе свѣтчить, въ четвертый день по поровнанью Богъ сътворилъ. Не мнмай же, ижъ бы луну молодую сперва створилъ, яко кгда въ настатю мѣсяца бываетъ, ижъ жадець видѣти ея не можетъ. Неподобно есть. Понеже не могло бы ся то показать скутечне, на штѣ есть сътворена, то есть ночью справовати бы не могла, которою Богъ владнуть ей повелѣлъ. Сего ради досконале полную луну Богъ сътворилъ послѣ поровнанья ||(об. 11) въ четвертый день. Все бо што еднокольвекъ Богъ сътворилъ, тогда въ зуполной бытности и порядку створилъ, такъ яко быти мѣло. Не пристойтъ бо заразомъ прерѣзыватися дѣлу або справѣ, но потреба оказатися зуполне свѣтлomu, яково есть сътворено а потомъ отиѣнностью своею, то есть, умаленіемъ и растеніемъ, показовати лѣта, вѣремена, и розманитость дней, и прочая. А такъ явно есть, ижъ зрванне початкомъ есть времени перваго. Што и само подобенство оказуетъ водле писма: въ третій бо день повелѣлъ Богъ травѣ, зелію, цвѣту и древу израсти. А то суть знаки весньные, згодне будучіе умѣтности Божей, все по чину исправуючой.

|| (12) Солнце пакъ и луна въ четвертый день вже по зрванню на свѣтѣніе и на владность дню и ночи створены суть. Въ шестый же день, иже нинѣ пятокъ отъ насъ христіанъ именуемъ есть, сътворилъ Богъ чловѣка. И потомъ въ седмый день препочилъ отъ всѣхъ дѣлъ своихъ. Въ придучій зася день на заутріе, ижъ есть и первый, докончену вже бывшу всему, попустилъ бывати въ чинъ, то есть въ порядокъ.

Всего смотри, достоинъ бо всего раз-
смотривая въ памяти съдержати, и ска-
зующее повѣсти управлену быти. Ство-
рилъ же Богъ чловѣка, не такъ яко
иное сѣтворенье, то есть быдло и
звѣрята, птицы и рыбы, и прочая. Все
бо то, яко писаніе свѣтчитъ, повелѣлъ
Богъ стихіямъ або еламентамъ ||(об. 12)
произвести, мовячи: «да изведеть зем-
ля душу живу водлугъ рожаю, четве-
роноге, то есть въ землю поникшіе»,
и прочая. Также и водамъ рыбы пла-
вающіе, и птицы летающіе, шѣ все
для чловѣка створилъ, и подѣ моцѣ
его подложилъ, яко написано есть ¹:
«славою и честію укорюновалъ его, и
поставилъ его надѣ справами руцѣ сво-
ихъ, все покорилъ подѣ ноги его, овця
и волы вся, ктому и звѣрята полные,
пташтво поднебесное, и рыбы мор-
скіе» и прочая.

Чловѣка же, яко царя надѣ всѣми
тymi, всяко чесно и преславно ство-
рилъ: не земли або водамъ произвести
повелѣлъ, но самъ рукою своею сѣтво-
рилъ, и отъ духа своего въ него въ-
дхнулъ. Яко Давидъ ² споминаеть: «руцѣ
твои сѣтворили и збудовали ||(13) мене».
И Саломонъ ³: «възвратися, рече, персть
або песокъ къ земли, отколя былъ, и
духъ вротится къ Богу, онъ же и даль
есть ему». Во яко Богъ благъ или пре-
добръ, тако и чловѣка нѣкако подоб-
на сѣтворилъ. Не смотри нивѣшнее его
грубости и недорозумѣнья, но первое о
немъ разумѣвай устроеніе. По образу
бо своему Богъ и по подобію сѣтворилъ
его, абы показалъ отроды або роды
его звѣздамъ подобныя. Являеть же,
яко и нага поставилъ его въ рай одѣя-
ніа нетребующаго, бо еще не была уо-
ризна или досажденіе на обличье его

взлѣзло. Прото и прикритья не по-
требовалъ чловѣкъ, и нагъ будучи не
стыдился. Но яко солнце и луна освѣ-
чиваючи весь мѣръ и розмноживаючи
часы ||(об. 13) и дни и лѣта неоскудно
и вѣчно, своею наготою красуются,
также и родоначалникомъ нашимъ по-
пущено было родною или родячею охан-
дожностью красоватися. Такъ великое
добродѣйство чловѣку сѣтворилъ Богъ,
и нивгды несостарѣющаго въ рай жити
его пристроилъ, и своихъ добродѣйствъ
обфитость ему подавъ, ѣ смыслъ або
чювства его водлугъ правды всего ис-
казало послушенствомъ же чѣстити добро-
дѣйства училъ.

Вѣдѣже упатруючи то Богъ, же не-
въможно есть заховану быти дару имъ,
не приближеніемъ и честію давшаго Бо-
га, для того законъ або росказане
устанавлиеть ему на стереженье бытности
его, абы, паметаючи на законодавца, и
помочью его, яко добрыми ||(14) глѣвар-
ствы устерегся; не смертелность ему
захованьемъ закону обѣцуетъ а за пре-
ступленіе смертью запрещаеть. Чело-
вѣкъ же, зазрости діаволской вѣру ем-
ши, преступилъ законъ, и во тлѣніе
або въ зопсоване упалъ есть: изгнанъ
бысть изъ рая и въ розмноженье вдал-
ся скотскимъ животомъ живучи, без-
божности и блуда примованіемъ невъз-
держанъ бысть. Сего ради и пророцы
въпѣяху о предбывшей достойности и о
санѣ его. Также и о спаденіи его отъ
сана, мовячи ⁴: «чловѣкъ въ чести бу-
дучи не зрозумѣлъ, прилучился къ звѣ-
рятюмъ безразумнымъ и стался имъ по-
добный».

Тому всему такъ збывающуся, въ-
схотѣвъ едиnorodный Сынъ Божій, съ
Отчею волею, ||(об. 14) вѣстаніе пад-

¹ Псал. 8 (въ подл. опечатка: 50), ст. 6-9. ² Псал. 118. ³ Екклесіастъ, гл. 12, ст. 7.
⁴ Псал. 48, ст. 13.

пему подати, и истлѣвшее преступленіемъ естество человѣческое бесмертіемъ обновити, и своею страстію первый образъ и подобіе поставити. А хоти утаитися князя тмы вѣка сего, умышляеть время подобное на исцѣленіе съкрушеному, събираеть всѣ нарочки, еже ся именуютъ порядки перваго вѣрмени, яко было съ початку вѣка сътворено: равнины весньные, яко початокъ року, четырнадцатый луны по равнинахъ, яко первый мѣсяць, шестый день пятокъ, яко въ той человѣкъ създанъ бысть, и седмый день субботу, яко въ той по сотвореню всѣхъ справъ своихъ отпочинулъ Богъ. Тне всѣ порядки въ страсти распятія своего едиnorodный Сынъ || (15) Божій Господь нашъ Иисусъ Христосъ въ едино събравши, приѣмлетъ всего вѣрмени на обновленіе; занеже самъ есть перваго вѣрмени справцею, подобаеть ему и упадлому сему быти направителемъ, на исправленіе всего рода, и приводится самъ въ страсть волею. Рабу съгрѣшившу, биень бываетъ владыка неповинень. Который всего времени на обновленіе приѣмлетъ, которое первѣй и на създаніе принялъ, абы и кончина згодна съ початкомъ ся оказала. Понеже и вѣрмя въ созданіе перваго человѣка чисто поставилъ, которое потомъ осквернилось преступленіемъ самимъ преступившимъ. И зопсованъ и сквернавъ вже и прочій вѣкъ показалъ. О чомъ апостоль ⁵ споминаючи, такъ пише: ижъ речи створенны || (об. 15) зъ многымъ желаніемъ ожидаютъ, абы ся оказали сыны Божіи, кгдажъ прожности подданы суть речи створенны недобровольне, но для того, который ихъ подданными учинилъ въ надѣю или на упованіе,

ижъ и само створенне высвободится зъ неволи сваженья въ свободу чадъ, то есть, дѣтей Божіихъ. Вѣрмы бо, ижъ вся тварь съ нами съвоздыхаетъ и съболѣзнуеть даже до нинѣ, и не толко оны речи створенны, но и мы сами въ собѣ въздыхаемъ въ сыны способности, ждуще выбавенья тѣлу нашему. Упованіемъ бо, то есть надѣю, збавени есмо; а видимое не есть надѣя, еже бо видить кто, для чогожъ и надѣется. А если чого не видимъ, надѣмся, терпливостію ждемъ, и прочая.

|| (16) Самое теды первое вѣрмя на исправленіе человѣку, Господь нашъ Иисусъ Христосъ принялъ, абы съ тымъ и чистостію, што отъ страсти своея и прочій вѣкъ отъ верха обое чисто явилъ, и въ томъ все оказалъ и отновене человѣческое, и вѣка чистоту, и направителя и съдѣтеля роду, отъ самыхъ временныхъ или роковыхъ прикладовъ або кшталтовъ ясне указываетъ. Которое бо первое вѣрмя, или который може быть верхъ або початокъ перваго вѣрмени, кромъ равнины, яко ся вышей о томъ показало. Понеже бо первое сътвореніе человѣческое по равнинахъ въ шестый день; кругъ же лунный, и тѣй по равнинахъ въ четвертый день есть сътворенъ. А ижъ упадокъ человѣку грѣхомъ стался, того дѣля и направене || (об. 16) его и поновленне въ порядку създанія его въспримуеть, и равнины, и четвертынадесять по равнинахъ лунный, и шестый день, въ оны же человѣка сътворилъ, и седмый, въ который отпочинулъ, въ едино вѣрмя събралъ, абы всѣми зряженными тыми упадлого повстанне указалъ, и рода отновленіе, и оглавленіе объявилъ. Сего ради и апостоль ⁶, то оглавленіе объ-

⁵ Римл. гл. 8, зач. 98. ⁶ Ефес. гл. 1, зач. 217 (въ подл.: 216), ст. 8—10.

являючи бывшее Богомъ, упоминаетъ, мовячи: «въ всякой премудрости и разумѣ, сказавъ намъ таемность волѣ своеа, водлугъ доброволенства своего, што былъ впредь постановилъ въ собѣ, въ прозрѣнью выполненья врѣмень, оглавити все о Христѣ, што есть на небеси, и што есть на земли» и прочая.

Видите ||(17) добре, како оглавление земельныхъ повѣдаетъ къ небеснымъ, отъ упадку, который презъ человекъ стался отвиненемъ его або отступленьемъ отъ ангельскаго благочестія. Яко ся вышей о томъ пророческое слово приточило, ижъ человекъ въ чести сый не разумѣ, приложися скотѣхъ несмысленныхъ, и угодобися имъ.

Празникъ бо спасительнаго дня Пасхи всему спасенію нашему главизна и докончене або съвершеніе, и скрытой таемницы Божіей объявленіе. Яко самъ Господь нашъ Иисусъ Христосъ, на крестѣ висячи, повѣдалъ: «свершился»¹. И апостоль² пише мовячи: «премудрость повѣдаемъ въ совершенныхъ, або о doskonaлыхъ, а премудрость не вѣка сего, ани князей вѣка сего погыбающихъ. Но повѣдаемъ премудрость Божію, ||(об. 17) въ тайнѣ скрытую, иже предуставилъ Богъ, прежде вѣкъ въ славу нашу. Которое премудрости ни кто отъ князей вѣка сего разумѣлъ. Еслибы были розумѣли, не бы были Господа хвалы распяли». И пророкъ³ мови: «Господи, услышахъ слухъ твой, и убояся. «Господи, разумѣхъ справы твои, и удивихся, посредѣ двою животну увѣсися, ввегда приближатися лѣтомъ позванъ будещи, ввегда придетъ врѣмя объявишя». Тождъ и апостоль⁴ упоминаетъ: «кгда, рече, при-

шла кончина лѣту (то есть, выполненне часу оное таемницы въ Богу скрытое) посла Богъ Сына своего» и прочая. Понеже бо неудобъ або нелатвѣй времена предреченные впадати или сходитися могутъ водлугъ перваго ||(18) кшталту въ единой недѣли або тѣйдню.

Присмотрися пилно, яко и она первая недѣля, што въ сътворенью свѣта, въ которой были и равнины заперва, потомъ полную луну, въ четвертый день сътворену, и шестый день, въ онже созданъ бысть человекъ, и прочая. Но не завжды такъ можется трафляти или случати, яко неудобно есть въ единой недѣли въ первое устроеніе тѣе зряженя въ едино събрати. Прото стеканію или събранію ихъ, къ строеню страсти своеа Христосъ Спасъ нашъ требоваше, абы предреченое оглавление оказалъ. Того дѣля многокרותищемъ Жидами убіенъ быти; але ижъ еще стеkanie врѣмень тыхъ вышей реченыхъ не было припадало, тогда уходилъ ||(об. 18) или збѣгалъ. Яко маемъ въ евангеліяхъ о томъ писано, ижъ кгда хотѣли его поймать Жидове, тогда Христосъ Збавитель нашъ отходилъ.

А тую таемницу грубые и малоумные мнимали страхъ, якобы боячися муки уходити мѣлъ. Но не былъ страхъ, але заховане стеканья порядковъ. Самъ бо свѣдѣтельствуеетъ мовячи⁵: «яко азъ душу свою покладаю, абыхъ зася взялъ ю; никтоже възметъ ю отъ мене, но азъ полагаю ея о себѣ. Область имамъ положить ю, и владность мамъ зася приняти ю» и прочая. Если бо бы самъ душа своеа положить не хотѣлъ, тогда жаденъ бы его къ тому принево-

¹ Иоан зач. 61. ² 1 Кор. гл. 2, зач. 126, ст 6—8. ³ Авак. гл. 3, ст. 1—2. ⁴ Галат. гл. 4, зач. 209 (въ подлинн.: 200), ст. 4. ⁵ Иоан. гл. 10, зач. 37, ст. 17—18.

лить не възмогъ. Сего ради собравши вѣрмена всея недѣли еже въ первое сътвореніе, и равнины, ||(19) и полную луну, и пятокъ, въ онъже мѣлъ утерпѣти, и въ страданію отновленію оказатися зпедшимся порядкомъ, тогда вдалъ самъ себе въ страданіе, и възведши очи на небо и рекъ ⁶: «Отче, припошь есть часъ, прославъ Сына своего, да и Сынъ твой прославить тя». И къ ученикомъ рече ⁷: «припошь есть часъ, абыся прославиль Сынъ человеческій» и прочая.

Такъ прилежно або пилю было единому Сыну Божию вся вѣрмена первая, въ которые създанный упаль человекъ, збирати, и о направленію вѣрмени, и о отновленію человеческого рода самому подыти слученъя порядокомъ будучи въ таковой речи. Сего ради часу страданія или распятія, равнины, яковерхъ або начало, ||(об. 19) вѣрмени захаваны суть. Первѣй сихъ равнинъ, жебы день не былъ темностью будучи. И не есть годно вмѣсто дня въ темности предъ поровнянемъ пасху творити, и направляти упадлое. Бо ани первый человекъ въ темности, но по сотворенію свѣта послѣ поровнани дня, въ шестый день създанъ бысть, и яко до весныхъ равнинъ темность болшей свѣта збываетъ, а по равнинахъ премагаеть ночи, день вже растуци,—потреба бо и страсти бывающей на направленіе въ томъ же строеніи явитися, въ которомъ свѣту благовѣрія годно есть расти. Но равнины въ страсти захаваны суть, для оглавленія перваго вѣрмени, и пятокъ за то, ижъ первый человекъ въ той създанъ бысть. И при||(20)стояло, въ который день създанъ, въ той и направити упадлого,

яко и вѣдле преданія церковнаго въ шестомъ часѣ читаемъ: «иже въ шестый день же и часъ, на крестѣ пригвозди, иже въ раи дерзновенный отъ Адама грѣхъ». А седмый день, субботу, писаніе на покой примуетъ, такъ мовячи: «и престалъ Богъ отъ всѣхъ дѣлъ своихъ, и осветилъ его». Также и Господь нашъ Иисусъ Христосъ, едино оглавленіе здѣлавъ, въ пятокъ пострадалъ и докончилъ дѣло о направленію упадлого человека, а въ седмый день отпочинулъ, и тривалъ въ сердцу земли, абы тымъ, которые въ адѣ, свободу мученіемъ своимъ даровавъ. Яко и самъ рекъ ⁸: «Отецъ мой дѣлаеть и доселѣ, и азъ дѣлаю». Въистину бо нынѣ престалъ есть отъ всѣхъ дѣлъ, ||(об. 20) хочъ же все былъ Господь Богъ по достатку сътворилъ, и скончилъ въ мѣру, такъ яко што мѣло быти. Але человекъ преступленіемъ своимъ зася причинилъ дѣла Богови, яко все знову оглавити и отновити мусялъ, вгдыжъ упадокъ человекій отъ проступства оказался. Того дѣла зася оставало дѣло Богови, еже на исправленіе възвращати, яко и о слѣпорожденномъ, которому очи отворилъ рекъ ⁹: «ни сей съгрѣшилъ, ни родители его, але абыся оказали дѣла Божія на немъ. Мнѣ бо подобаетъ дѣлати дѣла того, который мя послалъ». Въ распятіи бо сотворилъ, ижъ выбавилъ погибшаго человека; якоже въ день Пасховыя суботы престалъ отъ всѣхъ дѣлъ, такъ ижъ ни единому вже дѣлу оставающу ||(21) въ наше спасеніе, яко и самъ на крестѣ висячи рекъ: «съвершися».

Сего ради и святаа соборнаа церковь не туе приняла пѣти на вечерни суботы Великаа сице: «Днешній таемне

⁶ Иоан. зач. 56. ⁷ Иоан. зач. 42. ⁸ Иоан. зач. 15, гл. 5, ст. 17. ⁹ Иоан. гл. 9, зач. 34, ст. 3—4.

великій Моусей выобразуючи, мовиль: благословиль Богъ день седмый, се бо есть благословенная субота, се есть упокоеніа день, въ онъже почи отъ всѣхъ дѣлъ своихъ едиnorodный Сынъ-Божій, онъ же на смерть съ прозрѣнныя плотію почивъ, и въ еже бѣ зася вротился воскресеніемъ, даровалъ намъ животь вѣчный». Седмый бо день или, субота Моусѣемъ пронареченый, образъ бѣ или кшталтъ суботѣ, въ нюже Христось плотію уснулъ, и въскресь тридневно.

Како бо рцѣте ми въ шести дняхъ по сотворенію всего отпочинулъ Богъ въ день седмый?! ||(об. 21) Занеже безтѣлесно есть божество, працы и притомности не имать, и отпочиненья не требуетъ. Но Господь нашъ Иисусъ Христось, еже бо бѣ пребысть Богъ сый истиненъ, и еже не бѣ пріать, человекъ бывъ человеклюбіа ради, абы человекъ обоживъ. Сего ради отпочиненье то или суботство, о которомъ Моусей мовиль, прилично або свойствено самому толко Сыну Божію, который, справивши все, яко Богъ съвершенный и человекъ doskonaлый, отъ працы опочинулъ. И тѣнь або кшталтъ старій паденія человеческого истиннымъ отпочиненьемъ своимъ скончивши, абіе, то есть на-тыхъ мѣсть, въ едину отъ суботѣ являетъ свѣтъ въскресенія. Тѣй бо есть въ истину «святыи день единъ, суботамъ царь и господь, ||(22) и празникъ всѣмъ празникомъ», о немъ же и пророкъ Духомъ Святымъ провидя рекъ¹: «сій день, егоже сътворилъ Господь, възрадуемъ и възвеселимъ въ онъ». Якоже бо тогда изначала, всю тварь сію видимую Богъ отъ небытіа въ бытіе въз-

вода, прежде всего врѣмени сій едн день начаткомъ чувственаго, то е видомаго свѣта показавъ, тако и н Господь нашъ Иисусъ Христось возв отъ паденія человекъ къ спасенію, день начаткомъ разумнаго въскресе представилъ. А скончаніе оное вет суботы евангелиста споминаючи т мови²: «въ утрійже день, иже ест пятцѣ», котораго ижъ Жидове для учтивости рассказали, етому не назв етъ суботой. И Марко такожъ мови «и минувши ||(об. 22) суботѣ», етъ скончавшися отпочиненьемъ Х стовымъ, которому образомъ или егурую была. Яко апостоль³ споми «ижъ ветхая мимоидоша, и се вся ша нова».

О суботѣ бо ся продолжило, для гомерзскихъ проклятыхъ еретикъ, торые въ нинѣшніе врѣмена възникн ши, богоубійцамъ Жидомъ подоба суботствуютъ⁴; о свѣтлѣмъ же и п священомъ дню въскресенія Хри Спаса истиннаго Бога нашего, ясно съгласно всѣ евангелистове усугубям или повтораючи рекоша. Матѣей пиш «въ вечеръже суботный свитаючи, едину отъ суботѣ», то есть въ недѣ та бо толко едина суботамъ царь Господь. А вечеръ мянуе ночь недѣ ную, освитающую на недѣлю: отъ чора бо всегда день начинаемъ ес ||(23) яко писаніе глаголетъ: «бы рече, вечеръ, бысть утро, день един Якоже и святаа съборнаа Въсточ церковь, обходя господьскія праздни и святыхъ угодниковъ Божіихъ па ти, отъ вечера светити начинается, не и въ канонѣ великодномъ поучи с минаемъ: «сія спасителнаа ноцъ свѣ зарна, свѣтоноснаго дня». Марко пиш

¹ Псал. 117. ² Матѣ. гл. 27, зач. 114, ст. 62. ³ 2 Кор. гл. 5, зач. 180, ст. 17. ⁴ Ам гл. 6.

«и зѣло рано въ едину отъ суботъ приидоша на гробъ», истинному разумному солнцу Христу Богу нашему въ душахъ нашихъ мысленный свѣтъ въскресенія въсѣавши, по апостольскому глаголю ⁵: «въстани, который спишь, и въскресни отъ мертвыхъ, и освятить тя Христосъ». Тма бо вже нечестія отбѣгла. И пакы тѣй же евангелистъ повторяетъ мовячи: «въскресъ Исусъ завтра, || (об. 23) въ первую субботу». Въистину бо першѣ бѣ, и тѣлѣзъ еди на початкомъ свѣта чувственной или видимой сей твари, такожь и разумному въскресенію. Лука пише: «въ едину же отъ суботъ зѣло рано приидоша на гробъ». Иоанъ такожь пише: «въ едину отъ суботъ Марія Магдалини прииде завтра, еще сущу тмѣ на гробъ». И повторя тѣй же рече: «сущу позднѣ въ день тѣй въ едину отъ суботъ». Такожь и въ Дѣянїяхъ Апостольскихъ ⁶ писано: «въ едину отъ суботъ събранномъ ученикомъ преломити хлѣбъ».

Но не еретикомъ подобяся о простомъ хлѣбѣ здѣ ся разумѣти, не о простомъ бо хлѣбѣ здѣ упоминаетъ, но о причастїи Тѣла Христова, яко апостоль пише: «хлѣбъ бо, егоже || (24) ломимъ, не общенїе ли есть Тѣла Христова» и прочая. Тамже упоминаетъ ⁷ и о свѣчахъ, ижъ ихъ много было въ горницы; также и о складанью милостыни учить, абы завжды по единой отъ суботъ складали.

Но оставивши еже о суботѣ повѣсть, пакы о пасцѣ речемы.

Якоже предрекохомъ, ижъ водлугъ первое твари по равнинахъ и въ полноту луны Христосъ единою трапезою обѣ пасцѣ исполнилъ, законную или образную овчатю скончилъ, и своей начало положилъ.

Есть же въ семъ и другое чудо, за што полнота луны захавана въ страсть Господню? Провиди бо, яко Всевидецъ Богъ, ижъ въ страсть или страданіе его солнце померкнута и тма по всей земли быти мѣла, да жебы не мнѣли погани или || (об. 24) Еллини, бавачіеся ремесломъ звѣздохетнымъ, абы подъ бѣженемъ луны подъ солнце свѣтлость солнечная закрыла, и тымъ такъ превеліе знаменіе Господне откинута мѣла. Понеже бо въ настатю луны гибель, еже есть затмѣне, солнца случается, егда луна, подшедъ солнце, зачимъ минеть, заслоняетъ. Но въ страсть или распятіе Господне полной сущи лунѣ, и разнѣ далеко супротивъ солнцу стоячей, всякимъ способомъ солнечнаго свѣта закрыти не мож[е]тъ, — прото явно, ижъ чудо или знаменіе Божїе явися, суду мерзость богоубійцовъ Жиудовъ показуя. Сихъ дѣла всѣхъ древняя порядкы оновой страсти Христосъ съблюлъ. Того дѣла и мы захавываемъ вся времена на у || (25) казанїе тайныхъ мыслей подобенство держачи. Но Христосъ Спасъ нашъ, истотную творя пасху, избавити воистину хотя всѣхъ насъ отъ належашаго суда, яко о истинной и Господской пасцѣ вся предреченая врѣмена извѣстно въ едину недѣлю по древнему събралъ, абы оглавленіе истотное сътворилъ. Але ижъ немогутъ такъ уставичне водле подобенства истинное Пасхи Христовы, наркы или порядки збиратися, — прото мы, колко сила есть, творяще подобенство временъ, вмѣсто збираемъ извѣстное или досвѣтчное устроеніе временъ, первообразной Пасцѣ Спасовѣ попустивше. Зане единою оферовану единопородному, и доволну бывшу настроеніе уже бо || (об. 25) не человекъ, но

⁵ Ефес. гл. 5, зач. 229, ст. 14. ⁶ Дѣян. зач. 43. ⁷ 1 Кор. зач. 164.

самъ Спасъ распятіемъ, или страда-
ніемъ своимъ оферованъ бывъ, истинное
жертвы хлѣбъ и чашу подобенство по-
даетъ, тѣло нариснѣе свое и кровь
невимовными выповѣданьми сѣтворяя
и повелѣвая сими образы Пасху твори-
ти. Погожаючи теды водле подобенства,
и врѣмена подобенству собираемъ, ко-
лико можемъ, и равнины, и четвертый-
надесять луны, и три дни вмѣсто съ-
вокупаючи. Спасъ бо истинною Гос-
подьскою Пасхою своею показалъ прого-
нительство належащихъ на насъ зло-
стей, и бѣсовъ и идолослуженія, и отъ
всякого згиненія освободилъ родъ нашъ,
и на въспріатіе блаженствъ сѣдѣлалъ.
Поневажъ бо повелѣлъ въ времена
|| (26) въ страсти бываемыя, и намъ
тому подобячися творити, водлугъ
кшталту намъ даного, мовячи: «се тво-
рите въ мою память».

Въ истинну на всяко лѣто, по тыхъ
же равнинахъ бываемое, на спасеніе
всѣхъ насъ, и на отвращеніе прибываю-
щихъ злостей, и на причастіе небес-
ныхъ Іисусъ Христовыхъ даровъ, Спа-
су подобячися, Пасху творимъ о свѣт-
лости всего міра, то есть, послѣ по-
ровнанья свѣту паче тмы изобилующу.
А съ тое причины невѣдомость прокля-
тыхъ еретиковъ и скверныхъ богоубій-
цовъ Жидовъ о таемницы Пасхи отки-
нухомъ, примуючи уставне вмѣсто то-
го равнины весньные, и ищущи четвер-
тогонадесять луны, иже по равнинахъ,
яко и прежде || (об. 26) въ четвертый
день сѣтворена бѣ. И ктому пятка и
суботу, и недѣлю, яко тезоимениту Го-
сподеви, Саваоѣ бо Господь силамъ тол-
куется, такоже и едина отъ суботъ,
еяже недѣлею называемъ, по Господ-
ню имени зовется: та бо толко едина
есть всѣмъ праздниомъ царь и господь,
яко ся вже о томъ всемъ вышей по-
казало.

Того ради и самъ Господь нароки
или порядки тые захавалъ, абы пока-
залъ тѣнь или кшталтъ овчатѣ при
Христѣ свончанаго, егоче законъ Пас-
хою именовалъ, вмѣсто котораго въ
то врѣмя благо себе Іисусъ Христось
на заколеніе жертву принесть.

Смотри: зневолене речи для показа-
ня истины! Росказалъ Моусей въ пер-
вый мѣсяцъ въ четвертынадесять лу-
ны оное овча закалати, которое || (27)
пророцы образомъ ииѣ кшталтомъ Спа-
совымъ именуячи оповѣдали, и при-
кладми къ самому Іисусъ Христу
притыкали, мовячи: «яко овча на зако-
леніе приведеса, и яко агня предъ стры-
гущимъ его безгласно», и прочи. Про-
то сего видѣвши Предтеча волакъ, по-
казуючи палцемъ: «се естъ агнецъ Бо-
жій, взимаючій грѣхи всего міра». Кгдыжъ
уже часъ приспѣлъ, пришед-
шу ясному, престати знаменаному, не
иный бо порядокъ захавалъ Христось,
но овчатѣе заколеніе, абы въ того мѣ-
сто свое волное приведеніе на заколе-
ніе яснѣе оказалъ. Того дѣля совокуп-
ляетъ врѣмена, яко ся вже рекло, и
приспѣваетъ къ пятку четвертынаде-
сятъ луны, въ няже законъ повелѣ-
ваетъ къ вечеру и между вечера овча
|| (об. 27) закалати. И день тогды и
часъ заколенія захавываетъ Іисусъ Хри-
стось. День бо пятокъ, въ который съ-
зданъ бысть человекъ, а часъ девятый,
въ который овча закалано, яко въ той
издыхаетъ Христось. Яко въ церков-
номъ порядку читаючи визнаваемъ:
«иже въ девятый часъ насъ дѣля плоти
смерти скоптовалъ». Въ томъ
бо тогды часъ, въ которомъ овча
закалано, въ пятокъ Спасъ предалъ
духъ, и вмѣсто кшталту або тѣню за-
коннаго, истинно самаго себе принесеніе
показавъ, и отновенъ сѣчетаніемъ
или събраніемъ временъ явне сѣтво-

риль. И такъ мусяло быть сильно потреба принесенія вмѣсто овчате, самаго себе Христу, ижъ и празнику будучи пасхи, не возмогли Жидове, для учтивости праздника, ||(28) отложить своей гнѣсное мерзости. Чого ани бы были сѣтворили. Но одинаковою волею на зависть устремившися или спикнувшися, маючи судъ, помогающій къ спикненю своему, яко для зависти ани вѣдати могли, ижъ ся то дѣеть къ явному открытѣю принесенія Христова.

Реклася вже и о полной лунѣ причина, што въ страсть Христову, поневажъ таковое мерзености не терпячи, солнце померкло, и отъ шестаго часа до девятаго своа лучи або промени, власне яко очи, отвернуло, не могучи зрѣти досажденія творца, отъ богомерзкихъ Жидовъ бываемаго, и темность была по всей земли. Полная бо луна въ страсти Христовѣ наменена есть, абы не мнимали ||(об. 28) Еллини гибели солнечное подъ теченіемъ или подъ итіемъ луны, яко ся вышей о томъ поменило. Но толь далече отстоячи лунѣ отъ солнца, мусятъ тме, которые ремесломъ звѣздохетнымъ упраздняются, признати, ижъ для пострадавшаго, тмѣ оной бывши. О которой тмѣ, отъ шестаго часа, водлугъ евангелское исторіи, въ страсти Спасовѣ бываемой, и пророческіа гласы упрежая, вопіючи мовили ¹: «и будетъ въ день онъ, глаголетъ Господь, зайде солнце въ полуднѣ, и смеркнется въ днѣ свѣтъ», и прочая. А поневажъ сему дню раздѣлятися то свѣтомъ, то темностью, о чомъ и другій пророкъ ² рече: «и будетъ въ день онъ, не будетъ свѣтъ, но зима, и мразъ будетъ дня единого, ||(29) и день тѣй знаемъ есть Госпо-

домъ, и ни день, ниже ноцъ, и къ вечеру будетъ свѣтъ». Весь бо тотъ день, яко розный, чинить отмѣнностью свѣта и темности. А ижъ пророкъ вѣпшетъ, яко зайде солнце въ полуднѣ, еслибы кто тому не вѣриль, если истотне было то въ распятіе Христово, или ни,—тогда то предъ очима каждого, што и теперь явно есть, видячи великіе знаки, отъ которыхъ устроенія зрящи збываемыя, яко и доднесь держится або наслѣдуетъ Жидовъ, водлугъ гласу пророческаго отъ Господа съ яростію или запрещеніемъ глаголющаго, страсть Христа Спаса нашего прекладаючи, и беззаконіе Жидовское на ихъ самыхъ въскладаючи, рече: «зайде солнце въ полудни, и смеркнется ||(об. 29) въ день свѣтъ, и преверну празднигы ваша въ жалость или сѣтованіе, и вся пѣсни ваша въ плачь, и възложу на всякъ хребетъ власяницу, и на всяку хвалу или главу голѣніе или лысину, и положу, яко жалость възлюбленнаго, и сущихъ съ нимъ, яко день болѣзненный».

Еже бо зайти солнцу въ полудни — знакъ положилъ переверненье празниковъ Жидовскихъ на жалость, и пѣсней ихъ на плачь. А то все мови Богъ для възлюбленнаго учинити. Таково бо, рече, сѣтованіе или жалость будетъ, и такова бѣда суда, яко коли розмѣришь противъ достоинства възлюбленника отъ досаждаемаго.

Присмотрисяжъ пилно, если не отъ того часу, яко утерпѣлъ Христосъ, всѣ тые утиски или утрапенія ||(30) не наслѣдуютъ Жидовъ? если пѣсни не на плачь? если солнце имъ не зашло въ полудню, егдажъ слѣпота ихъ огорнула, яко и до днесь оставивши истоту за тѣнемъ гонятся? Если толко зрозумѣть всхочемъ великое чюдо, ижъ празднигы пасхи, яко главизну всѣмъ праз-

¹ Амось. гл. 8. ² Захар. гл. 14.

никомъ, обезчестили и разорили про-
пятиемъ Христовымъ, въ праздникъ бо
пасхи распяли Христа. А то есть пра-
зникъ первый по высвобожденю ихъ зъ
Египта отъ работы Фараоновы. Также
и субботу завистию на убійство Спаса
нашего устремившися рассказали. Яко
евангелиста пише ¹: «въ утрій же день,
который есть послѣ пятку, събравши-
ся Жидове къ Пилату мовили» и про-
чая. Того дѣля судъ Божій преложилъ
въ сѣтованіе ||(об. 30) або въ жалость
праздники ихъ. Римляномъ напедшымъ,
а Жидомъ всѣмъ убѣжавшымъ, власне
яко змовившися въ самые праздники,
яко у исторіи пишеть, ижъ оружіемъ,
огнемъ, голодомъ и плачемъ непотреб-
нымъ суть скончани, и яко толикими
злыми обстоими, явне збылося прело-
женіе праздниковъ въ сѣтованіе, и пѣс-
ней въ плачь, яко тому всему збывшу-
ся, предъ очима каждого суть знаки и
скутки заштѣя солнечнаго въ полудни.
По двѣ бо лѣтѣ рать или валька осѣ-
тованныхъ обляженъемъ Жидовъ погу-
била, яко и до днешняго дня сѣтова-
ня Жидовская земля продолжилася.
Гдѣ бо есть церковь? гдѣ священниче-
ство? гдѣ прибожище? гдѣ законный
градъ? Изали ||(31) не все згинуло, все
отышло, все зъ кгрунту разрушилося,
все зашедшу солнцу въ жалость пре-
вернулося? Прежде бо, егда бѣ время
тѣнь преидушаго добра закономъ по-
велѣваемымъ выполняти, они супротив-
ляхуся, и отступаючи отъ Бога сыны
и дщеря своя бѣсовомъ пожирали, яко
пророкъ ² мови: «проливали кровь не-
повинную, кровь сыновъ своихъ и дще-
рій, и обличающихъ або завстегаяю-
щихъ ихъ отъ того пророковъ забива-
ли». А теперь, егда вже вѣрмя оно

проминуло, тѣнь законная прошла, а
благодать истиннаго свѣта осіала, они
зася супротивляючи истиннѣ, чого пер-
вѣй, егда тому вѣрмя было, черезъ
пророки приводими будучи, и черезъ
розманитые караня примушаеми, ||(об.
31) полнити не хотѣли, — то нынѣ, егда
уже отнюдъ того непотреба, отъ чого
все писаніе святое завстегаетъ и отво-
рочаетъ, они также кгвалтовнымъ упо-
ромъ своимъ выполняти покушартся. О
которыхъ Стефанъ Первомученикъ спо-
минаеть мовячи ³: «твердаго варку и
необрѣзани сердцама и ушима, вы все-
гда Духу Святому противитесь, якоже
отцы вашы, тако и вы. Кого отъ про-
рокъ не изгнали отцы вашы, и убили
провозвѣстившая о приштѣю праведна-
го, которому вы нынѣ предатели и убій-
цы бысте, што приняли есте законъ
повелѣніемъ ангельскимъ, и не захав-
ли есте». И пакы пророкъ ⁴ отъ лица
Господня рече: «позналъ волю стежав-
шаго я, и осель ясли господина ||(32)
своего, Израиль же мене не позналъ,
и людіе мои не зрозумѣли мене». И
далѣй мовить ⁵: «кто сего ищетъ або
потребуеть зъ рукъ вашихъ? ходити
надто по двору моему не будете. Ново-
мѣсячія ваша, и суботы, и великодны
не примую; постъ и праздники ваша
възненавидѣла душа моя, сталистеса
мнѣ до сытости» ⁶. Прежде бо, егда
были у полонѣ, яко пророкъ ⁷ спомина-
еть, до Вавилону ведени, просили и
примушали ихъ Вавилончики, абы ижъ
пѣли отъ пѣсней Сіонскихъ. Они вы-
мовлялися, ижъ не есть на то мѣстце,
не есть кивотъ, ани храмъ святаа свя-
тыхъ, въ которомъ толко то, а нигдѣ
индѣ, призвоито пѣти. И мовили: ка-
ко маемъ пѣти пѣснь Господню на

¹ Матѣ. зач. 114. ² Псал. 106. ³ Дѣян. зач. 17, гл. 7, ст. 51—53. ⁴ Исаія, гл. 1, ст. 3.
⁵ Исаія, гл. 1, ст. 12, 14. ⁶ Иерем. гл. 6; Амось, гл. 5. ⁷ Псал. 36.

земли чужей? ||(об. 32) Якожь завжды, кгда бывали въ чюжыхъ земляхъ заведены, хочъ бы и на далшіе лѣта, въ молчаніи трывали, поколь ажъ до земли своеи были привернени, и храмъ святая святыхъ знову направили. Яко маешъ о томъ писано въ книгахъ Ездриныхъ первыхъ и вторыхъ. Тѣню бо законному, или фигурѣ, што о истинѣ, еже есть о Христѣ Спасѣ нашемъ, значили, яко то дочаснымъ, и вѣрмя и мѣстце въ Іерусалимѣ толко, ани гдѣ индѣ уставлено было, нынѣ пакъ вже за безочество и злостивый упоръ Жидовскій, Богу попустившу мѣстцу оному святому Іерусалиму до основанія разоритися, и поганы съобладаему быти. Не заеже бѣ оному мѣсту злу или сквернаву быти, ||(33) о которомъ пророкъ ⁸ споминаеть: «выбралъ Господь Сіона, и позволилъ его ку мѣшканью собѣ. То есть покой мой въ вѣкъ вѣка». Но абы тѣню законнаго, который вже о Христѣ пересталъ, большъ не отновляли, а благодать Божія погаными, ани всякымъ плюгавствомъ не бываетъ осквернена, яко маемъ прикладъ о кивотѣ Господнемъ, которому случилось отъ иноплеменникъ плѣнену быти. О чомъ и Великій Василей въ первомъ предсловію своемъ, емуже начало «Бога благаго благодатію», споминаеть, яко ани Израильтяномъ, ниже самимъ іереомъ всѣмъ, ани завжды прикасатися, ани приступати възможно было, ани мѣсто прилучшееся того подимало. Тѣи нѣколи руками нечестивыхъ индѣ пренесенъ ||(об. 33) и въ мѣсто святыхъ мѣсть, въ идолскихъ храмѣхъ становенъ. Яко и самому тому имени Божему иноплеменницы насмѣвались и поругали. Занеже вегда възвратити

имъ кивотъ Господень отъ земли своее Филистимское въ землю Израильскую, за муку его въ нагородѣ нѣкоторые сосуды сребренныя даровали. За все же то мало чтѣ, або ничего не пострадали. Вегдаже отъ иноплеменникъ кивотъ Господень възвратися, и въ предѣлы Израильскія до Веесамы достиже, — тогда толко зато, ижъ нѣкоторые, радующися зъ навращенья его, въ скриню нагледали, пятьдесятъ тысячъ и семьдесятъ мужей Израильскихъ смертію поразилъ ⁹. И потомъ, кгда Давидъ царь и пророкъ оттоля кивотъ Господень на иншее |(34) мѣстце преносилъ, Озію Ам[и]нодавя, хотящаго подержати, внезапно смертію поразилъ. Также и о святомъ Іерусалимскомъ мѣстѣ разумѣти можемъ, попускаячи то недовѣдомей премудрости Божіей, которыми онъ толко самъ вѣсть судьбами сія творить. И доброе бо недоброму не бываетъ на добро. Аще и поганы царствомъ земнымъ владнуть, и мѣстца оны святые обдержатъ, но вѣрою христіанскою единъ царь царующій Христось Богъ обладаетъ: кого милуетъ, того отъ вѣчное муки изимая, дочасне караетъ, и яко отецъ въ сыну благоволить; а погановъ и еретиковъ и безбожныхъ заровно Жидовъ, попускаячи имъ зъ святыхъ речей наругаться и блюзнити, на вѣчную муку ||(об. 34) хаваеть.

Но аще и Господь оному мѣстцу святому граду Іерусалимскому того дѣльма разоритися попустилъ, абы етому Жидове попудници, то есть тѣню старого закону отновляючи не наполнили, которого Христось Спасъ нашъ приштьемъ и ученіемъ своимъ прожнимъ учинилъ ¹⁰, — еднакожь діаволимъ совѣтомъ,

⁸ Псал. 131 (въ подл. 133), ст. 13—14. ⁹ 1 Царств. гл. 5 и 6. ¹⁰ Ефес. зач. 221.

который съ початку и до скончана свѣта врагъ и ненавистникъ добра роду челоуѣческому есть, прельстивши нѣкоихъ отъ началствующихъ и старѣйшихъ христіанскихъ сребролюбимъ, не толко на единомъ мѣстѣ, яко первѣй было толко у Ерусалимѣ уставлено, но нынѣ и на многихъ мѣстахъ съзидающе капища, и свои поупудные и богомерзкіе ереси, и тѣни писаніемъ святимъ отреченныя, || (35) и черезъ пророки заказаны обновляютъ и выполняютъ, на соблазнъ нѣкоимъ невѣжамъ и неутверженнымъ въ христіанѣхъ. Для чого апостоль ¹ споминаючи такъ пишетъ: «се ты Жидовиномъ именуешся и отпочиваешъ на законѣ. Научая иныхъ, чему себе не учишь? Оповѣдаешъ не красти, самъ крадешъ. Мовиши не прелюбы дѣяти, а самъ прелюбы дѣеши. Вридишия идолми, а святая крадешъ. Иже въ законѣ хвалишися, то самъ преступленіемъ закона Бога безчестуешъ» и прочая.

Крадутъ бо Жидове уставичне христіанъ, не толко маестности ихъ лихвами, мытами и иными фортельми вылужаютъ, но и заводячи близверствомъ своимъ, отъ духовнаго добра обнажаютъ, || (об. 35) то есть отъ царства небеснаго и отъ ласки Божіей отдаляютъ. Также и чужоложатъ или прелюбы творять, милуючи маестности или жоны и дѣти або всякую речъ створеную, болше ниже Бога. Всякій бо милуючій, которую колвекъ речъ створеную паче Творца Бога—прелюбодѣй и идолопоклонникъ именуется.

Такожь брыдятся идолми святое крадутъ, то есть хвалу Сына Божіего отмечаютъ и запираютъ его. Всякій бо таковій, писаніе повѣдаетъ, который ся

запираеть Сына, тогда и Отца не маеть.

Также и въ законѣ хвалячися, преступствомъ закона Бога безчестятъ. Кгдыжъ законъ къ Христу отсылаеть и во всемъ того слухати повелѣваетъ, яко самъ Христось мовить: «если бысте вѣрили || (36) Моусею, вѣрили бысте и мнѣ, тѣй бо о мнѣ писалъ». И далей мови апостоль: «има бо, рече, Божіе для васъ въ народѣхъ близнено бываеть».

Въ истину бо худимо или близнено есть, не толко Жидами, но и нѣкоторыми христіаны, посполитуючими съ ними, которые не толко абы ся скверными Жидами, яко богоубійцами, брыдяти мѣли, но и надъ подручниками своими властельми ихъ поставляютъ, и христіименитыя люди, честною кровію Христовою откупленны, запродаючи имѣнья свои Жидомъ поневоляютъ. Бо еслибы который отецъ, видячи сына своего любимаго, отъ кого безчестуема и закалаема, могъ ли бы съ таковымъ убійцоу пріязнь и посполитовае мѣти? Минимамъ, иже всякимъ способомъ || (об. 36) таковаго за пріателя и посполитника собѣ нѣгды мѣти не може, але за врага и противника. И каждого отъ слугъ своихъ, который бы съ таковымъ обцовалъ, за здрайцу и отступника своего разумѣ[е]ть. Штожь пакъ таковыя пострадати имуть, которые съ противниками, не челоуѣчими, но самаго Бога врагами посполитують? Таковіи бо, сполечне съ ними, едиnorodнаго Сына Божіа распинають, и съ него ся наругаютъ. Поневажъ богопротивныхъ Жидовъ капища, або лукавые ихъ соньмицы, яскини разбойничы, бѣсомъ суть обиталище ², а не толко то, но и са-

¹ Рим., гл. 2, вач. 82, ст. 17, 21—23. ² Апок. гл. 2 и 3; Иоан. вач. 32.

мья тѣла и души ихъ, водлугъ Златоустаго словъ, въ истину бѣсовомъ жилище, вгдыль вездѣ промежь ихъ ни о чомъ, ||(37) едно о поруганью Сына Божіа, и о проклинаню и о оманеню христоименитыхъ людей по вся дни упражненіе. Если прочитаешъ въ «Маргаритѣ» шесть словъ Златоустаго на Іудеа, обачишъ зъ доводовъ святаго писанія свѣдоцтво, ижъ тако есть.

Но оставившы еже о Жидохъ повѣсть, пакы о премѣненю святъ Латинскихъ зачнемъ.

Многокротъ ся вже припоминали причины, ижъ послѣ поровнаня дня, Христу послѣдуя, подобаеть Пасху творити.

Сего ради святые богоносные отцы учителя наши, принявшы отъ святыхъ славныхъ и всехвалныхъ Христовыхъ апостолъ тотъ же, а не иишій чинъ або порядокъ, Духомъ Свѣтымъ постановеный, цѣло и всякымъ способомъ ненарушова соблюдиши, (об. 37) также и намъ христіаномъ всѣмъ, въ одержаніе неотмѣнно, на вѣчные лѣта подали. И на первомъ вселенскомъ соборѣ, за перваго христіанскаго царя Великаго Константина, въ триста и осмнадцать лѣтъ по възнесенію Христовѣ, въ градѣ Никейскомъ собору бывшаго, што отъ святыхъ апостолъ словне были приняли и цѣло, неуломно всегда отъ рожаю до рожаю хаваючи выполняли, то на ономъ первомъ съборѣ, христоименитымъ людямъ, зложивши подлугъ азбуки литерми таблицу или кругъ, еже о пасцѣ, што мы Пасхальею называемъ, на пятсотъ тридесять и двѣ лѣтъ оборочаючийся, иѣколи некончаемый писаніемъ предали: у тридцати и пяти днехъ, ||(38) въ двохъ мѣсяцахъ обыходячи, водлугъ полноты луны, оны три дни—пятокъ, субботу и недѣлю, для причинъ многокротъ вышей менованныхъ

захавываючи, котораа послѣ поровнанья зъ ночью дня, въ который колвекъ съ тыхъ тридцати пяти дней, первая недѣля или въскресеніе по полною припаднеть, починаючи отъ мѣсяца марта дня двадцать втораго до мѣсяца априля дня двадесять пятого, оставили въ такомъ часѣ или врѣмени, по вся лѣта ажъ до скончанія свѣта пасху празновати, ни вышей отъ двадцать втораго дня мѣсяца марта превосходя, ани тежъ отъ двадцать пятого дня мѣсяца априля низходя; но въ тыхъ тридцати пятихъ днехъ, въ который колвекъ водлугъ полноты ||(об. 38) луны первая недѣля припаднеть, обыходити. Мѣсяць же называется не лунный бѣгъ, который дня мѣрити, ани имъ владнути не можетъ; едно ночью, яко писаніе свѣтчить³, луну и звѣзды на владность ночи. Но мѣсяць именуется обкодъ солнечный, отъ единого знаку или знамени небеснаго до другаго знамени. Которыхъ знаковъ есть дванадцать. По которыхъ солнце по вся лѣта ходячи, отъ початку единого знамени до другаго преходить за тридцать дней, и за десять часовъ, и за полчаса. А такъ отъ единого кождога съ тыхъ дванадцати знамени, за такъ много дней и часовъ, всегда неотмѣнно проходячи, рокъ кончають. Што зраховавши въ каждомъ знаменю ||(39) бѣгу солнечнаго, по тридцати дней, и по десяти часовъ, и по полчаса, въ всѣхъ дванадцати знаменахъ чини дней триста шестьдесятъ пять, и четверть дня, еже есть шесть часовъ. Што ся именуеть годъ или лѣто. Съ которыхъ четвертей дня или шести часовъ на четвертое лѣто вчиняеться день, егоже висекстомъ названо, яко отъ штуръ или отъ годинъ, отъ

³ Псал. 135.

бъгу солнечнаго збывающихся, съставля-
 ляется. И бываетъ року того съ при-
 былымъ тымъ днемъ триста шесть-
 десять дней и шесть. День бо зъ
 ночью называемъ есть днемъ, воудугъ
 божественнаго писанія: «бысть, реко,
 вечеръ, бысть утро, день единъ». Ко-
 торый въ собѣ яствъ двадцать четири
 часовъ нестѣбно всегда. (об. 39)
 Въ которое бо время коликими часы
 день наче ночи избываетъ, толикими
 часы ночь оскудѣваетъ. А въ кое время
 коликими часы ночь наче дня изоби-
 луетъ, толикими часы такожде день
 умалится. Никоди бо то на одной
 мѣрѣ не стоитъ, но всегда движется,
 изобилуи и оскудѣшии. Только, яко си
 поменито, двадцати четири часы все-
 гда ночь и день исполняется, вѣчно
 никогда въ томъ не огмѣняется. Про-
 то не огъ дней, ни огъ ночей она
 шесть годинъ, рекше четверъ днй, надъ
 дни збывающа, на четвертое дѣло день
 мѣстнй причиняетъ, но огъ ничоу то-
 му кресту, огъ котораго солнце зачи-
 наетъ обѣгъ свой, и за колко дней и
 часоу знамена обидѣшии, зася до то-
 гова кресту, (40) огъ котораго обѣгъ
 мѣсяца приходитъ, и пакы пошу обѣгъ
 мѣсяца.

Мѣсяць же началъ обѣгъ солнечнаго
 огъ того часу, яко си день зъ ночью
 по шесту годинѣ, о мѣсяцѣ же по
 шесту обѣгъ началъ. А иже сол-
 нечно обѣгъ, на каждомъ знаменѣ по
 шесту обѣгъ и по шесту часоу и
 по шесту годинѣ, рекше, што надъ
 шесту обѣгъ обидѣшии тождѣны
 шесту обѣгъ по шесту въ каждомъ
 шесту обѣгъ доша мѣсяца
 шесту обѣгъ
 шесту обѣгъ и шесту обѣгъ
 шесту обѣгъ и шесту обѣгъ
 шесту обѣгъ и шесту обѣгъ
 шесту обѣгъ и шесту обѣгъ

по тридцати одному дню, меркуричи.
 абы она десять часовъ обходу сол-
 нечнаго въ каждомъ (об. 40) знаменѣ.
 што надъ тридцать дней збываетъ, въ
 дни ся помѣрила и пораховала. Якожь,
 кгда хочешь або зрадуешь всѣ мѣся-
 им солнечныи, воудугъ обходу церков-
 наго, то есть марта дней тридцать
 одинъ, априля 30, мая 31, юня 30,
 юля 31, августъ 31, сентябрь 30, ок-
 тябрь 31, ноябрь 30, декабря 31, ген-
 вара 31, а остатнаго февруарія дней
 двадцать осемь,—обращеши также въ
 лѣтѣ дней 365, а зъ оныхъ получасовъ,
 што надъ туу десять годинъ въ каж-
 дымъ мѣсяцу по полгодини збываютьъ,
 тогда въ всѣхъ дванадцати мѣсяцѣхъ
 збирается часовъ шесть, еже есть
 четверъ днй. Съ которое четвертаго лѣ-
 та, яко си вже рекло, учинается день.
 А луна (41) каждая, за двадцать де-
 вять дней и полдня, и за полчаса, и за
 нѣкую часть часа, всю двадцать зна-
 менъ небесныхъ претекаетъ. Съ кото-
 рыхъ солнце, яко си вже поменито,
 только едно знамя за тридцать дней и
 за пол-единасты годины проходить. Се-
 го ради знайдется луна течениемъ
 своимъ каждого мѣсяца солнечнаго
 пренашаючи, или уперезаючи, двале-
 сьтими и однимъ часомъ, и чо-
 варма лѣтинами, рекше лѣтими частъ-
 ми часа. Тогда за все лѣто, то
 есть за дванадцать обѣгъ отновлячи-
 ся луна, учини воутнихъ дней де-
 сять, и часовъ двадцать одинъ, и
 год лѣтнихъ часу часа. Которые солн-
 цу отакаютъ ни отидеть за все
 лѣто получасу 30 (об. 41) ибо зъ
 шесту обѣгъ въ шестомъ обѣгъ есть
 шесту, иже въ шестомъ обѣгъ шесту
 обѣгъ, но шесту обѣгъ шесту
 обѣгъ и шесту обѣгъ, а при-
 обѣгъ и шесту обѣгъ шесту обѣгъ
 обѣгъ, и шесту обѣгъ шесту обѣгъ

тися. А протѣ, што на оны часѣ, яко была сѣтворена, надѣ чотыри дни одинадцать дней перебрала, тые на всяко лѣто отдасть солнцу, бѣгъ бо или обыходъ лунный считаючи, каждую луну по двадцать девяти дней и по пол-дни, чини въ году дней триста пятьдесятъ чотыри. А солнечный обыходъ, каждый мѣсяць рахуючи по тридцать дней и по пол-единаста часа, тогды отъ кресу, отколя солнце бѣгъ свой зачинаеть, засѣ до тогожъ кресу чини дней триста шестьдесятъ ||(42) пять, и часовъ шесть. О чомъ ся вже споминало. Отнявши теды луннаго бѣгу дней триста пятьдесятъ чотыри, отъ солнечныхъ трехъ сотъ шестидесятъ пяти дней, зоостае солнцу одинадесѣть дней, отъ бѣгу луннаго збываючихъ. Съ вторыхъ въ трехъ лѣтахъ, вчиняется тринадесѣтаа луна, и надто дней три, и часовъ чотыри, и десятая часть часа. Единъ бо путь или шествиѣ солнцу и лунѣ, по вся лѣта неотмѣнно по тыхъ дванадцати знаменахъ небесныхъ, по которыхъ луна, яко меншій кругъ, дванадцать кротъ за лѣто, еже есть за цѣлый рокъ обѣтечь, и на другій рокъ еще десятима днями, и двадцатьма единымъ часомъ, и трима пятими частями часа ||(об. 42) превосходить, нимъ солнце, яко болшій кругъ, одинъ разъ, то есть за цалый рокъ, тые всѣ знамена обидеть. Которые всю жизнь або пожитки чловѣчи содержать; ихже назвисками именуютъ: овенъ, телець, близнецъ, ракъ, левъ, дѣва, вага, скоропіа, стрѣлецъ, козорогъ, водолей, рыбы.

Не мнимай же, ижъ бы што таковаго съ тыхъ помененыхъ животовъ или быдлѣть въ обитавіи небесномъ быти мѣло? Ничого бо такъ грубого въ небѣ не есть, ни овецъ, ни быковъ, ни львовъ и прочіихъ бестыи. Въистину бо было бы

отъ грубыхъ грубѣе, еслибы безсловесніи скори небомъ рядити, и щастье чловѣкомъ подавати мѣли, яко баснословяты Халдеи и прочіи звѣздочетцы. Но водлугъ солнечнаго ||(43) по тыхъ дванадцати знаковъ небесныхъ обыходу, называются оны знамена имени предреченными.

Овенъ бо первое знамя, въ неже глаголется быти міръ сѣтворенъ, въ которое солнце близко весны есть, для того речено, ижъ яко овенъ животное бедрами не силно, маючи нѣчто въ передѣ крѣпости, также и послѣдняя солнца въ то врѣмя немощно, студенію крѣпости его умаляемъ, а предняя ижъ лѣто зрятъ, нѣчто крѣпости, сирѣчь теплоты, мають. Або яко овенъ зимѣ лежитъ на сторонѣ лѣвой, на весну же зачинаеть лежати на сторонѣ правой, также и солнце предъ тымъ часомъ пребываетъ на лѣвой сторонѣ тверди, то есть на полудни, а въ то время входитъ ||(об. 43) на сторону десную, иже есть сѣверъ.

Второе—быкъ, для того речено, ижъ есть моцнѣйши овна, также крѣпчаесть силу солнцу въ то время, яже къ намъ уперезежемъ.

Третее—близнецъ речено, зане въ то время мощъ солнца двоится. Зачинаеть бо быти тепло и сухотворителне. И въ то врѣмя всякіе речи наболшей множатся: птицы бо и животныя плоды производять. Остатняяа бо часть весны есть.

Четвертое — ракъ речено, зане животно есть вспячь ходящее. Также и солнце въ то время вспячь грядеть, отходя отъ насъ, въ полуночной странѣ продолжаячи день.

Пятое—левъ речено, понеже бо силнѣйшее отъ прочіихъ животныхъ. Сего ради и царя звѣремъ земнымъ || (44) нарицають его. Тако и въ то врѣмя

всякіе сѣмена, плоды и быліе до совершеннаго возрасту и силы доспѣвши, крѣпостію сѣстоящися дебелиють.

Шестое—дѣва речено, остатная часть лѣта. Яко бо дѣва ничтоже раждает, сице и врѣмя то неплодно, новаго ничего не родить, только роженое съгрѣвати творить.

Седмое—вѣсы или вагы, отъ ровности въ томъ знаменіи ночи съ днемъ речено. Зане солнцу тутъ стоящу ноцъ и день равно завѣшени суть.

Осмое—скоропія, иже ядовито есть и жалить. Также и врѣмя то болѣзново есть, для неравности воздуха. Споранку бо студень дотыкаетъ, а въ полудни теплота признаеть.

Девятое—стрѣлецъ. Зане въ то врѣмя отъ работъ упра||**(об. 44)**звившися, частѣй ловитвою забавляются. Есть бо остатная часть есени.

Десятое—туръ или козорогъ речено есть, яко на высокихъ горахъ или въ глубокихъ роздолахъ пасется. Также тогда солнце на превисочайшомъ стоипню къ полудню удаленіемъ отъ полночныя страны ноцъ продолжаетъ и студень умножаетъ.

Единадешатое—водолей речено. Зане врѣмя то мокростію и вѣтры обфитующи.

Дванадешатое и остатнее—рыбы речено. Въ то бо врѣмя водамъ отворившимся есть врѣмя рыболовства. Остатокъ бо зимы кончается, пакы солнце дошедши кресу, зровновавши день зъ ночью, бѣгъ рочній зачинаеть.

Луна бо творить мѣсяцы, а солнце лѣто | **(45)** обыходомъ своимъ отъ кресу зась до тогожъ кресу, за дней 365, и за четверть дня, рекше за шесть часовъ. Четырма врѣменами или отгѣнами, то есть: весною, лѣтомъ, есенью и зимою,—кругъ року вѣнчаеть, всегда неотгѣнно вѣчне.

Аще бо и называемъ преречоныя знамена животными, по нихъ же солнце всегда шествіе свое творить, тогда не мыслимся. Заисте бо водлугъ зраженія Содѣтеля всѣхъ и Творца, путешествуа въ нихъ солнце, повелѣніемъ Божиимъ, въ единомъ кождомъ знаменіи особливую моцъ съдѣлываетъ: въ единомъ плоды прозябаеть, въ другомъ растить, въ другомъ созрѣваетъ, въ другомъ жатву творить, птицы и многіе безчисленныя животы розмножи||**(об. 45)**ваеть, въ другихъ теплоту велію, въ другихъ мокротню збытнюю, въ другихъ зимна и прочіи потребности кончаваеть, и николи ся не отгѣняетъ, ни зимы въ жатву, ани тежъ лѣта въ зиму; но всегда, по повелѣнію Божію, въ врѣмя подобное исполняетъ, по писанію: «яко тѣй рекъ, и сталося, тѣй розказахъ, и сътворилося»: приказынье положилъ, абы съ кресу не выступовали.

Да и отъ сего обличатся суемудреніи дерзопреступницы. Если бо повѣдаютъ, якобы надъ тѣй солнечный бѣгъ, о которомъ ся вже поколву вротъ споминало, то есть надъ триста шестидесятъ пять дней, и часовъ шесть, еще шгдѣсь малыхъ часповъ или дробницъ, въ каждомъ року збываючи отъ Никейскаго събору до нинѣ, за тысячу || **(46)** двѣстѣ седмъдесятъ лѣтъ прибыть мѣло дней десять,—то предъ тымъ, отъ сътворенія свѣта до Никейскаго събору за пять тысячъ осмъ сотъ двадцать седмъ лѣтъ, мусяло прибыть дней чотырдесятъ и шесть. До которыхъ теперешнюю причиненую дней десять приложивши, учини солнечнаго обыходу два мѣсяцы збытнихъ безъ чотырехъ дней. Тогда бы съ початку свѣта поровнанье дня зъ ночью мусяло быть часу веснаго у генуарію, въ которомъ обходимъ свята: Обрѣзаніе Господне, и святаа Богоявленія. А осен-

нее поровнанае ночи, зо днемъ мусило быть во июлю по святыхъ апостолѣхъ Петру и Павлу. Штѣ явная есть ложь и облудность мудрецовъ свѣта сего. О которыхъ || (об. 46) пророкъ ¹ споминаючи мовить: «рекломъ беззаконникомъ, — не беззаконуйте, и съгрѣшающимъ, — не возносите рога, и не въздвигайте на высоту рога вашего, ани мовте на Бога неправды. Богъ бо судя есть: сего понижаетъ, а сего подвышаетъ».

Если бы такъ было, яко баснословять мудрыцы свѣта сего, жебы ся дней причинити мѣло, тогда бы и она хотяжь попуднаа Жидовская пасха отъ нашее истинное христианское Пасхи отдалится мусила; але яко предъ тымъ такъ и нинѣ, водле свидѣства и правила самихъ святыхъ апостолъ, которое есть напередъ написано, завжды передъ нашею во единой мѣрѣ пасха ихъ бываетъ. Толоко ижъ наша христианская Пасха, послѣ поровнанья завжды по полнотѣ луны, въ первую недѣлю || (47) бываетъ. А Жидове; въ который колвекъ день полнаа луна припаднеть, въ той день свою пасху празнують, а тымъ колко дней или болпше тыдня насъ опережаютъ. А иногда отъ прибылое луны не могучи потрафить перваго мѣсяца, у въ остатнемъ зимы займуючи светять, за штѣ суть отъ мудрыхъ Жидовъ ганьбени. Яко ся спродку о томъ споминало.

А ижъ отъ створенья свѣта до нынешнего врѣмени проминуло лѣтъ седмъ тысяць девятьдесятъ и седмъ, было бы вжды въ писмѣ светомъ о томъ споманено. Бо и мѣсяцы бы ся мѣшати мусили, также и день святна Пасхи. Но того никако въ святомъ писмѣ показав-

ти не могутъ, окромъ своими суемудренными || (об. 47) змыслами, водлугъ прелести звѣздохетное, не отъ Бога Халдѣемъ и Египтяномъ открытое, но отъ самыхъ злыхъ и чловѣконенавистныхъ бѣсовъ, на изгиненые вѣрующимъ имъ. О которыхъ пророкъ ² пише подъ подобенствомъ Вавилонское дочки, мовячи: «стани теды ницѣ зъ волхвы твоими и зъ многими чары твоими, которымъ змолоду ся научила, если могутъ тобѣ помочи. Працуйся въ порадахъ своихъ; нехай стануть и спасутъ тебе звѣздохетцы небесные, сматраючи звѣздъ, нехай тобѣ скажутъ, штѣ маеть на тя прїити; о то всѣ, яко хворостіе, огнемъ погорять, и своего живота не выбавять отъ пломени».

Если бо и личбу лѣтъ отъ створенія свѣта дерзопре|| (48) ступницы, въ нынешніе врѣмена помѣшали и скоротили; но отъ старыхъ крайниѣ своихъ властныхъ обличени будутъ. Которіе также описують лѣта отъ створенія свѣта, яко мы всегда благодатию Божіею безъ преткновенія и доднесь содержимъ.

Сего ради православнымъ христианомъ не подобаетъ въ прелести ихъ укланятися, но всею силою отъ того удалятися. Которые нѣкоимъ скудоумнымъ о нашихъ погушаются глаголати. показуючи, якобы и предъ тымъ перечиняли, отмѣняячи день святна Пасхи. Штѣ никгда не было. Если толко то споминають, што нѣкоторые по трикротъ о пасцѣ были поблудили, также яко и они теперъ блудять. Но тые хочъ зъ великимъ || (об. 48) встыдомъ и помстою Божіею, предся опустившы блуды, зася приворочалися къ правдѣ. Боже, дай, жебы ся и они такъ нинѣ узнали.

Отъ святыхъ бо и правдивыхъ апостолъ о Пасцѣ словне поданое поста-

¹ Псал. ² Исаія, гл. 47, ст. 12—14.

новеніе или порядокъ, по вознесеніи Христовѣ коло трехъ сотъ лѣтъ безъ написанія пасхальи триваль. Понеже бо христіанская вѣра еще не была съвершене розмножила, и царіе всѣ мучители христіаномъ и идолопоклонницы бяху,—сего ради по нужди въ таково врѣмя, въ разсѣваніи христіаномъ сущи, не всюду одинако о пасцѣ было съгласіе. Егдаже благодатію Божіею первый царь православный, великій Константинъ, крещеніемъ святымъ просветившись, вѣру христіанскую възрастил, и право ||(49)славіе укрѣпилъ, въ то врѣмя богоносные отцы, повелѣніемъ благочестиваго царя Константина, отъ всея вселенныя на соборъ въ Никеею собравшеся, ереси богомерзкіа отъ вѣры, яко отъ пшеницы плевы, искорениши и проклятіемъ въ вѣчную муку осудивши, вѣру же истинную исповѣдавше, написаша; съ неуже купно и о пасцѣ порядокъ, што, словне отъ святыхъ апостолъ принявши отъ рода въ роды съблюдаючи выполняли, то на онъ же часъ водлугъ солнечнаго бѣгу исчетши или зраховавши написали. Солнечный бо кругъ или обходъ съдержитъ двадцать и осмь лѣтъ. Лунный же деветнадцать лѣтъ. И тридцатми петма литерми азбучными, подлугъ вышеименованныхъ ||(об. 49) тридцати пяти дней, што отъ двадцать втораго марта до апріля двадцать пятаго бываетъ, на пять сотъ тридцать двѣ лѣтѣ кругъ составили. Яко двадцать и осмь разъ по деветнадцати положивши, или пакъ деветнадцать кротъ по двадцать осмь, водлугъ числа обоихъ свѣтилъ кругу, то учини лѣтъ 532. Которая личба обоихъ тыхъ круговъ обыхо-

ды, солнечнаго и луннаго, огорнувши, завжды за толко лѣтъ оборочаючися, ни како отмѣнитися не можетъ, и до вѣку ся не скончаеть.

Сего ради составивши и написавши посполу зъ вѣроу, еже есть «Вѣроу въ единаго Бога», христоименитымъ людемъ въ обдержаніе неотмѣнно, на вѣчные ||(50) лѣта подали. Што благодатію Божіею отъ православныхъ христіанъ повсюду и до днесъ цѣло и неуломно хранимо и выполняемо есть, и до скончанія вѣка такъ неотмѣнно пребудеть. Яко и въ правилахъ святыхъ богоносныхъ отецъ собора помѣстнаго, иже въ Антиохіи Сирстей бывшаго, въ первомъ правилѣ такъ пишеть ¹: «иже узаконеное о пасцѣ преданіе переложити кто покусится, если мирскій человѣкъ—да изринется, аще ли причетникъ—да извержется».

Дерзопреступницы пакъ своимъ суетумдріемъ, не толко чинъ или порядокъ о пасцѣ отмѣнили, но первѣй сего и самое то изображене вѣры святое первого святого собора Никейскаго преницовали: исхождение бо Духа Святого отъ Отца ||(об. 50) единаго, ониже и отъ Сына приложити покусилися. Яко бо о пасцѣ, также и о вѣрѣ, на первомъ святомъ вселенскомъ съборѣ въ Никее, што отъ святыхъ апостолъ словне принявши держали, то на оноу святомъ съборѣ писаніемъ предали. О што претяты и заказуютъ всѣ святые вселенскіе съборы, абы неотмѣнно и твѣрдо держано было.

Собора бо втораго въ Константиноградѣ бывшаго правило первое пишеть ²: «иже въ Никее святыхъ отецъ вѣра твѣрдо да держитися и пребываетъ;

¹ На полѣ: «Соборъ Антиохіи Сирское правило 1». ² На полѣ: «Собора Константиноградского правило 1».

реченная же и писанная на ня отъ еретикъ и еретики — да прокляти будутъ». Собора вселенскаго третяго, въ Ефесѣ бывшаго, правило седмое пишеть ³: «иже къ Никейстей вѣрѣ иную прилагаетъ, епископъ убо чюдъ ||(51) епископѣи, мѣрскій же человекъ отвержень».

Четвертаго вселенскаго святого собора, въ Халкидонѣ бывшаго, правило первое такъ пишетъ ⁴: «святыхъ отецъ правила, на коемждо соборѣ изложена, даже и до нынѣ да держатся твердо». Самыхъ же святыхъ апостолъ правило седмое о Пасхѣ такъ пишеть ⁵: «если который епископъ, или презвитеръ, или діаконъ, святой день Пасхи прежде времени зъ Жидами празнуеть, таковой абы былъ звержень».

Не явно ли отъ сего власнаго правила апостольскаго, иже Жидове предъ часомъ пасху творять. Которыхъ безаконства и погибели дерзопреступници, ниѣ наслѣдующи, свою пасху еще предъ Жидовскою постановили, а иногда — послѣды, ни зъ Жиды, ани съ християны. ||(об. 51) Во истину бо прѣлично или призвонито имъ есть — называти пасху свою Велканочъ: въ темноти бо невѣданія блудятъ, и ночи наче дня избилующи пасху празнуютъ. Якожъ уклонившися отъ преданія, Духомъ Святымъ постановенаго, а хотячи своими человекъскими розумами лучшей построити или поправити, омылятся ⁶. Заисте бо явно есть здравъ смыслъ маючимъ, же ся помылили, кгдажъ вмѣсто перваго мѣсяца, ажъ у въ остатнемъ мѣсяцы, зимою пасху свою по двакротъ вже светили. И если еще то-

го облуженія своего не перестануть, тогда што далей, то глубей въ зиму заходити будутъ. Теразъ бо по чотыри недѣли уперезали, а потомъ || (52) по пяти и далѣи уперезати мусять.

А ижъ нѣкоторыхъ отъ нашихъ скудоумныхъ тымъ зводятъ, якобы въ распятіе Христово зимою пасха быти мѣла, — для того, ижъ споминаеть евангелиста зимно, яко и Петра апостола при огни грѣющагося рабыни обличила; но намъ прелести ихъ послѣдовати не треба, але всею силою удалитися. Значно есть отъ божественныхъ писаній о томъ, ижъ въ начало весны по поровнаню дня пасха тогды была, яко и недѣля Цвѣтоносная отъ того именована, ижъ, кгда Христосъ предъ Пасхою волное страсти своеа въ Иерусалимъ вѣздчалъ, тогды отъ древъ вѣтвіе рѣжучи подъ ноги Христу слали. И кгда поймавши на распятіе вели, онъ съ ученики ||(об. 52) своими за потокомъ Кедрскимъ былъ въ огородѣ, яко евангельская исторія свѣтчить.

День пакъ тотъ распятія Господа Бога и Спаса нашего Исуса Христа — отъ вѣковъ у Бога прозрѣнный и знаемъ есть. О которомъ пророкъ ⁷ пишеть: «и будетъ, рече, въ день онъ: не будетъ свѣтъ, но зима, и мразъ будетъ дня единого. И день тѣй знаемъ будетъ Господеви, и ни день, и ни ночь, и при вечеру будетъ свѣтъ». О чомъ ся вже вышей споминало. Прото каждый, умъ маючій, разумѣти може, ижъ евангельская исторія о томъ зимѣ споминаеть, понеже всѣ еламенты, и всяка тварь, зряще Створителя стражуца, дрыжали або трепетали безбож-

³ На полѣ: «Собора вселенскаго третяго правило 7». ⁴ На полѣ: «Собора вселенскаго четвертого правило 1». ⁵ На полѣ: «Апостолское правило 7». ⁶ Въ подлинникѣ «омылятся». Захар. гл. (въ подл.: 4), ст. 6—7.

ныхъ Жидовъ смѣлости; а отъ жалости, не могучи смотрѣти || (53) на Створителя ихъ досажденіе, всякое створеніе доброту свою естественую змінило: теплота въ зимность, солнце свѣтлость въ темность претворили; земля непозыблемая тряслася, каменіе твердое распадывалося, и тѣла умерлыхъ святыхъ прежде времени вставали, и прочая.

Если и онъ казнодѣа святого Яна востела Виленскаго, называемый Станиславъ Молодецкій, отъ свидѣцтва поганыхъ цѣсарей, Іуліюша и прочихъ астрологовъ, свое списаное казане о розмѣренію и зачинанію року составляетъ, но всяко не отъ божественаго писанія. А до таковыхъ христіаномъ никако ушью своихъ ку слуханію преклоняти не годно. Штѣ бо отъ нечистаго маеть быть чисто, || (об. 53) или отъ лжи чтѣ истинно обрящется? Не всѣмъ бо есть вѣра, ани тежъ въ всѣхъ яко словеса суть разумъ ¹. Вѣра бо, яко апостоль пише ², святымъ толво предана есть единою, также аще и вси словесни есмы, но не вси разумни. Разумъ же глаголемъ—истинный разумъ, водлугъ божественаго писанія, а не водлугъ мудрости свѣта сего велерѣчіемъ и красомовствомъ льстиве преобижаючи ближнихъ, и вмѣсто Божіей правды свою правду постановити ищуще. Таковый бо разумъ суетный, и неразуміе есть паче, нежели разумъ. О. которомъ апостоль ³ пише мовячи: «если хто въ вѣцѣ семъ мнится мудръ быти, нехай ся глупымъ стаетъ, тогда мудръ будетъ». И засъ мови: «премудрость повѣдаемъ || (54) въ досконалыхъ, не сего вѣка премудрость, ани князей вѣка сего, кото-

рые нищѣютъ или кончаются, но Божию премудрость повѣдаемъ, въ тайнѣ скрытую, которое жаденъ съ князятъ вѣка сего не разумѣлъ. Бо еслибы были разумѣли, не укрывали бы были Господа славѣ».

Сего ради Латини въ тымъ омилномъ отмѣненію своемъ, хотяжъ тѣлесне Христа Спаса нашего не распяли; еднакъ же блюзнерство или хулу нанесли, не на чловѣка, но на самаго Духа Пресвятого и животворящаго, привлащаючи ему недорозумѣніе: яко бы Духъ Святой, недомыслившись, штѣ по тымъ дней причинити мѣло, такъ необачне постановилъ! Послѣ котораго ажъ теразъ Латинскіе мудрецы поправили!! Тагъ яко и «Вѣрую || (об. 54) въ единого Бога», исперва писаніемъ отъ святыхъ богоносныхъ отецъ преданую, которую отъ божественныхъ апостолъ святые богоносные отцы словнымъ ученіемъ принявши, и хаваючи отъ рожаю до рожаю, на первомъ вселенскомъ соборѣ истребивши всякіа ереси, христонименитымъ людемъ написавши подали. То Латини своею мудростію переправили, и отъ Сына Духу Святому исхожденіе приложили.

О чомъ и Гербестъ, онъ самомнивыи богословъ ихъ, въ суемудреныхъ книжкахъ своихъ, которые о невинной Руси у свое папешскіе блуды навороचाючи писалъ, припоминаеть такъ мовячи: «изъ потомъ папа, абы хто не блудилъ зле сыномъ разумѣючи, придалъ до вѣры, яко Духъ Святой и отъ Сына исходить».

|| (55) Не явно ли есть отъ самихъ ихъ свидѣцтва дерзопреступленіе Латинское? Како смѣли богоносныхъ отецъ съгласіе, Духомъ Святымъ постанове-

¹ 2 Солун. вач. 276. ² Іуд. вач. 77. ³ 1 Кор. гл. 3, вач. 129, ст. 18.

ное, отмѣнять и до того причинять? Но того нехай опасно и пилно зрять, абы ся не на ихъ старѣйшину Римскаго писмо пророцское ⁴ стегало, которое о остатнихъ врѣменахъ пророкуючи подѣ подобенствомъ четвертаго звѣря или бестии такъ пише: «И слова мовити будетъ противъ Вышнему, и святые Вышняго смирить, или оскорбить и помыслить премѣннати врѣмена и законъ. И дано будетъ въ руки его до часовъ и часу и поль-часу. И засядетъ судъ, и владность его преставятъ, жебы потребити и выгубити до конца». || (об. 55) Томужь подобно и въ Апокалипсисѣ, то есть, Зъявеню святого Иоанна писано.

Всякій бо человекъ, выступующій зъ учтивости, которою отъ Бога почтенъ есть, а мудростію свѣта сего вывышаючися, еяже апостоль неприяню на Бога именуеть,—прикладенъ есть до скотовъ безразумныхъ, водлугъ писма пророцкаго, и ставается имъ подобный. Якоже и самъ святой апостоль ⁵, Духомъ Святымъ провидя таковое дерзопреступленіе, зъ великимъ и сугубнымъ запрещеніемъ заказуетъ мовячи: «если мы сами, або ангель съ небеси благовѣстити вамъ, паче еже благовѣстихомъ вамъ, анаема да будетъ. Якоже предрекохомъ, и нынѣ на ны глаголю, аще кто вамъ благовѣстити надъ то, якоже приняли, анаема || (56) да будетъ». Духомъ бо Святымъ поставенное никако не отмѣняется, но вѣчно триваетъ, который не толко тые худые речи розумѣть, але и глубокости Божіе испытуетъ, и вѣдаетъ, яко свое власное ⁶. Сего ради нѣгдѣ написано отъ лица Господня мовячи: «тайны мое

миѣ и сыновомъ дому моего». Смотри-тежь, ижъ не всѣмъ, кромъ толко сыновомъ дому Господня тайны его открываються. Яко самъ Господь нашъ Исусъ Христось апостоломъ своимъ рекъ ⁷: «вамъ дано есть вѣдати тайны царства Божія; прочимъ же въ притчахъ, абы видячи не видѣли, и слышачи не розумѣли». О чомъ и апостоль споминаючи пише ⁸: «яко по откровенію сказалася тайна, якомъ преднаписалъ въ малѣ, || (об. 56) еже можете розумѣти разумъ мой о тайнѣ Христовѣ, аже инымъ народомъ не сказася сыномъ человеческимъ, якоже нынѣ открыся святымъ его апостоломъ и пророкомъ Духомъ Святымъ».

Прото, възлюбленіи, апостольскаго преданія, Духомъ Святымъ поставеннаго, всею силою держатися должны есмо; прелестниковъ же свѣта сего розумами о безумныхъ вымыслы отрѣвати, и яко отъ гадовъ ядовитыхъ утекати отъ нихъ подобаетъ. Христіянъ бо толко правдивыхъ правдиваа есть Пасха; и нашее христіанское Пасхи таемникою всѣ еретическіе прелести и мудрецовъ свѣта сего облудности обнажаются. А такъ отгннувши суетное темное человеческое вынальзенье, держѣмся истиннаго || (57) самимъ Богомъ преданія поставеннаго. Онъ же изводячи възванный людъ Жидовскій зъ работы Египетское, самъ прообразуючи истотную паску, еже есть заколение или распятіе Единороднаго Сына своего, Мовсѣви, угоднику своему, повелѣлъ мовячи. ⁹: «мѣсяць сей вамъ начало мѣсяцемъ, первый будетъ вамъ въ мѣсяцехъ лѣту або року» и прочая.

Рцѣте просто, съпротивляючіеся ис-

⁴ Данииль, гл. 7, ст. 25—26. ⁵ Глат., гл. 1, зач. 199, ст. 8—9. ⁶ 1 Кор. зач. 127. ⁷ Лук. гл. 8, зач. 35, ст. 10. ⁸ Ефес. гл. 3, зач. 222, ст. 3—5. ⁹ Исход. гл. 12.

тинѣ, и вмѣсто Божіе[й] правды свою правду постановити ищущіе! Почему познавается самимъ Богомъ повелѣваемый, первый мѣсяцъ и начало року? Явно есть, иже отъ весньныхъ равнинъ, а наибольшъ отъ прозябена насѣннаго и отъ зачинанья растенія травнаго. Понеже бо луна за двадцать и пол||**(об. 57)**десять днѣй, и за полчаса, и за пятую часть часа, обтекаючи всю дванадцать преречонныхъ знаменъ небесныхъ, уставичне за толко дней и часовъ оборочаючися обновляеть. Сего ради неудобъ знаема есть, естли есть перваа, або котораа, окромъ мѣсяцемъ солнечнымъ знаки преречонными, по равнинахъ бывающими, еже есть прозябеніемъ сѣмень, и растеніемъ травы, и прочихъ. Луна бо, послѣдуючи солнцу, не толко року обтеченіемъ своимъ не съвершаеть, но ни единого съ чотырехъ врѣмень, еже суть: весна, лѣто, осень, зима, обдержати не можеть. Каждое бо врѣмя съ тыхъ по чверти року съдержитъ, а луна еще не сполна дванадцатую часть лѣта теченіемъ своимъ съвершаеть, ||**(58)** еже есть чотыри недѣли и килка десять годинъ. Бо нимъ солнце, оную дванадцать знаменъ небесныхъ, отъ зачатаго кресу зачавши, оныя предречонныя чотыри врѣмена съвершаючи или скончаваючи, рокъ обыхода, зась до тогожъ зачатаго кресу приходитъ,—въ томъ часѣ луна дванадцатьвротъ всѣ предречонныя знамена обтекши, еще на тринадцатый разъ, дней десять, и годинъ двадцать одну, и три пятыхъ части часа превосходить. Яко ся о томъ вышей споминало.

Сего ради немощно есть, каждого року скоро по равнинахъ, завжды однаково полное луны обрѣтати или находати, скорога дѣля и необычнаго теченія ея. Она же иногда предъ равнинами || **(об. 58)** колко дней, а если не

колко дней, ино колко часовъ, или въ нѣкую малую часть часа припадетъ, або хочъ и въ самое поровнанье.

Съ тыхъ причинъ туу луу оставляемъ, и водлугъ поданья самыхъ святыхъ апостолъ, и водлугъ потверженья Духомъ Свѣтымъ, отъ богоносныхъ отецъ писаніемъ преданого, ишее луны чотырнадесятаго дождавши пріимемъ. Которая по равнинахъ хочъ въ колку або въ чотыри недѣли или выщей припадетъ, въ нуже послѣ чотырнадесятаго, въ первую недѣлю припадающую, Великъ день, еже есть тридневное въскресеніе Христа истиннаго Бога нашего празнуемъ. Не подобаетъ бо вмѣсто свѣта въ темности свѣтоноснаго дня въскресенія Христова || **(59)** празновати, но по поровнанью, внегода день паче ноци расти начинаеть. О томъ ся вышей споминало.

А иже Жидове тѣнь истинное пасхи наше, еже есть овчье заволеніе, въ чотырнадесятый луны обыходятъ, хочъ же и поудне, безпотребне,—единородный бо Сынъ Божій Господь нашъ Исусъ Христосъ то распятіемъ своимъ упразнилъ или порожнимъ учинилъ и отринулъ, а въ того мѣсто Пречистаго Тѣла и Крови своей божественное причастіе уставилъ,—и не единою въ року, яко Жидове, толко въ чотырнадесятый перваго мѣсяца баранка изъядають, яко речъ до часу уставленную, але намъ на всяко время, и на всякій часть, по вся лѣта ажъ до скончанія свѣта, Исусъ Христосъ истинный Богъ нашъ || **(об. 59)** Пречистое Тѣло свое и животворящую божественую кровь свою, изліаную за міръ, на отпущеніе грѣховъ вѣрнымъ своимъ уставилъ, съединяючи и злучаючи въ свое божественное и нетлѣнное прироженье. Яко Златоустъ, споминая о томъ, пише: «иже яко по сотворенью всего, глаголь или слово Господне из-

обилуеть, якоже рекъ мовячи: растѣте и множитесь, и наполняйте землю,— которое слово одинъ разъ речено, бываетъ skutкомъ или дѣломъ по вся лѣта, спмагаючи естество или прироженіе наше къ дѣтотворенію; тако и глаголь Господа Бога и Спаса нашего Иисуса Христа, возглавляючи всю тварь отъ истлѣнія на востаніе, наипачеже чловѣка тѣми всѣми обладающаго, единою || (60) реченый: «примѣте и ядѣте, и пійте съ того всѣ», николи не оскудѣваетъ, въспмагаючи вѣрныхъ своихъ въ зъединоченіе и злучене божественаго естества или прироженія, и наслѣдіа царства небеснаго».

Мы бо образъ пришлого вѣку, ожидаючи воскресенія мертвыхъ, пасху, еже есть переходъ отъ смерти въ животь, празнуемъ. Што и skutкомъ або дѣломъ Христось истинный Богъ нашъ тридневнымъ въскресеніемъ своимъ показавъ. А Жидове зарѣзанье овчате въ чотырнадесятый луны святятъ. Въ который день и часъ, скончиваючи тѣнь или фигуру законную, Христось на крестѣ распялся, и погребеса, и третего дня изъ мертвыхъ въскресе. Сего дѣла трема днями || (об. 60) Пасха христіанская отъ Жидовское отдаляется, и ктому стерегуще всегда недѣлнаго дня, который послѣ чотырнадесятаго луннаго по равнинахъ припадаетъ. Ащели случится чотырнадесятому лунному въ недѣлю припасти, не творимъ ту недѣлю въскресную, но другое требуемъ, зане страсти и погребенія Христова есть время. Въ четвертый бо надесять, пятку случшуся, Христось пострада. Всяко бо не достойтъ въ плачевныя дни радостнаго воскресенія Христова празновати. Якоже бо пятка не знаемъ въскресна суца, также и чотырнадесятаго точнаго или подобнаго недѣли, которой достойтъ, уставленіемъ

будучи воскресенія, чистой быти отъ страсти. Но аще припадетъ въ ню страстное число, отъ чотыр|| (61) надесятаго луннаго, сію оставивши, въ другую, яко во свободную отъ страсти суцу, воскресенія Христова празникъ съвершаемъ.

А ижъ чотырнадесятый луны, который еслибы хочъ въ полчверти години предъ равнинами, любъ пакъ въ самое поровнанье дня зъ ночью припасти мѣль, сего, водлугъ святыхъ богоносныхъ отецъ Святимъ Духомъ поставовенья, откладаемъ, а другаго луннаго чотырнадесятаго послѣ равнинъ на выполненье Пасхи примуемъ. Такъ яко и недѣлю, въ которую бы ся прилучилъ чотырнадесятый, для числа страстнаго откладаемъ, а другую на-томѣсть примуемъ. Яко ся предрекло о томъ.

А съ тыхъ причинъ нѣкоторымъ невѣдущимъ або нерозумѣющимъ о томъ видится || (об. 61) продолженіе о празницѣ пасхи. Вѣдающіе же о томъ не смущаются, но паче радуются, яко по преданію самаго Бога и святыхъ апостолъ и богоносныхъ отцовъ, таинство еже о Пасцѣ съвершается.

Сего ради и вамъ, православнымъ христіаномъ, зряще нинѣшнихъ вѣременъ отъ мудрьцовъ свѣта сего многихъ прельщенныхъ, не подобаетъ съблзняться. Аще и нѣкогда случается чотырнадесятому лунному въ самое поровнанье припадати, а иногды трема днями или чотырма, а не вящшей, здасться якобы по равнинахъ, ижъ сего откладаемъ, а другое луны дождавши послѣ чотырнадесятаго Пасху творимъ. Но намъ о томъ не подобаетъ сомнѣтися ничтоже, еже ся случаетъ рѣдко, отъ неровнаго обыходу || (62) межъ собою обоихъ тыхъ свѣтилъ, то есть солнца и луны, отъ часцовъ или дроб-

ницъ, надъ години збывающихъ, знакомъ бо весньнымъ неприспѣвшимъ, што отъ самыхъ речей, Богомъ сьтворенныхъ явно, еже есть отъ прозябенія сѣменъ и отъ прорастенія травнаго и прочихъ знаковъ, веснѣ и правому врѣмени свойственныхъ або приличныхъ, которые правиломъ суть истинному врѣмени. Имъ же неприспѣвшимъ, въ таково врѣмя не подобаетъ Пасхи, яко главизны и совершенія нашему спасенію, творити.

Аще бо тако нерозсудне попустится, мнѣніемъ оныхъ чотырехъ дней прелестившеся, въ который съ нихъ Пасху творити, еже нѣкогда велии рѣдко случается, якобы по поровнанью чотырнадцати (об. 62) десятому лунному припасти што отъ збытнихъ надъ часы дробницъ зъ луны уростаеть, а знакомъ весньнымъ еще неприспѣвшимъ, рекше, прорастенію травному и прочимъ, — то како послѣдованіе истинное Пасхи Христовы, и подобіе или память оглавленія и отновленія всего правдиве именоватися можетъ? Понеже бо всю тварь на обновленіе всѣ порядки събравши, яко ся часто о томъ споминало, Христость Спасъ нашъ въ свою Пасху восприахъ, такъ яко было значала отъ сьтворенья свѣта. О чомъ писаніе свидѣтельствуеть, яко въ третій день, што южъ было по равнинахъ, рече Богъ ¹: «Да прораститъ земля быліе травное, сѣющее сѣмя по роду и по подобію на земли, и древо плодовито, творящее плодъ». То бо суть знаки ((63) весньные и початокъ врѣмени правому. Луна пакъ еще далгѣй по равнинахъ ажъ во четвертый день сьтворена. Яко ся впрѣдъ написало о томъ. Не подобаетъ бо тмѣ

послѣдуючи, пакы въспять обращаться, но напредъ въ свѣтъ простиратися. Ни бо первый человекъ въ темности, но по сотвореніи свѣта, сирѣчь, по равнинахъ въ шестый день созданъ бысть. Прежде бо свѣта все тма содержала.

Сего ради и Цвѣтоносная недѣля прежде страсти Христовы наричется. Да и отъ сего навикнеши, яко знаки прозябенія травнаго початкомъ суть весны и времени правдиваго. Якоже и отъ слова «Евангелія Учителнаго», въ пятую недѣлю святого Великаго поста читаемаго, научитися можемъ. Которое такъ ся починаеть: ((об. 63) «снимо иде уже зима, пролѣтїе же вниде. И зримъ всю тварь ботѣющу, аже суть сади цвѣтоносни, земля злакъ прозябающа, и птица воспѣвающе, и прочая вся обновляема. И о сихъ радуемся, и веселимся, и славимъ, и величаемъ, и удивляемся предоброму хитрцу Богу, прелагающому и претворяющому тварь всю на обновленіе» и прочая. Якоже и вся божественная писанія въ томъ ся согласуютъ.

Годить ли ся прелестникомъ, вѣру инявши, все божественное писаніе отринуть? Не буди то! Понеже бо сами видѣсте и искусисте во врѣмена нинѣшніе, яко по двакротъ вже удаленіемъ отъ насъ Пасху ихъ въ зимѣ и прежде Жидовское творящихъ, — што бо въ то время за прозябеніе травное ((64) или сѣменное видѣли есте? или что весело отъ птицъ поющихъ слышали есте, и прочее отъ твари отновленія ни коегоже видѣсте, но все уныло и дряхло суще.

Истинному же врѣмени и радостному дню свѣтлого въскресенія Христова приспѣвшу, вся тварь отновляючися веселится. Сего ради безуміе предств-

¹ Быт. гл. 1, ст. 11.

шихся многимъ явно есть. Яко апостоль ² пише: «иже осуетишася помысленными своими, и омрачися неразумное сердце ихъ, повѣдающися быти мудрыми и обезумишася». Которого безразумства и намъ христіаномъ стерегущися, не подобаетъ преступати предѣловъ старыхъ, яже положили отцове наши ³. Яко ся о томъ споминало сугубо и трегубо, еже на первомъ **|| (об. 64)** вселенскомъ святомъ соборѣ богоносные отцы, што словне отъ святыхъ апостоль принявши, отъ рожаю до рожаю соблюдаячи выполняли, то на ономъ святомъ соборѣ вѣрѣ утвердившися, посполу зъ «Вѣрую въ единого Бога» написавши, кругъ еже о пасцѣ на 532 лѣтѣ оборочающійся, въ тридцати пятихъ днехъ, то есть, отъ марта дня 22 до априля дня 25, ни превосходя надъ двадцать второй марта, ани тежъ снизаячися подъ двадцать пятый априля. Но въ тыхъ, водлугъ припадающаго первое луны чотырнадцатаго, въ вѣчные лѣта святую Пасху празновати уставили и подали. Водлугъ котораго Духомъ Святымъ преданіа, на всяко лѣто о пасцѣ тайны благодать, юже о насъ **|| (65)** отновляти покушающися, нарочи или порядки збираемъ, колко можемъ, примуючи чотырнадцатый луны по равнинахъ, съ ними же пяттокъ, субботу и недѣлю, для предреченныхъ причинъ. А такъ цѣль разумѣтаемницы стеченіемъ порядковъ свершаючи, безуміе Жидовское и шаленство еретическое, нетворящихъ по сему образу, отметаемъ. И образъ або кшталтъ досконалый оглавленія всего о святомъ сотвореніи представляемъ. Во всѣхъ тыхъ порядкахъ Христу пострадавшу, нужда и намъ также творити Пасху, елико сила. Бо еслибы чого съ тыхъ

речей не доставало, хромо и бѣдно бываетъ подобенство.

О чомъ южъ достаточне зособна о каждой **|| (об. 65)** речи слышали есте, толко если въ памяти вамъ пребудеть глаголемая. Не отъ своихъ бо умыслений глаголахомъ, но отъ божественныхъ писавій собравши написахомъ. Пачеже отъ слова вселенскаго учителя Великаго Аванасія Александрьскаго, онъ же на первомъ вселенскомъ соборѣ, съ святыми богоносными отцы, о вѣрѣ и о Пасцѣ христоименитымъ людемъ писаніемъ постановеніе изложивши, предали въ тридцати пяти днехъ отъ 22 марта до 25 априля, ни превосходя, ни снизаяся. Яко о семъ на концу есть табличка составлена.

Сіе убо истинное преданіе, Духомъ Святымъ постановеное, да сподобитъ Господь Богъ всегда цѣло и неумолно совершающе хранити, **|| (66)** а отъ Великое ночи или тмы заблуженія свободившися, въ свѣтѣ ликовати, и по преданію вселенское святое Вѣсточное церкви, истинное матере правдивыхъ хвалцовъ Божіихъ, пѣти глаголюще: «воскресенія день, просвѣтимся людіе, Пасха Господня есть Пасха, отъ смерти къ животу, а отъ земли на небо Христось Богъ насъ превель есть». Емуже подобаетъ всяка слава, честь и поклоненіе, со безначальнымъ его Отцемъ и съ Пресвятымъ, благимъ и животворящимъ Духомъ, нынѣ и присно, и въ вѣки вѣкомъ. Аминь.

Написася сіа въ лѣто отъ созданія міра 7097, Римлянномъ же пишущимъ отъ по плоти Рожества Господня, 1588, по отщепенствѣ же ихъ еже отъ насъ въ праздникохъ, лѣта 5.

² Римл., гл. 1, зач. 80, ст. 21—22. ³ Притч. гл. 22,

(об. 66) Сіе первое таблицю сею обрѣтеніе Пасхи, обрѣтъ кругъ луны настоящаго лѣта, и лѣто вруцѣ, иже есть ниже круга, да не возмеша вышей круга или сопротивъ, но ниже круга, и идѣже есть лѣто вруцѣ, ту противъ въ другомъ ряду Пасха будетъ и въ третемъ литера азбучная, сказующи празднигы мясопусты и посты въ все лѣто.

Внображенъе Пасхи христіаномъ, сею таблицю сказующе, въ тридесяти пяти днехъ, то есть отъ 22 марта до 25 апріля, како въсходитъ и снижается, водлугъ полноты луны, которая по зрвананью дня зъ ночью напервѣй припадетъ, тогда по ущербенью ея отъ третего дня, въ которій колвекъ съ тыхъ тридесяти пяти дней первая недѣля приидеть, въ той день Пасха бываетъ.

Кругъ луны.	Лѣто вруцѣ.	Дни мѣсяца.	Азбука.
2		м	
13	3	22	а
	2	23	б
10	1	24	в
18	7	25	г
	6	26	д
7	5	27	е
	4	28	ж
15	3	29	з
4	2	30	и
	1	31	и
		а	
12	7	1	і
1	6	2	к
	5	3	л
9	4	4	м
17	3	5	н
	2	6	о
6	1	7	п
	7	8	р
14	6	9	с
3	5	10	т
	4	11	у
11	3	12	ф
19	2	13	х
	1	14	Ѡ
8	7	15	ц
	6	16	ч
16	5	17	ш
5	4	18	щ
	3	19	ъ
	2	20	ы
	1	21	ь
	7	22	ѣ
	6	23	ю
	5	24	я

|| ¹ Кругъ, сирѣчь обыходъ солнечный, содержаще двадесять и осмь лѣтъ, не иже бы въ тыхъ лѣтѣхъ въ коемждо иначе одинаго лѣта, а иначе другаго солнце поступовати мѣло (не есть бо то!), но всегда одинако теченіе свое коегождо лѣта отправуе, за триста шестьдесятъ и пять дней и за шесть часовъ обыходя, рокъ съвершаеги. Яко ся въ самой тѣй речи еже о премѣненнѣ святѣ доводне написало, также и о обыходѣ лунномъ тамже ея доложило.

Но за еже четвертаго лѣта зъ оныхъ шести часовъ надъ дни збывающихъ уростаеги день, для котораго всѣ празднигы обычныхъ своихъ дней уступати и перемѣнятися мусятъ,—сего ради для тыхъ прибылыхъ дней съставленъ есть седмочислникъ, по числу седми дней, яже суть въ тѣйдню, до седми лѣтъ обращающійся, и нарицается то вруцѣлѣта, яко да сямъ числомъ обрѣтають въ коиждо чотырехъ лѣтѣхъ прибылый тѣй день. Егда бо чотыри кратъ по седми лѣтъ, или по 4 лѣта седмъ кратъ обернесь, еже исполняетъ 28 лѣтъ, тогда пакы на первое възвращается, въ тыяже стопни впадши, неизмѣнно поступаетъ, и такъ всегда двадесять и осми лѣты обыходитъ, яко зъ личбы здѣ написаное зрозумѣти можно есть:

	1	2	3	5	6	7	1
	1	2	3	4	5	6	7
	3	4	5	6	1	2	3
	8	9	10	11	12	13	14
	4	6	7	1	2	4	5
	15	16	17	18	19	20	21
	6	7	2	3	4	5	7
	22	23	24	25	26	27	28

Чарное число, еже до двадесять осми, кругъ солнцу именуется.

Чирвоныя ² же письмена до седми, еже сверхъ чарнаго, показываютъ которое вруцѣлѣто котораго лѣта востождо съ тыхъ 28 бываетъ.

|| Сіа таблица или ключъ на обрѣтеніе Пасхи христіанское и Жидовское отъ святѣйшихъ патриархъ Костентинополскаго и Александрскаго къ благодѣстивому и христіолюбивому князю Костентину Острожскому, воеводѣ Киевскому, съ еписистоію принесена бысть, въ лѣто отъ созданія міря 7091, индикта 6, круга солнечнаго 6, а луннаго 3, Западнымъ же пишущее отъ по плоти Рожества Господня лѣта 1583, мѣсяца генваря 28, яко въ то врѣмя предидущаго лѣта отъ по плоти Рожества Христова 1582, мѣсяца октовріа, отщепившия Римляне еже въ праздникахъ отъ святое соборное Восточное церкви, и пресвѣтлый день святыя спасительныя Пасхи съ всѣми послѣдующими ей святы, мясопусты и посты, водле угодобаня своего отгѣнили, и веліе смущеніе правовѣрнымъ сътворили. Сего ради съборне всѣхъ патриархъ общимъ совѣтомъ, на утверженіе правовѣрнымъ здѣшней области живущимъ, прислани быши сіи канони, рекше законеніе о Пасцѣ, завѣщавающе по древнему обычаю держати, никакоже ни въ чемъ отгѣнати смѣюще подъ анаеомою.

|| Сій ключъ правится кругомъ солнечнымъ сверхъ, зъ боку же лунный стрѣтающе, указуютъ которая клѣтка въ которомъ лѣтѣ бываетъ. Въ клѣткахъ же чарныя письмена первое—мѣсець, въ которомъ Пасха, второе—день того мѣсяца, въ который числомъ будетъ, третье—чирвоная литера день

¹ Листы нумерованы. ² Красныя цифры и выше, въ таблицѣ.

... the ... of ...

... the ... of ...

...

...

...

...

|| (2) (и прочая). Иже убо кленется церковью, кленется ею и живущимъ въ ней». Яко писаніе свѣтчить ¹³. «възвѣщуся тобѣ оттуду и глаголю тобѣ слыше оцщенія между двѣма херувими, яже суть надъ кіотомъ свѣдѣнія» и прочая.

О семъ дождѣ.

|| (3) О образохъ, рекше о иконахъ.

Не ново, но изначала, еще самимъ Господомъ Богомъ Моусееви, емуже и десятословіе закона подаде Богъ, сему и образы въ славу и честь имени своему святому, и въ украшеніе храму молитвеннаго, творити повелѣ Богъ. «Сътвориши, рече ¹⁴, два херувима отъ злата препусканаго, и узложишъ на полы углу обою оцщенія. Также сътвориши два херувима отъ обою углу, раскрывающа верху, осѣняюще крылома своими оцщеніе, а обличьями къ собѣ и къ оцщенію лица обращена имущи». «Храмъ ¹⁵ да сътвориши отъ десяти опонъ, отъ багряница прядены, || (об. 3) и отъ синяты и червленница, и множествомъ херувимъ дѣломъ вышиванымъ да сътвориши я». И прочая вся окрасы храму молитвеннаго, яко самъ Господъ Богъ Моусѣеви приказалъ: «сътвориши ми, рече, по всему, иле што азъ покажу тобѣ на горѣ, образъ храму, и образъ съсудовъ его всѣхъ, тако да сътвориши». Сего ради и пророкъ Давидъ ¹⁶ о украшеніи церковномъ глаголетъ: «Господи, възлюбихъ благѣііе (или украшеніе) дому твоего, и мѣсто вселенія (албо мѣшканя) славы твоея. Въ церквахъ благословя ¹⁷ тя, Господи». И при концу живота своего Давидъ царь Саломонову сыну своему злато и

сребро, што былъ наготовалъ на будованье храму ку пребыванію имени Господня ¹⁸, яко на жертovníкъ, и подобіе херу, || (4) вимовъ простирающимъ крылѣ, и окрывающимъ кивотъ завѣта Господня, вся писаная рукою Господнею далъ есть Давидъ Саломону, водлугъ бывшаго къ нему разуму по дѣлу выображенья. А не только то, но ¹⁹ и розмаетые подобенства дровъ фуниковыхъ, и кватовъ розмаетыхъ, внутри и знутря, и на дверяхъ херувими вырѣзалъ. Яко маешъ въ книгахъ третихъ Царствъ и иныхъ многихъ мѣстцахъ о тымъ написано.

И не такъ, яко слѣпотуя хулници блюзнятъ, храмъ молитвенный болванничюю прозываютъ, а образы, въ славу Божию и ку оздобѣ церковней сътворенные, идолами поганскими имянують, и почитающихъ сими Христа—идолопоклонниками нарицають. Но писаніе божественное, || (об. 4) затыкаючи богохулные уста ихъ, называетъ то святаа святыхъ. «Внесоша, рече ²⁰, іереи кивотъ въ мѣсто его, въ олтарь, въ храмъ Господень, въ святаа святыхъ, подъ крылѣ херувимовъ, яко херувими розсп[р]остираху крылѣ, и прикрываху надъ кіотомъ и надъ светыми его сверху». О чомъ и въ новой благодати великій Павелъ, объявляючи неистовство сумудренныхъ еретикъ, свѣдѣтельствуеть о образохъ, въ славу Господню сътворенныхъ, называючи ихъ херувимъ славы, а не яко блюзнере—идолми поганскими не страпатся имяновати, не умѣючи розсудити межѣ божественными святыми и межѣ бѣсовскими скверными ²¹. О чомъ тѣже великій апостоль ²² въ-

¹³ Исход. гл. 25; 2 Паралипом. гл. 5; 3 Царств. гл. 8. ¹⁴ Исход. гл. 25, ст. 18—20. ¹⁵ Исход. гл. 26, ст. 1. ¹⁶ Псал. 25, ст. 8, 12. ¹⁷ Въ теперешнемъ текстѣ: «благословляю» ¹⁸ 1 Паралип. гл. 28 и 29; 2 Паралип. гл. 3. ¹⁹ 3 Царств. гл. 6. ²⁰ 3 Царств. гл. 8; 2 Паралип. гл. 5; Исход. гл. 25. ²¹ Евр. зач. 320. ²² 2 Кор. зач. 182, гл. 6, ст. 14—15.

на разумѣ чловѣковъ прелщаетъ и оскверняетъ, и снмъ отъ Бога отлучаетъ, ижъ бы сими суетными прелстившися, потомъ и истинныхъ образъ, въ славу Христу Спасу нашему насъ дѣля въчловѣчшемуся написанныхъ, бридилися и отворочалися. Якоже то явне видимъ въ снмохъ противленія; на которыхъ западена шатанскаго палъ есть огнь |(об. 9), и не видать солнца, и такъ несмыслии суть, яко не могутъ розсудити церкви Божіей отъ вапищъ бѣсовскихъ; также и выображена Христова и святыхъ угодниковъ его—отъ суетныхъ богомерзкихъ идоловъ поганскихъ. Водле которыхъ безумія и нерозсудку, Моусей законодавецъ и пророцы преступниками закону знайдутся, зато иже твари кланялися и служили.

Глаголютъ бо прелщени, яко не подобаетъ твари кланятися. А Давидъ пророкуючи глаголетъ: «поклонюся къ церкви святѣй твоей», не просто, но «въ страсѣ твоемъ». И о кіотѣ, рекше—о скрини, глаголетъ: «поклоняйтесь подножію ногъ его, яко свято есть». И пакы: «поклоняйтесь въ горѣ святѣй его, зане святъ Господь Богъ нашъ».

Видите ли |(10) единоименство «святъ Господь Богъ нашъ» и «гора Сионъ свята»?!. Того дѣля, яко мѣшканье имени его наречеса. А кгда ся случило плѣвену быти отъ иноплеменникъ кіоту завѣта Господня, Давидъ пророкъ съ поболвнїемъ албо фрасункомъ глаголаше ¹: «если възлягу на ложи, или дамъ сонъ очима моима, поколь ажъ знайду мѣсто Господеви и мѣшканье Богу Іаковлю».

Албо мнимають суетумніи еретикове, жебы пророкъ не вѣдалъ, ижъ Богъ

мѣста и мѣшканья не требуетъ? Самъ бо на иномъ мѣстуду глаголетъ о Богу, ижъ около его мѣшканье его ². И пакы: «если възйду на небо, ты тамо еси; и если снйду въ адъ, тамо еси» и прочая. Но всяко вѣднй пророкъ Вездѣсущаго, мѣста и вся божественая чеснѣ |(об. 10) почиташе, и не толко самъ, но и другихъ услуючи глаголаше ³: «внидемъ въ селенія (сирѣчь, въ прибытки его) и поклоннѣмся на мѣстѣ, гдѣ стоятъ ноги его».

Што розумѣете прибытокъ тѣя, который Богъ Моусѣеви ⁴ сътворити розказалъ: чи отъ божественаго пломену, албо отъ свѣтлости облака, устроено? И зали не также отъ бездушныхъ нечювственныхъ речей сътворено есть? Яко и внутри прибытку скриня отъ древа негнїющаго, и херувимъ славы зъ распростертыми крылы ⁵ отъ злата чиста, и прочіи речы отъ лну и волны и багра чиста,—все отъ бездушныхъ, нечювственныхъ и мертвыхъ речей? На остатокъ, и самыетне таблицы, на нихже законъ вписанъ ⁶, не отъ камене ли справлены, |(11) не руками ли чловѣческими все то здѣлано есть? Але ижъ въ имя Господне на воспоминаніе чюдеса его сътворено,—того ради свята и чесна и поклоняема бѣху, и называема суть святаа святыхъ ⁷. А не нечистыхъ и растлѣнныхъ умомъ чловѣкъ отъ діавола прелщенихъ, немогущихъ розсудити божественаго отъ бѣсовское прелести.

Сего ради если въ законѣ и пророцѣхъ и псалмѣхъ и въ всемъ божественомъ писанію обоого завѣта речено албо писано, къ розности языческихъ, рекше—поганскихъ, идоловъ ложныхъ и

¹ Псал. 131, ст. 3 — 5; ² Пар. гл. 6. ³ Псал. 17. ⁴ Псал. 131, ст. 7. ⁵ Исход гл. 25 и 26. ⁶ Евр. вач. 320. ⁷ Исход. гл. 34; 5 Моис. гл. 10. ⁸ Исход. гл. 30.

несущихъ боговъ, пачеже бѣсовъ, речено и писано, а не о тыхъ, которые въ славу имени Господню отдѣлены. Яко и зъ самаго того десятословіа, Моисѣви данаго, зрозумѣти можно есть. Яко самъ Господь Богъ ||(об. 11) глаголетъ ⁸: «да не будутъ тобѣ бозини, окромъ мене. Не сѣтвориши собѣ кумира, ани всякаго подобенства» и прочая. Также и Саломону самъ Господь Богъ глагола ⁹: «егда създа храмъ ку пребыванію имени святого Господня, услышахъ, рече, гласъ молитвы твоеа и моленія твоего, имъ же молился еси предо мною». «Сѣтворихъ ¹⁰ ти по всей молитвѣ твоей и освятихъ храмъ сей, егоже създалъ еси, еже положити имя мое ту въ вѣкы. И будутъ очи мои ту и сердце въ вся дни. И ты если ходити будешь предо мною, яко ходилъ Давидъ отецъ твой въ преподобіи сердца, утвержю престоль царствія твоего въ Израили въ вѣкы». «А если ¹¹ отворочаючися, отвернете вы и чяда вапша отъ мене, и не захваеете заповѣдей моихъ, ||(12) и поидете и послужите богомъ другимъ и поклонитесь имъ; изрину Израила изъ земли, которую былъ далъ есми имъ, и храмъ сей, егоже освятихъ имени моему, откину отъ лица моего». «И рекутъ ¹²: для чего сѣтворилъ Господь тако земли сей и храму сему? Отвѣщаютъ, зато, ижъ оставили Господа Бога ихъ, онъ же вывелъ отцовъ ихъ зъ Египта зъ дому неволи. И приняли боги чюжіе и поклонилися имъ и служили. Сего ради навелъ Господь на нихъ злобу сію».

И отъ сего тогда значно есть, яко чюжымъ ложнымъ богомъ, сирѣчь бѣ-

сомъ, славы и поклоненія чинитъ за-казано. Яко самъ Господь пророкомъ глаголетъ ¹³: «славы моеа иному не дамъ, ни доброты моеа истуканымъ». О истинномъ же и единомъ Богу, яко Създателю ||(об. 12) и Творцу всего створенія, не единою, ани двакротъ споменено, но въ всемъ святомъ писанію полно знайдешъ: тому единому кланятися, и служити, и въ всемъ къ нему прибѣгати. Яко и самъ Господь нашъ Иисусъ Христосъ врагу и супостату нашему діаволу отказуетъ глагола ¹⁴: «Господу Богу твоему поклонишися и тому единому послужиши». Якоже въ христіанѣхъ благодатию Божіею не есть инаго Бога окромъ единаго, въ трехъ ипостасехъ славимаго, въ егоже имя и крещаемся, яко отъ самаго Христа истинаго Бога и Спаса нашего приняли есмо. Онъ же апостоловъ своихъ въ всю вселенную посылаючи росказалъ имъ глагола ¹⁵: «шедше научѣте всѣ народы, крестяще ихъ въ имя Отца, и Сына, и Святого Духа». Сему вѣруемъ, поклоняемся и славимъ, ||(13) если писаніемъ святыхъ книгъ, или начертаніемъ и внображеніемъ честныхъ иконъ того единаго почитаемъ, и къ нему прибѣгаемъ.

А если въ старомъ законѣ повелѣлъ Господь Богъ въ славу имени своего образы творити, еще Слово Божію невѣплотившуся,—теперь ли будемъ откидати образы? Кгдажъ яко адостоль вѣплетъ ¹⁶: «Богъ явися въ плоти, и оправдася въ Дусѣ, и увѣдася отъ ангелъ, проповѣданъ бысть въ народѣхъ, вѣровася въ мірѣ, и вознесся въ славу». И такову таемницу тѣлесне, не привидѣніемъ, но истотне вѣплотився

⁸ Исход. гл. 20; 5 Моис. гл. 5; Псал. 95. ⁹ 3 Царств. гл. 9. ¹⁰ 2 Пар. гл. 7. ¹¹ 5 Моис. гл. 7 и 8. ¹² 2 Пар. гл. 7. ¹³ Исаія, гл. 42, ст. 8. ¹⁴ Мате. зач. 7; Лук. зач. 12. ¹⁵ Мате. зач. 116. ¹⁶ 1 Тим. зач. 284 (въ подл.: 283), гл. 3, ст. 16; Варух. гл. 3.

справиль, нашего ради спасенія. Мы тогда, оповѣдючи и визнаваючи изъбавленіе словомъ и дѣломъ, тоежь въображаемъ. А яко Дамаскинъ глаголетъ: «не описуемъ божества, не лжѣте слѣпіи! || (об. 13) Просто бо и невидимо и незрительно есть. Но плоти подобіе написуемъ и покланяемся, и вѣроу славимъ рождшую Господа Чистую Дѣву».

А если земнаго царя любящіе не безчествуютъ образа его, — коль паче небеснаго безсмертнаго чтити подобаетъ?! Яко бо почитаніе образа, также и безчестіе на первообразное переходить, то есть на того, съ чіей особы образъ написанъ есть. Што можетъ ся свидѣствомъ показать, хочъ же отъ спротивныхъ речей незабронно истотности мовы тое довести. Кумиръ албо балванъ былъ злитый въ Израили въ имя Ваалово неистотнаго, рекше, несущаго бога, которому балванови честь и поклоненіе приносили. И не мовиль Богъ пророку Іліи, яко седмъ тысящъ || (14) мужей оставилъ собѣ, которые не кланялися идолу, рекше балвану; но просто рече ¹: ижъ не преклоняли колѣна своего Ваалови. Хотя же отъ килку сотъ лѣтъ Вааль згинулъ, окромъ балвану, въ образъ его учиненому, хвалу вырезали, предся не рече Богъ, ижъ балвану, едно Ваалу не поклонили колѣна своего.

Видите добре, ижъ такъ у въ истотныхъ, яко и въ догманыхъ, образная честь на первообразное въсходитъ.

Присмотрѣтеса едно пилно вражебной козни діаволской, которою презъ лукавыя съсуды свое ловить неутверженныхъ. Яко бо первѣй благочестивыхъ нехотящихъ поклонитися сквернымъ

идоломъ суетнымъ богомъ, пачеже бѣсомъ, таковыхъ всѣхъ приневоляючи горкой смерти || (об. 14) предавалъ. Яко евангелиста ² свидѣтельствуеть глаголя: «видѣхъ душа растесанныхъ за свидѣтельство Ісусово и за слово Божіе, которые не покланялися звѣрю ани иконѣ его» и прочая.

Также и потомъ, егда вже идолскя леств преста, и благодатію Божіею пришествіемъ Христовымъ до конца потребися и погыбла, а на-то-мѣсть хвала истиннаго Бога наступила, и иконное въображеніе богоспасаемыхъ справъ Христовыхъ, въ наше спасеніе тѣлесно съдѣланныхъ, увелося, — врагъ зася, немогучи терпѣти, въздвизаетъ на правовѣрныхъ христіанъ гоненіе горше перваго. Который што первѣй ложные боги скверные идолы почитати примушалъ, то нынѣ вже почитающихъ истиннаго Бога, и выобразенію Христа Спаса нашего, || (15) на воспоминаніе неложнаго въчеловѣченія его написаному, покланяющихся, безчествуетъ, отрещися подущаетъ и мукамъ предати грозится, а яко въ вѣрмія идолопоклоненія ложныхъ боговъ, безчисленное множество святыхъ мученикъ, въ нихже любовь Божія роспалися, въ нестерпимыхъ мукахъ и томленіихъ умрѣти изволиши, никакоже покорнешя пожрѣти и поклонитися суетнымъ истуканнымъ. Яко евангелистъ свидѣтельствуеть глаголя ³: «иже аще кто поклонится звѣрю и иконѣ его, и приимлетъ начертаніе его на челѣ своемъ или на руцѣ, сей маеть пити отъ вина ярости Божіа».

Томужь подобно, егда шлевелосѣатель врагъ възбудилъ иконоборную ересь, тоежь страдали святіи || (об 15)

¹ 3 Царств. гл. 19. ² Апок. гл. 20, ст. 4. ³ Апок. гл. 14 и 19.

Божіи человекѣцѣ, о истинѣ умираючи, никакоже покоршеса христіанохулникомъ, сирѣчь, христоненавистникомъ, приневоляющимъ отврепсися поклоненія священныхъ иконъ. Вѣдуще то святіи, ижъ яко почестъ образа, такъ и безчестіе на первообразное въсходитъ, и яко тогдашнее поклоненіе сквернымъ идоломъ прелестнымъ суетнымъ богомъ есть безечностью и обрыдлостью противъ Господу Богу: такъ нынѣшнее многократъ горшее, што у истиннаго Бога, явльшегося въ тѣлѣ, образы безчестивати. Не боготворяще бо образы писанья поклоняемса имъ, яко насъ облыгають христіанохулницѣ; но сею видимою честію на первообразное възводяще умъ, невидимаго || (16) почитаемъ. Также и святыхъ угодниковъ Божіихъ, въ нихъ же, яко пророкъ ⁴ свѣдѣтельствуеть, глаголя: «удивилъ Господь вся хотѣнія своя», образы сѣно, рекше—неослаемо, написующе имъ, прагненіемъ невымовнымъ любезно цалуемъ, не речъ тую албо таблицу съ фарбами честуючи, но видъ взроку кождо святыхъ почитаемъ, духомъ захвѣцающе взрокъ красоты ихъ. И егда входити намъ въ церковь, святыхъ Божіихъ, яко живыхъ ихъ стоящихъ съ нами, отъ ненасыщенное любви вмѣняемъ, а для того въ подобенство богоугоднаго житія ихъ подвизаемся, албо взрушени бываемъ.

Аще бо и нечувствени и бездушни суть образы, но велика и дивна нѣкаа намъ || (об. 16) выконываютъ: не они, но невидимая и никако нами недоумлимаа благодать Божія, святыхъ ради своихъ, ихже образы суть, то справуетъ. Яко пророкъ глаголетъ ⁵: «дивенъ Богъ въ святыхъ своихъ, Богъ

Израилевъ». И пакы ⁶: «Богъ прославляемъ въ совѣтѣхъ святыхъ, велій и страшенъ есть надъ всѣми окрестными его».

Въ святыхъ бо своихъ Господь Богъ, такъ въ животѣ семь, яко и по преставленіи отсюду, благодать свою на вѣкы, яко скарбъ, скрмъ есть. Якоже бо видимъ въ садовію, въ яблоняхъ и грушахъ, и прочаго рожаю овощныхъ древесъ: иже въ есени плоды своа откидають отъ себе, и листвіе отпадаетъ и погибаетъ; въ зимѣ же, отнюдъ всеа красоты своа лишаеми суцы, яко жертви бывають; обачеже || (17) внутрь въ собѣ съерываючи Божимъ промышленіемъ плоды своа невредимы съблюдаютъ, и въ врѣмя весны, цвѣты, листвіе, и плоды пакы прорастивають. Како же убо то въ собѣ съерывають и невредимы съблюдаютъ — точію Богу вѣдомо есть, намъ же всяко недоумлимо! Ибо и Елисеѣвы пророковы кости ⁷ единымъ доткненіемъ тылко мертвеца оживили.

Якоже и бездушными нечувственими речми благодати Божіей незабранно дѣйствовати. Видимъ бо, яко тѣже пророкъ, што мертвыми костями своими мертвеца оживилъ, прежде нижли дару пророческаго сподобился спріатою милотью, рекше гунею, отъ пророка Или, котораа упала на него зверху, егда Иліа взять бысть || (об. 17) коньми и возомъ огнистыми въ горѣ,—тогда съ тою гунею Елисей поразилъ быстрины Іорданскіе, и перешоль по суху, которыхъ первѣй перейти не могъ ⁸. Дивно есть, ижъ преднѣйшую честь мертвой гуни далъ Богъ, анижли живому Елисею, поколя сѣ дару пророческаго не сподобилъ!

⁴ Псал. 15, ст. 3. ⁵ Псал. 67, ст. 36. ⁶ Псал. 88, ст. 8. ⁷ 4 Царств. гл. 13; Сирахъ. гл. 48. ⁸ 4 Царств. гл. 2.

справиль, нашего ради спасенія. Мы тогда, оповѣдючи и визнаваючи избавленіе словомъ и дѣломъ, тоежь вы-ображаемъ. А яко Дамаскинъ глаголетъ: «не описуемъ божества, не лжѣте слѣпи! || (об. 13) Просто бо и невидимо и незрительно есть. Но плоти подобіе написуемъ и покланяемъ, и вѣроу славимъ рождшую Господа Чистую Дѣву».

А если земнаго царя любящіе не безчествуютъ образа его, — коль паче небеснаго безсмертнаго чтити подобаетъ?! Яко бо почитаніе образа, также и безчестіе на первообразное переходитъ, то есть на того, съ чіей особы образъ написанъ есть. Што можетъ ся свядѣцтвомъ показать, хочъ же отъ спротивныхъ речей незабронно истотности мовы тое довести. Кумирь албо балванъ былъ злитый въ Израили въ ния Ваалово неистотнаго, рекше, несущаго бога, которому балванови честь и поклоненіе приносили. И не мовилъ Богъ пророку Или, яко седмъ тысящъ || (14) мужей zostавилъ собѣ, которые не кланялися идолу, рекше балвану; но просто рече ¹: ижъ не преклоняли колѣна своего Ваалови. Хотя же отъ килку сотъ лѣтъ Вааль згинулъ, окромъ балвану, въ образъ его учиненому, хвалу вырезали, предся не рече Богъ, ижъ балвану, едно Ваалу не поклонили колѣна своего.

Видите добре, ижъ такъ у въ истотныхъ, яко и въ домниманыхъ, образная честь на первообразное въсходитъ.

Присмотрѣтеса едно пилно вражебной возни діаволской, которою презъ лукавые съсуды свое ловить неутверженныхъ. Яко бо первѣй благочестивыхъ нехотящихъ поклонитися сквернымъ

идоломъ суетнымъ богомъ, пачеже бѣсомъ, таковыхъ всѣхъ приволяючи горкой смерти || (об. 14) предавалъ. Яко евангелиста ² свѣдѣтельствуетъ глаголя: «видѣхъ душа растесанныхъ за свѣдѣтельство Ісусово и за слово Божіе, которые не покланялися звѣрю ами иконѣ его» и прочая.

Также и потомъ, кгда вже идолскя леств преста, и благодатію Божіею пришествіемъ Христовымъ до конца потребися и погыбла, а на-то-мѣсть хвала истиннаго Бога наступила, и иконное въображеніе богоспасаемыхъ справъ Христовыхъ, въ наше спасеніе тѣлесне съдѣланныхъ, увелося, — врагъ зася, немогучи терпѣти, въздвизаетъ на правовѣрныхъ христіанъ гоненіе горше перваго. Который што первѣй ложные боги (скверные идолы почитати примушалъ, то нынѣ вже почитающихъ истиннаго Бога, и въображенію Христа Спаса нашего, || (15) на воспоминаліе неложнаго въчеловѣченія его написаному, покланяющихся, безчествуетъ, отрещися подущаетъ и мукамъ предати грозится, а яко въ вѣрмія идолоклоненія ложныхъ боговъ, безчисленное множество святыхъ мученикъ, въ нихже любовь Божія роспалися, въ нестерпимыхъ мукахъ и томленіихъ урѣти изволиши, никакоже покорнеся пожрѣти и поклонитися суетнымъ истуканнымъ. Яко евангелистъ свѣдѣтельствуетъ глаголя ³: «иже аще кто поклонится звѣрю и иконѣ его, и приелетъ начертаніе его на челѣ своемъ или на рупѣ, сей маеть пити отъ мна ярости Божіа».

Томуужъ подобно, кгда илевелосѣтель врагъ възбудилъ иконоборную ересь, тоежь страдали святин || (об. 15)

¹ 3 Царств. гл. 19. ² Апок. гл. 20, ст. 4. ³ Апок. гл. 14 и 19.

Божіи челоуѣци, о истинѣ умираючи, никакоже покоршеса христіанохулиникомъ, сирѣчь, христоненавистникомъ, приневоляющимъ отврещися поклонянія священныхъ иконъ. Вѣдуще то святіи, ижъ яко почестъ образа, такъ и безчестіе на первообразное въсходитъ, и яко тогдашнее поклоненіе сквернымъ идоломъ прелестнымъ суетнымъ богомъ есть безцельностью и обрѣдностью противъ Господу Богу: такъ нынѣшнее многократъ горшее, што у истиннаго Бога, явльшегося въ тѣлѣ, образы безчестивати. Не боготворяще бо образы писанія поклоняемса имъ, яко насъ облыгають христіанохулиницы; но сею видимою честію на первообразное възводяще умъ, невидимаго || (16) почитаемъ. Также и святыхъ угодниковъ Божіихъ, въ нихъ же, яко пророкъ ⁴ свѣдѣтельствуеть, глаголя: «удивилъ Господь вся хотѣнія своя», образы сѣбно, рекше—неосязаемо, написующе имъ, прагненьемъ невыможнымъ любезно цалуемъ, не речъ тую албо таблицу съ фарбами честуючи, но видъ взроку кождо святыхъ почитаемъ, духомъ захвѣцающе взроку красоты ихъ. И егда входити намъ въ церковь, святыхъ Божіихъ, яко живыхъ ихъ стоящихъ съ нами, отъ ненасыщенное любви вмѣняемъ, а для того въ подобенство богоугоднаго житія ихъ подвижаемса, албо врзрушени бываемъ.

Аще бо и нечувствени и бездушни суть образы, но велика и дивна иѣкаа намъ || (об. 16) выкопываютъ: не они, но невидимая и никако нами недоумслимая благодать Божія, святыхъ ради своихъ, ихже образы суть, то спривуетъ. Яко пророкъ глаголетъ ⁵: «дивенъ Богъ въ святыхъ своихъ, Богъ

Израилевъ». И пакы ⁶: «Богъ прославляемъ въ совѣтѣхъ святыхъ, велій и страшень есть надъ всѣми окрестными его».

Въ святыхъ бо своихъ Господь Богъ, такъ въ животѣ семь, яко и по преставленіи отсюду, благодать свою на вѣки, яко скарбъ, скрылъ есть. Якоже бо видимъ въ садовію, въ яблоняхъ и грушахъ, и прочаго рожаю овощныхъ дренесь: иже въ есени плоды своа откидають отъ себе, и листіе отпадаетъ и погибаетъ; въ зимѣ же, отнюдь всея красоты своа лишаеми суцы, яко жертви бывають; обачеже || (17) внутрь въ собѣ съкрываючи Божимъ промышленіемъ плоды своа невредимы съблюдаютъ, и въ вѣрмія несны, цвѣты, листіе, и плоды пакы прорастивають. Како же убо то въ собѣ съкрывають и невредимы съблюдаютъ — точию Богу вѣдомо есть, намъ же всяко недоумслимо! Ибо и Елисеѣвы пророковы кости ⁷ единымъ доткненьемъ тилко мертвеца оживили.

Якоже и бездушными нечувственими речми благодати Божіей незабранно дѣйствовати. Видимъ бо, яко тѣже пророкъ, што мертвыми костями своими мертвеца оживилъ, прежде нижли дару пророческаго сподобился спрїатомъ милотью, рекше гуною, отъ пророка Илиі, которая упала на него зверху, егда Илиі вѣять бысть || (об. 17) коньми и возомъ огнистыми въ горѣ.—тогда съ тою гуною Елисей поразилъ быстрини Іорданскіе, и верешоль по суху, которыхъ перѣйти не могъ ⁸. Дивно есть, какъ предвѣдѣнную честь мертвой гуні далъ Богъ, анижли живому Елисею, возоли ся дару пророческаго не сподобитъ!

⁴ Псал. 15, ст. 3. ⁵ Псал. 67, ст. 30. ⁶ Псал. 105, ст. 5. ⁷ 4 Царств. гл. 13: Сирахъ. гл. 48. ⁸ 4 Царств. гл. 2.

Албо и Павла апостола ¹ отъ поту лица его обрусцы, бездушная мертвая речъ, живыхъ хоробы уздравляи, и духовъ нечистыхъ зъ людей выганяли. А мы, живые, не толко инныхъ уздравляти не можемъ, но ни самимъ собѣ што помощіи можемъ. Также и Моусееви чюда чинячи въ Египтѣ, не толко ему, но и жезлу або посоху его чюда Богъ вложилъ и силу, съ которымъ поразилъ Чермнаго моря воды, || (18) и иншы дивныи и страшливыи справы дѣлаючи доказывалъ. И жезлъ Аароновъ, бездушная речъ ², сухъ будучи, прорастилъ вѣтвь и цвѣтъ и орѣхы. И иншая тому подобная ето възбранити може благодати Господней, жебы дѣйствовать не мѣла?!

Мнимамъ бо и о семъ не невѣдати православнымъ, яко икону, которую Господь и Спаситель нашъ Иисусъ Христосъ толко дотеньнемъ обличья своего на обрусѣ выобразилъ, и послалъ ю къ Авгарю царю, черезъ курсора Ананію въ Едескій градъ. Авгаръ бо много лѣтъ въ немощи лежаше, велми болѣзнуя. А скоро едно выобразеніе то самаго Христа Спаса нашего въчеловѣченія его неотмѣнное подобенство его увидѣвши обнялъ и цаловалъ, на-тыхъ-мѣсть || (об. 18) змоцнился, зъ ложа всталъ и весь здоровъ бысть, славяще исцѣлившаго ю. Сіе подобенство въчеловѣченія Господа Бога и Спаса нашего Иисусъ Христа и доднесъ градъ тѣй Едескій маючи въ великой славіи и чести, чесному начертанію веселячися, красуется.

Съ чого и мы маемъ лѣпшій прикладъ и взоръ написовати чесныи образы всѣхъ святыхъ богоносныхъ и знаменованныхъ мужей. «Аще бо, яко

апостоль възпѣтъ ³, Богъ явился въ тѣлѣ», то вже добре усмотрѣвши, святіи апостоли и богоносніи отцы Духомъ Святымъ предаша церкви Божіей написанъ имѣти образъ Господа нашего Иисусъ Христа и Пречистыя Матере его по плоти, на въспоминанье неложнаго въчеловѣченія его; такоже и святыхъ угодниковъ его, на въспоминаніе || (19) добраго житія ихъ.

Аще бо и въ вѣрмія се, въ здѣшней области многа священная преданія церковнаго чину отъ нѣмыхъ преобидима суть, нѣваже отъ преданій и въ конецъ растлишия и погубиши,—обачеже истиннымъ христіаномъ не подобаетъ сими прельщатися, но всею силою древняа преданія святыхъ апостоль и богоносныхъ отецъ держати. Вся бо сіа грѣхъ ради нашихъ случаются, для неискусныхъ пастырей, чюжихъ посѣтителей, не священыхъ архиереевъ, по великому Діонисію, волковъ, на Божіе стадо въ кожу облеченыхъ; паче же нашего ради нерадѣнія и нечювствія, яко попускаемъ таковымъ на священныи саны взиматися.

Гдѣ бо нынѣ въ насъ обращени изокграфовъ, рекше иконописцовъ, || (об. 19) искусно и съ благоговѣніемъ страху Господня, по первообразному священныи образы пишууще и таковыми храмы святыи молитвенныи украшающе? Гдѣ нарочитыи, книгописцы? Гдѣ строители и икономы въ епископіяхъ, хранящіе церковное богатство и строаще имѣніе по правиломъ святыхъ апостоль, упадлыхъ спомагающе? И прочыи лики благолѣпія святыхъ съборныхъ храмовъ—гдѣ нынѣ въ насъ обращени? Вся бо сіа, таковыхъ ради пастырей, разоришася!

¹ Дѣян. зач. 42. ² Числ. гл. 17. ³ 1 Тим. зач. 284 (въ подл.: 283), гл. 3, ст. 16.

Вмѣсто же искусныхъ, благоговѣйныхъ иконописцовъ—сѣделники, тебеники и прочіи кощунники; вмѣсто благоговѣйства—съ смѣхомъ и руганіемъ въ святыхъ храмы образы крѣвѣаютъ, машкаромъ, ||(20) лярвамъ и прочіимъ пшкареднымъ подобныя, на съблзнь многымъ неутверженнымъ и худоумнымъ таковаа творяще.

А отъ сего болшую причину изобрѣтающе христоненавистницы проклати еретицы, Жидовская мудрствующе, зарость мауть на святыхъ, и не могутъ явне запрѣтися и отрещися Христа, тогда въ облудности лукавства своего съкрываючи ядь, не явнѣ нѣкако подступуютъ, всякимъ способомъ церковное преданіе и весь порядокъ попсовати и безъ вѣдомости учинити стараются. А таковымъ способомъ если возмогутъ, затымъ сподѣваются латвѣи и отъ вѣры Христовы отвести въ таковыхъ съблзнившихся. Якоже вже нынѣ явне нѣкоторыхъ видимъ въ слѣпоту Жидовскаго злоумія ||(об. 20) испадшихъ: суботствуютъ бо. Также и въ покармѣхъ тварь Божию обезчестиваючи, Сътворителиви наругаются и досаждаютъ. Сами нечисти и скверни суще, тварь, на покармѣ вѣрнымъ отъ Бога даную, скверну быти мнимають.

«Вся бо, рече апостоль ⁴, чиста суть чистымъ; оскверненнымъ же и невѣрнымъ ничтоже есть чисто, осквернилъ бо ся имъ умъ и совѣсть» (рекше сумнѣнне). И вже нѣкоторые отъ великое простоты, пачеже отъ скудоумія, превротилися въ слѣдъ лукавства ихъ, ревность показуючи по прелести ихъ, якобы по истинѣ; ослѣпнувши страстью, хвалятъ свою поги-

бель; блзняются, якобы отъ божественнаго писанія причину знашли; порываючи голые слова, силы не разумѣють. Въ истину бо, ||(21) невѣрующіе въ Сына Божія немощни суть: заче «Господь гордымъ противится» ⁵.

А если мнятся вѣровати, нехайже слышатъ Господа- глаголюща ⁶: «не всякъ глаголай ми господи, господи, внидетъ въ царство небесное; но творяй волю Отца моего». Творити же воля Божія — есть то, што вѣровати, егоже онъ послалъ. Сіи же не токмо жебы словамъ его внимали или вырозумѣть хотѣли, но и образы, еже на въспоминаніе спасенія нашего написаныхъ, ненавидятъ. Не есть бо жадець таковный, который любитъ царя, абы мѣлъ безчестити образъ его. Понеже яко почитаніе образа, тако и безчестіе на того переходить, чій образъ есть написанъ.

Аще и въ евангеліи не есть писано, яко еретицы глаголють, тогда много отъ ненаписаныхъ въ евангеліи иматъ ||(об. 21) святаа церковъ преданія, ниже бо церковное будованіе въ евангеліи писано, и по части чиновъ albo порядковъ ихъ указаніе, безъ которыхъ ниже вѣра истинно състоатися можетъ. Сего ради апостоль споминаа глаголетъ ⁷: «хваляю васъ, братіе, яко всегда на мя помните, и аже предахъ вамъ преданія держите». И пакы ⁸: «стойте и держѣте преданія, имже научилистеся, если словомъ, если посланіемъ». И самъ Господь нашъ ученикомъ своимъ розказалъ глаголя: «шедше научѣте вся языки», а не рекъ: «цишѣте до нихъ»; но «шедши научѣте всѣ народы, крестяще ихъ въ имя

⁴ Тит. гл. 1, зач. 301, ст. 15. ⁵ Іаков. зач. 55, гл. 4, ст. 6. ⁶ Мате. зач. 23, гл. 7, ст. 21. ⁷ 1 Кор. зач. 147, гл. 11, ст. 2. ⁸ 2 Солун. зач. 276 (въ подд.: 176), гл. 2, ст. 15.

Отца и Сына и Святого Духа, научаючи ихъ заховывать то все, штомъ колъвекъ вамъ заповѣдалъ»¹.

Вспомнимъ ||(22) едно собѣ, колко было святыхъ великихъ вселенскихъ учителей, при нихъ же бысть иконная выobraженія на украшеніе церкви и почести, ради первообразнаго? Но ни одинъ съ нихъ не называлъ честныхъ и священныхъ образовъ идолами. И колко написали книгъ для науки нашея? Но ни кто отъ нихъ знайдется, виновочи албо откидаючи образы или службы порядку церковнаго. Смотряхи бо на богопреданна слова своего учителя и не смѣли ничего приложить отъ себе къ словамъ Духа Святаго. Церковь бо, рекше храмъ молитвенный, безъ украшенія выobraженія справъ Господнихъ, въ наше спасеніе съдѣланныхъ, ни чымъ отъ простаго дому таковий храмъ розный есть. Властне, яко цевѣста ||(об. 22) безъ утвари и безъ приодѣнія нага стояще, въ всемъ блудниці, сирѣчь вшетечниці подобна, открывающей стыдѣнія своа. Яко самъ Христось, о остатнихъ часѣхъ споминаючи, о збуреню церкви, отъ Саломона збудованое, свѣдѣтельствуетъ ученикомъ своимъ глаголя: «иже камень на камени не имать зостати». И пророчество Даниилово о томъ приводя глаголетъ: «егда узрите мерзость запустѣнія, стоячую на мѣстѣ святомъ»².

Што бо може быти мерзѣншаго Богу, яко тое, што отъ Бога уставленое, нищити и выпустошити, а на-то-мѣстѣ прелестью вражію сердець своихъ умысли мерзости становити. Яко безбожнии Турци въ тыхъ-тамъ мѣстцяхъ святыхъ,—тако и здѣ христоненавистниці, (23) ни чимъ будучи розни отъ

нихъ, обдираючи и вустошачи храмы, въ имя Господне на молитву украшеные, и свою мерзость ставовати; и яко вшетечниці обнаженой причащающеся—стыдѣнія мерзости ея насыщаются. Которые не только вѣрныхъ души многихъ и великихъ трвогъ или смущенія наполнили, но и тымъ, иже вѣ православныя вѣры блукающихся и хотящихъ съ нами съединитися, великій соблазнъ створиши; и по всей вселенней межъ розными мовами народу невѣрныхъ, вмѣсто славы имени Господню хулитися и поругаему быти устроиши. Тако ли свѣтъ ихъ свѣтитъ предъ чловѣкомъ?

Аще и нѣкоихъ отъ христіанъ слышавомъ глаголющихъ: яко еретикове за словомъ суть ||(об. 23) вѣрѣ здѣшнихъ христіанъ отъ зловѣрныхъ, которые за еретиками не могутъ приневолити ихъ въ зловѣріе свое,—тогда то отъ нескуства таковии глаголютъ, не могучи разумѣти козней ѳсовскихъ. Ибо и дуды не своимъ духомъ пискають, ажь первѣй надмени будутъ. Тако и сии христіанохулници, начеже христоненавистниці, отъ супротивнаго духа надмени будучи, по воли діавольской пискаючи, многихъ малодушныхъ въ безчинное шатаніе его поднаживають, зъ единое прелести въ другую поскакуючи: зъ Люторское въ Калвинскую, а съ тое въ Аріанскую, и въ прочіи многне, ажь до свершеннаго хотѣнія вражіа. Отъ нихъ же избави насъ, Боже, молитвами Пречистыа ||(об. 24) владычицы нашеа Богородицы Приснодѣвы Маріа, и всѣхъ святыхъ твоихъ, яко благословенъ еси во вѣки. Аминь.

¹ Мате. зач. 116. гл. 2^а, ст. 19—20. ² Даниилъ, гл. 9; Мате. зач. 99; Марк. зач. 60.

||**(1 мен.)** Въ истинну, не отъ лукавства, ниже отъ тщеславія, сіа книжица написася, но отъ любве христіанскыя повинности. Отъ божественныхъ писаній избранши, прямо и безъ ласканія, вашей любви, пачеже приснымъ христіаномъ предлагаемъ, прилежно моляще кождо отъ читающихъ ю, да не яростію нерозсуднаго запаленія мстити помышляетъ кто, хотяще въздаяти злаа възблагая. Не свойственно бо се христіаномъ бѣ, окромъ невѣдущымъ Бога, иже лютымъ звѣремъ уподобляются. Кто бо, желающе вѣчнаго живота получитьи, такъ безчеловѣченъ обрящется, еже гнѣватися туне на показующихъ истинный путь, къ спасенію ведущий?! ||**(об. 1 мен.)** Или кто отъ правовѣрныхъ, именуася христіаномъ, не оскорбится и не сожалитси о отпаденіи такъ великаго и множества народа отъ истинныя вѣры, пачеже любимыя братіи нашея?! Иже въ началѣ отъ воспріятія святыя единныя непорочныя вѣры много лѣтъ единомысленне вкупѣ съ нами пребывающихъ, послѣдиже завистію діаволю, свѣта сего мудрованіемъ, и славою погыбающею прелстившеся отторгнушася, и доднесь сопротивляющеся истинѣ, многихъ въ свое зловѣріе понуждаютъ. Яко нѣкоимъ и отъ правовѣрныхъ чядъ, мню, яко отъ невѣденія, въ тая же впадающе, присваатися имъ.

Сего ради скорбя и болѣзнуа о семъ, отъ великіа нужда забывающе ||**(2 мен.)** своего скудоумія грубости, уповаа на щедроты многоаго и неизреченнаго челоуѣколюбія Божія, иже слѣпыа просвѣщающаго и младенца умудряюща,—покусихся написати «О единой истеной вѣрѣ, отъ божественныхъ писаній свѣ-

дѣтельствуемей», и пакы отъ Врѣменика, сирѣчь отъ Лѣтописца, и отъ власного писанія самыхъ нѣкихъ старѣйшинъ Римскихъ, о отторгненью ихъ доводне показующе: въ которые врѣмена, и коея ради вины отторгошася, и прочая съ прилежаніемъ прочитающему познати мощно есть. Ащели же оныхъ, яко болѣзнующихъ, уврачевати симъ не възможемъ, и во прежнее благовѣріе не възведемъ; но да прочихъ благочестивыхъ чяда ||**(об. 2 мен.)** ощутивше, Богу послѣшествующе, въ правовѣрїи укрѣпляются и въ таковая на удобъ впадаютъ.

А еже въ нѣкоихъ реченїихъ видитси, яко жестоко и грубо написахомъ; но и семъ христіаномъ не подобаетъ смущатися, ниже стужатиса, пачеже право разсужающимъ. Понеже правды криво становити не лѣпо бѣ. «Аще бо единаче челоуѣкомъ угажалъ быхъ, Христу рабъ не быхъ былъ»³. Не бо точію челоуѣкомъ глаголай, но и самому Создателю всѣхъ Богу, въ писанію прямо глаголется.

Сего ради и о вашей любви надѣемся, яко не съ яростію и гнѣвомъ устремлясся, но яко благоутробнїи милостію, въ чемъ будемъ погрѣшили, обличите и духомъ кротости исправите. Не отъ своихъ ||**(3 мен.)** бо умышленїи сказахомъ; но, отъ святыхъ писаній собравше, вашей любви написахомъ. Самъ же Господь нашъ Исусъ Христосъ да просвѣтитъ и послѣпнїтъ всякому, желающему спасенія, и ноги ваша направитъ на путь миренъ.

Многогрѣшный и худшїй въ христіанѣхъ, убогый Василей.

³ Галат. вач. 199, гл. 1, ст. 10.

БЕРЕСТЕЙСКИЙ СОБОРЪ

И

ОБОРОНА ЕГО.

СОЧИНЕНІЕ

ПЕТРА СКАРГИ

1596 года ¹.

||(84) SYNOD BRZESKI.

Zgromadzeni w imię Chrystusa Jezusa Pana y Boga naszego,—przewielebni oycowie: metropolit Kijowski y Halicki y wszytkiey Rusi, Michał Rahoza; Hip-pacyus, prototron, Włodzimirski y Brzeski; Cyrillus Terlecki, exarcha, Łucki y Ostroński; Hermochen, archiepiskop Połocki y Witepski; Ian Hohoł, Piński y Turowski; Dionizy Zbieroski, Chełmski y Bełski, władcykowie abo episkopi obrządku Greckiego,—w Brześciu na dzień synodu naznaczony 6 dnia oktobra, wedle starego kalendarza, roku Pańskiego 1596, mając przy sobie posły przeświętego oycy Klemensa Ośmego, papieża Rzymskiego, przewielebne oycy: Iana Dymitra Solikowskiego, arcybiskupa Lwowskiego; Bernata Maciejowskiego,

Łuckiego; Stanisława Gomolińskiego, Chełmskiego, biskupy,—za pozwoleniem nayjaśnieyszego Zygmunta Trzeciego, krola Polskiego y Szweckiego etc., pana naszego miłościwego, y za wiadomością y pozwoleniem i. m. x. arcybiskupa Gnieźnieńskiego, Stanisława Karnkowskiego, iako prymasa w tym krolestwie y naywyższego w duchowienstwie przełożonego,—

odprawiwszy zwyczajne modlitwy y wzywania Ducha Ś., dzień ieden do zaczęcia synodu na posły k. i. m. czekali, dla tego naywięcey, iż niektorzy panowie świeccy z wielką liczbą zbroynych, iako do woyny, przyiachawszy y czas synodu uprzedziwszy, postrachy y pogrozki oycom zgromadzonym czynili. Aż dnia drugiego, w dzień czwartkowy, zjachali się posłowie k. i. m.: oświecony

¹ Этого сочиненія Скарги, въ изданіи первомъ (1596 года), нѣтъ въ Императорской Публичной Библіотекѣ. Воспроизводится это сочиненіе съ изданія 1738 года, въ Kazaniach Przygodnych (часть 2-я), доставленныхъ въ Археографическую Комиссію профессоромъ Киевской духовной академіи Ив. Игн. Малышевскимъ.

Mikołaj Krzysztof Radziwił, książę na Ołyce y Nieswieżu, wojewoda Trōcki; jasnowielmożny Leo Sapiha, kanclerz, y Dymitr Halecki, podskarbi w[ielkiego] x[ieństwa] L[itewskiego], starosta Brzeski. Ktorych przewielebni oycowie biskupi zaraz prosili, aby władzą krola iego mości, z powinności swey, na którą posłani są, opatrzyli pokoy, jakoby bez rozruchow y wrzaskow y hukow y postrachow, wolno duchowne swoje sprawy odprawić mogli.

Nie mieszkając ich mość panowie posłowie, z i. m. panem wojewodą Kijowskim mowili, żałując się na to, iż nad obietnice swoje, nad rozkazanie krola jegomości y nad prośbę swoją, którą mało przedtym, śląc do Warszawy do k. j. m. pana Malińskiego, czynili, z taką gromadą ludzi wojennych y z taką kupą heretykow, ktorym żadnego miejsca na tym synodzie nie dano, y z taką liczbą popow prostych y mało rozumnych, więcey poddanych swoich, ktorzy do synodu nie należą, — przyjachali. Na koniec przywiedli ludzie z sobą wywołane y postronne wszystkiey rzeczy posp[olitey], podeyrzane, z obcych nieprzyjacielskich państw. Sprawując się j. m. pan wojewoda Kijowski y do pokoju y zgodnego traktowania obietnicę uczynił, prosząc, aby się na kondycye spokojnego synodu namowili.

Z tym odszedszy, ichmość panowie posłowie do ich m. x. biskupow—o kondycyach pokoju synodalskiego z nimi rozmawiali. Pułgodziny nie wyszło, gdy im dano znać, iż koło jakies z swym marszałkiem, od zgromadzenia ludzi różnych religiy, posły swoje do metropolita z poselstwem wyprawili, y iuż je w domu oycy władyki Włodzimirskiego sprawowali. Szli zaraz ichmość panowie posłowie k. j. m. do metropolity y tam zastali one posły. A pytając się, od ko-

go y z czym posłani są, dowiedzieli się, iż z karty czytali takie słowa, ktorymi metropolita ganili, iż z Rzymiany przestaje, iż się z nimi nie porozumiawszy synod złożył, iż im do siebie przystępu nie dał, niechcąc nic o tym synodzie wiedzieć, y posłuszeństwo metropolicie wypowiadając, czym mu gorszym grozili, to iest wyklinaniem y złożeniem z stolice metropolickiey. Co usłyszawszy, ichmość panowie posłowie k. j. m. szli do jmcı pana wojewody Kijowskiego, pytając go, jeśli wie o tym poselstwie, y co za kartę tam czytano, y co metropolicie powiedziano? Przyznał się do wszystkiego, iż przy tymże stoi, y z wolą jego wszystko się działo.

Zatym żałować się na j. m. poczęli, iż kondycye spokojnego synodu namawiać przyzwolił, a synod wszystek poselstwem takim z strony swey rozrywa y onym pogardza; iż pierwey pogrozki władynom czyni, niżli sprawy słuca; iż sobie przeciwne schadzki czyni, zakazane prawem pospolitym, gdyż koła żadnego y marszałkow w nich czynić się nie godzi, iedno na porządnych seymikach; iż to iest z ubliżeniem dostojności k. j. m., który posły ||(85) swe tu wyprawil, aby marszałkami byli, a pokoy synodu opatrowali; iż się wdaje w rzeczy duchowne człowiek świecki, synodmi rządząc, ktorymi y sam krol jegomość rządzić nie chce, ani się godzi, gdyż to iest samych duchownych własny sąd, nie iako na seymach, gdzie świeccy rzeczy świeckie odprawują. A co nayciężey y naygrubiey—iż metropolitę z swemi towarzyszmi chce składać y takie pogrozki czyni, czego się y krol jegomość, który sam iest patronem y podawcą wszystkich władctw, bez rozsądku duchownych nie waży. Co jest nie tylo przeciw Bogu, przeciw nauce chrześciańskiej, przeciw prawu, przeciw rozumo-

wi, przeciw kanonom oycow świętych; ale y przeciw dostojności k. j. m. Y innemi słowy do baczenia lepszego przywodząc j. m. pana wojewodę,—

ieszcze mieli nadzieję ichmość panowie posłowie, iż się miało do dobrego przywieść, gdy im też sam jegomość pan wojewoda słowną taką otuchę czynił. Y na tym on dzień czwartkowy strawili. W piątek zaś zeszli się y prosili ichmość panowie posłowie jnci pana wojewody Kijowskiego, aby mówić mogli z temi duchownemi y świeckimi z jego strony, jeśli by którzy byli religiey Greckiey, spodziewając się upamiętania ich. Tedy z pośrzedku swego obrali niektóre pany szlachty heretyckiey, aby z nimi ichmość panowie posłowie k. j. m. mówili. Y gdy się zeszli, prosili panowie posłowie, aby przy tym byli dwa władkowie, Przemysłki y Lwowski, które tam do siebie pociągnęli. Y przyszli obadwa z kilkanaście popow, y tamże taką namowę do nich czynili:

NAMOWA POSŁOW KROLA IMCI DO ODDZIELONYCH W BRZEŚCIU, KTÓRZY SYNOD ŚWIĘTY ROZRYWAĆ CHCIELI.

«Iako wszyscy rozumni ludzie kochają się w zgodzie y jedności, która jest wszystkiego dobrego matką, tak y krol jegomość rad był tej nowinie, którą do j. k. m. przed trzema laty od oycy metropolity y władkown wszystkich zgodnie y od was dwu, od w m., oycze władyka Lwowski, y od w m., oycze władyka Przemysłki, jako podpisy rękuy waszych własnych pokazują, przyniesiona była: iż poddani k. j. m. Greckiey religiey zjednoczyć się chcą z katolikami, y do głowy y pasterza kościoła wszystkiego przystąpić, odszczepieństwa y odstępstwa nowym Grekom y patryarchom Carogrodzkim daley pomagać

niechcąc. Do czego krol j. m. żadnych im namow nie czynił, a daleko mniej, nikogoż żadnym y najmnieyszym obyczajem nie przymuszał. Lecz temu barzo rad był, iż takim zjednoczeniem wiary wielom się ludziom do zbawienia pomoć, y chwala się Boża rozszerzyć, y zgoda a jedność, którą krolestwa stoją, w państwach j. k. m. umocnić się miała.

«Wiedział też o tym k. j. m., iż o taką jedność przed kilkanaście lat starał się j. m. pan wojewoda Kijowski, który tu z nami siedzi, u Grzegorza 13 papieża, przez x. Possewina, aby się szczęśliwie wykonać mogła. Pomniał też na to, iż przodkowie k. j. m., krolowie Polscy, taką jedność już byli po concilium Florenckim w tych państwach uczynili; którą ochotnie, jako rzecz świętą y zbawienną, ożywić y odnowić masobie za wielką Panu Bogu y r[zeczy] p[ospolitey] posługę. Y gdy daley rzeczy poszły, a posłowie oycow władkown z Rzymu się wrocili,—prosił barzo pilnie jego m. pan wojewoda Kijowski, y na seymie przeszłym, krola j. m. o ten synod terazniejszy, obiecując do tej zgody pomoc. Co krol j. m. uczynił. Y gdy jeszcze nań odwołki czasu prosił, y sam miejsce to y czas namienił, y z tego się k. j. m. wymowić nie raczył.

«A gdy czas ten nadchodził, posłał jegomość pan wojewoda, przed kilką niedziel, z inną szlachtą Wołyńską do krola j. m. pana Macieja Malińskiego y pana Ławryna Drywińskiego, dziękując krolowi j. m. za złożenie synodu, a prosząc o te cztery rzeczy: 1. Naprzod, aby nikt zbroyno na ten synod y z ludźmi żołnierskimi nie jachał, a pokoy y bezpieczeństwo na nim dla wolności namow całe było. 2. Druga, aby każdemu tam wolno było przyjechać, choć różnych wiar ludziom. 3. Aby tam na synodzie być mogli Nikifor Greczyn, kto-

ry z Rożwanem w Wołoszech poimany, z więzienia Chocimskiego zamku uciekł. 4. Iesliby się nie zgodzili na synodzie, aby się z tą różnicą na seym walny Koronny uciec mogli. Na co y na piśmie, ktore pod pieczęcią ukazujem, dana im iest taka odprawa od krola j. m. Na pierwszą prośbę nie tylo k. j. m. zezwala, ale ją roskazuje, y dla tego posły tam swoje wysła, aby się || (86) wszystko spokojnie y z wielką wolnością duchownych synod odprawił. Wtorey rzeczy nie pozwolił k. j. m., gdyż synod złożon iest na zgodę Grekom z katolikami, jako iest na uniwersale. Trzeciej także prosby krol j. m. odmawiał, oznajmując, co to za Nikifor, iako do Włoch Rożwana przywiódł, y z Turki się porozumiewał, na szkodę wszystkiego krolestwa y rzeczyposp[olitey], z którym zasiadać y spółki iakie mieć żadnemu się nie godziło. Czwartey także krol j. m. nie dopuścił, dając znać, iż insza jest rzecz synod, a insza seym, na którym duchowne rzeczy mieysca, ani żadnych sądow nie mają.

«Temu wszystkiemu widziemy barzo nierządne sprzeciwienie. Bo ci, co prosili o synod, pierwey niżli się zaczął, synodu odstąpili, y nie wiemy, jakim duchem przyjachaliście tu, w. m., w takich pocztach pieszych y jezdnych, czegoście się sami zarzekli? Y podpis wasz, to jest szlachty Wołyńskiej, na którą tu patrzym, przez pana Malińskiego przyniesiony, ukazujemy. Kogoż tym woyskiem straszyc chcecie? Iakoż słowu swemu y przystoyności dosyc czynicie? Na namowę braterską, nie na wojnę tuśmy się zjachali; na synod, nie na nieprzyjacielskie granice; na zgodę, nie na zwady! Iesli biskupy y władyki y inne duchowne odstraszyć chcecie od wolnego wotowania y sądow ich duchownych, tego wam nie dopuscim, a my

pierwey za wielebne oyce nasze umrzem! My, na słowo y prośbę waszę spuściwszy się, z pokorąmy, iako do kościoła, przyjachali, wiedząc, iż na synody, gdzie Duch Święty rządzi, a wielebni y święci biskupi sładzy Boży zasiadają, takiego uniżenia do nalezienia prawdy y pokoju kościoła Bożego potrzeba. Lepiey wždy było o to nie prosić, o czymście nie myslili, a nas nie zawodzić, gdyście, o pokoy prosząc, jako na wojnę przyjachali.

«Y dufając swojey gromadzie y gotowości, ani rozmawiając, ani dysputując, ani nakoniec pytając, schadzkieście sobie y zaraz schismę y oddziel[e]nie uczynili, y seymik niedozwolony przeciw prawu zebrali, marszałka na nim obierając, a na zwierzchność krola j. m. nie pamiętając, ktory tu nas na to posłać raczył, abyśmy, porządku y pokoju przestrzegając, urząd marszałkowski odprawowali. Przypusciliście do siebie nie tylo różnych wiar ludzie, ale y ludzie wywołane y na czci pokarane. A co jeszcze gorzey tey gromady swey uczyniliście głową Nikifora Greczyna, tak podeyrzanego u krola j. m., ktory niedawno z więzienia uciekł, y o zdradę Korony wszystkicy, y porozumienie się z Turki, y z inszemi nieprzyjacioły Koronnemi obwiniony iest; ktory sprośnie przeciw krolowi j. m. niedzy wami bluznił, czego by mu żaden z w. m. cierpieć nie miał.

«Przetoż ta schadzka wasza nie tylo synodem się zwać nie może, ale ani seymikiem szlacheckim, na którym się z pozwoleniem krola j. m. zbierają; y zwać się inaczey nie może, iedno sprzeciwiem urzędow, od Boga postanowionym, y samym nieposluszeństwem. Który grzech do bałwochwalstwa pismo ś. przyrownywa. Metropolit synod złożył. nie Nikifor, ani Bałaban, ani Kopystyń-

ski! Nie w domu, heretyctwem pomazanym, ale w cerkwi abo w kōsciele synodom mieysca są! Wzgardziliście przełożonemi swemi duchownemi, wam od Boga danemi, y przez posły swoje posłuszeństwo im wypowiedacie, y onych z stolice y dostojenstw ich składacie! Skąd taką moc kościelną y krolewską przywłaszczać sobie możecie? Ludzieście zacności świeckiey, jako y my! Żadney kapłańskiej mocy y jurisdyciey, bez uporu wielkiego y zuchwalstwa, przywłaszczać sobie nie możecie. Synod jest własny duchownych sądow trybunał, na którym świeckie żadne y krolewskie nakoniec dostojenstwo władzy żadney nie ma. Y jakośmy słyszeli, iż wasz Grecki s. Athanasius cesarza Konstancyusza, który się w sądy synodalskie biskupie wdawał, antychrystem nazwał, gromiąc go, aby swe miasta y zamki y krolestwa rządził, a w sprawach, kapłanom od Boga poruczonych, żadnego sobie sądu nie przyczytał. A jeśli to mówił wszystkiego świata monarsze,—co by mówił ktoremu z w. mci?

«Sam krol j. m. władyki podaje, jako najwyższy ich patron: ktoby je bez jego wiadomości y porządnego urzędu turbować chciał, moc by sobie więcej, niżli krolewska, przyczytał. Heremias patryarcha, gdy tu był, a władyki odmieniać chciał, dozwoleń k. j. m. na to prosił. A w. m., poddanemi krola j. m. będąc, y żadney barwy mocy duchowney nie mając, tak się upornie na regalia k. j. m. targać y władyki składać chcecie? Pamiętajcie, na co się zawodzicie y drugie przy sobie!

«Wielkie na starsze swoje, metropolita y władyki, grzechy kładzicie! Zgody, prawi, chęć y jedności chrześcijańskiej szukają, z Łacinniki się porozumiewają, patryarchę Carogrodzkiego

opuszczają, y dla tego dostojenstwa y mieysca swoje tracą. Iesli to grzech niezgodne jednać, miłość chrześcijańską spajać, pokoy kościoła Chrystusowego umacniać, y duszom do zbawienia pomagać,—toć odpłata y cnota wielka będzie rosterki między bracią siać, suknią Chrystusową rozdierać, jedność uczniow jego targać, y wszystkiego złego za niezgodą przyczyną być! To wy sobie podobao chwalicie. A co na świecie Bogu miłszego, y ludziom y rzeczom posp: pożyteczniejszego być może, jako jedność, zgoda y miłość spolna?! A ona zwłaszcza, którą nam Chrystus testamentem swoim zalecił y roszkazał, y pogroził, jeśli jey mieć nie będziem, abysmy się uczniami jego nie zwali. Nie może być zwany ani chrześcianinem, ani uczniem Chrystusowym, kto od zgody y jedności ciała y kościoła Chrystusowego ucieka, abo się o nią, gdzie może, nie stara.

«A my, katolicy, czemuśmy wam tak brzydey, iż o zjednoczenie z nami tak się barzo na swe starsze gniewacie? Gdy by się z heretyki zjednoczyli, y do ich potępionych błędow przystali, podobnobyście im dziękowali. Pytać się wždy pierwey było, czemu to czynią, a od patryarchy Carogrodzkiego odstępują. Powiedzieli by wam z pisma s. y z oycow świętych, doktorow Wschodnych y Zachodnych, y z kanonow y prawidł świętych soborow, y z pism waszych Ruskich, iż zbawion być nikt nie może, kto w jedności kościelney nie zostaje; iż Piotra s. y potomki jego uczynił Pan Bog pasterzem wszystkich owiec swoich, ktorego kto nie słucha, owcą Chrystusową nie jest; iż od początku kościoła s. y od apostołow Rzymiski biskup, jako Piotra s. potomek, miał y ma zwierzchność na wszystkiego świata kościoły. Y dali by wam takie dowody, na kto-

rebyście powiedzieć nic nie umieli; y teraz gotowi są to wam pokazać, jeśli się w tę rozmowę z naszymi duchownymi y dysputacją wdać chcecie. O to oni gotowi, y tu niektorzy na to z nami przyszli.

«A iż Carogrodzkich patryarchow władkowie odstępują,—słusznie to czynią. Bo oni od Boga y prawdy y jedności kościoła Bożego odstąpili, a do niey się przywieść nie chcą, abo dla Tureckiey niewoli nie mogą. Dla nich ginąć a zgody y jedności chrześcijańskiej niechcieć byłaby wielka niebożność y głupstwo. Starsi wasi y sami o sobie y o was radzą, nie dó złego wam drogę ukazują, ale do zbawienia wiecznego, które bez zgody y jedności kościelney być nie może. O czym szerzey duchowni wasi was nauczyć chcą. My się na to przed Bogiem na was żalujemy, iż sobie na starsze wasze moc y sądenie przyczytać, a nieprzesądzone potępiać chcecie. Oboja rzecz tak niesłuszna y niesprawiedliwa, iż samym tyło tyranstwem y sedycją nazywać się ma.

«A zwłaszcza gdy was widzimy, żeście prawie wszyscy, od wielkich począwszy, inney religiey ludzie, a Greckiego nabożeństwa nie tyło nie zażywacie, ale je burzycie y, cerkwie puste zostawiając, do nowochrześcijaństwa y innych błędow udawać się nie boicie. Za co jeśli się wy karać nie dopuścicie, a konfederacją się bronicie, aby nikogoż o wiarę nie penowano, — jako inne karać chcecie, y o to je z urzędow składać, którzy nie do herezyi, jako wy, ale do podpory prawdy y rzędia czystego nauki Chrystusowey idą? Aż tu nie przeciw swey własney konfederacyey czynicie? Wam to nie wadzi, iż Greckiey religiey odstępujecie; a onym wadzić ma, iż Grecką religią umacniają, taką jedno-

ścią nic nie odmieniając, ani w wierze oycow Grekow starych, ani w ceremoniach y służbie kościelney, y zwyczajach nabożnych kościoła Wschodnego?! Jakoż je o to karać chcecie, a sami o swoje odstępstwa karania żadnego cierpieć nie chcecie?! Oni są starsi wasi, oni by was karać o złą naukę y herezye mieli. Bo im samym to zlecono jest. Oni są pasterze, a wy owce; oni przełożeni, a wy poddani. Z ich ust naukę wam Pan Bog brać y posłusznymi być, jako starszych, rozkazał.

«Przetoż prosimy: wroćcie się do baczienia y rozumu, a temu synodowi nie przeszkadzając, y tych schadzek nieporządnych zaniechawszy, podźmy wszyscy do cerkwie, słuchajmy, jako o zbawieniu naszym starsi nasi radzić będą! Oni za nas liczbę Panu Bogu dadzą, a my się na ich nauce nie omylim; bo mają przy sobie obiecane od Chrystusa nauczyciela y mistrza prawdy Ducha Ś., mają oycę ś., pasterza wszytkiego świata, y Piotra ś. błogosławieństwo y zwierzchność, mają święte y uczone biskupy, mają starożytność Greckich doktorow y wszytkie wywody prawdy! Nie rozumieycie, abyśmy się tu na stanowienie nowey wiary zjachali, aby co nowego dział się tą unią miało. Żadney odmiany od staro Greckiego y Łacińskiego kościoła nie wnosim. Zgody chcemy, miłości chcemy!

«A wy, mizerni dwa władkowie, y popowie wszyscy! Iako swego złego nie widzicie? Iako się z heretyki kupicie, y w ich nie tyło radzie przeciw pismu y woley Bożey siedzicie, ale rządow ich y namow słuchacie y posłuszeństwo im niebacznie oddajecie? Niechcąc starszych prawowiernych słuchać, błędnikow słuchacie: słusznym skaraniem Boskim, gdy prawdy nie przyjmując, fałszom wiarę dajecie. Wielkie z nich macie przyjaciół, którzy wam w samym Nowogrod-

zkim wojewodztwie, || (88) jako wiadomość jest, sześć set y pięćdziesiąt cerkiew y służbę Bożą w nich spustoszyli! Gdzie od sześci set y daley domow szlacheckich religiey Greckiey ledwie szesnaście abo coś mniej zostało, którzy heretyckiey nowochrzczeńskiey zarazy uszli! Teraz się synami waszemi y posłuszniki zowią. Ale gdy ich spytacie, jako wierzą, gdzie się spowiadają y sakramenta przyjmują, zęby wam wilcze ukażą, y do końca was y owce wasze rozproszą. O, ślepoto wasza! Tymeście przychylniejsi, którzy was y wiarę waszą y kościoły wasze gubią; a od tych uciekacie, którzy wam wszystkiego wcale dochować y obronę spolney pomocy dać ofiarują!

«Lecz y was, cne rycerstwo, żałujemy, iż tak wielki grzech swoy przeciw Bogu y pomazańcu jego popełniacie, nieposłuszeństwem się ku Panu swemu małecie, rosterki między bracią siejecie, zgody y miłości nieprzyjacioły się być pokazujecie, o prawdzie się y drogach zbawiennych pytać nie chcecie, duchownemi swemi gardzicie, synody rozrywacie, na kroła y mandaty jego nie dbacie!! Iako to ma być odpuszczono?! Pewnie Pan Bog na was pomstę włoży; a Boże by nie taką, w ktorey y my w grzechach waszych uwicłłani zostaniem. Lecz się oświadczamy tobie, Boże nasz, iżesmy krwie waszey y zguby niewinni; a ile z nas było, urząd k. j. m. odprawując, braterskim upominaniem y rozumnymi wywody wiedziem was do miłości y zgody kościoła Bożego, w którym zbawienie swoje wieczne opatrzenie, do dobrego y całości rzeczyposp., ktora naywięcey zgodą y miłością sąsiedzka stoi, pomoc wielką dacie, w ktorey sami siebie y domy swe y dziatki swoje przy Boskim błogosławieństwie zachowacie. Patrzenie, abyście teni rosterkami swemi seynow nie zatrudniali, a do obrony przeciw

mocy Tureckiey, ktora nad nami wisi, przeszkod nie czynili, abyście w niewolą pogańską, z odszczepienicy Greki y z innemi heretyki, nie wpadli».

Poty słowa ich m. panow posłow.

A gdy rzecz taką swoję skończyli, ichność panowie posłowie k. j. m. spodziewali się, iż je na dysputacyą o iedności kościelney, jako jest potrzebna do zbawienia, wyciągnąć mogli. Y dla tego przyzwali kaznodzieję kroła j. m. x. Skargę, o ktorego sami kroła j. m., aby na ten synod posłany był, prosili, y towarzysza jego x. Iusta Raba, — ktore przy sobie mieli. Lecz oni żadney dysputacyej czynić nie chcąc, ani sprawy o sobie dając, prosili, aby się tylo rozmówić mogli, co by posłom kroła j. m. za odpowiedź dać mieli. Tegoż wieczora dali taką odpowiedź z koła onego posłom k. j. m., iż to około zjednoczenia kościoła Greckiego z Łacińskim wielkie są rzeczy y głębokie, a u nich głowy są miękkie: wdawać się wniwecz nie chcą. «Kusili się, prawi, o to wielcy krolowie a dowieść nie mogli, y my temu dosyć nie uczynim». Te były słowa ich.

Zwątpiwszy ichność panowie posłowie o wszystkiey dobrej woley zgromadzonych onych y oddzielonych, iż zgoła zgody y miłości, od Boga roskazaney y od Pana Iezusa Chrystusa na testamencie odkazaney, czynić, ani się wdać w nic nie chcieli. Bo wszystko tam Aryani, nowochrzczeńcy y insi heretycy byli y oni rządili; ledwie kilku nieodstępnych prawych Greckiey religiey ludzi szlacheckich naleść się między niemi mogło.

Nazajutrz w sobotę ichność panowie posłowie upomnieli biskupy y władyki, aby swe czynili, na co je Pan Bog zebrał, na onę się stronę więcey heretycką, niżli Grecką, nie oglądając. Y zaraz ich-

mość xx. biskupi y władcykowie, ubrani w swoje infuły y kościelne y czci godne ubiory, z wielkim nabożeństwem y miłością Chrystusowey zgody, y kościoła jego jedności zapaleni, z innemi duchownemi, protopopami y popami, archimandryty y humienami, tegoż ducha pełnemi, weszli do cerkwie ś. Mikołaja, wszystkim ogłosiwszy przez dzwony y głosy, z wielką liczbą panow świeckich y ludu pospolitego, y tam modłę zpolną Panu Bogu y pokłon pokorny oddawszy, a o zgodę y jedność chrześcijaństwa prosiwszy, miejsca swoje zasiedli, po jedney stronie posłowie papiescy y krolewscy, po drugiej metropolit z władcykami. Y wystąpił wielebny Hermogen, archiepiskop Połocki, mając list na pergaminie podpisany y pieczętowany, na który się spólnie wszyscy namowili y zgodzili. Wstąpiwszy na wyższe miejsce, czytał głośną y znaczną mową w te słowa:

LIST UNIEY ŚWIĘTEY.

«W imię Boga w Troycy jedynego, na cześć y ś. chwałę jego, y ludzkiego zbawienia a wiary ś. chrześcijańskiej wzmocnienie y podwyższenie.

«Wszystkim, którym to wiedzieć będzie należało. My, w Bogu na synodzie porządnym w Brześciu Litewskim, roku Pańskiego 1596, dnia 9 mie^{si}ęca octobry, wedle starego kalendarza, w cerkwi ś. Mikołaja zebrani, metropolit y władcykowie obrzędu Greckiego, niżej podpisani, oznajmujem na wieczną pamiętkę, iż my,

«bacząc, jako monarchia kościoła Bożego w ewangelii y usty Pana y Boga naszego Iezusa Chrystusa fundowana jest, aby na jednym Pietrze, jako opoce, kościół Chrystusow mownie stojąc, od jednego rządzony y sprawowany był; aby u jednego ciała jedna głowa, w jednym domu jeden gospodarz y szafarz obrokow

Bożych nad czeladką postawiony, rząd y dobre wszystkich obmyślał, y tak ten rząd kościoła Bożego, od czasow apostołskich zaczęty, trwał po wszystkie wieki, iż wszystkie patriarchie do jednego się potomka Piotra ś., papy Rzymskiego, zawždy w nauce wiary y w braniu mocy duchowney, y w sądach biskupich y apelacyach uciekali. Iako się to z soborow y kanonow abo prawidł oycow świętych pokazuje, y nasze Słowieńskie pisma z Greckich, zastarodawna przełożone, dostatecznie to w prawidłach oycow świętych oznajmują; y starzy święci oycowie Wschodney cerkwie to świadczą, którzy tę Piotra ś. stolicę y zwierzchność a władzę jey nad biskupy wszystkiego świata znają;

«nie mniej też Carogrodzey patryarchowie, od których ta strona Ruska wiare świętą wzięła, tę zwierzchność stolicy Rzymskiej Piotra ś. długo znali, y jey podlegali, y nie błogosławieństwo brali. Od ktorey wielekroć odstępowali, ale się zaś z nią jednali, y do posłuszeństwa jey wracali; a ostatnie na concylium abo soborze Florenckim roku P. 1439, przez Iozefa patryarchę y cesarza Carogrodzkiego Iana Paleologa, zupełnie się do tego posłuszeństwu wrocili, wyznawając, iż Rzymski papa oycem jest y mistrzem y sprawcą wszystkiego chrześcijaństwa, y prawym Piotra ś. następnikiem. Na którym też Florenckim soborze był nasz Kijowski y wszey Rusi metropolit Isidorus, który to zjednoczenie patryarchiey Carogrodzkiej y wszystkich kościołow, do niey należących, przyniosł, y te kraje Ruskie w tymże posłuszeństwie y zwierzchności kościoła Rzymskiego utwierdził. Dla czego krolowie Polscy, a mianowicie Władysław, krol Polski y Węgierski, y inni dali przywilej duchowieństwu obrządku Greckiego, którym na walnym seymie wolności im kościoła

madza, a pokorne podwyższa, y od kościoła swego, który odkupił krwią swoją, miłosierdzia swego nie oddala.

Nazajutrz, w niedzielę ichmość xięża biskupi Łacińscy, wespoł z posły k. j. m. y z innemi kościoła Rzymskiego chrześciany, szli do cerkwie ś. Mikołaja, y tam z władykami y duchowieństwem Greckiego kościoła liturgiey ś. słuchali, y nachwalebney oney służby y ofiary y obrządkow, zgody z Łacińską mszą pełnych, z radością y nabożeństwem żażywali. Tamże kaznodzieja k. j. m. kazanie o jedności kościoła Bożego y o tej szczęśliwey zgodzie y pokoju Chrystusowym czynił. Z tym się opatrzywszy pismem y pieczęciami, co było potrzeba, w wielkiej miłości rozjechali, chwaląc Boga w Trojcy jedynego, który żyje y kroluje na wieki. Amen.

Podpisy rąk własnych. Sekretarz y pisarze ś. synodu, za rozkazaniem starszych.

OBRONA SYNODU BRZESKIEGO.

Iako każda rzecz dobra y święta ma swoje sprzeciwniki, a wszędzie nieprzyjacieli między przencę swoy kąkol podsiewa; tak y święte generalskie synody duchownych, na których się prawda Boża y zgoda zbawienna chrześciana utwierdza, nigdy bez obmowcow y potwarcow nie były. Przetoż nie dziw, iż y ten synod prowincyałski Brzeski ma też swoje podsiewacze, którzy czystą pszenicę jego chcą sprosnym nasieniem powieści y udawania omylnego zarazić. Iako się działo w prawdzie y bez żadnego przymieszania omylnego słowa — już się powiedziało. Mam w Panu Bogu nadzieję, iż każdy baczenia pobożnego y mądrego pędzsy będzie do wiary temu, co tak święci y mądrzy kapłani Boży y biskupi obojga kościoła Zachodnego y Wschodnego przynoszą. y tak wieley

zadni y pobożni posłowie k. j. m. oznajmują. Iednak, na obronę tego to synodu zdało się nieco przełożyć wiernemu chrześcianstwu, ktorzy do końca praw kościelnych y postępkow jego starych, z Grekami zwłaszcza, świadomi nie są, a ksiąg nie mają, abo czytać praw y historyi kościelnych nie mogą.

Iż ten synod porządnie y prawnie zgromadzony był.

ROZDZIAŁ I.

Porządnie y wedle Boga y praw Bożych y kościelnych ten ś. synod Brzeski w Chrystusie zgromadzony był. Bo rozkazany jest od najwyższego pasterza wszytkiego chrześcianstwa papieża Clemensa Osmego, który sam nie tylo takie, ale y generalne synody wszytkich na świecie biskupow składa, y one potwierdza, bez ktorego przyzwolenia, żaden synod porządny y moc mając być nie może. Działo się też ten synod z wiadomością jnci x. arcybiskupa Gnieźnieńskiego, Stanisława Karnkowskiego, jako prymasa y najwyższego w tym krolestwie duchownego przełożonego. Przystąpiło do tego dozwoleńie krola j. m., bez ktorego w państwie jego żadnemu poddanemu zjazdow y gromad czynić się nie godzi. A nie tylo przyzwolenie, ale y wyprawa posłow na ten synod, dla spokojnego rzeczy duchownych odprawowania.

Były też na nim osoby do synodu własnie należące, to jest: biskupi abo władykowie, ktorzy sami prawem Bożym na tym trybunale synodałskim jurisdycją mają. Bo oni sami są, jako pismo mowi (Acto 20) od Ducha Ś. postawieni, aby rządźili kościołem Bożym, który odkupił krwią swoją. Inne też z sobą ka-

plany y presbytery uczone y pobożne przywiedli, nie dla sądow y zasiadania, ale dla pomocy y rady. Byli też na nim y świeccy ||(91) z ramienia k.j. m. y inni dobrowolnie przyjeżdżający.

Zebrał się też ten synod na rzecz świętą y zbawienną y potrzebną. Nie iżby wiarę stanowił, abo o artykułach jey wykłady dawał (bo to samym generalnym synodom, y ze wszystkiego chrześcijaństwa zebrany biskupom służy), ale żeby to wykonali, co przez posły swoje do oycy s. papieża wskazali, y co im poruczono było. To jest: aby zjachawszy się, wiarę świętą katolicką y wszystkie jey artykuły y członki wyznali, y ręką swoją podpisali, chcąc tak nauczać, jako od apostołów sś. podano, y w pismie s. umocniono, y od oycow świętych starożytnych Greckich y Łacińskich successyą y wstępowaniem porządnym zastawiono, odmiatając nowiny y nauki heretyckie, zdawna od oycow świętych potępione, y inne jakokolwiek przeciw powszechney y starożytney nauce katolickiey powstając. A ktemu aby oddali posłuszeństwo najwyższemu pasterzowi, potomkowi apostoła Piotra s., y napotym strzegąc się odszczepieństwa, w jedności ciała kościoła Bożego żyli. Nakoniec aby wzięli rozgrzeszenie od schizmy patryarchow Carogrodzkich, a napotym, poki się z kościołem świętym nie złączą y nie zjedną, w ślady y przykłady przodkow starodawnych wstępując, aby z nimi spółkow żadnych nie mieli. Na te trzy święte rzeczy zgromadzony, ten synod uczynił wszystkim dosyć, y za pomocą Bożą to statecznie wykonał.

A iż przeciwnicy naybarzicy na to krzyczą, iż od patryarchy Carogrodzkiego odstąpili, a z tym się świeckim ludzom y pospolitym nie opowiedzieli:

da się im sprawa stateczna o tym y dowodna. To tylo przełożywszy, jako w prawdzie jest: iż ci sprzeciwnicy o to nie dbają, y nie to ich boli, iż od Carogrodzkiego patryarchy władcykowie odstąpili (bo wiedzą, y nazbyt wiedzą, jaki tam nierząd, y zniszczenie, y niewolstwo, y grzechy); iż ztamtąd żadney pociechy y pomocy do spraw kościelnych nie mają; iż na tey stolicy sami świętokupcy siedzą, a do nich nigdy żadnego uczonogo y pobożnego słać nie mogą, bo ich nie mają; iedno głodne na pieniądze a ubogie, a drugdy szalbierze, u ktorych za trochę złota y sukna kupi wszystkie wiarę, y dostojenstwa, y władcytwa, y rozgrzeszenia, jakich komu potrzeba; y ktorzy posłami się od patryarchy czynią, a nie są, obrony żadney do wiary y nauki y rządow kościelnych zatrzymania nie dając, ale raczey wszystko łakomstwem y dla pieniędzy mieszając, a drugdy chrześcijańskie sprawy Turkom wydając); lecz im o to idzie, y to ich boli, iż się władcykowie złączyli z kościołem s. Rzymskim, gdzie nauka y pobożność chrześcijańska kwitnie. Bo ci wszyscy, co się spisali, okrom małorazumnych popow y czerncow, dawno nie tylo stolicę Carogrodzką, ale y wiarę Grecką porzucili, jawnie ją y cerkwie jey, y popy bałamutnią y bałwochwaltwem zowiąc, a nowe sobie wiary y różne znacniając, na obalenie Greckiey y wszystkiey chrześcijańskiey. Druga ich rzecz boli, iż się ich w tym przystaniu do kościoła władcykowie nie radzili, ani ich przyzwolenia czekali, pszywłaszczając sobie w tym duchowną zwierzchność y władzę, y z tego sobie sławę czyniąc, do czego nic nie mają, a gdzie y na czym prawdziwey sławy szukać nie widzą.

Przetoż na to się im pierwey powie.

Iż nie była winna rzecz świeckim się z taką unią opowiedać.

ROZDZIAŁ II.

Artykuł wiary iest: «wierzę jeden święty kościół apostolski powszechny abo katolicki». O którym wykłady czynić y rozumienia zbawienne dawać—samym duchownym y biskupom należy. Władzy kowie y biskupi z nauki katolickiej tak ten artykuł rozumieją: iż jeden kościół być nie może na ziemi, gdy jednego sprawce nie ma, który by jedną wiarę zatrzymywał, y wszystkie chrześciany w jedności zachował, y rosterki chrześciańskie porównywał y jednał. Ten jeden nie jest inszy, jedno Piotr święty z potomkami swoimi, biskupy Rzymskiemi, jako to święci oycowie wykładają y niżej się słowa ich położą; z którym społeczność mieć y jego, jako głowy, słuhać — powinność jest zbawienna biskupow zwłaszcza chrześciańskich. Do takiej nauki y rozsądku mają li jakie prawo ludzie świeccy, aby bez nich wierzyć się to y nauczać y zachować nie miało, niech każdy rozezna?

Sądy o nauce w prawie Bożym y w piśmie kapłanom się dają, jako jest u Moyzesza ¹, gdzie Pan Bog to prawo stawia, aby z wątpliwościami o nauce y zakonie Bożym znosić się do kapłana wszyscy winni byli, y wyroku jego słuchali, y nieposłusznego y w rozumie hardego, który by na wyroku kapłańskim nie przestawał, srodze karać rozkazuje. Co y prorok Ezechiel ² powtórzył mówiąc: «Kapłani lud moy nauczać będą, co za różność między świętym y nieświętym, między czystym y

nieczystym—ukazować im będą; a gdy prza abo kontrowersya będzie, staną na sędziech moich y osądzą». Y Malachiasz ³ prorok jasnie rzekł: «Usta kapłańskie nauki ||(92) przestrzegają, y z ust ich o zakonie się pytać mają; bo anioł jest Pana zastępow». Y krol Io-zaphat ⁴ sądow świeckich z duchownymi, z tegoż prawa Bożego nauczony, nie śmiał zmieszać; ale do kapłanow mowi: «Gdzie jest pytanie o zakonie, o rozkazaniu Bożym, o ceremoniach, o usprawiedliwieniu—ukazuycie ludziom, aby przeciw Panu Bogu nie grzeszyli». A osobno do sędziow świeckich mowi: «Tak a tak sędzcie, darow nie bierzcie».

Napisał Metaphastes Grecki w żywocie ś. Nicety, o obrazy umęczonego, iż do cesarza Armenika obrazoborce te słowa mowił Theodorus kaznodzieja: «Słuchay, cesarzul nie wdaway się w rzeczy kościelne y rządu ich nie przewracay. «Postawił Pan Bog w kościele, mowi Paweł ś. ⁵, naprzod apostoły, potym proroki, potym pasterze y doktory, na doskonałość świętych». A krolow nigdziez nie wspomina. Tobie, cesarzu, świeckie państwo y woysko zlecone jest, tegoż ty pilnuy, a sprawy kościelne pasterzom y doktorom pozostaw». Cożby tym panom y szlachcie pospolitey rzekł, którzy się o to gniewają, iż się ich około nauki y artykułow wiary władzykowie starsi ich nie radzili? Rzekłby im był, y my to mowim: patrzcie swoich r. p. y żołnierskich spraw; rządźcie domami swemi, nie nauką kościelną, ani starszemi waszemi, o których wam rozkazał P. Bog przez apostoła ⁶, mówiąc: «pomnicie na przelożone wasze, którzy wam słowo Boże opowiedzieli, patrzcie

¹ Na porz: «Deut. 17». ² Na porz: «Ezech. 44». ³ Na porz: «Malach. 2». ⁴ Na porz: «2 Par. 19». ⁵ Na porz: «1 Cor. 12». ⁶ Na porz: «Hebr. 13».

na obcowanie ich, a wiary ich nasladuy-
cie. Posluszni bądźcie starszym waszym,
y podlegaycie im, bo oni czują, strzegąc
was tak, jakoby za dusze wasze liczbę
uczynili». Patrzcież, co wam Pan Bog
roskazuje: «wiary (prawi) przełożonych
swoich nasladuycie». Oni zbłądzić nie
mogą, bo od Boga posłani są, y Ducha
Ś. na to mają. Jesliby zbłądzili (co jest
nie podobno), wy byście byli wymowieni,
a oni by byli potępieni. Bo gdy im Pan
Bog wierzyć y słuchać ich rozkazał,
sam by nas zawiodł, gdyby błędnikow
słuchać kazał. Pewnie im, gdy przy ko-
ściele y głowie y nawyższym pasterzu
kościelnym stoją, zbłądzić nie dopuści.
Owca za pasterzem idzie, nie pa-
sterz za owcą: on rządzi y wie dzie,
nie owca rządzi y wodzem jest. Gre-
cki doktor Nazyanzenus napisał: «Ja-
ko różny jest człowiek od bydłęcia;
tak biskup abo pleban różny jest od
swoich świeckich uczniów, którzy nie
swoim rozumem, ale rozumem paste-
rzow swoich w rzeczach duchownych
sprawować się y swego dobrego zba-
wiennego z ich nauki szukać mają». Dla
tegoż apostoł¹ do biskupa mowi: «Tak
nauczay y upominay, y karz ze wszyt-
kim rozkazowaniem, niech tobą nikt nie
pogardza».

Moglić władcykowie świeckim się też
w tey mierze owcom swoim opowie-
dzieć, jakoż opowiedali tym, o których
rozumieli, iż ich nauce y rozumieniu
sprzeciwiać się nie mieli, y wiele ich z
łaski Bożej za sobą pociągneli. Ale tym
nie winni byli tego swego przedsięwzię-
cia opowiadać, o których wiedzieli, iż
do jedności przeszkody czynić mieli y z
heretykami się spisowali. Bo nikt swe-
go przeciwnika do rady nie bierze; a

¹ Ha norb: «Tit. 2.». ² Ha norb: «Prov. 9.».

lepiej upornego minąć, niżli go prze-
ciw sobie ostrzyć, jako pismo² mowi:
«Kto naucza naśmiewcę, sam sobie krzyw-
dę czyni; a kto karze niezbożnego, sam
się maże». Pewnie ci, co z heretykami
trzymają, do jedności nie pomogą. Bo
heretycy, gdzie mogą, zgodę świętą ko-
ścielną targają, aby owce rozproszone
łącniej okrom kupy y pasterzą poimać
y pożerać mogli. A co się odstąpienia
patryarchy dotyczy, na to nic tym prze-
ciwnikom heretykom, którzy go dawno
odstąpili; ale wiernym Wschodnego ko-
ścioła ludziom sprawę dajem, z samych-
że Greckich doktorow y historykow,
Łacińskich na ten czas zaniechawszy.

Iako monarchia abo jedyno-
władztwo kościelne w ewangeliey
ufundowane jest.

Rozdział III.

Kto wierzy ewangeliey, a ślepoty he-
retyckiey nie przypuszcza, widzi y led-
wie nie palcem domacać się może, iż
Pan Chrystus Piotra ś. starszym y nay-
pierwszym urzędnikiem kościoła swego
nad inne apostoły uczynił. Izali to próżne
słowa Pańskie do Piotra są ś.: «na tobie
zbuduję kościół moy, boś ty jest opo-
ka y kamień»? Jako fundament nay-
pierwsza jest rzecz, która wszystko bu-
dowanie trzyma, tak Piotr ś. naypierw-
szą jest głową kościoła Bożego, na kto-
rym się wszytek wspiera. Co znaczniej
jeszcze Pan Iezus dał znać, gdy rzekł: «To-
bie, a nie innemu, dam klucze krolestwa
niebieskiego». Komu od miastą klucze
oddają, za naywyższego urzędnika przy-
znawają go. Y kto wszytkim, co w do-
mu jest, władnie, ten gospodarzem jest
wszytkiey czeladki, który pod swym
kluczem wszytko chowa. A naznaczniej

jest, że uczynił Pan Piotra pasterzem wszystkich owiec swoich, gdy rzekł: «Paś owce moje: paś barany moje». To ewangelia! Ktoż jey wierzyć nie chce, sam tylo poganin y Żyd! Słuchayże na te słowa Pańskie o Pietrze s. swoich Greckich doktorow y pisarzow:

Origenes in caput 6. ad Romanos: «Gdy najwyższy rząd y przełożenstwo o pasieniu owiec Piotrowi dawano, aby na nim, jako ||(93) na gruncie, fundowany był kościół,—żadney inney cnoty wyznania od niego nie wyciągają, jedno miłość».

Basilius (sermone de iudicio Dei): «On (prawi) błogosławiony Piotr, który nad inne uczenie przełożony jest, któremu klucze krolewstwa niebieskiego poruczone są».

Nazianzenus (oratione de moderatione in disputationibus serwanda): «Patrz, jako między uczniami Chrystusowemi, którzy wszyscy byli wielcy y obrania godni, ten opoką nazwany jest, y fundamenty kościelne wierze swej powierzone ma. A drudzy uczniowie iż zaniechani są, spokojnie to znoszą».

Epiphanius (haeresi 51): «Piotra (prawi) obrał, aby był wodzem uczniów». Et in Ancor.: «Ten jest (mowi) Piotr, który usłyszał: paś owce moje, któremu powierzona jest owczarnia».

Cyryllus Hierozolimski (Cateches. 2) Piotra s. «książęciem apostolskim» zowie. Y Cyryllus Alexandryiski tak mowi (in Ioan. cap. 64): «Iako przełożony y głowa innych pierwszy Piotr zawołał: tyś jest Chrystus syn Boży».

Chryzostomus (Hom. 11 in Matth.): «Piotra (prawi) kościoła przyszłego pasterzem uczynił». Y niżey: «sam to Pan Bog sprawić mógł, iż kościół przyszły, gdy nań takie y tak wielkie nawalności były, cały y niezruszony został, którego pasterz y głowa człowiek rybołow y

podły jest». Y niżey: «Heremiasza nad jednym narodem przełożył Pan Bog, a Piotra nad wszystkim światem Chrystus postawił».

Theophil. (in cap. 22. Luc.) na one słowa «potwierdzay bracią swoją» tak mowi: «Jasne jest rozumienie tych słów: mam cię za księżę y przełożonego nad memi uczniami, gdy po zaprzeniu pokutować y płakać będziesz, potwierdzay bracią. Bo to tobie należy, któryś po mnie jest opoką kościelną y fundamentem». Dobrze rzekł «po mnie», bo Chrystus jest kościoła świętego opoką y fundamentem, jako Paweł s. mowi, ale jako pryncypał do zbawienia y niewidomey łaski dawania. A Piotr s. też jest opoką y fundamentem, ale do rządzenia zwierzchnego y do nauki, jako sługa y namiestnik Chrystusow.

Gennad. Scholarius, patriarchy Carogrodzki, tak też pisze (de primatu, cap. 2): «Jako Pan Iezus na ziemi był głową, panem y mistrzem uczniów swoich, oycem y pasterzem; tak gdy postanowił na stolicę oycowską wstąpić, Piotra im dał za przełożonego, za oycę y mistrza; y jednym słowem mowiąc—dał go za namiestnika swego». To patriarchy Carogrodzki przeciw Grekom. Przystań na tych Greckich oycach, bracie nieuporny, a wierz, iż Pan Iezus w kościele swym chciał mieć jedynowładztwo abo monarchią, aby jeden wszystkiego doglądał y rządził.

Jako rząd y przełożenstwo jednego pasterza z Piotrem s. nie umarło, ale na Rzymskich biskupach y papieżach stanęło.

ROZDZIAŁ IV.

To przełożenstwo Piotra s. śmiercią jego ustać nie mogło. Bo kościół Boży

y owce Chrystusowe trwają aż do końca świata y muszą mieć takie opatrzenie y rząd dla zbawienia swego. Każda zwierzchność nie dla tego jest, co na niey siedzi, ale dla tych, ktoremi rządzi. Iesli za czasu Piotra s. kościół takiego starszego, jakiego Chrystus postawił, potrzebował,—daleko więcej po śmierci Piotra s., gdy się na wszytek świat rozszerzał. Y dla tego onych słów, ktore Pan do Piotra mowił: «paś owce moje», nie może być inaksze rozumienie, jedno iż ten urząd pasterstwa y na potomki Piotrowe sciągnąć się ma. Co Chryzostom s. dał znać, gdy mowi: ¹ «Za owce swoje Chrystus krew swoje rozlał, ktore staraniu Piotrowemu y następników jego poruczył».

Ten potomek y następnik Piotra s. nie jest inszy, jedno biskup Rzymski, y to miejsce, na którym Piotr s. umęczon y umarł, przywileje swoje tego miejsca biskupom zostawując. Y tak Grecy do ktorowie rozumieli, y wszystkie sobory abo concylia biskupow świata wszytkiego.

Naprzod pisze Irenaeus (lib. 3, cap. 3): «Do kościoła, prawi, od Piotra y Pawła w Rzymie fundowanego, dla mocniejszego jego przełożenstwa, muszą się wszystkie inne kościoły schodzić, to jest wszyscy wierni. Bo w nim zawždy jest dochowane podanie abo nauka ta, ktora jest od apostołow». Widzisz, jakie przełożenstwo temu Rzymskiemu kościołowi przypisuię y wierne dochowanie nauki apostołskiey. Y kto około niey błdzić nie chce, tam się uciekać y o niey pytać każe. Ten doktor żył około roku Pańskiego 150.

Epiphanius o biskupach Wschodnych stron tak pisze (haeres. 68). Vrsacyus y Valens, żałując za grzech swoy, z piśmem swoim pojachali do s. biskupa

¹ Ha norř: «Lib. 2 de sacerdot.».

Rzymskiego Iuliusza, aby mu się sprawili z błędow y grzechow swoich». Po cożby jezdził tak zdaleka ze Wschodnych stron na sprawę y oczyszczenie swoje, gdyby zwierzchności Rzymskiego biskupa nie znali?

Athanasius Wielki, doktor Grecki, w liście do papieża Felixa mowi: «dla tego was y przodki wasze, to jest apostołskie ||(94) biskupy (Pan Bog), na wysokości zamku postawił, y staranie wam o wszytkich kościołach roskazał, abyście nam pomagali», gdy im heretycy Aryani byli ciężcy.

Basilius Wielki, doktor Grecki, w liście do Anastazyusza pisze (Epist. 52): «Zdało się nam słuszno, abyśmy pisali do biskupa Rzymskiego, aby on rzeczom się naszym przypatrzył, a wyroku swego rozsądek wydał. A iż z trudnością ztamtał za zdaniem concylium posłały być kto może, on niechay da tę moc wybranym niektórym mężom, ktorzy by prace podrożne wytrwali, a łaskawością y przyjemnością obyczajow, a mądrą y snadną mową upomnieć tych mogli, ktorzy z dobrej drogi zstąpili; y ktorzy by dzieje concylium Arymińskiego przynieśli, aby je zepsowano, y to, co się tam przez moc działo». Tu wyznawa, iż biskup Rzymski y przez posły swoje, jako naywyższy pasterz, Wschodne kościoły wizytować y naprawować mógł. A co więcej, iż on sam złe y fałszywe sobory heretyckie psować mógł.

Gregorius Nazianzenus w wierszach o żywocie swoim pisze: «Rzymski kościół zawždy zachował o Panu Bogu prawdziwą naukę, jako takiemu miastu przystało, ktore na wszytek świat zwierzchność ma». Nie mowi o świeckim państwie y zwierzchności Rzymskiey: bo już była do Carogrodu przeniesiona; ale o duchowney Piotra świętego zwierzchności, iż przy biskupach Rzymskich została.

Cyrillus, Alexandryiski patryarcha (in Thesauris), jako kładzie słowa jego Gennadius (de prim. cap. 12) tak pisze: «Musim, jako członkowie, za głowę, to jest, za Rzymskim biskupem y stolicą apostolską, od ktorey pytać się mamy, jako wierzyć y trzymać. Bo jego to samego urząd jest: odmiatać, rządzić, karać, potwierdzać, stanowić, związać y rozwiązać».

Chryzostom s. do papieża Innocencyusza pisze (epist. 1): «Proszę cię, abys pisał, żeby tak niesprawiedliwe postęпки mocy nie miały; a ci, którzy złe uczynili, byli kościelnym prawem karani». Uciekł się był do niego, na Theophilusa patryarchę Alexandryiskiego żałując się, gdy go z stolicy jego nieprzystoynie składał y potępiał, do Rzymskiego biskupa, jako do najwyższego sędziego wszystkich biskupow.

Theodoretus pisze w liście do Leona papieża: «Ja czekam wyroku apostolskiej waszey stolicy, y proszę waszey świętobliwości, aby mi pomoc dała temu, którym do waszego sprawiedliwego rozsądku appellował». Y do Renata kapłana tenże pisze: «Stolica Rzymska trzyma rządzenie kościołow wszytkiego świata, y dla innych przyczyn y przez te, iż była zawždy od smrodow heretyckich próżna, a nikt na niey nie siedział, który by złe o wierze świętej trzymał».

Gennadius Scholarius, patryarcha Carogrodzki (lib. de prim. cap. 7) pisze: «Biskup Rzymski jest głową wszytkiego kościoła y mistrzem; jemu tylo dano jest o wierze sąd y wybadanie czynić, y rządzić wszytkim światem, heretyki z ich mieysc wyganiać, a prawowierne przywracać». To patryarcha Carogrodzki swoim Grekom. Tenże mowi niżey tamże: «Wschodni biskupi nie mieli się do kogo innego uciekać w krzywdach

swych, jedno do biskupa Rzymskiego, przypominając mu słowo to Pańskie do Piotra s. rzezzone: potwierdzay bracią swoję». Y przypomina Chryzostoma świętego, który do Innocencyusza w swoich krzywdach appellował, y inne.

Tenże tak mowi w rozdziale 16: «Biskup Rzymski, jest następnik s. Piotra, y namiestnik Zbawiciela naszego Iezusa Chrystusa, y on sam ma moc najwyższą rządzić kościół, zwięzować y rozwiązować, karać y błogosławić, y wyklinać, naprawować y leczyć, y on sam ma moc o wierze y o kapłaństwa wypytywać się». Y przywodzi starego y wielkiego y świętego u Grekow Theodora Studytę, który tak do papieża Paschała pisze y mowi: «Słuchay, głowo apostolska, od Boga wybrana, pasterzowie Chrystusowych, kluczniku krolestwa niebieskiego, opoko wiary, przez którą zbudowany jest katolicki kościół. Boś ty jest Piotr Piotrowę stolicę okraszający y rządzący. Tu (prawi) przyidzi do Carogrodu przeciw heretykom obrazoborcom (żył ten Studites około roku Pańskiego 820) od zachodu słońca, a nie odmiatay nas do końca. Bo do ciebie rzekł Chrystus Bog nasz: ty nawrocony potwierdzay bracią twoję».

Tenże Theodorus Studites do Michała cesarza obrazoborce pisze: «Zjachawszy się, jakoście roskazali, biskupi y inni przełożeni, wasześmy wątpliwości rozwiązali; ale jeśli jeszcze w czym wątpi abo nfe wierry wielmożność wasza,—proście o wykład papieża. Ręka wasza od Boga umocniona, pospolitego pożytku pragnąca, niech roskaże od Starego Rzymu wziąć objaśnienie. Bo tak nam od początku od oycow naszych podano. Ta stolica Starego Rzymu, o naśladowco Chrystusow cesarzu, między innemi wszytkimi kościoły najwyższe ma miey-

sce, gdzie Piotr pierwszą trzymał stolicę, do którego Pan rzekł: tyś jest opoka, a na tej opoce zbuduję kościół moy, a bramy piekielne nie przemożą go».

||(95) Słuchajmy, co pisze Iustinianus cesarz do Epiphaniusza, patriarchy Carogrodzkiego, tamże w Carogrodzie, a ten list kładzie Gennadius, Carogrodzki patriarchy, w rozdziale ósmym o zwierzchności: «We wszystkim zachowujemy postanowienie iedności prześwitych kościołow, które się z przenayśwityszym papą y patriarchą Starego Rzymu stało, do którego toż pizsem, iż my tego nie dopuscim, aby wszystkie sprawy, do stanu kościelnego służące, do jego błogostawienstwa, jako do głowy wszystkich prześwitych kapłanow, przynoszone być nie miały. A iż po wszystkie czasy, gdy w tych stranach heretycy powstawali, wyrokiem y rozsądkiem oney czci godney stolice odegnani są,—y nam się to godzi mowić y tak zamknąć: iż ci wszyscy, którzy go chcą mieć y mają za głowę, to jest papieża, są święci y prawdziwi Boży kapłani y słudzy wierni; a którzy nie chcą, ani go za głowę swoje mają, nie są Boży kapłani». Obaczże każdy powagę tych słow, co starzy patriarchy y cesarze Carogrodzcy o tej ś. stolicy trzymali! Y za temi słowy przykłada to Gennadius pomieniony: «ktorzy, prawi, nie idą za stolicą Piotra ś. Rzymską, odszczepieńcy są y w herezyą upadają, y cokolwiek czynią—wszystko jest zfałszowane y niepożyteczne». To Grek do swoich Grekow.

Iż tej zwierzchności swojej Rzymski biskup używał nad wszystkiego świata kościoły—świadectwo Greckich doktorow.

ROZDZIAŁ V.

Swiežo skoro po apostołech, około

roku Pańskiego 190, Wiktor papież męczennik roskazał kościołom w Azyey, aby Wielkieynocy nie święcili z Żydami 14 dnia po nastaniu miesiąca pierwszego, ale w niedzielę, za tym dniem idącą. Czego gdy uczynić nie chcieli, on je wyklął y duchowną mocą pokarał. To pisze Eusebius Grecki (libro 5, histor. capite 24). Prawda, iż jego skwapliwości przysięganił Irenaeus; ale mocy y jurysdyccyey nie przął.

Athanazyusza, Alexandryjskiego patriarchy, niesłusznie z stolice od Arjanow złożonego, papież Julius przywrócił. To pisze Sozomenus (lib. 3, cap. 7).

Theophila, także Alexandryjskiego patriarchy, Innocentius Pierwszy papież z stolice zrzucił, o krzywdę ś. Chryzostoma; y Arkadyusza cesarza, dla teyże przyczyny, y żonę jego Eudoxyą wyklął. To pisze Grecki Niceph. (lib. 13, cap. 34).

Celestinus papież Carogrodzkiego patriarchy Nestoryusza wyklął y z stolice złożył (Conc. Eph. y Cyrillus).

Leo papież Pierwszy Dyoszkora Alexandryjskiego y Iuwenala Hjerolimskiego, patriarchy, jako heretyki, potępił y z stolice złożył (pisze Nicephorus Grecki). Y Felix papa Piotra, Antyoskiego patriarchy, potępił y złożył (tenże Nicephorus pisze).

Agapitus papież Anthyma Carogrodzkiego, dla herezyey, sam do Carogrodu przyjachawszy, z stolice złożył, a sam ręką swoją Mennę na toż biskupstwo poświęcił y wsadził, choć cesarz Iustinianus za Antymem się wstawiał. To pisze Zonaras (in vita Iustiniani).

Ośm innych patriarchow Carogrodzkich wylicza Mikołay Pierwszy papież, które Rzymscy biskupi, dla herezyi, złożyli, a inne na ich mieysca prawowierne postawili. Toć znać, iż moc a zwierzchność nad nimi mieli.

Damasus papież (pisze Theodoretus Grecki, lib. 5, hist. cap. 23) złożył Flawiana, patriarchę Antyoskiego, z jego stolice, y musiał jeździć do Rzymu, sprawując się o heretyctwo.

Kto chce więcej tych przykładów używania zwierzchności papieskiej nad biskupy świata wszytkiego, czytaj książki, o tym po Polsku pisane: «O jedności kościelney».

Jako biskupi ze wszytkiego chreścianstwa do Rzymu appellowali; y o prawie kościelnym, o tym napisanym y w Ruskich Prawidłach oycow świętych nalezionym.

ROZDZIAŁ VI.

Y po tym najwyższą moc y zwierzchność papieską nad innemi biskupy poznać, iż do nich, jako przedniey stolice Piotra świętego ze wszytkiego świata appellacye czyniono, na ich się rozsądek dając y nawyższy trybunał kościelny Piotra ś. w nich wyznawając. O czym są y prawa kościelne. Y concylium Sardycyńskie 330 biskupow tak w 4 kanonie mowi: «Gdy który biskup złożony będzie za rozsądkiem tych biskupow, którzy w sąsiedztwie mieszkają, a odwoływać się będą z sprawą swoją do Rzymu, innego biskupa na stolicę złożonego stawić nie mają, po tym gdy appellował, aż się jego sprawa rozsądkiem biskupa Rzymskiego skończy».

O czym w Ruskich Słowieńskiego języka prawidłach oycow świętych takie się pisma nalazły:

W soborze Cartaginskim (rozd. 138): «Presbytera sobor z jego dostojności złożył; on potym do Celestyna, papy Rzymskiego, uciekł się, od którego był przyjęty, y list ||(96) odierzał, aby jemu zaś przywierniono jego prestoł».

Antyoskiego soboru prawidło czwarte y piąte: «Złożonemu episcopu abo presbyteru, od wsich episkopow appellacya nie idzie, tylko do własnego papy Rzymskiego».

Tamże prawidło czwarte: «Episkopa złożonego, na jego miejsce nie stawiać innego, jeśli Rzymski nie rozkaże. Tot bowiem rozeznajeł, abo posłowie jego».

W soborze Chalcedońskim prawidło dziewiąte: «Episkop z episkopem jeśli miał przą—do cudzego episkopa nie mogą się udawać, bo to Rzymskiemu osudzić należy».

W świętym wseleńskim soborze Niceńskim wtorem: «złożony episkop, jeśli nie polubit sądu ich, a budet appellowaty, tedy majet ten sobor sądowy, mitropolit y episkopi odsyłający do Rzymskiego, ten wszytek sąd wypisać, dla czego y jako osudził jego».

O Grekach y patriarchach Carogrodzkich, jako długo w jedności kościelney y pod posłuszeństwem papieskim żyli, y jako się od niego odrywając zasię wracali.

ROZDZIAŁ VII.

Przez tysiąc lat blisko Grekowie z swoim patriarchą w jedności kościelney y pod posłuszeństwem biskupow Rzymskich zostawali (okrom czasow heretyckich, Aryańskich y obrazoborskich, w których niespokoyne zamieszki, ale nie długie barzo, bywały). Bo siedm soborow powszechnych spolnie z sobą w zgodzie y iedności odprawili, tak Wschodni, jako y Zachodni biskupi. Siodmy przeciw obrazoborzom Niceński wtory czynili, roku Pańskiego 790, za czasu Adryana papieża. Na wszytkich siedmi świętych soborach pierwsze miejsce

miął papież y posłowie jego, y on za pozwoleniem cesarzow wszystkie sobory składał, y zjachać się na nie roskazował, y co postanowili oycowie, oni na to potwierdzenia jego zawždy prosili. Co się z dziejow tych soborow jasnie barzo pokazuje.

Po siódmym soborze, okolo roku Pańskiego 860, Ignacyus, patriarcha Carogrodzki, u wszystkich Grekow za świętego poczytany, Bardę, przemożnego pana, który u cesarza Michała, syna Theofila, wszystkim rządził, wykłął y do kościoła nie puścił, o sprosne iego kazirodztwo y własney żony opuszczenie. Czym rozgniewany, Ignacego, za namową cesarską, nie tylo z stolice zrzucił, ale go do więzienia w grob jakiś podał, y potem do Mityleny wyspu wyгнаł; a Phocyusa, człowieka świeckiego, ale barzo uczonego, na jego miejsce posadził. Czym obrażony Mikołay Pierwszy papież wysłał swoje posły do Carogrodu tylo na wzięcie sprawy y na scrutinium rzeczy oney. Lecz posłowie jego, od Bardy oszukani, niesłusznie Phocyusa na stolicy potwierdzili, y Ignacego potępi- li. O czym wzięwszy papież Mikołay lepszą y prawdziwą sprawę, concilium w Rzymie zebrał, y na nim posły swoje pokarał, dostojenstwa im odeymując. Y przywrocil na stolice Carogrodzką Ignacego, a Phocyusa zrzucił. Pisze Gennadius (lib. 5, cap. 16), iż sam Mikołay papież dla oney potrzeby kościel- ney do Carogrodu jezdził, y Michała cesarza od Phocyusa odstraszył y przy- wrocil Ignacego. Lecz zaś wygnany był Ignacyus, aż roku Pańskiego 868. Ad- ryan Wtory papież concilium abo sobor w Carogrodzie złożył, który ósmym Ła- cinnicy zowią, za czasow Bazylusza Macedona cesarza, y tam Phocyusa ze wszystkimi oycy zebrany znowu z

stolice Carogrodzkiej zrzucił, y posa- dził Ignacego.

W tym roziadły Phocyus wiele sakod- liwego pisma wydawał, potwarzając kościół Rzymaki, y przyganiając mu o wiarę okolo pochodzenia Ducha Ś. y o przasny chleb w ofierze ś. y inne szcze- re potwarzy zmyślając, srodze Greki wszystkie na kościół ś. objąłrzył. Y od onego czasu wzwasnieni byli Grekowie na kościół Rzymaki. Y gdy Ignacyus patriarcha umarł, zaś Phocyusa na je- go miejsce wtrącili, który, wiecznym nieprzyjacielem Rzymakim biskupom zo- stając a zawždy przeciw im pisząc, y na swoje następniki y wszystkie Grecyę jad on gniewu y potwarzy swoich wylał.

Od onego czasu patriarchy Caro- rodzkie cesarze ich, jako y kiedy chcie- li, podawali y składali, y tegoż samego Phocyusa Leo Philozoph cesarz z sto- lice zrzucił; y inne po nim, jako chcie- li y roskazowali, na prawa kościelne, na kanony y na stan biskupi nic niedbając. Bo gdy od prawdziwego duchownego starszego swego papieża patriarchowie Carogrodzcy odstąpili, w ręce y w rząd świeckich panow słusznym od Boga ka- raniem wpadli. Na co się stary pisarz Grecki historyk C[h]oniatas (lib. 6, cap. 5) żałuje. Jednak że jeszcze byli jawnie od posłuszeństwa papieskiego nie odpad- li: błędy Łacinnikom przyczytali, ale ich nie wyklinali, ani za heretyki mieli.

Aż dopiero nieszczęśliwy y nad inne jadowity y szaleński Michał, patriar- cha Carogrodzki, roku Pańskiego 1053, począł papieże wyklinac, y Łacinskie klasztory z Carogrodu wymiatać, y ko- ścióły im ||(97) odeymować, y Bulgary, które Mikołay papież do wiary ś. przez Cyrilla y Methodyusza biskupy Słowien- skie nawrocil, najachał y mocą je ce- sarską do tego prymuszał, aby Łacii-

skich kapłanow odstąpili a do Grec-
kich przystali; y przewiódł to, iż
Rzymskie duchowienstwo ztamtąd wy-
gnał. O co się papież Leo Dziewiąty
zawziąwszy, list pisał do Michała barzo
uczony y dzielny, który po dziś dzień
czytamy, y posły swe do niego pósłal,
przez ktore się uspokoił y do posłu-
szeństwa kościoła Rzymskiego z swoimi
Grekami y cesarzmi wrocil.

W tym Ruskie kraje wiarę świętą
chrześcijańską, a Polskie mało co przed
tym, przyjęły, Ruś do Carogrodu, a Po-
lacy do Rzymu, jako którym było bli-
żej, posły swoje wysłali, o kapłany y
biskupy prosząc. Była na ten czas zgo-
da y jedność, co po prawidłach oycow
świętych Słowieskiego y Bulgarskiego
języka u Rusi dobrze znać, w których
przełożenstwo nad kościoły wszystkimi
papieżowi dają, y appellacją do niego
utwierdzają. Bo nowi Grecowie takie rze-
czy z ksiąg swoich starych wymiatają y
wymazują.

W roku zaś Pańskim 1088, zjachali
się Grecowie y Łacinnicy w Barze, y
tam znowu jedność s. utwierdzili, y oneę
przyganę o pochodzeniu Ducha Ś. y od
Syna z kościoła s. znieśli, y starowiecz-
ne posłuszeństwo Urbanowi Wtoremu
oddali. Na tym concilium był nasz Ła-
ciński zacny doktor y biskup Anzelmus
Kantuaryeński. Pod ten czas uczony
barzo Greczyn Vgo Eterianus abo He-
terianus napisał księgi o pochodzeniu
Ducha Ś. y od Syna, przeciw swoim Gre-
kom, Łaciński kościół od nich spotwa-
rzony oczyszcijąc. W tych księgach (lib.
3, cap. 17) te słowa ma: «Z tych, pra-
wi, jasnych wywodow widzieć się może,
iż Piotra s. y jego potomki uczynił Chry-
stus na wszystkie wieki przełożonemi, y
głową nie tylo Łacinnikom, ale y Gre-
kom, Zachodnym y Północnym krajom
wszystkim, y Ormianom, y Arabom, y

Żydom Madyanitom, y wszystkim Wschod-
nym y Południowym stronom».

Potym roku Pańskiego 1139, wszysey
społem Grekowie y Łacinnicy zjachali
się do Rzymu na Łaterzańskie concylium,
za papieża Innocencyusza Wtorego. Na
tym concylium był sam patryarcha Ca-
rogradzki, y tam posłuszeństwo oddali,
y zwierzchność papieską nad sobą przy-
znali. Cb się z listu s. Bernata pokazu-
je (epist. 126).

Roku zaś 1180, gdy Alexius, cesarz
Carogradzki, barzo papieża y kościół
Rzymski czcił, y w Łacinnikach się bar-
zo zakochał, Grekowie to w nim ganiąc,
onego pana swego zabili, y posła pa-
pieskiego ściętego po rynku włoczyli, y
głowę jego u psa uwiązawszy, okrucień-
stwo wielkie y nad innemi Łacinniki
czynili. O czym napisał ich C[h]oniata
Guilhelmus Tyrius. Zatym tegoż czasu
Turcy krolestwo swoje zaczęli, y z Oto-
mańskiego domu y familiey pierwszego
sobie krola obrali, na zgubę onego Grec-
kiego państwa.

Potym, za staraniem papieżow, kto-
rzy przedsię o Greckie się zbawienie
y do kościoła przywrocenie starali, y
zacne posły y ludzie uczone do Caro-
gradu posyłali, na ich one szaleństwa
niedbając, rychło się zaś upamiętali. Bo
roku Pańskiego 1273, Grzegorz Dzie-
siąty papież uczynił sobor w Lugdunie, na
ktory Greci przyzwał, gdzie 500 bisku-
pow było, y sam cesarz Carogradzki,
jako drudzy piszą, Michał Paleologus
był na tym concylim; y tam, zaś z Gre-
ki wszystko uspokoił, y one swary o po-
chodzeniu Ducha Ś. y znowu się zjed-
noczywszy posłuszeństwo oddali. O czym
pisze Niceph. Gregoras (lib. 5) y Pa-
chimeres (lib. 5), Grecowie obadwa.

W ten czas na Carogradzkiej stolicy
siedział Becus, barzo wielki tey jedno-
ści miłośnik, który się z serca o nię

starał. Co o nim napisał Gregoras y Glicas, Grekowie.

W ten czas też żył barzo uczony y święty Greczyn Nicephor Blemmidas, który przeciw swoim Grekom barzo uczone księgi wydał, broniąc papieskiej zwierzchności y całości ś. wiary. O czym świadczy Gregoras, acz nieprzyjaciel Łacinników, y nasz Guilhelmus Durandus; który w tym wieku jego był rowiennik. W ten czas też Łacinnicy chrześciance wyprawili się na Turki y Saraceny do Bożego grobu, y ośmdziesiąt lat trzymali Carograd, w jedności kościelney y posłuszeństwie Greki zatrzymywając.

Rychło się zaś Grekowie do swego odszczepieństwa wrocili, y roku Pańskiego 1332, za Andronika Mniejszego Paleologa, cesarza Carogrodzkiego, pisze Gregoras Greczyn, iż papież posłał do Carogrodu dwu biskupow, którzy Grekow upominali y na dysputacye wyzywali. Ale nikt się z nimi wdać w rozmowę onę nie śmiał; bo żaden się, mowi Gregoras, rowny im w nauce nie znalazł. A roku Pańskiego 1338, Barlaamus mnich z Kalabryey, przez trzy lata mieszkając w Carogrodzie, a na Greki wołając, y one na dysputacye wyzywając, nic nie sprawił, y wygnany z tamtąd do domu się wrocil. To tenże pisze Gregoras.

Na koniec pisze Gennadius, Carogrodzki patriarchy (lib. 5, cap. 15), który mógł ||(98) żyć mało co po tych czasiech około roku Pańskiego 1400, iż pamięta, gdy w Carogrodzie młodym będąc, posła papieskiego słyssał dysputującego z Barla[am]em mnichem o papieskim przełożeniu, tak mowę swoję zamykał: «Ja wasze wymowki y zadawania umiem rozwiązać y rostrzygnąć; ale wy tylo plotkami się y kłamstwem bawicie. Dla tegoż to mowię, co mi y innym Grekom mowić roskazano: pa-

pież tak mowi: iesli chcecie a słuchać będziecie, dobrego na ziemi zażyjecie¹; a iesli nie chcecie a nie usłuchacie, od miecza poginiecie. Czytaj, mowi ten patriarchy, a znay, iesli się tak stało?»

Trwała niezgoda Greckiego odszczepieństwa aż do concylium Florenckiego, które było roku Pańskiego 1439, na którym ostatnie było zjednoczenie y uspokojenie. O którym się mowić będzie, to powiedziawszy: naprzod, rzeć się może, iż Grekowie jakoby zawżdy byli pod posłuszeństwem kościelnym: bo przez tysiąc y sto lat ustawicznie w nim trwali. Przez cztery sta lat często się odrywali, ale się zaś wracali. Y żadnego sta lat nie było, żeby co się u nich o tey świętey jedności nie wznowiło; w ktorey iż byli niestateczni, karał ich tym Pan Bog, iż gdy od papieżow odstępowali, u panow y cesarzow swoich w tyrańską moc wpadali, którzy patriarchy y inne biskupy dawali y składali, jako chcieli, y wierzyć im y nauczać wedle swey myśli kazali. O czym napisał ich C[h]oniata (lib. 6, cap. 5); iż cesarzowie Greccy wzięli sobie moc na duchowne y na kościoły, prawa im stawiając, jako chcieli. Co się y dziś w Moskwie dzieje: co każe gospodar, to być musi—y w wierze, y w kościele. Y tu w Rusi takąż kaźń Pan Bog na nie puścił, iż świeccy duchownemi rządzą, y nie owce za pasterzmi, ale pasterze za owcami idą. Co jest karanie odstąpienia od własnych starszych swoich przełożonych. Bo kto własnego swego przełożonego nie słyssa, jego też jemu podlegli nie słyssają. Iako papieżowi posłuszeństwo wypowiedzieli, tak je swoim świeckim czynić y poniewolnie oddawać muszą; a nie tylo swoim świeckim, ale dziś y poganom. Czego się żal, Boże!

¹ Ha norb: «Isa. 1».

O ostatnim zjednoczeniu Greków na synodzie Florenckim.

ROZDZIAŁ VIII.

Nieustająca y gorąca miłość papieżów świętych ku zbawieniu ludzkiemu y uspokojeniu chrześcijaństwa—nigdy około nawrocenia Greków nie próżnowała. Eugeniusz Czwarty z wielką pracą y nakładem obwieścił wszystkie na świecie chrześcijanie, nie tylko Grecy, ale y inne patriarchy, y Ormianie, y Murzyni, y Iakobici, prosząc, aby się do Ferarza zjachali, zkąd się potem do Florencyey przenieśli, roku Pańskiego 1438 y 1439. Przyjechał na ten wielki barzo synod sam Grecki cesarz Ian Paleologus z patriarchą swym Iozefem y z przednieyszemi y uczeńszemi biskupami, y cały rok na rozmowach y dysputacjach z Łacinnikami trwając poznali prawdę, którą apostolski kościół Piotra ś. zawždy trzymał y podawał. A zwłaszcza około onych pięci artykułach, w których Grekowie niesłusznie kościołowi Rzymskiemu przyganiłi: iż Duch Ś. pochodzi y od Syna; iż tak w przasnym, jako w kwaśnym chlebie chwalebne jest przeynawszyczego sakramentu poświęcanie y ofiarowanie; iż święci Boży już w niebie zaraz po wyszyciu z ciała patrzą na twarz Bożą; iż czyściec jest; iż Rzymski biskup namiestnik jest Chrystusow y następnik Piotra ś. y głowa wszystkiego chrześcijaństwa, ktoremu w Pietrze ś. dana jest zupełna moc na rządzanie wszystkiego kościoła. Tę świętą jedność spólnie tam skończywszy, spisawszy y zapieczętowawszy, rozjachali się. A Iozeph patriarcha, po skończeniu wszystkiego, będąc starym, tamże umarł, taki testament prawie przed skonaniem napisawszy ²:

«Iozeph, z miłosierdzia Bożego, Ca-

rogrodzki y Nowego Rzymu arcybiskup y ekumenicki patriarchy. Izem ku koncu żywota mego przyszedł, dla tego z powinności mey synom miłym, z łaski Bożey, moje wyznanie tym listem oznaymuje. Iz to, co katolicki y apostolski Pana Iezu Chrystusow kościół Rzymu Starego trzyma y święci, to ja wszystko trzymam y wyznawam, y na nim wielce przestaję. Przebłogosławionego też oycow y naywyższego biskupa Rzymu Starego papieża—przyznawam być Pana naszego Iezusa Chrystusa namiestnikiem. Tudzież też, iż czyściec duszny jest, nie przę. Dan we Florencyey, osmego dnia miesiąca czerwca, roku Pańskiego 1439».

Nalazł się jeden Marek, Epheski biskup, który będąc na synodzie upor trzymał, a na wywody y prawdę nic mówić nie umiał. Co na każdym prawie synodzie generalskim bywało, iż kila abo kilanaście biskupow heretyckich z większą się y lepszą częścią oycow świętych nie zgadzało, a tu jeden tylko sam śmiał się tak wielkiej gromadzie oycow świętych sprzeciwić. O co nic nie dbali święci oni oycowie, z uporu się jego śmiejąc. O nim napisał Gennadius Grecki, patriarcha Carogrodzki, który z nim na tym synodzie był we Florencyey, jeszcze człowiekiem || (99) świeckim, te słowa: «Wiercie nam (do Greków swych, lib. 1, de Spiritu S., cap. 1, mowi), iż wam dobrze radzim, y owszem nie wam, ale prawdzie, a nie tak hardo na nas się żałuycie, jakobyśmy z prostoty y niewiadomości synodu usłuchali. Bośmy tam święte ludzie widzieli, y wywodami ich zwyciężeni, za Łacinnikami poszli, y owszem nie za Łacinnikami,

² Ha norz: «Fol. 253».

ale za stałą y prawą opoką Piotra. y za wiarą zdrową theologow. y nauką onych Boskich mężow. którzy na tym synodzie przodkowali, przed ktoremi Epheski Marek, niewiedząc co się z nim dzieje, y zadawaniu ich odpowiedzi im dać nie umiejąc, uciekł (do swej gospody); y gdy go brał Ian (Turecremata), który z nim dysputował, wołał a mowil: «przywiedźcie tu Epheskiego, niech słyszym, co na to powie». Y przyzwał go synod (to jest oycowie oni), aby przyszedł, a on niemoc sobie zadał. Y na drugiej sessyey brat Ian mowil: «niech tu przydzie Epheski, niech przydzie; nie przystoi mu mowić (w kącie), a naszych odpowiedzi nie słuchać». Drugi raz go zaś synod już prawnie przyzwał abo pozwał, ale przyść nie chciał. Y tak gdy nie usłuchał, synod dekret uczynił. A on się sprzeciwiał nie jawnie, ale pokątnie. Y tak go za nieprzyjaciela ś. soboru osądzono. Lecz już umarł, a jako gęba ona, która na ś. synod warczała, y z jaką sromotą przy czasie skonania swego żywota skończyła, ci wiedzą, którzy się nauczyli prawdy mowić». Poty Gennadius.

Był na tym Florenckim synodzie znaczny barzo y uczony metropolita Kijowski y wszytkiey Rusi Isidorus, który z strony Ruskich krajow nie tylo na synodal-ską zgodę y wiarę zezwalał, ale jey między swoją Rusią y w Moskwie mocno popierał, y w Grecyey innym prawowiernym wiele pomagał. W Sączu, gdy się wracał, w naszym kościele Łacińskim mszę ś. abo liturgią miał, y tam od Zbigniewa, biskupa Krakowskiego, z wielką czcią przyjęty jest, jako pisze nasz Miechowita. Y u krola Władysława Polskiego y Węgierskiego przywilej swojej Rusi otrzymał. Co się po synodzie w Grecyey działo—powie nam tenże Gennadius.

Teraz słowa drugiego Greczyna, co o tym synodzie Florenckim y o swoich Grekow uporze y złości napisał, położy. Laonicus Calcocondila pisze (de rebus Turcicis. lib. 1): «Rzymianie, powiada, y naywyższy biskup ich, żadney pogody nie opuszczając, posyłali do Grekow, aby się zjachawszy na jedno miejsce y concylius abo sobor czyniąc, zgodę z strony wiary świętey między sobą spoili. Lecz Grekowie przez wiele lat swary przeciw Rzymianom wszczynając, nie chcieli oycowskiego nabożeństwa swego zamieszać. Nakoniec Ian Paleologus, krol Grecki, nabrawszy w Carogrodzie biskupow y uczonych Grekow, zjachał się z biskupem Rzymskim Eugeniuszem Czwartym. Tedy Grekowie y Rzymianie z strony rzeczy, w wierze ś. służących, zgodzili się. Ale Grekowie, którzy byli doma zostali, nie chcieli tego chować, co się we Włoszech na synodzie stanowiło. Ztąd znać, powiada, iż Grekowie z strony wiary ś. ustawicznie niezgody siali y mnożyli». To ten Greczyn.

Położę y słowa cesarza Greckiego Iana Paleologa, które na tym synodzie mowil: «Ia, powiada, ten święty generalski synod nie mniejszy być rozumiem nad inne, które się abo większą liczbą oycow, abo Grzegorzami, Cyryllami y innemi zacnemi doktorami zalecały y poważne były; rozumiem, iż też ten synod nie mniej jest pobożny y święty, y nie mniejszą ma u mnie uczciwość, przeto iż na nim trudniejsze wątpienie rozbierane jest, y ludzie, przez które się to dzieje, wielkiey czci godni są, a zwłaszcza naywyższy biskup, y ktemu patriarchy nasz przenayświętszy. Gdy tedy ten zbor taki jest y tak wielki, ja, z łaski Bożey cesarz, na tym przedstawę chęć: co on postanowi, y to, co osądzi, abo to, na czym większa część oycow przestanie, wedle zwyczaju mo-

ich przodków y wedle możności swietego cesarstwa, bez żadney wymowki bronić tego obiecuję. Y dla tych przyczyn przereczonych, y dla tegoż, iż tak rozumiem: iż gdzie na wielkich y generalskich synodach o nauce Bożey stowią, wedle pospolitego oyców zdania, kościół Boży zbłądzić nigdy nie może. Bo być może, iż dwa abo trzy y więcej, rzecz jaką jednę uważając, zbłądzić mogą; lecz kościół powszechny, o którym Pan rzekł: tyś jest opoka, a na tey opoce zbuduję kościół moy, y bramy piekielne jego nie przemogą, — zbłądzić nigdy nie może. Bo inaczey słowa Zbawiciela naszego próżne by były, y wiara by nasza upadła. Co iż by była wielka szkoda, wierzyć raczey mamy, iż kościół Boży omylić się nigdy nie może. A tak, jakom rzekł, musi cesarski majestat kościelnych wyrokow bronić». Poty są słowa cesarskie.

Co się działo z Greki y z Carogrodzkim państwem po synodzie Florenckim—powieść Gennadyusza, patriarchy Carogrodzkiego.

ROZDZIAŁ IX.

||(100) Gdy się Grekowie z soboru Florenckiego do domu wrocili, Marek Epheski—lud prosty, y czernce, y humeny, y inne niewiadome a głupie prostaki poburzywszy, aby się onemu wszystkiemu, co spolnie z Ducha Ś. y za zgodą Chrystusowey miłości postanowiono było, sprzeciwili,—wielką przeszkodę do wykonania oney świętey jedności uczynili. Iednak cesarz stał mocno, y inni biskupi pospolstwu się ustraszyc nie dali. Aż po śmierci cesarza Iana Paleologa, gdy brat jego rodzony, Constantinus Dragases nazwa-

ny, ostatni cesarz Carogrodzki, na państwo nastąpił, schismę onę y odszczepieństwo odnowił. Posłał był swoje posły do papieża Mikołaja Piątego, na słowach go y obietnicach swoich wieszając, iż onę niezgodę y jedność kościelną na soborze generalnym odnowioną y uczynioną potwierdzić y do skutku przywieść miał. Lecz papież widział chytrości jego, y przez one posły (mowi Gennadius w księgach 5, w rozdziale 14) napisał list, pełny bojazni y strachu, w którym jawnie y z przeklinaniem prorokuje upadek y zgubę ostatnią nieszczęśliwych Greków,—w tym liście, po innych rzeczach, gdy się dowiedział, jakie potwarzy y naśmiewiska Grekowie ustawicznie y niewstydliwie czynili, to dziwnie powiedział: «Wszystkie narody wyrok, który jest uczyniony, przyjęły. Grekowie nie przyjęli, y nie masz nadzieje, aby kiedy to przyjęli, co się o zgodzie y jedności postanowiło, odwłoki za odwłoką czyniąc, wymowki y odpowiedzi na rzecz każdą. Niech nie rozumieją Grekowie, aby Rzymski biskup tak był bezrozumny, y wszystkie Zachodny kościół aby nie rozumiał, jako na każdej odwłoce kłamają. Wiemy wszystko barzo dobrze, ale cierpim y znosim, patrząc na Jezusa wiecznego Kapłana y Pana, który ono niepłodne figowe drzewo do trzeciego roku zachować kazał, gdy gospodarz już był siekierę na wycięcie nagotował». O, wielka nędzo! Roku Pańskiego 1451 ten list napisał, a roku Pańskiego 1453 Carograd jest wzięty! «Izali możecie mówić (mowi do swoich Greków), że to nieprawda? Nie możecie! Bo tak to jest jawno, iż rzecz sama mowi: trzy lata, prawi, czekać będziem, a zasię od schismy y odszczepieństwa nawrócicie, y do wyroku przystaniecie, wedle Zbawicielowego o drzewie figowym roskazania. A jeśli się nie

nawrocicie, wytną was, aby ziemia prożna y niepożyteczna nie była». Toć jest cud nad cudy wielki, iż (jako pisze w liście swoim Mikołaj papa) Grecy naród on wielki y straszliwy, y mądry, sławny y mocny, który świat opanował, za pomstą Boską, od dzikich ludzi w niewolę poimany jest. Y niżej mówi tenże patriarchy (cap. 15): «Carogrod wzięty, płakać y wołać, y ryczeć tylo na to wspomniawszy, muszę: ołtarze pomazane; kościół podeptany, krew rozlana, mniszki pogwałcone, panny pokazone, dzieci wyścinane, panowie wybici, mnisi, kapłanie, niewiasty, małżeństwa rozerwane, naczynia święte połamane, obrazy przesliczne podeptane, y ślinami oszpecone. O, ja nieszczęśliwy y nędzny! A kto może ten upadek wypowiedzieć! Wszystko Machomet pożarł! Nie tylo krolowa miast wszystkich, ale y do niey służące krainy co-dzień większe y gorsze rzeczy cierpią, o których słyszym y na nie patryzm. Ale dla czegoż to wdy? Mowicie: dla grzechow naszych! A ja mówię: nie więcej my, aniżeli inne narody chrześcijańskie Boga obrażamy; y owszem większe u nich grzechy, czemuż ich tak Pan Bog nie karze, jako nieszczęśliwy y mizerny naród nasz karze? Niestetyż mnie nędzemu! Muszę płakać y narzekać a pytać się o przyczynę, dla której to cierpim. Ia inszey nie mogę naleść (bo naród nasz w cnocie nad insze narody posledni nie jest, y owszem lepszy, który inne narody w cnocie y w obyczajach przechodzi). Insza tedy nie jest przyczyna upadku naszego, jedno schisma y odszczepieństwo, iż się oddalili od posłuszeństwa y poddaństwa Rzymskiego kościoła. Tę samę nayduję być przyczynę zguby naszej. Bo skorośmy się oddzielili od niego, wzięliśmy przelęctwo, y to cierpim, co cier-

pim. A jednak nie żałujem, ale gorsze mi zostajem, y złorzeczym temuż kościołowi». Poty Gennadius.

Vpominanie tegoż Gennadyusza do swoich Greków, y zatym do narodow Ruskich y innych.

ROZDZIAŁ X.

«Bracia moi w Chrystusie! opuścmy tę rozpacz, przystąpmy do chrześcijańskiej jedności¹, poznaymy grzech nasz, abyśmy nie byli gorsi niżli Żydowie; dla fałszywego y złośliwego oszukania, nie zatulaymy uszu, żebyśmy słyszeć nie mieli y nie rozumieli. Słuchaymy Chrystusa, na apostoły wołającego: kto was słucha, mnie słucha; kto wami gardzi, mną gardzi. A kto mną gardzi, gardzi tym, kto mię posłał. Prawdziwie się mowić godzi: kto papieża słucha, Pana Chrystusa słucha; a kto papieża nie słucha, Pana nie słucha; a kto Pana nie słucha, poimańcow y mieczem zwojowanych słucha». Y niżej w rozdziale 17: «Co mowi Cyrillus, gdy na soborze trzecim czytał kazał list Celestyna papieża: oycowie święci z odkrytymi głowami y ze czcią słuchali ||(101) y pochwalili, a na czwartym tak rzekli: aby przebłogosławiony biskup Rzymski, ktorego kapłaństwo nad inne wszystkie starzy oycowie mieć chcieli, miał moc y wolność o wierze y o kapłanach wyroki y rozsądki czynić. Gdy tedy o wierze y o kapłanach ma moc rozsądki czynić,—słusznie jest głową y mistrzem wszystkich Chrystusowych kościołow; y my się onemu kłaniamy, y onego czcie-

¹ Ha norz: «lib. 5, cap. 15».

my y posłuszeństwo oddajemy y oddawać będziemy, pokiśmy żywi, pomniąc na ono, co mowi apostoł: posłuszni bądźcie przełożonych waszych, y polegajcie im: bo oni nie spią, aby za dusze wasze liczbę oddali. Y nigdy tey stolice Rzymskiej we mszy ś. y w modlitwach nie zapomniem, wedle podania świętych naszych, abyśmy za błędy nie idąc, od stateczności prawowierney wiary nie odpadli. Zapewne to mając, iż ten, który papieżowi poddany nie jest, nigdy zbawion być nie może. Y ten, który go nie wspomina (we mszy), nie jest kapłanem, ani godzien mieć kapłańskiej mocy».

Y niżej mowi tenże w rozdziale 17: «Upamiętajcie się, bracia, a daley się nie sprzeciwiajcie prawdzie, ani z pastierzmi dusz waszych woyny podnoście. Bo trudno y głupiego rzecz jest—gołą nogą na ostre żelazo nalegać! Bo ten kościół głowy wasze potrze, jako kamień jayca. Głowy się wasze pogruchocą od tego kościoła, bo kościół jest kamieniem. Y Chrystus rzekł do Piotra: tyś jest kamień, a na tym kamieniu zbuduję kościół mój».

A wyższy w rozdziale 12 mowi: «ci, co wierzą y wyznawają, iż jeden jest kościół ś. katolicki apostolski, muszą wždy wiedzieć, który to jest? Bo musi być abo Wschodny, abo Zachodny». Co tak jest, jakoby rzekł: abo Łaciński, abo Grecki. Bo innych nie naleść, okrom tych; y inne są, krom tych, zabońskie fałszywe synagogi y kacerstwa pełne. «Wyliczayże pilnie a patrz: iesli mniemasz, iż Grecki kościół jest ten, o którym mowisz w symbolum abo w kredzie, toć wniwecz Piotrowe wyznanie obrocisz, przeciw ktoremu bramy piekielne nie przemogą, mowi Chrystus. Bo wszytek Grecki kościół y owszem wszytek Wschodny, od Machometa po-

zarty jest. Zaż nie widzimy, iż wszyscy patryarchowie y biskupi y kapłani w moc przyszli Machometowę, y od niego na kapłaństwo dozwoleń proszą, y do nog jego przypadają, y zaż się poniewolnie modlą. Na którymże mieyscu położysz, iż bramy piekielne, to jest usta heretyckie, przeciw kościołowi Chrystusowemu nie przemogą? Izali na tym mieyscu, gdzie nie tyło usta heretyckie panują, ale też y niezbożni y obcy państwo trzymają».

Y niżej: «Tam jest kościół, z ktorego naywyższy biskup kaznodzieje na wszytek świat posyła na opowiadanie słowa Bożego, jako z reguły ś. Franciszka y świętego Dominika, y z innych do wszytkich narodow z ewangelią wychodzą. Tam wyznawać kościół mamy, gdzie nie masz herezyey, ani złości, ani niedowiarstwa; ale wiara mocna y niedobyta». Y niżej w rozdziale 19, przywodząc Metaphrasta, jako Chryzostom widział Piotra ś. z kluczami, tak napisał: «Wierzcie, iż bez posłuszeństwa ku Piotrowi zbawieni być nie możecie. A to słusznie, bo on jest wrotami zbawienia: kto przezeń do wiadomości wiary nie wchodzi a nie zna go za namiestnika Chrystusowego, nigdy zbawienia dostąpić nie może. Bo jako rzekł Chrystus: jam jest wrotami: kto nie wchodzi wrotami, ale inędą włazi, złodziey jest y rozboynik. Tak y Piotr jego namiestnik mowi: kto przez mię w Syna nie wierzy, iż jest niewidomego Boga y Oyca w cieie urodzony, który umarł y zmartwychwstał, y inne wiary tajemnice,—ten jest heretyk y zbawion być nigdy nie może. Tak trzymając, jako tego świętych doktorow pisma są pełne, kościołowi się poddawaymy, y w nim trwaymy, y w posłuszeństwie jego trwać na wieki pragniemy, abyśmy łaskawego Boga na dzień straszliwej

rogrodzkim Turcy im odjęli, y inny na przedmieściu w kącie podły podali. Pocięchy żadney swoim posłusznym chrześcianom nie podają: ani w nauce, bo jey nie mają; ani w doyrzeniu rządu, bo go sami mieć nie mogą; ani w obronie przeciw heretykom, ani w miłości ku zbawieniu ludzkiemu. Bo miłość ich w odszczepienstwie zgasła.

Co tu macie za pocięchę y pomoc z nich, gdy kogo od siebie posyłają? Więcicy zamieszania przynoszą y złych przykładów. Przedają dostojenstwa; pieniądze zbierają, jako głodni; rozgrzeszają, sprzedając dary Boże; dwu żon żywych pozwalają, a drudzy zdradzają fałszywemi pieczęciami. Drudzy y wszystko chrześcianstwo, jako szpiegowie y zdraycy nasi, sprzedają nas. Y z Ieremiey, który tu był, wzięliście pocięchę: nabrawszy pieniędzy, poszedł. A gdy co chciał kto sobie pod drugim zjednać y drugiego z władctwa zepchnąć, — dał złoto, a on napisał: «powiedziano nam, y uwierzyliśmy, żeś taki a taki, — przetoż cię składamy». O, nielada sprawiedliwość y sprawa sądowna! A gdy się wrocił między Turki, napisał do jednego z episkopow Ruskich: «nie dałeś mi nic za poświęcenie, gdym cię ręką swoją poświęcał: jeśli mi 12 tysięcy złotych nie pošlesz, dostojenstwo stracisz». O, iaki to sprawca trzody Bożey, y przełożonych nad nią! Do czegoż tesknicie za nimi, a co. za pożytek duchowny z nich macie?

Mowicie: «nie chcemy przodków naszych nabożeństwa odstępować, ani wiary nowej stawić». A kto wam każe abo radzi? Izali was do nowej wiary y nowej ewangeliey wiedzim? Izali co w kościołach waszych odmienić radzim? Nie radzim, y owszem wiarę starych oycow waszych y naszych zmocnić, y od heretyctwa y błędow nowych Grekow

obronić chcemy! Izali to nowina jednać się Grekom z świętą stolicą Rzymską? Nie nowina: wypowiedzieliśmy jako się przez pułtora tysiąca lat z nimi działo! Starzy śś. Grekowie w tey jedności mieszkali y o niey pisali, jako się wyżej powiedziało. Dawneż to czasy — pułtora sta lat, jako się ta jedność wznowiła y tu w Rusi po Isydorze długo trwała.

Rzeczcie: «nie może trwać to zjednoczenie, jako y inne nie trwały». A kto wie darow Bożych hoynosć y szafowanie? Dali Bog, ta będzie trwała. Bo już Grekowie y patryarchowie Carogrodzcy, czego się, Boże, pozał, poniżeni barzo od Pana Boga, zapalać was y burzyć do odszczepienstwa już nie mogą. W jednym krolestwie, pod jednym panem z katholiki będąc, łączno się w zgodzie świętey dochowacie. W one czasy, gdy Greccy cesarze y Carogrodzcy patryarchowie państwo mieli, moc mieli, ||(103) dostatki mieli, łączna im była pycha, y podniesienie, y nieposłuszeństwo. Teraz niebożęta obcięte mają skrzydła; y barzo wierzę, że za tym poniżeniem świeckim, do pokory duchowney przychodzą y do upamiętania. Y radziły się zjednoczyli z kościołem ś., by mogli a niewolstwo im Tureckie dopuściło. A wy gdy możecie z łaski Bożey, y takie do tego pomocy macie, czemu łaską Boską y zbawieniem swoim gardzicie?

Znaycie wždy szczęście swoje y nawiedzenie swiatłości Bożey, którą was oświeca y do łaski swojej wzywa. Nic nie utracicie, wszystko wam cale zostaje, w nauce prawowierney. y w ceremoniach, y obrządkach, y zwyczajach kościoła waszego Greckiego. To wam przybywa, iżeście zbawienia, w jedności kościoła Bożego, y w posłuszeństwie Piotra ś., ktoremu was Chrystus poru-

czył. pewni, byleście pobożnie żyli. Bo krom miłości spolney chrześciańskiej, żadne wam, jako apostoł mowi, dobre uczynki, ani posty, ani jałmużny, ani wszystkie cnoty naywiększe nie pomogą: na potępienie z nimi, krom miłości Chrystusowey, poydziecie. Przybywa wam utwierdzenie y wrocenie nauki y wiadomości rzeczy Boskich, która jako y u Greków, tak y u was zginęła. Z tey jedności y ten macie pożytek, iż kapłaństwo wasze lepiej będzie przy katolikach uczzone.

Ale się o to panowie wasi świeccy gniewają, y dla tego drudzy tey się jedności sprzeciwiają, aby popi ich, którzy teraz są jako poddani ich y kmiecie, nie byli jako plebani Rzymscy. Nie mają o co się gniewać. Pokiście byli kościołowi Bożemu y starszym swoim naywyższym Piotra świętego następnikom nieposłuszni; potyście to karanie na sobie odnosili, iż was świeccy rządźili, gdyście się wy starszym własnym rządźić nie dali. Lecz teraz Pan Bog zniesić z was to przeklęctwo, y naydziecie u nich taką łaskę y miłość, jaką my katolicy u dobrych swoich dzieci mamy. Bo Pan Bog za pokorą waszą odmieni serca ich, y czcić was będą, jako sługi y kapłany Boże. Choć teraz tak się obruszają, ale gdy wy dobremi y posłusznymi synmi kościoła Bożego, a urzędy swoje świętobliwie odprawować w nauce y trzeźwości będziecie, y serce swoje wam dadzą, a jako mowi apostoł (Galat. 4): przyimają was jako anioły Boże, y by było podobno, oczy swoje wylupiwszy dali by je wam. Bądźmy jedno nabożni, a święci kapłani, niepokalani, y bez przygany, skruszy Pan Bog serca świeckich naszych, iż za nas y umrzeć będą chcieli. Coż za krzywdę mają, u nas w kościele Rzymkim świeccy od duchownych? Więcey duchowni od nich.

A gdyśmy dobrzy y przykładni, wszystko u nich mamy co chcemy, y miłują nas jako posłańce Boże, y pomocniki zbawienia swego; y dają nam hoynie wszystkie potrzeby, jako dobre dzieci oycm swoim duchownym.

A nam, katolikom, co z waszego tego zjednoczenia z nami przybywa? Nic a nie! Okrom duchowney pociechy y wesela anielskiego, którym się z nimi z owiec należonych radujemy. Coż my z was korzyścić, co za pożytki świeckie z was mieć chcemy? Żadnych! Nic nam nie przystępuje, jedno wesele z większey chwały Bożey, iż się chrześcianie zgadzają; iż się bracia, jednego Oycy niebieskiego dzieci, miłują; iż postrach będzie heretykom y Turkom, którzy się o zerwanie chrześciańskie starają. Znacie uprzeymą y żadnego pożytku nieszukającą naszą ku sobie miłość, gdy się o same dobre wasze zbawienne staramy, a nie swego świeckiego nie szukamy, ani po was się spodziewamy. Dziękuycie pobożnemu y wielkich cnot y miłości ku Bogu, krolowi swemu, y biskupom świętym, y innym, iż wam do tych wiecznych dobr tak uprzeymie pomagają, a niechcieycie być niewdzięcznikami grubemi, którzy dobrodziejow swoich nie znają, abo brać od nich tak drogich y zbawiennych skarbow nie chcą.

Przestroga na potwarzy przeciwnikow synodu Brzeskiego.

ROZDZIAŁ XII.

Przestrzeżcie się, proszę, na uprzeymość, y postrachy, y potwarzy przeciwnikow synodu Brzeskiego.

Mowią, iż «synod swoy w Brześciu mieli y odprawili». To sprosne wymyśły y niewstydy. Nie synod, na którym

biskupi zasiadają, ale seymik swoy, od krola j. m. zakazany, z marszałkiem heretykiem mieli. Nie w kościele, jako synody bywają, ale w domu, w którym za starost heretyckich bluźnierstwa przeciw Bogu mieszkały y teraz mieszkają. Nie z osobami, do synodu należącemi, ale z heretyki y z wywołańcy, y z postronnemi z innych krolestw zbiegami, y z wyklętymi społki mieli. Ktoż im ten synod złożył? Nikifor, czyli Balaban, czyli Kopystyński? Nie. Złożył synod metropolit, za krola j. m. dozwoleństwem. Do niegoż się skupić, y jego za głowę mieć na synodzie mieli, którzy do synodu należeli, jako to dobrzy y święci episkopi uczynili. Ale || (104) byli na nim dwa władcy? Byli: nie na synodzie, ale na seymiku heretyckim. Byli: ale się starszego swego y synodu od niego złożonego zaprzeli, y własnego podpisu rąk swoich odstąpili. Ci dwa synodu uczynić nie mogli. Bo tego żadne prawo, ani Boże, ani kościelne, ani żaden rozum nie dopuszcza, aby ten synod poczynał y sprawował, który go nie składał; aby dwa niżsi więcej ważyli, niżli metropolit z pięcią władcyk swoich; aby synowie na oycę prawo stawili, a poddani zwierzchnego swego przełożonego sądzić mieli.

«Ale było tam popow wiele y czerncow». By ich było dwa tysiące, do synodow jedney odrobiny prawa nie mają. Samych to biskupow trybuńał, y nikt tam głosu nie ma, jedno ci kościelni senatorowie y sprawcy ludu Bożego. Co wszystkie kanony y prawa kościelne ukazują.

«Ale tam był od patryarchy Nikifor». Był: ale nie od patryarchy, jedno od Koronnych nieprzyjacioł, który Rozwana do Wołoch prowadził, y tam poimany z więzienia Chocimskiego uciekł, y od krola j. m. zaręczony jest. A tak syno-

dem się ta schadzka w kamienicy Brzeskiej zwać, ani żadnych aktow synodalnych odprawować nie mogła.

«Dano tam (prawi) klątwe na metropolita y na inne władcy, na tym kamienicznym z heretykow zebrany zboryszczu». Podobno dano: ale tak ważyla, jako gdyby kmieć starostę swego, wojewoda biskupa swego wyklinał, abo gdyby biskup patryarchę, abo patryarcha papieża do siebie pozywał y wyklinał. O, nierządzie! Bluznienie tam było, nie klątwa! Bo tym mieczem nie świeccy, nie poddani duchowni, ale naywyższa moc kościelna władnie. O tym głupstwie szkoda więcej mówić! Barziesię dziwuję, iż się tak bezrozumny kto nayduje, który tey klątwe moc y ważność daje.

«Ale Nikifor miał poruczenie od patryarchy, aby je wyklął». Nie miał, ani tego pokazał, ani żadnego prawnego postępkę czynić nie śmiał! Bo by pod tytułem patryarchy ta klątwa była. Ale żadney głowy y urzędnika nie ma. Aby dobrze patryarcha władcy wyklął, tedy już starszy nad patryarchą papież rozgrzeszył. Patryarsze gdy papież y Piotra ś. stolica moc odeymie, już żadney duchowney władzy nie ma.

«Potępili władcy, y władcytwa im wziąć y zrzucić ich z dostojenstwa ich kazali». Kazali: ale jaki sędzia, takie też roskazanie. Świeccy duchowną, poddani krolewską moc sobie przypisują.

O, niestatku! Bez sądu jako kto trafić ma swoję dostojność? Izali tam własni sędziowie ich byli? Byli heretycy, którzy nie tylo władcykom, ale y wszystkim naszym biskupom radziby biskupstwa wydarli. Ieremias gdy tu był, choć mniemany sędzia, władcy bez dozwoleńcia k. j. m., jako patrona y podawcę wszystkich władcytwa, żadnego z mieysca ruszyć nie śmiał. A ci ludzie świeccy,

uporni. niemający mocy żadney, ani mniemaney, ani malowaney. śmieją się w tak wielcie urzędy papieskie y krolewskie wdawać!? O. śmiałości y wsze-
tecności bezbożna!

«Ale się spisują, y wielka ich groma-
da, y wiele prostych ludzi do siebie na-
mawiają y buntują». Nie boycie się! Marka to Epheskiego heretyckie sztuki! Gdy jawną prawdą, y dysputacją na synodziech z uczonemi kapłany Bożemi, y proroki od Boga posłanemi, y wywodami z pisma ś. y doktorow nie wygrawają. — w kacie przed pospolstwem swoje rzeczy zaocznie stawia y mocnią, do rozruchu y tumultu niewiadome prostaki. y do sedycyi na urzędy, od Boga postanowione. lud niewinny przywodząc. Łacno to popom, y burmistrzom Ruskim. y rzemieśnikom, y niewiastom, y innemu motlochowi udawać: «władcywie zakłeci, do Łaciny przystali. strzeżcie się ich. ani im oddaycie posłuszeństwa». Bo ci wszyscy barzo dobrze rozumieją, y na tym się znają, co kłatwa. kto ją władnie, kto ją daje, y dla których przyczyn być może? Nie wiedzą ci, jako różna jest moc metropolita od władcywie, y władcywie od popow; nie wiedzą, co synod, co nie synod, kto prawnie y prawdziwie wyklęty, a kto nie wyklęty, kto heretyk, a kto prawowierny? Tego ci prostacy nie wiedzą.

Tak czynili heretycy, y on Dioscorus, który na Epheskie concilium tysiąc mnichow przywiódł, ktoremi concilium y oycę święty rozgromił, y składał z urzędu kogo chciał; y Flawiana, Carogrodzkiego patryarchę, z nimi zabił, y inne biskupy pomordował, y broil by był dalej, by mu byli potym papiekwie odporu nie dali. Tak czynią buntownicy, co prawdy nie mają.

A heretyki barzo łacniey na katolicyki spisować. Bo ci tak chrześciańskiej zgo-

dzie radzi, jako Turcy, gdy się na nie chrześciane zmwiają. Iako sami zgody między sobą nigdy nie mają, tak jey kościolowi Bożemu nie życzą, ani rzeczywospolitey podać mogą. Rosproszy Pan Bog, jako psalm mowi. rady panow y ludzi niezbożnych. Nie boycie się, ucichną wiatry, bunt y podpisy ich, gdy || (105) prawda głowę podniesie, a Pan prawdy roskaże. Co nie z Boga, nie potrwa, nie boycie się. Prześladować nas mogą, ale do fałszu y błędow swoich nie przywiódą. Sami rychło poginą ci, co z Bogiem y prawdą jego walczą.

«Prawom się (powiadają) naszym Ruskim krzywda dzieje, y wolnościom się uwłoczy, iż władcywie do pokoju y jedności kościelney przystają». Mają li takie prawa, aby nigdy dobreimi nie byli, aby do jedności kościelney nie przystępowali, y o zbawienie swoje nie dbali!? Mają li na to prawo, aby nie zgody między bracią siali, a nigdy do chrześciańskiej miłości y jedności wiary nie przychodzili!? Mam za to, iż nie mają, bo by to piekielne były djabelskie przywileje: bo sam czart poprawić się nigdy y dobrym być nie może. Gdy Rusi prawa nadano, aby w swym nabożeństwie przeszkody nie mieli; nie zakazano im, aby się z kościołem ś. y chrześciantwem nie zgadzali, a katolicyki z schismatykw nie zostawiali. Izali gdy zostają y do Rzymskiego się kościoła obracają, prawa gwałcą? Owi prawa gwałcą, którzy do heretykw idą, bo im tego prawo pod srogim karaniem zakazuje.

Puszczają y podmiatają kartelusze o cudach w Brześciu: «iż się przy mszy wino w wodę odmieniło, gdy jeden tam iezuita w cerkwi ś. Mikołaja służył». Potwarzy się tej nie wstydzą. Żaden tam jeszcze iezuita, ani kapłan Rzymski mszey nie miał; a jeśli sie Grekowi,

ktory w ten czas służył to trafiło, iż w kielich miasto wina z omyłki wody nalał,—cuda żadnego nie masz; trafia się to y u pilnych y nabożnych. To cud, iż ludzie rozumni y chrześcijańscy tak sprosne kłamstwo mówią, abo wierzyć śmieją.

O, miłośnicy Boży! którzy sobie zbawienia wiecznego życzye, zmiłuycie się

sami nad sobą! Słuchaycie Boga, słuchaycie prorokow jego, y pasterzow swoich, jako pismo mowi, y naywyższego nad trzodą Piotra; za ich rozumem idźcie, a wilki y zwadźcie a rosterki sieiące znając, pokoy y prawdę miłuycie. A Bog pokoju y miłości chrześcijańskiej z wami będzie. Amen.

Печатано съ изданія 1738 года, по экземпляру, принадлежащему Ив. Ин. Малышевскому.

АПОКРИСИСЪ

Сочиненіе

ХРИСТОФОРА ФИЛАЛЕТА

въ двухъ текстахъ

ПОЛЬСКОМЪ ¹ И ЗАПАДНО-РУССКОМЪ

1597—1599 года.

|| (1 non.) АΠΟΚΡΙΣΙΣ

ABO ODPOWIEDŹ NA XIĄŻKI O
SYNODZIE BRZESKIM, IMIENIEM
LUDZI STAROŻYTNEY RELIGIEY
GRECKIEY, PRZEZ CHRISTOPHORA
PHILALETHA W PORYWCZĄ DANA.

Xiążka do mijających mowi:

Co o świeżych nowinach radzi się pytacie,
Nowinę ze mnie mając, czemu mię mijacie?
Nowina Greckiey wiary ludziom—na zadania
Rzymianom odpowiadać: poki zachowania,
Y obrzędy, y wiarę niewzruszoną mieli, [czeli.
Poty na szkrypt wszelki, choć wraźny, mil-
Teraz, że ich tykaią we wszystko winując,
A y pismem, y mocą na starą szturmuiąc

|| (1) ² АΠΟΚΡΙΣΙΣ

АЛБО ОТПОВѢДЬ ³ НА КНИЖКЫ
О СЪБОРѢ БЕРЕСТЕЙСКОМЪ, ИМЕ-
НЕМЪ ЛЮДЕЙ СТАРОЖИТНОЙ РЕ-
ЛѢИ ⁴ ГРЕЧЕСКОЙ, ЧЕРЕЗЪ ХРИ-
СТОФОРА ⁵ ФИЛЯЛЕТА ⁶ ВРИХЛЪ
ДАНА.

|| (об. 1) Книжка до минающихъ
мовить:

Почто новыхъ вещей вѣдѣти желаете,
нову вещь мене имѣя, презираете? [жаще,
Отвѣтъ къ Римлянѣмъ православныхъ содер-
иже егда прежде вѣру цѣлу имяще
И неуничиженны отецъ преданія,
всѣ бяху тогда желающе молчанія.
Нынѣ егда повинныхъ въ всѣхъ сътворяютъ,
писаніемъ ⁷ же и властію попираютъ

¹ Польскій текстъ печатается съ крайне-рѣдкаго старопечатнаго экземпляра, принад-
лежащаго М. О. Козловичу. ² Въ старопечатномъ экземплярѣ пагинація внизу, въ правомъ
углу, по тетратямъ, каждая въ четыре четвертки; всѣхъ тетратей 56; въ послѣдней
только двѣ четвертки. ³ На полѣ пояснено: «[от]вѣтъ». ⁴ На полѣ: «набоженства». ⁵ На
полѣ *фора* пояснено: «носца». ⁶ На полѣ: «истиннолюбца». ⁷ На полѣ: «своими писмы».

Wiare, radzi nie radzi ot się ozywaią
Przez mię, a na potwarzy krotki respons daią.
Kupuy, bracie, czytay, sądz, a są li winnymi
Powiedz, do kaiania się naydziesz ie chętnymi.
Uznaszli, sprawę daią że słuszna o sobie,
Przychylności, pomocy są pewni po tobie ⁸.

|| (2 нем.) Iasniewielmożnemu panu, iego mości panu Ianowi Zamoyскому z Zamościa, kancle-rzowi y hetmanowi wielkiemu Koronnemu, Belskiemu, Derptskiemu, Malborskiemu, Knyżińskiemu, etc. etc. staroście, panu swemu mści-wemu, Christoph Philaleth, author, służby swe vnižone w miłościwą łaskę zaleca.

Pism choć potrzebnych, iasniewiel-możny a miłościwy panie, gorącym og-niem ludzkiej przeciwności siła być po-żartych, abo na xtałt wosku rostopio-nych, z doświadczenia wiedząc, myśliłem o tym, iakobym ten swoy szkrypt na swiatło puszczaiąc, od takiego ognia ob-warować był miał. Myślącemu siła roz-nych szrodkow, do tego służyc się zda-dzających, na pamięć przychodziło; iednak żaden nie był taki, ktorymbych dosta-tecznie pismo swe, wedle zdania swego, vbespieczyc się był spodziewał. Tak ia-kieś, ze wszech miar przeciwne, nam Gre-ckiey religiey ludziom, za niechętnym podobno wyższych planet na nas pozorem, czasy nastąpiły, że y ludzie ku nam chęci a przychilności, bez dania przez nas przyczyny, abo się od nas od-wrocili, abo tak, że ich ia|| (об. 2 нем.)-koś baczyć nie możemy, vtaili. O mężu mądrym rzeczono, że gwiazdom panuie.

Вѣру, и нехотя по нужди глаголати,
мною на клеветы въкратцѣ отвѣщати.
Купи, читай, рассуждай, брате и тщателю,
повинни ли повѣждь, се къ благодателю
Превышнему съ показаніемъ възвратятся,
уариши ли яко неповинни явятся.
Желательнаго приклоненія по тебѣ,
и любовныя же помощи чають себѣ.
Аминь.

|| (2) Ясневелможному пану, его милости пану Янови Замойскому зъ-Замостя, канцлерови и гетма-нови великому Коронному, Бельз-скому, Дерптскому, Мальборско-му, Кнышинскому и прочая ста-ростѣ, пану своему милостивому, Христофоръ Филялетъ, авторъ ⁹, службы свое унижонне въ мило-стивую ласку залецаеть.

Писмъ хотя потребныхъ, ясневел-можный а милостивый пане, горящимъ огнемъ людской противности много быти пожертыхъ ¹⁰, албо на вшталт воску ростопленихъ, зъ досвѣтченя вѣ-даючи, мыслидемъ о томъ, яkobымъ тое свое писмо на свѣтло пускаючи, отъ такого огня обваровати былъ мѣлъ. Мыслящему много розныхъ сродковъ ¹¹, до того служити мнящихся, на память приходило; однакъ жаденъ не былъ такий, которымъ быхъ достатечне пис-мо свое, ведле зданя своего, обезпе-читися былъ сподѣвалъ. Такъ якиесъ, зо всѣхъ мѣръ противные, намъ Гре-ческой релѣи ¹² людемъ, за неласка-вымъ подобно вышшихъ планетъ на насъ зрѣниемъ, часы наступили, же и людскіе до насъ ласки и прихилности, безъ данья нами причины, албо са отъ насъ отвернули, албо такъ, же ихъ явосъ бачити || (об. 2) не можемъ, утаи-

⁸ Оборотъ 1-го нем. листа оставленъ пустымъ. ⁹ На полѣ: «творца». ¹⁰ На полѣ: «по-глощенныхъ». ¹¹ На полѣ: «способовъ». ¹² На полѣ: «набоженства».

W. m. memu mściwemu panu, że nie-ladaiaią mądrość wszyscy, doświadczu-wszy iey z roznych miar, przyznawali. Przetoż y ia nie mogę inaczey rozumieć, iedno że w. m., moy m. pan, tych gor-nych obrotow obrotowi, przykładem dru-gich, nie podlegasz; ale raz iednę o rzeczach sentencyą wważnie przyiąwszy, przy niey tak stoisz, że łapanie fawo-row, abo iakiego wyższego szczęścia (bo go iuż y tak dosyć), od niey w. m. nie odrazi.

Rzekłeś w. m. raz, że «szkoda z chrze-szczajami nieswornymi w ligę wstępować». Byli ci, co to wydawaniem Thurkowi chrześcijaństwa nazywali. A w. m. co? Wolałeś tę przymowę odnosić, aniż oyczynę, w niewywikłanych sidłach vmotaną, widzieć.

Raz z ust w. m. ta wyszła sentencya, że w wierze nikomu nie trzeba gwałtu czynić. Byli ci, co za tym w. m. ozię-błym katolikiem zwali. A w. m. co? Wolałeś raczey niegorącym zostać, niż-byś na goraiącą wnętrney walki pło-mieniem oyczynę miał patrzyć.

Zganiłeś to w. m. raz, że my, Grec-kiey religiey ludzie, w nabożeństwie naszym przenagabywani bywamy. Byli y są ci, ktorzy to zawadzaniem w rozprze-||**(3 нем.)**strzeniu Rzymskiego kościoła zwali.

Aż się w. m. tym od raz wyrze-czonego zdania swego dasz wwieść? Aż łapaniem sobie chęci ich m. teraz nad zwyczaj gorących prałatow Rzymskich, abo waśni (iako rzeczy wielkim a siłą moc chcącym w rzeczy pospolitey lu-dziom szkodliwey) strzeżenie się, miało

ли. О мужу мудрою речено, же звѣз-дамъ пануеть. В. м. моему милости-вому пану, же неледаякую мудрость всѣ, досвѣдчивши ей зъ розныхъ мѣрь, признавають. Претоже и я не могу иначей разумѣти, одно же в. м., мой милостивый панъ, тыхъ горнихъ обро-товъ обротowi, прикладомъ другихъ, не подлегаетъ; але разъ одну о ре-чахъ сентенцію ¹ уважно принявши, при ней такъ стоишь, же лапанье фа-воровъ ², албо якого вышшого счастья (бо его вже и такъ досыть), отъ нее в. м. не отразить.

Рекъ в. м. разъ, же «шкoda съ хри-стианы незгодными въ згoду вступо-вати». Были ты, што тое выдаванье Туркови христианства называли. А в. м. што? Волялъ тую примовку односити, анижели отчизну, въ невы-викляныхъ сидлахъ умотаную, видѣти.

Разъ зъ устъ в. м. тая вышла сен-тенция, же въ вѣрѣ никому не треба кгвалту чинити. Были ты, што за-тымъ озяблымъ каеоликомъ звали. А в. м. што? Волялесь лѣпѣй негоря-чимъ зостати, нижебысь на горя-щую внутрѣной валы ³ пломенемъ от-чизну мѣль глядѣти.

Зганилъ то в. м. разъ, же мы, Грец-кого набоженства люди, въ набожен-ствѣ нашимъ преслѣдовани бываемъ. Были и суть ты, которые то препо-ною розширенья Римского костела звали.

||**(3)** Азали в. м. тымъ отъ разъ вы-реченого зданья своего даси увести? Аза лапанемъ собѣ ласкъ ихъ милости теперъ надъ звычай теплѣйшихъ пре-латовъ Римскихъ, албо васни ⁴, яко речи шkodливой великимъ а сила мо-чи хочачимъ въ речи посполитой лю-

¹ На полѣ: «зданье». ² На полѣ: «прихлностиѣ». ³ На полѣ: «войны». ⁴ На полѣ: «гнѣву».

by, iako niektorzy vdaia, rozumienie w. m. odmienić, abo przynamniey do pokrywania iego przyczyną być? Nie `tuszę! Ci to niech czynią, ci niech nam mowią, żebyśmy dosyć na tym mieli, iż nam nie zawadziaią, choć nie pomagaią, ktorzy, się obojętnym szczęścia piastowaniem dopiero z dolney niskości na małą goreczkę wyniozszy, a namniey wyniesienia swego nie vgruntowawszy, y od maluczkich niechęci ludzkich wiatrow obalenia boią. W. m. memu m. panu—insza: ktorego potężność, mocne fundamenta maiąc, nie boisię nikogo, ale y swoim y postronnym straszna słusnie być musi, y ktora, ile baczyć mogą, ludzi na nie się gładaiących od rostyrku domowego, na ktory się dawno zanosi, sama snadź hamuie.

Wiem, kogo chwale, komu to przywłaszczam? Temu, ktorego nie boię się, abych przechwalić miał, y po ktorym nieodmienną zawsze y sobie y inszym ludziom Greckiey religiey (z ||(об. 3 нен.) przeciwnych niepewnych nowin szyдząc) w szczyceniu od wszelkiego gwałtu przychilność obiecuie, wiedząc y to, że przodkowie w. m. niekiedy Greckiey religiey byli. W ktorą nadzieię, też pod zasłoną zacnego imienia w. m. mego m. pana, iako za nieiакą tarczą, między ludzi, zdało mi się puścić te książeczki, ktore w. m., moy m. pan, z łaską przyiawszy, gdy przeczytać raczysz (o co proszę), powienem, że tym się nam, choć w wierze od nas rozny będąc, ieszcze przychylnieyszim y do leczenia vrazow naszich tym chętnieyszim y potężnieyszim stawić raczysz. Co day, Panie Boże! Zalecam się zатым powtore z służbami

демъ, стереженье, мѣло бы, яко нѣкоторые удають, разумѣнье в. м. отмѣнити, албо принамнѣй до покрыванья его причиною быти? Не туше! Тые то нехай чинять, тые нехай намъ мовять, жебысмо на томъ досыть мѣли, ижъ намъ не заважають, хотя не помагють, которые, ся оборучнымъ щастя пѣствованьемъ теперь зъ долней низкости на малую горку вынесши, ани троха вынесенья своего не угрунтовавши, и отъ маленькихъ неласкъ людскихъ вѣтровъ обваленья боятся. В. м. моему милостивому пану—инша: которого потужность, мощны фундамента маючи, не боится того, але и своимъ и постороннымъ страшна быти мусить, и которая, иле бачити могу, людѣй на ней оглядающихся отъ ростырку домового, на который ся давно заносить, сама подобно гамуеть.

Вѣдаю, кого хвалю, кому то привлащю? Тому, которого не боюся, абыхъ перехвалити мѣль, и по которомъ неотмѣнную всегда и собѣ и иншимъ людемъ Грецкого набоженства (съ противныхъ непевныхъ новинъ смѣючися) ||(об. 3) въ щиченю отъ всякого квалту прихилность обѣцую, вѣдаючи и то, же предкове в. м. нѣколи Греческой релѣи были. Въ которую надѣю, тежъ подъ заслоною зацного имени в. м. моего милостивого pana, яко за нѣякимъ щитомъ межи люде, здадомися пусти-ти тую книжечку, которую в. м., мой милостивый панъ, зъ ласкою принявши, егда прочитати рачишь (о што прошу), певень естемъ, же тымъ ся намъ, хотя въ вѣрѣ отъ насъ розный будучи, еще прихилнѣйшимъ и до лѣченья уразовъ⁵ нашихъ тымъ хутнѣйшимъ и потужнѣйшимъ ставити рачишь. Що дай, Пане Боже! Залецаюся затымъ повтore зъ службами своими въ ласку в. м. своего милостивого pana. Зъ Виля,

⁵ На полѣ: «язвь».

W. m. memu mściwemu panu, że nie-ladaiaką mądrość wszyscy, doświadczyw-szy iey z roznych miar, przyznawali. Przetoż y ia nie mogę inaczey rozumieć, iedno że w. m., moy m. pan, tych gor-nych obrotow obrotowi, przykładem dru-gich, nie podlegasz; ale raz iednę o rzeczach sentencyą wważnie przyiąwszy, przy niey tak stoisz, że łapanie fawo-row, abo iakiego wyższego szczęścia (bo go iuż y tak dosyć), od niey w. m. nie odrazi.

Rzekłeś w. m. raz, że «szkoda z chrze-szcijańmi nieswornymi w ligę wstępować». Byli ci, co to wydawaniem Thurkowi chrześcijaństwa nazywali. A w. m. co? Wolałeś tę przymowę odnosić, aniż oyczyznę, w niewywikłanych sidłach vmotaną, widzieć.

Raz z ust w. m. ta wyszła sentencya, że w wierze nikomu nie trzeba gwałtu czynić. Byli ci, co za tym w. m. ozię-błym katolikiem zwali. A w. m. co? Wolałeś raczey niegorącym zostać, niż-bys na goraiącą wnętrney walki pło-mieniem oyczyznę miał patrzeć.

Zganiłeś to w. m. raz, że my, Grec-kiey religiey ludzie, w nabożeństwie na-szym przenagabywani bywamy. Byli y są ci, ktorzy to zawadzaniem w rozprze-||**(3 нем.)**strzeniu Rzymskiego kościoła zwali.

Ażaż się w. m. tym od raz wyrze-czonego zdania swego dasz wwieść? Ażaż łapaniem sobie chęci ich m. teraz nad zwyczaj gorących prałatow Rzymskich, abo waśni (iako rzeczy wielkim a siła moc chcącym w rzeczy pospolitey lu-dziom szkodliwey) strzeżenie się, miała

ли. О мужу мудрою речено, же звѣз-дамъ пануеть. В. м. моему милости-вому пану, же неледакую мудрость всѣ, досвѣдчивши ей зъ розныхъ мѣрь, признавають. Претожь и я не могу иначею разумѣти, одно же в. м., мой милостивый панъ, тыхъ горнихъ обро-товъ обротowi, прикладомъ другихъ, не подлагаешъ; але разъ одну о реч-кахъ сентенцію ¹ уважно принявши, при ней такъ стоишь, же лапанье фа-воровъ ², албо якого вышшого счастья (бо его вже и такъ досыть), отъ нее в. м. не отразить.

Рекъ в. м. разъ, же «школа съ хри-стианы незгодными въ згуду вступо-вати». Были ты, што тое выдавань-емъ Туркови христианства называли. А в. м. што? Волялъ тую примовку односити, анижли отчизну, въ невы-викляныхъ сидлахъ умотаную, видѣти.

Разъ зъ усть в. м. тая вышла сен-тенция, же въ вѣрѣ никому не треба егвалту чинити. Были ты, што за-тымъ озяблымъ каеоликомъ звали. А в. м. што? Волялесь лѣпѣй негоря-чимъ зостати, нижбысь на горя-щую внутрѣной валки ³ пломенемъ от-чизну мѣль глядѣти.

Зганилъ то в. м. разъ, же мы, Грец-кого набоженства люди, въ набожен-ствѣ нашимъ преслѣдовани бываемъ. Были и суть ты, которые то прено-ною розширенья Римского костела звали.

||**(3)** Азали в. м. тымъ отъ разъ вы-реченого зданья своего даси увести? Аза лапанемъ собѣ ласкъ ихъ милости теперъ надъ звычай теплѣйшихъ пре-латовъ Римскихъ, албо васни ⁴, яко речи шкродливой великимъ а сила мо-чи хотячимъ въ речи посполитой лю-

¹ На полѣ: «данье». ² На полѣ: «прихлностій». ³ На полѣ: «войны». ⁴ На полѣ: «гнѣву».

by, iako niektorzy vdaia, rozumienie w. m. odmienić, abo przynamniey do pokrywania iego przyczyną być? Nie `tuszę! Ci to niech czynią, ci niech nam mowią, żebyśmy dosyć na tym mieli, iż nam nie zawadzaia, choć nie pomagaią, ktorzy, się obojętnym szczęścia piastowaniem dopiero z dolney niskości na małą goreczkę wyniozszy, a namniey wyniesienia swego nie vgruntowawszy, y od maluczkich niechęci ludzkich wiatrow obalenia boia. W. m. memu m. panu—insza: ktorego potężność, mocne fundamenta maiąc, nie boisię nikogo, ale y swoim y postronnym straszna słusnie być musí, y ktora. ile baczyć mogą, ludzi na nie się gładaiących od rostyrku domowego, na ktory się dawno zanosi, sama snadź hamuie.

Wiem, kogo chwale, komu to przywłaszczam? Temu, ktorego nie boię się, abych przechwalić miał, y po ktorym nieodmienną zawsze y sobie y innym ludziom Greckiey religiey (z ||(об. 3 нен.) przeciwnych niepewnych nowin szydząc) w szczyceniu od wszelkiego gwałtu przychilność obiecuie, wiedząc y to, że przodkowie w. m. niekiedy Greckiey religiey byli. W ktora nadzieię, też pod zasloną zacnego imienia w. m. mego m. pana, iako za nieiaką tarczą, miedzy ludzi, zdało mi się puścić te xiążeczki, ktore w. m., moy m. pan, z łaską przyiawszy, gdy przeczytać raczysz (o co proszę), powienem, że tym się nam, choć w wierze od nas rozny będąc, ieszcze przychylnieyszim y do leczenia vrazow nasych tym chętnieyszim y potężnieyszim stawić raczysz. Co day, Panie Boże! Zalecam się zатым powtore z służbami

демъ, стереженье, мѣло бы, яко нѣкоторые удають, разумѣнье в. м. отгѣннати, албо принамнѣй до покрыванья его причиною быти? Не туше! Тые то нехай чиняты, тые нехай намъ мовяты, жебысмо на томъ досыть мѣли, ижъ намъ не заважають, хотя не помагають, которые, ся оборучнымъ щастя пѣствованьемъ теперь зъ долней низкости на малую горку вынесши, ани троха вынесенья своего не угрунтовавши, и отъ маленькихъ неласкъ людскихъ вѣтровъ обваленья боятся. В. м. моему милостивому пану—инша: которого потужность, мощныи фундамента маючи, не боится того, але и своимъ и постороннымъ страшна быти мусить, и которая, иле бачити могу, людий на ней оглядаючихся отъ ростырку домового, на который ся давно заносить, сама подобно гауесть.

Вѣдаю, кого хвалю, кому то привлащамъ? Тому, которого не боюся, абыхъ перехвалити мѣлъ, и по которомъ неотгѣвную всегда и собѣ и иншимъ людямъ Грецкого набоженства (съ противныхъ непевныхъ новинъ смѣючися) ||(об. 3) въ щиченю отъ всякого кгвалту прихилность обѣцую, вѣдаючи и то, же предкове в. м. нѣколи Греческой релѣи были. Въ которую надѣю, тежъ подъ заслоною зацного имени в. м. моего милостивого pana, яко за нѣякимъ щитомъ межи люде, здаломися пусти-ти тую книжечку, которую в. м., мой милостивый панъ, зъ ласкою принявши, егда прочитати рачишь (о што прошу), певень естемъ, же тымъ ся намъ, хотя въ вѣрѣ отъ насъ розный будучи, еще прихилнѣйшимъ и до лѣченья уразовъ⁵ нашихъ тымъ хутнѣйшимъ и потужнѣйшимъ ставити рачишь. Що дай, Пане Боже! Залецаюся затымъ повторе зъ службами своими въ ласку в. м. своего милостивого pana. Зъ Вилня,

⁵ На полѣ: «язнь».

W. m. memu mściwemu panu, że nie-ladaiaią mądrość wszyscy, doświadczysz-
szy iey z roznych miar, przyznawaią. Prze-
toż y ia nie mogę inaczey rozumieć,
iedno że w. m., moy m. pan, tych gor-
nych obrotow obrotowi, przykładem dru-
gich, nie podlegasz; ale raz iednę o
rzeczach sentencyą wważnie przyiąwszy,
przy niey tak stoisz, że łapanie fawo-
row, abo iakiego wyższego szczęścia (bo
go iuż y tak dosyć), od niey w. m. nie
odrazi.

Rzekłeś w. m. raz, że «szkoda z chrze-
stianami nieswornymi w ligę wstępować».
Byli ci, co to wydawaniem Thurkowi
chrześcijaństwa nazywali. A w. m. co?
Wolałeś tę przymówkę odnosić, aniż
oyczyzną, w niewywikłanych sidłach
vmotaną, widzieć.

Raz z ust w. m. ta wyszła sentencya,
że w wierze nikomu nie trzeba gwałtu
czynić. Byli ci, co za tym w. m. ozię-
błym katolikiem zwali. A w. m. co?
Wolałeś raczey niegorącym zostać, niż-
byś na goraiącą wnętrney walki pło-
mieniem oyczyzną miał patrzeć.

Zganiłeś to w. m. raz, że my, Grec-
kiey religiey ludzie, w nabożeństwie na-
szym przenagabywani bywamy. Byli y
są ci, ktorzy to zawadzaniem w rozprze-
||**(3 мен.)**strzeniu Rzymskiego kościoła
zwali.

Aża się w. m. tym od raz wyrze-
czonego zdania swego dasz wwieść? Aża
łapaniem sobie chęci ich m. teraz nad
zwyczaj gorących prałatow Rzymskich,
abo waśni (iako rzeczy wielkim a siła
moc chcącym w rzeczy pospolitey lu-
dziom szkodliwey) strzeżenie się, miało

ли. О мужу мудрою речено, же звѣз-
дамъ пануеть. В. м. моему милости-
вому пану, же неледаякую мудрость
всѣ, досвѣдчивши ей зъ розныхъ мѣрь,
признавають. Претожъ и я не могу
иначею розумѣти, одно же в. м., мой
милостивый панъ, тыхъ горныхъ обро-
товъ обротowi, прикладомъ другихъ,
не подлегаешъ; але разъ одну о ре-
чахъ сентенцію ¹ уважне принявши,
при ней такъ стоишь, же лапанье фа-
воровъ ², албо якого вышшого счастья
(бо его вже и такъ досыть), отъ нее
в. м. не отразить.

Рекъ в. м. разъ, же «шкoda съ хри-
стианы незгодными въ згoду вступо-
вати». Были тыи, што тое выдавань-
емъ Туркови христианства называли.
А в. м. што? Волялъ тую примовку
однести, анижли отчизну, въ невы-
викляныхъ сидлахъ умотаную, видѣти.

Разъ зъ устъ в. м. тая вышла сен-
тенция, же въ вѣрѣ никому не треба
вгвалту чинити. Были тые, што за-
тымъ озяблымъ каеволикомъ звали. А
в. м. што? Волялесь лѣпѣй негоря-
чимъ зостати, нижбысь на горя-
щую внутрѣной валки ³ пломенемъ от-
чизну мѣль глядѣти.

Зганилъ то в. м. разъ, же мы, Грец-
кого набоженства люди, въ набожен-
ствѣ нашимъ преслѣдовани бываемъ.
Были и суть тые, которые то препо-
ною розширенья Римского костела
zwали.

||**(3)** Азали в. м. тымъ отъ разъ вы-
реченого зданья своего даси увести?
Аза лапанемъ собѣ ласкъ ихъ милости
теперь надъ звычай теллѣйшихъ пре-
латовъ Римскихъ, албо васни ⁴, яко
речи шкoдливой великимъ а сила мо-
чи хотячимъ въ речи посполитой лю-

¹ На полѣ: «зданье». ² На полѣ: «прихляностиѣ». ³ На полѣ: «войны». ⁴ На полѣ:
«гнѣву».

by, iako niektorzy vdaia, rozumienie w. m. odmienić, abo przynamniey do pokrivanja iego przyczyną być? Nie tuszę! Ci to niech czynią, ci niech nam mowią, żeбыśmy dosyć na tym mieli, iż nam nie zawadzaia, choć nie pomagaiа, ktorzy, się obojętnym szczęścia piastowaniem dopiero z dolney niskości na małą goreczkę wyniozszy, a namniey wyniesienia swego не vgruntowawszy, y od maluczkiх niecheći ludzkiх wiatrow obaleniа боia. W. m. memu m. panu—инша: ktoreго potężność, mocne fundamenta maiąc, не boisię nikogo, ale y swoim y postroнным straszna słusznie być musi, y ktora, ile baczycь moge, ludzi na nie się glądaiących od rostyrku domowego, na ktory się dawno zanosi, sama snadź hamuie.

Wiem, kogo chwale, komu to przywłaszczam? Temu, ktoreго nie боie się, abych przechwalić miał, y po ktorym nieodmienną zawsze y sobie y иншим ludziom Greckiey religiey (z ||(об. 3 мен.) przeciwnych niepewnych nowin szydząc) w szczyceniu od wszelkiego gwałtu przychilność obiecuie, wiedząc y to, że przodkowie w. m. niekiedy Greckiey religiey byli. W ktora nadzieie, też pod zasloną zacnego imienia w. m. mego m. pana, iako za nieiaką tarczą, między ludzi, zdało mi się puścić te xiązeczki, ktore w. m., moy m. pan, z łaską przyiawszy, gdy przeczytać raczysz (o co proszę), powiem, że tym się nam, choć w wierze od nas rozny będąc, ieszcze przychilnieyszym y do leczenia vrazow naszых tym chętnieyszym y potężnieyszym stawić raczysz. Co day, Panie Boże! Zalecam się zатым powtore z służbami

демъ, стереженье, мѣло бы, яко нѣкоторые удають, разумѣнье в. м. отгѣннати, албо принамнѣи до покрыванья его причиною быти? Не туше! Тые то нехай чинять, тые нехай намъ мовять, жебысмо на томъ досыть мѣли, ижъ намъ не заважають, хотя не помагють, которые, ся оборучнымъ щастя пѣствованьемъ теперъ зъ долней низкости на малую горку вынесши, ани троха вынесенья своего не угрунтовавши, и отъ маленькихъ неласкъ людскихъ вѣтровъ обваленья боятся. В. м. моему милостивому пану—инша: которого потужность, мощни фундамент маючи, не боится того, але и своимъ и постороннымъ страшна быти мусить, и ktora, ile бачити могу, людий на ней оглядающихся отъ rostyrku domowego, на ktoryй ся dawно заносить, сама подобно гамуеть.

Вѣдаю, kogo хвалю, komu то привлекаю? Тому, ktoreго не боюся, abыхъ перехвалити мѣль, и по ktoromъ неотгѣвную всегда и собѣ и иншимъ людямъ Грецкого набоженства (съ противныхъ непевныхъ новинъ смѣючися) ||(об. 3) въ щиченю отъ всякого кгвалту прихилность обѣцую, вѣдаючи и то, же предкове в. м. нѣколи Греческой релѣи были. Въ ktorую надѣю, тежъ подъ заслоною зацного имени в. м. meго милостивого pana, яко за нѣякимъ щитомъ межи люде, здаломися пусти ти тую книжечку, ktorую в. м., мой милостивый панъ, зъ ласкою принявши, егда прочитати рачишь (о што прошу), певень естемъ, же тымъ ся намъ, хотя въ вѣрѣ отъ насъ розный будучи, еще прихилнѣйшимъ и до лѣченья уразовъ⁵ нашихъ тымъ хутнѣйшимъ и потужнѣйшимъ ставити рачишь. Що дай, Пане Боже! Залецаюся затымъ повтore зъ службами своими въ ласку в. м. своего милостивого pana. Зъ Вилня,

⁵ На полѣ: «язвь».

swymi w łaskę w. ц. swego m. pana. Z Wilna, ostatniego dnia oktobra, wedle starego kalendarza, roku 1597.

остатнего дня мѣсяца октября, по старожитному, року 1597.

||(4 нем.) PRZEDMOWA DO CZYTELNIKA, Z STRONY PORZĄDKU A SPOSOBU, W DAWANIU TEJ ODPOWIEDZI ZACHOWANEGO.

Pod seymem blisko przeszłym, książkę drukowaną z tym tytułem «Synod Brzeski» puścił ktoś między ludzie. Ktosiem go zowę, bo imienia swego zataił, aby co się podoba tym rychley zeszło się mu pisać. W iedney części tych książek w rzeczy sposob odprawowania się, w drugiey rzkomo obronę tego synodu zawarł, synodem y synodowymi dziejami nazywaiąc iakaś vnią, przez metropolita Kijowskiego, y przez Włodzimirskiego, Łuckiego, Połockiego, Pińskiego, Chełmskiego władyki, z kosciołem Rzymским w Brześciu czynioną. Ktorey vniesy list, tamże snadź spisany, przypisał, y co ią za traktaty z rozroznionymi od metropolita Greckiey religiey ludźmi poprzedziły, przypomniał. W wypisowaniu tych traktatow y tey vniesy, a osobliwie w obronie iey siła rzeczy wnosi, ktore starożytney religiey Greckiey człowieka vražać muszą y ktore od świadomego ztrudna, przyznane być mogą.

Dla zabiezenia omylnemu rozumieniu y vniesieniu, a tym więcey v przyszłych wiekow (ktore bez affektow o rzeczach, ||(об. 4 нем.) a osobliwie y o przyczynie złego w rzeczyposp., gdzie by do

(4) Предмова до чителника, зъ стороны порядку а способу, въ даванью той отповѣди захованого.

Подъ сеймомъ близко приплымъ, книжку дружаную съ тымъ титуломъ «Соборъ Берестейскій» пустиль хтось межи люди. Хтосемъ его зову, бо имена своего затаилъ, абы што ся подбаеть тымъ рихлѣй зышлося ему писати. Въ одной части тыхъ книжокъ въ речи способъ отправованяся, въ другой рекома оборону того сеноду заперъ, сенодомъ и сенодовыми дѣями называючи ягуюсь унѣю ¹, черезъ митрополита Киевского, и черезъ Володимерского, Луцкого, Полоцкого, Холмского владыки, съ костеломъ Римскимъ въ Берестю чиненую. Которой унѣи листъ, тамъ же снать списанный, приписаль, и што ее за трактаты ² зъ розрознеными одъ митрополита Греческой релѣи людми попередили, припоменуль. Въ выписованю тыхъ трактатовъ и тоей унѣи, а особливе въ оборонѣ ей сила речій вносить, котормы старожитной релѣи Греческой чоловѣка уражати мусятъ и котормы отъ свѣдомого струдна признаны быти могутъ.

Для забѣженя омыльному разумѣнню и у нынѣшнего, а тымъ болше у приплылыхъ вѣковъ (котормы безъ афектовъ ³ о речахъ, ||(об. 4) а особливе и о причинѣ злого въ речи посполитой, гдѣ бы

¹ На полѣ: «згуду». ² На полѣ: «постановене». ³ На полѣ: «порухеня».

niego przyszło, sądzić, da Pan Bog, będą), tudzież też dla zatkania vst przeciwnikom, z milczenia na potwarzy okazyją do triumfu przed zwycięstwem biorących, y dla przestrogi a lekarstwa swoim,—odpowiedź na to potrzebna się być ludziom starożytnej religii Greckiej zdała. Ktorac się ato, czytelniku łaskawy, w tych książkach podaie.

Cel, do ktorego w tej odpowiedzi zmierzamy, ten iest: okazanie niewinności naszej a wykroczenia strony przeciwniej, która się płocho, nierozmyslnie, bez przyczyny, mimo wiadomość wszytkiej braciey, do oddania posłuszeństwa oycu papieżowi Rzymskiemu pokwapila; którą ten pisarz pomienionych o synodzie książek obmawia, na nas winę zwałaiąc, nam starożytnej religii Greckiej ludziom vpor, niebaczenie, grzech przeciwko Bogu, nieposłuszeństwo przeciw pomazańcowi iego, sianie między bracią rostyrkow, zgody y miłości gardzenie, prawdy y drog zbawiennych zaniedbanie, synodow rozrywanie, nierząd, ślepotę, niestatek, głupstwo, bluźnienie, śmiałość y wszeteczność bezbożną, a zgoła wszystko, co iadowita slinka do vst przyniosła, przypisuiąc. Ta vszczypliwość iego zarobiła pewnie ||(5 мен.) na nievszanowany a wzajem vszczypliwy respons. Ale vważaiąc przystoynność naszą, nie odpowiadamy głupiemu wedle głupstwa iego, na wszeteczność wszeteczności, ktorej y vrodzenia, y zachowania, y vsta nasze nie przywykły, nie zażywamy, skardze skargi nie opponuiemy, owszem skromność nasza aby była wszytkim ludziom iawna przestrzegaiąc, nie tylko nie oddawamy złego za złe, ani złorzeczymy za

do niego przyszło, судити, дастъ Богъ, будутъ), тутъ же тыжь для затеанья усть противникомъ, которми для молчанья на потвари оказію ⁴ до триумфу ⁵ берутъ, и для перестороги а лѣкарства своимъ, — отповѣдь на то потребная быти людямъ старожитной релѣи Греческой здалася. Которая тобѣ ото, чительнику ласкавый, въ тыхъ книжкахъ подается.

Цѣль, до которого въ той отповѣди мѣримо, тотъ естъ: оказанье невинности нашей а выкоченья стороны противной, которая ся плохо, нерозмыслне, безъ причины, мимо вѣдомость всей братіи, до отданья послушенства отцу папѣжови Римскому поквапила; которую тотъ писарь помененыхъ о сенодѣ книжокъ обмываетъ, на насъ вину валячи, намъ старожитной релѣи Греческой людямъ упоръ, небаченье, грѣхъ противъ Богу, непослушенство противъ помазанцеву его, сѣянье межи братьею ростырковъ, zgody и милости згорженье, правды и дорогъ збавеныхъ занедбанье, сенодовъ розрыванье, непорядокъ, слѣпоту, нестатокъ, глупство, блюзненье, смѣлость и вшетечность безбожную, а згола все, што ядовитая слинка до усть принесла, приписуючи. Тая ущипливість его заробила певне на неушанованный а взаемъ ущипливый отвѣтъ. Але уважаючи ||(5) пристойность нашу, не отповѣдаемо дурному ведле глупства его, на вшетечность вшетечности, которой и уроженя, и захованя, и уста наши не привыкли, не заживаемъ, жалобю жалобѣ не застановаемъ, овшемъ скромность наша aby была всѣмъ людямъ явна перестерегаючи, не толко не отдаваемо злого за злое, ани злоречимъ за злоречене, але тежь зъ от-

⁴ На полѣ: «поводъ». ⁵ На полѣ: «ликванья».

złorzeczenie, ale też z odniesienia tych fałszywych przymówek, v pewnienie o społeczności cerkwie, ś. krzyżowi zawsze podległy, a tak wiary naszej tym większe potwierdzenie y pociechę nieladaiaką bierzemy.

Z tey skromności naszej y to pochodzi, że tego, co te o synodzie książki pisał, żadnych mu vrazliwych tytułow nie dając tylko synodowym dzieiopisem, z tey miary, że synodu Brzeskiego dzieie pisać się podiał, a drugdzie y prostym dzieiopisem w tey odpowiedzi naszej nazywamy.

W porządku tey odpowiedzi, stosowalichmy się, iako nabarziey być mogło, do porządku, ktorego ten dzieiopis (że go już tak zwać poczniemy) w pisaniu swoim zażył. Wszakże, iż niektore rzeczy y kilka kroć na roznych mieyscach powtarza, a nam na iedną rzecz ||(об. 5 нем.) kilka kroć odpowiadać nie k rzeczy się zdało,—przeżoż wszystkie te co-przednieysze propozycye, ktore on twierdzi, a ktorых my przyму, iako by zreiestrowawszy, iesliż są prawdziwe, abo nie, w osobnych rozdziałach, na xtałt questiy rozłożonych, podpory iego vważaiąc, y swoje przeciw temu przytaczaiąc, badamy się: aby zatum każdy, kto iedno tych naszych kontrowersiy swiadom, tym snadniey o nich rozsądek czynić, y w wątpliwości, iesliby iaką miał, resowować się mógł. W czym dla snadniejszego pojęcia, na cztery części ten respons nasz rozdzielić się nam zdało.

W pierwszej, miasto tego, aby się było miało na dzieiopisową powieść, z strony spraw w Brześciu odprawowanych, z niesmacznym podobno roztrząsaniem iey, odpowiadać, to się cale

несенья тыхъ фалшивыхъ примовокъ упевнене о сполечности церкви святое, кресту всегда подлеглой, и такъ вѣры нашей тымъ большее потверженье и потѣху неледаякую беремо.

Съ той скромности нашей и то походить, же того, што тые о синодѣ книжки писалъ, żadnych ему уразливыхъ титуловъ не даючи, толко синодовымъ дѣписцемъ, съ той мѣры, же синоду Берестейского дѣя писати поднялся, а индѣ и простымъ дѣписцемъ въ той отповѣди нашей называемъ.

Въ порядку той отповѣди, стосовалиесмыся, яко найлѣпшій могло быти, до порядку, которого тотъ дѣписецъ (же его вже такъ звати почнемо) въ писанью своемъ зажилъ. Однакъ же, иже нѣкоторые речи и килка кроть на розныхъ мѣстцахъ повторяеть, а намъ на одну речъ килка кроть отповѣдати не слушне ся здаło,—для тогожъ всѣ тые што-переднѣйшіе пропозиціе ¹, которые онъ твердить, которыхъ мы не признаваемъ, якобы зрейстровавши, ||(об. 5) если суть правдивы, албо нѣтъ, y особныхъ роздѣлѣхъ, на кшталтъ квестій ² розложенихъ, подпory его уважаючи, и свои противъ тому приточаючи, спираемося: абы затымъ хто одно тыхъ нашихъ споровъ свѣдомъ, тымъ snadнѣй о нихъ розсудокъ чинити, и въ вонпливости, еслибы якую мѣлъ, розвязатися могъ. Въ чомъ для snadнѣйшого понятя, на чтыри части тотъ отвѣтъ нашъ роздѣлити намъ ся здаło.

Въ первой, вмѣсто того, абыся было мѣло на дѣписцеву повѣсть, зъ стороны справъ въ Берестю отправованныхъ, зъ несмачнымъ подобно ростресанемъ ей, отповѣдати, то ся цѣлнй вписаль

¹ На полѣ: «прекладане». ² На полѣ: «впросовъ».

wpisał szkrypt na synodzie Brzeskim, od duchownych y swietskich starozytney Greckiey religiey, od metropolita y iego towarzystwa rozroznionych osob, o ich tam postępku w Brześciu spisany, y zaswieża do akt trybunalskich wielkiego księstwa Litewskiego oddany. W którym że siła się rzeczy, zwłaszcza tam, gdzie iest rzecz o metropolitaym wykroczeniu, wspomniało, ktorych nie wszyscy swiadomi, — przetoż, || (6 нем.) dla objaśnienia y potwierdzenia tego szkryptu, zaraz się niektore pisma, listy, prawa, poselstwa etc., w tym szkrypcie wspomnione, przypisały. Z ktorych się czytelnik o siłę rzeczach, ku wiedzeniu pod tym czasem mieszanin dla wiary w rzeczy posp. potrzebnych, informować może.

W drugiej części iest rzecz o okolicznościach postępku roz[roz]nionych od metropolita religiey Greckiey osob na synodzie Brzeskim, ktorym dzieiopis przyganił; y wważa się, iesliż to słuszne, abo nie, przygany.

W trzeciej części traktuje się o monarchiey abo iedynowładztwie kościelnym oycy papieża Rzymskiego: iesliż, iako twierdzi dzieiopis, w ewangeliey, w doktorzech świętych, y w historyach kościelnych wfundowane iest?

W czwartey a ostatniej części dzieiopisowe do ludzi religiey Greckiey wpoiminania (w ktorych nam z roznych miar patryarchia Carogrodzka hydzi, a zwierzchność papieża y społeczność kościoła Rzymskiego zaleca) wważane bywaią: iesli są takie, dla ktorych by słusznie posłuszeństwo patryarchow Orientalnych wypowiedzieć, a papieżowi oddać się miało?

шкриптъ ³, на синодѣ Берестейскомъ, отъ духовныхъ и свѣтскихъ старожитной Греческой релѣи, отъ митрополита и его товаришства розрозненныхъ особъ, о ихъ тамъ поступку въ Берестю списанный, и засвѣжа до книгъ трибунальскихъ великого князства Литовского отданный. Въ которомъ же много речей, змлаща тамъ, гдѣ есть речь о митрополитовомъ выкrochenю, въспомануло, которыхъ не всѣ свѣдомы, — протожъ, для объясненья и подтверженья того шкрипту, заразъ ся нѣкоторыи писма, листы, права, поселства и прочая, въ томъ шкриптъ въспоманены, приписали. Съ которыхъ ся чителникъ о многихъ речахъ, ку вѣданью подъ тымъ часомъ мѣшанинъ ⁴ для вѣры въ речи посполитой || (6) потребныхъ, вывѣдаться можетъ.

Въ другой части есть речь о поступку розрозненныхъ отъ митрополита релѣи Греческой особъ на синодѣ Берестейскомъ околичностяхъ, которымъ дѣписецъ приганилъ; и уважается, если то слушныи, албо нѣтъ, приганы.

Въ третей части трактуется ⁵ о едновладствѣ костелнымъ отпа папѣжа Римского: еслижъ, яко твердить дѣписецъ, въ евангелии, въ отцѣхъ святыхъ и въ исторіяхъ костелныхъ уфундовано есть?

Въ четвертой а остатней части дѣписовы до людѣи релѣи Греческой упоминаны (въ которыхъ намъ зъ розныхъ мѣрь патриарха Царигородского ганинть, а зверхность папѣжа и сполечность костела Римского залецаеть) уважаны бывають: если суть таковы, для которыхъ бы слушне послушенство патриархомъ Восточнымъ выповѣдати, а папѣжови отдатися мѣло?

³ На полѣ «писмо». ⁴ На полѣ: «замѣшокъ». ⁵ На полѣ: «становится».

||**(об. 6 мен.)** We wszystkim tym takim response, mieysca wszystkie lubo z pisma świętego, lubo z doktorow świętych, lubo z historyi kościelnych przytaczane, Łacińskim ięzykiem na kraiach terminować się zdało, — dla tego, że z Łacinnikiem iest spor, przeciwko ktoremu z Łacińskich pism nawięcey świadectw przywodzić. A to dla tego, aby obaczyć, że iako on, Rzymskiego kościoła będąc, na nas Greckiey religiey ludzie w Greckich naszych autorach na ręce się zdobywać chciał, tak y my przeciw niemu z własnych kościoła Rzymskiego pism swoje argumenta mamy, a słusznie ie y prawdziwiey przytaczać możemy. Czego każdy, wglądaiąc w te mieysca po Łacinie na brzegach naterminowane, rzeczą samą doświadczy, a zatym zaraz y z strony tego się sprawi, że my nie samą Łaciną, iako niektorzy nas vdaia, ale Rzymskiego kościoła (w którym po Łacinie, choć przy nieumieiających Łacińskiego ięzyka, nabożeństwo odprawuia) błędami się brzydzymy. Z teyże przyczyny, że Rzymianinowi się odpisuie, często słow w cerkwiach naszych Greckich mniej zwyczajnych, a tylko Rzymskiey wiary ludziom przyzwoitych, folguiać wyrozumieniu ludzkemu, vzywamy, jako: gdy zowiemy władyki—biskupami ||**(7 мен.)** sobory—concyliami, cerkiew — kościołem etc. Z teyże przyczyny drugdzie sentencye, z pism Łacińskich brane, po Łacinie się przepisowały, a przytym wykładały: aby każdy, że się rzecz istotna pisze, vznać y na te sentencye w samych originalach tym snadniey trafić mogł.

A że się, łaskawy czytelniku, w tym response tak często, iako obaczysz, przeciwko dzieiopisowi pytaniem narabia, czyniszę to dla tego, aby gdzie by

Во всемъ томъ таковомъ отвѣтѣ, мѣстца всѣ либо съ писма святого, либо зъ отцевъ святыхъ, либо зъ исторій костелныхъ приточованы на краехъ значити здалося,—для того, же зъ Латинникомъ есть споръ, противъ которому зъ Латинскихъ писмъ наиболее свѣдоцтво приводимо. А то для того, абы обачилъ, же яко онъ, Римского костела будучи, на насъ Греческой релѣи люди въ Греческихъ нашихъ творцѣхъ на доводы здобыватися хотѣлъ, такъ и мы противъ ему зъ властныхъ костела Римского писмъ и зъ своихъ свои доводы маемо, ||**(об. 6)** а слушнѣй и правдивѣй приточати можемъ. Чого каждый, усмотрючи въ тые мѣстца на краехъ назначоны, речю самую досвѣтчить, а затымъ разъ и зъ стороны того ся справить, же мы не самую Латиную, яко нѣкоторые насъ удають, алѣ Римского костела (въ которомъ по-Латинѣ, хоть при неумѣющихъ Латинского языка, набоженство отправуютъ) блудами ся бридимо. Съ тоижъ причины, же Римянинови ся отписуеть, часто словъ въ церквахъ нашихъ Греческихъ мнѣй звычайныхъ, а толко Римской вѣры людямъ призвоитыхъ, фолегуючи вырозумѣнью людскому, уживаемо, яко: егда зовемо владыки—бискупами, соборы—конциліями, церковь—костеломъ, и прочаа. Съ тоижъ причины на нѣкоторыхъ мѣстцахъ сентенци ¹, съ писмъ Латинскихъ бранни приписовалися, абы каждый, же ся речъ истотна пишеть, узнати и въ самыхъ оригиналѣхъ тымъ snadнѣй трафити могъ.

А ижъ ся, ласкавый чительнику, въ томъ отвѣтѣ такъ часто, яко обачишь, противею дѣписови пытаньемъ наробяеть, чинится то для того, абы гдѣ

¹ На полѣ: «адана или вырокы».

zaś chciał nam odpisać, zwyczajem drugih cechowych swoich braciey, iednego nie mijał, drugiego nie zwijał, comiększe tylko kaski przeżuwaiąc, a kostek, ktoremi by się mógł vdawić, zaniechuwaiąc; zechce li odpowiedzieć, niechże na wszystko odpowiada: wszak obaczym, iako z tego wybrnie.

Dруга przyczyna tego tak częstego pytania iest, aby się fantazyiey u przesumpcyey tych dogodziło, ktorzy nie wczonymi być, ale wszystko wszystkich, a osobliwie nas, choć ich o to nie prosim, vczuć chcą, przypisuiąc sobie wydorną mądrość, a nam prostotę. Iako prostacy, tedy w prostocie chrześciańskiej, bez chciwości na krew, bez obłudy, pomsty, puchy u nadętości, powołania swego pilnując, u Pana Boga spokojnie według sumnienia chwalić pragnąc, ato ||(об. 7 нен.) się badamy, pytamy, dowiaduiemy v tych wielebnych świata tego mędrkow, z tą pewną nadzieią, że te pytania nasze, ktore się tu po-prostu podaią, nie tylko od nich zatłumione nie będą, ale też, da Pan Bog, z zawstyżeniem ich, truciznę pod miodem przez nie zakrytą, u iad pod ięzykiem łagodnie mowiacych vtaiony—zdrowia dusznego pragnącym okażą.

Tylko cię o to, łaskawy czytelniku, pilnie proszę: chceszli tey kontrowersyey naszej dobrym sędzi[e]m być, niech ci nie będzie ciężko tę odpowiedź naszą, nie owak w zobki tu owdzie wglądaiąc, ale od początku do końca (bo tu iedne rzeczy z drugimi, spolnie się obiasniając u vtwierdzaiąc, na rtałt ogniew łanцуховых, spoione są) z pilnością, statecznie u wważnie przeczytać. To sobie po tobie obiecuiąc, Panu Bogu cię w opiekę iego поручам.

бы зась хотѣлъ намъ отписати, звычайемъ другихъ своихъ цеховыхъ братьи, одного не мiавъ, другого не звiавъ, што-мякшii куски жуючи, а [костей, которыми бы ся могъ удавити, занехиваючи; схочеть ли отповѣдати, нехайже на все отповѣдаеть: обачимо, якъ съ того вырнетъ.

Другая причина того такъ частого ||(7) пытання есть, абы ся фантази² и превзятости тыхъ догодило, которы не учonymи быти, але все всѣхъ, а особливе насъ, хотяй ихъ о то не просимо, учити хотятъ, приписуочи собѣ выдворную мудрость, а намъ простоту. А такъ, яко простаки, въ простотѣ христианской, безъ хтивости на кровь, безъ облуды, пыхы и надутости, поволанья своего пилнуочи, и Pana Бога спокойне ведле сумнѣнья хвалити прagnучи, ато ся бадаемо, пытаемо, довѣдуемо у тыхъ велебныхъ свѣта того мудрцевъ, съ тою певною надѣєю, же тыи пытання наши, которыи ся тутъ попросту подають, не толко отъ нихъ потоптаны не будутъ, але тежъ, дастъ Панъ Богъ, завстыженемъ ихъ, трутизну подъ медомъ ими закритую, и ядъ подъ языкомъ лагодне мовячихъ утаеный—латве здоровья душного прagnучимъ окажутъ.

Толко тя о то, ласкавый чителнику, пилне прошу: хочешъ ли тыхъ споровъ нашихъ добрымъ судиею быти, нехай ти не будетъ тяжко тую отповѣдь нашу, не такъ зоблужи здѣ, а ондѣ углядаючи, але отъ початеу до конца (бо тутъ одны речи зъ другими, весполъ обьясняючи и утвержаючи, на епталтъ огнивъ ланцуховыхъ, споены суть) съ пилностью, stateчне и зъ уваженьемъ прочитати. То собѣ по тобѣ обиаючи, Panу Bogу тя у въ опеку его поручаю.

² На полѣ: «думѣ».

||(1)ODPOWIEDZI CZĘŚĆ PIERWSZA.

О ПОСТУПКУ СЫНОДАЛНЫМЪ ВЪ БРЗЕСЬЦИУ ДУХОВНЫХЪ И ШВИТСКИХЪ СТАРОЖИТНЕЙ РЕЛИГИЕЙ ГРЕКСКИЕЙ ОСОВЪ, У О ВЫКРОЦЕНІУ МЕТРОПОЛИТА КІІОВСКИЕГО, У ВЛОДИМИРСКИЕГО, ЗУСЬКІЕГО, ПОЛОСЬКІЕГО, ПІІСЬКІЕГО, СНЕІІСЬКІЕГО ВЛАДЫКОВЪ, ОД КОТОРЫХЪ СІЕ ТЕ ОСОВЫ РОЗРОЗНИІУ.

Przedmowa na pierwszą część odpowiedzi.

Того, со хіа́зкі о сьнодзє Брзєскимъ писа́л, ктoreго dzieiopisem synodowym zwać w przedmowie obiecałem, narracyą abo powieść z strony tego synodu wvazaiąc, vpatruię w niey omyłkę troiакą. Iednę z tey miary, że to, со nie było, pisze. Друга z tey miary, że tego, со было, zamilczywa. Trzecia z tey miary, że choć to со было, pisząc vmyslnie, chcąc na swoy młyn wodę prowadzić, subtilnych, raz głuchich, drugi raz nazbyt dorażnych, słow vżywa, ktorými czytelnika w opaczne a niepewne o rzeczach, kтore się tam toczyły, rozumienie fortelnie zaciąga. Kтora to myłka, gdzieby się każda zosobna wywodzić u pokazować miała, siłaby o tym писаć; u niektore rzeczy, kтóryм się słuszniey w wtorey u w trzeciey części odpowiedzi mieysce naznaczyło, tu by zaraz a mniey znacznie przypominać a pokazować przyszło. Czego potrzeby nie baczę, pomniąc na to, że, wedle mądrych ludzi zdania, го́лему u простemu twierdzeniu proste też przenie opponowane być może. Raczey tedy wiedząc, iż przeciwnе a rozne od siebie rzeczy, podle siebie położone, same się objaśniać zwykły, a prostosc, kтora zawsze iest iedna, obaczona do krzywości ||(2) choć niezliczonych, łatwiego postrzeżenia iest barzo pewnym instrumentem,—vczynić tak, że, nie wda-

||(об. 7) ОТПОВѢДИ ЧАСТЬ ПЕРШАА.

О ПОСТУПКУ СЫНОДАЛНЫМЪ ВЪ БЕРЕСТІУ ДУХОВНЫХЪ И СВѢТСКИХЪ СТАРОЖИТНОЙ РЕЛІІИ ГРЕЧЕСКОЙ ОСОВЪ, И О ВЫБРОЧЕНІУ МИТРОПОЛИТА КІІЕВСКОГО, И ВОЛОДИМИРСКОГО, ЛУЦЕКОГО, ПОЛОЦКОГО, ПІІНСКОГО, ХОІІСЬКОГО ВЛАДЫКОВЪ, ОТЬ КОТОРЫХЪ СІЕ ТЫІ ОСОВЫ РОЗРОЗНИІИ.

Предмова на першую часть отповиди.

Того, што книжки о сьнодѣ Берестейскомъ писа́л, которого дѣписцемъ сьнодовымъ звати въ предмовѣ обѣца́лемъ, повѣсть зъ стороны того сьноду уважаючи, усмотрю въ ней помылеу троякую. Одна съ тоей мѣры, же тое, што не было, пишеть. Другая съ тоей мѣры, же тое, што было, замовчуетъ. Третья съ тоей мѣры, же то, хотя што было, пишучи умыслне, хотячи на свой млынъ воду провадити, суштелныхъ, разъ глухыхъ, другый разъ назбыть доразныхъ, словъ уживаетъ, ktorými чителника въ опачное a непевное о речахъ, которіи ся тамъ точили, разумѣнье фортельне затыгаетъ. ||(3) Которая то мылка, гдѣбы ся каждая зособна выводити и показовати мѣла, сила бы о томъ писа́ти; и нѣкаторыи речи, ktorымъ ся слушнѣй въ второй и въ третьей части отповѣди мѣстце назначило, тутъ бы заразы а мнѣй значне припоминати a показовати пришло. Чого потребности не бачу, памятаючи на тое, же, wedle мудрыхъ людей зданья, голому и простому утверженью простое тежъ спирање выставлено быти може. Лѣшѣй прото вѣдаючи, ижъ противныи a розныи отъ себе речи, podle себе положонни, сами ся объяснати звыкли, a простота, котораа завше есть одна, обачона до кривости хотяи не-

waiąc się tak daleko z dzieiopisem w spor o tę iego dzieiow Brzeskich relacją, która ni świadectwem, ni podpisami niczymi, ani oddaniem do książek autentycznych nie iest wtwierdzona, przeciwko niej wystawię szkrypt od duchownych y świejskich starożytney religiey Greckiey od metropolita rozroznionych osob, w Brześciu na synodzie o synodowych sprawach spisany, podpisany, podpieczętowany, do książek grodzkich Brzeskich zaraz zaświeża oddany, y gdy go tam, przeciwko prawu pospolitemu, akt nikomu bronić rozkazującemu, nie przyjęto, potym za oddaniem przez pewne deputaty do książek trybunalnych Nowogrodzkich w. x. Litewskiego wwieziony. Ktemu z tym szkryptem wystawię przeciw dzieiopisowi narracyey ¹ protestacją tamże w Brześciu, za vsłyszeniem o iakieysi metropolita y iego towarzyszew z Rzymskim kościołem zgodzie wczynionej, a także gdy iey w Brzeskim grodzie do akt przyać nie chciano, w Nowogrodzkich trybunalskich księgach aktykowaną. Co oboje z relacją dzieiopisową znioszzy, każdy snadnie obaczy, czemu w tey relacyey iego wierzyć, czemu nie wierzyć y czemu obyczajnie a ostrożnie wierzyć potrzeba. Toż oboje metropolita y władkow iego towarzyszew wykroczenie — każdemu przed oczy przeloży. A dla tego pewnie mogłoby na samego tego pomienionego szkryptu z protestacją tu w pisaniu (sic) być dosyć. Lecz iż iest z wykrętaczmi rzecz, a ktemu pod takimi czasy, gdy niemasz prawie nic tak prawdziwego, czego by kontradycją w wątpliwosc przywozić nie miano, za czym gdy iawney podpory niemasz, niedowiarstwa bywa pewno, a ktemu, iż ten pomieniony szkrypt siła

злѣчныхъ, латвого постережена естъ барзо певнымъ инструментомъ ², — учинити такъ же, не вдаваучися такъ далеко зъ дѣписомъ въ споръ о тое его дѣвѣ Берестейскихъ описанье, которое ни свѣдоцтвомъ, ни подписами нѣчїими, ани отдашьемъ до книгъ якихъ урядовыхъ не естъ утвержено, противко ему выставлю шкриптъ ³ отъ духовныхъ и свѣтскихъ старожитной релѣи Греческой отъ митрополита розрозненныхъ особъ, въ Берестю на синодѣ о синодовыхъ справахъ описанный, подписанный, подпечатованный, до книгъ Берестейскихъ заразъ засвѣжа отданный, и егда его тамъ, противъ праву посполитому, актъ никому боронити розсказуючому, не принято, потомъ ||(об. 8) за отдашьемъ черезъ певныи депутаты до книгъ трибуналскихъ Новогродскихъ великаго князства Литовскаго уведенный. Ктому съ тымъ шкриптомъ выставлю противъ дѣписовы повѣсти протестацію ⁴ тамъ же въ Берестю, за услышаньемъ о якойсь митрополита и его товаришовъ зъ Римскимъ костеломъ згодѣ учиненой, и также кгда ей въ Берестейскомъ вгородѣ до актъ приняти не хочено, въ Новогродскихъ трибуналскихъ книгахъ введевую. Што обое съ повѣстю дѣписову знесши, каждый snadне обачить, чому въ той реляціи его вѣрити, чому не вѣрити и чому обичайне а осторожне вѣрити потреба. Тоежь обое митрополита и владыковъ его товаришовъ выкрочене — каждому передъ очи переложити. А для того певне могло бы на самомъ томъ помененомъ шкриптъ съ протестаціи тутъ вписаномъ быти досыть. Лечь ижъ естъ зъ выкрутачми речъ, а втому подъ таковыми часы, кгда

¹ Въ старопеч. экз.: «нарсагу».

² На полѣ: «начинемъ». ³ На полѣ: «письмо». ⁴ На полѣ: «оповѣдане».

w sobie takich ||(3) rzeczy zamyka, ktorych nie wszyscy świadomi,—przełoż słusnie ku objaśnieniu abo y potwierdzeniu ich niektore pisma, ktemu służące, tu zaraz przypisać przydzie.

Wszakże vchodząc zbytniego przedłużenia, takiego braku y opatrności w wpisowaniu tych szkryptow zażywać będą, żeby nic się niepotrzebnie nie przypominało, coby abo do rzeczy nie służyło, abo się już wprzod przez nas ludzie religiey Greckiey do wiadomości ludzkiey podało. Mianowicie iż wydały się z naszej strony czasu niedawnego książki pod tym tytułem «Ekthesis abo krotkie zebranie spraw, ktore się działy na partykularnym, to iest, pomiastnym synodzie, w Brześciu Litewskim». W ktorych to książkach wypisano sposob odprawowania synodu tego tak dokładnie, że y co, kto tam ktorego dnia mówił, y ktore osoby iaką powinność na sobie nosiły, y ktorzy posłowie skąd byli—przełożyć nie zaniechano. W tychże książkach wypisano wszystkie postępek, pozwy, a nakoniec y dekret przeciwko metropolicie y władynom odstępnym. Tamże szyroce przełożono ich winy, występki y przyczyny, dla ktorych ten dekret przeciwko nim słusnie iest czyniony, a za tym wpisano y przysięgę przy chirotoniey abo święceniu, przez nie patryarsze Konstantynopolskiemu oddaną, y kanony apostolskie synodowe cerkiewne, ktorymi granice władze papieża Rzymskiego y patriarchow Oryentalnych są oznaczone, przeciw ktorym iawnie wykroczyli.

не маешъ правѣ ничего такъ правдивого, чого бы спираемъ въ вонтливостъ приводити не мѣсто, зачимъ егда явной подпоры не маешъ, недовѣрства бываеъ полно, а етому ижъ тотъ помененный шкриптъ сила въ собѣ такихъ речей замыкаеъ, которыхъ не всѣ свѣдомы,—для того слушне къ объясненю албо и подтверженю ихъ нѣкоторые писма, етому ||(9) служащи, тутъ заразъ приписати приде.

А ведеже ужоужуци збытнего продолженья, такого браку и опатрности въ уписованю тыхъ шкриптовъ заживати буду, жебы нѣчого непотребне ся не припоминало, што бы албо до речи не служило, албо ся южъ впередъ черезъ насъ люди релѣи Греческой до вѣдомости людской подало. Меновите ижъ выдалося зъ нашей стороны часу недавного книжки подъ титуломъ «Егезисъ албо короткое зобранъя справъ, котори ся дѣяли на помѣстномъ синодѣ въ Берестѣ Литовскомъ». Въ которихъ то книжкахъ выписано способъ отправованъя синоду того такъ докладне, же и што, кто тамъ которого дня мовилъ, и котори особы якую повинность на собѣ носили, и котори послѣве откуля были—предложити не занехано. Въ тыхъ же книжкахъ выписано увесь поступокъ, позвы, а наконецъ и декретъ противко митрополиту и владыкомъ отступнымъ. Тамже широко предложено ихъ вины, выступки и причины, для которыхъ тотъ декретъ противку нимъ слушне естъ учиненный, а затымъ вписано и присягу при хиротонѣи албо свяценю, черезъ нихъ патриарсѣ Константинопольскому отдаую, и каноны апостольскіи, синодовыи, церковныи, ktorыми границы власти папежа Римского и патриарховъ Восточныхъ ||(об. 9) суть означоны, противъ которихъ явно выкочили.

Иъ, мовію, то wszystko iуъ сіę в тыхъ поміеніонныхъ хіа́зкахъ до людзкей вѣдомости подаю, — прето́жъ чытелніка, вѣдомости в теу мierzе прагнѣцего, до нихъ одеслѣвшы, ту tego непотребне прызтѣчѣць не бѣдѣ, окроміе со в трзечей чѣсці, гдѣ о іедновладствіе ко́сціелнымъ бѣдѣ rzecz, некторе з тыхъ канонѡвъ потрібн(і)е прызпомнѣць прызідзе.

||**(4)** Tu tylko czego w pomienionych książkach przez same nasze duchowne, a zaty m tylko theologicznie pisanych, przełożyc zaniechano, tego, za okkazyą pomienionego skryptu synodalnego, osobliwie w świeckich spraw materyej, teraz w tey pierwszej części dołożę. Mianowicie: iż w skrypcie synodalnym wspomniono, że metropolit y z swymi towarzyszami władzkami, odstąpieniem-patryarszey zwierzchności a oddaniem posłuszeństwa Rzymskiemu papieżowi, przeciw listownym obietnicam swoim wykroczył, — przetoż wprzod te obietnice y v pewnienia a wymierzania się z ich własnych listow przypiszę. Druga: iż w tymże skrypcie wspomniono, że tym odstąpieniem przeciw prawu pospolitemu wystąpili, — przetoż y to prawo przypiszę. Trzecia: iż w tymże skrypcie wspomniono, iż tym odstąpieniem transakcją z ich mściami pany Rzymskiej religiey y listy niektore krolewskie znieważyli, — przetoż też tę transakcją y te listy przypiszę. Czwarta: iż w tymże skrypcie wspomniono, że tym odstąpieniem nas Greckiej religiey ludzi, osobliwie obywatelow w. x. Litewskiego protestacyę znieważyli, — przetoż y z tыхъ protestacyi niektore przypiszę. Piąta: że w tymże skrypcie wspomniono, że tym odstąpieniem przyczynienia pożytkow swych y vrościenia szukali, — przetoż listy niekt-

Иъ, мовлю, то все юъ сѣ в тыхъ помененныхъ книжкахъ до вѣдомости людской подаю, — прето́жъ чытелніка, вѣдомости в той мѣрѣ прагнучого, до нихъ отослѣвши, тутъ того непотребне прызтѣчѣць не буду, окромѣ што в третей части, гдѣ о едновладствѣ востелномъ бѣдѣ речъ, нѣктори сѣ тыхъ канонѡвъ потрібныя припомнѣць прызідеть.

Тутъ то́лко чо́го в помяненыхъ книжкахъ черезъ самы наши духовны, а заты́мъ то́лко богословскимъ писанныхъ, преложити занехано, того, за поводомъ помененого шкрипту синодового, особливе в свѣтскихъ справъ матерѣи, теперѣ в той першой части доложу. Меновите: иъ в шкриптѣ синодовомъ вспомянено, же митрополитъ зъ своими товаришми владыками, отступеньемъ патріаршей звѣрхности а отдаемъ послушенства Римскому папѣжови, противъ листовнымъ обѣтницамъ своимъ выкочилъ, — прето́жъ напередъ ты обѣтници и увѣненья а вымѣренъя зъ ихъ властныхъ листовъ припишутся. Другая: иъ в томъ же шкриптѣ вспомянено, же тымъ отступеньемъ противъ праву посполитому выступили, — прето́жъ и тое право припишу. Третья: иъ в томъ же шкриптѣ вспомянено, иъ тымъ отступеньемъ застановленъя ||**(10)** зъ ихъ милостями паны Римского набоженства и листы нѣктори королевскіи зневажили, — прето́жъ тое застановенъе и ты листы припишу. Четвертая: иъ в томъ же шкриптѣ спомянено, же тымъ отступеньемъ насъ Греческой релѣи людей, особливе обывателей великаго князства Литовского протестацне¹ зневажили, — прето́жъ и сѣ тыхъ протестацнѣи нѣктори припишу. Пятая:

¹ На полѣ: «оповѣдане».

re z nich przez krola iego m. dane, z ktorых się to pokazuie, przypiszę. Szosta: iż w tymże szkrypcie przypisuie się to metropolicie y władynom odstepnym, że iuż nie są Greckiey wiary, y dla tego o odjęcie im beneficiy wiary Greckiey prośba się stamtąd do krola iego mści czyniła, a że się oni przedsię za Greckiey wiary duchowne vdaia, — przetoż to vdawanie ich fałszywym być okaże. Siódma: iż y w tymże szkrypcie synodowym opowiedzieliśmy się z tym, że kalendarza starego odstąpić nie chcemy, — aby tego nierozmyslnym vporom kto nie nazwał, vważenia niektore, ktore nas do przyjęcia nowego kalendarza niepochopnymi czynią, przypiszę.

A zatym zaraz tey pierwszej części odpowiedzi naszej koniec vczynię, nie bawiąc się y pokazowaniem tego, co się też w szkrypcie synodalnym wspomniało, że metropolity z władykami patryarchiey Caryгородzkiej bez wszelkiej słuszney przyczyny odstąpili y papieżowi Rzymskiemu posłuszeństwo oddali. Gdyż to z trzeciej y z czwartey części tey odpowiedzi samo się iasniey słońca, da Pan Bog, pokaże.

To tak porządku y summie tey pierwszej części odpowiedzi krotce tknąwszy, do rzeczy samey iuż przystępuię.

же въ томъ же шкриптѣ въспомяно, же тымъ отступленьемъ причиненья пожитвовъ своихъ и подвышенья шукали, — протѣжъ и листы нѣкоторымъ зъ нихъ черезъ короля его милости даны, съ которыхъ ся то показуеть, припишу. Шостаа: ижъ въ томъ же шкриптѣ приписуется тое митрополитови и владыкамъ отступнымъ, же южъ не суть Греческой вѣры, и для того о отняте имъ наданья имѣнній церковныхъ вѣры Греческой прозба оттамтоля до короля его милости чинида, и ижъ они предся за духовныи Греческой вѣры удаются, — тое удаванье ихъ фалшивымъ быти покажу. Семая: ижъ въ томъ же шкриптѣ синодовомъ оповѣдалихмося съ тымъ, же календаря старого отступити не хочемо, — и абы того нерозмыслнымъ упоромъ хто не назвалъ, уваженья нѣкоторыи, которыи насъ до принятья нового календаря непохопными чинять, припишу.

А затымъ || (об. 10) заразъ той первой части отповѣди нашей конецъ учиню, не бавячися и показованьемъ того, бо ся тежъ въ шкриптѣ синодалнымъ въспомянуло, же митрополитъ и зъ владыками патріархіи Царыгородской безъ всякой слушной причины отступили и папѣжови Римскому послушенство отдали. Што и съ третей, и съ четвертой части той отповѣди само ся яснѣй солнца, дастъ Богъ, покажетъ.

То такъ о порядку и сумѣ той первой части отповѣди вкортцѣ ткнувши, до речи самой южъ приступую.

Pierwszey części odpowiedzi

Rozdział I,

zamykający w sobie szkrypt synodu Brzeskiego y protestacyą.

Pomienionego synodowego szkryptu te są słowa:

«Мы, церкви Орыенталней Грекейеи synowie y nabożeńства хрестьянскаго, przez nie przodkom naszym podanego, stateczni nasładowcy, wszelakiego dostoiestwa y kondycyey, tak duchownego iako y świeckiego stanu ludzie, którzyśmy się z Korony Polskiej, z wielkiego księstwa Litewskiego y z państw, do Korony należących, na synod, za pozwoleniem iego krolewskiej męci, tak duchownym iako y świeckim złożony, inakszego, niżliśmy doznali, o metropolicie rozumienia będąc, choć za barzo głuchym obwieszczeni⁽⁶⁾niem, tu do Brześcia Litewskiego ziechali, chcąc spraw y postępков naszych pamiątkę zostawić, a zabiegając, aby ich kto opracznie nie vdawał, rozumieliśmy za rzecz potrzebną tym ninieyszym pisaniem krotką o nich sprawę dać.

«Wszem tedy wobec y każdemu zosobna, кому то wiedzieć należy, oznaymujemy: iż zaraz, za ziechaniem się tu do Brześcia naszym, poki ieszcze dzień, ku zaczęciu synodu naznaczony, nie był przyszedł, były od niektórych poselstwa do metropolity, ktorými iako witany, tak y do zniesienia a porozumienia się z strony mieysca, czasu y porządku schadzek y inszych spraw synodalnych bywał wzywany; a to tym vmysłem, aby do porządnego w miłości synodu odpra-

|| (П) Першей части отповѣди

Роздѣль 1,

зamykający въ собѣ шкриптъ¹ синоду Берестейского и протестацію.

Помененого синодowego шкрипту тые суть слова:

«Мы, церкви Орыенталной² Грекейской synowie и naboженства хрестьянскаго, черезъ нихъ продкомъ нашимъ поданого, stateчные наслѣдовци, всякого достоиенства и вондыци, такъ духовного яво и свѣцкаго стану люди, ktorыми ся съ Короны Полской, съ великого князства Литовского и съ панствъ, до Короны належачихъ, на синодъ, за позволеньемъ его королевской милости, такъ духовнымъ яво и свѣцкымъ зложеный, инакшого, нижи есмы дознали, о митрополитѣ разумѣнья будучи, хочъ за барзо глухимъ обвѣщеньемъ, тутъ до Берестя Литовского зѣхали, хотячи справъ и поступковъ нашихъ пamiątkę zostawiti, a забѣгаючи, aby ихъ кто опачне не удавалъ, разумѣли есмо за речъ потребную тымъ нынѣшнимъ писаньемъ коротеую о нихъ справу дати.

«Всѣмъ тогда wobecъ и каждому зособна, кому то вѣдати належитъ, ознаменуемо: ижъ заразъ, за зѣханьемъ тутъ до Берестя нашимъ, пoki еще день, ку зачатю синоду назначеный, не былъ пришоль, || (об. П) были отъ нѣкоторыхъ поселства до митрополита, ktorыми яво витаны, такъ и до знесенья и porozумѣнья зъ стороны мѣстца, часу и порядку схажокъ и иншихъ справъ синодовыхъ бывалъ уживанъ; а то тымъ умисломъ, aby до порядного

¹ На полѣ: «списъ». ² На полѣ: «Восточной».

wowania y do zgodnego a wszem chrześciańskim ludziom pocieszego iego zawarcia droga vsłać się była mogła. Posłowie ci abo bez responsow, abo z responsy barzo niesmacznymi a do zgody y miłości namniey się nieściągającymi, owa zgoła z znaczną niewdzięcznością odprawowani byli. Co cierpliwie znosząc nielza było, iedno tego zniesienia się z nimi, aż do dnia szostego miesiąca oktobra, wedle starego kalendarza, ku zaczęciu synodu naznaczonego, czekać, z tą otuchą, że sam czas y powolność nasza onego odmienić y do obaczenia przywieść miała.

«Gdy tedy ten dzień przyszedł, zszedszy się na iedno mieysce, kotoesmy za przestronością do tego w Brześciu naspokoyniejsze baczyli, oczekawaliśmy na inszego mieysca, iesliżby się to nie było zdało, naznaczenie y na iakie nas do niego przez metropolitę wezwanie, abo przynamniey na wczynienie wstępku iakiego przezeń do synodu, vmysł maiąc, gdzieby iuż co takiego był na którymkolwiek mieyscu rozczynał, do niego przybyć, y naprzod. z strony rządu na synodzie potrzebnego, aby nas ich mość panowie Rzymskiej ||(7) religiey, a osobliwie od krola iego mości, iesliżby iacy byli, w nierządzie z ohydą naszą nie zastawali; namowę y postanowienie wczynić. Trwało to oczekawanie nasze aż ku nieszporem. Gdzie to gdyśmy się niczego doczekać nie mogli, posłaliśmy do iego mości xędza arcybiskupa Lwowskiego, opowiedaiąc się iego mości z naszą ku przystąpieniu do synodowych spraw chętną gotowością, a przytym dziwuiąc y wskarżaiąc się, że metropolita, choć wie, iż na wszelkich zieżdziech dzień, w vniwersalech mianowany, po-

¹ На полѣ: «отвѣту».

синаду въ милости отправованѣя и до zgodного a vsѣмъ христианскимъ людемъ потѣшного его замененѣя дорога услати бы ся была могла. Послове тыи албо безъ респонсу ¹, албо зъ респонсы барзо несмачными a до згоды и милости намнѣй ся нестягающими, ово згола зъ значною невдячностю отправовани были. Што терптиве зносѣчи иѣлзе было, едно того знесенѣя зъ ними, ажъ до дня шестого мѣсяца октебра, ведле старого календара, ку зачинаню синоду назначоного, чекати, съ тою отухою, же самъ часъ и поволность наша оно-го отмѣнити и до обаченѣя привести мѣла.

«А егда тогда тотъ день пришло, зшедшися на едно мѣстце, которое есмы за простроностью до того въ Берестю найспокойнѣйшее бачили, ожидали есмо на иншее мѣстце, еслибы ся тое не было здаło, назначенѣя и на якое насъ до него черезъ митрополита везване, албо принамнѣй на учиненѣе уступку якого черезъ него до синоду, умысль маючи, гдѣ бы южъ што тако-го былъ на которымъ колвекъ мѣспу росчиналъ, до него прибыти и напередъ зъ стороны порядку на синодѣ ||(12) потребного, абы насъ ихъ милость панове Римской релѣи, а особливе послове отъ короля его милости, если жебы якии были, въ неряду зъ огидою нашею не заставали, намову и постановенѣе учинити. Тривало тое ожиданѣе наше ажъ ку нешпору. Гдѣ тое егдамыся ничего дочекати не могли, послали есмо до его милости отца арцибискупа Лвовского, оповѣдаючися его милости, зъ нашею ку приступленю до синодовыхъ справъ хушливою готовостю, а притомъ дивуючи и ускаржаючися, же митрополитъ, хотѣй вѣдаеть, ижъ на всякихъ зѣвдѣхъ день, въ универсалехъ менованный, посполите вступомъ и по-

spolicie wstępkiem y początkiem namow zwykł bywać, iednak ato w ten dzień, ktory sam ku zaczęciu synodu w uniwersale nazaczył, do synodu żadnego wstępuku nie czyni, ale mu w próżnowaniu wpływać, a tak terminowi temu spełznąć dopuszcza. Ciż posłowie za poruczeniem naszym do metropolita z takimże opowiedaniem y oświadczeniem się iezdzili, ktorego y w gospodzie iego, y w cerkwi, y na inszych mieyscach, gdzie o nim powiedano, szukawszy naleść nie mogli. Za czym iednak, aby się niewiomością nie mógł był wymawiać, władcye Pinskiemu to poselstwo opowiedzieli, y aby ie metropolicie, nalaszcy go, odniosł, żądali.

«Тым часем, ним się ci пословие наше wrocili, niechząc próżnować, obrаличмы dla рządu мiedzy sobą czynienia две osobie: iednę duchownого, drugą свіetskого стану. Więc теж y artykuлы niektore, ku porządному, pobożному y spokojному synodu tego odprawowaniu potrzebne, namawiane były. Zaczым zaraz osoby niektore z поселству, на ten synod Brześciński собие поручеными, z roznych stron озуwać się poczęли. Ktorych iednak слухание до drugiego dnia się одложило.

«Nazaiutrz oczekiwaliśmy, аza by metropolita z iaką o[b]mową wczorayszego omieszkania y z wezwaniem || (8) нас до iakich namow w pośr zadek нас был przyślал. Lecz doczekać się nie mogąc, а так lekkie нас przezeń wważenie znacznie okazane widząc, а przyтым z roznych powieści y dowodow wyrozumiawszy, że przeciw przysiędze swey, przy święceniu patryarsze Konstantinopolskiemu oddaney, przeciw świeżему, nie tylko słownemu, ale y listownemu, обіещанию swemu, przeciw канонам cerkiewnym, przez dawne koncylie vchwalonym,

чаткомъ намовъ звыкълъ бывати, однакъ ото въ тотъ день, который самъ въ зачатю синоду въ универсалѣ назначилъ, до синоду жадного вступу не чинить, але ему въ порожнованю ушлывати, а такъ термънови тому сползнути допущаетъ. Тыежъ послове за порученьемъ нашимъ до митрополита съ такимъ же оповѣданьемъ и освѣдченьемъ ѣздили, которого и въ господѣ его, и въ церкви, и на иншихъ мѣстцахъ, гдѣ о немъ повѣдано, шукавши знайти не могли. Зачимъ однакъ, абыся невѣдомостью не могълъ былъ вымовляти, владыцѣ Пинскому тое поселство оповѣдѣли, и абы оное митрополиту, знашедши его, отнесъ, жадали.

«Тымъ часомъ, нимъ ся тые послове наши вернули, не хочачи || (об. 12) порожневати, обралисны для порядку межи собою чиненья двѣ особѣ: одну духовную, другую свѣтского стану. Такъ тежъ и артикулы нѣкоторы, въ порядному, побожному и спокойному синоду того отправованю потребныи, намованы были. Зачимъ заразъ особы нѣкоторы съ поселствы, на тотъ синодъ Берестейскій собѣ поручоными, зъ розныхъ сторонъ озуватися почали. Kторыхъ еднакъ слуханье до другого дня ся отложило.

«Назавтрее ожидалисны, азали бы митрополитъ зъ якою обмовою вчорашнего омѣшканья [и] съ призваньемъ насъ до якихъ намовъ въ посредокъ насъ былъ прислалъ. А ижъ дочеватися не могучи, а такъ легкое насъ черезъ него уважене значне оказаное видячи, а притомъ зъ розныхъ повѣстей и доводовъ вырозумѣвши, же противъ присязѣ своей, при священью патріарсѣ Konstantinopolскому отдаюи, противъ свѣжому, не толео словному, але и listовному обѣщаню своему, противъ канonomъ церковнымъ, черезъ давныи

ией pretextem zrazu iawne przeciwiestwo pokrywaiąc, y owsem dla iednania sobie kredytu, rzkomo się wiernym pasterzem naszym y obrońcą religiey naszej pokazuiąc, nakoniec onę porzuciwszy w ohydę podać, a tak nas do teyże matniey, w którą sam wlaź, subtelnie wprawić pomysława. Przydaliczmy przytym y napominanie, aby tych takich nam żalosnych postępkow y z kolegami swemi zaniechał, a w czas się cerkwi świętey przez pokutę względem przeszłych vsprawiedliwił, tak żeby nam o dalszych lekarstwach na to radzić nie było potrzeba. Ktore napomnienie ostatnim iuż być przez posły swe opowiedzieliśmy.

«Posłowie, co z tym do metropolity chodzili, z furyą tylko a z kontemphem bez wszelkiego gruntownego responsu, do nas są odprawieni, to tylko, miasto responsu, odniozszy, że na to poselstwo żadna odpowiedź dana nie będzie.

«Ktory taki przepych z wielką żalnością przyiąwszy, do słuchania poselstw z roznych stron przystąpiliśmy. Ktorych że było do kilkudziesiąt, czasu niemało wziąć musiały, a iednego dnia przesłuchane być nie mogły. Iednak we wszystkich trzy naprzednieysze były punkty y artykuły. Pierwszy: aby duchowni, co prywatnie od zwierzności patryarszey odstąpili, karanie odnieśli, mianowicie przez zrzucenie z tych wrzędow, ktore im służyły, poki się do obcey zwierzności nie przyszywali. Drugi: aby na tym mało ogłoszonym partykularnym synodzie, bez pozwolenia patryarchow y wszytkiey Cerkwie Oryentalney, bez gruntownego vprzã||10) tnienia wszech roznic strony wiary na fundamentie przez dwu władkow,

хочемо, иже... еи заслужилъ... ность (об. 13) для еднанья вѣрныхъ пастыремъ... цю релѣи нашей оную покинувши въ такъ насъ до тоейжъ матнѣ. рую самъ влѣзь, хитро мышляеть. Придалисмь и поминанѣ, абы тыхъ такихъ жалостныхъ поступковъ и съ своими занекаль, а въ часъ святой черезъ покаянѣ взглядомъ пришлыхъ усправедливился, такъ жемь намъ о дальнихъ лѣкарствахъ на тое радити не было потреба. Которое напоминанѣ остатнимъ южъ быти черезъ послы свои оповѣдѣли есмо.

«Послове, што съ тымъ до митрополита ходили, съ фурією толко а зъ взгардою безъ вшелякого кгрунтовного отвѣту, до насъ суть отпрамлени, то толко, мѣсто отвѣту, отнесши, же на тое поселство жадная отповѣдь дана не будетъ.

«Которій такій прешныхъ зъ великою жалостью принявши, до слуханья поселствъ зъ розныхъ сторонъ приступилисмь. Которыхъ же было до килкадесять, часу немало взяти мусѣли, и одного дня переслуханы быти не могли. Однакъ у всѣхъ три напереднѣйшии были пункты и артикулы. Першій: абы духовнии, што приватне отъ зверхности патриаршей отступили, каранье отнесли, меновите черезъ скиненье съ тыхъ урядовъ, ||(14) которми имъ служили, поки ся до обчей зверхности не пришивали. Другій: абы на томъ мало оголошеномъ помѣствомъ синодѣ, безъ позволенья патриарховъ и всей Церкви Восточной, безъ кгрунтовного всѣхъ зъ стороны вѣры розницъ упрятненья на фундаментъ черезъ двоухъ владыковъ,

ochronienia występku a przyczynienia
pożytkow swych y wroscienia szukaia-
cych, zalożonym, ziednoczenie z Rzym-
skim Okcydentalnym Kościołem budo-
wane y czynione nie było; ale owszem,
żeby nabożeństwo starożytne chrze-
ściańskie, od Cerkwie Oryentalney
przodkom naszym podane, y dotąd za-
vtwierdzeniem praw, przywileiow y
konfederacy a przysiąg krolewskich,
spokoynie trzymane, bez odmiany daw-
ney zwierzchności patryarchow y cere-
moniy, wcale zachowane y vtwierdzone
było. Trzeci: aby nowego kalendarza,
kanonom cerkiewnym iawnie przeciw-
nego, nie przyjmuiąc, starego wolne
wzywanie wedle listow krola Stefana y
transakcyey w tey mierze czynionych
wcale zachowane było.

«Lecz gdy tych poselstw takie arty-
kuły w sobie miiących słuhamy,
aliści posłowie iego krolewskiey mści
przysłali do nas, opowiedaiąc się z
poselstwem od iego krolewskiey mści
a żadaiać, abychmy do przesłuchania
tego poselstwa deputaty z pośrzedku
siebie dō ich mści posłali. My tedy
aczkolwiek vpatrowalichmy, że ich
mściam, iako posłem do nas posłanym,
wedle zwyczaiu pospolitego, przed
wszytkimi nami poselstwo sprawować
należało, iednak, niechcąc, aby co na
nas zchodzieć miało, a poszanywaiąc
osoby iego krolewskiey mści, te depu-
taty, tak z świeckiego, iako y duchow-
nego stanu, do ich mści posłaliśmy.

«Ktorzy to deputaci gdy nam tę
summę poselstwa być odnieśli, że iego
krolewska m. do wczynienia zgody y
ziednoczenia z Kościołem Okcydental-
nym Rzymskim nas wieść raczy, z ta-
kimeśmy responsem posły do ich mści
wyprawili: że od iego krolewskiey mści,
naszego mściwego pana, to gruntow-
ney zgody miedzy poddanymi oycow-

«охроненя выстунковъ, а причиненя
пожитковъ своихъ и урощеня szuka-
ицхъ, заложонимъ, зъедноченя съ Рим-
скимъ Западнимъ Костеломъ будовано
и чинено не было; але овиенъ жебы
набоженство старожитное христианское,
отъ Церкви Восточной продкомъ на-
шимъ поданое, и дотолы за утверже-
немъ правъ, привилеовъ и конфедера-
цій и присягъ кrolewскихъ, сповойне
держано, безъ отмины давной зверх-
ности патриарховъ и церемоній ицѣль
заховано и утвержено было. Третий:
абы нового календаря, канономъ цер-
ковнымъ явне противного, не прийму-
чи, старого волное уживане ведле ли-
стовъ кр. Стефана и застановеня въ
той мѣрѣ чиненого въ цѣлости захва-
но было.

«Лечь егда тыхъ поселствъ такія
артикулы въ собѣ маючихъ слушаемо,
али тии послове его кр. мил. присла-
ли до насъ, оповѣдаючися съ посел-
ствомъ отъ его кр. мил. а жадаючи,
абысмы до преслуханя того поселства
депутаты съ посредку себе до ихъ ми-
лости послали. Мы тогда ачеловекъ
усмотровалисмы, же ихъ милостямъ,
|| (об. 14) яко посломъ до насъ посла-
нимъ, ведле звичаю посполитого, пе-
редъ всѣми нами поселство справовати
належало, однакъ, не хотячи, абы што
на насъ сходити мѣло, а пошановуючи
особы его кр. мил., тии депутаты, такъ
свѣтского, яко и духовного стану, до
ихъ милости послалисмы.

«Котори то депутаты егда намъ
тую суму поселства быти отнесли, же
его кр. мил. до учиненя згоды и зъед-
ноченя съ Костеломъ Западнымъ Рим-
скимъ насъ вести рачить, съ такимъ
есмо отвѣтомъ послы до ихъ милости
выправили: же отъ его кр. мил., наше-
го мил. пана, то вгрунтовой згоды
межи подданными отцевское обмышля-

skie ||(11) obmyślanie z wszelaką wdzięcznością y z dziękowaniem przyimujemy, do teyże zgody, iako z wważenia powinności naszej chrześcijańskiej, tak względem tey perswazyey iego krolewskiej mści barzo chętni iesteśmy. Tylko że z historyi baczymy, iż ta święta zgoda iako częstokroć zawierana była, tak się też często za nieoprzątnieniem wszelkich zawad rozrywała. Niechcąc daley tak nietrwiałych rzeczy niepotrzebnie budować, życzymy, aby się do tey zgody opatrzuiey y swymi szrodki a drogami przystępowało, tak żeby na dobrym fundamencie zbudowana długo a—day, Boże,—wiecznie trwać mogła. Lecz wważając, iacy ludzie do traktatow o tey zgodzie w tych leciech okazały dali, wpatrując, że wszystkiej Cerkwie Orientalney, a osobliwie patryarchow, pozwolenia na to niemasz, widząc, że traktaty z strony tego ziednoczenia władynom po większey części podeyżrzany powierzone, a roznice z strony artykułow wiary chrześcijańskiej, ktorych iest niemało, tu wprątione być nie mogą,—dobrego fundamentu tey zgody na ten czas nie widzimy. A zатым że do niey z cwałem nie przypuszczamy, aby nam to iako v ich mści panow posłow złego rozumienia, tak v iego krolewskiej mści niełaski nie niosło, — prosiliśmy z tą deklaracją: że gdy wszystka Cerkiew Orientalna, a osobliwie patryarchowie, ktorymeśmy zwierzchności duchowney podlegli, k temu się przychyła, gdy nie za taką, iaką teraz, okazały, ale swą drogą y przez słuszne a przystoynne szrodki do tego będzie się przystępowało, gdy z fundamentu wszystkie z strony wiary y ceremoniy roznice między Orientalną a Okcydentalną Cerkwią wprątione będą, a tak gdy do gruntownego a trwałego ziednoczenia

ванье зъ всякою вѣдчностью и дякованьемъ приимемо, до тоейжъ згоды, яко зъ уваженя повинности нашей христіанской, такъ взглядомъ тоей рады его королевской милости барзо хутни естесмы. Только же зъ исторій бачимы, ижъ таа святаа згода яко частокротъ замыкана была, такъ ся тежъ частокротъ за неопратненьемъ всякихъ завадъ розрывала. Не хотячи такъ далѣй нетрвалыхъ речій непотребне будовати, зычимо, абы ся до тоей згоды осторожнѣй и своими сродками а дорогами приступовало, такъ жебы на добромъ фундаментѣ збудована долго а—дай, Боже,—вѣчне тривати могла. Однакъ уважаючи, якии люде до становенья о той згодѣ || (15) въ тыхъ лѣтѣхъ поводъ дали, усмотруючи, же всей Церкви Восточной, а особливе патриарховъ, позволенья на тое нѣмашъ, видячи, же становенья зъ стороны того зъедноченья владыкомъ по большой части подозрѣнымъ повѣрены, а розниці зъ стороны артикуловъ вѣры христіанской, которыхъ есть не мало, тутъ упрятаны быти не могутъ,—доброго фундаменту тоей згоды на тотъ часъ не видимо. А затымъ до ней цѣлемъ не припуцаемо, абы намъ тое яко у ихъ милости пановъ пословъ злого разумѣнья, такъ у его королевской милости неласки не несло,—просились съ тымъ объясненьемъ: же егды вся Церковь Восточная, а особливе патриархове, котрымъ есмо подлегли зверхности духовной, къ тому ся прихилать, егды не за такимъ, яко теперь, поводомъ, але своею дорогою и черезъ слушныи а пристойныи сродки до того будетъ ся приступовати, егды съ фундаменту всѣ зъ стороны вѣры и церемоній розниці межи Восточною а Западнею Церковью упрятаны будутъ, а такъ егды до крѣпкого а трывалого зъедно-

droga się vsiele, — tedy my pewnie chętnie się do niego mieć będziemy.

«Таким способом послы его королев-
|| (12) skiej mści odprawiwszy, wrócili-
śmy się do naszych namow. A naprzod
do wyższej pomienionych trzech arty-
kułow, w poszrodek nas zgodnie ze-
wsząd, choć różnymi słowy, podanych,
przychylając się, o tym karaniu odstę-
pnych duchownych czyniliśmy namowy.
Za którymi obaczyliśmy to, iż ci duchow-
ni aczkolwiek opatrzenia y beneficya
dla dobrego wrzędow odprawowania, od
rzeczy pospolitey zdawna nadane y do
wrzędow duchownych przywiązane, z łas-
ki jego krolewskiej mści wedle zwy-
czaiu wzięli, iednak wrząd sam, zwierzch-
ność y władza ich duchowna właśnie
nie od świeckiey zwierzchności, ale od
osob duchownych a cerkwie ś. na nie
iest włożona, — przetoż duchowieństwo
nasze, przedniemi członkami cerkwie
świętey będąc, w swey mocy być roz-
umieli to. Zabiegając dalszemu cerkwie
ś. zgorzeniu, nie bez serdeczney żało-
ści uczynili: że im, iako omylnym, krzy-
woprzysiężnym a nawyższej naszej du-
chowney zwierzchności odpornym pa-
sterzom, duchowny wrząd, iurysdykcyą y
władzą nad sobą, przez dekret posłu-
szestwo im wypowiedaiąc, odcięli, iako
o tym tenże dekret szyrzey obmawia.

«Co się zaś tycze opatrzenia a dobr,
względem dobrego wrzędu odprawowania
im nadanych, tedy y z tych, aby się
daley, iako niegodni, nie ciężyli, ob-
myślawaiąc, my świeccy postallamy po-
sły do jego krolewskiej mści, prosząc
vniżenie (iako o tym instrukcyя posłom
dana szyrzey świadczy), aby jego kro-
lewska mość, weyżrawszy w słuszność

ченья дорога ся устелеть, — тогда мы
певне хутливе ся до него мѣти бу-
демо.

«Такимъ способомъ послы его коро-
левской милости отправивши, вернули-
смыся до нашихъ намовъ. А напередъ
до вышепомененныхъ трехъ артикуловъ,
въ посродъ насъ згодне зо всѣхъ, || (об. 15)
хотя разными словами, поданныхъ, прихи-
ляючися, о томъ каранью отступныхъ
духовныхъ чинились мы намовы. За ко-
торыми обачились мы то, иже тыи ду-
ховныи ачколкожь опатренья и добра
для доброго урядовь отправованья, отъ
речи посполитой здавна наданыи и до
урядовь духовныхъ привязаныи], зъ
ласки его королевской милости ведле
звычайу взяли, однакъ урядъ самъ,
зверхность и власть ихъ духовная вла-
сне не отъ свѣтской зверхности, але
отъ особъ духовныхъ а церкве святой
на нихъ есть вложена, — протожъ ду-
ховенство наше, передними членками
церкви святой будучи, въ своей мощи
быти розумѣли то. Забѣгаючи дал-
шему церкви святой згоршеню, не безъ
сердечной жалости учинили: же имъ,
яко омыльнымъ, кривоприсяжнымъ а най-
вышней нашей духовной зверхности от-
порнымъ пастыромъ, духовный урядъ,
звирхно[с]ть(ю) и власть(ю) надъ собою,
черезъ декретъ послушенство имъ вы-
повѣдуючи, отъяли, яко о томъ де-
кретъ тотъ же ширей оповѣдаетъ.

«Што ся зась тычетъ опатренья а
добръ, взглядомъ доброго уряду отпра-
вованя имъ наданныхъ, тогда и съ тыхъ,
абы ся далѣй, яко негодными не тѣши-
ли, промышляючи, мы свѣтскіи посла-
лись мы послы до его кр. мил., просячи
унижоне (яко о томъ инструкция¹ по-
словъ даная ширей свѣдчить), абы его
кр. мил., вглянувши въ слу|| (16) шность

¹ На полѣ: «наука».

dekretu, przeciw tym duchownym vczy-nionego, weyżrzawszy w zwyczaje daw-ne. weyżrzawszy w prawa, przywileie y konfederacye, przysięgą swą wtwier-dzone, — przez dalsze tych omylnych pa-sterzow przy ich dostoięnstwach zachow-nywanie — w wierze, w nabożeństwie y w sumnieniach naszych gwałtu nam nie czynić. || (13) ale owszem one, iako iaw-ne odstępniki, od chleba, iuż im niena-leżącego, odstrychnąwszy, insze, ktorzy-by właśnie religiey Greckiey byli, wła-dyky y metropolite na te beneficya nam podać raczył.

«Na seymiki też wszystkie blisko przy-szłe powiatowe do braciey listy napi-saliśmy, żądaiąc, aby nam do tego po-mogli na seymie blisko przyszym, na ktorym w tey mierze sami przez się statecznie staranie y prośby naszej, iesliżby zaraz mieysca nie miała v kro-la iego mści, poparcie, da Pan Bog, czynić będziemy.

«A na ten czas stosuiąc się do pro-testacyi, iako inegdy, tak y na blisko przeszłym Warszawskim seymie czynio-nych, obiecuemy to sobie pod wiarą, sumnieniem y pocziwościami naszymi, za nas y za potomki nasze: że tym metropolicie y władkom, przez dekret osądzonym, nie podlegać, posłuszeństwa żadnego nie oddawać, ani im iurysdy-cyei nad sobą w mieściech rzeczy po-spo[litey] y naszych majątnościach roz-ciągania dopuszczac, owszem się iey, także y dekretem a processom wszelkim y ekekucyam ich, z tey okazyey po-chodzącym, iesliżby iakie vrosły, wedle możności zastawiać będziemy, — przy świętey wierze naszej, Panu Bogu na krzcie oddaney, y przy prawdziwych pasterzach cerkwie świętey, a osobliwie patryarchach naszych, mocnie stoiąc, kalendarza starego bez ich pozwolenia nie odstępując, pokoju pospolitego mie-

dekretu, противъ тымъ духовнымъ учи-неного, вглянувши въ звичаи давнии, вглянувши въ права, въ привилеи и конфедераци, присягою своею утвер-жонни, — черезъ далшее тыхъ омыльных пастыровъ при ихъ достоенствахъ за-ховыванье — въ вѣрѣ, въ набоженствѣ и сумнѣняхъ нашихъ гвалту намъ не чинити, але овшемъ оныхъ, яко явнии отступники, отъ хлѣба, южъ имъ не-належачого, отстрыхнувши, иншіе, ко-тори власне релѣи Греческой были, владыки и митрополита, на тии добра намъ подати рачиль.

«На сеймики тежъ всѣ близко приш-ли повѣтови до брати листы напи-сали есмо, жадаючи, абы намъ до того помогли на сеймѣ близко пришлымъ, на которомъ въ той мѣрѣ сами черезъ себе stateчное старанье и прозбы на-шей, еслибы заразъ мѣсца не мѣла у вр. его милости, попиранье, дастъ Панъ Богъ, чинити будемо.

«A на тотъ часъ стосуючися до про-тестаци, яко иногды, такъ и на близ-ко-прошломъ Варшавскомъ сеймѣ чине-ной, обѣдуемо тое собѣ подъ вѣроу, сумнѣнемъ и поцтивостями нашими, за насъ и за потомки наши: же тымъ ми-трополитѣмъ и владыкомъ, черезъ де-кретъ осужоннымъ, не подлегати, послу-шенства жадного не отдавати, ани имъ власти надъ собою въ мѣстѣхъ въ ре-чи посполитой и нашихъ маѣтностяхъ ротяганья || (об. 16) допуцати, овшемъ ся ей, также и декретомъ а поступ-комъ вшелякимъ и езекуціамъ ихъ, съ тоей причины походячимъ, еслижъ бы якии уросли, ведлугъ можности заста-новлятися будемо, — при святой вѣрѣ нашей, Panу Bogу на крещении отда-ной, и при правдивыхъ пастырохъ церк-ве святой, а особливе патріархахъ на-шихъ, моцне стоячи, календара старого безъ ихъ позволенья не отступуючи,

dzy rozroznionymi w wierze prawem obwarowanego z pilnością strzegąc, y wszelkim oppressyam, gwałtom a nowym rzeczam, ktorzymiby całość y spokojne nabożeństwa naszego wedle starodawnego zwyczaju odprawowanie trudnić się miało, zabiegając. W czym się przodkiem Panu Bogu y wsz[y]tkiemu światu, a osobliwie wszem Koronnym, wielkiego księstwa Litewskiego y panstw, do Korony należących, obywatelom solenniter o||**(14)**świadczamy y opowiadamy, pryncypała w tey mierze żadnego nie maiać».

Pomienionej protestacyej Brzeskiej te są słowa:

«My, senatorowie, dygnitarze, wrzędnicy y rycerstwo, także y duchowni, religiej Greckiej Cerkwie Oryentalnej synowie, ktorzyśmy się tu do Brześcia na synod zgromadzili. Iż nas dnia dzisiejszego doszła wiadomość pewna, a nawet od wielmożnych panow posłanych na ten synod od iego krolew. mści, iakoby ich mość iakąś zgodę z strony obchodow kościołow Greckich y Rzymskiego z metropolitą y z kilka władyk odszczepieńcami Kościoła Greckiego, ktorzy ieszcze dnia wczorayszego za występек swoy z wrzędu złożeni y dygnitarstw prawem duchownym odsądzeni są, vdziałać y obwołać mieli. Co się dzieie mimo wiadomość y wolność naszą y wszelaką słusność. Przetoż przeciw temu y wszem osobam, sprawam y temu postępkowi—świadczymy, protestujemy się, y ten ich postępek za niesłuszny bacząc y rozumiejąc, iemu nie tylko nie podlegać, ale za pomocą Bożą wszytkimi siłami bronić y przeciw niemu być, sobie obiecujemy; a swoy przeciwko im vdziałany postępek mocno vtwierdzać, y wszelakim kosztem podpierać, y wspomagać będziemy, według nawiętszych sił

покою посполитого межи розрозненными въ вѣрѣ правомъ обварованого съ пилностью стерегучи, и всѣмъ утискомъ, ктвалтомъ а новымъ речамъ, ktorыми бы цѣлость и спокойными набоженства нашего ведле стародавнего звычайю отпавование труднити мѣло, забѣгаючи. Въ чимъ напередъ Пану Богу и всему свѣту, а особливе всѣмъ Короннымъ, вел. княз. Лит. и панствъ, до Коруну належачихъ, обывателемъ солениитеръ освѣдчаемо и оповѣдаемо, продукующимъ въ той мѣрѣ жадного не маючи».

Помененого освѣдченья Берестейского тыи суть слова:

«Мы, сенаторове, диггнитаре, урядници и рыцerstво, также и духовныи релѣи Греческой Церкви Восточной сынове, ktorымисмы ся тутъ до Берестья на синодъ згромадили. Ижъ насъ дня ||**(17)** нынѣшнего дошла вѣдомость певная, а наветь отъ велможныхъ пановъ посланныхъ на тотъ соборъ отъ его вр. мил., якобы ихъ милость якуюсь згоду зъ стороны обходовъ костеловъ Греческихъ и Римского зъ митрополитомъ и съ kilka владнѣхъ отщепенцами Костела Греческого, ktorыми еще дня вчорашнего за выступокъ свой зъ уряду зложени и достоинствъ правомъ духовнымъ отсужены суть, учинити и обволати мѣли. Што ся дѣеть мимо вѣдомость и волность нашу и всякую слушность. Протожъ противъ тому и всѣмъ особамъ, справамъ и тому поступкови свѣдимы, протестуемося, и тотъ ихъ поступокъ за неслухный бачачи и розумѣючи, ему не толко не подлегати, але за помощю Божею всѣми силами боронити и противъ ему быти собѣ обѣдуемо; а свой противкою учиненный поступокъ моцне утвержати, и всякимъ коштомъ подпирати».

у преможенія нашего, а особлиwie проsbami naszymi v iego krolewskiej miłości. Ktorą to protestacyą naszą na grod Brześciński posyłamy, aby była do xiąg tutecznych wpisana. Pisano w Brześciu, 9 dnia oktobra, wedle starego kalendarza, roku Pańskiego 1596».

||(15) Pierwszey części odpowiedzi

ROZDZIAŁ II,

zamykający w sobie obietnice listowne metropolita y władzyki odstępných, ktorých nie strzymali.

Słowa listu metropolitowego do wszex wobec duchownych y świethskich posłuszeństwa Greckiego ludzi, po osłyszaniu o odstępstwie niektórych władyk, z naganieniem ich, siebie od takiego mniemania wyimując etc., po wszystkich kraiach Ruskich rozsyłanego. De data w Nowogrodку, roku 1595, septembr[a] die 1:

«Michał, z Bożey łaski archiepiskop, metropolit Kijowski, Galicki y wszytkiej Rusi.

«Wszem prawosławnym chrześcianom, posłusznym Bożey Wschodniej katolickiej Cerkwie, od wyższego stanu y do niższego, w parafiey archiepiskopiey naszej mieszkającym, duchownym y świetskim synom naszej pokorności. Łaska wam y покой y miłość od Boga Wszehmogącego y Pana naszego Iezusa Christusa.

«Wiadomo czynim, iż mając ia o tym wiadomość, że w. m. nieiakie porozumienie o mnie mając, iakobych ia miał z niektórymi władzkami nieiakie nowe obyczaje w Cerkiew naszą katolicką Wschodnią zakonu Greckie-

и помагати будемо, ведлугъ наиболшихъ силъ и преможенья нашего, а особлиwie проsbami нашими у его кр. мил. Kоторое то освѣдченье наше на вгродъ Берестейскій посылаемо, aby была до книгъ тутошнихъ wpisana. Pisano w Берестю, 9 дня октября, ведлугъ старого календаря, року Божего 1596».

||(об. 17) Першей части отповѣди

Роздѣль 2,

зamykaющий въ собѣ обѣтницы листовныи митрополита и владыки отступныхъ, которыхъ не здержали.

Слова листу митрополитового до всѣхъ wobec духовныхъ и свѣтскихъ послушенства Греческого людей, по ослшенью о отступствѣ нѣкоторыхъ владыкъ, зъ наганеньемъ ихъ, себе отъ такового мниманья выимуючи и прочая, по всѣхъ краехъ Рускихъ рассыланого. Писанъ въ Новогродку, року 1595, сентебря 1 дня:

«Михаилъ, зъ Божей ласки архієпископъ, митрополитъ Киевскій, Галицкій и всея Русіи.

«Всѣмъ православнымъ христіаномъ, послушнымъ Божей Восточной каеолической Церкви, отъ вышшого стану и до нижшого, въ парафiи архієпископiи нашей мѣшкающимъ, духовнымъ и свѣтскимъ сыномъ нашего смиренiя. Ласка вамъ и покой и милюсть отъ Бога Всемогущого и Пана нашего Иисуса Христа.

«Вѣдомо чинимо, ижъ маючи я о томъ вѣдомость, же в. м. нѣякое porozumѣнiе о мѣѣ маючи, яко быхъ я мѣлъ зъ нѣкоторыми владыками нѣякіи новыи обычаи въ Церковь нашу каеолическую Вѣсточную закону Греческо-

go, nad vstawy y postanowienia świętych apostołow y oycow ś., wnosić,—а так w. мѣсиом przez то мое писаніе wiadomość daię: iakom o tym nie myślił, y teraz myśleć nie chcę, abym swoją prawą wiarę w podeptanie podał, y swego nabożeństwa odstępcą ||(16) był, y rękopłożenia świętego oycy patriarchy nizacz sobie nie dbał. Co w. m., odemnie wiadomość wziąwszy przez то писаніе моє, о mnie tego nie rozumiecie, ale statecznie w боiaźни Bożej y przy wierze naszej chrześciańskiej świętej Bożej Wschodniej Cerkwie mocno stoiąc, wiatrom burzliwym, iako trzcina, kolebać się nie dawajcie. A ia obiecuję przy w. m. y do gardła swego tego bronić. A za tym miłość Boża y modlitwa naszego vniżenia, niech będzie ze wszystkimi wami. Pisano anno et die, ut sup., według starożytnego w Nicei Duchem Ś. postanowionego kalendarza».

Item z listu iednego, od tegoż metropolita do iego мѣси pana wojewody Kijowskiego, z Nowogrodka, w marcu roku 1595 danego, słowa wypisane:

«Iako pierwiy, tak y teraz, według namowy naszej szyrokiey, mając wszystko na baczeniu ku obnażeniu tego skrytego fałszu, barzo dobrze trafiło się, że teraz w manasterzu Słuckim oycy władykę Lwowskiego zastał, z ktorego wierzę, iż pożar ten szkodliwy Cerkwie naszej Oryentalney y wszemu prawosławnemu narodowi nie powstanie; y iako inszych episkopow takiego przedsięwzięcia niewiadom, tak y iest wielce przeciw vmystom złym ich; y przysięgę na ewanieliey na то uczynił, że iako о tym nie wiedział, tak z nimi y przestawać nie chce; y obiecał z kaźdey miary temu stróżem w Koronie być, y zabiegać о wszystkim do mnie, y

го, надъ уставы и постановенья святыхъ апостоловъ и отцевъ святыхъ вносити,—а такъ в. м. черезъ тоє писанье мое вѣдомость дам: яко въ томъ не мыслилъ, и теперъ мыслити не хочу, абимъ свои права вѣру въ потоптанье подаль, и своего набоженства отступникомъ былъ, и рукоположенья святого отца патриарха низашто собѣ не дбаль. Што в. м. отъ мене вѣдомость взявши ||(18) черезъ тоє писанье моє, о мнѣ того не розумѣйте, але statecznie въ боязни Bożej и при вѣрѣ нашей христіанской и въ святой Bożej Восточной Церкве моцне стоячи, вѣтромамъ бурливымъ, яко тростина, колебатися не давайте. А я обѣцую при в. м-х. и до горла своего того боронити. А за тымъ милость Božia и молитва нашего смиренія нехай будетъ со всѣми вами. Писанъ року и дня, яко вышше, według старожитного въ Никеи Духомъ Святымъ постановленаго календаря».

И зась зъ листу одного отъ тогожъ митрополита до его милости пана воеводы Киевского, зъ Новогродева, въ мартѣ року 1595 даного, слова выписаны:

«Яко перше, такъ и теперъ, według намовы нашей широкой, маючи все на баченю ку обнаженю того скрытого фалшу, барзо добре трафилося, жемъ теперъ въ монастыру Слуцкомъ отца владыку Лвовского засталъ, съ которого вѣру, ижъ пожаръ тотъ шкочливый Cerkwie нашей Восточной и всему православному народови не повстанеть; и яко иншихъ епископовъ такого передсебевзятыя невѣдомъ, такъ и есть велице противъ умысломъ злымъ ихъ; и присягу на евангеліи на тоє учинилъ, же яко о томъ не вѣдалъ, такъ зъ нами и переставати не хочеть; и обѣцаль съ каждой мѣры тому сторожемъ въ Коронѣ быти, и забѣгати о всемъ

do w. x. mści wiadomość, co by zasły-
szał, dawać. Który iż był z sądu nasze-
go duchownego na dekrecie zdan, godzi-
ło mi się onego, dla tych przyczyn y pod
takim czasem, iż czynnym strożem od
innych episkopow przy dworze y ||(17)
doma obiecował się być, z tego zdania
wypuścić; iakoż dla wtwierdzenia w
tych obietnicach iego list podniesienny
błogosławieństwa naszego daliśmy mu.
W czym osobiwie w. x. mści, iako
prawosławnemu oku cerkiewnemu, wsze-
lakim sposobem staranie y wywiedywa-
nie czynić godzi się, dla bogomodlstwa
wszystkich za siebie chrześcian. A mia-
nowicie żeby w. m. onego zmija ray-
skiego y lisa chytrego, o którymem
przed w. m. mówił, strzedz się raczył,
y o nim przemyśl pilny w żywocie
swoimi działał, aby nieprzyiaciel cer-
kiewny rogu nie podnosił, y w iame
wpaść etc.

Z drugiego listu metropolitowego do
iego m. pana wojewody Kijowskiego
(de data z Nowogrodka 12 august[a],
1595) słowa formalia wypisane:

«Тых terazniejszych несчастливых
czasow, na ktoem niefortunnie trafił
za grzechy swe, dokądem żyw, оплakać
nie mogę! Y Бог то serca widzący
wie, co na potym z sobą będzie czynić!
Pewnie przydzie mi łaskę położyć y
iego krolewskiey mści czołem vderzyć,
aby się tak spokojnie przeżyło, a nie
iako teraz, że mnie do w. x. m. vdano,
iakobym, iuż zapomniawszy stateczności
y powołania swego, nabożeństwo y
wiarę Oryentu myślного podeptać wa-
żył się, vwiedzion będąc chciwością, abo
vganiając się za manastyrem Pечер-
skim, na ktory ani myślę y pewnie nie
pragnę: acz iego krolewska mość w se-
quester do czasu poruczył mi go był

РУССКАЯ ИСТОРИЧЕСКАЯ БИБЛИОТЕКА.

до мене, и до вашей к-ж. мил. вѣдо-
мость, што бы слышалъ, давати. Ко-
торый ижъ былъ зъ суда нашего духов-
наго на декретѣ зданный, годиломися
оного, для тыхъ причинъ и подъ та-
кимъ часомъ, ижъ чуйнымъ сторожемъ
отъ иныхъ епископовъ при дворѣ и до-
ма обѣцовался быти, съ того зданя вы-
пустить; явожъ для утверженья въ
тыхъ обѣтницахъ его листъ поднесенный
благословенства нашего далисмь ему.
Въ чомъ особиwie вашей к-ж. мил., яко
православному оку церковному, вшеля-
кимъ способомъ старанье и вывѣдованье
чинити годится, для богомолства всѣхъ
за себе христианъ. А меновите, жебы
в. м. оного зміа райского и лиса хит-
рого, о которогомъ предъ в. м. мовиль,
стеречись рачиль, и о немъ промысль
пилный въ животѣ своемъ чиниль, абы
непріатель церковный рога не подно-
силъ, и въ яму впасть».

|| (об. 18) Зъ другого листу митропо-
литового до его милости пана вое-
воды Киевского (данъ зъ Новогородка 12
августа, 1595) слова власными выпи-
саны:

«Тыхъ теперешнихъ несчастливыхъ
часовъ, на которнемъ неfortunне тра-
филь за грѣхы свои, доколамъ живъ,
оплакати не могу! И Богъ то сердце
видячи вѣдаетъ, што напотомъ зъ со-
бою будетъ чинити! Певне приидеть
ми лъску положить и его кр. мил. чо-
ломъ ударити, абыся такъ спокойне
прожило, а не якъ теперь, же мя до
вашей к-ж. мил. удано, якобымъ, южъ
запомнѣвши stateчности и поволанья
своего, набоженство и вѣру Востоку
умного потоптати важилсѣ. уведень бу-
дучи хтивостью, албо уганяючися за мо-
настыремъ Печерскимъ, на который
анѣ мышлю и певне не прагну: ачъ
его кр. мил. въ держанье до часу по-

взятъ, у на то ся не касзѣ, бо мамъ z sobą co czynić» etc.

«А z strony wiary y zakonu Greckiego: iakobym się mógł ważyć tak wielkie y poważne rzeczy psować?! Przy czym nie tylko maiętność, ale y gardło gotowem odważyć, ile maiąc podpory w. x. mści, bez ktorego każda sprawa wątła być musi. А iako teraz widzę, że iuż, przez || (18) niebacznych ludzi o mnie dania sprawу, v w. x. mści писаніе listow moich małej są wiary; iednakże śmieie piszę, y Chrzista Boga proszę, abym wždy vstnie gdzie z w. x. mścią namowić się mógł, y dostateczną o sobie y niewinności swoiey sprawę dał. Tamżebyś w. m. wiedział, co iest w tym, od kogo się te burdy zapaliły, y kto przyczyną. Dla Boga, mściwie xiąże, synod nam duchownym y świeckim w. x. mość złożyć racz, ktorego pilna y gwałtowna potrzeba, iakoż to w Litwie wszyscy prawosławni tego potrzebują. Bo wieleby dobrego na nim się zbudowało, gdyby się ta złość iawiła y rugowała. Co wszystko łącno w. x. m. v iego krolewskiej mści ziednać raczysz, gdy będzie na to wola w. x. mści. А synod aby nigdziey nie był, tylko w Nowogrodку» etc., etc.

«Z trzeciego listu metropolitowego, do iego-m. pana wojewody Kijowskiego, z Nowogrodka, die 28 septemb[ra] 1595 pisanego, słowa własne wypisane:

«Szyroce mi w. x. m. piszesz y znać daiesz, iakoby prawosławna wiara nasza ze wszystkim przez nas pod zwierzchność Rzymską iuż zaprzędana być miała. Czemu wielcem się zdumiał, tak iż do siebie przyść nie mogę! А nie mniey

ручилъ миего былъ взяти, и на то ся не кашу, бо мамъ зъ собою што чинити» и прочее:

«А зъ стороны вѣры и закону Греческого: iakobymъ ся могъ важити такъ великой и поважной речи psovati?! При чимъ не толко maiętność, алемъ и горло готовъ отважити, иле мамъчн подпору вашей к-ж. мил., безъ которого каждая справа утла быти муситъ. А якъ теперь вижу, же южъ, черезъ небачныхъ людѣй о мнѣ данья справы, у вашей к-ж. мил. писане листовъ моихъ малой суть вѣры; однакъ же смѣло пишу, и Христа Бога пропну, абымъ вжды устне гдѣ зъ вашею к-ж. мил. намовитися могъ, и достатечную о собѣ и невинности своей справу далъ. Тамъ же бысь в. м. вѣдалъ, што естъ въ томъ, отъ kogo ся тии бурды запалили, и кто причиною. Для Бога, мил. к-ж., синодъ намъ духовнымъ и свѣтскимъ ваша к-ж. мил. зложити рачъ, которого pilnaa и eгвалтовная потреба, явожъ тутъ въ Литвѣ всѣ православыни того потребуютъ. Бо много бы доброго на немъ ся збудовало, егды бы ся тая злость явила и выткнула. Што все ладно ваша к-ж. мил. у его кр. мил. зъеднати рачишь, если будетъ на то воля вашей к-ж. мил. А синодъ aby нигдѣ не былъ, едно въ Новогородку».

Съ третего листу митрополитового, до его милости pana воеводы Киевского, зъ Новогородка дня 28 сеп[тебра] 1595 писаного, слова власны выписаны:

|| (19) «Широце ми ваша к-ж. мил. пишешъ и знати даешъ, якобы православноа вѣра наша зовсѣмъ черезъ насъ подъ зверхность Римскую южъ запродана быти мѣла. Чому велицемъ ся здумялъ, такъ ижъ до себе прити не

przywiódł mię w rozpacz szkrypt iakis, między ludzie puszczoney, w ktorым mię, nieprzekonanego niiakim odszczepieństwem, to Iudaszem, to zdraycą swey wiary mianuie y rowno z inszymi policza,—mnie; ktorы, będąc y szczyre sługą y małogodnym bogomodcą w. x. m., z chęci swey nie zaniechywałem znać dawać o tey bezbożności, iako y od ktorego czasu, przez kogo się wszczęła. Posyłałem, pisałem, przestrzegał częstokroć, od tego czasu, iako mi się dostało iuż o tym wiedzieć, chcąc opponować się przeciwko te||⁽¹⁹⁾mu, a za wodzem y powodem w. x. m., tego, na ktorым z przednich wiekow y teraz naszey wiary Wostoczney ozdoba stoi, iść a do krwi za wiarę świętą y za zakon swoy cierpieć y vmrzeć gotow będąc» etc.

«А в. м. dziwnie o mnie nie wieząc, przypominać raczysz, iakobym Hryhora słuźebnika swego do Krakowa, z Krakowa do Rzymu z władykami wyprawил, ktorego nie po tom posyłał, ale tych odstępnikow, od przedsięwzięcia tego iechania nierozmyslnego, ile bez synodu, do Rzymu hamuiąc, aby się z w. x. m. y z innymi na synodzie złożonym pierwey o tym znieśli y naradzili. О czym vrząd w. x. m. Włodzimirski, gdzie on y z czym był posłan, vfam, że przystoynie o wszystkim wie. Iesli tak vmyslnie na to się vsadzili, a iż być inaczey nie mogło, a to iechali, iesli do Krakowa, czyli do Rzymu,—ia mocy takiey mieć nie mogli ich hamować, bo też nicem od nich iawnego z przyiazdu ich Krakowskiego nie miał, y teraz nie mam, y mieć nie chcę. Władyctwa też Połockiego y nie myślił dzierżeć, y nie chcę,—v pewnych w. x. m. dowiedzieć się raczysz» etc., etc.

могу! А не мнѣй привелъ мя въ распачъ шкриптъ явнѣсь, межѣ люди пущеннѣй, въ которомъ мене, непреконаного ни якимъ отщепенствомъ, то Юдашемъ, то зрадецю своею вѣры менуетъ и ровно зъ иншими поличаетъ,— мене, которнѣй, будучи и щире слугою и малогоднымъ богомолцемъ ваш. в-ж. мил., не занеховалемъ знати давати съ части своей о той безбожности, яко и отъ которого часу, черезъ кого ся почала. Посылаемъ, писовалъ, перестерегалъ частокротъ, отъ того часу, яко ми ся южъ достало о томъ вѣдати, хотячи опоноватися противъ тому, а за вожемъ и поводомъ ваш. в-ж. мил., того, на которомъ съ переднихъ вѣковъ и теперъ нашей вѣры Восточной оздоба стоить, ити а до крове за вѣру святую и за законъ свой терпѣти и умерети готовъ будучи» и прочая.

«А в. м. дивне о мнѣ не вѣрачи, припоминати рачишь, яkobымъ Григоріа служебника своего до Кракова, съ Кракова до Риму зъ владыками выправилъ, которогомъ не по тое посылалъ, але тыхъ отступниковъ, отъ передсавзятя того вѣханья нерозмыслного, иле безъ синоду, до Риму гамуючи, aby ся зъ ваш. в-ж. мил. и зъ иними на синодѣ зложеномъ перво о томъ знесли и нарадили. О чомъ урядъ ваш. в-ж. мил. Володимерскій, гдѣ онъ и съ чимъ былъ посланъ, уфам, же пристоине о всемъ вѣдаетъ. Если такъ умыслне на тое ся усадили, а ижъ быти иначей не могло, а то вѣхали, если до Кракова, чили до Риму,—я mocy таковой мѣти не могъ ихъ гамовати, бо тежъ ничогомъ отъ нихъ явного съ приязду ихъ Краковского не мѣлъ, и теперъ не маю, и мѣти не хочю. Владычества тежъ Полоцкого не мыслилъ держати, и не хочетъ,—у певныхъ ваша в-ж. мил. до вѣдатися рачишь» и прочая.

«Ieszcze iakoby się w. x. m. zdało pisać do pozostałych episkopow, aby oni bez omieszkania o tym poczuwszy się, do mnie, iako do starszego, ziechali się dla porozumienia o tym: gdyż oni zawždy na moje pisanie dla potrzeb duchownych są nieczuli, y pisanie nie poważają,—wierzę, żeby za radą w. x. mści chętniejszy byli przejeździć się ku mnie do Nowogrodka. A gdyby oni chcieli y wolą swoją w. x. m. oznajmili tak wdziać,—na onże czas, dla lepszego potężstwa, potrzeba pilno przy w. x. mści z tymi wszystkimi, których w. m. sposobi dla zastanowienia mężnego przeciw takowey zdradzie, aby na liście otworzystym zacnych panow, szlachty wiary naszej Greckiey pieczęci ze dwieście, ||(20) opponując siebie z podpisami rąk, na pomoc y siebie mieć mógł, przez posłanego od w. m. do siebie, za którym abym silniey popierać ważył się. A ia tegoż czasu y przy tym posłańcu, swoy list z ich mściami episkopy, według listu onegoż sprawiwszy podpisać, by y na wrzędzie przyznać gotow będą».

Z listu władyki Włodzimirskiego, do iego m. pana wojewody Kijowskiego, ze Włodzimirza danego, dnia 17 marca, roku 1595, słowa własne wypisane:

«O byciu oycy władyki Łuckiego w Krakowie, aż tu przyechawszy, dowiedziałem się. Ale żeby od kogo w poselstwie iędzić miał, świadczę Panem Bogiem, że o tym ani słychał, y nie rozumiem tego o nim, żeby tam z jakim poselstwem od kogo iędzić miał. Abo żebyśmy co takowego postanowić między sobą mieli—o tym się nam ani sniło. Azaż my tego nie baczym: chociaż byśmy się wszyscy episkopi na tę wnią zgodzili, a wszystko chrześcianstwo

«Еще якобы ся ваш. к-ж. мил. зда-ло писати до pozostałychъ епископовъ абы они безъ [о]мѣшканья о томъ почувшись, до мене, яко до старшого, зѣхались, для порозумѣня о томъ: кдыжъ они завжды на мое писанье для потребъ духовныхъ суть нечуйни, и писанья не поважаютъ,—вѣру, же бы за радю ваш. к-ж. мил. хутливиши были проѣздитися ко мнѣ до Новогородка. А кдыбы они хотѣли и волю свою ваш. к-ж. мил. ознаямили такъ учинити,—на онъ же ||(об. 19) часть, для лѣпшого потужства, потреба бы пилю при ваш. к-ж. мил. съ теми всѣми, которыхъ в. м. способишь, дѣля застановенья моцного противъ таковой зрады, абы на листѣ отвористомъ зацныхъ пановъ, шляхты вѣры нашей Греческой печатей зо двѣстѣ, опонуючи себе съ подписами рукъ, на помочъ у себе мѣти могъ, черезъ посланого отъ в. м. до себе, за которымъ абымъ силнѣй попирати важился. А я тогожъ часу и при томъ посланцу свой листъ зѣ ихъ милостями епископы, ведлугъ листу оногожъ справивши подписати, бы и на урядѣ признати готовъ буду».

Зъ листу владыки Володимерского, до его милости пана воеводы Киевского зъ Володимера даного, дня 17 марта, року 1595, слова власны выписаны:

«О бытью отца владыки Луцкого въ Краковѣ, ажъ тутъ приѣхавши, доведѣдаемся. Але жебы отъ кого въ поселствѣ ѣздити мѣль, свѣтчу Паномъ Богомъ, жемъ о томъ ани слыхалъ, и не розумѣю того о немъ, жебы тамъ зѣ якимъ поселствомъ отъ кого ѣздити мѣль. Албо жебысмы што такового постановити межи собою мѣли—о томъ ся намъ ани снило. Азажъ мы того не бачимо: хотя бысмо ся всѣ епископы на тую унѣю згодили, а все бы христианство

by na to nie pozwoliło, żeby to tylko prożna praca a ohyda nasza była v owieczek naszymъ» etc.

«Анибы się też to nam godziło, tak kryiomkiem, bez synodu y wiadomości wszystkiey braciey naszej młodszej, rownych sług w Cerkwi Bożej, y innego chrześcijaństwa, a zwłaszcza w. m. panow chrześcijańskich, takąъ rzecz zawierać abo zaczynać. O tym y pomyślać, Boże, nie day» etc., etc.

Z drugiego listu między tymiż osobami (de data ze Włodzim., 25 mart. 1595) słowa formalia wypisane:

«Co się тycze nowin Krakowskich, y te baczę, że niepewne; ale chociaż by y pewne były, tego w. x. m. o moiey osobie nie racz rozumieć. Zaprawdę, żeć o membranach ni iakich ni wiem, bom ich nikomu ni nacz || (21) nie dawał. Wszakże «nie iest nic tak тайного, żeby napotym nie było iawnego», czego y życzę, bo w tym się czuję, że nie był początkiem do żadney rzeczy».

Z listu trzeciego tegoż władyki do iego m. pana wojewody Kijowskiego (de data z Lublina 5 august[a] 1595) słowa własne:

«Zwrociwszy się z Krakowa» etc., «gdzie, gdy po nas to mieć chciano, żebyśmy do Rzymu z posłuszeństwem iechali, opatrując nas wszelakimi dostatkami,—powiedzieliśmy, że to ieszcze nie koniec: боśmy to tylko samych siebie vpewniając spisali się; ale idzie też nam o owce Christusowe pastwy naszej, aby y. te z nami zgodziły się» etc.

«Y gdychmy między inszymi rzeczami tę naprzednieyszą być wskazowali, iż w. x. m., iako naprzedniejszy filar y ozdoba Cerkwie Bożej, tey religiey naszej będąc, ieszcze z nami w tym

ство на то не позволило, жебы то только порожня праца а огида наша была у овечовъ нашихъ» и прочая.

«Анибы ся тежъ тое намъ годило, такъ крьючися, безъ синоду и вѣдомости всей брати нашей молодшей, равныхъ слугъ въ Церквѣ Божей, и иного христианства, а звлаща в. м. пановъ христианскихъ, таковую речь замыкати албо зачинати. О томъ и помышляти, Боже, не дай».

Зъ другого листу между темижъ особами (данный зъ Володимера, 25 марта 1595) слова власны выписаны:

«Што ся тиче новинъ Краковскихъ, и тыи бачу, же niepewny; але хотяжъ бы и певны были, того ваша в-ж. мил. о моей особѣ не рачъ розумѣти. Заправды, же я о мамрамѣхъ ни якихъ не вѣдаю, бо мѣ ихъ никому ни на што не давалъ. А ведже «не естъ такъ || (20) ничого тайного, жебы напотомъ не было явно», чого и зичу, бо въ томъ ся чую, жемъ не былъ початкомъ до жадной речи».

Зъ листу третего тогожъ владыки до его мил. pana воеводы Киевского (данъ зъ Люблина, 5 августа 1595) слова властны:

«Звернувши съ Кракова» и прочая, «гдѣ, кды по насъ того мѣти хочено, жебыхмы до Риму съ послушенствомъ ѣхали, осмотруючи насъ вшелякими достатками,—повѣлихмы, же то еще не конецъ: босмы то только самыхъ себе упевняючи списалися; але идеть тежъ намъ о овцы Christовы паствы нашей, абы и тыи зъ нами згодилися» и прочая.

«И кдысмы между иншими речами тую найпереднѣйшую быти указовали, ижъ ваша в-ж. мил., яко найпереднѣйший филаръ и ozdoba Церкви Божей, тоей релѣи нашей будучи, ещесь зъ

zgodzić się nie raczył, ale potrzebuiesz na to synodu, o który y my z wielkim vsiłowaniem przed tą drogą prosili,—y stało było na tym, że zjazd miał być pozwolon y czas naznaczon. Aliści potym, za nieiakimi nowinkami, tego zjazdu odmowiono, a w drogę iechać kazano, nad nadzieję, прѣдко. A tak, мѣсиwy паніе, gdyż to teraz w rѣkach swoich masz, możesz Cerkwi Bożej wiele dobrego vczynić y zaenemu imieniowi swemu wieczną a nieśmiertelną pamięć y sławę ziednać» etc.

Z czwartego listu pomienionego wладыki, do teyże osoby ze Włodzimirza die 23 august. 1595 pisanego, własność słow wypisana:

«Nie doczekawszy się niakiego roskazania w. m., atoli widzę, że się nam czas naznaczoney drogi naszey przybliża, z ktorey iakoby się wypleść— y sam nie wiem. Bom był wszytkę nadzieję moję położył w tym, ||(22) żeś w. m. miał nas z tey drogi, teraz wyzwolic, na którą, ile pod takowym czasem y w tym rozerwaniu, iako radbym iechał— samemu to Panu Bogu iawno! Teraz tedy y sam nie wiem, co czynić y iako się z tey drogi wymowić mam! Chyba nadzieia w łasce Bożej a w osobie w m. pana moiego mѣsiwego, że to pisanіem swoim v iego krolewskiej mѣci ieszcze zadzierżec możesz, aby nam nie kazał iechać aż po synodzie» etc.

нами въ томъ згодитися не рачилъ, але потребуешъ на тоє синоду, о который и мы зъ великимъ усилваньемъ передъ тоєю дорогою просили,—и стало было на томъ, же зъяздъ мѣлъ быти позволенъ и часъ назначенъ. Але потомъ, за нѣякими новинами, того зъязду отмовлено, а въ дорогу ѣхати казано, надъ надѣю, прудко. А такъ, милостивый пане, егдажъ тоє теперъ въ рукахъ своихъ маешъ, можешъ Церкви Божой много доброго учинити и зацному имени своему вѣчную а несмертelnую память и славу зъеднати».

Съ четвертого листу помененаго владыки, до тоеежъ osoby зъ Володимера дня 23 августа 1595 писаного, власность словъ выписана:

«Не дочекавшись ни якого росказанья в. м., атоли вижу, же ся намъ часъ назначенный дороги нашей приближаетъ, съ которой явобы ся выплести— и самъ не вѣдаю. Bomъ былъ всю надѣю мою положилъ въ томъ, же в. м. мѣлъ насъ съ тоєю дороги теперъ выволити, на которую, иле подъ таковымъ часомъ и въ томъ розорванью, яко радъ бымъ ѣхаль— самому то Пану Богу явно! Теперъ тогды и самъ не вѣдаю, што чинити и яко ся съ т[о]ей дороги вымовити маю! Хиба надѣа въ ласцѣ Божой а въ особѣ в. м. пана моего милостивого, же то писаньемъ своимъ што (sic) его кр. мил. еще задержати можешъ, абы намъ не казалъ ѣхати ажъ по синодѣ».

Pierwszey części odpowiedzi

Rozdział III,

zamykający w sobie prawo pospolite Koronne, którego naruszeniu metropolit z władzkami dał przyczynę.

Prawo, o którym się ten rozdział pisze, jest dwojakie: jedno—niepisane, które zwyczajem zowiemy, drugie—pisane, które zaś na dwoie rozdzielić się może. Bo jedno w statutach y w konstytucjach, wszystkim pospolitych, zamknięte jest; drugie w liściech y w przywilejach, które się z tej miary, że nie są w statut wpisane, prywatnymi nazwać mogą. O prawie niepisanym abo zwyczajowi siła mówić nie potrzeba y pokazowania, że go metropolit y z władzkami wzruszył: wszyscy to ludzie widzą, wiedzą y przyznawają, a podobno y sami ci wzruszyciele z to nie mają w sobie śmiałości y niewstydlivosti, aby tego przeciw mieli. Prawo pisane—gdyby się dostatecznie przekładać miało, przyszło by niezliczoną rzecz przywilejow y listow tu wpisać, ktorymi częstokroć, a osobliwie przy fundowaniu iakich cerkwi y przy nadawaniu do nich dobr przez książęta Ruskie, a potem przez krole Polskie sprawy ||(23) książąt potwierdzające.—wolność y trwałość religiey Greckiey znamenicie iest wtwierdzona. Lecz żeby to nazbyt barzo ten szkrypt przedłużyć, a nazbyt wielkie z niego volumen czynić musiało,—nie chcę się tych listow wszystkich y przywilejow wpisowaniem czytelnikowi vprzykrzać. Tylko w przyszłym rozdziale kilka świeżych krola Stefana y krola iego mści pana dzisieyszego ku temu się ściągających listow, a tu w

|| (об. 20) Першей части отповѣди

Роздѣль 3,

зamykający въ собѣ право посполитое Коронное, которого нарушенью митрополитъ зъ владыками далъ причину.

. Право, о которомъ ся тотъ роздѣль пишеть, есть двоякое: одно—неписаное, которого звычайемъ зовемо, другое—писаное, которое зась на-двое роздѣлится може. Бо едно въ статутѣхъ y конституціяхъ, всѣмъ посполитыхъ, замкнено есть; другое въ листѣхъ а въ привилеяхъ, которое ся съ той мѣры, же не суть въ статутъ вписаны, приватными назватися могутъ. О правѣ неписаномъ abo звычайу много мовити не потреба и показованя, же его митрополитъ и зъ владыками взрушилъ: всѣ то люди вѣдаютъ и признавають, а подобно и сами тии взрушителѣ съ тое не мають въ собѣ смѣлости и невстыдливости, aby того прѣти мѣлѣ. Право писаное—егдыбы ся достатечне пере-клатати мѣло, пришло бы незличоную речъ привилеовъ y листовъ тутъ вписати, ktorыми частокротъ, а особливе при фундованью якихъ церквей и при надаванью до нихъ добръ черезъ княжата Рускии, а потомъ черезъ королѣ Полскии справы князатъ potwierджаючи,—волность y trwałość религи Греческой знамените есть утвержена. ||(21) Тежь же бы то назбыть барзо тотъ шкриптъ продолжить, а назбыть великии книжки учинити мусѣло,—не хочеться тыхъ листовъ всѣхъ и привилеовъ вписованьемъ чителникови уприкрятѣ. Толоко въ пришломъ роздѣлѣ килка свѣжихъ короля Стефана и кр. его мил. пана нынѣшнего ку тому ся стягающихъ листовъ, а тутъ въ томъ параграфы

tym paragrafy niektore z statutu y z konstytuciy krotce przypomnę y, dla informacyey czytelnikowi, przypiszę.

A naprzod z przywileiu przywrocenia ziemie Wołyńskiej do krolestwa Polskiego, przez krola Zygmunta-Augusta na seymie Lubelskim w roku 1569 danego, kładę te słowa:

«Тымъ способом obiecuemy y powinni бѣdziemy: достоенств y dignитарств y vrzędow ziemie naszej Wołyńskiej, duchownых y świetskich, wielkich y małych, tak Rzymского iako y Greckiego zakonu бѣдących, nie vmnieyszać, ani zatłumiac y owszem wcale zachować».

Potym kładę słowa takieъ z przywileiu przywrocenia xięstwa Kijowskiego do Korony Polskiej, na tymъ же pomienonym Lubelskim seymie tegoъ czasu spisanego:

«Обiecuemy y powinni бѣdziemy: достоенств y dignитарств y vrzędow ziemie naszej Kijowskiej, duchownых y świetskich, wielkich y małych, tak Rzymского iako y Greckiego zakonu бѣдących, nie vmnieyszać, ani zatłumiac, y owszem wcale zachować».

Tymi takimi słowy, vmnieyszania y zatłumiania достоенств zabraniającymi, że rozność, a w rozności całość y zachowanie tych dwu tylko religiey Rzymskiej y Greckiey iest warowana — ktoъ не widzi? A iż metropolit y z towarzyszmi swemi niektoremi wła||**(24)**дыками do papieжа Rzymского послушенства przystąpił, a tak nie tylko zwierzchności, ale y religiey a wiary Greckiey (iako się to niżej w rozdziale VII tey części szyrzey pokaże) rzeczą samą odstąpił, — rzecz iest iawna, że tym takim odstąpieniem, iako do zniesienia Greckiego naboženstwa, tak y do vmnieyszania a zatłumienia Greckiego

нѣкоторые зъ статуту и зъ конституцій коротко припомяну и, для вѣдомости чителникови, припишу.

A напередъ съ привилею привороченья землѣ Волинской до короля (sic) Полского, черезъ короля Жигмонта-Августа на сеймѣ Любелскомъ, въ року 1569-мъ даного, кладу тии слова:

«Тымъ же способомъ обѣцуемо и повинни бѣдемо: достоенствъ y дигнитарствъ y урядовъ землѣ нашей Волинской, духовныхъ и свѣтскихъ, великихъ и малыхъ, такъ Римского яко и Греческого закону будучихъ, не уменьшати, ани затлумяти, и овшемъ вѣдѣлѣ заховати».

Потомъ кладу слова такіеъ съ привилею привороченья князства Киевского до Корунны Полской, на томъ же помениномъ Любелскомъ сеймѣ тогоъ же часу списаного:

«Обѣцуемы и повинни бѣдемо: достоенствъ и дигнитарствъ и урядовъ землѣ нашей Киевской, духовныхъ и свѣтскихъ, великихъ и малыхъ, такъ Римского яко и Греческого закону будучихъ, не уменьшати, ани затлумяти, и овшемъ вѣдѣлѣ заховати».

||**(об. 21)** Тыми таковыми словы, уменьшанья и затлуменья достоенствъ заборяющими, же розность, а въ розности цѣлость и захованье тыхъ двохъ тѣло религии Римской и Греческой ест варована — ктоъ не видитъ? А иъжъ митрополить и зъ товаришми своими нѣкоторыми владыками до папѣжа Римского послушенства приступивъ, а такъ не толо зверхности, але и религии а вѣры Греческой (яко ся то ниже въ роздѣлѣ семомъ тоей части ширей поважетъ) речью самою отступилъ, — речъ ест явна, же тымъ такимъ отступеньемъ, яко до знесенья Греческого нaboженства, такъ и до уменьшенья а за-

zakonu, a pogotowiu do wzruszenia tego pomienionego prawa dał wielką okazyą y przyczynę. Bo iż, za tą ich sprawą y postępkiem, ieden się pasterz stanowi, iedna owczarnia buduie, iedna obedientia vtwierdza. A což po tak wielu iednakiey władzy y iednakiego dostoiestwa duchownych będzie? Władcytwa a biskupstwo, władyka a biskup—choć słowy rozni, rzeczą iednak iedno są. Tylko to ich podleganie — iednych Rzymskiey, drugich Greckiey zwierzchności — od siebie rozniło. Ale gdy oboi pod Rzymskiego papieża posłuszeństwem będą, iuz władcytwa y władykowie vstać a biskupstwy y biskupami zostać będą musiały. A iż w iedney diocezyey dwiema biskupom y dwiema biskupstwom być—iest rzecz y nie krzczna, y poniekađ prawem kościelnym zabroniona, y niepotrzebna (bo może to ieden odprawić), — aliści z dwoch Łuckich, z dwoch Chełmskich etc. biskupow tylko się po iednym sowitem biskupie wylęże. A wybornie się to zeydzie. Bo przytaczać będą mogli przeciwko nam naszegoż Chrystostoma, owe do Syziniusza rzeczonye słowa ¹: «iedno miasto dwoch biskupow mieć nie ma». Y tak zaś do tego nam przyidzie, do czego liszce było przyszło, gdy się zbierała na żebranie z wilkiem, który ono sposob działu liszce taki opowiedał: «co będzie moje, to niechay będzie moje, a co będzie moje y twoje, to ia ziem oboie». Pan Bog niechay zachowa, aby do tego nie przychodziło! Iakoż gdy te postęпки metropolita y ||(25) władykow rzeczą samą zganione y pokarane będą, a stateczność przy starożytney Greckiey reli-

глуменя Греческого закону, а поготову до взрушенья того помененого права дасть великій поводъ и причину. Бо ижь, за тою ихъ справою и поступкомъ, одинъ ся пастырь становить, одна овчарня будуетъ, одно послушенство утверждаетъ. А штожь по такъ много одинакой власти и одинакого достоенства духовныхъ будетъ? Владыцтво а бискупство, владыка а бискупъ — хотяи слова розны, речу однакъ одно суть. Толко тое ихъ подлеганье — одныхъ Римской, другихъ Греческой зверхности—отъ себе рознило. Але егда обадва подъ Римского папѣжа послушенствомъ будутъ, южь владыцтва и владыкове устати а бискупствы и би||**(22)**скупами зостати будутъ мусѣли. А ижь въ одной парафѣи двѣма бискупомъ и двѣма бискупствомъ быти — есть речъ и неслушна, и правомъ костелнымъ забронена, и непотребна (бо можетъ тое одинъ отправить),—ажъ зъ двохъ Луцкихъ, зъ двохъ Холмскихъ бискуповъ толко ся по одномъ совитомъ бискупѣ вылупить ². А выборне ся тое зыдетъ. Бо прятачати будутъ могли противко намъ нашегожъ Хризостома онии до Созонта реченыи слова ³: «одно мѣсто двохъ бискуповъ мѣти не маеть». И такъ зась до того намъ приидеть, до чого лисици было пришло, егда ся збирала на жабранину зъ волкомъ, который способъ лисици дѣлу такой оповѣдалъ: «што будетъ мое, то нехай будетъ мое, а што будетъ мое и твое, то я зымъ оное». Панъ Богъ нехай заховаетъ, абы до того не приходило! Якожь егда тыи поступки митрополита ⁴ и владыковъ речю самою зганены и покараны будутъ, а stateczność при ста-

¹ На полѣ: «Socrates Hist. Ecclesiasticarum lib. 6, ca. 1».

² На полѣ: «вылупеть». ³ На полѣ: «Сократъ, Истор. книга 6, глава 1». ⁴ Въ старопечатномъ экземплярѣ ошибка: «митрополитъ».

giey w nas Orientalney Cerkwie synach naydować się będzie, — da Pan Bog, do tego nie przyidzie. To tylko przeto się przypomniać y rozważyć zdało, aby każdy obaczyć mógł, że metropolit y z swym towarzystwem naruszenia pomienionych ziemie Wołyńskiej y xięstwa Kijowskiego przywileiow dał przyczynę, etc.

Teraz do inszych praw wzruszenia postępując, przypominam z konfederacyey generalney, przez rady Koronne, duchowne y świeckie, y rycerstwo wszystko, y stany insze iedney nierozdzielney rzeczy pospolitey, z Wielkiej y¹ z Małej Polski, wielkiego xięstwa Litewskiego, Kijowa, Wołynia, Podlasza, ziemie Ruskiey etc., pod czasem interregni na seymie głównym Warszawskim, 28 dnia stycznia, roku 1573, uchwaloney, owe słowa:

«Абы wszystkie beneficia iuris patronatus regii praelaturarum ecclesiasticarum, iako arcybiskupstw, biskupstw y inszych wszelakich beneficij były dawane nie inszym, iedno Rzymskiego kościoła klerykom, indigenis Polonis, iuxta statutum. A beneficia kościołow Greckich ludziom teyże Greckiey wiary dawane być mają».

А іж тѣ конфедерацію niektórzy w wątpliwość przywodzić y nazwiska a mocy prawa оней nieprzyznawać zwyкли, — przetoż insze mieysca z konstytucyi tu przypiszę, ktoremi, częścią iawnie, częścią iakoby pokrycie, y konfederacya wtwierdzona y wolność nabożeństwa obwarowana iest. А то czynię dla tych nawięcey, ktorzy або konstytucyi nie mają, або choć mając nie czytają, або choć czytając, tego w nich tak dalece nie wważają y nie obserwiają.

¹ На погѣ: «головной».

рожитной Греческой религи въ насъ Восточной Церкви сынахъ найдоватися будетъ, — дасть Панъ Богъ, до того не приидеть. То только прето съ припомнѣти и розважити здадо, абы каждый обачити могъ, же митрополитъ и зъ своимъ товаришствомъ нарушенья помененныхъ землѣ Волинской и князства Киевского привилеювъ ||(об.22) даѣтъ причину.

Теперь до ивнихъ правъ взрушеня поступаючи, припоминаю съ конфедерациі еeneralной¹, черезъ рады Коронныи, духовныи и свѣтскіи, и ричерство все, и станы ивниіи одныне (sic) роздѣльныи речи посполитой, и зъ Великой и зъ Малой Полски, великого князства Литовского, Киева, Волиня, Подляша, землѣ Русской и прочая, подъ часомъ интерескни на сеймѣ головномъ Варшавскомъ, 28 дня генвара, року 1573, уфаленой, тыи слова:

«Абы всѣ добра подаванья крелевского преложенства костелного, яко арцыбискупствъ, бискупствъ [и] ивнихъ вслехъ добръ были даваны не ивнимъ, одно Римского костела клирикомъ, шляхтичомъ Полскимъ, ведле статуту. А добра костеловъ Греческихъ людемъ тоеже въры Греческое даваны быти мають».

А ижъ конфедерацію нѣкоторые въ вонтпливость приводити и назвиска а mocy права оной не признавати звыкли, — претожъ ивниіи мѣсца съ конституціей заразъ тутъ припишу, которыми, частью явне, частью якобы покрыте, и конфедерациа утверженаа и волность нaboженства обварована ест. А то чиню для тыхъ наболше, которые або конституціей не мають, або хотя маючи не читають, або хотя читаючи, того въ нихъ такъ далеко не уважають и не заховують.

Naprzod: w artykulech pakt, między stany Koronnymi a posły Henryka krola postanowionych, ta || (26) konfederacya iest poniekąd wtwierdzona: gdy ci posłowie obiecali y ręczyli za krola, że iako insze prawa y wolności dawne, tak też circa electionem sui sancitas, między ktoremi naprzedniejsza ta konfederacya była, trzymać y potwierdzić miał.

Druga: taż konfederacya mianowicie y iasnie iest wtwierdzona artykułami, Henrykowi ku poprzyśiężeniu od stanow podanemi y przezeń pierwey w Paryżu, potym w Krakowie poprzyśiężonemi. Miedzy ktorymi wtory ten iest:

«A iż w tey zacney Koronie narodu Polskiego, Litewskiego, Ruskiego, Iflantskiego y innych iest niemało dissidentes in religione,—przestrzegając napotym iakich sedicy y tumultow z tey przyczyny rozerwania abo niezgody religiey, warowali to sobie niektorzy obywatel Koronni konfederacyą osobliwą, że w tey mierze in causa religionis mają w pokoju być zachowani. Ktorą my im obiecuiemy trzymać wcale czasy wiecznymi».

Nadto, essentia rzecz sama teyże konfederacyey poniekąd iest wtwierdzona y onemi przysięgi, przez krola Henryka, tak w Paryżu, iako y w Krakowie, wczynionej, słowami:

«Pacem et tranquillitatem inter dissidentes de religione tuebor, manu tenebo, nec ullo modo, vel iurisdictione nostra, vel officiorum nostrorum, et statuum quorum uis autoritate, quemq. affici opprimique causa religionis permittam, nec ipse afficiam neque opprimam».

Potym kiedy krol Henryk odiechał, a

Напередъ: въ артикулѣхъ пактъ², межѣ станы Коронными а послы Генрика кроля постановленными, тая конfederacya есть якобы у|| (23)твержена: вгды тыи послове обѣдали и ручили за кроля, же яко иншии права и волности давныи, такъ тежъ при обирающю его уфаленны, межѣ которыми найпереднѣйшая тая конfederacya была, держати и потвердити мѣлъ.

Другая: таяжъ конfederacya меновите и ясне есть утвержена артикулами, Генрикови ку поприсяженю отъ становъ поданными и черезъ него перше въ Парыжу, потомъ въ Краковѣ поприсяжонными. Межѣ которыми второй тотъ есть:

«А ижъ въ той зацной Корунѣ народу Полского, Литовского, Руского, Ифлянского и иныхъ есть не малю розрозненыхъ въ набоженствѣ, — перестерегаючи напотомъ якихъ ростырквоу и тумултовъ съ той причины розорванья албо незгоды релѣи, варовали то собѣ нѣкоторые обывателѣ Коронны конfederacyей особливою, же въ той мѣры въ справѣ набоженства мають въ покою быти захованы. Которую мы имъ обѣцуюе держати часы вѣчными».

Надто, речъ самаа тоейжъ конfederacyи есть утвержена и оными присяги, черезъ кр. Генрика, такъ въ Парыжу, яко и въ Краковѣ, учиненой, словами:

«Покою и тихости межѣ розрозненными въ вѣрѣ стеречи буду, задержу, ани жаднымъ способомъ албо владею нашею, албо урядниковъ нашихъ и которого колвекъ стану, зверхностью никого кривдити и утискати въ справѣ набоженства не допущу, ани самъ укривжу, ани утисну».

Потомъ вгды Генрикъ кр. отѣхалъ,

² На полѣ: «постановеня».

nieboszczyka Stefana obrano,—też, które krol Henryk poprzysięgał, artykuły mu ku poprzysiężeniu do Siedmigródzkiej ziemie posłano, y tam ie czyniwszy, też takąż właśnie, iako y Henryk, przysięgię w Megieszu poprzysięgał,—miedzy inszymi, y ten wyższej przypominiany o konfederacyey trzymaniu czasu wiecznymi; o którym lubo przy podawaniu go Henrykowi mogła być controuersia, ale ||(27) iuż tu za Stefana vstała. Co się iawnie pokazuje z listu, de data Cracouiae in conuentu omnium ordinum generali coronationis die quinta mart., anno Domini 1576 pisanego, ktoremu w konstytucyach ten tytuł дано: «Oznaymienie przyiazdu krolewskiego». W tym liście iuż nie niektorzy, ale (iako tam iawnie napisano stoi)

«generaliter wszyscy singulariterque singuli, zgodnie, iednostaynie, nemine contradicente oznaymiają, że im krol iego mśc przez posły ich, z inszemi wszyskimi artykuły, przez nie iego krolewskiej mści podanemi, poprzysiężone pacta conuenta posłać raczył, które po wszyskiej Koronie za pieczęciami y podpisami własnymi ich mści panow kanclerzow wydać poruczyl», etc.

A iż miedzy temi wszyskimi artykuły, do których krolowi iego mści ku poprzysiężeniu przez posły podania wszyscy się generaliter znaią, był y ten pomieniony artykuł konfederacyey,—skąd się znaczy, ktorzy to byli niektorzy, co sobie konfederacyą pokoy w religiey warowali, y że przez te niektore — wszyscy się rozumieią (oprocъ tych co doma siedzieli), ktorzy na zieżdziech interregni bywali, a zatym y duchowni religiey Rzymskiej. Iakoż y na tym pomienionym liście, oznaymiającym o przyieździe krolewskim, mianowicie się podpisał dzisieyszy iego m. x. arcybiskup Gnieźnieński, a na ten czas

а небожчика Стефана обрано,—теже, которые Генрикъ кр. поприсягалъ, артикулы ему ку поприсяженью || (об. 23) до Седмиградской землѣ послано, и тамъ ихъ учинивши, тежъ такуюжъ власне, яко и Генрикъ, присягу въ Мекгешу поприсягъ,—межи иншими и тотъ выше припомненный о конфедераци держанью часы вѣчными; о которомъ любо при подаванью оного Генрикови могъ быти споръ, але южъ тутъ за Стефана усталъ. Штѣ ся явне показуеть зъ листу, писаного въ Краковѣ, на зѣздѣ головномъ всѣхъ становъ коронациі дня 5 марта, року Божего 1576 писаного, которому въ конституціяхъ тотъ титулъ дано: «Ознайменьє приѣзду королевского». Въ томъ листѣ южъ не нѣкоторые, але (яко тамъ явне стоить написано)

«сполечне всѣ и особно каждый, згодне, iednostaynie, безъ жадного спротивленья ознаймяють, же имъ кр. его мил. черезъ послы ихъ, зъ иншими всѣми артикулы, черезъ оныи его кр. мил. подаными, поприсягнены сполчѣе постановене послати рачилъ, которое по всей Коронѣ за печати и подписами власными ихъ милости пановъ канцлеровъ выдати поручили» и прочая.

А ижъ межи теми всѣми артикулы, до которыхъ кр. его мил. ку поприсяженью черезъ послы поданья всѣ ся сполечне знають, былъ и тотъ помененный артикулъ конфедерациі,—отколя ся значить, которые то были нѣкоторые, што собѣ конфедераци[e]ю покой въ релѣи варовали. и ижъ черезъ теми нѣкоторые — всѣ ся розумѣють (опрочь тыхъ, што дома седѣли), которые на зѣздѣхъ || (24) интересни бывали, а затымъ и духовныи релѣи Римской. Якожъ и на томъ помененомъ листѣ, ознаемуючимъ о приѣздѣ королевскомъ, меновите ся подписалъ выѣшній его мил. к-з. арцибискупъ Гнѣзденскій, а на тотъ

biskup Kuiawski. A iż między temi dla wolności czynionymi pismy, iako iе tam w tym liście pomienionym zową, które z Megieszu posłowie przynieśli, był y list «Confirmationis generalis iurium», — тоć znać, że y ten wszyscy wobec zawdzięczne przyjmowali, a zatum y na ten paragraf wszyscy pozwolili, który w tym liście «Confirmationis» iest napisany tymi słowy:

«Quod vero supra hisce literis priuilegia libertates ecclesiasticas cum caeteris confirmauimus, id nihil articulo iuramenti derogare volumus, verum et || (28) pacem et tranquillitatem inter dissidentes de religione tuebimur et manu tenebimus», etc. «Quem in concusse firmiter et inuiolabiliter ac cum effectu nos obseruaturos promittimus ac spondemus».

Potym gdy krol Stefan z Siedmi-grodzkiej ziemie iuż do Krakowa przyiechał, na seymie koronacyey znowu przysięgię takąż, iako w Miegieszu, czynił; znowu też artykuły, a między inszymi y ow o konfederacyey, poprzysiągł, znowu potwierdzenie generalne wszystkich praw czynił, y znowu tegoż warunku powtórzył, żeby potwierdzenie przezeń praw duchownych wolności nabożeństwa nic nie wadziło. Ieszcze mało na tym mając, gdy na tymże seymie koronacyey z przyzwoleniem panow rad Koronnych, duchownych, świeckich y posłow ziemskich, konstytucye (iako arena ich obmawia) pisano, — tedy tegoż znowu iuż Polskim językiem powtórzone, y mianowicie te dwa paragrafy w konstytucye wpisano:

Ieden ten:

«A iż wyższej listy, przywileje, wolności duchowne z innymi potwierdziliśmy,

часть бискупъ Куявскій. А ижъ между теми для волности учинеными писмы, яко ихъ тамъ въ помененомъ листѣ зовутъ, которыи послове принесли, былъ и листъ «Потверженья головного правъ», — то знати, же и тотъ всѣ вообще завдячне приймали, а затымъ и на тотъ параграфъ всѣ позволили, который въ томъ листѣ «Потверженья» написанный есть теми словы:

«А ижъ есмо тымъ листомъ привилеи волности костелными зъ иншими подтвердили, того ни въ чомъ артикуломъ присяги уменшати не хочемо, а звлаща покой и тихость между розрозненными въ вѣрѣ стеречи и держати будемо» и прочая. «Который ненарушене, моцне а неспуючи skutкомъ заховати обѣдуемо и прирекаемо».

Потомъ егда кр. Стефанъ зъ Седмигродской землѣ южъ до Кракова приѣхалъ, на сеймѣ коронаци знову присягу такуюжъ, яко въ Меггешу, учинилъ, знову тнежъ артикулы, а между иншими и тотъ о конфедераци, поприсягъ; знову подтверженье головное всѣхъ правъ учинилъ, и знову тогожъ варунку повторилъ, жебы подтверженье черезъ него правъ духовныхъ волности нaboженства ничего не вадило. || (об. 24) Яко то въ конституціяхъ явне видимо. Еше мало, на томъ маючи, егда на томъ же соймѣ коронаци, съ призволеньемъ пановъ радъ Корунныхъ, духовныхъ, свѣтскихъ и пословъ земскихъ, конституци (яко предмова ихъ обмвяляетъ) писано, — тогда тогожъ знову южъ Полскимъ языкомъ повторено, и меновите тыи два параграфы въ конституциіи wpisano.

Одинъ тотъ:

«А ижъ вышей листы, привилеи, волности духовными зъ иными подтвердили

to nie chcemy, aby co wadziło artykułowi przysięgi naszej, to iest, żebyśmy pokoy między tymi, ktorzy są rozni w wierze, zachowali», etc. «Ktory artykuł mocnie, nienaruszenie y skutecznie obiecuiemy y przyrzekamy zachować».

Drugi ten:

«A iż w tey zacney Koronie narodu Polskiego, Litewskiego, Ruskiego, Iflanskiego y innych iest nie mało dissidentes de religione, przestrzegaiąc napotym» etc. etc. — słowo od słowa, iako wyższy się przypomniało z artykułow, Henrykowi ku poprzysiężeniu podanych.

Mało ieszcze było na tym!

Na tymże seymie koronacyey osobną konstytucyą napisano pod tytułem: «Interregni acta approbantur». Ktora konstytucya tak się zaczyna:

«Wszystkie sprawy konfederacyey, warunki prawne, postęпки przeszłych czasow interregni w ||(29) Koronie Polskiej, wszystkich ziem y powiatow równo, — dla porządku dobrego, y zachowania pokoiu pospolitego, y sprawiedliwosci czynienia, y sądy postanowione, wedle pozwoloney im na to mocy y władzey, — we wszystkim, iako w sobie są y obmawiaią, skutek swoy mieć y brać maią».

Y zasię na końcu tey konstytucyey te słowa, miasto konkluzyey, przypisano:

«Ponieważ confederacye do praw y wolności pospolitych się schylaia, aby się każdy wedla nich sprawował, a przeciw im nie wykaczał».

Ktoż tedy tu iuż nie widzi, że na seymie koronacyey krola Stefana konfederacya między konstytucye wlaźła y prawem iawnie iest przyznana? A iż przeciw konstytucyam seymu tego pro-

esmy, to nie chcemo, aby што wadziło артикулови присяги нашей, то есть, жебысмы покой межи тыми, которы суть розни въ вѣрѣ, заховали» и прочая. «Который артикулъ моуде, ненарушоне и skutecznie обѣцуюмо и прирекаемо заховати».

Другій тотъ:

«А ижъ въ той зацной Коронѣ народу Полского, Литовского, Руского, Ифлянского и иныхъ есть не мало розрозненныхъ въ вѣрѣ, перестерегаючи напотомъ» и прочая, — слово отъ слова, яко вышей ся припоминало зъ артикуловъ, Генрикови ку поприсѣженью поданныхъ.

Мало еще было на томъ!

На томъ же сеймѣ коронаціи особную конституцію написано подъ титуломъ тымъ: «Справы подъ интересумъ утвержденные». Которая конституція такъ ся zaczynaеть:

«Всѣ sprawy конфедеpaціи, варуни правныи, поступки прошлыхъ часовъ интересни въ Коронѣ Полской, всѣхъ землій и повѣтовъ равно, — для порядку доброго, и захованья покою посполитого, и справедливости чиненья, и суды постановленыи, ведлугъ позволенной имъ на тое mocy и влады, — во всемъ, яко въ собѣ суть и обмовляють, skutockъ свой мѣти и брати мають».

|| (25) И зась на концу тоей конституціи тыи слова, мѣсто завартъя, написано:

«Поневажъ конфедеpaціи до правъ и волностей посполитыхъ схиляются, aby ся каждый ведле нихъ справоваль, а противъ имъ не выкочоваль».

Ктожъ тогда тутъ южъ не видитъ, же на сеймѣ коронаціи кр. Стефана конфедеpaція между конституцію влѣзла и правомъ явно есть признана? А ижъ противъ конституціямъ сеиму того

testacya pokazana być nie może, rad-
bym słyszał, iako ten przeskoczą ci,
ktorzy względem protestacyey iakieysi
włączać chcą mocy konfederacyey!

To się wszystko na wstępku pano-
wania nieboszczyka krola Stefana świę-
tey pamięci działo. Potym iako tey
konfederacyey y przysięgi swey prze-
strzegał, — świadczą o tym same iego
czułe postęпки w hamowaniu y karaniu
ludzi, tumulty względem religiey czy-
niących, z pamięci ludzkiej ieszcze nie-
wywietrzałe; świadczą listy iego, które
się w przyszłym rozdziale przypiszą.

Umarł krol Stefan. Po śmierci iego,
w interregnum, iako znowu tym bar-
zkiej konfederacya iest wtwierdzona—w
konstytucyach się doczytywamy. Na-
przed w konfederacyey Krakowskiego, Sę-
domirskiego y Lubelskiego wojewodztw—
te słowa nayduiemy:

«Kaptur, który iest w nowym mie-
ście Korczynie, od przodków naszych
anno 1438 uczyniony y od nas w
Krakowie po zeszcii krola sławney pa-
mąci Zygmunta-Augusta, roku 1572, w
sobotę, po świętych rozesańcach, po-
nowiony y wtwierdzony, na miey||**(30)**-
scu swym zostawuiemy, excepto articu-
lo, który się zniósł poslednieyszą kon-
federacyą inter dissidentes de reli-
gione, przez krole y pany nasze Hen-
ryka y Stefana poprzysiężoną. Która
konfederacya — dissidentium de reli-
gione—iż postrzega pokoju y miłości
braterskiej, — tedy onę in robore suo,
iuxta suam continentiam, in toto zo-
stawuiemy».

Ktoremi słowy iako kaptur Korczyński
ma być rozumiany y rozszyrzany, y w
czym iest antyquowany a odrzucony—
zrzetelnie nauczone.

W teyże konfederacyey są y te
słowa:

протестація показана быти не может,
радбымъ слышалъ, яко тотъ переска-
чуть тыи, которые взглядомъ протес-
таціи якойсъ уволочати хотятъ моцы
конфедераци!

Тое ся все на вступку панованья не-
божчика кр. Стефана святой памяти
дѣяло. Потомъ яко той конфедераци
и присяги своей перестерегалъ,—свѣт-
чать о томъ самого его чулы поступ-
ки въ гамованью и каранью людій,
тумудты взглядомъ релѣи чинячихъ,
съ памяти людской еще невывѣтралы;
значать листы его, которые ся въ
пришломъ роздѣлѣ припишуть.

Умеръ кр. Стефанъ. По смерти его,
въ интеррегнумъ, яко знову тымъ бар-
зо конфедерация ест утверждена—въ
конституціяхъ ся дочитоваемо. Напе-
редъ въ конфедерациі Краковскогo,
Сендомирскогo и Любелскогo вое-
водствъ—тыи слова найдуемо:

«Каптуръ, который ест въ новомъ
мѣстѣ Корчинѣ, отъ предковъ нашихъ
року 1438 учиненный и отъ насъ въ
Краковѣ по смерти кр. славной памя-
ти Жигимонта-Августа, року 1572,
въ субботу, по святыхъ розосланцахъ,
поволенный ||**(об. 25)** и утвержденный,
на мѣсту своемъ zostawuемо, вынявши
артикуль, который ся знесъ послѣд-
нѣйшею конфедерациею межѣ розроз-
ненными въ вѣрѣ, черезъ королѣ и па-
ны наши Генрика и Стефана попри-
сяженою. Которая конфедерация—роз-
розненныхъ въ вѣрѣ—иждъ постерега-
етъ покою и милости братерской,—
тогда оную въ своей моцы, ведлугъ ей
замкненья, во всемъ zostawuемо».

Которыми словы яко каптуръ Кор-
чинскій маеть быти разуманный и роз-
ширенный а въ чомъ естъ удавленный а
отверженный—достатечне научно.

Въ той же конфедерациі суть и тые
слова:

«Презвычайно тебѣ поставившимъ во-
ше покою у нѣкое братерства, абу
всѣмъкѣмъ вѣрши. заимавшимъ. одро-
вѣствъ. ионну шевъса ше мнѣтъ, а
всѣмъ въ покою Папа Бога швалии.
«Заго и тебѣ конфедерата — dissiden-
tium de religione — postrege. — tedy ia
teb. iudat suam continentiam. in suo
pmissio robore wcale у менагусzenie
zostawiomu у approbuiemu».

Na te taką конфедератю мнѣдзу
иншими podpisal się у Petrus Mys-
kowaki. episcopus Craковиensis.

Котуи наступила convocatia Warszaw-
ska. Na niej uczyniona jest конфеде-
ратя. таж мнѣдзу konstituycje przyjeta.
w ktorej znajduj się te słowa:

«Конфедератю inter dissidentes in
religione. w Warszawie uczynioną у
poprzyzyszczeniu krolow panow naszym
stwierdzoną. na tym ziazdzie convocac-
cyey sobie spolnie dia wnetrznego po-
кою wcale zachowamy. A co by się
pokazalo do iej umocnienia у excessow
poprawy z obidwu stron potrzebnego,
to na seymie elekcyey przyszley przez
wszytkie stany Koronne oboygа narodu
uczynić бѣдзем повинни. Takze iesliby
kto onę targat chciał. o takowym każ-
dym тамже rozsadek uczynić mamy.
przez stany Koronne wszystkie, tak du-
chowne, iako у swietskie wyższej mia-
nowane, vel deputandorum od sta-
now».

Na te конфедератю мнѣдзу иншими
podpisal się Laurentius Goslicki, epis-
copus Ca(31)menecensis, a teraz iuż
episcopus Praemislensis, wprawdzie z
tym przydatkiem: «propter bonum pa-
cis subscribo». Ale ten przydatek każ-
demu czasowi służy: bo zawsze dobrze
з покоiem.

По convocacyey nastąpiła elekcyя

«Прирокъсено тежъ и поставившесю
собѣ покой и милость брательскаго, абу
всѣмъ вѣрши. заимавшя. отиовѣди, бѣтти
вѣсна не вѣди. а всѣ въ покою Папа
Бога хвалили. Чого ижъ тежъ конфе-
дератя — ишонженыхъ въ вѣрѣ — по-
степетветъ. — тогда ея. ведуть ея
заквечи. въ вполной воли швалѣ и
веварушове zostawiono и умощасю».

На туо конфедератю межъ иншими
подписался и Петръ Мынковский, бис-
купъ Краковскій.

Потомъ наступила convocatia ¹ Вар-
шавская. На ней учинена есть конфе-
дератя. тажъ межъ конститущи при-
нятая. въ которой найдуются тии
слова:

«Конфедератю межъ розрешеныи
въ вѣрѣ. въ Варшавѣ учиненую и по-
присяженыхъ крелевъ пановъ нашихъ
утверженую. на томъ зъѣздѣ и конво-
кациі собѣ сполне. для внутрнего по-
кою. вѣдѣть заховаемо. А што бы ся
показало до ея умощеня и выступковъ
поправы зъ обудвухъ сторонъ потреб-
ного. то на сеймѣ [е]лекциі принялой
черезъ всѣ станы Коронныи обойга
народу учинити бѣдзем повинни. Так-
же еслябы кто оную торгати хотѣлъ.
о такомъ каждомъ тамже rozsudek
учинити маемо. черезъ станы Корон-
ныи всѣ, такъ духовныи. яко и свѣт-
скии вышеченованые, албо депуто-
ваные отъ станов».

На туо конфедератю межъ инши-
ми подписался ||(26) Лаврентій Кро-
слицкій, бискупъ Каменецкій, а теперь
иужъ бискупъ Премьскій, вправдѣ съ
тымъ придаткомъ: «для доброго покою
подписую». Але тотъ придатокъ каж-
дому часови служитъ: бо завше добро
съ покоемъ.

По convocácii наступила елекция кр.

¹ Ця подѣ: «свѣдѣ».

krola iego mści pana dzisieyszego w Warszawie. Tam, gdy się z posłami krola iego mści pacta przez stany Koronne y w. x. Litewskiego czyniły, między inszemi rzeczami to w paktach od krola iego mści warowano:

«Confoederationem inter dissidentes de religione, non solum iuramento, vti a serenissimis Henrico et Stephano regibus Poloniae et praedecessoribus suis factum est, conseruabit, verum etiam processum et executionem, vtrique parti seruientem, contra violatores eius oblatam sub iuramento obseruabit; et vt ab ordinibus regni quam primum instituat—sedulo curabit».

Ktemu, w recessie tey elekcyey, też do konstytuciy inserowanym, te słowa czytamy o ziezdzie Wislickim, przez ten reces złożonym:

«Na ktorым то ziezdzie wtwierdzaiąc we wszem konfederacyą — inter dissidentes de religione — postępek prawny y exekucyą przeciwko gwałtownikom iey namowić, vtriq[ue] parti seruientem» etc. «obiecuiemy y przyrzekamy sobie vczynić y na przyszłą koronacyą przynieść».

Przyszedł zjazd Wislicki. Że konsultacye na nim się nie mogły odprawować, — ci, co tam byli się ziechali, co vczynili, co sami o sobie napisali w poparciu wolney elekcyey krola iego mści pana dzisieyszego, ktora też do konstytuciy iest włożona:

«Zlecilichmy (powiedaią) posłom, aby iechali do Krakowa y, wtwierdzaiąc we wszem konfederacyą — inter dissidentes de religione — postępek prawny y exekucyą przeciwko gwałtownikom iey, namowili, vtrique parti seruientem».

его милости пана нынѣшнего у Варшавѣ. Тамъ, кгда ся съ послами кр. его мил. становенье черезъ станы Коронныя и великого князства Литовского чинило, межи иншими речами то въ пактахъ отъ кр. его мил. варовано:

«Конфедерацию межи розрозненными въ вѣрѣ, не только присягою, яко отъ наяснѣйшихъ Генрика и Стефана, королей Полскихъ, и продковъ его сталося, заховаеть, але и поступокъ и выконане, обудвумъ сторонамъ служащее, противко гвалтовникомъ ей поданое, подъ присягою здержить; и жебы отъ становъ кролевства яко наборзѣй поставленное было — полное старане учинить».

Ктому, въ рещесѣ тоей елекци, тежъ до конституци вписанымъ ², тыи слова читаемо о зъездѣ Вислицкомъ, черезъ тотъ рещесѣ зложеномъ:

«На которомъ то зъездѣ утверждаючи во всемъ конфедерацию — межи розрозненными въ вѣрѣ — поступокъ правный и выконанье противко гвалтовникомъ ей намовити, служащую обомъ сторонамъ» и прочее «обѣцуюемо и прирекаемо собѣ учинити и на приплюу коронацію принести».

Приполь зъездъ Вислицкй. Же намовы на немъ ся не могли отправовати, — тые, што тамъ были ся зѣхали, што учинили и што сами о собѣ написали въ попартью волной елекци кр. его мил. пана нынѣшнего, котораа тежъ до конституци есть вложена:

«Злецылимы (мовятъ) посломъ, aby ѣхали до Кра||((об. 26)кова и, утверждаючи во всемъ конфедерацию — межи розрозненными въ вѣрѣ — поступокъ правный и выконанье противко гвалтовникомъ ей, намовили, обомъ сторонамъ служащее».

² Въ старопеч. въз ошибка: «вписанымъ».

Przyszła koronacya. Tam krol iego m. pan nasz dzisieyszy—iako w Oliwie uczynioną przysięgę ponowił, — iako znowu konfederacyą y między pakty y między artykuły Hen||**(32)**ryka krola poprzysiągł, — iako ią w konfirmacyey praw warował, aby iey potwierdzenie praw duchownych nie wadziło: to się każdy, przywileie y konstytucyе сейму koronacyi czytaiąc, snadnie doczyta. Tu wpisowaniem tego bawić się daley, dla zbytniego przedłużenia, nie chcę.

Atoli rzecz iest pewna, że nie tylko zachowanie wcale konfederacyey, iako inny krolowie czynili, ale ktemu y pilne staranie się o postanowieniu do niey processu, przez krola iego mści iest nam przez przysięgę obiecanе. Kto re postanowienie processu, gdy na seymie koronacyi doysć nie mogło, w recessie tego seymu tymi słowy ie warować raczył:

«Iakośmy konfederacyą, a w niey pokoy inter dissidentes in religione christiana, pierwey w Oliwie, a potyn tu na koronacyey naszej, y onego bronіć przysięgli,—takeśmy byli y iesteśmy na tym, iakoby proces y executia, vtriq[ue] parti seruiens, przeciwko gwałtownikom tego pokoju była dostatecznie postanowiona. Co iż na ten czas do effectu nie przyszło,—nie przez nas się sstało, ale przez rozroznienie ludzkie, ktore pod tym czasem rozmaicie Koronę y w. x. Litewskie obchodzi, że namowa o tym uczyniona niekorym się nie zdała. Prze co sprawy te do seymu blisko przyszłego autoritate praesentis conuentus odkładaіаc, waruiemy to, że, wedle powinności swey, ktoraśmy, podług pakt z Koroną uczynionych y poprzysiężonych, na się wzięli, z pilnością się apud ordines

Пришла коронація. Тамъ кр. его мил. панъ нашъ нынѣшній—якъ въ Оливѣ учиненую присягу поновилъ,—якъ знову конфедерацію и межи постановенемъ и межи артикулы Генрика кр. поприсягъ.—якъ ей въ конфирмаціи ¹ правъ вароваль, aby ей potwierzenie prawъ духовныхъ не вадило: того ся каждый, привилеи и конституціи сейму коронаціи читаючи, snadne дочитаеть. Тутъ wpisowaемъ того бавитися далѣй, для збытнего продолженъя, не хочу.

Атоли речъ естъ певная, же не толко захованье вцалѣ конфедераціи, яко иншии кр. елове чинили, але ку тому и пилное старанье о постановенью до ней процесу черезъ кр. его мил. естъ намъ черезъ присягу обѣцано. Которое постановленье поступку, егда на сеймѣ коронаціи дойти не могло, въ рещесѣ того сейму теми словы ей варовати рачиль:

«Якомы конфедерацію, а въ ней покой межи розрознеными въ вѣрѣ христианской, первѣй въ Оливѣ, а потомъ тутъ на коронаціи нашей, и оного боронити присягли,—такъ есмы были и естесмы на томъ, якобы поступокъ и выконанье, обомъ сторонамъ служачее, противко квалтовникомъ того покою было достатечне постановлено. Што ижъ на тотъ часъ до skutku не пришло,—не черезъ насъ ся стало, але черезъ розрозненье людское, которое подъ тымъ часомъ розмаите Корону, и вел. княз[ство] Лит[овское] обходить, же намова о томъ учиненая нѣкоторымъ ся не здала. Черезъ што sprawy тии до сейму близко пришлого моцю нынѣшнего сейму откладаючи, варуемы то, же, водлугъ повинности своей, которуюсмы, ||**(27)** ведле застановленья съ Коруною учиненого и поприсяженого, на себе

¹ На полѣ: «въ подтверженю».

starać będziemy y w to włożymy, iako-
by tak ten proces y executia, vtri-
que parti seruiens, ktoraby wszystkie
excessy, iakokolwiek tego to pokoiu
inter dissidentes in religione christiana
zachowanie wzruszające, tak przed tym
iako y po koronacyey naszej przypada-
jące, seuere vhamowane y karane były,
iako y composicia inter status ratione
differentiarum de rebus politicis tem-
poralibus, gruntownie ponowiona była.
||**(33)** Co oboie na iednymże blisko
przyszłym seymie, finaliter et perem-
ptorie, sine praeiudicio vtriusque partis,
skończyc się ma».

Co wszystko gdyż tak iest, — ktoż
ieszcze taki będzie, co by konfедера-
cyey nazwisko prawa odeymować miał?
Żadne znać prawo tak wiele razow w
konstytucyach, iako ona, nie iest wspo-
mniane y vtwierdzone. Za czym, ktoby
iā chciał znieść, — bez wszystkich kon-
stytuciy zniesienia — trudno by tego
miał dokazać. A też tego artykułu
konfederacyey wyższej przypomnionego,
z strony naszych beneficij religiey
Greckiey, vtwierdzenie mamy, ieszcze
przed konfederacyey vczynieniem w po-
становieniu seymu Grodzi[c]ńskiego, w
artykułach krola Zygmunta-Augusta,
też przez krola iego mści pana na-
szego dzisieyszego potwierdzonych, —
ktorych tu, vchodząc przedłużenia, nie
przypisujemy.

Przeciwko temu tak vtwierdzonemu
y vgruntowanemu prawu metropolit y
z swym towarzystwem (choć odstąpił
wiary Greckiey, vpornie y dotąd bene-
ficij wiary Greckiey trzymając) iawnie
szturmuie y do wzruszenia iey daie
przyczynę, zostawując zły przykład na-

взяли, съ пилностью ся у становъ ста-
рати будемо и въ тое вложимо, якобы
такъ тотъ поступокъ и выконанье,
обомъ сторонамъ служащее, — которымъ
бы всѣ выероченья, яко колвекъ того
покою межи розрозненными въ вѣрѣ
христіанской заховане взрушаючіе ²,
такъ передъ тымъ яко и по коронаціи
нашей припадаючіе ³, сурове угамова-
ны и караны были, яко и зложене ме-
жи станы взглядомъ розности о речахъ
поточныхъ дочасныхъ вгрунтовне по-
новлено ⁴ было ⁵. Што обое на ономъ
же близкопришломъ сеймѣ конечно
и неотвлочне, безъ уквивженья обудвохъ
сторонъ, скончитися маеть».

Што все вгдыжъ такъ есть, — хтожъ
такій еще будетъ, што бы конфедера-
ціи назвиско права отъимовати мѣлъ?
Жадное снять право такъ много разовъ
въ конституціяхъ, яко она, не есть
въспоминано и утвержено. Зачимъ, кто
бы ей хотѣлъ знести, — безъ всѣхъ кон-
ституцій знесенья — трудно бы того мѣлъ
доказати. А тежъ того артикулу кон-
федераціи вышеприпомненого, зъ сто-
роны нашего добръ наданя релѣи Гре-
ческой, утверженья маемо, еще предъ
конфедерации учиненьемъ въ постанов-
ленью сейму Городенского, въ артику-
лахъ кр. Живгимонта-Августа, тежъ
черезъ кр. его мил. пана нашего ны-
нѣшнего потвержены[хъ], — которыхъ
туть, ухажючи продолженья, не при-
писуемо.

Противко тому такъ утверженому и
укгрунтованому праву митрополитъ и
зъ своимъ товаришствомъ (хотя отсту-
пилъ вѣры Греческой, упорне и дото-
ля добра вѣры Греческой держачи),
явне штурмуеть ||**(об. 27)** и до взру-
шенья ей даеть причину, zostawуючи

² Въ старопеч. экз.: «взушающее». ³ Въ старопеч. экз.: «припадаючи». ⁴ Въ старопеч.
экз.: «поновлен». ⁵ Въ старопеч. экз.: «была».

potym. Który iesli bez nagany zostanie, — iako do inszych rzeczy niesłusznych y niezwycajnych, tak y do wstępowania, za czasem gdzieby krol Polski był nie Rzymskiego nabożenstwa, inszey religiey ludziom na beneficya kościoła Rzymskiego, w podawaniu krolewskim będące, — drogę podać może. Co gdyby był dzieiopis v siebie wważył praw tych, nie był by podobno piekielnym czartowskim przywilieiem nazywał. Ale iż znać tylko tym się paragrafom przypatrował, w których odmiana Greckiey wiary (na którą się puścił) w cerkwiach, w podawaniu krola iego mści będących, iest ||(34) zabroniona, a nie wważał, że na tychże miejscach odmiany Rzymskiey wiary w kościelech, w podawaniu krola iego mści będących, zakazano. Przetoż wściekłym ięzykiem na te prawa naciera. Prawdać to, że odmiana, kiedy ku dobremu, nie wadzi. Ale ieszcze o tym spor między nami: co dobrego, co złego, co lepszego, co gorszego? Y iako dzieiopis swoię Rzymską, tak my swoię Grecką wiarę dobrą a nad insze lepszą być rozumiemy. Więc y to ktemu przydać się może, że te prawa, osobliwie konfederacya—osobom odmieniać wiarę (co dzieiopis poprawianiem się zowie) dozwała; tylko ci, co beneficya, w podawaniu krola iego mści będące, trzymają, odmieniwszy wiarę, a na inszą, niż na którą są beneficya nadane, przystawszy, aby się z tych beneficyi cieszyć nie mogli, y żeby beneficya wszelkie nie inszey wiary, iedno tey, na którą są nadane, ludziom (poki iedno tych ludzi sstawa) zawsze dawane były y służyły, — waruie y opatruiе.

Co gdyż każdy bez wielkiego wyводу snadnie baczy, y gdyż też niżej we

злий прикладъ напотомъ. Который если безъ наганы zostanieъ, — яко до иншихъ речій nesлушныхъ и незвычайныхъ, такъ и до вступованья, за часомъ гдѣбы кр. Полскій былъ не Римского набоженства, иншей релѣи людемъ на добрахъ костела Римского, въ подаванью кр. будучи[хъ], дорогу подати можетъ. Штѣ гдѣ бы былъ дѣписъ у себе уважилъ правъ тыхъ, не былъ бы подобно пекельнымъ чортотскимъ привилеомъ называлъ. Але ижъ снать тылко тымъ ся парабграфомъ присмотровалъ, въ которыхъ отмѣна Греческой вѣры (на которую ся пустилъ) въ церквахъ, въ подаванью кр. его мил. будучихъ, естъ заборонена, а не уважалъ, же на тыхъ же мѣсцахъ отмѣны Римской вѣры въ костелахъ, въ подаванью кр. его мил. будучихъ, заказано. Протожъ встеклымъ языкомъ на тии права натираеть. Правда то, же отмѣна, коли ку доброму, не вадить. Але еще о томъ споръ меж нами: што доброго, што злого, што лѣпшого, што горшого? И яко дѣписъ свою Римскую, такъ мы свою Греческую вѣру — добрую а надъ иншии лѣпшую быти розумѣмо. И то ктому придатися можетъ, же тии права, особливе конфедерация — особамъ отмѣняти вѣры (штѣ дѣписъ поправеньемъ зоветъ) дозволяетъ; толко тии, што добра, въ подаванью кр. его мил. || (28) будучи, держать, отмѣнивши вѣру, а на иншую, ниже на которую суть добра наданы, приставши, абы ся съ тыхъ добръ тѣшити не могли, и жебы добра вшелякии и не иншей вѣры, одно тоей, на которую суть наданы, людемъ (пoki iedno тыхъ людий ставаетъ) завше даваны были и служили, — варуетъ и опатруеть.

Штѣ кгдажъ каждый безъ великого выводу snadне бачить, и кгда тежъ

wtorey części a w rozdziale trzecim znowu o tymże z rzeczy mowić się będzie, y gdyż wszyscy wiedzą, iako, za tym niebacznym postępkim metropolitinym, my Greckiey religiey ludzie nieznośną oppressyą a przymuszanie do apostazyey na roznych miejscach cierpimy (czego y niżej się w czwartej części dotknie), — przetoż, dłużej o tym nie dyskurrując, ten rozdział, praw przez metropolita y iego władyki naruszenie okazujący, iuż tu zamykam.

|| (35) Pierwszey części odpowiedzi

Rozdział IV,

zamykający w sobie: transakcyą z strony kalendarza z iego m. xiędzem arcybiskupem Lwowskim, y listy niektore krolow ich mści panow naszych, nie tylko w wierze, ale y w kalendarzu odmiany, mimo główną zgodę papieża Rzymskiego z patryarchami Greckimi, niepozwalające y wolność nabożenstwa y władzą patryarchow Greckich wtwierdzające, — ktore wszystkie metropolit z swym towarzystwem przez swe postęпки znieważył.

Extract transakcyey, między ich mściami xiędzem arcybiskupem a oycem władyką Lwowskimi uczynionej.

«Actum in curia regia Warsauiensis, sabbato in vigilia festi s. Matthiae apostoli, anno domini millesimo quingentesimo octuagesimo quinto.

«Officium praesens, ad postulationem

нижеі во второй части въ раздѣлѣ третей знову о томъ же зъ речи мовитися будетъ, и егдажъ всѣ вѣдаютъ, яко, за тымъ небачнымъ поступкомъ митрополитинымъ, мы Греческой редѣи люди незносное утисненье а прымушанье до апостазіи на розныхъ мѣсцахъ терпимо (чого и нижеі ся въ четвертой части доткне), — протожъ, далѣй о томъ не мовячи, тотъ раздѣлъ, правъ черезъ митрополита и его владыкы нарушенье оказуючи, южъ тутъ замыкаю.

Першей части отповѣди

Роздѣлъ 4,

зamykający въ собѣ постановленье зъ стороны календаря зъ его мил. к-з. арцыбискупомъ Лвовскимъ, и листы нѣкоторые кр. ихъ мил. пановъ нашихъ, не толко въ вѣрѣ, але и въ календару отмѣны, мимо головную згуду папѣжа Римского съ патриархами || (об. 28) Греческими, не позволяющие и волность нaboженства и власть патриарховъ Греческихъ утвержающие, — которми всѣ митрополитъ зъ своимъ товаришствомъ черезъ свои поступки зневажилъ.

Выписъ застановленья, межиихъ мил. к-з. арцыбискупомъ а отцемъ владыкою Лвовскими учиненого ¹.

«Дѣялося на замку кр. его мил. Варшавскомъ, въ суботу, [въ] вилію свята святаго Матеея адостола, року Божего 1585.

«Судъ нынѣшній, на жаданье зъ сто-

¹ Въ старопечатномъ экземплярѣ: «учиненый».

ex parte religiosi Gedeonis Balaban, wladicae Haliciensis, Leopoliensis et Camenecensis, intercisam infrascriptam, manibus reuerendissimi Ioannis Demetrii Sulikowski, archiepiscopi Leopoliensis, Stanislai Zołkiewski, palatini Belzensis, et aliorum subscriptam ac sigillis munitam, ad acta pertinentia inscribere mandauit tenoris huius modi:

«Sstała się wгода y pewne postanowienie między iego mścią xiędzem Ianem Dimitrem Sulikowskim, z łaski Bożey arcybiskupem Lwowskim—z iedney || (36) strony, a między wielebnym oycem Gedeonem Balabanem, episkopem Halickim, Lwowskim y Kamienieckim—z drugiej strony, przez iaśnie wielmożny pany, pana Ostafia Wołowicza, pana Wileńskiego, kanclerza najwyższego w. x. Litewskiego, a iego mści paną Konstantyna xiążęcia Ostrowskiego, woiewody Kijowskiego, marszałka ziem Wołyńskich etc., pana Stanisława Zołkiewskiego, woiewody Belskiego, pana Iana Chlebowicza na Dubrownie, kasztellana Mińskiego, podskarbiego ziemskiego w. x. Litewskiego, starostę Vpitskiego etc.,—takim sposobem:

«Iż co nieiaki rozruch y zabranianie święcenia swiąt sstało się było od iego m. x. arcybiskupa Lwowskiego y kapituły iego m., ktorzy, chcąc, aby wedle nowego kalendarza swięta były od ludzi religiey Greckiey święcone, zapieczętownie cerkwie y inszy rozruch sstał się był; lecz iż to z nieiakiemu przypadku więcej, niż z chuci, być uczynione obrazy te,—przeto te takowe zaszcia y zaburzenia na obie stronie vmorzili y vmarżali, iż ex nunc wiecznymi czasy, a wżetykie protestacye z obudwu stron w tych roznicach uczynione kassuiąc. Wprzód tak sobie na obie stronie warła, iż nigdy żadne impedimenta nastętu, tak w obchodzeniu swiąt, w vzy-

rony nabożnego Gediona Balabana, wladiki Galiцкого, Lwowского и Каменецкого, нижевписаную интерцизу, руками найвелебнѣйшого Яна Димитрія Суликовского, арцибискупа Лвовского, Станислава Жољковского, воеводы Белзского, и иншихъ подписаную и печатми утвержденую, до книгъ теперешнихъ вписати казалъ въ тии слова:

«Сталася угода и певное постановление между его мил. к-з. Яномъ Димитріемъ Суликовскимъ, зъ ласки Божей арцибискупомъ Лвовскимъ—зъ одной стороны, а между велебнымъ отцемъ Гедіономъ Балабаномъ, епископомъ Галицкимъ, Лвовскимъ и Каменецкимъ—зъ другой стороны, черезъ ясневелможные паны, пана Остафія Воловича, пана Виленского, канцлера najwyżшого вел. к-з. Лит., а его мил. пана Константина к-ж. Острозского, воеводы Киевского, маршалка земель Волинскихъ и прочая, пана Станислава Жољковского, воеводу Белзского, пана Яна Глѣбовича на Дубровнѣ, кашталяна Миньского, подскарбего земского вел. княз. Лит., старосту Улицкого и прочая,—такимъ способомъ:

«Ижъ што нѣякій розрухъ и заброненіе свяченія святъ сталося было отъ его мил. к-з. арцибискупа Лвовского и капитулы его милости, которы, хотячи, aby vedлугъ нового календару свята были отъ людій Греческой релѣи свячены, запечатованіе церквей || (29) и иншій розрухъ стался былъ; lecz ижъ то зъ нѣякого припадку больше, ніжли съ хути, быти учинены образы тии,—прото тие такые зайстя и забуренія на обѣ стороны уморили и уморяють южъ заразъ вѣчными часы, а всѣ протестации зъ обоихъ сторонъ въ тыхъ розницахъ учинены кассуючи. Впередъ такъ собѣ на обѣ стороны варують, ижъ нѣ-

waniu nabożeństwa, ceremonii y dzwo-
nienia, ani w żadnych iurisdyciach, w
pożytkach być nie ma, do zgody patri-
archow zakonu Greckiego z oycem pa-
pieżem Rzymskim; ale we wszystkim na-
bożeństw y ceremonii swych obiedwie
stronie używać małą, wedle starodaw-
nego zwyczaju. Co zamocnie sobie dzie-
żeć obiecawszy, dla wiary y pewności,
tę intercyzę rękami swymi, tak strony
iako y iednaczy, podpisawszy, pieczę-
ciami przypieczętowali. Dan w Warsza-
wie 15 die februarij, roku Pańskiego,
1585. Ioannes Zgorzewski, vicecapita-
neus Warsauiensis».

||**(37)** I. List krola Stefana, de
data w Grodnie roku 1584, stycz-
nia 21 die.

«Stefan, Bożą miłością krol Polski,
wielkie książę Litewskie, Ruskie, Prus-
kie, Żmodzkie, Mazowieckie, Iflantskie,
Siedmigródzkie y inych, etc.

«Kniaziom, panom, woiewodom, kasz-
tellanom, marszałkom, starostam, dzie-
żawcam, wżędnikom ziemskim y dwor-
nym, wszystkim wobec, tak stanu du-
chownego, iako y swiętskiego, a miano-
wicie woytom, burmistrzom, raycam, w
mieście naszym Wileńskim będącym.

«Iżeśmy kalendarz nowopoprawiony
w państwach naszych przyiąć kazali,—
uczynilichmy to z wielkich a ważnych
przyczyn. W czym nie idzie nam o to,
abyśmy obchodow y swięt Greckich abo
iakich inszych w nabożeństwie zakazo-
wać mieli, o czymesmy ani myslili; ale
uczynilichmy to dla porządku y spraw rze-
czy pospolitey. Przeto wolno iest y ma
być każdemu nabożeństwa y wiary swo-

егда жадныи прешкоды нанотомъ, такъ
въ обхоженю святъ, въ уживанью на-
боженства, церемонѣи и звоненья, ани
въ жадныхъ зверхностяхъ, въ пожит-
кахъ быти не маеть, до згоды патрі-
арховъ закону Греческого зъ отцемъ
папѣжомъ Римскимъ; але во всемъ на-
боженствѣ ¹ и церемонѣи своихъ обѣ-
двѣ сторонѣ уживати мають, ведлугъ
стародавного звычайю. Штѣ замочне
собѣ держати обѣцавши, для вѣры и
певности, тую интерцизу руками сво-
ими, такъ стороны яко и едначи, под-
писавши, печатми припечатовали. Данъ
у Варшавѣ, 15 дня февраля року Бо-
жего 1585. Янъ Згорскій, подстаро-
стѣй Варшавскій».

Листъ ² кр. Стефана, писанный въ
Кгроднѣ, року 1584, генваря 21 дня.

Стефанъ, Божею мил. кр. Пол., вел.
к-з. Лит., Рускій, Прускій, Жомонт-
скій, Мазовецкій, Иелянскій, Седми-
гродскій и прочая.

«Княземъ, паномъ, воеводомъ, каш-
талянномъ, маршалкомъ, старостамъ,
державцомъ, урядникомъ земскимъ и
дворнымъ, всѣмъ вобецъ такъ стану
духовного, яко и свѣтского, а мено-
вите войтомъ, бурмистромъ, радцамъ,
въ мѣстѣ нашомъ Виленскомъ буду-
чимъ.

«Ижъ есмы календаръ новоправ-
ленный въ панствахъ нашихъ приняти
казали, учинилисмы то зъ великихъ а
важныхъ причинъ. Въ чомъ не йдетъ
намъ о тое, абисмо обходовъ и святъ
Греческихъ албо якихъ иншихъ въ на-
боженствѣ заказовати мѣли, о чомъ
есмы ани мыслили; але учинилисмы
то для порядку и справъ речи поспо-
литой. ||**(об. 29)** Прото волю ест и

¹ Въ старопечатномъ экземплярѣ: «набоженствѣ». ² На полѣ: «1».

iey vzywać, święta święcić y obchodzić; a za to oni ni jakiey trudności, przénagabania, szkody y grabieżow cierpieć nie mają, gdyż ludzie Greckiego zakonu do tey reformacyey kalendarza nowego, bez przyzwolenia starszego patryarchy swego, gwałtem przymuszani być nie mają. Dla czego chcemy mieć y przykazuiemy wam, abyście im świąt ich obchodzić y święcić nie zabraniali, przekazy y przénagabania, ani grabieżow za to, ani despektow żadnych nie czynili, postrzegając tego, aby zgoda y pokoy między roznemi w wierze y w nabożeństwie zachowan był; gdyżzechmy iednako powinni wszytkich poddanych naszych prawem zgodą zmocnionemi zachować y pod obroną pokoiu, od nas hospodara poprzysięgnioną. Czego ia-
 ||(38)ko we wszytkich sprawach, tak y w tym niczym nigdy naruszać nie chcemy. Pisan (vt superius) roku od Narodzenia Syna Bożego 1584, miesiąca stycznia 21 dnia. Stephanus, rex. Lew Sapiha, pisarz».

II. List krola Stefana, de data Niepolomicis 18 maij anno domini 1585.

«Stephanus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Masouiae, Liuniaequae etc., princeps Transyluaniae.

«Significamus hisce literis nostris, quorum interest, vniuersis et singulis. Quemadmodum superioribus annis calendarium, a sacrosancta Romana et apostolica sede grauissimis de causis correctum et immutatum, etiam auctoritate nostra approbauimus, atque propter meliorem reipub. nostrae negotiorum ordinem, in regno nostro et ma-

маеть быти каждому набоженства и вѣры своей уживати, свята святити и обходити; а за тое они ни якої трудности, пренагабаня, шкody и грабе...
¹ терпѣти не мають, кгдажь люде Греческого закону до т... ² поправы календаря нового, безъ призволенья старшего патриарха своего, кгвалтомъ примушани быти не мають. Для чого хочемо мѣти и приказуемо вамъ, абысте имъ свять ихъ обходити и святити не забороняли, переказы и перенагабаня, ани грабежу за тое, ани деспектовъ жадныхъ не чинили, постерегаючи того, абы покой и згода межн розными въ вѣрѣ и набоженствѣ захованъ былъ; кгдажь есмо еднако повинни всѣхъ подданныхъ нашихъ правомъ згодю зmocненими заховати и подъ обороною покою, отъ насъ господара поприсягнуеноу. Чого яко въ всѣхъ справахъ, такъ и въ томъ ни гдѣ ни чимъ нарушати не хочемо. Писанъ (яко вышъ) року отъ Нароженья Сына Божего 1584,—мѣсяца генваря 21 дня. Стефанъ, король. Левъ Сапѣга, писарь».

«Листъ ³ кр. Стефана, данный въ Неполомицахъ 18 мая року Божего 1585.

«Стефанъ, зъ ласки Божей, кр. Пол., вел. к-з. Лит., Рускій, Прускій, Жомойтскій, Мазовецкій, Иелянскій и прочая, к-ж. Седмиградское.

«Ознасмуемо тымъ листомъ нашимъ, кому того потреба, всѣмъ и каждому зособна. Ижъ яко першыхъ лѣтъ календаръ, отъ насвятшей Римской и апостолеской столицы для головныхъ причинъ поправлений и отмѣнений, тежь зверхностю нашею утвердилисмы и, для лѣпшого речи посполитой нашей справъ порядковъ, въ

¹ Въ подлинникѣ вырвано. ² Тоже. ³ На погѣ: «то привилей Латинскими словами».

gno ducatu Lithuaniae sanctè et inuio-
latè obseruare decreuimus,—ita tamen
quod nemini in sua religione, cerem-
onijs, cultu, iure et libertatibus vim in-
ferre, confoederationique inter status
religionis diuersae propter conseruationem
publicae tranquillitatis mutuo con-
sensu factae, quidpiam derogare stu-
derimus, praesertim—vero hominibus
fidei et religionis Graecae, qui in regno
nostro et magno ducatu Lithuaniae
passim ritus Graecos colunt et religio-
nem ex antiquo profitentur: quandoqui-
dem ab antiquo calendarij praescripto
discedere ritumque et festorum dies ab
usitato cursu immutare, sine patriar-
charum consensu, minime iisdem sit li-
citur. Cum vero dissensione et discor-
dia res in controuersiam deueniret,
tandem in conuentione proxime praeter-
rita generali regni Warszauiensis, per mu-
tuum consensum reuerendissimi in Christo
patris Ioannis Demetrii Solikowski, archi-
episcopi Leopoliensis—ab vna, et Ge-
deonis Balaban, Haliciensis, Leopoliensis,
Camenecensisque episcopi — ab altera
partibus,—sopita est: vt homines reli-
gionis Graecae, tam in regno, quam
in magno ducatu Lithuaniae, ad mu-
tuam et concordem de immutando cal-
endario patriarcharum Graecorum sen-
tentiam et auctoritatem, liberum vete-
ris calendarij obseruationem, festorum
et rituum fidei Graecae, qui etiam cul-
tum et professionem habeant et obti-
neant facultatem. Proinde, vt tutior,
firmior, in posterum tempus, pax inter
homines diuersae professionis et reli-
gionis asseruaretur: hominibus Grae-
cae religionis, qui in magno ducatu
Lithuaniae viuunt, ritus omnes religio-
nis Graecae et ceremonias, iuxta anti-
quum calendarij ordinem et praescrip-

королевствѣ нашемъ и въ великомъ
князствѣ Литовскомъ святобливе и не-
нарушено заховати росказалисмы, — а
ведже не жебыхмы кому въ его набо-
женствѣ, церемонїяхъ, хвалѣ, правахъ
и волностяхъ квалтъ чинити и кон-
федера|(30)ціи, межи станы розного
набоженства, для захованя посполито-
го покою, сполнымъ зезволенемъ учи-
неной ⁴, чого уймовати хотѣли, а
звраща—людемъ вѣры и набоженства
Греческого, которые въ кр. нашемъ и
вел. к-з. Лит. тутъ и тамъ обрядовъ
Греческихъ уживаютъ и набоженство
здавна визнаваютъ: поневажъ отъ ста-
рого календара препишу отступити, и
обряды и святые дни отъ звнелого бѣ-
гу отмѣнити, безъ патриарховъ позво-
ленья, бы намѣнїи ся имъ не годить.
А кгда рознымъ розумѣнемъ и незго-
дою речъ въ споръ пришла, еднакъ
на сеймѣ близко прошломъ ⁵ головномъ
Варшавскимъ, черезъ сполное зезво-
ленье найвелебнѣйшого въ Христѣ от-
ца Яна Димитрія Суликовского, архи-
епискупа Львовского — зъ одной, и Ге-
діона Балабана, Галицкого, Львов-
ского и Каменецкого епископа — зъ
другой стороны, — успокоена есть:
же люди набоженства Греческого,
такъ въ кр. якъ и вел. к-з.
Лит., до сполного и згодного у отмѣне-
нью календара патриарховъ Греческихъ
зданья и зверхности, волное старого
календара захованье, святъ и обрядовъ
вѣры Греческой спокойное хваленье и
визнание—мѣти и держати мають вол-
ность. А такъ, жебы беспечнѣйшїй,
моцнѣйшїй, на потомный часть, покой
межи людьми розного визнаня и набо-
женства былъ захованный: людемъ Гре-
ческого набоженства, которые въ вели-
комъ к-з. Лит. живутъ, уставы всѣ на-

⁴ Въ старопечат. экз.: «учиненую». ⁵ Въ старопечат. экз.: «пришломъ».

tum, libere et quietè in ducatu nostro peragandi, colendi et obseruandi, et omnibus alijs ceremonijs et pietatis officijs gaudendi; ecclesiasticas religionis muno xenodochia siue hospitalia, gymnasia tam muro quam lignis fundandi, exaedificandi, ditandi; et omnia more et consuetudine, probata, suscepta et a praedecessoribus nostris concessa et priuilegijs firmata, tenendi, habendi omnimodam facultatem et libertatem — dandam, concedendam et firmendam duximus, prout pertinentibus literis nostri damus, concedimus et firmamus. Ita, quod priusquam de calendarij vsu et ordine controuersia inter Romanum pontificem et patriarchas Graecae professionis determinata et decisa fuerit, — subditos nostros, qui diuersam in religione et calendarij obseruatione sequuntur sententiam et antiquitus Graecae religionis obseruant ceremonias, — neque nos, neque officiales nostri, tam spiritualis quam secularis ordinis, eosdem in religione sua impediemus et vi ad noui calendarij vsum adigemus; verum sua religione, iuribus, priuilegijs, cultu et libertatib[us] tuebimur et asseruabimus. In cuius rei fidei et euidentius testimonium, praesentes manu nostra subscripsimus et sigillum nostrum magni ducatus Lithuaniae apprimi mandauimus. Datum, vt supra. Stephanus, rex. Gabriel Woyna».

|| (40) III. List krola Stefana, danu z Grodna, die 8 septembr. roku 1586.

«Stefan, z łaski Bożey krol, etc.

На полях: «8».

боженства Греческого и церемонїи, ведлугъ старого календара порядку и описанья, волно и спокойне въ князствѣ нашемъ обходить, уживати и заховати, и зъ вшелякихъ иишнихъ обрядовъ и учинковъ побожныхъ веселити; церкви набоженства своего шпиталѣ albo ялмушники, школы такъ муромъ яко древомъ фундовати, будовати, надавати; и все способомъ и звычайемъ, добре взятымъ и отъ предковъ нашихъ позволеннымъ и привилеїи умоцненнымъ, держати, мѣти вшелякую моцъ и волность—дати, позволить и утвердити умыслилимы, — якожь тымъ листомъ нашимъ даемо, позволяемо и утвержаемо. Также, ажъ перше о уживаню календару и порядку споръ межн Римскимъ папезомъ и патриархами Греческого вызнани сконченнй и ростригненнй будетъ,—подданныхъ нашихъ, вторыи въ набоженствѣ и захованю календара розного зданья наслѣдуютъ и здавна || (30) Греческого набоженства заховуютъ церемонїи,—ани мы, ани урядники наши, такъ духовного яко и свѣтского стану, онымъ въ набоженствѣ ихъ перешкожовати и квалтомъ до уживаня нового календара примушати не маемо; але ихъ въ ихъ набоженствѣ, правахъ, привилеяхъ, обрядахъ и волностяхъ боронити будемо и заховаемо. Для которой речи певности и яснѣйшей вѣры, тотъ листъ рукою нашею подписалимы и печать нашу вел. к-з. Лит. притиснути казалимы. Данъ, яко вышей. Стефанъ, кр. Гавриль Война».

Листъ ¹ кр. Стефана, данъ зъ Городна дня 8 сентебря, року 1586.

«Стефанъ зъ ласки Божей кр., и прочая.

«Wzem wobec y kaźdemu zosobna, komu to wiedzieć należy, a mianowicie: woytowi, burmistrzowi, raycom, ławnikom y wszytkiemu pospolstwu mieszczanom miasta Wileńskiego religiey Rzymskiego kościoła.

«Oznaymuemy, iż przyjeźdzał owdzie do nas wielebny Onizyfor Deweczka, metropolit Kijowski, Halicki y wszytkiey Rusi, także burmistrzowie, rayce y niektorzy z pospolstwa Wileńskiego ludzie zakonu Greckiego, wskarżając się: iż ludziom religiey y zakonu ich—święt Greckich święcić nie dopuszczacie, przymuszając ich ku święceniu święt Rzymskich wedle nowego kalendarza, y inne niemałe trudności im w tym zadawając. Y prosili nas: aby wedla wolności ich, od przodkow naszych im nadanych w wolnym używaniu religiey, także wedla konfederacyey rozroznionych w wierze, w tych państwach naszych uczynionej, która iest przy szczęśliwey koronacyey naszej przyjęta y wtwierdzona, y też wedla listow naszych, w tey sprawie wydanych (to iest: ieden z obozu naszego pode Pskowem, do was, wrzędu mieyskiego Wileńskiego, pisany; drugi do wszech wobec y do was, wrzędu Wileńskiego mieyskiego, z Grodna pod datą roku 1584, ianuarij 21 die, a trzeci pod datą z Niepołomic w roku przeszłym 85, majj 28 die), wedle zgody, uczynionej między wielebnymi kieżdem arcybiskupem Lwowским a władyką Lwowским, — abyście się we wszem ku nim, wedla konfederacyey, spokojnie zachowali. Przeto roskazuiemy wam, wrzędowi mieyskiemu || (41) Wileńskiemu, y wszem wobec obywatelom, a zwłaszcza przelożonym w państwie naszym wielkim x. Litewskim, abyście ludziom

«Всѣмъ вовець и каждому зособна, кому то вѣдати належить, а меновите: войтомъ, бурмистромъ, радцамъ, лавникомъ и всему посполству мѣщаномъ мѣста Виленского релѣи Римского костела.

«Ознаемуюемо, ижъ приѣздиль до насъ сездѣ велебный Онисифоръ Девечка, митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Русіи, также бурмистрове, радцѣ и нѣкоторые съ посполства мѣста Виленского, люде закону Греческого ускаржаючися: ижъ людемъ релѣи и закону ихъ—святъ Греческихъ святити не допущаете, примушаючи ихъ ку свяченью святъ Римскихъ ведлугъ нового календаря, и инми немалыи трудности имъ задаючи въ томъ. И просили насъ: aby wedle wolności ихъ, отъ продковъ нашихъ имъ наданныхъ въ волномъ уживанью релѣи, также ведлугъ конфедерации розрозненихъ въ вѣрѣ, въ тыхъ панствахъ нашихъ учиненое, которая естъ при щасливой коронациі нашей принята и утвержена, и тежъ ведле листовъ нашихъ, въ той справѣ выданныхъ (то естъ: одинъ зъ оboзу нашего подѣ Псковомъ, до васъ, уряду мѣстского Виленского, писанный; другій до всѣхъ вовець и до васъ, уряду Виленского мѣстского, зъ Городна подѣ датою року 1584, генваря 21, || (31) а третій подѣ датою зъ Неполомичъ въ року прошломъ.² 85, мая 28), ведле згоды, учиненой³ межи велебными к-з. арцибискупомъ Лвовскимъ а владнею Лвовскимъ,— абысте ся во всемъ ку нимъ. ведле конфедерации, спокойне заховали. Прото росказуемо вамъ, урядови мѣстскому Виленскому, и всѣмъ вовець обывателемъ, а звлаща преложонимъ въ панствѣ нашомъ вел. к-з. Лит., абысте людемъ закону Греческо-

² Въ старопечат. экз.: «пришломъ». ³ Въ старопеч. экз.: «учиненый».

zakonu Greckiego w tym mieście Wileńskim y w innych wszystkich trudności w tym nie zadawali, y w obchodzeniu świąt, wedle zakonu ich (a zwłaszcza: Narodzenia Pańskiego, Krzczenia, Obrzezania, y Zmartwychwstania, Wniebowstąpienia Pańskiego, Zesłania Ducha Świętego, Świętey Trojce, świąt Panny Maryey y wszystkich innych świąt apostołskich), wedle dawnego zwyczaju y zakonu ich nic im przeszkody nie czynili; y w te święta pomienione ludzi zakonu Greckiego do sądu woytowskiego, burmistrzowskiego, radzieckiego, y ławniczego, gaynego, wyłożonego y potrzebnego, na ratusz aby nie byli pozywani y zdawani, y przysięgi w te dni święte aby im składane nie były. Wszakże święta zwykle kościoła katolickiego Rzymskiego zakonu wedla nowego kalendarza w wczciwości zachowane być mają, wedle zwykłego obyczaju. A w tych wszystkich rzeczach zgody a miłości żebyście pilnie postrzegali, a nad zwyczaj dawny—jedna strona drugiey wciążania żadnego abyście nie czynili, pod łaską naszą krolewską, postrzegając tego, aby we wszystkim pokoy w tym mieście naszym zachowan był. Data, vt supra. Stephanus, rex. Hrehory Woyna, pisarz».

List IV krola Stefana (acz nie właśnie w sprawie religiey Greckiey dany, iednak ku potwierdzeniu wolności nabożeństwa, w konfederacyey warowan[e]y, iawnie służący), de data zpod Pskowa, 26 septembr., anno 1581.

«Stefan, z łaski Bożej krol Polski, etc.

«Sekretarzowi naszemu, dzierzawcy Stoklickiemu, ||(42) woytowi Wileńskie-

го въ томъ мѣстѣ Виленскомъ и въ иныхъ всѣхъ трудности въ томъ не задавали, и въ обхоженъи святѣ, ведле закону ихъ (а звлца: Нарожения Паиского, Крещенія, Обрѣзанія, и Змертвыхвстанія, Внебовступеня Паиского, Зосланья Духа Святого, Святой Троици, святой Панны Маріи и всѣхъ иныхъ святѣ апостолскихъ), ведле давного звичаю и закону ихъ ни чимъ перешкоды не чинили; и въ тии свята поменены людій закону Греческого до суда войтовского, бурмистровского, радцеого, и лавничого, гайного, выложного и потребного, на ратушъ aby не были позываны и здаваны, и присяги въ тии дни святни aby имъ складаны не были. Однакъ же свята звиклыи костела католицеого Рымского закону ведлугъ нового календаря въ учтвности захованы быти мають, ведлугъ звиклого обычаю. А въ тыхъ всѣхъ речахъ згоды а милости жебысте пилне постерегали, а надъ звичайъ давный—одна сторона другой утяженъи жадного абысте не чинили, подъ ласкою нашею королевскою, постерегаючи того, aby во всемъ покой въ томъ мѣстѣ нашомъ захованъ былъ. Данъ, яко вышей. Стефанъ, кр. Григорій Война, писарь».

Листъ четвертый короля Стефана (ачъ не власне въ [с]правѣ релѣи Греческой даный, однакъ ку подтверженью волности нaboженства, въ конфедерации варованой ¹ (и) явне служацій), дата съ-подъ Пскова, 26 септевриа, року 1581.

|| (об. 31) «Стефанъ, зъ ласки Божей кр. Полс[к]ий, и прочал.

«Секретарови нашему, державцы Стоклицкому, войтови Виленскому, док-

¹ Въ старопечат. экз.: «варованый».

mu, doktorowi w prawie Augustynowi Rotundowi Mielieskiemu, y też burmistrzowi y rayсам miasta naszego Wilenskigo.

«Dali nam tę sprawę ich mśc panowie rada nasza w. x. Litewskiego, przy nas w woyszcze na ten czas będący, religiey Ewanielickiey, że w tych niedawnych czasiech niemały rozruch się stał w tym mieście naszym stolicznym Wileńskim od tych, ktorzy są katolickiey Rzymskiey wiary, przeciw ludziom y ministrom Ewanielickiego y Saskiego zboru. Naprzod: że v drukarza xięgi Ewangelickiey nauki, z rozkazania xiędza biskupa Wileńskiego, pobrane y przed kościołem świętego Iana popalone są; ciała zmarłych ludzi ku pogrzebu do mieysc ich, gdzie się chowaia, przez vlice, zwłaszcza mimo kościół świętego Iana, nosić y spiewać przy ciele zmarłego katolicy zakazuią, łącz, sromocąc y wołaiąc za nimi na vlicy, — a to by snadź z poduszczenia kaznodzieiow katholickich czynić mieli; za czym y dwu ministrow żacy z szkoły świętego Iana y inszy gmin na vlicy z pogrzebu idących mało nie vkamionowali; a nad to przegrozki czynią, iakoby zbory spustoszyć y zburzyć gwałtem chcieli. Co wszystko od iedney strony słyszac, musimy też y drugiey vcho zostawić. Ale iesliby tak było, tedy byśmy to z niełaską przyimowali, dobrze to bacząc, iż w tych państwach y krolewstwach, gdzie gwałtem, ogniem, mieczem, a nie nauką y dobrymi obyczajmi wiarę gruntować chcą, wielkie rozlania krwi y zniszczenia, zwnętrzne woyny dzieią się. Czego my nie jedno, vchoway Boże, w pospolitym zapaleniu, ale też y między osobami priuatim, nie radzibyśmy widzieli, y postrzegacieśmy powinni. Y iako o wszystko dobre ku rozmnożeniu krole-

торови въ правѣ, Августинови Ротундови Мелескому, и тежъ бурмистрови и радцамъ мѣста нашего Виленского.

«Дали намъ туу справу ихъ милость панове рада наша вел. княз. Лит., при насъ у войску на тотъ часъ будучи, релѣи Евангелицкой, же въ тыхъ недавныхъ часѣхъ немалый розрухъ ся сталъ въ томъ мѣстѣ нашемъ столечномъ Виленскомъ отъ тыхъ, ktorыи суть католицкой Римской вѣры, противъ людемъ и министромъ Евангелицкого и Саского збору. Напередъ: же у друкара книги Евангелицкой науки, зъ розказанья к-з. бискупа Виленского, побрано [и] предѣ костеломъ святого Яна попалены суть; тѣла змерлыхъ людей ку погребенью до мѣсть ихъ, гдѣ ся ховають, черезъ улицу, звлаща мимо костель святого Яна, носити и спѣвати при тѣлѣ змерлого католици заказуютъ, лжачи, сромотячи и волаючи за ними на улици, — а то бы снать съ подущенья казнодѣвовъ католицкихъ чинити мѣли; зачимъ и двоухъ министровъ жацы изъ школы святого Яна и иншій вгмѣитъ на улици съ погребу идучихъ мало не укаменовали; а надто похвалки чинятъ, явобы зборы спустошити и збурити вгвалтомъ хотѣли. Штѣ все отъ одной стороны слышачи, мусимо тежъ и другой ухо zostавити. Але если бы то такъ было, tedy бымы то зъ неласкою приимовали, добре то батачи, ижъ въ тыхъ панствахъ и кroleвствахъ, гдѣ вгвалтомъ, огнемъ, мечемъ, а не наукою и добрыми обычайми вѣру вгрунтовати хотятъ, великое розлянье крве и знищенья зъ внутрной войны дѣются. Чого мы не одно, уховай Боже, въ посполитомъ запаленью, але тежъ и межи особами приватымъ не радибысмо видѣли, и постерегатисмы повинни. И яко о все доброе ку rozmноженью кр.

stwa Polskiego y tego państwa wielkiego x. Litewskiego, od Pana Boga nam zwie||**(43)**rzonego. z naywiększym vsiłowaniem y wystawieniem zdrowia naszego przeciw nieprzyjacielowi staramy się,—tak byśmy tego owszem vprzeymie żądali, aby wszyscy obywatele wszelakiego stanu, iednego Pana Boga chwalać. iednostayney katolickiey starożytney wiary byli. Lecz iż Pan Bog to przepowiedział, że pogorszenia być muszą wieku tego świata ostatniego, — przeto my nikogo gwałtem do wiary cisnąć nie chcemy; ale, wedle poprzysiężenia naszego wszystkim stanom tak Korony Polskiey, iako y wielkiego x. Litewskiego, na koronacyey naszej szczęśliwie vczynionego, — «pacem inter dissidentes de religione tueri et manu tenere», то iest: pokoy między różnemi w religiey chcąc zachować y onego bronіć, y tę powinność przysięgi naszej chcąc zawsze przed oczyma mieć, a сумніеніе w wierze każdego puszczając на sąd Pana Boga Wszechmogącego. Gdź nie iedno за takim obowiązkiem naszym zachowania y obrony pokoiu w religiey, на особę naszą krolewską od wszystkich stanow oboiego państwa włożonym, ale też y за стародавным zwyczajem tego państwa różnych w wierze ludzi w их nabożeństwie cierпимy, — rosказуиemy tedy wam, abyście zarazem, skoro ten list nasz was doйдzie, iawnie w niedzielę на rynku y по vlicach w tym mieście naszym Wileńskim obwołać dali, aby we wszystkim wedla sposobu y obyczaiu, здавна а́з до tych czasow szczęслиwego panowania нашего zachова́лого, спокоynie się zachowali, y żadnych przyczyn do rozruchow nie dawали. A iесли бы кто, pokoy pospolity wzruszając, vpornie a swowolnie rozruch iaki wszczynał,—tedy abyście takowego każ-

Пол. и того панства вел. к-з. Лит., отъ Пана Бога намъ звѣреного, въ наибольшимъ усилваньемъ и выставленьемъ здоровья нашего противъ неприятеливи стараемся,—такъ бымы того овшемъ упріймо жадали, абы всѣ обыватели всякого стану, одного Бога хвалечи. одностайне католицкой старожитной вѣры были. **||**(32) Лечъ ижъ Панъ Богъ то проповѣдалъ, же погоршенья быти мусятъ вѣку того свѣта остатнего,—прото мы никого кгвалтомъ до вѣры тиснути не хочемъ; але, ведлуть поприсяженья нашего всѣмъ станомъ такъ Короны Полской, якъ и вел. к-з. Лит., на коронацны нашей щасливе учиненого, покой межи розными въ релѣи хотячи заховати и оного боронити, и тую повинность присяги нашей котячи завше передъ очима мѣти, а сумнѣнье въ вѣрѣ каждого спущаючи на судъ Пана Бога Всемогущого. Кдмжъ не одно за такимъ обовязкомъ нашимъ захованя и обороны покою въ релѣи, на особу нашу кор. отъ всѣхъ станомъ обоiego панства вложеномъ, але тежъ и за стародавнымъ звичаемъ того панства розныхъ въ вѣрѣ людей въ ихъ naboженствѣ терпимо,—росказуемо тогда вамъ, абысте заразомъ, скоро тотъ листъ нашъ васъ дойдеть, явне въ недѣлю на рынку и по улицахъ въ томъ мѣстѣ нашемъ Виленскомъ обволати дали, абы во всемъ ведле способу и обычаю, здавна а́ж до tychъ часовъ щасливого панованья нашего заховало́го, спокойне ся заховали, и жадныхъ причинъ до розруховъ не давали. А еслибы кто, покой посполитый взрушаючи, упорне а swowolне розрухъ якій vчиналь,—тогда абысте такового каждого, юр[и]дичи вашей подлежаго, съ повинности уряду нашего до науки нашей на урядѣ задержавши, намъ о томъ знати давали конечно, иначей того подъ

dego, iurisdicyey waszey podległego, z powinnosci wrzędu waszego do nauki naszey na wrzędzie zatrzymawszy, nam o tym znać dawali ko||**(44)**niecznie, inaczey tego pod łaską naszą nie czyniąc. Dan z obozu naszego pode Pskowem» etc., vt supra. «Stephanus, rex. Wacław Agrippa, pisarz».

List krola iego mści teraznieyszego — Ieremij, patryarsze Konstantynopolskiemu, na wolne odprawowanie spraw duchownych w cerkwiach y ludziach posłuszeństwa iego, w państwach iego krolewskiey mści będących. Dany z Wilna, roku 1589, iulij die 15.

«Zygmunt III, z Bożey laski krol Polski, etc.

«Xiążętom, panom, wojewodom, kasztellanom, marszałkom, starostam, dzierżawcam, xiężnam, paniam, wdowam, wrzędnikom ziemskim y dwornym, ziemianom y dworzanom naszym, y wszystkimu rycerstwu, szlachcie, obywatelom państwa naszego wielkiego xięstwa Litewskiego y wszystkich ziem do niego należących. Także woytom, ħurmistrzom, raycam, ławnikom w mieściech naszych hospodarskich, xiążęcych, pańskich y ziemiańskich, duchownych y świejskich, y wszem wobec, komu by to należało.

«Oznajmuemy wam: iż co przeoswięcony Ieremia, patriarcha Konstantynopolski, z stolice swey przyjechał tu vmyslnie do tych kraioy państw naszych, chcąc cerkwie zakonu Greckiego y służących w nich, to iest: archiepiskopow, episkopow, archimandrytow, ihumenow, popow, dijakonow y inszych sług cerkiewnych, pod władzą iego mści będących, z powinnosci swey nawiedzić, y duchowienstwa ich doyrzreć, iakoby się wszelakie sprawy cerkiewne, według zakonu ich chrześciańskiego posłuszeństwa Greckiego, y kano||**(45)**now świę-

laskoю нашею не чинячи. Данъ зъ оboзу нашего подъ Псковомъ» и прочая, яко вышей. «Стефанъ кр. Вацлавъ Авгрипа, писарь».

Листъ кр. его мил. теперешнего — Еремеи, патриарсѣ Константинопольскому на волное отправовање справъ духовныхъ въ цервахъ и людехъ послушенства его, въ панствахъ его кр. мил. будучихъ. Данъ зъ Вилна, року 1589, іюля дня 15.

|| (об. 32) «Жикгимонтъ Третій, зъ ласки Божей кр. Пол. и прочая.

«Княжатоу, паномъ, воеводамъ, кашталянномъ, маршалкомъ, старостамъ, державцамъ, внагинямъ, паніямъ, вдовамъ, урядникомъ земскимъ и дворнымъ, мяномъ и дворяномъ нашимъ, и всему рыцерству, шляхтѣ, обывателемъ панства нашего вел. к-з. Лит. и всѣхъ земель до него належачихъ. Также войтомъ, бурмистромъ, радцамъ, лавникомъ въ мѣстѣхъ нашихъ господарскихъ, княжачихъ, панскихъ и землянскихъ, духовныхъ и свѣтскихъ, и всѣмъ вобецъ, кому бы то належало.

«Ознаймуемы вамъ: ижъ што преосвященный Iеремѣа, патриархъ Константинопольскій, зъ столица своей приѣхалъ тутъ умыслне до тыхъ краев панствъ нашихъ, хотячи церкви закону Греческого и служачихъ въ нихъ, то есть: архієпископовъ, епископовъ, архимандритовъ, игуменовъ, поповъ, діаконовъ и иншихъ слугъ церковныхъ, подъ властію его милости будучихъ, съ повинности своей навѣдти, и духовенства ихъ дозрѣти, якобы ся вшелякии справы церковныи według закону ихъ христіанского послушенства Греческо-

tych oycow wcale zachowali y odprawowane były. Y prosił nas, hospodara, abyśmy iego mści tego w państwach naszych pozwolili. A tak my, będąc zwierzchniem obrońcą kościołow y cerkiew Bożych y rozmnożenia wszelakiego porządku w cerkwiach zakonu chrześcijańskiego, widząc w tym prośbę iego m. oycy patriarchy być słuszną, — za radą panow rad naszych, na ten czas przy nas będących, tegośmy iego mści pozwolili: według władzy y zakonu swego Greckiego, wszystkie sprawy cerkiewne, duchowieństwa iego mści z dawnych czasow w państwach naszych należące, odprawować; wszystkich duchownych zakonu Greckiego, od nastarszego aż do niższego stanu, w władzy y posłuszeństwie swym mieć, sądzić, rządzić, sprawować, y występного każdego, wedle duchowieństwa swego y prawidł świętych oycow, karać. Przeto aby każdy urząd y zwierzchność duchowna y świeńska w tym państwie naszym wielkiego księstwa Litewskiego y we wszystkich krajach Ruskich, temu państwu naszemu przysłuchających, tak w zamkach, w mieściech, miasteczkach y siołach naszych hospodarskich, książęcych, pańskich, ziemiańskich, duchownych y świeńskich, — o tym wiedząc, bronić y nieiakiе przekazy iego mści oycu patriarsze w rościąganiu władności, w sprawach iego mści duchownych czynić nie śmieli, dla łaski naszej hospodarskiej y pod winą na takowych, kto by roskazania naszego nie był posłuszen, w statucie opisana. A iżby to ku wiadomości wszystkim przychodziło, chcemy mieć, aby w. m. panowie woiewodowie, starostowie, dzierżawce naszy, a namiestnikom ich mości przykazuiem, abyście ten nasz list wszędy, gdzie tego potrzeba będzie, obwołać y, kopije z niego spisuiąc, na targach y przy kościołach y cerkwiach

го, и каноновъ святыхъ отцевъ вцалѣ заховали и отправовани были. И просилъ насъ, господара, абыхмы его мил. отца патриархи быти слушную, — за радю пановъ радъ нашихъ, на тотъ часъ при насъ будучихъ, тогосмы его мил. позволили: ведлугъ власти закону своего Греческого. всѣ sprawy церковныи, духовенству его мил. зъ давныхъ часовъ въ панствахъ нашихъ належачи, отпраовати; всѣхъ духовныхъ закону Греческого, отъ найстаршего ажъ до найнижшего стану, въ власти и въ послушенствѣ своемъ мѣти, судити, рядити, справовати, и выступного каждого, ведлугъ духовенства своего и правилъ святыхъ отцевъ, карати. Прото абы каждый урядъ и зверхность духовная и свѣтская въ томъ панствѣ нашемъ вел. княз. Лит. и въ всѣхъ краехъ Рускихъ, тому панству нашему прислухающихъ, такъ въ замкахъ, въ мѣстахъ, мѣстечкахъ и селахъ нашихъ господарскихъ, княжихъ, || (33) паньскихъ, земьянскихъ, духовныхъ и свѣтскихъ, — о томъ вѣдаючи, боронити и ни якое переказы его милости отцу патриарсѣ въ ростяганью владности, въ справахъ его мил. духовныхъ чинити не мѣли, для ласки нашей господарской и подъ виною на таковыхъ, кто бы росказанья нашего не былъ послушенъ, въ статутѣ описаню. А ижъ бы то ку вѣдомости всѣмъ приходило, хочемо мѣти, абы в. мил. панове воеводове, старостове, державцы наши, а намѣстникомъ ихъ мил. приказуемо, абысте тотъ нашъ листъ вездѣ, гдѣ того потреба будетъ, обволати и, копѣи зъ него списуючи,

przybijac || (46) kazali koniecznie. Pisan w Wilnie. Lata Bożego Narodzenia 1589, iulij 15 die. Sigismundus, rex. Mattheusz Woyna, pisarz».

на торзѣхъ и при костелахъ и церк-вахъ прибяяти казали конечне. Писанъ въ Вилни. Лѣта Божего Нарожения 1589, іюля 15 дня. Жикгимонтъ, кр. Матеушъ Война, писарь».

Pierwszey części odpowiedzi

Першей части отповѣди

Rozdział V,

Роздѣль 5,

zamykaiący w sobie protestacye niektore y opowiedania się ludzi religiey Greckiey, ktore metropolit y z władykami odstępnymi lekce sobie poważył.

зamyкаючій въ собѣ протестаціи нѣкоторыи и оповѣданья людей релѣи Греческой, котѣрныи митрополитъ и зъ владыками отступными легце собѣ поважилъ.

Nazbyt by się te książki odpowiedzi naszej przedłużyć musiały, gdzieby się wszystkie protestacye tu wpisać miały, ktore przez nas religiey Greckiey ludzie, za wsłyszeniem o zamysłianiu metropolita y władzkow z strony oddania posłuszeństwa papieżowi Rzymskiemu, są czynione. Ledwa ktory jest kraj, ledwa ktore woiewodztwo, w którym iedno nayduią się Oryentalney Cerkwie synowie, aby napominania z strony tego do starszych duchownych y protestacye przeciwko nim dział się nie miały. W samym tu Wileńskim grodzie kilka się takich protestacyi naydzie. Miedzy inszymi są nadokładniejsze dwie: iedna in augusto roku 1595, druga in aprili 1596 czyniona. Lecz y tych y inszych tym podobnych tu wpisowaniem się nie bawiac, tylko te przypomniemy, ktore na seymie walnym Warszawskim, co poprzedził synod Brzeski, są poczynione.

Назбыть бы ся тыи книжки отповѣди нашей продолжити мусѣли, гдѣбы ся всѣ протестаціи тутъ вписовати мѣли, которые черезъ насъ релѣи Греческой людей, за услышеньемъ о замышленью митрополита и владыковъ зъ стороны отданя послушенства папѣжови Римскому, суть учинены. Ledwa ktory jest kraj, ledwa ktore ||(об. 33) воеводство, въ которомъ найдутся Восточной Церкви сынове, aby напоми-нанья зъ стороны того до старшихъ духовныхъ и протестаціи противко нимъ дѣятися не мѣли. Въ самомъ тутъ Виленскомъ вгородѣ килка ся такихъ протестацій найдеть. Межи иншими суть надокладнѣйшіе двѣ: одна въ августѣ року 1595, другая въ априлю 1596 учинена. Лечъ и тыхъ и иншихъ тымъ подобныхъ тутъ вписованьемъ ся не бавячи, толко тыи припомнимо, которыи на сеймѣ валнымъ Варшавскомъ, который попередилъ синодъ Берестейскій, суть починены.

Wypis z xiąg seymowych Warszawskich protestacyey iego m. pana wojewody Kijowskiego.

«Ja, Konstantyn xiąże Ostroskie, wojewoda Kiiowski, marszałek ziemie Wołyńskiej, starosta ||(47) Włodzimirski, etc.

«Do sądu krola iego mści y xiąg seymu Warszawskiego ninieyszego przyszedszy, opowiedam się: iż dwa władykowie — Ipothei Włodzimirski a Kyrił Therlecki Łucki — bez wiadomości inszych duchownych y nas wszystkich religiey Greckiey, tak narodu szlacheckiego, iako y człowieka pospolitego, iechawszy do obcego państwa, mimo starszych y przełożonych duchowieństwa swego, pod których posłuszeństwem zawždy bywali, — niewiadomie, do posłuszeństwa inszego sami, a snadź y nas wszystkich y duchownych naszych y to zaciągając podali, y za starszego sobie inszą osobę przyznali, y niektóre nowe rzeczy, w religiey naszej niebywale, do naszego nabożenstwa nie należne, stamtąd przynieśli. Za czym bacząc my wielką odmianę przez osoby swych mianowane w starożytney religiey naszej, a zwłaszcza prawom, woľnościam naszym, przywileiom y konfederacyey Warszawskiej rzecz przeciwną, — zleciliemy byli wszyscy obywatele ziemie Wołyńskiej, Kijowskiej, Braclawskiej, Ruskiej y niektorzy z wielkiego xięstwa Litewskiego posłom naszym tu na seymie prosby nasze do iego krolewskiej mści donieść: aby iego krolewska mość takowych duchownych, prawu naszemu przeciwnych, cierpieć dopuszczać nam nie raczył, wedle praw naszych vprzywileiowanych y konfederacyey o to wczynionej, od przodkow iego krolewskiej mści y od iego krolewskiej mści samego nam

Выписъ съ книгъ сеймовыхъ Варшавскихъ протестаціи его милости пана воеводы Кіевскаго.

«Я, Константинъ к-ж. Острозкое, воевода Кіевскій, маршалокъ земли Волинской, староста Володимерскій, и прочая.

«До суду кр. его мил. и книгъ сейму Варшавскаго нынѣшнего пришедши, оповѣдамся: ижъ два владыкове — Патеѣ Володимерскій а Кирилъ Терлецкій Луцкій — безъ вѣдомости иншихъ духовныхъ и насъ всѣхъ релѣи Греческой, такъ народу шляхетскаго, яко и человека посполитого, ѣхавши до обчего панства, мимо старшихъ и преложенныхъ духовенства своего, подъ которыхъ послушенствомъ завжды бывали, — невѣдомѣ, до послушенства иншого сами, а снать и насъ всѣхъ и духовныхъ нашихъ рѣ тое затыгаючи поддали, и за старшого собѣ инпую особу признали, и нѣкоторыя новыя речи, въ релѣи нашей не бывалы, до нашего набоженства не належны, оттоля принесли. Зачимъ бачачи мы || (34) великую отмѣну черезъ особы вышеменованыя въ старожитной релѣи нашей, а звлача правомъ, волностямъ нашимъ, привилеомъ и конфедерациі Варшавской речъ противную, — злещилимы были всѣ обыватели землѣ Волинской, Кіевской, Браславской, Руской и нѣкоторые зъ вел. к-з. Лит. посломъ нашимъ тутъ на сеймѣ прозбы наши до его кр. мил. донести, абы его кр. мил. таковыхъ духовныхъ, праву нашему противныхъ, терпѣти доущати намъ не рачилъ, ведлугъ правъ нашихъ упривилеованныхъ и конфедерациі о то учиненой, отъ продковъ его кр. мил. и отъ его кр. мил. самого намъ поприсяженныхъ, заховати рачилъ, а намъ не иншей вѣрн и послушенства, одно отъ старшихъ

poprzysiężonych, zachować raczył, a nam nie inszey wiary y posłuszeństwa, iedno od starszych Cerkwie Greckiey władykami dać raczył.

«А иъ на ten czas od iego krolewskiej mści otrzymacieśmy tego nie mogli, y iako przez posły nasze, tak y sam z osoby moiey, na ostatnim dniu seymu, we wtorek, opowiedzielichmy y oświadczyli iego krolewskiej mści ||(48) panu naszemu, y wszystkimu сенату, y паномъ посломъ земскимъ, nie z vporu, ani z waśni, iedno ostrzegając praw y wolności naszych: иъ władykъ takowychъ послове наши, tak y мы сами, y человекъ посполитый—въ маѣтностяхъ нашихъ слухати, y ихъ за духовные наши мѣти, также y въ добрахъ нашихъ терпѣти не хочемо, y iurisdycyey im rozciągać nie dopuścimy.

Tak y teraz sam od siebie zosobna w teъ słowa w tymъ wszystkim, iako wyższej pomieniono iest, przeciwko osobamъ wyższej mianowanymъ protestuję y oświadczam, y przy tymъ oświadczeniu moim, poki mi prawa stawać będzie, stać chcę y będę. Actum Warsaviae in conuentione regni generalis Warsaviensis, feria tertia post dominicam Iubilate proxima. Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo sexto. Stanislaus Smieciński, terrae Warsaviensis notarius».

Protestacya druga,

ktora na tymъ seymie pomienionymъ Warszawskimъ przez posły ziemskie Greckiey religiey uczyniona, y gdy iey w Warszawie aktykować nie chciano, do xiąg grodzkichъ Radzieiowskichъ, feria quarta ante dominicam Rogationum proxima, anno Domini 1596 iest wwiedziona, tenoris huius:

«Bacząc być wielki vraz praw wol-

Греческой Цереве владыками дати рачиль.

«А ижъ на тотъ часъ отъ его кр. мил. одержатисмы того не могли, яко черезъ послы наши, такъ и самъ зъ особы моей, на остатнемъ dniu сейму, y во второкъ, оповѣдали есмо и освѣдчили его кр. мил. пану нашему, y всему сенату, y паномъ посломъ земскимъ, не зъ упору, ани зъ васни, едно остерегаючи правъ y волностей нашихъ: ижъ владыкъ таковыхъ послове наши, такъ и мы сами, y человекъ посполитый—въ маѣтностяхъ нашихъ слухати, y ихъ за духовные наши мѣти, также y въ добрахъ нашихъ терпѣти не хочемо, y iuridycii imъ rostyagati не допустимо.

«Такъ и теперь самъ отъ себе zosobna въ тыиъ слова въ томъ всемъ, яко выше поменено естъ, противъ особамъ вышеменованымъ protestую y освѣдчаю, y при томъ освѣдченью моему, поки ми права ставати будуть, стояти хочю y буду. Дѣялося у Варшавѣ на голсвномъ сеймѣ въ среду, року 1596. Станиславъ Смятинскій, земскій Варшавскій писарь».

Протестація другая,

которая на томъ же сеймѣ поменномъ Варшавскомъ черезъ послы земские Греческой религии учинена, а кгда ея у Варшавѣ приняты не хочено, до книги вгородскихъ Радѣевскихъ, y четвертокъ року 1596 естъ уведена, въ тые слова:

|| (об. 34) «Бачачи быти великий

ności naszych, a nawięcey obrazę sumnienia przez niektore osoby duchowne religiey Greckiey, ktorzy, mimo wiadomość wszech nas tey religiey Greckiey zstarodawna będących, czyniwszy schizma sami z prywatnych osob swoich, wziąwszy z niektórymi także schizmatyki porozumienie, opowiedzieli krolowi iego mści panu na||**(49)**szemu najmściwшему, przyznawaiąc naywyższą głową kościołow Greckich papieża iego mści, także też poprawę kalendarza być słuszną, y niektore artykuły wierze naszej starodawney katolickiey Greckiey być przeciwne, iakoż potym, nad wolą naszą, iechawszy posłuszeństwo iego, mści papieżowi, imieniem nas wszystkich religiey katolickiey Greckiey ludzi, w państwach iego krolewskiej mści mieszkających, tak w Koronie Polskiej, iako y w wielkim księstwie Litewskim będących, oddali, — czego iż się ważyć śnieli, my, takich nie przyznawaiąc za starszych duchownych naszych, ale maiąc ich za schizmatyki, posłuszeństwa iako z osob naszych duchownych y świejskich, tak y z strony poddanych, czynić y pełnić nie będziemy. A iż nam prawa przywileie konfederacyą (anni 1573, ianuarij 28) Warszawską, ktora iako od przodkow iego krolewskiej mści, tak też y od samego krola iego mści iest nam wszystkim poprzysiężona, przy tey mocnie stojąc, w dobrach y w cerkwiach naszych własnych, y przez przodki nasze na stan duchowny religiey Greckiey nadanych, — żadney odmiany pozwolić nie chcemy, ani możemy, y owszem nie tylko tych za duchowne nasze, ktorzy do Rzymu ięździli, ale żadnych ktorzych by taką odmianę w cerkwiach Bożych zdawna religiey Greckiey czynić chcieli, abo y czynili, przyimować nie chcemy, ani będzie-

уразъ правъ волностей нашихъ, а найбільше образу сумнѣня черезъ нѣкоторые особы духовные релѣи Греческой, которые, мимо вѣдомость всѣхъ насъ тоей релѣи Греческой стародавна будучихъ, учинивши оторванье сами съ частныхъ особъ своихъ, взявши зъ нѣкоторыми также оторванцы porozumѣnye, opowѣdili kr. ego mil. panu naszemu najmilostivshomu, priznawajuchi najvyšshuju golovu kostelovъ Греческихъ папѣжа его мил., также тежъ поправу календара быти слухную, и нѣкоторые артикулы вѣрѣ нашей стародавней каѳолицкой Греческой быти противные, якожъ потомъ, надъ волю нашу, ѣхавши послушенство его мил. папѣжови, именовъ насъ всѣхъ релѣи каѳолицкой Греческой людѣи, въ панствѣ его kr. mil. мѣшкающихъ, такъ въ Коронѣ Полској, яво и вел. к-з. Лит. будучихъ, отдали, — чого ижъ ся важити смѣли, мы, такихъ не признаваючи за старшихъ духовныхъ нашихъ, але маючи ихъ за оторванцы послушенства, яво зъ особъ нашихъ духовныхъ и свѣтскихъ, такъ и зъ стороны подданныхъ чинити и полнити не будемо. А ижъ намъ права привилеи конфедерация (року 1573, генваря 28) Варшавская, котрая яко отъ предковъ его kr. mil. такъ тежъ и отъ самого kr. ego mil., есть намъ всѣмъ поприсягнена, при той моцне стоячи, въ добрахъ и въ церквахъ нашихъ властныхъ, и черезъ предки наши на станъ духовный релѣи Греческой наданныхъ, жадной отгѣны позволити не хочемо, ани можемо, и овшемъ не толко тыхъ за духовные наши, которые до Риму ѣздили, але жадныхъ которые бы такую отгѣну въ церквахъ Божіихъ здавна релѣи Греческой чинити хотѣли, албо и чинили, приимовати не хочемо, анѣ будемо. А ижъ тежъ идетъ не меньше о юрз-

my. A iż też idzie nie mniej o iurisdicia nasze we własnych majątnościach naszych, którzy iako cerkwie tak y duchowne religiey Greckiey w dobrach naszych mamy,—przeto w nich iurisdyciey żadney, zwłaszcza takim, którzyby schizma czynili, nie przyznawamy, ani im postąpić chcemy, we wszystkich majątnościach, nadaniach przodków naszych y nas samych, według teyże confederacye Warszawskiej, nie ekskludując żadnych stanów, do ||(50) confederacye należących. Co wszystko strzumać y ziszcіć sobie wszyscy obiecujemy y obowiązujemy się za się y potomki nasze, według teyże confederacye Warszawskiej. A teraz tak imieniem naszych, iako też y braciey naszych w doma pozostałych, opowiadamy y oświadczamy: iakoż, dla lepszej wiary zleciliśmy to opowiadanie nasze osobie pewney z poyśrzedku siebie deputowanej, mianowicie iego mści kniazia Ieremij Horskiemu, posłowi z woiewodztwa Kijowskiego, do akt grodzkich Warszawskich donieść, y one ad acta publica актыковать, y ekstrakty do woiewodstw wziąć: Pisan w Warszawie. Anno 1596, maj die 6. Ierzy Drucki-Horski, ręką własną. Ex actis castrensis Radzieiouiensis extractum. Albertus Zboży Zakrzewski, iudex castrensis Radzieiouiensis. Martinus Wichorzski, notarius castrensis Radzieiouiensis».

Tamże na tym seymie sstała się osobna protestacya od siłu woiewodstw roznych religiey posłów, która też także pod tymże aktem, iako y przeszła, gdy ie y w Warszawie przyjąć nie chciano, w grodzie Radzieiowskim iest актыкована. Wypisano w niey szyroce przyczyny, dla których z tego seymu, na nic nie

дицію нашу у властных маетностяхъ нашихъ, которые яко церкве такъ и духовные релиѣи Греческой въ добрахъ нашихъ маемо,—прото въ нихъ юрздици жадной, звлаща такимъ, которые бы оторванье учинили, не признаваемо, ани ихъ поступити хочемо. во всѣхъ маетностяхъ, наданьяхъ предковъ нашихъ и насъ самыхъ, ведле тоейжъ конфедерации Варшавской, не оттираючи жадныхъ становъ, до конфедерации належачихъ. Штò все здержати и зыстити собѣ обѣцуюемо ||(35) и обовязуемося за себе и потомки наши, ведле тоейжъ конфедерации Варшавской. А теперь такъ именемъ нашимъ, яко тежъ и брати нашей дома pozostałychъ, оповѣдаемо и освѣдчаемо: якожъ, для лѣпшей вѣры, злецилисмь тое оповѣданье наше особѣ певной съ посродку себе депутованой, меновите его мил. князю Юрему Горскому, послови воеводства Киевского, до актѣ вгородскихъ Варшавскихъ донести, и оные до актѣ посполитыхъ ввести, и екстрактъ ¹ до воеводствъ взяти. Писанъ у Варшавѣ. Року 1596, мая дня 6. Юрій Друцкій-Горскій, рукою власною. Съ книгъ вгороду Радѣвского вынято. Албертусъ зъ Божи Закревскій, судья вгородскій Радѣвскій. Мартинъ Вихорскій, писаръ вгородскій Радѣвскій».

Тамъ же на томъ сеймѣ сталася особная протестация отъ многихъ воеводствъ розныхъ релиѣи пословъ, которую тежъ такъ же подъ tymъ же актомъ, яко и прошлая, вгды ей въ Варшавѣ приняти не хочено, въ вгородѣ Радѣвскомъ есть уведена. Выписано въ ней широче причины, для которыхъ

¹ На полѣ: «выписы».

rozkwilając, posłowie odiechali. Miedzy innymi przypominano y to, że ludzi w religiey chrześcijańskiej rozroznionych, choć się do tego słuszne y zwyczajne media podawały, spokoienia vprosić wedle pakt nie mogli. Co do zgodney rad seymowych odprawu — wielkim dotąd impedimentem bywało. Do czego osobliwie y religiey Greckiey ludzi świeże się a ciężkie besprawia y wrazy przymieszaly. W tey protestacyey, siła inszych rzeczy krolowi iego mści y ich mściam panom senatorom się opowiedaiąc, posłowie ziemscy nakoniec || (51) y te słowa, w sposob protestacyey przydali:

«Także y dekretem a processom wszelakim, ktore konfederacyą generalną in causa religionis w dobrach rzeczy pospolitey y naszych gwałca, także y exekucyą ich, gdzie by do niey przez moc przyść miało, — nie podlegzemy, y owszem oney zabiegać będziemy, nie chcąc, aby nas kto tym y iakimkolwiek innym praetextem w majątnościach y w summieniach naszych opprimować miał».

Pierwszey części odpowiedzi

Rozdział VI,

zamykaiący w sobie listy, przez krola iego m. władynom niektórym dane, tego poświadczaiące, że oni, tajemnice te oddania papieżowi Rzymskiemu posłuszeństwa knuiąc, pożytkow swych y wroście-

¹ На полѣ: «поступкомъ».

сь того сейму, ни на штѣ не позволяючи, послове отъѣхали. Межи иншими припомнено и тую, же людей въ релѣи христіанской розрозненныхъ, хотя ся до того слушныя и звычайныя сродки подавали, успокоенья упросити wedle пактъ не могли. Штѣ до zgodной радъ сеймовыхъ отправки — великою доत्या перешкою бывало. Дочого особливе и релѣи Греческой люде свѣжіе ся а тяжкіе безправя и уразы примѣшали. Въ той протестаци, зъ много иныхъ речій кр. его мил. и ихъ мил. паномъ сенаторомъ ся оповѣдаючи, послове земскіе || (об. 35) наконецъ и тые слова, въ способъ протестаци, придали:

«Также и декретомъ а процесомъ¹ вшелякимъ, которые конфедерацию еeneralную въ справѣ набоженства въ добрахъ речи посполитое и нашихъ вгвалтять, также и езекуціе ихъ, гдѣ бы до ней черезъ моцъ прийти мѣло, — не подляжемо, и овшемъ оной забѣгати будемо, не хотячи, aby насъ кто тымъ и якимъ инымъ кшталтомъ въ маетностиахъ и сумнѣняхъ нашихъ утискати мѣль».

Першей части отповѣди

Роздѣль 6,

зamykaiący въ собѣ листы, черезъ кр. его мил. владыкомъ нѣкоторымъ даныи, того подсвѣдчаючи, же они, таемницу тую отданья папѣжови Римскому послушенства внуючи, пожитковъ своихъ и уро-

nia szukali, a swobodom swiet-
skich ludzi narodu Ruskiego y Li-
tewskiego vblizyć chcieli.

List dawniejszy:

«Zygmunt III, Bożą miłością krol
Polski, wielkie xiaże Litewskie, Ruski,
Pruski, Żmodzki, Mazowiecki, Iflantski,
krolestwa Szwedzkiego nablizszy dzie-
dzie y przyszy krol.

«Oznaymuiemy tym naszym listem
wszytkim pospolicie, y każdemu zosob-
na, komu by kolwiek to wiedzieć nale-
żało, niniejszym y napotym będącym.
Iż my, gospodar, widząc być przychyln-
nych ku porownaniu w wierze świętey
episzkopow religiey Greckiey — Łuc-
kiego episzkopa, Lwowskiego, Pińskiego
y Chełmskiego — || (52) ktorzy do
nas, hospodara, z tym przysłali, chcąc
pod zwierzchnością y błogosławieństwem
iednego pasterza nawyższego oycy na-
szego papieża Rzymzkiego być, y iemu
starszeństwo y zwierzchność przyznać,
zachowawszy sobie wcale wszystkie spra-
wy, porządek y ceremonie w cerkwiach
Bożych, — co my, gospodar, widząc
przedsięwzięcie ich potrzebne do rze-
czy zbawiennych, to od nich z wdzięcz-
nością przyimuiemy.

«А ізбы за такову чхгсую ласки
нашеу господарскеу были вdzieczni y
pewni, tedy tym terazniejszym listem
przywileiem naszym—im samym wszyt-
kim pomienionym episzkopom, prezbi-
terom y wszytkiemu duchowienstwu
Cerkwie Wschodniey religiey Greckiey
waruiemy, vpewniamy y slowem na-
szym господарским przyrzekamy y
obietuiemy, sami за siebie y за наіа-
ніеу-зе potomki nasze ich mość krole
Polskie: із chociaу на tych rzeczonych
episzkopow, po dacie tego listu przy-
wileiu naszego, od patryarchow y me-

стеня шукали, а свободамъ свѣц-
кихъ людей народа Руского и
Литовского ублизити хотѣли.

Листъ давнѣйшій:

«Жигимонтъ Третій, Божею мил.
кр. Пол., вел. к-з. Лит., Рускій, Пру-
скій, Жомонтскій, Мазовецкій, Иелян-
скій и королевства Швецеого найближ-
шій дѣдичъ и пришлый кр.

«Ознаемемо тымъ нашимъ листомъ
всѣмъ посполите, и каждому зособна,
кому бы колвекъ то вѣдати належало,
нынѣшнимъ и напотомъ будучимъ. Ижъ
мы, господарь, видячи быти прихил-
ныхъ ку поровнанью въ вѣрѣ святой
епископовъ релѣи Греческой—Луцего
епископа, Лвовского, Пинского и Холм-
ского—которые до насъ, господаря, съ
тымъ прислали, хотячи подъ зверх-
ностію и благословенствомъ одного па-
стыря найсвятѣйшого || (36) отца на-
шего папѣжа Римского быти, и ему
старшенство и зверхность признать,
заховавши собѣ вцѣлѣ всѣ sprawy, по-
рядокъ и церемонїи въ церквахъ Бо-
жихъ,—штѣ мы, господарь, видячи
предсявзятье ихъ потребное до речїи
збавенныхъ, тое отъ нихъ зъ вдячностію
примумемо.

«А ижъ бы за такову хуть свою
ласки нашей господарскеу были вдяч-
ни и певны, тогда тымъ теперешнимъ
листомъ привилеємъ нашимъ—имъ са-
мымъ всѣмъ помененымъ епископомъ,
презвитеромъ и всему духовенству Цер-
кви Восточной релѣи Греческой варуе-
мо, упевняемо и словомъ нашимъ го-
сподарскимъ прирекаемо и обѣцумемо, са-
ми за себе и за наяснѣйшіе потомки
напи ихъ мил. кр. Полскїи: ижъ хотя
бы на тыхъ уречонныхъ епископовъ, по
датъ того листу привилею нашего, отъ
патріарховъ и митрополитовъ якіе кол-

tropolitow iakie kolwiek przyczyny ku niebłogosławienstwu były na nich wynajdowane, y kłatwy wynoszone a wydawane,—iż to im episzkopom samym y wszytkiemu duchowieństwu ich najmniej nigdy ni w czym szkodzić nie ma. Y obieciem słowem naszym krolewskim, dla wszelakiego oskarżenia y kłatwy y ogłoszenia, by y dobrze przeciw stanow ich, według praw duchownych y świejskich było,—dla wszytkich takowych przyczyn—tych dostoięstw władectw, na ktorых oni mieszkaia, z daniny przodkow naszych, od nich tego nie odeymować, y przy ich żywocie inszym osobam nie dawać; ale zachować ich obieciem wcale, z przymnożeniem łaski naszej y wywyższeniem wczciwością, w pokoju na tych władectwach, iako wiernych poddanych y bogomolcow naszych, dokąd ostatniego żywota ich sstawać będzie,—|| (53) przydaiąc ieszcze nad to im, y każdemu, kto by się do takiej iedności y porządku przychylic [miej], swobody, wolności — po temuż, iako ich m. duchowni Rzymscy maia, tak y oni maia mieć. Co my obieciem ieszcze y inzymi przywileiami naszymi im nadawać, z przymnożeniem łaski naszej hospodarskiej.

«А то wszystko obieciemy my, hospodar, za nas y za potomki nasze, tym pomienionym episzkopom: Kiryłu Terleckiemu, władyce Łuckiemu, Gedeonowi Bałabanowi, władyce Lwowskiemu, Leontemu Połcickiemu, władyce Pińskiemu, Dionizemu Zbiruyskiemu, władyce Chełmskiemu, — wcale dzierżec do ich żywotow. А на тwardość тей рзeczy, daliśmy im ten nasz list przywiley, podpisawszy го рęką naszą krolewską, do ktoreго y pieczęć Koronną przycisnaciechny kazali. Pisan w Krakowie. Miesiąca marca ośmnastego dnia, roku od Narodzenia Syna Bożego 1592.

векъ причины ку неблагословенству были на нихъ вынайдованы, и клятвы выношены а выдаваны,—иждъ то имъ епископомъ самымъ и всему духовенству ихъ намнѣй никгда ни въ чомъ шкoдити не маеть. И обѣцуюемо словомъ нашимъ кр., для всякого оскарженья и клятвы и оголошена, бы и добре противъ станомъ ихъ, ведлугъ правъ духовныхъ и свѣтскихъ было,—для всѣхъ таковыхъ причинъ—тыхъ достоенствъ владыцтвъ, на которыхъ они мѣшкають, зъ данины продковъ нашихъ, отъ нихъ того не отыимовати, и при ихъ животѣ иншимъ особамъ не давати; але заховати ихъ обѣцуюемо вѣдлѣ, съ примноженьемъ ласки нашей и вывышеньемъ учтивости, въ покою на тыхъ владыцтвахъ, яко вѣрныхъ подданныхъ и богомолцовъ нашихъ, докола остатнего живота ихъ ставати будеть,—придаючи еше надто имъ, и каждому, кто бы ся до такой едности и порядку прихилилъ, свободы волности—потомужъ, яко ихъ милость духовные Римские мають, такъ и они мають мѣти. Што мы обѣцуюемо еше и иншими привилеями нашими имъ надавати, съ примноженьемъ ласки нашей господарской.

«А то все обѣцуюемо мы, господарь, за насъ и за потомки наши, тымъ помененымъ епископомъ: Кирилу Терлецкому, владыцѣ Луцкому, Гедеонови Балабанови, владыцѣ Львовскому, Леонтему Полчицкому, владыцѣ Пинскому, Деонисію Збируйскому, владыцѣ Холмскому,—вцалѣ здержати до ихъ животовъ. || (об. 36) А на твeрдoсть тoей рeчи, далимы имъ тотъ нашъ листъ привилей, подписавши еіо рукою нашею королевскою, до которого и печать Коронную притиснутисмы казали. Писанъ въ Краковѣ. Мѣсяца марта 18 дня, року отъ Нарoженія Сы-

Sigismundus, rex. Matthias Pstrokoński,
r. m. s.».

List poslednieyszy:

«Zygmunt III, Bożą miłością krol
Polski, etc.

«Oznaymuiemy tym listem naszym wszystkim wobec y každemu zosobna, komu to wiedzieć należy, duchownego y świeckiego stanu ludzior. Iż donosili do nas vniżone prosby wielebny Adam Ipatey, protothron, władyka Włodzimirski y Brzeski, a Kirył Terlecki, exarch, władyka Łucki y Ostroski, imieniem wielebного w Bodze Michayła Rachozy, archiepiskopa, metropolita Kijowskiego, Halickiego y wszystkiey Rusi, także też imieniem przełożonych starszych episkopow, archimandrytow, ihumenow y wszystkiego duchowienstwa zakonu Greckiego Ruskiego, w pol||**(54)**trzebach pewnych y w sprawach religiey ich, około ziednoczenia ich z kościołem powszechnym y porządku pewnego postanowienia, ktor[z]y do stwierdzenia stanu y powołania ich należą obyczaiem niżej opisanym:

«Naprzod prosili, aby metropolie, władcyctwa y insze religiey Greckiey duchowienstwa nie były dawane tylko ludzior Ruskiego narodu y ich własney religiey. Także aby od nich były cztery osoby godne do takowey władzy obieran(i)e, z ktorых aby ieden na takowe vrzędy przez nas był podawan, a ten aby nadaley do trzech miesięcy na stan duchowny święcić się był powinien. Czego my im pozwolimy y potwierdzimy, kiedy do iedności kościoła powszechnego Rzymskiego y do posłuszeństwa iego przystaną, y trwać w nim nieodmiennie y stale będą.

«Także y o poświęceniu przełożonych na zwierzchności wyższey mianowane

РУССКАЯ ИСТОРИЧЕСКАЯ БИБЛИОТЕКА.

на Божего 1592. Живгимонтъ, кр. Матиашъ Пстроконскій».

Листъ послѣднѣйшій.

«Живгимонтъ Третій, Божео милостию кр. Полскій, и прочая:

«Oznaymuemo tymъ listomъ нашимъ всѣмъ вобецъ и каждому zosobna, кому то вѣдати належитъ, духовного и свѣтского stanu людемъ. Ижъ донесли до насъ унижонные прозбы велебный Адамъ Ипатеи, прототроній, владыка Володимерскій и Берестейскій, а Кирилъ Терлецкій, ексархъ, владыка Луцкій и Острозскій, именемъ велебного въ Бозѣ Михаила Рагозы, архіепископа, митрополита Кіевского, Галицего и всея Руси, также тежъ именемъ преложенныхъ старшихъ епископовъ, архимандритовъ, игуменовъ и всего духовенства закону Греческого Руского, въ потребахъ певныхъ и въ справахъ релѣи ихъ, около зъедноченья ихъ съ костеломъ повшехнымъ и порядку певного постановленья, которые до стверженья стану поволанья ихъ належать обычаемъ нижеописанымъ:

«Напередъ просили, aby митрополія, владыцтва и иншіе релѣи Греческой духовенства не были даваны толко людемъ Руского народу и ихъ власной релѣи. Также aby отъ нихъ были чотыри osoby годные до таковой влады обираны, съ которыхъ aby оденъ на таковыи уряды черезъ насъ былъ подаванъ, а тотъ aby найдалѣи до трохъ мѣсяцей на станъ духовный святитися былъ повиненъ. Чого мы имъ позволимо и потвердимо, вгды до едности костела повшехного Римского и до послушенства его пристануть, и трѣвати въ немъ неотмѣнне и стали будутъ.

«Также и о посвяченью преложенныхъ на зверхности выпшей менованои ду-

duchowne, nadaley trzech miesięcy od daty etc.—znamy być rzecz powinna y vtwierdzoną postanowieniem przodkow naszych.

«O mieysce w radzie — o tym, kiedy ta iedność, da Pan Bog, statecznie się zawrze, chcemy y obiecuiemy na seymie z pany radami naszymi y z stany rzeczy pospolitey do tego należącymi traktować, gdyż to iest rzecz, właśnie seymowi należąca.

«Nadto, aby władza żadna insza, tak duchowna iako y świetska, za tym ziednoczeniem, nie była nad nimi, aby ani ludzie, a zwłaszcza z Greckiey y skądkolwiek, ktorzyby onych odrywać od tego świętego społku, abo iakimkolwiek sposobem trudnić chcieli, nie byli do państw tey rzeczy pospolitey przypuszczeni, abo y domowi, ktorzy by się zwierzchności ich z tey miary przeciwili a do iedności kościoła świętego Rzymskiego abo nie chcieli dać przywieść, abo y przeszkadzali,—temu wszystkiemu aby się zwierzchnością naszą zabiegło, roskażemy przeciw ||(55) takowym vniwersały y mandaty z kancellaryey naszej wydać. Y napotym aby takowe rozni-ce, ktore by iednostayney ich wiary powszechney rozumienie zamieszać mogły, od obcych ludzi wnoszone y rozsiewane nie były,—chcemy, iako gdzie potrzeba vkaże, ratować y do tego nie dopuszcząć; toż y vrzędom naszym, aby tego przestrzegali pilnie, poruczemy.

«Co z strony dobr cerkiewnych, ktore od przodkow ich rozny osobam rozdane y zawiedziona są, na ktore by ci possessorowie prawa nie mieli,—(ale) aby były do cerkwie przywroczone. A ci, ktorzyby prawo iakie mieli, arendy moco z tych dobr, ktore dzierżą pła-

ховной, найдалѣй трохъ мѣсяцей ||(37) отъ даты — узнаваемо быти речь повинную и утверженую постановленьемъ предковъ нашихъ.

«O мѣстцѣ въ радѣ — о томъ, когда тая едность, дастъ Панъ Богъ, stateчнe ся замкнеть, хочемо и обѣцуюемо на сеймѣ съ паны радами нашими и зъ станы речи посполитой до того належачими трактовати, егдажъ то есть речь, власне сеймови належачая.

«Надто, aby влада жадная иншая, такъ духовная яко и свѣтская, за тымъ зъедноченьемъ, не была надъ ними, aby ани люде, а zwłaszcza зъ Греци и откуля колвекъ, которме бы оныхъ отрывати отъ того святого społку, албо якимъ колвекъ способомъ труднити хотѣли, не были до панствъ тоей речи посполитой припущени, abo и домови, которми бы ся звирхности ихъ съ той мѣры противили а до едности востела святого Римского албо не хотѣли дати привести, abo и перешкожовали,—тому всему aby ся звирхностью нашею забѣгло, роскажемъ противъ таковымъ универсалы и мандаты съ канцлерѣи нашей выдати. И напотомъ aby таковы розницы, которме бы одностайной ихъ вѣры повшехной разумѣнье замѣшати могли, отъ обчихъ людей вношены и розсѣваны не были,—хочемо, яко гдѣ потреба укажетъ, ратовати и до того не допущати; тоежъ и урядомъ нашимъ, aby того перестерегали pilне, поручимо.

«Што [зъ] стороны добръ церковныхъ, которме отъ предковъ ихъ рознымъ особамъ розданы и заведены суть, на которме бы тые посесорове¹ права не мѣли,—aby были до церкви привернены. А тые, которме бы право якое мѣли, areнды нѣшто съ тыхъ

¹ На полѣ: «державцы».

cili, abo po zeszcju z świaata aby takowe maiętności na cerkwie przypadały.

«Także y o zachowaniu cerkwie przy dawnym nadaniu ich w dobrach, na ktore choćby przywileie żadne nie były, by się iedno w ewanieliach wpisane naydowały, — pozwalamy, aby o takowe dobra od cerkwie odiete, ktore by niesłusznie kto dzierżał, wolno było pozywać a prawem ich dochodzić.

«Do płacenia arendy nie zda się nam nikogo przymuszać: lecz takowe dobra, ktore by za prawem swoim possessorowie terazniejszy dzierzeli do żywota swego, a po śmierci ich do cerkwie wracać się mają, a my ich nikomu drugiemu oddawać, ani potwierdzać nie mamy.

«Także y nadania dobr cerkiewnych, tak tych, na ktore prawa są, iako też y tych, na ktore by prawa nie było, a tylko w ewanieliach starych naydowały się, wcale zachować chcemy.

«Dobra y maiętności cerkiewne—aby, po śmierci metropolita y inszych przełożonych duchownych, w mocy y w szafunku kapituły zakonu Greckiego dotąd zostawały, aż od nas vząd wakujący komu podany będzie. Przywiley, ktorzy iuż od nas na to dany mają, chcemy im wcale zachować; y, za pozwoleniem wszystkich || (56) stanow rzeczy pospolitey, na seymie walnym wolno to im będące konstytucją sobie wargować.

«Do sądow trybunalskich — aby dla postrzegania spraw duchownych, z posrzedku siebie dwoch osob, iako y inni duchowni religiey Rzymskiej, wysadzali, — pozwalamy. O czym iednak z

добръ, которые держать, платили, а по зыстью зъ свѣта абы таковыи маетности на церковь припадали.

«Также и о захованю церквей при давномъ наданью ихъ въ добрахъ, на которые хотяи бы привилія жадные не были, бы ся едно въ евангеліахъ вписаны найдовали, — позволяемо, абы о таковыи добра отъ цереве отвяты[и], которые бы неслушне хто держалъ, волно было позывати а правомъ ихъ доходити.

«До плаченья аренды не здасться намъ никого примушати: лечъ таковыи добра, которми бы за правомъ своимъ посесорове ² теперешніе держали до живота своего, а по смерти ихъ до цереве ворочатися мають, а мы ихъ ни кому другому отдавати, ани потвержати не маемо.

«Также и наданья добръ церковныхъ, такъ тыхъ, на которыхъ || (об. 37) права суть, яко тежъ и на тыхъ, на которыхъ бы и права не было, а толко въ евангеліахъ старыхъ найдовалися вцалъ заховати хочемо.

«Добра и маетности церковныи — абы, по смерти митрополита и иншихъ преложонныхъ духовныхъ, въ mocy и шафунку капитулы закону Греческого дотоля оставали, ажъ отъ насъ урядъ вавуючи[и] кому поданный будетъ. Привилей, которій вже отъ насъ на то данный мають, хочемо имъ вцѣлѣ заховати; и, за позволеньемъ всѣхъ становъ речи посполитой, на сеймѣ валнымъ волно то имъ будетъ конституцію собѣ варовати.

«До судовъ трибунальскихъ — абы для постереганья справъ духовныхъ, съ посредку себе двухъ особъ, яко и инныи духовныи релѣи Римской, высажали, — позволяемо. О чомъ однакъ съ прело-

² На полѣ: «державцы».

przełożonymi duchownemi wiary katolickiey zeyść się y porozumieć mają.

«Przełożeni ich duchowni, począwszy od zwierzchniejszego, który kolwiek y na jakim kolwiek stopniu duchowieństwa będące,—chcemy, aby w poszanowaniu y poważeniu takim, iako y duchowni katolickiey wiary, byli, gdy iuż pod zwierzchność stolice Rzymskiey, y pod posłuszeństwo oycy świętego papieża poddadzą się y przyłączą. O czym także z duchownemi naszymi zeyść się y porozumiewać mają.

«Co się dotyczy, aby manasterze y cerkwie Ruskie na kościoły nie obracać,—tego w dobrach naszych krolewskich zakazemy; lecz w majątnościach szlacheckich tego uczynić nie możemy.

«Bractwa duchowne cerkiewne, tak iako od patryarchow postanowione są y od nas potwierdzone, aby pod posłuszeństwem metropolita y innych przełożonych swoich duchownych wcale zostawali, — iednak, gdy się pierwey pod zwierzchność kościoła Rzymskiego przyłączą, — pozwalamy y onych przy prawie, ktore od nas na to mają, zachować chcemy.

«Z strony zakładania szkół y seminarij Greckiego y Słowieskiego ięzyka, także aby im wolno było drukarnie swoje mieć pod władzą metropolita y władzkow, — pozwalamy tym sposobem, aby nic tam przeciwnego kościołowi powszechnemu nie drukowano, ale wszystko rozsądkowi iego podlegało.

«A co się dotyczy, aby zbytki y nieposłuszeństwa, ktore się od popow niektórych religiey ich Greckiey po miasteczkach na||(57)szych y szlacheckich, pod zasłoną y obroną niektórych wrędników naszych y inszych szlacheckiego stanu ludzi, dzieią, karać y hamować się mogli,—tego metropolicie y władzkam y innym przełożonym religiey ich nie

жоними духовными вѣры нашей католицкой зыйтися и порозумѣтися мають.

«Преложонни ихъ духовными, почавши отъ зверхнѣйшого, который колвекъ и на якимъ колвекъ стонню духовенства будучіе, — хочемо, абы въ пошанованью и поваженью такомъ, яко и духовными католицкой вѣры, были, кгда вже подъ зверхность столицы Римской и подъ послушенство отца святого папѣжа поддадутся и прилучать. О чомъ также зъ духовными нашими зыйтися и порозумѣвати мають.

«Што ся тычетъ, абы манастыревъ и церквей на костелы не оборочати,—того въ добрахъ нашихъ крелевскихъ закажемо; але въ маестностяхъ шляхетскихъ того учинити не можемо.

«Братства духовными церковными, такъ якъ отъ патріарховъ постановлены суть и отъ насъ потвержены, абы подъ послушенствомъ митрополита и иныхъ преложонныхъ своихъ духовныхъ вцалѣ заставали, — однакъ, кгда ся первѣй подъ зверхность костела Римского прилучать, — позволяемо и оныхъ при правахъ, которые отъ насъ на то мають, заховати хочемо.

«Зъ стороны закладанья школъ и семинариј Греческаго и Словенскаго языка, также абы имъ волно было друкарни свои мѣти подъ властью митрополита и владыковъ,—позволяемо тымъ способомъ, абы ничего тамъ противного костелови повшехному не друковано, але все розсудкови его подлегало.

«А што ся тычетъ, абы збытки и непослушенства, которые ся отъ поповъ нѣкоторыхъ релѣи ихъ Греческой || (38) по мѣстечкахъ нашихъ и шляхетскихъ, подъ заслоною и обороною нѣкоторыхъ врядниковъ нашихъ и иныхъ шляхетскаго стану людій, дѣють, карати и гамоватися могли,—того митрополитови и владыкомъ и инымъ преложоннымъ

tylko nie bronimy, żeby w majątnościach stołu naszego tego postrzegali y porządek dobry czynili, ale też y wrędom naszym mieysc onych, gdzie potrzeba będzie, aby im w tym pomocni byli,—przykażemy, y innych, aby temu przeciwni nie byli, napomniemy.

«Rząd y władza ich duchowna— chcemy, aby była cale zachowana, to iest: aby w mieściech krolewskich cerkwie iakiegoż kolwiek nabożeństwa ich władzy metropolita y episkopow podlegali, a nikt się inny w to nie wdawał. Co też y wrędom naszym roskażemy, kiedy będzie potrzeba, aby tego władynom y innym przełożonym ich pomagali.

«То, наконец, onym waruiemy, aby żaden inny obcy człowiek, oprócz który od nas na to obrany potwierdzon będzie, żadney sobie skąd inąd zwierzchności nad nimi nie przywłaszczał, ani duchowienstwem ich sądzić y sprawować mogł; owszem, aby takowi do państw naszych przypuszczani nie были, — pilnie tego przestrzegać roskażemy.

«Абы też do fundowania kapитулы przy cerkwiach Грецкой religiey przyść mogło, żeby się tym więcej хвала Pana Boga pomnożała, y rząd cerkiewny tym lepiej задzierżywał, — kiedy się co takowego z добр ихже манастерзов пода, radzi chcemy być до того przychylnymi; wszakże так, aby y fundacye stare słuszną iакą częścią доходow były zachowane.

«До чего tym więcej y pilnie chcemy się чётными y ласкаwemi показать onym, kiedy iedność powszechna wtwierdzona y wcale zachowana będzie, y послушенство столице святей апостольской

релѣи ихъ не толко не боронимо, жебы въ маетностяхъ столу нашего того постерегали и порядокъ добрый чинили, але тежъ и врьдникомъ нашимъ мѣстець оныхъ, гдѣ потреба будетъ, абы имъ въ томъ помочни были, — прикажемо, и иныхъ, абы тому противни не были, напомнимо.

«Рядъ и власть ихъ духовная— хочемо, абы была цѣло захована, то есть: абы въ мѣстѣхъ крелевскихъ церкви¹ якогожъ колвекъ набоженства ихъ власти митрополита и епископовъ подлегали, а никто ся инный въ тое не вдавалъ. Што тежъ и врьдомъ нашимъ роскажемо, коли будетъ потреба, абы того владыкомъ и инымъ преложонымъ ихъ помагали.

«То, наконецъ, онимъ варуемо, абы жадень инный обчий человекъ, опрочь который отъ насъ на то обранъ и потвержонъ будетъ, жадной собѣ отколя иноля зверхности надъ ними не привлацалъ, ани духовенствомъ ихъ судити и справовати мѣлъ и могъ; овшемъ, абы таковыи до панствъ нашихъ припущани не были, —пилне того перестерегати роскажемо.

«Абы тежъ до фундованя капитулы при церквахъ Грецеской релѣи прийти могло, жебы ся тымъ болшей хвала Божая помножала, и рядъ церковный тымъ лѣпѣй задержовалъ,—коли ся што такового зъ добръ ихъ же манастыревъ подастъ, ради хочемо быти до того прихилными; однакъ же такъ, абы и фундацыи старыи слушною якою частью доходовъ были захованы.

«До того тымъ болшей и пилнѣй хочемо ся хутливыми и ласкаwыми показати онимъ, вгды едность повшехная утвержена и вцѣлѣ захована будетъ, и послушенство столицы святой апостол-

¹ Въ старопеч. вѣд.: «церквей».

Rzymskiej oddano od nich y zachowano będzie. Co wszystko na ten czas || (58) wtwierdzając, ręką podpisaliśmy y pieczęć, tak Koronną iako y wielkiego księstwa Litewskiego, przycisnąć rozkazaliśmy. Pisan w Krakowie. Roku od Narodzenia Syna Bożego 1595, miesiąca augusta wtorego dnia, a panowania królestw naszych: Polskiego — ośmego, a Szwedzkiego — wtorego roku. Sigismundus, rex».

Pierwszej części odpowiedzi

ROZDZIAŁ VII,

zamykający w sobie wywody niektóre, osobliwie z listu dzisiejszego[go] papieża Rzymskiego[go], pokazujące, że oddanie posłuszeństwa papieżowi Rzymskiemu naukę Cerkwie Orientalnej wywraca; y że metropolita y władcy, którzy to posłuszeństwo oddali, — nieprawdziwie y nieszczerze, tylko dla snadniejszego zwodzenia ludzi, za religię Greckiey duchowne y za odnowiciele vnicy Florentskiej się vdaia.

Iuż się wyższej przelożyło z konstytucji prawo, którym obwarowano beneficya wiary Greckiey, aby tylko ludziom teyże wiary Greckiey służyły; ktore też prawo w szkrypcie synodu Brzeskiego przy wypisowaniu poselstwa do króla jego mści iest przypomniane. To prawo wiedząc — metropolita Kijowski y Włodzimirski, Łucki, Połocki, Piński y Chełmski władcy, a zabiegając, aby przez nie od beneficyi odstrychnieni nie byli, — vdali się na to, aby szaleli y mamili

своей Римской отдано отъ нихъ и заховано будетъ. Што все на тотъ часъ утверждаючи, рукою нашею подписали есмо и печать, такъ Коронную яко и вел. к-з. Лит. притиснути розказали есмо. Писанъ въ Краковѣ. Року отъ Нарожения Сына Божего 1595, мѣсяца августа второго дня, а панования королевствъ нашихъ: Полского — осмого, а Швецкого — второго року. Жигимонтъ, кроль».

Першей части отповѣди

Роздѣль 7,

закрывающей въ собѣ выводы некоторыхъ, особливе зъ листу теперешнего папежа Римского, показующие, же отдаче послушенства папезови Римскому науку Церкви Восточной выворочаетъ; и ихъ митрополитъ и владыкове, которые то послушенство отдали, — неправдиве и нещире, только для snadнѣйшего звоженья людей, за духовныхъ релѣи Греческой удаются.

Вже ся вышея преложило съ конституцій право ¹, которымъ обваровано добра духовныи вѣры Греческой, абы только людямъ тоеже вѣры Греческой служили; которое тежъ право въ шриптѣ ² синоду Берестейского при выписованью поселства до кр. его мил. естъ припомнано. Тое право вѣдаючи — митрополитъ Киевскій и Володимирскій, Луцкій, Полоцкій, Пинскій, Холмскій владыкове, а забѣгаючи, абы ими отъ тяхъ добръ отстрыхнени не были, —

¹ Въ старопеч. экз. опечатка: «правъ». ² На полѣ: «въ шриптѣ».

swiatem a ludzie, co inszego iawnie baczące y widzace, aby z rozumu wywodzili: choć do papieskiej y || (59) Rzymskiej wiary iawnie przystawszy,—niewstydliwie się Greckiey religiey duchownymi być y po dziś dzień twierdzą.

Tegoż im ³ synodowy dzieiopsis powiadacza, wdaiąc, że przez metropolita y iego towarzysze władzyki nic się nowego nie sstało, żadna się odmiana od staro Greckiego kościoła nie wniosła, ale się tylko wznowiła iedność z Rzymskim kościołem, -na Florentskim koncylium uczyniona, która y tu w Rusi po Izydorzе długo trwała.

Aby się tedy z nich zdarła ta maszkarą y to odzienie owcze, w które się wbięraiąc, nie tylko ludzie proste zwodzają, ale y chlebem sobie nienależnym boki roztykają, — te twierdzenia y wdawania ich wważać będziemy.

Gdzie to naprzod przypomnieć mi przychodzi panom Rzymianom, z których liczby iest y ten dzieiopsis, że oni religią swoję y prawdziwość kościoła swego, nawięcey w sukcesseye a w porządnym następowaniu biskupow pokładają, y do tego następowania tak swą wiarę przywieszują, że też tego za swey wiary człowieka nie mają, kto papieżowey zwierzchności nie podlega y nie iest posłuszny. A że ten papież ich w Rzymie przemieszkawa, tym względem y wiarę swoję Rzymską wiarą nazywają.

Takimi w swych rzeczach y w swym kościele że są sędziami, — niechayże temiz oczyma na naszą Orientalną Cerkiew weyżrzą!

Obaczają, że wiara nasza nie dla tego

удалися на тое, абы шалѣли и лудили свѣтомъ а люди, што иншого явне бачачіе и видячіе, абы зъ розуму зводили: хотя до папѣзкой и Римской вѣры явне приставши,—невстыдливе ся Греческой релѣи духовными быти и доселея твердятъ.

Тогожъ имъ синодовый дѣписъ по свѣтъ || (39) чаеть, удаючи, же черезъ митрополита и его товаришовъ владыки ни чога ся нового не стало, жадная ся отмѣна отъ старой Греческой церкви не учинила, але ся толко взновила едність зъ Римскимъ костеломъ, на Флоренскомъ соборѣ учиненая, которая яковы и тутъ въ Руси по Исидорѣ митрополитѣ долго трывала.

А такъ абыся зъ нихъ зодрала тая машкара и тое одѣнье овчье, въ которое ся убираючи, не толко люди простыи зводять, але и хлѣбомъ собѣ неналежнымъ боки ростыкають,—тые тверженья и удаванья ихъ уважати будемо.

Гдѣ то напередъ приномнити ми приходить паномъ Римяномъ, съ которыхъ личбы есть и тотъ дѣписъ, же они релѣю свою и правдивость костела своего, наиболее въ порядномъ наступованью бискуповъ покладаютъ (и слушне), и до того наступованья такъ свою вѣру привязують, же тежъ того за своей вѣры человекъ не мають, хто папѣзковой зверхности не подлегаетъ и не есть послушный. А ижъ тотъ папѣжъ ихъ въ Римѣ мѣшкаеть, тымъ взглядомъ и вѣру свою Римскою вѣрою называютъ.

Такими въ своихъ речахъ и въ своемъ костелѣ ижъ суть судіями, — нехай же тымизъ очима на нашу Восточную Церковь поглянуть!

Обачать, же вѣра наша не для того

³ Въ старопеч. экз. опечатка: «ші».

Grecką nazywana bywa, żebyśmy my wszyscy, co ją trzymamy, Grekami być mieli (bo nie iesteśmy Greckiego wszyscy, ale ato niektorzy y Litewskiego y Ruskiego narodu); ale dla tego, że przodkowie naszy tę wiare naprzod przyjęli od patryarchow, w Grecyey mieszkających; ktorzy patryarchowie, podając do nas y postanawiając v nas nauczyciele, tę wiare daley niż przez sześć set lat nieodmiennie pomnażają.

Iż tedy metropolit y iego towarzysze ||(60) pomienieni władkowie, przez oddanie posłuszeństwa papieżowi Rzymskiemu, zwierzchności swey, w Grecyey będącey, względem ktorey religia ta Grecką nazywana bywa, odstąpili, a tak sukcesyją Orientalną w cerkwiach tutajnych chcieli y chcą przerwać,—iako za Greckiey religiey duchowne daley poczytani być mogą?! Dwie rzeczy, sobie przeciwne, zaraz prawdziwe być y spolem z sobą stać nie mogą. Iakoż religia Grecka z Rzymską, ktore sobie w siłu rzeczach są przeciwne, spolem stać mają?! Posłuszeństwo oycu papieżowi oddane — nie do świejskich pewnie, w ktorych zwierzchność przy krolu iego mści cale zostawa, ale do duchownych a wiare zachodzących rzeczy ściaga się. A iakoż z nim spolem całość nauki Cerkwie Orientalney stać może?! Co by to był za zwierzchni abo przełożony pasterz, który by takiego nierządu pod sobą, iednym pasterzem, w iednym kościele dopuścił, aby roznie od niego, abo y przeciw niemu ktore owce wierzyły?! Rzecz iest pewna: że tym oddaniem posłuszeństwa oycu papieżowi nie tylko droga się znamienicie vsłała do odstąpienia napotym wszystkim punktow nauki, o ktore kościół Grecki z Rzymskim spor wiodł, ale też to odstąpienie tych punktow spornych — y wszystkiey

Греческою называна бываетъ. • жебы-смо мы всѣ, ||(об. 39) што ее держимо, Греками быти мѣли (бо не естесмо Греками всѣ, але ато нѣкторыи и Руского и Литовского народу); але для того, же продкове наши туу вѣру напередъ приняли отъ патриарховъ, въ Грециі мѣшкающихъ; которыи патриархове, подаючи до насъ и постановляючи у насъ учителей, туу вѣру далѣй нижъ презъ шесть сотъ лѣтъ неотвѣнне помножаютъ.

А ижъ митрополить и его товариши поменены владыкове, отданьемъ послушенства папѣжови Римскому, звирхности своей, въ Грециі будучой, которой взглядомъ релѣя тая Греческою называна бываетъ, отступили, и такъ наступоване Восточное въ церквахъ тутошнихъ хотѣли и хочуть перервати, — яко за Греческой релѣи духовныи далѣй почитаны быти могутъ?! Двѣ речи, собѣ противныи, заразъ правдивы быти и споломъ зъ собою стати не могутъ. Якожъ релѣя Греческая зъ Римскою, которыи собѣ въ сила речахъ суть противныи, споломъ стати мають?! Послушенство отцу папѣжови отданое—не до свѣтскихъ певне, въ которыхъ звирхность при крولو его мил. цѣло zostаваетъ, але до духовныхъ а вѣру заходящихъ речій стягається. А якъ же зъ нимъ споломъ цѣлость науки Церкви Восточной стати можетъ?! Што бы ||(40) то былъ за звирхній abo преложонный пастырь, который бы такого неряду подъ собою, однимъ пастыремъ, въ одномъ костелѣ допустил, aby розне отъ него, abo и противъ ему которыи овцы вѣрили?! Речь есть певная: же тымъ отданьемъ послушенства отцу папѣжови не тольо дорога знамените ся усала до отступенья напотомъ всѣхъ пунктовъ науки, о которыи костель Греческій зъ

wiary Cerkwie Greckiey iuż się przez metropolita y iego towarzysze, przy oddawaniu posłuszeństwa papieżowi, rzeczą samą sstało, co oni vgodą abo zgodą zową. Lecz na tey miłej zgodzie przeswiędley, że za ich szalbierstwem iedna strona wszystko swe straciwszy, a nic od drugiey vpuszczonego nie mając, barzoby chramać musiała, — ktoż nie widzi?!

Iż iednak oni się tego odstąpienia wiary Greckiey niewstydlіwie przą,— przetoż to im pokaże iawnie z listu dzisieyszego papieża Rzymskiego, napisanego o sposobie oddawania mu tego posł(61)uszeństwa w Rzymie; który z sobą ci to władcy z Rzymu tu do Polski przynieśli.

Początek iego taki iest:

«Clemens, episcopus, servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Magnus Dominus et laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius» etc.

Data zaś iego iest:

«Romæ apud sanctum Petrum. Anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo nonagesimo quinto decimo, calendis januarij, pontificatus anno quarto».

Vważenie tego listu siła ku pokazaniu prawdy w tey mierze pomoże.

Naprzód w nim to się tak obiter (bo tu w tym rozdziale nie o tym tak dalece rzecz) wważyć zeydzie, co arenę, w ktorej szYROKO stolicę Rzymską zaleca, papieską zwierzchność wynosi, odprawivszy,—przypomina o tey tajemnicy nieprawości: iako się knowała, y przez ktore duchowne miedzy temi,

Римскимъ споръ мѣлъ, але тежъ тое отступеніе тыхъ пунктовъ спорныхъ— и всей вѣры Церкви Греческой вже ся черезъ митрополита и его товариши, при отдаванью послушенства папѣжови, речью самою стало, што они угодою албо згодою зовуть. Лечь на той милой згодѣ пресѣдлой, же за ихъ шалберствомъ одна сторона все свое стративши, а ничого отъ другой упущоного не маючи, велми бы хрматы мусяла,—кто не бачить?!

А ижъ однакъ они ся того отступенія вѣры Греческой невстыдливе прятъ,—протожъ то имъ явне покажу зъ листу теперешнего папежа Римского, написаного о способѣ отдаваня ему того послушенства въ Римѣ; который зъ собою тии владыкове зъ Риму до Полски принесли.

Початокъ его такий естъ:

|| (об. 40) «Климентій¹, епископъ слуга слугъ Божіихъ. Ку вѣчной той речи памяти. Велий Господь и хваленъ зѣло въ градѣ Бога нашего въ горѣ святей его» и прочая.

Дата того листу естъ:

«Въ Римѣ у святого Петра. Року отъ воплощеня Господнего 1595, у генвару, папѣзства нашего року 4».

Уваженіе того листу много ку показанью правды въ той мѣрѣ помочь.

Напродъ въ немъ то ся такъ вкоротцѣ (бо тутъ въ томъ роздѣлѣ не о томъ такъ далеce речъ) уважити зыидеть, што предмову², въ которой широко столицу Римскую залецаеть, папѣскую звирхность выносить, отправивши, — припоминаеть о тыхъ таемницахъ неправости: яко ся knowала, и

¹ На полѣ: «листь папескій». ² Въ старопечат. экз.: «предмова».

ktorzy o oddaniu iemu tego posłuszeństwa y przyłączeniu się do kościoła Rzymskiego myśleli, y potym myśleli tym dosyć wczynić między sobą postanowili, y dekret około tego spisali y podpisali, y Włodzimirskiego, Łuckiego władky do Rzymu wyprawili. Nie wspomina ociec papież Przemyskiego y Lwowskiego władkow. Skąd każdy sądzić może: iako prawdziwie ich wdaia, iżby też oni to zjednoczenie się z kościołem Rzymskim spólnie z drugimi przedsię wziąć byli mieli? Iesliż by to tak było,—a czemuż ich tu między tymi—co o tym myśleli, co to knowali, co dekret spisowali, co posły wysyłałi—ociec papież nie wspomina?! Znac, że ich w to fałszywie wdano, o czym iako żywo nie myśleli. Przypominać tam, wprawdzie, ociec papież, krom dekretu pomienionego, y list iakiś do siebie pisany, na którym y Przemyskiego, y Lwowskiego władkow podpisy przypomina; ale—co w tym liście było napisano—nie czyni wzmianki. A też nieznającym ich ręki—łatwie cudze za ich własne podpisy było wdawać. Iesliż więc to prawda, że ||(62) własne ich podpisy na tym liście były, tedy tak mniemam, że to na membranach, na co inszego sobie danych, o których niżej się przypomni ¹, Włodzimirski y Łucki władkowie credens sobie fałszywie byli napisali; y dla tegoż też w nim—nie z iednego iakiego pewnego mieysca, iakie do spólnych namow odprawowania, do rzeczy stanowienia y do wyprawowania poselstw, a zwłaszcza tak niezwyuczaynych, było potrzebne,—ale ex regno Poloniae et magno ducatu Lithuaniae datę napisali, wkazując, że to tak właśnie iest rzecz pewna, własna y praw-

черезъ которыми духовныи межи теми, которыми о отдачю ему того послушенства и прилученю ся до костела Римского мыслили, и потомъ мыслямъ тымъ досыть учинити межи собою постановили, и декретъ около того писали и подписали, и Володимерского, Луцкого владыки до Риму выправили. Не воспоминаетъ отецъ папешъ Премыского и Львовского владыковъ. Отколя каждый судити можетъ: яко правдиве ихъ удають, якобы тежъ и они тое зъедночене съ костеломъ Римскимъ сполне зъ другими передъ себе ||(41) взяти были мѣли? И еслижъ бы то такъ было,—а чому-жъ ихъ тутъ межи теми — што о томъ мыслили, што тое справовали, што декретъ списовали, што послы высылали — отецъ папешъ не споминаетъ?! Знати, же ихъ въ тое фалшиве вдано, о чомъ яко живо не мыслили. Припоминаетъ тамъ, вправдѣ, отецъ папѣжъ, кромъ декрету помененого, и листъ якійсь до себе писанный, на которомъ и Премыского и Львовского владыковъ подписы припоминаетъ; але — што въ томъ листѣ написано было—не чинить змѣнки. А тежъ незнаючому ихъ руки — латве чужии за ихъ власныи подписы было удавати. И если то правда, же власныи ихъ подписы на томъ листѣ были, тогда такъ разумѣю, же то на мамрамѣхъ, на што иншого собѣ даныхъ, о которыхъ ниже ся припомянетъ ², Володимерскій и Луцкій владыкове вѣру собѣ фалшиве были написали, и для того тежъ въ немъ не зъ одного яког певнаго мѣстца, яко до сполныхъ намовъ отправовань, до речій становенья и до выправованья поселствъ, а з[в]лаца такъ незвычай-

¹ На полѣ: «w części 2, rozdz. 4».

² На полѣ: «въ части 2, роздѣль 4».

dziwa, iako iest rzecz podobna—iednym ludziom zaraz iednego czasu na różnych mieyscach, to iest y w Polsce y w Litwie, być!? Abo iako to do rzeczy: co się samiż na credens, sobie w rzeczy dany, samiż fałszem robiąc y samiż sobie wierzyć roskazując, podpisali. Tak zdrada—by iey kto nabarziey tań, iako szydło w worze nie zatai się, ale się sama wywoływa y pokazuje!

Lecz dawszy iuż temu pokoy, dla wważenia, iako wiara Grecka przy oddawaniu papieżowi posłuszeństwa iest cale odstąpiona,—weyźrzimy w sposob sprawowania poselstwa tam w Rzymie przez Włodzimirskiego y Łuckiego władyki, ktore w tym swym pomienionym liście ocieć papież wypisuie.

Oddali, powieda, naprzod listy. Oddawszy co uczynili:

«Nostram atque apostolicæ sedis gratiam humiliter petierunt, seque intra gremium catholicæ Romanæ ecclesiæ recipi, et tanquam membra, iterum capiti vniri supplicarunt, saluis eorum ritibus et ceremonijs in diuinis officijs et sacramentorum administratione et alias, iuxta vnionem celebratum in concilio Florentino inter Occidentalem et Orientalem Græcorum ecclesiam». To iest:

«Prosili nas y apóstolskiey stolice o łaskę, o przyjęcie do kościoła Rzymskiego, o ziednoczenie y spoienie siebie, iako członkow z głową, z zachowaniem wcale obrzędow y ceremonij w na-

ныхъ, было потребно, — але съ королевства Полскаго и великаго к-з. Лит. дату написали, указуючи, же то такъ есть власне речъ певная, власная и правдивая, яко есть речъ подобная—однымъ людямъ заразъ одного часу на разныхъ мѣстцахъ, и въ Полщѣ и въ Литвѣ, быти!? || (об. 41) Албо яко то до речи: што ся самижъ на креденсъ³, собѣ реомо даный, самижъ фалшемъ робячи и самижъ собѣ вѣрнѣи роказуючи, подписали. Такъ зрада—бы ей хто наибольшей таиль, яко шило въ мѣху не затаится, але ся выволываеть и показуеть!

Але давши южъ тому покой для уваженья, яко вѣра Греческая при отдаванью папѣжови послушенства—естъ до конца отступлена, — вгляньмо въ способъ справованья поселства тамъ въ Римѣ черезъ Володимерскаго и Луцкаго владыкы, которое въ томъ своемъ помененомъ листѣ отецъ папѣжъ выписуеть.

Отдали, повѣдаеть, напередъ листы. Отдавши што учинили, яко тамъ Латинскими словы и языкомъ—тыми словы стоить:

«Просили насъ и апостолской століцы о ласку, о принятъе до костела Римскаго, о зъедноченъе и споенъе себе, яко члонковъ зъ головою, зъ захованъемъ обрядовъ и церемоній въ на-

³ На полѣ: «на вѣрене».

bo: (63)żeństwie y w vsłudze sakramentow, według vnicy na Florentskim concylium, między Zachodnim a Wschodnim Greckim kościołem uczynioney».

Spytasz: co tu złego? Y rzeczesz podobno: a o coż się frasuiecie? ato wam ceremonie zachowano, ato nie nowe rzeczy postanowiono, ale tylko Florentskie dawne postanowienie y ziednoczenie odnowiono! Nim ci na to odpowiem, posłuchay daley—co uczynili:

«Obtulerunt separatos omnes haereses et schismata damnare, omnesque errores detestari, quos damnat et detestatur sancta catholica Romana ecclesia, et eos praesertim, quorum causa batenus ab eadem Romana ecclesia separati et seiuncti fuerunt».

«Wszystko (powieda), co potępia y czym się brzydzi kościół Rzymski, zwłaszcza odszczepieństwa y błędy, dla których się Grecki kościół od Rzymskiego odłączył—potępiać obiecali».

A więc to już taką rzeczą Cerkwie Greckiej y wiary iey, błędem ią nazwawszy, iawnie nie odstępili? A iakoż się już tu y ceremonie nasze ostoia? Niedarmo ich co-raz to więtsze przez metropolita y władyki odmienianie widzimy! Pozwolił ich wprawdzie ociec papież,—ale z iakiej miary? dla czego? Nie żeby ie rad widział, nie żeby pochwalał, ale żeby zrazu ptakow nie wpląsał; y dla tego iawnie się deklaruie, że to uczynił «ex apostolica benignitate, ad maiorem charitatis significationem»! Choć iednak pozwolił,—azaż pozwolił zgoła y absolute? Nic, ale z kondycyą! A z iaką kondycyą?

«Dummodo veritati et doctrinae fi-

боженствѣ и въ послузѣ сакраментовъ ¹, ведле згоды на синодѣ Флоренскомъ, межи Заходнымъ а Восточнымъ костеломъ Греческимъ учиненой».

Смытаешъ: што тутъ злого? И речешъ подобно: а о штожъ ся фрасуете? ато вамъ церемонїи заховано, ато не новыи речи постановлено, але толкѣ Флоренское давное постановене и зъедноченєе отновлено! Поколя тобѣ на тое отповѣмъ, послухай далѣи — што учинили:

«Все (повѣдаеть), што потопяеть и чимъ ся бридить костелъ Римскій, з[в]лаща отщепенства и блуды, для которыхъ ся Гречскій костелъ отъ Римского || (42) отлучилъ,—потопляти обѣщали».

А вжежъ то такую речью Церкви Греческой и вѣры ей, блудомъ ей назвавши, явне не отступили? А якожъ ся вже тутъ и церемонїи остоятъ? Недармо ихъ што-разъ то болше черезъ митрополита и владыки отмѣнянєе видимо! Позволилъ ихъ реомо отецъ папѣжъ,—але зъ якой мѣры? для чего? Не ижъ бы ихъ радъ видѣлъ, не жебы похвалялъ, але жебы зразу пташокъ не полопалъ, и для того явне ся декляруе ², же то учинилъ «зъ доброты апостолской, для освѣтченья милости болшей»! Хотя однакъ позволилъ,—аза позволилъ згола? Нѣ, але съ кондыцією, то есть съ придаткомъ! А зъ якою кондыцією?

¹ На полѣ пояснено: «святостій». ² На полѣ: «объясняетъ».

dei Catholicae non aduersentur, et communionem cum Romana ecclesia non excludant».

«Byle (powiada) prawdzie y nauce wiary katolickiey nie były przeciwne, y bile społeczności z kościołem Rzymskim nie przeszkadzali».

A warunek tego pozwolenia ceremonij iaki? Nic innego, iedno słowa te:

«Permittimus, concedimus et indulgemus, non obstantibus constitutionibus et ordi||**(64)**nationibus apostolicis caeterisque contrarijs quibuscunque».

«Dopuszczamy (powiada), pozwalamy y pobłażamy, tak że temu zawadzić nie mają przeciwne apostołskie y insze ktoreżkolwiek stanowienia».

Nie lada iście łaska, osobliwe pozwolenie, znamienicie y kosztownie vgruntowane! Postanowienia papieżow, ktore konstytucjami apostołskimi nazywa, azaż nie za naukę wiary katolickiey przezeń poczytawane bywaią? Iż tedy te postanowienia temu pozwoleniu ceremonij — samże zaraz, przy pozwalaniu ich, przeciwne być przyznawa, a to pozwolenie tylko z tą kondycją uczynił, ieśliby te ceremonie nauce wiary katolickiey nie były przeciwne, — ktoż, wważywszy tę taką brednią, nie widzi, że te ceremonie iuż sa[m], choć ich słowy rzkomo pozwalając, rzeczą samą zaraz znosi? Lecz ieśliż tego kto za znoszenie mieć nie chce, tedy radbym to wiedział: ieśliż ma tę władzę papież teraz tego dozwać, nie oglądając się na przeszłe przeciwne stanowienia, ktorym dawność słusznie by powagę iedną miała? Azaż tenże nad tymi, co by się pod iego regiment tym pozwoleniem włowni poddali, nie miał by władze zaś każdej godziny tego pozwolenia

«Толко бы (повѣдаетъ) правдѣ и науцѣ вѣры католицкой не были противни и сполечности съ костеломъ Римскимъ не перешкожали».

А варунокъ того позволенья церемонїй якій? Ничого иного, одно слова тыи:

«Допускаемо (повѣдаетъ), позволяемо и поблажаемо, также тому задавати не мають противные апостоłские и инšie которые колвежъ становенья».

Неледа ласка, особливое позволене, знамените и коштовне укгрунтованое! Постановенья папѣжовъ, которыи конституціями апостоłскими называетъ, аза не за науку вѣры католицкой черезъ него почитаны бывають? Ижъ протоме поста||**(об. 42)**новенья тому позволенью церемонїй — самъ же заразъ, при позволенью ихъ, противнымъ быти признаваетъ, а тое позволенье толко съ тою кондиціею учинилъ, еслибы тые церемонїи науцѣ вѣры католицкой не были противни, — ктожъ, уваживши тую такую брѣдню, не видитъ, же тые церемонїи вже самъ, хотя ихъ словы ркomo позволяючи, речью самою заразъ зноситъ? Лечъ если того кто за зношене мѣти не хочетъ, тогда радъ бымы то вѣдалъ: если маеть тую власть папѣжъ теперь того дозволяти, не оглядаючися на прошлые противные становенья, которымъ давность слушне бы повагу едвати мѣла? Азаж тотъ же надъ тыми, которыи бы ся подъ его реиметь³ тымы позволеньемъ уловле-

³ На полѣ: «радъ».

vmknąc y złamać, a łamiąc — także przypisać, że żadne przeszłe przeciwne pozwolenia temu nic wadzić nie mają? O przyczynę do tego аза trudno? Gdyż zwłaszcza ato nie zgoła, ale z kondycyą to pozwolenie z strony ceremoniy vczynił. Do ktorey kondycyey się stosując, wszystkie zaraz, gdy się mu zabaży, odrzucić będzie mógł, z adawszy im iesliż nie to, że są przeciwne wierze katolickiey, tedy choć to, że społeczności z kościołem Rzymskim przeszkadzaią, dowodząc tego tym, że dla zatrzymawania ich bywania w cerkwiach dawne członki się Rzymskiego kościoła chronią. Alisci wszystkie nasze ceremonie poydą pod ławę! A iesliżby też ten ||(65) dzisieyszy papież tego swego pozwolenia wzruszać nie chciał, a to dla tego, aby się to iarzmo na nas zastarzało, — drugiemu abo trzeciemu po iego śmierci kto by tego zabronił? Przyzwoitać to każdemu z nich — cokolwiek nowego vczynić, aby go miano po czym pamiętać. A z cudzych przykładow nauczylіmy się tego, iako wszyscy zlekka, a namniey się zrazu, nie vprzykrzając, pod swą zwierzchność ludzie wabić a, iako przywabione, po woley, według swego rozumienia, potym okiełznywać zwykli. Sam postępek wciągnięcia bezżenstwa na księza niektórych kraіow — może nas nauczyć. We Włoskiej ziemi, iako napierwey zhołdowanej, napierwey też, bo nie spełna 400 lat po Christusie Panu, księzey żony opuścić rozkazał. Niemcom y Polakom, ktorzy pozniey się do niego przyłączyli, po przyłączeniu dłużey folgował; tak, że Niemcy bez mała 400, a Polacy 200 y kilkadziesiąt lat, to iest, aż do roku Pańskiego 1197 — w tey mierze mieli frysztu. Iednak nafolgowawszy się, ato widzimy, że przed się do tegoż ich księza, do czego pier-

ни поддали, не мѣль бы зась власти каждой години того позволеня умкнути и зламати, а ламлючи — также приписати, же жадные прошлые противные позволеня тому ничего вадити не мауть? О причину до того аза трудно? Поневажь а то не згола, але съ кондицією тое позволене зь стороны церемонїи учинилъ. До второй кондиции, якъ ся ему захочеть, откинути будеть могль, задавши имъ если не тое, же суть противны вѣрѣ католицкой, тогда хотя то, же сполечности съ костеломъ Римскимъ прешкожаютъ, доводячи || (43) того тымъ, же для задержованья ихъ быванья въ церквахъ давные члонки Римского костела хоронятся. Али всѣ всѣ наши церемонїи пойдуть подъ лаву! А если бы тотъ теперешній папѣжь того своего позволеня врзушати не хотѣль, а то для того, aby ся тое ярмо на насъ застарѣло, — другому албо третему по его смерти хто бы того заборонилъ? Свойственно то каждому зь нихъ — што-колвекъ нового учинити, aby его было по чомъ памяти. А съ чужихъ прикладовъ научилися есмо того, якъ всѣ слегба, ани троха зразу, не уприкряючися, подъ свою звирхность люди вабити а, якъ привабенныхъ, по воли, ведле своего разумѣнья, потомъ онуздовати звыкли. Самъ поступокъ втягенья безженства на Польские попы нѣкоторыхъ краевъ — можетъ научити. Ве Влоской земли, яко напередъ зголдованой, напередъ тежь, бо не сполна въ 400 лѣтъ по Христѣ, попомъ Римскимъ жоны опустити розказалъ. Нѣмцомъ и Полякомъ, которые познѣй до него ся прилучили, по прилученью болней фолговалъ; такъ, же Нѣмцы безъ мала 400, а Поляци 200 лѣтъ и килкадесять, то есть ажъ до року Панского 1197 — въ той мѣрѣ мѣли фрышту. Однакъ нафолговавшися,

wey Włoskie, nakoniec przywiódł. Co wważając, łatwie się domyslić, iaka iest pewność tego rzekomnego za żądaniem władzkow pozwolenia y zostawienia nam naszym ceremonii. Ale choć by dobrze doskonała pewność tego pozwolenia była, — tedy coż na tym? Mnieysza to — ceremonie przeciwko samemu gruntowi wiary. Nie proszę tego o łupinę, kto mi jąderko bierze; a snadź, dla otrzymania jąderka, mnieybym się mu z łupinką drożył. Niech nam tedy władzkowie nie mydłą tym oczu, że ceremonie nam wcale zachowali, gdy wiary starożytney Greckiey, iako się wyższej z ich słów pokazało, błędem ią nazwawszy, odstąpili!

Dosyć złego w tym, co Łacinnicy o vnicy Florentskiey napisali! Iaką wiarę—Bog wie y widzi! Iednak przedsię y tam ||(66) we Florencyey nie pisze o żadnym Greku, który by tak iawnie y grubie prawdziwey. Greckiey wiary odstępowanie miał być czynić, iakie Włodzimirski y Łucki władzkowie w Rzymie przed papieżem czynili, rzкомо stosując się do vnicy, na concilium Florentskim wczynionej. Bo (sic) że (sic) dla przykładu artykułow, przez nie przyznanych, trochę tknę. Aż to który z członkow Cerkwie Oryentalney we Florencyey przyznał, co Włodzimirski y Łucki władzkowie, każdy zosobna, z pisma czytając, pod przysięgą wyznali?

«Fateor sub altera tantum specie verum atque integrum Christum verumque sacramentum sumi. Profiteor in sacratissimo eucharistiae sacramento fieri conuersionem totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini

ато видимо, же предся до тогожь ихъ пошы, до чого первѣй Влоскіе, наконецъ привель. Штò ува||**(об. 43)**жаючи, латве ся домислити, якая есть певность того мниманого за жаданемъ владыковъ позволеня и заставленя намъ нашихъ церемонѣй. Але хотя бы добре досконалая певность того позволеня была, — тогда штò на томъ? Меншая то—церемонѣе противъ самому кгрунтови вѣры. Не прошу того о лупину, кто ми ядерко беретъ; а подобно, для одержанья ядера, меньше бытъ ся ему зъ лупиною дорожилъ. Нехай намъ прото владыкове не замыляютъ очей, же церемонѣе намъ цѣло заховали, егда вѣры старожитной Греческой, яко ся вышей зъ ихъ словъ показало, блудомъ ее назвавши, отступили!

Досыть злого въ томъ, штò Латинници о унѣи Флоренской написали! Якую вѣру—Богъ вѣдаетъ и видитъ! Однакъ предся и тамъ у Флоренци, на томъ разбойническомъ съборѣ, и въ той на остатокъ, хотя неправдиве отъ Латинниковъ написаной исторіи, не писать о жадномъ Греку, который бы такъ явне и грубе правдивой Греческой вѣры отступованье мѣлъ былъ чинити, яко Володимирскій и Луцкій владыкове въ Римѣ передъ папѣжемъ чинили. Чого, для прикладу артикуловъ, черезъ ихъ признанныхъ, троха ткну. Аза который съ членковъ Церкви Восточной на томъ разбойницкомъ Флоренскомъ соборѣ такъ призналъ, яко Володимирскій и Луцкій ||**(44)** владыкове, каждый зособна, съ писма читаючи, подъ присягою вызнали?

in sanguinem, quam conuersionem catholica ecclesia transubstantiationem appellat».

«Wyznamam (powieda), że pod iedną tylko osobą prawdziwy y zupełny Christus y sakrament bywa brany. Wyznamam, że w naswiętzym eucharystyey sakramencie dzieie się przemienienie wszytkiey istności chleba w ciało, y wszytkiey istności wina w krew, które przemienienie katolicki kościół przestoczeniem nazywa».

Ażaż się, moi mili wyznawcy, na Florentskim concilium o takich wyznaniach komu z Greków sniło?! Ażaż tam kto na okalicenie sakramentu pozwala?! Ażaż tam kto transubstancyacją abo przeistoczenie sakramentu przyzna?! Y owszem, ażaż o tym, iako y o inszych siłu rzeczach kontrowersya bez wszelkiego rozstrzygnięcia y pogodzenia z synodu nie zesła? Wszak w aktach tego concilium już prawie na końcu samiż Łacinnicy to o tey transubstancyacey napisali: «sumus pontifex petiit, vt de diuina panis transubstantiatione in synodo ageretur. At Graeci dixerunt se sine totius Orientalis Ecclesiae auctoritate, quaestionem aliam tractare non posse, tum pro illa tantum de Spiritu Sancto processionem synodus conuocata fuerit». ||(67) To iest: «papież prosił, aby się z strony Boskiego chleba przestoczenia na synodzie było co czyniło. Ale Grecy powiedzieli, że, bez wszytkiego Wschodniego Kościoła powagi, questyey inszey traktować nie mogą, gdyż dla tey tylko samey o pochodzeniu Ducha Świętego synod był zwołany». Co gdyż tak iest, że dla iedney o pochodzeniu Ducha Świętego kontrowersyey synod Florentski był złożony, iakoż Łacinnicy, iako nasz metropolit y

«Вызнаваю (повѣдасть), же подъ одною толюкою особою правдивый и съвершєнный Христось и тѣло бываесть брагъ».

Аза ¹, мои милые визнаваці, на томъ листрикійскомъ Флоренскомъ синодѣ о такихъ визнаваняхъ снїлося кому зъ Грековъ?! Бо ижъ тотъ Флоренскій синодъ, яко исторіи Грецкіе и Словенскіе свѣдчатъ, презъ опата мѣста Родиского разоренъ, и многіе Греки, которые при старожитномъ преданію святыхъ отецъ стояли, помучоны, а другіе голодомъ, везенємъ, мордерствомъ до змышленой тамъ унѣи принушены, и до подписовъ приневолены, которые потомъ, звернувшись до Грециі, доброволне покладали руки свои на отсѣченіе, за тѣи свои подписы,—для чогожъ митрополитъ и его товариши владыкове о якойсь кгрунтовной, на томъ синодѣ учиненой, згодѣ повѣдати смѣють? И яеъ до держанья всѣхъ папєскихъ ухвалъ, на остатокъ и до Триденского синоду, на которомъ жаденъ зъ Грековъ, ани Руси не былъ, насъ обовязати хотятъ и обовязуютъ?

¹ Эта «красная строка» въ Западно-Русскомъ текстѣ значительно сокращена и передѣлана.

iego towarzysze władcy, nie tylko o traktaciech, ale o iakieysi gruntowney z strony inszych artykułow zgodzie, na tym synodzie wczynionej, powie dać smieią?! Iako pod pretextem tey zgody czyścić, iako okalecenie sacramentu, iako przodkowanie papieża Rzymskiego, iako używanie niekwaszono go chleba w sakramencie y insze tym podobne błędy — nam za szczyrą prawdę przyjmować każą?! Iako do trzy mania wszystkich papieskich vchwał, nawet y Trydentskiego concilium, na którym żaden z Greków nie był, y kto re we stu lat po Florentskim było, nas obowiązować chcą y siebie obo wiązali?

Tak bowiem Włodzimirski y Łucki władcy (wedle świadectwa listu pa pieskiego) w Rzymie z przysięgą ze znali:

«Profiteor ac recipio alia omnia, quæ ex decretis sacræ œcumeniæ generalis synodi Tridentinæ sacro sancta Romana et apostolica ecclesia, etiam vltra contenta in suprascripto fidei symbolo pro fitenda ac recipienda proposuit atque præscripsit».

«Wyznam (powieda) y przyjmuję insze wszystkie rozumienia, które z de kretow synodu Trydentskiego Rzymski kościoł, też nad te rzeczy, które są w symbolum wiary, ku wyznawaniu y przyjęciu podał y opisał».

Y znowu trochę niżej tamże:

«Cætera item omnia a sacris canoni bus et œcumenicis conciliis ac præcipue a sacrosancta Tridentina synodo tracta tu, definita ac declarata—indubitanter recipio atque ||(68) profiteor».

«Insze też wszystkie (powieda) arty kuły y nauki, od świętych kanonow y powszechnych synodow, a osobliwie od świętego Trydentskiego synodu trakto-

РУССКАЯ ИСТОРИЧЕСКАЯ БИБЛИОТЕКА.

Бо такъ Володимирскій и Луцкій вла дцы (ведле свѣдѣтва листу папеско го) въ Римѣ съ присягою зознали:

«Вызнаваю (повѣдаеть) и пр[и]имую иншіе всё розу|| (об. 44) мѣнья, которые зъ декретовъ синоду Триденского Рим ской костель, тежъ надъ тые речи, ко торіе суть въ признаню вѣры, ку вы знаванью и принятю подалъ и опи салъ».

И знову троха нижей тамъ же:

«Иншіе тежъ всё (повѣдаеть) ар тикулы и науки, отъ святыхъ каноновъ и повшехныхъ синодовъ, а особливе отъ святого Триденского синоду трактова-

37*

wane, opisane y objaśnione—bez wszelkieu wątpliwości przyjmują y wyznawam» etc.

Ponieważ tedy tak władcykowie odstępn i z metropolitom y Trydentskiego niedawnego concylium vchwałom się poddali,—iakoż twierdzić smieją, że nic nowego nie czynią, ale tylko Florentską starą vnią vzwawiają?! Aż ieden przykład vnicy takowey mianować mogą? Aż vnia Florentska Ruskiego narodu duchowne z vzwierzchności patryarchow Greckich była vyięta? Aż czynienia iakiego rządu y stanowienia przełożonych w cerkwiach Orientalnych papieżowi była pozwoliła? Y owszem gdy tam wé Florencyey patryarcha Konstantynopolski vmarł, a papież Eugenius namawiał Grekow, aby na mieysce iego inszego tamże byli obrali. Aż to pod pretextem tey vnicy na nich wymogł? Aż mu—postrzegszy, że się tego rozszyrzania przez poświęcenia nowotnego patryarchy swey władzy fortelnie domagał—nie odpowiedzieli? Patryarchy naszego, wedle prawa naszego, nie możemy iedno w Konstantynopolu obierać. Bo Grecy zawsze ten zwyczaj mają—patryarchę w swym kościele na mieysce zmarłego nastawiać y zaraz poświęcać. Aż, pod pretextem tey vnicy, ociec papież tamże we Florencyey Marka Efeskigo, cnotliwego biskupa, vstawicznie nań instyguiąc, mógł potępić y skarać? Y owszem aż go Grecy, choć rzkomo w zdaniu od niego rozni y z papieżem ziednoczeni nie omawiają, mówiąc, że on ma y może powiedzieć przyczynę postępku swego? Tenże papież tam we Florencyey Grekom niektore rzeczy ganiąc, iako: vżywanie niezwyčajnych Łacinnikom słow przy słu-

ные¹, описанные и объясненные — безъ всякой вонтпливости приймаю и vзнаваю».

Поневажъ тогда такъ владыкове отступные и зъ митрополитомъ и Тридентского недawnого собору ухвалямъ поддалися,—якожъ твердити смѣютъ, же ничого нового не чинять?!².

¹ На полѣ пояснено: «становленны». ² Отсюда и ниже, въ Западно-Русскомъ переводѣ пропускъ.

||**(69)**źbie Bożey, iako mazanie oleiem świętym nie tylko biskupow, ale y prez-biterow, iako niespowiedanie się przed służbą Bożą biskupow y prez-biterow, iako małżeństw rozwody, y insze tym podobne,—azaż pod pretextem vniesy na nich wymogł, aby ie byli odmienili? Nie wymogł, iako samiż Łacinnicy w dzie-iach tego concilium prawie przy końcu napisali. A iakoż teraz metropolit z władzkami, cale religiey swey odstępu-iąc a do papieskiej przystaiąc, nie wstydz się twierdzić, że vniesy Florent-ska odnawia. Iesliż Grekow na Florent-skim concilium postępki na przykład sobie brać chcieli,—czemuż ich w tym nie naśladowali, osobliwie tego co się wyższej napisało? Czemu sobie w roz-um nie brali, że Grekowie tam na tym synodzie, bez powagi wszytkiego Ko-ścioła Wschodniego, w traktowaniu ia-kich questiy wdawać się nie chcieli? Azaż w ich postępku iest co ku temu podobnego? Tamci, na synodzie gene-ralnym będąc, do samego traktowa-nia questiey śmiałości nie mieli. Ci zaś naszymy wielebni, nie tylko bez powagi wszytkiego Kościoła Oryentalne-go, ale y bez wszelkiego synodu, bez porozumienia się z swymi, nie tylko traktaty stroili, ale y takie rzeczy przy-znali, ktorych nigdy żaden Greckiey re-ligiey człowiek nie przyznawał, y do-brym sumnieniem przyznać nie może. Aza to bowiem mała rzecz — pod Try-dentskiego concilium vchwały się pod-dać? Podobno rozumiecie, że to tylko te artykuły tam vchwalono, ktoreście w swym wyznaniu wiary wspomnieli? Ba, iest ci tam tego daleko więcey, y «nie ieden się Żyd w tych vchwałach grze-bie!» Dwadzieścia y pięć na tym concilium było sessiy, a na každey siła ka-

А еще не только безъ поваги всей Церк-кви Восточной, але и безъ жадного синоду, безъ порозумѣнья зъ своими, не только трактаты строили, але и та-кие речи признали, которыхъ николи жаденъ Греческой релѣи человѣкъ не признавалъ, и добрымъ сумнѣньемъ признати не можетъ. Або то малая речь—подъ ухвалы Триденского сино-ду поддаться? Подобно разумѣете, же только тые артикулы тамъ уфалено, ко-торые есте въ своемъ вызнанью вѣры спомянули? Есть того тамъ болше да-леко, и «не одинъ ся Жидъ въ тыхъ ухвалахъ врыеть!» Двадцать и пять было на томъ синодѣ сесій³, а на каж-домъ засѣданью много каноновъ, съ ко-

³ На полѣ: «засѣданій».

bez wstydu bałamucili, pokrywając swoją apostazją, ale nawet y w liście do iego mści xiędza kardynała biskupa Krakowskiego, 30 decem. anno 1595 pisany, wdawać to, że religia Grecka wcale im iest przez naświetszego oycza zachowana, y bucić tym śmieli, że rzeczy y łaski Bożey lepiej odprawili, niżli się spodziewali: bo nie tylko przy wszystkich ceremoniach y sakramentach, ale y przy symbolum ||(71) wiary po-staremu ich zostawiono, nie przydając oney particulae «Filioque».

A mało mając na tym, że sami tak niepewne nowiny pisali, w co y krola iego mśc zaciągać chcieli,—świadczy ow paragraf w tymże liście do iego mści xiędza biskupa Krakowskiego napisany:

«А так, dla Бога просимы waszey xiążęcey mści, racz się wasza xiążęca mość v iego krolewskiey mści o to starać, iakoby krol iego mość vspokoil te roznice, a niczym inszym, iedno listami vniwersalnymi swemi, oznaymując im to, że wszystko swoje wcale mają, aby chętniey do tey zgody świętey przystępowali, żebyśmy na spokojnieysze serca ich z tą vnią przyiechali», etc.

A iakoż się, mili sprawcy, za te sprawy swe teraz nie wstydzicie?! Iakoż ludziom w oczy patrzeć śmiecie: gdy widzicie, że fałsze y zdrady wasze na iawią, za własnych listow waszych dowodem, wychodzą? gdy słyszycie (a oto sam ociec papież sztuki wasze odkrył, sam przeciw wam świadczy), żeście wiary Greckiey, do ktorey się obłudnie dla beneficiy tylko vzywania odzywacie, rzeczą samą iuż odstąpili?! Sam świadczy, żeście to, czego y na Florentskim concilium y nigdy indzie żaden Grek nie przyznawał, teraz przyznali! A ieszcze iako przyznali?! Przy-

ду баламутили, покрываючи свое отступленье, але на остатокъ и въ листѣ до его -мл. кардинала бискупа Краковьскаго, 30 декабря року 1595 писанымъ, удавати то, же релѣя Греческая вцале имъ есть черезъ насвятшего отца захована, и надыматися тымъ смѣли, же речи зъ ласки Божей лѣпѣй отправили, нижи ся сподѣвали: бо не толко при всѣхъ церемонѣяхъ и sacramentachъ, але и при символѣ вѣры по-старому ихъ оставлено, не придаючи оной части «и отъ Сына».

А мало маючи на томъ, же сами такъ непевные новины писали, въ штѣ и вр. его мил. затягати хотѣли,—свѣдчить параграфъ въ томъ листѣ до его мил. к-з. бискупа Краковскаго написаный:

«А такъ, для Бога просимо ваш. кн. мил., рачъ ся ваш. к-ж. мил. въ его вр. милости о то старати, якобы вр. его мил. успокоилъ тую розницу, а ни чимъ иншимъ, толко листами универсальными своими, ознаймуючи имъ то, же все свое вцалѣ мають, абы охотнѣй до той згоды святой приступовали, жебысмы на спокойнѣйшіе сердца ихъ съ тоєю унѣєю приѣхали» и прочая.

А якожъ, милые справцы, за тые sprawy свои теперъ не встыдитесь?! Якожъ людямъ у очи смотрѣти смѣете: егда видите, же фалши и зрады ваши на яво, за власныхъ листовъ вашихъ доводомъ, ||(46) выходятъ? егда слышите (а ото самъ отецъ папѣжъ штуки ваши открылъ, самъ противъ вамъ свѣдчить), же есте вѣры Греческой, до которой есте облудне для добръ толко уживанья озываете, речью самою южъ отступили?! Самъ свѣдчить, же есте то, штѣ и на Флоренскомъ соборѣ и нѣвгда индѣ жаденъ Грекъ не признавалъ, теперъ признали! А еще

promionę wam z tegoż iego pomienionego listu, boście podobno, niebożęta, zapomnieli!

Przyznaliście «omnium collegarum nomine totius ecclesiastici status et ouium eis commissarum nomine». To iest: «именемъ коллеговъ всякого stanu духовного y всякихъ овецъ». Y тамже: «Нѣс omnia archiepiscopum et episcopos Ruthenos eorum collegas ac clerum et populum rata et grata habituros, et eandem fidei professionem facturos, atque obedientiam pręstituros, omnia denique per ipsos eorum oratores et procuratores tunc acta et promissa confirmaturos et obseruatos bona fide et corde sincero, coram Deo, qui iudicaturus est uiuos et mortuos, iure iurando ||(72) promiserunt». To iest: «То wszystko że arcybiskup abo metropolita y biskupowie abo władcy Rusczy, ich kollegowie, y duchowieństwo y święcy, za wdzięczne y pewne rzeczy przyimają, y że takie wyznanie wiary uczynią, y także posłuszeństwo oddadzą, y wszystko, co się tu przez ich posłańce sstało y obiecało, potwierdzą y zachowaią, Włodzimirski y Łucki władcy, iako ich posłowie dobrą wiarą y sercem szczerem przed Bogiem, który będzie sądził żywe y zmarłe, przez przysięgę obiecali».

O, iakoż to, mili niepewni postowie, wielka y bezpieczna bezдушność wasza! O, iako przestronne sumnienie! Piekielney, snadź, przepaści podobne, żeście ato śmieli obiecować (a co więtsza — przez przysięgę obiecować!) to, czego wam obiecować nie poruczono, — to, czegoście w ręku nie mieli y nie macie, — to, czego, za pomocą Bożą, nigdy

яко признали!? Припомяну вамъ съ тогожь его помененого листу, бо есте подобно, небожата, запомнили!

Признали есте:

«именемъ всѣхъ коллеговъ всего stanu духовного и всѣхъ овецъ». И тамъ же:

«То все же арцибискупъ албо митрополитъ, и бискупове албо владыкове Рускіе, ихъ колегове, и духовенство и свѣцкіе за вдячныя и певныя речи приймутъ, и ижъ такоежь вызнание вѣры учинятъ и также послушенство отдадутъ, и все, што ся тутъ черезъ ихъ посланцы стало и обѣцало, подтвердятъ и заховаютъ, Володимирскій¹ и Луцкій владыкове, яко ихъ послове, доброю вѣрою и сердцемъ щырымъ передъ Богомъ, который будетъ судити живыхъ и мертвыхъ черезъ присягу обѣщали».

O, якожь то, милые непевные послове, великая и безопасная бездушность ваша! O, якъ простронное сумнѣнье! Пекелной, снать, пропасти подобно, же есте ато смѣли обѣцовати (а што большая — черезъ присягу обѣцати!) тое, чего вамъ обѣцовати не поручено, — то, чогосте въ рукахъ не мѣли и не маете, — то, ||(об. 46) што, за помощью Божию,

¹ Отсюда и до конца абзаца, въ старопечатномъ экземплярѣ набрано не петитомъ, какъ обыкновенно Христофоръ Филалетъ отмѣчаетъ выдержки изъ документовъ, а болѣе крупнымъ шрифтомъ, основнымъ для всего сочиненія.

nie dowiedziecie, — to, do czego owce nie tylko wam przychylności swej nie ofiarowali, ale y na co zaiętrzone y przeciwne serca mieli! Czyście tego podobno nie wiedzieli? Ale przypomniony do iego mści xiędza biskupa Krakowskiego przez was pisany list co inszego na was powieda. Czy was z Rzymu wypuścić nie chciano, ażbyście taką obietnicę y przysięgę byli uczynili? Ale wszak wam tam krzywdy nie było, wszak wszystkoście tam zastali, iako w domu y lepiej, iakoście w tymże mianowanym liście pisali!

Coż tu uczynimy? Dziwowalibyśmy się temu, kiedybyśmy nie wiedzieli, że ten, który raz przystoyności y wstydlivosti granice przeskoczył, pospolicie nader niewstydlivym zwykł bywać; a kto się raz przysięgę zgwałcić ochynie, temu y potem zawsze krzywo przysiądz, iak iagodkę połąnać. Ganilibyśmy wam to y przywodziłiśmy do obaczenia y do pokuty, kiedybyśmy tego skutek iaki v was sobie obiecowali, abo kiedybyśmy daley ||(73) w tak niepewnych osobach waszych korzystowali. Ale, że skutku nie vpatrujemy y namniey w was nie korzystujemy, przetoż, daley się tymi marnymi postępki waszemi nie bawiac, ale ie sądowi Boga naywyższego zostawiac, to tylko, dla przestrogi y nauki drugim, z tych przytoczonych z listu papieža dzisieyszego słow, замыкаiac ten rozdział, inferujemy: że iuż daley y z metropolitom swym odnowicielami vniesy Florentskiey, y za Greckiey religiey duchowne wedle prawdy poczytani y nazywani być, a za tym wedlug prawa y z beneficij na Grecką wiarę własnje nadanych cieszyć się nie możecie y nie macie.

нѣгды не доведете,—то, до чого овцы не толко вамъ прихилности своей не офѣровали, але и на што зайтрєныє и противныє сердца мѣли! Чи есте того подобно не вѣдали? Але припомнєный до его мил. бискупа Краковскаго черезъ васъ писаный листъ што иншого на васъ повѣдаеть. Чи васъ зъ Риму выпустити не хочено, ажъ бы есте такую обѣтницу y присягу были учинили? Але ведже вамъ тамъ кривды не было, бо все есте тамъ застали, яко дома, и лѣпше, якоете въ томъ же мєнованомъ листѣ писали!

Штожь тутъ учинимо? Дивовалибысмыя тому, егды бысмы не вѣдали, же тотъ, которій разъ пристойности и встыдливости границу перескочилъ, посполите наддаръ невстыдливъ звыкъ бывати; а кто ся разъ присягу згвалтити охинеть, тому и потомъ завше криво присягнути, яко ягоду проколкнути! Ганилибысмы вамъ то и приводилибысмы до обаченья и до покуты, коли бысмы того skutokъ якій y васъ собѣ обѣщовали, албо коли бысмы далѣй въ такъ непевныхъ особахъ вашихъ користили. Але, же skutku не упатруємо и намнѣй y васъ не користимо, протожъ, далѣй ся тими марными поступки вашими не бавячи, але ихъ судови Бога найвышшаго зоставуючи, тоє толко, для перестороги ||(47) и науки другимъ, съ тыхъ приточєныхъ зъ листу папѣжа теперешнаго словъ, замыкаючи тотъ роздѣлъ, inferуємо²: же вже далѣй зъ митрополитомъ своимъ за духовныє релѣи Греческой ведле правды почитаны и называны быти, а затымъ ведле права и зъ добръ на Греческую вѣру власне наданыхъ тѣшитися не можете и ни маєте.

² На полѣ пояснено: «вносимо».

Pierwszey części odpowiedzi

ROZDZIAŁ VIII,

zamykający w sobie wważenia ludzi starożytney religiey Greckiey, które ich do przyjęcia nowego kalendarza niepochoptnymi czynią.

Daniel prorok, w siódmym rozdziale proroctwa swego, prorokuie o kimśi takim, co po iego wieku nastać miał, któryby rozumiał, (i) że «może odmieniać czasy y zakon». Po czasiech Daniela proroka, kto by tę w czasiech odmianę czynić miał, nie nayduiemy. Okromie że o onym Iuliuszu, cesarzu Rzymskim, czytamy: że gdy rzecz polspolitą Rzymską zniewolił y wielkiey części świata monarchą został, ku oświadczeniu panowania swego, w kalendarzu, od Numy Pompiliusza postanowionym, częścią przez przypadek, częścią przez nazwanie iednego księżycza od swego imienia iuliuszem, co go przed tym quintilem zwano, odmianę uczynił. Tego Iuliusza sukcesor August, acz też księżyc, co || (74) go przed tym sextilem zwano, od swego imienia augustus nazywać kazał, iednak w kalendarzu żadney odmiany nie czynił. Inszy też cesarze a potym zaś papieżowie Rzymscy, społecznie ze wszem chrześcianstwem, w tym Juliuszowym kalendarzu odmiany nie czynili, okromie co świętom czasy pewne bywały naznaczone.

W tym kalendarzu, tak długo trzymanym, dopiero oto za wieku naszego ościec papież Gregorz, bez wszelkiego cón-

Першей части отповѣди

Роздѣлъ 8,

зamykający въ собѣ уваженья людѣй старожитной релѣи Греческой, которые ихъ до принятия нового календара непохоптными чинятъ.

Данииль пророкъ, въ семой главѣ пророцтва своего, пророкуеть о комъ такомъ, што по его вѣку настати мѣль, который бы разумѣль, же «можетъ отмѣнити часы и законъ»¹. По часѣхъ Даниила пророка, хто бы тую въ часѣхъ или временахъ отмѣну чинити мѣль, не найдуемо. Окромѣ же о ономъ Юліушу², цѣсару Римскомъ, читаемо: же егда речъ посполитую Римскую зневолил и въ великой части свѣта монархоу zostalъ, ку освѣтченью панованья своего, въ календару, отъ Нумы Помпилиуша постановленнымъ, частью презъ припадокъ, частью презъ названье одного мѣсяца || (об. 47) отъ своего имени юліушемъ, то есть июлемъ, которого передъ тымъ квинтилемъ zwano, отмѣну учинилъ. Того Юліа суксесоръ³ Августъ, хотя тежъ мѣсяць, который первѣй сестилемъ zwano, отъ своего имени августомъ называти казалъ, однакъ въ календару жадной отмѣны не чинилъ. Иншіе тежъ цесари а потымъ засъ папѣжове Римские, зо всѣмъ христианствомъ, въ томъ календару отмѣны не чинили, окромѣ што святамъ (праздникомъ) часы певные назначиваны бывали.

Въ томъ календару, такъ долго держаномъ, теперь ото за вѣку нашего отецъ папѣжъ Григорій, безъ жадного

¹ ст. 25: «помыслить премѣнити времена и законъ». ² На полѣ: «Улію». ³ ib.: «воспріемникъ».

cilium, bez zezwolenia wszech chrześcian, odmianę—dziesięć dni przeskoczywszy—uczynił. A iakim vmysłem? Rozumieiliśmy, że dla tego, aby z konsensem Oryentalney Cerkwie y niektórych Okcydentalnych zborow, ktore się od niego oderwały, swoją nadstabiąłą iurisdycyą stwierdzić, a swego panowania nad wszystkimi poprawić y poświadczyć był mogli. Lecz — ato słyszemy—że się ta odmiana za przyrościenie iakichsi dziesięci dni potrzebnie sstała! Przeciw czemu wiemy, że niektorzy Okcydentalni astrologowie xięgi wydali, pokazując, że się to niepotrzebnie sstało. A drudzy acz przyznawiają, że poprawa była potrzebna, iednak że się nie wedle potrzeby sstała, powiedaiają.

Cudzoziemskich astrologow nie wspominaiając, przypisuię tu słowa doktora Krakowskiego Latosa, w Kalendarzu tegorocznym przezeń napisane:

«Rokow przeszłych po poprawie kalendarza, święciliśmy Wielkanoc y insze święta, przeciwko woley oycow świętych y koncylia. Teraz roku przyszłego 98 przypadnie to święto, gdzie Żydzi po nas święcić będą; czego dekreta papieskie y koncylia zakazuią, a zwłaszcza Niceńskie, gdyż tak w dekreciech stoi: «кто бы смiał święcić Wielkanoc nad rozказаніе koncylium Nieceńского — ten ma być wyklety». A tak teraz wydaiemy xiążkę Polską, kędy się wypiszą przyczyny, dla czego kalendarz iest odmieniony, y || (75) ktorым sposobem miały бы być naprawiony. Ktora праца моја іеśliže ludziom bacznym y rozumnym wdzięczna będzie, Łacińским іęzykiem, да Pan Bog, cyclos abo okręgi kalendarza wypiszemy, за ktorыми Wielkanoc y insze święta przypadać będą, podług woley

собору, безъ позволенья всѣхъ христианъ, отмѣну — десять днѣй перескочивши—учинилъ. А якимъ умысломъ? Розумѣлимы, же для того, абы съ позволеньемъ Восточной Церкви и нѣкоторыхъ Заходныхъ зборовъ, которые ся отъ него оторвали, свою надслабѣлую власть ствердити, а своего панованья надъ всѣми поправити и посвѣтчити былъ могль. Для того — ато слышимо—же ся тая отмѣна для прибытья якихъ десяти днѣй потребна стала! Противъ чому вѣдаемо, же нѣкоторые Заходніе астрономове ¹ книги выдали, показуючи, же ся то непотребне стало. А другіе ачъ признавають, же поправа была потребна, однакъ не ведле потребности ста|| (48) лася, повѣдають.

Чужоземскихъ звѣздохетцевъ не вспоминаючи, приписую тутъ слова доктора Краковскаго Лятоша, въ Календару такъ рочнимъ черезъ него написаные:

«Лѣтъ прошлыхъ по поправѣ календара, святили есмо Велку Ночь и инше свята, противко волѣ отцевъ святыхъ и соборовъ. Теперъ року пришлого 98 припадеть тое свято, гдѣ Жиды послѣ насъ святити будутъ; чого декрета папѣскіе и соборы завазують, а наболше Нивейскій, бо такъ въ декретахъ стоять: «хто бы смѣлъ святити Велку Ночь надъ розказане собору Нивейскаго — тотъ маеть быти выклятый». А такъ теперъ выдаемо книжку Полскую, гдѣ ся выпишуть причины, для чого календаръ естъ отмѣнный, и которымъ способомъ мѣлъ бы быти направленный. Которая праца моја если людемъ бачнымъ и разумнымъ вдячна будетъ, Латинскимъ язькомъ, дастъ Богъ, круги календара выпишемо, за которыми и Велка Ночь и иншіе свята припадати будутъ, ведле волѣ

¹ На полѣ пояснено: «звѣздохетци».

oycow świętych y wedla roskazania concilium Niceńskiego. Wszakże te rzeczy y to pisanie moje poddaię pod wolę y rozsądek kościoła Rzymskiego katolickiego».

To są słowa własne doktora Rzymskiego kościoła, który przyznawa, że tą poprawą Niceńskie concilium iest zgwałcone.

Мы, в astrologické о томъ контроверсѣ сѣ не вдаваяц, а то только вваżywszy, że они старзы докторовіе свяціи, такъ Орыенталнегo iako y Оксиденталнегo Коścioла, тей одмiany czynić не хcieli, choć безпочибне за нихъ иузъ цokolwiekъ тыхъ dziesięci dni vrość было musiało, — z тей на zgonie świata przez оуца папіежа vczynionej одмiany kontenci być не моžeme. Zwłaszcza że widzimy—тą одмианą до iакieй конфузыеу y mieszaniny dala сѣ przyczyna, y iакie nowotne schizma wniosło сѣ в хрещсцiанство. Nawet, тą одмианą y dawnego komputu kościelnego powaryowanіемъ, иузъ y własnymъ Rzymскимъ astrologom, co kalendarze piszą, такъ фантазые są pomieszane, że тежъ в swychъ kalendarzachъ на iednę niedzielę rozne rozni ewanielie kładą, że сѣ то не wspomni, iż samъ przyrodzony czterechъ części rocznychъ y elementow, nawet y ptakow, czasy swe знаіаcychъ, postępek, bieg y postanowienie temu kalendarzowi nowotnemu częstokrotъ przygania. Owa zgoła: nie baczmy, dla czegoby ten nowotny kalendarz chwalić y надъ dawny przekładać mieli? Iednęжъ тę слышамы racyą: że gdyжъ то не iestъ artykułъ wiary—taki abo owaki kalendarzъ trzymać; а, gdyжъ miasteczka żadnego niemasz, w którymъ by мiędzy ||(76) Greckiey religiey ludzmi Rzymianъ być не

отцевъ святыхъ, и ведле розказанья собору Никейского. Однаже тне речи и тоє писанье мое поддаю подъ розсудокъ и волю костела Римского католицкого».

То суть слова власною доктора Римского костела, который признаваетъ, же тою поправою Никейскій соборъ естъ звалчонъ.

Мы, у звѣздочетскіе о томъ споры не вдаючися, а тоє только уваживши, же они старши отци святин, таже Восточного iako и Заходного костела, той отмѣны чинити не хотѣли, хотя безпочибне за нихъ вже штоволвекъ тыхъ десяти дній урости было мусѣло, — и съ той при схилку свѣта черезъ отца папѣжа учиненой отмѣны вдячни быти не ||(об. 48) можемо. А до того же видимо — тою отмѣною до iакихъ ростырквъ и мѣшанины далася причина, и iакіе новотные отщепенства внеслися въ хрещсцiанство. На-остатокъ, тою отмѣною и давного рахунку костелного помѣшаньемъ, вже и власнымъ костела Римского звѣздочетцомъ, шгѣ календари пишуть, таже фантазиинъ суть помѣшаны, же тежъ въ своихъ календарехъ на одну недѣлю розные розне ewangelii кладуть, того не споминаючи, ижъ самъ прирожонный съ четырехъ частей роковыхъ и элементовъ ¹, на-остатокъ и съ птаховъ, часы свои знаючихъ, поступокъ, бѣгъ и постановенье тому календарови новотному частокротъ пригану даеть. Ово згола: не бачимо, для чого бы тотъ новотный календаръ фалити и надъ давный перекладати мѣли? То одно слыхаемо: iako, мовяць, же то не естъ артикуль вѣры—такій албо инакшій календаръ держати; а тежъ мѣстечка жадного не маешъ, въ которомъ бы межи

¹ На полѣ пояснено: «стѣнкіи».

miało,—lepiej, dla zgody y rządu, do nowego, od wielkiej części chrześcijaństwa przyjętego, kalendarza przychylić się. Na co odpowiadając, przyznawamy: iż to nie iest żaden artykuł wiary, ale iednak nie iest to rzeczą taką, która by ladaiko pozwolona być miała; wiemy bowiem, że po postanowieniu synodu Niceńskiego, o którym y Latos przypomina, kanony koncyliow żrzetelnie to warowano, aby nikt w świętach, a osobliwie w Wielkonocnym, pod przeklęctwem, odmiany y przykładania czynić nie śmiał. Miedzy inszymi kanonmi ieden nadokładniejszy synodu Antyocheńskiego przypisali, ktorego te są słowa:

«Wszystkich tych, ktorzy to, co święci oycowie na świętym concilium Niceńskim o świętym święcie zbawienney Wielkonocy postanowili, odmieniać y inaczey sobie postępować śmieją, — za wykłete y z Kościoła Bożego wyrzucone mieć chcemy. A to karanie niechay się rozumie o świejskich. A gdzieby który z starszych kościelnych, abo episkop, abo prezbiter, abo diakon, ważył się kościoły mieszać, wedle własnego rozumienia swego odmieniając y przekładając, abo z Żydami obchodząc Wielkanoc, takie święty synod sądzi y skazuje nie być w kościele; gdyż nie tylko sobie samemu, ale y inszym stał się przyczyną przewrotności y od prawdy odwrocenia. A ci, ktorzyby z takimi obcowali, niechay będą wykłeci y wyrzuceni» etc.

Wprzod, nim do postanowienia Niceńskiego y tego Antyocheńskiego przyszło, wiemy z Historiy Kościelnych—miedzy chrześcijańskiemi, ktorzy z strony inszych swiąt byli miedzy soba zgodni, iakie roznice, iakie zwody, iakie ziazdy y

Греческой релѣи людьми Римянь не было, — лѣпѣй, для згоды и порядку, до нового, отъ болшей части христіанства принятого, календара прихилитися. На што отповѣдаемо: хотя бы то, яко они повѣдаючи твердятъ (але мы иначе) не былъ артикуль вѣры, однакъ не естъ то речью такою, которая бы || (49) ледако позволена быти мѣла; бо вѣдаемо, же каноны святыхъ отецъ соборовые ясне то варовали, aby nihto въ святахъ або праздникохъ, а особливе Великоденномъ, подъ проклятствомъ, отмѣны и прикладанья чинити не смѣлъ. А межи иншими канонми одинъ найдокладѣйшій собору Антиохійского приписали, которого тые слова:

«Всѣхъ тыхъ, ktorыи тое, што святые отци на святомъ соборѣ Никейскомъ о святомъ празднику спасителной Пасхи постановили, отмѣнати и иначе собѣ поступовати смѣють, — за проклятыхъ и отъ Церкви Божей отлученныхъ мѣти хочемо. А тое каранье о свѣтскихъ ся разумѣть. А гдѣ бы который зъ старшихъ церковныхъ, або епископъ, або презвитеръ, або діаконъ, важиася праздники мѣшати, ведле власного разумѣнья своего отмѣняючи и перекладаючи, або зъ Жидами обходячи Пасху, таковыхъ святый соборъ судить и повелѣваетъ не быти въ костелѣ; бо не толко собѣ самому, але и иншимъ стався причиною превrotnости и отъ правды отверненья. А тьи, ktorыи бы съ такими обцовали, нехай будутъ прокляти и отлучени».

Впередъ, немъ до постановенья Никейского и того Антиохійского пришло, вѣдаемо съ Повѣстий Костелныхъ — межи христіянами, которые зъ стороны иншихъ святъ были межи собою zgodni, якие розници, якие зводы, якие

synody z strony samego Wielkieynocy święcenia bywały, y iako barzo nie ry-chło ta się kontrowersya vsпокоиła! А což gdy tu o wszytkich swiāt ||(77) na inszy czas przełożenie, o odmienienie nam od starszych naszych zostawionego kościelnego komputu, a za tym o przy-wiedzenie w wątpliwść przez ten przy-kład inszych wszech nam przyzwoitych porządkow gra idzie, — azaż się to tak lekce ważyć godzi? Y owszem, gdyż widzimy, że, to choć mniejszą rzeczą rzкомо zowąc, panowie Rzymianie w nas vsilnie włудzić chcą,—obawiamy się, aby, pod pretextem tego kalendarza, na co inszego miary nie brano: chcą, snadź, za tym kalendarzowym sznurkiem, przez oycа papieżа vkręconym, за ча-сем со inszego z tegoż warzstatu нам барзией niesmacznego на нас. вывлєć. Stary kalendarz, od Iuliusza cesarza, choć poganina, postanowiony, trzy-mając, — do pogańskich błєdow nie by-liśmy y nie bywamy obowięzywani; ale oycа papieżа Rzymskiego, Iuliuszowego nastєpce, nowotny kalendarz gdziebyśmy przyięli, abyśmy do wszelkiey nauki iego przyimowania за tym obowięzy-wani nie были, обавиać się musimy, vważаиць iako swą władzą wszelkim sposobem chciwie a zlekka rozszyrza. Із панowie Rzymianie то приięće ka-lendarza лєзє собі важа, а то з тєй причыны, że то не артыкулъ wiary, y že то не налеży до збавиєния, — тоć taką рєчьа не маіа, się так далеце czego v нас напierać, y не маіа со за złє мiєć, że w тєй рєчьи, на ктorey wedle их зданія маło налеży, им не dogadzamy.

W miasteczkach wszytkich, Grecką wiarę trzymających, iesliż się Rzymskie-go nabożeństwa ludzie wszєdy nau-duiа,—o tymєchmy się nie badali. Ale lubo by tak było, — tedy gdyż wiєtsza

звєзды и синоды зъ стороны самого Великоденного празднованья бывали, и яко велми не рыхло тотъ споръ успо-коиѣся! Штожъ, егда тутъ о всѣхъ праздникохъ отмѣненью и преложенью намъ отъ святыхъ отецъ преда||((об. 49)-ныхъ церковной рахубы, а за тымъ о приведєньє у вонтливость такимъ при-кладомъ иншихъ всѣхъ намъ призвои-тыхъ порядковъ игра идетъ,—азали то такъ легче важити годить? А еще, ижъ видимо, же, то хотъ мнѣйшею рєчью иркомо зовучи, панове Римяне вѣ насъ усилне влудити хотятъ,—бои-мося, абы подъ засловою того кален-дара, на штò иншого мѣры не brano: хотячи за тымъ календаровымъ шнур-комъ, черезъ отца папѣжа укрученомъ, за часомъ штò иншого съ тогожъ вар-стату намъ горшей несмачного на насъ выволочи.

А ижъ панове Римяне тоє принятьє календара легче собѣ важать, а то съ той причыны, повѣдаючи, же то не ар-тикулъ вѣры, и не належитъ то до збавєнья,—то такую рєчью не мають ся такъ далеце чоґо у насъ напирати, и не мають о штò за złє мѣти, же вѣ той рєчи, на которой ведле ихъ зданья мало належитъ, имъ не догожаемо.

Вѣ мѣстєчкахъ всѣхъ, Грєческую вѣ-ру держачихъ, еслижъ ся Римского на-боженства люди увєздѣ найдуютъ,—о томъ не пытаемося. Але хотя бы и такъ было,—тогда поневажъ болшая

część w nich pospolicie Greckiey religiey ludzi, mnieyszey liczbie w tey mierze za więszą iść by się godziło. Iesliż się to więc nie zda, tedy a co to wadzi, że każdy, wedle swey Cerkwie podania, święta obchodzi? Żydowie, iawni bluźnierze maiestatu Bożego, też swych ||(78) ani miast, ani wsi osobnych v nas nie mają, ale społem z chrześciany mieszkańą; awždy wolnie, według swego rozumienia, gdy raczą, święta swe obchodzą. A my, Greckiey religiey żludzie, że siła takich wsi mamy, w ktorых Rzymian niemasz,—łatwie pokazac możemy.

Co się tycze zgody, iesliż o zgodę swietską gra idzie, tey iako dotąd rozność kalendarza nie wadziła, tak y napotym coby miała wadzić — nie baczymy. Iesliż też o duchowną w nabożeństwie zgodą idzie, z barzo by to cienkiego końca od kalendarza przyięcia począć się miała; wszakeśmy przed kilkanaście lat iednaki z sobą kalendarz mieli, a przedsię iż o inszych rzeczach roznica była, zgody gruntowney nie było.

Iesliż kwoli rządóm to po nas potrzebowano bywa, — my, Korony Polskiey y państw do niey należących obywatele, wedle dawney przypowieści, «nierządóm stoimy». Lecz insze kraie, co haniebnie w rządzie się kochają, — dziwna rzecz, że rozności kalendarzow za przyczynę nierządu tak dalece snadź nie poczytają, bo o powszechne iego przyięcie tak dalece starania y vsiłowania nie czynią. W Rzeszy pod xiążęty, y w mieściech siłu wolnych, y po dziś dzień starego kalendarza bez przekazy używają; a nie tylko pod xiążęty y w mieściech wolnych, ale y w mieściech cesarskich, nawet y w Węgiejskiey ziemi.

Lecz iesliż ten v inszych narodów

часть въ нихъ посполите Греческой релѣи людѣи, меншой личбѣ въ той мѣри за болшею ити годило бы ся. А если ся то не здасть, а штожь то вадить, же вадный ведле своее Церкви преданій свята ||(50) обходить? Жидове, явнии блюзнѣрци маестату Божого, также своихъ ани мѣсть, ани сель особныхъ у насъ не мають, але вкупѣ съ христианы мѣшкають; авжды волно, ведле своего разумѣнья, коли хотять, свята свои обходятъ. А мы, Греческой релѣи люди, же сила чужихъ сель маемо, въ которихъ Римянь не маешъ, латве показати можемо.

Што ся тычетъ згоды, если о згуду свѣтскую игра идетъ, той яко до сего часу розность календаря не вадила, такъ и напотомъ што бы мѣла вадити—не бачимо. А если тежь о духовную въ набоженствѣ згуду идетъ, велми бы то съ тонького конца отъ принятыя календаря початися мѣла; бо есмо передъ килкунадцати лѣтъ одинакѣи зъ собою календарь мѣли, а предся ижь о иншихъ речахъ розница была, згоды егрунтовной не было.

А если кволѣ порядкомъ то по насъ потребовано бываеъ, — мы, Короны Полской и панствъ до ней належачихъ обывателѣ, ведле давной приповѣсти, «нерядомъ стоимо». А тежь и иншии краи, што збытне въ порядкахъ ся кохаютъ,—дивная речъ, же розности календаровъ за причину неряду такъ далеце не почитаютъ и о посполитое принятые его старанья и усилованья не чинять. Въ Рещи подъ княжаты и въ мѣстѣхъ многихъ волныхъ, и по сесь день старого календаря безъ переказы ужинають; || (об. 50) а не толко подъ княжаты и въ мѣстѣхъ волныхъ, але и въ мѣстѣхъ cesарскихъ, на-остатокъ и въ Угорской земли.

А еслижь тотъ y иншихъ народовъ

cierpiany nierząd tu tak dalece panow Rzymian mierzi, tedy nowy kalendarz, iako ten, co do nierządu dał przyczynę, odrzuciwszy, gdy się wroczą do staroego, wnet nierząd y mieszanina vstanie. Ieśliż się więc tego nie zda vczynić przeciw pozwoleniu pasterza oycy papieża, tedy my też od niego odmienionego kalendarza, bez zgody wszytkiego Kościoła Orientalnego y bez pozwolenia starodawnych pasterzow swych patryarchow, ktorых konsens na to y ||(79) krol Stefan (iako to z listow wyższej przypominanych znać) potrzebny być opatrował, nie przyjmujemy,—słusznie nie ma nam być za złe miano. A z drugiey strony: iż metropolit y z drugimi odstępnymi władykami, mimo pozwolenie patryarchow, on przyjął,—wielkiey iest nagany godzin.

Iuż się tedy takim sposobem pierwsza część odpowiedzi naszej sstała, iako ku objaśnieniu y potwierdzeniu szkryptu z synodu Bzeskiego, do xiąg trybunalnych wielkiego xięstwa Litewskiego oddanego, tak y ku obaczeniu myłki w historyey, przez dzieiopisa o synodzie spisanej, wielce służąca a wykroczenia odstępcow przed oczy kładąca, dotąd odprawila.

Zamknięcie iey czyniąc, to ku wważeniu czytelnikowi podawam, że synodowy dzieiopis, przekładając na co był ten synod złożony, y wypisując na nim dzieie metropolictne y iego towarzystwa, więc y wzmiankę kilkakroć czyniąc

Przemyskim y Lwowskim władykach,—nigdzie y iednak tego nie przypomina, aby tam w Brześciu od metropolita y iego towarzystwa przeciw nim dekret iaki wyniść miał. Co nie tym względem przypominam, iakoby dekre-

zanеханный нерядъ тутъ такъ далеце пановъ Римяновъ мерзить, тогда новый календарь, яко тотъ, который до неряду далъ причину, откинувши, яко ся вернуть до старого, заразь нерядъ и мѣшанина престанеть. А если ся того не здасть учинити, противъ позволеню пастыра отца папѣжа, тогда ижъ мы тежъ отъ его отмѣненного календара, безъ згоды всей Церкви Восточной и безъ позволенья стародавнихъ пастыревъ своихъ патриарховъ, которыхъ зезволенье на то и кроль Стефанъ (яко то зъ листовъ вышей припоминаемыхъ знати) потребны быти упатровагъ, не пріймемо,—слушне не маеть намъ быти за зло мѣто. А зъ другой стороны: ижъ митрополитъ и зъ другими отступными владыками, мимо позволенья патриарховъ, его принялъ, — великой есть наганы годенъ.

А такъ вже такимъ способомъ первая часть отповѣди нашею, яко ку потверженю и объясненю шерипту¹ зъ синоду Брестского, до книги трибуналныхъ вел. княз. Лит. отдавого, такъ и ку обаченю помысли въ историн, презъ дѣписца о синодѣ списаной, велми потребна а выгоченья отступцовъ передъ очи покладаячая, по толя ся отправила.

|| (51) Замкненье ей чинячи, то ку уваженю чительникови подаю, же синодовый дѣписецъ, прекладаючи на штѣ былъ тотъ синодъ зложонный, и выписуючи на немъ дѣе митрополитовы и его товариства, тежъ и зменку билкакротъ чинячи о Премьскомъ и Лвовскомъ владыкахъ, — нигдѣ однакъ того не припоминаеть, абы тамъ въ Берестю отъ митрополита и его товариства противко имъ декретъ який выйти мѣлъ. Штѣ не тымъ взглядомъ

¹ На полѣ помечено: «списку».

towi, gdzieby był zaszedł, moc y wagą iaką przyznawać się była miała (która pewnie z siłu przyczyn przyznać by się nie mogła), ale dla tego, aby tych, ktorzy iakimsi przeciw nim w Brześciu wczynionym dekretem przed pospolitimi ludźmi (wiszu się gdy toną łąpaiąc) niedawno potrząsać poczeli nieprawdziwe zmyślenia y wdawania rzeczy, ktore iako słusznie być nie mogły, tak y nie były,—každy obaczyć a stąd o ich prawdzie y w inszych rzeczach sądzić mogli.

Za tym iuż, w imię Pańskie, do wtorey części odpowiedzi naszej przystąpimy.

||(80) ODPOWIEDZI CZĘŚĆ WTORA.

O OKOLICZNOŚCIACH POSTĘPKU LUDZI STARODAWNEY RELIGIEY GRECKIEY NA SYNODZIE BRZEŚKIM, KTORYM SYNODOWY DZIEIOPIS PRYZGANIŁ.

PRZEDMOWA NA WTORĄ CZĘŚĆ ODPOWIEDZI.

Postępkowi ludzi starożytney religiey Greckiey na synodzie Brześkim dzieiopis przygania z tych dwu miar nawięcej: z pierszey, że te sprawy przez osoby do synodu nienależące, z drugiey, że na miejscu synodowi nienależnym są odprawowane. A to przyganie tym, iako się sam wydaie, wmysłem czyni, aby metropolita y władzkow odstępnych tym fortelem y od słuszney przygany, y od sprawiedliwej kaźni ochronić y zasłonić mogli. W czym ku podporze

припоминамъ, якобы декретови, еслибы былъ зашолъ, моць и поважность яка признаватися была мѣла (которая певне признати зъ многихъ причинъ не могла ся), але для того, абы тыхъ, которы явямсь противнымъ въ Берестыи учиненымъ декретомъ передъ посполитыми людьми (вишью² утопаючи фатаются) недавно потрясати почали неправдивыи змышленья и удаванья речей, которы яко слушне быти не могли, такъ и не были,—каждый обачити и оттоля о ихъ правдѣ и у ивнихъ речахъ судити могъ.

За тымъ вже, въ имя Господне, до второй части отповѣди нашей приступимо.

||(об. 51) ОТПОВѢДИ ЧАСТЬ ВТОРАЯ.

O OKOLICZNOŚCIACH POSTUPKU LUDZЕЙ STAROЖИТНОЙ РЕЛИГИИ ГРЕЧЕСКОЙ НА СИНОДѢ БЕРЕСТИЙСКОМЪ, КОТОРЫМЪ ДѢЯНИЕ ПРИБИРАЛИ.

ПРЕДМОВА НА ВТОРУЮ ЧАСТЬ ОТПОВѢДИ.

Поступкови людей старожитной религии Греческой на синодѣ Берестийскомъ дѣяние пригана съ тыхъ двоихъ мѣръ наболше: съ першей, же тые sprawy черезъ особы до синоду нележащие, зъ другой, же не на мѣстцу синодови належнымъ суть отпрапованы. А тое пригание тымъ, яко ся самъ выдаеть, умысломъ чинить, абы митрополита и владыковъ отступныхъ тымъ фортелемъ и отъ слушной приганы, и отъ справедливой казни охо-

² На полѣ пояснено: «вѣлья на водѣ».

bierze sobie za fundamenta rzeczy te, ktore mu za prawdziwe pozwolić się mogą. Mianowicie: vdaie naprzod to, że do synodow przezbiterowie y inszy, krom biskupow abo władykow, duchowni, a pogotowiu swietscy, ludzie nie należą. A za tym y na tym Brzeskim ziedzcie w synodalne sprawy mieszać się nie mieli; a ponieważ się mieszali, przetoż te sprawy ich synodem sie zwać nie mogą. Ktemu vdaie to za szczyrą prawdę, że rozsądek o wierze, a pogotowiu—o przełożonych duchownych, swietskim ludziom nie należy, iako tym, ktorzy duchownych przełożonych słuchać we wszem y wiary ich nasładować powinni. A na tym fundamencie to, naprzod, buduie: że niesłusznie bywaią ||(81) winowani metropolit y władykowie odstępnі o to, iż się z przedsięwzięciem swym z strony ziednoczenia z kościołem Rzymskim przed swietskimi nie opowiedzieli. Druga: że swieccy w tey mierze za nimi iść mieli y maią. Trzecia: że przeciwko nim tamże w Brześciu dekret czyniony być nie mógł, ile zwłaszcza na synodzie, przez samegoż metropolita złożonym; ktego synodu przezeń złożenia względem, y to za pewną rzecz twierdzi, że powinna rzecz była — pospołu z nim synodowe sprawy odprawować. Ktemu ieszcze y to za niewątpliwą prawdę mieć chce, że synodowych namow indzie nie godzi się odprawować, iedno w cerkwi abo w kościele. A iż tego ludzie starożytney religiey Greckiey tam w Brześciu nie postrzegali,—ktemu, że z marszałkiem zwyczajem seymikowym,—nadto, przy heretykach y przy Niceforze, o szpiegierstwo obwinionym, namowy y sprawy odprawowali: przetoż twierdzi, że schadzka ich synodem, y postępек ich synodowym postępkiem zwać się nie może.

ронити и заслонити могль. Въ чомъ ку подпорѣ беретъ собѣ за фундамента речи тые, которые ему за правдивые позволити не могутъ ся. Меновите: удаеть напередъ тое, же до синодовъ презвитерове и иншы, кромъ бискуповъ албо владыковъ, духовные, а поготову свѣтскіе, люди не належать. А за тымъ и на томъ Берестейскомъ зѣздѣ въ синодо|| (52) вые sprawy мѣшатися не мѣли; а поневажъ ся мѣшали, претожъ тые sprawy ихъ синодохъ зватися не могутъ. Ктому удаеть то за щирую правду, же розсудокъ о вѣрѣ, а поготову—о преложонныхъ духовныхъ, свѣтскимъ людямъ не належить, яко тымъ, которые духовныхъ преложонныхъ слухати во всемъ и вѣры ихъ наслѣдовати повинни. А на томъ фундаментѣ то, напредъ, будуетъ: же неслушне бывають виновани митрополитъ и владыкове отступные о тое, ижъ ся съ предсявзятемъ своимъ зъ стороны зъедноченъя съ костеломъ Римскимъ передъ свѣтскими не оповѣдили. Другая: же свѣтскіе въ той мѣрѣ за ними ити мѣли и мають. Третья: же противъ имъ тамъ же въ Берестю декретъ чиненый быти не могъ, а иле на синодѣ, черезъ самогожъ митрополита зложомъ; которого синоду взглядомъ черезъ него зложенья, и то за певную речь твердить, же повинная речь была — посполу зъ нимъ синодовые sprawy отпраовати. Ктому еще за певную правду мѣти хочеть, же синодовыхъ намовъ индѣ не годится отпраовати, одно въ церкви албо въ костелѣ. А ижъ того люде старожитной релѣи Греческой тамъ въ Берестю не постерегли,—ктому, же зъ маршалкомъ звываемъ сеймикowymъ,—надто при геретикахъ и при Никифорѣ, о подозрѣнне || (об. 52) обвиненомъ, намовы и sprawy отпраовали: претожъ

A iż stąd do rozmaitych przymówek przeciwko nam z wykrzykaniem wywierania pochop bierze,—aby się go z tey iednochody zrazić mogło, y żeby kto, na te iego harde krzyki patrząc, włowić się mu nie dał—porządnie to iego pomienione wdawania, na-czworę rozdzieliwszy, rozbierać y, są li prawdziwe, abo nie, w tey wtorey części odpowiedzi wważać będziemy. Bywać też to, że drugi nie dla tego, aby miał mieć sprawiedliwie wygraną, ale żeby serca sobie nie psował, głośno wykrzyka, a drugiemu to pod-czas y z szaleństwa przychodzi. Tego dzieiopisa co ku tym krzykom przywiódło—mówić nie chcemy. Będiesz się mógł z strony tego, czytelniku łaskawy, sprawić z wważenia rzeczy samey, do ktorey iuż, dłuższą się przedmową nie bawiac, przystępujemy.

||(82) Wtorey części odpowiedzi

ROZDZIAŁ I.

Jeśliż to prawda, co synodowy dzieiopis twierdzi, iż synod jest samych biskupow trybunał, y nikt tam głosu nie ma, iedno oni? etc.

Tak rozumiem: że te słowa ten dzieiopis nie dla tego napisał, żeby czego inszego sam widzieć y, za świadectwem własnego sumienia rozumieć nie miał ale dla tego, aby duchownych y świet-skich osob, ktorzy w Brześciu z metropolitom y iego towarzystwem przystawać nie chcieli, wielość za niepotrzebną y nieważną wdawszy, wszystkie sy-

РУССКАЯ ИСТОРИЧЕСКАЯ БИБЛИОТЕКА.

твердить, же скажка ихъ синодомъ и поступокъ ихъ синодовымъ поступкомъ зватися не можетъ.

А ижъ оттоля до rozmaityхъ при-мовокъ противко намъ зъ выкриканьемъ насмѣванья похопъ беретъ, — абы ся его съ той иноходы зразити могло, и жебы хто, на тые его гордые крики глядячи, уловитися ему не далъ,—порядне тые его помененные даванья на четверо роздѣливши, розбирати и, если суть правдивые, албо нѣтъ, на той второй части отповѣди уважати будемо. Бываетъ тежъ тое, же другій не для того, абы мѣлъ справедливе выиграную, але жебы сердца собѣ не псовалъ, голосно выкрикаетъ, а другому то подъ-часъ и съ шаленьства приходитъ. Того дѣписца што ку тымъ крикомъ привело — мовити не хочемо. Будешъ ся могъ, чителнику ласкавый, справити зъ уваженья речи самой, до которой вже, должшею предмовою ся не бавачи, приступуемо.

Второй части отповѣди

Роздѣль 1.

Если то правда, што синодовый дѣписъ твердить, ижъ синодъ есть самыхъ бискуповъ трибуналь, и никто тамъ голосу не маеть, одно они?

||(53) Такъ разумѣю: же тые слова тотъ дѣписъ не для того написалъ, жебы чого иного самъ вѣдати и, за свѣдѣцствомъ власного сумнѣнья, разумѣти не мѣлъ; але для того, абы духовныхъ и свѣтскихъ особъ, которые въ Берестью зъ митрополитомъ и его товариствомъ переставати не хотѣли, великоść за непотребную и неваж-

38*

nodalną władzą y powagę po-szesney liczbie, to iest, metropolicie z pięcią władzykow przywłaszczyl.

Aby tedy ten fortel y fałsz iego każdy widzieć, a y sam, iesliżby to szczyrze a wedle rozumienia, czemu nie tuszę, pisał, w błędzie swym obaczyć się mógł,—pytam go naprzod: co rozumie o onym synodzie apostolskim, w Dzieiach Apostolskich ¹ opisanym, na którym dzieie się zmianka nie tylko apostołow, ale y prezbitierow, a nie tylko prezbitierow, ale też y wszytkiey Cerkwie abo Kościoła y braciey, pod którymi nazwiski, że wszyscy się chrześciance rozumieią, wątpliwości niemasz? «Tedy, pisze Lukasz święty, zdało się apostołom y prezbitierom, społecznie ze wszytką cerkwią abo kościołem, wybranych z pośrodku siebie mężow do Antyochiey z Pawłem y z Barnabaszem posłać». Y niżej tamże opisuiąc list z synodu posłany: «apostołowie y przezbitierowie y bracia, mieszkaiący w Antyochiey, bracia pozdrawiaią».

Druga. Pytam: co rozumie o concilio Niceńskim, ktore świętski człowiek Konstantyn II (83) cesarz, sam złożywszy, sam też na nim nie tylko był, ale y iako starszy był, questie rozstrzygaiąc, o obrzędziech, o obyczaiach y postępkach ludzkich, a co więtsza — y biskupiech, a nawet y o wierze rozsądki wydaiąc? Ktorego słowa owe, między inszymi osobliwiey pamięci godne, pisarze Historij Kościelnych z pisma, przezeń o dzieiach synodowych publikowanego, przytaczaią ¹: «Y ia iestem

ную удавши, всю синодалную власть и повагу по-шостной личбѣ, то есть, митрополитѣ съ пятью владыковъ при-влащилъ.

Абы тогда тотъ фортилъ и фалшь его каждый видѣти, а и самъ, еслибы то шчыре а ведле разумѣнья, чому не тушу, писалъ, въ блудѣ своемъ обачитися могъ,—пытаю его напередъ: што разумѣть о ономъ синодѣ апостолскомъ, въ Дѣваніяхъ Апостолскихъ ² описаномъ, на которомъ дѣется змѣнка не только апостоловъ, але и презвитеровъ, а не только презвитеровъ, але тежъ и всей Церкви abo Костела и братьи, подъ которыми назвиски, же всѣ ся христiane розумѣють, вонтпливости не́машъ? «Тогда, пишеть Лука святыи, здалося апостоломъ и презвитеромъ, сполечне зо всею церковью abo костеломъ, выбранныхъ съ посродку себе мужевъ до Антиохіи съ Павломъ и Варнавою послати». И ниже тамъ же выписуючи листъ зъ синоду посланный: «апостолове и презвитерове и братья, мѣшкаючіе у Антиохіи, братью поздравляють».

Другая. Пытаю: што разумѣть о синодѣ Никейскомъ, который свѣтскій человекъ Константинъ цесарь, самъ зложивши, самъ тежъ на немъ не только былъ, але и яко старшій былъ, о обрядѣхъ, о обычаехъ и поступкахъ людскихъ, а што болшая—и о епископѣхъ, а на-остатокъ о вѣрѣ розсудки чинячи и выдаючи? Которые слова оны, межи иншими особливой памяти годни, писари Историй Костелныхъ съ писма, черезъ его о дѣяхъ синодовыхъ обволаного, приточають ³: «И я естемъ (по-

¹ На полѣ: «w rozdziale piętnastym». ² ib. Theodoritus lib. 1, cap. 10; Eusebius, «De vita Constantini», lib. 3; Socrates, lib. 2, cap. 9.

³ На полѣ: «глава 15 [ст. 22, 23]». ⁴ ib.: Феодоритъ, книга 1, глава 10; Евсевиі, «О животѣ Костентина», книга 3; Сократъ, книга 2, глава 9.

(powieda), iako ieden z was; abo-
wiem nie przę tego, z czego się nawię-
cey wesełę, żem był towarzyszem a
vczesnikami służby prac waszych, aż
wsztykko według potrzeby było wynay-
dziono y aż zdanie a rozumienie, wszech
Panu Bogu podobaiące się, do iedności
y zezwolenia na iasnią wyszło, y nic
iуż zgoła niezгоды y sporu z strony
wiary nie zostawało».

Третця. Pytam: co rozumie o po-
wszechnym Chalcedońskim synodzie, na
ktorym, przykładem Konstantyna, był
Marcianus cesarz ⁵? Co rozumie o Kon-
stantynopolskim, na którym był Theo-
dosius cesarz ⁶? Co rozumie o onych
biskupach Hellespontu, Bithyniey, kto-
rzy, do Walentiniana cesarza posławszy
z pośrzedku siebie posła, na imię Hupa-
tiana Ieraklea, Perinthy biskupa, pro-
sili go ⁷, aby na synod dla poprawy
przybył? Co rozumie o onym Kartha-
gińskim, na którym święty Cyprian
presydował concilium, gdzie że laici,
iako zową, byli przytomni — czytamy?
Co rozumie o synodzie Lugduńskim, na
ktorym o przytomności Michała Paleo-
loga, cesarza Carogrodzkiego, samże,
w rozdziale siódmym swey «Synodu
Obrony» wzmiankę czyni? Co rozu-
mie o Ferrarskim y Florentskim sy-
nodzie, na którym że był y zdanie
swoie powiedział ⁸ Ian Paleolog ce-
sarz — tenże sam dzieiopis w rozdz.
9 swey «Synodu Obrony» przypomina
z akt conciliorum, przez sweż Łacinni-
ki spisanych? Którym acz się pewnych
przyczyn wiara od nas we wszytkiem
da (84) wać nie może, iednak iż ten
dzieiopis z nich swey rzeczy pod-

вѣдаеть), яко одинъ зъ васъ; бо не
таю того, съ чого ся наболшей веселю,
жемъ былъ товаришемъ а участникомъ
послугъ и праць вашихъ, ажъ все ведле
потребы было вынайдено и ажъ зданье
а розумѣнье, Господу Богу подобающее-
ся, до едности и зезволенья на ясно
вышло, и ничого вже згола незгоды и
спору зъ стороны вѣры не zostawało».

Третяя. Пытаю: штѣ розумѣеть о Хал-
видонскомъ синодѣ, на которомъ, при-
кладомъ Костентина, былъ Мартіанъ
цесарь ⁹? Штѣ розумѣеть о Костентино-
полскомъ, на которомъ былъ Θεодосій
цесарь ¹⁰? Штѣ розумѣеть о оныхъ епи-
скопѣхъ Елеспонтскихъ, Бытинійскихъ,
которые, до Валентія цесара пославши
съ посредку себе пословъ, наима Ипа-
тія, Ираклія, Перинты бискуповъ, проси-
ли его ¹¹, aby на синодъ для || (54) попра-
вы прибылъ? Штѣ розумѣеть о ономъ
Карфагенскомъ, на которомъ святыи Ки-
пріанъ розсужовалъ соборъ, гдѣ и про-
стые люди были припущани — читаемо?
Штѣ розумѣеть о синодѣ Лувгдунскомъ,
на которомъ о притомности Михала Па-
леолога, цесара Царигородского, самъ
же, въ роздѣлѣ сѣмомъ своее «Оборо-
ны синоду», зменку чинить? Штѣ ро-
зумѣеть о Ферарскомъ або Флоренскомъ
синодѣ, на которомъ ижъ былъ и зда-
не свое повѣдилъ Іоанъ Палеологъ це-
сарь — тотъ же самъ дѣеписъ въ роздѣ-
лѣ осмомъ своее «Синоду Оборони»
припоминаеть зъ дѣевъ собору того,
черезъ Латинники списаныхъ? Кото-
рымъ съ певныхъ причинъ хотя ся вѣ-
ра давати отъ насъ не можетъ, однакъ
ижъ тотъ дѣеписъ зъ нихъ своей речі

⁵ ib.: Gratianus, 96 dist. Nos ad fidem. ⁶ ib.: Socrates, li. 5, cap. 8. ⁷ ib.: «Histor. tripart.», lib. 7, cap. 12. ⁸ ib.: In praefatione Concilij Carthaginensis.

⁹ ib.: Кртіанъ, гран[ъ] 96. ¹⁰ ib.: Сократъ, книга 5, глава 8. ¹¹ ib.: «Исторія трячастнаа», книга 7, глава 12.

piera, tego, że tam laik Paleolog na synodzie Ferrarskim y Florentskim nie tylko głos miał, ale też choć przy oycu papieżu insze głosy moderował, y rząd prawie wszytek synodalny na sobie trzymał, a zgoła (że się tak rzecze, choć ci to o duchownym ziedzie mówiąc, niezwyczajnie) marszałkował, — czemu tamże w tych aktach nie postrzegal? A postrzegszy, czemu się od pisania tego fałszu, iż na synodzie nikt nie ma głosu, tylko biskupi, — nie pohamował? Wszak tam widział bezpochybnie, iako v tego laika do mowienia pozwolenie brano, a on ie dawał. Widział: iako gdy kto nie-do-rzeczy zdał się mówić, gdy kto długimi mowami bawił, gdy kto nowe gadki, pierwszych nie skończywszy, wszczynal, gdy kto, siła sam mówiąc, drugich nie słuchał, gdy kto trzeci w rozmowę się, między dwiema wszczętą, wtręcał, — ten że laik napominal ¹. Widział, iako tenże laik, gdy rozumiał, że się komu pytaniem nadprzykrzano, pozwalał, aby kto inszy zań odpowiedal. Widział bezpochybnie, iako tenże laik, gdy się iawnymi przy wszytkich dysputacyami nic nie zbudowało, insze sposoby do tego podawał, y iako między oycem papieżem a Oryentalnemi biskupy szrodkował.

A iż to wszystko, co iegoż Łacinnicy swiatu podali ², widząc y wiedząc, przeciwnie rzeczy niewstydliwie twierdzi y vdaie, — rozumiem, iż każdy, o prawdzie y sumnieniu iego sam przez się stąd rozsądek vczyniwszy, trucizn iego strzedz się będzie. Lecz dla tym iasniejszego fałszu iego pokazania, pytam go ieszcze:

подпираетъ, того, же тамъ лаякъ цесарь Палеологъ на синодѣ Ферарскомъ и ³ Флоренскомъ не только голосъ мѣлъ, але тежъ хотя при отцу папезу иншіе голоса розсужалъ, и рядъ праве ввесь синодовый на соборѣ держалъ, а згола (же ся такъ речеть, хотя то о духовномъ зъѣздѣ мовячи, niezwyczajnie) маршалковалъ, — чому тамъ же въ тыхъ дѣвехъ не постерегалъ? А постерегши, чому ся отъ писанья того фалшу, ижъ на синодѣ никто не маєть голосу, только бискупи, — не погамовалъ? А тамъ видѣлъ безпoxибне, яко у того лаяка, до мовенья ||(об. 54) позволенье brano, а онъ давалъ. Видѣлъ: если хто не-доречи здался мовити, если хто долгими мовами бавился, если хто новые гадки, першихъ не скончивши, починалъ, если хто, много самъ мовячи, другихъ не слухалъ, если хто третій въ розмову, межи двѣма початую, вмѣшася, — тотъ же лаякъ напоминалъ ⁴. Видѣлъ, яко тотъ же лаякъ, коли разумѣлъ, же ся кому пытаньемъ наприкрено, — позволялъ, абы хто иншій за его отповѣдалъ. Видѣлъ безпoxибне, яко тотъ же лаякъ, коли ся явными гадками при всѣхъ ничего не будовало, иншіе sposoby до того подавалъ, и яко межи отцемъ папеземъ а Восточными епископы сродковалъ.

А ижъ то все, што егоже Латинници свѣту подали ⁵, видячи и вѣдаючи, противные речи невстыдливе твердить и удаетъ, — разумѣю, ижъ каждый, о правдѣ и сумнѣнью его самъ черезъ себе оттоля розсудокъ учинивши, трутизнь ⁶ его стеречися будетъ. Але тымъ для яснѣйшого его фалшу показанья,

¹ ib.: Tomo 3 Conciliorum, anno 1551 excusso Coloniae Agrippinae. Folio 414, 452, 450, 453, 459, 435, 416. ² ib.: 425, 469.

³ Правильнѣе и точнѣе было бы: «албо». ⁴ На полѣ: листъ 414, 452, 450, 453, 459, 435. ⁵ ib.: листъ 422, 469. ⁶ Въ подлинникѣ ошибка: «трузинъ».

co rozumie o Gracyanie, własnym Rzymskiej stolice pisarzu, który, czyniąc distinkcyą osminastą, tak mówi: «biskupie synodalne zgromadzenia—ku napomnieniu tylko abo naprawieniu, ale nie ku rozstrzygnienu y postanowieniu — || (85) moc mają?» Stąd to się inferuie, że te synody nie tylko z biskupow, ale y z inszych osob zbierać potrzeba, które nie tylko ku poprawie obyczajow duchownych osob, ale y ku rozstrzygnienu y postanowieniu czego ściagać się moc mieć mają,— a zатым, że synod doskonały nie iest samych biskupow trybunał.

Pytam go nawet: co rozumie o samych Rzymskich papieżach, z nim ⁷ w rozumieniu iawnie niezgodnych? Mianowicie: ieden Nicolaus papież, do Michała cesarza pisząc, przyznawa ⁸ to, że antecessorowie iego cesarze nie na wszystkich wprawdzie synodziech, ale iednak na niektórych bywali przytomni, mianowicie na tych, gdzie o wierze traktowano było: która iest powszechna, która spolna wszystkim, która nie tylko do klerikow, ale też y do laikow y do wszystkich zgoła należy chrześcian. Ktorą powieść papieską tamże zaraz gloza potwierdza tymi słowy: «co się wszystkich dotyczy, od wszystkich traktowano y pochwalono a przyjęto być ma». Drugi Aeneas Siluius, potym nazwany Pius II, w Komentarzu o dzieiach concilium Bazylійskiego, szyroce a prawie ex professo pokazuje, że nie sami biskupi na koncyljach mają voces decisiuas, to iest: głosy, roznice a spory rozstrzygać mogące. Iasną y iawną prawdą do takiego wyznania radzi-nie-radzi przyciśnieni są. Kto bo-

пытаю его еще: што разумѣть о Кр-тианѣ, власномъ Римской столицы писару, который, зачинаючи грань осмнадцатую, такъ говоритъ: «епископіе синодалныя згромаженья — ку напоменью толко або направенью, але не ку розстригненью и постановенью—моць мають»? Отколя тое ся вноситъ, же тые синоды не тылко зъ бискуповъ, || (55) але и зъ иншихъ особъ збирати потреба, которые не толко ку поправѣ обычаевъ духовныхъ особъ, але и ку розстригненью и постановенью чого стягаться и моць мѣти мають,— а затымъ, же синодъ doskonały не есть самыхъ бискуповъ трибуналъ.

Пытаю его, на-остатокъ: што разумѣть о самыхъ Римскихъ папѣяхъ, зъ нимъ въ разумѣнью явне незгодныхъ? Меновите: одинъ Миколой папѣжъ, до Михаила цесара пишучи, признаваетъ ⁹ тое, же предкове его цесари не на всѣхъ вправдѣ синодахъ, але однакъ на нѣкоторыхъ бывали при-томни, меновите на тыхъ, гдѣ о вѣрѣ становлено было: которая есть вселенская, которая есть сполечна всѣмъ, которая не толко до клириковъ, але и до ляиковъ и до всѣхъ згола належитъ христіанъ. Которую повѣсть папескую тамъже заразъ выкладъ потверждаетъ теми словы: «што ся всѣхъ dotyczyть, отъ всѣхъ становлено и похвалено и принято быти маєтъ». Другій—Енеашъ Силвиусъ, потомъ Пиусъ названный ² ¹⁰, [въ комментарий въ] Историю синоду Базилійского, широче а праве явне показываетъ, же не сами бискупи на синодѣхъ мають голоса, розници а спory розстригати могутіе. Ясною и явною правдою до такого вызнанья, ради-не-ради, притиснены суть.

⁷ Въ подлинникѣ ошибка: «anim». ⁸ ib.: Gratian. 96 dist. Ubinam.

⁹ На полѣ: Кр-тианъ, гран[ъ] 96. ¹⁰ Въ подлинникѣ ошибка: «11».

wiem tego nie baczy, że rozliczne są dary Boże, a że między świeckimi, abo iako to zowią laikami, wiele bywa ludzi pobożnych a w prostocie siła zbudować mogących; wiele bywa wczonych, a pod czas, abo u często, ile dzisiejszego wieku, y w theologiey nad biskupy bieglejszych, nie tylko nad owe, co, krom tytułu, szaty, pompy a maieństwo, nie prawie biskupiego nie mają, o których owo z słow Hieronima świętego w kanonie napisano, iż «nie wszyscy biskupi są biskupami»; ale y nad o||**(86)**we, którym przodek między inszymi biskupu w nauce przyznawany bywa. Takich laikow wizerunku ten synodowy dzieiopis azaż nie widział ¹ w historyey kościelney, w onym mężu starym, prostym, który na Niceńskim synodzie prostą mową swoją, wielkie rzeczy z pisma świętego o Bogu przytaczaiać, filozofom, którym mądrzy duchowni theologowie podolać nie mogli, gowor zawarł. Takich laikow konterfetu azaż nie widział ² y w onym Pafnucyusie, który też na Niceńskim synodzie wniesionym w zdaniu z strony bezżenstwa duchownym, był ³ do obaczenia się powodem?! O takich nawet laikach azaż nie czytał, co własnyż kościoła Rzymskiego pisarz Panormitan napisał: «więcey (powieda) trzeba wierzyć iednemu laikowi, pismo za sobą przywodzącemu, niż wszystkim concilium»? Podobne Panormitanowym są one Gieronowe ⁴ słowa: «iednemu prostemu, święcenia nie mającemu, ale przednie w piśmie wczonemu, więcej wierzyć trzeba w sprawie nauki, niż papieżowi».

Хто бо того не бачить, же розные суть дары ||**(об. 55)** Божіе, а ижъ mezi свѣтскими много бываетъ людей побожныхъ и въ простотѣ много збудовати могущихъ; много бываетъ научныхъ, а подѣ часъ, або и часто, иле теперешнихъ вѣковъ, и надѣ епископы бѣгльѣйшихъ, надѣ овые, мовлю, которые, кромѣ титулу, шатъ, пыхи и маетности, ничего праве бискупего не мають, о которыхъ овые слова Еронима святого въ канонѣ написано, ижъ «не всѣ бискупи суть бискупами» ⁵. Такихъ ляиковъ вшталту тотъ синодовый дѣписъ аза не видѣлъ ⁶ въ исторіи востелной, у ономъ мужу старомъ, простомъ, который, на Нивейскомъ соборѣ простою мовою своею, великіе речи съ писма святого о Богу приточаючи, философъ, которымъ мудрые духовные богословци спростати не могли, мовенье замкнулъ?! Такихъ ляиковъ образу аза ⁷ не видѣлъ и у ономъ Пафнугію, который тежъ на Нивейскомъ соборѣ до обаченья зъ стороны безженства духовныхъ добрымъ былъ поводомъ?! О такихъ, на-остатокъ, ляикохъ аза ⁸ не читалъ, штѣ власный же востела Римского писарь Панормитанъ написалъ: «болшей (повѣдаеть) треба вѣрити одному ляикови, писмо по собѣ маючому, нижъ всему собору»? Тыє слова подобны суть словамъ Ерсоновымъ ⁹ такимъ: «одному простому, свяченя немаючому, але въ писмѣ вѣдомому, болшей вѣрити потреба въ справѣ науки, нижъ самому папезови».

¹ ib.: Socrates. ² ib.: Distinct. 31. ³ Въ подлинникѣ ошибка: была. ⁴ ib.: Gerson.; «De examine doctorum», parte 1, consider. 5.

⁵ На полѣ: канонъ 2, пытане 7. ⁶ ib.: Сократъ. ⁷ Въ подлинникѣ ошибка: «обо». ⁸ Въ подлинникѣ ошибка: «обо». ⁹ На полѣ: Ер[с]онъ, «О искус[ѣ] доктор[овъ]», часть 1, уважене 5.

Co wszystko gdyż tak iest, niechay-
że się dzieiopis rozmysli, co woli: czy
vznać błąd swoy y onego odstępic, czy
zadać błąd, fałsz y niebaczenie oycem
papieżom, ich pisarzom y wszystkim
biskupom, na one dawne święte sy-
nody zgromadzonym, ktorzy nie tyl-
ko inszym dychownym, a osobliwie
prezbiterom, przed ktorymi, iako Ła-
ciński doktor Hieronim pisze ¹⁰, wię-
cey z zwyczaiu, niż z vstawy Chri-
stusa Pana, większymi się być wiedzieli,
ale y swietskim osobam między sobą
mieysca y głosu wolnego pozwalali?

Żeby się tem prędzey w tym rozmy-
słaniu resolwował, krotce weyżrę y w
podpory błędnego rozumienia iego.

Przywodzi naprzod świadectwa nie-
ktore, rzkomo tego poświadczające, iż
sądy o nauce y wierze samym duchow-
nym należą. Lecz że tymi świadectwy
nawięcey pod (87) piera tego, iż z vnią
z kościołem Rzymskim nie trzeba by-
ło opowiedać się duchownym przed
ludźmi swietskimi,—przeżoż nie tu, ale
tam, gdzie rzecz będzie o tym opo-
wiedzeniu na te się świadectwa, niżey,
w przyszłym rozdziale, odpowie. Wła-
nie zaś y osobliwie ku samemu od-
strychnieniu od synodow inszych wszech
krom biskupow osob, przytacza parę do-
wodow. Ieden łowi w słowieh Pawła ś.,
o biskupach mówiącego ¹¹, że są od
Ducha Świętego postanowieni, aby rzą-
dzili Kościołem Bożym. Drugi czerpa
z mowy ś. Athanazyusza, który cesa-
rza Konstancyusa, w sądy synodalne
biskupie wdawaiącego się, antychristem
nazywał.

Co się pierwszego dowodu tycze,
naprzod,—nie wiem czym tego dzieiopis

|| (56) Штò все ижъ такъ есть, нехай
же ся дѣенись розмыслить, штò во-
лить: чи узнати блудъ свой и оного от-
ступити, чи задати блудъ и фалшь и
небаченье отцемъ папеземъ и ихъ пи-
саромъ и всѣмъ бискупомъ, на оны
давны синоды згромажанымъ, которіе
не толко иншимъ духовнымъ, а особли-
ве презвитеромъ, передъ которими, яко
Латинскій же докторъ Еронимъ ¹² пи-
шетъ, болшей зъ звычайю, нижли съ
постановенья Христоваго, болшимися
быти вѣдали, але и свѣтскимъ особамъ
межи собою мѣстца и голоса, волного
позволяли?

Жебы ся тымъ рыхлѣй въ томъ роз-
мышлянью розвязалъ, коротко вгляну и
въ podpory блудного разумѣнья его.

Приводить напередъ свѣдѣцтва нѣ-
которые, ркomo того просвѣтчаючіе, ижъ
суды о науцѣ и вѣрѣ самымъ духов-
нымъ належать. Але же тыми свѣдѣц-
ства наболше подпираеть того, ижъ съ
тою згодою съ костеломъ Римскимъ не
треба ся было оповѣдати духовнымъ
передъ людми свѣтскими,—протожъ не
туть, але тамъ, гдѣ речъ будетъ о
томъ оповѣданью на тые свѣдѣцтва,
нижей, въ пришломъ роздѣлѣ, отражет-
ся. А ижъ власне и особливе ку самому
отстригненью отъ синодовъ иншихъ
всѣхъ, кромѣ бискуповъ, особъ,—при-
точаеть пару доводовъ. Одинъ ловить
въ словахъ Павла святаго о епископѣхъ
мовленого ¹³, же суть отъ Духа || (об. 56)
Святого постановлени, абы радили Цер-
ковъ Божію. Другій черпаеть зъ мовы
святого Аванасіа, которій цесара Кон-
стантіа, въ суды синодовые епископскіе
вступуючогося, антихристомъ называлъ.

Што ся дотычетъ першого доводу, на-
передъ,—не вѣмъ чимъ того дѣенись

¹⁰ ib.: Dist. 93, can. legimus. ¹¹ ib.: Act. 20.

¹² ib.: грань 93. ¹³ ib.: Дѣян., гл. 20, [ст. 28].

dowiedzie, że ci tylko głos y mieysce na synodzie mają, ktorzy są postanowieni ku rządzeniu Kościoła Bożego. Własnie to tak do rzeczy, iako gdyby kto na seymie obywatele Koronne, przeto, iż nie są postanowieni ku rządzeniu krolestwa, odpowiedzi, zdania y czynienia o rzeczach rozsądku odstrychał. Więc, k temu, mógł to ten synodowy dzieiopis obaczyć, że tam Paweł ś. to rządzenie Kościołem Bożym abo, iako w Greckim stoi, «pasienie Kościoła Bożego» nie tylko biskupom, ale y prezbiterom przyznawa, abo raczey prezbiter y biskupy za iedno kładzie. «Z Miletu (pisze Lukasz ś. o Pawle ś.) posławszy do Efezu wezwał prezbiterow abo starszych kościoła». Do tych to prezbiterow wezwanych, gdy się przed nim stawili, mówiąc, przyznawa im to, że ich «Duch Ś. postanowił episkopami abo dozorcami ku rządzeniu abo pasieniu Kościoła Bożego». Zaczyn idzie to, że choćby tylko ci mieysca y głos mieć mieli na synodziech, ktorych Duch Świety postanowił ku pasieniu Kościoła Bożego, tedyby nie tylko biskupom, iako ten dzieiopis ||(88) twierdzi, to mieysce y głos służył, ale y prezbiterom, ktorym on sądow y zasiadania na synodziech nie pozwala, nie dbając y na to nic, że im żrzetelnie Piotr ś. ¹ pasienie trzody Pańskiej porucza. Lecz nie tylko prezbiterom y episkopom postanowionym ku pasieniu Kościoła Bożego, nie tylko apostołom, prorokom y pasterzom od Pana Boga, iako Paweł święty ² mowi, danym ku budowaniu Ciała Christusowego, to iest Kościoła, ale że y swietskim, iako sąd o wierze y nauce, tak y to mieysce a głos na synodach po części służył y słu-

доведець, же тые толко голось и мѣсце на синодѣ мають, которые есть посвячени ку справованью Костела Божого. Власне то такъ до-речи, яко елибы хто на сеймѣ обывателѣ Коронные, для того, ижъ не есть постановени ку ряженью и справованью крелества, отповѣданья, зданья и чиненя о речахъ розсудку одстрыхалъ. До того, могъ тое тотъ синодовый дѣписъ обачити, же тамъ Павелъ святыи тое справованье Костеломъ Божиимъ албо, яко по-Греческу и по нашему стоить, «пасти Церковь Христа Бога», не толко бискупомъ, але и презвитеромъ признаваеть. «Отъ Милита (мовить Лука святыи о Павлѣ святомъ) пославши въ Ефесъ призвалъ попи церковные». До тыхъ же поповъ або презвитеровъ, якъ пришли до него, мовить и признаваеть имъ то, же ихъ «Духъ Святыи поставилъ епископами пасти Церковь Христа Бога». Зачинъ идеть тое, же хотябы толко тые мѣстце и голось мѣти мѣли на синодѣхъ, ktorыхъ Духъ Святыи постановилъ пасти Церковь Божию, тогда бы не толко бискупомъ, ||(57) яко тотъ дѣписъ твердить, тое мѣстце и голось служилъ, але и презвитеромъ, ktorымъ онъ судовъ и засѣданья на синодахъ не позволяеть, не dbючи и на тое ничего, же имъ явне Петръ святыи ³ пасенье чреды Христовой поручаеть. А не толко епископомъ и презвитеромъ, не толко апостоломъ, пророкомъ и пастыремъ, отъ Христа, яко Павелъ ⁴ мовить, данымъ, ку будованью Тѣла Христового, то есть Церкви, алеже и свѣтскимъ особамъ, яко розсудокъ о вѣрѣ и науцѣ и тое мѣстце а голось на синодахъ по-части служилъ и слу-

¹ ib.: 1 Petr. 5. ² ib.: Ephes. 4.

³ ib.: 1 Петр., гл. 5, [ст. 2]. ⁴ ib.: Ефес., гл. 4, [ст. 11—12].

zy,—iuz się wyższej poniekąd pokazało y niżej się ieszcze w przyszłym rozdiale pokazować będzie.

Co się тycze świętego Athanazyusa, tenże nie wdawanie się w sądy synodalne, ale co inszego w Konstancyusie ganił, y dla czego inszego antychristem go zwał. Z tego samego każdy miarkować może, że Konstantinowi cesarzowi, przodkowi iego, takiegoż wdawania się w synodalne sądy nie tylko nie ganił, ale y z inszymi oycami świętymi pochwalał. A což było przyczyną do ganienia y nazywania Konstancyusza antychristem? То, że był Аrianem przącym Oycy y Syna, iakiego każdego Іаn s. ⁵ antychristem zowie; więc y то, że krew prawdziwych chrześcian, за poduszczeniem Аrianskim, przelewał. Takiemu każdemu, nie tylko świeцкиemu, ale y duchownemu, wdawanie się w synodalne sądy v побожныхъ людей, не само przez się, ale per accidens, iako то мowią Касиници, то iest, dla tey злѣй, z тrefunku przypadлѣй, przysады, nаганѣ przynosić musi. Lecz gdy кто, lubo duchowny, lubo świeцки, ку потвердzeniu prawdziwey wiary a ку добremu ко̀нцowi, tego wdawania się w synodalne sądy за́уыва, — не nаганѣ, але raczey pochwałѣ z правowiernымъ Константынемъ y z inszymi iemu podobnymi слъсзние odnosić ма.

Обалиwszy ||(89) iuz tak te podpory błędu dzieiopisowego, то zosobna z strony samego synodu Brzeskiego przydawam, czego прѣць трудно (bo униwersалы мамы w рѣку), że ten synod wszystkim nie tylko duchownымъ, але y świeцкимъ religiey Грецкeй ludziom былъ зложенъ. За czymъ, iако́жъ ихъ кто od sy-

жить,—уже ся выше по-троку показало и нижей ся еще въ пришломъ rozdѣлѣ показовати будетъ.

Што ся тычетъ святого Аванасіа, тотъ не такъ далеце тое вдаване або вступованье въ суды синодовые въ Константѣ ганилѣ, и для чо́го иншого антихристомъ его звалѣ. Съ того самого каждый мѣрковати можетъ, же Константину Великому, отцви або предкови его, тако́гожъ вступованья въ суды синодовые не только не ганилѣ, але и зъ иншими отцами святыми похвалялѣ. А што́ было причиною до ганенья и до называнья Константа антихристомъ? То́, же былъ Арианомъ, не признавалѣ Отца и Сына, яко́го каждого Іоаннѣ святыи ⁶ антихристомъ зоветъ; ктому, ижъ кровь правдивыхъ христіанѣ, за подущеньемъ Ариановѣ, проливалѣ. ||(об. 57) Такому каждому, не только свѣтскому, але и духовному, вдаване въ синодовые справы суды y побожныхъ людей, не само черезъ себе, але для тоей злѣй, съ тرافунку припалѣй, присады, наганенье приносити муситѣ. А если кто, або духовный, або свѣтскій, ку потверженью правдивой вѣры а ку доброму ко̀нцowi, того вдаванья въ синодовые суды заживаетъ,—не нагану, але лѣпшѣй похвалу съ правовѣрнымъ Константиномъ и зъ иншими ему подобными слъсзние отосити маеть.

Обаливши уже такъ тые подпоры блуду дѣеписового, то zosobna зъ стороны самого synodu Берестейского придаю, чо́го прѣтъ трудно (bo униwersалы маемо въ рукахъ), же тотъ synодъ всѣмъ не только духовнымъ, але и свѣтскимъ релѣи Грецеской людемъ былъ зложенъ. Зачимъ, яе́жъ же ихъ

⁵ 1 Іоан. 2.

⁶ 1 Іоан., 2 [ст. 22].

nodu y zasiadania a mowienia na nim odstrychnąć mogli? Iesliż sam na nim z pięcią władьkow metropolit rekować miał, a czemuż go wszystkim składał? Abo, ieszcze tak rzekę: na co go y składał, iesliż to przyznanie nawyższej zwierzchności oycu papieżowi, o ktore gra szła, samoszost bez inszego duchowienstwa, a po-gotowiu bez swietskich (ktorzy, wedle powieści dzieiopisowey, aby się to bez nich nauczać y zachować nie miało, prawa nie mają) mogli odprawić? A co więtsza: gdyż iuż y przed synodem ieszcze to przyznanie przez dwoch władьkow w Rzymie był, iako czas pokazal, choć się tego on zrazu przal, odprawił. Znac, że ten wielebny methropolit z towarzystwem swym, w zdaniu z tym dzieiopisem niezgodny będąc, pozwolenie na to z inszych duchownych y swietskich potrzebne być vpatrował, y onych rowno z sobą do synodalnych sądow należec pocztał.

Za czym ten rozdział tak zamykam: ponieważ metropolit y z pięcią władьkow, bez (a co więtsza — przeciw zdaniu!) dwoch władьkow y inszych duchownych y swietskich religiey Greckiey osob, ktore, wedle zwyczaioв starodawnych y słuszności wszelakiey, a nawet y wedle własnego iego w vniwersalech przyznania, do synodu należeli, sprawy w Brześciu odprawował, y iakieś vnie stroił, — przetoż to synodem się zwac nie może, ale wszystko iest fraszka, баламутnią, błazenstwem, y v бачных wagi żadney słusznie miec nie ma.

кто отъ синоду и засѣданья а мовенья на немъ отстригати могъ? Если самъ на немъ съ пятью владыкѣ митрополитъ справовати мѣлъ, а чомужъ его всѣмъ складалъ? Албо, еще такъ реку: на што его и складалъ, если тое признание навышшой звирхности отцу папежови, о которое игра ишма, самошость безъ иного духовенства, а поготову безъ свѣтскихъ (которые, ведле повѣсти дѣписовы, абы ся то безъ нихъ научати и заховати не мѣло, права не мають) могли отправить? А што болшая: ||(58) ижъ и предъ синодомъ еще тое признание черезъ двоухъ владыковъ въ Римѣ былъ, яко часть показалъ, хотя ся того онъ зразу прѣлъ, отправилъ. Знати, же тотъ велебный митрополитъ (sic) съ товариствомъ своимъ, въ зданью съ тымъ дѣписомъ незгодны будучи, позволенье на тоежъ иншихъ духовныхъ и свѣтскихъ потребное быти усмотровалъ, и оныхъ ровно зъ собою до синодовыхъ судовъ належати почталь.

Зачимъ тотъ роздѣлъ такъ замыкаю: понеже митрополитъ и съ пятью владыкѣ, безъ (а што болшая—противъ зданью!) двоухъ владыкѣ и иншихъ духовныхъ и свѣтскихъ релѣи Греческой особъ, которые, ведле звичаевъ стародавнихъ и слушности всякой, а на-остатокъ, и ведле власного его въ универсалѣхъ признанья, до синоду належали, sprawy въ Берестю отправовалъ и якиеś унѣи¹ строилъ, — протожъ то синодомъ звати ся не можетъ, але все есть фрашкоу, баламутнею, блаженствомъ, и у бачныхъ ваги жадной слушне мѣти не маеть.

¹ На полѣ пояснено: «годы».

||(90) Wtorey części odpowiedzi

Rozdział II.

Jeśliż to prawda, co synodowy dzieiopsis twierdzi, iż świejscy ludzie do rozsądku nauki o wierze prawa żadnego nie mają, ale duchownych przełożonych, iako tych, ktorzy błędzić nie mogą, wiary naśladować, onym posłusznymi być y podlegać, y za nimi, iako owce za pasterzmi, zawsze iść powinni? Czego względem nie była winna rzecz, aby metropolit z władzkami, vnią z kościołem Rzymskim czynić chcąc, był się z nią opowiedział ludziom świeckim.

Chcąc tę pokazaną vniey Brzeskiej bałamutnią y nieważność dzieiopsis zatrzeć, skropić y pokryć, a błazenstwo przykre ludziom ocukrować, kasze się na to, aby pokazał, iż nie była winna rzecz z tą vnią się opowiedać przed ludźmi świeckimi, y na dowody tego to-tam, to-sam się zdobywa. Ktore dowody, iż, iako się wyższej powiedziało, y od synodow świeckie osoby, iako do sądu o wierze nienależące, odpychać się zdadzą,—przełoż tu zaraz po traktacie z strony osob do synodu należących nasłuszniey mym zdaniem w nie weyźrzeć przychodzi. Co nie tak dla przekonania metropolita y władzkow, ktorzy się już sami osądzili (bo że się z tym dzieiopisem nie zgadzali, świadczą listy ich wyższej przytoczone, w ktorych prawie z przysięganiem y zaklinalniem wymierzali się z tego rozumienia, iakoby bez wiadomości y pozwolenia świeckich do niey przystępować byli mieli, — czego by nie byli pisa||**(91)**li, gdyby byli rozumieli, że nie była winna rzecz przed świeckimi z tą się vnią

Второй части отвѣда

Роздѣль 2.

Если то правда, што синодовый дѣпись твердить, ижъ свѣтскіе люди до rozsудku nauki o wierze prawa żadnego не мають, але духовныхъ предложеныхъ, яко тыхъ, которые блудити немогутъ, ||**(96.58)** вѣры наслѣдовати, онымъ послушнымъ быти и подлегати, и за ними, яко овцы за пастырми, ити повинни? Взглядомъ чого не бываетъ повинная речь, aby митрополитъ зъ владыками, згоду съ востеломъ Римскимъ чинити хотячи, оповѣдался былъ зъ нею людямъ свѣтскимъ.

Хотячи туъ показаную унѣи Берестейской баламутню и неважность дѣпись затерти, скропити и покрити, а блаженство прикрое людямъ оцукровати, каиется на тое, aby показаль, ижъ не была повинная речь съ тою унею або згодою оповѣдати зъ людьми свѣтскими, и на доводы того то-тамъ, то-индѣ здобывается. Которіе доводы, ижъ, яко ся вышей повѣдило, и отъ синодовъ свѣтскіе особы, яко до суду о вѣрѣ неналежаціе, отпихати здадутся,—протожъ тутъ заразъ зъ стороны особъ до синоду належачихъ наслушнѣи моимъ зданьемъ въ нихъ вглянути приходить. Што не такъ для переконанья митрополита и владыковъ, которые ся вже осудили (бо ижъ ся съ тымъ дѣписомъ не згожали, свѣтчать листы ихъ выше приточенне, въ которыхъ праве съ присягами и заклинаньемъ вымѣрялися съ того разумѣнья, якобы безъ вѣдомости и позволенья свѣтскихъ, до ней приступовати были мѣли,—чого не писали бы, коли бы разумѣли, же не была || **(59)** повинная

opowiedać), iako więcey dla zabiezenia omamieniu ludzi prostych, — wkrótce wczynię.

W ten sens dzieiopis argumentuie: o artykułach wiary wykłady czynić y rozumiienia zbawienne dawać samym duchownym y biskupom należy: bo sądy o nauce w prawie Bożym y w starym zakonie kapłanom się dają (Deut. 17, Ezech. 44, Malach. 2, 2 Paral. 19), bo y w nowym testamencie starszych duchownych słuchać, wiary ich naśladować y, iako owcom za pasterzmi, iść rosказано świetским (Heb. 13). A to słusznie: bo zbłądzić nie mogą. Iesliżby zbłądzili, co iest niepodobna, tedy by słuchacze byli wymowieni, a oni by byli potępieni. Bo gdy im Pan Bog wierzyć y słuchać rosказал, sam by ich zawiodł, gdy by błędnikow słuchać kazał etc. Artykuł wiary miedzy innymi ten iest: «wierzę ieden święty powszechny kościół»; przetoż o nim tylko samym duchownym biskupom, a nie świetским wykład czynić należało. A zasię, iż biskupow wykład artykułu tego ma to w sobie, że wedle niego z Rzymskim biskupem społeczność y unią mieć y iego, iako głowy, słuchać — powinność iest zbawienna, — przetoż z tym się im przed świetскими opowiedać nie należało.

O wykładzie tego artykułu wiary z strony iednego powszechnego kościoła, że takiego, iaki ten dzieiopis czyni, ani apostołowie, ani pierwszy kościół nie czynił, — tu nic nie piszę. Niżej o tym będzie w trzeciej części odpowiedzi, gdzie, że iednowładztwo kościelne оуса papieża Rzymskiego w ewanieliey nie iest fundowane y że pierwszy kościół o nim nie wiedział, pokażę; także y w

речь передъ свѣтскими съ тою унѣею ся оповѣдати), яко болшей для забѣженья омаменю людей простых, — вкортѣ учиню.

Въ тое подобенство дѣпись доводитъ: о артикулахъ вѣры выклады чинити и вырозумѣнья спасительные давати — самымъ духовнымъ и бискупомъ належитъ: бо суды о науцѣ въ правѣ Божомъ и въ старомъ законѣ переомъ даются (въ 5 Моисеовыхъ, глава 17; Езекеиль, 44; Малах. 2; въ Паралипомен. 19) и въ новомъ тестаментѣ старшихъ духовныхъ слухати, вѣры ихъ наслѣдовати и, яко овцамъ за пастыри, свѣтскимъ ити росказано (Еврей. 13). А то слушне: бо зблудити не могутъ. А если бы и зблудили, што есть неподобна, тогда бы слушающіе были вымовни, а они осуждени. Бо если имъ Богъ вѣрити и слухати ихъ росказать, самъ бы ихъ ошуквалъ, если бы блудячихъ слухати росказалъ. Артикулъ вѣры межи иными и тотъ есть: «вѣрую одинъ святыи повшехный костель»; протожъ о немъ толко самымъ духовнымъ бискупомъ, а не свѣтскимъ выкладъ чинити належало. А зась, бискупскій выкладъ того артикулу то въ собѣ имеетъ, же ведле него зъ Римскимъ бискупомъ сполечность и згуду мѣти и его, яко головы, слухати — повинность есть спасенная, — протожъ съ тымъ ся имъ передъ свѣтскими оповѣдати не належало.

||(об. 59) О выкладѣ того артикулу вѣры зъ стороны одной соборной церкви або повшехного костела, ижъ такового, якій тотъ дѣпись чинитъ, ани апостоли, ани першая церковь не чинила, — тутъ ни чога не пишу. Нижей о томъ будетъ въ третьей части отповѣди, гдѣ, же началство костелное отца напежа Римского въ евангелии не есть фундовано и ижъ першій костель о

czwartey części w rozdziale wtorym, gdzie o iedności kościoła mówić się będzie. To zaś, że o wszystkich artykułach wiary, a zatym ||(92) y o tym, należy samym biskupom wykład czynić, choćby się pozwoliło, tedy iednak ieszcze by nie mógł stąd być gruntowny dowod ku pokazaniu tego, że vnią przed świetskimi opowiedać się nie należało. Y owszem na tym fundamencie przeciwna rzecz mogła by się stawić. Bo iesli wykłady czynić y rozumienia zbawienne dawać—osobom duchownym, a te wykłady y rozumienia od nich brać — świetskim należy, toć y z tym nowotnym z strony artykułu wiary o iednym kościele wykładem a rozumieniem, a zatym y z vnią na tym wykładzie skleconą, przed świetskimi się opowiedzieć, a tak im ten wykład podać — była rzecz winna, zwłaszcza iesliż ten wykład iest tak, iako ten dzieiopis twierdzi, zbawienny, że kto go nie wie y onemu nie wierzy, zbawion być nie może. Tu pewnie, że nie cudzey, ale własney swey wiary, którą «справедливы человек (iako pismo mowi) ¹ живе», każdy świетски(ey) Грецкей religiey człowiek potrzebował. A iż wiara z słuchania pochodzi, godziło się było z tymi wykłady, a zatym y z tą przeświedłą vnią oycom władynom zaraz co-prędzey, y przed wysłaniem do Rzymu, świетским ludziom (aby ci, co w tym czasie marli, bez tey zbawienney wiary z świata nie byli zchodzili) opowiedzieć. Czego że nie vczynili, iako, wedle powieści dzieiopisa tego: zbawieniu ludzkiemu prawi—niech się osądzają!

нѣмъ не вѣдалъ, покажу; также и въ четвертой части [во] второмъ раздѣлѣ, гдѣ о едности костела мовитися будетъ. А тое зась, же о всѣхъ артикулахъ вѣры, а затымъ и о томъ, самымъ бискупомъ належить выкладъ чинити, хотя бы ся позволило, тогда однакъ еще бы не могъ оттоля быти кгрунтовный доводъ ку показанью того, же зъ унѣю передъ свѣтскими оповѣдаться не належало. На томъ фундаментѣ певне бы ся могла речъ противная ставити. Бо если выклады чинити и розумѣнья спасенные давати—особамъ духовнымъ, а тне выклады и розумѣнья отъ нихъ брати — свѣтскимъ належить, то и съ тымъ новотнымъ зъ стороны артикулу вѣры о одномъ костелѣ выкладомъ а розумѣньемъ, а затымъ и зъ унѣю на томъ выкладѣ злѣпленюю, передъ свѣтскими ся оповѣдити, а такъ имъ тотъ выкладъ подати — была речъ винная, а з[в]лаща, еслижъ тотъ выкладъ есть такъ, яко дѣпись твердитъ, ||(60) спасенный, же кто ему не вѣритъ и о немъ не вѣдаетъ, збавень быти не можетъ. Тутъ певне, же не чужей, але власной своей вѣры, которю, яко писмо мовить ², «справедливый живетъ», каждый свѣтскій Греческой релги человекъ потребовалъ. А ижъ вѣра зъ слуханья походить, годило ся было съ тымъ выклады, а затымъ и съ тою унѣю отцомъ владыкомъ заразь што-нархлѣй, и передъ высланьемъ до Риму, свѣткимъ людямъ (абы тне, которые въ томъ часѣ мерли, безъ той спасенной вѣры зъ свѣта не были сходили) оповѣдити. Чого же не учинили, якожъ, ведле повѣсти дѣпися того, збавенью людскому прawi—нехай ся осудать!

¹ Abac. 2, Rom. 1, Gal. 3.

² Аввак. 2 [ст. 4], Рим. 1 [ст. 17], Гал. 3 [ст. 11].

Lecz aby się kto nie mylił o tym, że у świeццы од rozsądку з strony wykładow wiary nie mają zgoła być odstrychani, acz może się ten dzieiopis informować z przeszłego rozdziału, а особливо з iednego там przytoczoneго świadectwa Nikolausa, papy Rzymskiego, który mianowicie do traktatow о wierze, która iest powszechna у spolna wszystkim, laiki przypuszcza, — iednak, за okayą świadectw, które з pisma świętego przywiódł, aby się tym ||(93) znacznie fałsz iego з bluźnierstwem zmieszany pokazał, podług zwyczaju swego о niektóre rzeczy pytać го бѣдѣ.

Tego tylko wprzod з strony przykładu kapłanow starozakonnych tknąwszy, iż niewinnie го ciągnіе за sobą. Bo, naprzod, там на tym mieyscu, które przytacza з пятыхъ xiąg Мойшезовыхъ (Deut. 17) о nauce wzianki niemasz, tylko więcey в справахъ а розницяхъ трудныхъ свіетскихъ мiedzy крwią а крwią, мiedzy sporem а спорem, мiedzy raną а raną (iакихъ справъ сáдow у Rzymsey dziesieyszy xięга choć на кrew chciwi, rzкомо znikaią) rozsádekъ капłanom поручонъ bywa; за czym ку pokazaniu, iż сáды о nauce у wierze tylko капłanom należały, niepotrzeбне dzieiopis то świadectwo przytoczył.

На другихъ zaś, przezeń przytoczonych, mieyscachъ acz у obrzędy у zakon wspomnione są, iednak не idzie то за tym, że капłanom abo duchownym со поручонo, przeto iуž свіетscy до tego nie nie mają. Wszak stary testament ten dzieiopis czytaiąc, такъ rozumiem, że się у tego doczytał, iako свіетски человекъ Мойзесъ, не только rozsádekъ czy-

Але абы ся хто не мылилъ на томъ, же и свіетскіе отъ rozsудку зъ стороны выкладовъ вѣры не мають быти до конца отстрыгани, а хотя можетъ ся тотъ дѣпись научити съ прошлого роздѣлу, а особливо зъ одного тамъ приточного свѣдѣцтва Николая, папы Римского, которій меновите до становенья о вѣрѣ, которая есть соборна и сполечна всѣмъ, ляки припущаетъ, — однакъ, за поводомъ свѣдѣцствъ, которые съ писма святого привель, абы ся тымъ значнѣй фалшь его зъ блюзнѣрствомъ змѣшанный показалъ, ведле звичаю своего, о нѣкоторые речи пытати его буду.

Того толко впередъ зъ стороны приклада иереовъ старозаконныхъ ткнувши, ||(об. 60) ижъ невинне его тягнетъ за собою. Bo, напередъ, тамъ на томъ мѣстѣ, которое приточаетъ съ пятыхъ книгъ Моисеовыхъ ¹, о наудѣ змѣнки ниemasz, только болше въ справахъ а розницяхъ трудныхъ свіетскихъ межи кровью а кровью, межи споромъ а споромъ, межи равною а равною (якихъ справъ судовъ и Римскіе теперешніе поны хотя на кровь хтивы, реомо зникають) rozsудокъ иереомъ поручонъ есть абы былъ; за чимъ ку показанью, же суды о наудѣ и вѣрѣ толко иереомъ належали, неpotребне дѣпись то е свѣдѣцтво приточиль.

На другихъ zaś, черезъ него приточонныхъ, мѣстцахъ хотя и обряды и законъ припомянены суть, однакъ не idеть то затымъ, же капłаномъ албо духовнымъ штò поручено, для того вже свѣцкіе до того ничего не мають. Bo и старій завѣтъ тотъ дѣпись читаючи, такъ розумѣю, же ся и того дочиталъ, яко свѣцкій человекъ Моисей,

¹ Гл. 17 [ст. 9—11].

ниѣ о набоженствѣ, але порзѣдекъ вшы-
текъ набоженства становилъ. На со иеслибы
для вымовки тѣ прызчыгѣ втocyлъ, иѣ
Моysesъ со czynилъ, за росказаньемъ Бо-
жымъ czynилъ, tedy spyталъ бымъ го: со роз-
умие, для чзего Pan Bog не Aaronowi
kapłanowi, але swietskiemu człowiekowi
z strony stanowienia naбоженства
далъ поручение, иеслиѣ то правда, со
twierdzi, иѣ до сѣдow о wierze tylko
kapłani належели?

Tamże, w starym testameencie, y te-
go się mniemam doczytał, że po śmierci
Moyseszowej, nie na Eleazara kapłana
z pokolenia Lewi, але на Iozuego swiet-
skiego człowiekа z pokolenia Efraim,
ktoremu samemu Pan Bog drugi raz
syny Izraelskie obrzezać rosказалъ², —
staranie о religiey || (94) nawięcey
spadło.

Y inszych siła tam przykładowъ ба-
czyлъ, z ktorыхъ nauczyć się mógł, że y
swietscy ludzie do spraw kościelnych а
religią zachodzających належели.

Lecz choć by własna to правда była
со twierdzi, иѣ w starym zakonie сѣды о
wierze kapłanom, а ktemu samymъ ка-
пłanom, належали, tedy iednakъ иещче
by to przeciwъ ludziа nowego zaku-
nu słaby dowodъ! Abowiemъ wielka iest
roznica miedzy czasy, starego y nowego
przymierza, wielka miedzy Żydy pod
zakonemъ y cie(r)niemъ а miedzy chře-
ściany, pod łaską y prawdą mieszkaią-
cymi. Tam ieno iedno pokolenie Lewi
ku vsłudze kapłанskiej było obrane;
tu³ wшыtkie pokolenia ludzi, przez
wiarę wszczepionychъ w Christusa Pana,
od Niego wmiłowane, od grechowъ we
krwi Iego omyte, krolestwemъ а kapłан-

не только розсудокъ чинилъ о набожен-
ствѣ, але порядокъ увесь набоженства
становилъ. На штѣ если бы для вы-
мовки тую причину вточилъ, иѣъ Мо-
исей штѣ чинилъ, за росказаньемъ Бо-
жимъ чинилъ, тогда spyталъ бымъ
его: штѣ розумѣеть, для чого Господь
Богъ не Аронови иереови, але свѣт-
скому чelowѣкови зъ стороны стано-
венья набоженства далъ || (61) пору-
ченье, если тѣ правда, штѣ твердить,
иѣъ до судовъ о вѣрѣ только иереи на-
лежали?

Tamże, въ старомъ завѣтѣ, и того
ся дочиталъ, мню, же по смерти Мо-
исеовой, не на Eleazara iereя съ поко-
лѣнья Леввитского, але на Исуса На-
вина, свѣтского чelowѣка, съ поколѣнья
Ефраимового, ktoromу самому Господь
Богъ другій разъ synы Израильские
обрѣзати rosказалъ⁴—старанье о ре-
лѣи наболшей спало.

И ипшихъ много тамъ прикладовъ
бачилъ, съ которыхъ научитися могъ,
же и свѣтские люди до справъ церков-
ныхъ а релѣи належачихъ належали.

А хотя бы власная то правда была
штѣ твердить, иѣъ въ старомъ законѣ
суды о вѣрѣ только однимъ самымъ
иереомъ належали, тогда, однакъ, еще
бы то противъ людямъ нового закону
слабый доводъ! Бо велика есть межи
часы старого и нового завѣта, велика
межи Жиды подъ закономъ а тѣнемъ
а межи христїаны, подъ ласкою и прав-
дою мѣшкающими. Тамъ одно поко-
лѣнье Леввитское ку послужѣ иерей-
ской было обрано; тутъ⁵ всѣ поко-
лѣнья люди, вѣрою вщеплены въ Хри-
ста Господа, отъ Его умилваны, отъ
грѣховъ кровїю Его омыты, царями
иереами Богу Отцу учинены суть. Тамъ

² Iosue, 5. ³ Арос. сар. 1, 5, 20.

⁴ Исусъ, глав. 5 [ст. 2]. ⁵ Апок. глав. 1, 5, 20.

stwem Bogu Oycu sprawione są. Tam iedno część ich chwale Bożey vsługowała w onym iednym Ierolimskim nawięcey kościele; tu ¹ wszyscy ludzie chrześcijańscy nie tylko w kościołach y obrzędach kościelnych, ale w wszystkim żywocie, na wszelkim mieyscu, wszelkiego czasu, we wszech rzeczach y sprawach, na Christusową chwałę są oddane, poświęcone, aby choć iedzą, choć piją, choć cokolwiek czynią, abo w słowie, abo w wczynku, wszystko ku chwale Bożey czynili, y żeby nie tylko duchem, ale y ciałem wielbili Boga, będąc członkami Christusa Pana y przybytki Ducha Świętego ². Zaczyn iuż wszyscy prawdziwi, choć świeckiego (iako to snadź mniey wważnie, bo wszyscy się świata wyrzekamy, zową) zawołania, chrześcijanie «народом wybranым, święтым kapłaństwem, krolewskim kapłaństwem, народом święтым, ludem przysposobienia y kapłanmi Bożymi» w piśmie świętym ³ nazywani bywaią. A zatym, iakoż, względem którego kapłanow starozakonnych przykładow, od czynie|| (95) nia rozsądku o wierze y nauce odstrychani być maią?!

A żeby iawnego pisma świętego przez wykład wyszpacać y tych powszechnych wszystkim wiernym chrześcijanom służących tytułow ten dzieiopsis samym tylko, iako zową, duchownym przywłaszczać nie mógł, przytoczę mu dwoch własnych iego Łacińskich doktorow o tymże świadectwa.

Напрод, Августын святы так пише⁴: «зден з wiernih в tym nie wąпи, iż kapłaństwo Żydowskie było figurą abo kształtem przyszłego kapłaństwa

одно часть ихъ хвалѣ Божой услуговала, наболше у одномъ ономъ Ерусалимскомъ костелѣ; тутъ всѣ люди хри|| (об. 61) стiанскіе, во всемъ животѣ, на каждомъ мѣсцу, всякого часу, во всѣхъ речахъ и справахъ, на хвалу Христову отданы, освящени, абы хотя ѣдять, пють, хотя што робять, все въ славу Богу чинили, и жебы не толко духомъ, але и тѣломъ славили Бога, будучи члонками Христовыми и прибытки Святого Духа ⁵. Зачимъ же, всѣ правдивые, хотя свѣтского заволанья, христiане «народомъ выбраннымъ, освященнымъ, иереями Божиими» въ писмѣ святомъ ⁶ называни бывають. А затимъ, якъ, взглядомъ которого иереевъ старозаконныхъ прикладу, отъ чиненья розсудку о вѣрѣ и науцѣ отлучани быти мають?!

A жебы явного писма святого взглядомъ выворочати и тыхъ вселенскихъ всѣмъ вѣрнымъ христiаномъ належачихъ титуловъ тогъ дѣписъ самимъ толко, яко зовуть, духовнымъ привлащати не могъ, приточу ему двохъ власныхъ его Латинскихъ докторовъ о томъ же свѣдѣства.

Напродъ, Августинъ святы такъ пишеть ⁷: «жаденъ зъ вѣрныхъ въ томъ иначе не розумѣеть, ижъ капланство Жидовское было образомъ

¹ 1 Cor. 10. ² Colos. 3; 1 Cor. 6. ³ 1 Petr. 2. ⁴ Lib. 2 «Quaestionum Euangelicar.» cap. 40.

⁵ Колос. 3; 1 Кор. 6 [ст. 20]. ⁶ 1 Пет[р]. 2 [ст. 9]. ⁷ Книж 2 у «Вопросѣхъ Евангел.», глав. 40.

krolewskiego, ktore iest w kościele, ktorым poświęceni bywaią wszyscy należący do Ciała Christusa, nawyższego y prawdziwego xiążenia kapłańskiego». Tenże Augustyn święty, na drugim miejscu ⁸: «od tego czasu (powieda) wierząc Christusowi Panu y krztu lego poświęceniem oczyszceni, nie niektorzy, iako pierwey pod zakonem bywało, ale wszyscy na prorocтва, kapłaństwa y krolestwo pomazowani bywaią; ktorego pomazania przykład napomina nas, iakimi być mamy, aby ktorых tak święte iest pomazanie nie mniej było y obcowanie. Od ktorego pomazania y Christus, y chrześcianie wszyscy, to iest, Christusowi wierzący, wzięli imię y nazwisko, ktore niesłusznie ten sobie przywłaszcza, kto Christusa nie nasłaudie». Hieronim też święty o tymże krotce te słowa napisał ⁹: «narodem kapłańskim y krolewskim iestechmy wszyscy, ktorzy, okrzczeni w Christusa, chrześcianami nazywani bywamy».

Za tym to takim do kapłaństwa świętego wszech chrześcian przypuszczeniem widzimy w Historiach Kościelnych, że światkiego powołania chrześcianie od spraw duchownych, w wiare zachodzących, odstrychani nie byli, mianowicie, że ich od synodow nie odpychano,—wyższej się w przeszłym rozdziale już pokazało. A że y składali ||(96) synody, y one z kanonami na nich postanowionemu potwierdzali, y w roznicach z strony wiary rozsądek czynili, niżej się pokaże, gdzie, że to wszystko nie samym papieżom Rzymskim należało, dowodzić się będzie. Z czego wszystkiego to się inferuie, że niesłusznie y niebacz-

албо кшталтомъ пришлого іерейства царьского, которое есть въ церкви, ktorымъ освещени бывають всѣ надлежачіе до Тѣла Христоваго, навышшого и правдивого княжати иерейского». Тотъ же Августинъ святой на другомъ мѣстѣ ¹⁰: «отъ того часу (повѣдаеть) ||(62) вѣрѣчи Христу Господу и крещенію Его, освещени[емъ] очищени, не нѣкоторые, яко первѣй подъ закономъ бывало, але всѣ на пророцтва, иерейства и царство помазованы бывають; которого помазанья прикладъ напоминаетъ насъ, якими быти маемо, абы ktorыхъ такъ святое есть помазанье не мнѣй было и обцованье. Отъ которого помазанья и Христось, и христiane всѣ, то есть, Христови вѣрѣчие, взяли имя и назвиско, которое неслушне тотъ собѣ привлащаетъ, хто Христа не наслѣдуетъ». Еронимъ тежъ святой о томъ же коротко тые слова написалъ ¹¹: «народомъ иерейскимъ и царьскимъ естесмо всѣ, которые, окрещени во Христа, христiane называни бываемо».

За тымъ то такимъ до іерейства святого всѣхъ христiane припущеньемъ, видимо во Исторіяхъ Костелныхъ, же свѣтского поволанья христiane, отъ справъ духовныхъ, вѣрѣ належачихъ, оттинани не были, меновите, же ихъ отъ синодовъ не отпихали,—вышей ся въ прошлымъ роздѣлѣ вже показало. А ижъ и складали синоды, и оны съ калонами на нихъ постановленными потвержали, и въ розницахъ зъ стороны вѣри розсудокъ чинили, нижей ся покажетъ, гдѣ, же то все не самымъ папезомъ Римскимъ належало, доводиться будетъ. Съ чого всего то ся оказуетъ, же неслушне и небачне тотъ

⁸ Lib. «De vita christiana». ⁹ in Ma[la]ch. cap. 1.

¹⁰ въ книгѣ «О животѣ христiane». ¹¹ на Малах. глава 1.

nie ten synodowy dzieiopiś starozakonnych, y to głuchych a do rzeczy nie-służących, o kapłaństwie świadectw przytaczaniem prawdziwe chrześciani, z tey przyczyny, iż nie są biskupami, od rozsądku o nauce chrześciańskiej odepchnąć chce. Lecz aby błędu swego prawie ręką dotknąć się mógł, do obiecanego niektórych questiy, ktore też ku rezolwowaniu świadectw, przezeń przytoczonych, służyć będą, iemu zadawania przystępuie.

A naprzod. Iesliż to prawda, co napisał, że kapłani y duchowni, ktorych Bog słuchać kazał, błędzić nie mogą, y że, zatym, świeckim słuchać ich y onym podlegać we wszem należy, — a to w tę nadzieję, że, choćby zbłądzili, za duchownemi idąc, będą przed Panem Bogiem, iako tym, który błędnikow słuchać rozkazał, wymowieni? Pytam: co odpowie z strony Aarona, pierwszego w starym zakonie kapłana, kiedy onego cielca na puszczy lał, kiedy sprawcą był bałwochwalstwa, czy błędził, czy nie błędził? A iż wiem, że musi przyznać, iż błędził, pytam: owi, co iemu się przyspasabiając cielca chwaili, czy byli przed Panem Bogiem wymowieni? Iesliż byli wymowieni, a czemuż Pan Bog na wszystkich się gniewa? Czemu wszystkich wytracić chce? Czemu Moyzesz dla vblągania gniewu Bożego Aarona tylko zgromiwszy, trzy tysiące człowieka pospolitego mordue? Pytam: co rozumie o onym Vryaszu² nawyższym kapłanie, który za czasu Achaza krola ołtarz zbudował, na ktorym sam y z krolom bałwanom Asyryjskim ofiarował? Pytam: co || (97) rozumie o onych kapłanach y prorokach Ierolimskich, na ktore v Ieremiasza³

синодовый дѣпись старозаконныхъ, и то глухихъ а до-речи || (сб. 62) непри-слушающихъ, о нерействѣ свѣдѣствъ приточаньемъ правдивые христіаны, съ тоее причины, ижъ не суть епископа-ми, отъ розсудку о наудѣ христіанской отошкнуги хочеть. А жебы блуду сво-его рукою праве доткнутися могъ, до обѣданого нѣкоторыхъ пытаній, кото-рые тежъ ку розвязанью свѣдѣствъ, черезъ него приточенныхъ, служити бу-дутъ, ему задаванья приступую.

A напередъ. Если то правда што написалъ, же ерее и духовные, кото-рыхъ Богъ слухати казаль, блудити не могутъ, и же, затымъ, свѣтскимъ слу-хати ихъ и онымъ подлегати во всемъ належить, — а то въ тую надѣю, же хотя бы зблудили, за духовными иду-чи, будутъ передъ Богомъ, яко тымъ, которій блудниковъ слухати росказалъ, вымовлены? Пытаю: што откажетъ зъ сто-роны Аарона, першего навышшего въ старомъ законѣ иерея, якъ оного телца на пустынь лиль, якъ справцею былъ идолопоклонства, если блудиль, або не блудиль⁴? А ижъ вѣдаю, же муситъ признати, ижъ блудиль, пытаю: тыи, ко-тори ему ся приспособляючи телца ква-лили, чи были предъ Богомъ вымовлены? Еслижъ были вымовлены, а чомужъ Господь Богъ на всѣхъ ся гнѣвалъ? Чому всѣхъ вытратити хочеть? Чому Моусей для упрошенья гнѣву Божого Арона || (63) толко згромивши три ти-сячи человекъ посполитого мордуеть? Пытаю: што розумѣеть о ономъ Ури⁵ навышшомъ иерею, который за Ахазъ кр. оltарь збудоваль, на которомъ самъ и съ королемъ балваномъ Асирійскимъ офѣровалъ? Пытаю: што розумѣеть о оныхъ иереохъ и пророкахъ Iерусалим-

¹ Еход. 32. ² 2 Рег. 16. ³ Hierem. 8, 14, 23.

⁴ Исходъ, 32. ⁵ 2 Цар. глава 16.

proroka Pan`Bog narzeka, fałsz, błąd, kłamstwo, rozpraszenie y zwodzenie owiec, rozsiewanie na wszystkie ziemie nieczystości y nieprawości onym przyczytaiąc? Też ci byli z liczby kapłanow, ktorych Bog słuchać był rozkazał, y przetoż też, za nauką tegoż mistrza, ludzie na potępienie wiodącego, ktorego dzieiopis ten iest zwolennikiem, mówili: «nie zginie zakon od kapłana, rada od mądrego, wyroki od proroka». Aż jednak przeto słuchacze ich byli wymowieni? Y owszem! Aż Pan Bog nie iednako grozi tak pospolitemu człowiekowi, zwodzicielom wierzącemu, iako y prorokom y kapłanom zwodzającym?

Pytam dalej. Co rozumie o onych kapłanach, za ktorych Christus Pan narodzić się raczył? Wszak y do tych się wyrok rozkazania Bożego, z strony słuchania kapłanow ściągają? A czemuż ich przed się apostołowie y inszy wierni chrześciance nie słuchali? Czemu wiary abo raczej niedowiarstwa ich nie nasładowali?

Opuściwszy starozakonnych kapłanow przykłady, pytam: co rozumie o onych Efeskich duchownych przełożonych, ku pasieniu abo rządzeniu Kościoła Bożego postanowionych, z ktorych że się mieli wszcząć zwodziciele zwolennikow—Paweł święty opowiedział ⁶? Co rozumie ci zwolennicy, ktorzy patrząc na ich przełożenstwo dali się zwodzić, czy byli przed Panem Bogiem wymowieni? Postępuję dalej a pytam: kiedy Auxentius, biskup Medyolański, po ktorym święty Ambroży na biskupstwo nastąpił, był Arianem,—kiedy Dioscorus, biskup Alexandrijski, natury Christusa Pana wła-

skich, na ktorыхъ у Еремеи ⁷ пророка Господь Богъ нарекаетъ, хвалить, блудъ, кламство, роспрошенье и звоженье овецъ, росѣванье на всю землю нечистости и неправости онымъ причитаючи? А также ты въ личбы были иереовъ, которыхъ Богъ слухати былъ росказалъ, и протожъ тежъ, за наукою тогожъ мистра, люде на потопленье ведучого, которого дѣпись тотъ естъ зволеникомъ, мовили: «не згинеть законъ отъ иерея, рада отъ мудрого, выроки отъ пророка». Аза однакъ прото слушаючіе ихъ были вымовлени? Нѣ! Аза Господь Богъ не однакъ грозитъ такъ посполитому человекowi, зводителемъ вѣрующему, яко и пророкомъ и иереомъ зводячимъ?

Пытаю далѣ. Штѣ разумѣть о оныхъ иереохъ, за которыхъ Христосъ Господь народитися рачилъ? Однакъ и до тыхъ ся вырокъ росказанья Божего зъ стороны слуханья иереовъ стягалъ? А чомужъ ихъ апостолове и иншіе вѣрныє христiane не слухали? Чому вѣры албо недовѣрства ихъ не наслѣдовали?

Опустивши старозаконныхъ иереовъ приклады, пытаю: || (об. 63) штѣ разумѣть о оныхъ Ефескихъ духовныхъ преложонныхъ, ку пасенью албо справованью Церкви Божей постановленыхъ, съ которыхъ ижъ ся мѣли почати зводителъ зволениковъ — Павелъ святый оповѣдалъ? ⁸ Штѣ разумѣть: тые зволеницы, которые смотрячи на ихъ преложенство далися зводити, чи были передъ Богомъ вымовлени? Поступую далѣ а пытаю: егда Авесентій, епископъ Медиоламскій, по которомъ святый Амбросій на епископство наступилъ, былъ Арианиномъ, — егда Діо-

⁶ Actor. 20.

⁷ Иерем. 8, 14, 23. ⁸ Дѣян. 20 [ст. 30].

sności ich znosząc z Euticheseм .mie-
szal,—kiedy Nestorius, Konstantynopol-
ski biskup, iedność persony Christa Pa-
na rozrywał,—kiedy Macedoniusz, także
Konstantynopolski biskup, Ducha
Świętego stworzeniem być bluznierskie
vczył: słuchacze w ich diocezyach będą-
cy, byli li powinni wiary ich naślado-
wać? Y gdy za ich błędną nauką szli,
czy byli abo y będą na dniu sądnym
przed Panem Bogiem wymowieni? Y
ieśliż będą, składając winę na pasterze
wymowieni,—iakoż się owo ostoi, co
pismo mowi, że «každy swoje brzemię
poniesie»¹, y że «gdy ślepy ślepego
prowadzi, tedy oba (to iuż nie tylko
prowadzący, ale y prowadzony) w doł
wpadaia»²?

A żeby zaś ten dzieiopis, na cudzą
skurę bezpiecznie grzeszyć y błędzić
pozwalaiający, a tak szatanowi w pro-
wadzeniu vbespieczonych ludzi na
potępienie wiernie posługuiający, przyczy-
taniem podłości tym stolicom, na kto-
rych ci pomienieni błędzący biskupi
siedzieli (acz mniemam, że tego nie
rzecze, aby od metropoliey Kijowskiej
y władcytwа Łuckiego, abo Włodzimir-
skiego niższe być miały), z tego, co mu
zadaie, wychodzić nie chciał,—więc go
spytam o wielebną iego mozgu kościelną
głowę, a nawyższego pasterza, Rzym-
skiego biskupa: kiedy zbłądzi, czy po-
winne wszystkie owce onego naślado-
wać, y nie naśladiąc iеśliż grzeszą,
abo naśladiąc, iеśliż są przed Panem
Bogiem wymowione? Bo iеśliżby zbłądzić
papieżowi za niepodobną rzecz poczytać
chciał, nie może przeciw doświadczeniu.

скорь, епископъ Александрийскій, на-
туры Христа Господа власности ихъ
зносячи зъ Евтихіемъ иѣшалъ,—егда
Несторій, Константинопольскій епи-
скопъ, едність persоны Христовой роз-
рывалъ,—егда Маведоній, Констати-
нопольскій епископъ, Духа Святого
створеньемъ быти хулне училъ: слу-
хаючіе въ ихъ парафіахъ будучіе, были
ли повинни вѣры ихъ наслѣдовати? И
яко за ихъ блудливою наукою ишли,
чи были, албо и будутъ на дни суд-
номъ предъ Господомъ Богомъ вымов-
лени? И еслижъ будутъ, складючи
вину на пастырѣ вымовлени,—явожъ
ся оное остонть, што писмо мовить,
же «каждый свое бремя понесетъ»³,
и ижъ «егда слѣпый слѣпому прова-
дитъ, тогда оба (то южъ не только про-
вадичій, але и проваженный) въ доль
впадаютъ»?⁴

Аза бы зась тотъ дѣпись, на чу-
жую скуру беспечне грѣшити и блу-
дити позволяючій, а такъ саганѣ
въ проваженью обезпечонныхъ людей на
потопленье вѣрне послугуючій, причи-
таньемъ плохости тымъ столицамъ, на
которыхъ тые помененые блудячіе епи-
скопи седѣли (ачъ довиѣмаю, же того
не речеть, aby отъ митрополи Киев-
ской и владыцтва Луцкого, албо Во-
лодимерского нижшіе быти иѣли), съ
того, што ему задаю, выходити не хо-
тѣлъ,—прото его пытаю о велебную
его мозку костелную голову, а найвыш-
шого пастыра, Римского епископа: якъ
зблудитъ, если повинни всѣ овцы оно-
го наслѣдовати, и не наслѣдуючи
еслижъ грѣшати, албо наслѣдуючи,
если суть предъ Господомъ Богомъ
вымовлени? Бо еслижъ бы зблудити
папезови за неподобную речъ почи-

¹ Galat. 6, Rom. 14. ² Matth. 15, Luc. 6.

³ Galat. 6 [ст. 6], Гвм. 14 [ст. 12]. ⁴ Матв. 15 [ст. 14], Лук. 6 [ст. 39].

Z własnychże swych Łacińskich pism wie to, że Liberius papież był Arganem⁵; wie, że papież Honorius był monotelitą, y przeto iest potępiony na szóstym, wedla Łacinników, Konstantynopolskim concilium⁶; wie, że papież Marcellin iawnie bałwanowi ofiarował⁷; wie, że papież Ian XXII dusz ludzkich nieśmiertelności nie wierzył, y dla tego od kardynałow Giersona⁸ y Sorbony Paryskiej iest strofowany; wie, że papież Silvester II był czarnoksiężnikiem y, za vsługą szatańską, ktoremu się był oddał⁹, || (99) papieżem został; wie, że papież Anastasius z Photynem here-tykiem przestawał, y dla tego od duchowienstwa swego był opuszczon¹⁰; wie, że Hildebrandinus papież na concilium Bryxińskim nie tylko za złoczyńcę, za rożognika, za świętokraycę, za mężoboy-cow y krzywoprzysięzcow obrońcę, za czarnoksiężnika y nigromantyka, ale y za heretyka od wiary katolickiey odłą-czonego iest poczytany¹¹; wie, iako pa-pież Eugenius IV nie tylko za Symonia-ka abo świętokupcę, za krzywoprzy-siężcę, za praw y dobr kościelnych rozproszyciela, za szkodliwego biskup-stwa Rzymskiego sprawcę, ale też y za schizmatyka, za obłądzonego od wiary, a nawet y za wprnego heretyka iest osądzony od concilium Bazylijskiego¹². Z ktorego synodu list pisany miedzy innymi ma w sobie te słowa: «że siła papieżow w błędy y w kacerstwo wpa-dało»¹³ czytamy. Z przyznaniem tego concilium zgadza się gloza na dekretały, toż iawnie tymi słowy twierdząca: «rzecz

тати хотѣлъ, не можетъ противъ до-свѣтченью. Эъ власныхъ же своихъ Латинскихъ писмъ вѣдаетъ тое, же Либерій папѣжъ былъ Аріаниномъ¹⁴; вѣдаетъ, же папѣжъ Гонорій былъ мо-нотелитою, и прото естъ потопленный на шостомъ, ведлугъ Латинниковъ, Кон-стантинопольскомъ синодѣ; вѣдаетъ, же папѣжъ Марвелинъ явне баłваномъ офѣроваль¹⁵; вѣдаетъ, же папѣжъ Янъ 22 душъ людскихъ неслмертно-сти не вѣрилъ, и для того отъ карди-наловъ Герсона¹⁶ и Сорбонъ Париж-ского естъ строфованный; вѣдаетъ, же папѣжъ Селивестръ 2 былъ чарнокниж-никомъ и, за услугу шатанъ (об. 64)скую, которому ся былъ отдавъ, папѣжомъ zostалъ; вѣдаетъ, же папѣжъ Анаста-сій съ Фотиномъ еретикомъ переста-валъ, и для того отъ духовенства сво-его былъ опущонъ¹⁷; вѣдаетъ, же Гил-дебрандинъ папѣжъ на соборѣ Бри-ксинскомъ не только за злочинцу, за по-жогника, за святокрадцу, за мужебой-цовъ и кривоприсяжцовъ оборонцу, за чарнокнижника и некромантика, але за еретика отъ вѣры католицкой отлу-ченного естъ почитанный; вѣдаетъ, же папѣжъ Евгеній 4 не только за Симо-ниана албо святокупцу, за кривопри-сяжцу, за правъ и добръ костельныхъ роспорощителя, за шкодливого бискуп-ства Рымского справцу, але тежъ и за сцизматика, за облудного отъ вѣры, а наветъ и за упорного еретика естъ осужонный отъ собору Базилійского¹⁸. Съ которого собору листъ писанный межи иншими маеть въ собѣ тые сло-

⁵ Alphon. contra haeres. li. 1, cap. 4. ⁶ Concil. Const. 6, acti. 12. ⁷ Concil. tomo I, in vita Marcel. ⁸ Gerson. ⁹ Holcore in lib. cap. lect. 189. ¹⁰ Dist. 19. Anastasius. ¹¹ Abbas Vesperg. in Chronicis. ¹² In decreto concilij Basileensis septimo. cal. iulij 14. 39. facti. ¹³ Con- cil. Basileense in epistola synodali.

¹⁴ Алфонсъ, противъ ересей, въ книгѣ 1, въ главѣ 4. ¹⁵ глнга 1 собор., животь Мар. ¹⁶ Герсонъ. ¹⁷ у гран[и] 19. ¹⁸ декретъ собору Базилійского.

iest pewna, że papież błędzić może»¹. Zgadza się y Alphonsus de Castro, też Łacinnik, mówiąc: «wszelki człowiek może zbłądzić w wierze, nawet y papież»². Zgadza się y Nicolaus Cyranis, też Rzymskiego dworu pisarz, mówiąc: «siła papieżów nalazło się apostatami»³. A żebyм więcej świadectw nie przytaczał, wszak podobno pomni ten synodowy dzieiopsis, że sam ieden Rzymski papież tak mowi: «chociaż żeby papież niezliczoną liczbę ludzi z sobą do piekła pociągnął, iednak smiertelny niechay nie śmie onego ganić, wyjąwszy żeby się nalazł od wiary obłądnym»⁴.

Тоć tedy już wątpliwości niemasz o tym, że w wierze papież błędzić może.

A iesliż ten błędzić może, ktorego ten dzieiopsis nawyższym pasterzem y przełożonym nad wszemi biskupy zowie,—coż rzecze o inszych niższych pasterzach, a zwłaszcza o tych, co raczej złodziejami, zboycami, abo naie||**(100)**mnikami, a nie pasterzmi właśnie mieliby być nazywani? Co rzecze o inszych biskupach, a zwłaszcza o onych, o ktorых канон mowi, że «nie wszyscy biskupi są biskupami»⁵, y o ktorых Augustyn święty powieда⁶, że więcej psami niewstydlivemi maią być nazywani, niż biskupami? Co nawet rzecze o wielebnym naszym metropolіacie y z władykami, kto-

ва: «же сила папезовъ въ блуды и каирства впадало»⁷ читаемо. Съ признаньемъ того собору згожається толкованіе на декретахъ, тоежь явне тими словы твердячес: «речь есть певна, же папезъ блудити можетъ»⁸. Згожається и Алфон[s]ъ Декастро, тоежь Латинникъ, мовячи: «всякій человекъ можетъ зблудити въ вѣрѣ, наветь и папезъ»⁹. Згожається и Ниволае Циранусъ¹⁰, тоежь Римского двору писарь, мовячи: «много папезовъ нашлося апо-статами»¹¹. А жебымъ болше свидѣоцтвъ не приточаль, подобно || **(88)** памятаеть тотъ синодовый дѣенисъ, же самъ одень Римскій папѣжь такъ мовить: «хотя жебы папѣжь незличеную личбу зъ зобом до пекла потягнулъ, однакъ смертельный нехай не смѣеть оного ганити, кромѣ еслибы ся нашоль отъ вѣры облуднымъ»¹².

Тогда ужъ вонтпливости нимають о томъ, же въ вѣрѣ папезъ блудити можетъ.

А еслижь тотъ блудити можетъ, которого тотъ дѣенисъ и найвышнимъ пастыромъ, и преложнымъ надъ всѣми бискупы зоветь,—штожь речеть о иншихъ нижшихъ пастырохъ, а з[в]лаща о тыхъ, што злодѣями, разбойниками, албо наемниками, а не пастырами власне мѣли бы быти названы? Што речеть о иншихъ бискупахъ, а з[в]лаща о оныхъ, о которыхъ канонъ мовить, же «не всѣ бискупи суть бискупами»¹³, и о которыхъ Августинъ святыи повѣдаеть¹⁴, же болше псами невстыдливими мають быти называни, ніжъ бискупами? Што наветь речеть о велеб-

¹ 24 quaest. I. in glossa. ² Contra haeres. lib. 1, cap. 4. ³ in 16 cap. Matthaei. ⁴ Distin. 40. S. Para. ⁵ 2 q. ⁶ 7 q.

⁷ соборъ Базил. ⁸ вопросъ 24. ⁹ противъ ерес[ей], книга 1, роздѣлъ 4. ¹⁰ на 16 главу Мате. ¹¹ На полѣ помасено: «змѣнниками». ¹² На полѣ: грань 40. ¹³ у вопросѣ 2. ¹⁴ у 7.

рымъ же то въ писмѣ своемъ прочиталъ, со у о папѣжахъ правдѣ речено быти не можетъ, то есть, жь блудити не могутъ? Нехай уважить, если то не деспектъ его насватшихъ пановъ? И еслижъ неслупне то, што писалъ, ратраговати ¹⁶ маеть, а звлаща уваживши якое апсурда, то есть розумѣнья негречные а ему подобно несмачные на томъ ся его писмѣ фундуотъ? || (об. 65) Бо если свѣтскіе розсудку чинити о своихъ пастырехъ и наудѣ ихъ не могутъ, але ихъ вѣри наслѣдовати и оныхъ слухати повинни, толко тымъ взглядомъ, же суть пастырми, а пастыровъ Богъ слухати росказалъ, — тогда не грѣшили они и будутъ предъ Господомъ Богомъ вымолени, которые въ Нѣмцѣхъ въ парэфѣи Колоніенской Лютеріанами зоставали, егда ихъ архіепискупъ Клепардусъ недавного часу Лютерскую вѣру былъ принялъ. То и мы старожитной религи Греческой наслѣдовцы, Львовско-го и Премысского владнѣевъ, которые вѣрять и вѣрити кажутъ, жь папѣжъ не есть навѣшшииъ Костела Божего справцею, наслѣдуючи и слушаючи не блудимо, не грѣшимо. Албо занехавши того, въ чомъ зъ ласки Божей не вонти-пимо, абымы ся не здали [въ] вонти-пимость приводити, реку такъ: то тые не грѣшатъ и будутъ вымолени, которые за духовными патриархи уставичне ся, ведлугъ твоего непевного писма, потурчаючи бесурманять. И егда бы ся Луцкій владнѣа ¹⁷ потурчилъ (якожъ смотрячи на его нецноту и нестатечность не суть то неподобные речи), тогда бы овцы его были вымолени предъ Господомъ Богомъ, егда бы его прикладомъ до Махомета пристали.

рымъ же то въ писмѣ своемъ прочиталъ, со у о папѣжахъ правдѣ речено быти не можетъ, то есть, жь блудити не могутъ? Нехай уважить, если то не деспектъ его насватшихъ пановъ? И еслижъ неслупне то, што писалъ, ратраговати ¹⁶ маеть, а звлаща уваживши якое апсурда, то есть розумѣнья негречные а ему подобно несмачные на томъ ся его писмѣ фундуотъ? || (об. 65) Бо если свѣтскіе розсудку чинити о своихъ пастырехъ и наудѣ ихъ не могутъ, але ихъ вѣри наслѣдовати и оныхъ слухати повинни, толко тымъ взглядомъ, же суть пастырми, а пастыровъ Богъ слухати росказалъ, — тогда не грѣшили они и будутъ предъ Господомъ Богомъ вымолени, которые въ Нѣмцѣхъ въ парэфѣи Колоніенской Лютеріанами зоставали, егда ихъ архіепискупъ Клепардусъ недавного часу Лютерскую вѣру былъ принялъ. То и мы старожитной религи Греческой наслѣдовцы, Львовско-го и Премысского владнѣевъ, которые вѣрять и вѣрити кажутъ, жь папѣжъ не есть навѣшшииъ Костела Божего справцею, наслѣдуючи и слушаючи не блудимо, не грѣшимо. Албо занехавши того, въ чомъ зъ ласки Божей не вонти-пимо, абымы ся не здали [въ] вонти-пимость приводити, реку такъ: то тые не грѣшатъ и будутъ вымолени, которые за духовными патриархи уставичне ся, ведлугъ твоего непевного писма, потурчаючи бесурманять. И егда бы ся Луцкій владнѣа ¹⁷ потурчилъ (якожъ смотрячи на его нецноту и нестатечность не суть то неподобные речи), тогда бы овцы его были вымолени предъ Господомъ Богомъ, егда бы его прикладомъ до Махомета пристали.

¹⁶ На полѣ: митрополѣтъ. ¹⁷ На полѣ пояснено: «назадъ въ губу брати». ¹⁸ На полѣ: владнѣа.

Lecz iż bēzpochybnie dzieiopis na to głową trzośnie, toć iuż zatym widzi, że dla wwarowania błędu nie na tytuły duchowne, ale na co inszego patrzeć y nie zawsze, ani we wszystkim duchownych słuchać trzeba. A zatym, że duchowni tey takiej nieograniczoney około wiary władze, iaką im przypisuie, przywłaśczać sobie nie mogą.

Dla dalszego iednak ieszcze tey matterey objaśnienia, y dla resolucyey z strony tego, na co temu, który błędu vstrzedz się chce, patrzeć y kiedy duchownych słuchać trzeba, do pisma przechodźmy się: аза Pan Bog zdarzy, że y ten dzieiopis, znosząc przykładem mym pismo z pismem, iako w inszych błędach, tak y w tym się obaczy.

Mogłbym tu naprzod szyroce przypomniać z strony czasu starego zakonu, iako tenże Pan Bog, Ktory był rozkazał Izraelczykom kapłanow y prorokow słuchać, na drugih zaś mieyscach słuchać ich zakazawał, mowiąc: «nie słuchajcie słow prorokow, ktorzy wam prorokują, a oszukawiają was»¹. Y iako te w rzeczy sobie przeciwne rozkazania zrownywał, przyczynę dając dla czego, ktorých nie mają słuchać, gdy mowił: «abowiem widzenia serca swego, a nie z wst Pańskich mowią». Czym znać dał, że w ten czas tylko posłuszeństwo ma być oddawane pasterzom, gdy nie rzeczy y nauki woley Bożej przeciwne, nie mozgu swego płochego wynalaski, ale wołą Bożą owcom przynoszą, y oney podlegać rozkazują.

Ale tym się nic nie bawiać, do powe-

Лечъ ижъ безохибне дѣенись на то головою тряснеть, то южъ затымъ видить, же для уварованья || (66) блуду не на титулы духовные, але на штѣ иншого смотрѣти и не завсегда, ани во всемъ духовныхъ слухати треба. А затымъ, же духовные той такой неограниченной около вѣры власти, якую имъ приписуеть, привлащати собѣ не могутъ.

Для далшого однакъ еще тоей matterѣи объясненья, и для розвязанья зъ стороны того, на штѣ тому, который блуду устеречися хочеть, глядѣти и якъ духовныхъ слухати треба, до писма утечимся: аза Господь Богъ здарить, же и тотъ дѣенись, зносячи прикладомъ моимъ писмо съ писмомъ, яко у иншихъ блудѣхъ, такъ и въ томъ ся обачить.

Могъ бымъ тутъ напродъ широко припомянуги зъ стороны часу старого закону, яко тотъ же Господь Богъ, Kторый былъ розказалъ Израилтомъ переровъ и пророковъ слухати, на другихъ zaś мѣстцахъ слухати ихъ заказывалъ мовячи: «не слухайте словъ пророковъ, которые вамъ пророкують и прелщаютъ васъ»². И яко тне реомо собѣ противны розказаня³ зровнывалъ, причину даючи для чого, ktorыхъ не мають слухати, вгды мовилъ: «або вѣмъ видѣнья сердца своего, а не зъ усть Господнихъ мовять». Чимъ знати далъ, же въ тотъ часъ толко послушенство маеть быти отдавано пастыремъ, вгды не речи и науки воли Boжей противные, але волю Божию овцамъ приносятъ, и оной || (об. 66) подлегати розказують.

Але тымъ ся ничего не бавячи, до

¹ Hierem. 23.

² Ерем. 23 [ст. 16]. ³ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: «розказана».

go sie testamentu pospieszam. Christus Pan kazał słuchać faryzeuszow, iako na katedrze Moyzeszowej siedzących ⁴. Awždy iednak apostołowie onym nie byli posłuszni, ale im iakoby za proste ludzie, a nie za namiestniki Moyzeszowe poczytanym śmiełe mowili: «trzeba więcej Boga słuchać, niż || (102) ludzi». A czemuż to? Temu, że pamiętali, iż tenże Pan fałszywych prorokow wystrzegać się y kwasu faryzejskiego, to iest nauki ich, chronić się im był rozkazał ⁵. Zaczyn naukę ich na dwie części dzielili, z których w iedney — nie ich, ale Boże przez Moyzesza dane, w drugiej — nie Boże, ale ich własne przykazania wpatrowali. Y tak te słowa Pańskie o słuchaniu ich sobie wykładali, iako ie y Augustyn święty ⁶ wyklada, to iest, iakoby był Pan rzekł: «siedząc na katedrze zakonu Bożego wczaj, przetoż przez nie Bog wczaj; swych rzeczy zasię iesliżby wczaji, nie słuchajcie, nie czyńcie». Przypatrzmyż się porządnie y rozkazowaniu apostołow Pańskich ⁷. Widzimy, że rozkazują siebie naśladować; widzimy, że rozkazują słuchać przełożonych; widzimy, że rozkazują wiary ich naśladować. A z drugiej strony czytamy, że przedsię sami z rościągania panowania nad chrześciany wymierzając się, mowią do słuchaczow: «nie panujemy wierze waszey» ⁸. Przedsię od głupiego y nieuważnego posłuszeństwa owieczki odwodzą, mowią: «nie sstawajcie się sługami ludzkimi» ⁹. Przedsię napominają, aby się «lada wiatrow nauki nie dawali wnosić» ¹⁰. Przedsię zakazują każdemu duchowi wierzyć ¹¹. Przedsię rozkazują ¹² duchow,

нового ся тестаменту послѣшаю. Христосъ Господь сказалъ слухати фарисеовъ, яко на сѣдалищи Моисеевомъ сѣдичихъ ¹³. Авжды однакъ апостолове онимъ не были послушни, але имъ якобы за простые люди а не за намѣстники Моисеовы почитанымъ смѣли мовили: «треба болше Бога слухати, нежели людей». А чомужь то? Тому, же памятали, ижь тотъ же Господь фалшивыхъ пророковъ выстерегати ся и kwasу фарисейского, то есть науки ихъ, хронитися имъ былъ розказалъ ¹⁴. Зачимъ науку ихъ на двѣ части дѣлили, съ которыхъ у одной — не ихъ, але Божее черезъ Моисея даное, у другой — не Божіе, але ихъ власны приказанья усмотровали. И такъ тие слова Господни о слуханю ихъ собѣ выкладали, яко ихъ и Августинъ святыи ¹⁵ выкладаетъ, то есть, яко бы былъ Господь реклъ: «сѣдючи на сѣдалищи закону Божего учать, протожъ черезъ нихъ Богъ учить; своихъ речій зась если бы учили, не слухайте, не чинѣте». Присмотрѣмося порядне и розказованью апостоловъ Господнихъ ¹⁶. Видимо, же розказуютъ себе наслѣдовати; видимо, же розказуютъ слухати преложеныхъ; видимо, же розказуютъ вѣры ихъ наслѣдовати. А зъ другой стороны читаемо, же предся сами зъ ростяганья панованья надъ христианы вымѣряючися, мовятъ до слушающихъ: || (67) «не пануемо вѣрѣ вашей» ¹⁷. Предся отъ глупого и неуважного послушенства отводять овечки, мовячи: «не ставайтесь слугами людскими» ¹⁸. Предся напоминають, абы ся «леда вѣтромъ науки не давали уносити» ¹⁹. Предся завазуютъ каждому ду-

⁴ Matth. 23. ⁵ Matth. 7, Matth. 16. ⁶ In Iohannem tract. 46. ⁷ 1 Cor. II. ⁸ 1 Petr. 5. ⁹ Philip. 3. ¹⁰ Colos. 2. ¹¹ Tit. 1. ¹² 1 Ioh. 4.

¹³ Матѣ. 23 [ст. 1]. ¹⁴ Матѣ. 7 [ст. 15] и 16 [ст. 16]. ¹⁵ на Иоанна въ словѣ 46. ¹⁶ 1 Кор. 2. ¹⁷ 1 Петр. 5. ¹⁸ Филипп. 3. ¹⁹ Колос. 2.

stępstw nazbyt rozszerzający, znamieni-
cie się zgadza.

Doktorowie zaś chrześcijańscy zgadzają się z apostołami, wprowadzić zwierzchność pasterzów nad owcami wcale zatrzymawiają, wszakże jednak zaraz pewne iey granice zamierzałą. Roskazują starszych kościelnych, mających od apostołów następowanie, słuchać, ale tylko tych, którzy po następowaniu w biskupstwa nie fałsz sieią, ale pewny dar prawdy wedle woley Oycowskiej wzięli, y onę słuchaczom podają. Każą im wierzyć, y sami deklarują się, iż im wierzą, lecz dotąd, poki z prawdą pism Boskich zgodni są. Y żeby się przeciw im samym y pismom ich drudzy także zachowywali, — wpmi-
niają, co nie ma z pism powagi y co się z prawdą mija, odrzucać pozwalają.

Co wszystko gdyż tak iest, przetoż bezpiecznie przeciw dzieiopisowemu zdaniu iuż tę konkluzją kładę: że || (104) temu, co błędzić y potępion być nie chce, trzeba nie zawsze duchownych przełożonych słuchać, ale w ten czas, gdy prawdy Bożej vczą; trzeba nie na gołe tytuły patrzeć, ale na szczyrą y prawowierną naukę; trzeba nie ladaiakiej ich wiary, ale prawdziwey tylko naśladować. A iż to bez rozsądku być nie może, przetoż bogoboyny o wierze rozsądek y świeckim ludziom należy. A iż im rozsądek należy, przetoż niesłusznie dzieiopis od rozsądku z strony tego zba-
wiennego, iako zowie, wykładu artykułu wiary o iednym kościele y z strony vniey z kościołem Rzymским, na tym wykładzie zbudowanej, onych odstrycha.

писъ, духовныхъ власть(ю) для покры-
тія ихъ блудовъ и выступовъ назбыть
розширяючи, знамените ся згожаеть.

Учителѣ зась христіанскіе згожаются
зъ апостола, хотяжъ звирхность пасты-
ровъ надъ овцами вѣдѣлѣ задерживають,
але однакъ заразы певные ее границы
замѣряють ⁷. Росказуютъ старшихъ во-
стелныхъ, мамчихъ отъ апостоловъ на-
ступованье, слухати, але толко тыхъ,
которые по наступованью въ бискупства
не фалшь сѣють, але певный даръ
правды ведле волѣ Отцевской взяли,
и оную слухачомъ подаютъ ⁸. Кажуть
имъ вѣрити, и сами объясняются, ижъ
имъ вѣрять, лечь дотола, пoki съ
правдою писмъ Божиихъ згодни суть.
И жебы ся противъ имъ самымъ и
писмомъ ихъ другіе также заховали—
упоминають, што ни маеть съ писмъ
поваги и што ся съ правдою ми || (68)-
наеть, откидати позволяють.

Што все ижъ такъ есть, протожъ бес-
печне противъ дѣписовому зданью южъ
тое замкненье владу: же тому, што блуди-
ти и потопленъ быти не хочеть, треба не
завсегда духовныхъ преложенныхъ слу-
хати, але въ тотъ-часъ, вгды правды
Божей учать, треба не на голые ти-
тулы смотрѣти, але на ширую и пра-
вовѣрную науку; треба не ледаякой
ихъ вѣры, але правдивой толко наслѣ-
довати. А ижъ то безъ розсудку быти
не можетъ, протожъ богобойный о вѣрѣ
розсудокъ и свѣтскимъ людемъ нале-
жить. А ижъ имъ розсудокъ належить,
протожъ неслушне дѣписъ отъ розсуд-
ку зъ стороны того спасенного, яко зо-
ветъ, выкладу артикулу вѣры о едномъ
коствѣ и зъ стороны унѣи съ косте-
ломъ Римскимъ, на томъ выкладѣ збу-

⁷ Иринея, книга 4, 43. ⁸ Августинъ, книга 2 противъ Крешконіа, 31; тотъ же въ листѣ 19 до Ерон[има]; тотъ же, «О едности костела», 11; тотъ же въ листѣ 3 и 112 до Фортуната; Ерон. на лис. до Гал.

У небачние а неправдзие то твирди, же не была rzecz winna z tą vnią duchownym przed świetскими się opowiedzieć. А гдѣ то неправдзие твирди, прже то метрополит у владыковие, із się z tą vnią, послушенство папѣзови, іакобы навѣзшего коścioла іедновлады, признавіаюа, przed świetскими не opowiedieli, zле у не przystoynie то vczynili; а то—у według swego własnego przyznania w liściech onych wyższej przypomnionych, w ktorых się у z pomysłania o tey vniey, bez wiadomości у pozwolenia świetских, іакобы z rzeczy przekłetej, prawie z przysięгaniem wѣmierzali. А ponieważ у w tym nieopowiedzeniu się wykroczyli, у w samym іедновладztwa коścioльного папѣзови признаниу, у w odstąpieniu wiary starożyтney Greckiej, іакобы się niżej pokazować będzie, поблѣдили, — прже то их, іакобы оmylnых пророков, іакобы wodzow śleпых, іакобы wierze chrześciańskiej panować vpornie chcących, іакобы kwasem неправдзиеj nauki ludzi opuszczających, іакобы widzenia serca swojego przeciwne słowу Bożemu у prawidłem оycow święтых за правдę rozsiewających, wolno || (105) іест ludziom świetским неслухать у nienasładować.

Przydałbym zaraz zатым, же у wolno было их на synodzie Brzeskim, за powodem duchownых, ktorzy их z vржѣду składali, у teraz wolno іест за duchowne więcey nie mieć, — lecz do przyszłego rozdziału, w ktorым о tym złożeniu z vржѣду rzecz będzie, то odkładam.

Zawarłbym tu zaraz ten rozdział, алем іещче dzieiоpисови не odpowie-

дованой, onych otginaeь. И небачне а неправдзие то твирди, же не была речь winna съ тою унѣю духовнымъ передъ свѣтскими ся оповѣдати. А иже то неправдзие твирди, прже то митрополитъ и владыкове, иже ся съ тою унѣю, послушенство папѣзови, іакобы найвышшого костела одновластелю, признаваючоу, передъ свѣтскими не оповѣдили, зле и непристойне то учинили; а то—и według своего власного признанья въ листѣхъ onыхъ вышей припомненныхъ, въ которыхъ ся и съ помышленья || (об. 68) о той унѣи, безъ вѣдомости и позволенья свѣтскихъ, іакобы зъ речи проклатое, праве съ присяганьемъ вимѣрали. А поневажъ и въ томъ неоповѣданью выступили, и въ самомъ едновладства костелного папѣзови признанью, и въ отступленью вѣры старожитной Греческой, іакобы ся нижей показовати будетъ, поблудилися, — прже то ихъ, іакобы оmylnыхъ пастыровъ, іакобы хвалливыхъ пророковъ, іакобы слѣпыхъ вожевъ, іакобы вѣрѣ христианской пановати упорне хотячихъ, іакобы kwasомъ неправдивой науки люди опушчаючихъ¹, іакобы видѣнія сердца своего противные слову Bożemu и правиломъ отцевъ святыхъ за правду россѣваючихъ, волно іест людямъ свѣтскимъ неслухати и ненаслѣдовати.

Przydał bymъ zarazъ zатымъ, же и волно ихъ было на synodъ Берестейскомъ, за powodomъ духовныхъ, которые ихъ зъ уряду składали, и теперъ волно іест за духовные болше немѣти, — lecz до пришлого rozdziału, въ ktorомъ о томъ złożенью зъ уряду речь будетъ, то odkładam.

Zamenuł bymъ тутъ за razъ тотъ rozdział, алемъ іещче дѣписови не от-

¹ Нужно: «опушчаючихъ».

dział na słowa Theodora kaznodzieie snadz do cesarza Armenilia mowione, ktore niepotrzebnie przytacza. Kiedy bychmy my, swietscy Greckiey religiey ludzie, rząd starozytny w cerkwiach swiętych wywracali y odmieniali, — tym swiadectwem mógł by przeciw nam isć. Lecz że nie my, ale naszy wielebni duchowni ten rząd, ktorego się my trzymamy y trzymać chcemy, przewracaią, przetoż *im* to podobno, a nie nam ten dzieiopis miał mowić. Tylko się nieborak nie obaczy! Krolow y xiążąt swiet-skich miedzy budowniki Kościoła Bożego że Paweł swięty nie wspomniał — nie dziw! Bo ieszcze krol żaden nie był chrześcianinem, a on tam o danych iuż nu ten czas kościołowi budownikach nawięcey mowił. Iednak tenże apostoł, gdy dla tego za krole, xiążęta modlić się kazał, aby się nawrocili, a zatum aby się pod nimi pobożnie żyć mogło, iawnie znać to dał, że *im* o budowaniu przez pobożność Kościoła Bożego staranie poniekąd należeć miało. Lecz y o tym niepotrzebnie się z tym dzieiopisem w kontrowersyą zaciagam. Gdyż nie o tym rzecz, iesliż swietscy za budowniki Kościoła Bożego maią być poczytani, w czym pewnie przed swiet-skimi, iako to zową, przodek się pozwała duchownym, ale o tym, iesliż należą swietscy do rozsądku o nauce y wierze, iako my rozumiemy y pokazujemy, czyli nie należą, ale iako nieme bydło za pasterzmi, gdzie roskażą y obroca, ||(106) isć maią, iako on twierdzi, włokąc za sobą na swiadectwo Nazyanzena, ktoremu się o tym nie sniło. Przeco też y nie mianował mleysca, na ktorymby się te słowa, człowieka swiet-skiego bydłęciem czyniące, rzkomo z

повѣлъ на слова Θεодора казnodѣи, свать до цесара Армениліа мовленне, которые не потребне приточаетъ. Коли бымы мы, свѣтскіе Греческой релѣи люде, рядъ старожитный въ церквахъ святыхъ выворочали и отмѣняли, — тымъ свѣдоцствомъ могъ бы противъ намъ ити. Лечь же не мы, || (69) але наши велебные духовные тотъ рядъ, которого ся мы держимо и держати хочемо, переворочаютъ, протожъ *мы* тое подобно, а не намъ тотъ дѣпись мѣлъ мовити. Толко ся неборакъ не обачилъ! Королевъ и князятъ свѣтскихъ межи будовники Костела Божого же Павелъ святый не вспоминалъ — не дивъ! Бо еще король жаденъ не былъ христіаниномъ, а онъ тамъ о даныхъ южъ на тотъ часъ костелови будовникахъ наиболше мовилъ. Однакъ тотъ же апостолъ, вгды для того за королѣ, княжата молитися казаль, абы ся навернули, а затымъ абы ся подъ ними пoboжне жити могло, явне знати то даль, же имъ о будованью черезъ побожность Костела Божого старанье належати мѣло. Лечь и о тымъ не потребне ся съ тымъ дѣписомъ въ споръ затагаю. Кгдыжъ не о томъ речъ, если свѣтскіе за будовники Костела Божого мають быти почитаны, въ чомъ певне передъ свѣтскими, яко то зовуть, продокъ ся позволяеть духовнымъ, але о томъ, еслижъ належать свѣтскіе до розсудеу о науцѣ и вѣрѣ, яко мы разумѣмо и показуемо, чили не належать, але яко нѣмое быдло за пастырни, вгдѣ роскажутъ и обернуть, ити мають, яко онъ твердитъ, волокуци за собою на свѣдѣцтво Назіанского, которому ся о томъ не сніло. Прото тежъ и не меновалъ ² мѣстца, на которомъ бы ся

² Нужно: «меновалъ».

niego przytoczone naydowały. Ia wystawiam przeciw temu Chrizostoma, ktory, w homiliiy dziewiątey na list do Kolossensow, szYROKĄ do świetских osob mowę czyniąc a iako do czytania pisma świętego, tak y do rozsądku o wierze nie tylko ich przypuszczaiąc, ale y pobudzaiąc, miedzy inszymi tych słow vżywa: «nie wszystko na ramiona nas pasterzow składaycie; owcami iesteście, ale nie bezrozumnymi, siła y wam porucza Paweł s.» etc.

A zatym daley się tymi, namniey do rzeczy niesłużącymi, przez dzieiopisa przytoczonymi, dowody nie bawiać, koniec temu rozdziałowi czynię.

Wtorey części odpowiedzi

Rozdział III.

Iesliż to prawda, co synodowy dzieiopis twierdzi, że metropolit z swym towarzystwem, od Lwowskiego y Przemyskiego władkow, archimendrytow, ihumenow, popow, czerncow, a zgoła wszystkich duchownych religiey Greckiey z świetскими zgromadzonych nie mógł być na synodzie Brzeskim, przez się samego naznaczonym, y¹ vrzędu składan, a tym mniey wyklinan: bo by to było przeciwko rozumowi, przeciwko prawu Bożemu, przeciwko rządowi kościelnemu, przeciwko konfederacyey y przeciw zwierzchności k. i. m.?

Wiedząc dzieiopis, że metropolicie y

¹ Нужно: z.

² Нужно: «синодовый».

тми слова, человека свѣтскаго быдлѣтемъ чинячіе, реомо зъ него приточенные. || (об. 69) найдовали. Я выставлю противъ тому Хризостома, который, въ бесѣдѣ 9-й на листъ до Коласаевъ, широко до свѣтскихъ особъ мову чинячи а яко до читанья писма святого, такъ и до розсудеу о вѣрѣ не только ихъ припускаючи, але и побужаючи, межи иншими тыхъ словъ уживають: «не все на рамена насъ пастыровъ складайте; овцами естесте, але не безрозумными, много и вамъ поручаетъ Павелъ святой», и прочая.

А затымъ далѣй ся тми, намнѣй до речи неслужачими, черезъ дѣписа приточонными, доводы не бавячи, конецъ тому роздѣлу чиню.

Второй части отповѣди

Роздѣлъ 3.

Если то правда, что синодовы² дѣпись твердить, ижъ митрополатъ (sic) зъ своимъ товариствомъ, отъ Лвовского и Премьского владыковъ, архимандритовъ, игуменовъ, поповъ, чернцовъ, а згола всѣхъ духовныхъ релѣи Греческой зъ свѣтскими згромаженныхъ не могъ быти на синодѣ Берестейскомъ, черезъ себе самого назначеннымъ, зъ уряду складанъ, а тымъ менше проклинанъ: бо бы то было противко разуму, противко праву Божему, противко порядку костелному, противъ конфедерации и противъ звѣрхности ерля его милости?

|| (70) Вѣдаючи дѣпись, же митро-

władzom Brzeskie odsądzenie ich wrzędu siła włokło, a || (107) mianowicie dało do tego przyczynę, że już mu więcej my, Greckiey religiey ludzie, posłuszeństwa dobrym summieniem nie oddaemy, — iako nabarziey może, to odsądzenie gani. W czym postępuie sobie zwyczajem prokuratorow, ktorzy v sądu bacząc, iż kauzę niesprawiedliwą y przegraną mają, nie wdawiają się w kontrowersyą de principali, ale accessoriami, iako to zową, narabiając, burzą forum, zadawiają sędziemu inkompetencyą, etc. Także też on, bacząc, iż z tego wywieść by się nie mógł, aby do złożenia z wrzędu metropolit y z swym towarzystwem nie miał dać przyczyny, nie wdawa się o to tak dalece w kontrowersyą, ięśliż słusznie się to sstało, abo nie. Bo acz wprawdzie, iż w przystaniu do oycy papieży y do Rzymskiego kościoła (ktore przystanie on o iedności chrześciańskiej szukaniem nazywa, y z pismem świętym y z zdaniem doktorow świętych zgodne być twierdzi) namniey nie wykroczyli—za rzecz pewną vdaie. Z strony czego się mu na swym mieyscu odpowie. Iednak, na fałsze, krzywoprzysięstwa y insze występki ich, im zadane, prawie nic nie odpowieda, tylko, nawięcey przeciwko forum y przeciwko sędziemu mówiąc, gani synod Brzeski, nie synodem go, ale zborzyszczem kamieniecznym zowąc, władzki szacuią y z inszymi duchownemi y świeckimi osobami, nienależność im sądu przytaczając y twierząc, że iako synowie oycy, poddani zwierzchności sądzić, iako kmieć starosty, wojewoda biskupa, biskup patriarchy, patryarcha papieży — wyklinac nie mogą, tak też oni, niższymi będąc, wyższego metropolity y władzow sądzić, a pogotowiu wyklinac nie mogli.

политовъ и владыкомъ Берестейское отсуженье ихъ уряду много уняло, а меновите дадо до того причину, же ужъ ему болше мы, Греческой релѣи люде, послушенства добрымъ сумнѣньемъ не отдаемо, — яко наболше можетъ, тое отсуженье ганить. Въ чомъ поступаетъ собѣ звичаемъ прокураторовъ, которне у суду бачачи, ижъ справу несправедливую и проиграную мають, не вдаются въ споръ сперву, але приступами, яко то зовуть, наробяючи, бурять поступокъ, задають суди не належность, и прочая. Также тежъ онъ, бачачи, ижъ съ того вывести бы ся не могъ, aby до зложенья зъ уряду митрополитъ и зъ своимъ товариствомъ не мѣлъ дати причины, не удаеця о тое такъ далеце въ споръ, если слушне ся то стало, албо нѣтъ. Бо ачъ вправдѣ, ижъ въ пристаю до отца папѣжа и до Римского костела (которое пристанье онъ едности христианской шуваньемъ называетъ и съ писмомъ святымъ и [зѣ] здѣньемъ докторовъ святыхъ згодне быти твердить) намнѣй не выкročили—за речь певную удаецъ. Зъ стороны чого ему ся на своемъ мѣсцу отповѣсть. Однакъ, на хвалши, кривоприсяжства и иншыи вступки ихъ, имъ заданые, праве ничего не отповѣдаецъ, толко, наиболше противко поступку и противко суди мовячи, ганить синодъ Берестейскій, не синодомъ || (об. 70) его, але зборищемъ каменичнымъ зовучи, владыкы шацуетъ и зъ иншими духовными и свѣтскими особами, не належность суду имъ причитаючи и твердячи, же яко сынове отца, подданные зверхности судити, яко кметь старосты, воевода бискупа, бискупъ патриархи, патриарха папѣжа—выклинати не могутъ, — такъ тежъ они, нижшими будучи, вышшего

Ale nie poydą temu szczekarzowi te fortyle!

Vkaże ia, za pomocą Bożą, że miał tam metropolit y z swym towarzystwem forum, miał y sędzie takie, ktorzy go mogli sądzić ||(108) y z vrzędu składać, przydam, y wyklinać, nie dla tego, żeby na tym synodzie Brzeskim miał być wykłety (gdźyż dekret w sobie tego nie ma), ale dla tego, aby się tak tym barziewy moc ku składaniu iego z vrzędu pokazała. Vkaże, że nie przeciw prawu, ale wedle prawa Bożego, nie przeciw rządowi, ale według rządu kościelnego, nie przeciw, ale podług konfederacyey, nie przeciw zwierzchności, ale z ochronieniem y vszanowaniem zwierzchności y maiestatu iego krolewskiej mści, a zatym nie przeciw rozumowi, ale baczenie, wważnie y rozumnie to się odprawowało.

Co się tycze, naprzod, forum, y ktorze słusniejsze y należniejsze mogło być nad synod? a zwłaszcza nad synod słusnie y porządnie, iako tenże sam dzieiopis przyznawa, złożony y wedle potrzeby zebrany, nie tylko z władkow albo biskupow, ale y ze wszego duchowieństwa y z ludzi świejskich, ktorzy że też do synodu należą, iuż się wyższej pokazało? Na ktorym to synodzie iako metropolit y z odstępnymi władkami do dania o sobie sprawy był przyzywany, dostatecznie opisało się w xiążkach, ktorym tytuł iest od naszych danu—«Ек т н е с и с»—w ktorych y troie paragnostikon, ktorymi był w tey mierze obwieszczony, wypisano. Macedonius, Konstantynopolski patryarcha, miał forum na synodzie Konstantynopolskim, y od niego iest potępiony. Nestorius, drugi Konstantynopolski patryarcha,

митрополита и владыковъ судити а поготову выклинати не могли.

Але не пойдуть тому щекарови тин фортелѣ!

Укажу я, за помощью Божию, же мѣлъ тамъ митрополитъ и зъ своимъ товариствомъ форумъ, мѣлъ и судиіи такие, которые его могли судити, и зъ уряду складати, придамъ, и выклинати, не для того, жебы на томъ синодѣ Берестейскомъ мѣлъ быти выклятымъ (вгдыжъ декретъ въ собѣ того не маеть), але для того, абы ся такъ тымъ дѣпѣй моцъ ку складанью его зъ уряду показала. Укажу, же не противъ праву, але ведлугъ права Божого, не противъ порядку, але ведлугъ ряду костелного, не противъ, але подлугъ конфедірацыи, не противъ зверхности, але зъ охроненьемъ и ушанованьемъ зверхности и маестату его ер. мил., а затымъ не противъ разумови, але бачне, уважне и разумне то ся отправавало.

Што ся тычетъ, напередъ, форумъ, и котореожъ слушнѣйше и належнѣйше могло ||(71) быти надъ синодъ? а з[в]лаща надъ синодъ слушне и порядне, яко самъ тотъ же дѣвеписъ признаваетъ, зложеный и ведле потребности зобранный, не толко зъ владыковъ albo бискуповъ, але и зо всего духовенства и зъ людей свѣтскихъ, которые ижъ тежъ до синоду належать, южъ ся выше показало? На которомъ то синодѣ яко митрополитъ и зъ отступными владыками до данья о собѣ sprawy былъ призыванный, достатечне описалося въ книжкахъ, которымъ титулъ естъ отъ нашихъ даный—«Ек т е з и с ъ»—въ которыхъ и трое паравгностиковъ, которыми былъ въ той мѣрѣ обвѣщонъ, выписано. Македоній, Константинопольскій патріарха, мѣлъ форумъ на синодѣ Константинопольскомъ, и отъ него

miał forum na synodzie pierwszym Efe-
 skim, y od niego iest potępiony. Mar-
 cellin, Rzymski biskup, miał forum na
 Rzymskim synodzie, y od niego iest po-
 tępiony. Honorius, papież Rzymski, miał
 forum na Konstantynopolskim concilium,
 y od niego iest potępiony. Benedikt y
 Gregorz papieżowie mieli forum na Pi-
 sańskim concilium, y od niego są potę-
 pieni. Hildebrandin papież ||(109) miał
 forum na Brixiańskim concilium, y od
 niego iest potępiony. Ian papież miał
 forum na Konstancyeńskim concilium, y
 od niego iest potępiony. Vrban papież
 miał forum na Moguntskim concilium,
 y od niego iest potępiony. Eugenius pa-
 pież miał forum na Bazyleyskim conci-
 lium, y od niego iest potępiony. Nie
 ratowało ich to nic, choć niektorzy z
 nich samiż te concilia składali. A iesliż
 patryarchowie główni, iesliż papieżowie
 nawyższy y powszechni, wedle zdania
 dzieiopisowego, pasterze y biskupi, na
 generalnych (ba pod-czas y na party-
 kularnych) koncyljach abo synodziech
 niewali forum, y składanie przez nie
 same tych synodow nie pomagało im
 (co dzieiopis, iesliż ma co wstydu y
 sumnienia, przyznać musi),—iakoż iedne-
 go kącika ziemie metropolit y małych
 dioceziy władykowie na synodzie party-
 kularnym o występki swe nie mieli mieć
 forum? Y iako to metropolita ma co
 ratować, iż samiż synod składał? Nie
 nowina to, że kto sam na się miotelkę
 zgotuie! Nie nowina to monarchom, że
 samiż na swe złe seymy składaią! Miał
 tedy metropolit y z władykami w Brze-
 ściu na synodzie forum, w czym nie we-
 sprą go y te strony kamienice y insze
 im podobne przymowki, na ktore się w
 osobnym rozdziale odpowie.

ес[т]ь потопленный. Несторій, другій
 Константинопольскій патріарха, мѣлъ
 форумъ на синодѣ 1[-мѣ] Ефескомъ, и
 отъ него есть потопленный. Маркелинъ,
 Римскій бискупъ, мѣлъ форумъ на Рим-
 скимъ синодѣ, и отъ него ес[т]ь по-
 топлень. Гонорій, папѣжъ Римскій, мѣлъ
 форумъ на Константинопольскомъ соборѣ,
 и отъ него ес[т]ь потопленный. Вене-
 диктъ и Григорій папѣжове мѣли фо-
 румъ на Пизанскомъ соборѣ, и отъ не-
 го суть потоплени. Гилдебрантъ папѣжъ
 мѣлъ форумъ на Бриксинскимъ синодѣ,
 и отъ него есть потоплень. Янъ па-
 пѣжъ мѣлъ форумъ на Констанскимъ
 синодѣ, и отъ него есть проклять. Урванъ ||(об. 71) папѣжъ мѣлъ форумъ
 на Могунскомъ синодѣ, и отъ него есть
 потоплень. Евгеній папѣжъ мѣлъ фо-
 румъ на Базилійскомъ синодѣ, и отъ
 него есть потоплень. Не ратовало ихъ
 то ничего, хотъ нѣкоторые зъ нихъ са-
 мижъ тые синоды складали. А еслижъ
 патріархове головные, если папѣжове
 навѣшшіе и вселенскіе, ведлугъ зданья
 дѣписового, пастыри и бискупи на го-
 ловныхъ (а подъ-часъ и на помѣстныхъ)
 соборахъ мѣвали форумъ, и складанье
 черезъ нихъ самыхъ тыхъ синодовъ не
 помагало имъ (штѣ дѣписъ, еслижъ
 маеть што встыду и сумнѣнья, призна-
 ти мусить),—якожъ одного кутика зем-
 лѣ митрополить и малыхъ парафѣй вла-
 дыкове на синодѣ помѣстномъ о вы-
 ступки свои не мѣли мѣти форумъ? И
 яко то митрополита маеть штѣ рато-
 вати, ижъ самъ же синодъ складаль?
 Не новина то, же кто самъ на себе
 метелку зготуетъ! Не новина и монар-
 комъ, же самижъ не ку пожитку сво-
 ему сѣимы складають! Мѣлъ тогда ми-
 трополить и зъ владыками въ Берестью
 на синодѣ форумъ, въ чомъ не помо-
 гутъ ему и тые зъ стороны каменици
 и иншіе имъ подобные примовки, на

Co się тече сѣдзюв, у котрыхъ влѣ-
нишы быт могли над те, котры былі:
Могли бы ту слusznie wspomniѣт оца
Nicefora, котры ten сѣд у злѣченіе з
врѣду metropolita у влѣдыков іако
odprawował, так у слusznie на мѣстcu
patriarezum mogli odprawować, бѣдѣц
protosyngielем patriarchiey Konstan-
tynopoliskiey, іако о tym list, іему на
to даны, котры нѣзєу wpiszemy, świad-
czy, у іако to sam czas, ociec prawdy,
pokazał, pokazuie y, da Pan Bog, daley
pokaze. Co ten dzieiopis bacząc, nie
zgoła tego przy, żeby imieniem y (110)
mocą patriarzą odsądzenie wrѣdu abo,
іако on pisze, wykłecіe sstat się nie
mogło, ale, іакобы tego pozwalіаіаc,
tym metropolita у влѣдыки zaslania, że
ich іуз starszy nad patriarchą papież
rozgrzeszył—biorąc to sobie za szczyrą
prawdę, іакобы papież miał być starszy
nad patriarchę, о czym największy іest
spor, у co się нѣзєу falszem być poka-
za. Lecz nie wspomionę Nicefora, іако
naganionego, choć wiem у ludzie іуз
wiedzą, że nieslusznie іest naganion (о
czym w przyszłym rozdziale бѣдѣц
szyrzey), у choć to іest rzecz pewna,
że, by się dobrze было наń co zdrożne-
go pokazalo, іако z łaski Bożey nie
pokazalo, przedsię exces persony spr-
awie у mocy wrѣdu nie mogli by wł-
aczać у preindykować. Nie wspomnię
nawet у оца Cyrilla, Alexandryiskiego
protosyngiela, ktoremu іако nie może
być, так у nie іest w niwczym дана
przygana, у ktoremu że starszeństwo
nad metropolitem według praw cerkiew-
nych służy wszyscy wiedzą.

Właśnie іакобы nikt w Brześciu na

котрыє сѣ у особинь родѣлѣ отк-
зеть.

Што сѣ тичеть судей, и котрыма
власнѣнше быти могли надъ тме, во-
торые были? Могъ быти тутъ слуш-
всью (72)милути отца Никифора, во-
торнѣ тотъ судъ и зложенье зъ уряд-
митрополита и владиковъ або отпр-
вовалъ, такъ и слушнє на мѣстку на
триархескомъ могъ отправовати, буду-
чи протосингеломъ патриархїи Кон-
стантинюполской, або о томъ листъ, еи-
на то даннѣ, которнѣ нѣзєу вѣдѣн-
мо, свѣдчигъ, и або то самъ часъ, отецъ
правды, показалъ, показуєтъ и, дастъ
Госнодь Богъ, далѣй покажетъ. Штѣ
тотъ дѣеннєсѣ бачачи, не згола томъ
притъ, жебы именовъ и мочю патриар-
шенъ отсуженье уряду або, або онъ
шнєтє, выклєтєе статисѣ не мѣло, а
іакобы того позволяючи, тмѣ митро-
лита и владиковъ заслонєтє, же нѣ-
мужъ старнѣи надъ патриархомъ именовъ
розгрѣшилъ.—беручи то собѣ за ширю
правду, іакобы напѣжъ мѣлѣ быти стар-
нѣи надъ патриарха, о чомъ найбільнѣи
єсть споръ, и штѣ сѣ нѣзєу хвалнєн-
быти покажетъ. Лєтє не всоминна
Никифора, або наганєного, хотъ вѣда-
и людє нѣжъ вѣдають, же неслущнє
єсть наганєнъ (о чомъ вѣ примѣломъ
родѣлѣ бѣдѣцъ ширей), и хотъ то єст
речь певна, же, бы сѣ добре было
него штѣ здорожного показало, іако зъ
ласки Божєй не показало, предсѣ вы-
ступокъ особы справѣ и мочю уряду
и могъ бы уволочати и уймєвати. Не
вспомню навєтъ и отца Кирилла, Але-
ксан (об. 72)дрійскаго протосингела,
которому або не можетъ быти, такъ
не єсть ни вѣ чомъ дана пригана,
которому же старшенство надъ митро-
литомъ ведлугъ правъ церковныхъ с-
лужитъ всѣ вѣдають.

Власне іакобы никто вѣ Берестю на

miejscu patriarchow nie był, tylko o poddanych krola iego mści pana naszego duchownych y świejskich religiey Greckiey osobach, do Brześcia zgromadzonych—mogli metropolita y władzyki występne sądzić — będą mowić. A tu naprzod mogłbym przytoczyć list od Heremiasza, patriarchy Konstantynopolskiego, gdy tu w Wilnie był, bractwu cerkiewnemu Wileńskiemu dany, w którym y nad metropolitem, gdzieby wykroczył, nieiaką zwierzchność y do karania iego moc y władzą temu bractwu nadał y przywłaszczył. Przeciw ktoremu listowi tym trudniej co mowić, gdyż sam krol iego m. listem swym, wyższej słowo od słowa wpisanym, sprawu przez tego patryarchę w tych tu państwach odprawowane approbować raczył. Lecz na ten czas ku podporze sobie nie biorąc y tego listu, iako ||(11)|| nie wszystkim, ale tylko niektórym religiey Greckiey ludziom nadanego, te wywody przytoczę, z których, że ten sąd wszystkim nad metropolitem y władzykami występnyimi należy, pokazano być może. Y wprawdzie tę należność sądu tym samym względem mogłbym im przypisać, że wszyscy, iako się wyższej pokazało, należeli do synodu; bo iesliż do synodu należeli, toć y do wszystkich własnie synodalnych spraw; a iesliż do synodalnych spraw, tedyć y do sądu, a za sądem — y do zrzucania z wżędu występnych przełożonych duchownych, ktore że na synodach y koncyljach własne miejsce ma — wątpliwości niemasz.

Iednak, iż podobno iawniejszych dowodow dzieiopis potrzebnie, zwłaszcza z strony świejskich, ktoremi (choć wiedząc, że nie oni własnie, ale duchowni na synodzie Brzeskim sąd odprawowali) często burkuie,—przełoż mu iawnie, iż

мѣсцу патриарховъ не былъ, только о подданныхъ короля его милости пана нашего духовныхъ и свѣтскихъ релѣи Греческой особахъ, до Берестя згромаженныхъ — могли ли митрополита и владыки выступные судити — буду мовити. А тутъ напередъ могъ бытъ приточити листъ отъ Иереми, патриарха Константинопольского, егда тутъ у Вилни былъ, братству церковному Виленскому данный, въ которомъ и надъ митрополитомъ, если бы wykrocилъ нѣякую звирхность и до каранья его мощъ и власть тому братству надавъ и привлащилъ. Противъ которому листови тымъ труднѣй што мовити, бо самъ король его милость листомъ своимъ, вышей слово отъ слова вписанномъ, [справы] черезъ того патриарху въ тыхъ тутъ панствахъ отпрапованные подтвердить рачилъ. Лечъ на тотъ часъ ку подпорѣ собѣ не беручи и того листу, яко не всѣмъ, але только нѣкоторымъ релѣи Греческой людемъ наданого, тые выводи приточу, съ которыхъ, же тотъ судъ всѣмъ надъ митрополитомъ и владыками выступными належитъ, показало ||(73)|| быти можетъ. И вправдѣ тую належность суду тымъ самымъ взглядомъ могъ бытъ имъ приписать, же всѣ, яко ся вышей показало, належали до синоду; бо еслижъ до синоду належали, то и до всѣхъ власне синодалныхъ справъ; а еслижъ до синодалныхъ справъ, то и до суду, а за судомъ—и до скиданья зъ уряду выступныхъ предложенныхъ духовныхъ, которое же на синодахъ и соборахъ власное мѣсце маеть—вонтпливости нѣмашъ.

Однакъ, ижъ подобно явнѣйшихъ доводовъ дѣеписъ потребуеъ, з[в]лаща зъ стороны свѣтскихъ, которыми (хотя вѣдаючи, же не они власне, але духовные на соборѣ Берестейскомъ судъ отпраповали) часто потрясаеъ,—про-

od sądow takowych z strony przełożonych duchownych niesłusznie z władyki duchowienstwo y z świeetskimi osobami odpycha, z prawa Bożego y kościelnego pokaże.

Naprzod, podobno, nie powiedzie ze mną o to sporu, że kto ma moc obierania, tenże ma moc y zrzucania. Zaczym iesliż pokaże, że nie tylko duchownym wszystkim, ale y świeckim, wedle prawa Bożego y kościelnego, moc obierania przełożonych duchownych służy, tak rozumiem, że mi zaraz przyzna, iż im y zrzucania moc poniekąd należy. Ktory to taki fundament założywszy, przypominam mu naprzod z Dzieciow Apostolskich obieranie apostoła Matiasza na miejsce Iudaszowe, także obieranie diakonow, ktore oboie że się przez zwolenniki y bracią odprawowało—czytamy. Przypominam mu za pierwszego onego po apostołech kościoła zwyczaj w obieraniu duchownych przełożonych, nie tylko przez wyższe duchowne, ale y przez wszyt|(112)kie, też nawet y świeckiego zawołania ludzie, ktorzy pod ich rżadem być mieli. Ktory to zwyczaj nie tylko w biskupow, ale y w inszych duchownych stanowieniu tak mocno się zachowywał, że też Cyprian święty z pilnością się z tego w iednym liście wymawia, iż nieiakiiego Aureliusza, nie dolożywszy się z strony tego cerkwie, czytelnikiem był postanowił¹. A na drugim miejscu, to iest w pierwszych xięgach, liście czwartym, tak pisze: «pospolity lud, posłuszny będąc roskazaniom Pańskim y Boga się bojąc, od złego przełożonego odłączać się powinien, ani się do świętokrayce kapłana ofiar mieszać, gdyż on nawięcey (wważay, dzieciopisie, słowa!) ma moc abo

тожь ему явне, ижъ отъ судовъ таковыхъ зъ стороны преложенныхъ духовныхъ неслушне владыки, духовенство и зъ свѣтскими особами отпихаетъ, зъ права Божего и костелного укажу.

Напередъ, подобно, не поведеть со мною о тое спору, же кто маеть моць обирания, тотъ же маеть моць и зверженья. Зачимъ еслижъ укажу, же не толко духовнымъ всѣмъ, але и свѣтскимъ, ведлугъ права Божего и костелного, моць обирания преложенныхъ духовныхъ служить, такъ розумѣю, же ми заразъ признаеть, ижъ имъ и звер(ь)женья моць повѣколь належитъ. Который то такой фундаментъ заложивши, припоминаю || (об. 73) ему напередъ зъ Дѣяній Апостольскихъ о(бъ)бирание апостола Матѳеа на мѣсце Іуды, такъ же обирание діаконовъ, которое обое же ся черезъ апостолы и братію отправовано—читаемо. Припоминаю ему за першого оного по апостолѣхъ костела звычай обирания духовныхъ преложенныхъ, не толко черезъ вышшіе духовные, але и черезъ всѣ, тежъ на остатокъ и свѣтского заволашня люде, которые подъ ихъ рядомъ быти мѣли. Который то звычай не толко въ бискуповъ, але у иншихъ духовныхъ становенью такъ моцне ся заховывалъ, же тежъ Киприанъ святы съ полност[ь]ю ся съ того у одномъ листѣ вымовляетъ, ижъ нѣякого Аврелиана, не доложившися зъ стороны того церкви, чителникомъ былъ постановилъ². А на другомъ мѣсцу, то, естъ въ першихъ книгахъ, листѣ 4, такъ пишеть: «пополитый людъ, послушный будучи роказаньямъ Господнимъ и Бога ся боячи, отъ злого преложеного отлучатися повинень, ани ся до святокрадци нерея

¹ lib. 2. epist. 5.

² книга 2, листъ 5.

obierać godne kapłany, або się niegodnych schroniać. Co też samo widzimy z Boskiej powagi pochodzić, że kapłan przy bytności ludu pospolitego przed wszystkich oczyma obieran, y godny a sposobny pospolitym rozsądkiem y świadectwem wtwierdzan bywa». Y trochę niżej w tymże liście: «aby przy bytności ludu pospolitego або złych występki odkryte, або dobrych zasługi oznajmione były, y żeby tak ordynowanie або postanowienie było słuszne, własne y sprawiedliwe, które wszystkich zdaniem y rozsądkiem będzie potwierdzone,—co, też wedle Pańskiej nauki, zachowuje się w Dzieiach Apostolskich». Y tamże trochę daley: «dla tego (powiada) pilnie z podania Bożego y z zachowania apostolskiego trzeba zachowywać y trzymać, co y v nas y prawie po wszystkich prowincyach zachowuje się, aby, dla ordynacyey porządnego odprawowania, do tego ludu pospolitego, któremu przełożony duchowny bywa ordinowan, władcykowie або biskupi hłiscy teyże prowincyey zieżdzali się, y żeby przełożony był obieran przy bytności ludu pospolitego, iako tego, który wszystkich żywota doskonale świadom, y każdego spraw (113) z iego obcowania doświadczył».

Ale że, podobno, dzieiopis mało ma na świadectwie Cypriana świętego, więc mu do tego przypominam concilium Antiocheńskie, na którym zakazano, aby żaden przełożony duchowny tym, którzy by go niechętnie przyjmowali, poniewolnie wtrącany nie był. Przypominam synod Konstantynopolski ³, który, ordi-

офѣръ мѣшати, егдаже онъ наиболее (уважај, дѣеписе, слова!) маєть моць або обирати годные иереи, або ся негодныхъ хоронити. Што тежъ само видимо зъ Божей поваги походити, же иерей при бытности люду посполитого передъ всѣхъ очима обираеть, и годный а способный посполитымъ розсудкомъ и свѣдѣцтвомъ утвержень бываетъ». И троха ниже || (74) въ томъ же листѣ: «абы при бытности люду посполитого або злыхъ выступки открыты, або добрыхъ заслуги ознаймены были, и жебы такъ постановенье было слушное, власное и справедливое; которое всѣхъ зданьемъ и розсудкомъ будетъ подтвержено, — што, тежъ ведлугъ Господней науки, заховуется въ Дѣянихъ Апостольскихъ». И тамъ же троха далѣй: «для того (повѣдаетъ) пилие съ поданья Божего и зъ захованья апостольского треба заховывати и держати, што и у насъ и праве по всѣхъ краехъ заховуется, абы, для постановенья порядного отправованья, до того люду посполитого, которому преложный духовный бываетъ постановлень, владыкове або бискупове близкіе тогожь краю собиралися, и жебы преложный былъ обираеть при бытности люду посполитого, яко того, который всѣхъ живота досконале свѣдомъ и каждого справъ зъ его обцованья досвѣтчиль».

Ale же, подобно, дѣеписъ мало маєть на свѣдѣцтвѣ Кипріана святого, а до того ему припоминаю соборъ Антіохійскій, на которомъ заказано, абы жадець преложный духовный тымъ, которые бы его нехутне пріймовали, поневоле всажанный не былъ. Припоминаю соборъ Константинополскій ⁴, который, стано-

³ In epist. synod. Constan. ad synod. Romanum.

⁴ Въ листѣ собора Констан[тинополскаго] до собора Рим[скаго].

niąc tamże w Konstantynopolu Nestoriusza, czynić tego nie chciał, bez wszelkiego duchowieństwa y pospolitego ludu pozwolenia. Przypominam mu Theodorita ¹, który, pisząc o niejakim Pietrze, którego Athanazyus święty sobie za sukcesora abo następcę był obrał, przydaie zaraz, że to nie tylko wszystkie stan duchowny potwierdził, ale y urząd y wszystkie lud pospolity swoim głosem aprobował, iakoby znać dając, że назначony przez biskupa sukcesor nie inaczej się na tym urządzie zostawał, iedno gdy go wszystkie lud przyjął.

A iż z Łacinnikiem (choć ci o sprawę nie Łacińskiej, ale Greckiej religii ludzi) mam spor, więc mu y z iego Łacinnikow przypominam świętego Augustyna ², który, o mianowaniu niejakiego Eradiusza pisząc, takż właśnie obierania przełożonych duchownych sposob przekłada. Przypominam mu kanon ³, Anakletowi przywłaszczony, z którego się nauczy, że y w prezbiterow obieraniu zezwolenia pospolitego ludu potrzebowano. Przypominam mu Leona I papieża owe wyroki ⁴, które się w liściech iego naydują y do dekretalów porzęści są wpisane: «ten niechay będzie obran, którego duchowieństwo y lud pospolity abo większa liczba pragnie». Item: «ktory ma być nad wszystkimi przełożonym, od wszystkich niechay będzie obieran». Item: «ten niechay się zostoi, który od duchowieństwa y od ludu pospolitego obran y pożądan będzie» ⁵. Item ⁶: «żadna przyczyna tego nie pozwala, ||(114) aby ci za biskupy mieli być poczytani, ktorzy ani od kleryków obrani, ani od pospolitych ludzi

вяти тамъ же въ Константинополѣ Несторіа, чинити того не хотѣлъ, безъ всего духовенства и посполитого || (сб. 74) луду позволенія. Припоминаю ему Теодорита ¹, который, пишучи о нѣякомъ Петрѣ, котораго Аѳанасій святыи собѣ за наступцу былъ обралъ, придаетъ сразу, же то не тольо весь станъ духовный подтвердилъ, але и урядъ и весь лудъ посполитый своимъ голосомъ умоцнилъ, якобы знати даючи, же назначонный черезъ бискупа наступца не иначе ся на томъ урядѣ заставлялъ, одно егда его весь лудъ принялъ.

A ижъ зъ Латинникомъ (хоть о справѣ не Латинской, але Греческой релии людий) маю споръ, а такъ ему и зъ его Латинниковъ припоминаю святого Августина ², который, о менованью нѣякого Ередіа пишучи, такій же способъ обирания преложонныхъ духовныхъ перекладаетъ. Припоминаю ему канонъ ³, Анаклетови привлащенный, съ котораго ся научить, же и въ преzbитеровъ обиранию зезволенія посполитого луду потребовано. Припоминаю ему Леона Першого папѣжа ове выроки ⁴, которые ся въ его листѣхъ найдуютъ и до декреталовъ по-части суть вписаны: «тотъ нехай будетъ обранъ, котораго духовенство и лудъ посполитый албо болшая личба прагнетъ». И зась: «который маеть быти надъ всѣми преложоннымъ, отъ всѣхъ нехай будетъ обиранъ». И зась: «тотъ нехай ся застанеть, который отъ духовенства и отъ луду || (75) посполитого обранъ и пожданъ будетъ» ⁵. И зась: ⁶ «жадна причина того не позволяеть, абы тые за бискупы мѣли быти почитаны, кото-

¹ lib. 4, cap. 20. ² epist. 110. ³ distin. 67, canon. 1. ⁴ ep. 90, cap. 8. ⁵ 63 dist. ⁶ C. sacro-rum canonum 23 distin.

⁷ книга 4, глава 20. ⁸ въ листѣ 110. ⁹ грань 67, канонъ 1. ¹⁰ въ листѣ 90, глава 8, ¹¹ 63 грань. ¹² 23 грань.

pożądani nie są». Item ¹³: «gdy w tych wszystkich rzeczach examinowany y doświadczony naydzie się dobrze wyćwieczonym, tedy z zupełnym y doskonałym klerykow y laikow pozwoleniem niech będzie ordinowany» etc. ¹⁴ Przypominam mu Grzegorza papieża, ktorego siła iest listow, co tegoż poświadczają: ilekroć kiedy o obieranie nowego przełożonego duchownego gra idzie, zawsze pisze nie tylko do duchownych, ale y do stanow, abo do książęcia, abo y do ludu pospolitego; y gdy, za pomieszaniem rządu w którym kościele, przyległemu iakiemu biskupowi obierania przełożonych duchownych przyiżrzeć porucza, zaraz wspomina go z strony dekretu, wszystkich podpisami wtwierzonego; nawet gdy w Medyolanie nieiaki Constantinus był na biskupstwo postanowiony, a przed nieprzyjacielskim wtargnieniem siła do Mediolanczykow do Gennei było wiechało, dotąd tego postanowienia y obierania za własne nie przyznał, aż y ci spólnie przyzwani na toż pozwolili. Na ostatek przypominam mu Nikolausza papieża, mało co przed pięcią set lat z strony obierania samego Rzymskiego papieża uczynione, postanowienie, w którym tego dołożono, że obranie papieżow zezwoleniem ludu pospolitego ma się wtwierdzać.

Iuż tu tedy dzieiopis widzi, że, wedle prawa Bożego y wedle porządku pierwszego Kościoła, do obierania a z tym y do zrzucania przełożonych duchownych należeli wszyscy duchowni, a pogotowiu y popi, świeszczenicu abo

рыи анѣ отъ клириковъ обраиъ, ани отъ посполитыхъ людей пожаданы не есть». И зась: ¹⁵ «кгда въ тыхъ всѣхъ речахъ искуненный и досвѣтчный найдется добре выпвичонимъ, тогда [зъ] зуполнимъ и досвоалымъ клириковъ и простыхъ позволеньемъ нехай будетъ становленный» и проч[ая] ¹⁶. Припоминаю ему Григоріа папежа, которого много есть листовъ, которые тогожъ посвѣтчаютъ: илекротъ воли о обирание нового предложеного духовного игра идетъ, завше пишетъ не толко до духовныхъ, але и до становъ, албо до княжати, албо и до люду посполитого; и кгда, за помѣнаньемъ раду въ которомъ костелѣ, прилеглому якому бискупови обирания предложонныхъ духовныхъ призрѣти поручаетъ, заразы упоминаеть его зъ стороны декрету, всѣхъ подписами утверженого; наветъ егда въ Медиоламѣ ¹⁷ нѣякій Костантинъ былъ на бискупство постановленный, а предъ неприателскимъ вторгненьемъ много Медиоламчиновъ до Енны было уѣхало; дотоля того постановленья и обранья за власное не призналъ, ажъ и тые сполне призваные на тоежъ позволили. На остатокъ припоминаю ему Николая папѣжа ¹⁸, мало-што предъ пятию сотъ лѣтъ зъ стороны обирания самого Римского папѣжа || (об. 75) учиненое, постановенье, въ которомъ того доложено, же обранье папѣжовъ зезволеньемъ люду посполитого маеть ся утвержати.

Южъ тогда дѣвпись видить, же, ведле права Божего и ведлугъ порядку першого Костела, до обирания а затымъ и до зверженья предложонныхъ духовныхъ належали всѣ духовные, а по-готову и попы, священници албо

¹³ Can. In nomine Domini. ¹⁴ Distinct. eadem Can. Qui Episcopus.

¹⁵ въ той же грани. ¹⁶ въ той же. ¹⁷ книга 2. листь 69. ¹⁸ грань 23.

prezbiterowie, o których Hieronim święty pisze, że od biskupow abo władkow nie z wstawy Pańskiej, ale z zwyczaju są niższymi, y których że pismo święte promiscue z biskupy kładzie — wyższej się w rozdziale pierwszym || (115) tej części dotknęło. O tych to — słusznie li napisał, iż by ich było dwa tysiąca, do synodu iedney odrobiny prawa nie mieli — niech się iuż osądzi. Z tychże świadectw, teraz przytoczonych, widzi, że y świętscy (nie tylko duchowni) do tego rozsądku o przełożonych duchownych należeli; widzi że mieli moc, wedle Cypryana świętego, iako obierać godne kapłany, tak y niegodnych się zchraniac; widzi, że, wedle concilium Antiocheńskiego, po-niewoley nikt na nie nie ma być wtrącon. Niechże abo tym wszystkim przygani, abo przyzna, że postępkowi Brzeskiemu przeciwko metropolicie y władkom w odsądzaniu ich wrzędu wczynionemu niesłusznie przygania!

A iż tu nie tylko o zrzuceniu z wrzędu (ktore się tylko w Brześciu sstało), ale y o kłatwę abo exkommunikacyą, ktora ieszcze nie była, iest spor z dzieiopisem, — przetoż, aby obaczyć mógł, kto tyle wedle prawa Bożego do niey należy, przypominam mu Christusa Pana, Który brata wykraczającego każe opowiedzieć Kościołowi ¹. A iesliż Kościołowi, — a kościoła członkami nie tylko są biskupi, ale y inszy duchowni, a nawet y świętscy, — iakoż od rozsądku o występnych braciey mają być odstrychani? Ile zwłaszcza, gdy się zebrali na synod, gdy są w kupie, tak, że zdania ich w tej mierze dosięgać — nie iest rzecz niepodobna; insza — kiedy nie są w zgromadzeniu: bo w ten czas przy-

презвитерове, о которыхъ Ерронимъ свя-
тѣй пишетъ, же отъ бискуповъ албо
владыковъ не зъ уставы Господней, але
(и)зъ звычайу суть нижшыми, и кото-
рыхъ же писмо святое споль зъ биску-
пы кладеть — вышей ся въ роздѣлѣ 1
тоое части доткнуло. О тыхъ то — слуш-
не ли написалъ, ижъ бы ихъ было двѣ
тысячи, до синоду одной одробины пра-
ва не мѣли — нехай ся южъ осудить.
Съ тыхъ же свѣдоцтвъ, теперь прито-
ченныхъ, видить, же и свѣтскіе (не
только духовные) до того розсудку о пре-
ложеныхъ духовныхъ належали; видить,
же мѣли моцъ, ведлугъ Кипріана свя-
того, яко обирати годные иереи, такъ
и негодныхъ ся хоронити; видить, же,
ведлугъ собору Антиохійского, по-нево-
ли нихто на нихъ не маеть быти втру-
чанъ. Нехай же албо тымъ всѣмъ при-
ганить, албо признаеть, же поступкови
Берестейскому противъ митрополитѣ и
владыкомъ у отсуженью ихъ уряду учи-
неному неслушне приганяль!

A ижъ тутъ не только о зверженью
зъ уряду || (76) (которое ся только въ
Берестю стало), але и о клятву албо
отлученье отъ причастіа, которое еше
не было, есть споръ зъ дѣписомъ, —
протожъ, абы обачити могъ, кто только
ведлугъ права Божего до ней нале-
жить, припоминаю ему Христа Бога,
Который брата выкочающего кажетъ
оповѣсти Костелови ². A еслижъ Ко-
стелови, — а костела члонками не тол-
ко суть бискупы, але и иншіе духов-
ные, а наветь и свѣтскіе, — якожъ отъ
россудку о выступныхъ братій мають
быти оттинаны? Иле звлаца гдѣ ся
собрали на синодъ, егда суть вкупѣ,
такъ, же зданья ихъ въ той мѣрѣ до-
сягати — не есть речъ неподобна; ин-

¹ Matth. 18.

² Marc., гл. 18, ст. 17.

znawam, że ten o występnych rozsądek, Kościołowi od Christusa Pana przywłaszczony, starszy kościelny imieniem wszystkiego Kościoła odprawować mogą. Przypominam mu Iana świętego ³, który dobrym y prawdziwym chrześcianom nad tymi, co nie trwają w nauce Christusowej, nieiaka władzą wyłączania ich daie, rozkazując, aby takich y w dom nie przyjmowali, y nie pozdrawiali. Przypominam nakoniec słowa Pawła świętego na **(116)** własniey się do tey kontrowersyey ściągające: ten do wszystkich Korintczykow ⁴, tak duchownych, iako y świeckich, pisząc, wspomina wszystkich, aby z bracią występna się nie mieszały, a nawet y pokarmow aby z nimi nie używali; y gani wszystkich, że onego, co żonę oycy swego był splugawił, tak długo między sobą cierpieli; rozkazuje wszystkim (nie samym tylko biskupom), aby się zgromadzili, a w zgromadzeniu ich aby był oddan szatanowi.

Ktore iednak przypominanie nie dla tego czynię, abych władzą w tey mierze równą z duchownymi świeckim przywłaszczać miał; o czym nie myślę, przypominając, że w takiej sprawie klątwy odprawowaniu, świejscy nie rządzącymi być mają, ale wiedzącymi, — nie dekret czyniącymi, ale zezwalającymi, — nie ogłaszającymi, ale świadczącymi y przestrzegającymi, aby się co w tey mierze niesłusznie, nierozmyslnie, z popędliwości y z waśni nie działo.

Wedle czego że się też świeckie religiey Greckiey osoby, na synodzie Brzeskim zgromadzone, przy ferowaniu dekretu, choć nie klątwy, ale tylko degradacyey, zachowali — świadkami są ci,

шая—егда не суть у згромаженью: бо въ тотъ часъ признаваю, же тотъ о выступныхъ rozsудокъ, Костелови отъ Христа Господа привлеченный, старшіе костелные именовемъ всего Костела отпавовати могутъ. Припоминаю ему Иоанна святого, который добрымъ и правдивымъ христіаномъ надъ теми, што не стоятъ въ науцѣ Христовой, нѣякую власть вылученья ихъ даетъ, рассказуючи, aby такихъ и въ домъ не пріймовали и не поздоровляли. Припоминаю наконецъ слова Павла святого, наивласнѣй ся до того спору стягающе: тотъ до всѣхъ Коринѣянъ, такъ духовныхъ, яко и свѣтскихъ, пишучи, упоминаеть всѣхъ, aby зъ братією выступною ся не мѣшали, а наветъ aby и покормовъ зъ ними не уживали; и гавить **(об. 76)** всѣхъ, же оного, што жону отца своего былъ сплюгавилъ, такъ долго межи собою терпѣли; рассказуетъ всѣмъ (не самымъ только бискупомъ), aby ся згромадили, а въ згромаженью ихъ aby былъ отданъ сатанѣ.

Которое однакъ припоминанье не для того чиню, abыхъ власть въ той мѣрѣ ровно зъ духовными свѣтскимъ привлащати мѣлъ; о чомъ не мышлю, признаваючи, же въ такой справѣ проклятыя отправованью свѣтскіе не справующими быти мають, але вѣдающими, — не декретъ чинячими, але зезволяющими, — не оголошающими, але свѣдчачими и перестерегающими, aby ся што въ той мѣрѣ неслушне, нерозмыслне, съ поупдливости и гнѣву не дѣяло.

Ведлугъ чога же ся тежъ свѣтскіе релѣи Греческой особы, на синодѣ Берестейскомъ згромажонные, при выданью декрету, хотъ не клąтвы, але только зверженья, заховали — свѣдками суть

³ Canonica 2. ⁴ 1 Cor. 5.

ktorzy przy tym byli. Poświadczą tego y dekret, który sami duchowni spisali y promulgowali. Poświadczą szkrypt synodalny, do xiąg trybunalskich wielkiego xięstwa Litewskiego zaświeża oddany, który się wyższej wpiisał. Poświadczą poselstwa do krola iego mści y do obywatelów Koronnych y xięstwa Litewskiego na seymiki zgromadzonych, z tego synodu wyprawione, w których że nie świejscy, ale duchowni to metropolita y władcyk odsądzenie wrzędu odprawowali—zrzetelnie dołożono.

Iuż się tedy dotąd pokazało, że w sądzie y w osądzeniu metropolita y władcykow nic się przeciw prawu Bożemu, nic przeciw rządowi kościelnemu nie wykroczyło.

|| (117) Przypatrzmyż się porządnie: iesliż y przeciw konfederacyey, abo przeciw zwierzchności krola iego mści w tym przeciw nim postępkowi exces się iaki sstał? Gdzie naprzód od dzieiopisa z wdzięcznością mi to y z podziękowaniem przyjmować przychodzi, że y konfederacyą, na którą drugie towarzystwo iego, a podobno y sam podczas «vkrzyżuy» woła, teraz, iakoby się z nią pokumawszy, na świadectwo za sobą ciągnie, y zwierzchności i. k. m. pana naszego mściwego ochrania, rozny od tych, którzy się, z iego podobno cechu, w inszych państwach z nożykami y z pugiłami na krole pomazańce Boże rzucają. Lecz co się tycze konfederacyey, niewiem, nie będzie li tego z nią się pokumania żałował, gdy mu okaże, że namniey go w rozumieniu iego nie wspomaga, odstępnych władcykow nie zasłania, y osob, na synodzie Brzeskim zgromadzonych, względem postępkowi przeciw tym odstępcom wczynionego, nic nie obwinia.

тые, которые при томъ были. Посвѣдчаютъ того и декретъ, который сами духовные списали и обволали. Посвѣдчаютъ шкриптъ синодалный, до книгъ трибунальныхъ вел. в-з. Лит. засвѣжа отданный, который ся выше вписалъ Посвѣдчаютъ поселства до крол. его мил. и до обывателейъ Коронныхъ и княз. Лит. на сеймики згромаженныхъ, съ того синоду выправленные, въ в[о]-торыхъ же не свѣтскіе, але духовные тое митрополита и владыкъ ||(77) отсуженье уряду отпраовали—достаточно доложено.

Южь ся тогда дотоля показало, же въ судѣ и отсуженью митрополита и владыковъ ничего ся противъ праву Божему, ничего противъ раду костелному не вырочило.

Присмотрѣмося порядне: еслижь и противъ конфедераци, albo противъ звирхности короля его милости въ томъ противъ имъ поступку выступокъ ся явий сталъ? Гдѣ напередъ отъ дѣпися зъ вдячностью мнѣ тое и съ подявованьемъ приймовати приходитъ, же и конфедерацию, на которую другое товариство его, а подобно и самъ подчасъ «укрижуй» волаетъ, теперъ, якобы ся зъ нею покумавши, на свѣдѣцтво за собою тягнетъ и звѣрхность его кр. милости пана нашего милостивого охороняетъ, розный отъ тыхъ, которые ся, зъ его подобно цеху, въ иншихъ панствахъ зъ ножиками и съ пуйнальми на королѣ помазанци Божии порывають. Лечь што ся тычетъ конфедераци, не вѣдаю, не будетъ ли того зъ нею ся покуманья жаловаль, вгды ему покажу, же намнѣй его въ разумѣнью его не вспомагаетъ, отступныхъ владыковъ не заслоняетъ, и особъ, на синодѣ Берестейскомъ згромаженныхъ, взглядомъ поступку противъ тымъ отступникомъ учиненного, ничего не обвиняетъ.

Takci iest wprawdzie, że konfederacya wolności nabożeństwa w państwach krola iego mści postrzega, tak iest, iako dzieiopis przypomina, że bronі tego, aby nikogoż o wiarę nie pсenowano, a co więtsza—odmiany y wprowadzania rozney wiary w kościelech pozwala. Ale trzeba wiedzieć y wważyć, iakiego pсenowania o wiarę bronі y kędy odmiany wiary pozwala? Abowiem rzecz iest pewna, że nie wszelkiego pсenowania bronі y nie wszędy odmiany pozwala. Bo zwyczaj, który iest wykładaczem praw, świadczy, że nie bronі pсenowania duchownego nad tymi, którzy na to zarabiaią. Bo takowi od duchownych tego nabożeństwa, do ktorego się odzywaią, taką karnią, na iaką zarobia, pсenowani być mogą. Zaczyn nie wadzi nic konfederacya, iako baczmy, suspensiam, degradacyam y kłatwam, ktore Rzymskiego ||(118) nabożeństwa biskupi na swe występne owieczki zwiłaszcza na duchowne wydaią; nie wadzi nawet Ewanielickiemu, abo y Nowokrzeczeńskiemu ze zborow wyłączeniu. Czego snadź poniekąd względem on paragraf, ochraniający zwierzchności przełożonych nad poddanymi y wolności karania nieposłusznych etiam in spiritualibus (też y w duchownych rzeczach) pozwalaiający, w konfederacye iest przypisany.

Co się zaś tycze odmiany w kościelech, y ta że nie wszędzie iest pozwolona—świadczą słowa konfederacye, w ktorey tego dołożono, aby wszystkie beneficya, iuris patronatus regij praelaturarum ecclesiasticarum, iako arcybiskupstw, biskupstw y inszych wszelakich beneficyi, były dawane nie inszym, jedno Rzymskiego kościoła klerikom; a beneficya kościołow Greckich — ludziom teyże Greckiey wiary dawane być maią. Gdy by tych słow w konfederacye nie

Такъ есть вправдѣ, же конфедерація волности набоженства въ панствахъ ||(об. 77) кр. его милости перестерегаеть, такъ есть, яко дѣвпись припоминаеть, же. боронить того, aby никого о вѣру не карано, а што болше — отмѣны и впроваженья розной вѣры позволяеть. Але треба вѣдати и уважити, якого каранья о вѣру боронить и гдѣ отмѣны вѣры позволяеть? Або вѣмъ речъ есть певна, же не всякого каранья боронить и не всюды отмѣны позволяеть. Бо звычай, который есть выкладачемъ правъ, свѣдчить, же не боронить каранья духовного надъ теми, которые на тое заробляють. Бо таковыя отъ духовныхъ того набоженства, до которого ся отзываютъ, такимъ караньемъ, на якое заробять, карани быти могутъ. Зачимъ не вадитъ ни чо-го конфедерація, яко бачимо, отлученьямъ, зверженьямъ и клятвамъ, которые Римского набоженства бискупы на свои выступныи овечки з[в]лаща на духовные выдають; не вадитъ наветъ Евангелицеому, албо и Новохрещенскому отъ зборовъ вылучанью. Чого снать якобы взглядомъ онъ паракграфъ, охраняющийъ звирхности предложенныхъ надъ подданными и волность каранья непослушныхъ тежъ и въ духовныхъ речахъ позволяющийъ, въ конфедераціи есть приписанъ.

Што ся засъ тычетъ отмѣны въ костелѣ, и тая же не всюды есть позволена — свѣдчатъ слова конфедераціи, въ ко||(78)торой того доложено, aby всѣ добра, подаванья королевъ предложенствъ костелныхъ, яко арцибискупствъ, бискупствъ и иншихъ вшелякихъ добръ, были даваны не иншимъ, одно Римского костела клирикомъ; а добра костеловъ Греческихъ—людемъ тоеежъ Греческой вѣры даваны быти мають. Кгды бы тыхъ словъ въ кон-

było przypisano, tedy owo pozwolenie odmiany w kościelech na wszystkie beneficya było by się ściagało, y iuż za tym Grek, Ewanielik, abo Nowokrzczeniec, gdzie by był na krola przychylnego trafił, mógłby się być nie odrzekać na opatstwie, biskupstwie, abo y arcybiskupstwie siedzieć. Ale że te słowa przypisano, przetoż że żaden inszy, krom Rzymianina, na takie beneficya nie wstępuje, y gdy który z biskupow abo inszych prałatow, na nie wstąpiwszy, do inszey się wiary przychyli, że zатым zaraz od beneficium odpada, — wi[e]damy. Nie ściaga się tedy wolność odmiany czynienia, wedle konfederacyey, tylko do tych beneficy, ktore nie w krola iego mści, ale inszych świętskich obywatelow poddanych k. i. mści są podawaniu.

Zaczmy my, religiey Greckiey ludzie, acz z żaloscią na to patrzmy, co ty, dzieiopisie, przypominasz, iż siła cerkwi iest heretictwem zmazanych, iednak, iż podawanie w tych cerkwiach || (119) nie krolowi iego mści, ale szlachcicom służyło, a szlachcicy odmianę w nich za pozwoleniem konfederacyey czynili, — což rzecz? radzi-nie-radzi milczeć musimy! Iako też z drugiey strony nie nie mowimy, choć z wzdychaniem widząc, a ono papiestwo do drugich cerkwi, [w] podawaniu szlacheckim będących, przez szlachcice papieżniki wprowadzone bywa. Ale tu, gdy metropolit y władykowie, mający beneficya, w podawaniu krola i. m. będące, od tey religiey, na którą te beneficya są nadane, odstąpili y odmianę (iako się niżej w osobnym rozdziale pokaże) w cerkwie wprowadzając, — iakoż się konfederacyą, która tego iawnie y mianowicie zabrania, zasłaniać mogą? Abo, iako my o to dobrym summieniem, kochając się w reli-

федерации не было приписано, тогда оное позволение отиѣны въ востелѣхъ на всѣ добра было бы ся стягало, и южъ затымъ Грекъ, Евангеликъ, албо и Новокращенецъ, егды бы былъ на крoля прихилного трахвилъ, могъ бы ся былъ не отрѣкати на опатствѣ, бискупствѣ, албо и арцибискупствѣ седѣти. Але же тыи слова приписано, протожъ же жадець иншій, кромъ Римлянина, на такіе добра не вступуетъ, и егды который зъ бискуповъ албо иншихъ преложонныхъ, на нихъ вступивши, до иншей ся вѣры прихилеть, же затымъ заразъ отъ добръ отнадаеть, — вѣдаемо. Не стягається тогда волность отиѣны чиненья, ведугъ конфедераци, толко до тыхъ добръ, которые не въ короля его мил., але иншихъ свѣтскихъ обывателей подданныхъ кр. его милости суть подаванью.

Зачимъ мы, Греческой релѣи люде, ачъ зъ жалостью на тое смотримо, што ты, дѣписе, припоминаешъ, ижъ много церквей естъ еретицъ (об. 78) ствомъ змазанныхъ, однакъ, ижъ подаванье въ тыхъ церквахъ не королеви его милости, але шляхтичомъ служило, а шляхтичи отиѣны въ нихъ за позволеньемъ конфедераци чинили, — штожъ речі? ради-не-ради молчати мусимо! Яво тежъ зъ другой стороны ничего не мовимо, хотъ зъ воздыханьемъ видачи, а оное папѣжство до другихъ церквей, въ подаванью шляхетскомъ будучихъ, черезъ шляхтичовъ папѣжники впроважено бываеть. Але тутъ, егды метрополитъ и владыкове, маючи добра, въ подаванью кр. его милости будучіе, отъ тое релѣи, на которую ты добра суть наданы, отступили и отиѣну (яко ся ниже у особномъ роздѣлѣ покажетъ) у церковъ впроважують, — явожъ ся конфедерацию, которая того явне и меновите забороняеть, заслоняти мо-

giey swey, y z dobrą sławą, kochając się w prawach y wolnościach swoich, mileżeć, iako nie mowić, iako temu nie zabiegać mamy?! Toć iednak mowimy y zabiegamy, mowimy y zabiegamy skromnie, wszystko czyniąc z ochrania- niem konfederacyey y z poszanowaniem maiestatù iego krolewskiej mñci, y dla tego nie rzuciliśmy się mocą na metropolita y władyki, krwie śmy ich nie przelali y nie przelewa: y, dla odmiany wiary, a nie tylko gwałtu im dla tego nie czynimy, ale też względem włas- nych osob ich, to iest, ile ieden z nich Michałem, drugi Hipatim, trzeci Czury- łem, czwarty Grzegorzem, piąty Dionizim, szosty Ionaszem (nie względem metropoliey abo władystw) wiary im odmieniać nie bronimy. Niech kiedy się na to vdali, będą papieżnikami, ale nie nam, tylko sobie! Nas do tegoż pretextem iurisdicyey swojey niéchay nie przy- wodzą y nie przymuszają! Chciał się im mieć chleb, chciał się im podwyższenia dostoiestwa, niechże ie nie od nas, ktorych odstąpili, mają, ale od tych, do ktorych przystali! Naszym beneficiam ||(120) kościołow Greckich, ktore ludziom tylko Greckiey wiary należą, aby dali pokoy, aby się z nich nie cieszyli—tego potrzebuemy, tego pragniemy.

Wszakże iednak tego pragnąc, vmie- my się swą piędźią mierzyć, w krola iego mñci władzą skwapliwie nie wry- wamy się, nie rzucamy się do gwałtu, nie wieżdżamy im w te maieństwo, mo- cą ich z tych beneficij, iako oni nas, nie wypychamy! Ale co? Wiedząc, iż krol iego mñć tych beneficij iest ро-

гутъ? Албо, яко мы о то добрымъ су- мѣньемъ, кохаючися въ релѣи своей, и зъ доброю славою, кохаючися въ правахъ и волностяхъ своихъ, молчати, яко не мовити, яко тому не забѣгати маемо?! Хоть однакъ мовимо и забѣ- гаемо, [мовимо и забѣгаемо] скромне, все чинячи зъ охроненъемъ конфедера- цїи и съ пошанованъемъ маестату его кр. мил.,—и для того не торгнули есмо ся моцью на митрополита⁵ и владыки, крови есмо ихъ не пролили и не про- ливаемо, для отмѣны вѣры, а не толко кгвалту имъ для того не чинимо, але тежъ || (79) взглядомъ власныхъ особъ ихъ, то есть, иле одинъ зъ нихъ Ми- хайломъ, другій Ипатїемъ, третїй Чу- риломъ, четвертїй Григорїемъ, пятїй Дѣнисомъ, шостїй Іона (не взглядомъ митрополїи албо владыцствъ) вѣры имъ отмѣнати не боронимо. Нехай коли ся на то удали, будутъ пагѣжниками; але не намъ, толко собѣ! Насъ до того по- крытьемъ зверхности своей нехай не приводятъ и не примушаютъ! Хотѣлося имъ мѣти хлѣбъ, хотѣлося имъ под- вышенья достоенства, нехайже ихъ не отъ насъ, которыхъ отступили, мають, але отъ тыхъ, до которыхъ пристали! Нашимъ добрамъ церквей Греческихъ, которми людемъ толко Греческой вѣры належать, aby дали покой, aby ся зъ нихъ не тѣшили—того потребуемо, то- го прагнемо!

А тавъ однакъ того прагнучи, умѣ- емо ся своєю пядью мѣрити, у кр. его мил. власть сквалливе не вриваемося, не мечемося до кгвалту, не увѣждаемо имъ въ тые маестности, моцью ихъ съ тыхъ добръ, яко они насъ, не выпи- хаемо! Але што? Вѣдаючи, ижъ его кр. мил. тыхъ добръ есть подавцею, вѣ-

⁵ Въ старопечатномъ экземплярѣ: «митрополита».

dawcą, wiedząc, iż iego szafunkowi od rzeczypo[spo]lity są powierzone, wiedząc, iż on iest przysięgłym stróżem praw y swobod naszych, — do niego żeśmy się też wciekli, iegośmy prosili, y dotąd cierpliwie prosimy, y z skwierkiem zebrzemy, aby, według przywileiów, narodowi Ruskiemu y Litewskiemu nadanych, wrzędow duchownych religiey Greckiey nie zatłumiał; zebrzemy, aby iawne odstępniki od chleba, im iuż nienależącego, odstrychnąwszy, insze, ktorzyby właśnie religiey Greckiey byli, metropolita y władyki, wedle konfederacyey, na te beneficya nam podać raczy! Azaż tu co iest przeciw zwierzchności krola iego mści? Azaż raczej nie zamyka się w tym vszanowanie maiestatu iego takie, iakie wiernym y pana miłującym poddanym przystoi? Ieslibys to neuszanowaniem nazwać chciał, że wprzod nim prosba iaka do krola iego mści była, dekret odsądzenia wrzędu przeciw nim zakroczył, tedy niesłusznie byś nas y w tym winował. Bo przed synodem siłaliśmy, choć nie tymiż słowy (bośmy ieszcze nie wiedzieli co się w metropolita y władyki wlewało), ale na tąż notę prośb y instancyey przez posły swe względem zatrzymania całosci religiey naszej do krola iego mści czynili. Ale niechby tak dobrze było, żeby prośbę poprzedził dekret, odsądzaiący metropolita y władyki wrzędu. Azaż by iednak y w tym || (121) się co przeciwko władzy krola iego mści wykroczyło? By namniey! Bo insza rzecz iest wrząd, insza—beneficium do wrzędu dla dobrego iego odprawowania przyłączone. Wrząd właśnie od duchownych przy święceniu, beneficium zaś nie od duchownych, ale od k. i. m. dawane bywa. A pospolicie k. i. m., w dawaniu komu beneficium sposobność odprawowania przezeń wedle potrzeby wrzędu,

даючи, ніж его шафункови отъ речи посполитое суть повѣрены, вѣдаючи, ніж онъ естъ присяглымъ сторожемъ правъ и свободъ нашихъ,—до негосмы ся тежъ утекли, его есмо просили, и дотоля терпеливе || (об. 79) просимо, и съ плачемъ просимо, абы, ведлугъ привилеовъ, народови Рускому и Литовскому наданныхъ, урядовъ духовныхъ релѣи Греческой не затлумялъ; просимо, абы явные отступники отъ хлѣба, имъ южъ належачого, отстрыкнувши, иншіе, которые бы власне релѣи Греческой были, митрополита и владыки, ведлугъ конфедерации, на тые добра намъ подати рачиль! Аза тутъ штѣ естъ противъ зверхности кр. его мил.? Аза дѣлѣи не замыкается въ томъ уважанье маестату его такое, яко вѣрнымъ и пана милующимъ подданнымъ пристойтъ? Если бысь тое неушанованьемъ назвати хотѣлъ, же впередъ нижъ прозба такая до кр. его мил. была, декретъ отсуженья уряду противъ нимъ загородилъ, tedy неслухине бысь насъ и въ томъ виновалъ. Бо нередъ синодомъ многосмы, хотъ не темижъ словы (бо смы еше не вѣдали штѣ ся въ митрополита и владыки вливало), але на туюжъ ноту просьбъ и поширанья черезъ послы свои взглядомъ задержанья чалость релѣи нашей до кр. его мил. чинили. Але нехай бы то такъ добре было, же бы прозбу попередилъ декретъ, отсужающій митрополита и владыки уряду. Аза бы однакъ и въ томъ ся штѣ противъ власти кр. его мил. wykrocило? Бы намнѣи! Бо иншая естъ речъ урядъ, инша—добра до уряду для доброго его отправованья при (80)лучено. Урядъ власне отъ духовныхъ при посвященью, добра засъ не отъ духовныхъ, але отъ кр. его мил. даваны бывають. А посполите кр. его мил., въ даванью кому

iesliż nie swymi, tedy iednak cudzymi (zwłaszcza tych, ktorzy religiey, ktorey są przednieyszymi nasladowcami) oczyma zwykł vpatrować. Zaczym snadź y list w te słowa pisany iednemu religiey Greckiey senatorowi dać raczył:

«Zygmunt III, z Bożey łaski krol Polski, wielkie xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudskie, Iflant-
skie, etc. y krolestwa Szwedskiego nabliższy dziedzic y przysły krol.

«Iasniewielmożny, vprzeymie nam mi-
ły! Iakoś nas vprzeymość wasza vżywał, żebyśmy nie dawali vřzędow duchow-
nych religiey Greckiey, iedno na zale-
czenie vprzey[mości] w. Tedy, mając
wzgląd na zasługi vprzey[mości] w. y
przodkow vprzey[mości] w. ku tey r. p.,
radzi na to pozwalamy, że tylko na
zalecenie vprzey[mości] w. takie vřzędu
religiey Greckiey ludziom zasnym y
pobożnym dawać będziemy. Żadamy
przytym vprzey[mości] w. być dobrze
zdrowego. Dan w Warszawie, dnia 21
miesiąca października, roku Pańskiego
M. D. XC. II, panowania naszego roku
piątego».

Z tego listu pokazuje się to, com
wyższej powiedział: że beneficium choć
iest rozne od vřzędu, iednak do vřzędu
się wiąże; y że za tym krol iego m. w
dawaniu komu beneficium sposobność
odprawowania prze||(122)zeń vřzędu
zwykł vpatrować. Czego względem my,
Greckiey religiey szlachcicy, w niektó-
rych woiewodztwach wolność obierania
sobie duchownych przełożonych przy-
wileymi mamy warowaną. Przydam
ieszcze y to, że snadź nigdy k. i. m.
przed odjęciem vřzędu nie zwykł benefi-
cium odbierać, a inszemu podawać,
ale pospolicie, za odeszciem vřzędu,

добръ способность отправовања через
него ведлугъ потреби уряду, еслижь
не своими, тогда однакъ чужими (звля-
ща тыхъ, которые релѣи тое, которой
суть передвѣйшими наслѣдовцами) очи-
ма звычь усмотровати. Зачимъ снать и
 листь въ тии слова писанный, одному
релѣи Греческой сенаторови дати ра-
чиль:

«Жыггимонтъ Третій, зъ ласки Бо-
жей кр. Пол[скій], и проч[ая].

«Ясневелможный, упрійме намъ ми-
лый! Якось насъ упріймость ваша
уживаль, жебысмы не давали урядовъ
духовныхъ релѣи Греческой, одно на
залецанье упріймости вашей. Тогда,
машчи взглядъ на заслуги упріймости
вашей и продковъ упріймости вашей
ку той речи посполитой, ради на то
позволяемо, же толко на залецанье
упріймости вашей такии уряды релѣи
Греческой людемъ зацнымъ и побож-
нымъ давати будемо. Жадаемо притомъ
упріймость ваш., быти добре здорового.
Данъ у Варшавѣ, дня 21 мѣсеца окте-
бра, року Божего 1592, панованья на-
шого рокъ 5».

Съ того листу показуется то, штожь
выше повѣдѣлъ: же добра хоть суть
розны отъ уряду, однакъ до уряду ся
вяжутъ; ижь затымъ кр. его мил. въ
даванью кому добръ способность отпра-
вовања черезъ него уряду звычь усмо-
тровати. Чого взглядомъ мы, Греческой
релѣи шляхтичи, въ нѣкоторыхъ вое-
водствахъ волность обирања ||(об. 80)
собѣ духовныхъ преложныхъ приви-
лейми маемо варованую. Придамъ еще
и то, же снать николи кр. его мил.
передъ отнятьемъ уряду не звычь добръ
отбирати, а иншему подавати, але по-
сполите, за отходомъ уряду, отходять

nich; a przed się tego obrazą maiestatu krola iego mści nie zową. Vražonemu sarkac, vkrzywżdonemu protestować się, vbitemu płakać — gdzieby ieszcze nie miało być wolno, iużby to że wszecz miar doskonała była niewola!

Widzis[z] tedy, dzieiopisie, że nas niebacznie y niesłusznie o spisy na protestacye winuiesz?! Widzisz, że metropolit z władykami występniemi miał w Brześciu na synodzie należne forum y należne sędzie?! Widzisz, że w postępku, przeciw nim vczynionym, iako przeciw prawu Bożemu y kościelnemu, tak y przeciw konfederacyey y przeciw zwierzchności k. i. m. excessu niemasz?!

Coż tu daley rzeczesz? Podobno, ieszcze powiesz, że ten postępek był przeciw rozumowi? Ale iako go przeciw rozumowi nazwać możesz, gdym ci iuż pokazał, że prawu Bożemu y rządowi kościelnemu, y prawu Koronnemu nie iest przeciwny?

Rzeczesz, że nie k-rzeczy, aby syn na oycu prawo stawić miał? Przyznawam. A przyznawszy, zaraz ci ku zawstyżeniu twoich naświętszych panow, abo ciebie samego przypominam, iako, choć to nie k-rzeczy, przed się, za namową Paschaliusza papieża, Henrych V na Henrycha IV, Rzymskiego cesarza, syn na oycu, nie tylko prawo stawił, ale y nad nim się pastwił². A przedsię pochlebcy dworu Rzymskiego, iakimeś też ty iest, nie niecnotą, ale cnotą nieladaiaką to zwali.

Rzeczesz, że nie k-rzeczy, aby poddany zwierzchnego przełożonego miał sądzić? Y toć przyznam. Ale tylko o tej zwierzchności, ktora absolute, nie o

панствъ кр. его мил. есть безъ нихъ; а предся того образом маестату кр. его мил. не зовуть. Ураженому стогнати, уеривжоному протестоватися, битому плакати — гдѣ бы еще не мѣло быти волно, иужъ бы то зо всѣхъ мѣръ досконалая была неволя!

Видишь тогда, дѣенесе, же насъ небачне и неслушне о списы на протестацыи винуешь?! Видишь, же митрополитъ зъ владыками выступниими мѣлъ въ Берестю на синодѣ належный розсудокъ и слушныи судиѣ?! Видишь, же въ поступку, противъ нимъ учиненомъ, яко противъ праву Божему и костелному, такъ и противъ конфедерации и противъ зверхности кр. его мил. выступку ниماشъ?!

Штожь тутъ далѣ речешъ? Подобно, еще речешъ, же тотъ поступокъ былъ противъ розумови? Але яко его противнымъ розумови назвати можешъ, ||(об. 81) бомъ тобѣ иужъ показалъ, же праву Божему и рядови костелному, и праву Коронному не есть противный?

Речешъ, же неслушне, абм сынъ на отца право ставити мѣлъ? Признавам. А признавши, заразъ тобѣ ку завстыженью твоихъ насвятшихъ пановъ, албо тебѣ самого припоминаю, яко, хоть то неслушне, предся, за намовоу Паскала папѣжа, Генрикъ 5 на Генрика 4, Римского цесара, сынъ на отца, не толко право ставилъ, але и надъ нимъ ся паствилъ³. А предся похлѣбцы двору Римского, якимъ и тысь есь, не нецнотю, але цнотю неледаекою тое звали.

Речешъ, же неслушне, абм подданный зверхного преложеного мѣлъ судити? И тое ти признаю. Але толко о той зверхности, которая згола, не о той,

² Auentinus, Annalium Boiorum, lib. 5 et 6; Robertus Anglus, in vita Paschalis II.

³ Авентинъ, въ лѣтопис. кн. 5 и 6; Робертъ—«О животѣ Паскала».

tey, która z vnową y warunkiem kondyciy iakich panuje. Bo taka, gdy vnovie nie dosyć czyni, y poddanych są dewi poniekąd podlega.

Rzeczysz, że nie k-rzeczy, aby niższy wyższego, biskup patriarchę, patriarcha papieża — są ||(124)dzie y wyklinać miał? A ia zaś rzekę, że to raczej nie k-rzeczy, iż ty Włodzimirskiemu, Łuckiemu, Połockiemu, Pińskiemu y Chełmskiemu władynom nad Lwowskim y Przemyśkim władykami, którzy im we wszem nie tylko są równi, ale y względem mieysca, y względem vrodzenia, y względem lat przed niektórymi z nich przodkuia, władzą rozmaita, zwierzchność y wyższość przypisujesz. Więc y to nie k-rzeczy, że się w tym nie baczysz, co tenże Hieronim, Łaciński doktor, który przezbityry z biskupy porównawa, y o równości episkopow abo władkow iednych z drugimi napisał ¹. Co też y w dekretach wpisano: «gdziekolwiek by był (powieda) biskup, choć w Rzymie, choć w Engubium, choć w Konstantynopolu, teyże iest godności, zasługi y kapłaństwa. Možność bogactw y vbstwa niskość ani wyższym, ani niższym biskupa nie czyni, ale wszyscy następnikami apostolskimi są».

Nie k-rzeczy y to, że się w tym nie baczysz, iż nie tylko równy od równego, ale y wyższy mieyscem od niższego (iako iest metropolit od władkow), za występkiem y niecnotą, sstawa się ieszcze niższym, y iako luciper z nieba spada, a pasterz niższy wyższego, gdy się w wilka przewierzgnie, od trzody, aby iey nie szarpał, odganiać może.

которая съ умовою и warunkiemъ кондиций якихъ пануеъ. Во такая, кгда умовъ недосытъ чинитъ, и подданныхъ судови якобы подлегаеъ.

Речешъ, же неслухне, абы нижшій вышшого, бискупъ патриарку, патриарка папѣжа—судити и выклинати мѣлъ? А я зашь реку, же то болше неслухне, ижъ ты Володимирскому, Луцкому, Полоцкому, Пинскому и Холмскому владыкомъ надъ Львовскимъ и Премыскимъ владынами, которые ижъ во всемъ не толко суть равни, але и взглядомъ уроженья, и взглядомъ гѣтъ предъ нѣкоторыми съ нихъ продууть, влестъ ||(82) романтиу, зверхность и нижность приписуеаъ. И то неслухне, же ся въ томъ не бачишь, што тотъ же Еронимъ, Латинскій докторъ, который презвитеры и съ бискупы поровноваеъ, и о ровность епископовъ або владыковъ одныхъ съ другими написаеъ ². Што тежъ и въ декретахъ писано: «гдѣ болвекъ бы былъ (повѣдаеъ) бискупъ, хотъ въ Римѣ, хотъ въ Рекгу ³, хотъ въ Костантинополю, тоеаъ естъ годности, заслуги и иерейства. Можность богатствъ и убовства низкость али вышримъ, али нижшимъ бискупа не чинитъ, але всѣ наступниками апостолскими суть».

Неслухне и то, же ся въ томъ не бачишь, ижъ не толко равний отъ равного, але и вышшій мѣсцемъ отъ нижшого (яко естъ митрополитъ отъ владыковъ), за выступкомъ и нецнотомъ, ставается еше нижнимъ, и яко сатана съ неба спадаеъ, а пастыръ нижшій вышшого, кгда ся у волка перевернетъ, отъ череды, абы ей не шарпалъ, отчоняти можетъ.

¹ In epistola ad Euagrium. Dist. 93. Can. legimus.

² Въ листѣ до Евагрія, въ грани 93. ³ На полѣ посвяено: «Рекъ мѣстечко плохое было».

Nie k-rzeczy y to, że to, co bywało, za niepodobną rzecz masz, to iest, aby patriarcha papieża mógł wyklinać. Iuż ci się to wyższej pokazało, że nie tylko patriarcha, ale y inazy niższy biskupowie na synodach papieża wyklinali. A do wyższej wspomnionych siedm przykładów przyłożyć ieszcze dla cetna osmego—Juliusza papieża, ktorego Oryentalni biskupi exkommunikowali ⁴. Przyłożył bym ci y arcybiskupa Gnieźnieńskiego, co w Lowiczu za naszey pamięci papieża zaklinał; alebyś to, podobno, choć prawda, w żart sobie obrocił. Mianowicie iesliż ||(125) papieża, co by go patriarcha wyklił, chcesz wiedzieć, mianuięć iednego Leona, od Dioszkora Alexandriyskiego ⁵, drugiego Wigiliusza od Menny Konstantynopolskiego patriarchow wykłete.

A zатым твой argument inwertowawszy, tak konkluduię: patriarcha mogli papieża exkommunikować; władyka Lwowski y Przemyski przeciw metropolicie są, iako patriarcha przeciw papieżowi; przetoż Lwowski y Przemyski władykowie, ile drugie wszystkie duchowienstwo z sobą mając, mogli by byli metropolita exkommunikować, a pogotowiu mogli go z wżędu złożyć.

Po tey konkluzyej, zaraz y rozdział tak zamykam: ponieważ postępek Brzeski przeciw metropolicie y władynom odstępnym nie tylko konfederacyej y zwierzchności k. i. m. nie iest przeciwny, ale y z prawem Bożym, y z prawem a zwyczajem kościelnym, a zатым y z rozumem zgodny; przetoż niesłusznie mu dzieiopis, fałszem robiąc, przygania. A ktemu, iż tym postępkem, tak słusznym, metropolit y władykowie wżędow duchownych odsądzeni są, —

Неслушне и то, же то, што бывало, за неподобную речъ масишь, то есть, абы патриарха папѣжа могъ выклимати. Южь тобѣ ся выше показало, же не только патриарха, але и иншыя нижеше бискупове на синодахъ папѣжа выклинали. А до вышеше вспомненныхъ семи прикладовъ приложить еше осмого — Юлія папѣжа, которого Восточніе епископи отлучили ⁶. ||(об. 82) Приложилъ бымъ и арцибискупа Гнѣзденского, што въ Ловичу за нашей памяти папѣжа заклинали; але бысь то, подобно, хотъ правда, въ жартъ собѣ обернулъ. Меновите еслижь папѣжа, што бы его патриарха выклилъ, хочешъ вѣдати, меную ти одного Леона, отъ Dioskora Александрийского ⁷, другого Вигилиуша отъ Мены Константинопольского патриарховъ выклятыхъ.

А затымъ твой доводъ вывернувши, такъ замыкамъ: патриарха могъ папѣжа отлучити; владыка Львовскій и Премьскій противъ митрополиту ес[т]ь, яко патриарха противъ папѣжови; протожъ Львовскій и Премьскій владыкове, иле другое все духовенство и съ собою маючи, могли бы были митрополита отлучити, а по-готову могли его зъ уряду зложить.

По томъ сконченью, заразъ и роздѣлъ такъ замыкамъ: понеже поступокъ Берестейскій противъ митрополитѣ и владыкомъ отступнымъ не только конфедераци и зверхности кр. его мил. не естъ противный, але и съ правомъ Божиимъ, и съ правомъ а звычайемъ ко-стелнымъ, а затымъ и зъ разумомъ агодный; протожъ неслушне ему дѣпись, фальшомъ робячи, приганаеть. А ктому, ижь тымъ поступкомъ, такъ слушнымъ, митрополитъ и владыкове

⁴ Sozomenus, lib. 3, cap. 11. ⁵ Dist. 21. Ca. in tantum. Nicephorus lib. 17, cap. 26.

⁶ Сосоменъ, книга 3, глава 11. ⁷ гравъ 21. Нивифоръ, книга 17, 26.

не могли быти почитани, и служение сіе не похощающе прѣз нас не отдаде, и служение сіе іего крѣпко мѣст на іих мѣсто инше прѣложено духовне нам даѣ годзи.

||126) Wtorey części odpowiedzi

ROZDZIAŁ IV.

Iesliż Brzeskim duchownych y swietskich starożytney religiey Greckiey osob sprawom słusznie synodowy dzieiopis przygania, z tey miary, że nie w cerkwi, ale w kamienicy, ktemu że nie przy metropolicie, który synod złożył, ale przy Przemyskim y Lwowskim władkach, którzy własnego podpisu rąk swoich odstąpili, y przy Niceforze, który o szpiegierstwo iest obwiniony y zaręczony, y przy heretikach y z marszałkiem heretickim są odprawowane?

W przeszłych trzech tey wtorey części rozdziałach wywiodła się słuszność y powaga synodu Brzeskiego, przez starożytney religiey Greckiey ludzie odprawowanego. A pokazało się, że na nim były osoby, własnie do niego należące, prawo do rozsądku o nauce y wierze mające y występnych pręłożonych duchownych sądzić y z wżędu składać mogące. Y zaraz na żądanie przeciw temu dzieiopisowe tak się odpowiedziało, że baczny człowiek, podobno, iuż żadney wątpliwości o tym mieć

урядовъ духовныхъ отсуствиемъ суть, — прѣложено далѣи за митрополита и владыки не мають быти почитани, и служение ся || (83) иже послужество черезъ насъ не отдасть, и служение ся его крѣпко на ихъ мѣсте инше прѣложено духовне намъ даѣи годить.

Второй части отвѣда

Роздѣль 4.

Еслижъ Берестейскимъ духовныхъ и свѣтскихъ старожитной релѣи Греческой особъ справамъ служение синодовый дѣеніе приганяеть, съ той мѣры, же не въ церкви, але въ каменицы, ктому же не при митрополитѣ, который синодъ зложилъ, але при Премискомъ и Львовскомъ владыкахъ, которые власного подпису рукъ своихъ отступили, и при Никифорѣ, который о шпигирство естъ обвиненный и прирученный, и при еретикахъ съ маршалкомъ еретическимъ суть отправованы?

Въ прѣшлыхъ трехъ теой второй части роздѣлѣхъ вывелася слушность и повага синоду Берестейского, черезъ старожитной релѣи Греческой люди отправованого. А показалося, же на немъ были особы, власне до него należачіе, право до rozsудку о науцѣ и вѣрѣ мающіе ¹ и выступныхъ прѣложенныхъ духовныхъ судити и съ уряду складати могучіе. И заразъ на заданіе противъ тому дѣенію || (об. 83) такъ ся отвѣдило, же бачный человекъ, подобно, иже жадной вѣрности о

¹ Въ старопечатномъ экземплярѣ ошибка: «науче».

nie może. Dla tych, jednak, którzy nie tak sam grunt, iako więcej leda przysady w rzeczach vpatrować zwykli, ieszcze mu tu w tym rozdziale y na te przygany odpowiem, ktore, względem okoliczności mieysca y inszych tych podobnych, dzieiopis przeciwko pomienionemu synodowi wywiera.

Naprzod to za wielki występек y przyczynę do nagany kładzie, że nie w cerkwi abo w kościele synod się odprawował, ale || (127) w kamiennicy abo w domu, a co większa — w domu, w którym, za starostw heretickich, bluźnierstwa przeciw Bogu mieszkają.

Na tę naganą nim właśnie odpowiem, y nim dam sprawę: dla czego się to stało co gani? Pytam dzieiopisa: co rozumie teraz w nowym zakonie, czy mieysce od ludzi y od spraw, czy ludzie y sprawy od mieysca swoje świętobliwość, ozdobę, powagę y zawołanie biorą? Iesliż mieysce od ludzi y od spraw świętobliwość y ozdobę bierze, — czemuż względem okoliczności mieysca ludziom pobożnym, dla dobrych rzeczy zgromadzonym, y sprawom ich świętobliwym przyganiać smie? Iesliż więc ludzie y sprawy od mieysca świętobliwość y powagę biorą, y iesliż zatym do odprawowania świętobliwych spraw nie każde mieysce iest sposobne, — pytam: czemu Christus Pan nie tylko w kościele, ale na gorach, w puszczech, na wodach y inszych tym podobnych lada mieyscach, nawet y w bożnicach bezbożnych Żydow nauczał, y insze świętobliwe rzeczy odprawował? Pytam: czemu one Samaritanke, chwałę Bożą także do podłego mieysca przywieszuiąca, zganił? Pytam: czemu na wszelkim mieyscu wiernym swym Christus P. przytomność swą obiecał, gdziekolwiek się iedno dway abo trzy w imię Iego

томъ мѣти неможеть. Для тыхъ, однакъ, которые не такъ самый вгрунтъ, яко болше леда присады въ речахъ усмотровати zwyкли, еше ему тутъ въ томъ роздѣлѣ и на тые приганы отповѣмъ, которые, взглядомъ околичности мѣстна и иншихъ тыхъ подобныхъ, дѣписисъ противъ помененому синодови приночасть.

Напередъ тое за великій występекъ и причину до наганы кладеть, же не въ церкви албо въ костелѣ синодъ ся отправовалъ, але въ каменници албо въ дому, а што болше — въ дому, въ которомъ, за старость еретицкихъ, блюзвѣрства противъ Бога мѣшкали.

На тую пригану покола власне отповѣмъ, и покола дамъ справу: для чо го ся тое стало што ганить? Пытаю дѣписиса: што розумѣеть теперь въ новомъ законѣ, чи мѣсце отъ людей и отъ справъ, чи люди и справы отъ мѣсца свою святобливість, оздобу, повагу и заволанье берутъ? Еслижъ мѣсце отъ людей и отъ справъ святобливість и оздобу беретъ, — чомужъ взглядомъ околичности мѣсца людямъ побожнымъ, для добрыхъ речей згромажоннымъ, и справамъ ихъ святобливымъ приганяти смѣеть? А если люди и справы отъ мѣсца святобливість и повагу берутъ, и еслижъ затымъ до отправованья святобливыхъ || (84) справъ не каждое мѣсце есть способно, — пытаю: чому Христось не толко въ костелѣ, але на горахъ, въ пущахъ, на водахъ и иншихъ тымъ подобныхъ леда мѣсцахъ, наветъ и въ божницяхъ безбожныхъ Жидовъ научалъ и иншіе святобливые речи отправовалъ? Пытаю: чому оную Самаританку, хвалу Божую также до подлого мѣсца привязуючую, зганилъ? Пытаю: [чому] на всякомъ мѣсцу вѣрнымъ своимъ Христось притомность свою обѣцалъ, гдѣ

згромадза? ¹ Друга pyтан о аpосто-
лех: чeмy до cнoдy cвoйoгo, чeмy
до мoдлитв, чeмy до нaуцaнiя лyдкi
y до iншyх cвiтoбливyх cпpав нaйeyc
coбe acрyпoлoce з дoмнiсaнeй iакoй
cвiтoцi y пoвaтнoцi нe вpатoвaли y
нe oблeрaли, y чeмy нiмi нe бpакo-
вaли, aлe Пaнy Бoгy y чхвaлe Ieгo
вcлyгoвaли, нa вcьoлкiм мiecцy, былe
cпocoбнyм, чoч y нa тaкiм, нa ктo-
рyм y iншe пoпoлитe cвiетcкiє cпpawy
oдпpawoвaнe бывaлy? Pyтaм: oнe Жy-
дoвcкiє кaплaнoв нa мiecцax cвiтo-
бливyх oдпpawoвaнe cнoдy y нaбo-
жeцтвa — цы мiялy co пpзeд cнo-
дeм y нaбoжeцтвeм пpзeд вiернe
Пaнcкiє в лaдa Вiечeрникy oдпpawo-
вaнyм? Pyтaм: oнe фaлшывe пpзeд фa-
рyзeцaшe в кoцiцe Iepoзoлимcкiм пo-
дaвaнe нaуки — цы мiялy co пpзeд
нaукa, ктoрa Пaвeл cвiтy ² в Aтeниeх
пiервeй в бoжницy Жyдoвcкiє, пoтyм
нa рынкy, a нa oстaтeк y в aрeoпaгy
лyдцoм пoдaвaл? Ieслiз ciє нe кaждe
мiecцe до cвiтoбливyх cпpав зeyдцe,
чeмy тeнжe Пaвeл cвiтy мoви, жe
<чхeц, aбы мeтoвiє мoдлilи ciє нa
вcьoлкiм мiecцy, пoднoшaц рeцe cы-
cтe бeз гнiвa y cвaрy> ³. Чeмy
тeнжe Пaвeл cвiтy ⁴, y Cтeфaн cвiтy ⁵,
a ктeмy в Eзaиaшa пpopoкa ⁶ cам Пaн
Bог гaни тe, ктoрцy до кoцiцoлoв y
cвiтoбливoцe до мiecц пpзyвiцoвaли?
Чeмy Mалaхiяш пpopoк ⁷, o cлaциeх
нoвoгo зaкoнy пpopoкyиaц, мoви, жe нa
вcьoлкiм мiecцy вiелкiє iecт iмiє Bо-
жe, y нa вcьoлкiм мiecцy бyвa мa
oфiарoвaнa oфiарa cыcтa? Nакoнec пy-
тaм o дoктoрцeх cвiтyцх: чeмy лyдцi
пpocтyх oд блeдливoгo cвiтoбливoцi

тoлeбo двa нлн тpи вo нлм Eгo згpо-
мaдaтcя? ⁸ Дpyгoє пытaн o aмocтoгiцкx:
чoмy до cнoдy cвoйoгo, чoмy до мo-
литв, чoмy до нaучeнiя лyдiй н до
нiннiцх cвiтoбливyцх cпpавъ мiцъ
coбъ зъ дoмiцмaнoй лoвoй cвiтoцi н
нoвaжнoцi нe ycмoтpовaли н нe oбл-
рaли, н чoмy нлм нe бpавoвaли, aлe
Гoспoдy Boгy н хвaлъ Eгo ycлyгoвaли,
нa вcьoлкoмъ мiцcлy, тoлeбo cпocoбнoцъ,
хoть н нa тaкoмъ, нa вoтoрoмъ н нe-
нiє нocoлoитыє cвiцкiє cпpawy oгпpа-
вoвaнн бывaлe? Пытaн: oннe Жyдoв-
cкiє мeрeцoв нa мiцcлax cвiтoбливyцх
oтпpawoвaннe cнoдн н нaбoжeцтвa —
чн мiлн нтo пpзeд cнoдoмъ н нaбo-
жeцтвoмъ чeрeзъ мiрннe Гoспoдн въ
лeдa Вeчepникy oтпpawoвaнoмъ? Пы-
тaн: oннe фaлшнвыє чeрeзъ фapиceoвъ
въ вoстeлъ Iepycалимcкoмъ нoдaвaннe
нaуки — чн мiлн нтo мeрeдъ нaукoм,
вoтoрyю Пaвeл cвiтy ⁹ вo Aeницх
пeршe въ бoжницy Жyдoвcкoй, вoтoмъ
нa рынкy, || (oб. 84) a нa oстaтoкъ н въ
aрeoпaгy ¹⁰ лyдeцъ нoдaвaл? Eслeкъ
cя нe кaждoє мiцдe до cвiтoбливyцх
cпpавъ зiдeтъ, чoмy тoтъ жe cвiтy
Пaвeл мoвицъ, жe <чoцeмъ, aбы нy-
жiє мoдлнлcя нa вcьoлкoмъ мiцcлy, нoд-
пocлaчн рyцъ чнcтн бeзъ гнiвy н cвa-
рy>? ¹¹ Чoмy тoтъ жe Пaвeл ¹² н Cтe-
фaнъ cвiтy ¹³, a ктoмy y Иcaиa пpo-
poкa ¹⁴ cамъ Гoспoдъ Boгъ гaннцъ тнцъ,
кoтoрнe Eгo до вoстeлoвъ н cвiтoблн-
вoцe до мiцъ пpивлoвaлн? Чoмy Mа-
лaхiа пpopoкъ ¹⁵, o чaciцx нoвoгo зa-
кoнy пpopoкyицн, мoвицъ, жe нa вcьo-
лкoмъ мiцcлy вeлнкo eцтъ нмa Bожiє, н
нa вcьoлкoмъ мiцcлy бывaeтъ eмy oфiрo-
вaнa oфiрa чнcтa? Nакoнeцъ пытaн o

¹ Act. 15. ² Act. 17. ³ 1 Timot. 2. ⁴ Act. 17. ⁵ Act. 7. ⁶ Esai. 66. ⁷ Malach. 1.

⁸ Дян. 15. ⁹ Дян. 17. ¹⁰ На нoгъ нoлcнeнo: «нццъ». ¹¹ 1 Tim. 2 [ст. 8]. ¹² Дян. 17 [ст. 24]. ¹³ Дян. 7 [ст. 48. 49]. ¹⁴ Иcaia 66 [ст. 1]. ¹⁵ Malach. 1 [ст. 11].

mieysce wpatrowania y na niey się wieszania або polegania odwodzili? Nasz Grecki Hilarion na iednym mieyscu ¹⁶ tak napisał: «о іеднѣ rzecz was napominam, strzeżcie się antychrista. Zle to, że was scian miłość ziedła, y kochanie się w nich ogarnęło; zle, że cerkiew Boża w dachach y w budowaniach wpatrując eziecie; zle, że pod tymi pokoiu imię pokładacie. Ażaz to rzecz wątpliwa, że w tych antychrist siedzieć będzie? Gory, lasy, ieziora y tarasy, iaskinie y przepaści są, mým zdaniem, bezpiecznieysze, abowiem w tych prorocy або mieszkając, або pogrążeni będąc prorokowali». Twoy zaś, dzieiopisie, Łaciński Augustyn gdzieś te słowa wpiisał: «со potым, że, mając się modlić Bogu, mieysca sposobnego y świętego szukasz? Wnętrznosci twoie wyszycь y, wszelką z nich złą pożądlіwość wy|| (129) gnawszy, nagotuy tobie w serca twego pokoiu kaplicę. Chcąc w kościele się modlić, w tobie się modl, a tak się zawsze sprawuy, abyś był Kościołem Bożym: abowiem tam Bog wysłuchawa, gdzie mieszka» etc. Ktore to słowa acz nie o synodziech właśnie są napisane, іеднак із się sprawy świętobliwej zba-wienney, ktorey podobne na synodziech odprawowane bywaią, dotyczą a іawnie pokazuią, że nie ludzie y sprawy od nieуек, але mieysca przez sprawу y ludzie (ozdabiane y) ¹⁷ poświęcane bywaią,—przeto się przypisać to zdało.

Mogłbym przythym siła świętobliwych synodow, nie w cerkwiach, ani w kościelech odprawowanych, przypomnieć, ale, іако rzeczą mniey potrzebną a taką,

доветорохъ святыхъ: чому людей простыхъ отъ блудливого святоблиivosti мѣсть усмотрованья и на нихъ са вѣшанья або polegання отводили? Намъ Греческій Иларіонъ на одномъ мѣсту ¹⁸ такъ написалъ: «о едину речъ васъ напоминаю — стерезетеса антихриста. Зле то, же васъ стѣнь милость обдержить, и коханьеса въ нихъ огорнуло; зле, же церковь Божию въ дахахъ и въ будованью усмотруючи чтите; зле, же подъ теми покою имя покладаете. Аза то речъ вонтпливая, же въ тыхъ антихристъ седѣти будетъ? Горы, лѣсы, озера, вертепы, везенья, іаскинѣ и пронасти, моимъ зданьемъ, безпечнѣйшіе, абовѣмъ въ тыхъ пророцы або мѣшкаючи, або погружени будучи || (85) пророковали». Твой зась, дѣеписе, Латинскій Августинъ гдѣ[съ]тми слова вписалъ: «нигдѣ потомъ, же, маючи ся молити Богу, мѣста способного и святого шукаешъ? Внутрности твои вычисти и, всякую зъ нихъ злую пожадливость выгнавши, наготуй тобѣ въ сердца твоего покою каплицу. Хотячи въ костелѣ ся молити, въ собѣ ся моли, а такъ ся завжди справуй, абмысь былъ Костеломъ Божиимъ: абовѣмъ тамъ Богъ вслухываетъ, гдѣ живеть». Которые то слова хотя не о синодѣ[хъ] власне суть написаны, однакъ, ижъ ся sprawy святоблиивой спасенной, которой подобные на синодѣхъ отправованы бывають, дотычетъ а явне показують, же не люди и sprawy отъ мѣстепъ, але мѣста черезъ sprawy и люди посвячоны бывають,—прото ся приписати то здаю.

Могъ бымы при томъ много святоблиивыхъ синодow, не въ церквахъ, ами въ костелахъ отправованныхъ, припоминати, але, іако речью мнѣй потребною

¹⁶ Contra Auxentium. ¹⁷ Взятое въ скобки пропущено въ переводѣ.

¹⁸ На нокъ: «противъ Авксентіи».

• ktorey dzieiopis przeć nie może, bawić się nie chce, przystępię do dania własnego responsu na to zadanie iego z strony odprawowania synodu w Brześciu nie w cerkwi, ale w domu. Gdzie naprzod to mu przypominam, że synod ten przez vniwersał tylko w Brześciu był złożony bez dołożenia wszelkiego, iеsliż w cerkwi, або gdzie indzie zchadzki na nim odprawować się miały. Zaczum nic się nie zgrzeszyło, choć *y w domu, а nie w cerkwi, kiedy iedno w Brześciu sprawy się synodowe odprawowały. To prawda, że nie mało było tych, którzy by w cerkwi raczey one odprawować byli woleli, y dla tego (iako wyższy napisany szkrypt synodowy obmawia) mało nie cały dzień, w vniwersале ku odprawowaniu synodu naznaczony, w tym domu, ktoremu dzieiopis przygania, do synodowych spraw nie przystępiąc, oczekawali na inszego mieysca, iеsliż by się to nie było zdało naznaczenie, y na iakie siebie do niego przez metropolita wezwanie, або przynamniej na vczynienie wstępku iakiego przezeń do synodu, vmysł mając do niego przybyć, gdzieby co takiego był na kto||**(130)**rymkolwiek mieyscu, а особливо w cerkwi wszczywał. Lecz doczekać się tego nie mogąc, dla zabieżenia temu, aby dzień, do synodu naznaczony, nie był odpłynął y termin spełznął, nielza im było, iedno iuż w tym domu, iako w naprzestrzeniyszym, namowy synodowe odprawować, zwłaszcza vvažыwszy, że odstępnу władька Włodzimirski cerkwie tamteczne w swey mocy mając zawarte trzymał. Zaczum nielza było, iedno przez moc, do nich się dobywać, соby y rozruch iaki wzniecić było mogło y złе rozumienie ich mściam ponosić было musiało. Tego vchodząc, а przyтым wyższej przypominione Christusa Pana, апостолов y докторов святых przy-

а такою, которой дѣвпись прѣти не можетъ, бавитися не хочю, приступую до данья власное отповѣди на тоє задание его зъ стороны отправовањья синоду въ Берестю не въ церкви, але въ дому. Гдѣ напередъ то ему припоминаю, же синодъ тотъ черезъ универсаль толко въ Берестю былъ зложеный, безъ доложенья всякого, еслижъ въ церкви, або гдѣ индѣ скажи на немъ отправоватися мѣли. Зачимъ ||**(об. 85)**ничого ся не згрѣшило, хотъ и въ дому, а не въ церкви, коли одно въ Берестю справы ся сенодовне отправовали. То правда, же не мало было тыкъ, которые бы въ церкви гдѣи оные отправовати были вогѣли, и для того (яко вышей написанный шеринтъ синодовый обмовляетъ) мало не цѣлый день, въ универсаль ку отправовањью синоду назначонный, въ томъ дому, которому дѣвпись приганяеть, до синодовыхъ справъ не приступаючи, ожидали на иншого мѣсца, еслижъ бы ся то не было здадо назначенье, и на якое себе до него черѣзъ митрополита везванье, або принамѣй на учиненье вступку якого черѣзъ него до синоду, умисль маючи до него прибыти, гдѣ бы што таково было на которомъ мѣсцу, а особливо въ церкви вициналь. А ижъ дочекатися того не могучи, для забѣженья тому, абы день, до синоду назначонный, не былъ отплынулъ и терминъ сползнулъ, нѣлзе имъ было, одно ижъ въ томъ дому, яко въ напросторшомъ, намовы синодовые отправовати з[в]лаца уваживши, же отступный владыка Володимерскій церкви тамонные въ своей мочи маючи замеченные держаль. Зачимъ нѣлзе было, одно черѣзъ мочь, до нихъ ся добывати, штобы и розрухъ якій възгнѣтити было могло и злое розумѣнье ихъ милостямъ поносити было мусѣло. Того уходячи, а

клады у powieści на baczeniu mając, w prostym domu synod odprawować woleli, nie pytaiąc się bedliwie o tych, które dzieiopis przypomina, bluźnierstwach, iako tych, które że świętobliwością postępков их wykadzane być, a tak pobożnym sprawam nie właczac miały, mieli pewną nadzieję.

A toć iest krotki respons na pierwszą, względem okoliczności mieysca, przyganę. Który respons dzieiopis dobrze wważwszy, zaraz snadnie y z strony tego się sprawi, dla czego nie spolnie z metropolitom synodowe sprawy ich mśc odprawowali.

By był metropolit do synodowych spraw gdziekolwiek przystępował, a pogotowiu by był ich mści do siebie wzywał, barzo by radzi byli do niego przybyli. Ale iż synodowemu czasowi w próżnowaniu wpływać dopuszczał, iż ani z swey chęci, ani za powodem ich mści, ani ich mści do siebie wzwac, ani do ich mści iść nie chciał, ale się ieszcze czując, że winien, abo po ciełęcych kątach krył, abo iesliż się do cerkwie poiawił, tedy sie w niey haydukami swey fakcyey osadzał. A tak iawnie chronienie się ich mściam pokazował. Coż innego ich mściam przyszło || (131) uczynić, iedno samym iuż w imię Pańskie synodowe sprawy odprawować? Y za zdroźniejszą to rzecz poczytali, niż gdyby go abo po domiech y gospodach cudzych szukać, abo w cerkwi haydukami obtoczonego nachodzić, abo przez moc y gwałt do siebie wciągać y do odprawowania z sobą namow przymuszać byli mieli. Więc nie wiem, co ty, dzieiopisie, na to rzeczesz?

притомъ вышей || (86) припомненны Христа Господа, апостоловъ и докторовъ святыхъ приклады и повѣсти на баченью маючи, въ простомъ дому синодъ отпраовати волѣли, не пытадчися тцаливе о тыхъ, которыхъ дѣпись припоминаеть, блузнерствахъ, яко тыхъ, которые же святобливостью поступковъ ихъ выважены ¹ быти, а такъ пoboжнѣмъ справамъ нешведити мѣли, мѣли певную надѣю.

A то есть короткая отповѣдь на першую, взглядомъ околичности мѣсца, пригану. Которую отповѣдь дѣпись добре уваживши, зараз snadне и зъ стороны того ся справить, для чего не сполне зъ митрополитомъ синодовне sprawy ихъ мил. отпраовали.

Бы былъ митрополитъ до синодовыхъ справъ гдѣжъ колвекъ приступовалъ, а пб-готову бы былъ ихъ милости до себе взывалъ, — барзо бы ради были до него прибыли. Але ихъ синодовому часови въ пороженваньи уплнвати допуцалъ, ижъ ани [зъ] своей хоти, ани за поводомъ ихъ милости, ани ихъ милостей до себе узвати, ани до ихъ милостей ити не хотѣлъ, але ся еще чуючи, же виненъ, abo по телячику кутахъ крылъ, албо если ся до церкви появилъ, тогда ся въ ней гайдуками своего бунтованья осажалъ. А такъ явне хороненья свои ихъ милостямъ показовалъ. Штожъ иного ихъ милостямъ пришло 'учинити, одно самимъ южъ во имя Божее синодовне sprawy отпраовати? || (об. 86) И за пристойнѣйшую то речъ почитали, ижъ егда бы его албо по домохъ, албо господохъ чужихъ шукати, албо въ церкви гайдуками ² obtoczonego находити албо черезъ моць и гвалтъ до себе втягати и до отпраованья зъ собою

¹ На полѣ пояснено: «выкурены». ² На полѣ замѣчено: «не книгами».

Co się тycze Przemyckiego y Lwowskiego władyk, tych, iako vczciwie (z narodu szlacheckiego w starożytnych domiech) ¹ vrodzonych, cnotliwie y pobożnie żyjących, dobrze się справujących, w odprawowaniu pasterskiego vrzędu nianaganionych a do tego czasu synodowego darmo nievpuszczających, — azaż się ich m. wszem, tak duchownym, iako y świeckim, opuszczać godziło, gdy zwłaszcza добровольне ку их мściam się mieli y их мсци до siebie wabili? Ale się rzeczesz: własnych rąk swoich на декрет z strony ziednoczenia z Rzymskim kościołem y oddania posłuszeństwa papieżowi Rzymskiemu, spólnie z innymi władykami vczyniony, podpisu zaprzeli? To szczyry fałsz! Bo, iako żywo, to nie było, aby на ten декрет taki podpisować się mieli, co się y wyższej w pierwszej części z listu dzisiejszego oycа papieżа Rzymskiego słow iawnie pokazało. Y tegoż z listu metropolitowego, do iego мсци pana woiewody Kijowskiego pisanego, który się też wyższej wpisał (gdzie Lwowskiego władыkę z tych inszych władыков rad wymuіe), snadnie każdy doydzіe, a zатым zdrady, w tych sprawach vczynionej, łatwie postrzeże, do ktorej iako subtelnie y sztucznie ow żołtobrзuch Lucki władыка drogę słał, siła by o tym powiedać!

Ale to summa wszystko: rzкомо dla snadniejszego rzeczy (w) cerkiewnych v двору krolа iego мсци promovania, wzmianki namniejszej o замыśle z strony oddania po||⁽¹³²⁾служенства papieżowi nie czyniąc, podpis z прывиснieniem pieczęci на голу membran

намовъ примушати были мѣли. А такъ не вѣмъ, што ты, дѣвнися, на тое речешъ?

Што ся тычетъ Премьского и Львовского владыковъ, тыхъ, яко учтивые урожонныхъ, цнотливе и побожне живучихъ, добре ся справующихъ, въ одправованью пастырского уряду ненаганыныхъ а до того часу синодового дармо неупущающихъ, — азажъ ся ихъ милостямъ всѣмъ, такъ духовнымъ яко и свѣтскимъ, опушати годило, кгда звлащя добровольне ку ихъ милостямъ ся мѣли и ихъ милости до себе wabili? Але речешъ: власныхъ рукъ своихъ на декретъ зъ стороны зъедночєня зъ Римскимъ костеломъ и отданья послушенства папѣжови Римскому, сполне зъ иншими владыками учинены, подпису запрѣлися. То щирый фалшь! Бо, яко живо, тое не было, aby на тотъ декретъ такий подписоватися мѣли, што ся и вышей въ первой части зъ листу нынѣшнего отца папѣжа Римского словъ явне показало. И тогожъ зъ листу митрополитового до его мил. пана воеводы Киев. писаного, который ся тежъ выше вписалъ (гдѣ Львовского владыку съ тыхъ иншихъ владыковъ радъ выимуеъ), snadне каждый || (87) дойдеъ, а затымъ зрады, въ тыхъ справахъ учиненой, латве постережетъ, до которой яко сунтєлне и штучне овъ жовтобрухъ Луцкій владыка дорогу слагъ, много бы о томъ повѣдати!

Але то сума всего: реомо для snadнѣйшого речей церковныхъ у двору кр. его милости отправованья, вzmѣнки наменьшей о замыслѣ зъ стороны отданья послушенства папѣжови не чинячи, подпись съ притисненьемъ печатей на голый мамрамъ y владыковъ, зрады ся

¹ Взятое въ скобки въ Западно-Русскомъ переводѣ опущено.

v władykow, zdrady się niespodziewając, sobie wymechlował. Ktoremi podpisami burkując, y krolowi iego mści wprzod te, ktorzy o tym nie myśliли, za chciwe do ziednoczenia z Rzymskim kościołem vdał. Y potym na teyże membrane przyczyniwszy po-woley więcey podpisow, kredens sobie z Włodzimirskim władyką do Rzymskiego papieża napisał, za ktorым wszech, a zatym y Lwowskiego y Przemyskiego władykow, ktorzy o tym nie myśliли, imieniem poselstwo odprawowali. Nie przą się tedy tego władykowie, że się na membran podpisali, ale to, co prawda, to iest, że podpisując się namniey o tym, w co ich wdano, nie myśliли, powiedaia. Ale niech by tak było, iako nie iest, a iako dzieiopis twierdzi: żeby się podpisow zaprzeli. Izaż by się ich, iednak, przeto od synodu y od społeczności z sobą synom Cerkwie Orientalney odpychać? A nie raczej, iako nawracaiać się od vniesienia bracia, wdzięcznie przyiać było godziło? Y zaż by to nieznośnieysza — podpisu na złą rzecz nieuważnie vczynionego odstąpić, niż przysięgę, przy chirotoniey patriarsze swemu vczynioną, z siła kanonow cerkiewnych zgwałcić, iako drudzy vczynili? Choćbyć się tedy, dzieiopisie, to, co iawnym fałszem iest pozwoliło, że Przemyski y Lwowski władykowie podpisow, na rzecz przysiędze przeciwną vczynionych, byli odstąpili, — przedsię od synodu nie mogli być odstrychani, ac per consequens niewinnie synodowi względem ich na nim przytomności przygiasz.

O oycu Niceforze w blisko przeszłym rozdziale iuż się trochę namieniło, a między inszymi rzeczami tego się tknęło, że sprawie abo postępkowi vżędu iego protosyngielskiego występек per-

несподѣваючихъ, собѣ вымохлевалъ. Которыми подписами буркуючи, и ер. его мил. впередъ тме, которые о томъ не мыслили, за хуливыне до зъедноченья зъ Римскимъ костеломъ удалъ. И потомъ на томъ же мамремѣ причинивши по-воли болше подписовъ, вѣрчій листъ собѣ зъ Володимерскимъ владыкою до Римского папѣжа написалъ, за которымъ всѣхъ, а затымъ Лвовского и Премьского владыковъ, которые о томъ не мыслили, именемъ послушенство справовали. Не прятся тогда того владыкове, же са на мамрамъ подписали, але то, што правда, то есть, же подписуючися намнѣй о томъ, у во што ихъ вдано, не мыслили, повѣдають. Але нехай бы такъ было, яко не есть, а яко дѣеписъ твердить: же бы ся подписовъ запрѣли. Изажъ бы ся ихъ, однакъ, прото отъ синоду и отъ сполечности съ собою synomъ Церкви Восточное отпихати? А не лѣпшѣй, || (об. 87) яко наворочаючюся отъ унесенья братію, вдачне приняты было годило? И зажъ бы то неznоснѣйша — подпису на злую речь неуважне учиненого отступити, нижъ присягу, при хиротоніи патриарсѣ своему учиненую, зъ много канонowъ церковныхъ згвалтити, яко другіе учинили? Хотъ бы ся тогда, дѣеписе, тобѣ тое, што явнымъ хвалшемъ есть, позволило, же Премьскій и Лвовскій владыкове подписовъ, на речь присягѣ противную учиненыхъ, были отступили, — предъ ся отъ синоду не могли быти отстриханы, а затымъ невинне синодови взглядомъ ихъ на нимъ при- томности приганяешъ.

О отцу Никифору въ близко при- шломъ роздѣлѣ вже ся троха намѣнило, а mezi иншими речами, того ся ткнуло, же справѣ албо поступкови vряду его протосингелского высту-

sony, choć by się był pokazał, nie mógł by był nic włączać, a || (133) ni preiudykować. Ku pokazaniu tego, że mu służy rząd protosyngielski, inszych tu dowodów nie przytaczając, list tylko, iemu na ten rząd dany, na świadectwo przywodzę. Ktorego listu ten iest sens:

«Hieremiasz, z łaski Bożej arcybiskup Konstantynopolski, Nowego Rzymu oekumenicki patriarcha.

«Ponieważ o Bogu filozofować nie każdemu дано, ani o wszystkich rzeczach theologickich, ani zawsze, ale iest czas po temu y ktorым дозволено o tym mówić, y na czym by było można dar Świętego Ducha oświęcić (o czym święty Grzegorz, w theologiey sławny, powiada),—dla tego wniżoność nasza być przystoyną rzecz osądziła: iednego z wczycielow postanowić y oświęcić, aby o tym staranie y pilność miał. Przeto, za gruntownym naradzeniem się, przy bytności świętego y najmędrszego patryarchy Alexandriyskiego pana Meletiusza, także też przy bytności namiestników Antiocheńskiego y Hierozolimskiego świętych patriarchow y oświęconych metropolitow, w Świętym Duchu miłey braciey y współsłużebnikow naszej wniżoności, — oświęcilichmy na przelożenstwo w Świętym Duchu dydaskała Wschodniey Cerkwi, namędrszego wielkiego protosyngiela wielkiey cerkwi, pana Nicefora, przed tym będącego sprawcę świętey patriarszey stolice Konstantynopolskiey, iako męża, pełnego wszelkiey nauki, a w theologiey naszej y obcey biegłego. Przeto wważnie opowiedamy y w Świętym Duchu roskazuiemy, aby ten namędrszy wielki protosyngiel pan Nicefor był na starszeństwo mianowan

поекъ персоны, хотя бы ся былъ показалъ, не могъ бы бы[лъ] ничего уиновати, ани уближати. Ку показанью того, же ему служить урядъ протосингелскій, иншихъ тутъ доводовъ не приносячи, листъ только ему на тотъ урядъ даный, на свѣдѣцтво привожу. Которого листу тые суть слова:

«Еремѣя, милостію Божією архієпископъ Константинопольскій, Нового Риму и вселенскій патриархъ.

«Понеже о Богу богословити не естъ каждому дано, ани о всѣхъ речехъ богословскихъ, ани всегда, але е[с]тъ часть по ¹ тому и которымъ || (88) дозволено о томъ мовити, и на чомъ бы было можно даръ Святого Духа освятити (о чимъ святыи Григорій ², въ богословіи славныи, глаголетъ), — для того унижоность наша быти пристойную речъ осудила: одного зъ учителей постановити и освятити, абы о томъ старанье и пилность мѣлъ. Прото, за совершеннымъ совѣтомъ, при бытности святого и премудрѣйшого патриарха Александрийского (господина) ³ господина Мелетія, также при бытности намѣстниковъ Антиохійского, Иерусалимского святыхъ патриарховъ и освященныхъ митрополитовъ, о Святомъ Дусѣ милой брати и сослужебниковъ нашего смиренія, — освятили есмо на преложенство о Святомъ Дусѣ дыдаскала Восточной Церкви; премудрѣйшаго великаго протосингела великия церкви, господина Никифора, предъ тымъ будущого строителя святого патриаршего престола Константинопольского, яко мужа, исполненого всякой науки, въ богословіи духовной и внѣшней бѣглого. Прото уважне оповѣдаемо и о Святомъ Дусѣ повелѣваемо, абы

¹ Нужно: «ку». ² Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: «очи святыхъ яко Григорій».

³ Въ старопечатномъ экземплярѣ дважды повторено это слово.

над wszystkie wczyciele nasze y, iako protosyngiel naszej wielkiej cerkwi y sprawcą naznaczony, w patryarskiej ||(134) stolicy Konstantynopolskiej władzę patriarską zupełną mając, aby miał pierwsze siedzenie y godność y we wszystkich zebraniach synodow, tak przy naszej mierności, iako y indzie gdziekolwiek by się trafiło, nie tylko przodek w wczciwości aby miał nad oświęconymi metropolitami y nad Bogu miłymi arcybiskupami y biskupami, ale nawet y nad tymi naybłogosławiejszymi arcybiskupami Ochridońskim y Cyprskim y Peckim: A iako przełożony nad wczycielami wszystkimi Wschodniej Cerkwi, aby miał wszelką władzę w Świętym Duchu Bożym przyzwoitą, tak aby badał y zawiadywał pilnie wszelką naukę, vmiejętność y ćwiczenie z strony wiary y prawdziwego nabożeństwa, y gdzie by się kolwiek trafiło synodom iakim być partykularnym, a na nich radzić o nauce y sprawach cerkiewnych, — tedy, iako ten, który osobę wszystkiej naszej Cerkwi na sobie nosi, aby sądził y rozkazywał, według obyczajow y wielbnych a świętych nauk w Wschodniej a świętej Cerkwi naszej, aby wcale były zachowane wszelkie zakonne postanowienia. Nad to opowieda y rozkazuje wniżoność nasza w Świętym Duchu, ieśliby się trafił który z kapłanow, godny karania według prawa, abo wzgardzający zwyczaje y naukę naszej świętej Cerkwi, — tedy ma władzę zupełnie słuszną patriarską tenże najmędrszy Nicefor, aby zr[z]ucował tego z godności, a inszego za niego sadzał y poświęcał, zakonnego się postanowienia wiary y naszych świętych nauk trzymając. W czym żaden wszelkiego stanu, lubo duchownego, lubo świeckiego

тотъ мудрѣйшій великій протосингелъ господинъ Никифоръ былъ на старшинство менованъ надъ всѣхъ учителей нашихъ и, яко протосингелъ нашею великою церквю и справца назначонный, въ епархїи столицы Костантинопольскою власть патриаршескую совершенную маючи, абы мѣлъ першее седѣнье и годность на всѣхъ собранїяхъ соборовъ, такъ при нашемъ смиренїи, яко и индѣ гдѣ бы ся трафило, (абы) ⁴ не только продолжанье въ чести абы мѣлъ надъ священными митрополитами и надъ боговозлюбленными архїепископы и епископы, але и надъ теми блаженнѣйшими архїепископы Ахридонскимъ и Кипрскимъ и Петскимъ. А яко преложонный надъ учителями всѣми Восточной Церкви, абы мѣлъ всякую власть, о Святѣмъ Дусѣ Божиимъ свойственую, такъ абы искушалъ и завѣдовалъ пилюе всякую науку, умѣтность и цвиченье, съ стороны вѣры и правдивого нaboженства, и гдѣ бы ся трафило синодомъ якимъ быти помѣстнымъ, а на нихъ радити о науцѣхъ и справахъ церковныхъ, — тогда, яко тотъ, которїй особу всей нашей Церкви на собѣ носить, абы судилъ и розказовалъ, ведле обичаевъ и святыхъ наукъ Восточной а святой Церкви нашей, абы цѣло были захованы всякіе святые преданїя. До того оповѣдаеть и розказуетъ смиренность наша о Святѣмъ Дусѣ, если бы ся трафилъ которїй || (сб. 88) съ презвитеровъ, годный каранья ведле права, албо уничижающїй нравы и науку нашей святой Церкви, — тогда маеть власть совершеную, слушную патриаршескую тотъ же мудрѣйшій Никифоръ, абы изверженїю предавалъ такового отъ сана, а мѣшого вмѣсто его сажалъ и освящалъ, преданнїя вѣры и нашихъ

⁴ Это лишнее.

go, pod winą zrzucenia y przeklęctwa wiecznego, od Boga Wszechmogącego nierozwiązanego, sprzeciwić się mu nie ma. Dla tego uczyniony y napisany iest ten synodski przywiley naszej mierności y oddany iest temu to najmędrszemu wielkiemu protosyngielowi || (135) wielkiej cerkwie y przełożonemu nad naszymi nauczycielmi, noszącemu na sobie osobę świętej Wschodniej Cerkwi, panu Niceforowi, w iedney y wieczney pewności. W roku 7101, nowembrusza, indiction. 6. Data z Konstantynopola.

«Hieremiasz, z łaski Bożej arcybiskup Konstantynopolski, Nowego Rzymu y oekumenicki patriarcha. Meletius, papież y patriarcha Alexandryjski. Irakiński metropolit Dionizyus, namiestnik też Antyocheńskiego patriarchy. Hierax, wielki logofet wielkiej cerkwie, namiestnik też Hierozolimskiego patriarchy. Kizycki metropolit Damascenus. Halcydonski metropolit Ioazafus. Nawpaky y Artij metropolit Maximus. Ioanicki metropolit Matheus. Iandrzyanopolski metropolit Kalistus. Teorij y Xantij metropolit Filemonus. Rodski metropolit Kalistus. Iwerski metropolit Arsenius. Nikomidyński metropolit Mitrofanus. Newrokopski metropolit Theodosius. Otiwski metropolit Nektarius. Siliwirski metropolit Athanazyus. Amazyński metropolit Antimus. Neopatriński metropolit Gabriel. Filipski metropolit Nektarius. Ewripski metropolit Ioazaf. Diometriński biskup Filotheus. Samski arcybiskup Neofitus. Kitski episzkop Zozymas. Eński metropolit Theodosius. || (136) Laryński metropolit Dionizius. Atineński metropolit Theophanus».

святыхъ наукъ держащи(х)ся. Въ томъ жадень всякого стану, будь духовнъ будь свѣтского, подъ виною изверженія и проклятства вѣчного, отъ Бога Вседержителя неразрѣшенного, спротивлятися ему не маеть. Для чого ученый и написаный есть тотъ синодовый привилей нашего смиренія и отданный есть тому то мудрѣйшому великому протосинегелу великіа церкви и преложеному надъ нашими учителя, носящому на собѣ особу святой Восточной Церкви, господину Ниеифорови, въ одной и вѣчной певности. Лѣта отъ созданія міра 7101, въ мѣсяцѹ ноябру, индикта 6. Дата съ Костантинопола.

«Еремѣя, милостію Божією архієпископъ Константинопольскій, Нового Рима и вселенскій патриархъ. Мелетій, папа и патриархъ Александрійскій. Ираклійскій митрополитъ Діонисій, намѣстникъ Антиохійского патриарха. Иеракіе, великій логофетъ великіа церкви, намѣстникъ Ерусалимского патриарха. Кицикій митрополитъ Дамаскинскій. Халкидонскій митрополитъ Иосафъ. Навнактія и Ареія митрополитъ Маесимъ. Иоаницкій митрополитъ Матеей. Адринопольскій митрополитъ Калистратъ. Георія и Ксаятія митрополитъ Филимонъ. Родскій митрополитъ Калистратъ. Иверскій митрополитъ Арсеній. Никоидійскій митрополитъ Митрофанъ. Невроконскій митрополитъ Θεодосій. Отифскій митрополитъ Нектарій. Силиврийскій митрополитъ Аванасій. Амасійскій митрополитъ Антимонъ. Неопатринскій митрополитъ Гавриль. Филиписійскій митрополитъ Нектарій. Еврипскій митрополитъ Иосафъ. Диометринскій епископъ Филоея. Самскій архієпископъ Неофитъ. Китскій епископъ Зосимъ. Енскій митрополитъ Θεодосій. Ларин-

Taki list od Cerkwie Oryentalney mającego synom Cerkwie Orientalney azaż godziło się od siebie odpychać a synodu z nim nie odprawować? Rzeczysz: ale był obwiniony y arestowany, iako szpieg. Tak iest, że był arestowany! Ale tego nie wiemy, iesliż za wolą krola iego mści? Y ten arest rozmaicieśmy wykładać sobie 'musieli, wważaiąc, że zrazu, dotąd poki o przywiedzeniu go do pozwolenia na wnią z Rzymskim kościołem była nadzieia, o nim wzmianki nie czyniono, aż spadszy nadzieie a dowiedziawszy się, że dekreta przeciwmetropolie y władynom występnyim feruie, toż dopiero z arestem na plac. Tak iest, że był obwiniony! Ale iesliby samo obwinienie ludzi winnymi czynić y od obcowania społeczności y bytności z ludźmi przy świętobliwych sprawach odstrychać miało, nie wiele by niewinnych y takiey społeczności godnych, ile tych potwarzy pełnych czasow, być musialo!

Wyądrzył wszak przeszły seym to obwinienie iego. Przyiechał na seym dla sprawy o sobie, którą co-przędzey dać pragnał. Poki posłowie ziemscy sурowie na metropolita y władyki odstępane nacierać y dekretem, przeciw nim w Brześciu wczynionym, do ktorego się y Nicefor był przymieszał, potrząsać nie poczęli, poty Nicefor nie tylko w pokoju siedział, ale y wielkich łask y chęci ofiarowania znał y, choć to w-rzeczy zdrayca, do disputacyey z zasnymi duchownymi wabion był. Kiedy tkniono metropolita y iego towarzystwo wsadno, a przytym gdy wplynęła nadzieia o przywiedzeniu do pozwolenia na wnią

скій митрополитъ Діонисій. Аѳинейскій митрополитъ Теофанъ».

|| (89) Такий листъ отъ Церкве Восточной маючого сыномъ Церкве Восточной азажъ годило ся отъ себе отпыхати а синоду зъ нимъ неотправовати? Речешъ: але былъ обвиненный и арестованный, яво шпигъ. Такъ есть, же былъ арестованный! Але того не вѣдаемо, еслижъ за волею кр. его мид.? И тотъ арестъ розмаите смы собѣ выкладати мусѣли, уважаючи, же зразу, до того поки о приведенью его до позволенья на унѣю зъ Римскимъ костеломъ была надѣя, о немъ взмѣнки не чинено, ажъ спадши надѣи а довѣдавшися, же декрета противъ митрополитѣ и владыкомъ выступнымъ чинитѣ, тожъ теперъ зъ арестомъ на пляць. Такъ есть, же былъ обвиненный! Але еслибы само обвиненье люде[и] винными чинити и отъ товариства сполечности и бытности зъ людьми при святоблывыхъ справахъ отстрыхати мѣло, не много бы невинныхъ и такой сполечности годныхъ, иле тыхъ потвари полныхъ часовъ, быти мусѣло!

Вывявилъ прешлый сеймъ тое обвиненье его. Приѣхалъ на сеймъ для sprawy о собѣ, которую што-напрудше дати прagnaлѣ. Поки послове земские сурове на митрополита и владыки отступные натирати и декретомъ, противнымъ ¹ въ Берестью учиненымъ, до которого ся и Никифоръ былъ примѣшалъ, потрясати не почали, поты Никифоръ не толко || (об. 89) въ покою седѣлѣ, але и великихъ ласкъ и хотѣ офѣрованья зналъ и, хотѣ то ркomo зрадца, до диспутации зъ зацными духовными вабленъ былъ. А коли ткнено митрополита и его товариство въ садно, а притомъ кды уплынула надѣя

¹ Нужно: «противъ имъ».

Nicefora,—aliści on wnetże znowu szpiegiem, zdraycą etc. sprawować się mu kazano! Posłowie ziemscy intercedowali y żądali, aby był przy wszystkich pod sey (137)mem przesłuchan y sądzon. Pozwolono na żądanie ich, wczyniono przy wszystkich pod seymem słuchania wstępек; instigowany przeciwko niemu, iako przeciw zdraycy y szpiegowi.

A dowody zdrady y szpiegiertwa iego iakie? Bo Pafnuty w liściech, do krewnych białych głów y do dwu popow do Grecyey pisanych, wspomniаł go, że się z nim widziаł; a y tych takich listow tylko przepisy iakieś pokazano; bo wsadzeniem Aarona na gospodarstwo Wołoskie, wielkie długi wciągnął był na Wołochy, ktore by ich zniszczyć były musiały, by był im dłużey Aaron hospodarował; bo się Synan-basza kiedy w Konstantynopolu o nim pytał; bo mu cesarz Turecki patriarstwo chciał dać; bo się kiedyś w Konstantynopolu sułtanka o nim pytała, z którą towarzyские rozmawiał; bo goił kiedyś ludziom wаsy y brody y dawał ie na galery; bo chłopca kiedyś zabił, etc.!

A tych wszystkich dowodow, prawie się własnie ku okazaniu zdrady y szpiegiertwa ściągających, co za potwierdzenie? List iednego pana Wołoskiego, ktorego nie mianowano; zeznanie iedney osoby, w Warszawiesz będącey, też niemianowanej; pismo iednego tutecznego obywatela religiey Greckiey, też niemianowanego; nakoniec, poselstwo Wołoskie, w ktorым y iednym słowem zdrady mu y szpiegiertwa nie przypisano!

Z tym to tak, iako sie przypomniało, аrestowanym y obwinionым protosyngielem Cerkwie Orientalney, że synowie

о приведенью до позволенья на едность Никифора,—али онъ заразъ шпикгомъ, зрадцею и прочая справоватися ему казано! Послове земские просили и жадали, аби былъ при всѣхъ подъ сеймомъ прислуханъ и сужомъ. Позволено на жданье ихъ, учинено при всѣхъ подъ сеймомъ слуханья вступокъ; инстиговано противко ему, яко противъ зрадцы и шпикгома.

A доводи зрады и шпикгирства его якие? Бо Пафнутій въ листѣхъ, до крвныхъ бѣлыхъ головъ и до двоухъ поповъ до Греции писаныхъ, вспомянулъ его, же ся зъ нимъ видѣлъ, а и такыя листовъ только преписы якиеś показано; бо всаженьемъ Арона на господарство Волоское, великіе долги втянулъ былъ на Волохы, которые бы ихъ знищити были мусѣли, бы былъ имъ болше Аронъ господаровалъ; бо ся Синанъ-баша колись въ Константинополю о немъ питалъ; бо ему пesarь Турецкій патриаршество хотѣлъ дати; бо ся колись въ Константинополю султана о немъ питала, съ которою товаришскій резковлялъ; бо голилъ колись людямъ усы и бороды и давалъ ихъ на караблѣ; бо хлопца П (90) колись забилъ, и прочая!

A tychъ всѣхъ доводовъ, праве власне ку оказанью зрады и шпикгирства стягающихся, што за подтверженье? Листъ одного пана Волоского, которого не меновано; вознанье одной особы, въ Варшавѣ будучой, тежъ неменованой; писмо одного тутоншего обывателя релѣи Греческой, тежъ неменованого; наконецъ, поселство Волоское, въ которомъ и однимъ словомъ зрады ему и шпикгирства не приписано!

Съ tymъ такъ, яко ся припомнѣло, аrestованнымъ и обвиненнымъ протосингеломъ Церкви Восточной, же сынове

teyże Cerkwie synodowe sprawy odprawowali, dla tego synod nie ma być synodem? Vważ sam, dzieiopisie, ieszliżeś to k-rzeczy, chociaś mądry napisał?

Na ostatnią twoię synodowym sprawam przyganę, a to z tey miary, że się przy heretikach y z marszałkiem iakoby na seymiku odprawowały, dla czego synod seymikiem nazywasz,—tak ci krotce odpowiadam:

Dla porządnego synodu odprawowania, żeśmy osoby, które by na nim rząd były czyniły, duchowni z duchownych, a świejscy z świeckich między sobą obierali, nie baczmy, aby nam słusznie kto za złe mieć mógł. Y owszem ta rzecz, iako zgodna z apostołskim rozkazaniem, który wszystko porządnie y wciwie w zgromadzeniu odprawować każe, że pochwały iest godna — rozumiemy. To, podobno, tylko wszystka wina, że z tych osob iednę świecką, która między świeckimi rząd czyniła, marszałkiem czasem nazywano. Lecz tę winę obmawia ludzi świeckich Litewskiego y Ruskiego narodu w obcych językach niebiegłość. By byli po-Grecku wmieli, tedy prymikiřiami pospołu z duchownymi (ktorzy im to nazwisko, iako Greckiego języka świadomszy, dawali), a gdyby w Łacińskim języku byli biegli, tedy dyrektorami colloquij tych, rząd na synodzie czyniących, byli by nazywali. Za niebiegłością w tych językach, że tego, na którym rząd należeć widzieli między sobą, stosując się do pospolitego sobie świadomego zwyczaju, marszałkiem zwali, — ieszcze to nie śmiertelno! We zborzyszczu metropolita y iego towarzyszw władyskow, że ani między duchownymi, ani między świeckimi tych prymikiřiow y marszałka nie było, nie trzeba się dziwować, bo nie mieli by byli komu w czynieniu rządu posługować abo mar-

тоещъ Церкви синодовне sprawy отправовали, для того южъ синодъ не маєть быти синодомъ? Уважъ самъ, дѣеписе, еслижъ то слушне, хотя еси мудрїй написалъ!

На остатнюю твою синодовымъ справамъ пригану, а то съ тоей мѣры, же ся при еретиковъ и зъ маршалкомъ якобы на сеймику отправовали, для чего синодъ сеймикомъ называешъ,—такъ тобѣ коротко отповѣдаю:

Для порядного синоду отправованья, же есмо особы, которые бы на немъ рядъ чинили, духовные зъ духовныхъ, а свѣтскіе зъ свѣтскихъ межн собою обирали, не бачимо, абы намъ слушне кто за зло мѣти могъ. И овшемъ таа речъ, яко zgodna зъ апостоłскимъ роказаньемъ, который все порядне и уцтиве въ згромаженїю отправовати кажетъ, || (об. 90) же похвалы естъ годна — разумѣемо. То, подобно, вся вина, же съ тыхъ особъ одну свѣтскую, которая межн свѣтскими рядъ чинила, маршалкомъ часомъ называно. Лечъ тую вину обмовляетъ людей свѣтскихъ и Литовского и Руского народу у обчихъ языкахъ небѣглость. Бы были по-Gрецьку умѣли, тогда примикиřiami посполу зъ духовными (которые имъ тоє назвиско, яко Греческого языка свѣдомшіе, давали), або еслибы въ Латинскомъ языку были бѣгле, тогда директорами коллоквій тыхъ, рядъ на синодѣ чинячихъ, были бы называли. За небѣглостью въ тыхъ языкахъ, же того, на которомъ рядъ належитъ вѣдали межн собою, стосуючися до посполитого собѣ свѣдомого звичаю, маршалкомъ звали, — еще то не смертелная! Въ соборищу митрополита и его товаришовъ владыковъ, же [ани межн духовными], ани межн свѣтскими тыхъ примикиřиовъ и маршалка не было, не треба ся дивовати, бо не мѣли бы

szalkować. V nas že, z łaski Bożej, barzo gromadne zebranie było; dla zabieżenia mieszaninie, potrzebniesmy takie osoby między sobą obrali. Ponieważ tedy, rzeczy samey u postępkowi słusznie przyganić się nie może, przetoż y z nazwiska, rzecz tę znaczącego, niesłusznie do nagany dzieiopis wziął przyszyję.

Przymowki z strony heretykow co się tycze,—wiara każdego że tylko samemu Panu Bogu doskonale iest widoma, próżnosmy my, Greckiey religiey || (139) ludzie, w Brześciu na synodzie sąd o tym, iako kto z tych, co do nas przychodzili, wierzył, przywłaszczać sobie mieli, miłości te[y] wiedząc być własność, że iest ludzka, że niczym się nie brzydzi, że wszytkiemu łatwie wierzy, że wszytkiego się spodziewa ¹; nie zdało się nam z tych, którzy się do nas odzywali y garnęli, nikogo z pośrodku siebie wypychać, (więc przestrzegaliśmy, aby się len kurzący nie zagaszał) ², y dogadzaliśmy temu, aza by przyiacielskie a ludzkie ich do siebie przypuszczenie wątpliwości abo błędy w wierze, iесли iakie mieli, z serc ich wyiąć mogło. Z drugiey strony obawiając się, gdziebyśmy przy[chodzących do siebie, nimo zwyczaju Zbawiciela naszego, byli wyrzucali, abyśmy tym w podeyżrzenie a złe rozumienie y siebie y wiary swojey v nich nie byli przywiedli, a tak tym więtszey liczby od społeczności Cerkwie świętey nie byli odrazili. Postąpiliśmy tedy sobie, zwyczajem onego Rzymianina, który że czuł się w dobrych zawsze y przystoynych sprawach swoich, przetoż bezpiecznie w szklanym a wszytkim przezroczytym gmachu mieszkał. Co

были кому въ чиненью ряду послуговати albo маршалковати. У насъ же, зъ ласки Божей, велики гromадное зобрание было; для забіженья мѣшанины, потребно есмо такіе особы между собою обрали. Понеже тогда речи самой и костушкови слушнне приганытися не можетъ, протозъ и зъ назвиска, речъ тудъ ознаймуючого, неслухнне до приганы дѣписъ || (91) взялъ причинны!

Примовки зъ стороны еретиковъ што ся тычетъ, — вѣра каждого же только самому Господу Богу досконале есть вѣдома, прожно есмо мы, Греческой релии люде, въ Берестю на синодѣ розсудокъ о томъ, яко кто съ тыхъ, што до насъ приходили, вѣрять, привлащати собѣ мѣли, милости той вѣдаючи быти власность, же есть людская, же не чимъ ся не бридеть, же всему лядю вѣрить, же всего ся сподѣваетъ ³; не здало ся намъ съ тыхъ, которые ся до насъ отзывали и горнули, никого съ посродку себе выпихати, и догажалисьмы тому, аза бы пріательское а людское ихъ до себе припущеньевонпливость albo блуды въ вѣрѣ, если якие мѣли, зъ сердца ихъ выняти могло. Зъ другой стороны, обавячися, гдѣ бысьмы приходачихъ до себе, мимо звичай Збавителя нашего, были выпихали, абысьмы тымъ въ подоврѣнье а злое розумѣнье и себе и вѣры своей у нихъ не были привели, а такъ тымъ болшей личбы отъ сплочности Церкви святой не были отравили. Поступилисьмы тогда собѣ звичаемъ оного Римлянина, который же чулъ ся въ добрыхъ завше и пристоинныхъ справахъ своихъ, протозъ беспечке въ склянкомъ а всѣмъ презрочытосымъ гмаху мѣшкалъ. Што: еслыкъ ся тобѣ,

¹ 1 Cor. 13. ² Взятое въ скобки въ Западно-Русскомъ переводѣ опущено.

³ 1 Кор. 13 [ст. 7].

iesliż się tobie, dzieiopisie, nie podoba, wolnoć nas nie nasładować. Tak każdy, co zle czyni, ludzi się y światła chroni!

Synody wasze, które pokątnie y skrycie od duchownych twego Rzym- skiego kościoła odprawowane bywaią, iako siła złego nie tylko prywatnym ludziom, ale y wszytkiej rzeczyp. (czci) ⁴ przynoszą — za tą okkazyą pokazał bym ci! Ale nie chcę cię teraz frasować, nie życząc, abys y tego rozdziału, któremu iuż wespołek y z wtoraą częścią odpo- wiedzi tu koniec czynię, z kwaśną do- czytać, y do czytania trzeciej części, którą iuż zacznę, także z niewesołą twarzą przystąpić miał. Toć tylko, co, podobno, krom frasunku przeczytać możesz, miasto zamknięcia tey wszyt- kiej wtorey części, powiedam, żeś sta- rożytney religiey Greckiey du||⁽¹⁴⁰⁾- chownych y świeckich osob synodowym Brzeskim sprawom y postępkom nie- bacznie, niesłusznie y niewinnie przy- ganił. Czego lubo być ty przyznać nie chciał, pewienem, iż każdy baczny przyzna.

ODPOWIEDZI CZĘŚĆ TRZECIA.

O MONARCHIEY ABO IEDYNOWŁADZ- TWIE KOŚCIELNYM PAPIEŻOW RZYM- SKICH.

PRZEDMOWA NA TRZECIĄ CZĘŚĆ ODPOWIEDZI.

Dla pokazania tego, że metropolit y władcy niektorzy słusznie zwierzchno- ści patriarchow Orientalnych odstą- pili, a Rzymskiemu papieżowi posłu- szeństwo oddali, — dla potwierdzenia lista vnicy, w Brześciu przez nie spisa-

дѣяписе, не подобаесть, волно тобѣ насъ не наслѣдовати. Такъ каждый, што зле чинить, людей ся и свѣтла хоронить!

Синоды || (об. 91) ваши, которые по- кутне и скрыте отъ духовныхъ твоего Римскаго костела отпавованы быва- ютъ, яко много злого не только приват- нымъ людямъ, але и всей речи посве- дитой приносятъ — за тымъ поводомъ показаль бымъ ти! Але не хочу ты те- перь фрасовати, не змачи, абисъ и того роздѣлу, которому южъ весполекъ и зъ второю частью отповѣди тутъ ко- нець чиню, съ кваśнымъ дочитати, и до читанья третее части, которую южъ зачну, такъ же зъ невеселымъ лицемъ приступити мѣлъ. Тое только, што, по- добно, кромъ фрасунку прочитати мо- жешъ, мѣсто замкненья тоей всей вто- рой части, повѣдаю, жесь старожитной релѣи Греческой духовныхъ и свѣт- скихъ особъ синодовымъ Берестейскимъ справамъ и поступкомъ небачне, не- слушне и непристойне приганилъ. Чо- го lubo бысь ти признати не хотѣлъ, певень естемъ, ижъ каждый бачный признаеть.

|| (92) ОТПОВѢДИ ЧАСТЬ ТРЕТЯЯ.

O MONARCHII ABO EDINOVLASTII KOSTELNOMŖ PAPIEŽOVŖ RIMSĖNKŖ.

ПРЕДМОВА НА ТРЕТЮЮ ЧАСТЬ ОТПОВѢДИ.

Для показанья того, же митрополитъ и владыкове нѣкоторые слушне звирхно- сти патриарховъ Восточныхъ отступили, а Римскому папѣжови послушенство от- дали, — для потверженья листу унѣи, въ Берестыи черезъ нихъ списаного, и

⁴ Въ Западно-Русскомъ переводѣ опущено.

nego, y dla przywiedzenia nas wszech Greckiey religiey ludzi pod zwierzchność Rzymską, twierdzi to dzieiopis, że Rzymski papież jest najwyższym wszystkim kościoła, na świecie będącego, pasterzem y głową, przełożonym y iedynowładczą. A tego twierdzenia swego podpierając, wprzod wywodzi, że monarchia abo iedynowładztwo kościelne od Christusa Pana w ewangeliey w osobie Piotra świętego vfundowane iest. Potym wywodzi, że to iedynowładztwo kościelne Piotra świętego z nim nie vmarło, ale || (141) stanęło na Rzymskich biskupach, ktorым Piotr święty, w Rzymie vmierając, przywileie na to swoje oddał. W czym narabia świadectwy niektórych doktorow, narabia przykładami zwierzchności, przez Rzymskie biskupy w rzeczy nad wszystkimi wszystkiego świata kościoły rozciągnionej. Zaczym przypomina y niektore przez nie poświęcane, żrucane, zaklinane y przywracane biskupy. Więc przytym przywodzi prawa o appellacyach, tudzież też y zwyczaj składania synodow, presidowania na nich, potwierdzania ich, etc. Z tego wszystkiego do potwierdzenia zwierzchności papieża Rzymskiego nad wszystkimi kościoły argumenta bierze.

Zabiegając tedy temu, aby te iego diskursy y argumenta kogo nie zbłązniły, w tey trzeciej części odpowiedzi naszej zdała się nam rzecz potrzebna—porządnie a z pilnością w nie weyźrzeć a wważyć: iesliż mogą być za fundament taki poczytane, na ktorым by się iedynowładztwo kościelne Rzymskich papieżow bezpiecznie stawić mogło? Pewienem, czytelniku łaskawy, że gdy z pilnością tym naszym wważeniom przy-

для приведенья насъ всѣхъ Греческой религиі людейъ подъ звирхность Римскую,—твердить тое дѣеишь, же Римскій папѣжъ есть найвышшимъ всего Костела, на свѣтѣ будучого, пастыремъ и головою, преложенымъ и единовластелемъ. А того тверженья своего подпирючи, напередъ выводить, же монархія албо единовластіе костелное отъ Христа Господа въ евангелии въ особіи Петра святого уфундовано ¹ есть. Потомъ выводить, же тое единовластіе Петра святого съ нимъ не умерло, але стало на Римскихъ бискупѣхъ, которымъ Петръ святой, въ Римѣ умираючи, привилія на то свои отдалъ. Въ чомъ наробаетъ свѣдѣцтвы нѣкоторыхъ докторовъ ², 1 (об. 92) наробаетъ прикладами звирхности, передъ ³ Римскіе бискупы реко надъ всѣми всего свѣта костелы ростягнутой. Зачимъ упоминаеть и нѣкоторые черезъ нихъ посвяченые, скиданые, заклинаные и всѣхъ прощаные епископы. Притомъ приводить права о апелляціяхъ ⁴, также тежъ и звычайъ складанья синодovъ, первоуданья на нихъ, подтвержанья ихъ и прочая. Съ того всего до подтверженья звирхности папѣжа Римского надъ всѣми церквами доводы беретъ.

А такъ забѣгаючи тому, aby тые его повѣсти и доводы кogo не збланили, въ той третей части отповѣди нашей здалася намъ речьъ потребная—порядне а съ пилностью въ нихъ углѣнути а уважити: если могутъ быти за фундаментъ такой почитаны, на которомъ бы ся единовластіе костелное Римскихъ папѣжovъ беспечне ставити могло? Певень естемъ, чителнику ласкавый, же языкъ съ пилностью тымъ нашимъ ува-

¹ На полѣ пояснено: «основано». ² На полѣ пояснено: «отцевъ». ³ Нужно: «черезъ».

⁴ На полѣ пояснено: «о отвовѣхъ».

patrować y one v siebie rozbierać będziesz, łatwie postrzeżesz, że tak wielka machina na barzo słabych a proporcyeey z nią żadney niemających filarach iest zbudowana, a zatym sama przez się walić się musi. Vżywać mi przyszło, wedle zwyczaju, nie tylko z Greckich, ale y z Łacińskich xiąg y doktorow świadectw, zaczym drugdzie y concilia, zwyczajem Łacinnikow liczone, przytaczam. Co dla przestrogi dla naszych religiey Greckiey ludzi przypomniawszy, koniec przedmowy czynię a do rzeczy przystępuję.

|| (142) Trzeciej części odpowiedzi

Rozdział I.

Iesliż to prawda, co synodowy dzieiopsis twierdzi, że monarchia albo iedynowładztwo kościelne w ewangeliey vfundowane iest?

Iedynowładztwo kościelne w piśmie świętym Nowego Testamentu przywłaszczone być widzimy Christusowi Panu. Ktorego iednym onym pasterzem dobrym y winnice swey rozmnożycielem być wiemy. O Ktorem Paweł święty⁵ iawnie mowi, że «iest głową nad wszystkie rzeczy kościołowi, który iest ciałem Iego»; y że «wstąpiwszy nad wszystkie niebiosa, aby napełnił wszystko, dał niektore apostoły, drugie proroki, drugie ewanielisty, niektore pasterze y wczyciele — — ku budowaniu ciała Swiego — — ktore ciało wszystko z Niego słusznie spoione y społu złączone, w każdym spoieniu związania mocy, ktora wewnątrz sprawuie, według miary każ-

женьямъ приглядоватися и оныя у себѣ разбирати будешъ, латве постереженъ, же такъ великая машина на велии слабыхъ а подобенства съ нею жадного немающихъ столпѣхъ есть збудована, зачимъ сама черезъ себе валитися муситъ. Уживати ми пришло, ведле звичаю, не только зъ Греческихъ, але и зъ Латинскихъ учителей свѣдѣтъ, || (93) зачимъ индѣ и синоды, звычайемъ Латинниковъ личевые, приточаю. А то для перестороги своимъ припомянувши, предмовѣ конецъ чиню и до речи приступую.

Третьей части отповѣди

Роздѣль 1.

Если то правда, што синодовый дѣписъ твердитъ, же монархія albo единовластiе костелное въ евангелiи уфундовано есть?

Единовластiе церковное въ писанiи святомъ Новаго Завѣта привлащено быти видимо Христу Господу, Которого однимъ онымъ пастыремъ добрымъ и винограду своего rozmножителемъ вѣдаемо. О Которомъ Павелъ святой явне мовитъ, же «естъ головою надъ всѣ речи церкви, которая есть тѣломъ Его»⁶; и ижъ «вступивши надъ всѣ небеса, aby наполнил все, далъ нѣкоторые апостолы, овые proroky, другie евангелисты, нѣкоторые пастыри и учителя — — ку будованью тѣла Swiego — — которое тѣло все зъ Него слушне споено и сполу злучено, въ кождомъ споенью звизанья mocy, которая вewnątrz справуеть, ведлугъ мѣры

⁵ Colos. 1; Ephes. 1 et 5.

⁶ Колос. 1 [ст. 18, 24]; Ефес. 1 [ст. 22—28], 5 [ст. 23].

dego członku bierze pomnozenie». Te- goż Christusa Pana «камieniem węgielnym», на котором wszystko budowanie słusznie spoione roście w Kościół święty Panu—zowie tenże Paweł święty, iż okrom tego «innego gruntu nikt nie może założyć» — twierdzi ¹. A z nim się zgadzając Piotr święty, też go «камieniem wybranym», на котором «будуie się dom duchowny» ², y k temu «książęciem nad pasterzmi» ³ zowie.

Mimo tego Chrystusa Pana, inszego iedynowładzce kościelnego w piśmie świętym nie widzimy.

Lecz dzieiopis, bystrszy iakiś sobie wzrok przywłaszczając, o inszym iedynowładzcy kościelnym nam prawi y, iakoby Piotr święty nim || (143) — był przez Christusa Pana postanowiony, vdaie. Y ku potwierdzeniu tego, słowa niektore (Christusa Pana) ⁴ przytacza, o których w przyszłym rozdziale będzie się mowiło.

Teraz tu radbym się tego od dzieiopisa nauczył: iesli to prawda, co twierdzi, że Piotr święty iedynowładzcą kościelnym, wrzędnikiem nad ine apostoły był przez Christusa Pana postanowiony? Czemuż sam insze zwolenniki «bracia» ⁵ swoią nazywa? Czemu w liście swym, do przezbiterow abo starszych kościelnych mowę swą obracając, rownie z nimi «starszym» ⁶ się mianuie? Czemu żadnemu, iako iedynowładzca, nie roskazuie, ale inszych słuca y tak się z nimi obchodzi, iako z rownemi a kolegami swymi? Gdy to nań włożyli bracia, aby szedł do Samaryey ⁷, cze-

ждога чюнку беретъ помноженъ» ⁸. Тогожъ Исуса Христа «камнемъ краеугольнымъ» ⁹, на которомъ все будованье слушне споеное ростеть въ Церковь || (сб. 93) святую Господеви—мовить тойже Павелъ святой, ижъ окромъ того «иного кренту никто не можетъ заложити» — твердости ¹⁰. А зъ нимъ ся згожаючи, Петръ святой тогожъ «камнемъ выбраннымъ», на которомъ «будуется домъ духовный» ¹¹; а до того «начальникомъ надъ пастырями» ¹² зоветъ.

Надъ того Христа Спасителя, иного начальника церковного въ писмѣ святомъ не видимо.

Однакъ же дѣпись, нѣякую собѣ быстрость взроку привлащаючи, о иномъ начальнику церковномъ намъ править и, якобы Петръ святой онимъ былъ отъ Христа Спаса постановленый, удаеть. А на свѣдоцтво того, слова нѣкоторые приточаетъ, о которыхъ въ пришломъ раздѣлѣ будетъ ся мовило.

Теперь тутъ радъ бымъ ся того отъ дѣпися научилъ: если то правда, што твердить, же Петръ святой единоначальникомъ церковнымъ, урядникомъ надъ иные апостола былъ отъ Христа Бога постановленъ? Чомужъ самъ иные ученики «братьями» ¹³ своими называютъ? Чому въ посланіи своемъ, до презвитеровъ abo старшихъ церковныхъ мовячи, заровно зъ ними «старшимъ» ¹⁴ ся менуеть? Чому жадному, якъ единоначальникъ, не росказуеть, але иншихъ и слушаеть, и такъ ся зъ ними обходить, яко зъ равными а братьею своею? Егда тое вложили на него братья, абы пошлъ до Самаріи ¹⁵, чому, якъ старшій-

¹ 1 Cor. 3. ² 1 Petr. 2. ³ 1 Petr. 5. ⁴ Въ Западно-Русскомъ переводѣ опущено. ⁵ Act. 15.

⁶ 1 Petr. 5. ⁷ Act. 8.

⁸ ib.: 4 [ст. 10—12, 16]. ⁹ 1 Кор. 3 [ст. 11]. ¹⁰ Нужно: «твердить». ¹¹ 1 Петр. 2 [ст. 4, 5].

¹² 1 Петр. 5 [ст. 4]. ¹³ Дѣян. 15 [ст. 7]. ¹⁴ 1 Петр. 5 [ст. 1]. ¹⁵ Дѣян. 8 [ст. 14].

mu, iako przelożony ich, nie wymierza się z tego, ale zaraz tam idzie, iako poseł? Czemu gdy go ganiono, iż do Korneliusza był szedł y z poganmi obcował, nie zasłania się przelożenstwem swoim? Nie mowi, że się tego nie powinien przed nimi, iakoby przed niższymi sprawować. Y owszem iako przed sobie rownymi wymawia się y z strony uczynku swego sprawę daie. Czemu Paweł święty, żywy prawie Kościoła Bożego obraz przed oczy nam wystawiając, nigdzie o tym drugim, krom Christusa Pana, iedynowładzcy kościelnym wzmianki nie czyni? Iesliż, odechodząc cielesnie z tego świata, Christus Pan na miejscu swym iednego Kościołowi przelożonego był zostawił, czemuż o tym Paweł s. w listach, które już dobrze po Wniebowstąpieniu Pańskim pisał, milczy? A ieszcze tak milczy, że na tych miejscach, na których to bardzo rzecznie y słusznie przytoczyć by się było godziło, gdzieby co takiego w rzeczy samej było? Czemu, o iedności Boga, Pana, Duchu, wiary, krzta, nadziei Kościoła Bożego diazkurrując, nie wspominał y tego iednego iedynowładzcy, na miejscu Christusowym będącego, który by Kościół w iedności zatrzymawał? Czemu, uczyniwszy o Wniebowstąpieniu Christusa Pana wzmiankę ¹⁶ a rząd przez Niego w kościół postanowiony wypisując, nie pisze tego, że iednego na Swym miejscu zostawił y nad wszystkie dla przestrzegania rządu przelożył? Ale co? To, co się wyższej przypominało: «postanowił (powieda) apostoły», etc. Nie wymiunie, iako baszumu, z porządku apostołskiego Piotra świętego, y żadnego mu nad inszemi starszeństwa y

ний ихъ, не выдѣрался съ того, але заразомъ ||(94) тамъ идесть, якъ посланецъ? И егда ему наганомо, икъ до Корнеліа былъ шолъ и съ поганы обцовалъ, чему ся не застановилъ старѣйшинствомъ своимъ? Не мовить, же ся того не повиненъ передъ ними ¹⁷, якъ передъ меншими, справовати. И овшемъ явъ передъ равными собѣ вымолвется в стороны учинку своего справу дасть. Чомъ Павелъ святой, правъ Церкви Божее живый образъ предъ очи намъ выставяючи, нигдѣ о томъ другомъ, опрочъ Христа Бога, единоначалнику церковномъ змѣнки не чинить? Еслижъ, отходячи тѣлесне съ того свѣта, Господь намъ Иисусъ Христосъ на мѣсту своемъ одного Церкви старѣйшину былъ оставилъ, чомужъ о томъ Павелъ святой въ посланіяхъ, которые уже добре по Вознесеніи Господни писалъ, мовчить? А еще мовчить на тыхъ мѣстахъ, на которыхъ то велики пристойне и слушне приотчити бы ся годило было, еслибы што такового въ речи самой было? Чому, о единствѣ Отца, Сына, Святого Духа, вѣры, преста, надежи Церкви Божее проповѣдаючи, не вспоменулъ и того одного единоначалника, на мѣсти Христовомъ будущого, который бы Костель въ едности удерживалъ? Чому, о Вознесеніи Господни припоменувши ¹⁸ и чинъ етъ Его въ Церкви постановленийъ вышесавши, не пишеть того, же на своемъ мѣсти едного оставилъ и надъ всѣми, для перестереганья порядку прехожимъ? ||(об. 94) Але што? Тѣ што ся вышей припоминало: «постановилъ (мовить) апостоły», и проч[ая]. Не выймуеть, якъ видимо, съ порядку апостольского Петра святого, и жадно-

¹⁶ Ефес. 4.

¹⁷ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: «нами». ¹⁸ Ефес. 4 [ст. 4.—12].

преложенства не приувласzcза, у овшем на других мѣстцахъ в апостолскимъ врѣдѣ з нимъ сѣ зровнува. «Мнимамъ (повѣда), ѣзъ в нѣвчымъ не ѣстемъ нѣзшымъ одъ наызачнѣеышыхъ апостоловъ»¹. А на другомъ мѣесту: «звѣрзена мѣ ѣстъ (повѣда) еванѣлѣа нѣобрѣзана, ѣко Пѣтровѣ обрѣзана. — — У — — Іакубъ, у Пѣтръ, у Іанъ, кѣоре мѣано за стлпы, дали мѣ у Варнабашовѣ правѣцъ товѣрзѣства»². У потымъ мовѣ: «заставѣалемъ сѣ облѣчнѣ Пѣтровѣ, прѣто, ѣзъ бѣ годзѣнъ наганѣнѣа» etc. На со патрзѣцъ, Амброзы свѣгѣты³, на ѣднѣмъ мѣесту о Пѣтрѣ у Павлѣ свѣгѣтымъ мовѣяцъ у ѣднѣго до другѣго прѣзровнуваѣяцъ, наостатѣкъ тѣмъ завѣра: «мѣдзѣ тѣмѣ кѣорѣбы надъ кѣорѣго мѣалъ бѣ прѣлозѣнъ, рѣчъ в мнѣ ѣстъ вѣтлѣва». А Хрѣзостомъ⁴, тѣзъ на то мѣестѣ Павла с. пѣзѣяцъ, такъ мовѣ: «Павѣлъ не потрѣбовалъ Пѣтра ани глосу, ани мовѣ ѣго, аѣ му бѣ вѣ чѣстѣ ровѣнъ», etc. Тѣнѣ Павѣлъ с. — прѣзѣ ѣднѣмъ вѣгѣлнѣмъ камѣенѣу Хрѣстусѣ Пану не ѣденъ ѣакѣ осѣбнѣу у роѣднѣнкѣмъ фундаментъ самѣму Пѣтровѣ с., на кѣорѣмъ бѣ сѣзѣнѣкѣ Кѣсѣцѣа кѣалѣ Хрѣстуса Пана будѣватъ мѣалѣ — прѣзѣсѣуѣ, аѣ о фундаментѣ апостоловъ в лѣчбѣ вѣлѣоракѣеу взмѣанѣкѣ чѣнѣнѣ⁵. Іакѣ у Іанъ с. в Зѣавѣенѣу⁶ свѣомъ, описѣяцъ оно мѣесто новѣ, значѣяцъ Кѣсѣцѣа || (145) Бозѣу, о двѣнасту⁷ грѣнтѣхъ у брамахъ⁸ мѣаста тѣго взмѣанѣкѣ чѣнѣяцъ, Пѣтровѣ свѣгѣтѣму нѣчъ мѣмо ѣнѣше нѣчъ прѣзѣсѣуѣяцъ, аѣ го в ѣднѣмъ з другѣмѣ порзѣадку роѣклѣда.

го ему надъ нѣнѣшнѣмъ старѣѣшнѣства и прѣложенства не даѣтъ, и овнѣмъ на другѣхъ мѣстцахъ в апостолѣсѣомъ урядѣ ему сѣ ровнаѣтъ. «Мнѣмамъ (мовѣтъ), ѣзъ нѣчъ в чѣмъ не ѣстемъ нѣзшнѣмъ отъ наѣпрѣдѣѣшнѣхъ апостоловъ»⁹. А нѣдѣ: «повѣрено мѣ ѣстѣ (мовѣтъ) еванѣлѣеу нѣобрѣзана, ѣко Пѣтровѣ обрѣзана — — И — — Іакѣовъ, и Пѣтръ, и Іоаннъ, мнѣнѣмѣ стѣлпнѣ бѣтѣ, дали мѣ и Варнавѣ правѣцъ товѣрѣшнѣства»¹⁰. А потѣмъ мовѣтъ: «заставѣалемъ сѣ облѣчнѣ Пѣтровѣ, прѣто, ѣзъ годѣнъ бѣлѣ наганѣнѣа»¹¹. На шѣто сѣотрѣячѣ, свѣгѣтѣй Амбросѣй¹², на ѣднѣмъ мѣесту о Пѣтрѣ и Павлѣ свѣгѣтѣхъ мовѣячѣ нѣ ѣднѣго другѣму ровнаѣючѣ, на конѣцѣ тѣмъ замыѣаѣтъ: «мѣжѣ тѣмѣ кѣорѣмѣ бѣ надъ кѣорѣго мѣалъ бѣтѣ старѣѣшнѣй — сумнѣюсѣя». А Златѣустѣй¹³, на тѣо мѣестѣ свѣгѣтого апостѣла Павла пѣшѣучѣ, такъ мовѣтъ: «Павѣлъ не потрѣбовалъ Пѣтра ани глосу, ани мовѣ ѣго, аѣ ему бѣлѣ вѣ чѣстѣ ровѣнъ», и проч[ая]. Тѣо жѣ Павѣлъ свѣгѣтѣй — на ѣднѣмъ вѣраѣуголнѣомъ камѣенѣу Іисусѣ Хрѣстѣ не ѣднѣнъ ѣкѣѣ осѣбнѣй и роѣднѣнкѣмъ фундаментъ самѣму Пѣтровѣ свѣгѣтому, на кѣорѣомъ бѣ сѣзѣнѣкѣ Церѣвѣ тѣла Хрѣстѣова будѣватѣ мѣалѣ — прѣсѣсѣуѣтъ, аѣ о фундаментѣ¹⁴ || (95) апостоловъ и прѣроковѣ в лѣчбѣ вѣнокрѣотнѣу змѣнѣкѣу чѣнѣнѣтъ. Яѣзъ и Іоаннъ Богѣсловъ вѣ Апоѣалѣпсѣи¹⁵ описѣуѣтъ оноѣ мѣесто новѣ, знаѣенѣуѣчѣе Церѣковѣ Божѣюу, о двѣнадѣцѣти осѣновахъ и брамахъ мѣста тѣго вѣспѣмѣнѣячѣ, апостѣлу Пѣтру нѣчѣго не прѣсѣсѣуѣтъ надъ ѣнѣмѣ, аѣ ѣго влѣдѣтъ зъ другѣмѣ вѣ ѣднѣмъ рѣду.

¹ 1 (нужно: 2) Cor. 11. ² Galat. 2. ³ Serm. 66. ⁴ In epistola ad Galat. cap. 2. ⁵ Ephes. 2. ⁶ Apoc. 21. ⁷ Въ старѣопечатнѣомъ экз. опѣчатка: двѣнасту. ⁸ Тѣо жѣ: bramach. ⁹ 2 Кор. 11 [ст. 5] ¹⁰ Гал. 2 [ст. 7, 9]. ¹¹ ib.: [ст. 11]. ¹² Слово 66. ¹³ О ѣже во Гал. гл. 2. ¹⁴ Ефес. 2 [ст. 20]. ¹⁵ Апоѣ. 21.

Z czego wszystkiego dochodzimy tego, że, mimo naukę Piotra świętego, dzieiopis, krom Christusa Pana, kogo inszego a mianowicie Piotra świętego iedynowładczą kościelną nazywa. Przyznawamy to Piotrowi s., iż był nad insze apostoły czerstwiejszym, bystrzejszym w rozsądku, gorętszym w duchu. Przyznawamy, że on wprzód przed inszymi, ile zwłaszcza w żydostwie będąc apostołem obrzezania, mawiał. Przyznawamy, że on sprawy, Kościołowi Bożemu należące, pospolicie poczynał. Przyznawamy, że go w wypisowaniu apostołów mianują pi[e]rwszym. Ale żeby zatym iemu iurysdyccją y przełożenstwo iakie nad drugimi apostoły przypisować była rzecz słuszna y powinna — nie baczmy, wiedząc, że insza iest pierwszość porządku, a insza — pierwszość władzy y przełożenstwa. Y ten, co iest względem mieysca y porządku między równymi pierwszym, nie zaraz za pierwszego względem ¹⁶ zwierzchności y władzy nad inszymi poczytany być ma. Lecz iż dzieiopis nie tylko porządku, ale y władze a zwierzchności nad apostoły pierwszość Piotrowi s. przywłaszczając słowami Christusa Pana oney podpiera, — przetoż się tym podporom w przyszłym rozdziale przypatrzmy.

A tu iuż temu rozdziałowi, w którym się pokazało, że iedynowładztwo kościelną Piotra s. w piśmie świętym fundamentu nie ma, koniec czyniąc — parę świadectw (jednego Greckiego doktora, drugiego Rzymskiego papieża o tymże) przytoczę, aby dzieiopis baczył, że nie nowe, to iest nasze, rozumienie.

Cyprian ¹⁷ tak powie: «tymże byli y inszy apostołowie, czym y Piotr,

Съ чого всего того доходимо, же, мимо науку писма святого, дѣпись, опрочъ Христа Спаса, кого иного а меновите Петра святого единовластникомъ церковнымъ называетъ. Признаваемъ то Петрови святому, ижъ былъ надъ иными апостолами чирствѣйшимъ, быстрѣйшимъ въ розсудку, теплѣйшій въ духу. Признаваемъ, же онъ впередъ предъ иными, а з[в]лаща въ жидовствѣ будучи апостоломъ обрѣзанья, мовлялъ. Признаваемъ, же онъ sprawy, Церкви Божой належачи, посполите починалъ. Признаваемъ, же его въ уписанью апостоловъ именуютъ верховнымъ. Але жебы затымъ ему судъ и старѣйшинство якое надъ другими апостолами приписовати была речь слухная и повинна — не бачимъ, вѣдаючи, же иншее естъ первшость порядку, а иншая — первшость власти и старѣйшинства. И той, што естъ взглядомъ мѣсца и порядку межи равными першимъ, не заразъ за першого взглядомъ зверхности и власти надъ иныя почитанъ быти маеть. Еднакъ же, ижъ дѣпись не только порядку, але и власти а зверхности надъ апостолами || (06.95) продкованье святому Петрови привлащяючи словами Господними оное подтираеть, — протожъ ся тымъ podporomъ въ пришломъ роздѣлѣ приглядимо.

А тутъ уже тому роздѣлови, въ которомъ ся показало, же единачалство церковное Петра святого въ писмѣ святомъ фундаменту не маеть, кончачи, — двое свѣдоцтво (одного Греческого учителя, а другое Римского папѣжа о томъ же) приточу, aby дѣпись видѣлъ, же не новыи, то естъ нашѣ, вымыслѣ.

Киприанъ ¹⁸ такъ мовить: «тымъ же были и иныя апостолове, чимъ и Петръ,

¹⁶ Въ старопеч. экз. опечатка: «взгледомъ».

¹⁸ «О простотѣ поповъ».

¹⁷ De simplicitate pietatis.

iednake maiać towarzystwo, cześć y zwierz||**(146)**chność. Ale poczywanie pochodzi od iednego, aby Kościół ieden tylko był pokazan¹.

A Grzegorz, zwany Wielkim, tak mowi: «Piotr apostoł pierwszy członkiem sstał się Kościoła powszechnego; Paweł, Andrzej, Ian co inszego byli, iedno osobliwych Kościołów głowy? Wszakoz iednak pod iedną głową członkami są Kościoła². A iżbym krotko powiedział: święci przed zakonem, święci pod łaską — wszyscy ci, wypełniając ciało Pana Christusowe, członkami są w Kościele postanowieni, a nigdy się żaden powszechnym zwać nie chciał».

Coż rozumiesz, dzieiopisie: czy każdy z tych, co pisali, czy ty raczey, co inaczey piszesz,—za ewanieliey niewierzącego y ślepego heretyka masz być poczytan? Mysl, iako chcesz, y radź się, nieboże, co na to odpowiadać! Wierz mi, y doznasz tego, że świegotliwymi a wykretnymi słowy twymi choć byś inszym prostym dosyć rzkomo w tey mierze vczynił, sobie samemu w sumnieniu dosyć nie vczynisz.

Trzeciej części odpowiedzi

Rozdział II.

Ieśliż to prawda, co dzieiopis pisze, że Christus Pan — owymi słowy: «tyś Piotr, a na tey opoce zbuduję Kościół Moją, y tobie dam klucze krolestwa niebieskiego» y owemi: «paś owce moje, paś barany moje»—Piotra ś. starszym nad ine apostoły vrzędnikiem

однакое маючи товариство, честь и старѣйшинство».

А Григорій, называемый Великий, такъ мовить: «Петръ апостолъ першимъ члонкомъ стался Церкви соборное; Павелъ, Андрей, Иоанъ што иного были, одно особныхъ черевей головы? А иже бы вкротцѣ повѣдѣлъ³: святин передъ закономъ, святин подъ ласкою — вси тые, исполняючи тѣло Иисуса Христа Господа нашего, члонками суть въ Церкви постановлени, а николи жадектъ вселенскимъ называтись не хотѣлъ».

Штожъ разумѣешъ, дѣеписе: если каждый съ тыхъ, што то писали, чили пакъ ты, што иного пишешъ,—за невѣрующего въ евангелію и за слѣпного еретика маешъ быти поличомъ? Мысль, якъ хочешъ, и рады шукай, бѣднику, што на то отповѣдати! Вѣруй ми, и дознаешъ того, же звятливыми а выкрутными словы твоими хотѣ бы еси инымъ простымъ досыть рекомо въ той мѣрѣ учинилъ, собѣ самому въ сумнѣнью досыть не учинилъ.

||**(96)** Третьей части отповѣди

Роздѣлъ 2.

Если то правда, што дѣеписъ пишетъ, же Христось Богъ — тыми словы: «ты еси Петръ, и на семь камени збудую Церковь Мою, и тобѣ дамъ ключа царства небесного» и овыми: «паси овцы моя, паси агнца моя»—Петра святого старшимъ надъ иныи апосто-

¹ Эта «точка» въ Западно-Русскомъ переводѣ опущена. ² Эта «точка» также опущена.

³ Это «предложение» набрано крупнымъ шрифтомъ, прочія же слова Григорія Великаго—мелкимъ, общепринятымъ для выдержекъ.

Kościola Swego? Y że tak te słowa doktorowie święci wykładali?

Tak dzieiopis w tzrecim swey «SYNODU OBRONY» rozdziale pisze:

«Kto wierzy ewanieliey a ślepoty he-
||**(147)**retickiey nie przypuszcza, — widzi
y ledwa nie palcem domacać się może,
iż Pan Christus Piotra ś. starszym y
nayıerwszym . wrzędnikiem Kościoła
Swego nad inne apostoły wczynił. Izali
to próżne słowa Pańskie do Piotra są
ś.: na tobie zbuduję Kościół Mój, boś
ty iest opoka y kamień? Iako funda-
ment napierwsza iest rzecz, która wszyt-
ko budowanie trzyma, tak Piotr święty
napierwsza iest głowa Kościoła Bożego,
na którym się wszytek spiera. Co znac-
niey ieszcze Pan Iezus dał znać, gdy
rzekł: tobie, a nie innemu, dam klucze
krolestwa niebieskiego. Komu od miasta
klucze oddaiają za nayıwyższego wrzęd-
nika przyznawaią go; y kto wszytkim, co w
domu iest, władnie, ten gospodarzem
iest wszytkiey czeladki, który pod swym
kluczem wszytko chowa. A naznaczniey
iest, że wczynił Pan Piotra pasterzem
wszytkich owiec swoich, gdy rzekł: paś
owce moje, paś barany moje. To ewan-
gelia! Ktoż iey wierzyć nie chce, sam
tyle poganin y Żyd!»⁴

Te słowa dzieiopisowe dla tego, słu-
telniku łaskawy, zdało mi się tu cale
wpisać, abyś tym snadniey postępкови
iego, ktorego w przytaczaniu słow Pań-
skich wzywa, przypatrzeć się mógł.

Naprzod. Nie pokaże tego dzieiopis
we wszytkim Nowym Testamencie, aby
Christus Pan do Piotra świętego te

лы урядникомъ Церкви Своей учи-
нили? И ижъ такъ тыи слова учи-
тели святые выкладали?

Такъ дѣвписъ у третемъ своемъ «Си-
ноту Обороны» роздѣлѣ пишеть:

«Хто вѣритъ евангеліа а слѣпоти ере-
тическое не припущаетъ, — видитъ и
ледво не палцемъ дощупатися можетъ,
ижъ Господь Петра святого старшимъ
и нанершимъ урядникомъ Церкви Своей
надъ иные апостолаы учинилъ. Азали
то порожниі Господниі слова ку Пет-
рови были святому: на тобѣ збудую
Церковь Мою, бо ты еси опока и ка-
мень? Язъ фундаментъ найпершая естъ
речь, которая все будованье держитъ,
такъ Петръ святыи найпершею голо-
вою естъ Церкви Божей, на которомъ
ся вся опираеть. Штѣ значнѣй еще
Христосъ Господь далъ знати, егда рекъ:
тобѣ, а не иному дамъ ключи царствіа
небесного. Кому отъ мѣста ключи от-
даютъ, за найболшого урядника при-
знавають его; и хто всѣмъ владаеть,
што естъ у дому, той госнодаремъ естъ
всее челяди, который за своимъ ключемъ
все ховаеть. А назначнѣйшая естъ,
же Господь учинилъ Петра па-
стыремъ всѣхъ овецъ своихъ, егда рекъ:
паси овца моя, паси агнци мои. То
евангеліе! Хтожъ ему вѣрити не хо-
четъ, самъ толко поганинъ а Жидъ!»

Тые слова дѣвписовы для того, чи-
тателю любимый, здадо ми ся ту цале
выписати, абьсь тымъ snadнѣй поступ-
кови его, которого въ приточанью
||**(об. 96)** словъ Господнихъ уживаеть,
приглядѣтиса могъ.

Напередъ. Не покажетъ того дѣ-
писъ во всемъ Новомъ Завѣтѣ, абь
Христосъ Господь до святого Петра

⁴ См. выше, стлбц. 964—965.

własnie słowa kiedy rzeć miał! na tobie zbuduję Kościół Mój, boś ty iest opoka y kamień. Tym takim tych słów za szczyrą ewangelią przytaczaniem y Christusowi Panu przypisowaniem—te trzy rzeczy niewstydliwie wdáie: pierwsza—iakoby Christus Pan Piotra ś. opoką y kamieniem nazwać, druga — iakoby na nim Kościół Swoy zbudować, trzecia — iakoby to budowanie na nim Kościoła, względem tego, iż iest opoką y kamieniem, vczynić miał. Czego prawdziwe sło!(148)wa Christusa Pana w sobie nie mają, iakie my w swych Nowych Testamenciech czytamy. Bo nie mowi tam Christus Pan do Piotra ś.: tyś iest opoka. Ale co? «Tobie powiedam, żeś ty iest Piotr». Ktemu, nie mowi: na tobie, Pietrze, zbuduję Kościół Mój. Ale co? A Ja «na tey opoce zbuduję Kościół Mój». Do tego, y tego słowka — boś — ktore on fortelnie z swego mozgu przydał, w słowiech Christusa Pana w swoich Greckich exemplarzach nie naydujemy. Zaczym musi być, że abo Łaciński wykład Nowego Testamentu iest omylny, z ktorego on te słowa przytoczył, a zatym nie tylko on, ale y drudzy Łacinnicy zostaną y nas fałszywymi; abo iesliż w Nowym Testamencie Łacińskim tak się te słowa, iako w Greckim, naydują, tedy ie fałszywie dzieiopsis przytoczył. A zatym gdy go fałszerzem y wyżspocicielem wyrokow Pańskich nazowiem, nie ma się na nas, prawdę mówiących, o co frasować.

Zwłaszcza że też y do dalszych słów Pańskich przydatek vczynił, twierdząc, iakoby Christus Pan miał rzeć Piotrowi świętemu: tobie, a nie innemu dam klucze krolestwa niebieskiego. Ano tam tych słów—a nie innemu—niemasz.

Co gdyż tak iest, przetoż stosując

тѣ власне слова когда мѣлъ мовити: на тобѣ збудую Церковь Мою, бо ты еси опока и камень. Тѣмъ такимъ тѣхъ словъ за щирое евангеліе приточеньемъ и Христови приписованьемъ—тѣ три речи нестыдливе удаеть: першая — яко бы Христось Господь святого Петра опокою и каменемъ назвати, вторая — яко бы на немъ Церковь Свою збудовати, третья — яко бы на немъ тое будованье Церкви, вгнѣдомъ того, ижъ есть опокою и каменемъ, учинити мѣлъ. Чого правдивны въ собѣ слова Христовы не мають, якіе мы въ своемъ Новомъ Завѣтѣ читаемъ. Бо не мовить тамъ Христось Господь до Петра святого: ты еси опока. Але штѣ? «Тобѣ мовлю, же ты еси Петръ». До того, не мовить: на тобѣ, Петре, збудую Церковь Мою. Але якъ? А Я «на той опоцѣ збудую Церковь Мою». До того, и того словка—бо еси—каторое онъ штучне изъ своего мозгу придалъ, въ словахъ Христовыхъ у своихъ Греческихъ зводахъ не найдуемо. Зачимъ мусить быти, же албо Латинскій выкладъ Новаго Завѣта есть омылный, съ которого онъ тѣе слова предложилъ, а затѣмъ не толко онъ, але и другіе Латинники остануть у насъ фалшивыми; албо если въ Новомъ Завѣтѣ Латинскомъ такъ ся тѣе слова, якъ ||(97) и въ Греческомъ находятъ, тогда ихъ фалшиве дѣпись приложилъ. А затѣмъ егда его фалширомъ и спортникомъ Господнихъ догматъ назовемо, не маеться на насъ, правду мовячихъ, о штѣ фрасовати.

Звѣща же тежъ и до далшихъ Господнихъ словъ придатокъ учинилъ, твердячи, яко бы Христось Господь мѣлъ мовити Петрови святому: тобѣ, а не иному, дамъ ключи царства небесного. Ано тамъ тѣхъ—а не иному—немашь.

Штѣ ижъ такъ е[с]ть, — протожъ,

się do mowy tegoż dzieiopisa, twierdzącego, że fundament wszystko budowanie trzyma; a zатым то inferuiąc, że gdzie fundamentu nie masz, там mocnie budowanie stawić się nie może,—так przeciwko niemu mogę zawrzecъ: ponieważ te słowa, przezeń przyłożone, iako fałszywe a niewłasne Christusa Pana słowa, iedynowładztwa Pietra ś. dobrym fundamentem być nie mogą (bo na fałszu iako co prawdziwego stawić?), a ponieważ y własne Christusa Pana słowa tegoż iedynowładztwa fundamentem nie są (co sam dzieiopis dał znać, opakuiąc ie, czego by nie był wczynił, gdyby w nich, właśnie przytoczonych, iaka podporeę był ||(149) wpatrował),— przetoż to iedynowładztwo, iako fundamentu w słowiech Pańskich niemaiące, stać nie może. Lecz żeby zaś dzieiopis nie rzekł, że słowa Christusa Pana choć nie tak są wyrzeczone, iako ie on przytoczył, iednak, tenże sens w sobie maią,— przetoż przypiszę tu wykłady doktorow świętych, aby się przypatrzył, iesliż oni tak, iako on, te słowa rozumieli?

Pierwszy Grzegorz¹, rzeczony Nyscius² tak mowi: «тыś iest Piotr, a na tey opoce zbuduję Kościół Moy. A rozumie wyznanie Piotrowe, abowiem przed tym był rzekł: тыś iest Christus Syn Boga żywiącego».

Drugi Hilarius³ tak pisze: «Ieden nienaruszony fundament iest, iaka ta iest szczęśliwa opoka wiary, vsty Piotrowymi zeznana: ty iestes Syn Boga żywego, tak wiele maiąc w sobie dowodow prawdy, ile przeciwnego pytania

стосуючися до мовы тогожъ дѣпися, твердаго, же фундаментъ все будованье держить; а затымъ што наносячи, же гдѣ фундаменту немаєшь, тамъ мощно будованье становитися не можетъ,—такъ противко ему могу замкнути: ижъ тые слова, черезъ его преложеные, якъ фалшивые, а не власные Господние слова, единоначалства Петра святого добрымъ фундаментомъ быти не могутъ (бо на фалшу якъ што правдивого ставить?) а поневажъ и власные Христовы слова тогожъ единоначалства фундаментомъ не суть (што самъ дѣпись далъ знати, кривячи ихъ, чого бы не былъ учинилъ, еслибы въ нихъ, власне приточныхъ, яковуу подпору былъ усмотривалъ),—протожъ тое единоначалство, якъ фундаменту въ словахъ Господнихъ немающее, стати не можетъ. Але жебы зась дѣпись не рекъ, же слова Христовы хотя не такъ суть ||(об. 97) выречены, якъ ихъ онъ преложилъ, однакъ, тойже разумъ въ собѣ мають, — протожъ припишу тутъ выклады святыхъ учителей, абы ся пригледѣлъ, если они такъ, якъ онъ, тые слова разумѣли?

Першій Григорій Нискій⁴ такъ мовить: «ты еси Петръ, и на семъ камени збудую Церковь Мою. А разумѣть вызнанье Петрово, абовѣмъ предъ тымъ былъ рекъ: ты еси Христосъ Сынъ Бога живаго».

Другій Иларіонъ⁵ такъ пишеть: «единъ ненарушенный фу[н]даментъ есть, яко тая есть щасливая опока вѣры, усты Петровыми вызнана: ты еси Сынъ Бога живого, такъ много маючи въ собѣ доводовъ правды, яко противного

¹ In Testimonijs de lect. ex Veteri Testamento. ² Въ старопеч. экз.: Nyscius. ³ De Trinitate, lib. 2.

⁴ На полѣ: «Во свѣдѣтельствѣхъ отъ слова еже отъ Ветхаго Завета». ⁵ «О Троици», въ книгахъ 2[хъ].

y potwarzy niewiernych wzruszonych będzie». Tenże na drugim mieyscu ¹: «na tey opoce wyznania Piotrowego iest budowanie Kościoła».

Trzeci Chrystostom ²: «na tey opoce, to iest na tey wierze y wyznaniu, zbuduję Kościół Moy». Y na drugim mieyscu ³: «na tey opoce—powiedział Pan—zbuduję Kościół Moy» ⁴. Nie rzekł: na Pietrze. Bo nie na człowieku, ale na wierze Piotrowey zbudował Kościół Swoy. A ktora ta wiara była? Ty iestes Syn Boga żywego. Opoką nazwał Kościół, nawałności rozmaite przyimuiący a nieszwankuiący; abowiem Kościół, odnosząc rozliczne pokusy, zwyciężon być nie może. A což zasię iest: budować na opoce? Iest—na wyznaniu y na słowach pobożności budować».

Czwarty Cirillus ⁵ w te słowa pisze: «opoką przez nazwisko nic inného, rozumiem, nie nazwał Pan, iedno nienaruszoną y stateczną wiarę Piotrowę, na ktorey Kościół Christusow tak vgruntowany y zbudowany iest, aby nie vpadł a był nieprzemożony fortami piekielnymi, na wieki trwając». Tenże || (150) na drugim mieyscu: «apostołom (powieda) y ich w Kościelech namiestnikom zupełną dał moc».

Piąty Origenes tak mowi: «y my się sstawamy Piotrem, y nam też bywa to mowiono, co za tą mową idzie: ty iestes Piotr, a na tey opoce zbuduję Kościół Moy. Abowiem opoką iest—ktokolwiek iest zwolennikiem Christusowym, y na takiey opoce bywa budowana wszelka kościelna nauka. A iesliż rozumiesz, że na samym iednym Pietrze

пытанья и потвари невѣрныхъ взурушенныхъ будетъ». Тойже на другомъ мѣсцу ⁶: «на той оподѣ вызнанья Петрового есть будованье Церкви».

Третій Златоустый ⁷: «на семь камени, то есть на вѣрѣ и вызнанью, збудую Церковь Мою». А на другомъ мѣсцу ⁸: «на семь камени — мовилъ Господь. Не рекъ: на Петрѣ. Бо не на человѣку, але на вѣрѣ Петровой збудовалъ Церковь Свою. А которая то вѣра была? Ты еси Сынъ Бога живаго. Каменемъ назвалъ Церковь, навалности романтие приимуючую а незблищуюся; абовѣмъ Церковь, относячи различные искушенія, побѣдитися не можетъ. А штожь зась есть: будовати на камени? Есть—на вызнанью и на словахъ побожности будовати».

Четвертый Кириль ⁹ [Александрійскій] въ тые слова пишетъ: «каменемъ презъ назвиско ничого иного, разумѣю, не назвалъ Господь, одно ненарушеную и statechnую вѣру Петрову, на которой Церковь Христова такъ угрунтована и збудована есть, aby не упала а не одолѣна была враты адовыми, въ вѣмъ трваючи». Тотъ же на другомъ мѣсцу: «апостоломъ (мовить) и ихъ въ Церквахъ намѣстникомъ зуполную даль мочь».

Пятый Оригенъ, которого хотя Церковь наша не приимуетъ ¹⁰, такъ мовить: «и мы становимся ||(98) Петромъ, и намъ тежь бываетъ то мовлено, што за тою мовою идеть: ты еси Петръ, и на семь камени збудую Церковь Мою. Абовѣмъ каменемъ есть — хтоко ловекъ есть ученикомъ Христовымъ, и на такомъ камени бываетъ

¹ De Trinitate, lib. 6. ² In Matth. Homil. 55. ³ Sermone de Pentecoste. ⁴ Это «предложение» опущено въ Западно-Русскомъ переводѣ. ⁵ De Trinitate, lib. 4.

⁶ «О Троици», книга 6. ⁷ Еже отъ Маттея «Весѣда 55». ⁸ Отъ «Слова на Пентикостію». ⁹ «О Троици», книга 4. ¹⁰ Этого придаточнаго предложенія нѣтъ въ оригиналѣ.

wszytek Kościół bywa budowan, což rzeczysz y o Ianie, synu Piorunowym, y o każdym z apostołow? Y zaś będąc smieli rzecz, że przeciwko samemu iednemu Piotrowi nie mieli przemoć bramy ¹¹piekielne? Y zaś samemu Piotrowi są dane klucze krolestwa niebieskiego? Y zaś żaden z błogosławionych wziąć ich nie ma? Та повесть — тоbie дам klucze krolestwa niebieskiego — y inszym iest spolna».

Szosty Cyprian ¹² tak mowi: «w osobie iednego dał Pan klucze wszystkim, aby iedność wszystkich okazał».

Siodmy Ambroży ¹³ tak mowi: «zbudowani iesteście na gruncie prorockim y apostołskim, to iest na Nowym y Starym Testamencie; bo co apostołowie przepowiedali, to prorocy oznajmiali. Aczkolwiek tedy do Koryntow pisząc apostoł powiada, iż Bog w Kościele postanowił niektore apostoły, więc proroki; wszakoż tam mowi o porządku, tu o fundamencie Kościoła Bożego; bo prorocy nie rządili, a apostołowie grunt założyli. Przeto Pan mowi do Piotra: na tey opoce zbuduję Kościół Moj, to iest na wierze katolickiego wyznania zbuduję wierne moie». Tenże na drugim mieyscu ¹⁴: «one słowa (powiada)—ty iestes Piotr, a na tey opoce zbuduję Kościół Moj—nie o cieie Piotrowym, ale o wierze Piotrowey są rzezczone».

Osmy Augustyn ¹⁵ tak pisze: «ty iestes Piotr, a na tey opoce zbuduję Kościół Moj — na tey opoce rozumieć || (151) mamу, którą wyznał Piotr s.:

будована всякая церковная наука. А еслижь разумѣешь, же на самомъ единомъ Петрѣ вся Церковь бываеъ будована, штожь змовишь и о Иоанѣ, сыну Громовомъ, и о каждомъ отъ апостоловъ? И зажь будемъ смѣли мовити, же противко одному самому Петрови не мѣли одолѣти врата адовы? И зажь самому Петрови даны суть ключи царства небесного? И зажь жаденъ отъ блаженныхъ взяти ихъ не маеъ? Та я повесть—тобѣ дамъ ключи царства небесного—и инымъ естъ spolna».

Шостый Киприанъ ¹⁶ такъ мовитъ: «y особѣ одного далъ Господь всеъмъ ключи, aby edność всеъмъ указалъ».

Седмый Амбросій ¹⁷ такъ мовитъ: «збудовани есте на основани пророковъ и апостоловъ, то естъ на Новомъ y ветхомъ Заветѣ; бо што апостолове проповѣдали, тое пророци ознаймвали. Хотяжь до Коринтеовъ пишучи апостолъ повѣдаеъ, ижь Богъ въ Церкви постановилъ нѣкоторые апостоли, инне пророки; але тамъ мовитъ о порядке, тутъ о фундаментѣ Церкви Божей; бо пророки не радили, а апостоли вгрунтъ заложили. Прото мовитъ Господь Петрови: на томъ камени созижду Церковь Мою, то естъ на вѣрѣ каеолического вызнанья збудую вѣрныхъ моихъ». Той же на другомъ мѣсцу ¹⁸: «онне слова (мовитъ)—ты еси Петръ, и на семъ камени збудую Церковь Мою—не о тѣлѣ Петровомъ, але о вѣрѣ Петровой суть речены».

Осмый Августинъ ¹⁹ такъ пишеть: «ты еси Петръ, и на семъ камени збудую Церковь Мою — на томъ камени разумѣти маемо, который ²¹ вызналъ

¹¹ Въ старопеч. экз.: брану. ¹² De simplicitate praelatorum. ¹³ In epistolam ad Ephes. cap. 2. ¹⁴ De incarnat. Domini sacramen. cap. 5. ¹⁵ Retract. lib. 1, cap. 21.

¹⁶ «О простотѣ превитер[овъ]». ¹⁷ Отъ посланія еже ко Ефес. глава 2. ¹⁸ О воплощеніи Господни, глава 5. ¹⁹ «Исправленія», книга 1, глава 2. ²⁰ Въ старопеч. экз. опечатка: «которые».

ty iestes Syn Boga żywego. Y od tey opoki Piotr iest nazwany Piotrem, niosąc w sobie kształt Kościoła Bożego, który na tey opoce budowany bywa. Bo mu nie rzeczone: ty iestes opoką, ale: Piotr; y: wziął klucze krolestwa niebieskiego, ale: opoką był Christus, ktorogo wyznał Symon». A na drugim mieyscu ¹: «gdyby (powieda) w Pietrze nie było tajemnice Kościoła, nie rzekł by mu był Pan: tobie dam klucze krolestwa niebieskiego. Bo iesliby to o samym Pietrze powiedziano, iużby nie miał Kościół kluczy. A iesli Kościół ma klucze, tedy Piotr, gdy klucze wziął, wszytek Kościół znamionował». A indzie ² tak mowi: «wziął ieden klucze za wszystkie, iż iedność iest we wszytkich» etc.

Dziewiąty Theofilaktus ³: «choć rzeczone Piotrowi: tobie dam klucze, wszakże są dane wszystkim apostołom. Kiedy? Pewnie, gdy mowi: ktorym odpuscicie grzechy, odpuszczone będą. Abowiem gdy mowi: tobie dam, naznacza ten czas, po Zmartwychwstaniu».

Dziesiąty Beda: ⁴ «Christus mowi Piotrowi: ty icstes Piotr, na mnie zbuduję ciebie, a nie mnie na tobie».

Iedenasty Hieronim ⁵: «przez opokę rozumiemy Christusa, Ktorogo Piotr wyznał; bo iesli będziemy Piotra rozumieć za opokę gruntowną, także też będą y inni apostołowie», etc.

Z tych takich Łacińskich, iako y naszych Greckich doktorow świętych wykładow widzisz, dzieiopsisie, że oni tych słow, od Christusa Pana do Piotra s. rzeczonych, tak, iako ty rozumiesz, nie rozumieli. Ty powiedasz, że w nich

Петръ святыи: ты еси Сынъ Бога живаго. И отъ того камене Петръ естъ названый Петромъ, послачи въ собѣ образъ Церкви Божее, которая на томъ камени будована бываеъ. Бо ему не речено: ты еси камень, але: Петръ; и: взялъ ключи царства небеснаго, але: камень бѣ Христось, которого вызналъ Симонъ». А на другомъ мѣсту ⁶: «если бы не было въ Петръ тайны Церкви, не мовиль бы ему Господь: тобѣ дамъ ключи царства небеснаго. Бо если бы то о самомъ Петръ речено, ||(об. 98) уже бы не мѣла Церковь ключовъ? А если Церковь маеъ ключи, тогда Петръ, егда ключи взялъ, всю Церковь знаменовалъ». А индѣ ⁷ такъ мовить: «взялъ ключи за всѣхъ, ижъ едность естъ въ всѣхъ».

Девятый Теофилактъ ⁸: «хотя речено Петрови: тобѣ дамъ ключи, але всѣмъ апостоломъ даны. Когда? Певне, егда мовить: ktorымъ отпустите грѣхи, отпущены будутъ. Абовѣмъ егда мовить: тобѣ дамъ, назначаетъ той часъ, по еже отъ мертвыхъ встаніи».

Десятый Беда ⁹: «Христось мовить Петрови: ты еси Петръ, на мѣ збудую тебе, а не мене на тобѣ».

Одинадцатый Иеронимъ ¹⁰: «презь камень разумѣемъ Христа, Которого Петръ вызналъ; бо если будемъ Петра разумѣти за камень егрунтовный, такъже тежъ будутъ и иные апостоли».

Съ тыхъ таковыхъ такъ Латинскихъ, якъ и нашихъ Греческихъ учителей святыхъ выкладовъ видишь, дѣеписе, же они тыхъ словъ, отъ Владыки Христа до Петра святого реченыхъ, такъ, якъ ты разумѣешь, не разумѣли. Ты

¹ Homil. 50 in Ioan. ² Homil. 11. ³ In Matth. cap. 16. ⁴ In epistolam 1 ad Cor. cap. 3. ⁵ In Matth. cap. 16.

⁶ Весѣда 50 отъ Иоанна. ⁷ Весѣда 11. ⁸ Отъ Мат[ея] глава 16. ⁹ Отъ посланія 1 Корин. глава 3. ¹⁰ Отъ Мат[ея] глава 16.

Christus Pan Piotra ś. nazwał opoką, y na nim, iako na opoce, Kościół zbudować obiecał; oni przez opokę rozumieją nie Piotra świętego, ale або віарę y wyznanie Piotrowe, o Christusie Panu uczynione, або samego Christusa Pana, y на теу о||152)посе же іест Коściół збудований — twierdzą. Ты мовиш, же теми słowy ключе кроlestwa небесkiego od Christusa Pana dane są samemu Piotrowi, а не innemu; oni każdego zwolennika Christusowego Piotrem nazywaią, y же Piotr ś. wszystkie Kościół, а pogotowiu insze apostoły (ktorych, nie mniej niż swoim, imieniem на pytanie Pańskie, do wszystkich się ściągające, odpowiadając, wyznanie uczynił) w braniu kluczy znamionował — iawnie twierdzą, за уважаніем, снадз, y tego, же Christus Pan те ключе, котре ту Piotrowi ś. obiecał¹¹, potym Kościołowi przywłaszcza y, po Zmartwychwstaniu, wszystkim apostołom, daiąc im moc odpuszczania y zatrzymania grzechow, skutecznie oddał¹². А не czytamy, aby kiedy inedy przez даніе samemu Piotrowi tych kluczy zosobna та obietnica wykonać się miała.

Coż tu tedy, moy miły dzieiopisie, rzeczesz? Czy powiesz, że się takie wykłady w doktorzech świętych nie найдуть? Alem ato mieysca, z ktorych się słowa, котре przytoczyły, ponaznaczał; w котре każdy weyżrзawszy obaczy, же так, iako się przypomniаło, pisali. Czy же się to z twoią fantazyą nie zgadzaią, ślepotę im hereticką przypiszesz? Y же twoiey niepewney powieści, ktorą niewstydliwie ewanielią nazywasz, kredytu nie iednaią, — poganami y Żydy ie nazowiesz? Aleć w tym żaden baczny y bogoboyny

повѣдаешъ, же въ нихъ Христосъ Господь Пѣтра святого назвавъ каменемъ, и на немъ, якъ на камени, Церковь збудовати обѣцавъ; они презъ камень розумѣють не Петра святого, але або вѣру и вызнанье Петрово, о Христѣ Спасѣ учиненое, або самого Христа, и на томъ камени же есть Церковь збудована—твердятъ. Ты мовишъ, же тыми словы ключи царства небесного, отъ Христа Збавителя даные суть самому Петрови, а не иному; они каждого ученика Христоваго Петромъ называютъ, и ижъ Петръ святыи всю Церковь, а поготову иные апостоли (котрыхъ, не меншей нижъ своимъ, именемъ на Господнее пытанье, || (99) стаяющеся до всѣхъ, отповѣдаючи, вызнанье учинилъ) въ бранью ключевъ знаменовалъ—явне твердятъ, за уваженемъ, снатъ, и того, же Христосъ Господь тые ключи, котрыє ту святому Петрови обѣцавъ¹³, потомъ Церкви привлащаетъ и, по отъ мертвыхъ востани, всѣмъ апостоломъ, даючи имъ моцъ отпушенья и задержанья грѣховъ, skutecne oddалъ. А не читаемо, aby гдѣ индѣ презъ данье самому Петрови тыхъ ключей зособна тая обѣтница выполнитися мѣла.

А щожъ тутъ, мой милый дѣеписе, речешъ? Чи змовишъ, же ся таковыє выклады святыхъ учителей не найдуть? Alemъ ото мѣсца, съ котрыхъ ся слова, котрыє приточили, позначилъ; въ котрыє каждый углянувши обачить, же такъ, якъ ся припомнило, писали. Чи же ся то зъ твоимъ мечтаніемъ не згожаеть, слѣпоту имъ еретическую припишешъ? И ижъ твоей непевной повѣсти, которую невстыдливо евангелією называешъ, вѣры не еднать,—поганамы ли и Жидами ихъ

¹¹ Matth. 18. ¹² Ioan. 20.

¹³ Mate. 18.

wiary nie da. Czy choć im tego nie przypisując, ani ich tak krzycząc, przy przeciwney swoiey sentencyey wpornie stać będziesz, rzkomo czci Piotra s. przestrzegając? Ale to nie katolicka—z doktorami się świętymi nie zgadzać? ¹ Ale Piotr s. nie dba o to twoie przestrzeganie, którym Christusa Pana, Ktorego on «*książęciem pasterzow*» ², siebie z inszymi kościelnymi równie kładąc, nazywa, czci *włączasz*. A też tkni się iedno w sumnieniu: nie kwolić Piotrowi świętemu to czynisz, || (153) ale kwoli papieżowi Rzymskiemu, abys go iedynowładczą kościelnym pokazał! A ono choć by się to wszystko Piotrowi s., co ty przypisujesz, przyznało, nie zaraz by to iednak u papieżowi należało, iako się to w przysłym rozdziale, da Pan Bog, pokaże. Iż tedy tym wyszpacaniem, fałszowaniem u wykręcaniem pisma s. namniey swey rzeczy nie ratujesz, azaż ci się przedsięwzięcia swego odmienić nie godzi?!

Ale rzeczesz, podobno, że drudzy doktorowie święci, a snadź niektorzy z tych przypominanych na inszych miejscach przez tę opokę nie wyznanie abo wiarę Piotrowę, ani Christusa Pana wyznanego, ale samego Piotra rozumieją? Być może! Iakoż mianowicie z strony Augustyna świętego to przyznam, że też kiedys samego Piotra świętego rozumiał. Ale y zaż to rozumienie iego ma co powagi wleć tym słowom, które się wyższej przywiodły z xiąg iego, które posledzey pisał y w których to, co się mu w inszych xięgach pierwey napisanych nie zdało, rekraktował abo

назовешь? Але въ томъ тобѣ *жаденъ бачный и богобойный вѣры не дасть*. Чи хотя имъ того не приписуючи, ани ихъ такъ называючи, при противномъ своемъ зданью упорне стати будешь, рекомо чести святого Петра перестерегаючи? Але Петръ святой не дбаеть о тое твое перестереганье, *которымъ Христа Господа, Которого онъ «начальникомъ» ³ || (об. 99) пастырей», себе зъ нижшими старшими церковными равне кладучи, называетъ, чести увлача[ти]. А тежъ ткнися одно въ сумнѣнье: не ку воли то Петрови святому чинишь, але ку воли палежови Римскому, абьсь его единаначальникомъ Церкви показалъ! А оно хотя бы ся то все Петрови святому, што ты приписуешь, признало, не заразъ бы то однакъ и палежови належало, яко ся то въ пришломъ роздѣлѣ, дасть Господь Богъ, покажетъ. А ижъ тогда тымъ *вышючваньемъ, фалшованьемъ и выкрутачствомъ* святого писма *намнѣй* своей речи не боронишь, *або* ся тобѣ предсявзятъя своего отмѣнити не годить?!*

Але зречешь, подобно, же другіе святые учителя, а снатъ нѣкоторые съ тыхъ припомненыхъ на иншихъ мѣсцахъ презъ той камень не вызнание abo вѣру Петрову, ани Христа и Збавителя вызнаного, але самого Петра розумѣють? Быти можетъ! Явожъ меновите зъ стороны святого Августина вѣдаю, же тежъ колись самого Петра святого быти розумѣлъ. Але зась и тое розумѣнье его маеть нѣщо поваги уволочи тымъ словамъ, которые ся вышей приводили изъ словъ его, которые потомъ писалъ и въ которыхъ то, што ся ему въ иншихъ книгахъ первѣй на-

¹ Это вопросительное предложение опущено въ Западно-Русскомъ переводѣ. ² 1 Petr. 5.

³ 1 Петр. 5 [ст. 4].

odrzucal, dla czego tez te zięgi «Хіѣ-
ГАМИ ВЕТРАКТАСУЕУ» назваѣ.

Więc ze na roznicę wykładow dokto-
row s. inszey proby pewnieyszey nie
wiemy, iedno—znaszanie z sobą pisma
s., ktorego iedno mieysce zwykło drugie
obiasniac,—radbym wiedzial od ciebie,
dzieiopisie, insze ktore mieysce z pisma
s., z ktorego by się to pokazowało, że na
samym Pietrze s., iako na iedyney opo-
ce, Kościół Boży iest zbudowany? Wiem,
że tego nie pokażesz. Bo iesli ktore
mieysce, przywłaszczaiąc mu fundament
kościelny, przypomnisz, tedy zaraz na
tymże mieyscu, że takie fundamenty
y inszym apostołom są przywłaszczone,
obaczysz. Zdania zaś doktorow s., którzy
przez opokę brajom piekielnym nieprze-
możoną rozumieiac wiare, potwierdza
Ian s., ktory wiare nazywa «zwycię-
stwem, przewycięzaiącym swiat»⁴. A
tych, którzy przez o|(154)pokę Christu-
sa Pana wykladaia, rozumienie — po-
twierdza wszystko pismo, ktore Christusa
Pana «kamieniem węgielnym, fundamen-
tem», mimo ktory «inszy zalożon byc
nie może», y opoką iawnie nazywa(n)⁵.
Przydam ktemu: że pismo święte nie
tylko na żadnym mieyscu tego nas nie
vczy y nie pokaże, aby Christus Pan
kiedy pomyslac był miał o zakładaniu
inszego mieysca Kościołowi Swemu fun-
damentu pojedynkowego, tak nietrwale-
go, ktory by, vstawszy, potrzebował
inszego, zaś powotnego, po sobie na-
stępuiącego, a iednak y tego przedsię-
docześnego fundamentu. Y owszem z
listu do Żydow baczmy, że tym wzglę-
dem odmiennosc y nietrwalosc kapłań-
stwa Aaronskiego bywa pokazowana, że

писанныхъ не здало, поправовалъ або
отметалъ, для чого тежъ тые книги
«Книгами поправы» назваѣ.

Же на розницу выкладовъ святыхъ
||(100) учителей иншей пробы певнѣй-
шей не вѣдаемо, одно—знощенъ зъ со-
бою святого писма, которого одно мѣ-
стце zwyкło другое обьяснати,—радъ
бымъ вѣдалъ отъ тебе, дѣеписе, ин-
шее которое мѣсце съ писма святого,
съ которого бы ся то показовало, же
на самомъ Петрѣ святомъ, яко на ед-
номъ камени, Церковь Божая есть збу-
дована? Вѣдаю, же того не покажешъ.
Бо если которое мѣсце, привлащающее⁶
ему фундаментъ церковный, припо-
мнишь, тогда заразъ на томъ же мѣ-
сцу, ижъ такіе жъ фундаменты и ин-
шимъ апостоломъ суть привлащены,
обачишь. Зданья⁷ зась учителей свя-
тыхъ, которые презъ камень враты адо-
выми непреможеную розумѣють вѣру,
потверждаетъ святой Іоанъ, который
вѣру называетъ «звѣтяжствомъ, звѣтя-
жающимъ свѣтъ»⁸. А тыхъ, которые
(презъ)⁹ камениемъ Христа Збавителя
выкладуютъ, разумъ—потверждаетъ все
пismo, которое Христа Господа «каме-
немъ краеугольнымъ, фундаментомъ»,
надъ который «иншій založenъ быти
не можетъ», и камениемъ явне называ-
еть¹⁰. Придамъ тутъ ку тому: же пи-
смо святое не толко на жадномъ мѣ-
стцу того насъ не учитъ и не показуетъ,
абы Христосъ Господь когда помнсли-
ти былъ мѣлъ о zakładанью на своемъ
мѣстцу Церкви Своей фундаменту пое-
динkowego, такъ нетрвалого, который
бы, самъ знищевши, ||(об. 100) потре-
бовалъ иншого, зась новотного, по со-
бѣ наступующого, а однакъ и того пред-

⁴ Іоан. 5. ⁵ 1 Cor. 10.

Въ старопечатномъ экземплярѣ: «привлащающій». ⁷ На полѣ пояснено: «розумѣнья».

⁸ 1 Іоан. 5 [ст. 4]. ⁹ Это слово лишнее. ¹⁰ 1 Корин. 10 (нужно: 3) [ст. 11].

nawyższy oni starozakonni kapłani, śmiertelnymi będąc, nie mogli odprawować prawdziwego y wiecznego kapłaństwa, które do samego iednego Christusa, iako do trwającego na wieki, należy.

Do czego się stosując, azaż y teraz przeciw dzieiopisowi bezpiecznie rzec nie możemy, że iesliż trwały a pojedynkowy miał być Kościołowi Christusa Pana założony fundameft, pewnie z tych żaden nie mógł być fundamentem, ktorzy, vmierając śmiercią, do inszego zaś nowotnego podkładania daią przyczynę. Ale potrzeba, aby taki był fundament, który by wstawicznie tenże niewzruszony trwał, iakim pewnie iest nie Piotr święty, ale sam P. Christus, trwający przy Kościele y on obżywaiący aż do skonczenia świata. Ponieważ tedy to zdanie iakoby na Pietrze s., iako na iedney opoce, Kościół Christusa Pana miał być zbudowany, nie iest z pismem s. zgodne, — przetoż inszego z pismem s. zgodniejszego że się my trzymamy, a z tym że tego iedynowładztwa Piotra świętego, które na tym zdaniu dzieiopis chciał sklecić, nie przyznawamy, — niechay nam nie ma za złe, zwłaszcza gdyż y klucze krole||**(155)**stwa niebieskiego, że nie samemu Piotrowi świętemu, ale y inszym apostołom y wsztykiemu Kościołowi są dane, iuż się pokazało.

Co się tycze słow owych, do Piotra s. rzeczonych: «paś owce moie, paś barany moie» — domyslić się nie mogę, z iakiey ie miary ku pokazaniu iedynowładztwa kościelnego y ku przewłaszczeniu go Piotrowi s. przytacza? Су-

ся дочасного фундаменту. И овнекъ съ посланія еже ко Евреомъ видимо, же тымъ взглядомъ отъбънность и не трвалость священства Аронова бываеъ показована, же навышше оны старого закону нереи, смертными будучи, не могли отправовати правдивого и вѣчного архіерейства, котор[о]е до самого одного Христа, яко до трывающо го на вѣки, належить.

До чого ся стосуючи, азажъ и теперъ противъ дѣписови безпечно рещи не можемо, же если трвалый а поодиноковый мѣлъ быти Церкви Господней заложеныи фу[н]даментъ, певне съ тыхъ жаденъ не могъ быти фу[н]даментомъ, которые, умираючи смертью, до иншого зась новотного подкладанья дають причину. Але потреба, абы такий былъ фундаментъ, который бы уставичне той же неподвижный трываеъ, яковымъ певне естъ не Петръ святыи, але самъ Господь нашъ Исусъ Христосъ, пребываючи въ Церкви и ее оживляючи до скончания вѣка. Понеже тогда тое зданье, якобы на Петрѣ святомъ, яеъ на одномъ камени, Церковь Христова мѣла быти збудована, не естъ согласно писму святому, — протожъ иного съ писмомъ святымъ согласнѣйшого же мы ся держимо, а з тымъ же того единачалства Петра святого, которое на томъ зданью дѣпись хотѣлъ утворити, ||**(101)** не признаваемъ, — нехай намъ за зло не маеть, а звлаца ижъ и ключи царства небесного, же не самому святому Петру, але и иншимъ апостоломъ и всей Церкви суть даны, южъ ся показало.

Што ся тычетъ словъ овыхъ, до Петра святого реченыхъ: «паси овца моя, паси агнца моя» — домислитися не могу, и зъ якое ихъ мѣры до показанья единачалія церковного и до привлащенья его Петрови святому прикладу-

rillus s., na te słowa pisząc, nie rozumie, aby temi słowy Christus Pan Piotra świętego starszym nad insze apostoły powszechnym pasterzem abo iedynowładczą kościelnym wczynić miał; y owszem tak mowi: «a rzekł Pan: pasz owce moje, apostolską mu odnawiając godność, gdy dla zaprzeczenia się iego nie była sie zdała zwątlona». Więc ktemu nie rzekł Christus Pan: pasz wszystkie owce moje, pasz wszystkie barany moje,—co by było iakieś podobieństwo dowodu w sobie miało; ale tylko po-prostu rzekł: pasz owce moje. Skąd nie znaczy się to, aby tak pasienie to iemu poruczyć był miał, żeby inszy apostołowie do niego należeć nie byli mieli. Powierzono było [Piotrowi s. pasienie owiec, ktore były wierne z obrzezania, iako o tym czytamy w liście Pawła s. do Galatów ¹. Ale były y insze owce, ktore z pogan przywiedzione przez apostoły spólnie, a osobliwiey przez Pawła s., doktorem pogan y apostołem nieobrzezania nazwanego, tudzież y przez insze starsze Kościoła miały być pasione. Stąd widzimy, że Paweł święty powie-da, iż go ciśnie «staranie o wszystkich Kościołach» ². Sstąd widzimy, że Piotr s. tego pasienia, iakoby rzeczy komu inszemu nienależącej, sobie samemu nie przywłaszczają, ale y prezbitery abo starszych kościelnych, z nimi się porównyując, ku temuż pobudza, aby pasli trzodę Pańską ³. Sstąd w Dziejach Apostolskich czytamy owe słowa Pawła s., de prezbitery y episkopow Kościoła Efezkiego mowione ⁴: «miecie || (156) się sami na pilney pieczy y trzodę, nad którą was Duch Ś. postanowił biskupy ku pasieniu Kościoła Bożego, ktorego nabył Krwią Swoią».

ють? Кирилъ святой, на тые слова пишучи, не разумѣть, абы тыми словы Христосъ Господь Петра святого старшимъ надъ иншіе апостоły вселенскимъ пастыремъ або единачалникомъ церковнымъ учинити мѣлъ; и овшемъ такъ мовить ⁵: «рече Господь: паси овца моя, апостольское ему поновляючи достоинство, абы для отверженія его не здалася быти тлѣнна. Большеу ку тому не рекъ». Не рекъ Христосъ Богъ: паси вси овцы мои, паси вси агнцы мои,—што бы было якоесь подобенство доводу въ собѣ мѣло; але толко по-просту рекъ: паси овцы мои. Оттоль тое ся не значить, абы такъ паству тую ему поручити былъ мѣлъ, жебы иншіе апостоły до него належати не мѣли. Повѣрена была Петрови святому паства овецъ надъ тими, котрые были вѣрніи отъ обрѣзанія, якъ о томъ читаешъ въ листѣ святого апостола Павла еже къ Галатамъ ⁶. Але быди и иншіе овцы, котрые съ поганъ приведени презъ апостоловъ сполне, а особно и презъ Павла святого, учителя языкомъ и апостола необрѣзанію названого, || (об. 101) также и презъ иншіе старшіе церковные мѣли быти пасены. Оттоля видимо, же Павелъ святой повѣдаеть, ижъ его тиснетъ «старанье о всѣхъ Церквахъ» ⁷. Оттоля видимо, же Петръ святой тоей паствы, якобы речи кому иному нележащей, собѣ самому не привлащаетъ, але и презвитеры abo старшихъ церковныхъ, съ ними ся равнаючи, ку томуż побуждаеть, абы пасли стадо Христово ⁸. Оттоля въ Дѣяніихъ Апостольскихъ читаемо овые слова апостола Павла, до презвитеры y епископовъ Церкви Ефесской мовленые: «вни-

¹ Galat. 2. ² 2 Cor. 11. ³ 1 Petr. 5. ⁴ Actor. 20.

⁵ Отъ Иоанна, глава 21. ⁶ Galat. 2. ⁷ 2 Кор. 12 (нужно: 11) [ст. 28]. ⁸ 1 Петр. 5 [ст. 1, 2].

Ponieważ tedy pasienie owiec Christusa Pana nie samemu Piotrowi ś. należało, przetoż na tych słowach, z strony pasienia ich od Christusa Pana do jego rzeczonych, powszechnie jego pasterstwo, a zatem iedynowładztwo kościelne budować się nie może. A iż nic więcey z ewanieliey dowodów dzieiopisku podparciu tego iedynowładztwa nie przytoczy, iedno te, które że nic go w tym nie podpieracie (iuz się iawnie pokazało),—przetoż przeciw niemu bezpiecznie y prawdziwie twierdzimy, że monarchia abo iedynowładztwo kościelne, o iakim on baie, w ewanieliey fundowane nie iest. Co się tycze świadectw, które z doktorow przytacza, chcąc pokazać, że y oni na tych przezeń przytoczonych słowach iedynowładztwo kościelne Piotra ś. klecili,—iuz się wyższej przeciw temu przypomniały y pismem ś. potwierdziły przeciwne sentencye doktorow ś. Zaczyn na te świadectwa, przezeń przytoczone, mogło by się nie odpowiedzieć, zwłaszcza, gdy ie z doktorow ś., o czym inszym mówiących, leda słowko włapiwszy przytacza, a ledwa które stamtąd, gdzie wmyślnie o tych słowach przypomnionych Christusa Pana traktowali, przywodzi.

Ale żeby zaś sstał do triumfu iakiego y wykrzykania nie brał przyczyny, pojedynkiem świadectwom y rzeczy, które w sobie mają, przypatrować się będę, nie wodząc tak dalece sporu o tym, iesliż się te świadectwa tak, iako

майте собѣ и всему стаду, надъ которыми васъ Духъ Святый постановилъ епископы, пасти Церковь Божию, которую заховалъ Кровию Своею»¹.

Поневажъ tedy паства овецъ Христовыхъ не самому апостолу Петру належала, протожъ на тыхъ словахъ, зъ стороны паствы ихъ отъ Христа Бога ему реченныхъ, вселенское его пастирство, а затемъ единоначалство церковное будоватися не можетъ. А ижъ ничего болшей доводовъ зъ евангелии дѣписью ку подпорѣ того единоначалства не приложилъ, едно тые, которые его ничего въ томъ не подпирають (южъ ся значне показало),—протожъ противъ ему безпечно и правдиве твердимо, же монархія abo единоначалство церковное, о якомъ онъ баеъ, въ евангелии фундовано не естъ. Што ся тычетъ свѣдоцтва, которые зъ богословцовъ приточаетъ, хотячи показати, же и они на тыхъ презъ него приточенныхъ словѣхъ единоначалство церковное святого Петра || (102) клѣтили,—южъ ся вышей противъ тому припомнили и писмомъ святымъ подтвердили противные разумы отцевъ святыхъ. Зачимъ на тые свѣдоцтва, презъ него приточенные, могло бы ся не отповѣдати, звлаца, ижъ ихъ изъ отцевъ святыхъ, о чомъ иномъ мовачихъ, леда словко похвативши приточуетъ, а ledво которое оттолъ, гдѣ умыслне о тыхъ словахъ припомненихъ Христовыхъ поучали, приводить.

Але жебы зась оттолъ до ликованья якого и выериканья не бралъ причины, поединкомъ свѣдѣцтвамъ и речи, которые въ собѣ мають, приглядоватися буду, не ведучи таеъ далеко спору о томъ, еслижъ ся тые свѣдѣцтва таеъ,

¹ Дѣян. 20 [ст. 28].

ie przywodzi, w originalach nayduia, bezpiecznie się z odpisowaniem wszędy mi wględać nie dopuściło.

Przytacza, naprzód, Origenesa, który miał swoje błędy, y iemu te słowa przywłaszcza: «gdy nawyższy rząd y przełożęństwo o pasieniu owiec Piotrowi dawano, ||(157) aby na nim, iako na gruncie, fundowany był Kościół, żadney inney snoty wyznania od niego nie wyciągaia, iedno miłość». Coż te słowa, moy miły dzieiopisie, ku twego rozumienia potwierdzeniu należą? Y zaś dla tego, że władza pasienia owiec nawyższym rzędem y przełożęństwem nazywa Origenes, przetoż Piotra świętego rzędzicielem y przełożonym nad insze apostoły być rozumie? Y zaś tym, że na nim wfundowany był kościół przypomina, iedynowładczą go kościelnym czyni? Aż nie widzisz, że ten nawyższy rząd y przełożęństwo Piotra s. nie nad apostołmi, którzy społem do tego rzędu y przełożęństwa nawyższego na tym świecie między wszystkimi rzędami y przełożęstwami należeli, ale nad owcami być pokazuje? A ten grunt, który tu s. Piotrowi przypisuje, ten nie tylko inszym apostołom (którym wszystkim spólnie fundament pismo s. przyznawa), ale y inszym wiernym zwolennikom Christusowym że tenże Origenes przypisował—z słow iego, wyższej przez mię przypisanych, nauczyć a zatym y w tym obaczyć się możesz, że z tego, co o Piotrze s. rzeczono, gdy do tegoż y inszy należą, niesłusznie iedynowładztwa podpory bierzesz.

Co się tycze s. Bazyljusza, mówiącego,

якъ ихъ приводить, у самыхъ зводѣхъ² найдуть, бо ми послѣднее отрисованье всюды угладовати не допустило.

Приточаетъ, напередъ, Оригена, который мѣлъ свои блуды, и ему те слова привлащаетъ: «егда найвышшій рядъ и старѣйшинство о паствѣ овецъ Петрови давано, абы на немъ, якъ на основаніи, фундована была Церковь, жадной иной добродѣтели вызнанья отъ него не вытѣгаютъ, одно милость». Што жъ те слова, мой милый дѣписецъ, ку твоего розума потверженью належать? Азая для того, же власть паствы овецъ найвышшимъ рядомъ и старѣйшинствомъ называетъ Оригенъ, протояъ Петра святого справцею и старѣйшимъ надъ иныи || (сб. 102) апостолами быти розумѣть? Азая темъ ижъ на немъ уфундованую Церковь быти припоминаетъ, единаначалникомъ его церковнымъ чинить? Азая не бачишь, же той найвышшій рядъ и старѣйшинства святого Петра не надъ апостолами, которые посполъ до того ряду и старѣйшинства найвышшого на томъ свѣтѣ между всѣми порядки и старшенствами належали, але надъ овцами быти показуетъ? А той вгрунтъ, который тутъ святому Петрови приписуетъ, той не тольо всѣмъ апостоламъ (которымъ всѣмъ сполне фундаментъ писмо святое признаваетъ), але и инымъ вѣрнымъ ученикомъ Христовымъ ижъ той же Оригенъ приписовалъ—отъ словъ его, вышней презъ мене написаныхъ, научитися а затымъ и въ томъ обачитися можешь, же съ того, што о Петрѣ святомъ речено, егда до того жъ иныи належать, неслушне единаначалства подпору берешь.

Што ся тичеть Великого Василя,

² На позѣ: «оригиналахъ».

że «Piotr błogosławiony nad inne wcznie przelożony iest, y że mu klucze krolestwa niebieskiego poruczone są»,—te słowa za tobą przeciw nam nie woiuią. Bo y my to przyznawamy, że Piotr ś. nad wczniami abo zwolennikami Pańskimi miał nieiakie przelożenstwo, ale inszy byli apostołowie, inszy wczniowie. Apostołów było dwanaście, wczniow abo discypułów siedmdziesiąt, nad którymi nie tylko Piotrowi ś., ale y inszym apostołom starszeństwo prawdziwie się przyznać może. A lubo byś tu przez wcznie y apostoły chciał rozumieć, tedy nic zdroźnego nie będzie, gdy to słowo «przelożony», wyrażające słowo || (158) Xacińskie «antepositus», tak iako rozumiane być ma, to iest' o pierwszości porządku, nie zwierzchności rozumieć będziesz. Co się tycze tego, że klucze krolestwa niebieskiego są Piotrowi poruczone, y to my z Bazyluszem ś. przyznawamy; ale też z nim to, co on na inszym mieyscu ¹ pisze, mowimy: «że Christus Pań y inszym pasterzom y doktorom też moc przywłaszczal, czego powodu znakiem to iest, że wszyscy iednako y zwięzuią y rozwięzuią, iako y Piotr» etc.

Nazyanzenowe y Epifaniusowe słowa, które dzieciopis przytacza, także, iako y Bazylusowe, namniey iego rozumienia o iedynowłactwie nie podpieraią; bo o wczniach abo discypułach własnie są rzeczone, zatym, apostołów od tego, co im rownie z Piotrem świętym należało, odstrychać nie mogą.

Słowa Cyrillusow, którzy Piotra ś. xiążęciem apostołskim y przelożonym a głową inszych nazywaią, coś w sobie na pierwszym poyrzeniu zdadzą się mieć,

мовячого, же «Петръ благословенный надъ ниніе ученики старѣйшимъ естъ, и ижъ ему ключи царства небесного поручени суть»,—тыє слова за тобою противъ насъ не воюють.

Бо апостоловъ было дванадцать, а учениковъ семдесятъ, надъ которыми не только Петрови святому, але и иншимъ апостоломъ старшенство правдиве ся признати можетъ. А если бмь ту презъ ученики и апостоловъ хотѣлъ розумѣти, тогда ничего здорожнего не будетъ, егда тоє || (103) слово «преложенный», выкладающее слово Латинское «антепоситусъ», такъ, яко розумѣно быти маеть, то естъ о первенство ворядку, а не зверхности розумѣти будешъ. Што ся тиче того, же ключи царства небесного суть Петру поручени, и то ми зъ Великимъ Василіемъ признаваемъ; але тежъ зъ нимъ тоє, што онъ на иншомъ мѣсци ² пишеть, мовимо: «же Христосъ Господь и инимъ пастыремъ и учителемъ туюжъ мощъ подалъ, чою (мовить) знакомъ то естъ, ижъ всѣ связують и разрѣшають, яко и Петръ».

Назианови и Епифаніевы слова, которые дѣлписъ приточаетъ, такъ же, якъ и Великаго Василія, намиѣи его розуму о единачалствѣ не подиравють; бо о ученикохъ власне суть речены, затымъ, апостоловъ отъ того, што имъ равне съ Петромъ святымъ належало, отстрихати не могутъ.

Слова Кирилловъ святыхъ, которые Петра святого начальникомъ апостоłскимъ и старѣйшимъ а головою иншихъ называютъ, што въ собѣ на нер-

¹ In libello «De vita solitaria», capite 23.

² «Отъ посланич[ства]», глава 23.

ku podporze dzieiopisa służącego; ale iednakże na nich iedynowładztwo kościelne, iakie on klecić chce, budować się nie może—każdy, co iedno te słowa dobrze wważy, snadnie obaczy. Dzieiopis że te słowa Cyrillusow przytaczał z Łacińskiego wykładu, w którym Łacińskim wykładzie użyli tego słowa «princeps», on to słowo raz «książęciem», drugi raz «przełożonym» wyłożył; którym takim wyłożeniem z niczego coś uczynił. Przyznamci mu ia to, że to słowo «princeps» częstokroć w Łacińskim języku «książęcia» або «przełożonego» zwierzchność, władzę y moc nad kim mającego znaczy; ale y on mnie też to przyznać musi, że toż słowo «princeps» częstokroć nie książę ani przełożonego, ale przodek w czym przed innymi mającego a one przechodzącego znaczy. Iako, dla przykładu, gdy mówią Łacinnicy: «princeps familiae», «princeps legationis», «princeps coquorum», «princeps philosophorum», «princeps in iure civili»—nie książęcia iakiego, ale przedniejszego między czeladzią, między posłami, między kucharzami, między filozofami, między prawnymi rozumieją. Także y te słowa Cyrillusow s., od dzieiopisa przytoczone, rozumieć się mają, że nimi nie książęciem iakim y przełożonym, zwierzchność, władzę, y moc a panowanie mającym nad apostołami, Piotra s. czynią, ale tylko przydniejszym między apostołami, co my też iemu chętnie przyznawamy.

A co się o tym słowie «princeps» mówi, toż się y o tytule «caput» або «głowa», Piotrowi s. danym, rzecz może: że y ten tytuł zwierzchności, władzę, mocy y panowania Piotrowi s. nie przywłaszcza, ale tylko w porządku y

шомъ погляду здадутся мѣти, ку podporѣ дѣписса служацого; але однакъ же на нихъ единовлачство церковное, якое онъ устрои ти хочеть, будоватися не можеть—кождий, хто одно тме слова добре уважить, snadне обачить. Дѣписсь же тме слова Кириловъ святыхъ приточаль зъ Латинского выкладу, въ которомъ Латинскомъ выкладѣ ужили того слова «принцеспь», онъ тое слово разъ «началникомъ», другий разъ «ста||~~(об. 103)~~рѣйшимъ» выложилъ; котрымъ таковымъ перекладомъ зъ нѣцого штось учинилъ. Признаю ему тое я, же тое слово «принцеспь» частокротъ въ Латинскомъ азыку «началника» або «старѣйшого» звирхность, власть и моць надъ кимъ маючого значить; але и онъ мѣъ тежъ то признати мусить, же тежъ то слово «принцеспь» частокротъ не начальника, али старѣйшого, але продекованье передъ иншими маючого а ихъ переходячого значить. Яко, для прикладу егда мовять Латинници: «принцеспь фамилие», «принцеспь лекгационисъ», «принцеспь кокворумъ», «принцеспь философумъ», «принцеспь инъ юре цивили»—не начальника якого, але передѣйшого межъ челядью, межъ послы, межъ кухарми, межъ философи, межъ правными разумѣють. Такъ и тме слова Кириловъ святыхъ, отъ дѣписса приточены, разумѣтиса мають, же презъ ихъ не началникомъ якимъ и старѣйшимъ, звирхность, власть, и моць а панованье маючимъ надъ апостолами, Петра святого чинять, але только передѣйшимъ межъ апостолами, што мы тежъ ему любезно признаваемъ.

А што ся о томъ словѣ «принцеспь» мовить, тожъ ся и о титулѣ «капутъ» або «голова», Петрови святому данымъ, мовити можеть: же и той титулѣ звирхности, власти, моци и панованья Петру святому не привла||~~(104)~~щаеть.

w osobliwych przymiotach przodkowanie znamionuie.

A też że kto od kogo, przychylnością wiedzionego y wważaniem nie bez podziwienia cnot przynuczonego, iakim niezwykłym imieniem raz abo dwa nazwan będzie, — nie zaraz zatum iuż to nazwisko za własny y pospolity tytuł poczytano być może. Czytamy v Chrystostoma na iednym mieyscu ¹ te słowa o Theodozyszu cesarzu: «obrażon iest (powieda), który nie ma żadnego rownego na ziemi, wierch y głowa wszystkich na ziemi ludzi». Tenże Chrystostom, o Eliaszu mówiąc, «głową go prorokow» zowie ². Tenże Flawiana napominając z strony całości miasta Antiocheńskiego: «myśl (powieda) o wszystkim świata głowie», etc. ³ Synod Efeski, w liście do Theodozysusa y Walentianiana cesarzow, Cyrillusowi Alexandrijskiemu biskupowi ten tytuł daie: «głowa biskupow zgromadzonych Cyrillus» ⁴. Prudentius o Betleem na iednym mieyscu ⁵ mowi: «święte Betleem głową iest świata». Grzegorz papież ⁶ Pawła ś. tymże nazwiskiem ozdabia, mówiąc: «Paweł, do Chsistusa nawrocony, głową się sstał narodow; abowiem ||(160) osiągnął wszytkiego Kościoła xięstwo» (w Łacinskim stoi: «principatum»). Ktore przykłady iako rozmaiłość rozumieją się tego nazwiska «głowa», tak y to przed oczu nam kładą, że z nazwiska, raz ieden, abo y drugi Piotrowi ś. (y to nie względem zwierzchności iakiey nad apostoły, ale względem przodkowania między nimi w osobliwych przymiotach) przywłaśczonego, niesłusznie dzieiopis dowod

A тежъ хто отъ кого, прихильностю уведеного и уваженьемъ не безъ подивенья добродѣтелей примушеного, яковымъ незвыклымъ именемъ разъ abo два названъ будеть, — не заразъ затымъ южъ тоѣ назвиско за власный и посполитый титулъ почитано быти можеть. Читаемъ у книгахъ святого Златоустого на одномъ мѣсцу ¹ тѣе слова о Θεοδοσίῳ цесару: «ображенъ естъ (мовить), который не маєт жадного ровного на земли, верхъ и голова всѣхъ на земли людей». Той же Златоустый, о Ілїи мовячи, «головою его пророковъ» зоветъ ². Той же Флавїана напомнимаючи зъ стороны мѣста Антиохійскаго: «помысли (мовить) о головѣ всего свѣта» ³. Синодъ Ефескій, въ листѣ до Θεοδοσία и Валентїана цесарей, Кириллови Александрійскому епископу той титулъ даеть: «голова епископовъ собраннхъ Кирилъ» ⁴. Прудентій о Вїтелеемѣ на одномъ мѣсцу ⁵ мовить: «святый Вїтелеемъ головою естъ свѣта». Григорій папа ⁶ Павла апостола тымъ же назвискомъ украшаеть, мовячи: «Павелъ, обративыйся ко Христу, головою ся сталъ языкомъ ¹⁵; бо осягнувъ все Церкви началство» (въ Латинскомъ стои: «принципатумъ»). Которыє приклады якъ розмаїтость розумѣнья того назвиска «голова», таеъ и то передъ очи намъ кладуть, же зъ назвиска, разъ одинъ, abo и другій Петрови святому (и то не взглядомъ звирхности якоу ¹⁴ надъ апостола, але взглядомъ продкованья межи ними въ осо-

¹ «Ad populum Antiochensem», homil. 2. ² In epistolam ad Roman. 11. ³ Homil. 18. ⁴ Cyrill. tomo 4, epist. 5. ⁵ In «Enchiridijs». ⁶ In 1 Regum, lib. 4, cap. 4.

⁷ «Къ народу Антиох[ійскому]» бесѣда 2. ⁸ «Отъ послан. къ Рим.», глава 11. ⁹ Бесѣда 18. ¹⁰ Кирилъ, книга 4, посланіе 5. ¹¹ Въ «Краткомъ Списанїи». ¹² Отъ 5 Цар. 4, гл. 4.

¹³ На полѣ похщено: «народомъ». ¹⁴ Въ старопеч. яз.: «яко и».

bierze ku okazaniu tego, że Piotr s. był iedynowładczą kościelnym. Czego nieiakimi rzкомо, ponieкад podobnemi nazwiskami, але або dowody gruntownymi (iakieśmy naprzeciwko temu w pierwszym rozdziale tey części przywieдли, або pokazaniem, że tym iedynowładczą pospolicie był nazywan, potwierdzić by potrzeba, chce li, żeby się mu w tym wiara dawała.

Poty na z Cyrillow przytoczone świadectwa.

Na świadectwo zaś z Chrisostoma s., gdzie Piotra s. pasterzem Kościoła zowie, krotce się odpowiada: że nie o tym między nami iest spor, iеśliż Piotr święty był pasterzem Kościoła, co y my przyznawamy, але o tym, iеśliż sam tylko Piotr s. był pasterzem, co ty twierdzisz, а czego my z wyższej przypominionych przyczyn przымы. А іż Chrisostom na tym mieyscu, przez się przytoczonym, tegoć, о со спор, nie poświadczа,—przeтоż niepotrzeбnie го на świadectwo за sobą wleczesz. W tym, że tenże Chrisostom Piotra s. głową zowie, таż ci odpowiedź dosyć wczynić może, котораć się на świadectwo Cirilla Alexandriyskiego даła. Co się zaś тycзе tych słów iego, gdzie мови, że Christus Piotra над wszystkim światem постави́л, — не баче́, iako на tych słowieх iedynowładztwo kościelne Piotra s. budować chcesz, gdyż w nich nie takiego nie wpatruię, skąd by iaka niepospolita z drugimi apostoły, але особлива y niezwykła moc y władza Piotra s. znaczyć się mogła! Або||(161)wiem co było Piotrowi rosказано, то́ż y inszym wszystkim apostołom iednakim prawem было поручено. Wszystким Christus rzekł: «iđcie на всеытєк świat y opowieday-

блывыхъ цротахъ) привлащонаго, ||(104) неслушне дѣвпись доводъ беретъ ку оказанью того, же Петръ святы́й былъ единовладцею востелнымъ. Чого нѣякими ркомо, якобы подобными назвисками, але албо доводи егрунтовными (якіесмы мы напротивко тому въ першомъ роздѣлѣ тоеє части приводили), албо показаньемъ, же тымъ единовладцею посполите былъ называнъ, подтвердити бы потреба, хочеть ли, абы ся му въ томъ вѣра дала.

Потоль на свѣдѣцтва, приточонные съ Кириловъ.

На свѣдѣцтво зась съ Хризостома святого, гдѣ Петра пастыремъ Костела зоветъ, коротко ся отповѣдаеть: же не о томъ межн нами есть споръ, еслижъ Петръ святы́й былъ пастыремъ Костела, што и мы признаваемо, а о томъ, если самъ только Петръ святы́й былъ пастыромъ, што ты твердишь, а чо́го мы зъ выше припомненныхъ причиль примо. А ижъ Хризостомъ на томъ мѣсцу, черезъ тебе приточономъ, того тобѣ, о што споръ, не посвѣдчаеть,—протожъ непотребне его на свѣдоцтво за собою волочешъ. Въ томъ, ижъ тотъ же Хризостомъ Петра святого головою зоветъ, таже́ отповѣдь досыть учинити тобѣ можетъ, котора я тобѣ на свѣдѣцтво Кирила . Александрийского дала. Што ся зась тычетъ тыхъ словъ его, гдѣ мовить, же Христосъ Петра надъ все́мъ свѣтомъ постави́л, — не бачу, яко на тыхъ словѣхъ единовладство ||(105) востелное Петра святого будовати хочешъ, вгдыжъ въ нихъ ничого такого не упатрую, отколя бы якая непосполитая зъ другими апостолами, але особливая и невьякдая моць и власть Петра святого значитися могла! Або вѣмъ што было Петрови rosказано, тожъ и иншимъ

cie ewangelią»¹; iako o wszystkich było prorocтво poprzedziło, że «na wszystko świat miał wynieść głos ich»². Zaczynamy u Chryzostoma, co na tym miejscu, przez dzieiopisa przytoczonym, o jednym Piotrze rzekł, to na innych miejscach podobnymi słowy o innych apostołach mowi. Pisząc na Iana ś. ewangelię³: «apostołowie (powieda) biorą na się staranie y pieczę o wszystkim świecie». A o Pawle ś. mowiąc⁴: «Michałowi⁵ (powieda) narod poruczony iest Żydowski, a Pawłowi — ziemie y morza y wszystkiego świata mieszkanie». Y zaś⁶: «Pawłowi Bog wszystko opowiedanie y rzeczy świata, y tajemnice wszystkie, y wszystko szafunek oddał». Podobnie Chryzostomowi, co o Pawle ś. napisał Grzegorz papież, trochę się wyższej przypominało. A na drugim miejscu⁷ tenże Grzegorz mowi: «Paweł, łańcuchami związany, do Rzymu iedzie, aby osiągnął y opanował świat». A nie tylko Piotrowi y Pawłowi, ale y innym apostołom tu nad wszystkim światem Chryzostom ś. przywłaszcza, mowiąc na jednym miejscu⁸: «apostołowie wszystkie okrag ziemie przeszli, opanowali, y nad wszystkie książęta byli więcey właśnie książętmi nad krole możniejszymi». Niechayże tedy dzieiopis temi słowy Chryzostoma ś., o Piotrze ś. rzeczonymi, ludzom oczu nie mydli, gdyż z nimi żadna osoba a niepos[polita] z drugimi apostołmi władza, a tym mniej iedynowładztwo kościelne Piotrowi ś. że nie iest przyczytane, — za wważeniem tych drugich miejsc, z Chryzostowa przytoczonych, znamienicie baczy.

всѣмъ апостоломъ одинакимъ правомъ было поручено. Всѣмъ Христоръ рекъ: «идѣте на весь свѣтъ, и оповѣдайте евангелію»⁹; аю о всѣхъ было пророчтво попередило, же «на весь свѣтъ мѣлъ выйти голосъ ихъ»¹⁰. Зачинъ и Хризостомъ што на томъ мѣсту, презъ дѣпися приточеномъ, о одномъ Петру рекъ, то на другихъ мѣстахъ подобными словы о другихъ апостолахъ мовить. Пишучи на Иоанна евангелисту¹¹: «апостолове (повѣдаеть) берутъ на себе старанье и печалованье о всемъ свѣтѣ». А о Павлѣ святомъ мовячи¹²: «Петрови (повѣдаеть) народъ порученный естъ Жидовскій, а Павлови — земля и моря и всего свѣта мѣшканье». А индѣ¹³: «Павлови Богъ все оповѣданье и речи свѣта, и таемници всѣ, и весь шафунокъ отдалъ». На подобенство Хризостомъ, што о Павлѣ святомъ написалъ Григорій папа, троха ся вышея припомануло. А на другомъ мѣсту¹⁴ тотъ же Григорій мовить: «Павель, лапцухами связанный, до Риму ѣдетъ, абы посѣлъ и опановалъ свѣтъ». А не только Петрови и Павлови, але и другимъ апостоломъ ||(об. 105) ту надъ всѣмъ свѣтомъ панованье духовное Хризостомъ привлащаетъ, мовячи на одномъ мѣсту¹⁵: «апостолове весь округъ землѣ перешли, опановали, и надъ всѣ княжата были далеко власне княжаты надъ царей можѣйшими». Нехай же дѣписъ теми словы Хризостомъ святого, о Петрѣ святомъ речеными, людѣмъ очу не мыдлить, вгдыжъ оними жадная особная а непосполитая зъ другими апостолами власть, а тымъ меншей

¹ Matth. 28, Marc. 16. ² Psal. 19, Rom. 10. ³ Homil. 87. ⁴ In Act. homil. 3. ⁵ Конечно, это ошибка; нужно: Piotrowi. ⁶ In epistolam ad Rom. hom. 18. ⁷ In Iohann. lib. 17. cap. 6. ⁸ In Psal. 44.

⁹ Mateo. 28 [ст. 19], Марк. 16 [ст. 15]. ¹⁰ Псал. 19 (нужно: 18) [ст. 5]. въ Рим. 10 [ст. 18]. ¹¹ Вездѣ 87. ¹² На Дѣянѣя бѣсѣда 3. ¹³ На посланье къ Рим. бѣсѣда 18. ¹⁴ На Ио. въ книгѣхъ 17, глава 6. ¹⁵ На Псал. 44.

Na słowa Theofilakta, xiążęciem nad innymi wczniami, fundamentem kościelnym Piotra nazywającego, — osobney mym zda||⁽¹⁶²⁾niem nie potrzeba odpowiedzi; gdyż te nazwiska iako się rozumieć mają, y iakim względem Piotrowi s. przypisowane bywają—wyższej się już powiedziało.

Co się tycze Gennadyusza, z ktorego iako w tym trzecim, tak y w inszych swej «SYNODU OBRONY» rozdzielch siła świadectw dzieiopis przywodzi, a nawet dwa rozdz., to iest dziewiąty y dziesiąty, samemi rzkomo iego słowami napełnił, — tak się mu krotce odpowiedział. Gennadius, iako żywo, tego, co mu dzieiopis przypisuje, nie pisał; ale to są szczyre plotki y potwarzy, nań zmyślone! Przed tymi to dzieiopis y z swym towarzystwem mógł za szczyrą prawdę wdawać, ktorzy nie są świadomi, czym y iakim był ten Gennadius. My, z łaski Bożej, wiemy, mając y po dziś dzień własne, prawdziwe, niezmyślone listy iego w ręku, w ktorych wmyślnie pisze przeciwko temu o przodkowaniu papieża Rzymskiego rozumieniu, ktore dzieiopis iemu przywłaszcza. Mianowicie iest list ieden tego, do Marka Efeskiego pisany, ktory się tak poczyną: «Doszłoc nas wždy kiedys niekiedys siła rąk minąwszy, pisanie twoie», etc. Z ktorego listu iawnie go być od Łacinnikow spottwarzonym dochodzimy. Bo on y we Florencyey na wgodę nie chciał pozwolić, ani też do tego był przymuszany, będąc nie duchownym, ale świeckim, zgoła sekretarzem Paleologa cesarza; y

единовладство Петрови святому же не есть причитано,—за уваженьемъ тыхъ другихъ мѣстець, съ Хризостома приточонныхъ, знамените бачить.

Na słowa Теофилакта, княземъ надъ иными ученики, фундаментомъ костелнымъ Петра называющого,—особно (и) ¹⁶, мѣстъ зданьемъ, непотреба отповѣдати; кгдажъ тые назвиска яво ся разумѣти мають, и чою взглядомъ Петрови святому приписовани бывають—вышше южъ повѣдию.

Што ся тичеть Генадія, съ которого якъ въ томъ третемъ, такъ и у илшихъ своего «Синоду Оборонн» раздѣлхъ много свѣдѣцтвъ дѣписъ приводить, а наветъ два раздѣлы, то ест 9 и 10, самими рекою его словами наполнить,—такъ ся ему кротце отповѣдасть. Генадій, яво живо, того, што ему дѣписъ приписуетъ, не писалъ; але то ширне суть плѣтки и потвари, на него змышленне! Передъ тими то дѣписъ и зъ своимъ || ⁽¹⁰⁶⁾ товариствомъ могли за ширюю правду удавати, которне не суть свѣдоми, чимъ и якимъ былъ тотъ Генадій. Мы, зъ ласки Божее, вѣдаемо, маючи и по сесь часъ власные, правдивне, незмышленне листы его въ рукахъ, въ которыхъ умыслне пишеть противво того о продкованью папежа Римского разумѣнья, которое дѣписъ ему привлащаетъ. Меновите естъ листъ одинъ его, до Марка Efeskого писаный, который ся такъ починаеть: «Доплю насъ вжды волисъ, много рукъ минувши, писанье твое» и прочая. Съ которого листу явне его быти отъ Латинниковъ спотвароннымъ доходимо. Бо онъ и у Флоренци на угоду не хотѣлъ позволить, ани тежъ до того былъ примушанъ, будучи не

¹⁶ Это лишнее.

тѣмъ же го в тои часъ Gennadiuszem не звано, tylko Georgiuszem; аъ киде тѣст мianowan на patriarchowstwo, dopiero Gennadiuszem былъ названы. Co сię dla tego przypomina, aby každy roz- nadzac mogł, co rozumieć y o onych oracyach, ktore nań, Gennadiuszem go iuż zowac (gdy ieszcze былъ Georgiuszem), iakoby на synodzie Florentskim przezeh miane, w dzieiach conciliorum ¹ przy- pisano; choć tamże w tych dzieiach tego dołożono, że Grekowie swietskiego za- woła||**(163)**nia więcey z Efeskim, на vnią niepozwalaiącym, biskupem przestawali. Ku okazaniu tey potwarzy y to służy, co on samże dzieiopis z Lakonika Kal- kondyle przypomina, że Grekowie, ktorzy byli w doma zostali, nie chcieli tego chowac, co сię we Włoszech на synodzie stanowiło. A iesliż tego nie chcieli chowac, iakoż patriarchę tego mieli byli obrac, ktory by, do постано- wienia Włoskiego сię stosuiac, papieżowi Rzymskiemu przodkowania przyzna- wac a—co więsza—ono gruntowac był chciac?!

Widzisz, że сię to nie rymuie, dzieio- pisie! Dziwno mi, że chcesz Łacinnik, iednak w pisaniu swym zapomniac na to Łacińskie dictum: «mendacem oportet esse memorem». Przyznay tedy ra- czey co prawda, że o tych pismach, ktore ты Gennadyuszowi przywłaszczasz, iako żywo, сię mu nie sniło, ale ie ieden mnich, papieski pochlebca, z Za- cyntu rodem (będziesz li potrzebował, y imię iego potym mianuię) spisawszy, pod tytułem iego, на świat пуścił. A zатым tymi takimi pismami niepewnymi

духовнымъ, але свѣдкимъ, а просто секретаромъ Палеолога цесара; и еще его въ тотъ часъ Генадіемъ не звано, толко Георгіемъ; ажь егда есть мено- ванъ на патриаршество, въ тотъ часъ Генадіемъ былъ названъ. Што ся для того припоминаеть, абы каждый роз- судити могль, якъ розумѣти и о иныхъ ораціяхъ ², которые на него, Генадіемъ его южь зовучи (егда еще былъ Ге- оргіемъ), якобы на синодѣ Флорен- скомъ черезъ него мѣние, въ дѣяхъ синодовыхъ приписано; хотъ тамъ же въ тыхъ дѣяхъ того доложено, же Гре- кове свѣтского заволянъ болше зъ Ефескимъ, на унѣю не позволяющимъ, епископомъ ||**(об. 106)** переставали. Ку оказанью тое потвари и то служить, што самъ же дѣписъ зъ Лаконика Калвондиле припоминаеть, же Грекове, которые были дома zostali, не хотѣли того держати, што ся во Влошехъ на синодѣ становило. А еслижъ того не хотѣли держати, якожъ патриарха того мѣли были обрати, который бы, до по- становенья Влоского ся стосуючи, па- пежови Римскому продекованья призна- вати а—што болше—оное кгрунтовати былъ хотѣль?!

Видишь, же ся то не римуеть, дѣпи- се! Дивно ми, же хочешь Латинникъ, однакъ въ писанью своемъ запомнѣлесь на оный Латинскій вѣршикъ: «менда- цемъ опортеть ессе меморемъ». При- знай лѣпѣй што правда, же о тыхъ писмахъ, которые ты Генадіеву причи- таешь, яко живо, ся ему не снили, але ихъ одинъ мнихъ, папескій по- хлѣбца, зъ Зацинту родомъ (будешь ли потребовать, и имя его потомъ меную), списавши подъ титуломъ его, на свѣтъ пустилъ. А затымъ теми такими писмы

¹ tomo 3 Conciliorum.

² На полѣ пояснено: «словахъ».

nie godziło się przeciwko nam allegować, y wolno nam nic na wszystkie z nich przytoczone świadectwa, iako fałszywe, nie odpowiadać. Tak tuszę, że to raczej co prawda, spolnie ze mną, przyznać będziesz wolał, aniż byś, przy fałszu swym stojąc, podmiot ten Gennadiuszow vpornie Gennadiuszem nazywać miał,—gdyż zwłaszcza tym vporem namięny się w swey rzeczy nie pokrzepisz, y owszem wydasz się tym, iakoś iest, w słuszne podpory rozumienia swego vbogi y niedostateczny, wyprawując przeciw nam na harc apostatę za naszego własnie Greckiego doktora. Bo byśmy dobrze to, czego się napierasz, przyznali, iako wedle prawdy przyznać nie możemy, że to wszystko Gennadius, patriarcha Carogradzki, pisał, co mu ty przypisujesz. Azaż byśmy się tymi słowy potkać słusznie nie mogli? Szko|(164)da żeś y władyki Łuckiego, abo Włodzimirskiego, świadectwa przeciw nam nie przytoczył: bo y to też tacy apostatowie, iako Gennadius był! Y także by, iako y Gennadius, abo y lepiej ieszcze w notę w tey materzey trafili! Lecz iakoby się tych gołe y proste twierdzenie prostą negatiwą przez nas odprawiło, tak y tego niepewnego doktora tą negatiwą miastо responsu zbywamy. Takowym sposobem choć ci to, co twierdzisz, przyznawszy, gdyż mogli byśmy cię wybornie odprawić. Tak rozumiem, że o to sporu z nami bez pożytku wieść, a y za złe nam mieć nie będziesz, że wszystkich tych świadectw y powieści, z Gennadiusa przytoczonych, iako niepewnych y odpowiedania niegodnych, milczeniem samym zbywać będziemy.

непewными не годило ся тобѣ противно намъ наробляти, и волно намъ ничего на всѣ зъ нихъ приточенны свѣдѣцтва, яко фалшивыя, не отвѣдати. Таѣ сподѣваюся, же то глѣбѣи што правда, споломъ зо мною, признати будешъ волѣлъ, анижъ бысь, при фалшу своимъ стоячи, подмѣтъ тотъ Генадіевъ упорно Генадіемъ называти|(107)мѣлъ,—кдыжъ звлаща тымъ упоромъ мало ся въ своей речи покрѣпишь, и овшемъ выдашия тымъ, ижесь естъ, въ слушныя подпоры разумѣнья своего убогий и недостаточный, выправуючи противъ намъ на герць апостату вмѣсто нашего власне Грецкого доктора ¹. Бо быхмы добре тое тобѣ, чего ся домогаешъ, признали, яко ведле правды признати не можемо, же то все Генадій, патриарха Царигородскій, писалъ, што ты ему приписуешъ. А зажъ быхмо теми словы тебе поткати слушны не могли? Шкода жесь и владыки Луцкого, албо Володимерского, свѣдѣцтва противъ намъ не приточилъ; бо и то тежъ такіе апостатове, яко и Генадій былъ! И такжеть бы, яко Генадій, албо и глѣбѣи еще въ подобенство тое матервѣй трафили! Лечь яко бы ся тыхъ голое и простое тверженъе простымъ отпоромъ презъ насъ отправило, таѣ и того niepewного доктора тымъ же непризнаваньемъ вмѣсто отвѣди бываемо. Такowymъ способомъ хоть тобѣ то, што твердишь, признавши, кдыжъ могли бысмы тебе выборно отправити. Таѣ розумѣю, же о то спору зъ нами безъ пожитку вести, а и за але намъ мѣти не будешъ, же тыхъ всѣхъ свѣдѣцствъ и повѣстей, зъ Генадіа приточонныхъ, яко niepewныхъ и оповѣданья негодныхъ, молчаньемъ самымъ збывати будемо.

¹ На полѣ пояснено: «учителя».

А затѣмъ тѣ конклюдзыя роздѣлау tego czynimy: poniewaŝ слова Christusa Pana, ktore dzieiopis, kaszacz się na pokazanie tego, że monarchia abo iedynowładztwo kościelne Piotra ś. w ewangelii iest wfundowane, przywodzi, namniej tego twierdzenia iego nie podpieraia, a ktemu poniewaŝ y swiadcstwa doktorow ś., przezeń przytoczone, także nie potwierdzaią iedynowładztwa tego,—przezoł ta monarchia y iedynowładztwo kościelne, o którym baie, w ewangelii, ani w doktorzech ś., ale w płochym mozgu iego wfundowane iest.

Trzeciej części odpowiedzi

Rozdział III.

Jeśliż to prawda, co synodowy dzieiopis twierdzi, że rząd y przełożęństwo iednego pasterza z Piotrem ś. nie zmarło, ale na Rzymskich biskupach y papieżach stanęło?

Tak dzieiopis w czwartym swey «SYNODU OBRONY» ||(165) rozdziale pisze:

To przełożęństwo Piotra ś. śmiercią iego wstać nie mogło, bo Kościół Boży y owce Christusowe trwaią aż do końca świata y muszą mieć takie opatrzenie y rząd, dla zbawienia swego. Każda zwierzchność nie dla tego iest, co na niej siedzi, ale dla tych, ktorymi rządzi. Jeśliż za czasu Piotra ś. Kościół takiego starszego, iakiego Christus postawił, potrzebował, daleko więcej po śmierci Piotra ś., gdy się na wszytek świat rozszerzał. Y dla tego onych słow, ktore Pan do Piotra mowił: «paś owce moje», nie może być inaksze rozumienie, iedno, iż ten wrząd pasterstwa y na potomki Piotrowe ścięgać się ma. Co Chryzostom ś. dał znać, gdy mowi, lib.

А затѣмъ такое замкненье того роздѣлу || (об. 107) чинимо: поневажъ слова Христовы, которые дѣеписъ, капучиса на показанье того, же монархія албо единовладство костелное Петра святого въ евангеліи естъ укрунтованое, приводитъ, намнѣй того тверженья его не подпирають, а ктому поневажъ и свѣдѣцтва докторовъ, презъ него приточныя, также не подтверждаютъ единовладства того,—протожъ та монархія и единовладство костелное, о которомъ баеть, не въ евангеліи, али въ докторѣхъ святыхъ, але въ плохнѣхъ мозгу его уфундованое естъ.

Третьей части отвѣди

Роздѣлъ 3.

Еслижъ то правда, што синодовый дѣеписъ твердитъ, ижъ власть и преложенство одного пастыра съ Петромъ святымъ не умерло, але на Римскихъ епископахъ и папѣжахъ стало?

Такъ дѣеписъ въ четвертомъ своего «Синоду Обороны» роздѣлѣ пишетъ:

«Тое преложенство Петра святого смертью его устати не могло, бо Костель Божій и овци Христови травають ажъ до конца свѣта и мусать мѣти такое опатренье и порядокъ, для збавенья своего. Каждая звѣрхность не для того естъ, што на ней сидитъ, але для тыхъ, которыми справуетъ. Еслижъ за часу Петра святого Костель такого старшого, якого Христось поставилъ, потребовалъ, далеко болше по смерти Петра святого, кгда ся по всемъ свѣтѣ розширалъ. И для того оныхъ словъ, которые Панъ до Петра || (106) мовилъ: «паси овци мои», не можетъ быти инаксее разумѣнье, едно, ижъ тотъ урядъ пастырства и на потомки Петровы

2, «De sacer.»: «za owce swoje Christus Krew Swoię rozlał, które staraniu Piotrowemu y następnikow iego poruczył». Ten potomek y następnik Piotra s. nie iest inszy, iedno biskup Rzymski y to miejsce, na którym Piotr s. vmęczon y zmarł, przywileie swoje (tego miejsca)¹ biskupom zostawując. Y tak Greccy doktorowie rozumieli, y wszystkie sobory abo concilia biskupow świata wszytkiego»².

Te słowa dzieiopisowe na fundamente zmyślonego przezeń iedynowładztwa kościelnego, które się w przyszłych³ dwóch rozdziałach y piśmie s. y świadectwy doktorow s. (y racyami)⁴ zniósł, iż są zasadzone,—przełoż za prawdziwe zostać się żadną miarą nie mogą, y owszem ku potwierdzeniu naszego rozumienia osobliwie służą. Bo z nich powód wzięwszy, bezpiecznie przeciwko dzieiopisowi cztery konkluzye uczynić możemy:

Pierwsza. Przełożenstwo to y iedynowładztwo, o który[m] dzieiopis baје, nie było za Piotra s., iako się wyższej pokazało. Przełoż śmiercią iego iako wstawać, tak y nie wstawać nie mogło. Bo wstanie y niewstanie tylko rzeczom kiedykolwiek będącym, iaką to przełożenstwo nie iest, przypisować się może.

Druga. Przełożenstwo to y iedy||**(166)** nowładztwo, które dzieiopis przypisuje Piotrowi s., za żywota mu nie służyło, iako się wyższej pokazało. Przełoż pogotowiu po śmierci iego nikomu nie służy.

Trzecia. Za czasu Piotra s. Kościół Boży y owce Christusa Pana po Wnie-

стигати ся маеть. Штѡ Хризостомъ свя- тый далъ знати, егда мовить въ кни- гахъ 2, «О іерействѣ»: «за овци свои Христосъ Кровь Свою розлилъ, которые старанью Петровому и наступникомъ его поручилъ». Тотъ потомокъ и на- ступникъ Петровъ не естъ иншій, едно бискупъ Римскій и тое мѣсце, на ко- торомъ Петръ святыи умучонъ и умерлъ, привилеи свои бискупомъ оставяючи. И такъ Грецкіе докторове разумѣли, и всѣ соборы абѡ конциліа бискуповъ свѣта всего».

Тѣе слова дѣеписовы на фундаментѣ змышленого черезъ его единовладства костелного, которое ся въ при||ш||лыхъ двоухъ роздѣлѣхъ и писмомъ святымъ и свѣдоцтвы отцовъ святыхъ знесло, иже суть засажоны,—протожъ за правдивые станути жадною мѣрою не могутъ, але и овшемъ ку подтверженью нашего роз- умѣнья особливе служатъ. Бо зъ нихъ поводъ взявши, такіе безпечне против- ко дѣеписови чтири замкненья учини- ти можемо:

1. Преложенство тое и единовлад- ство, о которомъ дѣеписъ баеть, не было за Петра святого, яко ся вышшей показало. Протожъ смертью его яко уставати, такъ и не уставати не могло. Бо устанье и неустанье только речамъ коли колвекъ будучимъ, якою тое пре- ложенство не естъ, приписовати ся мо- жеть.

2. Преложенство тое и единовлад- ство, которое дѣеписъ приписуетъ Пе- трови святому, за живота ему не слу- жило, яко ся южъ вышей показало. Протожъ поготову по смерти его ни- кому не служить.

3. ||**(об. 108)** За часу Петра свято- го Костель Божій и овци Христовы

¹ Ваятое въ скобки въ Западно-Русскомъ переводѣ опущено. ² См. выше, стлбц. 966—967. ³ Нужно: причеслыхъ ⁴ Ваятое въ скобки опущено въ Западно-Русскомъ переводѣ.

bowstąpieniu Jego, nie mieli, okrom Niego, innego takiego iedynowładce kościelnego, o iakim dacie opis baje, — iako nie wyższej pokazało. Przetoż у тѣхъ реченіяхъ Косціола Божого на тымъ же іединымъ іединовладцу коścielnymъ Христу Ісусу, który вставичне работники до винице Своей вытраца, пастерзе у докторы до Церквѣ ку будованію Ціаля Своего дае, а wiernymъ swymъ иже божествомъ, духомъ у ласкою а опатрностію Свѣа іестъ прытомнымъ, прыстативати могутъ у маіа.

Чвѣрта. Gdy była mnieysza liczba wiernych, a gdy Kościół Boży na wszytek świat nie był się rozszerzył, żaden z apostołów, a nawet ani Piotr ś., osobliwemi dary od Boga-obdarzony, starzeństwa у іединовладства надъ wszytkimъ Kościołemъ sobie nie przywłaszczалъ, iako się wyższej pokazało. Przetoż поготовіу по іего смерци, gdy się Kościółъ rozszerzył, ludzie, z żadney miary z Piotremъ ś. nieporównани, tego іединовладства, sobie przywłaszczати не іели. А іѣ іе sobie przywłaszчати, прѣтожъ іе у надъ Петра ś. niewstydlіwie wynoszą.

Te takie cztery konkluzye, za dowodami naszymi, w przeszłychъ двухъ rozdziałachъ przeciwko іединовладztwu, od dzieiopisa zmyślonego, przytoczonymi, z własnychъ przypomnionychъ słówъ іего wynikaіа. Lecz żeby każdy prawie palcemъ domacać się tego mógł, iako na słabychъ filarachъ іединовладztwo papieżówъ Rzymskichъ ten dzieiopis засада, — obedyć się zъ нимъ takъ przyiacielskie, że, iakoby wstępuіацъ pokazaney wъ przeszłychъ двухъ rozdziałachъ prawdy, tego, co, wedle prawdy, żadnymъ sposobemъ pozwolіć się mu не może (to іестъ,

по Възнесеніи Іего не іѣли, окромъ Іего, иного такого іединовладци костелного, о якомъ дѣписъ бае, — яко ся выше показало. Прѣтожъ и теперъ члонки Церкви Божей на томъ же іединомъ іединовластіи Христовѣ, Боторый уставичне работниковъ до винограда Своего уводитъ, пастырей и учителей до Церкви ку будованію Тѣла Своего дае, а вѣрнымъ своимъ завжди божествомъ, духомъ и ласкою а промисломъ Своимъ естъ притомнымъ, прѣставати могутъ и маіа.

4. Коли была меншая лѣчба вѣрныхъ, и егда Церковь Божая на весь свѣтъ не была ся розширила, жадець отъ апостоловъ, а на-остатокъ ані Петръ святыи, особливыми дары отъ Бога обдаронный, старшенства и іединовластіа надъ всѣмъ Костеломъ собѣ не привлащалъ, — яко ся выше показало. Прѣтожъ поготову по іего смерци, егда ся Костель розширилъ, люди, зъ жадной мѣры съ Петромъ святымъ неіоровнаны, того іединовладства привлащати собѣ не іѣли. А іѣзъ іего собѣ привлащати, прѣтожъ ся и надъ Петра святого нестыдливо выносаіа.

Тѣе такіе чѣтыри заімененія, за доводами нашими, въ прошлыхъ двухъ роздѣлѣхъ противъ іединовластію, отъ дѣписа змышленому, прѣточеными, зъ власныхъ припомненихъ словъ іего вынікають. Але жебы каждый праве пальцемъ дощупатися того могъ, яко || (109) на слабыхъ филарѣхъ¹ іединовластіе папѣжовъ Римскихъ той дѣписъ засажае, — обѣдуся зъ нимъ такъ прѣятельски, же, якобы уступуючи показаной въ прошлыхъ двухъ роздѣлѣхъ правды, [того, што, ведле правды,] жадымъ способомъ позволітися ему

¹ На полѣ пояснено: «столпѣхъ».

że Christus P. || (167) w ewangeliey Piotra s. starszym przełożonym nad inne apostoły y powszechnym iedynowładcą kościelnym słowy onemi «тыś jest Piotr» etc. y owymi: «paś owce» etc. uczynił),—dla xtałtu mu pozwolę. A przytym wważać będę: iesliżby to iedynowładztwo choćby Piotrowi s. było służyło, Rzymscy biskupi zatym przywłaszczając sobie mogli, abo nie? Co żeby się tym lepiej okazało, muszę cię, dzieiopisie, wziąć na spowiedź a, za okazałą mowy twoiey, gdzie twierdzisz, iż Piotr s. biskupom Rzymskim przywileie swoje na iedynowładztwo zostawił,—pytać cię będę o niektore rzeczy.

Powiedz mi, naprzod: Piotr święty w ten czas, kiedy mu Christus Pan te przywileie, według zdania twego, na iedynowładztwo kościelne dawał, czym był: czy biskupem, czy apostołem? Rzec nie możesz, że był biskupem. Pytam cię: iako przywileiy, nie biskupowi, ale apostołowi dany, tym, co nie są apostołmi, ale tylko biskupy, służyc może?

Druga. Powiedz mi, tenże Piotr s., biorąc te przywileie, o których ty powieasz, od Christusa, na którym mieyscu był? Rzec nie możesz, aby w Rzymie. Pytam cię: te przywileie, ktore nie w Rzymie, ale w Ieruzalem będącemu, bez wszelkiej wzmianki o Rzymie, są Piotrowi s. dane, iako Rzymowi służyc mogą?

Pytam: te przywileie, na iedynowładztwo Piotrowi s. dane, czy były y w ten czas ważne, kiedy ieszcze Piotr s. w Rzymie nie był? Y kiedy by był w Rzymie nie był, czy były by te przywileie zwierzały, y nie był by iuz mógł być za iedynowładcę kościelnego poczytan? Iesliż nie mógł by być poczytan, czemuż, na dowody się tego iego

не можетъ (то есть, же Христосъ у евангелии Петра святого старшимъ преложонимъ надъ инне апостола и повшехнимъ единовладцею костелнимъ словы оними «ты еси Петръ» и овими: «паси овцы» [учинилъ])—для кпталту ему позволю. А при томъ уважати буду: еслибы тое единовластие хотъ бы Петрови святому было служило, Римские бискупы затымъ привлащати собѣ могли, албо нѣтъ? Што же бы ся тымъ лѣпѣй okazało, мушу тебе, дѣписе, взяти на сповѣдь а, за причиноу мовы твоей, гдѣ твердишь, иже Петръ святой бискупомъ Римскимъ привилія свои на единовластие оставилъ,—пытати тебе буду о нѣкаторыя речи.

Скажи ми, первѣй: Петръ святой въ тотъ часъ, коли ему Христосъ тые привилія, według зданья твоего, на единовластие костелное давалъ, чимъ былъ: чи бискупомъ, чи апостоломъ? Речи не можешъ, же былъ бискупомъ. Пытаю же тебе: яко привилей, не бискупови, але апостолови даный, тымъ, што не апостолми суть, але тыеко бискупы, служити можетъ?

Другая. Скажи ми, тотъ же Петръ святой, беручи тые привилія, о которыхъ ты повѣдаешъ, отъ Христа, на которомъ || (сб. 109) мѣстцу былъ? Речи не можешъ, aby въ Римѣ. Пытаю тебе: тые привилее, которые не въ Римѣ, але въ Ерусалимѣ будучому, безъ всякой взмѣнки о Римѣ, суть Петрови даные, яеъ Римови служити могутъ?

Пытаю: тые привилее, на единовластие Петрови даные, чи были и въ тотъ часъ важныя, коли еще Петръ въ Римѣ не былъ? И коли бы былъ въ Римѣ не былъ, чи были бы тые привилее звѣтрели, и не былъ бы иже могъ быти за единовладыцу костелного почитанъ? Если бы не могъ былъ быти почитанъ, чому же, на доводы то-

iedynowładztwa zdobywając, księstwo jego y przełożenstwo nad apostoły przypominasz? Ktore iesliż było pewnie w ten czas, gdy z apostołmi drugimi w żydostwie obcował, przed byciem w Rzymie nawięcey okazować się musiało? Iesliż więc ||(168) mógł być być poczytan za iedynowładcę kościelnego, choć w Rzymie nie bywszy, czemuż te przywileie do stolice Rzymskiej, iakoby iey samey właśnie służące, przywieszujesz?

Pytam dalej: co rozumiesz, iesliż to iest rzecz powinna, czyli nie powinna, aby każdemu Kościołowi y każdej stolicy ten stopień czci należał, z ktorego się fundator iey cieszył? A iesliż to nie iest rzecz powinna, pytam: czemu Rzymskiej stolicy, względem fundatora iey Piotra ś. (acz y to pewna, że w Rzymie pierwey krześcianie być poczeli, niż tam był Piotr ś. przybył), cześć y władza iedynowładztwa, fundatorowi wedle zdania twego należąca, iako rzecz powinną przywłaszczasz? Iesliż to więc rzecz powinna, aby ten stopień czci należał stolicy, ktory fundatorowi, pytam: czemu przed Iakuba y Iana ś. apostołow, Ieruzolimską y Efeską stolicami, niższego zwolennika, abo discypuła, to iest Marka ś., Alexandryiska stolica przodek ma?

Pytam: czemu Antiocheński Kościół, iako pierwey niż Rzymski fundowany od Piotra ś., z tych przywileiow, ktore Piotrowi ś. przypisujesz, nie cieszy się? Iesliż tę przyczynę tego być powiesz, o ktorey w piśmie swym natracasz, to iest, że Piotr ś. nie w Antiochiey, ale w Rzymie wmeżcon y zmarł, — pytam: Christus Pan y zaś w Ieruzalem ka-

го его единовластіа здобывающися, князство его и преложенство надъ апостолами припоминаешъ? Которое если было певне въ тотъ часъ, гдѣжъ зъ апостолами другими въ жидовствѣ общовалъ, передъ бытностью въ Римѣ наболше оказоватися мусѣло? А если могла быль быти почитанъ за единовладцу костелного, хотъ въ Римѣ не бывши, чомужъ тые привилія до столицы Римской, якобы оной самой власне служаціе, привязуешъ?

Пытаю далѣй: штѣ розумѣешъ, если то есть речь повинна, чили не повинна, абы каждому Костелови и каждой столице тотъ степенъ чести належалъ, съ которого ся fundatorъ ей тѣшилъ? ¹ А если то не есть речь повинна, пытаю: чому Римской столицы, взглядомъ fundatora ей, Петра святого (ачъ и то певна, же въ Римѣ первѣй христїане быти ||(110) почали, нижъ тамъ быль Петръ святой прибыль), честь и моць единовластіа, fundatorови ведле зданья твоего належачую, яко речь повинную привлащашъ? А если то речь повинна, абы тотъ степенъ чести належалъ столице, который fundatorови, пытаю: чому передъ Іакова и Іоанна, святыхъ апостоловъ, Ерусалимскою и Ефескою столицами, нижшого ученика, то есть Марка святого, Александрійскія столица ² первшость маеть?

Пытаю: чому Антиохійская Церковь, яко первѣй нижъ Римская fundованая отъ Петра святого, зъ тыхъ привилеевъ, которые Петрови святому приписуешъ, не тѣшитъ ся? Если тую причину того быти повѣдаешъ, о которой въ писмѣ своемъ припоминаешъ, то есть, же Петръ святой не въ Антиохїи, але въ Римѣ умучонъ и умеръ, — пы-

¹ На полѣ пояснено: «надавца». ² Въ старопеч. язв.: «столицы».

państwa nie odprawował, y śmiercią nie zapieczętował? Czemuż raczey Ierolimaska stolica nie iest poczytana przedniejszą? Iesliż Christus Pan, xiążę pasterzow, nawyższy kapłan, głowa prawdziwa wszytkiego Kościoła, męką y śmiercią swą mieyscu, na którym zmarł, tey czci nie ziednał, iako ią Piotr s., niższy od niego, Rzymowi śmiercią swą ziednać miał?

Pytam daley: powiedz mi, dzieiopisie, iesliż, iako powiedasz, Piotr s., vmierając, Rzymskiej stolicy y biskupom, po sobie następującym, oddał przywileie na iedynowładztwo kościelne, za owymi słowy Christusa P.: «ты ієст Piotr» etc. y «паś owce» etc., sobie służące, —czemuż Rzymscy biskupi tych przywileiow nie używali? Czemu o nich mało nie przez całą шесть set lat po śmierci Piotra s. milczeli? Czemu Melciades ³, który w trzysta lat od Narodzenia Christusa Pana był biskupem Rzymskim, o zacności Kościoła Rzymskiego pisząc, prawem tym, Piotrowi s. nadanym, y zgoła pismem s. oney nie podpiera? Czemu Zozimus, który roku Pańskiego 418, był biskupem Rzymskim, w onym długim z Afrikańskimi biskupy o władzy Kościoła Rzymskiego sporze ⁴, tymi przywileymi Piotrowymi nie allegował? Czemu ku podporze kauzy swey nic z pisma s. nie przywiódł, ale tylko concilium Niceńskie, y to fałszowane, iako się niżej w rozdz. 5 покаже, przytoczył? Nad to Grzegorz Wielki, który bez mała w шесть set lat po Narodzeniu Christusa Pana był папием Rzymskim, przeciwko Ianowi,

Христосъ Господь изажъ въ Ерусалимѣхъ перейства не отправовалъ и смертью не запечатовалъ? Чомужъ глѣбѣ Іерусалимская столица не естъ почитана переднѣйшою? Если Христосъ, вождь пастыровъ, найвышшій перей, голова правдивая всей Церкви, страстию и смертию своею мѣстцу, на которомъ умерлъ, той чести не зъедналъ, яко еє Петръ святой, нижшій отъ него, Римови смертию своею зъеднати мѣлъ?

Шытаю далѣй: повѣжъ ми, дѣеписе, если, яко повѣдаешъ, Петръ святой, умираючи, Римской стolicy и бискупомъ, по собѣ наступующимъ, || (об. 110) отдалъ привилеи на едновластие костелное, за оними словы Христовыми: «ты еси Петръ» и «паси овцы», собѣ служащие, —чомужъ Римскіе бискупитыи привилеевъ не уживали? Чому о нихъ мало не презъ цѣлую шесть сотъ лѣтъ по смерти Петра святого молчали? Чому Мелциадій ⁵, который въ триста лѣтъ отъ Рожества Іисуса Христа былъ бискупомъ Римскимъ, о зацности Костела Римского пишучи, правомъ тымъ, Петрови наданнымъ, и згола писмомъ святымъ оной не подпираетъ? Чому Зосимъ, который року 418 по Христвѣ былъ бискупомъ Римскимъ, y оноиъ долгомъ зъ Африканскими бискупы о власти Костела Римского спорѣ ⁶ теми привилеями Петровыми не алеговалъ? Чому ку подпорѣ sprawy своей ничого съ писма святого не привелъ, але только синодъ Нивейскій, и то фалшованный, яко ся нижеи въ роздѣлѣ пятомъ покажетъ, приточилъ? Надъ то Григорій Великій, который безъ маала въ шесть сотъ лѣтъ по Рожествѣ Христовѣ

³ In epistola ad episcopos Hispaniae. ⁴ In concilio Africano.

⁵ На полѣ: «въ листѣ до бискуповъ Испанскихъ». ⁶ На полѣ: «на синодѣ Африканскомъ».

Konstantinopolskiemu patriarsze, który sobie przełożenie y przodkowanie w Kościele Bożym przywłaszczał, pisząc, —czemu tymi przywilejami Piotra s. nie alleguie? Czemu nie mowi, że to przełożenie y iedynowładztwo kościelne y pasterstwo powszechne nie Konstantinopolskiemu patryarsze, ale iemu, iako biskupowi Rzymskiemu a następnikowi Piotra s., służy y należy? Iesliż miała stolica Rzymska na ten czas te przywileie, iako ty, dzieiopisie, twierdzisz, proszę cię: kiedy był słuszneieyszy czas z nimi się ozwać, iako w ten czas? A ozywał że się z nimi Grzegorz? Y, owszem, a zaż vmyslnie tego nie pokazuje, że iako patriarcha Konstantynopolski, tak y on, będąc biskupem Rzymskim, a zgoła nikt tego przodkowania y powszechnego pasterstwa abo biskupstwa w Kościele Bożym przywłaszczać sobie nie ma? A zaż tytułu tego «powszechny biskup» — «надѣтосціа рыху, ||(170) nazwiskiem nowym, nieważnym, głupim, pysznym, pompie vsługiuącym, złym, zabobonnym, świetским, złośliwym, do tego imieniem błędu, marności, lekkosci, obłudy y bluźnierstwa» — nie nazywa?! ¹ A zaż iawnie nie mowi ²: «żaden z Rzymskich biskupow tego osobności y pojedynkowatości imienia sobie nie przywłaszczał? Żaden z tych, którzy przedemną biskupami byli, nie pozwolił na to, aby tego tak świetского nazwiska miał był używać; my tey czci sobie ofiarowaney przyimować nie chcemy». Y na drugim mieyscu ³: «y zaż (powieda) ia w tey mierze własney swey kauzy bronię? Nie moia to kauza jest, ale Boża. Nie ia sam, ale wszytek Kościół tym turbowan bywa: bo pobozne

былъ палежемъ Римскимъ, противно Иоанови, Константинопольскому патриарху, который собѣ преложенство и продкованье въ Костелѣ Божомъ привлащаль, пишучи, —чому tymи привилеями Петровыми не алегуеть? Чому не мовить, же тое преложенство и единовластие костелное и пастырство повшехное не Константинопольскому патриарху, але ему, яко бискупови Римскому, а наступникови Петра святого, служить и належитъ? Если мѣла столица Римская на тотъ часъ тые привилѣя, яко ты, дѣеписе, твердишь, прошу тебе: коли былъ слышѣишій часъ зъ ними ся озвати, яко въ тотъ часъ?! А озывалъ же ся зъ нимъ Григорій? И, овшемъ, азажъ умыслне того не показуеть, же яко патриарха Константинопольскій, такъ и онъ, будучи бискупомъ Римскимъ, а згола никто того продкованья и повшехного пастырства албо бискупства въ Костелѣ Божомъ привлащати собѣ не маеть? Азажъ титулу того «повшехный бискупъ» — «надутосціа пыхи, назвискомъ новымъ, неуважнымъ, глупымъ, пышнымъ, помпѣ услугуючимъ, злымъ, забобоннымъ, свѣтскимъ, злосливымъ, до того именовъ блуду, марности, легкости, облуды и блузнѣрства» — не называетъ?! Азажъ явне не мовить: «жаденъ зъ Римскихъ бискуповъ того особности и поединковатости именовъ собѣ не привлащаль? Жаденъ съ тыхъ, которые передо мною бискупами были, не позволилъ на то, aby того такъ свѣцкого назвиска мѣлъ былъ уживати; мы тое чести собѣ офѣрованной приимовати не хочемо». А на другомъ мѣсцу: «изажъ (повѣдаеть) я въ той мѣрѣ власной своей справы боро-

¹ lib. 6, epist. 2; li. 4, epist. 82; lib. 4, epi. 38; lib. 6, epi. 24; lib. 4, ep. 39. Эти ссылки и двѣ нижеслѣдующія нѣсколько разнятся отъ смысла, находящихся въ Западно-Русскомъ переводѣ, ² lib. 4, epi. 32. ³ lib. 4, epi. 36.

prawa, bo czci godne synody, bo same Pana naszego Iezu Christusa roskazania tey pyszney a pompe znaczącej mowy wynalaskiem wzruszane bywaią». Którymi słowy iawnie Grzegorz znać dał, że tego Konstantynopolskiego patriarchy, nie iako odeymuiącego tytuł, Rzymskiemu biskupowi właśnie należący, ale iako tytułu, który żadnemu zgoła biskupowi, ani Rzymskiemu nie należy, wzywającego ganił. Toż się y z owych iego słów, do patriarchy pisanych a nie mniej się y na biskupa Rzymskiego ściągających, znaczy: «со ты (повида) Christusowi, powszechnego kościoła głowie, przy sprawowaniu się na ostatnim sądzie odpowiesz, który nazywając się powszechnym, wszystkie iego członki siebie samego władzy podłożyć vsiуiesz» etc. Toż się pokazuje y z listow tegoż Grzegorza, do Ewlogiusza, patriarchy Alexandrijskiego, pisanych, w których się te między innymi słowa nayduią: «świętobliwość wasza tak mnie mowi: «iakoście roskazali». Ktore słowo «roskazowania» proszę od słuchu mego oddacie: abowiem wiem, kim ja iestem, a kim wy też iesteście; mieyscem iesteście mi bracia, obyczajami ой||**(17)**cami». Y zasię tamże: «а то w przedmowie listu, któryście do mnie samego, którym tego zbraniał, pisali, pyszności nazwiska слово «powszechnym» mię papieżem nazywając przyłożyć porucyli. Czego, proszę, nie czyń świętobliwość wasza, abowiem wam się wymuie, co inszemu więcej, niż słusność dopuszcza, przypisowano bywa». Toż y owe słowa iego wobec o wszech, bez wszelkiej excerpsey, rzeczony pokazuje, gdzie mowi: «ja bezpiecznie powiedam, ktokolwiek się powszechnym paste-

ню? Не моя то справа есть, але Божая. Не я самъ, але увесь Костель тымъ тривоженъ бываетъ: бо побожные права, бо чести годные синоды, бо самое Господа нашего Исуса Христа роказанье, той пышной а помпу значачей мовы вынайденемъ взрушанне бываетъ»⁴. Которыми словы явне Григорій знати дасть, же того Константинопольского патриархи, не яко одоймующого титуль, Римскому бискупови власне належачій, але яко титулу, который ||**(об. III)** жадному згола бискупови, ани Римскому не належить, уживающего ганиль. То же съ и зъ овыхъ его словъ⁵, до патриархи писаныхъ а не меньшей съ и на бискупа Римского стягающихъ, значить: «што ты (повѣдаеть) Христови, повшехного Костела головѣ, при справованью ся на остатнемъ судѣ отвѣжаешъ, который называючися повшехнымъ, всѣ его члонки себе самого власти подложити усилюешъ». Тое же съ показуеть и зъ листовъ того же Григорія до Евлогія, патриархи Александрийскаго, писаныхъ⁶, въ которыхъ ся то межи иншими словы найдуеть: «святобливость ваша тамъ до мене мовить: «якъ есте роказали». Которое слово «роказованья» прошу отъ слуху моего отдайте: абовѣмъ вѣдаю, чимъ я естемъ, а чимъ вы те же есте; мѣсцемъ есте ми братьемъ, а обычайми отцами». И засъ тамъ же: «а то въ пре[д]мовѣ листу, который есте до мене самого, котормъ того збороняль, писали, пышного есте назвиска слово «повшехнымъ» мене папезомъ называючи приложити поручили. Чого, прошу, не чини святобливость ваша, абовѣмъ вамъ ся уймаеть, што иншому болшей ніжъ слушность допускаеть, приписовано бы-

⁴ книга 6, листъ 2; книга 4, листъ 33; книга 4, листъ 38; книга 6, листъ 24; книга 4, листъ 39; книга 4, листъ 32; книга 4, листъ 66. ⁵ книга 4, листъ 38. ⁶ книга 7, листъ 30.

rzem zowie, abo pragnie tego, aby nim był zwany,—w nadymaniu abo w podwyższeniu się swoim antichrista poprzezdza; abowiem, pyszniąc się, nad insze się przekłada. W tey rzeczy od brata y społ-kapłana mego przeciwko nauk[i] ewanieliey, y przeciwko postanowieniu kanonow, y przeciwko błogosławionemu Piotrowi apostołowi, y przeciwko wszystkim Kościołom wykracza się. W tey jego pysze co inszego się znaczy? Iedno, że bliskie iuż są czasy antychrista; abowiem onego nasładuie, ktory, wzgardziwszy w towarzyskim weselu żyjące aniołow zastępy, na wierzch wsiłował osobności wylecieć, mówiąc: nad gwiazdami niebieskimi wywyższę stolicę moję, będę siedział na gorze testamentu, w stronach pułnocnych, y wstąpię nad wysokość obłokow, y będę podobny Nawyższemu».

Co wszystko gdyż się od Grzegorza papieża napisano nayduie, y gdyż siła tym podobnych w jego liściech iest sentency, ktoremi iako wszem, tak y sobie powszechnego pasterza tytuł odeyмуie, — což się za tym, dzieiopisie, o tych rozumieć ma przywileiach, ktore ty biskupom Rzymskim śmiercią Piotra ś. na iedynowładztwo kościelne nadane być powiedasz? Gdziesz się te przywileie były zaroniły, że o nich Grzegorz się Wielki bez mała w sześć set lat po Christusie Panu nie wiedział? Pytam cię ieszcze daley: iesliż te przywi||⁽¹⁷²⁾leie takie tak gruntowne, od Christusa Pana y od Piotra apostoła na przodkowa-

ваетъ». Тожъ и овне слова его вобоце о всѣхъ, никого не выимуючи, речонны показуютъ, гдѣ мовить ¹: «я безпечно повѣдаю, кто болвекъ ся повшехнымъ пастыремъ зоветъ, албо прагнетъ того, aby нимъ былъ званый,—въ надыманью албо въ подвышенью ся своимъ антихриста попережаетъ; абовѣмъ, нишнися, надъ нишіе ся перекладаетъ. Въ той речи отъ брата и społ-презвитера моего противко науцѣ и евангелию, и противко постановенью каноновъ, и противко блаженному Петру апостоłu, и противко всѣмъ Церквамъ выкрочатся. Въ той его писѣ штѣ нишого ся значить? Одно, же близко южъ суть часы антихриста; абовѣмъ оногo наслѣдуетъ, который, взгордѣвши въ товарискомъ веселью живучи ангеловъ полки, ||⁽¹¹²⁾ на верхъ усилдовалъ особности вылетѣти, мовячи: надъ звѣздами небесными вывышшу столицу мою, буду сѣдѣлъ на горѣ testamentу, въ сторонахъ полночныхъ, и вступлю надъ высовость облокow, и буду подобный Найвышшому».

Штѣ все еды ся отъ Григорія папѣжа написано найдуеть, и егдыжъ много тому подобныхъ въ его листѣхъ есть мовенья, которыми ² яко всѣмъ такъ и собѣ повшехного пастыра титулъ отымуетъ,—штѣ жъ ся затымъ, дѣеиесе, о тыхъ разумѣти маеть привильяхъ, которые тыбискупомъ Римскимъ смертью Петра святого на единовластие востелное наданые быти повѣдаешъ? Гдѣ ся тые были привилья завинули, же о нихъ Григорій Великій безъ маала въ шестьсотъ лѣтъ по Христѣ, не вѣдалъ? Пытаю тебе еше далѣй: если тые привилеи такие такъ егрунтовные, отъ Христа и отъ Петра на продкованье и пре-

¹ книга 4, листъ 30; книга 4, листъ 34. ² Въ подлинникѣ опечатка: «которому».

nie y przełożenstwo kościelne nadane, Rzymscy biskupi mieli, — a czemuż się od Phokasa bezbożnego cesarza, iako się to y niżej w przyszłym rozdz. pokaże, na nowe na to przywileie Bonifacius papież zdobywał? Czy powaga Christusa Pana y Piotra ś., bez powagi Phokasowey, była nie doskonała? Pytam daley: iesliże te tak gruntowne y dostateczne przywileie, o których ty baiesz, Rzymscy biskupi mieli, — czemuż, iakoby o tych gruntownych zapomniawszy, abo iakoby mało na nich mając, ku podporze władzy swoiey skąd inąd dziurawych praw y dowodow dosięgali? A ieszcze iako chciwie, iako gwałtownie, z iakim fałszowaniem — azaż nie wiesz?! A zaś nie czytał owego Bonifacyusa Osmego argumentu? ³ «Na początku (powieda) stworzył Bog niebo y ziemię; nie na początkach. Duchowny wszystko rozsądza: przeto potrzeba, aby wszystkie świat był pod władzą papieską». A zaś nie czytał Reginalda owego sillogizmu? ⁴ «Piotr wprzod wszedł do grobu niż Ian; Piotr pełną sieć ryb wyciągnął. Przeto papież iest głową Kościoła». A zaś nie czytał owego argumentu Stefana, arcybiskupa Patracanskiego, wziętego z owych słow, przez Christusa Pana rzeczonych? ⁵ «Wszelka moc iest mi dana; przeto w papieżu iest wszelka moc nad wszelkimi mocami, y niebieskimi, y ziemskimi». Y inszych siła tym podobnych dowodow mógł bym ci przypomnieć, którym się przypatrując własne Rzymskich papieżow owieczki o pastyrach swych gdzieś te słow[a] napisali: «gwałt czynią pismom, aby mieli zupełność mocy» ⁶. Co przypomniawszy, zdo-

ложенство востелное наданне, Римские бискупы мѣли, — а чому ся до Фоки безбожного цесара, яко ся то и нижей въ пришломъ роздѣлѣ покажетъ, на новые на то привилія Внифантій папезъ здобывалъ? Чи повага Христова и Петрова, безъ поваги Фоки, была недосконала? Пытаю далѣй: еслижъ тые таеъ кгрунтовныи и достаточныи привилія, о которыхъ ты брѣдишь, Римские бискупы мѣли, — чомужъ, якобы о тыхъ кгрунтовныхъ запомнѣвши, албо якобы мало на нихъ маючи, ку подпорѣ власти своей отеуля || (об. 112) инудъ диравныхъ правъ и доводовъ досягали? А еще яко хтиве, яко кгвалтовне, зъ якимъ фалшованиемъ — азажъ не вѣдаешъ?! А зашь не читалъ ового Осмого Бонифакіа доводу? ³ «На початку (повѣдаеть) створилъ Богъ небо и землю; не на початкахъ. Дуковне все розсужаеть: прето потреба, aby весь свѣтъ былъ подъ властію папесвою». А зашь не читалъ Рейналдового силлогизму? ⁴ «Петръ первѣй вшолъ до гробу, нижеъ Янъ; Петръ полную сѣть рыбъ вытягнулъ. Прето папезъ естъ головою востела». А зашь не читалъ ового доводу Стефана, арцибискупа Патрцакаского, взятого зъ овыхъ словъ, презъ Христа речонныхъ? ⁵ «Всякая моць естъ ми дана, прето въ папезу естъ вшелка моць надъ вшелкими моцами, и небескими, и земскими». И иншихъ много тымъ подобныхъ доводовъ могъ бышь тобѣ припоманути, которимъ ся припатруючи власные Римскихъ папезовъ овечки о пастырахъ своихъ гдѣсь тые слова написали: «гвалтъ чинять писму, aby мѣли зуполность моцы» ¹⁰. Штѣ при-

³ De maior. et obediens, vnam sanctam. ⁴ Aduersus Henricum 8. ⁵ In concilio Lateranen. sub Leone. sess. 10. ⁶ Camotensis Cornelius Agrippa—«De sanitate scientiarum».

⁷ На полѣ: «О болюсти и послушенствѣ». ⁸ На полѣ: «Противъ Генрика 8.». ⁹ На полѣ: «на соборѣ (М)Латераненскомъ] подъ Леономъ». ¹⁰ Корнелій Агриппа.

wu cię proszę, dzieiopisie, powiedz mi: iesliż te gruntowne, od Christusa Pana y od Piotra ś. sobie nadane, na władzę, moc y przełożenstwo przywileie biskupi Rzymscy || (173) mieli, — czemu się na insze z czynieniem takiego gwałtu pismom, to-sam to-tam zdobywali? Nakoniec pytam cię: co rozumiesz, czy prawda owo, co Leo papież napisał: ¹ «gdziekolwiek wedle słuszności y sprawiedliwości Piotrowey dzieie się sąd, tam się zaraz Piotrow przywiley naiduie»? A iesliż to prawda, — iakoż to nie iest fałszem, co twierdzisz, że przywileie swoje Piotr ś. samym Rzymskim biskupom oddał, y zатым że nikomu inszemu krom nich służyć nie mogą? Na te pytanie moie gdy mi wedle potrzeby odpowiesz, tedy cię, da Pan Bog, ieszcze co więcey w teyże materyeu pytam.

Teraz do ciebie, czytelniku łaskawy, rzecz obracając, podaięć do wważenia też przypomnione questie, ktore gdy v siebie rozbiierać będziesz, pewienem, że zатым tego łatwo doydziesz, iż choćby się to pozwoliło, co się wedle prawdy pozwolić nie może, żeby Piotr ś. iedynowładcą kościelnym od Christusa Pana był postanowiony, — przedsię to papieżom Rzymskim służyć nie mogło, y nie służyło. Mogło by się tu było tknąć y nauki, obyczaiow a spraw y postępkow papieżow Rzymskich, barzo roznych a ledwa nie przeciwnych postępkom Piotra ś., a zатым że do brania spadkiem po Piotrze ś. przełożenstwa nie mogą sobie przywłaszczac praw—mogło by się było pokazać; ale rozumiem, że na wywodach w przypomnionych questiach wtaionych możesz

помнѣвши, знову тебе прошу, дѣеписе, повѣдь ми: если тые кгрунтовные, отъ Христа и отъ Петра святого собѣ наданые, на власть, моць и преложенство привилѣя бискупове Римскіе мѣли, — чомужь ся на иншіе, зъ чиненѣемъ такою кгвалту писмамъ, то-самъ то-тамъ здобывали? Наконѣць пытаю тебе: што розумѣешь, чи правда ово, што Леонъ папѣжь написалъ ²: «гдѣжь волевекъ водле слушности и справедливости Петровой дѣется судъ, тамъ ся зарезъ Петровъ привилей найдуеть»? А еслижь то правда,—якожь то ||(173) не естъ фалшомъ, што твердишь, же привилѣя свои Петръ святой самымъ Римскимъ бискупомъ отдалъ, и затымъ же никому иншому окромъ нихъ служити не могутъ? На тое пытанье мое кгдыжь ми водле потреби отповѣшь, tedy ты, да Панъ Богъ, еще о што болше въ той же матерѣи спытаю.

Теперь до тебе, чителнику ласкавый, речь оборочаючи, подаю тобѣ до уваженья тыежь припомненные квестіи ³, которые кгды у себе розбирати будешь, певенемъ, же затымъ латве того дойдешь, ижь хоть бы ся тое позволило, што ся водле правды позволити не можетъ, жебы Петръ святой единовладцею костелнымъ отъ Христа былъ постановленный,—tedy однакъ Римскимъ папѣжомъ то служити не могло, и не служило. Могло бы ся тутъ было ткнути и науки, обычаевъ а справъ и поступковъ папѣжовъ Римскихъ, великорозныхъ а ledwa не противныхъ поступкомъ Петра святого, а затымъ же до бранья спадкомъ по Петрѣ преложенства не могутъ собѣ привлащати права—могло бы ся было показати; але розумѣю, же на выводахъ въ припомене-

¹ In sermone de Natiuitate Domini.

² На полѣ: «въ словѣ о Рожествѣ Господни». ³ На полѣ пояснено: «вопросы».

mieć dosyć, zwłaszcza gdyż się też niżej z przyszłych ⁴ rozdziałów tym znacznie okazować będzie.

Tu w tym rozdziale jeszcze przyjdzie mi odpowiadać dzieiowisowi na świadectwa z doktorow s., rzekomo ku okazowaniu tego przytoczone, że przełożęństwo nad wszystkim Kościołem na Rzymskich biskupach y papieżach stanęło.

Przypomina naprzód z Chrystostoma te słowa: «za owce swoje Christus krew swoją przelał, które stara ||(174)||niu Piotrowemu y następnikom iego poruczył». Te słowa, nie bacząc, aby co dzieiowisowej propozycyey wspierały. Tego my nie przymy, co Chrystostom s. mówi, że Christus Pan staraniu Piotrowemu y następnikom iego owce swoje poruczył; ale o to jest spor, iesliż wszystkie wobec owce są Piotrowi s. samemu iednemu poruczone; ktemu o to, iesliż biskupi Rzymscy są następnikami Piotra świętego, a iesliż są, czy sami tylko za te następniki mają być poczytani, czyli y inszy biskupi a nauczyciele prawdziwi (wedle nauki doktorow s.) do tego następnictwa należą. Iesliżbyś ku pokazaniu tego, że wszystkie owce są staraniu Piotra s. poruczone, to za sobą pociągał, że Chrystostom o tych owcach mówi, za które krew Christusa Pana jest przelana, — y to cię nie wspomże. Prawda, że mówi o tych; ale nie widzę, żeby o wszystkich: bo y pod starim zakonem były owce, którym przelanie krwi Christusa Pana zbawienie przyniosło, choć nie były staraniu Piotrowemu y namiestnikom iego poruczone. Ktemu insza rzecz jest przełożęństwo nad owcami wszystkimi, insza — staranie

nychъ пытаньяхъ утвѣныхъ можешъ мѣти досыть; зваща егдажъ ся тожъ и ниже съ пришлыхъ роздѣловъ тымъ значнѣй оказовати будетъ.

Тутъ въ томъ роздѣли еще прійдетъ ми отповѣдати дѣписови на свѣдѣцтва въ докторовъ святыхъ, ||(об. 113)|| рюмо ку оказованью того приточенные, же преложеньство надъ всѣмъ Костеломъ на Римскихъ бискуплахъ и папѣхъ стануло.

Припоминаеть напредъ зъ Хризостома те слова: «за овцы свои Христосъ кровь свою пролилъ, которые старанью Петровому и наступникомъ его поручилъ». Те слова, не бачу, абы што дѣписового предсвзятья вспирали. Того мы не примо, што Хризостомъ мовить, же Христосъ старанью Петровому и наступникомъ его овцы поручилъ; але о то есть споръ, если всѣ овцы суть Петрови самому одному поручоны; ктому о то, если бискупы Римские суть наступниками Петровыми, а если суть, чи сами только за те наступники мають быти почитани, чили и иншіе епископы а начителы правдивые (воде науки отцевъ святыхъ) до того наступництва належать. Если бысь ку показанью того, же всѣ овцы суть старанью Петровому поручоны, то за собою потягалъ, же Хризостомъ о тыхъ овцахъ мовить, за которые кровь Христова есть пролита, — и тое тебе не вспоможеть. Правда, же мовить о тыхъ; але не бачу, жебы о всѣхъ: бо и подъ старимъ закономъ были овцы, которымъ пролитье крови Христовой збавенье принесло, хотъ не были старанью Петровому и намѣсникомъ его поручоны. Ктому иншая речъ есть преложеньство надъ овцами всѣми, а ин-

⁴ Въ оригиналѣ опечатка: «прешзлыхъ».

o owcach, które sobie у Paweł s. przywłaszcza¹. A też choć by się przełożęństwo nad wszystkimi owcami Piotrowi s. przyznało, gdyż następnikami jego nie są, або не сами są biskupi Rzymscy,—co to dzieiopisa ratuje? Bez potrzeby tedy, tylko podobno dla liczby, Chryzostoma s. przeciwko nam przywiodł. Godziło się mu było na czele z czym inszym popisać.

Przypatrzmyż się porządnie drugiemu dowodowi, który przywodzi z Ireneusza, mówiącego, «że do Kościoła Rzymskiego dla mocniejszego jego przełożęństwa, muszą się wszystkie inne kościoły zchodzą, to jest, wszyscy wierni; бо в ним завжди ієст доховане поданіє або наука та, która ієст од апостолів». Те слова Ireneusza s. не до кінца добре датеіопис прыто|| (175) czył, co każdy, choć (ітоскїєго) oryginału zaniechawszy, а Іацінскїєй tylko wersyey się przypatrzywszy, łatwo obaczy. Gdzie napisał: «dla mocniejszego przełożęństwa»—там в Іацінскім стої: «propter potentiorum principalitatem»; które слово «principalitas» не «prełożęństwo», але «przednieyszość» znaczy. Gdzie napisał: «wszystkie inne kościoły»—там в Іацінскім стої: «omnem ecclesiam», то ієст «wszytek kościół». Lecz choć wykładu tak dalece przedsię nie biorąc, rzecziєst pewna, że іако Ireneusz, те слова пісзз, о ієдынoвладztwie kościelnym pasterzow Rzymskich не мьслїл, так го на нїх датеіопис будoвaт не мoжє. Trzeba уважyт, з іакєй мїары до тьх слoв Ireneuszowi przyszło. Пісзє на тым мїєсцєу только пречєв Валєнтїнoвї, Сєрдoнoвї у Марцїнoвї, кoрзy, пречє-

шан—старанье о овцах, которое собѣ ||(114) Павель святыи привлащастъ². А тежъ хотъ бы ся преложєньство надъ всѣми овцами Петрови святому признало, кгдажъ наступникєами его не суть, або не сами суть бискупы Римскїє,—штo тo дѣєписа ратуєть? Безъ потреби tedy, только подобно для личбы, Хризостома противъ намъ привесть. Годилося ему было на чолѣ зъ чїмъ иншимъ пописати.

Приглядѣмся порядне другому доводу, который приводитъ зъ Иринея, мовячого, «же до Костела Римского для мощѣйшого его преложєнства, muszą ся всѣ инне костелы сходити, то єсть, всѣ вѣрніи; бо в немъ завсєгда єсть дохованое поданье, або наука та, которая єсть отъ апостоловъ». Тєє слова Иринеoвы не до кoнцa добрє дѣєписъ прыточїл, штo кaждїй, хотъ Грецьoгo звoду занєхавшї, а Латїнскoму только прєкладанью ся припатрївшї, лєтвє oбачїть. Гдѣ написалъ: «для мощѣйшого преложєнства» — тамъ³ въ Латїнскoмъ стоїть: «propter potentiorum principalitatem»; которое слово «principalitas» не «preложєнство», але «предѣйшoсть» значить. Гдѣ написалъ: всѣ инше костелы» — тамъ въ Латїнскoмъ стоїть: «omnem ecclesiam», то єсть «ввєсь костєль». Лєчъ хотъ выєкладу такъ далєцє прєдѣ себе не беручи, рєчъ єсть певнaя, жє іако Ирїнєй, тєє слова пишучи, о єдынoвлaстїи костєлнoмъ пастырoвъ Римскїхъ не мьслїл, такъ єго на нїхъ дѣєписъ будoвaтї не мoжєть. Трєбa уважїтї, зъ іакої мѣрї до тьхъ ||(об. 114) слoвъ Ирєнєєвї прїшлo. Пїсєть на томъ мѣстцєу только протївъ Валєнтї-

¹ У (ор. 11.

² У Кор. гл. 11.³ Въ оригиналѣ опечатка: «такъ».

ciwko nauce apostolskiej, nowe niektóre kacerstwa y marne mozgu swego sny rozsiewali. Które aby iakie były, iawnie się pokazało. Roskazić im Ireneusz oczy obrocić na kościoły przez apostoły postanowione, y zатымъ wprzod, nim do wczynienia wzmianki o kościele Rzymskim przyszedł, y insze kościoły wspomina, y тоъ im, со y Rzymskiemu, dochowanie nauki apostolskiej przypisuie. «Ко́сциолъ (повида), котрый в Ефезиe отъ Павла ꙗко ієст фундованъ, пры котрымъ Іанъ азъ до часоу Троіановыхъ прѣмieszкалъ, свидѣиємъ ієст правдымъ поданъа апостолскаго. Поликарпусъ, одъ апостолюмъ вывѣчзены, в Смирненскімъ ко́сциолѣ быль бискупомъ постановиенъ: тенъ наuczалъ заwsze tychъ речей, котрыхъ быль одъ апостолюмъ навукы. Y tegoъ поswiadcзая, wszыtkіє ко́сциолы, в Азыей бѣдзаче. Груби народовиє, котры вярє безъ писма вѣrzyли, киды бы имъ кто то оповѣдалъ, со heretycy wynalezli zarazъ бы собє заткали vszy», etc. Potымъ przydaie: «barzo бы дълго быль в tychъ takichъ хієгахъ wszыtkієхъ ко́сциолу sukcessye abo nastę|| (176) powowania wyliczacz». Z tey przyczyny на самого Rzymsкаго Ко́сциола навѣсєу przykladzie przestae, котры Ко́сциолъ онъ навѣсєу на тенъ часъ y wszыtkімъ найзначнейшымъ мianуie. Y мови: «tego ко́сциола przyklademъ wszєлкы злэ науке бурзымъ». Potымъ dopiero те слова прѣзъ dzieiopisa przypomniєne przydaie.

Кажды тєды иуъ сстадъ бачы, же Ireneusz тыми словы Rzymskiemu ко́сциолу прѣложенства надъ иншыми wszыtkіми ко́сциолы, ani Rzymskimъ бискупомъ ієдиноуладztwa ко́сциолнаго (о со ієст споръ, y czєго dzieiopisъ dowodzić миа) не przypisowa; ale го tylko dla przekona-

новы, Кердонови и Маркіановы, которыє, протывко науцѣ апостолскаго, новыє нѣкоторыє кацирства и марныє мозгу своего сны rozsiewали. Которыє aby iakie были, явне ся показало. Roskazić имъ Иринеѣ очи обернути на костелы, прѣзъ апостолюмъ постановиєныє, и затымъ вперѣдъ, ниже до учинєня вѣзѣнки о костелѣ Римскомъ приполъ, иншыє костелы вѣспоминаєтъ, и тожє имъ, што и Римскому, дохованьє науки апостолскаго приписуєтъ. «Костелъ (повѣдаєтъ), котрый в Ефесѣ отъ Павла святаго єсть фундованъ, при которомъ Іоанъ ажъ до часоу Траянскихъ перемѣшкалъ, свѣдѣкомъ єсть правдымъ поданъа апостолскаго. Поликарпъ, отъ апостолюмъ вывѣчзены, в Смирненскімъ костелѣ быль бискупомъ постановиєнъ: тотъ наuczалъ заwsze tychъ речей, котрыхъ быль отъ апостолюмъ навукы. И тогоъ поswiadcзая, vsѣхъ костелу, в Азиѣ будучиє. Грубыє народовыє, которыє вѣру безъ писма вѣrzyли, колибъ имъ кто то оповѣдалъ, што еретики выналъзали, заразъ бы собѣ заткали уши». Потомъ придаєтъ: «barzo бы дълго быль в tychъ такихъ хієгахъ vsѣхъ костелу сумѣсєю наступованъа выличати». И съ той причьны на самого Римскаго костела найболше прикладъ прѣстae, котрый Костелъ онъ наболшимъ на тотъ часъ и во всемъ найзначнейшимъ мєнуєтъ. И мови: «того костела прикладомъ vsакую и злую науку буримъ». Потомъ ажъ те слова прѣзъ дѣєписы припомнєныє придаєтъ.

Кажды тєды иуъ съ того бачи, же Иринеѣ тыми словы Римскому костелу прѣложенства надъ иншыми vsѣми костелы, || (115) ani Римскимъ бискупомъ ієдиноуладztwa костелнаго (о што єсть споръ и чога дѣєписъ доводи мѣлъ) не przypisowa; ale его

o owcach, które sobie у Paweł ś. przywłaszcza¹. A też choć бы się przełożęństwo над wszystkimi owcami Piotrowi ś. przyznało, gdyż następnikami jego nie są, або не сами są biskupi Rzymscy,—co to dzieiopisa ratuie? Bez potrzeby tedy, tylko podobno dla liczby, Christostoma ś. przeciwko nam przywiodł. Godziło się mu było на челе з czym иншим popisac.

Przypatrzmyż się porządnie drugiemu dowodowi, który przywodzi z Ireneusza, mówiącego, «że do Kościoła Rzymskiego dla mocniejszego jego przełożęństwa, muszą się wszystkie inne kościoły zchodzić, to iest, wszyscy wierni; бо в ним завжди иest dochowane podanie або наука та, która иest od apostołów». Те слова Ireneusza ś. не до końca dobrze dzieiopis przyto||⁽¹⁷⁵⁾czył, co każdy, choć Greckiego oryginału zaniechawszy, а Хацинскіей tylko wersыей się przypatrzywszy, łatwo obaczy. Гdzie napisal: «dla mocniejszego przełożęństwa»—там в Хацинским stoi: «propter potentiorem principalitatem»; które слово «principalitas» не «prełożęństwo», але «przedniejszość» znaczy. Гdzie napisal: «wszystkie inne kościoły»—там в Хацинским stoi: «omnem ecclesiam», то иest «wszytek kościół». Lecz choć wykładу так далеce przedsię не biorąc, рречіest певна, że іако Ireneusz, те слова писząc, о іедновладзтвіе коściелным пастерзов Рzymских не мыслил, так го на них dzieiopis budować не може. Trzeba wważyc, з іакіей miary до tych słów Ireneuszowi przyszło. Pисze на tym mieyscu tylko przeciw Walentinowi, Cerdonowi у Marcinowi, którzy, prze-

шая—старанье о овцях, которое собі ||⁽¹¹⁴⁾Павелъ святый привласцать². А тежъ хотъ бы ся преложенство надъ всѣми овцами Петрови святому признало, егдажъ наступниками его не суть, або не сами суть бискупии Римскіе,—штѣ то дѣлпися ратуе? Безъ потреби теды, только подобно для лчбы, Хризостома противъ намъ привелъ. Годилося ему было на чолѣ зъ чимъ иншимъ пописати.

Приглядѣмся порядке другому доводу, который приводитъ зъ Иринея, мовячого, «же до Костела Римского для моцнѣйшого его преложенства, нусять ся всѣ инне костелы сходити, то есть, всѣ вѣрши; бо въ немъ завжди есть дохованое поданье, або наука та, которая есть отъ апостоловъ». Тие слова Иринеовы не до конца добре дѣлпися приточилъ, штѣ каждый, хотъ Грецкого зводу занехавши, а Латинскому только превладанью ся припатривни, легко обачить. Гдѣ написалъ: «dla моцнѣйшого преложенства» — тамъ³ въ Латинскомъ стоять: «propter potentіorem principalitatemъ»; которое слово «principalitasъ» не «preложенство», але «преднѣйшость» значить. Гдѣ написалъ: всѣ инне костелы—тамъ въ Латинскомъ стоять: «omnemъ ecclesiamъ», то есть «ввесь костелъ». Lecz хотъ выкладу такъ далеce передъ себе не беручи, речъ есть певная, же іако Иринеи, тие слова пишучи, о іедновластїи костелномъ пастыровъ Римскихъ не мыслил, такъ его на нихъ дѣлпися будовати не можетъ. Треба уважити, зъ іакой мѣры до тыхъ ||^(об. 114)словъ Иринеови пришло. Пишетъ на томъ мѣстцу только противъ Валенти-

¹ 2 Cor. 11.

² 2 Кор. гл. 11.³ Въ оригиналѣ опечатка: «такъ».

ciwko nauce apostolskiej, nowe niektóre kacerstwa y marne mozgu swego sny rozsiewali. Ktore aby iakie były, iawnie się pokazało. Roskazuje im Ireneusz oczy obrocić na kościoły przez apostoły postanowione, y zatym wprzod, nim do wczynienia wzmianki o kościele Rzymskim przyszedł, y insze kościoły wspomina, y toż im, co y Rzymskiemu, dochowanie nauki apostolskiej przypisuje. «Kościół (powieda), który w Efezie od Pawła s. iest fundowany, przy którym Ian aż do czasow Troianowych przemieszkał, świadkiem iest prawdziwym podania apostolskiego. Polikarpus, od apostołów wyćwiczony, w Smyrneńskim kościele był biskupem postanowiony: ten nauczał zawsze tych rzeczy, których był od apostołów nawykł. Y tegoż poświadczają wszystkie kościoły, w Azyey będące. Grubi narodowie, ktorzy wiarę bez pisma wierzyli, kiedy by im' kto to opowiadał, co heretycy wynalezli zaraz by sobie zatkali vszy», etc. Potym przydaie: «barzo by długo było w tych takich xiegach wszystkich kościołów sukcesyie abo nastę(176)powania wyliczać». Z tey przyczyny na samego Rzymskiego Kościoła nawięcey przykładzie przestaie, który Kościół on największym na ten czas y wszystkim najznacniejszym mianule. Y mowi: «tego kościoła przykładem wszelką złą naukę burzymy». Potym dopiero te słowa przez dzieiopisa przypomnione przydaie.

Każdy tedy iuż sstąd baczy, że Ireneusz tymi słowy Rzymskiemu kościołowi przełożenstwa nad inszymi wszystkimi kościołami, ani Rzymskim biskupom iedynowładztwa kościelnego (o co iest spor, y czego dzieiopis dowodzić miał) nie przypisował; ale go tylko dla przekona-

нови. Кердонови и Маркіанови, которые, противно наудѣ апостольской, новыя нѣкоторые кацирства и марине мозку своего сын розсѣвали. Которые абы якие были, явне ся показало. Росказуеть имъ Иринеи очи обернути на костелы, презъ апостолаы постановленны, и затымъ впередъ, нижъ до учиненъя взмѣнки о костелѣ Римскомъ пришлоѣ, иншиє костелы въспоминаеть, и тожъ имъ, што и Римскому, дохованье науки апостольской приписуеть. «Костелъ (повѣдаеть), который въ Ефесѣ отъ Павла святого есть фундованый, при которомъ Иоанъ ажъ до часовъ Траянновыхъ перемѣшкалъ, свѣдомъ есть правдивымъ поданья апостольского. Поликарпъ, отъ апостоловъ выцѣпочный, въ Смирненскимъ костелѣ былъ бискупомъ поставленый: тотъ научалъ завжди тихъ речій, которыхъ былъ отъ апостоловъ навывылъ. И тогожъ поспѣдчаютъ всѣ костелы, въ Азиі будучіє. Грубыє народове, которые вѣру безъ писма вѣрили, колибъ имъ кто то оповѣдалъ, што еретики вынагѣтали, заразъ бы собѣ заткали уши». Потомъ придаеть: «барзо бы долго было въ тыхъ такихъ книггахъ всѣхъ костеловъ сущесію наступованья выличати». И съ той причины на самого Римского костела наиболее прикладъ переставаетъ, который Костелъ оны наболшимъ на тотъ часъ и во всемъ найзначѣйшимъ менуетъ. И моветь: «того костела прикладомъ всякую и злую науку буримо». Потомъ ажъ тые слова презъ дѣпися припомненныє придаеть.

Каждый tedy ижъ съ того бачить, же Иринеи теми словы Римскому костелови преłożенства надъ иншими всѣми костелами, || (115) ани Римскимъ бискупомъ единовластія костелного (о што есть споръ и чога дѣпися доводити мѣлъ) не приписовалъ; але его

nia w błędzie heretyków na przykład wystawił, iako między innymi kościołami, które też nie mniej nauki apostołskiej dotrzymawały, a których przypomina- niem dla przedłużenia bawić się nie chciał, na ten czas znaczniejszy. A prze co znaczniejszy? Naprzód — przeto, że tam zrazu po apostołach chrześciance, iako w państwie pogańskich cesarzów mieszkający (nawęszcze y) ¹ naciętsze prześladowanie cierpieli, a zatym w wszęch wszędy będących chrześcian tym większe zawołanie y powagę mieli. Potym — przeto, że tam zrazu takie, iako w innych kątach, od prześladowania wolniejszy z strony wiary roznice y mieszani nie były się wszędy. Na ostatek — przeto, że tamtych czasów była stolica potężnego cesarzów Rzymskich państwa, które się nad wszystkim światem rościagało; zaczym wielkie podobienstwo było, że iako w stołecznym mieście tym wczeszy, mędrzejszy y biegleszy ludzie naydować y tym częściej przejeżdżać się tam musieli. Y tym względem tę mocniejszy przednie- szość a zchodzenie się do niego wier- nych kościołowi Rzymskiemu przypiso- wał Ireneusz. Ktorego życia po Christu- sie P. w pułtorasta lat że dzieiopis tknął, ||(177) to zalecanie kościoła Rzymskiego mogło by było kogo przy- wieść do opaczego o kościele Rzymskim rozumienia, to iest, iakoby on aż do naszych czasów podania apostołskiego dotrzymawać miał. Lecz teraz, za tą jego przestrogą, każdy się postrzeże, że to nie o terazniejszy kościele mówił Ireneusz, ale o onym pierwszym, który tak iest od terazniejszego rozny, iako dzień od nocy.

только для прескочанья въ блудѣ ерети- ковъ на прикладѣ выставилъ, яко межъ иными костелами, которые тоже не меньшей науки апостольской додерживали, а которыхъ припоминаеньемъ для продолженья бавитися не хотѣлъ, на тотъ часъ значѣннѣйшій. А про что значѣннѣйшій? Напередъ — прето, же тамъ зразу по апостолѣхъ христиане, яко въ паццѣхъ поганскихъ цесаревъ мѣшкан- чие, натыжшое переслѣдованье ² тер- пѣли, а затымъ у всѣхъ всюди буду- чихъ христианъ тымъ болѣе заволанье и повагу мѣли. Потомъ — прето, же тамъ зразу такие, яко въ другихъ кутахъ, отъ прескоченства волнѣннѣхъ съ сто- роны вѣры розници и мѣшанины не были ся вѣдали. На остонокъ — прето, же тамъ-тыхъ часовъ была столица во- тужного цесаревъ Римскихъ панства, которое ся надъ всѣмъ свѣтомъ рос- тгало; зачимъ великое подобienstwo бы- ло, же яко въ столичномъ мѣстѣ тымъ ученнѣе, мудрѣннѣе и бѣглѣннѣе люди найдовати и тымъ частѣй проѣждатися тамъ мусѣли. И тымъ взглядомъ тую моцнѣннѣшую предѣннѣшость а схоженье- ся до него вѣрныхъ костелови Римско- му приписовалъ Иринеи. Которого жи- тия по Христѣ въ пол||(об. 115)тораста лѣтъ же дѣпись ткнулъ, тое залеценье костела Римского могло бы было кого привести до опачного о костелѣ Рим- скомъ разумѣнья, то есть, якобы онъ ажъ до нашихъ часовъ поданья апо- стоłского додерживати мѣлъ. Лечь теперь, за тою его пересторогою, каж- дый ся постережетъ, же то не о те- перешнемъ костелѣ мовилъ Иринеи, але о ономъ первомъ, который такъ есть отъ теперешняго розный, яко день отъ ночи.

¹ Равное въ скобки въ Западно-Русскомъ переводѣ опущено.

² На полѣ помечено: «голение».

Co się тycze словъ Epifaniuszowych o Vrsatusie y Valensie, że z pismem swoim iеждили до Iuliusza, biskupa Rzymского, aby się mu справили z бѣдow y z грехow swoich, — не разумиетъ, z iакiey miary dzieiopis tego, iż iедynowладztwo кощелне на biskupach Rzymскихъ станѣло, z nich dowodzi. «Po co by (powieda) byli iеждили такъ zdaleka ze Wschodnichъ stronъ na справę y oczyszczenie swoje, gdyby zwierzchności Rzymского biskupa nie znali»? Слабы то dzieiopisow argument! Nie kontrowertuie naprzod k nim o tym: iеслиż ten Vrsatius y Walensъ byli ze Wschodniej strony? To wiem, że ieden z nich Brixinскимъ, a drugi Stimpalsкимъ были biskupami. Ktore biskupstwa iеслиż на Wschodniej stronie były, niech się geografovъ dzieiopisъ popyta! Nie diszkurruie y o tym: iеслиż то vmyslna y z do[m]u przez nie przedsięwzięта do Rzymu droga była, czy raczej за okazaзю iechania на concilium Sarcydinские przypadла? Z strony czego každy, czytając historie кощелне, латве się справи! Але то tylko pod kaздего rozsadekъ poddaie: iеслиż то argumentowanie ma w sobie iакą słuszność y ważność? «Iеждили raz dway biskupi на справę do Rzymu do Iuliusza, który we trzysta y czterdzieści latъ y kilka po s. Pietrze był biskupem Rzymским; ergo, на Rzymскихъ biskupachъ Piotra s. przełożenstwo [y] iедynowладztwo кощелне станѣло»? Coż, czy то wszystko Kościoła osobę ci dway на sobie носили? Czy то takie sprawowanie się o sob dwохъ pewnymъ a nierozdzielнымъ znakiem iest iедynowладztwa кощелного? Тоć takimъ sposobemъ Piotr s., po którymъ же przełożenstwo spadło—twierdzisz, wedle cie-

Што ся тычетъ словъ Epifanievychъ o Vrsatiu y Valensъ, же съ писмомъ своимъ ѣздили до Юліа, biskupa Rzymского, aby się ему справили зъ блудовъ y зъ грѣховъ своихъ, — не разумію, зъ якое мѣры дѣпись того, ижъ единовластіе костелное на biskupachъ Rzymскихъ стануло, зъ нихъ доводити! ³ «По што бы (повѣдаеть) были ѣздили такъ zdaleka зо Wschodnichъ сторонъ на справу y очищеніе свое, gdy бы zwierzchnosti Rzymского biskupa не знали»? Слабый то дѣписовъ доводъ! Не веду спору напередъ зъ нимъ о томъ: если тотъ Vrsatiy y Valensъ были зо Wschodniej стороны? То вѣдаю, же одинъ зъ нихъ Brixionsкимъ, a другій Stimpalsкимъ были biskupami. Ktore biskupstwa если на Wschodniej сторонѣ были, нехай ся географовъ пытаеть о томъ! Не розправую и о томъ: если то умыслне и зъ дому презъ нихъ предся||⁽¹¹⁶⁾взята до Rymu дорога была, чили за okazaзю ѣханья на синодъ Сардинский припала? Зъ стороны чого каждый, читаючи историю костелную, латве ся справить! Але то тыле подъ вождого розсудокъ поддаю: если такие выводы мають въ собѣ якую слушность y важность? «Ѣздили разъ два biskupy на справу до Rymu до Юліа, который въ триста y сорокъ y kilka лѣтъ по Петрѣ святомъ былъ biskupомъ Rzymскимъ; tedy на Rzymскихъ biskupachъ Петра святого предложенство y единовластіе костелное стануло»? Штожь, чи то всей Церкви особу тые два на собѣ носили? Чи то такое справованіе ся особъ двохъ певнымъ a нероздѣльнымъ знакомъ есть единовластія костелного? То такимъ способомъ Петръ святой, по которомъ же предложенство спадло—твердишь, водле тебе,

³ Въ оригиналѣ опечатка: «доводитъ».

bie, iedynowładcą kościelnym nie był! Тоѣ у иншы бискупѣ Рzymscy не были, которы передъ тымъ Юліемъ презъ триста лѣтъ жили: бо не читаемо, абы до нихъ зъ далекихъ сторонъ на справу сѣ ѣздѣти мѣано, у оwszem вѣмы, же Piotr s. sam odległe od ziemie Żydowskiej kraie zwiedził, nawracając ludzie, a za przywiedzeniem ich do pokuty, sprawę z strony błędow y grzechow ich biorąc. Przydam y to, że taką rzeczą, wedle ciebie, iedynowładcą kościelnym był Konstantyn Wielki y иншы chrześcijańscy Rzymscy cesarze, przed ktorymi те сѣ odległychъ кѣтовъ бискупѣ częstokrotъ sprawowali—czytamy. Dziwno mi, іście, że takimi marnymi a do rzeczy mieszającymi dowodami przeciw nam śmiesz narabiać! Ale, prawda, nie dziw, że tonący y wiszy сѣ łapa!

Po Epifaniu sie przytacza Athanazyusa, ktoremu przypisuie te słowa, iakoby przezeń do Felixa papieża pisane: «dla tego was y przodki wasze, to jest, apostołskie biskupy P. Bog na wysokości zamku postawił, y staranie wam o wszystkich kościołach rozkazał, abyście nam pomagali». Te słowa w żadnym prawdziwym Athanazyusa s. liście nie znajdują się. Zaczyn gdym ie naprzod od dzieiopisa przytoczone przeczytał, długom myślił, skądby ie wyrwał: bo nie przypisał, gdzieby сѣ ten list znajdował. Wartuiąc, iednak, xięgi o koncyljach, przez Łacinniki spisane, z trafunku napadłem na ten list, ktory tam nie tylko samemu Athanazyusowi, ale y inszym Egipskim biskupom przywłaszczano ¹.

Czytałem y wważałem go z pilnością,

единовладцею костелнымъ не былъ! То и иншіи бискупѣ Римскіе не были, которы передъ тымъ Юліемъ презъ триста лѣтъ жили: бо не читаемо, абы до нихъ зъ далекихъ сторонъ на справу ѣжджоно, и овшемъ вѣдаемо, же Петръ самъ отлеглии отъ землѣ Жидовской краини звѣдалъ, наворочаючи людей, a за приведеньемъ ихъ до покуты, справу зъ стороны блудовъ и грѣховъ ихъ беручи. Придамъ и то, же такою речью, водле тебе, единовладцею костелнымъ былъ Константинъ Великій и иншіе христїанскіе Римскіе цесаре, предъ ktorыми же сѣ отлеглихъ кѣтовъ бискупѣ частокротъ || (об. 116) справовали—читаемо. Дивно ми, заправды, же такими мARNymi a до речи неслучачными доводami противъ намъ смѣешь наробити! Але, правда, не дивъ, же тонучій и вишью сѣ хапаеть!

Po Epifaniu przytochaetъ Аванасїа, ktoromuy przypisuetъ тые слова, якобы презъ него до Феликса папежа писаные: «для того васъ и продки ваши, то есть, апостоłskie бискупѣ Панъ Богъ на wysokości замку поставилъ, и старанье вамъ о всѣхъ костелахъ росказалъ, абысте намъ помагали». Тые слова въ жадномъ правдивомъ Аванасїевомъ листѣ не найдуются. Зачемъ егдымъ ихъ напередъ отъ дѣписиа приточонне прочиталъ, долгомъ мыслилъ, отвола бы ихъ вырвалъ: бо не приписалъ, гдѣ бы сѣ тотъ листъ находвалъ. Вартуочи, однакъ, книги о синодахъ, презъ Латинниковъ списаные, съ трафунку напалемъ на тотъ листъ, которій тамъ не только самому Аванасїеву, але и иншимъ Египетскимъ бискупомъ привлащено ².

Читаемъ и уважаемъ его съ пи-

¹ In tomo I Conciliorum anno 1551 excusso Coloniae Agrippinae, fol. 355.

² На полѣ: «въ тому 1 фондїа. року 1551 въ Колонїи друкован., листъ 355.

bo że w Greckim pismie go nie masz, musiał v mnie być w wielkim podeyżrzeniu. Ktore podeyżrzenie im daley, tym barzieszy nie ||(179) mnieszy się pomnazało, ażem go na ostatek za iawnie zmyslony y fałszywie s. Athanazemu przypisany poczytał. Przyczynę, ktore mię do tego przywiodły, zaraz powiem.

Naprzod, to v mnie nie iest wątpliwa, że Athanazyus y z biskupami Egipskimi, gdzie by był co do Rzymskiego biskupa pisał, pewnie nie po-Lacinie, ale po-Grecku by był pisał. A ten list że nie z Greckiego iest przełożony, ale zaraz po-Lacinie od kogos pod tytułem Athanazyusowym spisany, stąd miarkuję, że w nim słow Łacińskich iednego do drugiego takie stosowanie czyni, iakie żadnym sposobem w Greckim ięzyku stać nie może. Iako gdy pisze: «Romana sedes est. sacer vertex, in quo omnia vertuntur». W tym takim wyrzeczeniu, w ktorым słowo «vertuntur» do słowa «vertex» stosuje, ktoż nie widzi, że takie stosowanie w Greckim ięzyku mieysca nie ma! W ktorым te dwie słowie wyłożone a wyrzeczone, daleko od siebie być rozne—każdy, Greckiego ięzyka świadomy, przyzna, acz y w Łacińskim ięzyku iako się to k-rzeczy rymuje—lada szkolny tak osądzić może!

Druga przyczyna, dla ktorey tego listu za list s. Athanazego poczytać nie mogę, ta iest, że w nim widzę sposob pisania iakis dziecinny, nie-k-rzeczny, więcey na słowiesch, niż na rzeczy się sadzający, a zgoła namniey inszym s. Athanazego pismom niepodobny.

Trzecia przyczyna, dla ktorey list

nosty; bo iż w Greckomъ писмѣ его не маѣтъ, мусѣтъ у мене быти у великомъ подозрѣнью. Которое подозрѣнне³ имѣ далѣй, тымъ барѣй не мѣйсѣ помножало, ажемъ его на остатокъ за явне змышлenny и фалшиве святому Аѳанасіеви приписанный почиталъ. Причины, которые мя до того привели, заразъ повѣмъ.

Напередъ, то у мене естъ невонтлива, же Аѳанасій и зъ бискупами ||(177) Египетскими, гдѣ бы былъ што до Римского бискупа писалъ, певне не по-Латинѣ, але по-Грецу бы былъ писалъ. А тотъ листъ же не зъ Грецкого естъ преложонный, але заразъ по-Латинѣ отъ когосъ подъ титуломъ Аѳанасіусовымъ списанный, отоля мѣркую, же въ немъ словъ Латинскихъ одного до другого такое стосованье чинить, якое жаднымъ способомъ въ Грецкомъ языку стати не можетъ. Яко егда пишетъ: «Romana sedes est. sacer vertex, in quo omnia vertuntur». Въ томъ такомъ рѣченью, въ которомъ слово «вертунтуръ» до слова «вертексъ» стосуетъ, кто жъ не видитъ, же такое стосованье въ Грецкомъ языку мѣстца не маеть! Въ которомъ тые двѣ словъ выложонне а выречонне далеко отъ себе быти равные—каждый, Грецкого явныа свѣдомый, признаеть, ать и въ Латинскомъ языку яко ся то кречи римуеть—ледашвольный жакъ осудити можетъ!

Другая причина, для которой того листу за листъ Аѳанасіевъ почитати не могу, та естъ, же въ немъ вижу способъ писанья якисъ дѣтчинный, некротный, болше на словѣхъ, инше на речи ся садячий, а згола намнѣй иншимъ святого Аѳанасіа писмомъ неподобный.

Третья причина того—же въ немъ

³ Въ старопеч. экз. опечатка: «недопрѣнне».

ten fałszywie być Athanazyusowi przypisany przeczytam, ta iest, że w nim siła widzę pochlebstw takich, ktorými niewstydliwie fałszywe rzeczy stolicy Rzymskiej przypisowane bywaią. Iako między inszými to, że pisze, iż z kościoła Rzymskiego początek opowiedania ewangeliey iest wzięty; a ono sam P. Bog przeciw temu powiedział, że «z Sionu miał wynieść zakon, y słowo Pańskie z Ieruzalem»¹. Także y to, że pisze, iakoby na Niceńskim synodzie wolną appellacją od metropolitow do ||(180) Rzymskiego biskupa postanowiono, co, iako żywo, nie było, y że iest iawný fałsz, przez doktory ś. na Kartagineńskim concilium postrzeżony y wytkniony, niżej się w rozdz. 5 szYROKO y dowodnie pokaże. Y inszych siła tym podobnych plotek w tym się liście nayduie.

Czwarta przyczyna, dla ktorey tego listu za list ś. Athanazyusza nie przyznawam, ta iest, że prawdziwy ś. Athanazyus, o ktorým wszyscy nie wątpimy, twierdzi w liście swym, ad orthodoxos pisanym, że Arianowie prawowierne chrześcijańskie katolickie księgi, a przytym społem y kanony Niceńskie w Alexandryey popalili, za czasu Konstancyusa cesarza, gdy Iuliusz był biskupem Rzymskim. Czego y historia kościelna poświadcza². A zasię przeciw temu czytamy tamże w tychże księgach «Conciliorum», przez Łacinniki spisanych, list, nie przez własnego, ale przez tegoż fałszywego (co to rzkomo y do Felixa pisał) Athanazyusa pisany do Marka, biskupa Rzymskiego, który ieszcze przed Iuliuszem był biskupem. W ktorým liście przed Markiem wskarża się y narzeka o spalenie kanonow.

много вижу похлѣбствъ такихъ, которыми невстыдливе фалшивые речи століцы Римской приписованы бывають. Яко между иншими то, || (об. 117) же пишеть, иже съ костела Римского початокъ оповѣданья евангеліи естъ вятій; а оно самъ Господь Богъ противко тому повѣдалъ, же «съ Сіону мѣлъ выйти законъ и слово Господне изъ Ерусалиму»³. Также и то, же пишеть, яко бы на Никейскомъ синодѣ воіную апелляцію отъ митрополитовъ до Римского бискупа постановлено, што, яко живо, не было, и же естъ явнній фалшь, презъ докторы святны на Картегенскомъ синодѣ постережонный и выткнenny, нижея ся въ роздѣлѣ 5 широко и доводне покажетъ. И иншихъ много тымъ подобныхъ плетокъ въ томъ ся листѣ найдуетъ.

Четвертая причина—тая, иже Аванасій святній, о которомъ всѣ не вопитиро, твердитъ въ листѣ своемъ, до православныхъ писаномъ⁴, же Арианове правовѣрные христіанскіе каеоліческіе книги, а при томъ посполу и каноны Никейскіе въ Александриі попалили, за часу Константіа цесара, гдѣ Юлій былъ бискупомъ Римскимъ. Чого и гисторія костелная посвѣдчаеть. А засъ противъ тому читаемо тамъ же въ тыхъ же книгахъ «Конциліорумъ», презъ Латинники списаныхъ, листъ, не презъ власного, але презъ тогожъ фалшивого (што то ркomo и до Феликса писалъ) Аванасіа писанный до Марка, бискупа Римского, который еще передъ Юліемъ былъ бискупомъ. Въ которомъ листѣ передъ Маркомъ ускаржаеться и нарекаеть о спаленъ канонowъ ||(118). А оно Марко принамнѣй девятью лѣтъ

¹ Esaias 2, Micheas 4. ² Socrates, lib. 2, cap. 14.

³ Isaia 2 [ст. 3], Michea 4 [ст. 2]. ⁴ Въ оригиналѣ ошибка: «писанный».

A ono Marek przynamniey dziewięcią lat pierwiey zmarł, niż kanony były spalone!

Takic to iest Athanazyus, z ktorego dzieiopis, świadectwo przytaczając, wielkim go Greckim doktorem zowie! Iesliż nie dowierzasz, czytelniku łaskawy, proszę cię, niech ci nie będzie ciężko samemu weyrzeć w te miejsca, wszakemci y karty, na ktorych co napisano, naznaczył. A pożytek skąd ten odniesiesz, że, obaczywszy iawny fałsz, napotym nie wszytkiemu, co cechowi dzieiopisowi bracia za prawdę w druk puszcza, wierzyć będziesz; więc y z strony tego się sprawisz, iako Rzymscy papieże rozmaitymi fałszami, sztukami y fortelami o rozszerzenie swey władze staranie czynili.

Baziliusowe świadectwo z listu, do Athanazyusa pisanego, ktore też dzieiopis przy||**(181)**taacza, namniey ku pokazaniu iedynowładztwa papieża Rzymskiego nie służy. Nie przy[my] się tego, że miał moc Rzymski biskup inszych napominać, a łaskawością, przyiemnością, iako Bazyliusz mowi, do obaczienia przywodzić; ale zатым nie przyznawa się to, aby miał być iedynowładczą kościelnym, gdyż zwłaszcza siła przykładow mamy tego, że y on był od inszych, a pod czas nie łaskawie, ale surowie, napominan. W ten czas — do sięgania pomocy Rzymskiego biskupa Orientalnych Kościołow prawdziwe pasterze przywodził, nie względ na prawo iakie, ktore by do wizytowania Kościołow Wschodnich miał być mieć, ale domowa, dla wiary, z przyczyny Arianow długo nieustawiająca mieszanina, ktora tak się im była vprzykrzyła, że nie tylko v Rzymskiego, ale y v inszych w roznych kątach świata siedzących, a osobliwie y wprzod v Orientalnych bi-

первѣй умерлъ, ніжъ каноны были спалены!

Такиѣ то естъ Аѳанасій, съ которого дѣеписъ, свѣдѣцтво приточаючи, великимъ его Грецкимъ докторомъ зоветъ! Если не довѣраешъ, чителнику ласкавыѣ, прошу тя, нехай тобѣ не будетъ тяжко самому поглядѣти въ тѣ мѣстца, для чогожъ и карты, на котрыхъ што написано, назначилъ. А пожитоѣ оттуль тогъ отнесешъ, же, обачивши явныѣ фалшъ, напотомъ не всему, што цеховые дѣеписовы братья за правду въ друѣкъ пустятъ, вѣрити будешъ; также и съ стороны того ся справишъ, яко Римскіе папѣжи rozmaityми фалшамы, штукамы и фортелями о розширенье своей власти старанье чинили.

Василіево свѣдѣцтво съ листу, до Аѳанасіа писаного, которое тежъ дѣеписъ причитаеть (sic), намѣѣи ку показанью единовластіа папѣжа Римского не служить. Не примо того, же, мѣлъ моѣ Римскій бискупъ иншихъ навпоминати, а ласкавостью и приемностью, яко Василей моветь, до обаченья приводити; але затымъ не признаваеця то, абы мѣлъ быти единовладцею коstellнымъ, егдажъ звлаща много прикладовъ маемо того, же и онъ былъ отъ иншихъ, а подъ часъ не ласкаве, але сурове, напоминанъ. Въ тогъ часъ — до сяганья помочи Римского бискупа || **(об. 118)** Ориенталныхъ Костеловъ правдивыхъ пастыровъ приводилъ, не взглядъ на право якое, которое бы до догляданья Костеловъ Всконнихъ мѣлъ былъ мѣти, але домовая, для вѣры, съ причины Ариановъ долго неуставяющая мѣшанина, которая такъ ся имъ была уприкрила, же не толко у Римского, але и у иншихъ въ розныхъ кутахъ свѣта сѣдчихъ, а особливе и впередъ у Ориен-

mkupow ratunku szukali. Zaczynam w liście tegoż Bazyljusza, do tegoż Athanazyusa pisanym, te słowa czytamy: «людzie kościoła twego możne do Orientalnych biskupow posli, aby im przełożyli, co nas za kłopoty vciskają»¹. Nie iest to tedy tak mocny fundament, aby na nim iedynowładztwo kościelne Rzymskiego papieża bezpiecznie stawić się mogło.

Toż się rzec może y o świadectwie Grzegorza Nazyanzena, który miastu Rzymowi na wszytek świat zwierzchność przyznawał, nie o duchowney, iako dzieiopis rozumie, ale o świeckiey zwierzchności mówiąc. Podpiera rozumienia swego tym, iż iuż stolica cesarska do Carogroda była przeniesiona. Ale y to fundamentu nie ma. Kiedyby dobrze przed wiekiem Nazyanzenowym to się przeniesienie było stało, mógł by mu ten wywod iść. Ale że właśnie za wieku Nazyanzenowego, który około roku Pańskiego 384 zmarł, przez Konstantyna stolica do Konstantynopola, które zrazu tak dalece zawołane y wzięte być nie mogło, iest przeniesiona. Y to tak przeniesiona, że przedsię Konstantyn y do Rzymu naieżdżał, y na swym miescu tych, co zwierzchność trzymali, vstawicznie tam miał. Nie dziw, że Nazyanzenus ieszcze mu przedsię w ten czas zwierzchność nad światem przyznawał, ile vważając, że się przedsię Konstantyn po-staremu Rzymskim cesarzem pisał. By był Nazyanzenus na tym mieyscu o zwierzchności duchowney myślił, tedy by był napisał, że Rzymski kościół zachował prawdziwą o Bogu naukę, iako temu przystało, który na wszytek świat zwierzchność ma. Ale że o świeckiey

талныхъ бискуповъ ратунку шували. Зачимъ въ листѣ тогожь Василія, до тогожь Аѳанасія писаномъ, тѣ слова читаемо: «люде церкви твоей можные до Ориентальныхъ епископовъ послѣ выправили, абы имъ проложили, што насъ за клопоты утискають»². Не есть то tedy такъ мощный фундаментъ, абы на немъ единовластїе костельное папѣже Римского безопасно ставитися могло.

Тоежь ся речи можетъ о свидѣствѣ Григорія Назіанскаго, который мѣсту Римскому на весь свѣтъ звирхность признавалъ, не о духовной, яко дѣвпись разуметь, але о свѣтской звирхности мовячи. Подпираеть³ разумѣнья своего тымъ, ижъ столица цесарская до Царгорода была перенесена. Але и то фундаменту не маеть. Коли бы гараздъ передъ вѣкомъ Назіанскаго тое ся перенесенье было стало, могло бы ему таи выводъ ити. Але же власне за вѣку Назіанzenоваго, который оного року Паискаго 384 умерлъ, черезъ Константина столица до Константинополи, ((119)) которой зразу такъ далеце заволаной и взятой быти не могло, есть перенесена. И то такъ перенесена, же предся Константинъ и до Риму надѣжджалъ, и на своемъ мѣсту тыхъ, што звирхность держали, уставичне тамъ мѣлъ. Не дивъ, же Назіанzenъ еще ему предся въ тотъ часъ звирхность надъ свѣтомъ признавалъ, иле уважаючи, же ся предся Константинъ по-старому Римскимъ цесаремъ писалъ. Бы былъ Назіанzenъ на томъ мѣстцу о звирхности духовной мыслилъ, tedy бы былъ не писалъ, же Римскій костель заховалъ правдивую о Богу науку, яко тому пристало, который на весь свѣтъ звирхность маеть. Але же о свѣтской звирхности мовилъ,

¹ Epist. 48 ad Athanasium.

² Въ листѣ 48 до Аѳанасіа]. ³ Подразумѣвается: «дѣвпись».

zwierzchności mówią, przeto rzecz obrócił od kościoła do miasta, a tak już nie kościołowi, ale miastu zwierzchność, y tę nie duchowną, ale świecką przyznał. Iakom tedy zrazu rzekł: słaby y to fundament pod iedynowładztwo kościelne papieża Rzymskiego.

Chrizostoma ś. słowa do Innocentyusza, Rzymskiego papieża, nie czyniły go, iako dzieiopsis twierdzi, najwyższym sędziem wszystkich biskupów, a tym mniej iedynowładczą kościelnym. Chociaż to prawda, że się Chrizostom był też do niego w krzywdzie swojej wciekł; ale to uważać potrzeba naprzód, pod jakim czasem się tam Chrizostom wciekał; wypisuje to sam w innym liście⁴, do tegoż Innocentyusza pisanym, mówiąc: «spor iest wszytkiego świata; kościoły aż do kolan vniżone a prawie podeptane są; ludzie rozproszeni; duchowieństwo vtrapiene; biskupi wywołańcami y wygnańcami zostali; postanowienia oyców zgwałcone». Wypisują to y historykowie kościelni⁵, w których czytamy, iako hetman cesarski kościół, w którym się modlił y nabożeństwo odprawował Athanazyus, obległ. Czytamy⁶, iako ci, którzy z Athanazyusem byli, częścią są z dobr wszytkich złupieni, częścią bani-||**(183)**zowani, częścią żołnierskimi nogami starci, częścią na drodze pomordowani. Czytamy⁷, iako Paweł, Konstantynopolski patriarcha, iest vduszony; Marcellus, biskup Ancyrański, z vrzędu zrzucony; Lucius Adrianopolski w więzieniu vmarł; Theodulusa y Olimpiusa, Traceńskie biskupy, kazano zabić; Athanazyusa, lubo żywego, lubo vmarłego, kazał był cesarz do siebie przywieść,

прото речъ обернулъ отъ костела до мѣста, а такъ ужъ не костелови, але мѣсту зверхность, и туо не духовную, але свѣтскую призналъ. Якомъ tedy зразу рекль: слабый и то фу[н]даментъ подъ единовластiе костелное папежа Римского.

Хризостома святого слова до Инокентiа, Римского папежа, не чинили его, яко дѣпись твердить, найвышшимъ судiю всѣхъ бискуповъ, а тымъ меньшей единовладцею костелнымъ. Хотяжъ то правда, же ся Хризостомъ былъ тежъ до него въ кривдѣ своей утеклъ; але то уважити потреба напередъ подъ якимъ часомъ ся тамъ Хризостомъ утекалъ; выпишуетъ тое самъ въ иншимъ листѣ, до того жъ Инокентiа писаномъ, мовачи: || **(об. 119)** «споръ естъ всего свѣта; церквы ажъ до колѣнъ униженны а праве потоптанне суть; люде роспрошени; духовенство утрапено; епископи выволанцами и выгнанцы zostali; постановенья отцовъ згвалчены»⁸. Выписуютъ то и гисторикове церковныи, въ которыхъ читаемо, яко гетманъ цесарскій церковъ, въ которой ся молилъ и нaboжеństwo отправоваъ Аванасiй, облеглъ. Читаемо⁹, яко тме, которые съ Аванасiемъ были, частью суть съ добръ всѣхъ злулени, частью съ землѣ выволани, частью жолнѣрскими ногами потерты, частью на дорогѣ помордовани. Читаемо¹⁰, яко Павелъ Константинопольскiй патриарха, естъ душоный; Маркелiй, епископъ Анкирскiй, съ уряду своего скиненный; Лукiй Адрианопольскiй въ везенью умерлъ; Феодула и Олимпiа, Траценскiе епископи, казано побити; Аванасiа, любо живого, любо

⁴ Epist. 2 ad Innocentium. ⁵ Socrates, lib. 2, cap. 11. ⁶ Sozomenus, lib. 3, cap. 6. ⁷ Athanasius in Epist. ad.... (не указано).

⁸ Въ листѣ 2 до Инокентiа. ⁹ Сократъ, книга 2, глава 11. ¹⁰ Аванасiй] въ листѣ.... (не указано, въ какомъ).

etc. Owa zgola wielka a prawie załosna w Oryentalnych stronach w ten czas się kłociła tragedia! Zaczyn oni święci oycowie Cerkwie Wschodniey nie dziw że się tam wciekali w tych kłopotciech, skąd iakakolwiek nadzieję o pociesze mieli. A nawięcey do kościoła Rzymskiego się wdawali, nie żeby mu iakie iedynowładztwo kościelne przyznawać byli mieli, ale przeto, że ten Kościół—y dla przyzwoitego za vtrapieniem się przyczyniania, y dla wielości ludzi, y dla całości wiary o Bogu, którą na Wschodzie słońca Ariani wzruszali—był w ten czas nasławniejszym. Iesliżby to wciekanie się do kościoła Rzymskiego miało być pewnym dowodem iedynowładztwa kościelnego biskupow Rzymskich,—coż rzecemy o cesarzach onych wiekow? Bo też czytamy, że się do nich w wciążeniu biskupi nie tylko o pomoc wciekali, ale — co więtsza — do nich, iako do własnych a nawyższych sędziow, appellowowali; za ktorymi appellacyami y sądy przez nie odprawowane bywały. Co się wszystko niżej w inszych rozdziałach szyrzey pokáže. Toć taką rzeczą cesarze onych czasow byli iedynowładzcami kościelnymi, a słuszniey y własniey niż papieże, ktorzy w takich sprawach bez cesarzow nic sprawić nie mogli. Co się też niżej na swym mieyscu okaże, gdzie się znowu przypomni o tey, która pisaniu do Innocentiusa dała okazją Chrystostoma ś. sprawie, ktorey postęppek y koniec poświadczył tego, że papież Rzym^{||}(184)ski nie był nawyższym sędzią biskupow. Poświadcza tego y sposob pisania Chrystostomowego do tego to papieża Innocentiusza, że w nim o żadney appellacyey do niego, za którą pospolicie sądy bywać zwykły, wzmianki nie czyni. Nie prosi, aby nieprzyjaciół jego przedsię do Rzymu przypożwał; nie zowie go biskupem wszystkiego swia-

умерлого, казаять былъ цесарь до себе привести. Ово згола великая а праве жалостная въ Ориентальныхъ сторонахъ въ тотъ часъ ся колотила траедіа! Зачимъ оныя святыя отцы Церкви Восточной не дивъ же ся тамъ утекали въ тыхъ клопотѣхъ, отьоль якую колвекъ надѣю о потѣшѣ мѣли. А наиболше до костела Римского ся удавали; не ижъ бы ему якуе единовластіе костелное признавати быти мѣли, але прото, же тотъ Костель — и для призвоитого за утраплеными ся причиненья, и для многости людей, и для цѣлости вѣры о Богу, ||(120) которую на Вскходѣ солнца Арианове взрушали—былъ въ тотъ часъ наславнѣйшимъ. Еслижъ бы тое утеканыся до костела Римского мѣло быти певнымъ доводомъ единовластіа костелногобискуповъ Римскихъ,—штѣмъ речемо о цесарахъ оныхъ вѣковъ? Бо тежъ читаемо, же ся до нихъ въ утяженью бискупи не толко о помощь утекали, але—штѣ болшая—до нихъ, яко до власныхъ а найвышнихъ судей, апелловали; за ktorыми апелляциями и суды презъ нихъ отпрапованы бывали. Што ся все нижей въ иншихъ роздѣлѣхъ ширей покажетъ. Тотъ таковою рѣчью цесарѣ оныхъ часовъ были единовладцами костелными, а слушнѣй и власнѣй, нижли папезове, которые въ такихъ справахъ безъ цесаровъ ничого справити не могли. Штѣ ся тежъ нижей на своемъ мѣсци окажетъ, гдѣ ся знову припомнитъ о той, которая писанью до Иннокентіа дала оказію, Хри- зостома святого справѣ, которой поступокъ и конецъ посвѣдчилъ того, же папѣжъ Римскій не былъ найвышнимъ судьей епископовъ. Посвѣдчааетъ того и способъ писанья Хри- зостома святого до того то папеза Иннокентіа, же въ нимъ о жадной апелляціей до него, за которю посполите суды бывати звыкли,

ta; nie zowie go powszechnym y nawyższym wszystkich biskupow sędzim. Ale go tylko tymi słowy pozdrawia: «Innocentiuszowi, biskupowi Rzymskiemu, Ian», etc. W tymże liście wszystkie postronne sądy odmiataie, wedle postanowienia Karthagineńskiego, Miliwitańskiego y Afrykańskiego concilium, a zatym y tych słow między inszymi używa: «nie k rze- czy to, aby ci, co są w Egipcie, będących w Tracyey sądzić mieli». Niesłusznie tedy Chrystostoma s. dzieiopis na świadectwo przytoczył, gdyż on papieża Rzymskiego nawyższym sędzim wszech biskupow, a tym mniej iedynowładzcą kościelnym nie przyznawał, ani czynił.

Co się tycze świadectwa, ktore dzieiopis z Teodorita przywodzi, mogłbym pewnie świadkowi temu przyganić, wiedząc, że ten Teodoritus był głównym nieprzyjacielem Cyrilla s., y z Nestoriuszem heretykiem trzymał y dla tego na Konstantynopolskim concilium iest potępiony¹; y choć potem na Chalcedońskie concilium, Marciana cesarza przychylnością vbespieczony, był przyjechał, iednak gdy wszedł tam na to miejsce, gdzie się synod odprawował, od Egipskich y Palestińskich biskupow iako iest vszanowany y iako przywitany, czytamy: «wiara (wszyscy wołali) ginie; kanony tego z porządku nas wyrzucają; niech idzie precz ten mistrz Nestoriuszow; niech nie będzie nazywan biskupem, bo nie iest nim; wypchni precz przeciwnika Bożego, heretyka, Żyda»! etc. Ale wiem, iż potym błędu Nesto-

взмѣнки не чинить. Не просить, абы неприятелевъ его предъ себе до Риму припозвалъ; не зоветъ его бискупомъ ||(об. 120) всего свѣта; не зоветъ его поѣшехнымъ и навѣшшимъ всѣхъ епископовъ судьей. Але его толко теми словы поздоровляеть: «Иннокентію, бискупови Римскому, Иоаннъ» и прочая. Въ томъ же листѣ всѣ посторонныя суды отменуеть, ведле постановленья Карфагенского, Миливитанского и Африканского собору, а затѣмъ и тѣхъ словъ межи иными уживаеть: «не къ речи то, абы тѣмъ, которые суть въ Египтѣ, будучихъ въ Траци судити мѣли». Неслушне tedy Хризостома святаго дѣлепись на свѣдѣцтво приточилъ, вгдыжъ онъ папежа Римского найвышшимъ судьей всѣхъ бискуповъ, а тѣмъ мѣи единовладею костелнымъ не признавалъ, ани чинилъ.

Што ся тычетъ свѣдоцтва, которое дѣлепись зъ Теодорита приводить, моглъ бытъ певне свѣдѣови тому приганти, вѣдаючи, же той Теодоритъ былъ голоннымъ неприятелемъ Кирила святаго, и зъ Несторіемъ еретикомъ держалъ, и для того на Константинопольскомъ соборѣ естъ потопленный²; и хотяжъ потомъ на Халкидонскій соборъ, Мартиана цесара прихилностью убеспеченный, былъ приѣхалъ, однакъ вгды вшоль тамъ на тое мѣсце, гдѣ ся синодъ отправовалъ, отъ Египетскихъ и Палестинскихъ епископовъ якъ естъ ушанованный и якъ привитанный, читаемо: «вѣра (всѣ волали) гинеть; каноны того съ порядку насъ выметуютъ; нехай идетъ прочъ той mistrz Несторіевъ; ||(121) нехай не будетъ называнный и бискупомъ, бо не естъ нимъ; выпхни прочъ противника Божого, еретика,

¹ Concilij Constant. act. 5.

² Соборъ Констан[тинопольскій], справа [5].

riuszowego też ¹ na concii (185) lium Konstantynopolskim odstąpił, przetoż tym przeciwko dzieiopisowi nie narabiam. Raczey to, co iest własna prawda, powiedam, że do takich słow Teodorita vtrapienie iego, iako wygnańca, przywiodło, zaczym nie za świadectwo własnego y pewnego rozsądku, ale za znak raczey vtrapienia iego maią być poczytane. Pospolicie ten tego zwykł wychwalać y możność iego wynosić, do kogo się o ratunek vcieka. Iesliż Teodoritowi nie była rzecz niepodobna Nestoriuszowego błędu naśladować, nie dziw, że się y w wynoszeniu papieża Rzymskiego w vtrapieniu vniósł.

Iż appellacya w tych słowiech, przez dzieiopisa przytoczonych, iest wspomniona, na którym fundamencie iedynowładztwo kościelne papieżow Rzymskich budować vsiłuie, niżej się w rozdz. 5 pokaże, co za prawo w tey mierze papieże mieli, y przypomnia się ku okazaniu niepewności dowodow takich cesarzowie, do których appellacye zakraczały, a przedsię za iedynowładce kościelne nie byli poczytani. Teodorus Studetes ² nie tym względem Michałowi cesarzowi vkaзуie do Rzymskiego papieża, aby mu iedynowładztwo kościelne przywłaszczać miał; ale dla tego, iako słowa iego pokazuią, żeby cesarz, przypatrzwszy się zgodzie iego z drugimi biskupy, tym snadniey w wątpliwościach swych mógł być rozwiązany. A stolice Rzymskiey że pierwszość tylko mieysca, nie zwierzchność abo przełożenstwo iakie nad inszymi kościoły. przypisuiе—každy, vważuwszy słowa iego, snadnie sam przez się baczy. Iesliżby ci za iedynowładce kościel-

Жида!» и прочая. Але вѣдаю, иже по томъ блуду Несторіевого на соборѣ Константинопольскомъ отступилъ, протомъ тымъ противко дѣеписови не наробляю. Лишь тое, што есть власная правда, повѣдаю, же до такихъ словъ Θεодорита утрапенье его, яко выгнѣнца, привело, зачимъ не за свидѣцтво власного и певного rozsудку, але за знакъ утрапенья его мають быти нечитаны. Посполите той того звикль хвалити и можность его выносити, до вогося о ратунокъ утекаетъ. Еслижъ Θεодоритови не была речъ неподобная Несторіевого блуду наслѣдовати, не дивъ, же ся и въ выношенью папежа Римского въ утрапенью унесль.

Иже апелляция въ тыхъ словѣхъ, презъ дѣеписа приточныхъ, есть вспомнена, на которомъ фундаментъ единовладство костелное папезовъ Римскихъ будовати усилуеть, нижейся въ раздѣлѣ пятомъ покажетъ, што за право въ той мѣрѣ папезове мѣли, и припомнятся ку оказанью непевности доводовъ такихъ цесарове, до которыхъ апелляцияе закрачали, а предся за единовладци церковные не были почитаны. Θεодоръ не тымъ взглядомъ Михайлови цесарови указуетъ до Римского папежа, aby ему единовладство церковное привлащати мѣль; але для того, яко слова его ||(об. 121) показуютъ, жебы цесарь, присмотрѣвшися zgodъ его зъ другими бискупами, тымъ snadнѣй въ вонтпливостяхъ своихъ могль былъ быти разрешанный. А столицы Римской же первшость толко мѣстца, не зверхность албо преложенство якое надъ иншими церквами приписуетъ — каждый, уваживши слова его, snadне самъ презъ себе бачить. Еслибы тые за единов-

¹ Въ Западно-Русскомъ переводѣ это слово опущено. ² И это слово также опущено.

не почитани быѣ mieli, до которыхъ сѣ в вѣтпливостяхъ з стороны виару dla porady vciekano,—tedy y inszym siłoni, a osobliwie tym, co ktorego wieku nauczeńszy byli, to iedynowładztwo służyło. Sam papież Leo ³ inszych biskupow rady w swych ||(186) wѣtпливостяхъ sięgał. Biskupi Numidyañscy nie od Rzymskiego papieża, ale od Cypriana y od inych Afrikanskich biskupow rady dostawali ⁴. Hieronim o sobie tak pisze: «dla tey nawięcey przyczyny niedawnom do Alexandryey iędział, abym był widział Dydima y żebym z strony wszystkich w pismach wszystkich wѣtпливостяхъ, ktorem miał, był się od niego rozpytał» ⁵. Ambroży też pisze ⁶, że «niektorzy mężowie vczeni, ktorzy sprawę wѣtплиwą do Rzymskiego biskupa byli odnieśli, choć wziąwszy tam respons, przedsię y do niego dla pewniejszego rozstrzygniения были się vdali. Po Rzymskiego (powieda) kościoła rozstzygniению, mego ieszcze zdania oczekiwaią». Alphonsus de Castro, Rzymskiej religiey doktor, te słowa napisał ⁷: «gdyż iest rzecz pewna, że siła papieżow tak iest nieuczonych, że y grammatyki zgoła nie umieiā, iakoż s. pisma wykładać mogą?»

Sstād niech się nauczy dzieiopis, że y nie samym y nie wszystkim papieżom Rzymskim to może przypisować, iż się do nich w wѣtпливостяхъ vciekano.

A iuż się mu takim sposobem odpowiedziało na czwarty rozdział «Synodu iego Obrony», y wszystkie się świade-

влады церковные почитани быти мѣли, до которыхъ сѣ в вѣтпливостяхъ з стороны вѣры dla porady utekano,—tedy y inszym mnogimъ, a osobliwie tymъ, што которого вѣку найлученшими были, тое единовладство служило. Самъ папѣжъ Леонъ ³ иншихъ бискуповъ рады в своихъ вѣтпливостяхъ досягалъ. Епископи Нумидианскіе не отъ Римского папѣжа, але отъ Киприана и отъ иншихъ Африканскихъ епископовъ рады доставали ⁹. Еронимъ о собѣ такъ пишетъ: «для той наиболше причины неданномъ до Александрии ѣздилъ, абимъ былъ видѣлъ Дидима и жебымъ з стороны всѣхъ в писмѣхъ вѣтпливостей, которіемъ мѣлъ, былъ сѣ отъ него распыталъ» ¹⁰. Амбросій тежъ пишетъ ¹¹, же «нѣкоторые мужеве ученые, которые справу вѣтпливую до Римского бискупа были отнесли, хотяжъ взявши тамъ респонсъ, предся и до него для певнѣйшого розстрыгненья были сѣ удали. По Римского (повѣдаеть) костела розстрыгненью, моего еще зданья очекивають». Алфонсъ де-Кастро, Римской реліи докторъ, тые слова написал ¹²: «егдажъ есть речъ певная, же много папѣжовъ такъ есть неучонныхъ, же и грамматики згола не умѣють, якъже писма святые ||(122) выкладати могутъ?»

Оттоль нехай сѣ научить дѣпись, же и не самымъ и не всѣмъ папѣжомъ Римскимъ тое можетъ приписовати, ижъ сѣ до нихъ y вѣтпливостяхъ utekano.

A южъ сѣ ему такимъ способомъ отповѣдѣло на четвертый роздѣлъ «Synodu iego Obrony»; и всѣ сѣ свѣдѣства,

³ Leo, epist. 37 ad episcopum Rauennatem. ⁴ Ciprianus, lib. 7, epist. 4. ⁵ Hieronimus, in proaemio in epist. ad Ephesios. ⁶ Ambrosius, lib. 10, epist. 83. ⁷ Alphonsus de Castro, lib. 1, cap. 4.

⁸ Лео вѣ лис[тѣ] до епископа Равенната (sic). ⁹ Кипр[іан]ъ, книга 7, листъ 4. ¹⁰ Еронимъ, вѣ пре[д]мовѣ на посланье до Ефесовъ. ¹¹ Амброс[і]й, книга 10, листъ 83. ¹² Алфонсъ де-Кастро, книга 1 глава 4.

ctwa, przezeń przytoczone, wwały, ktore świadectwy nazwane być mogą. Bo powieści, z Gennadiusza fałszywego przypomnionych, za świadectwa nie mam, — y dla tego, według obietnice, na nie nic nie odpowiedam: niech się z nimi schowa y onych vżywa przeciw tym, co ieszcze fałszu iego nie wiedzą. Koncylia abo sobory wszystkie wszystkiego świata biskupow że o tym także, iako y on, rozumiały — dzieiopis twierdzi; a z tych wszystkich y iednego mianowicie tak rozumiejącego nie przypomniał. Skąd każdy snadnie baczy, że to twierdzenie iako wiary, tak y odpowiedzi iest niegodne. Nie bawiac się tedy iuż daley tymi plotkami iego, zawieram ten trzeciej części od¹(187)powiedzi rozdział trzeci, z przypominaniem onego Iuliana Apostaty, który, niespełna rozum mając, powiedział, iakoby z Wielkiego Alexandra dusza spadkiem iakimsi w ciało iego była się wprowadziła. Tego szaleńca iesliż Rzymscy biskupi nie naśladowią, właśnie iakoby w nich mieszkała s. Piotra dusza, wszelką część y wszelkie prawo Piotrowe sobie należec zmyslaiąc, — każdy snadnie obaczyć może z tego rozdziału, w którym się to pokazało, iż choćby się to pozwoliło, co się pozwolić nie może, iakoby Piotr s. od Christusa P. iedynowładzcą kościelnym był postanowiony, iednak biskupom y papieżom Rzymskim to należec nie mogło, nie należało, ani należy. A toż ieszcze y daley w przyszłych rozdziałach pokazować się będzie.

Trzeciej części odpowiedzi

ROZDZIAŁ IV.

Iesliż to prawda, iż nad wszyst-

презъ него приточены, уважали, которые свѣдѣствами названи быти (не)¹ могутъ. Бо повѣстей, зъ Генадіа фалшивого припомненьхъ, за свѣдѣства не мню, и для того, водлугъ обѣтницы, на нихъ ничего не отповѣдаю: нехай ся зъ ними скрїеть и оныхъ уживаетъ противъ тымъ, што еще фалшу его не вѣдають. Синоды албо соборы всѣ всего свѣта бискуповъ же о томъ такъ же, якъ и онъ, разумѣли — дѣпись твердить; а съ тыхъ всѣхъ и единого меновите такъ разумѣющого не припомнѣлъ. Отколъ каждый snadне бачить, ижъ тое твердѣнье его якъ вѣры, такъ и отповѣди ест негодно. Не бавичися tedy южъ далѣй тыми плетвами его, замыная той третей части отповѣди роздѣлъ третій, съ припомнѣньемъ оногo Юліана Апостаты, который, несполна разумъ маючи, повѣдалъ, иакобы зъ Великого Александра душа спадкомъ якимсь въ тѣло его ся впровадила была. Того шаленца еслижъ Римскіе бискупы не наслѣдуютъ, власне якъ бы въ нихъ мѣшкала святого Петра душа, всякую честь, и всякое ||(об. 122) право Петрово собѣ належати змышляючи, каждый snadне обачити можетъ съ того роздѣлу, въ которомъ ся то показало, ижъ хотїи бы ся то позволило, што ся позволити не можетъ, иакобы Петръ святой отъ Христа единовладцею церковнымъ былъ постановленный, однакъ же бискупомъ и папезомъ Римскимъ тое належати не могло, не належало, ани належить. А тоежъ еще и далѣй въ приплыхъ роздѣлѣхъ показоватися будетъ.

Третей части отповѣди

Роздѣлъ 4.

Если то правда, ижъ надъ всего

¹ Это отрицаніе излишне; оно извращаетъ смыслъ текста.

kiego świata kościoły y biskupy Rzymiski biskup zwierzchność miał, a osobliwie w stanowieniu, poświęcaniu, zrzucaniu, wyklinaniu, przywracaniu biskupow, iesliż iej zażywał, iako dzieiopis twierdzi?

O tey dzieiopisowey prawdzie, iakoby Rzymiski biskup nad wszystkimi kościoły y biskupy zwierzchności używać, a z tym iedynowładcą kościelnym być miał, snadnie każdy sądzić może z samego przeszłego ² rozdziału. Iednak, za okazyą przykładow, ktorých względem tę zwierzchność biskupom Rzymskim przypisuje, przydzie nam, iako w tym rozdziale, tak y w inszych kilku tę materią szyrzey traktować, a tu w tym to mianowicie || (188) wważyć, iesliż Rzymiski biskup w poświęcaniu, w zrucaniu, w wyklinaniu y przywracaniu biskupow wszystkiego świata taką władzą miał, dla ktoreyby słusznie za iedynowładcę kościelnego przyznan być mógł. Gdzie to naprzod przyznać się musi Rzymskim biskupom, że siła ich wszelkim sposobem zdawna o to się starało, iakoby zwierzchność swą nad inszymi kościołmi rościagać byli mogli, z okazyey żadney, ktora się iedno do tego kiedy podała, nie-radzi opuszczali. Wszakże rzecz się to prawdziwie może, że do sześci set lat od Narodzenia Christusa Pana swey żądzy dogodzić y starania swego skutku odnieść nie mogli: zawsze bowiem znajdowali się ludzie pobożni, ktorzy ich z tey ambiocyey zrażali.

Roku Pańskiego 608, dopiero Bonifacius III, następnik Grzegorza papieża (z ktorego się w przeszłym rozdziale

свѣта костелы и бискупы Римскій бискупъ звирхность мѣлъ, а особливе въ становенью, посвяченъю, зверженью, выклинанъю, провороченью бискуповъ, и если ей заживалъ, яко дѣпись твердитъ?

O той дѣписовой правдѣ, яко бы Римскій бискупъ надъ всѣми костелы и бискупы звирхности уживати, а з тымъ одновладцею костелнымъ быти мѣлъ, snadне каждый судити можетъ зъ самого прошлого роздѣлу. Однакъ, за оказією прикладовъ, которыхъ взглядомъ тую звирхность бискупомъ Римскимъ приписуетъ, приїде намъ, ||(123) яко въ томъ роздѣлѣ, такъ и въ иншихъ нѣкоторыхъ тую матерію ширей трактовати, а тутъ въ томъ тое меновите уважите, если Римскій бискупъ въ посвяченъю, въ зверженью, въ выклинанъю и провороченью бискуповъ всего свѣта таковую власть мѣлъ, для которой бы слушне за одновладцу костельного признанъ быти могъ. Гдѣ то напередъ признатися муситъ Римскимъ бискупомъ, же много ихъ всякимъ способомъ здавна о тое ся старали, якобы звирхность свою надъ иншими костелами ростягати были могли, и оказіи жадной, ktora я одно до того коли подала, не-ради опускали. А ведже мовити то правдиве ся можетъ, же до шестисотъ лѣтъ отъ Нароженья Христа Господа своему пожданью догодити и старанья своего skutku отнести не могли: завсегда бовѣмъ находвалися люди пoboжныe, которые ихъ съ тоей надутости спирали.

Року Божего 608-го, теперъ Внифантій або Боифаціусъ Третій, наступникъ Григорія папежа (съ которого ся въ

² Въ оригиналѣ ошибка: «прзыслего».

siła powieści, tey ambicyey iawnie przeciwnych, przytoczyło), z wielkim staraniem y trudnością (iako Platinus y Sabellikus, właśni dworu Rzymskiego pisarze, świadczą) ¹ odzierzał od Phokasza cesarza ten przywiley, aby Rzymski kościół głową wszytkich kościołow był nazywany. A to właśnie pod tymże czasem, gdy też z drugiey strony Machomet swoię sektę y panowanie w Arabiey stanowić począł.

A żeby tego przywileiu, kościołowi Rzymskiemu nadanego, zacność tym iawnieysza była, godzi się wważyć: co to zacz był ten Phokas, nadawca iego? Rzecz pewna—że nie tylko pobożnością, która by sprawy iego zalecać była mogła, nie był obdarzony, ale też bezbożnością y okrucieństwem siła pogańskich cesarzow przechodził. Żołnierzem prostym będąc, Mauricego cesarza, pana y dobrodzieia swego, zdradzieckie y niecnotliwie poimawszy, okrutną śmiercią zamordował. A to takim sposobem: naprzod kazał wywieść najmłodszego cesarskiego syna, ktorego przed iego oczy (189)ma zamordował; potom także drugiego, więc y trzeciego syna, a potom y żonę iego. Na co Maurycy z niewymowną żalością patrząc, wołał głosem do Pana Boga: «sprawiedliwy iestes, Panie, y sprawiedliwe sądy twoie!» A to mówiąc, na-ostatek y sam iest zamordowany od Phokasa, ktory, wszytkie te pomordowanych trupy na iedney kupie pókłaść kazawszy, patrzeniem na nie okrutne swe oczy pastwił. Takim sposobem do panowania przyszedzszy, a zatym od Carogrodzkiego patriarchy wzgardzony będąc, vciekł się do pomienionego Rzymskiego pa-

прошломъ ² rozdělъ много повѣстей, тоей оказіи явне противныхъ, приточило), зъ великимъ стараньемъ и трудностью (яко Платина и Савелій, власные двору Римского писари, свѣдчатъ) ³ одержалъ отъ Фоки цесара тотъ привилей, aby Римскій костель головою всѣхъ костеловъ былъ называный. А то власне подъ тымъ же (об. 123) часомъ, кгда тежъ зъ другой стороны Махометь свою секту и панованье въ Аравіи становити почалъ.

А жебы того привилею, костелови Римскому наданого, зацность тымъ явнѣйша была, годится уважити: што то зачъ былъ тотъ Фока, надавца его? Речьневная—же не толко пoboжностью, которая бы sprawy его залецати была могла, не былъ обрадованый, але тежъ безбожностью и окрутенствомъ много поганскихъ цесаровъ переходилъ. Жолнеромъ простымъ будучи, Маврикія цесара, pana и добродѣя своего, зрадеcko и нецнотливе поймавши, окрутною смертью замордовалъ. А то такимъ способомъ: напередъ казалъ вывести намолодшого цесарского сына, которого передъ его очима замордовалъ; потомъ также другого, и третего сына, а потомъ и жону его. На што Маврикій зъ невымовною жалостью смотрячи, волаъ голосомъ до Господа Бога: «справедливый естесъ, Господи, и справедливые суды твои!» А то мовячи, на-остатокъ и самъ естъ замордованый отъ Фоки, который, веѣ тѣ помордованныхъ трупы на одной купѣ покласти казавши, глядѣньемъ на нихъ окрутные свои очи паствилъ. Такимъ способомъ до панованья пришедши, а затымъ отъ Царигородского патриархи възгорженный будучи, утекся до помененого Римского

¹ In vita Bonifacij Tertij.

² Въ оригиналѣ ошибка: «пришломъ». ³ «О животѣ Бонифат[іа] Третего».

pieża, który go koronował; a on też za to ten pomieniony przywilej Rzymskiemu kościołowi nadał. Taki wstępек był panowania iego! Skutki zaś panowania iego takie, z których gniew Boży iawnie się pokazywał: za niego się Machomet wszczął; za niego się Hispania, Longobardia, Francuska, Niemiecka ziemia, ba y wielka część Wschodnych państw—od cesarstwa Rzymskiego, z większą niż przed tym kiedy szkoda, oderwała. Koniec zaś panowania iego taki: że lud pospolity, daley iego mordow, okrucieństw y niecnот znoсіć nie mogąc, nań się rzucił y, zamordowawszy go, ciało iego spalił.

Od takiego to męczennika na przywilej zwierzchności nad innymi kościołami Rzymscy biskupi się zdobyli!

Przed tym czasem we wszystkich historiach kościelnych nie znajdujemy, aby iaka pierwszośc zwierzchności przyśadzona być miała; tylko to, że pierwszośc miejsca dla porządku była mu pozwolona—czytamy. Wszakoz także zaraz to warowano, aby za tą pierwszością miejsca zwierzchności iakiey sobie nie byli nad innymi przywłaszczali. Y dla tego y w kanonie synodu Niceńskiego (przed którym iako Aeneas Siluius napisał, barzo mały był wzgląd na biskupy Rzymskie), gdy naprzod pierwsze miejsce między patriarchami ||(190) Rzymskiemu przywłaszczono, zaraz władzą iego ograniczono, poruczając mu, aby tylko miał pieczęć o kościołach, miastu Rzymowi przyległych ⁴. Czego względem Athanazyus Rzym zowie metropolim Rzymskiej dy[e]l[e]z]yeiy ⁵. Tamże ⁶ na tym

папежа, который его короновал; а онъ тежъ за то тотъ помененный привилей Римскому костелови (124) надавъ. Такой вступокъ былъ панования его! Скутки зась панования его такие, съ которыхъ гнѣвъ Божій явне ся показовалъ: за его ся Махометъ всчалъ; за его ся Гишпанія, Лонгобардіа, Французская, Нѣмецкая земля, ба и великая часть Всиходныхъ панствъ—отъ цесарства Римского, зъ болшею нижъ передъ тымъ коли шкодою, оторвала. Конецъ зась панования его такой: же людъ посполитый, далѣй его мордовъ, окрутенствъ и нецнотъ зносити не могучи, на него ся торгнулъ и, замордовавши его, тѣло его спалилъ.

Отъ такого-то мучителя на привилей зверхности надъ другими костелами Римские бискупы ся добыли!

Передъ тымъ часомъ во всѣхъ исторіяхъ костелныхъ не найдуемо, абы якая первшость зверхности имъ присужена быти мѣла; толко то, же первшость мѣста для порядку была ему позволена—читаемо. Однакъ ижъ заразъ тое варовано, абы за тою першостью мѣста зверхности якой собѣ не были надъ другими привлащали. И для того и въ канонѣ синоду Никейского (передъ которымъ, яко Енея Силвій написалъ, велми малый былъ взглядъ на бискупы Римские), вгды напередъ першее мѣсце межи патриархами Римскому привлащано, заразъ власть его ограничено, поручаючи ему, абы толко мѣлъ старанье о костелохъ, мѣсту Римови прилеглихъ ⁷. Чого ||(об. 124) взгладомъ Аванасій Римъ зоветъ столечнымъ мѣстомъ Римского панства ⁸. Тамъ же ⁹ на томъ синодѣ заразъ доткнено того, абы

⁴ Rufinus, lib. 4 (нужно: 1), cap. 6. ⁵ In epistola ad solitariam vitam agentes. ⁶ Concilij Niceni, can. 6.

Руфинъ, въ книгѣ 1, глава 6. ⁸ Въ листѣ до иноковъ. ⁹ Соборъ Никейскій, правило 6.

synodzie zaraz dotknięto tego, aby Alexandrijski patriarcha w Egipcie, w Libiey, w Pentapolim, a Antiocheński w Antyochiey y w przyległych prowincyach nad inszymi biskupy miał zwierzchność, y żeby każdemu kościołowi należna cześć zachowana była.

Iż tedy tak na concilium Niceńskim granice władzey Rzymskiego biskupa są określone, iakoż to prawda, co dzieiopis twierdzi, że Rzymskiemu biskupowi zwierzchność nad wszystkiego świata kościoły służyła? Aż nie widzi, iż tylko pierwszość mieysca była mu pozwolona? A to tym nawięcey względem, że w ten czas w Rzymie cesarze Rzymscy swą stolicę mieli. Co iawnie się pokazuje z własnych słów Łucina, Rzymskiego papieża, od Gracyana wypisanych ¹, który powie, że «wedla sposobu rządu y panowania świeckiego, są rozrządzone miasta, w których by gdzie starszy kościelni przydować mieli». Tegoż poświadcza y on dekret concilium Taurineńskiego ², w sobie to mający: «aby przednieysze w każdej prowincyey miasta były przednieyszymi biskupow stolicami». Tegoż poświadcza y dekret synodu Konstantynopolskiego pierwszego, na którym, za przeniesieniem stolicy cesarskiej do Konstantynopola, aby Konstantynopolskiemu patriarsze takasz, iako y Rzymskiemu biskupowi, cześć służyła — postanowiono ³, a mieysce po Rzymskim pierwsze Konstantynopolskiemu, wtore Alexandrijskiemu, trzecie Antiocheńskiemu, czwarte Ieruzolimskiemu patriarchom — naznaczono. Ktore Konstantynopolskiego synodu postanowienie na Chalcedońskim synodzie gdy znowu powtorzono, ||(191) Leo, papież Rzymski,

Александрійскій патриарха въ Египтѣ, въ Ливіи, въ Пентаполи, а Антиохійскій въ Антиохіи и въ прилеглыхъ краехъ надъ иными бискупы мѣлъ звирхность, и жебы каждому костелови належащая честь захована была.

А ижъ такъ на соборѣ Никейскомъ границы власти Римского бискупа суть окрѣслены, а якожъ то правда, што дѣеиись твердить, же Римскому бискупови звѣрхность надъ всего свѣта костелы служила? Азакъ не видить, ижъ толко першость мѣста была ему позволена? А то тымъ наиболше взглядомъ, же въ тотъ часъ въ Римѣ цесари Римскіе свою столицу мѣли. Што явне показуеть зъ власныхъ словъ Лукина, Римского папежа, отъ Гракіана выпи- санныхъ ⁴, который повѣдаеть, же «вед- лугъ способу ряду и панованья свѣт- ского, суть розряжены мѣста, въ кото- рыхъ бы гдѣ старшіе костелные продво- вати мѣли». Тогожъ посвѣдчаеть и онъ декретъ собору Тавриненского ⁵, въ собѣ то маючий: «абы переднѣйшіе въ каж- дой краинѣ мѣста были преднѣйшими бискуповъ столицами». Тогожъ посвѣд- чаеть и декретъ синоду Константино- полского першого, на которомъ, за пе- ренесеньемъ столицы цесарской до Ко- стантино ||(125)поля, абы Константино- полскому патриарсѣ такажъ, яко и Римскому бискупови честь служила — постановлено ⁶, а мѣстце по Римскомъ першее Константинопольскому, второе Александрійскому, третее Антиохійскому, четвертое Іерусалимскому патриархомъ — назначоно. Которое Константинопольского синоду постановленьена Халкидонскомъ синодѣ егда знову повторено, Левъ,

¹ distinct. 80. ² cap. 1. ³ Socrat., «Historiae Tripartitae», lib. 9, cap. 13.

грань 80. ⁵ глава 1. ⁶ Сократъ, «Исторія Тричастной», книга 9, глава 13.

хciał się temu przeciwie, twierdząc ⁷, że kanonu Niceńskiego, którym, po Rzymskim, patriarche Alexandrijskiemu pierwsze miejsce dane było, wzruszać się nie godziło. A ono nie szło mu o concilium Niceńskie, lecz o to, że bał się, aby z okazji przykłądu tego, za przeniesieniem stolice cesarskiej do Konstantynopola, pierwszego miejsca za czasem Konstantynopolskiemu patriarche wstąpić nie był musiał. Y dla tegoż choć wszyscy Orientalni biskupi na to pozwalali, choć nawet Proterius, Alexandrijski patriarcha, y inszy kollegowie jego, o których cześć y miejsce więcey szło, tey patriarchy Konstantynopolskiego pierwszości nie byli przeciwni,—on sam temu wporne przeczył. Wszakże iednak wporom swym nic nie sprawił, y dekretow synodalnych nie wzruszył. Co potym następnicy jego bacząc, radzi-nie-radzi wporu swego odstępiłi. Co też samo pokazuje, że Rzymskiemu biskupowi zwierzchność powszechna nad wszystkimi biskupami nie służyła.

A iżby to tym każdy lepiej obaczyć mógł, wprzod, nim pojedynkiem przykłądy, w piątym jego «Synodu Obrony» rozdz. przytoczone, wważać będą, — pytam go: iesliż to prawda, co twierdzi, iż biskup Rzymski nad wszystkiego świata kościoły y biskupy zwierzchności używał, czemuż mu na Niceńskim synodzie, iako się iuz przypomniło z Rufina historika kościelnego ⁸, nie o wszystkich, ale tylko o niektórych kościołach staranie poruczone? Pytam: czemu, na Konstantynopolskim y Chalcedońskim synodzie ⁹ granice diecezyey są opisa-

пагъжъ Римскій, хотѣлъ ся тому противити, твердячи, же канону Никейского, которымъ, по Римскомъ, патриарсѣ Александрийскому першее мѣстце дано было, взрушатися не годило. А оно не ишло ему о соборъ Никейскій, одно о то, же боялся, абы за причиною прикłąду того, за перенесеньемъ столицы cesарской до Константинополя, першого мѣстца за-часомъ Константинопольскому патриарсѣ уступити не былъ мусѣлъ. И для тогожъ хотя всѣ Восточные епископы на тое позволяли, хотя наветъ Проторый (sic), Александрийскій патриарха, и инšie товариши его, о которыхъ честь и мѣстце болше ишло, той патриархи Константинопольского першости не были противны,—онъ самъ тому упорне перечилъ. Однакъ упоромъ своимъ ничего не справилъ, и декретовъ synodalныхъ не взрушилъ. Штò потомъ наступницы его бачачи, рады-не-рады упору своего уступили. ||(об. 125) Штò тежъ само показуетъ, же Римскому бискупови зверхность вселенская надъ всѣми бискупами не служила.

А ижъ бы то тымъ каждый лѣпше обачити могъ, напередъ, нимъ поединкомъ прикłąды, въ пятомъ его «Синоду Оборони» роздѣлѣ приточные, уважати буду,—пытаю его: если то правда, штò твердитъ, ижъ бискупъ Римскій надъ всего свѣта костелы и бискупы зверхности уживалъ, чомужъ ему на Никейскомъ синодѣ, яко ся южъ припомнѣло зъ Руфина историка костелного ¹⁰, не о всѣхъ, але толко о нѣкоторыхъ костела старанье поручено? Pyтаю: чому на Константинопольскомъ и Халкидонскомъ синодѣ ¹¹ границы пара-

⁷ In decret. 22 distinct. cap. Constantinopolit. ⁸ Ruf., lib. 1, c. 6. ⁹ Concil. Const. can. 2; concil. Chal. actione 16.

¹⁰ Въ книгѣ 1, глава 6. ¹¹ Соборъ Констан[тинополскій] 1, прав[ило] 2; соборъ Халкидон[скій], прав[ило] 16.

не? Pytam: czemu na Karthagineńskim synodzie ¹, na którym s. Augustin prezydował, było postanowiono, aby pierwszy stolice biskup nie był nazywan najwyższym kapłanem, ani xiążęciem kapłanów? Pytam: czemu cesarz Iustinian nad wszystkich kościołów biskupami zwierzchności ||(192) Rzymskiemu biskupowi nie przyznawał, ale owszem Konstantynopolskiemu patriarsze y jego iurysdyccyey poddaie wszystkie biskupy w Dacyey, w Dardaniey, w Missyey, w Pannoniey y w inszych niekto rych prowincyach mieszkaiące, waruiąc to, aby wszyscy od niego, a on od concilium był ordynowany? ²

Pytam: czemu tenże Iustinian cesarz one słowa napisał: «kościół miasta Konstantynopola cieszy się z prerogatywy, to iest, z wieczności, z przednieyszości y zachowania Rzymu Starogo»? ³ Kto re słowa gloza papieska w dekretal., objaśniając tych słów używa ⁴: «cesarz powieda, że patriarcha Konstantynopolski też ma prawo nad swymi poddanymi, które papież nad swymi».

Pytam: czemu concilium Alexandryjskie Asteriusowi Wschodnie, a Ewsebiuszowi Zachodne kościoły obiecać, opatrzyć y rozrządzić, nie się na tę władzę y zwierzchność, o ktorey ty baiesz, Rzymskich biskupow nie oglądaiąc, poruczyło? Czemu za tym poruczeniem pomieniony Ewzebiusz, Wercelenski biskup, przyiąwszy do siebie Hilarius, wszystkie Illiryckie, Francuskie y Włoskie kościoły obeyżrzał y poprawę w nich czynił? ⁵

феи суть описаны? Pyтаю: чому на Картагенскомъ соборѣ ⁶, на которомъ святы-Августинъ напередъ засѣдалъ, было постановлено, aby першей столицы бискупъ не былъ называнъ найвышшимъ капланомъ, ани княжатемъ презвитеровъ? Pyтаю: чому cesарь Устинианъ надъ всѣхъ костеловъ бискупами зверхности Римскому бискупу не признавалъ, але овшемъ Константинопольскому патриарсѣ, его власти подаетъ всѣ бискупы, въ Дацци, въ Дардавіи, въ Мисіи, въ Паноніи, и въ ившихъ нѣкоторыхъ краинахъ мѣшбаючіе, варучи то, aby всѣ отъ него, а онъ отъ синоду былъ постановляемъ? ⁷

Pyтаю: ||(126) чому тотъ же Устинианъ cesарь оныя слова написалъ: «церковь мѣста Константинополя тѣшитъ ся съ прерокгатывы, то есть зъ учтывости, съ предѣйшости и заволанья Риму Старого»? Которые слова глосза, то есть, толкованіе въ декреталѣхъ папескихъ, объясняючи тыхъ словъ уживаетъ: «cesарь повѣдаеть, же патриарха Константинопольскій тоещъ маеть право надъ своими подданными, которое папѣжъ надъ своими».

Pyтаю: чому соборъ Александрийскій Астериушови Вschодные, а Евсевию Заходные костелы обѣхати, осмотрити и розрядити, ничогося на тую власть и зверхность, о которой ты баешь, Римскихъ бискуповъ не оглядаючи, поручилъ? Чому за тымъ порученьемъ помененый Евсевій, Веркелинскій бискупъ, принявши до себе Иларіа, всѣ Илирицкіе, Французскіе и Влоскіе костелы оглядѣлъ и поправу въ нихъ чинилъ? ⁸

¹ Concil. Charta. 3, cap. 26. ² Codice de sacrosanctis ecclesiis. Decernimus. ³ Codice de sacrosanctis eccles. Omni inuocatione. ⁴ Distinct. 22. Renouantes. ⁵ Rufinus. lib. 1. cap. 29, 30 et 31.

⁶ Соборъ въ Кар[тагенѣ] 3, прав[ило] 26. ⁷ Въ книгѣ «О святыхъ церквахъ». ⁸ Руфинъ, книга 1, глава 29, 30 и 31.

Pytam: czemu biskupi Orientalni w liście swym do Iuliusza, Rzymskiego biskupa, pisanym, śmieli twierdzić (iako piszą Sozomenus⁹ y Sokrates¹⁰, historycy kościelny), że ich kościoły nie są niższe od Rzymskiego kościoła, y że od Rzymskiego biskupa nie mają być ordynowane? Pytam: czemu Gennadius, dawny Konstantynopolski biskup, y concilium tam odprawowane do Rzymskiego biskupa tak pisało: «miej pieczę świętobliwość twoja o wszystkich twych strażnicach, y o sobie podległych biskupach» etc.¹¹

Pytam: czemu papież Rzymscy z innymi biskupami, a osobliwie z patriarchami obchodzili się, iako z sobie rownymi, y przyznawania iakiey zwierzchności od nich przy(193) mówać, iako niesłusznego, nie chcieli (iako tego w przeszłym rozdziale przytoczył się przykład z listu Grzegorza do Ewlogiusza patriarchy)? Pytam: czemu Hormizda, biskup Rzymski, do Epifaniusa, Konstantynopolskiego biskupa, tak pisze: «jednaką pilność y iednake staranie podeymuiemy, iako ci, między ktorymi iedna iest w społeczności y w wierze przyiaźń?»

Pytam: czemu biskupi roznych kraioiw, w dawaniu tytułów Rzymskiemu biskupowi, żadney mu nad sobą zwierzchności nie przyznawali? ¹² Czemu Cyprian do Korneliusza, papieża Rzymskiego pisząc, tak list zaczyna: «Cyprian Korneliuszowi bratu», etc.¹³ Czemu biskupi na Karthagińskim concilium do Innocentiusza tak piszą ¹⁴: «wielkiej czci godnemu bratu», etc.¹⁵ Czemu Ian Konstantinopolski Hormizdę «bratem w

Pyтаю: чому бискупы Восточные въ листѣ своемъ до Іуліа, Римского бискупа, писаномъ, смѣли твердити (яко пишутъ Созомень ¹⁶ и Сократъ ¹⁷, историнове востелные), же ихъ востелы не суть нижшіе отъ Римского востела, и ижъ отъ Римского бискупа не мають быти становлены? Pyтаю: чому Генадій, давний Костантинопольскій бискупъ, и соборъ тамъ отправанный до Римского бискупа такъ писалъ: «мѣи старанье святобливість твоя о всѣхъ твоихъ стражницахъ и о бискупѣхъ собѣ подлеглыхъ» ¹⁸.

Pyтаю: чому папѣжове Римскіе зъ иными бискупы, а особливе съ патриархами, обходилися, яко собѣ ((об. 126) равными, и признаванья якой зверхности отъ нихъ пріймовати, яко неслушного, не хотѣли (яко того въ прошломъ роздѣлѣ приточился прикладъ зъ листу Григоріа до Евлогіа патриархи)? Pyтаю: чому Гормиздъ, бискупъ Римскій, до Епифаніа, Костантинопольского бискупа, такъ пишетъ: «однакую пилность и одинакое старанье подоймуймо, яко тые, межи ktorыми одна есть въ сполечности и въ вѣрѣ приязнь?»

Pyтаю: чому бискупы розныхъ краевъ, въ даванью титуловъ Римскому бискупови, жадной ему надо собою зверхности не признавали? ¹⁹ Чому Киприанъ до Корниліа, папежа Римского, пишучи, такъ листъ зачинаеть: «Киприанъ Корниліеви брату», и прочая? ²⁰ Чому бискупы на Кареагенскомъ соборѣ до Инокентіа такъ пишутъ: «великой чти godному брату» и прочая? ²¹ Чому Іоанъ Костантинопольскій Гермизду «братомъ

⁹ Sozomenus, lib. 3, cap. 8. ¹⁰ Sokrates, lib. 2, cap. 15. ¹¹ Rufinus, lib. 1, cap. 29. ¹² Conc. Const. 5, actione 2. lib. 1, epist. 3. ¹⁴ Въ оригиналѣ опечатка: pisze. ¹⁵ Concilij Carthagenen. 5.

¹⁶ книга 3, глава 8. ¹⁷ Сократъ, [книга] 2, глава 15. ¹⁸ Руфинъ, [книга] 1, глава 29. ¹⁹ Соборъ Констан[тинополскій] у справѣ 2. ²⁰ книга 1, листъ 3. ²¹ Соборъ Кареаген[скій], 5.

Christusie namileyszym»¹, czemu Dionizius Alexandziyski Stefana y Sixta, biskupy Rzymskie, także «bracia w Christusie namileyszą» nazywa? ² Czemu Afrikańscy biskupi Athanazyusa zową «społ-kapłanem»? ³ Pytam: czemu Cirillus Celestina, czemu Marcellus, Ancyrański biskup, Iuliusza «społ-služebnikiem» nazywaią? A zaż to takie nazwiska «brat», «społ-kapłan», «społ-služebnik» zwierzchności iakiey nad sobą przyznawanie замыкаи?

Pytam: czemu iako patriarchowie Rzymskiemu papieżowi, tak wzaiem papieże patriarchom Orientalnym przez listy z strony wiary swey się sprawowali, czego y Grzegorza papieža listy poświadczaią? ⁴ Pytam: czemu Hieronim ś., choć Rzymskim prezbitерem będąc, w liście do Ewangriusa pisanym, biskupa Konstantynopolskiego z Rzymskim, a nawet y z inszymi *podlegleyshymi* zarowno kładzie, iako się wyższej słowa iego przypomniały? ⁵ Pytam: czemu Cyprian ś. biskupstwa Christusowego vczestnikami y insze biskupy zarownie z biskupem Rzymskim czyni? Cze||**(194)**mu iawnie mowi: «żaden z nas biskupem się biskupow nie czyni, ani tyrańskim sposobem do słuchania siebie towarzyszw swych nie przymusza; zapamiętałym tylko y zatraconym ludziom mnieysza się zda być poważność w Africe postanowionych biskupow, niżli Rzymskich» ⁶.

Pytam: czemu Chrizostom ś. one słowa napisal: «ktorykolwiek z episkopow

въ Христѣ наймилшимъ» ⁷, чому Дионисій Александрійскій Стефана и Сикста, бискупы Римскіе, также «братією въ Христѣ наймилшею» называетъ? ⁸ Чому Африканскіе бискупы Аѳанасія зовуть «спол-презвитеромъ»? ⁹ Пытаю: чому Кириль Келестина, чому Маркель, Анкирскій бискупъ, Іуліуша «спол-служебникомъ» называютъ? ¹⁰ Азаж то такіе назвиска «братъ», «спол-презвитеръ», «спол-служебникъ» зверхности якой надъ собою признаванье замыкають?

Пытаю: чому яко патріархове Римскому папѣжови, такъ взаемъ папѣжове патріархомъ Восточнимъ черезъ ||**(127)** листы зъ стороны вѣры своей ся справовали, чого и Григорія папѣжа листы посвѣдчають? ¹¹ Пытаю: чому Еронимъ святый, хотъ Римскимъ презвитеромъ будучи, въ листѣ до Евагрія писанымъ, бискупа Костантинополского зъ Римскимъ, а наветъ и зъ иншими *подлнйшими* заровно кладеть, яко ся вышше слова его припомянули? ¹² Пытаю: чому Кипріанъ святый бискупства Христового участниками и иншіе бискупы заровно зъ бискупомъ Римскимъ чинить? Чому явне мовить: «жаденъ зъ насъ бискупомъ ся бискуповъ не чинить, ани тиранскимъ способомъ до слуханья себе товаришовъ своихъ не примушаетъ; запамяталымъ толко и зтрачонымъ людемъ меньшая здасть ся быти поважность у Африцѣ постановленныхъ бискуповъ, нижли Римскихъ» ¹³.

Пытаю: чому Хризостомъ святый оные слова написалъ: «который колвекъ зъ

¹ In decreta. Hormisdæ ² Eusebius lib. 7, cap. 9. ³ In concilio Aphricano. In concilio Ephesino. ⁴ Gregorius, lib. 1, epistola 25, et lib. 6, epistola 24. ⁵ W części 2, rozdz. 3. ⁶ «De simplicitate praelatorum».

⁷ Въ декретал. Евсев[іѣ], 7, глава 5. ⁸ Евсев[іѣ], 7, глава 9. ⁹ Соборъ Африкан[скій] и Ефес[скій]. ¹⁰ Въ оригиналѣ опечатка: «называетъ». ¹¹ Григор[іѣ] 1, листъ 25, и въ книгѣ 6, листъ 24. ¹² Въ части 2, глава 3. ¹³ «О простотѣ поповъ».

pragnąc będzie naczalstwa na ziemi, znajdzie zawstyżenie w niebie; a nie będzie policzonym między sługami Chrystusa Pana, który o naczalstwie 'będzie traktował»¹⁴.

Pytam: czemu do papieżów Rzymskich appellacye były zabronione? Czemu sami synodow zawsze nie składali? Czemu sami na nich nie zawsze przesydowali, iako się to niżej pokaże.

Pytam, nakoniec (przystępując do tego, o czym mianowicie w tym rozdz. rzecz): czemu y w ordynowaniu, w poświęcaniu y w potwierdzeniu, czemu w zrzucaniu, w przywracaniu biskupow wszystkich wszystkiego świata, czemu w wyklinaniu kościołów y inszych duchownych y świejskich osob, mocy zupełney, swobodney, doskonałej, a iakoby sobie tylko samym służącey, nie mieli y nie zażywali¹⁵? Abowiem rzecz iest pewna, że do tego siła inszych należała, a nie sam biskup Rzymski. Zaczym, iеслии ten za głowę y iedynowładcę kościelnego ma być rozumian, komu to służyło, tedyć, wedle dzieiopisowego zdania, siła głów y wiele iedynowładcow (co iest nie k-rzeczy, bo iedność a wielość — rzeczy są sobie przeciwne) kościół miewał.

Naprzod, co się tycze stanowienia, poświęcania y potwierdzania biskupow — że nie ieden do tego należał — acz się wyższej poniekąd pokazało¹⁶, gdzie o obieraniu duchownych rzecz była, wszakże y tu nowe świadki po sobie przywiodę.

Poświadczają tego, naprzod, Ambrożyś.¹⁷ który, o swym na biskupstwo obra- (195)niu pisząc, twierdzi, że wszyscy biskupi, tak Orientalni, iako y Оксу-

епископовъ прагнучи будетъ началства на земли, найде завстыженье въ небѣ; а не будетъ полѣчоннымъ межи слугами Христа Господа, который о началствѣ будетъ трактовати»¹⁸.

Пытаю: чому до папезовъ Римскихъ апеляціе были забронены? Чому сами соборовъ завсегда не складали? Чому сами на нихъ не завсегда въ передъ сѣдали, яко ся то нижей покажетъ?

Пытаю, наконецъ (приступуючи до того, о чомъ меновите въ томъ роздѣлѣ речъ): чому и въ становленью, въ посвяченью и въ потверженью, чому въ зверженью, въ привороченью бискуповъ всѣхъ всего свѣта, чому въ выкинанью костеловъ и иншихъ духовныхъ и свѣцкихъ особъ, mocy зуполной, свободной, до (об. 127) сконалой, а якобы собѣ только самымъ служащей, не мѣли и не заживали? Бо естъ речъ певная, же до того много иншихъ належало, а не самъ бискупъ Римскій. Зачимъ, еслижъ тотъ за голову костелного и единовладцу маеть быти розумянь, кому то служило, тогда, ведлугъ дѣписового зданья, много головъ и много единовладцовъ (штѣ естъ неслушне, бо едність а многость — речи суть собѣ противны) костель мѣваль.

Напередъ, штѣ ся тычетъ становенья, посвяченья и потверженья бискуповъ — же не одинъ до того належалъ — ачъ ся вышше показало¹⁹, гдѣ о обиранью духовныхъ речъ была, але и тутъ новые свѣдѣи по собѣ приведу.

Посвѣдчаеть того, напередъ, Амбросій святый²⁰, который, о своемъ на бискупство обранью пишучи, твердить, же всѣ бискупи, такъ Восточніе, яко

¹⁴ Homilia 48 in Matth. ¹⁵ Въ подлинникѣ ошибка: назували. ¹⁶ В сщєси 2, в роздз. 3. ¹⁷ lib. 10, cap. 82.

¹⁸ Вєсѣда 43 отъ Матѣя. ¹⁹ Въ части 2, роздѣлѣ 3. ²⁰ Въ книгѣ 10, въ роздѣлѣ 82.

dentalni, то обраніе іего свымъ зезволеніемъ у похваланіемъ потвѣрдзѣли. Поświadcza tego Theodozyus cesarz, ktory Flawiana, Konstantynopolskiego patriarchę, obranie zalecaіac, powieda, że wszyscy biskupowie Orientalni z Azyey, z Pontu, z Tracyeу, z Illiriku obranie іего komprobowali ¹. Poświadcza tego Sozomenus, ktory pisze ², iż gdy Ewdoxius był przyjął biskupstwo Antiocheńskie, mimo pozwolenie Georgiusa Laodyceńskiego, Marka Arethuzanського у инszych niektorych biskupow, ktorzy do tego налеżeli, o то przyięcie biskupstwa był zganiony. Poświadcza tego Gregorius prezbiter, ktory pisze ³, że gdy Grzegorza Nazyanzena przed przyiechaniem Egiptskich у Macedońskich biskupow, nie czekaiąc у nie radząc się их, obranie у ordynowanie było odprawiono, — oni го approbować у, iako biskupa, przypuścić zgoła nie chcieli, nie żeby го были niegodnym biskupstwa poczytali, ale że tym sposobem głosy ⁴ swe vposledzone być rozumіeli. Poświadcza tego Rzymiskisz Anakletus, ktoreго ten іest wyrok ⁵: «biskup niechay nie będzie ordynowany, іedno przynamniej ode trzech biskupow, z инszych wszystkich pozwoleniem».

Skąd pokazuje się, że każdego biskupa обраніе vtwierdzane bywało zezwoленіемъ не папіежа Rzymского, ale wszех biskupow oneу prowincyeу, w ktoreу biskup bywał ordynowany.

А w Alexandryey — czytamy ⁶ — że taki zwyczaj w świącenію biskupa Alexandryiskiego zachowywał się: że ten, ktory był naznaczony biskupem, do

и Западные, тое обраніе іего своимъ зезволеніемъ и похваленіемъ потвѣрдили. Посвѣдчаеть того Θεодосій цесарь, который Флавіана, Константинопольского патриарха, обраніе залецаючи, повѣдаеть, же всѣ бискупы Восточные зъ Асіи, съ Понту, съ Фракіи, зъ Иллирика обраніе іего потвѣрдили ¹. Посвѣдчаеть того Созомень, который пишетъ ², ижъ кгда Евдоксій былъ принялъ бискупство Антіохійское, мимо позволеніе Георгіа Лаодикійского, Марка Арефусанского и иншихъ ||(128) вѣкторыхъ бискуповъ, которые до того належали, о тое принятіе бискупства былъ зганеный. Посвѣдчаеть того Григорій презвитеръ, который пишетъ ³, же кгда Григоріа Назіанского передъ приѣханіемъ Египетскихъ и Макидонскихъ бискуповъ, не чекаючи и не радячися ихъ, обраніе и постановеніе было отправлено, — они іего утвердити и, яко бискупа, припустити згола не хотѣли, не жебы іего негоднымъ бискупства были почитали, аме же тымъ способомъ голосы свои уносльженные быти разумѣли. Посвѣдчаеть того Римскій же Анаклетъ, которого тотъ естъ вырокъ: ¹⁰ «бискушъ нехай не будетъ посвященъ, одно принамнѣй отъ трехъ бискуповъ, зъ иннихъ всѣхъ позволеніемъ».

Отколи показуется, же каждого бискупа обраніе утвержено бывало зезволеніемъ не папѣжа Римского, ale всѣхъ бискуповъ оной парафѣи, въ которой бискупъ бывалъ посвященный.

А во Александріи — читаемо — же такийъ звычайъ въ свяченію бискупа Александрійского заховался: же тотъ, который былъ назначеный бискупомъ, до

¹ Theod. lib. 5, cap. 23. ² lib. 4, cap. 12. ³ In «Vita Nasianzeni». ⁴ Въ подлинникѣ опечатка: glogy. ⁵ Epistola 2. ⁶ Liberat. cap. 20.

⁷ Θεод[осій], въ книгѣ 5, раздѣлъ 23. ⁸ Въ книгѣ 4, раздѣлъ 12. ⁹ Въ «Животѣ Назіан[зена]. ¹⁰ Въ листѣ 2.

mar, na których zmarłego biskupa ciało leżało, przystępował, y iego rękę na swą głowę wkładał, a potem s. Marka płaszcz obłoczył. Zaczyn iuż zaraz potwierdzenie iego doskonałe bywało.

Lecz że nie tylko biskupi, ale y święscy, ||(196) zwłaszcza cesarze, potwierdzenie obranych biskupow w swej mocy mieli, z historyi kościelnych dochodzimy. Gdy Ambroży, zostawszy ¹¹ biskupem Mediolamskim ¹², dworzany cesarza Walentiana surowie gromił y ich występki strofował, czytamy, że Walentinian tak mowił ¹³: «wiedziałem ia, że to tak miało być, y dla tego nie tylko nie był przeciwny obraniu iego, alem ie[go] też potwierdził». O obraniu Nektariusza Sozomenus tak pisze ¹⁴: «biskupi, ktorzy byli przy obieraniu, niektore imiona tych, ktorych godnymi tego mieysca być sądzili, napisawszy, cesarzowi oddali. Cesarz, rzecz wważając, do ostatnego pisma pieczęć przycisnął, y Nektariusza obranie wtwierdził», etc. Gratianus cesarz gdy do Konstantynopola przyjechał, czytamy, że Grzegorza Nazyanzena obłapił y do niego te słowa mowił: «tobie, o oycze, y twoim pracom Bog przez nas ten kościół oddaie; otoc daie ten s. dom y katedrę» ¹⁵. Y lud pospolity prosił, aby biskupa na tronie iego postawił.

Nie sami tedy papieże Rzymscy prawo do ordinowania, poświęcania y potwierdzania biskupow wszystkiego świata mieli!

Przydam ieszcze to, że tak była ich

маръ, на которыхъ змерлого бискупа тѣло лежало, приступоваль и его руку на свою голову вкладаль, а потомъ святаго Марка плащъ оболокаль. Зачинъ южъ заразъ подтверженье его досконалое бывало.

Лечь же не толко бискупи, але и свѣтскіе звлаща цесари, подтверженье обранныхъ бискуповъ въ своей мощи мѣли, зъ исторій востелныхъ дохо|| (об. 128) димо. Кгды Амбросій, оставши бискупомъ Медиоламскимъ, дворянъ цесара Валентиніана сурове громилъ и ихъ выступки обличалъ, читаемо, же Валентиніанъ такъ мовилъ ¹⁶: «вѣдалемъ я же то такъ мѣло быти, и для того не толко не былъ противный обранью его, алемъ его тежъ потвердилъ». О обранью Нектарія Созоменъ такъ пишетъ ¹⁷: «бискупи, которе были при обиранью, нѣкоторые имена тыхъ, которыхъ годными того мѣсца быти судили, написавши, цесареви отдали. Цесарь, речъ уважаячи, до остатнего писма печать притиснулъ, и Нектарія обранье утвердилъ». Кгратіанъ цесарь егды до Костантинополя приѣхаль, читаемо, же Григорія Назіанского облапилъ и до него тые слова мовилъ: «тобѣ, о отче, и твоимъ працамъ Богъ черезъ насъ тую Церковь отдае; ото тобѣ даю тотъ святыи домъ и катедру» ¹⁸. А посполитый людъ просилъ, абы бискупа на тронѣ ¹⁹ его поставилъ.

Не сами тогда папѣжове Римскіе право до становенья, посвяченья и подтверженья бискуповъ всего свѣта мѣли!

Придамъ еще и то, же такъ была

¹¹ Въ подлинникѣ опечатка: zostowszy. ¹² Въ подлинникѣ опечатка: Medislamskim.

¹³ Theod. lib. cap. 7. ¹⁴ lib. 7, cap. 8. ¹⁵ Gregorius praesbiter, in «Vita Nazianzeni».

¹⁶ Феод[осій], раздѣлъ 7. ¹⁷ книга 7, глава 8. ¹⁸ Григор[іи] пресвитеръ, въ «Животѣ Назіан[зена]». ¹⁹ На полѣ пояснено: «на столицѣ».

władza w tey mierze ograniczona, że niektórych ordynowanie zgoła im na mniey nie należało. A dowodzę tego z własnego pisma ¹ Anakleta, Rzymskiego papieża, który postanowił, aby się na każdy rok raz stawić byli powinni wszyscy biskupi, «ktorzy (powieda) tey apostolskiej stolice ordynacyey podlegli». Zaczyn idzie, że byli koniecznie drudzy biskupi, ktorzy tey stolice ordynacyey nie podlegali. Skąd czytamy w liściech Gregorza papieża, że nie o wszystkich, ale tylko o niektórych biskupach tych słow zwykł używać: «biskupi moi», «biskupi mnie poruczeni» ², etc.

Dziei opis, chcąc pokazać, że zwierzchności nad wszystkiego świata kościoły Rzymski biskup używał, przy **(197)** pomina Agapita papieża, który Antyma Carogrodzkiego, dla herezyey, sam do Carogroda przyiechawszy, z stolice złożył, a sam ręką swoją Mennę na toż biskupstwo poświęcił y wsadził. Więc odpowiedź z strony zrzucania Antyma na swe miejsce odłożywszy, tu tylko na ten dowod, z przykładu poświęcenia Menny wzięty, krotce odpowiadam.

Przyznawa się to, że od Rzymskiego biskupa jest święcony na patriarchowstwo Konstantynopolskie ten Menna. Ale wvažyc trzeba, naprzod: że do tego święcenia nie z wmyślnego iakiego po winnego przedsięwzięcia papieżowi przyszło, ale za okazyą odprawowania w Konstantinopolim concilium. Druga: wvažyc trzeba, że to święcenie patriarchy nie zwyczajne, a takie było, iakiego przed tym przykładu nigdy nie naydujemy. Y stąd czytamy ³, że przy święceniu Agapitus papież, zalecając Men-

ихъ влада въ той мѣрѣ ограничена, же нѣкоторыхъ становленье згола имъ намѣѣи не належало. А довожу того зъ власного писма ⁴ Анаклета, Римского папежа, который постановилъ, абы ся на каждый рокъ разъ ставити были повинни всѣ бискупы, «которые (повѣдаетъ) тоей апостолской столицы парафѣи подлегли». Зачимъ идеть, же были конечно другіе бискупы, которые тоей столицы парафѣи не подлегали. Отколя читаемо въ листѣхъ Григорія **||(129)** папѣжа, же не о всѣхъ, але толко о нѣкоторыхъ бискупахъ тыхъ словъ zwyкъ уживати: «бискупи мои», «бискупи мнѣ поручоны», и прочая ⁵.

Дѣвпись, хотячи показати, же звирхности надъ всего свѣта костелы Римскій бискупъ уживалъ, припоминаеть Агапита папѣжа, который Антима Царигородского, для ереси, самъ до Царигорода приѣхавши, зъ столицы зложилъ, а самъ рукою своею Мину на тоежъ бискупство посвятить и всадить. А такъ отповѣдь зъ стороны зверженья Антима на иншее мѣстце отложивши, тутъ толко на тотъ доводъ, съ прикладу посвяченья Мины взятый ⁶, коротко отповѣдаю.

Признавася то, же отъ Римского бискупа есть свячоный на патриаршество Костантинополское тотъ Мина. Але вважити потреба, напередъ: же до того свяченья не зъ умыслного якого повинного предсявзятя папежови пришло, але за оказією отправованья въ Костантинополю собору. Другая: уважити потреба, же до того становенья Мины и иншіе бискупы, на соборѣ при томъ будучіе, посполу примѣшались. Третія: уважити треба, же тое свяченье патриархи не звичайное, а такое было,

¹ Epistola 3, disti[n]ct. 93. iuxta sanctorum. ² lib. 4, epi. 34. ³ Concil. constit. 5, actio 2.

⁴ Въ листѣ 3, грань 93. ⁵ Въ книгѣ 4, листъ 34. ⁶ Въ подлинникѣ опечатка: «взятый».

не, между иншими tych словъ вѣуваѣ: «у то вѣрzymy, же до годности и достойности его приступиѣ; же од часовъ Петра апостола жадного иншого nigdy Orientalny Kościół nie przyjął biskupa, rękoma naszej stolice ordinowanego». А по Mennie же ordinacya patriarchow Orientalnych papieżowi Rzymskiemu nie służyła — znać z owychъ словъ, wyższej w 1 części w rozdz. 7 przypomnionych, ktore na Florentskim concilium Grecy mówili do Eugeniusa papieża, gdy ich namawiał, aby tamże we Florencyey patriarchę Konstantinopolskiego byli obrali. Z iednego tedy przykłądu nie mogli dzieiopis brać argumentu do pokazania tego, iż nad wszystkimъ biskupy w poświęcaniu ich Rzymski biskup. zwierzchności zażywał. Czwartą: wważycь potrzeba, że wzajemъ pokazać się to może, iż do potwierdzenia obranego papieża ||(198) Rzymskiego иншы biskupi налеżeli. Czego względemъ иеслиż имъ zwierzchność nad papieżemъ не належала, iakoż іаъ sobie papież z tey miary nad иншими biskupy wzurpować ma? У хочъ бы wszystkichъ everythingo świata biskupowъ былъ potwierdził (iako же не potwierdzałъ — показало się) у заъ бы для tego за zwierzchnieyszego nad nimi miałъ быć słusznie poczytanъ?

Do potwierdzenia Rzymskiego papieża prawo же иншимъ biskupomъ służyло у służyć, — не з свіжихъ iakich, ani з teżnieyszыхъ zwyczajow, ale з starszychъ przykłądowъ pokazać бы się szyroce mogło. Іаъ tylko tu przykłądъ przypominіе о biskupie Rzymskimъ Korneliuszu, о котрымъ Cyprianъ пише ⁷, же на него

якого передъ тымъ прикłąду николи не найдуемо. И оттоля читаемо, же при свяченію Агапіа папѣжъ, залацаючи Мину, mezi иншими тыхъ ||(об. 129) словъ уживалъ: «и то вѣримо, же до годности и достойности его приступиѣ; же отъ часовъ Петра апостола жадного иншого николи Восточная Церковъ не приняла бискупа, руками нашей столицы становленого». А по Минѣ же становленіе патриарховъ Восточныхъ папѣжови Римскому не служило — знати зъ овыхъ словъ, вышшей въ першой части въ роздѣлѣ 7 припомненихъ, котрые на Флоренскомъ соборѣ Грекове мовили до Евгеніа папѣжа, егда ихъ намовлялъ, абы тамъ же во Флоренціи патриарха Костантинопольского были обрали. Зъ одного тогды прикłąду не могъ дѣпись брати доводу до показанья того, ижъ надъ всѣми бискупы въ посвяченію ихъ Римскій бискупъ зверхности заживалъ. Четвертая: уважити потреба, же взаємъ показатися то можетъ, ижъ до potwierdzenia obrаного папѣжа Римского иншіе бискупы належали. Чого взглядомъ еслижъ имъ зверхность надъ папѣжомъ [не] належала, явожъ ея собѣ папѣжъ съ тоей мѣры надъ иншими бискупы уживати маеть?! И хотъ бы всѣхъ всего свѣта бискуповъ былъ potwierжалъ (яко же не potwierжалъ — показалося), и зажъ бы для того за зверхного надъ ними мѣлъ быти слушне почитанъ?

До potwierdzenia Римского папѣжа право же иншимъ бискупомъ служило и сłuжить, — не зъ свѣжихъ якихъ, ani съ теперешнихъ звичаевъ, але зъ старыхъ прикłąдовъ показати бы ся широко могло. Я только ||(130) тутъ прикłąдъ припомню о бискупѣ Римскомъ Корниліи, о которомъ Киприанъ пи-

⁷ lib. 4, epi. 2.

wszytka liczba społ-biskupow po wszytkim świecie zgodną iednomyślnością pozwoliła. Y na drygim mieyscu ¹, do niego samego pisząc, iawnie daie znać, że mianowicie przez biskupy Orientalne jego ordynacya iest potwierdzona: «ku potwierdzeniu (powieda) ordynacyey twoiey sposobiwszy tym więtszą powagę, zdało się, aby przez biskupy, wszytkie zgoła w tey prowincyej będące, list był o tym napisany; y tak biskupstwa twego prawdziwość zaraz y dostoiność otworzystą światłością y iawnym a mocnym potwierdzeniem vgrunтована iest».

Iuż się tedy dotąd pokazało, że do ordinowania y święcenia wszytkich wszytkiego świata biskupow papieże Rzymscy mocy nie mieli, ani używali, a zatym że niesłusznie z tey miary powszechną nad wszytkimi kościołmi zwierzchność im dzieiopsis przypisał.

Przypatrzmyż się porządnie tychże papieżow Rzymskich zwierzchności, którą im w zaklinaniu kościołow, y tak duchownych, iako y świeckich osob, a osobliwie w zrzucaniu y przywracaniu biskupow wszytkich świata wszytkiego przywłaszcza.

Ku potwierdzeniu tego przywodzi osm przykładow. Ieden o kościołach Azya || (199) tickich, przez Wiktora biskupa Rzymskiego zaklętych. Drugi o Athanazyusie, przez Iuliusza papieża na patriarchowstwo przywroconym. Trzeci o Theofilu, Alexandriyskim patriarsze, z stolice zrucionym, y o Herkadyusie cesarzu z żoną wykłętym, przez Innocentiusza Pierwszego papieża. Czwarty o Nestoryusie, patriarsze Carogrodzkim, wykłętym y zrucionym przez Celestina. Piąty o Dioszkorze

шеть ², же на него вся личба społ-biskupowъ по всемъ свѣтѣмъ zgodną iednomyślnością позволила. И на другомъ мѣсцу ³, до него самого пишучи, явне даеть знати, же меновите черезъ бискупы Восточные его свяченье есть подтвержено: «ку подтверженью (повѣдаеть) свяченья твоего способивши тымъ болшую повагу, здалося, абы черезъ бискупы, всѣ згола въ той краинѣ будучие, листъ былъ о томъ написанъ; и такъ бискупства твоего правдивость заразъ и достoiność отвористою свѣтлостью и явнымъ а моцнымъ подтверженьемъ укгрунтована есть».

Южь ся тогда дотоля показало, же до становленья и свяченья всѣхъ всего свѣта бискуповъ папезове Римские моци не мѣли, ани уживали, а затымъ же неслухне съ тоей мѣры вселенскую надъ всѣми костелми зверхность имъ дѣвнись приписалъ.

Присмотрѣмося порядне техъ же папезовъ Римскихъ зверхности, которую имъ въ заклинанью костеловъ такъ духовныхъ, яко и свѣтскихъ особъ, а особливе въ зверженью и приворочанью бискуповъ всѣхъ свѣта всего привласцаеть.

Ky подтверженью того приводитъ осмъ прикладовъ. Одинъ о костелахъ Азиатскихъ, черезъ Виктора бискупа Римского заклятыхъ. Другий о Аѳанаси, черезъ Iулія папѣжа на патриаршество приверненнымъ. Третий о Теофилѣ, Александрийскомъ патриарсѣ, || (об. 130) зъ столицы зверженомъ, и о Аркадіи цесару зъ жоною wykлѣтомъ, черезъ Инокентія Першого папѣжа. Четвертый о Несторіи, патриарсѣ Царигородскомъ, wykлѣтомъ и изверженомъ черезъ Келестина. Пятый о Диоскорѣ Алексан-

¹ Ііѵ. 4, ері. 8.

² книга 4, листъ 2. ³ книга 4, листъ 8.

Alexandriyskim y Iuwenalisie Ierozolimskim patriarchach, potępionych y zrzuconych przez Leona Pierwzego. Szosty o Pietrze, Antiocheńskim patriarchsze, potępionym y złożonym przez Felixa papieża. Siodmy o Antymie Carogrodzkim, zrzuconym przez Agapita papieża. Osmy o Flawianie, patriarchsze Antiocheńskim, złożonym przez Damaza papieża.

Ktore to przykłady, nim się pojedynkiem wważać będą, to pierwey, ogułem na wszystkie poglądaiąc, każdemu ku wważeniu podaie. Naprzod: iesliż tą ośmią przykładow (zwłaszcza fałszywie, iako się pokaże, przytoczonymi) może się to dowieść, żeby papież Rzymiski nad wszystkiego świata kościoły y biskupy zwierzchności miał wżywać? Druga: podaie ku wważeniu, iesliż zaklinanie, zrzucanie, przywracanie biskupow przez Rzymskie papieże może być za pewny znak ich kościelnego iedynowładztwa poczytane, gdyż, iako się to niżej pokaże, do tego wyklinania inszy biskupi, a nawet y swietscy ludzie, należeli y zwierzchności w tey mierze nad występnymi zażywali, a przedsię iedynowładztwa kościelnego sobie nie przypisowali. Trzecia: podaie ku wważeniu, gdyż są przykłady, że papieże Rzymscy przez insze biskupy, a osobliwie y przez patriarchy (iako się to wyższej pokazało) ⁴ są zrzucani, potępiani y wyklinani, a przedsię tym względem zwierzchności nad sobą patriarchow y biskupow nie przyznawa||**(200)**li y nie przyznawaia, —iesliż też, względem zrzucania, potępiania y wyklinania przez nie, inszych zwierzchność nad wszystkiego świata biskupy y kościoły może im być słusznie przypisowana? Te trzy rzeczy

дрийскомъ и Увеналии Ерусалимскомъ патриархахъ, [изверженныхъ черезъ Леона Першого. Шестый о Петрѣ, Антиохійскомъ патриарсѣ, [изверженомъ черезъ Феликса папѣжа. Семый о Анти-мѣ Царигородскомъ, зверженомъ черезъ Агапіа папѣжа. Осмый о Флавианѣ, патриарсѣ Антиохійскомъ, зложеномъ черезъ Дамаса папѣжа.

Которые то приклады, нимъ ся поединкомъ уважати будутъ, то перше, огуломъ на всѣ поглядуючи, каждому ку уваженью подаю. Напередъ: еслижъ теми осмыми прикладовъ (звласца фалшиве, яко ся покажетъ, приточонными) можетъ ся то довести, жебы папѣжъ Римскій надъ всего свѣта костелы и бискупы зверхности мѣлъ уживати? Другая: подаю ку уваженью, еслижъ заклинанье, зверженье, привороченье бискуповъ черезъ Римскіе папѣжи можетъ быти за певный знакъ ихъ костелного единовладства почитано, егдыжъ, яко ся то нижей покажетъ, до того выкладанья и иншіе бискупы, а наветъ и свѣтскіе люди, належали и зверхности въ той мѣрѣ надъ выступными заживали, а предся одновладства костелного собѣ не приписовали? ||**(131)** Третья: подаю ку уваженью, егдыжъ суть приклады, же папѣжове Римскіе черезъ иншіе бискупы, а особливе и черезъ патриархи (яко ся то вышше въ второй части въ роздѣлѣ третемъ показало) суть свиданы, потопляны и выклинаны, а предся тымъ взглядомъ зверхности надъ собою патриарховъ и бискуповъ не признавали и не признавають, —еслижъ тежъ, взглядомъ скиданья и выклинанья черезъ нихъ, иншихъ зверхность надъ всего свѣта би-

⁴ w części 2, rozdz. 3.

każdemu baczemu ku wważeniu podawszy, za tym sam do porządneho przytoczonych przez dzieiopisa przykładow wważenia przystępuię.

Co się naprzod тycze zakлѣcia przez Wiktora, Rzymского бискупа, Азыatickich коścioлов, dziwno mi, iako się tego przyклада на czele postawić nie wstydał dzieiopis, ktoremu, że Ireneus zaraz przyganił, samże przyznawa, aleć nie tylko Ireneus, ale y że inszych siła biskupow to Wiktorowi ganili y vpor mu nieprzyстойny y nieważny z tey miary przypisowali. Mogł się tego dzieiopis iеśli nie w tymże Ewzebiuszu, z ktorego ten przyклад przytoczył, tedy wždy w «Aktach Conciliorum», przez sweż Łacinniki wydanych, doczytać, gdzie między inemi y te się słowa nayduia: «biskupi, naprzeciwno temu pisząc, Wiktorowi rosказowali (w Łacińskim iest: iuebant), aby raczej to, co pokoiowi służy, czynił y zgody a iedności przestrzegał. Y są tych biskupow listy, w ktorых surowie gromią y ofukiwaią (w Łacińskim iest: obiurgant) Wiktora, iako niepożytecznie o użytkach kościoła radzącego» etc. ¹ To raczej, moy miły dzieiopisie, wważać się godziło, że Ireneus o to kościoлов Азыatyckich nie właśnie wyklecie, ale tylko się od społeczności z nimi odłączenie (bo ie tak historia zowie) biskupa Rzymского ganił beśpiecznie, y inszy biskupi rosказowali mu y ofukiwali go śmieie! Stąd mogłеś się łatwie obaczyć y vznać, iеśliż biskupa Rzymского inszy biskupi w ten czas za zwierzchność swoię y za iedynowładcę

skupy и костелы може имъ быти слушне приписована? Тыє три речи каждому бачному ку уваженью подавши, за тымъ самъ до порядного приточныхъ черезъ дѣеписа приккладовъ уваженья приступую.

Што ся напередъ тычетъ заклинанья черезъ Виктора, Римского бискупа, Азиатицкихъ костеловъ, дивно ми, яко ся того приклада на чолѣ поставити не встыдалъ дѣеписъ, которому, ижъ Ириней заразъ приганилъ, самъ же признаваеть, але не толко Ириней, але ижъ и иншихъ много бискуповъ то Викторови ганили, и упоръ ему непристойный и неуважный съ тоей мѣры приписовали. Могъ ся того дѣеписъ если не въ томъ же Евсевіи, съ которого тотъ же приккладъ приточилъ, тогда въ «Дѣяніихъ Соборовыхъ», черезъ своижъ Латинники выданныхъ, дочитати, гдѣ mezi иншими и тыє ся слова найдуоть: «бискупи, напротивъ тому ||(об. 131) пишучи, Викторови rosказовали, aby лѣпѣй то, што покоеве служить, чинилъ и згоды и едности перестерегалъ. И суть тыхъ бискуповъ листы, въ которыхъ суrowe гromяť и ofуковають Виктора, яко непожиточне о пожиткахъ костела радячого» ². То лѣпѣй, мой милый дѣеписе, уважатися годило, же Ириней, о тоє костеловъ Азиатицкихъ не власное выклятьє, але толко ся отъ сполечности зъ ними отлученъ (бо ихъ такъ история зоветъ) бискупа Римского ганилъ beśpieчне, и иншіе бискупи rosказовали ему и ofуковали его смѣле! Оттоля могъ еси лачно обачити и узнатися, еслижъ бискупа Римского иншіе бискупи въ тотъ часъ за зверхность свою, и за едино-

¹ Tomo 1 Concil. Coloniae excusso, anno 1551, fol. 96.

² Въ первой части Собор[овъ], въ Колиѣ друкованныхъ року 1551, листь 96.

kościelnego poczytali, y iesliż mu moc y iurisdycyą taką, o iakiey ty baiesz, przyznawali?

Drugi przykład o Athanazyusie fałszy|(201)wie iest przez cię przytoczony. Bo, naprzod, co się tycze zrzucenia y wygnania Athanazyusowego, Sokrates, historyk kościelny, iawnie ie Konstantynowi cesarzowi przypisuje ³. Skąd to vznać możesz, że cesarze w zrzucaniu biskupow zwierzchności zażywali. A iako od Konstantina cesarza oycy był zrzucony y wygnany, tak też iż od syna iego Konstantyna, a nie od papieża był przywrocony—tenże Sokrates świadczy, y tegoż poświadczają listy rozne, pod tym czasem pisane ⁴. Naprzod z historye to wiemy [iż] Walens cesarz, który na zachod słońca panował ⁵ y ktorego pomocy zrzucony Athanazyus żadał, sprawę Athanazyusową Konstantinowi bratu, który w ten czas na wschod słońca panował, przez list zalecał, y onego vsilnie prosił, aby Athanazyusa przywrocił. Przy prośbie przyłączył groźbę, że gdzieby tego nie był wczynił, on z wojskiem do Alexandryey ciągnąć y tam Athanazyusa odprowadzić miał. Ten list wzięwszy od brata, Konstantius cesarz, pisał do Athanazyusa, aby co-pręcey na iego dwor przybieżał, aby zatym od niego przywrocon być mógł. Za tym listem gdy przyiechał do Konstantiusa Athanazyus, Konstantius posłał list do duchowienstwa y do ludu Alexandriyskiego, rosказując, aby go chętnie przyjęli, zniószy swe przeszłe przeciwko niemu dekrety. List sam tu wpisować wszytek długo by było, ale między inszymi w nim vżywa cesarz tych słow: «niech znou Athanazyus,

владпу костелного почитали, и еслижъ моцъ и звирхность такую, о якой ты баешъ, признавали?

Другій прикладъ о Аѳанасіи фалшиве есть черезъ тебе приточенный. Бо напередъ, што ся тычетъ зверженья и выгнанья Аѳанасіевого, Сократъ, историкъ костелный, явне оное Кон-стантинови цесарови приписуетъ ⁶. Отволя узнати можешъ, же цесари въ зверженью бискуповъ звирхности заживали. А яко отъ Константина цесара отца былъ зверженный и выгнанный, такъ тежъ и отъ сына его Константи-на, а не отъ папѣжа былъ привернен-ный — тотъ же Сократъ свѣдчить, и тогожъ посвѣдчаютъ листы розные, подъ тымъ часомъ писаные ⁷. Напередъ зъ исторіи то вѣдаемо, же Валенсъ це-сарь, который |(132) на заходъ солнца пановалъ ⁸ и которого помочи звержен-ный Аѳанасій жадалъ, справу Аѳанасіеву Константинови брату, который въ тотъ часъ на всходъ солнца пановалъ, черезъ листъ залецалъ, и оного усилене просилъ, абы Аѳанасія привернулъ. При прозбѣ прилучилъ грозу, же гдѣ бы того не былъ учинилъ, онъ зъ вой-скомъ до Александриіи тягнути и тамъ Аѳанасія отпровадити мѣлъ. Тотъ листъ взявши отъ брата, Костантий цесарь писалъ до Аѳанасія, абы што-наипруд-ше на его дворъ прибѣгъ, абы затымъ отъ него приверненъ быти могъ. За тымъ листомъ кгда пріѣхалъ до Кон-стантіа Аѳанасій, Константиій послалъ листъ до духовенства и до люду Але-ксандрійскаго, rosказуючи, абы его хут-ливе приняли, знеспи свои прошлыи противъ нему декреты. Листъ самъ тутъ вписовати весь долго бы было, але ме-

³ lib. 2, cap. 3. ⁴ Sozomenus, lib. 3, cap. 20. ⁵ Theodoret., lib. 2, cap. 8 et 11.

⁶ Въ книгѣ, 2, глава 3. ⁷ Созоменъ, въ книгѣ 3, глава 20. ⁸ Феодоритъ, 2, глава 8 и 11.

за волѣ Божѣ, у за naszym rozsądkiem, oyczynę swą zaraz у kościół obeymie». У potym tamże w tym liście: «wszyscy biskupa, niebieskim rozsądkiem a zdaniem naszym naznaczonego, chętnie у nabożnie przyjmucie». У powieda Cassiodorus, kościelny historyk ¹: «temu listowi dufając, Athanazyus wraca się na wschod słońca». Biskupi też, którzy pod tym czasem ziechali się byli do Ierusalem na concilium ||(202), wziąwszy wiadomość o iego się zwroceniu, posłali list do ludu Alexandryjskiego, w którym radość swą, którą stąd odnosili, oświadczając ²: «powinniście (powiedaia) за cesarze vstawicznie się modlić, że oni, wasze chęci znaiąc, Athanazyusa wam przywrocili». А Theodoretus ³, o tym же Athanazyusowym przywroceniu pisząc, tak powieda: «senatorow żony dla Boga mężow swych prosiły, aby cesarzowi o to dokuczali, żeby Athanazyusa trzodzie iego przywrocili».

Nie papież tedy Rzymski, ale cesarz Athanazyusa właśnie przywrocili! То правда, że Iulius papież rozumiał у opowiedał, że Athanazyus był przywrocenia godzien, iako też у Maximus nieiaki to czynił, czego względem Cassiodorus napisał ⁴. «Maximus przywrocili błogosławionemu Athanazyusowi społeczność у достоинство». То правда, że Iuliusz papież за Athanazyusem się przyczyniał do cesarza, ale też у inszy biskupi to, nawet у świętscy ludzie czynili. А między inszymi у Ian, Кон-

жи иншими въ немъ уживаетъ цесарь тыхъ словъ: «нехай знову Аѳанасій, за волею Божею и за нашимъ rozsądkomъ, otchiznu swoю zaraz и Церковь обийметъ». И потомъ тамже въ томъ листвѣ: «всѣ епископа, небеснымъ rozsądkomъ а зданьемъ нашимъ naznaczonego, хутливе и nabożnie приймуйте». И повѣдаеть Cassiodorъ, kostelny историкъ ⁵: «тому листу уфаючи, Аѳанасій vorochается на всходъ солнца». Епископи тежъ, которые подъ тымъ часомъ зъѣхалися были до Ierusalima на соборъ, взявши вѣдомость, ижъ ся вернулъ, послали листъ до люду Александрийского, въ которомъ радость свою, которую оттоля относили, освѣдчаючи ⁶: «повинни есте (повѣдаеть) за цесари уставичне ся молити, же они, ваши хути знаючи, Аѳанасія вамъ привернули». А Theodoritъ о томъ же Аѳанасиевомъ приверненью пишучи, такъ повѣдаеть: «senatorovъ жоны для Бога мужовъ своихъ просили, aby цесарови о тое dokuczali, жебы Аѳанасія чередъ его привернулъ».

Не папѣж тогды Римскій, але цесарь Аѳанасія власне привернулъ! То правда, же Iulij папѣжъ rozuměl и оповѣдалъ, же Аѳанасій былъ привернення годенъ, яко тежъ и Максимъ нѣякій то чинилъ, чога взглядомъ Cassiodorъ написалъ: «Maximus привернулъ благословенному Аѳанасію и сполечность и достоинство». То правда, же Iulij папѣжъ за Аѳанасиемъ ся причинялъ до цесара, але тежъ и иншіе епископи тое, навѣть и свѣцкіе люде чинили. А mezi иншими Ioanъ, Кон-

¹ Cassiodorus, lib. 4, cap. 30 et 31. ² Cassiodorus, lib. 4, cap. 39. ³ lib. 2, cap. 17. ⁴ lib. 4, cap. 39.

⁵ Cassiodorъ, въ книгѣ 4, глава 30 и 31. ⁶ Cassiodorъ, 4, глава 39.

stantinopolski patriarcha ⁷, ktorego mianowicie o przyczynę do cesarza w tey mierze duchowieństwo miasta Antiochey przez list prosiło. Prawda, że na synodzie, dla tego złożonym, iego sprawę promował, ale z tymże się przeciwko niemu y inszy biskupi, na tym synodzie zgromadzeni, popisali. Ale przywrocenie iego nie kto inszy właśnie wykonał, ieno sam Konstantius cesarz.

Niesłusznie tedy dsieiopis przywrocenie Athanazyusa Juliuszowi papieżowi przywłaszczal. A ieszcze niesłuszniey na tym fundamencie przywrocenia zwierzchność nad wszytkiego światy kościoły y iedynowładztwo kościelne Rzymskich biskupow budować vsiłuie!

A żeby w tey mierze tym snadniey się obaczył, przypomnę mu k temu dwa przykłady przywroconych⁸ duchownych, nie przez Rzymskie biskupy, ale przez cesarze. Naprzod: a zaś nie czy||**(203)**tał co o Gracyanie cesarzu, Walentinianowym synu, historycy kościelni ⁸ napisali, co też y w aktach Łacińskich Concioliorum wpisano? «Napisal (powiedaią) prawo rosказуіаc, aby wygnani pasterze do swoich owczarń się wrocili, y żeby im święte kościoły były przywroczone» ⁹. A zaś nie czytał ¹⁰, że Flawiana, od Arianow wygnanego, nie papież, ale cesarz przywrocil? Co sam Leo papież, do cesarzowej Pulcherrey pisząc, wyznawa, mowiac ¹¹: Wyście kapłany prawdziwe, katolickie, ktorzy z kościołow swoich niesprawiedliwym wyrokiem byli wyrzuceni, przywrocili» etc. Co się tycze postępku Innocentiusza papieża o krzywdę s. Chrizo-

стантинополскій патриарха, которого мнновите о причину до cesара въ той мѣрѣ духовенство мѣста Антиохіи черезъ листъ просили. Правда, же на соборѣ, для того зложомъ, его справы форитоваль; але съ тымъ, же ся противко нему и иншіе епископи, на томъ соборѣ згромаженые, пописали. Але приверненье его не хто иншій власне выконалъ, одно самъ Константій cesарь.

Неслушне тогды дѣвись привороченье Аѳанасія Іуліеви папежу привлащаетъ! А еще неслушне на томъ фундаментѣ привороченья зверхность ||**(133)** надъ всего свѣта Церковью, и единоначалство церковное Римскихъ епископовъ будовати усилуеть!

А жебы въ той мѣрѣ тымъ snadнѣй ся обачилъ, приведу ему на память два приклады приверненыхъ духовныхъ, не презъ епископы Римскіе, але презъ cesари. Напередъ: азажъ не читаль штѣ о Кратіанѣ cesари, Валентиніановомъ сыну, лѣтописци церковній ¹² написали, штѣ тежъ и въ дѣваніихъ Латинскихъ соборовъ написано? «Написалъ (повѣдаеть) право rosказуючи, aby изгнанные пастыры до своихъ овчаренъ вернулись, ижъ бы имъ святыя церкви были привернены». ¹³ Азажъ не читаль ¹⁴, же Флавіана, отъ Ариановъ выгнаного, не папежъ, але cesарь привернулъ? Штѣ самъ Леонъ папежъ, до cesаревой Пульхеріи пишучи, визнаваеть, мовачи ¹⁵: «вы есте священници правдивые, католическіе, которыи отъ церквей своихъ неправеднымъ изверженьемъ были отлучени, привернули». Штѣ ся тмчеть-поступку Инокентіа папежа о кривдѣ

⁷ Concil. constit. 5, actione 1. ⁸ «Tripartitae Historiae», lib. 9, cap. 2. ⁹ Theodorus, lib. 5, cap. 2. ¹⁰ Tomo 1 «Concil.», fol. 405. ¹¹ Epistola 39.

¹² Въ третьей части «Исторіи», книга 9, глава 2. ¹³ Феодоръ, книга 5, глава 2. ¹⁴ Книги первые «Соборовъ», листъ 405. ¹⁵ Послание 39.

stoma, baczmy z historyi, że w nim polegał nie na swej własnej dumie y powadze, ale na zdaniu synodu, w ziemi Włoskiej odprawowanego, z ktorego y posłowie na wschod słońca byli posłani.

Jakożkolwiek-bądź, rzecz pewna iest, że wyklinańie nie iest znakiem, ani dowodem iedynowłactwa kościelnego, ani zwierzchności nad wszystkimi kościoły, gdyż nie samym papieżem Rzymskim, ale y inszym biskupom iednako należało, y wolnie go zawsze przeciwko występnyмъ всеміи kościoły, do pychy y wynoszenia się sstaдъ przyczyny nie biorąc, używali. Abowiem że y do tych iuż inszych, przez dzieiopisa przypominionych, przykładow się przymowie, y inne osobne k temu przytoczę.

Czytamy ¹, że Antimus y z swymi nie od Agapita papieża Rzymskiego, ale od wszystkich pojedynkiem patriarchow, Paulus Antiocheński Samosatensis (ktorego podobno dzieiopis Piotrem—nie wiem, czy za omyłką, czy za szalbierstwem nazwał) nie od Felixa papieża Rzymskiego, ale, iako pisze Niceforus ², od wszystkich, со ісһ іедно было на свісасіе biskupow, Auxentius y Iowianus od Ambrożego ³, Dioszkorus z Iuwenalizem nie od Leona papieża, ale od concilium ⁴ Konstantynopolskiego, Cirillus, choć prawowierny y pobożny biskup od wszystkich Orientalnych biskupow ⁵, Theodozyus cesarz od Ambrożego był wyklęty ⁶.

Czytamy, że Anastasius, Antiocheński biskup, o Iustinianie cesarzu iawnie w kościele onych słowъ używał: «Ktokol-

святого Златоустого, бачимо съ повѣсти церковной, же въ немъ полегаль не на своей власной думѣ и повазѣ, але на зданью синоду, во Италиі ⁷ отправованого, съ котороу и посланци на Востокъ были послани.

Якожь будь колвекъ, речъ певная ест, же клятва не естъ знакомъ, ani доводомъ единачалства церковного, ani звирхности надъ всеміи церквами, ижъ не самымъ папезомъ Римскимъ, але и иншимъ епископомъ однако належало и волно ее завше противко **|| (об. 133)** выступнымъ всеіи Церкви, до пыхи и превозношенья себе оттоль причины не беручи, уживали. Абовѣмъ же и до тыхъ уже иншихъ, дѣписомъ припомненьхъ, прикладовъ примовлюся, и иншіе особные ку тому приточу.

Читаемо ⁸, же Анфимъ и зъ своими не отъ Агапита папежа Римского, але отъ всеіхъ поединкомъ патриарховъ, Павелъ Антиохійскій Самосатскій (ktoreго подобно дѣписъ Петромъ—невѣдаю, чи за омылкоу, чи за шальбѣрствомъ назвалъ) не отъ Феликса папѣжа Римского, але, яко пишеть Никифоръ ⁹, отъ всеіхъ, што ихъ едно было на свѣтѣ епископовъ, Авксентій и Iовиніанъ отъ Амбросіа ¹⁰ Диоскоръ и зъ Ювеналомъ не отъ Leona папы, але отъ собору ¹¹ Костантинопольского, Кириль, хотя православный и благочестивый епископъ, отъ всеіхъ Восточныхъ епископовъ ¹², Θεодосій цесарь отъ Амбросіа былъ проклятъ ¹³.

Читаемо, же Анастасій, Антиохійскій епископъ, о Iustinіанѣ цесари явне оныхъ словъ уживалъ: «хто колвекъ

¹ Concil. constit. (sic) 5, actione 1 (sic). ² Niceph. lib. 6, cap. 28. ³ Amb., lib. 10, epist. 81. ⁴ Concil. Const. 5, act. 5. ⁵ Concil. Chalc. act. 10. ⁶ Niceph. lib. 3, cap. 24.

⁷ На полѣ пояснено: «ве Влошехъ». ⁸ Соборъ Констан. (sic) 5, прав[ило] 10 (sic). ⁹ Никифоръ, книга 6, глава 28. ¹⁰ Амбросій, книга 10 посланье 81. ¹¹ Соборъ, устав. 5, прав[ило] 5. ¹² Соборъ Халкид[онскій], прав[ило] 10. ¹³ Никифоръ, книга 3, глава 24.

wiek inszey ewanieliey naśladaue, niech będzie anathema»¹⁴. Co też poniekąd wyklęciem pachnęło.

Czytamy¹⁵, że Nestorius nie od Celestina papieża, ale od wszystkiego Efeckiego concilium, które przeciwko jego kacerstwu było zebrane, potępiony y z stolice zrzucony iest Flawian, patriarcha Antiocheński, żeby przez Damaza papieża miał być z stolice zrzucony¹⁶, y żeby dla tego do Rzymu miał ięździć—nie czytamy. To tylko czytamy, że go Theofil Alexandriyski patriarcha przez Izidora prezbitera z Damasem iedną etc. O Egipskich też Arabach, y Cypriyczkach czytamy, że tego Flawiana z Antiochey wygnąć pragnęli, ale tamże napisano, że Palestini, Phenices, Syriza z Flawianem trzymali¹⁷.

Czytamy¹⁸, że pospolity lud w Antiochey, chroniąc się go, przeciwko niemu ordinował był na biskupstwo Ewagriusza. Ale gdy Ewagriusz zmarł, tedy już sam się Flawian na biskupstwie został¹⁹.

Nieprawdziwie tedy dzieiopis samym papieżom Rzymskim władzę y moc wyklinania, potępienia y zrzucania a składanania z stolic biskupow przypisał.

Co aby się tym znaczniey ieszcze pokazało, przypominam mu Leona papieża, który, nierzkąc aby był miał patriarchy swą władzę z stolic zrzucac, ale samże wyznawa²⁰, że nędznego mnicha Ewtychesa z klasztoru jego wyrzucić nie mogli, aż cesarzowey Pul-

иншей евангеліи наслѣдуетъ, да будетъ анаѳема». ²¹ Што ся до проклятства стягало.

Читаемо, же Несторій не отъ Келестина папы, але отъ всего Ефеского собору, который противко его еретицству былъ собранъ, отлученъ и съ престола изверженъ естъ. Флавіанъ, патриарха Антиохійскій, жебы презъ Дамаса папежа мѣлъ быти отъ престола изверженъ²², и жебы для того до Риму мѣлъ ѣздити—не читаемъ. ||(134) То толко читаемо, же его Теофилъ, Александрійскій патриарха, презъ Исидора презвитера зъ Дамасомъ еднакъ. О Египтянѣхъ тежъ, Арапѣхъ и Кипрійчичахъ читаемо, же того Флавіана изъ Антиохіи выгнати пражнули. Але тамъ же написано, же Палестиняне, Финикиане, Сириане за Флавіаномъ держали²³.

Читаемо²⁴, же посполитые люде, хоронячися его, противко ему поставили были на епископство Евагрія. Егдаже Евагрій преставился, тогда уже самъ Флавіанъ на епископствѣ ся оstarъ²⁵.

Неправдиве tedy дѣписъ самимъ папезомъ Римскимъ власть и моць проклятія, отлученія и зверженія изъ столицъ епископовъ приписалъ.

Што абы ся тымъ значнѣй еще показало, привожу ему на память Леона папежа, который, не рекучи абы былъ мѣлъ патриархи своею властью отъ престоловъ извергати, але самъ же вызнаваеть²⁶, же ницетного инока Евтихія зъ монастыря его выгнати не могъ,

¹⁴ Theodor. lib. 6, cap. 18. ¹⁵ Euagrius, lib. 4, cap. 40. ¹⁶ Euagrius, lib. 1, cap. 2. ¹⁷ «Tripart. Hist.», lib. 9, cap. 6 и 20. ¹⁸ Concil. tomo 1, fol. 409. ¹⁹ «Tripart. Hist.», lib. 9, cap. 6. ²⁰ Epistola 45.

²¹ Теодоръ, книга 6, глава 18. ²² Евагріій, книга 1, глава 2. ²³ «Тричастной Повѣсти», книга 9, глава 6 и 20. ²⁴ Собор. книга 1, листъ 409. ²⁵ «Тричас[тной] Повѣ[сти]», книга 9, глава 6. ²⁶ Епистол[іа] или посланье 45.

cheryey prosił, aby go ona była stam-
tąd ruszyła.

Przypominam Innocentiusza papieża ¹,
ktory, chcąc potępić Pelagiusza, aż się
na listy przeciw niemu v cesarzow zdo-
bował. Y zatym o nim tak mowi: «iакіеж
||**(205)** wždy wziąwszy listy, abo kiedy
podda się naszemu rozsądkowi» ².

Przypominam Felixa papieża, ktory
od Zenona cesarza przeciwko Antymowi
Carogrodzkiemu ratunku prosił, ktoremu
cesarz odpowiedział: «dopuszciliśmy zło-
żenia Antymowego» ³. Skąd znać, że
papieski wyrok bez cesarskiego nie był
ważny.

Przypominam Konstantina cesarza,
ktory tak o sobie mowi: «iesliby ktory
z biskupow nieważnie mieszaniny czy-
nił, sługi Bożego, to iest moją exeku-
cją — iego śmiałość będzie hamowa-
na» ⁴.

Przypominam nakoniec Iustiniana ce-
sarza, ktory takie prawo postanowił:
«iesliby ktory biskup naznaczonego
czasu omieszkał a do domu przywołany
przyść nie chciał, niech będzie ruszony
y kościoła swego pozbawion, a inszy
lepszy na iego miejsce niechay będzie
obran, a to mocą prawa tego» ⁵.

Co wszystko iawnie tego poświadcza,
że zwierzchności nad biskupami w zrzu-
caniu ich z stolic nawięcey cesarze za-
żywali. Ktorych gdy przeto za iedy-
nówładce kościelne — tak mniemam — почи-
таć nie zechce dzieiopis, niechayże z tey
miary y Rzymskich biskupow, ktorzy

але cesаровой Пулкеріи просилъ, абы
его она оттамтоль выгнала.

Привожу на память Иннокентіа па-
пежа ⁶, который, хотячи отлучити Пе-
лагіа, ажъ ся на листы противко ему
у cesаровъ добывалъ. И затымъ о немъ
такъ мовить: «якіежъ вжды взявши
листы, або коли поддасться нашому
россудкови» ⁷.

Привожу на память Феликса папѣжа,
который отъ Зинова cesара противко
Анѣимови Царигород||**(об. 134)**скому ра-
тунку просилъ, которому cesаръ отно-
вѣдалъ: «допустилихмо зверженіа Ан-
ѣимового». ⁸ Отколь знати, же папе-
скій вырокъ безъ cesарского не былъ
важный.

Припоминаю Константина cesара, ко-
торый о собѣ такъ мовить: «еслибы
который зъ епископовъ неуважне мѣ-
шанины чинилъ слуги Божего, то естъ
моимъ конечнымъ зданьемъ — такового
смѣлость будетъ гамована». ⁹

Припоминаю наконецъ и Iustiniana
cesара, который такое право постано-
вилъ: «еслибы который епископъ на-
значеного часу омѣшкалъ, а до дому
позванный прийти не хотѣлъ, да будетъ
отлученъ и церкви своей отдаленъ, а
иний лѣпшій на его мѣсце нехай бу-
детъ избранъ, а то мощью того пра-
вила». ¹⁰

Што все явне того посвѣдчаеть, же
зверхности надъ епископы въ зверженью
ихъ изъ престоловъ наиболее cesари
закивали. Которыхъ егда для того за
единовластника церковного — такъ мнѣ-
маю — почитати не схочеть дѣенись,
нехайже съ той мѣры и Римскихъ епи-

¹ Iuxta «Doctrinam Innocentij». ² Concil. Const. act. 1. ³ Concil. Const. 5, act. 4. ⁴ Theo-
dor. lib. 1, cap. 19. ⁵ Authen. de Eccles. diuersis capitul.

⁶ Въ «Наукахъ Инокентіевыхъ». ⁷ Соборъ Констан[тинополскій], правило 1. ⁸ Соборъ
Констан[тинополскій] 5, правило 4. ⁹ Феодоръ, книга 1, глава 19. ¹⁰ Въ самыхъ книгахъ
о Церкви, во различныхъ главахъ.

такіе zwierzchności, іако cesarze, не заzywали, за іедноўладзце коściелне не vдаіе.

А тоц в тым роздз. о папезоу Rzymских над wшыткіе свіата коścio-
лы, особліве в становіеніу, wyklinаніу,
zrzucаніу, y przywracаніу biskupow
zwierzchności, krotce здаło сіе przy-
pomніе. А в przyszłych rozdzіалех о
teyże их zwierzchności y władzy,
względem appellacyey y synodow, по-
рзядне мовіі бѣдзіему.

||(206) Trzeciej części odpowiedzi

Rozdział V.

Іеслі то правда, іако synodowy
dzieiopis twierdzi, że biskupi ze
wшыткіео chrześcіанства до
Rzymского biskupa appellowali,
y о правіе коściелным о тым на-
писаным.

Chcąc dzieiopis tym barzіey Rzym-
skiego papieża zwierzchność a іедно-
władztwo kościelne іemu przypisać, іż
biskupi ze wшыткіео chrześcіанства
до Rzymu appellowali, y że іесть о тым
prawo kościelne napisane, a в Ruskich
«Prawidłach» oycow ś. nalezione, — за
szczyrą prawdę vдаіе. Z tych іеднак
wшыткіх biskupow, co to ze wшыткіе-
го chrześcіанства до Rzymu, wedle
іего powіеścі, appellowali, y іедного не
wspomina; tylko z «Prawidł» oycow ś.
rzkomo о тым napisane prawa przytacza.
Skąd každy snadnie о іего prawdzіе
sądзіі може. Lecz żeby własna правда
сіе okazała, pilnie в tey appellacyey
materіą weyżrę, y dzieiopisa о некто-
ре rzeczy według zwyczaju swego pytać
бѣдę.

Naprzod, іеслі то іесть zdanie іего, że

скоповъ, которые таковой звѣрхности,
якъ cesари, не заживали, за еднoна-
чальника церковного не удаеть.

А то въ томъ роздѣлѣ тобѣ о папе-
зохъ Римскихъ надъ всего свѣта церк-
вы особліве въ рукоположеніи, влѣтвѣ,
и зверженію, и приворочанью еписко-
повъ звѣрхности—вротцѣ здалося при-
вести на память. А въ пришлыхъ роз-
дѣлехъ о томъ же ихъ началствѣ и
власти, взглядомъ апелляци и сино-
довъ, порядне мовити будемо.

||(135) Третьей части отповѣди

Роздѣль 5.

Если то правда, яко синодовый
дѣписъ твердитъ, же епископи
зо всего христианства до Римско-
го епископа на судъ отзывалися
и о правилѣ церковномъ о томъ
написаномъ.

Хотячи дѣписъ тымъ болшей Рим-
ского папежа звѣрхность оказати а ед-
ноначаліе церковное ему приписати,
якъ епископи зо всего христианства до
Риму судитися отзывали, и же есть о
томъ правило церковное написано, а въ
Рускихъ «Правилахъ» святыхъ отцовъ
найденое, — за ширую правду удаеть.
Съ тыхъ еднакъ всѣхъ епископовъ, што
то зъ всего христианства до Риму, вед-
ле его повѣсти, на судъ ся отзывали,
и одного неvspominaеть; только съ «Пра-
вилъ» отцовъ святыхъ рекомо о томъ
написаные правила приточуетъ. Отколя
вождый snadне о его правдѣ судити мо-
жетъ. Але жебы власная правда ся ока-
зала, pilне въ тую отозванья ся на
судъ матерію углану, и дѣписа о нѣ-
которые речи wedługъ звичаю своего
пытати буду.

Напередъ, если то есть разумъ его,

appellacye do papieżow są prawne y słuszne,—pytam go: co rozumie o concilium onym pierwszym Niceńskim, na którym taki dekret iest wczyniony: «od iednych exkommunikowani, od drugich do społeczności niechay nie będą przyjmowani»¹? Którym dekretem gdyż od iednych exkommunikowanych drugim przyjmować zabroniono. A zaż nie widzi, że zaraz nim, y do appellacyi postronnych przyjmowania zagrodzono drogę, iako wszystkim, tak y Rzymskim biskupom, którym na tymże concilium ||(207) iako się w przeszłym rozdz. przypomińało, kościoły tylko Rzymowi przyległe zawiedywać poruczono? A żeby kto tym, że biskup biskupa, abo z omyłki, abo y ze złości niesłusznie exkommunikować może, narabiać a tak Rzymskiego biskupa w tey mierze iurisdycyey gruntować nie mógł,—tenże synod Niceński lekarstwo na to obmyślił: appellacyą nie do Rzymskiego papieża, ale do synodu prowincyalnego tey prowincyey, w ktorey by się to niesłusznie exkommunikowanie abo wyklęcie przytrafiło. Te są słowa synodu: «a tak aby się mogło przynależnym pytaniem wybadać, za rzecz dobrą y słuszną się nam zdało, aby na każdy rok w każdej prowincyey dwakroć przez rok biskupow synod bywał, aby społem na iedno miejsce się zieżdżając społney prowincyey takie questie examinali».

Друга: pytam go, iесли то правда, co twierdzi, że ze wszystkiego chrześciaństwa do Rzymu isć miały appellacye,—iakoż się owo prawo ostoi, ktore Iustinianus cesarz z strony tych appellacyi w rzeczach kościelnych postanowil? Kto-

же апелляци до папезовъ суть правны и слушны,—пытаю ||(об. 135) его: што розумѣть о соборѣ ономъ первомъ Никейскомъ, на которомъ такой декретъ есть учиненный: «отъ одныхъ отлученные, отъ другихъ до общенія да не примутся»²? Которымъ декретомъ иже отъ одныхъ отлученныхъ другимъ примовати забронено. Азажъ не видить, же заразъ нимъ и до отозванья ся на судъ посторонныхъ примованья загоржено дорогу, якъ всѣмъ, такъ и Римскимъ епископомъ, которымъ на томъ же соборѣ, яко ся въ прошломъ роздѣлѣ припоминало, церкви толко Римови прилеглие завѣдовати вручено? А жебы хто тымъ, же епископъ епископа abo зъ омылки, abo и ze злости неслушне отлучити можетъ, наробити а такъ Римского епископа въ той мѣрѣ уряду вгрунтовати не могль,—той же соборъ Никейскій лѣкарство на то обмыслилъ: отозванье на судъ не до Римского папежа, але до синоду епаршеского тое епархїи, въ которой бы ся тое неслушне отлученіе abo проклятье случило. Тые суть слова синоду: «а такъ aby ся могло пристойнымъ пытаньемъ изыскати, за речъ добрую и слушную намъ ся здадо, aby на каждое лѣто въ каждой епархїи два разы на рокъ епископскій соборъ бываль, aby посполъ на едино мѣсце зѣжджаючися сполной епархїи таковыи взысканія истязовали».

Другая: пытаю его, если то правда, што твердить, же зъ всего христианства до Риму ити мѣли отзыванься на судъ,—якожъ ся овое правило остоитъ, которое Iustinianъ cesарь стороны тыхъ отзыванься на судъ въ речахъ

¹ Сапопе 5.

² Правило 5.

rego te są słowa ³: «ієслизе кторы з прешєвітыхъ бискуповъ tego synodu wątpliwość iaką z drugimi ma або о коściелне право, або о инше іакіє речцы,—naprzod metropolita ich z inszymi swego synodu biskupami niechay kauzę ich rozegna y rozsądzi. A ієслизъ на tym rozsądku oboia strona nie przestanie, tedy nabłogosławieński patriarcha oney diocezyey niechay między nimi tey sprawy przesłucha, y one zgadzając się z kościelnymi kanonami y prawy niech rozstrzygnie y skończy. A żadna strona przeciwko iego wyrokowi daley niech nic mówić nie może». Takie prawo Iustinianowe a zażъ appellacyam twoim iawnie nie iestъ przeciwnе? Bo ієслизъ czynienie ostatecznego w sprawachъ dekretu patriarchowъ każdemu w swey diocezyey służyло y іє||**(208)**slizъ przeciwъ ichъ dekretowi mówić stronomъ nie było wolno,—iakoż y do Rzymu appellować miało się imъ godzić?

Pytamъ daley dzieiopisa: co rozumie—Honorius y Theodozyusъ cesarze czy nie iawnie appellacyamъ do papieża Rzymskiego zabieżeli onymъ prawemъ, kтorego te są słowa ⁴: «wszelką nowotną odmianę znoszącъ, rosказujemy, aby starożytność y kanony stare kościелne, kтore, aż dotądъ trwały, po wszystkichъ Illirickichъ prowincjachъ były zachowane; żeby, gdy iaka wątpliwość przypadnie, była rzeczъ powinna, nie bezъ zdania nawielebniejszego świętego zakonu biskupa kościoła miasta Konstantynopolskiego, y przerogatywy або zacności Rzymu Starogocieszącego się, tę wątpliwość ziazdowi

церковныхъ ||**(136)** постановилъ? Которого тые слова ⁵: «а если который отъ преосвященныхъ епископовъ того собору вонтпливость якую съ другими маєть або о церковномъ правилѣ, або о иншей якуй речн,—напередъ митрополитъ ихъ зъ иными своего синоду епископы нехайъ вину ихъ розознаеть и розсудить. А еслиже на томъ розсудку обоа сторона не перестанеть, тогда блаженѣйшій патриарха оной прономіи нехайъ межн ими туу справу переслухаеть, и онѣхъ згожаючиася съ церковными каноны и уставами нехайъ розсудить и скончить. А жадная сторона противко его выроку далѣй нехайъ ничего не можетъ мовити. Такое правило Iustinianowo изажъ отзываньямъ твоимъ явне не естъ противное? Бо если чиненье остаточного въ справахъ декрету патриархомъ кождому въ своей прономіи служило, и еслижъ противъ ихъ декретови сторонамъ мовити не было волно,—якожъ и до Риму отзыватися на судъ мѣло ся имъ годити?

Пытаю далѣй дѣписа: што розумѣеть—Онорій и Феодосій цесари чи не явне апелляциямъ до папежа Римского забѣгли онимъ правиломъ, kтoreго тые суть слова ⁶: «всякую новотную отиѣну зносячи, росказуемо, aby старожитность и каноны старые церковные, kтore, ажъ потоля тывали, по всѣхъ Иллирицкихъ епархіяхъ были zachovаны; жєбы, егда якуе недоумѣние припадаетъ, была речъ повинная, не безъ зданья всеблаженѣйшаго святого zakonu епископа церкви мѣста Константинопольского, y изящества або зацности Риму Старого тѣшачогося, тоє не-

³ Authen. de S. Episcopis Collatione 9. Si quis vero. ⁴ Codice «De sacrosanctis Ecclesiis». Omni.

⁵ Въ заповѣди Iustiniana царя. ⁶ Въ книгахъ «О священныхъ церквахъ».

kapłańskiemu y świętemu rozsądkowi zachować».

Pytam daley: Leo cesarz czy ieszcze iawniey tychże appellacyi do Rzymu nie wywrocił owym prawem tak napisanym ¹: «wszyscy ktorzy iedno kędykolwiek są, abo potym będą prawdziwey wiary kapłani y klerykowie ktoregokolwiek stopnia y mniszy w sprawach światских, żadnym zgoła lubo więszego, lubo mnieyszego sędziego wyrokiem napominalnym do postronnych sądow niechay nie będą pociągani, ani do wyszcia z prowincyey z mieysca, y z krainy, w ktorey mieszkają, przymuszani».

Słyszysz tu, dzieiopisie? A gdzież tu twoie ze wszystkiego chrzańcieństwa do Rzymu appellacye? A gdzież tu owa twoia prawda, że prawem kościelnym te appellacye do Rzymu są vgruntowane? Rzeczysz podobno, że to nie kościelne prawa, ktore cesarze stanowili? Ale któż się w tym z tobą zgodzi? Nikt! Chyba niebaczny! Bo wszyscy baczni prawy kościelnymi prawa te nazywają, ktore dla rządu y pożytku kościelnego, choć od światskiej, kiedy iedno pobożney, zwierzchności są vczynione. K temu, a tom ci iuż y z postanowienia Ni||**(209)**ceńskiego concilium (ktoremu z żadney miary powagi prawa kościelnego vwlec nie możesz) kanon tegoż poswiadczaiący przytoczył.

A iesliż na tym niemasz dosyć, więc cię ieszcze zapytam: iesli to prawda, że prawem kościelnym appellacye do Rzymu ze wszystkiego chrzańciaństwa są vtwierdzone, — czemuż na concilium Teleńskim w Hispaniey, za Zozyma pa-

доумѣніе зъѣздови светителскому и святому розсудкови заховати».

Пытаю далѣй: Леонъ cesарь чи еще явнѣй тыхъ апелляцій до Риму не вывернулъ овымъ правиломъ, такъ написанымъ ²: «всеи которыи едно гдѣколвекъ суть, або потомъ будутъ правдивой ||**(об. 136)** вѣры святители и причетници которого колвекъ степени и стану и моци, въ справахъ свѣцкихъ, жаднымъ згола или болшого, или меншого судьи вырокомъ напоминальнымъ до посторонныхъ судовъ нехай не будутъ потяганы, ани до выйти изъ епархїи зъ мѣсца, и зъ краинны, въ которой мѣшкають, примушани».

Слышишь же ту, дѣписе? А гдѣжь ту твоя зъ всего христіанства до Риму апелляціи? А гдѣжь тутъ оная твоя правда, же правиломъ церковнымъ тые апелляціи до Риму суть обставлены? Змовишь подобно, же то не церковныя правила, которые cesари постановили? Але хтожь ся въ томъ съ тобою zgodитъ? Нихто! Хйба небачный! Бо все бачныя правилами церковными тые правила называютъ, которые для порядку и пожитку церковного, хотя отъ свѣцкой, коли одно благочестивой, зверхности учинены суть. Ку тому, а томъ уже тобѣ съ постановенья собору Никейского (которому жаднымъ способомъ чести права церковного уняти не можешь) канонъ тогожь посвѣдчающій приложилъ.

А еслижь на томъ немаєшь досыть, то тебе еще попытаю: если то правда, же правиломъ церковнымъ апелляціи до Риму зо всего христіанства суть утвержены, — чомужь на соборѣ Теленскомъ въ Испанїи, за Зосима папѣжа отправова-

¹ Codice «De episcopis et clericis». Omnes.

² Въ книгахъ «О епископѣхъ и клирикахъ».

pieża odprawowanym, taki dekret iest vczyniony: «prezbiterowie y klerykowie niechay nie appelluią, tylko na Afrykańskie synody»³.

Pytam: czemu Milewitańskie concilium taki kanon postanowiło⁴: «iesliżby ktorым od biskupow appellować się zdało, niechay nie appelluią, chyba tylko na Afrykańskie concilia, abo do starszych prowinciy swoich. A do zamorskich kraiov ktorzyby się wazyli appellować, od żadnego w Africe do społeczności niech nie będą przyjmowani».

Pytam: czemu na Afrykańskim concilium tak postanowiono⁵: «iesli będzie zachodzić appellacya, niechay zaraz oberze sobie ten, co będzie appellował, sędzie, a z nimi społem y ten, przeciwko ktoremu appellacyey zażywać będzie,—aby od tych *przez nie* dobrowolnie obranych sędziow żadnemu nie było wolno appellować».

Pytam: czemu na tymże Afrykańskim concilium kanon, wyższej iuż przypomniony, Milewitańskiego synodu powtórzono, y appellacyi wszelkich za morze zabroniono⁶?

Pytam: czy mogą społem stać te dwie rzeczy: wolność appellowania do Rzymu, a dokąd inąd okrom Afrykańskich synodow, a zwłaszcza do kraiov zamorskich (w iakich y Rzym był) appellacyey wszelkiey zabronienie?!

Trzeba tu będzie, dzieiopisie, pilnie myśleć, iakobyś to miał wykrecić, żebyś z swoią o appellaciach prawdą iawnie w kłamstwie nie został. Acz niewiem, na coć się to przyda? Bo byś nabarżiey kręcił, ||(210) przedsię się nie

номъ, такой декретъ есть учиненъ: «презвитери и клирики нехай ся не отзываютъ на судъ, толко на Африканскіе синоды»⁷.

Пытаю: чому Милевитанскій соборъ такое правило постановилъ: ⁸: «еслибы которымъ епископомъ отзывать на судъ здаło, ||(137) нехай ся не отзываютъ на судъ, опрочъ толко на Африканскіе соборы, abo до старѣйшихъ епархіи своей. А до заморскихъ сторонъ который бы ся важилъ отзывать на судъ, отъ жадного въ Африкѣи до общенія да не пріймется».

Пытаю: чому на Африканскомъ соборѣ такъ постановлено⁹: «если будетъ заховати отзываться на судъ, нехай заразъ обереть собѣ той, который будетъ ся отзывать на судъ, судьи, а зъ ними посполу и той, противъ которому апелляции заживати будетъ,—aby отъ тыхъ доброволне обранныхъ судей жадному не было волно отзывать на судъ».

Пытаю: чому на томъ же Африканскомъ соборѣ канонъ, выше уже припомненный, Милевитанского собору повторено, и отзывать ся на судъ вшеляго за море забронено¹⁰?

Пытаю: чи могутъ посполъ стати тии двѣ речи: волность отзываться на судъ до Риму, а гдѣ индѣ опрочъ Африканскихъ синодовъ, а звлца до сторонъ заморскихъ (въ явовыхъ и Римѣ былъ) апелляции всякой заброненъ?!

Потреба тутъ будетъ, дѣписе, пилне мыслити, иакобысь то мѣлъ вывернути, жебысь и зъ своею о апелляцияхъ правдою явне въ кламствѣ не осталъ. Ачъ не вѣдаю, на што тобѣ ся тое придасть? Бо бысь наиболее выворо

³ Canone 17. ⁴ Canone 22. ⁵ Canone 62. ⁶ Canone 92.

⁷ Правило 17. ⁸ Правило 22. ⁹ Правило 62. ¹⁰ Правило 92.

wykręcisz, owszem tym barżiej odkryiesz przy fałszu niewstydlivość swoię, z котораś się iуѣ y так w przytaczaniu z «Правидлѣ» Ruskich dowodow dosыć znacznie popisał, a zarazѣ y то okazał, iakoś w słuszne swoiey niepewney prawdy podpory niedostateczny!

Przytoczyłѣś bowiem naprzod z Soboru Karthagineńskiego te słowa: «prezbitera sobor z iego dostoiności złożył; on potym do Celestina, papy Rzymskiego, wcieklъ się od ktorego był przyięt, y list odzierzał, aby iemu zaś przywierniono iego *prestoł*».

A тож, мой dzieiopisie, право koscielne, appellacye ze wszytkiego chrześciaństwa do Rsymu wtwierdzaiące?! A zaś na ten xtałt kanony na soborach писано? A zaś za право poczytan być ma iedney osoby postępek? A ieszcze iaki postępek! Taki, który smrodliwą Rzymskich biskupow pychę, obrzydłą panowania chciwość, sprosną w fałszowaniu synodowych kanonow niewstydlivość ludziom przed oczy kładzie!! Niechciałem był w tym postępku tak dalece gmyrać, ale żeś sam do tego dał przyczynę, czyniwszy wzmiankę o tym prezbitерze, — nielza iedno czytelnикови przelożyć, co się to w tym działo.

Tak się rzecz ma:

Ten, ktorego w tym prawidle wspominaią, prezbitер (ktory był prezbitерem Kościoła Socceńskiego (sic) w Africe, a zwano go Apiariuszem) od biskupa swego y od siłu inszych biskupow, którzy się byli na concilium ziechali, będąc prawnie за występki swe z dostoiności zruczony, vdał się naprzod do Zozyma na ten'czas papieża Rzymskiego.

чалъ, предся не выкрутишь, овшемъ тымъ болшей откриешь при фалшу нестыдливость свою, съ которою ся уже и такъ въ приточенью съ «Правилѣ» Рускихъ доводовъ досыть значне пописалъ, а заразѣ еси и тое okazał, якъ еси недостаточенъ въ слушныя доводы своей ||(об. 137) непевной правды!

Приточилеся бовѣмъ напередъ и зъ собору Карѣагенского тые слова: «презвитера соборъ зъ его достoinства извергъ; онъ потомъ до Келестина, папы Римского, утекся, отъ которого былъ принять, и листъ одержалъ, aby ему опять привернено его *prestoł*».

A, тожъ то, мой дѣписе, правило церковное, зъ всего христианства апелляци до Риму утверждающее?! Азали на той способъ каноны на соборахъ писано? Азали за правило почитанъ быти маеть одной особы поступокъ? А еще який поступокъ! Такой, который смердячую Римскихъ епископовъ гордость, мерзевую панованья хуть, спросную въ фалшованью соборныхъ канонow нестыдливость людямъ предъ очи кладетъ!! Не хотѣлемъ былъ такъ много въ томъ поступку забавлятися, але жеś самъ до того далъ причину, учинивши змѣнку о томъ презвитери — нѣлзе одно чителникови переложити, што ся то въ томъ дѣяло.

Такъ ся речъ маеть:

Той, которого въ томъ правилѣ споминають, презвитеръ (который былъ презвитеромъ церкви Сикійскіа во Африцѣ, именемъ Апиарій) отъ епископа своего и отъ иншихъ епископовъ, которые ся были на соборъ зѣхали, изверженъ будучи правне зъ достoinства за свои выстунки, удался напередъ до Зосима папы Римского. Кото-

Ktory Zozymus tey okkazyey do rościagania przeciw kanonom kościelnym swey iurisdiciei, sobie przez tego zbiega podaney, rad będąc, skwapliwie, nierozmyslnie, nie wsiąwszy żadney sprawy o postępkach tego Appiariusza, onego niewinnym być osądził y tą mocą, ktorey nie miał, onego do pierwszey ||(211) dostoinosci przywrocil. A dowiedziawszy się, iż pod tym czasem w Africe było concilium, posłał tam Faustina, biskupa Polentineńskiego, y Filippa y Azella prezbiterow Rzymskich, poruczywszy im, aby nie tylko o prędkim przywroceniu Apiariusza do iego prezbiteriey staranie czynili, ale też żeby iawnie z synodem o tym traktowali, żeby każdemu prezbiterowi od swego biskupa, od metropoliey, a nawet y od synodu do Rzymskiey, iako apostolskiey, stolice appellować wolno było. Na to poselstwo Afrykańscy biskupi powiedzieli, że to, czego się Zozymus domagał, żadnym prawem nie iest rosказано. Faustinus począł twierdzić, że na concilium Niceńskim pierwszym to postanowiono, przytoczywszy kanon, o ktorym na Niceńskim concilium, iak żywo, wzmianki nie było. Ale tylko od Rzymskiegoż papieża był zmyslony, to iest ow, ktory też Iulius papież w liściech, do Orientalnych biskupow pisanym, przypomina. Ktory list iest w aktach Łacińskich «Conciliorum» wpisany, mianowicie w pierwszym tomie druku Koleńskiego ¹. Gdzie to iest rzecz vważenia godna, że ten, co te «Acta Conciliorum» zbierał, tam, gdzie Iulius o kanonie Niceńskim wzmiankę czyni, na kraiu przypisał te słowa:

рый Зосима той причинѣ ² до ростаганья противко канономъ церковнымъ своего уряду, собѣ презъ того збѣга поданого, радъ будучи, скваплива, нероссудне, ||(138) не взявши жадной sprawy o поступкахъ того Апіаріа — оного невиннымъ быти осудилъ и тою мочью, которой не мѣлъ, оного до первого достоинства привернулъ. А довѣдавшись, ижъ подъ тымъ часомъ въ Африкии былъ соборъ, послалъ тамъ Фаустина, епископа Полентиненского, и Филиппа и Асиллу, презвитеровъ Римскихъ, поручивши имъ, aby не только о прудкомъ привороченью чинили, але тежъ aby явне зъ синодомъ о томъ справу мѣли, жебы каждому презвитеру отъ своего епископа, отъ митрополита, а на остатокъ и отъ собору до Римской, яко апостолской, столицы отзыватися на судъ волю было. На тое посолство Африканстии епископи повѣдѣли, же то, чога ся Зосима домгалъ, жаднымъ правиломъ не есть росказано. Фавстинъ почалъ твердити, же на першомъ соборѣ Никейскомъ то постановлено, приточивши канонъ, о котромъ на Никейскомъ соборѣ, яко живъ, змѣнки не было. Але только отъ Римского папежа былъ змышленный, то есть овый, котрый тежъ Іюліе папа въ листѣхъ, до Восточныхъ епископовъ писанымъ, припоминаеть. Который листъ есть въ «Дѣянїяхъ Латинскихъ соборовъ» вписанный, меновите въ першихъ книгахъ друку Колонского. Гдѣ то есть речъ уваженью годная, же той, што «Дѣянїя соборовъ» збиралъ, тамъ, гдѣ ||(об. 138) Іюлій о правилѣ Никейскомъ змѣнку чинить, на краю приписалъ тые слова:

¹ fol. 305.

² На погѣ пояснено: «окази».

«Noc statutum solum reducibile est in Nicenis 5 et 6 cap. verum aperte non inuenitur». «То postanowienie (powieda) tylko przywiedzione być może do Niceńskich piątego y szostego rozdziałów, ale się iawnie nie nayduie». Z tym to takim nienaydującym się między kanony Niceńskimi a w rzeczy Niceńskim postanowieniem, pomieniony Faustinus, poseł papieża Rzymskiego, gdy wyjechał na plac na Karthagineńskim concilium, — biskupi, ktorzy na nim byli, a między inszymi s. Augustyn, postrzegszy fałszu, powiedzieli ¹: «że posłają do Alexandryey, do Antiochey y do Konstantinopola po archetipa a **(212)**bo oryginały concilium Niceńskiego, a tym czasem starego zwyczaju trzymać się będą». Potym gdy im Cirillus Alexandryiski y Attikus Konstantinopolski, patriarchowie, oryginały posłali ², iawnie wszyscy postrzegli, że papież on świętobliwy synod pofałszował y, dla wywyższenia stolice swey, przywileie fałszywe sobie zmyślał y przywłaszczał. Zatym do Celestina, który po Zozymie na ten czas był biskupem Rzymskim y poselstwa Zozymowego popierał, w te słowa odpisali ³: «dekreta Niceńskie lubo niższego stopnia kleryki, lubo y biskupy ich metropolitom iawnie poruczyli. Abowiem barzo rostopnie y sprawiedliwie przeglądali to, iż wszelkie sprawy na swych mieyscach, gdzie się wszczęły, kończone być miały, y że każdey prowincye, nie miało *schodzić* na łasce Ducha S., za którą od Christusowych kapłanow słusność y widziana, y statecznie zachowana była. Zwłaszcza że każdemu iesliżby był sądem vrazon roze-

«Тое постановенъе (мовить) толко приведено быти не можетъ до Никейскихъ пятой и шестой главъ, але ся явне не найдуеть». Съ тымъ то такимъ ненайдующимся между каноны Никейскими а ркомо Нивейскимъ постановенъемъ, помененый Фаустинъ, посель папежа Римского, кгда выѣхалъ на пляць на Карфагенскомъ соборѣ, — епископи, которые на немъ были, а между иными святой Августинъ постережни фалшу, повѣдили ⁴: «же пошлютъ до Александрии, до Антиохии, до Константинаполя по архетипа або оригиналы того собору Никейского, а тымъ часомъ обычаю старого держатися будутъ». Потомъ коли имъ Кириль Александрийскій и Атикъ Константинопольскій, патриарси, архетипы оригиналы послали, явне вси постерегли, же папезъ оный соборъ святой пофалшовалъ и, для вывышенья столицы своее, привилія фалшивые собѣ змыслялъ и привлащалъ. Затымъ до Келестина, который по Зосимѣ на той часъ былъ епископомъ Римскимъ и поселства Зосимового попиралъ, въ тые слова отписали ⁵: «декрета Никейскіе либо иного степени клерики, либо и епископи ихъ митрополитомъ явне поручили. Абовѣмъ барзо порядне и справедливе переглядали тое, ижъ всякіе sprawy на своихъ мѣсахъ, гдѣ ся вѣдали, кончены быти мѣли, и же каждой епархii не мѣло *ишкодити* на благности Духа Святого, за которою бы отъ Христовыхъ іереовъ слушность и видима, и stateчне захована была. Звлаша же вождому еслибы былъ судомъ ураженъ розознавающихся, позволено на синоды своее епархii, або и на вселенскій со-

¹ Concil. Carth. 6, can. 3 и 4. ² Concil. Aphr. can. 102. ³ Concil. Aphri. can. 105.

⁴ Соборъ Карфаген[скій] 6, грань 3 и 4. ⁵ Соборъ Африк[анскій], прав[ило] 105.

znawiających, pozwolono na synody swej prowincye, або у на powszechnie concilium appellować. Chybaby kto był, co by wierzył, iakoby Pan Bog iednego kogokolwiek z nas sprawiedliwością rozsądka natchnąć a niezliczonym zgromadzonym na concilium kapłanom oney vmykać y zbraniać miał? Więc iakoż zamorski sąd będzie ważny, do ktorego świadkowie potrzebni або prze пѣць, або prze starości niedołążność, або prze insze zachodzące zawady przywiedzeni być nie będą mogli? Abowiem żeby ktorzy iakoby od twej świętobliwości boku posyłani być mieli, na żadnym oycow synodzie, nie należliśmy takiego postanowienia. Abowiem coście nieгды przez tegoż społbiskupa naszego Faustina, iakoby z strony Niceńskiego concilium stamtąd byli przysłali,—w konciliach prawdziwszych Niceńskich, od s. Cyrilla społbiskupa naszego kościoła Ale|(213)xandrijskiego, y od wielebnego Attika, Konstantinopolskiego biskupa, z autentiku posłanych, niceśmy takiego naleść nie mogli. Ехекуторов теж клериков waszych просяącym nieхчиеcie posyлаć, abyśmy надѣтей пухи свіата tego не zdali się wprowadzać w Ко-сціолъ Christusow, ktory свіатлѣсть простѣсти y dzień pokorności хчяącym widzieć Бога wystawia», etc.

Слышызь, dzieiopisie, те слова?! Видызь, iakoś wyszczwał wilka z lasa?! Вачызь, iako się за оказя twoiey bredniey, sztuczне y fortelне а пуха pachniаće, twoich насьвітшых панов y iedynowładzcов коściелных постѣпки okaza-ły?! Вачызь, iako concilium Karthagineńskie, nierzkać, żeby się со w twoim o appellacyach do Rzymu twierdzeniu wspierać miało, ale ie iawnie wywraca?! Ia wierzę, być teraz znowu

боръ отзыватися на судъ. Хиба бы кто былъ, што бы вѣрилъ, ||(139) яво бы Господь Богъ одного кого колвекъ зъ насъ справедливоścią розсудку надхнути а незличонымъ собранымъ на соборѣ іереомъ оной умыкати и збороняти мѣлъ? Бо а якожь заморскій судъ будетъ важный, до которого свѣткове потребные або для плѣти, або про недосугъ старости, або про иные находчїе завады приведены быти не будутъ могли? Абовѣмъ жебы которіе якобы отъ твоего святителства боку послани быти мѣли, на жадномъ соборѣ отческомъ незнашлимо такового постановленья. А то, што есте нѣбогда презъ того соепископа нашего Фаустина, якобы зъ стороны Никейского собору оттоль были прислали,—въ соборѣхъ правдивыхъ Никейскихъ, отъ святого Кирила, соепископа нашего церевн Александрійское, и отъ преподобнаго Аттика, Константинопольского епископа, зъ власного звѣду посланыхъ,—ничого такового знайти не могли есмы. Ехекуторовъ тежъ (то естъ выконывачовъ) клириковъ вашихъ просячимъ не посылайте, абысмо надутой пухи свѣта того не здалися вносити въ Церковь Христову, которая свѣтлѣсть простѣсти и дець смиренїа хотячимъ видѣти Бога выставляетъ».

Слышишь, дѣеписе, тые слова?! Видишь, якъ еси выпсвалъ волка зъ лѣса?! Бачишь, якъ ся, за оказїею твоей бреднѣ, штучне и фортелне а пухомъ пахнучїе твоихъ насьвятшїхъ пановъ и едновластникѣвъ костелныхъ поступки объявили?! Бачишь, якъ соборъ Кароагенскій, не мовячи, жебы ты што въ твоємъ о апелляціяхъ до Риму тверженью подпирати мѣло, але ихъ явне выворочаетъ?! Я вѣру, бы тобѣ теперъ

o tym pisać przyszło, wolałbyś tego soboru zamilczeć.

O innych pismach, któreś rzkomo z «Prawidł» Ruskich przytoczył, niewiem coć inszego odpowiedzieć, iedno żeś to podobno sny swoje wspominał! Bo y w waszych własnych Łacińskich Aktach tych koncyliow, któreś przypomniał, takie słowa się nie nayduią, nierzkąc, aby się w naszych prawdziwych naydować miały. Co też ty, dzieiopisie, wiedząc w swym «Synodu Obrony» roz. 7 napisałeś, że Grekowie takie rzeczy z xiąg swoich wymiatają y wymazują, abyś tak z fałszem¹ swoim, któryś o tych appellacyach, rzkomo z «Prawidł» oycow ś. napisał, wtaić się mógł.

To rzecz pewna, że iеśliż gdzie wzmianka się dzieie o czynieniu appellacyi do papy Rzymskiego, tedy tam rzecz iest nie o wszystkich wszystkiego świata biskupach, ale tylko o tych, którzy papę Rzymskiego nie za cudzego, ale za swego własnego pasterza mieli. Więc y to ku przestrodze wiedzieć potrzeba, że nie zawsze gdy Rzym wspomnian bywa, rozumie się Włoski Stary Rzym, y owszem pod czas || (214) znaczy się tym nazwiskiem Konstantynopole, które Nowym Rzymem było zwane. Także nie zawsze gdy papa wspomnian bywa, rozumie się papież Rzymu Starego, y owszem to nazwisko y inszym zwłaszcza co-znaczniejszym biskupom a pogotowiu patriarchom służyło. Y dla tego czytamy, że prezbiterowie y diakoni Rzymscy do Сypriана Karthagineńskiego biskupa pisząc, taki mu tytuł dają: «Сyprianowi papie²». O Galezyusie staroście czyta-

знову о томъ писати пришло, волѣлъ бы еси того собору замовчати!

О іншихъ писмахъ, которые еси рекомо съ «Правиль» Рускихъ приточилъ, не вѣмъ што тобѣ иного отвѣдати, одно жесь то подобно sny свои споминалъ! Бо и въ вашихъ || (об. 139) власныхъ Латинскихъ «Дѣяніяхъ соборовъ» тыхъ, которыесь припомнѣлъ, такіе ся слова не найдуютъ, не рекучи, aby въ нашихъ правдивыхъ найдоватися мѣли. Што тежъ ты, дѣеписе, вѣдаючи, въ своемъ «Синодъ Оборону», rozdѣлъ семомъ еси написалъ, же Грекове такіе речи съ книгъ своихъ выметуютъ и вымазуютъ, abьсь такъ съ фалшемъ своимъ, который есь о тыхъ апелляцияхъ, рекомо съ «Правиль» отецъ святыхъ написалъ, утайтися могъ.

То речъ певная, же если гдѣ змѣнка ся дѣеть о чиненію отзываньяся на судъ до папы Римского, тогда тамъ речъ есть не о всѣхъ всего свѣта епископѣхъ, але толко о тыхъ, которые папу Римского не за чужого, але за своего власне пастыря мѣли. Отожъ и тое ку пересторожѣ вѣдати потреба, же не за всегда коли Римъ вспоминанъ бываетъ, розумѣтся Италійскій Старый Римъ, и овшемъ подъ часъ значитъся тымъ назвискомъ Константинополь, которого Новымъ Римомъ было звано. Также не завше коли папа вспоминанъ бываетъ, розумѣтся папѣжъ Риму Старого, и овшемъ тое назвиско и иншимъ, влаща што-назадѣвшимъ епископомъ, а поготовью патриархомъ служило. И для того читаемо, же презвитери и диаconi Римскіе, до Кипріана Карѣагенского епископа пишучи, таковой ему титулъ даютъ: «Кипріанови папѣ»³. || (140) О Гале-

¹ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: fałszewo. ² Сyprian. lib. 2. epist. 7.

³ Кипріанъ, въ посланьѣ 7.

my, że gdy przedem dla pytania o wierze chrześcijańskiej Cypriana było przywiedziono, tymi go słowy pytał: «a tyżes to ty ten, ktorego chrześciance swym papieżem mianuią⁴? Także czytamy między listami Augustyna s. list. do niego od Hieronima pisany, ktorego taki iest początek: «Hieronim nabłogosławienšemu papie Augustynowi»⁵.

Lecz tym się nie bawiać, do czego pisma, fałszywie przez dzieiopisa rzekomo z «Prawidł» Ruskich przytoczone, okazały dały, wracam się do przedsięwziętej rzeczy, a do przywiedzionych praw cesarskich, kanonow synodalnych, ktore appellacyey do Rzymu z wszego chrześcijaństwem zabroniły.

Przydaię ieszcze słowa s. Cypriana, na iednym mieyscu tak piszącego⁶: «ponieważ słuszna y sprawiedliwa rzecz iest, aby każda sprawa tam była przesłuchana, gdzie się sstał występек, y ponieważ wszystkim pojedynkiem pastierzom pewna częśćka trzody iest naznaczona, aby ją każdy rządził y sprawował, liczbę z postępku swego Panu Bogu mając uczynić, pilnować za tym potrzeba tego, aby ci, nad ktorymi przełożeni iesteśmy, to tam, to sam nie biegali, ani biskupow zgody dobrze spoioney swoią zdradliwą a fortelną śmiałością wzruszali; ale żeby tam się sprawowali y kauzy swe odprawowali, gdzieby y oskarżające, y świadki swego występku mieć mogli» etc.

Iuż się tedy tak dotąd pokazało, że appellacye z wszyt(215)kiego chrześcijaństwa do Rzymu nie tylko w «Prawiech» kościelnych fundamentu nie

ри старостъ читаемъ, же коли передъ его для пытання о вѣрѣ христіаньской Кипріана было приведено, тыми словы его пыталъ: «ты ли то еси той, которого христіане своимъ папеземъ имену-ють»?⁷ Также читаемо межѣ листами Августина святого листъ, до него отъ Еронима писанный, которого таковъ исть початокъ: «Еронимъ блаженѣйшому папѣ Августину»⁸.

Але тымъ ся не бавячи, до чого пisma, фалшиве презъ дѣписа рекомо съ «Правилъ» Рускихъ приточенне, оказію або поводъ дали, ворочаюся до предсявзятой рѣчи, а до приведенныхъ правилъ cesарскихъ, канонѣ синодовыхъ, котрые отзываются на судъ до Риму отъ всего христіанства забронили.

Придаю еше слова святого Кипріана, на одномъ мѣсту такъ пишучого⁹: «поневажъ слушная и справедливая речъ есть, aby кожда sprawa тамъ была переслухана, гдѣ ся сталъ выступокъ, и поневажъ всѣмъ поединкомъ пастыремъ певная часть паствы есть назначена, aby ee кождый рядилъ и справовалъ, личбу съ поступку своего Господу Богу маючи учинити, pilновати затымъ потреба того, aby тии, надъ которыми старѣйшинство маемо, то туды, то сюды не бѣгали, ани епископовъ згоды добре споеной своею лестною а фортелною смѣлостью взрушали; али жебы тамъ ся справовали и вини свои отправовали, гдѣ бы и оскаржающіе, и свѣдѣи своего выступу мѣти могли».

Ужежъ ся такъ дотоля показало, же отзываются на судъ до Риму зо всего христіанства не только въ «Правилахъ» церковныхъ фундаменту не мають, але

⁴ Pontius in «Passione Cipriani». ⁵ Epist. 11. ⁶ lib. 1., epist. 3.

⁷ Повтїѣ, во «Мученїи Кипріановы». ⁸ Посланье 11. ⁹ Книга 1, посланье 3.

maią, ale iacnie nimi są zabronione. Lecz tu podobno, dzieiopisie, narabiać zechcesz historiami o czynionych do Rzymu z roznych kraioŭ appellacyach, wzmiankę czyniącymi. O czym ia tak dalece sporu wieść z tobą nie będę (y owszem, że mogą się przykłady tych appellacyi pokazać, przyznawam) ¹. Ale na to powiedam to zaraz, że nie tak w to, co było, iako w to, co być słusznie miało, patrzeć y raczej prawem, niż przykłady, mądremu narabiać potrzeba.

Przyznawam, *ale powiedam*, że te appellacye ludzie baczni ganili. Y ku potwierdzeniu tego przypominam słowa owe Bernardowe do Eugeniusza papieża ²: «dokąd że wždy nie ocknie się wważenie twoie na taką appellacyey mieszanine, ambicya abo panowania chęciwość przez cię kusi się w kościele krolować, mimo prawo y słuszność, przeciw zwyczajowi y porządkowi się dzieią (такъ). Naleziona rzecz dla lekarstwa nayduie się służyć ku śmierci. Lekarstwo obrociło się w truciznę. Szemraniec, powiedam, y narzekanie pospolite kościołow: wołaią, że ochramiani y okaleczeni bywaią. Abo żadnych niemasz, abo barzo mało takich, ktoreby abo nie bolały na tę ranę, abo się iey nie obawali», etc.

Przyznawam (iakom raz powiedział) ³ że te appellacye bywaiy. Przyznawam, że pod czas dobrzy biskupi, vtrapieniem przyciśnieni, do Rzymu się vciekali. Ale to zaraz powiedam z Bernardem, że skąd dobrzy lekarstwo brali, stąd zaś zli, przykład wziąwszy, truciznę czerpali. Przyznawam, że biskupi Rzymscy

iacne onymi są zabronione. Але ту подобно, || (об. 140) дѣписе, наробяти схочешъ историами о дѣмыхъ апелляціяхъ до Риму зъ розмаитыхъ сторонъ, взмѣнку чинячими. О чомъ я такъ далеко спору вести съ тобою не буду. Але на то заразомъ то повѣдаю, же не такъ въ тоє, штѣ было, якъ въ тоє, штѣ быти слушне мѣло, углядовати и лѣгкѣй правили, нижъ прикладомъ мудрому наробяти потреба.

Признаваю, *однакъ*, же тые отзвѣчаванья на судъ, а яко у васъ зовуть апелляци, люде бачни ганили. И ку подтверженью того припоминаю слова овые Bernardовы до Евгеніа папѣжа ⁴: «а поки вжды не обудится уваженіе твое на таковую отзвѣчаванья на судъ мѣшанину, надутость abo панованья хуть презъ тебе кусится въ церкви царствовити, mimo право и слушность, противъ звичаю и порядкови ся дѣеть. Знайденая рѣчь для лѣкарства найдуется служити къ смерти. Лѣкарство обернулося въ трутизну. Шамранье мовлю, и нареканье посполитое церковей: кричатъ, же охромляны и окалѣчени бывають. Або жадныхъ немашъ, abo велими мало такихъ, которые бы abo не болѣли на тые раны, abo ся ей не обавляли».

Признаваю то, же тые апелляціе бывали. Признаваю, же подъ часъ добрыи епископи, бѣдою притисненны, до Риму ся утекали. Але то заразъ мовлю зъ Bernardомъ, же отголя добрые лѣкарство брали, отголя засъ злыи, прикладъ взявши, трутизну терпѣли. Признаваю, же епископи Римскіи утекающихъ до

¹ Взятаго въ скобки нѣтъ въ Западно-Русскомъ переводѣ. ² Ad Eugenium «De Considerat.» lib. 3. ³ Взятое въ скобки опущено въ Западно-Русскомъ переводѣ.

⁴ Ко Евгенію «О смотрѣніи», книга 3.

всикающихся сѣ до siebie добрыхъ biskupow podpomogiwali. Ale teŝ czasem pod tym pretextem y злыхъ на добре niebacznie wsadzali: Czego iako w siлu inszych, tak y w Ewtichesa heretika z Flawianem Konstantinopolskim patriarchą sprawie przy|(216)kład mamy. Tego to bowiem Ewtichesa, od Flawiana o heretictwo potępionego, do siebie sѣ всикающего, że Leo papież Rzymski niebacznie stronę trzymał, y zatym że Flawiana o potępienie iego strofował, a tak do rozszerzenia sѣ iego kacerstwa przyczynę dał — w historiach czytamy.

Przyznawam nakoniec, że papież Rzymski sprawy przez appellacye, przed sѣ wytoczone, sądziwał. Ale zaraz na to powiedam to, naprzod, że takowe sądy sami cesarze odprawowali, iako ci, do których nawięcey takie appellacye zakraczały ⁵.

Druga: że te sprawy przez appellacye, przed sѣ wytoczone, papież sądziwał za roskazaniem cesarskim.

Trzecia: że ie sądziwał nie sam, ale z-przystawami.

Czwarta: że od dekretu, przezeń wczynionego, appellacye zakraczały, a tak sprawy, przezeń raz rozsądzone, na inszych sędziow sąд przychadzały.

Czemu iesli, dzieiopisie, nie wierzysz, słuchayże z. historyj kościelnych przykładow. Athanazyus, na concilium Thiriackim potępiony, do cesarza Konstantina appellował ⁶; Flavianus do Theodozyusa y Walentiniана cesarzow ⁷; Do-

себе добрыхъ епископовъ прямо подпомаговали. Але тежъ часомъ подъ такою заслоною и злыхъ на добрыхъ || (141) небачне усажали. Чого якъ въ многихъ иншихъ, такъ и въ Евтихія еретика съ Флавіаномъ Константинопольскимъ патриархомъ sprawy przykładъ маемъ. Того то бовѣмъ Евтихія, отъ Флавіана о еретичество зверженого, до себе утекающогося, же Леонъ папезъ Римскій небачне сторону держалъ и затѣмъ же Флавіана о зверженью его обличалъ, а такъ до розширенья его еретичтва причину далъ—въ исторіяхъ читаемо.

А хотя бы и такъ было, яко дѣписъ усилюеть показати, же папезъ Римскій sprawy презъ апелляціе, передъ себе выточеные, суживалъ, — мало то поможетъ! Бо тежъ таковыезъ суды сами цесари отправовали, яко тые, до которыхъ наиболше такіе апелляціи закрачали.

Другая: же тые sprawy презъ отзыванься на судъ, передъ себе выточеные, папезъ суживалъ за росказаньемъ цесарскимъ.

Третья: же ихъ суживалъ не самъ, але съ приставами.

Четвертая: же отъ декрету, презъ его учиненого, апелляціе закочали, а такъ sprawy презъ его розсужаные, на иншихъ судей судъ приношены бывали.

Чому если, дѣписе, невѣришь, слухай же изъ исторій церковныхъ прикладовъ. Аванасій, на соборѣ Тврїацкомъ звержень будучи, до цесара Константина отозвался на судъ ⁸; Флавіанъ до Θεодосія и Валентиніана цесаровъ ⁹;

⁵ Этотъ «абзацъ» значительно разнится отъ Западно-Русскаго перевода. ⁶ Athanas. Apol. 2. ⁷ Socrates, lib. 1, cap. 23.

⁸ Аванасій, отвѣтъ 2. ⁹ Сократъ, книга 1, глава 23.

natus a Casis Nigris do Konstantina ¹. Konstans cesarz do brata swego Konstantiusa pisał ², aby biskupow Orientalnych przypozwał, y od nich wziął sprawę z strony postępков ich przeciwko Athanazyusowi. Konstantius cesarz za wskarżaniem się Athanazyusowym roskazał przed sobą stanąć biskupom, ktorzy byli na concilium Tyriackim. Mandatu iego te były słowa ³: «ktożysciekolwiek synod w Tyrze odprawowany napełniali, bez mieszkania do pobozności naszej obozu pospieszaycie się, y rzeczą samą, iakoście szczyrze y dobrze sądzili, okażcie; a to przedemną, który, żem iest szczyrym Bożym sługą, y wy podobno tego nie zaprzycie», etc. Augustyn s. ⁴ na iednym mieyscu, o Parmenianowey do Konstantina appellacyey pisząc, powie **(217)** da: «że ten to Parmenian dobrowolnie dopuścił swoim wieć się do Konstantina». A na drugim mieyscu ⁵ tych słow używa: «przytaczam ieszcze y słowa Konstantina z listu iego, w ktorym że między stronami rozeznanie czynił, y że Cecyliana niewinnym znalazł, poświadczają». A indzie ⁶: «azaż (powieda) o religiey nie godzi się sądzić cesarzowi? A czemuż v cesarza posłowie waszy byli?» Y zasię: «iesliż (powieda) nie mają w takich sprawach cesarze roskazować, iesliż do cesarzow chryesciанских то старание налеżeć nie ma, ktoż przymuszał starszych waszych, aby sprawę Cecylianowę do cesarza byli odsyłali?»

Co wszytko poświadczają tego, że do

Донатъ-Акасій-и-Нигръ до Константина ⁷. **(об. 141)** Конста[нсъ] цесарь до брата своего Константіа писалъ ⁸, абы епископовъ Восточныхъ припозвалъ, и отъ нихъ взялъ справу зъ стороны поступковъ ихъ противко Аванасіа. Константинъ цесарь за ускаржаньемъ Аванасіевымъ росказалъ передъ собою станути епископомъ, которые были на соборѣ Тврїацкомъ. Догмы ⁹ его тые были слова: «которые есте колвекъ соборъ въ Тирѣ отпавованный наполнили безъ мѣшканья до благочестія нашего оboзy поспѣшайтеся, и речью самою, якъ есте шире и добре судили, окажѣте; а тое предо мною, который жемъ естъ ширымъ. Божимъ слугою, и вы подобно тому не заприте, ознаймѣте». Августинъ ¹⁰ святый на одномъ мѣсцѣ, о Parmenianовомъ до Константина отозваньюся на судъ пишучи, повѣдаеть: «же той то Parmenianъ доброволне допустилъ своимъ утечися до Константина». А на другомъ мѣсцѣ ¹¹ тыхъ словъ уживаеть: «прикладая еще и слова Константина зъ листу его, въ которомъ же межи сторонами розознанье чинилъ, и ижъ Киликіана невиннымъ знашолъ, посвѣдчаеть». А индѣ ¹²: «аза (мовить) о вѣрѣ негодится судити цесарови? А чомужъ у цесара послове ваши были?» И зась: «если же (мовить) не мають въ таковыхъ справахъ цесари росказовати, еслижъ до цесаровъ христіанскихъ тое старанье належати не маеть, хтожъ примушалъ старшихъ вашихъ, абы справу Киликіанову до цесара были отсылали?»

Што все посвѣдчаеть того, же до

¹ Cassiodorus, lib. 4, cap. 20. ² Ambros., lib. 10, epist. 78. ³ Inter decreta Julij e Sozomeno. ⁴ Augustinus, epist. 162. ⁵ Contra epist. Parmen., lib. 1, cap. 5 et 7. ⁶ Contra Cresconium Grammat. lib. 3, cap. 71.

⁷ Кассиодоръ, книга 4, глава 20. ⁸ Амбросій, книга 10, глава 78. ⁹ На полѣ пояснено: «мандату». ¹⁰ Августинъ, посланье 162. ¹¹ Противу посланья Parmeniana, книга 1, глава 5 и 7. ¹² Противко Кресконіа Граматика, книга 3, глава 71.

cesarzow bywały w sprawach kościelnych appellacye, y że ie oni rozsądzali.

А же папезе не сами, але з другими, а к temu не так з swey mocy, iako z cesarskiego roskazania sprawу przez appellacyą do siebie wytoczone sądzili, — poświęca tego Grzegorz biskup ¹³, ktory, iako list iego świadczy, за roskazaniem cesarskim, Aquileńskiego biskupa do Rzymu przyzwawszy, nie sam przez się, але zebrawszy pierwey на то synod, sądził о kontrowersią z strony wiary, ktora między nim а inszymi niektóryми była się wszczęła. А особливо poświęca tego wyższej przypominiana Cecilianowa sprawa, ktora iako się toczyła—z Augustina s. listow; а особливо z listu 162, snadnie obaczyć. Cecilianа Karthagineńskiego biskupa oskarżył był Donatus а Casis Nigris. За котрым оскарженіем был потепiony, не давшы о sobie sprawу. Абовіем wiedząc, że biskupi przeciwko niemu się были zprzysięgli, niechciał stanąć. Wytoczyła się zatym sprawa przed Konstantina cesarza. Cesarz, chcąc aby та sprawa kościelnym rozsądkiem была rozstrzygniona, поручил то розстрзыгненіе Melciadowi, Rzymскому biskupowi, przydawszy mu в теy mierze niektore biskupy **(218)** за kollegi. Ktoreго поручения або raczej mandatu cesarskiego те były слова, iako z Nicefora y Ewzebiusza historikow ¹⁴ kościelnych dochodzimy: «Konstantyn cesarz Miltiadesowi, biskupowi Rzymскому, y Markowi. Із сіла до mnie listow przyszło од Anilina oświęconego Africkiego starosty, в котрых пише, że Cecilianus Karthagiński

цесаровъ бывали въ справахъ церковныхъ отъзываньяся на судъ и же ихъ они розсуждали.

А иже папези не сами, але з другими, а ку тому не такъ и зъ своей mocy, яко съ цесарского росказанья справу пре отозваньяся на судъ до себе **|| (142)** выточные судили, — poświęчаётъ того Григорій епископъ ¹⁵, котрый, яко листъ его свѣдчить, за росказаньемъ цесарскимъ, Аквилинского епископа до Риму призвавши, не самъ презъ себе, але зобравши на то первѣй synodъ, судилъ о спорѣ зъ стороны вѣры, котрый межи имъ а иншими нѣкоторыми была ся вѣчала. А особливе посвѣдчаётъ того вышшей припомненная Киликіанова sprawa, ktora якъ ся точила—изъ Августина святого listowъ, а особливе зъ листу 162, snadне обачишь. Киликіана Кароагенского епископа оскаржилъ былъ Донатъ - а - Касій-Нигръ. За котрымъ оскарженьемъ былъ изверженъ, не давши о собѣ справы. Абовѣмъ вѣдаючи, же епископи противко ему были ся сприсягли, не хотѣль станути. Выточилася за тымъ sprawa передъ Konstantina цесара. Цесаръ, хотячи aby тая sprawa церковнымъ розсудкомъ была скончена, поручилъ тое сконченье Милтіаду, Римскому епископу, придавши ему въ той мѣрѣ нѣкоторыхъ епископовъ за сполечные розсудци. Которого порученья або слушнѣй догмы, цесарского тые были слова, якъ зъ Никифора и Евсевіа историковъ ¹⁶ церковныхъ доходимо: «Константинъ цесаръ Милтіаду, епископу Римскому, и Марку. Иже много до мене listowъ пришло отъ Ани-

¹³ lib. 2, epist. 16. Theodo. lib. 5, cap. 9. ¹⁴ Niceph. lib. 7, cap. 43. Euseb. lib. 10, cap. 5.

¹⁵ книга 2, посланье 16. ¹⁶ Никифоръ, книга 7, глава 43. 43. Евсевій, книга 10, глава 5.

od niektórych kolegów swych w siłę rzeczach bywa winowan, — zdała mi się to słuszną rzecz, aby Cecilian sam z dziesięcią biskupów, obwinicieli swoich, y z drugimi dziesięcią, których on do swej sprawy potrzebnych być będzie rozumiał, do Rzymu żeglował, aby tam od was y od Reticysa Materna y Marina, kolegów waszych, którym dla tego do Rzymu iechać kazał, przesłuchan być mógł» etc. Za takim mandatem cesarskim zasiadł na sprawie Cecylijanowej Rzymski biskup Milciades y z kolegami swymi. Skazano za Cecylijanem. Donatus a Casis Nigris przegrał y za potwarcę osądzon. Za czym od dekretu Rzymskiego biskupa y kolegów jego appellował. Konstantin cesarz biskupowi Arelatońskiemu porучzył rozsądek o tej apellacyey. Który biskup siedział na tej sprawie y sądził ją po Rzymskim biskupie, za apellacyą od niego wytoczoną.

To tak przełożywszy, pytam dzieiopisa: ieśliż Rzymski biskup był iedynowładcą kościelnym, czemuż aż za cesarskim rozkazaniem sprawy kościelne sądził? Pytam: ieśliż mu samemu, iako ultima instantia (iako to zową) sędziemu y iako zwierzchniemu nad wszystkimi biskupy sąd apellacyey należał—czemuż dopuszczał sobie insze kollegi do czynienia rozsądku przydawać? Czemu, dekret uczyniwszy, apellacyey nie bronił? Czemu na to milczał, gdy Arelateński biskup nadeń iakoby przekładan był, y o dekretach jego rozsądek czynił? Zda

лина освещенного Африцкого старосты, въ которыхъ пишеть, же Киликіанъ Карпагенскій отъ нѣкоторыхъ товарищовъ своихъ въ многихъ речахъ бываетъ винованъ, ||(об. 142)—здалися то слухна речъ, абы Киликіанъ самъ зъ десетма епископы, оглагольниковъ своихъ, и съ другими десятми, которыхъ онъ до своео sprawy потребныхъ быти будетъ разумѣль, до Риму поплыль, абы тамъ отъ васъ и отъ Ретикія Матерна и Марина, товарищовъ вашихъ, которымъ для того до Риму ѣхати казалеь, переслуханъ быти могль». За такимъ догматомъ або мандатомъ cesарскимъ засѣлъ на справѣ Киликіановой Римскій епископъ Милтиадъ съ товарищами своими. Сказано за Киликіаномъ. Донатъ-а-Касій-Нигръ утратилъ и за потварцу осужонъ. Зачимъ отъ декрету Римского епископа и сполечныхъ ему судей отозвался на судъ. Константинъ cesаръ епископу Арилатонскому поручилъ розсудокъ о томъ отозваньюся на судъ. Который епископъ седѣлъ на той справѣ и судилъ ее по Римскомъ епископѣ, за отозваньемъ ся на судъ отъ него выточонымъ.

Тое такъ переложивши, пытаю дѣеписца: если Римскій епископъ былъ единоначалникомъ церковнымъ, чомужъ ажъ за цѣсарскимъ розказаньемъ sprawy церковные судилъ? Пытаю: если ему самому, яко судьи досконалому и яко верховному надъ всѣми епископы судъ апеляціи належалъ, — чомужъ допущалъ собѣ иншіе сполечные судьи до чивенья розсудку придавати? Чому, декретъ учинивши, отозватися на судъ иный не боронилъ? Чому на тое молчалъ, коли Арилатонскій епископъ надъ него iakoby перекладанъ былъ, и

mi się, dzieiopisie, że to na cię || (219) kostka, ktorey nieladaiaiko przekąsisz?!

Теперь уже замыкаячи той роздѣль, на вышней припомненыхъ доводовъ фундаментъ тое замкненье становлю. Цесаре о апелляцияхъ въ розницахъ епископскихъ права становили; до цесаровъ отъ епископовъ отзыватья на розсудки бывали; цесари судъ о тыхъ отозваньяхъ на суды частью сами отправовали, частью и инымъ поручали; и отъ декретовъ цесарскихъ отзыватья на судъ далей не шло; а предся для того за единовладцу церковного не есть жадень *цесарь* почитанъ. Протожъ поготовю папези Римскіе (яко тые, которымъ каноны соборовые и правила церковные судовъ всѣхъ отзыватья на розсудокъ заборонили, яко тые, которые суды справъ презъ отозваньяхъ на розсудокъ передъ себе выточенные, не взглядомъ мощи своее, але зъ росказанья цесаровъ отправовали, и яко тые, отъ которыхъ декретовъ отозваньяхъ на розсудокъ до иныхъ закрачали) за едновластники церковные почитаны быти не могутъ.

Trzeciej części odpowiedzi

ROZDZIAŁ VI.

Ieśli to prawda, że sam Rzymski biskup synody składały że bez iego pozwolenia żaden synod porządny y moc mający być nie może, iako dzieiopis twierdzi?

Nad te słowa dzieiopisowe, że sam Rzymski biskup synody składał y że bez iego pozwolenia żaden synod porządny y moc mający być nie może,—

о декретахъ его розсудокъ чинилъ? Здаеть ми ся, дѣеписе, ||(143) же то на тебе костка, которую неледаико перекусишь?

Теперь уже замыкаячи той роздѣль, на вышней припомненыхъ доводовъ фундаментъ тое замкненье становлю. Цесаре о апелляцияхъ въ розницахъ епископскихъ права становили; до цесаровъ отъ епископовъ отзыватья на розсудки бывали; цесари судъ о тыхъ отозваньяхъ на суды частью сами отправовали, частью и инымъ поручали; и отъ декретовъ цесарскихъ отзыватья на судъ далей не шло; а предся для того за единовладцу церковного не есть жадень *цесарь* почитанъ. Протожъ поготовю папези Римскіе (яко тые, которымъ каноны соборовые и правила церковные судовъ всѣхъ отзыватья на розсудокъ заборонили, яко тые, которые суды справъ презъ отозваньяхъ на розсудокъ передъ себе выточенные, не взглядомъ мощи своее, але зъ росказанья цесаровъ отправовали, и яко тые, отъ которыхъ декретовъ отозваньяхъ на розсудокъ до иныхъ закрачали) за едновластники церковные почитаны быти не могутъ.

|| (об. 143) Третьей части отповѣди

Роздѣль 6.

Если то правда, же самъ Римскій епископъ синоды складалъ и же безъ его позволенья жадень синодъ порядный и мощъ маючій быти не можетъ, яко дѣеписъ твердить?

На тые слова дѣеписовы, же самъ Римскій епископъ синоды складалъ и же безъ его позволенья жадень синодъ порядный и мощъ маючій быти не мо-

niewiem, co by fałszywszego być mogło? Iednak iż ie za szczyrą prawdę vdaie (co niewiem, czy mu z omyłki, czy raczej z niewstydlivosti y nałogu kłamania przychodzi), przetoż lubo dla obaczenia, lubo dla zawstydenia iego przy || (220) pomnię mu przez pytanie krotce: synody nie przez papieże Rzymskie, a drugdy mimo wolą ich składane, które iednak za porządne a moc mające przyimowano.

Naprzod pytam cię, moy miły dzieiopisie: synod on pierwszy Niceński, od ktorego symbolum spisaneго używamy, co rozumiesz—czy miał y ma mieć moc, gdyż go nie papież Rzymski, ale Konstantin cesarz złożył? Co rozumiesz o synodzie Konstantinopolskim, który Theodozyus Pierwszy cesarz,—co rozumiesz o Efeskim, który Theodozyus Wtóry,—co rozumiesz o Chalcedońskim, który Marcyan cesarz złożył? Co o inszych siłu wielkich synodziech, też przez cesarze składanych? A iesli w tym wątpisz, azażes nie czytał co ono Sokrates w przedmowie piątych xiąg swey «Kościelney Historiey» napisał: «dla tegom cesarze w historiey zamknął, abowiem od tego czasu, iako poczęli być chrześciance cesarzami, kościelne sprawy na nich zawisły, y największe concilia z ich zdania działy się y dzieią».

Czyś nie czytał, iako biskupi, którzy się na Konstantinopolskie concilium byli ziechali, sami zeznawaią, że to za listownym cesarskim rozkazaniem uczynili, y za tym do Theodozyusa tak piszą: «listem, którymś nas zwołał, uczciłeś kościół?»¹

¹ Theodor. lib. 5, cap. 9.

² На полѣ пояснено: «волею». ³ Θεод[ορ]η, книга 5, глава 9.

жетъ,—не вѣдаю, што бы фалшивого быти могло? Однакъ ижъ ихъ за щирую правду удаеть (што не вѣдаю, если ему изъ омылки, если зъ невстыдливости и налогу кłаманья приходитъ), протожъ або для обаченья, або для посоромоченья его, припомню ему презъ питанье коротко: synody не презъ папежи Римскіе, а другые мимо волю ихъ складаны, которые однакъ за порядныe а мочь маючіе приимовано.

Напередъ питаю тя, мой милый дѣписе: synodъ оный першій Никейскій, отъ которого символу списаного употребляемо, што разумѣешь—чи мѣлъ и маеть мѣти мочь, ижъ его не папезъ Римскій, але Константинъ cesаръ зложилъ? Што разумѣешь о synodѣ Konstantinopolckomъ, который Θεοδοσίη Περσής || (144) cesаръ,—што разумѣешь о Efескомъ, который Θεοδοσίη Βτορής,—што разумѣешь о Χαλκεδονσкомъ, который Μαρτιανъ cesаръ зложилъ? Што о иншихъ многихъ synodѣхъ, тежъ презъ cesари складанныхъ? А еслижъ въ томъ недоумѣваешь, а зажъ еси не читаль што оно Сократъ въ пре[д]мовѣ пяти книгъ своихъ «Церковной Исторіи» написалъ: «для тогоъ cesари во исторіи замкнулъ, абовѣмъ отъ того часу, якъ почали быти христiane cesарями, церковные sprawy на нихъ зависли, и наиболшіе соборы зъ ихъ догмы² дѣялися и дѣють».

Чи не читалесь, якъ епископи, которые ся на Konstantinopolckій соборъ были зѣхали, самі сознавають, же тое за listовнымъ cesарскимъ розказаньемъ учинили, и за тымъ до Θεοδοσία такъ пишуть: «listомъ, которымъ еси насъ созвалъ, почтилесь церковъ»³.

Czyś nie czytał, iako Leo papież, pragnąc synodu, nie tylko sam się on v cesarza starał, ale y list do duchowenstwa y ludu Konstantinopolskiego pisał, namawiając ich, aby też oni cesarza o concilium powszechne prosili: «žadaycie (powieda), aby prosbie naszej, przez którą zupełnego synodu złożenia żądamy, namiłościwszy cesarz mieysce raczył zostawić»⁴, etc.

Czyś nie czytał co Liberatus pisze⁵: «że Leo papież Rzymski z siłą inszych Włoskich biskupow, wpadszy na kolana swoje, uniżenie prosił Walentiniana cesarza y Ewdoxiey cesarzowej o złożenie concilium, a || (221) przedsię tego v nich odzierżec nie mogli»⁶.

Potym, czyś nie czytał, iako Theodosyusa cesarza y Pulcherriey cesarzowej o złożenie gdziekolwiek w ziemi Włoskiej synodu prosił? Aż to odzierżał? Y owszem mimo wolę iego cesarz w Efezie synod złożył.

Czyś nie czytał, iako tenże Leo o toż złożenie we Włoskiej ziemi synodu Marcyana cesarza prosił? Aż to odzierżał? Y owszem cesarz w Chalcedonie synod odprawować rozkazał⁷?

Do tego choć obudwu pomienionych cesarzow tenże biskup. o to prosił, aby byli na dalszy czas synody podkładali, prędkość czasu naznaczonego, obłudzenie drog przez nieprzyjaciół, a zатым zieżdzanie się biskupow niebezpieczne przypominając, przedsię żadnego z nich do tego przywieść nie mógł, aby w czasie odmianę iaką byli uczynili. Obay przedsię na dzień raz przez się naznaczone zieżdzac się kazali.

Чи не читав еси, якъ Левъ папезъ Римскій, жадаючи синоду, не толко ся онъ самъ у цесара старалъ, але и листъ до духовенства и людей Константинополскихъ писалъ, намовляючи ихъ, абы тежъ они цесара о соборъ вселенскій просили: «жадайте (мовить), абы прозбъ нашей, презъ которую zupełного синоду зложенья жадаемъ, милостивый цесаръ мѣсце рачилъ zostawiti»⁸.

Чи не читав еси што Либерать пишеть⁹: «же Левъ папезъ Римскій, зъ многими иншими Италийскими епископы, преклонивши колѣна свои, умилне просилъ Уалентиніана цесара и Евдокси цесаревой о зложенье собору, а предся того у нихъ одержати не могъ»¹⁰.

Потомъ, чи не читав еси, якъ Θεодосія цесара и Пулхеріи цесаревой о зло||**(об. 144)**женье гдѣ колвекъ въ земли Италийской синоду просилъ? Азажъ то одержалъ? И овшемъ мимо волю въ Ефесѣ цесаръ синодъ зложилъ!

Чи не читав еси, якъ той же Левъ о тоежъ зложенье во Италийской земли синоду Мартіана цесара просилъ? Азажъ то одержалъ? И овшемъ цесаръ въ Халкидонѣ соборъ отправовати казаль¹¹.

До того хотя обохъ помененныхъ цесаровъ тойже епископъ о тое просилъ, абы были на далшій часъ синоды пооткладали, прудкость часу назначоного, облеженье дорогъ отъ неприятелей, а затымъ зѣханыся епископовъ небезпечное припоминаючи,—предся жадного зъ нихъ до того привести не могъ, абы въ часъ отмѣну яковую были учинили. Обадва предся на день презъ себе назначеный зѣждатися казали.

⁴ Leo, epist. 23. ⁵ cap. 12. ⁶ Leo, epist. 11. ⁷ Epistola 13, 44, 50, 58.

⁸ Левъ, посланье 23. ⁹ глава 12. ¹⁰ Левъ, посланье 11. ¹¹ Посланье 13, 44, 50, 58.

Azaś nie czytał o Chalcedońskim synodzie, na początku piątego synodu, onych słów: «święty wielki y powszechny synod, za Bożą łaską y za świętym roskazaniem napobożniejszych y Boga miłujących cesarzow naszych, zebrany w Chalcedonie w metropoliey Bithyniey». Y tamże trochę niżej: «Christus Pan nasz, narod ludzki opatrnością swoją sprawując, napobożniejszego y nachrześcianańsciejszego do gorliwości pobudził cesarza, że zewsząd przedniejsze kapłany do siebie zezwał».

Zaś nie czytał onych słów Agathona papieża Rzymskiego, następnika Leonowego, w liście do cesarza: «święty powszechny y wielki szosty synod, który za wolą Bożą w. m. zwołała, y na którym, na Boskim mieyscu vsługując, przodek trzymała» etc.

Zaś nie czytał o piątym Konstantinopolskim synodzie w dzieiach iego tych słów: «tych blisko przeszłych dniow, za poprzedzeniem pobożnego roskazania od Christusa vmiłowanego y || (222) od Boga strzeżonego cesarza naszego, zebrał się terażniejszy ś. synod».

A zaś w liście Hieronimowym do Eustachiusa w epithafium Paula matki nie czytał onych słów: «gdy Orientalnych y Okcydentalnych biskupow dla niektórych kościelnych niezgod do Rzymu cesarski list zebrał».

K temu w liście Flawiusza Konstantinopolskiego cesarza do Agathona Rzymskiego biskupa (ktory list w aktach szostego synodu naprzod położono) azaś nie czytał onych słów, ktorými go do posłania posłow na synod pobudza: «nade wszystko (powieda) roskazujemy, abyś wasza oycowska miłość nie sstawała się zawadą wolej Bożej, ale abyś ich

Азажъ еси не читалъ о Халкидонскомъ соборѣ, на початку пятого собору, оныхъ словъ: «святыи великий вселенскій соборъ, за милостию Божею и за святымъ росказаньемъ благочестивыхъ и боголюбивыхъ десарей нашихъ собранныи въ Халкидонѣ въ митрополии енархii Виеинейской». И тамъ же трохи ниже: «Христосъ Господь нашъ, родъ челоувѣчскій смотрѣниемъ своимъ строячи, благоговѣнѣйшого и християнѣйшого до горливости побудилъ десара нашего, ижъ отвсюль предѣйшихъ святителей до себе созвалъ».

Изажъ еси не читалъ овыхъ словъ Агаѳона папежа Римского, наступника Леонового, въ листѣ до десара: «святыи вселенскій и великий шостый соборъ, который за волею Божею честность ваша созвала ||(145) и на которомъ, на божественомъ мѣсци услугуючи, продекъ держала».

Азажъ еси не читалъ о пятомъ Константинопольскомъ синодѣ въ дѣяніихъ его тыхъ словъ: «тыхъ близко прошлыхъ дней, за попереженьемъ благоговѣйного повелѣнья отъ Христомъ возлюбленного и Богомъ хранямого десара нашего, собрался настоящій святыи соборъ».

А зась въ листѣ Иеронимовомъ до Евстафіа въ надгробіи Павла матки не читалъ оныхъ словъ: «егда Восточныхъ и Западныхъ епископовъ для нѣкоторыхъ церковныхъ незгод до Риму царскій листъ собралъ».

Ку тому въ листѣ Флавіа Константинопольского десара до Агаѳона Римского епискона (который листъ въ дѣяніихъ шостого собору напередъ положено) азажъ еси не читалъ оныхъ словъ, которыми его до посланья пословъ на соборъ побужаетъ: «надъ все (мовить) росказуемо, абы ваша отцевская милость не становилса заводою

wyprawił. Bo mamy nadzieję w Jego łasce, że iako On chciał, aby ta sprawa była teraz poruszona, tak też przez Ducha Ś. Sam to sprawi, aby się prawda okazała y żeby byli wszyscy nauczeni».

A w pierwszey akcyey tego pomienionego synodu azas tych słow nie czytał: «za ziechaniemię ś. y powszechnego synodu, który wedle cesarskiego postanowienia złożon iest w tym krolewskim mieście».

A w akcyey zaś czwartey tegoż szostego synodu w liście papieża Rzymskiego Agatona do cesarzow, za których roskasaniem był zebrany synod, azas owych słow nie czytał: «a tak nachrześcianańszczywszy panowie, synowie wedle najpobożniejszego roskazania skromności waszey, wedle posłuszeństwa ktoreśmy powinni, te to sługi nasze posyłamy» etc.

Mogłbym y siła inszych słow z historyi kościelnych y z własnych że Xacińskich akt «Conciliorum» przypomnieć, ktore tego poświadczają, że synody nie przez papieża Rzymskie, ale przez cesarze, a k temu nie wedle woley papieżow składane y zbierane bywały. Lecz tak rozumiem, łaskawy czytelniku, że na tych pomienionych będziesz miał dosyć. Na których fundamencie tę przeciwno dzieiopisowi konkluzją stawię:

Cesarze syno||(223)dy powszechne wedle woley swey składali, a przedsię żaden z nich za iedynowładcę kościelnego nie był poczytany. Przetoż pogotowiu Rzymscy papieża (iako ci, którzy nie sami synodow składali, ale ich v cesarzow zebrali, k temu iako ci, mimo

volę Bożee, ale abyś ichъ выправилъ. Або въмъ надѣмся на милость Его, же якъ Онъ хотѣлъ, абы тая sprawa была теперъ порушена, такъ тежъ Духомъ Святимъ Самъ тое справить, абы ся правда okazała и жебы были вси научени».

A y первомъ дѣяніи того помененого синоду аза тыхъ словъ еси не читалъ: «за злѣханьемъ святого и повшехного¹ собору, который ведле цесарского постановенья зложенъ естъ въ томъ крелевскомъ мѣстѣ».

A въ дѣяніи засъ четвертомъ тогожъ шестого собору, въ листѣ папежа Римского Агаѳона до цесаровъ, за которыхъ росказаньемъ былъ собранный соборъ, азажъ еси тыхъ словъ не читалъ: «а такъ христианѣиши панове, сынове по благочестивѣишому повелѣнію скромности вашей, по послушанію котороемо повинни, тые ||(об. 145) то слуги наши посылаемъ».

Могъ бымъ и многихъ иншихъ словъ зъ исторій церковныхъ и зъ власныхъ же Латинскихъ «Дѣяній соборовыхъ» припомнѣти, которые того посвѣтчаютъ, же соборы не презъ папежи Римские, але презъ цесари, а до того не по воли папезской складаны и збираны бывали. Але такъ розумѣю, ласкавый читателю, же на тыхъ помененыхъ будешъ мѣти досыть. На которыхъ фундаментѣ тое противко дѣписови замкненъ ставлю:

Цесари синоды вселенские ведле воли своеe складали, а предся жаденъ зъ нихъ за единоначалника церковного не былъ почитанъ. Протожъ поготовью Римские папежи (яко тые, которые не сами соборы складовали, але ихъ у цесаровъ просили, ку тому якъ тые, ми-

¹ На полѣ пояснено: «вселенскаго».

ktorych wolą czasy y mieysca synodow były naznaczone, a naostatek iako ci, ktorzy na synody za cesarskim roskazaniem y sami przyjeżdżali y posły wedle posłuszeństwa powinnego posyłali) za iedynowładce kościelne poczytani być nie mogą.

Trzeciej części odpowiedzi

Rozdział VII.

Ieśliż to prawda, co synodowy dzieiopsis twierdzi, że biskup Rzymski na głównych synodach pierwsze mieysce zawsze miał abo, iako to zową, presidował y że postanowienia synodowe, ktore ważne być miały, potwierdzał?

Na dwie części, dla snadniejszego pojęcia rzeczy, ten rozdział rozdzię. W pierwszej — o prezydowaniu na synodach, w drugiej — o potwierdzeniu synodow mo-
witi będą.

Co się tycze pierwszej części, ieśliż to prawda, dzieiopisie, co twierdzisz o prezydowaniu na synodach Rzymskich biskupow, — pytam cię: co rozumiesz o zieżdzie biskupow w Sardyce? Czy synodem ma być nazywan, czyli nie? Bo na nim nie Rzymski, ale Hozyus Kordubeński biskup prezydował. Co rozumiesz o zieżdzie biskupow w Karthaginie? Czy też za synod ma być poczytan? Bo na nim nie Rzymski ¹, ale Aurelius Karthagiński biskup presidował. Co rozumiesz o zieżdzie biskupow w Aquieliey? Czy też za synod ma być poczytan? Bo na nim nie Rzymski, ale Ambrozy Mediolański ||(224) biskup prezydował?

мо которыхъ волю часы и мѣста соборовъ были назначованы, — а на-остатокъ якъ тые, которые на соборы и сами за цесарскимъ росказаньемъ приѣжджали и послы ведле послушенства повинного посылали) за единовластники церковные почитаны быти не могутъ.

||(146) Третьей части отповѣди

Роздѣль 7.

Если то правда, што синодовый дѣенись твердитъ, же бискупъ Римскій на головныхъ синодахъ першее мѣсце завсегда мѣвалъ албо, яко то зовуть, президовалъ и же постановенья синодовые, которые важны быти мѣли, подтвержалъ?

На двѣ части, для сваднѣйшого понятя речи, тотъ роздѣль роздѣлю. Въ первой — о президованью на синодахъ, въ другой — о подтверженью синодовъ мовити буду.

Што ся тычетъ першей части, еслижъ то правда, дѣенисе, што твердитъ о президованью на синодахъ Римскихъ бискуповъ, — пытаю тя: што разумѣешь о зѣздѣ бискуповъ въ Сардиніи? Чи синодомъ маеть быти называнъ, чили нѣтъ? Бо на немъ не Римскій, але Госій Кордубенскій бискупъ першее мѣсце мѣлъ. Што разумѣешь о зѣздѣ бискуповъ въ Карѣагенѣ? Чи тежъ за синодъ маеть быти почитанъ? Бо на немъ не Римскій, але Аврилій Карѣагенскій бискупъ першее мѣсце мѣлъ. Што разумѣешь о зѣздѣ бискуповъ въ Аквиліи? Чи тежъ за синодъ маеть быти почитанъ? Бо на немъ не Римскій, ||(об. 146) але Амбросій Медиоламскій бискупъ першее мѣсце мѣлъ?

¹ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: Rzymsey.

A jeśliżbyś te synody za mniey główne poczytał, więc cię pytam o pierwszym biskupow ziedzcie w Nicei: czy go za synod główny niemasz przeto, iż na nim Rzymski biskup nie tylko nie presidował, ale też posłowie iego Witus y Wincentius aż czwarte mieysce odzierżeli? Nuż ow ziazd biskupow w Konstantinopolu, na którym Menna Konstantinopolski patriarcha presidował, czy też v ciebie synodem nie iest, choć go wszyscy Łacinnicy powszechnym piątym synodem zową?

Przypomniałbym ci y Efeski wtory synod, na którym choć byli przytomni Leona papieża Rzymskiego posłowie, przedsię nie oni, ale bez wszelkiego ich sporu Alexandryiski patriarcha presidował. Ale milczę o tym (wiedząc, że tego synodu insze postęпки są nagany godne, acz wprawdzie do tego nic nie mają)². Bo choć koniec synodu był zły, iednak zwoływanie y zbieranie y początek iego nie inakszy był, iedno iako inszych ś. synodow; także na nim, iako y na inszych, wszelcy biskupi swoje mieysca osiegali, y Rzymskiego biskupa posłowie na nim nie inaczej, iedno iako na ś. soborze zasiadali.

Tego wszystkiego gdyż ty, dzieiopisie, dobrym summieniem przec nie możesz: bo lubobyś chciał przec, łatwie cię będzie z vporu zbość historiami kościelnymi y własnymi Łacińskimi aktami «Conciliarum». Przetoż sądz, iakieś ty to fałsze za szczyrą prawdę ludziom wdawać śmiał!

Przypomniszli z drugiey strony synody, na których biskup Rzymski presidował? Ia o tym z tobą nie wiodł sporu, y teraz nie wiodę. Tego tylko

A еслижъ бысь тые синоды за менше головныхъ почиталъ, тогда ты пытаю о першомъ бискуповъ зѣздѣ въ Ниеи: чи его за синодъ головной не маешъ про то, ижъ на немъ Римскій бискупъ не только першого мѣсца не мѣлъ, але тежъ³ послове его Витусъ и Викентій ажъ четвертое мѣсце одержали? Нужъ оный зѣздъ епископовъ въ Костантинополю, на которомъ Мина Костантинопольскій патриарха першее мѣсце мѣлъ, чи тежъ у тебе синодомъ не естъ, хотя его всѣ Латинницы вселенскимъ пятымъ синодомъ зовуть?

Припомянулъ бымъ ти и Ефескій вторій соборъ, на которомъ хоть были притомни Леона папежа Римского послове, предся не они, але безъ всякого ихъ спору Александрийскій патриарха першее мѣсце мѣлъ. Але мочу теперь о томъ. Бо хоть конецъ синоду былъ неправе добрый, однакъ звоływанье и збиранье и початокъ его не инакшій былъ, одно яко иншихъ святыхъ синодовъ; также на немъ, яко и на иншихъ, всѣ бискупы свои мѣсца осягали, и Римского епископа послове на немъ не иначе, едно яко на святомъ соборѣ засѣдали.

Того всего егдажъ ты, дѣеписе, добрымъ сумнѣньемъ прѣти не можешъ: бо любо бысь хотѣлъ прѣти, лацнѣй ты буде зъ упору спарти исторыями костелными ||(147) и власными Латинскими дѣями соборовыми. Протожъ суди, якиеś то фалши за щирую правду людямъ удавати смѣлъ!

Припомнишь ли зъ другой стороны синоды, на которыхъ бискупъ Римскій на передъ сѣдалъ? Я о томъ съ тобою не буду вести спору, и теперь не веду.

² Взятаго въ скобки въ Западно-Русскомъ переводѣ нѣтъ.

³ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: «тежъ».

przę, żeby, iakoś ty napisał, na wszystkich siedmi soborach s. pierwsze miejsce mieć miał papież Rzymski y posłowie jego. Osobliwiec to przyznawam, że się o to pierwsze miejsce y presidowanie na synodziech wszelkim sposobem, a drugdy nie bez fortelow ||(225) Rzymscy biskupi starali.

Przykład tego mamy na concilium pierwszym Efeskim, na którym gdy przeczytał papież Rzymski Celestinus, że prezidowanie Cyrillusowi Alexandrijskiemu patriarsze od biskupow wszystkich poruczone być miało, pisał do Cyrillusa, aby jego miejsce zasiadł, chcąc tym pisanem swoją imię iakożkolwiek do pierwszej stolice przytknąć. Wszakże iednak posłowie jego dobrze niżej siedzieli; zdanie swe między inszemi powiedali; na postanowienie synodowe swym порядkiem się podpisowali; tylko przedsię Cyrillus, dla xtaltu, dogadzając prośbie, imię jego do swego przymieszał.

Na Chalcedońskim głównym powszechnym synodzie, prawda, że posłowie Rzymskiego biskupa pierwsze miejsce za pozwoleniem cesarskim otrzymali. Ale że się to nie sstało względem powinności abo prawa iakiego, ktoreby na to było Rzymskim biskupom służyło—sam Leo Rzymzki biskup iawnie swym postępkem przyznał y pokazał. Abo wiem gdy o to prosi Marcyana cesarza y Pulcherryey cesarzowej, nie potrzęsa tym, że mu to pierwsze miejsce y prezidowanie należy. Ale co? To za sobą pociąga, że Orientalni biskupi, którzy na Efeskim wtorym synodzie rząd trzymali, wszystko byli pomieszali y zle mocy swej używali. A iż rządziciela poważnego synod potrzebował, a ci, którzy raz płochymi się pokazali, nie zdali się do tego sposobnymi, — przetoż prosi, aby względem inszych występku y niespo-

Того толко прю, жебы, якось ты написал, на всѣхъ седми соборахъ святыхъ першее мѣсце мѣвати мѣлъ папѣжъ Римскій и послове его. Особливе тобѣ то признаваю, же ся о тое першее мѣсце и первосѣданье на синодѣхъ всякимъ способомъ, а иногда не безъ fortelovъ Римскіе бискупы старали.

Прикладъ того маемо на соборѣ першомъ Efескомъ, на которомъ кгда постерегъ папѣжъ Римскій Келестинъ, же першее сѣданіе Кирилови Александрийскому патриарсѣ отъ епископовъ всѣхъ поручено быти мѣло, писалъ до Кирила, абы его мѣсце засѣлъ, хотячи тымъ писаньемъ свое имя якожъ колвекъ до першее столицы приткнути. Однакъ послове его добре ниже седѣли; зданье свое межи иншими повѣдали; на постановенье синодовое своимъ порядкомъ ся подписовали; только предся Кириль, для кшталту, догожаючи прозбѣ, имя его до своего примѣшалъ.

На Халкидонскомъ головномъ вселенскомъ синодѣ, правда, же послове Римского бискупа першіе мѣсца позволеньемъ cesарскимъ одержали. Але ся то ||(об. 147) не стало взглядомъ повинности, албо права якого, которое бы на то было Римскимъ бискупомъ служило—самъ Левъ Римскій бискупъ явне своимъ поступкомъ призналъ и показалъ. Абовѣмъ, когда о то просилъ Маркіана cesара и Пулхеріи cesаровой, не потрясаеть тымъ, же ему тое першее мѣсце и першее сѣданье належить. Але што? То за собою потягаеть, же Восточніи епископы, которые на Efескомъ второмъ соборѣ рядъ держали, все были помѣшали и зле моци своей уживали. А ижъ рязителя поважного синодъ потребовалъ, а тые, которые разъ плохи ся показали, не здалися до того способными,—протожъ просить, абы взгля-

sobności to rządu czynienie nam było na ten czas przełożone.

Stąd znać, że iako nie zawsze prezidował na synodziech Rzymski biskup, tak ani prawa żadnego trwałego na to presidowanie nie miał. Może się tedy iuż pierwsza część tego rozdziału tak zawrzeć:

Na koncyljach y synodziech—Kordubeński, Karthagineński, Medyolański, Antiocheński, Konstantinopolski y Alexandrijski (266) biskupowie presidowali; a przedsię żaden z nich za iedynowładcę kościelnego nie iest poczytan. Przełoż y biskupom Rzymskim, iako prawa żadnego na to presidowanie niemającym, nie może być iedynowładztwo kościelne z tej miary, że na niektórych synodach presidowali, przywłaszczane.

Co się tycze drugiey części rozdziału tego, przyznawam ia to, że synody papież Rzymski swym pozwoleniem potwierdzał. Ale zaraz przeciwko temu powiedam: naprzod, że nie sam takich synodow potwierdzającym był, *ktoremu* że niektóre synody choć przezeń niepotwierdzone były, y są ważnymi.

Że nie sam Rzymski biskup synodow potwierdzającym był, to sstąd się iawnie pokazuje, że y cesarzom świeckim toż służyło. W Chalcedońskim synodzie tak napisano ¹: «świętey pamięci cesarz Theodozjus potwierdził wszystko, co było od ś. y powszechnego synodu osądzono generalnym prawem». Marcyana zaś cesarza takie słowa czytamy ²: «świętym iasności naszej wyrokiem wielebny synod potwierdzamy». O Konstantynie też pisze Euzebiusz ³, że dekreta concilium

домъ иншихъ выстунку и неспособности тое ряду чиненье намъ было на тотъ часъ предложено.

Оттоля знати, же яко не всюгды першее мѣсце мѣлъ на синодѣхъ Римскій бискупъ, такъ ани права жадного трывалого на тое першее сѣданье не мѣлъ. Може ся тогда южъ першая часть того роздѣлу такъ замкнути:

На соборѣхъ и синодѣхъ—Кордубенскій, Карфагенскій, Медиоланскій, Антиохійскій, Константинопольскій и Александријскій епископове першее сѣданье мѣли; а предся жаденъ зъ нихъ за обновладцу костелного не естъ почитанъ. Протожъ и бискупомъ Римскимъ, яко права ⁴(148) жадного на то першее сѣданье немающимъ, не можетъ быти обновладство костелное съ тоей мѣры, же на нѣкоторыхъ синодахъ першее мѣсце мѣли, привлащано.

Што ся тичеть другое части роздѣлу того, признаваю я то, же синоды папѣжъ Римскій своимъ позволеньемъ подтверждали. Але заразъ противъ тому повѣдаю: напередъ, же не самъ такихъ синодовъ подтверждаемъ былъ; ку тому, же нѣкоторые синоды хоть черезъ него непотверженными были, а суть важными.

Же не самъ Римскій бискупъ синодовъ подтверждаемъ былъ, то оттоля явне ся показуеть, же и цесаромъ свѣтскимъ тожъ служило. Въ Халкидонскомъ синодѣ такъ написано ⁴: «святой памяти цесарь Θεодосій подтвердилъ все, што было отъ святого и вселенского собору осужоно головнымъ правомъ». Маркиана цесара такіе слова читаемо ⁵: «святымъ ясности нашей вырокомъ велебный синодъ подтверждаемо». О Константинѣ тежъ пишеть Евсевиѣ ⁶, же де-

¹ Concil. Chal. act. 1. ² Concil. Chal. act. 3. ³ Eusebius in «Vita Constant.»

⁴ Соборъ Халкид[онскій], справа 1. ⁵ Соборъ Халкид[онскій], справа 3. ⁶ Евсевиѣ, въ «Животъ Костан[тина].»

Niceńskiego potwierdzał. Biskupi też Konstantynopolskiego concilium do Teodozjusza czytamy że tak pisali¹: «prosimy twej miłości, abyś przez list pobożności swojej rączył vmocnić y potwierdzić synodowy dekret».

A iako świeckie osoby do potwierdzenia dekretow y uchwalał synodowych należały, tak pogotowiu wszyscy biskupi, a pogotowiu patriarchowie do tego należeli. Y stąd owo Theodoretus napisał²: «że wyroki Niceńskiego concilium do biskupow, ktorzy nie byli przytomni, były przesłane». Stąd też Wiktorius napisał³: «że niezliczona rzecz biskupow on synod approbowało y nań się podpisało», etc.

Że synody bywały ważne, choć papieże Rzymscy na nie niepozwalali⁴, pol||**(227)** świadczą tego to, że na niektórych synodach przeciw Rzymskim biskupom dekreta, onych potępiające, są ferowane, y na miejscu się swym zostawały, ktorych oni bezpochybnie nie potwierdzali. Przykłady takich synodow wyższej się w wtorej części rozdziale 3 przypomniały.

K temu z historyi dochodzimy, że concilium Karthagineńskiego y Afrikańskiego papieże Rzymscy, wiedząc że appellacyey do nich na nich zabroniono, nie tylko potwierdzić nie chcieli, ale też te, ktorzy na nich byli biskupy, a za tym y s. Augustina szkalowali, diabelską śmiałość, rychę y wpor, z poduszczenia szatańskiego im przypisując. A przedsię to oboie concilium y z swymi uchwalamy za słuszne y ważne iest poczytane, etc.

крета собору Никейского подтвержалъ. Епископи тежъ зъ Костантинополского собору до Θεодосіа цесара читаемо же такъ писали⁵: «просимо твоей милости, абысь черезъ листъ побожности своей рачиль умоцнити и подтвердить синодовый декретъ».

А яко свѣтскіи особы до подтверженья декретовъ и уфалъ синодовыхъ належали, такъ поготову всѣ епископи, а поготову патриархове до того належали. И отголя Θεодоритъ написалъ⁶: «же выроки Никейского собору до епископовъ, которіи не были притомни, ||**(об.148)** были посланы». Отголя тежъ Викторій написалъ⁷: «же незличоная речъ епископовъ оный соборъ подтвердили и на него ся подписали».

Ижъ синоды были важные, хоть папѣжове Римскіе на нихъ не позво лювали⁸, посвѣдчають того то, же на нѣкоторыхъ синодахъ противъ Римскимъ бискупомъ декрета, оныхъ потоцляючіе, суть чинены, и на мѣсту ся своимъ zostавали, которыхъ они безохибне не подтверждали. Приклады такихъ синодовъ выше ся въ второй части въ роздѣлѣ третемъ припомянули.

Ку тому зъ исторіи доходимо, же собору Кареагенского и Африканского папѣжове Римскіе, вѣдаючи же апелляци до нихъ на нихъ забронено, не толко подтвердить не хотѣли, але тежъ тыи, которые на нихъ были епископи, а за тымъ и святого Августина шкаловали, діаволскую смѣлость, пыху и упоръ съ подущенья шатаньского имъ приписуючи. А предся тые оба соборы и зъ своими уфалами за слушные и важные суть почитаны, и проч.

¹ Inter acta concil. Constant. 5. ² lib. 1, cap. 9. ³ Et lib. 2, cap. 8. ⁴ lib. 2.

⁵ Въ Дѣян[іяхъ] собора Костан[тинополского] 5. ⁶ Книга 1, глава 9. ⁷ Книга 2, глава 8. ⁸ Въ книгѣ 2.

Także y o tym czytamy ⁹, że gdy concilium Chalcedoneńskie postanowiło, aby Konstantinopolski biskup pierswszym był po Rzymskim biskupie, y żeby metropolie Azytiyskie, Pontiyskie y Traiackie poświęcał,—Leo biskup Rzymski na to postanowienie barzo sarkał ¹⁰ y na nie pozwolić nie chciał. A przedsię to concilium y z tym postanowieniem zawsze ważne y za słuszne a prawowierne poczytane było. O czym Liberatus tak napisał ¹¹: «gdy Anatholius za pozwoleniem concilium pierwszość otrzymał, a posłowie Rzymskiego biskupa przeciw temu mówili y przeczyli,—od sędziow y biskupow wszystkich ono przeczenie nie iest przyjęte. Y choć stolica apostolska y dotąd przeciw temu mówi, iednak co od synodu iest raz vtwierdzono, za cesarską obroną trwa».

Iuż tedy tak wtorą część rozdziału tego zamykam: cesarze, książęta świętscy y rozliczni roznych kątow świata biskupi synody potwierdzali, a przedsię żaden z nich za iedynowładcę kościelnego z tej miary nie iest poczytan. Przetoż y Rzymscy papieże, względem potwierdzenia przez nie synodow, za iedyno|(228) władce kościelne nie mogą być poczytani: gdyż zwłaszcza niektore synody choć oni ich nie approbowali y owszem im przeczyli, na swym się miejscu, iako słuszne y ważne, zostawały.

Также и о томъ читаемо ¹², же егды соборъ Халкидонскій постановилъ, абы Костантинополскій епископъ першимъ былъ по Римскомъ бискупѣ и жебы митрополи Азмітійскіе, Понтскіе и Трацкіе посвячалъ, — Левъ бискупъ Римскій на то постановеніе барзо шаркалъ ¹³ и на него позволить не хотѣлъ. А предся той соборъ и съ тымъ постановленіемъ завше важный и за слушный |(149) а правовѣрный почитанъ былъ. О чомъ Либератусъ такъ написалъ ¹⁴: «егды Анатолий за позволеніемъ собору першость одержалъ, а послове Римского бискупа противъ тому мовили и перечили,—отъ судей и бискуповъ всѣхъ оное переченіе не естъ принято. И хотъ столица апостолская и дотоя противъ тому мовить, однако што отъ собору естъ разъ утвержено, за цесарскою обороною трываетъ».

Южъ тогда такъ вторую часть раздѣлу того замыкаю: цесари, княжата свѣцкіе и розличные розныхъ кутовъ свѣта бискупи синоды потвержали, а предся жаденъ зъ нихъ за одновладцу костелного съ тоей мѣры не естъ почитанъ. Протожъ и Римскіе папезове, взглядомъ потверженія черезъ нихъ синодовъ, за одновладцы костелныне не могутъ быти почитаны: егдыжъ звлаща нѣкоторые синоды, хотъ они ихъ не потвердили и овшемъ онымъ перечили, на своимъ ся мѣсцу, яко слушныне и важныне, zostавали.

⁹ Inter decreta Bonifacij 2-ad Eulalium. ¹⁰ Leo, epist. 13. ¹¹ Cap. 13.

¹² У Воиифат[іа]. ¹³ Лео, листъ 13. ¹⁴ Глава 18.

Trzeciej części odpowiedzi

ROZDZIAŁ VIII.

Jeśliż to prawda, co synodowy dzieiopsis pisze z strony życia patriarchow Carogradzkich w iedności kościelney y pod posłuszeństwem papieża Rzymskiego y z strony odrywania się ich y wracania do niego?

Же patriarchowie Carogradzcy zwierzchności papieża Rzymskiego nie podlegali, a zatem że pod jego posłuszeństwem nie żyli—o tym snadnie każdy sprawić się może z rozdziału 4 tej trzeciej części odpowiedzi. W którym okazało się, że nad niektórymi tylko Okcydentalnymi biskupy zwierzchności Rzymski biskup używał. Gdzie zaraz przypomniały się kanony synodowe y prawa kościelne cesarskie, ktoremi Konstantinopolscy z Nowego Rzymu patriarchowie do iednakiey (prerogatiwy) ¹, zacności, przednieyszości y zawołania z biskupami Staroego Rzymu są przypuszczeni. Ktorych tu niepotrzebnie powtarzać nie chcę; y z tym osobnego tego o patriarchach Carogradzkich rozdziału nie byłym przypisał,—tylko że dzieiopsis na tym siedmym swey «Synodu Obrony» rozdział strawił, zamilczeć mi nie godziło, ozywając się krotce a nie wdając się niepotrzebnie w rostrząsanie historyey, ktore nie bez przysad a przyczynkow przytacza.

Przyznawam to ||(229) dzieiopsisowi, że Grecy y patriachowie Carogradzcy z

Третьей части отповѣди

Роздѣль 8.

Если то правда, што синодовый дѣпись пишетъ зъ стороны житія патриарховъ Царигородскихъ въ едности костелной и подъ послушенствомъ папѣжа Римского и зъ стороны отрыванья ихъ и ворочанья до него?

||**(об. 149)** Же патриархове Царигородскіе звирхности папѣжа Римского не подлегали, а затымъ же подъ его послушенствомъ не жили—о томъ snadне каждый справитися можетъ зъ роздѣлу четвертого той третей части отповѣди. Въ которомъ оказалось, же надъ нѣкоторыми толко Окцидентальными ² бискупы звирхности Римскій бискупъ заживаль. Гдѣ заразъ припомнѣлися каноны синодовые и права костелные cesarskie, которыми Константинополскіе Нового Риму патриархове до однаковой зацности, преднѣйшости и заволянья зъ бискупами Старого Риму суть припущени. Которыхъ тутъ не потребне повторяти не хочу; а затымъ особного того о патриархахъ Царигородскихъ роздѣлу не былъ бымъ приписаль,—толко же дѣпись на томъ семьей свой «Синоду Оборони» роздѣль стравиль, замолчатимися не годило, озываючися кротко а не издаваючися не потребне въ роstrząsanie исторіи, которой не безъ присадъ а причинковъ приточаетъ.

Признаваю то дѣписови, же Грекове и патриархове Царигородскіе, зъ Рим-

¹ Этого слова въ Западно-Русскомъ переводѣ нѣтъ.

² На полѣ пояснено: «Западными».

Rzymskimi biskupy w iedności kościelney długo żyli; ale tego nie przyznawam, żeby kiedy pod posłuszeństwem iego żyć mieli.

To przyznawam, że się zdawna o rościąganiu nad nimi Rzymscy papieże wszelkimi sposoby y fortelmi starali; ale tego nie przyznawam, aby kiedy tego wedle woley swey dopiąć byli mogli.

Признавам, że, дуфайац в можднось своіе, в przychylność cesarzow, drugdy patriarchy Carogradzkie w ich iednakiey z sobą prerogatywie nachylali; ale ich iednak nigdy, iako pragnęli, przelomic nie mogli.

Признавам, że iedność kościelna między Greki y Carogradzkimi patriarchami z iedney, a między papieżem Rzymskim z drugiey strony nie raz rozrywana y zaś zlepiana bywała; ale tego nie przyznawam, aby to zlepianie iedności y iednanie z Rzymskimi papieżami ku podporze iedynowładztwa kościelnego Rzymskich papieżow pociągać się mogło, gdyż iednanie y między rownemi bywa.

Więc y tego nie przyznawam, aby do iedności rozrywania Grecy przyczyne даваць mieli, y owszem śmieie to mowię, że papieżow Rzymskich brzydka pycha y nadętość niewstydlіwa panowania nie-należney iurisdycyey роściаgania chciwość, (wrzęda y ciekawość.)³ a za tym idące synodow ś. fałszowanie y odmienianie, y co-raz to nowszych rzeczy pod pretextem apostolskiey władze w Kościoł Boży wtrącanie—tę iedność kościelną rozerwało.

Поświadcza tego, choć podobno nie- chcąc, dzieiopis, postęпки papieżow Rzym-

скими бискупы въ едности костелной долго жили; але того не признаваю, жебы коли подѣ послушенствомъ его жити мѣли.

То признаваю, же ся здавна о ро- стягненье надъ ними Римскіе папѣжове всякими способами и фортелми старали; але того не признаваю, абы коли того ||(150) ведле воли своей допяти были могли.

Признаваю, же, дуфаячи въ возможность свою, въ прихильность cesаровъ, иногда патриархи Царигородскіе въ ихъ една- кой зъ собою зацности нахильли; але ихъ однакъ николи, яко пражнули, переломити не могли.

Признаваю, же едность костелная ме- жи Греки и Царигородскими патриархи зъ одной, а mezi папезомъ Римскимъ зъ другой стороны не разъ розрывана, и зась злѣплевана бывала; але того не признаваю, абы то злѣпьянье едности и еднанье зъ Римскими папезами ку подпорѣ единовладства костелного Римскихъ папезовъ потягаться могло, вгдыжъ еднанье и mezi равными бы- ваетъ.

Также и того не признаваю, абы до едности розрыванья Греки причины да- вати мѣли, и овшемъ смѣле то мовлю, же папезовъ Римскихъ брыдвая пыха и на- дутость невстыдливая панованья не-на- лежной звирхности ростяганья хтивость, а затымъ идучее синодовъ святыхъ фал- шованье и отмѣненье, и што-разъ то но- вѣйшихъ речей подѣ засловою апостол- ской власти въ Костель Божій втру- чанье—тую едность церковную розор- вало.

Посвѣдчаетъ того, хотя подобно не- хотячи, дѣпись, поступки папѣжовъ

³ Взятое съ сѣсбки не находится въ Западно-Русскомъ переводѣ.

skich, których przeciw patriarchom Carogradzkim Ignatiusowi, Phokasowi y inszym, nierozmysłne ich w ich wrzędzie przenaгabywaiąc, zażywali, — wypisuiąc a przytym przypominaiąc, gdy się te wrzędne postęпки ich Grekom vprzykrzyły, iako do rozprocia iedności kościel- || (230)ney przyszło.

By był Rzymski papież granic swoich nie przeskakował, by był w cudze żniwo swego sierpa nie wpuszczал, by był odmiany w synodziech y w sakramentach a obrzędach kościelnych nie czynił, by się był z obrzydłą pychą, ktorey skutki niżej¹ się przypomiōną, tak znacznie nie popisował, — a co więtsza — by był spolsłuжебников swych, zwierzchność nad nimi y panowanie Christusowi Samemu służące sobie przywłaszczaiąc, nie niewolił, — y dotąd była by nierozzerwana iedność kościelna trwała. Od niewoley każdy wciekać musi. Pychą każdego a osobliwie siedzącego w Kościele Bożym, każdy, boiący się antichrista, brzydzić się musi. Owca każda Christusowa głosu Jego słuchać, a od przeciwnego wciekać musi. Czysta oblubienica Jego w kleynotach, od Niego sobie zostawionych, kochać się, a przed tym, co tey ie wydzierać y fałszować chce, chronić się musi.

Nie Grecy tedy winni rozerwania zgody kościelney, ale Rzymscy papieże, ktorzy mimo nauki pisma ś., mimo zwyczay pierwszego kościoła, mimo kanony synodalne, iedność kościelną w samym oddawaniu sobie posłuszeństwa powotnem sposobem zasadzili, nieuważnie wszystkich z nadętości odrzucając, wszystkim gardząc, wszystkim wyklinaiąc,

Римскихъ, которыхъ противъ патриархомъ Царигородскимъ Игнатіеви, Фокашави и иншимъ, нерозмыслное ихъ въ ихъ урядѣ пренагабаючи || (об. 150) заживали, — выписуючи а притомъ припоминаючи, егды ся тыи вымыслные поступки ихъ Грекомъ уприкрили, яко до роспоротья едности костелной пришло.

Бы былъ папѣжъ Римскій границъ своихъ не перескаковалъ, бы былъ въ чюжее жниво серпа своего не впуцалъ, бы былъ отмѣны въ сенодѣхъ и въ сакраментахъ а обрядахъ костелныхъ не чинилъ, бы ся былъ зъ обридлюю пыхою, которой skutki ниже² ся припомятъ, такъ значне не popisовалъ, — а што найболша — бы былъ сполслужебниковъ своихъ, зверхность надъ ними и панованье Христови Самому служащее собѣ привлащайчи, не неволилъ, — и дотоля была бы нерозzerwана едность костелная трвала. Отъ неволѣ каждый утекати мусить. Пыхою каждого а особливе седячого въ Костелѣ Божомъ, каждый, боячися антихриста, бридитися мусить. Овца каждая Христова голосу Его слухати, а отъ противного утекати мусить. Чистая облубеница Его въ клеинотахъ, отъ Него собѣ оставленныхъ, кохатися, а предъ тымъ, што ей оные выдирати и фалшовати хочеть, хоронитися мусить.

Не Грекове тогда винни розорваньа zgody костелной, але Римскіе папѣжове, которые мимо науки Писма Святого, мимо звычай першого костела, мимо каноны синодалные, едность костелную въ самомъ отдаванью || (151) собѣ послушенства новотнымъ способомъ засадили, и неуважне всѣхъ зъ надутости откидаючи, всѣми гордячи, всѣхъ вы-

¹ W części 4, rozdz. 3.

² Въ части 4, роздѣль 3.

wszystkich kaceruiać, wszystkich schizmatykuiąc, ktorzykolwiek chwały, Samemu Christusowi należącej, im oddać, a za głowy kościelne onych przyznawać niechcieli y niechcą. Te ich nieuważne a harde postęпки, złączone z przeszkadzaniem Grekom do wszystkiego dobrego y do wszelkiej od chrześcian pomocy, iesliż y opanowania przez Turka Orientu nie są przyczyną? Choć ludzie o tym milczą, Bog czasu swego sądzić będzie.

Ia o tym więcej tu mówić niechcę, gdyż *zwłaszcza* w czwartey części o tey kościelney zgodzie szyrzej mówić przydzie. To, co się tu przy(231)omniało, przypomniło się ku przestrodze, na wdawania dzieiopisowe z strony oderwania się Grekow y patriarchow Carogrodzkich od iedności kościelney.

Trzeciej części odpowiedzi

Rozdział IX.

Iesli temu cale się wierzyć ma, co o ziednoczeniu Grekow z Rzymskim kościołem na synodzie Florentskim dzieiopis pisze?

Historia o ostatnim ziednoczeniu Grekow na synodzie Florentskim, ktore dzieiopis prawy, iako baczę, wzięta iest *namtey* z Łacińskich akt «Conciliorum» a nieiakiogo Gennadiusza. Za czym iesliż v nas słusznie wiarę ma naydować, abo nie, — łatwie się resolwować: wyższej ³ iuz się pokazało, że ten, ktorego wspomina Gennadius, nie może być za prawdziwego onego Gennadiusza Carogrodzkiego patriarchę poczytany,

³ W części 3, rozdz. 2.

⁴ W części 3, rozdz. 2.

ылинаючи, всѣхъ кацеруючи, всѣхъ схизмативуючи, которые колвекъ хвалы, Самому Христови належачіе, имъ отдать, а за головы костелные оныхъ признавати не хотѣли и не хотятъ. Тые ихъ неуважные а гордые поступки, злучонне съ прешкоженьемъ Грекомъ до всего доброго и до всякой отъ христіанъ помочи, еслижъ и опанованья черезъ Турка Востоку не суть причиною? Хотя люде о томъ мовчатъ, Богъ часу своего судити будетъ.

Я о томъ болше тутъ мовити не хочу, вгдыжъ въ четвертой части о той костелной згодѣ ширей мовити прийде. Тѣ, штѣ ся тутъ припомнѣло, припомнѣлося ку престорожѣ, на удаванья дѣписово зъ стороны оторваньяся Грековъ и патриарховъ Царигородскихъ о[дѣ] едности костелной.

Третьей части отповѣди

Роздѣлъ 9.

Если тому цѣле ся вѣрити маеть, штѣ о зьедноченью Грековъ зъ Римскимъ костеломъ на синодѣ Флоренскомъ дѣписъ пишеть?

Исторія о остатнемъ зьедноченью Грековъ на синодѣ || (об. 151) Флоренскомъ, которую дѣписъ править, яко бачу, взята естъ *наиболше* зъ Латинскихъ «Дѣвѣвъ Соборовыхъ» а нѣякого Генадіа. Зачимъ если у насъ слушне вѣру маеть найдовати, албо нѣтъ, — латво ся розвязати: вышше ⁴ южъ ся показало, же тотъ, которого вспоминаеть Генадій, не можетъ быти за правдивого оного Генадіа Царигород-

ale iest podmiotem, od iednego mnicha zmyślonym. Y dla tego świadectwa, z niego przytaczane, za niegodne odpowiadzi poczytawam.

Co się тycze Łacińskich akt «Conciliorum», my, Greckiey religiey ludzie, обычаynie им wierzyć musimy, a prawie tylko iedno w ten czas, gdy też co там wpisano — gdzie indziej у авторow, wiary godnych, найдиemy. Przyczyna tego та iest, że wiemy, że w tych aktach, przez pochlebce dworu Rzymskiego w купę złożonych, siła się takich rzeczy найдуе, które fundamentu prawdy nie mają; siła там listow iest, roznym osobam przypisanych, о которых они за жыwота не мыслили; siła pod roznymi tytułami таких rzeczy || (232) napleciono, które бачны каждый сам przez się fałszywymi osądzić może.

Iako, на przykład, iest list ow w rzeczy Athanazyusow do Marka papieża Rzymskiego, w którym rzкомо spalenie канонow, które по śmierci iego w dziewięć lat było, оплакуе. О котором się wyższej¹ przypomniało.

Iako iest donacya або даровизна Konstantina Pierwszego cesarza, rzкомо Sylwestrowi biskupowi Rzymskiemu uczyniona. W ktorey Konstantinopolską stolicę wspomina², choć ieszcze w ten czas, gdy Konstantin Pierwszy żył, Konstantinopola nie zwano Konstantinoplem, але Bizantium. Które dopiero syn Konstantinow Konstantin II naprawił, y od swego imienia Konstantinoplem nazwał.

ского патриарха почитаный, але есть подмѣтомъ, отъ едного мниха змышленнымъ. И для того свѣдѣцтва, зъ него приточоные, за негодные отповѣди почитаю.

Што ся тычетъ Латинскихъ «Дѣловъ Соборовыхъ», мы, Греческой релѣи люде, обычаине имъ вѣрити мусимо, а праве толко одно въ тотъ часъ, егда тежъ што тамъ wpisano — гдѣ индѣ у авторовъ³, вѣры годныхъ, найдуемо. Причина того тая есть, же вѣдаемо, ижъ въ тыхъ актахъ, черезъ похлѣбцы двору Римского въ купу зложонныхъ, много ся такихъ речей найдуеть, которые фундаменту правды не мають; много тамъ листовъ есть, рознымъ особамъ приписанныхъ, о которыхъ они за жыwота не мыслили; много подъ розными титулами такихъ речей наплетено, которыхъ бачный каждый самъ черезъ себе фалшивыми осудити можетъ.

Яко, на прикладъ, есть листъ оный рекомо Аванасіевъ до Марка папѣжа Римского, въ которомъ рекомо спаленье канонow, которое⁴ || (152) по смерти его въ девять лѣтъ было, оплакуеть. О которомъ ся вышше⁵ припомнѣло.

Яко есть даровизна Konstantina Першого cesarя, рекомо Селивестрови бискупови Римскому учинена. Въ которой Konstantinopolскую столицу вспоминаеть⁶, хотя еще въ тотъ часъ, егда Konstantinъ Первый жилъ, Konstantinopolia не zwano Konstantinoplemъ, але Bizantium. Которое мѣсто ажъ сынъ Konstantinowъ Konstantinъ Второй направилъ, и отъ своего имени Konstantinoplemъ назвалъ.

¹ W części 3, rozdz. 3. ² Tomo 1 «Concil.» Coloniae excusso, fol. 226 (sic).

³ На полѣ пояснено: «творцовъ». ⁴ Въ старопечатномъ экземплярѣ печатка: «котре». ⁵ Въ части 3, роздѣлъ 3. ⁶ Въ книг[ахъ] 1 соборовыхъ, друкованыхъ въ Коляѣ, листъ 225 (sic).

Iako iest list Klemensa I⁷, rzkomo do s. Iakuba pisany, w ktorым oznaymuie mu o smierci Piotra s. A ono rzecz iest pewna, iako własny Rzymiskiъ prezbiter poświadcza⁸, że Iakub s. siedmią lat pierwey smierć podiął, niż s. Piotr!

Iako iest list⁹ rzkomo Anthera papieжа, w ktorым o Ewzebiuszu Alexandriyskim y o Felixie Efezińskim, biskupach, wzmiankę czyni. A ono obay ci za Anthera, nierzkąc aby biskupami być mieli, ale ani się byli porodzili. Czego każdy, w chronologią weyżrzawszy, łatwie postrzeże.

Iako iest list wtóry rzkomo Marcellina papieжа, w ktorым pisze te słowa¹⁰: «nie godzi się cesarzowi y inszemu każdemu, pobożności służącemu, nic czynić przeciwko roskazaniu Bożemu y przeciwko ewangelickim, prorockim y apostołskim regułom». A ono rzecz iest pewna, że y przed Marcellinem y za Marcellina cesarza żadnego nie było, ktorыby był Christusa poznał, abo ewangelią rozumiał.

Iako iest list Zefirina papieжа, w ktorым pisze, że Christus Pan roskazał był apostołom, aby byli obrali siedmdziesiąt y dwa zwolennikow¹¹. A ono z Łukasza ewangelisty wiemy, || (233) że ie Sam Pan Christus obrał.

Iako iest list rzkomo Melciada papieжа, w ktorым pisze, że Christus Pan żołnierzom pytającym się odpowiedział: «nikogo nie biycie y nie potwarzaycie, ale

Яко есть листь Клементя Першого¹², рекомо до святого Якова писанный, въ которомъ ознаймуетъ ему о смерти Петра святого. А то речъ есть певная, яко власный Римскій презвитеръ по-свѣдчаеть¹³, же Яковъ святыи въ седмъ лѣтъ первѣи смерть поднялъ, нижели святыи Петръ!

Яко есть листь¹⁴ рекомо Антера папѣжа, въ которомъ о Евсевиі Александрийскомъ и о Феликсѣ Ефескомъ, бискупахъ, взмѣнку чинить. А оно оба два тые за Антера, не рекучи абы бискупами быти мѣли, але ани ся были породили. Чого каждый, въ хронологию вглянувши, латво постережетъ.

Яко есть листь вторый рекомо Маркелина папѣжа, въ которомъ пишеть тые слова¹⁵: «не годится цесарови и иншему каждому, пoboжности служакому, ничого чинити противъ roskазанью Божему и противъ евангелскимъ, пророческимъ и апостолскимъ регуламъ»¹⁶. А оно речъ есть певна, же и предъ Маркелиномъ и за ||(об. 152) Маркелина цесара жадного не было, который бы былъ Христа позналъ, албо евангеліе розумѣлъ.

Яко есть листь Зеферина папѣжа, въ которомъ пишеть, же Христосъ Господь roskазалъ былъ апостоломъ, абы были обрали седмъдесять и два апостоловъ¹⁷. А оно зъ Луки евангелисты вѣдаемо, же ихъ Самъ Господь Христосъ обралъ.

Яко есть листь рекомо Мелкиада папѣжа, въ которомъ пишеть, же Христосъ Господь воинномъ пытающимъся отповѣдилъ: «никого не бійте и не по-

⁷ Томо 1 «Concil.», fol. 31. ⁸ Hieronimus, «De Eccl. scriptor.». ⁹ Томо 1 «Concil.», fol. 110.

¹⁰ Томо 1 «Conc.», fol. 187. ¹¹ Томо 1 «Concil.», fol. 97.

¹² Въ книг[ахъ] 1 собор[овыхъ], листь 31. ¹³ Ерoнимъ, «О писа[теляхъ] церк[овныхъ]».

¹⁴ Въ книг[ахъ] 1 собор[овыхъ], листь 110. ¹⁵ Въ книг[ахъ] 1 собор[овыхъ], листь 187.

¹⁶ На полѣ пояснено: «правленіямъ». ¹⁷ Въ книг[ахъ] 1 собор[овыхъ], листь 97.

przestawycie na żoldzie waszym»¹. А оно з евангеліеу wiemy, że to nie Pan Christus, ale Ian Chrzcielciel mowił.

У инszych сіла tym подобных plotek w tych pomienionych Łacińskich aktach «Conciliorum» nayduie się, ktorых, dla przedłużenia, nie przypominam. Te dla tegom dzieiopisowi przytoczył, aby nie miał y z swemi za złe, gdy tym ich aktom nie dowierzamy. Gdy z tych plotek przytoczonych wybrnie y one nam prawdziwemi być wywiedzie (czego, wiem, nigdy nie dokaże), tedy dopiero w ten czas y temu wszytkiemu, co o synodzie Florentskim z tych akt prawі, wierzyć бѣдзем mogli.

Acz ma li się правда rzec, choć by v нас te acta nie były tak podeyżrzane, iako słusznie są,—tedy iednak wglądaіаc w nie a w historie synodu Florentskiego, słowa z słowami stosуіаc, obyčajno byśmy tey dzieiopisowey powіеści wiareg dawać musieli. Abowiem co dzieiopis przypomina, że o piąci artykuлах на tym synodzie Grecy y Łacinnikowie traktowali y zgodzili się, to tam w tychże aktach Łacińskich² napisano mowę Grekow do papieża Rzymского, w ktorey twierdzą, że tylko dla iedney questiey o pochodzeniu Ducha Ś. synod ten był zebrany. Ktora ich mowa іесліż nie była prawdziwa, czemuż nie piszą tam, aby przeciwko nim co papież rzec był miał?

Zasię co dzieiopis testament Iozefa patriarchy Carogradzkiego, tamże we Florencyeу przezeń spisany, przypomina, w ktorым papieża Rzymского Christusa

тваряйте, але переставайте на данинѣ вашой»³. А оно зъ евангеліа вѣдаемо, же то не Господь Христосъ, але Іоанъ Креститель мовилъ.

И иншихъ много tymъ подобныхъ плетокъ въ tychъ помененыхъ Латинскихъ «Дѣяхъ Соборовыхъ» найдуется, ktorыхъ, для продолженья, не припоминаю. Tye для тогоmъ дѣписови приточилъ, aby не мѣлъ и зъ своими за złe, кгда tymъ ихъ актомъ не довѣряемо. Кгда съ tychъ плетокъ приточныхъ выбридеть и оные намъ правдивыми быти выведеть (чого, вѣдаю, николи не докажетъ), тогда ажъ въ тотъ часъ и тому всему, што о синодѣ Флоренскомъ съ tychъ актъ править, вѣрити будемо могли.

Ачь маєть ли ся правда речі, хоть бы у насъ тые акта не были такъ подозрѣные, яко слушне суть,—тогда однакъ вглядуючи въ нихъ и въ исторіи синоду Флоренского, слова зъ словами стосуючи, обыčajне бысмы той дѣписовой повѣсти вѣру ||(153) давати мусѣли. Абовѣмъ што дѣписъ припоминаеть, же о пяти артикулахъ на томъ синодѣ Грекове и Латинници мовили и згодилися, то тамъ въ tychъ же актахъ Латинскихъ⁴ написано мову Грековъ до папежа Римского, въ которой твердятъ, же толко для одной гадки о похоженью Духа Святого синодъ тотъ былъ собранъ. Kоторая ихъ мова есліжъ не была правдива, чомужъ не пишуть тамъ, aby противъ нимъ што папѣжъ речі былъ мѣлъ?

Засъ што дѣписъ testamentъ Іосифа патриархи Царигородского, тамъ же we Флоренціи черезъ него списанный, припоминаеть, въ которомъ папѣжа Рим-

¹ Eodem tomo, fol. 219. ² Томо 3 «Concil.» fol. 447 (sic).

³ Въ книг[ахъ] 1 собор[овыхъ], листъ 219. ⁴ Въ книг[ахъ] 3 собор[овыхъ], листъ 474 (sic).

Pana namiestnikiem być y że iest czyściec przyznać miał, — y to że nie za ewangelią poczytano być ma — z tychże akt «Conciliarum» łącno się sprawić. Trefna to, że patri[[234]archa po śmierci (do ktorey ieśliż mu iako ociętnemu niepomozono — Bog niech sądzi!) przyznał to testamentem, czego za żywota przez cały rok w Ferarzu y we Florencyey teskliwe mieszkając, przyznać niechciał. Trefnieysza ieszcze to, że, mając też około siebie tamże we Florencyey niezliczoną liczbę swoich Greckich biskupow, vstnie przed nimi z napomnieniem ich do tegoż rozumienia testamentu tego nie vczynił, ani świadkow żadnych do vtwierdzenia iego nie vżył. Ale to natrefnieysza, że ten rzkomo iego testament na świat tak iest puszczoney, że nawet y datę w nim wyrażono, rzkomo przez nieboszczykasъ przypisaną: «dan we Florencyey osmego dnia miesiąca czerwca, roku Pańskiego 1439». Toć taką rzeczą ten testament był iuż dostatecznie przez patriarchę dopisany. Lecz iakoz się z tym owo gumaie, co tamże w pomienionych Łacińskich aktach «Conciliarum» przed samym wpisaniem tego testamentu napisano:

«Dum haec agerentur, inclinante iam die increbuit Patriarcham mortem obijsse, accurrimus, ac ipsum mortuum vidimus, et nobis causam tam subitae mortis quaerentib. eius famuli responderunt, ipsum postquam coenasset, in penetrabile domus scribendi causa (ut sui moris erat) intrasse, dum vero scriberet, tremore ac animi languore affectum statim occubuisse: Cupientes autem ipsi videre, quidnam tum litteris mandaret, has litteras iam scriptas offendimus. To iest: «Gdy się to działo, a dzień iuż zchodził,—gruchnęło, że patriarcha śmiercią

свого Христа Господа намѣстникомъ быти и же естъ чистецъ признати мѣлъ,— и то, же не за евангелію почитано быти маеть — съ тыхъ же «Дѣвъ Соборовыхъ» ладно ся справити. Трафна то, же патриарха по смерти (до которой если ему яко отъятому не поможе но—Богъ нехай судити!) призналъ то testamentомъ, чого за живота, черезъ цалый рокъ въ Ферару и въ Флоренціи тескliwe мѣшкаючи, признати не хотѣлъ. Трафнѣйшая еще то, же, маючи тежъ около себе тамъ же въ Флоренціи незличоную личбу своихъ Греческихъ епископовъ, устне передъ ними зъ напомнѣньемъ ихъ до тогожъ разумѣнья testamentу того не учинилъ, ани свѣдковъ жадныхъ до утверженья его не ужилъ. ||(об. 153) Але то найтрафнѣйша, же тотъ рекомо его testamentъ на свѣтъ такъ естъ пущеный, же навіть и дату въ немъ выражено, рекомо черезъ небожчика приписаную: «данъ въ Флоренціи іюня 8 дня, року Божего 1439». То такую речью тотъ testamentъ былъ южъ достатечне черезъ патриарху дописаный. Але яко ся съ тымъ тое згожаеть, што тамъ же въ помененыхъ Латинскихъ «Актахъ Соборовыхъ» передъ самымъ вписаньемъ того testamentу написано:

«Кды ся тое дѣяло, а день южъ schoдилъ, грухнуло, же патриарха смертью

nałą zmarł! Przybiegliśmy, y zmarłegochmy zastali. A gdyśmy się o przyczynę tak nastreżney śmierci pytali, słudzy jego odpowiedzieli, że skoro po wieczery do pokoju pisać (iako miał zwyczaj) wszedł; a gdy pisał, drzeniem a mdłością zięty, zaraz zmarł. A gdyśmy chcieli widzieć, co by był pisał, teneśmy list iuż napisany zastali».

Tu pytam: iesli patriarcha ten testament pisał, y onego aż y z datą || (235) dopisał, iako twierdzą,—iakoż to prawda, co oto napisano, że «gdy ieszcze pisał, drzeniem a mdłością zięty zmarł?» Czemu nie napisano, że «dopisawszy» zmarł? Bo iesliby kto rzekł, że mogli co drugiego po napisaniu testamentu pisać, to, wedle pomienioney historyey, stać nie może, w ktorey dołożono tego, że się z pilnością pytali; co by pisał, a tylko wspomina, że ten testament pisany zastali.

Słabeć się to *tobie* podobno będą zdały, dzieiopisie, koniektury! Ale atoli nam, Greckiey religiey ludzom, za największe stoią, y są nam do tego przyczyną, że ten testament za zmysłony mieć, y z onemi przypomnionymi Athanazyusowym, Konstantinowym, Klemensovym, Anterowym, Marcellinowym, Zefirinowym y Melciadowym listami za rowne kłaść musimy. Zwłaszcza wiedząc, że to papierom Rzymskim y ich kochankom nie powinna—w pismach fałsze czynić, a słowami zmarłych, ktorých pewnie za żywota na świadectwo za sobą nie byliby wyciągnęli, swych rzeczy, a osobliwie iurisdycyey, podpierać. To krotce—na dzieiepisową powieść o dzieiach Florentskich.

наглою умерь! Прибѣглимы, и умерлого смы застали. А кгдамы ся о причину такъ прудкой смерти пытали, слуги его отповѣли, же скоро по вечери до покою писати (яко мѣлъ звычай) вшолъ; а кгда писалъ, дрыженьемъ а мдлостью знятый, заразъ умерь. А кгдамы хотѣли вѣдати, што бы былъ писалъ, тотъ есмы листъ южъ написанный застали.

Тутъ пытаю: если патриарха тотъ testamentъ писалъ, и оного ажъ и зъ датою дописалъ, яко твердятъ,—якожъ то правда, што ото написано, же «кгда еще писалъ, дрыжаньемъ а мдлостью знятый умерь?» Чому не написано, же «дописавши» умерь? Бо если бы кто рекъ, же могъ што другого по написанью testamentу писати, то, ведле помененой истории, стати не можетъ, въ которой доложено того, же ся съ pilностью пытали, што бы писалъ; а только въспоминаеть, же тотъ testamentъ писанный застали.

Слабые ся то тобѣ подобно будутъ || (154) здали, дѣеписе, дорозумѣнья! ¹ Але атоли намъ, Греческой релии люддемъ, за наибольше стоять, и суть намъ до того причиною, же тотъ testamentъ за змышленный мѣти, и зъ оними припомненными Аѳанасіевымъ, Константинвымъ, Клементіевымъ, Антеровымъ, Маркелиновымъ, Зефиринвымъ и Мелкиадовымъ листами за равные класти мусимо. Звѣща вѣдаючи, же то папѣжомъ Римскимъ и ихъ коханкомъ не новина—въ писмахъ фалши чинити, а словами умарлыхъ, которыхъ певне за живота на свѣдѣцтво за собою не были бы вытягнули, своихъ речій, а особливе звирхности, подпирати. То кротко—на дѣеписову повѣсть о дѣяхъ Флорентскихъ.

¹ На полѣ пояснено: «домышлянья».

Po Florentskim synodzie, co o Izydorze metropolicie Kijowskim pisze, o tym sporu z nim nie wiodę. Okromie tego, nie przyznawam, żeby prawowiernym miał być pomagać. Ia rozumiem, że, zostawszy apostatą, krzywowiernym pomagał. Szkoda, żeś, dzieie tego Izidora wypisując, y tego nie tknął, iako się mu iego apostazy zapłaciła, żeby sobie y terazniejszy metropolit z swym towarzystwem miał być co brać w rozum! Ale prawda: kto Boga, ten y ludzi się nie boi! Acz ci nowotni oderwanцы słuszniey by się y Boga bać y ludzi wstydać mieli, gdyż niż Izydor był we Florencey zaszedł, daleko głębiey zabrnęł. Iako się to w pierwszej części w rozdziale siodnym pokazowało, dokąd czytelnika, dalszey wiadomości vniesy Florentskiy potrzebującego, odsyłam.

Teraz iuż ten rozdział, a przytym zaraz y trzecią część odpowiedzi naszej kończąc, tak zamykam:

Ponieważ Sam Christus P[an] jest Iednym zawsze trwającym, zawsze przytomnym, zawsze wierne swe obżywiającym, y rządzącym Iedynowładczą y Głową Kościoła Swego; ponieważ zatym y Piotrowi s. to iedynowładztwo nienależało, y choćby było należało, ponieważ przywiley Piotra s. z żadney miary y z żadney słuszney przyczyny papieże Rzymscy przywłaszczać sobie nię mogą, ani ich zażywali; ponieważ władza ich y iurisdycya prawy y kanonmi kościelnymi jest ograniczona; a zatym, ponieważ, zupełney, swobodney, doskonałey a iakoby sobie tylko samym służącey nad wszystkimi wszystkiego świata kościoły y biskupy w poświęcaniu, stanowieniu, zrzucaniu, w wyklinaniu y w przywracaniu ich, w przyjmowaniu y sądzeniu appellacy, tudzież też w składaniu y potwierdzaniu synodow y w prezidowaniu na nich,

По Флоренскомъ синодѣ, што о Исидорѣ митрополитѣ Кіевскомъ пишеть, о томъ спору зъ нимъ не веду. Окромъ того, не признаваю, жебы правовѣрнымъ мѣлъ быть помогати. Я розумѣю, же, zostawszy змѣнникомъ, кривовѣрнымъ помагаль. Шкода, жеś, дѣи того Исидора выписуючи, и того не ткнулъ, яко ся ему его змѣнництво заплатило, жебы собѣ и теперешній митрополитъ зъ своимъ товариствомъ мѣлъ быть што брати въ розумъ! Але правда: кто Бога, тотъ и людей ся не боить! Ачъ тые новотные оторванцы слушнѣй бы ся Бога бояти и людей встыдати мѣли, егдажъ нижъ Исидоръ былъ во Флоренци зашолъ, далеко ||(об. 154) глѣбѣй забрыли. Яко ся то въ першой части, въ роздѣлѣ семомъ показало, гдѣ чителника, далшей вѣдомости о унѣ Флоренской требующого, отсылаю.

Теперь южъ тотъ роздѣлъ, а притомъ заразъ и третью часть отповѣди нашей кончачи, такъ замыкаю:

Понеже Самъ Христосъ Господь есть Еднимъ, завсегда трывающимъ, завсегда притомнымъ завсегда вѣрными свои оживляющимъ, и рядячимъ Единовладцею и Головою Церкви Своей; понеже затымъ и Петрови святому то единовладство неналежало, и хотя бы было належало, понеже привилей Петра святого зъ жадной мѣры и зъ жадной слушной причины папѣжове Римскіе привлащати собѣ не могутъ, ани ихъ заживали; понеже власть ихъ и зверхность правы и каноны костелными есть ограничона; а затымъ, понеже, зуполной, свободной, doskonaлой а иакобы собѣ только самымъ служачой надъ всѣми всего свѣта костелы и бискупы въ посвяченью, становенью, въ зверженью, въ выклинанью и въ привороченью ихъ, въ приимованью и суженью апелляци, также тежъ въ складанью и

zwierzchności nigdy nie mieli y nie używali; y ponieważ iey pochlebcy ich, z których liczby iest y dzieiopis, nieprawdziwemi, ani gruntownymi, ale z odmienionych a sztucznie z opakowanych słów Christusa Pana, z podrzuconych doktorow, z zmyślonych kanonow, z sfałszowanych testamentow y z inszych niepewnych pism czerpnionemi świadectwy dowodzą,—przeto Rzymscy biskupi za iedynowładzce kościelne nie mogą, ani mają być poczytani.

A zатым metropolit odstępnу y z swymi towarzyszmi władzkami niepotrzebnie, niesłusznie, niesprawiedliwie y niepobożnie to uczynił, że, odstąpiwszy zwierzchności patryarchow Orientalnych, pod zwierzchność się Rzymskiego papieża poddał, a pogotowiu y list wniey Brzeskiej, przez nie spisany, który dzieiopis w swych książkach przypomniał, za prawdziwy rozumian być nie może.

|| (237) ODPOWIEDZI CZĘŚĆ CZWARTA.

O NAGANACH PATRIARCHIEY CAROGRODZKIEY Y POCHWAŁACH IEDNOŚCI A SPOŁECZNOŚCI Z KOŚCIOŁEM RZYMSKIM, PRZEZ SYNODOWEGO DZIEIOPISA PRZYPOMNIONYCH.

PRZEDMOWA.

Rozumiejąc dzieiopis, że barzo osobliwie nam, Greckiey religiey ludziom, wywiódł iedynowładztwo kościelne Rzymskich biskupow, obraca rzecz swoją do nas, a osobliwie do Ruskiego narodu ludzi, radząc, namawiając y wpominając, aby się do Rzymskiego kościoła przyłączyli

potwierżeniu synodow, y w pierwszym danью na nich, zwirхности николи не мѣли и не уживали; и понеже ее полѣбцы ихъ, съ которыхъ личбы есть и дѣписъ, неправдивыми, ане егрунтовными, але зъ отмѣненныхъ а штучне зъ opakowanychъ словъ Христа Господа, съ подвиданыхъ докторовъ, [зъ] змышленныхъ || (155) каноновъ, съ фалшованныхъ тестаментовъ и зъ иншихъ непевныхъ писмъ черпненными свѣдоцтвы доводятъ,—прото Римские бискупы за одновладцы костелные не могутъ, ани мають быти почитаны.

A zатымъ митрополитъ отступный и зъ своими товаришми владками не потребне, неслухне, несправедливе и непобоже то учинилъ, же, отступивши zwirхности патріарховъ Восточныхъ, подъ zwirхность ся Римского папѣжа поддалъ, а поготову y листъ унѣи Берестейской, черезъ нихъ списанный, который дѣписъ въ своихъ книжкахъ припомянулъ, за правдивый разумѣнъ быти не можетъ.

|| (об. 155) ОТПОВѢДИ ЧАСТЬ ЧЕТВЕРТАА.

O NAGANACH PATRIARCHIИ ЦАРИГОРОДСКОЙ И ПОХВАЛАХЪ ЕДНОСТИ А СПОЛЕЧНОСТИ ЗЪ РИМСКИМЪ КОСТЕЛОМЪ, ЧЕРЕЗЪ СИНОДОВОГО ДѢПИСА ПРИПОМНЕННЫХЪ.

ПРЕДМОВА.

Rozumѣючи дѣписъ, же велми особливе намъ, Греческой релѣи людемъ, вывелъ одновладство костелное Римскихъ бискуповъ, оборочаетъ речь свою до насъ, а особливе до Руского народу людей, радячи, намовляючи и упоминаючи, абы ся до Римского костела

a temu iedynowładzcy iego chętnie posłuszeństwo oddali. Temu napominaniu iego w przeszłej trzeciej części odpowiedzi iuż się iawnie wstręt sstał, gdyż się pokazało, że słabe barzo tego iedynowładztwa papieskiego podpory przytoczył. Wszakże iż w tym vpominaniu, na fałszywym iedynowładztwie kościelnym vfundowanym, zażywa y inszych sposobow perswadowania, zasadzając ie w zalecaniu iedności z kościołem Rzymskim, iakoby nie tylko nieszkodliwey, ale też zbawienney y cześć kapłaństwa za sobą ciągnącey; a przytym w szkalowaniu patriarchiey Carogradzkiey, iako tey, przeciwko ktoreyby brany piekielne przemoć, || (238) w ktorey przeklęctwo, świętokupstwo, wielość patriarchow, nieuważne rozgrzeszaniè, niezgoda, waśń, niedostatek pociechy, nauki, obrony, rządu y miłości y insze tym podobne wady y niedostatki naydowacby się miały, — przetoż mu tu w tey czwartej części odpowiedzi na te wszystkie iego takie vdawania odpowiem y покажѣ, że względem ich patriarchiey Carogradzkiey nam się odstąpić nie godzi. Ku czemu że też służą niektore Meletiusza, przed tym Alexandriyskiego, a teraz iuż Konstantynopolskiego patriarchy listy, przetoż ie w teyże części przypiszę. A iż też dzieiopis na roznych pisanian swego mieyscach tak to w nas, Greckiey religiey ludzie, wmawia, że nie tylko nie mamy się o co frasować, ale też godzi się nam dziękować za to, iż nas do iedności z kościołem Rzymskim czasow terażnieyszch przywodzą, — przetoż sposob tego przywodzenia zaraz przełożę, y pod rozsądek tak przyszłego, iako y terażnieyszego wieku poddam.

A zatym y tey części czwartej, y

прилучили а тому оновладцы его хутливе послушенство отдали. Тому напомианью его въ прошлой третей части отповѣди южь ся явный отпоръ сталъ, вгдыжь ся показало, же слабые барзо того оновладства папѣжского подпory приточиль. Однакъ ижъ въ томъ упомианью, на фалшивомъ оновладствѣ костелномъ уфундованомъ, заживаеъ иншихъ способовъ розумѣнья, засажаячи ихъ въ залецанью едности съ костеломъ Римскимъ, яко бы не толко нешкодливой, але тежь збавеной и честь іерейства за собою тягучой; а притомъ || (156) въ шекалванью патриархii Царигородской, яко той, противъ которой бы брони пекельные перемочѣ, въ которой проклятство, святокупство, многость патриарховъ, неуважное розгрѣшенье, незгода, васнь, недостатокъ потѣхи, науки, обороны, ряду и милости и иншіе тымъ подобные вады и недостатки найдоватися бы ся мѣли, — протожъ ему тутъ въ той четвертой части отповѣди на тые всѣ его такие vдавання отповѣмъ и покажу, же взглядомъ ихъ патриархii Царигородской намъ ся отступити негодитъ. Ку чому же тежь служить нѣкоторые Мелетіа, предъ тымъ Александрийского, а теперь южь Константинопольского патриархи листы, протожъ ихъ въ той же части припишу. А ижъ тежь дѣпись на розныхъ писанья своего мѣсцахъ такъ то въ насъ, Греческой релѣи людей, вмовляетъ, же не толко не маемо ся о штѣ фрасовати, але тежь годится намъ дяковати за тое, ижъ насъ до едности съ костеломъ Римскимъ часовъ теперешнихъ приводятъ, — протожъ способъ того привоженья заразъ предложу, и подъ розсудокъ такъ пришлого, яко и теперешнего вѣку поддамъ.

А затымъ и тоей части четвертой

wszytkiey moiey na xiązki dzieiopisowe
odpowiedzi, da Pan Bog, koniec vczynię.

Czwartey części odpowiedzi -

ROZDZIAŁ I.

Ieśli prawdziwie y bacznie dzieiopis przeciwko Kościołowi Orientalnemu bran piekielnych przemożenie sstađ miarkuie, że Turek Grecyą zwoiował y posiadł, y ieśliż dla tego Rzymskiemu y Litewskiemu narodom godziłoby się patriarchow, w Grecyey będących, posłuszeństwa odstąpić?

O zwoiowaniu y posiadzeniu przez Turki Grecyey || (239) te są słowa dzieiopisowe, których w vpominaniu do Ruskich narodow używa: «niech cię wzruszy dostąpienie zbawienia twego, Ruski nabożny narodzie, którego bez iedności ś. katolickiego kościoła mieć nie możesz! Bo ieśli ieden kościół iest, iako w «Kredzie» go wyznawacie, a v Grekow, iuż od Turka za ich odstępstwo zwoiowanych ten kościół, który brany piekielne przemogły, być nie może. Musi(ć) ten kościół gdzie indzie przebywać, tam, gdzie Piotra ś. iest następnik, tam, gdzie fundament iest y opoka kościelna, którego brany piekielne nie przemogły, ani przemogą, którego się nie trzymać a od niego się wyłączać—zguba iest wieczna y cząstki z przekłętymi». Y potom niżej: «patrzcie, iako Pan Bog Greki y krolestwa ich o to pokarał, iż tę zgodę, od Christusa P. naszego roskazaną, targali. O! iako się ich Christus zaprzął, mówiąc: nie moić to vczniowie, ktorzy miłości spolney nie maią; odstępuie ich; bierz, Turku, zabijaj, poganinie, y rospraszaj!

и всей моей на книжки дѣенисовы отповѣди, дасть Господь Богъ, конецъ учиню.

|| (об. 156). Четвертой части отповѣди

Роздѣль 1.

Если правдиве и бачне дѣенись противъ Церкви Восточной бранъ пекелныхъ преможенъе оттоля мѣркуеть, же Турокъ Грецію звоевалъ и посѣлъ, и еслижъ для того Рускому и Литовскому народомъ годило бы ся патриарховъ, въ Грециі будучихъ, послушенства отстунити?

O звоеванью и посаяненью черезъ Турки Грециі тые суть слова дѣенисовы, которихъ въ упоминанью до Рускихъ народовъ уживаеть: «нехай ты взрушитъ доступенъе збавенья твоего, Рускій набожный народе, которого безъ едности святой каѳолицкого костела мѣти не можешъ! Бо если единъ костель есть, яко въ «Вѣрѣ» визнаваеате, а у Грековъ, южъ отъ Турка за ихъ отступство звоеванныхъ, тотъ костель, который браны пекелные премогли, быти не можетъ. Мусить тотъ костель гдѣ индѣ пребывати, тамъ, гдѣ Петра святого есть наступникъ, тамъ, гдѣ фундаментъ есть и опока костелная, которого браны пекелные не премогли, ани перемогуть, которого ся недержати а отъ него ся вылучати—zguba есть вѣчная и частки съ проклятыми»¹. А потомъ ниже: «смотримъте, якъ Господь Богъ Греки и королевства ихъ о то покораъ, ижъ тую zgodу, отъ Христа Господа нашего roskазаную, тóргали. O! якъ ся ихъ Христось Господь запрѣлъ, мовячи: не мои то ученицы, ко-

¹ См. выше, стлбц. 991-й. ² См. выше, стлбц. 991—992.

bo oni rospraszali a moią się iednością brzydzili».

Żalność, którą my, Greckiey religiey ludzie, z tych takich słow odnosimy, wypowiedziana być nie może! Żal się, Boże! że człowiek, mieniący się chrześcianinem, przeciw chrześcianom takich słow używa, ktorymi też Turcy, bucać się z szczęścia swego, wstawicznie przeciw chrześcianom krzyżowi podległym z wrażaniem narabiaią! Cożby kusiciel szatan, on duszny nieprzyjaciel, ludzie do rospaczy przywieść pragnący, nad to wymyślniejszego wyrwać mogli? Żal się, Boże! y powtore mówię, że człowiek, mieniący się chrześcianinem, takich słow używał! Żal się, Boże! że ten, który się członkiem Christusowym być odzywa, członki drugie, krzyżem wciśnione, vtrapionym vtrapienia dodaiąc, tą gorzką żołością z Żydami bezbożnymi napawa! Ale coż rzec? Nielza, iedno tę żalność || (240) Panu Nawyższemu oddawszy, cierpliwie znosić. Przydałbym: że nielza, iedno z milczeniem znosić; ale żeby nie rozumiał dzieiopis, aby tą szatańską y Turecką mową nas z drogi zbawienney strącić miał, ozwać się na nią y fałszywie przez pytania okazać przydzie.

Naprzod, tedy, dzieiopisie, ieśliż to prawda, że przeciw temu kościołowi, ktorego członki są przez bezbożnika zwoiowane y posiedzione, brany piekielne przemogły, y zatym że taki kościół za fałszywy poczytywać y od niego wciekać a do inszego niezwoiowanego garnąć się potrzeba,—pytam cię: kiedy on lud Izraelski w Egipcie od Faraonow był osiedziony y zniewolony,—także kiedy tenże lud Izraelski zwoiowany y do Babilonu w niewolę wzięty, przez siedm-

торыи милости сполной не мають; отступую ихъ; бери, Турку! забирай, поганине, и роспорошай! бо они роспорошали а моею ся едностью брыдили».

Жалость, которую мы, Греческой религии люде, съ тыхъ такихъ словъ относимо, выповѣдана быти не можетъ! Жалься, Боже! же чловѣкъ, мѣнячися || (157) христианиномъ, противъ христиановъ такихъ словъ уживаетъ, которыми тежъ Турцы, надымаючися сщастья своего, уставичне противъ христианомъ кресту подлежащимъ съ поруганьемъ нароблюютъ! Штожъ бы искуситель сатана, оный душевный неприятель, люди до отчаанія привести прагнучій, надто вымыслѣншого вырвати могъ?! Жалься Боже! и повтore мовлю, же чловѣкъ, менуючийся христианиномъ, такихъ словъ уживаетъ! Жалься, Боже! же тотъ, который ся члонкомъ Христовымъ быти озываетъ, члонки другіе, крестомъ утисненые, утрапенымъ утрапеныя додаючи, горкою тою жолчію зъ Жидами безбожными напаяетъ! Але штожъ речі? Нѣлза, одно тую жалость Господу Найвышшому отдавши, терпеливе зносити! Придалъ бымъ: же нѣлза, едно зъ молчаніемъ зносити; але жебы не розумѣлъ дѣпись, абы тоєю шатанскою и Турецкою мовою насъ зъ дороги збавеной струтити мѣлъ, озватися на нее и фалши ей черезъ пытанья оказати прийдетъ.

Напередъ, тогда, дѣписе, еслижъ то правда, же противъ тому костелови, котораго члонки суть черезъ безбожника звоеваны и посягнены, браны пекельные перемогли, и затымъ же такой костель за фалшивый почитовати и отъ него утекати а до иншого незвоеваного горнутися потреба,—пытаю тя: кгда оный || (об. 157) людъ Израилскій, въ Египтѣ отъ Фараоновъ былъ осланенный и зневоленный,—также кгда тотъ же людъ Израилскій звоеванный и до

дзiesiąt lat pod zwierzchnością pogańskich krolow żył, — czy iuż zatym między onym ludem prawdziwego kościoła Bózego nie było? A iesliż go tam nie było, gdzież wždy był?

Pytam: przez trzysta lat po Christusie Panu, gdy ieszcze wszyscy cesarze, krole, książęta poganie byli, gdy ono w Rzymie prześladowania bywały, — czy był, czy nie był prawdziwy kościół (Boży) na świecie?

Pytam nawet: kiedy ono we stu y czterdziestu lat od onych sprosnych, grubych, pogańskich narodow, Westrogotow, Ostrogotow, Herulow, Wandalow, Hunnow y Longobardow, sześćkroć był wzięty, zwoiowany, spustoszony Rzym, — co rozumiesz: czy w ten czas brany piekielne przeciwko kościołowi były przemogły, zwłaszcza gdy y wielebne, wedle twego mozgu, kościelne głowy, papieże Rzymscy z Rzymu wylatywali? Iesliż za tym zwoiowaniem były brany piekielne przeciwko kościołowi przemogły, toć taką rzeczą kościół Rzymski nie był prawdziwym kościołem; a zatym, wedle ciebie, nie o nim to rzeczono, że brany piekielne przeciwko niemu przemoć nie miały.

|| (241) Iesliż więc to zwoiowanie Rzymu prawdziwości nie odeymowało kościołowi, — czemuż niewstydliwie przemożenie bran piekielnych przeciw Orientalnemu Kościołowi miarkuiesz y fałszywym go być vdaiesz, z tey miary, że Turek Konstantinopole zwoiował y Grecią osiadł? Czemu w sądy Boże wkraczając, zwoiowania y osiędzenia tego przyczynę na to, że Grecy nie papieża Rzymskiego, ale Samego Christusa Pana za iedynowładcę kościelnego mieli, bezbożnie przyszyję zwalasz? «Niepoścignione są (nieboże), sądy Pańskie y nie-

Вавилону въ неволю взятый, черезъ семдесятъ лѣтъ подъ зверхностію поганскихъ королевъ жилъ, — чи южъ затымъ межи онымъ людомъ prawdziwego костела Божого не было? А еслижъ его тамъ не было, гдѣжъ вжды былъ?

Пытаю: черезъ триста лѣтъ по Christѣ Господѣ, гдѣ еще всѣ цесарѣ, королѣ, княжата погани были, кгда оно въ Римѣ преслѣдованье бывало, — чи былъ, чили не былъ prawdziwy kościół na śwѣtѣ?

Пытаю наветъ: коли оно въ сту y чотыридесять лѣтъ отъ оныхъ sprosныхъ, грубыхъ, поганскихъ народow, Westrogotowъ, Ostrogotowъ, Геруловъ, Вандаловъ, Гунновъ y Лонгобардовъ, шестькroтъ былъ взятый, звоеванный, спустошанный Римъ, — што розумѣешь: чи въ тотъ часъ браны пеkelные противко костелови были перемогли, звлаша кгда y велебны, ведлугъ твоего мозку, костелные головы, папѣжове Римскіе зъ Риму вѣлѣтовали? Еслижъ за tymъ звоеваньемъ были браны пеkelные противъ костелови перемогли, то такую речью костель Римскій не былъ prawdziwymъ костеломъ; а затымъ, ведлугъ тебе, не о нымъ то речено, же браны пеkelные противко нему перемочи не мѣли!

Еслижъ тогда тое звоеванье Риму prawdziвости ||(158) не отѣймывало костелови, — чому niewstydliwie преможенье branъ пеkelныхъ противъ Восточной Церкви мѣркуешь y фалшивымъ ею быти удаешь, съ тоей мѣры, же Турокъ Константинополе звоевалъ y Грецію осѣлъ? Чому въ суды Божіи вступаючи, звоеванья y осяженья того причину на тое, же Греки не папежа Римского, але Sameго Христа Господа за одновладцу костелного мѣли, безбожне причину звалашъ? «Непостигненныя суть (небоже), суды Господни y неиз-

wybadane drogi Iego! Ktoż poznał zmysł Pański, abo Mu był poradcikiem? Czegoć Bog nie objawił, czemu za szczyrą prawdę wdawać śmiesz? Czemuś raczey na one wyroki pisma ś. oczu y ciała y serca twego nie obrocił, które wiernym Pańskim krzyż, vciski, vtrapienia y niewola więcej, niż roskosz, szczęście abo panowanie na tym świecie obiecały, które przyczyny y cele vciskow, na kościoł dopuszczanych, daleko od twoiego zdania rozne pokazały, y które o zwycięstwie nie cielesnych, ale duchownych nieprzyjaciół otuchę członkowi Christusa Pana vczyniły?

Czemu cię od tego bezbożnego pisma prawdziwego kościoła tytuł względem vtrapienia wiernym Pańskim odeymniającego, nie pohamowały owe słowa Zbawiciela naszego: «кто chce іść за Мнѧ, niechay niesie krzyż swoy за Мнѧ»¹. «Nie iest слуга więтшы над pana swego. Iesliż Mnie przesładowali, y was ci przesładować będą.—Плакаć y narzekać a смѣіć się бѣдзיעіе, a świat się бѣдзיעіе weselił.—На świecie vtrapienie mieć бѣдзיעіе, ale бѣдзיעіе dobrego serca, abowiememci Іа zwyciężył świat»².

Czemu cię nie pohamowały one słowa апостольскіе: «Kogo miłuіе Pan, tego y karze, y siecze kaźdego сына, ktorego przyimuіе. Iesliż karanie odnosicie, sstąd znać, żeć się wam Bog iako synom ofiaruіе; abowiem || (242) ktory iest syn, soby go ocieeć nie karat?»³ Więc y owe: «Walka nasza iest nie z ciałem, ani ze

слѣдованы дороги Его! Ктожъ позналъ умъ Господень, албо Ему былъ порадникомъ»?³ Чого ти Богъ не объявилъ, чому за щирую правду удавати смѣешь? Чому есь лѣтѣй на оные выроки пisma святого очей и тѣла и сердца твоего не обернулъ, которые⁴ вѣрнымъ Господнимъ крестъ, утиски, утрапѣнья и неволю болше, нижи роскошь, щастя або панованья на тымъ свѣтѣ общали, которые причины и цѣли утисковъ, на костель допущавныхъ, дaleko отъ твоего зданья розны показали, и которые о звияжствѣ не тѣлесныхъ, але духовныхъ неприятели вѣ отуху членкови Христа Господа учинили?

Чому ты отъ того безбожного pisma правдивого костела титулъ взглядомъ утрапѣнья вѣрнымъ Господнимъ отъимуючого, не погамовали оные слова Збавителя нашего: «кто хочетъ ити за Мною, нехай несетъ крестъ свой за Мною»⁵. «Не естъ слуга болшій надъ pana своего. Если мене преслѣдовали, и васъ преслѣдовати будутъ.—Плакати и нарекати а смутитися (об. 158) будете, а свѣтъ ся будетъ веселити.—На свѣтѣ утрапѣнье будете мѣти, але будете доброго сердца, абовѣмъ я звияжилъ свѣтъ»⁶.

Чому ты не погамовали оные слова апостольскіе: «Kogo милуетъ Господь, того и караетъ, и биетъ каждаго сына, которого приимуетъ. Если же каранье относите, оттоле знати, же ся вамъ Богъ, яко сыномъ офруетъ; абовѣмъ который естъ сынъ, жебы его отецъ не каралъ?»⁷ Такъ и оно: «Валка наша

¹ Marci, 8. ² Ioan. 15 et 16.

³ Это взято изъ посланія апостола Павла къ Римлянамъ, гл. 11, ст. 33—34: «неиспытани судове его, и неизслѣдовани путіе его. Кто бо разумѣ умъ Господень? или кто совтѣникъ ему бысть?». ⁴ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: «которое». ⁵ Маркъ, гл. 8 [ст. 34]. ⁶ Иоаннъ, гл. 15 [ст. 20], гл. 16 [ст. 20, 33]. ⁷ Это взято изъ посланія апостола Павла къ Евреямъ, гл. 12, ст. 6—7.

krwią, ale z duchownymi woyski xiążę-
cia ciemności»¹.

Nie rozumiey, dzieciopisie, aby te
twoie vragania bezbożne, nie rozumiey,
aby niewola Turecka y rozliczne vtra-
pienia, ktore bracia naszy Grekowie
cierpią, od iedyney głowy kościoła, od
prawdziwego Xiążęcia pasterzow Chri-
stusa Pana nas odwabić a do oddania
posłuszeństwa Rzymskiemu papieżowi
przyciągnąć miały! Wierz mi, że vmięją
Grekowie vważać dobrze przyczyny
vtrapienia swego, a co więsza—vmięją,
zwycięzonymi od Turka wedle ciała bę-
dąc, wedle ducha—świat, ciało y szata-
na z ich wszystkimi pokusami zwyciężać.

A na te twoie, podobne Tureckim²,
vragania, tak ci odpowiadając, mówią
z Ianem ś., że to iest ich «zwycięstwo,
ktore zwycięża świat wiara ich». Mowią
z Dawidem ś., że rozga y kiy (Pański)
nie smućą, ale cieszą ich. Mowią z Pa-
włem ś.³, że wszystkie rzeczy, a zatym
y te vtrapienia posługują im ku lep-
szemu. Mowią z wykrzykaniem: «ieśliże
Bog z nami, któż przeciwko nam? Ktory
własnemu Synowi nie zfolgował, ale Go
za nas wydał, iakoż nam wszystkiego z
Nim nie da? Ktoż będzie oskarżał wy-
brane Boże? Bog iest, Ktory vsprawied-
liwia: któż ie będzie potępiał? Ktoż nas
odłączy od miłości Christusowey: y zaż
vtrapienie, y zaż vcisk, y zaż przesła-
dowanie, y zaż głod, y zaż nagość, y
zaż niebezpieczeństwo, y zaż miecz? Dla
Pana bywamy trapieni, zabijani na każ-
dy dzień; maia nas, iako owce, odłączo-
ne na zamordowanie. Wszakże w tych
wszystkich rzeczach więcey ieszcze niż
zwycięzcami iesteśmy przez Tego, Ktory

есть не съ тѣломъ, ани съ кровію, але
зъ духовными войски, князя темности»⁴.

Не разумѣй, дѣенисе, абы тые твои
уруганья безбожныя, не разумѣй, абы
неволя Турецкая и розличныя утрапенья,
которыя братья наши Грекове терпятъ,
отъ⁵ одной головы костела, отъ пра-
вдивого Княжати пастыровъ Христа
Господа часъ отвабити а до отданья
послушенства Римскому папѣжови при-
тягнути мѣли! Вѣрь ми, же умѣють
Грекове уважати добре причины утра-
пенья своего, а што болшая—умѣють,
звитажонными отъ Турка ведле тѣла бу-
дучи, ведле духа—свѣтъ, тѣло и шатана
зъ ихъ всѣми покусами звитяжовати.

A на тое твое, подобное Турецкимъ,
уруганье, такъ тобѣ отповѣдаючи, мо-
вятъ и зъ Иоаномъ святымъ⁶: же то
есть ихъ «звитажество, которое звитя-
жаетъ свѣтъ, вѣра ихъ». Мовятъ зъ
Давидомъ святымъ⁷, же розга и
жель не смутятъ, але тѣшатъ ихъ.
Мовятъ съ Павломъ святымъ⁸, же всѣ
речи, а затымъ и тые утрапенья по-
слугуютъ ||(159) имъ ку лѣпшому⁹.
Мовятъ зъ выкриканьемъ: «если же
Богъ зъ нами, ктожъ противко намъ?
Который власному Сынови не сfol-
гвалъ, але Его за насъ выдалъ, якожъ
намъ всего зъ Нимъ не дастъ? Ктожъ
будеть оскаржати выбранные Божіе?
Богъ естъ, Который усправедливляетъ:
ктожъ ихъ будетъ потоцплати? Ктожъ
насъ отлучитъ отъ милости Христовы:
изажъ утрапенье, изажъ утискъ, и-
зажъ преслѣдованье, изажъ голодь,
изажъ нагота, изажъ небезпечен-
ство, изажъ мечъ? Для Господа бы-
вами трапены, забіаны на кождый день;

¹ Ephes. 6. ² Въ старопечатномъ экземплярѣ буквы перепутаны: Турскимъ. ³ Rom. 8 et 9.

⁴ Это взято изъ посланія того же апостола къ Ефесеямъ, гл. 6, ст. 12. ⁵ Въ старо-
печатномъ экземплярѣ грубая опечатка: «до». ⁶ Это взято изъ 1-го соборнаго посланія Іо-
анна, гл. 5, ст. 4. ⁷ Это взято изъ 22-го псалма, ст. 4: «жевь твой и палица твоя, та
ми утѣшиста». ⁸ Римл., гл. 8, 9. ⁹ Это взято изъ 8-й главы посланія къ Римлянамъ, ст. 28.

nas wmiłował, y pewni iesteśmy, że ani śmierć, ani żywot, ani aniółowie, ani xięstwa, ani mocy, ani przyszłe rzeczy, ani wysokość, ani głębokość, ani żadna rzecz stworzona ||(243) nas nie odłączy od miłości Bożej, która iest w Christusie Iezusie Panu naszym».

Тыми y tym подобными словы оzywаіає się, dzieiopisie, на szczekania twoie prawdziwi chwalecy Boży, w Greyey będący, котрым жеś так niewstydlіwie śmiał wra-gać, wszystkie ich krzyże y vtrapienia, ktore cierpią dla imienia Christusowego, znieważаіає a cząstkę im z przeklętymi vказуіає, — бой się o to справедлиwego sądu Bożego! Азаж ci raczey nie godziło się przykładem inszych dobryх chrześcian z podziwieniem y боґославлением tego przyjmować, że ато Pan Bog tym chrześcianом народу Грецкого такую stateczność y w krzyżu cierpliwość dawać y takiey nad nimi opatrności vżywać raczy, że ich ani chronienіє się vciskow, ani szukanie roskoszy od chrześciańskiej wiary nie odwabiaіа, y że tyran Турецкий, choć przysięглым криве chrześciańskiej nieprzyiacіелем będąс, на gruntowne wytracenie их nigdy zdobyć się не може, але- częстокроць ієszcze рад-не-рад их się nutritorem sstawa?

Muszęс tu przypomniać słowa Stanisława Orzechowskiego, kanonika Przemyskiego, w tychże xiążkach ¹⁰, w ktorых y przysięгę swą przed Ianem Dzia-duskim, biskupem Przemyskim, z strony

мають насъ, яко овцы, отлучоны на замордованье» ¹¹. А такъ въ тыхъ всѣхъ речахъ болше еше нижли звитяжцами естесмы черезъ Того, Который насъ умиловалъ, и певны естесмы, же «ани смерть, ани животь, ани ангели, ани князства, ани силы, ани пришлыє речи, ани высокость, ани глубокость, ани жаднаа речъ створенаа насъ не отлучить отъ милости Божей, которая ест во Христѣ Исусѣ Господѣ нашемъ» ¹².

Тыми и тымъ подобными словы оzywаючися, дѣеписе, на щеканья твои правдивыи хвалцы Божии, въ Греции будучіє, котрымъ жеś такъ невстыдливє смѣль поругатися, всѣ ихъ кресты и уtrapенья, которые терпятъ для имени Христоваго, зневажаючи а частки имъ сь проклятыми vказуючи, — бойся о тоє справедливого суду Божего! Азажъ ти лѣпше ||(об. 159) не годилося прикладомъ иншихъ добрихъ христианъ сь подивеньемъ и зъ боґославеньемъ того приймовати, же ато Господь Богъ тымъ христианомъ народу Греческого такую stateczność и въ кресту терпливость давати и такой надъ ними опатрности уживати рачить, же ихъ ани хроненьяся утисковъ, ани шуканья роскоши отъ христианской вѣры не отвабляєтъ, и же тиранъ Турецкий, хотъ присяглымъ кривѣ христианское неприателемъ будучи, на круптовное вытраченє ихъ никогда zdobyтися не можетъ, але частокроць еше радъ-не-радъ ихъ ся оборонцею ставаетъ!

Мушу тутъ припомнити слова Stanisława Ореховского, каноника Премьского, въ тыхъ же книжкахъ, въ которыхъ и присягу свою передъ Іоаномъ Дядускимъ, бискупомъ Премьскимъ,

¹⁰ In «Diatriba contra calumniam.» Anno 1548 edita.

¹¹ Это взято изъ посл. къ Римл. ст. 31—36. ¹² Это взято оттуда же, ст. 38—39.

stateczności swey przy religiey Rzym-
skiego kościoła uczynioną, wpisał, o na-
szym Greckim kościele przezeń napi-
sane, abyś z nich tym snadniey sądzić
mogł o swey prawdzie a o zacności y
prawdziwości kościoła naszego iemu za-
wsze y przez przeciwniki przyznawaney:

«Graecos cum Ruthenis propterea,
quod illorum plebs calice, sacerdos autem
vtatur vxore, minime in impiorum par-
tem, aut in hostium numerum transfe-
rendos arbitror, quin imo eos et Chri-
stianos et in ecclesia esse censeo. Ec-
clesiam autem intelligo eam, quae varijs
morib. atque ordinibus, vna fide atque
vno baptismo, sub vno Deo, [toto terra-
rum orbe diffunditur, quae est columna
veritatis ac domicili|(244)um spiritus
sancti, quae errare nullo modo possit,
cuius praecepti atque institutis standum
sit, etiamsi non semper liqueat, cur hoc
ille mandet, illud autem vetet». To iest:
«Абы Грецы з Русію przeto iż v nich
pospolstwo kielicha vżywa, a kapłan
żonę ma, na stronie niepobożnych y w
liczbie nieprzyjaciół poczytani być mieli
—nie zda mi się. Y owszem rozumiem to
o nich, że są chrześcianmi y że są w
Kościele. A przez imię Kościoła roz-
umiem Kościół ten, który w roznych
obyczaiach y porządkach iedną wiarą y
iednym krztem pod iednym Bogiem po
wszytkim okręgu ziemi iest rozlany,
ktory iest słupem prawdy y przybytkiem
Ducha Ś., ktory błędzić żadnym sposo-
bem nie może, ktorego roskazania y
postanowienia trzymać się trzeba, choć
nie zawsze wiedzieć, dla czego on to
roskazuie, a owego zak[az]uie».

Y niżej tenże w tych хієгах, mia-
nowicie o patriarchiey Carogrodzkiey,
tak mowi:

зъ стороны stateczности своей при ре-
лѣи Римского костела учиненую, впи-
салъ, о нашей Греческой Церкви че-
резъ него написаноy,—абысь зъ нихъ
тымъ snadнѣй судити могъ о своей
правдѣ, а о зацности и правдивости
костела нашего ему завше и черезъ
противники признаваной:

«Абы Греки зъ Русью про то, ижъ
въ нихъ посполство келиха ужива-
ють, а іерей жону маеть, на сторо-
нѣ непoboжныхъ и въ личбѣ непріа-
лей почитаны быти мѣли—не здаеть ми
ся. И овшемъ разумѣю то о нихъ, же суть
хрїстіанми и же суть въ Костелѣ. А
черезъ имя Костела разумѣю Костель
тотъ, который въ розныхъ обычаехъ и
порядкахъ одну вѣру и одвымъ кре-
стомъ подъ однимъ Богомъ по всемъ
округу землѣ есть розланный, который
єсть || (160) столпъ правды и прибыт-
комъ Духа Святого, который блудити
жаднымъ способомъ не можетъ, кото-
рого росказанья и постановенья дер-
жатися треба, хоть не завше вѣдати,
для чоо Онъ тоє росказуетъ, а ового
заказуетъ».

И нижей тотъ же въ тѣхъ книжкахъ,
меновите о патриархїи Царигородской,
такъ мовить:

«Constantinopolitanam sedem cum reliquis sedibus, quas Apostolicas omnis appellavit vetustas, nos, qui Thraciae viciniore sumus, scimus saluam esse, quam Deus fecit invenire gratiam in oculis Solymani Turcarum tyranni, veluti alterum captum Ioseph. ut illa sit vera promissio semper, quod portae inferorum non sunt praeualiturae adversus Ecclesiam, neque adversus illius Apostolicas sedes». То ієст:

«Konstantinopolska stolica, z inszymi stolicami, ktore apostolskimi wszyscy starzy nazywali, my, co bliżej Tracyej mieszkamy, wiemy, że ієст cała. Ktorey Bog dał naleść łaskę w oczu Solimanna Tureckiego tyranna, iako by drugiemu poimanemu Iozefowi, aby tak była zawsze prawdziwa ona obietnica, że brany piekielne nie mają przemoć przeciwko kościołowi, ani przeciwko iego apostolskim stolicam».

Слышызь, dzieіопісіє, прєз тєйзє рєлігєй, до ктєрєй сіє тє одывєш, члєвєкє швїдєктвє о Грєцкїм Кошчєлє, за ввєжєнієм знєчнєй Боскєй опєтрнєстї над нїм прєд кїлкєдзїєсїєт лєт вьдєнє! ||(245) Тоż ввєжєніє Рускїє нєрєд, збєвєніє дусзнєго прєгнєчє, по дзїє дзїєн тєк ввзрусзє у тєк мє звїєрчнєстє патриєрхєв, в Грєцєй бєдєчєх, зєлєчє, жє рєвнє тє ввєгєнє тє нє одвєбїє го од їх послєшєнєстє, анї прєзвєбїє до оддєвєнєя послєшєнєстє пєпє Рзымскїєму. Ктєрє чєч в шчєчєсчїєу плєвє, чєч єєсєрє вєлїкє порєжє, в вєжєнїє бєрєжє, чєчїєж по їх шчїєчєх дєпєчє, чєч од вєоск швїєчкїх нє ієст звїєчїєжєн, алє іє єсєсєм звїєчїєжє, чєч нє ієст з мїєст злупїєн, алє іє дрєгїм ієшчє вьдзїєрє, — прєдсїєжє нє ієст, анї сіє слєшєнє жєзє у з швєм

«Кєстєнтїнополєскєє стєліцє, зє нїшїмї стєліцєм, ктєрєє апєстєлєскїмї вєсє стєршїє нєзвєлє, мє, штє блїжє Трєцїє мєшкємє, вєдємє, жє єстє цєлє. Ктєрєй Бєг дєлє знєтї лєскє прєдє чєчєм Сєлімєнє Турєцкєго тїрєнє, єкє бє дрєгєму пєймєнєму Ієсїєфєвї, абє тєкє блє зєвшє прєвдївє онєє обєтнїцє, жє брєнє пєкєлнєнє нє мєжєтє прємєчї прєтївє вєстєлєвї, анї прєтївє єго апєстєлєскїмє стєліцєм».

Слєшїшє, дєвєнєсє, чєрєз тєєєжє рєлїє, до ктєрєй сє тє озвєчєш, чєлєвєкє швїдєчтєвє о Грєчєскєй Цєрквї, зє увєжєнїєм знєчнєй Бєжєй опєтрнєстї надє нєю ¹ прєдє кєлкєдєсєтє лєтє вьдєнє! Тєєєжє увєжєнїє Рускїє нєбєжнєнє нєрєд, збєвєнє дусєвнєго прєгнєчїє, по нїнєшнїє дєнє тєкє ввзрусзєтє і тєкє єму звїєрчнєстє патриєрхєв, вє Грєцїє бєдєчїєх, зєлєчєтє, жє рєвнєнє тєє уругєнє твєнє нє отвєбїєтє єго од їх послєшєнєстє, анї прївєбїєтє до оддєвєнєя послєшєнєстє пєпє Рїмєскєму. Ктєрє жєч вє шчєстїєу плєвєтє, жєч єсєсєрї вєлїкє порєжєтє, вє вєзєнїє бєрєтє, хєтєжє по їх шчїєчєх тєчєтє, жєч одє вєоскє швїтєскїєх нє єстє звїєтїєжєнє, алє їх чєсємє звїєтїєжєтє, жєч нє єстє зє мєстє злупєнє, алє

Вє старєпєчєтнємє жєкзємплєрє ошїбкє: «нїмє».

Rzymem, y z swymi prałaty zwać a vdawać tym, przeciwko ktoremuby brany piekielne przemoć nie miały.

Wie pobożny Ruski narod, co się w Rzym y mieszkauce iego wlewa. Wie, że niedarmo go Ambroży głową zabobonow nazwał¹. Wie, że go niedarmo drudzy doktorowie Babilonem y wszeteczną, w purpurę przybraną, okrzczili². Wie, że jeśliż gdzie tedy tam panują y okazują się one, przez apostoła³ opisane, vczynki ciała: cudzołostwo, wszeteczeństwo, nieczystość (sodomia), trucizny, nieprzyjaźni, swary, zażdrości, gniewy, spory, mężoboystwa y insze tym podobne, ktore z krolestwa Bożego ludzie wyłączają, y ktore tym, co chcą być prawdziwie Christusowymi, zwyciężać, tłumić y krzyżować trzeba. Bo takie vczynki panujących świata a niezwyceżonych żadnym woyskiem, gdy się v nich naydują, sługami szatańskimi, od bran piekielnych przemożonymi, czynią.

Nie mieyże tedy, dzieiopisie, za złe cnemu Ruskiemu, a przytym y Litewskiemu narodowi, że twoiemu napomnieniu, z nieuważnym vraganiem złączonemu, mieysca nie zostawiają; a że woła się, wedle starodawnego zwyczaju, patriarchow Greckich, cichych, skromnych y pokornych, od ktorых się wiary chrześciańskiej przodkowie ich nauczyli y pod ktorых posłuszeństwem przez 600 lat żyli, trzymać, niż sobie nowego pana, o ktorым siła brzydkich rzeczy słyszą, po Włoskiej ziemi, na tym świata zgonie, ni-przez ni-zacz szukać.

¹ Sermone 66. ² Hieronimus, in epist. ad Paulinum. ³ Galat. 5.

⁴ Въ мовѣ 66. ⁵ Еронимъ, въ лис[тѣ] до Павлина. ⁶ Это взято изъ посланія апосто-

ихъ другимъ еще выдираеть,—предся не есть, ани ся слушне ||(об. 160) можетъ и зъ своимъ Римскимъ, и зъ своими пралаты звати а удавати тымъ, противъ которому бы браны пекелные перемочи не мѣли.

Вѣдаеть пoboжный Рускій народъ, што ся въ Римъ и въ мѣшканцы его вливаетъ. Вѣдаеть, же не дармо его Амбросій головою забобоновъ назвалъ⁴. Вѣдаеть, же его не дармо другіе докторове Вавилономъ и вшетечницею, порфиною прибраною, окрестили⁵. Вѣдаеть, же еслижъ гдѣ, тогда тамъ пануютъ и оказываются сные, черезъ апостола⁶ описанные, учинки тѣла: чужоложство, вшетеченство, нечистость, трутизны, неприязни, свары, зазрости, гнѣвы, споры, мужобойства y иншіе тымъ подобные, которые отъ царства небесного люди вылучаютъ, и которые тымъ, што хотять быти правдиве Христовыми, звитяжати, тлумити и крижовати треба. Бо такіе учинки пануючихъ свѣту а невзитяжонныхъ жаднымъ войскомъ, гдѣ я у нихъ найдуютъ, слугами шатанскими, отъ бранъ пекелныхъ преможонными, чинять.

Не мѣйже тогда, дѣенисе, за złe зацному Рускому а притомъ и Литовскому народови, же твоему навпоминанью, зъ неуважnymъ поруганьемъ злучоному, мѣсца не zostавуютъ; а ижъ волятся, ведле стародавного звичаю, патриарховъ Греческихъ, тихихъ, скромныхъ, покорныхъ, отъ которыхъ ся вѣры христианской продкове ихъ ||(161) научили и подъ которыхъ послушенствомъ черезъ шесть сотъ лѣтъ жили, держати, нижъ собѣ нового pana, o которо[мъ] много брыдкихъ речей слышать, по Влоской земли, на тымъ свѣта згонѣ, ни-для-чого ни-за-што шукати.

Bo iesliż kwoli iedności kościelney, o tym acz się iuż y wyższy 7 nieco przypomniało, iednak y w przyszłym rozdziale szyrzey mowić się będzie.

Czwartey części odpowiedzi

Rozdział II.

Iesliż, dla zalecania iedności kościelney y zgody y miłości chrześcijańskiej przez dzieiopisa ludziom narodu Ruskiego y Litewskiego, godzi się y przysusza odstąpić Cerkwie Orientalney Greckiey y patriarchow, w Grecyey mieszkających, a papieżowi Rzymskiemu posłuszeństwo oddać?

Słowa dzieiopisowe te są, ktorymi zgodę y iedność chrześcijańską zalecając, Ruski naród do oddania posłuszeństwa Rzymskiemu papieżowi wieździe:

«Nie wciekajcie od zgody y iedności: bo to iest nie tylko nie chrześcijańskie, ale ani pogańskie, ani rozumne serce. Niemasz tak głupich na świecie, ani tak dzikich ludzi, ktorzyby nie widzieli, iż dobre ich y zatrzymanie wszytkiego szczęścia ich na zgodzie y iedności wmysłów zawisło. Kto od zgody wcieka, iako wczniem Christusowym być może? Ktory nam miłość y pokoy swoy testamentem swym zostawił, y na to wmarł, Wielki Bog y Miłośnik ludzki, aby syny rosproszone, iako mowi Ian s., zgromadził do iedności. Y dla tego Kościół Jego zowiezię w piśmie ciałem, w ktorym członki dziwną miłością spoione są; y domem iednym, y owczarnią iedną, y woy||(247) skiem iednym, y korabiem iednym, —

Bo iesliż kwoli ednosti kostelnoy, o tomъ ачъ ся южъ и выше 8 нѣшто припомнѣло, однакъ и въ пришломъ роздѣлѣ ширей мовитися будетъ.

Четвертой части отповѣди

Роздѣлъ 2.

Если, для залецанья edности костелной и згоды и милости христианской черезъ дѣписа людямъ народу Руского и Литовского, годится и прислушаетъ отступити Церкви Восточной Греческой и патриарховъ, въ Греции мѣшкающихъ, а папѣжови Римскому послушенство отдавати?

Слова дѣписовы тые суть, ktorыми згody и edность христианскую залецаючи, Рускій народъ до отданья послушенства Римскому папѣжови ведеть:

«Не утекайте отъ згоды и edности: бо то есть не толко не христианское, але ани поганское, ани разумное сердце. Немашъ такъ глурыхъ на свѣтъ, ани такъ дикихъ людей, которые бы не видѣли, ижъ доброе ихъ и задержанье всего щастья ихъ на згодѣ и edности умысловъ зависло. Kto отъ згоды утекаетъ, яко ученикомъ Христовымъ быти можетъ? Kоторый намъ милость и покой свой testamentомъ своимъ оставилъ, и на то умеръ, ||(об. 161) Великій Богъ и Милостникъ людскій, aby сыны ропрошеные, яко мовить Иоанъ святый, згромадилъ до edности. И для того Костель Его зовется въ писмѣ тѣломъ, въ ktorомъ члены дивною милостию споены суть; и домомъ ed-

⁷ W części 3, rozdz. 8.

⁸ Въ части 3, роздѣл 8.

gdzie zgoda wszystko trzyma, a niezgoda wszystko gubi»¹.

W tych słowach dzieiopis barzo osobliwie zgodę y iedność zaleca, y pewnie szczyrą prawdę pisze. Y widzę, że mu rzecz pięknie płynie, bo nasnadniey każdemu prawdę prawdą być wywieść.

Lecz co na tey prawdzie budować chce, to iest—oddanie papieżowi Rzymskiemu posłuszeństwa, to na tym fundamentie stanąć nie może. Dobry iest pokoy, dobra iest zgoda, dobra iedność; ale nie wszelka. Bo, na przykład, kto z chrześcian zgodę y iedność Turkow y poganow na złe y we złym za dobrą rozumieć może? A dawszy pokoy Turkom y poganom,—kto baczny owę zgodę między chrześcianami dobrą nazowie, o ktorey Hieronim, przeciwko Luciferianom pisząc, te słowa napisał: «Pod krolem Konstantiusem, za Ewzebiusza y Hipatiusza konsulow, imieniem iedności y wiary niewierność napisana iest, iako teraz poznawana bywa. Abowiem onego czasu nic się tak pobożnego, nic tak należącego słudze Bożemu nie zdało, iako iedności nasładować y od wszystkiego świata społeczności nie odrywać się». O takowey zgodzie, o takowym pokoju niezbożników mędrzec² one słowa napisał: «żyjąc między wielką niewiadomości walką, tyle y tak wielkich złych rzeczy pokojem nazywali».

Iż tedy nie wszelka zgoda, nie wszelka iedność iest dobra, y zatym nie wszelkiey temu, co chce być zbawion, trzymać się potrzeba; a iednak przytym, iż to prawda, że ieden iest dom Boży,

nymъ, и овчарнею едною, и войскомъ еднимъ, и кораблемъ еднимъ, — гдѣ згода все держить, а невзгода все губить».

Въ тыхъ словахъ дѣнись барзо особливе згodu и еднoсть зaлeцaетъ, и певне щирую правду пишеть. И вижу, же ему рѣчь красно плынетъ, бо найснаднѣй каждому правду правдою вывести.

Лечъ штo на той правдѣ будовати хочеть, то есть—отданье папѣжови Римскому послушенства, то на томъ фундаментѣ станути не можетъ. Добрый есть покой, добра есть згода, добра есть еднoсть; але не всякая. Бо, наприкладъ, кто съ христiанъ згodu и еднoсть Турковъ и погановъ на зло и въ зломъ за добро разумѣти можетъ? А давши покой Туркомъ и поганомъ,—кто бачный тую згodu межи христiанми добрую назоветъ, о которой Ерoнимъ, противъ Люциферiаномъ пишучи, тые слова написалъ: «Подъ королемъ Константиномъ, за Евсевиa и Еупатiа консуловъ, именемъ еднoсти и вѣры невѣрность написана есть, яко теперъ познавана бываетъ. Абовѣмъ оногo часу ничогo ся такъ пoбoжнoгo, ничогo такъ валежачогo служъ Божему не здало, яко еднoсти наслѣдовати и отъ всего свѣта спoлечнoсти неотриватися». О таковoй згодѣ, о таковомъ покою безбoжнoкoвъ мудрецъ³ оныe слова написалъ: «живучи межи великою невѣдомости валкою, толко и такъ великихъ злыхъ речий покоемъ называли».

Ижъ теды не всякая згода, не всякая еднoсть есть добра, и затымъ ||(162) не каждой тому, который хочеть быти збавень, держатися потреба; а однакъ притомъ, ижъ то правда, же единъ домъ

¹ См. выш., стлбц. 991-й. ² Sapientiae 14.

³ Мудрость [т. е. Соломона Книга Премудрости], [гл.] 14, [ст. 22].

iedna owczarnia, iedno woysko, y ieden korab Christusow, a ieden kościół, w ktorym pragnącemu zbawienia przebywać potrzeba,—przełoż porządnie wważymy, o ktorym to y iakim kościele w «Kredzie» wyznawamy, że iest ieden, y w czym ta iedność kościelna nawięcey zawisła? Skąd zaraz obaczmy, iesliż prawdziwa iedność kościel||**(248)**na chrześcijańska w oddaniu posłuszeństwa Rzymskiemu papieżowi należy?

Kościół ten, o ktorym w «Kredzie» mowimy, że iest ieden, który by był? Samo nam «Kredo» wyraża, ktore ten kościół katolickim abo powszechnym zowie, a społeczność świętych w nim wkazuie. Skąd pokazuie się to, że ten kościół, który iednym mianuiemy, do iednego iakiego mieysca, do iednego iakiego czasu, do iednych iakich grzechowi podległych ludzi więzać się nie ma. Ale zamyka w sobie wszystkie te, ktorzy ktorego kolwiek czasu od początku swiata, na ktorymkolwiek mieyscu, między iakimikolwiek ludźmi żyjąc, są świętymi y wybranymi Bożymi. Za czym do tego iednego kościoła należą tak ci, ktorzy tu ieszcze na tym świecie, pod chorągwią Christusa Pana stojąc w smiertelnym cieie, z szatanem, z ciałem y z światem woiuią y napotym woiować będą; iako y ci, ktorzy, przeniesieni iuż do niebieskich radości, iako zwycięzce wszystkich nieprzyjaciół, triumfuią. Do tego iednego kościoła należą tak ci, ktorzy żyli przed zakonem, na gorze Synai danym, y ci, ktorzy żyli, teraz żyją y napotym aż do sądnego dnia żyć będą pod łaską a przymerzem nowym. A między tymi do tegoż iednego kościoła należą tak ci, ktorzy wprzod z Izraelskiego ludu łaskę Christusową, za wezwaniem Iego idąc, przez wiarę przyięli, iako y ci, ktorych z pogan ku znaiości swoiey Christus

Божий, одна овчарня, одно войско, и еденъ корабль Христовъ, а единъ костель, въ которомъ прagnучому спасенiа пребывати потреба, — протожъ порядне уважимо, о которомъ то и явомъ костель въ «Вѣрѣ» визнаваемо, же есть одинъ, и въ чомъ тая едноть костелная христианская наиболее зависла? Отколя заразъ обачимо, если правдивая едноть костелная христианская въ одданью послушенства Римскому папѣжови належить?

Костель тотъ, о которомъ въ «Вѣрѣ» мовимо, же есть одинъ, который бы то быти мѣлъ? Само намъ «Възнанье» выражаетъ, которое тотъ костель каеолическимъ албо вселенскимъ зоветь а сполечность святыхъ въ немъ указуетъ. Отколя показуется то, же тотъ костель, который однимъ мевуемо, до одного якого мѣстца, до одного якого часу, до однихъ якихъ подлеглыхъ грѣхови людей вязатися не маеть. Але замыкаетъ въ собѣ всѣ тые, которые которого колвекъ часу отъ початку свѣта, на которомъ колвекъ мѣспу, межи якими колвекъ людьми живучи, суть святыми и wybranymi Божиими. Зачимъ до того одного костела належать такъ тые, которые тутъ еще на томъ свѣтѣ, подъ хоругвою Христа Господа стоячи въ смертелномъ тѣлѣ, съ шатаномъ, ||**(об. 162)** съ тѣломъ и зъ свѣтомъ воюють и напотомъ воевати будутъ; яко и тые, которые, пренесени южъ до небесныхъ радостей, яво звитяжци всѣхъ неприятелевъ, ликуютъ. До того одного костела належать такъ тые, которые жили предъ закономъ, на горѣ Синайской даномъ, и тые, которые жили подъ закономъ, яко и тые, которые жили, теперь живутъ и напотомъ ужъ до судного дне жити будутъ подъ ласкою а перемиремъ (або завѣтомъ) новымъ. А межи тыми до тогожъ одного костела

Pan, Iedyny On dobry pasterz, iedyną owczarnią tak z Żydow iako z pogan stanowiąc, przywieść raczył. Wszyscy ci, mówię, choć rozłączeni od siebie y miejscami y czasami, duchem y wiarą tak spoieni y złączeni są, że ieden nierozdzielny katolicki abo powszechny kościół stanowią. Ten to taki powszechny iedyny kościół, z wybranych świętych Bożych a członkow Christusowych złączony, do korabia Noego iest przy(249) rownany, w którym kto się nie nayduie nie będąc członkiem Christusowym, zbawion być nie może, choć się y do Kościoła Bożego pozwierzchnie przytyka y do społeczności świętych ięzykiem odzywa. Abowiem tego to takiego iedynego powszechnego kościoła iedność nawięcey w tym zawisła, że ma iedną głowę—Christusa Pana. Ta iedność głowy z ciałem ma iuż przodek przed tą iednością członkow iednych z drugimi. Ktora iedność członkow iednych z drugimi, miłość braterską w sobie zamykająca, potrzebna pewnie też iest chrześciańskim ludziom, o których Christus Pan rzekł, że sstąd za zwolenniki Iego uznani być mają, gdy miłość zobopolną między sobą mieć będą. Lecz że członkami Christusowymi często się y ci, którzy nimi nie są, nazywają, zacyum w wiązaniu się z nimi, myłka y vniesienie być może od Christusa Pana, iedyney kościoła głowy,—przełoż nabezpieczniejsza iest każdemu chrześcianinowi, nie chcącemu z iedności kościelney wypaść, nabarziey na Christusa Pana patrzeć y Onego się trzymać. Tym trzymaniem się Samego Christusa vstrzeże się tych samolówek, ktore szatan przy własney iedyney prawdziwey iedności dla oszukania ludzkiego postawił: z iedney strony—złą we złych rzeczach zgodę stanowić, z drugiey strony—dobrą zgodę y iedynomyślność wrzucaniem sporow y sekt rwać y psować chcąc. Na co patrząc,

належать такъ тые, которые впередъ отъ Израилскаго люду ласку Христову, за возваньемъ Его идучи, черезъ вѣру приняли, яко и тые, которыхъ съ погань ку знаемости своей Христосъ Господь, Онъ Единный добрый Пастырь, одну овчарню такъ съ Жидовъ яко съ погань становячи, привести рачилъ. Всѣ тые, мовлю, хотъ розлучени отъ себе и мѣсцами и часами, духомъ и вѣроу такъ споени и злучоны суть, же единъ нераздѣльный каволическій албо вселенскій костель становячь. Тотъ то такий вселенскій единный костель съ выбранныхъ святыхъ Божихъ а члонковъ Христовыхъ злучонный, до корабля Ноевого есть прировнанный, въ которомъ хто ся не найдуеть, не будучи члонкомъ Христовымъ, спасенъ быти не можетъ, хотя до костела Божего позверхне притыкаетъ и до сполечности святыхъ языкомъ отзываетъ: Абовѣмъ того то такого (163) одного вселенскаго костела едность наиболше въ томъ зависла, же имеетъ одну голову—Христа Господа. Тая едность головы съ тѣломъ имеетъ южъ продекъ предъ тою едностью члонковъ одныхъ съ другими. Которая едность члонковъ одныхъ съ другими, милость братерскую въ собѣ замыкающе, потребна певне тежъ есть христіанскимъ людемъ, о которыхъ Христосъ Господь рекъ, же оттоля за ученики его uznани быти мають, кгда милость zobopolную межи собою мѣти будутъ. Але ижъ члонками Христовыми часто ся и тые, которые ними не суть, называютъ, зачимъ въ вязаньюся съ ними, мылка и унесенъ быти можетъ отъ Христа Господа, одной костела головы,—протожъ наибезпечнѣйшая есть каждому христіанинови, нехотячому съ едности костелной выпати, наболше на Христа Господа смотрѣти и Оного ся держати. Тымъ держаньемъ ся Самого Христа устережется тыхъ самоловокъ, которые ша-

nasz Grecki doktor Chrizostom s. tak powieda: «Coż opuściwszy głowę: członkow się trzymasz? Od głowy iesliż odpadujesz, zginałeś! Kto-bądź, ten-badż żyć nie może, iesliż z głowy, z nią w iedności trwając, żywota nie ma».

To tak z strony kościoła, o którym w «Kredzie» wyznawamy, że iest ieden, tudzież też y o tym, w czym nawięcey iedność prawdziwa kościelna zawisła, krotce a prawdziwie powiedziawszy a na tey powieści, fiako na fundamen¹ (250) cie, stanąwszy,—łatwie się w tym obaczyć, iesliż prawdziwa iedność należy w odzywaniu się do kościoła Rzymskiego y w oddawaniu posłuszeństwa papieżowi Rzymskiemu?

Напрзод, gdyż kościół, który iednym być w «Kredzie» wyznawamy, iest powszechny, a zatym gdyż temu samemu powszechnemu kościołowi własnie należy ta iedność, okrom ktorey nikt zbawion być nie może,—toć żaden partikularny pojedynkowy kościół, a pogotowiu y Rzymski, tey iedności zbawienney tak do siebie pociągać y sobie samemu przywłaszczać nie może—iakoby zgoła nikt, co by iego członkiem nie był, zbawion być nie miał. Bo iesliżby ta iedność prawdziwa, powszechnemu kościołowi, o którym w «Kredzie» mówimy, należąca, do samego partikularnego Rzymskiego kościoła przywieszowana być miała,—coż rzeczymy o tych, którzy przed zakonem y pod zakonem, prawdziwemi chwalcы Bożymi będąc, pomarli? Co — o chrześcianach prawdziwych z narodu Izraelskiego, którzy wprzod z tego świata

танъ при власной одной правдивой едности для опущанья людского поставилъ: зъ одной стороны—злую въ злыхъ речахъ згodu становити, зъ другой стороны—добрую згodu и еднoмысльность веиненьемъ споровъ и сесть рвати и псовати хотячи. На што смотрячи, нашъ Греческiй докторъ Хризостомъ святыи такъ повѣдаеть: «Штожь, опустивши голову, члoнковъ ся держишь? Отъ головы если отпадуешь, згнулъ есь! Кто-будь то-будь жити не можетъ, если зъ головы, зъ нею въ едности твоячи, живота не маеть».

|| (об. 163) То такъ зъ стороны костела, о которомъ въ «Вѣрѣ» визнаваемо, же есть одинъ, также тежь и о томъ, въ чомъ наиболше едность правдивая костелная зависла, коротко а правдиве повѣдивши а на той повѣсти, яко на фундаментѣ, станувши, — ладно ся въ томъ обачити: еслижь правдивая едность належитъ во отзываньяюся костела Римского и во отдаванью послушенства папезови Римскому?

Напередъ, егдажь костель, который однимъ быти въ «Вѣрѣ» визнаваемо, есть вселенскiй, а затимъ егдажь тому самому вселенскому костелови власне належитъ тая едность, окромъ которой никто збавенъ быти не можетъ,—то жаденъ помѣстныи поединковый костель, а поготову и Римскiй, тоей едности збавеной такъ до себе потягати и собѣ самому привлацати не можетъ—якобы згола никто, што бы его члoнками не былъ, збавенъ быти не мѣлъ. Во еслибы тая едность правдивая, вселенскому костелови, о которомъ въ «Вѣрѣ» мовимо, належачая, до самого помѣстного Римского костела привязована быти мѣла, — што речемо о тыхъ, которые предъ закономъ и подъ закономъ, правдивыми хвалцами Божиими будучи, померли? Што — о христiанахъ правдивыхъ зъ народу Израилского, которые

zeszli, nim Piotr s., a co więsza — nim ieszcze ktory chrześcianin w Rzymie był? Co rzeczemy o tych, ktorzy, w odległych barzo od Rzymu kraiach mieszkaіаc, a podobno y niesłychawszy nigdy o Rzymie, w Christusa Pana prawdziwie wierzyli, abo y wierzą?

Czy tych wszystkich od społeczności iedynego prawdziwego powszechnego kościoła, iako członki do ciała Christusa Pana nienależące, dzieiopis nieuważnie odrzucać będzie? Iesliż więc ich nie może odrzucać, a czemuż w nas, Greckiey religiey ludzie, wmawiać chce, iakobyśmy zbawieni być nie mieli y iakobyśmy z dobrymi uczynkami, z postami, z iałmużnami, ze wszystkimi największymi cnotami mieli іść na potępienie, a przeto, że się do Rzymskiego kościoła nie odzywamy, y że papieżowi Rzymskiemu posłuszeństwa nie oddaіemy? Czemu niewstydlі|(251)wie to do iednego partikularnego kościoła ciągnie, co kościołowi powszechnemu właśnie należy? Czemu fortelnie to iedney tylko części przypisuіe, co wszystkiemu ciału służy? Czemu, zalecaіаc nam iedność z członkami Rzymskiego kościoła, od iedności z prawdziwą kościelną głową, Christusem Panem, w ktorey żywot zawisł, nas odwabiać śmie?

Przypomniały się w przeszłym rozdziale Orzechowskiego, kanonika Przemyńskiego, słowa, w ktorych nas w tey iednego powszechnego kościoła społeczności być iawnie przyznawa. Ktemu pokazało się iuż wyższej, że, krom iedney głowy Christusa Pana, drugiey żadney pismo s. nam nie pokazuіe. Pokazuіe y rzecz sama, że na żadnego іnszego ten tytuł quadrować nie może. Bo któż z śmiertelnych może sobie wszystkich wiernych y wybranych Bożych, po wszystkie wieki, po wszystkich mieyscach będących, obzieranie, opatrowanie y rządzenie praw-

впередь съ того свѣта зышли, нимъ Петръ святыи, а што болшая — нимъ еще который христианинъ ||(164) въ Римѣ былъ? Што речемо о тыхъ, которые, въ отлеглихъ далеко отъ Риму краехъ мѣшкаючи, а подобно и не слыхавши никгда о Римѣ, во Христа Господа правдиве вѣрили албо вѣрятъ?

Чи тыхъ всѣхъ отъ сполечности единого правдивого вселенского костела, яко члонки до тѣла Христа Господа неналежаціе, дѣвписъ неуважне откидати будетъ? Еслижъ ихъ не можетъ откидати, а чомужъ въ насъ, Греческой релѣи люде, вновляти хотеть, яко бысмы забавены быти не мѣли и яко бысмы зъ добрыми учинками, съ постами, зъ ялмужными, зъ всѣми наиболшими цнотами мѣли ити на потопление, прѣто, же ся до Римского костела не отзывается и же папѣжови Римскому послушенства не отдаваемо? Чому невестыдливе тое до одного помѣстного костела тягнеть, што костелови вселенскому власне належитъ? Чому fortелне то одной толко части приписуеть, што всему тѣлу служить? Чому, заледаючи намъ едність зъ члонками Римского костела, отъ едности съ правдивою костелною головою, Christомъ Господемъ, въ которой животь зависъ, насъ отвабяти смѣеть?

Припоминалися въ прошломъ роздѣлѣ Ореховского, Премьского каноника, слова, въ которыхъ насъ въ той одного повшехного костела сполечности быти явне признаваеть. Ку тому показалося южъ вышше, же, кромъ едной головы Христа Господа, другой жадной ||(об. 164) головы писмо намъ не показуеть. Показуеть и речъ самая, же на жадного ишого тотъ титулъ квадровати не можетъ. Бо хтожъ [зъ] смертелныхъ можетъ собѣ всѣхъ вѣрныхъ и выбранныхъ Божіихъ, по всѣ вѣки, по всѣхъ мѣсцахъ будучихъ, обзиранье, опатрованье и ря-

dziwe przywłaszczac? Coż taki (że z Grzegorzem biskupem Rzymskim¹ rzekę) przy sprawowaniu się na ostatnim sądzie odpowie Christusowi, który wszystkie jego członki siebie samego władzy podłożyć vsiłuie?

Nie slychali o tey takiej iedności oni męczennicy, ktorzy przed czasem Pheraza cesarza (co w sześć set lat dopiero po Christusie Panu Rzymski kościół głową wszystkich kościołów nazwał) prawdę wiary chrześcijańskiej krwią swoją pieczętowali. Nie slychali o iedności takiej oycowie y doktorowie święci, ktorzy tę prawdę pismami objaśnili. A krotce mówiąc: tey takiej iedności, w oddawaniu posłuszeństwa y w przyznawaniu iedynowładztwa kościelnego Rzymskiemu biskupowi zasadzoney, nie znał wszytek pierwszy prawdziwy chrześcijański kościół; nie znała ona nieczudzołożona y iedney łożnicy, świętobliwości czystą wstydlivością przestrzegająca, Chri || (252)stusa Pana oblubienica, ktorey członki że teraz w niebieskiej są radości—nic nie wątpimy. Takiey iedności, takiey zgody, takiey miłości, iaka pierwszych po Christusie P[anie].wiekow była z Rzymskim kościołem, — y teraz my nie tylko nie znikamy, ale iey sobie wielce życzymy y o nię prosimy. Iako, z drugiey strony, chronimy się tey nowotney, ktora zniewolenie trzody Pańskiej za sobą ciągnie; ktora od iedney prawdziwey głowy, Christusa Pana, nas odwabia; ktora rowność między przedniejszymi pasterzmi—matkę zgody znosi; ktora porządek, na pierwszych koncyliach postanowiony, odmienia y granice, między papieża Rzymskiego a Orientalnych patriarchow iurisdycyą wczynione, y starożytną religią naszą cale wywraca; y ktora do wszystkiego tego,

женье правдиве привлащати? Штѣ жъ такіи (же зъ Григоріємъ Римскимъ бискупомъ реку), при справованью ся на остатнемъ судѣ откажетъ Христови, который всѣ его члонки себе самого власти подложити усилюеть?

Не слыхали о той такой едности оныя мученицы, которые предъ самымъ часомъ Фераса цесара (который въ шестьсотъ лѣтъ ажъ по Христвъ Господѣ Римскій костель головою всѣхъ костеловъ назвалъ) правду вѣры христіанской кровію своею припечатовали. Не слыхали о едности такой отцеве и докторове святіи, которые тую правду писмами объясняли. А коротко мовячи: той такой едности, въ отдаванью послушенства и въ признаванью едновладства костелного Римскому бискупови засаженой, не зналъ весь першій правдивый христіанскій костель; не знала оная несчюжоложенная и единой ложници, святобливости чистою встыдливостью и покорою перестерегающая, Христа Господа облубеница, которой члонки же теперь въ небесной суть радости—ничого не вонтпимо. Такой едности, такой згоды, такой милости, якая першихъ вѣковъ ||(165) по Христвъ Господѣ была зъ Римскимъ костеломъ,—и теперь мы не толко не зникаемо, але ее собѣ велице зычимо и о нее просимо. Яко, зъ другой стороны, хоронимося тоей новотной, которая зневоленье череды Господней за собою тягнетъ; которая отъ одной правдивой головы, Христа Господа, насъ отвбляеть; которая ровность межи переднѣйшими пастырни—матку згоды зносить; которая порядокъ, на першихъ соборѣхъ постановлений, отмѣняетъ и границы, межи папѣжа Римского и Восточныхъ патріарховъ звирхностью учи-

¹ Lib. 4, epi. 38.

co papież ktory Rzymiski, choć przeciw nauce pisma ś., wymyślił y postanowił, przyimowania y trzymania na wierne Pańskie konieczną powinność wkłada.

Odrzuć, kościele y pasterzu Rzymiski, te przysady! Porzuć pychę, ambicją a chciwość nad wszystką trzodą Pańską tobie samemu nie należącego panowania! Vgadzay się tak z Orientalnymi kościoły, iako z tymi, przed którymi ani w starożytności, ani w sukcesycy, ani w dotrzymaniu Christusowey nauki nic nie masz! Vgadzay się, iako z równymi! A zatym, iako na vgodzie: iedno weź, drugie day, iedno wymi, a drugie też sobie viac dopuść! Części vstap, abyć też części vstąpić možono! Prędko wierz nam: ta vгода między nami doydzie y długo trwała będzie.

Iesliż więc ty vporu y nałogu odstąpić a do onych starodawnych pierwszego kościoła zwyczaiow wrocić się nie zechcesz, nie miey za złe tego, o co, da Pan Bog, y na sądzie się Pańskim nie zawstydzimy, że Christusa Pana, pewney głowy kościoła Bożego, w ktorey żywot nasz zawisł, raczey niż niepewnych członkow, trzymać się y ||(253) z oną iedną powszechnią Cerkwią, którą w «Kredzie» wyznawamy, raczey, niż z partikularnym kościołem, w zgodzie y w iedności żyć wolimy! A na tym od nas przestay: że, trzymając się nauki y roskazania Zbawiciela Christusa, iako wszystkich tych, ktorzy się do imienia Iego odzywają, tak y ciebie miłuiemy. A z tey miłości, iakoć nieodmiennie wszystkiego dobrego życzymy, tak y P[ana] Boga, abyć dał obaczenie, prosić nie zaniechawamy.

нены, и старожитное набоженство наше цале выворочаетъ; и которая до всего того, што папѣжь который Римскій, хоть противъ науцѣ писма святого, вымыслилъ и постановилъ, приимованья и держанья на вѣрныя Господни конечную повинность вкладаетъ.

Отгнй, костеле и пастырю Римскій, тые присады! Покинь пыху, надутость а хтивость надъ всею чередою Господнею тобѣ самому неналежачого панованья! Згожайся такъ зъ Восточными церквами, яко съ теми, передъ которыми ани въ старожитности, ани въ наступованью, ани въ додержанью Христовы науки ничего не маешь! Згожайся, яко зъ равными! А затымъ, яко на угодѣ: одно возми, другое дай, одно увойми, а другое тежъ собѣ уняти допусти! Части уступи, абы тыжъ тобѣ части уступити мѣжено! Прудко вѣрь намъ: тая угода межи нами ||(об. 165) дойдетъ и долго трвати будетъ!

Еслижъ ты упору и налогу отступи ти а до оныхъ стародавнихъ першого костела звичаевъ вернуться не хочешь, не мѣй за зле того, о што, дасть Господь Богъ, и на суду ся Божомъ не завстыдимо, же Христа Господа, певной головы костела Божого, въ которой животь нашъ зависъ, лѣпше, нижъ непевныхъ члонковъ, держатися и зъ оною единою вселенскою Церковью, которую въ «Вѣрѣ» визнаваемо, лѣпше, нижъ съ помѣстнымъ костеломъ, въ згодѣ и въ едности жити волимо! А на томъ отъ насъ перестань: же, держачися науки и roskazanья Христа Спасителя, яко всѣхъ тыхъ, которые ся до имени Его отзываютъ, такъ и тебе милуемо. А съ тоей милости, яко ти неотмѣнне всего доброго зычимо, такъ и Господа Бога, абы ти далъ обаченье, просити не занехавемо.

Czwartej części odpowiedzi

Rozdział III.

Jeśliż względem podawania Turckiego, świętokupstwa, nieuważnego rozgrzeszania, także u puchy, którą patriarchey Carogradzkiej dzieiopsis przypisuje, godzi się patriarchow odstąpić a Rzymskiemu papieżowi posłuszeństwo oddać?

O podawaniu przez Turki u o symonie patriarchow Carogradzkich te słowa dzieiopsis napisał: «Patrzcie na przekłństwo patriarchey Carogradzkiej, od którego samego moglibyście wciekać, u nim się zastraszyć, iako od Chore, Datana u Abirona, gdy ie ziemia pożyrała. Żadnego patriarchy nie ma, któryby się na iey stolice wyżebranymi u wyfałszowanymi drugdy pieniędzmi nie wkułił. Ieden drugiego na niey za podaniem Turkom więszych pieniędzy zpycha; drugdy trzech, drugdy czterech żywych ma¹ patriarchow, a żadnego nie ma prawdziwego, iedno wszystko świętokupce, ktorzy, wedla praw Bożych u kościelnych, u pieniądze u dostoięństwo kościelne tracą, tym samym skoro w ten grzech wpadaiają».

Zasię o nieuważnym rozgrzeszaniu, też z świętokupstwem złączonym, patriarchow Carogradzkich niżej mowić: «Co macie za pociechę u pomoc z nich, gdy kogo od siebie posyłaiają? Więcey zamieszania przynoszą u złych przykladow. Przedaią dostoięństwa, pieniądze zbieraią, iako głodni; rozgrzeszaią, przedaiąc dary Boże; dwu żon żywych pozwalaią», etc.

Четвертой части отвѣди

Роздѣль 3.

Еслижъ взглядомъ подаванья Турецкого, святокупства, неуважного розгрѣшенья, также и пухи, которую патриархи Царигородской дѣеписъ приписуетъ, годится патриарховъ отступити, а Римскому папѣжови послушенство отдати?

|| (166) О подаванью черезъ Турки и о симонѣи патриарховъ Царигородскихъ тые слова дѣеписъ написалъ: «Смотрѣте на проклятство патриархи Царигородской, отъ которого самого могли бы есте утекати, и имъ ся застрашити, яко отъ Корея, Даана, и Авирона, кгда ихъ земля пожирала. Жадного патриархи не маеть, который бы ся на ей столицу выжебраными и выфалшоваными иногда пѣнязми не вкупилъ. Одинъ другого на ней за поданьемъ Туркомъ болшихъ пѣнязей спыхаетъ; иногда трехъ, иногда чотырехъ живыхъ патриарховъ, а жадного не маеть правдивого, одно все святокупцы, которые, ведлугъ правъ Божихъ и костелныхъ, и пѣнязи и достоенство церковное тратятъ, тымъ самымъ скоро въ тотъ грѣхъ впадають»².

Зась о неуважномъ розгрѣшенью, тежъ зъ святокупствомъ злучонымъ, патриарховъ Царигородскихъ нижей мовить: «Што маете за потѣху и помочъ зъ нихъ, кгда кого отъ себе посылають? Болше замѣшанья приносятъ и злыхъ прикладовъ. Продають достоенства, пѣнязи збирають, яко голодные; розгрѣшають, продаючи дары Божіе; двоухъ женъ живыхъ позволяють» и прочая³.

¹ Это слово опущено въ Западно-Русскомъ переводѣ.

² См. выше, стлбц. 992-й. ³ См. выше, стлбц. 993-й.

Co się тycze пухы, тѣ вправдѣ dzieiopis nie terażniejszy, po których (tym względem, że obcięte skrzydła mają) pokorę sobie obiecują, ale dawniejszym Carogrodzkim patriarchom przypisują. Iednakże y to nas, Greckiey religiey ludzie, zachodzi, — przetoż porządnie, naprzod: świetokupstwu, z podaniem Thureckim zmieszanemu, potym—nieuważnemu rozgrzeszaniu, a na-ostatek — pysze patriarchow Carogrodzkich przypatrować się, a zатым uważać będziemy: iesliżby względem dzieiopisowej przygany patriarchiey Carogrodzkiey odstąpić a pod Rzymskich papieżow zwierzchność nam się poddać godziło? A przyganę ¹ z strony wielości pod ieden czas patriarchow—do inszego rozdziel[ia] odłożymy.

Przyznawa się to dzieiopisowi, że świetokupstwo słusznie gani. Gdyż to iest grzech taki, ktorego słusznie każdy chrześcianin wystrzegać się ma; bo go nie darmo ś. doktorowie napierwszym kacerstwem nazywają. Lecz to się mu, iakoby patriarchow Carogrodzkich to ² przeklętymi a Datanowi abo Abironowi podobnemi czynić miało, że Turcy ich podawcami być się zdadzą, a pogotowiu ani to, iakoby świetokupcami być mieli,—przyznać nie może. Nie iest żaden w Grecyey chrześcianin, ktoryby za doświadczeniem tego nie wiedział, że Turcy, a osobliwie cesarze ich, są głównemi iako imienia Christusowego, tak y wszech chrześcian nieprzyjacielami. A zатым y to wszyscy wiedzą, że z takich przeklętych nieprzyjacioł żaden za skarbow kościelnych y rzeczy świętych szafarza poczytan być nie ³ może. Nie są tak spornymi, żeby wiedzieć nie mieli, że Christusowi

Што ся тычетъ пыхи, тую вправдѣ дѣпись не теперешнимъ, по которыхъ (тымъ взглядомъ, же обтятыя крила маючи) покору собѣ обѣцуетъ, але давнѣйшимъ патриархомъ Царигородскимъ приписуетъ. Однакъ же и то насъ, Грецькой вѣры людий, заходитъ, — протожъ порядне, напередъ: святокупству, съ подаваньемъ Турецкимъ змѣшаному, потомъ—неуважному розгрѣшенью, а на-остатокъ—псысь патриарховъ Царигородскихъ приглядоватися, а затымъ уважать будемо: еслижъ бы взглядомъ дѣписовое приганы патриарха Царигородской отступити и подъ Римскихъ папешовъ зверхность намъ ся подати годило? А пригану зъ стороны великости подъ одинъ часъ патриарховъ—до иншого rozdѣлу отложимо.

Признавается то дѣписови, же святокупство слушне ганить. Бо то есть грѣхъ такой, которого слушне каждый христианинъ выстерегатися маеть; бо его не дармо богословци найпершимъ кацѣрствомъ ³ называютъ. Але тое ему, яко бы патриарховъ Царигородскихъ проклятыми а Даанови abo Авиронови подобными чинити мѣло, же Турци ихъ подавцами быти ся здають, а поготовью ани то, якобы святокупцами быти мѣли,—признатися не можетъ. Не есть жаденъ въ Греци христианинъ, который бы за досвѣдченьемъ того не вѣдалъ, же Турци, а особливе цесари ихъ, суть головными яко имепи Христова, такъ и всѣхъ христианъ неприятели. А затымъ и то вси вѣдають, же съ такихъ проклятыхъ неприятелей жаденъ за skarbowъ церковныхъ и рѣчей святыхъ шафара почитанъ быти не можетъ. Не суть такъ грубыми, абы вѣдати не

¹ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: przyganie ² Это слово пропущено въ Западно-Русскомъ переводѣ.

³ На погъ пояснено: «еретичствомъ».

Panu to właśnie należy—po wszystkie wieki wytrącać robotniki do winnice Kościoła Swego. Do Tegoż tedy Samego, a nie do inszego żadnego, zawsze, ilekroć do patriarchiey potrzebią pasterza, z prośbami się wciekają, a przy prośbach nie zaniechują obierania ktemu osob sposobnych, według zwyczaju pierwszego kościoła chrześcijańskiego. A obranych, także zwyczajem pierwszego kościoła, przez chirotonią ci, którym to należy, poświęcają. A zgoła we wszystkim tak sobie z osob swych postępują, że słusznie naganieni być nie mogą.

Rzeczysz: «ale Turek do tegoż się przymieszewa; ale Turkowi pieniądze daia»? To do sprawy stanowienia patriarchow przymieszawanie się cesarzow Turckich barzo rzadko bywa. Y luboby zawsze bywało, nie iest takim, dla ktoregoby patriarchowie wzgardzani, a chrześciance, w Grecyey żyjący, winowani być mieli. Co bowiem (oni w tym) ⁴ winni, że się (kedy tyran) ⁵ z poduszczenia cudzego w ich nabożeństwa sprawę wtraca? Czy oni takiemu wtrącaniu są radzi? Czy go sobie życzą? Czy do niego daia przyczynę?

W niewoley będącym, nie dziw, że się nie wszystko wedle myśli dzieie! Ale to dziw, iż rzkomo baczny y chrześcijański człowiek to chrześcianom zniewolonym za haniebną złość y winę na oczy wyrzuca, w czym oni nie tylko nie winni, ale co z wielkim żalem za musiem a niewolą niebożęta cierpią, żyjąc w chrześcijańskiej religiey tak, iako mogą, gdy tak, iakoby radzi, nie zdarza się. Gdy się tedy trafi, że im Turczyn na patriarchowstwo zaleca osobę taką, z ktorey kontenci być mogą, widząc w niej postępkі takie, iakie

мѣли, же Христу Богу тое власне належить—по всѣ вѣки выбирати роботники до винограда Церкви Своее. До Того жъ то Самого, а не до иншого жадного, всегда, иле до патриархїи требуютъ пастыря, съ прозбами ся утекають, ||(167) а при прозбахъ не захиваютъ обиранья ку тому особъ способныхъ, ведлугъ звичаю першей церкви христіанской. А обранныхъ, также звичаемъ першей церкви, хиротонисаютъ тые, которымъ то належить. А згола во всемъ такъ собѣ зъ особъ своихъ поступують, же слушне наганы быти не могутъ.

Змовишь: «але Турокъ до тогожъ ся примѣшуеть; але Туркови пѣнези дають»? Тое до sprawy становенья patriarchowъ примѣшаванье cesarowъ Турцкихъ велми не часто бываетъ. А хотя бы всегда бывало, не естъ такимъ, для которого бы патриарси возгоржани, а христіане, въ Грециі живучи, винованы быти мѣли. Што бо вѣмъ винны, же ся съ подущенья чужого въ ихъ набоженства справу втручается? Чи они такому втручанью ради? Чи его собѣ зычатъ? Чи до его дають причину?

Въ неволи будучимъ, не дивъ, же ся не все ведле мысли дѣеть! Але то дивъ, же рекомо бачный и христіанскій человекъ то христіаномъ зневоленымъ за ганебную злость и вину на очи выметуеть, въ чомъ они нетолко не винны, але што зъ великимъ жалемъ за примусомъ а неволею небожата терпятъ, живучи въ христіанской вѣрѣ такъ, якъ могутъ, коли такъ, якобы ради, не здаряется. А коли ся тежъ трафитъ, же имъ Турчинъ на patriarchowство залецаеть особу такую, съ которой досыть

⁴ Взятое въ скобки опущено въ Западно-Русскомъ переводѣ. ⁵ тоже.

аpostol w episzkopie wpatrować kazał,— przestają na zalecaniu. chociaż Turckim. y one osoby przyjmują. W czym rozumieją. że nie tylko nie wykraczają przeciw (256) w przystoyności chrześcijańskiej. ale też stosują się do rozkazania apostołskiego, który w obieraniu episzkopa y to upatrować kazał, aby miał dobre świadectwo y od postronnych, to iest od niewiernych a do Christusa nienależących. Iesliż więc osoba zalecona nie zda się im na taki wrząd sposobna, tedy, zalecaniu mieysca nie zostawując, inszego, ktorego sposobniejszego być¹ baczą, sobie obierają. A tym czasem, aby im to nie było za złe miano, staranie czynią. W ktorым staraniu iesli niebożęta pocztami y wspominkami pod czas narabiania, y baszom kłamnym, y cesarzowi pysznemu ręce namazują,—yżaż im to słusznie za złe może być miano? Yżaż to świętokupstwem nazwać sie może? Rzecz iest pewna, że oni rzeczy świętych v przeklętego nie kupują. Ale co? Kupują sobie pokoy, kupują wolność kościelną, kupują wolność nabożeństwa y sumnienia swego!

Nie podoba się to tobie, dzieiopisie? Y onym, wierz mi, że się nie podoba! Y oni woleliby, żeby im do tego nie przychodziło! A coż rzecz? Iako pospolicie mówią: «ze złego targu—z vszyna do domu!»! Bo coż? Czyby lepiej, gdyby zgola pasterzow nie mieli? Czyby lepiej, gdyby żadnego rządu im między sobą czynienia tyran nie pozwalał? Czyby lepiej, gdyby zgola wszelkiego chrześcijańskiej religiey zażywania im zakazał, a tak chrześcijańską wiarę cale znosił y z

(об. 167) могутъ уйти видячи въ немъ поступки таковыя. явные апостолъ въ епископѣ усмотрѣвати казаль. — перестаютъ на зацепанью. хотяжъ Турецкомъ. и оныя особы принимаютъ. Въ чомъ разумѣють, же не только не выступаютъ противъ пристойности христіанской, але тежъ присвояются до розказанья апостолскаго, который въ обиранью епископа и тое усмотрѣвати казаль, абы мѣлъ доброе свѣдоцтво и отъ посторонныхъ, то есть отъ невѣрныхъ а до Христа неналежащихъ. А еслижъ особа залепеная не здается имъ на таковыи урядъ згожа, тогда, залепенью мѣсца не оставуючи, иншого, которого згодлившого видятъ быти, собѣ обирають. А тымъ часомъ, абы имъ тое не было за зло мѣто, старанье чиняютъ. Въ которомъ старанью если небожата почтами и упоминками подчасъ наробляютъ, и башомъ кламнымъ, и cesарови пышному руки намазуютъ, — изажъ то имъ слушне за зло може быти почитано? Азажъ то святокупствомъ назваться можетъ? Речь есть певная, же они рѣчей святыхъ y проклятого не купуютъ. Але што? Купуютъ собѣ покои, купуютъ волность церковную, купуютъ волность благочестія для души своей!

Не подобается то тобѣ, дѣеписе? И онимъ, вѣруй ми, же ся неподоба! И они волѣли бы, жебы имъ до того не приходило! А штожъ || (168) мовити? Яко посполите мовать: «ze злого торгу — зъ ушима до дому!»! Бо штожъ? Чи бы лѣпше, коли бы згола пастыровъ не мѣли? Чи бы лѣпшѣй, колибы жадного имъ ряду межи собою чиненья тиранъ не позволялъ? Чи бы лѣпшѣй, колибы згола всякого христіанской вѣры заживанья имъ заказаль, а тажъ христіанскую вѣру цѣле

¹ Въ старопечатномъ экземпляръ «быѣ», по ошибкѣ, два раза повторено.

gruntu wywracał? Temu wszystkiemu że, iako mogą, zabiegając, drugdy² y vpominkami narabiają, — yżaż już przeto z Datanem y z Abironem porównani być maia? Y owszem zaż się im tego za dobre mieć y pochwalać nie godzi, że, iakimkolwiek sposobem mogą, vbstwa swego nie szczędząc, o zatrzymanie pod tym tyranem chwały imienia Christusowego staranie czynia?

Co wkładasz na patriarchy, żęby sie sami patriarchowstwa dokupować mieli, — ||(257) niepewne cię w tey mierze nowiny doszły. Możesz temu wierzyć, że tam stolica patriarsza nie bogactwo, nie pożytek, ale pracą, a pracą—z większym od inszych chrześcian z niebezpieczeństwem złożoną—za sobą ciągnie, tak, że się iey *pewnie*, wedle świata, niemasz przecz napierać. Przy prośbach mnostwa chrześcian, sama nadzieia odpłaty wiekuistej za prace, dla wiary pomnożenia podeymowane, do przyimowania na się tego wrzędu bogoboynе ludzie przywodzi. Iesliż który z nich co daie kiedy na wstępku patriarchowstwa Turczynowi, daie nie z swey chęci, nie kwoli samemu sobie, nie kwoli pożytkowi swemu prywatnemu, nie z skrzynki swey, nie w ten sposob, iakoby się v bezbożnika świętey rzeczy dokupować miał; ale za wolą wszystkiej Cerkwie, kwoli zatrzymaniu wiary chrześciańskiej, kwoli budowaniu Kościoła Bożego, z pospolitego inszych braciey składu, dla tego, aby w pokoju, bez przekazy tym, którzy o to proszą, w czynieniu rządu, w podawaniu nauki y w inszych pasterskich powinnościach vsługować mógł.

Co się тycze przedawania dostoięstw,

zносилъ и зъ кгрунту выворочалъ? Тому всему же, яко могутъ, забѣгаючи, (посулами)³ и упоминками наробяютъ,— изажъ для того зъ Даѳаномъ и Авирономъ поровнани быти маютъ? И овшемъ аза имъ того за доброе мѣти и похваляти не годить, же, якимъ колвекъ способомъ могутъ, убоства своего не щадячи, о задержанье подъ тымъ тираномъ хвалы и имени Христова старанье чинять?

Што вкладаетъ на патриархи, абы ся сами патриаршества докуповати мѣли,— непевную тобѣ въ той мѣрѣ хтось повѣдилъ новину. Можешъ тому вѣрити, же тамъ столица патриаршеская не богатства, не пожитокъ, але працу, а працу—большей отъ иншихъ христианъ зъ небесеченствомъ злученую—за собою тягнеть, такъ, же ся ее, ведле свѣта, не маешъ для чого домагати. При прозбахъ множества христианъ, сама надѣя мзды вѣчной за працы⁴, для вѣры помноженья подоймованые, до приймованья на себе того уряду благоговѣйные люди приводятъ. ||(об. 168). И еслижъ который зъ нихъ што даетъ воли на вступку патриаршества Турчинови, даетъ не зъ своей хути, не ку воли самому собѣ, не для пожитку своего таемного, не изъ своей скринки, не въ той способъ, яко бы ся у безбожника святой речи мѣлъ докуповати; але за волею всей Церкви, для задержанья вѣры христианской, для созданья Церкви Божей, съ посполитого иншей братьи скарбу, для того абы въ покою, безъ переказы тымъ, которые о тое просятъ, въ чиненью ряду, въ подаванью науки и въ иншихъ пастырскихъ повинностяхъ услуговати могъ.

Што ся тычетъ продаванья досто-

² Это слово въ Западно-Русскомъ замѣнено другимъ.

Этого слова въ древне-Польскомъ текстѣ нѣтъ. ⁴ Въ оригиналѣ опечатка: «працу».

rozgrzeszania nieuważnego, z przedawaniem darow Bożych złączonego, które patriarchom, dzieiopisie, przypisujesz,— to iakoć było łatwie rzec, tak pewnie tego z trudnością istotną prawdą dowieść możesz. O plotki nie mówię. Bo o te nie trudno! Znać to y z tey historyey niepewney, którą o Heremiaszu patriarche prawisz, wkładając to nań, co, iako żywo, nie było: iakoby on targi pieniężne z episkopami Ruskimi o dostoięnstwa czynić miał. Wważ sam, iako się to (że więcey nie rzekę) rymuie y zgadza z tym, coś, na wtorey karcie po tey, o tymże Heremiaszu napisał, postępk*u* iego w ruszaniu y stanowieniu władkow wola krola iego mści ograniczając. Iesliż wola krola iego mści tym kierowała, toć pe*!!*(258)wnie—nie targi pieniężne, ani złoto.

A toć iest krotki respons na twoię z strony świętokupstwa przymowkę. Z którego obaczyć możesz, żeś niewinnie patriarchią Carogrodzką do Datanowey y Abironowey przepaści przyrownał, y niewinnieś patriarchom świętokupstwo przypisał.

Na tym response y daniu o onych sprawy iesliż nieprzestajesz, y iesliż przed się winę iaką przy nich zostawiesz,— dobrze! niechże tak będzie ty paździorko w oku patriarchow Carogrodzkich wpatrzył! Y dla tegoż iuż patriarchiey Carogrodzkiey odbieźmy! A odbieźawszy, gdzieś się wdamy? Rzeczesz: że do kościoła y pasterza Rzymskiego? Y owszem, iesli tam lepiej! A iesliże ieszcze tam gorzej?! Iesliże coś ty paździorko w patriarchow oku wpatrzył, toć my w oku papieżow Rzymskich balkę, a ktemu haniebną wielką, pokażemy?

Iesliże co się w Grecycy nie za vmysłnym Greckim chceniem, ale za niewolą

енствъ, розгрѣшенья неуважного, съ продаваньемъ даровъ Божихъ злученого, которое патриархомъ, дѣписе, приписуешь, — тое якъ тобѣ было латво речй, такъ певне того истотною правдою трудно довести можешъ. О плетки не мовлю. Бо о тые не трудно! Знати тое съ тоей непевной повѣсти, которую о Іереміи патриарсѣ правишь, выладаючи то на него, што, яко живъ, не было: якобы онъ торги пѣнежные зъ епископами Рускими о достоинства чинити мѣлъ. Уважъ самъ, яко ся тое (же болшей не мовлю) згажается и стосуется съ тымъ, штось, на второмъ листѣ по той, о томъ же Іереміи написалъ, поступк*u* въ рушанью и становленью владыковъ волею короля его мил[ости] ограничаючи. Еслижъ |(169) воля кор[оля] его мил[ости] тымъ справовала, то певне не торги пѣнежные, ани золото.

A то ти есть короткій отвѣтъ на твою зъ стороны святокупства примовку. Съ которого обачити можешъ, жесь невинне патриархію Царигородскую до Даановой и Авироновой пропасти прировналъ, и невиннесъ патриархомъ святокупство приписалъ.

На томъ отвѣтѣ и данью о нихъ sprawy если не перестаешь, и если же предся вину якую при нихъ zostawуешь,— добре! нехайже такъ будетъ, жесь порошокъ въ оку патриарховъ Царигородскихъ усмотрѣлъ! И для тогожъ уже патриархіи Царигородской отбѣжимо! А отбѣгнувши, гдѣжъ ся уда[ди]мо? Змовишь: же до костела и пастыря Римского? И овшемъ, если тамъ лѣпѣй! Але еслиже еще тамъ горѣй?! Если же штось ты порошокъ въ оку патриарховъ обачилъ, то мы въ оку папезовъ Римскихъ бервно, а до того ганебне великое, покажемъ?

Если же што ся въ Грецыи не за умыслнымъ Грецимъ хотѣнемъ, але

y gwałtem Tureckim dzieie,—tego w Rzymie y w Rzymskim kościele, choć go k temu nikt nie niewoli, ani przymusza, tysiąc kroć więcej. Iesliż miasto wpminkow, przez Greki za musem Turkom dawanych (co świętokupstwem zwać się nie może, bo temu, który, przeklętym będąc, żadnego podobieństwa do szafowania ś. rzeczy nie ma, wymyśłem v niego nie mocy duchowney, ale pokoju w religiey dostawiania wpminki dawane bywaią), w Rzymskim kościele dobrowolnie, umyślnie y fortylnie wprowadzone świętokupstwo. Iesliż iawnie y niewstydliwie rzeczy duchownych wystawione kramy, iesliż rozmaite zatym a prawie kupieckie z strony nich targi, handle y kontrakty tak się zpospolitowały, że ledwa tam który, a zwłaszcza duchowny, od zmayı symoniey wolen,—coż tu rzeczesz?! Czy nas przedsię tam wabić (a iako oni mowią)—«ze dżdza pod rynnę wprowadzać» będziesz?

Byś był, ||(259) dzieiopisie, starożytnych pasterzow naszych nie szkalował, pewnie też twoich namnieyszym słowkiem nie bylibyśmy wspomnieli. Ale że od ciebie naszy sprośnie są a ktemu niewinnie, iako się okazało, szkalowani,—nie miey za złe, że się też twoim, wezwawszy cię z sobą w towarzystwo, tym pilniey przypatrować będziemy. A to dla tego, abyśmy się w tym resolwowali: iesliż dawnych pasterzow odstąpiwszy, do nowotnych, które nam zalecasz, przystać mamy, abo nie?

Pytam cię naprzod, dzieiopisie, co ty symonią abo świętokupstwem zowiesz? Czy zgadzasz się w tym z twoim Łacińskim doktorem Hieronimem, że ci wscyscy są świętokupcami, którzy z wrzędow kościelnych pasterskich dobrodzieystwa

za newoleю и гвалтомъ Турецкимъ дѣеть,—того въ Римѣ и въ Римскомъ костелѣ, хотя его къ тому никто не неволить, ани примушаеть, тысячу кротъ болше. Если жъ мѣсто упоминають, презъ Греки за примусомъ Туркомъ даваныхъ (штѣ ся святокупствомъ звати не можетъ, бо тому, который, проклятымъ будучи, жадного подобенства до шафованья святыхъ речій не маеть, ||(об. 169) умысломъ у него не власти духовной, але покою въ вѣрѣ доставанья упоминаки даваны бывають), въ Римскомъ костелѣ доброволне, умыслне и фортелне упроважено святокупство. Еслижъ явне и нестыдливе речій святыхъ духовныхъ выставлены кramы, еслижъ розмаитые за тымъ а праве купецкіе [зъ] стороны [нихъ] торги, гандли, купецтва такъ ся спосполитовали, же ледва тамъ который, а звлаща духовный, отъ змазы симонѣей волень,—штожъ ты змовишь?! Чи насъ предся тамъ вабити (якъ то мовять)—«зъ дождчу подъ рыву упроважати» будешь?

Бысь былъ, дѣеписе, старожитныхъ пастыровъ нашихъ не безчестилъ, певне тежъ твоихъ найменшимъ словкомъ не спомнѣли быхмо. Але же отъ тебе наши спросне суть а ктому невинне, якъ ся показало, обезчестени,—не мѣй за зло, же тежъ ся твоимъ, возвавши тебе и зъ собою въ товариштво, тымъ пилне присмотрѣватися будемо. А то для того, абысмо ся въ томъ резолвовали (або розвязали): если давныхъ пастыровъ отступивши, до новотныхъ, которые намъ залецаешь, пристати маемо, абы ли ни?

Пытаю тебе, напередъ, дѣеписе, штѣ ты симонією абы святокупствомъ зовешь? Чи згожаешься въ томъ зъ своимъ докторомъ Иеронимомъ, же ти вси суть святокупцами, которые зъ урядовъ церковныхъ пастыр||(170)скихъ добродѣйства

czynią, ktorzy w szafowaniu ich nie na sam pożytek y budowanie kościoła patrzą; ale ie porzucają(sic) y dają tym, ktorych miłują, na ktorych abo względem krewności, abo względem posług, abo względem czyiey przyczyny, abo względem vpominkow są łaskawi? ¹ Czy zgadzasz się z papieżem twoim Rzymskim Urbaniusem, ² który tak mowi: «ktokolwiek rzeczy kościelnych nie na to, na co są postanowione, ale dla własnego zysku y pożytku za vpominek ięzyka, za posługę, za pieniądze wżycza, abo dostaie,—świętokupca iest». Czy zgadzasz się z twoim Tomaszem Aquinasem ³, który, pomienione Urbaniusowe słowa wykładając, twierdzi, że świętokupstwo dzieie się, tak przez dającego, iako y przez biorącego rzeczy kościelne, względem przyczyny, łaski, przychylności, posługi, datku, a zgoła wczynku wszelakiego, ciałem wykonanego, y daru wszelkiego, który na pieniądze może być oszacowany?

Iesliż się z tymi kościoła swego nauczycielami zgadzasz, dzieiopisic, proszę cię, powiedz że mi szczyrę prawdę, co rozumiesz: na taką próbę wzięty Rzymski kościół, czy się wolnym być od symoniei pokáže? ||(260) Wierz mi, że to wywieść na cię są wielkie, trudne ba rzeke, niepodobne rzeczy! Niepodobna bowiem wszytek świat z rozumu wywieść, który widzi, zna y wie, co się dzieie? Do Rzymu nie chodząc, z Polskich spraw o tym wszyscy sądzić możemy.

Wiele mi bowiem takich tu duchownych Rzymskiej religiei pokażesz, kto-

чиняť, которые въ шафованью ихъ не на самый пожитокъ и будованье церкви глядятъ; але ихъ поручаютъ (sic) и даютъ тымъ, ktorыхъ милуютъ, на ktorыхъ abo взглядомъ кривности, abo взглядомъ послугъ, abo взглядомъ чиее причины, abo взглядомъ упоминковъ суть ласкави? ⁴ Чи згожаешся съ папежемъ твоимъ Римскимъ Урваномъ ⁵, который такъ мовить: «кто колвекъ речій церковныхъ не на тое, на што суть поставлены, але для власного зыску и пожитку за упоминокъ языка, за послугу, за пѣнязѣ узычаеть, abo дастаеть,—святокупца естъ». Чи згожаешся зъ своимъ Томашемъ Аквиніотомъ ⁶, который, реченые Урвановы слова выкладуючи, твердить, же святокупство дѣется такъ презъ даючого, яко и презъ беручого рѣчи церковные, взглядомъ причины, ласки, прихилности, послуги, датку, а згола учинку всякого, тѣлсмъ выполненного, и дару всякого, который на пѣнязѣ можетъ быти ошатованный?

Еслижъ ся съ тыми съ костела своего учителями згажаешъ, дѣеписе, прошу тя, повѣдь же ми щирю правду, што розумѣешь: на таковую пробу взятый Римский костель, чи ся волный быти отъ симонѣи покажетъ? Вѣруй ми, же тое вывести на тебе великие, трудные и, мовлю, же неподобные рѣчи суть! Неподобна бовѣмъ весь свѣтъ зъ розуму звести, который видитъ, знаетъ и вѣдаетъ, што ся дѣеть? ||(об. 170) До Риму не ходячи, съ Подскихъ справъ о томъ всѣ судити можемо.

Много ми бовѣмъ такихъ тутъ духовныхъ зъ Римского вызнанья покажешъ,

¹ In «Comment. Epist. ad Titum». ² 1 quaest., cap 3. Saluator. ³ Thomas, «Senten.» 4, distinct. 25, quaest. 3, ad 3.

⁴ Въ «Толкованіи посланія еме къ Титу». : 1 пытанье, глава 3. ⁵ Томашъ, «Сент[енци]» 4, роздѣль 25, стазанье 3, въ 3 строци.

rzyby tylko samym względem vsługowania chwale Bozey y Kościołowi Jego na beneficiją wstępowali? A zaś iawnie nie widzimy, że iednych ścisley oyczyzny a wielości do niey należącey rodziny vpatrowanie; drugich o powetowaniu vtrat, przez się podiętych, o dobrym mieniu swoim y o zбогаченію krewnych przemyślowania; trzecich vpatrujących, że co prełat, to miłościwy pan, ambicya y przodkowania przed swietskimi chciwość; czwartych spokoynego y roskosznego żywota szukanie, a inszych insze tym podobne respekty—na chleb duchowny zaciągają? Zaż nie widzimy, że pospolicie duchowni abo krewnych, abo zachowałych przyiaciоł, abo sług swoich na beneficya duchowne tak chciwie promowują, że też inszy, choć do tego godniejszy y sposobniejszy, tylko że im z żadney miary nie są obowiązani, do nich się docisnąć nie mogą? A sstaдže za krewnością, za przyczyną, za zachowaniem, za posługami, za swietskimi vczynnościami y za przyczynami, z tych respektow czynionymi, szafunek się tлus tego Christusowego chleba dzieie,—azaż iawnie nie baczemy? A tak dalece się to spospolitowało, że snadź prawdziwie rzec się może: że y iednego Rzymskiego duchownego z tych, co iakiekolwiek beneficya trzymają, nie masz, ktoregoby to respekty хиędзем nie vczyniły?

A iakoż taką rzeczą Rzymski kościоł od symoniey wolen?

Lecz luboby dzieiopis z swymi Rzymskiej sekty nauczycielmi zgadzać się nie chciał, a symonią tylko w dostawaniu y w dawaniu rzeczy duchownych за ||(261) pieniądze y datki, ktore na pieniądze mogą być oszacowane pokładał,—tedy iednak przedsię y tak Rzymskiego kościоła z iego przełożonemi duchownemi od swiętokup-

которые бы только самым взглядом услугованья хвалы Божей и Церкви Его на добра уступовали? А зажь явне не видимо, же одных стислое отчизны а великости до нее належачей родины, усмотрѣванье; других о надолуженью утратъ, презъ себе поднятыхъ, о добромъ мѣнью своемъ и о збогаченью крвнихъ промысливанье; третихъ, усмотряющихъ, же што прелать, то милостивый панъ, славолюбія и продеованья предъ свѣцкими хтивость; четвертыхъ спокойного и роскошного живота исканье, а иншихъ иншіе тымъ подобные усмотрѣванья—на хлѣбъ духовный затыгають? А зажь не видимо, же посполите духовныи abo крвныхъ, abo заховалыхъ пріятелей, abo слугъ своихъ на добра духовные такъ хутливе подвизають, же тежь инший, хотя до того годнѣйший и способнѣйший, только же имъ и зъ жадной мѣры не суть обовязани, до нихъ ся дотиснути не могутъ? А оттоля же за крвностью, за причиною, за захованьемъ, за послугами, за свѣцкими учинноścями и за причинами, съ тыхъ взглядовъ чинеными, шафунокъ ся сытого Христова хлѣба дѣеть,—а зажь явне не бачимо? А такъ далеко ся тое ||(171) spospolitовало, же снать правдиве речися можетъ: же и одного Римского духовного съ тыхъ, што якіе колвекъ добра держать, не маешъ, которого бы тые взгляды клебаномъ не учинили.

А якожь таковою речью Римскій костель отъ симонѣи волень?

Снать любо бы дѣпись зъ своими (поменеными) Римской секты учителми згожатися не хотѣлъ, а симонію только въ доставанью и въ даванью рѣчей духовныхъ за пѣнеси и датки, которые на пѣнеси могутъ быти ошачованы покладаць,—то и такъ предся Римского костела зъ его преложоними духовными

stwa nie oczyści. Czego dowieść gdy pomysławam, ani wiem, skąd ią (pierwiey) ¹ począć! Iako na iakie wielkie, szyroke, głębokie, okiem nieprzeźrzone morze, tak na niezliczoną rzecz rodzaiew symoniey, w kościele Rrzymskim okazujące się, poglądaіаc, zdumiewać się a na webrnienie w nie wzdrygać się muszę! Na same bowiem w Rrzymie odprawowanie sprawy pozrząwszy, kto rozliczne sposoby symoniey myślą ogarnąć, kto wysłowić może?! Kto do dna tey przepaści przeniknie?! Kto granice ieу ocerkluie?! Kto koniec oznaczy?! Kto niewstydlіwość dostatecznie wyrazi?!

Nowych co-raz anszlakow szukaiаc, w nowe się co-rok xtały przemieniaiаc, nowe kluczki y wiadra do czerpania złota codzień wynayduiаc, ze wszех sobie przychylnych narodow, ze wszelkich przypadkow, za wszytkich spraw, co-godzina pożytki łapaiа: nie tylko ziemie, ale y nieba, a mało na tym maiаc—y wymyslnego od siebie czyścса pany się czyniаc, a zатым przywłaszczaiаc sobie samym we wszelkich rzeczach duchownych y swietских nad wszytkimi żyiаcymi

«potestatem consecrandi, benedicendi, dispensandi, absoluendi, indulgendi, commutandi, restringendi, confirmandi, declarandi, derogandi, reseruandi, vniendi, incorporandi, retinendi, condemnandi, soluandi». Co ięzykiem Polskim, acz snadź nie do końca wszystko wyraznie wyłozyc się może:

«mocą poświęcania, błogosławienia, rozrządzenia, rozwiązowania, pobłażania, odmieniania, przywięzowania (sic), potwierdzenia, objaśniania, vblіżania, zachowywania, ziednoczenia, wcielenia, zatrzymywania, potępiania, zbawiania“ y insze

отъ святокупства не очиститъ. Чого довести, коли помышлѣваю, ани вѣдаю, отколь я почати! Ягѣ на якое великое, широкое, глубокое, окомъ непрезрѣное море, такъ на незличоную речъ родовъ симонѣи, въ костелѣ Римскомъ указующейся, поглядаючи, зъумѣваюся, а на убрненье въ нее здрыгнутися мушу! На самы бовѣмъ въ Римѣ отправованные справы углянувши, хто различные способы симоніи мыслью огорнути, хто вымовити можетъ?! Хто до dna той пропасти проникнетъ?! Хто границы еі окружить?! Хто конецъ означитъ?! Хто невстыдливость достаточно выразитъ?!

Новыхъ што-разъ могоричовъ шукаючи, въ новые ся што-рокъ вшталты перемѣневаючи, новые ключки и вѣдра до черпанья золота што-день ||(об. 171) вынайдуочи, зо всѣхъ собѣ прихилныхъ народовъ, зо всѣхъ припадковъ, зо всѣхъ справъ, што-година пожитки хапають: не толко землѣ, але и неба, а мало на томъ маючи—и вымысленого отъ себе чистьца паны ся чинячи, а затымъ привлацаючи собѣ самымъ во всѣхъ речахъ духовныхъ и свѣтскихъ надъ всѣми живучими

«властью освященія, благословенія, строения, разрѣшенія, поблажанья, отмѣненія, розвязанія (sic), утверженія, оглашенія, отлученія, сокритія, соединенія, воплощенія, удержанія, потопенія, спасенія» и инші вшелякіе, тымъ по-

¹ Это слово въ Западно-Русскомъ не переведено.

wszelakie, tym podobne, rozmaitych, iakie się iedno zabażą, rzeczy czynienia. Z ktorego źródła (262) dla wyniknęły iezdzenia do Rzymu po czapki kardynalskie, po sakry y płaszcze biskupie; posyłanie z obedyencyami; posyłania po rozmaite były, odpusty, rozgrzeszenia kazirodstw, krzywoprzysięstw, mężoboystw y wszelakich zgoła (okrom nieposłuszeństwa swey stolicy) występков pozwolenia, ś. Piotra pieniążki, kanonizacye, (annaty),³ miłosciwe lata, indulgencye. Z czego wszystkiego iaki quest Rzymski biskup, iego dwor y cancellaria odnosi, pokazuje iesli nie co inszego, tedy sam niespodziewany z každy miary się okazujący, a zatym wielkiego nakładu potrzebujący zbytek kardynałow y prelatow, w Rzymie żyjących, a osobliwie tych, co za nowy ołow, do był przykładany, co-dzień stare złoto od ludzi zawiedzionych łupią. Ktory zbytek ich iako wiele pieniędzy pożyra, vpatrując Benedikt XII papież, gdy go sproszono, aby był kardynałow przyczynił,—powiedział, iż «barzoby to rad uczynił, kiedyby iedno nowy świat stworzyć mógł; bo ten, iuż będący, (prawi) ledwa terazniejszym kardynałow dosyć czyni».

Tenże quest, za towary y kramy duchownych rzeczy Rzymowi przychodzący, przed oczy kładzie samó wważenie tego, iako do czapek czerwonych ludzie barzo możni z krolewskich, z xiążęcych famii, z vtyranie pod czas wszystkich choć wielkich maietności swoich, ledwa przychodzą. Iesliż taki kawałek ieden sukna czer-

добные, rozmaитыхъ, якие ся одно забажать, речи чиненья. Съ которого жерела³ выникнули ѣждженья до Риму по шапки кардиналскіе, по сакры и по плащи бискупіи; посыланье зъ подданьемъ послушенства; посыланье по rozmaитые буллы⁴, отпуствы, разрѣшенья казиродствъ, кривоприсяжствъ, мужоубійствъ и всякихъ згола (окромъ непослушенства своей столицы) выступковъ изволенья, святого Петра пѣнежки, канонизаціи⁵, милостивые лѣта, поблажанья. Съ чого всего якій зыскъ Римскій бискупъ, его дворъ y канслеріа относить, показываетъ если не што ишого, тогда самъ неподѣванный съ каждое мѣры ся оказуючи, а за тымъ великого накладу требующій збытокъ кардиналовъ y прелатовъ, въ Римѣ живучихъ, а особливе тыхъ, што за новое олово, (172) до буль⁶ прикладаное, што-день золото отъ людей заведенныхъ лупать. Который збытокъ ихъ якъ много пѣнезей пожираеть, усматруючи Венедиктъ 12 папезъ, коли его прошено, aby былъ кардиналовъ причинилъ,—повѣдилъ, ижъ «барзо бы тое радъ учинилъ, коли бы едно новый свѣтъ сотворити могъ; бо той, коужъ будучій, (праве) ледво теперешнимъ кардинамъ досыть чинить».

Тотъ же квестъ (або зыскъ), за товары y кramы духовныхъ рѣчей Римови приходячій, передъ очи кладеть самое уваженье того, яко до шапокъ чирвоныхъ люде барзо возможные съ королевскихъ, съ княжацкихъ рожаевъ, зъ утратою подчасъ всѣхъ хотя великихъ маетностей своихъ, ледво приходятъ. Еслижъ тако-

³ Этого слова въ Западно-Русскомъ нѣтъ.

⁴ На полѣ пояснено: «источника». ⁵ На полѣ пояснено: «печати духовные або листы». ⁶ На полѣ пояснено: «вписанье въ календаръ». * На полѣ пояснено: «печатаей духовныхъ».

wonego tak dobrze bywa przyplacony, — coź rozumiemy, iaki tam zysk y pożytek przychodzi, gdzie takich czapek, gdzie płaszczow, gdzie бул, gdzie gracyi, iako zową, gdzie inszych tym podobnych, duchowną władzą y cześć znaczących, rzeczy siła iest przedaynych? Biskup prosty, krom głównego sakry szacunku, — co w kancellaryey — za булę, iako zową, princypalną, за булę kommissyey, за булę absolucyey, за булę do kapituły, за булę do duchowień||(263)stwa, за булę do ludzi swietskich, за булę do arcybiskupa, за булę do krola, за булę z strony przysięgi, — co zasię w konsistorzu zosobna — за dar poświęcania, за dar błogosławienia (inszych nie wspominaiąc) — даць w Rzymie musi?!

Niech się kto chce tam dowie! Skąd o inszych pożytkach, за przedayne rzeczy y swięте przychodzących, łatwie się sprawi.

A komu do Rzymu trudno, niech się w Krakowie xiędza Żydka, mnicha białego od Ś. Troyce, co po kanonizacyą ś. Jacka do Rzymu iędził, summieniem go obowiązawszy, spyta: co за tę канонизacyą wydał? wiele łокци золотглову, wiele inszych kosztownых матерiy między кардиналы rozkraiał? wiele pieniędzy готовых rozsypał? Obrachuyże to, vyżrзysz, że sama ś. Jacka nowotna iego, od papieža nadana, swiаtość z Polski do kilku nastu tysięcy złotych wyczerpnęła! A sstąd iuż miarkuy, iako to połowną siatkę ci Rzymscy rybitwi maią, y iako z swoich lepow y sidełek, ktore na cudze grosze porozstawiali, znamenity obłow odnoszą!!

вий шматокъ одинъ сукна чирвоного, такъ добре бываетъ приплачованъ, — што розумѣемъ, якій тамъ зыскъ и пожитокъ приходитъ, гдѣ такихъ шапокъ, гдѣ плащовъ, гдѣ булъ, гдѣ еграциі¹, якъ зовуть, гдѣ иншихъ тымъ подобныхъ, духовную власть и честь знаменующихъ, рѣчей много есть продажныхъ? Бискупъ простой, кромъ головного шапунку, сакры, — што въ канцлерѣи — за буллу², якъ зовуть, старѣйшую, за буллу комисіей (або порученья), за буллу розрѣшенья, за буллу до клиросу, за буллу до духовенства, за буллу до людей свѣцкихъ, за буллу до арцибискупа, за буллу до короля, ||(об. 172) за буллу зъ стороны присяги, — што зася въ становленомъ листѣ зособна — за даръ посвяченья, за даръ благословенья (иншихъ не воспоминаючи) — дати въ Римѣ мусить?!

Нехай ся хто хоче тамъ довѣдаеть! Оттоля о иншихъ пожиткахъ, за продажные рѣчи свiатые приходячихъ, латвѣй ся справить.

A komu do Rymu trudno, nehay ся въ Krakovѣ kleбана Жидка, mnixa бѣлого отъ Святой Тройцы, што по канонизацию³ свiатого Яцка до Риму ѣздилъ, сумнѣнемъ его обовязавши, спытаеть: што за тую канонизацию выдаеть? много локтей золотглову, много иншихъ коштовныхъ матерѣй межи кардиналы роскраяеть? много пѣнзей готовыхъ rozsypaеть? Зличи же тое, обачишь, ижъ сама свiатого Яцка новотная его, отъ папѣжа наданая, свiатость съ Полци до килканадцати тысячей золотыхъ вычерпнула! A оттоль уже мѣркуй, якъ то ловчюю або щасливую сѣтку тые Римские риболове мають, и якъ изъ сво-

¹ На полѣ пояснено: «ласки». ² На полѣ пояснено: «булла—печати або листы папские». ³ На полѣ пояснено: «канонизация есть принятье за свiатого въ календарь».

Ale rzeczesz tu podobno, dzieiopisie: że acz się to w Rzymie dzieie, lecz nie od samego papieża, gdyż on tych handlow nie odprawuie? Choćby sam przez się nie odprawował, tedy iednak przedsię nie byłby *przez* winy, inszym tego swoim nie tylko pozwalając, ale im to za nieomylną żywności spiżarnią y za zapłatę posług pokazując. Lecz rzecz to iest pewna, że sam papież do takiego świętokupstwa się przymieszuya: sam te буллы листы на rzeczy święte y duchowne podpisuie, y sam sie też po nawiększey części z pieniędzy, za nie przychodzących, cieszy. Przypomniałbym tu onego dawno zmarłego papieża, który, gdy go, na śmiertelney pościeli leżącego a o zbawieniu dusze swey rozpaczającego duchowni prełaci cieszyli, potrząsając tym, że on klucze krolestwa niebieskiego w rękę mając, |(264) iесли inszym, tegy pogotowiu sobie do niego drzwi otworzyć może,—spytał (ich): coby rozumieli, iесли przedawca do przedanej rzeczy iakie prawo ma? A gdy odpowiedzieli, że nie ma, zawołał: «actum igitur est, coelum alijs vendidi, coelum mihi perdidi» («тоć już prożno! siadłem ci! niebom drugim przedał, niebom sobie stracił!»)

Przypomniałbym tu dawnych inszych papieżów, których simonia tak się znacznie pokazywała, że ich też z przyczyny tey na niektórych koncyliach potępiono. Ale co po dawnych przykładziech! gdyż na świeżych, abo y na terażniejszych, za sprawą szatańską, nie schodzi! A przedawanie przez papieża rzeczy s. tak się spospolitowało, że się go choć ślepy rękami samemi domacać prawie może.

Wszakże iednak y to się im przyznać musi, że (też) pod czas niektore rzeczy,

ихъ лецовъ и сѣтей, которые на чужіе гроши порозставляли, значный обловъ относить!!

Але речешъ ту подобно, дѣеписе: же ачъ ся то въ Римѣ дѣеть, однакъ не отъ самого папежа, ижъ онъ тыхъ гандлевъ не отправуеть? А хотя бы самъ презъ себе не отправоваль, то однакъ предся не былъ бы безъ вины, иншимъ того своимъ не толко позволяючи, але имъ тое за неомыlnую живности спижарню и за заплату |(173) послугъ показуючи. Але то естъ певная, жесь самъ папежъ до такового святокупства примѣшаваетъ: самъ тые буллы листы на речи святыя и духовныя подписуеть, и самъ ся тежъ по набольшой части съ пѣнезей, за нихъ приходячихъ, тѣшить. Припомнѣлъ бымъ тутъ оного давно змерлого папежа, который, коли его, на смертельной постели лежащего и о спасеніи души своей отчаяваючогося, его духовныя прелатове тѣшили, потрясуючи тымъ, же онъ ключи царства небесного въ руку маючи, если же инимъ, тогда поготовью собѣ до него двери отворити можетъ,—спыталъ: штѣ бы разумѣли, если продавца до преданой речи якое право маеть? А коли отповѣдили, же не маеть, закрычалъ мовячи: «то уже прожно! сѣлємъ! небо другимъ продадемъ, небо собѣ стратилемъ!»

Припомнилъ бымъ тутъ давныхъ иншихъ папезовъ, которыхъ симонія такъ ся значне показовала, же ихъ тежъ за причиною ѣе на нѣкоторыхъ соборѣхъ извержено. Але штѣ по давныхъ прикладѣхъ! ижъ на свѣжихъ, або и теперешнихъ, за справою сатанинскою, не сходитъ! А продаванье презъ папежи речій святыхъ такъ ся спосполитовало, же ся его хотя слѣпныи руками самими дошупати праве можетъ.

Однакъ же и то ся имъ признати мусить, же подѣчасъ нѣкоторыя рѣчи,

a osobliwie rozgrzeszenic władzą wrzędu swego darmo czynili, acz wprawdzie te daremne wczynności nie każdemu się od nich wdawały. Darmo Grzegorz VII papież ¹ rzeszą Niemiecką, a osobliwie Rodolfa, Szwabskie xiąże od przysięgi Henrykowi Czwartemu, cesarzowi Rzymskiemu wczynionej, rozgrzeszył, y darmo mu koronę z onym napisem posłał: «petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho» (to iest: «opoka dała Piotrowi, a Piotr koronę Rodolfowi»). Lecz ten daremny wponfnek zle się mu wdał. Wo w bitwie, którą za tym rozgrzeszeniem z panem swoim miał, rękę prawą stracił. Zaczym, gdy iuż vmierać miał (czytamy), (że) biskupow do siebie wezwawszy a między nimi onę rękę położyć kazawszy, tak mowil: «oto to iest ręka ona, którą ja przysięgę odprawował Henrykowi, panu memu. Za poduszczeniem papieskim a przynaglaniem waszym, żem ją przeciwkon iemu podnosił, a tom ją sprawiedliwie stracił: wważycieź iakoście mi dobrze radzili! Iac iuż, ato przy was winę tego występku zostawuiąc, iadę ||(265) w drogę oycow moich y wszyskiego ciała!» etc. Darmo tenże Grzegorz VII przeciw temuż Henrikowi Czwartemu, cesarzowi, syna iego własnego Henrika Piątego rozgrzeszył. Lecz się mu to rozgrzeszenie nie nadało! Wo acz za tym rozgrzeszeniem oycy zwyciężył, ale też za sprawiedliwym sądem Bożym, od inszych papieżow, a osobliwie od Alexandra III, takąż penurią, ² za rozgrzeszeniem przeciw sobie poddanych, wcierpiał. Darmo Innocentius Czwarty, papież ¹, Henrika, landgraфа Thuringiey,

a osobliwie ||(об.173) разрѣшенъ зъ власти уряду своего darmo чинили, хотяжъ вправдѣ тые даремныя учинности не каждому ся отъ нихъ надавали. Darмо Григорій 7, папезъ ³, рѣшею Нѣмецкою, а особливе, Родулфа, Швабское княжа, отъ присяги Генрикови 4, цесарови Римскому, учиненой, розгрѣшилъ, и дармо ему корону съ такимъ надписомъ послалъ: «камень ⁴ дасть Петрови, а Петръ корону Родулфови». Лечъ той даремный упоминокъ зле ся ему удалъ. Wo въ битвѣ, которую за тымъ разрѣшеньемъ съ паномъ своимъ мѣлъ, руку правую стратилъ. За чимъ, яко уже умирати мѣлъ (читаемо), бискуповъ до себе возвавши и межи ими оную руку положить казавши, такъ мовилъ: «ото то есть рука оная, которую я присягу отпращивалъ Генрикови, пану моему. За подущеньемъ папезскимъ а принагльеньемъ вашимъ, жемъ я противко ему поднесъ, а томъ ей справедливе стратилъ: уважайтежъ, якосте ми добре радил! Я уже, ото при васъ вину того выстпуку zostawуючи, иду въ дорогу отцовъ моихъ и всего тѣла!» Darмо тойже Григорій Семый, противъ томужъ Генрикови 4, цесареви, сына его власного Генриха ⁵ розгрѣшилъ. Которое ему ся розгрѣшенъ не надало! Wo ачъ за тымъ розгрѣшеньемъ отца звитяжилъ, але тежъ, за справедливымъ судомъ Божимъ, отъ иншихъ папезовъ, а меновите отъ Александра 3, такуюжъ бѣду, за разрѣшеньемъ и подбуреньемъ противъ себе подданныхъ, утерпѣлъ. Darмо Иннокентій 4 || (174) папезъ ⁵, Генрика, ляткграфа Турингии, отъ послушен-

¹ Iohannes Auestinus, lib. 5. Annal. Bauor. ² Iacobus Yimpheligijs, in «Epitome regum Germanicarum», cap. 38.

³ Иоаннъ Авентпъ, книга 5. ⁴ На полѣ пояснено: «опока». ⁵ Иаковъ Вимфелій въ книгахъ «О вѣщѣхъ Нѣмецкихъ», глава 32. (sic).

od posłuszeństwa Friderika II, cesarza Rzymskiego, rozgrzeszył, y darmo mu na walki przeciw panu podniesienie benedykcyą dal; darmo y krzyżackich żołnierzow przeciw niemu, iako Turkom, wiedzenia pozwolił; ale się to daremne rozgrzeszenie y błogosławienie nie nadało landgrafowi, bo nie długo v Frankfortu zwyciężon y zamordowan iest.

A odległych kraiov przykładom dawszy pokoy: Darмо Eugenijs papież ⁶ przez Iuliana kardynała rozgrzeszył Kadisława, krola Polskiego, od przysięgi y od przymierza z cesarzem Tureckim, tą przysięgą wtwierzonego. Ale to rozgrzeszenie daremne nie nadało się iemu: bo y sam zginął, y woysko chrześciańskie pod Warną stracił. Co przeto przypomniać się zdało, aby (to) baczył dzieiopis, że to, co prawda, to rad papieżom Rzymskim przyznawam. A zatym y tego nie przę, że drugdy darmo rozgrzeszaia.

Co się tytce wstępowania samych papieżow na stolicę papieską, y to że nie bywało bez symoniei—z przykładow dawnych nie trudnoby pokazać. Gdzie przypomniaćbym mógł owego papieża, o którym samiż napisali: «że wstąpił na stolicę iako lis, żył na niey iako lew, vmarł iako pies». Mogłbym y inszych siła przytoczyć, o których właśniź двору Rzymskiego pisarze napisali, że nie za cnotą, ale za łargicyami, to iest za szczodrym v (266) поминков rozdawaniem, do паpiєства przychodzili. A nakoniec mógłbym y tych wspomnieć, którzy папиєstwo haniebne drogo, to iest, за duszę, z którą się за то dyabłu cale oddawali, kupowali.

ства Фридерика 2-го, цесара Римского розгрѣшилъ, и дармо ему на войны противъ пану поднесеніе благословеніе далъ; дармо и крижацкихъ жолнѣровъ противъ ему, якъ Туркомъ, вѣданья позволилъ; але ся тое даромное разрѣшеніе и благословеніе не надало ляндрграфови, бо недолго въ Франкофурту звитяженъ и замордованъ естъ.

A отлеглихъ краевъ прикладомъ давши покой: Darмо Евгеній папѣжъ ⁷ презъ Iюліана кардинала розгрѣшилъ Ладислава короля Полскаго, отъ присяги и отъ премирья съ цесаромъ Турецкимъ, тоєю прясягою утверженого. Але тое разрѣшеніе даремное не надалося ему: бо и самъ згинулъ, и войско христианское подъ Варною стратилъ. Штѣ для того припомнитися здало, абы видѣлъ дѣпись, же тѣ, чтѣ правда, то радъ папѣжомъ Римскимъ признаваю. А затымъ и того не прю, же другіе дармо розрѣшають.

Што ся тычетъ (самого) уступованья самыхъ папѣжовъ на столицу Римскую, и то же не бывало безъ симонѣей—съ прикладовъ давныхъ не трудно бы показати. Гдѣ припомнѣти бымъ могъ ового папѣжа ⁸, о которомъ самижъ написали: «же вступилъ на столицу якъ лисъ, жилъ на ней якъ левъ, умеръ якъ песъ». Могъ бымъ и иншихъ много приточити, о которыхъ власныежъ двору Римского писари писали, же не за цнотю, але за посулами, то естъ за щодрымъ ||(об. 174) упоминковъ раздаваньемъ, до папѣжства приходили. А наконецъ могъ бымъ и тыхъ вспомнити, которые папѣжство ганебне дорого, то естъ за душу, съ которою ся за тое діаволу цале отдавали, куповали.

⁶ Cromerus, «Chronicarum», lib. 21.

⁷ Кромеръ (въ подлинникѣ ошибочно «Хромей»), отъ «Лѣтописца», книга 21. ⁸ Здѣсь подразумѣвается папа Левъ X.

Ale podobno dzieiopis na to będzie replikował, że to dawne rzeczy, po których już nowotny sposób obierania papieżów nastąpił, a taki, którym wszystkim się świętokupstwu zabieżało? Iac zaś tak słyszę od tych, co z Włoch przyjeżdżają, że y teraz przedsię ta się symonia zawadza. Bo snadź ten, co myśli być papieżem, za żywota ieszcze drugiego w czas sobie pospolicie wspominkami y rozmaitemi wczynnościami y kardynałów, którzy są elektormi, przychylności y fawory łąpać a głosy ich pocichu obstarlewywać zwykł. Na co oni, choć w roznych komorkach siedząc, gdy po śmierci iednego drugiego obierają papieża, zwykły (więc) pamiętać. Acz by to dobrze nie było, tedy iednak gdyż z kardynałów pospolicie papieże bywają, a na kardynałstwo tylko przez kosztowną symonią przystęp,—ktoż nie widzi, że, względem własnego duchowieństwa swego, od symoniey papieże nie bywają wolni? Co gdyż tak iest,—niechayże nam za złe dzieiopis nie ma, że względem tey symoniey, którą patriarchom Konstantynopolskim y to niesłusznie przypisał, onych odstąpić a do papieżów Rzymskich, iako iawnych świętokupców y z żadney miary od świętokupstwa niewolnych, tudzież też y do Rzymskiego kościoła, tymże świętokupstwem cale pomazanego, przystać nie możemy. A kiedy te świętokupstwa przypominane w Rzymskim kościele wstaną, w ten czas o tym będzie mogli z nami mówić. Ale teraz audyencyey nie ma etc.

Z strony puchy, którą dawnym Carogrodzkim patriarchom przypisał, gdyż

Ale подобно дѣеписъ на тое будетъ отповѣдати, же то давныя рѣчи, по которыхъ уже новотный способъ обирания папезовъ наступилъ, а такой, которымъ всему ся святокупству забѣгнуло? Я зась слышу отъ тыхъ, што зъ Влохъ приѣжджаютъ, же и теперь предся тая ся симонія заважаеть. Бо снать той, што мыслить быти папезомъ, за живота еще другого въ часъ собѣ посполите упоминками и розмантыми учинноścями у кардиналовъ, которые суть електорми¹, прихилности и зычливости хапати а голосы ихъ потиху обстарелеывати мощно звыкъ. На што они, хотя въ розныхъ коморкахъ седячи, по смерти одного другого обирають папежа, звыкли тое наметати. А хотя бы то добре не было, тогда однакъ ижъ съ кардиналовъ посполите папежи бывають, а на кардиналство только презъ коштовную симонию приступъ,—ктожъ не видитъ, же, взглядомъ власного духовенства своего, отъ симоніи папезове не бывають волни? Што ижъ такъ есть,—нехайже намъ за зло дѣеписъ не маеть, же взглядомъ тоей симоніи, которую патриархомъ Константинопольскимъ ||(175) и то неслухне приписалъ, оныхъ отступити а до папезовъ Римскихъ, яко явныхъ святокупцовъ и изъ жадной мѣры отъ святокупства неволныхъ, тутъ тежъ и до Римского костела, тымъ же святокупствомъ всего помазаного, пристати не можемъ. Колитые святокупства припомненые въ Римскомъ костели не будутъ, въ той часъ о томъ будетъ могли зъ нами мовити. Але теперь мѣстца у ушью нашихъ тая его мова не маеть.

Зъ стороны пухы, которую давнымъ Царигородскимъ патриархомъ приписалъ,

¹ На полѣ пояснено: «избратели».

pisania swego (ni czym) ² nie podpiera, — nie potrzeba odpowiadać. Atoli iesliż w nich **(267)** wpatrzywszy iaką pychę, tym względem od patriarchey Carogradzkiej nas odwabia, — niechayże nam powie, co rozumie: odstąpiwszy patriarchey Carogradzkiej, czybychmy na pokorniejszego przełożonego w Rzymie trafili? A iesliż rozumie, że na pokorniejszego, — niechayże nam powie, iesliż się z pokorą, iesliż z przykładem pokornego Christusa Pana, Ktorego się namiestnikiem papież Rzymski zowie, zgadza postępek Alexandra III, papieża, o którym czytamy, że, gdy w miasto wieżdżał, król Ludwik Francuski y Henryk Angielski, ten v nogi iego lewey, a on v prawey *strzemię* miasto masztalerzow trzymając, pieszo przez miasto szli? O tymże czytamy, że po szyiey przypomnionego cesarza Henryka Piątego (oddając mu podobno za sprawiedliwym sądem Bożym, co on też przeciw oycu własnemu za poduszczeniem drugiego papieża przedtym wykraczał) deptał, kazawszy mu v nog swych vpaść a mowiąc one słowa Dawidowe: «po smoku y bazyliżku będziesz chodził a podepciesz lwa y smoka».

A dawszy starym dzieiom pokoy, niech nam to wywiedzie, iako z przykładem pokornego Christusa Pana, Ktorego do nog vczniow swoich schylał się y omywał ie, zgadza się owo, co y po dziś dziei papież Rzymski zacnym monarchom do swych nog się schylać, v nich kłękać y one sobie całować rozkazuje? Niech nam wywiedzie, iako się zbytek y dostatek a pompa Rzymskiego papieża, pompu mocarzow świetksich przewyższająca,

ижъ писанья своего не подпираетъ, — не потреба отповѣдати. Атоли еслижъ у нихъ убачивши яковую пычу, тымъ взглядомъ отъ патриархіи Царигородской насъ отвабляетъ ³, — нехай же намъ скажетъ, што розумѣть: отступивши патриархіи Царигородской, чи бысмо на покорнѣйшого преложенного въ Римѣ трафили? А если розумѣть, же (не) ⁴ на покорнѣйшого, — нехайже намъ повѣсть, если ся съ покорою, если съ прикладомъ покорного Христа Спаса, Которого ся намиѣстникомъ папежъ Римскій зоветь, згожаеть поступокъ Александра 3, папежа, о которомъ читаемо, же, коли въ мѣсто уѣжджалъ, кроль Людовикъ Французскій и Генрикъ Ангелскій, одинъ у ноги его лѣвой, другій у правой *стерзучи* мѣсто мапталѣровъ держачи, пѣшо презъ мѣсто шли? О томъ же читаемо, || (об. 175) же по шиі припомненого цесара Генрика Пятого (отдаючи ему подобноза справедливымъ судомъ Божиимъ, што онъ тежъ противъ отцу власному за подущеньемъ другого папежа передъ тымъ выступилъ) допталъ, казавши ему передъ ногами своими упасти а мовячи оные слова Давидовы: «на аспиду и васияиска наступиши и попереши лва и змія».

A давши старимъ дѣемъ покой, нехай намъ тоє выведеть, яко съ прикладомъ покорного Владыку Христа, Который до ногъ учениковъ своихъ схилялся и умывалъ ихъ, згожається оноє, што и по сей день папѣжъ Римскій зацнымъ монархомъ до своихъ ногъ ся схиляти, у нихъ падати и оные собѣ цѣловати розкажутъ? Нехай намъ выведеть, якъ ся збытокъ и достатокъ а надутость Римского папежа, помпу монарховъ свѣтскихъ пре-

² Взятое въ скобки не переведено въ Западно-Русскомъ.

³ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: «отвабляетъ». ⁴ Это отрицаніе — совершенно лишнее, его нѣтъ и въ Польскомъ оригиналѣ.

z Christusa Pana wniżonością y niedo-
statecznością zgodza? Niech nam wy-
wiedzie, co za porownanie korony troi-
stey, złocistey z koroną cierniową? Co
za porownanie tych, ktorych on do boku
swego tylko z możnych y z bogatych
stanow przysadza, z wbogimi a namniey
niepoważnymi a złota y srebra niema-
jącymi apostoły Pańskimi?

A iеśliż to rzeczami po||**(268)**zwierzch-
nemi, w ktorych własnie pycha nie na-
leży, nazowie, więc (w) grunt samey rzeczy
wglądaiąc, niechay nam pokaże: iakieby
ieszcze mogło być więtsze człowieka śmier-
telnego wyniesienie się nad wyniesienie
się papieża Rzymskiego, ktore z xiąg
własnych iego pochlebcow pokazuje się?
Wyniosł się nad wszystkie ludzie, na
świecie będące! Wyniosł się nad general-
ne concilia, *representuiące* osobę wszyt-
kiego powszechnego kościoła, twierdząc,
że wedle woley iego samego stać, abo
kasowane być maią! Wyniosł się nad pismo
ś., swe rozumienie za dekret pewny Ducha
Ś. przyjmować rozkazawszy! Wyniosł się
nad te, ktorych psalm bogi nazwał, to
iest nad xiążęta, krole, cesarze, sceptrum
krolewskie y koronę im odiawszy, a so-
bie przywłaszczыwszy, od ktorego by ią
brać mieli!

Poświadczaią tego słowa, ktore przy-
pisze, ktore się częścią w dekretalech,
częścią w inszych xięgach pochlebcow pa-
pieskich nayduią:

«Papież iest powszechnym wszytkich
ludzi sędzią, y od nikogo nie może być
sądzon, ani od cesarza, ani od krola, ani
od wszytkiego duchowienstwa, ani od
wszytkiego ludu. Abowiem napisano iest

вышаючая, зъ Христовою Господнею уни-
жоностью и недостаточностью згожаетъ.
Нехай намъ выведеть, што за поровна-
нье короны троистой, злотистой зъ вѣн-
цемъ терновымъ? Што за поровнанье
тыхъ (милостниковъ сего свѣта) ¹, ко-
торыхъ онъ до боку своего толко зъ
можныхъ и зъ богатыхъ становъ сажаетъ,
и зъ убогими а намнѣй неповаж-
ными а злота и срѣбра немающими апо-
стола Господними?

А еслижъ то рѣчами позвирховными,
въ которыхъ власне пыха не належить,
назоветь, тогда, кгрунтъ самое речи
углядючи, нехай намъ покажетъ: || **(176)**
якобы еще могло быти большее челоуѣка
смертельного вывышененя надъ выне-
сененя папежа Римского, которое съ
книгъ власныхъ его похлѣбцовъ пока-
зуется? Вынеслся надъ всѣ люде, на
свѣтѣ будучие! Вынеслся надъ вселен-
скии соборы, *приписуючи* собѣ особу
всее Церкви, твердячи, же ведле воли
его самого стати, abo касованы быти
мають! Вынеслся надъ Писмо Святое,
свой разумъ за декретъ певный Духа
Святого приймовати розказавши! Вынесл-
ся надъ тые, которыхъ Псаломникъ бо-
гами назвалъ, то есть надъ княжата,
королѣ, цесари, скипетро крелевское и
коруну имъ отнявши, а собѣ привла-
щивши, отъ которого бы ее брати мѣли!

Посвѣдчають того слова, которые
припишу, которые ся частью въ декре-
талѣхъ, частью въ иншихъ книгахъ
похлѣбцовъ папескихъ найдуютъ:

«Папезъ есть вселенскимъ всѣхъ лю-
дей судею, и отъ никого не можетъ
быти сужень, ани отъ цесара, ани отъ
короля, ани отъ всего духовенства, ани
отъ всего люду. Писано бо есть проро-

¹ Этыхъ словъ нѣтъ въ Польскомъ оригиналѣ.

przez proroka Ezaiasza: yżaż siekiera będzie się chełpiła przeciwko temu, który nią rąbie?»

«Cokolwiek on uczyni, nie ma mu nikt mówić: panie, czemu tak czynisz?»

«On ma wszelkie prawo y wszelką słusność, w skrzyni piersi swoich zawartą, a wszyscy biskupi z iego pełności czerpaia».

«Żadne concilia nie mogą praw kościołowi Rzymskiemu pisać».

«Powaga Rzymskiego biskupa nad wszystkie concilia wyższa, y od ich rozsądku wyięta iest».

«Choćby wszytek świat w ktorey rzeczy przeciwko papieżowi rozumiał, przedsię trzeba więcey przestawać na zdaniu papieskim».

«Choćby papież niezliczone kupy ludzi z sobą do piekła pociągał, żaden iednak śmiertelny niechay go nie śmie ganic».²

«Pa||**(269)**pież wszytko może czynić, co Christus czyni».

«Papieżow y Christusow ieden iest tribuną».

«Upodobanie papieskie stoi za prawo».

«W tych rzeczach, ktore chce, wola stoi mu za dowod».

«Spraw iego przyczyny *inszezy* dawać nie trzeba, iedno te: abowiem on chciał».

«Abowiem z tego, co nic nie iest, może co uczynić».

«Ma moc doskonałą oboiego miecza, y świetkiego, y duchownego».

«Świetkie xiążę nie może miecza dobywać, iedno na skinienie iego».

комъ Исаіемъ: напыщаетъ ли ся себѣра на работающаго ею».

«Штовождевъ онъ учинить, не маеть ему никто мовити: пане, чому такъ чинишь?»

«Онъ маеть всякое право и всякую слушность, въ скрини персій своихъ затвореную, а вси епископи отъ его полности черпають».

«Жадные соборы не могутъ правъ костелови Римскому писати».

«Повага Римского бискупа надъ всѣ соборы вышшая, и отъ ихъ розсудку вынята естъ».

«Хоть бы весь свѣтъ въ которой рѣчи противъ папѣжови розумѣлъ, предся треба болше переставати на зданью папескомъ».

«Хотя бы папезъ незличеные купы людей зъ собою до пекла потягаль, жаденъ однакъ смертельный ||**(об. 176)** нехай его не смѣеть ганити».

«Папезъ все можетъ чинити, што Христось чинить».

«Папезовъ и Христовъ одинъ естъ престоль».

«Уподобанье папеское стоить за право».

«Въ тыхъ речахъ, которыхъ хочеть, воля стоить ему за доводъ».

«Справъ его причины *большей* давати не треба, одно тые: абовѣмъ онъ хотѣлъ».

«Абовѣмъ зъ того, што ничего не естъ, можетъ што учинити».

«Маеть моць doskonałą обоего меча, и свѣцкога, и духовного».

«Свѣтское княжа не можетъ меча добывати, едно на скиненье ⁴ его».

² Противъ этихъ семи абзацовъ на полѣ помѣщены слѣдующія ссылки: De maiorum et obedien. Vnam sanctam.—Ibid. in glossa 9 quaest. 3. Nemo.—Distinct. 21. Inferior sedes --De concess. praebendae in glossa.—Extra de constitutionum. Licet. Durand. lib. 2.—De electro et electro, pietate, significasti. Distinct. 40. Non nos.—Ibid. Si papa.—De sentent. ex comun. Can. Si aliquid.

⁴ Въ старопечатномъ экземплярѣ печатка: «киненье».

«On iest dziedzicem cesarstwa, y pięćdziesiąt y siedmą stopniow nad cesarza wyższym; a to przeto, że też księżyc od słońca takowąż proporcyą przechodzony bywa».

«On cesarzowi tego pozwolił, aby prokuratorem kościoła Rzymskiego był nazywany».

«Iemu wolno krole y cesarze zrzucac» etc., etc. ¹

Te y tym podobne mowy w księgach pisarzow dworu Rzymskiego o papieżach ich nayduią się napisane. Ktorych wszystkich pokrasą są one słowa, też do nich mowione: «Pan Bog nasz papież! Tyś iest wszystkim y nade wszystko! Tobie wszelka moc iest dana, tak na niebie, iako y na ziemi!» etc. ²

A czegoż, moy miły dzieiopisie, do doskonałego wywyższenia y puchy zupełney niedostaie w tym przypomnionym podwyższaniu papieżow Rzymskich, ktore się częścią przez one same, częścią przez ich pochlebce za wolą ich działo?! On pyszny Nabuchodonozor, nadęty Alexander, wyniosły Domicyan, co kiedy pysniejszego po sobie pokazali?! A do takiegoż to pokornego przełożonego od pysznych Konstantinopolskich patriarchow mielibyśmy przystac?! Takiemuż to mielibyśmy posłuszeństwo oddac?! Pod tegoż to niewoley iarzmo miel[i]byśmy karki swe nacylic?!!

Panie Boże Wszchemogący! (Ktoremu Samemu bostwo, Ktoremu Samemu sprawy y sądy niczyiey naganie nie podległe,

«Онъ есть дѣдичемъ cesарства, и пятьдесятма и седма стопнями надо cesара вышшимъ; а то для того, же тежъ луна отъ солнца таковымъ же вшталтомъ прехожена бываетъ».

«Онъ и cesарови того позволил, aby прокураторомъ костела Римского былъ названъ».

«И ему волно королѣ и cesари змѣтовати».

Тые и тымъ подобные мовы въ книгахъ писаровъ двора Римского о папѣжахъ ихъ найдуются написаны. Kоторыхъ всѣхъ покрасою суть оныя слова, тежъ до нихъ мовленые: «Господь Богъ нашъ папѣж! Ты еси всѣмъ и надъ все! Тобѣ вшелякая моцъ ест дана, такъ на небѣ, якъ и на земли!»

А чогожъ, мой милый дѣписе, до doskonałego вывышеня и пухи зуполной недостаетъ въ томъ припомненомъ подвышеню папѣжовъ Римскихъ, которме ся частью презъ себе самыхъ, частью презъ ихъ похлѣбцы за волю ихъ дѣяло си?! Онъ пышный Навходоносоръ, надутый Александеръ, вынеслый Домитианъ, што коли пынѣйшого надъ то по собѣ показали?! А до такого жъ то покорного предложеного отъ пышныхъ Константинопольскихъ патриарховъ мѣли бысмо пристати?! Таковомужъ то послушенство мѣли бысмо отдати?! Подъ тогожъ то неволи армо мѣли бысмо шю свою нахилити?!!

||(177) Господи ³ Боже Вседержителю! (Емуже Единому божество, Единому дѣйства и суды ни коему же наганенью не

¹ На полѣ противъ этихъ одинадцати абзацовъ помѣнены слѣдующія ссылки: De transl. episcop. Quanto in glossa.—De concessio praebendae proposuit in gloss.—De maiorum et obedien. Unam sanctam.—Clemens, de appellationibus. Pastoralis.—De maiorum et obedien. Solitae in glossa.—De senten. et re iudicata.—Ad apostolicae.—Distinct. 96.—Si Imperator in glossa.—De verborum significatione, in glossa. Cum irent. ² In concilio Lateran. sub Iulio.

³ Этотъ весь абзацъ набранъ петитомъ.

a na samey iedyney Twoiey woley vgruntowane,—Ktoremu Samemu wszelka zupełna y do||**(270)**skonała moc na niebie y na ziemi, do tego społku żadnego stworzenia nie przypuszczając przypisujemy!) Racz nas tego z łaski Swey s. zachować.

Przy zamknięciu tego rozdziału, pragniemy od ciebie, dzieiopisie, wiedzieć: co rozumiesz, czy prawda owo, co Grzegorz papież napisał: «Ten, który mocy złe або на złе заżyва, заслугие, aby tracił sobie służący przywilej?»⁴ Або оwo, co Sylwerius papież rzekł: «Y to, co miał, niech straci, który to, czego nie wziął, sobie vsurpuie, або przywłaszczą?»⁵ А іесли то правда,—co rozumiesz: papież Rzymskiey mocy, która mu równa z drugimi biskupy służyła, іеслиż przez то takie przypomnione, збыteczне, niewстыдливе y блузнєрське ієу розціаганє y złе взыванє, cale nie stracił? Z tego іако сіє нам wykrecisz—radzi slyszecь бєdziemy!

Za tym do drugiego rozdziału, temu tu koniec vczyniwszy, przystєpuiemy.

Чwартєу чєстї оdповєдзї

Rozdział IV.

Іеслиż tym wzglєdem, із кїлкa zarazъ живыхъ patriarchow Carogradzkich czasem bywa, іако dzieiopis twierdzi, tudziezъ теzъ y wzglєdem niezgodъ іакїхъ patriarchiey Carogradzkiey odstapicь a do papieza Rzymskiego przystacь сіє godzi?

Мїєдзѣ словамї дзїєіопїсовымї, w przeszlym rozdziale przypomnionemi, byly

суть подлєгли, но на єдїноѣ волї Твоєѣ основаны,—Ему же Самому Єдиному всяка власть совершенна, исполнь на небеси и на земли, до того społку жадного створєнья не припушчаючи приписуемо!) Спаси насъ отъ такового щедротами Твоєя благодати святѣя!

При замєнєнью того роздѣлу, прagniemo отъ тебє, дѣєписє, вѣдати: штò розумѣєшь, чи правда ово, штò Григорїѣ папєжъ написалъ: «Той, который мocy злє або на злоє заживаєть, заслугуєть, aby тратилъ собѣ служащїѣ привилєѣ?» Або овоє, штò Силверїѣ папєжъ рекъ: «И тò, штò мѣлъ, нехай тратитъ, который того, чого не взялъ, собѣ уживаєть, або привлащаєть?» А если то правда,—штò розумѣєшь: папєжъ Римскїѣ мocy, которая ему ровно зъ другими єпископы служила, еслиже презъ тое таковоє припомнєноє, збыточное, невстыдливое и худное єѣ рустяганьє и злоє уживаньє, цѣло не стратилъ? И зъ того якъ сѣ намъ выкрутитъ—ради слышати будємо!

Затымъ до другого роздѣлу, тому ту конецъ учинивши, приступуємо.

Четвертой части отповѣди

Роздѣль 4.

Если тымъ wzглядомъ, ижъ кїлка заразъ живыхъ патриарховъ Царигородскихъ часомъ бываетъ, якъ дѣєписъ твердитъ, тутъ тежъ и wzглядомъ niezgodъ якїхъ патриархи Царигородской отступити a до папежа Римского пристати сѣ годитъ?

|| **(177)** Межи словамї дѣєписовымї, въ прошломъ роздѣлѣ припомнєнымї,

⁴ 11 quaest. 2. Priuelegium. ⁵ 25, quaest. 2. Sic decet.

y te, że «patriarchia Carogradzka drugdy trzech, drugdy czterech żywych ma patriarchow». A niżej potym te słowa przydaie: «Niezgoda y waśń między nimi taka, iż dla ich rostyrkow kościół patriarchalny, do ktorego po wzięciu Ca| (271) rogradu z kościoła Zofiey ś. wygnani byli, w mieście Carogradzkim Turcy im odiełi y inny na przedmieściu w kącie podły podali»¹.

O tych to słowach teraz w tym rozdziale mówić, y iesliż względem ich, iako on namawia, Carogradzkiej patriarchiey odstąpić a do Rzymskiej stolice słusznie się nam przystać godzi—wważać będziemy.

Co się naprzód tycze twierdzenia dzieiopisowego o wielości pod iednym czasem patriarchow, to, gdyby prawda była, byłby acz nie ieden tego przykład przypomniał. Ale że nie przypomniał,—znać, że to sobie z palca wyssał, a prawdą tego dowieść nie może.

Co się zaś tycze tey waśni y niezgody, na którą zwala przyczynę odiecia chrześcianom przez Turki patriarchalnego w Konstantinopolu kościoła, y to—szczyra potwarz, bezbożnie na chrześciany *wlekaça* to, co własniey sama złość tyranna Turreckiego sprawiła! Być może, że niektorzy Turcy chrześcianom postronnym, o przyczynie się tego odiecia pytającym, przypisuią ią niezgodzie chrześciańskiego Greckiego narodu? Ale któż nie rozumie, że to iednó kluczka, podobna oney: «баране, маџисз водą!» Ale znajdzie też siła takich, ktorzy pytającego się tymi słowy odprawuią: «a co tu gaurowie na tak krzeczным mieyscu mieli czynić?!» W rzecz samę kto weyźrzy, domyśli się

были и тые, же «патриархія Царигородская часомъ трехъ, часомъ четырехъ живыхъ маеть патриарховъ». А нижей потомъ тые слова придаеть: «Незгода и васнь межи ими такая, ижъ для ихъ ростырквъ церковь патриаршая, до которое по взятыю Царигорода зъ церкви святой Софіи выгнани были, въ мѣстѣ Царигородскомъ Турки у нихъ отняли и иншую подлюю на передмѣстю въ кутѣ имъ дали».

O тыхъ то словѣхъ теперь въ томъ роздѣлѣ мовити, и еслиже взглядомъ ихъ, якъ онъ намовляетъ, Царигородской патриархii отступити а до Римское столицы слушне ся намъ пристати годить—уважати будемо.

Што ся напередъ тычетъ тверженья дѣписового о множествѣ подъ еднымъ часомъ патриарховъ, то, колибы правда была, былъ бы ачъ не одинъ того прикладъ припомнѣлъ. Але же не припомнѣлъ,—знати, же тое собѣ съ палца выссалъ, а правдою того довести не можетъ.

Што ся зася тычетъ той васни и незгоды, на которую валить причину отнятыя христианомъ презъ Turki патриаршее въ Константинополю церкви, и то—щирая потварь, безбожне на христианы *вкладаная*, тое што власнѣй злость сама тирана Турецкого справила! Быти можетъ, же нѣкоторые Турци христианомъ постороннымъ, о причинѣ того отнятыя пытающимъ ся, приписують ей незгодѣ христианъ Грецкого народу? Але хтожъ не розумѣеть, же || (178) то одно ключка подобна оной: «баране, колотишь водою!» Але знайдесть тежъ сила такихъ, которые пытающего ся теми словы отправиють: «а што тутъ гаурове на такъ красномъ

¹ См выше, стлбц. 992—993-й.

łacno, że tyranna nie niezgoda chreścianańska mierzała, o którą z drugimi Pana Boga prosi; ale to, że prawda ich religiey, Machometa tuż pod jego bokiem burząca, wystawiona w mieście, a zatym vdatna wszystkim, w oczy go kłóła, a światłość go, na wysokim mieyscu postanowiona, mierzała. Chcąc ją tedy zakryć y stłumić,—co za dziw, że ludzie chreścianańskie do przedmiejskich kątów z ich nabożeństwem wepchną! A kiedy zaraz, po wzięciu Konstantinopola, wszystkie, okrom iednego, kościoły chrześcianańskie Turcy odeymowali,—czy też ich niezgoda (chreściana) ² do tego pobudziła? Ażaj nie raczej chęć y przedsięwzięcie zatłumienia prawdziwey chwały Bożej?

Żal się, Boże! że chreścianań na chreścianań wlecze to, co im y od Turkow zrzadka przypisowano bywał. Wlecze to, co się samym rzeczy piepodobieństwem łatwie znosi! Co bowiem za podobieństwo w obozie, tuż o bok z nieprzyacielem stojąc, rostyrki między sobą czynić? Co za podobieństwo do prace, z niebezpieczeństwem wielkim złączoney, vbiegać się?

Але niechбы так было, iako ten niebaczny chreścianań fałszywie napisał, żeby patriarchia Carogradzka drugdy trzech, drugdy czterech patriarchow żywych miewała! Niechбы так было, żeby dla ich niezgody chreścianań z swym nabożeństwem w Konstantinopolu z miasta na przedmieście wypchnieni byli! Yżajby iednak przez to Rzymską stolicę nad patriarszą przekładać a, patriarchow

мѣсци мѣли чинити?!» Въ речъ самую хто вглянетъ, домыслится латве, же тирана не незгода христіанская мерзѣла, о которую зъ другими Пана Бога просить; але то, же правда ихъ релѣи, Махомета тужь подъ его бокомъ одолѣвающая, выставлена въ мѣстѣ, а затымъ лѣпотна ³ всѣмъ до позору, въ очи его колола, а свѣтлость ей, на высокомъ мѣсци постановлена, мерзѣла. Хотячи ей tedy закрити и потоптати,—што за дивъ, же людей христіанскихъ до предмѣстскихъ кутовъ изъ ихъ нaboженствъ выпхнулъ! А коли заразы, по вѣзтѣю Константинополя, вси, опрочъ одной, отъ христіанъ церкви Туркове отымовали,—чи тежь ихъ незгода до того побудила? Ажажъ не болшей хуть и предсвѣзятѣ потоптанья хвалы Божей правдивое?

Жалься, Боже! же христіанинъ на христіани тое волочетъ, што имъ и отъ Турковъ зрѣдка приписовано бываеъ! Волочетъ тое, што сѣ самымъ неподобенствомъ рѣчи латве зноситъ! Што бовѣмъ за подобенство въ обозѣ, тужь обокъ зъ неприятеlemъ стоячи, ростырки межи собою чинити? Што за подобенство до праці, зъ небезпеченствомъ великимъ злученой, убѣгатися?

Але нехай бы ||(об. 178) такъ было, якъ той небачный христіанинъ фалшиве написалъ, жебы патриархія Царигородская часомъ троухъ, часомъ чотыроухъ патриарховъ живыхъ мѣвала! Нехай бы и такъ было, же для ихъ незгоды христіани зъ своимъ благочестиемъ въ Константинополѣ зъ мѣста на предмѣстѣ выпхнени были! Ижажъ бы однакъ презъ тое Римскую столицу надъ

² Это слово не переведено на Западно-Русскомъ.

³ На полѣ: «вадобна».

odbieżawszy, do papieża przystawać nam należało?

Tys, dzieiopisie, bez wszelkiego do-wodu, bez przypomnienia wszelkiego przykłądu, włożył to na patriarchią Ca-rogrodzką, że po kilku zaraz głow niezgodnych miewa. Ale my tobie miano-wać możemy w Rzymskim kościele z własnychże xiąg pisarzow Rzymskich siła przykłądow tego, że pod iednym czasem po kilku papieżow Rzymskich, sobie przeciwnych; a co większa—woyska przeciw sobie zwodzających y krew kwoli ambiciey swey przelewających, bywało!

Zaź bowiem nie pomnisz w historiach onego o Rzymskie papiestwo abo biskup-stwo schizma abo rozerwania między No-watusem a Korneliuszem, ktore było około roku Pańskiego 244? Zaź nie pomnisz onego schizma między Libe-riusem a Felixem, ktore było około roku 354? Zaź nie pomnisz onego schizma między Bonifacusem Pierwszym a Eu-||**(273)**lałiusem, ktore było około roku 424? Zaź nie pomnisz onego schizma między Symmachusem a Laurentiusem, ktore było około roku 494? Zaź nie po-mnisz onego schizma między Sizynnusem a Diskoliusem, ktore było około roku 704? Azaź nie pomnisz onego schizma między Eugeniusem (Wtorem) a Syzi-*nnusem*, ktore było około roku 824?

Azoż nie pomnisz onego schizma, ktore było około roku 894, między Sergiusem, Formozusem, Theodoreм, Ianem, Roma-nusem, Bonifacyusem y Benedyktem, ktorzy, się dziwnie mieszaiąc, iedni dru-gim potępiali, żarli, gryzli, do więzienia sadzali, zabijali, a nawet z ziemie po śmierci wykopywając, despektami karmili. Mianowicie: Stefan, ciało Formozusowe wykopawszy y z papieskiego odzienia

патріаршюю перекладати а, патріарховъ отбѣгнувши, до папежа намъ пристава-ти належало?

Ты, дѣнисе, безъ всякого доводу, безъ припомненья всякого прикłąду, вложилъ еси тое на патріархію Цари-городскую, же покилку заразъ головъ негодныхъ мѣваетъ. Але мы тобѣ ме-новати можемо въ Римскомъ костелѣ зъ власныхъ же книгъ писаровъ Рим-скихъ много прикłąдowъ того, же подъ однимъ часомъ покилка папезовъ Рим-скихъ, собѣ противныхъ, а што бол-шая—войска противъ собѣ зводячихъ и кровь для своего славолюбіа проливаю-чихъ, бывало!

Азажъ боѣмъ не помнишь въ исто-ріяхъ оного о Римское папезство abo бискупство схисмы албо розорванья ме-жи Новатомъ а Корниліемъ, которая была около року по Христѣ 244-мъ? Аза не помнишь оной схисмы межи Ливеріемъ а Феликсомъ, которая была около року 354-мъ? Аза не помнишь оной схисмы межи Бонифаціемъ Пер-шимъ а Евлазіемъ, которая была около року || **(179)** 424-мъ? Аза не помнишь оной схисмы межи Симмахомъ а Лав-рентіемъ, которая была около року 494-мъ? Азажъ не помнишь оной схисмы межи Сизиміомъ а Дисколіомъ которая была около року 704-мъ? Азажъ не помнишь оной схисмы межи Евгениемъ а Сисимомъ, которая была около року 824-мъ?

Азажъ не помнишь оной схисмы, ко-торая была около року 894-мъ, межи Сергіемъ, Формосомъ, Теодоромъ, Иоан-номъ, Романомъ, Бонифаціемъ и Вене-диктомъ, которые, ся дивне мѣшаючи, одни другихъ выкликали, звергали, жрали, гризли, до везенья сажали, за-бивали, на-остатокъ изъ земли по смер-ти выкопуючи, поруганье и суровство чинили. Меновите: Стефанъ, тѣло Фор-

zew[1]okszы, a w swietskie vbrawszy, a przytym dwa palca mu, ktoremi poświacanie odprawował, wciawszy y w Tyber rzekę wrzuciwszy, dopiero go znowu, iako swietskiego, w ziemię wrzucić kazał.

Aża не помнишз онего schizma między Ianem XII a Leonem VIII (sic), ktore było około roku 954? Aża не помнишз онего schizma między Grzegorzem V a Krescentiusem, ktory się zwał Ianem XVII, ktore było około roku 994? Aża не помнишз schizma Benedikta VIII z drugim iemu przeciwnym wtrącańcem, ktore było około roku 1024? Aża не помнишз онего schizma między Benediktem IX, Sylwestrem III, Grzegorzem VI y Klemensem II, ktore było około roku 1034? Aża не помнишз онего schizma między Alexandrem II [y] Kodułem, ktore było około roku 1074? Aża не помнишз schizma między Grzegorzem VII a arcybiskupem Raweneńskim, ktore było około roku 1084? Aża не помнишз онего schizma między Paschalem II, Albertusem, Arnolphusem y Theodoriusem, ktore było około roku 1104? Aża не помнишз онего schizma ||(274) między Gelagiuszem II a nieiakim Benediktem, ktore było około roku 1114.

Y zasię między tymże Benediktem a Kalixtem II? Ktory to Kalixt, pomienionego Benedikta poimawszy, gdy miał do Rzymu wieźdzać, kazał go na mulicę opak, to iest тыłem do głowy wsadzić, y tak przed nim, ogon miasto vzdy w rękę trzymając, musiał iechać, a potym w więzieniu iest zгноiony.

Aża не помнишз онего schizma między Innocentiusem II a Piotrem Leonis, ktory się Anakлетem nazywał, ktore by-

мосово выкопавши и зъ папешского одѣнья зволокши, а въ простое убравши, а притомъ два палцы ему, которми посвяченъе отправовавъ, утявши и въ Тиверь рѣку вкинувши, теперь его знову, яко мирянина, въ землю вкнути казаль.

Аззжъ не помнишъ оной схисмы между Иоанномъ 12 и Леономъ 7 (sic), которая была около року 954-мъ? Аззжъ не помнишъ оной схисмы между Григоріемъ 5 а Крискентіемъ, которій ся звалъ Иоанномъ 17, которая была около року 994-мъ? Аззжъ не помнишъ схисмы Венедикта 8 зъ другимъ ему противнымъ втручающимся, которая была околу року 1024-мъ? || (об. 179) Аззжъ не помнишъ оной схисмы между Венедиктомъ 9, Силвестромъ 3, Григоріемъ 6 и Климентомъ 2, которая была около року 1034-мъ? Аззжъ не помнишъ оной схисмы, котора (sic) была между Александромъ 2 а Кодиломъ около року 1074-мъ? Аззжъ не помнишъ схисмы между Григоріемъ 7 а арцибискупомъ Равенескимъ, которая была около року 1084-мъ? Аззжъ не помнишъ оной схисмы между Пасхалиемъ 2, Албертомъ, Арнолфомъ и Феодоритомъ, которая была около року 1104-мъ? Аззжъ не помнишъ оной схисмы между Елагіемъ 2 а нѣякимъ Венедиктомъ, которая была около року 1114?

А засъ между тымъ же Венедиктомъ а Калистомъ 2? Которій Калисть, помененного Венедикта поймавши, коли мѣлъ до Риму уѣжджати, казаль его на мулицу opakъ, то естъ тыломъ до головы всадити, и такъ передъ имъ, хвостъ мѣсто узды въ рукахъ держачи, мусяль ѣхати, а потомъ у везенью естъ згноенъ.

Аззжъ не помнишъ оной схисмы между Инновентіемъ 2 а Петромъ Леонисъ, которій ся Анаклетомъ называлъ, ко-

to około roku 1134? Aż nie pomnisz onego schizma między Alexandrem III, Wiktoorem y kilka inszych, które było około roku 1164 a trwało siedmnaście lat? Aż nie pomnisz onego schizma między Ianem Dwudziestym-y-wtorem a niejakim Piotrem de-Carbario, które było około roku 1304? Aż nie pomnisz onego schizma między Vrbanem VI, Klemensem VII, Bonifacyusem IX, Benediktem XIII, Grzegorzem XII, Innocentiussem VII, Alexandrem V, Ianem XXIII y Marcinem V, które to schizma poczęło się około roku 1374 a trwało przez lat 40. Nakoniec, aż nie pomnisz onego schizma między Eugeniussem VIII, Felixem V y Amedeusem, które było około roku 1434 a trwało lat 16?

Iesliżeś, dzieiopisie, tego zapomniał, podobno dawno już o tym czytawszy,—deklaruy się! Tedyć więc przypomnę y napiszę mianowicie, gdzie który własny Łaciński wasz historik o tych rozerwaniach pisał. A będzieszli tego potrzebował, przypomnę ktemu nie tylko niezgody, waśni y rostyrki, w poswarkach walczące, iakie ty Greckiey patriarchiey przypisujesz, ale—co więtsza—przypomnę krwawe woyny, które wmyślnie papieże Rzymscy przeszłych wiekow y czasow wzniecali w spuszczeniu iednych chrześcian z drugimi, nawiętszą wciechę y krotofilę pokładaiąc. A to z tey miary, że gdy **||(275)** chrześcianie, za ich podszczwaniem za łep chodząc, iedni drugich tępili, oni tym czasem możność y panowanie swoje nad nimi, a osobliwie nad cesarzmi y krolmi rościągali. Toć (mowię) wszystko, będzieszli chciał, z własnych Łacińskich histori y pokażę.

Co gdyż tak, przetoż nie miey y z swymi za złe, że dla tey przygany, która niesłusznie y nieprawdziwie na-

torая была около року 1134-мъ? Азая же не помнишь оной схисмы межи Александромъ 3, Викторомъ и килка иншихъ, которая была около року 1164-мъ а трвала 17 лѣтъ? Азая же не помнишь оной схисмы межи Иоанномъ Двадцать Вторымъ **||(180)** а нѣякимъ Петромъ де-Карбаріо, которая была около року 1304-мъ? Азая же не помнишь оной межи Урваномъ Шестымъ, Клементомъ 7, Бонифациемъ 9, Венедиктомъ 13, Григоріемъ 12, Иннокентіемъ 7, Александромъ 5, Иоанномъ 23 и Мартиномъ 5, которая то схисма почалася около року 1374-мъ а трвала презъ лѣтъ 40? Наконецъ, азая же не помнишь оной схисмы межи Евгеніемъ 4, Феликсомъ 5 и Амодіемъ, которая была около року 1434-мъ и трвала лѣтъ 16?

Если жъ еси, дѣеписе, того запомнѣлъ, подобно давно уже о томъ читавши,—повѣдь! Теды тобѣ припомню и напишу меновите, гдѣ который власный Латинский вашъ историкъ о тыхъ розорваньяхъ писалъ. А будешь ли того потребовать, припомню ти ктому не толко незгоды, васни и ростырки, въ посваркахъ воюющие, якие ты Греческой патриархii приписуешь, але—што большая—припомню кривавые войны, которые умыслне папежи Римские прошлыхъ вѣковъ и часовъ взнѣчали въ спущенью одныхъ христіанъ и зъ другими, наибольшую утѣху и кротофилю покладаючи. А то съ той мѣры, же коли христіане, за ихъ подошваньемъ за лобъ ходячи, едни другихъ топили, они тымъ часомъ можность и панованье свое надъ ними, а меновите надъ цесарми и королями **||(об. 180)** ростягали. То тобѣ (мowlю) все, будешь ли хотѣлъ, зъ власныхъ Латинскихъ историй покажу.

Што ижъ такъ, протожъ не мѣй и зъ своими зазле, же для тое приганы, которая неслушне и неправдиве напротивъ па-

przeciwko patriarchie Carogradzkiej, względem wielości pod ieden czas patriarchow, także względem niezgod y rostyrkow czynisz, patriarchow Orientalnych nie odstępuiemy, ani do Rzymskich papieżow przystaiemy.

Czwartej części odpowiedzi

Rozdział V.

Iesliż względem niedostatku pociechy, nauki, rządu, obrony y miłości, ktore patriarchom dzieiopis przypisuię, onych odstąpić a do papieża Rzymskiego przyłączyć się godzi?

Tak o patriarchach Carogradzkich dzieiopis pisze: «Pociechy żadney swoim posłusznym chrześcianom nie podaią: ani w nauce, bo iey nie maią; ani w doyrzeniu rządu, bo go sami mieć nie mogą; ani w obronie przeciw heretykow, ani w miłości ku zbawieniu ludzkiemu, bo miłość ich w odszczepieństwach zgasa»¹.

Iesliż w tych slowach przez naukę—rozsziewanie fałszow y szczepienie rostyrkow, iesliż przez rząd — wprowadzenie do Kościoła Bożego co-raz to nowszych reguł y niesłychanych przedtym obrzędow y dostoięstw wymyslanie, iesliż przez obronę—wyzwolenie swoich, choć złość płodzących, prełatow od zasłużonego karania świętskie||**(276)**go y wciskanie a prześladowanie tych, ktorzy po woley skakać nie chcą, iesliż przez miłość—fortelne ligi, bunty y spikania się dzieiopis rozumie,—przyznać się mu to musi, że iako w to Rzymska stolica bo-

триархii Царигородской, взглядомъ многости подъ единъ часъ патриарховъ, также взглядомъ незгодъ и ростыркoвъ чинишъ, патриарховъ Восточныхъ не отстоуемо, ани до Римскихъ папезовъ не пристаемо.

Четвертой части отповѣди

Роздѣль 5.

Если взглядомъ недостатку потѣхи, науки, ряду, обороны и милости, што патриархомъ дѣписъ приписуетъ, оныхъ отступити а до папежа Римского прилучитися годить?

Такъ о патриархахъ Царигородскихъ дѣписъ пишетъ: «Потѣхи жадной своимъ послушнымъ христіаномъ не подаютъ: ани въ науцѣ, бо ее не мають; ани въ дозрѣнью ряду, бо его сами мѣти не могутъ; ани въ оборонѣ противъ еретиковъ, ани въ милости ку спасенію людскому, бо милость ихъ въ отщепенствахъ згаса».

Если жевъ тыхъ словахъ презъ науку—розсѣванье фалшовъ и щепленье ростыркoвъ, еслижъ презъ рядъ—впровожанье до Церкви Божее што-разъ то новѣйшихъ рекулъ² и неслыханныхъ передъ тымъ ||**(181)** обрядовъ и достоенствъ вымышлянье, еслижъ презъ оборону—вызволенье своихъ, хотя злость плодичихъ, прелатовъ отъ заслуженного каранья свѣцкогo и утисканье а гоненье тыхъ, которые по воли скакати не хочуть, еслижъ презъ милость—fortелные лиги³, бунты и спиканья ся дѣписъ розумѣеть, — признатися то ему

¹ См. выше, стлбц. 983-й.

² На полѣ пояснено: «чиновъ albo правлений». ³ На полѣ пояснено: «зъедночевья».

gata, tak patriarchiey Konstantinopolskiej, z łaski Bożej, na tym zchodzi.

Lecz iesliż przez naukę—prawdę słowa Bożego y kanony oycow ś., iesliż przez rząd—przestrzeganie tego, aby się nic nieprzystoynie nie działo, iesliż przez obronę—błądzących y zwodzących przekonanie, iesliż przez miłość—cnotę onę, zakon wypełniająca rozumie,—na takiey nauce, rządzie, obronie y miłości, [z] łaski Bożej, patriarchiey Carogrodzkiej y ludziom religiey Greckiey nie schodziło, ani schodzi.

Co się tycze, naprzod, Ewanieliey Christusa Pana,—rzecz iest pewna, że iako w przyimowaniu iey Greckie narody, zaraz po Żydowskim, chodziły a przed Rzymskim narodem y kościołem przodkowały, tak y w dotrzymaniu statecznym y w wdzielaniu iey inszym przodek przed Rzymskim kościołem mają.

Poświadcza tego Ewzebiusz ¹, który pisze, że naprzod ś. Marek, ewangelista, kościoły stanowił począł, a za tym ewanielią w Alexandrie podał. A z Ewzebiuszem zgadzając się, Niceforus ² pisze, że ś. Marek nie tylko Alexandryą, ale y Libią, y Cyrenę, Pentapolim nauczając obszedł, za czasow ieszcze Tyberiusza cesarza, co sześciami przynamniey lat pierwey było, niż Piotr ś. do Rzymu przyszedł. Poświadcza Augustyn ś. ³, który pisze, że chrześcijańska wiara nie z Rzymu, ale z Grecyey na świat, a osobliwie do Afryki, naprzod przyszła. Poświadcza tego pisma ś., od Grekow z ich przełożenia przez Rzymiany wzięcie. Poświadcza branie

мусить, же якъ въ тое Римская столица богата, такъ патриархїи Константинопольской, зъ ласки Божей, на томъ сходить.

Але если презъ науку—правду слова Божого и каноны отцовъ святыхъ, если презъ рядъ—перестереганья того, абы ся ничего непристойне не дѣяло, если презъ оборону—заблудшихъ и прелшающихъ переконанье, если презъ милость—добродѣтель оную, законъ выполняющую разумѣть,—на таковой науцѣ, порядку, оборонѣ и милости, зъ ласки Божей, патриархїи Царигородской и людемъ вѣры Греческой не сходило, ани сходить.

Што ся тычетъ, напередъ, Евангелїа Христова,—речь естъ певная, же якъ въ приимованью ей Грецкіе народы, заразъ по Жидовскомъ, ходили а передъ Римскимъ народомъ и костеломъ продковали, такъ и въ додержанью statecznomъ и въ удѣлянью ей инымъ передъ Римскимъ костеломъ продокъ мають.

Посвѣдчаеть того Евсевій ¹, которій пишеть, же напередъ святыи Марко, евангелиста, церкви становити почалъ, а затымъ евангелїю || (об. 181) во Александрии подалъ. А зъ Евсевіемъ згажяючися, Никифоръ ² пишеть, же святыи Марко не тольо Александрию, але и Ливию, и Кириею, и Пентаполию научаючи обшолъ, за часовъ еще Тиверїа цесара, што шестыма принамнѣи лѣты было, ниже Петръ святыи до Риму пришолъ. Посвѣдчаеть Августинъ святыи ³, которій пишеть, же христианская вѣра не зъ Риму, але зъ Греции на свѣтъ, а особливе до Африки, напередъ пришла. Посвѣдчаеть того пис-

¹ Euseb. lib. 2, cap. 26. ² Niceph. lib. 2, cap. 43. ³ Augu. Epistola 170 et 178

⁴ Евсевій, книга 2, глава 26. ⁵ Никифоръ, книга 2, глава 43. ⁶ Августинъ, посланье 170 и 178.

од них вizerунку в odprawowaniu nabożeństwa, o którym в liście Damaza papieża (do Hieronima, także)⁷ y в liściech Hieronimowych czytamy, a osobliwie y в liście do Paulina ||(277) Rzymianina, gdzie Grekom same źródła, a Rzymianinom y Lacinnikom tylko potoczki, z nich wychodzące, przypisuie.

A co najwiętsza—poświadcza tego apostoł Paweł ś., który в liście do Rzymian⁸ pisanym, ewangelią nazywa mocą Bożą, ku zbawieniu Żydom naprzod y (nie Rzymianom, ale) Grekom. Tenże apostoł, do Grekow⁹ pisząc, im to przyznawa, że od nich rozślawiła się wiara Pańska, nie tylko в Macedoniei y в Achaiei, ale на wszelkim mieyscu; im to przyznawa, że oni sstali się wzorem wszystkim wierzących y naśladowcami kościołow Bożych, które są в Żydostwie; im stateczność aż do końca przy prawdzie przyznawając, powieда, że tenże, który в них począł sprawę dobrą, dokonać miał aż до dnia Christusa Iezusa. A o Rzymianiech zaś tenże apostoł mowiąc, acz im to też przyznawał, że ich wiara była opowiedana по wszystkim świecie, iednak że kościół ich od wiary prawdziwey за czasem przez ручę wnieść się miał, iawnie znać даł в onych słowiech: «Ты wiarą stoisz, nie myślże gornie, ale боysię, by cię так Бог iako Żydow nie wyciął»¹⁰.

ма святого отъ Грековъ зъ ихъ переложенья презъ Римляны взяты. Посвѣдчаеъ бранье отъ нихъ вizerунку въ отправованью набоженства, о которомъ въ листѣ Димаса папежа и въ листѣхъ Иеронимовыхъ читаемо, а особливе и въ листѣ до Павлина Римлянина, гдѣ Грекомъ самые жерела, а Римлянѣмъ и Латинникомъ толко поточки, зъ нихъ выходячіе, приписуеъ.

А што́ наибольшая — посвѣдчаеъ того апостола Павель, который, въ листѣ до Римлянъ¹¹ писаномъ, евангелію называетъ силою Божіею, на спасеніе Жидомъ напередъ и (не Римлянѣмъ, але) Грекомъ. Той же апостола, до Грековъ пишучи, имъ то признаваеъ, же отъ нихъ розславилася вѣра Господня, не толко въ Македоніи и Ахаіи, але на всякомъ мѣстѣ¹²; имъ то признаваеъ, же они стали ся узоромъ всѣхъ вѣрующихъ¹³ и наслѣдовцами церквей Божіихъ, которые суть въ Жидовствѣ¹⁴; имъ stateчность ажъ до конца при правдѣ признаваючи, повѣдаеъ, || (182) ижъ той же, который въ нихъ почалъ справу добрую, доконати мѣлъ ажъ до дня Христа Иесуса. А о Римлянѣхъ зась тойже апостола мовячи, ачъ имъ тое тежъ признавалъ, же ихъ вѣра была оповѣдана по всемъ свѣтѣ, однакъ же костель ихъ отъ вѣры правдивой за часомъ презъ пыху унестиcя мѣлъ, явне знати даъ въ оныхъ словѣхъ: «Ты вѣроу стоишь, не мысль же горне, але бойся, жебы тебе Богъ такъ якъ Жидовъ не вытялъ»¹⁵.

⁷ Въ Западно Русскомъ не переведено. ⁸ Rom. 1. ⁹ Ad Thessalonicen. ¹⁰ Rom. 11.

¹¹ Римл., гл. 1 [ст. 16]: «Не стыжуся бо благовѣствованіемъ Христовымъ: сила бо Божія есть во спасеніе всякому вѣрующему, Иудеи же прежде и Еллину». ¹² Къ Солув[янѣмъ]. [посланіе 1-ое, гл. 1, ст. 8]. ¹³ ib., гл. 1, ст. 7. ¹⁴ ib., гл. 2, ст. 14. ¹⁵ Римл., 11. Филалетъ перефразировалъ слѣдующіе два стиха (20—21) 11-й главы: «Добрѣ: невѣріемъ отлomiaшася, ты же вѣроу стоиши, не высокоудрствуй, но бойся. Аще бо Богъ ссгсственныхъ вѣтвей не пощадѣ, да не како и тебе не пощадитъ».

Wedle ktorыхъ словъ, przyznawa się to Rzymskiemu kościołowi, że od czasowъ apostolskichъ czasъ niemały nadobnie stałъ wiarą, opierającъ się kacerskimъ błędomъ y w ichъ wprzątaniu Greckimъ kościołomъ pomagającъ. Ktorego czasu niektore takъ bogoboynne biskupy miewał, że ichъ pamiętkę, w naszychъ kalendarzachъ napisaną mającъ, y po dziś dzieńъ obchodzimy. Ale gdy w nadzieję tychъ swoichъ pięknychъ początkowъ gornie myśleć a nad insze się wynosić począł,—zатымъ же się wyrokъ apostolski nad nimъ wykonał—ze wszechъ miarъ obaczmy. Greckie zaś kościoły pokusami (ktore też apostołъ tenżę imъ przepowiedział, wszakże z tą otuchą, że ie wytrwać mieli), tudzież mieszzaninami kacerskimi przestrzeżone, że byli ostrożnemi, że stoiącъ strzegli |(278) się wпадку,—nie wątpimy, że, za łaską Bożą, wiary prawdziwey y dotądъ dotrzymali y, da Panъ Bogъ, dotrzymaią, wedle powieści apostolskiej, do dnia Christusa Iezusa.

A zатымъ to, dzieiopisie, wdawanie, iakoby patriarchowie Greccy nauki prawdziwey mieć nie mieli, mieysca y nasъ mieć nie może. Mogłoby się tu, za okazją przygania tego, pokazać, iako w Rzymskimъ kościele na nauce prawdziwey schodzi, y iako rozmaite w nimъ nayduią się oblądzenia,—ale, przedłużenia się chroniącъ, zaniechywam, zwłaszcza, gdyż się ta odpowiedź tylko przeciwъ dzieiopisowymъ potwarzomъ, kromъ wkraczania w kontrowersią z strony artykułowъ wiary, wystawia.

Co się тycze rządu, o ktorымъ pisze, że go patriarchowie mieć nie mogą,—niewiem, skądъ tę niemożnośćъ wpatruie. Iesliżъ sstądъ, że pod tyrannemъ żyją, to życie ichъ nic do czynienia rządu nadъ chrześcianami, iarzmo Christusowe dobro-

Wedle ktorыхъ словъ, признавается то Римскому костелови, же отъ часовъъ апостольскихъ часъъ немалый надобне стоялъ въроу, опираючися еретицкимъ блудомъ и въ ихъ упрятанью Грецкимъ церквамъ помогаючи. Которого часу нѣкоторыхъ такъ богобойныхъ епископовъ мѣвалъ, же ихъ память, въ нашихъ календарѣхъ маючи написаную, и по сей деньъ празнуемъ. Але коли въ надѣю тыхъ своихъ хорошихъ початковъ горне мыслити а надъ иншіе ся выносити почалъ,—затымъ же ся вырокъ апостольскій надъ нимъ выконалъ—зо всѣхъ мѣръ видимо. Грецкіе зась церкви покусами (которые апостолъ тойже имъ проповѣдилъ, вшакже съ тою отухою, же ихъ вытрати мѣли), такъ тежъ мѣшанинами еретическими перестережены, же были осторожными, же стоячи стереглися упадку,—не трвожимся, же, за ласкою Божею, вѣры правдивой ажъ доселя додержали и, дасть Богъ Святый, додержатъ, ||(об. 182) wedle повѣсти апостольской, до дня Христа Иисуса.

А затымъ тое, дѣписе, удаванье яко бы patriarchове Грецкіи науки правдивой мѣти не мѣли, мѣсца у насъ мѣти не можетъ. Могло бы ся тутъ, за оказією приганы тоей, показати, якъ въ Римскомъ костелѣ на науцѣ правдивой сходитъ, и якъ rozmaitye въ немъ найдуются облуженья,—але, продолженья хоронячися, занехаю, звлаща ижъ ся тая отповѣдь толко противъ дѣписовымъ потваромъ, кромъ вращанья въ споръ зъ стороны артикуловъ вѣры, выставляетъ.

Што ся тычетъ ряду, о которомъ пишеть, же его patriarchове мѣти не могутъ,—не вѣмъ, отколя тую неможностьъ углядуеть. Если оттоля, же подъ tyrаномъ живутъ, то житіе ихъ ничего до чиненья ряду надъ христианы, ярмо

wolnie, a nie w przymuszaniu znoszącym[i], nie zawadza; iako też onym pierwszym biskupom chrześcijańskim życie pod pogańską zwierzchnością do niego nie było przekazą. Dzieiopsis zniewolenie owiec Pańskich y tyrańskie im roskazowanie, w kościele Rzymskim okazujące się, że podobno za rząd ma,—przeto nie dziw, że go za niemożny w Grecyey pod tym czasem poczyta. Lecz właśnie chrześcijański rząd, że się y dotąd w Grecycy za dozorem y czułością patriarchow zachowywa,—ci, co tam bywaią, dobrze wiedzą.

A tegoż ich rządu kościoły Greckiey religiey, tu w państwach krola iego mści będące, przez sześć set lat zażywaiąc, namniey sobie z nim nie tesknili, widząc, że im na nim, tudzież na nauce y na obronie przeciw heretikom, choć w tey mieysca, na którym patriarchowie mieszkaią, odległości (gdy się przekaza vmyslna, iako teraz, nie działa) nic nie schodziło. Czułości, dzielności y potężności ||(279) obrony ich przeciwko heretykom—świadkiem iest sam ten skutek, że, z łaski Bożej, patriarchie y kościoły Greckie od wszelkiej zmazy heretyckiey teraz są czystymi. Pasterskie zaś ich o nas odleglejszych y o rządzie v nas niewstawiające obmyślanie sstąd snadnie miarkować, że ato y teraz pod czasem tak zatrudnionym a ich władzy barzo przeciwnym, vsłyszawszy o odstępstwie y występku metropolita y władzkow, o nas radzić, nas przez listy vzyć, do stateczności napominać, cieszyć y broni duchownych przeciw tym, ktorzy nas od ich posłuszeństwa, a zatym od drogi zbawienney odrazić chcą, dodawać nam nie zaniechwaią. Z ktorych to listow niektore dla przykładu w przyszłym rozdziale przypiszę, aby z nich acz nic dzieiopsis sądzić mogli, iesli to prawda, co napisał,

Христово добровольне, а не въ примушанью зносячими, не заважаеть; якъ тежъ и онымъ першимъ епископомъ христианскимъ житіе подь поганскою зверхностью до него не было переказою. Дѣпись зневольенье Господнихъ овецъ и тиранское имъ роказованье, въ костелѣ Римскомъ оказующееся, же подобно за рядъ маеть,—прото не дивь, же его за неможный въ Греции подь тымъ часомъ почитаетъ. Лечь власне христианскій рядъ же ся и дотоя въ Греции за дозоромъ и чулостью патриарховъ заховываетъ,—тые, што тамъ бываютъ, добре вѣдаютъ.

A тогожъ ихъ ряду церкви Грецкой ||(183) вѣры, ту у панствахъ кор[оля] его мил[ости] будучіе, презъ шесть сотъ лѣтъ заживаючи, намгѣй собѣ зъ нимъ не тошнили, видячи, же имъ на томъ, такъ и на науцѣ, и на оборонѣ противо еретикомъ, хоть въ той мѣстца, на которомъ патриархове мѣшкають, отлеглости (егда ся переказа умыслна, якъ теперь, не дѣяла) ничего не сходило. Чуйности, дѣлности и потужности обороны ихъ противъ еретикомъ—свѣдомъ естъ самъ тотъ skutokъ, же, зъ ласки Божей, патриархii и церкви Греческii отъ всякой змазы еретической теперь суть чистыми. Пастырское зась ихъ о насъ отлеглѣйшихъ и о ряду у насъ неуставающее обмышлеванье оттоя snadне мѣрковати, же ато и теперь, подь часомъ такъ затрудненымъ а ихъ власти барзо противнымъ, услышавши о отступленью и выстунку метрополита и владыковъ, о насъ радити, насъ презъ листы учити, до stateчности напоминати, тѣшити и оборонѣ духовныхъ противъ тымъ, которые насъ отъ ихъ послушенства, а затымъ отъ дороги спасенной отразити хотять, додавати намъ не занекавають. Съ которыхъ то листовъ нѣкоторые для прикла-

iakoby na pociesze, na nauce, na obmyslawaniu rządu, na obronie przeciw herezikom, z osoby patriarchow nam so schodzić miało.

Miłości zaś patriarchow ku zbawieniu ludzkiemu, o ktorey zgaśnieniu w odszczepieństwie dzieiopis powieđa, tym znacznie bywa wyświadczona, że, dla zabezpieczenia obłądzeniu ludzi chrześcijańskich, na straźnicach patriarchalnych siedząc, z niebezpieczeństwem zdrowia swego, od trzody sobie powierzoney wilki, ktorymi iest obtoczona, słowem prawdy, na nie się nie oglądając, śmieie wstawicznie odganiają. Ktorych postępek niech każdy sądzi, iеśliż nie ma być słusznie przekładan nad dzisieyszą Rzymских прелатов opaczną ku zbawieniu ludzkiemu miłość, ktora ¹ mnoży gwałty, mordy y rozliczne krwie rozlania, rzkomo dla wykorzenienia błędow a roskorzenienia prawdy czynienia? ² A to przeciw nauce własnego Łacińskiego doktora (Augustina), ktory ono napisał: «miłuycie ludzie, zabijaycie błędy, bez okrucienstwa o prawdę się zastawuycie» ³.

Rozumienie o odszczepieństwie (280)stwie patriarchow y kościołow, w Grecyey będących, iuż się wyższej zniosło, gdy się pokazało, że do iedyności iedynego powszechnego Kościoła, ktory w «Kredzie» wyznawamy, spolnie z nami należą. Iеśliż odszczepieństwem nazywa to, że się do papieža Rzymского odzywac y onego za głowę swą przyznawac nie chcemy, to namniey nas, z łaski Bożey, nie trwoży. Wszczepieni będąc w Christusie Panu,

ду въ пришлоѣ роздѣлѣ припишу, абы зъ нихъ ачъ ничего дѣпись судити могъ, если то правда, што написалъ, яко бы на потѣсѣ, на науцѣ, на обмышлеванью || (об. 183) ряду, на оборонѣ противъ еретикомъ, зъ особы патриарховъ намъ што сходити мѣло.

Милость зась патриарховъ ку спасенью людскому, o ktorej zgasnенью въ отщепенствѣ дѣпись повѣдаеть, тымъ значне бываеть высвѣтчона, же, для забѣжанья облуженью людей христианскихъ, на стражницахъ патриаршихъ седячи, зъ небезпеченствомъ здоровья своего, отъ стада собѣ повѣреного волки, ktorыми есть обточена, словомъ правды, на нихъ ся не оглядаючи, смѣле уставичне отгоняють. Ktoryхъ поступокъ нехай каждый судитъ, если же не маеть быти слушне перекладанъ на[дѣ] теперешнюю Римскихъ прелатовъ опачную ку спасенью людскому милость, ktora множить гвалты, морды и различные крови розливанья рекомо для выкорененья блудовъ a roskорененья правды чиненья? A то противъ науцѣ власного Латинского учителя ⁴, ktoryй оное написал: «любѣте людей, забивайте блуды, безъ окрутенства o правду ся заставуйте».

Розумѣнье о отщепенствѣ патриарховъ и церквей, въ Греции будучихъ, уже ся вышшей знесло, коли ся показало, же до едности едное соборное Церкви, ktorую во «Вѣрую во Единого Бога» визнаваемо, spolne зъ нами належать. Если же отщепенствомъ называетъ тое, же ся до папежа Римского отзывать и оного за голову собѣ призна || (184)вати не хочемо, то намнѣй насъ, зъ ласки Boжей, не трвожитъ. Прищеплени бу-

¹ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: ktor[y]. ² Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: czyni[one]. ³ Lib. 1 contra litteras Petilian, стр. 19.

⁴ Августинъ.

іако латоросіки в мамію своію, у пры Нім моцне стоіац, не тылко не фрасуіемы сія, але оwszem поціека стад мамы, гды од тых, ко го одстапілі, одсзчепіенства адносимы прыгане. Іесліз то знак правдзівы правдзіваго одсзчепіенства—згаіненіе міласці,—латве осадіці, пры кім та одсзчепіенства вина застаіе?

Вымаловаў нам Паваў с. дастатчне власносі у skutki міласці. Те іесліз пры Рзымскога, чы пры Оріанталнаго Коісцола праложонных у synіech вїцеу сія найдуіа, нех Бог у людзе богобойні садыа! Нех ці роzeznаваіа, гдзе сія барзіеу оказуіе міласць она чіерпліва, втрапіеніе зносзаа у блїзніаго недостаткі покрываіаца! Нехай ввазаіа, гдзе барзіеу ма мїесце міласць она добротліва, негнїевліва, непопедліва, снадне взыта, лудзка, латоісїва, ку прызаілівemu з блїзнім сія розмавіаніу а порозуміеваніу готова! Нех розсадыаіа, гдзе барзіеу пануіе міласць она, нікому вїгзсзых даров Божих у всзыткіаго добраго нечазырзаа, а споров, прzymовек у zwад сія чронїаца! Нех мїаркуіа, гдзе она прzewротне не нечзынїаца, ненадымаїаца сія, чці у славы swey, з стлуніеніем, з посадыаніем, з шкаловааніем у преслadowаніем блїзних, нешзкуаїаца, о добрым коісцола Божего у члoneкoв іеа, а не о swыч позытках обмыславаїаца, роздражнїсія недаваїаца, не злего нікому немыслааца, з несправїедлївоісї у зе злосїсія нера. (281) дуїаца, але з справїедлївоісї у правды радосць адносзаа, всзыткo зносзаа, всзыткemu вїерзаа, у всзыткіаго сія сподзїеваїаца міласць—барзіеу плузы!

Іаком рзекл: на розсадек Пана Бога Всzechmogааго а лудзі богобойных то прзыпусзечам. Сам о тым мовїці

РУССКАЯ ІСТОРИЧЕСКАЯ БІБЛІОТЕКА.

лудчі во Хрїстѣ, якѣ лѣторослі у матїці своєй, и при Немѣ моцне стоячи, не толко не фрасуемося, але и овшемъ потѣху оттолѣ маемо, коли отъ тыхъ, што еаго отступїли, отщепенства относїмо прїгану. Если же то знаекъ правдївый правдїваго отщепенства — згашенїе мїлосї, — латве осудїтї, прїкомъ тая вина отщепенства застаецъ?

Вымалевалъ намъ Павель святїй достатчне власность и skutki мїлосї. Ты еслїже прї Рїмскої, або Восточної церквї преложонныхъ и synoвъ болшей ся найдують, нехай Богъ и лудї богобойные судяь! Нехай тые розознавають, гдѣ ся барзѣй оказуецъ мїлосць оная терплїва, досады относїаа и блїжнему недостаткі покрываааца! Нехай уважають, гдѣ барзѣй маецъ мѣсце мїлосць оная добротлїва, негнѣвлїва, непоудлїва, спадне ужїта, лудская, лютостїваа, ку прїязнї зъ блїзнимъ ся розмовлянїю а порозумѣванїю готова! Нехай розсужають, гдѣ барзѣй пануецъ мїлосць оная нікому болшихъ даровъ Божїихъ и всего добраго нечазряаа, а споровъ, прїмовокъ и zwадъ ся хороняаа! Нехай мѣркують, гдѣ оная прzewротне нїааго нечїнїааца, ненадымаааца, чести и славы своєе, зъ нїщевьемъ, зъ осуженьемъ, зъ безчестьемъ, зъ гоненьемъ блїзнихъ, нешзучаа, о добромъ ||(об. 184) Церквї Божєй и члонкахъ еє, а не своїихъ пожиткахъ промыславаааца, роздражнїтїся недаааца, нїааго злого нікому немыслаааца, зъ несправїедлївоісїсія и зо злосїсія нерадуюааца, але [зъ] справїедлївоісї и правды радосць относїааца, все терпїааца, всему вѣруааца, все уповаааца мїлосць, — гдѣ лѣпше мѣсце маецъ?!

Іакомъ рзекъ: на розсудокъ Бога Вседержїтєля а лудей богобойныхъ тоє прїпуцаю. Самъ о томъ мовїтї не

niechę, абыхъ въ томъ самомъ мовенью противъ милости выступовати не здался.

Атоли маемо певную надѣю, же въ оный остатній день костель Римскій Восточное Церкви судити не будетъ зъ немилости, хотя теперь оную дѣпись не уважно приписалъ. Въ которую надѣю, ку воли тымъ его приганомъ, ижъ матки нашей, которой есмо персемъ привыкли, отступити а до мачохи удатися, и отъ Востоку, которому ся всѣ и молячи кланяемъ, до Западу оборочатися—не хочемо! (Бо и при крещенью, на Западъ оборочающися, отрѣкаемоса сатаны и всѣхъ дѣлъ его) ².

Niechay nam y z swymi za złe nie ma!

Чвартей чѣсти одповѣди

Rozdział VI,

зamykaiący w sobie listy niektore nawielebniejszego оуца Meletyusza, przedtym Alexandriyskiego, a teraz iuż Konstantinopolskiego patriarchy, za vsłyszeniem o oderwaniu metropolita y władkow niektorych, do ludzi starożyтney religiey Greckiey, tu w tych państwach mieszkaiących, świeжо pisane.

List pierwszy ¹.

«Melety, z łaski Bożey, papa y patriarcha wielkiego miasta Alexandryey, y sędzia powszechny.

||(282) «Іаśnieоswіeconemu, wielmożnemu, pobożnemu y krześciańskiemu Konstantemu, xiążęciu Ostrożskiemu,

хочу, абыхъ въ томъ самомъ мовенью противъ милости выступовати не здался.

Атоли маемо певную надѣю, же въ оный остатній день костель Римскій Восточное Церкви судити не будетъ зъ немилости, хотя теперь оную дѣпись не уважно приписалъ. Въ которую надѣю, ку воли тымъ его приганомъ, ижъ матки нашей, которой есмо персемъ привыкли, отступити а до мачохи удатися, и отъ Востоку, которому ся всѣ и молячи кланяемъ, до Западу оборочатися—не хочемо! (Бо и при крещенью, на Западъ оборочающися, отрѣкаемоса сатаны и всѣхъ дѣлъ его) ².

Нехай намъ и зъ ³ своими за зле не маеть!

||(185) Четвертой чѣсти отповѣди

Rozdział 6,

зamykaiący w sobie listy niektore nawielebniejszego i wsiewiatiejszego kurfь Meletia, przedtym Alexandriyskiego, a теперь уже Konstantinopolsкого patriarchy, за услышаньемъ о одорванью митрополита и владыковъ некторыхъ, до людей старожитной вѣры Греческой, ту въ тыхъ панствахъ мѣшкающихъ, свѣже писаныи.

«Meletij, милостию Божіею, papa и патриархъ великого града Александрии, и судия вселенскій.

«Всеславному и великолѣпному, благочестивому же и православному государю и владыцѣ Острожскому, воеводѣ

¹ Въ Западно-Русскомъ переводѣ этой строчки нѣтъ.

² Взятого въ скобки нѣтъ въ Польскомъ оригиналѣ. ³ Въ старопечатномъ экземплярѣ ошибочно «жъ».

województwie Kijowskiemu, marszałkowi ziemie Wołyńskiej, staroście Włodzimirskiemu, y innym krześciańskim panom y xiążętom, w małej Rusi mieszkającym; wczciwym popom y pospolstwu krześciańskiemu najswiętszey matki Cerkwie Wschodniej nauk posłusznemu,—synom w Panu Namileyszym—łaski, miłosierdzia, pokoju, przeciw nieprzyiaciołom zwycięstwa od Pana Boga Zbawiciela naszego Iezusa Krystusa. Amen.

«Тоc то было, co Zbawiciel nasz, bracia, twierdził, opowiedaiąc, że nawałności zamieszek wszytek świat opanować miały, za panowania okrucieństwa antikristowego, że też «gwiazdy spadną z nieba». Niebo to Kristusowa Cerkiew iest, nad ziemskie rzeczy wywyższona. A Cerkwią ci są, ktorых (iako Abakuk prorok twierdzi) Boża okrywa chwała, która wszytkę Cerkiew wszelakimi дарамі ozdobiła, a na tego nieba wtwierdzeniu na xtałt gwiazd niektoрых (podług apostoła) zasadził łsnących, y sposob życia maiących. A z tego nieba, widzieliśmy, wiele gwiazd, ktore spadły; niemniej też wpadaiących baczym, ktorzy na xtałt gwiazd święcili. A podobno między tymi nieiaka gwiazda wielka iest, która imię y poważność odmieniła. Ten, gdy naprzod spadł, sstał się przyczyną spадnienia drugich, y innym tym więzszy способ y drogę do stracenia wystawiaiąc, im znacznie w rozsądzonym rzędzie gwiazd świecił. A teraz od wyższego miejsca gdy się stracił na ziemię, choć myśli, że ma stolicę na obłokach i że iest podobny Nawyższemu, wodzem zatracenia sstaie się. A to, między innymi złymi znaki, nagorsza iest rzecz (y nie ladaiaaka) odszczepieństwo antykristowe, y oburzenie

Кіевскому, всесвѣтлому княжати Василю, и инымъ православнымъ и вельможнымъ княжатоm, милостивымъ паномъ, всей Малой Россіи; благовѣрнымъ же священникомъ и всѣмъ христіюбивымъ людемъ православнымъ⁴, во всемъ томъ началъ обрѣтающимся, сыномъ о Господѣ возлюбленнымъ—благодать, милость, миръ и на враги побѣда, отъ Господа и Бога и Спаса нашего Іисуса Христа⁵.

«Тое то есть, што мовилъ Спаситель нашъ, братіе, впродѣ оповѣдуючи незносные навалности, которые мѣли опановати весь свѣтъ за часу антихристового тиранства, — мовилъ бовѣмъ, ||(об. 185) ижъ и «звѣзды зъ неба спадуть». А небо есть Христова Церковь надъ земные речи вывшеная. Церковь тежъ тые, которыхъ покрыла (ведле пророка Аввакума) Спасителява слава, всю Церковь всякими обрашаючи дарамі и положивши на той небесной тверди нѣкоторыхъ, на кшталтъ звѣздъ свѣтячихся, и держачихъ слово живота, ягъ мовить апостоль. Съ того теды неба, вѣдаемъ, же ушали звѣзды, и тежъ видимъ падаючихъ нѣкоторыхъ, которые якобы звѣзды сіали. А снать есть нѣякая великая звѣзда, отмѣнившая и имя, и достоенство, которая, впродѣ бовѣмъ спадши, бываетъ падающимъ паденія причиною. И такъ упріиме отпаденіе инымъ строить, яко свѣтлѣй надъ иные осіавала, яснымъ променемъ освѣчаючи сполечныхъ звѣздъ хоры. Теперь скинена сама будучи зъ высоты на землю, хотя и мыслить, же столицу маеть на оболочѣхъ, и есть подобна Вышнему (што тое самое и премѣненія причиною), бываетъ погибели во-

⁴ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: «православнымъ». * Какъ этотъ абзацъ, такъ и всѣ послѣдующіе въ этой грамотѣ представляютъ весьма большія отличія въ Польскомъ и Западно-Русскомъ текстахъ.

против Збавicielowi naszemu światu odkrywa, to iest, że z nieba padaia gwiazdy. Co tego czasu baczmy wypeniać się.

«Слышелиśmy z wielkim žalem naszym, że niektorzy między wami władьковие y pasterze, niedbajac na naukę Krystusowę y zgoła iа opuszczajac (o, boleści!), w ktorey pokrzчени są y w ktorey innych krzcili, w ktorey wyćwичени są, ktorey vczyli, ktorę przyięли y do tego czasu szafowali, tę pogardzajac y drogę do krolestwa wiodacę, gdyż iest ciasna y bied pełna, choć do żywota wiecznego pożyteczna iest,—dobrowolnie пуścili się na шырокą y zewszад przestron[н]я. А жеście wy, krześциане, w tym затрвоженіи нienарушени стали, пржетож од Krystusa вслышцие: добры слудзы y wierni! поджеcie y wnidжеcie до кроlestwa takowej chwały y корон, iакич похваљ y нагородов годными wy iестесцие. Заисте Духа Š. наиждрзнения, не трцины, од вiатру хвиеячей się. Wy iестесцие будowanie y wyprawa roley Kristusowey, подлуг Pawła s. мовіац: «збудовани на gruncie апостолским y прорockим, gdje węgielным каміением Krystus». «Аbowiem gruntu иншого жаден не може зложыц, окром tego, котры заложоны iest, котры iest Kristus Iezus». Ten iest опока, woла Paweł. А на tey опоце wy iестесцие побудоване mieszkания, krześцианscy bracia y synowie! Пржетож ани шум окрутных вiатров, ани зbieгайаце się rzeki was не нарушылы. А котры од нас wyszli—не были naszymi: подлуг Iana ewангелисты, trwaliby были z нами. Lecz odлaczyli się од нас, rozmilowali się, iako oni, o котрых zmianка iest w наświętszey ewангелиеy, chwały świetskеy y ludzkеy

жемь. Еденъ бовѣмъ злости знакъ, и неменьшій антихристова отступленья, еже падати звѣздамъ зъ неба. Што, видимъ, же ся уже збыло.

«Слышалихмо тое зъ великиимъ жалемъ, ижъ у васъ отъ святителствуючихъ нѣкоторыи, оставивши (бѣдажь!) апостольскую науку, которою окрещени были и крестили, которою научени были и научали, которую приняли и до того часу инымъ подавали, и взгордѣвши животомъ Спасителевымъ, ачъ тѣснымъ будучимъ и прискорбнымъ, але отводячимъ до живота вѣчного, — сами доброволне пошли до широкого и пространного. Вамъ, отъ Бога принявшимъ початокъ и зезволившимъ въ таковой бури нетрвожливе зостати зъ вѣрными людьми многихъ православныхъ,—добре слуги вѣрныи, которымъ змовить пришедши дому Владька «прийдѣте, внийдѣте въ радость Господа вашего ¹». Яковыхъ же похваљ не есте годни? яковыхъ вѣнцовъ? яковыхъ даровъ? Заисте Духа Святого есте насаженье, а не трости, отъ вѣтровъ колеблемы, хвѣючися. Будованье и дѣланье есте Христово, «убудовавшиися на кгрунтѣ апостоловъ и пророковъ, суцу краеугольному Самому Христу», якъ апостоль ² мовить. «Кгрунту бовѣмъ иногужаденъ (хотячи быти Христовъ) не можетъ положить надлежачого, котрый естъ Исусъ Христосъ ³». Онъ естъ камень, Павелъ волаеть. На томъ камени правдивомъ вы есте, набожныи братья, домъ убудованный. Пржетож ани шумы квалтовныхъ вѣтровъ, ани зобравшиися ||(186) рѣки зрушити васъ могли. А отъ васъ вышедшии—не были отъ васъ; бо если бы отъ васъ, пребыли бы зъ

¹ На полѣ поправлено: «своего». ² Это взято изъ 2-й главы посланія къ Ефесеямъ, ст. 20. ³ Это взято изъ 3-й главы первого посланія къ Коринтянамъ, ст. 11.

barzief, niżli chwały Bożey,—abo, (284) iako mowi apostoł, gdy niniejszy wiek vlubili a rzeczy cielesne nad przyszłą chwałę duchowną przełożyli. Hey⁴, zysku szkodę przynoszący duszy! O, miłości, tego żywota, wieczną śmierć mająca! Hey, cielesna mądrości, na duszną bijąca, a nienawiści Panu Bogu strojąca! Biada tym, ktorzy, podług ciała, wiek swoy prowadzić vmyslili, bo Panu Bogu podobac się nie mogą!

«А waszey х. мści, Konstantynie, у innym krześcianom odpłaty będą korony у, iako mowi Pan, wasza zapłata wielka w niebie! Bo gdyście wiarę prawdziwą dobrze zachowali, szczyrą у zbawienną miłość przeciw oyczystym naukom у stopam okazali, niedopuszczając w te napsowanego nicco wtrącić się! Y tak postępować będziecie, Kryste Panie, nie wstydaіąc się, względu na vbstwo nie mając, krzyż Krystusa Pana nosząc, na tym świecie Krystus (sic) lituiąc, abyście w przyszłym z nim krolowali! Tego się шу po was spodziewamy у winszuiemy tego wam, iako prawdziwey wiary zastępcom у obrońcom!

вами,—съ Іоаномъ Богословомъ моголю Але вышли отъ васъ, улюбивши, якъ оныя, которыхъ описуетъ святое евангеліе, славу челоувѣчую болше, ніжли славу Божию, — або, якъ мовить апостоль, улюбивши теперешній вѣкъ и предпочетши тѣлесную обещную роскошь надъ прійдучую славу духовную. Охъ, бѣдажъ зыскowi, шкoдуючому на души! Охъ, — жизнoлюбію, еднаючому смерть! Охъ, — тѣлесному розумѣнью, которое ся спротивляеть Духови и кнуеть непріязнь на Бога! Бѣда, ведле тѣла жити зезволившимъ, ижъ Богови угодити не могутъ!

«Але—о, благочестивое княжа Василіе! православни панове, и боголюбезни священници съ христоименитымъ народомъ! Ваши суть почести, короны и, якъ мовить Господь, мзда многая на небеси! Ижъ правдивою вѣрою обставившись, и къ Богу щирою и збавенною любовію, отеческимъ догматомъ и слѣдомъ бы намѣй не допустилисте отгѣненнымъ быти! О, абысте ся и не перемѣнили—дай то, Христе Царю, не встыдаючися убозства Христова, але врестъ Его на собѣ носячи, и съ Христомъ стражучи въ нынѣшнемъ вѣку, абысте въ прійдучомъ зъ Нимъ царствовали! (И, бодай же есте царствовали зъ многими сущими бовѣмъ послѣдними для нѣякого достоенства мирского а будучими первыми Божею славою и свѣтлостью: кдыжъ называются первыми теперь для высокихъ святителскихъ стопней, а послѣдними будутъ для недоступенья славы!)⁶ Але того вамъ зычимъ и вѣншуемъ, якъ пособителемъ и оборонцомъ православной вѣры, отъ Бога выбраннымъ!

⁴ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: теу.

⁶ Это взято изъ 2-й главы перваго соборнаго посланія Іоанна, ст. 19. ⁶ Взятаго въ скобки въ Польскомъ текстѣ нѣтъ.

«А tych oderwańcow, ktorzy się oderwali od vsprawiedliwienia Pańskiego, iako mowi Dawid, tychbym pytał: dla ktorey przyczyny, o, pobożni, vkrzyżowanego Krystusa Pana mieszkanie opuściliście, to iest Cerkiew Wschodnią, w ktorey vrodziło się y odpoczywa słońce sprawiedliwości — Kristus, skąd wszytek świat oświeconym iest? Dla czegoż tedy dwor dobrego pasterza, ktorego dobrocią nikt nie celuie, wzgardziliście, puściwszy się do tego, który sam papieżem, sam biskupem vsiłuie niewymownie być? Czy dla tego, że Rzymski biskup, nieiaką poważnością tyrańską obtoczony, nazwiska te innym pospolite, samemu sobie przywłaszczaiąc, chce być cerkiewnym początkiem y głową? Iakimi cudy, iakimi dziwy, fałszywym Krystusem y fałsznym prorokiem, od prawdziwego Krystu||**(285)**sa przypisanym, zwiedzeni iesteście, żeście, od świętych oycow, od apostołow y samego Krista odłączywszy się, do papieża skoczyliście? Czy dla tego, że o sobie wiele rozumie y opowiada, zacność y poważność nieiaką wymyslaiąc, którą samego syna Bożego naczalstwo vsiłuie strącić? Alec to Daniel, człowiek tajemnic pragnący, nieiakiey bestyey podobne być opowiedział! Ktorey bestyey vsta były wielkie, rzeczy mowiące vstom (*sic*) krześciańskim brzydkie. Ktoż byś z pobożnie żyjących y prawdziwie wiary naśladowujących ścierpieć mógł—Pana y Boga a Zbawiciela naszego Krystusa w Cerkwi ś. naczalstwo nawątlone, zaburzone y wywroczone? Ktore gdy wziął od Oyca, na ramionach nosił y własną krwią obroził. Stanowić kogo na mieysce Krystusowe głową powszechney Cerkwie—azaż nie iest zstrącać Krysta Pana z przełożenstwa iego? O co od dawnego czasu Starego Rzymu biskup iak sie starał, nie przestaie tego przeciw roskazaniu Krista Pana y oycow, żeby dokonać nie

«А тыхъ отступниковъ отъ оправданій Божихъ, якъ мовить Богоотець, тыхъ бымъ запыталъ отступниковъ: для чего, о, добрыи, и штожь потерпѣвши, Христову оставили есте паству, Восточную (мовлю) Церковь, въ которой всходить и опочиваетъ солнце правды — Христось, изъ которое весь свѣтъ просвѣтилъ? И про штожь той доброго пастыря дворъ покинувши, въ зобранье единого назватися хотячого папою вскочилисте? Бо умысливши собѣ Римскій епископъ началство нѣякое тиранское, и имя отиранилъ посполитое, собѣ одному привлацити хотячи, папою хотячи, ся назвати единъ и единъ быти Церкви началомъ и головою. ||**(об. 186)** Вжды якие знаки, якие чюда видячи, (бы наветъ и такіе прелести были, о якихъ правдивый Христось впродъ оповѣдилъ, ижъ лжехристи и лжепророци мѣли дѣяти, абы звести, если можна речъ, и выборныхъ,—пристойнѣй было отступникомъ, абы наслѣдовали презъ отци преданой науцѣ), — штожь tedy видячи отъ святыхъ отцовъ, отъ апостоловъ, отъ самого Збавителя отбѣгнувши, ажъ до папежа загналистесе? Снать, же великіе рѣчи о собѣ мовить и собѣ преложенство нѣякое и власть утворяеть, презъ которую и Сына Божого зверхность и державу понижаеть. Але тое звѣрати нѣякому призвоито быти провидѣвъ Даниль, желаній мужъ! Которому звѣрати уста были великомовячіи и христианскому слуху обридливии. Бо хтожь бы отъ благочестно живучихъ стерпѣль, яко живъ, абы нарушено было Господа и Бога и Спаса нашего Исуса Христа началство? Изалибы самъ безчестіе и ганьбу вытравляль приняти о томъ, которое отъ Отца Самъ взявши, на раменахъ понесъ, снабдѣвъ своею кровію? Або тое што себе вмѣсто Христа соборною го-

miał. A gdyby się on tylko głową zwał Rzymskiego kościoła y naczałnikiem, abo iakby chciał,—zdałby się to czynić z nieiakiey przyczyny za roskazaniem kanonu apostolskiego: «biskupom narodow wszelkich trzeba wiedzieć, który między nimi pierwszym iest, kтorego iako głowę rozumian (*sic*), nic daley przeciw iego sumnieniu niech nie czynią». Co też y oycowie postanowili, ktorzy na Antiocheńskim zborze byli. Iaką stary kanon powszechną głowę Cerkwie powszechney prawda ewanieliey samego Krysta zna y opowiada. Czego nas Paweł s., do Efezyan pisząc, vczy: «abowiem (mowi) Krystusa dał Ociec nade wszystko głową Cerkwi, ktora iest ciałem Iego». A iawna rzecz iest: gbyby to powszechne—ciało *przez* głowę było—dziw by iakis był! Nie mnief by też także dziw był, (286) gdyby dwie głowie miało!! Przetoż Krysta ma powszechną głowę, a samego Krysta, żeby to ciało *przez* głowę nie było, a nie ma dwu głow.

«Choć przeciwnicy zarzucaią, że «Piotrowi Zbawiciel rzekł: ty nazwany będziesz Cephas»; ale Cepha, iako sam ewanielista wyklada, nie głowę znaczy, ale Piotra.

«Lecz ty iestes Piotr, rzekł Zbawiciel, y na tey opoce zbuduję Cerkiew Moię». Ale coż to iest? Czy opoką go nazwał: ty iestes Piotr? Nie opoka, iako

łowoю соборной Церкви явне удавати — не самого ли Христа нарушаетъ началство? Або ли не Старого Рима напежь соборную голову соборной Церкви, себе здалечка и фортелне почавши сновати, теперь и въ конецъ выткаль? Еслижь бы Римской самой церкви головою, началомъ (якъ мовить) себе называль,—мѣлъ бы по собѣ доводъ, ижь кожда епархія маеть мѣти своего началника. О чомъ канонъ 34 святыхъ апостоловъ такъ мовить: «епископомъ кождого языка потреба вѣдати въ собѣ первого, имѣти оного якъ голову, и ничего дѣяти безъ его зданья». Чого и въ Антиохии отцы потвердили 9 канономъ, абы тое правило за першее было принято. Але соборную голову соборной церкви правда евангелская единого знаеть, единого оповѣдуеть — Христа. О чомъ и Павелъ зъ Ефесяны нась научаеть, мовячи: «того, Христа, даль надъ вшелякого голову церкви, котора ясть тѣло Его¹». Значная то ясть речъ: ижь тѣло сее соборное—чудъ бы былъ, безъ головы бывши! А не меншій тежь чудъ, еслибы мѣло двѣ головы!! Протожь Христа маеть соборную голову, абы не чудъ ся здалъ, бывши безъ головы; и единого тежь Христа соборную голову маеть, абы не былъ чудъ, бывши о двохъ головахъ.

Мовяць² они: ||(187) «але Петрови рекъ Збавитель: ты названъ будешъ Кифа? Але³ Кифа, якъ самъ евангелистъ тое написавый выкладуеть, Петра, а не голову значить.

«Але⁴ ты естесъ Петръ, мовить Христосъ, и на томъ камени збудую Церковь Мою?». А штожь то ся розумѣеть? Чили камень назваль:

¹ Это взято изъ 1-й главы посланія къ Ефесянамъ, ст. 22—23. ² Противъ этого абзаца на полѣ: «недоумѣнье». ³ Противъ того же абзаца на полѣ: «отвѣтъ». ⁴ Противъ этого абзаца на полѣ: «недоумѣнье, отвѣтъ».

dobrze y ś. Augustyn napisał: «ty bowiem (ś. Augustyn mowi) iestes Piotr: od opoki, którą wyznał, y od nieies sam nazwany iest, iako z wiary—wiern(e)y. A ia na tey opoce, którą wyznał, od ktorey ciebie Piotrem nazywać będą, zbuduję Cerkiew Moię. A opoka był Kristus Pan, mowi Paweł ś. Nie na Pietrze tedy, ale na Krystusie buduje się Cerkiew. Co y na drugim mieyscu Augustyn mowi: nie na tobie, Pietrze, ale na mnie, Krystusie. Bo fundamentu inego żaden nie może założyć, iedno ten, ktory założony iest.

«Ale мовіаю так: że «оуцowie Wschodni, roznych czasow, starszeństwo przyznawali biskupowi Rzymskiemu, y w potrzebach do niego vciekali się». Czemu zmyslaіа znaki braterskiey miłości nā takowe naczalstwo bracia do braciey (iesliż to prawda, co мовіаю)? Vciekali się (podług słowa Bożego) w potrzebie, chcąc być ratowani (iesliż ważni byli) zobopolnie. A żeby miał być za starszego vзнаny, nie mogą tego pokazac, chybaby zaprzecz niewola stanęła.

«Lecz go czcili vczciwym pozdrowieniem y tytułmi, czegoby mu nie wyrządzali, gdyby starszym nie był, y na mieyscu Piotrowym». Pozwoliłbym ia tego wam (gdyż tak przyidzie), że biskup Rzymski iest pierwszym na mieyscu Piotrowym. Wszakże mowi Augustyn ś. o błogosławionym Pietrze, że pierwszym był w porządku, a nie w powadze. A iesliż **||**(287) był porządkiem pierwszym między apostołmi, wszakże ieden był z apostołow y ich brat. W iednym bowiem w towarzystwie byli wszyscy; wszakże sam nie

ты еси Петръ? Не камень, якъ толкуеть святыи Августинъ: «ты еси, рече, Петръ: отъ камени, которого еси вызналъ, Петръ и ты названъ будешъ, якъ отъ вѣры — вѣрный. А я на томъ камени, которогось вызналъ, отъ которого и самъ Петръ названъ будешъ, на томъ камени збудую Церковь Мою. Камень же бѣ Христось, Павелъ мовить. Абовѣмъ не на Петрѣ, мовить Августинъ, але на Христѣ Церковь будуется. И зась: не на тобѣ, Петрѣ, але на мнѣ, Христѣ, той же мовить. Еще Павелъ кличетъ: основаніа иного жаденъ надлежачого положити не можетъ, который естъ Исусъ Христось.

«Але ¹ мовіають: «отцы, розныхъ часовъ бывшии, Римского епископа быти великимъ узнали и ку нему въ бѣдахъ ся утекали». Але чому мнѣ милости и любви братерской знаки на доводъ приводишь, до склѣченья таковой зверхности? Если братія, прибѣгали до братій, помочнымъ быти повинныхъ, ведде святого писма.

«Але ² ижъ и поважными привѣтами его великого быти выславляли». Я даю: и якъ першого. Бо мовить и Августинъ о блаженномъ Петрѣ, же першимъ былъ въ чину апостолскомъ. Тому, же чину былъ апостолского, никто ся не спротивляетъ. Бо если и першимъ былъ, але единого порядку былъ, и отъ апостоловъ единъ. А еслиже и первымъ ему быти з даемъ,—яко брату: кгдажъ онъ самъ не естъ отцемъ ишихъ всѣхъ епископовъ, ани можетъ быти самъ началникомъ и учителемъ соборнымъ

¹ Противъ этого абзаца на полѣ: «недоумѣнье, отвѣтъ». ² Противъ этого абзаца на полѣ: «недоумѣнье, отвѣтъ». ³ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: «быти».

был старшим, ani też хіа́зѣцием, ani докторем powszechnym powszechney Церквие. А так choć быśmy позволили, że у апосто́лем biskup Rzymski iest (czego nikt, iedno глупіе, twierdzić nie może), у Piotrow nastę́пца,—wszakże nie tylko samemu Piotrowi Zbawicielъ rzekł: o to Ia was posyłam iako owce między wilki; iako Mnie posłał Ociec, tak у Ia was posyłam; у szedшы vczcie wszytkіе narody. А takiey mowy Kryста Pana stokroć naydziesz w pismie ś. Skąd wszelkiemu iawnо iest, iako się to naczałstwo nawą́tla.

«Ты podź за Mną, rzekł Piotrowi». Але у drugim mowił: podźcie за Mną, а vczynię was, że бѣдзecie rybitwami ludzi. А gdy pytali Pana Krystusa: а мы ktorzychmy poszli за Tobą, etc. odpowiedział: у wy, ktorzycіе szli за Mną w odrodzeniu, etc.

«Але Piotrowi klucze rozwiązania у związania naznaczone są». Lecz на drugim mieyscu wszytkim rzekł: weźmicіе Ducha Ś.; ktorым odpuscіе grzechy, бѣдą im odpuszczone; а ktorых zatrzymacie, а zatrzymane.

«Rzeczono też nad to Piotrowi po trzykroć: paś owce moie». Але też Piotr trzykroć się Krystusa zaprzął. Przystoyna to była, gdy po zgrzeszeniu vtwierdzonym miał być, żeby on sam, або inszy apostołowie о vsługowaniu у apostołstwie iego nie wą́plici, aby troiakіemu zaprzeniu troiakіе wyznanie Piotrowe zastawiło się, z troiakim vtwierdzeniem wrzę́ду apostołskiego.

«Наконіеc, так się odpowiada на ро-

всей Церкви. А же бы́хмо позволили быти апосто́ломъ Римскому епископу, што Римскому трудно бы ся могло признати; але—дай то! позволяемъ быти апосто́ломъ (а не еписко́помъ Римскому папѣ) и Петровымъ намѣстникомъ! Той Петръ блаженный апосто́ломъ былъ, але—не самъ; бо и иншіи были апосто́лами, якъ до всѣхъ мовить Збавитель: и посылаю васъ яко овца посередъ волковъ; и зась: якъ Мене посла́лъ Отець, такъ и Я васъ посылаю.

«Ты ⁴ послѣдуй Ми, мовиль Петрови». Але: идѣте въ слѣдъ Мене всѣ, и инымъ мовиль: и сѣтворю васъ ловця чело́вѣкомъ И еще: и мы послѣдуючи тобѣ. И индѣ: и вы послѣдуючи мнѣ, въ паки ||(об. 187) быти, и прочая.

«Вязати ⁵ и разрѣшати взялъ ключи». Але: пріймѣте Духъ Святый, всѣмъ мовиль: если кому отпустите грѣхи, отпустятся имъ, если кому удержите, удержатся.

«Але ⁶ паси овца моя, трикroть Петрови самому мовиль». Але трикroть тежъ и Петръ самъ отвергся. И пристояло трикroтнымъ пытаньемъ трикroтное улѣчити отверженье, могучимъ принести потверженье апосто́лской власти и апосто́лскаго достоенства и власти (то бовѣмъ па́стырская естъ мо́ць и благодать), кожда прѣзь пытанье абы могла привернена быти блаженному Петру отъ Христа, которого ся былъ запрѣлъ, и отъ Церкви, которое былъ отступилъ прѣзь отверженье.

«Наконецъ, отъ отцовъ почести и свя-

⁴ Противъ этого абзаца на полѣ: «недоумѣнье, отвѣтъ». ⁵ Противъ этого абзаца на полѣ: «недоумѣнье, отвѣтъ». ⁶ Противъ этого абзаца на полѣ: «недоумѣнье, отвѣтъ».

chwały listowne, od niektórych oycow Wschodnich biskupowi Rzymskiemu przypisanych. Zawsze mieli Wschodni przykazania ewangelii s. chować, ieden drugiego (podług apostoła) chcąc (sic). A to nie stanowiło żadnych praw do wprowadzenia okrucieństw (288) biskupiego, iakowe teraz baczymy. Nad to, że Wschodni papieża listami y tytułmi czcili, podobno z tej miary, z iakowej, też chcąc zalecić Paweł s. swoją naukę, do Galatów pisząc, Iakuba, Piotra y Iana, nazwał być cerkiewnymi słupami; tak też oni, aby tym sposobnie sprawnie kacerstwa tłumić mogli, takowe tytuły Rzymskiemu biskupowi przypisowali.

«Teraz zaś to naczałstwo, na wywroczenie nauki, od Krysta Pana podane, wysadzone iest. Niechaj mi żaden za przykre nie ma prawdę mówiącemu. Bo (podług Salomona) przymowiska mieć w nienawiści niezbożnemu przynależy; a tak mądrzy nie mają się gniewać z przymowiska, ale wczciwe rzeczy sprawować powinni są, aby wolni byli od obmowisk. A nie okrucieństwo to, iednemu biskupowi Rzymskiemu Cerkiew y powszechne zbory podkładać? Do rosparcia po wszystkim świecie państwa,—nie niewolstwoż to cerkiewne? Nie płaczliwasz to rzecz?

«Wiedzieli to oycowie s., w Karthaginie zebrani. Przetoż do biskupa Rzym-

tożliwe przywity ku Rzymskiemu biskupowi—uczty były znakom, jak bratniej, umiających sterечи приказанье Спасова, которые себе иным поддавали, надъ нихъ маючи, и ведлугъ апостола, честию другъ друга болшей почитаючи. Еще тежъ тогда и Великий Римъ окрутенства не зналъ. Але то не было зданье, ани вырокъ, устанавливающей тиранство, якое теперь видимо, же повстало на Церковь Христову, отмѣняячи тое, што и самъ Збавитель узаконоположишь. И тогда бовѣмъ для пожитку церковного блаженія Римскіи епископи и отцы, до блаженныхъ оныхъ пишучи, престолъ церковный вывышали, прекладуючи ведле часу продкованья и похвалы святого Петра и Павла, якъ заступниковъ одной оной столицы, абы отъ оныхъ избытковъ могли отпоръ дати противникомъ церковнымъ. Ижъ и Павелъ въ таковой способъ въ своей науцѣ не препомнѣлъ Галатяномъ залещити отъ мнимыхъ столповъ Іакова, Киѳу и Іоанна.

«Але теперь уже назбыть о вышпоченью Церкви и самыхъ евангелскихъ преданій, которые самъ Збавитель подалъ, зверхность ся оная хелпить. Або ли не есть тиранство, (нехай ми, правду мовячому, никто а зле не маеть; бо строфованья самыхъ толко нечестивыхъ ведле Соломона, пристойтъ ненавидѣти; протожъ не строфованья отбѣговати, але чинити годное строфованью принадлежить мудрымъ),—а не есть ли тиранія, ижъ, Церковь всю поддавши вселенскому собору, и тымъ правды плащикомъ тиранскую Римского папежа залецають зверхность, а зась вселенскіе соборы подстилають самому Римскому папѣжови? А не то ли есть Церкви второе забуренье и зневоление?

«Надъ то хто бы || (188) могъ правдивѣй мовити, якъ мовили въ Кареа-

skiego porządnie pisali, że «cztery rzeczy podług wstaw między nami mają być chowane: iedna—o tych biskupow którzy są przywroceni» (etc). A daley tak piszą: «niech to między nami zachowane będzie, co y z zamilczeniem naszym, braterską miłością, czy mu być chowane baczysz, choć też podobno y kanony Niceńskiego zboru inaczey pokazują» (mowili oycowie oni). Z tych bowiem kanonow Rzymskie okrucieństwo władzą swoją pod niebiosa rościagać vsiłowało.

«Мы tedy choć wiele mamy exemplarow, nigdzieśmy tego nie nalezli w zborze Niceńskim, coście do nas posłali w opisie swym (wiecie dobrze, krześciane, którzy to są, co xięgi fałszują, cić to co tego czasu nie przestawiają zaczętych spraw: a żeby кому за przyкре nie было, stucznie idą w tym, twierząc, że dla tego to czy⁽²⁸⁹⁾nią, aby iakie kacerstwo nie wyniknęło. Nie wstyдали się przy xięgach Augustyna ś., który doktor ich iest, w Wenecyicy drukowanych, tego, na pierwszej karcie napisać tych słow: «odrzuciwszy te rzeczy, ktoreby iakie kacerstwo wprowadzić mogły, або iakimkolwiek sposobem nawatlic serca wiernych». Mowią tedy oycowie ś.:—tego, coście do nas posłali w opisie swym, nie mogliśmy naleść y w samych exemplarzach Rzymskich. A przeto twoiey wielbności prosimy, aby pisac raczyła y vprzeymie prosila patriarchy Antiocheń-

генъ святим отцы, ку Римскому архіерею (іереомъ они назвали) посылаючи? Мовили бовѣмъ до лекгатовъ: «Чтыри рѣчи ведлугъ уставъ пристойтъ намъ заховати: першая—о приверненыхъ епископѣхъ, у Римской Церкви іерея» и прочая. Которымъ, ниже поступивши, приводятъ: «Нехай тое mezi нами заховано будетъ: што если быхмо и не мовили, повинна есть речъ, абы ховано было братскою милостию (еще бовѣмъ не владѣла тиранія!): которые, ведле мудрости и правды, которую тобѣ Найвышшій дароваль, и самъ до того видишь, ижъ годная речъ ховатѣ, еслибы иначе Никейского собору показовали каноны». О тыхъ бо и власть такову змощился мѣти епископъ Римскій, которую теперъ въ святобливыи нѣякіи вводятъ откровения».

«Рекли ¹ отцы они: «Мы хотя и много маемо книгъ, нигдѣхмо не читали въ синодѣ Никейскомъ въ Римскихъ книгахъ (знаете ли которые суть, што книги фалшуютъ, якъ и теперъ чинятъ въ богословскихъ книгахъ? тыи, што приписуютъ фалшъ на самомъ книжномъ переду, ачъ ти и зацнѣйшимъ именемъ, то есть поправою удають? Ово дамъ, наприкладъ, якъ въ Венедкомъ друку написано. Мовятъ бо: «Августинovy вси книги поправлены, вынятымъ бывшимъ мѣстамъ нѣкоторымъ, которые могли ересь нѣякую утворити, або якожъ колвекъ мысли¹ вѣрныхъ затрвожити». И такъ же мовили въ Кароагенѣ отцы, нигдѣхмо не читали въ Никейскомъ соборѣ въ Римскихъ книгахъ, якъ то въ томъ реченомъ commentаріи ², што оттоля намъ посланы были. Еднакъ же ижъ овдѣ въ жадной книзѣ Греческой тогосмы знайти не

¹ Противъ этого абзаца на полѣ: «1». ² На полѣ пояснено: зводѣ.

skiego, Alexandrijskiego y Carygrodzkiego», etc.

«У о то просимы, абыś не przyjmował tych, którzy od nas odłączywszy się do was wciekać zwykli, żebyście też tych do społeczności więцей не przyjmowali, ktorых my odłączyли. Аbowiem тоż у w zborze Niceńskim то велебность twoia знайдzie; а там—ієсліż о swietskich y klerыках, абы то chowano było, zbor przykazuie, іако daleko о biskupach, gdyż zwłaszcza każdemu pozwolono na synod do własney parochіey dla sprawiedliwości stawać, або appellować do powszechnego zboru». W ktorым zborze wszыtkа moc cerkiewna zawisła, choć Rzymски biskup vsiіuie wywrocіć то. Daley mowіą оycowie s.: chyba żeby kto był, ktorыby chciał wierzyć (obacz, іако papieżowi Rzymskiemu przycinaіą!), że ієdnemu іакиemu kolwiek może być zupełna myśl y sprawiedliwość natchniona, niezliczonym święтым ludzіom na syno zebrany zbroniona (іако opowiedaіą postępcowie papieża Rzymskiego!).

могли,—отъ Восточныхъ Церквей (видите! гдѣ ся отзываютъ на розезнанье отцы, и которымъ ся спротивляютъ,—вы, што о чистой вѣрѣ Восточное Церкви вонтпите?! Тамъ, повѣдаютъ, ижъ декрета царскіи еще могутъ быти знайдены,—якожъ знайдены были, и посланы, и ухвалены!) намъ абы были припесены—вєлми жадаемъ. Протожъ и твоей вєлєбности просимо, абысь самъ упріимє рачиль писати ку ієреомъ оныхъ сторонъ, то естѣ до Антіохійской Церкви, Александрійской и Костантінополской, абовѣмъ и тые суть патріаршіи» и прочая.

«А потомъ, коли того достали, чоґо ||(об. 188) просили, до Риму послали были ку Келестину съ привитаньемъ уважнымъ: «Просимо ¹, абысте тыхъ, которы отъ насъ ку вашему слуху утекають, латво не пріимовали; ани тыхъ, которые отъ насъ отъ посполитованья отлучени, до сполєчности болшей абысте не хотѣли пріимовати. Абовѣмъ тоє и въ Никейскомъ соборѣ потвержено ², што латве знайде твоя вєлєбность: бо еєли о нижшого стєпню клирикохъ и свѣцкихъ тамъ ся значить, ижъ годно естѣ ховати—штожъ надъ то о епископѣхъ приказано естѣ заховывати?» И зась—а што найбільшая—ижъ кождому позволено естѣ, еєли о справедливости предъ узнавачами стоять, на соборъ своей епархіи, до того и на всєленскій соборъ отозватися ³. Тотъ то естѣ найвышшая держава церковной власти, ведле святыхъ отецъ законоположенія, хотя Римскій папєжъ впєлягими фортелми оную подъ себе подбити усилуется. Хиба жебы хто былъ (и того доложили отцы) который

¹ Противъ этого абзаца на полѣ: «2». ² Канонъ 5, и Апостолъ, 12 ³ На полѣ пояснено: «апелловати».

«Prowadzą rzecz oycowie święci: «żeby do odprawowania zborow naszych zawždy miał być legat świętobliwości twoiey, żaden synod s. tego nie vchwalił, anichmy vstanowienia tego nie nalezli, ani tego, coście do nas zstamtąd posłali, iakoby z cząstki zboru Niceńskiego. Takiegochmy nic **!(290)** znaleść nie mogli w pewnieyszych opisach Niceńskich, do nas przyniesionych od świętobliwego Kirylla Alexandriyskiego biskupa brata naszego y od pobożnego ⁴. A tylko Carogrodzkiego patriarchy y samych przepisow cesarskich, ktore y przedtym przez Innocentego prezbitera y Marcella subdiakona do nas są przyniesione».

«Tu rzecz kończą oycowie s.: «a tak przestępnych klerikow, gdy my niekiedy prosić będziemy, nie odsyłajcie ich do nas, ani dopuszczajcie, byśmy nie zdali się prowadzić próżnego dymu do Cerkwie Bożej, ktora wystawia Boga widziec pragnącym światłość prostoty y dzieł vniżenia».

бы ся здалъ на когожь колвекъ такого (туть праве значно, якъ ся остро папежа Римского тыкають предсвѣзятью!), кому бы Богъ могъ водхнути правду а незличонымъ на соборъ събраннымъ іереомъ заборонити того годить ли ся, якъ невстыдливе предъ оними отцы, и хутливе крыють постуцы папежа Римского.

«Провадять ⁵ свою речъ отцы святїи: «о томъ, абы мѣли нѣкоторые посылани быти, яко бы отъ боку твоей святобливости, жаднымъ соборомъ не есть ухвалено, якъ читаемо. Поневажь тые книги, шѣ здавна презъ самого съепископа нашего Фавстина якобы отчасти Никейского собору, оттоля намъ присланы въ правдивыхъ зводѣхъ Никейскихъ, которые мы и отъ святѣйшого Кирила, Александрійской церкви съепископа нашего, и отъ побожного Аттика, Костантинопольского епископа, посланые намъ отъ самыхъ царскихъ переписовъ (которые еще передъ тымъ презъ Иннокентїа презвитера и Маркела поддіакона, презъ которыхъ къ намъ отъ нихъ присланы были, блаженной памяти Бонифацію епископу, предковни вашему, отъ насъ послалисмо) такового ничего не моглисмы знайти».

«Протожь ⁶ и речъ кончачи, острѣй тыкаются Римского епископа: «Кгвалтовниковъ тежь клириковъ (если бымо коли прошли) не хотѣте посылати, ани рущати, абы смродливой надутости мѣрской не здалихмося вносити въ Церковъ **||(189)** Христову (вижь ми слова моцъ! якъ и папезови заказуетъ соборъ, а найболшая—же не вселенскїи: ани рущати зъ мѣсца, абы смродливой надутости мѣрской не здалихмося

⁴ Здѣсь рѣчь не кончена. См. Западно-Русскїй переводъ.

⁵ Противъ этого абзаца на полѣ: «3». ⁶ Противъ этого абзаца на полѣ: «4».

«Szyrokośmy podobno (y nie chcący) to rozbierali, nie kliemera nosą strasząc, ale prawdą Bożą bijąc, ktorey używali oycowie s., odpowiadając naczałstwu papieża Rzymskiego, który na ten czas zaczynał się, teraz wynosi się, na xtałt straszliwej gory,—iuz chce wszystkie świat obsieść! Nazwałem naczałstwo to straszliwe, bo y samego Krysta Pana zwierzchność (jakom wyższej nie raz oznaymił) przez wątpienia wywraca, gdy wszystkie Cerkiew władzą swoją chce vniżyć, a drugą bracią podbić y dręczyć ich, swoje państwo y zwierzchność wynieść, y wszystkie rzeczy, choć przeciwko słowu Bożemu, nowe postanowić! To z wielu rzeczy choćby się mogło pokazać, wszakże dosyć nam będzie na iednym objaśnieniu od Zbawiciela. Gdy podana iest naświętsza Jego swiatiość a tajemnica Cerkwie ciała y krwi Jego pod osobami chleba y wina, sam papież Rzymski (dawszy pokoy na ten czas vchwale przasnów Żydowskich, pochodzeniu Ducha Ś. od Oycy, podług nauki Krystowej vczącey, że Duch Ś. od Oycy pochodzi, zaniechawszy do wyznania wiary vpornego przydatku) papież Rzymski, chcąc iedną ranę Zbawicielowi, głowie Cerkiewney y Cerkwi, która ciałem ||(291) iest, zadać! Azali nieznośną śmiałością ten święty sakrament Krystusow w nowy zwyczaj nie przywiódł, zupełny sakrament krześcianom w młodych ich lecich odeymuiąc, ani ciała, ani krwi im nie daiąc, a gdy przydą w lata, połowicę sakramentu, to iest, krwi Krystusa Pana zbrania im!? To dla tego, aby zgoła członki y bracia Krystusowi abo w zupełności abo w cząstkach Krysta P[ana] dostąpić nie mogli.

вводити въ Христову Церковь, которая свѣтъ простоты и день покорности Бога прагнучимъ видѣти приносить».

«Тое жесмы широко написали, не своихъ уживши словъ, але тыхъ, которыхъ отцы, на тотъ часъ бовѣмъ до скрите-починаемой, а теперь до отчуженой нѣякой, явне подвышающейся зверхности Римской уживали на отновѣдь. А отчуженой мовилемъ, страшливой мовиль бымъ и хулной! Ижъ самую Збавителю власть, якомъ рекъ, Римскій папѣжъ переворочаетъ, и не толко Христову Церковь смирити усилуется и подъ себе подбивати иншую братью, але и Самого всѣхъ Господа и Владыку Единого Силного, ницуючи Его державу! А того многими свѣдоцтвы ачъ бы ся могло довести, на томъ самомъ объясненью досыть: ижъ отъ Спаса Христа Бога нашего преданы своей его Церкви страшныя тайны, Его святого Тѣла и чесной Крови мирови чистую офѣру, въ особѣ хлѣба и вина,—самъ Римскій епископъ (нехай помолчу!) приймаванье Жидовскихъ опрѣсноковъ, вмѣсто евангелского хлѣба, вводитъ, надъ то и самому Павлу противячися, вмѣсто новыхъ старыя рѣчи устанавливаетъ, которые прошли (Павель мовить), Божією милостією отдалены будучи. Але нехай самое Жидовскихъ опрѣсноковъ замолчу приймаванье. Нехай замочу о Духу Святомъ науку самого Збавителя, который, таковой богословіи учитель будучи, мовить, же отъ Отца исходить Духъ,—отъ папѣжа Римского зневоленъ есть, приложившого злый придатокъ! А то придалъ въ символѣ церковномъ, aby едною раною и Избавителя ураниць голову церковную, и Церковь тѣло Христово! Нехайже тое замочу, ижъ Тѣла и Крови Христовы таемницу ново пресѣвъ, смѣлостью суровою посмѣв-

«О, *swiatłości!* O świętokraystwo! Odepchniony iest Krystus od Cerkwie swojej, głowa od własnego ciała odcięta! A budowca tego wszystkiego ten iest, który chłubi się, że w Cerkwi s. mieysce Krystusowe opanował! O, nienasycone okrucieństwo, vsiłujące Cerkiew abo zatrwożyć, abo z grunta wywrocić, ktore y z samym Krystusem woiuie! Ktorem sposobem vstavę Krysta Pana szpecisz? «*Że się nam tak podobało, wikariusom Krystusowym*» (a podobało się dla tey, abo owey przyczyny!) Wiemy, iako okwi-tuiącymi obmowami: ale wszelki, który komu krzywdę czyni, ma dosyć wymówek! Pozwolmy im, że tylko sami są namiestnikami Krystusowymi! Iakże ich scierpi-ny, na chwałę Syna Bożego burzących się, Ktorego słuhać nam Nawyzszy Ociec roskazał: Tego bowiem (z nieba mowi) Tego słuhaycie!

«Lecz wy od których te zmysłone cuda wymówek powymyślaliście, co zacz iesteście? My iesteśmy, ktorым wy macie być posłuszni, gdyż nam dana moc iest nauczać, rządzić, prawa stanowić; a inszym iarzmo nasze na karkach swych nosić, y tak nas słuhać, że choć byśmy hufcami dusze wasze do piekła pro-wadzili, żaden nam się przeciwić nie ma. A ten iest fundament religiey naszej! O, niezbożna złości! O, ślepe myśli ludzkie!

ши! Отнялъ отъ христіянъ, отъ дѣтокъ бовѣмъ цѣлюю таемницу, не даючи имъ ани Тѣла, ани Крве причащаются, а пришедшимъ до взросту—одно поло-вину, абы згола Христовы члонки, Хри-стову братію або всего, або ли по по-ловици отдалилъ отъ Христа!

«Охъ, *смѣлости!* Охъ, святокрадства! Одопхненъ отъ своей Церкве Христось, отсѣчена есть своего тѣла голова! А того злого роздѣленья будовничимъ той есть, который антихристовъ быти хо-четъ || (об. 189) и соборной церкви голо-вою! Охъ, ненасыченного тиранства! Голо-вою, которая трвожитъ и зъ егунту уси-луется вывернути Церковь, якожь уже и Самого Христа понижати починаетъ! Которымъ способомъ ницуете науку Спа-сову? Же ся вамъ тагъ здадо, Христо-вымъ намѣсникомъ! И здадо ся добре для той, або для овой причины? Тагъ ти то? Каждый хто кого кривдитъ, на отповѣдь барзо готовъ! Дай то! абыхмо имъ позволили намѣсниками быти, и единымъ имъ быти намѣсни-ками Христовыми! Якожь стерпимо тую ихъ гордость, которая ся вынесла надъ славу Сына Божого, Которого слухати приказалъ намъ Отець: Того бовѣмъ мовиль зъ неба, слухайте!

«А¹ вшакъ же хтосте вы, ktorымъ ся вамъ тагъ здаетъ! «Мы есмы тыи, ktorымъ самымъ намъ вси послушни, намъ самымъ учити, пановати, законы уставляти, а, если ся здасть, и законы отметовати отъ боз[с]кого (невѣмъ — якового?) откровенія позволено есть; а иншимъ и шію подставляти, и ухо под-клоняти тагъ послушное, же хотя быхмо гуфами провадили души ближнихъ до пекла, жадному ся не годить, абы въ

¹ Противъ этого абзаца на полѣ: «вопросъ, отвѣтъ».

О. сего заповіди! А знаєш то ієст—
 вістує м. туді. Которы powstaіа против
 панства: Крystusa Pana?

«Повторе бым одерваѣцов пытаѣ:

(292) «Для ктorey причыны пдзылѣ-
 чыли сѣ до папежа Рzymского, одста-
 пѣwszy od правослѣwnых? Для tego, же
 часы y обычае odmіenіаѣ vміe? Прзетож
 жадney vstawy oycow свѣтѣных не заніe-
 чавшы, wcale потрафіл wprowadzіѣ nowy
 kalendarz. Wлѣсносѣ то папежа Рzym-
 ского, aby odmіenіаѣ y przewracаѣ часы
 oycow свѣтѣных o odprawowanіu paschy
 vstawіonych; aby mogл pochwaлѣ mіeѣ y
 odkryѣ moжnosѣ okrucіenstwa swego, na
 co wszыtek swіat narzekа.

«Але вы, одерваѣцы, w czynіе добре
 vczѣного папежа posлuchаліsѣ, opu-
 sѣwszy oyczыстѣ nauкѣ dla vstawічных
 odnowіsk? Але woлѣ Paweл s.: іesлi by
 kto wam opowіedaл mimo to, coсіe
 wzіeлi, niech бѣдзіe przekлѣтwem. To
 przekлѣтwо пада на tych, z vchwaлѣ s.
 powszechnego zboru, ktorzy wyznanіа
 wіary vmіeyszaіа, або nadstawіаіа. Та
 vchwaлѣ, zawszе бѣдѣс od oycow y sy-
 nodow wszыткіх завждѣ wcale zachо-
 wana, od samego папежа wyszpecоna
 іesѣ. Lecz іако ten oycow s. vѣci, ktorы
 Samego Kрystusa lekko wѣży?

«Coж сѣ wam, одерваѣcom, w Cerkwi
 апостолскіey Orientalney не podobаѣо?
 Dla czegoсіe сѣ іey, vnozшы сѣ не-

чоѣ намѣ мѣлѣ протівити. А тожѣ то
 єсть фундаментъ нашего закону!» Охѣ,
 уста великомовчѣи, которыe видѣлѣ
 Даніилѣ! и великомовчѣи, и на Бога
 повстаючѣи, и смірити свѣтѣхъ Выш-
 ного помышляючѣи, и лѣта и часы отмѣ-
 няти! Протожѣ годитѣ ли сѣ терпліве
 vнимате мужемѣ, смірити не тылко
 свѣтѣхъ самыхъ Вышнего, але и Са-
 мого свѣтѣхъ Святого и Вышнего на-
 чинаючѣмѣ!?

«Повторе бымѣ movілѣ до отступни-
 ковѣ:

«Штожѣ тедѣ видѣчи, прилучили-
 стесѣ ку папезови Римскому а одорва-
 лисѣ отѣ правослѣwnыхъ? Ижѣ и часы
 отмѣнити умыслилѣ? Бо ничого не знаєтѣ
 отѣ отеческихъ наукѣ оставити безѣ на-
 рушенѣя. Для того и календарѣ но-
 вый установленѣ єсть и самого титулѣ
 маючѣй Римского, aby, отѣ отцовѣ ухва-
 ленѣи свѣтѣи господствєныхъ празні-
 ковѣ, времена самѣ онѣ былѣ безѣ
 боязни выворочаючѣи и отмѣняючѣи. Такѣ
 заховалѣ собѣ тиранства державу, же сѣ
 весь свѣтѣ обачити не можетѣ!

«Але которой науцѣ папежа Римско-
 го увѣривши, отѣ отецѣ преданую оста-
 вилисте науку? Чи для уставічныхъ
 отновісѣхъ? Протівѣ которымѣ Павелѣ
 волаєтѣ: если хто wамѣ благовѣститѣ
 надѣ то, штѣ єсте пріяняли, нехай бу-
 деть ||(190) анаѣема. Туоужѣ то анаѣе-
 му, и отѣ свѣтѣого вселєнского второго
 собору ухваленую на смѣючѣихъ прило-
 жити нѣшто символу вѣры, або уняти,
 и оную захованую отѣ всѣхъ иншихъ
 свѣтѣхъ соборовѣ, єдинѣ Римскіѣй па-
 пезѣ самѣ отмѣнилѣ и подєпталѣ. А
 ієжѣ же той за што собѣ отцовѣ будєтѣ
 розумѣти, которіѣ Збавитєля посполи-
 тымѣ быти розумѣетѣ?

«Але штожѣ такового знашєдши w
 Восточной правослѣwnыхъ цєрквѣи, до
 оной сполєчнoсти (обманівшыся добры-

мѣдрзе, запрзели? Musiała was omamić złota nadzieia, od papieża obiecana (o czym nie wąpimy). Czy wy też (co y adwersarze twierdzą) zarzucać śmiecie, iakoby Cerkiew Orientalna państwo swoje vtraciła?

«Ale to nie wczora było. O, głupi ludzie!

«Nad to: azali mało iest na Wschodzie y na Zachodzie słońca krolow nabożeństwa Greckiego? Aza nie wiecie, że ten, ktorego zowiecie kniazem Moskiewskim, prawdziwym iest iedynowładzcą? Abo tam czy niemasz waszey x. m. iaśnie-
oświecone xiążę Ostrowskie, ktory z krolewskiego y xiążęcego pokolenia, Grecką religią miłuiącego, rodzaj wiedziesz, filaru y obrońco wiary przeciw okru|(293)tnych wszelakim nieprzyiaciom!

«Nie wadzi y to przypomnieć, że krześcianie dla ziemskiego krolestwa nie są krześcianie. Abowiem Sam Zbawiciel powiedzieć raczył: krolestwo moje nie iest tego świata. Ale coż? Azali nam nie oznaymiono iest w naświętszey ewangelii, że dla krolestwa świata tego gorę ma oderwaństwo? etc. Pokusę być szatańską, przetoż vczy nas Zbawiciel nasz, abyśmy Pana Boga doskonale miłowali, lekce sobie wążąc te rzeczy, ktore na ziemskich nikczemnościach polegają. Leez y to niech wam będzie pozwolono, że Cerkiew Orientalna vniżona iest dla odjętego od niey państwa (choć tego vpadku krześcianskiego pierwszą przyczynę dały tajemne zdrady papieskie, ktory rozerwaniem swoim Cerkiew y bracią zamieszać vsiłowal, co dobrze sądzący

ми а—слушнѣй бымъ рекъ—золотыми надѣями, обѣцанными вамъ отъ Римской церкви), хотяжъ Римской, ktoraя Римской церкви вѣру и давные преданія зопачила, вырвавшися потайкомъ есте утекли? Чи, ижъ мовяць, strатила панство Восточная Церковь? Бѣдажъ, прелести!

«На то такъ отповѣдаю: ¹

«Першая: же тоє си не теперь, ани вчора стало.

«Другая: же и царства обогачуетъ православная вѣра. И Московскій бовѣмъ потужный царь православный, и твое панство, освѣцонное княжа Василіе, и многи на Востоцѣ и на Западѣ православную вѣру стали держать!

«Третья: изали не христіане — христіане для земного марного кroleвства. Бо Самъ Збавитель мовилъ, ижъ царство Мое не есть отъ мѣра сего. А што жъ? Святое евангеліе и тоє самое изали намъ не объявило, же суть покусами дѣвольскими царства мѣрскіи, волокучіи до отступленья отъ Бога? Туюжъ то покусу Збавитель прочь отгоняючи далеко, азали не научилъ насъ щире кланятися Самому Богу, ничего неоглядующихся на земные славы и роскоши? А вшакже дай то! смирилася Церковь Восточная, земного кroleвства отдалена бывши. И того самого vпадку не есть ли причинцею Римскій папезъ, который, Церковь перещеченьемъ розодравши и розлучивши братію, латвый приступъ на Восточныхъ

¹ На погѣ: «смотри, слѣпый».

łacno obaczyć może), tak tedy wpadło państwo Greckie.

«Coż mówicie, oderwańców pytam:

«Niewiecie, nie słychaliście, nie opowiedano wam, iakowe było Pana Krystusowe na ziemi mieszkanie? Czy kochał się on w szatach złotem haftowanych? abo w pałacach stucznie budowanych, y w pułniskach wonnościami pachnących, vngwentow bogatych? Abo czy roskoszował w kucharskich wymysłach? Świetny orszak dworzan czy chodził za nim? Abo ziemskiego państwa zabobony azali przy nim naydowały się? Azali nie był vboгим Zbawiciel, abo pielgrzymem? Azaż nie cierpiał przesładowania, niebezpieczeństwa, krzywd, vdrżczenia, ran, śmierci, pokrytości? Zaż nie wiecie, że swoim krolestwo niebieskie, a nie ziemskie, y tego żywota szczęście obiecował? Więcey mieliście się dziwować, bo na Wschodzie choć państwo iest wywroczone, wszakże wiara prawosławna, za wolą Bożą, została y trwać będzie nienaruszona. A wierzymy, że Bog Miłosierny nigdy swoich wiernych nie opuści, y tym więcey świe(294)tniejsza y iasniejsza sstawa się religia krześciańska, im barzиеy skuszona przez państwa szyrzy się, gdy łaska Boża doskonale panuje w naszych niedużnościach. Wiara Krystusowa panuje w pośrzodku niezbożnych okrutnikow, a, na xtałt liliey, kwitnie między ciernim, mocy dostawiając nie ludzką vmięctnością (jaką wykretacze twierdzą), nie bogactwy, nie możnością obwarowana, ale Samą ręką Bożą obroniona! Więc to nie wielka rzecz, nie godna ku podziwieniu zda się wam? Przeciwnym sposobem okrucieństwo papieskie, na Cerkiew bijące, zacnych xiążąt y krolow łaskę maiące, choynie obietnicami łudzące, bogactwy obtoczzone, ogniem y mieczem o

неприятелемъ учинилъ? Але дай то! смирилися sprawy церкви, которая отсѣкла внѣшній миръ.

«Што мовите, зась до отступниковъ мовлю:

«Азалисте не вѣдали, не слышали, не оповѣдано ли вамъ, якъ Христось самъ голова церкви пожилъ? Чили ся оздобилъ злотомъ гафтоваными нѣякими шатами, штучне будоваными палацы, трапезами коштовными, цвѣтными нѣякими оршаки дворяновъ, и иншими житейскими прелестями? ||(об. 190) Або ли царства земного въ забобонахъ изали ся кохаль? Чили убогимъ не былъ Збавитель, або страннымъ? Азаж не терпѣлъ пренасѣдованья, бѣдъ, поносовъ, униженья, тѣснотъ, ранъ, смерти, оклеветанья? Изали своимъ овдѣ царство обѣцалъ, або роскоши тѣлесные, або живота того щастье? Найбольшей чему ся не дивуете, ижъ на Востоку, хоть ся царство змѣнило, благочестія правость Божею помощю остала непреклонна и такъ свѣтлѣйша, же безъ царства царствуетъ; ижъ Спасова благодсть въ нашихъ ся немощехъ совершаеть, и царствуетъ Христова Церковь въ посредь тирановъ безбожныхъ и, якобы лелія въ терню квіт[н]еть, не мудростію челоуѣческою позыскавши моць, не маѣтностью, не силою заста новляючися, але ѣдною рукою Божею! Якъже то не есть речъ великая!? якъ не дивная!? Хтожъ бы ся не задивоваль, ижъ папезова противная Церкви Христовой тиранія, и отъ кролей, княжатъ ласку маючи, и свѣтлыми надѣями иныхъ уматняючи, и богатствомъ оплавите кипячи, и пломенемъ, и мечьемъ всѣмъ страшачи, — предсяжъ вся ся трвожить, бываючи уже и отъ своихъ власныхъ насмѣвана! А Церковь Христова, отвсюль угѣсняема, водема отъ всѣхъ явными и покритыми ути-

wszytko kurzące się,—azali y od własnych wychowawców częstokroć nie bywa pogardzone y nawątlone?! A Cerkiew Krysta Pana, wkoło obtoczona veiskami, zewsząd zdręczona zradami y chytrościami nieprzyjaciół widomych y niewidomych, wszakże trwa nienaruszona y nienawątlona, zachowuywaiąc wcale którą od Krysta y od apostołow y od oycow s. naukę wzięła.

«Nawroćcie się tedy, nawroćcie się synowie odwroceni! A nie wątpcie, że to karanie wam odpuszczone będzie, do którego przepaści samiście dobrowolnie wpadli! Gdyż pokaianiem wszelkie grzeszne serce czyści się skarbnice wiary napotym, lepiej strzeżcie, lepiej wam być w pogardzonym domu Pańskim, podług Dawida, niżli mieszkać w przybytkach grzesznych ludzi. Możesz radniey sobie obrać veisk z ludem Bożym, niżli roskosz grzechu doczesnego, naśmiewiska drogic Krystusowe więcey wając nad skarby Egipskie: miał bowiem na przyszłe oddarowanie. Wszyscy święci oycowie chodzili w skorach kozich, dręczeni, przyiaciele Boży, obywatele niebiescy, ktorых świat nie był godzien. Y Zbawiciel, wielo prowadząc w trudach, przez **(295)** śmierć krzyżową do zbawienia nam drogę otworzył, vząc nas, do żywota wiecznego ciągnących, tym sposobem żyć.

«Aleście wy podobno same tylko odnowienie o odprawowaniu paschy przyjęli,—zasłепieni! zali nie baczyacie, że ku wywroceniu powszechney Cerkwie to być

сками, еднакъ же трваеть ненарушена и незутлена, держачи, заховуючи вцагль вѣру, которую приняла отъ святыхъ апостоловъ и божественныхъ отецъ.

«Навернѣтеса жъ tedy отъ заблуженія и спасени будете. Навернѣтеся, сынове отступившіи! И въ нѣякихъ выступкохъ погрѣшивши, и мнимаючи обличенья уклонитися, въ таковую пропасть себе не вметуйте! Измѣнитеса наибольшей вшелякой нечистости, и не погубляйте себе и сокровища вѣры, лѣпшей вамъ будетъ, лѣпшей всего примѣшатися ¹ въ дому Господни, ведле Богоотца Давида, нижли жити въ селехъ грѣшничихъ. Сластемъ не лороботаимъ, братіе! Моусей великій зевволилъ утискъ терпѣти зъ людьми Божиими, нижли мѣти грѣха дочасного роскошь; лѣпшее богатство вмѣнилъ быти надъ Египетскіи skarby насмѣвиско Христово: визиралъ бовѣмъ на прійдучее отдарованье. Але и вси отци прошли въ милотѣхъ и въ козихъ скурахъ, которыхъ не былъ годенъ миръ. И Збавитель Самъ, презъ тѣсноты идучи и презъ смерть крестную, **|| (191)** до спасенія намъ протеребилъ дорогу, учащи насъ, яко принадлежить намъ, до живота вѣчного ити.

«Але подобно отповление самое, лѣпшее нѣшто церкви усмотрѣвши ² васъ до Римского папѣжа отводить пастви ска, которыи есте не стерпѣли, дале-

¹ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: «примѣтатися». ² Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: «усмотрѣвшее».

«Але іаку охрону меіч бѣдѣ прѣд Богом, которы то одмѣнили? Іакъ одповѣдѣдѣ на вырокы оуцовъ ѿ. недбайаку, не собіе не важаку, прѣклѣтв Павли ѿ. дла однавіаніа у прызданіа, на снуд оу кто сія збраніа бѣдѣ, зашудонум караніемъ карачъ тыхъ сміелцовъ? Але папежа, всыткыхъ злыхъ рѣчехъ в Церквѣ ѿ. справѣ, не сстане на то, абу самъ могъ высшодіа вырокы оуцовъ ѿ., хоубы іеуше сто чышчовъ вымысліа! Крхтусъ бовіемъ сѣдзіа справедлівы заплачіа каждему, подлугъ справ іега.

«А вы, одервауцы, не трвауце длузѣу в теу заразіа! Науроуце сія, науроуце сія, вола Богъ на васъ прѣзъ Езаіасза.

«А іеусліа, ошвѣcone хіагѣ Оустровскіе, у вы, правослауны крѣсчаніе,—науроуа сія, ревокаку іавно вѣзніушы, у іакъ іауна оушканы са, іеусліа такъ прѣдко обіеаніе полепшеніа, одпусчза імъ Церквѣ грѣхъ (чыбавы со забраніа імъ прѣзбітауства з тыхъ рѣчехъ, которе са описане в 9 каноніе снуду Неіеускіега)! А іеусліа впронумі бѣдѣ іако одервауцы, неіхъ з врѣду свега злѣженіа бѣдѣ, а неіхавъ бѣдѣ оддаленіа од Церквѣ ѿ. Прызнамнеу трѣу владыковіе, подлугъ каноновъ оуцовъ ѿ., за дозволеніемъ вѣлмоуносіа васзѣу х. м., Константynie, у з вѣхвалѣ іныхъ правослауныхъ крѣсчан, у з моімъ прызтонумъ духомъ,—неіхавъ становіа владыковъ у метрополіта снудовъ правослауныхъ Вшходнеу Церквѣ!

ведле канону оныхъ святыхъ оуцѣ, іакобы колвѣкъ былъ, абу пріпалъ часъ, ані прѣдо равнуденствомъ вѣсеннымъ, ані і зъ Жідамі Пасху обходімъ, іакъ пріказуеу і святыхъ апостоловъ 7 канонъ, а вшегды в недѣлныу денъ, іакъ церѣовное прѣданіе взыскуеу.

«Што змовімо на тое, судячі ведле Бога? ||(об. 191) Азали пожремо і пріказанья твѣ, і проклѣтства оне, іакъ Павли святого о отновіскахъ, такъ тежъ і соборовъ святыхъ о прікладѣхъ символу? І хтожъ вызволіа дерзостніковъ отъ правдівой муку? Чілі папежъ Рімскіу? Але еденъ самъ не зможеу вырокы святыхъ отцовъ вышшодіа, і Рімскыхъ папѣжовъ, і самыхъ патріарховъ, ані вызволіа вшннхъ прѣдѣ прѣстоломъ Хрхстовымъ.

«Протожъ обернѣтѣса, сынове, отступшвы! мовіа Господъ прѣзъ Ісаію, васъ прызываучі.

«Есліа бовѣмъ обернутѣса — о, Богомъ умілованы паповѣ!—а не маюу жадного іного выстукну, могучого іхъ оддаліа отъ святіауства, опрѣчъ того самого, то естѣ отступленья,—неіхавъ будуу прѣшченіа, прѣшченіе напередъ іспросывшы і вшну собѣ задавшы, же са латве дали звестіа, і неіхавъ пріобѣцуютѣса лѣшшеу жіа! Тое вгды учінау, неіхавъ імъ прѣшчено будеу отъ еже вѣ васъ Свйтой Церквѣ і отъ вше-лікого чѣловѣколюбіа! А которы подлѣглы будуу выстукновы, за которы годно естѣ зверѣчі і зъ святіауства,—неіхавъ будуу прызны, ведле 9 канону і же вѣ Неіеу 318 богоносныхъ оуцѣ. А тры, не меншеу, отъ правослауныхъ епсѣкоповъ посполъ зѣѣхавшыса, ведле каноновъ божественныхъ оуцѣ¹, і зо-

¹ 1-го [собору, правіло] 4.—Антіох[ійского собору правіло] 9.

«А wy, dziedzicowie Krystusowi, a społu dziedzicowie Boży, wybrany rodzaju królewski, kapłaństwo Zbawiciela Krystusa! zażywajcie pokoiu. тоъ дзержае у трзймаіае, коѣе зачэли, у хвалу w chwale wywyższeni, wtwierdzeni Duchem Poczyszycielem, Ktory od Oycy pochodzi, iako нас научыл Boga Oycy Jedynorodzony Syn: аbowiem ktorzykolwiek маіа Ducha Ś., ci są synowie Boży. Ktory (297) Bog Najwyższy, dla Swego miłosierdzia przeciwko mnie, godnym mię czyni takowych rzeczy o was słuchaе у was własnymi oczyma, iako pragniemy, w tym statecznie trwających у z prawosławienstwa weselących się wyżyć!»

«А Бог nadzieie naszej у modlitw naszych niech was zachowa pod cieniem skrzydeł łaski Swoiey, nienaruszoną trzymających wiare у робоънеу religiey naszej promieñmi ozdobionych, абыѣе были godnymi przyszłego królestwa Bożego! Ktoreго бѣдзее везеñnikami w Krystusie Iezusie Panu Bogu у Zbawicielu naszym, Ktoremu niechay бѣдзее chwala у wladza z Oycem у z Duchem Ś. na wieki wiekow. Amen.

«Dan z Carogrodu, roku od stworzenia świata 7105, а od otrzymania zbawienia 1597».

бравшися, за дозволеніемъ твоей возможности, Богомъ умилованнымъ княжа Василіе, и за ухвалою иныхъ пановъ, и зъ моимъ притомнымъ духомъ (естехмо бо зъ вами!), также пехай учинять, якомы вышей припомнѣли: нехай хитротонисують епископовъ и православного митрополита. А отступници нехай чинять што хотять въ Церкви Христовы.

«Але вы, Христовы наслѣдници и наслѣдници Божіи, богатіи людіе, царское Збавителя Христа священство! покою заживайте, тоежь держачи, якъ и съ початку, и ходячи отъ славы въ славу, утверждаючися Духомъ Параклитомъ, исходящимъ отъ Отца, якъ научилъ Божій Единородный Сыпъ и Слово: абовѣмъ которыи колевекъ мають Духа Святого, тыи суть сыпове Божіи. Той же и насъ да сподобить за часомъ видѣти васъ очевисте, якъ того жадаемъ, и насладитися вашей люб и, веселячихся православіемъ вѣры.

«Богъ же нашей надѣи и утѣхи да соблюдетъ васъ подъ кровомъ крыль Своихъ Божественныхъ благодати, безъ нарушенія православное мудрованіе держачихъ и приоздобленныхъ правдивой вѣры нашей лучами, || (192) абысте были достойни и прійдучого небесного царствія! Его же буди всѣмъ намъ получитьи о Христѣ Іисусѣ Господѣ и Возѣ и Спасѣ нашемъ, Ему же слава и держава съ Отцемъ и Святымъ Духомъ, въ вѣки вѣкомъ. Аминь.

«Въ лѣто 1596, августа 30, въ Александріи.

«Мелетій, милостію Божею папа и патріархъ великого града Александріи¹».

¹ Въ Польскомъ текстѣ нѣтъ этой подписи.

Czwartey części odpowiedzi

Rozdział VII.

Jesliż duchownych starożytney religiey Greekiey to lepsze wezwanie kapłaństwa, o iakim im w papiestwie dzieiopis powieđa, od posłuszeństwa patriarchow Orientalnych y od wiary ich odwieść a do oddania posłuszeństwa papielowi Rzymskiemu słusznie przywieść ma?

W napominaniu do Ruskiego narodu dzieiopis między inszymi tych słow używa: «Z tey iedności y ten macie pożytek, iż kapłaństwo wasze lepiej będzie przy katolikach wezcone. Ale się o to panowie waszy święscy gniewaią, y dla tego drudzy tey iedności sprzeciwiają, aby popi ich, ktorzy teraz są iako poddani ich y knieci, nie byli iako plebani Rzymscy. Nie (298) maią o co się gniewać. Pokiście byli kościołowi Bożemu y starszym swoim nawyższym Piotra ś. następnikom nieposłuszni; potyscie to karanie na sobie odnosili, iż was święscy rządili, gdyście się wy starszym własnym rzadzić nie dali. Lecz teraz Pan Bog zniesie z was to przekletwo, y naydziecie v nich taką łaskę y miłość, iaką my katoliey v dobrych swoich dzieci mamy. Bo Pan Bog za pokorą waszą odmieni serca ich, y czcić was będą, iako sługi y kapłany Boże. Choć teraz tak się obruszaią, ale gdy wy dobrymi y posłusznymi synami kościoła Bożego, a vrzędy swoje świętobliwie odprawować w nauce y trzeźwości będziecie, y serce swoje wam dadzą; a iako mowi apostoł: «przyimają was iako anioły Boże, y by było podobno, oczy swoje wylupiwszy daliby ie wam». Bądź-

Четвертой части отповѣди

Роздѣлъ 7.

Если духовныхъ старожитной религи Греческой тое лѣпшее пошанованье каплаństwa, о якомъ имъ въ папествѣ дѣвпись повѣдаеть, отъ послушенства патриарховъ Восточныхъ и отъ вѣры ихъ отвести, а до отданья послушенства папезови Римскому слушне привести маеть?

Въ напоминаяю до Руского народу, дѣвпись межн иншими тыхъ словъ уживаеть: «Съ той едности и тотъ маете пожитокъ, ижъ каплаństwo ваше лепѣй будетъ при католикахъ ушановано. Але ся о тое панове ваши свѣтскіе гнѣвають, и для того другіе той ся едности спротивляють, абы попи ихъ, которые теперь есть яко подданные ихъ и хлопи, не были яко попи Римскіе. Не мають о што ся гнѣвати. Поколя есте были костелови Божому и старшимъ своимъ навышшимъ Петра святого наступникомъ непослушни; потоля есте тое каранье на собѣ относили, ижъ васъ свѣцкіе радили, кгда есте старшимъ власнымъ ридитися не дали. Але теперь Папъ Богъ знесетъ зъ васъ тое проклятво, и вайдете у нихъ такую ласку и миłość, якую мы католицы у добрыхъ своихъ дѣтей маемо. Бо Панъ Богъ за покорою вашєю отмѣнить сердца ихъ, и чтити васъ будутъ, яко слугъ и каплановъ Божихъ. Хотя теперь такъ ся обрушають, але коли вы добрыми и по||**(об. 192)**слушными сынами костела Божего, а уряды свои святобливе отпавовати въ науцѣ и трезвости будете, и сердце свое вамъ дадутъ; а яко мовить апостолъ: «пріймутъ васъ яко ап-

my jedno nabożni a święci kapłani, niepokalani y bez przygany; skruszy Pan Bog serca świeckich naszych, iż za nas y vmrzeć będą chcieli. Coż za krzywdę mają y nas w kościele Rzymskim świętsey od duchownych? Więcej duchowni od nich. A gdyśmy dobrzy y przykładowi, wszystko w nich mamy co chcemy, y miłuią nas iako posłańce Boże y pomocniki zbawienia swego, y dają nam hoynie wszystkie potrzeby, iako dobre dzieci oycom swoim duchownym»¹.

Te dzieiopisowe słowa, ktorými za jednością z kościołem Rzymskim o lepszym wczeczeniu kapłaństwa naszego otuchę nam, Greckiey religiey ludziorozczyni,—na fundamencie kondycyey duchownych Rzymskich są zasadzone. Ktorą kondycyą Rzymskich duchownych, a osobliwie plebanow opisuiąc, nie przypominia onych wystawnych przymiotow kapłanow Rzymskich, z ktorých inszy godność ich, zacność y zawołanie miarkuią, y ludziorozmowa. Jako iest owo, co, na fundamencie swey zmyśloney transsubstancyacyey postanowiwszy, napisal, iż ka (299)żdy kapłan Rzymski iest Stworzyciela swego stworzycielem. Jako iest owo, co powiedaią, że sami kapłani Rzymscy żon, niemaiący, Bogu się mogą podobać. A to za nauka Syrieyusa papieża, który one apostolskie słowa («ktorzy w cieie żywą, Bogu się podobać nie mogą») o tych, co żony mają, wykładał, właśnie iakoby to tych w cieie mieszkaiącymi apostoł nazywał! Tych, y inszych im podobnych kapła-

геловъ Божихъ, и бы было подобно, очи свои вылупивши дали бы ихъ вамъ². Будемо одно набожными а святыми капланами, неповаляными и безъ приганы: скрушить Господь Богъ сердца свѣцкихъ нашихъ, ижъ за насъ умерети схочуть. Штожъ за кривду мають у насъ въ костели Римскомъ свѣцкіе отъ духовныхъ? Большеи духовные отъ нихъ. А коли есмо добріе и прикладни, все у нихъ маемъ што хочемъ, и милуютъ насъ якъ посланцовъ Божихъ и пособителей збавенья своего, и дають намъ гоине вси потреби, якъ добрыи дѣти отцомъ своимъ духовнымъ».

Тые дѣписовы слова, которыми за едностью съ костеломъ Римскимъ о дѣшномъ почтенью священства нашего отуху намъ, Греческой вѣры людемъ, чипить,—на фундаментѣ кондиціи³ духовныхъ Римскихъ суть засажены. Которую кондицію Римскихъ духовныхъ, а особливе плебановъ описуючи, не припоминаеть оныхъ выставныхъ примѣтовъ каплановъ Римскихъ, съ которыхъ иншіе годность ихъ, зацность и заволанье мѣркують и людемъ залицають. Яко есть оwo, што, на фундаментѣ своей змышленой трансубстанціанціей або престоиченья или премѣненья поставивши, написалъ, ижъ кождый капланъ Римский есть Створителя своего створилемъ. Якъ есть овое, што повѣдають, же сами капланове Римскіи, жонъ немаячіе, могутъ ся подобати Богу. А то за наукою Сириція папежа, ||(193) который опые апостольскіе слова («кторые въ тѣлѣ живутъ, Богу угодили не могутъ») о тыхъ, што жоны мають, выкладалъ, власне яко бы то тыхъ (жон-

¹ См. выше, стлбц. 995—996.

² Это взято изъ 4-й главы посланія къ Галатамъ, ст. 14—15: «— — якоже Ангелъ Божій прилсте мя — — аще бы было мощно, очеса ваша извергѣвши дали бысте мнѣ».

³ На полѣ пояснено «обѣтници або годности».

now Rzymskich osobliwych ozdob dzieiopis, niewiem czemu, podobno zapomniawszy, nie przypomina.

Ale co przypomina?

Przypomina to, iako świetscy nimi nie rządzą; iako, krzywdy żadney od nich nie mając, onych miłują, y łaskawi na nie; iako ich czcują; iako ich przyjmują; iako im wszystkie potrzeby hojnie dają,—tak, że zgoła wszystko v nich, co chcą, mają. Toż że popy nasze religiey Greckiey, ktorych teraz świetscy za poddane poczytają, potka, gdy się z Rzymskim kościołem ziednoczą,—nadzieję czyni.

Dla naszej w tey mierze resolucyej, obaczmy naprzod: iesliż to wszystko prawda, co o kondycyey Rzymskich duchownych powieda? Potym: przypatrzmy się, choćby to prawda istotna była, iesliżby iednak wszystkiego tego godzilo się prezbiterom naszym sobie życzyć? Trzecia: wważymy, iesliż to rzecz pewna, iakoby za ziednoczeniem z Rzymskim kościołem duchowni naszej kondycyey duchownych Rzymskich *dosyć* mieli. A nakoniec: iesliż choćby to pewna otucha była, którą dzieiopis czyni, k woli *niej* Greckiey religiey duchownym naszym, abo y nam odstąpić się godzi—obaczmy.

Co się pierwszej rzeczy dotyczy, to [jest], że w papiestwie świetscy duchownymi nie rządzą,—może się przyznać, a ieszcze y z tym przydatkiem, że duchowni, mimo powołanie swoje, w rządy wszelakie świetских, z każdej miary, się wdzierają.

Co się zaś tego tycze, iakoby świetscy

натыхъ) * въ тѣлѣ мѣшкающими апостолъ называлъ! Тыхъ, мовлю, и иншихъ имъ подобныхъ каплановъ Римскихъ особливыхъ ѳздобъ дѣпись, не вѣдаю чому, подобно запомнивши, не припоминаеть.

Але што припоминаеть?

Припоминаеть тое, якъ свѣцкіе ими не рядять; яко, кривды отъ нихъ жадное не маючи, оныхъ милуютъ, и ласкавы на нихъ; яко ихъ чтятъ; яко ихъ приймають; яко имъ всѣ потребы гоине даютъ,—такъ, же згола все у нихъ, што хотять, мають. Тоежь поповъ вѣры Греческой, ktorыхъ теперь свѣцкіе за подданныхъ почитаютъ, поткаеть, коли ся зъ Римскимъ костеломъ зъедночать,—надѣю чинить.

Для нашее въ той мѣрѣ отповѣди або розвязанья, обачимо напередъ: если то все правда, што о кондиціи Римскихъ духовныхъ повѣдаеть? Потомъ: присмотримся, хотя бы то правда istotna была, еслижъ бы еднакъ всего того годилося презвитеромъ нашимъ собѣ зычити? Третья: уважимо, если то рѣчь певная, iakoby за зъедночьемъ зъ Римскимъ костеломъ духовные наши — кондиціи духовныхъ Римскихъ *дойти* мѣли? А наконецъ: если хотя бы то певная ||(об. 193) отуха была, ktorую дѣпись чинить, ку воли той кондиціи Греческой вѣри духовнымъ нашимъ, або и намъ отступити годится—обачимо.

Што ся першей рѣчи дотычетъ, то есть, же въ папствѣ свѣцкіе духовными не рядять,—можетъ ся признати, а еще и съ тымъ придаткомъ, же духовные, mimo поволанье свое, въ вранды всякіе свѣцкихъ, съ каждой мѣры, ся вдирають.

Што ся зась того тычетъ, iakoby свѣц-

* Этого слова въ Польскомъ текстѣ вѣтъ.

krzywdy żadney od du (300)chownych nie mieć, a za tym iakoby duchownych chętnie miłować, czeić, przyjmować y wszystkim hoynie opatrować mieli,—temu, mym zdaniem, obyczajnie wierzyć potrzeba. Bo iesliżby to doskonale prawdziwa bez przysady powieść była, azażby takie y tak częste narzekania, wskarżania się y styskowania ludzi świętskich na duchowne, y zasię duchownych na świętskie były, iako ie na seymiech, na trybunalech, na seymikach y na inszych zieżdziech Koronnych slychamy? Jesliż taka tam iest, o iakiey dzieiopis powieda, między duchownymi a świętskimi zgoda y miłosć,—a czemuż tak częsta w Kroynikach Polskich wzmianka o roznicach między tymi dwiema stany? Na co y po dziś dzień o kompozycey abo porownaniu między nimi tak często mówią? Jesliż krzywdy od duchownych świętsey nie maia,—a czemuż się iednak od nich krzywdy wielorakie mieć mienia?

Czemu na to styskuia, że duchowni od przodkow ieh rozmaitymi sposoby, a pod czas y przez fortele maiećności nadostawawszy, y nadanie ieh sobie otrzymawszy,—pożytki, z tych maiećności przychodzące, nie na to, o czym biorąc otuchę czynili, to iest (nie na wyćwiczenie y naukę młodych dziatek)¹ nie na wykupowanie więźniow, nie na posażenie vbogich panienek, nie na opatrowanie vbostwa, nie na poprawowanie kosciołow, ale raczey na zbytki, na roskoszy, na pompy, na niepotrzebne gawiędzi, na rozmaite myśliwstwa y na insze marne wydatki obracaia? Czemu na to świętsey styskuia, że duchowni tych famiiy, z ktoroy maiećności pobrali, pod-

kie krivdy жаднос отъ духовныхъ не мѣти, а затымъ яко бы духовныхъ хутливе миловати, чтити, пріймовати и всѣмъ гоине опатровати мѣли,—тому, монимъ зданемъ, обычайне вѣрити потреба. Во еслибы то досконале правдивая безъ присады повѣсть была, аза бы такіе и такъ частые нареканья, ускаржанья и стискованья людей свѣцкихъ надъ духовные, и зася духовныхъ на свѣцкіе были, яко ихъ на сеймѣхъ, на трибуналѣхъ, на сеймиоохъ и на иннихъ зѣздѣхъ Коронныхъ слыхаемо? Если жъ такая тамъ есть, о якої дѣписъ повѣдасть, межи духовными а свѣцкими згода и милосць,—а чомужъ такъ частая въ Кройникахъ Полскихъ змѣнка о розницяхъ межи теми двѣми станы? Для чого и по сей день о поровнанью межи ними такъ часто мовять? Еслижъ кривды отъ духовныхъ свѣцкіе не мають,—а чомужъ ся ||(194) сднакъ отъ нихъ кривды розмантые быти мѣнять?

Чому на то стискують, же духовные отъ предковъ ихъ розмантыми sposoby, а подчасъ и презъ фортели, маестности надостававши, и наданье ихъ собѣ одержавши,—пожитки, съ тыхъ маестностей приходячіе, не на тое, о чомъ беручи отуху чинили, то есть, не на выкупованье вязней, не на выпосаженье убогихъ панспекъ (або дѣвиць)², не на опатрованье убозства, не на поправованье костеловъ, (шпиталевъ)³,—але болшей на збытки, на roskosи, на помпы, на неpotребные гавенды, на розмантые мысливства и на иные марные выдатки оборочають? Чому на тое свѣцкіе стискують, же духовные тыхъ famiiй, съ которымъ маестности побрали

¹ Взятое въ скобки въ Западно-Русскомъ переводѣ опущено.

² Пояснено. ³ Дополнено.

padłym a podpory iakiey potrzebującym potomkom niechętnymi y niewdzięcznymi się pospolicie stawia?

Czemu na to świętscy styskują, że duchowni na nadaniach barzo wielkich majątności, y barzo wielu wsi (ktorę liczbą wsi krolewskie y szlacheckie daleko ||(301) przechodzą) mało mając, y w dziesięciny (ktore, y wedle xiędza Sokołowskiego zdania, społem z nadaćmi stać nie mogą, y ktore, iako Mechowita ⁴ pisze, tylko na ieden raz od Jana kardynała Malabranki, legata Klemensa Trzeciego papieża, roku 1189, rzкомо dla' rekuperowania Świętej Ziemi były wyciągnione) gwałtem się wpierają y one od osob świętskich za dekretami trybunalnymi (ktorych exekucyey aż do kompozyceyey prawo, a osobliwie konstytucyа roku 1581 zabronila) prawie perfors wyciągają. na niedostatek pod czas od głodu zdychających vbogich ludzi nie się nie oglądając, ale go ieszcze poznym tych to dziesięcin wytykaniem. za którym zgnoienie zboża na polu idzie, co-raz to barzicy prawie wmyślnie przyznają?

Czemu na to świętscy styskują, że duchowni, nie tylko z dobrami y skarbami kościelnymi, ktore prawo dobrami Rzeczy Pospolitey nazywa, y na potrzebę by nagłownieyszą Rzeczy Pospolitey drożyć się zwykli, ale y do vdzielenia cząstki prowentow swych k woley dobremu Rzeczy Pospolit. barzo się zawsze skąpymi y twardymi stawia? Czemu świętscy styskują na to, że duchowni choć tak w dostatkach, iako się przypomniało z vblizeniem świętskich pływając, y tak sobie postępując, iednak

подпалымъ а подпори якой потребующимъ потомкомъ нехутвыми и невдячными ся посполите ставятъ?

Чому на то свѣцкіе стискують, же духовныи на наданьяхъ барзо великихъ маѣностей, и барзо много сель (кторые личбою королевскихъ и шляхецкихъ далеко переходятъ) мало маючи, и въ десятины (кторые, и ведле Соколовского зданья, весполъ зъ наданьями зровнати не могутъ, и кторые, яеъ Меховита ⁴ пишеть, толко на одинъ разъ отъ Яна кардинала Малабранки, леггата Клемента Третего папежа, року 1189, рекомо для одысканья Святой Земль были вытягнени) ||(об. 194) кгвалтомъ ся впирають и опые отъ особъ свѣцкихъ за декретами трибуналными (кторыхъ выконанье ажъ до поровнанья право, а особливе конституція року 1581 забронила) праве презъ моць вытягаютъ, на недостатокъ подчасъ отъ голоду дыхающихъ убогихъ людей ничого ся не оглядаючи, але его еще познымъ техъ то десетинъ вытыканьемъ, за которымъ згноенье збожа на полю идетъ, што-разъ то болшей праве умысленне примножаючи?

Чому на тоє свѣцкіе стискують, же духовныи не толко зъ добрами и скарбами костелными, кторые право добрами Речи Посполитой называеть, и на потребу хоти найголовнѣйшую Речи Посполитой дорожитися zwyкли, але и до удѣленья частки приходовъ своихъ ку воли доброму Речи Посполитой велии всегды скушыми и твердыми ся ставятъ? Чому свѣцкіе стискують на тоє, же духовныи хоти такъ въ достаткахъ, яко ся припомнѣло, зъ ублизеньемъ свѣцкихъ пльваючи, и такъ собѣ поступуючи,

⁴ Chronicorum, lib. 3, cap. 26.

⁵ «Летописецъ», книга 3, глава 26. ❧

nie wstydiają się na krole wołać: *panem nostrum quotidianum da nobis: chleba naszego powszedniego racz nam dać*»?

Czemu na to świejscy styskują, że duchowni przeciwko prawu, które od kilkudziesięciu lat zabroniło tego, aby daley żadne dobra świejskich osob nie były na duchowieństwo nadawane, gdyż za tym nadawaniem służba wojenna ginie,—przedsięć y po dziś dzień od świejskich siła majątności rozmaitymi sposoby dostają. y one stanowi swemu przywłaszczają? Czemu na to świejscy, a zwłaszcza głębiey w rzecz wglądający styskują, że ich duchowni, (302) wmyślnie między nie kości wrzucając, iedne z drugimi wstawicznie wadzą,—a to dla tego, aby sami nie tylko wledez y w pokoiu siedzieć, ale y nad świejskimi sporami wewnętrznym y wysilonym stanem im daley, tym więtszą gorę y możność brać mogli? Czemu świejscy styskują na to, że duchowni tak dalece już swe proporce w ich majątnościach rościągają, że też iuz plebani spoździedzicami się z nimi w ich dobrach czynią, y za tym w sprawy graniczne, działowe y insze tym podobne nowym się sposobem wtrącają?

Czemu świejscy styskują na to, że duchowni przeciw iawnemu kilkakroć w Statucie y w Konstytucjach powtorzonemu prawu, annaty, które w Koronie na obronę Rzeczypospolitey, wedle konstytucyey, roku 1567 y 1569 y 1576 uchwalonych, zostać miały, z krolestwa wydają? Czemu świejscy na to styskują, że duchowni sprawiedliwość z nich tak w kryminalnych, czeią, abo gardłem pach-

однакъ не встыдаются на короля волати: «хлѣбъ нашъ повсѣднѣйшій рачъ намъ дати»?

Чому на тоє свѣцкіє стискують, же духовные противко праву, которое отъ kilkudiesiąть лѣтъ забранило того, абы болше жадные добра свѣцкихъ особъ не были на духовенство надаваны, бо за тымъ надаваньемъ (195) служба военная гинеть,—предся и по сей день отъ свѣцкихъ много маєтностей розмаитыми способами доставають, и оные станови своєму привлацають? Чому на тоє свѣцкіє, а звлашча глубѣй въ рѣчь углѣдуючіє стискують, же ихъ духовные, умыслне межѣ ихъ кости вмѣтуючи, однихъ зъ другими уставичне вадять,—а то для того, абы сами не толко лежати и въ покою сѣдѣти, але и надъ свѣцкими спорами внутрнимъ и ¹ высиленымъ ставомъ имъ далѣй, тымъ болшую горю и можность брати могли? Чому свѣцкіє стискують на тоє, же духовные такъ далеко южь свои прапорци въ ихъ маєтностяхъ роставяють, же тежь уже плебани сполдѣдичами зъ ними ся въ ихъ добрахъ чиняють, и за тымъ въ sprawy граничные, дѣлчіє и иншіє тымъ подобные новымъ ся способомъ втрѣчаютъ?

Чому свѣцкіє стискують на тоє, же духовные, противъ явному килкакроць въ Статутѣ и Конституціяхъ повторѣному праву, аннаты ², которые въ Корунѣ на оборону Речи Посполитой, ведле конституціи року 1567 и 1569 и 1576 ухваленыхъ, зостати мѣли, съ крелевства выдають? Чому свѣцкіє на тоє стискують, же духовные справедливость зъ нихъ такъ въ криминалѣхъ ³, чєстью,

¹ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: «внутрними». ² На полѣ пояснено «рочковны». ³ На полѣ пояснено: «въ кривавыхъ речахъ».

наących, iako y w inszych potocznych sprawach, tu w Koronie snadnie gdy raczą odnosząc, — sami iednak vmyslnie dochodzenie z siebie sprawiedliwości trudnią swoim na trybunalech deputatom, aby mimo cztery ziemskie podłych się rzeczy dotykające artykuły, w żadne ich sądy wdawać się nie śmieli, nowotnym sposobem zakazując, a na insze też z sobą w Koronie forum, choć postowie roznych wojewodztw tego żebrzą, pozwolić niechcą, — za czym rozne gwałty, mordy, despekty, gdy się świeckim przez nie dzieją, sprawy, o to sobie intentowane, aż do Rzymu wyciągają?

Czemu y inszych siła tym podobnych querel, skarg y narzekań ludzi świeckich na duchowne wszędy pełno. Ktorych dalszym przypominaniem bawić się niechcę, zostawiając to wważeniu tych, ktorzy w Koronie między nimi mieszkają, co się dzieie, lepiey świadomi.

Atoli y z tych przypomnionych każdy sądzić może, iesliż to ||(303) prawda, co dzieiopsis napisał, że świejscy od duchownych Rzymskich krzywdy nie mają. Stądże łatwie się sprawić, iaka to cześć, iaki datek, iaka miłość świeckich przeciwko duchownym w kościele Rzymskim, którą zaleca.

Czciją y szanują ich. Ale czemu? Że za niewolą y za niedostatkiem nielza inaczej! Wszakże, by można, tey czci ich z swoim lekkim poważaniem zmieszanej radziby się odrzekli.

Milują ich. Ale iako? Pozwierzchniel! A dla czego? Aby w wciązeniu od nich y w trudnościach folgę mieć, або партыки iakiey chleba ich uczestnikami być mogli.

Daią im. Ale iako chetnie? To Pan Bog wiel! A prze co? Że muszą! Lecz by

або горломъ пахнучихъ, якъ и въ иныхъ поточныхъ справахъ, тутъ въ Корунѣ snadne ||(об. 195) кѣли рачать относячи, — сами еднакъ умыслне дохоженье изъ себе справедливости труднять своимъ на трибуналехъ депутатомъ, абы мимо чотыри земскіе подлыхъ ся речій дотыкаючіе артикулы, въ жадные ихъ суды вдаватися не смѣли, новотнымъ способомъ заказуючи, а на иншіи тежъ зъ собою въ Корунѣ постушокъ, хотя по слову розныхъ воеводствъ того жебруть позволить не хочуть, — зачимъ розные гвалты, морды, деспекты, коли ся свѣцкимъ презъ ихъ дѣють, sprawy, о тое собѣ напяты, ажъ до Риму вытягають?

Чому и иншихъ много тымъ подобныхъ жалобъ и скаргъ и нареканья людей свѣцкихъ на духовные всюды полно. Которихъ далшимъ припоминаемъ бавитися не хочу, zostawiaючи то уваженью тыхъ, которые въ Корунѣ межи ними мѣшкаютъ, што ся дѣеть, лѣпшей свѣдоми.

Атоли и съ тыхъ припомненихъ каждый судити можетъ, если то правда, што дѣеписъ написалъ, же свѣцкіе отъ духовныхъ Римскихъ кривды не мають. Оттоляжъ латве ся справити, якая то честь, якій датокъ, якая милость свѣцкихъ противко духовнымъ въ костелѣ Римскомъ, которую залецаеть.

Чтятъ и шануютъ ихъ. Але чому? Же за неволею и за недостаткомъ нѣлза иначе! Вшакъ же, еслибы то можна, тое чести ихъ и зъ своимъ ||(196) легкимъ уваженемъ змѣшаной ради бы ся отрekli!

Милуютъ ихъ. Але яко? Позверхне! А для чего? Абы въ обтяженью отъ нихъ и трудностяхъ фольгу мѣти могли, або партыки якой хлѣба ихъ участниками быти могли.

Даютъ имъ. Але якъ хутне? То самъ Богъ знаетъ! А про што? Же мусятъ!

teraz przyszło znowu im nadawać, widzi mi się, że, widząc, takie niewdzięczne, niesłowne y niebaczne ich przeciw sobie postęпки, nie tak by w tey mierze, iako przodkowie ich, szczodrymi byli! Y teraz, gdy mogą, wołają zawsze wziąć chęźcy, niżli dać, używającъ посполicie оней przypowieści: «że gdy kto chęдзу weźmie, iak wilka zebrał!»!

Iakom tedy rzekł: obyczajnie tey dzieciopisowey z strony kondycyey duchownych Rzymskich powieści wierzyć potrzeba!

Ale дай то! żeby cale we wszystkim prawdziwa była,—iako w tym iestъ prawdziwa, co twierdzi, że w kościele Rzymskim świetscy duchownymi nie rządzą. Yżaż iednak tey kondycyey naszym, Greckiey religiey duchownym, napieraćby się godziło? To prawda, że рządu w sprawach duchownych, wiарę y zbawienie zachodzącychъ sobie wedle prawa Bożego służącego, słusznie sobie życzyć mogą. Lecz takiego sobie życzącъ, азаż im do Rzymskiego kościoła wdawać się potrzeba? Азаż y v нас z tegoż się рządu nie cieszą? Азаż po нас, świetekich, w tychъ rzeczach, które намъ wedle писма ś. y правилъ оycow ś. rosказуіа, posлушенства nie знаіа? Знаіа pewno, а przyтымъ zaraz y miłość taką v насъ маіа, że за (304) niey y vmrzeć iesteśmy gotowi; do tego poszanowanie takie odnoszą, iako się godzi, y iakie ktoremu z nichъ wedle mieysca, wmieiętności y postępkow iego należy. Wszakъ też y w Rzymskim kościele, choćъ барзо pycha chęźcy goręwniosła, iednakъ ieszcze nie wszyscy duchowni ichъ miłościwymi паны pozostawali. Тежъ plebani, choćъ się wspinaіа nie барзо високо, zwłaszcza nie szlachейcy siadaіа.

Prawda, że to снаć kiedysъ w Polsce

Але бы теперь пришло знову имъ надавати, види ми ся, же, видячи такіе невдячныя, несловныя и небачныя ихъ противъ собѣ поступки, не такъ бы въ той мѣрѣ, яко прѣдковѣ ихъ, щѣдрими были! И теперь, коли могутъ, волятъ завше взяти попомъ Лядскимъ, нижли дати, уживаючи посполите оной приповѣсти: «же коли у клѣбана хто озметь, якъ волка зобралъ!»!

Якомъ tedy рѣкъ: обычаіне той дѣвиисовой зъ стороны кондиціи духовныхъ Римскихъ повѣсти вѣрити потреба!

Але дай то! жебы цѣле во всемъ правдива была,—якъ въ томъ естъ правдива, што твердитъ, же въ костелѣ Римскомъ свѣцкіе духовными не рядятъ. Изажъ однакъ тѣей кондиціи нашимъ, Грецкой релѣи духовнымъ, напирати бы ся годило? То правда, же ряду въ справахъ духовныхъ, вѣру и збавенія заходячихъ, собѣ ведле права Божего служащего, слушне собѣ зычити могутъ. Лечъ такого собѣ зычачи, азажъ имъ до Римского костела удаватися || (об. 196) потреба? Азажъ и у насъ съ того ся ряду не тѣшатъ? Азажъ по насъ, свѣцкихъ, въ тыхъ рѣчахъ, которые намъ ведле писма святого и правилъ отцовъ святыхъ росказуютъ, послушенства не знають? Знають певне, а при томъъ разъ и милость таковую у насъ маючи, же за ней умерети естесмо готови; до того пошанованье такое относятъ, яко ся годить, и якое которому зъ нихъ ведле мѣсца, умѣтности и поступковъ его належить. Вшакъ тежъ и въ Римскомъ костелѣ, хотя барзо пыха клѣбановъ гору вынесла, еднакъ еще не всеѣ духовныи ихъ милостивыми паны позоставали. Тежъ клѣбани, хотя ся вспинають не барзо високо, злѣща не шляхтичи сѣдають.

Правда, же то снать колись въ Пол-

bywało, że Cygan możne szlachcice, a plebani swoje pany posiadali. Ale iakoż Cygany z Korony wyswiecono, tak się y ten z strony plebanow zwyczaj odmiенил. Owa y popi naszy, choćby się do kondycyey plebanow Rzymskich dochrapali, nie zaraz by się ich zатым miłosciwe państwo ięło. Mogą się tedy tą kondycyą, w ktorey teraz są, y tym rządem nad świeckimi, ktorego w rzeczach duchownych zażywaią, kontentować, iakoż bogoboyni pewnie kontentuią. Rządu zaś, iaki sobie duchowni Rzymscy przywłaszczaią, za którym we wszystkie się sprawy świeckie wścipiaią, y z posłuszeństwa, tudzież y z dawania czego świeckiey zwierzchności wylamuią, takiego sobie naszy Greckiey religiey duchowni dobryм сумниением życzyć nie mogą, y baczni не życzą.

Wiedzą bowiem powołania swego ograniczenie takie, że tylko około Таємниц Bożых, ktorych szafarstwo iest im поручено; около подаwania prawdziwey nauki y vsługowania sakramentami owieczkam Pańskim; около czynienia rządu w cerkwiach y около inszych tym podobnych, pasterzom prawdziwym należących. spraw obierać się im przychodzi. Ktorem kto wedle potrzeby dogodzić chce, w świeckie zabawy mieszać się mu не trzeba, ani należy. Wiedzą przyтым, że swoboda, zacność y prerogatywa ich duchowna не iest nieограничона y не iest wyięта z onego rozkazania Piotra s.¹, (305) ktory w liście swym powszechnym od wszех wobec pisanim, rozkazuie: oddawać podданство tym, ktorzy są przełożени. A z nim zgadzaiąc się Paweł s. Titusowi² поручаі wszystkieх

щѣ бывало, же Циганинѣ можлие шляхтичи, а плебани своихъ паны посѣдали. Але якъ Цигановѣ съ Короны высвѣcono, такъ ся и той зъ стороны клебановѣ звычай отмѣнили. Ова и поны наши, хотя бы ся кондиціей клебановѣ Римскихъ дохрпали, не заразъ бы ся ихъ затымъ милостивое панство иняло. Могуть ся tedy тоєю кондиціей, въ которой теперъ суть, и тымъ рядомъ надъ свѣцкими, которого въ рѣчахъ духовныхъ заживають, контентовати, якожъ богобойные певне контентуютъ. Ряду зась, яковий собѣ духовные Римские привлацають, за которимъ ся во всѣхъ справы свѣцкіе вщепяють, и съ послушенства, ту тежъ ||(197) и зъ даванья чого зъ свѣцкой зверхности вylамують, такого собѣ наши Греческой вѣры духовныи добримъ сумнѣнемъ зычити не могутъ, и бачные не зычать.

Вѣдають бовѣмъ поволанья своего ограниченья такового, же толко около Таинъ Божихъ, которыхъ шафарство ест имъ поручено; около подаванья правдивой науки и услугованья святоствыми Господнимъ овцамъ; около чиненья ряду въ церквахъ и около иншихъ тымъ подобныхъ, пастыромъ правдивымъ належачихъ, справъ обиратися имъ приходитъ. Которымъ хто веде потребы догодити хочеть, въ свѣцкіе забавы мѣшатися ему не треба, ани належить. Вѣдають притомъ, же свобода, зацность и поволанье ихъ духовное не ест неограничоную и не ест вынятою изъ onого розказанья апостола Петра, который въ листѣ своемъ соборномъ³, до всѣхъ воецѣ писаномъ, розказуетъ: отдавати подданство тымъ, которые суть предложени. А съ нимъ зго-

¹ 1 Petr. 2. ² Tit. 3.

³ 1 Пет[ръ], глава 2, [ст. 13].

napominac, aby xięstwom y mocarstwom swietskim byli poddani. A do Rzymianow¹ pisząc, komu podatek temu podatek, komu cześć należy, temu cześć oddawać—roskazuie. A żeby się skąd kto nie wymował, używa tych słow do wszegh należących: «wszelka dusza mocom wyższym niechay będzie poddana». Na ktore słowa nasz Grecki Chrizostom², wykład czyniąc, tak napisał: «aby okazał, że wszystkim te rzeczy bywaią roskazowane, y xiężey, y mnichom, nie swietskim tylko, zaraz na początku to objaśnił mówiąc: wszelka dusza mocom wyższym niech będzie poddana. Choć apostołem, choć ewanielistą, choć prorokiem, choć y czymkolwiek inszym iesteś, abowiem pobożności nie wywraca ta poddaność».

To wszystko wważając, a przytym w przykłady Christusa Pana, apostołow Iego y pierwszego Kościoła wglądając, duchowni naszy nie maią tego sobie za krzywdę y za zelżywość, gdy wyższym, przełożonym. mocarzom y swietskim panom swoim są w rzeczach swietskich posłuszni. Oddaią im cześć, oddaią, zwłaszcza naszy, prezbiterowie, gdzie to zwyczaj niesie, y podatek. Rzymscy prełaci, ktorzy się z wszelkiey iurisdycyey swietskicy, fałszując pismo fortelnie, wylamuią,—iаким summieniem to czynią—niech Бог sądzi! Atoli że się to mimo zwyczaj przełożonych kościelnych, w pierwszym onym Kościele będących, przez nie dzieie,—dzieiopisowi, gdy tego potrzebować będzie, iакno pokazać będą mogli.

жаючися, Павелъ апостоль Титови³ поручалъ всѣхъ напоминати, абы князствомъ и моцарствомъ свѣцкимъ были поддани. А до Римляновъ⁴ пишучи, кому дань, дань, кому честь належитъ тому честь отдавати — росказуетъ. А жебы ся оттолъ хто не вымовлялъ, уживаетъ тыхъ словъ до всѣхъ подлежащихъ: «всякая душа властемъ вышшимъ нехай ся повинуетъ»⁵. (об. 197) На которые слова нашъ Греческій Христомъ⁶, выкладъ чинячи, такъ написалъ: «абы оказалъ, же всѣмъ тые рѣчи бывають росказованы, и священникомъ, и инокомъ, не только свѣцкимъ, заразъ на початку то объяснилъ, мовячи: всякая душа властемъ преимѣющимъ да повинуется. Хотъ апостоломъ, хотъ евангелистоу, хотъ пророкомъ, хотъ и чимъ колвекъ иншимъ есь, абовѣмъ пoboжности не выворочаетъ тая подданость».

Тое все уважуючи, а при томъ въ приклады Христа Збавителя, апостоловъ Его и першей Церкви взглядуячи, духовные наши не мають того собѣ за кривду и за желживость, коли вышшимъ, преложнымъ, моцаромъ и свѣцкимъ паномъ своимъ суть въ рѣчахъ свѣцкихъ послушни. Отдають имъ честь, отдають, а звлаща наши презвитерове, гдѣ то звычай несетъ, и податокъ. Римские прелаты, которые ся отъ всякого розсудку свѣцкого, фалшующи пismo fortелне, выламуютъ,—якимъ сумнѣнемъ тое чинить,—нехай Богъ судить! Атоли же ся то мимо звычай преложныхъ церковныхъ, въ першой оной Церкви будучихъ, презъ ихъ дѣветъ,—дѣбенисови, вгды того потребовати будетъ, датве показати буду могли.

¹ Rom 13. ² In epistola ad Romanos.

Титъ, глава 3 [ст. 1]. ⁴ Рим., глава 13 [ст. 7]. ⁵ Это взято оттуда же и изъ той же главы, ст. 1. ⁶ Въ посланьи еже къ Римляномъ.

Nie do końca tedy kondycyey duchow-
ny h Rzymskich naszej religiey Greckiey
duchowni życzyć sobie mogą!

Co się trzeciej rzeczy dotyczy, to iest,
ieśliż to pewna rzecz, iakoby za zic^{||} (306)-
dnoczeniem z Rzymskim kościołem du-
chowni naszej kondycyey duchownych
Rzymskich doysć mieli,—ia tak roz-
umiem, że to rzecz nie pewna. Przywodzi
mię do tego rozumienia nawięcey do-
świadczenie, a doświadczenie—y postron-
ne, y domowe. Postronne—bo w Rzymie
choć są Grecy niektorzy, co się z Rzym-
skim kościołem ziednoczyli, iednak przed-
się po staremu wzgardzeni y wciśnieni
będąc w pomietle siedzą. Domowe—bo
y w Polsce, choć ato metropolit y wła-
dykowie, te miłe niepewne ziednoczenia
strojąc, o porownanie swey kondycyey z
kondycją duchownych Rzymskich stara-
nie czynili, iednak nic gruntownego, ied-
no tylko słowa a otuchy bez skutku
odnieśli. Zachciało się im w senacie na
seymie y na trybunałach między depu-
taty mieysca! Przysięgli byli, że to iuż
Pana Boga za nogi włapili, y gorę wy-
soką wylecieć mieli, kiedy przysięgę
patriarsze Konstantinopolskiemu oddaną
zgwalcili. Czemu raczy nie wważali
tego, że przyczynienie senatu, przyczy-
nienie trybunalistow nie na iednego czło-
wieka w Polsce głowie zawisło? Więc
dawszy Rzymskim duchownym pokoy, z
ktorych każdy swego mieysca pilno strze-
że,—kasztełlan Krakowski, który ma
szesnaste zaraz po duchownych Rzym-
skich mieysce y votum, aby go metro-
policie y władynom wstąpić miał,—co za
podobienstwo?! A co się o Krakowskim
kasztełlanie mowi, toż się o inszych świet-
skich senatorach rozumie, choć by tedy
na przyczynienie senatu zgoda była,
przyszło by ich mościam podobno y po
owych kasztełlanach, ktorzy przedtym z

Не до конца tedy кондиціи духов-
ныхъ Римскихъ нашей вѣры Греческой
духовные зычити собѣ могутъ!

Што ся третьей рѣчи дотычетъ, то
есть, если то певная речъ, якобы за
зъедноченьемъ зъ Римскимъ || (198)
костеломъ духовные нашей кондиціи
духовныхъ Римскихъ дойти мѣли,—я
такъ розумѣю, же то речъ непевная. При-
водитъ мя до того розумѣнья наибольшей
досвѣдчене, а досвѣдчене—и посторон-
ное, и домовое. Посторонное,— бо въ Римѣ
хотя суть Грекове нѣоторыи, што ся зъ
Римскимъ костеломъ зъедночили, еднакъ
предся по старому възгоржени и утис-
нени будучи въ помѣтли седать. До-
мовое,— бо и въ Полцѣ, хоть ато ми-
трополить и владыкове, тые милые не-
певные зъедноченья стролчи, о поров-
нанье своей кондиціи съ кондицією ду-
ховныхъ Римскихъ старанье чинили,
еднакъ ничого кгрунтвного, едно тол-
ко слова а отухи безъ skutku отнесли.
Захотѣлося имъ въ сенатѣ, на сеймѣ
и на трибуналахъ межи депутатами
мѣсца! Присягли бы были, же уже Бо-
га за ноги ухватили, и гору высокую
вылетѣти мѣли, коли присягу патриарсѣ
Костаптинополскому отданую зквалтили.
Чому лѣгѣй не уважали того, же при-
чиненье сенату, причиненье трибуна-
листовъ не на одного чловѣка въ Пол-
щи головѣ зависло? Але давши покой
Римскимъ духовнымъ, съ которыхъ кож-
дый своего мѣсца пилно стережетъ,—
кашталянѣ Краковскій, которій маеть
шеснадцатое заразъ по духовныхъ
Римскихъ мѣсце и вотумъ, aby его ми-
трополитови и владыкамъ уступити
мѣлъ, || (об. 198)—што за подобienstwo?!
А што ся о Краковскомъ кашталянѣ мо-
вить, тожь ся о иншихъ свѣцкихъ се-
наторахъ розумѣеть, хотя бы tedy на
причиненье сенату згода была, пришло

таймней рады wychadzali, gdziekolwiek v drzwi abo za piecem siadać. Co—nie wiem—ieśliżby za wywyższenie sobie poczytali! Ale y do tego co za podobieństwo? A choć by było y podobieństwo, azaż by iednak ci odstępcy stąd pociechę ia||**(307)**ką sobie obiecować mogli? Azaż by takie miejsca im należeć mogły, które nie krzywoprzysiężcom, iakovymi oni są, ale dobrego sumnienia y niepodeyżrzanej enoty ludziom przez prawo są vkazane? Widzi mi się, żeby przy chęci zostać musieli, a pogotowiu teraz wiem, że pewnie zostaną.

Tak pospolicie баламутom kurka na kościele pokazują!

Prożno tedy z iednoty z kościołem Rzymskim porownanie kondycyey swey z kondycją duchownych Rzymskich naszymy duchowni sobie obiecować,—prożno dzieiopisowi wierzyć y zwodzić się dopuszczать maią! Ambicya panowania y przodkowania chciwość prelatow Rzymskich, światem mieszaіąca, tego nie cierpi, aby inszych z sobą porownawać y do społku swych ozdob obcych przypuszczать mieli! Niech się tym plotkom zwodzić nikt nie daie! Oto nie mówię, gdzieby (czego, dufamy, że Pan Bog z łaski Swey vchowa!) ta przeświędła vnia Brzeska na swym się placu została, żeby ten, coby władcytvo nasze religiey Greckiey trzymał, w radzie miejsca mieć nie miał. Ale by ie miał iuż nie iako władyka, ale iako biskup, obiąwszy y poіknąwszy oboie, y biskupstwo, y władcytvo, w iednym kraiu będące,—a

бы ихъ милостямъ подобно и по овыхъ кашталянахъ, которые передъ тымъ съ таемной рады выходжали, гдѣколкекъ у дверій або за печью седѣти. Штò — не вѣдаю—если жебы за вывышенне собѣ почитали! Але и до того што за подобенство? А хотя бы было и подобенство, азажъ бы однакъ тыи отступци оттоля потѣху яковую собѣ обѣцовать могли? Аза бы таковыя мѣсца имъ належати могли, которые не кривоприсяжцомъ, яковыми они суть, але доброго сумнѣнья и неподозрѣной цноты людемъ презъ право суть указаны? Видитъ ми ся, жебы на хути остати мусѣли, а поготовью теперъ вѣдаю певне, же остануть.

Такъ посполите баламутомъ курка на костелѣ показывают!

Prożno tedy зъ едноты съ костеломъ Римскимъ поровнанье кондиціи своей съ кондицією духовныхъ Римскихъ нашихъ духовные собѣ обѣцовать,—прожно дѣписови вѣрити и зводитися допуцати мають! Тщеславие панованья и продкованья хтивость прелатовъ Римскихъ, свѣтомъ мѣшаючая, того не терпитъ, aby иншихъ съ собою поровновати и [до] społку своихъ оздоб обчихъ припуцати **(199)** мѣли! Нехай ся тымъ плеткамъ зводити никто не даеъ! Oto не мовлю, гдѣ бы (чого дуфаемо, же Господь Богъ зъ ласки Своей ухаеетъ!) тая надгнилая унѣя Берестейская на своемъ ся пляцу została, жебы тотъ ¹, штò бы владыцтво наше вѣры Греческой держалъ, въ радѣ мѣсца мѣти не мѣлъ. Але бы è мѣлъ уже не якъ владыка, але якъ бискупъ, обнявши и полкнувши ² обое, и бискупство, и вла-

¹ Въ старопечатномъ экземплярѣ ошибка: «тымъ». ² Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: «пожнувши».

to za tym fortelem y pretextem, o ktorым się w pierwszej części odpowiedzi, w rozdziale trzecim przypomniało. Ale żeby władyka, iako władyka nie Rzymskiej, ale Greckiej religiey będący, w senacie miejsce mieć miał, to są w Polsce podobno nigdy niedoczekane rzeczy! Tenże to szatan nasze władyki omamił, co ono też Pana Chrystusa kusząc, postanowił Go był na wysokiej gorze, a pokazawszy Mu z niey krolestwa świata, mowił: «To wszystko dam tobie, iеśliż vpadszy przedemną dasz mi chwałę!» Tych ie to krolestw chciwość wiodła, że zabaczyli tego, iż ten kusiciel iest kłamca od początku y czaczka pokazanego, ktorым lu||**(308)** dzie do siebie zwykł wabić, przywabionym pospolicie zaś zwykł wmykać.

Ale (że iuż do czwartey y ostatney w tym rozdziale rzeczy przystąpie) choć by to prawda była, co dzieiopis obiecuje; choć by za ziednoczeniem z kościołem Rzymskim kondycyey y wywyższenia duchownych Rzymskich naszymy duchowni mogli być pewni; choć by im szatan vkazanego dla zwiedzenia czaczka nie wmykał,—yżażby iednak przeto z pismem s., z błogosławionymi doktorami, z świętymi oycy, z Bogu miłymi męczenniki spólnego starożytnego nabożeństwa, y zaż wiary prawdziwey odstępować by się im godziło? A co by to był za rozum kwoli ziemskim niebieskie, kwoli cielesnym duchowne, kwoli doczesnym wieczne, kwoli przeklętym zbawienne rzeczy opuszczać? Co by to za krzeczy, za trochę wciechy marney chwwały y pompy tegoświetskiey—przedawać

дыцтво, въ единомъ краю будучее, — а то за тымъ фортилемъ и покритьемъ, о которомъ ся въ першой части отвѣди, въ роздѣлѣ третемъ припомнѣло. Але жебы владыка, яко владыка не Римской, але Греческой вѣры будучи, въ сенатѣ мѣсце мѣти мѣлъ, то суть въ Полцѣ нѣкгда подобно недочеканые рѣчи! Той же то шатанъ, наши владыки оманивъ, што оно тежъ Христа Бога искушаючи, постановиль Его былъ на высокой горѣ, а показавши Ему зъ нее кроевства свѣцкіе, мовиль: «тое все дамъ тобѣ, если упадши передо мною даси ми хвалу!» Тыхъ королевствъ хтивость ихъ увела, жа забачили того, ижъ той костель естъ кламцею съ початку и чачкою показанюю, которою людей до себе звыклъ вабити, привабленнымъ ³ посполите зась звыкъ умыкати.

Ale (же уже до четвертой y ostatney въ томъ роздѣлѣ рѣчи приступлю), хотя бы то правда была, што дѣепись **[(об. 199)** обѣцуетъ; хотя бы за зъдноченьемъ съ костеломъ Римскимъ кондиціей и вывышенья духовныхъ Римскихъ наши духовные могли быти певны; хотя бы имъ шатанъ указанного для зведенья чачки не умыкалъ,—изажъ бы еднакъ прото съ писмомъ святымъ, съ благословенными учителями и зъ святыми отцы, и Богу милыми мучениками сполного старожитного нaboженства, и зажъ вѣры правдивой отступоватися имъ годило? А што бы то былъ за разумъ—для земныхъ небесныи, для тѣлесныхъ духовные, для дочесныхъ вѣчныи, для проклятыхъ спасительные рѣчи опушати? Што бы то за кречи, за трохи утѣхи марной хвалы и помпы того свѣ-

³ Въ старопечатномъ экземплярѣ перепутаны буквы: «прибавленнымъ».

Czwartej części odpowiedzi

Rozdział VIII.

Jeśliż to prawda, co dzieiopis twierdzi, iż papież y z swymi wiódąc Greckiey religiey ludzie pod swoię zwierzchność, nie żadnego pożytku swego w tym, ale tylko duchowney pociechy, zgody, miłości chrześciańskiej, y postrachu heretykow y Turkow szuka?

W wpmiananiu swoim do Ruskiego narodu dzieiopis y tych słow używa:

«А нам, katolikom, co z waszego tego ziednoczenia z nami przybywa? Nic a nic! Okrom duchowney pociechy a wesela anielskiego, ktorым się z nimi z owiec nalezionych raduiemy. Coż my z was korzyścić, co za pożytki świetkie z was mieć chcemy? Żadnych! Nic nam nie przystępuje, iedno wesele z więszey chwały Bożey, iż się chrześciane zgađziają; iż się bracia, Jednego Oycy Niebieskiego dzieci, miłuią; iż postrach będącie heretykom y Turkom, ktorzy się o rozerwanie chrześcianskie staraia. Znacie vprzeymą y żadnego pożytku nie szukaiącą naszą ku sobie miłość, gdy się o same dobre wasze zbawienie staramy, a nic **||**(310) swego świetkiego nie szukamy, ani po was się spodziewamy»².

By to wszystko prawda była, było by czemu wierzyć. Lecz ieśliż do prawdy y co inszego się przymieszało, niech dzieiopis nie ma za złe, że nie cale w tey

Четвертой части отповѣди

Роздѣль 8.

Если то правда, што дѣпись твердить, ижъ папежъ и зъ своими ведучи Греческой вѣры людей подъ свою зверхность, не жадного пожитку своего въ томъ, але толко духовное потѣхи, згоды, милости христiанской, и постраху еретиковъ и Турковъ шукаеть?

Въ напомниманью своемъ до Руского народу дѣпись и тыхъ словъ уживаеть:

||(об. 200) «А намъ католикомъ, што зъ вашего того зъедноченья зъ нами прибываеть? Ничого а ничего! Окромъ духовной потѣхи а веселья ангелского, которымъ ся зъ ними зъ овецъ налѣзеньхъ радуемо. Штожъ мы зъ васъ корыстити, што за пожитки свѣцкии зъ васъ мѣти хотѣмо? Жадныхъ! Ничого намъ не приступуеть, одно веселье зъ болшей хвалы Божей, ижъ ся христiане згажають; ижъ ся братiєю, Одного Отца Небесного дѣти, милуютъ; ижъ пострахъ будетъ еретикомъ и Туркомъ, которые ся о розорванье христiанское старають. Знаете упріймую, жадного пожитку нешукающую нашу ку собѣ милость, гдѣ ся о самое доброе ваше збавенье стараемо, а ничего своего свѣцкого не ищемо, ани по васъ ся сподѣваемо».

Бы то все правда была, было бы чему вѣрити. Але если до правды и што иного ся примѣшало, нехай дѣпись не маеть за зло, же не цѣле въ той

² Срвн. выше, стлбц. 996-й.

nauce wiara się mu daie. Być może, że są tacy między Rzymskimi katoliki, ktorzy tym mniemaniem, że, okrom społeczności z Rzymskim kościołem, nikt zbawion być nie może, od swych pasterzow opoieni będąc, z życzliwości przeciwko nam y zbawieniu naszemu, nasze ziednoczenie z Rzymskim kościołem radziby widzieli, pożytkow w tym swych prywatnych nie szukaiąc. Ale żeby dzieiopis y iemu podobni ciekawcy—a co większa—żeby papież Rzymski, staraiąc się o to nasze ziednoczenie, przybycia pożytku swego nie wpatrował,—to w nas zgoła niechce. Niewiem, co by się to sstać miało, żebyście zwyczaj odmienić mieli? Dawna owo barzo przypowieść: «Curia Romana non petit ouem sine lana». To iest: «dwor Rzymski nie prosi o owce, abo nie ma się do owce bez wełny».

A że to prawda, rzecz sama poświadcz. Gdziekolwiek bowiem iedno iest co skuść, tam się Rzymscy przełożeni garną, tam się cisną, tam z kaźdey miary staranie czynią, iakoby swe proporce rościagnąć mogli; ktore rościagaiac, zaraz na pierwszym wstępku, a prawie — przede wszystkim, swoje sobie pożytki zwykli warować. Swiadczą o tym wszystkie krześciańskie krolestwa, posłuszeństwu papieskiemu podległe, z ktorych na kaźdy rok y do tego czasu barzo wiele intraty y prowentow do Rzymu wychodzi (iako się iuż o tym wyższy, w tey czwartey cseści, a rozdziale trzecim przypomniało).

Tyх prowentow y intrat przyczynienia że w pociąganiu nas, Greckiey religiey ludzi, tu w północney stronie mieszkaiących, pod posłuszeństwo swe nade wszystko szukali,—poświadcz tego postepък z kniazem Mo|(311)skiewskim Iuliusza Trzeciego papieża. Ktory to Iuliusz

пауцѣ вѣра ему ся даеть. Быть може, же суть такіе межи Римскими католиками, которые тымъ мнманьемъ, же, окромъ сполечности зъ Римскимъ костеломъ, никто збавенъ быти не можетъ, отъ своихъ пастырей опоени будучи, и, зъ зычливости противко намъ и спасенью нашему, наше зъедноченье зъ Римскимъ костеломъ ради бы видѣли, пожитковъ въ томъ своихъ частныхъ нешукаючи. Але жебы дѣпись и ему подобныя тѣкавци—a штѣ большая — жебы папешъ Римскій, старающися о тое наше зъедноченье, прибытья пожитку своего не угледалъ, — то въ насъ згола не хочеть. Не вѣдаю, што бы ся то стати мѣло, жебы ся звычай отмѣнити мѣли? Давна ово барзо приповѣсть: «дворъ Римскій не просить о овцу, abo не маеть ся до овцы безъ волны».

[(201) А же то правда, рѣчь сама посвѣдчаеть. Гдѣжколевекъ бовѣмъ едно есть штѣ скубти, тамъ ся Римскіи преложеныи горнугъ, тамъ ся тиснугъ, тамъ съ каждой мѣры старанье чинять, иякобы свои прапорци ростягнути могли; которые ростягаючи, заразъ на першомъ вступку, а праве — предъ всѣмъ, свои собѣ пожитки зыкли варовати. Свѣтчатъ о томъ вси христьянскіе королевства, послушенству папескому подлеглые, съ которыхъ на кождый рокъ и до того часу барзо много интраты и провентовъ до Риму выходитъ (яко ся уже о томъ вышшей, въ той четвертой части, а роздѣлѣ третемъ припомнѣло).

Тыхъ приходовъ и интратъ причиненья же въ потяганью насъ, Греческой релѣи людей, тутъ въ полночной сторонѣ мѣшкающихъ, подъ послушенство свое надъ все шукали,—посвѣдчаеть того поступокъ [зъ] княземъ Московскимъ Іюліа Третего папежа. Ко-

papież, gdy się v niego o koronę krolewską Iwan kniaz Moskiewski, do społeczności z kościołem Rzymskim przez Karła cesarza wabiony, roku 1551, za krola Zygmunta Augusta starał,—podając mu kondycyą, za którą by staraniu jego dogodzić był miał, napierwsze te trzy napisał:

«Primum, ut Magnus Dux Ioannes à summo Pontifice Rex appellandus, teneatur mittere ad suam sanctitatem Legatos cum mandatis iurandi fidelitatem et obedientiam summo Pontifici et sanctae Romanae Ecclesiae, ac primo anno et deinde quolibet quinquennio dare beato Petro regium fidelitatis et obedientiae munus, atque idipsum facere teneatur, quicumque Moschouitarum Rex erit, in primo sui regni anno, ac deinde, ut supra, quolibet quinquennio, qui Rex coronabitur, à primate regni, nomine Romani Pontificis, iurabitque in mandicti primatis fidelitatem et obedientiam sanctae Romanae Ecclesiae, et coronatus mittet suos legatos Romam ut suprâ. Item: quotiescunque post vacationem sedis Romanae Ecclesiae alius summus Pontifex illi praeficietur, mittet Rex Moschouitarum more aliorum principum Christianorum suos legatos ad summum Pontificem cum regio munere ad praestandum et iurandum obedientiam et fidelitatem. Item: Ut primas regni Moschouitici eligatur hactenus observato more: ita tamen quod teneatur confirmari à summo Pontifice, et ab eodem pallium recipere, etc. etc.» To iest:

«Напередъ абы великій князь Иванъ од найвышшего бискупа кролем ма быч названы, былъ повиненъ послать до его святобливости посылы з поселствомъ поприсяженя wierności y послушенства найвышшему бискупу y святейму

торій то Людіусъ папежь, кгда ся у него о корону королевскую Иванъ князь Московскій, до сполечности съ костеломъ Римскимъ презъ Карла цесара вабленный, року 1551, за короля Жигимонта-Августа старалъ, — подаючи ему кондици, за которими бы старанью его догодити мѣлъ, а найпервѣй тые три написалъ:

«Напередъ абы великій князь Иванъ которій отъ найвышшого бискупа кролемъ маеть быти названный, былъ повиненъ послати до его святобливости посылы съ поселствомъ поприсяженя ||(об. 201) вѣрности и послушенства

Rzymskiemu kościołowi, a pierwszego, y potym co-piątego roku dać błogosławionemu Piotrowi krolewskiey wierności y posłuszeństwa dar. A toż czynić niech będzie powinien, ktokolwiek Moskiewskim kroleм będzie, w pierwszym krolestwa swego roku, y potym ia (312)ko wyższej, co w pięć lat. Ktory krol będzie koronowany od przedniejszego arcybiskupa w krolestwie, imieniem Rzymskiego papieża, y poprzysięże do rąk pomienionego metropolita wierność y posłuszeństwo świętemu Rzymskiemu kościołowi, a koronowanym będąc, posle swe posły do Rzymu, iako wyższej. Item: ilekroć się trafi, że będzie stolica Rzymskiego kościoła wakowała, a że na nią inszy nowonaywyższy biskup wstąpi, posle krol Moskiewski zwyczajem inszych panow chrześciańskich swe posły do najwyższego biskupa z darem krolewskim ku oddaniu y poprzysiężeniu posłuszeństwa y wierności. Item: aby przedniejszy krolewstwa Moskiewskiego arcybiskup był obierany zwykłym dotąd obyчаем, wszakże tak, aby był koniecznie potwierdzony od najwyższego biskupa, y od niegoż aby był powinien płaszcz brać, etc.»

Te to trzy kondycye Moskiewskiemu że przede wszystkimi były poddane—ci, co kancellariynych Koronnych spraw onego czasu świadomi, dobrze wiedzą. Posłał ie był z Rzymu krolowi Augustowi Adam Konarski, dostawszy ich od kardynała Mafeusza vice-protektora, przy którym się na on czas za posłaniem krolewskim bawił. Niechże z nich baczny każdy sądzi, iesliż papieże Rzymscy, w przywozeniu ludzi do iedności kościoła Rzymskiego, pożytkow swych nade wszystko nie szukaia?!

найвышшему бискупови и святому Римскому костелови, а першого, а потомъ што-пятого року дати благословенному Петрови королевской вѣрности и послушенства даръ. А тоежь чинити нехай будетъ повиненъ, хто колвекъ Московскимъ королемъ будетъ, въ першомъ королевства своего року, и потомъ яко вышше, што въ пять лѣтъ. Который король будетъ коронованъ отъ переднѣйшого архіепископа въ королевствѣ, именемъ Римского папежа, и поприсягнетъ до рукъ помененого митрополита вѣрность и послушенство святому Римскому костелови, а коронованымъ будучи, пошлетъ свои послы до Риму, ако вышей. До того: илекротъ ся трафитъ, же будетъ столица Римского костела вакovati, а ижъ на нее иншій новый найвышшій бискупъ вступитъ, пошлетъ король Московскій звычайемъ иншихъ пановъ христианскихъ свои послы до найвышшего бискупа зъ даромъ королевскимъ ку отдавю и поприсяженью послушенства и вѣрности. До того: абы переднѣйшій королевства Московского арцибискупъ былъ обираемый звычайемъ дотоля обычаемъ, а вѣдже такъ, абы былъ конечно подтверженный отъ найвышшего бискупа, и отъ негожь абы былъ повиненъ плащъ брата, и прочая».

Тыи то три кондиціи Московскому же передъ всѣми были поданы — тые, што канцелларейныхъ Коронныхъ справъ оного часу свѣдоми, добре вѣдають. Послалъ ихъ былъ зъ Риму королеви Августови Адамъ Конарскій, доставши ихъ отъ кардинала Мафеуса, вице-протектора, при которомъ ся на онъ часъ за посланьемъ королевскимъ бавилъ. Нехай же зъ нихъ каждый бачный судитъ, еслижъ папѣжове Римскіе, въ привоженью людей до едности костела Римского, пожитковъ своихъ надъ все не шуваяють?

Ale což im rzecz? Maią po sobie pismo ¹: «Kto kiedy wojuje za swoy własny żołd? Kto szczepi winnicę, a z owocu iey nie ie? Kto pasie trzodę, a mleka iey nie pożywa?» A Hugo, nieiaki kardynał Rzymski, napisał ²: «słuszny to iest a na przykładzie apostolskim vgruntowany zwyczaj, że biskupi y arcybiskupi papieża widzieć obiecuią się, iako y Paweł do Ieruzalem chodził, aby Piotra widział». A do tego zwyczaju słusznie przydane ono roskazanie z Dewteronomion: ||(313) «Nie ³ okażesz się przed Panem z niszczym». Lecъ papieżom, ich mściami, ktorzy, wedle nauki swego Rzymianina Cycerona sprawuiąc sie, eò impendunt laboreм, vnde honor atque emolumentum speratur»: «tam pracą obracaia, skąd się ozdoby y pożytku spodziewaią».

Dawszy pokoy, a inszych w tym duchownych prelatow Rzymskich postępком przypatruiać się, tę ich intencyą, którą nas do ziednoczeniasię z kościołem Rzymskim prowadzą, za barzo podeyżrzaną mieć musimy. Bo a czegoż inszego oni więcey w pasieniu owieczek szukaia, nad pożytki swoje? Azaż ich pobożności prawdziwego katholicтва, a nawet dusznego zbawienia w samym prawie datku, do rąk swych idącym, nie zasadzili? Azaż tego nie poświęcaia ich kłątwy (poki iurisdycyą całą mieli), o to samo tylko czynione, gdy kto biskupczyzny, dziesięciny, mesznego, sepnego etc. im nie wydał? Nie mężoboystwa, nie wszeteczeństwa, nie cudzołóstwa, nie krzywoprzysięstwa, nie łupiestwa, a krotce mowiac, nie żadne grzechy y występki do społeczności ko-

Але штожь имъ речі? Мають по со- бѣ писмо ⁴: «кто коли воюеть за свой власный жолдъ? Кто щепить винницу, а зъ овоцу ей не ясть? Кто пасеть чреду, а млека ей || (202) не поживаетъ?» А Гукго, нѣякій кардиналь Римскій, написалъ ⁵: «слушный то есть а на прикладѣ апостольскомъ укгрунтованный звичай, же бискупни и арцибискупни папѣжа видѣти обѣцуются, и яко и Павелъ до Иерусалима ходилъ, абы Петра видѣлъ». А до того звичаю слушне придано оно росказанье зъ Девтеронومیомъ ⁶: «не оказуйся предъ Господомъ тощъ». Лечъ папѣжомъ, ихъ милостямъ, которые, ведле науки своего Римлянина Цицерона справуючися, «тамъ працу оборочають, отколя ся оздобы и пожитку сподѣвають».

Давши покой, а иншихъ въ тымъ духовныхъ прелатовъ Римскихъ поступкомъ присматруючися, тую ихъ интенцію ⁷, которою насъ до зъедноченья съ костеломъ Римскимъ провадитъ, за барзо подозрѣваю мѣти мусимо. Бо а чегожь иншого они болше въ пасенью овечокъ шукають, надъ пожитки свои? Азажъ ихъ пoboжности правдивого католициства, а наветь душного збавенья въ самомъ правѣ датку, до рукъ своихъ идучимъ, не засадили? Азажъ того не посвѣтчають ихъ клятвы (поки юриздикцію або звирхность цалую мѣли), о тое самое толко чиненные, кгда хто бискупщизны, десятины, сыпного, мѣшнечю, и прочая, имъ не выдалъ? Не мужебойства, не вшетеченства, не чужолозства, не кривоприсяжства, не

¹ 1 Cor. 9. ² In epistola ad Galat. ³ Deut. 16.

⁴ 1 Кор. 9 [ст. 7]. ⁵ На епистоу къ Галат[омъ]. ⁶ 2 закон. 16 [ст. 22]. ⁷ На полѣ ясно: «предсвятые».

scielney żadnemu z ich owieczek nie wadzily. Kto iedno w oddaniu podatkow, im nalezacych, nie pozostał,—według zdania ich, dobry był chrześcianin, dobry katolik, świętobliwy człowiek! Zatrzymał dziesięcinę, aliści bezbożnym, aliści kłętym, aliści szatanowi oddanym każdy taki zaraz został!

Nad to (czego przecь trudno) patrząc, dzieiopisie, a iakoć w tym wierzyć mamy, co powiedasz, że w tym prowadzeniu nas do ziednoczenia z kościołem Rzymskim pożytkow swych nie szukacie? Trudno odmienić nałog, który stoi za przyrodzenie.

Obawiamy się tedy, że wam nie o to idzie, abyście nas do lepszych pasz przyprowadzili, ale o to, abyście z nas węknę brali, a podobno y skurę łupili, zmyślonymi słowy przez łakomstwo, kupiectwo z nas sobie strojąc.

|(314) Obawiamy się, aby, miasto myślenia, które po sobie pokazuiecie, o naszym dusznym zbawieniu, barzিয়েście nie myślili o iazym zbawieniu, to iest o tym, iakobyście nas wszytkich z beneficy, na Grecką religią nadanych, sobie ie fortelnie za tym ziednoczeniem przywłaszczыwszy, zbawić mogli. Do czego iako wielkie są podobieństwa, wyższej się w pierwszej części, w rozdziale trzecim trochę przypomniało.

Obawiamy się, abyście, miasto pociechy duchowney, o ktorey dzieiopis powieda, nie szukali pociechy cielesney, to iest, abyście nad nami, świętskimi Greckiey religiey ludźmi, przewodzić, nas prawem ciemiężycь, trapić, niszczyć y vbożyć mogli,—za tym ziednoczeniem wycisnąwszy porу, a na ich mieysca

лупѣжства, а коротко мовячи, не жадные грѣхы и выступки до сполечности костелной || (об. 102) жадному зъ ихъ овечокъ не вадили. Кто одно у отданью податковъ, имъ належачихъ, не pozostał,—ведлугъ зданья ихъ, добрый былъ христіанинъ, добрый католикъ, святобливыи человекъ! Задержалъ ли десятину, али безбожнѣмъ, али клятѣмъ, али шатанови отданнѣмъ каждый такий заразъ зостаł!

На тоє (чого прѣти трудно) смотрячи, дѣписе, а яко тобѣ въ томъ вѣрити маємо, што повѣдаешъ, же въ томъ проваженью насъ до зъедноченья съ костеломъ Римскимъ пожитковъ своихъ не шукаете? Трудно отмѣнити налогъ, который стоить за прирожене.

Обавяємося тогда, же вамъ не о то и деть, абысте насъ до лѣпшихъ пашъ припровадили, але о то, же бысте зъ насъ волну брали, а подобно и скуру лупили, змышленными словы черезъ лакомство, купецство зъ насъ собѣ строячи.

Обавямыся, абы, мѣсто мышленья, которое по собѣ показуєте, о нашомъ душнымъ збавенью, болшей есте не мыслили о иншомъ збавенью, то есть о томъ, яко бысте насъ всѣхъ прономій, на Греческую релѣю наданныхъ, собѣ ихъ fortелне за тѣмъ зъедноченьемъ привлащивши, збавити могли. До того якъ великіє суть подобенства, вышше ся въ первой части, въ роздѣлѣ третемъ троха припомнѣло.

Обавямыся, абысте, мѣсто потѣхи духовной, о которой дѣпись повѣдаеть, || (203) не шукали потѣхи тѣлесной, то есть, абысте надъ нами, свѣцкими Греческой релѣи людми, переводити, насъ правомъ мятежити, трапити, ницити и убожити могли,—за тѣмъ зъедноченьемъ вѣтиснувши попы, а на ихъ мѣсца

wkradszy y rościagnąwszy się w maiećnościach naszych.

Obawiamy się, abyście miasto tey miłości między bracią y Iednego Oyca Niebieshiego dziećmi, o ktorey nadobnie mowisz, tego, iakoby nas vkrzydwić, oszukać, vcisnąć y oszydzić, pod pokrywką zgody, nie szukali.

Obawiamy się, na początki patrząc, abyście, miasto iedności, rozerwania y mieszaniny z zginieniem, abo przynamniey z zachwianiem y nawątlaniem Rzeczyposp. złączoney, nie wzniecili.

Obawiamy się, наконец, abyście, miasto tego postrachu Турком y heretikom, który też iednym celem tego ziednoczenia być przypominasz, wgrożenia się w нас samych y pysznego panowania nad summieniem naszym не szukали. Zwłaszcza że baczymy, iż to ziednoczenie się namniey ku więszemu, niż przedtym, postrachowi Турczynowi ścięгаć się не може. Gdyż iako defekt ziednoczenia tego nigdy до podniesienia woyny przeciw temu tyrannowi, gdzieby згода на то vszytkiey Rzeczyposp. była przystąpiła, не завадзала; так y tym ziednoczeniem, choć бы до него doskonale przyszło, до podniesienia iey (гдебы згода vszech in||(315)szych не была) намнеy бы się droga не vsлала, y potężności powotney nicby не przyбыло.

Jednymіż zawsze, iednako potężnymi, iednako chwale Bożą miłuiącymi, y iednako tyrannowi Турецкиemu niechęтными byliśmy, iesteśmy y бѣдиemy, мы, народу Литевского y Русkiego обыватели! Jako nic temu wvłącзала społecność наша z Грецькими kościoły, так z drugiej strony społecность z Rzymским kościołem żadneyby w tey mierze акцесуеу не vczynила. Plotki to są szczyре,

вкрадши и ростягнувшись въ маетностихъ нашихъ.

Обавямыся, абысте въ мѣсто тое милости межи братіею и Одного Отца Небесного дѣтми, о которой надобне мовишь, того, якобы насъ уквивдити, ошукати, утиснути и ошидити, подъ покривкою згоды, не шукали.

Обавямыся, на початки смотрячи, абысте, мѣсто едности, розорванья и мѣшанины зъ згиненьемъ, албо принамнѣй зъ захвѣяньемъ и навонтленьемъ речи посполитой злучоной, не взнѣтили.

Обавямыся, наконецъ, абысте, мѣсто того постраху Туркомъ и еретикомъ, которые тежъ однимъ цѣлемъ того зъедноченья быти припоминаешъ, вгроженьяся въ насъ самыхъ и пышно го панованья надъ сумнѣньемъ нашимъ, не шукали. Звлаца же бачимо, ижъ тое зъедноченье намнѣй ку болшому, нижъ предъ тымъ, пострахови Турчинови стягати не можетъ. Кгдажъ яко дефесетъ зъедноченья того, николи до поднесенья войны противъ тому тиранови, гдѣ бы згода на то всей Речи Посполитой была приступила, не заважала; такъ и тымъ ||(об. 203) зъедноченьемъ, хотя бы до него doskonale пришло, до поднесенья ей (гдѣ бы згода всѣхъ иншихъ не была) намнѣй бы ся дорога не услала, и потужности новотной ничего бы не прибыло.

Одниміжъ завсегды, однако потужными, еднако хвалу Божую милующими, и еднаково тиранови Турецкому нехутливыми былимы, естесмы и будемо, мы, народу Руского и Литовского обыватель! Яко ничего тому не уволочала сполечность наша зъ Грецькими церквами, такъ зъ другой стороны сполечность зъ Римскимъ костеломъ жадной бы въ той мѣрѣ акцесии ¹ не учинила.

¹ На полѣ пояснено: «прибытку».

którymi namъ dzieiopis oczy mydlіć chcia! Nie do nas, ktorzy pod panowaniem krola iego mści zdawna posłusznie żyjemy, będąc członkami iedney nierozdzielney Rzeczyposp., ale do tych tylko takiego argumentu w perswadowaniu zesłoby się mu było używać, ktorych siły dotąd z Koroną Polską nie są ziednoczone! Lepiej by był dzieiopis uczynił, gdyby to był v siebie wważył, co własnyż iego ieden katolik w skrypcie, niedawno między ludzie puszczonym, napisał:

«Же за popieraniem sprawy tego ziednoczenia obawiać się potrzeba, aby Turczyn, wsłyszawszy, że się Ruscy Grekowie z naświętszym oycem рачаѣт у bratać poczynaіа, а затым бы у ci, со pod nimi są, ich przykladem wrzod z насьwiętszym oycem, а потым z Rakuskim domem pocichu ligi nie przyіѣли, боіаѣт się, aby tym прѣдзей у іадовіцѣіа так на нас, іако у на chrześcіаny, pod sobа mieszkaіаѣт, nie natarł. Co by tamtych chrześcіаn за vtrapienia do vtrapienia przyczynіанем ку odstępowanіа wіаry chrześcіаńskіеіа z desperacyey przywodzіѣт, а так vtaіone tam chrześcіаństwа siły enerwowac у osłabіѣт by mogło».

To to, mowіѣт, со іegoż katolik napisał, dzieiopis wważac mogł raczey, niż со to nam oczy mydli postrachem Turkow, w rzeczy іаѣтym z tego ziednoczenia, do ktorego nas namawіа.

Mogło by się tu zaraz przypo||**(316)** mnieć dzieiopisowi, іако z tego postrachu siebie heretycy szydzą; але, że pełne tego vszy ludzkіе, zamіlczуwam.

¹ Это слово не на мѣстѣ стоять.

Плотки то суть щирне, которыми намъ дѣпись очи мыдлити хотѣлъ! Не до насъ, которые подъ панованьемъ короля его милости здавна послушне мѣш-каемо, будучи члонками одной нероздѣльной Речи Посполитой, але до тыхъ только такого аргументу въ персвадованью зышло бы ся ему было уживати, которыхъ силы дотола съ Короною Польскою не суть зъедночоны! Лѣпше бы былъ дѣпись учинилъ, вгды бы то былъ у себе уважилъ, што власный его еденъ католикъ въ скриптѣ, недавно межи людѣ пушонымъ, написалъ:

«Же за попираньемъ sprawy того зъедноченья обаватися потреба, aby Турчинъ, услышавши, же ся Рускіе Грекове зъ насьвятшимъ отцемъ порозумѣвати и брѣтати починають, а затымъ бы и тые, што подъ ними суть, ихъ прикладомъ впередъ зъ насьвятшимъ отцемъ, а потомъ ||**(204)** зъ Ракускимъ доможъ потиху лѣтѣи не приняли, боіаѣт ся, aby тымъ прудше и іадовітѣіа такъ на насъ, іако и на христіаны, подъ собою мѣшеаючіе, не натарѣт. Што бы тамъ тыхъ христіанъ за утрапенья до утрапенья причиненьемъ ку отступованью вѣры христіанской зъ desperationіа приводити, а такъ утаенные тамъ христіанства силы высилити и ослабити бы могло».

To to, mowіу, што egoжъ католикъ написалъ, дѣпись уважати могль лѣпшѣіа, ніжъ што то намъ очи мыдлитъ пострахомъ Турковъ, рѣкомо іаѣтymъ съ того зъедноченья, до которого насъ намовляѣт.

Mogło бы ся тутъ заразъ припомнити, іако съ того постраху себе дѣписови ¹ еретицы шидятъ; але, же полны того уши людскіе, замолчую.

A ten rozdział kończąc, Pana Boga o to proszę, aby On nas, z łaski Swej, tego vchować raczył, iakobyśmy na rządy tych duchownych w prowadzeniu nas do iedności, rzkomo pożytku swego nieszukających, nigdy nie przychodzili.

Czwartey części odpowiedzi

Rozdział IX.

Jeśliż, iako dzieiopis radzi, ludzie starożytney religiey Greckiey tego wdzięczni być słusznie mają, że ich takimi sposoby, iakie teraz są w używaniu, do iedności z kościołem Rzymskim przywodzą?

Tymi słowy dzieiopis zawiera swoje do Ruskiego narodu napominanie:

«Дзякуйце побожному у великих цнот у міłości ку Богу, кролови swemu, у бискупом с., у innym, із вам до tych wiecznych dobr так vprzeymie pomagają, а не чхцеіеце быч niewдзięчннкамі grubemі, ktorzy добродзееіов swoіch не знаіа, або брач од ннх так drogіch у zbawіennыch skarbów нечхчя»².

By te słowa od samego dzieiopisa do nas były mowione, wybornie na nie zamiłczeby się mogło, zwłaszcza że w nich o iego krolewskiej mści, panu naszym mściwym, wzmiankę vczynił. Lecz із сіла tych іest, ktorzy choć не слowy, мысля іеднак у rozumіеніем tegoż по нас з tym dzieіопіsem потрібуіа, абыśmy tego wіедзненіа нас до oddанія послусzeńства папіежові Rzymskiemu (ktore wіедзненіе on pomaganiem do wiecznych dobr zowie) wdzięczni byli³, у gdy na (317) nie

А тотъ роздѣль кончачи, Господа Бога о то прошу, абы Онъ насъ, зъ ласки Своей, того уховати рачилъ, яко бысмы на ряды тыхъ духовныхъ въ проваженью насъ до едности, рекомо пожитку своего нешукающихъ, николи не приходили.

Четвертой части отповѣди

Роздѣль 9.

Еслижъ, яко дѣпись радить, люде старожитной релѣи Греческой, того вдячни быти слушне мають, же ихъ такими способы, якие теперь суть въ уживанью, до едности съ костеломъ Римскимъ приводятъ?

Тыми словы дѣпись замыкаетъ свое до Руского народа напомианье:

«Дякуйте побожному и великихъ || (об. 204) цнотъ и милости ку Богу, кролеви своему, и бискупомъ святымъ, и инымъ, ижъ вамъ до тыхъ вѣчныхъ добръ такъ упріеме помагають, а не хотѣте быти невдячниками грубыми, ktorы добродѣевъ swoіch не знають, або брати отъ ннхъ такъ дорогихъ и збавенныхъ skarbów не хотятъ».

By тые слова отъ самого дѣпися до насъ были мовлени, wyborне на ннхъ замовчати бы ся могло, звлаща же въ ннхъ о его крр. милости, пану нашомъ милостивомъ, взмѣнку учинилъ. Але ижъ много тыхъ ест, которы хотъ не словы, мыслю (sic) еднакъ и разумѣнемъ тогожъ по насъ съ тымъ дѣписомъ потрібують, абысмы того веденья насъ до отданья послушенства папѣжові Римскому (которое веденье онъ помаганье до вѣчныхъ добръ зоветъ) вдячни

² Срвн. выше, стлбц. 996-й. ³ Въ оригиналѣ опечатка: буі.

styskujemy, za złe nam, rzeczy nieświadomi będąc. maia, — nielza iedno w tym rozdziale na te słowa się ozwać, y wszystkim, ktorzy wiedzieć potrzebią, sprawę o tym dać: czemu to wiedzenie nam przyjemne być nie może, ale nas barzo mierzić musi? W czym tak ograniczymy mowę swą, że nic iuż tu o rzeczy samey (to iest o tym, iesli w tym wiedzeniu do posłuszeństwa papieża Rzymskiego wieczne dobro zawisło, abo nie) mówić nie będziemy (gdyż się zwłaszcza z strony niey z przeszłych tey odpowiedzi naszej rozdziałow każdy sprawić mogł); ale tylko śródki y sposoby, ktorych w tym wiedzeniu nas do tego posłuszeństwa po te czasy używano y używaią wważać będziemy: iesliż są takie, ktoreby z wdzięcznością raczey, niż z vtyskowaniem przyjmować się godziło? Do ktorego wważenia że potrzebne iest wiedzenie tych śródkow y sposobow w tym wiedzeniu nas używanych, przetoż ie krotce przypomnię. W ktorym przypominaniu że też vniwersaly niektore iego krolewskiey mści, pana naszego miłościwego, za daniem zwłaszcza okkazyey przez dzieiopisa wspomnieć przydzie, z tym się deklaruiemy, przed wszystkim początkiem tego przypominania: naprzod: że ie na nas nie co inszego wyciska, iedno przodkiem gwałt, a gwałt prawie iuż nieznośny, a przytym chęć do odkrycia prawdy, którą nieżyczliwi radziby zagrzebli, w naszym na vtrapienia styskowaniu, nie tylko nas zagłuszaiąc, ale ieszcze y winę, iakobyśmy niewinnie styskowali, przy nas zostawuiąc. Druga: z tym się opowiedamy, że wydawania tych vnwierśałow, ktore się przypomnią, winę nayduiemy częścią przy tych, ktorzy niepew-

были, и кгда на нихъ стискуемо, за зле намъ, речи несвѣдоми будучи, мають, — нѣлза едно въ томъ роздѣлѣ на тые слова ся озвати, и всѣмъ, которые вѣдати потребуютъ, справу о томъ дати: чому тое веденіе намъ приємно быти не можетъ, али насъ барзо мерзити муситъ? Въ чомъ такъ ограничимо мову свою, же ничего тутъ о речи самой (то есть о томъ, если въ томъ веденію до послушенства папѣжа Римского вѣчное добро зависло, албо нѣтъ) мовити не будемо (кдыжъ ся звлаща зъ стороны ея зъ прошлыхъ тоей отповѣди нашей роздѣловъ¹ каждый справити могль); але только сродки и способы, которыхъ въ томъ веденію насъ || (105) до того послушенства по тые часы уживано и уживають, уважати будемо: еслижъ суть такіе, которые бы зъ вѣдчностью лѣпгѣй, нижъ зъ утискованьемъ приймовати ся годило? До которого уваженія же потребно есть вѣданіе тыхъ сродковъ и способовъ въ томъ веденію насъ уживаныхъ, протожъ є коротко припомню. Въ которомъ припоминанію же тежъ универсалы нѣкоторые его кор. мил. пана нашего мил., за даньемъ звлаща оказіи черезъ дѣписа вспомнити прийде, съ тымъ ся деклариємо, передъ вшелякимъ початкомъ того припоминанія: напередъ: же є на насъ не штò иншого вытискуеть, едно продкомъ кгвалтъ, а кгвалтъ праве южъ пезносный, а при томъ хуть до открытія правды, которую незычливые ради бы загребли, въ нашомъ на утрапелія стескованію, не только насъ заглушаючи, але еще и вину, яко бымы невинне стисковали, при насъ оставуючи. Другая: съ тымъ ся оповѣдаемо, же выдаванія тыхъ универ-

¹ Въ старопечатномъ экземплярѣ опечатка: «роздѣловъ».

nemi powieściami y skrzętnemi instancjami swemi one wymagaią, częścią a nawięcey przy tych, ktorzy przez przysięgę powierzone sobie mając, przestrzeżenie tego, iakoby ||(318) listy żadne, prawu przeciwne, w kancellaryey pisane, pieczętowane, ku podpisowaniu krola iego mści podawane y z kancellaryey wydawane nie były; iednak mimo to takie uniwersały, prawu y przysiędze krola iego mści przeciwne, wazą się wydawać. Za czym zaraz z tym się deklaruiemy, że iakośmy od iego krolewskiej mści, pana naszego miłościwego, dobrotliwey przez się natury iego krolewskiej mści świadomi będąc, wszystko wdzięcznie przyimować zwykli, rozumiejąc, że nie złym, ale wszystko dobrym wmysłem czynić raczy, tak y za tych uniwersałów wydaniem, tego naszego o iego krol. m. rozumienia nie odmieniamy, pewni będąc, że iego krolewska mość, za wzięciem od nas sprawy o tym, iż te uniwersały z przysięgą iego krolewskiej mści zgodne nie są, tym, ktorzy ie do podpisowania podawali, zganić to y napotym aby tego nie czynili surowie zakazać będzie raczył.

Z tym się tak krotce naprzod deklarowawszy, do samey rzeczy przystępuiemy.

Gdzie to, naprzod, zeszloby się podobno przypomnieć o godnościach, przymiotach, postępkach y cnotach władyki Łuckiego, ktorzy naprzedniejszym szrodkiem, authorem, sprawcą, cieślą y budownikiem tey przeświędley vniesy, a za vnią następuiącey oppressyey nazwać się

саловъ, которые ся припомянуть, вину найдѹемо частью при тыхъ, которіе не певными повѣстями и скрутными ипстанціями ² своими оные вымагають, частью а найбільше при тыхъ, которые черезъ присягу повѣренны собѣ маючи, перестереганье того, якобы листы жадные, праву противные, въ канцлеріи писанные, печатованные, || (об. 205) подписаванью кор. его мил. подаваны и зъ канцлерѣи выдаваны не были; однакъ мимо тое такіе универсалы, праву и присязѣ кор. его мил. противные, важатся выдавати. Зачимъ заразъ съ тымъ ся декляруемо, же якосмы отъ его кор. мил, пана нашего милостивого, добротливой черезъ себе натуры его кор. мил. свѣдоми будучи, все вдячне приимовати zwyкли, розумѣючи, же ничего злымъ, але все добрымъ умысломъ чинити рачить, такъ и за тыхъ универсаловъ выданьемъ ³ того нашего о его кор. мил. розумѣнья не отиѣвляемо, певни будучи, же его кор. мил., за взятъ емъ отъ насъ sprawy о томъ, ижъ тые универсалы съ присягою его кор. мил. згодные не суть, тымъ, которые є до подписованья подаваны, зганити то и напотомъ абы того не чинили сурове заказати будетъ рачиль.

Съ тымъ ся такъ кротце напередъ декляровавши, до самой речи приступуемо.

Гдѣ то, напередъ, зышло бы ся подобно припомнѣти о годностяхъ, примѣтахъ, поступкахъ и цнотахъ владыки Луцкого, который напереднѣйшимъ сродкомъ, авторомъ, справцею, теслею и будовничимъ тоей надотгѣлой едности, а за едностью настунуючого утис-

² На полѣ пояснено: «попираниями». ³ Въ старопечатномъ экземплярѣ ошибка: «выда-
виль».

może. Przepominania tego ten pożytek mogłyby być, aby ludzie wiedząc, iż «qualis causa, talis effectus»:

«iaka przyczyna, iaki sprawca, taki też y skutek» popolicie zwykł bywać, tym snadniey w tym, iesliż im ta vnia slusznie smakować ma, y co o niey trzymać się godzi, mogli się resolwować. Lecz że to przypominanie y przydluższym być, y wtoczenie tu siła takich rzeczy, o ktorых y słyszeć brzydko, za sobą pociągnać by musiało, niechę czytelnikowi z tey miary mierziaczki czynić. Atoli te kraie, w ktorых kiedy żył y życie, o brzydkich a [(319) nie tylko duchowney, ale ani świeckiey chřeścianańskiej osobie nienależących excessow iego, mogą każdemu pytającemu się sprawę dać. Spodziewaliśmy się, że wżdy przeieźdzka do Rzymu miała w nim odmianę iego ku dobremu sprawić; lecz, miasto poprawy żywota, przyniosł z sobą ztamtąd iego mość, spolne z tą przeświędłą vnią, xięgi niewstydliwie, figurami nader wszetecznymi napełnione, ktorых przegledowaniem bezbożnie oczy pasąc, nierządna poządliwość im daley tym barzief w sobie pomnaża. A mało na tym mając, że sam w pogładaniu na nie swą roskosz y vciechę położył, ieszcze ktemu y vczciwym matronam podczas onych pokazować się nie wstydzi. Co iesliż się godzi, niech każdy vważy. Przec tego trudno ma, bo są ci, ktorzy mu to, gdy zechce, w oczy rzeką. Z mnieyszych rzeczy snadnie sądzić o więtszych, ktorых, iakom rzekł, vchodząc nauseam, zamilczywam.

ку назватися можетъ. Припоминанья того тотъ пожитокъ могъ бы быти, абы люде, вѣдаючи иже

«якая причина, якій ||(206) справца, такой тежъ и skutokъ» посполите звыклъ бывати, вѣмъ snadнѣй въ томъ, еслижъ имъ тая едностъ слушне смаковати маеть, и што о ней держатися годить, могли ся розвязати. Лечъ же тое припоминанье и придожшимъ быти, и вточенье тутъ много такихъ речій, о которыхъ и слухати бридко, за собою потягати бы мусѣло, не хочучи чителникови съ тоей мѣры мерячки чинити. Атоли тые край, въ которыхъ коли жилъ и живу, о брѣдкихъ а не толко духовной, але ани свѣцкой хрїстианской особѣ неналежащихъ эксцесахъ ¹ его, могутъ каждому пытающомуся справу дати. Сподѣвалисмыся, же вжды пробѣжка до Риму мѣла въ нимъ отгѣну его ку доброму справити; лечъ, мѣсто поправы живота, принеслъ зъ собою оттажтоля его милость, сполне съ тоєю надотлѣлою едностью, книги невстыдливые, фигурами надаръ вшетечными наполнены, которыхъ прегледованьемъ безбожныи очи пасучи, нерядную пожадливостъ имъ далѣй тымъ болшей въ собѣ помпожаетъ. А мало на тымъ маючи, же самъ въ погляданью на ихъ своей роскоши утѣху положилъ, еще ку тому и уцтивымъ матрономъ подчасъ оныхъ показовати ся не встыдитъ. Што еслижъ ся годить, нехай каждый уважить! Прѣти того трудно маеть, бо суть тые, ||(об. 206) которые ему тое, кгда схочеть, въ очи рекутъ. Зъ меншихъ речій свадне судити о болшихъ, которыхъ, якожъ реклъ, уходячи брѣдливости, замочую.

¹ На полѣ пояснено «выступкахъ».

А также у о инszych его товаришозов не ладя похваля гонных поступках [y] жывоциех не мовиць нечецѣ, абы кто звласчза несьwiadомы не розумиалъ, иакобы сѣ то з ваьни czynиць миало. Кто chce wiedzieć, co sie w kторого z nich влева, нечх сѣ парафианов их запыта, або чоць на онум камieniu probierskim wieści посполитеу пробѣ о tym нечх вczynи: vзна то латвие, иеслѣзъ свѣте рзeczy од таких особ справоване быдз mogъy?!

А за tym y z strony tego сѣ резолвие, иесли не слъзownie на те срзодки тей виелебней vнией стыскуиemy.

Давшы иншым поступком y жывотом их покой, а заз то не слъзownie нас обходити ма (о czym w pierwszey y w wtorey чзѣсти тей одповидзи сѣ мовило), же без synodu, без wszelkiego porozumienia сѣ, намнией сѣ нас w tym не долозыwszy, не tylko мимо позволение, але y мимо wiadomoscъ насзѣ, а co вѣтша—wiedzacъ przeciwnaъ интенцяъ насзѣ, wiedzacъ о protestacyach, ||(320) kторесмы за глuchey tylko виеści о tych замыслах до vszu наших przychodzeniem, на силу mieyscach czynili, tego сѣ вазыли, же imieniemъ нас wszыtkich оддаване w Rzymie послушенства строили v нас, prawie iako iakie быдло, strychemъ Iudaszkowskim (kторый оно мовилъ: «co mi dacie, а ia go wam wydam») не без iawnego krzywoprzysięstwa powotney zwierzchnosciъ poddawali?

Нузъ облуда, нещчыроць, szalbierstwo, fortele y фалше их, kторых w тей миерзе зазывали (w ten czas gdy nabarзiей те рзeczy knowали, y словниe y listownie нас же о tym ани мыслъ vпewniaiacъ, y иещзче до сталоци przy starozытney re-

А также и о иншихъ его товаришозвъ неледя похваля гонныхъ поступкахъ и жывотахъ ничого мовити не хочу, абы кто звласчза несьвѣдомый не розумѣль, иакобы сѣ то васни чинити мѣло. Кто хочеть вѣдати, што сѣ въ kторого зъ нихъ вливаетъ, нехай сѣ парафѣяновъ ихъ запытаеть, албо хотя на ономъ камениу пробирскомъ вѣсти посполитой пробу о томъ нехай учинить ²: узнаеть то ладно, еслизъ свѣтые речи отъ такихъ особъ справованы быти могли?!

А затымъ и зъ стороны того сѣ резолвуе ³, если неслушне на тые срзодки тей велебной унѣи стыскуемо.

Давши иншимъ поступкомъ и жывотом ихъ покой, а зазъ то неслушне насъ обходити маеть (о чомъ въ першой и второй части тей отповѣди сѣ мовило), же безъ synodu, безъ всего порозумѣнья сѣ, намнѣй сѣ насъ въ томъ не доложивши, не только мимо позволение, але и мимо вѣдомость нашу, а што болшая—вѣдаючи противную интенциу нашу, вѣдаючи о протестацяхъ, kторыхъ есмы за глухие только вѣсти о тыхъ замыслахъ до ушей нашихъ прихоженьемъ, на много мѣсцахъ чинили, того сѣ важили, же именемъ насъ всѣхъ ||(207) отдаване въ Римъ послушенства строили и насъ, prawie iako iakoe быдло, стрыхомъ Юдашковскимъ (kторый оно мовилъ: «что ми дастѣ, а я его вамъ выдамъ») не безъ явного кривоприсяжства новотной звѣрхности поддавали?

Нузъ облуда, нещчыроць, шалбирство, фортѣле и фалше ихъ, kторыхъ въ той мѣрѣ заживали (въ тотъ часъ кгда найбарзѣй тые речи knowали, и словне и листовне насъ же о томъ ани мыслать vпewняючи, и ещѣ до сталости при ста-

² На погѣ: «што злото, або сребро—пробують». ³ На погѣ пояснено: «розвязеть».

игией вѣдѣти. а заѣ насъ слѣдуетъ обрѣдѣти и до стѣснѣванія побуждати не маѣтъ?

Лечъ все бы то зносѣннѣе. хотѣ барзо жалосныя были речы. кѣдѣ бы оттоды розличныя насъ релѣи Греческой людеѣ убѣнженнѣ. утисненнѣ и кривды яко зъ нѣякого жродла не были выникнулы. и кѣдѣ бы поступки. кѣвалгомъ, мусомъ и неволею значне пахнучѣе, не были кѣму приступили. На которое ижъ слѣдуетъ стѣснѣемо, абы кѣждѣи бачити могъ. нѣкоторые толко зъ нихъ (бо ктожъ бы всѣхъ выличилъ?). а особливѣ тыхъ, которые южъ по ѣханью Луцкого и Володимирского владыковъ до Риму. наступали. для прикладу припомнимо. Бо ачъ вправдѣ скоро по ового въ первой чѣсти вписаного листу нѣкоторымъ владыкомъ въ року еще 1592 даню (въ которомъ суть обезпечени, же для всякого оскарженнѣ, клятвы и оголошеннѣ, || (об. 207) бы добре противъ станомъ ихъ ведлугъ правъ духовныхъ и свѣцкихъ было достоинствъ, не мѣли тратити). заразъ нѣякѣе насъ старожитной релѣи Греческой людеѣ въ набоженствѣ пренагабаннѣ появлятися почали, однакъ найбарзѣй ся и нанотвористѣй въ року 1595, по ѣханью южъ помененныхъ владыковъ до Риму показали.

Въ тотъ часъ южъ теперь на набоженствѣ наше явне натерто. А вступокъ того за универсалнѣи кор. его мил. и въ добрахъ и мѣстахъ кор. его мил. напередъ учинено: церкви на нѣкоторыхъ мѣстахъ печатаючи,—апараты церковныя зъ нихъ беручи,—отъ хвалы Божей и набоженства въ дни святыя, ведлугъ старого календаря отправова-

ножитной релѣи ведучи. азакъ насъ слѣдуетъ обрѣдѣти и до стѣснѣваннѣ побуждати не маѣтъ?

Лечъ все бы то зносѣннѣе. хотѣ барзо жалосныя были речы. кѣдѣ бы оттоды розличныя насъ релѣи Греческой людеѣ убѣнженнѣ. утисненнѣ и кривды яко зъ нѣякого жродла не были выникнулы. и кѣдѣ бы поступки. кѣвалгомъ, мусомъ и неволею значне пахнучѣе, не были кѣму приступили. На которое ижъ слѣдуетъ стѣснѣемо, абы кѣждѣи бачити могъ. нѣкоторые толко зъ нихъ (бо ктожъ бы всѣхъ выличилъ?). а особливѣ тыхъ, которые южъ по ѣханью Луцкого и Володимирского владыковъ до Риму. наступали. для прикладу припомнимо. Бо ачъ вправдѣ скоро по ового въ первой чѣсти вписаного листу нѣкоторымъ владыкомъ въ року еще 1592 даню (въ которомъ суть обезпечени, же для всякого оскарженнѣ, клятвы и оголошеннѣ, || (об. 207) бы добре противъ станомъ ихъ ведлугъ правъ духовныхъ и свѣцкихъ было достоинствъ, не мѣли тратити). заразъ нѣякѣе насъ старожитной релѣи Греческой людеѣ въ набоженствѣ пренагабаннѣ появлятися почали, однакъ найбарзѣй ся и нанотвористѣй въ року 1595, по ѣханью южъ помененныхъ владыковъ до Риму показали.

Въ тотъ часъ южъ теперь на набоженствѣ наше явне натерто. А вступокъ того за универсалнѣи кор. его мил. и въ добрахъ и мѣстахъ кор. его мил. напередъ учинено: церкви на нѣкоторыхъ мѣстахъ печатаючи,—апараты церковныя зъ нихъ беручи,—отъ хвалы Божей и набоженства въ дни святыя, ведлугъ старого календаря отправова-

¹ На полѣ помянено: «уберы».

cerkwie ludzi gwałtem wyganiając,—на презбитеры у попу наше się rzucając,— z sakramentem zwykłym sposobem do chorych przez rynek chodzić im w wbiezrach popowskich zakazując,—martwych iawnie przez rynek z processą według obyczaju religiey Greckiey prowadzić, w cerkwiach w święta dzwonić y obrzędow nabożenstwa swego zażywać zapowiedając,— a tych, ktorzy tym zakazom y zapowiedziam podlegać niechcieli, braniem win, więzieniem, biciem y inszymi sposoby wdęczać.

W tychże mieyscach krola iego mści y pod tymże czasem na szkoły religiey naszej Greckiey się rzucano: dzieci y vhogie z nich do swoich włócząc, bijąc, sadzając y rozmaite nad nimi zbytki czyniąc.

Pod tymże czasem w niektórych krola iego mści mieścicich Greckiey religiey ludzie, mimo dawny zwyczaj, od wrzędow, od cechow, od rzemiosł odstrychani; w czynieniu im sprawiedliwości y z inszych roznych miar vciskać ie poczęto. O czym barzo siła na roznych mieyscach iest protestacyi poczynionych, ktore co, kiedy, kędy y komu się sstało poświadczają. Wpisowania ich tu, dla przedłużenia, zaniechuyam; gotow iednak będąc każdemu requirującemu tych przypomnionych w mieścicich krola iego mści y indziej vcierpianych przez nasze angaryey siła przykłądow przypomnieć.

Wstępek tak zabrania y przeska dzania nabożenstwa mieszczanom poddanym krola iego mści w miastach Rzeczyosp. y krola iego m. vczyniwszy, postąpiono daley: rzucono się z tą op-

ные, зъ церкви люди кгвалтомъ выгоняючи,—на презвитери и попы наши ся торгаючи,—зъ сакраментомъ звыклымъ способомъ до хорыхъ черезъ рынокъ ходити имъ въ уберохъ поповскихъ заказуючи,—мертвыхъ явне черезъ рынокъ съ процессією ведлугъ обычаю релѣи Греческой провадити, въ церквахъ въ свята звонити, и обрядовъ нaboженства своего заживати заповѣдаючи,— а тыхъ, которые тымъ заказомъ и заповѣдемъ подлегати не хотѣли, браньемъ винъ, везеньемъ, битьемъ и иншими способы удручаючи.

Въ тыхъ же мѣстѣхъ кор. его мил. и подъ тымъ же часомъ на школы релѣи нашей Греческой ся торгано: дѣти и убогіе зъ нихъ до своихъ володѣчачи, бьючи, сажаючи и розмаитые надъ ними збытки чинячи.

Подъ тымъ же часомъ въ нѣкоторыхъ кор. его мил. мѣстахъ Греческой релѣи люде, mimo dawny zwyczaj, отъ урядовъ, отъ цеховъ, отъ ремесль отстрыхани; въ чиненью справедливости имъ и зъ иншихъ розныхъ мѣръ утискати ихъ почато. О чомъ барзо много на розныхъ мѣстахъ есть протестацій починеныхъ, которые што, коли, кому и гдѣ ся стало посвѣдчаютъ. Вписованья ихъ тутъ, для продолженья, занекавамъ; готовъ еднакъ будучи каждому вывѣдуючомуся тыхъ припомненихъ въ мѣстахъ кор. его мил. и индѣй утерпленихъ черезъ наше анкгарій² много прикłąдow припомнити.

Вступокъ такъ забороненья и перешкоженья naboженства мѣщаномъ подданнымъ кор. его милости, въ мѣстахъ Речи Посполитой и кор. его мил[ости] учинивши, поступлено далѣй: торгне-

² На полѣ пояснено: «утиски».

pres||**(322)**syą y na stanu szlacheckiego ludzi. Czego acz przykładow iest nie mało, iednak, vchodząc przedłużenia, tylko iede» tu, začną osobę zachodzącą, dla wizerunku przypominny:

Władyka Włodzimirski po przywiechaniu iuż z Rzymu, na dwor iey m. paniey Brasławskiej, xiężny Zbarażskiej, v ktorey wedle dawnego zwyczaju nabożeństwo prezbyter odprawował, naszedszy tam do cerkwie, drzwi gwałtem wybił, rzeczy do nabożeństwa odprawowania należące iedne pobrał, drugie porozrzucił, owo zgoła gwałt wielki uczynił. Z strony czego gdy iey m. protestacyą czyniła, rozkazał do niey, że darmo się protestuie, bo go tu w Polsce żaden sąd o to sądzić nie będzie mógł; a iesliż do papieża, ktoremu iuż posłuszeństwo oddał, zechce go pozywać, będzie miała czystą przeciwieźdkę; ale on będzie to miał przed nią, że mu drogi tam pytać nie będzie potrzeba, bo ią iuż przewiedział, y tak rozumie, że tam za iey m. nie skażą.

W zabranianiu y przeszkadzaniu takim nabożeństwa starożytnego mało mając, rzucono się zaraz kłątwanii, a przy kłątwach gwałtem y mocą na religiey naszej duchowne, ktorzy za oderwaniami iść nie chcieli. Za czym iedni wypędzeni, drudzy łapani, trzeci bici, czwarcy więzieniem y inszemi temu podobnymi przykreimi postępkami są trapieni, czego przykłady mianować możemy.

A dla więszey w tym wszystkim swobody, odstępcy, chcąc kazni za swoje odstępstwo zniknąć y chcąc nas tym snadniey do tey matnie, w którą sami wlezi, węgnać, zabiegali temu, iakoby-
w patriarchow Orientalnych wole[y] y

нося съ тоєю опрестею и на стану шляхецкого люди. Чого ачь прикладовъ есть немало, однакъ, уходячи продолженья, только одну тутъ, зацную особу заходячій, для визерунку припомнимо:

Владыка Володимерскій по приѣханью южъ зъ Риму, на дворъ ее милости, паней Браславской, кнежны Збаражской, въ которой ведлугъ dawnого звичаю набоженство презbyter отправо-валъ, нашедши тамъ до церкви, двери кгвалтомъ выбилъ, речи до набо (об. 208) женства отправованья належачіе одны побралъ, другіе порозмѣтовалъ, ово згола кгвалтъ великій учинилъ. Зъ стороны чого кгды ее милость протестацію чинила, всказалъ до ней, же darmo ся протестуетъ, бо его тутъ въ Полци жаденъ судъ о тое судити не будетъ могль; а еслижъ до папѣжа, которому южъ послушенство отдалъ, схочетъ его позывати, будетъ мѣти добрую проѣжчку; але онъ будетъто мѣлъ передъ нею, же ему дороги тамъ пытати не будетъ потреба, бо южъ ей перевѣдалъ, и такъ разумѣетъ же тамъ за ей милостью не скажутъ.

Въ забороняню и перешкожанью такомъ набоженства старожитного мало маючи, торгненося заразы клятвами, а при клятвахъ кгвалтомъ и моцью на релѣи нашей духовныхъ, которые за оторванцами итѣ не хотѣли. Зачимъ одны выгнани, другіе ѣманы, третїи биты, четвертые везенъемъ и иншими тому подобными прикрыми поступками суть траплены, — чого приклады меновати можемо.

A для болшей въ томъ всемъ swobody, отступники, хотячи казни за свое отступство зникнути и хотячи насъ тымъ snadнѣй до тоей матнѣ, въ которую сами влѣзли, угнати, забѣгали тому, яко бысмы патриарховъ Восточныхъ волѣ и

radę dosięć nie byli mogli; y za tym list do vkraynnych starostow w kancelaryey krola iego mści ziednali sobie w te słowa:

||**(323)** «Zygmunt III, z Bożey łaski krol Polski, wielkie xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Iflantskie etc. y Szwedski, Godski, Wandalski dziedziczny krol. Wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy, a mianowicie starostom naszym vkraynnym, vprzeymie y wiernie miłym, łaskę naszą krolewską.

«Vprzeymie y wiernie nam mili! Żemy, bacząc iako wiele bezpieczeństwa Koronnemu na tym należy, aby żaden cudzoziemiec, zwłaszcza ludzie Greckiego zakonu z ziem Tureckich do państw naszych nie przychodzili, chcemy tego po vprzeymey wierności waszey, ktorzy iedno vkrayne zamki mają pod władzą swoią: aby tego pilnie przestrzegali, żeby żadnych osob, ktorzy by od patriarchow Greckich z listami abo poselstwami iakimi, bądź też do episkopow religiey Greckiey, bądź też do kogo inszego w państwach naszych posłani, aby byli nie przepuszczani. Y rozkazujemy surowie, aby takowych ludzi zadzierżywali, y onych listy, iesliby iakie mieli, do nas odesławszy, do nauki naszej w dobrej opatrności chowali, inaczey nie czyniąc, dla łaski y powinności vrzędu swego.

«Data w Krakowie 28 lipca, roku Pańskiego 1591 (sic) panowania naszego krolestwa Polskiego osmego, Szwedskiego wtorego. Sigismundus, Rex. Pstrokoński».

W nadzieję tey pogranicznej straży, roku 1596, dopieroż więc odstępnicy proporce swe rościęć y tych, ktorzy

radę dosięć nie byli mogli; i za tymъ листъ до українныхъ старостовъ ||**(209)** въ канцеляриі кор. его мил[ости] зъєднали собѣ въ тые слова:

«Жикгимонтъ Третій зъ Божей ласки—всѣмъ вобецъ и каждому зособна, кому то вѣдати належитъ, а меновите старостомъ нашимъ украиннымъ, упрійме и вѣрне милымъ, ласку нашу королевскую.

«Упрійме и вѣрне намъ милые! Же мы, бачачи якъ много безпеченству Коронному на томъ належитъ, aby жаденъ чужоземець, звлашча люде Греческого закону зъ земель Турецкихъ до панствъ нашихъ не приходили, хочемо того по упріймой вѣрности вашой, которые едно украинные замки мають подъ владзею своєю: aby того пилне перестерегали, жебы жадныхъ особъ, которые бы отъ патриарховъ Греческихъ зъ листами албо посельствами якими, будь до епископовъ релѣи Греческой, будь тежъ до кого иншого въ панствахъ нашихъ послани, aby были не пропущены. И розказуемы сурове, aby такowychъ людей задержовали, и оныхъ листы, еслибы якие мѣли, до насъ отославши, до науки нашей въ доброй опатрности ховали, иначе не чинячи, для ласки и повинности уряду своего.

«Дата въ Краковѣ 28 липца, року Божего 1595 (sic), панованья нашего королевства Полского осмого, Шредского второго. Жикгимонтъ, рексъ. Пстрокоński».

Въ надѣю тоей пограничной сторожи, року 1596, теперъ южъ отступници пропорцы свое роставати и тыхъ, кото-

im odstępstwa od starożytney religiey pomagać nie chcieli, z kaźdey miary vciażać y ciemiężyć poczeli: po kłátwach, na takie wydawanych, banicy z kancelariy krola iego m. na nie wyprawuіąc, a nawet iuż y budowania cerkwie ku odprawowaniu starożytnego nabożeństwa zabraniaіąc, za listami krola iego m., ktore za omylnym spraw dawanіem otrzymali. Z ktorych listow iednego, do Wilna wydанego, te są słowa:

||**(324)** «Zygmunt Trzeci, Bożą miłością krol Polski etc. Woytowi, burmistrzom, raycom y ławnikom miasta naszego Wileńskiego, wiernie nam miłym, łaska nasza krolewska.

«Mamy tę wiadomość, iż niektorzy poddani naszy, mieszcianie Wileńscy (a mianowicie: rzekomy Karpik, Iwan Poroszko, Jaś Wołkowicz, Sebestyan Olszenica, Harazym Rudy y Alekszy Poznański) ¹, zażywaiąc swowoleństwa przeciwko zwierzchności naszej hospodarskiey y prawu pospolitemu, bunt y rozruchy niepotrzebne między poddanymi naszymi, mieszczany Wileńskіemi, bractwem Troieckim czynią; te świętobliwe sprawy zaczęte, za ktorými by to do zgody y ziednoczenia w wierze między narodem ludu chrześciańskiego przychodzić miało, rozrywaią; y inszych poddanych naszych do siebie sposabiaіąc, przeciwko Rzeczyposp. buntuiąc, niezgody y rozruchy mnożąc, y nic niedbaiąc na karanie y winy, w prawie pospolitym na takowych opisane, pokoу pospolity prawem obwarowany wzruszaią, a nad to ieszcze ku więszemu wzruszeniu pokoіu pospolitego, plac

рые имъ отступства отъ старожитной релѣи помагати не хотѣли, съ каждой мѣры утяжати и тямяжити почали: по клятвахъ, на такихъ выдаваемыхъ, выволанье зъ канцеляриі кор. его милости на нихъ выправуючи, а наветь южь и будованья церквей ку отправованью старожитного нaboженства забороняючи, за листами короля его милости, которые одержали за омыльнымъ даньемъ **(об. 209)** справы. Съ которыхъ листовъ одного, до Вилни выданого, тые суть слова:

«Жигимонтъ Третій, Божею милостию король Полскій. Вóйтови, бурмистромъ, радцомъ и лавникомъ мѣста нашего Виленского, вѣрне намъ милымъ, ласка наша королевская.

«Маемо тую вѣдомость, ижъ нѣкоторые подданные наши, мѣщане Виленскіе, заживаючи своволенства противъ звирхности нашей господарской и праву посполитому, бунты и розрухи неpotребные межи подданными нашими, мѣщаны Виленскими, братствомъ Троецкимъ чинять; тыи святобливыи справы зачаты, за которыми бы то до згоды и зьедноченья у вѣрѣ межи народомъ люду христианского приходити мѣло, розрываютъ; и иншихъ подданныхъ нашихъ до себе способляючи, противъ Речи Посполитой бунтують, незгоды и розрухи множатъ, и ничего недбаючи на каранье и вины, въ правѣ посполитомъ на таковыхъ описаные, покой посполитый правомъ обварованный взрушаючи, а надто еше ку болшому взрушанью покоя посполитого, пляць въ мѣстѣ нашомъ Виленскомъ купивши, снать церковь не такъ для отправо-

¹ Взятое въ скобки опущено въ Западно-Русскомъ текстѣ.

в мѣстѣ нашымъ Вилѣнскимъ купиwszy, snadź cerkiew nie tak dla odprawowania w niey chwały Bożey, iako nawięcey dla więyszich herezji y rozszyrzania buntow w Rzeczy posp. zbudować chcą. Co iż by się takowemu swowoleństwu y buntom wszelakim (w czas)² zabić mogło, chcemy mieć y przykazuiemy wam: abyście z należności y повинności wrzędu swego, takowych buntow, ktoreby się między poddanemi naszymi wszczynać y szyrzyć się mieli, postrzegali; tych wyższej мianowanych poddanych naszych, iako wzruszycielow y buntownikow pokoju pospolitого, y inszych, ktore by się napotым показать mieli, według prawa pospolitого y wy||**(325)**stępku ich karali, y tey cerkwie budować nie dopuszczali, y zabronili, koniecznie inaczey tego nie czyniąc, dla łaski naszej (gdyż y przywileie przodkow naszych, y nasze hospodarskie o tym znacznie opisuią: iż cerkiew żadnych nigdzie w państwie naszym nikomu budować nie wolno, *przez* wiadomości y pozwolenia naszego hospodarskiego).

«Pisan w Warszawie, roku Bożego Narodzenia 1596, miesiąca augusta 29 dnia Sigismundus, rex. Maciey Woyna, pisarz».

Ten list iesliż (że przysięgi konfederacyey y prawa zamilczę) zgadza się z owym w rozdziale 4 pierwszey części przypomnianym listem Łacińskim krola Stefana, nawet y z przywileiem Wилѣнскимъ krola dzisieyszego iego mści pana naszego bractwu cerkiewnemu Wилѣнскому dnia 9 miesiąca oktobra roku 1592, w Warszawie nadanym, w którym mianowicie budowania cerkiew wolność iest warowana,—niechay każdy sądzi! A osobli-

ванья въ ней хвалы Божей, якъ наибольшей для болшей ереси и розширенья бунтовъ въ Речи Посполитой збудовати хочуть. Што ижъ бы такому своволенству и бунтомъ всякимъ забѣчися могло, хочемо мѣти и приказуемо вамъ: абысте зъ належности и повинности уряду своего, таковыхъ бунтовъ, которые бы ся межѣ поддаными нашими вчинати и ширити мѣли, постерегали; тыхъ вышеменованыхъ подданныхъ нашихъ, якъ взрушителевъ и бунтовниковъ покою посполитого, и иншихъ, которые бы ся напотомъ показати мѣли, ведлугъ права посполитого и выступеу ихъ карали, и тоей церкви будовати не допускали, и заборонили, конечно иначе того не чинячи, для ласки нашее (ижъ привилеи продковъ нашихъ, и наши господарские о томъ значне описують: же церквей жадныхъ нигдѣ въ панствѣ нашомъ никому будовати неволно, безъ вѣдомости и позволенья господарьского). || **(210)** «Писанъ у Варшавѣ, року Божого Нароженья 1596, мѣсяца августа 29 дня Сиксгимдусъ, рексъ. Матѣй Война, писарь».

Той листъ если (же присяги конфедераци и права замолчу) згожається и зъ овымъ въ роздѣлѣ четвертомъ першей части припомяненымъ листомъ Латинскимъ короля Стефана, навѣть и съ привилеемъ Вилѣнскимъ короля его милости пана нашего теперешнего, братству церковному Вилѣнскому дня 9-го мѣсяца октебра, року 1592-го, въ Варшавѣ наданомъ, въ которомъ меновите будованья церквей волность есть варо-

² Взятое въ скобки опущено въ Западно-Русскомъ переводѣ.

wie niech się ci przypatrzą, którzy wydawania tego listu z kancelaryey są przyczyną!

W tymże czasie, gdy ten pomieniony list jest (iego) ¹ z cancellaryey wydany, ogłosił się synod w Brześciu. Cieszyliśmy się nim, spodziewając się, że już za tym te angarye pohamować się miały. Lecz gdy synod nadchodził, pod tym czasem prawie nawięcey przepych swoy władzkowie okazować y ludzie starożytney religiey Greckiey trafić poczęli. Dla przykładu pisany (tu) ² list władzki Włodzimirskiego, ktorego te są słowa, [kładę]:

«Нирacyus, z łaski Bożej prototron, episzkop Włodzimirski y Brzeski. Wszytkim wobec y każdemu zosobna prawosławnym chrześcianom, ludziom cerkwie Greckiey, synom duchownym naszey pokornosci.

«Iako nie po iedenkroć z [(326) (s)powinności naszey pasterkiey, widząc wielką niedbałość y lenistwo ku chwale Bożej, y niedbałość o cerkwiach Bożych bractwa Brzeskiego, vpominaliśmy iak słowem tak y pismem naszym: aby według zwykłego obyczaiu na śpiewanie y modlitwy do cerkwie Bożej zbierali się y powinności swey chrześciańskiej dosyć czynić przestrzegali. A iż niek[t]orzy y na vpominanie nasze oycowskie dbać nie chcą, cerkwią Bożą y napomnieniem naszym oycowskim gardzą, a niektorzy snadź na więtszą ³ zelżywość wiary swey y domu Bożego modlitewnego, zborny iakieś pokątne sposobem he-

вана, — нехай кождый судить! А особливе нехай ся тые приглядуютъ, которые выданья того листу съ канцлерии суть причиною!

Въ томъ же часѣ. коли той помененный листъ есть съ канцелярии выданный. оголосился соборъ въ Берестью. Тѣшились имъ, сподѣвающихся, же южъ за тымъ ты ангариин або утрапеныя погамоватися мѣли. Али ото коли соборъ надходилъ, подъ тымъ часомъ праве наибольшій прѣсныхъ свой владыкове оказовати и людей старожитной вѣры Греческой бѣдѣти почали. Для прикладу писанный листъ владыки Володимирского, которого тые суть слова, владу:

(об. 210) «Ипатеѣ, зъ ласки Божей протофроній, епископъ Володимирскій и Берестейскій. Всѣмъ воицеѣ и кождому зособна, православнымъ христіаномъ, людямъ церкви Греческой, сынѣмъ духовнымъ нашей покорности.

«Якъ не пооднокротъ съ повинности нашей пастырской, видячи великую недбалость и лѣпниство ку хвалѣ Божой, и недбалость о церквахъ Божихъ братства Берестійского, напоминалихмо якъ словомъ таѣмъ и писмомъ нашимъ ⁴: абы ведле звykлого обычаю, на спѣванье и молитвы до церкви Божей збиралися и повинности своей христіанской досыть чинити перестерегали. А ижъ оныя которые и на навпоминанье наше отцовское дбати не хотятъ, церковью Божєю и навпоминаньемъ нашимъ отцовскимъ гордятъ, а нѣкоторые снать на зелжывость вѣры своей и дому Божого молитвенного, зборы якиеś покутне способомъ

¹ Лишнее слово. ² Пропущено въ Западно-Русскомъ переводѣ. ³ Это слово не переведено въ Западно-Русскомъ текстѣ.

⁴ На полѣ замѣчено: «писмомъ нашимъ, а не Божимъ».

retickim w domiech swych czynią, a snadź niektorzy do heretickich bożnic na modlitwy vciekają się, — a przeto nie mogąc daley takowey swey wolej cierpieć, to ostatnie vpomинanie nasze do wszystkich czynimy y imieniem Bożym to skazujemy: ieśliby przez to vpomинanie nasze więcey tego w vporze swym trwali y domem Bożym wzgardzali, na modlitwy y śpiewania w dni święte nie przychodzili,—tedy tobie, protopopa, y wszystkim popom Brzeskim soborowym y okolicznym przykazujemy, pod kłatwą y odlączeniem stanu kapłańskiego: abyście ni do iednego z takowych nieposlušnych w domy ich nie chodzili, dzieci ich nie krzcili, świętości Christusowych takowym nie dawali, pogrzebow vmarłym nie czynili, y żadną sprawą duchowną im nie vsługowali, przy cerkwiach pogrzebać ciał vmarłych nie dopuszczali, y po vmarłych dzwonic nie rosказowali; a zgoła—wszystkich takowych za heretykow y wykłetych od cerkwie Bożey mieli, tak długo, poki aż nawroczą się y do cerkiew Bożych po staremu chodźć, y powinności swey chrześciańskiej dosyć czynić będą, koniecznie.

«Data w Brześciu, roku 1596, oktobra 3 dnia. Własną ręką».

Przyszedł potym zaraz synod Brzeski. Aliści na **(327)** nim y po nim miasto spodziewaney poprawy—pogorszenie, miasto folgi—więtsze vciążenie, miasto pociechy—więtsze zasmucenie nastąpiło. Zamilczywamy, iakie tam sznyпки, iakie przymowki, iakie lekkie poważania w mowach y kazaniach bez wszelkie[y] iesny winności odnosili. Nie wspominam,

еретицкимъ въ домѣхъ своихъ чинятъ, а снать нѣкоторые до еретицкихъ божицъ на молитвы утекаются,—а про то не могучи далѣй таковой своволи терпѣти, тое остатнее навпоминање наше до всѣхъ чинимо и именовемъ Божиимъ росказуемо: еслибы черезъ тое упоминанье наше болшей того въ упори своемъ тривали и домомъ Божиимъ взгоржали, а на молитвы и сѣванья въ дни святыя не приходили,—тогда тобѣ, протопопо, и всѣмъ попомъ Берестейскимъ соборowymъ и околичнымъ приказуемо, подъ клятвою и отлученьемъ стану священнического: абысте ни до едного съ таковыхъ непослушныхъ въ дома ихъ не ходили, дѣтей ихъ не крестили, святостей Христовыхъ таковымъ не давали, погребовъ умерлымъ не чинили, и жадною справою духовною имъ не услуговали, при церквахъ погребати тѣлъ мертвыхъ не допускали, и по умерлыхъ звонити не росказовали; а згола—всѣхъ таковыхъ за еретиковъ и выклятыхъ отъ церкви Божой мѣли, такъ долго, поки ажъ навернутся и до церквей Божихъ по старому ходити, и повинности своей христианской досыть чинити будутъ, конечно.

«Данъ въ Берестью, року 1596, октября 3 дня. Власною рукою».

Наспѣлъ потомъ заразъ соборъ Берестѣйскій. Али на немъ и по немъ вмѣсто сподѣваной поправы—**(211)** погоршенье, вмѣсто ослабы—болшей тяжарь, вмѣсто потѣхи—болший смутокъ наступилъ. Замолчуемо, яковые тамъ уруганья, яковые легкіе уваженья въ мовахъ и казаньяхъ⁵ безъ всякой вины относили есмо. Не вспоминаю, якъ

⁵ Въ оригиналѣ опечатка «казаньямъ».

Іако Грека Нисефора, котрый ся там былъ прибыль, гды владзе врѣду свого протосинегелскаго заживалъ, арестовано. То—грунтъ всему, же, мимо насъ всѣхъ духовныхъ и свѣцкихъ позволеніе и оуказъ пречтв. іакоу нашей протестанцій, митрополитъ зъ пятімъ владыкамъ, обставившы ся въ церквѣ гайдуками, по сползненію дня и термину синодowi назначеного, униі або зєдночеиіе зъ Римскимъ коścioломъ строїл. А мало на томъ и зъ своимъ товариствомъ маючи, и хотячи насъ поневоле до тоу же едноти привести, вьедналь универсалы зъ канцеляріи кор. его мил. презъ которые той едноти и справамъ его Берестійскимъ не толко противитися заказано, але тежь оную прїимовати и оной подлегати, а при томъ — Львовскаго и Премискаго владыку, про то иже на тую едноту не позволили, не за владыки, але за проклятыя мѣти и зъ ними не посполитоватися, ани обцовати намъ конечне розказано.

Универсаловъ тыхъ иже сѣ прийдутьшии, для прєдлужєиіа зуполне не вписує, замкнєиіе только ихъ вєдле того, іако въ мєствє Литовскимъ были розсланє, ту приписуєиіе:

«А ізбы то всемъ ку вѣдомости прїшло и од каждего выполнено быхъ вамъ, воеводамъ, старостамъ, дєржавцамъ, сивономъ нашимъ, намєстникомъ и урядникомъ, также войтомъ, бурмистромъ, радцамъ, лавникомъ, приказуєиіе: абысте сами постановєиію синоду этого Берестійскаго ни въ чомъ противити не были, а другєиіе подданныхъ нашихъ, которые бы са тому противили, карали: а той листъ вєиіе во вєстєдѣхъ и въ торгахъ, вєиіе зъ него списуєиіе, прїимовати и то всемъ ку вѣдомости прїидити розказали. Бо вєчєиіе инакєиіе того не чєиіте. Писанъ у Вар-

Грека Никифора, котрый тамъ былъ прибыль, коли власти уряду своего протосинегелскаго заживалъ, арестовано. То—грунтъ всему, же, мимо насъ всѣхъ духовныхъ и свѣцкихъ позволеніе и овшемъ противко явной нашей протестанцій, митрополитъ съ пятма владыками, обставившыя въ церквѣ гайдуками, по сползненію дня и термину соборови назначеного, едноту нѣякую съ Римскимъ костеломъ строїл. А мало на томъ и зъ своимъ товариствомъ маючи, и хотячи насъ поневоле до тоу же едноти привести, вьедналь универсалы зъ канцеляріи кор. его мил. презъ которые той едноти и справамъ его Берестійскимъ не толко противитися заказано, але тежь оную прїимовати и оной подлегати, а при томъ — Львовскаго и Премискаго владыку, про то иже на тую едноту не позволили, не за владыки, але за проклятыя мѣти и зъ ними не посполитоватися, ани обцовати намъ конечне розказано.

Универсаловъ тыхъ иже сѣ прийдутьшии, для продолженія зуполне не вписуєиіе, замкнєиіе только ихъ вєдле того, іако въ князєствѣ Литовскимъ были розсланы, тутъ приписуєиіе:

«А ізбы то всемъ до вѣдомости прїшло и отъ каждего выполнено было, — вамъ, воеводамъ, старостамъ, державцомъ, сивономъ нашимъ, намєстникомъ и урядникомъ, также войтомъ, бурмистромъ, радцамъ, лавникомъ, приказуєиіе: абысте сами постановєиію синоду этого Берестійскаго ни въ чомъ противити не были, а другєиіе подданныхъ нашихъ, которые бы са тому противили, карали: а той листъ вєиіе во вєстєдѣхъ и въ торгахъ, вєиіе зъ него списуєиіе, прїимовати и то всемъ ку вѣдомости прїидити розказали. Бо вєчєиіе инакєиіе того не чєиіте. Писанъ у Вар-

w Warszawie, lata Bożego Narodzenia 1596, decembris 15 die».

To takie vniwersaly vřzedom iurisdycyą na sobie maiącym, tych, ktorzy by się postanowieniu Brzeskiemu odstępnikow przeciwiłi, karać roskazujące,— ci, ktorzy ie z kancellaryey wydawali, niech uważą, iesliż nie są przeciwne owemu punktowi przysięgi krola iego m[osci];

«Nec vilo modo vel iurisdicione nostra vel officiorum nostrorum, vel statuum quorumuis autoritate quemque afficiam, opprimiq; causa religionis permittam, nec opprimam». To iest:

«ani iakim sposobem abo iurysdycyą naszą, abo vřzędow (sic) naszych, abo stanow ktorychkolwiek powagą, nikogo nie vbliżę y, dla religiey, vciskać nie dopuszczę, ani sam vbliżę, ani vcisnę».

Po synodzie Brzeskim nastąpił blisko przeszły seym z bardzo wielu woiewodztw, a osobliwie z tych, w ktorych się ludzie religiey Greckiey nayduią. Posłom, z powiatow seymikowych nań wyprawionym, sprawie nasze poruczono. A co vważeniu iest godno: w siłu instrukcyach za napierwszy artykuł poruczono, żrzetelnym dołożeniem prośby y instancyey do krola iego m., aby krol iego mść nie tylko tey przez oderwańce sklecone y vniesy nie popierać, ale też aby, na mieysce ich, insze, ktorzy by właśnie religiey Greckiey byli przelożone duchowne, na beneficya, przez nie trzymane, nam podać raczył. Prosili o to z pilnością, domawiali się tego, starali się o to posłowie. Coż za skutek? Na słowiech się nie sadząc, rzecz sama swiadczy. A to przed się i po dziś dzień

шавѣ, лѣта Божего Нарожения 1596, декабря 15 дня».

To takie uniuersaly uřydomъ zverchnosty na sobѣ maючимъ, tychъ, ktorые by ся postanowleniу Berest'yskomu otstupnikovъ protivili, karatъ roskazуючие,— tye, ktorые ихъ zъ kancellarii vydavali, nehay уважатъ, если не суть protivny ovomu periodu ¹ присяги короля его милости:

«а ни якимъ способомъ abo uřydomъ нашимъ, abo uřядниковъ нашихъ, abo stanovъ ktorыхъ колвекъ повагою, никого не убliжу и, для вѣры, утискати не допущу, ани самъ убliжу, ани утис у».

Po soborѣ Berest'yskomъ приспѣлъ blisko прошлый seymъ zъ velmi mnogihъ voevodstvъ, a osobliwie съ tychъ, въ ktorыхъ ся люде вѣры Grecheskoy nayduyutъ. Poslomъ, съ povѣtovыхъ seymikovъ на него выправленнымъ, справу нашу поручено. A што уваженью estъ godno: въ mnogыхъ instrukciyahъ за nayperšiy artikulъ poručeno, zretelnymъ doloženiemъ prozby y pilnosti do krola его милости, aby кор. его милость ||(212) не толко тоей презъ оторванье злѣпленной едности не попирати, але тежъ aby, на мѣсце ихъ, иныхъ, которые бы власне вѣры Grecheskoy были преложными духовными, на прономии ², черезъ нихъ держанны, намъ подати рачилъ. Просили о то съ pilnostью, domovlyalisя того, старalisя о то послове. Што за skutokъ? На

¹ На полѣ пояснено: «пунктови». ² На полѣ пяснено: «бенефициа».

ei odstępy nie tylko na beneficjach. sobie wedle prawa nienależących. siedzą. ale jeszcze y iurysdyccyą (329) swą nie tylko przez sztuki y fortyle (z którego źródła y trucizny wynikają). ale y przez moc a zwalt nad nami rościągają. A co niżał(ś)nieysza—vrzędy ramiona krola jego miści. za uniwersalmi. z cancellaryey wysyłanymi. do tego się znacznie przymieszują. Za czym im daley. tym więcey angariy z roznych stron przybywa.

Nie przypominamy tu żalośnych krzywd, ktore od niektorych niebacznych Rzymskiej religiey ludzi, mimo zwyczaj dawny, z nieuszanowaniem y zelżywością naszą złączone, odnosimy! Vcziwie małżonstwa nasze w wątpliwosc niewstydlivą wszetecznymi mowami swymi przywodzą! W cerkwiach odmiany czyniąc, ciała zmarłych religiey Greckiey ludzi, z ziemi wykopane, wyrzucają! Od świadectw starożytney religiey Greckiey ludzie, iakoby wiary niegodne, odstrychają, y onym akt, ktore wedle prawa nikomu nie mają bydź bronione, bronią! Prezbitery nasze na drogach potkane rozmaitymi despekty karaią!

Ktore to wszystkie vrazy, od nasładowcow Rzymskiej religiey odnoszone, nie tak nas od nich, iako od odstępnikow starożytney wiary Greckiey boją! Ktoż bowiem nie widzi, że za ich sprawą te vrazy wszczęły się?! Bo poki odstępstwo ich nie było zatrwożyło, z łaski Bożej byliśmy od nich wolnymi, y w iakim-takim siedzieliśmy pokoiu. Za ich się sprawą wszczęły, y im daley, tym barżiey pospolituią się więzienia, mordy, miazdly, banicye y insze tym podobne

словахъ ся не салжи. рачь самая свѣдѣчь. А то предя и во сей день тые отступники не только на проконіахъ, собѣ ведле права не належачихъ, седятъ. але и зверливость свою не только штурками и фортели (съ которого жерела и трутизы вынікають). але и мощю а квалтомъ надъ нами ростягають. А што найжалоснѣйшая—уряди рѣшена кор. его милости. за универсалми. изъ канцлеріи высланныи, до того ся значне примѣшнвають. Зачимъ имъ далѣй. тымъ болшей невинныхъ бѣдъ прибывають зо всѣхъ сторонъ.

Не припоминаю тутъ жалоśныхъ кривдъ, которые отъ нѣкоторыхъ небачныхъ Римского вызнанья людей, мимо звычай давный, зъ неучтивостью и zelживостью нашею змѣшаные, относимо! Честные малженства наши въ распачъ невстыдливый вшетечными мовами своими приводять! Въ церквахъ отмѣны чинячи, тѣла мертвыхъ Греческой вѣры людей, изъ землю выкопанные, вымѣтуютъ! Отъ свѣдѣствъ (об. 212) старожитной вѣры Греческой людей, яко бы вѣры негодныхъ, отдаляють, и онымъ книгъ правныхъ, которые ведле права никому не мають быти боронени, боронять! Презвитеровъ нашихъ на дорогахъ споткавши rozmaityми деспекты карають!

Которые то всѣ уразы, отъ юнителей Римского вызнанья отношеные, не такъ насъ отъ нихъ, якъ отъ отступниковъ старожитной вѣры Греческой болятъ! Хтожъ бовѣмъ не видитъ, же за ихъ справою тые уразы вщалися?! Бо поколя отступленье ихъ не было затривожило, зъ ласки Божей былихмо отъ нихъ волными, и въ якомъ-такомъ седѣлихмо покою. За ихъ же ся справою вщали, и имъ далѣй, тымъ болше посполитуются везенья, mordы, наїзды, го-

angariowania tych, którzy za nimi iść a starożytnej religii odstąpić niechcą. Czego w każdym kącie, gdzie iedno Greckiej religii ludzie żyją, przykładowo pełno!..

A już ten płomień, od innych wszczęty, u przedniejszych naszych prawdziwych duchownych pożarem ¹ dochodzi. Już archymendrycie Kijowskiemu, iakoby dla stateczności przy starodawnej poprzysiężonej wierze duchownym **|| (330) ||** być przestającym, manaster Peczerski odiać chcą! Już u władcy Lwowskiemu, dla teyże stateczności manasterstwo Żydycińskie, ktorego dotąd za przywilejem krola jego mści spokojnie trzymał, gwałtem naiechawszy na nie, przez szturm z rozlaniem krwi wydzierano! Już innych siła tym podobnych, krwią pachnących, excessow się dzieie!!

A za toż to, dzieiopisie, dziękować mamy?! A zaś o to narzekać nie ma nam być wolno? A toż to niewdzięcznością nazywasz, iż na takie vrazy styskujemy? Byśmy dobrze nic inszego nie cierpieli, iedno to, żebyśmy metropolita u władzkow odstępných, po odstąpieniu Greckiej wiary, beneficy, na religią Grecką nadanych, zażywających u pasterzmi się naszymi wdawających widzieli,—u zażby o to samo styskować się nam nie godziło? Małe się to komu rze czy widzą; ale atoli u tych małych rzeczy chrześciance w niewoley Tureckiej żyjący, z łaski Bożej nie cierpią! Bo ieszcze nigdy do przyimowania rozney wiary ludzi za przełożone duchowne nie są przyniewalani,—a to tam prawa nie masz, ktoreby dostoinstwo religii Greckiej vmniejszowania u załumienia bro-

nenя и иные тымъ подобные бѣды тыхъ, которые за ними ити а старожитной вѣры отступити не хочуть. Чого въ каждомъ кутѣ, гдѣ одно Греческой вѣры люде живутъ, прикладовъ много!

А уже той поломень, отъ иныхъ вщатый, и старшихъ нашихъ правдивыхъ духовныхъ доходить. Уже архимандритови Кіевскому, iakoby для stateчности при старожитной поприсяженной вѣрѣ духовнымъ быти переставачому, манастыръ Печерскій отняти хочуть! Уже и владыци Лвовскому, для тоеежъ stateчности **|| (213) ||** монастырь Жидичинскій, который ажъ дотоль за привилеємъ короля его милости спокойне держалъ, квалтомъ наѣхавши на оный, презъ штурмъ съ пролитиемъ крови выдирають! Уже иныхъ много тымъ подобныхъ, кровью пахнучихъ, выступковъ дѣеть!!

А за тоежъ то, дѣписе, дяковати маемо?! Изажъ за тое не маеть намъ быти волно нарекати? за тоежъ то невдячностію называешъ, ижъ на такіе уразы стискуемо? Бысмо добре ничого иншого не терпѣли, едно тое, жебысмы митрополита и владыковъ отступныхъ, по отступленью Греческой вѣры, прономій, на вѣру Греческую наданныхъ, уживающихъ и пастырми ся нашими удавающихъ видѣли, — изажъ бы о то самое стисковати намъ ся не годило? Малые ся то кому рѣчи видятъ; але атоли и тыхъ малыхъ рѣчей христiane, въ неволи Турецкой живучи, зъ ласки Божой не терпятъ! Бо еще николи до приимованья розной вѣры людей за предложенные духовные не суть приневольани,—а то тамъ права не маешъ, которое бы достoinство вѣры Греческой уменшованья и

¹ Это слово не переведено въ Западно-Русскомъ текстѣ.

нило.— а то там конфедерациею не машь, которая бы benefitъ религіею Грецкіею только людемъ религіею Грецкіею даване варовала. А намъ у право, у конфедерацие, у прzerwиле, у звычайе, у инше-фундаментъ волности набоженства нашего маіагымъ, же сѣ то въ волней Рзeczy-посп. dzieie.— іакожъ не стыскаваѣ, а іакожъ не нарзекатъ на то, іакожъ з того контенци быѣ мамы? Бы добре то насъ самыхъ не заходило у не долегало, а жебымы хоѣ въ иншеу религіею особахъ такі праву гвалтъ czyniony widzieli.— у зазбы намъ хоѣ ку затрви аниу оyczystey волности у права посполитого милчцеѣ о то допусцила? А хоѣ гды то въ религіею нашеу сѣ dzieie, (а іeszcze такъ dzieie) ¹, же odstępnicy не только хлѣба собѣ не належачего зазываютъ, але у іурисдичеу надъ нами per fors росягаіагъ; гды за okazaю той іурисдичеу іеи въ сумниахъ нашихъ намъ гвалтъ сѣ dzieie: гды насъ (волне намъ набоженства odprawować у церквие будоваѣ забраніагъ) podley od bezbożnychъ Żydowъ кладатъ; гдыжъ względemъ wiary, на маіетности, на здровіа у на vezwiе наше з розныхъ miarъ нацираіагъ; гды въ tymъ wszыtkimъ pomocy, przezъ prośby у poselstwa częstokroć powtarzane szukaіагъ, не найдуіемы? Іакожъ не мамы стыскаваѣ, а з жалемъ serdecznymъ нарзекатъ?!

Ревнимы, же заденъ бачны за зле того маѣ намъ не бѣдце; а у dzieiopisъ zaniecha насъ niewdzięcznikami грубыми называтъ, хоѣ ато tychъ такихъ przykrychъ skarbowъ, ktore zbawiennymi

poniżenymi бороніаю.— а то тамъ конфедерациа не машь, которая бы пронохія релігій Грецеской галды людемъ вѣры Грецеской даване варовала. А намъ и право, и конфедерациа, и привилія, и звычай, и иншія фундаментъ волности набоженства (об.213) маіагымъ, же сѣ то въ волней Речи Посполитой дѣеть.— и якожъ не стыскавати, и якожъ не нарекати на тое, якожъ съ того доволни быти маемъ? Бо доброе насъ самыхъ не заходило и не долегало, а жебымы хоѣ въ иншей вѣры особахъ такі праву гвалтъ чиненый видѣли.— и зазъ бы намъ хуть ку задержанью ойчистой волности и права посполитого молчати о тое допустила? А штожъ коли то сѣ въ вѣрѣ нашей дѣеть: же отступници не только хлѣба собѣ неналежачого заживають, але и зверхность надъ нами силомоцью ротягають: коли за okazaіе ² тоей зверхности ихъ въ сумнѣныхъ нашихъ намъ гвалтъ сѣ дѣеть: коли насъ (волные намъ набоженства отправати и церкви будовати забороняючи) горше отъ безбожныхъ Жидовъ кладутъ: коли względомъ вѣры, на маіетности, на здорovia и на учтвое наше зъ розныхъ мѣрѣ натирають; коли въ томъ всемъ помочи, презъ прозбы и поселства частокротъ повтараные шукаючи, не найдуемо? И якъже не маемо стыскавати, а и зъ жалемъ serdecznymъ нарекати?!

Ревныхмо, же жадеиъ бачный за зле того намъ мѣти не будеть; а и дѣенисъ занехасть насъ niewdzięcznikami грубыми называти, хоѣ то tychъ таковыхъ przykrychъ skarbowъ, ktorыхъ спасителными

¹ Взятое въ скобки опущено въ Западно-Русскомъ текстѣ.

² На полѣ пояснено: «поводомъ».

зовие, не tylko chętnie nie przyjmujemy, ale y żalownie na to, że ie w nas poniewolnie tkają, styskuujemy! Niech się sam tknie,—czy by milczał, czyby dziękował, gdzieby go to, co nas dolega, dolegało? A lubo by on, czego nie rozumiemy, doległość taką z wdzięcznością y z milczeniem wytrwać mógł?! My się deklarujemy, że na taką cierpliwość, co by to, gdy boli, nie sarkać, zdobyć się nie możemy. A też dosyć w tym cierpliwości naszej, że choć tak wrażeń będąc, choć tak przez długi czas w wrażeń swoich żadnego wzięcia przez prośby otrzymać nie mogąc, choć bacząc, iż znośnieniem starych krzywd nowe pobudzamy,—jednak ato złego złym nie oddajemy, ani się do gwałtu przeciw gwałtowi rzucamy.

Czekamy zmiłowania Pana Boga Wszchemogącego, prosząc Go, aby nam tego krzyża wzięć, a tym czasem nas cierpliwością obdarzyć raczył! Czekamy zmiłowania jego krolewskiej mści, mając nadzieję, że wždy kiedy w vszy swe pańskie (które teraz od nam nie życliwych prawie iakoby obleżone są) żalowne narzekania nasze przypuści, y słusznemu żądaniu (332) naszemu miejsce zostawić raczy. Czekamy na w. m. wszech Koronnych, w. x. Litewskiego y państw k temu należących obywatelowobaczenie, aza wždy kiedy w te nasze sprawy, tak iako się godzi, weyźrzycie, y wraży nasze wedle potrzeby leczycie będziecie. Czego abyśmy tym pewniejszy byli, tu koniec temu rozdziałowi uczyniwszy, w zamknięciu tey wszytkiey «Odpowiedzi» naszej do w. mści mowę swą obrociwszy, co w. mści k temu przywozić ma, krotce przypominamy:

зоветь, не только съ хутью не приймемо, але и жалосне же ихъ ||(214) въ насъ поневоле ткають, стискуемо! Нехай ся самъ ткеть,—чи бы мовчаль, чи бы дяковаль, гдѣ бы его то, што насъ долегаеть, долегало? А либо бы онъ, чого не розумѣемо, долеглость такую и зъ вдячностю и зъ мовчаньемъ вытрати могъ?! Мы ся обьясняемо, же на такую терпимость, жебы то, коли болить, не стогнати и не охтати — здобитися не можемъ. А тежъ досыть въ томъ терпимости нашей, же хотя такъ уражени будучи, хоть такъ презъ долгій часъ въ уразахъ своихъ жадного ульженья черезъ¹ прозбы одержати не могучи, хотя видячи, ижъ зношеньемъ старыхъ кривдъ новые побужаемо, — еднакъ то злого злымъ не отдаваемо, ани ся до квалту противъ квалтови мечемо.

Ожидаемо змилованья Бога Вседержителя, просячи Его, абы намъ того креста ослабилъ, а тымъ часомъ насъ терпимостью обдарити рачилъ! Ожидаемъ змилованья его кор. мил., маючи надѣю, же вжды коли въ уши свои панские (которые теперь отъ намъ незычливыхъ праве иакобы затканы суть) жалостные нареканья наши припуститъ, и слушному жаданью нашому мѣсце оставити рачитъ Ожидаемъ на вашу милость всѣхъ Коронныхъ и вел. князства] Лит. и панствъ ку тому належащихъ обывателей обаченье, а зали вжды коли въ тые наши sprawy, такъ яко ся годить, ||(об. 214) углянете и уrazy наши ведле потребности лѣчити будете. Чого абымы тымъ певнѣйше были, ту конецъ тому роздѣлови учинивши, въ замкненью тоей всей «Отповѣди» нашей до вашей милости мову свою обернувши, што вашихъ милостей ку тому приводити маеть, вкоротцѣ припомнимо:

¹ Въ оригиналѣ печатка: «черезъ».

ZAMKNIENIE ODPOWIEDZI

Z PROŚBĄ Y Z WROMINANIEM DO KORONNYCH Y W. X. LITEWSKIEGO OBYWATELOW.

Iuż się tedy dotąd synodowemu dzieiopisowi na xiążki o synodzie Brzeskim, rozmaitych potwarzy y fałszow pełne, krotce odpowiedziało.

A osobliwie pokazało się wielorakie wykroczenie metropolita y władzkow niektorych, ktorzy przeciw przysiędze, patriarsze Konstantinopolskiemu przy święceniu uczynionej, przeciw obietnicam swoim, przeciw kanonom cerkiewnym y synodalnym, przeciw prawu pospolitemu, przeciw transakcyam, z ludźmi Rzymskiej religiey czynionym, przeciw listom krolow ich mści, nie tylko mimo pozwolenie, ale y przeciw protestacyam naszym, obłudnie y fortelnie z nami sobie postępując, zwierzchności patriarchow Orientalnych odstąpili, y nie tylko swym, ale y nas wszech, ktorzyśmy o tym nie myśleli, imieniem papieżowi iego m. Rzymskiemu posłuszeństwo fałszywie oddawali, y rzкомо vnią Florentską odnawiając, do nigdy niebywałego religiey starożytney Greckiey wyszroczenia, a z gruntu prawie wy(333)wrocenia drogę ślali, y po dziś dzień ścielą. Czego względem, że z beneficy na religią Grecką nadanych daley wedle prawa używać nie mają, dowiodło się.

Pokazało się też, że postęпки nas, starożytney religiey Greckiey ludzi, na synodzie Brzeskim z żadney miary słuszney ganione być nie mogą.

ЗАМКНЕНЬЕ ОТПОВѢДИ

СЪ ПРОЗВОЮ И ЗЪ УПОМИНАНЬЕМЪ ДО КОРОННЫХЪ И ВЕЛИКОГО КНЯЗ[СТВА] ЛИТ[ОВСКОГО] ОБЫВАТЕЛЕЙ ¹.

Уже ся tedy дотоля соборовому дѣписови на книжки о соборѣ Берестейскомъ, rozmaityхъ потварей и фалшовъ полные, вкоротцѣ отповѣдило.

A osobliwie pokazaloся многократный выстукъ митрополита и владыковъ нѣкоторыхъ, которые противко прѣсязѣ, патриарсѣ Константинопольскому при рукоположенію учиненой, противъ обѣтницамъ своимъ, противъ канонамъ церковнымъ и соборовымъ, противъ праву посполитому, противъ угодамъ, зъ людьми Римского вѣзнанья чиненымъ, противъ листомъ королевъ ихъ милостей, не только мимо позволенье, але и противъ протестаціамъ нашимъ,—облудне и фортелне зъ нами собѣ поступають, зверхности патриарховъ Восточныхъ отступили, и не только своимъ, але и насъ всѣхъ, которыесмы о томъ ни мыслили, именовъ папезови его мид. Римскому послушенство фалшиве отдавали, и рекомо нѣякуюсь ¹ едноть Флоренскую отновляючи, до никѡли небы(215)валого вѣры старожитной Греческой выпочеванья, а зъ крuntu праве вывороченья дорогу слали, и по сей день стелють. Чого взглядомъ, же прономій на вѣру Греческую наданныхъ далѣй ведле права уживати не мають, довелося.

Показалося тежъ, же подступки насъ, старожитной вѣры Греческой людей, на соборѣ Берестейскомъ и зъ жадное мѣры слушне ганенные быти не могутъ.

¹ Въ этомъ «Замкненьи» обращено вниманіе, для образца, на ударенія. ² Этого слова въ Польскомъ текстѣ нѣтъ.

Pokazało się, że rozumienie o iedynowładztwie kościelnym papieżów ich mści Rzymskich—ani w ewangeliey, ani w doktorzech ś., ani w historiach kościelnych fundamentu nie ma.

Pokazało się, że te nagany patriarchey Carogrodzkiej y pochwały zwierzchności Rzymskiej, ktorých synodowy dzieiopsis w swym do Ruskiego narodu wpmoinaniu wzył, nie są takie, żeby kwoli im starożytney religiey y zwierzchności naszej Greckiey odstąpić godzić się nam miało; przy czym zaraz, za okkazyją słow dzieiopisowych, niektore sposoby, ktorých w przywodzeniu nas do odstąpienia wiary naszej tych czasow zażywaią, z pokazaniem że słusznie na nie styskuiemy, są przypomnionе.

Dogodziło się tedy takim sposobem intencyej naszej, ktorey, iakośmy w przedmowie przypomnieli, ten przednieyszuy cel był—okazanie niewinności naszej, a wykroczenia strony przeciwney.

Sumnienie dobre, świadectwo nam w myslach naszych o niewinności naszej dające, a w łasce y (w) pomocy Pana Boga Wszchemogącego nas wpmoinające, przednieyszją iest pociechą naszą. Lecz przytym, żeby y ludzie wszyscy to baczili, wprzeymie sobie tego, iako iakiey wielkiej pociechy, życzymy, y tego samego szukamy w tym pisaniu naszym, ktore na nas rozmaite mow naszych na seymach po te czasy zagłuszania nawięcey, widzi Bog, wycisnęły. Też zagłuszania barzo żalosne są przyczyną, że do w. m., mściwi panowie senatorowie, y cney Korony Polskiej y w. x. Litewskiego rycerstwo, tę tu prośbę y wpmoinanie czynimy, ktoreby [(334) na seymach y na inszych, radom o Rzeczypospolitey y namowam o leczeniu wrazow oddanych,

РУССКАЯ ИСТОРИЧЕСКАЯ БИБЛИОТЕКА.

Показалось, же разумѣнье о единачлствѣ церковномъ папезовъ ихъ милостій Римскихъ—ани въ евангелии, ани въ святыхъ учителяхъ, ани въ исторіяхъ церковныхъ фундаменту не маеть.

Показалось, же тые наганы патриархиа Царигородское и похвалы зверхности Римское, которыхъ синодовый дѣпись въ своемъ до Руского народу упоминанью ужилъ, не суть таковыя, жебы ку воли имъ старожитной релѣи и звѣрхности нашея Греческой отступити намъ ся годило; причомъ заразъ, за окаязію словъ дѣписовыхъ, нѣкоторые способы, которыхъ въ привоженью насъ до отступленья вѣры нашей тыхъ часовъ заживають, съ показаньемъ же слушне на нихъ стѣскуемо, суть припомнены.

Догодилося tedy такимъ способомъ предсвятятью нашому, которого, якъ есмо въ предмовѣ припомнили, той переднѣйшій бысъ цѣль—оказанье невинности нашей, а wykroczenia стороны противной.

Сумнѣнье доброе, свѣдѣцтво намъ въ мысляхъ нашихъ о невинности нашей дающее, а въ ласци и помочи Господа Бога Вседер[(об. 215)жителя насъ упевняющее, переднѣйшею естъ потѣхою нашею. Лечъ притомъ, абы и люде вси тое бачили, упрійме собѣ того, яко якой великой потѣхи, зычимо, и того самого ищемо въ томъ писмѣ нашомъ, которое на насъ розмаитые мовъ нашихъ на сеймохъ по тые часы заглушенья наибольшей, видитъ Богъ, вытиснули. Тые же заглушанья велми жалостныи суть причиною, же до в[ашихъ] м[илостей], милостивыи панове сенаторове, и цни Коруны Полской и вел[икого] князства Лит[овского] рыцerstwo, тую тутъ прозбу и упоминанье чинимо, которое бы на сеймохъ и на иншихъ, радомъ о Речи

57

ziejdziech nawłasnieysze y nastusznieysze mieysce mieć miało.

Nie iest w. m. tajno, y za przeszlęmi skargami, y za teraznieyszim przypomnieniem—wielkie a prawie nieznośne, nie tylko maiećności, zdrowia y wczciwości, ale y sumnieniu zachodzące zniewolenie y vtrapienie nasze. A iż bracią nas swoią zowiecie y członkami iednego ciała Rzeczypospolitey mianuiecie,—prosimy: vżalcie się nad vtrapioną bracią swoią! niech was ruszą iako w. m. własne obchodzące rany y vrazy nasze! Iesliz więc w. m. miłość (czego nie rozumiemy) przeciw nam oziębla, wždy niech w. m. ruszy miłość praw w. mści, ktore w iednych deszczkach z naszymi (w ktorых гвалт teraz cierpimy) zamknione, y iednemіз związkami vtwierdzone są! Strzeżcie tego, aby tą dziurą, ktora się w prawach nam służących dzieie, wszystkie się w. m. swobody nie wysliznęły: Coć nas dolega, тоć y w. m. wszех przykładem y sequellą zachodzi. Nigdyć w żadney rzeczypospolitey wszystkim zaraz oppressya nie dokuczyla: zlekkać ten požar idzie, a kto go na cudzym nie gasi, ten pospolicie na swym go gruncie a pędko obacza!

Niech w. m. ruszy oglądanie się na wiary, sumnienia y poczciwości wasze, ktoremi do przestrzegania praw, wolność nabożeństwa waruiących, iesteście obowiązani. Niech w. m. ruszy vważenie tego, żeć lubo byście nam odstąpienia wiary naszej życzyли, ludźmi, a nie bestyiami iesteśmy, a z łaski Bożej ludźmi swobodnemi, na ktorых aby co przez moc y mus wymoc miał, prożno sobie

Посполитой и намовамъ о лѣченью уразовъ отданныхъ, зѣздѣхъ найвласнѣйшее и найслушнѣйшее мѣсце мѣти мѣло.

Не есть в[ашимъ] м[илостямъ] тайно и за прошлыми скаргами, и за теперешнимъ припомненемъ — великіе а правезносные, не толко маестности, здоровья и учтливости, але и сумнѣнью заходячее зневоление и стиснение наше. А ижъ братьею насъ своею зоветѣ и члонками едного тѣла Речи Посполитое мѣнуете,—просимо: ужальтесь надъ утисненою братьею своею! нехай васъ рушать яеъ власне в. м. обходячие раны и уrazy наши! Еслижъ теды ваша милость (чого не розумѣемо) противъ намъ озябла, вжды нехай в. м. рушить милость правъ в. м., которые ¹ въ еднихъ допцкахъ зъ нашими (въ которыхъ кгвалт теперь ||(216) терпимѣ) замкнены, и едними звязками утвержѣны суг! Стережітесь того, aby тоєю дирєю, ktora я въ правахъ намъ служачихъ дѣветъ, вси ся в. м. стямъ свободы не выслизнули! Штѣтъ насъ долѣгаеть, то и в. м. всѣхъ прикладомъ и секвѣлля ² заходитъ. Никѣли въ жадной речи посполитой всѣмъ заразы утиснение не догучило: злегка той пожаръ и деть, хто его на чужомъ не гасить, той посполите на своемъ его кгрунтѣ а прудко обачуетъ!

Нехай в. м. рушить оглѣдѣнныя на вѣру, сумнѣнныя и почтѣности ваши, которыми до перестереганья правъ, волность нaboженства варуючихъ, есте есте обовязани. Нехай в. м. рушить уваженые того, же либо бы есте намъ отступленья вѣры нашее зычили, людми, а не скотами есте сме, а зъ ласки Божей людми свободными, на которыхъ aby што презъ мѣць и мусъ вымочи мѣль,

¹ Въ оригиналѣ опечатка: «второе». ² На полѣ пояснено: «послѣдующее».

kto obiecować ma! A lubo by w czym inszym to być mogło,—w wierze, ktora w sercu a vmysle swoje mieysce ma, y zaż ktemu może być iakie podobienstwo?!

Kto z ludzi smiertelnych przywłaszczyc sobie mo|| (335)że szafunek wiary, ktora iest samego Pana Boga darem?! Kto iest tak potężny, aby vmysлом panować, a do wierzenia tego, czego sumnienie czyie nie przymuie, abo do niewierzenia tego, co przymuie, przy niewolić kogo moc miał! Nic nie iest tak dobrowolnego, iako nabożeństwo a wiara, tak że iey by nawiętszy mus ni w kim prawie nie stworzy; pozwierzchnią tylko obłudę, wierze podrzeźniającą, a Panu Bogu barzo brzydką, daley nic w ludziach boiaźliwych, a między nieboiaźliwemi rozlanie krwi sprawić może!

Przykłady tego poświadczające, v nas ich nie szukając, raczycie w. m. mieć z postronnych kraiow, w ktorых nie od kilku lat, ale bez mała ode sta, nielada od kogo, ale od monarchow świata namożniejszych y napotęźniejszych, nie lada z iakim przemysłem, ale iaki może być na świecie y nasilniejszy y namędrszy, ludzie do nabożeństwa, sobie się nie podobaiącego, przyciskani byli. Coż się tym sprawiło? Czy się iedność wiary y zгода doskonała vkleciła? Nic! Ale co? Za przymuszaniem przyszło do wasni, z wasni do rostyrkow, z rostyrkow do rozerwania, z rozerwania do wnętrzney woyny, ktora między wszystkimi złymi na świecie rzeczami iest naygorsza: bo wzruszenie prawa y Bożego y przyrodzonego, gwałty, pożogi, naiazdy, krwi rozlania.

проже собѣ кто обѣцовати маеть! А либо бы въ чомъ иншомъ тое быти могло,—въ вѣрѣ, которая въ сердцу а (въ) умыслѣ своемъ мѣсце маеть, изажъ кому можетъ быти яковое подобенство?!

Хтожъ зъ людей смертелныхъ привлѣщити собѣ можетъ шафунокъ вѣры, которая естъ самого Господа Бога даромъ?! Хто естъ такъ потужнымъ, абы умысловъ пановати а до вѣренья того, чо го сумнѣнье чіе не пріймуеть, або до невѣренья того, што пріймуеть, || (об. 216) приневолити кого мочи мѣль?! Ничо го не естъ такъ добровольного, якъ набоженство и вѣра, таеъ же ее мусть бы найболшій ни въ комъ не ствѣрять; позвирхнюю толво облуду, вѣри подражняющую, а Господу Богу барзо мерзкую, далѣй ничего въ людехъ боязливыхъ, а межи небоязливыми розлитье крви справити можетъ!

Приклады, того посвѣдчаючіе, у насъ ихъ не шукаючи, рачите в. м. мѣти съ постронныхъ краевъ, въ которыхъ не отъ кѣлку лѣтъ, але безъ мала отъ ста, не ледá отъ кого, але отъ монарховъ свѣта найможнѣйшихъ и найпотужнѣйшихъ, не ледá зъ яковымъ промысловъ, але якій може быти на свѣтѣ и найсилнѣйшій³ и наймудрѣйшій⁴, люде до набоженства, собѣ ся неподобающего, притѣскани были. Штожъ ся тымъ справило? Чи ся едность вѣры и згода doskonała уклѣтила? Ничо го? Але што? За примушаньемъ пришло до васни, зъ васни до рѣстырковъ, зъ рѣстырковъ до розорванья, зъ розорванья до внутрней войны, которая межи всѣми злыми рѣчами на свѣтѣ естъ найгоршею: бо взрушенье права и Божо-

³ Въ подлинникѣ опечатка: «наисилнѣйшіе». ⁴ Въ подлинникѣ опечатка: «наимудрѣйшіе».

spustoszenia, a krotce mówiąc — wszelki xtałt tych zły:h przypadkow w sobie zamyka. Do tego, taka woyna, nad insze wewnętrzne woyny, iako iadowitsza być tak y dłużey trwać musi. W inszych woynach wewnętrznych bowiem iedna strona do vstąpienia drugiey, za obaczeniem słusniejszey iey kauzy, snadnie więc przywiedziona bywa; tu zaś (gdzie każdy to, co wierzy, szczyrą y zbawienną prawdą być mniema; a za tym, że cożkolwiek cierpi, dla prawdy cierpi, y przez to cierpienie męczenniczey korony y żywota wiecznego ||(336) dostępuie—iest pewnego rozumienia)—iaki sposob może być wynaydziony hamowania? Samo aż zobopolne zniszczenie, vpracowanie się, wysilenie, wyżądlenie, zubożenie—zwykło takie woyny ale barzo ¹ nie w czas hamować, a zgodę porządną nie rychło przywracać. Co gdyż tak iest, dla Boga, mściwi panowie, hamuycie w czas te koła, poki się nie rozbiegają.

Żałosna rzecz—cierpieć oppressyą od wyższego, żalosiensza—od rownego, najżalosiensza — od podleyszego. Cierpliwosc, często obrażana, w popędliwosc zwykła się przewierzgać. Zwątpienie o doszciu sprawiedliwosci przez zwykłe śrzodki, zwątpienie o pomocy, wyglądanie za niekarą y niehamowaniem trapiących (sic)—co raz, to więtszego vtrapienia do niezwykłego trapiącym się odeymowania zwykło bywać przyczyną vtrapionym.

Vżalcie się, dla Boga, nad oyczyzną spólną! Vważcie kondycyą iey inakszą niż inszych krolestw, w ktorych ogień wewnętrzney woyny y do tego czasu nie

го и прироже́ного, кгвалты, пожоги, на́зды, крви розлянье, спустошенъя, а коротце мовячи — вшелякіе кшалтъ злыхъ припадковъ въ собѣ замыкаеть. До того, такая война, надъ ѳные внутреніе войнѣ, якъ ядовитшяя быти такъ и должей трвати мусить. Въ иншихъ войнахъ ||(217) внутреннихъ бовѣмъ одна сторона до уступеня другой, за обаченьемъ слушной ее причины, snadне привѣдена бываетъ: тутъ зась (гдѣ каждый тó, што вѣрить, щирою и спасителною правдою быти мнимаетъ; а за тымъ же штожъ колвекъ терпѣть, для правды терпѣть, и презъ тóе терпѣнье мученическаго вѣнца и живота вѣчно-го доступуетъ — есть певного розумѣнья)—якій способъ може быти вынайденый гамованья? Само ажъ зобополное знищенье, упрacованьеся, высиленье, выжаленье, зубоженье — звыкло такие войнѣ але не въ часъ гамовати, а згodu пожаданую нерыхло приворочати. Што ижъ такъ есть, для Бога, милостивый панове, гамуйте въ часъ тые кола, поки ся не разбѣжатъ!

Жалосная речь—терпѣти утискъ отъ вышшого, жалоснѣйшая — отъ ровного, найжалоснѣйшая — отъ подлѣйшого. Терпливость, часто ображана, въ попудлѣвость звыкла ся премѣняти. Недуфанье о доступеню справедливости презъ звыклые срдки, недуфанье о помочи, выгледанье за некараньемъ и негамованьемъ утисненыхъ — што разъ то бóшого утрапенье до незвыклого утисненымъ одымованья звыкло бывати причиною утрапенымъ.

Ужалтеся, для Бога, надъ отчизною сполною! Уважте кондицію ее инакшую вижъ иншихъ королевствъ, въ которыхъ огонь внутренней войны ||(об. 217) и до

¹ Это слово не переведено въ Западно-Русскомъ текстѣ.

iest vgaszony. Tam miasta, tam zamki, tam twierdze obronne gęsto siedzą; za czym nie dziw, że długo się sobie opierali y opierają. V nas gdzieby się ten płomień (ktorego, Boże, vchoway!) poiawił, prędko by wszystkie tego szyrokiego państwa lepianki spłonęły! Tam Turek—odległy, o Tatarzynie—ledwo słychają! A my ich tu tuż o bok mamy; y choć w zgodzie mieszkając, od nich w niebezpieczeństwie vstawicznym; a ktemu y z inszych stron pokojem, przyjaźnią y przymierzem nie do końca vbeśpieczeni iesteśmy.

Doświadczyliście w. m., w iakieieśmy zgodzie z w. m. przeszłych wieków mieszkali, chocieliby przy starożytney religiey Greckiey y przy patriarchach w Grecyej będących statecznie trwali. Do miłości, do życzliwości, do ratunku w potrzebie rozność ceremoniy nic nie przeszkadzała!

Doświadczaycie iuż też w. m. tey mi-
(337)łey zgody y vnicy, którą naszymy odstępnim metropolit y władcykowim klećci poczęli! Widzicie w. m., iakie skutki ta vnicy przynosi y przynieść może! Vaczycie, że za nią, miasto przyczynienia, naruszenie starożytney zgody y miłości nastąpiło!

Iakiegoż ieszcze daley doświadczenia czekacie? Czemuż raczey co prędzey do tego nie pomagacie, iakoby się staroświetskiey zatrzymania domowey zgody sposob przywrócił? Czemu milczeniem na to, co się dzieie, swoim² przyczynę krowi iego mści panu naszemu mściwemu do tego rozumienia daćcie, iakoby mowy y styskowania nasze vważenia godne nie były? Przysięgaliście, mściwi panowie senatorowie, prawa strzedz y rzeczam

того часу не есть угашенный. Тамъ мѣста, тамъ замки, тамъ тверди оборонныя густо сѣдѣтъ; зачимъ недивъ, же долго ся собѣ опирали и опирають. У насъ гдѣ бы ся той поломень (которого, Боже, ухвай!) появилъ, прудко бы вси того широкого панства мазанки попелѣли! Тамъ Турокъ — одлѣглый, о Татаринѣ — лѣдво слыхати! А мы ихъ тутъ тужь при боку маемъ; и хотя въ згодѣ мѣшкаючи, отъ нихъ въ небесеченствѣ уставичномъ; а ктому и зъ иншихъ сторонъ покоемъ, вриязню и примирьемъ не до конца убезпечени естесмо.

Досвѣдчилисте в. м., въ якѣй есмо згодѣ зъ в. м. стями прошлыхъ вѣковъ мѣшкали, хотѣсмо при старожитной вѣрѣ Греческой и при патриархахъ въ Греци будучихъ stateчне трвали. До милости, до зычливости, до ратунку въ потребѣ розность ceremoniй ничѣго не перешкожа!а!

Досвѣтчайте уже тежь в. м. тѣе милое згоды и едности, которую наши отступни митрополиты и владыкове лѣпнито почали! Видите в. м., якие skutki та я едность приносятъ и принести можетъ! Видите, же за нею, мѣсто причиненья, нарушенье старожитной згоды и милости наступило!

Якогожь еше далѣй досвѣтченья ждете? Чомужь рачей што прудшѣи до того не помагаете, яко бы ся старосвѣцкиѣ задержанья домовѣи згоды способъ привернулъ? Чому молчаньемъ^(? 18) своимъ на то, што ся дѣеть, причину королю его мил. пану нашему милостивому до того розумѣнья даеъ, якобы мѣвы и стискованья наши уваженья годны не были? Присягали есте, милостивые панове сенаторове, права стерѣчи и рѣчомъ шюд-

² Это слово стойтъ не на мѣстѣ.

szkodliwym w Rzeczyposp. zabiegać: a czemuż choć widzicie, że prawa się u nas łamią, milczycie? A czemuż choć niebezpieczeństwo z oppressyey względem religiey czynionych wpatrując, onemu w czas nie zabiegacie? Czemu u iego krolewskiej mści, aby mu zabiegał, z powinności swej w tym nie napominacie? Jeśliż respekt na katolicką Rzymską wiarę u pomnożenia iey pragnienie w. mści w tym hamuje, — a coż w. m. o przeszłych krolach Polskich rzeczenie, ktorzy przez sześć set lat wolność nabożeństwa naszego, choć do tego przysięgami nie byli obowiązani, wcale nam bez odmian zachowali? Czy przeto katolikami nie byli? Nie raczcie ich w. m. swymi postępками w to wdawać rozumienie!

O onych dawnych chrześcijańskich cesarzach czytamy, że choć ich k temu żadne obowiązki nie przyciskały, jednak nie tylko chrześcianom Boga w Trojcy Jednego wyznawiającym u od wszelkiej zmazy heretickiej wolnym, ale u iawne obłudnym wolności nabożeństwa pozwalali. Piszе Sokrates ¹ kościelny historyk o Iowinianie cesarzu, że nie tylko każdemu iakiego chciał nabożeństwa ||(338) pozwalał, ale też pochlebcom, ktorzy się iemu przysposabiając, do iego wyznania nie szczyrze odzywali, przyganiając mówili, że doszedł tego, że nie Boga chwaili, ale szarłat! Tenże Sokrates ² pisze o Walentinianie cesarzu, że w prawdzie z tym przestawał u tych bronił, ktorzy z nim iedney wiary byli; wszakże jednak u Arianom nie wprykrzał się. A Zuzomenes ³ o cesarzu Gracyanie też pisze, że wolność nabożeństwa prawem

ливымъ въ Ръчи Посполитой забѣгати: а чомужъ хотѣ видѣте, же права ся у насъ ламлють, мовчитѣ? А чомужъ хотѣ небезпечѣнство зъ ѹтиску взглядомъ релѣи чиненныхъ упатруючи, оному въ часъ не забѣгате? Чому и его кор. мил., абы ему (въ томъ) забѣгъ, съ повинности своѣй въ томъ не напоминаете? Еслижъ взгляды на на католицкую Римскую вѣру и помноженья ей прагненье в. м. въ томъ гадуеть, — а штожъ в. м. о прошлыхъ короляхъ Польскихъ зречетѣ, которые презъ шесть сотъ лѣтъ во́лность набоженства на́шего, хотѣ до тогѣ присягами не были обовѣзовани, впаде намъ безъ отгѣны заховавали? Чи прѣто католикками не были? Не рачте ихъ в. м. своими по́ступками въ тоѣ вдавати разумѣнѣ!

O оныхъ давныхъ христианскихъ цесарѣхъ читаемо, же хотѣ ихъ къ тому жадные обовязки не притиска́ли, еднакъ не толко христианомъ Бога въ Троици Единого визнава́ющимъ и отъ всякой змазы еретическое волнымъ, але и явне облуднымъ во́лности набоженства позволяли. Пишетъ Сократъ ⁴ костелный историкъ о Iовинианѣ цѣсару, же не толко каждому яковогѣ ||(об. 218) хотѣль набоженства позволялъ, але тежъ похлѣбцомъ, которые ся ему приспособляючи, до его вы́знанья нещире отзывали, приганяючи, мовилъ, же дошелъ того, же не Бога хвалили, але шарлатъ! Тойже Сократъ ⁵ пишеть о Уалентинианѣ цѣсару, же правдиве съ тымъ переставалъ и тыхъ боронилъ, которые съ нимъ едной вѣры были: вшакже еднакъ и Арианомъ не наприкрался. А Зизоменъ ⁶ о цесари Гратиа́нѣ тежъ

¹ Historiae Ecclesiasticae lib. 2, cap. 25. ² Histor. Eccles. lib 4, cap. 1. ³ Histor. Eccles. lib. 7, cap. 1.

⁴ Отъ Исторіи Церковныхъ, книг. 3, глав. 12. ⁵ Книг. 4, глав. 1. ⁶ Истор. Церковныхъ, книг. 7, глав. 1.

z strony tego wczynionym był opatrzył. O Theodozyuszu zaś cesarzu Sokrates ⁷ te słowa napisał: «Theodozyus cesarz nikogo dla religiey nie trapił, ani z sobą do spolney wiary y nabożeństwa przymuszał; ale każdym na swe się mieysca schodzić, y o tym co na chrześcijaństwo należy rozumieć pozwalał, wedle tego do iakiego kto rozumienia był przychylny». O tymże Theodozyuszu tenże Sokrates ⁸ na drugim mieyscu tak napisał: «Cesarz tak dalece przeciw chrześcijaństwu był nabożny, że nie tylko (swey wiary) ⁹ kapłanow wielką czią szanował, ale y Nowacyany, homouzyon wyznawiające miłością ogarnywał.

Toć tak dawni oni cesarze sobie w sprawie religiey postępowali! Co nie czytamy, aby im chrześcijańscy biskupi za złe kiedy *miec* mieli! Nie czytamy też, aby ich dla tego Pan Bog karać był miał! Y owszem o Theodozyusie czytamy, że Pan Bog Sam z nieba naprzeciwko iego nieprzyaciółom walczył, wiatry gwałtowne na nie pobudziwszy, y ich strzelby na nie same nawstecz obracaiąc.

Niechajże tedy, mściwi panowie senatorowie Rzymskiego nabożeństwa, respekt na katolicytvo w. m. nie odwodzi od pilnego krola iego mści wpmowania z strony zabezpiezenia niebezpieczeństwa, ktore ta powotna niepewna vnia mocą popierania vrodzić może. Wszak mu zabiec nie trudno: tylko odmianę, ktora zawsze zwykła bywać szkodliwa, y za odmianą idące ||(339) prawu ¹⁰. . . . .

⁷ Histor. Eccles. lib. 5, cap. 20. ⁸ Histor. Eccles. lib 5, cap. 14 ⁹ Взятое въ скобки опущено въ Западнo-Русскомъ текстѣ ¹⁰ Это слово взято изъ кустодіи. Въ экземплярѣ Польскаго Апокрисиса, принадлежащемъ М. О. Козловичу, недостаетъ двухъ листовъ или четырехъ страницъ (339, 340, 341, 342).

¹¹ Книг. 5, глав. 20. ¹² Книг. 5, глав. 14. ¹³ На полѣ пояснено: «подобосущное» (ὁμοούσιος—ὁμοούσιος). См. Примѣчанія.

пише, же волность нaboженства, правомъ зъ стороны того учиненнымъ, былъ опатришь. О Θεодосію зась цесару Сократъ ¹¹ тые слова написалъ: «Φεοδοσίη цесаръ никого для вѣры не бѣдиль, ани зъ собою до сполной вѣры и нaboженства примушаль; але кождымъ на свой мѣсца сходитися, и о томъ што на христианство належить разумѣти позволяль, ведле того до якого разумѣнья хто былъ прихилный». О томъ же Θεодосію той же Сократъ ¹² на другомъ мѣсцу такъ написалъ: «Цесаръ такъ далеce противъ христианству былъ нaboжный, же не толко священниковъ велми почиталь, але и Новатианы, homoусионъ ¹³ визнавающихъ, милостью огортываль».

То такъ давные бные цесари собѣ въ справѣ вѣры поступовали! Чого не читаемъ, aby имъ христианскіе епископи за зло коли мѣли! Не читаемъ тежъ, aby ихъ Господь Богъ для того карати былъ мѣль! И овшемъ о Θεодосію читаемо, же Господь Богъ Самъ зъ неба на противъ его неприятелемъ воеваль, вѣтры квалтовныe на нихъ побудивши, и ихъ стрѣльбу ||(219) на ихъ самыхъ навспакъ оборочаючи.

Нехайже tedy, милостивые панове сенаторове Римского нaboженства, взглядъ на католицтво в. м. не отводитъ отъ пилного кор. его милости упоминая зъ стороны забѣженья небеспеченства, котрое тая новотная непевная еднoсть моцью поширанья уродити можетъ. Вшакъ же ему забѣчи не трудно: толко отмѣну, котора завше zwyкła бывати шkodлива, и за отмѣною идучіе праву

противные утрапеныя заразы знесши, а
звычай старожитный привернувши!

Дотого просимо: абысте намъ, съ повинности уряду своего, рачили быти помочни у его кор[олевской] милости, пана нашего милостивого, которому честь, вѣру и послушенство въ речахъ, вѣрнымъ подданнымъ належачихъ, неотмѣнне отдавати хѹчено. Тѣда, добра, маѣтности и учтѣвости наши звѣрхности его кор[олевской] милости суть отъ насъ доброволне подданы: такъ же ведлугъ права посполитого о нихъ чинити розсудокъ можетъ. Души самые, сумнѣнья и набоженства наши zostавилисмо цѣлые Цареви Небесному, Который яко намъ такъ и его кор[олевской] мил[ости] пануетъ. Тому Самому въ той мѣрѣ же догожати и приспособлятися хѹчено, нехай намъ его кор[олевская] мил[ость], границы звирхности своей уваживши, за зле мѣти не рачить. Впакъ еслиже блудимо и грѣшимо, грѣшимо Тому Пану, Который Самъ, всѣхъ насъ души въ мѹцы Своей маючи, ||(об. 219) часу Своѣго судъ о нихъ чинити будетъ. Той Небесный Панъ нехай судить, еслижъ што на насъ сходитъ, и на отдаванью повинности нашей его кор[олевской] мил[ости], по которомъ взаемъ того, абы намъ присяги своей панской додержовати а ведле правъ пановати рачиль, потребуемо.

И до того абысте в[аши] м[илости] (пѹмнячи на тѹе, ижъ, для проступства звѣрхности, подданныхъ Господь Богъ звыклъ карати,) крѹля его мил[ости] вестѣи рачили, — пилно в. м. просимо. Учинте то в. м., если не ку воли намъ, тогда ку воли Речи Посполитой, ку воли кор[оля] его милости пана нашего, которому молчанье и поблажѣнье в. м. бѣрзо хотѣи незначне заважѣеть. Бо тымъ молчаньемъ фундаменты и филѣри власти и всякого щастья его кор[олевской]

мил[ости], выворочаны и подвалыны бывають.

Што бовѣмъ ѳншого и прѣступъ до той зацной столѣнци зъеднало, и фу[н]даментомъ есть панованья его кор[олевской] мил[ости], одно пакта ¹ зъ нами учивѣны а права Корунны. На то ся наибольшей огледяючи, повинное послушенство его кор[олевской] мил[ости] вси отдаемо. Тое самое его кор[олевской] мил[ости] ласку, у Господа Бога Царя Найвышшого, тое милость у подданныхъ, тое повягу у посторонныхъ еднати, тое панованье его кор[олевской] мил[ости] утвержати, тое подданныхъ его кор[олевской] мил[ости] ублагословляти маеть, — коли его кор[олевская] мил[ость] ни Богу въ сумнѣню своѣмъ, ни намъ вѣрнымъ подданнымъ своимъ въ поприсягнѣной повинности не зостанеть, и коли права ||(226) наши намъ а волности держати будеть. Бо ижъ не золотомъ, не множествомъ пѣнезей, не богатствы, не замками мѣцными, не мѣсты будѣвными тое зацное королѣвство, надъ котѣрымъ его кор[олевскую] мил[ость] Господь Богъ преложилъ, межи ѳншими народы слыпетъ; але толко самою волностью, котѣрое ѳнше народы, хотя въ достаткахъ всѣхъ оплываючи, намъ подданнымъ его кор[олевской] мил[ости] азрять.

Хтожъ не видить, же задержаньемъ въ цѣлости свободы нашей, тая наибольшая его кор[олевской] мил[ости] оздоба то есть, же людемъ волнымъ пановати рачить, заразы ся задержитъ? Дотого ижъ то есть речъ пѣвая, же милость, свѣрность а згода домовая тую коруну за прѣдковъ его кор[олевской] мил[ости] въ той цѣлости, котѣрую его кор[олевская] мил[ость] застати рачиль, зъ великою

¹ На полѣ пояснено: «постановенья».

славою и пострахомъ у посторонныхъ народовъ, всегда болшей ниже муръ або замки якие, держала!

Хтожь не видить, же и теперь задержаваньемъ межи нами згоды и милости внутрней панство его кор[олевской] мил[ости] утвержйтися будетъ!

Штожь прешлые сеймы трудноло? Штожь въ людехъ ку службъ Речи Посполитой озяблость справило? Штожь постороннымъ небеспеченствомъ охотне и сворне забъгати не допустило и не допускаеть? Едно уразы и долегливости, на которые зъ розныхъ сторонъ подданные его кор[олевской] мил[ости] стискуючи, лѣкарства не найдуютъ; а особливе—уразы взглядомъ релѣи ||(об. 220) утерпѣваные, которые межи людьми недурность, несворы и незгоду имъ далѣи, тымъ болшую множать, а въ порадѣ о посторонныхъ небеспеченствахъ на домовый поломень оглядѣтиса кажутъ.

Розумѣючи тое, снатъ, нѣкоторые, же тая незгода домова я есть на тое добра, же нею люде забавлени, а едни другихъ грызучи, што ихъ сполне догаряеть—такъ далече не усмотруютъ. Лечъ и тая практика же омыляетъ часто—досвѣдчене свѣдчить. Певнѣйшая то такъ собѣ поступовати, якобы до стискованья не было причины, ниже, для покрытѣ болшихъ подступковъ на несворные чинячѣ тумулты (которые чти жадной звѣрхности примножають) а за часомъ рстырками выслѣные межи собою обыватели Речи Посполитой, усмотрѣвати.

Для Бога тѣды, милостивый панове сенаторове, знову прѣсимо: рачтеса в[аши] м[илости]. въ повинности своей почуваяючи, его кор[олевскую] мил[ость], пана нашего милостивого, зъ стороны того всего напоминати, хочете ли моллодшой брати своей до того розумѣнья

о собѣ причины не давати, же и до неласки у Господа Бога, и до огъды у подданныхъ его кор[олевской] мил[ости] привести, и суптѣльне рекомо што иного по собѣ показуючи, панованье его кор[олевской] мил[ости] затруднити, и потомству его кор[олевской] мил[ости] до него за часомъ дорѣгу загородити—мыслите?!

А што до ихъ милости ||(221) на-новѣ сенаторовѣ присяглыхъ правъ и свободъ нашихъ и безпечѣнства речи посполитой стѣрозовѣ мѣвимо, — тоежъ все и вамъ, молодшимъ ихъ милостямъ братьѣ, а тоежъ речи посполитой сыномъ перекладѣемо и в. м. прѣсимо: абѣ-сте до тогожъ си мѣти, такъ же намъ утрапѣнымъ помагати, а въ особѣ нашей правъ и волностей своихъ и всей речи посполитой цѣлости охоронѣти рѣчили! Не почитайте в. м. того за привѣте, часть толко обывателей тыхъ панствъ заходячюю! Колѣ нѣкоторые люде, ку вѣли лѣкомыи хтѣности славы присягу его кор[олевской] мил[ости] и право посполитое мѣнять, и егда отъ порту конфедерации, до которѣгосмыся зъ ласки Божей въ часъ, некоштуючи, якъ ѣншіе народове, дѣлгого для релѣи крѣви прѣлитья припустили, насъ зѣся одопхнѣти, и такъ той корабль речи посполитое до розбитьяся привести усѣлюють, а рекомо релѣи стерегучѣ, до того абѣ зъ релѣею отчѣзна нашѣ згѣнула, знѣчне дорогѣ стѣлють! Присмотрѣтѣся в. м. особамъ, которые то чѣнѣть,—обачите на чолѣ въ томъ полку частью обыватели тѣтошнѣ, которые жонѣ, ани дѣтей немаючи, такъ далѣце не маются на што огледѣти, чѣстью, а нѣйболшей чужозѣмци, которые волоцѣугами бѣдучи, а прирѣждѣной противъ нашей отчѣзнѣ рѣчи посполитой зычли ||(об. 221)вѣсти въ собѣ немаючи,

(343) z tym opowiedaniemi się, że za niedbałością w tey mierze w. m. y za niehamowaniem tych początkow, iesliż do czego kiedy złego (czego, Boże, vchoway!) w Rzeczypospolitey przydzie, a za tym iesliż tak w całości kwitnących, iakieście od przodkow wzięli, swobod, praw (y Rzeczypospolitey) ¹ potomkom swoim nie oddacie,—nie przy nas tego nieoddania wina, ale przy w. m. wszech, lekce sobie prosby y napominania nasze wazących zostanie. Ktore to opowiedanie nasze, iako y przeszłe niebezpieczeństwo y wewnętrzney wojny zatrząśnienie, iż nie żadnym złym vmysłem, ale tylko z życzliwości y miłości ku oyczyźnie spolney czynimy, pewniśmy, że też go nikt opacznie wykładać y do przypisowania nam iakich zdrożnych zamysłów, od ktorых z łaski Bożey dalecy iestechmy, pocięgać nie będzie.

Za tym iuż y zamknięcie tey «Одпо-

оной згубу, за котѡрымъ ѡнымъ ничѡго бы не згинуло, не толко намнѣй бы ся не зафрасовали, але тежъ нѣкоторые въ своей зависти, котѡрые намъ волности и повоженья завидять, тымъ бы ся утѣшили.

Што все же ижъ такъ есть, певни есмо инакшей ніжъ дотуль въ той мѣрѣ чюдости и опатрности, певны есмо въ бѣдахъ и долѣгlostяхъ нашихъ скучечнѣйшей прихилности и помочи в. м., о котѡрую предъ Господомъ Богомъ Всевидцемъ, и предъ всѣмъ свѣтомъ съ припомнѣнемъ повѣнности шляхецкой и христіанской, и съ привоженемъ напомянати обовязковъ вѣры сумнѣнья и потѣвности в. м. Усилне жадаемо и прѡсимо

съ тымъ оповѣданьемъ, же за недбало- стью въ той мѣрѣ в. м. и за негамованемъ тыхъ початковъ, еслижъ до чо- го колѣ злого (чего, Боже, уховай!) въ речи посполитой приидеть, а затымъ еслижъ такъ въ цѣлости квітнучихъ якъ естѣ отъ предковъ взяли, свободъ правъ потѡжкомъ своимъ не отдастѣ,—не при насъ того неотданья вина, але при в. м. всѣхъ, лѣгце собѣ прозбы и напоминая наши вѣжачихъ зостанеть. Которое то оповѣданье наше, якъ и прошлые не- безпеченства и внутренней войны затряс- нѣнье, ижъ не жаднымъ злымъ умѣ- сломъ, але толко и зъ зычливости и зъ милости ку отчизнѣ spolной чѣнимо, певнисмо, же тежъ его никто опачне вы- кладати ||(222) и до приисовапья намъ якихъ здорожныхъ замысловъ, отъ ко- торыхъ зъ ласки Boжей далѣки естѣсмо, потягати не будетъ.

Затымъ уже и замкнѣню той «Отпо-

¹ Это—лишнее слово; а вѣроятно потому оно и не вошло въ Западно-Русскій текстъ.

wiedzi» naszej koniec czyniąc, do Pana Boga z modlitwą się obracamy:

«Ty, Wszchemodący Panie, Stworzycielu nasz, Który sam serca wszystkich ludzi masz w rękę Twoich! racz skłonić serce docześniey zwierzchności naszej y wszystkich mieszkańców państwa tego, w którymś nas posadzić raczył, aby oni, znając to, co się ku ich dobremu y ku pokoiowi pospołu ściąga, rad, spraw a postępkow, dobrowolney chwale imienia Twoiego przeciwnych, a niezgodę y niechęć przynieść mogących, z pilnością się warowali!

«Racz dać Cerkwi Twoiey pokoy! A iako w poyszrod iawnych imienia Syna Twego nieprzyaciół one w całości dziwnym sposobem zatrzymawasz, tak y w tych państwach nie dopuszczay, aby fałszywych podwyższenia docześniego szukających pasterzow zdrady, y odbiegania, do rozproszenia y rozszarpania przez drapieżne wilki trzody Twoiey przy! (344) czyną być miały!

«Znamyć, Boże nasz! że złościami naszymi daiemy do tego przyczynę, srogie kaźni od sprawiedliwego sądu Twoiego sobie zasługuiąc!

«Lecz nie nam, Panie, nie nam, ale imieniowi Twemu Świętemu racz dać chwałę!

«Pociesz, iakoś zasmucił! Powściągni zapalczywe a iadowite bunty nieprzyaciół Cerkwie Twoiey, w siłach y w wykrętnych rozumach swoich nadzieję pokładaających! Okaż fałszel! Odkryj fortyle ich, aby byli zawstydzeni! Obiaw sprawiedliwość Twoję nad imienie Twe Świę-

вѣди» нашей конецъ чинячи, ку Господу Богу зъ молитвою ся оборочаемъ:

Ты ² самъ вседержителю ги вѣже творче всѣхъ, |сердцѣ члѣкиа содѣжаи |вручкѣ своєю. приклони |срце |привременнаго властельна нашего, |ивсѣхъ съжителей |паństwa сего, |и не смъ же насъ постави |еси. |да же ти |вѣдуще |еже къ блгѣмъ |и полѣномъ |и къ |покѣви |посполъ |стагаетъ, |совѣтъ, |дѣйствъ, |и постъпкѣ доброволней |славѣ |имени твоего. |противни, |и несогласіе |и нелюбвѣ |приносащій, |спилностъюса |остерегали. |миръ же |цркви твоей |подаждь, |и такоже |посредѣ |іавствѣныхъ |врагѣвъ |имени |сѣа твоего, |сію |невредно |схранѣши |дѣ |внымъ |смотрѣніемъ |си. |такѣ |и всѣхъ |странахъ |непопусти, |соблюди. |даже |прелестны |пастырей |привременной |чѣсти |ищущи, |навѣты |и |вѣсто |плѣніа, |нерасточани |же |похитатъ |вѣлками |хищными |твое |стадо. |вѣмы |ги |вѣже |наши, |іако |за |везакѣніа |наша |сіа |всѣ |совышасъ, |содѣлаши |намъ |еже |достойнымъ |быти |лютаго |наказаніа |и праведнаго |ти |соуда. |вѣбаче |не |намъ |ги |неи, |но |имени |твоемъ |стѣмъ |даждь |славѣ. |оутѣши, |іакоже |оскорбилъ |еси. |воздѣжи |іаростные |и |любые || (об. 222) |врагѣ |цркви твоеѣ |навѣты, |на |силъ |и |прелестивую |моудрость |свою |оупокѣющій |облѣви |прелестни, |и |крый |лѣкавства |и хъ, |да |посты-

² На подѣ: «Мо[итва]». Эта Молитва печатается Церковно-Славянскимъ шрифтомъ, съ соблюденіемъ орфографіи подлинника. Перпендикулярными чертами отдѣлены строки подлинника.

te nadaremnie biorącymi! Stłum nieprawość, a pomóż sprawiedliwości! Nie dopuszczaj nas-kusić nad to, co znośić możemy! Racz nam, jeśliż wola Twoja Święta, włożyć krzyża, na nas włożonego, a dodaj w nim cierpliwości! Trzymaj Sam nad nami miłosierną rękę Swoję, abychmy y żyjąc y vmierając Twoimi byli! Day przy prawdzie Twoiej nieodmiennie stać! Day przez w[ia]rę¹ statecznie wszystkie nieprzyjacielskie stopy wytrwać, a potom korony oney, wiernym Twoim zgotowaney, dostąpić!

«Vezyńże to dla Iezu Christa Syna Twego miłego, Pana naszego, Ktory z Tobą y z Duchem Ś. żyje y kroluie, Bog Wieczny y Prawdziwy a na wieki błogosławiony. Amen».

дѣтсѣ. ꙗви|правдоу твою, иже тебѣ не имѣ твоѣ стѣе|мощиꙋхъ. прости неправдѣ, помози правдѣ. не дай намъ искушѣнымъ быти паче, еже поистинѣ можемъ. шслаби нѣ, аще воля твоя есть. крѣта твоего възложено на насъ, и подаждь ѡ не|терпѣние. прости самъ нами мѣтвѣю си|роуꙋ, да же живуще и оумирающе твои боудѣ. |подаждь при твоей истинѣ преврано стати, да же вѣрою несомнѣною всѣ враждѣнымъ тѣготы|претерпѣше, нетлѣннаго ѡнаго вѣнца, оꙋго|тованаго твоимъ вѣрнымъ, полбчѣти сподобимсѣ ѡ хѣ|ісѣ гѣ|нашемъ, снѣ|же тебѣ|слава чѣсть и держава, съ прѣтымъ бл҃гымъ|и животворѣщимъ ти дѣломъ, ннѣ|и прѣсно и въ вѣкы вѣкомъ, |аминь.

¹ Въ оригиналѣ видна только первая буква, а остальныя стерты.

